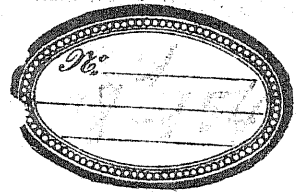

26

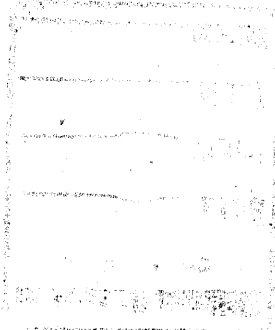
~~Nov. 4-19~~

A
24

154

28-6-19

2 400 40 **Stella** MADE IN SPAIN

B-89973

DECISIONES AUREÆ CASVVM CONSCIENTIÆ

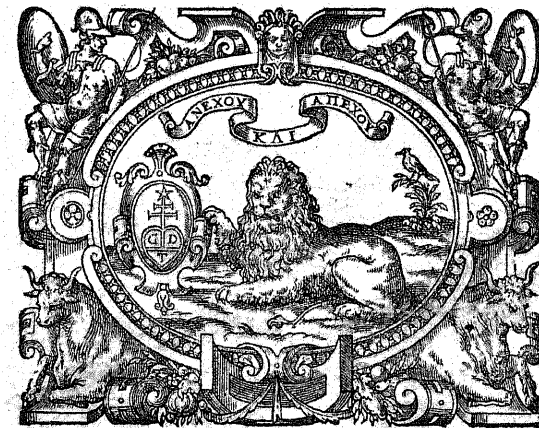
In Quatuor Libros distributa,

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, I. V. D.
Pœnitentiaro maiore in Ciuitate Neapoli,
Monacho Cassinensi, Autore.

*Nunc denuò recognita, innumerisq̄ue penè locis emendata, atque multis
Additionibus, ad tertiam vsque voluminis partem, hoc planè
signo [] prenotatis, locupletata & aucta:*

CONFESSARIIS, ATQVE POENITENTIBVS
maximè vtilis, ac pernecessariæ.

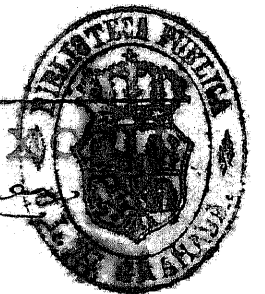
Cum Summarijs, & Indice Rerum, ac Verborum, locupletissimis.

TAVRINI,

Apud Io. Dominicum Tarinum, M. D. XX

*Al collegio de la comp^a de Jesus de q̄
de la Libreria.*

PRAEFATIO AVTHORIS;
AD PIVM LECTOREM.

IN operum editionibus instituti proprii rationem manifestasse, summam afferre utilitatem experimento compertū est. vnde & hoc idem ipse praestiturus nonnulla praefabor, ex quorum notitia, vberiores fructus, ex nostris hisce Decisionibus vnusquisq; excerpēt, & cōsequetur. Et quidē ante omnia Lectorem admonere volui, quā longo interuallo hęc secunda editio à priori elongetur: illam enim adhuc rudem, & imperfectam crebrā, imò importunā amicorum preces, & hortamenta invito è manibus mihi extorserunt, sed in hac posteriori, plus otij nactus (quamquam vt ingenū fatear, & illud fuerit perexiguū, cum sim in legendi munere maximē occupatus) quod in illa fortasse mancum, impollitum, minusque discussum videbatur, in ista pro viribus conati sumus perpolire, exacuere, & adijcere: nā id totum, quod hoc signo [] includitur, in postrema hac editione à nobis aditum est. Neque hoc mirū videri debet, cum & ea sit humanarū rerum conditio, ne vnquā à primordijs omni donatā perfectione in lucē veniant, sed per temporum interualla vegetiores fiant, & omniquaque absolutæ. Sic hominem vitales auras captare incipientem, offendes elinguem, stolidum, & imbellem, at breui postmodum annorum curriculo interiecto, ecce tibi, vt facundissimē interna animi sensa proloquitur, vt strenue discriminibus caput obiectat, vt acerrimē ac solertissimē cuncta disponit, & moderatur: Parturit vrsa catulos penē efformes, & animalis specie destitutos, sed breui deinde eosdem lingua lambendo quasi articulatim regeerat, & efformat, ita quoque ars ipsa naturæ æmulatrix non nisi progressionibus quibusdā sua opificia omnibus numeris edit absoluta: quod, vt per se manifestissimum, vltius prosequi abstinebo. Cæterum, quid me adegerit ad hanc præcipuē de Casibus Cōscientiæ materiam conscribendam, breuibus intimabo, maximē, quod alicui videri posset superuacaneum fuisse laborem, & rem actam (vt aiunt) agendā suscepisse. At profectō, quod ad primum attinet, non inspicio, vtrum ne homo religiosus, ab incunte ætate in Sacrorum Canonum studijs versatus, in au-

diendis Confessionibus per decennium, & eo amplius defatigatus, aliud maiori cum fructu, dicā, etiam & cum laude, potuerit deligere argumentum: notum enim est illud Poetæ,

*Nauita de ventis, de tauris narrat arator,
Enumerat miles vulnera, pastor oves.*

Sed neque frustratorium censei debet, in eodem scribēdi genere infudare, in quo priorum industria non defuerit, quin potius ego semper existimauialiorum diligentiam nostra ingenia non obtundere, sed exacuere, non redere effœta, sed laudabili quadam æmulatione fœcundiora. Quis non stultitiæ colonum argueret, si terram nollet excolere, quod eandem sciret a prædecessoribus indefesso labore excultam, aratro scissam, seminibus fœcundatam? Accedit ad hæc, quod adeo patens est conscientie campus, tam innumeris sunt tribuli, & spinæ, quas germinat: tam profundæ, & densæ tenebræ, quibus obuoluitur, vt in ipso excolendo, purgando, & illustrando innumerorum (si fieri posset) opera desideretur. Sed de his hactenus, nunc de stilo ipso, quo in dicendo vsus sum, pauca superfunt intimanda, equidem illum talem adhibuimus, qualem materia ipsa, de qua agebamus prærequirebat, simplicem videlicet, planum, & ab omni fūco, atque verborum lenocinio alienum: tantum enim abest, vt in rerum grauium tractatione, pompa, & luxus probari debeat, vt potius pro sacrilegio sit habendus, in huiusmodi quippe scribendi genere eniti debemus, non vt delectabilis, venusta, & faceta sit oratio, sed grauis, vtilis, & reuerenda, vt maiestatem potius ex horrore, quam gratiam ex mollitudine consequatur. Præterea conati sumus sectari breuitatem: sic enim qui nostra legerint, & tædio minus afficientur, & lecta tenacius memoriæ retinebunt: veruntamen disputationes, variasq; controuersias quo ad fieri potuit euitauimus, id dumtaxat expedite proponentes, quod plurimorū, magisq; Illustrorum Doctorum sententiæ, & efficacioribus rationibus consonum esse videbatur. In citandis autem, cum legum Sacrorumque Canonum textibus, tum ipsorum Doctorum autoritatibus, illud semper obseruauimus, vt fontes prius inspiceremus, ne temere quicquam à nobis in medium adduceretur. Demum, cum ego sim vir, videns paupertatem meam, vtique in nostro hoc opere non præsumam omnia adamussim, & exquisitè à me fuisse examinata, sicubi igitur, Pie Lector aliqua offenderis, quæ ad recti iudicij trutinam appensâ minus tibi probanda videbuntur, vt iustus corripe in misericordia, si quidem & tuæ, & Sacro sanctæ in primis Romanæ Ecclesiæ censuræ libens mea omnia scripta subijcio: quæcunque autem bona dijudicaueris, amplectere, & in Deum referas bonorum omnium largitorem. Viue sanctus, & memor mei in tuis orationibus. Venetijs, Ex Monasterio Sancti Georgij Maioris, Pridie Nonas Octobris, a Christo nato. M. D. XCIII.

INDEX OMNIUM TITVLORVM.

LIBER PRIMVS.

D E Sacramento Penitentia. fo. 1	1
De contritione, & attritione, earūq; speciebus, & differentijs. 3	3
De quidditate contritionis. 6	6
De materia contritionis. 8	8
Peccatorum mortalium, an singularis requiratur contritio. 10	10
Contritio, an de venialibus requiratur. 13	13
De effectu contritionis. 16	16
De necessitate confessionis. 17	17
De confessionis definitione, & quando ad eam quis teneatur. 23	23
Religiosi, an teneantur confiteri venialia. 25	25
De casibus, in quibus quis non expectato an no confiteri teneatur. 28	28
De casibus in quibus ante confessionem Eucharistia sumi potest. 30	30
De potestate Confessarij. 35	35
De scientia Confessarij. 49	49
Qualis scientia in Confessarijs requiratur. 52	52
Confessio quibus casibus iteranda, & primo ex defectu contritionis. 56	56
De confessione iteranda ex defectu iurisdictionis. 62	62
De confessione iteranda ex defectu penitentis. 64	64
De circumstantijs peccatorum. 65	65
De circumstantijs necessario confitendis. 67	67
De probitate Confessarij. 73	73
De Confessarij prudentia. 74	74
De fidelitate, seu sigillo Confessarij. 76	76
De preparatorijs ad confessionem. 83	83
De interrogatione, qua suppletur discussio in sufficiens penitentis. 88	88
Qualiter se gerere debeat Confessarius circa infirmos. 92	92
De diligentia Confessarij in inuando penitentem ad contritionem. 96	96
De diligentia Confessarij in extirpandis confessionibus peccatorum. 97	97

De remedijs contra reciduum. 102	102
Quomodo inuetur penitens à Confessario ad gratia augmentum. 102	102
Qualiter se Confessarius gerat in iniungenda penitentia. 102	102
De absolutione. 107	107
Canones penitentiales. 110	110

LIBER SECVNDVS.

D E primo præcepto Decalogi. 113	113
Delatria. 114	114
De superstitionib. diuinationib. ac fortib. 116	116
De sortilegijs. 118	118
De superstitiosis obseruationibus. 120	120
De Magijs. 124	124
De his, q; cū dæmonib. ineunt confortiū. 126	126
De hæreticis. 127	127
De pœnis hæreticorum, & fautorum. 134	134
Vtrum lex liget in foro conscientie. 136	136
Pœna ipso facta, an obliget in conscientia ante sententiam. 141	141
De secundo præcepto decalogi. 149	149
De iuramento, eiusque speciebus. 150	150
Per que iurare sit licitum. 151	151
De iudicio, ac iustitia iuramenti comitib. 152	152
De veritate præcipue iuramenti comite. 153	153
De iuramento dolofo. 156	156
Quibus causis liceat iuramentum non seruare. 158	158
De blasphemia. 165	165
De blasphemia, seu pœno in Spiritu Sæctū. 167	167
De voto. 169	169
De obseruatione votorum. 172	172
De votis minimarum rerum. 174	174
De voto Religionis, & Castitatis. 175	175
De votis ob metum emissis. 178	178
De votis filiorum familias. 180	180
De votis a Religioso emissis. 180	180
De voto pœnali. 181	181
Quibus modis votum tolli possit. 182	182
De commutatione. 183	183
De dispensatione. 185	185
De interpretatione voti. 191	191

De

Index omnium Titulorum.

De voti abrogatione, siue cessatione.	191	& irregularitate.	304
De tertio præcepto Decalogi	192	De homicidio casuali, & irregularitate.	307
De auditione missæ.	196	De penitentia iniungenda homicidæ.	309
Quando non audientes missam diebus festis excusentur à mortali.	197	De scandalo.	312
De ieiunio.	199	De correctione fraternâ.	316
De sacra Communione.	206	De iudicio temerario.	322
An, & quando obligentur sacerdotes celebrare.	213	De inuidiâ.	323
An sacerdos possit in eodem die plures missas celebrare.	215	De odio.	324
De vestibus Sacerdotis.	216	De ira.	325
De his, quæ necessaria sunt Sacerdoti celebrare volenti.	217	De sexto præcepto Decalogi.	326
Quæ dēt Sacerdos seruare celebrando.	219	De fornicatione.	327
Quando cibus præsumptus impediât summptionem Eucharistiæ.	219	De concubinis.	328
An Sacerdotes vnica missa possint pro pluribus satisfacere.	221	De ornatu, an, & quando peccatum.	331
De defectibus missæ.	224	De delectatione morosa.	332
De expositione missæ.	225	De stupro.	334
De sacrilegij speciebus.	234	De incestu.	337
De explicatione canonis, si quis suadente diabolo.	239	Quis possit dispensare super incestu.	340
De horis canonicis, & qui ad illas teneantur.	250	An, & quando coniuges peccare possint.	342
De pœnis non recitantium horas canonicas.	255	fol.	342
Qualiter dicendæ horæ canonicæ.	256	De debito coniugali, an, & quando negari possit.	345
Quomodo dicendæ sunt horæ canonicæ.	260	De separatione matrimonij, an & quando licita.	346
Qui excusentur à recitatione horarum.	264	De impedimentis matrimonij.	350
De quarto præcepto Decalogi.	265	De matrimonio clandestino.	354
Qualiter honorandi parentis à filijs.	267	De pollutione nocturna.	356
Qualiter honorandi sunt pastores, & magistratus.	270	De mollitie.	358
An teneantur subditi suis superioribus in omnibus obedire.	275	De bestialitate.	328
Qualiter se gerant parentes erga filios.	278	De vitio sodomitico.	359
De peccatis coniugum.	282	Hortatio ad cauendam fornicationem.	361
Horatio ad honorandos parentes.	283	De septimo præcepto Decalogi.	361
De quinto præcepto Decalogi.	283	De furto.	363
De homicidio voluntario, & irregularitate.	286	De furto, quod fit ab existente in extrema necessitate.	370
Contra procurantes abortum.	295	De restitutione rerum inuentarum.	371
Qualiter peccent contra hoc præceptum consules, mandantes, & consentientes.	300	De simonia.	374
De homicidio ad necessariam defensionem,		Qualiter simonia committatur circa beneficia obtinenda.	383

Quæ

Index omnium Titulorum.

Quæ conditiones constituent vsuram.	413
De interesse siue damni emergentis, siue lucrificantis.	417
De casibus, in quibus permittitur vsura.	421
De vsura mentali.	424
De accipiente mutuum sub vsuris.	425
De vsuris palliatis.	426
De cambijs.	431
De contractu affecurationis.	434
De emptione, & venditione.	436
De emptione, & venditione, secundum prædictum à lege definitum.	442
De monopolijs.	444
De emptione, & venditione ad futuram pecuniam.	445
De venditione illicita ex defectu rei vend.	449
De venditione cũ pacto de retrouedendo.	452
De censibus.	454
De negociatione.	458
De societate.	461
De ludo.	466
De illicitè acquisitis, et præcipue ex ludo.	469
De eo, quod datur officialibus.	471
De illicitè dato ex dationis causa, vt quod datur meretrici.	474
De gabellis, seu vestigialibus.	476
De restitutione.	483
Qui teneantur restituere.	484
Cui debeat fieri restitutio.	490
De restitutione ex iniusta acceptione.	493
Quid reddendum.	496
Qualiter restituere teneantur impediens alterius bonum.	497
De tempore restitutionis.	499
De ordine & modo restituendæ.	507
De octauo Decalogi.	508
De falsitate.	509
De testibus.	513
De contumeliâ.	514
De detractione.	517
De adulatione.	520
De susurratione.	520
De murmuratione.	521
De derisione.	521
De iudicio temerario.	521
De mendacio.	521
De nono, ac decimo præcepto Decalogi.	523

LIBER TERTIVS.

DE Dominis temporalibus.	525
de Episcopis.	528
de Sacerdotibus, & clericis non deferentibus habitum, & tonsuram.	534
De Sacerdotibus, & clericis.	538
De regularibus.	541
De iudicijs.	570
De reis in carcere detentis.	573
De aduocatis, & procuratoribus.	577
De tabellionibus.	580
De coniugatis.	581
De doctores.	581
De scholasticis.	582
De mercatoribus, & artificibus.	582
De medicis.	583
De pharmacopolis, siue aromatarijs.	584
De pueris.	584
De aurificibus, ac ferrarijs.	584
De cauponibus, & hospitibus.	584
De sutoribus.	585
De publicanis.	585
De agricolis.	585
De remedijs contra peccata.	586
Quædam meditationes ad adiuuandum nitentem ad assequendam contritionem.	587
De peccato.	587
De memoria mortis.	588
De tremendo Dei iudicio.	588
Qualiter excitanda anima ad rectè operandum.	ibid.
De passione Domini.	589
De pœnis æternis.	ibid.
De gloria cælesti.	ibid.

LIBER QVARTVS.

De censuris ecclesiasticis.

DE definitione excommunicationis.	591
de duplici excommunicatione.	600
De triplici excommunicationis specie.	611
Quis excommunicare possit.	617
Quis non possit excommunicare.	621
Quis excommunicari non possit.	624
Pro quibus causis ferri, vel non possit excommunicatio.	622

Quis

Index omnium Titulorum.

Quis in latam excommunicationem non inci- dat.	630	de forma absolutionis.	674
Quae ignorantia à sententia excommunicatio- nis excuset.	637	Explicatio Bullae Cene domini.	677
De minori excommunicatione.	644	Excommunicationes Papales.	700
Quis excommunicati vitari debeant.	645	Excommunicationes Papales quo ad regula- res.	702
In quibus causis cum excommunicato com- municare non liceat.	648	Excommunicationes quo ad regulares non reservatae.	704
In quibus causis liceat cum excoicato sine peccato communicare.	653	Excommunicationes Papales latae sententia non registratae.	708
de effectibus excoicacionis maioris.	656	Excoicaciones nulli reservatae in corpore iu- ris, & in Concilijs generalibus.	711
Quis ab excommunicatione absolvere potest, & de Iubilaeo.	660	de suspensione.	715
Circa quae se extendat potestas absolutio- nis.	672	de interdicto.	718
		de irregularitate.	721
		de cessatione à diuinis.	730

F I N I S.

I N D E X O M N I V M
S E N T E N T I A R V M.

Quae hisce quatuor libris Decisionum continentur, locupletis-
simus, atque absolutissimus.

A BBAS sacramentum administratio- nis, quando conferre valeat. num. 153. & 155. fol. 168	impedenda ab eo, qui potest, aliis inualidi, nisi in casibus num. 6. & 7. fol. 62. num. 108. fol. 560. ubi ponu- tur casus ubi quando est valida. Et in articulo mor- tis. num. 86. & 87. fol. 47. Non tamen à laico. num. 89.
Abbas non recipiens fugitivos, & reuer- si nolentes, peccat. num. 78. & 80. 554	In casibus tamen, in quibus est inualida, quid faciet penitens re intellecta. num. 9. fol. 63. num. 23. fol. 79. & an illi profiti re non intellecta num. 95. 48
Abbas non debet inquirere circa ea, quae habuit per suam confessionis. num. 120 562	Abfoluendi potestas à censuris non se extendit ad ir- regularitates. num. 14 109
Abbas interrogandus, qualiter ingressus fuerit ad prelacionem. num. 121 562	Abfolutionis forma ab irregularitate. num. 13 109
Abbas communem regulam sequatur. num. 122 562	Abfolutio ab excoicacione à quo facienda. num. 1. & 2. fol. 660. Itē à minori, ubi à quocumq; Confes- sario, licet à uenialib. à simplici sacerdote. num. 80.
Abbas cum subditis, qualis in camera, & in itinere esse debeat. num. 137 565	Impensa in foro anima non prodest in foro exte- riori. num. 18. & 22. Qua re fidem procurat. num. 24.
Abbas canonicis cathedralibus, ut proponatur, quali- ter intelligendum. num. 138 565	Abfoluendi potestas, ad quos extendatur, num ad exemptos. num. 1. fol. 672. An ad subditum in aliena diocesi. num. 2. Nō ad inuitū, uel mortuū. num. 5. & 6.
Abbas in honoribus preferendus, qui prius ad digni- tatem fuerit assumptus. num. 139 565	An possit fieri per procuratorē, epistolā, uel Papa salutationem. num. 3. Qualis facienda tam absolutio ab excoicacione maiori, quam à minori. num. 1. usque 9. fol. 674. Ad cautelam, quando fiat. num. 3. fol. 611. Et in quibus excoicacionibus abso- lutio ad cautelā habeat locum. num. 3. 2. fol. 617. Ex- coicacione collata, an ualeat. num. 5. 63
Abbas ex privilegio minores, sed non maiores ordines conferre potest. num. 156. 568	Abfoluit, an possit in aliena diocesi excoicacionis à suo episcopo. num. 6. & 7. 619
Abbas an usus fuerit mitra, annulis extra monaste- rium. num. 157 569	Abfolutionem ab excoicacione, qui possint dele- gare. num. 10 674
Abbas ut benedictionem pontificalem dare possit, qua- liter intelligatur. num. 158 569	Abfolutio ab excoicacionibus ab homine, quib. in casibus fiat à Papa. num. 34 708.
Abbas in litteris dimissorij, qualiter peccare possit. num. 142 566	Abfolutio non impeditur ex impotentia non satisfac- cienti, si illam Iubilaeum praecipiat, uel non. num. 4. usque 7. 661
Abbatissa licet iurisdictionē habeat, non excommuni- cat, sed suspendit à beneficio. sub num. 2. 621	Abfolutio à reservatis nisi Iubilei, cuius requisita non perfecit, an ualent. num. 35. & seq. 665
Abbatissa preceptum nō obligat moniales sub pecca- to mortali, nisi in casibus. num. 3. 622	Abfolutio plenaria nisi Iubilei in articulo mortis, qui- bus conferatur. num. 56. fol. 668. Et an sit necessaria confessio generalis, & quibus uerbis absoluetur. ut num. 4. & 58.
Abiuratio duplex. num. 7. 135	Abfolutus in articulo mortis ab excoicacione, à qua non potest, si reconualescit, debet adire super- iores, non sic à casibus reservatis. num. 90. 47
Abortum procurantes, quibus poenitē afficiantur. num. 2. & 6. 224	
Abscindere, & debilitare mēbrū, quid sit. num. 3. 285	
Abscissio pollicis, & indicis, irregularitatē inducit. num. 4. 285	
Abfoluere potest, q. pot. & ligare. sal. ut. num. 56. fol. 610	
Abfolutio. num. 7. & seq. fol. 38	
Abfolutionis uerba essentialia, quae. num. 9. fol. 108. super- flua. num. 10. Itē abfolutionis efficacia. num. 5. Eius for- ma in breui reconciliacione, & pleniori confessione. num. 4. Effectus num. 6. Debet non sub conditione dari, sed simpliciter. num. 1. fol. 107. Quāuis possit dari sub mo- do. num. 3. Potest differri abfolutio p. multos dies. num. 11. fol. 108. Itē reuerari super eadē peccata. num. 12. E. 8	

Index omnium Sententiarum.

Absolvens à reservatis suo episcopo potest non subditum à suo episcopo reservatis absolvere. nu. 48. 40
Absolutio à iuramento, an post incursum perjurium pe-ri possit. nu. 34. 162
Absolutus à noto, num dicatur à panis incursis. numero 6. 181
Absolutio à canone, si quis suadente, quibus competat. num. 58. 247
Abstinencia preclara est animus à vitis ieiunia numero 1. 199
Accipiens ab eo, qui donare non potest, restituere tenetur. num. 35. 367
Affionem minori pretio emere licet. nu. 23. 24. fal-lit. nu. 26. 439
Affiones à mente, vel spiritus emanantes inter servilia non numerantur. nu. 16. 193
Affus quidam dicitur, et quidam indirecte tenden-tes ad mortem sub nu. 5. 573
Affuum frequentia non inducit contemptum. nu. 28. fol. 431. Est tamen necessaria ad constituendum ma-nifestum usurarium. num. 3. 410
Accusatus de crimine mixto potest ab utroque iudice iudicari. nu. 142. 696
Administratio bonorum stabilium, an monacho ad nutum concedi possit. nu. 53. 550
Adorantes demones in phiala, an heretici. numero 12. 678
Adventus, et Quadragesima tempore duo circa mari-monia prohibentur. nu. 28. 353
Advocare prohibitus, an sit prohibitus consulere. nu. 3. 538
Advocatus ratione officij potest excommunicato consu-lerere. nu. 5. 653
Advocatus datus iudici pecuniam, an, et quando pec-cet. nu. 3. usque 5. 471
Advocatus causam iniustam suscipiens peccat, et quid si accipit. nu. 1. et 2. fol. 577. Et in quibus alijs casibus peccet, et teneatur ad interesse. nu. 9. 10. et 14. 578
Advocatus iniquitate cause detecta, quid faciet. nu. 3. 577
Advocatus, quando gratis teneatur patrocinari. nu. 5. fol. 577. An tempore valetudinis petat mercedem. nu. 6. Et quid si in quibusdam tantum uicerit nu. 13. An petat palmarium. nu. 12. Modestia necessa-ria, et pena impj advocati. nu. 15. 579
Adulator, et detractor, quando ad restitutionem obli-gentur. num. 19. 486
Adulatio, quibus casibus peccatum mortale. nume-ro 2. 520
Adulterij, et fornicationis mala. numero 1. et se-quem. 361
Adulterans, an possit propria auctoritate expelli. nu. 5. et 9. 346
Adulterans, an teneatur seipsam detegere. nu. 26. usque 36. 503
Adulter, num possit inuita uxore religiosus fieri. nu. 14. 348

Adultera, quid consulendum à Confessario quo ad filium illegitimum. nu. 35. 504
Adulter, ad quid teneatur ratione filij cum adultera suscepti. nu. 36. 504
Actusque idonea in sacramentis suscipiendis. nu. 7. fol. 83. nu. 13. fol. 18. nu. 31. fol. 22. Et in noto sim-plici, vel solenni. num. 14. 19
Aestimatio pretij, quando faciat emptionem. nu. 25. et seq. 463
Affinitas ex coitu licito, quatenus extendatur, vel ex illicito. nu. 4. 337
Affinitas quid, et unde dicatur. Item affines. num. 3. fol. 337. Contrahitur per sponsalia. nu. 4. Itē per actū consummatum, et quando dicatur. nu. 7. 337
Agricole peccata. nu. 2. per totum. 585
Alchimista non sunt absolventi, nisi cum proposito artem relinquendi. nu. 27. 100
Alienatio rerum ecclesiasticarum, ut licita, que neces-saria. nu. 12. usque 16. 403
Alimenta secundum qualitatem persona prestanda. nu. 6. fol. 408. et ex redditibus. nu. 7. fol. 27. 91. In his, quarum rerum ratio habenda. nu. 9. Transiunt ad heredes patris post mortem spiritus. nu. 10. Illa non debentur à uirrico prinigno. nu. 12. 403
Altare, cur thurificetur, idq; bis. nu. 24. et 25. fol. 230. Quale esse debeat, quis institutor, et quibus rebus ornari debeat. nu. 6. 226
Altare portatile quod, et quare. nu. 12. 192
Ambitio in spiritualibus, quam execrabilis. Qui potis-sime laborant. nu. 13. et 14. fol. 54. et nu. 79. 396
Ancillis abutentes non absolventi, nisi illas dimittat. nu. 11. 98
Animalia multifariam dari solent. In socidam. nu. 16. usque 27. fol. 462. Et in custodia. nu. 28. fol. 463. et in locationem. nu. 29. et 30. 464
Annus probationis ad religionem, à quo die incipiat. nu. 27. 545
Apes clam accipere furtum est. nu. 53. 369
Annui redditus iustum pretium, et quid sequenda in estimatione iusti pretij. nu. 25. et 26. 457
Apostata quis. nu. 9. fol. 705. Existens per annum sine de heresi suspectus. nu. 83. fol. 555. Imo uero hereti-cus apostata à fide. nu. 18. 723
Apostata, Electus, et Fugitivus, qualiter differant. nu. 79. 554
Appetitus rerum alienarum prohibitus, et hoc uirio laborantes. nume. 2. et 3. Item aliena gloria. sub nume. 2. 523
Appellantes à litteris Apostolicis, an comprehendantur sub nomine impediendum rescripta Apostolica, et quid de inhihentibus ne littere exequantur. nu. 119. usque 121. 691
Appellantes ad futurum. Concilium excommunican-tur per Bullam. nu. 55. 684. Et quid si ad presens Concilium. num. 58. vel à Concilio fiat ad Regem. num. 56. 691
Aqua benedicta, qualiter remittat uenialia. num. 10. 11. et 15. fol. 14. Eius effectus. nu. 13. Et an accipies

Index omnium Sententiarum.

no benedictam credens benedictam, obineat ueniam. num. 11. 14
Archiepiscopus in locis exceptis sua provincie quinq; facere potest. nu. 11. 529
Armorum appellatione, que ueniant. nu. 102. fol. 689. Et quid si datur saracenis causa amicitie. nu. 104. 529
Arma detinens monachus, quando non sit excommu-nicatus. nu. 23. 706
Aromatarij. V. pharmacopola.
Ar, que sine peccato exerceri non potest, relinquenda. nu. 4. 582
Articuli fidei qui explicitè à clericis, vel implicitè à laicis credendi. nu. 16. usque 21. 129
Articulus mortis, quis. nu. 7. 29
Artifices pueros ad artes addiscendas in alijs occupa-tes peccat. nu. 42. 368
Assassini qui, sub nu. 38. 244
Assuratio an licita, et effectus. numer. 1. fol. 434. fit multipliciter. nu. 2. et 5. fit non solum pro sorte, sed et lucro. nu. 14. Multipliciter fians committitur, à nu. 9. usque 13. 435
Assensus p̄regis sufficit in imponendis gabellis. nu. 14. 478
Asirij. V. portionarij.
Astrologia tantum iudicialia damnata. nume. 12. et 14. 117
Astrologi ex causis potius effectus aperire, quam di- uinare dicuntur. num. 5. 116
Attentio in horis canonicis quatuorplex. Que praesantior. Effectus, et meritum. nume. 6. et 7. fol. 257. et nu. 12. Est necessaria. num. 4. numero 13. Non autem in orationibus uocabitur uoluntarijs. num. 14. 258
Attritio quatuorplex. num. 10. fol. 4. Que necessaria, ut transeat in contritionem. nu. 10. et 18. fol. 4. Et ut ueniam impetret. num. 7. et 8. 4
Auocantes causas spirituales, vel spiritualibus an-nexas, in Bulla excommunicantur. nu. 124. usque 127. 692
Augures, et auspices, qui. nume. 11. fol. 117. nume-ro 20. 112
Aurifices, quibus in peccatis possint incidere. 17. per totum. 584

B.

Barones recognoscetes superiores iniustas ga-bellas exigentes. nu. 2. et num. 12. fol. 478
Barones, de quibus interrogadi. cap. 1. per totum 625
Bannitus sine peccato impune occiditur etiam extra seruitorium. nu. 53. et 57. fol. 292. Et quare. nu. 58. Fallit dupliciter. nu. 54. et 55. 55
Bannita, que occidi potest, potest spoliari. num. 59. sed non adulterari. num. 60. 293
Baptismus, quare in adulto differatur. nu. 13. fol. 24. et quando conferri debeat sub conditione. nume. 61. folio 728. Et praxi baptizandi. numero 60. An uero baptizato capite pueri sit baptis-mus? collatus. nu. 62. Effectusque nu. 9. 593

Baptismi aquam, uel oleum sanctum ad magis ad-hibentes, quam grauer peccati. nu. 7. 125
Baptizates imagines, uel puerum rebaptizantes, sūt heretici iudicandi. num. 12. 121
Beneficium triplex. nu. 1. fol. 383. Ecclesiasticum quid, et que constituent signa ne cognoscendi, et quo-ruplex. nume. 2. usque 6. Item regulare multiplex. numero 16. Item beneficium quod datur in titu-lum, et in commendam. num. 20. eius appellacione continentur pensiones, et prestimonia. num. 13. et 14. Que etas necessaria ad obtinendum. numer. 8. fol. 255. In collatione qualiter, et quomodo com-mittatur simonia. num. 70. usque 74. Beneficia plura retinendi que cause in ste. numero 25. usque 29. Item numero 31. usque 35. Beneficium non le-gitimè possidentis panas, ut statim restituatur. num. 48. Item alij casus, ubi quis primatur beneficii. num. 51. 121
Beneficiarius clericus qualiter peccet per beneficia plura incompatibilia. nu. 20. 386. fallit. nu. 25. Et in-compatibilia multiplex. nu. 17. et 18. Item mala, que nascuntur ex pluralitate beneficiorum. nu. 21. Si canonice non petit. nu. 63. Si canonice non pos-sidet, et que requiratur. nu. 35. nu. 42. usque 47. Si illegitimus sine dispensatione obtrinet. nume. 36. Si non in etate, in qua solus Episcopus dispensat. num. 41. Si beneficium obtinuit tacet, uel reddi-tus, aut ualorem beneficii. nu. 43. et 45. Si non sus-cipit presbyterium infra annum post beneficium curatum obtentum. num. 49. Si accipit sine inten-tione illud exercendi. num. 54. et nu. 21. Et quid sine animo dubio. nume. 55. Si curatus non residet. num. 36. 403
Beneficiarij dupliciter dicuntur, et quibus comparen-tur. nu. 8. 9. et 11. 403
Beneficiarius est dominus portionis fructuum, que illi contingit, non tamen commendatarius. nu. 19. et 20. 404
Beneficiarius profane fructus expendens, ut peccat. nu. 17. et 18. fol. 404. Et quid si detrahit suo uictus ad illos conseruandos. nu. 22. uel subministrat ali-menta ex fructibus relicto patrimonio. num. 23. et 25. Si conseruati benemeritis, uel consanguineis. num. 26. et 27. Si soluit debita de redditibus. numero 32. 406
Beneficiarius acquisita ratione stipendiij, uel industria pro libito disponit. nume. 29. 406
Beneficiarius acquirens post clericatum praesumitur de rebus Ecclesie. nu. 33. fol. 406. res probet contrarium. num. 34. et 35. 406
Beneficario relicto, an sui intuitu, uel ecclesie reli-ctum uideatur. nu. 36. et 37. 407
Beneficio pro obtinendo impensa de redditibus eccle-sie detrahi potest. nu. 32. 406
Beneficia circa electio, presentatio, institutio, et tradi-tio possessionis, mediante pecunia, sunt simoniaca. nu. 92. 398
Bestialitatis uitiu dupliciter committitur. nu. 1. 358

Index omnium Sententiarum.

Bigamia inducit irregularitatem, & quatuorplex. num. 38 726
Biguina nomen quid, & disputantes de fide sunt excommunicati. num. 29 707
Blasphemus quis. num. 1. & 2. fol. 164. est duplex, mentalis, & uocalis. num. 4 164
Blasphemia quibus modis committatur. num. 5. 7. 11. usque 14 165
Blasphemi poena. num. 12. & 13. 167. 168
Blasphemantem quilibet tenetur acerrimè reprehendere sine periculo uitae. num. 16 166
Blasphemia in Spiritum sanctum multiplex. num. 1. per totum cap. 166
Blasphemia detestatio. num. 9. usque 12 167
Blasphemia absolutio, ut scienda. num. 14 168
Bona facta in peccato ad multa ualent. num. 27 86
Bonorum appellatione ueniunt & commoditates. num. 14 142
Bona à religioso acquisita post licentiam transeundi ad aliam, cuius erunt. num. 104 559
Breniario Romano non obligati, an illo uti extra chororum possint. num. 11 255
Breuiaria quid, & quomodo signentur. num. 90. usque 99 688
Bulla Cœna unde sit dicta, quando inuenta, uel auferat. num. 3. & 4. fol. 677. Quid operetur. num. 5. Quoties publicetur. num. 6. In publicanda qualis finis. num. 8. an Confessarij teneantur habere. num. 9. 38
Bulla Cœna. num. 31 38
Bulla caput primum, genera personarum undecim comprehendit. num. 10 678
Bulla absolvens à casibus Papalibus absoluit à censuris. num. 1. & 2 677

C

Clix qualis esse, uel non esse debeat. numero 4. 219
Cambium quid. num. 1. & uera praxis. num. 2 431
Cambium simplex, ut sit, requiritur utriusque rei existentia. num. 3 431
Cambium licitum est per literas, quatuor concurruntibus. num. 5 432
Cambium nimis uale quale, & an licitum. num. 12 433
Cambioribus recumbere, quando liceat. num. 15 433
Canon missæ quid, effectus, & cur secreto dicatur, & quare incipiat à litera T. num. 30 231
Cap. liceat. scilicet. 24. an extendatur ad constitutiones Pontificum post Conc. Tridentinum. 30 725
Capellanus certo altari institutus ad celebrandum, non satisfacit extra illum locum. num. 9. & 12 261
Capitulum sede uacante absoluit, ut Episcopus. num. 71 670
Carceratus iuste, uel iniuste, an possit licite fractis carceribus fugere. num. 1. usque ad 4. & 10 572
Carcer, pro quibus delictis dari debeat, & qualis. num. 128 563
Cardinalium dignitates. num. 20 614

Carnis appellatione, an ueniât testudines. num. 14 208
Carnem monacho comedere, quod peccatum. num. 66. usque 68 552
Carnes in die Quadragesimali toties quis peccat mortaliter, quoties comedit. num. 49 204
Castitate quam decet precipue claustrales, esse que ornatos. num. 65. fol. 552. motu Castitatis, in uerbis uorum. 204
Casula, an fieri possit ex uestibus mulierum. numero 8 216
Casus nomine non tenet censura, nec irregularitas. num. 63 42
Casus Papales de iure communi, uel in Bulla Cœna. qui. num. 1 677.
Casus Episcopo reseruati. num. 65. 42. Ratione duce. num. 77. fol. 45. De quibus casus intelligatur. num. 71. fol. 44. Circa casus quid agat Confessorius. num. 27. Et quid si obrepta licentia sicte sit confessus, & an extendatur ad committenda. num. 74. & 75. fol. 44. In quibus casibus à reseruatis absoluat Sacerdos. num. 78. 45
Campo, & Hospes. cap. 18 584
Causa de restituendo alieno prestanda, qualis esse debet. num. 78 670
Causa rationabilis quid sit. num. 6. fol. 197
Causa duplex, principalis, & impulsua. num. 2. Qua in iure attenditur. num. 3. Qualiter differant inter se. num. 4. & 5 424
Causa civilis, & criminalis, que, & processare quid. num. 148. & seq. 697
Celebrandi obligationem qualem ecclesie, uel conuentus habeant. num. 9. & 10 213
Celebrare quotidie melius est, quam ob reuerentiam abstinerere. num. 12 214
Celebrare feria sexta in Parasceue, aut Sabbato sancto, an liceat. num. 13 214
Censura nomine quid ueniât, & significatio. num. 5. 6 592
Census, tributis, limellis, emphyreusis discrimen. num. 4. usque 11 454
Census quid, & multifariè diuiditur. num. 12. & 13. 455
Census cum pacto de retrouendendo quid, & que requirantur. num. 21 456
Census perpetuus est, uel realis, personalis uitalitius, & ad tempus, quid. num. 13. 16. 17. & 20 455
Cessatio à diuinis quid, & quatuorplex, & cur introducta. num. 1 730
Characteres imaginibus inscripti tacitam passionem cum diabolo indicant. num. 4. 120
Charitatis excitatio tria, que remissoria esse possunt uenialium. num. 12 14
Charitativa subsidia ex causa rationabili imponi possunt ab Episcopis. num. 39. usque in finem. 533
Christiani serui infidelium remigantes in nauibus piraticis non sunt excommunicati, sed peccant mortaliter. num. 69 685
Chorus quid sit. num. 15 196
Choro inseruientes, quando teneantur supplere omnia sum in officio. num. 19 259

Choro

Index omnium Sententiarum.

Choro egredi ante finitum officium nomini licet. num. 25 259
Circumstantia nominis significatio, & quot numero sint. num. 2 66
Circumstantia necessario cõfitenda que, & de quadruplici earum differentiâ. num. 1. usque 43. 66
Cines cogi possunt ad uedendum fructum cõiuiibus potius quam exterius. num. 11 272
Cinivas, uide Respublica.
Claus ministerialis duplex, & quatenus extendatur. num. 8. & 9 35
Claustri abusiones xij. num. 27 707
Clausula ultimo loco appositæ, refertur ad omnia. numero 7 359
Clausula, ipso iure, quid operetur. num. 25. 143
Clausula ipso facto, non excludit sententiã declaratoriam. num. 21 25
Clausula ipso facto quid operetur. sub num. 26. 297
Clausula derogatoria quid operetur. num. 8 535
Clausuram uiolare, peccatum est ueniale, nisi in casibus. num. 96 558
Clemens. 1. de consang. & affin. explicatio. numero 5. usque 10 340
Clericorum interrogationes peculiare. num. 1. per totum cap. 537
Clerici qui prohibentur negotiare, uel quibus licet. num. 12. & 13 459
Clerici in multis casibus trahi possunt ad forum seculare. num. 128 693
Clericus qualiter probetur. num. 155. 698
Clericus quibus in casibus capitur, & processatur à laico. num. 150. usque 158 699
Clericus peregrinus celebrando non sit irregularis. num. 35 725
Clerici interdicti, uel celebrant in loco interdicto, prout mortales, sunt irregulares. num. 8 719
Clerici cõgregationis Cassinensis, an sub mortali obligatione recitare officium mortuorum. num. 7. 136
Clericus secularis, an, & de quibus bonis possit restitui, & eremita. num. 60 551
Clericorum priuilegia. num. 2 238
Clerici percussio, que excommunicat. numero 4. & 6. fol. 39. & que non. num. 35. usque 51. & quis clericus ad hoc. num. 22. usque 34. & quid per manus a num. 5. usque 18. & quos comprehendat. num. 8. & 9. 18. usque 22 240
Clericus fructuum percipiendorum gratia in chorum pergens simoniacus mentalis est. num. 38 378
Clericus à seque periculo irregularitatis, quando delictum deferre possit. num. 34. 289
Clerici quando prohibeantur negotiare. num. 12 459
Clericorum cohabitatio cum quibus personis sit mortalitas. num. 24 314
Clericus ob pactum premissum ante ordines de non percendo patrimonium sui suspensus ab ordine. num. 67 394
Clerici non deferentes habitum, & tonsuram, ubi explicatur Bulla Sixti Vani. 1 534

Clericus, an possit renũciare foro suo. num. 127 692
Cogitationum numerus explicandus. num. 6 524
Coitus omnes prater matrimonium prohibiti. num. 1. 325
Coitus oēs prater matrimonium prohibentur in sexto precepto. num. 1. 325
Collectas imponentes clericis, & bannientes seque in eorum causis intromittentes incurrunt in poenas. num. 145. usque 147. 697
Columba, uerb. spargentes.
Commercium cum hereticis christianis omnino prohibetur, sed non cum infidelibus. num. 26. & 36. 131
Commenda plus una eidem nõ cõfertur, & que in cõmoda ex ea cedant ecclesie. num. 22. & 23 386
Commodatam rem uisitam de damno commodatario tenetur. num. 6 449
Communio quid, & est triplex. num. 8. 593
Communio an denegetur impenitenti ob peccatum occultum, uel publicum. num. 38 81
Communione que copula carnalis impediatur, uel nõ. num. 22. & 23 209
Communicaturus cum quatuor se debet preparare à num. 1 usque 24. 206
Communicaturus ieiunius esse debet, & qualiter, & quare. num. 14. & 15 208
Communicare in Pascha, qualiter intelligatur. num. 16. & 24. 209
Communicatio reuerentia necessaria, & explicatur Domine nõ sum dignus. num. 17. usque 20 208
Communicatio in necessitate partem hostie porrigere an liceat. num. 31 211
Communicatio e singulis mensibus tenentur religiosi. num. 36 211
Communicare, uerb. Eucharistia.
Compositio in rebus incertis, que requirantur, ut sit iustitia. num. 12 507
Commutare uotum quid, & que consideranda. num. 1. 8. & 10. 182
Cõcionator potest citra simoniam mercedem ante pacisci. num. 36 377
Cõcionator peccata in confessione detegere num possit. num. 40 81
Conducere operarios anticipata solutione, an liceat. num. 17 447
Concubinaris notorius num celebrando efficitur irregularis. num. 6. fol. 329. num. 329. num. 16. 717
& num. 36 725
Cõcubinitus crimen est ecclesiasticum. num. 4 329
Concubinaris ter monitus excommunicatur num. 5. fol. 329. & quid de malitiae. num. 9 330
Concubinas quas scriptura sacra appellat, & unde sic dictæ. num. 1. & 2 328
Confessio definitio explicatur. num. 1. fol. 14. ubi quidam, & a quo instituta. num. 2 17
Confessio per interpretem, uel nunciium, aut per epistolam, an fieri possit. num. 2. & 3. fol. 22. num. 31. cum sequen. 86
Confessio car festina esse debet. num. 3. 23
Confessionis & communionis preceptum diuinitus est. b 3 & po-

Index omnium Sententiarum.

mero 10. 11. 13	304	mysteria. nu. 3. & 4	191
Defendere, qui debet ex officio, & nō defendit, ad quid teneatur. nu. 27	487	Dies incipit, & finitur diuersis temporibus, & horis. nu. 23	194
Degr. datio duplex, & praxi, qualiter procedatur. nu. 31	243	Dissimulare, uide detractio.	
Delectatio quae morosa, & cōcurrētibz quatuor efficitur mortalit. nu. 1. 2. & 6.	168	Dignitas quid, & ex quibus cognoscatur. nu. 7	383
Delectationem malam ex iusta causa nō repellēs nō peccat. nu. 3. & 5.	312	Dignitates in plures de eadem domo successimē prohibētur. nu. 40	389
Delectatio in uerbis libidinosis, an, & quādo sit mortalit. nu. 12	333	Dignitatibus in spiritualibus Episcopi, uel clericis foris praeferuntur. nu. 13	491
Delectatio orta ex aspectu mulieris, quādo mortalit. nu. 13. & 16.	333	Dignitates, & officia, an, & quādo prebent possint obtineri. nu. 7. & 8	400
Delegare, qui possint. nu. 10. fol. 36. & nu. 10	674	Dispensatio quid, & quotuplex in materia uoti. nu. 1. & 9. & nu. 20	185
Delegatus, an possit subdelegare. nu. 24. 25.	37	Dispensandi causas, quae. nume. 56. 205. Et in gradibus prohibitis tres. nu. 16.	341
Delictum committendum in Principem reuelandum. nu. 35 & 36.	290	Dispensationes quādoque sunt ab Episcopo ob distantia loci. nu. 80	45
Delicto obuiando, qui potest, & nō facit, quomodo peccare dicatur. nu. 37	290	Dispensatus à ieiunio, uel à cibis, quomodo intelligatur. nu. 58. & 59	205
Delictum reuelatis uigore edicti, cui debeatur premium. nu. 38. & 39.	290	Dispensationes sunt restringēda. nume. 62	123
Delectorum multa species. nu. 140.	696	Dispensationis in pluribus beneficijs effectus. nu. 29. fol. 387. Et uerbo, Beneficia plura.	
Daemones, & Necromanti, qua arte utantur, ut facilius decipiant. nu. 7.	116	Dispensatus ad plura beneficia, an intelligatur ad reservationem dispensatus. nu. 60.	392
Daemones superstitionibus uanā, & illicitis se immiscant. nu. 11	128	Dispensatio uerbo, Episcopus, & Papa.	
Daemonum inuocatio expressa, & tacita. nu. 10.	117	Diminutio, qua heresim sapiat, ita ut possint Inquisitores procedere. nu. 14	121
Daemones inuocatum exploranda intentio. numero 9.	120	Diminutio, ut species superstitionis diffinitur. nu. 3. quatriplex est. nu. 6	116
Daemones ad inhabitandum uascula corporea, an possint compelli. nu. 17.	122	Doctorem peccata in qua incidere possunt. nu. 1. usque 5. in fine.	581
Daemon si muliere abutatur, & illa pariat filium, cuius dicitur. nu. 2.	358	Dohana. P. G. abella.	
Daemones, à sodomia abhorret. nu. 4	361	Dolor de honestate requiritur maior de peccato mortali. nu. 5. fol. 8. Qui an sit continuandus etiam post remissionem. nu. 6.	
Daemon maiorem potestatem habet cum excommunicato, quā cum peccatore. nu. 20	594	Damine non sum dignus, horum uerborum examinatio. nu. 18.	208
Denunciatio absque correctione, in quibus casibus licentē fiat de peccatis. numero 19. usque 21. 29. & 30.	318	Domini temporales, de quibus à Confessorijs interrogandi per rotam. c. 1	529
Denunciatio euangelica debet fieri de delicto occulto. nu. 11.	317	Domum alterius perferuari pro amissione rei, an liceat. nu. 35	369
Denunciare, an teneatur dubitās, an sit hereticus quis. nu. 26.	680	Donum aleatoribus exponere ad ludendum, quāquam malum. nu. 17. & 19.	470
Denunciationem contra incensarios oportet esse generalem. nu. 10.	701	Domicilium habere quis possit in pluribus locis. numero 14	530
Denunciations de matrimonijs publicandis, an praetermitti, uel dispensari possint. nu. 2.	354	Donatio sine traditione rei facta concubinae per clericum non tenet secus re tradita sub num. 9	539
Derisio quid, & quādo peccatum mortale. nu. 1.	520	Danatio facta per clericum alicui, ut de filio spurio bona donata, an ualeat. nu. 52	147
Derisio uirtutis sufficit in uenialibus. nu. 8.	56	Donata ante, uel post ingressū religionis egresso infra annum reuocatur. nu. 9.	175
Detractio quid, eius species, & an peccatum mortale numero 1. & 2. Et ad restitutionem fame teneatur, quae necessaria. nu. 3. Qualis fieri debeat. numero 5. in quibus casibus nō teneatur. nu. 6. & nu. 2. usque 29. Quando detractio propria fame sit uenialis, uel mortalis culpa. nu. 8. usque 12. 516		Donata filio, ut fiat sacerdos, an computentur in legitimam. nu. 68	394
Detractores in quatuor uisus uoluntentur. nu. 3.	523	Donatus, quibus casibus subditis licitē imponatur, & qualiter exigēda. nu. 5. usque 8	361
Diffo unius, quādo fides adhibenda. nu. 26.	93	Donatio inofficiosa, an licita, quando sit à patre. nu. me. 21.	281
Dies dominicus subrogatus loco sabbati, et quāta eius		Donatum à Papa religioso, an faciat eum proprietarium. nu.	

Index omnium Sententiarum.

rium. nu. 52.	550	Ementes obsonia ultra taxam, & uendentes, an peccent. nu. 20. & 22.	365
Dotem pater, uel frater debet forori, uel filiae dare de suo. nu. 13.	280	Ementes scienter res furtiuas, uel bona fide, quid faciēt. nu. 45. usque 52.	368
Dote assignada mulieri, qua à iudice consideranda. nu. 5.	402	Emptiones censuum licite sunt modo non sit excessuum premium. nu. 32.	420
Dubitatio duplex, & qua inducat heresim. nu. 10. & 15.	128	Emere oues, uel boves, uel res, ut statim renendant, quādo usura sit paliata. nu. 4. usque 8.	426
Dubij, qualiter recipiantur ad fidem. nu. 11.	128	Emere fructum cum pacto de reuouendo, quando usuram sapiat. nu. 9. & 10.	427
Dubitans de uoto, an teneatur adimplere. nu. 11. 176	176	Emptionis definitio. nu. 1.	436
Duellum committentes, & ipsos permittentes in ueris suis, uel quoquomodo fauentes, quas pœnas incurrant. nu. 13.	711	Emptione, & uenditione pretia rerum, qualiter estimanda. nu. 14. & 15.	428
		Emere rem, & eandem statim emptori locare, quando liceat. nu. 20.	438
		Emens, uel uendēs monopolio, uel solus privilegio, ut peccet. nu. 1. usque 4.	443
		Emens rem minor, quam scit esse multū pretij, ut peccat. nu. 13. Et quid si ignorans. nu. 14.	450
		Emptor bonorum delinquentis post delictum, quando sit tutus. nu. 26.	143
		Emphyteusa, quando incidit in commissum. nu. 7.	454
		Emphyteusis, & linellum, quomodo differant a contractu censuali. nu. 4. usque 11.	454
		Enormis iniuria, qua. Verbo iniuria.	
		Episcopus unde, & eius dignitates, & nomina. nu. 1. fol. 527. & qui proprie. nu. 20.	614
		Episcopus, & prelati aliorum speculū in moribus esse debent. nu. 3.	528
		Episcopis peculiare interrogaciones faciendae per Confessarios. nu. 4.	528
		Episcopus cum ordinandis quoad uterū non dispensat, sed quoad tempus. sic. nu. 25.	440
		Episcopus deserere gregem, quando possit. nu. 5.	528
		Episcopi auctoritas in excommunicationibus, & in Bulla Cœnae Domini. nu. 30. 35. & 42.	38
		Episcopi potestas circa excommunicationem. nu. 36. 37. & 39.	38
		Episcopus concedendo omnimodiam suam potestatem Confessorio, quatenus extendatur. nu. 64. & 66. 42.	
		Episcopus, in quibus casibus dispensat, & quando non. nu. 21. fol. 188. Et an in uoto castitatis ad tempus. nu. 29.	189
		Episcopi possunt statim sacerdotes obligare singulis festis ad celebrandum. nu. 11.	114
		Episcopus ex iusta causa dispensat in dispositione reatoris. nu. 11.	168
		Episcopus, uel Papa, qualiter honoret patrem, & an episcopalis dignitas liberet a patria potestate. numero 13.	268
		Episcopus quando dispenset super irregularitate, homicidii que. nu. 10.	286
		Episcopus dispensat circa denunciations de matrimonio. numero 2. fol. 354. Sed an circa promotionem ad presbyterium infra annum. numero 50. fol. 391. Et an in minoribus ordinibus cum illegitimis. nu. 57.	728
		Episcopus intra tres menses est consecrandus. numero 52.	520
		Brietatis mala, & origo. nu. 25.	201
		Ecclesia sacramentum institueret, formam, aut materiam mutare nequit. nu. 3.	26
		Ecclesia etiam non consecrata, an gaudeat immunitate. nu. 8.	234
		Ecclesia consecrata polluta, quomodo ab Episcopo concilietur, & quid de benedicta, & quare reconcilianda sit. nu. 10. & 11.	234
		Ecclesia, in quibus casibus polluitur. nu. 22. usque 31. Et an Ecclesia polluta pollutum sit cimiterium. numero 29.	237
		Ecclesie intentio in precationibus ita interpretanda, ut conformis sit diuinae iudicio. nu. 25.	615
		Ecclesia cathedralis, & collegiata, qua. nu. 14.	261
		Ecclesiam effungentes, ut sint excommunicati, quae necessaria. nu. 4. & 5.	700
		Ecclesia an pro excommunicatis orare possit. numero 34.	597
		Ecclesie sub nomine, qua comprehendantur, ut illi effungi dicatur. nu. 5.	700
		Edictum promittentes premium reuelantibus delictum, quos comprehendat. numero 38. & numero 39.	321
		Egredi de choro ante finitum officium nemini licet. nu. 25.	259
		Eiectus an possit tuta conscientia remanere in seculo. nu. 147. & 149.	567
		Eiectus à congregatione, an possit in illa alio tamen monasterio recipi, ut oblatus. nu. 150.	568
		Electio Episcopi debet probari per literas Papae. numero 53.	85
		Electio contradicere per scientiam habitam in confessione, an possit. nu. 8.	76
		Eligens indignum ad confessionem peccati. nu. 9.	53
		Electio, presentatio, institutio, mediante pecunia simoniacae sunt. nu. 92.	298
		Electio meliorum ad prelaturam fieri debet, & quis. nu. 2. & 5.	398
		Electio uerbo, Inbilai.	
		Elemosina dilata, an cedat in detrimentum defuncti. nu. 16.	92
		Elemosinam in quibus casibus religiosus facere potest. nu. 63.	551

Index omnium sententiarum.

§ 2. fol. 391. Alias patitur pœnas. nu. 35. 532
 Episcopus in beneficijs proponens dignum digniori, an peccet. nu. 80. fol. 396. & nu. 1. 399
 Episcopus pœnam, an possit applicare. nu. 18. fol. 474. & nu. 34. 532
 Episcopus in quatuor casibus in restitutionibus superiorum se interponit. nu. 10. 507
 Episcopus ab omnibus casibus occultis præter heresim absoluit, & in Bulla Cœna. nu. 75. & 76. 670
 Episcopus ordinarius, an possit exigere rationem ab administratoribus Ecclesie. nu. 43. 696
 Episcopus summus, & Inquisitor aliud præcipiat, cui obediendum. nu. 17. 702
 Episcopus potest ex causa transmutare monasteria de loco ad locum. nu. 18. 710
 Episcopus circa consecrationem virginum, vel non virginum, qualiter se gerat. nu. 29. 531
 Episcopus debet residere, nisi habeat iustas causas, quæ numerantur. nu. 56. 392
 Episcopo, quibus casibus sit dandus coadjutor. numero 38. 532
 Eucharistiam sumendam cum puritate conscientie, qualiter intelligatur. nu. 5. 207
 Eucharistiam munditiam carnis, quæ per cingulum sacerdotale significatur exigit. nu. 2. & 3. 206
 Eucharistiam circa abijcienda est proius curiositas. nu. 1. 208
 In Eucharistia sub singulis speciebus totus est Christus. nu. 10. 208
 Eucharistia diversa nomina. nu. 12. 208
 Eucharistiam nõ sumens in articulo mortis, an peccet mortaliter. nu. 23. 209
 Eucharistiam non sumentes tempore debito sunt indescendi ad sumendum. nu. 25. 210
 Eucharistia violenter morituris vel occultis, aut manifestis peccatoribus, an deneganda numero 28. & 29. 210
 Eucharistia per modum niatici in eadem infirmitate quando pluries dari possit. nu. 32. 211
 Eucharistiam præcedere debet confessio. nu. 34. fol. 311. Fallit in casibus. nu. 1. cum seq. 30
 Excommunicatio triplex, nulla, iusta, & iniusta. numero 1. 611
 Excommunicatio nulla, quibus ex causis fiat. nume. 4. & 12. Non timenda. num. 13. An abstineat à divinis nume. 14. An sit necessaria absolutio. nume. 3. & 32. 611
 Excommunicationis iusta, & nulla differentia. num. 31. fol. 616. In iusta duplex. nu. 15. 16. & 22. usque 25. fol. 613. iniuste excommunicatus contemnens peccet. nume. 26. An sit irregularis celebrando. nu. 29. 616
 Excommunicatio, quibus nominibus appelletur. num. 1. fol. 91. Unde ortum habuit, & definitio. num. 2. Quare introducta. nu. 15. Quid commune habeat cum peccato mortali, & excommunicatione minoris. nu. 18. Effectus. nu. 14. est maxima pœnarum. nu. 30. Cur dicatur medicinalis. nu. 22. & seq.

Index omnium sententiarum.

In debito excommunicatio, de qua intelligitur. nu. 39. Quare appelletur anathema. nu. 37. Quæ communiõne priuet hominem. nu. 12. & 13.
 Excommunicationis multiplex species, & iuris, & hominis. nu. 1. Item hominis, quæ & quodplex. nu. 3. Item excommunicatio late sententiæ, qualiter differat, & cognoscatur à comminatoria. nu. 4. & 5. Item iuris, & hominis excommunicationum differentia. nu. 7. usque in fin. 600
 Excommunicatio iuris quos ligat, & excommunicatio hominis. nu. 12. 19. 21.
 Excommunicatus donec satisfecerit, vel ad tempus, an finito tempore, vel satisfactione debeat absolvi. nu. 44. 608
 Excommunicatio hominis generalis, quibus casibus fieri possit. nu. 71. 42
 Excommunicatione Papali sublata, an dicatur Episcopalis. nu. 62. 42
 Excommunicandi potestas, quibus conveniat. num. 1. fol. 617. nu. 8. & 13. & 13. & 13. discrimen inter maiores, & minores prelatos. nu. 10. 619
 Excommunicatus, à quo absolvatur. num. 196. fol. 45. & nu. 54. 610
 Excommunicatus, quando beneficio priuatur nulla habetur ratio inopia. nu. 21. fol. 253. & nu. 7. 657
 Excommunicatus per annum persistens, est suspectus de heresi. nu. 8. fol. 330. & nu. 4. 657
 Excommunicato facta confessio, an & quando reitrandam. nu. 32. & 33. & seq. fol. 60. & nu. 2. 656
 Excommunicatum in capacem esse sacramentorum, qualiter intelligatur. nu. 3. 64
 Excommunicatus, an sit ludens cum Episcopo, qui excommunicavit ludetes. nu. 25. fol. 375. & nu. 8. 623
 Excommunicare qui non possit. nu. 6. 623
 Excommunicare potest laicus, & non Sacerdos ex privilegio. nu. 5. fol. 611. & nu. 1. 621
 Excommunicari qui non possunt. nu. 1. Vbi non subditus, & exemptus. nu. 2. Vniuersitas, Mortuus. nu. 9. Privilegiatus, Rex, Irrationabilis. nu. 11. Delinquens extra diocesim. nu. 5. 624
 Excommunicatus iterum excommunicari potest. numero 5. 626
 Excommunicatio pro qua causa ferenda. num. 1. fol. 627. Et pro quibus, nisi pro contumacia. nu. 3. 5. & 7. Et in iudicialibus pro ultimo remedio. num. 8. & pro inobedientia. nu. 12. Qualiter ferenda in scriptis illa, quæ est hominis, non autem iuris. numero 52. 609
 Excommunicationis iusta causa non est debitum notorium, vel delictum præteritum, aut alterius. nu. 10. & 11. 628
 In Excommunicationem, quod præceptum projiciat. nu. 13. 619
 Sub Excommunicatione multiplicantes præcepta male faciunt. nu. 6. 628
 Excommunicatus, an qui verè sit, verba legis, vel sententiæ demonstrant. nu. 1. 630
 Excommunicatio extendens se ad consulentem, quod consilium comprehendat. nu. 2. 630
 Excommunicatio non comprehendit peccantes non mortaliter. nu. 3. & 4. Nec minimum nu. 5. usque 9. Nec ignorantem. nu. 9. Nec actum impossibilem. nu. 10. Nec detinentem ex iusta causa. num. 11. & 16. Nec detinentem rem ob compensationem. nu. 12. usque 16. Nec aequalem, vel superiorem. nu. 43. Nec perpetratorem delicti, nisi sit indistincta. nu. Nec peccates ex oblivione, vel inadvertentia. nu. 1. & 14. 637
 Excommunicatione inferioris superiorem non ligari, ut intelligatur. nu. 9. 623
 Excommunicatio minor, & quodplex. numero 1. & 2. Quando infertur. numero 5. eius effectus. numero 3. 644
 Excommunicati hodie in duobus casibus nitantur. nu. 1. & 7. 645
 Excommunicatus ab Episcopo, est ubique vitandus. num. 2. 645
 Excommunicari nominatim, quando quis dicatur. num. 6. 646
 Excommunicatus non nuntiatus celebrans, vel præstans illi auctoritatem sit irregularis. nu. 13. 646
 Excommunicatus in communio in quibus casibus prohibetur. numero 1. & sequens. fol. 648. Regulariter est peccatum veniale, nisi in quatuor casibus. numero 14. Quandoque est excommunicatio maior. numero 24. & 27. 647
 Excommunicatis communicare in quibus casibus liceat. cap. 13. per totum. fol. 653
 Excommunicato communicatio in divinis, quandoque excusatur. nu. 16. & seq. fol. 455
 Excommunicatis, ad evitandum scandalum, an accedere possit ad sacramentum. nu. 15. 647
 Excommunicationis maioris effectus numerantur. c. 14. per totum. 656
 Excommunicatus ante annum celebrans, priuatur beneficio, & fructibus. nu. 10. 658
 Excommunicatus propter furtum Capuæ, an Neapoli possit absolvi. nu. 71. 669
 Excommunicatio, verbo index, & verbo, Meretrices. Excommunicationis sententiæ, qualiter ferenda. nu. 17. fol. 613. & 13. discrimen inter sententiæ excommunicationis, & alias. nu. 18. 617
 Excommunicatio iusta quatuor requirit. nu. 33. 617
 Excommunicandi potestas, quando iurisdictionis, vel ordinis dicatur. nu. 9. 612
 Excommunicare, an possit prelatum subditum extra diocesim commemorantem. nu. 15. & 18. Vbi quid in legato. nu. 19. 621
 Excommunicationes Papales late sententiæ sunt numero XXI. fol. 700. Quarum prima contra absolutos in articulo mortis, qui si reconualuerint, & c. nu. 1. II. Contra participantes in crimine. nu. 3. III. Contra participantes in divinis. num. 3. IIII. In percussores clericorum. nu. 3. V. In detinentes in carcere. nu. 3. VI. Contra non defendentes clericos. nu. 3. VII. Contra effringentes Ecclesias, & spoliantes. nu. 4. VIII. Contra incendiarios locorum sacrorum. nu. 8. IX. Contra occupantes bona Cardinalium. nu. 11. X. Contra Cardinales revelantes secretum. nu. 11. XI. Contra simoniacos, & mediatores. nu. 12. XII. Contra simoniacos ob ingressum monasterij. nu. 14. XIII. In recipientes beneficia in confidentiam. nu. 15. XIIII. Contra Dominos, vel officiales ab Inquisitoribus requisitos, qui nõ ceperunt puniendos. nu. 16. XV. Contra Inquisitores odio, vel causa lucri omittentes procedere, ubi esset procedendum. nu. 18. XVI. Contra sepelientes scienter hereticos. num. 19. XVII. Contra violantes post monitionem interdictionum. nu. 19. XVIII. Contra predicantes miracula falsa, vel superioribus suis detrahentes. nu. 19. XIX. Circa Conceptionem Beatissimæ Virginis MARIÆ. XX. Contra inducentes ad eligendam sepulturam. XXI. Contra electos ad dignitatem Senatoris non servata forma. nu. 21. XXII. Contra Turbantes Ecclesiam Toletanæ. nu. 21. XXIII. Contra expendentem falsam monetam in Francia. XXIIII. Contra deputatos Apostolicos in Francia non fideliter procedentes.

Excommunicationes quo ad Regulares Papales explicantur sexdecim. nu. 20. fol. 704. Prima, contra Religiosos non servantes interdictionem, vel cessationem à divinis. c. 20. nu. 1. II. Contra mra. res recipientes Tertios tempore interdictionis. 2. III. Contra Religiosos transferentes se ad partes transmarinas. nu. 3. Contra Mendicantes transeuntes ad ordinem non Mendicantium. nu. 3. V. Absolventes, vel ministrantes sacramenta. nu. 4. VI. Contra Inquisitores ordinis Predicatorum inquiscentes contra minores. nu. 9. XIII. Contra audientes legem, vel physicam. c. 21. nu. 1. fol. 704. I X. Contra dimittentes habitum. numero 5. & 14. X. Contra regulares sine licentia arma in septa monasterij, retinentes. numero 16. XI. Contra impediendes solutionem decimarum. nu. 2. XII. Contra Mendicantes de novo accipientes habitaculi, vel mutantes. nume. 25. 30. & 13. XIIII. Contra accedentes sine licentia ad curiam secularem. numero 26. XIIII. Contra monachum curiam intrantem animo dæmonum inferendi, sed non intulit. numero 16. XV. Contra biguanas disputantes de fide, & que sint. numero 29. XVI. Contra Religiosos assumentes officium Vicecomitis, vel Preposituræ. nu. 32. 612
 Excommunicatio nec late sententiæ Papales non regifrate. Prima, contra ambientes Papatum, eo usque de successore disputantes. numero 1. fol. 708. I 1. Contra gerentem se pro Papa, & consentientes. numero 2. III. In Cardinales manifestantes aliquid vetitum in Consistorio. numero 2. IIII. Contra nunciantes beneficia vacantia. VI. In recipientes beneficia in confidentiam. numero 3. VII. Contra nõ reddetes computa integra in Camera. num. 3. VII. Contra recipientes beneficia à Papa, & adimplentes promissam. nu. 4. VIII. Contra cancel-

Index omnium Sententiarum.

cancelarios non seruantes constitutionem Pij V. I X. Contra capientes Christianos existentes inter infideles, & non dimittentes. numero. 4. X. Contra angredientes monasteria monialium sine licentia, uel admittentes. numero 5. & 8. XI. Contra moniales exeuntes clausuram. nu. 16. XII. Contra accedentes ad sepulchrum Domini sine licentia Pape. nume. 19. XIII. Contra dispensatores in uoto uirginitatis, uel absoluentes. num. 49. XIII. Contra officiales ecclesiasticos accipientes prater commestibilia. XV. Contra fingentes se de familia Cardinalium. nu. 20.
Excommunicationes Papales nulli reseruata. cap. 24. fol. 711. Prima, contra Episcopos habitu mutato discurreres, & superiores. nume. 1. I. Contra Episcopos, & superiores Romani accedentes, uel extra diocesim permostrantes. III. Contra iudices fingentes casum, ut carat ad mulieres pro ferendo testimonio. numero x. IIII. Contra presumentes uexare personam ecclesiasticam. nu. 3. V. Contra gerentem se pro episcopo, uel usurpantem nome Vicarij. nume. 6. X. I. Contra cogentes mulieres ad nuchandam, uel econtra. num 7. VII. Contra impediendes uisitaciones monialium. num 8. XIII. Contra uocatos ad dirigendas electiones monialium. num. 8. I X. Contra non recipientes editionem Biblee uulgatae. nu. 8. X. Contra imprimentes libros, uel publicantes manu scriptos absque licentia. nu. 9. X. I. Contra utentes literis Apostolicis falsificatis. num. 10. X. I. Contra oblationes recipientes in altaribus. nu. 10. XIII. Contra magistros conducentes hostia eiusdem professionis Bononiae. num. 10. XIII. Contra madianes interficere Christianos, & receptatores. nu. 10. XV. Contra sagittarios in Christianos. num. 10. XVI. Contra locantes domos manifestis usurarijs. nu. 11. Et contra statuentes de usuris soluendis. num. 12. XVII. Contra absolutioem a censura impetrantes ni, aut metu. num. 13. XVIII. Contra iudicantes, aut disputando impugnantes Montes Pietatis. nu. 13. X. I. Contra contrahentes scienter cum consanguineis matrimonijs. nu. 14. XX. Contra innitentes ordinationibus factis a schismaticis. nu. 16. XXI. Contra procurantes ut, conseruatores excedant sine mandati. num. 16. XXII. Contra raptores mulierum, uel fautores ecclesiasticas, uel procurantes. num 18. & 19. XXIII. Contra mittentes literas Cardinalibus inclusis in conclauem. num. 21. X. XV. Contra mortuos exentorantes. nu. 22. XXVI. Contra officiales negantes facere iustitiam. nu. 22. XXVII. Contra laicos disputantes de sine. nu. 22. Ultima contra extrahentes aliquem ni ab Ecclesia.
Executor differendo ex uoluntate defuncti, ut res hereditaria meliores fiant, an peccet. nu. 18. 92
Executor datus ad distribuendum in pias causas potest addere pro supplemento diti. nu. 20. 93
Executores differentes exequijs, negatores animarum

dicuntur. nu. 14. 92
Exemptos publicare excommunicatos, uel punire, aut citare an possit episcopus. numero 69. usque 72. num. 1. 672
Exercitium licitum in quo multum peccatur, non relinquendum, modo absit propositum. nu. 25. 99
Exercens, qua sunt certo ordini deputata, cum ipse in illo non sit, pena falsi tenetur. nu. 16. 720
Exercitia penitentibus proponenda qua. nu. 30. 106
Exorcismus quid, & quare aliquando non expellat daemone. nu. 3. 126
Exorcizantibus longa inire colloquia cum Energu-menis illicitum. nu. 4. 126
Extrema unctio pueris usum rationis non habentibus cur non danda. nu. 31. 22
Et quibus danda, uel non danda. num. 31. & 33. fol. 94. & ut etiam adhibetur. nu. 28. 94

F

Falsum sine errore intellectus, haesim non sapit. nu. 2. 127
Falsa alterius diffinitione damnare, quando peccatum mortale. nu. 4. 322
Falsitatis definitio, & species numerantur. nume. 1. usque 4. 508
Falsitas, quot modis contrahatur. num. 2. fol. 505. & nu. 26. usque 30. 512
Falsi crimine Notarius, Advocatus, uel testis, quando tentantur. nu. 6. usque 17. 510
Falsificantes literas Apostolicas, qua necessaria, ut incurant in Bullam. nu. 87. 688
Fama publica an sufficiat ad euitandum excommunicationem. nu. 8. 646
Fama propria denigratio si contingat in confessione facta alteri, quam presbytero, mortale parit. numero 11. 517
Fama obligatio, ut oriatur, tres condiciones requirit. nu. 4. fol. 516. & in uerbo, Detractio.
Fames minus offendit, quam ciborum excessus. numero 3. 199
Fame coactus spicas alienas comedens non peccat. numero 9. 370
Familie nomen quid importet. nu. 32. 488
Familiaritatis quibus signis actio iniuriarum tollitur. nu. 4. 488
Famuli, uxor, filius familias si coacti laborant, excusantur a mortali. nu. 21. 194
Famulis, an liceat furari, eo quod ienus sit merces constituta. nu. 10. 363
Fautores hereticorum, qui nu. 20. 679
Faemina subgens sibi faemina peccat sodomiticum. nu. 15. 360
Faenus nauisionum, quod dicitur. n. 7. 435
Feruum quodcumque ad infideles deferentes sunt per Bullam excommunicati. nu. 103. 689
Festis diebus tantum precipimus audire sacrum, & a seruilibus abstinere. nu. 8. & 9. 192

Festa

Index omnium Sententiarum.

Festa multis ex causis relaxantur. n. 17. usque 31. 193
Festis, quod licet gratis, licet ob mercedem. numero 19. fol. 193
Facta iuxta locum, ubi homo moratur, seruanda sunt. nu. 24. 194
Festum num uioletur ob pietatem laborans, uel lectio nem, uel pro sua familia. nu. 29. & 30. 195
Fidem confiteri, an sit de necessitate salutis. numero 35. fol. 132
Fides in Decalogo potius supponitur, quam praecipitur. num. 3. 114
Fidem negans ore, sed non mente, non est hereticus. nu. 30. & nu. 40. 133
Filiam spiritualem, uel commatrem carnaliter cognoscens, qua pena multandus. num. 16. 235
Filius hereticus, qui priuatus est legitima, an eam subtrahens teneatur restituere. numero 9. & sequen. 141
Filius accusans patrem, uel contra eum testis qua pena puniatur. nu. 7. fol. 268. Falsi. nu. 8. & 9. 268
Filius differens soluere legata patris uel debita, non absolendus. nu. 11. 268
Filius optans mortem patris, peccat mortaliter. numero 12. 268
Filius patri inobediens circa res familiares, & mores peccat, & an quo ad matrimonium. n. 15. & 19. 269
Filius quando alere teneatur patrem. nu. 22. 269
Filius per subsequens matrimonium, quando per omnia legitimentur. nu. 5. 354
Filius puniatur pro parentibus in casibus xij. numero 20. fol. 143
Fiscus, quid, & discrimen inter ecclesiasticum, & secularum. nu. 12. & 13. 142
Fornicatio duplex, & peccatum mortale. nu. 1. & 2. fol. 326. Et notoria que nu. 11. 330
Fornicator ex fornicatione noctis precedentis potest post penitentiam accedere ad Eucharistiam. numero 10. 356
Forum conscientie ueritati inuitur, & contentiosum presumptioni. nu. 32. usque 38. 139
Foro anime pars tutior quoad peccata, censuras, & irregularitatem eligenda. nu. 9. 74
Fragilitas magna an sit iusta causa commutandi uotum castitatis. nu. 7. 184
Fructum diuisio triplex. nu. 47. 368
Fructus obuientes tempore Ecclesie uacantis cui conseruentur. nu. 64. 393
Fructus beneficij Ecclesiastici bisariam considerantur. nu. 1. 402
Fructus, quibus excommunicatus priuatur, quibus accrescant. nu. 8. 657
Fruentum uetus datus, accipiens nouum, uel dare ad renouandum, aut alia uoce, ut liceat. nu. 10. 11. 13. 14. 18. & 19. 446
Fugiens ad Ecclesiam, an absque sacrilegio obstruere possit. nu. 6. Et an captus a satellitibus possit extra hi si ducatur per Ecclesiam. nu. 5. 233
Fugitium, uel receptum tenetur praelatus requirere

nisi in duobus casibus. nu. 151. 568
Fuga an probet delictum. nu. 9. & an res sit licita. nu. 1. usque 9. 572
Furti nomen, quam late se extendat. nu. 10. 362
Furtum quid, & quod triplex. nu. 1. & 5. 362
Furtum rei minima, ueniale est peccatum, nisi in casibus. nu. 17. 18. 23. & 27. 364
Furari rem propria autoritate, non peccatum, si alia qua concurrant. nu. 9. usque 14. 363
Furari, ut faciat elemosinam, peccatum. nu. 40. 367
Furtum ex astralabij inspectione inuenire, ad astralogramiam iudiciariam pertinet. nu. 15. 117
Furem nocturnum, uel diurnum interficiens, an quando peccet. nu. 18. & 19. 305
Futura duplici modo cognoscuntur. nu. 3. 116

G

Gabella, quid multipliciter accipitur. nu. 1. & 2. Debetur in foro anime. nu. 7. Vt sit iusta, que necessaria. nu. 8. & sequen. Qui eas imponant. nu. 11. usque 16. Ab illa persona ecclesiastica sunt exempta. nu. 16. Amplia, usque num. 20. Limita octo modis. nu. 21. usque nu. 27. Fraudantes peccant, & tenentur ad restitutionem. nu. 30. Amplia septem modis usque ad nu. 35. Limita septem modis. usque nu. 40. 476
Gabellas fraudantes negotiorum gestores, quando restituere teneantur. nu. 40. 482
In Gabella defraudatione Confessarius, qualiter erga fraudantes se gerat. nu. 43. 482
Gabella inter conductorem, & clericum quaestio si uertitur, an sit clericum, qualiter definita. n. 27. 480
à Gabellis Coloni Parriarij pradiorum ecclesiasticorum, an sint immunes. nu. 28. 480
Gabella causa materialis. nu. 82. 687
Gabellas imponentes, seu augentes incurrunt in censuram. nu. 79. 687
Generi per speciem derogatur. nu. 63. 205
Gradum oportet exprimere in incestu, & qua ratione nu. 7. 67
Gratia per Papam facta, an expiret mortuo Papa. numero 53. Et in uerbo, Licentia. Qualiter probetur. num 54. 67
Gratiam expirare per mortem, qualiter intelligatur. nu. 28. 605

H

Habitare extra monasterium sine causa, iuris est apostasie. nu. 100. 559
Habitantes cum mulieribus de incontinentia suspensum, nisi occasio tollatur, & scandalum non absoluitur. nu. 6. 8. 10. 11. 15. & 16. Falsis. num. 9. 12. usque 15. 97
Habitare, uerbo, Commertium.
Habitare lasciuo uti in choreis, an mortale. nu. 16. 468
Habitum nouum assumens, domi uicturus non est. 22. com-

Index omnium sententiarum.

excommunicatus nu. 32.	707	in statu damnationis. nu. 47.	507
Habitus à religioso qualiter deferendus. nu. 72. usque 74. fol. 53. nu. 6. & seq.	704	Homicidium quotuplex. numero 1. & 4. fol. 286.	286
Habitus ob larvas dimittere, vel occultare religiosum, an mortale. nu. 77.	554	Quam graue. numero 2. & sequen. Quid sit. numero 1.	287
Habitus religiosi, & quis quo ad monachos nigros. nu. 71.	553	Homicidium quale inducat irregularitatem. numero 8.	286
Habitus in cella dimittere, vel gestare hastam, est peccatum mortale. nu. 73.	553	Homicida est se interficiens, & sue morti consentiens etiam ad bonum finem. nu. 61. & 62.	293
Cum habitu semper esse debere religiosum, qualiter intelligatur. nu. 76.	554	Homicida ad sui defensionem non peccat, neque est irregularis. nu. 1. usque ad nu. 25.	303
Habitus dimissio quando faciat monachum apostatam uel excommunicatum. nu. 8. & 9.	705	Homicidium casuale duplex, & qua conditiones necessariae. nu. 1.	307
Habitus dimissio, uel transmutatio de Papa licentia fieri potest. nu. 12.	705	Homicidis pena, & qua penitentia iniungenda. nu. 3. & 4.	310
Heres praelati in dubio debet probare bona ex alio titulo aduersus se. nu. 34.	406	Homicida heres, an teneatur de damno. nu. 6.	311
Heretici redeuntis ad fidem bona, an sint illi restituida. nu. 35.	145	Homicidium inducit irregularitatem. nu. 43.	290
Hereticus, quis proprie. num. 25. & 35. fol. 131. Et que requirantur num. 1. cum seq. fol. 127. & num. 11. 14. & 15. fol. 679. Et an expuentes imagines, uel conuulcantes sacramenta, sint heretici. nu. 11. Et an gerens actum infidelem, sed habens mentem fideliem. nu. 27.	131	Homicida non absolendus, nisi damno compensato & ad que teneatur. nu. 4.	310
Hereticorum pena plures numerantur. numero 1. usque 5.	134	Homini officium est pro gratijs agendis deo tempus ad id statutum habere. nu. 2.	192
Hereticus omnino mentalis non est excommunicatus. nu. 5.	134	Honor, uenerentia, & laus, quid. nu. 1. & 2.	266
Heretici manifesti multiariam dicuntur. numero 8. fol.	136	Honorandi non solum parentes sed etiam iuuantium. nu. 3.	267
Hereticorum receptatores, & fautores. numero 9. 10. & 12. fol. 135. & num. 20. Et an fauores non ut heretici. num. 23. Et quot modis fauor praestetur. nu. 27. Et qui a receptatione excusentur. num. 23. & 35.	679	Hora manducandi in die ieiunij. nu. 35.	202
Hereticorum credentes dicuntur dupliciter. numero 28.	680	Hora canonica, quid. Vnde. In quo consistant. Et quot numero. nu. 1. usque 5.	250
Hereticorum defensores dupliciter dicuntur. numero 37.	682	Horas Beatissime Virginis recitare tenentur pensionarij nu. 9.	251
Heretici bonam, quando tute possideri possint. nu. 11. fol.	142	Ad Horas canonicas, quatuor personarum genera obligantur. nu. 6. & 7. fol. 251. à num. 13. usque 22.	220
Heretici bona redeuntis ad fidem, an restituenda. numero 35.	145	Item excommunicatus. numero 19. Commendatarius. numero 21. Beneficium tenue habentes. numero 18. Fructus beneficij non recipientes. num. 17. & 21.	253
Hereticales actus non impediunt cum possint generè puniendi nu. 21. & 22.	679	Horas à quo tempore beneficiarij solvere teneantur nu. 3.	250
Hereticos non manifestantes, quando de haeresi sint suspecti. nu. 25.	680	Horas nesciens recitare tenetur, uel renuntiare beneficio. nu. 8.	251
Hereticorum libros legentes, que necessaria, ut insidant in Bullam. numero 40. uel Indicis. numero 43. fol.	682	Horas septem omittere, an unum, uel plura peccata. nu. 14.	255
Haeresis crimen, an ex geminato actu ducatur in consuetudinem. nu. 29.	680	Horarum modus recitandarum. nu. 1. & nu. 21. 22. 17. 18. & 21.	256
Hereticos non denuntiantes, in quam impingant excommunicationem. nu. 24.	680	Horis in recitandis attentio quotuplex. Que necessaria. Que praestantior. Effectus, & meritum. nu. 4. 6. 7. 8. 12. & 13.	256
Heres sciens uires hereditatis non sufficere, non conuincit inuentarium, tenetur nu. 37.	139	Horarum canendarum initium, cur Domine labia, & Deus in adiutorium. nu. 17.	258
Haeres, qui scienter rem alienam non restituit, sunt		Hora canonica, que soluenda in Ecclesia. nu. 1. & numero 4. 8. & 13.	260

Index omnium sententiarum.

Ecclesia Metropolitana. nu. 22.	263	Ieiunare uouens certa die, & non adimplens, an teneatur altera. nu. 4.	173
Horas Beatissime Virginis recitandi nim dat consuetudo. Sed an idem de officio mortuorum. num. 23. & 24.	263	Ieiunare non tenetur sexta feria, qui X V. etatis sue anno S. Francisci religionem ingreditur. numero 42. fol.	203
Horas recitandi ordo. nu. 25.	263	In Ieiunijs consuetudo attendenda, nisi in duobus casibus. nu. 13.	200
Horas persolvere professi ex statuto regula tenentur. nu. 1. 260. & nu. 89.	556	Ignorantia multiplex. nu. 2. Que probabilis. num. 3. 4. & 8.	637
Horas non recitantium pena. c. 5. per totum.	254	Ignorantia crassa equiparatur scientiae etiam in pena. nu. 7.	638
Hostiarum quid. nu. 138.	696	Ignorantia actus de iure damniati sub excommunicatione, an excuset. nu. 15.	639
Hostes, & caupo. c. 18.	584	Ignorantia iuris, si quis suadente, non excusat ab excommunicatione. nu. 22.	640
Hostiam non consecratam, porrigere peccatoribus, quod peccatum. nu. 37.	212	Ignorantia extraneantis in corpore iuris non regit, & uel constitutionis Papa Romae publicatae, an ab excommunicatione excuset. numero 23. usque 28.	640
Hostia particula in calice existens post sumptionem decentur uino infuso sumitur. nu. 7.	224	Ignorantia crassa non excusat ab irregularitate. numero 7.	721
Hypothecam in re habentibus quanto loco solendum esset, & post hos depositarijs. nu. 4.	506	Ignorans excommunicationem, illa ligatur, sed facta per eum tenet. nu. 16. & 17.	620
Hypocritiss quando peccatum. nu. 4.	522	Illegitimi, sacris initiari, & ingredi religionem nequeunt, ex constitutione Sixti V. nu. 53.	727

I

I	Doncum qui minimè se noua, si ad dignitatem aspirat, peccat, & quare. nu. 6.	400
Ieiunium unde, & quotuplex. numero 1. usque 6. Qui cibi uetiti. numero 10. & 11. Quatuor de causis assumitur. numero 20. A qua aetate est de precepto. numero 41. & 43. An potus, & medicina frangat. numero 6. 24. & 27. An frangat comedens usque ad ingluuiem. numero 39. Que ieiunij tempora sunt à fidelibus seruanda. numero 7. & 8. Qua hora incipiat, & desinat. numero 10. & numero 35. Qua causa excusant. num. 41. usque 46. & 50.	199	
In Ieiunio, lacticijs qui nesci possunt, an possint cum sanguine, uel oleribus cum sanguine uesci. nu. 11.	200	
In Ieiunijs consuetudo attendenda, nisi in duobus casibus. nu. 13.	200	
Ieiunium an quis possit propria auctoritate frangere, & que causa iusta. nu. 15. & 16.	200	
Ieiunia Papa, & alij praelati dispensant. num. 17. & 55.	200	
à Ieiunio dispensatus, an intelligatur in commestione, & cibi. nu. 58. & 59.	205	
Ieiunare, quis licet edat mane, tenetur. nu. 22.	201	
Ieiunium in festo Natiuitatis Domini, quando licitè nu. 28.	202	
Ieiunio collatione matutina uti non licet, & collatio qualiter facienda. nu. 29. & 30.	202	
Ieiunium, que surrectio à mensa frangat nu. 32.	202	
Ieiunium frangens toties, quoties frangit, peccat. numero 38.	203	
Ieiunij horam differre, an liceat. nu. 36.	203	
Ieiunium frangens, an teneatur altera die ieiunare. nu. 37.	203	
In Ieiunijs qua comedere ex privilegio Papa, an extendatur ad Iubilium. nu. 60.	205	
Ieiunium frangere, an liceat timore mortis numero 29. fol.	139	

Index omnium Sententiarum.

Incestus à non habente usum rationis commissus, nō est de reservatis Episcopo. nu. 72.	44
Incestus quid, cur prohibitus, & pœna. nu. 1. & nu. 10. 11. & 13.	337
In Incestu, quando Papa, uel Episcopus dispenset. nu. 1. & 14.	339
Incestuosus absque dispensatione contrahens peccat, nec sanatur consuetudine nu. 11.	338
In Incestu non sequitur reconciliatio quia mulier uiro petenti debitum reddiderit. nu. 12.	338
Incontinenti fieri quando quid dicatur. numero 19. fol.	511
Incorrigibilis uerbo, Religiosus ut incorrigibilis.	
Index librorum prohibitorum in tres classes distinctus nu. 41.	682
Indictionis usus unde fluxerit. nu. 4.	476
Inditum unum ad constituendum, duos testes necessarios. nu. 33.	320
Inducere ad peccatum, esse peccatum, qualiter intelligatur. nu. 21.	365
Indulgentiam concessam, tali die uisitantibus Ecclesiam, an assequantur confessi biduo ante. numero 34. fol.	665
Indulgentia concessa uisitantibus Ecclesiam, an toties acquiratur, quoties percipitur. nu. 42.	666
Indulgentiam, ut quis consequatur, que necessaria. numero 51.	667
Indulgentia, qualis à Papa, uel Episcopo concedatur. numero 50.	667
Indulgentia de quo thesauro procedant. numero 52. fol.	667
Indulgentias quot modi sint concedendi. numero 53. fol.	667
Indulgentia septem annorum, uel totidem quadragenarum qualiter intelligatur. numero 54. & numero 65.	669
Indulgentia, an intelligatur de pœnitentijs iniunctis. numero 64.	668
Industria persona in casibus septem eligitur, nec subdelegari potest. nu. 17. 19. & 20.	36
Industria socij correspondet interuentio pecunie, & non proprietati. nu. 7.	461
Infamans quando excusetur à mortali, & à restitutione supra uerbo De iactio.	
Infamantes libellis famosis, uerbo, Libellus.	
Infantem in lecto imprudenter suffocare est peccatum mortale. nu. 22.	309
Inferior qua casu superiori sit superior. numero 15. fol.	104
Inferior à Papa, an possit dispensare in irregularitate. nu. 8.	721
Infideles dupliciter dicuntur, & quibus legibus ligentur. nu. 18. & 19.	20
Infidelitatis species triplex. nu. 24.	131
Infirmus ministrans nocivum, quod peccatum. numero 7.	307
Infirmus in articulo mortis potest cuiusque confessionem. i. p. nu. 2. fol. 20. & quid de usura. nu. 8.	91
Infirmus licet nutu perficere confessionem. numero 5. fol.	91
Infirmus, an iniungenda pœnitentia, & qua. numero 9. & 10.	91
Infirmus per signa contritionis nullo expresso peccato absolui non potest. numero 25. fol. 93. Licet si à censuris numero. 27. & dari Eucharistia. numero 29. fol.	94
Infirmus qui in extremis non potest perficere confessionem debet omnino absolui. nu. 6.	91
Infirmus per annum non confesso, & mortuo, nullis signis contritionis sepultura deneganda. numero 30. fol.	94
Infirmus, que sufficiens ad excusandum à recitandis horis. nu. 3.	264
Ingressus ad religionem, an intelligatur de ualido ingressu. nu. 4. & seq.	174
Ingredientes uide uerbo, Monialium.	
Inimicus ueniam petentibus paratis se corrigere, an parcendum. nu. 4.	323
Inimico iniuriato, an liceat ab offendente accipere pecuniam nu. 10.	324
Iniquitas omni pretio in quo consistat. nu. 1.	449
Iniuria leuis, grauis, & mediocris, que. numero 51. usque 57.	246
Pro Iniuria clerico lata duplex oritur actio. numero 62. fol.	248
Iniuria in estimanda spectanda que. nu. 8.	324
Iniuriarum actio cui competat, & an subdito sine licentia superioris liceat iniuriam remittere. numero 11.	325
Iniuriam passio, an liceat ab offendente pecuniam recipere. nu. 10.	324
Iniuriam actio, quibus signis familiaritatis tollatur. nu. 4.	515
Iniuriarum actio, qui teneantur. numero 5. usque in finem.	515
Inquisitio à prelato de ijs, que per confessionem sciunt an fieri possit. nu. 42. & 43.	81
Inquisitores hereticæ prauitatis in sacrilegos, an procedant. nu. 8. fol. 117. Et an contra damnatores. nu. 14.	117
Inquisitor hereticæ prauitatis potest inquirere contra ducentes duas uxores. numero 19. fol. 352. & numero 16.	679
Inquisitores, an contra Religiosos apostatas per annum excommunicatos procedant. nu. 83. & 84.	555
Intellectus ad c. omnes. de pœn. & remissionibus. in §. Casant. nu. 39.	81
Intellectus Extr. 2. extr. de simo. nu. 21.	375
Intellectus text. in c. licet canon. de electio. in 6. numero 49.	390
Intell. glo. fin. in c. cum P. de accus. & glo. 2. in ca. 2. de fori. nu. 12.	104
Intell. extr. anagan. 2. communis. de simon. nu. 21.	375
Intellectus c. 15. qui. 26. quest. 6. nu. 7.	31
Intell. ad extr. an. bitas. e. de reb. Eccles. mon. alie. nu. 42. fol.	146

Intell.

Index omnium Sententiarum.

Intell. glo. in c. denique dist. 4. nu. 26	138	si sunt presentes. nu. 28	288
Intell. can. si quis suadente. 17. questio. 4. cap. 49. per tot. fol.	238	Irregularis non est raturus habens homicidium, sed excommunicatus. nu. 14. & 15. Sed an assistens tractatus de homicidio. nu. 19	138
Intell. ad c. cum ad monasterium. ext. de statu monacho. nu. 27	274	Irregularis an sit prouolvens infirmum in mortis agone. nu. 10	308
Intell. glo. in cap. dudum de electio. nu. 33	388	Irregulares, an sint generaliter alios ad uindictam hortantes. nu. 38	39
Intellect. glo. in cap. satis peruersum dist. 56. nu. 17. folio.	142	Irregularitas mentalis que. nu. 9	286
Intellect. glo. in cap. sacrorum. 1. questio. 2. numer. 6. folio.	370	Irregularitas ex homicidio non priuat ipsa iure beneficio. nu. 11	286
Intellect. extr. an. cum primum. de simon. nu. 2. fol.	398	Irregularitas nō contrahitur ex actu materiali. nu. 5	286
Intellect. ad cap. si qui sunt. dist. 81. nu. 27	60	Irregularitas qualis, que contrahitur ex homicidio de consilio. nu. 6	286
Intellect. ad text. in c. debentes. de celebrat. missa. nu. 9.	257	Irregularis, an sit celebrando prohibitus solo uerbo, ne celebret. nu. 12	717
Intentio pœnitentis diligenter inuestiganda in causa heresis. nu. 42	133	Irregularis, an sit concubinaris notorius, uel sodomitarius celebrando. nu. 16	717
Intentio duplex. nu. 2	423	Irregularitatem inducit sacramenti reiteratio. nu. 12.	
Intentio uisitata, num. excludat usuram. nu. 7.	424	Non tamē si in dubio, uel coactē illa fieret. nu. 13. & 14	722
Intētio praua post mutuum ortam, & ad quid obliget. nu. 12	425	Irregularis sit ordinatus p apostasiam à fide. nu. 17	723
Interrogas Chiramatē, an, & quando peccet. nu. 21	122	Irregularitas multis alijs modis contrahitur. nu. 9	723
Interesse multiplex diuisio. nu. 2. 3. 5. 6. & 9	417	Irregularis, an sit ordinatus in sacris ante etatem. nu. 20	723
Interesse, num. peri possit. nu. 1. 7. & 10	417	Irregularis, an fiat administrans in ordine sacro seruo. nu. 31. cum seq. fol.	723
Interesse lucri cessantis, ut exigatur, conditiones multæ necessariæ. nu. 12. usque 21	418	Irregularitatem incurrit celebrans in altari interdicto. nu. 37. Item Bigamia. nu. 38. Item membri principalis defectus. nu. 39. Item baptismi dilatio. nu. 59. Heresis, & seruitus. nu. 64	726. & 727
Interesse lucri cessantis, an peri possit ex pacto. nu. 31	420	Irregularitas tribus modis tollitur. nu. 72. usque 75. & 54. & 81	729
Interesse ex interesse peti non potest. nu. 8	418	In Irregularitatibus à quibus potest Episcopus dispensare. nu. 28	724
Interesse lucri cessantis est taxandum arbitrio boni uiri. nu. 20. usque 24	419	Irregularitatis definitio. nu. 1	725
Interrogationes à Confessario faciendæ pœnitenti, à nu. 1. usque 29	82	Irregularis quoties celebrat, peccat mortaliter. nu. 6.	
Interrogationes non equaliter faciendæ, & quando qz ab illis abstinendum à Confessore. nu. 12	89	Irruere, uerbo, Vota.	(720)
Interdicere quid, & quod interdictum ecclesiasticum. nu. 1	718	Iter agens morem loci, ubi est, in uigilijs seruare debet. nu. 34	202
Interdictum duplex, locale, & personale quid, & de utroque. nu. 2. 3. & 5	719	Iter agere diebus Dominicis clericis nō licet. nu. 26	194
Interdicta Ecclesia effectus, et interdicti. nu. 4. & 5	719	Itinera tuta Ciuitates, et Reges tenere debet. nu. 3	434
Interdicti sententia ob delictum tantum uniuersitatis ferenda. nu. 6	719	Iubileum cū Apostolica potestate absoluedi à casibus seruatis non intelligitur de heresi. num. 33. fol. 26. nu. 26	664
Interdicti tempore, que permittantur à Bonifacio. nu. 7	719	Iubileum uirtute Confessor, qualiter eligendus. nu. 10. Et quid si dicat, ut eligatur idem Confessor. nu. 11. Et ad quos extendatur si dicat Confessarium approbatum ab Ordinarijs, uel Prelatis locorum. nu. 12.	
Inueniens aliquid, ut peccet, si non restituit. nu. 1. Et quibus restitueri debet. nu. 7. & 8	372	Et quid si electionis facultas extendatur ad Confessarios regulares, uel seculares. nu. 13. fol. 662.	
Inuentori ex pacto premium à domino rei inuenta recipere non licet. nu. 4	372	Et an Episcopus possit quemcumque eligere si dicat approbatum oportere esse Confessarium. nu. 15. 663	
Inueniens rem, ut non peccet, quid agat. nu. 3	371	Iubileum, & si amplissimum non tribuit facultatem absoluedi ab heresi. nu. 25. Nec ab irregularitate. nu. 27. Sed sit ad casus Episcopo reseruos. nu. 28. Et quid si dicat à casibus Papæ seruatis, an extendatur ad ceteros in Bulla. nu. 26. 677	
Inueniens cum periculo uitæ hominum naufragorum, an incidat in Bullam. nu. 74	686		
Inuidia, & Zelus, & in quibus casibus mortalis. nu. 1. 2. & 4	322		
Inuestitura ad quid ordinatur, & quomodo fiat. nu. 85	397		
Inuitus quis dicitur. nu. 24. & 26. fol. 420. nu. 4	419		
Inuocatio demonum, quando sapiat heresim. nu. 8	120		
Ira quid, & quando peccatum mortale. nu. 1	325		
Irregulares sunt clerici dictando sententiam capitalem, & adiunantes. nu. 16. & nu. 27. Et quid			

C

Im

Index omnium sententiarum.

<i>Iubileum, & Indulgentia, qualiter differant. num. 29.</i>	665	<i>nu. 15. nel dolose. nu. primo cum seq.</i>	154
<i>Iubi. eum, an consequatur absolutus, si postea omnia non adimpleverit. nu. 35. Et quid si operarius tantum non tenuerit. nu. 38. Vel elemosynam non fecerit. num. 40. Vel requisitis satisfecerit in mortali nu. 39. Vel processioni non interfuerit. nu. 40.</i>	665	<i>Iurata rem exigere, an & quando liceat. nu. 10. &</i>	154
<i>Iubiles, quod extenditur ad commutationem uotorum, ad que extendatur. nu. 44.</i>	666	<i>iurans se soluturum, quod non potest, peccat mortaliter. nu. 12.</i>	154
<i>Index quis cognoscat de delicta nouitij. numero fol.</i>	488	<i>Iurare, secundum qualem intentionem intelligatur. nu. 8.</i>	156
<i>Index laicus quandoque ecclesiastici auxilium imploret, & contra. nu. 10.</i>	330	<i>Iuramentum casibus nouem non tenet. nu. 14. In multis casibus non seruandum. per totum c. 18.</i>	158
<i>Index, aliqui officiales accipiendo pecuniam pro iustitia, ut pe. cant. nu. 1. 2. & 3.</i>	471	<i>Iuramentum ad eundem Hierosolimam si iusserit non est de reuerentia Papae. nu. 18.</i>	160
<i>Index aduertens excommunicationem non medicinalem, quid faciat. nu. 9.</i>	23	<i>Iuramentum de rediendo in carceres, qualiter ligatur. nu. 27.</i>	161
<i>Index precipiens aliquem iusse interfici, non peccat. nu. 17. Est irregularis. nu. 18.</i>	287	<i>Iuramentum, & notis semper excipitur autoritas superiorum. nu. 37. & 39.</i>	162
<i>Index suspendens non reuelantes, quia probare non possunt, est homicida. nu. 20.</i>	287	<i>Iuramentum de non offendendo inimicum, qualiter intelligatur. nu. 44. & 47.</i>	163
<i>Index torquens sine iudicij, homicida est. nu. 20.</i>	287	<i>Iuramento proprio, an possit fieri probatorum, quae in animo consistunt. nu. 157.</i>	699
<i>Index ecclesiasticus, an repetat clericum foro suo reuoluantem. nu. 154.</i>	698	<i>Iurisdictio duplex, ordinaria, & delegata. nu. 9.</i>	35
<i>Index obsequia iniqua, ad que teneatur. nu. 13. 571.</i>	571	<i>Ius exterius presumit per extrinsecas actiones de intrinsecis. nu. 29.</i>	548
<i>Index iniquus, nel iurro, aut homicida est. nu. 1.</i>	569		
<i>Index, qualiter iudicare debeat. nu. 4. & 5.</i>	570		
<i>Index interrogare reum de complicibus, an possit. nu. 7. & 8.</i>	570		
<i>Index, an possit penam alterare. nu. 11. nel sententiam reuocare. nu. 16.</i>	572		
<i>Index tribus concurrentibus iudicibus interrogat reum. nu. 19.</i>	575		
<i>Index, qui reo non notificauit iudicia, an possit sine peccato illum interrogare. nu. 20.</i>	575		
<i>Index reum de crimine accusatum, an possit generaliter interrogare. nu. 21.</i>	576		
<i>Index promittendo reo liberationem si fateretur delictum, an teneatur obseruare. nu. 22.</i>	576		
<i>Index, qui iniuria extorsit crimine, an possit punire. nu. 23.</i>	576		
<i>Index obligatus signum sub pena portare, non potest illud derogare. nu. 10.</i>	705		
<i>Iudicium temerarium. c. 143.</i>	521		
<i>Iudicium Dei tremendum. c. 26.</i>	588		
<i>Iudicium temerarium de quo in c. 70. lib. 2.</i>	321		
<i>Iuramentum quid, & quae species. nu. 1. 2. & 4.</i>	149		
<i>Iuramentum, quod comites habere debet. nu. 2.</i>	150		
<i>Iurare quibus modis contingat. nu. 1. usque 13. In iuramento, quae necessaria. nu. 2. Nouem modis est licitum. nu. 5.</i>	150		
<i>Iuramentum de indifferentibus, nel minimis, an peccatum. nu. 3. & 5. nu. 1. & 9.</i>	152		
<i>Iuramentum turbato animo factum, qualiter liget. nu. 7. & 16. fol. 154. Et quid sit factum de re mala.</i>			

Index omnium Sententiarum.

<i>gula. nu. 12.</i>	333	<i>Ludo acquisita, an & quando restituenda. nu. 2. cum seq.</i>	466
<i>Legislatoris intentio in legibus semper attendenda. nu. 9.</i>	360	<i>Ludens sua fide, an peccet si non persoluerit, quod amissum. nu. 13.</i>	470
<i>Legis transgressio praemissa est aliquando. nu. 13.</i>	51	<i>e Ludo mala multa proueniunt. nu. 18.</i>	470
<i>Legitimitas per subsequens matrimonium per omnia ius legitimum restituit. nu. 12.</i>	529	<i>Lupanaria, quare ab Ecclesia permittantur. nu. 3.</i>	326
<i>Lenocinium grauius homicidio, & eius pena. nu. 7. 327.</i>	327		
<i>Leuitas rei regulariter a mortali excusat, sed an a mendacio coram iudice, & in confessione. nu. 6. & seq. 49.</i>	49		
<i>Lex humana ligat in foro conscientiae. nu. 1. Amplia. nu. 2. 5. & 8. Limita. nu. 10. 11. 18. 19. 25. 28. 30. & 32.</i>	136		
<i>Lex pure poenalis, quatuorplex. Et ab obliget ad culpam. nu. 15. & 17.</i>	137		
<i>Lex non simpliciter recepta, quando obliget. nu. 27.</i>	138		
<i>Lex de non extrahendis equis, an liget in conscientia. nu. 13. fol. 137. Et quid de clericis. nu. 14.</i>	137		
<i>Lex precipiens aliquid, non ad finem, sed ad media tendentia ad finem, obligat. nu. 23.</i>	201		
<i>Lex ecclesiastica, uel secularis, ut obliget ad culpam, qualiter dignoscatur. nu. 2. usque 8.</i>	270		
<i>Lex preceptiua tollitur, si moribus uitium non recipitur. nu. 16.</i>	277		
<i>Libellus famosus infumans, quo ad peccatum, & poenam, & ad quid obligentur. nu. 15. usque 19.</i>	518		
<i>Libertas ecclesiastica, quid, & quot modis ledatur. nu. 130. usque 136.</i>	694		
<i>Libros Chyromantie, uel hereticorum legentes, uel tenentes, sunt excommunicati. nu. 47. usque 47. Et an possint legi de licentia Inquisitorum, uel ipsi legere. nu. 46.</i>	683		
<i>Licentia ingrediendi monasteria Monialium a quo danda. nu. 6.</i>	709		
<i>Licentia in foro conscientiae sufficit tacita. nu. 54.</i>	550		
<i>Licentia, an expiret morte concedentis. nu. 50. fol. 41. & nu. 27. & 28.</i>	604		
<i>Linea uideo, qualiter peccet monachus. nu. 69.</i>	552		
<i>Ligare qui potest, absolue potest, in quibus casibus regula fallat. nu. 56.</i>	610		
<i>Lingua quare data a Deo homini. nu. 5.</i>	523		
<i>Literas alienas referans, uel occultas, qualiter peccet. nu. 32. & seq.</i>	512		
<i>Literae dimissoriae, & comendatitiae quae. nu. 16.</i>	530		
<i>Literae Apostolicae, quae suareptitiae, obreptitiae, uel falsae. nu. 38. & seq.</i>	688		
<i>Literas Papae falsificatum poena. nu. 30.</i>	572		
<i>Literas mittens, uel recipiens, quando monachus peccet. nu. 64.</i>	552		
<i>Loca sacra, quae. nu. 28. fol. 69. & nu. 8.</i>	701		
<i>Loca distantia multa permittunt, quae alias non permitterentur. nu. 80.</i>	730		
<i>Loca remota, quae dicantur. nu. 79. & 81.</i>	45		
<i>Lucrum, & damnum in societate omnium bonorum inter fratres commune est, nisi lucrum sit ex re turpi. nu. 31.</i>	464		
<i>Ludus, & iocus, quid, & discrimen. nu. 1.</i>	466		
<i>Ludus multipliciter, & quando illicitus. nu. 2. usque 10.</i>	466		

M

<i>Magia tres amplectitur artes. Est duplex. Est qui proprie magus. nu. 1. & 3.</i>	124
<i>Magister praeter modum uerberans discipulum, si moritur, est irregularis. nu. 16.</i>	308
<i>Magistratus. uer. officia.</i>	
<i>Maiores qua de causa ita appellatur. nu. 5.</i>	266
<i>Mala prius erudita, deinde bona inducenda. nu. 1.</i>	113
<i>Malum sibi, uel proximo deliberate imprecas, mortaliter peccat. nu. 2.</i>	325
<i>Maleficium, an maleficio dissoluitur. nu. 10.</i>	125
<i>Mandata, consules, an incurrant in canone, si quis suadet. nu. 8.</i>	241
<i>Mandans homicidium et si delinques erat excusatus tenetur. nu. 7. Et quid si mandauit uulnerari, & mandataris interfecerit. nu. 8.</i>	200
<i>Manus nomine, in materia canonis, si quis suadet, quid ueniat. nu. 10.</i>	140
<i>Manifestum dupliciter dicitur. nu. 1.</i>	410
<i>Mandati renouatio, qualis requiratur, ne teneatur de delicto. nu. 6.</i>	484
<i>Mansionarij, v. partitionarij.</i>	
<i>Marius qui primatur petitione debiti, debet insinuare uxori ad reddendum. nu. 9.</i>	337
<i>Vide uerbo, Contum.</i>	
<i>Martyrium sufficit sine poenitentia ad salutem, quando eius subacta oblatio impedit actum poenitentis, alias secus. nu. 19.</i>	11
<i>Mater filium usque ad triennium lactare tenetur. nu. 3.</i>	279
<i>Mater expulsa filio diuisi factis animo non reperdit, repetere non potest. nu. 35.</i>	139
<i>Matrimonium contractum in articulo mortis, an ualidum. nu. 9.</i>	179
<i>Matrimonij impedimenta narratur. c. 85. per totum.</i>	349
<i>Matrimonium nullum a Papa dispensatum iterum contrahi debet. nu. 5.</i>	341
<i>Matrimonio qui occulte utitur ante benedictionem. nu. 1. & 2.</i>	342
<i>Matrimonium contra simplex Causitatis notum, & consummatus. nu. 5.</i>	342
<i>Matrimonium post ratum consummare cogitur, qui sacris initiatus, notum est relictus. nu. 7. & 8.</i>	342
<i>Matrimonium triplex, & an ratum dissoluitur dispensatione Papae. nu. 9. & 10.</i>	343
<i>Matrimonij separatio, quando licite fiat. num. 1. usque 5.</i>	346
<i>Matrimonium, quae occiso, uel adulterium impedit, & dirimat. nu. 5. usque 9.</i>	350
<i>Matrimonium secundum, primo durante dirimitur filij tamen sunt legitimi. nu. 18.</i>	351

2 Marr-

Matrimonium, qui eum duobus contrahit, quid faciat. nu. 19. & 20	352
Matrimonij materia, & forma. Et q. clādestinum. nu. 26	353
Matrimonium, q. inter infideles nullum, uel annullā- dum. nu. 11. & 12	351
Matrimonium heretici cum catholica contractum, ut filia tantum uiuant catholice, an ualeat. num. 14. fol.	351
Matrimonium clādestinum duplex. nu. 1	353
Matrimonij in clādestinum, quibus casibus ualidum. nu. 3. usque 9	354
Medicus mortaliter peccat egrotō efficiēs ex ignorantia. nu. 65	293
Medici, in quibus peccare possunt. num. 1. per totum cap.	583
Melioribus quādoque preferuntur minus boni. num. 80	396
Membrum, quae hominis pars dicatur. Et an digiti ab scissio inducat irregularitatem. nu. 45. fol. 726. 1te nu. 4	285
Mēdaciū in cōfessione uenialium, quod peccatum. nu. 6. & 7	26
Mēdax, an sit, qui dicit in cōfessione omnia peccata commississe. nu. 20	90
Mēdaciū triplex. nu. 1. 2.	508
Mēdaciū, qd. qñ peccatū mortale, à n. 3. usque in fi. 521	
Mēdax, filius diaboli appellatur. nu. 1	522
Mēdicantes licet non subdiaconi cum dalmatica, & manipulo epistolam cātates nō sunt irregulares. nu. 33	721
Mēdicitas, qualiter cōsiderāda. nu. 4. & 7	402
Mens legislatorū colligitur ex proemio legis. nu. 6	359
Mercatorum peccata. nu. 1. usque 5. in fi.	582
Mercedem statim nō soluere peccatū. nu. 41	367
Mercedē pro actū uenero recipere, an liceat. nu. 3. 6. usque 9	474
Merces ad uēdēdum exposita, ne domum reportentur, ci uitas statuere potest. nu. 12	443
Meretrices in quadragesima, quae nō confitentur, non comprehenduntur in excommunicationibus synodali- bus. nu. 8	23
Meretricibus domos locare, & lupanaria deputare, an peccatum. nu. 20	99
Meretricibus sublatā sodomia repletur mundus. nu. 3	326
Meretrices, quae instituit. 4	326
Meretrices quare permittantur, & an mercedē possint recipere. nu. 1. fol. 474. & nu. 3	326
Meritum unius alteri prodesse, qualiter intelligatur. nu. 10	593
Merus duplex, & quae in metū cōsideranda. nu. 2. 3. 4. & 7	178
Merus leuis, nō matrimonium carnale, sed spirituale inuadit. nu. 17. & 18	269
Merus mortis, quādo excuset cōmunicatē cum ex cōmunicatio. nu. 13	655
Min. muto inuolutis casibus nō excusat à mortali. nu. 28. usque 33	366
Minister malus, quadrupliciter dicitur. nu. 24. usque 31	60
Missam festiā integram nō audiens, ut satisfaciatur. nu. 1. 2. & 3. Et sine attentione. Et quae attentio necessa- ria. nu. 8. & 9. Et quid si ibi recitat horas canonici- cas ex praecepto. nu. 10. Vel assiat missa cōcubina- rij, uel excōcati. nu. 6. Aut dimidium unius, & al- terum alterius audiat. nu. 4	195
Missam, an audire teneatur, qui nisi ritu Græcorum eam audire nequit. nu. 7	196
Missa dicitur interesse ministri, qui discurrūt pro ex- peditionibus missae. nu. 11	196
Missam celebrans potest coro cantāre, aut pulsante ho- ram dicere. nu. 12	196
à Missa audiēda, quae psona excusat. nu. 1. usque 6	197
Missam dicere unam in die sufficit, nisi. nu. 1. & 3	214
Missarum trium in Natiuitate Domini significatio. nu. 2.	214
Missam celebrare tempore nō debito peccatū. nu. 4. fol. 216. Si matutinis nō soluitis, secus de Prima. nu. 6. Sine uestibus consulto, uel non benedictis. nu. 3. fol. 216. Extra locum sacrum. num. 1. & 8. fol. 217. Sine tabalijs. nu. 2. Cum rebus immundis. nu. 3. Sine altari portatili. nu. 4. Si sanguis emitatur in Ecclesia. num. 11. Si in mari, uel in flumine, aut Ecclesia interdicta. nume. 10. Si sine neces- sarijs, ut sine luminae. nume. 1. fol. 218. Si solus abs- que ministro, nisi. nu. 2. & 3. Si capite tecto. Si ab- sque intentione celebrandi. nu. 5. & 6. Si nō iei- unius. nu. 1	219
Missae totalis expositio, à nu. 1. usque 36	225
Missa instituitur, & tres partes principales. nu. 3. fol. 226. & nu. 6	226
Missa pro celebrāda licet sacerdoti ex pacto aliquid re- cipere. nu. 32	377
Mollities, mortale peccatum, quomodo committatur. nu. 3. Et quādo amittatur uirginitas. nu. 7	358
Monachi an habere, & quomodo quid possint. lib. 3. c. 5. per tot.	541
Monachi n. r. quoties teneantur confiteri. nu. 16. 17. & 22	24
Monachus factus Episcopus, à quibus obligationibus dissoluatur. nu. 11. & 12. fol. 277. & nu. 33	532
Monachum haberi pro mortuo, qualiter intēgat. nu. 34	546
Monachus. uerbo, Religiosus.	
Monasterij appellatōne, quae ueniat. sub. nu. 39	636
Monasterij septa, quid per haec uerba intelligatur. nu. 22	706
Monasterium septa ingrediētes, an, & quādo sint excō- municati. a nu. 5. usque 18	709
Monitio in excommunicatione, quotuplex requiritur nu. 36	607
Monit. pro cōtumacia notoria, an necessaria. num. 37	607
Monitioni, an, & quādo per partem renunciari pos- sit. nu. 38	607

Monitio, an necessaria in excommunicationis decla- ratione. nu. 43. Vel in suspensione. nu. 42.	608
Monopolium, unde. nu. 4.	444
Montes peritatos, qui, & liciti. nu. 16.	433
Mors noluntarie accepta, est pēna uenialium. nu- mero 36.	95
Morris naturalis tria sunt genera. nu. 37.	95
Mortis periculum ab articulo quomodo differat. nu- mero 84.	46
Mortis memoria. c. 25.	588
Mortuos exentorantes, quae pēna efficiantur. nume- ro 22.	714
Mortuus a solui potest ab excommunicatione. nu- mero 6	673
Mors ob asperum carcerem causata, quando faciat iudicem irregularem. nu. 19.	277
Mortem exoptare pro quouis infortunio, peccatum est mortale. nu. 64	293
Morus proprius Papae. quis. nu. 45.	389
Mucro Episcopi, duplex dicitur. nu. 3.	618
Mulieri an liceat interficere aggressorem suae castita- tis. nu. 21.	306
Mulier permittens oscula, uel tactus, quando peccet mortaliter. nu. 11.	327
Mulier Monasterium ingrediens fornicatione infi- cta sine dispensatione peccat. nu. 8.	358
Mulieres excommunicationem Papae incurrentes, an ab alio possint absolui. nu. 9.	709
Mutuatō aduersus superiorē peccatum graui- simum. nu. 1. fol. 520. nu. 4.	522
Mutare communitati pro officio obtinendo, usura est. nu. 12.	401
Mutuū duplex explicitum, & implicitum. nu. 10.	408
Mutuū palliatum, unde sic dicatur. nu. 2.	425
Mutuare alicui, ut fidei uideat, usura est. nu. 25. Limi- tatur. nu. 26.	415
Mutuū recipiens creditori aliquid plus dari, an & quando creditor sit usurarius. nu. 27.	415
Mutuare uentus, quis ut capiat interesse lucri ces- santis. nu. 24. usque 27.	419
Mutuū sub usuris accipiens, an, & quando peccet. nu. 2.	425
Mutuū proprijs expensis debitoris ad uenditorem mittendum est. nu. 14.	495

N

Natiuitas illegitima, an impediatur, ut quis su- cris initiari non possit, & de multis speciebus illegitimarum. nu. 52.	727
Naufragorum bona recipientes, tria necessaria, ut sint excommunicati. nu. 72.	686
Necessitas uarie accipitur. nu. 2. 4. & 7.	370
Necessitas illicita, multa facit licita. nu. 1. fo. 369. Hinc facit alienare inalienabile. nu. 3. & nu. 13. Licet furari, sed non fornicari. nu. 8. 10. & 12. Sed an te- neatur rem furatam restituere. nu. 11.	371
Necessitas uera, quae dicitur. sub. nu. 4.	499
Necessitas uergens, quae sit. nu. 4.	30
Necessitate in extrema quinam consistit uti esse dicitur. nu. 7.	316
Necessarium duplex absolute, & ex suppositione. nu- mero 11.	18
Negligentia prelati quando mortalis. nu. 146.	567
Negotiatō, quid & quotuplex. nu. 1. & 3	457
Negotiatō multifariam fit illicita. nu. 2. 3. & 6. fol. 526. ubi ratiōne finis, psonae, temporis, & loci nu. 3.	458
Negotiationes fruētis licite Respub. prohibere potest nu. 11.	443
Negotiari pecunia publica, mortale est peccatum. nu- mero 9	458
Nobilitas, & scientia in primis spectanda in perso- na eligenda ad officia. nu. 10.	401
Nobilitate priuatus, in onerosis habetur pro nobilitate nu. 10.	253
Nobilitas amittitur per ingressū religionis Et quare Et nobilitatis privilegia. nu. 94.	557
Nobilis alimenta habens, & egens aliqua substantia- tione pauper dicitur. nu. 21	21
Nomina, cur in Sum. Pontif. & religiosis mutantur. num. 3.	509
Nomina pulchra, cur filijs imponi debeant. nu. 5.	509
Notarius multifariam falsum committit. num. 6. usque 14.	510
Notorius si non scripserit in protocollo instrumentū peccat. nu. 7.	580
Notorius uerbo Tabellio. & c. 9.	579
Notorium fit ex unico actu. nu. 4.	410
Notorietas duplex, & quid. nu. 10.	646
Notuitas cum licentia superioris habitu recepto compleri potest extra monasterium. nu. 18.	544
Notitij non obseruantes praecepta regula non peccant nu. 13.	543
Numerus peccatorum explicatur, quomodo, si certus haberi non potest. nu. 18. usque 42.	68
Numerus cogitationum explicandus. nu. 6.	524
Numerus optimi, auri licite uenundari potest ultra ualorem. nu. 14.	433
Numerus circuncidentes, aut à quis attenuantes, ad quid teneantur. nu. 28.	512
Numerarij licite ultra depositum aliquid accipere possunt. nu. 21.	438
Nuptiae sine onere restitutionis licet pro actu uenero pecuniam recipere. nu. 8.	475
Nuptiae, an concedente Episcopo possint temporibus prohibitis celebrari. nu. 19.	353
Nunciante infidelibus aliquid de Christiana Rep. sunt excommunicati. nu. 105.	689
Nuntiantis beneficia uacantia, uel ad confidentiam recipientes censuram incurrunt. nu. 3.	708

O

Obediētia tenentur subditi superioribus, nisi in ca- sibus. nu. 90. fol. 556. Vbi qualiter obediēdum cap. 58	275
--	-----

Index omnium Sententiarum.

Obedientia iuste potest denegari superiori ob scandalum vitandam, quamvis debeat, non obstante quocumque scandalo. nu. 14. & 15. 313

Obedientia triplex. nu. 2 275

Obedientiam infirmi Confessorem, an excuset. numero 7. 53

Oblati absque vitio apostasie matrimonium contrahere possunt. nu. 87 556

Oblatum ratione specialitatis, quando inducat simoniam, vel non. nu. 41 378

Obligatus ad quid qualitate qualificativa faciendo sine ea non soluitur. nu. 5 & 6 260

Oculus sinister dicitur oculus canonicus, & quando illius defectus faciat irregularitatem. numero 43 726

Occasio peccandi duplex, propinqua, & remota. nu. 2 97

Occasio propinqua quae. nu. 4. Omnino fugienda. nu. 4. 97

Occidere. verbo, Homicidium. 39

Occultum, quid, & quotuplex. nu. 43. & seq. 39

Odre iniuriam inferentem, peccatum mortale est. nu. 4. fol. 323. Et odium ex ira nasci. nu. 1 323

Offendentes se mutuo, quis prius reconcilietur. nu. 12 325

Offensus offensori, qd in iudicio petere potest, tenetur condonare. nu. 12 325

Officium duplex dicitur. nu. 8 384

Officia secularia circa obitum, quid in Regno Neapolitano cautum sit. nu. 8 400

In officijs nobilitatis, & scientia spectanda. nu. 10 401

In officijs secularibus, qui proficiendi a principibus. nu. 9 400

Officiales, quibus causis aliquid circa peccatum recipiant. nu. 11. 12. & 15. 272

Officium solvendi ordo. verbo, Hora. 272

Opera servilia tripliciter dicuntur. nu. 10. & 15. fol. 192. v. in verbo, servilia. 192

Operarius qui non incriminatur, & cetera in bilai implevit, an indulgentiam obtineat. nu. 78 666

Operis cuiuslibet boni triplex distinctio. numer. 1. folio. 221

Oratio, quibus in locis fieri possit, & in quibus non. nu. 2 260

Oratio. verbo, Vagatio. 260

Ordini certo, quae debeat. nu. 14 719

Ordinatum non esse obiciens alicui, quis teneatur probare. nu. 9 722

Ordinatus a non suo Episcopo, vel extra legitima tempora. sumt suspensus. nu. 18 718

Ordinatus per apostasiam a fide fit irregularis. nu. 17 723

Ordinatus cum dimissorijs legati a latere sine sui ordinarij, vire dicitur. nu. 27 724

Ordines sine licentia sui Episcopi clericis alienis non conceduntur. nu. 15 530

In Ordinibus sacris etas necessaria est. nu. 11. fol. 560 Et quae alia. nu. 25 531

Ordinatus ante aetatem si superveniente scientia non exerceat, illa adveniente celebrare potest sine absolutione. nu. 22. fol. 723. Et quid si superveniente scientia celebraverit. nu. seq. Et an si esset excommunicatus. nu. 24. fol. 724

Ordines statutis temporibus conferendi. numero 28. fol. 531

Ordines illiteratis conferri non debent, & beneficia. nu. 24 531

Ordinandus clericus non est, nisi habeat patrimonium. nu. 65. usque 68 393

Ordinatus ad titulum patrimonij, qd mentitus est habere, an sit suspensus. nu. 22 531

Ordo sacer non est necessarius ad excommunicandum. nu. 12 619

Ordo in rebus ecclesiasticis vendendis, qui. nu. 59. 381

Ornatus exterior, quando peccatum. nu. 1. usque 6 330

Oscula libidinosae, vel tactus, mortalia. numero 4. fol. 326

Osculum quotuplex. nu. 15 328

Oves dant per biennium, eadem sanas receptorus cum dimidio fructuum, usuram committit. numero 15. 428

P

Actum de retrocedendo, quid, & diminuit pretium pretij. nu. 2 452

Actum iniquum in materia societatis, quale. nu. 15 462

Actu aggravantia venditorum, multiplicia sunt. nu. 15 446

Actum legis commissoriae, & adiectionis in diem, & qualiter reprobetur. nu. 27. vel iustificetur. nu. 26 429

Alteum in Sum. Pontif. quid significet. nu. 6. fol. 35 35

Papa, qualiter appellet Cardinalium. nu. 22. fol. 531 531

Papa in sacramentis, & confessione, improprie dispensare dicitur. nu. 6. fol. 18. & nu. 23 21

Papa, an destruere possit statuta Concilij, vel Apostolorum. nu. 7 18

Papa, an ad confessionem singulis annis obligetur. nu. 20 20

Papa in commutandis legibus sui praedecessoris, cur excusatione etate. nu. 25 21

Papa iurisdictio triplex. nu. 5. & de potestate Papae. nu. 7 35

Papa scientia abnuotare debet, & praesumitur. nu. 3. fol. 53. & in verbo, Scientia. 53

Papa potestas amplissima. Et quando dispensat. nu. 3. 5. 8. 11. & nu. 13. & 18. fol. 186 186

Papa potest excoere monachum a notis, & ut uxore ducat. nu. 19. & nu. 22. 25. & seq. 188

Papa, an liceat restitui licentiam monacho coedere. nu. 24 188

Papa non obedire, quo casu haereticus, vel peccatum mortale. nu. 3 323

Papa

Index omnium Sententiarum.

Papa solus dispensat in irregularitate ob homicidium voluntarium. nu. 9. & 12 286

Papa vendens spiritualia, an simoniam committat. nu. 14 374

Papa nullus inferior religioso donatum, ut sit summa concedere nequit. nu. 42 548

Papa, an super castitate, & paupertatis voto dispensare possit. nu. 56 550

Papa constitutio, in verbo, Constitutio. 550

Papa, an possit simplici Sacerdoti committere ea, quae sunt ordinis, unde remissioe sub nu. 1. fol. 621 621

Parentes appellatione, qui veniant. nu. 3. & 4 266

Parentes verberantium poena. nu. 5 266

Parentes filiorum necessitatibus providere, & alere tenentur. nu. 1. & 2. fol. 278 278

Parentes honorantibus quinque debentur. numero 12 283

Parentes qualiter se gerant erga filios. cap. 59. per totum. 278

Parochus quis, & quoties celebrare teneatur. numero 7. 213

Parus tior in dubio eligenda. nu. 24 55

Particeps criminis, an, quando, & ad quid teneatur. nu. 20. 486

Parvuli baptizati ab infidelibus capti, & redempti, non dicuntur heretici. nu. 3 127

Parvuli Iudaeorum, vel apostatarum, an inuitis parentibus sint baptizandi. nu. 4. & 5 fol. 127 127

Passio dimissa. cap. 28 589

Pater filio beneficiato tenetur reddere ratione de fructibus beneficii. nu. 22 281

Pater expensas factas filio studentis peculium habenti praesumitur fecisse animo compensandi. nu. 23 281

Pater quando peccet ex donatione inofficiosa facta in praedictum filiorum. nu. 21 281

Patres, ut filij Dei precepta non ignoret, curare debent. nu. 18 280

Parvulus esse non potest religiosus. nu. 136. 565

Pauperum appellatione, qui veniant. nu. 60. fol. 381. & nu. 3. fol. 402. & nu. 11 507

Paupertatis privilegia. nu. 16 492

Peccatum ad constituendum, duo requiruntur. nu. 18. 25

Peccatorum genera quatuor. Quadruplex ite ab eis conversio. nu. 2 3

Peccatum alienum, qd quadrupliciter fit, parit contritionem. nu. 7. & seq. 9

Peccata recolenda usus penitentium. nu. 24. 11

Peccatum veniale, multiserviatur dicitur. nu. 4. fol. 13. & nu. 17. & 19. fol. 14. Et dimittitur. nu. 2. & nu. 13 13

Peccatum veniale, quibus modis efficitur mortale. nu. 17. & 19 14

Peccatum veniale debetur poena temporalis. nu. 2 16

Peccatum in Spiritum sanctum, multiserviatur dicitur. nu. 1. per totum cap. 166

Peccat quis plus oculis, an manifeste. nu. 39. fol. 212 212

Peccans spe veniae, an absolutione sit dignus. numero 16 663

Peccatorum remedia. c. 22 586

Peccatum quam grave malum, & quanta attulerit afferatque exitia, demonstratur. c. 24. fol. 587 587

Peccans spe veniae obtinende, an possit in Iubiles absolvi. nu. 59. fol. 26. & nu. 16. cum seq. Et an sit circumstantia necessaria confessioni. nu. 5 67

Peccatum, Delictum, & Crimen, qualiter differant. nu. 2 49

Peccata mortalia dupliciter dicuntur. nu. 3. & 4 49

Peccatum mortale, qualiter perficitur. nu. 6. fol. 49. Quotupliciter fit veniale. nu. 5. & nu. 10. fol. 49. & nu. 16 52

Peccatum religiosorum tripliciter gravius dicitur laicorum. nu. 33 70

Peccata reservata, & oblita dimissa in absolutione reservatorum naturam exnuunt. nu. 8. fol. 108. & nu. 3. 661

Peccatum occultum, an maius sit manifesto. numero 39 212

Peccatum proximi impedire, quando tenemur. nu. 38. & seq. 290

Peccato mortali insunt quatuor offensiones. numero 1. 309

Peccatum publicum, quod. nu. 29 319

Peccatrix inferniens non cooperando in peccato, non peccat. nu. 21. 19

Peccatum, verbo, Remedia. 19

Peccatus pro penitentia impostam, recipere duobus in casibus licet Confessario. nu. 29 106

Pelagus mensuram recipit, Dei misericordia nequaquam. nu. 4 587

Pedagia exigentes, & imponentes. nu. 79. & sequens. fol. 687 687

Pedagogum. Gabella. 687

Penitens in discussione conscientiae non equaliter diligentiam facere tenetur. nu. 15 84

Penitens in recolendis peccatis modum observare debet. nu. 16 84

Penitens, quae dixit in confessione, potest iurare se nemini dixisse. nu. 30 80

Penitens non satisfacit precepto annualis confessionis, si sui causa non absolvetur. nu. 26 85

Penitens scire tenetur Symbolum, Pater noster, & Confiteor. nu. 28 86

Penitens licet malit interrogari, quam peccata referre, an auscultandus. nu. 30 86

Penitens, nisi proponat relinquere occasiones peccandi, non absolvetur. nu. 3 97

Pena apposta in c. 1. de sent. excom. in 6. non afficit Episcopos, & alios. nu. 19. 20. & 21 614

Pena dicitur maior altera diversimode. nu. 31. fol. 597. Sunt medicinales. nu. 24 596

Pena ipso iure non debetur ante sententiam. nu. 3. & 6. fol. 141. Sed de quibus intelligatur. nu. 3. & 54 148

Pena graves, quae. nu. 19. Et tripliciter considerantur. nu. 20 25

c 4

Pena

Index mniium Sententiarum.

<i>Pæna sensus mulierum persoluta potest. nu. 3</i>	16
<i>Pænam pecuniariam, an sibi Episcopus possit applicare. num. 18</i>	474
<i>Pæne eterne gravitas quanta sit c. 29</i>	589
<i>Pænitentia sacramentum quid. Quando institutum. Idque iterabile. nu. 1. 2. 3. fol. 1. Quomodo perficitur. nu. 1. fol. 61. Est secunda tabula post naufragium. nu. 3. Primum peccatorum refugium. nu. 4. Que materia, & forma. num. 6. 7. Que partes integrales, & quibus peccatis opponuntur. nu. 1. fol. 2. Est necessaria post peccatum statim ex parte feni. nu. 28</i>	124
<i>Pænitentia sacramentum, an recedente fictione effectum operetur. nu. 10</i>	57
<i>Pænitentia nõ inepta, nec in tertij præiudicium, nec omnino grauis imponatur. nu. 6. usque 11. fol. 103</i>	103
<i>Pænitentia inuncta ex causa mutari potest ab alio. nu. 1. 13. 14</i>	103
<i>Pænitentia omnes arbitrarie, etiam à Canone taxate. nu. 17. Limita. nu. 18</i>	104
<i>Pænitentia, quare à D. Gregorio nocantur false. num. 20</i>	104
<i>Pænitentia per modum declarate obligationis, & inuncta quæ. nu. 21</i>	105
<i>Pænitentia non satisficit, qui peragit in re, ad quæ erat obligatus. nu. 22</i>	105
<i>Pænitentia facta extra charitatem non meritoria, nec satisfactoria. nu. 23. 24. 27</i>	105
<i>Per, præpositio temporis continuitatem significat. nu. 15</i>	543
<i>Pesio, quotuplex, & qualiter à beneficio differat, & que iusta. nu. 11. 12</i>	252
<i>Pessio domus in pignore, qualiter constituenda. num. 18</i>	428
<i>Percussus clericum, cum uellet percussere laicum. nu. 41</i>	643
<i>Percussus seipsum præ ira, comprehenditur etiam can. si quis suadente. nu. 21</i>	242
<i>Periculum mortis in infirmo, quando dicatur. num. 1. fol. 90. Vide Articulus.</i>	
<i>Periurium. iuramentum, & ubi agitur de iuramento.</i>	
<i>Permutatio præbendarum, seu beneficiorum autoritate partium non fit sine simonia. nu. 2.</i>	373
<i>Permutatio in materia simoniae, que. nu. 86</i>	397
<i>Perrinax. quis dicitur. nu. 8</i>	128
<i>Persona ecclesiastica, que. nu. 22</i>	242
<i>Pharmacopola. in quibus peccatis incidere potest. notatur. cap. 15</i>	584
<i>Pignus pignori dari, & uendi licet. num. 39</i>	367
<i>Pignore utens, factum committit, nisi in duobus casibus. nu. 38</i>	367
<i>Pignus cuius, quando usura committatur. numero 16</i>	428
<i>Pirata eorumque fautores inuadunt in excommunicatione. num. 62</i>	685
<i>Pollutionem post eadem die uerè contritus, & confessus communicare potest. num. 35</i>	211
<i>Pollicitio nocturna, quando mortalis. nu. 18</i>	15
<i>Pollutiones breuiter explicanda. nu. 14</i>	89
<i>Pollutionis cause, & quando peccatum. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.</i>	355
<i>Pollutio, que communionem impediatur. num. 7. usque 10</i>	356
<i>Pollutionem procurans, uel desiderans, ut eueniat, quando peccatum. nu. 10. 11</i>	356
<i>Pollutionis emissionem experrectus sentiens non retinendo, an peccet. nu. 14</i>	357
<i>Pollutio extraordinaria triplex. nu. 5</i>	337
<i>Pollutio in somnis, an impediatur summptionem Euchariæ, & costus conjugalis. nu. 2. 2. 23. fol. 209</i>	209
<i>Portionarij, Absisij, & Mansionarij, qui numero 15. fol.</i>	385
<i>Portorium. nu. Gabella.</i>	
<i>Potestas clauinum, quotuplex, & que. nu. 3. fol.</i>	35
<i>Potestas ordinis sacerdotalis duplex. nu. 1. 2</i>	34
<i>Potestas concessa in foro conscientie, quid operetur. nu. 32</i>	38
<i>Potestas absoluedi à quibusuis censuris, se extendit ad excommunicationem generalem hominis. numero 60</i>	42
<i>Potestas absoluedi à casibus, an ad cõsuras, uel Pæpales extendatur. nu. 40. 41</i>	39
<i>Pragmatica, an uisitetur si non fuit tradita toti Regno, uel si ab omnibus non obseruetur. nu. 16</i>	273
<i>Præbenda, quid, quotuplex, & unde dicatur. nu. 9. 10</i>	384
<i>Præbenda ex canonica nascitur. Et an ea collata sit collatus Canonatus. nu. 11. 12</i>	384
<i>Præceptum, Non habeatis Deos alienos, explicatur. nu. 2. 5. 6</i>	114
<i>Præceptum secundum Decalogi, quid comprehendat, quando uioletur. nu. 1. 3</i>	149
<i>Præcepta à prælatis non sunt multiplicanda sub excommunicatione. nu. 6</i>	628
<i>Præceptum tertium Decalogi, partim morale, & partim ceremoniale dicitur. nu. 1. 5. fol.</i>	192
<i>Præceptum, quod proyiciat in excommunicationem. nu. 13</i>	629
<i>Præcepti diuini, & ecclesiastici differentia. nu. 3. 199. 18</i>	200
<i>Præceptum in materia præceptiua, uel consultiua, obligat ad mortale. nu. 3. 9</i>	276
<i>Præceptum Principum, & magistratum, an excuset à peccato uel à pæna. nu. 11. 12. fol.</i>	301
<i>In Præcepto omni legis positivæ admittitur exceptio causæ rationabilis. nu. 19</i>	201
<i>Preces importunæ multa ualida inuadunt. nu. 27. usque 30</i>	420
<i>Preces in beneficijs, aliæ carnales, aliæ spirituales. nu. 78</i>	396
<i>Prælati uita, & doctrina debet præcellere subditis. nu. 124</i>	563
<i>Prælati subditis bis, aut ter in anno de confessoribus debet prouidere. nu. 73</i>	44
<i>Prælati, uel beneficiarios circa querenda præiudicata potest. nu. 21. 22</i>	314

Præ-

Index omnium Sententiarum.

<i>Prælati præcipienti furti reuelationem, quando subditus parere reuocatur. nu. 28. 31. usque 36. fol.</i>	319
<i>Prælati subditum de delicto, an nominatum redarguat. nu. 25</i>	319
<i>Prælati abuentes rebus deputatis ad usum pauperum. nu. 16</i>	404
<i>Prælati secularis, uel regularis, an possit esse regius officialis. nu. 31</i>	289
<i>Prælati, uerbo, & uerbo, Religiosus.</i>	
<i>Prælati regulares, à quibus irregularitatibus dispensant cum subditis. nu. 29. fol.</i>	724
<i>Prælati, in quibus interrogandi, late à nu. 121. usque 159. in fin.</i>	562
<i>Premium pro manifestatione furis, uel rei furtivæ, nullum debetur. nu. 6</i>	372
<i>Presbyter parochialis, quis. nu. 8</i>	703
<i>Presbyter tempore interdicti exercens, que non sunt ordinum, an sit irregularis. nu. 10. fol.</i>	719
<i>Pretium duplex. Item alia diuisio. nu. 13. fol. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.</i>	434
<i>Pretium iustum, quod dicitur. nu. 36. fol. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.</i>	446
<i>Pretium annuus redditus, quale. numero 25. 26. fol.</i>	457
<i>Princeps rem suam alteri. ex causa. auferre potest. nu. 2. 4. 5. fol. 442. An tamen Civitas, uel Marchio. nu. 5. 6. 7.</i>	442
<i>Princeps, qui legibus dicitur solutus, an leges obseruare teneatur. nu. 22. 24</i>	25
<i>Præiudicium regularium, quo ad absolutionem à contentis in Bulla, an daret. numer. 34. fol. 38. An se extendat ad casus Episcopo reseruat. numer. 57</i>	41
<i>Probatio an fiat proprio iuramento, eorum que in animo consistunt. nu. 157</i>	699
<i>Probitas sine prudentia potius est stoliditas dicenda. nu. 1</i>	73
<i>Professio, & ingressus monasterij distinguuntur. num. 6.</i>	175
<i>Professio intra annum arbitrio superioris potest proponari. nu. 16</i>	543
<i>Professus nulliter, si iterum uult profiteri, non indiget professione. nu. 24</i>	544
<i>Professio, quid, & an scriptura necessaria. num. 25. fol.</i>	544
<i>Professionis tacite conditiones, que. nu. 26. fol.</i>	544
<i>Professus tacite, an possit cogi ad expressè profitendum. num. 27.</i>	545
<i>Professionem emittentes ficto animo, an sit professio. num. 28</i>	545
<i>Per professionem, num transeant omnia bona professi. num. 32</i>	545
<i>Professio nouem effectus operatur. nu. 33. fol.</i>	546
<i>Professio obligat ad ratiocinia, an ualent. nu. 35. 36. seq.</i>	547
<i>Profiteri si parentes extremè indigent, peccatum est. nu. 37</i>	547
<i>Professio cum reservatione bonorum, qualiter accipitur. nu. 40</i>	548
<i>Promissio liberationis reo facta, si faciat debitum, an seruanda. nu. 22</i>	576
<i>Propositum in mortalibus, & uoluntas in uenialibus sufficit abstinendi. num. 9</i>	13
<i>Proprietarius, quis, & pæna. nu. 48. 49. seq.</i>	549
<i>Proprietarius nequit esse monachus, lic</i>	

Index omnium sententiarum.

Redditus annui pretium iustum, quod. numer. 25. & 26.	457	do cogi possint. numer. 13.	529
Regulam transgredientes, quando peccant mortaliter. nu. 91.	557	Reliquias sanctorum veneratione dignas ad collum decenti veneratione deferre licet. numero 10. & 11.	115
Regulares. cap. 5. lib. 3.	541	Reliquias sanctorum in altari conservari oportet, & quare. nu. 5.	217
Religiosus, quoties celebrare teneatur. nu. 15. fol. 24.	24	Remedia ordinaria expurgandi peccata, contritio, & confessio. nu. 2.	29
Religiosus excommunicatus absolvens, an, & quando sit excommunicatus. nu. 26. usque 28. Et an presbyter. nu. 29.	37	Remedia contra recidivum peccati sex. nu. 1.	101
Religiosus, quibus in casibus incidat in excommunicationem, vide supra verbo, Excommunicationes quo ad regulares.	37	Remissio creditoris, quo casu debitorem non liberet. nu. 15. & 20.	501
Religiosus, an alius ordinis religioso sine licentia confiteri possit. nu. 55. fol. 41. & nu. 107. fol. 560.	560	Remota loca, qua dicantur. nu. 79. & 81. 45. & 46.	46
Religiosus singulis mensibus confiteri, & communicare debet sub peccato mortali. nu. 106. fol. 559.	559	Rem suam recuperare violenter, quando liceat. nu. 15.	364
Religioso, unde, & quot modis sumatur, & qua sit, ac quibus preferatur. nu. 1. 2. & 3. fol. 541.	541	Renuntiatio per novitium bonorum facta ante annum, an valeat. nu. 46.	549
Religionem ingredienti diligenter examinandi. nu. 5.	541	Res proprio motu a debitore creditori missa cui peccat. nu. 16.	495
Religiosus novus ex causis moveri potest ad ingrediendum. nu. 121.	562	Res si extat ipsa in specie restituenda est. fal. tamen. nu. 1.	495
Religiosus illegitimus professus ad ordines promoveri, sed non ad dignitates potest. nu. 8. fol. 542.	542	Res tanti valet quanti vendi potest, hac regula qualis sensum habeat. nu. 7.	437
Religiosum haberi pro mortuo, qualiter intelligatur. nu. 34.	546	Respublica potest in suis mercibus taxare iustum pretium, Civesque cogere ad vendendum. nu. 9. 10. & 11.	435
Religioso relictum, ut nullo modo sit monasterij, qualiter intelligatur. nu. 41.	548	Rescripto Principis, an semper sit parandum. nu. 2. 1. & 23.	138
Religiosus superflua habens, an sit proprietarius, vel dominus portionis ante se positae. nu. 61.	551	Residere verbum, quid importet. Et qui in beneficiis teneantur. nu. 57. & 59. Et cause iuste non residendi. nu. 61. & seq.	392
Religiosis aliquid taxari pro indumentis potest. nu. 55.	550	Restitutio ordo, qualiter servari debeat. nu. 1. 2. fol.	306
Religiosus, an possit elemosinam facere, vel literas mittere. nu. 63.	551	Restituere obligatus si non potest, det cautionem. nu. 16.	109
Religiosi habitus, vide verbo, Habitatus.		Restitutio minorum, qua nam facienda, & quo casu. nu. 19.	365
Religiosus violando clausuram, & peccatum committat. nu. 96.	558	Restitutio materia, quam Confessariis necessaria. nu. 1.	483
Religiosus suam famam negligere non debet. numero 95.	557	Restituere qui teneantur. ubi novem modis. numer. 1. & 5.	483
Religiosus, an possit esse tutor, testis, vel arbiter. nu. 112.	560	Restituere quando teneatur consulens, adulator, & particeps criminis. nu. 13. 19. & 20. Item opem ferens, & officiales. nu. 21. usque 23. & 27.	485
Religiosus, num accusare alium possit. numero 113. folio.	561	Restituere tenetur, qui possunt furto obistere manifestando, & non faciunt. nu. 38.	488
Religiosus, quas confessiones invito prelato possit audire. nu. 87. fol. 47. nu. 108. fol.	560	Restituere, an, & quando teneantur receptatores furum. nu. 43.	489
Religiosus, ut incorrigibilis a monasterio expulsus, an liber sit a votis. nu. 19. fol.	176	Restitutio domino facienda. nu. 1. Fallit multipliciter. a nu. 4. usque 12.	490
Religio, obedientia, dilectio, pietas, officium, qualiter differunt in se. nu. 4.	266	Restitutio pauperibus est facienda, quando dominus ignoratur. nu. 12.	491
Religiosus moderate se ornans, non peccat mortaliter. nu. 7.	331	Restitutio, qua fit de consilio, in septem casibus est necessario facienda. nu. 14. & 15.	491
Religio, quam irregularitatem tollat. numer. 54. & 58.	727	Restitutio, qua fit ex causa illicita, multifaria esse potest, a nu. 1. usque 6.	493
Religiosis ludus, an semper illicitus. nu. 14. fol. 468. & nu. 15. & 16.	470	Restitutio cui facienda re casu inuenta, domino ignoto, & indagazione premissa. numero 10. folio.	494
Religiosi ad supplicationes, vel Synodum, quan-			

Re-

Index omnium sententiarum.

Restitui debet res si extat. nu. 1. fol. 495. Et qualiter facienda. nu. 1. in quibus casibus liceat differre. nu. 4. usque 40. ubi ponuntur casus 14.	499	cuntur, quid agat. nu. 11.	224
Restitutio debet fieri realiter per Confessarium, alius non liberatur debitor. nu. 2.	497	Sacerdos cōducens pro opere antecedenti sacramentum, vel pro stipendio pro celebranda missa, an possit aliquid recipere. nu. 32. usque 37.	377
Restituere, qualiter teneantur impediētes alterius bonum. nu. 1.	497	Sacerdos non mentitur, qui in confessione generalis dicit se omnia peccata commisisse. numero. 13. fol.	127
Restituenda non est res inferioris ordinis cum iactura superioris. nu. 28.	503	Sacerdotis munus post extremam unctionem. nu. 34. & 35.	94
Restitutio, quae post promissionem non fecit, haud est absolvens. nu. 43.	505	Sacerdos, an unica missa possit satisfacere pro multis. nu. 18. & 22.	222
Restitutio in diem mortis dilata, quam periculosa. nu. 45.	505	Sacerdos sciens celebrans coram excoicato, peccat mortaliter. nu. 17.	655
Restituenda quibus casibus non sunt damna, & interesse. nu. 44.	505	Sacramentum penitentiae ad infideles non pertinet. nu. 17.	19
Revelare qui non teneantur. nu. 2. fol. 633. & nu. 30. usque 35.	635	Sacramenta Ecclesia, an precisim quandoque liceat non suscipere. nu. 23.	59
Revelare testes privilegiati quandoque possunt cogi per excommunicationem. nu. 23. Et an scripturas prius habens. nu. 24. Et qui peccatum occultum contra Rempublicam novit. nu. 25.	634	Sacramentum unum dicitur altero excellentius diversimode. nu. 4.	207
Reus interrogatus a iudice de aliquo delicto, an teneatur se prodere. nu. 12. usque 19. fol.	574	Sacrificium altaris, quanta bona parit. numero 2. fol.	212
Reus si negando crimen sequatur infamia accusatori, an teneatur se retractare. numero 24. folio.	577	Sacrilegium, quibus in casibus committatur. nu. 26. & 27. fol. 69. & nu. 14. 9. 17. & 21. Habet censuram annexam. nu. 12.	234
Reus negata veritate post absolutionem non tenetur ad penam. nu. 25.	577	Sacrilegus est cognoscens carnaliter monialem, vel comatrem, aut filiam spiritualem. Et de panam. nu. 14. 15. & 16.	235
Reus appellans a sententia iusta, mortaliter peccat. nu. 26.	577	Sacrilegium mentale confitendum est. numero 13. fol.	235
Rustici & capit. in quibus casibus non excusentur. nu. 36.	642	Salariati publice nihil ultra mercedem taxatam recipere possunt. nu. 22. 23. & 24.	273

8

S acerdos, an, & quando possit orare pro excommunicato. numero 36. & 37. 365. & numero 15. fol.	650	Sanus, an peccet scienter nocivum comedens. numero 9.	308
Sacerdotes precisi verè conficiunt Corpus Christi. nu. 38.	212	Scandalum duplex, actiuum, & passivum. & de utriusque natura. nu. 2. & 3.	311
Sacerdotes celebrare obligantur saltem ter in anno. nu. 3. & 6. nisi nu. 5.	213	Pro Scandalo vitando triplex veritas non est omittenda. nu. 9.	312
Sacerdos, qui in excommunicatione aut peccato est, an excusetur a celebrando. nu. 4.	213	Pro Scandalo vitando multa omittuntur, qua alias non omitterentur. nu. 13. usque 21. fol. 314. & nu. 15.	418
Sacerdos cui onere celebrandi quotidie, non tenetur semper conficere. nu. 8.	213	Scholares recedens, an possit alium pro se in domo substituere. nu. 34.	464
Sacerdos ante, vel post consecrationem advertens hostiam corruptam, quid agat. nu. 1. fol.	223	Scholarius peccata cap. 12.	582
Sacerdos sacrans duas hostias imprudenter, quid agat. nu. 2.	224	Schismatici, qui abiurare teneantur. numero 54. folio.	684
Sacerdos unum sine aqua consecrans, peccat, sed nallet consecratio. nu. 3.	224	Scientia triplex definitur. nu. 1.	52
Sacerdos, quid agat, si sanguis cadat super terram. nu. 4.	224	Scientia, que non in Papa, ceterisque prelatibus existit. nu. 4. & 7.	53
Sacerdos post sumptionem hostiae aquam in calice deprehendens prudenter agat. nu. 5.	224	Scriba excedentes pretium a lege taxatum peccant, & tenentur ad restitutionem. nu. 20. fol.	273
Sacerdotum dignitas explicatur. nu. 8.	227	Secretorum plures gradus. nu. 1.	75
Sacerdos obliuiscens se dixisse, qua in celebratione dicuntur, quid agat. nu. 1. fol. 495.	227	Seminis parva diluatio, an contrahat peccatum. nu. 14. fol. 343. Et qua seminis effuso polluat Ecclesiam. nu. 26.	238
		Sepultura infirmo per annum amenti non confessa, an denegetur. nu. 30.	94

Serua

Index omnium Sententiarum.

Serua à domino violata licitè fugere potest, domino peccatum continuante. nu. 15	336
Seruilia opera, tripliciter dicuntur. numer. 10. fol. 15.	193
Seruilia opera non omnia diebus festis prohibentur. num. 11. usque 15	193
Seruilia non sunt opera emanantia à mente, uel spiritu. nu. 16	193
Seruilia, uide Festis, & Festa.	
Sigillum confessionis, quae peccata claudat. nu. 31. fol. 80. An daret post mortem. nu. 32. Qui illud seruare teneatur. nu. 45. Vide, uerbo, Confessor.	
Signa Crucis mystica. nu. 3	83
Silentium frangere. nu. 92	557
Simonia quid, & unde inuenta. num. 1. fol. 373. Quo iure prohibita. nu. 10. Quot species. num. 17. Et quod simonia mentalis duplex, non obliget ad restitutionem. nu. 17. 18. & 19. Et conuentionalis duplex. nu. 20. Item realis, quae ad quid obliget. nu. 26. Confidentialis stem duplex, licita, & illicita. nu. 28. & 29. Et quae necessaria, ut sit simonia. nu. 30. Circa quae committatur, ubi in sacramentorum, & beneficiorum uenditione. nu. 11. Item in officijs sine administratione. nu. 13. Item in annexis spiritualibus. nu. 3. & 6.	
Simoniacus, an sit, qui pecuniam Pape dedit pro collatione beneficij. nu. 15	375
In simonia materiam remittere, an sit dare. nu. 22. fol. 23	376
Simonia decem modis circa beneficia committitur. num. 69. Per collationem. Sed qualis cum Episcopo, uel familiari Pape. nu. 73. Sed quid si collatio fiat per preces, obsequia, uel adulationes. nu. 74. Vel obseruitatem ex pacto. nu. 75. Vel si conferat indignis. nu. 76. Item per renuntiationem. nu. 87. usque 91. Item per electionem mediante pecunia. num. 91. Rursus per mutationem. nu. 93. Et circa pensionem. nu. 94	
Simonia, in quibus poenis afficiatur, à numer. 1. usque 8.	398
Simplicitatis plures species, & quando parcendum. nu. 40	133
Societas quid, & quotuplex. numero. 1. usque 5. Ut sit licita, quatuor necessaria. num. 9. 10. 14. & 36	460
Societas, an licita, quando unus pecuniam, & alter industriam ponit. nu. 5	460
Societas omnium honorum inter fratres. nu. 31. usque 34	464
Societas forma, ut dominus sit tutus à periculo sortis, ponitur. nu. 38. & 39	465
Societas an possit aliquando dissolui. nu. 40. fol. 465	
Societas animalium, quae uocatur soccida, quando licita. num. 17. 22. usque 25	462
Socius, & frater ex delicto per eos commissio poena de proprio soluere tenentur. nu. 34. fol. 145	145
Sodomiticum uisum, quanta grauis, & punibile. nu. 12. & nu. 3. fol. 4	359
Sodomiticum uisum, qui committit, & quomodo, & an uis excuset patientem. nu. 2. fol. 15	357
Sodomita grauiser punitur per extranag. Pij V. numero 3.	359
Soluere plus, qui ante soluit, qualiter intelligatur. nu. 28	439
Soluere. ordo secundus in soluendo. nu. 6. fol. 506	
Somnijs non credendum. nu. 6	128
Sors quid, & quibus in rebus. Quisque modus sit adhibendus. num. 7. fol. 118. & numero 29. fol. 123	123
Sors multis modis sumitur. nu. 9	408
Sortes sunt in triplici differentia. Et quae prohibita. nu. 3. & nu. 24	120
Sorilegij cognitio, quando que ad Inquisitores spectat. nu. 3. fol. 121. Et poena. nu. 26. & 27. fol. 123	
Spargentes escas, ut columba ad suos locos adueniat, furum faciunt. num. 54	369
Spes lucri, quando constituat usuram. numero 6. fol. 408	
Sponsalia contrahentibus non licet uti copula sine peccato. nu. 3	342
Sponsalia in matrimonium, quando transeant. num. 4.	342
Sponsalia sine Parocho, & testibus, hodie non transeunt in matrimonium secuta copula. sub nu. 4	342
Spurius hereditatem patris non potest habere in conscientia. nu. 47. Fallit. num. 52	147
Spurius qua cautela possit bona patris possidere. nu. 52. fol. 147	
Striga, haeretica, an praesumatur. nu. 18	122
Stuprum quid, & quotuplex. nu. 1	334
Subdelegare, num possit non approbatus ab ordinario. num. 15	36
Subdelegatio, quando fit, non potest fieri in omnibus casibus, sed quando casus occurrerit. num. 16	36
Subdelegare, an possit delegatus ab inferiore Vicarius Episcopi, & penitentiarius. num. 21. usque 24	37
Subdiaconus tempore interdicti legens Epistolam sine apparatu, non est irregularis. nu. 7. fol. 719	
Subditus, quot modis dicatur. nu. 2. fol. 347. Et qui nentiant. nu. 14	569
Subditus prelatum, qualiter corrigere debet. num. 40	321
Subsidia charitativa quibus casibus imponi possint. num. 39. & seq.	533
Suffragia quomodo considerentur. nu. 10. fol. 222	
Superior proprie intelligitur Summus Pontifex. sub nu. 36	162
Superioris rogatio habet uim praecipii. nu. 5. fol. 178	
Superioritas spiritualis triplex. nu. 1	275
Supplicationes quid. nu. 91	638
Suorum iniuriam, qui dicuntur prosequi. numer. 33. fol. 289	289
Suspensio multiplex. Et quando suspensus irregularis. nu. 2	715

Index omnium Sententiarum.

Suspensus à Pontificalibus, illa exercens, non fit irregularis. nu. 3. fol. 715. Et an illum incurrat, qui suspensus ab ingressu Ecclesiae celebrauerit. num. 4. Et quid si suspensus à iurisdictione illum exercet. nu. 5.	716
Suspensus ab officio, & beneficio, ab utroque est suspensus. num. 6. fol. 716. Et an ubique uitandus. numero 5	618
Suspensus ab officio, an suspensus sit à beneficio, uel à celebrando, an ab interessendo. nu. 10. & 11. Vel suspensus à sacramentis, an monachum recipere possit ad professionem. num. 11. Vel à diuinis, an alibi possit sacris interesse, & confiteri. numero 13	717
Suspensus à iure, uel ab homine, à quo absolendus. nu. 15	717
Suspensus facta satisfactione liberatur, nec absolutio requiritur. nu. 51	609
Suspensio, an requirat monitionem. nu. 42	608
Susurratio quid, & in quo differat à contumelia. nu. 1. & 2	520
Sutorum peccata. cap. 19. per totum	585

T

Tabellio quot nominibus uocetur. Et sex inuare debet. nu. 1. & 2	579
Tabelliones non manifestantes legata pia, tenentur restituere. nu. 41	489
Tabellio nomen contractus falso unum pro alio apponens, peccat, & restituere tenetur. numero 6. folio.	510
Tabellio instrumentum falsum conficiens, uel uerum occultans, aut delens, ad quid teneatur. nu. 7	510
Tabellio ignorantia clausulas necessarias omittens, uel alteri parti scripturas ostendens. num. 8. & 9	510
Tabellionum peccata. cap. 9. per totum	579
Taciturnitas in prelati, & alio in casu est ualde reprehensibilis. nu. 131	564
Taciturnitas de beneficio obtento gratiam penitus mitiat. nu. 43	389
Taleas & tributa imponentes. nu. 79. & seq. fol. 687	
Talea, & tributum.	
Taxillos, uel chartas lasorias uendentes, an absoluedi. nu. 26	100
Tactus patiens, quando peccet mortaliter. num. 11. fol.	327
Tactus impudici inter coniuges, an, & quando peccatum. nu. 21. 34. & 35. nu. 5	581
Temporale pro spirituali, quomodo licite dari possit. nu. 57	380
Tempus sumptionis Eucharistiae, quale. nu. 16. fol. 208. Et dandi officium, quale. nu. 18. fol.	262
Tentatione fidei, & carnis fugiendo magis, quam resistendo superantur. nu. 13	129
Testamentis uoluntas ad unquam adimpleri debet.	

numero 10.	261
Testamentorum executores differeres exequi, peccant. numer. 13. & 14. Fallit. numer. 18. & 19. folio.	92
Testis, quando restituere teneatur. num. 39	488
Testis falsus, qui aliquem posuit in discrimine uitae, quid faciat. nu. 17	511
Testis, quando uariare, contradicere, uel uacillare dicitur. nu. 20	511
Testi soli spectata uita, an credendum. numer. 21. fol.	663
Testis, quibus in causis se teneatur offerre, uel possit se occultare, ut non testificetur. numero 2. & 3.	513
Testes privilegiati, quando cogantur ad testificandum. nu. 8	513
Testis, ut legitimus sit, quae consideranda. numer. 9. fol.	513
Testis non tenetur seruare secretum, fallit in duobus casibus. nu. 30	161
Testis subicens ueritatem ultra peritrium ad restitutionem tenetur, nisi illud sciret in confessione. nu. 39	488
Testitudines appellatione carnis non ueniunt. nu. 14. fol.	200
Testimonia falsa lege diuina, & humana, damnata. nu. 2	523
Thori separatio, coram qua iudice tractabitur. numero 12	348
Tolerantia Principis duplex, & quae inducit dispensationem. nu. 11. 31. & 25	365
Torqueri, an possit clericus per laicum. numero 43. fol.	245
Transitus de una religione ad aliam, an licite fiat. nu. 89. usque 105.	558
Tributum & Talea, quid significant. numer. 3.	476

V

Vagatio mentis in oratione, multiplex. numer. 16. folio.	258
Vagatio monachis, quam periculosa. nu. 97.	558
Vasa sacra uendere, quando, & quomodo liceat. nu. 58	381
Vestigal. & Gabella.	
Veniens contra prohibitionem, an peccet mortaliter, & quid de clericis. nu. 5. & 7.	497
Veniens ultra taxam clericus, peccat mortaliter. numero 13. fol. 272. & numero 3. Et tenetur ad restitutionem Fallit. numero 15. 17. & 18. folio.	137
Vendere rem pretio supremo, an liceat. num. 13. & 17. fol. 407. Sed an ultra pretium definitum. num. 10	443
Vendere carius iusto pretio, quia ipse carius emit, non licet. numero 18. nisi in casibus tribus.	438

Index omnium sententiarum.

Vendere rem expositam venalem, quis cogi potest. nu. 8. & 9. 442
 Vendere rem suam in multis casibus, quis cogitur. nu. 13. 443
 Venditionis contractus ad credentiam, an licitus sit, dignoscitur. nu. 1. 445
 Vendere frumentum netus recapturus novum, ut liceat, qua necessaria. nu. 16. & 18. 446
 Vendere rem carius iusto pretio, quo valebat tempore contractus, quando excusatur ab usura. numer. 4. & 8. 445
 Vendere ea lege, ut ad sui libitum apponat pretium, an licitum. nu. 6. 445
 Vendere carius propter damnum futurum ex dilatione solutionis, vel ob vexationem redimendam, an liceat. nu. 25. 448
 In Venditione rei tria consideranda. nu. 1. 449
 Vendens rem nitiosam, ut peccat, & restituere tenetur. nu. 2. & 5. Fallit. nu. 4. 7. & 8. 449
 Vendere vinum, aqua dilutum, vel aliud iusto pretio, an liceat. nu. 11. & seq. 450
 Vendere plura, quam in foro valeat, an possit. num. 10. 450
 Vendere rem affirmando bonitatem duratur, ut peccat, & restituere tenetur. nu. 15. 450
 Vendendam rem certo pretio recipiens, si plura ueniderit, an teneatur. nu. 16. & 17. 450
 Vendere rei periculum, an statim ad emptorem pertineat. nu. 18. 451
 Venditio ad mensuram, vel corpus, quanti interest, & qualiter cognoscatur. nu. 19. & 20. fol. 451
 Venditio cum pacto de reuocando, ut licita, qua requirantur. nu. 8. & 9. 453
 Vendere Iudaeis ramos mirri, an liceat. num. 19. 99
 Vendens bona applicata fisco post delictum peccat. nu. 27. 144
 Venia. Verbo, Contumelia.
 Venialia. Verbo, Confessio.
 Verbo sacrae scripturae ad scurrilia trahere, graue peccatum. num. 17. 166
 Verbum presumpserit, scientiam demonstrat. num. 94. 48
 Verba generalia iudicis restringuntur ad limites sue potestatis. num. 13. 602
 Verba consecratoria alteram. nu. 10. 224
 Verba prolata ex animi lenitate, an & quando obligent ad mortale. nu. 28. 519
 Verba, paulo pleribus, vel paucioribus uerbis quem habeant intellectum. nu. 10. 88
 Verba intelliguntur prolata secundum consuetudinem. nu. 40. 599
 Verba inhonesta, an, & quando mortalia. num. 8. & 9. 327
 Verberans, vel iniurians parentes, prater peccatum mortale potest exheredari. num. 5. 266
 Virtus triplex pro scandalo uitando non omittenda. nu. 9. 312
 Vestium sacerdotalium sex significatio. nu. 1. 215

Vestimenta sacra sine peccato tangere licet. numero 5. 216
 Vexatus indebitè pro spiritualibus, vel temporalibus, an licitè abique simonia aliquid dare possit. nu. 5. 1. & 54. 379
 In Vexatione redimenda duo requiruntur. numero 55. 380
 Vicarius Episcopi, ut possit excommunicare, qualiter intelligatur. Et an habeat iurisdictione ordinariis, vel delegatam. nu. 14. 619
 Vicarius Foraneus approbatus audire confessiones ex causa prohibens, non peccat. nu. 3. 661
 Virtualium appellacione, qua ueniant. nu. 108. 690
 Vigilie Sanctorum, quare id nominè sortita. num. 21. 201
 Vindictam appetere in uindicta, mortale est. numero 3. 325
 Vindicta sumere de multitudine, an liceat. distingue nu. 22. 287
 Vinum inconsideratè in die ieiunij sumptum, an ieiunium frangat. nu. 24. 201
 Vir occidens uxorem adulterè peccat, & est irregularis. nu. 52. & 58. 292
 Virginem deflorari, dolo, aut importunitate, pena. nu. 2. 9. 13. & 14. Et quid sit cum promissione ducendi in uxorem. nu. 2. usque 9. Et in quibus casibus deflorator non teneatur ducere in coniugem. nu. 9. usque 14. 334
 Virginitati restitutio, qua faciendae est ab eo, qui deflorauit. nu. 13. 336
 Virgo potest reponi in loco tuto, si timetur libertas consensu uirginis. nu. 11. 348
 Visitatores possunt ordinationes in scriptis sub excommunicatione relinquere sub nu. 10. 619
 Vitam abbreviare per abstinentias nimias peccatum est. nu. 63. 293
 Vitium contra naturam, quadrupliciter committitur. nu. 1. 357
 Voluntas continuata peccandi, unum peccatum facit. nu. 14. 68
 Voti definitio, & discrimen inter sponsonem, & promissionem. nu. 1. fol. 68. Qua ex parte uouentis necessaria. nu. 2. Et eius materia maius bonum. nu. 8. & nu. 1. fol. 169. Diuisio voti solemnis, & privati, & differentia, alieque diuisiones. num. 9. & 11. Est seruandum sub mortali. nu. 3. fol. 172. Et quando. Quando astringitur adimplere. num. 3. & 4. Toties parit peccatum, quoties frangitur. nu. 8. 173
 Voti transgressor ad certum diem, an teneatur altera die. nu. 4. 173
 Voto non liberatur ex difficultate adimplendi. nu. 7. 173
 Vota uoluntate metu mortis, an mortalia. nu. 9. 106
 Vota pre timore mortis, an obligent. nu. 1. & 10. 178
 Vota defuncti, quando per filium adimplenda. nu. 10. & 11. fol. 173. & nu. 8. 178
 Vota minima, an obligationem pariant. num. 1. usque 5. 173
 Vouens expressam religionem, uel locum religionis, an libe-

Index omnium Sententiarum.

liberetur si non admittatur. nu. 2. & 3. 175
 Vouens ingredi, an teneatur profiteri. nu. 4. 7. & 8. fol. 175. Et quid si dubitat de uoto. nu. 11. & 12. 176
 Vouens fieri frater, an licitè exire poterit ante professionem. nu. 10. 176
 Votum solenne emittens non anima obligandi, an mortaliter peccet. nu. 13. 176
 Votum religionis simplex post contractum matrimonium non amplius obligat. nu. 20. & 21. 177
 Vouens se fieri monachum, uel religiosum, an teneatur profiteri. nu. 15. 176
 Vouens animo profitendi ad chorum, non admissus, an teneatur fieri conuersus. nu. 14. 176
 Voto simpliciter religionis certa derogatur per ingressum alterius religionis. nu. 22. 177
 Vouens religionem, & castitatem, non admissus, debet castè uiuere. num. 23. 177
 Vouens castitatem, & transgrediens, seruare cogitur. Et quid si ducit uxorem. nu. 24. & 25. fol. 177. Et an uotum non tangendi mulierem, sit uotum castitatis. nu. 31. 190
 Vota puerorum, & filiorum familias, quando obligent. nu. 1. 4. usque 7. 179
 Vota monachorum, quando ualida, uel irritari possint. à prelati. nu. 1. usque 7. 179
 Votum pœnale, quid, & à quo dispensetur. num. 1. & 3. 181
 Voti commutaria in Iubilei, non se extendit ad pœnas incursas. nu. 5. 181
 Vota semel commutata, an iterum possint commutari. nu. 45. 666
 Voti commutatione alteri Confessarius remittere potest. nu. 47. 666
 Vota, quibus modis tollantur. nu. 1. fol. 183. Primo irritatione, & qui irritent. nu. 2. Commutatione, & qui possint. Et an uouens propria auctoritate. nu. 1. 2. & 5. Et an nota intuitu, serua persona, uel loci possint commutari. nu. 11. & 12. 184
 Vota dispensantur per Sum. Pontificem. nu. 18. 187
 Vota castitatis, & perpetuitatis non posse dispensari per Papam, qualiter intelligatur. nu. 23. 188
 Votum non duceudi uxorem, an uioletur per fornicationem. nu. 30. 189
 Votum interpretari. nu. 1. & 2. 190
 Votum abrogare, & ab illo cessare. nu. 1. 191
 Voto qui astringantur animo perturbati. nu. 3. 169
 Votum diligentissime obseruandum, monstratur rationibus, & pena. nu. 2. 191
 Vota Iubilei privilegio gaudet, qua ante ipsum sunt contracta. num. 9. 184
 Vota, quando ualent, regula. nu. 7. 169

Voti de operibus preceptorum transgressor, dupliciter peccat. nu. 18. 170
 Votum non fidei uerere, non ualet. nu. 19. 170
 Vouens bonum malo fine. nu. 22. 171
 Voxes non loqui eum tali, quo casu ligetur. nu. 27. 172
 Vouens de non uouendo, nisi in scriptis, an ualeat. nu. 24. 171
 Vota tria emittens in manibus prelati, ut sit oblatus, non est religiosus. nu. 88. 556
 Votum. Vide Dispensare, Episcopus Papa.
 Vsuræ etimologia, definitio, & diuisio. nu. 1. fol. 407. & nu. 2. & nu. 1. & 5. Omni iure prohibita. nu. 2. usque 5. Et quare. nu. 7. Toleratur à iure civili. num. 4. 409
 Vsuram tres condiciones constitunt. nu. 1. fol. 412. Prima, ut sit pecunia estimabile id, quod accipitur. à nu. 2. usque 19. Secunda, ut ratione mutui expectetur. à nu. 19. usque 25. Tertia, ut non ducatur in partem. nu. 30. In casibus quinque, dicitur fideiussionis, moræ, dubij, & pane permittitur. à nu. 1. usque 17. 421
 Vsuram mentalis duplex, & qua obliget ad restitutionem. nu. 1. & 6. 423
 Vsuram palliatam in multis contractibus committitur. nu. 1. & 2. In emptione, & uenditione. nu. 4. usque 11. In deposito. nu. 11. In asservatione. num. 12. In cambijs. nu. 13. In societate. nu. 14. In pignore. nu. 16. In contractibus, qui dicitur à Godere. nu. 20. In pactis legis commissoria, & adiectione in die. nu. 24. 429
 Vsurarij manifesti, qui, & unde dicantur. num. 2. 3. 5. 7. 8. & 9. 410
 Vsurarij manifesti. pena numerantur. num. 10. 410
 Vsurarius quem ordinem sequi debeat in restituendo, rum certum, incerta debita. nu. 8. fol. 507
 Vsurus quando conuertatur in consuetudinem. nu. 6. 136
 Vxor, qua casu uiro precipiente non tenetur. nota. si agere. nu. 6. 275
 Vxor à marito relicta domina, & usufructuaria, quid consequatur. nu. 8. 279
 Vxor, maritum alio migratè, an sequi teneatur. nu. 2. & 3. 282
 Vxor. elemosynam de bonis uiri facere non potest. Fallit. num. 8. 282
 Vxor à marito ob eius senectutem recedere potest. nu. 6. & 7. 282
 Vxori marito adulterante, an liceat monasterium ingredi. nu. 13. 348
 Vxor propter uiri prodigalitatem aliquid accipere potest absque peccato. nu. 34. 367
 Vxor. Verbo, Coniux.
 Vxorididum. Verbo, Matrimonium.

FINIS.

DECISIONES AVREAE
CASVVM CONSCIEN TIÆ.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
MONACHO CASSINENSI.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professo, Authoræ.

LIBER PRIMVS.

S Y M M A R I V M.

- 1 Pœnitentia Sacramentum, ad quid, & quando institutum, idq; reiterabile. nu. seq. & 5.
- 3 Pœnitentia secunda tabula nomen sortita, sed metaphorice, & quare. (dium.)
- 4 Pœnitentia, quo sit unicuique peccatorum refugium, & remedium.
- 6 Pœnitentia Sacramenti materia duplex, & quæ eius forma. nu. 7.
- 8 Pœnitenti absoluto, quæ bona conferantur.

De Sacramento Pœnitentiæ.
Cap. I.

QVONIAM post lauerum regenerationis, quo ab omni labe peccati, quam propagine contraxeramus protoparentum, prorsus mudamur; quo in pristinum innocentie statum restituimur; quo in pristinum innocentie statum restituimur; quo denique à filijs iræ, filijs iræ, filij Dei vocamur, & sumus: Contingit sæpè sapius, vel humana-carnis imbecillitas miserimè labatur, nedum propensione illa, qua suapte natura ad malum potius defleat: verum etiam aduersantibus crudeliter mundo, carne, & diabolo: Nec suis naturaliter viribus surgere dehinc magno suo malo quieverat, veluti ius in volutabro luti sese

1 volutans. Hinc † superna illa clementia, summaq; bonitas calamitati huic opportuno remedio consulere statuens, sacrosanctum pœnitentiæ sacramentum instituit, vt Christi fideles, qui lethali aliquo crimine sordescunt, mundentur; lapsi resurgant; prostrati erigantur; ac deinde deperditam gratiam, nec non & vires ad magis strenuè pugnandum toties recuperare queant, quoties relabuntur. † Ex quo fit, vt iterabile dicatur sacramentum. Quærenti enim Petro, vsquequo pœnitentibus ignoscendum esset, respondit Christus Dominus, Math. 18. Non dico tibi vsque septies, sed vsq; 3 septuagies septies. † Hoc etiam secundam tabulam, post spirituale naufragium, Sancti Patres aptè nuncuparunt, teste Hieronymo ad Pammachium, & Oceanum. c. 2. de pœn. dist. 1. [Et est metaphorica locutio, hanc exponit Medi. C. de pœn. q. 1. Sed aptius metaphoram exponit S. Tho. vt mare solum censeatur mundus post peccatum Adæ, quem omnes intrantes nauim baptismi ascendunt, quæ ob id integra dicitur, quod per ipsum omnia peccata, quo ad culpam, & pœnam, simpliciter condonantur. c. non ex quo. de consecr. dist. 4. atq; adeo homines per ipsum in summa innocentia nauigant: Qua vtique nauis per peccatum mortale, quod naufragium est, effracta restat. pœnitentia non dicitur secunda tabula respectu primæ tabulæ, sed respectu salutis nauis. † vbi meditate pensandum est pœnitentium periculum, A corum

eorum præsertim, qui cum passionibus colluctantur. Ut enim homini nauiganti si oborta tempestate, & cõcutiētibus fluctibus nauis frangitur, hoc vnicum remedium superest, scilicet abulas nauis fractę arripere, & eisdem rimari, & inniti, vt saluari possit. Vnde calamitatem prospectantes hanc, & vidētes fluctuum insania tabulis affixos hincinde agitari, & nunc vndarum aggeribus submergi, nuac verò emer gi, miser os clamoribus animant, vt spem eorū salutis concipiant. In hunc modum profecto eiusmodi pœnitentes timere sibi maximè debent, nisi Deo manus porrigenti per firmissimum emendationis propositum sese mancipare summa ope nitantur ita Sorus. in 4. senten. d. 14. q. 1. artic. 6.]

5 Inſtitutum † autem est hoc sacramentū tunc demum, cum à mortuis Christus Dominus excitatus insufflauit in discipulos suos, inquit: Accipite spiritū sanctum, quorum miseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, vt habetur in Concil. Trid. sess. 14. c. 1. Quibus verbis huius sacramenti materia, & forma, quę nam sit, apertè exprimitur.

6 † Est autem materia duplex, remota, & propinqua. Remota sunt peccata, ea tamē non vt amplectenda, sed vt quām maximè detestanda. Sicut enim ligna materiam esse dicimus ignis, à quo absumuntur: ita peccata, quę pœnitentię sacramento delentur, eius materiam assue ramus. Propinqua verò actus sunt pœnitentis: nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui quidem, quoniam in pœnitente ad sacramenti integritatem, ac ad plenam, perfectāq; peccatorum remissionem ex Dei omnipotentis institutione copulatiuè requiruntur, ob id maximè pœnitentię partes dicuntur, iuxta illud Triden. Sino. sess. 14. c. 3. Harum autem partium concursus tunc demum interuenit, cum quis iusto dolore primum concepto de admisis sceleribus, firmoq; proposito, deinde nedū cauendi in posterū, verum etiam pro illis per ieiunia, eleemosynas, orationes, aliāq; pię deuotionis opera satisfaciendi, sacerdoti, Dei ministro, ritè confitetur. Quę quidem confessio his partibus exornata, signum est visibile sacrę rei, id est inuisibilis gratię, qua sic cõfessio peccata dimittuntur. † Forma autē sunt verba ipsa, quę Confessarius profert, inquit: Ego te absoluo, ex verbis Christi collecta, Math. 18. Quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in cõlis.

8 In † pœnitentem sic itaque absolutum hæc spiritualia conferuntur bona, q̄ Dei, à quo se auerterat, in gratiam redit, quòd q; cõscientię serenitatem, & pacem cum ingenti interno gaudio, interdum quam primum assequitur, nec non, & alia multa, quę numerantur in

d. c. 3. quę res sunt, & huius sacramēti effectus. Hęc de pœnitentię sacramento breuiter dixisse sufficiat. Cætera verò in tractatus progressu diffusius, Deo fauente, explicabimus, & primum omnium de contritione, quę est prima pars ipsius pœnitentię.

S Y M M A R I V M.

- 1 Pœnitentię sacramenti tres integrales partes, & quibus peccatis, culpisq; opponantur.
- 2 Peccatorum genera quatuor: quadruplex item ab eis conuersio per pœnitentiām.
- 3 Conterere, & atterere, quid significent, differantq; inter se.
- 4 Contritioni tria insunt necessariõ.
- 5 Contritionis attritionisq; significatio, & differentia.
- 6 Timor seruilis seta suioris comparatur.
- 7 Attritio est donum Dei, & impulsus spiritus sancti, quę duo requirit, vt veniam impetret, & nu seq.
- 9 Pœnitentes contritionis, an attritionis dolore sint affecti, non facile intelligunt. Admonitio Confessariorum ad plebeios, dolorem ex amore nasci.
- 10 Attritio, an, & quando fiat contritio, & num. 18.
- 11 Contritio tria exigit, & quę.
- 12 Displacētia peccati effectus, qui.
- 13 Confessarij officium ad inducendum in consistente dolore contritionis, & an descendat ad speciales pœnas, vel ipse, vel pœnitens.
- 14 Attritio impœnitentium, quę an habiles ad absolutionem, & an cum ea impleatur preceptum annualis confessionis, num seq.
- 16 Caiet. sententia à communi reprobata, de pœnitentiã detestante peccatum cum proposito.
- 17 Confessio, quibus casibus reiteranda, & attritio, quando transeat in contritionem.
- 18 Attritionis septem sunt species, quatuor perfecta, tres imperfecta.

De contritione, & attritione, earumq; speciebus, & differentijs. Cap. II.

1 **Q**uoniam † sacramenti huius pœnitentię tres sunt partes integrales, nempe contritio, confessio, & satisfactio: [vnde de ijs partibus inquit Os aureum, de pœnitenti. dist. 3. c. perfecta. In corde contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, hæc est perfecta pœnitentia. Etenim sicut tribus modis Deum offendimus, delectatione cogitationis, impudentia locutionis, & superbia operis, vt contraria contrarijs curentur, delectationi cogitationis opponitur contritio: Impudentię locutionis confessio: Superbię operis satisfactio. arg. de reg. iur. cap. 1. extr. de baptis. c. ma.]

c. maiores. §. hic verò dicimus ita gloss. in d. c. perfecta. Hi sunt tres mortui, quos Dominus legitur suscitasse, scilicet filia archisynagoga, quam suscitauit infra domum, quia ipsam intus inuenit. Ecce peccatū cogitationis. de hac c. quem pœnitet. in fin. de pœn. dist. 1. Item filius viduę, quem Dominus extra portam ciuitatis suscitauit. Ecce peccatum locutionis, de hoc de pœnit. d. 1. fleat. Lazarus, quem suscitauit in sepulchro iam fœtentem. Ecce peccatum operationis, de pœnit. dist. 1. quatuorlibet. Vel per filium viduę, intelligere possumus peccatum operationis, in quo includitur peccatū locutionis, quia vix perpetratur malum opus, quin & malum verbum præcedat. Per Lazarū verò, peccatum consuetudinis. † Hęc sunt quatuor genera peccatorū, de quibus Salom. Cāt. 6. Reuertere, reuertere Sunamitis reuertere, reuertere vt intueamur te. Sunamitis interpretatur anima captiua, quam diabolus propter delicias huius mundi, & peccata, quę cõmisit, trahit ad inferos captiuatam. Vnde inquit: Attende tibi, & reuertere à peccato immundę cogitationis, reuertere à peccato prauę operationis, & reuertere à peccato turpis locutionis, & reuertere à peccato peruersę cõsuetudinis. Iterum quatuor modis dicit reuertere, scilicet per cordis contritionem, oris confessionem, operis satisfactionem, & bonę vitę continuationem, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit, vt intueamur te. Est vox Trinitatis, scilicet per dilectionem, & gratiam, vt secundum Io. c. 14. ad te venimus per gratiam, & apud te mansionem faciamus per gratię efficaciam, vt sic à patre recipias potentiam, à filio sapientiam, siue scientiam, à Sancto Spiritu voluntatem spontaneam bene faciendi, & operandi, quod fieri nõ potest, dum est in peccato. Vnde Esai. Iniquitates vestrę diuiserunt inter nos, & Deum vestrum. Sed pœnitentia reparata reuertitur ibi Deus. Vnde per Oseam, Sponsabo te mihi in fide, sponso te mihi in iudicio, & miserationibus, & sponso te mihi in sempiternum. Sponsabo te mihi in fide, id est in baptismo fidei, & si hoc vinculum per peccatum ruperis, iterum sponsabo te mihi in iudicio, & miserationibus, id est Sacramento pœnitentię, per quod miserationes multas, & sæpius consequeris, & si sic decesseris, sponsabo te mihi in sempiternum mecum, cum vtraque stola in meum cubiculum in die iudicij introducēs. Vel dicit ter sponsabo, quia tribus modis sponsatur anima peccatrix, in cõuersione per cordis cõtritionem, confessionem, & satisfactionem. Et nota Dei misericordiam. Meretrix diu fornicata ad virum reuertitur, nec reconciliari viro, sed desponsari dicitur. Et vide distantiam inter Dei, & hominū con-

ugia, homines de virginibus non virgines faciunt, sed Deus de meretricibus virgines reddit. De tribus diebus videtur fuisse locutus, Moyses dicens: Deus Hebręorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudine, & sacrificemus Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis, aut gladius, id est culpa in presenti, & pœna in futuro. In hoc triduo quæsiuit Virgo gloriosa filium suum, & inuenit. In hac tertia die copulatur anima Deo, & nuptiæ fiunt. Hęc est scala, quam vidit Iacob erecta à terra vsque ad cœlum, & Dominum innixum scalę. Est autem innixus propter tria. Primum est, vt gigas geminę substantię pœnitentem, & scalam, id est pœnitentiām fortiter sustineret. Secundum est, vt ascendens cum forte laborauerit, & fatigatus fuerit, in ipsum respiciat iuxta illud, Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet, & Aug. Projice te in Deum; non enim ita crudelis est, vt se eripiat, & te cadere permittat. Tertium est, vt vsque ad cacumen scalę ascendenti manum porrigat, & ipsum suscipiat, & cum tripudio in suam gloriam introducat. Prima igitur dieta est contritio: [ideò prius videndum est de ipsa, & præcipuè qualiter contritio ab attritione differat.] Primum igitur videamus, † quid significet hæc verba, conterere, & atterere. Vbi sciēdum est, quòd inter contritionem, & attritionem in rebus materialibus hoc interest, quòd frangi, seu atteri dicitur aliquid, quando in magnas partes diuiditur, sed comminui, vel conteri, quādo in partes minimas reducitur hoc, quòd in se solidum erat. [Vnde dicimus contritionem, confractionem, & cõminutionem, & quasi in puluerem reductionem veteris hominis, iuxta illud, quòd legitur Esa. 30. Et comminuetur quę admodum conteritur lagena figuli contritione perualida, & non inuenietur de fracturis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut haurietur parum aquę.] Sic in spiritualibus homo in sensu suo perseuerās in peccato dicitur rigidus, & durus, sed quando hic per speciale Dei auxiliū perfectè dolet de peccato, adeo vt nulla affectio maneat ad illud. [Sed ita vetus cor conteritur, vt non ita inueniat diabolus de eo, vbi ponat igniculum prauis desiderij, aut modicum aquę, hoc est noxię voluptatis.] tunc dicitur contritus, sed quando imperfectè detestatur peccatum, non tanquam Dei offensam, sed propter pœnas inferni, illa detestatio, quia non sufficit eradicare peccatum, dicitur attritio. D. Tho. in 4. senten. dist. 17. q. 2. art. 1. ad primam quæst. & ibi Sorus. [Hinc † D. Bonauen. in 4. dist. 16. part. 1. artic. 1. cap. vlti. inquit, quòd in contritione sunt tria. Primum illud, quòd conteritur, & hoc est cor, quòd quasi ad literam scinditur præ nimia

angustia, & indignatione, quam concepit contra peccata. Vnde de poen. dist. 1. Scindite, inquit, corda vestra Deo. Vel etiam illud, quod coneritur, sunt peccata, quae dolore illo coneruntur in corde, id est simul, & totaliter teruntur. Secundum est, quo coneritur. Et hoc est duplex mola: vna superius sursum eleuans, scilicet spes veniae, veniens ex consideratione materiae: altera est deorsum, deprimens, scilicet timor poenae, veniens ex consideratione diuinae iustitiae. Tertium, ad quod coneritur est, vt peccati delectatio totaliter teratur. ideo dicitur contritio, non fractio, quia fractio, sicut supra dictum est, dicitur in magnas partes, & tunc remanet sapor, sed contritio est in minimas, & tunc non remanet nec sapor, nec virtus, peccata vero ad hoc coneruntur, vt simul, & totaliter destruantur.]

5 Habemus igitur ex hac nominis significatione, quod contritio est dolor perfectus, attritio dolor imperfectus. Item, quod contritio est dolor de offensa Dei propter Deum, dist. 50. c. vt constitueretur. attritio vero est, quando dolor concipitur, vel ex gehennae, & poenae metu, iuxta Concil. Trid. sess. 14. c. 4. & Sot. in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 5. qualis fuit Iudae, & Antiochi. c. Iudas. cap. scelerator. de poen. dist. 3. vel ob timorem aliorum incommodorum temporalium. v. g. infamiae, quietis, temporalis utilitatis. Et ex hac sequitur alia differentia, quod attritio oritur ex timore seruili poenarum: contritio vero ex timore filiali. Plus enim dolere debet de peccato, prout est offensa Dei, quam quod incommodum afferat sibi, vt inquit D. Tho. in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 3. quaest. 1. ad quartum. Hae tamen attritio non est mala, sed potius laudanda. igitur quia timor iste seruilis comparatur setae futoris, quae filium introducit, vt refertur, de poenit. dist. 2. c. sicut seta. Et enim sicut seta non est satis firma, vt possit frustra corij commouere, sed est accommodata ad inducendum filium, quod intrans foras excludit setam: sic timor seruilis non sufficit per se conglutinare amicitiam inter Deum, & nos, deseruit tamen inducendae, ita Sotus in 4. sent. dist. 14. quaest. 2. art. 5. Hinc Concil. Trid. vbi supra, inquit, igitur hanc attritionem donum Dei esse, & impulsivum spiritus sancti, non adhuc inhabitantis, sed tantum mouentis, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat: modo duo concurrant. Primum, quod hic timor excludat voluntatem peccandi. Secundum, vt fit cum spe veniae: nam tunc adiuncto sacramento poenitentiae sufficit ad veniam peccati, & ad valide recipiendam absolutionem. Hoc enim timore utiliter concussit Ninivitarum ad Ionae praedicationem plenam terroribus poenitentiam egerunt, & misericordiam a Domino impetraverunt. Igitur requi-

ritur primo, vt timor excludat voluntatem peccandi, id est non eo animo concipiatur, quod a peccando non cessaret, nisi eiusmodi metus intercederet, quoniam tunc esset nouum peccatum adiungere. c. si propterea. c. si cui, de poenit. d. 1. Secundum, quod doleat quidem, sed cum spe veniae, id est modo putet poenitens eiusmodi poenitentiam esse sufficientem: vel saltem, quod non videatur ei non sufficere ad petendam absolutionem, & veniam impetrandam: hoc enim est sub spe veniae, vt habetur in Concil. Triden. Non enim speraret veniam, qui putaret se non habere sufficientem dolorem. Et tunc attritio, modo censetur contritio, adiuncto sacramento, sufficit ad veniam peccati, & ad validandam confessionem, ne iterari debeat, & fortasse ita intelligere voluit Nau. in Manuali. c. 9. num. 10. vbi inquit, non esse iterandam confessionem ab eo, qui dolet quidem, & proponit abstinere, sed non ita perfecte, vt perueniat ad sufficientem contritionem. igitur Sot. in 4. sent. dist. 18. quaest. 3. art. 3. col. mihi 8. vbi etiam inquit, quod est per quam difficile poenitentem cognoscere, quando vnum dolorem habeat, & quando alium, & dat consilium, quod Confessarij non debent mulcum incumbere, vt cum plebeis poenitentibus discutiant, ex quo fonte eorum dolor nascatur, sed satis est eos admonere, quod nasci debeat ex amore.

10 Alia igitur attritionis species est, quando saltem concipitur ob amorem Dei, & quia peccatum est eius offensa, cum credulitate, quod habeat sufficientem dolorem, licet re vera illum non habeat, & haec attritio potest fieri contritio, & nec obstat, quod attritio fieri nequeat contritio, secundum Tho. dist. 17. q. 2. art. 2. Na respondetur, quod duplex est attritio: altera ex obiecto, quae est dolor non respectu offensa Dei, sed timore gehennarum, vel ex consideratione iudicij Dei, & haec dicitur attritio intrinseca: altera extrinseca, quae habet obiectum Deum, sed non habet dolorem perfectum, & haec, accedente gratia, vel proposito abstinendi a peccato, potest fieri contritio: non autem prima, quamuis ad illam disponat, vt per Concil. Trid. & ita intelligitur Scot. in 4. sent. dist. 14. q. 2. art. 1. Sot. dist. 17. quaest. 2. ar. 4. col. 7. Nau. cap. 1. nu. 41. Deinde attritio est illa, quae etiam transit in contritionem virtute sacramenti, quando homo putans se dolere propter Deum, non dolet nisi propter poenas inferni; haec enim attritio cum sacramento sufficit ad gratiam, Sotus, qui supra, col. 5.

11 Insuper, igitur cum contritio tria exigit, displicentiam de peccatis commissis super omne odibile, propositum vitandi super omne vitabile, & propositum confitendi, & satisfaciendi, cui displicet peccatum, sed non super omne odibile,

le, vel intendit vitare peccatum, sed non super omne vitabile, est attritus. Caie. in sum. in ver. 12 contritio. igitur Effectus autem displicentiae ipsius peccati est, esse paratum potius mori, quam Deum offendere. Hinc inquit D. Tho. quodlib. 1. art. 9. quod qui paratus non est generaliter pati quamcumque poenam, non dicitur contritus: nam qui est contritus, habet charitatem, qui charitatem habet, amat Deum plusquam se, & vult perdere plus se sibi, quam Deum. Vnde cum per charitatem amittatur Deus, ideo contritus, qui amat Deum, potius vult quamcumque poenam generaliter pati, quam offendere Deum, 13 Inn. in c. omnis. de poen. & remis. igitur Non tamen confessarius, vel poenitens debet descendere ad speciales poenas: nam sicut delectabilia magis mouent specialiter descendendo ad particularitates, quam generaliter considerando ita terribilia, vt inquit D. Tho. ibi. Quod si confessarius cognouerit illum non habere talem dolorem inducat eum ad concipiendum tum ex Dei iudicij in luciferum, & in primos parietes, tum ex punitione, quae cuilibet peccato mortali debetur. Eius namque generis est peccatum, vt hominem, & gratia Dei, & regno aeternae beatitudinis spoliaret, & ex filio Dei faciat seruum diaboli. Ostendat grauitatem peccati ex diluuiio, & ciuitatum inundatione, & tanta strage filiorum Israel in deserto, & maxime ex consideratione diuini iudicij, & damnationis aeternae in iis, qui sine poenitentia decedunt. Deinde quod supremum est, ostendatur vulneris grauitas ex remedij grauitate, & tormentis innumeris, ex quibus medicina committi debuit. Quod si forte ad hoc non possit induci, saltem doleat se non sufficientem dolorem habere, & sibi hoc displiceat, nam tunc sufficiens hic dolor est ad acquirendam absolutionem, secundum Pet. de Palu. vt refert, & sequitur Sylu. contritus est. qui vellet potius mori, quam Deum offendere. Rursum, igitur alia est attritio impoenitentium, vt illorum, qui non habent propositum non peccandi, vel habent quandam velleitatem non peccandi, sed non firmum propositum, qualis est concubinarium, vel vsurarium. & haec non sufficit, nec adiuncto sacramento, imò sacrilegus esset confessarius absoluendo, & ipse petens absolutionem etiam confitendo hoc peccatum inhabilem se reddit arg. c. peccati venia. de re iud. in 6. & de hac attritione loquitur text. in c. quidam. de poen. & remis. Nau. c. 1. nu. 36. & 37. 15 c. 9. nu. 10. igitur Sed an iste sic confitendo satisfaciatur praetercepto annalis confessionis, non est praesentis temporis hoc disputare, sed obiter respondeo, quod non ita Sot. in 4. sent. dist. 18. q. 3. art. 3. igitur Postremo secundum Caie. in verb. contritio, poenitentia eorum, qui detestantur peccatum super omne detestabile, & propo-

nunt vitare super omne vitabile, dicitur contritio informis, id est, attritio non formata charitate, quousque dominus Deus ob suam misericordiam gratiam suam illis impartiat. Sed secundum communem eius sententiam reprobat: quia statim illis habentibus, talem poenitentiam, dominus Deus elargitur gratiam, & subinde non inuenitur sine gratia. Nauar. c. 1. num. 36. & 37.

17 Colligitur igitur ergo ex iis confessarium tunc debere obligare poenitentem ad iterandam confessionem, vel quando nulla illi fuisset, vel esset detestatio criminis, etiam quod fictione illam homo confiteatur, vel quando nullum esset propositum mutandi vitam, vel haberet quandam velleitatem, Sot. dist. 18. q. 3. art. 3. Nauar. c. 9. num. 10. Verum si dolet, & proponit se vitare, licet non perfecte, si credit se habere sufficientem dolorem, tunc si dolor est principaliter propter Deum, quinimò etiam si ob timorem, illa attritio transit in contritionem adiuncto sacramento.

[Rursum collige, attritionem dici displicentiam imperfectam. igitur Huius vero attritionis septem sunt species: Nam quatuor sunt attritiones perfectae, & dicuntur perfectae, quia sufficiunt cum sacramento ad remissionem peccatorum: huiusmodi sunt haec. prima dicitur illa, qua tantum dolemus de peccatis, sed non ita feruidè, & super omnia, vt par erat, Vict. num. 12. 1. Secunda, quando concipitur dolor propter Deum, credens se habere sufficientem dolorem, sed in veritate non habet. Nauar. c. 1. num. 37. Tertia, quando putat se dolere propter Deum, sed non dolet nisi propter metum gehennae, de iis loquitur Sot. in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 5. col. 5. & 7. Quarta, quando concipitur dolor ex metu gehennae, vel diuini iudicij consideratione, modo illa duo concurrant, de quibus supra, a num. 4. vsque 8. Attritiones vero imperfectae, quae cum sacramento non transeunt in contritionem, sunt tres. Prima, quando quis dolet de peccatis, solum propter gehennae timorem, vel poenae temporalis pro peccatis infligendae, de hac loquitur Concil. Trid. sess. 14. c. 4. Ad de etiam quando quis tantum dolet amore virtutis, aut propter gloriam amissam: ratio est, quia ortum habet ex amore proprio, qui teste Aug. de Ciuit. Dei, c. 24. Babylonis ciuitatem aedificat. Secunda est eorum, qui dolent peccata se, sed non omnino statuunt animum a peccatis abstinere, & haec est attritio impoenitentium, de qua loquitur text. in cap. quod quidam. extra de poenit. & remis. Tertia, quando dolor praecipue concipitur propter metum, hac tamen voluntate, quod non cessaret a peccato, si poenas non timeret, Concil. Trid. ut sup. Et in iis casibus sic attriti non solum non consequuntur

gratiam cum sacramento, sed peccant sic perē do, vel recipiendo absolutionem, Nau. d. ca. 1. num. 37.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Contritio pluribus nominibus appellatur, iuxta multiplices eius virtutes.*
- 2 *Contritio quid, & dolor quotupliciter accipiatur.*
- 3 *Contritio, causa est doloris, & dolor comes poenitentia.*
- 4 *Contritionis alia distinctio, & de habitu poenitentia.*
- 5 *Doloris assumpti examinatio.*
- 6 *Dolor voluntatis de necessitate in contritione requiritur maximus quod qualiter intelligatur, num. si q.*
- 7 *Dolor sensitivus de congruitate, quantum esse debeat.*

De quiditate contritionis.

Cap. III.

Riusquam ad contritionis definitionem accedamus, sciendum est, quod in sacra scriptura pluribus nominibus vocatur. Dicitur enim afflictio cordis quae cor miserum maceratur, & resoluitur, unde per Hierem. c. 6. reprehēdēs Dominus sacerdotes dicebat: Et curabant sacerdotes contritionem filiae meae, dicētes: Pax, pax & non erat pax. Quae quidem afflictio potest oriri ex metu, & praesentibus calamitatibus, ut est in Psal. 12. Corritio, & infelicitas in vijs eorum, & huiusmodi contritio non est bona, & legitima. Quaedamque oritur ex humilitate, quae contraria est superbiae, per quam recrudescunt peccata, de qua in praesentiarum loquimur. De hac inquit David, Psal. 50. Cor contritum, & humiliatum Deus non despicias, id est acceptabis. Et Esa. Ad annuncian- dum mansuetis, misit me Dñs, ut mederer contritis corde. Dicitur etiam contritio alio nomine, cordis compunctio, iuxta illud Psal. 4. Quae dicitis in cordibus vestris, & in cubiculis vestris compungimini. Nam ut vlcus ferro pungitur, ut virus exeat: sic & cor, ut peccatum emittat. Vel dicitur compunctio, quia ut arbores thuris, & myrrae sudibus ferreis vulnerantur, & ipsa lacrimatione velut lacrimata aromata myrrae, & thuris proferunt: thus enim & myrra lacrimae sunt eiusmodi arborum, sed coagulae: Sic cum Spiritus sanctus corda peccatoris infusione gratiae suae viuificauerit, atque sanctificauerit, statim emittunt thus deuotae orationis, & myrram internae amaritudinis. De hac compunctio loquitur Greg. lib. Morita inquit: Alia est compunctio, quae per amorem nascitur: Alia, quae per timorem. & Chrysostomus libros edidit de compunctio cordis Vocatur etiam contritio, Reuersio, Unde in Esa.

30. legitur: Si reuertamini, & quiescatis, salui eritis. Et merito, quia est reuersio quasi de hostibus ad pacem, siue de regione longinqua, de regione dissimilitudinis, quasi de Aegypto ignorantiae, de Babylone luxuriae, de Chaldea superbiae, ad Hierusalem ecclesiae ad terram promissionis, & patriam. Nominatur etiam Scissio, quia cor ferē scinditur, & teritur praenimia angustia, & dolore, ira, & indignatione, quae concepit contra ipsa peccata. Unde Dominus per Iohel. Scindite, inquit, corda vestra. Et habetur in c. scindite, de poen. dist. 1. Dicitur etiam conuersio, quia peccator, dum in peccatis est, habet sub, quod debet esse supra, & e conuerso, id est spiritum habet sub, quod debet esse supra sic etiam hē ante se, quod deberet habere retro, & e conuerso, habet enim faciē ad posteriora, id est temporalia. Similiter oculos habet ad illa, ut alia non videat, sicut legitur Prou. 17. Oculi stultorum in finibus terrae. Est etiam euer sus habens extra, quod debet habere intra & e conuerso. Est enim extra plenus, & intus vacuus, extra diues, intus pauper extra nitidus, intus sordibus, extra sanctus, intus execrabilis. Qui ergo auertitur ab ista peruersitate, atque in ordinatione ad debitum ordinem atque ad Deum qui est summum bonum, atque infinitum, dicitur conuersus, c. conuertimini, de poenit. dist. 1. Sunt, & alia nominationes, quibus euidentius virtutes eius, & fructus declarantur. Prima est, quia dicitur baptismus in spiritu sancto, id est in igne, nam ut ignis ligna incineret, & metalla purificat: sic vitia, & peccata in sic poenitente consumit, ipsumque purificat. Dicitur etiam baptismus fluminis, quia omni decore, atque varietate virtutum mens poenitentis spiritualiter in ea coloratur: Ibi enim & cadō puritatis, & rubor charitatis, & liuidus color humilitatis, exterarumque virtutum omnium illi tribuitur, ibi ab omni sordē peccatorum mortaliū emundatur. Dicitur & victoria gratiae, scilicet contra culpae dimicantis, & naturā ab oppressione vitiōrum, & tyrannide liberantis, ipsaque cateruatum trucidantis. Nominatur etiam nominibus quatuor festiuitatum. Dicitur enim Natale, quia ea nascitur poenitens, ac filius Dei per gratiam adoptionis efficitur. Dicitur & Pascha, propter resurrectionem primam quae est a morte vitiōrum ad vitam gratiae. Dies enim paschae, dies est Resurrectionis. Dicitur Pentecoste, propter descensum, & receptionem Spiritus sancti, ex qua est ipsa contritio. Dicitur & Ascensio, quia ea ascendit poenitēs de profundo vitiōrum in sublime gratiae, & quasi de inferis in ipsum caelum ecclesiae, hoc est luminositatem, & puritatem conuersationis sanctae. Haec sunt quatuor praeclearae festiuitates, quarum gaudio velut epulis caelum totum reficitur,

reficitur, & quarum iubilatione totum caelum resonat, sicut legitur de filio prodigo. Luc. 15.)

- 2 Hae ergo contritio, ut communis diffinitio Doct. D. Tho. & Sotus in 4 sent. dist. 17. q. 2. art. 1. & per Concil. Trid. Sess. 14. c. 4. est dolor assumptus de peccatis cum proposito confitendi, & satisfaciendi pro cuius declaratione sciēdam est, quod dolor dicitur dupliciter. Alter in voluntate, qui est detestatio peccati, id est ipsius displicentia, in quo essentia contritionis consistit: atque alter in appetitu sensitiuo, qui est quaedam afflictio, & tristitia cōstringens cor, & affligēs, proueniens ex lēssione ipsius sensus, veluti cum quis ferro, aut igne plagam accipit.
- 3 Et ita contritio non est dolor, sed causa doloris, ex qua, & alijs ad id necessarijs nascitur dolor. v. g. ex maximo dāno, quod nascitur ex peccato, quatenus est offensa Dei, &c. Hinc August. in lib. de vera & falsa poenitentia, inquit, quod dolor est comes poenitentiae, non inquit, est poenitentia, sed comes, atque in eodē sensu in capit. poenitentia, de poen. distinctio. 3. inquit, quae poenitentia est quaedam dolentis vindicta, id est quod cōtritio est causa, quod quis ob dolorem, qui ex ea sequitur, contra se exerceat vindictam de peccatis. Hinc aliqui diffiniunt, quod contritio est dolor voluntarius pro peccato, semper puniens quod dolet commississe. Hinc habitus poenitentiae ubique lugubris depingitur, ut patet in Ninivitis, & Matth. 11. ait Christus Veli, tibi Betsaida, quia si in Tyro, & Sidone facta fuissent signa, quae facta sunt in te, in cinere & cilicio poenitentiam egissent. quod Hieronymus in c. mensuram, de poenit. dist. 1. Apud Deum, (inquit) non tantum valet temporis mensura, quam cordis. Dicitur etiam
- 5 dolor, ad differentiam poenitentiae dolore carentis, qualis est beatorum, qui sine villo dolore meminerunt peccatorum commissorum, & nolent ea admisisse, qualis etiam reperitur in viatore, qui nollet peccasse sine consideratione actuali, quod ipse id perpetravit, sine quo non nascitur dolor Nauar. c. 1. nu. 5. & 6. Dicitur etiam assumptus, id est voluntarius, ad differentiam doloris, qui extrinsecus incutitur: itē ob dolorem rerum amissarum aut filiorum. Dicitur praeterea assumptus, quia a gratia processit, & a Domino est datus; item ad differentiam poenitentiae damnatorum, quae est violenta. Nauar. in cap. 1. nu. 4. Praeterea dicitur dolor, qui dolor essentialis contritionis requiritur de necessitate, & est sufficiens ad delendam culpam cum gratia Dei; & ratio est, quia vnūquodque per quascunque causas contrahitur, per eandem dissoluitur. [cap. 1. de reg. iur. cap. maiores. § hic vero dicimus, extra de baptis.] sed peccatum mortale committitur per actum voluntatis, cap. si cui, de poenit. dist. 1. ergo

etiam destrui potest per displicentiam de illo per actum voluntatis deliberatā.

[Rursum dolor qui est in intellectu, debet esse summus, id est maximus, non quo ad intentionem, sed quo ad estimationem, & comparationem ad alias creaturas, ad hunc scilicet sensum, quod quando homo dolet, & conteritur, potius eligat quoduis corporis, fortunae, siue honoris malum, quam Deum offendisse, ita ut odio habeat malum culpae, plusquam caetera mala odio digna. ratio est, quia actus perfectus charitatis est diligere Deum super omnia appreciativē, id est ut praeniam eius amore, & mandatorum obseruantia, postponat omnia. ut & cum contritio sit perfectus actus charitatis, dēt esse maximus tamen appreciativē, ita quod si daretur peccatori optio, potius deberet eligere mortē quantumcumque ignominiosam, quam velle peccasse, Inn. in c. omnis, extra de poen. & remiss. quāuis huiusmodi comparationes, Alex. S. Tho. & Bonau. dist. 17. minime esse hominibus parū in virtute exercitatis proponēdas, notāt quoniam esset illis certissima ruina occasio. Non tamē dolor iste debet esse maximus intēsiuē, ut erat Adriani opinio q. 2. de poen. art. 2. & quoli. 5. art. 3. dicentis: Ad veram poenitentiam requiri, ut homo doleat, secundum omnem suum conatum. Hinc sequitur non esse culpabile, si homines filios, aut honores, aut alias res charas amittāt intēsiuē eis illa displiceāt, quam peccatum quia sensibilia sunt propinqua obiecta, quam spiritualia, & quo obiecta sunt propinqua, eo vehementius mouent, & ideo amor sensibilibus potest esse interior quam spiritualiū, atque adeo displicentia amissionis eorum, quam displicentia amissionis spiritualium, Sotus in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 4. secunda conclusio. Nec etiam dolor, qui necessarius est in contritione, debet aequari morti Christi, cuius dolor excessit omnem alium dolorem praesentis vitae, D. Thom. 3. part. q. 4. art. 6. Nec doloribus dānatorum, vel eorum, qui sunt in purgatorio, qui excedunt omnē dolorem huius seculi, cap. nullus, de poenit. dist. 7. Nec aequari debet dolori inordinato qualis est desperatorum, veluti ipsius Iudae, Chai, & Antiochi, ca. Iudas, c. scelerator, de poen. dist. 1. Sed debet esse summus comparativē ut supra diximus.]

- 8 Secundus vero dolor sensitivus requiritur non de necessitate, sed de congruitate: ratio est, quia Deus non requirit ab homine, nisi possibile. Sed habere istum dolorem non est in potestate hominis, etiam praesupposita gratia, ergo: & ita intelligitur illud Augustini: Non sunt in te viscera charitatis Christianae, si plangis corpus, a quo recessit anima, & non plangis animam, a qua recessit Deus. Atque huius exemplum in Ninivitis habemus, & in Davide, & Petro

amariſſimè lacrimantibus . Vnde inquit, Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis, &c. Nec etiam obſtat, quod inquit Auguſt, in c. quem poeniter, de poenit. diſt. 1. Sciat ſe culpabiliter reum, qui deſert damna amici, vel temporalia, & non peccata. Nam ſecundum D. Tho. hoc intelligitur, quando illud contingeret ex ſufficientia, vel paritate doloris de peccatis; ſecus ſi hoc proueniret ex durtia complexionis vel ex magnitudine doloris, vel quia non vult ab alijs videri, cum flet: tunc enim non reus, ita Arch. Flor. 3. part. titu. 14. cap. 18. Sot. in 4. ſenten. diſt. 17. q. 2. art. 4.

Dolor autem in cōtritione ſenſibilis debet eſſe moderatus, ſecundum S. Tho. 3. part. q. 84. art. 9. ad 3. & ornatus prudentia: Poſſet autem homo ſe tanto dolore, & mērore affligere, vt mortem ſibi, aut morbum aſciſceret, q̄ eſſet homicidij genus. Vnde ad Rom. inquit Paul. c. 12. Rationabile ſit obſequium. Atque adeo dū aſſidua peccatorum meditatio, atque execratio noxium dolorem gignit, ceſſandum eſt ab illa, non quod ipſa per ſe ſit mala, ſed ea ratione qua cauſa eſt, detrimenti, Sot. diſt. 17. q. 2. art. 4. conclu. 4. Igitur dolor iſte debet eſſe moderatus in ſeiuſijs, & alijs afflictiuis, cap. non mediocriter, de conſecr. diſt. 5.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Contritionis materia, qua peccata, & an originalia. num. ſeq.*
- 3 *Propoſitum non amplius peccandi in contrito, quale neceſſarium.*
- 4 *Poenitentia de quolibet peccato, an agi poſſit.*
- 5 *Dolor maior, an requiratur de peccato maiori.*
- 6 *Dolor de quolibet peccato, an debeat continuari etiā poſt remiſſionem.*
- 7 *Peccatum alienum, quando ſit proprium, contritionem parit, quod ſit quatuor modis, nu. ſeq.*

De materia contritionis. Cap. IIII.

Diximus ſupra, cap. 1. de ſacramento poenitentiae, materiam illius ſacramenti remotam eſſe peccata, ſi quae ſunt obiecta actus poenitentiae; quem quidem actū hic nomine contritionis intelligimus: quare peccata mortalia ſunt ipſius contritionis materia. ſi hinc in definitione ipſius contritionis ſequitur, quod eſt dolor aſſumptus de peccatis; non autem de originalibus, quia illa non ſunt materia, neque principalis, quia illa tollantur per baptiſmū; neque propria: nam cum illa nō propria voluntate commiſerimus, [c. maiores,

ſ. verum. extra de baptiſ.] nec poteſt nos eorum poenitere, ſed bene tēdere, & diſplicere, vt hoc, aut illo ſimus genere, aut ingenio, aut corporis habitu nati. Igitur peccatum mortale proprium praeſeritum, & non futurum, eſt materia propria, & principalis contritionis; propria quidem, quia illorum nos poenitere debet, quae propria voluntate commiſimus. eſt principalis, quia propter mortale tantum cōterere debemus principaliter, cum tantum per illa auertamur à Deo. D. Tho. diſt. 17. artic. 2. ad ſecundam. Sot. diſt. 14. q. 1. art. 2. praeſeritū, quia proprie contritio reſpicit peccatum praeſeritum, ex conſequenti futurum. S. Tho. eod. art. q. 4. quatenus debet habere propoſitum nō amplius peccandi. Nau. c. r. num. 11. Nam ſi etſi contritio non extendat ad peccata futura, ſed tantum perpetrata, non tamen fiet contritio, niſi ſe extendat ad propoſitū non amplius peccandi. cap. poenitentia, in fin. de poenit. diſt. 17. q. 1. [Vnde Gre. Qui ſic alia deplorat, vt alia tamen committat, hoc eſt, committere proponat, adhuc poenitentiam agere aut ignorat, aut diſſimulat. Quid enim prodeſt ſi peccata luxuriae, quis deſeat, & adhuc auaritiaē aſtibus anhelat? Sic enim accipitur, quod ait Augu. & habetur ibid. in c. inanis. ead. diſt. Inanis eſt poenitentia, quam ſequens culpa coinquinat. Et iterum. Nil proſunt iamentia, ſi replicentur peccata. ſcilicet in voto.] Non tamen iſtud propoſitum requirit, quod poenitens credat ſe non peccaturum mortaliter, quinimo etiam ſi hoc credat, pōt abſolui, modo non diſſidat ſe poſſe de hoc impetrare auxilium à Deo, quia ſic peccatum infidelitatis committeret, & conſeſſio non valeret. Nau. cap. 1. nu. 12. & c. 9. num. 15.

[Sed ſi an de quolibet peccato poſſit agi poenitentia? Reſpon. quod ſic. vnde Chryſ. inquit, etiam ſi ad ſummum dolorem, quis perueniat malorum, Deus reuertentem libenter ſuſcipit. Hæc enim eſt differentia Spiritus vniri carni, & ſeparari à carne; quia ille eſt ſuſceptibilis poenitentiae, hic autem non. Hinc eſt, quod de omni peccato commiſſo à Spiritu in carne exiſtente, dum in carne eſt, poteſt agere poenitentia; poſt ſeparationem autem à carne non poſteſt: ſunt tamen peccata quaedam, quae nō committuntur ex fragilitate carnis, vel ignorantia, ſed ex malitia, & ideo in his difficilius agitur poenitentia, & ita intelligitur illud Mart. 12. Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei, &c. i. vix remittetur. nam ad literam, diſtum Euangeliftæ tantum intelligitur de finali impoenitentia, quando in nullo modo poenitet, iuxta glo. in c. ſi ſacerdos, de pē. d. 1.

Sed ſi an de maiori peccato maior requiratur dolor. Reſp. quod ſic de honeſtate, vel conſilio, non autem de neceſſitate; aliās ſequeret, quod

quod peccator teneretur ſcire qualitates, & grauitates omnium peccatorum, quod eſt falſum, vt latè Nauar. in Manu. c. 1. num. 31. Vel poſteſt rīderi, quod remiſſio peccati attendi pōt quo ad culpam, & quo ad penam. Et quidem quo ad primum, quaeunque deſtatio ſufficit quantumcunque remiſſa; modo ſit de offenſa Dei propter ipſum. Sed quo ad ſecundū, grauiora peccata grauioribus lamentis ſunt abluenda, vt plenaria fiat ſatisfactio, iuxta glo. in cap. menſuram, de pē. diſt. 1. D. Tho. lib. cōtra gēt. c. 72. Sot. in 4. diſt. 17. q. 2. art. 4. col. 9.

Vtrum verò de quolibet peccato ſi debeat eſſe ſe continuus dolor, ita vt etiam poſt remiſſionem peccati debeat eſſe contritio. Reſpon. qd̄ duplex eſt pena, quaedam exterior, & hanc nō oportet eſſe continuam. Alia interior, & hæc duplex, vel ſecundum habitum, & hæc debet eſſe perpetua, ideſt cum peccati memoria venerit, debet habere diſplicitiam negatiuam, quod nunquam peccata illa placeant ratio eſt, quia ſi aliqñ placerent, nouum peccatum mortale committerent: gloriarentur enim tunc cū malè facerent, & exultarent in rebus peſſimis, & ita intelligitur tex. in c. poenitentia. ſi Apſtolus, productior. de poenit. diſt. 3. Vel ſecundum actum, & hæc non pōt eſſe perpetua, quia obligaretur homo ad impoſſibile, ita Sūma Confels. lib. 3. de poen. & remiſſ. q. 3. & 25.]

De peccato ſi autem alieno debet, quis dicitur, non tamen ille dolor eſt contritio, niſi quatenus illud peccatum efficeretur proprium, ſi q̄ ſit quatuor modis, ſecundum D. Tho. Pf. 18. Primo per imitationem, Eccl. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, vel perſuaſionem, vel conſenſum. Prouer. 1. Fili mi, ſi te laetauerint peccatores, non acquieſcas eis, quod ſit ſecundum Bedam ibi, vel ad faciendā mala blanditijs illiciēdo, aut facta iam fauoribus, quaſi laudabiliter acta, extollendo, vel ſit alienum proprium per diſſimulationem. Rom. 1. Non ſolū, qui faciunt ea, digni ſunt morte, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, & hoc maximè procedit in his, qui non reprehendunt ſuos ſubditos, cum debeant ex officio, vt ſunt praelati, de quibus loquitur tex. in c. ſi rector. diſt. 43. vel patres, ſicut peccata filiorum fuerunt imputata Heli, ſicut patet 1. Reg. c. 4. vel alij, de quibus per Nau. c. 17. num. 136. Poſteſt etiam procedere in alijs, qui non debent ex officio, ſed poſſunt corrigere pro loco, & tempore, & non faciunt, vt inquit Hugo. in d. c. 2. & nos inf. c. 3. r. in 9. præcepto.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Peccatū in dubio, an ſit mortale, materia cōtritionis.*
- 2 *Contritio an eſſe debeat de ſingulis peccatis, variè ſen*

tiunt tum antiqui tum moderni, & quibus generalis quibusve ſpecialis placeat, nu. ſeq. & 4.

- 4 *Expoſitio, verſ. Pſal. Lauabo per ſingulas noctes lectiſſimum.*
- 5 *Contritio generalis, qualis digna ſit remiſſione.*
- 6 *Contritio, ſeu deſtatio peccati, duplex, & duplex diſplicitia actualis vniuerſalis.*
- 7 *Diſplicitia perfecta, quae, & an ad remiſſionem, & gratiam obtinendam ſatis eſt.*
- 8 *Diſplicitia actualis vniuerſalis perfecta, fuit in latrone.*
- 9 *Diſplicitia formalis imperfecta, quae ſit, & an ſufficiat ad remiſſionem mortalium.*
- 10 *Diſplicitia virtualis, qualis ſit.*
- 11 *Concluſiones, tres: quarum prima, contritionem requirit per ſe ſingularum mortalium ſingularem.*
- 12 *Sententia expreſſa Diui Thome in primā cōcluſionē.*
- 13 *Concluſio præcedens, quomodo ſit intelligenda.*
- 14 *Concluſio ſecunda. Contritio generalis in conſuſo ſufficit, ſi non ſuppetat tempus, nec commoditas detur, quae contritio perfecta dicitur.*
- 15 *Deus ſibi ſubditus ſalutis rātū exigat, quantum poſſumus.*
- 16 *Contritio generalis momentanea propoſitum ſingularum poenitendi pro tempore, & loco includit, & an habeat locum in martyre, num. 19.*
- 17 *Contritio formalis vniuerſalis perfecta in latrone fuit, & ſepe in conuertentibus poſt multa peccata.*
- 18 *Poenitentia ſingula pro ſingulis mortiferis, quando, & quare non requirantur.*
- 20 *Contritio ſingularis peccatorum, qualis eſſe debeat.*
- 21 *Poenitentia duplici modo, & actu, de peccatis agenda.*
- 22 *Concluſio tertia, quae naturam ſingularis contritionis explicat.*
- 23 *Diui Thoma ſententia de contritione à Soto non approbata.*
- 24 *Peccata recolendi ratio, & ſuſque poenitentium in recolendo, & quae ſit opinio Soti.*
- 25 *Conteri in genere de peccatis obliſis, an neceſſarium ſit, an ſatis ſit de iis tantum poenitere, quae memoria habentur.*
- 26 *Peccatorum obliſorum remiſſio, quae deſtatione obtineatur.*
- 27 *Contritio ſingularis, ſub præcepto neceſſaria in lege euangelica ſemel in anno, & quibus alijs temporibus, num. 29.*
- 28 *Poenitentia neceſſaria ſtatim poſt peccatum commiſſum ex parte ſuis.*

Peccatorum mortalium; an ſingularis requiratur contritio. Cap. V.

Diximus ſupra, quod materia propria contritionis eſt peccatum mortale præteritum: adde etiam ſi vel illud, quando dubitat poenitens, an aliquod peccatum ſit mortale, vel veniale; nam tunc requiritur

tur contritio cum cōditione, si, & quatenus est
 2 set mortale. Nauar. c. 1. nu. 26. Nunc ¶ restat vt
 subtiliter inuestigemus, an requiratur singula-
 ris contritio de singulis peccatis mortalibus.
 Quā in quidditate diximus, quod contritio est
 dolor de peccatis; idēd nunc nobis sese offert
 præfens quæstio cognitu necessaria propter
 vltim penitentiū, & decisione nō facilis, ppter
 3 opinionum obscuritatem. ¶ Est enim inter an-
 tiquos, & modernos maxima discrepantia. Ri-
 chardus, & Dur. D. Thom. in 4. sententia. dist.
 17. q. 2. art. 2. ad 6. q. & 3. par. q. 87. art. 1. quem se-
 quitur Palu. & Syl. in ver. contritio. q. 3. dicunt,
 q̄ requiritur contritio specialis singulorum, tū
 4 autoritate Psalm. 6. Lauabo ¶ per singulas
 noctes lectum meum. Vbi gloss. per singula
 peccata lectum, idest conscientiam; ergo re-
 quiritur specialis contritio de singulis. Rursum
 requiritur singularis confessio de singulis. ergo
 & contritio. [Consequencia patet: quia si
 confessio oris pœnitentiam cordis præsuppo-
 nit tanquam causam, ex qua procedit, si vera
 sit, & conficta confessio.] Præterea diuersorū
 membrorū diuersæ sunt medicinæ. Non enim,
 inquit Hierony. sanat oculos, quod sanat cal-
 caneum, super Matth. c. 9. circa medium: sed cō-
 tritio est medicina singularis contra vnū tan-
 tum mortale, ergo non sufficit vna de omnib.
 Hæc sunt inter cætera, quæ concludunt contri-
 tionē requiri de singulis. At contrariā opinio-
 nem sequitur Card. S. Xisti super 3 par. D. Tho.
 & in sum. in ver. contritio. Sot. dist. 17. quæst. 2.
 art. 3. Nau. c. 1. num. 25. & 40. & c. 2. num. 3. scilicet
 non requiri singularem, sed quod sufficiat
 5 vna generalis, ¶ quæ saltem virtualiter se
 extendat ad omnia peccata mortalia, tam quæ
 meminit, quam quæ nō meminit, cum vera vo-
 luntate se ab omnibus, & singulis abstinendi,
 quæ sufficiens est ad remissionem peccatorum.
 Et hæc est alia opinio. Verum vt hæc quæstio
 facilius reddatur, notandum est, secundum Ca-
 6 iet. 3. par. q. 87. art. 1. q̄ contritio, ¶ seu detestatio
 peccati est duplex. Altera, quæ vocatur for-
 malis, idest actualis, & vniuersalis: altera virtu-
 lis. Displacencia actualis vniuersalis est duplex:
 7 altera perfecta, altera imperfecta. ¶ Perfecta
 comprehendit omnium peccatorum commif-
 forum detestationem cum vna vera volunta-
 te ab omnibus, & singulis abstinendi, vt habet
 in Concil. Trid. sess. 6. c. 6. & sess. 14. Et hæc pot
 esse in momento, & est sufficiens ad remissionē
 infinitorum peccatorum mortalium; quia suffi-
 cit ad gratiam habendā, quantum est ex parte
 hominis iuxta illud Eze. In quacunque hora in-
 gemuerit peccator, amplius peccatorum suo-
 8 rum non recordabor. Et talis ¶ displacencia
 videtur fuisse in latrone, & in his, qui post mul-
 9 ta crimina verē conuertuntur ad Deum. ¶ Alia

est displacencia formalis imperfecta, v.g. quan-
 do displacencia homini omnia, & singula sua
 peccata, & nollet peccasse, & vellet amplius
 in ea non incedere, non tamen comitatur fir-
 mum propositum abstinendi. Et hæc non suf-
 ficat ad remissionem peccatorum mortalium.
 Sot. dist. 15. q. 1. artic. 2. conclus. 3. versic. sed ec-
 10 ce. Virtualis ¶ autem displacencia est, quando
 quis fertur in dilectionem Dei, iraque virtus il-
 lius dilectionis est tantæ vis, quod sit nata se-
 qui ex ea displacencia peccati, ita quod si tunc
 occurreret memoria peccati, ex vi illius actus se-
 11 queret formalis displacencia ipsius. His sic pliba-
 tis rñdeo tribus cōclusionib. quarū prima est:

Contritio per se, & suapte natura requiritur
 singulorum mortalium singularis, & specialis,
 non solum in ordine ad confessionem, sed etiā
 per seipsam in iure naturæ, quatenus per se-
 ipsam solam ex gratia præcedente remittun-
 12 tur peccata. In primis hæc est expressa ¶ sententia
 D. Thomæ, 3. par. quæst. 87. artic. 1. Cuius
 verba sunt. Exigitur ad remissionem peccati
 mortalis, perfectior pœnitentia, vt scilicet ho-
 mo peccatum actuale mortale detestet quan-
 tum in ipso est, vt diligentia adhibeat ad me-
 moranda singula peccata mortalia, vt singula
 detestetur, id quod de contritione secūdu seip-
 sam affirmat sine ordine ad confessionē, & ita
 intelligunt contraria, sic Sotus intelligit verba
 D. Tho. in quarto dist. 17. q. 2. ar. 3. prima cōcl.

13 Quæ ¶ quidem conclusio intelligi debet, q̄
 contritio requiritur de singulis scilicet, ex se, &
 ex natura pœnitentiæ, dum tempus sufficit.

14 Secunda ¶ conclusio. Quā tempus non sup-
 petit, nec commoditas datur, & oportunitas,
 sufficit contritio generalis in confuso, quate-
 nus sunt offensa Dei. Et hæc contritio est illa
 detestatio formalis vniuersalis perfecta, in se
 continēs detestationē peccatorū, & proposi-

15 tum in posterū cauendi, Et ratio est, qm̄ ¶ Deus
 salutis nostræ sitibundus, iuxta illud Ezech. 18.
 & 33. In quacunq; hora, &c. nihil à nobis pro-
 quocunq; momento exigit, nisi quod tunc est
 nobis possibile. Cum ergo nobis tā subito pec-
 catorū recordatio non sit possibilis, quocunq;
 momento peccator digito Dei tactus dixerit,
 Peccavi, sufficit ei Sed quare illud est? quia illa
 16 momētanea, ¶ & generalis cōtritio proposi-
 tū includit pro tpe, & loco singulorū pœnitē-
 di. Nō enim eximit penitentē ab obligatione
 reuocandi in memoriā, & detestandi tpe debi-
 to oīa genera, & species illorum, quæ patra-
 uit, enumerando illa numero certo, vel verifi-
 mili Confessario, Nauar. c. 1. nu. 25.

17 Et talis ¶ displacencia, vt supra diximus vide-
 tur fuisse in latrone, & crebrō accidere solet
 ijs, qui post multa peccata cōuertuntur ad Do-
 minum. Ita est conclusio Soti, Caiet. in 3. part.
 Nauar.

18 Nauar. d. c. 1. num. 25. Vbi ¶ inquit, quod si eo
 casu de singulis mortiferis singulæ pœnitenti-
 nes concipiendæ essent, contingeret casus, in
 quo quis adhuc viuēs priuaretur pœnitentia cō-
 sequendi vitam æternam, contra tex. in c. 1. de
 pœnit. dist. 7. & cap. ponderet. dist. 50. &
 Ezech. in quacunque hora, &c. Nam qui mil-
 le peccata mortalia admisisset, & solam quar-
 ram horæ ægrotaret, aut ad suspendium duce-
 retur, non posset viuens concipere de illis mil-
 le peccatis mille pœnitentias ad id necessa-
 rias, quo saluaretur.

19 [Sed ¶ an id quod diximus, quod quando tē-
 pus non datur, tunc sufficit contritio genera-
 lis in confuso, habeat etiam locum in marty-
 re, vt si est alicuius peccati conscius, actu pœ-
 nitent eo modo quo potest. Respon. Secūdu
 commu. & tutiorem opinionem quam seq. u-
 ritur Scot. & Sot. dist. 15. quæst. 1. artic. 2. quod si
 martyrio expositus inducias habet, vt possit
 peccata recolare, v.g. dum est in carcere, ad id
 tenetur. Imō si copia suppetat sacerdotis, &
 temporis, confiteri tenetur, si singulare est cō-
 fessionis præceptum in articulo mortis. Quod
 si tantum temporis non habet, possit tamen
 habere dolorem in genere, ad id etiam obliga-
 tur. At si atrocitas mortis martyris mentem sic
 occuparet, vt nullo modo ad peccatorum cō-
 tritionem cogitaret, & tunc arbitror, quod il-
 la perpeffione martyrij obtinebit veniā apud
 Deum, dūmodo non sit alicuius peccati mor-
 actualis complacencia, aut propositum. Hinc
 sequitur, concubinarium, vsurarium, meretri-
 ces, & alios id genus homines, vel hæreticum,
 cum sunt in malo statu, si habeant suorū pec-
 catorum complacenciam, quamuis in contu-
 melia Christi occidantur, non consequi gra-
 tiam, neque veniam, antequam eos suorū
 scelerum pœniteat. Confirmatur ex D. Paulo:
 Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, cha-
 ritatem autē non habuero, nihil mihi prodest.
 Ita Ioseph. in Flor. Theolog. de Sacram. pœn.
 q. 1. ar. 4. Sot. in lib. 1. de nat. & gratia. c. 18.]

20 Subsequitur ¶ modo, vt exploremus, illa sin-
 gularis contritio peccatorum, qualis esse de-
 beat. Quod enim non debeant singulis pecca-
 tis singulæ correspondere contritiones, inde
 apparet, quia non est in potestate hominis,
 maxime vbi ingens est delictorum aceruus,
 tot numero habere dolores. Quinimo de re-
 bus lætis neque possibile apparet, vt homo tot
 possit intercisas habere læticias. Quare Caiet.
 inquit, quod sensus illorum verborum est, q̄
 sicut in confessione dum peccator dicit, Pec-
 caui millies in fornicatione, iſt e vnicus confi-
 tendi actus terminatur actualiter ad singulas
 mille fornicationes, ita q̄ ad actus interiores,
 dū pœnitenti displacencia mille fornicationes,

actualiter detestat illas illo vno, eodēq; actu.
 21 [Dupliciter ergo ¶ colligitur de singulis
 peccatis commissis necessarium esse de pecca-
 tis dolere. Vno modo, ita vt vnique pecca-
 to in numero respondeat sua propria pœnitē-
 tia actualis, vt tot actus penitentiæ habeantur,
 quot numero fuerunt peccata commissa. Alio
 modo, quod sit pœnitentia de singulis, secū-
 dum speciem, ita vt omnibus peccatis commif-
 sis vnus speciei, vnica respondeat pœnitentia
 actualis, vt si decies per fornicationē quis pec-
 cauerit, satis sit illi habere vnum actum, quo
 doleat se decies in illa specie peccasse, & ad
 hunc modum de alijs, & in iis sensibus non in-
 telligo præsentem quæstionem.]

22 Sit ergo ¶ tertia conclusio. Satis est ad ha-
 bendam contritionem singulorum peccato-
 rum specialem, dum quis ad confessionem ac-
 cedit, singula peccata per loca, & tēpora mē-
 te explorare, quibus memoriæ oblati contri-
 tionem habere illorum: & hæc est singularis
 contritio, quātis si numero posset habere de-
 testationes, melius esset, vt inquit Sotus dist.
 17. q. 2. art. 3. tertia conclusio.

23 Verum D. Tho. ¶ q. 6. inquit, quod quantum
 ad principium contritionis, dum quis cogitat
 de peccatis, sufficit dolere eo ordine, quo oc-
 currunt, vt dolores iuxta numerum peccatorū
 numerentur. Et licet dolores illi non sint pro-
 fus contritiones, sufficit esse attritiones, sed ta-
 men in termino, idest peracta indagine, quan-
 do contritio est iam formata per gratiam, suf-
 ficat vt sit vna contritio pro omnibus. Sotus
 verò inquit, hoc non bene posse intelligere:
 nam inquit ipse, aut qui mente inchoat indagi-
 nem suorū peccatorum, in principio veram
 habuit cōtritionem in genere de offensa Dei,
 aut nō si habuit, pfectō oēs detestationes figil-
 latim factę sunt veræ contritiones: si vero neq;
 à principio, neq; per aliquā illarū specialē verē
 detestatur peccatū, tāquam offensam Dei, cer-
 te illę detestationes, quas appellat attritiones,
 24 nun sunt necessariæ; ¶ cum sufficiat, q̄ homo
 mente recolat peccata omnia absque vllius di-
 splacencia, modō non habeat complacenciam;
 & peracta indagine hæc omnia vnica contri-
 tione detestetur. Hic enim est pœnitentium
 vsus, vel à principio habere contritionem ge-
 neralem, quæ sufficit ad gratiam, & deinde pec-
 cata inuestigare ad confitendum.

Igitur secundum Sotum, sufficit in princi-
 pio habere contritionem generalem, quæ suf-
 ficat ad gratiam & deinde peccata inuestigare
 ad confitendum. Vel omnibus remoratis po-
 stea vnica detestacionem applicare.

25 [Sed ¶ dubium vertitur, An existente obli-
 uione quorundam peccatorum, sit necessariū
 de illis in genere conteri, seu pœnitere vltra
 pœni-

poenitentia, quæ in particulari de ijs, quæ memorie occurrunt, habetur: An satisfaciatur peccator de ijs omnibus solum poenitendo in particulari, quæ memorie habentur? Respond. distinguendum videtur: quia vel illa peccata ita oblita sunt, vt nec in specie, nec in genere recorderetur homo se vlla, præter ea, quæ memorie occurrunt, commississe nec illi in dubium venit, sed certò putat se nulla alia perpetrasse peccata, & tunc non erit illi alia poenitentia necessaria de oblitis, præter ea, quæ de occurrentibus habet: modò illa sua conscientia inuincibilis sit: ratio est, quia si nullam quis profusus haberet conscientiam certam, aut dubiam de peccato à se commissio, nulla esset illi poenitentia necessaria, igitur ita in presenti. Si autem oblita sunt aliqua peccata, quod etsi memorie non occurrant, putat tamen homo, vel saltem in dubium vertit, aut vertere debet se alia, præter ea, quæ occurrunt commississe, & tunc necessaria est illi poenitentia in genere de huiusmodi oblitis: Attamen, quia vt plurimò in hac re possunt hoies decipi, tutius omnino est, vt cum peccator de occurrentibus dolet simul de alijs in genere doleat, si fortè alia comiserit, iuxta dictum Pauli: Nil mihi conficius sum, sed nò in hoc iustificatus sum. 1. Cor. 4. & Greg. dist. 5. ad eius. Bonarum mentium est ibi agnoscere culpam, vbi culpa non est. ita monet expressè S. Tho. 3. par. q. 80. art. 4. ad 5. & 1. 2. q. 113. art. 1. ad 3. Sotus, dist. 17. q. 2. art. 6. & dist. 15. q. 1. art. 2. ibi, Secunda conclusio.]

26 Quæ tamen quidem detestatio post diligentem peccatorum inquisitionem dicitur virtualis, & sufficit ad remissionem peccatorum eorum, quorum homo citra culpam oblitus est, vt nò possit ad memoriam reuocare, D. Tho. 1. 2. q. 113. artic. 3. ad 3. Sotus dist. 15. q. 2. art. 1. sexta conclusio: & dist. 17. q. 2. art. 3. in fi. Sylu. in ver. Contritio. q. 3. Verù, quando peccata oblita in memoriam reuocantur, debet homo de illis conteri, sicut etiam dicimus de paupere, qui non potest soluere, quod debet, excusatur, & tamè tenetur, cum primum potuerit. D. Tho. in 4. sent. dist. 7. q. 2. art. 3. ad secundam quæstionem. ad 27 secundum. Necessaria tamen est hæc singularis contritio sub præcepto in lege euangelica, quando præscriptum est tempus confessionis, id est semel in anno, Sotus distinct. 17. quæst. 2. art. 3. & 6. Nisi in articulo mortis naturalis, vel violentæ, vel administrandi, aut suscipiendi sacramentum aliquod, secundum omnes. Imò etiam instante aliqua populi necessitate grandi, cui absq; orationis feruore reparari non possit. Alijs vero temporibus ad eam concipiendam non tenemur, licet optimum esset, quò posset à tam graui morte resurgere, periculòq; mortis subitæ, æternæq; euadere, iuxta

illud Eccl. c. 5. Ne tardes, &c. Ita Nau. c. l. n. 3. r. 28 [Quinimo tamen ex parte finis, vt Deo reconciliemur, necessaria esset statim post peccatum poenitere: cum poenitentia sit necessaria ad peccatorum remissionem, vt apud D. Lucam constat: sic etiam poenitentia præceptum statim à peccato commissio quo ad actum contrarium de nò complacendo in peccato obligat, ita vt si aliquando placuerit, mortaliter peccetur, si statim actus de quo complacencia habetur, non prohibeatur. ratio est, quia omne præceptum affirmatiuum includit negatiuum de actu contrario obligas, p. sem. p. v. g. præceptum honorandi parentes, includit hoc negatiuum, scilicet nūquam verbo, aut facto parentes inhonorandos.]

29 Nec etiam tamen diebus festis, Sylu. in verb. Dominica. q. 6. vers. quartum. Sot. qui supra arti. 6. Nauar. c. 13. nu. 17. [Pater ex Exod. vbi dicitur: Memento, vt diem sabbati sanctifices. Et statim modus sanctificandi subiungitur, scilicet: Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Vbi solum præcipitur quies ab operibus corporali bus seruilibus, non autem à seruilibus spiritalibus, qualia sunt peccata.]

S V M M A R I V M.

- 1 Peccata venialia, an indigeant contritione, & nu. 3.
- 2 Venialia multis modis remittuntur, & nu. 13.
- 4 Peccatum veniale multis modis dicitur, & quibus.
- 5 Peccati detestatio triplex, & quæ ex eis requiratur ad dimissionem venialium, nu. seq.
- 7 Venialium ad remissionem, duo requiruntur, & ea, quæ sint.
- 8 Augustini autoritas in c. 3. de vera, & falsa poenitentia, quomodo intelligenda: Detestatio venialis implicita, est in feruenti motu charitatis.
- 9 Propositum in mortalibus, & voluntas abstinentiæ sufficit in venialibus.
- 10 Aqua benedicta, & id genus cetera, quomodo intelligantur remittere peccata.
- 11 Aquam non benedictam, credens benedictam, accipiens non obtinet veniam.
- 12 Charitatis excitatiua tria, quæ venialium remissioni causa esse possunt, & quæ.
- 13 Aqua benedicta virtutem animi reprimat, si aspersus à mortali sit alienus.
- 14 Confessio generalis, quare in Prima, in completorio, & sacerdote ante altare premitatur.
- 15 Aqua lustralis, an aspersa morienti, statim pareat aditum in cælum.
- 16 Peccati venialis triplex genus.
- 17 Peccatum veniale pluribus modis mortale efficitur, & nu. 19.
- 18 Pollutio nocturna, quando mortale.

Con-

Contritio, an de venialibus requiratur. Cap. VI.

1 Circa hanc tamen præsentem quæstionem triplici modo potest impugnari, quod ad remissionem venialium non sit necessaria contritio. Et primo quòd veniale remitti possit absque contritione, patet quia inquit Aug. Quod facit gutta aquæ in camino ignis, hoc veniale facit in viro iusto. Ergo videtur, quòd remitti possit solo feruore charitatis absque contritione aliqua. Præterea ad rationem veræ contritionis requiritur non solum detestatio, sed & verum propositum cauendi peccata, sed sine tali proposito peccata venialia dimittuntur, cū certū sit, quòd homo sine illis præteritam vitam ducere non possit: ergo venialia possunt remitti sine contritione.

2 Rursum tamen per benedictionem Episcopalem, & aquam benedictam, & multa alia, prædicta venialia dimittuntur, vt est glo. sing. in proce. in 6. in ver. Benedictionem. ergo sine contritione.

3 His tamen non obstantibus contrarium asseueramus, videlicet, contritionem necessariam in venialibus virtualem, seu implicitam, vt illa possint remitti: ratio est, quia contraria contrarijs curantur: ergo ad tollendam culpam venialis peccati requiritur dolor ei contrarius.

Sed vt hæc quæstio facilius reddatur, præsuppono primum, quòd t peccatum veniale dicitur multis modis, vt habetur per D. Tho. 1. 2. q. 88. artic. 2. Vno modo ex euentu, quia est veniam consecutum, & sic omne peccatum per poenitentiam fit veniale. de poen. dist. 1. serpens. & c. sicut primi, q. in veteri lege morte non puniebatur, sed ceremonijs expiatur, de poenit. dist. 1. c. 1. Alio modo, quia nò habet in se, vnde veniam nò consequatur, vel in toto, vel in parte. In parte quidè, sicut cū habet in se aliquid diminuens culpam, vt cū fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale ex causa. Vnde Apostol. ignorans feci, & veniam merui. modo ignorantia non fit supina. dist. 16. quod dicitur. 1. q. 4. item peccatum. 1. r. q. 3. excellentissimus. de cler. exc. mini. Apostolicæ. In toto autè ex eo, quod non tollit ordinem ad vltimū finem, vnde non meretur poenam æternam, sed temporalem, & de hoc veniali ad præsens intendimus. Quæ autem sint venialia, enumerat Aug. in cap. vñ. dist. 25.

5 t Secundo noto, quòd triplex reperitur detestatio peccati, actualis, & expressa, habitualis, & virtualis. Contritio actualis est illa, vt homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur, quantum in ipso est, videlicet, vt diligentiam adhibeat ad memorandum singula, vt sin-

gula detestetur, & ista necessaria est ad remissionem mortalium, vt in præcedenti capitulo diximus. Alia est habitualis displicencia, quæ habetur per habitum charitatis, & talis non requiritur ad remissionem venialium, quia si habitus sufficeret, nullus existens in charitate vllum posset habere peccatum veniale, quod est falsum: non enim repugnat, vt quis feruere amet Deum, & tamen peccet venialiter. Tertia est displicencia virtualis, vt quando quis eo affectu fertur in Deum, & res diuinas, vt quicquid sibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commississe, etiã si tunc de illo non cogitet. Caiet. 3. part. q. 87. art. 1. & hæc tamen virtualis displicencia requiritur ad dimissionem venialium, quæ est actus, vt cū iuscunq; tunc memoria haberetur, displicencia pareret. Quandoq; enim non remittit nisi quædam, & non omnia. Scat enim diligentem Deum magis esse effectum ad vnū genus peccati venialis, videlicet mentiendi iocosè, q. ad aliud verbi ociosè, ita q. si huius memoria adesset, illud displiceret. Si autem adesset memoria alterius, non displiceret. Igitur tamen ad remissionem venialium duo requiruntur. Primum, vt nulla sit complacencia, aut propositum: nullum enim peccatum veniale remitti potest stante eius complacencia. Syluest. in ver. peccatum. q. 6. Secundum, vt præter absentiam complacentiæ sit actus contrarius peccato veniali. hoc est, q. ita feratur in Deum, vt si illius peccati cogitatio menti occurreret, displiceret ei, & doleret se commississe. ita Sot. dist. 15. q. 2. art. 2. ver. igitur. & ita tamen intelligitur autoritas Augustini de vera, & falsa poenitentia. c. 8. vbi inquit poenitentiam assidue peccanti necessariam esse, In multis enim offendimus omnes. Intelligitur de contritione virtuali, vel si de formali, intelligitur non esse necessariam, sed salubrem, & vtilem, vt inquit D. Thom. dub. 397. Præterea sic etiam intelligitur illud de gutta aquæ: nam dicimus quod in illo feruenti motu charitatis, est culpa venialis detestatio implicita, quia si cogitaret de eo detestaretur illud, & ideo per talem motum remittitur veniale. D. Tho. dist. 17. lib. 4. q. vñ. cap. 5. ad primum in opusc. Rursum, nec illud obstat, quòd cum hæc tamen venialium detestatio non sit perfecta, quia non includit propositum cauendi in futurum, ergo non requiritur: quia respondetur, quòd homo in gratia Dei constitutus potest quidem vitare omnia, & singula peccata mortalia, sed non omnia, & singula venialia. Ideo ad remissionem mortalium requiritur propositum vitandi omnia, & singula peccata mortalia, sed tamen ad poenitentiam peccatum mortale commissum sufficit voluntas abstinentiæ à singulis, licet nò ab omnibus collectiue, quia hoc infirmitas huius vitæ nò patit. Nihilomi-

hilominus debet habere propositum se præparandi ad peccata venialia minuenda, alioquin incurreret periculum deficiendi, cum de se feret propositum proficiendi, seu tollendi impedimēta spiritualis profectus, quæ sunt peccata venialia. D. Thom. 3. par. q. 87. artic. 1. ad 10 primum. Nec obstat, q̄ cum venialia remitti possint cum aqua benedicta, ergo non requiritur contritio. Nam responderetur, quod ideo ista specialiter dicuntur remittere, non quia remittunt per se, sed quia sunt excitatiua feruoris, per quem fit remissio. D. Tho. in 4. artic. fin. ad secundum. Sed aduerte, q̄ responsio D. Thom. q̄ ideo ista dimittunt venialia, quia excitant feruorem, intelligenda est, non quod semper requiratur illa excitatio, sed q̄ de se hæc sacramentalia ad hoc sint instituta. Quare illa suscipere, tanquam ad illum effectum ab Ecclesia accommodata censetur actus poenitentiae, & acquirit remissionem venialium, etiam si nullatenus excitetur ad deuotionem, nec memoriam habeat venialium, vel displicentiam: nam si illa requireretur, profectio sacramentalia non essent, cum sola displicentia sufficeret, Sot. dist. 15. q. 2. art. 1. modo tunc non habeat complacentiam. Exemplum de eo, qui se aqua lustrali aspergit: nam & si nullatenus excitetur ad feruorem, nec memoriam habeat venialium, tamen obtinebit per illam asperersionem eorum veniam. cuius ratio est, quia hæc sacramentalia de se ad excitandum feruorem charitatis fuerunt instituta, sed t̄ e conuerso non obtinebit illorum veniam, qui aquam non benedictam accipit, quam putat esse benedictam, quamuis de venialium cogitet remissione. ita Sot. dist. 15. q. 2. art. 3. Igitur vt concludamus cum D. Thom. lib. 4. disp. de peccato veniali. q. 7. artic. 12. illa, quæ sunt naturalia excitare t̄ feruorem charitatis, possunt causare remissionem venialium; huiusmodi autē sunt tria, primum sacramenta nouæ legis, & præcipue sacramentum Eucharistiæ. cap. cum omne crimen. de conse. dist. 2. & extremæ vnctionis. c. vni. de sacra vnct. cum diuina virtus interius per illa signa exteriora operetur salutem. Nam per sanationem corporalem, quam exterius efficit illud sacramentum, significat, & causat spirituales, quæ consistit in purgatione venialium: cum mortalia sint ante purgata per confessionem. D. Thom. in 4. distinct. 23. artic. 3. q. 7. Dimittuntur etiam venialia per ea, per quæ impedimenta feruoris, & gratiæ rolluntur, & sunt causæ ad excitandam rationem ad feruorem charitatis. Vt sunt sacramentalia, idest aqua t̄ benedicta, quæ virtutem inimici reprimit. c. aquam. de consec. dist. 3. modo aspergatur ille, qui non fit in mortali. glo. sing. in c. perfecta. de poen. dist. 1. & in proce. lib. 6.

in verbo benedictionem. in fin. Episcopalis benedictio, elemosyna. cap. medicinam. de pen. dist. 1. item tolluntur per exercitium humilitatis ex parte nostra, & in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum, huiusmodi est oratio Dominica, dimitte nobis, &c. c. de quotidianis. de poen. dist. 3.

14 Confessio t̄ generalis, sicut testatur Ecclesiastica consuetudo; hac enim de causa dicitur in Prima, & in Completorio, & a sacerdote sacrum facturo præmittitur ante gradum altaris. D. Thom. dist. 16. quæst. 2. artic. 2. ad 4. q. qui ad secundum inquit, quod omnia ista, quia causant contritionem, ideo dimittunt venialia.

15 Sed t̄ an ita dimittant venialia. vt sit quo ad culpam, & poenam, ita vt qui aqua lustrali signatus, si statim moreretur, euolaret ad cælum? Responderet Sot. dist. 15. q. 2. art. 3. q̄ per quodcunque istorum sacramentalium, remittitur veniale quantum ad culpam virtute alicuius satisfactionis, aut mortis charitatis, aut affectionis erga diuina: non autem per quodcunque remittitur quo ad poenam, quæ illi debetur, iuxta illud Pauli 1. Cor. 3. Qui super ædificat fœnum, & stipulam, idest venialia, saluus erit, sic tamen quasi per ignem: quia hac ratione, qui esset prorsus immunis a mortalibus, per solam asperersionem aquæ benedictæ, aut per tunctionem pectoris euolaret in cælum sine transitu per purgatorium. Remittitur ergo reatus poenæ secundum quantitatem, & proportionem feruoris charitatis, ita etiam inquit D. Thom. lib. qq. disput. 7. artic. 12. ad 4.

16 Quæritur etiam, t̄ an peccatum veniale fieri possit mortale. Resp. pro intelligentia huius quæstionis, q̄ Bonau. super 4. sent. dist. 16. dicit, quod triplex est genus peccati venialis. Quoddam enim est ex subreptione, q̄ ideo dicitur veniale, quia vitari non potest quoddam ex cogitatione, sine voluntate sine consensu, q̄ ideo veniale, quia plene homo non consentit in cogitatione, vt de cogitatione citra consensum in delectationem: quoddam est veniale cum ratione, & consensu, sed tamen ideo veniale, quia non est deordinatio contra præceptum, vt verbum otiosum, & mendacium iocofum. c. vnum. distinct. 25. Primum q̄ committitur per subreptionem, semper est, veniale, q̄ quidem verum est quo ad se, cum consensus deliberatum habere non possit, qui necessarius est ad effectum, vt constituatur peccatum mortale. cap. 1. de delict. puer. t̄ Potest tamen effici mortale tribus modis, primo quado aduerteret se facere aliquam decalogi transgressionem. v. g. si passione aliqua commotus blasphemaret, venialiter peccaret, si tanta turbatio

17 mortale. cap. 1. de delict. puer. t̄ Potest tamen effici mortale tribus modis, primo quado aduerteret se facere aliquam decalogi transgressionem. v. g. si passione aliqua commotus blasphemaret, venialiter peccaret, si tanta turbatio

tio fuerit, vt quod diceret, non aduerteret, quod secus si aduerteret, quantumcunque repentino furor blasphemauerit. S. Thom. 2. 2. quæst. 13. artic. 2. in fin. Nauar. c. 12. num. 84. & c. 23. num. 116. Et nos diximus lib. 2. cap. 19. nu. 7. vbi collegimus duplicem subreptionem reperiri in blasphemia, prima, quando non aduertit, & est peccatum veniale. Altera, quando aduertit, & est mortale. Secundo modo, & tertio potest fieri peccatum veniale mortale in sua origine, & 18 accidenti. t̄ Sicut in simili pater de pollutione nocturna, nam licet nulla pollutio in somnis inchoata, & perfecta ex sui natura sit peccatum, Gabr. de Cano. miss. lect. 10. tamen si perueniret, & originem haberet ex præcedentibus cogitationibus cum concupiscentia, & delectatione, atque consensu, erit peccatum mortale. c. testamentum. dist. 6. Sic etiam peccatum esset in accidente, si pollutionem in somnis cepit ex perigiscens consumaret, vel consumata in somnis delectaretur. vt diximus lib. 2. de pollutio noct. c. 86. Igitur peccatum veniale fit mortale per subreptionem in sua origine, & accidente, idest ante, & post. v. g. Si quis per mentis subreptionem committeret quicquam de specie peccati mortalis, vt est, maledicere Deum, licet hoc in se non videatur mortale, potest tamen in sua origine mortale habere, si forte procederet ex notabili incuria, vel negligentia, quando si vellet, posset commode prouidere, ne illud occurreret, vnde non prouidendo videtur malitiosè peccare, cum lata culpa æquiparetur malitiæ. c. vt animarum. de consti. lib. 6. notatur per Bart. in l. quod Nerua. ff. de pos. Potest etiam habere latam culpam peccatum per subreptionem in suo accidenti. v. g. si post factum adesset complacentia. Secundum modo veniale, idest per delectationem citra consensum fit mortale per complacentiam, secundum quod placitum dicitur plenus consensus. t̄ De tertio veniali, qd̄ est per rationem, & consensum quæritur, an possit fieri mortale. Hæc quæstio habet duplicem sensum. Primus an hæc culpa venialis per essentiam fiat mortalis, & hoc est impossibile, idest, vt verbum otiosum ex se fiat peccatum mortale. Secundus, vt id, quod erat veniale, possit fieri mortale huic, vel illi, addita aliqua circumstantia, & de hoc intendimus loqui vt etiam videtur intelligere. glo. in c. vnum. §. hinc distinct. 25. Dicimus ergo, quod peccatum veniale potest fieri mortale pluribus modis. Et primus, si ibi statuat vltimum finem. exemplum de ea, quæ tanta sollicitudine se ornat, vt hac de causa non curet de necessarijs ad salutem, vt de missa in festis. Caiet. in ver. ornatus. Secundus, si fiat ad finem, qui est peccatum mortale, vt quæ eo animo se ornat, vt vi-

ta eius forma ab aliquo carnaliter ametur. D. Thom. 2. 2. quæst. 169. artic. 2. Vel si quis libidinis causa explendæ verba ociosa profert. D. Tho. 1. 2. q. 88. art. 2. & 4. Tertius, quando quis de salute proximi non curat: exemplum de muliere superflue se ornante. S. Thom. 2. 2. q. 169. art. 2. Quartus ratione conscientie erroneæ. c. per tuas. el. 2. de simon. c. litteras. de rest. spolia. Roman. c. 14. vbi omne, q̄ non est ex fide. peccatum est, idest omne, quod fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. Potest tamen deponere conscientiam, vel per se, vel alterius consilium. S. Thom. 1. 2. q. 19. art. 5. & 6. Quintus, si contemptus interueniat: Cōtemptus enim committit peccatum veniale mortale. c. vnum. §. hinc. dist. 25. c. notandum. 24. q. 3. in fin. c. 1. de senten. excommun. lib. 6. & legem consilij transgrediens per contemptum peccat mortaliter. cap. quis autem. dist. 10. Qui quidem contemptus præsumitur ex assiduitate actus, idest peccati venialis in foro exteriori, non autē in interiori, vbi sola veritas consideratur. c. tua nos. de spons. c. humanæ. 22. q. 5. quamuis in foro interiori disponat assiduitas peccati venialis ad contemptum, iuxta illud, Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnet. Disponat inquam non dispositione necessitatis, sed congruitatis. Bonau. super 4. senten. dist. 16. & ita illud intelligitur Aug. in c. tres sunt. de pen. dist. 1. q̄ peccata parua tam crebra opprimunt, sicut vnum grande peccatum, scilicet dispositione congruitatis ad contemptum, sed quando dicatur contemptus, vide infra. c. 18. & lib. 4. c. 4. nu. 19.]

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Peccatum duo complectitur, quibus & duplex pœna debetur, & quæ.
- 2 Peccatis venialibus, quare non debeatur nisi temporalis pœna.
- 3 Pœna sensus restat pluribus modis persoluenda post conuersionem ad Deum.
- 4 Pœna latere post gratiam Dei ademptam, quare non sit inconueniens.
- 5 Contritionis effectus est remissio peccati, & de virtute vehementis contritionis.
- 6 Contritio vera non est, nisi cum proposito consistendi, & quare.
- 7 Contritionis encomium.

De effectu contritionis. Cap. VII.

Irca effectum contritionis adnotandum est, quod cum in peccato t̄ sint duo, secundum D. Thom. 1. 2. q. 87. artic. 4. videlicet, auersio ab incommutabili bono, & peruersa conuersio ad bonum. com-

commutabile. c. productio. cap. sicut primi de poen. dist. 1. Nunc duplex debetur poena, poena damni, id est carere visionis Dei, ex parte auerfionis, & hæc est æterna, ut qui contra æternum bonum peccauit, in æternum puniatur: & poena sensus, ex parte conuersionis ad creaturam, quæ cum non sit infinita ex genere suo, talis poena non est æterna. Ex quo fit, ut si huiusmodi conuersio non esset auersio à Deo, non deberetur ei poena infinita: quare peccatis 7 venialibus non debetur nisi temporalis. Hinc colligitur, quod cum per contritionem homo conuertatur ad Deum, & tollatur auersio, & recuperet amicitiam Deo, tollitur etiã illa æterna poena damni. c. dixi. cap. magna. de poen. dist. 1. remanet tamen poena 7 sensus in hoc seculo persoluenda, vel per poenas sponte à nobis pro vindicando peccato susceptas, vel sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositas, vel etiam per temporalia flagella à Deo inflicta, & à nobis patienter tolerata. iuxta 4 ra concl. Trid. sess. 14. c. 9. Et nec 7 est inconueniens, ut quamuis per cõtritionem amicitiam recuperet, tamen poenas soluat, vel hic spontaneas, vel in purgatorio inflictas: nam etiã hoc in seculari vsu comprobatur, qui enim alteri iniuriam intulit, licet de iniuria veniam petat, amicitiam reconciliet, tamen remanet damni debitor ratione iustitiæ. Et de hoc in veteri testamento apertissimum testimonium est. 2. Reg. 12. Vbi cum Dauid poenitentia ductus dixisset ad Nathan, peccavi domino: Respondit Propheta, Dominus quoque transtulit peccatum tuum, veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur, id est in penam flagitij. Sic num. 14. oranti Moyfi, ut dimitteret populo idolatriæ scelus, respondit dominus, Dimissi iuxta verbum tuum: attramen omnes, qui tentauerunt me, non videbunt terram, pro qua iuravi patribus eorum. Igitur concludendum ex his, quod effectus 7 contritionis est remissio peccati quo ad totam culpam. quoniam potest esse conuersio mentis in Deum, & in detestationem peccati tam vehemens, quod perfectè remissionem peccati homo consequatur, non solum quantum ad purgationem culpæ, sed etiã quantum ad remissionem totius poenæ. ita D. Thom. lib. 4. contra Gentes. c. 72. & in 4. sen. dist. 17. q. 2. art. 3. ad secundam q. gl. in c. mensuram, de poen. dist. 1. in c. Deus qui. de poen. & remiss. in extra. 1. de poen. Verum & si habuerit 6 homo tam perfectam contritionem, 7 teneatur tamen confiteri, tum quia contritio vera non est, nisi propositum confitendi habeat annexum, tum propter incertitudinem, tum ut humilitas exerceatur, & ut satisfaciatur Ecclesiæ, quæ scandalizata est. de poen. dist. 1. iudicet. & ad cautelam. dist. 50. presbyteros. 34. q. 2. in le-

ctum. glo. in c. sicut primi. de poen. dist. 1. & in summa ead. d. vers. sunt enim] tum etiam, ut adimpleat præceptum de confessione datum. D. Thom. in 4. vbi supra, ad primum. Si tamen non confitetur, non redeunt peccata commissa. D. Thom. in 4. sen. lib. 4. dist. 14. artic. 4. Cum ergo sit tam vtilis, hæc contritio, postu- 7 lemusa Deo, ut illam nobis concedat. 7 Hæc est enim quæ tanquã fortissima machina conterit totam congeriem peccatorum, quæ quasi murus separat Deum à peccatore. Itè dirumpit laqueos, & cathenas diaboli. Vnde Psal. 122. queus contritus est, & nos liberati sumus. Item destruit carcerem infernalem, quem dæmones parauerant peccatori, & eneruat vires diaboli. Quod significatum est in Sãpso, qui postquam creuerant capilli eius, viribus resumptis concussit duas columnas, & domus corruit, ita quod ipse cum philisteis mortuus est. Per Sãpsone intellige peccatorum poenitentem, per capillos dona Spiritus sancti, per contritionem vite, restitui. Per duas columnas, duas concupiscentias, scilicet concupiscentiam carnis, & concupiscentiam vitæ, vel concupiscentiam malum perpetrãdi, & negligentiam boni operandi, talis poenitens interficit se, id est veterem hominem, quem exiit, domum infernalem sibi paratam subuertit. Philisteos, id est dæmones occidit, quia potestas eorum in tali poenitente extinguitur, & vires ad nocendum ei de cætero eneruantur. Hæc est contritio, iuxta Psal. quæ conterit brachium peccatoris, & maligni, id est diaboli. Ista reparat muros Hierusalem, quos destruxerat Nabuzadar. vnde Psal. 50. Benigne fac in bona voluntate tua, id est contritione à te sole gratis data, vel danda Syon, id est animæ, ut sequatur, & sic ædificentur muri Hierusalem, id est per ipsam contritionem. Hæc est, quæ parit prolem boni operis. Vnde Gen. dictum est, in dolore paries, & breuiter mundat animam à reatu culpæ, liberat à poena gehennæ, ab horrenda dæmonum societate, & à vilissima peccati seruitute, restituit bona spiritualia, quæ homo amiserat per peccatum, Societatem, id est spiritualem communionem bonorum Ecclesiæ, quæ dicit, Particeps ego sum omnium timentium te, de filio iræ filium gratiæ reddit, de filio diaboli filium Regis altissimi, & per consequens efficit hæredem Dei, cohæredem autem Christi.]

S V M M A R I V M.

- 1 Confessio qualis lege nature, tum in lege scripta, & tandem in lege noua.
- 2 Confessio sacramentalis, vbi, quando, & à quo instituta.
- 3 Confessio necessaria ex Christi institutione;

Com-

- 4 Confessorem peccatorum cognitionem habere oportet.
- 5 Præcepta Ecclesiæ, an diuina dicantur, & lex diuina propriè quæ.
- 6 Papa licet quo ad sacramenta, & fidei articulos propriè non dispenset, & num. 8. bene tamen improprie interpretando. num. 9. & 10.
- 7 Papa an destruere possit statuta cõciliij, vel Apostolorum.
- 11 Necessarium duplex absolutè, & ex suppositione.
- 12 Intellectus ad text. in c. omnis. de poen. & remiss.
- 13 Aetas, quæ ad confessionem idonea, num. ad communionem.
- 14 In voto simplici, vel solemnij, quæ aetas requiritur.
- 15 Aetas in ordinibus sacris, quæ necessaria.
- 16 Pubertas in matrimonio, & annus. 25. in administratione bonorum requiritur.
- 17 Sacramentum poenitentia: quare ad infideles non pertineat.
- 18 Infideles in duplici sunt discrimine. Saraceni vnde dicti, & Iudæi quomodo à paganis distinguuntur.
- 19 Infideles, quibus ligentur.
- 20 Ad confessionem semel in anno faciendam, an teneatur Papa, qui quemcumque confessorè eligit. nu. seq.
- 22 Princeps leges obseruare, quæ ratione teneatur, & cur dicatur legibus solutus. num. 24.
- 23 Papa, quomodo, & quare possit in confessione cum causa dispensare.
- 25 Papa in commutandis, vel corrigendis legibus sui prædecessoris cur excusatione utatur.
- 26 Princeps nec de plenitudine potestatis contra initum contractum cum subdito venire potest.
- 27 Hermaphroditus, quare confiteri teneatur.
- 28 Constitutio poenalis, quo casu extendenda.
- 29 Aetas eadem in confessione requiritur, quæ in confirmatione, & extrema unctione, num. 30.
- 31 Vnctio extrema pueris rationis vsu non habentibus, cur non danda.
- 32 Fidelis vnusquisque confiteri tenetur.

De necessitate confessionis.
Cap. VIII.

Iuxta Aristotelis doctrinam 2. Poster. 20. prius querendum est, an res sit, quàm quid sit. Et quia in mortalibus idem est rem esse necessariam, vel commodam, alioquin superflua esset. Ideo primo queritur de necessitate confessionis, quæ de eius quiditate. Et quia queritio hæc, an omnes teneantur ad confessionem, pendet ex altera: Quo scilicet iure introducta sit. ideo pro maiori eius intelligentia notanda sunt hæc. Et primo, quod confessio 1 aliter erat necessaria in lege nature, aliter in lege Moysi, aliter in lege noua. In lege enim nature confessio erat tum necessaria mentalis apud Deum, & hæc consistebat in peccati cognitione: sufficiebat enim apud Deum interior

cognitio peccati. Vnde de hoc Adam vituperatur, quia peccatum suum coram Domino nõ recognouit. In lege vero scripta, quæ umbrærat, & figura legis nouæ, caput exterior confessio quodammodo esse, non quidem vocalis, & distincta: quæ tunc non tenebantur homines ad confessionem specialè, & distinctam: [nam lege etangelica datæ sunt clauces regni cœlorum sacerdotibus, quibus sacramentaliter peccata remitteret:] sed tum ad generalem, & indistinctam, dum pro diuersis peccatis diuersa offererentur sacrificia, propter quæ significabatur, illa peccata quotidie committi à populo, pro quorum expiatione preces à sacerdote effundebantur. [Et hæc confessio fiebat de peccatis tantum publicis, nõ autem occultis, quoniam esset contra legem naturaliter seipsum diffamare: erat etiam alia confessio generalis omnium peccatorum, quæ fiebat per sacerdotem nomine totius populi dicentem, peccauimus cum patribus nostris, iniustitiam egimus, iniquitatem fecimus. Leuit. cap. 6.] Sed in noua lege explicitè facienda est singulorum confessio, specialis, & distincta, ita tradit. D. Thom. in 4. sentent. dist. 17. q. 3. art. 2. ad j. & 2. Sotus, dist. 17. q. 1. art. 2. ad 1.

Secundo noto, [quod dixerunt aliqui, ut refert Glossator, de poen. dist. 5.] quod fuerit instituta in Paradiso, statim post peccatum, dicente domino ad Adam: Vbi es? Ideo enim queritio, ut ipso confitente peccatum, daretur forma alijs in posterum confitendi. Verum qui sic dicunt, falluntur: nam in illa interrogatione a Deo facta, esto Deus ab Adam confessionem suorum peccatorum exigeret, non tam cõfessionem hanc sacramentalè, quæ ad aures sacerdotis fit exigebat, cum nec tunc sacramentalis cõfessio instituta esset, nec sacramentum poenitentia: nec exigebat Deus, ut illi peccatores sua peccata alicui sacerdoti cõfiterentur, nec secretà exigebat confessionem, sed publicam, & ipsi Deo, & non sacerdoti agenda, nec ut omnia sua peccata faterentur exegit, sed illa particularia, quæ Deus publicè punire intèdebat, & ideo nõ de confessione sacramentali locus ille accipiendus est, sed de iudiciali, quam reus in iudicio facere tenetur, à iudice requisitus, & interrogatus, maximè cum præcessit infamia de crimine, super quo interrogatur, aut factum ipsum contra patratore clamat. Deus ergo volens iudicibus formam condemnandi reos tradere, ut neminem nisi conuictum, vel in iudicio cõf. suum condemnaret, volensque Adam pro suo delicto condemnare, prius cõfessionem exegit. Alij vero dixerunt quod Iacobus Apostolus primus instituit, dum dixit: Confitemini alterutrum peccata vestra. Sed isti salua pace falluntur, tum quia si to-

B

ta

ta Ecclesia sacramentum aliquod instituere non potest, multo minus vnus homo quamcumque sanctus. Quare ita intelligendus est locus ille secundum Bedam, vt Iacobus infirmos admonuerit, vt accersitis presbyteris confiteantur, vt subinde ipsi orent pro ipsis. Dicens ergo, confitemini, non se insinuat authorem legis, sed id admonet, quod Christus instituit: ac si dixisset, Non satis est hominem Deo confiteri: vt Dauid, inquiens, Dixi confitebor iniustitiam meam Domino, sed homini etiam propter Deum. Itaque alterutrum non id sonat, quod vnusquisque promissum vnicuique puta laicus laico, sed alterutrum, idem est quod inter vos, id est homines hominibus, oues pastoribus subiecti praelatis, praterquam quod etiam sacerdotes sacerdotibus inuicem confiteantur, Sot. dist. 18. q. 1. artic. 1. Alij vero dixerunt confessionem sacramentalem fuisse institutam a quadam vniuersalis Ecclesie traditione in Concilio Lateranensi: Hec fuit opinio glossae in summa dist. 5. de poen. & Abbatis in c. omnis, de poen. & remiss. sed nec haec opinio vera est. Nam Ecclesia non potest materiam, aut formam sacramenti alicuius mutare, aut variare: multo ergo minus potest sacramentum aliquod nouum instituere. Et si ceremoniae, & modus hoc sacramentum administrandi, scilicet genuflexio, capitis detectio, & cetera, sint ex consuetudine, & more Ecclesiae, ita Concil. Colon. de confess. §. sed hic iam & omnes catholici Doctores. Restat ergo, quod catholica conclusio est, atque ita definitum extat aduersus haereticos in Concilio Constantiensi, atque in Trid. sess. 6. c. 14. confessionem exteriori, qua omnium mortalium peccatorum secretum sacerdoti fit, necessariam esse ex Christi institutione. D. Thom. in 3. parte su. q. 84. art. 5. & q. 65. art. 4. Nauar. in prin. de poen. dist. 5. Hec probantur. Io. c. 20. accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, & Matt. c. 16. Tibi dabo claves regni caelorum, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Etenim si a Christo receperunt potestatem remittere peccata, ab eos sunt constituti iudices ad ea remittenda, consequitur lumine quodam naturali non posse hoc exercitium exerceri per eos absque cognitione peccatorum. Ignorabit sane sacerdos, debeat ne remittere peccata an retinere, nisi eadem ei fuerit manifestata. Ita haec conclusio probat D. Thom. lib. contra Gent. cap. 72. Sotus in 4. sent. dist. 18. quaest. 1. artic. 1. Concil. Triden. sessio. 14. cap. 5. praeterea conclusio haec probatur per text. in cap. omnis, extra de poen. & remiss. vbi verbum illud confiteri teneatur, quae admodum notat Sotus, praepositorum est. Etenim in illo ecclesiastico statuto duo sunt consideranda, praepositorum confitendi, &

hoc est de iure diuino, & determinatio temporis semel in anno, & hoc est de iure humano. Quod si quis arguat nullum esse discrimen inter diuinum, & ecclesiasticum praepositorum: Nam cum ecclesia nulla praepositorum faciat, nisi per potestatem sibi diuinitus concessam, sua etiam praepositorum diuina sunt iuxta illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit: Nam negatur consequentia. Deus enim pariter & regibus dedit potestatem condendi leges. Prouer. 8. per me reges regnant, & legum conditores iuxta decernunt: & nihilominus regiae leges humanae sunt. Lex autem diuina est, quam Deus per se immediate condidit. Sotus, qui supra, quarta concl.

Hinc inferitur, quod ecclesia, Papa, aut concilium super substantiam praepositorum confessionis, vt quisquam nunquam confiteri teneatur, dispensare nequaquam potest: tum quia praepositorum confessionis est diuinum, & inferior super leges superioris dispensare nequit: tum, quia non est vt cuncte de iure diuino, sed pertinet ad sacramentum. Et in iure diuino quo ad articulos fidei, & sacramenta Papa dispensare nequit, Dom. Thom. in 4. sent. dist. 27. quaest. 3. art. 3. ad 2. & quodlibet 4. artic. 3. & in dubio 5. 19. est etiam text. & gl. in c. sicut. dist. 15.

Vbi inferitur, quod ecclesia, Papa, aut concilium, quod intellige circa articulos fidei, alias possit, glo. in cap. vbi periculum, in ver. Concilio, de elect. lib. 6. Ad idem text. in c. sunt quidam. 25. q. 1. Vbi non potest Rom. Pontifex contra statuta Apostolorum, & multo magis Domini sacire, quod intellige de dispensatione proprie sumpta, & quatenus illa statuta ius naturale, vel diuinum referunt. Ad idem text. in cap. literas. ver. dispensare. de resti. spolia. glossa in cap. proposuit. ver. supra ius. de conce. praeben. vbi glossa ponit casus, in quibus Papa potest, vel non potest dispensare: Non enim potest dispensare, ne aliquis sine baptismo, vel confessione saluetur, ita Fely. in cap. 1. nu. 33. de constit. Sotus dist. 18. q. 1. art. 5. Imo tenere contrarium, esset haeresis, vt notat Caieta, super D. Thom. lib. contra Genti. cap. 72.

Aduertendum, potest tamen dispensare dispensatione improprie sumpta pro interpretatione: cum solus ipse possit circa articulos fidei interpretari, & sacramenta. 1. q. 1. c. quoties. extra de baptis. cap. maiores. cap. per venerabile. qui filij sint legit. & ita intelligitur dictum Canonistarum, dum dicunt, posse Papam dispensare cum causa in iure diuino. Abb. in cap. non est, extra de voto. Habet tamen potestatem declarandi ius diuinum, dispensandi vero nulla ei competit facultas, nec aliqua causa id pati potest. D. Thom. in quodlibet 4. artic. 13. Couar. de pact. 2. cap. 9. nu. 4. Sed modo non est praesentis temporis hoc disputare,

suis

suis proprius locus est in materia voti.

Tertio noto, quod necessarium, & secundum D. Thom. 3. par. q. 84. art. 5. dicitur dupliciter. Primo modo absolute, secundo modo ex suppositione. Absolute quidem necessarium est ad salutem illud, sine quo nullus salutem consequi potest, sicut sacramentum baptismi, per quod aliquis in Christo renascitur, & cibus, sine quo vita humana sustentari non potest. D. Thom. 3. par. q. 65. art. 4. Ex suppositione autem de iure diuino est necessarium sacramentum poenitentiae non omnibus, sed peccato mortali subiacentibus, est, & etiam text. in c. omnis. de poenit. & remiss. ver. omnia. quod de venialibus intelligi non potest: quia nullus venialia omnia confiteri potest, ergo necessario decretalis illa est intelligenda de mortalibus quibus etiam si mortalia quis non haberet, teneretur tamen ad praepositorum ecclesiae implendum, vt se sacerdoti representet, & se ostendat absque conscientia peccati mortalis esse, & hoc ei pro confessione affirmatur, ita D. Thom. in senten. dist. 17. q. 3. art. 1. ad 3. q. ad 3.

Quarto, cum necessitas confessionis sit eo tempore, quoniam quis ad annos discretionis peruenerit, iuxta text. in c. omnis, ideo videndum est, quod annus, siue aetas discretionis, secundum Hostien. habet tres gradus. Primus quo ad confessionem, & dicitur, quando est doli capax. in d. ca. omnis. quod quidem coeter contingit in septimo anno, non. glo. in c. 1. de delic. puer. Sed aduerte, quod respectu confessionis bene obseruatur, haec opinio, sed non respectu communionis, vt notat ibi Panor. in d. cap. omnis, nu. 9. & bene dicit, quia non qualibet discretio, quae sufficiens est ad confitendum, est sufficiens ad communicandum, sed exigitur discretio deuota, & reuerentialis, quae terminari debet ex parentum iudicio, quod si dubitarent, debent consulere confessorum pueri, ita Caieta. in sum. in ver. communicatio. Non tamen est expectanda aetas quatuordecim annorum, ita Caieta. in sum. 3. par. q. 80. ar. 9. vbi ait, id puellis vt plurimum contingere in decimo anno. Sicut etiam refert Ioseph in Flor. sent. tom. 1. questio. secunda, de suscipien. Euchar. art. 8. Imo ante decimum annum possit viuacissimus puer idoneus esse. Sotus in 4. 5. dist. 12. q. 7. art. 9. in fine.

Secundus est quo ad votum, vel matrimonium impuberis, & tunc non solum debet habere usum rationis, qui regulariter est in septimo anno, sed etiam debet habere aetatem, quae est proprie pubertatis, vt valeat votum personale simplex. Sylu. in ver. religio. 1. q. 15. quae quidem aetas proprie pubertatis in masculo est in anno 10. cum dimidio, & in foemina in anno nono cum dimidio, secundum glo. not. in l. 1. ff. de noua. Fracus in c. si pater, nu. 17. de testam.

lib. 6. quamuis possit a parentibus, aut tutoribus irritari usque ad annos pubertatis. Sotus de iure iuran. lib. 7. q. 3. arti. 2. Quo autem ad votum solenne, de quo loquitur text. in c. vnico. de voto. lib. 6. quod fit per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatus requiritur aetas annorum 16. expletorum, sicut habetur Per Conc. Triden. sess. 23. c. 15. Si vero votum sit solemne per sacri ordinis susceptionem, tunc nullus det ordinari ante annum 22. ad subdiaconatum, ad Diaconatum ante annum 23. ad presbyteratum, ante 25. aetatis suae annum, vt habetur in Conc. Triden. sess. 23. c. 12. & si promoti fuerint, vt ipso iure suspensi, & si susceptum ordinem exercuerint, irregularitate contrahunt a solo Sum. Pontifice dispensanda, iuxta Pij Secundi constitutionem vsu receptam, quae incipit, Cum ex sacrorum. ita habetur in constit. Neapol. de sacram. ordi. c. 19. si vero non exercuerint, possunt in foro conscientiae dispensari, si tamen interim legitimam aetatem attigerint, quauis quo ad religiosos possunt prelati circa tales dispensare, & hoc vigore suorum privilegiorum, & praepositorum Sixti Quarti & aliorum Romanorum Pontificum: si tamen prius (vt dixi) legitimam aetatem attigerint. Ita Caieta. Neapo. in lib. 4. cap. 11. 12. Quod vero ad matrimonium requiritur etiam pubertas, c. rux. de spolia. Tertius est gradus quo administranda bona, & tunc annus discretionis requiritur in anno 25. ita D. Ant. de Burr. nu. 3. & Abb. nu. 9. in cap. omnis de poen. & remiss. [Multa alia possent notari circa gradus aetatis, sed breuitati studendo remitto me ad additiones Afflicti in prooem. consuet. Neapo. in ver. per quod. vers. Quid importent.]

Quinto praemitto, quod cum nemo sit particeps sacramentorum, nisi sit Christo incorporatus, quae quidem incorporatio fit per baptismum, iuxta text. in c. veniens, extra de presby. baptis. Hinc sequitur quod sacramentum poenitentiae non pertinet ad infideles, d. c. omnis. in prin. [nec iure diuino, nec humano: pbatur, quia vel tenentur ea confiteri antequam baptizentur, vel post. Non primum, quia baptismus est ianua omnium sacramentorum. c. veniens. de presby. baptis. & poenitentia est secunda tabula post nauis fragum, c. secunda de poenit. dist. 1. & nulli sacerdoti data est potestas iurisdictionis super infideles in foro poenitentiali, igitur in eis antequam baptizentur, absolutio sacramentalis locum habere non potest. Sed nec potest dici secundum, quod post baptismum teneantur confiteri peccata, quae tempore infidelitatis commiserunt: nam illa omnia in baptismo totaliter remittuntur quo ad culpam, & poenam, ac si commissa non essent. c. tres super de poen. dist. 1. c. non ex quo. de consec. dist. 4. Et

B 2

vt

vt ait Ambr. Baptismalis gratia non requirit gemitum, neque planctum, nec vllam exteriorem satisfactionē, nec cōfessionem. c. sine pœnitentia. de consec. dist. 4. c. aliquando. §. econtra, de pœni. dist. 1. Si dicās, ad minus si infidelis ponit obicē tpe quo baptizatur, peccata priora illi non remittuntur. Sed in eo permanent post baptismum, & ita tenebitur postea confiteri. Rñ q̄ & si baptismus in casu non remittat peccata tpe, quo suscipitur, remittet tñ ea postea, iuxta cōem sententiam quando fictio recesserit: nam superueniente cōrrectione gratiam baptismalem consequitur, quam propter obicē malæ voluntatis prius non fuerat consecutus, ita text. in cap. tunc valere. de consec. dist. 4. Sotus dist. 18. q. 1. art. 3. Medin. c. 38 de confess. q. 26. vers. Respondeo. † Infideles vero in duplici sunt differentia, nam aliqui dicuntur Saraceni, qui nec vetus, nec nouū testamentū recipiunt, sed varios Deos, idest demones adorant, & colunt, sacrificādo accēfōigne, victimas interficiendo, & alia quæ ponuntur per tex. in l. pen. C. de paga. quæ omnia eis nobis degēribus interducūt. vt ibi. Et dicūtur Saraceni à Sara vxore Abrahæ, à qua ipsi voluerūt nominari, priusquā ab Agar ancilla Abrahæ, de qua eorū fuit origo, vt not. 22. q. 7. c. cauere. Alij etiam dicuntur infideles, idest Iudæi, qui à paganis distinguuntur. dist. 50. cap. qui vero. Isti vetus testamentū sequuntur, & ad literam legem Moysacam obseruāt. vnde quia veteri testamento inhærent, dicuntur iudaizare, quod Christiani facere non debent. c. 1. §. vngitur. de sac. vnēt. & tales Iudæi sūt magis odiosi, & peiores alijs infidelibus reputātur. c. nonne. 4. quæst. 1. Isti omnes ab ecclesia alieni sūt, & cōstitutionibus ecclesiasticis ideo nō arctantur, quia sūt extra ecclesiæ iurisdictionem, & nihil ad nos pertinent de ijs qui fortis sunt iudicare. 1. q. 1. multi. c. gaudeamus. de diuor. † Quod intellige verū in sacramentis, & in censuris ecclesiasticis, & in pœnis spiritualibus, quæ animā respiciunt, vt depositio, & degradatio. iux. Aobarē in c. quarēt. de verb. signif. nō autē in pœnis corporalibus, & pecuniarijs, in quibus etiā fideles ligantur. glo. notab. quæ ita declarat. in c. sepē. in glo. fin. 28. q. 1. extra. de rapt. c. in archiepiscopatu. c. post miserabilē. vide Socin. confi. 70. volum. 2. vbi inquit ligari legib. & statutis loci, quibus habitāt.] His sic statibus respondebimus vnica cōclusionē ad quæstionē de necessitate confessionis sacramentalis, videlicet.

20 Omnis † vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, ad confessionem tenetur iure diuino, supposito peccato mortali post baptismum, sed ex præcepto iuris positū semel in anno, etiam si in

peccatum mortale non incidit. Hæc conclusio probatur per D. Thom. lib. 4. sent. dist. 18. art. 1. in Opusc. & in 3. par. q. 84. art. 5. Nam qui omne dicit, nihil excludit. Hinc, dicitur, sum. Pontificem teneri ad cōfessionem in omnibus illis casibus, in quibus ea iurē diuino est instituta, & præcepta: [Imò grauius peccarent legem diuinam non seruando, quam alij inferiores, quia quo gradus altior, eo casus grauior. de pœnit. dist. 2. principiū. 40. dist. homo. facit tex. in c. nulli fas. 25. q. 1. vbi grauiora delicta facit sublimitas peccantiū. Et Christus legem suā specialiter suo Vicario cōmisit, vt eā seruaret, & per alios seruari faceret, pro cuius obseruantia sibi vsque ad sanguinis effusionē pugnandū est, vt ait decretū Urbani Papæ. Et quamuis videbatur dicendū oppositū, quia cōfessio, vt sit valida, oportet vt sacerdos super ipsum confitentē habeat potestatem iurisdictionis. cū ergo hanc nullus habeat super Papā, quia ipse est caput omnium, & ipsum nulli cōst at nisi Deo esse subiectū. cap. aliorum. 9. q. 3. c. si Papa. dist. 40. & omnes alijs ipsi subijciuntur. ego tamen respōdeo, secundū S. Tho. in 4. sent. dist. 17. q. 3. art. 1. c. 2. & Medin. c. de cōfess. q. 27. quōd nullus homo in terris habet potestatem iurisdictionis coactiuam super ipsum Papam: habet tamen absolutiuam, præsupposita eius spontanea voluntate, & submissio-

21 ne, qua alicui sacerdoti se submittit. † Potest enim sibi eligere confessorem, quemcunque voluerit: nam & in cōtentiosa iurisdictione hoc receptum est. 1. 1. q. 4. mandatis. 2. q. 7. nos si incompetenter multo fortius in voluntaria potest se submittere cuilibet sacerdoti. glo. & Docto. in c. sane. de offic. deleg. quia quo ad hoc vnusquisque sacerdos catholicus tenet locū Dei viuētis, & loco Dei potest absoluere pœnitentē. 1. q. 3. absit. de pœnit. dist. 1. inter hæc hircum. 1. vnde in foro pœnitentiā Papa factus est minor, & confessor maior. Hostien. in sū. de pœnitent. & remiss. nu. 15. Thom. in 4. sent. dist. 17. q. 3. c. 2. Asten. de confess. tit. 10. art. 2. in fin.] Rursus etsi minime teneatur semel in anno cōfiteri, iuxta præceptū humana cōstitutionis, in d. c. ois. ex vi in quā eoactiuā; quippe qui nō cogitur cōfiteri, sed bene tenet rēpore statuto in d. decretali, ex vi ipsius canonis directiuā. 25. q. 1. iustitiā. vbi sic dicitur: Iustitiā, ac rationis ordo suadet, vt qui à superioribus desiderat mādara sua seruari, prædecel foris sui mādara custodiat. probat. in l. digna

22 vox. de legi. c. iustū. dist. 9. Ratio † enim naturalis dicit principē debere seruare legem, quā ipse tulerit c. cū omnes. de const. & ita intelligitur quod dicitur, principē solutum esse legibus, quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat, sed

sed quo ad vim directiuam, & ex quadā æquitate princeps subijcitur legi propria voluntate, secundum dictum sapientis: Patere legem, quā ipse tuleris. Improperantur enim à Domino, qui dicunt, & non faciunt, & qui alijs imponunt onera importabilia, & ipsi nec digito volunt mouere. Matth. 23. Vnde quo ad Dei iudicium non est solutus Rom. Pontifex legibus confessionis quo ad vim directiuam, & peccat non confitendo. Fely. in c. 1. num. 31. de consti. nisi

23 † rationalis subesset causa: tunc enim sicut dispensare potest in tempore cum aliqua singulari persōna, ita et cum seipso. Ponit exemplum Sotus dist. 18. q. 1. art. 5. Vt si eremita esset ab humano consortio longe semotus sanctitate clarus, posset dispensare summus Pontifex, vt non nisi in biennio, vel triennio, vel trienio semel confiteretur; & ratio est, quia temporis determinatio est de iure positio ecclesiastica. Quare aduertant animarū curam habentes, vt ijs legibus vtant, quas subditis denunciant. Vt secundum Ambrosium actio congruat nomini, & nomen actioni, ne sit nomen inane, & crimen immane; honor sublimis, & vita declinuis. Nam teste Bernardo, monstruosa res est gradus summus, & infirmus animus, sedes prima, & vita ima, lingua magniloqua, & manus

24 ociosa, sermo multus, & fructus nullus. † Est et Princeps solutus legibus, quia potest ex causa legem commutare, vel in ea dispensare pro loco, & tpe. ita D. Tho. 1. 2. q. 96. artic. 1. Dec. in c. sanē. lo. secundō, de offic. deleg. nu. 30. Couar. in c. alma mater. par. 1. nu. 50. de senten. ex com.

25 lib. 6. † Et ratio est, quia in ijs, quæ sunt de iure positio, Princeps, seu Papa dicitur solutus legibus, cum ipse sit supra ius. c. proposuit. de præb. ff. c. tex. in §. si. Insti. de iure natur. Hinc glo. in l. delegati. ff. de pœnit. inquit q̄ in Principe est pro ratione voluntas, vnde potest nō solum legem commutare, vel in ea dispensare, sed etiam corrigere, quamuis non cōueniat vt illud de facili faciat; & sine causa, cum variatio maximē in personis ecclesiasticis reprobetur. clem. 1. de renū. Inde fit, q̄ derogandō iuri positio sine cā peccat, vt Abbas dicit in c. quæ in ecclesiarum. de const. & idem in cap. de multa. de præben. Hinc est quōd Papa sepe numero vitur excusatione, & timet ne reprehendatur, c. non debet. de consang. & affn. cap. nihil. de author. & vsu palli. Et quando vult reuocare constitutionem sui prædecessoris, semper allegat causam, quia licet reuocatio sine cā valeat, tamen peccaret. glo. si. in c. sententiam.

26 25. q. 9. † Sed iuri naturali Princeps subijcitur. Hinc ex contractu inito cum subdito obligatur. c. 1. de probat. vbi Abb. post Antō. de Butr. Bal. in l. pen. C. de don. inter vir. & vxō. & ratio est, quia obligatio, qua Princeps astringit est de

iure naturali, quæ immutabilis est, & à Principe tolli non potest. §. sed naturalia. Insti. de iure natur. Quod adeo procedit, vt nec de plenitudine potestatis possit Princeps contrahere, secundum Paul. de Castr. in l. digna vox. de legi. alias sequeretur quōd nullus inueniretur qui contrahere vellet cum Principe, & sic hominum priuaretur cōsortio, quod esset valde graue. l. hi qui. C. de apost. Roman. confi. 352. Dec. in c. 1. num. 22. de pactis.]

Secundo inferitur, q̄ etiam heretici, proditus

27 † tenetur confiteri, qui non est masculus, neque foemina. tex. in d. c. omnis. D. Anto. de Butr. ibi: nam & si communiter in materia pœnali, vt est hæc, (quia transgrediens hoc præceptum viuēs arceri debet ab ecclesiæ ingressu, & moriens priuari ecclesiastica sepultura) non comprehendantur sub simplicib. mixta, vt no. in l. 2. & ibi Bar. ff. de verb. oblig. tamen hoc fallit cum odium pœnæ sit rationale, instigās ad finem animæ, vt est ibi in d. c. omnis. nam per confessionem fit reconciliatio cum Deo, quā interdum in viris pijs, & cum deuotione hoc sacramentum sumentibus conscientia pax, ac serenitas cum vehemēti spiritus consolatio ne consequi solet, vt habetur per Concil. Trid. sess. 14. c. 3. igitur quia fauorabilis est omnino animæ finis, est præferendus cuique corporali pœnæ. c. cum infirmitas. extra de pœn. & remissa. D. Ant. de Butr. in d. c. omnis. nu. 19. hinc Abbas singulariter notat in ca. ex tenore. qui filij sint legi. nu. 6. & inquit, non tradas obliuioni, q̄

28 constitutio. † pœnalis, etsi debeat restringi: c. odia. de reg. iur. lib. 6. tamen quando per illam euitantur animarum pericula, debet extendi, & largo modo interpretari, in simili no. gl. in c. sciant cuncti. de elect. lib. 6. in verbo alios.

Tertio inferitur, quōd omnis, qui est in ætate discreta, tenetur ad confessionem. [siue pauper, vel dives; laicus, vel mulier, nobilis, vel ignobilis, iuuenis, vel senex, in dignitate constitutus, vel priuatus.] Discretionem † autem videtur habere puer ille, qui inter bonū, & malum discernit: scit enim malum esse, innocentem interficere, aliena inuadere: bonum verò esse esurienti panem porrigere, ecclesiam adire, ita Nauar. c. 21. in Manua. nu. 33. & hoc communiter videtur esse in anno 7. vt no. glo. in c. 1. de delict. puer. quia etiam & antē potest peccare, vt rectē notat Sylu. in ver. confessio. 2. quæstio. 5. & in verbo religio. 2. q. 5. vt legitur de puero illo quinque annorum bla phemante, sicut habetur in Spec. exempl. distinctio. 1. capitu. 55. Verum quō ad censuras, neminem cogit ecclesia ad confitendum, nisi habeat annum 12. vel 14. Sotus distinct. 18. quæstio. 1. articu. 3. in fin. [Quæ licet nouerit antē etiam posse peccare, vt d. capiteu. 1. de delict. puer.

dece. nitur. nam a seprem annis vbi desijt infan-
 fauria. & incipit pueritia peccare possunt qua-
 uis i illis peccata carnalia non attribuuntur, nisi
 ab annis 14. etsi hæc ætas quandoq; anticipet.
 c. puberes. c. de illis. c. a nobis. de despo. impub.
 Vnde recitat glo. ex dialogo Greg. in sum. 20.
 q. 1. de quodam imprægnante suam matrem
 in nono anno. Abb. in c. 1. de delict. puer. Et de
 Salomone inquit Bal. in c. ex transmissa. col. 2.
 de transl. præla. quod habuit filium in 11. anno.
 rament ecclesia suis præceptis, & censuris non
 vult ante 12. vel 14. cogere, sed relinquit eos
 sub diuino iure. Et nota q; hæc ætas eadem
 discretionis. quæ requiritur in confessione, re-
 quiritur etiam in Sacramento confirmationis
 & extremæ vnctiois: Nam confirmationem
 habet in vsu ecclesia, vt non illa exhibeat, an-
 tequam puer aliqua rationis luce fungatur. Nō
 tamen opus est expectare ætatem 12. annorū,
 vt dicebat gl. in c. vt ieiunij. de consec. dist. 5.
 sed satis est, vt annum septimum attingat: nam
 fat est, vt id intelligat pueri: quod in illis fit, cu-
 ius postea sint memores. Haud tamen negligē-
 tia censenda est, si vsque ad 12. vel 14. annum
 res differatur. Est tamen culpabilis negligentia
 sacramentum hoc vltra illam ætatē procrastina-
 re: Ordo enim legitimus est, ne Eucharistia
 ante confirmationem recipiatur. Sed post bap-
 tismum debet sequi confirmatio, deinde Eu-
 charistia. Pœnitentiã vero necessaria est pro-
 pter peccatum. Si tñ pueris statim baptizatis
 daretur confirmatio, verum esset Sacramen-
 tum. Imo ante vsu rationis illud dandum est,
 si statim essent morituri: quia licet nō profint
 ad pugnam, iux. tex. in c. 2. de consec. dist. 5. pro-
 fuit tamen ad augmentum gloriæ. Sotus in 4.
 sen. dist. 12. q. 1. art. 10. Extrema t̄ quoq; vnctio
 non est danda pueris non habentibus vsu ra-
 tionis; quia non indigent remedio contra pec-
 cata, cum nondum peccauerint; neq; contra
 tentationes, quas tempore mortis non patiun-
 tur, bene tamē erit administranda pueris, qui
 annos discretionis attigerunt, quamuis nō sint
 eucharistiæ capaces, vt inquit Ioseph in Flor.
 Theol. de extr. vnct. art. 4. ibi, pueri.]

32 Quarto, quisquis fidelis t̄ est, tenetur confi-
 teri: quia iuxta dictum Apolto. de his, qui fo-
 ris sunt, nihil ad nos. Qui autem suscipit sacra-
 menta, fidelis præsumitur. Dom. Anto. de Bur.
 in d. c. omnis.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessionis sacramentalis descriptio.
- 2 Confessio per interpretem, an fieri possit.
- 3 Confessio inter cetera requisita debet esse festina.
- 4 Confessionis, & communionis præceptum ex diuino tem-
 poris determinatio est ex humano iure.

- 5 Confessio anni tempus habet. Communio arctata in Pa-
 schate.
- 6 Confitendi mos in Quadragesima fructuosus, & salu-
 tarius.
- 7 Curati eos, qui in Quadragesimis confessi, vel non fue-
 rint, prælato in matriculū cur tradere debeant.
- 8 Meretrici præceptum confessionis, vel communionis in
 Quadragesimis non adimplentes, cur excommunica-
 tiones synodales non comprehendant.
- 9 Iudex videns, aut suspiciens excommunicationem non
 medicinalem, ab illa desistere, vel illam tollere etiã
 durante contumacia potest.
- 10 Confessionis tempus semel in anno est subsidiarium.
- 11 Confessio alia in voto, alia in re, & quando teneamur
 ad confessionem ex voto.
- 12 Contritionis maior necessitas quam confessionis.
- 13 Baptismus quare in adulto differatur.
- 14 Religiosi præter vota, & confessionem, & communionē
 non obligantur nisi ad ea, quæ ceteri homines.
- 15 Religiosi simplices quoties quaque parte anni sclebra
 ne ex officio saltem debeant.
- 16 Monachus nigrus ex regula diui Benedicti indicta est
 confessio semel in hebdomadā, & quare, & an sub pec-
 cato. num. 17. & 22.
- 18 Peccatum ad contrituendum, duo requiruntur, &
 quæ.
- 19 Pœna graues quæ, & comestio panis, & aquæ non est
 grauis.
- 20 Pœnam tripliciter considerari, secundum Caiet.
- 21 Clausula, ipso facto, non excludit sententiã declara-
 toriam.

De Confessionis diffinitione, & quan-
do ad eam quis teneatur. Cap. IX.

Confessio sacramentalis variè à va-
 rijs describitur, sed communiter
 sic describi solet. Confessio t̄ sa-
 cramentalis est secreta delinquē-
 tis accusatio suorum commissio-
 rum delictorum coram sacerdote iurisdictionem
 in eum habente sp̄e veniæ consequendæ?
 & dicitur confessio sacramentalis ea, quæ fit
 in foro animæ secreto, & dicitur secreta ad ex-
 cludendam confessionē ḡnralem. quæ fit in pu-
 blico. Hæc. nō est sacramentalis, licet in ea
 sic confitens consequi possit remissionē venia-
 lium peccatorum. Dicitur accusatio, cōtra ex-
 eufantes, vel laudantes se exemplo pharisei. Di-
 citur suorum peccatorum, quia non debet esse
 accusatio alienorum. Dicitur coram sacerdo-
 te, quia non per nunciū, vel epistolam, sed in
 presentia sacerdotis fieri debet. Per interpre-
 tem t̄ aut potest quis confiteri, quando habue-
 rit confessorē ignorantem linguam suam. Di-
 citur iurisdictionē in eum habente, quia oportet
 confiteri sacerdoti, & non nisi proprio, qui
 duplex

duplex est, vel ex iurisdictione ordinaria, vt pa-
 rochialis sacerdos, Episcopus, vel Papa, vel ex
 iurisdictione delegata ab aliquo istorū trium.
 Dicitur sp̄e veniæ quia si alio fine fit ad cōsul-
 tandum, vel ad leuitatem, aut lasciuia, non est
 illa cōfessio, nec illud peccatum dictum est in
 confessione, vt inquit Sylu. in ver. confessio. r.
 nu. 1. quia si fit causa consilij dicitur consulta-
 tio: At si ex lasciuia, vel leuitate, est dissolutio;
 si vero ad aliquem in alium finem, dicitur ma-
 lignario. Hæc autem confessio; quō tempore
 sit necessaria, sciendum est pro intelligētia hu-
 ius quærit primū q; [inter t̄ cetera ad cōfes-
 sionem requisita, requiritur vt sit festina. Vn-
 de Eccl. 5. habetur. Ne tardes conuerti ad Do-
 minum, & ne differas. de die in diem. Subito n.
 venit ira illius; & in tempore vindictæ disper-
 det te, & hoc propter horæ mortis incertitudi-
 nem. Vnde ei qui multa congregauerat, & diu-
 tem se censebat, dictum est, stulte hac nocte
 repetent animam a te, quæ ergo congregasti,
 cuius erunt? Tum etiam propter peccatorū ac-
 cumulationem. Quare Greg. peccatum, quod
 per penitentiam non diluitur, suo pondere ad
 aliud trahit. Tum propter finalē periculosam
 conuersionem. Vix enim aut nunquam potest
 homo in ægritudine conteri, quin nec de pec-
 catis cogitare: sufficit. n. diei malitia sua ex in-
 firmitate proueniens, ideo cum ægritudine op-
 primeris, vix aliud cogitare potes quā sentis, &
 illic rapit intentio mentis; vbi est vis doloris.
 Vnde Aug. in c. si. de pœn. dist. 7. Morbus virget,
 pœna terret: Filij, quos illicite dilexit, vxor, &
 mundus ad eū se vocet. Tum pp̄ Dei obliuio-
 nē, & clamoris non exauditiōē. Vñ Aug. Hac
 anima diuersione percutit peccator, vt moriēs
 obliuiscat sui, qui dū viuet oblitus est Dei: &
 in Prouer. 20. dicitur: Qui obrurat aurē suā de cla-
 more pauperis. i. Christi denudati pendētis in
 cruce, & clamantis penitentia agite, clamabit
 scilicet tpe infirmitatis, & in die iudicij, & nō
 exaudiet. tñ in c. ois. extra de pœn. & remi. vbi
 ab Inno. ponit q; cōfiteri t̄ non tenet nisi se-
 mel in anno: im̄ in illa decretali nō est nisi de-
 terminatio temporis, & interpretatio diuipræ-
 cepti; nam cum in euangelio non sit determi-
 natum expressum tempus confessionis, illa de-
 terminatio est commissa ecclesiæ. Igitur præ-
 ceptum confessionis est de iure diuino, sed de-
 terminatio temporis est de iure humano sacra-
 mentū Eucharistiæ est de iure diuino, nisi mā-
 ducaueritis, &c. sed tps cōicandi semel in pa-
 schate est de iure humano, sic Sabbata sancti-
 fices est de iure diuino, sed colere festū san-
 ctorū Petri, & Pauli, est de iure humano. Sot.
 in 4. sen. dist. 17. q. 1. art. 1. in 4. concl.

Rursum notandum est, quod etsi Innocen-
 tius III. in d. c. omnis, limitasse videatur præce-

ptum t̄ communionis ad paschale tempus, nō
 tamen præceptum confessionis ad id tempus
 restrinxit, sed tantum confiteri semel in anno.
 Quo circa quocunq; die totius anni homo cō-
 fiteatur præceptum implet; vnde qui confite-
 tur mense Iunij, vsque ad alterum annum eodē
 die amplius non tenetur confiteri: modo
 tempore sumendæ Eucharistiæ, si quod morta-
 le crimen commiserit post confessionem, il-
 lud confiteatur. Sed præceptum communionis
 oīno adimpleri debet tēpore paschatis, quod
 intelligit a dominica palmarum vsq; ad octa-
 uam dominicæ resurrectionis, nisi iustam ob-
 cam, & de consilio sacerdotis id in aliud tēpus
 differre oportuerit, vt haberit in syno. Neap.
 c. 15. de sacramento Eucharistiæ. Igitur duo præ-
 cepta separatim continentur in c. omnis. præ-
 ceptum de semel in anno confitendo, ad nullū
 certum tempus restrictum: præceptum cōmu-
 nionis ad tempus certum limitatum. Cou. in c.
 alma mater. 1. par. §. 1. nu. 7. de sen. excom. lib.
 6. Quamuis t̄ iam in vniuersa ecclesia cum in-
 genti animarum fructu obseruatur mos ille sa-
 lutaris confitendi sacro illo, & maximē acce-
 prabili tempore Quadragesimæ: quem morē
 sancta syno. Triden. sess. 14. c. 5. in fin. maximē
 probat, & amplectitur tanquam piū, & mē-
 ritō retinendum. [t̄ Vnde & curatis imponit-
 ur necessitas tradendi prælatis in matriculis
 eorum eos, qui in quadragesimis vniūscuiusq;
 anni fuerint aut non fuerint confessi, quos præ-
 lati scientes in suis diocesis non esse confes-
 sos illo anno, eos non solum pœna pecuniaria
 puniunt, sed etiam excommunicatione feriūt,
 vt inquit Ioan. Medin. c. de confes. quæst. 14. de
 confess. semel in anno agen. Sed an tales excō-
 municationes synodales comprehendant me-
 retrices, quæ nec præceptum confessionis, nec
 communionis adimpleuerunt. Respondit Al-
 fonfus, vir quidem peritissimus, atque expertif-
 simus in confessionibus, in suo candelabro au-
 reo de confess. nu. 60. has non concludi: tum
 quia nunquam publicantur pro excommuni-
 catis, nec ab earum participatione aliqui fu-
 giunt: tum quia non sunt dignæ laqueis legum.
 rex. in l. quæ adulterium. C. de adult. tum etiam
 & alia ratione corroborari potest, quia cū ex-
 communicatio capiat vim ex intē: one ex-
 cōicantis, & illa debet esse medicinalis, iuxta
 rex. in c. 1. de sen. excom. lib. 6. t̄ quare quando
 iudex aduertit, vel probabiliter suspicatur ex-
 communicationem non esse medicinalem, sed
 mortem animæ afferre, debet ab illa desistere,
 vt voluit Host. in c. Romana. de sen. excom. mu.
 lib. 6. Imo amplius si prælatus sententiã ex-
 communicationis prolatare videt non profi-
 cere, sed afficere, discretē eam tollere potest
 etiam durante contumacia. ex quo videt illius

saluti non sic expedire, ad hoc 23. q. 5. prodest, & notat Francus in c. 1. de sent. excomm. lib. 6. quare cum videt prælatus meretricis, vt plerumque hoc præceptum confessionis, & communiõnis non adimplere, imò per plures annos illud frangere, videtur non habuisse intentionem illas includendi. Præterea præmittendum est, quod licet laudabile sit, vt qui sæpius cadit sæpius confiteatur, c. septies, & c. seq. de pœn. dist. 3. & periculosum sit confessionem differre; tamen quare Fabianus Papa, de consecr. dist. 2. & c. si non frequentius, instituit saltem confessionem ter in anno, si tamen illam non facit, arbitrata est synodus Laterana non peccare: & illam debere saltem facere semel in anno, & sic, vt notat Do. Anto. de Burr. ibi illud tempus appositum à d. c. est subsidiarium. Nouissimè sciendum est, duplicem esse confessionem, tamen alia est in voto, id est, proposito cõfiteendi, & alia in re, actualis, quæ actualem potest quis ex præcepto ecclesiæ vsq; ad annum per se loquendo differre, licet per accidens illicitum sit, vt per D. Thom. quodlibet. 1. art. 11. quod tamen quando sit, infra patebit. His sic stantibus quo tempore quis cõfiteri teneatur rñdetur, & primo circa votum cõfiteendi. Cum votum, & propositum cõfiteendi sit annexum cõtritioni, tunc aliquis tenetur ad hoc propositum, quando ad cõtritionem tenetur; ad cõtritionem verò tenetur semel in anno, id est, quando est præscriptum tempus confessionis, nisi in articulo mortis naturalis, vel violentæ aut administrandi, vel suscipiendi sacramentum aliquod, secundum omnes. Sylu. in ver. cõfessio. 1. q. 2. vers. primus. dist. 18. q. 1. art. 4. vers. ergo quarta conclusio. Naua. c. 1. nu. 3. sed circa confessionem actualem, nõ cum homo primum peccat, cõfiteri tenetur, nisi semel in anno, ita tex. in c. omnis. de pœn. & remis. D. Tho. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 4. Probatur hæc conclusio, primo quia maior est necessitas cõtritionis, quàm confessionis, magisq; periculum eius negligentia imminet. Nam sine confessione dum non est copia, potest quis per solam cõtritionem saluari, & tamen confessio sine cõtritione vera, vel æstimata nihil prodest: ad cõtritionem autem nemo tenetur, nisi quado est præscriptum tempus confessionis, id est, semel in anno; nisi singularis necessitas urgeat: ergo multo magis hoc procedit in confessione. Baptismus præterea est maioris est necessitatis, quàm hoc sacramentum, & tamen nõ tenetur homo statim baptizari, si adultus est, sed differre eum oportet, tum ad ecclesiæ cautelam: nam vt Ioan. 1. 4. legitur, non est omni spiritui credendum: tum vt instruat de fide, quæ profusus est: tum etiam differre pertinet ad reuerentiam sacramenti, vt statutis temporibus, nempe paschatis, & pentecostes, deuotius, &

reuerentius sacramentum suscipiatur. Sotus in 4. senten. dist. 5. q. vnic. art. 3. secunda conclusio. Quæ conclusio vt nullus ad confessionem teneatur, nisi semel in anno, ampliatur etiam in sacerdote, aut religioso, contra D. Bonauen. dist. 17. q. 2. ar. 2. qui assererat religiosos statim teneri ad cõfiteendum: quia totum tempus eis debet esse poenitentiae: sed hoc nihil est, non enim tenentur religiosi ad alia, quàm alij homines, nisi ad ea, quæ se voto obligauerunt, sic D. Th. in 4. sen. dist. 17. q. 3. art. 1. ad 4. Sylu. in verbo confessio. 1. q. 2. & hoc intellige stando iuri diuino, vel communi ecclesiastico. Nã Clemens V. particulari iure astrinxit monachos saltem ad cõfiteendum singulis mensibus tam in monasterio, quàm extra, vt habetur in clem. extenditur etiam ad alios religiosos, atq; moniales, ita Zab. in d. clem. q. 2. & in §. sanè. q. 3. cuius ratio est, quia tenentur religiosi propter religionis perfectionem aliquid ad pensum sanctæ institutionis adijcere. c. deniq; dist. 4. glo. in d. §. sanè. Quinimo tenentur religiosi non solum saltem semel in mense cõfiteri, sed etiam communicare. d. §. sanè. Concil. Trident. sess. 25. c. 10. de regu. Nauar. c. 2. r. nu. 59. Non tamen tenentur celebrare, sed satisfaciunt (modo nullam habeant curam & nec ex obedientia ad id teneantur) si celebrent saltem ter, aut quater in anno in diebus, in quibus laici communiter consueuerunt, vt per D. Thom. 3. par. q. 82. art. 10. qui quidem dies secundum Sotum dist. 13. q. 1. art. 10. intelliguntur de festo Nariuitatis, paschatis, & pentecostes. c. & si non frequentius de consecra. dist. 2. etiam si non habeant curam animarum. Nam tunc tam crebro debent celebrare, vt muneri suo satisfaciunt, sed de hoc infra in tertio præcepto decalogi. 16 c. 6. Imò cum teneantur monachi nigri suis particularibus constitutionibus cõfiteri semel in hebdomada, vt habetur in declaratorio regulæ sanctissimi Patris nostri Benedicti. capi. 46. Vbi dicitur quod contrafacientes comedat in terra in pane, & aqua, dicentes suam culpam in capitulo; videntur etiam teneri ipsi religiosi sacerdotes singulis saltem diebus dominicis communicare: tum quia tenentur aliquid præter alios seculares sacerdotes ad pensum adijcere. gl. in d. §. sanè. tum etiam auctoritate Concilij Trident. sess. 23. c. 14. Nam si ibi iubet episcopis, vt curent suos sacerdotes celebrare saltim diebus dominicis, ergo multo magis præciperet prælatis regularibus, animaduertant igitur prælati subditorum negligentias. patet etiam quia tempore sanctissimi Patris nostri Benedicti hoc seruabatur; fiebat enim communio, & per consequens cõfessio singulis dominicis. Quapropter sumopere laudare si communio fieret singulis dominicis diebus, & solemnibus, cum altari monachi ministrauerint; iuxta Concil. Trident. sess. 23. cap. 13. Sed dubia restant explicanda; & primum, An tenentur nostri monachi cõfiteri singulis hebdomadis sub peccato mortali. Præterea an contrafacientes teneantur poenas impositas, & taxatas ab ipsis patribus ipse subire. Rursum, an teneantur sub peccato mortali cõfiteri de venialibus. Circa primū breuiter dicimus quod nõ nam quamuis religiosi suis particularibus statutis auctoritate Papæ cõfirmatis ad singulares ceremonias possint obligari etiam sub mortali, vt inquit Sot. dist. 18. q. 1. artic. 3. ver. de monachis. tamen cum duo repugnant ad cõfiteendum peccatū mortale, pœna grauis, & verba præceptiua, vt inquit Couar. in reg. peccatum par. 1. §. 5. nu. 3. & 4. & colligitur ex verbis, Sylu. in verbo, præceptum. circa. fin. cum neutrum horū sit in præsentis quæstione; ergo non erit peccatū mortale. Non primū: quia comes nas graues: ille enim sunt, pœna mortis, vel mutilationis, vel amissionis omnium bonorū, verberum, vel carceris. Syl. in ver. præceptum. & in verb. religio. 7. q. 14. item sub virtute sanctæ obedientiæ sub obestatione diuini iudicij, sub pœna excõicationis sicut latè examina bimus infra in 1. præcepto decalogi. de hære. c. 3. & in 4. præcepto. c. 4. Nec etiam secundū adest, cum verba quibus præcipitur confessio, nõ sint præceptiua, sed cõmunia, vt est hoc verbum Panorm. in c. nam concupiscentiam. de cõfite. Circa secundum, Caiet. 1. 2. q. 186. artic. 1. inquit quod tripliciter poena considerari potest. Quandoque non taxata, sed taxanda, ac imponenda à prælato. & ad talem non obligantur contrauenientes, nisi realiter imponatur. Quandoque vero poena est taxata, sed imponenda à prælato, & ad huiusmodi etiam non tenentur nisi imposita sit. Quandoque vero poena taxata inuenitur, & imposita, verbi gratia, qui semel non cõfessus fuerit in hebdomada; comedat in pane, & aqua, vel qui fregerit silentium, luat eandem poenam, & tunc vult Caiet quod ad huiusmodi poenitentias teneantur contrauenientes, etiam si nullus prælatus imponat. Sed salua pace tanti viri, contrarium videtur verius, vt inquit Sylu. in ver. hæresis. 1. q. 8. ver. & hæc valent. Vbi asserit, quod etiam si imponatur clausula ipso facto: tamen requiritur sententia declaratoria, per quam declaratur fuisse commissum, id propter quod veniebat imponenda illa poena, alias poena illa effectum, & executionem non habet, ita Alex. in l. si quis maior. C. de transact. per tex. in c. cū secundum. de hæret. lib. 6. c. 1. de homic. lib. 6. vbi Francus. nu. 216. & c. felicis. §. nullus de pœnis. eod. lib. t igitur

cum in casu nostro ordinationes nostre velint, quod dicat suam culpam in capitulo, colligitur et dicta poena esse taxata, sed imponenda, & per consequens ad illam non obligari nisi imponatur. Restat modo tertium dubium, propter quod explicandum constituamus aliud capitulum.

S V M M A R I V M.

- 1 Religiosi neque etiam laici, quibus venialia cõfiteri non teneantur, amplia. 5. modis. numero 4. 5. 6.
- 2 Canonem communem non mutat, sed tempus abbreviat. §. sane. de stat. monac.
- 3 Ecclesia sicut sacramentum instituere nequit, ita nec formam, nec materiam mutare.
- 4 Venialibus tantum obnoxius, an in paschate Eucharistiam absque præuia confessione petere possit.
- 5 Mentendo in venialibus, an & quando peccetur. & num. seq.
- 6 Religiosus venialia cõfiteri singulis mensibus minime tenetur sed sacerdoti se præsentare.
- 7 Confessio venialium multa bona parit.
- 8 Venialia cõfiteendi casus necessarius quibus.
- 9 Cõfiteri quomodo debeat dubitans, an veniale sit an mortale.
- 10 Cõfiteri mortalia quæ non fecit, an alicui liceat.
- 11 Sacerdotes, & alij in generali confessione omnia peccata se commississe, cõfitentur cum aliqua sint, quæ non fecerint, an mentiantur.

Religiosi, an teneantur cõfiteri venialia. Cap. X.

Communis est opinio, quod religiosi non tenentur cõfiteri venialia, secundum glo. in c. omnis. de pœnit. & remis. tum quia sacramentum poenitentiae est secunda tabula post naufragium de pœnit. dist. 1. c. 2. peccatum veniale non est naufragium: non enim frangit innocentiae nauim, & per consequens nõ separatur à Deo. ergo ad illa fideles non tenentur Rursum per d. c. omnis. non obligantur nisi illi, qui habent peccata mortalia, quod patet ex hoc, quia dicit quod cõfiteantur oia peccata, quod de venialibus intelligi non potest: quia nullus omnia cõfiteri potest. D. Tho. in 4. senten. dist. 17. q. 3. ad tertiam quæst. vers. ad 3. Præterea patet ex pœna subiuncta, quæ est ingressu ecclesiæ, & morientes ecclesiastica sepultura arcere: esset enim implicatissimū vinculum explorandi omnia venialia, idq; sub tam acri censura. Item, cum ecclesia instituerit multa alia id genus remedia, vt aquam lustralem, episcopi benedictionem, &c. indicium est quod neminè voluerit ad venialium confessionem coerceri.

ceri præterea neq; obligantur particulari iuri ipsius clementinæ. Nam decretum ꝑ illud. ꝑ sa ne de statu monacho. nullatenus communem canonem mutat, sed solum tempus abbreviat, ut quo modo oēs tenentur fideles singulis annis confiteri, si habent peccata mortalia, ita monachi teneantur singulis mensibus. Ita interpretatur tex. illum Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 3. art. 3. sic etiam tenet Syl. in verb. confessio. 3. q. 13. Na. rar. in Manuali. c. 2. nu. 34. In summa determinatio est Augustini in c. de quotidianis. de poen. dist. 3. quod pro venialibus. sufficit quotidiana oratio fidelium. Concluditur ergo ex his nullatenus personas laicas, siue ecclesiasticas teneri ad confitendū venialia. [Et ratio est, ꝑ quia ecclesia sicut sacramentum instituit non potest, ita neque formam, neq; materiam mutare: cum potestatem excellentiæ, quæ Christus sacramenta instituit, licet communicare potuerit, tamen neque Apostolis, neque vli creaturæ communicavit, sed administrationem eorum illis commisit, iux. verbū Apost. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores, idest, ministratores mysteriorum. Dei. ita Sotus in 4. sen. dist. 18. quæst. 1. art. 1. peccata autem mortalia sunt necessaria materia huius sacramenti, dicente Hieronymo, poenitentia esse secundā tabulam post naufragium. quod de veniali dici non potest, quia nō separat a Deo, non frangit innocentia nauim, & ideo non est naufragium. ergo cum de iure diuino venialia nō sint necessaria materia, non potest ecclesia vel Papa eadem facere necessariam: quia hoc esset mutare sacramentum poenitentia, de venialibus faciendo materiam poenitentia necessariam, sic Perr. de Pala. quem sequitur Sylu. in ver. confessio. 1. q. 13. Sotus in 4. dist. 8. q. 1. art. 4. vers. pari ratione. qui inquit ꝑ quamuis suis particularibus statutis autoritate summi Pontificis confirmatis religiosi ad confessiones plures teneantur, arbitratus tamen illos ad frequentiores mortalium confessiones obligari etiā sub mortali, secus de venialibus.] Quæ conclusio ꝑ ampliatur primo. [quod nec vigore statuti, quod esset in aliqua religione confiteri: verbi gratia, bis in mēse, tenentur in sine quindecim dierum confiteri venialia in genere, ut voluit Hosti. in sum. de poen. & remiss. num. 8. Supplem. in ver. confessio. 2. ver. vtrum homo. Syl. in ver. confessio. 4. q. 13. dicendo. Nos quidē immunes a peccato mortali secundum nostrā conscientiam confitemur in multis alijs deliquisse, & petere absolutionem, sicut & de laicis inquit Sylu. tenet communis schola Doctorū. Scilicet ut in fine anni, si nullius sint conscij peccati mortalis, confiteantur in genere venia-

lia quia si hoc verum esset, quod deberent saltem confiteri venialia, esset efficax argumentum, quod illa non esset confessio, quæ est pars sacramenti: quia confessio est actus iudicialis: iudicium vero debet fieri in particulari. de illo autem qui dicit se peccatorem in genere, nullum potest fieri iudicium, ergo. ita tenet Astenf. de obiecto confes. tit. 12. ver. vtrum teneatur, in fi. Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 1. art. 3. ibi, secunda conclusio ꝑ Sed an qui solis venialibus est obnoxius, possit sine confessione sacramentum Eucharistia suscipere, & a suo prælato tempore paschatis absq; vlla præmissa confessione petere. inquit Sotus, ꝑ sic, nisi alia legitima via constet prauum esse hominem. Ego autem dicerem quod tenetur obedire præcepto ecclesie, & se præsentare sacerdoti, atque ostendere se immunem a peccato mortali, ut ad communionem admitti possit, ut nos infra, & Syl. qui supra, q. 13. Secundo ampliatur in peccatis venialibus, qui per Hostien. supra designantur per ligna, hoc est in peccatis venialibus maioribus, quæ nimis sunt inueterata, & in consuetudinem iam deducta quæ ex ipsa frequentatione mortalia reputantur, ut videretur tex. in c. tres sunt actiones. in fi. de poen. dist. 1. & Aug. in ca. vnum. dist. 25. vbi nullum peccatum est adeo veniale, quin nō fiat mortale. nam respon. secundum veriore opinionem, quod cum frequentatio venialium nō faciat peccatum mortale, sed disponat ad illud, nō dispositione necessitatis sed pronitatis, & ita proprie intelligitur tex. in d. c. tres sunt. ideo dico, quod non sit necessarium confiteri venialia, quamuis illa confiteri tutius sit.] Tertio ampliatur etiā si peccata venialia mixta essent mortalibus, iuxta glossam receptam in cap. omnis extra de poenit. & remiss. Potest enim vel illa tacere, vel quædam confiteri, & quædam tacere. Quarto ampliatur etiā si sacerdos interroget venialia: nam cum non teneatur respondere, si mentiar, tamen non peccat mortaliter, & per consequens illa confiteri non tenetur. ita Sotus de ratione regemembro. 2. q. 7. siue proposuisset illa confiteri, siue non. Nauar. cap. 2. nu. 37. quidquid dicat Caiet. 22. q. 69. art. 1. vbi dicebat, quod quando quis venialia ꝑ facit materiam confessionis, quod est quando homo proponit illa confiteri, tunc mentiendū peccat mortaliter, siue neget se nō fecisse quod fecit, siue afferat se fecisse quod non fecit, quod id est in summa in verbo, confessio. conclus. 4. explicauit. Nam respondetur quod non facit illam materiā grauem, & necessariam, sed leuem, & spontanea: tū etiā, quia cum homo negat veniale, quod fecit, iā subtrahit illud, ne sit materia confessionis.

nis. Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 4. vers. quare nunc. Quinto ampliatur & si poenitens assermet se fecisse, quod non fecit: nā cū non grauius decipiat sacerdotem, ut iudicium valde diuersum de poenitente concipiat: sequitur illū peccare venialiter cum regulariter modicum excuset a mortali; ita Sotus, qui supra, quod quidem ꝑ intelligo verum, quando quis in confessione venialia falsa cum veris misceret: quæ si confiteretur peccata solummodo venialia falsa, secus esset: non quidem ea ratione, quia est mendaciū, sed quia irreuerentiā sacramento facit. arg. tex. in cap. ostenditur. de consecr. dist. 4. nō subiiciendo materiam ad illum exercitiū sufficientem, qualis non est peccatum falsum, sed peccatum verum, sic Nauar. c. 2. nu. 37. Concludendum est igitur ꝑ religiosum non habentem mortalia nō teneri sub peccato singulis mensibus ad confitendū venialia, sed bene teneatur ad præceptum ecclesie obseruandum, ut se sacerdoti representet, & seque ostendat absq; peccati mortalis macula, & illud pro confessione ei assumabitur. D. Tho. dist. 17. q. 3. artic. 1. ad 3. quæst. Vtile tamen esset carēti mortalibus sæpe venialia confiteri, & præcipue si essent inueterata, & in consuetudinē redacta; ad hoc de poen. dist. 1. c. tres sunt aut hinc dicitur, vitasti grādia, caue ne obruaris arena. nec interest an nauis vno cōficiū cooperiatur aqua, an paulatim ea subintrāte submergatur. Nam (ut dicit Augustinus) quod facit fluctus irruēs, hoc facit sentina neglecta. Rursum ꝑ per confessionem illorū augetur gratia, pena purgatorij minuitur, propositū non peccati mortaliter renouatur, & habitus minuitur peccati mortaliter, ita Syl. in ver. confessio. 1. q. 13. Nauar. cap. 2. nu. 34. Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 1. art. 3. hinc est (inquit ibi Sotus) ꝑ viri religiosi videntes, quam sit salutare cōfiteri venialia, hæc sunt quæ quotidie confiteri solent. Est tamen ꝑ casus præter illum, de quo supra quando quis confiteretur solummodo venialia falsa, vbi illa nō cōfiteri esset peccatum mortale, videlicet ꝑ quando dubitatur a poenitente, an venialia sint, an mortalia, & dubietas de poni non posset. arg. tex. in cap. si quis. de poen. dist. 7. facit tex. in cap. per tuas. el secūdo. de simo. [& tunc debet confiteri illud sicut iacet in conscientia. & iudicio sacerdotis relinquat, vtrum sit mortale, vel veniale; sicut enim dubitat, ita dubitando, confiteri debet. Debet tamen conteri, & poenitentiam substinere, ac si esset mortale, & tunc mens asscuratur, & nullo modo veritati præiudicat. Bonauent. in 4. sent. dist. 17. par. 3. q. 2. art. 1. Quod autē Grego. dicit in c. ad eius. dist. 3. Bonarum mentium est ibi agnoscere culpam, vbi culpa non est. intelligitur secundum D. Chom. 4. dist. 2. q. 2. artic.

3. c. 1. quo ad substantiam actus: Non enim ad bonam pertinet mentem, sed ad errantem, ut actum aliquē se commississe cognoscat quem non commisit, non autem quo ad qualitatem, & conditionem actus; quia verum est, quod dicit Grego. nam iustus in actu, qui de se bonus videtur, timet ne defectus aliquis fuerit ex parte sua, idest, non sit commaculatus superbia, aut vanagloria, vnde Ioan. 9. verebar omnia opera mea Sum. confessio. tit. de confess. q. 79. Supplementum in ver. confessio. 1. §. 8. Sed ꝑ an quis licite possit confiteri peccata mortalia, quæ non fecit. Resp. peccata, quæ non secundum rem fecit tamen secundum suam voluntatem tenetur confiteri. facit tex. in c. si cui. & seq. de poenit. dist. 1. Quæ neutro modo fecit, non tenetur: quia secundum Aug. Qui humilitatis causa mentitur, mentiendo efficitur quod vitat. scilicet peccator. c. cum humilitatis. 2. q. 2. ꝑ Sed obijciatur de sacerdotibus, qui in confessione generali omnia peccata confitentur se commississe, & tamē sunt aliqua, quæ non commiserunt. Responder glo. in d. cap. cū humilitatis. cum qua concordant omnes Doctores quod illud faciunt in persona ecclesie: nullum enim vitium est, quod non reperiat in aliquo membro ecclesie. Sed quid de alijs, qui non sunt sacerdotes, & tamen confitentur se commississe omnia peccata. Resp. ibi glo. ꝑ isti neq; mentiuntur, nam cū in vno peccato multa peccata possint notari: Cū enim quis peccat mortaliter committit homicidiū, occidendo aīam suā. committit furtū, quia se subtrahit Deo. adulterium, quia recedit a Deo, & fornicatur cum diabolo: periurium, quia fidem promissam in baptismo non seruat. d. cap. cum humilitatis. in glo. Ideo quando qui confitetur vni peccato tantum mortali est obnoxius, illam confessionē generalem faciendo non mentit. At si nullū peccatū mortale haberet, potest intelligi confessio illa generalis de peccatis venialibus. Tenetur et confiteri peccata venialia quæ quisque se voto obligaret ad illa cōfiteda. Sed eiusmodi vota neuiquam consulerem, ut inquit Sotus in 4. sent. dist. 1. art. 3. Laaberentur enim scrupulosi omnes penē in desperationem: cum illa omnia confiteri sit impossibile. Sylu. in ver. confess. 1. q. 13. ver. tertio.]

SYMMARIUM.

- 1 Communicatio si succurat peccatum, & proponat confiteri, statim id debet post communicationem: non idē in confessio semel in anno nrm. seq.
- 2 Peccatum mortale obliuisci, non est peccatum, sed sufficit velle recordari.
- 3 Confessio per annum omiſſa quam primum implenda, & quare dicit obligatio, cū anni terminus trāſierit.

Confessio-

- 5 Confessionis omissionem, si sequuta est excommunicatio non absoluitur consistens ab excommunicatione.
- 6 Confessio in articulo mortis est necessaria, & partes medici curantis agrotum qua.
- 7 Mortis articulus quando dicatur ratione confessionis.
- 8 Confessio, cui defuturus est confessor, necessaria, & quare.
- 9 Confessio, dictante conscientia voto impellente, & in susceptione Eucharistia necessaria, & quando deponere teneatur conscientiam.
- 10 Caiet. & Pan. opinio de semel confessione facienda, periculosa.

De casibus, in quibus quis non expectato anno confiteri teneatur. Cap. XI.

Pures casus diuersis in locis assignantur a Doctoribus, in quibus quis statim tenetur confiteri: quorum primus est de eo, qui iam accinctus ad communicandum & priusquam communicet, recordatur alicuius peccati nondum confessi, & ne alijs sit scandaloso, aut impedimento, & quia non habet copiam confessoris communicat proponens id statim a communione confiteri: nam etsi secundum rigorem iuris antiqui, si propositum illud consistendi non peruenit ad votum, possit absque peccato confessionem differre: tamen hodie per Conc. Trident. sess. 13. c. 7. quatenus precipit, ut qui non habens copiam Confessarii sacrum fecerit absque praesentia confessione, quam citissime possit, postea confiteatur, ut quod si Concilium interrogatum fuisset de laicis, idem de illis diffinisset. iux. gloss. in l. tale pactum. §. si. ff. de pac. Nau. c. 2. nu. 9.

2 Quod si fecus esset de eo, qui semel in anno confessus, oblitus fuerit alicuius peccati mortalis sine culpa sua in confessione. Nam non tenetur habita memoria illius peccati statim confiteri, sed suo tempore, & hoc est contra aliquos asserentes statim teneri ad confitendum, & quod nec possit expectare futuram Quadragesimam, quia exponeret se periculo obliuiscendi denuo: sed hoc nihil est; quia obliuisci peccatum mortale, non est peccatum mortale, unde iste non se exponit periculo peccati mortalis, nec tenetur laborare ne obliuiscatur, alioquin secundum Siluest. semper tenetur deferre instrumenta scribendi peccata, quod est stolidum dicere. Sed sufficit, quod velit recordari, & quod proponat confiteri, quando alia vice tenebitur. Syl. in ver. confess. l. q. 2. in fin. Sotus, dist. 18. q. 1. art. 4. 6. conclu. vers. ex his.

4 Secundus casus est de eo, qui omisit confessionem toto vno anno contra praecipuum ecclesiae; nam tenetur confiteri, & sic supple-

re omittam confessionem transacto anno, quam primum commode potest, & non expectare ad finem alterius anni: & ratio est, quia annus ab Ecclesia praefixus fuit, non ad finiendam obligationem quemadmodum dicitur praefixus ab Ecclesia in ieiunijs, vel singulis diebus ad recitandas horas Canonicas: nam qui non ieiunauit in Quadragesima, vel singulis diebus non recitauit horas Canonicas non tenetur iterum ieiunare, vel recitare: & ratio est, quia illa ieiunia, & horas, Ecclesia praecipit tanquam onus illis diebus annexum, sed tempus ab ecclesia conficendi non tam ad finiendam obligationem, quam ad dilatandam praefixum fuit: unde non finitur per lapsum ipsius, veluti qui debitor est pecuniae praefixo tempore Paschatis, illo tempore elapso nihilominus manet debitor, quousque persoluat. Sic qui non potest comparere certa die praefixa, tenetur nihilominus, quanto citius post illam comparere. l. Celsus. ff. de arb. Praeterea praecipuum confessionis sic est affirmatiuum, ut tamen negationem excludat. Est enim praecipuum illius finis, ut ultra annum nemo in inimicitia Dei permaneat; quare qui per annum remedium confessionis non adhibet, semper manet obligatus reus, quousque legem impleat. Concluditur ergo quod qui neque in Quadragesima, neque illo anno confessus est, semper manet omissionis reus: non quod quotidie nouum peccatum committat, sed quod semper maneat in primo, quousque confiteatur. Imo si adiunctiua esset excommunicationis censura, citra dubium homo ille negligens nec potest ab excommunicatione donec confiteatur absolui. & ita vniuersalis habet Ecclesiae usus. Sot. in 4. sen. dist. 18. q. 1. art. 4. circa finem. Nauar. c. 2. l. nu. 45. Frat. Bar. Theolo. a Medina, lib. de instruct. Confessarii, in declaratione tertij praecipui Ecclesiae. Franc. a Victor. q. 147.

6 Tertius casus est in articulo mortis; nam tenetur de iure diuino ad mortaliu confessionem in tali articulo, haec est communis omnium Theologorum sententia in distinctio. 17. quaestio. 3. art. 2. quaestio. 4. vbi D. Thom. Syl. in verb. confessio. l. quaestio. 2. optimus text. in cap. cum infirmitas, extra de poeniten. & remiss. vbi praecipit medicis, ut vocati ab infirmis efficaciter faciant, ut prius aduocetur medici spirituales. Qui text. ita communiter receptus est, quando constat morbum esse mortiferum, & periculosum. Imo si tunc medicus moneat parochum, vel eos, qui de infirmo curam habent, ut infirmo sacramenta praebent, & ipse omitteret dicere non quia non vult dicere, sed quia putat infirmo nociturum, non peccat. Caiet. in verbo medicus. Et quauis infirmus nolit confiteri, non propea a me dico est relinquendus. Nauar. c. 2. §. nu. 6. l. ver. 3.

Verum

7 Verum oportet considerare, quando dicitur articulus mortis ad hunc effectum, & ideo dicendum est, tunc vere dici, quoties frequenter solet mors contingere, & probabilis suspicione timeatur, quod arbitrio viri prudentis committendum est. Couar. in ca. alma mater. par. 1. §. primo, nu. 7. Huius modi videtur esse tempus praesentaneum, & instans periculum mortis, ut probabile naufragium, imminens periculum, grauis, & acuta febris, tempus item parienti quoad mulierem, quae nunquam peperit, vel experta est partus difficiles, Sotus di. 18. q. 1. art. 4. quinta conclu. Nauar. c. 2. nu. 8. Quod intellige; modo sit copia confessorij. D. Thom. dist. 9. 4. dist. 17. q. 3. art. 1. [Huic casui potest addi alius, scilicet si quis cibum aliquem, aut medicinam ob causam aliquam sumere compellitur, unde verisimiliter timeret, quod in perpetuum, seu diuturnam incidet dementia, tunc tenetur confiteri, idque iure diuino, alioquin omittens pro tunc confiteri, exponit se periculo decedendi sine confessione, & sine beneficio absolutionis, cui periculo tenetur obuiare. Medi. c. de confess. q. 14. in prin]

8 Quartus casus est de illo, qui probabiliter videtur illo anno copiam idonei confessoris habere non posse, Syl. in verbo confessio. l. q. 2. Nam tunc iure diuino tenetur ad confessionem mortaliu ratione periculi carenti confessione, quem nunquam habet, non habiturus tunc necessario. Haec itidem est omnium recepta sententia consentu in 4. sent. dist. 17. ut refert Couar. in d. c. alma mater. l. par. §. 1. quinta conclu. [Ratio clara est, quia qui pro tempore futuro ad aliquod tenetur, si verisimiliter timeret se non habiturum tempore illo oportunitatem, & ad praesens habet, tenetur praueuiri, huius exemplum sumitur in c. licet de ferijs. vbi conceditur ut die feriato, puta Dominico, aut festo homines capiant haleces, tunc aduenientes (quae genus quoddam piscium est) quia incertum est, an similis oportunitas se offerat postea.

9 Quintus casus est, quando conscientia dicitur ad id se teneri. arg. cap. si de praescrip. nisi illa deponat, si fuerit erronea. argum. cap. inquisitioni. de sent. excommu. [vbi nota in casu illum non absolute teneri ad confitendum tunc, sed ad vnum de duobus, vel ad deponendam conscientiam, vel ea stante ad confitendum. Intellige tamen, tunc licite posse conscientiam deponi, quando causam habet rationabile illam deponendi. Si quaeras quando potest ea deponere, dic quod si causa aliqua concepit, cum aliqua causa fortiore potest ea deponere. Alioquin si causas habet aequales ad habendam conscientiam praedictam, & ad ea deponendam, satius est dubitare, quam iam partem minus tuta declinare. Si vero habet conscientiam dictantem ad statim confitendum, & habet causam rationalem illam habendi,

tunc non est licitum illam deponere, & deponendo temere peccat, nam ipsa temeraria depositio non releuat illum, quo minus se periculo opus debitum remittendi exponat. Medin. c. de confess. q. 14.]

Sextus est de illo, qui pluries venit confiteri. argum. cap. magna. extra de voto. vel iuravit, aut acceptauit in poenitentia in remedium suorum peccatorum singulis quindecim diebus, vel mensibus confiteri; nam si non confitetur, cum possit, peccat mortaliter.

Septimus est de illo, qui suscepturus esset Eucharistiam, vel esset sacrum facturus, haec est omnium Theologorum sententia, & D. Thom. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 4. Gabr. de cano. missae. lect. 7. §. in c. de homine. extra de celebr. miss. Syl. in ver. confessio. l. q. 2. & in ver. Eucharistia. 3. par. 14. Et si Caietanus in sum. in verbo communico. & in 3. par. q. 80. art. 4. & ad Cor. 1. c. 11. asseueret non obligari quemquam ad confessionem sacramentalem, nisi semel in anno, & non eo tempore, quo vult sumere Eucharistiae sacramentum, modo contritus accedat. Idemque vult Panor. in c. de homine. de celebr. miss. quorum opinio periculosa est valde, maxime post Conc. Trident. cuius extat de hac re. c. 7. sess. 13. & ea. sess. can. 11. de sacr. Euchar. in hoc verbo, si quis dixerit sola fides esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum, anathema sit, & ne tamen sacramentum indignum, atque ideo in morte sumatur, statuit, & declarat sancta Synodus illos, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam si se contritos existimet, habita copia confessoris necessario praemittenda esse sacramentalem confessionem; si quis autem contrarium docere, vel pertinaciter persequeretur, seu publice disputado defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus existat. Couar. in cap. alma mater. l. par. §. 1. nu. 7. de senten. excommunic. lib. 6.

S. F. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Confessio praecedat, oportet, sumptionem Eucharistiae.
- 2 Confessio & contritio ordinaria remedia expurgandi peccata.
- 3 Confessario deficiente, & necessitate urgente, sine confessione ad Eucharistiam acceditur.
- 4 Necessitas vrgens qua sit, & sub hoc nomine, quid intelligatur.
- 5 Plebano rustico non habenti sacerdotem, an absque confessione liceat sacra facere.
- 6 Infirma non valenti nullo modo exprimere peccata, an liceat communicare.
- 7 Intellectus cap. is qui, vigesima sexta. q. 6.
- 8 Sacerdoti recordanti de mortali in introitu missae, quid agendum; Quid de eo, qui non celebrasset, si ante, meminisset.

9 Sacerdos

- 9 Sacerdotem, recolentem se excommunicatum post vel ante consecrationem, quid deceat.
- 10 Necessitate temporis urgente, Confessarium non habenti contritio licet communicare cum proposito. Quid de sacerdote iter faciente.
- 11 Pœnitenti in casibus reservatis confessorem non habenti, an communicare liceat.
- 12 Pœnitenti & casum reservatum habenti, sine copia prelati, quæ servanda, ut communicet.
- 13 Casus reservatus cum excommunicatione, an sacramenta facere impediat absque absolutione, & nunc sequens, & 15.
- 16 Excommunicatis communionem dari prohibitum de iure naturali, & divino.
- 17 Intra causa existente non confitendi proprio sacerdoti, nolenti requisiti facultatem alteri dare, an possit pœnitens sine confessione communicare.
- 18 Pœnitens habens peccata aliqua ex pluribus non committenda proprio sacerdoti, recusanti licentiam, quid agat.
- 19 Contritio in ceteris sacramentis satis est, etiam in ad ministrante, & quid de Diacono, & Subdiacono.
- 20 Mortali in culpa existens, an absque contritione possit exercere actus, qui potestatem iurisdictionis ecclesiasticam presupponunt.

De casibus, in quibus ante confessionem Eucharistia sumi potest. Cap. XII.

- D**iximus supra, illamque semper Doctorum sententiam firmavimus contra Pan. & Caiet secundum quod accedenti ad sacramentum Eucharistia, modo conficius sit peccati mortalis, non satis est privatim suam discussisse conscientiam, quemadmodum in cæteris sacramentis, sed insuper necessario requiritur, ut sacramentalis confessio præcedat, ut aperte cantat Conc. Trid. Probatur etiam autoritate Pauli: Probet autem seipsum homo. Nam cum duo sint ordinaria remedia expurgandi peccata, contritio, & confessio, nomine probationis pari ratione utrunque Apostolus comprehendit: cum in hoc Eucharistia sacramentum contineatur non solum gratia, sed & fons, & author gratia suscipiatur Christus. Probatur præterea per tex. in c. omnis. de pen. & remis. Ait quippe, Confiteatur proprio sacerdoti, suscipiens reverenter ad minus in Paschate Eucharistia sacramentum. Vbi insinuat ad Eucharistia reverentiam confessionem pertinere. Sed quia hæc est communis opinio, & contrarium velle asserere post Syn. Trid. esset hæresis. Ideo videamus, sint ne aliqui casus, in quibus ante confessionem sumi possit Eucharistia, & profecto quos reperio, ij sunt.
- 1 Et primus quem t excipit Conc. Triden. sess.

13. cano. 11. & c. 7. est, quod licet accedere ad sacramentum Eucharistia absque confessione, modo haberi non possit legitimus Confessarius, & sit in urgente necessitate, igitur duo copulatiue requiruntur secundum Concil. Trid. quod desit copia Confessarii, & sit vrgens necessitas. Copiam vero Confessarii dicitur non habere, quo ad effectum, ut possit absque confessione communicare, qui sine scandalo confiteri nequit, ut qui sine scandalo confiteri nequit, ut qui in altari inchoata iam missa recordatur peccati non confessi, vel alias non potest decenter, & absque sui nota tunc communicando abstinere, quia sufficit, & debet contenti cum proposito quamprimum confitendi, facultatem habet iure novo Concil. Trid. sess. 13 c. 11. Sot. dist. 12. q. 1. art. 4. in fin. Navar. c. 21. num. 49.

4 Necessitas t vero, quænam sit, quæ in absentia prelati aut legitimi Confessarii licitam faciat communionem absque legitima confessione, utrum sola devotio volens sacramentum sumere, aut celebrare sufficiat? Respondetur secundum Sotum, in 4. dist. 12. q. 1. art. 4. nequaquam sufficere, sed vrgentem requiri necessitatem ut expressis verbis Concilij admonetur. Loquitur ubi sunt peccata mortalia: nam venialia non sunt necessaria confessionis materia. Sylvest. verò in ver. Eucharistia. 2. q. 7. vers. ergo autem intelligit sub nomine vrgentis necessitatis omne excusans ab irreuerentia sacramenti, ut si est obligatus ad celebrandum, vel si non celebrando generaret sibi infamiam, vel admirationem, vel nuper decessit anima indigens sacrificio, probabiliter. Aut si immineret sollemnitas magna, in qua sit valde utile celebrare. Aut si tantus sit devotionis fervor in eo, qui peccavit, quod inde ex sacrificio speret magnum iuvamen contra peccatum. [Sed cum Concilium Tridentinum requirat necessariam, & vrgentem necessitatem celebrandi, ut quis possit ad celebrationem non præmissa confessione procedere: ideo illam tantum admitterem, si esset necessitas vitandi infamiam, vel scandalum, vel si esset necessitas satisfaciendi officio sibi iniuncto, si curatus est, vel etiam si necessitas esset ex præcepto superioris, quando aliqua vrgens causa celebrandi occurrit, prout magis clarè ex sequentibus licebit.]

5 Secundus casus est necessitas, quæ ex officio pendet, ut rusticus t plebanus, qui non habet sacerdotem, nisi longè distantem, nam non tenentur ire quotidie ad querendum Confessarium. Potest ergo cum contritione, maxime si esset festum, idque vno, aut forte duobus diebus, sacra facere absque confessione, non tamen pluries: sed tamen cavendum à consuetudine, & fraude: Qui enim in concubinato, aut alio

alio peccato persistit, potius debet saluti animæ consulere, quam temporali vitæ, vel honoris, & à sacris abstinere, quamdiu peccandi occasiones non amouet.

6 Tertius casus, quoniam licet communicare absque confessione, est de t infirmo, qui nec voce, nec signo, nec nutu potest in articulo mortis, quodcunque peccatum, quantumcunque veniale, exprimit, hic absolute sacramentaliter non debet, licet antequam obmutesceret, perierit confiteri, & signa contritionis ostenderit, quamvis t tex. in cap. is qui, 26. q. 6. contrarium videatur asserere, dum inquit: accipiat penitentiam, quia intelligendus est non de absolutione sacramentali, sed de absolutione excoicationis. versentit gl. quæ allegat tex. in c. a nobis, el. 2. de sentent. excomm. ita Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 5. Navar. cap. 26. num. 28. Potest tamen dari viaticum, si aliquod signum contritionis ostenderit, nisi timeretur de vomitu, & à fortiori sacramentum extremæ vntionis, & absolutio à quibuslibet censuris, ut colligitur ex Conc. Trident. sess. 14. cap. 7. in articulo mortis, si & quatenus illas incurrerit. d. ca. a nobis. Navar. qui supra. cap. 27. nu. 270. vers. 2.

8 Quartus casus est de t sacerdote, qui est in culpa mortali, nam etiam si est in introitu missæ, quando est in altari, si sit memor illius culpa, satis est, ut habeat contritionem, & propitium confitendi, ut possit inceptum perficere. D. Thom. 3. par. q. 83. art. 6. ad secundam. sed si sine scandalo possit, deberet illam ante secretam confiteri, quod videtur posse procedere in missa maiori, & ita vbi apud nos hoc exerceri. [Dixi propositum confitendi scilicet quamprimum. i. antequam die sequenti Eucharistia suscipiat vel sublata oī causa suspicionis, & infamiae: nā si subito absoluto sacrificio teneret, infamaret seipsum, quia circumstantes suspicari possent, vel ante missam, vel in missa aliquod mortale commississe.] Sed quod si illa culpa adeo illicordi inhaereat, ut possit penitere nequeat, cuius certe si memor fuisset antea, non celebrasset: tunc oīno abstinere debet, et si summum afferret scandalum. Sotus dist. 13. q. 2. ar. 6. ver. secundus effectus, t sacerdos vero si post consecrationem recolite esse excoicatum, potest peragere divina mysteria, cū proposito tū humiliter absolutionem petendi: nam tunc per inuisibile Iesum Christum absolutionem consequitur, quantum ad hunc actum, quod peragat divina mysteria: & hoc ea ratione, ne sacrificium maneat imperfectum.

7. q. 2. c. nihil vnde celebrandum, cum sit, quo ad illum actum absolutus, non efficitur irregularis. Sylvest. i. ver. Eucharistia. 2. q. 7. Quod secus dicendum ante consecrationem, nisi graue scandalum timeret. D. Tho. qui supra. ad secundum. & ratio est, quia quoniam difficultas occurrit in cele

brando, minus periculum est subeundum, maxime autem periculum est, quod sacramentum imperfectum maneat d. c. nihil. & ideo si post consecrationem recolite se esse excommunicatum, vel non ieiunum, satis est ut conerit. D. Tho. qui supra. Sotus dist. 13. q. 2. ar. 6. 3. col.

10 Quintus casus est necessitas ecclesiastici precepti, ut necessitas t communicandi in die Paschatis, & tunc aut pœnitens non habet casus reservatos aut hēt. In primo casu, quoniam casus reservatos non habet, ut si quis in die Paschatis inuenit se, vbi non habet proprii sacerdotis copiam, qui eum possit absolvere, potest per solam contritionem absque confessione suscipere Eucharistiam. gl. in d. c. de homine. extra de celeb. miss. modo propositum habeat peracta communionem, vel sacro, quamprimum confiteri, alias si non confiteretur, peccaret mortaliter. per Concil. Trid. sess. 13. cap. 7. [Hæc tamen propositio videtur falsa: quia præceptum de præmittenda confessione ante Eucharistiam est diuinum, præceptum verò de communionem in die Paschatis est duntaxat ecclesiasticum: quare primum potius, quam secundum est seruandū.] Pariter sacerdos iter faciens die festo, quo est præceptum audiendi sacrum, poterit ipse solus contritus celebrare. Sed neque hæc propositio est vera, quia hoc præceptum est Ecclesiasticum, & illud de præmittenda confessione diuinum. Aut verò pœnitens t habet casus reservatos, in quibus non est annexa excommunicatio, & tunc si non habet copiam confessoris, aut non communicare, potest fieri citra scandalum, aut cum scandalo. In primo casu potest à communionem cessare, satius enim est abstinere à communionem, etiam occurrere tempore præcepti, quam communicare, nam tunc si non potest facile haberi copia prelati, ut quæ est absens, vel facilliter haberi non potest, nullum erit peccatum non communicare, vel potest haberi, satiam minus peccatum erit transgressio præcepti audiendi missam die festo, vel communicandi in Paschate quam ad sacramentum accedere cum tali peccato, maxime quia plerumque non est legitima contritio illa, quæ citra sacramentum habetur.

12 t Sed si communicatio fieret ad evitandum graue scandalum à religioso, vel illo, qui habet casum reservatum Episcopo, vel prelato, & Episcopus vel prelatus esset absens, vel non ita de facili adiri posset, regulariter Eucharistiam sumere potest cum timore, & tremore, cum proposito, quamprimum festinandi ad superiorē: modo hæc regula prudentissimis moderaminibus sit perstricta. Et primum omnium requiritur legitima contritio, ut homo sit certus non esse in peccato, quam probabiliter ille se habere credere potest, qui ex animo detestatur peccatum

tum super omne detestabile, & proponit vitare super omne vitabile, cum proposito confitendi; Nauc. c. 2. n. 47. in fi. Secundo premiffa integra confessione apud inferiorem sacerdotem: sic enim est vsus Ecclesie, idemq; ab omnibus obseruandus, cuius consilio vtatur, pollicetur illico bona fide superioris absolutio nē procurare: hoc verò non nisi semel permitendum, nam si cui semel Eucharistia sine absoluteione superioris concessa est, id iterū permitteretur, offerretur ei ansa nunquam absoluteionē procurandi. Sotus dist. 12. q. 1. art. 4. pen. col. & dist. 18. q. 2. ar. 5. co. 17. Tertio intelligitur, vt certo sciat scandalum oriturum: Non. n. potest aliquis prohibito scādali suspicionem fingere.

13 Verum si t casus haberet annexam excommunicationem dubitatur, an quis possit sacramenta facere absque absoluteione. v. g. est sacerdos, qui occultissime occidit aliquē, & probabiliter est certū creditū, & infamatu iri, eū illud fecisse nisi celebraret; vel est excōicatus occultissime in eodē periculo infamie positus, se fecisse aliquod delictum sub tali censura vititū, si nō celebraret; vel est monialis, quæ occultissime incidit in aliquam censurā Papalem: an ante morā petendi absoluteionē possit cōicicare, qñ aliā ad id tenentur, & interesse choro, & alijs, à quibus si abstineret fama eius, & monasterij periclitaretur. t Breuiter rñdeo taliter excōicatis nullo modo licere sacrum facere, aut cōicicare antequā absoluantur, etiā si confiterentur inferiori: quia inferior neque à tunc non referuatis absoluteuere potest: cum excōicatus non sit particeps sacramentorū, quāuis faciant ad cauendum graue scandalū, & prodicionem ipsorū, vnde qui irretiti sunt culpa Pontifici referuata: quia omnes huiusmodi annexam habent excommunicationē, caueant, antequā absoluantur, cōmunicare, vel celebrare, ira Sotus dist. 12. q. 1. art. 4. col. pe. quāuis sit sibi contrarius in dist. 18. q. 2. arti. 5. col. 17. Couar. in ca. alma mater, prima par. §. 2. col. pen. & si. de sentent. excom. lib. 6. Nec obstat

15 dictum t Nauc. cap. 27. nu. 239. afferentis in huiusmodi casibus licere sacrum facere, vt in primo & secundo casu, vel cōicicare, vt in tertio. Cuius ratio est, quia lex naturalis, & diuina de defendēda sua fama præstat legi humanæ de abstinentiōe à sacro in irregularitate, quæ quidē est de iure positio, vt cōcludit Couar. in clem. si furiosus, nu. 3. de homic. nā eius dictū procedit tñ in primo casu in eo, qui post debitā contritionē, & confessionem, sed ante dispensationē, ab irregularitate cōtracta respectu homicidij iux. tex. in ca. si quis viduā §. o. dist. 1. sacrum fecerit ea ratione per eū supra allegata, quia lex naturalis t &c. Non tñ quo ad fumendam communicationem, quæ excommunicationis est proprii

habita dari iure naturali, & diuino: Naturali inquam, quia de iure naturæ est vitare criminosos, & illos, qui ab Ecclesia catholica mystico corpore sunt separati. Diuino vero, iuxta illud Matth. 8. Nolite sanctum dare canibus, ita Couar. qui supra. sentit Adria. in 4. sent. tractatu de clauibus. q. 3. quapropter neq; ad euitandum quodcunque scandalum auerem id cuique consulere: maxime cum possit potum sumere, vel excusando dicere se non bene habere, intelligendo intra se de infirmitate animæ; & sic se non posse cōicicare.

17 Sextus casus est, quando aliqua iusta t causa existeret non confitendi proprio sacerdoti ea ratione, quia versatur periculum animæ, vitæ, aut famæ ipsius poenitentis, vt potest timere sigillum confessionis à Confessario fractum iri, vel animæ, quia probabiliter timeret poenitens confessionem in anima præiudicium cessuram, vt si puella timeret nequam sacerdotem irritare, à quo postea de turpitudine sollicitaretur. t Vel si poenitens Confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquem occidisse statim sacerdos crederet suum fratrem ab illo occisum. Aut si cognatam suam, quæ filia esset Confessarij, carnaliter cognouisset, & circumstantiā cognationis exprimeret. Confessarij suā esse filiam suspicaretur, quibus casibus t si sacerdos ille curatus præsens sit, perēda est ab illo instāter facultas alteri cōfiteri per se, vel interpositā personā, quā ipse iuxta tenorē canonis, omnis de poeni. & remis. tenetur cōcedere. Neque in hoc debet esse difficultas ordinarij, t præcipue si forte aduertit, quod subditus aliquā latente causam, vel odij cōtra ipsum habet, sicut plerūque accidit, vel quia est particeps criminis, vel aliā habeat iustā causam, nisi eis bona fide cōfiteretur parochianos nequiter talem facultatē petere, vt occasione accipiāt persistendi in delictis, vel se cōtemni verisimiliter præsumāt, vel vt cōfusione erubescentiæ euitent, quæ magna pars est satisfactiois. cap. que m. poenitent. de poenit. dist. 1. vnde Augu. caueas ne verecūdiā diuidas confessionē. cap. 1. de poenitent. dist. 1. sed tunc differēda quidē est, sed nō denegada. Quod si eandē facultatē concedere renuerit, recurrendū est ad superiorē, vt ait D. Thom. dist. 17. quæst. 3. arti. 4. q. 4. ad quintū argum. & quādo superior adiri nō potest, in simili euentu subditus ille nemini debet cōfiteri, sed perinde cōfiteri, ac si nullā haberet copiam confessoris. Quare tali casu potest subditus absq; cōfessione, putasse esse contritū, Eucharistiam suscipere, quando quidē non habeat sacerdotē, cui possit cōfiteri, & ratio est, quia a deo est iurisdicōio ad absoluteūdū necessaria, vt si sacerdos absoluteuat eū, qui non est sibi subditus, absque licētia proprii

proprii Confessoris. iux. d. ca. omnis. nihil fiat Caiet. in verb. absolutio. Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 2. col. antepen. qui tribus rationibus probat hanc conclusionem contra Host. Paul. Adr. & Syl. in ver. confess. 1. dicentes, posse alteri confiteri absq; licētia proprii sacerdotis. Sed dubium est vt vtrum dum poenitens t habet plura peccata, & solum aliqua sunt, quæ periculosū est confiteri prelato, qui facultatem concedere renuit confitendi alteri, nec accessus ad superiorem patet, quid debeat tūc facere poenitēs. Respondeo qd tunc debet differre confessionē, quousq; cōmodē fieri possit integra, Caiet. in verb. confessio conclus. 10. At qñ nulla expectatur. commoditas commodē fieri posse integram, tunc potest illa confiteri, quæ sine periculo potest, quandoquidem per ipsum nō stat, quominus hora confiteatur, vnde ita glossandus est D. Tho. dist. 17. q. 3. art. 3. ad quintum arg. quod de illis peccatis, quæ confiteri non tenetur, iudicandum est, ac si non esset copia sacerdotis: quæ quidem peccata non confessa non potest in alterum annum differre, sed ita rim sublato impedimēto tenetur, habita oportunitate, confiteri, Sotus dist. 18. q. 2. art. 19. circa tertium argum. Sed an id, t quod diximus de sumenda Eucharistia, extendi debeat a susceptionem cuiuslibet sacramenti dic qñ in alijs sufficit contritio, præterquam si susceptionis esset ordinem sacrum, non propter Eucharistiam, quam illic ordinati ex more ecclesiastico suscipiūt. Sed vtrum etiam hoc extendatur ad eum qui sacramenta alijs administrat, vel actum solemnem exercet in Ecclesia veritas est, quod in talibus sufficit contritio, Syl. in verb. confessio. 1. q. 2. vers. primus. vq; secundus. Sotus in 4. sent. dist. 1. q. 5. art. 6. col. 6. Cantare vero epistolam in Ecclesia etiam publicē, ei qui non est Subdiaconus, nullū est peccatū, mos enim est sacristarum. Sotus ibi. [Sed t an possint exerceri actus, qui potestatem præsupponunt iurisdicōis Ecclesiasticam ab eo, qui est in culpa mortali absque contritione: v. g. corrigere iudicialiter delinquentē, excommunicare, suspendere, interdicere, & ab eisdē absoluteuere, vel dispensare. Respondet Medic de Confess. tract. 1. q. 6. vers. esset etiam. qd simpliciter non est necessarium de culpa mortali poenitere ad huiusmodi actus exercendū, quamuis ex suppositione necessarium sit, si velit eos digne, & meritorie exercere.]

S Y M M R I U M.

- 1 Ordinis sacerdotalis potestas duplex, consecrationis, & administrationis.
- 2 Potestas ordinis sacerdotalis, non eadem, nec eodem tēpore instituta, neque idem respiciunt.

- 3 Potestas clauium met aphoricē dicitur, quæ triplex est & ibi de vnaquaque.
- 4 Clavis ministerialis, quid differat à potestate iurisdictionis.
- 5 Papa iurisdicōio triplex secundum Doct.
- 6 Pallij vsus perpetuus in summo Pontifice, quid significet in solemnibus missarum.
- 7 Papa habet specialem iurisdictionem, quæ est multiplex, & etiam generalissimam.
- 8 Clavis ministerialis quatenus extendatur in sacerdote, & in Papa.
- 9 Clavis ministerialis duplex, potestatis, & scientiæ, & quæ.
- 10 Iurisdicōio ordinarij, delegatane qui vtantur.
- 11 Potestatem absoluendi, quicumque præest cura animarum, delegare potest.
- 12 Delegatus a Papa, quando delegare possit quando non.
- 13 Prelatus ex priuilegio absoluendi determinatos subditos subdelegare non potest, secus respectu subditorum in genere. & nu. seq.
- 15 Subdelegare num possit prelatus non approbatus ab ordinario.
- 16 Prelatus potestatem generalem absoluendi concedere non poterit, sed tantum cum occurrerit.
- 17 Industria persona septem casibus electa cognoscitur, nec in eis delegari potest. & nu. 19. & 20.
- 18 Episcopus examen sibi à Papa commissum cum clausula, in quo conscientiam tuam oneramus, & c. potest alteri committere.
- 21 Delegatus ab inferiore non potest subdelegare nisi expressum sit. Et quid de Vicario Episcopi, & Pontificis poenitentiarj & nu. 22. & 23.
- 24 Delegatus ab inferiore, quo casu possit subdelegare.
- 25 Principis delegatus, an subdelegando possit dare licentiam iterum subdelegandi.
- 26 Religiosus excommunicatus absoluteuens an, & quando incidat in excommunicationem. & quid si ignoras num, seq.
- 28 Religiosus absoluteuens ab excommunicationibus expressis in c. monachi. & in cap. cum illorum. an excommunicationem incurrat.
- 29 Presbyter secularis absoluteuens excommunicatus, an incidat in illam.
- 30 Episcopi auctoritas in excommunicationibus, & quid de contentis in bulla cænæ.
- 31 Bulla cænæ pagina est excommunicationis, & extensionis, reuocationis, & inuocationis.
- 32 Facultas concessa in foro conscientia tantum, quid operetur.
- 33 Iub. lei generalis virtute concedentis licentiam absoluendi à casibus Papa referuatis, an hæsis occultæ absolui possit.
- 34 Priuilegium regularium, quæ possunt a suis superioribus absolui à contentis in bulla cænæ, an duret.
- 35 Episcopus iusto impedimento detentum a referuatis absoluteuit, & quid de percussoribus clericorum.
- 36 Episcopus cum homicida voluntario nec ad ordines, nec

- nec ad beneficia dispensat.
- 37 Dispensandi facultas generalis excepto homicidio voluntario, & bigamia non extenditur ad irregularitatem proveniente ex homicidio iusto, vel mutilatione.
- 38 Irregularis, an sit alium generaliter ad vindictam hortans, si sequatur homicidium.
- 39 Episcopus in quo irregularitatum genere dispensare possit.
- 40 Potestas absoluendi à casibus non extenditur ad censuras, & quid si casus essent Papales, num. seq.
- 42 Episcopi an absoluant ab excommunicatione lata à canone si quis suadente.
- 43 Occultum quid dicatur, & quotuplex, & num veniat delictum ad forum contentiosum deductum, sed non probatum, num. seq.
- 45 Confessarij approbati à suo Episcopo, an egeant licentia Parochi. Et quid de monachis approbati a suo prelato.
- 46 Confessarij an absoluant non subditum a peccato reservato Episcopo consentienti licet ubi consistitur reservatum non sit.
- 47 Religiosus à crimine reservato suo monasterio, an alibi à non habente potestatem possit absolui.
- 48 Absoluens à reservatis suo Episcopo an possit non subditum à reservatis Episcopo consentientis absolvere.
- 49 Confessarij ab Episcopo approbati ipso mortuo, an in officio perdurent.
- 50 Gratia an expiret morte concedentis.
- 51 Licentia quid sit.
- 52 Episcopi electio probari debet per litteras Papae.
- 53 Gratia per Papam facta sed nondum bullata, an expiret mortuo Papa.
- 54 Gratia num probari possit per testes.
- 55 Confiteri an possit religiosus alij alterius ordinis sine licentia, Et quid si cum licentia.
- 56 Episcopi reservatio impedit potestatem religiosi à Papa impetratam.
- 57 Privilegium Papa, ut religiosi absolvere valeant omnes ad se venientes, an se extendat ad casus Episcopo reservados.
- 58 Iubilens absolvens etiam à reservatis Sedi Apostolica, an vigeat stante reservatione Episcopali.
- 59 Peccans spe venia obtinenda per gratiam post, vel ante obtentam, absolui potest. & num. 71.
- 60 Potestas absoluendi à quibusvis casibus, an ab excommunicatione absoluat lata per modum generalis sententiae ab Episcopo.
- 61 Excommunicatio per modum sententiae generalis, quibus in casibus fieri debet.
- 62 Excommunicatione à Papa, & ab Episcopo super eodem incidenti lata, papali sublata, an sit etiam Episcopalis.
- 63 Facultas Episcopi de absoluendo à reservatis, quam vim habeat.
- 64 Concessio Episcopi sua omnimoda potestatis quatenus extendatur, num. 66.
- 65 Casus Episcopo de iure, & consuetudine reservati.

- 67 Concessio Episcopalis omnimoda potestatis quibus in casibus reservados casus comprehendat. 68. & 69.
- 70 Confessario non habente potestatem absoluendi à reservatis, quid agendum tam circa reservados quam non reservados casus.
- 71 Episcopo licet sibi casus reservare. & cur & de quibus actibus, vel peccatis reservat.
- 72 Incestus à non habente usum rationis commissus non est de reservatis Episcopo.
- 73 Prelatus suis subditis varijs ex causis bis, aut ter in anno debet de alijs confessoribus providere.
- 74 Pœnitens, qui obtenta auctoritate à superiore, si fiteatur confessus est, tenebitur ne iterum auctoritatem petere.
- 75 Prelati facultas extenditur ne ad peccata committenda.
- 76 Absolutio sub modo à reservatis, an dari possit.
- 77 Prelatus ratione duce casus reservare debet.
- 78 Absolvere quibus casibus potest sacerdos à reservatis.
- 79 Remota loca quae dicantur, & num. 81. & quid sit esse in remotis.
- 80 Dispensationes, quae fiunt per Episcopos ea ratione, quia Papa est in remotis, quae.
- 82 Articulus mortis quando dicatur.
- 83 Damnatis ad mortem nec Eucharistia, neque extrema unctio datur.
- 84 Periculum mortis ab articulo, quomodo differat.
- 85 Constitutus in periculo quare privilegijs non gaudeat quibus constitutus in articulo.
- 86 Sacerdos quicunque nisi sit haereticus, vel schismaticus in articulo mortis absoluit, & quare. amplius, ut numero sequen.
- 87 Religiosi quas confessiones invito prelato ex facultate Episcopi valeant audire, & num. seq.
- 89 Laicus num confessionem, & absolutionem impedire possit.
- 90 Absolutus in mortis articulo à reservatis an ubi conualuit, debeat adire superiorem.
- 91 Impedimentum iustum quod dicatur.
- 92 Impeditus ire Romam, & absolutus à simplici sacerdote, an cessante impedimento Romam ire teneatur, num. seq.
- 94 Presumpseris, verbum, scientiam demonstrat.
- 95 Absolutio ab ignorante facta, an valeat.
- 96 In excommunicationem incidens ob absolutionem, à quo absolvatur.
- 97 Potestas quo ad usum quae sit.

De potestate confessarij. Cap. XIII.

Dinceps agendum nobis est de potestate Confessarij, cum sit illi maximè necessaria. Pro cuius intelligentia sciendū est primo, quod duplex est potestas ordinis sacerdotalis scilicet potestas consecrationis,

nis, qua quilibet sacerdos rite ordinatus potest corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi conficere; quam potestatem contulit Dominus in ultima cena, cum dixit. Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Altera potestas administrationis sacramentorum, quae est potestas spiritualis iurisdictionis in foro penitentiae, diciturque potestas clauium, quibus sacerdotes possunt aperire dignis caelum, & indigne claudere. Et haec fuit collata in die Dominicae Resurrectionis Apostolis: dū eis apparens in conclavi, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa sunt, &c. Haec duae potestates consecrationis, & clauium dicuntur ordinis Sacerdotalis, neque eadem sunt, neque simul tempore collatae apostolis: quarum vna respicit consecrationem Corporis Christi veri, altera corpus Christi mysticum, quia habes eam, potest soluere, & ligare peccatorem. Prima collata est Apostolis in cena ante Christi passionem altera post passionem. Primam confert Episcopus ordinando, cū tradens ei calicem cum vino, & aqua, pane supraposito dicit: Accipite potestatem offerendi, & conficiendi pro viuis, & mortuis. Secundam vero tradit aliquibus interpositis, ponens manum super caput eius, & dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Et de hac secunda loqui intendimus. Haec ergo dicitur potestas clauium per metaphoram. Nam sicut illud, quo aufertur obstaculum introitus in domum, dicitur esse clavis in temporalibus, sic in spiritualibus potestas, qua aufertur peccatum, quod est obstaculum introitus in regnum caelorum, dicitur esse clavis. Sorsus in 4. sent. dist. 20. q. 1. Haec autem potestas triplex est. Quaedam auctoritatis, quaedam excellentiae, quaedam ministerij, seu ministerialis. Prima est in solo Deo. Ipse enim solus est, cui conuenit peccata dimittere, iuxta illud. Esa. 43. Ego sum ipse, qui deleo iniquitates propter me. Vnde Luc. c. 5. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Potestas vero excellentiae est in solo Christo, qui peccata remittit per meritum passionis. Est & altera clavis in omnibus sacerdotibus, tanquam in eius ministris, qui eius sacramenta ministrant, quae de eius latere pendentes in cruce promanarunt. Et haec dicitur clavis ministerialis.

Præterea notandum est, quod haec clavis ministerialis datur cum ordine, & aequaliter est in omnibus sacerdotibus. Et quantum est ex se, ad omnes, & ad omnia peccata absoluenda se extendit. glo. in extra. com. 1. de sepult. vers. à iure. Sed potestas, & usus iurisdictionis non est aequaliter in omnibus sacerdotibus, sed in Petro, & successoribus eius in omnes fideles. Vnde quia hic loquimur de potestate, & iurisdictione Sū-

mi Pontificis, sciendum est quod triplex, secundum Doctores est iurisdictionis Papae. Vna generalis, & alia specialis, & alia maximè generalis, siue (vt ita dicam) generalissima. Generalis est, quam habet super omnes prelatos mundi, & eorum subditos, de foro compet. c. fi. de priuil. cap. antiqua. & per hanc potestatem cognoscit de causis praedictorum, etiam per simplicem quærelam. 9. q. 3. cap. antiquus. c. aliorum. c. cuncta. etiam ex officio. vt eccles. benefic. sine dimin. confer. c. vnico. ver. & ideo. Et secundum hanc præminet ceteris dignitate, officio, & potestate. d. c. antiquis. & c. seq. Et secundum hanc ceteri prelati vocati sunt in partem sollicitudinis. c. Ad honorē. de autho. & vsu pall. Et hinc est, vt dicit ibi text. quod solus Romanus Pontifex in missarum solemnibus pallio semper utitur, & vbique. Alij vero Pontifices non semper, quoniam illi vocati sunt in sollicitudinis partem, & non in plenitudinē potestatis quæ per pallium significatur. Secunda iurisdictionis, quae est specialis, est multiplex: vna, quam habet Papa in exemptos. cap. si Papa. de priuil. lib. 6. Alia quae habet in eos, qui sequuntur curiam, de foro compet. c. fin. de præb. in 6. c. præfati. Alia est, quam habet in eos, qui non recognoscunt superiorem, quod etiā procedit in laicis. cap. per venerabilem qui filij sint legit. Habet etiam secundū Io. de Lign. potestatem generalissimam, quae fuit transfusa in Petrum, & successores. 1. i. distin. in nouo. de transac. c. 1. At in alijs haec potestas, & usus iurisdictionis est secundum limitationem eis à Pontifice mediatē, vel immediatē data, & haec dicitur clavis ministerialis, vnde usus talis potestatis extendi non potest nisi in eum, in quem sacerdos habet potestatem iurisdictionis, per quam is, in quē usus iurisdictionis exercetur, efficitur subiectus absoluenti, extra de paroch. c. nullus. de iudic. c. at si clerici. extra de pœnit. & remiss. c. omnis. §. si quis. Et ideo Papa omnem pœnitentē a peccato potest absolui, quia in omnē Christianum iurisdictionem habet. Alius autem sacerdos duntaxat illos potest absolui, qui sunt iurisdictioni commissione Pontificis sunt subiecti. ar. 1. i. distin. qui nesciat. 1. 2. distin. c. 1. & 2. dist. 19. ita Dominus. Rursum secundum S. Tho. & Sorum in 4. sent. distin. 20. q. 1. art. 1. sciendū est, quod non vna tantum, sed duae sunt huiusmodi claves, id est, potestatis, & scientiae. Clavis vero potestatis est auctoritas ligandi, & soluendi: Clavis vero scientiae non dicitur habitus ille acquisitus, vel infusus, sed auctoritas cognoscendi. Igitur facultas illa, & potestas, quam habet sacerdos cogendi pœnitentem, vt sua peccata referat, vt eius statum, & cognitio nem agnoscat, dicitur clavis scientiae. Et illa, per quam pœnitentem vel absoluit, vel ad liquā pœ-

nitentiam obligat, vel prorsus repellit, dicitur clauis potestatis, siue iurisdictionis. Quæ quidē iurisdictionis vel est ordinaria, ¶ vel delegata. Ordinaria est ea, quā habent Episcopi, religiosorum prælati, curatus, & omnium maxime Summus Pontifex, qui quidē oēs dicitur sacerdotes. Delegata vero, quā habet religiosi oēs ab episcopo approbati cū consensu prælati text. & glo. in c. ad iudicimus. 16. q. 1. Hinc fit, vt nō oēs sacerdotes, eo q̄ sacerdotes sunt, ad id idonei reputantur: quoniā licet p̄ sacerdotale characterē potestatem, & habitualē iurisdictionē accipiant ad absoluendū, actualē tñ id est, ordinariā, vel delegatā ad id necessariā non recipiūt. Nauar. 15 in Manua. c. 4. nu. 1. Hanc ¶ autē potestatem absoluēdi quisquis in animarū regimine cōstitutus est, delegare potest: modo nō sit à iure p̄hibitus, veluti Summus Pontifex, Episcopus, prælati religiosorum, & parrochiarū præfecti, verū ¶ delegatus à Papa indistinctē potest alteri subdelegare: si ei iurisdictionis cōmissa fuerit, & nō certū ministerium Nam quādo cōmittitur certū ministeriū, vt prædicare crucē excōmunicare, vel absoluere aliquos, dispensare cū irregularibus, vel iniūgere pœnitētiā, nō licet (niſi salua legatorū Sedis Apostolicæ auctoritate) alteri demā dare quā hoc casu nō sibi iurisdictionis, sed certū ministeriū potius cōmittitur. c. fi. §. fi. de offic. deleg. notat Inno. in c. pastoralis. eo. tit.

13 Hinc ¶ infertur, q̄ prælati religiosorum habentes per priuilegiū q̄ in tali casu possint absoluere subditos, aut cū eis dispensare, nō possūt hæc alij subdelegare, si ista cōcessa sint in numero circa determinatos subditos: puta, Absoluat ille, vel iste. secus vbi hoc cōcederetur respectū subditorū in genere tā respectu culparū præteritarū, quā futurarū, & platis præsentibus, atque futuris, quā in primo casu cōmissū est nudū ministeriū, & electa est industria personæ. Quod aliter dicendū est in secūdo casu, cū industria personæ sit incognita, & ita cōsuetudo, quæ legē interpretat obseruat, vt inquit Sylu. in verſ. delegatus. q. 8. Et hæc circa delegationē à Papa. Ex his etiā redditur decisa alia quæstio, ¶ q̄ si ex priuilegio Roma, Pontificis habetur, vt prælati talis cōgregationis tā nunc, quā in futurū existentes possint omnium fidelium cōfessiones audire etiā si à locorū ordinarijs nō fuerint approbati, q̄ cum tale priuilegium nō sit circa determinatos subditos, & prælatos; possunt alijs subdelegare; & ratio ponitur per glo. solemnē, & cōmuniter receptam in c. fin. de offi. iudi. ordi. vbi omnes, qui possunt absoluere, vel dispensare, virtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut cōcessæ in perpetuū priuilegium ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alicuius ordinariæ potestatis, possunt alijs cōmittere. Hinc notat Panord. c. fi. q̄

Parochus potest committere confessionem 15 sui subditi alteri presbytero. An vero ¶ possit suas vices cōmittere alicui sacerdoti nō approbato ab ordinario. & videtur q̄ nō, tum, quia non videt fuisse mentē Summi Pōtificis velle iudicare episcop. argum. c. super eo. de offic. deleg. 12. §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco publi. Tū quā priuilegia licet ita sint interpretanda, vt aliquid operent̄ ultra ius cōmune. c. in his. de priuileg. nō sunt tñ extendēda ad alios effectus dato aliquo, quē operent̄, & ad quē sint vtilia. Panorm. in c. certificari. de sepul. Dec. in c. 1. nu. 16. de rescrip. Et cōsequēt̄ sufficit vt possint prælati per tale priuilegiū dare facultatē Cōfessario approbato ab episcopo à quibus nō poterat. Tū etiā, quā non videt Summū Pontificē velle contradicere decretis Conc. Trid. sess. 23. c. quāuis. vbi vult quod Cōfessarij sint approbati, & examinari. Sed vtrū possint ¶ prælati p̄ vna, vel pluribus vicibus absoluēdi alicui personæ sibi gratā cōcedere facultatē vigore talis priuilegij ex legitima causa? Dico q̄ nō, ita videt̄ tex. in cap. fin. de offic. ordin. vbi habet̄, eū, cui cōpetit ordinaria potestas absoluēdi aliquē in certis casibus ex priuilegio, non posse generaliter illā delegare alicui, ita vt potestatem habeat absoluēdi p̄ suo arbitrio eos, q̄ videbunt̄ ei absoluēdi. Sed tātum, q̄ potest ab soluēdi delegare in illis casibus, cum illi occurrerint, & possint exercere illū actum absoluēdi de mādato illius, ita à simili notat Nauar. de cōstit. lib. 1. cōsi. nu. 98. & sic habes ex tex. & glo. in c. fin. de offic. ordin. q̄ iurisdictionis, quā habet delegatus ex priuilegio, potest subdelegari, quā licet priuilegium nō excedat personā priuilegiatā, vt in c. sane. de priuileg. 7. q. 1. c. quā frater. & in regu. priuilegij. de regu. iur. in 6. tñ cum p̄ cōmissionē non committat̄ alteri præiudiciū, cū commissarius gerat vicē delegatis, ita q̄ ipse delegans videt̄ facere, vt in regu. qui per alium. de regul. iur. libr. 6. nō debet iubeberi, quominus possit subdelegare. & hanc opinionem sequit̄ Ioan. And. & dicit eā seruari in practica ita refert Panorm. ubi supra. Secus vero si fuisset sibi delegata nuda duntaxat potestas absoluēdi, & ita loquitur. cap. fin. §. fin. de offic. deleg. quia tūc electa videtur industria personæ.

17 Industria ¶ vero electā ex his cognosci potest, & primo, quādo aliquid ratione confidēt̄ alteri cōmittit̄, vt p̄ But. cōsi. 48. in fin. p̄bat̄ tex. in c. vlt. §. pen. de offi. deleg. Bal. cōsi. 128. Secundo, q̄ alicuius cōsciētia onerat̄, & p̄priū nomē exprimit. Alex. in l. a iudice nu. 4. & ibi Iaf. col. pen. verſ. 5. limita. C. de iudi. Hinc Bal. in l. epistola. C. de fideic. inquit, ¶ q̄ si executori fuerit impositū, vt secūdū suā cōsciētia exequatur, q̄ alterius cōsciētia committere non po-

non potest, p̄ no. in l. sicut. ff. de arbit. Idē tenet Io. And. in c. 2. verſ. adimplere. de testam. adducēs tex. in l. nulli. C. de episcop. & cleric. plenē 19 p̄ Rotam. decif. 441. Sed ¶ an dicat̄ electa industria personæ p̄ verba illa, In quo oneramus cōsciētia tuā, sed p̄priū nomen nō exprimit: Dic, q̄ nō. Hinc potest episcopus examē sibi à Papa cōmissū cū clausula, in quo cōsciētia vestra oneramus, alteri cōmittere. Fely. in c. fi. §. is autē. de offic. deleg. Nā verba illa vidēt̄ potius posita in vim monitionis, quā vt per alium dictum negotium expediri nō possit, ita consiluit Nauar. lib. 2. de offi. deleg. cōsi. 2.

20 Tertio, ¶ q̄ præstatio cōsilij requirit̄ in certo actu ad certū tēpus, vnde tūc habēs præstare cōsilij, nō possit cōmittere, quasi tūc videat̄ electa industria personæ, per no. in c. 2. de testam. in 6. Quod intelligit Lopus in c. 1. §. vbi. ne sede vac. lib. 6. q̄ statutū. priuilegium, vel cōsuetudo hoc disponit; secus vero si requisitio consilij esset perpetua, vel si esset commissā episcopo sub nomine dignitatis d. §. vbi.

Quarto tūc dē electa industria personæ, cū negotium non determinatum mandatur Fely. in c. fin. §. vlt. secundo not. de offic. deleg.

Quinto, q̄ expressio proprii nominis esset facta à parte: etenim tūc dicta expressio operatur, vt videatur electa industria personæ, ita not. in c. religiosus. §. sane. de testa. lib. 6. q̄ etiam extenditur, q̄ expressio esset facta per circumlocutionem, vt no. in c. licet ex quadā de testib. & in c. tua. de consang. & affinit.

Sexto, cum grauiā, & ardua mandant. Iaf. in l. more. nu. 67. quinto limita. de iurisd. om. iud. Dec. in l. 1. nu. 28. de offic. eius. vbi Alex. n. 6. Seprimo, q̄ de cōtrouersijs agit diffiniēdis, quæ ingenium, ac hominis peritiā respiciunt. I. inter artifices. de soluti. In his igitur casibus, in quibus electa dicitur industria personæ, non potest delegatus alteri subdelegare.

21 Sed quid dicendū ¶ de delegato nō à Papa, sed ab inferiore, veluti ab Ep̄o: An possit subdelegare, si forte infirmitate, vel alia causa esset impeditus? Resp. q̄ nō, arg. text. in l. prætor. §. si post. ff. de va. muner. Quod intellige, nisi id fuerit expressum in sua delegatione. Io. And. per c. is cui. de offic. deleg. in 6. Archid. eod. titu. cap. quāuis. Cynus in l. a iudice. C. de iudic. Bar. in l. & quia. ff. de iurisd. om. iudic. Card. Zabar. in clem. 1. q. 12. de offic. deleg. Quare vicarij Episcoporum nisi habeat̄ expressam facultatem subdelegandi, id nō possunt: Quod intellige, modo sint delegati ad vnū articulum tñ. Alias si ad vniuersitatē causarum, tūc possunt. Hinc cōsuluit ¶ Nauar. de offic. ordin. lib. 1. part. 2. cōsi. fi. q̄ Vicarius Episcopi general. facultatē absoluēdi à referuatis, quā ipse ab Ep̄o habuit, alijs subdelegare possit: & ratio est, quia

dicta facultas siue reducat̄ ad similitudinē aliarum facultatum, quæ vicarijs concedunt̄, cum eorum iurisdictionis sit ordinaria. c. Romana. in prin. & ibi glo. in ver. generaliter. de sent. excom. lib. 6. siue reducat̄ ad delegatum, cum sit facta ad vniuersitatē causarum, nō est dubium, quod possit subdelegare, iux. tex. in l. more. & ibi glo. ff. de iurisd. omn. iud. glo. in l. a iudice. C. de iudic. & ita sæpe seruatum fuit.

Sic Vicecurati, q̄ substituant̄ curatorū loco p̄ Episcopos, sit eis potestas subdelegandi, 23 ¶ Eandem facultatē pœnitentiarij Pontificis habent annexā, vt inquit Sot. in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 3. col. 9. Et ratio est, quā quāuis eorū iurisd. sit delegata, quia tñ est ad vniuersitatē causarum, cōparat̄ ordinariæ, vt notat glo. in c. cum causā. de appell. Hinc eorū officium nō expirat p̄ obitum Sum. Pontificis, ita glo. in clem. 2. §. eo tñ. de elect. Quorum autem officium in eo cōsistit, vt possint absoluere in casibus pœnitentialibus etiā arduis, & referuatis Papæ. Sed pœnitentiarij minores possunt absoluere à casibus referuatis Ep̄o, qui not. per gloss. in cap. 2. de pœnit. & remif. lib. 6. Quinimo etiā possunt absoluere à sententijs Ordinariorum, si latae sūt p̄ modū statuti, ita Zabar. in d. clem. 2. §. eo tamen tempore. q. 5. & 6.

24 Subdelegare ¶ etiā potest delegatus ab inferiore in vno articulo tātū nō autē quo ad totā causā sibi cōmissā, cum tātum hoc solus delegatus Principis possit, vt in c. sup. quæstionū. §. si vero. de offic. deleg. & in c. cū causā. de appell. & ratio quare deleg. in vno articulo, possit subdelegare, est, quā cōparat̄ p̄cōsulibus, ita glo. in ver. p̄cōsulibus. in c. Legatos. de offic. delega. sed delegatus à p̄cōsule hoc potest, vt not. in d. l. 25 à iudice ergo. Nauar. in Man. c. 27. nu. 45. ¶ An autē delegatus Principis, qualis est Inquisitor hæreticæ prauitatis, possit subdelegare dare facultatem subdelegato suo, seu Vicario, vt iterum subdeleget: communis est opinio, quod non, ita gl. sing. in d. c. super quæstionum. §. porro. ver. transfe. t. glo. in c. cum causā. verbo, delegatus. de appell. Archid. in c. quamuis, & Io. And. in c. is cui. de offic. deleg. lib. 6. Alex. in l. a iudice. C. de iudic. Animaduertat igitur vnusquisq; Potestas sibi cōmissa, quousq; se extendat, & an et ad casus referuatos. Quare re aut̄ q̄s p̄t, qui a p̄t̄is, a quibus nō p̄t̄ absoluere, an p̄ter mortale incurrat aliquā censurā, vel irregularitatē? & q̄d tali casu facere dēt Cōfessarij, sed ¶ hoc iſt. tit. de Cōf. iter. ex defectu

26 iurisd. 17. Verū ¶ religiosus, q̄ à vinculo excōmicationis à canone, vel a sententijs p̄mulgatis p̄ statuta prouincialia, vel synodalia innodatos absoluere præsumit, est iplo facto excōmunicatus, eiusq; absolutio Summi Pontifici referuata; secus autē si absoluere a sententijs hominis quia

si cōditor hoc voluiffet expreffiffet illud, argū. cap. ad audientia. de dec. ira gloff. in clem. religiofi, de priuileg. Hinc inferitur per Guliel. de Mon Laud. in dict. clem. quod si religiofus abfolueret excōmunicatos per fententiā Papæ, non effet excōmunicacionis fentētia innodatus; & ratio est, quia ille qui excommunicatū a canone, vel statuto abfoluit. cōtemnit legē, & eius authorem: is autem, qui excommunicatum ab hoīe abfoluit, cōtemnit tantum hominē. hinc mitius agitū cū ministro legis, quā cū lege Card. in clem. religiofi. q. 27. de priu.

27 Item ꝑ nec excōmunicatus effet, si hoc facit ignorātes; quia verbum præsumit, denotat dolum, & temeritatē abfoluentis, facit tex. in c. 1. de vita, & honeste cleric. Nam licet ignorātia iuris non excuset tamen, quādo ex probabili-bus coniecturis perpenditur, quod quis ignorauit, excusatur, secundū not. in c. 2. de constit. Item sicut miles armatā militiæ excusatur ab ignorātia iuris. C. de iur. & facti ignor. l. 1. ita & miles cōlestis militiæ in foro pœnitentiāli, in quo credendū est afferenti se hoc ignorasse, quia non est verisimile, vt cū mēdacio veniat ad confessionē. r. q. 7. c. fancimus. glo. in c. placuit. de pœnit. d. ff. 6. Item ꝑ nec excommunicacionē, nec peccatū incurreret religiofus, qui ab illis excommunicacionibus abfolueret, quæ a iure expressæ, vt possit abfoluere, vt in c. monachi & c. cum illorum de sent. excom. vel fuerint concessæ ex gratia sedis Apostolicæ: Habēt enim multi religiofi priuilegiū ab Apostolica sede super abfolucionibus diuersorum canonum. Si autem secularis presbyter ꝑ a dictis excommunicacionum fententijs, puta a canone, vel a statutis prouincialibus, vel synodalibus abfolueret. his exceptis, quæ in bulla Cœnæ Domini continentur, non effet vinculo excommunicacionis innodatus. Verum abfolutio nulla effet, peccaret mortaliter, tenereturque pœnitenti notum facere, iux. illud, quod dicitur in d. clem. religiofi. Archi. Flor. in summula, de aut. confess. cap. 12. par. 1. Et eo casu sufficeret pœnitenti ea solum peccata reconferri habenti autoritatē, a quibus ille alius abfolui non potuit. Sylu. in ver. confessor. 3. col. 2. Episcopus ꝑ vero ab omnibus excommunicacionibus, atque ab omnibus casibus sedi Apostolicæ referuatis occultis tantum, siue per se, siue per vicarium ad id specialiter deputandū abfoluere potest in foro conscientiæ, & imposta tamen pœnitentiā salutari delinquentes tantum, quoscunque sibi subditos in sua diocesi, vt patet ex Concil. Trident. sess. 24. c. 6. de reformat. A casibus autem in bulla Cœnæ Domini non potest abfoluere, nisi tanquā principalis in officio sanctæ Religionis in sua diocesi, & hoc ꝑ magnas obitārias, &

derogaciones cōtētas in bulla, vt Pius V. & Greg XIII. & Sixtus V. in excōicacione 20. ver. ceterū. Ibi, cuiusvis Concil. dec. Vnde qꝑ in fine cap. 6. sess. 14. dicitur, quod Episc. in hæresis crimine possint ꝑ se ipsos, nō autē per vicarios abfoluere, nō habet aplius locū ꝑ dictā bullā.

31 Et ratio est, qꝑ bulla ꝑ in Cœna Domini non solū est pagina excōicacionis, & extēsiōis sed etiā reuocacionis, & innouacionis, ꝑut ibi in calce dicit Papa. Ita notauit Cath. Neap. lib. 1. c. 25. nu. 9. & lib. 4. c. 1. Et ita fuit decifum in quibusdā Illustriff. Cardin. decifionibus, qꝑ a prædicta bulla abrogata sit potestas Episcop. non autē inquisitoribus, vt nō possint abfoluere ab hæresi in foro conscientiæ nū, quā eis Concil. Trid. sess. 24. c. fecerat. eāque conclusionē vulgo esse receptā testatur Nauar. lib. 5. de sent. excom. conf. 15. vbi etiā inquit qꝑ ꝑ verba illa, in foro conscientiæ tantū, significāt non solū forum pœnitentiāle, sed etiā forum secretū, vnde qꝑ Episcop. habet potestātē abfoluendi ab excōicacionibus, potest abfoluere etiā extra confessionē sacramentalē. Tum, qꝑ abfolutio ab excōicacione non est abfolutio sacramentalis, secundū omnes: Tū, qꝑ vicarius Episc. minorū ordinū potest excōicare & abfoluere, vt est glo. recepta in c. canonica. ver. presbyter. de sent. excom. licet nō possit abfoluere a culpa, ꝑ quā illa incurritur nisi fuerit sacerdos & id faciāt audita cōfessione sacramentali Nauar. in Manu. c. 27. nu. 41. & seq. Hinc in eo. c. n. 2751.

33 creditur nec virtute fubilei, vel bullarū cruciatarū, in quibus nō dāt specialis facultas abfoluendi ab hæresi, posse quē abfoluere ab ea etiā occulta, licet expressē dēt facultas a casibus bullæ Cœnæ: & ratio est, qꝑ cōmissio illa generalis minimē cōprehendit illā excōicacionē, cuius abfolutio verisimili cōiectura minimē in specie cōmississet. c. in generali. de reg. iur. lib. 6. c. si. de offic. vica. lib. 6. argu. text. in c. frater noster. 16. q. 1. Couar. in cap. alma mater. §. 1. nu. 14. de sent. excō. lib. 6. Hinc eadē rōne infert Cath. Neap. lib. 3. cap. 2. qꝑ regulāres, ꝑ qui ꝑ sua priuilegia, vt Sixti III. & Iulij II. obtinuerūt se posse abfolui a suis superioribus ab omnibus casibus cōtētis in bulla Cœnæ Dñi. Et hoc ꝑpetuo, exceptis quatuor, aut quinque casibus; & itē qꝑ & ꝑ dictā bullā nunquā intelligat reuocatū tale priuilegiū, qꝑ hodie nō possint abfolui a casibus in bulla cōtētis. Inquit enim ipse, si priuilegiū concessum Episcop. sess. 24. c. liceat. quātū ad id, quod concernit bullam, reuocatū est per eandē bullam: ergo multo magis præfatum priuilegiū reuocatū dicit. Quod dictū licet rationibus inniti non possit, tū, quia in priuilegio Episcopis concessio. sess. 24. non est specificatum, quod per dictam bullā nunquam intelligatur reuocatū, sicut in illa regularium:

Tum

Tum ē, quia dictū priuilegiū regulariū est in fauorē religionis, vt religiofis materia subtrahatur vagadi, facit tex. in c. cum illorū de sent. excō. quæ religiofis periculosa potissimē existit. c. vt periculosa. extr. ne cleric. vel mona. c. cū singula. de præb. lib. 6. c. quanto. de offi. ord. 16. q. 1. c. monachi. & c. quidā. l. gñaliter. C. de epif. & cle. cū ex debito teneant esse in claustris, saltē administracionē nō habentes: figurantque sine illo viuere nō posse sicut pisces sine aqua. 16. q. 1. c. placuit. Tū Greg. XIII. viuz vocis oraculo (vt in scriptis vidimus) declarauit se nolle qꝑ præfati religiofi suos subditos a casibus in eadē bulla cōtētis possint abfoluere, quare cū expressē protulerit, quo ad casus in d. bulla Cœnæ Dñi tū comprehensos, vt assentire quo ad alios casus dicta priuilegia esse valida. Abfoluere tetiam pot. Episcopus a quacūqꝑ excōicacione referuata Summo Pontifici, quoscunque iusto impedimento detentos, de quibus loquitur text. in cap. quamuis. de sent. excom. Quod quidem impedimentum determinabitur iudicio boni viri, idē ipsius abfoluentis, quo minus a deat Papā, vel legatū a latere, qui ē potest abfoluere. c. ad eminentiā de sent. excommu. c. pen. de. offi. leg. Fely. in c. mulieres de sent. excom. Syl. in verbo. abfolutio. 4. nu. 4. ver. sic. quarto. Prædicti enim Doctores afferunt non solum Episcopos abfoluere posse percussores Clericorū enormiter, qui nō possunt adire Sum. Pontificem, vel legatū a latere sed ēt si alia ex causa excommunicati essent, contra Inno. Anch. & Panor. qui hoc tantum admittunt in excommunicatis ob percussorem; mō pro viribus satisfaciāt, & iurent se præsentaturos Sedi Apostolicæ sub pœna reincidentis, iux. tex. in c. eos. de sent. excommu. lib. 6. Prius ramen debet Episcopus Papam consulere, & iuxta eius responsum exequi curare, facit text. in c. mulieres. de sen. excom. nisi fuerit probabile periculum mortis, qꝑ tunc abfoluendi sunt. facit tex. in c. non dubium. eo. tit. c. si. de sepult. cum simil. Non potest autē Episcopus hodie post Concil. Trid. sess. 14. c. 7. dispensare cum homicida voluntario ad aliquos ordines, nec ad beneficia etiam simplicia quamuis cum alio possit quo ad ordines minores, & beneficia simplicia obrinenda, ac etiam curata iā obtenta retinenda, ita Dec. in ca. at si cleric. num. 16. de iudic. concordat opinionēs cōtrarias, vt refert Nauar. in Manual. c. 27. nu. 240. in fi. Vtrum vero ꝑ possit Episcopus dispensare super irregularitate contracta ex homicidio iusto cum armis, vel in pace, condemnando aliquem ad mortem, vel condemnationem iustam exequendo, vel proximū defendendo, vel occidendo bannitū. Dic qꝑ non: sic enim facit consuetudo totius orbis petēdo illam a

Papa. Nauar. extr. de homic. lib. 2. conf. 33. Qui 38 ꝑ etiā conf. 6. eo. tit. inquit, qꝑ regularis generaliter hortans amicum ad vindictam bannitorum, si litteras illas scit peruenisse ad eos, quibus scribebantur, & fuisse cām vt committerentur homicidia, quæ non fuissent cōmissa, si fociorū animos nō auxiffent litteræ illæ, effet irregularis: at si litteras nesciret ad amicum peruenisse, cui scribebantur, vel ille, aut, illi qui homicidium commisserunt essent ita dispositi, quod fecissent vindictam, etiam si litteræ ad eos non peruenissent, secus effet iux. gl. singulariter receptam in c. felicis. §. illud. de pœnis. lib. 6. At quando est irregularis debet petere dispensationem a Papa, vel sacra pœnitentiaria. An vero possit Episcopus dispensare præter homicidium voluntarium cum irregularitatibus occultis proueniēribus ex delicto. Dic, 39 qꝑ sic, vt per dictum Concil. Trid. Non autē in irregularitatibus, quæ aliunde cōtrahuntur, quia facilius deletur irregularitas proueniēs ex crimine: purgatur enim per pœnitentiā. Non sic in irregularitate proueniēte ex defectu, 26. dist. c. deinde. vel maior est irregularitas proueniens ex origine, quā ex crimine, quia prima ex natura, secunda ex accidente, sed naturalia immutari non possunt, dist. 6. c. si. §. vlt. Ita glo. no in c. 1. ver. sedis. ext. de fili. presbyt. hb. 6.

40 Rursum ꝑ sciendum est, qꝑ si quis potestātē habet abfoluendi a casibus, non potest a censuris abfoluere quia censura non est casus, sed pœna eius. nisi hāc facultatem haberet a Sum. Pontifice, quia nullus est casus filii referuatus, quin habeat censuram annexam, cuius appellatione cōtinetur suspensio, interdictum, & excommunicatio. c. quærenti. de verb. sig. Inde fit, 41 ꝑ vt bulla, quæ facultatem abfoluendi concesserit a casibus Papalibus, videtur etiam concedere facultatem a censuris Papæ referuatis. Nauar. d. c. 27. nu. 254. Hinc notandum est, qꝑ cum per Concil. Trid. sessio. 24. c. 6. deur facultas ꝑ Episcopis abfoluendi a quibuscunque casibus occultis, etiam sedi Apostolicæ referuatis per consequens abfoluere possunt ab excommunicacione lata a canone, Si quis suadente diabolo. 17. q. 4. etiam si lesio effet enormis; modo fit occulta. Occulum ꝑ dico id, quod processit in actu, ꝑ vt opponit ꝑabili, idē est cuius nō sunt legitimi testes, ēt si ab aliquibus scit, facit gl. in c. manifesta. 2. q. 1. Nō autē vt opponitur publico, vel opponit notorio. Nā id, qꝑ opponitur publico est qꝑ ab Ecclesia tolleratur, qꝑ aut aliqua tergiversatione celari pot. licet laboret infamia dē occultū, quod opponitur notorio, Sorsus de rōne regen. mēbr. 1. Si lesio enormis. effet publica, sed nescitur percutiens, ēt delictum dē occultum. Syl. in verb. correctio. q. 8. & epī abfoluere possunt.

C 4 Sed

44 Sed tunc quid homicidium a reo commissum, deductum ad forum contentiosum, sed non probatum, unde reus absoluit, dicat occultum, ita ut possit eps absolvere, atque etiam dispensare? Resp. q. sic: quia adhuc delinquens remanet occultus. Nam verba Concilii Tridentini, sess. 24. c. 6. dantis facultatem episcopo dispensandi, dummodo delictum non sit deductum in foro contentioso, intelligitur & probatum, quia verba cum effectu sunt intelligenda, c. hanc autem verba, de poenit. dist. 1. 17. q. 4. c. si quis suadente. 23. dist. Psalmista. C. communi de lega. l. 2. c. relatum, de cleric. non resid. & ita interrogatus respondit, quam quidem sententiam vidi approbatam a gravissimis viris Salmanticae, ut refert Cande. Aure. de excom. nu. 42. Vtrum tunc vero Confessarij ad audiendas confessiones ab episcopo duntaxat per examinem, seu alias quolibet approbati siue seculares, siue regulares possint absque licentia parochi subditos suos audire? Respon. q. sic: modo subditi sunt episcopi. Imo illos possunt audire et extra diocesim. Et ratio est, quia cum poenitentia sit iurisdictionis voluntariae, quilibet sacerdos approbatus potest subditum suum ubique absolvere, facit text. in l. 2. ff. de off. p. conf. Et ideo de loco nil exprimit concilium generale in c. omnis. ext. de poenit. & remiss. Host. in summa. eo. tit. nu. 14. Asten. eo. tit. 14. Quinimo hoc extenditur et ad monachos approbatos a suo prelati ad audiendas confessiones monachorum. Exemplum. Religiosus, qui facultatem habet a suo prelati audiendi confessiones religiosorum, quocumque subditum sui conventus potest ubique terrarum absolvere, perinde ac prior ipse praeterquam a casibus reservatis. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 3. col. 8. ver. aliud per rem. dudum, de sepult. ubi Clem. pares facit religiosos, & plebanos. Quare sicut plebanus suum parochianum, ita religiosus potest sibi subditum ubique absolvere, contra Sylu. in verbo, confessor. 1. §. 14. Quinimo praedicti sacerdotes seculares, siue regulares si voluerint, possunt audire confessiones omnium ad se venientium, et aliter diocesis, non tamen extra loca, pro quibus sunt praesentati, vel admissi Navar. in Manu. c. 27. nu. 266. Sed quaeritur, tunc An Confessarius possit absolvere non subditum in loco tamen ubi fuit praesentatus de aliquo peccato reservato suo episcopo, quod tamen ut confitetur, non est reservatum (verbi gratia) Eps Nolanus reservavit sibi adulterium quod ubi confitetur adulter, id est, Neap. non est reservatum, an Confessarius expositus ab Archiepiscopo Neapolitano possit illum absolvere? Respon. q. aut ille mutavit domicilium, aut non. In primo casu potest absolvi, (exempli gratia) est vagabundus, qui ubi deliquit, casus erat reservatus, ubi confitetur, non. Tunc cum nulli habeat domicilium, non tenetur nisi legibus Episcopi loci, ubi est. Sot. in 4. sent. dist. 18. q. 4.

artic. 2. col. 10. Si vero domicilium non mutaverit, ut sunt peregrini, & tunc non potest absolvi, quia ex quo ratione domicilij, & habitationis, quis subditus dicitur. glo. celebr. in Clem. unica. de foro comp. verbo, subditos. Ideo non dicitur exceptus a subiectione sui Episcopi, qui peccatum reservavit & praesens non est absolvens; praesumitur enim illum facere fraudulenter in praesudicium animae propriae, puta fugiendo censuram proprii sacerdotis volentis amputare occasionem peccatorum Sot. in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 2. col. 9. in fin.

47 Hinc inferitur quaestio tamen notabilis, An religiosus, qui crimen aliquod commisit reservatum in suo monasterio, quod ubi confitetur, non est reservatum, possit absolvi a Confessario non habente potestatem super casus reservatos? Respondetur q. si fuerit exceptus a iurisdictione illius Abbatis, q. crimen reservavit q. dicitur, q. a monasterio est mutatus, potest absolvi, alias secus ita Sylu. in verb. confessor. 1. q. 1. 2. Sot. qui supra; Ioseph. in floribus Theologiae, de confess. in ver. vagabundia, ubi inquit. Hinc quantum ad casus reservatos idem Episcopo, ubi confitetur erunt subiecti; nisi casus sit reservatus proprio Episcopo. tunc enim quia proprio Episcopo discedit specialem facultatem petere debet, alioquin absolvere non poterit. ita etiam videtur Navar. in Manu. c. 27. nu. 161. ver. 10. ubi, Episcopi videtur tacite, &c. Frat. Bartho. Medi. in sua summa. c. 10. §. 3. quamvis asserat contrarium esse in mendicantibus vigore suorum privilegiorum, ut a crimine reservato, q. commiserunt suo monasterio, q. ubi confitentur, non est reservatum, possit absolvi a priore, vel eius loco, si est absens a superiore non tamen ab alijs religiosis illius monasterij, & si possint audire confessiones suorum religiosorum, q. privilegium extenditur et ad oes, quibus eorum privilegia communicantur, unde verisimile est hoc esse in consuetudine. Quod si quis obijciat, quod nec quando mutaverit domicilium possit absolvi ab alio alterius diocesis per regulam illam, quod ratione delicti, quis forum fortitur l. 1. c. ubi de crim. agi oport. cap. 1. ubi glo. & omnes. extra de rap. l. solent. ff. de custo. reor. cum similib. Respondetur, regulam illam non procedere in animae iudicio. glo. in c. placuit. cl. 1. 16. q. 1. Abb. in c. 1. de rap. idem in c. si. nu. 7. & c. cum contingat. nu. 29. & in c. si. quis contra. nu. 50. de foro comp. in repetitione.

48 Rursum, tamen quod de eo, qui facultatem habet a reservatis a suo Episcopo: An possit absolvere subditos alterius Episcopi ab ei reservatis in sua diocesi? Respond. quod sic. nam sicut confessarius potest absolvere poenitentem a peccatis ubique commisisis, ut inquit Archi. Flor. c. 1. de Autho. confess. in summula: ita Episcopi videtur ratione debere, ut idem sit de peccatis ei reservatis. ita

ita et videtur habere consuetudo, quae est optima legum interpretum ff. de legib. l. si de interpretatio. ne. quia videmus peccatorem peccata, quae toto terrarum orbe commisit, vni sacerdoti confiteri, & eos nunquam remitti ad sacerdotem locorum, in quibus deliquerunt per absolutionem: nisi ratione excitationis, vel nisi peccatum esset notorium, quo casu remittunt aliquam satisfactionem, vel scdali emendandi, & non ratione absolutionis. Syl. in ver. confessor. 1. n. 6. & q. 13. & Nau. in Manu. c. 27. nu. 255. Quare tamen propterea, an Confessarij expositi ad audiendas confessiones per Episcopo ipso mortuo, vel amoto possint adhuc confessiones audire, an teneant iterum praesentari. Sor. in 4. sent. dist. 18. q. 4. artic. 3. col. 7. inq. satis esse, si habeant semel vnius Episcopi facultatem, vel licentiam, ut non teneant amplius eidem Episcopo, vel alteri praesentari. facit extrauag. Benedicti XI. inter cunctas. de privileg. q. in hac parte non est reuocata. Praeterea facit text. in c. si cui. de praeb. lib. 6. & c. si super gratia. de offi. dele. eo. lib. ubi tamen gratia non expirat per mortem concedentis, quod intelligitur, modo simpliciter fuerit facta, secus si ad certum tempus concessa sit pro hoc commo. d. c. vnic. vel si concessio fuerit facta ab beneplacitum, vel voluntatem concedentis, ut per text. in c. si gratiosum. & ibi Frac. n. 1. de rescrip. li. 6. Quid autem sit licentia, dicitur quod est gratia concessa alicui, per quam sibi licet, quod prius non licebat, & dicitur a Liceo, lices. per hoc 1. q. 1. §. 1. in fi. Oia mihi licent. unde dicitur tanquam gratia ampliari. de reg. iur. odia. l. 6. Sed an ad validitatem, & essentiam ipsius gratiae, & confessionis scripturae sit necessaria? Dicitur quod non. glo. in cle. dudum. §. nos etenim. de sepul. c. institutionis. 25. q. 2. nisi tamen in casibus, qui numerant per glo. in c. 1. de censib. li. 6. Sed bene necessaria est ad probationem. Bal. in c. constitutus. col. pen. in fi. de rescrip. Abb. in c. non sit. in vlt. no. de elect. Vbi tamen inquit, quod non sufficit probare per testes; quod Papa pronuntiavit aliquem Episcopo, ad hoc ut in Ecclesia recipiat tanquam Episcopus, sed oportet, quod probet per litteras Papae. idem Abb. in c. qualiter. in prin. de elec. sed tamen quod gratia praebari possit per testes, affirmat Dec. in rub. de constit. 43. & 44. & ita tenendum. Hinc tamen inferitur, quod si Papa fecit aliquam collationem beneficij, vel aliquam gratiam, & mandavit de hoc litteras fieri, sed antequam hoc fieret, vel bullaretur, mortuus est Papa, quod gratia per Papam facta, & nondum scripta in solita litterarum forma, seu non bullata, non expirat moriente Papa. ita Archid. Io. And. in pro. 6. in verbo, vniuersitati. tex. & glo. in cle. dudum. circa fi. ver. nos. n. de sepul. facit text. in c. si. Apostolica in fi. de praeb. In fi. de do. §. perficiunt. idem videtur tenere Inn. in c. constitutus. in prin. de rescrip. unde dicit in d. verbo. vniuersitati. Io. And. quod si Papa interim moriatur antequam litterae fierent, non expirat ius quiritum, sed debent postea fieri ipe successoris litterae, faciendae mentione

de tpe praedecessoris. facit etiam, quia imperialis donatio non eget scriptura. l. fancimus. §. exceptis. 54 C. de don. Quod tamen diximus, gratiam praebari posse per testes, adde Inn. in c. cum olim. el. 1. in fin. de prin. Bal. in l. 1. c. de mand. prin. Verum si in gratia principis esset clausula proprii morus, tunc illa non potest nisi per scripturam probari, ut est text. in c. si motu proprio. de praeb. lib. 6.

Rursum quaeritur, num religiosus vnius ordinis sine licentia petita, & obtenta suorum praetorum possit sacerdotibus alterius ordinis confiteri, (v.g.) Franciscanus Augustiniano? Dicitur quod non: et si sit confessor secularium constitutus. ita Host. in su. extra de poen. & remiss. nu. 14. Aste. ti. 14. cui presbytero est constitutum. Definita est expressis in extrauag. inter cunctas. Sed nunquam dicitur se habere licentiam, credendum est sine litteris? Dicitur quod sic. in c. placuit. de pe. dist. 6. licet in foro contentioso nulli credendum sit sine praebatione. arg. extra de foro 55 cope. c. significasti. Sed tamen an poterint monachi de licentia suorum praetorum sacerdotibus alterius religionis et non dum institutis confessoribus secularium sua peccata in confessione referare? Dicitur quod sic. Na. Coc. Trid. sess. 14. c. 15. quod precipit ne religiosus audiat confessiones sacerdotum, nisi praesens ab Episcopo idoneus iudicet, intelligendum esse videtur de sacerdotibus subditis Episcopo. Vnde cum religiosi non sint subditi Episcopo, ideo eorum approbatio non desideratur. Hinc poterit suo religioso facultatem concedere alteri confitendi, quod nondum est confessor institutus, quia Abbas est mihi praesens sacerdos, de cuius facultate possit alieno confiteri, instituto 56 tamen in suo ordine. Item quaeritur, vni religiosus, quod potestatem habet a Sede Apostolica impetrata absolui a quibusvis casibus, & censuris, si Episcopus ciuitatis illius particulari constitutione reservat sibi vnum, vel plures casus Papales imponit, censuras absolui, an poterit religiosus praedictus ab illo, vel illis casibus, absolvere? Respondetur quod non, ut est de claratu per Greg. XIII. quemadmodum refert per Car. 57 Neap. li. 4. incip. Cum a sacra. c. 19. Sed iterum quaeritur, vtrum quod per privilegium summi Pontificis. habent ut possint audire confessiones omnium ad se venientium, & illos absolvere, et si a locorum ordinarijs ad id examinati, & approbati non fuerint, valeant absolvere et ab omnibus casibus. Episcopo reservatis? Syl. in verb. confessor. 1. §. 5. & Gab. dist. 17. q. 2. ar. 3. arq. alij affirmate respondent, quia privilegium Papae non potest inferior, neque Episcopus coartare. At Sot. in 4. se. dist. 18. q. 4. ar. 3. negatiue respondet, nisi Episcopus vellet plures casus reservare religiosis, quod plebanis, nam tunc censetur id facere in fraude, & in odium ipsorum, & ideo tam aperta posset esse fraus, ut non esset illi parendum, quia pari sorte sunt tractandi, ut plebani. vide glossam, in Clem. dudum. ver. concessa, de sepult. Navar. in Manu. c. 27. nu. 264. Sed quid si in privilegio habent, ut absolvere possint a casibus reservatis, & cen-

suris,

suris, atque penis. in super & vota commutare, an virtute Concil. Triden. videatur tale privilegium reuocatum. Cum c. quamuis. sess. 23. ratum modo reuocet privilegia quibus prefati religiosi. poterant audire confessiones secularium, & nullam videatur facere mentionem de casuum reservatione, censuris, & votorum permutatione. Et per consequens videatur firmasse privilegium in non exceptuatis.

58 Præterea si aliud oritur dubium, si quodam iubileo concessa fuerit facultas omnibus Confessariis absoluedi a quibuscunq; casibus. & censuris, licet fedi Apostolicæ reservatis, num possint absolueri a casibus, quos sibi Episcopus particulari cōstitutione reservaret? Respond. secundum Nauar. in noua editione. c. 27. num. 263. quod sic: qui inquit, & confratres sanctissimi Trinitatis & alij Christi fideles possunt absolui, casibus reservatis Episcopo, eis inconsultis, auctoritate cuiusdam bullæ eis concessæ a S. D. N. Gregorio XIII. per quam eis concedit facultatem eligendi certis temporibus, & diebus quoscuq; idoneos Confessores ab Ordinarijs approbatos, a quibus absolui valeant toties, quoties a quibuscunq; peccatis, & criminibus etiã fedi Apostolicæ reservatis etiam contentis in bulla Cene Domini, a quibus absolui nihilominus possint etiam semel in vita, & in mortis articulo, & hanc opinionem probat multis argumentis contra quendam virum, qui contra scripsit in tractatu de casibus fedi Apostolicæ reservatis.

59 Sed an si peccans spe consequendæ absolutionis virtute, & ratione indulgentiarum, possit ex vi ipsarum absolui? Io. Lupinus in c. per vestras, de donat. inter vir. & vxor. nu. 14. inquit, quod non per text. in c. quando. lo. 1. de consecr. dist. 4. & c. illud. de cler. excom. ministr. Ego autem contrariam opinionem esse arbitror veriorē: Nam & si iste grauius peccet, vt in dictis iuribus probatur: non tamen ex hoc deneganda est absolutio, quando crimen illud & circumstantiã confiteretur, atq; magno cordis dolore detestatur, & ita in specie tenet Syluest. in ver. Indulgētia. q. 10. vers. 5. Nauar. in conf. 10. de priuil. lib. 5. qui limitant hanc quæstionē quādo bulla exciperet hunc casum,

60 Quærere etiam quis potest, quid si Confessarius, qui potestatem absoluedi a quibuscunq; casibus, & censuris ex privilegio habet, an possit absolueri ab excommunicatione lata ab Episcopo per modum sententiæ generalis, videlicet: Quicunq; furtum fecerit, sit excommunicatus? Respondet Imo. in c. graue. de præben. quod sic vbi inquit excommunicationem latam per viã sententiæ generalis non censeri reservatam: ratio est, quia dicta sententia cum generalis sit, in pluribus æquipollēt canonibus

& videtur lata per canonem, a qua nulli dubium est, in eo casu Confessarium posse absolueri. Nauar. in c. ita quorundam. gl. fin. num. 31. de Iudicis. Hæc nota pro Confessarijs, habentibus excommunicationes Papales, nam possunt absolueri ab excommunicationibus ab Episcopo latis, monitionibus tribus præmissis modo sit lata in genere, & satisfactum

61 sit dampnum. Quæ si quidem excommunicatione nunquã fieri deberet nisi in causis arduis, vt contra insignes criminosos, hereticos, clericorum percussores, & Ecclesiarum violatores. Sed heu hodie adeo creuit excommunicationum frequētia, vt quoquo te vertas, excommunicationis laqueos paratos offendas, Emittitur enim excommunicatio pro damnis non solum merè temporalibus, verum per minimis causis, & cum sit pena spiritualis quæ non nisi alijs pluribus remedijs teratis, & poenis, deberet adhiberi. iuxta Cōci. Trid. sess. 25. c. quamuis. hodie nihil aliud percipere sciunt, nisi sub pena excommunicationis.

62 Postremo si adnotandum est, quod si Summus Pontifex super aliquo in eidentis excommunicatione ferat, & super eodem Episcopus alia excommunicatione subsequatur: si Summus Pontifex suã abstulerit legitima causa superueniente, non censetur de iure Episcopalis sublata, quia, quādo sunt duo impedimenta; vno sublato alterum non tollitur. argu. cap. ex tuarum. de vsu & auth. pall. l. si domus. ff. de seruit. vrb. prædi. vnde non poterit de iure quilibet sacerdos proprius absolueri: licet contrarium sit in consuetudine. Nauar. in Manua. cap. 27. num. 255. Quibus absolutis consideret Confessarius, quantum conducatur animaduertere quousque se

63 extendat sibi commissæ potestas. Hinc si sequitur quod si episcopus alicui concesserit casus suos omnes reservatos, non censetur concessisse sibi censuras reservatas, quia a diuersis non fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de maior. 25. anno. Nec etiã concedendo etiam casus omnes, & censuras sibi reservatas, videtur concessisse dispensationem, seu absolutionem votorum, aut irregularitatum a quibus poterit episcopus; id est ex delicto occulto provenientibus, non autem ab illis, quæ sunt in iudicio deductæ, neque ab irregularitate, quæ aliunde contrahitur, quæ ex delicto. Nauar. c. 27. nu. 255.

64 Infertur etiam, si quod prælati, seu episcopi quod omnimodã potestatem in confessionibus audiendis concesserint, non censentur commississe casus sibi iure cōmuni, aut particulari, vel cōsuetudine generali, seu speciali reservatos, quos ponit, & refert glo. in clem. dudum. in ver. cōcessa. de sepul. & glo. in c. 2. de poenit. & remiss. lib. 6. & Nauar. c. 27. nu. 256. Huiusmodi casus de iure si reservati episcopo sunt incendiũ ex proposito factũ & consiliũ & auxilium

65 xiliũ ad id præstitum. 23. q. 8. cap. pessimum. percatum, ob quod poenitentia solemniter imponenda est. dist. 50. c. in capite. 26. quæst. 6. c. si quæ. ob solum peccatum notorium, & scandalosum imponitur, quæ tamen proprie non est in vsu. De consuetudine autem generali sunt reservati sequentes: Homicidium voluntarium: Realis membri abscissio, 23. quæst. vlt. c. si quis membrorum, cum c. seq. non autem mentalis, etiam si veniat ad percussione, falsitas admessa in scripturis, aut in dando testimonio, aut tacendo veritate coram iudice, iuxta notata per Pannorm. in cap. 1. de crim. falsi. & ostensio scripturarum facta ab aduocatis, procuratoribus, & notarijs parti aduersæ, iuxta l. 2. §. deposita. ff. de fal. Violatio libertatis, aut immunitatis ecclesiæ, per quas iniuste personis, aut rebus ecclesiasticis infertur, licet hodie sæpè habeat annexam excommunicationem. Sylu. in ver. casus. quæst. 4. Igitur ab ijs, & similibus casibus non possunt Confessarij absolueri eo prætextu, quia episcopus concesserit in confessionibus audiendis omnimodam suam potestatem, argu. text. in c. quod translatione. de offic. delega. vbi legatus Sedis Apostolicæ ex generali commissione non potest manus extendere ad ea, quæ sibi specialiter Sedes Apostolica reservauit. Quæ autem sint ista, ponit glo. sing. in d. c. quod translationem. Sic licet pater familias filio concedat liberam administrationem, non potest alienare. ff. de his quæ in fra. credit. l. si pater. ff. de pact. l. contra ius. §. si n. l. r. nec potest donare. ff. de donat. l. filij familias: ratio autem, quare non possint confessores habere liberam facultatem absoluedi, absolueri a casibus episcopo reservatis, ponitur si per Phil. Fran. in cap. 2. nu. 10. de poenit. & remiss. lib. 6. quia in reservatis episcopo sacerdos non dicitur habere ordinis executionem, arg. text. in c. ad iudicium. §. ecce. 16. quæstio. 1. Quod quidem adeo procedit, quod et si episcopus concederet licentiam generalem adiecta clausula generali, vt omnia Confessarij facere possint, quæ specialiter commissione requirerent. arg. text. in c. qui

67 ad agendum. de procurat. lib. 6. Nisi si quando Episcopus concederet vnum casum reuerentiam, adiecta deinde generali licentia, vt habeat omnimodam suã potestatem, nã tunc extenditur potestas etiã ad similes casus reservatos non expressos. argum. text. in d. c. qui ad agendum. §. 1. glo. fin. in c. 2. de offic. vicar. lib. 6. Pari ratione, qui concedit omnem suam facultatem aliquo casu reservato duntaxat excepto; nam tunc poterit etiã a ceteris reservatis absolueri nã exceptio debet esse de regula. vt not. in rubric. de regu. iur. lib. 6. & ipsa exceptio habet firmare regulã in omnibus alijs casibus non exceptuatis. 32. quæstio. 7. capitu. si

Dominus. Franc. in d. cap. qui ad agendum 68 §. 1. Sic etiam hoc si procederet, quando in delegatione diceret episcopus. Concedo omnes casus meos: quia iuxta cōmunẽ vsum loquendi, per suos casus peccati illi reservata dicuntur. Eodem modo hoc idem dicimus, quando in foro conscientie appareret episcopi animum fuisse concedere etiam sibi casus reservatos. c. humanæ aures. 22. q. 5. Nauar. cap. 27. nu. 255. Vel quando Episcopus sibi aliquem in Confessarium eligeret, quo casu posset illum absolueri ab omni peccato, & excommunicationis vinculo, mutare vota, & dispensare, relaxare iuramenta, & omnia tandem, quæ posset Episcopus in ipsum. Archi. Flor. in sumu. c. 2. de author. confess. Rursum quādo concederet Episcopus presbytero parochiali licentiam generalem audiendi confessiones omnium suorum parochianorum: nam tunc vt talis licentia aliquid operetur, intelligitur & in casibus reservatis, aliã talis licentia nihil concederet, quod se non debet vt in c. si Papa. de priuil. libr. 6. l. si aliquando. ff. de leg. 1. Ita Franc. in c. 2. de poenit. & remiss. nu. 11. Pari si ratione idẽ dicendũ esset, quod prælati ob præcipuã festiuitatẽ dare monasterij superioribus ad audiendas confessiones expressis suã facultatẽ: nã vt talis licentia tunc aliquid operetur, illam extenderem ad casus reservatos. Quinimo ad censuras, si huiusmodi essent omnes casus reservati. An verò per dictam facultatem possint superiores pronunciare, & indifferenter nedum suorum, verum et aliorum audire confessiones? Rãdeo affirmatiue, ex plumpre mente prælati, ad quã potius recurrendum est, quã ad verba. facit text. in clem. exiui. de verb. sign. Et secundum mentem legis latoris lex extenditur, & restringitur. cum pater. §. dulcissimis de leg. 2. c. suggestu. cap. meminimus. vbi pulchre Pan. de appell. vnde quia multi sunt, qui tuas forte dimidiarent confessiones, vel quia suspicantur suos Confessarios esse sibi inimicos, vel ob verecundiam, idẽo præsumendum est, vt infirmitatibus eorum prælati condescendant, in hoc vando superioribus facultatem absoluedi; possint oēs absolueri: Tũ etiã quod talis intentio prælati ex eo colligitur, quod solent ab hac facultate eximere discipulos Magistri Nouitiorum, vnde talis exceptio firmat regulã in non exceptuatis. c. si Dominus. 32. q. 7. Præterea sic ad medelã animarum solent Summi Pontifices hoc facere in lubileis: ergo, ita prælati, vt mebra correspondant capiti.

70 Notandum etiam est, quod quod Confessarius beneficium absolutionis poenitenti casibus reservatis absoluto impedere nequit, audita prius omnium peccatorum etiã reservatorum confessione, potest ipsum absolueri a non reservatis. S. Tho. distin.

dist. 17. q. 3. ar. 4. q. 2. ad quartū, probatur per
text. in cap. omnis. extr. de poen. & remiss. &
c. 1. §. cautus. de poen. distin. 5. modo non sit
excommunicatus, quia tūc sacrilegium com-
mitteret. S. Tho. distin. 18. q. 2. artic. 5. q. 1.
Asten. titu. 18. Qualis debet esse confessio.
vers. de recurſu. & deinde mittere ad superio-
rem, vt eum absoluat a reſeruatis, & vt dicat
superiori peccata reſeruata in confessione.
Item vetera non confessio, oblita in priori cō-
fessione facta, & si que post illam alia admi-
ſſerit, ita Nauar. lib. 3. de reg. c. 75. nu. 61.
ea ratione, quia confessio reſeruatorum debet
esse sacramentalis, & per consequens integra
omnium peccatorum nondum confessorum,
quorū memoriam habet. Vel si simplex eſſet
adeo poenitens, vt nesciret exprimere casum
suum, tali pacto Confessarius scribere poterit
Episcopo: Latorē præſentium pro homicidio,
vel incestu in tali gradu commisso absolue-
dum vestræ Paternitati transmittito, vt absolu-
tionis beneficiū impendēdo, & ei salutare poe-
nitentiā iniungēdo, ipsū sactæ Ecclesiæ sic cō-
ciliatis. Archi. Flor. in sū. in 3. part. inter. de ab-
sol. & poenitentia iniung. c. 16. Quod si Episco-
pus remittit poenitentem ad Confessarium ad
absoluendum, quāprimum absoluat. Vel ipse
Confessarius superiorem adeat, absoluē-
di potestatem accepturus, vt poenitentis eru-
bescentiæ obuiet, & demum absoluat. Et hæc
videtur obseruantissimā in omnibus consuetu-
do. Nauar. in Manua. cap. 26. num. 6. & seq.

71 Quod si autem Episcopo sibi casus reſerua-
re liceat. patet per text. iuncta glo. in c. 2. de
poen. in 6. & in ext. & si Dominici. la. 1. Et qui
oppositum vellet tenere, eſſet hæreticus vt
definitur per Concil. Trid. relatum a Nauar.
c. 27. nu. 254. & ita extat Ecclesiæ mos vniver-
ſalis. Fit autem reſeruatio casuum, secundum
Concil. Trid. sess. 14. cap. 7. tum, vt grauiora
peccata grauiori iudicio subdantur: Tum, vt
melius corrigi possint. Tum, vt si sint in ré pu-
blicam pestifera, commodius adhibeatur re-
mediū: Tum præsertim, vt acriori metu cor-
rupti homines ab huiusmodi sceleribus ar-
ceantur. Sotus in 4. senten. dist. 18. quæstio. 2.
art. 5. Quæ quidem reſeruatio intelligitur
de actibus exterioribus, non autem interio-
ribus. v. g. Si quis concupiuit occidere, aut adul-
terare, nam dictum homicidium, seu adulte-
rium non est de casibus Episcopo reſeruatis.
Sot. distin. 18. q. 2. art. 5. col. 10.

Rursum, nec intelligit de actu exteriori, qui
non habuit effectum, ex quo inferitur secun-
dum Pan. in cap. cum in cunctis. §. clerici. de
elect. quod poena imposta a iure ob aliquod
delictum, non procedit, nisi delictum fuerit
consummatum, vt notat Io. And. in reg. odia. de

reg. iur. in 6. Item facit text. in cle. 1. vers. cō-
trahere. de sponsal. quæ dicit, quod poena im-
posita contrahentibus matrimonium, non ha-
bet locum in sponsalibus. Et constitutio Epil-
copalis de futuris, intelligitur de futuris perfe-
ctis, secundū Bald. in l. si quis seruo. C. de furt.
Bald. in l. si quis non dicat. C. de episc. & cler.

Præterea intelligitur reſeruatio de mortali-
bus, non autem de venialibus. Rursum, vt
inquit Petr. de Palu. in 4. senten. distin. 34.
quæst. 2. art. 1. Incestus, qui committitur a
pueris non habentibus vltimū rationis, non est
de reſeruatis Episcopo, quia nec per hoc tol-
litur virginitas, nec cauſat affinitas. Archid.
Flor. de aucto. confess. in sum. ca. 2. in fin. Quā-
do autē petit Confessarius facultatem a supe-
riore absoluendi ab aliquo casu reſeruato, is
in huiusmodi concedenda facultate facilis eſ-
se debet, vt communi bono prospiciat, neue
confessionem detestabilem reddat, atque graui-
ſſimam. Hinc inquit S. Thom. opusc. 19. con-
tra impugn. relig. c. 4. quod quidam sunt (vt
experimēto inuentum est) qui a confessione
desistunt, nisi possent alijs, quā suis superiori-
bus confiteri, quandoq; ob verecundiā, quia
erubescunt confiteri illis peccata, cum quibus
quotidiē conuersantur, quandoque vero, quia
suspiciantur sacerdotes sibi esse inimicos, &
propter multa alia. Hinc pie prælati eorū infir-
mitati condescendentes, ne omnino in despe-
rationem labantur, debent de alijs confessori-
bus eis prouidere. Inde Conc. Trid. c. 10. sess.
25. loquendo de monialibus inquit, quod præ-
ter ordinarium confessorem alius extraordi-
narius Episcopo, vel alijs superioribus bis, aut
ter in anno debet offerri, quod omnium confes-
siones audire debet, qui quidem si Episcopus
suā facultatē cōcesserit, debet esse discretus, &
pudus, & qui nouerit circūstantias peccatorū,
& personarū, & maximē quo ad dispensatio-
nes, & absolutiones, & restitutiones, illicite ac-
quisitorum faciendas. arg. de homi. e. sicut di-
gnum. cap. omnis. de poen. & remiss. Hostien.
in sū. de poen. & remiss. vers. cui cōsistendū est.

Penſet etiam superior peccatum illud com-
missum sub sigillo reſeruare, ne quoquo mo-
do per eius verba, aut nutus inurat aliquem
infamiæ nota. Eodemque sigillo tenetur, qui
facultatem petijt, nec obrinuit, quia hæc om-
nia ad sacramētū pertinent. Sot. in 4. sent. dist.
18. q. 2. art. 5. ibi, secundum arg. vers. ſigilur. Sed

74 quid si poenitens obſentia aucto-
ritate fecerit confessionem irritam, vel si fi-
ctē confessus sit, tenebitur ne iterum aucto-
ritatē petere? Dic, quod non: Ratio est, quia au-
thoritatatem concedere est casum reſeruātū
non reſeruatum facere, & poenitentem legitimā,
vel non legitimam confessionem facere nō re-
uocat

uocat aucto-
ritatem semel a superiore cōces-
ſam. ita Sylu. in verb. confessio. 1. §. 19. Ad in-
materia casuum reſeruatis idem tenet. Hinc cō-
cessa semel aucto-
ritate a prælato subditis, om-
nia peccata illuciq; cōmissa desinunt esse re-
ſeruata, quāuis subditus ab illis non absoluat.

75 Sed quid si absolutē prælatus aucto-
ritatē
concedit, intelligitur ne de reſeruatis tantum
ante commissis, vel committendis ēt intra spa-
tium a superiore concessum? Resp. quod exten-
ditur etiam ad committenda intra spatiū con-
cessum. ratio est a simili in concessione bulla-
rum, vt explicabimus li. 4. c. 15. nu. 28. tenet Na-
uar. lib. 5. nu. 2. consi. 43. de senten. excom.

76 An tamen superior absens possit dare fa-
cultatem inferiori, vt a casibus sibi reſeruatis
absoluat sub eo. mo. vt iterum illi confiteatur,
quā præſens fuerit? Dic quod sic, & ita inquit
Nauar. esse statutum in ordine Carusiano. de-
bet tamen Cōfessarius id seruare, quod eſt in-
fra. lib. 1. cap. 32. Sed quid si superior dando fa-
cultatem alicui Confessario, (verbi gratia)
prælatus regularis alicui sacerdoti, possit scire
peccatum, & dare illi absolutionem nudam,
ita vt ipse informatus de peccato arbitretur
modum, & poenitentiam, & onus imponen-
dum ei, qui absoluendus est, & committat nu-
dam potestatem absoluendi, cum illo modo?
Resp. quod sic, modo nullo modo colligi pos-
sit neque directē, neque indirectē persona, quæ
peccatum commisit, & neque manifestari pos-
sit ex poenitentia iniuncta persoluenda: alijs
sacrilegus eſſet Confessarius, facit text. in c. ois.
§. caueat. extra de poen. & remiss. sigillum enim
confessionis est arctissimum, & ideo nulla cau-
sa quāuis grauisima id pati debet, vt cōfessio
detegatur, vt infra videbimus. c. 23. nu. 1. 2. & 3.

77 Aduertendum tamen est, qd non licet prælato
pro voto sibi casus reſeruare, & maximē pote-
statem habentibus ordinariam, vt sunt curati:
quia sic eſſet ponere laqueum in viam salutis,
sed tamen cum rationabili causa, alias sine ea re-
ſeruatio fieret cum peccato. 6. q. 1. c. peruenit.
de offic. ord. c. cum ab ecclesiis licet vali-
da eſſet; & absolutio contra talem reſeruatio-
nē facta non teneret, & multo magis si cōtra
reſeruationem factam ex causa, id est, quæ ad
utilitatem cōem expediret, absolutio impensa

78 fuisset, nisi in ijs casibus. Primus, t quando sa-
cerdos videret in aliquo particulari non expe-
dire saluti illius poenitentis, sed obesse, si remit-
teretur, quod intellige, quā eſſet casus, quo ille
ad superiorem remitti non pōt, veluti, quia su-
perior agit in remotis, & periculū eſſet in mo-
ra, alias non liceret inferiori iudicare, expediat
ne remissio, necne. c. inferior. dist. 2. 1. Nō enim
est inferioris hoc iudicare, sed remittere ouē
ad suum pastorem, & ita intelligi debet dicta

Panor. in c. quod dilectio. de consang. & affini.
79 c. atſi clerici. de iud. In t remotis vero esse su-
periore dicunt quidam tunc dici, quando eſ-
set citra, & vltra montes. per text. in c. nihil. de
elect. Sed hoc est falsum secundum glo. in c. 3.
vers. remotis. de temp. ordin. lib. 6. quod solum-
talis locus dicatur remotus, quia aliud est dice-
re, valde remoti, vt ibi, & aliud remoti: sicut
aliud est dicere cautio, quia tunc intelligit nu-
da cautio, vt C. de verb. fig. l. sancimus. & aliud
insufficiens cautio: nam tunc intelliguntur pigno-
ra, vel fideiussores. vt ff. mand. l. si mandato. §.
si. Vnde alij dicunt, quod remoti dicantur ex-
tra prouinciam. vt C. de præſcrip. 1. o. vel 20. an-
no. l. vlt. vel vltra duas diēras. de reſcrip. c. non-
nulli. vel vltra vnam, vt eod. tit. statutum. Sed
veritas est, vt sit in arbitrio iudicis, qui locus
debeat dici remotus, vt per glo. in c. 3. de temp.
ordi. lib. 6. vide etiam Rom. consi. 376 glo. in c.
religiosus. §. sane de testa. lib. 6. glo. in cle. cau-
sam. vers. ex remotis. de elect.

Et hæc nota, quia primo faciunt, quā prior
propter absentiam prælati potest dare licen-
tiam alicui pro casibus reſeruatis, scilicet quā-
do eſſet in remotis, & facilis recurſus ad præ-
latum haberi non posset. Secundo t pro di-
ſpenſationibus, quæ fiunt per Episcopum super
inceſtu, quæ tunc debent fieri, quando ad Pa-
pam non potest de facili haberi recurſus, vn-
de hoc casu arbitrarer esse in remotis superio-
rem, qui est citra, vel vltra montes. Sic etiam di-
cerem esse intelligendum id, quod dicitur pos-
ſe Episcopum dispensare in eo, qui post votum
simplex matrimonium consummauit, quando
Romam non potest adire, quia non est veri-
simile, quod velit Papa tales animas manere
in laqueo, scilicet, vt non possit exigere debi-
tum, iuxta dictum Sylu. in ver. dispensatio. q. 9.
Eius tamen dictum infra lib. 2. præcepto 2. c. 4.
de voto relig. & casti. nu. 11. consutabimus. Pa-
ri ratione potest haberi decisio illius quæſtio-
nis, id est, qd impeditus ire Romam pro absolu-
tione a summo Pōtifice ex causa enormis per-
cuſionis factæ clerico, possit absolui per Epi-
scopum, quia debet intelligi, quando Papa eſ-
set in remotis. vnde nō intelligerem esse in re-
motis, si eſſet intra prouinciā, eo maximē, quia
hodie potest impetrari absolutio ab excōica-
tione etiam per procuratorem, vt inquit Caie.
in summa. in verbo, excōicatio. c. 69. Sed vt re-
uertamur ad rem vnde paulisper digressi su-
mus, & si videatur Cōfessarium absoluere pos-
ſe a reſeruatis, quando non expediret saluti
ipsius poenitentis, sed obesse, si remitteretur,
& periculum sit in mora, vt etiam vult Sylu.
in verbo, confessor. 3. q. 1. tamen cum nullius
momenti absolutio sit, quam sacerdos eum
pro-

profert, in quem ordinariam, aut delegatam non habet iurisdictionem, ideo in illa sumus sententia, vt absolutio contra casum referuationem nulla sit: cum Concil. Trident. tantum excipiat articulum mortis, extra quem cum sacerdotibus nihil possint in casibus referuatis, id vnum poenitentibus persuadere debent, vt ad superiores, & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant. verum quid agendum, quando esset facienda confessio ad euitandam graue scādalum ab illo, qui habet casum referuarum, diximus supra capitu. duodecimo, num. 2.

81 Secundus est, quando euenit inopinatus casus, de quo probabiliter præsuntur de tali casu superiorem non cogitasse, ita Panor. in c. quod dilectio. de consang. & affin. in cap. at si clerici. de iud. Vt quia ob aliquam circumstantiam peccatum mortale efficitur veniale: etenim tunc non intelligitur referuatum. Non ideo, quia possit, cum id, quod non est peccatum, possit fieri per superiorem peccatum mortale. Sylu. in ver. scrupulus. quæstio. 4. ver. sexta. Sotus in 4. senten. distinct. 22. quæst. 1. art. 2. Sed quia venialia referuari haud solent: Exemplum, Blasphemia hæreticalis est referuata. Rusticus dixit, Potta: Ignorat quid significet, magnopere detestatur blasphemiam, cum ille non peccauerit mortaliter, non intelligitur casus referuatus.

Tertius, quando sit poenitens in articulo mortis, quo casu si proprii sacerdotis copia haberi non potest, tunc ne discedat absq; confessione ægrotus, confessio fieri potest cuilibet catholico sacerdoti, qui tali casu dicitur proprius sacerdos, qui quidem catholicus sacerdos nempe in articulo mortis absoluendi à iure potestatem habet nedum à peccatis quibuscunque licet enormibus, & referuatis, verum etiam à quibuscunque censuris, vt patet in c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. c. fin. de sepul. capitu. fures. de furtis. cap. non dubium. de sententi. excomm. capitu. eos qui. eo. tit. lib. 6.

82 Articulus tamen mortis dicitur, quando mors proximè instat per causam, vel naturalem, vel violentam, puta cum in ægroto graui morbo laborante potius mortis, quam vitæ signa apparent, per violentam vero, cum quis iustitiæ ministerio plectendus est iam capite, qui si verè poenitens sit, etiam si atrocissima perpetraverit delicta, audiendus est, & absoluendus. c. 2. de furt. c. super eo. de hære. lib. 6. clem. cum secundum. & ibi not. Zabar. quæstio. 1. 1. de poeniten. & remiss. a quo etiam tex. habetur, quod officiales ecclesiastica censura cogendi sunt, vt hoc permittant. Imo gl. in d. cle. cum secundum, idem esse censet de sa-

cramento Eucharistiæ, quod probatur in d. e. super eo. de hæret. lib. 6. cap. 2. de fur. cap. 2. de raptor. etiam tempore interdicti, secundum Card. in d. clem. cum secundum. Vnde arbitratur Nauar. lib. 5. de poenit. & remiss. conf. 16. nu. 1. licere iure solo scripto attentio, damnato adhuc ieiunio ministrare communionē eodem mane quo occidendus est ante tres, vel quatuor horas, imo & ante horam. Vt tamē communi tamen obtentum est, ne ijs, qui proximè sunt poena mortis puniendi, Eucharistiæ sacramentum detur, sicut nec eis iure datur extrema vnctio; cum ea tantum sit exhibenda ijs, qui corporis ægitudine laborant, & ob eam in mortis articulo sunt constituti, vt docet D. Thom. in 4. senten. distinct. 23. art. 2. q. 2. Archid. distinct. 95. c. presbyteros. §. oleo. Francus in c. super eo. num. 1. de hæret. lib. 6. Couar. lib. 2. variat. resolu. c. 1. num. 11. Vnde autē consuetudo Eucharistiam denegandi statim morituro fuerit desumpta? Dic ex reuerentia, quæ tanto Sacramento debetur. Item, quia nonnulla species irreuerentiæ est ducere ad mortē eum, qui credi potest habere reuerendissimā Christi humilitatem eius Diuinitati vnitā, quæ omnium vita est, intra se latentē, contra glossam in cap. tribus gradibus. de consecr. distinct. 2. quatenus habet Corpus Christi desinere esse sub speciebus panis, & vini, simul atq; ore sumitur. Manet enim secundum veram sententiam donec species digerantur, quæ non digeruntur citius, quam digerentur, si vera substantia panis eis subesset, vt probat illud met capitu. tribus. & D. Thom. tertia part. quæstio. 80. articulo octauo, & communis in 4. distinct. 9.

84 Verum tamen periculum mortis (ne quis decipiatur) longe distat ab articulo. Si quidem in articulo mortis constitutus mors imminet vel nobis inuitis, secus autem si in periculo, cui sponte, & nullo cogente nos exponimus: puta cum mare, vel prælium ingredimur. Quia igitur periculum mortis nostro consilio, nostraque culpa accidit, inde fit, vt in periculo mortis constituti non gaudeant priuilegio, quo gaudent ijs, qui in mortis articulo constituti sunt. Patet per canones, si diligenter discutiantur. Et priuilegium in re tam periculosa non est ampliandum; quia absolutio sine iurisdictione, vel iurisdictionis vsu est ipso iure nulla, & facultatem huiusmodi ecclesia non tribuit, nisi quando copia proprii confessoris haberi non potest, huius sententiæ est Sotus in 4. senten. distinct. 18. quæst. 4. ver. sic. quæst. autem. Quæ quidem differentia procedit quo ad periculum à principio ingressus prælij, aut maris: secus autem si post ingressum, & sic ex post facto periculum immineret, nam tunc periculum mor-

tis

tis in articulo transiret. Vnde merito priuilegio gaudebit confitendi cuicumque sacerdote. gl. in c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. 86 Hic tamen quiuis sacerdos intelligitur, siue sit excommunicatus, & denunciatus, siue suspensus irregularis, & degradatus: modo non hæreticus, iuxta tex. in c. ad hoc. ver. per manus 32. distinct. Neque schismaticus, qui ecclesiam suspicatur alibi esse, quam penes Petri successorem, ita Sotus distinct. 18. q. 4. artic. 4. & habetur in Concil. Trident. sess. 14. capi. 7. Cuius quidem rei hæc est ratio, quia licet per eiusmodi censuras, nempe excommunicationis, suspensionis, & interdicti tollatur, vel certe suspendatur iurisdictione; sine qua absolutio consistere nequit. Probabiliter tamen credendum erit, piam matrem ecclesiam iurisdictionem illis non auferre in tam graui mortis articulo, ita Nauar. c. 27. num. 27. ver. 7. Quamuis immemor prædicti Concilij contrariam opinionem secutus fuerit in cap. primo §. labore. de poeniten. dist. sexta, & in Manu. capi. 26. nu. 26. 87 Ampliatur etiam, vt non solum procedat in quolibet seculari sacerdote hæc conclusio, sed in religioso, qui etiam sine sui superioris licentia validè, & licitè possit in huiusmodi articulo absolutionem impendere. Tunc enim ab ipso Papa potestatem saltem tacitā habet. Præter tamen hunc casum nec à peccatis mortalibus rite confessis, vel venialibus absolute valet, licet bene valeat absolutio; nisi à suo prælato ad audiendas confessiones, esset tanquam idoneus expositus; licet poenitens alias expriuilegio summi Pontificis valeat quemcunque sacerdotem siue secularem, siue religiosum eligere, si quidem religiosus nec velle habet, nec nolle. cap. si religiosus. cap. quorundam. de elect. lib. 6. 12. q. 1. c. non dicatis. Et ideo, qui inconsulto prælato talem confessionem audiret, posset ab eo tanquam inobediens puniri, nisi hominus tamen sacramentum, & absolutio teneret; quia per electionem poenitentis religiosus à Papa iurisdictionem acquirit. Sotus in 4. senten. distinct. 18. q. 4. art. 3. colu. antepen. ver. si. ad glossam autem. Verum posset religiosus absque peccato inconsulto prælato id facere, quando Papa nominatim religiosum exprimeret, vt vult Sylu. in ver. confessor. 1. quæst. 5. quod secus est in alio quouis sacerdote seculari, qui peccata mortalia rite confessis, aut venialia audire posset, quamuis à suo ordinario minimè expositus esset, & approbatus. Caiet. in summa. in verbo, confessio. & Nauar. in capitu. placuit. num. 22. de poeniten. distinct. 5.

88 Sed tamen quæritur, poterit ne religiosus inuito prælato per facultatem episcopi audire confessiones? Respon. quod sic: modo sint con-

fessiones secularium, non autem fratrum. Ratio est, quia habet potestatem ordinis indelebilem, per quam est capax iurisdictionis, quam illi episcopus contulit, & valebit absolutio etiā si prælatus præcipiat ne confessiones audiat, peccabit tamen contra obedientiam, & puniri poterit. Si vero fuerit excommunicatus, vel à suo prælato suspensus, non poterit confessiones audire: quia excommunicati, & suspensi à iure prohibentur, ne actu iurisdictionem habeant. Adria. q. 5. de confess. du bio. 1. Ioseph. in florib. Theol. de confess. in articulo, de ministro sacram. confessionis, ver. regularis.

89 Sed tamen quæritur, num mere laico valeat quis in articulo mortis sua peccata confiteri? Respondetur, quod cum clauibus ecclesiæ penitus careat, ei confiteri ad sacramentalem absolutionem obrinendam non posse apertissimum est: Licet possit duntaxat audire confessiones absque tamen absolutione, vt inquit August. in c. quem poeniret. de poeni. distinct. 1. & poenitens sit venia dignus, si tamen laicus sacramentaliter absolueret poenitentem, non efficeretur irregularis; quia cum irregularitas sit poena ecclesiastica, nisi in casibus à iure expressis minimè contrahitur. cap. is, qui. de senten. excomm. lib. 6. grauisimè tamen peccaret, essetque maximo supplicio dignus, tanquam sacrilegus. Neque etiam potest laicus à vinculo excommunicationis absolueri; Ita. n. extat ritus Ecclesiæ, vt nec in illo mortis articulo vllus valeat ab excommunicatione absolueri, nisi sacerdos. Ita glo. in cap. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. & ratio est, quia tunc potest excommunicato subueniri post mortē, cum constet de contritione per aliqua signa, de senten. excomm. c. à nobis. Do. Anto. de

90 Butr. in d. §. præterea. num. 16. Qui tamen tamen in huiusmodi articulo constitutus absoluitur à casibus referuatis, & demum ab illa infirmitate reconualefcit, non est obnoxius superiorem adire, & iterum reconfiteri: nisi casus illi referuati annexam haberent excommunicationem: Tunc enim si incolumis effectus se superiori non præsentet, in eandem incidit excommunicationem, optimus tex. in cap. eos, qui de senten. excomm. lib. 6. Quod tamen intellige secundum Dom. Anto. de Butr. in c. de cætero. num. 6. de sen. excomm. modo cessauerit impedimentum; id est, quod sanus effectus fuerit, & insuper habuerit aliquod modicum tempus, quo valeat sibi de cætero prouideri, ad hoc. ff. ex quibus caus. maior. l. ab hostibus. §. si. pro quo facit tex. ibi. Oportunitate. Quod Ioan. Andr. remittit ad arbitrium iudicis, an fuerit morosus, vel non. Caiet. in ver. excommunicatio. c. 69. Nam quo ad forum conscientie

tie

ria ipfemet abfoluens poterit effe iudex ad'determinandum tempus, quo commodè poterit.glo.not.in Clem. 1. §. nec super.de pœnis.

91 Iustum autem impedimentum est habere curam animarum, & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas, nisi possit constitui idoneus vicarius. Sic etiam huiusmodi est non valens ire, nisi relinquendo in necessitate extrema, aut valde magna vxorē, & filios. Sed aduertere quòd taliter impeditus

92 ¶ ire Romam, non potest absolui à simplici sacerdote, nisi in articulo mortis; quia tunc simplex sacerdos fit, quo ad hoc, Summus Pontifex. argum. tex. in cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. cap. non dubium. de senten. excomm. Nam cessante articulo mortis, nec potest absolui ab Episcopo, qui licet Romam ire nequeat, potest adire legatum à latere vel alium, qui pòt abfoluere ex priuilegio, & nec pòt absolui à simplici sacerdote, si episcopus, vel nuncius abfoluere recuset. Igitur tantum simplex sacerdos abfoluere potest in articulo mortis, ita Nauar. in Manua. cap. 27. num. 89. versic. ad primum. Sed notandum, qd etsi rex. in d. c. eos, qui dicat qd abfolutus incolumis effectus si superiori se non præsentet, qd in eandem incidit excommunicationem, tamen istiusmodi excommunicatione altera est, & nouo iure lata, propter ipsius contemptum: Non autem quòd an recedens à qua fuerat iam abfolutus, reuixerit. Abb. in c. de cætero. de sent. excom.

93 Quapropter ¶ cessante impedimenti causa, quanto citius oportunitatem habuerit abfolutus, Romanum adeat Pontificem, mādatum Apostolicum suscepturus, & si non posset personaliter Apostolico aspectui se præsentare, id faciat per procuratorem idoneum. Caie. in ver. excommunicatio. contra Abb. in d. cap. de cætero. Et hoc procedit in omnibus excommunicationibus Papalibus. tex. est in d. cap. eos. Innoc. & Anto. de Butr. in d. c. de cætero. Et multo magis in censuris bullæ Coenæ Domini, in quibus præter ea, quæ necessaria sunt in excommunicationibus Papalibus, de quibus loquitur tex. in c. à nobis. el. 2. de sentē. excomm. debet fieri abfolutio cum moderamine, de stando S. R. E. mandato, si superuixerit, sicut colligitur ex ipsa bulla. Vbi sic ait Sūmus Pontifex Greg. X I I I. A quibus sententiis, vsque specialibus. Alias, qui aduersus illius bullæ tenorem etiam in mortis articulo abfoluionem impendere præsumpserit, excommunicationis sententia innodaretur. Sed hæc infra in 4. lib. de consu. c. 15. in fine, magis dilucidabuntur. Vnde ex verbo illo, ¶ præsumpserit, non comprehenditur Confessarius, qui obliuione, atque ignorantia, sed tantum, qui ex certa scientia, & temeritate aliquem abfolue-

rit. Ita dicit se consuluisse Card. in clem. 1. de priuileg. quæst. 38. Quia verbum, præsumit, arguit dolum, & temeritatem contrasacientis, facit tex. in cap. i. c. monasteria. de vita & honest. cleri. Clem. in cap. fin. ne præla. vices su. in cap. fin. de excess. prælat. auth. statuimus. C. de episc. audi. cum simil. Et in isto casu licet pœna excommunicationis eniter per ignorantiam, facit glo. in l. rem. §. 1. de rei vendic. 95 actus tamen non valet, vt inquit à simili. Dec. in repetitione. c. decernimus. num. 84. de iudic. Quod intellige, quando pœnitens fuerit de hoc certior factus, nam interim stante ignorantia suo merito non fraudaretur, secundum Inno. Syluest. in verbo confessio. 1. quæst. 3. ver sic. quarto. Eo tamen casu ¶ quo quis incidit in excommunicationem Papalem ob id, quod præsumpserit abfoluere à censuris in bulla Coenæ Domini, potest absolui per ordinarium. Et ratio est, quia ex quo Papæ non est reseruata, ergo ordinarius abfoluere poterit, ita glo. not. in cap. vbi periculum. §. nulli etiam. vers. incurrat. de elect. lib. 6. Hodie autem per bullam Sixti V. anno 1587. circa finem, abfolutio Papæ est reseruata, quamuis prius etiam reseruata erat per extrau. Sixti IIII. Et si Dominici. de pœni. & remis. Tertia dicitur potestas quo ¶ ad vsum, quo vtitur Confessarius, si excommunicationis, suspensionis, vel irregularitatis sententia non esset irretitus. De quibus singulis celsuris suus locus erit in nouissima parte huius tractatus.

S V M M A R I V M.

- 1 Potestas iudicialia scientiam postulat.
- 2 Peccatum, delictum, & crimen, quomodo differant. vbi etiam quando delictum mentale puniatur in foro fori.
- 3 Peccata ex genere mortalia, & per accidens, qua. nu. seq.
- 5 Mortalia ex se dupliciter sunt venialia.
- 6 Mortale peccatum non nisi integro iudicio perscitur. & minimum, an excuset à mor. nu. seq.
- 8 Periuurium nec finis optimus, neque rei leuitas excusat.
- 9 Legem consilij contemnens peccat mortaliter, & contemptus quando existat.
- 10 Dispensatio iusta, & legis transgressio rationalis à mortali excusant.
- 11 Tolerantia superioris circa ius humanum, quando inducat dispensationem. distinctio.
- 12 Tolerantia principis duplex.
- 13 Legis transgressio exitio tum communi, tum privato imminente permittitur. nu. seq.
- 15 Regula de permissis, vel non transgressione legis.
- 16 Causa pro iusta falso habita, an excuset.

De

De scientia Confessarij. Cap. XIII.

Vperest vt explicato à nobis, qd sit præscientia Confessarij in præcedenti capitulo, subnectamus de aliter clauj, quæ debet habere, quæ quærenda est clauis scientiæ, & auctoritas cognoscendi. Nā cū Iudex ipse sit spiritalis, ideo ¶ iudicialia potestas hoc postulat. vt qd debet iudicare, discernat. c. 1. §. caueat. de pœnit. dist. 6. & ne peccata forte confundat, & mortalia in communi, id est quæ ab omnibus communiter sciuntur esse mortalia, vel ex genere à venialibus minime fecernat, quod quidem ei vitio magno ascriberetur. Sed priusquàm à venialibus mortalia peccata discernamus, sciendum est, qd in iure habemus tres terminos, vel quatuor, ¶ peccatum, crimen, delictum, & iniquitatem. Et licet videantur synonyma, & idem significantia hæc vocabula, tamen differunt inter se, & intelligendo vnum quodq; vocabulū in suo significatu, hoc modo differunt. videlicet, peccatū propriè est, qd quis operatur malum in committendo, & illud malū est tale, quod nō est accusabile i foro exteriori. Exēplū in glo. de pœnit. dist. 1. in c. ois. & in c. si cui cogitationis, vt qd aliquis mēte deliberata cogitat committere adulteriū, vel aliud crimē cū cōsensu deliberato, vt si haberet oportunitatē, committeret illud in effectu. Istud delictum est consumatū quo ad Deū, & est punibile in foro poli, quia secundū Aug. peccatū i sola cogitatione pñcitur. Sed nō est accusabile in foro fori. I cogitationis. ff. de pœnis. Bal. in l. si quis nō dicā. C. de episc. & cler. Nisi crimē esset hæresis, quia vt quis statim mēte incidit in hæresim, pòt accusari & puniri in foro fori. Ira Bal. q. supra, in prima expositione. Delictū vero dī quasi derelictū, & cōsistit in negligēdo. Hinc declinare à malo dī delictum facere. Vel potest dici delictū, quod sit ignorātia. Ita gl. in c. sicut pœmide. de pœn. dist. 1. & in c. peccatū. de reg. iur. lib. 6. Crimē vero & si pluribus modis dicatur, vt est text. in c. vnum. distin. 25. propriè tamen dī omnis operatio mala, quæ pòt in hoc seculo accusari, & puniri, prout est adulteriū, furtū, & similia. tex. in c. Apostolus dist. 81. vbi traditur hæc differentia. Et sic plus se habet crimen, qd peccatū, ita Fely. in c. testimoniū. col. 3. de testi. Verū est aduertēdū, qd peccatū qnq; genericè accipitur, & cōprehendit sub se omnia iustitia & ita cōiter accipitur apud Theologos, & tunc omne crimen, & delictū potest appellari peccatū sed non è contra. nam non omne peccatum est crimen, vel delictum. li. si quid caru. §. iter emptū. ff. de legat. 3. & linter agna-

ros. ff. vnde vi. Hoc probatur ex verbis Archi. in c. si peccatū. de pœnit. dist. 1. Qui sic in genere definit illud. Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestiū inobedientia præceptorum. D. Thom. 1. 2. q. 109. art. 1.

3 Sunt ¶ autem peccata ex genere (ne id silentio prætereatur) illa, quæ ex sui natura maxime repugnant charitati, qua Deo vnimur, siue sint contra dilectionē Dei, sicuti blasphemia, piuriū, & similia. D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 2. vers. Respondeo. Siue contra dilectionem proximi, veluti homicidium, adulterium, & huiusmodi. Hæc autem peccata ex genere, id est ex sui natura quæ sint, facile comprehendemus, si consideremus, quæ admittuntur contra præcepta Dei, Ecclesiæ, legis naturalis aut humanæ, iustæ, promulgatæ, receptæ, & non abrogatæ obligantis ad mortale, iux. text. in cap. 2. de maior. & obed. Vel contra votum. c. magna. ext. de voto. aut contra conscientiam particulariter dictantem, vel dubitantē esse mortale. c. p tuam. el. 2. de simon. c. liras. de restit. spol. c. omnes. 28. q. 1. vel contra diuinum consiliū ex contemptu. Abb. in c. 1. de constit. num. 4.

4 Sunt ¶ autem alia rursum peccata, quæ haud sui natura, sed prauo tantum agentis animo mortem irrogant perpetranti, atque mortalia à casu, siue per accidens appellantur. Veluti cū quis circa rem labitur charitati non repugnantem, sed ei vitio, vt pote fini acquiescit, vel id genus peccata ad aliquod ordinat, quod suo genere est mortale, vt (exempli gratia) si quis libidinis causa explendæ, vel prouocadæ ocfiosa verba proferat. D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 2. & 4. vers. Respondeo.

5 Aduertendum ¶ tamen est omnia peccata, quæ ex genere mortalia sūt, fieri venialia, quādo suam perfectionem non cōsequuntur, id est quando non consumatū in consensu rationis. D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 5. ad 1. & 6. vers. Respondeo. Idem. 2. 2. q. 35. artic. 3. Quod dupliciter contingere potest, modo ex parte personæ, modo ex parte rei. Ex parte personæ, quando à solius sensualitatis motu ad quodcūque lethale crimē, vel adulteriū vel homicidiū se propensè intelligit irritari, reluctante tamē ratione. nam tunc veniale tantum erit peccatum. Sic etiam, quando semi dormientes, vel semiebrij, quid vis patrauerint, cum paruitate iudicij apertè laborent, à lethali culpa redduntur immunes: quia ad cōstituēdū ¶ peccatū mortale, integrū iudiciū requiri debet. c. 1. de delict. puer. Ex parte rei quātitas ipsius sumopere æstimāda est, eū minima, seu parua in sui natura adeo esse possit, vt nihili faciēda sit. D. Thom. 1. 2. q. 88. artic. 5. & 6. & 2. 2. q. 35. art. 2. & q. 59. art. 4. ad 2. & q. 66. artic. 6. Hinc alienā surripere rem, quamuis capitale sit crimen ex

D suo

fuo genere, tum quia est contra iustitiam, & omne tale est mortale, secundum D. Tho. 2. 2. q. 9. art. 4. vers. Respondeo. Tum, quia est contra diuinum præceptum, vt habet Exod. 20. & c. poenale. 14. q. 5. 32. q. 4. c. meretrices. tñ si minimi tñ erit pretij, vel momenti, vt race-mus vix de vinea. ablatus aliena, nemo, q. medioeriter, vel iudicio valeat, mortalem esse culpam affirmabit, ex D. Tho. ex lib. q. disput. q. 12 de ira. art. 3. ver. Respondeo. Et ratio est, quia præsumitur non esse omnino contra voluntatem eius, qui hoc patit, etiã text. in c. & si quæstiones. de simon. vbi nõ comittitur simonia in modico. Sic licet valor beneficij sit exprimendus, qui vult aliud impetrare, non tamẽ procedit quando valor beneficij non ascendit ad summam 24. ducatorum: quia tunc non esset necessario exprimendus, vt testatur Gomenzius lib. 3. consi. 10. de preben. Pariter, licet lex gñaliter loquens et minimũ includat. iux. tex. in c. 3. de appel. c. si pponete. de rescrip. Si tñ ratio, quæ militat in magno, non militat in minimo, tunc minimũ non includitur in lege. Vnde contraueniens legi in aliquo minimo bona fide, non peccat: (Exemplum) si in religione esset statutum, ne aliquis ad dignitates promoueat nisi per tot annos fuerit in religione, & aliquis autoritate suorum superiorum ad dignitatem promotus fuerit nondũ annis illis completis, forte deficiebant dies aliqui, tunc iste tali legi contraueniens bona fide autoritate superiorum, nõ peccat: Et ratio est, quia ratio, quæ militat in magno, non militat in minimo, vt adnotauit Panor. d. c. 3. & c. si pponente. vt defectus aliquorum dierũ respectu annorum sexdecim. Ita Nauar. in cõsi. 38. lib. 3. de præben. Sic licet mendacium mortale sit crimen ex suo genere, ex D. Tho. 2. 2. q. 70. art. 4. nonnunquam tamen veniale esse potest, maxime si in rei leuitas a mortali regulariter excusat, c. vnum oratorium 25. dist. Quia ratione aduersus Caieta. 2. 2. q. 69. art. 1. circa finẽ, censeo et in iudicio mendacium circa rem ad id pertinentẽ, leuissimã tñ contingens non esse mortale crimẽ, quod nostra ætate Caietani sententiã improbantẽ ostendit. Domini a Soro in 4. senten. distinct. 18. quæstio. secunda, articu. 4. 4. colum. & de ratione tegendi. quæstio. septima. secunda conclusi. Couar. libro primo var. resolu. cap. primo, numero secundo. Nauar. in cap. vlti. de poen. distinct. 5. §. vnico. vbi hoc dictum etiam ampliat Sotus, si contingeret mendacium de re leui in actu confessionis, sic etiam Syluest. in verbo confessio. 1. quæstio. octaua. Verum id, quod de quantitate rei tradidimus, & in periu-rio tñ afferorio, atque contemptu coarctatur. Namque omne afferorium periu-rium;

quod dicitur rei præsentis; vel præterite, est peccatum mortale. Omne (inquam) in quacunque materia, quocunque fine: modo sit actio, deliberata. Dixerim in quacunque materia, siue magna, siue parua: falso enim iurans (exempli gratia) non fricasse barbam, mortali crimine grauat, id in causa est, q. præcelsæ Dei obstitit charitati, & veritati in testẽ falso inuocata: maxima irrogatur iniuria: quinimo si quocunque fine, alias sanctissimo, eodẽ sacramento re publicã, vniuersãque ciuitatẽ ab incendio, ac prodicione liberaret, innoxij mortem caueret, ab æterna morte proximi animã erueret, & alia id genus, lethalis proculdubio sceleris reus erit, vt videre est apud Sotum. de iusti. & iur. lib. octauo. quæst. 2. colum. secunda. versicu. etiam vt arti culo septimo, innixus dictis D. Tho. 2. 2. quæst. 98. art. tertio. Imo si iocandi causa id dictum iureiurando fuerit, magis peccatum augebit. D. Thom. ibidem. ad 2. De hoc tamen iuramento latius in secunda parte secundi præcepti de iuramento.

Contemptus etiam contemptorem eodem modo illaqueat, & ideo lex tñ consilij propter contemptum lex præcepti efficitur. glo. in capitu. quis autem distinct. 10. not. in cap. nam concupiscentiam. de constitu. facit quod notat Ioan. Andr. in c. sacris, quod met. cau. Bald. in l. nullus: C. de malef. & mathema. & peccatũ veniale ex contẽptu mortale efficitur. secundum glo. 25. dist. c. vnum orarium. in verbo, plus accipit. Sed quoniam dicat contẽnere, nota distinctionẽ. Nam aut quis reuoluntatem transgreditur, vt præcipiens voluntatem eludat, aut certẽ irrideat, non obseruans rem esse minimam, nec ea ex causa ad id induxit proprium animum, & tunc æternæ se mortis laqueis sciat esse compeditum. Aut a superioris præcepto aberrat, sedulo intelligens rem esse leuiem, & propterea quod leuia iubet, & præcipit, hoc tamen respectu contemnit, veniale profectò peccatum comittit, vt Caiet. docet in sum. in verbo, contẽptus. & D. Tho. 2. 2. q. 107. arti. 3. vers. respondeo. & quæst. 186. arti. 9. ad 3. & ibidem Caieta. vbi inquit, frangere filerium ob aliquã particularem causam peccatum est veniale. Verum si frangeret religiosus, quoniam non vult subijci legi, præcepto, vel regulã peccatum ex contemptu, & ideo mortale, sequitur. Couar. in cap. alma marer. 1. par. 2. vol. 5. 9. num. 3. ver. Est vero.

Dispensatio tñ etiam si iusta est, omnino a peccato excusat. c. de multa. de præb. sed quia proprius locus est in materia voti. ideo ibi me remitto, scilicet in secunda parte de voto. c. 12. Sed tñ an tolerantia Principis circa ea, quæ sunt iuris humani, videatur inducere dispensationem, vide glossam celebrẽ a Panor. puta-

tam

tam singularem, & a præpos. menti tenendam. in c. quia circa. de consang. & affi. Tu autem distingue tres casus, quorum.

Primus, Tolerantia Papæ circa constitutionẽ, quæ a principio, communiter non recipit Papa sciente, & tolerante excusat a peccato. facit gl. in c. in istis §. leges. dist. 4. & in c. 1. de treu. & pace. & in c. cū multi. 15. q. vlt. Dixi ipso Papa sciente, & tolerante, & ita intelligit id quod ait Aug. tñ leges obligat, cum vtriusque moribus cõproban. quia verũ est si superiores, qui legẽ ferunt, faciunt eã p populũ nõ acceptari, nec obseruari, & tacent, nõ amplius insistentes. Cũ certũ sit, superiores tã ecclesiasticos, q. seculares posse subditos inuitis suis pceptis, & iustis leb. obligare: Alioquin si in libera potestate subditorum esset legẽ illis datã acceptare, & non acceptare, in eorũ ex consequenti liberã potestate esset se a superiorũ subiectione eximere, & eisdẽ resistere; cũ tñ dicat Apost. ad Rom. c. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Vnde quamuis facultas detur populo appellandi, & supplicandi, vnde & audiendi veniunt, si forte causam sufficientem afferat quo minus lex illa nõ imponat. facit tex. in c. si qu. de rescrip. Attñ si nullam causã afferant, per superiores ad huiusmodi legis obseruantia possunt cõpelli. ita doctissimus Medi. c. de restit. q. 37. ad quintam.

Secundus, Tolerantia Papæ circa constitutionem, quæ a multis communiter recipitur, & a quibusdam non, minime excusat a peccato non acceptantes, & ita procedit tex. in c. cum iam dudum. extra. de præb. vbi consuetudo non est communis, vbi maior pars seruat, & minor non. Tunc enim proprie est patientia superioris, scilicet, in non puniendo transgredientes, non autẽ causã dispensatio, vel permisso. ita Panor. in d. c. cū iam dudũ. nu. 10. & ratio est, quia in consuetudine inducenda attendit maior pars populi, & nõ q. facit minor pars vt not. Ioan. Andr. in c. si. in glo. fi. de cõsuet.

Tertius, Tolerantia Papæ circa transgressionẽ suã constitutionis, quæ a principio communiter fuit per omnes vel per maiorem partem recepta, ex post facto ab aliquibus transgreditur, non excusat contraueniens a peccato: tñ tolerat enim permisso, sed non approbatiue ad euitandum scandalũ, vel schismã, vel ratione multitudinis, sustinenda enim sunt crimina ratione scandalũ, vel schismatis. 23. quæst. 4. non potest. & ratione multitudinis. 50. distin. vt constitueretur. ita glo. sing. in capi. denique. vers. venio. distin. 4. Quod intellige, vt non excuset a peccato, nisi Papa specificẽ scriberet, quod vult certum actum tolerare, seu dissimulare, & tñ talis dissimulatio habet vim dispensationis, & iste est proprius casus in ca. quo

circa. de consang. & affinit. At si Papa non specificẽ scriberet, & tunc sua taciturnitas nõ inducit dispensationẽ, & sic loquit d. c. cū iam dudũ. habetis ergo duos intellectus ad illũ text. ita Panor. in d. cap. quo circa.]

Transgressio tñ etiam legis ex rationabili causa facta a mortali excusat, iuxta mentem D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 6. Verum illa videt iusta causa, quam ipsemet legislator admitteret, si adesset. Exemplum ponit D. Tho. qui supra in ciuitatis obsidione: nã & si saluterum sit lege cauere, ne portẽ ciuitatis aperiant, nihilominus si tunc ciues quorum ita salutis Reipublice conducit, hostes fugientes qui in urbem se volunt recipere, cõtra legis verba potest ianitor absque peccato illis valuas aperire: cuius ratio est, quia quamuis lex in cõmuni lata casibus pluribus utilis sit, tamen si quo casu nõ scit aduersa cõmuni salutis, nõ est obseruanda.

Quod tñ quidẽ procedit non tantum quando legis obseruatio in exitium vergeret communis salutis, sed etiam quando vergeret in priuatam perniciem. Etenim cui palam est obseruationem legis esse sibi lethalem, constaretque ex natura legis non esse eius mentẽ in tantũ periculum adigere subditos, nequã tamen tenetur legem custodire, sed potest illam propria autoritate interpretari. Exemplum sumit tam iuris naturalis, quã positui. Lex namq; illa naturæ, Nõ occides, per humanas leges ita explicatur, vt constet per eã homicidium ad defensionem minime prohiberi. I vt vim. ff. de iusti. & iure. naturalis enim ratio dicit defensionem omnibus permissam esse.

Sic etiam lex illa, Furtum non facies, sic intelligeda est, vt furtũ comittere non dicat, qui fame coactus victus gratia alienũ assumit. c. si quis pp de furt. c. discipulos. de cõlec. dist. 5.

Circa vero ius positium, si mihi constaret hostes in via parasse insidias, non teneor die festo ire ad sacrum: imo etiam inconsulto prelatato, si subditus est certus, quãuis nullum sit in mora periculũ, potest agere cõtra legẽ. Cui enim in die ieiunij nullus alius suppetit cibus, quã carniũ, absq; vlla superioris consultatione potest, ne fame pereat, illas comedere, etiam si citra periculum posset ipsum adire argum. text. in c. licet. de poenitentijs, & remissio.

Sed quo hæc lucidiora fiant, hæc regula tñ firmiter constituenda est.

Si subdito palã liquet occurẽti casu nõ esse legis mētẽ, vt seruet, & tñ siue subitũ sit picũ, siue tps suppetat audiẽdi legislatorẽ absq; illiº prius cõsilio licet facere cõtra legẽ sine peccato, vt in casibus pximis a nobis citatis patet. Aut huiusmodi subditus in dubio est, vtrũ patri assensũ pbeat, licet ne facere cõtra legẽ, nec ne? Et tunc si vacat ad superiorem recurrere,

D 2 re-

recurrendum est: Si vero repentinum periculum id non permittit, ad literam seruanda est lex. & ratio est, quia subdito tali casu legem interpretari non licet. Si vero medio modo se habeat, ita ut nec certus omnino sit, neque prorsus ambiguus, sed in illam partem pedeatur, qua potest facere contra legem, tunc si mora datur, qua potest magistratum consulere, id facere tenetur. Si vero per subitaneum periculum id non licet, tunc tuto potest facere contra legem. Caiet. ad Diuum Thomam, prima secundae. q. 96. art. 6. Sotus li. 1. de iustitia, & iure. q. 6. ar. 8.

Sed si aliquis determinat facere contra legem ex causa, quae est iniusta, quae tamen bona fide ab ipso pro iusta habetur, & nisi talem is iudicaret, contra legem non faceret. a mortali excusatur, licet non a veniali, secundum Petrum de Palude (Exempli gratia) frangit quis ieiunium ex rationabili causa secundum suam aetimationem absque fraude: nam iudicio suo adeo sibi debilis videtur, ut non comprehendatur sub obligatis ad ieiunium, & si non sit in eo tanta debilitas ad eximendum se a vinculo ieiunij, excusatur tamen a lethali culpa, non autem a veniali: cum absque pastore indulto negligenter vires suas examinans violauerit ieiunium. Caieta. 2. 2. q. 147. art. 3. verficu. ad huius euidenciam. circa finem. Et haec circa peccata mortalia, & venialia. Verum qua scientia Confessarij praediti esse debeant, subsequens capitulum docebit.

S Y M M A R I V M.

- 1 Scientia triplex, & quae in aqua quae.
- 2 Confessarius modo maiore, modo minore scientia excellat, tum ratione c. nstentium, tum gradus.
- 3 Papa scientia abundare debet: & praesumitur.
- 4 Scientia, quae nam in episcopo, presbytero, monacho, abbatibusque requiratur. nu. 5. & 6.
- 7 Obedientia illiteratum confessorem an excuset: cum peccet confessionem acceptans, ligat tamen & soluit.
- 8 Confessarius imperitus, quibus in casibus excusetur.
- 9 Superior indignum eligens ad confessionem, peccat.
- 10 Dignus quando liceat munus confessionis appetere, vel etiam petere.
- 11 Dignus recusans dignitatem, peccat tribus in casibus.
- 12 Religiosum quare recusare, iudicium ambire, deceat praedicationem.
- 13 Ambitio in spiritualibus quare execrabilis.
- 14 Ambitionis vitio aliqui potissime laborant.
- 15 Praelationes non petentibus, non autem ambientibus, debentur.
- 16 Artium, animarum regimen.
- 17 Confessarius, qui sponte accedit, an peritior, quam qui ex obedientia, esse debeat.

- 18 Confessarium quae scientia quare prudentia praeditum oporteat esse.
- 19 Confessor in re difficili, vel differat, vel remittat: tempore, non permittente, praesertim ad omnia paratum absoluat. & seq. nu. 21.
- 22 Confessor si affirmet mortale, id quae neget penitentem, & ita communiter aetimator quid agat.
- 23 Regula, non tenetur confessionem audire, & c. an in delegato locum habeat.
- 24 Pars tutor in dubio eligenda.
- 25 Confessor circumstantias mutantes speciem eallere debet.

Qualis scientia in Confessarijs exigatur. Cap. XV.

AD declarationem huius capituli praenotandum est, quod Doct. in c. cum in cunctis, de elect. triplicem scientiam in effectu concludunt inueniri: nempe eminentem, mediocrem, & sufficientem. Eminentis scientia dicitur illa, per quam quis subtile quaestiones, & difficultas discutere, & diffinire nouit, & in promptu sine deliberatione respondet. 36. dist. c. qui ecclesiasticis. & ibi gl. in verbo, satisfactione. Mediocris vero dicitur, per quam quis cum deliberatione, & reuolutione librorum veritatem scit inuenire. Sufficientis autem scientia est legitima requiritur secundum qualitatem officij, vel beneficij. Vnde dicitur quis habere scientiam sufficientem, quando sufficienter potest explere ea, quae necessario incumbunt officio suo. Hinc Confessarius tunc dicitur habere sufficientem scientiam, quoniam scit distinguere inter peccatum, & non peccatum mortale, & veniale ex genere: quia alia poenitentia est iniungenda pro veniali, & alia secundum grauitatem eorum. Praeterea, ut in perplexis quaestionibus non procedat sine peritorum consilio, & ut sciat ad quae sua potestas se extendat, ut inquit Card. a Turrecre. in c. qui autem. ver. Ad primum. de poenit. dist. 6. Tandem haec sufficientia reducenda est ad arbitrium boni viri, secundum Inn. in d. c. cum in cunctis. qui potissimum qualitatem loci, ubi homo viuunt, & conuersatur, & qualitatem officij considerare debet. e. in causis. §. si. de elect. hinc inferitur, minorem requiri scientiam ab audiente, confessionem in vnico, quam in ciuitate. Et rursum, maiori scientia pollere debent, qui operantur audientis confessionibus eorum, quae mercimonijs, vel alijs negotijs arduis implicati sunt, quam eorum, qui curam habeant popularium, vel rusticorum, sic Abb. in d. c. cum in cunctis. nu. 4. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 3. colu. antepenult. Praeterea tanto eminentiorem scientiam requiri in

Con-

Confessio oportet, quanto in gradu est sublimior: quia talis ad maiora tenetur, ut Episcopus, Archiepiscopus, &c.

Vnde Papa debet habere longe maiorem scientiam alijs cum sit praepositus Curiae totius Christianae Reipublicae, secundum Abb. in d. c. cum in cunctis. de elect. Pro eo tamen sufficit praesumptio iuris, quod Papa praesumitur habere omnia iura in scrinio pectoris. ca. 1. de consti. in 6. & ibi gl. in verbo, habere. in fine. Quod verum est per interpretationem: quia omnia iura interpretari potest. gl. fin. in c. praeterea. dist. 23. licet de facto quandoque possit contingere contrarium: cum memoria hominis sit labilis. peregre. ff. de acquir. poss. Fracus in c. 1. de constit. in 6. Episcopus vero debet habere scientiam veteris, & noui testamenti. c. qui ecclesiasticis. 36. dist. in prin. quia iudex est, & pastor animarum, & omni peccati tenetur reddere rationem. c. qui episcopus 23. dist. bonus tex. in c. omnes psallentes. 38. dist. Item secundum Hosti. debet habere scientiam iuris canonici, cum secundum illam debeat iudicare, & praesertim in causa matrimoniali. c. 2. de consang. & affin. Presbyter vero debet habere scientiam canonum poenitentialium, & eorum, quae continentur in c. quae ipsis. dist. 38. Religiosi, & eremitae magis indigent contemplatione, quam scientia, & ideo potest monachus esse illiteratus, ut no. per gl. 16. q. 1. c. legi. vers. in institutione. Et hoc intelligit de monachus non clericis, iuxta not. in c. generaliter 16. q. 1. Si. n. esset clericus, dicendum esset sicut de clericis. Et omnes communiter monachi sunt clerici. Abb. in c. cum illorum. super glo. 1. ver. promoueri de sent. excō. Abbas vero cum debeat esse presbyter, debet illam habere scientiam, quam presbyteri habent, & cum habeat curam animarum respectu monachorum, debet habere scientiam pro officio, quod sibi incumbit: verum non tamen, sicut praelati seculares habent iurisdictionem. Et haec scientia, quae requiritur, debet esse a principio, & non sufficit, quod postea superueniat. arguuntur in cap. si. eo tempore. de rescrip. lib. 6. de elect. dudum. el. primo, notat Abbas in opp. qualiter in sexto notab. num. 3. de elect. Decius in d. c. cum in cunctis. nu. 40. Ex praedictis igitur inferitur quod illiterati tamen admitti non debent ad audiendas confessiones, ut probatur in c. 1. §. caueat. de poen. lib. 6. si tamen admittentur, possent quidem ligare, & soluere, verum peccarent confessionem acceptando; nam conclusio est Innoc. qua sequuntur Dom. Anro. de But. in c. cum in cunctis. nu. 12. & Dec. nu. 43. quod peccat ille, qui recipit officium, & non habet scientiam, quae requiritur in eo, bonus tex. in c. non est putanda. vers. quisquis. 1. q. 1. quod procedit etiam si ex obedientia id faceret,

secus autem si dubitaret. argum. tex. in cap. quid culpatur. 23. quaeff. 1. & eorum quae tradit. D. Thom. 2. 2. q. 140. art. 5. Adde tu, modo virtute obedientiae illam dubitationem prius ex animo pellat, & licitum sibi esse credat, eo quod pro sufficienti a superiore habetur. arg. eorum, quae de exigente tributa. quae dubiat esse illicita iussu superioris tradit. Nauar. c. 17. nu. 201. Excusari tamen posset, huiusmodi imperitus Confessarius in pluribus casibus, & primus est, quando confitens est valde sibi ipsi sufficiens ad exponendam Confessione grauitate, & reputatur habere bonam conscientiam.

Secundus, quando poenitens est persona spiritualis crebro ad confessionem accedens, & subinde communiter non habet nisi venialia.

Tertius, quando est in articulo mortis, neque est alius, qui possit audire. Et eadem ratione idem dicendum est de Confessario existente apud infideles, apud quos non est fidelibus ibi existentibus copia confessoris eruditioris. arg. c. si. §. si. ne sede vac. lib. 6. Nauar. c. 4. nu. 5.

Superior tamen peccat, qui munus hoc audiendi confessiones confert indigno. arg. tex. in cap. nihil. de elect. Card. in cle. 1. de aeta. & quali. cum contra conscientiam agat, & per consequens sibi aedificat ad gehennam. extra de restitutio. spol. literas. nisi illum iudicaret idoneum confessionibus, quibus eum praeficit audiendis. arg. tex. in cap. Apostolica. de cler. excom. ministr. & cap. innotuit. de elect.

Si autem sit tamen dignus, necessitatis tempore potest hoc munus desiderare. arg. eorum, quae dicuntur per Summist. & praecipue per Syluest. in verbo dignitas. quaeff. 2. & in verbo Episcopus. q. 3. & in ver. elect. 1. q. 19. Vbi & si nunquam liceat praetura quaerere, tamen necessitatis tempore, id est quando non videtur quis, vnde cooperetur de bono Pastore prouideatur, licitum est hanc appetere, non absolute, sed secundum quid velleitate quadam a Deo, non ut quis praesit, sed ut prospiciat, & licitum est hoc desiderium: vellem quod me Deus dignum indicaret, & faceret, ut alijs prodesse possem, quia vellet promoueri per Deum non est praesumptuosum, cum ipse non promoueat nisi dignos. imò si dignus est, non solum potest appetere, sed etiam petere. glo. in cle. 2. in ver. honore. de mag. & ratio est, quia per hoc petit oportunitatem communicandi, quod habet, quod & laudabile est, & ad charitatem pertinens. ibi gl. in d. cle. Quinimo quod plus est, peccat mortaliter, qui dignitatem suscipere recusat. ut nota. Dec. in d. cap. cum in cunctis. nu. 45. de elect.

Quod in tribus tamen casibus, secundum Richar. potest procedere. Primus est, quando probabiliter credit se idoneum, vel saltem dubitat, & ad suscipiendum astringit praecipio superioris. nisi

D 3 cum

cum pridem. de renun. & ibi D. Ant. de Butrum. 4. quia in dubijs tenetur subditus obedire. d. c. quid cu lapsatur. Secundus, quando nō astringitur p̄cepto, sed consilio, & probabiliter credat, q̄ per alium æquē bonum prouideri nō potest, & nisi assentiat, videt probabiliter Ecclesie notabile imminere periculum, & dispensū. c. in scripturis. 8. q. 1. c. olim. ea cau & quæ. Tertius, quando per viam illicitam refugit, puta abscondendo se. c. sicut is. 1. q. 6. nisi id faciat ex speciali instinctu spiritus sancti.

12 Si autem nec t̄ per obedientiam cogit nec imminet probabile periculum Ecclesie, & propter humilitatē refugit, reputans se indignum, meretur D. Tho. quod. 3. arti. 23. Sed quia religiosus debet se insufficientem cognoscere, ideo ex humilitate dēt̄ semper officium pralationis recusare, non t̄n̄ pertinaciter, cum sup̄erna voluntas cognoscitur. ita Turrecre. in c. scripturis. 8. q. 1. nunquam tamen colloquium de dignitate curam animarum habente, vel beneficio curato aliquis, etiam si dignus est, habere debet, vel precibus sollicitare vt ad dictam dignitatem admittatur. iuxta tex. in c. per inquisitionem. de electio. quia tunc tanq̄ honoris ambitiosus eiciendus est. c. nullus itaque. 1. q. 1.

13 Quæ quidem ambitio t̄ multum excœcare solet oculos religiosorum, vt inquit tex. in cap. corundā. de elec. lib. 6. & cle. fin. eod. tit. Et est multum execrabilis cum circa spiritualia versetur. l. si quenquam C. de episc. & cler. Ex hac enim producuntur discordiæ & schisma, & vagatio, & dissolutio, de rescrip. lib. 6. quia per ambitionem. vnde dicit Lau. quod hæc est illa, per quam titulus de simonia, & apostasia, & ne cler. vel mon. & de vsuris, & plures alij sunt sepulti, & ab hoc vitio tanquam à fonte alia procedunt. de constitut. nam concupiscentiā,

14 Dicit etiam, quod in t̄ mendicantibus potissimum locum habet, qui tamen magis cogitant de rebus temporalibus, quibus videntes se destitutos, magis sine maturitate appetunt, ad instar fenem, in quibus licet cætera conuenescant, iuuenescit auaritia, vt notatur de præsump. cum in iuuenite. Zabar. in clemen. cum iam dudum. de elect. Quare cum sit maximè perniciosa, fugienda est, & præcipuè in assequēdis t̄ pralationibus, & beneficijs, quæ dari debent non perentibus. 40. distinct. ante omnia. 8. q. 1. in scripturis. & hoc maximè in religiosis. d. c. quorundam. de elec. lib. 6. Potest tamen aliquis preces exhibere pro obtinendo beneficio simplici, vel in genere, si sit pauper. Sylue. in verbo simonia. q. 16 vers. 3. vbi latè.

Habes igitur mi lector, quod cum Confessarius suscipiat regimē animarum, qd̄ est t̄ arrium, vt inquit Turrecre. in c. 1. de pœn. dist. 6. vers. ad primam. si probabiliter idoneus est,

pōt appetere, & petere, non tamen procurare. 17 Sed vtrum, qui dignus est, si sua sponte t̄ se offert ad audiendas confessiones, eminentiorē scientiā habere debeat, quā qui ex obedientia, & charitate tale onus assumit, & videtur quod sic: nam ille secundum communē opinionem tenetur, de omnibus sibi à pœnitente propositis iudicare, an illud sit mortale, necne: An habeat annexam excommunicationem, vel restitutionem; an contractus sit licitus, vel illicitus, an impediatur communionem, & huiusmodi talia.

Iste autem, qui non sponte se offert, nō obligatur ad amplius, quā vt saltē sciat, dubitare in ijs, quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt nouerit consulere peritos. sed hæc differentia non v̄ secundum Nauar. c. 4. num. 3. valde iuri consona, vt ille, qui sua sponte ad id faciendam sese offert, instructiorem scientiam habere debeat: quia si vera esset, pauci, aut nulli ex Cōfessarijs secularibus salui fierent, cum etiam quia Cōfessarij principalibus aut æquē principalis onus confessionis audiendæ sibi imponit in gratiam pœnitentis, quā propter se, & consequenter ad id, quod communiter nauantes, eidem officio euitare solēt.

18 Vnde communiter qua scientia t̄ præditus esse debeat Confessarius, sic respōderi potest. Et primo, q̄ non debet sacerdos, vbi pœnitens dubius est de aliquo, asserere illud esse mortale: si certus non est, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueet, sed pōt dicere esse peccatum, & inducere illum ad pœnitentiam de tali. Secundo nec tenet semper auditio quolibet peccato iudicare, vtrum sit mortale: quia vix reperiret in toto terrarum orbe vnus Confessor idoneus; sed sufficit iudicare de claris.

19 De alijs t̄ aut̄ difficilibus, vt de ijs, de quibus sunt opinionēs variæ, vel pœnitens nescit exprimere mentem suam circa assensum, vel moram peccati, potest suspendere iudicium: modo opportunum remedium apponat ne iterentur; si dubitat, an sint mortalia sed si tēpus hoc non patitur, absoluat pœnitentem, quantum sua extendit auctoritas, imponens ei, vt super re dubia consulat talem, vel talem peritum, vel viros in genere idonea scientia, & conscientia præditos; & pareat eis: sicut medicus imperitus ægrum ad peritiorem remittere debet. argum. rex. in c. qui vult, de pœn. dist. 6.

20 Qd̄ si hoc t̄ neq; potest, exigit à pœnitente, num sit paratus facere oīa, quæ tenetur, & cōsulat ei quod tutius est, & quærat quātum pōt veritatē, & in dubio nō denegat absolutionē, & hoc sufficit: quia si iste est paratus hoc facere, est cōtritus, & nihil hēt absolutioni repugnās.

21 Sed si in actū cōfessionis casus eueniat, qui diligentiorē indaginem requirat, & iuris peritos

ritos disertissimos alterari, variasque opinionēs insignes, atq; æquales videri, an peccatum mortale sit, necne, tunc siue Confessarius ordinarius sit, siue delegatus, suadeat primo pœnitenti, quod tutius est. c. iuuenis. de sponsalib. & si nolit acquiescere, etiam absoluat, onerando tunc temporis conscientiam eius.

22 Qui idem t̄ facere debet, q̄n̄ pœnitens nō vult ab aliquo desistere, quod sacerdos credit esse mortale; pœnitens vero non vult peccatum pro mortali agnoscere, & ita cōiter estimatur: & ratio est, quia Confessarius nō suum, sed cōmune iudicium Ecclesie sequi debet: nisi eius conscientia sibi dictaret, q̄ peccaret mortaliter, sic absolueno quo casu procedere potest dictum Arch. Flo. 3. par. 2. par. tract. 1. de scien. confess. c. 3. & Sylu. in verbo. confessor 3. q. 7.

Deberet tamen omnino conscientiam deponere, & absolueret. Est namque fallacissima regulat̄ hæc circa delegatum: Non tenet confessionem audire, ergo postquam confessionē audiuit, nec tenetur absolueret: nam eo ipso, q̄ conditionem acceptauit, audiendo confessionem, perstrinxit se ad soluendum casu, quo pœnitens esset dispositus. Accedit etiam q̄ postquam pœnitens confessus est sua peccata, gravissimo onere præmeretur, si ob absolutionē, à sacerdote suspensam, iterum confiteri teneretur ita Sotus. dist. 18. q. 2. art. 5. col. pen. Naua. cap. 26. num. 4. vers. 6.

24 Considerandum quoq; est, q̄ si dubium t̄ veritatis, an aliquod sit mortale, necne, securiorē partē tam pœnitens, quā Confessarius eligere dēt̄, quod idē est dicendum si dubitatur, an incidit in censuras, vel in irregularitatē glo. sing. in c. 1. de scruti. in ordi. faci. Panor. in c. ad audientia. de homic. Syl. in verbo, dubium. 4. sed cum dubitatur, an pœnitens facere, aut dare, vel pati debeat, benigniorē partem Confessarius eligere debet, facit tex. in l. 1. § quod si Ephesi. ff. de eo quod cer. loco. c. fi. de transact.

25 Nosse etiam debet t̄ circumstantias mutantes speciē actus in infinitum, peccata quæ mortalia, quæ referuata, vel ex cōmunicatōne innotata, quæq; expostulent restitutionem, ac et si auditurus est clericos, casus, in quibus suspensio, interdictum, vel irregularitas contrahat. Debet et sollicitè inquirere casus, qui sint Episcopales, & qui Papales, & si quid in Cena Domini, vel in alio tempore de huiusmodi publicatur: dēt̄ etiam mediocriter scientiam habere sacrorum canonum, vel iurium, vt difficultatem sibi oblata ad munus suum rectè ob-eundum saltem sciat enodare, libros suæ confessionis adeundo, teste Inno. in c. cum in cunctis. de elec. Hæc vera scientia requirit studium, exercitium vero studij cōiter haberi nō pōt sine vsu librorum. c. exijt de verb. sign. lib. 6.

- 1 Confessione iteratio, quibus casibus necessaria.
- 2 Dolor sine proposito relinquendi peccatum non sufficit.
- 3 Confessio, an, & quando iteranda ex defectu recognitionis peccatorum.
- 4 Confessio venialium facta sine proposito, an iteranda.
- 5 Dicitur F. Bartholomai à Medina procedit in venialibus confessis cum proposito illa iterum committendū non autem procedit, vt nu. 6. & 7.
- 8 Virtualis detestatio sufficit in venialibus.
- 9 Tenetur iterum confiteri, qui integrè illam facit absque pœnitentia cordis, euitat tamen pœnam c. omniū utriusque.
- 10 Sacramentum pœnitentiæ, an fictione recedente effectum operetur, vt baptismus.
- 11 Confessio integra duplicem habet sensum.
- 12 Confessio omnium, omnium veniam concedit.
- 13 Confessio dimidiata: vel per se, vel per accidens, quā dicatur.
- 14 Confessio generalis pluribus diebus, diuersisq; sacerdotibus, fieri potest, & quando. nu. seq.
- 16 Pœnitentibus admonitio pulchra, post confessiones generales, pro scrupulosis, vt acquiescant iudicio Confessariorum.
- 17 Confessio, per se dimidiata, quando fiat; & quomodo iteranda.
- 18 Confessarius tenetur ne absolueno peccata omnia in mente retinere.
- 19 Ignorantia peccati omisi mortalis, an, & quando excuset ab iteranda confessione.
- 20 Confessarius, an manifestare teneatur pœnitenti peccatum aliquod mortiferum, quod ab illo ignoratur. vide plures conclusiones.
- 21 Confessio facta Confessori, excommunicato à pœnitente inducto, cur invalida, cum absolutio valeat.
- 22 Confessio ex ignorantiā facta excoicato, an valeat. Excommunicatus denunciatus, potestatis expers.
- 23 Sacramenta, quando liceat, vel non à precisijs suscipere, & ministrum quotupliciter contingat esse malum. nu. seq. 25. 26. 28. 29. 30. & 31.
- 27 Intellectus ad c. si qui sunt. dist. 81.
- 32 Excommunicato maiori excommunicatione tolerato cōfiteus sciens an, & quando peccet.
- 33 Confessio proprio sacerdoti nominatim excommunicato non ignorato facta, an valeat amplia, & limita, vt nu. seq.

Confessio, quibus casibus iteranda, & primo ex defectu contritionis. Cap. XVI.

Noniam vero plerunque accidit, vt confessio manca, & inutilis sit, modo culpa pœnitentis, modo Cōfessarii, vt eam iterari oporteat.

Ideo nunc sequitur, vt doceamus, quibus in

calibus fit iteranda, quos quidem casus omnino scire debet Confessarius, præterquam si suum munus pigre, & officianter exercere statuat.

1 Multifarie igitur contingere potest, ut necessaria sit confessionis iteratio. Primo ex parte contritionis imperfectæ, quoniam nullum dolorem habuit de mortalibus confessis, vel habuit quidem, sed sine proposito vitandi ea in futurum, aut restituendi, aut relinquendi officium, vel concubinam: nam si hoc ipse simul cum alijs peccatis confitetur, non habere animum, eo ipso se inhabilem absolutionis, & incapacem efficit, & declarat. Et si hoc non confitetur, reditur confessio inualida etiam ex parte confessionis non integræ. arg. tex. in c. peccati venia. de reg. iur. lib. 6. cap. illud. 95. distinct. Idque verum est, tamen si quale desiderium habuerit vitandi: qualis est confessio illius, quem poenitet se usurpasse, vel se fornicatum fuisse, non tamen habet animum restituendi, vel relinquendi concubinam; secus tamen si tam dolor de præteritis, quam propositum vitandi futura, vel relinquendi odium, vel concubinam non erant ita perfecta, & sufficientia, ut perveniret ad debitam contritionem, & remissionem, neque ad eam attritionem, quæ adiuncto sacramento in contritionem transeat quia tunc non tenebitur confessionem iterare. Nauar. c. 9. num. 10. & cap. 10. num. 4. Nam alioquin nemo sciret se esse rectè confessum; si quidem nulli constare potest se esse in statu gratiæ, iuxta illud Eccle. 9. Nemo scit, an dignus sit odio, vel amore. & per consequens nemo scit se esse contritum. Iteranda est etiam confessio, si accedens ad confessionem nulla præterita facta peccatorum recogitatione sua peccata confitetur; nam tunc peccat mortaliter, & illam reiterare tenebitur: ratio est, quia dimidiata est ex negligentia latissima, quæ dolo, & malitiæ æquivaler, quod idem procedit quando aliquis fuerit, sed ad eum crassa, & supina, ut nulla prorsus reputetur: sunt enim homines adeo vecordes, & desides, ut videntes se plurimis criminibus implicatos, ferè nullam faciant diligentiam, quod perinde est, ac si nollent facere, quod si poenitens aliquam diligentiam adhibuit, licet non exactam, unde aliquod peccatum mortale omiserit, non erit reiteranda confessio, sed sufficit peccatum oblitum, & negligentia confiteri ratio est, quia aliquis diligentia in recogitandis peccatis, & sacerdotis examinatio integram confessionem faciunt. Sotus in 4. distinct. 18. q. 3. art. 3.]

4 Sic etiam iteranda est confessio, quando quis confitetur venialia absque proposito emendandi: nam tunc peccat mortaliter, & confessio est inualida; quia regula est universalis, quod si forma sacramenti applicetur ubi non est ve-

ra materia, est sacrilegium, peccatumque mortale. Vñ cum substantia materia poenitentiae sit dolor de peccatis cum proposito emendandi, ubi deficit hoc propositum, non est vera poenitentia, & committitur peccatum mortale, sic frater Barthol. à Medina. lib. 1. c. 12. §. 2. Quod quidem dictum circa venialia (salua eius pace) non approbo. Solum. n. dictum suum procedit in peccatis mortalibus, in quibus requiritur perfecta detestatio cum proposito euitandi omnia, & singula, ut habet in Cõc. Trid. c. 6. sess. 6. & sess. 14. & D. Tho. 3. par. q. 87. art. 1. vel etiam in venialibus, quando quis solummodo confitetur venialia cum complacentia, & proposito iterum illa committendi: Nam tunc fieret iniuria sacramento, & esset sacrilegium, secus, quoniam quis confitetur venialia, quamvis in futurum non haberet animum vitandi collectiue: nam modo habet animum abstinendi à singulis, licet non ab omnibus collectiue, illa voluntas sufficit, quod secus est in mortalibus. Nam cum homo possit omnia, & singula peccata mortalia vitare, ad remissionem illorum requiritur propositum vitandi omnia, & singula. D. Tho. 3. par. q. 87. art. 1. ad 1.

6 Præterea et nec Med. n. dictum (meo quidem iudicio) procedit, quando cum peccatis venialibus absque proposito vitandi illa in specie, verbi gratia verbum ociosum, confitetur poenitens alia peccata venialia cum proposito abstinendi ab illis: Nam tunc cum poenitentiae sacramentum habeat materiã sufficientem, id est, venialia cum proposito cauendi ab illis, quoniam non ab omnibus, non fit tunc iniuria sacramento: quia tunc fieret, quando omnino materia ipsius poenitentiae esset insufficientis.

7 Sic etiam nec illius dictum procedit, quando quis sine cogitatione, an habeat propositum cauendi, vel ne, accedit ad confessionem, & confitetur venialia; nam tunc cum sumus in dubio, videtur illum accessisse cum voluntate illa cauendi, sicut à simili, quis attentè tenetur persolvere diuinum penum, tamen dictam attentionem dicitur quis habere, quando petit, aut accipit breuiarium, causa eundi ad ecclesiam, ut illud persoluat. Nauar. c. 25. num. 106.

8 Non enim in venialibus et requiritur actualis detestatio, sed virtualis, id est dolor se illa commisisse, si recordaretur, etiam si de illis tunc non cogitet. Caiet. 3. par. q. 87. art. 1. & nos supra de contritione. cap. 5.

9 [Sed an satisfaciatur quod præcepto ecclesiae de cogitando, si omnia sua peccata suo sacerdoti confiteatur sine poenitentia cordis? Rõdeo iuxta veriorè sententiam, quod sine poenitentia cordis non satisfaciatur qui cogitatur, et si integram faciat confessionem, nec confessio illi proderit ut absolutus sit à Deo, nec ab ecclesia, quis profit ut poenam ecclesiasticam contentam in c. ois. extra de

de poenit. & remiss. euitet. ita Medi. c. de confess. q. 16. & ratio est, quia aut confitetur sacerdoti non cum animo assequendi absolutionem, & tunc confessio, quam non subsequitur absolutio, licet vtiliter fieri possit, scilicet ad postulandum consiliũ, & procurandum remediũ. iux. in cap. quod quidam extra de poenit. & remiss. neutiquam est valida ad complendum præceptum. Probatur ex tex. in ca. omnis. extra de poenit. & remiss. ibi enim ecclesia in præfato statuto non obligat quenquam directè ad integrè confitendum: nam cum integra confessio se extendat ad occultissima cordis peccata, ad quæ tamen ecclesiæ potestas non se extendit, ex multorum probabili sententia, sequitur quod ecclesia non obliget directè, ad confessionem integram, de qua procedit statutum, sed obliget tantum reflexè sic quia Deus iussit confessionem, quatenus valet ad remissionem peccatorum, ut patet. Ioan. 20. & tamen non præfixit tempus certum, in quo fieri deberet, relinquens ecclesiæ disponendum de tempore, quo expediret. Ideo ecclesia statuit, ut illam confessionem ad quam fideles iure diuino tenentur, certo tempore faciãt, puta semel in anno. Itaque sub præcepto huiusmodi ecclesiæ cadit, adimplere confessionem à Deo iussam. Cui ergo Deus confessionem præcipiens obliget peccatorem ad vocalem confessionem sacramentalè ex cordis poenitentia procedentem, eo quod licite sine poenitentia cordis fieri non possit, sequitur eum non satisfacere præcepto ecclesiæ de cogitando, qui non cogitatur ut Deus instituit, & iussit. Aut qui cogitatur, si rectè accedit ad confessionem, animo assequendi absolutionem, & tunc si suæ indispositionis est conscius, & illã cogitatur, non erit absoluendus, & per consequens nullũ est sacramentũ, & si sacerdos eum absolueret esset sacrilegus, & si absolueret eum, qui à Deo noscitur non absolui, contra verbum Christi: quorum remiseritis peccata remissa sunt, & quorum solueritis soluta sunt. Si verò illã non cogitatur erit confessio dimidiata, & reiterata, & ipse erit sacrilegus, atque sacerdotis seductor, qui posset eum tantã idoneum incassum absolueret. In vno tantum casu iste talis fidei absque poenitentia cordis absolutus satisfaceret præcepto, & confessionem iterare non teneretur, quamvis in absolutione gratiam sacramentalem non consequeretur: Quod est quando poenitens habet aliquam peccatorum detestationem quia fortassis timet poenas æternas, vel temporales, simulque habet inefficax propositum cauendi peccata, verbi gratia conditionale, ut vellem si aliquo bono modo possem, abstinere à peccato. Et confitetur, arbitrans illud propositum esse tale, ut possit cum absolutione consequi gratiam: nam tunc cum non sit suæ indispo-

sitionis conscius liberatur ab obligatione reiterandi confessionem, quamvis hæc attritio licet accedat absolutio, non sufficiat ad gratiam, cum Spiritus sanctus disciplinæ effugiat fictum. Si enim verè poeniteret, efficaciter peccata proponeret. Er in hoc sensu est vera opinio Beati Thomæ, scilicet confessionem informem esse validam posse, licet non sufficiat ad gratiam, & ita intelligendum est, quod supra diximus, talem confessionem esse validam, & non iterandam, quando aliquis non conscius suæ indispositionis confitetur, quia si tunc esset iteranda, nemo sciret se esse rectè confessum.

10 Sed et an poenitentiae sacramentum fictione poenitentiam recedente suo, ut Baptismus sortitur effectum? Respondeo quod poenitentiae sacramentum fidei receptum, si tunc fuit validum, omnem suum effectum sortitur, cum primum per generalem contritionem fictio deleatur. Ratio est, quia cum poenitens non teneatur habere propositum confitendi iterum illa peccata, quæ confessus fuerat, quia sacramentum fuit validum, ut supra diximus, profecto peccata illa habita ratione ad confessionem, aut ad absolutionem præteritam per generalem contritionem remittentur, atque ita recedente fictione suum sortitur effectum. ita Ioseph in floribus Theol. de confess. si vero fidei accedens ad confessionem, arbitrans suum propositum cauendi peccata non esse sufficiens ad gratiam fuerit absolutus, tunc dico, quod verè non absoluitur: cum fuerit facta in obice peccati mortalis, & per consequens fictione remota absolutionem gratiam non causare, & ita intelligitur Medi. ca. de confess. quæst. 20.]

Rursum iteranda est confessio ex capite non integra confessionis. Integra confessio duplicem habet sensum. Primum, ut omnium peccata quisque confiteatur cum suis circumstantijs, siue sint publica, siue occultissima: secundum, quod omnia confiteatur eidem sacerdoti. Confessio enim quæ partim fit vni sacerdoti, partim alteri sine legitima causa, dicitur dimidiata, sed quæ priori modo fit, id est, non integra, dicitur ficta, & hæc est iteranda. arg. tex. in c. omnis. extra de poen. & remiss. vers. omnia. nam qui omne dicit, nihil excludit. ita tex. in ca. non potest. de poen. dist. 1. non potest quis (inquit) iustificari à peccato, nisi confessus fuerit antea peccatum, ubi nulla sit exceptio publici, aut secreti, sed generalis est sententia. Præterea est tex. in c. sunt plures. de poen. dist. 3. ubi impium est à Deo dimidiam sperare veniam. Omnium et autem peccatorum virtute clauium nemo veniam obtinere potest, nisi omnia confiteatur. ergo de necessitate confessionis est, ut confessio sit integra: non integra autem tunc dicitur, quando est dimidiata per se, secus per accidens. Dimidiata

- 13 diata ꝛ dicitur per se, quando confitens ex intentione eā diuidit: tunc enim confessio vitiosa est, sacrilega, ac proinde iteranda. Dimidiata vero dicitur per accidens, qñ id fit legitima cā, (verbi gratia) qñ in confessione circumstantia exprimi non posset absque detractione, & infamia tertiæ personæ, vel quando probabile dānum animæ corporis, vel famæ, talis detectio proximo afferret, vel quando poenitens probabiliter crederet inde magnū sc̄dālum, vel grandem occasionē peccandi mortaliter Confessariū accepturum, vel quando peccatum illud non potest absq; reuelatione confessionis ab alio sibi factæ cōfiteri, sicut infra de circumstantijs peccatorum, c. 2. 1. manifestabitur, ꝛ vel et quando quis vellet confessionem generalē omnium suorum peccatorum facere, quia tūc posset quædam hodie confiteri, & cras alia, & deinde alia, & sic per hebdomadam, & nunquam diuidit confessionē, q̄a fertur intentio ad vnam absolutionem faciendam pariter, quando intendit generalem omnium peccatorum confessionem facere, ꝛ potest hodie partem cōfiteri, & absolui ab illis, & cras aliam partē, &
- 15 tunc absolui, & sic per hebdomadā. ꝛ Quin et si diuersis sacerdotibus cōfiteret, non esset per se dimidiatio: quis esse forsitan posset genus hypocritis non se tā peccatorē vni ostēdere, quā fuerit. Ita Sot. dist. 18. q. 2. art. 5. 4. conc. Ad notandum et est circa istas confessionum generalium repetitiones, q̄ nō sunt pro libito repetendæ, sed tunc tm̄, qñ grauis causa interuenit, videlicet si forte se offerat grauis Confessarius, & doctus, cui homo vult detegere vitam suā, vel in mortis articulo, vel in aliquo magno festo, & iubileo: idque non quotannis, sed rarissimē,
- 16 & debent postea poenitentes ꝛ facta prædicta confessione, & absolui quiete iuxta iudiciū docti Confessarij, & credere se confessos fuisse illa que postea occurrunt, q̄ nesciunt, an fuerint confessi, vel non, q̄a ab hoc nulli se periculo exponunt, submittendo se iudicio sui sacerdotis: [alias non credendo, & non se eius tranquillando auctoritate; peccaret quia vbi, quando, & cur oportet non acquiescunt consilijs peritorum, non possunt esse immunes ab aliqua culpa veniali superbiæ: nolunt enim se humiliare ad credendum medico spiritali, præferim tali, qui alia stipendia nō accipit, quā dirigere animam consulentis in viam salutis. Imo huiusmodi poenitentes etsi verē irretiti essent peccatis, vel ex communicationibus, credendo, & parendo consilijs prædictorum confessorum, erunt immunes ab omni culpa, & p̄na, etiam si illi errarent, quare non tenentur amplius adhibere plus temporis, vel diligentie in terendo tempus, in occ upando mentem filiquis, & peccatis: Sed quiescere consilio sui

medici spiritualis, tanquam vicarij Dei: Et ipsius præcepta, & consilia seruare vti præcepta, & consilia Dei, tā in tranquillando suā conscientia super peccata, q̄ in non adhibendo plus temporis, aut diligentie super explicatione futurorum peccatorum, quam positum est ipsis à Pio & erudito Confessario.] & hoc contra quosdam, quibus non sufficit iterata confessio secundo, & tertio, atq; sæpius, ex qua postea scrupuli cum periculo decipiendi ob nimiam de re tristi cogitationem, oriuntur, aut cum scandalo notabili Confessarij, aut notabili infamia tertij, vt dixit Nauar. in c. inter verb. 11. q. 3. nu. 7. 29. & in c. si. de poen. dist. 5. & in Manuali. c. 21. nu. 42. ver. decimo. Et hæc breuiter sufficiant circa confessionem, quæ dimidiatur per accidēs.

17 Itaque (quod dudum attingimus) confessio ꝛ per se dimidiata cum non sit integra, sed sacrilega & vitiosa, est iteranda, & primo cum ex proposito aliquod lethale, vel quod probabiliter creditur, vel dubitatur esse tale, vel circumstantia illa, quæ speciem mutat actus, & c. editur, vel dubitatur esse talis sunt omiſſa in confessione, qd̄ quidem accidit ex malitia, ex veracundia, aut pusillanimitate. Verum si poenitēs confiteretur cui prius confessus fuerat, & Confessarius peccatorum suorum recorderet, vel poenitentia iniuncta, vel ipsius saltem status in confuso, sufficeret poenitenti solummodo peccatum confiteri occultatum, atque fictionem illam, reliqua vero prius non ritē confessā in generali ita loquens: Dico meam culpam de ijs, quæ tibi prius fueram confessus. Sylu. in verbo confessio. 1. q. 3. ver. 1. Nauar. conf. 9. de poen. & remiss. lib. 5. & in c. 9. nu. 16. Et rō est, quia non est de essentia confessionis, vt Confessarius tempore absolutionis omnium peccatorum recorderetur præferim, cum imposuerit iā peccatori poenitentiam. Hæc tamen intellige,

18 ꝛ dummodo postea non fuerit alteri confessus: tunc enim illa peccata confiteri etiam tenebitur. Item intellige, dummodo Confessor tempore reiterationis sit legitimus sicut fuit confessionis tempore. Sed pone, quod per confessionem inualidam alteri integre confessus sit: An satisfaciatur poenitens si ad primum Confessorem adeat; Dicens Confiteor me tibi illa omnia commississe, quæ tibi olim confessus fui eademque etiam dicens ad secundum: Ita vt vterque illum absoluat. Respondeo cum præfata confessiones ab homine inualidæ sint, similiter & absolutiones, perinde est, ac si non esset confessus, ideo si vult ab omnibus peccatis absolui, non a diuersis Confessoribus, sed ab vno vnicam quærat absolutionem, & illi, à quo petit absolui omnia cōmissa à quibus hæctenus absolutus non est confiteatur. Medi. c. de confess. q. 24. in fin.]

At

- 19 At ꝛ vero si poenitens in confessione peccatum omiserit sciens illud esse mortiferum, non teneatur cōfessionē intrare hinc fit, vt pueri, & adulescentes grandiores effecti nō teneantur confessionē iterare; ꝛ p̄ea quod peccatum omiserint ignorantēs tunc temporis illud esse mortale. Naua. in c. fratres. nu. 7. 2. de poen. dist. 5. & Sylu. vbi supra. Verum ignorantia hæc excusat, qñ est iusta, secus autē si iniusta (puta) cōtra legē Dei, vel naturæ: tūc enim non excusat à peccato, licet ad id excuset, vt non peccet illud non confitendo, ne confessionem iterare teneatur, verbi gratia, si quis piā nesciret vsurā, vel fornicationem esse mortale crimen, Sylu. Nauar. loco proximē citato.
- 20 [An ꝛ vero teneatur Confessarius poenitenti, qui ex ignorantia fecit aliquod opus, q̄ re vera alioquin erat mortale peccatum, putans non esse mortale, eidē veritatē dicere, antequā eū absoluat. Respon. per has propositiones; quarū prima fit. Quando poenitens ignorantia iuris, aut facti laboras inquit ratione scrupuli Confessoris iudicium in tali casu tenetur sacerdos veritatem manifestare: nam si veritatem prætermittat. nil respondendo, erit causa, vt poenitens in aliquo errore constitutur. Si vero mentiatur, peccat mortaliter. v. g. si mulier, quæ sciens nupit consanguineo intra quartum gradū, ignoras hoc esse ab Ecclesia prohibitum, requirat Confessoris iudicium: tunc et si sciret scandalum, vel peccatum oriturum, tenebitur veritatem reuelare. Secunda. Poenitens culpabiliter ignorans, quæ ad Fidei articulos pertinent, vel aliquod decalogi præceptum, necessario est à Confessore etiam non rogato instruendus, vt fornicationem simplicem peccatum esse mortale credat. Et hoc est verū siue sacerdos possit prodesse, siue obesse. Vnde Gregor. vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas victa relinquatur. Et Ambr. Ego interdum parcēs vobis tacere vellem, sed malo vos contumaciæ causas reddere, quam negligentia sustinere iudicium. Tertia. Quando poenitens laborat ignorantia inuincibili iuris, vel facti eorum, quæ non omnes scire tenentur, si sacerdos se nihil profuturum arbitretur docendo, non tenebitur illū edocere. v. g. Nupit femina consanguineo intra quartū gradum, vel quia ignorabat tale matrimonium esse prohibitum, q̄ est ignorantia iuris, vel quia consanguinitatem, vel affinitatem nesciebat, si sacerdos nihil se arbitretur profuturum, reticere tenetur. ratio est, q̄a talis ignoras nō peccat. Et si illuminabitur, forte peccabit: nam aut nō petet dispensationem, aut dum petit, ad non suam accedet. Ita Sot. in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 4. col. antepen. Nec etiam tenetur Confessarius in ijs casibus. Primus, si peccatū fuerit momē-

taneum, in nullius tertij damnnum commissū: nec timetur verisimiliter, q̄ in simile peccatū talis confitens incidet etiam si in sua relinquatur conscientia, nam non tenetur poenitente de veritate informare. Pariter, qñ nulla spes emendationis creditur: nā frustra niti, & non aliud laborando, quā odium querere, extrema dementia est. Et August. si scirem tibi non prodesse, non te monerem, non te terrem. c. si quis, de poen. dist. 7. quod si speretur fructus emendationis ex informatione veritatis, tunc tenetur Confessor veritatem aperire, q̄ fieri potest siue ante absolutionem à peccatis, siue post ita Medi. c. de Confess. q. 19. ver. similiter.]

21 Teneatur etiam poenitens ꝛ ex eodē capite nō integræ confessionis illam iterare, qui absque vlla necessitate, vel debito, quo Confessarius rōne publici officij ad id ob id obnoxius esset, inducit ipsū excōicatum ad eius confessionem audiendam, sciens illum tali vinculo irretitū, & se non posse absque metu lethalis culpe confiteri, idq; aduertens peccatū huiusmodi nō cōfiteri; non ex eo, q̄ cōfessio fieret excōicato, vel quia absolutio impēderetur à tali: qñ post extrauagantē Martini V. omnes actus exerciti ab excōicato rōne publici officij in fauorem illius, qui eiusdem excōicationis operam exposcit, sunt validi: nisi sit denunciatus, vel notorie clerici percussor, sed ex capite non integre confessionis: quippe aduertens poenitens illū non posse absoluere absque peccato, confitendo, hoc peccatum non exprimit. Imo etiam si hoc exprimeret, inualida esset absolutio ex defectu contritionis, perseuerandæ in petitione absolutionis ab eo, quam de iure dare non potest. Naua. c. 9. nu. 4. in fi. Absolutionem ꝛ vero illi impensam, qui ignoranter confessus est sacerdoti vinculo excōicationis, suspensionis, interdictionis irretito, qui nō est notorie talis, sed solū ita innodatus est per sententiam, vel a iure, vel ab homine laicam, validā esse dicimus. per extrauag. Martini V. quæ incipit. A deuitandam Sylu. in verb. confessor. 1. quæstio. 19. ver. ex his cōcluditur. q̄ secus dicimus, si fuerit præstita ab excōicato per sententiā denunciato: nā erit confessio repetenda, cū huius excōicationis poenitēs scientiā habuerit; cū iurisdictionis præas, quæ ad absolutionem impendendā necessaria est, per Ecclesiam auferatur excōicato denunciato. c. ad probandū. de re iud. Co. uar. in c. alma mater. 1. par. §. 6. de sent. excom.

23 lib. 6. septima concl. Sed quæstio ꝛ hæc, an qui à præcis ab Ecclesia, vt sunt publici peccatores, excōicati, suspēsi, & irregulares, & c. sacramentum absolutionis susceperint, peccent mortaliter, & p̄ consequēs teneantur iterare cōfessionē ita difficilis est, vt multas pplexitates inter Doctores habeat, & vix inde certi quipiam

piā venari possimus: tractatur enim hæc quæstio p Syluest. in ver. clericus. 2. q. 3. & in verb. confessor. 1. q. 10. latissimè per Sot. in 4. senten. distin. 1. q. 5. artic. 5. Couar. in c. alma mater. j. par. §. 6. quinta conclu. Nauar. c. 9. nu. 7. ideo p aliquas conclusiones breuiter explicabimus.

24 Sed antequam † ad illarum elucidationem accedamus, notandū est, q̄ dupliciter contingit ministrum esse malum scilicet, aut dum toleratur ab Ecclesia. cap. vestra. de cohab. cleri. vel mulie. aut dum non toleratur, sed est ab Ecclesia præcisus, videlicet, quia degradatus est, vel suspensus, & excommunicatus. duæ igitur constituuntur propositiones. prior, si minister ille nequā toleratur ab Ecclesia, tunc licet ab illo sacramenta suscipere, neque vllum delictū est, & ratio est, quia cum permittente Ecclesia suo quisque iure vtatur, non cefetur tūc homo cōmunicare (scelsto illi ministro, in quantum delinquens est, arque adeo neque eius sceleri, sed functioni Ecclesiæ, cuius minister existit.

25 Posterior vero † conclusio. Si autem ab Ecclesia non toleretur, sed sit, vel degradatus, vel suspensus, vel excommunicatus, nō licet ab eo sacramentū suscipere, imō hoc est peccatū, q̄a tunc suscipiens ab eo facit contra obedientiam Ecclesiæ. Vtraque tamen istarum conclusionū non nihil affert difficultatis; prior, quia si iam generaliter intelligitur, sequeretur q̄ liceret etiam peccatorem non præcisum inducere ad conferendum sacramentum, & pariter si secunda tam strictim esset intelligenda, sequeretur, quod nec in extrema necessitate ius esset a præciso sacramenta expetere: quorum vtrunq; consequens videtur rationi dissonum, igitur vt ab argumentis abstineamus, per aliquas cōclusiones breuiter explicabimus, quarum prior

26 hæc est. Licet † vnique sine peccato confiteri ministro non præciso, sed tolerato ab Ecclesia; modo sacramentum ministrare paratus sit, id est, inter alios sedeat ad audiendas confessiones, vel ex officio, vt prælatus, vel ex privilegio tanquam delegatus, siue ex necessitate, vel extra: cuius ratio est, quia qui sic suscipit sacramentum, nullo modo cooperatur peccato alterius: solum ille dicitur cooperari peccato alterius, qui eius causa existit. in hoc autē casu cum conferens sit paratus, & poenitens eum non moueat, fit vt non sit eius cooperator, cum eius causa peccati non existat; eo magis, quia non postulat, vt alter peccet, sed vt sacramentum det, q̄ potest respiciendo facere. de hoc est text. expressus in c. sciscitantibus. 15. q. 8. vbi Nicolaus Papa decernit, vt a quocunque sacerdote adultero, siue sinistra fama resperfo, communio possit percipi, quousque ab Ecclesia toleretur, & † nec obstat canō, si quis sūt.

27 distin. 8. vbi Gregorius cohibet cunctos, ne

inter sint officijs presbyterorum, qui sunt in publico cōcubinarum: nam illud intelligitur de notoriè concubinaris, qui olim suspensi erant. c. nullus c. præter. distin. 3. 2. verum est tamē, quod 28 † non licet ab eo, qui est paratus sacramentum suscipere sine causa rationabili, quando posset alteri confiteri. Syluest. in ver. clericus. 2. q. 3. nunquam tamen erit mortalis culpa; nisi forsitan tūc esset publicus peccator, vt illius confessio scandalum afferret populo. Sot. in 4. senten. dist. 1. quæst. 5. vers. prima itaque.

29 Secunda, nemini licet eiusmodi improbum ministrum non paratū, neque offerentē sacramentum ad id inducere: nisi vel petentē necessitas cogat, vel exhibentē officiū obliget; probatur, quia quempiā in peccatū inducere peccatū est, eo quod sit causam dare peccandi, q̄ enim causam culpæ dat, culpam dedisse videtur, q̄ si arguas, qui sacramentū poenitentiæ petit, non inducit aliū, vt peccatum faciat, sed vt sacramentum conferat, q̄ respiciens ipse iustē potest exhibere Respondeatur q̄ si ille, qui inducit, scit, aut credit, aliū non esse conuertendū licet non concurrat formaliter ad eius peccatū, cōcurrit tū materialiter ad illud opus, quod scit in illo fore peccatū, vt si quis delectationis causa non vt faciat malum, succenderet ignē, quo scit arsuras aedes, ne utquam a culpa eximeretur: secus, quando ille est paratus, quia tūc petens neque mouet ad crimen neque formaliter, neque materialiter.

30 Tertia, qui † inducit eiusmodi ministrum nō præcisum, & quē scit indignē administraturum sacramentū, vel ex causa necessitatis quamuis non sit suus prælatus, vel parochus, vel quia exhibentē officiū obliget etiā extra necessitatē, puta, quia est suus prælatus, non peccat, & ratio est, circa necessitatē, quia cum quis subest necessitati, vnusquisque ei, si potest, tenetur opem ferre, atque adeo id petēs habet ius quē libet inducendi ad administrandum sacramentū, & nec propterea † inducit ad malum, sed, ad id, quod ius est petentis.

Quod si arguas. Inducere ad malum de se est malum, ergo nullo modo licet: Respondeatur hoc non esse propriè inducere ad malum, sed inducere ad id, quod ius est petenti. Quod quidem alter facere tenetur, atque adeo benefacere, quare si non vult se in gratiam Dei recipere, quod id faciat, sua erit culpa. Eodē modo, quando induco meum prælatum, vt iure meo: tenetur enim ipse sacramentum ministrare: qui autem vtatur iure suo, vt in cap. cum Ecclesia Vultera. de elect. & Linuriarum. ff. de iniur. nemini facit iniuriam, ergo licitum est petere. Sotus ibi dist. 1. quæst. 5. artic. 6. in 3. & 4. propositione. Nauar. in c. 9. nu. 7.

32 Quarta, qui † sacerdoti maiori excommunicatione

catione ligato eo casu, quo necessario vitā dus non est, vt quia ab Ecclesia toleratur, scienter confiteatur, mortaliter peccat; & confessionē iterare tenetur: quod intellige modo sit extra casum necessitatis. Syluest. in ver. confessor. 1. q. 20. in si. vel debiti, vt sit suus proprius sacerdos, quo et casu valida erit confessio; etiam si proprius sacerdos sit: excommunicatus generali tamen excommunicatione; cuius scientiā poenitens habet: modo non fuerit denunciatus.

33 Quinimo valida † erit confessio, etiam si absolutio præstita fuerit a sacerdote proprio nominatim excommunicato, cuius excommunicationis ipse poenitens ignarus non est. Couar. in d. §. 6. quinta conclu. ver. 1. & 2. qui in octaua conclusione videtur tenere contra Syluest. & forte eius dictum procedit, quando absque vlla necessitate, vel debito confessio facta fuerit scienter sacerdoti etiam proprio excommunicato tamen, quem vitare tenemur videlicet si sit excommunicatus nominatus, & denunciatus, vel propter notoriā percussione clericum, quod nulla possit tergiversatione celari, inualida, quidem est, & omnino iteranda, grauissimoque cum peccato sit: Hæc est omnium concursus sententia, vt referit Couar. dict. §. 6. conclusio. 6. Sotus ibidem, vers. 8. Nauar. cap. 9. num. 7.

34 Quæ conclusio ampliatur, † & si sacerdos proprius sit, etiam si sit paratus dare, & multo magis si poenitens illum induxit ad præstandum absolutionem: hoc patet, quia esset contra Ecclesiæ obedientiam. Vnde censendum est de illo quantum ad hoc, ac si non esset sacramentorum minister. Sotus conclusio. 8. & Couar. in mortis rāmen articulo secundum communem opinio. licet quis posset ab excōmunicato denunciato absolutionem beneficiū suscipere: non enim Ecclesia catholica eo in casu extremæ necessitatis videtur abstulisse iurisdictionem excōmunicato, quam quilibet sacerdos hodie nedum proprius curam exercēs animarum habet, vt supra diximus. ca. 6. vers. hic autem quiuis sacerdos.

SYMMARIUM.

- 1 Poenitentiæ sacramentum ordine, & iurisdictione concurrentibus perficitur: in ceteris ordo sufficit.
- 2 Iurisdictio duplex, ordinaria, & delegata.
- 3 Ratihabitione de futuro, quare non validetur absolutio, & an tacita probabili de presenti, & in quibus habeat locum ratihabitionis. nu. seq.
- 5 Episcopis coniecturare licet ex verbis canonis, de voluntate Pontificis.
- 6 Confessio non iteranda in venialibus ex defectu iurisdictionis, neque in articulo mortis: sunt enim quilibet a quocunque casu absoluti.

- 7 Absolutio de mortalibus ritè confessis a quocunque sacerdote facta an valeat.
- 8 Religiosus etiam ex privilegio consentiens confessionem audiens sine licentia, cur peccet, & de quo religiosus.
- 9 Absoluens extra limitatam potestatem peccat, & quatenus valeat confessio: & quid agat poenitens re intellecta.
- 10 Confessoris officium cum excommunicato illicitè absoluturo, quale; & an incidat in irregularitatem absolutuens.
- 11 Absolutio ex defectu intentionis Confessarii, an, & quando subsistat.
- 12 Confessio, quæ confessoris ignorantia fiat reiterabilis; idque duobus modis cognoscet Confessor.

De confessione iteranda ex defectu iurisdictionis.
Cap. VII.

Teranda est etiam confessio ex defectu Confessarii hoc autem contingere potest quā liquido constat, Confessarium iurisdictione caruisse ordinaria, vel delegata. nam tunc confessio nulla est cum de necessitate huius sacramenti sit non solum; vt minister † habeat ordinem sacerdotalem, vt in ceteris sacramentis, verum, & iurisdictionem, qua vt potest nos absolvere, ita & ligare: hac ergo ratione clarescit, cur ad reliqua sacramenta conficienda non sit necessaria iurisdictione potest enim sacerdos quicunq; sacramentū cōficere: & quamuis sit excōmunicatus, & degradatus, peccat quidem, sacramentum tamen erit verum, & quamuis solempniter baptismum aut extremam vnctionem cōtra iustitiam in aliena parochia alienam iurisdictionem vsurpando admittret, nihilominus sacramenta erunt valida. At si quempiam sine iurisdictione absoluat, nō solum peccabit mortaliter, imo sacramentum nullum erit, perinde ac si a laico fieret absolutio. Est † etenim iurisdictione, vel ordinaria, vel delegata de essentia ad absoluendum, sicut character sacerdotalis vnde in Concil. Floren. minister huius sacramenti declaratur esse sacerdos habens vel ordinariam, vel delegatam potestatem. Sotus in 4. senten. distinctio. 18. quæstio. 4. articulo. 1. colum. 3. & 4. & quod idem testatur Concil. Trident. sess. 14. capit. 7. facit text. in cap. 2. de constitutio. lib. 6. l. ff. de iurisdictione. omn. iudic. Iurisdictionem vero ordinariam ille dicitur habere, cui ex proprio officio cura incumbit animarū. & iudex est in foro poenitentiae, vt est proprius sacerdos id est Rom. Pontifex, qui est vniversalis totius Ecclesiæ. & Episcopus in suo episcopatu, & parochus in sua parochia. delegatam vero habet is, qui ex commissione proprii

3. proprii sacerdotis absoluit. Quære t̄ autem quispiam hic possit, vtrum sufficiat ratihabitio de futuro, vt absolutio sit valida. De hoc autem nulla est controversia. si enim ratihabitio sit de futuro, vt si sacerdos absque iurisdictione absoluat alienum parochianum, credens quòd cum Episcopus eius, vel plebanus sciuerit, rarum habebit, manifestum est nullum esse sacramentum: quoniam cum sacramentum tunc conferat gratiam, quando applicatur absolutio, nequit villo pacto ex futuro pendere; sed tunc debent concurrere omnia, quæ sunt de essentia sacramenti, atque adeò iurisdictione sacerdotis: quare si tunc illam non habet; nihil ratihabitio futura conferat: non enim potest ratihabitio confirmare sacramentum, quod ab initio non fuit, iuxta dictum Palud. in 3. sentent. distinct. 17. quæstio. 3. in fin. & absolutio non debet esse conditionata. [Et nec obstat, quòd ratihabitio retrahitur, & mandato comparatur: quia illud verum est, quando solum mandatum sufficeret, vt teneret factum, seu vt res fieret. Veritas autem sacramentalis absolutio non ex solo mandato alicuius pendet, sed materiam, & formam, & ministrum, & intentionem debitam ex Dei institutione requirit: quæ si non concurrunt, nec mandatum hominis, nec ratihabitio sufficit, vt verum sit aut fuerit sacramentum, valet autem ratihabitio in contractibus, in gestis ad forum publicum pertinentibus, & in delictis perpetratis, quæ ratihabentibus solent imputari, & ex multis alijs, quæ ex humana dispositione pendent, vide glo. 19. quæstio. 2. in prin. Medi. cap. de confess. quæstio. 3. in ver. correlarie.] Si vero t̄ confessio fieret extraneo. accedente probabiliter ratihabitio ad præsens (verbi gratia) quod id proprio sacerdoti est gratum de præsentibus, illa videtur sufficere, vt docuit Syluest. in verfic. confessor. 1. quæstio. 6. versic. octauo. Huius rei exemplum est huiusmodi, sunt duo sacerdotes, quorum alter est meus parochus, alter vero parochus satis, vel fama, vel consuetudine cognitus, & ita illi affectus, vt tantum, vel plus ei placeat saltem tacite, vt illi alieno confiteatur, quam sibi. si igitur ego tali confessus fuero, valida erit confessio, non propter ratificationem futuram, sed præsentem, vel propter licentiam parochi mei non expressam, sed tacitam. Quæ licentia ex prædictis coniecturis rationabiliter colligi potest. Sic etiam Doctores t̄ concludunt Episcopos, vel alios in aliquo casu posse absoluere, vel ligare, secundum quod ex aliquibus verbis, vel coniecturis circa aliquem canonem coniectant de Summi Pontificis intentione, vel voluntate expressa, vel tacita, quod est notandum. Syluest. in ver. confessor. 1. quæstio. 6. in fine. Quod autem dixi-

mus, quòd valida est confessio sacerdoti nullam habenti iurisdictionem de licentia parochi saltem tacita, locum obtinebat ante Concilium Tridentinum. hodie tamen, & est nouum, atque singulare, videns sancta Synodus sess. 23. c. 15. quod parochi plurimj suæ conscientie prodigi ad audientiam confessionum animarum, & ouium sibi commissarum multos ignaros admittent, idcirco temperauit. c. omnis. extra de poenit. & remiss. & decreuit neminem parochorum posse quempiam ad audientiam confessionum suarum animarum eligere: nisi talis sacerdos siue secularis, siue regularis fuerit ab ordinario approbatus, nêpe aut per collationem Ecclesie parochialis, aut alias per examẽ idoneus iudicetur.

6. Illud autem, quod diximus ex defectu iurisdictionis iterum confiteri debere, non procedit in mortis articulo: imò quilibet sacerdos etiam religiosus absque alia licentia sui superioris potest licite, & valide absoluere à quibusvis casibus, & censuris, etiam sedi Apostolicæ referuatis: quoniam ab ipso Papa potestatem saltem tacitam habet, cum admonitione tamen, vel cautione, & modo, de quibus per Nauar. capi. 26. num. 27. & cap. 27. num. 46. & seq. Rursum nec locum habet in penitente nõ habente nisi venialia peccata: quia ad id sacerdotes nulla habent opus iurisdictione. Iurisdictione enim nulla est, vbi nulla inuenitur cogendi vis, & ad confessionem venialium nullus cogi potest neque dum illa tantum confitetur, cogitur omnia dicere, neque vllam acceptare poenitentiam: quare absolutio illa licet sacramentalis sit, non tamen iurisdictione indiget. Dubium tamen est de mortalibus ritè confessis, an absolutio à quocunque sacerdote fieri possit, & quamuis, Sotus in 4. sentent. distinct. 18. quæstio. 4. artic. 2. colum. 1. afferat iurisdictionem requiri, quare absolutio non censet posse à simplici sacerdote fieri, tamen Nauar. c. 4. num. 1. arbitratu posse fieri absolutio de mortalibus ritè confessis à quocunque sacerdote: nisi sit religiosus, qui absoluit quidem valide, sed non licite. Sed quid si penitens alias ex priuilegio Summi Pontificis possit quemcumque sacerdotem siue secularem, siue regularem eligere, an tunc religiosus ab eo electus possit confessionem audire? Respon. quòd non nisi à suo prælato fuerit ad hoc tanquam idoneus expositus: & ratio est, quia cum religiosus non habeat nec velle, nec nolle absque consensu prælati, non debet sine eius licentia eiusmodi priuilegiatorum confessiones audire, & ideo qui inconsulto prælato talem confessionem audiret, posset ab eo tanquam inobediens puniri: quamuis absolutio, & sacramentum teneret, ita Sotus dist.

distinct. 18. quæstio. 4. artic. 3. col. pen. quod tamen secundum Nauar. sententiam de illo religioso debet intelligi, cui aliquo statuto suæ religionis, vel imperio superioris esset denegata facultas audiendi confessiones; non autem de alijs. Hæc Nauar. ex cap. 4. num. 1. 2. & capi. nono. num. 5. & cap. 17. num. 25. Præterea etiã fallit ex defectu iurisdictionis: Absoluere t̄. n. non potest licite, nec valide absque peccato mortali ab omnibus peccatis, qui limitatam habet potestatem absoluendi à quibusdam: valet tamen absolutio pro illis peccatis, pro quibus poterat, & sic poenitens, cum id ei confiteri, illa tantum peccata tenebitur iterum confiteri, pro quibus non valet absolutio. Syluest. in ver. confessio. 1. quæstio. 3. versic. 4. Nauar. c. 9. num. 6. versic. 4. vbi est commun. opinio. Quinimo t̄ Confessarius, qui absolutio impendit derideat casibus, vel censuris ei referuatis, siue id fecerit sciens, siue ignarus per ignorantiam crassam, tenetur monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, non tamen propter hoc incurrit irregularitatem, aut censuram aliquam, nisi absolutio impendere præsumpserit à censuris bullæ Cœnæ Domini. Nauar. cap. 27. num. 74. & nos supra de potestate Confessar. Reliquum t̄ est tamen videre, quid dicendum de Confessario, qui licet iurisdictione, ac potestate polleat, nihilominus tamen deficit in intentione, quando formam absolutiois profert, an absolutio suum fortiaur effectum? Respondetur, absolutio nem nullius esse roboris: neminem tamẽ hæc sollicitudo moueat, ac perturbet: quoniam debet sibi certo penitens persuadere beneficium absolutiois percepisse, nisi liquido constaret Confessarium intentionem in verbis absolutiois minimè applicasse. Sotus. Rursum, ex defectu t̄ ignorantie ipsius Confessarij confessionis iteratio necessariò fieri debet, quod est quando qua forma vltus sit ad absoluendum vel quousque potestas sibi attributa se extendat, non intelligit. quod quidem sequens prudens Confessarius duobus modis cognoscere valet, quo poenitenti sibi oblato, eiusque animam consulere possit, si iteranda sit, nec nõ confessio. Primo, si Confessarium, eiusque omnimodam incertitiam poenitens iam inde antea nouerat. Secundo, si ex discursu ipsius poenitentis in confessione percipit ipsum grauiora peccata, quæ vtrique omnes sciunt, paruipendere non tanquam peccata, veluti fornicationem simplicem, non communicare die Paschatis, non confiteri semel in anno, & id genus similia. Nauar. c. 9. nu. 9.

S V M M A R I V M.

1. Excommunicatus passiuè, ac uicè, à sacramentis ar-

detur, accedensque graue committit sacrilegium, & quare, & nu. seq.

2. Sacramenta vel primam gratiam, vel eius augmentum afferunt.
3. Excommunicatus, verè conficit sacramenta, peccat tamen, ideoque incapax dicitur.
4. Absolutionem scienter exhibere, vel eandem recipere in casu excommunicationis sacrilegium est.
5. Absolutio collata excommunicato regulariter valet: fallit si is nouit se talem, & id esse peccatum.
6. Excommunicationis, etiam maioris, ignorantia iusta excusat ab iteranda confessione: & accedente scientia ab excommunicatione tantum fit liberatio. Quod intellige, vt num. seq.
8. Confessio non iteratur, si poenitens errore iusto putet se absolutioem à peccatis fieri posse prius, quam ab excommunicatione.
9. Excommunicatus iniuste, iuste absoluitur: idem si sit nulla excommunicatio.
10. Confessio ob poenitentiam, etiam ex quacunque causa non impletam, non iteranda, & quare fallit, nu. sequen.

De confessione iteranda ex defectu poenitentis. Cap. XVIII.

Vperest postremo hic agere, quãdo inualida sit confessio, & per consequens iteranda ex defectu poenitentis, utpote quia est excommunicatus, quam quæstionem iam olim tractauerunt viri equidem doctissimi, & præ cæteris Nauar. cap. vlt. nu. 38. & cap. 1. §. caueat. num. 23. de poenit. distinct. 3. & Couar. in cap. alma mater. par. 1. §. 6. num. 6. ver. superest de senten. ex commun. lib. 6. Cuius assertiones, vt proposita materiz subseruiant, breuiter admodum paucis additis exponam. Hoc in primis præsupposito, quod iurati, quæ probant excommunicatum t̄ priuatim esse actiuam, & passiuam sacramentorum participationem, ita ab omnibus communiter recipiuntur in hanc sententiam, scilicet quòd male faciat, & illicitè percipiat excommunicatus sacramenta ecclesie, ea percipiens in eo statu, quo iuste ab ecclesia communione est segregatus, idcirco qui ita hac censura affectus percipit sacramenta, graue sacrilegium committit in ipsum Deum, & ecclesiam. Quod probatur ea ratione, sacramenta non esse percipienda, nec danda ab eo, qui se existimat mortalis culpæ esse reum. tex. celebris in recipiente. in cap. illud 95. distinct. vbi non poenitentibus sacramentum extremæ vnctionis fundi nõ potest: quia genus est sacramenti: tum etiam, t̄ quia sacramenta instituta sunt à Christo Iesu, vt per illa gratiam primam, vel eius augmentum

mentum consequamur. Is ergo, qui credit se esse in eo statu, qui gratia consequenda repugnat, scire debet se frustra sacramentum recipere. Igitur irreuerentia crimen contra sacramentum committit, & omne id, quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & sacrilegium est D. Tho. 2. 2. q. 99. artic. 3. De dante, & percipiente sacramentum Eucharistiae, est text. 1. Corinth. 11. Probet autem seipsum homo, vsque edat. subsequitur postea de recipiente. Et qui indignè sumpsit, iudicium sibi, &c. De sacramento baptismi probatur in cap. firmissime. 15. quæst. 1. de confirmatione in cap. vt ieiuni de consecra. dist. 5. Quod si ita certum est, igitur quando dicitur: quod excommunicatus est incapax sacramentorum intelligitur, quod excommunicatus grauiissime peccat ministrando, vel suscipiendo sacramenta, sed ipsa sacramenta verè conferri, & adsumi, quod in baptismo manifestè probatur. Verè enim confertur ab eo, qui est extra charitatem. cap. tunc valere. de consecr. dist. 4. sic qui excommunicatus, vere confirmationis sacramentum suscipiet. Sic de sacramento Eucharistiae excommunicatus verè consecrat, arg. eorum, quæ notantur in c. homine de celebr. missar. intra. 1. q. 1. quamuis celebrans sit irregularis. c. 1. de sent. excommuni. lib. 6. Sic de sacramento matrimonij, & ordinis, excommunicatus ordinatus verè recipit characterem; licet non ordinis executionem c. prater. §. verum. dist. 32. tex. in c. 1. ver. irritas. & in cap. 2. de schism. cap. cum illorum. de sent. excommunicata glo. not. in cap. si celebrant. ver. non curent. de cleri. excomm. ministr. nisi subsequatur dispensatio. Igitur hoc præiudicium fundamento sit prima conclusio. Sacrilegium est, vel sacramentalem absolutionem scienter exhibere excommunicato, vel ipsum excommunicatum eam recipere. Hoc probatur, quia excommunicatus maiori excommunicatione priuatus est sacramentorum perceptione. textus optimus in c. si celebrat. de cleri. excomm. cap. Apostolicæ. eo d. tit. & est communis opinio, vt fatetur Couar. d. cap. alma mater. §. 6.

5 Secunda, quod absolutio à peccatis data excommunicato, priusquam absoluitur ab excommunicatione regulariter valet, siue sit excommunicatio maior, siue minor, siue iusta, siue iniusta. Inualida tamen erit absolutio, & sacrilegium committit poenitens, quando non solum intelligit se esse excommunicatum, sed et nouit esse peccatum mortale eam recipere, vel procurare: non quia data est absolutio excommunicato scienti se esse excommunicatum, sed potius, quia confessio non est integra, dum hoc sacrilegium non constat. & quamuis

integra esset confessio, esset nihilominus inualida ex defectu debitæ contritionis, vel attritionis: quia peccat mortaliter, dum facit, aut permittit se absolui. Nauar. cap. 9. num. 3. & c. 26. nu. 7. contra Palu. & Sylu. qui simpliciter tenent absolutionem excommunicato impensam non valere, & per consequens iterandam.

6 Tertia, quod excommunicatus maiori excommunicatione affectus, eius tamè iuste ignarus, si à peccatis fuerit absolutus, non tenetur ad iterandam eam confessionem: huius conclusio nis probatio deducitur à cap. Apostolicæ. de cler. excommuni. ministr. & eam veram censet. Caiet. in sum. in verbo, absolutionis impedimentum. ver. vtrum. & verbo confessionis iteratio. Cuius ratio est, quia iam rite confessus est. Sacramentum enim gratiam confert omni adulto offerenti se non ponenti obicem: nam propter ignorantiam probabilem excusatur à sacrilegio, quod excommunicatus sacramentum suscipiens incurrit: & propterea quamuis teneatur iste querere, & obtinere absolutionem, nec possit interim se miscere diuinis, non tenetur tamen ad hoc propter efficaciam suscepti sacramenti: nam iteratio sacramenti non nisi propter effectum fieri debet. Caiet. in verbo, absolutionis impedimeta. Igitur solum a vinculo excommunicationis per beneficium absolutionis se liberare debet, quando peruenerit ad eius scientiam, & ita in conscientia tutus erit, quod quidem accidere potest ijs, qui ignorantes se propter percussorem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati, excommunicationem incurrisse, vel non considerantes excommunicationem laram contra surripientes arborum fructus, vel aliud huiusmodi beneficium absolutionis à peccatis tute impetrant. Nauar. c. 9. nu. 3. in fin. [Quinimo, cum semper præmitti soleat ante absolutionem à peccatis absolutio generalis ab excommunicatione quatenus se excedit potestas absoluentis, modo quando scientiam habuerit excommunicationis, faciat illud, ad quod tenebatur. verbi gratia satisfationem, si est ex causa damni, iuxta text. in cap. cum pro causa. de sentent. excommunica. dico. istum in foro poli non esse amplius absoluerdum, cum iam fuerit absolutus sed bene in foro fori si fuerit denunciatus, & interim abstineat à diuinis, & ita procedit dictum Nauar.]

4 Quarta, quod excommunicatus maiori excommunicatione, qui scit, aut fatetur se esse excommunicatum, putans iusto, quodam iuris, vel facti, errore, attentius qualitate, se posse prius à peccatis, quam ab excommunicatione absolui, non tenebitur confessionem iterare: si fuerit à peccatis tantum absolutus. Eadem se: hæc conclusio probatur ac præcedens: eamq; Caiet.

De circumstantijs peccatorum.
Cap. XIX.

& Nauar. expressim tenent, quamuis Palu. in 4. sen. dist. 22. q. 3. & Sylu. in verbo, confessio. 1. q. 3. ver. 4. probare velint confessionem iterandam esse, quorum quidem opinio falsa est, vt affirmat Couar. de sentent. excommuni. lib. 6. in c. alma mater. par. 1. §. 6. concl. 3.

9 Quinta, quod iuste à peccatis absoluitur, & per consequens confessionem iterare non tenetur is, qui est excommunicatus excommunicatione iniusta: quia in foro conscientia, & coram Deo, qui veritatem intuetur, non censetur excommunicatus, bonus tex iuncta glo. in c. manet. cum seq. 24. q. 1. Quod multo magis procederet, quando excommunicatio esset nulla, communi omnium consensu, arg. tex. in c. solet. de sent. excommuni. lib. 6.

Tenetur tamen, quoniam est iniusta excoicatio, excoicatus à diuinis sibi interdictis abstinere, aliaq; vitare. Et si contra fecerit, diuinis se immiscendo, irregularitatem incurret: nisi occultè, & absq; vilo periculi scādalo fieret, vt inferius dicemus in materia excommunicationis.

10 Postremo quod circa poenitentiam non adimpletam, an sit iteranda confessio: hæc conclusio firmiter stabilienda est.

Ex parte satisfationis non adimpletæ in statu gratia, aut nullatenus, neq; in bono, neque in malo statu, siue per obliuionem, siue per negligentiam, siue etiam per contemptum non est confessio de necessitate iteranda, & hoc contra aliquos. & præcipue Sylu. in ver. confessio. q. 3. & q. 25. in si Cuius ratio est, quia nullus tenetur confiteri peccata, quæ rite confessus est, & à quibus est absolutus, sed solum poenitentia sibi iniunctam exoluere. Et si illius est oblitus absq; eius culpa, liber erit à precepto: si vero culpa sua, illa sola fateri necesse est. Sed damnum, quod vtroq; casu, hoc est, quoniam culpa sua, vel non sua culpa incurrit, est quod poenitentiam oblitam in purgatorio exoluere tenebitur. Sotus in 4. sentent. dist. 20. q. 2. art. 1. ibi, ad tertium. Sylu. Verum si fallit, quod supra diximus, quoniam ante absolutionem iniungitur ei poenitentia, & dum iniungitur, ipse contemnit, aut iustam curam non adhibet quo postea eius recordari possit: quia tunc confessio non valet et si postea poenitentiam implet. Et hoc non propterea, quia eam non exequitur, sed quia quoniam iniungebatur peccauit, & de tali peccato non se accusauit. Nauar. c. 9. nu. 14.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessarium circumstantias peccatorum scire oportet, & de duplici earum consideratione.
- 2 Circumstantia nominis significatio, & quot numero sint.
- 3 Personæ nomen, cuius opera peccatur, tacendum in confessione.
- 4 Admonitio utilis de circumstantia temporis.

Portet etiam Confessarium. scire circumstantias peccatorum: vt sic considerando qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseuerantia, in veritate personarum iuxta tex. in c. sicut dignum. el. 2. de homic. & c. consideret de poen. dist. 5. sciat præbere consilium, & adhibere remedium. De circumstantijs igitur duplex est consideratio, vna de quidditate earum, & numero: atque altera de eorum confessione. & quia D. Thom. 1. 2. q. 7. art. 3. satis de priore disseruit, ideo sufficit, vt breuiter explicemus, quid hoc nomen circumstantia significet, & quot sunt numero. Circumstantia igitur, quam latini appedem vocant, est accidens actioni adiacens, quod eius qualitatem in genere variat augendo, scilicet, aut diminuendo. Et sunt numero septem. Quis, Quid, Vbi, Quibus auxilijs, vel per quos, Cur, Quomodo, Quando. Dicitur ergo Quis, id est, quæ persona, vtrum Ecclesiastica, an secularis sit quæ peccauit, solutus, vel coniugatus, senex, vel iuuenis, Rex, miles, vel Imperator, secundum tex. in c. homo. dist. 40. Quid, id est, quod crimen, furtum ne, an sacrilegium, adulterium, an quæcunque aliam fornicationem, homicidium ne, an rapinam, &c. Vbi, id est, quo loco sacro, vel profano. Quibus auxilijs, vel per quos traxit alios ad peccandum, aut quos posuit mediatores ad malum perpetrandum, vel cum quibus, pro quibus, vel contra quos. Nunquam nisi debet nominari persona, sed id, quod sufficit ad cognoscendam mutationem speciei, vel numerum tantum peccatorum. Cur, id est, quia intentione fecerit, an ex infirmitate, ex occasione, aut electione, vel quali vsus fuerit intentione, quia mortalia trahunt speciem ex fine: hinc qui furatur, vt mæchetur, potius est mæchus, quam fur. Quando, in sacro tempore, vt diebus festis, vel ieiuniorum, an alio tempore, & quantum in tali perseuerauerit: hæc tamen circumstantia, secundum Thomistam, dicitur aggrauans, & propterea semper bonum erit in fine confessionis sic dicere: Ex his peccatis meis mortalibus plura, aut aliqua commisi diebus festis. Quomodo, vtrum fraude, per insidias, an aperto Marte occidit. Præterea crimen commisit naturali, vel innaturali modo, agendo, vel patiendo.

S V M M A R I V M.

- 1 Circumstantiarum confessio est de precepto, & de eo in re, quo confessio.
- 2 Circumstantia necessario consistenda, & quæ, & de quaduplici

- 3 *Circumstantia alleuantes, quibus casibus confitenda, etiam necessario. nu. seq.*
- 5 *Peccare sub spe veniæ, an circumstantia necessaria confessioni.*
- 6 *Circumstantia temporis festiui, an, & quando confitenda.*
- 7 *Gradum exprimere oportet, in incestu, & quare.*
- 8 *Circumstantia, ex qua peccatum sit reseruatim confitenda, vel qua amplexam habet excommunicationem. nu. seq.*
- 10 *Circumstantiarum cognitio in confessore, quam sit necessaria palam fit.*
- 11 *Circumstantia numeri, non circumstantia, sed multiplicatio est peccati.*
- 12 *Peccata interua auget diuturnitas temporis in eis cõsumpti, & est confitenda.*
- 13 *Circumstantie patentes ad idum ad delictum, non confitende, & quare.*
- 14 *Voluntas continuata per totum diem actibus medijs adhibitis ad adliciendum mulierem semel peccat; seculus de interrupta.*
- 15 *Peccare multoties eodem tempore, num, non plura sunt peccata, & de alijs similibus vide. nu. seq.*
- 17 *Peccata tot sunt, quot interruptiones, & reuersiones fuerunt ad malum.*
- 18 *Numerus peccatorum quomodo explicatur, si certus numerus dici potest.*
- 19 *Peccatorum vices subtrahere ex causa iniusta scelus est, & obliuio peccati ex lata culpa confessionem inuualidat.*
- 20 *Sape sepius peccauit, an hæc verba satis sint ad explandam numerum.*
- 21 *Pœnitens, adhibita diligentia si non recolat numerum quid agendum confessori, ut verique sit consultum.*
- 22 *Diuturnitas, propensio, & animus explicantur in peccatis diuturnis loco numeri.*
- 23 *Peccatum speciale in memoriam reuocatum post confessionem, confessione an semper egeat.*
- 24 *Confessarii officium in absoluendis assuetis in diuturnis peccatis, quale sit.*
- 25 *Circumstantia, quæ aliam in speciem peccatum committant, necessario confitenda.*
- 26 *Sacrilegium, quibus in casibus committatur, vide.*
- 27 *Sacrilegium sola mente perficitur, perpetratur que.*
- 28 *Locus sacer in materia sacrilegii, quid dicatur.*
- 29 *Circumstantia persona aliquando auget peccatum, & an, & quando confitenda, & quibus casibus puniatur plus nobilis quam ignobilis, & contra.*
- 30 *Circumstantia virginitalis confitenda, nisi persona sit cognata Confessario, item & voti. nu. seq.*
- 32 *Circumstantia peccatorum cardinalium mentalium confitenda, quæ sint.*
- 33 *Peccatum religiosi grauius dicitur peccato laicorum tripliciter tantum.*
- 34 *Circumstantia, si sine explicatione persona, compeccatoris explicari non potest, quid agendum pœnitenti.*

- 35 *Legibus duabus contrarijs in eodem casu concurrentibus, maior præfertur.*
- 36 *Sacerdoti proprio non confitens ex iusta causa, quid agere debeat, licentia non impetrata.*
- 37 *Confessor nequaquam pati debet pœnitentem, criminis consortes manifestare.*
- 38 *Socium criminis, ex necessitate, quando liceat manifestare, & seq.*
- 40 *Confessor reuelata in confessione, ne pœnitente quidem permittente, reuelare potest: & quid de persona non socia delicti. nu. seq.*
- 42 *Circumstantia suis qua; & eius præteritio obligat ad iterandam confessionem.*
- 43 *Circumstantiam necessariam oblitam remissus, quomodo confiteri debeat.*

De circumstantiis necessario confitendis. Cap. XX.

Hoc in loco animaduertendum est de circumstantiarum confessione esse præceptum. Quod si quis obijciat nullibi id esse expressum, scilicet nec diuino, nec humano iure Rñdētur esse iuris vtriusq; illius, scilicet quo tenemur confiteri. nã quo iure tenemur cõfiteri, tenemur confiteri integrè atq; omnia cum suis circumstantijs. Accedit canon, consideret. de pœnit. dist. 4. vbi habetur, consideret pœnitens qualitatem criminis in loco, in tempore &c. text. in c. omnis. extra de pœnit. & remiss. ver. omnia. expressa habētur in Cõcil. Trid. sess. 14. c. 5. & can. 7. At vero quia non omnes circumstantiæ sunt in confessione necessariæ inuestigandũ est, quæ istarum sunt necessario t̄ confitendæ, vbi adnotandũ est quatuor esse earum differentias. Quædã enim sunt impertinentes, hoc est nullius ponderis, quippe quæ neq; aggrauant, neq; alleuiant, veluti dextera furari, vel sinistra, antè prandiu, vel à prædio occidere, quas confiteri nedum est superfluum, sed est contra simplicitatem confessionis. Quædã vero sũt alleuantes, (puta) malis cõmittere bono fine, ignorãtia, & metu. c. significauit. de pœn. & remiss. c. sicut dignũ. de homi. has cõfiteri, imperfectiõni est adscribendũ. c. consideret. ver. tentatione. de pœni. dist. 5. locus enim ille accusationi, & non excusationi deputatus est.

3 Huiusmodi t̄ ergo circumstantiæ aptius taccētur, præterquã si Confessarius de eis interroget, vel scandalum vitandũ, vt qñ ex earũ occultatione occasione alicuius mali idẽ Confessarius apprehenderet, vt quia pœnitens apud confessorem infameretur, arg. text. in c. nihil. de præscri. Vel nisi deformitatem valde minueret (v. g.) Si mulier graui inopia pressa, vel metu

MOR-

ris territu vt suæ vitæ confideret, sui copiã fecerit, poterit hæc omnia Confessario patefacere: quia eius famã aliquo modo defendunt, quamuis sint circumstantiæ alleuantes: vel si quispiã existimet fas esse furari, vt pauperibus eroget, quod tamẽ fieri nõ debet. c. non est putanda. 1. q. 1. si vero pœnitenti placuerit propter humilitatem suæ famæ, suoque iuri cedere, posset vique tacere. At vero si huiusmodi circumstantiæ t̄ proximè cõsideratæ adeo peccatum leuarent, vt culpæ nomen prorsus tollerent, vel de lethali facerent veniale, essent necessario confitendæ. Puta si quis hominem ex ignorantia inuincibili in incertum iaculãdo transigeret, vel cum tutamine in culpatae tutelæ sese tuẽdo occideret, vel si quis accedat ad alienã, quam inuincibiliter suã esse arbitrabatur, vel si quis magna infirmitate pressus non recitauerit diuinum officiu, vel non ieiunauerit: hic si in confessione simpliciter diceret, homicidiũ perpetravi, confiteretur tanquam graue peccatũ, quod non esset tale, atq; ideo peccaret mortaliter. Et similiter si quis extrema necessitate ductus panem alienum surriperet, iuxta text. in c. discipulos. de consecra. dist. 5. & glo. in c. si quis propter. de furt. nõ dicat simpliciter, furatus sum, sed addat necessitatem, qua compulsus est: ne videatur esse culpa, vbi culpa nõ est: vel si necessitate non compellente obolũ duntaxat furatus sit, nõ dicat simpliciter, furatus sum, sed quantitatem illã exprimat, ne Confessarius iudicet mortale, quod est veniale: furtũ nãq; simpliciter prolatis genere suo notat mortale. Socus in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 4. verfi. fit ergo 4. concl. Nauar. c. 6. verfi. 7. circa fi.

5 [Sed an t̄ peccare sub spe veniæ sit circumstantia necessaria ad confitendum. Respon. D. Tho. 2. 2. q. 2. 1. art. 2. ad tertium. q. peccare cum proposito perseuerandi in peccato sub spe veniæ ad præsumptionẽ pertinet, & hoc non dimiuit sed auget peccatũ, & ita intelligit Abb. in c. ex transmissa. de eo qui cogn. consan. vxo. suæ. peccare autem sub spe veniæ, quãdoq; percipiendæ, v. g. vigore alicuius iubilei, vel priuilegij, cũ proposito abstinentiã peccato, & pœnitentiã de peccato: hoc nõ est præsumptionis, sed peccatũ minuit, q̄ per hoc vñ habere voluntatẽ minus firmatam in peccatis. Habes ergo ex dictis S. Thom. put ibi colligit Caiet. quod peccans sub pretextu, quod post cõfitebitur, etiã faciet pœnitentiam, diminuat peccatum, & non aggruat. Est enim voluntatis transitoria, & non pertinacis in malo.]

6 Rursum t̄ pleræque dicuntur aggrauantes, veluti peccare diebus festis, quæ secundum communem, nec etiam sunt necessario confitendæ. Non enim est necessario confitenda, & sacerdoti reuelandã circumstantia festi ab eo, qui

mortale crimẽ commisit in die festo, quasi sit nouum peccatũ. q̄ eo tempore mortalem culpam contraxerit. Exemplũ Qui die Dominica fuit fornicatus, non tenetur hanc circumstantiã confiteri, quia præcepta diuina non secundum sensum spiritualem, sed secundum literalẽ tantum obligat. Soc. lib. 2. de iust. & iur. q. 4. art. 4. nisi ratione contemptus, vt si intentione, & proposito violandi festum, lethale crimen admittitur, vt si eo sine peccatum committitur, vt fieret aliquod opus prohibitum illis sacris diebus. Sylua. ver. circumstantia q. 5. in fi. Nauar. c. 6. num. 9. verfi. 9. asserimus, vel etiam nisi quadam notabili, ac omnibus euidenti grauitate peccatum auget, vt in incestu cum matre, vel filia, quia & si incestus t̄ dicatur, nõ sufficit dicere, cognoui vnam de ascendentibus, vel descendētibus, nisi gradum exprimat. Soc. dist. 18. q. 2. art. 4. verfi. colligamur ergo. & verfi. 7. incestus. Nauar. c. 7. nu. 4. in fin. idque ratione notabilis deformitatis actus. Nec t̄ etiã procedit in ea circumstantia, quæ sic auget peccatũ, vt ratione ipsius fiat reseruatim saltem ex vi constitutionum synodaliũ, quæ solent aliquãdo furta aliqua, & damna certę cuiusdam quantitatis Episcopo reseruare. Nauar. qui supra. nu. 7. in fin. verfi. videtur tamen. Præterea nec locum communis t̄ opinio habet in ea circumstantia, quæ habet an nexã excommunicationem, vel efficit, vt ea sit Papalis, quemadmodum grauis percussio clerici, capitu. si quis suadente. 17. quæst. 4. vel Episcopalis, si leuis est. capitu. peruenit. de sententia excommun. has enim circumstantias in quarto, & quinto loco postas, quia eis ignoratis sacerdos t̄ seire nõ posset, quid esset acturus, omnino scire debet. hinc si iniuria illata fuerit in clericum, quia hic res agitur de iurisdictione, debet interrogare pœnitentem, iniuria fuerit ne enormis, an leuis aliter enim iudicabit de vna, aliter de altera. sic si tractatur de damno dato ex causa furti, oportet interrogare de quãtitate, vt videat fit ne ibi excommunicatio synodalis, vel vt sciat modum imponendæ restitutionis. Syluest. in verb. confessio. 1. quæstio 9. & vt legitimum sumat indicium de pœnitente, an lethale peccatum admiserit, nec ne. Hinc ei, qui furatus est quantitatem notabilem, quæ facit peccatum mortale, non sufficit confiteri furtum simpliciter, sed oportet saltem exprimere illud, quod erat quantitatis iustæ ad efficiendum mortale. Nauar. prælud. 9. numero 6. vel sic. facit item imò totam quantitatem exprimere necesse est. pœnitentem aliter enim de illo iudicabit Confessarius, qui mille furatus est, aliter de eo, qui decem millia, aliaque satisfactio iniungenda vni, alia alteri. Socus dist. in. 18. quæstio. 2. artic. 4. colum. 9. in fine.

E 2 Nu-

11 Numerus t̄ autem peccatorū, id est Quoties non est circumstantia, sed peccati ad peccatum additio atque multiplicatio. Caiet. in 1.2. q. 7. arti. primo. qui quidem numerus toties augeatur, quoties peccatum ipsum, vel voluntas peccandi, quæ fuerat interdicta renouatur, & hoc in peccatis intentis, quæ solo animo consumantur, vt odium hæresis: secus in ijs, quæ opere exteriori perficiuntur, vt homicidium, fornicatio, furctum; nam illa non multiplicantur, nisi per interfectionem, & interruptionem, aut consummationem operum exteriorum, & nõ per solam voluntatem, & cogitationem interdictam alijs cogitationibus durante tamen opere exteriori: imò neque per interruptionem actuum exteriorum, qui sunt velut quædam via ad vnicum actum perpetrandum, aut veluti quædam partes ipsius præambule, & immediate, nisi accidat interruptio, & mutetur propositum illud consumandi, quod postea iterum resumatur. Diuturnitas t̄ tamen temporis in ijs consumpti augeat peccatum, & explicanda esset, & ideo maior contritio est necessaria. Nauar. capitu. 6. nume. 16. cum duobus sequen. & capitu. 16. nume. 9. circa medium, ex quibus infertur, quod peccator non tenetur, vt asserit communis confiteri t̄ mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidium. Sufficit enim dicere, interfeci, neq; colloquia, oscula, & amplexus, quæ præcedunt fornicationem, sed tantum dicere, Fornicatus sum: neque cogitationes, & voluntates apparatus ad furandum, sed satisfacit vltimum actum confitendo. Naua. qui supra. nu. 7. ver. 8. & ratio est, quia hæc omnia sunt via, & præambulum ad delictum. Exempli gratia, ligna, lapides, & columnæ, & si multa sint secundum se sumpta, tamen omnia simul considerata tanquam partes vnius domus non amplius, quam vnam domum constituunt. I. eum qui. de vlt. cap. l. qui vniuersas. ff. de acquirend. possessio.

14 Sic pari ratione, qui diem integrum, vel noctem infumeret musicis, & cantilenis, quo mulierem alliceret, vel opportunitati captandæ, qua ipsam alloqueretur, vel alijs officijs, quibus in illum finem pessimum inflecteret, quandiu talis voluntas, & opera exterior non interruptitur, vnum tantum peccatum erit, licet tanto grauius, quanto diuturnius. Sic t̄ si eodem tempore quis multoties peierauit, ratione continuationis temporis vnum peccatum dicitur, & si pluries committatur, ita tex. in capitu. cum haberet. de eo qui dux. in matrimon. pro quo glo. notabilis. in l. pen. ff. de actio. & obligatio. Pariter si alicui eodem tempore dicantur plura verba iniuriosa, non tot iniuriæ, quot sunt verba iniuriosa, sed vna tantum erit. ita Bartol. in l. item apud. §.

1. ff. de iniur. Sic qui sapius rem contractat, non plura, sed vnum furctum committit. I. ei qui. ff. de furt. ita qui pluries clericum verberat continuato tamen tempore, non incidit nisi in vnam sententiam excommunicationis, licet verbera fuerint plura. text. not. in c. cum pro causa. de sententia excommunication. vide in capitulo primo. & ibi per glossam. de pœnit. per Bartol. in l. inficiendo. §. infans. de furtis. Sic t̄ in casu nostro, qui diem integrum infumeret musicis, vt mulierem alliceret ad prauum opus, vnum peccatum erit: nisi mala, illa voluntas peccandi esset interrupta, cessando ab impendenda illa opera exteriori, & iterum postea illam continuaret, vel si opera illa exteriori finita, puta fornicatione, iterum coiret: nam tunc duo essent peccata, vel si illa expleta vacaret alijs negocijs, quæ non essent via, neque præludia ad prædictum opus, & iterum postea rediret ad eandem malam voluntatem: t̄ nam peccatum aliud committeret, & tot subinde peccata teneretur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes. Veluti si pergens ad homicidium perpetrandum, vel fornicationem, in via furaretur, aut blasphemaret: nam tunc tot peccata committeret, quot essent in se actus mali. Nauar. in c. 6. num. 17. in si. igitur necesse t̄ est peccatorem exprimere certum numerum si recolat: sin minus rationem secum ponat quoties in die, vel hebdomada, aut mense, plus, minusve peccatum illud admiserit, & numerum confiteatur certiore, verisimiliore. [Sed quid de eo, qui post vnam fornicationem cum amica habitam, eam multoties osculatur, cum intentione iterum non fornicandi, sed ad maiorem delectationem, an vnum, vel plura commiserit peccata? Respondeo, q̄ vnum, quia illa omnia videtur cõsequetia fornicationis iã habitæ. Nauar. in Manua. in sua vltima editione. c. 6. num. 28.]

19 Peccaret enim t̄ mortaliter, qui ex causa iniusta, puta, erubescencia, vel hypocriti vices aliquas subiceret peccatorū, quorū iam meminuit, quia etiam si lata culpa sua fieret quominus recordaretur, nihil scilicet sese colligendo, cũ id efficere iã potuisset, cõfessio est pœnitentis inualida. Sylu. in ver. cõfessio. r. nu. 12. Nauar. c. 6. nu. 14. [Et ratio est, quia vt cõfessio integra est de iure diuino. Io. c. 20. probatur per Cõc. Trid. sess. 14. c. 5. ita mediocri saltem inquisitio peccatorū ante cõfessionem de iure diuino non est præmittenda. Quo enim iure, q̄ ad ali quod opus teneret, copellit, & ad media, quæ illi sūt necessaria. Sot. in 4. sen. d. 18. q. 2. art. 4.]

20 Nec etiam satisfacit dicens, t̄ peccavi sæpè sapius in huiusmodi peccati genere: cum verbum illud sæpè, ita verificetur in binario, seu denario, sicut in centenario. iuxta glo. in cap.

cap. monasteria. versi. frequentare. de vita & honest. cle. At si adhibita t̄ omni diligentia, & præparatione ad recolendum peccata, quæ consuevit facere humana fragilitas, quæ secundum Scotum est, quando quis tantam adhibuit ad memorandum, quantum quis apponeret in re ardua, & quæ sibi multum, esset cordi, ceterum numerus exprimere nequiverit, tunc nisi ex circumstantijs verborum pœnitentis Confessarius æquè poterit noscere numerum, vt peccator, q̄a tunc numerus esset confessus implicite. vt per Syluest. in ver. cõfessio. r. q. 11. in si. debet supplere pœnitentis conditionem, interrogando statim sufficienter, & quadiu in illo permãserit, & ita in cõsciencia ambo tui erunt. Veluti si meretrix publica, quæ per decennium parata esset ad sui copiam faciendam nedum vulgaribus hominibus, sed & in sacris cõstitutis cõlibem vitam agentibus, & matrimonio iunctis, coneretur, quoniam satis erit si Confessario panderit tempus, quo sic in prostibulo permanferit omnibus exposita [dicendo. Quotidiè etiam parata per biennium, vel decennium in loco publico, & sæpè cum varijs hominibus solutis, & coniugatis, &c. opere, & cogitatione peccavi. & hoc circa fornicationem tenetur tamē Confessor descendere ad alia particularia peccata, quæ illæ perpetrare possunt. v.g. si vna cum altera fuerit turpissime coniuncta. Si ne sequatur cõceptio, foras semen emittunt, si procurent abortum, si procurent abortum si contra naturam miserabiliter cognosci permittant, si alios mulierum amatores faciant interficere, & alia huiusmodi.] Sic concubinarius, qui perinde ac maritus concubinam in domo, ac in lecto habet; aut qui peruersa consuetudine ducti peccant semper blasphemando, peierando, atque semper prauis cogitationibus consensum præbendo non numerum, t̄ sed diuturnitatem, frequentiam, propensionem, & animum peccandi manifestent, vt inquit Sorus in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 4. col. 4. Nauar. c. 6. nu. 15. hinc enim spiritualis iudex melius conijciat, quæ adhibere debet remedia, quæ ex importuna calculatione. Quod si rogas, vt an quispiã sit tēpus explicando t̄ confessus, quod postea in particulari cuiuspiã recordatur peccati, an teneatur illud cõfiteri. Responderetur, quod non: quia satis illud confessus est, cum dixit quotidie similia perpetrasse. Sotus, qui supra ver. at qui.

24 Hos etiam ira t̄ malo, seu peccato assuetos Confessarius non statim absoluat, sed in mense plus, vel minus secundum ipsius prudetiam absolutione differat, audita tamen singulis hebdomadis ipsorum confessione, & hoc modo per salutaria monita, & oportuna remedia ad ipsa

absolutionem impetrandam disponat, secundum tex. in c. quod quidam. de pœnit. & remiss. 25. Aliæ sunt præterea t̄ circumstantiæ, quæ aggrauant, & mutant in aliam speciem, & in infinitum, videlicet quæ specialem habent repugnantiã ad aliquod præceptorum diuinæ legis, vel Ecclesiasticæ. Eiusmodi sunt furctum, & fornicatio, quæ simpliciter repugnant præceptis legis: Non furctum facies. Non fornicaberis: nã vtrunq; horū factum in loco sacro dicitur sacrilegium. c. quisquis 17. q. 4. D. Tho. 2. 2. q. 99. art. 3. ad tertium, quæ circumstantia illa sola necessario confitenda est, iuxta Concil. Trid. sess. 14. c. 5. quæ ad sacrilegij speciem trahit, quod est quod opus ipsum peccati, sanctitati, vel immunitati eiusdē loci directe contrariatur, qd cõtingere potest in multis casibus. Et primus est, si inde extrahatur, qui illuc vitæ suæ tuendæ gratia cõfugerit. Caiet. 1. 2. q. 7. art. 1. & in ver. sacrilegij. Secundus casus est, si in eo loco furctum committatur, quoniam non solum est sacrilegium, sed et cõmunicatio, si interuenit cum furto effractio Ecclesiæ. c. conuictus. de sent. excommu. Tertius est, si in eodem loco fornicetur. procedit etiã si dicta circumstantia addatur actui bono repugnante tamen ratione, vt si vir vxori debitum in Ecclesia reddat. Sylu. in ver. circumstantia. q. 4. Nauar. c. 6. nu. 9. ver. 1. Quarta est, si ibi fundatur sanguis humanus. c. proposuiti. ext. de consec. eccle. vel alt. capit. ecclesijs. de consec. dist. 1. Et t̄ hæc intelligo non solum si perueniatur ad actum, sed et si mentaliter desideret aliquis in loco sacro aliquid horum perpetrare, nam tunc eandem per se grauitatē habent, & ad eandem speciem sacrilegij pertinent. Sylu. in verb. confessor. r. q. 10. Hæc enim id est fornicatio, & sanguis in ecclesia fusus impediunt exhibendum ibidem diuinum cultum ad quem directe sanctificatur locus.

28 Locus t̄ autem sacer quo ad hoc non dicitur monasterium, aut dormitorium, vel cameræ ecclesiæ ad hærentes, aut campanilia, & multo minus prædia religiosorum, quia sunt quartæ speciei rerū sacrarū. D. Tho. 2. 2. q. 99. art. 3. Nauar. Manua. c. 16. nu. 3. ver. interrogatus. Sed cũ dicitur Ecclesia consecrata, vel benedicta. Sot. in 4. sen. dist. 32. q. 1. art. 3. Naua. qui supra contra Sotum, & hoc quo ad circumstantiam loci.

29 Propriæ personæ t̄ circumstantia aliquando peccatum augeat: [quia licet in pœna corporali plus puniatur ignobilis, quam nobilis. 35. dist. ante oia. l. 2. C. vt nemo priua. c. qui cõtra pacē 24. q. 1. tamen in pœna pecuniaria plus punitur nobilis, quam ignobilis, & in foro animæ plus peccat in dignitate constitutus, quam priuatus, & prælatus, quam subditus. cap. homo. dist. 40. 25. q. 1. cap. nulli fas. Tum quia quo

maioribus fungitur donis, eo maior notatur ingratitude. Tum, quia in eo maius trahitur exemplū, atque maior datur alijs audacia delinquendi, & sic in se, & in aliū delinquit. Tū, quia delicta sua magis nota sunt, quā pluribus patet. Tum quia ubi exigitur maior honestas, ibi est maior status, & prerogatiua, & ideo videtur maior contemptus. ita Ant. de Butr. in c. cum quidam. de iureiur. Zabar. in cle. 2. quæst. 5. de vita & honest. cleric.] Et propterea quāuis optimum sit hanc circumstantiam exprimi, communiter tamen non est necessarium: nisi cū mortale vnius speciei fieret mortale alterius. Hinc qui cum coniugata rem habuit, vel cum religiosa, aut consanguinea, non satis fit cōfessio se cū foemina cōcubuisse, sed debet exprimere eā fuisse coniugatā, religiosā, vel consanguineā: nā in primō casu est adulteriū, in secundo sacrilegiū, in tertio incestus, & per consequens, quod erat vnius speciei efficitur alterius. Nauar. c. 6. nu. 5. in 4. illatione. Vbi et inquit hoc esse necesse confiteri, ex parte confitentis, nempe virginitatis & circumstantiam, si ipse sit virgo, vel coniugatus, non solum quando opere consumauit, sed etiam si mēte. Ibi numero septimo, contra Sotum, quod tñ intellige, nisi pœnitens notus esset Confessario; tunc enim nō oportet dicere, Rē venereā habui cū coniugata, cum sim cōiugatus, vel religiosus. Sot. d. 18. q. 2. art. 4. col. 11. vēr. accidit.

[Ad eundem etiam modum si mulier non habeat alia peccata confitenda præter ea, quæ cum suo confessore commisit, satisfacit, si dicat: Ego fateor me peccasse in illis, quæ nōsti me tecum commississe: quia in foro pœnitentia non ad aliud videtur necessaria explicita pœnitenti confessione, nisi vt sacerdos integrā habeat notitiā de peccatis, sup quibus sententiā absolutiua debet pferre, ac proinde si sacerdos aliunde habeat peccatorum ipsius pœnitentis sufficientem notitiā, & peccatorum se omnium illorum, quæ sacerdos cognouit, reū esse fateat, id pro sufficienti confessione habendū est, vt possit à tali sacerdote absolui. Medin. cap. de confess. q. 8. in fin.]

31 Sic circumstantia voti & exprimi necesse est à pœnitente, cum agit contra votum, vel cōtra statum voto firmatum. vt cum religiosus, seu alius cūlui diuino mancipatus fornicatur, quia fornicationis crimen transit in sacrilegiū. [Quinimo si in sacris esset, vtrāque circumstantiam teneret confiteri, quia illa circumstantia est necessario confitenda, quando id, quod est mortale ob vnā causā, fit etiam mortale ob aliam causā: siue mutet opus illud ex vna in alteram speciem, siue secus, vt pulchre Nauar. in Manua. cap. 6. nume. 3. & in cap. consideret. nume. 5. de pen. dist. 5. vnde cum

cōmittat sacrilegiū ex duplici causa, quæ venit cōtra votū cōtinētiæ pmissū in p̄fessione, & pmissū in ordine sacro. dist. 28. c. 1. & 2. ergo.]

32 Quod & idem procedit in peccatis carnalibus mentalibus: nam iuxta varias circumstantias variarū personarum variantur etiā species multorū desideriorum. Quare quæ sunt erga cōiungatas, sunt adulteria, quæ erga cognatas, incestus, quæ erga virgines, stuprum: & ideo sunt necessario confitendæ cum numero illarū cōcupiscentiarū. Nauar. c. 16. nu. 9. ver. 5. qui habet. At si religiosus blasphemauerit, aut peierauerit, tunc solius blasphemix reus erit. Caiet. 1. 2. q. 7. arti. 1. Nauar. cap. 6. nu. 10. & 11. [Ex ijs ergo colligitur, quod licet religiosi sint digniores laicis, & per consequens eorū peccata, & delicta dēnt esse grauiora, & grauiori pœnā & plectenda, nihilominus peccatū, quod à religiosis committitur potest esse grauius peccato seculariū eiusdem speciei tripliciter. vno mō si sit peccatū cōtra votū religionis, puta si religiosus fornicet vel furet, quia fornicatio, & furatio facit nō solū cōtra p̄ceptū diuinę legis. Non fornicaberis, aut furtum facies: Sed etiā contra votū continentię, vel paupertatis, furatio. Hinc maior pœna imponi debet religioso, vel clerico in sacris, & multo magis episcopo, vel p̄lato, quā laico. Vnde Aret. in c. cū non ab homine. de iudic. dicebat cōmunē esse opinionē, quod tales deberent deponi, tamen in contrariū est veritas per tres glossas in cap. Maximianus. 81. dist. in c. lator. 2. q. 7. & in c. p̄sbyter. 82. dist. quare pœna arbitrio iudicis relinquit, & hanc esse cōmunē assueuerat Dec. in c. si clerici. de iudic. & Diaz. Hisp. in sua praxi. crimi. c. 72. Sic furtū in clerico graue delictū dicit. Hinc in furto captus, & cōuictus deponit. c. p̄sbyter. 81. dist. maximē quādo est admixtū sacri legio. Summē enim offendit clericus, vt religiosus, qui plus ceteris debet sacra tueri, & reuereri, si illa violat, aut offēdat in eis. quod quidē delictū eo magis inter grauiora annumerari solet, quando esset familiaris, vel in obsequio alicuius, vt inquit Ioā. Fab. in §. alia deniq. Insti. de publ. iudi. Quis. n. domesticos fures valebit effugere, nisi eos seuerior pœna, quā alios à tanto facinore retrahat: Imo multo grauior illis esset imponenda, si ad furtum assueti essent. nam vulnūs iteratum si incurratur, graue est ad sanadū. De hac pœna vide Diaz. Hisp. in sua praxi. c. 84.

Secundo magis peccant religiosi, si ex contemptu hoc faciant: quia videntur magis ingrati diuinis beneficijs, quibus sunt sublimati ad statum perfectionis, sicut Apōst. dicit ad Hebr. 10. quod fidelis grauiora meretur supplicia, ex hoc, quod peccando filium Dei conculcat per contemptum.

Tertio

Tertio modo peccatum religiosi potest esse maius propter scandalum, quia ad vitam eius plures respiciunt. At si religiosus non ex contemptu, sed ex infirmitate, aut ignorantia aliquid peccatum, quod non est contra votum suæ professionis cōmittit absq; scādalo, puta in occulto, leuius peccat eodem genere peccati, quā secularis, quia peccatū eius, & si sit leue, absorbetur quasi ex multis bonis operibus, quæ facit, & si sit graue, facilius resurgit. Primo quidem propter intentionem erectam, quam habet ad Deum. Secūdo, quia iuuatur à socijs ad resurgendum, ita D. Tho. 2. 2. q. 186. art. 10. Io. Andr. in c. accusatus. de heret. lib. 6. Abb. & Fely. in c. cum quidam. de iureiur.]

34 Quando autem in confessione & circumstantia exprimi nequit, nisi persona cum qua peccauit, prodatur, tunc pœnitens diligenter querere debet eum Confessarium, cui illa persona sit incognita, ne quo modo per confessionem eam prodar. Quod si necessario facienda sit confessio ei, qui eam agnoscat, & ex manifestatione personæ, sibi, vel alteri imminet periculum notabilis infamiæ, seu personæ, tunc omiſsa circumstantia confiteatur cum proposito tamen illam confitendi, cū primū à prædicto impedimēto illa tertia persona, vel ipse liber erit, iuxta sententiā D. Tho. in 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 4. ad quartā q. ver. ad quintum. Et ita intelligendum illud Caiet. in verbo, cōfessio, conditione. 3. Exemplū, accessit pœnitens, & commisit incestum cū propria matre, vel filia, vel exitit mediator, vt ab alio cōmitteret: sed quia pœnitēs, vel mater, vel filia Confessario sunt noti, non potest cognationis gradū exprimere absq; mulieris infamia, tunc præter eundā esse circumstantiam nemo est profecto qui non fateatur. Et hæc opinio est amplectēda, quamuis contraria sit magis communis:

35 ratio autem est, & quia quando duæ leges cōtrariæ in aliquo casu cōcurrunt, in quo alteri obseruatio in aliquo casu est omittenda, tūc illa, quæ maior est, debet anteferri, atq; illi cedere, argu. tex. in c. si Dominus. & c. Iulianus. 11. q. 3. Atque iniuste aliquem nota infamiæ inurere, eiusq; peccata ea ignorantia patefacere peccatū est lege diuina naturali prohibitū Nauar. in c. inter verba. 1. q. 3. nā ius naturæ quod à Deo derivatur, iubet honori alterius, & famæ, & vitæ, sicuti honori proprio, & vitæ cōsulare. Confessionē vero sacramentalem non integram facere peccatum est lege diuina positiaua Christi Redemptoris nostri prohibitum, vt in gl. sū. de pœnit. dist. 5. Igit hæc tanquā inferior illi cedere debet. Inno. in c. omnis. & ibi Host. nu. 4. de pœnit. & remiss. Nauar. c. 7. nu. 2. Quæ quidē multa magis obtinent locum,

36 & quā aliqua iusta causa existeret non confiten-

di proprio sacerdoti, ea ratione, quia versatur periculum animæ, aut vitæ, aut famæ ipsius pœnitentis: Nam tunc si causa illa manat ex culpa sacerdotis, puta, quia est valde imperitus, aut solitus reuelare cōfessionē, vel sollicitator ad malum, aut alia causa, tunc oportet quidem, sed sufficit licentiam petere, quam si impetrare non valet, & accessus ad superiorem non patet, tūc si confessio non est de præcepto, quia non est celebraturus, vel cōmunicaturus, vel quia non esset scandalum non confiteri, debet cōfessionem differre, quousque commodè fieri posset integra. Caiet. in ver. confessio. conditione 10. At quando nulla expectatur commoditas commodè posse fieri integram, vel confessio esset de præcepto, tunc debet peccato illo, vel circumstantia illa omiſsa, reliqua confiteri, & postea communicare, cum proposito illud, vel illā confitendi, quā primū dictum impedimentum cessauerit, non differēdo in alterum annū, quemadmodū posset differre ille, qui absque mala fide aliquorū obliuiscit. Et ratio diuersitatis est, quia ille legitime cōfessus est oīa, quorū memoriā habet. Hic vero non est omnia confessus, quare sublato impedimento tenetur, habita oportunitate, illa confiteri. Sotus dist. 18. q. 2. art. 5. circa 3. argumentum. Si vero iusta causa manat aliunde, tunc oportet petere, & obtinere, & multo magis si non est iusta, quæ est illa quando timeret à proprio sacerdote sollicitiorem curam de se, aut minus bonā opinionem habendam in posterum, aut propter solum pudorē, aut erubescētiā, secūdū Syl. in verbo, confessor. 1. §. 6. nisi adeo magna esset, vt pœnitētē cōstiteret in periculo tacēdi aliquod peccatū vel circumstantiam necessario cōfiteandā. Nauar. in c. placuit. nu. 146. cum quatuor seq. de pœnit. dist. 6. & c. 7. in Manual. nu. 9. in fin.

Sed redeūdo modo ad circumstantiam pertinetiæ, cum qua peccauit & pœnitens, aduertēdum erit quod si confessarius præcognouerit pœnitentē patefacturum delicti consortes, vel à quibus fuerit ad peccandū inductus, occurrat quāmpimum, ipsumque admoneat ne reuelat, ne cōtrafaciendo, peccato illius videatur cōsentire, vt inquit D. Bonauent. in 4. sent. dist. 11. quæst. 3. Nauar. c. 7. nu. 2. Quod proculdubio verū est, quādo poterat pœnitentis suū peccatum, vel circumstantiā mortale exprimere absq; reuelatione tertiæ personæ, alias secus, secundum communem opinionem, quæ tamen Nauar. c. 7. nume. 3. valde impugnat, & reprobat dicens potius alteri confitendū cū licentia, vel si impetrare non potest, potius debet circumstantiā tacere, quam proximum diffamare, quā alterū de duobus fieri oportet.

38 At quando & per manifestationem socij

E 4 criminis

criminis in confessione nulla timetur famæ ipsius iactura; neque quando creditur fore ut Confessarius prædictum socium omnino celer, tamen deinceps non tanti æstimabit illū, sicut & prius, nihilominus tamen detegendus erit. [& ratio est plana, quod cum confiteri omnia peccata mortalia sit de integritate confessionis nullatenus poenitenti licet ob id solum circumstantiam mortalem tacere, ne Confessarius sciat. Eodem enim confessionis sigillo tenetur celare culpam aliarum personarum, quo ipse poenitenti. Ob idque illud non est alios infamare, præsertim cum complices sua culpa in illud se periculum immergerint.] Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 5. ad 4. argum. D. Thom. dist. 16. q. 3. artic. 2. q. 5. ad tertium.

39 Potest etiam tuta conscientia poenitens criminis locum in confessione manifestare, quotiescunque bono animo, non ex curiositate Confessarius id scire desiderat. [Sylvest. in ver. confessio. r. §. 24. verbi gratia; In veritate ipse poenitenti, ut ei melius consulat, vel ut præferat a reciduo: tunc enim expedit confidentem exprimere Confessori illam personam: potest enim contingere, quod Confessor per cognitionem illius personæ talia monita dabit, per quæ a reciduo melius præservari poterit, vel etiam in utilitatem personæ nominatæ, ut pro ea oret, vel secreto emendet. Sed nota quod hac de causa non expedit eam in confessione nominare, quia tunc non posset ad correctionem ipsius procedere.] Nunquam tamen debet poenitentem ad id compellere, ita ut sit de Confessario 12. circa finem. Rursum, quando proprius Confessarius huiusmodi est, ut probabile sit eum profuturum, & nullatenus obfuturum, si circumstantia, qua alterius crimen reveletur ei confiteatur potest, & debet poenitenti illam ei confiteri. argum. text. in c. hoc videtur. 22. q. 5. Hoc enim non est infamare: quia nihil contra ius revelatur, cum iure ei, quem credimus profuturum, possit alterius crimen deferri: modo prius eum per se corripit, vel quando nulla ei spes sit emendationis per suam correctionem. Navar. c. 7. nu. 8. Imo addit Bonavent. dist. 21. in 2. par. questionis.

40 art. 1. quod si non solum ad explicandam circumstantiam peccati proprii, verum etiam ad providendum sibi remedium potest poenitens revelare aliam personam. Ut si puella ab aliquo moleste in turpitudinem sollicitetur, deregere illam personam potest in confessione. Imo etiam extra confessionem non solum ei, qui prodesse potest, sed etiam ei, qui potest obesse, nam qui iniuriam alteri intencat, saltim quando in illa perdurat, ius perdidit suæ famæ, ac perinde alter habet ius defendendi, se, postquam remedia alia adhibuerit, cum detri-

mento famæ alterius.

41 At vero, si quando revelatio fit in confessione, cavere debet Confessarius omnino, ne etiam de licentia poenitentis extra confessionem eius negotium tractet, aut revelet: faceret enim confessionem exosam, quod secus est, si extra confessionem. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 2. artic. 5. col. 21.

42 Quando vero alia persona est explicanda, non quia fuit socius delicti, sed alia de causa tunc multo maior est adhibenda cautela: ut si quis confiteatur se infamasse patrem, aut præfarum de tali crimine, tamē dicendo verū, ubi apertum crimen patris, aut matris, tunc inquam maxima circumspectione utendum, ut primū bene examinetur, an sit circumstantia necessaria confessionis, qualis fateor esse potest infamatio parētū de re gravissima, & ideo confitenda non solum, quando fuit mediocritate: hoc notissimū est, verū etiam quando crimen parētū fuit verū, si fuit infamatio præter ordinem iuris. Ibidē Sotus. Est etiam alia circumstantia, quæ vocatur circumstantia finis, id est, cur, quæ sicut dupliciter superuenit veniali ex genere faciēdo de veniali mortale. Ita dupliciter variat speciem proportionalitatis servata. Verbum namque, si solum dupliciter ex fine fit mortale.

Primo ex parte agentis, puta, si constituatur in eo finis.

Secundo ex parte obiecti, ut si ordinetur ad adulterium, Caiet. 1. 2. q. 88. art. 5. in fi. Et in ijs casibus talis circumstantia adeo est necessario confitenda, quod si quis illam omitteret, iterare confessionem deberet. Hinc facile inferitur, quam sint in orbe terrarum fideles, ut inquit. Navar. in c. consideret. de poen. dist. 5. qui iterationis vinculo sunt adstricti: nam qui eiunium frangit, quo ad libidinem potētor sit, qui furatur, ut mechetur. Qui missam non audit, quo mulierculæ placeat, cum confiteatur hæc admississe, debet addere, quo fine ea admisit, alias iteranda est illi confessio. sed heu albo coruorior est, qui faciat.

43 Postremo si sciendum erit, quod quando circumstantiam, omnino in confessione necessariam est oblitus, potest illam, cum primum recordatur, confiteri. Exemplum, quidam iuramento firmavit nunquam percussurum clericum, deum in illam manum iniecit violentas, confitetur, non tamen recordatur iniurandi appositi, huic sufficit postquam illud in memoriam reduxerit, dicere: Confiteor me iuramentum semel, aut pluries fuisse transgressum, absque eo, quod reconfiteatur peccata. Navar. in prælud. 9. nu. 4. & in cap. 6. num. 20.

S Y M M A R I U M.

1 Confessarium alienissimum a peccatis oportet esse: & in peccato administrans peccat.

Probi-

- 2 Probitas & charitas fraterna præcipua ornamenta in Confessario.
- 3 Confessarius exterius quanta morum gravitate esse oporteat, ut dignam personam gerat.
- 4 Confessarij interna ornamenta, quæ sint.

De probitate Confessarij. Cap. XXI.

Confessarius quippe, cuius pedibus peccator se humiliter prouoluit, exponens illi suos languores, talem se exhibere debet, ut in nullo eorum iudicandus sit, ne dum alios iudicare audeat, se ipsum condemnent. Omni itaque crimine careat oportet, qui alios iudicare paratus est. Cognoscat igitur se, & purget, & si quid damnandum in alijs reperit, a se projiciat. Animaduertat quod dicitur. Qui sine peccato est vestrum prius in illa lapidē mittat, ut inquit Aug. in c. 1. §. sacerdos. de pen. dist. 6. Nam qui peccato mortali tenetur, & confessiones audit, læthalis culpæ reatum incurrit toties quoties huiusmodi actū facit. Etenim ois qui sacrum recepit, vel administrat in peccato mortali, mortaliter peccat. c. illud. dist. 95. Licet eius absolutio valeat, ut habet in Concilio Trid. sess. 14. c. 10. Non tamen semper de necessitate requiritur confessio nisi in Eucharistia, sed sufficit contritio. Sylu. in verbo, confessio. 3. nu. 4. verific. quantum vero. Scudeat igitur eam

- 1 saltem probitatem calere, ut sit, vel saltem credat se esse extra statum mortalis culpæ. At quo melius, & quo in omnibus virtutibus, & præcipue in charitate fraterna, & zelo animarū eminentior fuerit, eo aptius instrumentum erit diuinæ bonitatis, ut exaggeratius poenitentem admonitū curare possit, quanti refert vitæ secundum diuinam voluntatem emendare.
- 2 Præter hæc ad probum Confessarium pertinet, ut exterius interiusque sit compositus. Exterius quippe in incessu det Confessarius esse ornatus, ut gravitate itineris mentis maturitatē ostendat. Imcompositio enim corporis inæqualitatem indicat mentis. Vnde historiographus ille cum eius mutabilitatem describeret, cuius conscientia cuius excitata mentem vastabat: inter cetera hoc etiam notabile indicauit, dicens: Incessus eius modo citus, modo tardus, ita text. in c. si. dist. 4. igitur ad Confessarium spectat, ut exterius in eius vultu, & gestibus, & motibus corporis, aut etiam in eius habitu, vel voce nihil agnoscat: quod non deceat virum probum, & maiorem, & eum, qui Dei locum tenet.
- 3 Interius si vero, ut cuius gerat vicem secum reputans, cum reuerentia, & timore suum munus obbeat, atque humiliter de se sentiens poenitentes

sibi præferat. Ad eius etiam bonitatem pertinet, ut multis sanctis meditationibus imbutus sit, tum vero maxime ijs, quæ versantur in considerandis beneficijs a Deo, sibi collocatis, & ut diuina charitate sit ignitus. Cum ad id peruenit, quod homines laetetur, Regnū Dei per poenitentiam sacramentum augeat, dicat sanctam Ecclesiam, diaboli tyrannidem eradicet Christi animas sanguine redemptas ducat ad vitam æternam.

S Y M M A R I U M.

- 1 Probitas sine prudentia potius est stoliditas dicenda.
- 2 Prudentia Confessoris est, constitutum habere poenitentem a latere, & quare.
- 3 Prudentia etiam est, minus sapere consistentes prius audire, quam alios.
- 4 Auditio in initio confessionis casu reservato prudentia necessaria.
- 5 Confessoris imprudentia, confessio aliquando odiosa redditur, & damnosa poenitenti.
- 6 Confessor summam a humanitate accipiat infirmos, & idiotas, cauteque turpia interroget.
- 7 Poenitens turpibus deditus, vel in fine Quadragesimæ consistens non statim ad communionem admittendus.
- 8 Confessor dubia differat, nec in dubio statim ad poenitentem obliget poenitentem.
- 9 Anima in foro pars tutior licet durior eligenda, in dubia irregularitate: idē in foro quasi poenitenti. nu. seq. vide casum, num. 12.
- 10 Pœna ampliatur causa vitandi animæ periculum.

De confessarij prudentia. Cap. XXII.

Ed non satis est Confessariū esse probum, nisi sit prudens: probitas enim si prudentia careat trāsit in vitium, veriusque stoliditas dicenda est, quam probitas. Inde Dñs prudentiam cum simplicitate, hoc est cum probitate coniunxit, cum dixit: Est ore prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

- 1 Prudentia vero Confessarij in hoc posita est, ut poenitentem ita sibi a latere constituat, ut alter alterius vultum intueri nequeat: ne poenitens pudore detētus erubescat. Et si nihil fuerit intermedium, quod aspectum prohibeat, aurē ei præbeat, ut manu ab eodem latere maxillæ apposita faciei aspectus excludi possit.
- 2 Prudentia etiam utatur, ut cum oēs audiri nequeant, eos libentius, & prius audiat, qui rarius confitetur, vel quia sunt extranei, aut in maiori dignitate, vel quorum confessione spiritalis profectus redundat ad maiorem Dei gloriam, & commune bonum.
- 3 Sciant etiam Confessarij, si quæ maxima prudentia

scientia vti debent, quando aliquem casum referuatum initio sacramentalis confessionis audierint; nam tunc audire debent totam confessionem, & nullam mentionem de referuatis facere, nisi in fine. Et postea more periti medici infundere vinum, & oleum vulneribus fauciati, pro vt Christus Luc. x. eos docuit, remittendo poenitentem, aut seruando seruanda, prout supra late diximus. c. 6.

5 Quod est contra nonnullos Confessarios, qui adeo à virtute prudentiæ alieni sunt, vt cum primum aliquem casum referuatum in principio confessionis audierint, illico poenitentes ad Poenitentiarium destinant, aut transmittunt; quæ de re fit subinde, vt eundem bis, aut tertio, & eo amplius necesse sit remitti. Sæpè namque contingit poenitentes alijs referuatis criminibus etiam atrocioribus reperiri inuolutos, ita Confessarium imprudentiæ duntaxat causa, sacra confessio aut redditur odiosa, aut saltem onerosa.

Ex eadem quoque imprudentiâ accidit, quod sæpè grauisissimi etiam peccatores omnib. peccatis euomitibus ante Deum ante pedes Confessarij, multum dispositionis, ac præuenientis gratiæ diuinæ acquirere, nisi statim audito casu referuato repellerentur. Est etiam prudentiæ, vt non paruum diligentiam apponat cum infirmis, & ignorantibus, quo eorum aperiant conscientias: necesse est enim bonum Confessarium, teste Innocen. in cap. omnis. de poen. & remis. tanquam discretum, & cautum affabiliter, & humane inquirere, ne poenitentes ex austeritate Confessarij impediantur in confessione sua, & diligenter, ne peccata coelent ex verecundia, vel ignorantia. Vnde vulneribus fauciati super infundat vinum, & oleum, hoc faciet, si animabit diffidentes oleo mansuetudinis, & arrogantes vino iustitiæ, tepidos calefaciet, cæcos illuminet, sibi, & poenitenti prouideat, vt cautè interroget circa ea, quæ possint, vel sibi, vel poenitentibus laqueos iniicere: ideo in veneris vtatur verbis, quam fieri potest honestis, ipsidem poenitentem vti doceat: Satis enim est intelligi, quod dicitur. [Vnde de alijs peccatorum adinventionibus, & de peccatis inconspicuis, & enormibus, & contra naturam non inquiratur, nisi in generali, & à longè, & per quasdam circumlocutiones, vt si commisit dicat, & si commisit, non dicat. De talib. enim dicitur prou. 11. Qui inuestigator malorum est, opprimetur ab eis. ratio enim est, quia poenitens sæpè per hoc discit, quod non nouit. In huiusmodi etiam contingit cõcuti confessorum.]

7 Et si quem repererit turpibus vitijs deditum, vel eum, qui vsque ad Quadragesimæ

finem confiteri differat, non statim ad communionem admittat, sed prohibeat per aliquas hebdomadas. Ille tamen interim confiteatur, vt magis purificatus accedat. Tanquam etiam medicus prudentia vtatur, vt cauendis in posterum peccatis remedium adhibere sciat iuxta personarum, locorum, & temporum qualitates.

8 Prudentiæ rursus est eorum resolutiones, de quibus dubitat Confessarius differre vt supra diximus, cap. 15. Præterea ad prudentiam spectat non subito poenitentem obligare ad restitutionem, vel vt poenam patiatur aut aliquid agat, quando est in dubio: quia fortè vult se ponere in tuto: nam in ijs benignior pars est eligenda pro poenitente, facit tex. in c. in poenis. & in cap. odia. de reg. iur. lib. 6. Exempla gratia, si poenitens esset in dubio, an ex aliquo actu inciderit in poenam excommunicationis, vel irregularitatis, tunc quamuis agitur de poena excommunicationis, vt puta an valeat collatio beneficij medio tempore facta, vel an in poenam incurrat, qui eam non seruauerit. Vel agitur an quis incurserit in aliquam irregularitatem; tunc in dubio in foro exteriori mitior pars est tenenda, quod non fit excommunicatus, vel irregularis. Verum si agitur in foro animæ de imponenda poenitentia, & tunc in dubio debet potius reputari irregularis, & excommunicatus: quia in tali foro tutior pars est eligenda, licet videatur durior: quia hoc casu nullum periculum est in hac parte; cum possit perere absolutio nem sine difficultate; & in alio posset periculum imminere, quia fortè hac interpretatiõne tutius nunquam peteret absolutionem, ergo accipienda est pars tutior vt fuerit excommunicatus, vt videatur de hoc casu in c. illud. de cler. ex commun. m. n. vide bonam gl. in c. vnic. de scri. in ordi. faci.

10 Idem est, vbi agitur in foro quasi poenitentiæ, vt puta quia non agitur propriè ad poenam, sed vt ab altaris ministerio abstineat, vel vt abstinere a contractu matrimonij, vel ab alio actu exercendo, in quo esset peccatum exercendo, tunc debet Confessarius interpretari in partem securiorem; licet illa sit durior. optimus tex. in c. ad audientiam. de homic. & ibi not. Abb. num. 2. & in cap. cum tua. de test.

11 Hinc quamuis poenæ sint restringendæ, tamen illa est amplianda, quando emanat vt euentur pericula animarum, facit optimus tex. in cap. ex tenore. & ibi Abb. num. 6. qui fil. sint legit. Hinc fuit à nobis decifum quandam ciuitatem habentem facultatem imponendi gabellas incurrisse in excommunicationem bullæ vendendo scienter quandam exactione extractam à pane, non nomine gabellæ, sed nomine

mine panis, quia illa erat indirecta gabella. D. Anto. de But. in cap. super quibusdam. in fin. de verbo. signifi. & ideo hæc constitutio poenalis est extendenda; cum per dilationem euitentur animarum pericula, & homines retrahantur à contractibus illicitis, facit etiam quod no. Anto. de But. in c. omnis. de poenit. & remis. de her. maphrodit.

S Y M M R I V M.

- 1 Secretorum plures gradus, illud tamen confessionis ar. distimum, vnde referens peccat. sit sacrilegium, & quæ poena indicta.
- 2 Sacerdos nulla cuiusquam causa confessionem detegere debet, & se nescire affirmare potest, & iurata, & quare. num. 4.
- 3 Confessor etiam non finita confessione, vel non secunda absolutione, audit non reuelat.
- 4 Mors certissima, etiam reuelatione euitanda, non reuelatur, neque hæresis, neque coniuratio: & quid agat confessor his in casibus. nu. seq.
- 5 Prælatus monasterij, imminente periculo ex grauitate peccatorum monasterij, quomodo admonendus.
- 6 Confessor ob peccata sibi confessa, an possit alicuius electioni contradicere, & quid in Abbate.
- 7 Crimen in Remp. committendum sub sigillo confessionis tenendum.
- 8 Confessionis sigillum ex licentia poenitentis aperitur, & quæ ratione: idque non passim, & quò casu. nu. seq. & 12. & 13.
- 9 Reuelatio nullis poenitenti fit etiam ex tacita ipsius licentia.
- 10 Peccatum vt possit à Confessario detegi, quæ necessaria.
- 11 Presumptio licentia onus probandi transfert in agentem, & quid si poenitens sit accusator sacerdotis. nu. sequen.
- 12 Peccatum sub spe veniæ non accusatum, imò confessione in malum finem, & ficta, non celatur.
- 13 Peccatum mentale de homicidio perpetrando; propositio etiam firma non accedente, an celandum.
- 14 Confessarius consilij gratia, modo celetur persona, de peccato audito consulit etiam sine licentia, reuente tamen poenitente non. nu. seq.
- 15 Admonitio Confessarij necessaria, vt post absolutionem non reuocent peccatum in memoriam.
- 16 Absoluens quid faciet, absolvens quem absolueri non potest.
- 17 Peccata amico manifesta sub sigillo confessionis potest vti testis reuelare: secus de amico assumpto loco sacerdoti. & quid si quæ dixit, non sint peccata. nu. seq.
- 18 Confessori communicata sub confessione non tamen confessæ, etiam obstante iuramento, iudici reuelantur.
- 19 Confessoris interest, an planè reuelasse neget, & an dicet se per confessionem illud non habere.

- 20 Peccata nota sacerdoti, quæ non cadunt sub sigillum confessionis, vide exempla.
- 21 Peccata, quæ licet reuelare nunquam dicendum, ea in confessione audita.
- 22 Poenitens quæ dixit in confessione, se nemini dixisse, asserere & iurare potest, & quare.
- 23 Confessionis sub sigillum cadunt mortalia, & venialia, circumstantia, & quæ vel detegunt, vel infamant poenitentem.
- 24 Sigillum confessionis post mortem durat.
- 25 Circumstantia indicans omnino peccatorem, omittitur in confessione, cum proposito illam confitendi, & num. seq.
- 26 Confessione aliquorum audita, an detegatur per hac verba, hic mortali non habet; hac est virgo: & id quando liceat, nu. seq.
- 27 Peccatore non absoluto, & interrogatus confessor, an absoluerit, quomodo cautè respondeat.
- 28 Communicatio, quando esse peccatum occultum, vel publicum denegatur.
- 29 Verba text. caueat ne quouis modo prodatur peccatorem, quid importent.
- 30 Prædicatori an concionando liceat peccatum reuelare, & asserere se scire in confessione: prohibentur omnino paucos subditos habenti.
- 31 Confessionis reuelatio, an dicatur, interrogare compleretur de crimine audito in confessione alterius completis.
- 32 Ad inquisitionem possit ne prælatus procedere per ea, quæ in confessione sciuit, vel eius viam.
- 33 Et quid si inuenerit peccata scripta.
- 34 Sacerdos reuelans confessionem, an faciat fidem in foro fori.
- 35 Confessionis sigilli participatione qui teneantur præter Confessarios, audit à celare, & quæ poena.
- 36 Confessoris facies erga poenitentem semper eadem.

De fidelitate seu sigillo Confessarij. Cap. XXIII.

D si secretorum plures sint gradus. Aliud enim est alienum aliud vero proprium, & ex alienis aliud pertinet ad religionem sigilli confessionis, aliud vero est seculari. Et ex secularibus aliud pertinet ad bonum publicum, & illi quidem tenentur etiam sub discrimine vite serbare qui tenent officium publicum, vt sunt senatores, consilij, scribæ, quibus tota Respublica secreta sua pandit, & quibus stipendia pro huiusmodi officio pedit. Aliud ad priuatum, & ex priuatis, aliud extortum est per iniuriam, vt qui vi fraude extorquet, aut ob signatas literas alienas mala fide aperit, tenentur etiam in mortis discrimine contegere. Atque aliud citra iniuriam cognitum, vt cum quis data fide arcanum alienum susci-

facipit custodiendū, vel casu, vt proprio vilu, vel ex relatione tertiz personā:] eum tamen, quod sacramentali confessioni debetur, sum- mū esse omnium, nemo qui bene sentiat diffi- rebitur. Quam obrem Christi fidelibus explo- ratissimū esse debet secretū, quod in tribunali pœnitentiā in Confessarij hoc est iudicis au- ricularis depositū fuerit, nulla ratiōe, neq; ver- bo, neque signo ab eo reuelari posse. text. est in c. omnis. extra de pœnit. & remiss. vbi hæc sunt verba. Caueat igitur sacerdos, ne verbo, aut signo, vel quouis modo prodatur aliquate- nus peccatorē. quisquis enim cōfessionis signū resemauerit, siue de peccatis mortalibus vel venialibus præter pœnā mortalis culpæ secun- dum Sotum, de ratione regen. memb. 3. q. 4. 3. conclu. sacrilegus, hoc est, sacræ rei violator reputabitur, huiusque criminis reus ad agendā pœnitentiā in arcum monasterium detru- di debet, vt videre est in d. cap. omnis. daretur enim alijs occasio deterrēdi a confessione. Est tamen adnotandum quod quamuis istā pœna ipso iure incuratur, nemo tñ eam subire te- netur, quousque fuerit iuridice condemnatus. Sorus lib. 1. de iust. & iure. q. 6. art. 6.

2. Ex quo fit, qd neque si præcipere sub- quacunque anathematis. comminatione, vel iuramento a quocunque prælato etiam sum- mo Pontifice, tenetur sacerdos illud, quod in confessione sciuit detegere. gl. in c. sacerdos. de pœn. dist. 6. quam commendat Fely. in c. inti- mauit. n. 6. de testi. Abb. & Doct. in c. dilectus. nu. 4. de excessi. prælat. Nam vere respondere potest se nescire, & iurare, quia nescit tanquā homo vel homini subiectus. idem D. Thom. in 4. senten. distin. 2. q. 3. art. 1. [sed vt Deus, & Dei minister. d. cap. si sacerdos. Et si compullus vt respondeat non per verbum scio, sed audio, poterit respondere se nihil in confessione au- disse, hoc est subintelligendo, tanquā purus homo. Et si compellit respondere, an audierit tanquā Deus: poterit respondere, nequaquā vt Deus audiui. Est enim responsio amphibolo- gica. Nam nō audiuit vt Deus, vt causa prin- cipalis, sed vt causa ministerialis.]

3. Quinimo t idem dicendum, quando fit con- fessio licet aliqua de causa non finiatur, vel ex defectu contritionis: quia licet confiteatur, nō tamen firmiter statuit omnino a peccatis ab- stinere, sed confitetur secundū tenorem. cap. quidam. de pœn. vel quia casus sunt reseruari, & hinc suspenditur absolutio, vel quia aliquis pro bono animæ, vel p bono corporis, quod non repugnat bono animæ, peccati sui sacer- doti in confessione reuelat, etiam si ab eo nos- set absolui, sed sibi consulere. Sylu. in verbo. confessio. 3. q. 4. Hoc autem a deo verum est, qd etiam si aliquod magnū malū non reuelā-

do immineret, vt occisio hominis, vel etiā Ro- gis, seu Papæ, vel propria ipsius sacerdotis: vt si tyrannus gladio ad iugulum apposito cō- naretur extorquere a sacerdote sigillum con- fessionis: aut si concerneret vtilitatem animæ ipsius pœnitentis, vel ad seruandā salurem totius Reipublicæ, non potest sacerdos sigillū confessionis aperire. Nam quocūque casu, aut causa rumpetur, confessio in suspicionem ve- nitret quod posset reuelari, & inde homines ab illius religione arcerentur, & sic deficeret sa- cramentum tantopere ecclesiæ necessarium.

5. Hinc t fit, qd si Confessarius certissimus esset liberare hominem nobilem a morte, detegen- do quod in confessione audiuit a vero malefa- ctore, nempe illum nobilem, vt pote infontem fallo esse inquitum, & iniuste affligi, non de- bet etiam si is, qui rapitur esset ipsemet sacer- dos, seu cōfessor, q illa se posset via protegere. Et quamuis per confessionem, nefandissimam quis intelligat hæresim, vel coniurationem ali- quam inferperare, neque illi malo fas est per re- uelationem confessionis occurrere, ita vt per confessionem persona innotescat, siue fuerit pœnitēs, vel alius ille, qui prodatur. D. Thom. in 4. sent. dist. 21. q. 3. art. 1. ad primum. In ijs t igitur casibus prudētis sacerdotis est admo- nere pœnitente in quam vrgentissime potest, vt reuelat, quod si obtinere nequiverit, non absoluat, & generalibus verbis eos admoneat, quibus periculum imminet, vt sibi prospiciat, atque pericula caueant quæ accidere solent.

7. Similiter sciens Confessarius t in monasterio grandia esse peccata, ex quibus illi grande pe- riculum imminet, dicat prælato illius mona- sterij vt inuigilet super gregem suam. Caueat autem ne particularia quædam explicet, puta, ne facultatem libenter præbeat suis monachis de monasterio egrediēdi, vel quidpiā aliud si- mile, vnde possit colligi, quibus ita se facilem præbuit, & ita ad illorum notitiam perueni- re: quia tunc sacrilegium esset, maximumque crimen: ex hoc enim facile cognoscit quibus ita se facile præbuit, & ad illorū pueniret notitiā. Rich. 4. dist. 2. q. 4. art. 2. Sum. Astens. de confes- sigillo.

8. [An vero t possit Confessarius iuste non eli- gere aliquē in aliq dignitatē, pp scientiā pro- batā alicuius criminis vel defectus, q haberet per solam sacram confessionē. Dic q sic, San- ctus Thom. in 4. dist. 2. q. 3. art. 1. q. 1. c. 4. ita Na- var. de regul. consi. 75. nu. 5. lib. 3. Et quid si Ab- bas, qui ex cōfessione monachi, cui aliquod of- ficiū cōmissum est, scit quod eum in tali of- ficio permanere, vergat in perniciem religio- nis, an possit illum ab officio semouere. Dic, q sic: sine tñ reuelatiōe cōfessionis, q intellige, mō aliq causq possint dari, quare illū ab officio

remoueat. at si nulla causa soleat monachus amoueri, nisi propter cōmissam culpam, tunc desistat Abbas, quousque occurrat alia causa amouendi. Medi. c. de confess. q. 45.]

9. Claudere et debet t Confessarius sub sigillo confessionis crimen cōmittēdū in Reipublicæ damnū, detectum tñ in confessione esse sacra- mentali ab eo, qui illud crimen cōmittere cogitauit, & adhuc cogitat, & sic incontritus cō- fitetur. Nauar. in c. sacerdos. nu. 16. de pœnit. dist. 6. Satis enim est cōfessionem esse accusa- tionem ad effectū claudendi peccatū sub sigil- lo confessionis, quamuis incontritus accedat cum proposito non abstinendi. Vnde tali casu faciat Confessarius generalem admonitiōē, vt supra diximus. Quod si illa nō sufficit, nul- lareus licet sacerdoti prodito confitentis no- mine cuique detegere, Sotus in relectiōe de secreto. membro 3. q. 4. 2. conclu. vers. quod si. Couar. lib. 4. decre. de sponsal. 2. par. c. 8. n. 10.

In summa ob nullū, qui fingi possit euentū, confessionis sigillum licet aperire: nisi in ijs ca- sibus. Et primo, si pœnitēs t super hoc licentiam tribuat, optimus tex. in ca. officij. extra de pœ. & remis. vbi cōstat sacerdotem cōsuluisse Pa- pam de quodam peccato, q mulier sibi con- fessa fuerat. ad idem text. in c. significasti. vbi Abb. & Doct. frequenter notant. de adult. glo. no. in c. 1. in ver. Innocentes in fi. de exce. vbi Decius. nu. 26. intelligit, q sacerdos dixerit de consensu pœnitentis: nam tunc in qualibet re, & materia sacerdos ex licentia pœnitētis po- test palam promere quæ ei in sacramentali cō- fessione fuerit dicta. & ratio est, quia ipse pœ- nitens sigillum illud secreti ex proprio con- sensu dissoluit. atque remittit. Fely. not. in cap. Mattheus. de simon. dicens hanc opinionem esse communem. idem tenet Dec. in c. 1. nu. 30. de excep. D. Tho. in 4. sent. dist. 2. q. 3. art. 2.

10. Quod t quidem non est passim admitten- dum, sed tunc demum, quādo hic expressus pœ- nitentis consensus ad suam, vel alterius non parū vtilitatis tēporalē, vel spiritualē pstatur.

11. Et sacerdos vult capere consiliū in re, quam ipse ex se definire non valet, idque si fieri po- test absque reuelatione personæ. quamquā si aliter fieri nequeat, & ipse confitens de eiuſdē licentia nominari potest, ita docet, & admo- net Sotus in d. relect. de secreto. quæ. fin. cō- clu. 5. art. 4. Nauar. in d. ca. sacerdos. nu. 15. 1. Ve- rum t hæc opinio cōmunis nequaquam pro- batur in d. cap. officij: quia illic generaliter cō- sultitur Pontifex de quodā peccato, quod mu- lier sibi confessa fuerat absque cōfessionis re- uelatione. Nec Rom. Pontifex in d. c. significa- sti (quod præter alia capitula, quæ ad id citan- tur, magis vrget) approbat prædictam reue- lationem huius secreti: nec tibi conſtat illud

fuisse confessionis sacramentalis arcanum, vt ostendit Nauar. in d. c. sacerdos. nu. 217. & Co- uar. in tract. de spons. par. secunda. c. 8. num. 1. 1. qui opinionem Thomæ, & sequaciū frequentē calculo veriore esse iudicat. Scilicet cōfessi- onis t secretū ex consensu expresso pœnitē- tis reuelandū esse, quando reuelatio vergat ad ipsius pœnitentis salutare consilium, & maxi- mā vtilitatem, & in graui eius necessitate, & quando constat pœnitentem libera volūrate facultatem concedere. Secus, si in eius damnū reuelatio fieret, (verbi gratia) si tyrānus iudex cogat reum, vt licentiam concedat sacerdoti dicendi peccatum; tunc quantumcūque illi concedat, nefas est sacerdoti sigillum aperi- re, quia vergeret in caput pœnitentis.

Constat igitur tunc tantum confessionem re- uelari posse de licentia pœnitentis, quando ce- dit in eius vtilitatem, imō hoc t procedit etiā si non expressa, sed tacita fuerit concessa fa- cultas reuelandi.

Hinc confessarius iuste reuelare pōt hære- dibus, cuius ipse confessionē audiuit, sibi que mandauit, vt post eius obitum diceret eis, vt illud restituerent, quod ipse alijs debebat: cum per tale mandatum saltem tacita potestas re- uelandi iusta de causa concedatur. arg. c. præ- terea. de offi. de leg. Nauar. in Manua. cap. 17.

15. num. 23. [Ex t ijs ergo quæ diximus, aduertat Confessarij, multa esse necessaria, vt possint peccatum dictum in confessione detegere. Primum, vt huiusmodi licentia vtantur pro- pter magnum bonum pœnitentis, & in graui eius necessitate. Secundum, quādo constat pœ- nitentem libera eam voluntate concedere, se- cus si coacte. Tertium, vt sit licentia expressa actualis, & non tacita: nisi in casu de quo su- pra. num. 13. Quartum, vt illa vtantur absque expressiōe personæ: nisi de eius licetia. Quin- tum præter ea, quæ diximus, vt sit licentia ex- pressa, & non debita. Exemplum, vt si Petrus qui dolo stuprauit virginem cum promissio- ne ducendi eam in vxorem, deberet illam ac- cipere, sed quia non requiritur consensus de- bitus, sed expressus, vt matrimonia in bonos, & non in malos exitus vertantur, non est indi- screta admonitiōe, & per censuras cogendus, sed moderata admonitiōe, si tñ nolit, ad illud cogi non potest, vt infra in sexto præcepto vi- debimus. Sic in proposito licentia debita non sufficit, sed actualis expressa. Medi. c. de confes- tra. 2. quæst. 49. Sextum, vt constet sufficienter de licentia coram ijs, quibus huiusmodi con- fessio reuelatur. Medi. qui supra. Septimum, vt talis licentia non detur in cōfessione, sed post confessionem, & sufficit secundum commu- nem, vt pœnitēs extra cōfessionē, tantū dicat, Cōcedo tibi facultatē reuelandi, quæ cōfessus sum.

sum. ita. S. Thom. Bonauen. & Petr. de Palude.]
 Sed quid dicendum. quādo sumus in dubio,
 non enim constat sacerdotem dixisse de con-
 sensu poenitentis. Rōdetur secundum Dec. in c.
 1. nu. 27. de excep. quod si in dubio presumitur,
 q̄ licentia peccatoris reuelatum sit, vt notat
 Lopus alleg. 74. Quidam presbyter. Quā quid-
 em p̄sumptio in tantum operatur, quōd
 transferat onus probandi in agentem: quia is
 debet probare contra quem facit p̄sumptio
 vt eccles. benef. cap. vnico. p̄sertim cum non
 accuset peccator, sed tertius: tunc enim ipsi ter-
 tio incūbit probatio, quod facere potuit pro-
 bando, quod sacerdos ipse coram pluribus cō-
 fessus fuerit se reuelasse, & non adiecit de di-
 cta licentia, vel coram pluribus simpliciter re-
 uelauit, nihil addens de licentia. Si autem ipse
 17 esset peccator, qui accusaret sacerdotem de
 reuelatione suae confessionis; tunc forte secus
 esset per ea, quā scribit Hostien. in cap. omnis
 de poenit. & remiss. Sed tunc puniendus esset
 aliqua poen. extraordinaria, facit de excess. p̄g.
 lat. quam sit. quia quo ad poenam cap. omnis
 oportet probari per peccatorem, quod per
 confessionem sciat, ita Host. vbi supra quem
 refert Lopus alleg. 94. & Dec. in dicto. cap. 1.
 18 de except. Secundo peccatum, quod non
 dicitur sub spe veniē, & quod se accusent, sacer-
 dos illud celare non tenetur. Syl. in ver. con-
 fessio. 3. q. 3. vers. 4. & quāst. 5. Hinc sunt, qui si-
 mulant se accedere ad confessionem, & tamē
 non veniunt, quōd se accusent, & remedium po-
 stulent animae suae, sed vt Confessarium forte
 peruertant: aut fauorem, & auxilium petant
 perpetrādis flagitijs, huiusmodi peccata non
 modo non celanda sunt, sed statim denun-
 cianda Inquisitoribus, quod plurimum timen-
 dum est in crimine hāeresis. Talis enim con-
 fessio non est sacramentalis, nec confessio di-
 cenda sed modus occultē dogmatizandi: So-
 tus de ratione regen. memb. 3. quāstio. 4. con-
 clu. 1. ver. veruntamen.

Quod nota contra subditos fictē confiten-
 tes, qui non spe veniē, sed vt metum incutiant
 suis superioribus, dicunt se velle confiteri, &
 postea confitentur, Si me multum molestes,
 te interficiam, & ita intelligitur dictum Pa-
 norm. in cap. omnis, & ibidem Dom. Anto. de
 But. num. 46. extra de poeniten. & remiss. quōd
 peccatum non commissum, sed committendū
 non est dictum in poenitentia, id est quando
 quis fictē confiteretur.

19 Verūm si quando quis confiteretur se velle
 committere aliquod homicidium, & in cōfes-
 sione poeniteret eum de voluntate p̄terita:
 quia tunc est commissum respectu voluntatis,
 illud esse celandum: vel quando non adesser
 firmum propositum non committendi (veibi

gratia,) quia confitetur aliquando confentire
 & aliquando dissentire, tunc in ijs duobus ca-
 sibus creditur peccatum esse dictum in cōfes-
 sione ad effectum se accusandi. Syl. in ver. cō-
 fessio. 3. q. 5. D. Tho. in 4. dist. 2. 1. q. 3. art. 1. ad 1.

[Verum re diligentius p̄pensa stabilēda
 est hāc conclusio. Nullo modo crimen cōmit-
 tendum etiam in Reipublice damnū delectū
 in confessione vere sacramentali ab eo, qui il-
 lud crimen committere cogitauit, & ad huc
 cogitat licet ipsi sacerdoti prodito ipsius no-
 mine etiā iureiurando p̄missio cuiquam
 detegere Conclu. est D. Tho. Scoti, & Ricardi.
 in 4. senten. dist. 2. 1. Innoc. in c. omnis. extr. de
 poen. & remiss. Caist. in opusc. 27. q. c. 15. Soti in
 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 5. conclu. 1. & de rat. reg.
 memb. 3. q. 4. concl. 1. Ioan. à Medi. in tract. 2.
 de confess. q. 45. Nauar. in cap. sacerdos. de
 poen. dist. 6. probatur in c. omnis. de poen. & re-
 miss. in §. caueat. vbi vniuersaliter omne pecca-
 tum celari p̄cipitur nullo excepto. Rursum,
 vt accusatio poenitentis sit vere confessio, nō
 requiritur contritio, imo neque absolutio: &
 tamen talis confessio, clauditur sub sigillo. Cō-
 firmatur per tex. in c. quod quidam. extr. de poen.
 & remiss. vbi ab ecclesia p̄cipitur, vt audiat-
 tur confessio in contriti, & salutaribus monitijs
 adhibeantur ei consilia. ergo huiusmodi cōn-
 fessio vult ecclesia, vt claudatur sub sigillo.
 Quare dum Alex. ibi vult quōd claudatur sub
 secreto confessio impoenitentis de peccato
 p̄terito, ergo idem dicendum de futuro quia
 dum reuelatur peccatum perpetrandum, si-
 mul reuelatur p̄teritum, puta propositum
 deliberatum perpetrandi illud. Quare his, &
 alijs rationibus. de quibus per Sotum, qui supr.
 in relectione de secreto, concludimus quōd
 omnia peccata detecta in confessione, dū-
 modo sit confessio, clauditur sub sigillo, siue
 p̄sens, siue futurum, siue qui confitetur verē
 poeniteat, siue non, nisi illud peccatum non di-
 catur sub spe veniē, vt superius diximus.]

20 Tertio si sacerdos si indigens consilio circa
 peccatum auditum, consulit virum doctum:
 nam tunc absque licentia poenitentis potest
 petere: mō p̄sona in notitiā venire nequeat.
 tex. est in c. officij. extra de poen. & remiss. vbi nō
 reprehenditur legatus petēs consilium de pec-
 cato, quod asserit se in confessione habuisse in
 vniuersali. Syl. in ver. confessio. 3. quāst. 5. Hinc
 Naua. infert non posse Confessarium circa de-
 lecta confessionis crimen confessione poenitē-
 tis audita statim consulere virum doctum. p̄-
 sentem, a quo quid agendum sit in aliquo casu
 quærit, & accepto consilio illico reddit vt eū
 absoluat, vnde tali casu potius differat absolu-
 tionem: cum fortior sit tunc obligatio sigilli,
 quā confessionis faciendae.

Neque

21 Neque t̄ etiā potest sacerdos consilium pe-
 tere, quando poenitēs renuerit in genere illud
 capere; quia tunc non potest vltra procedere,
 sed tali casu absque absolutione dimittat poe-
 nitentem. quā mobrem quando poenitens intel-
 ligit se in aliquibus negotijs impeditum, quā si
 ne scientia, & sapientia extricari nequeat, tū c
 sapientem debet quærere sacerdotem, qui per
 se absque huiusmodi consilio turbis de il-
 lis valeat iudicare. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4.
 ar. 6. 3. col. circa fin.

[Adnotent tamen sacerdotes quod nunquā
 22 ipsi poenitentē post absolutionem debēt quo
 quo modo reuocare peccatum in memoriam,
 nec gratia fraternae correctionis, nec consola-
 tionis, nec aliquo modo: quia maxima inde ve-
 recundia suffunderetur poenitens, atque adeo
 sacramentum molestum redderetur. Et ideo
 quamquam sacerdos videat poenitentem con-
 trarium agere, quā iniunctum sit in poeniten-
 tia, omnino distimulet.]

23 Sed quid si sacerdos absoluens t̄ intolerabi-
 lem commisit errorem, puta quia absoluit nō
 subditum, aut excommunicatum a casu refer-
 uato, aut omisit iubere restitutionem arii alie-
 ni in p̄iudicium tertij? Resp. nullo modo ab-
 soluat absentem, cum confessio sit actus perso-
 nalis, vt patet, Absoluo te. Nec conueniat poe-
 nitentem de peccatis, memorādo aliquod pec-
 catum in generali, quia sic exprobraret illi pec-
 catum, vnde odiosa redderetur confessio. pos-
 set etiam poenitens negare peccatum, & obiur-
 gare confessorem, vnde facile oriretur scanda-
 lum, sed adeat poenitentem, & dicat se com-
 misisse errorem grauem in confessione, & iō
 si vult, aut iterum confiteatur, aut facultatem
 faciat loquendi de confessione: quōd si poeni-
 tens renuerit, culpa, quā fuerat sacerdotis, trāsfunditur in ipsum. Sotus de rati. reg. q. 4. mem-
 bro 3. conclu. 5. dubio quarto.]

24 Quarto nec t̄ sub sigillo confessionis cadūt
 peccata, quā amicus dicit amico, dicens se il-
 la dicere in poenitentia: quia dicendo illa, non
 dicitur reuelare confessionem: tum quia ille nō
 dicebat tanquā ministro Dei, cum absolutio
 nem non petebat, sed reuelabat tanquā ami-
 co, quare si talis amicus, cui reuelatū est secre-
 tum, cogatur testificari tenetur.
 Si vero talis affirmatur loco sacerdotis in ne-
 cessitate, & fiat ei vera confessio tanquā sa-
 cerdoti, iuxta tex. in cap. quem poenitet. de pe-
 nit. distin. 1. q. cap. sanctum. de consecrati. dist.
 4. tunc eo casu tenetur celare, ac si esset sacer-
 dos. Et si vt testis interrogetur, debet tacere,
 & dicere etiam cum iuramento se nihil scire:
 quia quasi eadem est ratio, quā in sacerdote,
 secundum Inno. & Dominum Anton. de Butr-
 nume. 48. quem etiam sequitur Panor. in c. om-
 nis.

nis. extra de poenitent. & remiss.

25 [Sed quid si ea, t̄ quā amicus amico dicit,
 non sint peccata: an debeat amicus recipere
 sub sigillo confessionis? Respondeo, q̄ non de-
 bet quicquam sub tali sigillo recipi. vnde licet
 qui illa ita audit, fidem si angat, tamen in p̄-
 nas canonicas non incidit, quia nulla fit sacra-
 mento iniuria, neque est confessio sigillum.
 Tenetur nihilominus magis ad illud secretum
 seruandum, quā ad alia: quia ex pacto noui
 vinculum additur.]

26 Quinto quā t̄ in confessione dicitur sacer-
 doti, etiam si genibus flexis, signum Crucis, &
 Confiteor p̄mittatur, & tamen in nullo con-
 fitentur se peccasse, sed communicant tantum
 quā sunt dicturi, tunc si acceptatio audientis
 sine qua nihil fit, interuenit, nō magis obligat,
 quā iuramentum de tenendo secretum. Ca-
 ieta. 2. 2. q. 70. art. 1. In responsione ad tertium.
 Et propterea tenentur ea reuelare, si super eis
 decuciandis fertur excommunicatio, & essent
 aliqua indicia, vel semiplena probatio, vt di-
 ximus in c. 8. de sent. excommu. vel vt testes co-
 ram iudice sistant, vel vrgentur necessitate de-
 nunciandi tanquā Reipublice pestifera, vel
 proximo perniciofa citra animam, vel corpus,
 aut honorem, vel rem familiarem. Caiet. qui su-
 pra. Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 7. art. 2. ad
 primum. Nauar. cap. 8. nu. 2. Imo non obstante iu-
 ramento de iis seruandis potest iudici reuela-
 ri. Abb. in c. dilectus. de excess. p̄la. quamuis il-
 la recipiendo sub iuramento, mortale peccatū
 fit. Archiep. Flor. 2. par. Inter. c. 2. de pecca. aua-
 ri. extra tamen hos casus modo nominatos, in
 re dubia potius inclinandum est ad seruandū
 secretum proximi, quā ad prodendum: tum
 ad euitandum scandalum, tum etiam ad euitā-
 dum onus probandi, se illud extra confessio-
 nem audisse: Nam t̄ si quis dicat sacerdotem
 reuelasse confessionem, & sacerdos dicat ali-
 quid dixisse, sed negat quidem illud per con-
 fessionem habere, inquit Panor. in d. c. omnis. in
 si. quod p̄sumptio est cōtra eum, & ideo ipsi
 incumbit probatio: secus tamen si omnino ne-
 garet se nihil dixisse, quia tunc sacerdos esset
 absoluendus, cum non sit minus illi credendū,
 quā alteri. Syl. in ver. confessio. 3. vers. 9.

28 Sexto, ea etiam, quā t̄ sacerdos in confes-
 sione detecta habet per aliam viam, siue ante,
 siue post, non cadunt sub sigillo. Aliās lata a-
 periretur fraudibus via, vt si p̄do coram sacer-
 dote furtum faceret in ecclesia, posset statim
 in aures sacerdotis susurrare, vt os illi obstrue-
 ret. Diuus Thom. dist. 2. 1. q. 3. art. 3. vers. Respon-
 deo. Sotus in 4. distin. 18. q. 4. ar. 6. Nauar. in c. sa-
 cerdos. nu. 160. de poenit. dist. 6. Vnde secundū
 communem opinionem illa dicere potest: pro-
 pter scandalum tamen illa dicere non debet.

nis

nisi pro necessitate, vel utilitate, vel nisi iuridice interrogatus fuisset, secundum Innoc. in d.c. omnis. & Panor. in d.c. dilectus.

[Quod si nulla utilitate, vel necessitate reuelauerit, & si non incidat in poenam d.c. omnis. potest tamen dici quod teneatur parti ad interesse, atque actione iniuriarum, sicut tenetur quilibet reuelas secreta alterius, vt per tex. & ibi hoc notat Flor. in l. in lege Aquilia, si de Ietum. §. sed & si quis. ff. ad l. Aquil.]

29 Nunquam tñ secundum Sanctum Tho. debet dicere se illa in confessione habuisse: quia scdm Scotum peccaret mortaliter: quod idem dicendum esset, si sciat extra confessionem semiplene, & postea diceret plenè, vt in confessione nouit, vel si extra habet dubiè, & reuelat certè, quia tunc peccaret mortaliter. Syl. in verbo. confessio. 3. ver. 5. Naua. c. 8. nu. 15.

Consideratè hic etià animaduertendum est, quod qua ratione sacerdos quæ per confessionem audiuit, cœlare tenetur: quia neque scit, neque audit vt homo, sed sicut Deus: Ita nec tñ poenitens ei quicquam dicit vt homini, sed vt Deo, & ideo dum poenitens ipse interrogatur vtrum hoc, vel illud alicui dixerit, optimè iurare potest se nemini dixisse, si non dixerit, nisi in confessione: quia intelligitur nemini hominum dixisse tanquam homini. Quo circa si sacerdos dicat, Mihi dixisti, respondere audaciter potest, & iurare, nihil tibi dixi. Sotus in 4. sent. q. 18. ar. 5. q. 4. col. antep. Quod nota pro poenitentibus contra suos superiores, qui aliquando bono zelo ducti quarunt scire extra confessionem, quæ subditi in confessione dixerunt: quia nullatenus licet sacerdoti de culpis extra confessionem cum poenitente ipso sermonem vllum dire, nisi prius à poenitente petita, & obtenta facultate, quod imprudentissimi quidam sacerdotes nō satis animaduertūt: Est enim hoc genus quoddam reuelationis sigilli, & ex probationis peccatorum, quia peccator pudefactus negare iure potest etiam cum iuramento quicquam ei dixisse. Sotus qui supra. art. 6. col. 4.

31 Aut sub confessionis tñ sigillo cadunt non solum peccata mortalia, verum etiam venialia, & eorū circumstantiæ; siue necessariò confitentur, siue nō; quoniam et omnia, quæ etsi peccata nō sunt, tamen eis detectis directè, vel indirectè colligere possit auditor, eum, qui confessus erat certum aliquod peccatum admisisse, ibidè D. Tho. in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. ad secundum quæst.

Item omnia, quæ generare possent infamiã, vt si sacerdos per confessionem intelligeret poenitentem esse sordidissimis parentibus natum, aut aliam eius labem infamem. Insuper omnia illa, quæ & si non sint peccata tamè ex eorum notitia possent venire in notitiam peccati, vel peccatoris; quod quidem sigillum tñ etiam

post mortem durat. Syl. in verbo. confessio. 3. q. 2.

Hinc ferè est omnium communis sententiã Scoti. Palud. & Adriani, quod debet taceri circa cunctantia, quando ex eius tñ confessione posset Confessarius venire in cognitionem peccatoris: ratio est quia strictius est vinculum secreti confessionis, quam integræ confessionis faciendæ: (Exempli gratiã) sacerdos accessit ad fororem, vincibili ignorantia, & probabili, ignorans esse fororem, & postea ipsa confitetur fratri se esse illã, ad quam accesserat, & sacerdos non potest confiteri alteri, nisi illi, qui scit vnicam esse fororem, tunc potest confiteri, omni-
sa circumstantia incestus, cum proposito illam confitendi, quoniam nullum imminet præiudiciū effractionis sigilli confessionis. Idem est tñ dicendum de sacerdote, qui inter audiendam confessionem, clauere errante peccauit absoluendo, verbi gratiã, sacerdotè alterum à peccato, cui erat annexa excommunicatio, & irregularitas, ob cuius errorem alter excommunicatus celebrat tunc si non est nisi tertius sacerdos, cui iste confiteatur, & manifestum esset periculum, quod audiens intelligeret, quis nam sit ille sacerdos male absolutus, posset confiteri, omittendo circumstantiam illam. Naua. c. 7. nu. 4. & c. 8. nu. 6. His autem, & similibus causis manifestum est quidem celanda esse omnia, ex quorum notitia veniri posset in cognitionem peccati, vel peccatoris, quod etiam procedit in ijs, quæ in vna confessione audiuntur. Nam nullatenus licet in alia explicare taliter, vt venire queat sacerdos in notitiam personæ, & reuelatio si fieret, esset mortalis Sotus. dist. 18. q. 4. art. 5. col. pen. Quã-

uis tñ grauior sit illa reuelatio, quæ fit per Confessarios extra confessionem, siue directè, siue indirectè, (y.g.) Qui duorum, aut trium confessionibus auditis de vno sic dicat: Hic nullum peccatum mortale habuit, vel si sint mulieres. Hæc est virgo: confessionem detegit, quoniam directè videretur significare alias duas mortalia fuisse confessas. Naua. c. 8. nu. 9. Hic tamen casus mea quidem sententiã indiget distinctione. Potest enim interdum fieri, vt vnus trium dicatur carere mortali citra confessionis detectionem, Puta, tñ cum sit sermo singulariter de vno nulla habita ratione cæterorum. Exemplum. Iter facturus quæro mihi comitem itineris, inclinatur animus in Petrum vnum ex tribus, adeo Confessarium, ei que aperio consilium meum de itinere faciendò; & addo cupere me nancisci comitem fidelem, & ita sermonem texo vt Confessarius intelligat animum meum inclinare in Petrum: Opinor in hoc casu absque periculo detectionis Confessarium posse testari Petrum esse virum probum, fidelem, nulliusque mortalis criminis reum. Ad eundem modum, si modo confessas sint alicui sacerdoti

Liua,

Liua, & Catherina, quarum Liuiam in vxorè ducere constituam, si de ea loquar cum Confessario vel statim, vel post earum confessionem, nihil scire cupiens de alijs duabus, opinor Confessarium citra crimè confessionis de re facta posse eam mihi probare ac testari eam esse virginem honestã, & cuiusuis viri nobilis cõiugio dignã. At si sermo respectiue & cõmuniter haberetur, nepe cū sermo ita textitur, vt mixtım de omnibus illis fieri videatur, tunc non potest probari vnus absque aliorum iniuria, & ita procedere potest Naua. cæterorumque opinio. secus tamè si sermo fiat singulariter, & absolute de vno tantum, potest enim ille vnus pbari citra detectionis piculū.

37 Sed tñ quid faciet sacerdos, quoniã peccatore nō absoluto interrogetur, an eū absoluerit? tunc magnam cautelam adhibere debet in respondendo, ne quo modo suū poenitentem prodatur. Nã si respondeat eū nō esse absolutū, cõtinuo in mète interrogantis opinio vehemens orietur, ideo eum non esse absolutum, quia esset impenitens, & sic fieret absolutio non impensã, & peccati reuelatio. Respondet igit in tali casu, Ipse confessus est mihi, & ego f. ci quod debui: nisi forsitan ipse poenitens se prodaret. Sotus. qui supra. art. 5. 3. cõclu. circa fin. potest etiam dicere talem poenitentem non absolutū, quia non dūm confessionem finiuit.

38 [Sed tñ quid faciet sacerdos, quando poenitens, qui propter peccatum mortale occultū, quod in confessione audiuit absolutioem nō obtinuit, petierit ab eo communionem siue secreto, siue publicè, an illi iure denegare poterit? Dic quod non, tum quia esset de re facta, & detectio peccati oculi: tñ, quia est reuelatio peccati sibi confessi, vt dixit Naua. in c. sacerdos. de pñi. dist. 6. rñ, quia exofa redde retur confessio. Dixi occultum, quia manifestis peccatoribus secundū tex. in c. vestra. de cohabit. cler. vel mul. & ca. si. de temp. ordi. & si vere contriti confiteantur, donec publice poenitentia agant, aut Parochus ab ipsis facta sibi facultate publice denuntiet iã eos poenitere, & confessos esse, non esset eis publicè communicatio ministranda: & ratio est, quia vt quod ipsorum prauis exēplis offesi fuere, eorū dè emendatiōe edificetur. iuxta S. Bonauēt. & Palud. in 4. d. 9. q. 4. col. 3. & 4. & habet p. Cōc. Trid. sess. 24. c. 8.

Sed ne plus nimio rem exaggeremus, si peccatum ita in genere detegeretur vt nullatenus ad notitia personæ referri possit, non esset confessionis reuelatio, ita contra Panor. in d. cap. omnis. tenet Sotus in 4. dist. 18. q. 4. ar. 6. 3. cõclu. quia p. illa tñ verba tex. scilicet, caueat ne quouis modo prodatur peccatorè, insinuat eorum esse celadū peccatū, vt nullatenus prodatur peccator. Quare in publicis concionibus, quibus

ratione iniuncti ministerij incumbit onus salutis publicæ, cuius rei gratia inuehi debet in omnia crimina, licet tñ ipsi peccata reprehendere siue illa audierint, siue non audierint in confessionibus: etiã si illa dicat scire in confessione: quamuis hoc sit periculosū, & plerique scadalosum, vt rectè contra Panor. inquit Syl. in verbo. confessio. 3. q. 5. Sed in illis sacerdotibus, qui paucos habent subditos, & interdum apud illos sermonè habent exhortationis causa, vt consueuerūt Abbates, & magistri nouitiorū in cœnobijs. hi enim dū huiusmodi sermonè habet, cauere debet ne inuehatur in ea crimina, quibus ex confessione sibi facta cognouerint aliquos illorū esse sedatos: posset enim fieri, quinimo facillime cõtingeret, vt illis suis criminibus auditis rubore, vel pallore vultus seipos proderent. Difficile enim est (vt ait Sulmonensis poeta) crimen non proderè vultu.

41 Sic si quis tñ ex Petri confessione intelligeret Ioannem fuisse illius cõplicem in delicto, si postea Ioannem de illo crimine interrogat non dicitur confessionem reuelare; dummodo nō exprimat; quod rem à Petro acceperit, scd dū Ang. in ver. confessio. 10. §. 9. Imo neque in particulari etiam interrogans sigillum aperit, quoniam Ioannes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione: quia nimirum peccatum illud huiusmodi erat, vt circa illud Confessarij soleat interrogare. Naua. d. c. 8. nu. 17. vers. 22. caueat tamè tunc de Petro sciscitari. Syl. est. qui supra. §. 16.

42 [Sed an poterit tñ prælatus per notitia aliquorum criminū quæ ex sola confessione habet, eorundè de nouo inquisitione facere? Dic quod nō. Ratio est, quia ius inquirèdi ex infamia, vel ex semiplena delicti probatione nascitur: c. inquisitionis. §. 1. & cap. qualiter. de accusat. Poterit nihilominus visitationis tempore diligentius ad illud intelligèdū attendere; & diligentius vigilare super gregè suū, præsertim si crimen in damnum publicū resultat: nihil enim prohibet Confessorem ex auditis confessionibus prudentiorem fieri. Sed quid si

43 prælatus tñ inuenerit peccata subditi scripta ad confessionem faciendam, poterit ne inquisitionem facere? Dic quod non: quia adeo sacrum, & diuinum est confessionis sigillum, vt illa etiã quæ ad confessionem ordinantur, perpetuo silentio inuoluenda censeantur. Hinc iudex secularis, si duo, vel tres pestilentissimi sacerdotes crimen per solã confessionem notum apud illū deposuerint, omnino à iudicio cassa

44 re tenetur tñ Sed an delictū sacerdotis confessione reuelatis, aut per imprudentiã, vel malitiã, aut alia quouis causa faciat indicium, aut aliquã probationem, ita vt iudices virtute talis reuelationis, seu confessionis possint procedere

F ad

ad torturam, seu alios actus iudiciales contra reum: Dic qd non ratio est, quia talis confessio fuit facta tanquam soli Deo, & non tanquam homini arg. tex. c. si sacerdos. de offi. ordin. tradit Bald in l. Archygerontes. C. de episc. audi. sequitur Anton. Gomez. tom. 3. var. resol. c. 17. num. 9. afferens dictum huius nullam prorsus fidem facere. c. 2. de offic. ordi. c. dilectus. de excess. prelat. Couar. de sponsa. 2. par. § 12. nu. 10. Et hoc est valde æquum; nam si tales reuelationes aliquid probarent, planè in manifestum sacramenti confessionis, & sigilli secreti detrimentum verterentur. Quare si Confessor contrauenit; præter depositiones & alias pœnas, de quibus per tex. in c. omnis. ext. de pœni. & remiss. credi ei non debet, quia reuelando deliquit, & delinquendo tanquam infamis a testimonio ferendo reicitur. Ita Marian. Victorinus de sacram. confess. cap. 11.]

Sed quamuis Confessarius propriè obliget seruare vinculum sigilli: cum ipse solus clauis scientiæ polleat ad cognoscendum peccatum, 45 tamen sunt alij, qui eiusdem sigilli aliquid participant, & ideo arctiori vinculo tenentur confessio nem illam celare, quasi sub alia quacunq; secreti fide extra confessionem illa noscent. Huiusmodi sunt omnes, qui confessionem sacramentalem audierunt licitè, mediare, siue immediatè siue sint clerici, siue laici viri, vel fœminæ siue sit interpres, qui penitentis linguam ignorantis partes agit, siue is, cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur: quoniam res cum suo onere transeunt. c. ex literis. de pigno. c. pastoralis. de decim. Nauar. c. 8. num. 7. Similiter qui casu, vel dolosè alicuius confessionem audit. Nauar. in c. sacerdos. de pœni. distin. 6. nu. 42. Qui si violatores sunt pœnæ arbitrariæ subduntur, cum non sint sacerdotes. de offic. deleg. de causis. secundum Doctores. & tex. in d. c. omnis. loquitur de sacerdote ergo pœna est restringenda. de reg. iur. lib. 6 in pœnis. Caueat postremo sacerdos, ne per vllum peccati genus minus benignam faciem, quam prius ostendat pœnitenti.

S P M M A R I P M.

- 1 Confessoris preparatio antequam ad audiendas confessiones accedat, qualis.
- 2 Pœnitenti, quomodo constitutum esse oporteat ante Confessorem, & quæ ei præmittenda.
- 3 Signi crucis declaratio, & mysteria quot, quantaq;.
- 4 Confessorem mutandi causæ querenda a pœnitente in initio & eius conditio intelligenda. nu. seq.
- 6 Pœnitentiæ ars qualis, & tempus vltimæ confessionis sciendæ ad id, & quare.
- 7 Aetas admittenda ad communionem, quæ.
- 8 Pœnitenti interrogari debet initio, an aliquod mortale t

- cuerit in confessionibus malitiosè, an ex ignorantia crassa, & an pœnitentiam impleuerit.
- 9 Pœnitentia non impleta mortale generat.
 - 10 Pœnitentia non impleta ob impotentiam pœnitentis, an & quando mutari possit.
 - 11 Confessoris adhortatio erga pœnitentem in casu iterum de confessionis.
 - 12 Pœnitentis, an conscientiam discusserit interrogandus.
 - 13 Conscientia discussione adhibita, peccata oblita non nocent modo proponas confiteri, quæ postea memineris.
 - 14 Peccata scribendi cura, an laudanda: & ore confiteri, non legere oportet peccata.
 - 15 Diligentia non eadem omnibus adhibenda in recolendis peccatis.
 - 16 Peccatis in recolendis modus adhibendus.
 - 17 Peccata non vt oportebat in mentem reuocata esse, verba hæc dupliciter intelligi.
 - 18 Confessor si coniecerit pœnitentem non adhibita necessaria diligentia, vel nihil præmeditatum, quæ eius partes.
 - 19 Pœnitentis, an excommunicationem incurrit, an verè, & propter Deum doleat, interrogandus.
 - 20 Contritionem ab attritione distinguit obiectum amoris & timoris.
 - 21 Attritio ex timore pœnæ, vel simili, an sufficiat.
 - 22 Diligentia adhibita, propter oblita non peccatur, sed postea reuocata sunt confitenda.
 - 23 Peccatum oblitum in confessione, an teneatur Confessorius discussa debetè conscientia in memoriam reuocare.
 - 24 Confessoris boni officium erga pœnitentes aliquo peccato irritis, quod.
 - 25 Cautela in dimittendo pœnitentem non absoluti, vt absolute videatur.
 - 26 Pœnitentis non satisfacit præcepto annualis confessionis, si adeat, & sua causa non absoluat.
 - 27 Pœnitentiam quam intelligat res. in capite, omnis. Bona facta in peccato, ad quid valeant.
 - 28 Symbolum, Pater noster, & Confiteor, ignorans illiteratus in gravi veniali reijatur.
 - 29 Confessarius qualiter debet inducere pœnitentem ad confessionem.
 - 30 Pœnitentis paratus omnia reserare, licet malit interrogari admittendus; secus non existente proposito.
 - 31 Confessio cur per inter. pretem valeat, per inter nunciu, & epistolam non item.
 - 32 Peccator quid faciet, cum ore confiteri non potest, & neque per epistolam, vel nunciu.

De preparatorijs ad confessionem. Cap. XXIII.

Sacerdos [qui debet scrutari conscientiam peccatoris in confessione, quasi medicus vulnè, & vt iudex causam, quia sæpè quod præ confessione, vel simplicitate confitens tacet; interrogandus

us renelat. Vnde Aug. de pœni. distin. 6. cap. qui vult inquir. Diligens Inquisitor, subtilis investigator sapienter, & quasi astute interrogat à peccatore quod forsitan ignorat, vel præ verecundia velit occultare.] dum se ad audiendas confessiones parat; non enim eas audire debet imparatus, primum se colligat, secumque statuat illud muneris saluandarum animarum zelo, & cupiditate diuini amoris obire. Deinde breui oratione postulet à Deo pœnitentibus quidem gratiam, vt ad eum per puram, ac veram confessionem redeuntes sacramenti finem consequantur. Sibi vero vt rectè, & dignè suum munere fungatur, ne culpa ministrum impediatur efficaciam sanguinis Christi & influxum diuine liberalitatis in pœnitentes; quin potius suppleat summa illius cum bonitas, cum potentia, tam vilis instrumenti defectus.

His rectè constitutis cum hilari grauitate in suum tribunal ascendat, [& toto sinu dulcedinis amplectatur pœnitentem, totis visceribus refoueat, & consolatur: tota hilaritate, & affabilitate alloquatur, & toto gaudio accipiat, & tandem vt a patre dulcissimo fuit filius recidivus receptus, vt à pastore amantissimo ouis errabunda, vt à medico salutis studiòsissimo ægrotus, vt ab amico familiarissimo, & vt sic ad vnū dicam, eo gaudio, & festiuitate, qua excipit illum præclara illa curia cœlestis:] animaduertatq;, an pœnitens (quem sibi subditu agnoscat oportet) decenter se habeat, nempe an vtrunque genua flectat, an caput aperiat, an ita se componat, vt non sacerdoti faciem, sed crucifixi imaginem intueri velle videatur, maxime si fœmina est: quia vt dicitur Abac. 1. facies earum ventus vrens. quæ omnia si viderit eum sua sponte facere, laudet Deum, sin autem monere debet, vt faciat, vtq; secum reputet se non coram homine peccatore, sed coram altissimo esse constitutum, à quo humiliter, & cum summa reuerentia suorum peccatorum veniam postulare debet. Tum si adeò rudis est, vt nesciat doceat eum munire signo crucis, in nomine patris, & filij & Spiritus sancti, Amen. Et confessionem generalem vsque ad illa verba, mea culpa, cum illo dicat.

Doceatque signum crucis tribus digitis exprimendum esse, ad significandum Sancti. f. f. f. Trinitatis mysterium. Ducitur autem primus à vertice capitis, siue frontis vsque ad vmbilicum, & indicet à summo cœlo egressum, in viscera matris descendisse Dei filium atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsisse. Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur: nā propterea descendit de cœlo in terram, vt nos, qui eramus à sinistris inter hædos collocandi, transferret ad dextram inter oues suas,

vbi vocem illam desideratam audire liceret nobis, Venite benedicti. Ecce quanta nobis fidei nostræ mysteria vnica firmandæ crucis ratione mater Ecclesia docuit, vt si nihil præter ea sciret rudis homo, vel hoc solum ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio: Hic Christi passio: Hic passionis causa. Hic simul extremum iudicium illud, & spes nostræ vocationis: Hic mysterium Trinitatis, per quam redempti sumus vnica crucis signatione exprimitur.

Post hæc in primis querat quare suum proprium Confessarium non adeat, & si erubescens ductus dixerit se non posse, illum ad id admoneat: cum non sit vtile, sicut nec infirmo medicos mutare. Verum si viderit pœnitentem nullo pacto ad id induci posse forte ob erubescenciam, audiat suam confessionem: valida enim est, si totaliter & integrè confiteatur. Attamen tenetur ratione recidivi non solum confiteri peccata commissa, sed etiam generaliter præterita, vt sciatur, quæ satisfactio congruè possit iniungi. Vt si ex aliqua occasione frequenter lapsum carnis passus est, illa per satisfactionem præcidatur, & sic de cæteris peccatis.

Præterea si confitentis statum, conditionem, & officium nesciat, ab eo breuiter querat vt cõmuniter interrogare valeat. Refert enim intelligere, coniugatus ne, an in sacris. Cuius fuerit artis, vel officij, vt ex hoc cognoscat sine in tali statu, arte, vel officio, vt possit absolui; an non, quemadmodum esset vsurarius, fur, proditor hominum, &c.

Interroget etiam, habet ne artem mixtam, quæ exerceri potest ad bonum, vel malum, de qua per Sylu in verbo ars. qualis est taxillorum, fucorum, vel alearum, &c. vel tantum ad malum.

Sic citetur etiam, quam pridem confessus sit: quia saltem semel in anno proprio sacerdoti confiteri debuit, iuxta text. in c. omnis. de pœni. & remis. qui tamen si confessus fuerit religiosus ex privilegio illis indulto, vt hodie sunt omnes, nullatenus confiteri tenetur eadem peccata proprio sacerdoti. [Probat extrauag. Benedicti XI. Inter cunctas. vbi dicitur Absurdum est eos, qui semel absoluti sunt, rursus eodem debito teneri. Idem etiam patet ex extrauag. Ioann. XXI. vas electionis.] Quod idipsum de communione dicendum, quæ semel in anno Paschæ tempore à catholicis sumenda est. tex. in d. c. omnis.

Sed quando ad eam quis admittendus sit, nulla certior regula est, quam dum iudicio parentum, & maxime Confessarij appareat puer ita sensatus, vt possit secum discernere inter bonum, & malum, atq; adeò inter hunc cibum, & alios seculares; quæ discernendi facultas accidit, vt plurimum, secundum D. Thom. à decimo vsque ad duodecimum annum, vel plus,

vel minus, secundum quod malitia supplet etiam sic Palud. Caiet. & ceteri.

8 Interroget etiam (si hominem non nouit) an malitiose tacuerit aliquod peccatum mortale, vel quod probabiliter dubitabat vel eius constantiam necessariam ex verecundia, vel alia iniusta causa. Videlicet ne praelatus diligentem curam de eo haberet, vel esset ei de cetero suspectus, vel non ita bonus censeretur: quia sic iteranda esset confessio. Si autem tacuisset ex iusta causa, ex qua sequi potuisset malum animae, fame aut corporis, ut quia sacerdos sollicitator esset ad malum, vel reuelator confessionis, secus esset. Sylu. in verb. confes. 1. q. 3. Sotus dist. 18. q. 1. art. 5. ibi, circa tertium argumentum.

Interrogetur etiam, tacuerit ne ex ignorantia crassa, vel ex propria culpa, ut pote quia noluit de peccatis suis cogitare. Satisfecerit ne penitentiae nam si eam adimplere potuit, & non adimpleuit, peccauit mortaliter, & hoc contra Caietanum, & Io. Medi. tra. 2. de confes. q. 4. 1. alias valde concepitabile esset iudicium, in quo non tenetur parere mandatis reus, & subire poenam impositam. Ita Sot. in 4. dist. 10. q. 2. art. 2. Pet. Sot. de satisf. sac. lect. 2. non tamen tenetur iterare confessionem, sed faciat si recorderetur, alias Confessarius consideret, quae nam potuisset imponi, & illam imponat, sed si recorderetur, & dicit eam adimplere non potuisse, neque modo posse, poterit mutari poenitentia; facta tamen confessione peccatorum illorum, pro quibus saltem fuerit verisimiliter imposita, ut ex hoc videat Confessarius, an iniuncta fuerit pro crimine, e quo poterat ipse absolueret. Nam si peccatum esset superiori reseruatum, tunc non posset poenitentia mutari: nisi necessitas urgeat, vel suadeat utilitas: in quibus casibus potest interpretari quod superior facultatem commutandi concesserat. ut per Sylu. in ver. confes. 1. q. 27.

11 In istis casibus, in quibus sacerdos viderit iterandam esse confessionem, hortetur eum, quam diligentissime potest, ut se pareat. Sibi tempus laodaeum quidem sed certum ad eam rem perficiendam sumat, si suis hortatibus obtemperauerit, det gloriam Deo, cuius benignitate factum est ut errabunda ouicula pastoris officium non contemneret. Si minus, culpa non sapienti Confessario, sed peruiuari & impatienti peccatori dabitur. Quod si de morte timeatur, curet ut penitens replicet, quae in alijs confessionibus dixerit: suppleat autem Confessarius suis interrogationibus si quid omissum ei videbitur.

12 Interroget etiam, an suam conscientiam discussit ad confessionem faciendam, discurrendo per tempora, & loca, & personas, & per negotia, cum quibus est versatus post ultimam confessionem, ut ea in memoria reuocet quae confiteri tenetur: qua diligentia facta, etiam si

lubricitate, ac debilitate memoriae laboret, non tenetur postea memoriae scribere ne obliuioni tradantur. Enimvero facta diligentia secundum qualitatem personae, & negotiorum pericula, cum quibus versatur, potest confiteri, & quae in memoriam non venerint, nullam causam afferunt, licet per obliuionem praetermittatur eorum confessio: cum propositum habet confitendi, si quorum oblitus est, postmodum in memoriam venerint: nam ut Sotus dist. 18. q. 2. art. 4. col. 1. inquit, finis confessionis non est tamen diligentissima inquisitio ad memorandum omnia quantum firmissimum propositum omnia relinquendi. Quapropter

14 solers illorum cura, qui peccata scribunt ne obliuioni tradantur sicut non est vituperanda, ita neque est consulenda. haud enim ad discretam, secretamque, confessionis rationem pertinet, ut maxime si peccata sint infamia, & quae possent hominem in periculum conuicere: multa enim inde mala succrescere solent: qui tamen in memoriae subsidium scribit non debet merum legendi officium praestare minueret enim verecundiam confessioni germanam. Sed postquam inspexit papyrus, debet ore confiteri. Igitur si dicat se discussisse, & adhibuisse illam diligentiam, quam bona fide putat sufficere esse, & mediocrem pro sua fragilitate, etiam audiat, sed corruptum prius, & admonitum ut deinceps diligentius curet salutem animae suae.

15 Nouerit autem sagax Confessarius non eadem diligentiam aequae ab omnibus exigenda esse in discussione facienda. Differt enim quis crebro, an raro confiteatur, paruis ne, an magnis, paucis, an multis negotijs sit implicatus, literatus ne sit, an idiota. Deceatque suos penitentes quae peccari posse, si huius rei maior culpa adhibeatur, quam oporteat, propterea diligenter eos moneat, ne hac in re sint nimium scrupulosi, & nimium anxij: sed ut omnia moderate faciant, memores praeclearae, atque aureae illius sententiae, Ne quid nimis. At si dicat se non

17 vt debebat ad memoriam suam reduxisse peccata, quod a plurimis videmus fieri, si Coniectat id a poenitente dici, non quod credat se non adhibuisse illam, quam integritas confessionis necessario exigit diligentiam, sed quia bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa non est. c. ad eius dist. 5. vel quod ideo ait insufficienter quod per eam omnia, vel maiora peccata venialia in mentem non reduxit, quod non est necessarium, in tali casu sine scrupulo audiat, & absoluat.

18 Si vero coniectat illum vere non adhibuisse quam necessario adhibere tenebatur diligentiam peccatis memorandis, in hoc casu habenda est ratio temporis: nam si necessitas urgeat, nempe morbus, aut naufragium, vel si iustet communitio, quae sine scandalo

dif

differrinequeat, audiendus est, & absoluedus. verum circa communionem tunc demum audiendus, & absoluedus est, quando perpedit Confessarius, quod ea, qualis, diligentia cum interrogationibus a se factis tanta sit, ut saltem mediocrem constituat diligentiam, praemissis tamen quae necessariz videbuntur interrogationibus. Quod si forte cum viderit, vel in state communionem, vel etiam si nulla vigeret utilitas, nolle interrogari, vel si velit, ad eum tamen nihil praemeditatum venisse, ut etiam cum interrogationibus, & suis responsionibus confessio non sit integra: quia interrogatus nesciat respondere, fecerit ita, vel ne, non audiatur, sed bladis verbis eum admoeat, horteturque, ut priusquam confiteatur, pro sua fragilitate praemeditetur saltem tantum, quantum ad integram confessionem cum interrogationibus oportunitis sufficiat.

19 Quaeat in super, an incurrerit in excommunicationem, quia prius ab illa (si potest) absoluat, vel si non potest, remittat ad superiorem, vel ipse ab eo facultatem absoluedi obtinendam curet, ut supra diximus de potestate Confess. cap. 13. Interroget etiam, an vere doleat de peccatis, vel saltem, an doleat non dolere, quia sic esset contritus: qui etiam mallet mori, quam Deum offendere mortaliter, contritus est Syiue in ver. contritio. nu. 3. Consideret praeterea, an peccata detestetur ratione offensae Dei: quia sic esset contritus, alias si doleret de peccatis ob poenas aeternas, non esset nisi attritio. Obiectum tamen amoris, vel timoris facit differre contritionem ab attritione. Sed poenitenti, quam difficile est dignoscere hinc ne an illud doloris habeat, & ideo Confessarius non debet ita multum incumbere, ut cum plebeis poenitentibus discutiatur, ex quo fonte eorum dolor oriatur, sed satis est eos admonere, quod oriri debet ex amore. Si quis tamen haberet solam attritionem, puta doloris de peccatis ex timore poenarum inferni, honoris, aut infamiae, aut mortis, aut iacturae bonorum, illa attritio modo aeternetur contritio adiuncto sacramento, probabilis fortasse dici potest sufficere. Sotus in 4. sentent. dist. 18. art. 3. col. 8. & 9. q. 3. Interroget etiam poenitentem, an doleat de obliuione peccatorum, quae ex negligentia prouenerit. Sed qui adhibuit diligentiam, solerter ad arbitrium prudetis, si illa quorum non recordatur minimè confitetur, haud peccat: licet teneatur postea dum in memoriam venerint, eodem suo tempore confiteri etiam, si non eisdem, sed alteri confiteatur, ut per Sotum, dist. 18. quae 11.

23 2. art. 5. col. 4. [Sed quid si confitens discussa debite conscientia vnus peccati in confessione oblitus est, & sacerdos aduertit poenitentem ex obliuione inculpabili, quod desinit confiteri, an teneatur Confessarius ad memo-

riam ei illud peccatum reducere? Respondeatur distinguendum esse, quia vel peccatum illud fuit solum in offensam Dei commissum, vel etiam in damnum proximi. si primum, non tenetur ei Confessor illud intimare. Exemplum de poenitente violante votum, vel iuramentum abique alterius prauidicio, vel Deum blasphemante, aut Sanctos: si vero peccatum sic oblitum sit commissum in damnum proximi, ex quo orta fuit obligatio restituendi, vel proximo iniuste laeso satisfaciendi, ut si Confessore vidente, ille iniuste proximum diffamauit, aut re eius per vim, aut clam abstrulit, tunc Confessor tenetur de peccato obliuio eum admonere, ad finem satisfaciendi proximo per eum iniuste laeso; alioquin Confessori imputabitur culpa non satisfaciendi quoniam ei incumbit non solum confitenti, quae necessaria sunt intimare, sed etiam alterius tertij damnum vitare, quoniam commode potest ita haberi in cap. qui cum fure de furti. Vbi non solum qui rem obtreclat, reus est furti, sed etiam is, qui non indicat. Et hoc procedit, quando Confessarius certus, aut dubius est, an eius intimatio peccati obliuio profutura sit ad finem praedictum: alioquin si nulla de hoc spes habetur, non tenetur huiusmodi peccatum intimare. iuxta illud, de poenitente. dist. 7. si quis vbi dicitur: Si scirem tibi non prodesse, non te admonerem, non te terrerem.]

Quaeat etiam, an irreuitus sit aliquo peccato, quod non sit paratus relinquere, qualis est vltura, concubinaris, odium, vel alia huiusmodi, & a clericis, an habeat incompatibilia, & cum qua conscientia, & titulo, & si adhibita

24 persuasione non sunt parati a peccato recedere: modo occupationes aliorum non vigeant: potest esse hos audire, & salubribus monitis poenitentiam indicere, ut ieiunent singulis diebus, missas audiant, in manibus pauperum elemosinas concludant, crebro confiteantur, & sacerdotis discreti monitis, & consilij acquiescant, ut per haec paulatim ad contritionem inducantur, per Dei, & sacerdotis auxiliu, & sic ad veram poenitentiam deueniant, atque denuncient, quod non sunt absolui. text. est, vbi D. Anr. de Butr. no. 4. & nu. 6. in c. quod quidam. extra de poenit. & remiss. Sed ne hoc tamen alijs innotescat, debet Confessarius eis dicere, quod propter circumstantes cum eleuatione manus dicitur super eos aliqua orationem sine absolueione, ut ita etiam poenitentes non recedant confusi, sed consolati. ita per Chat. Neap. lib. 1. c. 25. nu. 30. Quod idem obseruet Confessarius, quando absolueere nequit super casus reseruos, ibidem lib. 5. cap. 36. vers. an autem subiaceat. Sciatur quoque poenitentes, quod per supradictam confessionem, iuxta text. in dict. c. quod quidam, non satisfaciunt praepro annualis confes-

F 3 sionis

si quis faciendæ, vt nonnulli existimant. Quoties.n. absolutio differtur, nō satisfacit. quis precepto. quousq; ex consilio sacerdotis peccandi occasiones non auferat, & tandem absoluat. Sotus dist. 18. q. 3. art. 3. vers. Decretum vero canonis. per tex. in d. c. omnis, &c. quod quidam. Cuius verba hæc sunt. Eorum confessio non valentium abstinere. recipere debes; & eis de criminibus consilium adhibere: quia licet non sit vera humilis odi poenitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris, & salubribus monitis poenitentia indicenda. Intelligit
 27 ergo rex. illam non esse poenitentiam; quæ fieri debet secundum præceptum Ecclesiæ, sed esse humilem, tum propter humilitatem, & ve recundiam, & obedientiam, tum et vt homo inducatur ad legitimam faciendam confessionem, quam secundum ritum Ecclesiæ tenetur facere. Etenim bona illa, quæ in peccato mortali fiunt, & si ad vitam non præsentem æternam. c. si quis autem de poen. dist. 3. Sunt ad plurimum tamen vtilia vt impetrationis ex congruo à liberalitate Dei. Primum ad impetrandum ali- quod temporale bonum, & præmium. c. quid ergo. de poen. dist. 3. Item ad obtinendum facilius à Deo auxilium speciale, & gratiam cōuersionis, qua citius peccator respiciat. c. falsas. de poen. dist. 5. Exemplum de Cornelio Centurione. c. denique. dist. 26. & ad acquirendos bonos mentis habitus, quibus facilius homo, etsi peccator, bona opera exercens vitijs resistat: quin & vtilia sint ad consequendam ex impetratione, & iure liberalitatis dilationem poenæ, & remissionem poenæ temporalis, quod de Achab. refertur. 3. Reg. c. 21. c. talis. Achab. de poen. dist. 3. Item ad impetrandas intercessiones sanctorum rursus ad mitiganda inferni supplicia. gl. in d. c. quod quidam. Quæ quidem glossa in hoc sensu est recipienda, vt poena inferni, & æterna non debeatur tanta, quanta deberetur si peccator hæc bona opera non fecisset. nam verè tanta non debetur, si quidem per hæc bona opera peccator in hunc constituitur statum, vt minori contempu peccet. Esset autem falsa conclusio glossæ in hunc sensum accepta, vt bona opera peccatoris minuat poenā æternā iam pro eius peccatis debita. Hæc etenim non minuitur, secundum Diuum Thomam in 4. sen. dist. 15. q. 2. art. 3. ad 3. q. Sot. dist. 19. q. 1. artic. 5. Couar. in c. alma mater. §. 4. nu. 11. & 12. de senten. ex comm. lib. 6. Non enim concubinatus, cui in inferno (verbi gratia) sunt constituti decem gradus cruciatus propter illa bona opera remittuntur ad nouem, sed ideo cum illo mitius agatur, quia exercitatus in bonis operibus alia euitat noua peccata, pro quibus acrius puniretur. ita Sotus. dist. 16. q. 2. art. 6.]

28 Interrogat etiam, an sciat Symbolum, & Pater

nofter, Confiteor. Hæc enim tria tenentur scire, qui literas nesciunt. c. Deus qui. de poenit. & remiss. alius qui non addiscit, & memoria mādatur Symbolum & Orationem Dominicam latinā, vel alia lingua, saltem, facit graue veniale peccatum, per cap. vos. de consecra. dist. 4.
 29 [Deinde debet dulci, & suauis eloquio inducere eum ad compunctionem, & confessionem, proponendo ei beneficia, quæ Deus sibi cōtulit qui ipsū creauit, animam eius sua imagine insigniuit, ipsū gubernat, & pascit, suo præciosissimo sanguine redemit, vitam æternam ab initio mundi præparauit, nisi pro ipso remanserit. Proponat sibi mundi defectibilitatem, diaboli tentationem, peccati momentaneam delectationem, per quam consequitur homo æternam cruciationem, vitæ breuitatē, animæ æternitatem, extremi iudicij examinationem, poenarum inferni acerbicatem, Christi pietatem, qui non venit propter iustos, sed propter peccatores, sicut patet in Petro, Paulo, Latrone, ac Maria Magdalena. Hæc & ijs similia, sicut & quando viderit expedire proponat, vt eum ad confessionem, & contritionem alliciat. postea iudicat poenitentē, vt iam tādē, quæ secum recogitauerit, prout memoria suggesterit, suis verbis exprimat. Et quamuis ille malit interrogari, quam solus eadem referre, modo propositum habeat ad omnia peccata mortalia referenda, tamen si de illis non interrogetur, non effiet ea causa condemnandus, sed potius adiuuandus, si tamen deliberaret aliqđ mortale non cōfiteri, nisi de illo interrogetur, peccaret mortaliter, & tunc Confessarius hoc intelligens ad detestandum hoc peccatum, debet ipsum excitare, atque instigare, vt rectificet conscientiam suam; & ore proprio confiteatur, quæ meminit Sylu. in verbo, confessio. 1. q. 7. Naua. c. 10. nu. 6. iuuat enim, licet inordinate, & imperfectè faciatur: nam ex illius relatione discet Cōfessarius quas partes debet interrogando attingere: si vero exprimere vocem non poterit, pura quia mutus, tunc meliori modo, quo potest nutibus confiteatur. D. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. artic. 4. ad tertiam quæst. Quo d si
 31 poenitens nactus sit sacerdotem ignarū suæ linguæ, confiteri potest per interpretem, facit rex. in c. qualis. 30. q. 5. valida enim est hæc confessio, licet secus sit de cōfessione facta per internum: cuius quidem diuersitatis ratio est in promptu. Nam qui per interpretem confiteatur, præsens est, & vere atque coram agit cum sacerdote. Qui vero per internuncium, non sacerdoti suæ peccata narrat, sed nuncio, qui referat sacerdoti, & hic nō sacerdoti confiteretur, sed nuncio. Vnde cum confessio actus debeat esse personalis: hic autem personalis actus non est, quia persona agens præsens est, sed absens.

ergo

ergo merito dicendum est inuvalidam esse confessionem. Tho. loco citato.
 [De confessione vero facta per epistolam, cum eadem ratio, quæ in nuntio militat, in illa procedat, idem asseueramus. Quod habet lo cum, etiam si ideo per nuntium, vel epistolam confiteatur, quia voce cōfiteri non potest. Exēplum, vt si peccator esset in carcere vel inter infideles, vbi non posset Confessarium accersere. & ratio est, quam supra tetigimus. videlicet quod confessio est actus personalis, quo homo præsentis sacerdoti loquitur. Quapropter licet ab excommunicatione, & ab alijs censuris possit homo per literas absolutionē à Romano Pontifice petere, & obtinere, tamē absolutionem sacramentalem peccatorum non nisi præsens per confessionem. Accedit & alia ratio, q̄ confessio debet esse talis, per quam sacerdos certus fiat talia peccata poenitentē fecisse: quin etiam, per quam possit eum conuincere. Confessio autem per epistolam non est huiusmodi, nam sacerdos non est certus an literæ illæ sint veræ, an vero fictæ, imo posset postea poenitens negare suas esse. Rursum posset esse poenitens tunc, cum per epistolam absoluitur, incapax absolutionis, vel indignus, vt quæ vita esset defunctus, vel animo mutatus. Præterea sententia est canonis, de poenit. dist. 1. quem poenitet. Vbi præcepit Dominus mūdandis, vt se sacerdoti ostenderent, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per epistolam, aut nuntium manifestanda. Ex quo rex tunc colligitur, quod quis non potest per alium, quod potest per se. Imo talis confessio potest fieri inuvalida, & si poenitens ipse traderet scriptum suorum peccatorum sacerdoti qui legat, nihil poenitente voce, aut signo affirmante, quoniam per illas literas nihil poenitens affirmat. Si vero cum singula peccata sacerdos legit, poenitens dicat se illa fecisse, vel nutu capitis, si mutus est, annuat, tunc est vera confessio, quia locutioni æquiualeat, & ita potest intel ligi canon, quem poenitet, de poen. dist. 1.]
 32 Restat sitam sububium, quid faciet peccator, qui ore confiteri non potest, cum non valeat per epistolam, aut per nuntium. Respondeo, quod sufficit ei contritio. habetur enim ac si non haberet confessorem, ita est communior doctrina Doctorum, ac sanior. Tantum enim Christus obligat poenitentem ad manifestandum se iudici, cui illi potestatem tradidit, non alicui alteri. Quinimo hoc procedit, vt si non possit nisi per interpretem confiteri, nam si quidem fecerit, rectè facit, & est sacramentalis confessio, cum sit actus personalis, nam interpretes agit vicem poenitentis, si tamen non fecerit, sufficit ei contritio, sicuti non habenti confessorem, ita Sotus. de ratio. tegea

membro 3. q. 4. cōcl. 4. Et hæc est communior, & verior opinio, quamuis Palud. Adri. in 4. Nauar. cap. 21. num. 36. & cap. 27. num. 268. Sylu. in verbo, confessio. 1. Couar. lib. 2. var. cap. 13. nu. 6. & Petrus Sotus, de confess. elect. 1. 1. quos refert, & sequitur Candel. aureum, de confess. nume. 23. dicant, quod si confessio voce fieri non potest, tunc si per epistolam, aut nuntium sit, valida sit confessio, & absolutio, licet non necessaria. eorum tamen rationes non concludunt, meo quidem iudicio, nec illa Petri Soti. An autem mutus teneatur confiteri per scripturam. Dic quod potest, licet non teneatur, cum possint fieri nota. Nam Christus, cuius iugum suauis est, & onus leue, noluit vt peccata nostra periculo infamiae nostræ exponeremus, & nonnunquam mortis, si publicitus essent nota, confiteri enim debet per nutus. Couar. qui supra.]

S Y M M A R I U M.

- 1 Poenitentem sua sponte dicentem, quando liceat interrogare.
- 2 Confessor quando debeat, vel non interrogare, audito poenitente. & seq. nu.
- 3 Interrogatio quo casu imprudenter fiat.
- 4 Iudicis quare partes sint ream interrogare, & confessarius audire.
- 5 Confessio a quadam refert a interrogatiunculis, & circa eas Studium quorundam non laudandum. & num. 7.
- 6 Confessoris munus, quod sit, & finis confessionis qui.
- 8 Interrogatione ubi abstinendum confessori.
- 9 Poenitentem quibus admoneri oporteat à confessore, si sit interrogandus.
- 10 Verba, paulo pluribus, vel paucioribus vicibus, quem habeant intellectum.
- 11 Confessori quidnam sequendum, & qua ratio tenenda in interrogando.
- 12 Interrogatio, ne inepte, neue imprudens, neue eadem omnibus fiat, videndum confessori, & nume. sequen.
- 13 Confessionis contaminatores non confessores, qui sint.
- 14 Posterioris breuiter explicanda, & quomodo, vide: & admonendus poenitens de modo si opus sit. numero seq.
- 16 Peccatorum numerus, quando inuestigandus, & quomodo poenitentis conscientia adiuuanda.
- 17 Clausula confessionis generalis addenda in fine confessionis, que sit.
- 18 Confessio generalis valet ad remissionem mortalium obliuitorum, & venialium in abstinendo.
- 19 Confessio generalis, que dicitur in missa, ad quid valeat.
- 20 Peccata omnia commississe, qui dicit in confessione generalis, quare falsum non dicat.

De interrogatione, qua suppletur discussio insufficientis poenitentis. Cap. XXV.

Vandiu quilibet dixerit, quod meminere, & eo ordine, quo meminere, & sine interruptione audiendus est: nisi forte videatur admonendus obiter, ne nominet personam aliquam, ne superflua dicat, vel alia huiusmodi, vel si aliqua non intellexit, precipue de mortalibus, replicanda curet, ut melius intelligat. Postquam vero dixit, si sibi non videtur omnia dixisse, tenetur ipse interrogare sub poena peccati mortalis, quoties credit poenitentem taciturnum, nisi interroget, quod necessarium sit. arg. in l. vbi cunq; ff. de interrog. actio. Quando vero credit bona fide nihil de necessariis a poenitente omissum, siue quod omnes peccatorum locos ordine suo attigerit, siue quod paruo ante tpe confessus fuerit, siue quod eum sciat vita esse rectissima, parique, aut raro a Deo vitia desistere, non tenetur interrogare. Imo nonnunquam id faciendo imprudenter ageret. Nauar. c. 1. §. diligens. de poen. dist. 6 (v. g.) si virum se multo eruditionem, multoque meliorem magna cum diligentia sua peccata consistentem interrogaret. praesertim, quando qui confitetur eruditus esset, & versatus in sacris, qui crebro celebraret, & crebro confiteretur nam ut inquit Sotus in 4. sea. dist. 18. q. 2. art. 4. col. 14. officium per se Confessarij non est interrogare, sed audire poenitentem. In foro namque criminali, quo proceditur ad punishmentem, debet iudex interrogationibus reum examinare, sed in foro poenitentiario, quo non proceditur per vim coactivam ad extorquendam confessionem, sed per spontaneam voluntatem consentientis, quantum est de se, satis est simplicem confessionem audire, & secundum illam iudicare. Vnde in canone, consideret. de poenitent. dist. 5. non admonetur Confessarius inquirere, sed poenitens sua peccata, & qualitates considerare. Sola ergo poenitentis ignorantia, vel erubescencia, secundum Sylu in verb. confessio. 1. q. 17. est in causa, vt canon. omnis. extra de poeni. & remiss. discreto sacerdotem admonet, vt diligenter peccatoris circumstantias, & peccata inquirat, poenitentisque adeo conscientiam aliquibus interrogationibus perferretur. Hoc aduersus ista confessionalia, quae vulgo circumferuntur, adinquerim, in quibus tantus est interrogatorum aceruus, vt poenitentibus salubrius esset illarum multas ignorare: praesertim cum nonnulli sacerdotes, vt earum se peritos ostendat, nullam praetermittant. Cum tamen Confessarij munus sit potius totis nervis incumbere, vt poenitentem firmissimo proposito confirmet, vt in futurum caueat. finis. n. confessionis est poenitentis salus, qua praevia diuina ope in illo proposito, & cautela consistit, vt summam det operam nunquam amplius recidendi. Et tamen videas, quamplurimos tam confitentes, quam Confessarios, qui putant totum negotium consistere in hoc, quod nihil in confessum praetereatur. Caeterum de terrore, & persuasione in futurum, nec verbum vllum. Qui quidem mihi videtur, vt est in Evangelio. Matth. 12. domum scopis mundare, vt spiritus immundus cum suis septem satellitibus reuersus illam mundatam inueniat. Igitur prudentia Confessarij sit, vbi poenitens prudens apparet, neque tanta sit sarcina peccatorum onustus, dicatq; se diligentiam fecisse pro virili, & iudicio suo nullius esse oblitum delicti, nihil amplius interrogare. Vbi autem poenitens non apparet tanta prudentia esse praeditus, nec tanta conscientiae curam gerere, sed eius nota esse, vt sit omnino interrogandus, tunc proposito benignè spe misericordiae Dei sacerdos eum animare curet, vt verè, liberè, atq; integrè ad interrogata respondeat (quod cum pueris, ac puellis maximè est necessarium) ne aliquod per recundiam taceant, quod eo maximè fiet, si se beneuolè exhibuerit, affabilem, & humanum, ostendatq; erubescenciam esse animae hostem, atrocissimum, quae instar latronum obstruunt ora eorum, quorum domos spoliant, ita vt clamare non possunt, obstruit os poenitentis, ne vocem confessionis emittat. Ipsa etiam est, quae obstruit os virus euomere parato, & aquis submerso, atq; impleto, ne aquae effluant, & plenos serpentibus, & alijs reptilibus venenosis, ne de eo exeant. Ipsa est frenum diabolicum, quod tenet os poenitentis infractum, ne loquatur contra eum His, & alijs exemplis admonendus est poenitens, vt illam abiciat, ea magis toto studio, atque viribus prosequatur. Cuius etiam, vt certa pro certis, dubia pro dubijs dicant (verbi gratia) toties hoc feci, paulo pluries, aut paucioribus vicibus. Et si postea occurrat memoria se se fecisse errorem: notabilem in numero, vt si dixit decies paulo pluries, & postea maior sit, quod commiserit vices, iterum confiteatur excessum. Si autem non sit notabilis, vt si comperit se peccasse duodecies, non est necessarium, quia iam sub dubio dices paulo pluries, vices illas confessus est. Sotus dist. 18. q. 2. art. 4. col. 3. Distinguat demum interrogando per praepcepta, prout infra in secunda parte in interrogatorio patebit per septem vitia capitalia, & circumstantias eorum, & articulos fidei, & Ecclesiae sacramenta, atq; pietatis opera, & sensuum abusum, iuxta Sylu. in

ver. confessor. 3. q. 14. Diligenter igitur inquirat, & subtiliter inuestiget, & callidè extorqueat de ore poenitentis peccata, quae forsitan ignorat, vel recundia videt velle tacere. Syl. in ver. confes. 1. q. 17. Procedat autem ordinatè: nisi mors, vel frenesis, vel linguae impedimentum timeatur, sicut in c. seq. examinabimus.

12 Interrogationes tamen formentur non quidem in omnibus, ne molester poenitens, sed conuenientes sint statui, officio, & conditioni poenitentis: nempe de illis peccatis, quae in illo statu frequenter fieri consueverunt. Non enim interrogandi sunt milites de peccatis clericorum, nec econuerso. In veneris multiplex cautio adhibenda est, ne poenitens discat a Confessarij quod nescit. Primum igitur vtant verba honestis, & a longe sumant interrogationis initium, gradatim a communioribus descendant ad particularia, quae si poenitens non agnoscit, non est de speciebus interrogandus, vt qui de contractu aliquo inhonesto interrogatus negat, non de hoc vel illo modo, vel specie contractus debet interrogari, sicut quidam faciunt.

13 quos Angelus in Summa, non Confessores, sed potius confessionis contaminatores appellat, qui ait eosdem sapissimè peccare huiusmodi se interrogationibus oblectantes, ob idque eas facientes. Denique in interrogationibus praestat sobrium esse, quam nimium, ne si sacerdos rem minutius, quam necesse est inuestigare conetur, sibi, & poenitenti tentationem excitet. Habita ergo specie peccati in talibus progredi non expedit ad alias circumstantias. Dicant ipsi, si volunt. Nec permittat Confessarius poenitentem longius explicare illas pollutiones, sed mox, vt secum cogit verisimilem numerum, vt puta, non dicat, feci haec fornicationem, postea hanc secundam, &c. sed satis est eas vno verbo comprehendere. Dicens: Decies, aut vices fornicatus sum, aut falso iuravi, nisi aliquam horum circumstantiam habuerit mortaliter aggrauantem. Sic qui cum foemina osculo tactu, & pollutione extra vas naturale peccauit, debet tacere illas partes, in quibus tantum turpitudinem commisit. Sufficit enim dicere, Peccavi extra vas naturale, & si dicere incipiat, obuiet illi Confessarius, & eum doceat non esse necessarium, neque vtile exprimere modum, quo se fecerit. Sed forte dicat quis poenitentem putaturum se non satis fecisse, nisi omnia singulariter, minutatimque expresserit, & ideo mestum, ac sine consolatione vaneum rediturum: quoniam si Confessarius eum docuerit sufficere, si peccatorum species exprimerit, neque oportere modos illos peccandi obscenos aperire, abibit ab eo ignorantia, vnde nascebatur desolatio, & pro ea suauissima succederet consolatio. De numero tamen

catorum oportet etiam interrogare, sed non adeo subtiliter, vt fastidium generet poenitenti, sed satis est, vt plus, & minus secundum estimationem suam quisque dicat quoties peccauit. Et vt magis iuuari possit poenitentis conscientia, interrogare oportet, num praevia tentationes, an resistat, iuxta tex. in c. consideret de poen. dist. 5. tum de bonis inspirationibus num resistat, an obediatur, & dicat quod dolet, & confitetur de bonis omissis, scilicet de tempore male expenso. Item quia animas proximorum a Deo eripuit, & ereptas a se, vel ab alio in malo confirmavit, quod multis malis fuisse exemplum, quod bonis peccando tristitiam intulit, quia iustissime Deum offendit, haec & alia habentur in d. c. consideret. Non tamen haec omnia ad vnguem semper sunt seruanda, sed Confessor discretus eligit, secundum quod qualitas personae, & verborum exiger, & quod expedire sibi videbitur. Haec enim diximus ad eruditionem simplicium Confessorum. In fine postea confessionis addere faciat clausulam generalem, id est de cunctis meis peccatis mortalibus, & venialibus oblitis, confessis, occultis, & alienis, atque diebus festis commissis dico meam culpam, & precor, &c. vsq; in finem confessionis. Quae quidem confessio generalis, qua quis post specialem omnium occurrentium memoriae dicit suam culpam de omnibus alijs commissis, cogitatione, locutione, &c. valet ad remissionem mortalium obliutorum, secundum Doctores, etiam si non esset contritus, sed attritus solum, quia secundum S. Thomam, & alios Theologos, in confessione fit quis de attrito contritus virtute clauium, & multo magis valet ad remissionem venialium ex quatuor secundum S. Thomam, id est ex contritione consentientis, humilitate confessionis, oratione sacerdotis, vt est publica persona, & clauium potestate: sed intellige, modo quis fit de eis saltem virtualiter contritus, vel attritus, alioquin stante voluntate ad illa in hac vita remitti non possunt: quia esset causa sine effectu, id est voluntas peccandi sine peccato. Sylu. in verbo, confessio. 1. numero.

19 Verum reperitur alia confessio generalis, sed non sacramentalis facta contra peccatum in Missa, Prima, & in Completorio, & haec secundum D. Thomam, efficax est ad remissionem venialium ex toto, vel in parte, & hoc ex contritione consentientis, & humilitate confessionis, & oratione sacerdotis. Imo & cuiuslibet dicentis, Misereatur. Non autem clauium potestate, & secundum Petr. ad remissionem poenae debita pro mortalibus, remissa prius culpa. Nunquam tamen per hanc remittitur culpa mortalis, & oblita sine contritione, secundum Archid. quia ibi virtus clauium non

facas

facit de attrito contritum, imo nec venialis eadem ratione. Qui t̄ autem in hac dicit se omnia peccata comississe, fallum nō dicit quia loquitur in persona omnium fidelium, vel secundum August. in vno peccato possunt multa notari: cum enim quis peccat mortaliter, committit homicidium, occidendo animam suam committit furtum, quia se subtrahit Deo. Adulterium: quia recedit à Deo, & fornicatur cum diabolo. Periurium; quia fidem promissam in baptismo non seruat. ita glo. in c. cum humilitatis. 22. q. 2.

SVMARIUM.

- 1 Periculum mortis quando dicatur in infirmo.
- 2 Presbytero cuiuscunque catholico sine iurisdictione potest infirmus confiteri in articulo mortis, non sic de practico: & quid de excommunicato denunciato. nu. seq.
- 4 Confessionis ordo in articulo mortis cum poenitente, qui.
- 5 Infirmo licet perficere confessionem nutu in articulo mortis, & est absoluendus.
- 6 Infirmus in extremis, si cepta confessione, & ictu doloris t̄ alius roget confesorem differre, debet omnino absolui. vide exemplum.
- 7 Infirmus confitendo si fiat moribundus, absoluendus; & explicato peccato reseruato, quid agat Confessor quidque admoeat infirmum.
- 8 Vsurarius publicus infirmus, quomodo admittatur ad confessionem.
- 9 Infirmo an iniungenda poenitentia, & qualis.
- 10 Poenitentia, ut quis agat hic pro eo, curet infirmus, proderit enim ei in purgatorio.
- 11 Infirmum monere debet, ut restituat, si quid debet, doleatque non fecisse: si nolit, non absoluendus.
- 12 Aliena, certa certis, incerta pauperibus restituenda, relinquendaque.
- 13 Testamentorum executores si diu differunt exequi, peccant.
- 14 Executores differentes exequi, necatores animarum dicuntur.
- 15 In purgatorio an detinebitur defunctus ob negligentiam heredum in soluendis debitis.
- 16 Eleemosyna dilata, an sedant in detrimentum defuncti, & quando distingue, ut ibi.
- 17 Exemplum pessimi executoris in re ei tradita, destinata in eleemosynam à defuncto.
- 18 Executor differendo ex voluntate defuncti, ut res hereditarie meliores fiant an peccet. & nu. seq.
- 20 Executor datus ad distribuendum in pias causas potest addere pro supplemento congrua dotis.
- 21 Nobilis alimenta habens & egens aliqua sustentatione, pauper habetur.
- 22 Relicta ad pias causas, vel ut distribuantur pauperibus pro piollis maritandis, erogari possunt.
- 23 Bona restituenda, etiam filiis testatoris pauperibus, & spuris dari possunt.

- 24 Confessionem audire potest laicus, quando periculum est in mora; non absolutus tamen.
- 25 Contritionis signa, nullis expressis peccatis nutu, vel voce, non sunt absolute digna.
- 26 Dicto minus quando sit fides adhibenda.
- 27 Nullo peccato expresso infirmus à peccatis absolui nequit, licet bene à censuris.
- 28 Extrema unctio, vi etiam adhibita, datur; & absolutio est de peccatis in hoc sacramento.
- 29 Signis pramissis, infirmum anve phrenesim contritum demonstrantibus, non deneganda Eucharistia secundum Navar.
- 30 Infirmo amentia affecto, per animum non confesso, peccatori notorio, nullis signis pramissis, absolutio & sepultura deneganda.
- 31 Vnctionis sacramentum, neque infirmis desperatis, nec furiosis, nec pueris datur.
- 32 Peccatorum reliquia sunt habitudines.
- 33 Pueris extrema unctio ministrari quando possit.
- 34 Sacerdos post unctionem, & assistere, & monere debet egrotum quomodo resistat demoni.
- 35 Sacerdos à terrenis ad celestia auocare debet infirmum.
- 36 Mors voluntate accepta, vel etiam vi, est poena venialium partimque mortalium.
- 37 Mortis naturalis tria sunt genera.
- 38 Infirmus extra articulum mortis non debet absolui à reseruatibus, nec ab excommunicatione.
- 39 Poenitenti indulgentiam habenti in articulo mortis, quomodo absolutio de iur. remissiuè.

Qualiter se gerere debet Confessarius erga infirmos. Cap. XXVI.

Ed ut separatim aliquid de infirmis dicamus sciendum est, quod aliter Confessarius se gerere debet circa infirmos, qui sunt in mortis periculo; aliter circa eos, qui ab hoc periculo longe absunt. t̄ Periculū autē mortis dicimus non solum, quando infirmus laborat in extremis, & medici de illius obitu indubitanter pronuntiant, sed etiā, quando cōtingit probabiliter mori ex illa infirmitate, & medici dubitant. In primo igitur casu, quando infirmus t̄ est in mortis articulo, & periculum est in mora, veluti quando mors, vel linguae impedimentum in poenitente timere- tur, tunc confiteri pōt cuiuscunq; presbytero catholico, quāvis presbyter ille non haberet iurisdictionem actualem ordinariam, vel delegatam, quā ad peccata sibi confessa extendatur. arg. c. quod de his de sent. excom. c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. cap. si quis suadente. 14. quæst. 7. Si tamē esset præcisus ab Ecclesia, quia hæreticus, vel schismaticus, non posset illi confiteri,

confiteri, quamvis alius non reperiat. ita gl. communiter approbata in c. præter hoc. §. porro. ver. per manus dist. 32. Panor. in c. non est nobis. de spons. qui improbat glo. in d. ca. non est nobis. tenentē contrariam opinionē, & nos late supra. c. 13. de potest. confess. probauimus. Verum t̄ an excommunicatus publice denunciatus, quiq; per Ecclesie constitutiones vitandus est, possit sacramentalem absolutionem ēt existenti in articulo mortis ministrare? Respondetur quod communis sententia est, quod non: & ratio est ob defectum iurisdictionis, quæ cum sit necessaria; per excommunicationem, eiusque denunciationem est omnino extincta: tamen Melchior existimat non esse ambigendum posse licite suscipi sacramentum poenitentiae in casu necessitatis ab excōicatio nominatim denunciato. Quasi Ecclesia catholica eo in casu non abstulerit excommunicationem, quam quilibet sacerdos iure diuino habet in articulo mortis, non tantum proprius curam animarum habēs, & hæc opinio defendi potest, ut per Couar. in cap. alma mater. de sent. excom. r. part. §. 9. octaua conclusio. Igitur debet sacerdos in tali casu, quando periculum est in mora in interrogationibus illum seruare ordinem, quod directio dictauerit. Ordo t̄ autem (ni fallor) hic erit, ut reiectis, & prætermittis culpis leuioribus de iis prinum interroget, quæ grauioribus, & principalioribus sunt, cum demum de minoribus; videlicet si temporis angustia, & morbi grauitas patietur; & si forte infirmus perfecte confiteri non potest, sufficit ut voce, vel nutu aliquid mortale explicet, siue saltem veniale, in particulari, ut possit sacramentaliter absolui, quamuis non perficiat confessionem: & ratio est, quia illa est confessio in particulari, neque viciū habet dimidiationis: nam si qua est causa diuidendæ confessionis, nulla maior esse potest, quam impossibilitas, quæ à natura procedit, nec satis esset respondere, quod tunc contritio illi sufficeret apud Deum: nam et tunc posset ut ille esset solum attritus, qui per sacramentum fieret contritus: nec tamen illi in promptu subueniri posset per Eucharistiam: & cum ille ius habeat ad absolutionem, iniuriosum sacrilegium esset eam illi denegare, eo præsentim tempore, quo in re dubia in eam partem inclinandum est, ut ecclesiasticis subsidijs exeunti ab hac vita succurratur. Hinc duo inferuntur. Primum quod si laborans t̄ in extremis vocaret confessorem, & aliqua peccata confiteri inciperet, sed dolore tactus non posset terminare absolutionem, & præcæretur sacerdotem quod confessionē differret, quod ipse amplius loqui non posset, tunc Confessarius debet illum absolueri; suf-

ficit enim quod poenitens dicat, Confiteor de ijs, quæ dixi, atque multis alijs, quæ confiteri nequeo, de quibus peto veniam, etiam non obstante quod confessio non sit integra, ea ratione, quæ supra. casus iste accidit cuidam Confessario perito, sed minus experto, qui differens absolutionem, postea rediens inuenit poenitentem mortuum. Secundum. Laborans t̄ in extremis confitetur, sed eo imbecillitatis, ac debilitatis venit, ut iam spiraturus videatur, tunc Confessarius id metuens ne inter confitendum exhalet animam, potest eum absolueri dum confitetur, etiam absque vilius poenitentiae impositione expressa. Navar. c. 26. num. 21. & 27. & ratio est, quia iam habet materiā, de qua iudicare potest. Quando tamen infirmus in particulari explicat aliquid peccatum, reseruatim, vel annexam habens excommunicationem sacerdoti qui facultatem non haberet absolueri, tunc debet talis sacerdos in casu, quo superior adiri non potest, absolutionem impendere, cum tali admonitione ut si à morte liberetur, non teneatur se præsentari superior pro casu reseruatō non habente annexam excommunicationem, sed pro habente sic. Adeo q̄ si sublata infirmitate quā cito cōmodē potest, non se præsentet, reciderit in eandem excōicationem. c. eos qui de sent. excom. lib. 6. Debet etiam ab aliquo casu bullæ cœnæ Domini absolueri cum moderatione, de qua infra titulo de excōicatione. tit. 12. Alias absolvens esset excōicatus excommunicatione papali. Sylu. in ver. Absolutio. r. nu. 8. & 9. Sic etiam si infirmus t̄ esset vsurarius publicus, non posset talis admitti ad confessionem, & communionem nisi facta prius cautione de restitutione vsurarum, vel promissione ab hæredibus de huiusmodi secundum formam iuris, quæ habetur in c. quanquam de vsur. lib. 6. His peractis non est t̄ poenitentia infirmo iniungenda, cum ea facere non possit, sed tantum innotescenda, & hoc magis per modum cōsolationis, ostendendo ei benignitatem Dei remittentis, quam per modum horrois, ostendendo seueritatem iustitiæ punientis, ut habetur in c. ab infirmis. 26. q. 7. Declarando sic, Talem tibi præcipere poenitentiam, si esses sanus: sed quia infirmus es, non tibi iniungo, si tamen decesseris, facies talem eleemosynam, vel iniungas tuis hæredibus pro te faciendam pro hac poenitentia: si autem conualueris, facies poenitentiam, quæ tibi iniuncta fuerit, vel talē, determinando sibi, & tunc absoluat ab omnibus peccatis, si est contritus. Debet etiam sacerdos consilium t̄ morienti, ut quærat si est aliquis amicus, vel consanguineus, qui voluntarie sit paratus pro eo facere poenitentiam, quia si inueniat, & ille

& ille acceptat poenitentiam, & adimplet in statu gratiae, valebit illi ad satisfactionem in purgatorio. D. Anto. 3. par. sum. ti. 10. de statu morien. & in summula. 3. parte interroga. c. 17. de infra. Sylu. in ver. satisfactio q. 4.

11 Super oia autem monendus est infirmus diligenter, ut si alicui det ratione delicti, vel contractus, aut depositi, vel testamenti, statim si commode potest, restituat, & faciat Confessarius eum verè poenitere, quoties in vita potuit restituere, & non restituerit. Sin autem commode restituere non potest, prouideat, ut quacumque post mortem eius restituatur, argu. tex. in c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Ne discens cum alieno ab hoc seculo in aeternum damnatur. Quod si noluerit sufficienter disponere de restitutione facienda, non est absolendus. De hac materia vide aliquos casus, de restitutione. par. 2. c. 36. de tempore restit.

12 Caueatque ne aliena haeredibus, aut ecclesijs relinquitur, sed certa pro certis, incerta pauperibus, qui sunt eorum haeredes, ca. cum tu. de vsur. & de restitutione, & legatis ad pias causas pro anima sua ita disponat, quod cito cogantur exequutores, & differre, sicut quotidie faciunt, qui haeredes si differunt, & praecipue per multum tempus, peccant mortaliter tam ipsi quam executores, & nec excusantur, quia sine magna incommoditate haeredes hoc facere non possunt. Nec executores, ne displiceant, vel damnum inferant haeredibus, & si ipsi non possunt, debent denunciare Episcopo, qui eos cogere potest. extra de testam. c. Ioann. & quod peccent mortaliter tales executores, & haeredes multum differentes. probatur per tex. in c. qui oblationes. 13. q. 2. vbi nullus debet excommunicari nisi pro peccato mortali 11. quest. 3. cap. nemo. c. nullus. c. certum. sed illi per illum textum mandantur excommunicari: imò quandoq; hoc fit per constitutiones synodales. ergo. Praeterea notabile nocentum inferunt animabus proximorum, vnde,

13 cogantur exequutores, & differre, sicut quotidie faciunt, qui haeredes si differunt, & praecipue per multum tempus, peccant mortaliter tam ipsi quam executores, & nec excusantur, quia sine magna incommoditate haeredes hoc facere non possunt. Nec executores, ne displiceant, vel damnum inferant haeredibus, & si ipsi non possunt, debent denunciare Episcopo, qui eos cogere potest. extra de testam. c. Ioann. & quod peccent mortaliter tales executores, & haeredes multum differentes. probatur per tex. in c. qui oblationes. 13. q. 2. vbi nullus debet excommunicari nisi pro peccato mortali 11. quest. 3. cap. nemo. c. nullus. c. certum. sed illi per illum textum mandantur excommunicari: imò quandoq; hoc fit per constitutiones synodales. ergo. Praeterea notabile nocentum inferunt animabus proximorum, vnde,

14 tibi dicitur necatores animarum, nempe subtrahendo suffragium illud eis.

15 [Sed an t defunctus, qui testamento mandauit haeredibus, ut sua debita creditoribus soluerentur, detinebitur in purgatorio, si haeredes fuerunt negligentes, ut ea non soluerent. Respondeo quod non. Ratio est, quia culpa haeredum non det nocere defuncto: nā quamuis Deus soleat in hoc seculo quosdam pro peccatis aliorum punire, defunctos tñ tā in purgatorio, q̄ in inferno existentes nō nisi pro suis propriis peccatis punit. de quibus illa sn̄a Dei verissime accipitur: Filius non portabit iniquitatem patris: nec pater filij. Secus in hoc seculo. Nā constat filium Dauid fuisse mortuum propter peccatum patris, & pro peccato Sodomita-

rum paruulos eorum, qui beneficio aetatis paterne flagitia nesciebant, coelesti igne fuisse consumptos. 2. questio. 3. in princip. In alio autem saeculo non sic. Ac prouide si defunctus sit illic sufficienter purgatus, nō remorabitur amplius in purgatorio propter negligentiam haeredum. Nec obstat dictum Augustini dicentis, Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Nam procedit contra eos, qui nec acta, nec voto restituerunt, quod debent, quod in casu non contingit. Fateor tamen, quod debita defunctorum soluere pro sit defunctis, qui in purgatorio sunt, ut citius purgentur, sicut ex sequenti quaestione patebit, si tamen sint sufficienter purgati, non illis obert negligentia haeredum: debita non soluentium. Ita Medina: cap. de confess. questio. 43. circa finem.]

Sed an mortuus aliquod detrimentum sentiat ex hoc, quod eleemosynas, quas mandauit dari, retardentur. Respondet D. Thom. quod

16 t dari, retardentur. Respondet D. Thom. quod lib. 6. art. 13. quod hic opus est distinctione. Considerandum enim est duplex detrimentum, vñ, quod pertinet ad totalitatem poenae, iuxta illud 1. Cor. 13. Si cuius opus a fuerit, detrimentum patietur. aliud quod pertinet ad subtractionem remedij. Rursum distinguendum est ex parte eleemosynae, & effectus eius. Quantum enim ad meritum eleemosynae nullum detrimentum patitur defunctus ex ipsa tarditate, maxime si quantum in ipso fuit, curam adhibuit, ut ipsae eleemosynae cito darentur, quia meritum principaliter ex intentione, & voluntate dependet. Sed quod ad effectum eleemosynae patitur detrimentum, non quidem ut pro huiusmodi tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum iuuaretur. Hinc t infert B. Turpinus in sua historia expeditionis Hispaniae. cap. 7. de quodā milite, qui morti proximus cuidā suo consanguineo praecipit, ut equum quem infirmus habebat venderet, preciumq; clericis egenis erogaret. Qui mortuo equum 100. solidis vendidit, preciumq; cibis, potestatibus, & vestibus velociter expendit. Transactis triginta diebus apparuit ei mortuus in extasi dicens, quoniam res meas pro animae meae commendatione in eleemosynas tibi commendaui ad dandum, scias omnia mea crimina Deo mihi dimississe: sed quia iniuste eleemosynam meam retinisti, per triginta dies in tartareis poenis moras me intelligas fecisse: Te autem in eodem loco infernali, vnde egressus sum, die crastina scias ponendum, & me in Paradiso sessurum. sequenti die a daemonebus captus

17 fuit, ut ibi late per eum. Sed an t peccet haeres, siue executor si satisfacit defuncto praecipienti, ut distribuatur eleemosyna pauperibus: sed

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

tardat distributionem eleemosynarum, ut res defuncti melius vendantur. Respon. D. Thom. quod lib. 6. arti. 14. quod si executor per modicum tempus eleemosynam dare differat, ut res defuncti melius venditis, ampliores eleemosynas dare possit, laudabiliter faciat. at si per multum tempus differat eleemosynas distribuere, non ut multo ampliores faciat, non videtur esse absque culpa: quia forte defunctus a purgatorio liberaretur, in quo existenti remedium suffragiorum maxime necessarium erat. Hoc autem requirit prudētis executoris examen, ut consideratis dilatione temporis, conditione personae, quae creditur citius, vel tardius liberanda, & etiam quantitate augmenti eleemosynarum faciat, quod videbitur expedire defuncto. Sequitur Archiep. Flor. in

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

titulo de forma restitutionum, quem refert, & sequitur Bald. de pace tenen. inter subd. lib. feud. c. 1. §. iniuria. Quinimo, ut voluit Bal. in cons. 95. potest etiam distribuere filijs ipsius testatoris etiam si sint spurij: cuius ratio est, quia pater saltē de aequitate canonica tenetur eos alere. cap. cum haberet. de eo, qui dux. in matrim. sed ut ad rem, a qua paulisper digressi sumus, reuertamur: Si infirmus t est in tali statu, & articulo mortis, vbi periculum est in mora, & haberi non potest copia sacerdotis, potest laico confiteri. c. quem poenitet. de poenit. distin. 1. Imo laude dignus est aliquando ratione humilitatis, aut petendi consilij, nō tamen necessarium: qui quidem non potest a peccatis absolueri: cum non habeat claves Ecclesiae, glossa singul. recepta in c. pastoralis. §. praeterea. de offic. ordi. Imo haereticum esse affirmare potestatem absolueri esse penes laicos, ut habetur per Conc. Trid. sess. 14. c. 6. sed neque laicus absolueri poterit ab excommunicatione, ut inquit gloss. ibi, comprobata ab omnibus in d. §. praeterea. & Imola in l. 1. col. 3. ff. de publi. iudi. cōtra Panorm. in c. a nobis. de senten. excommu. & ideo si confessio fiat laico, tenetur si euadat, iterum de omnibus illis peccatis confiteri. Qui vero, t nec

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

nullius. l. iurifurandi. C. de testi. tum, quia iure diuino cauetur, vt in ore duorum, vel triu ster omne verbum, vt habetur in cap. nouit. de iud. Tamen contrarium determinat ibi glo. vt vni soli credatur: quia istud non cedit in præiudicium nullius. c. cum itaque de consecr. distinct. 4. & cap. placuit. Est etiam alius casus, vbi creditur dicto vni, vt in sacerdote testificante super emendatione, & penitentia poenitentis; quia creditur plenè sibi soli cum iuramento in eo. q. deponit Titium fuisse emendatum, & confessum, & sumpsit penitentiam saluarem, ex quo per alios probari non potest, ita text. vbi etiam Archid. in c. in capite. dist. 50. glo. 18. Archid. in c. ipsi Apostoli. 2. q. 7. Abb. in c. testimonium. col. pen. de testi. Fely in c. 1. col. 2. de excep. Idem in c. nemo. de simon. Et hoc multum prodest in foro contentioso, quando aliquis repellitur à testimonio, vt criminofus, vel excommunicatus. nam si probatur de crimine, oportet eum probare. q. fuerit emendatus, vt dicit Fely. in d. c. testimonium. col. 1. & ibi etià Abb. quod probabit, probando per Confessarium se fuisse confessum, & fecisse poenitentiam saluarem. Corroboratur hoc ex casu simili, & magis dubio, ac notabili. Quidam inquiritur, q. cognouerit puellam causà contrahendi matrimonium, & q. per copulam subsecutam perfectum est matrimonium: Iste vult contrarium probare: q. animus suus non fuit contrahendi cum ea matrimonium, quomodo hoc probabit? Dic quod potest super hoc examinari face re suum Confessarium, cui ipse confessus est animum suum, & veritatem & dicto Confessario plenè credetur. gl. est sing. in c. tua nos. verific. qualiter. de sponsali. Iason in l. patre furioso. in 3. co. ff. de his qui sunt sui, vel alieni. iur. Ludo. Roma. in l. non speciali. C. de testamen. Igitur, vt ad rem deueniamus,] manifestum est

27 in articulo mortis f. constitutum, quamuis signa contritionis ostenderit, si non est confessus saltem aliquod peccatum, non posse sacramentaliter à peccatis absolui, sed bene à censuris, vt colligitur ex Conc. Triden. sess. 14. c. 7. in articulo mortis. Nauar. c. 26. num. 27. sic etià porrigi posse sacramentum Eucharistiæ; nisi timeretur de vomitu: & multo magis, quando infirmus confiteri nō potest, & ostendit signa contritionis, potest dari sacramentum extreme

28 mæ vnctionis. Imo potest infirmus ligari, & & sibi violenter dari, quando propter phrenesim non permittet se vngi. Archid. Flor. in summula de infirmis. 3. par. interrog. c. 17. vnde licet à sacerdote antequam vngatur infirmus, impendatur absolutio, illa tamen nō est sacramentalis, sed deprecatia, videlicet Dominus noster Iesus Christus, &c. Quæ quidem absolutio intelligitur fieri à censuris, insuper & ab

omni poenarum reatu, si culpa fuerint, vel antea per confessionem, vel tunc per contritionem remissæ. Sor. in 4. sent. dist. 1. 8. q. 2. art. 5. col. 8. Nauar. c. 26. nu. 27. vers. 19. vbi inquit, quod sacramentum f. Eucharistiæ ministrari potest infirmo a iudicio mentis per phrenesim, vel alias alienato qui antea signa contritionis ostendit, tundendo pectus, dicendo Miserere mei: vel Deus propitius esto mihi peccatori, aut id genus similia: etiam si non petiisset sacramenta, & obstinatus multo tempore in peccato mortali permāssit, nec per multos annos confessus fuisset: quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus. cap. his qui. 26. q. 6. & a fortiori extrema vnctionis sacramentum, & absolutio a quibuslibet censuris, si, & quatenus eas incurrit. c. a nobis. el. 2. de sent. excommu. Sylu. in 30. ver. vnctio. q. 5. Si autem f. non est diu confessus, vt per totum annum a confessione postrema, vel quia notorius peccator subito amentiam incurrendo abique signis contritionis, nec postea, morietur, huic etiam præter denegationem sacramentorum deneganda esset ecclesiastica sepultura. c. quibus 13. q. 2. Naua qui supra. num. 33. ver. 25. ex quibus quippe verbis, quando infirmus confiteri non potest, & ostendit signa contritionis circa extremam vnctionem obiter dicere existimatur, quod ad hoc sacramentum f. exhibendum non est expectandus articulus, quo infirmus sensu prorsus careat, aut ille, quo omnino eius sit desperata salus: secundo, quod amentibus, & furiosis non est sacramentum hoc concedendum, nisi aliquibus peteretur lucidis interuallis, quibus possent deuotione erga ipsum adducti illud petere: tertio, quod neque pueris hoc sacramentum administrari potest: ritum quia deuotionem, & affectum erga ipsum administrare non possunt: ritum quia non est institutum, nisi contra reliquias peccatorum actualium, quæ ipsi ante vsum rationis committere nequeunt, vel contra reliquias originalis, quatenus per actualia sunt confirmata. Peccatorum f. verò reliquæ sunt habitudines, puta pronitas, & procliuiras ad malum, & ineptitudo, corpor, languor, & debilitas ad operandum bonum. Quod si quæ

33 ras, quando f. pueri possint hoc vti sacramentum. Respondetur quod ab illo tempore, quo illis viaticum porrigitur, nam hoc illi succedit. Sor. in 4. dist. 23. q. 2. ar. 2. Consi. Neap. Syno. cap. 18. sed post ministratum sacramentum tã

34 Sacerdos, f. quam consanguinei ægroti infirmum salutaribus monitis, ac verbis consolatiue plenè adiuuare laborent, quare assiteret ægrotanti sacerdos debet, & monere, vt constas sit in fide catholica, vt tentatus à demone quid credit: respondeat, quod S. Mater Ecclesia, credit, & iterum tentatus quid illa credit,

re-

SYMMARIUM.

respondeat, quod ego. Tentatus item quomodo sit possibilis talis, ac talis articulus. Respondeat, id ad gubernatorem Ecclesiæ spectare, & non ad me, hoc saltem tempore, quod satis est mihi simpliciter credere, quod tot Apostoli, tot milia martirum, confessorum, & virginum crediderunt. Tentatus, quo ausu tantus peccator, quantum ipse est, speret adire locum, quem tot Sancti habitant. Respondeat, difficilius mihi ex meritis meis, quatenus mea sunt, confusus autè meritis Domini nostri Iesu Christi, & suæ gloriosissimæ Matris. Curet et

35 Confessarius, f. vt erigat cogitationem infirmi non ad vxorem, filios, amicos, & temporalia, sed ad cœlestia, cum sit transiturus ad domum æternitatis. Quapropter colloquatur cū eo de morte, de Paradisi gaudiis, & inhibeat cognatis, vxori, & filijs, vt quam fieri potest, non circumstant ægrotum. Et vt voluntariè ac ceptet illam mortem: nã secundum Scotum in 36 4. dist. 21. licet f. mors sit necessaria, tamen si acceptetur voluntariè, est sufficiens poena pro magna parte mortalium, & consequenter multo magis violenta, etiam si pro peccatis inferatur, quamuis D. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. art. 3. ad tertiam, consentiat quo ad violentiam, non autem quo ad naturalem, vide Sylu. in verbo, mors. q. 2.

37 [Ex iis igitur collige f. duplicem mortem, naturalem, & violentam. Naturalis vero mortis tria sunt genera. acerba, vt infantium; Immatura, vt iuueuim, Matura vt senum. Archid. norat in c. præsent. de præb. lib. 6. Et sic acerba, & immatura naturalis dicitur. Quoties. n. non poena, sed natura subiicit, naturæ alius mors est. C. de donat. inter vir. & vx. l. res vxoris. Violenta vero est per gladium, vt habetur. 1. reg. 15.] Et hæc de existente in piculo mortis. Cæ

38 terum f. si infirmus est in articulo non tali, q. laboret in extremis, sed in eo, quod medici dubitant de eo, & frequenter contingit homines mori ex illa infirmitate, tunc si haberi potest copia proprii Confessoris, non debet Confessarius absolue à referuatis, & multo minus ab excommunicatione. Nauar. c. 26. num. 27. Quod eò magis intelligendum est, quado nulum esset periculum mortis: nam tunc si haberet peccata Episcopo referuata, vel habentia excommunicationem, tunc debet Confessor ire vel mittere ad superiorem, si potest pro auctoritate huiusmodi, eo modo, quo non prodatur peccatorem; nisi prius ille dederit facultatem nominandi eum. Si autem f. infirmus habet indulgentiam in articulo mortis à Papa, tunc appropinquante morte qualiter Confessarius eam impendere debeat, vide Archiep. Floren. in summa. de infirmis. cap. 17. Nauar. c. 26. num. 30.

- 1 Confesso em facilius potius, quam seuerum oportet esse, & admonitio ad poenitentem.
- 2 Confessarius an veie contritus sit poenitens, animaduertere debet.
- 3 Poenitens non contritus, quibus rationibus adducatur ad contritionem.
- 4 Poenitens ex gratia amissa ex scandalo, & tristitia oblata proximo dolet de ei.
- 5 Reprehensio modo dura, modo blanda esse debet, & quare.

De diligentia Confessarij in iuuan- do poenitentem ad contritionem. Cap. XXVII.

Vn multa alia, tum illud in primis studere debet solers Confessarius vt poenitens nihil retineat, sed omnia quæ admittit, sua sponte, seu interrogatus liberè deprobat. Propterea, f. q. sunt nonnulla peccata, quæ aut timore, aut verecundia facile reuocantur, præsertim si Confessarius nimiam seueritatem præferat, ea aggrauando, vel poenitentem nimis reprehensionibus deterrendo. Propterea solers, ac dexte esse debet, vt potius benignitate alliciat, atque animet poenitentem, vt cum fiducia sincerè dicat omnia, quam quædam austeritate deterreat. Et ne poenitens errore ductus album dicat esse nigrum, & nigrum album, si viderit eum hic errasse, doceat ipsum multa putasse mortalia, cum sint venialia, & contra; multaque etiam putasse peccata, quæ non sunt. Simulque doceat quot, quibusque modis incurratur in censuras Ecclesiasticas, si forte hic eum errantem viderit.

3 Post hæc diligenter f. inspiciat, an poenitens habeat contritionem, id est super omne odibile displicentiam de peccatis maximam, quoad æstimationem, hoc est, quod malitè tolerasse, atque tolerare omnia mala mundi, quam committere peccatum mortale, iuxta text. in c. ita ne. 3. q. 4. non metu poenæ, aut infamiæ, sed zelo Dei. Et an paratus sit omnem potius sustinere poenam in generali, atque potius mori, quam Deum offendere: alioquin qualiter habebit propositum vitandi, qui non est sollicitus querere oportuna remedia? Qui cum nouerit facile se lapsurum, non cogitat, quibus remediis tanto periculo obuiandum sit. Deniq. quo pacto curari poterit, quibus aggrauatus est morbis, qui non suscipit à medico remedia oportuna sibi imposita? Et f. quando aduertit non veram contritionem in poenitente, omnibus modis

cum

eum hortari debet ad eam habendam, docens alia ratione non posse absque graui peccato eum absolueri. Habeat igitur præclara quædam dicta, & exempla recôdita in memoriam, quibus possit efficaciter ad verâ cõpunctionem peccatorum mouere peccatorem. Habet Chrysostrômus non paucas homilias de penitentiâ: Methodus etiam confessionis, ex quibus multa in huc vsûm sumi possunt. Quam etiam graue sit peccatum mortale, ostendat tum ex Dei iudiciis in luciferum, & in primos parentes, tum ex punitione, quæ cuilibet peccato mortali debetur. Eius namque generis est, vt hominem, & gratia Dei, & regno æternæ beatitudinis spoliaret, & ex filio Dei faciat filium diaboli. Ostendat etiam grauitatem peccati ex diluuiio, & ciuitatum inundatione, & tanta strage filiorum Israël in deserto, & maximè ex consideratione diuini iudicij, & damnationis æternæ in iis, qui sine penitentiâ decedunt. Denique, quod supremum est, ostendatur vulneris grauitas ex remedij grauitate; nempe ex Christi sanguine, & tormentis, ex quibus medicina ad id sanandum confici debuit. Inde et colligat penitentem dolorem debere concipere non solum, quia peccauit, sed etiam quia se virtute, & gratia priuauit, & insuper aliorum vitam suo malo exemplo corrupit. Dolere etiam debet de tristitia, quam intulit bonis peccando, & de letitia, quam eis non intulit abstinendo. iux. text. in capitulo, consideret. de penit. dist. 5. si qui sunt ad amorè faciliores, ex beneficiis, & Dei benignitate, & sua ingratitude magis compungi poterunt. Deinde exaggeret aliqua grauiora ex iis, quæ dicta sunt, & ad quæ magis videtur procliuus. Et vt ea magis detestentur, incutiat etiam aliquando terrorem diuinæ vindictæ, nisi abstineant. Reprehensio et cum ingeniis agrestioribus fit durius, cum mitioribus, & in dignitate constitutis blanda, & urbana adhibeatur, & cum dexteritate. Sic etiam expedit habentes maximum dolorem, vel nimium deiectos ex grauitate peccatorum suorum cõsolari, & animare, inducendo exemplum David, Magdalene, Petri, Pauli, & Latronis. Seiplos autem excusantes eorum aggrauare peccato, exemplo Adæ, Saulis, & Iudæ. Denique quotiescunque habebit Confessarius ante oculos zelum gloriæ Dei, atque animarum salutem, discretionem vnctio superna docebit.

S V M M A R I V M.

1. Confessor ante absolutionem omnino excuset in penitentem propositum non peccandi. Peccandi occasiones studiosè euitanda.
2. Occasionem propinquam, non remotam, penitenti fugienda omnino.
3. Occasionem nisi proponat relinquere penitens; regulariter non absoluitur, salis vt ibi.

4. Occasio propinqua, qua sit.
5. Vitia qua ad nihil esse possunt præterquam ad peccandum, nisi abiciantur, impediunt absolutionem.
6. Cohabitationem rationabiliter suspectam, nisi relinquat clericus, non absoluitur.
7. Cohabitanes consanguineas, quæ scandalum non parunt, quæ sint.
8. Laici nisi cohabitationem, quæ causam dedit, datque peccato relinquunt, non absoluentur, vt nu. seq.
10. Periculum recidendi non satis est, quod cesset, nisi tollatur & scandalum per adolescentes.
11. Ancillis abutentes non absoluentur, nisi eas dimittant.
12. Adolescenti quo casu liceat cohabitare cum qua assueuit, & sic absoluentur.
13. Cohabitante muliere, qui bis terne abusus est, quare non cogendus ad eam expellendam, nisi in casu, vt nu. mero seq.
15. Concubinam in agone mortis visitandi voluntatem habens, non absoluitur.
16. Conuersatio, quæ omnino penitentem proicit in mortale, relinquenda.
17. Adolescens emendo, vendendo, conuersando etiam lasciuè cum mulieribus absoluentur.
18. Absoluentur, an sit qui esu calidarum rerum in pollutiones sepe incidit.
19. Vendere ludæis ramos miri volentibus celebrare Schenophegia an liceat.
20. Meretricibus domos locantes, et lupanaria deputantes, qui non peccant.
21. Peccatrici inseruiens in officiis valde peccato, cõiunctis an excusari possit à peccato vide plura exempla.
22. Hospita, quæ cum aliquo, quoties eum hospitatur rem habet, an absoluitur.
23. Cognatus, & ancilla, quibus assueuerunt consanguinei & heri, an, & quare absoluentur.
24. Absoluentur etiam ratione scandali rem habens, cum muliere seorsum habitante.
25. Exerctium licitum in quo multum peccatur, non relinquendum, modo, adsit propositum.
26. Taxillos, charas, luforias, fucos vendentes an absoluentur.
27. Alchimista non sicut absoluentur, nisi artem proponant deserere.
28. Ludos facientes cum periculo vitæ, nisi desistant non absoluentur.
29. Confessarius ultimo loco, quæ sequenda, quæue fugienda proponat penitenti.

De diligentia Confessarij in extirpandis occasionibus peccatorum. Cap. XXVIII.

Confessarius et audita confessione, & omnibus examinatis, priusquam ad penitentiam inunctionem, & sacramentalem absolutionem perueniat, omnino studere debet, vt suus penitens firmiter proponat non recidere.

nc

ne sit sicut canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti, quod assequitur, si peccati occasiones fugerit, imitatus mulierem illam Canameam, quæ cupida salutis filix suæ egressa est à finibus Tyri, & Sydonis, per quos iuxta sensum moralem aptè intelliguntur occasiones peccati, e quibus omnino egredi debemus, si nostram filiam, nempe animam saluam fieri cupimus. Quisnam penitens adeo tardus est, vt non intelligat, modo suam salutem non oscitantur querat, vnde peccatum, vnde scandalum, vnde periculum sibi oriri possit: Illas igitur personas, vnde viderit hæc mala posse accidere, viter cane peius, & angue, sic peccati occasiones vitasse dicitur.

2. Sed aduertendum est, et penitentem non teneri statuere se abstenturum a peccati occasione remotis, cum quicquid fere in mudo est, possit esse occasio peccandi, iuxta text. in c. de occidendis. circa finem. 23. q. 5. sed tñ ab occasione propinqua. Quare Confessarius regulariter absolueri non potest penitentem, qui firmiter non proponit & statuit peccati mortalis occasiones propinquas euitare. Dixi, quod regulariter absolueri non debet, quia bene poterit concurreribus quatuor circumstantiis, prima, quod sit vera penitudo præteritorum. Secunda, verum propositum nunquam redeundi ad illa. Tertia, propositum semper cauendi adinuante Deo nec peccet ob eam, cum in ea se inuenierit. Quarta, quod subsit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea.

4. Sed quænam sit et huiusmodi occasio propinqua, quæ euitari debet, rectè explicatur per Nauar. in c. 3. nu. 5. L. D. inquit, quod est sola illa, quæ in se est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit, vel credere debet Confessarius, vel penitens nunquam, aut raro se vsurum sine peccato mortali, bene perpenfis eius circumstantiis. ex qua diffinitione deciduntur quamplures quotidianæ, & grauisimæ quæstiones, quarum prima hæc est.

5. Confessarius et non debet absolueri illos, qui firmiter non proponunt se abstinere ab officio necromatiæ, aliarumque superstitionum, vsuris, cambii vsurariis, contractibus illicitis, odio mortali, concubina, & aliis similibus: quæ ad nullum vsûm sunt vtilia, nisi ad peccandum, facit optimus text. in l. quod sepe. de contrah. empt. Vbi ponitur talis regula, quod flagitiosæ rei, quæ nullo modo per additionem alterius potest esse vsui humano vtilis, nec emptio, nec mandatû, nec societatis esse potest: quia cõuenit prima pars definitionis, quod in se est peccatum mortale.

6. Secunda. Cohabitanes et cum concubinis, ancillis, vel masculis quibuscunque suspectis de incontinentia, si sunt clerici, non debent a Confessariis absolui, nisi expellant nedum

concupinas suas, sed alias quascunque mulieres verisimiliter de incontinentia suspectas à cohabitatione, vt probatur in c. interdixit 22. dist. 8. in cap. cum omnibus. c. quidam. c. seq. 8. r. dist. 8. & cap. 1. & c. a nobis. de cohabit. cleric. vel mulier. leum qui. C. de episcop. & cleric. & ratio est, quia tales clerici peccant mortaliter cohabitanes cum mulieribus, de quibus potest esse rationabilis suspitio, etiam si sint consanguineæ, vel affines. Ad quod facit text. in c. 1. de cohab. cleric. vel mul. & d. c. interdixit. Illi autem, et quibus nullum potest esse scandalum, quod nascitur ex suspitione, vel periculum per petrandæ iniquitatis, licet cohabitare possint: Huiusmodi sunt consanguineæ (verbi gratia) mater clerici, soror, filia, amita, idest soror patris, & matertera, idest soror matris. c. a nobis. de cohab. cleric. vel mulier. c. cum in iuuentute. de præsumpt. modo tales non sint suspectæ. vnde de matri alias suspectæ licet non cohabitare clericus. d. c. 1. de cohab. cleric. vel mulier. & modo consanguineæ non habeant pedissequas. Ant. de Butr. in d. c. 1.

8. Tertia et circa Laicos. Vbicunque iuuenis masculus, vel foemina cuiuscunque nominis, & conditionis cohabitant cum aliis iuuenibus masculis, vel foeminis, scholaribus, dominis, ancillis, vel similibus, & ex commoditate cohabitationis copulantur sepe, non possunt absolui, nisi separent cohabitationem propter periculum recidendi: nam semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, durante priori causa mali, idest cohabitationis commoditate, vt in reg. malus. de reg. iur. lib. 6. Et eadem ratione dicendum est in scholaribus contubernalibus, idest eodem domicilio ventibus, vel cum Doctõribus simul cohabitantibus, aut cum magistris puerorum. Et enim quædiu adest periculum recidendi, absolui non possunt: quia non sunt contriti. 2. q. 2. legantur. veran. penitentiâ non est sine excisione causarum peccandi, de penit. dist. 3. satisfactio. quod nota.

[Hinc inferri, non esse absoluentum adolescentem illum, qui in se suis ex concubina genuit filios, qui cum teneræ adhuc sint ætatis, per se filit ad huc in eadem iniusta muliere: tum vt illa maiori studio filios nutriat, tum ne eadè cum aliis se immiscendo sic dedecori filijs, & pñi; sib. que det occasionem illam forte, & alios occidendi: quamuis iam multi sint menses, à quibus cum dicta muliere non peccauit, & modo constanti est animo cum eadem rem non habere, & ratio est, cum ratione scandali, quod dat suo ingressu vicinis hoc scientibus atque etiam iudicij temerarij, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. quæstio. 43. tum etiam, quia & si ille non habeat animum accedendi denuo ad dictam concubinam præbet tñ eidem concubinae ansam suam frequen-

G

frequenti uisitatione ut uerbis uoluntate aut delectatione peccet, raro enim inter quos exitit diuturna illicita concupiscentia familiaritas, dissolui adeo potest ut non remaneant quedam effrenatae libidinis scintillae, quae conspectu uiuio facile reuiuiscant. Et non obstat quod sit opus charitatis respectu foeminae, & iustitiae respectu filiorum, iuxta text. in c. cum haberet. de eo, qui dux. in matr. subuenire filijs, & matri: quia illud occulte, & per alios fieri recte potest. quare nullo modo ille est absoluendus. si omnino non desistit a uoluntate eundi. Na, ut inquit Beatus Hiero. dantes occasionem scandalo, rei sunt eorum, qui pereunt scandalo.]

9 Limitanda est tamen uidentur haec praedicta. Primo, quando cessaret in futurum periculum recidui, ut quia causa peccati ueteris cessat, vel quia formosa iuuenis facta est deformis, vel aegrotat aegritudine durabili, vel quia fornicator contraxit cum alia matrimonio. nam tunc quia uerisimiliter cessat periculum recidui, sola cohabitatio non arguit malum statum in penitentem, per text. in c. audite. ad fi. 34. dist. cap. pen. de cohab. cler. & mulie.

10 Sed aduerte, quod in iuuenibus tenentibus concubinas, non solum requiritur quod cesset periculum recidui, quod sacerdotis arbitrio pensabitur, ut possint absolui, sed etiam ut tollatur scandalum. Hinc si factum est notorium, absolui non possunt, nisi abijciant eam, ad tollendum scandalum populi: Imo et si non esset notorium, sed occultum, ut quia sciretur ab aliquibus, puta uno, vel duobus absolui non possent. Sylu. in verbo. Concubinarius. q. 2. qualium numero sunt etiam

11 si laici, quia propter cohabitationem abuterentur saepe continuatis diebus ancillis: licet tempore contritionis uiderentur contriti, quia in effectu tales ancillae sunt concubinae. Est enim idem periculum in talibus ancillis, sicut in concubinis. Canones enim non sunt impositi uerbis, sed rebus. c. commissa. §. porro. de elect. in sexto. Nam non dicendi sunt uere poenitere, qui non abscondunt talem occasionem propinquam, sicuti est haec cohabitatio: tum quia non possunt sine grandi periculo cohabitare, quin saltem alteruter, uel uterque eorum opere, uerbis, uoluntate, aut delectatione peccet. Nauar. cap. 16. num. 20.

12 Limiteo secundo, quando poenitens nequit expellere cohabitantem; quia sui iuris non est, ut quia est filius familias, tunc non esset condeccens quod in scandalum, & in graue damnum filius teneretur uel expellere ancillam, uel aliam de domo patris, uel ipse exire, maxime quando artem non haberet, cum qua posset uiuere seorsum. Praterea si filius probaret delictum, esset infamare mulierem, uel filios cohabitantes, & prodere se ipsum; Unde tali casu sufficit Con-

fessario, ut poenitens promittat se nunquam solum cum sola conuersaturum, & dictarum constanti animo ancillae, se peccati commissi poenitere, & confessum esse, & rogare eam, ut idem faceret, ut infra num. 6. & 8. in fine.

13 Limiteo tertio, notabiliter praedictam conclusionem, quando frequenter, & saepe de praeterito tales cohabitantes peccassent, sed si raro, bis, ter, uel quater in anno repentina libidine non continuata intentione corrupta copulassent, & post poenitissent, & tempore confessionis eos poeniteret, tunc essent absoluendi: licet ad expulsiōem hortandi de consilio, ratio est, quia ex tam raro actu non uidetur radicata haec mala consuetudo libidinis, ut in futurum arguat euidentem periculum recidui, per ea, quae habentur in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de i. act. que priu. na. esset deneganda absolutio, rarissimi essent iuuenes, & scholares, qui aliquando peccantes cum iuuenibus, ancillis, possent absolui: & leges non ad ea, quae rare accidunt, sed ad ea, quae frequenter aptantur. l. nam ad ea. ff. de legib. At.

14 si tales etiam raro copulantes uno anno promississent abstinere, & sequenti anno peccarent, & iterum promitterent, & tertio ultra perseverarent: tunc si adhuc habitarent, praesumeretur bene periculum recidui, & ex praeteritis possent isti tales argui de incontinentia. argu. text. in ca. in iuuentute. de praesump. quare non essent absoluendi. stante cohabitatione: nisi cessante causa peccati, ut supra diximus. in prima fallen.

15 Quarta conclusio. Absolui non potest habens uoluntatem uisitandi concubinarium in agone mortis, si sciebat esse concubina, quia est occasio, quae in se est peccatum mortale, ob scandalum quod datur. Imo neque si nesciebat, nisi concurrant quatuor circumstantiae praedictae. Nauar. d. c. 3. l. G. ver. 6.

16 Sic nec confessarius illum absoluere potest qui conuersando cum aliqua, uidetur ei, quod non uitabit ob suam fragilitatem peccatum mortale. Exempli gratia. Est quidam, qui de more assistit mensae alicuius Principis in qua mensa est mulier, quae cum eum uidet, uel cum ea loquitur, non solum sermone delectatur, & cogitationibus fetidis, sed etiam se pollutione fedat, iste non est absoluendus, nisi firmiter statuatur nunquam se in posterum uersaturum cum ea, etiam si hoc faciat animo ducendi eam in uxorem, quia illa occasio in se est peccatum mortale, & per consequens euitanda ob primam partem definitionis. Quod idem dicendum de adolescentibus tangentibus puellas, dum choreae fiunt, si credunt ob suam fragilitatem semper peccaturos mortaliter.

17 Quinta. Confessarius recte absoluere potest adulescentes, qui uersantur inter mulieres, emendo,

do, laborando, conuersando, absque; tamen illarum cohabitatione in eadem domo: licet non stantur ab occasione peccati se abstinere, quam id ipsis praebent: quamuis saepius peccent uoluntate, uerbis, aut tactibus impudicis, & etiam copula, quia ea occasio ex se non est peccatum mortale, neque huiusmodi, ut ferè semper faciat peccare mortaliter, qui ea utuntur: tenentur tamen ipsi proponere nunquam se ope diuina amplius peccaturos mortaliter.

18 Pari ratione absolui potest, qui ob esum calidarum rerum incidit in adeo graues detractiones, quae impulerunt ad consentiendum pollutioni uel fornicationi, sine proposito nunquam in posterum sic edendi, & ratio est, quia haec occasio non est propinqua, si quidem non est in se peccatum mortale; neque facit quasi semper peccare mortaliter eos quae ea utuntur: quod intelligendum est de eo, qui non comedit ad malum finem, quia si comederet in hunc finem, esset peccatum mortale, ratione huius circumstantiae finis ut inquit Caiet. 1. 2. q. 88. art. 5. in fi. & per consequens esset necesse statuere nunquam se usurum.

19 Pari ratione, quando emptio, & uenditio aut locatio per se considerata non est peccatum nec habet illud admixtum inseparabiliter, sed efficitur ei potest mortale propter malam circumstantiam finis mortaliter mali iuxta doctrinam S. Tho. 1. 2. q. 88. art. 5. uel si fieret ad bonum finem esset licita: tunc Confessarius non debet illi denegare absolutioem, nisi ratione circumstantiae finis mortalis, quia tunc necessarium esset statuere se nunquam uti illo contractu ad malum finem. Hinc inferitur, quod uenditiones, quae fiunt a dominis praediorum de plantis myrti hebraeis, qui illas emunt ad ornanda sua festa Scenophegiae uenditoribus hoc scientibus possunt esse licite, si uendant ad finem bonum: puta ad quaerendam sibi pecuniam, quae se sustentent, uel alias ea honeste utantur. Si uero fierent ad finem, ut ipsi utantur eis ad celebranda Scenophegia, tunc

20 essent illicitae, & malae. Sic licitum est dominis domorum locare eas meretricibus, uel alijs peccatoribus non quidem ad meretricandum, aut alijs modis ad peccandum, sed ad alios fines bonos, id est, ut ipsae suam uitam seruent, & domini domorum lucrentur iustas pensiones, cum displicentia uera coram Deo peccati, & artis, peccandi per meretricem, uel alium modum. ita ut inquit nauar. cap. 19. num. 195. Reges principes, & gubernatores reipublicae deputates lupanaria, in quibus meretricentur meretrices in aliqua parte Ciuitatis, non uidentur peccare. ita etiam praxis Romana uideatur seruare. Sic qui pro sua necessitate, uel utilitate pecuniam ad usuram accipit, non peccat, quamuis occasione uideatur dare accipiendo ab usurario, qui dando ad usuram peccat. S. Tho. com.

receptus. 2. 2. q. 78. art. 4. Nauar. de Iudaeis. conf. 2. lib. 5. num. 8. 9. & 11.

21 Similiter peccatrici seruire in aperiendo ostium amasio quem scit ideo uenire ut cum domina peccet. Mulierem comitari ad domum amasio, sciens quod ibidem soleat peccare, sternere lectum illi, quae scit ideo sterni, ut in eodem cum amasio dormiat. Literas deferre, per quas domina amasium rogat, ut ad se ueniat, sciens ideo uocari, ut secum dormiat. Dicere illi ex praecocepto suae dominae, quod eum illa expectat, sciens ideo expectare, ut secum coeat, non sunt ex se peccata mortalia: ratio est, quia haec obsequia dominae debeantur cum sui officij, uel ob suam mercedem iustam, & quamuis sint ualde coniuncta peccato, quia tamen non sunt in se, & suapte natura peccata, & possunt seungi a peccato propter finem diuersum, seiuuuntur, ideo non sunt peccata mortalia. Unde possunt tales absolui, quamuis non habeant propositum abstinendi ab ijs officijs modo non placeat eis peccatum, & duplicat, quod peccent illi, quos uiuant, & faciant obsequia praedicta ob aliquem bonum finem. Puta eo, quod debent illa causa officij sui, uel ob iustam mercedem: Aperire enim ostium, sternere lectum, deferre literas inuitorias ad cenam, non est suapte natura peccatum: Licet scribere illas, ut post cenam peccet sit peccatum ob circumstantiam mali finis. ita Nauar. de pen. & remis. conf. 6. li. 5.]

22 Sexta. Absoluere potest etiam potest Confessarius hospitam, quae quoties certum quendam excipit, occulte rem habet cum illo: modo proponat nunquam se in posterum recepturum eum in hospitio. Imò concurrentibus quatuor circumstantijs, de quibus supra, potest sine huiusmodi proposito eam absoluere, quoniam absque; magno scandalo non possit eum ab hospitio prohibere: modo promittat se sola cum eo solo in aliquo cubiculo separato non uersaturam, quin dicturam se ex forti animo poenituisse, & confessam fuisse. Nauar.

23 ibi. l. H. c. 3. Hinc et eadem ratione existente, scilicet quod sine magno scandalo fieri aliquid non possit, absolui possunt sine separatione cognatae, ancillae, famulae, quae rem habuerunt cum suis consanguineis, & haeris, et si iterum sine separatione reciderint: dum tamen aliqua emendatio, uel eius inchoatio extiterit. Nauar. I. T.]

24 Pari ratione absolui possit ille, qui occulte rem, aut impudicos actus habet cum aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in alia domo degente, et sine proposito nunquam in eadem domo ingrediendi: modo proponeret se nunquam solum cum sola sine maxima causa uersaturum, & admoneret eam se poenituisse peccati commissi, & confessum esse, & rogaret eam ut idem faceret.

25 Septima, Confessarius non debet absolui alicui poenitenti, quod deserat officium aliquod licitum, in quo multum ipse peccat, quando est

culum incidendi in aliquē, in quo plus peccet (verbi gratia.) Si mercatori multū peccanti in decipiēdo, consuleres relinquere mercaturā, q̄ futura sit ei magna occasio furandi, vel peiora faciendi: sufficit enim firmum propositū se nunquam decepturū, & aliena restitūturū. ita Nauar. in c. qualitas. de p̄e. d. 5. & ratio est, q̄a nō est occasio, q̄ ex se sit peccatū mortale. **Quarta.** Ex ea particula, quæ est in definitione, peculiaris, concluditur Confessarium posse absoluerē artifices taxillorum, charitarum, latrancolorū, vel vt vulgō dicitur scacciorū, & ratio est, q̄a frequenter homines ementes non vtuntur eis ad peccatum mortale, sed ad subleuationem tædii & laboris.

[Pari ratione, q̄n incertū, aut dubiū est eos, q̄ aibos postulat causam excusantē ad non ieiunandum habere, eo q̄ causa nulla talis appareat sufficienter, sed si qua appareat, dubiū sit an sufficiant nec ne, tunc non damnare patres familias, dominos seruorū, hospites, & rerū commestibiliū venditores, si ad petitionē eorū, q̄ comedere volunt, cibi eis dē exhibeantur, maxime cū de proximis non sit præsumēdū: q̄ de tenuis est, & ita de illis temere iudicare. c. 2. de regiur. lib. 6. Nec præsumendum est hominē suæ salutis esse immemorem. c. sancimus. r. q. 7. Ne tenentur exactē discurre, an causam habeant sufficientē, quæ à ieiunio excusetur, nec ne, quamquidē discussionem facere specialiter conuenit patrifamilias, & dño respectu seruorū, & filiorum, iuxta illud. Pauli. 1. Tim. 5. Qui seruorū curā non habet, & maxime domesticorū, fidem negauit, & est infidelis deterior. Hinc Nauar. lib. 3. cons. 12. de obser. ieiun. inquit quod dominus qui seruos suos credit, clam comedere, potentes ieiunare, debet diligentiam exhibere si possint ieiunare, quod si possint, debet eis denegare coenam.] Quod idē dicendum de venditoribus fucorū, & ornamentorum; cum mulieres frequēter se possent ornare absque peccato mortali, vt conseruet suā decentiā, vel vt maritis placeāt. Isti enim non peccant mortaliter vendentes: nisi ratione corruptæ intentionis vt si venderent ijs, quos sciunt, vel probabiliter credunt se viros ad lasciuiam; tunc non essent absoluendi. Hoc tamen non debent de facili credere vendentes, nisi appareant signa manifesta, vt in meretricibus. Sylu. in verbo. ars. quæst. 3. 4. & 5.

27 [Nona. Et si Doctores † concludere videantur Alchimiaē artem esse licitā, vt asserit Oldr. cons. 68. quem sequitur Panor. in cap. 2. de fort. in fi. Summistā in verbo. Alchimia. & D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. ad primum. & in dubio 94. Ifern. Quæ sint regal. vers. ergo de Alchimia. Afflic. in constit. Adulterium. Hieron.

Zanneti. in repet. cap. 1. de accus. Alber. Brun. cons. 76. Mihi tamen nunquam placuit talis sententia. Est enim inutilis, & perniciofa. Et si tamen utilis, tunc demum, q̄n cū Principibus tractat, & opulētis, & pecuniosis viris, sic Caiet. ad D. Thom. qui supra. Rationes, quæ mouēt sunt hæc. Tum quia delictis obuiare, penitusque a Republica Christiana illa extirpare Christianorū Principū præcipuū munus est. Vnde cū ex operatione artis Alchimiaē hucusque nullus inuenitur, qui habet veram huiusmodi artem, & si dicatur de multis. Hinc D. Anton. 3. par. tit. 8. cap. 4. inquit quod de ijs, qui vacant huiusmodi exercitio Alchimiaē, cōmuniter verificatur illud Apost. 2. Tim. 3. Semp. addiscentes, & nunquam ad scientiā veritatis puenientes. Tum, quia multa consumunt, & tepus, & pecuniā, & labores, & tandem eum inopes effecti fuerint, deueniunt vel ad falso cūdendū monerā publicā, vel dæmonis auxiliū quærunt, inuocant, & implorant; atque implorādo obsecrant, & sacrificant tacitē, vel expressē, pro vt Cassianus in Catalogo gloriæ mundi. par. 2. cons. 40. narrat de quodam magno medico magistro Arnaldo vocato, qui magnus hæreticus fuit. Hic Alchimiam proferebatur, in qua tatum se profecisse iactabat, vt lamias aureas ea arte confectas diceret omnibus se daturum explorandas. Cæterum ea omnia arte dæmonum; cū quibus familiaritatem habuisse dicitur, constare credunt: nā hoc est huius hominum generi valde familiare, vt ex chymica professione ad dæmonū inuocationes, & pactiones accedant, vt docuit Eymericus. 3. par. tit. de signis, q̄bus Necromāntici hæretici cognoscantur. Et temporibus recentioribus in magna Curia Vicariæ Neapol. 1590. de mense Decembri fuit inquisitus Carolus Bergerius, maximus Alchimista, qui fuit repertus hæreticus Caluinista, & vt talis abiurauit. Et anno 1591. successit alius casus de Horatio de Rainaldi eodem modo pro falsa moneta Alchimista, q̄ vt Necromans & pactum cum dæmone habens pariter abiurauit. Tum etiā, q̄a experientias multas faciunt, & nunquā ad pfectū attingūt. Tum, quia neque id, quod operantur, habet veritatē cū auro, vel argento, sed solū apparētia. Tū etiā, quia hoc exercitiū est contra utilitatem publicam, vt patet ex cōsumptione rerum. Et quia deueniunt ad eundēdā falsā monerā; tum, quia ex auro alchimico impediuntur veræ operationes talis metalli, puta, quæ iustificat, & adiuuat contra quasdam infirmitates, quod non facit aurum alchimicum, vt S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. in resp. ad primum. Bal. in cap. 1. eolum. per quæ sint rega. tum etiā, quia est extrauagan, Ioan. 22. de crim. fal. prohibens Alchimias,

&

& punientes, facientes, & fieri procurantes in pœnam pecuniariam erogandā pauperibus, & in defectum in pœnā corporalē, atque infamiam. Et si clerici sunt, beneficijs habitis priuantur, & ad habenda inhabiles efficiuntur. Ideo prouiso esset ad hoc faciendū, vt homines retraherentur a tali exercitio ob huiusmodi, & alia inconuenientia, quæ in dies videntur: cum tales alchimistæ, exerceant artē, quæ communiter inutilis, & perniciofa Reipublicæ est, & leges adaptantur ad ea, quæ communiter fiunt, & non quæ raro. Inā ad ea. ff. de legi. ideo nō essēt absoluēdi, nisi talē artē desererēt si tamen huius artis professores in me inuehūt, quod talē secutus fuerim de ipsis opinionem, & iudiciū: respondebo, quia non ipse loquor, sed viri equidem doctissimi, & peritissimi, de quibus supra.]

28 Decima. Confessarius † non debet absoluerē facientes ex persona sua ludū cum periculo vitæ: vt qui gradiuntur per cordas in sublimi, & huiusmodi: cum in pluribus tales artifices moriantur, & sic conuenit vltima pars definitionis huius; nisi firmiter proponant dictos ludos deserere. Syl. in verbo. ars. quæst. 8.

29 Quibus † sic absolutis, studeat omnino Confessarius, vt penitens deserat societate, amicitiam, consuetudinē, quæ cōstat experientia induci hominem ad peccandū, denique occasiones, colloquia, cōgressus, & reliqua omnia; quæ merito is, qui salutis suæ curā gerit, timere potest, ac debet, vt sint causa recidui. Consultat penitenti, vt se exerceat in pijs exercitijs, quibus animus vere ad pieratē excitari possit, atque proficere. Det Christus spiritū suū, vt doceat penitentes præteritorum peccatorum grauitatem, & remedia præbeat præseruatiua à reciduo. Amen.

S Y M M A R I V M.

- 1 Remedia sex contra reciduum, secundum, Ioan. Gers. & ea, quæ.
- 2 Peccato aliquo irretitum, vt inde exeat, quibus remedijs vti doceat confessor.

De remedijs contra reciduum. Cap. XXIX.

Roan. † Gerson ponit sex remedia contra reciduum. Primum vt reiteranti peccatum mortale statim die sequenti iniungatur ieiunium in pane & aqua. Secundum, vt certum numerum Psalmorum dicat. Tertiū, vt reiterans infra tridū cōfiteatur, & iterum manu pectori admoda doleat de lapsu,

quod fieri potest assistentibus alijs, & nō aduertentibus. Quartū, vt aliquid sibi peculiare, & gratū det. Quintū, vt faciat conscientiaē examē, & videat an ab externo examine ad hodiernū aliqua successerit emendatio, quod si nulla pœniteat. Et mane meridie, atque vesperē nouā vitā agere constituat. Hæc autem remedia studeat Confessarius persuadere penitentibus: cogere enim nec potest, nec debet. Moneat † etiam si illaqueatum eum viderit aliquo vicio, vt firmiter, & interdum voueat se illam, aut illam penitentiam subiturum, si recidat in illud. Non autem vt voueat se nunquā id admitturum. arg. tex. in c. clericos. de cohabi. cleri. nec si reciderit, religionem ingressurum. Nauar. c. 26. nu. 25. in fi.

S Y M M A R I V M.

- 1 Documenta per confessorem proponenda penitenti ad augmentum gratia, quæ.
- 2 Confessor non temere debet penitentem excitare ad perfectiorē vitā; & quæ ratione ad id vtatur, vide.

Quomodo iuuetur pœnitens à Confessario ad gratia augmentum. Cap. XXX.

Primum instruat † pœnitentem vt sollicitē tueatur omnimodam puritatem insistendo bonis operibus, in lectione, auditione verbi Dei, meditatione, oratione mentali, & vlu sacramentorum confessionis & communionis. Gratum etiam se exhibeat bonorū omnium authori, per memoriā beneficiorū, & gratiarū actionē, & laude. Habeat rectā intentionē, & in cunctis operibus suis semper gloriā Dei, & salutem animarū quærat. Sit humilis, semper quod sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo, & omnē propriū amorem abnegando. Excitet suam deuotionem in Angelos, & præcipuē ad matrem misericordiæ Mariam. Frequentissimē intueatur, vt virtutum exemplar Crucifixū, vt ipsum imitetur. Et tandem prudens Confessarius videat quæ alicui sunt proportionatā ad gratia augmentum atque moneat.

2 Expediit † etiam non statim pœnitentes ad statum consiliorum, qui professionis dicitur, vocare, ideo cum dexteritate quadam de inspirationibus Dei interrogare debet circa perfectiorem statum vitæ assumendum, & si sentiat in se aliquas, ne tardi sint, & surdi ad vocationem Dei. Si vero non admoneat, vt paratos se offerant Deo ad omnia, quæ ei gratissima sunt. Atque si commode fieri

feri posset, ad exercitia spiritualia essent inducendi. Si tamen animaduertat poenitentem sic dispositum, vt expedire iudicet ad consiliorum viam inducere, non sinat occasionem eiabi de manibus suis, sed tunc vel ad colloquium extra confessionem inuitet.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessor poenitenti, vt sibi imposta perficiat, enumerabit, firmari ea iuramento, vel obligatione speciali, non exiget, nisi vt num. sequen.
- 3 Absolutionem qua precedere debeant, & qui ordo confessionis.
- 4 Confessori in iniungenda poenitentia, peccati, & contritionis quantitas, & persona qualitas spectanda. num. seq.
- 6 Poenitentia in praedictum tertij non iniungenda, nec pro peccato occulto manifesta.
- 7 Poenitentia inepte imposta vitanda confessori: qui caret contraria contrarijs imponere. num. seq. & num. 8.
- 9 Poenitentia neque grauis omnino, neque lenis poenitus esse debet; & quid si poenitens impostam posse facere neget, vide num. seq.
- 11 Poenitentia iam iniuncta, ab eodem & etiam ab alio inferiori, ex causa mutari potest. & nu. 13.
- 12 Intellectus glo. fin. in cap. cum P. de acces. & glo. 2. in cap. 2. de sorti.
- 14 Poenitentiam iniunctam a superiori inferior non mutari: fallit duobus modis, vt ibi.
- 15 Inferior, quo casu superiori sit superior.
- 16 Poenitens recusans poenitentiam acceptare, an, & quando absoluetur.
- 17 Poenitentia hodie omnes arbitraria; & certa imposta a canone potest mitigari: quod limitatur, secundum glo. vt num. seq.
- 19 Confessori sine causa recedere a canonibus poenitentia libus non licet.
- 20 Poenitentia sine causa a canonibus recedentes, quare falsa vocentur a Gregorio in cap. falsas.
- 21 Poenitentia statim peragenda, & per modum declarationis obligationis iniuncta, quae.
- 22 Poenitentia non satisfacti qui eam agit in re, ad quam iam erat obligatus.
- 23 Poenitentia facta extra charitatem non satisfactoria, nec etiam sit meritoria ea subinde accedente. nu. seq. tamen utilis est, vt num. 27.
- 25 Satisfactionem sacramentalem extra charitatem, eundem effectum ac si in charitate, ea accedente censent habere Caieta. & Nauar. reprobantur, vt num. seq.
- 29 Confessori duobus in casibus licet pecuniam pro poenitentia impostam recipere.
- 30 Exercitia spiritualia proponenda poenitentibus, quae.

Qualiter se Confessarius gerat in iniungenda poenitentia.

Cap. XXXI.

- Is diligenter exactis, si qua restitutione t damni, famae, rei, vel bonorum animae opus sit, denunciaret poenitenti. Et si dixerit se velle restituere, vel facere, quod debet, & probabiliter timeret Confessarius non expleturum, absoluat primo prima vice, ptestando tñ, quod si nō restituat, vel restitutione nimis differat, in peccatū mortale recasurum, & gratiam, quam per confessionem & absolutionem adeptus est, amissurū, vt inquit Nauar. c. 26. num. 5. Promissio vero t specialis, vel iuramentum exigi non debet, nisi in casibus a iure notatis, verbi gratia, in excommunicato notorie absoluendo. c. ex parte. lo 1. de verb. signifi. c. solet. de sen. excom. lib. 6. & in incendiario. c. pessima. 23. q. 8. & in mutilatore. c. si quis membrorum. eadem causa, & quæst. & manifesto rapto, aut Ecclesiae violatore. c. super eo. de rapto. & in iurario publico. c. quanquam. de iur. nullus, & in publicè iniuriante personas ecclesiasticas. ca. quilibet inuetus fuerit. 17. q. 4. Iniungat postea ante absolutione sacramentalis poenitentia. iuxta glo. in cle. dudū §. statuimus. vers. audite. de sepult.
- 3 Vt primo audiatur t confessio, secundo imponat poenitentia. tertio sequatur absolutio, vt sic absolutionem praecedat cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio saltē in proposito. Vel et, vt est tex. in c. fi. de cens. lib. 6. & in margine. post absolutionem iniungi potest dicta poenitentia.
- 4 Circa quam æstimandam prouidus Confessarius multa circūspicere, & considerare debet. Et primum t peccati, & contritionis quantitatem; nam tanta posset esse contritio, vt ea sola totam penam remitteret iuxta glo. solemnem in cap. mensuram. in verbo, doloris. de peni. dist. 1. & in cap. si is qui. 23. q. 4.
- Hinc inquit glo. in extrau. Ioan. in c. vnico. vers. vultus. de cōces. præb. q. episcopus confessionis tēpore in confitentes sibi debet inspicere, vt discerant, quāto rubore, seu tremore, vel erubescencia, q̄ peccata confiteatur, vt secundū hoc poenitentia moderet. arg. ad hoc. ff. de q̄st. l. de minore. §. tormenta cautla est tamē adhibēda, ne ex aspectu, cōcupiscētia in honesta possit subsequi, puta ex aspectu faciei mulieris, super quo vide quod plene notat Hostien. in sū. de peniten. §. qualiter sacerdos.
- 5 Deinde t considerare debet sacerdos in iniungenda poenitentia qualitatem personae: Alia enim poenitentia iniungenda est robusto, alia

- debili, alia iuueni, alia seni, alia diuiti, alia pauperi, alia non assueto ad peccandum, alia assueto, & iteranti peccatum: quia huic grauior est imponenda: quemadmodū vulnus iteratū si incurratur, graue est ad sanandum: alia demum disposito ad faciendam maiorem, alia infirmis, qui probabiliter non videntur expleturi; sicut plurimum sunt rei maiorū criminū, quos non debet Confessarius ieiunijs onerare, ac disciplinis, cum magnopere sint in bonis operibus debiles, & ita de facili caderent; si eis grauiā imponerentur onera. Sed secundum Aug. consilium in principio cum mansuetudine suscipere debet, quousque trahantur ad Deum, & faciat eos saepius confiteri, atque sic paulatim exercere in poenitentias maiores.
- 6 Demum t poenitentiam non iniungat, quæ sit in praedictum tertij, qualis, quæ imponit vxori, filio, seruo in notabile impedimentum dominorum. Nec pro occulto peccato detur manifesta poenitentia, ex qua in peccati suspicionē veniri possit. iuxta mentē Arch. Flor. 3. par. tit. 17. c. 20. §. 1. [Et si pro delicto publico, quo scandalizata est tota ciuitas, possit, & debeat imponere sacerdos publicam poenitentia. facit tex. in c. 1. de pen. & remis. c. fi. 26. q. 6. vt quos suo exemplo ad malos mores prouocauit, suæ emendationis testimonio ad rectam reuocet vitam, vt habetur in Concil. Tridē. ses. 24. c. 8. Nec dicitur sacerdos reuelare confessionē, talē poenitentia imponēdo, q̄ nescit pro quo faciat illā poenitēs. S. Tho. in 4. dist. 14.]
- 7 Illud tandem t curet Confessarius, de poenitentia imposta ne ineptē imposta videatur, q̄ esset; si imponeretur elemosyna magna pauperi, ieiunium perpetuū laboranti, austeritas magna delicato, & nobili in altiori loco posito, peregrinatio mulieribus panis, & aquae, ac solitudinis melanchonico, ac scrupuloso, & alia similes, quæ imponunt per Sotū dist. 20. q. 2. art. 3. col. 3. in fi. Nauar. c. 26. nu. 18. vers. 6.
- 8 Præterea t laborare plurimum debet Confessarius, vt poenitentibus contrariam peccatis medicinam imponat puta luxurioso continentia, & pro ea retinenda veter transitus per aliqua loca inhonesta, [& aliquando loci mutationem. nā, vt inquit Isidorus, valet interdum conuersis pro animæ salute mutatio loci. Plerumque enim dum mutatur locus, mutatur mentis affectus. Congruum est enim inde et corporaliter auelli, vbi quisque illecebris deseruit. Nam locus vbi quisque prauē vixit, hoc in aspectu mentis apponit, quod saepē ibi vel cogitauit, vel gessit. Item ad hoc 15. q. 1. mulier. quæ.] Imponat etiam ieiunia, aut disciplinas, aut alias carnis macerationes. Auaris iniungat elemosynas: Superbis opera humilitatis. tandem curet, vt satisfactio impo-

nenda potius sit remedium præseruariuum a reciduo, quàm expiatio præteritorum delictorum, vt docet D. Tho. Petr. de Palud. Ricar. & alij Theologi.

Rursum attendat Confessarius, vt temp eas poenitens imponat, quas verissimiliter credat poenitens debere, implere, ne ipsas violatē de-terius ei cōtingat. Quare cōmonēdi sūt poenitēs ne has, aut illas poenitentias acceptent: nisi eas firmiter p viribus se impleturas pponat, & infinuēt eis, q̄ illa poenitentia, q̄ imponit, nō est sufficiens p expiādis penis pcedentiū delictorū, & q̄ grauisimē in purgatorio soluent omnia, nisi in hac vita plenē per seip̄os diuinæ iustitiæ satisficiant.

- 9 Demum t secum sacerdos circūspiciat, secumque diligenter consideret in extimanda poenitentia, ne adeo leuem imponat, vt eam contemnat, & poenitentia leuitate allectus relabatur; neq; adeo graue, vt eā poenitēs dimittat, sed ita grauitatē cū lenitate tēperet, vt neq; nimis rigida, neq; nimis dissoluta, aut facilis videat. Sed q̄ viderit t Confessarius, poenitētem dicere se non posse facere poenitentiam, quā meret iudicio Confessoris mediocrē, sed tantū velle facere paruā, debet ei morē facere, & ea vti prudētia, qua vti solet medicus, qui nō sepe rigore medicaminū vtitur q̄ morbus exigit, sed ad ægri debilitatem attendit: qui si rigorem illum ferre nequit, remisissus cū eo agit. Ita sacerdos licet admonere debeat poenitētem, quantā peccata sua exigant satisfactio nem, eumque hortari, vt satisficiat: Nihilominus si poenitens ei suam imbecillitatē exponit, præsumiturque aut propter debilitatē corporis, aut propter animi, spiritusque languorem, & teporem non esse condignā poenitentia completurū, debet illi morē gerere, & iniungere ei illā, quam libenter suscipit, [vt inquit Ray. & Hostien. nam presbyter qui poenitentiam denegat, reus est animarum. 26. quæst. 6. cap. presbyter. Concordat Inno. in cap. omnis. de poenit. & remis. Sotus dist. 20. q. 2. art. 3. col. 3. & si gaudere] non potest de omnimoda eius purgatione, saltē gaudeat, q̄ liberatū a gehēna ad purgatorium transmittat.

Quod quidem adeo verum est, vt procedat etiam in poenitentia t iniuncta, & acceptata a poenitente: quæ quidem mutari potest, ac diminui a Confessore hac de causa quia bona fide existimat poenitētem adimplere nō posse, aut nō sine difficultate, aut non sine periculo animæ, & corporis: quia tunc non solum is, qui eā imposuit, sed etiā alius (si is facile adiri nō posset) quamuis eo inferior mutare potest, id est Episcopus impostam a Papa secundum glo. singulariter receptam in ca. tēpora. 26. q. 7. quam pro singulari Romanus adducit sin-

gul. 365. & ad idem est glo. 2. in c. accedens. dist. 50. & in c. latorem 33. q. 2. in ver. cōuerfionem.

12 Et t̄ quamuis glo. si. in c. cū P. de accusa. & idem glo. 2. in c. 2. de forrit. teneat partem negatiuam: tamen illa glossa procedunt quando Episcopus uellet, vel parochus minuere pœnitentiam iniunctam à Papa, vel Episcopo absq; causa, secus si cum causa. sic concordat Dec. in c. at si clerici. §. de adulterijs num. 30. de iud.

13 Igitur t̄ & inferior mutare poterit pœnitentiã cum causa: modo ab inferiore examinetur causa, ob quam iniuncta fuerit. Ideo requiri uideatur confessio peccatorum, pro quibus principaliter iniuncta est: etiam si peccata, pro quibus imposta fuerit pœnitentia, sint superiori referuata. q̄a pium est in casibus, in quibus necessitas urget, vel suadet utilitas, interpretari, q̄ superior licentiam comutandi, vel relaxandi concessisset. Syuest. in ver. confessio. 1. §. 27. Quamuis stricto iure cōsonantius ageret, qui eius implementum differret, quousque posset, qui illam imposuit adire, si spēs breui adeundi foret. Nauar. cap. 26. nu. 21. Concluditur igitur

14 t̄ quod licet pœnitentia iniuncta à superiore non possit mutari per inferiorem. cap. cum inferior. de maior. & obed. inferior enim non habet potestatem in superiorem. cap. inferior. 21. dist. c. ueniens. de iur. iur. tenet Bal. in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugi. ubi dicit, q̄ statuta inferiorum non limitant iurisdictione superioris: fallit tamen, quando ex causa. d. cap. tempora. & argum. text. in l. hominem. ff. mād. Vbi procurator potest mandare contrarium eius, qđ Dñs mandauit. Limitatur secundo, nisi maior se minori subijciat. 21. quæst. 1. peruenit. l. ille à quo. §. tēpestiuum. ad Trebell. l. est receptum. ff. de iurisdictione. omn. iud. Vnde si t̄ superior quamuis Papa se submittat simplici sacerdoti in confessione peccatorum pœnitentia, non potest de pœnitentia sibi iniuncta minuire sine consensu sacerdotis, qui eo casu censetur superior: cum Papa se ei subdiderit, secundum Spec. de pœn. & remis. ver. pen. sed requiritur consensus ipsius sacerdotis. Vnde quando

16 uidet sacerdos t̄ pœnitentem nolle acceptare pœnitentiam, quia forte uidetur ei, quod non possit adimplere; nō dimittat eum absque absolutione sed potius imponat illi unum Pater noster, vel aliud leue exemplo Domini nostri Iesu Christi, [qui nunquam legitur grauē pœnitentiam iniunxisse, nisi Vade, & noli amplius peccare. Ioan. 8. & Mat. 8. Nolite mittere uinum nouum in utres ueteres. Vinum nouum uocat duram, & laboriosam pœnitentiam: & utres ueteres peccatores peccato inueteratos. facit tex. in cap. alligant. 26. quæst. 7.] & alia bona, quæ facit, quam permittere pœnitentem a se recedere desperatum, arg. text. 26. quæst. 6. c.

si presbiter. Quod sanē intelligendū est, quando pœnitens dolet, & paratus est facere quod tenetur, sed dicit onus pœnitentiæ ferre nō posse: quia tunc nunquam est sine absolutione dimittendus, ne desperet: esset t̄ (nisi nimia deiectio, aut diffidentia pœnitentis timeretur) indicanda ipsi pœnitentia, quanto grauiorem mereretur, nempe septennis pro quolibet mortali, sicut habetur in Canonibus pœnitentialibus. 22. q. 1. & in glo. cap. hoc ipsum. & cap. ad more. 33. q. 2. [ad imitationem pœnitentiæ, quam Deus Mariæ, sorori Moyfi propter peccatum murmuracionis imposuit, quia uoluit eam septem diebus extra castra manere, & sic dies accipitur pro anno: & quia peccator propter peccatum septiformem gratiam Spiritus sancti amisit, sic per septennem pœnitentiam reciperet. Host. in sum. de pœnit. & remis. versic. quæ pœna.] Et si Nauar. cap. 26. nu. 16. dicat dictos canones pertinere quidem ad forum exterius, sed non debere latere Confessarios. c. quæ ipsis. dist. 28. Proinde faciendum putauimus, ut eos in fine huius primæ partis subnecteremus. Sed quomodo cunque sint, hodie t̄ secundum communem Doctorum opinionem in cap. Deus qui extra de pœn. & remis. omnes pœnitentiæ sunt arbitrariæ, secundum glo. in cap. tempora. 26. q. 7. in d. cap. Deus qui. & ibi Abbas. & glo. si. in c. si. 9. q. 2. & in cap. sunt plures. in verb. mille. de pœn. dist. 3. & in cap. hoc ipsum. ver. excellentia. 33. q. 2. Quod etiam procedit, si canon imponat certam pœnitentiã. Illam enim potest etiam sacerdos mitigare, uide bonam glo. in d. cap. mensuram & in cap. his dist. 50. optimus text. in cap. quem pœnitent. de pœnitent. dist. 1. dum dicit, Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, vel pœnitentibus parcere. Abb. in cap. at si clerici. §. de adulterijs num. 1. de iudic. Sed aduertendum t̄ est quod glo. in cap. mensuram & cap. de his uidentur hoc limitare, quando sit ex causa: quia sunt cōplures canones pœnitentiales, à quibus non debet sacerdos sine causa recedere, ut ipse Abbas concludit in d. cap. Deus qui extra de pœnit. & remis. & idem Abb. in c. si. circa fin. eod. tit. & in c. accepisti. de sponsa duo. in ver. ult. nota. & ita se habet consuetudo Ecclesiæ generalis.

19 alias si sacerdos recederet t̄ a canonibus pœnitentialibus, & ad libitum suum absq; alia consideratione pœnitentias imponeret peccaret, ut inquit insignis ille Theologus Abulensis super Mat. cap. 18. q. 59. circa fi. col. 3. pro hoc facit text. in cap. si is. 23. q. 4. Vbi sic dicitur. Ea uero quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretionē, nec sine pœnitentia possumus relaxare. Et si relaxentur absque causa, Gregorius t̄ in cap. falsas. de pœnit. distinct. 5. eas uocat falsas, dolosas, & temerarias, nō quidem quod

quod confessio facta, & absolutio deinde facta non fuerit rata, & valida, sed quia deceptionis occasio ipsi pœnitenti esse possunt: ut putet se ad ampliorem satisfactionem in alia uita præter illa sibi imposita nō teneri, prout optimè Nauar. c. 26. declarat: ac etiam, quia facilius recidunt ipsi peccatores in eadem crimina, quod quidem Confessarij ne id accidat, magnopere aduertere debent. Cha. Neap. lib. 1. de sciētia cōfess. cap. 2. uer. Imo alias pœnitentiæ. [Sed quid si pœnitens nullo modo uelit pœnitentiam a sacerdote iniunctam acceptare, ad cuius repulsam, seu nō acceptationē nullā iustā causā ipse pœnitens habeat. Scotus dist. 18. & Syl. in ver. Confessor. 1. §. 25. & 26. qui citat Hostien. & Panorm. in cap. significauit. de pœnit. & remis. afferunt non teneri pœnitentē acceptare etiā minimā, & sacerdotē tūc debere absoluerē. Huius etiā opinionis est Io. Medi. c. de Confes. tracta. 2. q. 41. Probant hoc: quia cū hæc satisfactio tantum sit pro pœna temporali, quæ remanet remissa culpa, potest (si uelit) post hanc uitam exoluere, nec uilulauit uideatur peccatū hoc uelle. Nos uero nulla ratione putamus hoc afferendum. Est enim contra sententiam patrum, & contra ius canonicū, ubi in cap. omnis utriusque sexus. ponitur, ut omnis sua peccata confiteatur, & iniuncta sibi pœnitentiã proprijs uiribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter Eucharistiæ sacramētū, quare si de confessione, & Eucharistiæ susceptione præceptū est, idem de pœnitentia implenda est sciēdū. Et ex rigore pœnæ, quæ imponitur in cap. statuimus de maledi. quæ est ingressus Ecclesiæ, indicū est esse peccatum mortale nolle acceptare pœnitentiã. Quod si dixeris, illud intelligi de pœnitentia publica, fateor si quidē. Ceterū nulla est causa, cur nō sit eadē ratio de pœnitentiã secreta. Idē refertur in c. multiplex. de pœnitentiã. dist. 1. & in c. cōsideret. in ver. ponat. de pœn. d. 5. Præterea cū sit medicus, sacerdos iuxta tex. in c. omnis. de pœn. & remis. nō solū secūdū scētētias Hier. & Chrylost. debet agnoscere pœnitentiū infirmitates, & vulnera, sed conuenientes agnoscere medicinas. Vnde falsissimū est satisfactiōne imponi tantū propter tēporalē pœnam reliquam: maximè enim imponitur in medicinā præseruariam, quod proculdubio tam necessariū est, ut officio suo nō satisfaciatur sacerdos, si hoc omittat. Ita hanc opinionem tenet D. Tho. Magister sent. dist. 16. & 18. Ricar. Palud. Sot. in 4. dist. 20. q. 2. art. 2. Petr. Sot. de inst. sacer. de sacrā. satisfactiōne. lectiōne secūda. nisi manifestè appareret esse immoderatā, uel tam paruam, ut parui referret eam non acceptare, uel acceptatam non adimplere, quia esset ueniale. Sot. qui supra.]

Hoc igitur modo se gerat Confessarius circa pœnitentiã, uel satisfactiōne sacramentalē. Vnde si esset aliqua satisfactiō t̄ proximo exhibēda, ut illa, quæ concernit restitutionem damnorum datorū, aut male acquiratarum, uel iniuriarum irrogatarum, tunc hæc omnino est faciendā læsis, si reperiantur, quia sacerdos de his restitutionibus gratiam facere nō possit. Ita glo. in c. cum tu. de uisur. Imò tales restitutiones debent, si possibile esset, præcedere absolutionem. sic etiā satisfactiō ad excundū à peccato necessaria, uel contra reciduum, ut odij mortalis depositio, uel ut abijciat ancillam, sine qua esse nequit absque periculo recidui, necessario imponenda est, quā si nolit pœnitens acceptare, absoluendus nō est. Ita Dom. Ant. de Butr. in c. omnis. nu. 54. de pœn. & remis. Nauar. c. 26. nu. 20. Syluest. in ver. cōfessio. 1. q. 25. qui hæc satisfactiōnem nominat illud, quod iniungitur per modū declaratiōis obligatiōis, ut est illud, quod cōmunicet in Pascha. Cōcedat etiā iniungendo pœnitentiã ieiuniorū, ut illa redimi possint elemosynis, & si die præscripta ieiunia non fiat obliuione, uel igno-

22 ratiã, ut possint fieri alio. Sed aduertat t̄ Confessarius pœnitentem, quod quando ille imponit pœnitentiã ieiuniorū, aut aliarum precum, non censetur in casu dubij ieiunia illorū dierum, aut aliarum precum recitationem, ad quæ pœnitens tenebatur, imponere. Vnde sequitur, quod non satisfaceret pœnitentiæ, si is, cui dierum quatuor ieiunium impositum fuerit, ieiunaret in diebus quatuor temporum, aut in uigilijs, ad quas tenebatur secundū omnes. Nauar. c. 26. num. 24.

Quædam etiam pœnitentis relinquat arbitrio, ut hoc, uel illud faciat.

23 Nouissimè t̄ hortetur pœnitentem, ut in gratia Dei pœnitentiam agere curet, quia sic satisfactio Ecclesiæ, & Deo pro pœna, uel quo ad totum, si æquiualens à sacerdote fuerit impositū, aut quo ad dimidiū, uel aliam partem, si quod impositū fuerit, nō est æquiuales, si uero extra charitatē sacramentalē satisfactiōnem expleuerit, illud cōstitutissimū est illam de rigore iustitiæ minimè satisfacere pro tēporali pœna debita. Ita Nauar. hanc cōmuniē fateatur opinionē in c. 1. nu. 45. de pœn. dist. 6. quāuis omisso rigore iustitiæ possint ualere, ea referēdo ad liberalitatē diuinæ Maiestatis. ut refert Coua. in c. alma mater. prima part. §. 4. de sent. excōmmun. lib. 6. Et hæc t̄ adeo uera sūt, ut subinde censeamus etiā charitate accedēte non effici meritoria, sicut receptum est apud Theologos, & tradit Thom. 3. part. quæst. 89. artic. 6. ergo nec satisfactiō, sicut extendit Sotus. in 4. senten. distin. 19. quæst. 1. artic. 5. & est cōmunijs Theologorum opinio, quod

virtus

virtus satisfaciendi de rigore iustitiæ nõ aliud de tribuitur, quam ex virtute passionis Christi à qua secludimur, si extra charitatẽ sumus.

25 Caiet. ¶ tamen in q.2. de satisfactiõne, quem sequitur Naua. in c.1 num.49. extra de pœn. dist. 6. existimat opera facta extra charitatẽ, iniuncta tamen in sacramentale satisfactiõnem accedente charitate eundem effectum habere, quem habuissent, si facta fuissent in charitate. Idque ob virtutem sacramenti, quæ operatur recedente ficiõne. capi. tunc valere. de consecr. dist. 4. sicut in baptismo. Hanc tamen Caietani, & Nauarri opinionem Conadoctissimis rationibus refutat, vt contrariam communẽ Thologorum consensu. Primum, quia licet satisfactio sit iniuncta in sacramento pœnitentiæ, [non tamen est sacramentum, quippe quod in absolutione consumatur. Vnde licet si illic imponatur pœnitentia, virtute clauum sit magis satisfactoria, tamen illa satisfactio non est de essentia sacramenti, sed pars integralis, sine qua esse posset sacramentum, vt homo absq; manu. Et ideo non operatur ad modum sacramenti ex opere operato, sed ex opere operantis, & per consequens est opus hominis.] Vñ cum sint extra charitatẽ, omnino mortua sunt, etiam accedente charitate: quamuis essent opera, ex quibus maneret effectus etiam post ipsius operis transitum, vt in ieiunio, vbi remanet debilitatio corporis; & eleemofyna, vbi remanet diminutio rei familiaris: quia cum opera facta extra charitatem sint mortua, dubio præcul mortua sunt cum effectibus suis, vt tenet Io. à Medi. quem sequitur Couar. vbi supra. n.7. & Sotus, qui supra cõtra Palud. & Turrecr. in c. scelerator. §. his auctoritatibus. art. 3. de pœni. dist. 3. Caiet. autem loquitur de sacramentis, quæ cum sint opera solius Dei, valorem habent à meritis Christi, non à meritis operantis. Et ideo si fiant extra charitatem, nõ amittunt valorem proprium, licet non profint operanti, & cessante ficiõne sequitur effectus.

27 Quod si forte pœnitens sacramentalem pœnitentiã à sacerdote sibi iniunctam executioni tradiderit existens in peccato mortali, & contra charitatem, tamen nõ omnino satisfaciatur, cum adhuc maneat obligatus, vel ad illam pœnitentiã à sacerdote sibi iniunctam, vel ad aliam iustam & legitimam, puta eleemofynam, vel etiam ad patienter sustinendum flagella Dei, vel in hoc seculo, vel in futuro, id est in purgatorio, tamen duplicem vtilitatem consequetur, quod satisfaciatur præcepto sacerdotis, & obligationi pœnitentiã implendi sub nouæ culpæ reatu. vt rectè concludit Io. Medi. c. de confess. tract. 2. q. 42. & Sotus, atque alter Petr. Sotus de sacra. satisfactiõne. lect. 2. Vnde colligitur non esse necessarium, vt iterum à Con-

fessario satisfactio sacramentalis iniungatur, nec ea repetenda erit ad effectum implendi præceptum Ecclesiæ, vel Confessarij. glo. in c. fi. in ver. vtilis. de pœn. dist. 3. ratio est. quia licet teneatur facere pœnitentiã sub noui reatus pena, non tamen tenetur exequi in gratia, & hæc quo ad pœnitentiã non in gratia explentur. Feratur etiam ¶ intentio pœnitentiã imponentis (vt supra etiam diximus) ad extirpationem vitiorum, vt ieiunium contra luxuriam, contra negligentiam audire sacras cõciones, & verbum Dei; Orationes ad gratias agendas, septem Pater noster ad septem dona, & virtutes contra septem vitia, quinque ad reformationem quinque sensuum, tres ad reformationes trium potetiarum, vt custodiat cor, os, & opera; Eleemofynas contra auaritiã, ¶ vel pecuniã pro misis dicendis quam etiam ipse sacerdos recipere possit duobus concurrentibus. primo, si modo nullum inde scandalum, vel admiratio sequeretur: alias secus, quia species mali est, de vita, & honest. cler. c. cum ab omni. [quamuis tutius est, & sanum consilium à talibus impositionibus abstinere, siue ipse celebret Missas, siue per alios dicat quod faciet celebrare: nõ in hoc etiam posset esse scandalum, vt ad vicinum sacerdotem mitat, qui sibi postea vicem redderet. ita Sum. Cõfess. lib. 3. de temp. orandi. q. 127. Astenf. de mensu. satisf. c. 3. r.] Secundo si sponte à pœnitente dicta pecunia sacerdoti offerretur, ita Syl. in ver. Decima. nu. 6. ver. quartum. alias, si Confessarius exigeret dictam pecuniã, vel peteret, præter peccatum absolui non posset Neapoli, nisi ab Episcopo, vt habetur in casib. sibi reseruatis, ca. 30. su. 14. Statuat etiam ¶ pœnitenti quædam loca, ad quæ confugiat, quibus locis, & dieb. sese in pijs meditationibus exerceat, modo in consideratione suorum peccatorum, modo in meditando pœnis inferni pro suis peccatis sibi debitis, modo in diuini iudicij animaduersione, modo in morte, modo in ingratitude Deo exhibitã, modo in passione, prout has meditationes inferius Deo duce subiiciemus. Minus verò exercitatis imponat, vt legant, aut audiant verbu Dei. Deniq; qui peccato sunt assueti non per vnam, sed p. plures et hebdomadas his teneantur exercitijs. Qui minus minorib. atque breuiorib. Det ei Christus spiritum suum, qualiter ei iniungere valeat pœnitentiã.

S Y M M A R I U M .

- 1 Absolutio sub conditione de futuro, non valet, secus de præterito, vel presenti, & quare.
- 2 Absolutionis de presenti, casus duo, in praxi à Barth. à Medina positi.
- 3 Absolutio data sub modo, etiam eo non seruato, valet. Forma,

- 4 Forma, in breui reconciliatione, quæ, & quæ in pleniore confessione, & quatenus se extendat. nu. seq.
- 6 Absolutionis plenioris forma eius est efficacia, vt à peccatis reseruatis postea in memoriã reuocatis confessor etiam sine facultate absoluat.
- 7 Absolutionem ab omnibus excommunicationibus, & peccatis oblitis, impetrantium consilium optimum.
- 8 Peccata reseruata, oblitã, dimissa absolutione pleniore, reseruatorum naturam exuunt.
- 9 Absolutionis verba essentialia quæ.
- 10 Verba, à peccatis de quibus cõtritus es, vel oblitus, sunt omnino reicienda.
- 11 Absolutio per multos dies differri potest.
- 12 Absolutio iterata super eadem confessione non iterata, an licita.
- 13 Absolutionis forma in casu irregularitatis certa, vel dubitata.
- 14 Potestas absoluedi à censuris non extenditur ad irregularitates.
- 15 Pœnitens, iuramento sibi impositio non tenetur promittere se facturum, nisi sit aliquid præceptum à lege.
- 16 Pœnitens obligatus aliquid restituere, si minus potest, cavere debet, & quando dicatur non posse.
- 17 Iuramentum solet peti à pœnitente in magnis criminibus, de eis non committendis.

De absolutione. Cap. XXXII.

Absolutio ¶ à peccatis, siue à censuris sub conditione de futuro, puta si illud, aut illud feceris, dari non debet, nec potest sine peccato: ratio, quia absolutio non dõet esse in suspensio, licet adimpleta post modum conditione fortiaur effectum: sub conditione autem de præterito, vel præsentis dari potest, & valet, veluti dicendo, si fecisti, aut præstitisti talem rem ego te absoluo: & ratio est, quia cõditio de præterito, vel de præsentis nõ est proprie cõditio, nec suspendit actum, vt in l. cum ad præfens. ff. si cer. pet. sed cõditio de futuro dicitur proprie cõditio, & suspendit actum, & irritat maximè in sacramentis, quæ simpliciter, & pure sunt conferenda. 1. q. 2. quam pio Dom. Anto. de But. in c. 2. de baptismo. His igitur sic stantibus frater ¶ Bartholomæus de Medina in sua summa. 2. par. c. 13. ponit duos casus in praxi, quando potest dari absolutio sub conditione de præsentis. Et primus, quãdo puer confitetur, dubitat Confessarius an vñum habeat rationis, vel phreneticus an in actu confessionis sit sanæ mentis, tunc potest dicere sic: Absoluo te, si vñum habes rationis. Secundus casus est, quõ is, qui confitetur, vir iustus esse creditur, & virtutibus ornatus, ita vt sacerdos nequeat internoscere quia ille confitetur, sint peccata venialia, nec ne, tunc dicit: Ego te absoluo,

si hæc, quæ confiteris peccata sint. At eo casu melius est ita dicere, vt pœnitens minimè intelligat. Ego autem in hoc secundo casu, vt eũ absoluerem aliquod peccatum antea in superioribus confessionibus detectum.

3 Absolutio ¶ vero sub modo dari potest, [quõdem obseruari dõet eo modo, vel ijs limitationibus, quibus fuit cõcessa ab epõ, vel alio, quõ subdelegandi facultatem hõet. Põet. n. epõ arbitrari modum, pœnitentiã, & onus imponendum ei, qui absoluedus est, & cõmittere nudam potestatem absoluedi cõ illo modo, qui ab absoluedo obseruandus est, alias absoluedus nihil ageret, cum limitata cã limitatum producat effectum. l. in agris. ff. de acq. rer. dom. & fines mandati sint diligenter seruandi l. diligenter. ff. m. a. da. quæ quidem absolutio ¶ valet tunc, et nõ seruato modo, licet pœnitens, qui illum non seruatur, peccet mortaliter, veluti si superior absens inferiori facultatem dederit, vt à sibi reseruatis absoluet, sub eo modo, vt pœnitens iterum sibi illa confiteatur: nam acceptans modo, etiã si postea illum non impleat, peccat quidẽ mortaliter, veruntamen valet absolutio: Confessarius tamen debet pœnitenti modũ declarare, & illum non acceptantem, non debet audire, vel absolueri. Nauar. c. 26 num. 12.

4 In ¶ reconciliationibus autem breuib. factis est dicere, Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, à quo possim te absolueri, ego te absoluo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Dominus noster Iesus Christe absoluat, & ego auctoritate ipsius, qua fungor, absoluo te ab omnibus peccatis tuis. In nomine, & c. In confessionibus plenioribus dicat sacerdos, quãdo certus est pœnitentem incurrisse in aliquam excommunicationem, & ipse facultatem absoluedi habet: Absoluo te à vinculo excommunicationis, quã incurristi propter talem cãm. Deinde si teneris aliquo vinculo, & c. vt supra Misereatur, Indulgentiam. Deinde manum super caput pœnitenti impones dicat: Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beate Mariæ semper virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, aut mali substinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ Amen.

[Et nota, quõd præmittit deprecatio, scilicet, Misereatur tui. & c. vt effectus absolutionis nõ impediatur. Non tñ est de esse sacramenti, sed de bene esse. secundum D. Tho. 3. q. 84. art. 3. c. 1. sic neque manuum impositio est necessaria de congruitate, tum quia in Euangelio, vbi data est potestas clauum. Io. 19. Accipite, & c. & Matth. 16. Quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in celo, nulla sit eius mētio, sed solum

solum habetur. Quodcunq; solueris, &c. Tum quia talis manuum impositio fit in sacramentis ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum. Hinc fit in sacramento confirmationis, quia confertur plenitudo Spiritus sancti. c. 2. de consecr. dist. 5. Et in sacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia potestatis in diuinis mysterijs. vnde 2. ad Timo. 1. ait Paulus. Et resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. sacramentum autem poenitentiae non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed remissionem peccatorum, quare hic non requiritur. At vero quamuis non sit necessaria, nihilominus non est despicienda, cum ferè in tototerrarum orbe hoc sit in more. & ex veteri lege consuetudinem traxit, vt legitur Leui. 16. ita Soc. dist. 14. q. 1. ar. 4.]

5 Hæc tamen absolutio sic facta cum reliquis clausulis suis poenitentibus ignorantibus se esse excusatos per illa verba. Si teneris aliquo vinculo, &c. adeo valet, vt et intelligatur facta ab omnibus excommunicationibus maioribus, & minoribus, suspensionibus, & interdictis, quatenus potestas Confessarij se extendat. modo poenitens eo animo fit, vt faciat illud, quod tenebatur, v.g. satisfactionem, si meminit se esse excommunicatum ex causa damni, & faciat cum primum meminerit. Nauar. c. 27. nu. 273. versic. eodem die. Præterea hæc absolutio ita impensa, si & quatenus potuit Confessarius, adeo efficax est, vt poenitens intelligat absolutus ab omni excommunicatione, vel peccato reseruato, quod ex obliuione confiteri prætermiserat: modo illa confessio facta sit haberi facultate absoluendi ab illa excommunicatione, vel peccato reseruato. Vnde quamuis postea factus

6 tamen memor confiteatur illa, vt tenetur, alteri, qui facultatem non habet, ab illis possit absolui, quia deserunt esse reseruata, & habere excommunicationem adiunctam, quippe quæ per superiorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia à quocunque sacerdote. ita Nauar. in c. 1. §. cautus de poen. dist. 5. & in Manu. c. 26. nu. 13. & hoc nota, quia faciunt ad multa, & tamen primo quod bene facitis, qui absoluitur à Papa, vel legato, si faciat se absolui ab excommunicationibus, & peccatis oblitis, & dispensari secum super irregularitatibus, quia si deinde recordatur, non tenetur tales adire, licet confiteri teneatur. Secundo faciunt pro eligentibus sibi confessorem auctoritate apostolica, vt faciant se absolui, quantum extenditur eorum potestas. Faciunt tertio pro religiosis, qui in visitationibus, & capitulis à suis prælatibus absoluantur à censuris, quia cum prædicta venerint ad memoriam, vel notitiam iam confiteri non tenentur, nisi quo ad pecca-

ta, si quæ interfuere, quæ tamen iam non sunt reseruata. Faciunt tamen tamen pro eisdem quo ad casus reseruatos, quia si super ijs dant licentiam confitendi alteri, iam nunquam sunt eis reseruati si postea in memoriam venerint, nisi alia peccata reseruata committantur, quia si cedit eorum auctoritas alteri per absolutionem, et quantum ad oblita, à fortiori per licentiam maximè quantum ad licita in generali saltem. ita Syl. in ver. confessio. 1. q. 4. Vnde cum sit tam salubris hæc absolutio, semper Confessarij hac forma vti debent, si teneris, &c.

9 Alia autem verba non sunt omnino necessaria: quia essentialia tantum, & necessaria sunt illa solum. Absoluo te, vt colligitur ex D. Tho. 3. par. sum. q. 84. art. 3. Quæ autem præcedunt, sunt preces, & quæ sequuntur pertinent ad inunctionem poenitentiae generalis, quæ imposita in sacramento poenitentiae efficacior est ad meritum ob virtutem clauum, quam si voluntariè fiant. Diuus Thom. quodlib. 3. arti. 18. Huiusmodi sunt poenitentiae sponte à nobis pro vindicando peccato susceptæ: aut temporalia flagella à Deo inflicta, & à nobis patienter tolerata. cap. sunt plures. in fin. de poen. dist. 3. habetur in Concil. Trid. sess. 14. c. 9. Alia multa adiunguntur, quæ non sunt superflua solum, sed etiam periculosa, e quibus sunt illa, de quibus contritus es, &c. Tum quia absolutio non solum comprehendit peccata contrita, sed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum poenitens confiteri teneatur: Tum quia multos scrupulos gignere possent: superflua autem sunt verba illa, à peccatis tuis mortalibus, & venialibus, & circumstantijs eorum, quia sub generalitate verborum illorum, ab omnibus peccatis, intelliguntur omnia. [Sic neque necessarium est addere, à peccatis, quorum es oblitus: tum, quia qui ex sua culpa non fecit sufficientem indaginem, & non est omnium memor, neque ab oblitis, neque à confessis absoluitur. Si tamen absque sua culpa quorundam est oblitus, secundum omnium sententiam tenetur illa confiteri, quando illa ad memoriam venerint, quod si esset absolutus, sequeretur non amplius teneri ad illa confitendum. igitur non rectè faciunt sacerdotes illa verba apponere: cum ab oblitis non absoluant. Nam vt inquit Med. tract. 2. de confess. q. 39. stante obliuione illorum peccatorum suspenditur quidem obligatio illa confitendi, non tamen tollitur. & Sotus dist. 15. q. 1. artic. 3. inquit, quod absoluitur ab oblitis non formaliter, quia non sunt confessi, sed extensiuè, & consecutiue; quia cum absoluitur persona, absoluitur ab omnibus, licet si postmodum in memoriam venerint, sint necessario confitenda.]

11 Potest etiam differri tamen absolutio per multos dies,

dies, etiam si ipse Confessarius oblitus fuerit poenitentiae; dum tamen ei prius poenitentia innotuerit: quia si non taxasset poenitentiam, tunc oporteret ad memoriam reducere vt moderaretur iustè: Potest etiam vna die fieri pars confessionis, & in altera die alia; vel in vna die confessio audiri, & in alia impendi absolutio, & iniungi poenitentia peccatorum, quia poenitentia non requirit tantum eontinuitatè agentium, & dicendorum, sicut alia sacramenta. ita Arch. Flor. de scien. confess. c. 4.

12 [Sed dubium occurrit, tan quemadmodum ex communi omnium sententia potest quis sua peccata etiam prius confessa frequenter, & pluribus cum spe veniæ confiteri, vt patet ex cap. quem poenitet. de poeniten. dist. 3. vt communiter obleruari hoc videmus apud religiosos, & alios viros deuotos, & Deum timentes, vel in sæculo manentes, vel religionem ingredientes, qui confessionem totius vitæ repetere, & ab omnibus simul absolutionem recipere solent: Ita etiam possent reiterari absolutio ab eisdem peccatis? Respon. absolutionem ab eisdem peccatis dupliciter reiterare posse: vno modo reiterata confessione, alio modo ea non reiterata. Si secundum, tunc probabile est talem absolutionem nil plus operari quam primam, sicut si quis in eadè Missa plures hostias reciperet, nihil plus quam si vnam perciperet, obtinebit. Verum esto non sit fructuosa iterata absolutio super eadem confessione non iterata, est dubium, an saltem sit licita? Et videtur probabile quod non, nisi ob causam iustam reiteretur, puta si dubitaret confessor an prius absoluerit, quia forte oblitus est an debita verba formauerit, an debitam adhibuerit intentionem. Eodem modo dici potest, quod non sit licita reiteratio verborum consecrationis super hostia consecrata, nisi ob aliquam similem causam. Et generaliter nulla forma alicuius sacramenti esset licite iterabilis, non iterata materia, nisi ob causam. Si tamen confessio iteretur simul & absolutio, tunc talis absolutio toties præderit, quoties confessio iterabitur, modo non ponat obicem ipse confessus, quod tunc dicitur fieri, quando id faceret ex diffidentia præteritæ absolutionis, quasi illa prima absolutio ei ob grauitatem suorum peccatorum non suffecerit, & talis diffidentia mortale peccatum est, & ad infidelitatem, seu hæresim pertinens: aut vero iteratur confessio ex humilitate, & deuotione quam ad huiusmodi sacramentum

poenitens habet, omni diffidentia seclusa, tunc licite, & fructuose talis confessio cum absolutione iteratur. Medi. c. de confess. q. 25.

13 Quod tamen si quis in irregularitatem incidit, aut incidisse dubitat, & confessarius auctoritatem habet in specie dispensandi, tunc dicat, Absoluo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum ego possum, & tu indiges, & dispensa tecum super irregularitate, si quam incurristi propter hoc, vel illud: & habilito te ad legitimos actus. Deinde absoluo te ab omnibus peccatis tuis, In nomine Patris, &c.

14 An tamen autem intelligatur concessa hæc facultas dispensandi Confessario, qui potestatem habuit absoluendi à quibuscunque censuris, et sedit Apostolicæ reseruatis? Respon. quod non: cum irregularitas non sit censura, sed de hoc infra. de senten. excomm. c. 15. vers. 6. Quinta pars. Quis potest ab excommunicatione absoluere.

15 Postremo tamen illud adnotandum est, quod ab soluendus astringi non debet voto, vel iuramento, vel alia promissione, quæ nouum vinculum adiciat, ad faciendum aliquid, vel non amplius committendum tale peccatum, antequam absoluaatur; sufficit enim firmiter proponere, nisi cum ius aliquid præcipit, veluti quod excommunicatus ob notoriam offensam prius satisfaciatur, quod incendiarius, vel eius fautores prius etiam satisfaciatur, vt poterunt, & iurent amplius id non facere. Quod mutilator, manifestus raptor, aut ecclesiæ violator, vsurarius manifestus, publicis iniuriantes personis ecclesiasticis satisfaciatur. & tunc tamen istis non debet absolutio dari, nisi parti realiter satisfaciatur, vel si nequeunt, dent cautionem sufficientem, id est fideiussoriam, vel pignoratitiam, si præstare illam possunt, vel saltem iurent se cum primum poterunt satisfacturos. Et tunc intelligitur non posse satisfacere, quando commode non possunt, vt puta si oporteret vilius vendere bona sua: dummodo talis dilatio non sit cum magno damno alieno. Nauar. cap. 26. nume. 2. & cap. 27. num. 47. 48. & 73.

17 Peti tamen & in istis magnis criminibus solet instrumentum de non committendis iis, per quæ incurrerunt excommunicationem, & de stando mandatis ecclesiæ. Sed ab excommunicatione lata à iudice, quis in foro animæ, & quis in foro exteriori possit absoluere, infra de senten. excom. part. 5. dicemus. cap. 15.

Canones pœnitentiales, quorum notitia Confessarij est valde necessaria: sunt enim quædam regulæ directiæ ad pœnitentias iniungendas, & quamuis non semper imitandi, sæpè tamen pœnitentibus insinuandi. Cap. XXXIII.

1 Sacerdos fornicarius.

Sacerdos, qui fornicatur, pœnitentiam agat annis decem, cap. presbyter. distinct. 8. 2. quo in capitulo præscribitur pœnitentiæ modus.

Qui sponsam alienam de præsentis accipit, in pœnitentia sit annis septem, & in diebus quadraginta in pane, & aqua. c. 2. de sponsa duo.

2 Cum sponsa aliena de præsentis contrahens.

3 Monialis fornicarius.

Monialis, quæ fornicatur, matrimoniumve contrahit, & qui eam cognoscit, vel contrahit cum ea, pœnitens sit annis decem. c. deuotam 27. quæst. 2.

4 Sacerdos celebrans non communicans.

Sacerdos celebrans absque sumptione sacramenti per annum pœnitentiam agat, & interim à communione absteat. cap. relatum. de consecr. distinct. 2.

5 Sacerdos, vel Diaconus panis altaris mortuum inuolvens.

Sacerdos, qui panis altaris mortuum inuoluit, pœnitens sit annis 10. & mensibus 5. Diaconus autem tribus annis, & mensibus sex. c. nemo. de consecr. distinct. 1.

6 Incestus duarum sororum, vel coitus cum matre, patre, & filio.

Qui scienter contrahit, vel coierit cum duabus sororibus, vel comatribus, aut sorore, vel cum matre, & filia, vel coierit cum patre, & filio, vel duobus fratribus, pœnitentia eis constituitur annis octo. 30. q. 4. c. si pater. 32. q. 7. c. si quis viduam.

7 Mulier supponens partum.

Mulier, quæ partum supponit, quæ de alio viro concepit, pœnitentia, & satisfactionis modus præscribitur arbitrio Confessarij. c. officij. de pœnitentia. & remiss.

8 Sacrilegus chryisma, vel sacrum polluens, vel calicem.

Sacrilegus chryisma, calicem, vel sacrum polluens, pœnitens sit annis 7. & singulas hebdomadas ieiunet, tribus mensibus à carne, & vino absteat. cap. de viro. 12. quæst. 2. quo in cap. quædam alia ita peccanti constituuntur.

9 Occultans coitum cum muliere contrahente cum eius fratre.

Occultans se cognouisse mulierem, quæ contraxit cum fratre eius, pœnitens sit annis septem. capitu. si homo fornicatur. trigesima quinta. quæst. 3.

10 Solemniter pœnitens recidians.

Solemniter pœnitens recidians, sit in pœnitentia annis 10. c. si quis vero. de pœnitentia. distinct. 5.

[Et nota, qd hæc solemnitas pœnitentia tantum ab Episcopis imponi debet, vel aliis, de eorum cõmissione, nec nisi pro crimine graui totius vrbs scandalizatio. 26. quæst. ult. cap. fin. Puta pro homicidio. distinct. 50. placuit. sacrilegio, incestu, & consimilibus, quæ graua sunt, horrenda, & publica. Nec sacerdotibus debet imponi, sed secularibus tam mulieribus, quàm viris, si eorū exigunt delicta. Modus autem seruandus in huiusmodi pœnitentia imponenda ponitur in cap. in capite. distinct. 50. Quæ quidem pœnitentia non est ipsius pœnitentis infamatiua, sed potius cõmendatiua, nam per eam innotescit illum peccatorem ad Deum esse conuersum, & eius peccatū esse detestatum. Est que irreiterabilis. cap. reperiuntur. de pœnitentia. distinct. 1. cap. quamuis. distinct. 50. cum sacramentum non sit, nec sacramentalis, & hoc ne in contemptū veniret, qualiter veniret si frequentaretur, ita vt homines timore illius parum à perpetrands criminibus grauibz reuocarentur. Item in significatione eiectionis, qua Adam fuit de Paradiso eiectus, cuius eiectio vnica fuit. Rursum, quia est quædam professio perpetuè pœnitentiam seruandi, & ideo iteratio solemnitati obstitit. D. Tho. in 4. distinct. 14. glo. in cap. quauis. distinct. 50. Non imponitur clericis propter dignitatem ordinis sacerdotalis. Hodie vero hæc ab vsu recessit. Ita Hostien. in sum. de pœnitentia & remiss. vers. his prælibatis. Sum. Conf. eo. tit. q. 10. Med. eodē. tit. q. 40. Remanfit tamen in vsu in partem in die prima Quadragesimæ. Nam vt olim pœnitentibus super capita eorū imponebatur cinis: Sic fit hodie illo die omnibus hominibus ad significandū nos omnes peccatores esse, filiosque illius primi publici peccatoris. Remanfit etiam in tribunali ecclesiastico cæremonia, quæ solet seruari maxime in crimine maleficarū, & strigarum, quæ solent ad fores Ecclesiæ in scala quadã cum dedecore magno coram omni populo plenæ melle, & plumis poni cū mitra dedecoris, vbi à pueris haud bene tractantur. Seruatur etiam

etiã in sacro Inquisitionis prætorio, vbi hæretici loco sacci, quo pœnitentes induebantur, induuntur habitello cruce habente in pœnitentiæ signum, & ducuntur ad ecclesiam in publico loco, vbi Domini inquisitores illos leniter verberando virgis, atque aqua benedicta aspergendo, dicto Miserere, absolunt. Ita Candel. aur. de pœnitentia. solem. Est alia pœnitentia publica, & hanc possunt sacerdotes minores pro peccatis occultis imponere ad petitionem pœnitentis, & nec est cõfessionis manifestatiua, vel pœnitentis infamatiua, cum illam pœnitens spõte suscipere possit ob deuotionem, vel vt alium similiter publicè pœnitentem comiteretur, vel vt eam non pro se, sed pro alio faciat. cap. omnis. extra de pœnitentia. & remiss. Est & alia pœnitentia priuata, & hanc non dubium est, posse per sacerdotes iniungi, & per pœnitentem reiterari. Med. qui sup. & q. 41.]

Contrahens cum adultera, pœnitens sit annis quinque. cap. si qua. el.

11 Contrahens cum adultera.

2. 3. q. 1.

12 Cognoscens uxorem adulteram ante pœnitentiam.

Cognoscens uxorem adulteram ante pœnitentiam peractam, pœnitens sit annis duobus. c. si quis. 32. q. 1.

13 Sponsalia filiorum dirimentes.

Sponsalia filiorum parètes dirimentes, & filij si consenserint, ac post rursus dissenserint, cõione priuantur annis tribus. cap. vnico. 31. q. 3.

14 Sacerdos qui interest clã destinis desponsationibus.

Sacerdos, qui interest clandestinis desponsationibus, per triennium ab officij sui administratione amouetur. cap. fin. §. fin. de clandestina desponsatione.

15 Latro confessus, in cimiterio sepeliatur.

Latro confessus in cimiterio sepeliatur, oretur pro eo, & detur communio. c. quæstus. 13. q. 2.

16 Clericus ab vsu Metropolitana ecclesiæ discrepans.

Clericus in præstandis horarum officiis à Metropolitano ecclesiæ more, & ritu discrepans, idq; præ contemptu faciens per menses sex à communione priuatur. c. de his. distinct. 50.

17 Uxorem vel dominum interficiens.

Qui dominum, vel uxorem interfecerit, nunquàm equitet, aut vehat, non matrimonium contrahat. 10. annis carne non vescatur vinum non bibat. c. admonere. c. quicumque. 33. q. 2. quibus in locis. quædam alia delicta committentibus præscribuntur.

18 Matrem interficiens.

Matrem occidens. annis 10. pœnitens sit, armis depositis. c. latorem. 33. q. 2.

19 Votum simplex: violans.

Simplex votum violanti trium annorum pœnitentia constituitur. c. si vir. distinct. 27.

20 Blasphemans publice Deum vel matrem, aut Sanctos.

Blasphemans publice Deum, vel Beatam Virginem, aut Sanctos, pœnitens sit annis 7. secundum formam præscriptam in cap. fin. extra de maled.

21 Ecclesiam incendens.

Qui ecclesiam incendit eam sedulo restituat, precium det pauperibus, & pœnitens sit annis 15. c. si quis ecclesiam. 17. q. 4.

22 Comburens domum, vel aream.

Qui domum, areamque combufferit, pœnitentiam agat tribus annis. c. si quis domum. de iniur. & dam. dato.

23 Sacerdos excommunicatus celebrans.

Sacerdos excommunicatus si celebrat, annis tribus in pœnitentia sit, hebdomadis singulis. feria. 2. 6. & 4. ieiunet. c. de illis. 2. q. 3. & est irregularis. c. 1. de sent. excom. lib. 6.

24 Sacerdos degradatus.

Sacerdos sacerdotij sui gradum remouit, atque ab ordine, quem degradatum dicimus, eiectus, si scienter celebrauerit, priuatur Eucharistia vsque ad vltimum diem, & in excommunicatione est, viaticum tamè in fine sumens. c. accedens. distinct. 50.

25 Dissimulantes corrigere venditiones ministeriorum.

Episcopus dissimulans corrigere venditiones ministeriorum, mensibus duobus, sacerdos hoc agens, quatuor, Diaconus annis tribus pœniteat. Subdiaconus, alique inferiores debita excommunicatione afficiuntur sui iudicis arbitrio. cap. quicquid. 1. q. 1.

26 Iniuste excommunicans.

Iniuste excommunicanti, per mensem vnum ingressus Ecclesiæ interdicitur. c. sacro. de senten. excom.

27 Sacerdos, siue Episcopus, fornicans cum sua filia spiritali.

Sacerdos si fornicatus sit cum filia spiritali, aut cum sua pœnitente, pœnitentiam agat annis 12. & in monasterio seruiat Deo, dum viuit. Si Episcopus hoc admiserit, annis 15. mulier autem monasterio detrudatur, vbi perpetuè viuat. cap. si quis. cap. non debet. 30. quæst. 1. 30. q. 3. non oportet.

28 Scienter rebaptizatus, vel ignoranter.

Scienter rebaptizatus si per hæresim hoc scelus admiserit, afficiatur pœnitentia annis 7. feria 4. & 6. ieiunans, & tribus annis, itidem quadragesimis pane,

- pane, & aqua. Si vero hoc fecerit pro munditia, annis tribus. Si ignoranter, non peccat. c. qui bis. de consecr. dist. 4. c. 2. de apost.
- 29 *Episcopus presbyter, Diaconus, sponte rebaptizati.*
Si Episcopus, presbyter, Diaconus, sponte sunt rebaptizati, quandiu viuunt, poenitentes sint. Alij vero clerici, & moniales volentes rebaptizari, poenitentiam agant annis 10. c. eos. de consecr. dist. 4. vbi poenitentia modus praescribitur.
- 30 *Falsum testificans sponte, vel coacte.*
Qui coactus falsum testimonium dixit, nec mors secuta est, poenitens sit annis duobus, si sponte, annis quinque. c. 1. de falsis.
- 31 *Adulter fornicans.*
Adultero fornicanti poenitentia constituta est annorum septem. c. fin. 2. 2. quaest. 7.
- 32 *Iniuste accusans aliquem ad mortem.*
Qui iniuste aliquem accusat ad mortem. 40. diebus in pane, & aqua continenter ieiunabit, & per annos septem poenitentiam agat non in pane, & aqua tantum, sed arbitrio sacerdotis. Si vero ob eam accusatio nem membrum quis perdiderit, accusator ieiunabit quadragesimis tribus in pane, & aqua. 2. 2. q. 5.
- 33 *Patronus res Ecclesiae absumens.*
Patronus, qui res ecclesiae absumit, per annum excommunicatur. c. filijs. 16. quaest. 7.
- 34 *Iurans ad pacem non redire.*
Iurans ad pacem non redire, per annum poenitens sit. c. qui sacramento. 2. 2. quaest. 4.
- 35 *Dicens in coniugem filiam, vel sororem spiritualem, vel consentiens.*
Qui filiam suam spiritualem, vel sororem spiritualem ducit in matrimonium, vel qui consentit, poenitens sit annis septem. cap. non oportet. 30. q. 2.
- 36 *De gutta sanguinis Christi cadentis in terram.*
Si gutta sanguinis Christi in terram cadit, sacerdos sit poenitens dieb. 40. si super altare, & ad vnum pannum transit, diebus duobus, si vsque ad duos, diebus quatuor, si vsque ad tres diebus 9. si vsque ad quatuor, diebus 20. cap. si quis per negligentiam. de consecr. dist. 4.
- 37 *Incaute dimittens Eucharistiam.*
Si incaute dimiserit Eucharistiam, quamuis nil nefandi acciderit, tribus diebus a sui muneris administratione amouet. c. 1. de custod. Eucha.
- 38 *Episcopus, presbyter, diaconus homicida.*
Episcopus homicida, sit poenitens annis 15. & deponatur, ac perpetuo peregrinetur, presbyter annis 12. Diaconus 10. & mensibus tribus, in pane, & aqua. c. si quis homicidium. dist. 50.
- 39 *Homicida sponte, vel casu.*
Homicida poenitens sit annis duobus. c. de his clericis. dist. 50. qui casu, annis quinque. qui sponte, septem. c. miror. dist. 50.
- 40 *Occidens personam ecclesiasticam.*
Occidens clericum, vel monachum, diaconum, vel subdiaconum, perpetuo in monasterio detrudatur, & publicam poenitentiam agat annis 7. c. qui occiderit. 17. q. 4.
- 41 *Sodomita laicus, vel clericus, vel qui cum bestia, aut incestuosus.*
Qui coerit contra naturam, vel cum bestia, vel qui incestum fecit, poenitens sit amplius, quam annis 7. Qui clericus deponatur, laicus excommunicetur. c. hoc ipsum. 33. q. 2.
- 42 *Matrimonium contra interdictum Ecclesiae contrahens.*
Qui matrimonium contrahit contra interdictum Ecclesiae, per mensem poenitens sit, aut arbitrio sacerdotis. ca. 1. de matr. contract. contra interd. Ecclesiae.
- 43 *Confessarius reuelans peccatum poenitentis.*
Confessarius manifestans peccatum poenitentis, detrusus in monasterio poenitentiam agat. c. omnis. de pen. & remis.
- 44 *Euomens Eucharistiam.*
Qui per ebrietatem Eucharistiam euomit, si laicus est. diebus 40. si infirmus 7. poenitentiam agat, si clericus 40. si Episcopus 9. c. si quis per ebrietatem. de consecr. dist. 4.
- 45 *Periurans scienter.*
Qui scienter periurat, si liber est. 40. diebus, & annis sequentibus 7. si seruus per quadragesimas tres, & legitimas ferias poenitens sit. c. qui compulsus. 2. 2. q. 5. 6. q. 1. quicumque.
- 46 *Compellens iurare falso.*
Qui alium compellit, vt falsum iuret. 40. diebus in pane, & aqua, & annis 7. in poenitentia sit. c. si quis conuictus. 2. 2. q. 5.
- 47 *Periurans in manu Episcopi.*
Periurans in manu episcopi, aut in cruce consecrata, annis tribus. At si in cruce non consecrata, anno vno poenitens sit. Qui autem coactus, vel ignorans, tribus quadragesimis. c. 2. 2. q. 5.
- 48 *Mensuras adulterans.*
Mensuras adulterans. 30. diebus ieiunet in pane, & aqua. ca. 2. de emp. & vend.
- 49 *Communione dans haeretico, vel recipiens.*
Ignoranter Communionem dans haeretico, vel ab eo accipiens per annum

- 50 *Raptores, vel furans clericus, vel laicus.*
Qui rapuerit, vel furatus fuerit aliquid, quadruplum reddat, Ecclesiae duplum, & annis 7. poeniteat in pane, & aqua. c. si quis furtum. 17. q. 1.
- 51 *Clerici furantes, & laici poenitentia.*
Clerico furi annorum 7. laico quinque poenitentia constituatur. sin autem res vilis est, in pane, & aqua poenitentia detur. cap. si quis clericus. 17. q. 4.
- 52 *Manum iniiciens in Episcopum, vel presbyterum.*
Qui in presbyterum, vel Episcopum manum iniicit, vel Ecclesiam vastat, vel impugnat, in monasterio inclusus perpetuo poenitens sit. c. quisquis.

Notanda circa praedictos Canones.

Um omnes poenitentiae sint arbitrariae, nihil erat cur nos poenitentias a Canonibus praescriptas reciteremus: recensuimus tamen, non vt Confessarius eas imponat poenitenti, sed vt insinuet: sunt enim ei saltem insinuanda, praeterquam si omnino deiectus videatur, vt intelligatur quam graui poenitentia dignus sit vtque id intelligens, liberiori animo amplectatur poenitentiam sibi impositam, eam-

que diligenter impleat, detq; operam, ne in eadem peccata recidat, quando intelligit abolenda esse tam graui poenitentia. Vbi vero secundum canones imponebatur poenitentia aliquot annorum, puta septem, aut trium quadragesimarum, nec additur quomodo debeat poenitere, relinquitur arbitrio presbyteri, perspecta poenitentis qualitate, ac dispositione. Ieiunia vero trium quadragesimarum ea significant, quae ante Natale Domini, & Pascha resurrectionis, & quae per dies tredecim ante festum Sancti Io. Baptistae olim celebrabantur.

DECISIONES AVREAE

CASVVM CONSCIENTIAE

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,

MONACHO CASSINENSI.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professi, Auctore.

LIBER SECVNDVS.

SYMARIVM.

De primo Praecepto Decalogi. Cap. I.

- 1 *Mala prius eructa, & bona deinde inducenda, exemplo agricola, qui prius terram spinis & tribulis enudat.*
- 2 *Praeceptum: Non habebis Deos alienos coram me; forma negatiuum, virtute affirmatiuum: sub illa idolatria prohibetur, sub hac latría iubetur.*
- 3 *Fides in decalogo potius supponitur, quam praecipitur; & credentes mouendi sunt, quo pacto Deum colant. Latría, quid sit.*
- 4 *Religionis actus vnus, eius violatio in pluribus modis fit; et qb. et diuersis hominum religionibus colendis Deis.*
- 5 *Praeceptum: Non habebis Deos alienos, &c. quare sub tria negationis formae propositum: & peccantes in hoc praecipitur, qui & n. seq.*

Industrij, † peritiquae agricolae cum terram nouam colere incipiunt priusquam semina mittant, euulsis tribulis, & spinis, quae impedimento esse possunt, eam foetui aptam reddere consueuerunt: quae colende terrae rationem respicere vt Propheta regius, cum prius praecipit, vt declinemus, a malo; tu erit, vt faciamus bonum. ea. n. est natura boni vt vna cum malo stare nequeat, sicut lux cum tenebris esse non potest. Haud aliter sumus ille agricola la facere dignatus est: cum vineam suam dilectam de Aegypto, hoc est de loco horroris, & vastae solitudinis eduxisset, & si ab initio sapiebat eam

H ange-

angelorum præsidio, tamen non prius torcular, & turrim in medio eius erexit, quam elegerit ex ea lapides, nepe idola omnia, quæ verum Dei cultum poterant impedire. Primum t ergo præcepit. Non habebis Deos alienos coram me. Quibus quidem verbis duplex continetur præceptum: quorum alterum vim iubendi habet, alterum prohibendi. Nam quod dicitur. Non habebis Deos alienos coram me, eã habet sententiam secum coniunctam. Me verum Deum coles, alienis dijs cultum nõ adhibebis. Itaq; hoc præceptum, vt forma negatiuũ, ita & virtute affirmatiuum est, teste Bonau. lib. 3. fen. dist. 37. Si affirmatiuus sensus. his verbis inclusus acceditur, latría iubetur: Si negatiua verborum forma consideratur, idolatría prohibetur. fides enim t in Decalogo præsupponitur, potius quam præcipitur, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 16. art. 1. Præcepta enim non nisi subditis dantur. At qui in Deum non credunt, qui ei subesse nolunt, ipsumque præcipientem audire recusant, idolatría sunt: qui vero & credunt, & præcipientem auscultant ei parere parati, monendi sunt primum quo pacto Deũ ipsum colere debeãt, hæc latría vocatur. Porro t licet vnus sit religionis actus: eius tamen violatio non vno, sed pluribus fiebat modis, illis præcipue temporibus, quibus erat hoc præceptum in orbe frequentissimum. Quidam, n. creaturas deorum loco sola mente colebant, horum error euellitur: cũ præcipitur. Non habebis Deos alienos coram me. Quidam vero suis dijs imagines ponebant, & quasi in ipsis idolis diuinitas aliqua, vel virtus inesset, & thura ferebãt, & adorabant. & spem suam in ipsis collocabant. Istorum insania exulare a sancto Dei populo iubetur: cum subiungitur: Non facies tibi sculptile, neque adorabis ea: ex quibus elicitur aliqua. Præceptũ hoc t quare, sub trinã negationis forma fuerit propositum. D. Tho. 2. 2. q. 122. art. 2. ad secundum. Peccant ergo t in hoc præceptum, qui verè Deo latría cultum non exhibent: Qui idola venerantur, qui damnatis diuinationis, ac superstitionib. fidem adhibet. Qui sortis detestatas in dubijs contingentib. consulunt: Qui cum dæmonibus consortium inuent: Qui in hæresim labuntur. De quibus omnibus deinceps suo ordine differemus.

S V M M A R I V M.

- 1 Latría definitio; & quomodo ea attribuitur imm. Deo, tum creaturis; & cui dulcia, hyperduliaque conueniat.
- 2 Humanitas Christi duplici modo adoratur, ibi vide.
- 3 Imaginibus, quæ reuerentia habeatur, & qualis.
- 4 Theorema 15. spectantia ad præceptum latría: quæ extenduntur ad finem capiuli.

Latría t (prout virtutem theologiam significat) est cultus soli Deo ratione summæ potentia, & bonitatis debitus in cõfessione veræ fidei, in munere laudis, & oblatione consistens. Hæc soli Deo quidem propter eius excellentiam, creaturis aut scdm participationem aliquam tantummodo communicatam attribuenda est. D. Tho. 2. 2. q. 84. art. 1. ad primum. Sanctis vero, & electis Dei, quibus partem aliquam suæ excellentiæ dignatus est communicare, dulcia præstanda est. Illis autem qui specialem habent huius excellentiæ aliquam communicationem, atque cum Deo sunt particulari quadam affinitate coniuncti, vti est sacra Virgo Maria, hyperdulia cõuenit. D. Tho. 2. 2. q. 103. art. 3. in secundo argumẽto. At t Christi humanitas dupliciter intelligi potest, vno modo, vt res adorata, idest vt adoretur caro Christi non propter seipsam, sed propter vnitum ei secundum Hypostasim verbum Dei, & secundum hoc adoratio humanitatis Christi, est adoratio latría sicut a simili, adorare vestem regis, est adorare regem vestitum, Alio modo humanitas Christi, vt ratio adorandi, est adoranda ratione dulciæ. Hoc est persona Christi honoranda est dulcia, ratione humanitatis perfectæ omni munere gratiarum. D. Tho. & Caiet. in 3. par. quæst. 25. artic. 2. Porro t imagines sacræ, si vt res quædam considerantur, nulla illis tribuenda est reuerentia, sed in illis imago ipsius, cuius sunt, attenditur, nõ materia ex qua formata fuerunt. Vnde quæ reuerentia illi, cuius est imago debetur, eadem & imagini iure impartitur. c. perlatum. c. venerabiles. de consecr. dist. 3. D. Tho. 3. par. q. 25. ar. 3. Hæc omnia in latría præcepto noscere debemus. t Huc ergo spectat primo.

- 1 Vt in Deo solo dominium, potestatis plenitudo gubernatio creaturarum omnium, & quidem immediatè quantum ad rationem, licet non immediatè quantum ad omnium executionem, firmiter credatur.
- 2 Vt Deus solus verum, ac summũ bonum, ac per essentiam, cætera vero nõ nisi per participatione bona existimant. D. Th. in opusc. 63. de beatitudine. c. 3. vers. tertium principale.
- 3 Vt ita in Deum spes nostras figentes in die tribulationis ad ipsum confugiamus, suppli ces numen eius poscentes.
- 4 Vt in Dei misericordia confisi, bonis nostris operibus diuinæ ipsius gratiæ auxilio factis intercedentibus, beatitudinem æternã nos consecuturos speremus.
- 5 Vt in istius interioris latría protestatione exteriora signa, quandoq; sumamus, ac illa præcipue,

cipue, q maioris sunt reuerentiæ inditia, inter quæ adoratio locum obtinet præcipuum. D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 84. art. 1. ad secundum.

- 6 Vt omnes superstitiones expellant. Quicquid autem ab hominibus ad idola colenda pertinet, vel ad venerandum, sicut Deum, creaturam, institutum nouimus, superstitionem appellamus. c. illud. 26. q. 2.
- 7 Vt superfluis Dei cultus omittatur, cuius modi sunt omnes ceremoniæ, quæ neq; ad Dei gloriam, neq; ad subigendam carnem spiritui quicquam conferunt. c. quisquis. dist. 41. ceremoniæ namq; exteriores ad hoc præcipue sunt institutæ, vt homines Deũ in reuerentia hæant. D. Tho. 1. 2. q. 102. art. 4. vers. Respondeo.
- 8 Vt pernitiosus Dei cultus penitus effugatur, pernitiosus vero cultus dicitur, qui ceremonijs falsis falsitatemque aliam præferentibus Deo redditur. Tales sunt Hebionitæ, qui hoc tempore gratiæ iudaicis ceremonijs Deo seruitutis penum reddere non verentur. D. Thom. 2. 2. q. 93. art. 1.
- 9 Vt Sanctos vnã cum Christo regnantes orationes suas Deo pro nobis offerre comper tum habentes, ad illorum opem, auxiliumque ob beneficia a Deo per filiũ eius impetranda confugere bonum esse credamus. Conci. Trid. sess. 25. in principio.
- 10 Vt Sanctorum reliquias, per quas multa nobis a Deo præstantur beneficia, veneratione dignas non ambigamus, nouasque vero reliquias non esse venerandas absque auctoritate Papæ asseueramus, vt notatur in c. 2. de reliq. & venerat. Sanct. ibidem Conci. Triden. at nouas dicimus, omnino nouas: nam antiquas de nouo venientes venerari licet, ita D. Anto. de Butr. in d. c. 2. num. 5.
- 11 Vt reliquias Sanctorum cum decenti veneratione secum ad collum deferre, absq; aliarum vanitatum superstitione, puta q vas esset quadrangulum, sed si portentur ex deuotione religiosum esse asseueramus. D. Th. 2. 2. q. 96. ar. fi. ad tertium. Sylu. in ver. Reliquiæ q. 5.
- 12 Vt Sãctorum reliquiæ passim omnibus ostendi non debeant, sed rarorum quia ex reliquiarum ostensione datur detractõribus occasio eas vilipendendi, videntes. n. ossa nuda, dicunt fraudem, siue dolum esse, quasi cõsumptus non esset si sanctus esset: cum tamẽ de omnibus scriptum sit Genes. 3. Cinis es, & in cinerem reuerteris. Exdipiuntur tamen aliqui, sicut Christus, & gloriosa Domina, & Beatus Ioan. Euangelista, & alij quidam hoc speciali priuilegio decorati, de quibus Psal. 15. Nõ dabis sanctum tuum videre corruptionem. Tum qa detractores redarguit auaritiã clericorũ: quia quandoq; extra finem reliquias trahunt, vt plures oblationes recipiant. D. Anto. de Butr. &

Abb. in c. 2. de reliq. & vener. sanct. num. 4.

- 13 Vt Sãctorum reliquiæ nullo pacto furta subtrahantur etiam si ex deuotione fiat, vt honorabilius collocentur; esset enim sacrilegium, quia auferitur sacrum de sacro. 17. quæst. 4. quisquis. Archid. Floren. 3. partit. 12. de reliq. c. 8. Sylu. in verbo. reliquiæ. q. 2.
- 14 Vt sacris imaginibus debitum honorẽ, venerationem, ac reuerentiam tribuamus; nõ quasi credentes in ipsis imaginibus aliquid inesse diuinitatis, sed quasi ipsos venerãtes, quorum sunt imagines: honor enim, qui eis exhibetur, ad protypa refertur. Conci. Trid. sess. 25. c. 2. incip. mandat.
- 15 Vt vnãquamque imaginem eodẽ cultu, quo ille, cuius imago est veneremur, idest, vt imagini Dei, vel Christi, vel et crucis signo, vt Dominicam passionem ad mẽtem reuocet, latría impartiamur. Ac faciã Virginis imaginẽ hyperdulia, aliorũ vero Sãctorum dulciã adoratione adoremus. D. Tho. in opus. lib. 3. de erudit. prin. c. 5. Gabr. de Cano. missile. 49.
- 16 Vt signum crucis in silice, aut marmore humi positum sculperre nõ liceat. l. vnica. C. ne mi. licere signum Saluatoris. & videtur esse præceptum, quia vult hoc puniri poena grauisima, vbi glossa, fortè mortis. ex quo patet quantum reprehensibiles sint, qui sepulturis in humo positis imprimunt cruces, vt inquit Syl. in ver. imagines. in fi.

S V M M A R I V M.

- 1 Audacissimum hominum genus illud est, qui malis artibus, diaboli imitatione cognitionem futurorum aucupantur.
- 2 Superstitio quid sit, cuius quatuor annumerantur species.
- 3 Diuinitio tertia superstitionis species quid, & futura duplici modo cognoscuntur, & quibus.
- 4 Astrologi potius ex causis effectus aperire, quam diuinare dicuntur.
- 5 Diuinitio quæ proprie dicatur, & quid sit.
- 6 Diuinitio proprie dicta tres in partes diuiditur, quarum prima inuocatione diaboli fit.
- 7 Demones, & Nixamantici, vt facilius decipiant, bona fieri iubent, vt illicitis admixtis fides adhibeatur, & quæ persona præcipue decipiantur.
- 8 Inquisitores hæretica prauitatis in sacrilegos, an procedant.
- 9 Diuinationis secunda species, quæ sit, & quando prohibita, quando verò minima sit. m. seq.
- 10 Augurium, omen, chyrromantia, spatulamantia prohibita.
- 11 Astrologi scientia ab Ecclesia permissa ad quæ se extendat, ad quæ non.
- 12 Sidera cœlestia quatenus consideranda sunt astrologi.
- 13 Astrologia iudiciaria à Sisto V. omnino prohibita.

- 15 *Furti ex astrolabii inspectione inuenire uelle, ad iudicariam Astrologiam attinet.*
 16 *Diuinare, an liceat ex somniis.*
 17 *Demonis superstitionibus uanis, & illicitis se immiscant.*
 18 *Vanum est ex impressione corporum caelestium, mysteria fidei, vel pendentia ex libero arbitrio aucupari.*

De superstitionibus, & diuinationibus, ac sortibus. Cap. III.

- N**ter cetera, quae sacri Theologi soli Deo tribuunt, est cognitio futurorum. Scriptum est enim, Annunciate, quae futura sunt in futurum, & scimus, quia dii estis vos. *Esa. 41.* Nunc tamen eo creuit audacissima superbia hominum, ut imitata diabolus, qui Dei sublimitatem affectauit, futuram notitiam affe qui laboret modo superstitionibus ac Magijs, modo sortilegijs, alijsq; diuinationum modis ab Ecclesia danatis, de quibus omnibus simul differendum duxi. Tanta enim affinitate connectuntur, ut de ipsis separatim differenci, eadem terque, quaterque repetere sit necessarium.
- 1 *†* Horum omnium genus est superstitio, quae uitium est uerae religioni oppositum. Huius quatuor sunt species praecipuae, ut docet Aug. lib. 2. c. 20. de Doctr. Christi. Harum prima est superflua, pernitiosaque Dei cultus. Secunda est idolatria. Tertia huic proxima, est diuination, qua cultus diuinus creaturae ad aliquid indagandum impartitur. Quarta uero, & ultima est ligaturarum, praecantationum, aliorumque medicamentorum, ad effectus, quos nequeunt naturaliter producere, uana quaedam obseruatio, atq; traditio. De ijs superiori capitulo aliqua, loco illi necessaria, libauimus. De duobus reliquis erit in praesenti differendum, ac primo
- 2 *†* de tertia superstitionis specie, quae diuination dicitur. Haec in genere sumpta definitur, quod est futurorum praenunciatio. Sed cum ea, quae futura sint, dupliciter cognosci possint. Primo modo in suis causis: alio aut modo in se ipsis. Quae causas habent necessarias, omnino futuras, cognoscere possumus, ac etiam praenunciare. Sic astrologi praenunciant eclipses futuras. Item quae contingentes tantummodo causas sortita sunt, futura esse, potius coniecere ex talibus causis possumus, quam affirmare. Haec qui
- 3 *†* faciunt, diuinare proprie non dicuntur, sed potius ex causis effectus cognoscere, & annunciare: quemadmodum Astrologi ex stellarum aspectibus quaedam praenoscere, & praenunciare possunt de pluuijs, atq; siccitatibus, sic medici de sanitate, & morte. At si de illis loquimur effectibus, qui nullam habent necessariam cau-

sam, qualia sunt ea quae ex nostro pendunt arbitrio, de illis inquam, quae praenunciare audeant sint nec ne, cum ex causis eorum nil certi possit colligi: oportet ut futura haec, ut in ipsis sunt consideret, quod ubi affectus, & alijs notum fecerit uere diuinasse deum. Et haec diuinationo proprie dicitur, & definitur, quod sit superstitiosa praescientiae inuestigatio: horum peccatum inde cognoscitur, quod usurpat sibi quod proprium est Dei, qui solus futura in seipsis quasi praesentia intuetur. Vnde hi diuinos se esse, appellari desiderant, quasi diuinitate plenos. *igitur. 26. quae. 3. D. Tho. 2. 2. q. 95. art. 1. vers. Respondeo.* Porro haec quae proprie diuinationo dicitur, in tres partes diuiditur, quarum prima est, cum daemones manifeste inuocantur ad hoc, ut futura reuelent, quae facere solent siue in vigilia praestigijs quibusdam apparitionibus, siue per aliquorum ex mortuis fictam apparitionem, siue per ipsos homines uiuos, ut in arreptiis patet, siue etiam per aliquot signa in rebus inanimatorum, puta terra, uel igne, uel aqua, uel etiam in ipsis animalium uisceribus impressa, [siue per honorem patriae exhibendo daemones, ut potest eis sacrificando, adorando, orationes execrabiles effundendo, se daemones deuouendo, obedientiam promittendo, aliquid se facturos pro daemones asserendo, per talem daemone iurando, laudes daemone, uel cantum in eius reuerentiam promendo, genua flectendo, prostrationes faciendo, castitatem pro daemone reuerentia, uel monito obseruando, ieiunando, uel carnem macerando. Saepem enim daemones, item Necromantici, & ceteri huius ueritatis artis professores, ut facilius decipiant, bona fieri iubent, ut malis, & illicitis admixtis fides adhibeatur: quoniam si omnia mala essent, facile fraus detegeretur. his autem honorum operum umbris in primis capiunt feminas, quibus & ob fragilitatem sexus, & curiositatem multum illudunt daemones, per characteres, & signa, atque ignota nomina inuocando. Haec non omnia, ut ait Origenes, lib. 3. in Iob, sunt seductiones; daemone sunt irrisiones, idolatriae sunt sex, animarum infatuatio, & cordium scandalum. Item luminaria accedendo, thurificando, de ambrano ligno aloes, & similibus aromatibus subfragigando, aues, uel alia animalia imolando, uel comburendo, sanguinem proprium ex se emittere procurando, in quibus omnibus honor patriae exhibetur.] Hic diuinandi modus est semper prohibitus, nec inquam potest absque lethali crimine exerceri. Imo quandoque haeresim sapit, non quidem eo tantum, quod isti tales daemones thura ferre, hostias sacrificare, in terram prostrati adorare, aliaque huiusmodi scelera perpetrare soleant, sed eo praecipue quod ipsum daemone, a quo haec percipiunt futura, prout

- prout in seipsis sunt, cognoscere existimant, quod est a catholica fide alienum. *D. Thom. 1. par. q. 57. art. 3. §. & quia si bene antiqua, & noua legis sacrificia Deo exhibita contemplantur, illico inuenitur quod supra dicta non daemones, sed Deo sunt solummodo tanquam uera sacrificia exhibenda. Et ideo † Syluest. in ver. haeresis. 2. q. 3. vers. 4. & num. 5. inquit, contra tales, inquisitores haereticae prauitatis se intrmittere possunt, & si tunc conuicti iudicialiter, uel confessi, tales non ut sortilegi, & diuini, sed ut haeretici iudicio ecclesiae sunt habendi, & per consequens ipso facto excommunicati, ut per extrauag. Ioan. 2. 2. quae incipit. Super illius specula, quae ualde fulminat contra magos, magicasque superstitiones.]*
- 9 *†* Secunda diuinationis species est, cum daemones quidem expressim non inuocantur, sed alicuius rei dispositio, uel motus attenditur, ut ex ipso futura colligantur. Et quidem si tale quid sit, quod causari ex illa re, quae attendi possit, aut soleat, prohibitum non reputatur. Imo nec etiam diuinationo proprie dicitur, ut supra tetigimus. Sic solent astrologi Lunae, Solisque labores, aut defectus certo certius futuros praedicere. Considerant enim coelorum motum, qui tanto temporis spacio hoc necessario causabitur: sic etiam medici salutem, aut mortem infirmo praenunciant, licet non tanta cum certitudine. Morborum enim causas, ac naturas speculantur, quae solent tales effectus, ut plurimum producere. Naturaliter namque scientiae opinionibus, & coniecturae adeo non sunt prohibita, ut a Deo nobis imperfectionem, ad miraculumque nostri intellectus largita sint.
- 10 *†* At si, an tales effectus futuri sint per talium rerum inquisitionem, ad nostram peruenire notitiam non sit possibile, uel motus astrorum motu ea, quae a libero pendunt arbitrio uelit praedicere, talis inquisitio uana, falsa, ac temeraria reputatur. Ideoque ex sua temeritate mereo ut deum quandoque uera, quandoque falsa, prout a Deo iuste permittitur, ipsi praenunciant, ut probat *D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 5. art. 5.* Ideoque † est semper damnata haec species diuinationis, siue ex animi uolatu talis quaeratur cognitio, quod qui faciunt, dicuntur augures, seu auspices siue ex incosiderata hominis alicuius uerborum prolatione, quod omen appellatur. [Cuius exemplum ex Valerio Maximo accipere possumus, qui narrat quod cum L. Paulus consul bellum cum Rege Persarum esset facturus, a curia regressus filiam suam tristem inueniens, tristitia causam quaesuit, quae rident Persam perijisse. Deceperat enim catulus nomine Persa. arripuit igitur omen Paulus, & spem clarissimi triumphi accepit.] siue ex lineamentis in manu, aut in spatula apparentibus, quod chiromantia, seu

spatulamantia uocatur, siue etiam ex astrorum motu hoc accipere tenetur, quod qui faciunt, astrologi solent † appellari, quorum quidem scientiam ad futuras eclipses, imo etiam siccitates, & pluuias, caeteraque, quae ex ipsis corporibus fiunt, indaganda, ecclesia amplectitur: Dum uero ad futura quoque casualia, & quae a libero pendunt arbitrio praecognoscenda assurgere tentat, & damnat, & a Christianorum finibus pellendam censet, si tamen ipsa † coelestia sidera quantum in corpora, ac sensitiuas vires imprimunt, consideret astrologus ex quo naturales tantummodo inclinationes deducat ad nostras electiones, quae naturae facultatem non excedant, non damnatum reputabitur, nec malum: dummodo certitudo omnis expellatur: nulla enim ex ijs inclinationibus libero arbitrio imponitur necessitas, utpote qui ratione praeditus contra illas potest operari, sed solent haec nonnquam mentem turbare, & ad sui nimiam credulitatem adducere, ideoque in desuetudine abierunt.

14 *†* Et post haec † Sixtus Papa V. contra exercetes astrologiae iudicariae arte id omnino prohibuit.

15 [Velle etiam ex inspectione astrolabij futurum aliquod inuenire ad astrologiae iudicariae partem pertinet, quae interrogatoria uocatur, quae cum nulla nitatur ratione naturali, tota superstitiosa est, & illicita, quae tunc etiam sapienter haeresim, quando certo aliquid praenunciare audebit ex his, quae naturaliter scribi non possunt, ut inquit Commé. ad Eymeri. in 3. par. directo. q. 4. 2.] His adde humanam ignorantiam, adde etiam quod nec ipsi negant astrologi, impossibile esse instrumenta habere, quibus ortus, & occasus siderum possit adamulsum percipi, & dubio procul cognoscens uanum esse his superstitiis implicari. Sic temperanda uidentur multa, quae satis intricata in hac materia proferuntur a Decio & Nauarro in c. nouit. nume. 13 & 19. de iud. Turrecre. in c. illos. 26. q. 2. *D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3. & 5.*

Quod uero de astrorum consideratione diximus, idem de somniorum † obseruatione dicendum erit. Licet enim ex somniorum qualitate deducere, quae non sit corporalis interior dispositio. (Exemplum) qui aquam, aut uiuam in somnis mente reuoluit, solet ex medicorum iudicio frigidis humoribus abundare. Haec non est insipientis coniectura. At ex somnii futura casualia uelle praecognoscere, hoc est absque dubio illicitum. Cum enim natura somniorum causari ista non ualeant, aut dicendum erit fieri expressa daemone inuocatione, aut saltem non neganda tacitam interuenire. Ipsi enim daemones huic inquisitioni, eo quod uana superstitio sit, & illicita, se immiscunt. *D. Tho. 2. 2. q. 95. art. 6.* Idem pariter ratione dicimus de obseruantibus uisum uolatus, uel aliarum rerum situm, uel motum. Cum enim hoc fa-

turorum cōtingentium causæ esse nō possunt, fatuum est, & vanum ex ijs talia velle præcognoſcere. Ideoque vt diximus, † tali vanæ, ac superſtitioſæ inquisitioni immiſcent ſe dæmones. Si vero pluuia, vel grādines futuras ex quorundam auium violatu, vel cantu, quis pronuntiet, vanum non erit: ex impressione tenim cęlestium corporum cognitionem quandam, atque naturalem inſtinctum ad aliqua eorum vitæ necessaria consequuntur. Vnde futuras pluuias, aut ventos cito cognoscūt, & annuntiat. Sed ex illis velle myſteria fidei, aut ea, quæ ex libero cauſantur arbitrio deducere, est omnino vanum, & superſtitioſum, ideoque damnatum. Hæc de ſecunda diuinationis specie, cuius proluxiore discursum breuitate ſequenti compenſabimus.

S Y M M A R I V M.

- 1 Diuination, qua fortibus vtitur, an pœnitus damnata ab Ecclesia, & nu. ſeq.
- 3 Sortium directio à ſyderibus ſi absolute effectum expectat, superſtitioſa eſt, & quid ſi à fortuna. nume. ſequen.
- 5 Sortes diuinatoria prohibita; diuiforia minime, & quid. de conſultorijs. nu. ſeq.
- 7 Sors qui ſit, & quibus in rebus, quique modus ſit adhibendus.
- 8 Sortes, ad quæ verba Scripturæ adhibentur, reiicienda.
- 9 Sorte adhibita in Ecclesia rectoribus eligendis, iniuria ſit ſpiritu ſancto.
- 10 Signa, & sortes ab Apoſtolis, quando ſinem habuerint.

De ſortilegijs. Cap. IIII.

Lertia demum † diuinationis species est, quæ fortibus vtitur, siue quibuscunq; rebus ad cognitionem occultorum assequendam seruo factis. Hæc etiã damnata ab Ecclesia dicitur, & cū quodam temperamento accipiendū est. Nam quamuis semper fortes ad hoc assumantur, vt ipsis mediantibus occulta innoſcant non tamē semper ab eodem expectat ista reuelatio. Sed, quandoq; à dæmone, quandoq; à stellis, quandoque à fortuna, seu casu, quandoque ab ipſo Deo. (Exemplum) si plumbum, aut cera liquefacta projicitur, vt per considerationem figurarum ex ipsis prouenientium occulti cognitio colligatur, vel etiam si festucæ inæquales, aut puncta, aut scriptæ, vel nō scriptæ schedulæ loco occulto commēdent inde à puero extrahēdæ, siue aliud quid huius generis fiat, ex quo occulti expectetur reuelatio; cum sit meridiana luce clarius plumbum, seu cera, aut festu-

cas, vel pūcta, imò etiam & puerum ipsum, res, quas noscere cupimus, abditas penitus ignorare, & per consequens nobis, quæ nesciunt declarare nō posse, nō sit ambiguum, † reliquū erit, vt qui talia agunt, credant, & expectent ab aliquo plumbum, aut cera dirigendam, & quidē si à dæmone, non est dubium, quod hoc attentare sit prohibitum. Si vero † à ſyderibus, cęli potius expectat sortium directio, quasi actus humani ad sortium consultationem, & exercitium necessarij, secundum stellarum dispositionem absolute effectum fortiantur, superſtitioſa erit hæc, & falsa inquisitio iudicanda. Imò q̄ etiam, suæ temeritatis ratione, mereatur, vt dæmones seipſos immiſceant, vnde omnino prohibita, omnino fugienda. Quod si à fortuna † aut casu ista desideratur sortium directio, vanum potius hoc credimus, quam superſtitioſum, aut damnatum. At vbi à Deo vero, & viuo hoc petitur, & expectatur, licitum quidem erit, si debitus adhibeatur ordo, & modus. Qd̄ vt † intelligatur, sciendum, quandoq; nos fortibus futurum, quid nam sit inquirere, quæ sortes diuinatoriæ semper solent appellari, & hæc sunt ab Ecclesia derelictæ, c. fortes. 26. quæst. 5. Quandoq; vero queritur, quid cuiuslibet sit prehendendum, vbi tranſitorie res aliqua inter plures sunt diuidendæ, & hæc diuiforia dicuntur, & licitè quidem, si à Deo ipsarū speratur directio: scriptum est enim, cōtradictiones comprimit fors. Proue. 18. Si vero à fortuna dirigendæ sperantur, vanum quidem reputabitur, sed non superſtitioſum, ideoque nec mortale peccatum. D. Thom. & Caiet. probant. 2. 2. quæstio. 95. artic. 8. Quod † si vbi tanta in rebus agendis occurrerit ambiguitas, vt quid agendum sit, penitus ignoretur, si ad sortes recurratur, illæ sortes conſultoriæ, nuncupabuntur, & quidem si à dæmone, aut stellis, vel etiam à fortuna ipsarum speratur directio, absque dubio erit illicitum. Huc spectat illa D. Augustini definitio sortis, dum inquit Psalm. 30. Concil. 2. Sors † est res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem, sed vt diximus, debitus est adhibendus modus, qui erit, vt debitis ad Deum præmissis precibus cum debita erga illum reuerentia in illis tantummodo ambiguitatibus, in quibus humana ratio quid eligere debeat, penitus ignoret, sortes accipiantur, & illæ quidem sortes, in quibus exercendis nil indeuotum, nil indecorum intermiscetur, nil occultum, & characteribus signatum. [Nec solum in rerum diuisione necessitas diuiforia fortis, vel cōſultoriæ potest præuenire, sed etiã in diuisione eorum, quæ sunt à diuersis agenda. Vnde Aug. in epistola ad Honoratū. Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorū in pſcutionis tēpore maneant, ne fuga omnium, & qui eorū fugiēt,

ne

ne morte omnium deferatur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non poterit terminari, quātū mihi videtur, qui maneāt, & qui fugiant forte eligendi sunt. Pariter etiã fortis necessitas imminet, si aliquod scandalum occurrat pluribus, quod nō nisi vni eorum dari possit. Vnde Aug. de Doctrina Christiana, in lib. 1. Si tibi abundaret aliquid, quod oporteret dari, ei qui non haberet, nec duobus dari potuisset, si tibi duo occurrerent quorū neuter alium vel indigentia, vel egestate aliqua, vel necessitate superaret, nihil iustius faceres, quam vt forte eligeres cui dandū esset, & dari vtriq; nō posset, ita docet D. Tho. in opus. 25. de fortibus. cap. 5. vbi etiã inquit, quando in terrenis dignitatibus ad sortes recursus haberi possit.] Sic etiã illæ reiici debent † sortes, in quibus sacra verba Scripturæ ad decisionē temporalium negotiorū assumuntur. Sic denique in ecclēsiasticis electionibus prorsus cuiuscunq; generis sortes reiici debent: sunt enim hæc Spiritus sancti inspiratione celebradæ. c. ſi de sortil. & nec illud obstat de Matthia, qui à sacratissimo Apostolorum collegio ad tantum ministerij gradum fortibus est electus. Est enim notū omnibus hoc fecisse Apostolos, priusquam Spiritu sancto repleti essent, at vbi imbuti die Pentecostes virtute ex alto, necessitas ordinadi Diaconos se obtulit, non amplius ad sortium remediū confugiendum duxerunt, † suo nos exēplo docentes iniuriam Spiritui sancto facere, qui fortibus in ordinandis Ecclesiæ rectoribus, vtatur: ipse enim est qui Ecclesiæ suæ de idoneis prouidet pastoribus, vt docet D. Tho. ad Ephes. c. 1. lect. 4. His adde sortes istas, vt ex Patris Augustini definitione supra relata colligitur, signū quoddā esse diuinā indicans voluntatem. Signa vero debent durare, quandiu lex Moſayca, quæ vmbra futurorum erat, ligandim obtinuiſſet: inde antiquis illis tēporibus, in quibus omnia in figurā contingebant, tam frequens sortium vsus erat. [Hinc legitur. Luc. 1. quod Zacharias forte exijt, vt incensum poneret. Saul etiã forte fuit electus in Regem. 1. Reg. 10. Sic etiã legimus Ionam fuisse in mare proiectū, sicut & Iosue Achā de anathemate surripientem forte puniuit, vt legitur Iosue. 7.] At qui † veritate iã manifestata, palamque facta in ipsius publicatione ab Apoſtolis Spiritu sancto in die Penrecostes repletis simul ceremoniæ, signa, ac sortes ſinem habuerunt, vt docet Alex. de Ales, in §. his itaque. 26. q. 2.

S Y M M A R I V M.

- 1 Diuinationis quarta species, que tota consistit in rebus vanis, quæ ſit, & an licita.
- 2 Exempla quartæ speciei diuinationis, tum licitè, tum

- illicita. nume. ſequen. & nume. 5. 6.
- 4 Characteres imaginibus inscripti passionem tacite initam cum diabolo indicant.
 - 7 Circūſtantiæ quæ res id genus illicitas licitas efficiunt.
 - 8 Inuocatio demonum ad futura præſcienda, quo casu ſapiat, vel non, heresi.
 - 9 Demones inuocantium exploranda intētio, vt an sint heretici iudicari possint.
 - 10 Demonum inuocatio, quando expreſſe ſtat, & quando tacite.
 - 11 Confessarius in tacitis demonum inuocationibus pœnitentis intentionem cognoscere debet, & quare.
 - 12 Baptizantes imagines, vel pueros rebaptizantes, quare heretici iudicandi.
 - 13 Sortilegiorum, quæ cum aliquo dīcto, vel facto hereticali exercentur, ad Inquisitores spectat cognitio.
 - 14 Diuinatores, qui heretici habeantur; contra quos inquisitores cognoscunt, & qualiter contra illos sit procedendum, nume. ſequen.
 - 16 Fabricantes imagines, annulū, & huiusmodi magicè ad ibi demones illigandos, & id docetes, excommunicat.
 - 17 Demones, an compelli ad inhabitandum vascula corpora possint.
 - 18 Strigæ, hereticæ sunt, & quare: quæ etiam à fide apostatare dicuntur.
 - 19 Astrologi, si eclipses, & huiusmodi pro certo affirmant, an damnandi, & quid Sixtus Quintus circa diuinationes statuerit.
 - 20 Augures, Mathematici, Magi, Astrologi, Onomantici, & id genus ceteri sunt prohibiti.
 - 21 Interrogans Chyromantem, an, & quando peccet.
 - 22 Procurantes comestibilia, vt animum pudicum ad amorem inflamment, an sint de heresi suspecti.
 - 23 Prohibita exercens, vel scientiam querens à dæmone, vel aliud prohibitiū præcepto, est in statu damnationis.
 - 24 Sortibus vti ad inquirēda furta, mortale est: & clericus priuatur etiam officio, & beneficio. nu. ſeq.
 - 26 Pœna ſortilegijs imponenda pro qualitate, & quantitate delicti imponi debet.
 - 27 Laicus ſortilegijs vtens, quomodo puniendus.
 - 28 Clerici eligentes per sortem peccant, & electio est nulla.
 - 29 Laici possunt per sortes diuidentes, eligere: & admittitur fors etiam in iudicijs, & quando.
 - 30 Sors licita est inter clericos, quod ad temporalia.
 - 31 Ponentes spem in certis nominibus, in characteribus scriptis, aut similibus collo alligatis peccant, nec absoluenti.
 - 32 Precantationibus vtens ad ſurgendam egritudinem, peccat, nec absoluendus nisi desista.
 - 33 Colligens herbas, vel aliquid simile faciens in die S. Ioannis Baptista; credens eas maiore virtute esse, peccat.
 - 34 Superſtitioſè timeus, si à muribus vestis corrosa est, & alia huiusmodi, peccat.

De superstitiosis obseruationibus.
Cap. V.

Hucusque de tertia superstitionis specie, quæ diuinitio dicitur, dixisse sufficiat. Nunc ad quartam, quæ quam breuissimè expediendâ accedamus. Hæc in vanis obseruationibus (vt supra tetigimus) tota consistit: an autem licita sit, hæc nõ minus breui, quam certa regula dignosci poterit. Si talis res assumatur, quæ possit naturaliter effectum, quem desiderauimus producere, seu causari, erit absque dubio licita: si vero nõ possit, reliquum erit, vt non tanquam causa adhibeatur, sed potius tanquam signum pactionum, quasi si nõ ipsi, qui seruant, saltem ij, qui seruandas tradiderunt, cum dæmonibus iniere. Ideoque erit illicita, exemplis hoc melius declarabitur ex qualibet obseruationis specie descriptis. Ecce ¶ quis febribus æstuat, vel capitis, aut stomachi dolore torquetur, si ad morbum expellendū succis rosarum, reobarbaro mixtis, aut non mixtis vti velit, vel alia aromatariorum arte composita medicina, est absque scrupulo licitū: apte sunt res istæ tales effectus producere. Si verò potius ligaturas quasdam pro sua curatione faciat, aut characteres in lino, aut alibi signatos, vel aliqua verba, seu etiam herbas superstitione aliqua collectas, quæ ad hoc naturaliter non proficiunt, erit omnino illicita c. nõ liceat. 26. quæst. 5. Sic ¶ vt imaginibus astronomicis est lethale crimen, cum in illis imagines ex conceptione artificis procedant, vnde nihil aliud in ipsis reperitur, quam compositio, ordo, & figura, quæ natura sua efficaciam nõ habent causandi sanitatē, aut scientiā: aut occultorū cognitionem aliq̄: vnde sequitur, q̄ ex dæmonum opatione fortiantur effectū, vt pbat Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 9. & 11. Quod ex eo ¶ colligi poterit, quod necessariò dicitur illis inscribere characteres aliquos, qui cū naturaliter nihil operentur, signum sunt euidentissimum pactionis, saltem tacitè, eū dæmonibus inire. Item, qui inspectione aliquarū imaginum, aut prolacione aliquorum ignotorum quærit scientiam aliquam addiscere, quæ ad artem notoriam pertinet, manifestissimè errare ex supradicta regula conuincitur. Non enim sunt ista ad sciētiam causandā in sui natura idonea: erunt ergo signa tantummodo ad pactionem quædam inita cū dæmonibus pertinentia. Pari ¶ quoque passu, qui, an aliquid prosperè processurū sit, ex aliquo oculorū, aut auris spontaneo motu, aut etiam ex sternutamento, aut ex fortuito canum latratu, aut transitu, aut ex aliqua re, quæ eis fiat obuia, velint præcognosce-

re, ab eadem regula condemnabuntur. Notum enim quasi causas ista attendunt, cum non sit ambiguum, non posse hæc talia causare; vnde reliquum erit, vt solummodo quasi signa considerentur ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia introducta; vnde sit manifestum esse superstitionis, & illicitum, vt probat Aug. lib. 2. de Doctrina Christ. capit. secundum. Sic ¶ denique, qui verba aliqua colloppensa secum ferunt spem suam in illis figentes, quasi dum illa secum habeant, sint ab hostium insidijs securi, peccato superstitionis, aut vanæ obseruationis ex eadem regula peccare conuincuntur. Ratio est in promptu, ista enim non habet ex se istos producere effectus. Porro ¶ si cū debitis hoc fieret circumstantijs, nõ iudicaretur illicitum. Harum prima est, si in illa pagina, quæ collo, aut manibus ligata circumfertur, non nisi sacra, & cognita nomina sint descripta. Secunda vero, si character nullus ibi depingatur, nisi forte crucis venerabile signū. Tertia, si spes in modo scribendi, aut ligandi, aut in charta, in qua scribuntur, nulla colloccatur. Quarta & vltima si nullū ibi vanum, aut superstitionis, aut ad tacitam, vel expressam dæmonum inuocationem spectans, vel etiam quod ad laudem Dei, aut naturalem effectum non pertineat, contineant. 26. q. 5. capitū. non liceat cap. illud 26. quæst. 2. Turrecrem. in cap. quia sine. 26. quæst. 2. Sed ex his nonnullorum dubiorum solutiones deducamus.

Prima. Qui dæmones quouis modo inuocant tacitè, vel expressè, vt sibi occulta reuelent, aut futura prædicent, mortaliter peccant. Probat hoc pulchrè Turrecr. in sum. 26. quæ. quinta. imo talis ¶ innocatio dæmonum eum manifestè fiat ad exercendum opera eius naturaliter impossibilia, puta ad sciendum futura, vel occulta cordis, quod est solius Dei, sapit manifestè hæresim, & contra tales posset hæreticæ prauitatis Inquisitor procedere. Secus autem si talis inuocatio fieret ad id, quod est dæmonis naturæ, puta vt tentaret mulierem ad concupiscendum cum aliquo: nam eū licet sit malum hoc facere, non tamen est hæreticus. & ratio est, quia inuocatur dæmon ad id, quod est proprium ipsius, scilicet tentare, & hoc non sapit hæresim. At in primo casu, quia talis inuocatio dæmonū fit ad sciendū occulta, & credunt eos posse facere id, ad quod inuocant ex eorum potestate actiua, ideò merito Inquisitores procedere possunt; quia hoc sapit hæresim, scilicet creaturæ attribuere, q̄ est Dei. facit 26. q. 5. episcopi. ita Oldr. cōf. 208. Gemin. in cap. accusatus §. sane. de hæret. in 6. vbi Franc. nu. primo, & secundo, & ¶ ideo quādo confitentur ij, debet per Cōfessariū explorari illorū intēctio, quare dæmonē inuocauerint: &

& ita iudicari, nec ne possint hæretici. Sed restat modo, vt inquiramus, quando expressè dæmonum inuocatio fiat. Quapropter sciendū ¶ 10 ¶ est, q̄ tunc expressè dæmonem dicimus inuocari, quando apertè inuocatur dæmon, vel aliquid sit, quod creditur opere ipsius dæmonis fore perficiendum, secundum mentem D. Tho. quam Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3. in prin. expressit. Nam priori mō verbo, posteriori autē mō opere auxilium dæmonis imploratur. At tacitè dæmonis inuocatio toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virute sua naturali, neque ex diuina, aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere exempla posuit Caiet. in ver. incantatio. (v. g.) vti verbis sacris hac conditione, vt sint scripta in illa, vel illa materia, vel tali tempore, & hora; vel si quis adiungeret causis naturalib. aliquos characteres vim habentes significandi, & essent nomina ignota, vel vteretur causis naturalib. ad effectum supernaturalem ad cognoscendas hominum, arcanas cogitationes vel vteretur verbis sacris ad inanem effectum; pura ad mouendum anulum, quem quidem non verba sacra, sed diabolus mouet, vt illis ¶ 11 ¶ verbis honorem sibi faciat exhiberi. Ex ¶ quibus verbis colligitur, q̄ in casibus in quibus tacitè inuocatur dæmon, Cōfessariū debet explorare a pœnitente, an putabat opera ipsius dæmonis illud maleficium fore perficiendum: quia tunc expressa dæmonum inuocatio operis, & regulariter casus iste solet ab episcopis referuari. Aut hoc non cogitabat, sed tantum suum optabat adimplere votum, & eo casu dicitur tacita dæmonum inuocatio.

¶ 12 ¶ Secunda. Qui baptizant imagines, ¶ vel puerum rebaptizant, vel tactum oleo sancto inungunt, vel caput defuncti subsamigant, sunt iudicandi hæretici: cum manifestè sapiant hæresim: quoniam ex sui natura præferunt aliquid quod manifestè est hæresis. Sicut baptizare imaginem præfert, q̄ illa sit capax huius sacramenti, & rebaptizare puerum, præfert, q̄ bis conferri possit baptismus. Sylu. in ver. hæresis. 2. q. 3. ver. quod quantum.

¶ 13 ¶ His adde dæmonibus ¶ sacrificare, idolis genua flectere. præferunt idolatriam, & per consequens manifestam sapiunt hæresim. Omnia et sortilegia illa manifestam sapiunt hæresim, quæ cum aliquo dicto, vel facto hæreticali exercentur, vt si quis in sortilegio amatorio Deum abnegaret, & ecclesiæ sacramenta: aut in eodem sortilegio ecclesiæ sacramenta, vel sacramentalia admiceret, ita Alfonso de Castro. lib. 1. c. 15. de iusta hæret. puni. & ppea hæc redunt operantem de hæresi suspectum; quoniam nisi is crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere virtutē ad maleficiorum opera-

tionē, non adhibuisset illa, vnde inquisitores de credulitate curabūt hos diligētè interrogandos. Manifeste et hæresim sapiunt, q̄ sortilegia, & diuinatores reb. vel verbis sacris abutuntur pro dæmonū inuocatione. hinc Barb. conf. 5. incip. Casus est talis. vol. 1. concludit, eā diuinationē, q̄ fit cum cādela, vel aqua benedicta, ad sciendū furta, vel aliqua occulta, vel vbi verba sacra admiscerent, vt Euangeliū, Symbolū fidei, Pf. nr̄, Aue Maria, aut Psalmus aliquis Dauid, aut verba scripturæ, sapere hæresim manifestā, & ob id ad inquisitores spectat eius cognitio, quorum, quæ praxis fit in interrogando eos, & puniendo, subsequens decisio manifestabit. ¶

¶ 14 ¶ Tertia. Diuinatores, ¶ qui circa aras idolorum nefarias præces emittunt, sacrificia offerunt, dæmones cōsulunt; eorumq; responsa suscipiunt, vel si associant sibi pp sordes exercendas hæreticos, vel prædicta faciunt cū corpore, & sanguine Christi, vel in frontibus, vt possint a dæmonibus habere responsa, iudicandi sunt hæretici nā hæc manifestā sapiunt hæresim, & propterea possunt de his cognoscere inquisitores. c. accusatus. §. sane. vbi gl. de hæret. lib. ¶ 15 ¶ 6. [velut ¶ hæreticis, quāuis de intentione eorum formaliter nõ cōstaret: q̄m interpretatione seu iuris præsumptione intēctio infidelitatis in illis actibus concurrat: nā cū factum suapte natura est damnatum, & malum, præsumitur mala intentione factum nisi non conuicij. C. de iniur. c. 1. de præsump. Panor. optimè. in c. cum te. nu. 29. de re iudi. quāuis cum ea sit præsumptio iuris, aduersum eam probatio in cōtrariū admitti poterit. iuxta doctrinā Bart. & Ias. in l. licet. ff. de leg. 1. Nam qui dæmones adorauit, idolis genua flectit aut ob amorem, aut cupiditatē habendi thesauros, se fecisse dicere poterit, & qui cæteros ritus infidelitatis patrauit, ob cōmoda temporalia id fecisse dicere poterit absq; vllō mētis errore, quāuis cum exquisitissima consideratione huiusmodi excusationes iudices admittere deberent. Hinc in vsu sacri, & supremi tribunalis hæc praxis recepta summo iudicio esse videtur, vt dilucidè tradit Cōmen. in 2. par. Direct. Inquisitorum. q. 24. Vt si committētes talia facta sponte compareant, & dicant se non credidisse ita faciendū esse, sed fidē in corde retinuisse, tunc abiurant, vt vehementer suspecti, & aliæ pœnitentiæ salutares ipsis imponuntur. Q̄ si dicat & fecisse, & ita faciendū credidisse, abiurāt vt formaliter hæretici, vel apostata, & grauius puniantur, maxime si sponte, aut nullo metu, aut leui incusso hæreticalia, vel apostatica facta cōmiserunt. Q̄ si non cōpareant sponte, & confiteatur facta hæreticalia, vel apostatica, prauā aut intentionē negāt, tunc super intēctione torquetur, vt in tel-

ligatur.

ligatur an re vera ita crediderint, nec ne: & si post torturam legitime adhibitam in negativa persistunt, dicentes se non habuisse prauam intentionem, tunc similiter abiurant vt vehemeter suspecti: si vero intentionem prauam confitentur, seu mentis errorem, tunc tanquam formales haeretici, vel apostatae abiurare compelluntur, si reuerti velint ad ecclesiam catholicam veritatem & graues irae poenitentiae imponuntur, & de iure perpetuum carcerem sunt damnandi. c. excommunicamus, el. 2. §. si qui autem de haeret. Verum vt grauius vel mitius puniatur, consideranda est grauitas metui illati, & personae delinquentis, an iuuenis, vel vir; an doctus, vel imperitus; an laicus, vel clericus, aut religiosus, & similes circumstantiae, quae solent minuire vel aggravare.

16 Quarta. Fabricates, tunc vel fabricari facientes, vel procurantes imagines, annulum, speculum, phialam, ampullam, vel rem quamcunque aliam magicam ad daemones inibi alligandos, Docentes, vel addiscentes huiusmodi artem, & demum habentes, tenentes, studentes, & non comburentes libros huiusmodi, sunt excommunicati, vt habetur per extrauag. Ioan. 22. super illius specula. Estque Episcopalis absolutio, nisi respectu eius, quod aliquando continetur in Bulla Coenae Domini. Char. Neap. lib. 3. de excom. refer. Papae. c. 12. nu. 11.

17 [An tunc vero daemones compellantur ad inhabitandum vascula corporea, vt in annulis, phialis pixidibus ad reddenda responsa, non est modica difficultas, de qua eleganter Augustinus de Ciuit. Dei. li. 2. c. 6. Sed tamen breuiter dicendum nullo pacto posse illos compelli, sed si quandoque verbis, aut signis, aut characteribus ingredi videantur compelli, hoc fit vel a summo Deo, vel a bonis Angelis, vel fortassis a daemonibus potentioribus, ac superioribus, vel quod verius puto daemones ipsi sponte veniunt fingunt tunc se compelli, vt credentes decipiant se vincitos, vt illos vinciant, se illorum imperio subditos, vt illos sibi subdant ab ipsis inclusos vt ipsos finaliter concludant. Fingunt se illorum arti, vel annullo alligatos, vt illos funibus peccatorum alligatos ad inferna perducant. Hec Henricus de Asia super Genes. Quare concludendum est, quod ars concludendi daemones in vasis, ac in rebus corporeis non est ars, sed quaedam pactio tacita, vel expressa inter daemones & homines perditissimos inita qua pepigerunt, vt quoties homines haec signa, & characteres faciant daemones accederent ad eas imagines, aut res, quibus resposita deceptis reddant, quod eleganter docuit Augu. loco praecitato.]

18 Quinta. Strigae, tunc quae vulgo Ianarae dicuntur quia diabolus scienter inuocant: credunt enim spiritum apparentem eis esse diabolum inimi-

cum Dei, licet ex desperatione se illi subijciant, vel ex voluptate: credunt enim se vere non esse versari cum diabolo voluptuose, & quia fide negantes conculcant sacra, puta crucem, & sacramenta, haereticae presumuntur, quia ei quem diabolus credunt, exhibent diuinum honorem, & quia fidem negant, dicuntur apostatae a fide, & ideo merito de ijs Inquisitores cognoscunt. Syllu. in verbo haereticis. 3. quaestio. 8. iuncta. q. 1. & 4.

19 Sexta. Astrologi, tunc eclipses futuras certo certius confirmantes minime peccant, salua tamen diuina omnipotentia, quae non est dubium, quod impedire possit. Item si pluias, aut ventos futuros praedicant, non sunt damnandi, si hoc tanta cum certitudine non praedicant. Sed si ea, quae a libero pendunt arbitrio exactius velint cognoscere, sunt omnino damnandi. D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 95. art. 5. Nisi inclinationes tantummodo corporales ex ipsis caeli sideribus velint deducere, quibus solet, licet non cogatur voluntas libera quandoque assentire, sed hodie etiam si protestentur, & asseuerent id se non certo affirmare, tamen omnia genera diuinationum sunt prohibita per Papam Sixtum V. Anno primo sui Pontificatus. 1585. praeterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam.

20 Septima. Augures, tunc qui ex auium volatu cognitionem futurorum quaerunt; Mathematici, qui euentus nascentium praedicere conantur, quae effectum habeat vice, qui nascitur, & quali fuerit signo natus; Magi, id est, stellarum interpretes; Astrologi, qui in astris augurantur; Incantatores, qui artem verbis peragunt; Onomastici, qui ex lineamentis in manu, aut in spatula apparentibus futura praedicere conantur; Hydromantici, qui aqua vtuntur, & in aquarum inspectione umbras daemonum euocant, & ibi imagineas ludificationes eorum videre, & verba audire perhibentur; Negromantici, quorum praecantationibus videntur mortui resuscitari, diuinare, & ad interrogata respondere? Diuini, qui diuinitate pleni se esse simulantes astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant, & omnes alij huius generis, qui solum ex diuersitate rei, quam ad diuinandum adhibent, inter se distinguuntur; & nomen sortium, de quibus. 26. q. 2. c. illud. & ea cau. q. 3. c. igitur. & 26. q. 5. c. nec mirum. sunt prohibiti per dictam constitutionem Papae Sixti V. quae incipit, Caeli, & Terrae. Etiam si id se non affirmasse asserant, aut protestentur, & contravenientes possunt puniri per dictam constitutionem ab Inquisitoribus haereticae prauitatis.

21 Octaua. Interrogantes tunc aliquem chiromantem, vel astrologum, aut alium huiusmodi de futuris contingentibus, & a libero arbitrio pedentibus, si ei parati sunt fide adhibere mortaliter pec-

peccant: secus vero si iocandi causa: nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauius offenderentur: tunc enim ratione scandali grauius esset peccatum. cap. 21. de nou. oper. nuncia.

22. [Item tunc procurantes pocula amatoria, id est, ea, quae dantur ad edendum, vel bibendum eo animo, vt mentes eorum ad amorem inflament, pudicumque interdum animu flectant, si in ijs miscentur sacramenta, vel hostia consecrata, vel sanguis Christi, vel sacramentalia; aut aliter sacra, vt reliquiae Martyrum, Agnus Dei, operantur reddunt de haeresi suspectum. Alfonso. lib. 1. de iusta haeret. punit. c. 15. circa finem. ideo interrogandi diligenter ab Inquisitoribus sunt, si quid de ijs sentiant: nam si haec crediderint liberum arbitrium cogere posse, non modo vehementer de haeresi suspecti, sed vere haeretici putandi erunt, nisi per ignorantiam, aut aliter ab haeresi excusentur: cum talia pocula nullam virtutem habeant flectendi propria voluntatem, vt ibi inquit Castr. Apta enim sunt potius ad inducendum furorē, quam amorem.]

23 Nona. tunc qui propter cognitionem nanciscendam prohibita exercet, puta diuinationes, aut prohibita exercet, puta tactus impudicos, vel scientiam quaerit a daemonibus, vel ab alijs, a quibus prohibetur sub praeccepto, sunt in statu damnationis. 26. quaest. 2. c. illud. Syllu. in versu. curiositas. quaest. 3. versu. 3. & 6.

24 Decima Sortibus tunc vt ad requirenda furta sine in codicibus, sicut faciunt plerique dicentes, versus aliquos psalterij, & faciunt illud voluere, siue in tabulis: quae ibi faciunt puncta, sicut faciunt Negromantici, peccatum est mortale. text. est in c. 1. de sortil. quo in cap. taxatur poenitentia danda a sacerdote poenitentis, scilicet quatuordecim dierum. In quibus diebus debet sortilegus secundum quosdam ieiunare, & a communione cessare, vt refert Syllu. in ver. poenitentia. quaest. 5.

25 Quamuis tunc in foro exteriori si clericus est, potest episcopus eum officio, & beneficio priuare. ita glo. si. in d. c. 1. quod intellige, quando ex proposito sortibus fuerit, vel sortilegos consulit, vturum si ex bono zelo, & ex simplicitate pro furto facto ecclesiae consuluit sortilegos, & diuinatores ad requirendum dictum furum: tunc & si peccet mortaliter cum oia occultata noscat solus Deus. 23. dist. erubescat. tamen eo in casu raeum debet suspēdi ad tempus ab altaris ministerio, ita text. in c. 2. de sortil. ex quo text. iuncta glo. colligit vnum valde notandum, quod in poena imponenda istis sortilegis, vel eos consulētibus, debet animaduerti ad qualitatem, & quantitatem delicti, & ad animum delinquentis, & secundum hoc poenam imponere, quadoque acerrima, quandoque graue, quadoque leuē, facit quod notatur in l. hodie. & in l. aucta. ff. de

poenis. & l. qd. ergo. §. poena grauior. ff. de his, qui not. infra. facit text. in c. no. afferamus. 23. q. 1. 27 Si vero laicus est, tunc potest episcopus illum dehonefate (v. g. ponendo mitram in capite, vt fit in quibusdam locis, vide Ludo. Rom. sing. 260. vel ponendo ad locum eminentiorem cum vituperio, & eijcere eos extra dioecesium. vide bonum text. 26. quaest. 5. cap. episcopi. & quod no. 3. 2. quaest. 1. de benedictio. 28 Vndecima. Sortibus tunc vtendo clerici in electione peccant mortaliter, & electio est ipso iure nulla. D. Tho. ad Eph. cap. 1. lect. 4. & 2. 2. q. 95. art. 8. latissime Turrecrem. 26. q. 2. in sum. Canonista in cap. si. de sortileg. tum quia posset indignus praefici, cum fors posset super eum cadere: tum & diabolus in talibus posset se immiscere: tum quia per sortem tentat Deus, ad hoc de purg. vulga. c. fin. quia volunt faciendo sortem, quod Deus inuisibiliter reuelet meliores: nam debet ipse ex quo possunt eligere meliorem, & non tentare Deum, eligendo, & promouendo. Quinimo dicunt Doctores hoc verum, etiam si duo essent discorditer electi, in quibus utrobique paritas: quia non valet electio per sortem alterius, ita Dom. Anto. de But. in d. c. si. Verum intelligo tunc hoc procedere circa electionem quo ad officia ecclesiastica; secus autem inter laicos, quando se submitunt fortunae (verbi gratia) habentes rem communem indiuisibilem, volunt ponere sortem super illam, cuius debeat esse, certe ista de sui natura non est mala, ita Abb. in cap. 1. num. 1. de sortil. item nec prohibita est fors in electione dignitatum laicorum: sic in multis locis faciunt laici eligentes officiales per ballotas, seu taxillos, vel breuia ad fortunam. Admitti etiam potest fors in iudicijs, ad vitandas contentiones. ff. de iudic. leg. si ambo. C. familia. erubescat. si quae sunt. Inter clericos etiam licita est fors quo ad temporalia, argu. 2. 1. dist. electos. de praeb. cap. cum secundum. Concluditur ergo electionem per sortem esse illicitam in spiritualibus, quia per illam posset indignus praefici, & est quodammodo Deum tentare. Verum quia haec rationes etiam militant in electione officialium secularium, ideo melius puto abstinendum, vt et inquit Panor. in d. cap. si. de sortil. 31 Duodecima. Qui in tunc quibusdam nominibus descriptis (quod ad quartam superstitionis speciem spectat, quae vana obseruatio dicitur) in characteribus, aut similibus rebus collo alligatis spem suam ponunt, credentes se illis medijs tibus ab omni periculo liberandos, mortaliter peccant, nec absoluendi sunt nisi illa reijciant. 32 Tertia decima. Qui tunc ad fugandam aegritudinem praecantationes adhibuit, mortaliter peccauit, nisi simplicitas excusatione adhibuit, seu sed non est absoluendus, si nollet desistere.

Arch. Fl. in sum. Defecerunt. §. de incantationibus. De primo mandato.

- 33 Decimaquarta. Qui t̄ diem S. Io. Baptistæ, aut alium in herbis colligedis, vel alijs huiusmodi seruauerit, credens eas maiori virtute pollere, quam si in alio die colligerentur, mortaliter peccauit, iuxta Martinũ de Aries in trac. de superstitionibus. nu. 8. fallit tamen si simplicitas, vel ignorantia causam aliquam excusationis præbuerit. Nauar. cap. 11. nu. 36.
- 34 Decimaquinta. t̄ Qui cum vestis à muribus roditur, vel etiam vbi puer, vel canis simul deambulantes dipserint, superstitionis aliquid timet, vel coniectant, mortaliter peccant, nec absoluedi, si ab illis nolunt discedere superstitionibus. c. illud. 26. q. 2. c. non obseruetis. 26. q. 7.

S Y M M A R I U M.

- 1 Magus, quis proprie sit, & quid differat à malefico. Magi tres amplectitur artes; & apex est naturalis philosophia.
- 2 Magi nomen in scripturis sacris interdum in malum sonat, & pro malefico accipitur.
- 3 Magia in duas partes diuiditur; prima laudabilis, secunda execrabilis.
- 4 Magia pars in inquisitione futurorum, & occultorum damnata ab ecclesia.
- 5 Hydromantici, an, & quando vt hæretici sint iudicandi, & quare: & de eorum superstitionibus.
- 6 Magicam artē docentes, vel exercentes non absoluedi.
- 7 Baptismatis aqua, vel oleum sanctum ad magias adhibentes gravissime peccant: & quid de obseruatoribus somniorum. num. seq.
- 9 Constellationem pertinaciter credens cogere ad bona, vel ad mala, hæretice peccat.
- 10 Maleficium maleficio dissoluere per maleficos, vel per demones, peccatum est: & quo casu id liceat per maleficum. num. seq.

De Magijs. Cap. VI.

Magus t̄ si propriam, ac genuinam vocis significationē inspiciamus, nō dicitur maleficus, sed is, qui naturalis philosophiæ culmen attigerit. Magia enim, teste Plinio, tres complectitur artes, nempe Phisicam, Methaphisicam, & Astrologiā. Inde fit vt Magia proprie Philosophiæ sit naturalis apex. Quod autem Magus differat à malefico, colligitur ex scripturis: nam apud Danielem, apud quem frequenter Magorum nomen legitur. Magi distinguuntur à maleficis. Ait enim. cap. 2. Præcepit Rex, vt cōuocarentur Arioli, Magi & malefici, & in Euangelio, Magi ab Oriente profecti adorant Christũ in præsepio, quos Ecclesia non pro maleficis, sed pro sapientibus

habet. Verum t̄ quoniam interdum in scripturis hoc nomen in malum sonat, vt in Leuit. ca. 46. Non declinetis ad magos, neque ab Ariolis aliquid scilicet emini. & rursus ibidem. cap. 20. Anima, quæ declinauerit ad Magos, vel Ariolos, ponam faciem meam cōtra eam. & in Actis Apostolorum, Simon quidam & Elimas appellantur Magi, vbi proculdubio. Magus pro malefico accipitur. Factum t̄ est vt Magia diuideretur in duas partes, quarũ altera cū sit totius Philosophiæ naturalis apex, tantũ abest, vt in se habeat crimen, vt maximã mereatur laudē. Altera vero, quæ incantationibus, atq; carminibus nefarijs curiositati, arte cōpositis, immundorũque spiritũ cōmercijs delectat, immunda, & infamis est oĩum bonorum calculis explosa. Vt priorē igit̄ illam Magiæ artē (cum nihil ad nos attineat) relinquamus intactā, de posteriori nobis t̄tūm erit sermo.

4 Si quis igitur t̄ exerceat hanc Magiæ partē, quæ versatur in inquisitione futurorum, & in cognitione occultorum, & in perpetratioe rerum mirabilium, idque inuocato auxilio dæmonum, quibus quādoque sacrificare, & alios religionis actus exhibere iubet, vnde ab ipsis dæmonibus inuenta dicitur. Turrecre. per illum tex. in ca. qui sine. arti. 6. 26. quæst. 2. ideoque quasi deceptoris, & dæmonum vtens contubernio, dānata est ab Ecclesia. Turrecre. in cap. Petrus. 1. quæst. 2. sunt autem huius artis exercentē, quamplures ministri, qui diuersa habēt nomina, quæ ab illa re deducuntur, quam ipsi ad suam nequitiam explendam solent assumere. Hinc quia quā t̄ vtuntur, Hydromantici sic appellantur in cap. præcedenti. num. 7. de quibus nominibus habetur in cap. igitur. 26. q. 3. & cap. nec mirum. ead. q. 5. Sed hi hæretici non indicant, nisi prauum aliquod de fide sentiant, vbi dæmones consulunt, & adorant. vt supra etiam diximus cap. præcedenti. Ideo censuris contra hæreticos promulgatis non ligantur, nec etiam illis in processu curiæ hodie contētis, licet olim secus esset, vt asserit Nauar. c. 27. nu. 55. versi. Declaratio prima. Quamuis hi sæpe sæpius in hæresim labantur. Ideoque illis censuris ligantur, ex eo quod vere credūt se noctis tempore per aera volare. ac ad quādam amānissima loca deuenire, vbi cum Diana, aut Herodiade corporaliter choreas ducere, atque confabulari se existimant. Cum Diana dea paganorum neque in hoc mūdo neque in alio reperitur. Herodias autem est in inferno, neque ei exire permittit, neque est mulier, sed sola anima. Item etiā posse demones Dei creaturas verē in aliam speciem transformare, toto (vt aiunt) coelo errantes, cum ista in spiritu potius, quā in corpore patiantur, ideoque opinioes illas quasi hæreticas. in

cap

e. episcopi. 27. q. 5. damnatas legimus. Non quidem eo quod non sit possibile dæmoni Dei permisso, de loco ad locũ transferre, sicut multis positus exemplis Alfonso à Castro de iusta hæret. punit. c. 16. probat lamias, & strigas aliquando cū dæmonibus transportari, sed eo quod cū Diana loqui aut ludere se dicunt, quod eam ipsorũ esse affirmant, cui sicut Dominae obediunt, hoc autem est à catholica fide alienum, quæ vnũ iubet Deum & credere, & adorare, probat hæc Turrecre. in d. c. episcopi, & latissimē in c. nec mirum. 26. q. 5. Si vero nil tale crediderint, sed solũ lasciuia quadam operati fuerint hæretici nunquā iudicabuntur, licet mortaliter peccauerint. Turrecre. in d. c. nec mirũ. Sed modo ad dubiorum decisiones, quæ ex ijs solent euenire, descendamus.

6 Prima. Qui magicas t̄ artes discere cupiūt, aut docere, aut libros de ipsa tractantes secum retinere ausi fuerint, sunt in statu damnationis: cum tales artes non sint scientiæ, sed potius superstitiones. l. culpa. C. de malef. & Mat. Qd̄ si libros huiusce facultatis habent, & nolunt eos comburere, non sunt absoluedi, secundũ Ang. in ver. curiositas. §. 10.

7 Secunda. Vti t̄ aqua baptismatis, vel oleo sancto in his magijs perficiendis, grauissimum peccatum est Archiep. Floren. in Sum. Defecerunt in primo mandato. §. 2. de superstit.

8 Tertia. t̄ Qui somnia obseruant, dicentes somnium quod habui, denotat mihi hoc malũ, quapropter omittunt aliquid facere, quod de præcepto facere debebant, vel aliquid faciunt, quod inclinat ad malum. D. Tho. ad Rom. c. 13. lect. 3. circa finem. Caiet. in sum. in ver. somniorum obseruatio.

9 Quarta. Qui credunt, t̄ quod ex constellatione quis cogatur bonum, vel malum, (verbi gratia) Petrus natus est sub tali planeta, ergo impossibile est quis sit fur, mortaliter peccat, & hæreticus est, si adest pertinacia. vide D. Thom. quæst. 95. art. 5.

10 Quinta. Qui maleficium t̄ maleficio dissoluere tentant, siue maleficos aduēdo, siue cum dæmonibus ipsis tractantes, mortaliter peccant: non enim nostris peccatis aliorum sceleribus est obuiandum, vt probat B. Aug. lib. 1. contra mendacium, [& nec sunt facienda mala, vt inquit Paul. Rom. 3. vt inde veniant bona. Et cū pessimum sit dæmonem inuocare, & pactum cum dæmone expressum, siue tacitum facere, pessimum erit maleficium iam adhibitum per inuocationem, & auxilium dæmonis soluere. Quod enim ex se malum est, nulla adhibita bona intentione, vel quacunque alia bona circumstantia poterit bonum esse. Hinc licet scit bonum esse proximorum incommodis obuiare, non tamen ad proximorum nocumentum

ta tollenda bonum erit, maleficia facere.] Imo nec erit licitum magum aliquem ad dissoluendum maleficium, etiam si ad id paratus esset inducere: namq; ea quæ sine peccato fieri nequeunt, neque à paratis scelus illud committere sunt expectanda: licet exploratum sit illud, a quo peruntur iustæ petitiones, aliquid, quod peccatum sit additurum, quod petens maius malum euitare cupiens patiatur potius quā desideret probat hæc pulchrè D. Thom. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. & quæst. 106. art. 4. At in proposito cū maleficiũ hoc, quo aliud dissolueretur, non posset sine peccato exerceri: reliquũ erit, vt nec petiti possit, nec etiam ad hoc paratum inducere. Sotus in 4. dist. 35. quæst. 1. artic. 3. secunda concl. Couar. lib. 2. de pact. §. 1. nu. 10. Nauar. c. 11. nu. 29. [Et non obstat ad hoc auctoritas D. August. dicentis licitũ esse mihi ad commodum meũ vt iurõ hominis infidelis, quamuis sciam illũ iuraturum per Deos falsos, quos colit. quod potest confirmari à simili de illo, qui mutuum petit ab illo, quem scit nō nisi ad vsum daturum; & de illo, qui petit à suo Curato existente in mortali sacramentum. Nā respondetur quod ista exempla sunt dissimilia propterea, quod quæ in exemplis dictis petuntur, non sunt ex se mala cum possint bene fieri ab eis, qui illas facturi sunt si velint. Et si malè fiāt, non est ex malitia ipsius rei, sed operantis, qui rem, quam poterat bene, noluit, nisi malefacere. Non enim qui petit ab infideli iuramentum, vult vt per falsos Deos iuret. nam tunc peccaret, sed solummodo petit, vt iuret; Et si daretur petenti optio, eligeret, vt per Deũ verum, trinum, & vnũ iuraret. Similiter petens ab vsurario, non petit, vt det ad vsum, quoniam tunc peccaret, cum peteret ab illo, quod sine peccato fieri non posset, sed petit duntaxat, vt mutuum sibi detur, quod non solum sine peccato, sed etiam cum merito fieri posset. Et similiter responde de Curato. Potest namque sine peccato ministrare, si prius pœnituerit.] Si vero rumpendo t̄ aliquod signum sceleris, quod quis habet cum diabolo, verbi gratia imaginem aliquam magicam, dissolueretur maleficium, posset absque scrupulo magus ad istud induci: cum hoc facere non sit peccatum. Syl. in ver. maleficium. quæstio. 8. ver. his præmissis. [Exempli gratia: Si imago illa, cui est acus infixæ, aut aliud simile instrumentum, per quod faciendum est maleficium inueniretur, & confringeretur, tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret, quia ex pacto, quod cum malefico fecit, non assistit, nisi quādiu signum aliquod ab eo datum permanet.

S Y M M A R I U M.

- 1 Colloquium cum dæmonibus iuuenes semper peccant mortaliter. falsis. nu. seq.

Agere

- 3 Agere cum dæmone, vel etiam quod ab humano corpore discedat, quando vel licet, vel non.
- 4 Exorcizantes longa colloquia habere, & leuia inquirere, non possunt sine peccato, à dæmonibus.
- 5 Sortilegis, & diuinatoribus, quæ pœna sint statuta, tum clericis, tum laicis.
- 6 Somniorum observatio prohibita, & quæ pœna Manifestes ob id fuerit affectus.
- 7 Constellationibus credentibus obstat Ptolomei dictum, & id est de libero arbitrio pessime sentire.

De ijs, qui cum dæmonibus ineunt confortium Cap. VII.

Vperest, vt explicemus vltimum ex ijs, quæ supra ad istius vltimi præcepti dilucidatione proposuimus; multa alia, quæ dici possunt, breuitatis studio prætermittentes. Hoc t̄ aut̄ est illorum peccatū discutere qui cū dæmonibus ineunt deestabile cōfortiū; hi enim semp̄ peccāt mortaliter: est enim dæmon ille ab ecclesia præcisus, est Christi dñi inimicus, est mēdax, est pater mēdaciū, oī dolo, ac fallacia plenus, neminē nisi in ipsius malum diligens. Ideoq; qui ab eo consiliū, aut auxiliū, siue in rebus naturalibus, siue in supernaturalibus, siue in quibuscūq; peccerit, graue crimen cont̄ ahimisi talis, t̄ ac tātus sit, qui non pacto aliquo cum ijs inito, aut obsequio præstito, sed diuina virtute dæmonibus imperat, sibiq; eos obedire compelleret, quod sanctos fecisse legimus: probat hæc latissimē Turrecr. in sum. & in cap. nec mirum. præcipue. artic. 3. 27. q. 5. Sed modo reliquum est, vt ex ijs, quæ deducipossint ostendamus. & Primo.

3 Qui dæmonē t̄ deprecantur, vt aliquid faciat, vel ipsum obsequio, aut sacrificio placare tentant, vt cōsiliū, vel auxiliū præbeat, vel et vt ab humano corpore discedat, mortaliter peccant. At qui virtute diuini nominis confisi dæmonē adiurando prohibēt, vt sit per exorcismos, ne cui corporaliter, aut spiritualiter noceat, vel qui eundē cogunt, vt ab aliquo corpore, aut loco discedat, nihil peccant modo debitis, & congruentibus vtantur exorcismis secundum potestatem illis traditam a Christo domino. Luc. 10. Dedi vobis potestatem super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutē. & c. D. Tho. 2. 2. q. 90. art. 2. Sot. de iur. & iur. lib. 8. q. 3. art. 2. [Exorcismus vero vox græca est, & latine idem sonat, q̄ adiuratio, & proprie significat inuocationē nominis diuini, quæ fit super energumones, id est habentes spiritū immundum, adiurando eum per virtutem diuinam, vt ab eis egrediatur. ita D. Augus. lib. 1. de Vita beata. Quod si aliquando dæmones nec cruci

nec aquæ Iustrati, nec alijs remedijs cedunt, id est in cā, minima inuocantis fides. Luc. 17. Si habueritis fidem, & c. Vel permittit Deus eos operari ad exercendos bonos, vt in fide solidentur, & virtute patientiæ roborentur. Et Vt Chulthomil. 4. i. i. acta. Apost. docet, vt pœnas peccatorum suorum hic dantes, puri migrent ad Dei conspectum, Est quoque in causa lethale peccatum, quia quandiu illud in interioribus alicuius latuerit, nullius exterius sacramētī perceptio, p̄desse poterit. ita Petr. Cluen. lib. 1. de mirac. c. 6. & c. 14. & 16. & 17.]

4 Secundo. Exorcizantibus t̄ longa inire colloquia cum energumens à dæmonibus obsessis, illicitum est, & graui se periculo subiiciunt. Sepe enim dæmones ipsos decipiunt, vera falsis miscendo, vt interim omittamus, hoc ad familiaritatem quandā dæmoniacam pertinere: Verum si exorcizatores imperant dæmonibus vt, curiosa dicant, & nil ad expulsionem facientia, non q̄ illi credant, sed quadam leuitate, & curiositate ducti, grauius peccant, licet non mortaliter. Sot. qui supra. q. 3. art. 2.

Ad detestandam superstitionem hortatio.

5 Quam t̄ detestabiles sint, & horrēda superstitiones hæ, facile conspicit potest ex pœna quæ talibus sortilegis, & diuinatoribus debebatur: nā primo hi secundū legē diuinā debent lapidari. Vnde Leuit. 20. habetur; Anima quæ declinauerit ad magos, & arolos, & fornicata fuerit in eis, ponā faciem meā contra eam, & interficiam eam de medio populi mei. Itē ibidē Vir, seu mulier, in quibus phytonicus spiritus fuerit, moriatur, lapidibus obruant eos, sāguis eorū sit super eos. Rursū secundū canones Eucharistia denegat, de consecra. distin. 2. pro dilectione. Si clericus, est deponendus, atque beneficio priuandus. c. nō oportet. 26. q. 5. c. 1. & extra de sortileg. vna cū glo. Si laicus, est infamis, & ad accusationē nō est admittendus. 2. q. 8. c. quisquis. Sed cōtra t̄ somnia obseruantes, præcipue scribitur Leuit. 19. Non augurabimini, neque obseruabitis somnia. Rursum. Manifestes Rex Israel deiectus est à regno suo, & captus ab exercitu Regis Assiriorū, & vinctus cathenis, atque cōpedibus, ductus est in Babilonem, quia obseruabat somnia, sectabatur auguria, & maleficis artibus inferuiebat. 2. Paral. 33. Vnde Aug. de confli. vitiorū & super. Diabolus in somnis frequenter vera prænunciat, vt ad falsitatem protrahat. Hoc idē inquit Bernar. ad sororē in sermone incipiente. Honestissima soror. Sed t̄ contra credētes constellationibus, inquit sapientissimus astrologus Ptolomæus: Vir sapiens dominabitur astris. Sequeretur præterea, quod nostrū liberū arbitriū flecti possit ad bonū, vel malū, quod est erroneū dicere; nā si sic esset, nō esset liberū, sed ligatū, & coactū.

S V M-

S V M M A R I V M.

- 1 Hæreticus vt quis verè sit, quæ requiratur.
- 2 Factum sine errore intellectus hæresim non sapit.
- 3 Paruuli baptizati ab infidelibus capti, & redempti, quare hæretici non habendi, si in hæresim fuerint lapsi.
- 4 Iudeorum filij intra annos discretionis inuitis parentibus ad fidem non sunt trahendi.
- 5 Apostatarum filij eis inuitis baptizentur.
- 6 Hæreticalia verba pferens, an hæreticus sit, & puniendus.
- 7 Error qualis esse debeat, vt hæresim pariat.
- 8 Peritiam, & hæreticus, quis sit, num. seq.
- 10 Dubitatio duplex, & quæ inducat hæresim.
- 11 Dubij qualiter recipiantur ad fidem.
- 12 Firmus in fide motibus contrarijs resistens meretur.
- 13 Tentatio vos non apprehēdat, nisi humana, qualiter intelligatur.
- 14 Tentationes fidei, & carnis, fugiendæ magis, quàm resistendæ superantur.
- 15 Dubius in fide, hæreticus vt sit, quæ requiratur.
- 16 Articulus clerici, explicitè, laici implicitè scire tenentur, & clerici qui. num. seq.
- 18 Simples peritiam, non ignorantia condemnat. & quæ memoriè retinere debent. num. seq.
- 20 Christiani quæ scire explicitè omnes teneantur.
- 21 Clerici explicitè credere tenentur, minus plus quàm altero.
- 22 Ignorantia, Ecclesie se remittens, non præuenta à iudice, pœnam hæreticorum non meretur.
- 23 Hæreticus vt quis dicatur, an eum de fide aliquid in parte sufficiat.
- 24 Fidelitatis species quot, secundum D. Tho. & sub nomine hæreticorum, qui contineantur.
- 25 Hæretici definitio, & hæresis vnde dicta, & mala ab hæresi proueniunt.
- 26 Christianis cum hæreticis commercium omnino prohibitum, secus cum fidelibus.
- 27 Fidelem mentem gerens, & actum infidelitatis committens, non est hæreticus, nec schismaticus.
- 28 Hæreticus non est opinionem fouens contrariam rebus non spectantibus ad fidem, vel ad bonos mores vel etiam in non decis.
- 29 Corrigi paratus non dicitur, qui scit decisionem Ecclesie, & oppugnat.
- 30 Negans ore fidē, sed non mente, hæreticus nō est. num. 34.
- 31 Perfectus magis mortem quàm peccatum veniale eligere debet. num. seq.
- 33 Constatens in tormentis mendacium, mortaliter peccat.
- 35 Fidem consistere, an, & quādo sit de necessitate salutis.
- 36 Inter infideles habitare periculo peccandi sit fidem faceret, an liceat.
- 37 Hæreticus quis proprie dicatur.
- 38 Opinio hæretica non facit eum hæreticum, qui paratus est amplecti censuram ecclesiasticam.
- 39 Simples aliqua credendo naturali ratione moti excusantur.
- 40 Simpliciter plures species, & hæreticorum simplicitas, quādo parcedum. num. seq.
- 42 Intentio penitentis exactè inuestiganda in casu hæresis, cum ea efficiat vt quis sit, vel non hæreticus.

De hæreticis. Cap. VIII.

Acillimè quæ dicenda sunt percipientur, si methodum breuem præmiserimus, quia quis verè sit hæreticus censendus, dignosci possit.

Primum ergo vt quis sit hæreticus, necessarium est, t̄ vt fidem catholicam quandoque professus sit, alias infidelis potius appellabitur, qui improprie etiam dicitur hæreticus, ex eo, quia non tenet articulos fidei, vt not. D. Ant. de Butr. in cap. firmissime. de hæret.

Deinde exigitur, vt post fidem susceptam in ijs, quæ sunt fidei errauerit vel etiam determinationem Ecclesie falsam putauerit, cap. hæc est. 24. quæst. 1. D. Tho. 2. 2. quæst. 1. r. art. 2. in corp. & ad tertium. At non sufficit hoc ore protulisse, si non ex intimo cordis processerit. Denique oportet, vt habeat errorem fidei contrarium in mente, vel intentione quia error in intentione, vel ratione facit quem hæreticum, id est vt in animo, & corde suo credat esse verum, q̄ est falsum & esse falsum, quod est verum. Nam t̄ factum sine errore nunquam facit hominem hæreticum, vt puta, si quis fornicatur, aut Machatur, licet agat contra veritatem, quæ dicit: Non machaberis, ex hoc non est hæreticus, nisi credat, vel opinetur mechari esse licitum. Hinc baptizare imagines, adorare dæmones, puerum rebaptizare, dæmonibus thurificare, dæmones consulere, & eorum responsa suscipere, cōculcare corpus Christi in luto, & omnia huiusmodi, quæ sunt valde horrenda peccata, nisi sit error in intellectu, non faciunt hominem hæreticū ita Archi. Flor. 3. pars. sum. tit. 12. cap. 4. in prin. & latius c. 5. post Pet. de Palu. 4. senten. dist. 13. D. Tho. 1. sent. distin. 33. art. 5. in corp. Inferitur t̄ etiam, quod paruuli baptizati, & capti ab infidelibus, & inter eos sine villa Christianæ fidei notitia educati, redēpti postea à Christianis, & inter eos reducti, nec hæretici, nec excommunicati sunt, cum nunquam habuerint errorem in intellectu. ita Alphon. de Cast. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 8. secundā dubitatio. Vbi idem censet de iudæis, & Saracenis, alijsque infidelibus, quæ adulta etate baptisma suscipiunt, nam isti non sunt statim dicendi hæretici, si post baptisma susceptum, & antequam fuerint de fide plenè edocti, in hæresim aliquam lapsi fuerint, quia non ex animo, sed ex ignorantia errauerunt.

[An vero t̄ possint infideles, siue Iudæi ad fidem compelli. Dic quod non, siue adulti sint, siue pueri inuitis parentibus. ita gl. in c. Iudæorum. 28. q. 1. D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 12. Archi. in c. qui sincera. dist. 45. Abb. & Felin. in c. sicur.

extra

extra de iud. Nomine autē parentū intelliguntur etiam orphanorū tutores, quibus iure eorū incumbit cura. Et ratio est, quia cū voluntas patris existimet filij, sicut non potest adulter contra suam voluntatem baptizari. cap. sicut de iudæ. ita neque filius contra voluntatē patris. ita Card. in cle. 1. in fi. de iudæ. Soc. in 4. sent. dist. 5. q. vnica. art. 10. Secus de apostatarū prolibus, tñam cum sint de iurisdictione Ecclesiæ, quantumuis patres reluctentur, possunt baptizari. Imò ipsi renitentes patres tanquam Apostatæ puniri. Sotus, qui supra. Idem et affirmamus, dum à Reuerendo Inquisitore Venerijs fuisset interrogati de quodā puero nato, & circumciso, postquā eius pater à Catholica apostatauit, & iudæus factus fuit, scilicet patre mortuo inuitis ijs, qui pueri curā habēt posse illū eripi, & a parētum consortio separari. arg. tex. in c. plerique. de cōsecrat. dist. 4. atq; baptizari. arg. tex. in c. si baptizata. eod. titu. vbi inquit ibi gl. Filium apostatæ baptizandū esse, dū puer est, inuito patre, atq; postea debere tradi viro religioso, aut mulieri Deū timenti, vt sub eorum conuersatione cultum fidei discat, atque in melius institutus tā in moribus, quam in fide proficiat. iuxta tex. in c. Iudæorum. 28. q. 1. Sed vt ad nostrum institutum reuertamur, nec etiam t̄ hereticus dicens est, qui verba hæreticalia profert iocose; cum & pœnis hereticorum subiectus non sit: Non enim adest error in intellectu, & pertinacia in voluntate, quæ faciunt hereticum: cum factum iocosum pœnam non mereatur. l. 1. §. diuus. ff. de fidei. obligat. leg. sicut semel. C. de liber. causa. cap. 1. de sent. excom. In crimine tamen hæresis puniri debet Episcopi, aut Inquisitoris arbitrio. Card. in cle. 1. §. nos igitur. in fi. de sum. Trin. ad quos et spectat, an p̄ iocū, vel serio sint asserta,] determinare.

7 Sed t̄ non solum sufficit, vt sit error in intellectu, sed oportet, vt sit pertinax: igitur non omnis error est hæresis, sed ille solus, qui est fidei orthodoxæ contrarius, adiuncta pertinacia, idest obstinatione, q̄ velit persistere in errore, taliter illi adherendo, q̄ nullo modo velit desistere ab eo. ita tex. in c. dixit. & c. qui in Ecclesia. 24. quæstio. 3. Vbi Augustinus inquit: Qui in Ecclesia Dei inhorbidum aliquid, prauumque sapiunt, si correpti, vt sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, heretici sunt. D. Thom. 2. 2. quæst. 11. artic. 2. ad idem est etiam cle. vnic. §. porro de sum. Trin. glo. in extrauag. Ioā. 22. incip. cum inter nōnullos. vers. pertinaciter. quæ tradit septem modos, q̄ quis d̄ pertinax, vbi inquit, t̄ qd̄ p̄tinax

d̄ durus, indocibilis, irremediabilis, obstinatus, q̄ nō est paratus corrigi ad mandatū superioris, vel Inquisitoris, vel iurisperiti. tex. valde sing. cum glo. in l. tutor. §. tutores. de suspect. Zabar. in cle. 1. de sum. Trin. in prin. & in cap. 2. eo. tit. Quinimo etiā t̄ h̄ticus est is, q̄ dubius est in fide cum pertinacia, idest si ea, quæ proponit Ecclesia credenda, an vera sint, ambigit. tex. est. in c. 1. de heret. ex quo tex. videt posse colligi, quod quilibet homo sit hereticus, quia nullus est, quin aliquando ex carnis stimulo, & scrupulo conscientię non dubitet in fide, & de resurrectione mortuorum, & de creatōe mundi, & similibus. Ideo respondendū videt ad illū tex. q̄ duplex est dubitatio.

10 Quædam t̄ enim est dubitatio, quæ habet animi pertinaciam, & deliberationem, & firmitatem, vt quia perseuerat dubitando in ijs, quæ sunt de fide scienter, & aduertenter, sciens catholicam esse veritatem, ita Ecclesiam tenere, verbi gratia, an sit vita æterna, contra articulum illum, Credo vitā æternam, An in hostia cōsecrata adit realiter corpus Christi, & tunc hæc dubitatio inducit hæresim, quia est cōtra articulos fidei. [Et ratio est, quia ad hæresim constituendā necessaria est scientia, vel noticia, cōtrarij veritatis; nō enim sufficit, q̄ Christianus erret in fide, ad hoc vt sit hereticus; nisi etiā sciat id, quod approbat contrarium esse catholicę veritati. Nam sicut presentato concubitu cum aliena vxore consentiens in illū, adulterij crimen cōmittit: Ita presentato errore in fide cum noticia, quod est error in fide cōsensu in illū, hereticū cōstituit. Caiet. 2. 1. 2. q. 11. art. 2. Igitur cum huiusmodi t̄ dubij in fide in sacro Inquisitionis tribunali iudicantur, si intellexerint tales cū scirent catholicas veritates predicto mō dubitasse, inde vero omiffa dubitatione partem catholicam velle firmiter amplecti, recipiendi sunt ad Ecclesię gremiū; abiuurare tamen prius debent tanquam heretici formales, & veri. Si tamen tales erant, vt probabiliter presumantur, quod non verē, & prefectē sciebant catholicas veritates, de quibus dubitabant, vt quia simplices erant, vt multi laici, & rustici homines, tunc arbitrio iudicis, vt suspecti de hæresi, non vt formaliter heretici poterunt abiuurare. Nec obstat, si dicatur huiusmodi dubitantem non debere iudicari hereticum, ex eo, q̄ non videtur pertinax, cū tenaciter nō adhareat doctrinæ catholicæ veritatis: qm̄ r̄ndē f̄ satis eū posse dici pertinacē, q̄ cū sciat catholicā veritatē, deliberate de ea dubitat. Nec doctrinā Ecclesię firmiter presupponit esse infallibilē, & certā, nec potest negari illū, quo t̄pore voluntarij huiusmodi dubitationi hereticę assitit, pertinacem fore iudicandum: Cum pertinax is dicatur, qui

qui persistit in errore, quem sub reatu culpæ deserere tenetur, cum nec is solum dicatur pertinax, qui falsum asserit, vt scribit Cast. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 9. sed etiā, qui de certa veritate dubitat, tamen si paruo t̄pore in tali voluntaria dubitatione permāserit: nā si constaret aliquem vna solum hora, aut minus tenuisse Deum non esse trinū, is planē hereticus ab Ecclesia iudicaretur, vt doctē, & prudenter scribit Melchior Canus lib. 12. c. 9. de locis theologis. & Burf. consi. 38. incip. Super facto. lib. 1. probatur etiam ex clemē. 1. §. porro. de Sum. Trin. & fid. cath. quod qui in dubium vertit catholicas veritates, hereticus dicitur.] Alia dubitatio est, quæ procedit à scrupulo conscientię, & ex primis motibus, quibus non assitit, sed resistit confirmando se fidei Ecclesiæ, & hæc dubitatio non inducit hæresim, sed potius est pœna, quā culpa, cum contra voluntatem t̄ accidat. Imò ille, qui se bene firmat in fide, & talibus motibus resistit, meretur, sicut is, qui inuitus polluitur primis cogitationibus. distinct. 6. c. sed p̄sandum, & c. testamentū. Ad hoc 18. dist. dictis. Ita Io. And. & doct. i. d. c. 1.

13 [De hoc tentationist genere dicebat. S. Paulus. 1. Cor. 10. Tentatio vos nō apprehēdat nisi humana. Humana quippe tentatio est, qua plerunque in tentationē tangimur et nolentes, quæ nonnunquam et illicita ad animū veniunt: hoc vitique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Iā vero demoniaca est, & non humana tētatio, cū ad hoc 'qd̄ carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit, ac de huiusmodi subitis tentationibus, quæ ad animum interdum pulsant, verē dicitur illud vulgatum, de quo Doctores primos motus non esse in potestate hominum.

14 Ceterū t̄ tamen si in supradictis h̄mōi tētationibus interdū meritū acquirat, non tñ p̄p̄ea locus dandus est, vt adueniat, & animū cōquittant; qm̄ securus fugiendo, quā resistendo superant, sicut contingere solet in carnis illecebris, quæ fugiendo potius, quā resistendo superantur. vt S. Tho. 2. 2. q. 35. ar. 1. ad quartum arg. Verum remediū ad superandas tētationes sub reptitijs circa credibilia est statim concurrere ad diuinā omnipotentiam, & dicere cum Angelo. Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Itē statim captiuare intellectū ad obsequium Christi, proponentes firmiter credere, quod credit, & tenet Sancta Romana Ecclesia, atq; Deo fauente cessabit feliciter tētatio. Est & alia dubitatio de credibilibus imperfecta ad hæresionem, & ita videtur dubitare peccatores. Oēs enim peccatores imperfecte credunt, eo q̄ non viuunt secundum ea, quæ credunt: nā si perfectē adharerent iis, quæ credunt, sic viuerent, quasi post modicū transi-

turi de hoc mundo, non quasi in æternū manfuri, & hic modus dubitandi non facit hereticum, sed malum Christianum. Quamobrem optimē Zanchinus sentit in tractatu de hæret. & Nauar. eod. tit. lib. 5. consi. 1. cum dicunt inquisitorem nō debere procedere contra aliquem, ex eo, q̄ publicē adulteretur, aut foeneretur, nisi orta esset aliunde suspicio contra eū: Cū inquisitori solū sint cōmissa ea, quæ tangunt hæresim, siue fidem. c. accusatus. §. sanē. & §. de quæstionibus. de hæret. lib. 6. Vtrum si peccatores nunquā pœnitentiā agerent, nunquam audirent diuina officia, nūquam ecclesiastica reciperent sacramenta, absq; legitimo impedimento non ieiunarent, debito t̄pore non abstinerent ab esu carniū, sicut Ecclesia præcipit, cū ex his inditijs suspitio hæresis oriatur maior, vel minor pro qualitate peccantis, & aliarum circumstantiarum, tunc Inquisitor posset procedere contra tales. c. excōicatus. §. adiucimus. de hæret. c. inter sollicitudines. de purg. canon. illud præterea admonendum est ex peccatis oriri hæreses, & præcipuē quædā sunt peculiarria, ex quibus speciali quadam ratione oriri solēt. Hæc sunt amor sui, inanis gloria, Auaritia, Concupiscentia carnis, Superbia, Ambitio, & Inuidia, vt inquit Commen super c. 1. in 2. par. Direct. Inquis. ibi, Quamquam autem.]

Ex his igitur dictis a nu. 7. & 8. breuiter videtur esse colligendum hoc necessariō requiri, vt dubius t̄ in fide, sit hereticus. Primum, vt scienter, & pertinaciter dubitet de decisis a fide catholica. Secus si ignoratē, vel ex primis motibus paratus sit corrigi, vel si esset dubitatio circa non decisā, sed toleratā, & vtrinque extant opiniones. Exēplum, si dubitaret quis, An B. Virgo fuisset concepta in peccato originali, non esset hereticus. Diuus Thom. 2. 2. quæstio. prima. articulo tertio. Sed dubium vertitur, cum hereticus dicatur is, qui animo pertinaci aliquid affirmat contra articulos fidei, an omnes t̄ Christiani teneantur illos scire explicitē, vt sciant quid credere debeant. Respon. negatiuē. Non enim omnes tenentur Christiani scire explicitē articulos fidei, sed tantum implicitē. Explicitē scire est explicare, distinguere, & defendere: Implicitē verō est credere secundum quod Ecclesia credit. Vnde non omnis Christianus tenetur illos scire explicitē sed tantum clerici.

17 [Clericos dicimus superiores hoīes, ad quos prius alios erudire: h̄mōi sunt plati, & curati, q̄ teneat habere fidē, & notitiā explicitā de oībus articulis fidei. Itē Inquisitores h̄t̄ica prauitatis, q̄ errores eorū refellere debēt, iōq; oportet eos in catholicis dogmatibus eruditos esse. vt h̄ i. par. Direct. q. 4. & i. Cōmē. de fide expl. hab. Nō tñ, vt inq. Iuno. in c. firmiter. de sum.

sum. Trin. & fid. cath. nu. 2. ita tenentur scire articulos fidei explicitè, & distinctè, vt incōtinenti teneantur de omnibus respondere, sed possunt accipere tempus deliberandi; & etiā si oportuerit cum consilio aliorum.] Laici verò implicitè. glos. in rub. de sum. Trin. & fid. cath. Quare inquit D. Tho. 3. sen. distin. 25. in sol. 1. 18 arg. ad 3. q. art. 1. quod non t̄ condemnantur simplices pro hæreticis, quia nesciūt articulos, sed quia pertinaciter defendunt ea, quæ sunt cōtraria articulis, q̄ non facerent, nisi pro hæresi fidē corruptā haberēt, quia licet necessarium sit alicui credere articulos fidei, quātum sufficit ad dirigendum in vltimum finem, secundum eundem Tho. vbi supra. quæst. 1. art. 1. Satis tñ erit layco maximè idiotæ credere articulos fidei implicitè, id est secundum quod Ecclesia credit, vt tradit Innoc. quem omnes sequuntur in c. firmiter. de sum. Trin. Abb. & 2. l. in rub. eod. tit. [Et illos, t̄ id est Credo, vna cum oratione, quam Dominus noster Iesus Christus discipulos suos orare docuit: Omnis enim ætas, omnis sexus, omnisq; conditio, masculi, fœminæ, iuuenes, senes, liberi, serui, pueri, coniugati, innuptæque puellæ verbis discere, & memoriter retinere debent, vt habetur in Cōc. Iulienf. sub Carolo, & Pipino, & in Synodo Rhemenf. sub Carolo Magno. anno Domini 813. c. 7. & in 1. par. Direct. inquisit. q. 3. Commen. de fide expl. hab.]

20 Sunt t̄ autē aliqua in fide, ad quæ explicitè cognoscenda omnis homo tenetur, vt potè articulos fidei, secundum D. Tho. 2. 2. q. 1. art. 5. id est saltem eos, qui communiter in Ecclesia docentur, & prædicantur, secundum Scot. 3. senten. distin. 25. de quo plenius differit Episcopus Malacensis in suo eleganti opere de Religione Christiana. par. 2. c. 2. Vbi secundum magis, & minus, Christianos ad hanc explicitā fidē teneri dicit, secundum personarum qualitatem.

21 [Huiusmodi t̄ sunt humanitatis misteria, quæ sunt via pertingendi ad beatitudinem, & salutem, quia vt dicitur Act. 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri sub coelo, nisi Christi, p̄ quod tenetur quilibet explicitè credere Christi misteria, præsertim illa, de quibus solemnizat Ecclesia, vt potè Trinitatis misteria. Hoc est, q̄ sunt tres personæ diuinæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Vnde Matth. vlt. Euntes docete oēs gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et quod Dei filius sit conceptus de Spiritu sancto, quod fuit de Virgine natus, q̄ fuit passus, & sepultus, q̄ descendit ad inferos, q̄ resurrexit tertia die, q̄ ascendit ad cœlum, & quod ad iudicium est venturus. Inter laicos etiā simplices est gradus assignare secundum Episcopum Malacensem; quia ad amplius cre-

dendum tenentur laici literati, quam illiterati, & inter illiteratos ad ampliora credenda tenentur illi, quorum auribus Dei verbum quotidie in Ecclesia prædicatur, quàm rustici, qui rarius audiunt verbum Dei. Vnde clerici, & curati, ad quos spectat verbo, & facto de credendis, & agendis simplices erudire, ad plus tenentur habere explicitam fidem, quàm non curati. Et ad plus religiosi, quibus incumbit ex officio, verbo & opere verbum Dei prædicare, & cōfessiones audire, quàm religiosi, quibus hoc non incumbit. Maiores autem vt prælati Ecclesiæ, & Rectores, Magistri sacræ Theologiæ, & Doctores, quorum est mediocres per se, & eis mediantibus minores & simplices erudire, magis expressam fidem, & cognitionem tenentur de omnibus habere, & singulis fidei articulis, & Ecclesiæ Sacramentis, & eorum declarationibus, & expositionibus, ac fidei subtilitatibus. Vnde 1. Pet. 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem reddere. Non æqualiter tamen. Nam ad plus tenentur Pontifices, quàm Abbates, cum sint superiores, & ad plus Inquisitores hæreticæ prauitatis, quàm magistri, & Doctores, cum sint fidei iudices, & plusquam omnes Summus Pontifex, ad quem pertinet ea, quæ sunt fidei sententia, liter determinare inconcussa fide, & ad quem sunt maiores, & difficiliore quæstiones fidei, & Ecclesiæ deducendæ, vt habetur. in c. quoties. 24. q. 1. c. maiores. extra de bapt. ita Eymericus. in 1. part. Direct. inquisit. q. 12.]

Sed aduertendum, quod licet ad incurrendum peccatum fiat distinctio personarum, & quod plus vnus scire tenetur, quàm alter: tamen si t̄ actu detur ignorantia, dum tamen asserens determinet se ad credulitatem Ecclesiæ redire, cum fuerit instructus, non censetur hæreticus. 27. q. 3. si quis sententiam. & 24. quæst. 3. qui in Ecclesia. & neque est damnandus, vt hæreticus, si vult reuerti. secundum gl. c. nunc aut. distin. 21. quam intelligo modo errans querat se certificari, & certificatus statim reuertatur, non præuentus a iudice, nam tunc non est hæreticus, nec aliquam penam meretur: si autem patitur se præueniri, & delictum est occultum, & statim absque alia resistentia paratus est redire, adhuc non est puniendus, vt hæreticus. Si aut notoriū, & patitur se damnari, & postea vult redire, adhuc recipit, sed patit̄ poenam. de hæret. c. pen. quia ad perpetuam penitentiam detruditur ad carcerem. ita D. Anton. de Butr. in rubr. de sum. Trin. num. 11.

23 Rursum, vt t̄ hæreticus, quis dicatur, requiritur, secundum quorundam opinionem, & præcipuè Syluest. in ver. Hæresis. 1. num. 4. vt non totam fidem catholicam deserat sed solum aliquam ipsius partem. Sed ex aduerso stat ille,

non minus doctrina, quàm religione insignis, & inter illiteratos ad ampliora credenda tenentur illi, quorum auribus Dei verbum quotidie in Ecclesia prædicatur, quàm rustici, qui rarius audiunt verbum Dei. Vnde clerici, & curati, ad quos spectat verbo, & facto de credendis, & agendis simplices erudire, ad plus tenentur habere explicitam fidem, quàm non curati. Et ad plus religiosi, quibus incumbit ex officio, verbo & opere verbum Dei prædicare, & cōfessiones audire, quàm religiosi, quibus hoc non incumbit. Maiores autem vt prælati Ecclesiæ, & Rectores, Magistri sacræ Theologiæ, & Doctores, quorum est mediocres per se, & eis mediantibus minores & simplices erudire, magis expressam fidem, & cognitionem tenentur de omnibus habere, & singulis fidei articulis, & Ecclesiæ Sacramentis, & eorum declarationibus, & expositionibus, ac fidei subtilitatibus. Vnde 1. Pet. 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem reddere. Non æqualiter tamen. Nam ad plus tenentur Pontifices, quàm Abbates, cum sint superiores, & ad plus Inquisitores hæreticæ prauitatis, quàm magistri, & Doctores, cum sint fidei iudices, & plusquam omnes Summus Pontifex, ad quem pertinet ea, quæ sunt fidei sententia, liter determinare inconcussa fide, & ad quem sunt maiores, & difficiliore quæstiones fidei, & Ecclesiæ deducendæ, vt habetur. in c. quoties. 24. q. 1. c. maiores. extra de bapt. ita Eymericus. in 1. part. Direct. inquisit. q. 12.]

Sed aduertendum, quod licet ad incurrendum peccatum fiat distinctio personarum, & quod plus vnus scire tenetur, quàm alter: tamen si t̄ actu detur ignorantia, dum tamen asserens determinet se ad credulitatem Ecclesiæ redire, cum fuerit instructus, non censetur hæreticus. 27. q. 3. si quis sententiam. & 24. quæst. 3. qui in Ecclesia. & neque est damnandus, vt hæreticus, si vult reuerti. secundum gl. c. nunc aut. distin. 21. quam intelligo modo errans querat se certificari, & certificatus statim reuertatur, non præuentus a iudice, nam tunc non est hæreticus, nec aliquam penam meretur: si autem patitur se præueniri, & delictum est occultum, & statim absque alia resistentia paratus est redire, adhuc non est puniendus, vt hæreticus. Si aut notoriū, & patitur se damnari, & postea vult redire, adhuc recipit, sed patit̄ poenam. de hæret. c. pen. quia ad perpetuam penitentiam detruditur ad carcerem. ita D. Anton. de Butr. in rubr. de sum. Trin. num. 11.

23 Rursum, vt t̄ hæreticus, quis dicatur, requiritur, secundum quorundam opinionem, & præcipuè Syluest. in ver. Hæresis. 1. num. 4. vt non totam fidem catholicam deserat sed solum aliquam ipsius partem. Sed ex aduerso stat ille,

tumultus mouentur, & pax publica perturbatur.] Sed modo ex iis nonnullorum casum, qui vtiā sæpe sapius non euenirent, resolutio deducitur, videlicet.

26 Qui infidelis t̄ est, (cum hæreticus verè nō sit) & si extra vterum Ecclesiæ sit, non est tamen a fidelium consortio ita segregatus, vt cū ipso, & loqui, & cibum sumere non liceat. 1. 1. q. 3. c. ad mensam. 23. quæst. 4. c. infideles. Dec. in c. nouit. quarto not. de iudic. Quod intellige, vbi nullum fidei sit periculum, quod cum hæretico omnino est interdicitum. Abb. in d. c. nouit. D. Thom. 2. 2. quæst. 10. artic. 9. in corp. Turrecr. in d. c. ad mensam.

27 Fidelis t̄ si fidem mente teneat, & aliquem actū infidelitatis faciat, puta, si reuerentiā idolis exhibeat pp̄ amorē mulierū, sicut fecit Salomō dijs suarū vxorū, vt h̄. 3. Reg. 11. & 2. 2. q. 3. c. Salomon. non est pp̄ hoc apostata, aut hæreticus iudicandus. Sicut si aliquis ob alicuius cōmodi tēporalis consecutionē, vel periculi euitationē resistat præceptis Papæ, & non obediat, talis & si grauer peccet, non tñ d̄ schismaticus. ita Arch. Flor. 3. par. tit. 23. c. 4. §. 11.

28 Qui t̄ in ijs, quæ ad fidem, vel ad bonos mores non spectant, errauerit, (vt ad secundum requisitum accedamus) aut etiam in non decisis quæstionibus opinionem aliquam falsam, quasi veram amplexus fuerit, hæreticus non iudicabitur. D. Tho. 2. 2. q. 1. 1. art. 2. in corp. & ad 3. At si error sit in iis, quæ quandoque ab Ecclesia decisa fuerint, quamuis se paratum corrigi asserat, non tamen hæresis crimen, & nomen effugiet, si determinationem illam Ecclesiæ non ignorat. qñ enim t̄ verum erit, vt illam corrigentem sit auditurus, quam sponte sciens, & prudens oppugnat? Hoc in effectu. Idem est, ac verbis se correctioni paratum ostendere, & factis negare: quapropter qui Ecclesiam de finisse audit, obtemperare debet, quod si repugnat, pertinax merito censetur, atque ideo hæreticus. ita Alfonso de Cast. libr. 1. aduer. hæret. c. 9. Caiet. 2. 2. q. 11. art. 4.

30 Qui catholicam t̄ fidem ore negant (quod ad tertium spectat requisitū) timore aut cupiditate victi, si mentē veram credunt, non sunt inter hæreticos connumerandi. c. sicut sarius. 32. q. 4. c. potest. & ibi Turrecr. de pen. distin. 1. gl. in c. non solum. 11. quæst. 3. Caiet. 2. 2. q. 13. arti. 1. Hinc beatissimum Papam Marcellinum, cum idolis timore victus sacrificasset, peccasse quidem, sed non peccato hæresis fortissimis argumentis sustinet Turrecr. in d. c. potest. & c. nūc autem. 21. distinctio. peccat igitur tantū mortaliter, quamuis sit metus cadens in constantem virum. & ratio est, quia potius, quis debet conseruare vitam animæ, quam corporis, sed committentō peccatum mortale, moritur

- anima; sustinendo vero gladium, moritur cor
 31 pus. Quinimo si vir perfectus potius debet pa-
 ti mortem corporalem, quam peccatum venia-
 le committere, quia peccatum veniale oppo-
 nitur feruori charitatis, vt traditur per gloss. in
 proœ. lib. 6. Vir autem perfectus magis debet
 eligere corporis interitum caduci, & mortalis,
 quam feruore charitatis perdere, quam ha-
 bet in Deum, benefacit quod not. per glo. in c.
 queritur. & c. ne quis. 2. 2. q. 2. ita Abb. per illum
 tex. in ca. sacris. de his, quæ vi. Hinc inferitur,
 32 si quod si habens vxorẽ de adulterio suspecta
 præcipere feruo, vel familiari, vt eam interfici-
 at, alias minatur mortem, feruus non debet
 parere, & si pareat, peccat mortaliter ita Abb.
 in d. c. sacris. col. 2. gloss. in c. non solum. 1. 1. q. 3.
 33 Hinc est etiam, quod si accusatus, vel inquisi-
 tus de delicto, positus in tormentis metu tor-
 mentorum confitetur delictum, quod non com-
 misit, & ex dicta causa decapitatur, nisi hoc in
 extremo saltem vitæ reuocauerit, vt in peccato
 mortali decedere. ita mirabiliter decidit
 Abb. in c. ex parte. secundo. de sepult. & in c. 1.
 post prin. de testi. cogen. cuius dictum, an verũ
 sit, remitto me ad præceptum octauum. c. 6.
 34 Ita ergo concludendum est in casu nostro,
 quod si quis timore victus fidẽ negat, pec-
 cat quodẽ mortaliter, non tñ est hæreticus. Sicut
 a simili fideles facientes id, quod alij infideles,
 vt adorantes idola, vel sepulchrũ Machometi,
 si non faciunt sponte à re ipsa delectati, sed ti-
 more, vel alia iusta causa, nõ sunt hæretici, nec
 excommunicati, sed tantum peccant mortaliter.
 ita Sylu. in ver. sapostasia. quæstio. 1. & in
 ver. hæresis. prima. quæst. 6. Imò nec erunt his
 dissimiles iudicandi, vbi infideles a fidelibus si-
 gno aliquo exteriori discernuntur, ij, qui fortas-
 sis timore victi tali signo se signauerunt, quod
 est quasi factis se infideles asserere, si fidem sal-
 tem corde retineant. Caiet. in versicu. habitus
 omisso. At si nec infidelium signum assumpse-
 rint seu tãtummodo solitam fidelium vestem
 deposuerint, vt infidelium furorem declinan-
 rent, nec lethaliter quidem peccauerint. idem
 Caiet. 2. 2. q. 3. art. 2.
 35 [An verò sit de f. necessitate salutis confite-
 ri fidem. Dic quod confessio est necessaria de
 salute ex vi præcepti affirmatiui obligantis pro
 loco, & tempore, ita probatur ad Rom. ca. 10.
 dum inquit. Apost. Corde creditur ad iusticiã,
 ore autem fit confessio ad salutem. & Matt. ca.
 10. Omnis, qui confitetur me coram hominib.
 confitebor & ego coram patre meo, qui in cõ-
 lis est & Luc. 9. Qui me erubuerit, & meos ser-
 mones, hunc filius hominis habebit, cum ve-
 nerit in maiestate sua. Hinc colligitur, hæreti-
 cos iudicari posse Helceitas, qui affirmabãt
 aliquem in tormentis, seu in necessitate Cari-

stium negare posse sine peccato, dummodo cor-
 de crederetur, vt refert Eusebius. lib. 6. Historiæ
 ecclesiasticæ. c. 3. 1 & Niceph. lib. 5. c. 24. Verum
 sciendum est, qd cum præceptum confitendi fi-
 dem per actum exteriorem fit affirmatiuum,
 obligat quidem semper, sed nõ ad semper, sed
 iuxta mentem. D. Tho. 2. 2. q. 3. artic. 2. pro loco,
 & tempore, quãdo scilicet per omissionem hu-
 ius confessionis subtraheretur debitus honor
 Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda:
 Puta si aliquis interrogatus de fide, taceret, &
 ex hoc crederetur, quod non haberet fidem,
 vel qd fides non esset vera, vel alij ob eius taci-
 turnitatem auerterentur à fide, nam in huius-
 modi casibus confessio fidei est de necessitate
 salutis, vt habetur in prima par. Directorij In-
 quisit. q. 9. Exemplum est illud, & omni imita-
 tione, & recordatione dignissimum Eleazari.
 lib. 2. Macha. c. 6. qui cum duceretur ad suppli-
 cium, propterea qd nollet contra legis præcep-
 tũ carnem porcinam manducare, & illi, qui
 astabãt, iniqua commiseratione commoti, tol-
 lentes euni secreto rogarẽt afferri carnes, qui-
 bus vesci eum licebat, vt simularetur māducas-
 se, sicut tyrãnus imperauerat de sacrificij car-
 nibus, vt hoc factõ a morte liberaret. At ille sã-
 ctus, & grauis senex constãter respõdit in hæc
 verba: Non. n. etati nostræ dignum est fingere
 vt multi adolescentes arbitrãtes Eleazarũ no-
 naginta annorum transisse ad vitam alienige-
 narum, & ipsi propter meã simulationẽ, & ipsi
 propter modicum vitæ corruptibilis tẽpus de-
 cipiantur, & per hoc maculam, atque execra-
 tionem meã senectuti conquiram: Nã etsi pñci
 tempore supplicij hominum eripiar, sed ma-
 nus omnipotentis nec viuus, nec defunctus ef-
 fugiam. Quamobrem fortiter vita exceden-
 do senectute quidem viuus dignus apparebo,
 adolescentibus autem exemplum forte relin-
 quam, si prompto animo, ac forti pro grauissi-
 mis, atque sanctissimis legibus honesta mor-
 te perfungar. Hactenus ibi. Itaq; ad supplicij
 ductus gloriosa morte occubuit. Alias his ces-
 santibus non erit necessarium cõfiteri, sed ver-
 bis, & factis poterit omitti fidei confessio exte-
 rior, (verbi gratia) quoties fides, nostra delude-
 retur, & nulla vtilitas speraretur. Nõ enim pro-
 iiciendæ sunt margaritæ ante porcos, idest Euã-
 gelicę veritatis thesauri iis, qui aspernatura sunt
 eius valorem.
 36 Rursum si queritur, an catholicus inter infi-
 deles habitare valeat cum periculo si se catho-
 licũ cõfiteatur, amittendi vitæ, vel peccãdi, fidẽ
 nõ cõfitemdo, seu negãdo? Resp. qd si quis de-
 gressus in terra hæreticorũ haberet propositum
 seruandi totã cõstãtiam, vt ope diuina nunquã
 negaret cõfiteri se talem, quoties id fuerit ne-
 cesse ad gloriam Dei, & vtilitatem proximi,
 non

- non teneretur inde exire. ita colligitur ex di-
 ctis S. Thomæ. 2. 2. q. 3. art. 2. imo nec teneretur
 ad credendum firmiter quod nunquam nega-
 bit, & semper confitebitur, cum necesse fuerit,
 sicut qui confitetur peccata sua, non teneretur
 ad credendum quod nunquam amplius pecca-
 bit mortaliter, sed sufficit quod habeat pro-
 positum nunquam amplius ope diuina ita pec-
 candi, vt dicit Innocen. communiter receptus
 in cap. omnis. de pœnitent. & remiss.]
 37 Qui si pertinaci animo (vt tandem ad vlti-
 mum, & potissimum, requisitum accedamus)
 seu obdurata mente damnatã ab ecclesia sen-
 tentiã amplectitur, ita vt & monitus recedere
 recusat nulli dubium, quin verẽ sit hæreticus. c.
 qui in ecclesia. 24. q. 3. Imò et in non decisis
 adhuc ab Ecclesia quæstionibus, si sententiam
 aliquam elegerit, eamque adeo enixè tueatur
 ac foueat, vt ecclesiam contrarium docentem
 non audire paratus sit, hæreticus appellandus
 erit. Tanti enim est pertinacia, vt vel ipsa sola
 hæreticum faciat. Castr. aduers. hære. cap. 9. At
 38 contra, qui vere ecclesiasticam censuram pa-
 rati sunt semper amplecti, quicquid illa deter-
 minauerit saltem implicite credentes, mortem
 potius subire nõ dubitantes, quam ab ipsa trã-
 uersum (quod aiunt) digitum deuiare: hĩ in-
 quam licet hæreticam, licet damnatam ab Ec-
 clesia opinionem audientes, quasi veram susce-
 perint, non tamen sunt hæretici. c. dixit. 24. q. 3.
 39 Hinc si illi excusantur, qui naturali forsitan
 ratione moti, relegata tamen omni pertinacia
 patrem filio maiorem autumant, aut etiam se-
 niorem, vel etiam animas, aut Angelos cogi-
 tant infantibus similes, si alæ addantur, aliæ
 huius generis credunt.
 Qui si rustici sint, aut ex illis, quibus fidei ar-
 ticulos implicite credere sufficit, idest in con-
 fuso quicquid ecclesia credit, nec in addiscen-
 dis animæ salutis necessarijs adeo segnes fue-
 rint, nec mortaliter quidẽ peccare existiman-
 tur. Innoc. quem sequuntur omnes in rubr. de
 Summa Trinita. & fide catho. quod quidẽ mul-
 tum rationi cõsonũ est, cũ simplicibus, & igno-
 rantib; parcendũ sit. c. super. lit. de rescr. c. inter
 corporalia de trãsla. pla. prop. fin. c. tãta. 86. di-
 stin. in fi. c. scriptura. de cõl. eccl. dist. 2. cũ simil.
 40 [Et ratio est, quia rusticus, aut idiota, qui ita
 falso opinatur, opinionẽ suam, credit esse opi-
 nionẽ, aut verius Ecclesiæ veritatẽ, nec ea opi-
 nio est fides sua, cum ipse fidem Ecclesię teneat
 & talis simplicitas opponit veritati. Est enim
 multiplex simplicitas, idest columbina, quam
 Christus apud Matth. c. 10. docet. Apostolos di-
 cens: Estote prudentes, sicut serpentes, & sim-
 plices sicut columbæ. sic fuit Tob. simplex, & re-
 ctus. sic Iacob, vir simplex habitabat in taber-
 naculis. Gen. 25. Et in hac simplicitate quæren-

us est Dominus. Dicitur enim Sap. 1. In sim-
 plicitate cordis quærite illum. Itẽ est alia sim-
 plicitas, quæ opponitur duplicitati de qua Ec-
 cl. 2. vñ duplici corde, & hæc auget vitam, vn-
 de in Prou. cap. 2. Qui recti sunt, habitabunt in
 terra, & simplices permanebunt in ea. Itẽ in
 ducit fortitudinem, vnde ibi. Fortitudo simpli-
 cis via Domini. Itẽ est simplicitas iuris, quæ
 segnities, rusticitas, seu inertia appellatur. l.
 3. §. fin. ff. de susp. tuto. Itẽ est simplicitas se-
 xus, vt in mulieribus. Itẽ simplicitas erroris,
 seu hæretica, vt in rusticis, & talibus simplici-
 bus, modo absit pertinacia, parcendum est ita,
 vt nec mortaliter peccent. Quemadmodum
 etiam excusatur ab hæresi, & hæreticorum pe-
 nis, & a peccato, qui in his errat, quæ sunt fidei,
 quæ tñ ipse explicite credere nõ tenetur, dece-
 ptus ab aliquo viro docto, quẽ piũ, & catholi-
 cum esse credit, & talis cõiter ab omnibus ha-
 betur. Ita S. Bonau. qui sequitur Magistrum sen-
 ten. lib. 4. dist. 30. ca. 1. vers. Si quis hæreticus. Idẽ
 prorsus sentiendum est, cum filij errant in fide
 a parentibus seducti, & in errore nutriti; Item
 discipuli a præceptoribus, & magistris, subdi-
 ti ab Episcopis, & Parochis, præsertim si non-
 dum iudicij compotes erant, aut si erant. in
 his tamen decepti erant, quæ explicite scire
 non tenentur. ita rex. sing. in c. dixit. Apostolus.
 24. q. 3. ibi. Sed qui sententiam. Franciscus Pe-
 gna ad Eymericum, prima par. Direct. q. 7. qui
 colligit regulas septem, an, & qñ homines in fi-
 de errantes ob ignorantia ab hæresi excusent.]
 41 At si ex illorum sunt numero, quos igno-
 rantia non excusat, vt sunt prælati, & prædica-
 tores, qd explicite scire debet. i. explicare, distin-
 guere, & defendere, sicut ipsos peccare conce-
 dimus, ita ob hoc hæreticos esse, si pertinacia
 non acceperit, negamus. Exempli patet de Ab-
 bate Ioachino, qui et fuit clericus, & literatus,
 qui non iudicatur hæreticus, licet errando ali-
 qua dixerit, ex quo illa submisit ecclesiæ. c. dam-
 namus. de sum. Trinit. Dom. Anton. de Butr. nu.
 2. in rubrica. Cast. qui supra. nu. 9.
 42 Explorare si igitur Confessarij debent inten-
 tionem pœnitentium, an ita damnatam ab ec-
 clesia sententiam amplexi fuerint, vel de ea du-
 bitauerint, qd fuerint parati ab ea recedere, si
 contrarium sciuerint, quod determinauerit ec-
 clesia, & tunc possunt absolui: quia cum perti-
 nacia defuerit, non censentur hæretici & con-
 sequenter nec excommunicati, aliàs secus. qd
 nota, quia sæpe vsu venit. Sylu. in ver. hæreti-
 cus. 1. nu. 1. vers. similiter.

S P M M A R I V M.

1 Hæreticus damnatus reuertens ad ecclesiam, quæ pan-
 ptiatur, & qua peritiam.

- 2 *Excommunicatio papalis, & bonorum publicatio hereticis indicuntur.*
- 3 *Hereticus mentalis non incidit in censuram: secus si verbo, scripto, aliove signo expresserit. num. seq.*
- 5 *Hereticus, qui heresim mente conceptam signo expressit, secreto potest absolvi ab excommunicatione, secus de manifesto. num. sequens.*
- 7 *Abiuratio duplex, propria, & impropria.*
- 8 *Heretici manifesti pluribus modis dicuntur.*
- 9 *Heretico um receptatores, & fautores, quando pari poena puniuntur.*
- 10 *Hereticis cibum praestantes, in censuram an incidant. Receptatores hereticorum, qui dicuntur, & quare puniuntur. nu. 12.*
- 11 *Hereticos d. mittentes, accepta mercede, vel eos laudantes, aut excusantes, Bulla Coenae Domini alligantur.*

De poenis hereticorum, & fautorum. Cap. IX.

His quae haecenus dicta sunt, facile colligi potest, qui verè sint heretici; consequens nunc est, ut de hereticorum, atque fautorum poenis aliqua subnectamus.

Et licet poenae hereticorum sint plures. Nam

1. si aliquis [spontè venit, aut intra tempus gratiae non citatus, aut vocatus nominatim, nec specialiter inquisitus, tunc mitissime est tractandus, & si peccatum fuerit occultum, occulta est poenitentia iniungenda, abiurare tñ debet errores extollentes se aduersus sanctam, & Romanam Ecclesiam, & fidem catholicam seruare, praedicare, & pariter defendere, & hereticos pro viribus persequi, inuestigare, capere, vel Inquisitoribus manifestare, ut colligitur ex concilio Biterense. c. 5. Si vero non sponte venit, sed post deprehensionem, citationem, & inquisitionem, vel multas admonitiones venerit ad fidem, & conuersus fuerit, vel resipuerit, & reconciliatus fuerit, tunc acrius puniri debet ad arbitrium Inquisitorum. iuxta Conci. Narbon. c. 5. considerando culpas, personas, loca, tempora, & aliarum circumstantiarum qualitates. argu. tex. in c. Deus qui. extra de poenit. & remis. cap. sicut. de homicid.] Si vere patitur se damnari ob crimen haeresis, & postea vult redire, si ecclesia recipit, tamen debet detruhi in carcerem ad perpetuam poenitentiam. cap. penul. de haeret. si vero non vult redire, tunc poena est ignis concrematio. Ioan. 15. si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & ardescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. [Sed cum viui cremantur, hoc est omnino praecipendum, ut lingua eorum alligetur, & impium os obstruatur, ne si libere loqui possint, audientes impiis blasphemis offendan-

tur. Quia tamen veniunt ad poenitentiam, semper post sententiam latam ab inquisitoribus debet eadem crimina proprio sacerdoti confiteri. Adria lib. 4. senten. de confess. q. 4.]

Lex etiam humana imponit vltimum supplicium. vt l. Arriani. C. de haeret. & alia lex vltimum supplicium interpretatur poenam capit. ff. de poen. l. capitalium. Tamen duae sunt aliae praecipue poenae hereticorum, quarum altera est excoicatio Papalis latae finae in antiquis canonibus olim contenta. in c. Acharius. cap. audiuius. 24 q. 1. ac tandem in Bulla Coenae Domini redacta, vt in eius principio patet. Altera autem est bonorum omnium, officioru, dignitatum ipso iure confiscatio. cap. vergentis. de haere. cap. cum secundu eo. tit. lib. 6. At non oēs heretici has dāt poenas. Qui enim sola mente haeretice opinioni assentit, licet verus sit, & perfectus hereticus, etiam si nunquam villo pacto sui cordis arcanum referauerit. Caiet. 2. 2. q. 11. art. 3. cū haeresis in intellectu consistat. Tur-recre. in cap. dixit. 24 q. 1. non tamen iste, qui mentalis hereticus vulgo dicitur, in aliquam censuram incidit. Hoc autem est in causa, quia poenae istae a lege humana inflictae sunt; quae licet de sui natura de occultis non iudicat. ca. a nobis. lo. secundo. de sent. excomm. facit tex. in c. erubescant. 3. 2. dist. c. sicut tuus. de simo. Archiepi. Flor. 3. part. tit. 25. cap. 4. Alfon. de Cast. lib. 2. de iusta haeret. punit. c. 18. Sotus in 4. senten. dist. 2. 2. q. 2. art. 3. Couar. in reg. peccatum. in primo. num. 7. secun. par. Ita nec etiā punit, cum poena non infligatur nisi pro illis, de quibus habet Legislator iudicare. D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 9. Syl. in verbo Haeresis. l. nu. 5. Porro, qui haeresim mente conceptam verbo, seu scrip-to, aliove quouis signo expresserit, quauis nullus forte adfit, qui legat, vel intelligat, excommunicatione Papali, etiā illa, quae est in Bulla Coenae Dñi, illico ligatur: Est enim istius peccati ia non sui natura, sed solū per accidēs occultum, de quo lex humana, & iudicadi, & poenas infligendi vim hēt c cogitationis. cū ibid. not. de poenit. dist. 1. gl. in clem. 1. ver. eo ipso. de haeret. Caiet. 2. 2. q. 11. art. 3. Couar. qui supra. nu. 8. Non solum autem excoicacionis sententia ipso iure innodatur, sed etiam bonis omnibus ipso iure priuatur, quātumuis occultus sit, vt probat Abb. in c. si. de haeret. Caieta. 2. 2. q. 62. art. 3. Sed cum haec sit proprie poena, an ante sententiam iudicis sit cogendus bona sua fisco tradere, explicabimus. tit. seq. 11.

2. Sed ab excommunicatione tñ iste, qui haeresim mente conceptam aliquo signo expresserit, absolui poterit, si Inquisitori crimen suum secreto confessus fuerit, ac coram eo secretae suae haeresis abiurationem fecerit. ita Ioā. Lupi in tract. de haeret. q. 21. Concessit etenim Papa

In-

Inquisitoribus potestatem impediendi istis beneficium absolutionis. testatur Francus in cap. vt officium. de haer. lib. 6.

6. Si tñ vero manifestus hereticus esset, multoque scandalizasset, publicè haeresim profitèdo, tunc oino cogendus esset publicè haeresim abiurare: qm̄ pro manifestis criminibus, publica iugeda affert poeni. c. veritas. de poenit. dist. 1. Hinc Theodosius postq̄ p furorē iussit multos interficere, publicè coram populo poenitèp. egit. cap. cum apud. 12. quæst. 3.

7. [Verum quid tñ in hac re sit abiuratio dico quod est recessio ab haeresi cum iuramento de non redeundo ad eam: per quā qui obiurat, cōfiterur se verum fuisse hereticū. & haec dicitur abiuratio propria, de qua iura omnia loquunt in Decreto, & Decretalibus. Est & alia abiuratio impropria, qua negat, quis se fuisse hereticū, sed purgat se praesumptione, qua laborauit, de qua inc. accusatus. in prin. de haeret. lib. 6.

8. Qui vero tñ dicantur heretici manifesti, Romanus Pontifex id aperte definiuit, in c. super quibusdam. vbi Anr. de Burr. de verb. sign. licet, illos esse, qui contra fidem catholicam publicè praedicant, vel qui haereticales profitē errores fidei contrarios, vel qui suum proprium tuet errorē, vel qui aliorum, qui etiam Heresiarcha dicendus est. c. qui aliorum. 24. q. 3. vel qui coram iudicibus fidei, vel prelati de heretica prauitate iudicialiter conuictus est, per legitimā probationē. c. cum olim. de verb. signifi. vel iudicialiter confiterur, vel condemnatus per sententia fuit. sententia enim iudicis notorium facit. c. vestra. c. fin. de cohob. cler. vel mulie. l. emptorē. ff. de actio. emp.] His ergo poenis heretici puniunt, sed cū agentes, & cōsentientes par poena soleat cōstringere; Receptores tñ eorum, & fautores, seu defensores eadem ligari censura nemo poterit ambigere, si vnquam Bullae legerit Coenae Domini caput primum. Quod verum erit, si semel etiā secreto auxilium ferre praesumpserit. Sylu. in ver. haeresis. 1. ver. fautores. & ver. receptatores. Porro si solas personas fraternā forasste victi charitate tueantur, eorum sententias, & errores detestantes nec eis quasi hereticis, sed quasi proximis auxilium praebentes, cēsura aliqua non ligantur, licet possint in foro fori puniri, Alfon. de Cast. lib. j. aduer. heret. c. 9. Nauar. in Manua. c. 27. nu. 56. Quinimo nec in censuram incidit, qui hereticis cibum darent, & potum.

10. Cum tñ receptatores dicantur, qui hereticos abscondunt, scientes eos esse tales, & eos occultant, & celant, vt nō inueniant ab Inquisitoribus & e manibus iusticiae euadant. l. 1. & 2. ff. de recep. l. cōgruit. §. j. ff. de offic. prefi. c. excoicamus. de haeret. Alfon. de Cast. de iusta haeret. punit. lib. 2. c. 16. Non autem alimoniam

praestantes. l. 1. §. quod autē. ff. de seruo cor. & ibi Bart. l. qui vas. §. qui furem. ff. de furt. Incideret tñ etiam in poenas, qui recepta mercede hereticos dimitterent, quos capere potuissent. facit l. 1. in fin. & ibi Doct. ff. de recep. At si in conuenticulis, nec in eo quidē, sed serio hereticos laudare, aut excusare, aut eorum sententias commendare ausi fuerint, quasi fautores, bullae Coenae Domini absque dubio ligantur. Sylu. in ver. haeresis. 1. ver. sic. fautores. Verū tñ quare puniantur isti hereticorum receptatores, & fautores: respondeo, quia sine eis diu nō possunt manere heretici. ff. de offic. prefi. l. congruit. & ideo sunt puniendi, quia etiā grauius delinquant, qui aliorum erro res defendunt. 23. quæst. 3. qui aliorum. ideo simili poena cum hereticis puniuntur. argum. 27. quæst. 1. de filia. Sed qui sunt receptores, defensores, fautores hereticorum, quia propitiis locus non est hic, ideo me remitto infra ad explicationem bullae Coenae Domini cap. 1.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Lex humana obligat in foro conscientia, & quare. Amplia. vt num. seq. & §. 8. Limita. vt num. 10. 11. 18. 19. 25. 28. 30. 32.*
- 3 *Videntes ultra pretium a magistratibus praesumptum peccant, & restituere tenentur. Et quid de vendente pretio aliquantulum maiori iusto. num. seq.*
- 6 *Vfus quilibet, an conuertatur in consuetudinem.*
- 7 *Clerici congregationis Casimirensis sub mortali, an obligentur vi consuetudinis recitare officium mortuorum.*
- 8 *Lex poenalis in foro poli obligat ad mortale.*
- 9 *Statutum poenale pro vulnere non habet locum in leui vulnere.*
- 10 *Lex obligat ad mortale, praecipua, & inhibitiua, non autem consultoria.*
- 12 *Soti sententia, an lex obliget ad mortale, qua.*
- 13 *Lex de non extrahendis equis, an obliget in foro conscientia. Et an clerici contravenientes peccent. num. 14.*
- 15 *Lex pure poenalis, an obliget ad culpam, & quotuplex. num. 17.*
- 16 *Legislatoris mentem velle obligare ad culpam, quauis cognoscatur.*
- 20 *Prelato, vel etiam Papae, an semper obediendum.*
- 21 *Superioris praecipio iniusto non statim parere officialis, sed supersedere, vel rescribere debet, & fallit. num. 23. cum seq.*
- 22 *Rescripto principis an sit parendum, quando duriores poenam contulit, quam delictum exposulat.*
- 26 *Intellectus glossae in cap. desique dist. 4.*
- 27 *Lex a certo genere personarum recepta, & ab alio non quando obliget.*
- 29 *Leuius frangere, an liceat Christiano mortem interminante tyranno.*

- 32 Forum conscientia veritati, & contentiosum presumptuini inuitur.
- 33 Filiusfamil. agens contra Senatusconsultum, quandoq; restituendo non peccat.
- 34 Lex, qua post biennium obligat debitorem creditori etiam pecunia non numerata, an procedat in foro ante. vide.
- 35 Mater expensas filio diuiti factas animo non repetendi, repetere non potest.
- 36 Heres sciens vires hereditarias. Inuentarium non conficiens tenetur, etiam in foro conscientia, alias secus, quod intellige, num. 38.
- 37 Poena in foro conscientia debetur post condemnationem.

Vtrum lex liget in foro conscientia.

Cap. X.

Vperest vt pro complemento huius precedentis capituli agamus de lege humana, an illa in foro conscientia liget; ita vt contravenientes peccent mortaliter. Secundo, an poena in foro conscientia debeatur ante iudicis condemnationem. Circa primam quaestionem stabilienda est haec conclusio.

1 Lex humana, siue ecclesiastica, siue secularis, si iusta sit, non nutriens peccatum, promulgata, & vsu recepta obligat in conscientia subditorum animas, ita vt contravenientes peccent mortaliter: & ratio est, quia edita videtur auctoritate Dei per suos ministros, secundum illud Prover. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Haec est vera, & ceteris omnium opinio, in c. 1. de consti. vbi Fely. num. 47. idem in c. nam concupiscentiam. eod. tit. nu. 1. Abb. in proce. Decr. in ver. Rex pacificus. nu. 4. tex. est in c. 2. de maior. & obed. cap. qui resistit. 1. q. 3. glo. in cap. qua in ecclesiis, de consti. D. Thom. 8. q. 96. art. 8. Arch. Flor. in 1. part. tit. 18. cap. vnic. Sylu. in ver. lex. q. 9. Alfon. de Cast. de poenit. lib. 1. cap. 5. Sotus lib. 1. de iusticia & iure. quaest. 6. artic. 4. conclusio. 1. Quae conclusio primo ampliatur etiam si sit statutum municipale, constitutio vel pragmatica, vel edicta, seu banna, nam sunt leges, & obligant in conscientia. Iser. & Afflicti in proce. consti. Regni, in princ. sentit glo. 3. in cap. 2. de consti. lib. 6. Fely. in d. cap. nam concupiscentia. nu. 1. Vnde praeter restitutionem peccat mortaliter vedentes ultra pretium a magistratibus taxatum, id est ultra assisiam. Sot. in 4. dist. 25. q. 2. art. 4. conclu. Nauar. cap. 23. nu. 88. vers. 32. q. ad dit verbu, quoniam venditur res notabiliter iusto pretio. Sotus de iusti. & iur. lib. 6. q. 2. ar. 3. Sed obiter adnotandum esse duxi, An si peccet mortaliter, qui vendit rem plus iusto pretio, sed superexiguo diuersis, an multiplicatio illius su-

perexi, quod exigitur a diuersis, faciat peccatum mortale. Veritas est contra Sotum, qui peccet venialiter. Nauar. cap. 17. num. 140. licet teneatur ad restitutionem. Ampliatur si secundo in consuetudine rationabili, quae habet vim legis, quod est, quoniam ceteri hominum iudicio, vt arbitratur, peccatum esset facere contra illam.

6 Vtrum autem si quicumque vsus in consuetudinem versus obligatoriam legem constituat, ambigere quique possit. Solet enim vsu venire, vt homines, vel diem festum colere, vel ieiunium seruare non quidem tanquam de precepto, sed ex deuotione incipiant. Vt si in aliqua prouincia inciperent feria 4. a carnibus abstinere, vtrum postea preceptum esset. Respondetur perpendendum esse, quoniam talis religio fuerit seruata. Si enim tunc ex deuotione libera nunquam illud vertitur in preceptum: nisi postea religio crebescere incipit, tanquam preceptum.

7 Hinc si opinor, quod cum apud clericos non sacerdotes congregationis Cassinensis sit consuetudo, vt dicatur officium mortuorum, quod talis consuetudo obliget ad mortale: cum religio a deo inualuit, vt vix iam sit, qui audeat negare preceptum. Sotus lib. 1. q. 7. art. 2. Syluest. in ver. hora. q. 6. in fin.

8 Ampliatur tertio, etiam si lex si ponat poenam temporalem Franc. in cap. perpetuo. cap. commissi. §. porro de elect. lib. 6. Fely. in d. ca. nam concupiscentiam. num. 7. Et licet Ang. in versic. pedagium. Mathesi. in not. 77. & Dec. in d. ca. Nam concupiscentiam, in secunda lectura, quem sequitur etiam. Nauar. cap. 23. num. 53. dixerint contrarium: tamen verior opinio est, & communis contra eos, scilicet, quod nulla est lex poenalis, quae non obliget ad culpam, conclusio est D. Thomae 2. 2. q. 108. ar. 4. Syluest. in vers. inobedientia. in fin. vbi dicit, quod indistincte quando lex est iusta, siue poenalis sit, vel ne, obligat ad culpam, idem late approbat Sotus lib. 1. q. 6. artic. 5. de ius. & iure. Alfon. a Cast. lib. 1. de lege poen. cap. 5. 8. & 10. Quod intellige, modo materia sit grauis, secus si leuis: tum, quia modicum regulariter excusata mortali. Diuus Tho. 2. 2. q. 59. art. 4. ad 2. & quaest. 66. art. 6. cum, quia modicum non habetur in consideratione in materia, & statuto poenali. Hinc,

9 si statutum, quod imponit poenam pro vulnere, non habet locum in leui vulnere, vt not. Bartol. in l. si praedium. C. de edilit. edict. gloss. in Authen. minoris debitor. C. qui da. tuto. vel cura. poss. Alexan. consi. 103. incipien. quod statutum. in fin. lib. 1. vbi inquit, quod statutum in falsificante moneta, non habet locum in minima moneta. Quando autem minimum in consideratione habeatur materia brocardica est, ideo me remitto ad Decium in cap. de appellationibus. nu. 5. vsq; 36. de appell. & in c. maio-

maiorib. de praeb. & nos inf. in 7. praeb. c. 2. n. 17.

10 Limitatur si primo praedicta conclusio, vt intelligatur procedere in lege praepceptua, vel prohibitiua. c. secundo. de maior. & obedien. c. fin. §. q. praepceptum. 14. q. 1. c. in his. de verbor. significa. dist. 19. c. nulli fas. c. violatores. 25. quaest. 1. Secus autem si lex esset consultiua. glo. in cap. 1. de consti. Abb. in d. ca. nam concupiscentiam: nisi quis se astrinxerit consilij, vt sunt profitentes castitatem, paupertatem, & obedientiam, quia post professionem, obligatur non ex vi canonis consulentis, sed ex vi voti, vel obligationis, extra de voto. c. scriptura. At quando lex dicatur praepceptua, vel ne, habetur per Abb. in d. ca. nam concupiscentiam. de consti. & ibi Doct. & late ressumit Sylu. ver. praepceptum. & nos infra. cap. 4. de quarto praepcepto.

11 Limitatur si secundo, vt praedicta conclusio intelligatur de lege praepceptua, & quod materia sit grauis: tunc enim obligat ad mortale. Secus vero si leuis, & non tanti momenti quia tunc tantum ad veniale obligaret: nisi esset contemptus, vt docet D. Tho. 2. 2. quaestio. 107. artic. 3. Caiet. in vers. contemptus. Vnde dicit Fely. in d. ca. nam concupiscentiam. num. 2. quod cognoscitur lex praepcepti, tam ex materia subiecta quam etiam ex verbis. ex quo, quicquid dicat Nauar. c. 23. nu. 55. in Manuali. volens leges seculares etiam praepceptuas non obligare ad mortale, dicens est cum si Soto, qui in dicto lib. 1. q. 6. art. 4. in ver. omnis. optime concludit, quod omnis lex, quae absolute fertur, hoc est, quae contrarium non explicat, obligat ad culpam veniale, vel mortale secundum precium operis. Et sic inquit, quod, an transgressori imputat, ex reru natura, & operis grauitate examinandum est. Ponit exemplum in statuto, tempore famis, vel belli edico, ne exportetur frumentum, vel arma, vtique ad mortale obligat: quia magni refert contravenire. Si vero praepceptum non indui seculis, vel non ferre talia arma, quia parui referunt, eius inobedientia erit tantum venialis. Et haec circa leges seculares. Verum quando leges ecclesiasticae obligent ad peccatum mortale, videbimus infra in 4. praepcepto. Sic etiam possumus si dicere, quod lex de non extrahendis equis obliget in foro conscientiae laicos, ita vt extrahentes peccent mortaliter, quia lex est praepceptua, tum quia materia est grauis. Afferit enim non modicum detrimentum Regi, ac regno nostro equis expoliari, praecipue tempore belli. Ita Sotus de iust. & iur. lib. 4. q. 6. ar. 4. §. Seq. quid. dicendum de clericis: Vtrum lex principis secularis, quae prohibet equos extra regnum suum, asportari, obliget in foro conscientiae clericos extrahentes equos suos in suis equitibus genitos? & breuiter dicendum est, quod non: & ratio est, tum quia talis lex est

clericis praedicialis, quia odiosa, & in odium delicti inducta, & ideo restringenda. cap. poenae. de poenit. distin. 1. l. interpretatione. ff. de poenis. tum quia est praepceptua, quo casu etiam si lex Principis generaliter loquatur, & rationabilis sit, & fauorabilis, cui Canones non contradicerent, non habet locum in clericis, quia praepcepto superioritas notatur, quani in clericis exercere nequeunt, & sic ex defectu potestatis talis lex prohibitiua, quamuis generalis sit, & fauorabilis, non ligat clericos, ita testatur Decius post Panor. & Fely. in cap. Ecclesia sanctae Mariae. num. 10. de constit. Nauar. lib. 1. de constit. consi. 4.

15 Rursum si lex poenitentialis obligat ad culpam, etiam si sit pure poenitentialis, quae nihil praepcepti, aut phibeat, sed tantum poenam statuatur hoc, vel illud facienti: Vt est illa Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem &c. quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue restituet. Et 2. q. 3. Qui non probauerit quod obiecerit, poenam, quam ipse intulerit, patiatur. Et l. capitalium. ff. de poenis. sic habetur: Incendiarij capite puniuntur. nam tales leges mere poenales obligant ad culpam, vt tenet Sotus in lib. 1. de iust. & iur. q. 6. art. 5. & Couar. in Reg. peccatum in 2. par. §. 5. nu. 4. qui inquit,

16 quod & si non necessario, tamen plerumque potest colligi mens legislatoris, quod transgressorem velit obligare ad culpam, ex eo, quod poenam infert pro eo, quod alia lege, nec prohibitorium est, nec praepceptum. Quid enim si id, quod fiat, vel omittatur, non tantum est simpliciter vile communitati, cuius legis conditor curam gerit, sed & maxime interest id fieri ad bonum commune: tunc enim non alienum a ratione videtur in hac specie coniectura intendisse Legislatorem ad mortalem culpam obligare transgressorem eius, quod in hanc legem mere poenalem pro eius materia deduxit, & ita in hunc sensum potest admitti, quod Henr. Gandauensis quodlibet. 3. q. 22. dicebat, scilicet legem pure poenalem non obligare ad culpam: Sed tantum illam, quae culpam praemittit, id est quae poenam infert pro eo, quod alia lege diuina, vel humana prohibitorium, vel praepceptum erat. Vt est illa. c. omnis vniuersique sexus. de poenis & remis. Qua praepceptum, vt omnis semel in anno peccata sua confiteatur, & saltem in die Paschae Eucharistiae sacramentum suscipiat. Alioquin & viuus ab ingressu Ecclesiae arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura.

17 Ex his ergo si colligitur, quod quaedam est lex poenalis pura, vt illa Henrici: quaedam mixta, vt in c. ois. Quaedam, quae ab ipso Legislatore induit formam praepcepti: quod (vt supra diximus) vt obliget ad culpam mortalem, vel venialem, oportet vt praepcepto addat materia grauis, vel leuis.

Limitatur

- 18 Limitatur tertio, quod quod seculares principes si ne ecclesiastici, qui legem ferunt, explicarent, quod non intendunt obligare ad culpam, sicut explicatum est in constitutionibus Dominicanis, sed tantum ad poenam, nisi propter preceptum, vel contemptum. Sotus de iusti. & iur. lib. 1. q. 6. art. 4.
- 19 Limitatur quarto, quando esset iniustum preceptum legis, nam tunc non ligat in foro conscientiae. hinc Panor. in procem. Decr. Rex pacificus, infert, quod gabella iniusta licite fraudari potest. Hanc autem iniustitiam cognosci potest, & primo vel ratione finis, ut quia non ad communem utilitatem, sed ad propriam; princeps legem edidit, vel etiam si semel instituta sit ad bonum commune, sed iam ad illud non militat: puta, quia instituta est gabella ad securitatem viarum, & postea via non custoditur. Secundo redditur iniusta lex ratione formae, ut quia non aequè distribuit onera subditis. Tertio ratione causae efficientis, ut si excederet facultatem statuentis, ut patet in statuto episcopi, quod non ligat delinquentes extra suam diocesim etiam suos subditos. c. 2. de constitut. lib. 6. Quarto ratione materiae, ut quia preceptum est contra legem Dei, vel naturam, vel iuris canonici: nam tunc magis obediendum est Deo, quam hominibus. dist. 8. cap. quae contra. in fi. 1. q. 3. cap. si dominus. Et tunc ideo non semper prelati obediendum est, ut dicitur in cap. non semper, & c. si is, qui praest. 1. q. 3. Unde si prelati accipiat sacerdoti existenti in peccato mortali, quod celebret, non tenetur obedire: secus si esset in peccato veniali, quia illud purgatur per generalem confessionem sacerdotis, ut inquit Sylu. in ver. confessio, in fin. & confessio. 1. q. 1. Imo nec precepto Praep. est obediendum, quando illud esset iniustum, ut quia contineret peccatum, ut per Inri. in c. inquisitioni. de sent. excomm. quem sequitur Abb. qui infert ad quaestionem, an parèdum sit Papae, qui scribit pro notorie indigno, ut illi certum beneficium conferatur.
- 21 Quinimo hoc tunc ampliat, etiam si preceptum superioris prima facie deuiaret ab honestate, & iustitia, nam tunc non tenetur officialis immediate parere, sed superferre potest, & rescribere, ut probatur in c. si quando. de rescrip. & per glo. fin. in cap. 3. de filiis presbyt. facit glo. notab. quam Bald. & Imo. in d. c. si quando. adducunt in Auth. de mand. princ. §. deinde competens. in ver. nunciatus. quae arguit prelatos, qui non audent contra literas Praep. reclamare, quod facere non debent. His etiam adde tex. not. in l. si videri. de poenis, ubi Angelus dicit non esse parandum rescripto Principis, quando durior poena conulit, quam delictum videatur postulare, sed debet 30. diebus superferre, quare fuit facta lex illa a Theod.

- dofo ad instantiam D. Ambrosij, ita probatur in tex. in c. cum apud Thessalonicam. 1. r. qu. 3. Verum in his qualitas negotij debet considerari diligenter, quia licet prima facie videatur mandatum iniustum, tamen interius bene cogitando forte apparebit iustum, & tunc mandatum debet impleri, ita probatur in tex. in cap. si quando. de rescrip. Vbi ponitur alternativa illa, quod adimpleat, vel rescribat. Aut finaliter, diligenter considerando mandatum: si videtur iniustum, & tunc debet rescribere. Et haec quidem conclusio firmata in d. cap. si quando. tunc videtur procedere in iudice qui causam cognitionem adhibere debet, secus videtur in executore, qui sententiam iniustam exequi debet. c. pastoralis. §. quia vero. de offic. deleg. ca. si quando. eod. tit. nisi causa esset criminalis corporis afflictiva, ut not. Abbas post Innoc. 24 in d. §. ga vero. Et maximè hoc procedit, quando conitatur de innocentia, quo casu omnino superferendum esset. l. 1. §. si vbi Bar. ff. de qua. Alias si dubitaret, obedire debet, quia excusatur propter obedientiam bonum. 23. q. 1. quid culpatur. ipse enim discutere non debet superioris sententiam. Sylu. in ver. iudex. 1. q. 6.
- 25 Limitatur tunc quinto, quando legi preceptum esset derogatum a consuetudine, quia tunc contrafaciens prohibitioni excusatur a peccato ratione consuetudinis, facit glo. in cap. venerabilis. in glo. 1. in fin. & ibi Abb. de consuet. & per not. Bart. in l. quid sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ad. l. edic. Sylu. in ver. lex. q. 6. in 26 fi. Et tunc nec obstat glo. in ca. denique. dist. 4. quae vult quod licet consuetudo excuset a temporali poena, non tamen a gehennali, & sic a peccato: quia glo. illa videtur procedere in consuetudine illa, quae esset contra preceptum iuris diuini, vel naturalis, facit rex. in c. non satis, de simon. & cap. inter dilectos. de excess. prelat. nam contraueniens non videtur excusari ratione consuetudinis a peccato, & ita illa glossa declarat Dom. Abbas in cap. venerabilibus. de consuet. secus videtur in alio precepto, de quo loquitur Ioan. Andreas in cap. si de cogitat. spiri. lib. 6. quia in tali precepto contrauenientes excusantur a peccato ratione consuetudinis: nisi a principio consensissent, nam tunc ratio consuetudinis cessaret, ut not. Abb. in c. 1. de treug. & pace. Et intelligitur theoricam illam generalem, quam facit Sylu. in ver. Lex. q. 6. in fi. scilicet quod ubicunque tunc lex generalis accipitur in usu a certo genere personarum, ab alio vero non. Non recipientes non peccant saltem post longa tempora. dist. 4. ca. leges. ergo a principio sic, secus si in eodè genere personarum maior pars reciperet, quia minor non excusatur, ibi Sylu.
- 28 Sexto limitatur, tunc quando quis ex iusta causa

- sa precepto, superioris non obtinuerat, ut not. Abb. in calicet ex quadam. col. 2. nu. 4. de test. in ca. ea. te. in 3. not. de rescrip. Hinc infert Abb. in rubric de obseruat. ieiunii. quod transgrediens solene ieiunium non solum peccat mortaliter, si transgrediat ex cōtēptu, vel inobediētia, quod est, si nolit se subijcere precepto superioris, quod cōtēptus clarè apparere non potest, nisi post monitionem; sed etiā si quis transgreditur ex ira, concupiscentia, vel negligentia; secus esset, si ex licita causa precepto superioris non obtinuerat, ut quia forte erat debilis, nec curauit ire ad superiore. Sic autem sit tyrannus mortem alicui minaretur, nisi ieiunium frangeret, tunc nulla culpa esset ieiunium frangere, nisi dum tyrannus in contemptum legis ad id cogere: tunc enim teneretur Christianus potius mori, & ratio est, quia qui metu mortis contra legem facit, videtur habere iustam causam credendi quod lex illum obligare nolit cum tanta cogendi vèhementia; nisi quando vel cōtēptus legis interueniret, vel iniuria fidei. Caiet. prima secundae quaest. 96. art. quarto. Sotus lib. primo. quaest. 6. art. quarto. circa fi. qui interpretatur tex. in cap. facris. de his, quae vi. qui videtur contrarius, & nos latè infra de sentent. excommunicatio. cap. 12.
30. Septimò fallit tunc in precepto iudicis secularis: non enim videtur habere potestatem ligandi animam ad peccatum: cum anima tanquam spiritalis subijciatur ecclesiastico. Imo. in c. 2. de maio. & obed. quinimo idè videtur dicendum in iudice Ecclesiastico: nisi preceptum esset secundum ius diuinum, vel canonicum, quia tunc contraueniens incurrit peccatum virtute legis diuinae, vel canonicae, & non propter preceptum, quod factum videtur. Nam si preceptum emanauit in tali materia, in qua alias contraueniens non incidere in peccatum, & tunc contraueniens non peccat, sed alia extraordinaria poena puniendus est. ut not. Ioan. de Imo. in c. cum conclusio procedit. quando quis ex contempu faceret contra preceptum superioris, vel quando a iudice Ecclesiastico poena peccati expressè coniungeretur, ut not. Dec. in e. nam concupiscentiam. in 1. lect. de const. Quod secus est de principibus secularibus: nam qui ipsis non obedit, incurrit peccatum propter constitutionem Ecclesiae, quae asserit obediendum esse principibus secularibus. c. 2. c. solita. in prin. ibi, siue regi. de maio. & obed. 1. q. 3. qui resistit. & c. Iulianus.
- 32 Octauo fallit, tunc quando lex positua fundat se super praesumptione, & non super veritate, quae in foro conscientiae attendimus ad veritatem, ut credamus cōfitei de omnib. c. significasti. de homie. Vnde si veritas sit contra praesumptionem, non seruabitur. not. Inn. & Doct. in c. quae

- pleriq. de immu. eccl. Dec. in c. 1. nu. 68. de cōstit. Sylu. in ver. lex. q. 9. vers. 2.
- 33 Hinc tunc licet Senatusconsultum Macedoniae prohibeat, ut mutuum acceptum a filiofamilias non restituatur; fuit enim facta lex illa propter bonum publicum, ut vitentur mortes, & expectationes mortis parerent. l. 1. ff. ad Senatusconsultum. Macedon. tamen si constaret, quis filio mutuaasset propter eius necessitatem, & charitatem, tunc aequitas, faciens legem illam posituam, cessaret, & filius veniens contra legem, id est restituendo non peccaret. Quare in tali casu deberet Confessarius explorare conscientiam filij, qui mutuo recepit, an confiteretur, quod in veritate dedit in necem paternam, & filius ita accepit, & tunc cum turpitudine sit ex parte vtriusque deberet illud dari pauperibus. Sed si constaret, quod non in necem, sed in charitatem, & necessitatem filij, tunc restituere debet, quia aequitas fouens legem posituam, obuia legi naturae cessat. Imo hoc procederet etiā si dubium esset, an mutuum fuerit in necem, vel in charitatem, quia lex conscientiae rutilius eliget, quod in charitatem, & sic, quod restituere ita Dom. Anto. de Burr. in d. c. quia plerique nu. 7. & 8.
- 34 Praeterea tunc licet lex positua ardeat ad restituendum eum, qui confessus est se dare centum sub spe numerationis elapso biennio, si tamen in veritate non habuerit, licet iste arctari possit ad soluendum in foro contentioso, quia non potest se tueri exceptione. l. ex contractu. C. de non num. pec. tamè in foro conscientiae, quod innitur veritati, cap. a nobis. el. 2. de sent. excomm. licet teneat, nec reddere teneat, quia lex illa fundata est in praesumptione.
- 35 [Rursum, tunc licet mater, vel pater fecerit impenfas filiae, vel filio, quae non tenentur alere, quique alia bona habet, vel cuius negotia gerit, videatur facere illas impenfas de bonis filiae, & non de suis bonis. arg. tex. in l. Nefennius. ff. de neg. gest. tamen si verè coram Deo, cui omnia patent, fecerit eas de bonis suis animo non repetendi, non potest in foro Dei illas repetere, quia in illo foro non statur praesumptioni, sed tantum veritati. c. humana. 22. quaest. 5. c. is qui. cap. tua. de sponsal.]
- 36 Ex his etiam patet, tunc quid dicendum de herede non conficiente inuentarium, qui obligatur ultra vires hereditarias secundum legem posituam, & tamen in conscientia non tenebitur, nisi in quantum hereditas se extendit. ut not. per Doct. & praecipue Francum. in c. quanquam. de vsur. li. 6. Couar. in c. 1. de test. nu. 15. secunda pars. Et hoc est verum, quia in quantum plus tenetur, est poena: ad poenam tunc autem in foro conscientiae, quis non tenetur, nisi post condemnationem iudicis. l. 2. q. 2. c. fraternitatis. Quod in tellige, secundum Francum. in d. c. quanquam. num.

num.9. nisi hæres adeat sciens vires hæreditarias non sufficere ad hæreditatem, cum tunc videatur quasi contrahere cum creditoribus, & velle se illis obligare, vt l. apud Labeonem. §. fin ff. ex quibus caul. in poss. Vnde etiam in foro conscientie teneretur, quia sic præsumeretur fuisse eius voluntas, ex quo scieter adiuit.

38 [Item secundum t Couar. intellige, quo ad legatarios, vt hæres etiam non confecto inuentario non teneatur vltra vires hæreditarias. Secus autem quo ad creditores, quia tunc locus est opinioni Frederici conf. 21. dicentis teneri vltra vires hæreditarias. His proximum est, quod notat Pau. Aret. & Alex. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Dec. cõf. 418. col. 3. Guid. Pap. conf. 63. col. pen. vnanimi consensu dicentes, testatorem non posse remittere hæredi confectiõnem inuentarij in præiudicium creditorũ, quibus ipse testator præcisè satisfacere teneretur, nec potest eis præiudiciũ inferre; poterit tñ prædictã remissionem facere in præiudiciũ legatorũ, quod expressim notant prædicti Doct. quorũ opinio communis est, sicut Alex. asserit. l. d. l. nemo potest. col. 5. Et hæc circa psés capitulũ.]

S Y M M A R I U M.

- 1. Pœna in foro animæ non debetur ante cõdemnationẽ, & an idẽ sit in pœna emissionis bonorũ vide. nu. seq.
- 3. Lex pœnalis licet dicat, ipso iure, vel factõ, nõ obligat ad pœnam ante sententiam.
- 4. Hæretico licet lex imponat pœnam confiscationis bonorum, tamen requiritur declaratoria ex theorica Alex. nu. seq.
- 6. Iura imponentia pœnam ipso iure, intelliguntur secuta sententia, vide exemplum in assassino, nu. seq. & in læsa maiest. nu. 10.
- 8. L. Manichæos, & cognouimus. Authen. de Nestorianis, C. de hære. correctis fuerunt per cap. vergentis. extra de hæret.
- 9. Filius hæretici licet catholicus, priuatur legitima, surtim, vel do'o eam subtrahens, an tenetur in foro conscientie nu. seq.
- 11. Bona hæretici, quando possint tutã conscientia à filiis possideri.
- 12. Fiscus secularis, & ecclesiasticus duplex differentia circa hæreticorum bona incorporalia.
- 13. Fiscus, quid, & cui veniant bona applicanda.
- 14. Bonorum appellatione, comprehenduntur etiam commoditates.
- 15. Hæreticus amittit omnia, quæ sunt iuris civilis, vt est patria potestas.
- 16. Hæreticorum filij efficiuntur infames, amplia, vt nu. 18. 19. & 22. priuantur dignitatibus, vide nu. 1.
- 17. Intellectus glo. in cap. satis peruersum. dist. 56.
- 20. Casus 12. vbi pro parentum sceleribus puniuntur filij.
- 23. Statuta religionum imponentia pœnam ipso factõ, declaratoria indigent.

- 24. Instrumenta tabellionis à lege officio priuati valent ante declarationem.
- 25. Clausula ipso iure, vel factõ, tria operatur.
- 26. Emptor bonorum delinquentis post delictum, quo casu pretium, & quo bona non amittat.
- 27. Delinquens post delictum bona ipso iure fisco applicata alienans peccat, quod intellige, vt ibi.
- 28. Clausula, ipso iure, liberat fiscum à solvendis debitis contractis post delictum.
- 29. Fructus à die commissi criminis debentur fisco.
- 30. Reus, qui bonis venit priuandus per se nesciam, an fructus amittat à die commissi criminis.
- 31. Clausula, ipso iure, que operetur contra hæredes, nu. seq.
- 33. Hæretici vxor non afficitur pœna mariti.
- 34. Socius, & frater ex delicto per eos commissõ pœnam ex proprio soluere debent.
- 35. Bona hæretici redeuntis ad fidẽ, an sint illi restituenda.
- 36. Declaratoria requiritur etiam in notorijs, licet adsit clausula, ipso iure.
- 37. Principes, & etiam priuati habentes secũ in Ecclesijs, & alibi hæreticos nõ declaratos, excusant, & nu. seq.
- 39. Principis apostata declaratio requiritur, ne ei obediatur.
- 40. Reus in foro conscientie, an teneatur post sententiam ad solutionem pœna.
- 41. Declaratoria requiritur, etiam si lex dicat, quod nulla requiratur declaratio.
- 42. Intellectus ad extr. Ambitiosè, de reb. eccl. non alien.
- 43. Declaratoria etiam requiritur in pœna conuentionali. Pœna conuentionalis debita in foro conscientie, si petatur.
- 44. Declaratio iudicis in debitorẽ moroso requiritur.
- 45. Legem pœnalem non esse in anima iudicio seruandã, id quomodo intelligatur, & quo casu locum habeat. nu. seq.
- 47. Spurius non potest hereditatem patris habere in foro conscientie, & quare.
- 48. Sacerdos peccat committendo fidei amici bona restituenda spurio, & an bona sint per amicum spurio tradenda, & quid de eis agendum. nu. seq.
- 50. Donatio facta per clericum alicui, vt bona donat a deo spurio, non valet.
- 51. Et quid si fuerit institutus hæres à clerico, vt det bona filio suo.
- 52. Bona patris qua cautela potest filius spurio possidere.
- 53. Pœnam non deberi in foro conscientie ante executionem, de quibus pœnis intelligatur.
- 54. Pœna, que in foro conscientie effectum sortiuntur, absque actu iudicis, quæ, & id cuius respectu sit verũ nu. seq.
- 56. Sententia nulla requiritur, vbi certum tempus à catione est appositum.
- 57. Legatum tutã conscientia retineri non potest, non adimpleta condicione.
- 58. Vxor vsum fructum restituere tenetur, si minus castè vixerit, priuatur etiam hæreditate, & legato.
- 59. Canonici horas non recitantes, in Ecclesia non rescident, ad sacerdotium non promouent, obtenta possessione Ecclesie, tenentur ad restitutionem.

Be.

- 60. Beneficia ecclesiastica sub hac, vel illa conditione conferri intelliguntur.
- 61. Sententia super delicto, in quo pœna ipso factõ indicta est, non super pœna, est ferenda.

Pœna ipso factõ; an obliget in conscientia ante sententiam. Cap. XI.

Racauimus in præcedenti capitulo, an leges humanæ obligent in conscientia, ita vt contrauenientes peccet, mortaliter. Et diximus, quod sic ampliando; etiã si alia pœna temporalis constituta fuerit.

Restat modo, vt subtiliter explicemus glossam t in cap. fraternitatis. 1. 2. quæst. 2. quæ in fine asserit, pœnam in foro conscientie non deberi ante sententiam condemnationis. quã Doctores omnes commendant. in c. 1. de constit. D. Tho. 2. 2. q. 62. arti. 3. & ibi Caiet. & est communis opinio vt ibi per Dec. in l. lect. n. 7. 2. & per Couar. de spons. 2. par. c. 6. nu. 10. vers. 1.

2. Vtrum etiam t procedat in pœna amissionis bonorum ipso iure, vel factõ, lege indicta, ita vt nulla sententia expectata, ipse delinquens illa bona teneatur fisco restituere, nec tutè possit illa retinere, an vero possit ipse delinquens tuta conscientia illa bona retinere, quousque fuerit à iudice condemnatus. Quæstio hæc est valde in vsu, & ideo subtiliter est rimanda. Et quæuis sit opinio Abb. in cap. 1. nu. 11. de constit. quam sequitur Fely. num. 44. quod non potest tuta conscientia illa retinere, sed debet statim restituere: tamen contra eos hæc stabilitur conclusio.

3. Lex t pœnalis ob id, quod dicit, ipso iure, aut ipso factõ, aut quid simile, non obligat ad pœnã ante sententiam à iudice latam, sic vt reus teneatur in conscientia bona sua statim commissa culpa à se abalienare; hoc probatur. in leg. fin. §. si vero. C. de iure delib. & in leg. si quis in tantam. C. vnde vi, quibus legibus imponitur pœna ipso iure. Et tamen communiter Doctores asserunt illarum legum pœnas in foro conscientie non deberi.

4. Coadiuuatur t præterea hæc sententia per rex. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. Vbi licet in crimine hæres ipso iure imponatur pœna confiscationis, tamẽ bene requiritur sententia declaratoria iudicis super crimine hæresis, antequã executio fiat, qua declaratione facta, statim fieri potest executio per iudices seculares, qui bona hæreticorũ capere possunt absque alio processu, imò etiã sine alio iussu iudicis Ecclesiastici, Francus in d. c. cum secundum, vlt. not. [Quod intellige, modo bona

sint in territorio seculari, aliã si bona essent sita in territorio Ecclesie, fieret executio per fiscũ Ecclesie. c. vergentis. vbi Panor. de hæret. d. capit. cum secundum glo. in cle. 2. de hæret. ver. Ecclesie. ita Nauar. lib. 5. de hæret. cõf. 12.]

Ad idem tex. l. eũ qui delatorem. vbi Barto. ff. de iure fisci. Hinc t Dominus Alexander. in l. si quis maior. C. de transact. facit theoreticam generalem valentem ad multa. quod omnia iura mundi, quæ dicunt pœnam imponi ipso iure vel factõ, debent intelligi; modo sit secuta sententia declaratoria, per quam declaratum sit, fuisse commissum id, per quod pœna illa veniebat imponenda; alias illa pœna effectũ, & executionem non fortietur. Facit t etiam tex. in c. primo. de homic. lib. 6. vbi Franc. nu. 6. infert, qd & si diffidati, & banniti à populo Christiano possint occidi etiam si diffidati, sint clerici, cum censeantur degradati; tamen requiritur sententia declaratoria illos fuisse assassinos, vt succedat pœna à iure imposita, vt possint licitè occidi. Facit etiã rex. in c. foelicis §. nullis. de pœn. li. 6. Vbi etiam si t in crimine læsæ maiestatis, & similibus, quibus bona confiscantur, dominium ipsorum bonorum amittatur, & acquiratur fisco ipso iure sine sententia, erit postea tamẽ necessaria saltem in genere, quæ declaret illũ fuisse criminiosum, antequã fiat aliqua executio etiam in bonis, qua declaratione facta illum commississe crimen læsæ maiestatis, siue diuinæ, siue humanæ, possunt iudices facere executionem in bonis criminiosi, etiam si catholicos habeat filios ca. vergentis. extra de hæret. not. per glo. in sum. 23. quæst. 5. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. Et t nec obstat iura in l. Manichæos. l. cognouimus. auth. de Nestorianis. C. de hæret. quia illa iura fuerunt correctata per rationẽ assignatam in d. c. vergentis. Quinimo veniunt t priuandi ipsi filij catholici etiã legitima, ita notatur per Genzelũ in cle. 2. §. ceterum, de senten. & re iudic. quẽ sequitur Zabarella in d. clem. q. 7. & ratio est, quia legitima est quora bonorum, quæ pater habebat tempore mortis, sed pater eõ in tempore nihil habebat, quando bona sunt confiscata ff. de interdict. & re leg. leg. secunda, ergo. Præterea legitima tolli potest per contractum: debetur enim ære alie no deducto. ff. de inoffic. testam. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. Hinc si pater vendit omnia bona sua, non potest filius reuocare pro sua legitima, sic ergo cum bona sint confiscata, quia nihil est in bonis, nihil etiam est in legitima. Et nec obstat, quod legitima debetur iure naturæ, ergo per positum tolli nõ potest. argu. in d. clem. 2. §. ceterum.

10. Hinc t Guliel. de monte Laud. in d. §. ceterum. dic ebat quod si filij audita cõdemnatione patris

patris furtim, vel vi, vel dolo suam legitimam subtrahunt, non tenentur saltem in foro animæ ad restitutionem aliquam faciendam: quia possunt illam tenere de iure. Nam respondetur quod legitima non debetur de iure naturali, sed de iure civili, licet instinctu naturali, & ideo per eius positum tolli potest, ut notat Dyn. in regula. indultum. lib. 6. Præterea ex quo potest tolli per contractum, ergo & per delictum, quia in delictis quasi contrahitur, & per quasi contractum se obligat delinquendo ad poenam. ff. de iure fisci. leg. Imperatores. no. glo. de postul. l. 1. §. bestias.

11 [Verum, quod diximus, filios catholicos priuandos esse bonis, atque etiam legitima, fallit nisi bona hæretici defuncti nondum accusati essent possessa à filiis catholicis per quinquennium ab obitu ipsius, quia tunc tute ab hæredibus eius obtineri possunt, atque præscriptione defendi, licet sciuerint illum hæreticum fuisse. ita Bar. in l. 2. C. de apost. cuius opinionem in fisco seculari procedere existimauit Abb. in c. cū nobis. 3. col. & ibi Fely. de præscrip. Franc. in c. 2. eod. tit. lib. 6. facit gl. in l. Manichæos; C. de hæret. Dicēs in crimine læsæ Maiestatis non posse quæ accusari post quinquennium ab eius morte. Rom. singu. 431. At quado bona illa veniant publicanda fisco iudicis ecclesiastici, tunc possunt Inquisitores hæreticæ prauitatis contra hæredes agere vsq; ad 40. annos. ita glo. in cap. accusatus. §. penul. de hæret. lib. 6. per tex. in c. 2. de præscrip. lib. 6. Quod præcedit, etiam si bona ipsa essent deuenienda ad ecclesiam Romanam, ut ibi per tex. Ex quibus sane colligitur duplex differentia inter fiscum iudicis secularis, & ecclesiæ. Prima, bona laici defuncti hæretici, quæ veniunt incorporanda fisco iudicis secularis, posse tuta conscientia retineri ab hæredibus post quinquennium, quod secus est in bonis, quæ veniunt incorporanda fisco ecclesiæ, quia requiritur tempus 40. annorum. d. c. 2. & d. §. penul. & hæc intellige quo ad bona, quia ad finem ut hæretici memoria deleatur, non solum per annos. 40. accusari potest, sed etiam perpetuo, vt annotauit Ioan. Mona. & ceteri in d. c. pen. Secunda differentia est, quod bona defuncti hæretici, quæ fisco regio veniunt applicanda, possunt tute post quinquennium retineri, etiam si sciuerint defunctum esse hæreticum. ita Couar. tit. de spō. 2. par. c. 16. §. 8. nu. 6. At secus, quando veniunt ad Ecclesiæ fisci deuoluenda, quia ex parte hæredum requiritur bona fides. d. cap. 2. de præscrip. lib. 6.

12 Nam, vt ibi per tex. Ex quibus sane colligitur duplex differentia inter fiscum iudicis secularis, & ecclesiæ. Prima, bona laici defuncti hæretici, quæ veniunt incorporanda fisco iudicis secularis, posse tuta conscientia retineri ab hæredibus post quinquennium, quod secus est in bonis, quæ veniunt incorporanda fisco ecclesiæ, quia requiritur tempus 40. annorum. d. c. 2. & d. §. penul. & hæc intellige quo ad bona, quia ad finem ut hæretici memoria deleatur, non solum per annos. 40. accusari potest, sed etiam perpetuo, vt annotauit Ioan. Mona. & ceteri in d. c. pen. Secunda differentia est, quod bona defuncti hæretici, quæ fisco regio veniunt applicanda, possunt tute post quinquennium retineri, etiam si sciuerint defunctum esse hæreticum. ita Couar. tit. de spō. 2. par. c. 16. §. 8. nu. 6. At secus, quando veniunt ad Ecclesiæ fisci deuoluenda, quia ex parte hæredum requiritur bona fides. d. cap. 2. de præscrip. lib. 6.

13 Quis autem sit fiscus, dic, quod est bursa, ad quam applicatur prouetus. ita Card. in cle. 2. §. Inquisitoribus. nume. 3. de hæret. Cui tamen fisco veniant applicanda bona hæretici. Dic, quod si hæreticus erat clericus beneficiatus,

alia bona beneficio acquiruntur. ca. excommunicamus. §. damnati. de hæret. de cōce. præ. qa diuersitate. Si vero non erat beneficiatus, & tunc eius bona queruntur fisco ecclesiæ, ita videtur sentire Bal. in l. si quis presbyter. C. de episc. & cler. glo. not. in d. c. quia diuersitate. si vero erat laicus, tunc acquiruntur fisco regio, seu domino temporali, vbicumque sint sita, vt l. fin. C. de bon. vac. lib. 10. Franc. in cap. cum secundum. §. si. de hæret. lib. 6. Verum quando expensæ omnes subministrantur à regio fisco pro erigendo illo summo prætorio, ubi expensæ Regis constituuntur, atq; mittuntur hæreticæ prauitatis Inquisitores, ad labem illam extirpandam, pro vt fit in Hispania, & tunc condetens est vt omnia bona etiā clerici hæretici beneficiati ad regiū fiscum pertineant, & ita se habet praxis in Hispania, quæ non est aliena a iure, secundum Oldr. consi. 17. ita refert Coua. lib. 2. varia. resolu. cap. 9. num. 12.] Concluditur ergo quod si aliquis sit declaratus hæreticus, statim potest fieri executio in bonis eius, exclusis filiis etiam de legitima. Imo hic prælatione bonorum comprehenduntur etiam commoditates, quas hæretici habent in bonis. Vnde confiscatis bonis, confiscantur etiam commoditates bonorum restitutioni subiectorum in vita hæreticorum, ita Abb. in cap. cum venisset. col. 3. de constit. ver. Aduerte. Host. in cap. veniens. de transact. est tex. in ter. in l. Starius. §. Cornel. foelicis. ff. de iure fisci.

14 clusis filiis etiam de legitima. Imo hic prælatione bonorum comprehenduntur etiam commoditates, quas hæretici habent in bonis. Vnde confiscatis bonis, confiscantur etiam commoditates bonorum restitutioni subiectorum in vita hæreticorum, ita Abb. in cap. cum venisset. col. 3. de constit. ver. Aduerte. Host. in cap. veniens. de transact. est tex. in ter. in l. Starius. §. Cornel. foelicis. ff. de iure fisci.

15 Rursum si non solum hæretici veniunt plerumque, hac poena, sed etiam amittunt omnia, quæ iuris civilis sunt, vt l. amissione. ff. de capi. dimun. Hinc perditur patriam potestatem, quia non habent filios in potestate, ita Bald. in l. nam & ciuim. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. possunt etiam impunè occidi. l. 3. in fin. ff. ad l. Corn. de fcar. l. proditores. ff. de re. mili. Vbi qui potest occidere adulterum, multo magis potest eum iniuria afficere, facit glo. sing. in c. foelicis. verbo, disponant, de poenis. lib. 6.

16 Sunt præterea filij eorum infames, quia infamia paterna eos semper comitatur, & consequenter dignitatum incapaces. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. c. si quis cum militibus. 6. q. 1. imò priuantur dignitatibus adeptis, vt beneficio ecclesiastico. ita glo. in c. foelicis. §. quod si quis. verbo pontificalem, de poenis lib. 6.

17 Et si nec obstat glo. in cap. satis peruersum. dist. 36. quia illa glo. loquitur quando crimen læsæ Maiestatis committitur in principem secularem, secus autem si in ecclesiasticum. ita glo. in d. §. quid si quis. vbi Francus.

18 [Sed nunquid si ob crimen læsæ Maiestatis humanæ cōmissum à parentibus nepotes afficiant infamia, ac publicorum officiorum indignitate. dic quod sic. ita tenent Cyn. Albericus,

nu.

nu. 4. Saly. in l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. vbi hæc esse cōmunē opinionē tenet idem Salycetus.

19 Quinimo si filios, & nepotes hæretici hac eadem infamiae poena affici, etiam si illegitimi sint, ne plus fauoris habeat luxuria, quam castitas, tenet gl. celebris, & ibi Archid. & Anch. & Docto. communiter in c. statutum. el primo, de hæret. lib. 6. Repertorium Inquisitorum in verbo filij. & probatur si quidē hæc poena filijs inferatur ex eo, quod à sanguine illius hæretici processerint, & sint eius corporis pars: quæ quidem ratio etiam in filiis illegitimis obtinet, vt ex Bar. deducitur in l. 2. ff. de accusat. & ex l. hos accusare. §. omnibus. ff. eod. Hanc tamen opinionem glossæ in d. c. statutum. Anch. & Francus ibi intelligunt in filiis illegitimis & naturalibus tantum, & non in suprijs, aut vulgo conceptis. Verum tu intellige illam in quocumque filio non solum naturali, & illegitimo, sed etiam in spurij, ac incestis, natisque ex alio coitu damnato, modo pater sit certus. ita Cyn. q. 4. & Alber. q. 8. in d. l. quisquis. Sunt etiam duodecim casus, quibus pro parentum sceleribus filij puniuntur, quos ponit Afflict. in constit. Neap. tit. 2. nu. 23. Sed si an veniāt filij hæreticorum priuandi beneficijs adeptis, sunt diuersæ opinioniones. Imo Ioann. And. per tex. celeb. in c. vt cōmissi. §. priuandi. de hæret. lib. 6. col. 2. Henricus in c. vergētis. col. 4. & ibi Ananias. col. 2. de hæret. Præpositus. in c. satis peruersum. distin. 56. Ioan. Lupi in tract. de regno. Nauar. 5. par. §. 8. fatentur filios hæreticorum priuari ipso iure beneficijs obtētis tempore commissi criminis, & est magis cōmunis opinio. vt ibi per Io. Lupi. Quauis Pan. in d. c. vergētis. post Ant. ibi, & Repertorium Inquisit. in verbo. filij, asserat filios ob crimen læsæ maiestatis commissum à parentibus nequaquam priuari beneficijs obtētis eo tempore, quo pater scelus perpetravit. eam sequit. Rom. sing. 686. dicens idem esse, si sit crimen læsæ maiestatis secularis, siue ecclesiastica. Vide etiam glo. sing. in cle. 1. §. ipius. de penis. & fortassis ista opinio verior est ex eo, quod nullibi expressū est, filios obtētis beneficijs priuari. ob patrum scelus, & quod inhabilis efficiat ad obtinēda, regulariter obtētis non priuati. ita glo. in d. cle. 1. & hæc opinionē tenet Couar. lib. Variar. Reso. c. 8.

20 An si vero filij hæreticorum nati ante crimē commissum puniantur poena infamiae, & alijs. Die, quod sic. ita Reperto. Inquisit. in verbo filij. Cast. lib. 2. de iusta hæret. punit. c. vlt. & lib. 1. de potest. legis poena. c. 7. col. 1. pbatur in c. filij. de hæret. lib. 6. & non obstat. tex. in l. 2. C. de libert. & eorū liber. vbi probat filios eā parentū cōditionē sequi quæ est tempore natiuitatis, aut certæ conceptionis, non quæ ante fuerit, vel postea. quo in loco Bald. notat delicta pa-

rentum non nocere filijs primo natis, sed tantum nascituris, quoniam contrahunt rubiginē à linea iam infecta. ad idem glo. in c. iam itaque. in verbo. reatū. l. q. 4. nam resp. quod tex. in l. 2. loquitur quo ad statutum libertatis & seruitutis, non quo ad alia: nam plerumque quantum ad alia non considerat status patris tempore cōceptionis. l. 2. §. in filiis. ff. de decur. l. Diuo Marco C. de quaest. l. Senatoris filium. ff. de Senat. vbi Senatoris filius dicitur etiā qui natus est ante dignitatem Senatoriam. per quæ tex. Felyn. & Ripa in cap. inter ceteras. de rescrip. Iacobi. de S. Georgio tract. de feud. col. 4. tenet asserum esse opinionem Baldi, dicentis non dici filium Regis, eum qui natus fuerit priusquam pater regnum obtineret, nec præferendum fore in successione ei, qui natus fuerit post adeptum regnū: Sed vt reuertamur ad re nostrā, colligitur hucusque quod si poena imponat ipso iure, vel factō, sēper tamen requiritur sententia declaratoria, fuisse cōmissum delictum, alias illa poena effectum non habet. Hinc inferunt multa. Et primo si circa intelligentiam statutorū in religionibus, quibus cauetur, vt qui tale quid fecerit, ipso facto suis officijs sit priuatus, quia executio fiat. Secūdo, si si tabellio per sententiam legis est tabellionatu priuatus, & non sit declaratum per sententiā iudicis, semper valent eius instrumenta donec declaretur. glo. in §. pen. in Auth. de tabell. Sylu. in verbo. hæreticis. l. q. 8. ver. 11. in fi. & non obstat ratio Felyn. qui in d. c. r. de constit. nu. 44. defendēdo Abbatem, inquit, quod si requiratur sententia declaratoria, nulla esset differentia, an ipso iure imponat poena, vel ne, & nihil noceret priuatio dominij, quæ ipso iure fit; ex quo non valeret ante sententiā. Nam respondet, quod si talis clausula, ipso iure, vel factō, tria operatur, & primo perditionē dominij ipsius rei, probat. in l. cōmissa. ff. de publi. & vlt. ig. & per Ioan. And. c. cum secundum. de here. lib. 6. Quo fit vt res quælibet per delinquentem alienata à fisco vendicari possit à die commissi criminis, precio ipso empori minimè soluto. nam si dominium in fisco transferatur, & fiscus agit rei vendicatione, sequitur non debere fisco precium emptori soluere, si quidē agens rei vendicatione ad pretium non tenetur. l. in ciuilem. C. de furt. Hoc ipsum in specie notat Bar. in l. post contractum. C. de donat. col. 4.

21 si tamen si pretium datum ab emptore reperitur inter bona ipsius delinquentis, teneretur fiscus bona illa capiēs illud emptori reddere, quod etiā procederet, quando pretiū illud conuersum esset in utilitatem bonorum delinquentis, atque illa alia utilitas ad fisco cum bonis fuisset delata. quod Bartol. notat in l. 3. ff. de his, quæ

- quæ in frau. credi. per l. emptore. ff. de rei vendic. Verum si alienatio fuisset facta à delinquente ex causa necessaria. puta pro alimentis, alienatio licita videtur, nec possent alienata per fiscum vendicari. Sylu. in ver. heresis. 1. quæst. 8.
- 27 Ex his t̄ considerandum est, delinquentem non esse a peccato immunem, si prædicto casu, quo fisco sunt ipso iure bona delata, re aliquam alienauerit, ipsum emptorem hoc ignorantem decipiens Sylu. in ver. heresis. 1. q. 8. nu. 14. Cum ipsi emptori imminet periculum ex culpa venditoris amittendi rem, & precium: intellige, nisi emptori reuelauerit conditione rei ira esse; & hoc si tale delictum, propter quod sunt fisco applicata, potest probari: alias si esset improbable, posset alienare, siue titulo lucratio, siue oneroso, vt ibi Sylu. Ex eplum de heresi omnino occulta quæ tunc non incurrit pena, sicut supra diximus cap. præcedenti.
- 28 Rursum, t̄ cum hæc clausula, ipso iure, operetur perditionem ipsius rei, hinc sequitur fiscum non teneri ad soluendum debita ab ipso delinquente contracta post commissum delictum; illa vero, quæ tempore criminis ipse delinquens contraxerat, soluere tenetur fiscus. leg. 1. §. an bona. vbi Bart. ff. de iure fisci. Co. uar. tit. de sponsa. 2. part. c. 6. num. 8. §. 8.
- 29 Secundò dicta t̄ clausula operatur restitutionem fructuum medij tēporis. rex. est. in l. eū qui. in prin. ff. de his qbus vt indig. glo. not. in Auth. de incest. nupt. §. 1. Io. 22. in ver. disponar. de penis. Francus in d. c. foelicis. §. nullus. de penis. lib. 6. nā à die commissi criminis non facit fructus suos, sed statim debent fisco. Fely. in c. Rodolphus. de rescrip. [Pau. de Cast. vbi Saly. & Alex. in l. 1. c. de ijs qui. vt indig. q. inquit q̄ tenet restituere fructus, quos pcepit, vel percipere potuit à die commissi criminis, siue extent, siue sint consumpti, siue effectus sit locupletior, siue non, idem Hippol. singul. 525. incip. clericus, qui commisit. & singul. 268. incip. verus possessor. Dec. consi. 118. Viso instrumento.
- 30 Quod t̄ ramen secus esset, quando ob delictum quis veniter bonis priuandus per iudicis sententiam, vel litis contestationem, id est, criminis accusationem, quia tunc ita fructus recidit, vt nec iudex possit in sententia eosdē fructus fisco adiudicare, siue sint extates siue cōsumpti, ita not. Card. in clem. cōstitutionē. §. ceterum. de elect. Fely. in c. de quarta. nu. 33. de præscrip. Contrariam tamen opinionem tenet Anto. Burg. in c. ad nostram. de emprio & vendit. dicens etiam in hoc casu fructus à die commissi delicti debere fisco applicari propter malam fidem, quam delinquens habuit commissio crimine, & quia titulus ille, quem in re habuit, reuocatur per sententiam, probat hanc

opinionem tex. in l. 1. c. de his quibus vt indig. Pau. in l. prædonis. post Bald. ff. de petit. hæred. Diaz. in sua pract. crim. c. 123. qui dicit communem. & opinionem Card. & Felyni existimat procedere, quando ipse delinquens etiam post delictum in dignitate, officio, aut beneficio debitum ministerium exhibuisset, qd̄ tamē dictum sane intelligendum est, nisi delictum etiā occultum etiam peracta poenitentia delinquentem ipso iure ministrare impediret: vt si delinquens esset homicida. tunc etenim seruando, ac ministrando in officio, quod exercere nō poterat, dignus esset maiori poena, quia semper peccaret mortaliter, quo fit vt ei fructus non sint iusta ratione, concedendi, ne suum delictum illi proficit. facit glo. penul. in cap. pro illorum de præb. Hinc Fely. in cap. inquisitionis. 1. col. de accusa. dicit delinquentem non posse tute in animæ iudicio retinere beneficium ecclesiasticum, cui est annexus ordo sacer, quem ipse propter crimen exercere non potest. ex quibus omnib. concluditur dicta clausulam, ipso iure, nil operari quo ad restitutionem fructuum, nisi qn̄ delinquens dignē post delictum commissum potuisset exercere suum officium,]

31 Tertio t̄ operatur, vt dicta poena transeat contra hæredes etiam filios, nam licet alias morte delinquentis delicta exstinguant. l. 1. c. si reus vel accus. mor. fue. c. admonere. 33. q. 2. cū similibus. cum scriptum sit in lege. d. m. n. Non portabit iniquitatem patris filius. nec e contra. 1. q. 4. c. 1. & 2. Item lege humana, canonica, & ciuili scriptum est, peccata suos auctores, non alienos, debere tenere. C. de pen. l. sancimus. extra de ijs, quæ fiunt à maio. par. c. quæsiuit. Itē expressū videtur, qd̄ crimen paternū, vel poena paterna nullā maculam filio infligit. ff. de pen. l. crimeni. tamē quando à lege, vel canone poena amissionis bonorum propter crimē læsæ maiestatis diuinæ seu humanæ inducitur ipso iure, etiā mortuo delinquente, crimen illud tractari potest contra hæredes etiam filios, ad effectum, vt fiscus illa bona consequatur. glo. est. in l. 3. §. p̄ autē. ff. quod quisque iur. quam Doctores cōmuniter ibi approbant. probat etiā tex. insignis in c. accusatur. §. pen. vbi Fran. iuncto rex. in c. eū secundū. de hæret. lib. 6.

32 Etratio t̄ est ob atrocitatem delicti, quæ aliquando poenam facit infligi ob delicta parentum, vt cap. foelicis. de penis. lib. 6. vel quia ideo filij puniunt, quia in eis paterni criminis exēpla metuant. l. quisquis. C. ad l. Iul. maieft. Sed ista ratio non videt̄ cōcludens, nā sic sequeretur, qd̄ ex quocunq; publico crimine poena paterna deberet filij afficere, qd̄ tamen nō est verū. Ideo verā ratio videtur esse, quod hoc contingit, non vt principaliter puniatur filius propter crimen patris, cum sit innocens, sed

cum

- cum pater terreatur ob affectum pateruum in poena filij, magis quam in sua, vel quam ipse filius. ff. quod met. cau. l. isti quidem. ad plus puniendum patrem, nedum in seipso, sed & in filio in certis criminibus. (vt est istud) sic statuitur: licet occasionaliter filius puniatur, vt & pater arceatur à talibus criminibus committendis, cogitans de poena, ne dum sibi, sed & suis filijs infligenda. sunt etiam & alia crimina, quæ morte non extinguuntur. ita glo. not. in rub. C. si reus, vel accus. mor. fuer.
- 33 Sed an t̄ ista poena, quæ afficit hæredes hæretici, afficiat etiam heretici vxorē? Resp. quod non, quia haud potest fiscus capere bona vxoris hæretici quocūq; modo acquisita, imò pōt vxor res proprias quocunq; titulo acquisitas, veluti manu iniecta mox vindicare. tex. in ter. in l. si quis post hac. in princ. ff. de bon. dān. And. Siculus in c. ex literis. de pign. in princ. & quamuis inter ipsos coniuges tacita videatur cōtracta quedam societas, propter quam lucra acquisita cōstante matrimonio veniūt diuidēda, sicut & damna. l. si merces. §. vis maior ff. loca. tamen illud intelligitur, quando delictum descenderet ex contractu, secus si ex delicto, quia vxor non debet pro marito puniri. C. ne vxor pro marito. in rubro, & in nigro. Ad idem facit rex. in l. cum duobus. §. si ff. pro socio. vbi si vnus tex socijs commisit delictum, de quo fuit condemnatus, ista condemnatio de communi solui non debet, sed solum de bonis ipsius delinquentis. tex. cum gl. in l. quisq; ff. de reg. iur. Idē si vnus ex fratribus, qui viuūt in cōmuni, fuit cōdemnatus propter delictum à se commissum, illud debet soluere ex suo proprio, non autem ex communi, vt est glo. not. in l. cum duobus. §. Papinianus. in vers. non redigeatur. quā ad hoc multū cōmēdat Io. de Imo. in l. cum filius familias. 3. col. de ver. obl. Ex his igit̄ patet, quod licet poena cōfiscationis bonorū transeat ad hæredes, nō tñ transeat ad bona vxoris.
- 35 [Sed quæritur, an t̄ hæreticus, vel schismaticus ad fidē rediēs recuperet bona Respon. secundum Abb. in c. quia diligētia. de elect. quod vbiq; fuit facta publicatio bonorū, vel ab homine, vel à iure, vt est in materia hæresis. c. vergentis. de hæret. per solutam poenitentiam bona non recuperantur. quod dictum adeo procedit, vt verū sit etiā si indulgentia concedatur à Principe, quia non extenditur ad bona, vt notat Bart. in l. fin. C. de sent. pass. Bal. in l. si ademptis bonis. eod. tit. & ratio est, quia que libet restituito Principis debet in dubio intelligi sine alterius præiudicio: quia Princeps nunquam præsumitur velle tollere ius alteri quæsitū: etiā si rescribat in materia in qua per solā volūtatē possit ius alteri auferre, sicut est in materia beneficii. facit text. in c. ex tuarū.

de vsu pal. c. super eo. de offic. deleg. l. 2. §. merito. & §. si quis à Principe. ff. ne qd̄ in loco pub. Hinc vassallus feudo priuatus, & postea restitutus, post feudum alteri concessum illud non recuperat, vt per glo. & Doct. in l. Gallus. §. & quid si tantū. ff. de lib. & posth. Pariter si mortuo patre filius spurius legitimatur per Principem, talis legitimatio non trahitur ad præiudicium consanguineorum, qui iam hæreditatē illius patris aduerant ab intestato. facit tex. in l. fin. ff. de nata restit. Communis est opinio. in d. §. & quid si tantum. fallit tamen si concessa fuisset plena indulgentia, quia tunc videtur, qd̄ etiā ad bona trahatur, vt in simili notat And. Siculus in c. causam quæ. col. 6. vers. ego vidi. de rescrip. Verum notandum, quod & si restitutio expressè facta fuit ad bona, non tamen trahitur ad bona prius alienata per Principem. vt ibi per Abbatem, quia nō intelligitur Princeps tertio præiudicare. Alexan. in cap. inter quatuor. de maior. & obed. nisi facta fuisset restitutio in forma plenissima, vt quia dicitur quod restituit in pristinum statum non obstante aliqua alienatione, quā vult haberi pro non facta: quia tunc restitutus etiam bona in tertium alienata recuperabit, ita Inno. in cap. quia diligentia. de elect. Alex. in d. §. & quid si tantum. col. 1. r. vers. 2. dicens hoc esse notabilissimum verbum. Non tamen recuperabit fructus ex illis bonis pceptos, ita tex. sing. in auth. de Nestorianis. C. de hæret. Ange. in d. §. & quid si tantum. Si vero restitutio non sit per gratiam, sed ex iusticia, tunc illa reponit omnia in pristinum statum, sicut à principio fuerant, & operatur in præiudicium tertij, & trahitur ad bona amissa p quascunq; manus ambulauerint. l. 1. §. de qua. ff. de postull. in causæ. §. si. ff. de minor.] Verum cōclusio principalis, qd̄ semper requiritur sententia declaratoria, quā vis dicatur ipso iure, vel facto. ampliatur.

36 Primo, t̄ quotiescunq; poena aliqua ipso iure, vel facto infligeretur pro aliquo crimine, quod ita est notorū, quod nullā excusationē habeat, nec aliqua possit tergiversatione celari, ita tex. in c. porro. de duor. glo. in c. ad nostrā. el. tertio. de iure iur. 2. q. 1. in primis. glo. in extrauag. 1. vers. nō obstantib. de dolo & cōtū. in quibus iuribus habetur, qd̄ etiā in notorijs requiritur sententia nō enim potest vir vxorem dimittere sine sententia iudicis, etiā si impedimentū esset notorū. & sic Dom. Antonius de But. notat in d. c. porro. nu. 8. quod etiā in notorijs est ordo seruandus quo ad sententiam, licet non quo ad citationē, & alia. & ratio est, quia separatio matrimonij est poena, & nō est inferenda nisi p iudicē. Quare t̄ ex hoc capite excusari videtur à peccato qd̄ Monarchæ, & alij Principes, & hies priuati etiam ecclesiastici,

k

cl,

ci, qui permittunt legatos aliosque manifestos hæreticos ingredi secum in ecclesia, & eis præsentibus orant, missas audiunt, &c. licet notorie hæretici sint, & per consequens excommunicati. cap. excommunicauimus. de hæret. cum simil. Sic etiam
 38 ¶ excusantur omnes Catholici Galliarum, & Franciarum, qui Lutheranis manifestis, imo palam contentibus se, palam pronuntiant. Ratio est, quia in notorijs requiritur denunciatio, ut per Concilium Tridentinum quod communis usus recipit. Naua. in c. 22. nu. 1. de hor. cano. ubi inquit, quod requiritur ut sit denunciatus, & declaratus hæreticus. sic etiam dicit Caiet. in 2. 2. q. 12. artic. fin.
 39 quod licet Principi propter apostasiam à fide subditi obedire non teneantur, ipso facto, tamen requiritur declaratio criminis, etiam si factum esset notorium. contra Pano. in c. cum non ab homine. de iudi. & Fel. in c. 1. nu. 44. de consti. & in c. Rodolphus. de rescrip. & ratio, quam ponit Caiet. est, quia quoad notorium facti tolerantur à iudice, tolerandum etiam videtur à priuatis hominibus: nam peruersus esset ordo, si priuati tenerentur facere, quod superior timet attentare. quod eueniret si Principe existente notorie hæretico, ecclesia tacens vellet subditos illi non obtemperare. & ita Praxis se hæt, vide èt Syl. in ver. Assassinus. in fine.
 40 Secundo ampliatur, quod etiam lata sententia condemnatoria, vel declaratoria non tenetur reus ad solutionem poenæ in foro conscientiarum; non enim tenetur contra se sententiam executioni mandare, neque fisco bona ipsa offerre, ita Couar. tit. de sponsa. 2. par. c. 6. nu. 10. vers. secundo infertur. quamuis Fely. in c. 1. de consti. & Bald. in lid. quod pauperibus. C. de episc. & cler. contrarium affirmant. Posset tamen eorum opinio procedere, quando iudex reum condemnaret ad soluendum, vel aliquid faciendum quod non pertineret ad corporalem læsionem, ut peregrinari, in exilium secedere, in carcere perpetuo manere has enim in conscientiarum foro cogendum esse reum peragere manifestum est; secus autem si poena esset corporis afflictiva; ut mortis, vel corporalis læsionis: nam illas tantum tenetur pati, ita Caiet. 2. 2. q. 69. art. 3. Sotus, de iust. & iur. lib. 1. q. 6. art. 6. conclus. 5.
 41 Tertio ampliatur, etiam si adderet lex, quod nulla requiratur declaratio etiam super facto, sicut fecit Paulus secundus in extrauag. ambrosiosæ, quia adhuc erit iudicis executio necessaria: ratio est, quia si lata sententia condemnatoria non debetur poena in conscientiarum foro, nec etiam debetur casu, quo nulla requiritur sententia, ita Couar. in d. c. 6. vers. tertio infertur qui tenet contra Syl. in vers. Emphyteusis, & in verbo, assassinus: cuius opinio procedere potest, ut inquit Couar. in foro exteriori. [tenet

42 do quod procedat in foro interiori, dicimus, quod ideo illud est, quia illa non dicitur poena, sed potius conditio. quia cum summus Pontifex collator, dispensatorque sit beneficiorum, declarat per illam extrauagantem illa lege, & tacita conditione quemcumque sacerdotem sacerdotia ecclesiarum recipere, ut dum eis bona alienauerit, eisdem sacerdotibus priuatus censetur. quamuis dubitet Sotus, an super crimine querenda sit et tunc aliqua declaratio ad pacandas conscientias: attamen de hoc ad usum se refert ecclesiasticum. Igitur vult Sotus ideo nullam requiri declarationem, quia non est poena, sed quaedam conditio, ut est illa. Qui collegium suis bonis instituit, statuta facere potest, ut si quisque collegium foris pernoctaret aut uxorem duceret, ipso facto in conscientia iura collegij perdat. Sic Reges cum ministros sua voluntate. & tanquam suos ministros eligunt, ac de suo arbitrio stipendia illis decernunt, possunt tali conditione illos eligere ne munera capiunt, aut iudicium vendant, & qui contrarium fecerint, eo ipso nulla alia expectata sententia in conscientia tali poenæ subiaceant. Et ideo si conditionem voluerint accipere, tenentur implere quæ quidem leges, siue conditiones vim habent in conscientia, quia potuit collegij institutor si libuit sub illa conditione bona sua largiri. sic èt & Rex. Tamen si cautè ab istis hoc est statuentum, ut leges obligent in conscientia. verum huiusmodi rigor permittitur, vel quando præfectorum negligentia presumitur, vel quod aduersum legum præcepta inuerecundè, & proteruè agitur contempta exterioris fori poena, ita Sotus lib. 1. de iust. & iure. q. 6. art. 6. col. pen. Coua. ad 4. lib. Decre. par. 2. c. 6. §. 8. nu. 10.]
 43 Quarto ampliatur, ut non solum procedat in poena legali, sed etiam conuentionali: nam sicut iudicis executio in legali poena est necessaria, ita in conuentionali petitio creditoris expectanda est, cum is, qui poenam promissit, iusta conscientia præsumat alterum nolle poenam recipere, si eam non petierit. Vnde Dec. q. in c. 1. in 1. lect. nu. 73. de consti. asserit poenam conuentionalem in foro conscientiarum deberi, est intelligendus, si ab illo, cui soluenda est, petatur: Is vero, qui ex conuentione, aut lege poenam exigit, vel extorquet, nullum peccatum incurrit. Couar. qui supra, nu. 11. in 1. par. quando lex est iusta, vel poena conuentionalis licite in contractu deducitur. Corn. consi. 69. 2. vol.
 44 Quinto ampliatur in mora, quæ ex re committitur, id est, cum lex introducit; efficitque aliquem esse morosum absque hominis facto, & interpellatione: quia is debitor ipso iure factus morosus dicitur, & tamen requiritur declaratio iudicis, ipsum tale esse. Ita Barb. consil. §. 1. col. 16. 17. li. 1. Dec. in auth. cassian. 14. C. de

de sacrosan. eccle. Socy. consi. 68. nu. 59. & ratio est, quia hæc mora commissio non trahit secum executionem, & ideo iudicis factum requiritur. Gemin. in c. foelicis. de poenis li. 6. Qui tamen sint casus, in quibus mora ipsa re contrahatur vide Iacob. Menoch. de arbit. iudic. lib. 2. casu. 220. ubi ponit modos 14.
 45 Verum quod de lege poenali dicitur, eaq; in animæ iudicio seruandæ non esse: ita accipiendum est, ut poenalis lex, quæ in poenam criminis sanxit priuationem dominij quarundam rerum, postquam res illæ acquisitæ priuatis fuerint, & in eorum dominium transferantur, minime in animæ iudicio deberi, recipienda est in hunc sensum, ut delinquens non teneatur bona illi dimittere, & fisco reddere, donec per iudicem eadè bona, ut per legis exequutores auferant.
 46 Ea vero lex, quæ sic limitatur primo) quæ ob aliam causam impedit alicuius rei priuatam acquisitionem, eiusque dominij translationem in eum, qui antea nullum ius priuatum ad eam habuit, profecto in conscientia iudicio seruanda est, nec hac lege constituta poterit priuatus eadem rem retinere, quippe qui nullum dominium, nec ius in ea habeat lege impediente eius acquisitionem: quæ quidem lex, & si poenalis est, nullam requiritur hominis executionem quo ad poenam ipsam: cum lege ipsa fiat plena, & integræ executio. Hinc etiam filius spurio qui à lege humana, eadem quæ iustissima, incapax ipso iure constituitur paternæ hereditatis, non potest bona post ipsius obitum obtinere in animæ iudicio; non alia ratione profecto, quam quod lex humana constituens, & efficiens aliquem ipso iure incapax alicuius rei, eiusque acquisitionem impediens, siue iudicauerit ad poenam, siue ob aliam causam, in foro conscientiarum vim, & obligationem habet, ita Couar. in reg. peccatum. 2. par. §. 8. nu. 6 Sed dubium venit intricatius disputandum, & in praxi controversissimum. Quid si sacerdos, aut clericus in sacris, vel religiosus bona sua fidei amici dederit, ut daret filio suo spurio, an sacerdos peccet? Respondetur quod fortasse mortaliter: cum lex humana iusta obliget in foro conscientiarum; eiusmodi vero est odium æquum in clericorum sobolem, ergo. Secundo censuerim illum fideicommissarium nullatenus teneri eadè bona filio clerici adiudicare; nam fidem contra ius civile naturæ seruare non cogit. Quæritur ergo quod quo ad restitutionem, quid de illis bonis agendum sit? Respondetur quod si clericus amico dat non sub conditione, ut reddat filio, sed absolute, neque alter sub illa conditione recipiat loco filij, sed tanquam sua, etiam si clericus certam fiduciam concepit, quod amicus esset traditurus filio, & aliàs non illi relinqueret, nihilominus ille amicus potest tuto bona illa

in conscientia possidere tanquam sua. & ratio est, quia & si lex filium inhabilem fecerit ad suscipiendum ea, quæ nondum possidebat, prius tamen clericum suis bonis non potest, nisi in poenam, quæ ante iudicis condemnationem non obligat, & ideo donatio facta amico tenet, quousque per condemnationem priuetur. Imo nec per fisco condemnari ille potest, nisi probetur præsumptio, quod recipit, ut redderet filio clerici. Quod si tunc amicus tanquam propria bona vult donare eidem filio clerici, etiam tenebit donatio. Si vero clericus dedit amico hac conditione ut daret filio, & amicus hac conditione susceptus, tunc donatio non tenet; quare amicus restituere bona non potest, neque ipse dare filio clerici. facit tex in leum qui. ff. de his, quibus ut indig. arbitror ergo de illis bonis antequam condemnatio fiat, in conscientia censendum esse, ac si ab intestato relinquerentur, & ideo si clericus legitimum hæredem habet, sua sunt.
 51 [Quod si clericus etiam amicum suum hæredem instituerit, data parenti fide de restituendis spurio prædictis bonis: tunc licet, qui fidem dederit, peccauerit mortaliter, fraudem hæc in signum committens aduersus legem, quæ prohibet dictam fidem præstari, tamen donatio tenet. quare cum dominus sit, potest illas res in spurium transferre, & nec dici potest spurium hac acquisitione priuatum esse à lege, cum fiat potius ex voluntate veri domini, quam parentis, ex cuius voluntate verus dominus sciebat ipsum ad id minime obligari. Hinc sub infertur hæredem scriptum non teneri in iudicio animæ spurio hæreditatem restituere, etiam si tacitam fidem præstiterit de illa restituenda, cum promissio illa fuerit facta contra leges, & in fraudem legis; ergo ex ea non tenetur. Iurisgentium. §. prætor ait. ff. pact. & §. generaliter. Nec etiam tenetur in conscientia illa bona ad fisco deferre, & neque fisco id crimen ab eo commissum pandere; tunc, quia non tenetur seipsum proderere. c. si quando. de poen. dist. 1. tunc quia in poenam legis hanc hæreditatem esse deferendam fisco, non aduertit iura l. 1. C. de his, qui ut indig. l. ita fidei l. non intelligitur. ff. de iure fil. Poena autem in foro conscientiarum non soluitur nisi post condemnationem. c. fraternitas. 1. 2. q. 2. Nec item tenebitur consanguineis testantis illa bona tradere, cum iste sit verus hæres, fides autem ab eo data in poenam delicti tollit ab eo hæreditatem, & fisco eam defert post sententiam. Quod si verus hæres non esset, hæreditas ad testantis propinquos pertineret. Nec obstat tex. in l. prædonis. ff. de petit. hæred. quia Iurisconsultus ibi non appellat hunc hæredem prædonem, sed dicit censendum esse prædonis loco, quia fraudem fisco fecit, tacita fide præstata. Ita Couar. de spõsal. 2. par. c. 8. §. 5. nu. 9.

nu.9. Si tamen vult pater filio spurio proprias res tute relinquere, ita vt filius non excludat a fisco, tutissimum remedium est, omnia cautela, qua ponit Specul. tit. de success. ab intest. §. 1. ver. Quid si pater. nu. 30. & alia, qua ponit Bald. in l. 1. c. pro socio. colum. fi. Cepolla caute. 38. vt spurium heredem instituat sub conditione, si a Principe fuerit effectus legalis, continens id, tunc enim secuta legitimatio patris hereditate abique aia periculo obtinebit, cu institui iure possit incapax in tempus, quo capere possit. l. in tempus. ff. de hære instit. l. si cur. & ibi gl. in prin. ff. quib. mod. usufruct. amitt. q. opinione communem esse testatur Ial. in l. filius familiaris nu. 5. de test.]

53 Secundo id, quod dicitur, poenam exteriori non esse consideranda in aia iudicio, donec executio fiet, verum est in poenis exigentibus iudicis executionem. Fely in c. Rodolphus. nu. 38. 4. limitatione. de rescr. No autem in poenis, tunc non requiritur a ctu aliquo iudicis, sicut poenae illae, quibus quis incapax efficitur alicuius actus, na tunc tenetur ab actu illo abstinere, sicut filius incapax honoru paternoru tenetur a possessione bonoru illoru recedere. vt supra diximus. Caie. 2. 2. q. 62. ar. 3. Syluest. in ver. poena. q. 28. Huc etiam spectant poenae, censuræ a canonibus indictæ: Itæ poena irregularitatis, ac etiam quævis alia, quibus propter crimē aliquis efficitur indignus, atque incapax alicuius rei, vel vt sit infamis, aut inestabilis: quia istæ poenae in foro conscientiae effectum habent, na nullu actum iudicis exigunt. Franc. in c. foelicis. §. nullus. de poen. lib. 6. Sylu. in verbo, poena. Couar. in reg. peccatum. 2. par. §. 8. nu. 6. Hæc tamē intellige, respectu tunc incurrentium has censuras, na respectu ipsius infamiae statim quis efficitur infamis. Respectu vero alioru, vt repellantur tanquam infames, requiritur sententia declaratoria, facit glo. in clem. 1. versic. donec. de deci. sic etiam respectu ipsius excommunicati statim ipsa excommunicatio absque alia sententia declaratoria affligit, & inhabilitat ipsum quo ad omnes suas potentias, ita vt repellatur a communione, celebratione, cæterisque actibus excommunicato veritus. Sed vt ab alijs debeat tractari, & repelli, vt excommunicatus, requiritur sententia declaratoria, ita Ioan. And. in c. 2. de rescrip. li. 6. Fely. in c. Rodolphus. n. 39. de rescr.

54 Tertio nec pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

55 Quarto fallit, quando t poena non imponitur proprie, vt poena, sed vt quedam condicio, vel modus rei traditur. Vt cum testator reliquit aliquid faciendum, vel alias illud amittit, secundum Panor. commu. receptum in c. Raynaldus. sup. glo. versu adijciens. de testam. tunc enim non adimpleta conditione, vel modo, non potest tuta conscientia legatum retineri. Nauar. de hor. canon. c. 21. nu. 48. Hinc inferitur, t foemina, qua ex mariti testamento usufructuaria relicta est in bonis ipsius mariti hac lege, vt castè viuat, omnino teneri usufructum restituere mariti hæredibus in animæ iudicio, ex quo castitatem non seruauit, sic tradit Couar. tit. de sponsal. par. 2. c. 6. §. 8. nu. 17. versu. 1. Nauar. in Manuali. c. 23. nu. 62. vbi ait secus esse, si mente tantum, vel verbo, vel actu citra copulam fornicata fuerit [Quamuis Couar. in 2. par. de sponsal. c. 7. §. 6. nu. 3. inquit, impudicam vitam agere eam foeminam, qua amplexibus, osculisque virorum vitur, aut inhonestos tactus sponte patitur, eaq; ratione subinfert legatum amittere sibi relictum sub conditione, si pudicè, ac honestè vixerit. quod Baldus respondet consi. 207. vol. 4.] Imò cõcludit Salyc. in l. fideicommissum. C. de fideicom. q vxor venit hæreditate priuata, vel legato, vt indigna, licet maritus non adiecerit clausulam, si castè vixerit, quia tenetur seruare castitatem etiam post mortem mariti, quia intelligitur durare in matrimonio. Hinc etiam qui horas t canonicas non recitatur, vel qui non facit residetiam in sua Ecclesia parochiali: qui item post obitum rã Ecclesiam parochialem, & habitã illius pacificam possessionem non promoueat ad sacerdotium intra annum, & eo elapso illam retinet, & in multis alijs casibus tenetur omnes in foro conscientiae, etiam ante iudicis sententiam restituere fructus tanquam iniuste perceptos, iuxta Cõc. Lateran. vltimū. sess. 9. & Pij V. statutum. & Conc. Frid. sess. 23. cap. 1. de reform. §. si quis. & c. licet canon. de elect. lib. 6. Cõstat enim ex stylo curiae, metè Pontificum esse, vel fuisse, vt illo, vel illo casu non possint fructus retineri, & ad ratam teneri ad restitutionem.

56 Quinto non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

57 Sexto non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

58 Septimo non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

59 Octavo non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

60 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

61 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

62 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

63 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

64 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

65 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

66 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

67 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

68 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

69 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

ris.] Syl. in ver. cler. 3. nu. 5. Hinc notat Gemin. in cap. 1. de vita, & honesta. cler. quod clericus ipso iure priuatur priuilegio clericali abque alia monitione, vel sententia: quia ibi est poena ex facto negatiuo, vt si non desistant infones clerici intra annum, qui annus debet esse continuus. Sylu. in ver. excommunicatio. 7. n. 57. [Sic etiam si esset constitutio synodalis, continens id, quod ius commune, imponens facto negatiuo poenam, tunc illa incurreretur, omittendo sine monitione. Fely. in c. 2. de magist. alleg. Feder. de Sen. cõsi. 109. q. etiam inq. quod quo ad Deum satis incurrit poena vel culpa sine monitione.]

57 Quarto fallit, quando t poena non imponitur proprie, vt poena, sed vt quedam condicio, vel modus rei traditur. Vt cum testator reliquit aliquid faciendum, vel alias illud amittit, secundum Panor. commu. receptum in c. Raynaldus. sup. glo. versu adijciens. de testam. tunc enim non adimpleta conditione, vel modo, non potest tuta conscientia legatum retineri. Nauar. de hor. canon. c. 21. nu. 48. Hinc inferitur, t foemina, qua ex mariti testamento usufructuaria relicta est in bonis ipsius mariti hac lege, vt castè viuat, omnino teneri usufructum restituere mariti hæredibus in animæ iudicio, ex quo castitatem non seruauit, sic tradit Couar. tit. de sponsal. par. 2. c. 6. §. 8. nu. 17. versu. 1. Nauar. in Manuali. c. 23. nu. 62. vbi ait secus esse, si mente tantum, vel verbo, vel actu citra copulam fornicata fuerit [Quamuis Couar. in 2. par. de sponsal. c. 7. §. 6. nu. 3. inquit, impudicam vitam agere eam foeminam, qua amplexibus, osculisque virorum vitur, aut inhonestos tactus sponte patitur, eaq; ratione subinfert legatum amittere sibi relictum sub conditione, si pudicè, ac honestè vixerit. quod Baldus respondet consi. 207. vol. 4.] Imò cõcludit Salyc. in l. fideicommissum. C. de fideicom. q vxor venit hæreditate priuata, vel legato, vt indigna, licet maritus non adiecerit clausulam, si castè vixerit, quia tenetur seruare castitatem etiam post mortem mariti, quia intelligitur durare in matrimonio. Hinc etiam qui horas t canonicas non recitatur, vel qui non facit residetiam in sua Ecclesia parochiali: qui item post obitum rã Ecclesiam parochialem, & habitã illius pacificam possessionem non promoueat ad sacerdotium intra annum, & eo elapso illam retinet, & in multis alijs casibus tenetur omnes in foro conscientiae, etiam ante iudicis sententiam restituere fructus tanquam iniuste perceptos, iuxta Cõc. Lateran. vltimū. sess. 9. & Pij V. statutum. & Conc. Frid. sess. 23. cap. 1. de reform. §. si quis. & c. licet canon. de elect. lib. 6. Cõstat enim ex stylo curiae, metè Pontificum esse, vel fuisse, vt illo, vel illo casu non possint fructus retineri, & ad ratam teneri ad restitutionem.

58 Quinto non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

59 Sexto non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

60 Septimo non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

61 Octavo non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

62 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

63 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

64 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

65 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

66 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

67 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

68 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

69 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

70 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

71 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

72 Non pcedit i canone imponere poenam ipso iure ex facto negatiuo: na tunc nulla monitio, vel snia requirit, vbi certu tempus apponit. Ita rex. in l. magna. C. de contrah. & comit. stip. aprior tex. in c. licet can. de elect. lib. 6. Vbi pfigit tempus vnus anni accipiendi. Ecclesia parochiale ad se promouendum in sacerdotiu, cu pena pcedi ea ipso iure, si non fiat intra illu sacerdos & sic p facto negatiuo, q tñ sine vlla pmonitione iur.

60 Vel t item ipso iure beneficium vacare; nam beneficia Ecclesiastica sub hoc, vel illo modo, vel conditione factè, vel expressè conferri intelliguntur, vt etiam adnotauit Naua. in c. non liceat. 1. 2. q. 2. & in c. fraternitatis. e. a. q. & causa. Vnde tales pro viribus suis non restituentes, neuitquam sunt absoluedi. Ita Cache. Neapo. lib. 4. de recitat. hor. c. 4. & in ijs casibus postet opinio Abbatis, & Fely in d. c. 1. de constitu. defendi, qui quidem Fely. in c. na concupiscentiam. eo. ti. multas alias tradit limitationes.

61 Postremo t pro complemento huius capituli considerandum est breuiter, q quando ipso facto poenam lex decernit, tunc sententia iudicis non est necessaria, vt feratur super poenam; est enim iam decursa, sed super crimem ad hoc, vt bona possint apprehendi per fiscu, cui non constat de delicto incurso. Satis inquam est vt hæreticus condemnetur de crimine hæressis, ex qua condemnatione sine alia noua expressione poenae oritur ex natura rei condemnatio ad poenam iuris. ita probatur in c. cu secundum. §. 1. & ibi Francus. in prin. de hæ. lib. 6. & clarius in c. 1. nu. 6. de hom. lib. 6. Sotus de iust. & iur. lib. 1. q. 6. art. 6. tertia cõclusio [Abb. in c. inter dilectos prope si. de exce. prela. allegat tex. in l. ff. ad Turpil. Abb. in c. peruenit. el. 1. de appel. Diaz in sua praxi. crimi. c. 123.]

S Y M M A R I V M.

- 1 Præceptum secundum Decalogi, cur separatim traditur, quod comprehendat.
- 2 Deum in testimonium vocari non debere, qui id semper prohibuitur existimant, falluntur: & quare liceat id.
- 3 Præceptum. 2. Decalogi, quibus casibus modisque violatur.

De secundo Præcepto Decalogi. Cap. XII.

Diximus ordo exigebat, vt prius ea, qua ad diuinum cultu pertinerent, fidelibus proponeretur: hoc in primo Decalogi Præcepto erat quidem perfectissimè adimpletum, vbi vt supra tetigimus, dum idolatria prohibetur, latra præcipitur: in quo quamuis implicite præceptum videatur, ne sanctum Dei nomen siue blasphemado, siue in vanum iurando dehonefaretur; Deus t tñ pro rei magnitudine separatim hoc præcipere dignatus est, dicens. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Quo quidem præcepto omnia illa, quibus Deus ipse, quantum in nobis est, inhonoratur, prohibita intelligimus. Sicut in priori

illo, omnia illa ad eius cultum spectantia iussa non dubitamus. Hinc t illorum error confunditur, qui diuinum nomen in veritatis testimonium afferre semper existimant prohiberem: cum sit potius religionis actus: Deum testem debitis circumstantijs vocare. Scripturæ est enim. Deuter. 6. Deum tuum timebis, ac per illum nomen iurabis Ratio vero est in promptu, quia diui testimonij adhibitio fidei quidem est protestatio, qua Deus omnium conditor, omnium promissor, nil inultum relinquens, omnium habens noticiam, sicut recognoscitur, ita & prædicatur. Igitur illi t tantummodo hoc præceptum violant, qui nulla præuia deliberatione ad iurandum confugiunt. Qui quando necessarium non est, nempe vbi absque iuramento fidem sibi adhiberi credunt, iurare tamen non desistunt. Qui in minimis etiam iurare non dubitant: Qui iocando, aut ridendo sacrum Dei nomen, aut sacra Dei verba assumunt: Qui Deum mendacij sui testem vocant: Qui Deum, aut Sanctos blasphemare audent: Qui vota, qua Domino vouerint, eddere nolunt, de quibus omnibus suo ordine tractabimus.

S Y M M A R I V M.

- 1 Iuramenti definitio qua.
- 2 Iuramentum duplex, assertorium, & promissorium, & utrunque tres comites habet, & quos.
- 3 Iuramentum promissorium firmius, & fortius obligat quam voluit.
- 4 Iuramentum aliud incantum, aut dolosum.

De iuramento, eiusq; speciebus. Cap. XIII.

Iuramentum t est assertio, vel negatio de aliquo, sacra rei attestatone firmata. Non enim solum ille iurare creditur, qui Deum testem inuocat, sed etiam qui per sacra Euangelia, aut per venerabile Crucis signum, aut per martyrum reliquias iurauerit. Diuiditur t autem in duas species: nam quoddam dicitur assertorium, quoddam vero promissorium. Assertorium dicitur, vbi de re præserti, vel præterita aliquid assertitur, vel negatur. Promissorium vero, vbi in futurum quid faciendum, vel non faciendum promittitur.

[Et hoc t iuramentum promissorium inducit fortiorè, & firmiorè obligationem, quam votu, vt latissimè pbat F. Michael à Medi. li. 5. de sacrorum hom. cõtinetia. c. 23. qa licet votu inducat venerationè obligationem, quàm iuramentu, eo respectu, qd principale obiectu est ipsemet Deus, aliam

tamen ratione iuramentum, quod fit homini est fortius. & firmitus, tum, quia nō solum sicut votū obligat per illud diuinum p̄relatum in c. 1. de voto. Redde vota tua. sic iuramentum obligat per illud diuinum, Redde iuramenta tua Deo. Et per illud p̄ceptum, Non assumes nomen Dei in vanum. Exod. 20. Sed propter hoc, quod iuramentum obligat nō solum Deo, sed etiam proximo, adeo quod licet Pōtiffices p̄s̄sim absoluant iusta de causa à voto, à iuramento tamen, quo iurans obligatur proximo, non aboluunt, nisi de consensu eius; tum quia licet votum metu emissum sit ipso iure nullum. per c. 1. de ijs, quæ vi iuramentum tamen metu cōtractum est validum. c. verum. de iureiu. c. ad audientiam. c. Abbas. vbi glo. solemnis, de ijs quæ vi. Vtrumque autem horum habere dēt semper tres comites, iudicium, iustitiam, & veritatem: si deest iustitia, iniquum dicitur, si iudiciū temerarium, si veritas, falsum. c. 2. 22. q. 2. Quæ periuria prohibita intelligimus, vbi à Domino p̄cipitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Si enim vanum dicitur, quod frustra fit, suoque caret fine; profectō falsum iuramentū in primo gradu est vanitatis: caret enim veritate, quæ medulla dicitur sacramenti, & pari ratione temerarium ex eo iudicatur vanum, quia necessitate caret. Et iniquum vanum quoque censetur, ex eo, quod iustitiæ ornamento spoliatum est. Est t̄ autem & aliud iuramentum, quod incautum dicitur, aliud vero, quod dolo sum, quæ quandoque seruanda sunt, quandoq; vero non, sed hæc iam particularius sunt explicanda.

S V M M R I F M.

- 1 Iurare per creaturas, an & quando sit licitum.
- 2 Iurans per vitam propriam, quid intendat, & iuramentum execratorium dicitur.
- 3 Iurans per creaturas quo casu, tum periurum, tum idolatrum sit.
- 4 Periurus non est, qui iocandū per lapidem iurauit, non adimplens promissum.
- 5 Iuramentum per creatorem maius, quam illud per creaturas, & quo casu e contra.
- 6 Formula huiusmodi, in mea conscientia, per meam fidē, an sit iuramentum. & n̄ sequ.
- 7 Iurās per Euangelia, Deo honorē latrīe dēi exhibere.
- 8 Mos quorundam reuerentiā plurimum hominibus, parum Deo exhibentium, corrigendus, secundum Host.
- 9 Iurare per inhonestā membra Christi, vel Virginis, an sit mortale, & quid de iurante per membra Dei. n̄ sequen.
- 10 Iuramentū est, ita dicitur: Hoc ita verū, sicut verus est Deus; sicut vera Euangelia, & huiusmodi. & quare.
- 11 Iurantis per vitam Dei, mors spectanda, qui tum cohibendus, tum grauius puniendus.
- 12 Iuramentum ab idolatry factum, an sit obligatorium.

Per quæ iurare sit licitum. Cap. XIII.

Egimus in Deuter. c. 6. Dominum Deum tuum timebis, illi soli seruiues, ac per nomen eius iurabis. Vbi expresse permittitur cognouimus, quando iurandum erit, licitum fore per sanctum Dei nomen iurare. Per

- 1 t̄ creaturas vero non, sed ita tantummodo licitum iudicamus, si in Deum & ipsa referantur, quatenus in ipsis scilicet diuina. resulget veritas, ideoq; vbi per Euangelia iuratur, idē erit, ac si per diuinam veritatem, quæ per Euangeliū nobis innotescit, iuratum esset. c. Et Christus. de iureiu. Posset tamen aliter habere sensum, nec quidem detestandum, qui per creaturas iurat; nēp̄ si quod in iuramento nominat, diuino intēdat supponere iudicio, si aliter quā ipse asserit, se habeat. Sic qui t̄ per vitam suam iurat, videtur dicerē, Deus mihi vitam adimat, si quod iurauit, verum non existit, quod quidem iuramentum dicitur execratorium: si vero per creaturam iurandum, diuinam illi intendit exhibere reuerentiā, erit omnino illicitum, ac blasphemia detestanda. c. clericus. c. si quis per capillum. cum ibi notatis. 22. q. 1. Porro si quod per creaturam adimplere iurauit, facere recuset, periurus t̄ existimabitur, nisi iocandi animo, potiusquam iurandi, illa verba protulerit. Exemplum, si quis centum dare promittit, & omnino adimplere per lapidem iurat. Hoc casu est ipsius intentio prius exploranda: si enim aūthori lapidis reuerentiā exhibere intendebat, dum per lapidem iurabat, non equidē male iurauit: sed si non adimpleret, diceret periurus. si vero lapidi ipsi reuerentiā, & venerationē exhibere volebat, idolatry peccatum tunc peccauit, & tunc periurus dicitur, si adimplere recusat. Sed si t̄ iocandi animo, potiusquā iurandi dixisset, per lapidem hunc dare promittit; si non adimpleret, non esset periurus: cauēdus tamen semper erit hic iurandi modus. Turrecre per illum tex. in c. ecce. 22. q. 5. verum enim vero semper maius t̄ illud reputabitur iuramentum, quod per creatorem fit, quā q̄ per creaturam, ideoque maius peccatum existimatur illud iuramentum, quā istud non seruare: ratio est, quia quanto id, quod iuratur maius sanctum est, tanto maiori p̄na dignū est periurium. c. mouet. in fi. cum ibi not. 22. q. 1. Solemnitas tamen maior, & deliberatio maior in iuro per creaturam cum debita ad Deum relatione adhibita causari potest, vt hoc violare maius sit peccatum, quā illud per creatorem simplici verbo factū. gl. & alij. in c. si aliquis 22. q. 1. Sed hic aduertendum, t̄ quāsdam reperiri

in ore multorum frequentissimas oratiunculas, quæ iuramenti formam p̄ferunt: cum tamen vera iuramenta non sint, quod p̄cipue ex intentione cognosci poterit. Complures enim sunt, qui interrogati semper respondere solent; ita est in veritate, ita est in fide uies, in mea conscientia, qui vere iurasse iudicandi sunt, nisi alia sit eorum intētio: nō enim dicentes Deum in testimoniū adducunt, sed potius verē ita esse asserunt, se ipsos fidem suā in testem asserentes, sicut communiter Principes vti solent, idemque dicendum probat Caiet. in 2. 2. q. 89. art. 6. de illo, qui dixisset, per fidem meam. Sed de hoc dubitat Sotus lib. 8. q. 1. art. 1. col. 2. in fin. vbi inquit, t̄ quod quando additur per meam fidem, &c. videtur ibi species consulari iuramenti: nam per accusatiū videtur formam testis inducere: cuius quidem pia dubitatio ante factū de consilio amplectēda est, vt etiam ab ijs quæ speciem mali habet, abstineamus. Post vero factum non est necessario ei inhærendum: nam siue dicant per, siue in, nihil iurant. Nauar. in Manua. c. 1. 2. nu. 2. vers. 4. nisi (quod & ipse sentire videtur) rem aliquam sacram in testimoniū adduxisset, fortasse dicens: Per sacra Euangelia, aut per sanctam Crucem. Sed ex his more solito multo in deducamus dubiorum solutiones.

- 8 Prima. Qui per sacra t̄ Euangelia, aut reliquias iurat iuxta tex. in cap. si aliqua. 22. q. 1. & cap. habemus. velle debet saltem habitua liter, si non actualiter Deo illum latrīe honorē iurando exhibere, nō autem creaturæ. c. & si Christus. de iure iuran. quia species idolatry esset, si honorificentiā creatoris transferretur ad creaturam. Hinc arguit Hostien. t̄ in d. cap. cōtra illos, qui plus homines, quā Deū honorant, qui coram altari transeuntes nullā inclinationis reuerentiā exhibent, & quando coram domino veniunt: quasi idolum ipsum colunt, iungendo manus, genuflectendo, non solum pileum, sed etiā zonam, & clamydem remouendo, contra illud, quod dicitur Ioan. Apoca. 19 vbi Angelus dixit Ioāni cadere volenti ad pedes eius, Vide ne feceris, conseruus tuus ego sum. Et licet reuerentiā sit maioribus exhibenda. de maior. & obed. super his & ca. is qui. & ipsi debeant illam recipere, nē contemni videantur. ff. de offic. p̄sid. l. obseruandū, t̄ esset hæc idolatria secūdu eū corrigenda, & quæ recipitur, & exhibetur, ita refert Dom. Anto. de But. in d. cap. & si Christus.
- 10 Secunda. Qui per t̄ Christi inhonestā membra iurat, si contemptus desit, & scandalū, venialiter tantummodo peccare credendus est, vt no. Syl. in ver. iuramentum. 2. q. vlt. alias mortaliter peccasse iudicandus est. Hinc Carolus Cæsar lege lata in Tolerano conuentu, p̄nas

statutas contra blasphemos sanxit infligendas esse contra iurantes per membra Christi, & Virginis gloriosissimæ, & ita intelligitur text. in cap. si quis per capillum. 22. q. 1. & in Auth. vt non luxur. cont. natu. & ratio est, quia licet membra illa in Christo, cum verus homo sit, vere existant, qui tamen nominare audent, vident quod dāmodo ipsū cōtemnere, quasi sit etiā in ipso aliqd cōtēpibile, ideoq; quasi blasphemi puniuntur. Nauar. ca. 1. 2. n. 84. vers. 2.

- 11 Tertia. Per Dei t̄ membra iurare, quasi credēdo Deū corporeū, nobisque similem, grauissimum est peccatū. 22. q. 1. ca. si quis per capillū.
- Quarta. Qui sub tali verborum conceptione p̄ferunt iuramentum, t̄ hoc verū est, sicut Deus verus est, vel sicut Euangelia vera sūt, vel sicut verum est, Christum esse Virginis filium, acerrimē reprehendendi sunt, & habendi sunt tanquam blasphemi: imo etiam si affirmatio illa veritate nitatur, adhuc tamen quā hisce verbis videntur nō effugiunt blasphemiarum crimen, & culpā; ratio est in promptu, quia nostrarum veritatum nulla est cum diuinis comparatio: est etiam quædam nō infima blasphemiarum species, quæ vel à nostra superbia procedit, vel nostra inflammatur iracundia, dum nobis tantam fidem p̄stari affectamus, qui & decipi, & decipere solemus, quāta debetur veritati diuinæ. Sotus de iulti. & iure. lib. 8. q. 2. ar. 3. colum. 4. in prin.
- 13 Quinta. Qui iurando dicunt, Per t̄ vitā Dei, interrogandi sunt qua mente id dicat: si enim intelligit Dei vitam in testem adducere, cohibendi sunt ab hac indeuota, & irreligiosa iuramenti formula, sed nō quasi pro blasphemia puniendi. Si vero id dicunt, quasi Dei vitam iudicio alterius subijcere volentes, si falsum dicunt eo modo, quo vt supra diximus, q. p. vitā suā iurant, Dei iudicio, ac p̄nitioni eā submittūt: Si falsū iurāt, grauissimas cogendi sunt dare p̄nas: est enim hoc hereticum credere, vel Deum superiorē habere, vel eū mortale esse, & eius vitā terminū posse accipere. vt inqt Couar. in rub. de pact. 1. § 7. ver. 6. hinc.
- 14 [Sexta. Verum t̄ iuramentum ab idolatry factum sit obligatorium? Respondeo secundum Ray. quod sic. si illud, quod promissit, sit licitū: cum enim infidelis iurauerit, peccatum in modo iurandi commisit, sed si illud seruauit, in hoc bene facit, & si non seruauit, peccatum peccato addit. Christianus vero si non potest aliter fidem dictis eius adhibere, & expedit ei ab illo cautionem habere, licet ille peccet iurando, iste tamen nō peccat recipiendo. Exemplum huius habetur de Labam. Gene. 21. & de Achimelech. Gen. 21. 2. q. 1. mouet re. vbi vide Augustinum.]

S V M M A R I V M.

- 1. *Iuramentum summa maiestatis religionisq; esse, & apud ethnicos fuisse.*
- 2. *Clymias religio in iurando.*
- 3. *Requisita in iuramento qua.*
- 4. *Iurantes se quaedam leuia facturos, quae sunt indifferen- tia, peccant; qua vide.*
- 5. *Iuramenti occasio, & necessaria, & iusta esse debet.*
- 6. *Iuramentum casibus nouem fit licitum.*
- 7. *Iurantes in re leui summa, vt ementes vendentesq; quan- do venialiter, mort aliter peccent.*
- 8. *Iurantes supererogationis opus aliquid se non facturos, quomodo peccent, vel obseruare teneantur.*
- 9. *Iuramentum faciendi aliquid, quod melius est non face- re, an sit obligatorum, postea que propria auctoritate con- travenire.*
- 10. *Iurans aliquid indifferens, an seruare teneatur, vide re- misime.*

De Iudicio, ac Iustitia, iuramenti comitibus. Cap. XV.

Inter maiestatis, tantaeq; religio- nis est iuramentum, vt si ad illud incōsideratē recurratur, iam virtus non existimetur, sed vitium. Quin apud antiquos, ethnicos tā- tā religionis fuit iuramentum, vt teste Basilio in sermone ad adolescentes, Clymias vnus ex familiaribus Pythagorae, cum per iurandū trium talentorum multam posset effugere, exoluere maluerit, quā iurare, tamen si recto iuramento vsurus esset. Quod si iuramentum apud eos, qui ambulabant in tenebris, tantae ve- nerationis erat: quanta esse debet apud nos, qui versamur in media luce Euangelica? saltē illud frudeamus, vt quae in eo requiruntur, ac- tendamus. Requiritur t̄ aurem plura, & pri- mo quidem iudicium, & discretio, hoc autem adhibuisse illa credendus est, qui ad iuramen- tum non nisi maxima necessitate, cum veritas in facti quaestione dignosci non possit, recur- rendum duxerit. Nec etiam in omni facti que- stione, sed in illa tantummodo, quae per aliam viam, quā per iuramentum, innotescere ge- queat. In qua rei magnitudo, ac pietas, vt Deus in testimonium vocetur, dignum esse suadet: nam contemnere potius creditur, qui vbi nec honestum quidem hominem ad ferendum testimonium vocare dignum duceret, ibi Deū testem dare veller. Sotus de iusti. & iur. lib. 8. questio. 2. artic. 3. Hinc t̄ etiam errare illi co- gnoscuntur, qui minima quadam, & indiffe- rentia, hoc est, quae neque peccata sunt, neque virtutes, aut non facere iurant. Ecce enim iur- rat ille lapidem frangere, ad quem fortasse pe-

den, aut tibiam offenderat. Alter vero iurat nunquam in terram aquam mittere, aut alia huiusmodi, isti ita iurando peccant, quia absq; iudicio, iuramenti comite, iurasse noscuntur. cap. 2. 22: quae. 2. Non quia verē periurij cri- men committant, sed quia incautē iurant, & periurij grauissimo crimini se exponunt. Sed cum ad iuramentum recurrimus, non satis est hoc solum considerare, an t̄ iuramentum ne- cessarium sit: nam oportet etiam inquirere, an iustum sit: quantumuis enim res sit magna, ac mente reuoluta, si iniusta sit, non est facienda: ita nec etiam iuramenti vinculo permittendi: deest enim iuramento huic iustitia, quae ip- sius comes debet esse indiuiduis: vnde qui ho- micidium, aut furtum, vel quid simile iurant se perpetratos, peccare quidem dum iurant, comprobantur, non tamen adimplere cogun- tur, imo nec erit aliqua dispensatio necessaria. Sot. lib. 8. q. 1. art. 7.

[Rursum, t̄ Sciendum est, q̄ iuramentū pro- pter nouem causas efficitur licitum, secundum Alex. tit. 1. de exposit. secundi praecēpti. Qua- rum septem sunt propter bonum intrōducen- dum, & duae propter malum amouendum. Pri- ma igitur causa est pro veritate confirmanda. 2. Corin. 1. fidelis Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, est, & non. Ita pro veritate declaranda. Deut. 19. In ore duo- rum, aut trium s̄t omne verbum. Hinc secun- dum iura non est testis, nisi iuratus. Item pro amicitia contrahenda. Gen. 26. Dixerunt viri Gerare ad Isaac, fit iuramentum inter nos, itē pro pace reformanda. Genes. 26. Iacob iura- uit Laba, ext. de iudic. notis. Item pro fidelita- te seruanda. Reg. 5. Venerunt senes Israel ad regem, & percussit cum eis foedus coram Do- mino. ext. de elect. significasti. Item pro obe- dientia, & subiectione cognoscenda, sicut iur- auerunt viri Galaad ipsi septe. Iud. 11. de elec. c. significasti. Item pro consuetudine Ecclesiae seruanda, vt Canonici. Exod. 24. filij Iſrael da- ra lege iurauerunt se Domino seruituros. Item pro calumnia sopienda: vt quando fit iuramen- tum de calumnia in contestatione litis. Hebr. 6. Omnis controuersia ad confirmationem fi- nis est iuramentum. Et pro infamia purganda. ext. de purga. cano. peccatorum. Fac glo. in cap. nullus. extr. de iureiur. Vnde versus. Pax, & fa- ma, fides, reuerentia, cautio, damnum, defectus veri, sibi possunt iura caueri.] Hae dixisse suf- ficiat, nunc ad particulares decisiones more so- lito descendamus.

6. Prima. Qui in re t̄ leuissima, atque inani iur- rant, siue etiam frequentē, & absque necessa- ria causa, sicut ementes, & vendentes saepē fa- cere nouimus, peccant quidem, eo q̄ iudicium in iurando non adhibent, sed venialiter tantum, si veri-

si veritas non defuerit. Sot. lib. 8. q. 2. art. 3. col. 7. Si tamen esset contemptus, vel notabili peri- culo peierandi se exponerent, peccarent mor- taliter. Sylu. in ver. iuramentum. 2. q. 8.

7. Secunda. Qui t̄ monachalem habitum non assumere iurat, siue eleem. olynam non dare, vel aliud supererogationis opus non facere, venialiter tantummodo peccat: non enim ad hoc tenetur, at si in necessitatis articulo, vbi ex praecēpto etiam obligaretur, non facere iur- rasset, mortaliter peccasse iudicandus erit. So- tus, lib. 8. q. 2. art. 3. vers. 5. concl.

[Et talis siue t̄ venialiter, vt in primo casu: siue mortaliter, vt in secundo, obseruare iur- mentum. Nec etiam iuramentum de non faciē- do ea, quae melius est facere, vel de non faciē- do ea, quae melius est non facere, quā facere obligat. Ideo iurans, q̄ non tenebit aliquem in suo seruitio, quem alias esset melius retinere quā non retinere, vel quod non loquetur cū proximo, cū quo alias melius esset loq̄, quā non loqui, vel q̄ non faciet subuentionem temporalem, quā spiritualement, quod alias me- lius esset facere, quā non facere, vel q̄ non visitabit infirmum in domo sua, quem alias melius esset visitare in domo, quā non visi- tare, & sic de similibus, non obligatur ad ob- seruandum, quod iurauit. Vnde Tho. 3. dist. 39. art. 3. inquit, quod quando quis facit, quod est melius, non est periurium, sed periurio cōtra- rium. De omnibus enim talibus intelligitur il- lud, quod habetur. 22. q. 4. in malis promissis re- scinde fidē, in turpi voto muta decretū. Quod incautē vouisti non facias. Propter reuerentiā tamen diuini nominis inuocati, & ad punitiō- nem temeritatis sic iurantium, & propter re- uerentiam eorum, qui praesunt, non debet quis auctoritate propria venire contra quodlibet iuramentum incautum. Sed pro aliquibus re- currere debet ad aliquem superiorem suū, qui a tali iuramento debet absoluerē ipsum, vel de- clarare eum non obligatum: maximē, quādo potest oriri dubium, vtrum obseruatum ver- gat in perirem exitum, quā non obseruati: Cōtra tamen quodlibet iuramentum, quod de- rogat charitati, vel eius perfectioni, vel dispo- nentibus ad eam potest homo venire propria auctoritate in casu necessitatis.]

9. Qui iurat t̄ aliquid indifferens, vt in terram non spere, vel per locū aliquē nō transire, an seruare teneatur, vel ne in c. 7. examinabimus.

S V M M A R I V M.

- 1. *Iuramentum triplex, solemnitatum, deliberatum, & inconsideratum: vnde & triplex oritur periurium.*
- 2. *Iuramentum carens veritate, mortale esse, quando id*

- locum habeat etiam in minima re.
- 4. *Iuramentum promissorium, tum mortale, tum veniale, pro intentione iurantis.*
- 5. *Periurium assertorium nulla causa excusatur.*
- 6. *Discretionis annos, qui attingit, peierans, mortaliter pec- cat.*
- 7. *Iuramentum iurbato animo falsum, modo veniale, mo- do mortale est peccatum.*
- 8. *Falsum pro vero habitum, iuramento firmare, non est peccatum.*
- 9. *Iuramentum in re falsa, etiam iocando, mortale.*
- 10. *Persona publica a falsum iuramento iuramentum exige- re licet, priuata vero, an, & quando.*
- 11. *Iuramentum deferre suspecto de transgressione, mortale est.*
- 12. *Iurare in re, quam se iurans se tempore praestituro non praestaturum, mortale est.*
- 13. *Iurans falso leuē aliquid non fecisse, peccat mortaliter, & quare.*
- 14. *Iuramentum promissorium in re leui si fit animo non implendi, lethale. & nu. 17.*
- 15. *Iuramentum de re mala non tenet, peccatum tamen parit.*
- 16. *Mulieres iurantes irate, verberaque aut similia mi- nantes pueris, peccant venialiter.*

De veritate, praecipue iuramenti comite. Cap. XVI.

Igitur quidem iustitia, & iudicium in iurando, sed multo magis veritas. Ideo que sciendum est secundū Tur- recre. in c. habemus. nu. 3. 2. q. 1. qd̄ iuramentum t̄ triplex est, quoddam delibera- tum, & solemnitatum, sicut q̄ testes iurant su- per sancta Euangelia in praesentia iudicis. Quod- dam est deliberatum, sed non solemnitatum, vt q̄ quis in occulto iurat aliquid cū delibera- tione, intēdēs illud p̄ diuinā veritatis testimo- nium cōfirmare. Quoddam vero est, nec deli- beratum, nec solemnitatum, sicut q̄ quis iurat in cōi sermone, non attendens quem inuocat, & ad quid, sed ex quadā cōsuetudine, & secun- dum hoc t̄ periurium tripliciter potest com- mitti. Et si cōmittatur in iurō deliberato, & solemnitato, mortale peccatum est, & enorme, reddens etiam personam infamem. Si vero cō- mittatur in iuramento, nec deliberato, nec so- lemnitato, tunc nō est peccatum mortale, sed veniale, p̄ hoc, q̄ lingua in lubrico posita est: verum si committatur in iuramento delibera- to, sed non solemnitato, & tunc aut deliberat- de dicto tantum, sed non de iuramento super- addito; id est non attendit ad iuramentum, & quasi non percipit se iurare, sed ex lapsu lingue in iurum prolabitur, & quia tunc quasi nesciens iurat, non peccat mortaliter, sed tantum ve- liter

liter, quia nesciens non reputatur voluntarius: modo perniciosum non fit mendacium. cōcor dat D. Tho. in 3. sen. si vero deliberat de ditto, & iuramento, tunc talis regula pponitur. Vñ quodque iuramentum, quod veritate caret, esse mortale peccatum, nec aliqua utilitatis cā, aut necessitatis excusari: magna enim culpa est testem falsi Deum adducere, quod adeo verū est, vt etiam si minimum, quod verum esse iuratur, & tamen falsum est, mortale peccatum esse credatur. Exemplum, si quis iurat palpebras non mouisse, mortaliter peccat: nā etiam hic in falsæ rei testimonium Deum vocare audeat, sed hoc in assertorio iuramento tantummodo locum obtinet. In promissorio t̄ vero distinctione indiget: nam si quis calamum dare promittat, si promissionis tpe verē, qđ promissit adimplere cogitat, licet postea non adimpleat, venialiter tantummodo peccat. parui tas, nā rei peccato mortali excusat. Si vero nec etiam quando iurauit, adimplere promissum cogitabat, mortaliter peccasse existimāus est quia testem falsi Deum adduxit: nam qui dare promissit centum, teneretur habere propositum saltem tempore promissionis illud adimplere suo tempore, hoc si falsum est, iā Deum in falsi testimonium adduxit, ideoq; mortaliter peccauit. *Sot. lib. 8. q. 1. art. 7. colu. 2. & 3.* sed ad dubiorū decisiones ex his eliciendās accedamus.

5 Prima. Periurium t̄ assertorium, qđ est falso Deum iurare circa materiam, quæ est de præfenti, vel præterito, mortale peccatum esse manifestissimum est, siue fiat ad cauendū sibi mortem, vel ad tuendam innocentis, aut Regis vitam, vel ad liberandam ab incendio, vel prodicione totam Rempublicam, aut ad eripiendam ab æterna morte proximi animā. ita *Conuar. in rub. de pact. par. 1. §. 1. ver. sexto.*

6 Secunda. Qui t̄ postquam annos discretio- nis attigerit, iuxta tex. in c. 1. de delict. puer. pe- ierat, mortaliter peccat, siue hoc fecerit vili- tatis propriæ, siue alienæ causa, gratia iocandi, aut excusandī, aut metu. ita *Naui. in c. 12. nu. 5.* qui reprobatur opinionem glo. in c. venies. ex- tra de iureiur. asserentis nō esse amplius, quā veniale, iurare falsum iocandi causa, quia cō- muniter reprobatur.

7 Tertia. Et si t̄ inconsideratē, turbatoq; ani- mo iurare falsum, nō aduertens, an illud sit fal- sum, peccatum sit veniale, secundum *D. Tho. 2. q. 89. art. 3.* tamen qui inconsideratē, turbato- que animo falsum iurat, si cum aduertit, para- tus non sit desistere, a mortali non excusatur, secundum *Caier. d. art. 3.* Si vero contrariū ha- beret animum, scilicet cum aduertit non fal- so iurare, venialiter tantummodo peccaret. *Syl. in ver. iuramentum. 2. nu. 6.*

8 Quarta. Qui quod falsum est, verum putas

iureiurando asserit, peccasse non iudicatur: nisi diligentiam, quam in illo cognoscendo adhi- bere tenebatur, sua culpa non adhibuit, quo ca- su ex quantitate culpæ quantitas peccati existi- matur. *Sot. lib. 8. q. 2. art. 1. de iust. & iur.*

9 Quinta. Qui t̄ falsum credens, quod falsum est cum iuramento affirmat, etiam si iocandi causa id fecerit, mortaliter peccat. *Turrecr. in sum. 2. q. 2. tex. in c. homines. 2. q. 2.*

10 Sexta. Qui t̄ inducit, seu exigit iuramentum ab eo, quem scit falsum iuraturum, nō peccat: modo exigat publico fungens officio, & mu- nere. iuxta ordinem iuris. c. quamuis. 2. q. 1. Co- uar. ti. de pact. par. 1. §. 6. nu. 2. in fi. verum si hoc faciat, vt persona priuata, mortaliter peccat. *vinct. n. is homicidam. 2. q. 5. c. si quis conui- ctus. & seq. Card. in cle. vni. de iureiur. nisi is, quē scit falso iuraturum, esset iā paratus iurare, pu- ta, quia se offerret, & esset aliqua rationabilis causa ad recipiendum tale iuramentum: nam tunc recipiens nō peccaret mortaliter, sed tan- tum de ea priuata persona intelligitur, quæ ad iurandum inducit, vel disponit, quem scit, vel probabiliter credit periuraturum pulchrē Tur- recr. in c. quamuis. 2. q. 1. Hinc t̄ insert Pan. in c. clericos. de coha. cler. & multi q; nunquam est deferendum iur̄m illi, contra quē est vehe- mens suspitio de transgressione eius, & dese- rens peccat mortaliter. c. ille. 2. q. 5. Quod nota contra nonnullos Confessarios recipientes a poenitentibus iuramēta de abstinendo ab ali- quo peccato, sed potius poenam statuunt.*

12 Septima. Qui t̄ quod adimplere posse non credit, cū iuramento promittit, mortaliter pec- cat, veluti si iurat se ad certum tempus perolu- turum debita, probabiliter credens non futurā sibi facultatem, id eo tempore faciendi. *Sylue. in ver. iuramentum. 4. q. 3. ver. circa hoc. & q. 18. & 25.* Si vero implere posse existimat, & postea impeditus aliqua necessitate, implere non poterit, a periurio excusatur. c. querelam. de iureiur. modo cum ad meliorem fortunam peruenerit, quanto citius adimplere non desi- stat. *arg. tex. in c. delicti. de dolo, & contum.*

13 Octaua. Qui in terram non spuisse, aut alia huiusmodi, quæ minima sunt, se non fecisse iu- rat, cum verē fecerit, mortaliter peccat: cum Deum citare in testem falsi, charitati eius con- trarium sit. etenim si mendacium simplex, vt- cumque in re leuissima contingat, non potest dici citra peccatum saltem veniale. c. 1. 2. q. 2. mendacium ergo non simplex, sed cū testimo- nio diuini numinis contingens dubio procul absque mortali culpa dici non potest. *Couar. in rub. de pact. par. 1. §. 1. ver. 6.*

14 Nona. Qui t̄ calamum dare cum iuramēto promissit, aut aliud minimum, si dandi animū, cū iurabat, habuit, excusari poterit a mortali, si postea

De iuramento doloso. Cap. XVII.

postea non dedit, si vero contrarium etiā tunc facere deliberabat, mortaliter peccauit. *Sot. de iust. & iure. lib. 8. q. 2. art. 1. sic qui vnum Pa- ter nosser, aut Aue Maria, vel quid simile mini- mum iurat, nō tenetur sub poena mortalis cul- pæ, sed tantum venialis adimplere: modo ad- implendi animum cum iurabat, habuerit: aliās secus, si iuramentum, esset magni momenti.*

15 Hinc t̄ inferitur, quod qui absque animo adim- plendi malum aliquod, puta homicidium, aut furtum facere iurat, mortaliter peccat, nec ad- implere tenetur. *Naui. c. 1. 2. nu. 12. si vero esset hoc minimum, mortale peccatum non iudica- retur.* Hinc mulieres, t̄ quæ irato animo filios verberare iurant, venialiter tantummodo pec- cant non adimplendo: minimum enim hoc est malum, quod facere minatae sunt, vt interim omittamus eas animum iurandi non habere, ideoque nec iuramento ligare. *Sot. lib. 8. quæst. 1. art. 7. ad quartum argum.*

17 Decima. Qui t̄ amicū habet obuiū in via angusta, cedesque inuitat eum, vt prior tran- seat, iurando affirmans se non transiturum, an- tequam ille transierit, peccat venialiter non adimplendo, si adest intentio faciendi id, quod iurat, quia minimum est. *Sotus, qui su- pra. col. 3.*

S Y M M A R I V M.

- 1 Iuramentum dolosum, quare sic dicatur.
- 2 Iurare dolose, quis quadrupliciter dicitur, & de prima specie. num. seq.
- 4 Iurare lingua, & mentem iniuram gerere, licet co- actio in re iniusta.
- 5 Iurans sine intentione iurandi, an ad promissa teneatur, & quid de iurante sine intentione non se ob- ligandi ibidem & num. seq.
- 7 Iurans, interrogatus, non vidisse, quod vidit, non excu- satur, si aliud mente reuoluebat, & id ipse intelli- gebat.
- Iuris ordo, quando seruari dicatur in iuramento.
- 8 Verba quando secundum iurantis, vel deserentis inten- tionem sint intelligenda.
- 9 Iuramento decipere interrogantem, quando liceat. vide- que de vxore suspecta de adulterio. apud virum.
- 10 Iurans animo non iurandi, & a iuramento tenetur ser- uare iuramentum.
- 11 Promissum seruandum puella de ea ducenda in vxo- rem, iuramento firmatum.
- 12 Iurans necessitate, & vi adductus, si iurandi animum non habet, vel si aliud mente spectet an peccet.
- 13 Iuramentum non petendi absolutionem, an sit semper obli. gatorium.
- 14 Casus ex quibus iuramentum præstitum non tenet.
- 15 Metu extortum, restituendum est, fallit si datus fuit cau- sam eius.

Iuramentum t̄ dolosum ab effe- ctu dicitur, eo, quod cum dolo, & fallendi animo fiat. Falsitas autem eius in eo cōsistit, qđ ver- ba menti non consonant. Verba enim in hac iuramenti specie apertam iuramē- ti figuram præferunt, sed mens aliud intelli- git. Quod euenire t̄ quadrupliciter potest. Pri- mo, si aliud iurare intendat, quā ille, cui iura- tur, credit. Secundo, si iurandi intentionē non habet. Tertio, si iurare quidem consentit, sed non se obligare. Quarto si iurare, & obligare se volens proponat etiam illo tēpore, quo erat promissum, nō adimplere. In primo t̄ casu opti- ma proponitur illa *Turrecr. distinctio*, quā po- suit. in c. hoc videtur. §. quæritur. 2. q. 5. quæ est qđ si aliquis illorum fraudem non adhibuit, se- cundum mentem illius iurantis est interpretā- dum iuramentum, qui dolum non commisit, vt in c. quacunque. 2. q. 5. Si vero vterque fra- dare voluit, tunc arbitrio boni viri est intelli- gendum, & declarandum eo modo, quo com- muniter verba illa solent accipi, extra de spon- sal. literis. Si tamen plures habeat intellectus, & vterque in fraude fuerit, secundum iurantis intentionem accipiantur: at si vterque rectam habuit intentionem, tunc secundum vtriusque- mentem verba accipiantur, quod si generalia fuerint, easum illum non cōprehendit, de quo- verisimiliter, qui iurat, nō cogitauerit. Hæc in- fra exemplis sufficentissime declarabuntur. Il- lud autem hic admonendum est, hanc iuramē- ti t̄ speciem dolosam proprie conuenire iura- mento promissorio, quod secum asserit obliga- tionem aliquid faciendi, vel non faciendi, & hac iuramenti specie tunc vt licet nobis, cum iniuste ab aliquo iurare cogimur, sed vbi co- actio non interfuerit, vel qui cogit, non po- test iure cogere, nullo pacto licet. c. humanæ- aures. cum. ibi. not. 2. q. 5. D. Tho. 2. q. 89. arti- 7. ad quartum.

5 Secundo vero t̄ casu, vbi quis iurandi nō ha- bet intentionem, & profert verba iuramētum significantia, dicendum est, quod quamuis abs- que dubio peccet, non tamen iuramenti vin- culo promissā seruare astringitur. *Sot. lib. 8. q. 1. art. 7. ver. si quartum argum.* Est enim iuramē- tum actus humanus, ideoque secundum regu- las generales vbi nulla est intentio, nullum est iuramentum, vnde nulla erit obligatio. Sed in tertio casu, quando consentit iurare, sed nō se obligare, quamuis dissentio sit inter Docto- res, verus tamen est dicendum, quod promissā seruare teneatur: iuramentum enim ex sua

natur-

natura necessitatem promissa seruandi pro-
ducit, ideoque ubi intentio fuit iurandi, & ver-
ba sunt prolata iuramenti figuram habentia,
statim producta est adimplendi, quod promif-
sum est, obligatio, quæ ab intentione se non
obligandi impediri non poterit. *Sot. lib. 8. de*
iusti. & iure q. 1. art. 7. ad quartum argu. Sed in
ultimo casu absque contradictione erit dicen-
dum, necessarium esse seruare iuramentum, &
si illicita intentio non adimplendi, peccatum
fit proculdubio, quæ iuramenti obligationem
tollere, sicut ex post facto superueniens non
posset, ita nec etiam a principio, sed tandem
ad particulares decisiones accedamus.

7 Prima. Qui interrogatus, Titium an noctu
viderit, quem verè viderat, & cognouerat, res-
pondit se nunquam vidisse, secum mente re-
uolues montè aureum, aut quid simile. Si hac
intentione Titium se non vidisse iureiurando
affirmat, periurus dicitur, & mortaliter peccat,
si iurare non cogebatur, vel ipse sponte se ob-
tulit, vel iudex sit competens, vel etiam iuris
ordine seruato iuste iurare coactus fuit. *Diuus*
Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. ad quartum. iuris autè or-
dinem tunc seruari dicimus, quando de eo. q.
quis interrogatur, habetur semiplena proba-
tio, vel eius infamia præcesserit, vel indicia ap-
probata intercederent. Nauar. in Manua. c. 12.
num. 18. vers. ex quo. & c. 18. num. 57.

8 Secunda. Iurantis verba sunt intelligenda
secundum intentionem, & mentem iuranti.
c. humanæ aures. c. qui peierare. § ex his. 2. 2. q.
5. c. 1. de iureiur. lib. 6. in fin. verbis. modo iuras
nulla fuerit vsus arte, calliditate, versutia, dolo
in verborum conceptione, quod si is, qui iura-
uit, vsus fuerit in conceptione verborum dolo,
arte aut calliditate ad decipiendum eum, cui
iuratur, tunc etiã in foro animæ iuramentum in-
telligendum est, secundum sensum, & mentem
eius, cui iuramentum fuit præstitum. d. c. qui pe-
ierare. § ex his. c. quæcunq; arte. 2. 2. q. 5. D. Tho.
2. 2. q. 89. art. 7. ad quartum. ubi optimè Caiet.

9 Tertia. Qui a iudice, vel ab alio interroga-
tur de ijs, de quibus testimonium ferre non co-
gitur, & iurare cõpellitur, poterit secum aliud dū
iurat, cogitare, & ita illud decipere, vel etiã di-
cere se nescire, quò illi manifestare teneatur.
per c. vitilè. 2. 2. q. 2. Nauar. c. 12. nu. 18. Mentiri au-
tem simpliciter non potest absque peccato.
D. Tho. 2. 2. quæst. 69. art. 1. & 2. Couar. lib. 1.
Var. resol. c. 2. nu. 2. [Item quid de vxore suspen-
cta apud virum de adulterio, quod commisit:
Nunquid postquam de peccato confessa fuit,
& pœnituit, iurare potest, quòd de adulterio
in culpa non sit, propter vitandum scandalum
viri, qui non potest aliter placari, nisi iuret, &
ad hoc eam cogit? Respondet Rod. quòd potius
debet oia mala perpeti, q̄ huiusmodi temera-

rium iuramentum subire: cum nondum possit
esse certa, quod huiusmodi culpa sit ei remissa
vt extr. de purgat. c. accepimus. Si tamen talis
mulier compulsã iusto metu iuraret sub ver-
bis duplicibus, quæ continent verum in vno se-
su, & in illo sensu intelligeret, licet vir aliter
intelligeret, forte non peccaret, si per cautelã
huiusmodi malitiam eius excluderet. *Asten. li.*
1. de iuramento. ti. 18. ar. 7. vers. quid de vxore.]

10 Quarta. Qui iurat animo non iurandi, etiã
si iuramentum seruare in animæ iudicio mini-
mè obligetur ratione iuramenti, quia animū
iurandi non habuit, tenetur tamen seruare rati-
one scandali vitandi, quòd verè oriretur, si
iuramentum non seruaret. (verbi gratia,) fictè
qui iurauit in re alicuius momenti si aliter per-
suaderi non potest se non verè iurasse, tenetur
iuramentum seruare, ne habeatur in aliorum
opinionem periurus, & hoc sub reatu peccati
mortalis. *Couar. tit. de pact. 1. par. §. 5. nu. 2.*
quo facit sententiã Bal. in l. ei qui iurauit. C. quod
cum eo. scribentis, ei qui promisit alteri centū
aureos absque animo promittendi, non teneri
absolutè ex promissione, sed ex alia æquitate
cogendum fore promissa seruare.

11 Rursum, quando quis vt puella frueretur,
fictè illi iurauit eam, si cõsensum præstiterit,
ducere in vxorem, tunc tenetur seruare promif-
sum, quippe qui pernitioso vitatur mendacio.
Sot. lib. 8. quæst. 1. artic. 7.

12 Quinta. Qui in more captus a latroni-
bus, vel in alia necessitate positus aliquid dare,
aut facere promittit, & verba iuratoria pro-
fert, si iurandi animum non habet mortaliter
peccat. *Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. & antè absolutio-*
nem tenetur hoc iuramentum seruare, quia Ec-
clesia quo ad exterius iudicium potius præsu-
mit iurandi animum, ne præsumat mortale
peccatum. c. veniens. de iureiur. Couar. titu. de
pact. 1. part. §. 5. nu. 3. Verum si iste aliud men-
te cogitauerit, (verbi gratia,) promitto dare,
aut facere si a iudice coactus fuero, vel si coe-
lum ruat, vel quid simile, tunc a peccato erit
immunus, & iuramentum seruare non effec-
cõpellendus. Sylu. in ver. iuramentum. 4. num. 7.
Nauar. c. 12. in Manua. nu. 14.

13 [Sed quid si quis coactè iurauerit rem da-
re, & non petere absolutiõnem a iuramento.
Dic quòd potest adhuc Ecclesia denunciare,
& Ecclesia ad eius denunciatiõnem ipsum pro-
prio motu absoluere, extra de iureiur. quem-
admodum in fin. Sed nota, quòd iuramentum
præstitum super damnis non repetendis non
obligat, quin expensæ reperi possent, quia aliud
damañ, aliud expensæ. extra de iureiur. ad no-
stram. Excipiuntur autem nouè casus, in qui-
bus non valet, licet interueniat faciãmetū me-
tu extortum. Primus in matrimonijs, quæ de-
bet

beat esse libera in contrahendo, extra de spon-
sa. cum locum. Secundus in promissione dotis
eadem ratione. ff. de ijs, quæ met. causa. l. si mu-
lier. § si dos. Tertius in alienatione rei ecclesia-
stica. extra de rebus eccl. nō alien. si qs presby-
terorum. Quartus in iurisdictione prorogada.
ff. de iud. l. 2. Quintus in voto. extra. eo. c. 1. &
de voto. c. licet. Sextus in auctoritate tutoris.
ff. de auct. & consen. tut. l. 1. in fi. Septimus, ubi
quis per metum facit testamentum. ff. de testa-
l. quæ testamento. in fi. Octauus in inia prola-
tione. l. 1. q. 3. iniustus. Nonus in procuratoris
inikutione arg. extra de pcur. accedens. Om-
nes hos casus ponit Host. tit. de his, quæ vi. c. fi.
& lex Ber. extra eo. c. Abbas.]

15 Sexta. Virū aut is, qui extorsit aliquid per
metum, teneatur restituere. respondeo breui-
ter, q̄ restituere tenetur non solum habita per-
talem metum, sed et omnia, quæ auisit ille,
cui talis fuit illatus metus. cum exceptione. §.
Pedius. ff. quod met. cau. Quod tñ fallit, si dans
fuit in causa sui metus. (v.g.) minatur quis ac-
cusationem de crimine veraciter perpetrato,
licet talis, qui minat, turpiter accipiat aliquid,
vt ab accusando desistat, tamen necessario res-
tituere non tenetur, si alius potuit donare. Si
vero incutitur timor iniuste. (Exemplum.) pa-
ter comminatur interficere adulterum cū fi-
lia, quod de iure ciuili licet, tali timore extor-
tum tenere non poterit in conscientia; nisi in
recompensationem sui interesse puta hæc læ-
sæ, & huiusmodi. facit rex. cum glos. in c. inter
hæc. 3. q. 2. Sylu. in ver. merus. q. fi. & 6.

S P M M A R F V M.

- 1 Iuramentum vergens in deteriozem exitum, non ser-
uandum, & quot modis vergat.
- 2 Iuramentum vergens in exitum salutis aternæ, per-
iurium est potius, nec seruandum. nu. 9.
- 3 Res minima, vel indifferens, impossibilitas, & ma-
gna difficultas, in iuramento non seruato excusant a
mortali.
- 4 Necessitas licet excuset a periurio, non excusat a foro-
iuramentū, ubi licet cogentè deludere, non seruatur.
- 6 Iuramentum d. summi seruare non cogitur heres.
- 7 Iurans per se, & suos heredes, non obligat in spiritua-
libus heredes, secus in temporalibus. nu. seq.
- 9 Iurans, quod ex se malum est, propria auctoritate, &
sine absolutione potest contrahere.
- 10 Iuramentū de non loquendo cum aliqua persona, quan-
do eget, vel non dispensatione.
- 11 Iurans de non faciendo aliquid melius bonum, vel de
non mutando, aut fideiubendo quo casu, venialiter,
& quo mortaliter peccet, & an obligetur.
- 12 Vir iurans se non acturum rerum amotarum, seruare
non tenetur.
- 13 Iuramentum de non denunciando, non tenet præser-

- 14 Pecunia data, quo non denunciatur crimē, restituenda.
- 15 Iuramentum famuli de denunciando domino furas-
res eius bonæ, an seruandum sit, & quid de testibus
synodalibus, vide ibi.
- 16 Iuramentum in re, quæ vitæ interitum afferat, non
implendum; neque etiam rotum.
- 17 Iuramentum non contemnit, qui animi causa, & de
modico ludit.
- 18 Iuramentum adeundi Hierosolymam, si luserit, non
est Papa reseruatum.
- 19 Foti cõmutandi facultas ad iuramentū non extenditur.
- 20 Iuramentum prelari, de non alienandis bonis ecclesiæ,
quam vim habeat.
- 21 Promittens dare aliquid nomine pœnæ, si ludat, valet
promissio.
- 22 Iuramento de re parui momenti non seruato, lethale
non admittitur crimen.
- 23 Iuramentum in re indifferenti propria auctoritate in-
fringitur.
- 24 Impossibilitas quo casu liberet iurantem a periurio,
& quò non.
- 25 Iurata rei in aliam commutatio, quando fieri possit
sine peccato, & quando secus.
- 26 Iuramentū non ligat iurantē animo furore turbatum.
- 27 Iurans redire ad carceres, an adimplere teneatur; &
quando etiam redeundo peccet.
- 28 Iuramento non obstante, ex causa rationabili licet
enulgare secretum.
- 29 Votum de non iurando, non frangitur in teste iurante.
- 30 Testis non tenetur celare secretum; fallit tamen duo-
bus in casibus.
- 31 Iurans iniuste coactus, si animo sub aliqua condi-
tione promittat, ea adueniente teneatur.
- 32 Iurans coactus se pecuniam latronibus daturum, tene-
tur adimplere.
- 33 Iuramentum vsuras soluendi, an ita seruandum, vt
absolutio pe. i non possit.
- 34 Absolutio a iuramento, an peti possit post incursum
periurium.
- 35 Pecunia iuramento promissa latronibus, an recipiat
compensationem, vide.
- 36 Filius iurans non recedere, vocatus a patre recedens,
non est periurus.
- Superior proprie intelligitur summus Pontifex.
- 37 Iuramentū sine præiudicio superioris intelligitur, ubi
agitur de iure superioris. limitatur. vt nu. 36.
- 38 Iurans non exire domum, exiens citatus a iudice, non
est periurus.
- 39 Superioris auctoritas sepe in votis excepta intelligitur.
- 40 Preceptum iudicis ex iusta causa liberat debitorem
non solventem a periurio. nu. seq.
- 42 Filius scholariū debitum contrahens ratione studij, vt
deur se obligasse de consensu patris.
- 43 Condicio, si res in eodem statu permanserit, subintelli-
gitur in iuramento. & vide exempla.
- 44 Iuramentum de non offendendo inimicū, intelligitur si
legat.

lege permitte, vel de inimicitia precedenti, numero 47.

45 Perius non est, non seruans iuramentum socio sibi promissum non seruanti.

46 Iurans stare mandatis, intelligitur de moderatis.

48 Iurati sibi inuicem, mutuo consensu à iuramento liberantur: idem de eo qui iurauit, ut & alter illud ipsum seruaret, non sequitur.

Quibus causis liceat iuramentum non seruare. Cap. XVIII.

Eliquum est pro absolute eorum, quæ ad nostram materiam iuramenti spectant, ut declaremus, quibus ex causis iuramentum non seruare liceat, quod quibusdam regulis dignosci poterit. Quarum prima sit, ubi vergit in deteriorem exitum, vergere autem in deteriorem exitum est, quando peius est ipsum implere, quam infringere. Sot. lib. 8. quæst. 1. art. 7. col. 4. Quod quidem contingere potest multipliciter.

Primo, quando vergit in interitum salutis spiritualis, id est in damnum animæ: quia videlicet est mortale, aut veniale. Hinc infert Arch. quod iurans facere aliquid, quod est veniale peccatum, illud iuramentum non debet seruari, pro quo optimè facit tex. in c. 2. de pact. lib. 6. & ibi Ioan. And. & ratio est, nam cum veniale peccatum opponitur seruari charitatis, consequitur ex hoc, nullam posse etiam præstito iuramento constitui obligationem ad id agendum. Abb. & Fely. in c. si vero, de iureiur. Zab. in clem. 1. de vsur.

Secundo si vergit in præiudicium salutis corporalis directè, ut quia esset aliquid mortale corpori suo, vel proximi. Vel tertio si vergit in dispendium salutis æternæ, quod idem incidit cum primo. Ut si quis iurauit sanctimoniam corrumpere, vel patrem suum interficere, vel esset iuramentum fauens vsuris, & tunc propria auctoritate potest contrariari. cap. 2. 23. quæstio. 4. notat Innoc. de elect. venerabilem. tale enim iuramentum nullo pacto seruandum est. cap. non est obligatorium. de regu. iur. lib. 6. d. cap. si vero. & c. cum quidam. §. vlt. cap. sicut. de iureiuran. cap. malis. cum similibus. 22. quæst. 4. & tunc potius dicitur tale iuramentum periurium. cap. 1. de iureiuran. lib. 6. licet debeat poenitere. 22. quæst. 4. cap. 1. & sequen. si vero possit seruari sine interitu salutis æternæ, sed alias esset temerarium, & pernitiosum exemplo, vel periculosum. ut in cap. venerabilem. de elect. non debet venire contra, sine auctoritate superioris. de iureiuran. si vero. & cap. cum quidam. §. si. & cap. verum. Idem si du-

bium est, si autem temerarium tantum esset, & non pernitiosum exemplo, nec periculosum, tunc illud seruari debet. de iureiuran. si vero, nisi esset metu, vel dolo extortum; quia tunc semper talia iuramenta absoluntur. de iureiur. c. verum. & c. cum contingat. notat Innoc. in d. c. venerabilem. nu. 5. de elect.]

3 Secunda regula est. Vbi tunc minimè est quod promittitur: tunc non obseruare, non erit saltem mortale peccatum, quando iurando mens verbo concordat.

Idem quando id, quod iurat, est indifferens, ut not. Dom. Anto. de But. in cap. si vero, de iureiur.

Tertia, ubi superuenit impossibilitas, vel necessitas, aut magna difficultas. capi. querelam. de iureiur.

4 Sed aduerte, quod licet tunc necessitas excuset à periurio, non tamen excuset à foro. Vnde cum ratione iuramenti quilibet efficiatur de foro Ecclesiæ, ut est tex. not. in c. 3. de foro compet. in 6. poterit aliquis ratione iuramenti, non obstante necessitate, qua iuramentum adimpleri non possit, conueniri coram iudice ecclesiastico. ita dixit Io. And. in d. c. 3.

5 Quarta, ubi licuit tunc iniuste iuramentum extorquentem deludere, sic calliditate aliqua verborum vsus fuerit ad inducendum ad iusurandum, ut superius diximus. cap. 6. nu. 2. nam tunc secundum mentem proferentis iuramentum intelligitur.

6 Quinta ratio est hæredis, qui non compellitur obseruare iuramentum defuncti. ita Ioan. And. in cap. 3. de foro compet. lib. 6. & de sepulch. cap. fin. Et ratio est, quia iuramentum ex parte iurantis est personale. ut in cap. veritatis. per Innoc. & Ioan. And. de iureiuran. inde est, quod hæres non incidit in periurium, licet veniat contra iuramentum defuncti. Et non obstat illud, quod dicitur, quod persona hæredis, & defuncti eadem censetur. ut in Auth. de iureiuran. à mor. præsti. post prin. & quod hæres representet personam defuncti. l. cum à matre. C. de rei vend. & l. mortuo. ff. de fideiuss. quia prædicta procedunt in temporalibus, secus in iuramento, & quo ad periurium. Vnde licet tunc quis iuraret per se, & suos hæredes, tamen spiritualiter non potest obligare hæredem, licet honestum sit, ut in spiritualibus obligationibus filius sequatur voluntatem patris, tamen non est necessarium, ut not. in cap. 1. de despon. impub. & in cap. ex literis. el. f. condo. & c. veniens. de sponsal. Vnde licet ratione iuramenti obligatio quo ad temporalia transeat ad hæredem, ut per glo. not. in cap. ex literis. el. secundo: tamen secus in spiritualibus, in quibus cum ligetur anima, sine proprio consensu, & spirituali mandato ligari non potest. facit cap. ut circa-

de

8 de elect. lib. 6. Quare tunc si quo ad validitatem contractus iuramentum defuncti obliget hæredem, ut dixit glo. not. in cap. 2. in fin. de pact. lib. 6. & sequitur Bald. in Auth. sacramenta. C. si aduer. vend. non tamen filius, vel hæres dicitur periurus, si non sequitur factum defuncti. Et quamuis quandoque hæres possit compelli per iudicem ad satisfaciendum animæ ipsius defuncti, tamen illud non est ratio iuramenti, sed ratione causæ, quæ talis est, ut teneatur hæres satisfacere animæ defuncti. Stet igitur regula firma, quod hæres non teneatur sequi iuramentum defuncti.

Sexta, & vltima est, propter multas condiciones quæ in iuramento subintelliguntur, iuramentum non est seruandum. Sylu. in ver. iuramentum. 3. q. 1. sed hæc exemplis modo declarabimus, & explicabimus. & primo.

9 Qui iurat id, quod secundum se malum est, ut perpetrare homicidium, vel parentes non honorare, cum ipsis non loqui iurando, peccat mortaliter, & propria auctoritate sine absolute iuramento potest venire contra illud, videtur probari. in cap. illud ubi Franc. de iureiuran. lib. 6. Dom. Anto. de But. in cap. venerabile. in fin. de elect. Sotus de iusti & iure. lib. 8. quæst. 1. artic. 7. col. 4. Conar. tit. de pact. §. 6. num. 5. 1. par. qui ampliat, siue iurans habuerit animum agendi, quod iuramento promiserat, siue non, quia nomen Dei in vanum assumpsit, ipsum in testem assumens falsæ promissionis, quod idem notat Sylu. in ver. iuramentum. 4. quæst. 1.

10 Sed aduertendum tunc est, circa iuramentum non loquendi cum parentibus, vel extraneis, aut alijs consanguineis, quod si illud non loqui, est ex indignatione, vel quia non velit præbere officium charitatis, tunc tale iuramentum non indiget absolute iuramento, quia militat contra charitatem. Sed si non loqui cum consanguineis, vel extraneis iuramentum præstaretur ex aliqua iusta causa, ut quia sermones illius essent corruptibiles, tunc iuramentum indigeret dispensatione, & stante illa causa iuramentum esset, secundum D. Ant. de But. in cap. cum quidam. de iureiur.

11 Secundo, qui iurat tunc se non facturum aliquid melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem venialiter iurando, quatenus obicem ponit spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator, non tamen peccat iuramentum seruando, sed multo melius facit, si non seruet. D. Thom. quodlib. 3. arti. 14. Abb. in cap. si vero. el. terzo. de iureiuran. colligitur ex Gratiani resolutione. in cap. fin. §. fin. 22. q. 4. Vnde si quis iurando promittat non mutare pecuniam, non fideiubere. certè in casibus, in quibus id officium impendere tenetur,

sub mortalis, aut venialis culpæ reatu dubio procul peccabit, si iuramentum seruet, & peccabit iterum iurando. D. Anto. de But. in cap. cum quidam. num. 9. de iureiuran. & ratio est, quia tale iuramentum non obligat, ubiunque proximus, ut reus indiget fideiussore, quia ex præcepto tenemur diligere proximum. de pen. dist. 2. §. proximos. ergo per iuramentum non possumus nos subtrahere ab hac pietate ex necessitate faciendâ. ut in capi. diligenti. de foro comp. Et eodem modo dicendum est de iuramento de non mutuanda pecunia, quia non obligat, quo minus possit, & debeat fieri mutuum indigentibus, per notata per Ioan. And. in c. 2. de solu. Extra tamen casum necessitatis, & si poterit tale iuramentum seruare, tamen melius faciet venire contra iuramentum. Siue proximus sit in extrema necessitate constitutus, siue non. Cou. in rub. de pact. par. 1. §. 6. nu. 7. vers. sexto.

12 Tertio vir, tunc qui iurat non agere contra uxorem rerum amotarum, obseruare iuramentum non tenetur, quia huiusmodi obseruatio occasione præberet mulieribus surandi. l. conuenire. ff. de pact. dotal.

13 Sic qui iurauit tunc aliquem non denunciare, non tenetur illud iuramentum adimplere. vide glo. in cap. ad nostram. el. secundo, de iureiuran. quia est contra bonum animæ delinquentis, & charitatis. 2. quæstio. 1. cap. si peccauerit. de iudic. c. nouit. Quod tamen procedit, quando denunciatio principaliter esset propter bonum publicum, licet secundario propter priuatum. Sylu. in ver. iuramentum. 4. quæstio. 1. 1. Adnotandum tamen est, quod secundum Panor. in cap. quemadmodum §. 1. num. 14. de iureiuran. hoc procedit, quo ad crimen comitendum, quia præstat materiam peccandi. ff. de pact. l. si vnus §. illud. & §. pacta. secus respectu criminis iam commissi. ita tex. iuncta glo. in d. cap. quemadmodum. quia tunc cessat causa peccandi.

14 Si tamen quis tunc pecuniam acciperet, turpiter acciperet, & de consilio esset restituenda, quia moueri debet ad non accusandû ex charitate sperans correctionem, & non ex cupiditate: Sed qui pecuniam acciperet de non accusando respectu criminis perpetrandi, tenetur ex præcepto ad restitutionem. Sylu. in verb. Accusatio. q. 6.

15 Quarto nec etiam tunc famulus, qui Domino iurauit denunciaturum, si quem locauerit eius bona subripuisse, seruare iuramentum tenetur, si dominus esset tunc aculentus, sed si mansuetus esset, & probabiliter crederetur rationabiliter processurus, si res sublata erat sub eius custodia, reuelare tenetur. Idem si non esset sub eius custodia, modo probare possit, si vero non potest

potest probare, reuelare non tenetur. 2. quæst. 7. cap. quia plerique, nisi in casu, cui possit prodesset, & non obesse, facit tex. in cap. hoc videtur. 2. q. 5. Et si aliter iuravit, iuramentum non fuit licitum, unde nec obligatorium. Idem dicit Hugo de testibus Synodalibus, quod non teneantur denunciare Episcopo, licet iurauerint, nisi crimina, quæ probare possunt. 2. 3. q. 4. cap. quisquis, alias esset proditor criminis. 2. quæst. 1. c. si peccauerit, nisi hoc faciet secreto Episcopo, vel alij, qui potest corrigere paternè, argum. tex. in d. c. hoc videtur. Syl. in ver. familia. quæst. 8.

16 Quinto. Qui si aliquid iurat, quod vergit in interitum salutis corporalis, illud adimplere non tenetur: Quod procedit siue iuramentum tendat in mortem alterius cap. 2. 22. quæst. 4. siue in propriam. Hinc Panor. in cap. si veronum. 2. de iureiuran. inuehitur contra Carthufiensis, quod non obstat regula, & voto, debent carnes comedere, quando non aliter possent mortem euadere, quam propter esum carniū: quia sicut iuramentum, ita & votum, non ligat propter periculum mortis, cum paribus passibus ambulent, quod verum est, quando ex aliquibus circumstantiis medici affirmarent infirmum moriturum absque prædicto esu carniū.

Sic etiam, qui iuraret Romæ moraturum mense Augusto, si à medicis iudicaretur moriturus ex tali mora, illud iuramentum non esset obseruandum. D. Anto. in d. capi. si veronum 4. de iureiuran.

17 Sexto. Qui si non ludere iuravit, si recreandi animi causa de modica quantitate pecuniæ quandoque luserit, iuramentum contemnere non creditur, quod in dubio de ludo magnæ quantitatæ, ac vitioso intelligitur. Nauar. cap. 12. num. 1. vbi inquit iustam non esse causam in hoc casu dispensandi magnum ludendi superueniens desiderium in iurante.

18 [Quamuis si iusta causa adesset, posset relaxari, tum à Papa, tum ab Episcopo, quia non est de reseruatæ Papæ. Nauar. eod. cap. num. 75. Sed, an alius, quam à Papa possit relaxare iuramentum de adeundo Hierosolymam, si ludo illicito luderet. respondeo, quod sic, quia non est de reseruatæ Papæ, sicut est relaxatio voti, id ipsum faciendi. Nau. in Man. c. 12. num. 32. Io. Tab. in ver. iurare. num. 21. & Nauar. de iureiur. lib. 2. conf. 3. num. 4.

19 Qui etiam dicit si num. 6. quod non potest relaxari à Confessario legitime electo per Iubileum, in quo datur facultas dispensandi super votis, nulla facta mentione de iuramentis, quia sunt diuersa, & à diuersis non fit illatio. I. Papiianus exuli. ff. de minor. præsertim in dispensationibus, quæ sunt odiosæ, & exorbitant.

tes à iure. c. quæ à iure, de reg. iur. lib. 6. Facile tamen putat posse absolui à sacra poenitentia à præfato iuramento. Sed redeundo ad modicam quantitatem.]

20 Sic in iuramento prælati de non alienando inconsulto Papa, non comprehenditur res modica, vel paræ utilitatis. Panor. in c. vt super. de rebus eccl. non alien. qui facit singularem theoreticam, quod iuramentum simpliciter præstitum de rebus eccl. non alienandis, restringitur ad alienationem illicitam. vt in c. si in gl. in ver. assensu. de eccl. ædif.

Imò nec etiam in casu utilitatis, quia necessitas, & utilitas æquiparantur in iure, vt notatur in summa. 12. q. 2.

21 Sed vtum si si aliquis ludat multum, & faciat instrumentum amico suo, non ludere, & si ludat, promittit sibi dare tantum nomine poenæ, an valeat instrumentum, & stipulatio? Respon. quod sic, facit quod not. in l. fin. C. de aleato. & per hoc sumitur cautela, per quam quis retrahitur à ludo, facit etiam quod notat Doctores. Barro. Bald. & Franc. de Are. in l. ex parte. §. mulier. ff. de verbo. obligatio. vbi est tex. litteris aureis scribendus, quod potest vxor à marito stipulari poenam, si redierit ad concubinam, vel si concubinam acceperit, & hoc, vt coniuges honestè, & pudicè vivant, & tollatur occasio adulterandi.

22 Septimo pari ratione manifestum est iuramentum, quod licitum est in se, vel alteri vitale. si nullius est, vel minimi momenti, vt verberare filium, vel dare aliquid paruum, vt pomum, & huiusmodi, non obseruando, non esse peccatum mortale, quamuis iurans intendere rei seruare. Syl. in ver. iuramentum. 4. q. 1. ver. circa hoc.

23 Octauo, qui si indifferens aliquid iurat, vt ire ad villam, non esse militem, vel negociatorem, vel non recipere fundum à tali domino, dato casu, quo quis viuere nequeat, nisi veniat contra iuramentum, illud seruare non tenetur, & propria auctoritate contrauenire potest, quia si à principio fuisset iste casus, iuramentum fuisset temerarium, unde contrauenire potest propria auctoritate. D. Anto. de Butr. in cap. si vero. de iureiur. Syl. est. qui sup. q. 1. ver. 3.

24 Nono, qui iurat si aliquid se daturum Titio tali tempore, si superuenierit postea impossibilitas, vel necessitas, vel magna difficultas, illud adimplere non cogitur. Nam de impossibilitate dicitur, impossibilium nulla est obligatio. l. impossibilium. ff. de reg. iur. De necessitate vero, vel magna difficultate dicit Abb. in cap. querelam. primo not. & in cap. breui. de iureiuran. quod excusat à periurio. ratio est, quia Deus respicit animum, & non manum. capi. si quid.

quid inuenisti. 14. q. 5. Verum circa impossibilitatem, si tempore iuramenti, quis probabiliter credebat se non posse implere, tunc iurando peccauit mortaliter, quia defuit, vel veritas, vel iudiciū, & sic dicit periurus: esset tñ iusta causa petendi dispensatione, vel commutationem, vt id fiat, quod fieri potest: secus si probabiliter credit se posse facere tunc. n. periurus non dicit. Sor. de iust. & iur. lib. 8. 1. art. 7. c. 3.

25 Decimo, qui rem iurata commutat in euidēs melius, nullum peccatum committit iuramentum non seruando. c. peruenit. el. 2. de iureiuran. facit tex. in c. scripturæ. de voto. & propria auctoritate contra illud venire potest. At si bonum iuratum non esset impeditiuum maioris boni, sed vtunque fieri posset, non posset contraueniri iuramento absque auctoritate superioris, & similiter, si esset dubium. Nam in vtroque casu necessaria est auctoritas Episcopi. Dom. An. to. in c. 3. nu. 5. de iureiuran.

Præterea, quando iuramentum non concernet utilitatem alterius, quia si concerneret, etiam si vnum sit totaliter impeditiuum alterius, non posset, quis contrauenire: nam debitor, qui iuravit dare vnam rem, non potest dare aliam meliorem pro illa, inuito creditore. Syl. in ver. iuramentum. 4. q. 20.

26 Undecimo, qui si animo turbatus aliquid facere iurat, etiam si licitum sit, minimè adimplere cogitur, si turbatio tanta sit, quæ iuranti iudicium adimat ex nimio furore. Nauar. ca. 12. nu. 8. ver. 10. Syl. est. qui sup. q. 9. qui asserit in materia iusti deliberatione dupliciter sumi.

27 Duodecimo, qui si iurat redire ad carcerem, potest absque periurio, & mendacij labe non redire ad carcerem, si carcer esset iniurius. i. contra iura. c. 1. quod met. cau. quasi esset alicuius latronis, vel tyranni, secundum glo. commu. approbatam in cle. pastoralis. ver. per violentiam. de senten. & re iud. Syl. est. in ver. iuramentum. 4. q. 26. aut iudex ille sit incompetentis, vel etiam si competentis, sed iuris ordine non seruato. Nauar. c. 12. nu. 18. Quinimo, qui iurat redire ad carcerem, in quo iniquissimè retinebatur, si cum probabilibus coniecturis mortem timet, si redierit, peccat, & grauitè quidem redeundo, quæ facit id, ex quo sequitur mors, ergo sui ipsius est homicida. Coua. lib. 1. Var. resol. c. 2. num. 7. qui disputat ad partem: tñ q. redire non teneatur concludit. Verum si carcer non esset iniurius seruare cogitur, et si mortē sibi inferendam certo certius credat. Caiet. 2. q. 89. art. 7. ad quartū. an vero liceat capto fugere à carceribus, & an liceat cū damno custodis, nos infra in 8. præcepto. c. 3.

28 Tertiodecimo, qui si secretum apud se quicquam seruare iuravit, si pandit sine vrgenti, & rationabili causa, peccat mortaliter: cū sit con-

tra ius naturale, sed ex causa rationabili. & vrgenti, puta si imminet rationale nocentum corporale, vel spirituale Reipublicæ, vel particularis personæ, vt cum aliquis quæritur, vt occidatur, debet manifestare non obstante quacunque promissione, vel iuramento. c. non est obligatorium. de reg. iur. lib. 6. Nec tenetur seruare ordinem fraternæ correctionis, nisi certus esset de emendatione per secretam admonitionem. Syl. in ver. secretum, nec est peccat, si pandit ijs, qui possunt prodesset, & non obesse. c. hoc vñ 22. q. 5. vel si producat in testem. tex. est iuncta glo. in cap. neri. ver. à transgressio. nis. dist. 13. Inno. in c. qualiter. de accus. el. 1. nam interpretatur iuramentum hoc, nisi fuerit productus in testem, imò etiam si vouisset, quis nunquā iurare, tamen tenetur dicere veritatem cū iuramento, & non frangitur ex hoc votum. argum. c. venientes. de iureiur. secundum Io. And. vt refert Innoc. in c. quia plerique. de offici. ordin. lib. 6. Verum, quod diximus, quod non tenetur celare secretum, quando producit quis in testem, fallit quando qui exigeret iuramentum, esset homo seuius, de quo verisimiliter præsumeretur, quod procederet iuris ordine non seruato. Syl. in ver. iuramentum. 4. q. 15. vel etiam, quando commissum in secreto essent talia, quod nulli præiudicarent: nam tunc tali casu etiam si quis esset requisitus in testem, non tenetur illa prodere, etiam ex præcepto superioris, quia seruare fidem est de iure naturali, contra quod nihil potest homini præcipi. Syl. in ver. confessio. 3. q. fin. in fin. & in ver. testis. quæst. 8. ver. secundum. Si tamen superiori iuste præcipienti obtemperaret, non peccaret. Abb. in c. dilectus. de excess. prælat.

31 Decimoquarto, qui si iniuste coactus aliquid cum iurato cautione promitteret, periculum evitare cupiens, promittit quidem, sed secum ait. Ita demum promitto, si nauis ex Asia venerit, aut quid simile, licet hoc non exprimat, tamen seruare non cogitur, nisi nauis ex Asia venerit. cap. humanæ aures. 22. quæst. 5.

32 Decimoquinto, qui si à latronibus coactus aliquid dare, cum iuramento promittit, aut facere, seruare cogitur, nec vis excusat, quamuis potuisset latrones calliditate decipere. Caiet. 2. q. 89. ar. 7. Coua. in rub. de pact. §. 1. nu. 3. quicquid teneat Pan. in c. si vero. in fin. de iureiur. unde si latrones calliditate non deceperit, tenetur pecuniam promissam soluere, quam tñ ab ipsis potest repetere, & ipsi latrones tenentur in foro conscientie eā restituere, cum nullo pacto fuerit in eos translatum dominium. gl. in c. 2. 15. q. 6. D. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad tertium.

33 [Quod idem si asseueramus in eo, qui iurauerit creditori soluere vsuras: nam licet talis contractus iuramento non firmetur. vt notat

Bartol. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. tamē inquit iuramentum seruandum fore, vt habet per textum in cap. 2. debitores. de iureiur. potest tñ qui iuramentum hoc præstiterit petere a iudice ecclesiastico, q̄ compellat creditore hoc iuramentum in vinculum remittere, ita adnotauit Couar. lib. 1. var. resol. c. 4. nu. 5. Idēque peti potest a iudice seculari. secundū Fede. consil. 272. Aut denique is, qui iurauit petet ab ipso Episcopo absolutionē huius iuramēti, quæ facillimè præstanda est eo ipso, q̄ iuramentum ex parte recipiētis iniquitatē habet. c. si vero. de iureiur. Abb. in c. ad aures. de his, quæ vi. Barto. in d. l. si quis pro eo. nu. 10. adiciens quod obtēta hac absolutione manet ipse debitor: liber à contractu omnino, nec tenetur ex eo quicquam soluere creditori. Quod intellige, † modo debitor nō sit periurus ex mora commissa in soluēdis vsuris; nempe quia dies nondum præterijt, intra quem soluere promiserat: Nam si periurij crimine hac ex causam est irretitus, præcise soluere debet, ac demum repetere, & hoc in poenā periurij. Rom. fing. 489. Cœpolla consil. ciuili 18. col. 2. Quod si periurus non fuerit, & ante absolutionem soluerit, potest pecuniam solutā repetere: Nec ad hanc repetitionem necessaria est absolutio à iuramento. tex. in d. c. debitores. nisi etiam iurauerit debitor non repetere vsuras, etiam post earum solutionem: tunc enim ad repetitionem præmittenda est absolutio. ita not. glo. & Doct. tex. in c. 1. de iureiuran. ita not. glo. in c. tuas. de vsur. Sed si debitor adiecerit vltra non petere à iuramento nō repetendū vsuras absolutionē, nihilominus illā potest petere inā vt rectē adnotauit Fely. in c. constitutus. 4. col. de rescript. idem in c. 2. de sponsal. col. 6. non ligat iuramentū, aut votū de nō petenda absolutione, vel relaxatione, quoties meli⁹ est, ac Reipubl. & saluti priuatorū cōueniat eā peti.]

35 Sed, an † promittens pecunias latronibus, possit de ipsis admittere compensationē, forte si aliquis ex eis, vel etiam omnes aliquid ei deberent. Responder Sotus. li. 8. q. 1. art. 7. ver. 3. denique, quod non. & si ex dispensatione posset fieri dicta compensatio. c. verum. de iureiur. c. 1. c. Abbas. de his, quæ vi, aut met. cau. Syluest. tamen in ver. iuramentum. 4. quæst. 27. inquit q̄ si ideo ego latroni soluere nō possum, quia ipse mihi non soluit, quod debet vel etiam cum possem soluere, tamen non soluendo in conscientia non sum periurus, modo velim compensare, quod latro mihi debet, & debita sint liquida, nisi iurans intendisset se obligare ad dandam pecuniam formaliter, vel ad dandam, etiam si latro non soluisset.

36 Decimosexto. Filius, qui † de licentia patris fuit in studio, sed nō p̄ necessitate studij, sed

pro lasciuia, debitum contraxit, & iurauit creditori non recedere ante debiti solutionem, si reuocatus à patre, recessit, non est periurus quia in omni iuramento excipitur auctoritas superioris. tex. celebr. in c. constitutus. de rescript. vbi glo. in c. quæ contra mores distin. 8. facit tex. in cap. venientes. de iureiur. de prohib. feudi alien. l. imperialem. §. vlt. glo. in ver. Iuramento. in extrau. Ioan. 22. suscepti. de elect. Doctores reassumunt. in l. si. ff. qui satisda. coggan. in proprijs terminis Feder. consil. 176. alias 191. vbi inquit, quod si clericus, vel scholaris filius familias iurauerit de non discedendo à studio absque licentia creditoris, quod si reuocantur per patrem, aut Episcopum sine procuratore eius, quod non est periurus, petita licentia, & non obtenta, si recedat: quia nedom Papæ, sed etiam alterius superioris censetur ius exceptum. d. c. venientes. sed aduertendum est quod dum dicitur, semper excepta intelligitur auctoritas superioris. intelligitur ius superioris exceptum, & pro superiore propriè capitur Summus Pontifex. Hinc dicimus citatum à Papa non excusari à personali comparitione prætextu iuramenti fidelitatis Imperatori, vel Regi præstita. ita Quint. Mendosius additio ad allega. Lapi. 15. vers. superioris. Rursū, licet monachus in monasterio remanere debeat, in quo professus est: tamen illud verum est, nisi à suo superiore, & maximè à Papa licentia habeat ad aliud se transferendi, quia auctoritas superioris semper intelligitur excepta. de iureiuran. venientes. glo. in cap. pro illorum. in ver. recepisse. de præben.

37 Igitur vbi agitur † de iure superioris, cōcludendum est, quod iuramentum sine eius præiudicio intelligitur. d. cap. venientes. vbi agebatur de appellatione, quæ impediri non poterat, quo minus ad poenam deferretur, est etiā tex. in l. fin. ff. ad municip. d. c. constitutus. cū similib. Quæ conclusio ampliatur nō solum in Pontifice, sed etiam in alio superiore. d. l. fin.

38 Vnde † iurans nō exire domū si citatus à iudice, vt cōpareat, cōparendo non efficitur periurus, vt p̄ Ioan. And. in c. cū parati de appellat. & per Archid. in c. auctoritatē. 15. q. sexta. notatur in c. si eum. de præben. libro 6. per Doct. in c. quia plerique. de offi. ordinari. lib. 6.

Ampliatur secūdo, vt multo magis hoc procedat in voto. Inde est, q̄ Papa facit de monacho clericum secularem. vt in c. quorundam. 74. dist. & quia † in votis semper intelligitur excepta auctoritas superioris. vt in d. c. venientes, & c. nō est. de voto. vnde si Papa absoluit à iuramento, per quod ipse iurans Deo, & homini obligat. vt in c. auctoritatem. 15. q. 6. & not. in c. quāto. de iureiur. & tenet glo. in c. p̄posuit de cōcess. præben. fortius à voto, per quod

quod obligatur soli Deo.

40 Limitatur † vero hæc conclusio, vt procedat quando agitur de interesse superioris, secus si non agatur de interesse superioris sed priuatorum: quia iuramentū præcisè obligat, nec per superiorem remitti potest, vt per Abb. in d. c. constitutus. Hinc iurans reo soluere, tenetur soluere, & non soluendo est periurus, non obstante præcepto iudicis, quod non soluat. notatur in c. significauit. de cens. quia plus est timendus Deus, quam iudex, quod met. causa. sacris.

41 Quod † intellige, nisi iudex ideo, præcipere debitori, ne creditori soluat, quia bona creditoris essent confiscata ob aliquod delictū, quia tunc præceptum habet iustā causam, & ideo est ei obediendum. ff. ad l. Iul. maiesta. l. si. C. de bonis damn. l. si. ff. de iure fisci. l. in fraudem. Sic Doctor, qui obligatus est ad legendum in aliquo studio forensi, nō potest à patria reuocari: & ratio est, quia Doctor potuit se obligare, nec in tali obligatione tangitur ius superioris, vt not. Dec. in d. c. constitutus. num. 24. qui in d. c. & in c. significasti. in secundā lect. nu. 45. late explicat dictam quæstionē.

42 Sic etiam † ex hoc dubitabilis redditur decisio Feder. de Senis. de filio scholari, & de cle. qui iurauit creditori nō recedere: nisi dicamus, q̄ iuramentū fuerit illicitum. vt not. D. Ant. de Butr. in c. constitutus. de rescript. nu. 17. & ibi Dec. quo casu excepta v̄ auctoritas superioris.

Limitare vero prædictā conclusionē primo quando contraxisset ratione studij: quia tunc videtur se obligare de consensu patris: quia vno concessio conceduntur omnia, sine quibus illud non habet effectum. c. præterea. de offic. delega. [Hinc si datur securitas principali, videtur data accessorio. vnde si datur securitas principali, vt possit venire ad ciuitatem, & nō possit venire sine equo, videtur data securitas equo. Item si datur securitas alicui, vt possit cōducere mercantias, videt etiam data, vt illas possit conducere per mulos, & bestias. Dom. Anto. in cap. 2. nu. 8. de pactis.] Secundo, si debitum in parua quantitate cōtraxisset: quia verisimiliter dicendum est patrem habere ratū per ea, quæ dicit Sotus à similibus. lib. 4. de iusti. & iu. q. 5. art. 2. colum. 3. Nauar. c. 19. nu. 12. [Sed queritur; Quid si filius obligatus esset soluere ad annum, quando soluere tenetur, in principio anni, vel in fine. Dic; Si debet per annum, & tunc in principio soluere tenetur. C. quando di. leg. ce. l. 1. si debet quolibet anno. in ff. de condi. & demonstra. l. si in annos. vide hanc materiam. ff. de verb. obl. leg. qui hoc anno.]

43 Decimosextimo, qui † iurauit accipere Bertam in vxorē, non tenetur illud adimplere, si

ea fuerit fornicata, vel leprosa, aut irremediabiliter infirma: quia in iuramento subintelligit conditio, si res in eodem statu permanerit. Hinc qui iurat reddere gladium, non tenetur illud obseruare, si reperatur in furia.

44 Et qui pacificatur † cum inimico, & iurauit eum non offendere, si ex forma statuti potest impune occidere, tanquam exultantem occidēdo non venit contra iuramentum: quia illa promissio non occidendi intelligitur, nisi lege permittente. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. Bart. in leg. qui seruum. ff. de verbo. obligat. Sylu. in ver. iuramentum. 3. quæst. 1. ver. 4.

45 Decimo octauo q̄ † iurauit non diuidere societatem, non tenetur illud seruare, si promissum ei non fuit seruatum: quia cum iuramento intelligit conditio, si seruetur mihi fides. c. puenit. el. secōdo de iureiur. vel nisi focus sit rixosus, & molestus. Sylu. q̄ supra. ver. & quarto.

46 Decimonono, qui † iurat stare mandatis alicuius, intelligitur, nisi quid immoderatum ad eo præcipiatur. D. Tho. 2. 2. quæst. 98 art. 2. ad. 3. de multis alijs conditionibus, quæ subintelliguntur in iuramento. vide Ant. de Butr. in cap. quem ad modum. num. 10. de iureiur.

47 Vigesimo, qui † facta pace cum Titio, iurauit non offendere, non est periurus, si eum, offenderit ob inimicitiam ex post facto superuenientem: quia iuramentum restringitur tantū ad inimicitiam præcedentem. Sylu. in vers. iuramentum. 3. vers. 16.

48 Vigesimo primo, qui † sibi inuicem aliquid cum iuramento promittunt, possunt sibi inuicem illud relaxare: quia in iuramento intelligitur conditio: nisi ex mutuo consensu se inuicem absoluant: Quod tamen intellige, quando iuramentum concernit vtilitatem iurantū tantum, probatur expresse per abbatem in c. 1. num. 4. de iureiuran. & in cap. 2. de sponsal. D. Thom. 2. 2. quæstio. 89. art. 9. ad 2. Secus si concerneret principaliter cultum Dei, vel religionem, aut pietatem, verbi gratia, quia iurauerunt ingredi religionem, vel dicere psalterium pro inuicem, nam tunc non possent iuramentum relaxare, D. Thom. ibi

49 ad secundū. Similiter non † tenetur iuramentū adimplere ille, qui iurando aliquid facere, vel non facere, intendebat quod ille, cui iuratur, similiter faceret, quia si ille non seruat, nec iste tenetur. (exemplum) si appositum esset iuramentum, ut aliquas orationes peculiare sibi dicerent: quod eo maximè hoc procederet, quando per ambas partes esset remissum hoc iuramentū, cū dicta promissio sit principaliter facta ipsis, & nō Deo. D. Th. 2. 2. q. 89. art. 9. ad 2.

Horatio ad non iurandum, nisi ex causa graui, atque circumspccta.

Præter ea, quæ diximus supra ca. quarto, adde, quod cum per iuramentum inuocetur Deus vt testis, magna profecto irrogatur iniuria eum assumendo in testimonium falsitatis, cum sit summa veritas, vel cum super omnia excelsus inuocando eum pro leui causa, & existens summè bonus, vocando eum in re illicita, ideo nunquam est iurandum, nisi iuramentum comites habeat, iudicium, iustitiam, & veritatem. Quare vtendum nobis est iuramento, tanquam medicina, quæ non nisi in necessitate accipit. Apostolus nunquam iurare perhibet nisi scribendo, vbi consideratio cautior non habet linguam præcipit. Iurationi (inquit scriptura) non assuescat cor tuum: multi enim casus sunt in illa, qui peierat, Deo iniuriam facit, sibi ipsi, atque omnibus hominibus. Etenim qui falsum iurat, aut credit Deum nescire verum, quod est contra eius sapientiam. cum illi omnia sint nuda: aut diligere mendacium, quod maxime odit. Cum ipsa veritas dicat, Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, aut derogat potestati, quasi non possit de eo punire. Iniuriatur etiam sibi ipsi. Nam dicere per Deum, ita est, ac si dicat, Deus puniat me, si non ita est. Præterea omnibus hominibus, quia nulla societas esse inter homines potest, nisi sibi inuicem credant, quod fit per iuramentum. Iniuriatur ergo Deo, crudelis est sibi ipsi, & noxius alijs.

S Y M M A R I V M.

- 1 Blasphemie nomen non idem apud Theologos, quod apud Canonistas, significat. Hæresis in credendo, blasphemia in dicendo consistit.
2 Blasphemus apud Canonistas, qui, & qui apud Theologos dicitur.
3 Blasphemus, aliquid verum, & honestum etiam irreuocabiliter Deo attribuendo, fit.
4 Blasphemia cordis, & exterior blasphemia, quæ iustitiam, providentiam, aut potentiam Deo asserentes, an hæresim præferant.
5 Porta di Dio, o della Vergine Maria, quod genus blasphemie sit.
6 Verba contra articulos fidei proferentes, verbi gratia, Deum tempus clarum facere non posse, blasphemie hereticæ sunt.
7 Contra beatissimam Dei Matrem blasphemias vltio diuina grauius coercet.
8 Blasphemus est maledicens Deum, vel Sanctos, vel etiam aliquid ut creaturam Dei.
9 Blasphemus aliqua passione turbatus, quando dicitur peccare mortaliter, vel venialiter.

- Subreptio in blasphemiam dupliciter contingit.
9 Verba hereticalia iracundiæ calore proferentes, an heretici sint, & puniendi.
10 Hebræus, qui hereticatur, similis est furioso.
11 Blasphemus est proferens hæc: Questio sarà al dispetto di Dio. Non ha poter Iddio. Renego Iddio: Rim cresca a Dio.
12 Abnegans fidem, vel aliquod sacramentum, blasphemus est.
13 Blasphemus, quando dicitur, dicens: Ita est per iuramentum Dei.
14 Blasphemus est, ita falso dicens: Hoc verum, sicut Euangelium, aut sicut Christus, &c.
15 Blasphemia notoria de iure, vel de facto, vel publice passim scand. illicita, grauius poena iniungenda.
16 Blasphemantem quilibet tenetur acerrime corrigere sine periculo tamen vite.
17 Verba sacre Scripturæ ad scurrilia trahentes præter mortale grauius sunt coercendi.

De blasphemia. Cap. XIX.

Blasphemie nomen apud Theologos non idem significat, quod apud Canonistas. Illi enim hoc verbo comprehensam intelligunt quamcunque falsitatis affirmationem, aut veritatis negationem de Deo prolata. Hi autem maledictionem Dei, aut Sanctorum eius proprie blasphemiam appellant. c. 2. de maled. cui canonistam interpetitioni consentit etiam vsus vulgi. Igitur qui Deum asserit iniustum, improvidum, aut crudelè, quæ sunt absque dubio falsissima, Blasphemus à Theologis appellatur, non tamen hereticus: nisi quod ore profert, mente credat. Aliud est enim credere, aliud dicere. Et hæresis in credendo, & blasphemia in dicendo consistit, vt probat Caiet. 2. 2. q. 13 art. 1. Qui verò t contumeliã, maledictionem in Deum aut Sanctos, aut Virginem matrem profert, blasphemus à canonistis iudicabitur. Cui simile etiam ille creditur, qui Deo vel Sanctis eius aliquid verum, sed tamen inhonestum cum irreuerentia magna attribuit sicut faciunt peruersi homines iurantes periculum Dei, aut vas foemineum Sanctarum. At qui Deo attribueret, vel Sanctis aliquid verum, & honestum, sed tamen irreuerenter, & cum despectu magno, vt iurando per corpus, & sanguinem, aut caput Dei, & huiusmodi, præter peccatum mortale esset etiam blasphemus, quando in huiusmodi haberetur sensus erroneus (pura) quod Deus ex sua natura corpus, aut caput, vel capillos haberet. Verum si talia iuramenta licita, fierent cum iustitia, veritate, & iudicio, neque peccatum vllum esset, vel veniale, si irreuerentia parua interueniret. Sylu. in versu blasphemia. q. 2. & 3. Porro t si maledicentia de

de qua supra sola mente concipitur, cordis blasphemia appellabitur: si vero actum exteriorem habet, exterior blasphemia censetur. D. Tho. 2. 2. q. 13. art. 1. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particulares decisiones descendamus, ex quibus huc vsque arguimur, elucescant.
1 Prima, qui t dicere audeat Deum esse iniustum, aut misericordè, vel personarum acceptatorem, aut non videre que in mundo geruntur, non posse hoc, vel illud, facere, aut quod simile, mortale peccatum committere iudicandus est, imò hæc hæresim sapit, & si hereticus non censetur, si dum hæc ore profert, mente non credat vera. D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 13. art. 1. Boet. q. 301. col. 1. qui idè ait, cum dicitur, Porta di Dio, o della Vergine Maria: Quod intellige, dum modo aduertat eiusmodi verba importare blasphemiam, alias fecus.
2 Sic qui contra t fidei articulos verba sua proferunt, & eos agitant de directo, vt pote, qui Dei omnipotentiam infringunt, dicentes, Deum tempus clarum, vel huiusmodi factibilia non posse facere, quod est contra primum articulum fidei, qui est credere in vnum Deum patrem omnipotentem, vel qui Beatæ Mariæ Virginis matris Dei pudicitiam tollunt, dicentes eam meretricè, vel verba æquipollentia in effectu, quod est contra articulum fidei, qui est credere filium Dei conceptum de Spiritu sancto, natum ex Maria Virgine, tales sic directe articulos fidei agitant dicuntur blasphemii non merè, sed hereticales blasphemii, ita Emericus in 3. par. direc. q. 41. & nota quod inter maximas blasphemias computandæ sunt illæ, quæ sunt prolatae contra Beatiss. Mariam Virginem, matrem Dei. Has enim diuina vltio grauius coercet, vt præter alia docet me exemplum illud memorabile, quod refert Nicephorus, lib. 18. cap. 33. historiarum ecclesiasticarum.
3 Secunda, qui t dicit, maledictus ille, aut ille sanctus, aut Deus, blasphemus est: quia videtur per hæc verba dicere, quod Deus sit creatura sensibilis hisce precationibus subdita. Sylu. in versu Blasphemia. q. 2. in fin. Similiter blasphemus erit, si dixerit aliquis, Maledicta terra, aut maledictum lignum, modo rem illam in eo, quod creatura Dei sit, blasphemauerit. Si vero simpliciter absque alia consideratione eam maledixerit, veniale peccatum reputabitur. Nauar. in Manua. c. 12. nu. 86.
4 Tertia, qui t passione aliqua commotus linguam in verbo blasphemie relaxauerit, blasphemandi animum non habens, venialiter tantummodo peccasse creditur. c. vnum. §. alias. in fi. distin. 25. vbi tanta turbatio fuerit, vt quod diceret, non aduerteret, etiam si rei illicitæ, putata ludo tunc operam daret, quamuis ex deprauata quadam consuetudine. Sylu. in ver. Blasphemia

quia q. 4. Secus si aduerteret, quantumcunque repentino furore blasphemauerit: quia tunc mortaliter peccaret. D. Tho. 2. 2. q. 13. art. 2. ad fi. Nauar. c. 12. nu. 84. licet statim poeniteret, secundum eundem Doctorem & in c. 23. nu. 17. in princ. Ex quibus verbis colligitur dupliciter subreptionem in blasphemiam posse contingere: Vno modo, cum quis subito ex passio ne prorumperet in verba contumeliosa, non considerans illa importare blasphemiam, & veniale peccatum est. Alio modo, quando aduertit esse blasphemiam, & tunc mortale.
5 Eodem modo t dicendum putamus de ijs, qui hæresim proferrent per iram, seu calorem iracundiæ, non considerando quid dicerent. Zanchinus tract. de hæret. c. 7. nu. 9. vel qui per lubricum linguæ id est, per facilem, & indeliberatum linguæ lapsum inconsideratè hereticum verbum proferrent, nam isti, nec heretici sunt, nec puniendi videntur, quia lubricum linguæ non facile ad poenam trahendum est. I. a. mosi. ff. ad l. Iul. maie. l. 1. c. si quis imperat. male. 2. 2. q. 2. c. quod autem. Non tamen inultum relinquendum hoc delictum in foro fori, tradit Lapus, & Card. in clem. vnica. de vsur. extraordinariè puniendi sunt poena pecuniaria pijs locis eroganda, vel alia leui, iuxta personæ qualitatem, & quantitatem astantium, atque scaldali inde orti, quæ in delictis coercendis sunt obseruanda. c. sicut dignum. de homic. l. aut facta. ff. de poenis. quod tunc maxime procedere potest, quando subreptio ista procederet à mente ad hoc disposita, vel ex notabili incuria, & negligentiã, quando si vellet, posset commodè providere ne illud occurreret, vnde non prouidendo videtur malitiosè peccare, cum lata culpa dolo comparatur. de constit. lib. 6. cap. 3. Doct. in l. quod Nerua. ff. de pos. Vnde quauis isti non sint heretici, videntur tamen peccare mortaliter peccato subreptionis in sua origine, ita supplem. in verbo peccatum 2. quamuis contrarium asserat Sylu. in verbo Blasphemia. nu. 4. & Nauar. c. 12. nu. 84.
6 De t eo vero, qui cum ebrius est hereticatur; perinde censendum est ac de furioso, & mente capto. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. c. a crapula. de vita & honest. cleric. l. respiciendum. §. delinquent. ff. de poenis. Quod idem extendimus ad dormientes, cum horum tunc nullum sit animi iudicium: quia sensus sunt penitus ligati, & furiosis comparantur. l. 1. §. adipiscimur. ff. de acquir. possessio.
7 Quarta. Qui t dicere ausus fuerit, Questio sarà al dispetto di Dio, blasphemus est. Nam cum Deus sit omnipotens, & vita, & mors in ipsius manu posita sit. Deut. 30. sequitur, quod si reluctante eo aliquid velimus, ipsius potestati detrahimus, & ob id blasphemia est, ita,

Imo. in l. his. verbis. §. 1. de hered. inst. Soc. sen. consi. 102. lib. 1. Boer. q. 30. r. nu. 1. sic etiam blasphemiam dicitur. Non ha potest Iddio, ita Didacus in c. quamuis par. 1. §. 7. nu. 9. ver. quarto. de pac. lib. 6. quia potestati Dei aduersatur. Est etiam blasphemiam, dicendo: *Renego Iddio*. Didacus, qui supra. sic qui diceret, *Rinresco Iddio*. Didacus. d. §. 7. nu. 9. ver. quinto. quod latius probat. Tho. Grammat. decif. 50. vbi inquit sic fuisse.

12. decifum in Rota Neapolitana. Is etiam qui diceret, Abnego fidem, vel chrisma, aut aliud sacramentum, blasphemus esset proculdubio, non tamen hereticus, nisi hoc mente crederet Soc. sen. consi. 119. lib. 4.

13. Quinta. Qui si quod enuntiauerat iuramento confirmare tentans dixit, Ita est per vitam Dei, aut quid simile, blasphemasse non creditur, vbi solummodo Dei vitam in testem adducere cogitauit. Si vero quasi Dei vitam vltioni alterius subdere volens, si falsum esset quod affirmabat, huiusmodi verba protulisset eo modo quo qui iurant per vitam patris, aut filiorum, Dei vltioni illam videntur lubdere, si falsum dixerint, esset absque dubio nefandissima blasphemiam, cum nec Deus superiorem habeat, qui ab illo possit poenas accipere, nec eius vita terminum possit habere. Didacus in c. quamuis. par. 1. §. 7. nu. 9. vers. sexto. de pact. lib. 6. Sor. de iust. & iur. lib. 8. q. 2. art. 3. col. 4. Couar. in rubric. de pact. par. 1. §. 7. vers. sexto.

14. Sexta. Qui si sic ait, Hoc verum est, sicut Euangelium, aut sicut Christus natus est de Virgine aut sicut Deus trinus est & vnus, aut aliud quod huiusmodi, si falsum erat quod affirmabat, erit absque dubio foedissimum periurium, atque blasphemiam. Verum si verum esset, indigeret etiam quam maxima reprehensione. Diuina. n. veritates (vt ita dicam) ipsissimi sunt veritarum fontibus, ideoque cum nostris veritatibus illas conferre maxima est superbia, imo etiam non infima blasphemiam species. Sorus qui supra.

15. Septima. Qui si publicè blasphemauerit, ita vt sit notorium de iure, vt conuictus, vel in iudicio confessus aut condemnatus, vel sit notorium de facto, vt quia blasphemauerit in platea, seu in cubiculo multis audientibus, & episcopo referentibus, ad hoc de excessu praeterea c. inter dilectos. & c. quam sit graue de verb. sig. l. palam. vel quia est vulgatissimum, & ex hoc peccato multos scandalizat. tunc si illa blasphemiam sapit haeresim. Neap. est casus reseruatus. Si vero haeresim non saperet, aduertat Confessarij iniungere grauem poenitentiam maximè recidiuantibus. At qui quid dicatur publicum, notat Panor. consi. 99. nu. 1. & 3. Sylu. in vers. Blasphemiam Doct. in c. 2. extra de maledic.

16. Septima. Qui si blasphemantem audit etiam a correctionem non sperat, tenetur acerrime

corrigere, vbi potest absque periculo adimplere. Concil. Later. sess. 9. ad abolendam. Nauar. c. 12. nu. 83. Sed heu hodie multi sunt, qui audientes ad vindictam, seu ad correctionem promoueri debent, & prouocantur ad risum. O seculum infelix; O aetas omnino lutea. Insurgit quisque vestrum, ac furit, si Principem suum terrenum, si dominum amicum, si denique seruum afficere audit, & Creatorem, & Redemptorem vestrum blasphemare auditis, & obmutescitis. Vbi fides? vbi religio.

17. Octaua. Qui verba scripturae sacrae ad iocosa, scurrilia, & inania, velut paschinos, & turpem amorem trahunt, mortaliter peccant, & grauitèr coerendos iuber horum scelerum patratore, Conc. Trid. sess. 4. in fi. vers. post haec. Est enim ingens, & immane scelus, cum Spiritus sancti verba in ludibrium conuertantur, vel amantes sacrae Scripturae verba ad sua trahere desideria, & contortis scripturae testimonijs nefariè vt, vt sua facilius persuadeant.]

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

1. Peccatum in spiritum sanctum tribus modis accipitur, & quibus.
2. Peccatum contra attributum spiritui sancto, seu habet species.
3. Peccati in spiritum sanctum prima species quae.
4. Desperans de diuina misericordia ob peccata commissa peccat in spiritum sanctum, & de alijs desperationibus vide.
5. Proponens inherere peccato fornicationis, vel furti, & marens ob poenitentiam peccatoris, vel ampliationem fidei, peccat in spiritum sanctum, nu. seq.
6. Furam licitam esse affirmans, & pertinaciter non obtemperans superioribus, peccat, nu. seq.
7. Blasphemans est de familia diaboli, & blasphemiam grauior homicidium.
10. Deus, quibus poenis nonnunquam blasphemiam vindicauerit.
11. Confessarius qua ratione remocare possit poenitentem a blasphemiam.
12. Blasphemiam etiam occultam quae de iure pontificio poenitentiae, & ex synodo Neapol. imponatur.
13. Blasphemiam poena de iure civili, quae, & apud varias nationes varia.
14. Blasphemantes non se corrigentes, nec post confessionem abstinentes, idem semper existetes non absouedi.

De blasphemiam, seu peccato in Spiritum sanctum. Cap. XX.

Peccatum in Spiritum sanctum tribus modis solet accipi. Quandoque enim blasphemiam significat contra super sanctissimam Trinitatem, aut etiam contra Spiritus sancti personam prolatam.

Jatam. Quandoque finalem impenitentiam comprehendit tantummodo. Quandoque vero peccata illa, quae contra attributum Spiritui sancto, quae est bonitas, committuntur, amplecti intelligit.

Hoc autem vltimo modo scriptum sex habet species, quarum prima, est desperatio. Secunda, presumptio. Tertia, obstinatio. Quarta, impoenitentia. Quinta, inuidia fraternae gratiae. Sexta, & vltima, impugnatio veritatis agnitae. glo. & Turrecrem. in c. importuna. §. quod autem. de poenit. dist. 1. D. Thom. 2. 2. q. 14. art. 2. gl. sing. in c. sacerdos. de poen. dist. 1. Haec vero species quamplurima complectuntur indiuidua, vti ex sequentibus particularium quaestionum definitionibus colligi poterit, quarum prima.

Qui crimen aliquod peccare intendens, cogitationes sanctas suo cordi aduenientes, timoremque diuini iudicii expellit, veniam absque poenitentia sibi promittens, peccato in Spiritum sanctum peccat. D. Tho. 2. 2. q. 14. art. 2. Si vero veniam speraret peccando, eod quod & a peccato desistere, & dignam poenitentiam quandoque cogitaret, aut proponeret, in Spiritum sanctum peccare non est iudicandus: Imo potius peccatum minueret. D. Thom. 2. 2. q. 2. 1. art. 2. ad 3. & nos supra lib. 1. c. 12.

Secunda, qui sua peccata considerans, diuinamque iustitiam, de misericordia desperat, in Spiritum sanctum peccatum dicitur. D. Tho. 2. 2. q. 14. artic. 2. verum qui in desperationem salutis veniret, aut in contemptum beneficiorum Dei, quia forte nollet esse natus, aut vellet esse bestia, aut mori, hic non peccat in Spiritum sanctum, sed tantum mortaliter, credendus est. Sylu. in verbo, accidit. §. 2.

Tertia, qui si fornicationem, aut furtum committens, secum statuit inherere peccato, & in hoc suum statuit mentis propositum, in Spiritum sanctum peccat. Turrecrem. in c. importuna. §. quod autem. de poenit. dist. 1.

Quarta, qui si fratrem suum in Dei seruitio proficere videns, aut peccatores agere poenitentiam, & etiam Euangelij praedicationem dilatari, & numerum fidelium crescere intelligens dolore afficitur, peccat in Spiritum sanctum.

Quinta, qui si usuram, peccatum esse non dubitans, licitam esse praedicat, vt libentius ipse, & alij hoc peccato peccent, idem scelus committit. c. consuetudo. dist. 8.

Sexta, qui si superioribus obtemperare nolle firmiter secum statuit, in Spiritum sanctum peccare iudicatur, quia hic obstinatus dicitur. c. damnationis. 24. q. 2. D. Thom. 2. 2. q. 14. art. 2.

Detestatio blasphemiam.

Quam fit atrox, atque immane hoc scelus, inde maximè colligitur, quod sacrae literae

si de blasphemiam sermo incidat ob malam, & impie vocis horrorem benedictione nomine vtuntur. Et cum ex loquela cognoscatur, qualis quisque sit, manifestum est blasphemantem esse de familia diaboli, cum id faciat, quod demones, & damnati in inferno. Hoc etiam peccatum longe maius est, quam homicidium: blasphemiam enim in Deum, & in eius honorem tendit, homicidium autem in proximum, habet etiam grauitatem infidelitatis: quia si blasphemans non sentit verum esse quod dicit, ita tamen dicendo innuit personam dicentis sic esse, & ideo maxima dignus est poenitentia. Nam si quis Regem blasphemaret, omni opprobrio, & supplicio, & quidem merito dignus haberetur: qui in Regem regum contumelias profcindit, quae supplicia sustinere dignus erit? Ob haec blasphemandi impietate seuire solet saepe numero Deus in genus humanum, nunc scilicet vrbium incendijs, nunc fame, nunc bellis, & submersionibus, atque alijs portentis suum vindicans sanctissimum nomen, & honorem, vt habetur in Auth. vt non luxur. cont. natu. Quare videat Confessarius poenitentibus persuadere, vt ab huiusmodi genere blasphemiam abstineant, quod facile persuaderi potest hoc argumeto. Nam cum alia peccata habeant aliquem praetextum, quo vtunq; videntur excusari posse; sola blasphemiam caret excusatione. Peccata enim carnalia habent pro praetextu voluptate, furta apparentem vtilitatem, si non veram; homicidium iniuriam vltionem, vltura lucrum. At in blasphemiam nihil aliud est, quod eam quoquo modo excuset. Ille namque ira, atque indignationis spiritus sedari posset prolatione aliorum verborum aequè, ac sedatur prolatione blasphemiam. Quapropter studeat Confessarius omnino tale detestabile crimè blasphemiam a poenitentibus extirpare; Aperiendo eis, qualiter olim lege veteri tale vitium puniebatur, quia poena mortis puniebatur, sicut habetur Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur, lapidibus obruet omnis multitudo, & propter blasphemiam, vt haberetur 4. Reg. 19. Angelus domini vna nocte eorum exercitum percussit Senecharib. ipseque a filijs postea interfectus est.

Præterea si iure pontificio peccatum, extra de maled. talis imponebat poenitentiam etiam de blasphemiam non notoria, modo praebari potuisset, vt sepe Dominicus staret praeforibus ecclesiae, dum agebatur missarum solenia, & vltimo die sine palio, & calceamentis, & ligatus corrigia in collo, & septem ferijs praefatarum Dominicarum ieiunaret in pane & aqua, & non intraret in Ecclesiam, & in quolibet praefatorum dierum tres si poterat, aut duos, vel vnum reficeret pauperem, vt inquit Sylu. in ver. blasphemiam. quæst. 7.

Et hodie in synodo Neapolitana. c.9. statuta est poena clericis, vt qui palam maledicta, conuitia, aut obscena verba in Deum, ac Dominum nostru Iesu Christu, vel in eius Beatissimam Genitricem, vel in aliquu Sanctoru plena veneno pestifero lingua protulerit, is si clericus fuerit, ad ordinarij arbitrium, ad fructuum ecclesiasticorum priuationem, & beneficij depoficionem vsque plectatur, iuxta Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 9.

Quod autem ad laicos attinet, sciant se non impune abituros, sed sub poenis a canonibus statutis multandos esse.

- 13 Iure t autem civili blasphemantes olim poena mortis puniebantur, vt in Authen. vt non luxur. contra natu. §. praterca. alias vero poenas aduersus blasphemos, statutas iuxta varias prouinciarum leges refert Nicol. Boerius. q. 301. vbi etiam tractat de his, qui non lingua, sed manibus offendunt diuinam maiestatem; eius imagines, aut Virginis Mariae, aut Sanctorum laedentes. Et vt alias pratermittam, quas refert Couar. tit. de pact. 1. par. §. 7. nume. 2. Blasphemus iure Neapolitani regni abscissione linguae punitur, tamen ea poena per vsu commutata fit in linguae perforationem, quae clauo publice fit, secundum Gramma. decisio. 50. Quare cum tam detestabile sit crimen blasphemiae, feuerissima poenitentia maxime in recidi uantes a Confessarijs imponenda est, & praecipue eradicanda est occasio, vt si ex ludo accidat, non ludat, & t Confessarius, qui huiusmodi perditos homines blasphemare solitos audierit, si nulla de confessionibus elapsis secuta est emendatio, debet per aliquos dies differre absolutionem, qui si postea emendatos viderit, absoluat, alias minime: & ratio est, quia qui sapius in hoc errauerat, & in praeteritis confessionibus non fuerunt correcti, credi potest, quod nec in futurum iam firmiter proponant vitam suam corrigere, quod idem faciendu in periurijs, alijsque vitijs carnalibus: sed si semel, aut bis ceciderint, absoluat.

S V M M A R I V M.

- 1 Voti definitio quae, & quid votum differat a promissione, & sponsione.
- 2 Votentis ex parte tria in voto requiruntur. Et quae sunt.
- 3 Voto non astringitur, qui rationis usum ad votu ab animi perturbacione non adhibuit. nu. 12. probatur ad consuetudine, vt nu. seq.
- 4 Propositum, si deest animus se obligandi, vel tacita promissio, non obligat. nu. 15.
- 5 Votum de re Deo aduersa, uana, impossibilia, & necessaria, fieri non debet.
- 6 Regulae magistralis, quando votum ualeat.

- 8 Voti est apta materia id, quo d maius bonum est.
- 9 Votum diuiditur in solemne, & priuatum, ex quonariis species emanant.
- 10 Votum simplex, & si non minus apud Deum sit obligatoriu, qua solemne, multu tamen ab eo differt.
- 11 Voti diuisio ratione tum subiectae materiae, tum persone nouentis.
- 12 Rationis usus impediri multum, uel parum, quando dicatur.
- 13 Vouiisse non dicitur secum deliberans, corde non promittens.
- 14 Castitate, an uoueat dicens, Seruiamus tibi Domine. intelligendo in statu continentiae.
- 15 Vovens homicidium, peccat, nec tenet uotum.
- 16 Vovens opera praeceptoru, duplex uiolat praeceptum, & utrumque confitendum.
- 17 Vovens no sibi inuere, uel mutuari, non obligatur.
- 18 Votum non uouendi emissum, annullatum.
- 19 Votum de contrahendo matrimonio, an obliget.
- 20 Vovens bonum, quo malo in seruatur, non astringitur obseruare, uide plura.
- 21 Votum de uenialibus inualidum, de mortalibus ualeat, sed abstinere tutius est.
- 22 Votum de non uouendo, nisi in scriptis ualeat, & aliter uouens peccat, obligatur tamen.
- 23 Votum de re inutili, animae saluti, uel corporis, no tenet.
- 24 Votum de re indifferenti, & infructuosa, an sine dispensatione infringi possit.
- 25 Votum de non loquendo cum tali, uel de non transendo per aliquem locum, quo casu liget.

De voto. Cap. XXI.

unc voti materia se discutienda offert. Est autem t votum, (vt interim quamplurimas omittamus definitiones a Turrecrem. relatas in summa 17. quaest. 1.) promissio quaedam facta Deo, aut Sanctis eius de ijs, quae Dei sunt. Hinc quo nam pacto a sponsione, pollicitatione, & promissione differat, facillime colligit. Haec enim hominibus fiunt; ac votu soli Deo. Ideoque uouiisse non creditur, qui Tirio, aut Sempronio ieiunaturu se, aut oraturum promittit, aut amplius no futurum. S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 5. Sotus in 4. sent. dist. 38. q. 2. art. 1. versu. ad solutionem q. in fin. Nauar. c. 12. nu. 25. & de voto. lib. 3. conf. 111.

Tria t uero ad votu, si uouetis t modo personae consideras, ex necessitate requiruntur. Videlicet rationis deliberatio, ppositu uoluntatis, & pmisso, in qua demu voti ratio pfitit. Haec autem tria neq longa, neque multa deliberatione indigent: na subito fieri possunt. Syllu. in ver. iuramentu. 4. nu. 9. At uerba votu ipsu exprimera. ac testes, qui illa auctulent, sicut non sut ad uoti soliditate necessaria, ita ubi affuerint, maiorem quanda obligatiuam uim voto praestare existimantur.

Ita Dom. Anto. de But. in c. 3. extra de voto. igitur, vt ad rationis deliberatione accedamus, qui t timore, aut aliqua passione vsu rationis, dum uouet, minime habet, uoto non astringitur: extra eod. uenientes, de regula. ad nostra. quia primum deficit requisitum: secus autem si haberet quidem, sed passione aliquati per impedita. ita probatur in c. sicut nobis. de regul. &c. ueniens de voto. nam sicut passio a mortali non excusat, nisi ubi tara fuerit, quae in totum auert rationis discursum. D. Tho. 2. 2. qu. 77. art. 4. in corp. & ad 3. ita etiam, nec a uoti obligatione liberare poterit: illud enim rationis iudicium, quod ad obligandum nos diabolo est sufficiens, ad obligandum etiam Deo non debet insufficiens reputari, vt dixit glo. no. in c. mulier 32. q. 2.

Comprobatur t hoc consuetudine pratorij sacrae poenitentariae, ubi uota illa, quae ex passione iudicium, ac rationem uouentis penitus non absorbent processerunt, dum facile dispensantur, (quod etiam inconsultus calor exposcere videtur) obligandi uim cum fierent, habuisse tacite declarantur. c. 1. de voto. quod etiam Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. probat. Sed sola de liberatio obligationem non parit. Quid enim si post quam deliberationem adhibuit, adimplere non proponit; aut etiam quid si proponit, quidem, sed non promittit. certe minime obligatus remanebit. Est enim comuni calculo receptum, t propositum orandi, aut ieiunandi, seu quid simile adimplendi, si aut animus se obligandi, aut promissio salte tacita defuerit, contrauenientes ad nullum obligare peccatum, quaequid glo. in c. qui bona. 17. q. 1. uideat asserere. Nauar. c. 12. nu. 26. Haec ex persona uouentis sunt necessaria. Ex parte uero materiae primo requiritur, t quod non fiat. votum de re Deo aduersa, unde peccata ipsa uoti materia esse non possunt. Secundo, quod uanum non sit, quod Deo promittitur, propter quod indifferentia excluduntur. Tertio, quod impossibilia non uoueantur, nec etiam necessaria. Vt si quis digito coelum tangeri, aut mortem non subire uellet uouere. Sot. de iust. & iur. lib. 7. q. 1. artic. 3. versu. secunda conclusio.

[Tandem accipe t regulam, vt scias quando votum ualeat, quae est huiusmodi, q. ubi cituque uoueo, vel promitto aliquid facere, quo factu salus spiritalis, uel corporalis adimitur, uel peccatum mortale insurrere, non est seruandum uotum, neque iuramentum, neque pactum, neque consuetudo, neq. lex, neque praecipium, neq. aliquid alud vinculum. fraternitatis. 2. 2. qu. 4. §. fin. &c. inter caetera. de iure iur. c. quanto.] Illud ergo t quod maius bonum est, uoti tantummodo est apta materia, siue praecipiu hoc fit, siue consilium. Unde qui nunquam

blasphemare, aut adulterari uouet, ita uoto astringit, ac si ieiunare, aut orare uouisset: quare si quod pmisit, no seruet, duplici poena puniendus erit na & uoti transgressor fuit, & praecipiti. Arcn. Flor. 2. part. titu. 1. r. e. 12. §. 1. uerum opera haec operum praecipitu nemini confulenda sunt: non. n. solent bene succedere, uti experientia reru magistra docuit. Sot. q. supr. ad 2.

Diuiditur autem uotu t in plures species: aliud enim solemne est, aliud priuatu. Solemne est, quod p susceptione sacri ordinis, aut p fessione approbatae regulae solemnizatur. c. 1. de voto. lib. 6. priuatu uero, aut tacitum est, aut expressum, tacitum, quod sola mente Deo fit: expressum, ubi uerba, aut scriptura accesserit. Sot. in 4. sent. dist. 38. q. 2. art. 1. versu. ad solutionem.

[Hinc tamen notandum, t quod quantum ad Deu simplex uotum non minus obligat, quantum solemne: na ex sui natura utrumque eandem obseruantia habet. Utrumq. enim est in perpetuu obseruandum, utriusque uolatio peccatis mortale inducit: Utrumque prohibet contrariu actum: Maius tamen peccatum est in fractione solemnis uoti, quam simplicis. Et solemne dirimit matrimonium ratum, sed non consummatum, sed non simplex. Et maior imponitur poenitentia in uolatione solemnis, quam simplicis: Et ratio est, quia qui frangit solemne uotum, peccat in Deum, offendit constitutione Ecclesiae, & homines confcios scandalizat, q. in simplici non contingit, vt notat Hosti. in sum. ext. qui cleri. uel uouent. §. quis uouens. versu. sed cum utrumque, & sequen. argum. text. in c. de homine. ext. de celebrat. miss.] Item, aliud purum est, aliud conditionale. Purum, cum quis sine conditione aliqua uotum emittit: Conditionale, ubi sub aliqua conditione promittitur. Et hoc si cessauerit conditio, obligationem non parit. Si quis ergo peregrinationem, aut ieiuniu Deo uouisset, si filius eius instantis mortis periculum euaderet, si tunc moriatur, quod promiserat, quasi cessante conditione, seruare non cogitur. Turrecrem. in summa. 17. q. 1. Distinguantur t praeterea uota ratione subiectae materiae: nam alia sunt castitatis uota, alia religionis, alia super re minima emissa. Demum ratione personae variantur. Alia enim sunt uota a filijs familias, alia a monachis, alia uero ab his, qui sunt sui iuris. item alia metu, alia sponte facta, de quibus in sequentibus latius differemus: nunc autem ex ijs, quae dicta sunt, more solito particularium dubitationum solutiones elicere intendimus.

Prima, qui t ira commotus, aut in mortis metu turbatus amplius non ludere, aut religionis habitum suscipere uouet, si turbatio saltem illo tempore, quando uotu emisit, in totum uotum rationis abstrulerat, seruare, q. pmiserat.

- non cogitur: fta glo. in ca. sunt qui opes. 17. q. 4. & glo. in c. dudum. de conuer. coniug & glo. in c. ex literis de diuor. & ita intelligitur dictū Rom. fing. 508. & Iaf. in l. si filiam. C. de inoffic. testam. quatenus concludunt votum per calorem iracundiæ, & turbationem animi factum esse nullum: [secus autem si aliquantisper 10-
13] lummodo impedisset. Impedire t̄ autē vsum rationis est, quando quis verba, quæ profert, non aduertit, & non cogitat. Aliquantisper autem vsum rationis impedire, est, quando quis hoc agit, sciens, quod vouit, & tunc tale votum procedens ex animi facilitate ratione minus plenæ deliberationis ligat, licet facilitas præstat causam dispensandi, & commutandi. Abb. in c. 2. de voto. Syluest. in ver. votum. 2. q. 13. Nauar. extra de voto. lib. 3. conf. 7.
- 14 Secunda, qui t̄ habita secum deliberatione religionis habitum suscipere, aut castitatē seruare proponit, vouisse non censetur; nisi etiam hoc Deo saltem corde promississet. D. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 1. Ant. de Butr. in cap. 2. de voto.
- 15 [Archid. t̄ in c. qui bona. 17. q. 1. Hinc Nauar. in conf. 10. de voto. lib. 3. dicit, quod non inducitur votum per verba illa. Non morabor hic diu, intendens intrare in religionem. Nec per illa: Promitto nolle mori in seculo, quia aliud est, promitto ingredi religionem, & aliud, promitto velle ingredi: sicut aliud est, ascendere in nauim, & aliud velle ascendere, vt ait glo. in l. in venditis. C. de contrah. empt. Et aliud, contra ho matrimonium, & aliud, volo contrahere, iux. no. in cap. ex parte. de spons. Sic nec est voti transgressor ille, qui graui morbo vexatus proposuit multa bona facere, & ingredi religionem. c. literaturam. extra de voto, quia nullum propositum quantumcunque firmum & continuatum efficit votum, vt omnes notant 16 in d. c. Sed si quis aliquis ita diceret, Da t̄ mihi Domine salutem, & ego seruiam tibi; intelligendo mente de seruitio in statu castitatis, obligetur ne ille ad seruandam castitatem. tenet Nauar. in conf. 8. extra de voto, quod sic. tum, quia ita obligatur qui dicit alteri, Tibi dabo centum, si feceris hoc, ac qui dicit, Promitto dare centum, si hoc, feceris, vt colligitur ex l. 1. ff. de pact. l. naturalis. ff. de præscrip. verb. & c. iuramenti. 2. 2. q. 5. tum quia, vt ait Caie. 2. 2. q. 8. art. 1. non solum fit promissio per actum significatum, & exercitum, dicendo, promitto quod faciam hoc sed etiam per solum actum exercitum: dicendo, faciam hoc, nisi qui ita diceret declararet magis tunc non habuisse animū promittendi.]
- 17 Tertia, qui t̄ homicidium committere, aut ociosum verbum dicere voto promittit, peccat quidem dum vouet, sed votum adimplere minimè cogitur. Sotus, de iust. & iure. lib. 7. q. 1.

art. 3. col. 3. ver. 4. [Deus enim respuit obligationem oblatam contra seipsum. Vnde Isidorus, & habetur 2. 2. q. 4. In malis promissis rescindit fidem, & in turpi voto muta decretum. & in talibus magis placent Deo transgressores, quā obseruatores, etiam si interuenerit iuramentū vt inquit Host. in sum. de voto. §. 1. Hinc affirmat D. Hieronymus Iepre; qui pp. votū filiā suam interfecit. Iudi. 11. in vouendo fuisse incautum, & in reddendo votum impium. sed quia in illa impietate poenituit, ideo Hebr. 11. Sanctis enumeratus fuit. Ricar. 4. distinct. 38. quæst. 3. art. 1.]

18 Quarta, qui t̄ opera præceptorū, veluti fornicationem non committere vouet, si fornicet duo præcepta violasse censetur, alterum non fornicandi, alterum voti adimplendi. Vnde non sufficeret tali transgressori culpā sine humilissimi modi circumstantia confiteri, vt rectè adnotauit Archiep. Flor. 2. par. titu. 2. c. 2. §. 1. & melius. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. non tñ vota hæc à Confessarijs consulenda sunt, quia neque hæc crebro solent bene succedere, nisi poenitens, sit persona prudēs, & constans, ad peccatum aliquod procliuus, quod occasio est illi mali grauiissimi, aut scandalosi. Sotus lib. 7. de iust. & iur. q. 1. a. 3. col. 4. in prin. ver. & quamuis.

[An vero propensio vouentis ad fornicandum, vel ad ludendum, & timor, q̄ non serua-bit illud, sit iusta causa relaxandi votum de hō fornicando, vel ludendo, (v. g.) an iusta causa dispensandi super voto castitatis sit, quia vouens valde vrgetur stimulis carnis ad fornicandum, vel est nobilis, qui veretur se non seruaturum votū non ludendi in exercitu, vel curia, vbi magna est cōsuetudo ludendi inter homines sui ordinis. Circa primum dicit, quod sic, & ita sacra poenitentia solet admittere pro cā, vel parte causæ dispensandi super voto castitatis, quod qui, vel quæ vouet valde vrgetur stimulis carnis ad fornicandum, reputans iux. dictum Apostoli ad Corinth. 7. melius esse nubere, quā vri. Circa secundum vero idem dicit Nauar. lib. 3. de voto. conf. 16. & ratio est, quia per dispensationē efficitur vt paratus committere duplex peccatum, vel vnum cum circūstantia voti, committat vnum peccatum, quod solum est peccatum absque tali circumstantia voti, & constat quod rectè facit, qui commissuro alterū de duob. peccatis cōsulat, vt committat id, qd̄ est minus. c. si quod veris. 33. q. 2.]

19 Quinta, qui t̄ mutuo nunquam dare vouet, aut nunquam fideiubere, voto hæc adimplere non astringitur, qñ illa facere esset consilij. Sotus d. artic. 2. col. 5. [Poneret enim in corde suo nō ascendere, & in via Dñi non progredi, regredi est. Sed ne plures condemnemus, qui hoc consueuerunt, hoc intelligimus quando ea facere

ere consilium fuerit. Nam omnibus mutuo dare, aut fideiubere pro omnibus, non est con-silij. Quare qui sic voueret: Non omnibus indi-scriminate mutuo dare, nihil mali voueret, se-cus autem si diceret nulli, neque vllō casu. Ex-
20 his fit consequens, neque licitum esse votum t̄ non vouendi: quoniam vouere in genere consilium est: at quoniam non cuiusque semper est consilium, licet facere votum non vouendi, nisi coram tali persona, aut cum talibus circumstantijs, nihilominus si eo non obstante, voueas, quāuis pecces, tenet tamen votum iure diuino, & naturali, cui tu non poteras derogare. Hæc Sotus ibi. Pari modo idem dicitur de eo, qui vouit non ingredi religionem: hoc enim votum non est licitum, cum impediatur amplitudo charitatis, & impediatur salus hominis, quæ per religionis introitum procuratur, & diuina inspiratio. de regu. licet. 19. q. 2. duæ sunt.]

21 Sexta qui t̄ vouet contrahere matrimonium, voto non obligatur. Hoc enim religiosi habitus susceptioni, quod procul dubio maius bonum est, impedimentum præbet. Disponere enim debet homo in corde suo non descensionem, sed ascensionem in vita spirituali, iuxta propheticum dictum, Beatus vir, cuius est auxiliū abs te, ascensionem in corde suo disposuit. Quæ autem matrimonium vouet, descendit à cælibatu ad matrimonium: si vero videns se concubinarum amplexibus sordidatum, vt t̄to peccato obuiaret, matrimonium cōtrahere Deo promitteret, votum seruare cogetur. Nauar. c. 12. num. 43. contra Sotum.

22 Septima, qui t̄ maius aliquod bonum vouet, sed ad malum finem, vt religionis habitū suscipere, vt aliquos decipiat, vel ire ad ralem ecclesiam, veluti ad sollicitandam puellam, votum seruare non cogitur. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. & vouendo peccat. Sylu. in ver. votum. 2. qu. 2. ver. 3. in fi.

[Et ratio est, quia votum maioris boni ob malum finem emissum non obligat, siue finis ille malus sit finis illius boni, quod vouetur, quale est votum faciendi eleemosynā ob inanem gloriam, vel ob aliquam voluptatem illicitam aucupandā, siue sit finis ipsiusmet boni, quale est votum, quo dux ad bellum iniustum proficiscens promittit se alicui operi pio pecuniam oblaturum, vt victoriam licet iniquam sibi concedat, ea intentione, vt illud votum sit medium ad illam victoriam assequendam, vel sit post factum obtenta iniustitia: aliquid Deo in gratiarum actionē offeratur, quoniam omne opus, cuius finis est malus, ipsum quoq; malum est. 23. q. 5. cum minister. vnde tunc graue peccatum sacrilegij, & blasphemiam committit: irrogat enim Deo iniuriam,

petendo patrociniū ad malum: nam cum sit summè bonus, non potest esse mali auctor. Si vero quis faceret votū de dādo aliquid alicui ecclesie in gratiarum actione, vel vas argenteum tēplo Beatissimæ Virginis Mariæ, si prolem ex concubina habuerit, tale votū valeret: quia proles bona est, licet causa, id est, adulterium, vel fornicatio sit mala. Idē est iudicium de meretrice, quæ Virgini dimidietatem turpis lucri promittit, quia & si turpitudine sit cā luxuri, lucrum tñ licitū est. Idē quoq; cōsēdū est, si quis in duellū descendens quidpiā spoponderit, si saluus euaserit. Vel de lusore, qui promittit pauperibus partem lucri in ludo iusto: nam licet ludus inordinatus sit peccatū, lucrum tñ ex lucro iusto est licitū. Sic si neque finis boni, q̄ vouet, neq; eiusdē voti esset malus, licet causa, quæ impellit ad vouendum, esset mala, etiā votum valeret. exemplum de eo, qui aliquā religionē proficitur, nō dirigendo suā p̄fessionē, & sua vota in finē luxuriandi licet ad id impellatur, spe ibi reperiendi occasionē luxuriandi. Validiori etiā ratione votū valēbit, quando q̄mittit bonū in ordine ad malū puniēdū, siue impediēdū nā si euenerit promissū, seruare tenetur: vt si quis promittat talē facere eleemosynā, si adulteriu cōmiserit, & ratio est, quia huiusmodi votū est quasi opus poenitentiæ patratæ: iniquitatis vindicatoriū, aut patrandæ inhibitioniū. ita Sotus de iust. & iure. lib. 7. q. 1. art. 3. Nauar. de reg. cōment. 2. nu. 67. circa medium.]

23 Octaua, votum t̄ se nunquam peccaturum venialiter inualidū, est enim hoc hominibus absque speciali dono gratiæ impossibile. Sotus lib. 7. q. 1. ar. 3. col. 4. versic. vtrū vero. Ar. votū se nunquam peccaturū mortaliter validū esset. etenim hoc per Dei gratiam est possibile. Non tamen hoc à Confessarijs consulendū, aut permittendū est: cum res sit perdifficilis tum factō, tum etiam præsertim cognitu, potissimum de peccatis cordium, si præstiterit consensum. Sotus qui supra. de iust. & iure.

24 Nona, qui t̄ emittit votum de non vouendo nisi in scriptis, aut in manu talis, voto obligatur: quia non simpliciter prohibetur emissio voti, sed cauetur præcipitatio, qui autem contrauerit, vouendo non in scriptis, vel sine tali circumstantia, peccat mortaliter, & nihilominus tenetur votum seruare. Sylu. in ver. votum. 2. q. 7. qui affert rationem.

25 Decima, qui t̄ aliqd̄ vouet, q̄ est inutile salutari, vel corporis, votū adimplere nō cogitur, imo voto cōtrahere potest: verbi grā, vouet q̄ nō petere dispensationē a votis, si in casu pbabiliter timeret de voti transgressione, tūc ea petere potest. Sic vouēs nō comedere carnes, eo casu, quo dicitur a medicis, eū esse in piculo mortis, nisi carnib. vras, tali casu potest carnib. vri, nō obitate

- voto. Hugo. 2.2. q. 4. nō solū. Syl. qui supra. q. 14.
- 26 Undecima, qui t̄ vngues nō rescindere vouet, voto non astringitur; est enim hoc indifferens & infructuosum quinimo qui hęc vota indifferētia, atq; infructuosa emittit, posset abſque dispensatione cōtrafacere, licet tutius sit salte à Cōfessario cōtrāfacere, seu declarationē. Syl. in ver. votū. 1. q. 4. ver. 3. in fi. At si dubitaret, an dicta vota vtilitatis aliquid afferant, timorati tunc animi esset dispensationē procurare. Sotus lib. 7. q. 1. art. 3. Imo si dubium non esset probabile, si ante depositionē cōscientiæ erroneæ cōtrafaceret, peccāret mortaliter. per tex. in cap. per tuas. lo. secundo. de simo.
- 27 Duodecima, qui t̄ cum illo, aut illo sermone non habere vouet, aut p̄ aliquē locū non transire, haud ligamine voti tenetur astringitur: nisi hęc quandoque peccandi occasionē præbuisſent, atque præberēt quo casu cessante illo periculo, ac peccādi occasione, liber erit à vinculo voti. Sotus d. art. 3. Nauar. c. 12. n. 28. ver. 9.

S V M M A R I V M.

- 1 Vota sub mortali sunt seruanda, & quamprimum etiam implenda. § nu. seq.
- 2 Votum ieiunandi duobus in casibus non ligat.
- 3 Vouens elemosynam sine præfinitione temporis, tenetur quanto citius: & tribus in casibus peccat statim non implens: quos vide.
- 4 Vouens certa die ieiunare, si tali die non impleuit, an teneatur die sequenti, vel altero. § nu. seq.
- 6 Ieiunij dies si incidit in diem dominicam, sublatofatis fieri potest voto.
- 7 Voto non liberatur, inuenta difficultate in implendo, quam si sciuisſet, non nouisſet.
- 8 Votum toties parit peccatum, quoties frangitur.
- 9 Votum violare, quimera mortis coactus est, an peccet mortaliter.
- 10 Vota defuncti perinde persoluenda, atque debita; & quo casu filius priuatur hereditate, & legitima, non soluens.
- 11 Filium pater ad personale votū, an posse obligare.

De obseruatione votorum.
Cap. XXII.

I quæ hominibus implere promissimus, tanta diligentia, tantoq; studio seruare conamur; quæ Deo, ac Domino nostro vouim⁹, procul dubio longè maiore debemus fidelitate custo dire, atque omni superata difficultate, persoluere. Scriptū est enim, Vouete, & reddite; quorū primū cōsilij est, secundū vero præcepti: nā ad iustitiā pertinet. Vnde inquit sapiēs, Displicet Deo, stulta promissio. Ex

1 t̄ quo quā mortale peccatū sit vota non seruare, facillimè deducitur: cum, nemini sit ambiguum ea, quæ cōtra Dei charitatē sunt, esse suo genere mortalia. D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 1. & secundo: probat hoc in proprijs terminis. Sotus de iusti. & in lib. 7. q. 2. art. primo. D. Thom. & Caiet. 2. 2. q. 88. art. 3. Imo non solum seruanda sunt vota, sed etiam nisi aliud expressum fuerit, quanto citius adimplenda. Qui enim cito dat, bis dare creditur. Contra vero, qui tardè reddit, minus dedisse reputatur. I. si cui ex empto. ff. de verbo. signific. Sed ex his multarum elicitur decisio quæstionum, quarum prima.

2 Qui t̄ Deo, aut Sanctis eius ieiunare vouet, aut orare, mortaliter peccat, si non adimplet. Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. arramen à particulari transgressione voti à quolibet sacerdote absolui poterit, sed non à voti vinculo liberari. Syl. in ver. votum. 4. §. 3. verſi. decimo. In duobus autem casibus tale uotum non ligat.

Primus propter impotentiam implendi; unde si quis vouet ieiunare, & sine magno corporis detrimento id facere non potest, si deest facultas adeundi superiorem, potest propria auctoritate contrauenire. facit tex. in cap. licet. de pœnit. & remiss. cap. venerabilem. de elect. verum postea, quam citius potest, debet habere recursum ad superiorem, facit in c. ea noscitur. de sent. excom. D. Ant. de Burr. in d. c. licet.

Secundus propter autoritatē dispensantis legitimam. Syl. in ver. votum. 2. q. 1. circa finē.

3 Secunda. Qui t̄ absque temporis præfinitione elemosynam dare vouet, quanto citius adimplere cogitur: scriptum est enim, Deuter. 23. Cum votum uoueris Dño. Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illud Dñs Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Imo non solum imputatur ei ad peccatum, si statim quamprimum commodè poterit, votum nō adimpleat, hoc est, qñ suggerit ei conscientia sua tempus iā esse elapsū. Nauar. cap. 12. num. 41. Sed etiam erit peccatum mortale in tribus casibus. Primus, quando differtur ultra tempus, ad quod quis se obligare intendebat explicitè, vel etiā implicitè (puta) quia si cogitasset, tantum tempus sibi statuisſet. Secundus, quando tempus non determinauit, & potest commodè adimplere votum, & procrastinat ex negligentia notabili arbitrio boni viri: nam hoc casu potest à Confessario definiri tēpus, intra qđ adimpleat, qđ si non fecerit ex notabili negligētia, peccat mortaliter, secus vero v̄r, si procrastinat ex spe maioris commoditatis, vel quia sine magna negligētia est oblitus ex multitudine occupationum, vel ex rei paruitate. Tertius, qñ tēpus non determinauit, sed pbabiliter timet occurrere impedimētum perpetuum. Syl. in ver. votum. 2. q. 3.

Tertia,

4 Tertia. Qui ad diem t̄ certam, puta die Veneris, aut Sabbathi ieiunare vouet, & cum illo die non ieiunasset, dubitat, an die sequenti, vel altero ieiunare sit astringitur, consulat primum voluntatem suam: si enim tempus nō respexit, sed potius ad ieiunium mentis oculos conuertit, & quod Deo sit carum, & acceptū, obligatus erit altero die ieiunare. Sic enim quicumque die Veneris, aut Sabbathi promittit creditori soluere, si illo die non soluat, non tamen ab obligatione liber remanet, sed sequenti die soluere cogitur. I. Celsus. ff. de arbit. c. cū dilectus. de dolo & contum. si etiam qui iniūctam à Confessario pœnitentiam statuto die non adimpleuit, sequenti, aut altero die absq; dubio adimplere cogitur: solent enim Confessarij cum pœnitentias imponunt, non ad tēpus tantummodo, sed ad opera pia, quæ præcipiunt, mentis oculos habere. Si t̄ vero tempus principaliter respexisset, dum votū emisit, cōsi derans enim Christum pro nobis die Veneris in cruce passum; vouet illo die carnem ieiunādo affligere, si illo die non ieiunauit, altero ieiunare non cogitur, sed de voti transgressione tantummodo pœnitere. Sic etiam dicimus de ieiunijs ab Ecclesia præceptis, quæ cum potius tempus, quā opus respiciat, dum talia præcipiunt, si debito & præfixo tēpore non adimpleatur, erit dubio procul mortale peccatum, sed alio tempore adimplere non cogitur. Syl. in ver. votum. 2. nu. 4. Sotus lib. 7. de iust. & in. q. 2. art. primo. in solutione ad 4. Nau. c. 12. nu. 41.

5 Quarta. Qui t̄ in vigilia Sancti ieiunare voto promittit, si vigilia die Dominico celebrabitur; Sabbatho ieiunare poterit: sic enim in præceptis ab Ecclesia ieiunij obseruare solemus. Syl. in ver. votum. 2. q. 16. Io. de Neap. in quolib. c. 1. de obser. ieiun.

6 Quinta. Qui t̄ votum emittit, & postea difficultatem in adimplendo patitur, quam si antea considerasset, minimè vouisſet, à voto nō liberatur: Si vero absq; culpa sua, quod antea vouerat, & adimplere poterat, iam ei fiat impossibile, non adimplēdo nō peccat. Imo etiā si culpa sua, id ei contigerit, tenetur tantummodo de peccato pœnitentiam agere, & pro parte, qua poterit adimplere. c. quidam. de cōuers. coniug. per illud axioma. Quod quicquid faciendum votum impediret, adueniens post votum eiusdem obligationem tollit. tenetur tamen voluntatem nunquam dimittendi habere, si ad meliorem fortunam peruenerit. D. Tho. in 4. sent. 38. q. 1. arti. 2. & 2. 2. q. 189. & ibi Caiet. art. 4. Nauar. c. 12. nu. 39.

7 Sexta. Qui aduertēt t̄ frangit votum, peccat mortaliter toties, quoties frerit. c. licet. c. magna. de voto. nisi contrauenierit ex obliuioe notabili, vel egritudine. Ang. i. ver. votū. 3.

9 Septima. Qui metu t̄ mortis cogitur ad voti violationem, mortaliter peccare non creditur, si talis sit metus, qui incōstantē virum cadere potuisset: nisi in contemptū Ecclesiæ ad voti transgressionem cogeretur. c. sacris. de ijs, quæ vi. Sol. li. 7. de iust. & in. q. 2. ar. 1. col. mihi. 4.

10 Octaua. Qui defuncto t̄ hæres extitit, siue filius sit, siue extraneus, vota defuncti realia, non secus, ac alia ipsius debita cogitur persoluere. c. fin. de sepul. Dom. Ant. & Abb. in c. licet extra. de voto. Syl. in ver. votum. 2. q. 11. In quo textu habetur, qđ non persoluendo priuatur omnimoda hæreditas paterna, etiam legitima, quod intellige, quando hæreditas esset indiuidua, vt est successio in regno, quod si diuideretur, cito destrueretur: secus si esset hæreditas diuidua, quia tunc non veniret hæres priuandus legitima, & ita intelligi potest text. in auth. hoc amplius. C. de fideicommiss. posset etiam hæres excommunicari. cap. fin. de sepul. an tñ cogatur filius adimplere, quod pater, vel mater filium facturum vouit: dic quod non, vnde si mater vouit filiū fore monachū, nō cogit filius adimplere. Abb. in c. olim. n. 4. de rest. spo.

11 [Nec t̄ etiā tenetur votum personale defuncti, nisi illud promiserit, adimplere, definitum est in c. licet. de voto. Ideo namque dicitur votum personale, quia solam personam vouentē obligat. Imo nec filium pater ad illud potest obligare: ratio est, quia ad actiones personales nisi per propriam voluntatem obligatur nemo. Sed nec etiam est obligatus ad soluendum votum mixtum defuncti, ea parte, qua reale est: (verbi gratia) si defunctus promittit peregrinationē, in qua erat quinquaginta aureos nummos consumpturus: (hoc enim dicit votum mixtum) tunc hæres non tenebitur quātitatem illam soluere; propterea, quod qui ad principale non tenetur, id est ad peregrinationem, neque ad accessorium, quod est quantitatem illam pauperibus erogare, & hæres ad principale non tenetur. Tenebitur tamē elemosynam, aut sacrificia, si à defuncto promissa erāt templo, quo erat peregrinaturus, adimplere: quia elemosyna, aut sacrificia à defuncto promissa ad reale votum spectant. Doct. in cap. licet. de voto.]

S V M M A R I V M.

- 1 Modicum à mortali semper excusat.
- 2 Mortale non admittit, qui Pater noster de Rosario dicendo ex voto, omisit.
- 3 Vouere sub reitu mortali, stultum est votum.
- 4 Vouens obolum dare pauperi, vel dicere Pater noster, uenialiter non implens peccat.
- 5 Vouens quotidie dare pauperi denarium, iam non censetur votum de re modica.
- 6 Votum abstinenti à ueniali non implens, duplex ueniale committit.

De

De votis minimarum rerum. Cap. XXIII.

Modicum t̄ a mortali semper excusare, probat latissimè Nauar. in sum. in prælud. 9. Ideoque si in modico quis votum transgrediat̄, aut etiam modicæ rei quis votum non seruet, mortale peccatum non reputabitur: cum enim votum cuiusdam particularis legis rationem habeat, aliter obligare nõ creditur, quàm ipsæ leges ecclesiasticæ: probat hæc latissimè. Sotus lib. 8. q. 1. art. 2. col. 2. Nauar. cap. 1. 2. num. 40.

Hinc multa deciduntur.

2 Primo. Qui vouit t̄ quotidie Rosariũ dicere, si vnum, aut alterum, Pater noster omiserit, peccasse mortaliter non censetur: lex enim Ecclesiastica non obligat ad horarum recitationem tanto cum rigore, vt ex vnius, aut alterius versiculi transgressione ad mortale peccatum velit infringere.

Sed quid si diceret, voueo, sub reatu mortali dare calamum alicui, an tunc transgrediendo peccaret mortaliter? Respondet Sotus de iustitia, & in lib. 8. q. 1. ar. 7. col. 2. q̄ nõ, esset enim votum stultum, & per consequens ad mortale non obligatorium: quin vero si esset res vana, non obligaret. ibi Sotus.

3 Secundo. Qui t̄ vnum paruum denariũ pauperi dare voto promisit, aut vnum retitare Pater noster, si votum non implet, venialiter t̄ modo peccat: minimum enim est. Si vero votum fecerit quotidie dare t̄ denarium pauperibus, siue recitandi Pater noster. Aut Aue Maria: tunc demum peccasse mortaliter iudicatur si continuariis multis diebus votum seruare omerit, ita quod boni viri arbitrio iam modicum non existimeretur. Sotus libro 7. quæstio. 2. artic. 1. col. m. secunda, contrarium tamen asseuerauimus, peccare venialiter infra in septimo præcepto de furto. nu. 15.

4 Tertio. Qui t̄ a singulari, vel aliquo verbo occioso se abstinere voto promisit, si contrahat mortaliter peccare nõ censetur, sed t̄ modo venialiter: creditur enim secundum legis consuetudinem obligandi se voluntatẽ habuisse ad veniale. Erit tamẽ illius actus duplex veniale peccatum: cum præter communem legem agat, & votum non seruet. Sotus, qui supra, in prin. & lib. 8. q. 1. art. 7. col. 2.

5

SUMMARY.

- 1 Voti materia propria sunt opera supererogationis, & nota religionis ceteris antecellunt.
- 2 Vouens ingredi religionem expresso nomine, vel

- loco religionis, vel non expresso, an, & quando liber sit a voto, si non admittatur.
- 3 Vouens in specie religionem, an a voto liberetur, si Generalis non vult illum recipere.
- 4 Vouens ingredi religionem, an etiam profiteri teneatur ingrediens, distinguitur ut ibi.
- 5 Dispositio loquens de ingressu monasterij, de ualido ingressu intelligitur.
- 6 Professio, & ingressus monasterij distinguuntur: & an proprie quis dicatur ingressus ante professionem.
- 7 Ingressus ad religionem nonnunquam obligat ad professionem. nu. seq.
- 8 Donata ante, vel post ingressum ab egresso infra annua recuperantur.
- 9 Exitus ante professionem num fiat licitus, præmissis prius voto fieri solet.
- 10 Dubitans, an uenerit profiteri, num licitè possit exire.
- 11 Et quid si antequam intret, eligatur in Episcopũ.
- 12 Emitrens tria vota a se, animo se obligandi, in quo statu reperiat̄.
- 13 Vouens etiam monachalem animo profitendi ad chorum, non admissus non tenetur conuersus fieri.
- 14 Nonachus vel Religiosus, qui simpliciter fieri nouit, an de perfecta religione intelligatur nouisse.
- 15 Monachus, vel religiosus quis dicatur, & fratris appellatione qui ueniant.
- 16 Monachorum appellatione, qui dicantur, & qui sint conuersi.
- 17 Impedimenta, que si uouens nouisset, non nouisset non liberatur a voto.
- 18 Incorrigibilis e monasterio expulsus; si frangi effectus reuertens non admittatur, an sit a voto liber.
- 19 Religionem qui nouit profiteri, si uxorem duxerit, an exigere, & reddere debitum possit: tenetur tamen animum ingrediendi habere. nu. seq.
- 20 Vouens unam, & alteram religionem ingrediens, quare in ea licite possit esse.
- 21 Vouens religionem, & etiam seruare castitatem, non admissus caste uiuere debet in seculo.
- 22 Virginitatem, qui nouit, si uotum frugerit, tamen postea seruare cogitur, & quid si uxorem duxerit. nu. seq.
- 23 Peccare paratum debet Confessarius quantum potest renouare a peccato, in casu.

De voto religionis, & castitatis. Cap. XXIII.

Supererogationis t̄ opera voti sunt propria materia, vt ex prædictis coligitur. Inter quæ cum regularis vita primum obtineat locum, iam sequitur votum illud, quod religionis dicitur, omnia

nia aliã antecellere, huic proximum est virginitatis, aut castitatis votum, eo q̄ virginitas ipsa cætera omnia supererogationis opera facile superat: habent autem hæc vota propter sui excellentiam quamplurima in eorum obseruatione specialia, ideo de ijs exit more solito specialius differendum.

2 Primo. Qui vouit t̄ habitum religionis in coenobio. D. Seuerini de Neap. suscipere, si repulsum a patribus illius monasterij patitur, nõ cogitur alibi regularem vitam ducere. D. Tho. 2. 2. quæstio. 88. artic. tertio ad secundum. Si vero in religione aliqua, (puta) Benedictina uouet regularem ducere vitam, non ei sufficet, si ab vno, vel altero monasterio reiciatur, nec tamen omnes illius domos tenetur perquirere, sed satis est ei, si aliqua tantummodo arbitrio boni viri coenobia perlustrans, & suam voluntatem exponens non recipiatur. Nauar. capit. 1. 2. numero 46.

3 [Hinc t̄ sequitur, q̄ vouens ingredi religionem Minimorum: si adiit Generalem, qui noluit eum recipere, q̄ non satisficit voto, ita q̄ possit declarari absolutus ab eo sine alia causa in id accedenti: nisi sciret Generalem, vel prouincialem causa cognita, & partibus auditis, iussisse ne ipsum recipere ad sua monasteria, eo q̄ ob talẽ causam iudicauerit indignũ, qui recipiatur: ita Nan. lib. 3. de voto. conf. 1. 1.] At si regularem habitum vouit suscipere, nec locum, nec religionem aliquam particularem expressit, ita demum poterit secura conscientia remanere in seculo, si saltem omnes, aut pœnẽ omnes conuentus in regione propria existentis circuisset, & ab omnibus repulsus fuisset. Sotus lib. 7. de iustitia & iur. quæstio. 2. artic. primo ad tertium argu. Quod verum erit ubi saltem tacitè de monasterijs suæ regionis, dum vouebat cogitasset, vel etiam, quam tunc habuisset intentionem, dubitaret: cum in dubio votum ita sit interpretandum, vt vouens liber maneat. Sotus libr. septimo. quæstio. 3. artic. 2. col. 3.

4 Secundo. Qui t̄ ingredi vouet religionem, an obligatus sit non solum ingredi, sed etiam profiteri. dicit D. Thom. quem sequitur Caiet. 2. 2. quæstio. 189. artic. quarto, quod cum votũ debeat esse voluntarium. cap. licet. de regul. & eatenus fertur obligatio voti, quatenus se extendit intentio vouentis, q̄ exploranda est intentio eius, scilicet, quando votum emisit, an intẽdebat se obligare non solum ad ingressum religionis, sed etiam ad profitendum, & tunc tenetur perpetuò remanere: si autem intẽdebat se obligare ad ingressum religionis causa experiendi, & tunc manifestum est, quod remanere non tenetur. Sed in dubio quãdo aliud nõ cogitauit, aut expressit, profiteri non cogitur,

sed ad seculum remeare poterit, si regularis vitæ onera ferre dubitabat, secura autem si proficere uouisset. Sylue. in ver. religio. secunda. quæst. 19. Couar. tit. de pact. prima par. §. 3. nu. 1. 2. ver. quod si quis. Et t̄ nec obstat, quod dispositio quæ loquitur de ingressu monasterij, de ualido ingressu intelligitur. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. l. 2. & ibi Bald. C. de eunuch. cum vulg. & expressa conditio apposita in aliqua dispensatione si ingrediatur monasterium, non impletur, nisi pars persistat in monasterio, vt tradunt Bald. & Moder. in l. si quis hæredem. C. de institu. & substitu. nam ante professionem t̄ nõ dicitur proprie quis ingressus, optimus text. in cap. religioso. §. 1. de sent. excomm. lib. 6. quia illa procedunt inspecta mente disponentis, qui cogitare videtur de ingressu monasterij cum effectu, id est cum professione, alias ingressus monasterij, & professio distinguuntur. c. penul. de regul. lib. 6. & ita est in voto. Nec etiam obstat authoritas D. Thom. 2. 2. quæst. 189. artic. 3. ad secundum, ubi inquit, q̄ qui se voto obligauit ad religionis ingressum, si non recipitur in vna, tenetur ire ad aliam, quia diuersus est casus, & ex diuersis nõ fit illatio. l. Papinian. exul. ff. de minor. ibi enim intelligitur de eo, qui nõ est ingressus, hic autem de eo, qui fuit receptus. Et si dices quod discrimen est inter hunc, & illum, qui absque voto ingreditur. Respondet Caiet. qui supra, esse maximum: nam vt omitramus interim quod iste religionis habitum cogebatur suscipere, ille vero minimè, iste si sine rationabili causa in religione non perseverauerit, mortaliter peccabit: ille vero, qui absq; voto ingressus fuerit monasterium, venialiter tantummodo peccare creditur, etiam ubi sine rationabili causa recesserit, [nisi euidẽtẽ t̄ appareat, quod per ingressum religionis voluerit vitam mutare, puta, quia ipsemet fuit confessus quod tempore sui ingressus animus suus fuerit firmus mutare seculum. cap. statuimus. de regula. Vel nunc t̄ confitetur, vel dimisit beneficium suum, quod tenebat, dum aliud non haberet, vel si se, & tua expressè monasterio obtulerit, vel fecit testamentum. Hæc enim & similia sunt signa euidentia dimissionis seculi, quod nota. ita Dom. Anto. de Butr. in d. cap. statuimus. in fin. Abb. in c. consulti. de reg. Sed an recuperet bona, t̄ que alijs donauit, vel legauit ante ingressum, si postea infra annum egrediat̄. Dic, quod non. Host. in d. ca. statuimus. nisi fecerit protestationem, quod intẽdebat probare regulam: quia tunc videtur donare causa mortis, & sic causa non secura recuperat bona arg. tex. in l. mortis causa. ff. de dona. causa mor. l. non omnis. ff. si cer. peta. Si vero post ingressum fecerit donationem suorum bonorum et cum iuramento in fauorem piæ causæ, illa nõ valet,

valet, nisi cum licentia episcopi, seu eius vicarij fiat intra duos menses, proximos ante professionem, & tunc non aliás intelligitur suum effectum sortiri, nisi secuta professione, ita habetur in Conc. Trident. sess. 25. cap. nullus quoque.

10 Sed quid si quis emitteret votum ingrediendi religionem, & fieri frater, an illam ingrediens licite possit ante professionem exire, & matrimonium contrahere? dic quod sic, & ratio est, quia votum ingrediendi religionem, & fieri frater, sunt eiusdem virtutis, ita singulariter asseruit Caiet. 2. 2. q. 189. art. 4. Sed vouens ingredi religionem potest libere exire, ita D. Tho. d. art. 4. ergo sic qui vouit fieri frater. Naua. extra de voto. lib. 3. consi. 19.

11 Rursum quaeritur, quid de eo, qui vouit vnam religionem ingredi, an licite possit exire, si dubitat an etiá vouerit profiteri? Resp. quod sic, si dubitans multum inclinat in partem negatiuam, quod ingrediendo adimpleuit votum maximè, quia semper praesumi debet pro libertate. At si est anceps, eligere potest tutiore partem, saltem quo ad forum conscientiae, cap. iuuenis. de sponsa. & si non vult profiteri, procuret habere dispensationem in sacra poenitentia eo modo, quo ponitur per Nar. lib. 3. de voto. consi. 18. Sed quid si quis vouit ingredi religionem, & antequam intret, eligat in Episcopum, an sit deobligatus? Respon. quod non. ita tex. in cap. per tuas. extra de voto. potest tamen Papa dispensare, ne ad religionis ingressum teneatur. Sed an si ad voti obligationem requiratur propositum adimplendum promissum, (verbi gratia) Religiosus vouet tria vota, an teneatur, quando vouet habere efficaciam propositum obseruandi illa? Respon. quod vouens animo obligandi se, & non adimplendi promissum, mortaliter peccat, estq; in statu damnationis, donec propositum mutet, & ad votum adimplendum obligatur. At qui vocetenus sine animo obligandi se Deo, & adimplendi votum vouet mortaliter peccat, quia mentitur, si voce tamen illud proferat, non tamen ad votum adimplendum obligatur. Sotus lib. 8. de iusti. & iure. q. 1. art. 2. Deest enim voluntas vouendi, quae est radix obligationis. Hinc qui coram alijs, ut sit in voto solemni religionis, sine animo promittendi vouet, votum adimplere tenetur, non ratione voti, quia fuit nullum, sed ratione scandalum vitandi, quod ex voti fractione sequeretur, postea quae ecclesia sic vouentem ad voti obseruantiam compellere: quia cum ecclesia non iudicet de occultis, non tenetur illi credere, quamuis iuret intentionem obligandi se non habuisse, quemadmodum fidei ordinato, aut baptizato, etiam si iureiurando affirmet se intentionem recipiendi tale sacramentum non habuisse, fidem adhiberi haud tenetur.]

14 Tertio. Qui si monachalem vitam vouit ex mente, ut profiteatur ad chorum, & assumat sacros ordines, si repulsus fuerit, non cogitur conuersorum habitum suscipere, aut ad munera laica profiteri: imo nec et grammaticam tenetur addiscere, si vellent eum recipere, quoniam grammaticam calleret, si ignorauit ipse grammaticam monacho proficenti ad chorum necessariam. Sotus de iusti. & iur. lib. 7. q. 2. art. 1. col. 5. in fi.

15 Quarto. Qui si vouit se monachum fieri aut religiosum simpliciter, non cogitans de libertate exitus, nec de professione, intelligitur votum istud in anno quidem probationis, non tamen de perfecta, & perpetua religione. Quod idem dicendum de eo, qui vouerit se esse religiosum ea tamen intentione, & mente, ut velit gaudere anno probationis: nam poterit intra annum ante professionem exire, ita vtrunque docere conatur Caiet. 2. 2. q. 189. art. 4. Quod secus est, si simpliciter votum fecisset se esse religiosum. Couar. tit. de pact. 1. par. §. 3. nu. 3. circa finem.

16 Quis autem dicatur monachus, vel religiosus, dico secundum Decium in c. causam, quae nu. 6 & 7. de iudi. q. proprie loquendo omnes religiosi, & monachi fratres dicuntur, secus est de cetero vltu loquendi: quia tantum illi qui sunt de ordine sancti Benedicti, dicitur monachi, alij autem religiosi mendicantes fratres dicuntur & in materia odiosa appellatione fratrum non veniunt monachi quia ceteris vltu loquendi attēditur, ut notatur in c. ex literis. primo. de spons. facit tex. in c. quam. 2. q. 7. notat Abb. in c. sanē.

17 in fi. de foro compe. & contra, si appellatione monachorum non veniunt fratres, ut in d. c. cam quae. Conuersi vero dicuntur, qui se, & sua obtulerunt monasterio habitum non mutato, ut tradit Abb. in c. non est in 2. not. de reg. & in c. tuis. in 1. not. de testib. hoc tamen variatur secundum diuersos mores religiosorum, ut not. Dec. in c. in praesentia. nu. 22. de proba. Quod nota pro illis qui vouent se fieri oblatos, vel conuersos, & nesciunt explorare suam voluntatem.

18 Quinto. Qui si regularem vitam ducere vouit, si postea impedimentum aliquod experiat, quod si antea cognouisset, votum minimè emisisset, tamen quod promissum seruare cogitur. D. Thom. in 4. sen. dist. 3. art. 2. q. 1. & 22. quaestio. 189. vbi Caiet.

19 Sexto. Qui a monasterio postquam religionis solemne votum emiserat, tanquam incorrigibilis expulsus, iuridice causa cognita per sententiam diffinitiuam propter sua delicta, mutatus in virum alterum, mutatisq; moribus in melius, ad cenobium rediēs, ut quod recipiatur humillimè exposcens, si non admittitur a patribus poterit tuta conscientia in seculo remanere, in habitu clericali subiectus episcopo suo, a voto paupertatis, & obediētia liber, sed voto continentiae

continentiae affricus, atque horas canonicas recitare obligatus, etiam si nullum vnquam ordinem suscepisset. Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. col. penul. versu. superest hic. [Quis autem sit incorrigibilis vide Panor. in cap. cum non ab homine. de iudi. vbi concludit, quod tribus modis. Primo, quando quis perseverat in criminibus perpetris, quia non vult ab illis desistere. Secundo, si ter monitus non desistit. contingit. el primo. de sent. excommu. Tertio, quando poenitentiam sibi iniunctam non facit, & se occultat, probatur in ca. ut famae. de sent. excomm. proprie vero dicitur ille, de quo nulla est spes, quod corrigatur: cum ecclesia non habet ultra quod faciat. d. c. cum non ab homine. qui admonitus a superiore esse obstinatus, & illi non vult audire. ad hoc 8. dist. c. consuetudo. in fi.

20 Septimo. Qui si vouit religionis habitum suscipere, & in ea profiteri, si vxorem duxerit, voti quidem transgressor erit, at non impedit ab emissio voto, quin possit & exigere, & reddere debitum, ita Io. And. in c. rursu. qui cler. vel voue.

Verum fatetur, quod sit necessaria dispensatio episcopi. Petrus tamen de Ancha. in c. 1. de voto. lib. 6. videtur velle, quod non sit necessaria dispensatio, & ita refert. D. Thom. tenere in 4. sen. dist. 38. ar. 4. & ita est veritas, cuius ratio est: nam quemadmodum, qui Deo promittit intra annum sacros ordines suscipere si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit affricus horas recitare, atq; castitatem seruare. Sic qui si vouit religionem ingredi, & in ea permanere, si postea duxit vxorem, tenetur quidem ratione huius peccati non exigam agere poenitentiam, & etiam voluntatem retinere adimplendi votum, si aliquando potuerit, id est, mortua vxore. ita Io. And. in c. 1. de voto. lib. 6. At quandiu patrimonij vinculum durat, non tenebitur castitatem seruare. Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. col. antepen. Nau. c. 12. n. 47.

22 Octauo. Qui si post votum a se de certa religionis ingressu emissum, religionem aliam latiore ingrediatur, & profiteri in ipsa, potest licite manere in illa, vbi professionem emisit: quia voto priori simplici derogatur per hoc secundum solemne. Pro voto tamen non completo erit eidem poenitentia imponenda. tex. est in c. qui post votum. de reg. lib. 6. Syl. in ver. Religio. 2. q. 18. [Cauere tamen debet magister nouitiorum ne tales vouentes recipiat, vel receptos retineat, quia retinendo, peccatis illorum cooperatur. Sed an possit episcopus dispensare ut habes arctioris religionis votum, latiore intrare valeat: dic quod sic. Hoc enim non est dispensare in voto religionis, cum semper sit religioni obnoxius, sed est dispensare in latiori vinculo.]

23 Nono. Qui si vouit religionem eo animo, ut si

ad illam non admittatur, castitatem in seculo custodiat, non seruando, peccat mortaliter, etiam si repulsam a monachorum patribus patitur. ita Io. And. in c. 1. de voto. lib. 6. At si vouit principaliter religionem, & veluti accessorie castitatem, quam facilius in ea seruare potest, tamen liberatus a voto religionis, erit etiá liber a voto castitatis. facit. tex. in c. accessorium. de reg. iur. lib. 6. ita Nauar. lib. 3. extra de voto. consi. 4.

24 Decimo. Qui si virginitatem vouit, si illam amiserit culpa sua, siue etiam absque sua culpa, tenetur in futurum castitatem seruare, adeo quod si vxorem duxerit, atque matrimonium consumauerit, debitum quidem reddere poterit, sed non exigere; imo animum seruandi teneat habere, atque executioni mandare, quando sibi licebit, puta vxore mortua. D. Tho. 2. 2. q. 79. ad secundum, & 88. art. 3. ad secundum. Nauar. ca. 12. nu. 41. secus autem est de illo, qui religionem vouit, ut diximus supra. nu. 7. Qui vero habuisset intentionem promittendi virginitatem, solum abstinendi a primo libidinis actu, & tunc violata virginitate, continentiam seruare non teneretur. Et ideo confessor intentionem percunctari tenetur.

25 Undecimo. Qui si virginitatem vouit, aut castitatem, contrahendo matrimonium, non solum peccat mortaliter, verum etiam tenetur ingredi religionem, & in ea profiteri, si matrimonium non consumauit. ita Syl. in verbo matrimonium. 7. q. 5. & ratio est, quia tenetur votum iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum violandi illud, quod esset si cum vxore cohabitasset. Verum si consumasset matrimonium, illud profecto teneret. ca. rursu. qui cler. vel voue. sed debitum non posset exigere absque iusta dispensatione. Nauar. capit. 12. num. 76.

26 Duodecimo. Confessarius, si non peccet mortaliter respondendo habenti votum castitatis simplex, quod si matrimonium contraxerit, quod illud est validum, sed mortaliter peccat contrahendo, tamen debet tale habentem simplex votum castitatis inquirentem an possit matrimonium contrahere, prudenter deludere: quia secundum Host. non solum quis non debet peccati occasionem dare, sed etiam debet ab eo, quantum potest auertere peccare paratum. Syl. in ver. matrimonium. 7. q. 5. ver. 9.

S V M M A R I V M.

- 1 Vota metu facta, an obligationem habeant.
- 2 Metus ab intrinseco, & ab extrinseco, qui, & qui metus ad mouendum directe cogit, vel non. n. 7.
- 3 Minor metus cadit in feminam, & puerum, quam in virum constantem.
- 4 Persona mirantis conditio consideranda, ut iudicetur qualis sit metus, & idem de blanditijs, & etiam cui mira inferuntur. nu. 6.

M

Ro-

- 5 Rogatio superioris habet vim præcepti.
- 8 Coactus à patre verbis, & uerbis, non ligatur, sed quid de uolente in periculo mortis.
- 9 Matrimonium contractum ab existente in periculo mortis, an teneat.
- 10 Castitatem, qui uouit coactus de recte ad nouendum, si contraherent, an peccet.

De uotis ob metum emissis.
Cap. XXV.

Oti obligatio (vti supra tetigimus) ex nuda, puraque promittentis uoluntate pendet, ideoque ubi aliquid obijcitur, quod uoluntatem tollat, obligatio nulla nascitur: metus autem, quia uoluntatem solet tollere, ideo obligationem impedire consuevit. Vnde in vulgo dicitur, quod uota metu facta obligadi vim non habent, sed hoc non sepe uerum est: multa enim uota metu facta tenent, & ut multas omittamus scribentium ambages, regulam certam constituamus, qua poterunt dubia omnia fugari, quæ huiusmodi est. Quotiescunque cogitur aliquis vi, aut metu directè ad uotum aliquod emittendum, uoto non affringitur: ubi uero directè ad uouendum non cogitur, sed aut in carcere retinetur etiã iniustissime, aut alias oprimitur, & ille ut patrociniū mereatur diuinum, uotum emisit, obligatus remanebit. Primum solent nostri metum ab intus, secundi uero ab extrinseco appellare, licet non ita perfectè declarent, sed hoc iam non sufficit: nam si non omnis metus etiam ad uouendum directè cogens excusabit, sed ille tantummodo, qui in constantem uirum cadere potuisset. Hic autem, qui nam sit, non est adhuc compertum, unde boni uiri arbitrio remittendum, quod nosat glo. in l. interpositas. in uers. cruciatum. C. de transact. text. in l. metus autem causa. ff. ex quib. cau. maio. Abb. in c. cum uirum nu. 8. de reg. Dec. in c. r. nu. 1. & num. 8. de appella. glo. in c. cum dilectus. de his, quæ vi, aut met. ubi Abb. dicit eum singularè, qui hoc ex qualitate obiecti agentis, & etiã patientis poterit determinare: nam minor metus cadit in foeminam, quam in uirum. glo. in c. quod locum. de sponfa. Paris. in c. 26. n. 64. lib. 3. sic minor metus cadit in puerum, quam in uirum: sic si leuis offensa, a modicæ pecuniæ amissio, aut aliud quid simile comminatum fuerit, metus cadens in constantem uirum non existimabitur. I. uani timoris. ff. q. met. causa. at si mors naturalis, atrox cruciatus, diuturnus carcer, & iniuriosus, amissio bonorum, uel maioris partis, aut uirginitatis, aut quod simile comminatum fuerit, metus cadens in

constantem uirum reputabitur, quia ad fortitorem etiam spectat ubi timere, ubi est timendum, cum dilectus. quod met. cau. l. isti quidem. l. nec timorè. l. qui in carcere. ff. eod. tit. Quod uerum erit, si persona, quæ minas infert, talis sit, quæ quod ore minatur, opere possit adimplere. finge enim puerum, aut imbecillè mulierculam iuueni mortem, aut atrocem cruciatum, nisi religionis uotum emisit, comminantem, quousque reperiretur, qui hunc iustum metum existimet. Consideranda igitur est persona, quæ minas infert, ut sit malæ conditionis, secundum Bald. in linterpositas. C. de transact. uel quod minans fuerit consuetus illas exequi. Bald. in l. fin. ff. de hered. instit. Inde est, quod si minæ proferantur per eum, qui id potest exequi, quod minatus est, timendè sunt. l. quæ situm. ff. ad Turpil. l. nisi. §. si legatarius. ff. ad leg. Falcid. & quod dicitur de minis, intellige etiã de blanditijs, importunis precibus domini, & superioris, nam huiusmodi blanditiæ inducunt iustum metum. glo. in l. 1. C. si rect. prouinc. & in l. 1. ff. quod iusu. Et rogatio domini, & superioris habet vim præcepti. Bald. in l. si mandator. C. quod cum eo. Alex. conf. 124. ad q. 25. de offic. delegat. ubi infert, quod si subditus superiori pro modico promittat uisuras, non tenet talis promissio, quia præsumitur facta per metum. ita not. Ioann. And. in addit. Spec. in titu. de uisur. §. 1. in prima additione magna. sequitur Paris de Put. in suo trac. de syndic. titu. 14. in prin. Hippol. de Marfil. sing. 645. incipiēs, Aduertat Principes. Sic etiam si personæ illius, cui vis infertur, qualitas est consideranda, quia metus, qui excusaret mulierem, aut senem calore sanguinis iam destitutum, iuuenem minimè excusatum reddere posset. ut inquit Sor. lib. 7. q. 2. arti. 2. col. 4. Nec etiam semper uera est altera nostræ regulæ pars, quæ dicit metum non excusare, ubi quis directè ad aliud potius cogitur, quam ad uouendum: nam si tatus sit metus, ut in totum auferat rationis discursum, excusabit quidem: secus uero si non tantus fuisset. Arch. in c. sunt qui oper. ubi etiam glo. 17. q. 4. glo. in c. non est. 15. q. 1. Hæc ex specialem casuum decisione faciliora reddentur.

Prima. Qui à patre, aut alio cogitur, ut uotum religionis, aut castitatis emittat, & uerba uerbis admiscetur, si uouerit, uoto non ligatur. c. 1. de his, quæ vi. directè enim cogebatur ad uouendum. Si uero dum febrilis æstualet, & mortis periculum timeret, uel etiã si dum detinetur hostibus in iniurioso carcere, aut in medio perago à uentis ageretur, uotum uouit, obligatus est: non enim ad uouendum cogebatur: imo nec intelligebatur quidè, sed ut diuinum imploraret auxilium, ad uotum confugit. text.

rex. est, & ibi Abb. in c. 2. de renun. c. sicut. lo. 2. de regular. Abb. in cap. 2. de his, quæ vi. Sylu. in uerb. metus. num. 8. nisi tantus esset metus, ut rationis usum pro illo saltem tempore, quo uotum emittitur, auferret in totum. Sylu. in uerb. uotum. 2. §. 1. 2. Sic si matrimonium contractum ab existente in articulo mortis, naufragij, prælij, ægritudinis causa. cum concubina, non ex eo nullum erit, quod timore periculi sit contractum, quod alias minimè contraheretur: is enim metus ad illum actum non fuit illatus. Couar. de pact. par. 1. c. 3. nu. 16.

Secunda. Qui si castitatem uouit, coactus directè ad uouendum, si contraherent etiam propria autoritate, non peccat: nam ipso iure non tenetur, text. in terminis. in c. 1. de his, quæ vi. Hæc autem uera sunt, ubi ad uouendum cogitur, nisi ad uoti violationem metu mortis affringeretur, quia non esset tunc uoti uolatio mortale peccatum; nisi hoc in ecclesiæ contemptum præcipere, per c. sacris. de his, quæ vi. Sorus. lib. 7. q. 2. art. 1. col. 4.

SVMARIUM.

- 1 Uota puerorum, & filiorum familias an uolentè obligent.
- 2 Pubertas, & ætas prope pubertatem, quo anno in masculo, & quo in femina, & an ualeat uotum in hac ætate. nu. seq.
- 4 Uotum filij familias maioris 14. ann. pater uel tutor non infringit secus de existente prope pubertatem. ampliat. ut nu. seq.
- 6 Filius existens sub patria potestate non nisi sine maior. siue minor. uoto ligatur, uotum tamen pater usque ad annu 25. irritare potest. & nu. seq.
- 8 Filius uotum reale patris, salua legitimâ, implere cogitur. personale non item.

De uotis filiorum familias.
Cap. XXVI.

Ota, quæ à pueris, aut filiis familias emittuntur, non eundem habent robur, nec eandem pariunt obligationem, tum propter paruitatem iudicij, tunc etiam, quia cum nihil habent saltem quantum ad administrationem, promissione minimè ligantur. Igitur si propter minorem ætatem rationis usum non sunt adepti, uoto nullo ligantur. cap. 1. de delict. puer. si uero habent quidem rationis usum, quod in puero quantum ad uouere est solum prope pubertatem. ita proprius text. in c. 2. ext. de uoto. ubi Abb. in primo notabili. Sylu. in uerbo, religio. secundo. q. 15. & prope si pubertas in masculo est decem annis cum dimidio,

secundum glo. not. in l. 1. ff. de nouat. Francus in c. si pater. num. 17. de testam. lib. 6. tunc si uotum personale emisit, hoc est rem aliquam ad personam propriam pertinentem, ut esset oratio, & ieiunium, aut etiã regularis uita, ualebit quidem uotum, sed à parentibus, aut tutoribus irritari poterit, si adhuc uouentes infra pubertatis annos sint constituti. 20. q. 2. puella. Si si uero iam puberes facti, quod in masculis in quarto decimo anno, in foeminis uero duodecimo solet anno contingere, uotum aliquod personale emisit, ad eod firmum illud erit, quod nec a parentibus, nec à tutoribus infringi poterit, aut irritari. At si reale uotum, quod uouerint, id est, si aliquid ad res ipsas pertinens, & in cuius adimplerone sumptus sunt necessarij, uoto promiserint, absque dubio ligantur. sed à parentibus, aut curatoribus, etiam si maiores fuissent, quando uotum emisit, irritari poterit. Sorus de iust. & iur. lib. 7. q. 3. arti. 2. Hinc multa deducuntur, & primo.

Si filius familias si maior quatuordecim annis uouit regularem ducere uitam inuitis parentibus, aut tutoribus, adimplere cogitur, nec poterit ab ipsis irritari. Sylu. in uerb. uotum. 3. q. 6. Nau. c. 12. nu. 70. Si uero infra annos pubertatis existens uouit qualibet sexta feria ieiunium, aut etiam habitum religionis suscipere, licet uoti uinculo ligetur, quod intellige si fuerit prope pubertatem quo ad uotum, quæ in masculis in decimo anno cum dimidio, in foeminis uero nouem cum dimidio solet anno contingere, quamuis quò ad peccare posse prope pubertatem sit post annum septimum, tunc in tali casu poterit pater uotum irritare, quod si non irritauerit, tenetur filius adimplere. Diuus. Tho. opusc. 17. c. 12. postquam paternam exiuerit potestatem uerum quia tales sunt inexperti, propter fragilitatem ætatis, cum ipsis facilius dispensatur, ut not. extra de uoto. cap. ueniens. Dom. Ant. de Butr. in c. scriptu. nu. 3. eod. tit. & Inn. ibi.

[Sed quid si uouerit se seruaturum continentiam, uel ingressurum religionem, cum uenerit ad ætatem legitimam, uel cum pater eius obierit. Nunquid pater uotum illud reuocare, uel irritare potest contradicendo? Respon. Inn. in d. c. scriptu. q. q. sic. unde non tenebitur illud seruare, nisi iterum uoueat: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nec pater, nec tutor peccat in reuocando: quia hoc sibi conceditur a iure, & à Deo. Hæc Innoc.]

Secundo. qui se elemosynam dare uouit, dum esset in patria potestate, siue maior sit, siue minor, uoto ligatus remanet, sed usque ad uiginti, quæ annos poterit pater tale uotum irritare, nisi ille castrèse, uel quasi castrèse haberet peculiū, quo pater familias reputatur. D. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 8. & in 4. sent. distinct. 38. q. 1. arti. 1. q. 3. ad secundū.

7 Tertio, qui t̄ dum esset puer, votum persona le emisit, quod nunquam fuit a parentibus, aut tutoribus irritatum, maior factus tenetur adimplere, si comperitum habet, q̄ tunc dum vouebat, vsum rationis habuerit, quod est, si fuerit doli capax, vt supra diximus. Si vero dubitat, credendum est potius, quod illo tempore dictum vsum non habuerit, vt a voti vinculo liber remaneat: ratio est quia semper melior est conditio possidentis, & hominem manere a voti vinculo liberum, censetur manere in sua possessione. Sotus lib. 7. q. 3. art. 2. colum. 2. vers. Sed est hic.

8 Quarto, filij, t̄ vota a parentibus facta, si realia sint, & ipsi hæredes extiterint, adimplere astringunt, quatenus vi es hereditariæ patitur. Verum si pro huiusmodi votis filij legitima priuarent, cam haberent impetrandi dispensationem. Syhu. in vers. votum. secun. q. 1. 1. vers. quartum. Nauar. c. 12. num. 56. vide quæ supra diximus. cap. 1. 1. num. 8. Si vero personalia sint, minimè tenentur, siue talia sint, quæ a filiis essent perficienda, nisi se spontè obligauerint. Syluest. qui supra, vers. tertium. Vnde sicut non cogitur filius die veneris ieiunare, in quo ieiunaturum se pater voto promiserat: ita nec etiã habitum religionis suscipere, si pater, vel mater filium in monachum futurum vouissent. Abb. in c. olim. num. 4. de restitu. spolia.

S V M M A R I V M.

- 1 Monachi strictius subduntur Abbati, quam seruus domino.
- 2 Monachus, cui monasterium egredi non licet, non impetrata exeundi licentia ob votum adimplendum, tutus est à peccato.
- 3 Monacho, votum orandi per horam, vel se uirgiscadendi implere tenetur; debet etiam uxor nota ab abstinentia exequi.
- 4 Prælati assensum in uoto, monacho præstitum, ex causa reuocare potest.
- 5 Monachi uoto irritato facto à prælato, non reuincitur obligatio, monacho liberato à potestate, & nota omnia irritare possit prælati. nu. seq.

De votis à Religioso emissis. Cap. XXVII.

Subiectio, & obedientia alij debita, (quemadmodum superiori capitulo diximus) voto impedimentum afferre solet, ne obligationem producat, monachi qui magis t̄ Abbati subdunt, quam seruus domino, aut uxor uiro, aut filius patri. c. noluit. iuncta gl. 3. q. 5. absq; dubio nõ ligant, d̄ uo-

uent. [& rō est secundum Rich. 4. dist. 38. q. 4. ar. 1. quia uotum religionis est tantæ altitudinis, q̄ oia alia possunt cõmutari in illud, vt infra dicitur. Et ideo Ecclesia cõsiderans huius uoti altitudinem, & humanã infirmitatem, uoluit auctoritate Dei nullum uotum posse superadi uoto religionis propter periculum transgressionis. Quæ et de causa iura consentire uidentur, q̄ uota, quæ fecit homo ante sui professionem, in religione, quæ prælati eum recipiens ignorauit, reuocare potest, postquam uotum sibi fuerit. ita arguit glo. 33. q. 5. noluit.] Est tamen aliquis adhibendus modus. ut enim dixit Caie. 2. 2. q. 88. art. 8. Quædam in religione monachis, uel in genere, uel in specie prohibita sunt, & hæc uouentes adimplere non cogunt, sed Abbati tantummodo suggerere, & ipsius impetrare assensum. Quædam uero sunt permissa, & hæc uouentes adimplere obligant, nisi à prælati irrita facta fuerint. Hæc ex particularium casuum decisione magis elucefcant.

1 Prima. Qui t̄ in religione aliqua constitutus, ubi non licet absq; particulari Abbatis licentia e monasterio egredi, uouit pium aliquè locum uisitare: tutus non erit, si à prælato uotum iugoranti ei generaliter, aut et specialiter claustra præcipiat sed oportet ut prælato uotum suggerat, & assensum exposcat, quod si præstare noluerit, tunc poterit tuta conscientia in claustro permanere. Sot. lib. 7. de iust. & iur. q. 3. art. 3. col. 3. uer. at uero.

2 Secunda. Qui orare per horæ spatium, aut uirga corpus castigare uouit, adimplere obligat: non. n. hæc in religionibus prohiberi solent illis saltè horis, quibus cõibus obedientiæ officijs non derogat. Si tñ prælato liberuerit poterit uotum hoc reuocare, & ipse amplius adimplere non cogitur. c. monacho. 20. q. 4. Caie. 2. 2. q. 88. art. 8. Sic etiam possit uxor uota aliqua abstinentiæ facere, & obseruare præter uoluntatem mariti, quæ scilicet potest adimplere sine scandalo uiui, quæ nõ tenetur frangere, sed adimplere, ut si uouit de suo dare pauperibus, uel dicere tot Pater noster, uel unum Psalmum. Turrecr. in c. manifestum. 33. q. 5. nu. 3.

3 Tertia. Prælati, t̄ qui uouenti monacho assensum præbuit, poterit nihilominus ex cã iusta, & assensum reuocare, & uotum irritare. Quo casu ille adimplere non cogit, si tñ sine rationabili causa assensum semel præstitum Abbas reuocaret, à peccato non esset immunis c. noluit. c. manifestum. iunctis glosis. 33. q. 5.

4 Quarta. Qui uotum t̄ emisit, quod postea à prælato fuit irritum factum, si ab eius potestate liberabitur, prior obligatio non reuiuiscit: obligatio enim semel extincta nunquam reuiuiscit. l. cum ex causa. C. de remiss. pig. c. quidam. & cap. placet. de conu. coniug. Sotus lib. 7.

lib. 7. de iust. & iure. q. 3. art. 1. col. pen.

5 Quinta. t̄ Vota de operibus necessarijs necessitate p̄cepti, aut voti, absoluta sunt, & nullo modo conditionata, ita vt religiosus ad illorum obseruantiam inconsulto prælato teneatur. Prælati uero illa irritare, aut dispensare in illis non poterit. Vt si subditus emittat uotum non mentiendi, aut non dicendi uerbum ociosum. Ratio est, quia potissima causa, propter quam Prælati uota subditorum potest irritare, esse dicitur, propterea quod est dominus operationum subditorum, potens illas concedere, aut prohibere: quæ lege diuina præcipiuntur, prohibere, uel cõcedere, quæ eadem lege prohibentur, non est illarum operationum dominus, nec in illis dispensare potest, commutare tamen poterit. Sotus tamen oppositã opinionem defendit, vt infra c. seq. nu. 7.]

S V M M A R I V M.

- 1 Votum pœnale, quale sit, & presbyter, & sacerdos iacui sunt.
- 2 Vouens clericum fieri, sufficit, si aliquem ex ordinibus suscipiat.
- 3 Votum religionis conditionale, à quo dispensari possit, ne. ante, uel post euentum conditionis: in quo uouentis uerba consideranda. nu. seq.
- 5 Vota, qui uirtute Iubilei potest commutare, non potest pœnas incursas relaxare.
- 6 Absolutus à uoto, absolutus dicitur à pœnis.

De voto pœnali. Cap. XXVIII.

1 **S**t & aliud uoti genus, quod à pœnæ adiectione pœnale dicitur, vt si quis in lapsum carnis incidens, quod postea maximè odit factum, uotum uoueat dicens: Si amplius in lapsum carnis incidero, religionis uoueo habitum suscipere, vel presbyter fieri; hic si in carnis lapsum inciderit, uoto quasi adueniente conditione ligatur, teneturq; habitum religionis suscipere. sic etiam tenetur ad sacerdotij ordinem promoueri: cum presbyter idè sit, quod sacerdos. c. clericus. dist. 21.

2 Quod t̄ fecus dicendum esset, si uouisset clericu se fieri: sufficeret enim si aliquem de septè ordinib. suscepisset: non aut si primam tonsurã cū tonsura propriè non sit ordo, nec aliquè faciat clericum. Richar. dist. 22. art. 1. q. 1. lib. 4.

3 Quæri t̄ tamen solet, à quo possit dispensationis beneficium sic uouens impetrare. & qui dem uerior est opinio, & resolutio, vt dicamus [quod v. tñ presbyteri cõmutari p̄t in aliud æque, uel magis bonũ, et auctoritate ordinarij q̄ nõ est de numero quinq; uotorum referatorum dispensationi Papæ, de quibus in ex-

trau. Sixti III. & si Dominici. de pœn. & remiss. Et nec obstat, quod uotum presbyteri uideat sub re includere uotum perpetuæ cõtinentiæ, quod est illi annexum. dist. 27. & 29. quia etiam uotum religionis est huiusmodi, non tamè uouens religionem censetur uouere illam, vt inquit Nauar. in sue Manua. c. 12. nu. 47. At uotum pœnale religionis ante conditionis euentum semper p̄t episcopus dispensare. post quã uerò conditio adimpleta fuerit, ita demũ dispensare poterit: si quod uouit, sit aliàs eius dispensationi commissum. Quamuis non desint, qui credant etiam impleta conditione in uoto religionis, aut alio hmoi, cuius esset aliàs dispensatio Papalis, ubi sub hac forma conceptũ fuerit. licitum esse episcopo dispensare. Sotus de iust. & iur. lib. 7. q. 4. art. 3. Couar. in rub. de pac. par. 1. §. 3. in fi. Nauar. uero in Manua. capi. 12. num. 43. uerba uouentis dicit consideranda. Si enim dixit Religionem uoueo, aut aliud quod ad Papalem dispensationem pertineat, si amplius iusero, & hoc casu siue non adueniente siue adueniente conditione, solus Papa dispensabit. Si uero dixisset, Voueo amplius non ludere, sub pœna seruandi perpetuam castitatem, aut aliud huiusmodi, & tunc etiam episcopus dispensare poterit, licet si simpliciter uouisset, Papalis fuisset dispensatio. Cũ ergo tantus sit opinionum conflictus, poterit Confessarius benigniorem opinionem eligere, per notata in c. fi. de constit.

5 [Rursum t̄ quæritur, quid de eo, qui uouit singulis vicibus, qñ iuserit, uel cum muliere re habuerit, erogare quasdam elemosynas, qui postea frequenter fregit uotum, & incurrit in pœnas, an per commutationem factã à Confessario habente hanc facultatẽ vigore Iubilei in dotationem cuiusdam uirginis pauperis, uideant condonate pœnæ antea incurse? & uñ quod non: quia aliud est obligatio soluendi pœnam iam incursum ratione uolati, & aliud uotum ipsum. Et in Iubileo prædicto Papa cõcessit Confessarijs facultatẽ cõmutandi uota, nulla mentione facta de condonatione obligationis ad soluendas pœnas prædictas, ergo nõ poterit Confessarius condonare obligationẽ soluendi eas, quia à diuersi nõ fit illatio. l. Papi nianus exuli. ff. de minor. c. ad audientiã. de decim. Nauar. extra de uoto. lib. 3. conf. 35.

6 Verum, qñ quis facultatem habet uota commutandi, & emittendi pœnas, tunc t̄ aduertat q̄ petit commutationem uoti, vt absolutus sit à uoto, qñ petat absolutonem non solum super pœnis incurfis, sed etiam super obligatione noua, qua se obligauit aliquid nõ facturum sub tali pœna, quia tunc si post cõmutationẽ illud fecerit, in pœnas non incurrit quia sublato principali tollitur accessorium. l. cum principal.

capit. ff. de reg. iur. c. adcessorium. eo. ritu. lib. 6. alias fecus, si esset dispensatum super poenis tantum. Nauar. extra de voto. lib. 3. conf. 34.]

S V M M A R I V M.

- 1 *Voti vinculum pluribus modis tollitur, & quibus.*
- 2 *Irritare votum quid sit: & votum irritatur ex defectu conditionis, vel generalis, vel specialis, vel subintellectu. vide exempla.*
- 3 *Vota irrita fieri possunt ab iis, qui uouentes habent in potestate: & qui sunt iij.*
- 4 *Vota que irritari possunt ab habentibus uouentes in potestate etiam p. s. etatem legitimam.*
- 5 *Vota p. b. semel irritata, semper irrita manent.*
- 6 *Vota eorum, qui sunt etate legitima quam irritari possint a parentibus.*
- 7 *Prelatus vota omnia professorum irritare potest.*
- 8 *Vouere coniugati non possunt ea, que alteri preiudicant, & quos casus possit etiam cum preiudicio.*
- 9 *Superior non potest votum eius, quem habet in potestate, infringere sine peccato, si consenserat.*

Quibus modis votum tolli possit. Cap. XXIX.

Vperius ostendimus, quæ requirantur in emittendis votis. Sæpè nã que votum nõ est, quod vi detur esse votum. Exigimusque de votorum genere complurium casuum decimones. Reliquum est ÷ vt de modis, quibus voti vinculum tollitur, differamus. Ne quis pusillus, & imbecillis putans votum nunquam fieri irritum posse, animum despondeat. Variis igitur modis voti vinculum tolli potest, videlicet irritatione, commutatione, vel redemptione, dispensatione, interpretatione, & denique cessatione, de quibus sigillarim differendũ est, & primo de irritatione. Irritare ÷ votum, est ipsum cessare, & infringere, ita vt amplius ligandi vim non habeat: hoc autẽ irritare potest is, qui illud emisit propria auctoritate: & primo, ex defectu conditionis generalis, vel specialis in voto appositæ, vel intellectæ. exemplũ de generali: vt voueo ire ad sanctum iacobũ, si vixero, vel si poterõ: si Deo placuerit faciam hoc, vel aliud: hæ sunt conditiones generales, quæ in quolibet actu intelliguntur. 16. q. 1. in parochia. & 22. quæst. 2. Beatus Paulus. Et multis huiusmodi conditionibus hñ de iure iur. c. quemadmodũ. Item si sit conditio specialis: vt si filius meus liberabitur, offeram pallium, ibo ad Sanctum iacobum, tunc hæ sunt speciales, quæ non intelliguntur, nisi exprimentur. ff. de verbo. oblig. l. vbi autem. & l. si rependi. C. de condit. ob cau. & tunc ex defectu

- 1 *Voti vinculum pluribus modis tollitur, & quibus.*
- 2 *Irritare votum quid sit: & votum irritatur ex defectu conditionis, vel generalis, vel specialis, vel subintellectu. vide exempla.*
- 3 *Vota irrita fieri possunt ab iis, qui uouentes habent in potestate: & qui sunt iij.*
- 4 *Vota que irritari possunt ab habentibus uouentes in potestate etiam p. s. etatem legitimam.*
- 5 *Vota p. b. semel irritata, semper irrita manent.*
- 6 *Vota eorum, qui sunt etate legitima quam irritari possint a parentibus.*
- 7 *Prelatus vota omnia professorum irritare potest.*
- 8 *Vouere coniugati non possunt ea, que alteri preiudicant, & quos casus possit etiam cum preiudicio.*
- 9 *Superior non potest votum eius, quem habet in potestate, infringere sine peccato, si consenserat.*

harum conditionum mutatur votum, quia nõ arctatur quis ad votum implendum, nisi tales conditiones extiterint, ideo si filius non liberabitur, non tenetur implere. 3. 6. q. 2. cap. fin. & de reb. spol. cap. olim. Rursum, ÷ irritare votum ij possunt, in quorum potestate sunt vouentes, veluti pater, & eo deficiente, mater, si est turix filiorum, & ipsi tutores, vel curatores, maritus, dominus Abbas, vel alius prelarus religiosorum in eis, in quibus vouentes eis subijciuntur, arg. tex. in cap. puella. c. illud. 20. q. 2. ca. manifestum. & c. noluit. 33. quæst. 5. Sed non omnes æqualiter: nam pater, & eo deficiente, mater, vel tutor, & prelati religiosorũ omnia vota tam realia, quam personalia, quæ sunt ab iis, qui pro etate defectu nõ possent matrimonium contrahere, irritare possunt, adeo vt quæ semel irritarunt, nunquam postea conualescant, etiam si irritantes, denuo consentiant, nisi vouentes eadem vota iterum ratificent. Irritare ÷ autem ea possunt, etiam postquam ad legitimam etatem peruenierint, dummodo qui vouerunt, illa prius non ratificauerint. Caiet. 2. 2. q. 189. art. 8. nisi in voto solemnĩ, quod irritare quidem possunt ante legitimam etatem, non autem postea. cap. puella. & ibi Cardin. S. Sixti. 20. q. 2. licet non valuerit tale votum solemnẽ in pueritia factum, etiam si malitia suppleat etatem, sicut valet simplex. Nauar. c. 2. num. 65. ante finem, & num. 68. Vota ÷ autem puberum legitime irritata semper irrita manent, nec incipiunt obligare postquã illi liberantur a subiectione irritantium: quia obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit, quod procedit etiam si puberes vouerint pro eo tempore, quo liberi a tali subiectione fuerint, ita Syl dicit communem in versiculo religio. 2. q. 15. versic. sed si impubes. & in versic. votum. 4. q. 2. versic. quantum. at vota facta ÷ ab iis, qui ad iutam peruenerunt etatem, in qua matrimonium contrahere possent, tunc pater, aut mater, aut curator nõ possunt irritare, nisi vota realia ad rem familiarem pertinentia, nõ autem purè personalia, veluti continentiar, religionis, ieiunij, dicendi aliquas orationes, vel accessorie realia, vt est religionis, quod quidem ex consequenti bona proficentis transferuntur ad monasterium cum ipsa persona. cap. in presentia. de probatio. nisi iuri illorum parentum, vel curatoris præiudicent: nec etiam tunc, si facta fuissent in subsidium Terræ sanctæ, vel rebus castransibus, vel quasi, vel cum expresso, vel tacito consensu parentum. vt optimè collegit Syl. in ver. votum. 3. q. 6.

- 3 *de reb. spol. cap. olim. Rursum, ÷ irritare votum ij possunt, in quorum potestate sunt vouentes, veluti pater, & eo deficiente, mater, si est turix filiorum, & ipsi tutores, vel curatores, maritus, dominus Abbas, vel alius prelarus religiosorum in eis, in quibus vouentes eis subijciuntur, arg. tex. in cap. puella. c. illud. 20. q. 2. ca. manifestum. & c. noluit. 33. quæst. 5. Sed non omnes æqualiter: nam pater, & eo deficiente, mater, vel tutor, & prelati religiosorũ omnia vota tam realia, quam personalia, quæ sunt ab iis, qui pro etate defectu nõ possent matrimonium contrahere, irritare possunt, adeo vt quæ semel irritarunt, nunquam postea conualescant, etiam si irritantes, denuo consentiant, nisi vouentes eadem vota iterum ratificent. Irritare ÷ autem ea possunt, etiam postquam ad legitimam etatem peruenierint, dummodo qui vouerunt, illa prius non ratificauerint. Caiet. 2. 2. q. 189. art. 8. nisi in voto solemnĩ, quod irritare quidem possunt ante legitimam etatem, non autem postea. cap. puella. & ibi Cardin. S. Sixti. 20. q. 2. licet non valuerit tale votum solemnẽ in pueritia factum, etiam si malitia suppleat etatem, sicut valet simplex. Nauar. c. 2. num. 65. ante finem, & num. 68. Vota ÷ autem puberum legitime irritata semper irrita manent, nec incipiunt obligare postquã illi liberantur a subiectione irritantium: quia obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit, quod procedit etiam si puberes vouerint pro eo tempore, quo liberi a tali subiectione fuerint, ita Syl dicit communem in versiculo religio. 2. q. 15. versic. sed si impubes. & in versic. votum. 4. q. 2. versic. quantum. at vota facta ÷ ab iis, qui ad iutam peruenerunt etatem, in qua matrimonium contrahere possent, tunc pater, aut mater, aut curator nõ possunt irritare, nisi vota realia ad rem familiarem pertinentia, nõ autem purè personalia, veluti continentiar, religionis, ieiunij, dicendi aliquas orationes, vel accessorie realia, vt est religionis, quod quidem ex consequenti bona proficentis transferuntur ad monasterium cum ipsa persona. cap. in presentia. de probatio. nisi iuri illorum parentum, vel curatoris præiudicent: nec etiam tunc, si facta fuissent in subsidium Terræ sanctæ, vel rebus castransibus, vel quasi, vel cum expresso, vel tacito consensu parentum. vt optimè collegit Syl. in ver. votum. 3. q. 6.*
- 4 *An prelati ÷ omnia eorum vota, qui iam professi sunt, irritare possunt, quamuis sint de non peccando tali, vel tali peccato mortali, vel veniali. Sotus de iusti. & iure. lib. 7. q. 3. ar. 1. Nauar.*

Nauar. c. 12. num. 65. & 70. contra Caiet. 2. 2. q. 86. art. 8. in fin. irritata autem non intelliguntur, ed quod superior inhibuerit: nisi certior factus de voto, illud omnino irritauerit: quamuis absque hoc inferiores votum implere non teneantur, sicut sentit Inno commu. receptus in c. scriptura. de voto. verum an sit simpliciter verum hoc dictum, vide quæ supra diximus.

8 *Maritus ÷ autem, & vxor nõ pñt alter alterius vota irritare, nisi in quantum sibi præiudicium faciant. c. noluit. c. manifestum. 32. q. 5. quo etiã casu non possent, quando alter coniugum notoriam fornicationem siue carnalem, siue spiritualem admiserit; tunc enim adulter non posset irritare votum innocentis, licet præiudiciale sibi, secundum Panor. in c. si. de conuer. coniug. irritare ÷ vere votũ abiectionis, in quod prius consenserat superior aliquis ex prædictis, non potest absque mortali peccato, si id facit sine rationabili causa, ex mera malitia, vel proprio affectu impulsus, vel fingens illud in maximum vergere præiudicium, cum non ita sit; licet in mera ipsius voluntate positum erat, antequam approbaret, illud irritum facere, quoniam in hoc suo iure vitur. d. c. puella. & c. illud. 20. q. 2. c. noluit. 32. q. 5. subiecti autem non peccant, si non adimpleant vota, quæ fuerunt ita perperã irrita facta. Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 8. Syluest. in vers. votum. 4. q. 2. vers. sextum.*

S V M M A R I V M.

- 1 *Votum commutatur, quid sit, & commutatio in melius propria auctoritate fieri potest. nu. 5. & 6. quid sit in æqualem rem. nu. 6.*
- 2 *Vota simplicia facta per seculares, eo religionem ingrediẽte extinguuntur, saluti si culpa sua non seq.*
- 4 *Iuramentum emitti solitum in Anglorum collegio, an per religionis ingressum tollatur.*
- 6 *Ieiunanti in pane, & aqua, licet uti leguminibus, & piscibus ex causa necessitatis.*
- 7 *Fragilis magna, an iusta causa sit commutandi votum castitatis.*
- 8 *Confessarius in commutandis votis ex vi Iubilei, vel privilegij, quidnam obseruet, & nu. 10.*
- 9 *Vota Iubilei privilegio gaudent, quæ ante Iubilei confessionem, sunt contracta.*
- 11 *Vota intuitu certa persona, vel loci, an commutari possint propria auctoritate in melius, & an in re æqualem. nu. seq.*

De commutatione. Cap. XXX.

Commutare ÷ vota, quæ sunt voluntatis, licet: nam vota necessitate commutari non possunt. arg. 17. quæst. 1. sunt quædam. (non enim baptizatus votum hdei, quod emisit, commutare potest) est ergo opus

aliquid supererogationis voto promissum in aliud mutare, vt si ieiunium vouenti, orationes loco ipsius præcipiantur. Si vero in pecuniam vel in aliud pecunia æstimabile commutaretur, redemptio propriè esset, vt si ieiunij, aut peregrinationis votum in elemosynas commutaretur. de hoc loquitur tex. & ibi Abb. extra de voto. Hæc commutatio si in melius fiat, auctoritate propria fieri poterit: Non enim propositum, aut promissum infringere creditur, qui illud in melius commutat. de iure iur. c. peuenit. Caiet. 2. 2. q. 88. artic. 12. contra Syluest. in vers. votum. 4. §. 7. Hinc vota ÷ simplicia in seculo facta, quæcunque sint, siue personalia, siue realia, extinguuntur religionis ingressu. c. scriptura. extra de voto. Dignus Tho. 2. 2. q. 88. art. 12. Quod procedit, vt etiam in trã annum probationis contingat liberatio a votis non solum personalibus, videlicet ieiunij, & orationis, sed etiam a realibus, nempe a soluenda elemosyna, ita aduersus Syluest. tenet Couar. de pact. par. 1. §. 3. num. 4. vers. sexto.

[Verum si ÷ quis culpa sua rediret ad seculũ, tunc tenetur implere primum votum. S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12 ad 1. & dist. 39. q. 1. art. 4. quod idem dicendum, si ex iusta causa expellitur a monasterio, & ipse dolo quæsiuit causam. facit rex. in c. 2. de fil. presby. Concil. Trid. sess. 22. c. 5. & 6. sess. 25. de reformat. c. 18. & non obstat, q̃ obligatio semel extincta non reuiuiscit; quia intelligitur modo non fiat commutatio a iure vt in casu nostro c. scriptura. ext. de voto.

Sed an iuramentum ÷ emitti solitum in Anglorum collegio (nam qui illud ingredi voluerit, tenetur iurare se post tot annos pro defensione fidei catholice in Angliam profecturũ, illamq̃, ibi publicè, & priuatè predicaturũ) possit tolli religionis ingressu? Consultit Nauar. de reg. lib. 3. conf. 1. quod non itum quia iuramentum obligat non solum Deo, sed etiam proximo. Hinc est, q̃ a voto ex causa sæpè absoluit Papa, quod non ita est a iuramento nisi de cõsensu eius, qui iurans obligatur. Hinc fit, q̃ iuramentum est firmitus, & indissolubile voto. vn de votum metu factum est nullum. c. 1. de iis, quæ vi. non tamen iuramentum. ca. ad audientiam. c. Abbas. de iis, quæ vi. cap. verũ. de iure iur.]

Quod si commutatio ÷ non fiat in ingressum religionis, sed in aliud: tunc si is, qui votũ emisit, certus sit absque dubio illam fieri in melius, nulla erit prelati auctoritas necessaria hu ius opinionis auctor est Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. Item in vers. voti commutatio. text. optimus in d. c. peruenit. lo secundo. Sotus lib. 7. de iustit. & iur. quæstio. 4. articu. 3. Sic & in materia text. in capitulo. lict. extra de poeniten. & remissio. licitum ÷ est promittenti ieiunare Confessario dies aliquot in pane, & aqua, ex causa

necessitatis, modo certa sit, uti leguminibus, & piscibus absque praelati auctoritate. ita etiam tenet Couar. qui supra. ver. Ego vero.

Si vero in æquale opus facienda sit commutatio, oportet fieri ex aliqua causa rationabili cum superioris auctoritate. secundum Caiet. d. art. 12. ita probatur in c. 1. de voto. quia dum agitur de æqualitate, alienum debet requiri iudicium. Quod etiam dicendum erit, ubi opus æquale ne, an melius sit, ambigitur. Sotus lib. 7. q. 4. artic. 3.

7 Sed antè iusta cā commutandi votum castitatis, sit magna fragilitas, quam vouens in semetipso experitur ad illud obseruandū, & ob quam credit non adimpleturum, quod vouit. Nauar. c. 12. nu. 78. respondet, q. sic. At si voti commutandi facultas in Iubileo aliquo, aut priuilegio conceditur, tunc magis pia commutatio fieri poterit. semper enim ira priuilegium interpretandum est, ut non sit superfluum. c. 1. cum ibi not. de rescrip.

8 Et absque dubio in melius opus commutatio de iure communi licita fuisset. In qua quidem commutatione Confessarius debet illius tenorem obseruare, & in illorum utilitate commutare, quibus illæ bullæ mandant: ut puta, si in fauorem Cruciatæ, vel alicuius Ecclesiæ dentur, non possunt in ieiunia, vel orationes, vel elemosinas alijs locis erogandas commutare. Nauar. c. 12. nu. 81. ver. Monemus Confessarios.

9 Aduertendum tamen, hæc priuilegia, illa tantummodo vota ante Iubilei, aut priuilegij concessionem emissa comprehendere. ad vota vero post ipsorum concessionem facta non extendi Sotus lib. 7. q. 4. art. 3. colum. 4. qui aliter dicit in facultate concessa absoluendi ampla à quibuscuque peccatis. nam illa extenditur etiam ad peccata, quæ quisque post bullam

10 commiserit. Cautus tamen semper sit commutator, ut locum, tempus, laborem, sumptus in itinere faciendos, præter illos, quos domi suæ fecisset, corporis afflictionem, & omnia alia bene perpenderit, ut in æquiualens possit commutare. [Exempli causa, erit in itinere singulis diebus sex nummos argenteos consumpturus, & domi tres tantum: ijs tribus deductis, cæteri sunt pauperibus elargiendi. Habeat etiam rationem Confessarius ad expensas, & labores in eundo, non autem in redeundo; ratio est, quia solum promisit ire, & non redire.] Et tale peregrinationis votū consideratis sumptibus pro itinere, ut diximus, poterit in aliud quid pium commutare, verbi gratia, in ratam quantitatem pecuniæ puellæ nupturæ tradendam conuertere. Ita votum peregrinationis considerato labore poterit commutare in aliud opus, in quo persona exerceatur, & fatigetur,

ut in vigilijs, orationibus, & ieiunijs ita d. Ant. de Butr. in c. magna. nu. 6. de voto. sic etiam religionis votum in perpetuas orationes, & in alia poenitentiae opera perpetua religionis commutari debet, ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper debeat voti religionis, quo astringebatur. debet etiam commutari in frequentia sacramentalis confessionis peccatorum singulis saltem mensibus. vide Sotum. lib. 7. de iust. & iur. q. 4. art. 3. & ita est in praxi Romæ in officio poenitentiarum, sicut mihi pluries commissum fuit. Quærit autem potest, an votum factum intuitu certæ personæ, vel loci, puta dando aliquid tali pauperi, vel tali Ecclesiæ, commutari possit à vouente propria auctoritate, vel ab Episcopo, & dicimus, q. cum tali loco, vel personæ non sit acquisitū ius, quasi res deuota sit sua, quia nec eis, nec aliquibus pro eis acceptantibus est facta pollicitatio, sed Deo, ideo si Deo satisfiat per commutationem in melius. v. g. per ingressum religionis, ubi totum vitæ tempus impenditur obedientiæ suæ conditoris. de poen. dist. 1. §. his auctoritatibus. & in continua penitentia, & exercitio, in quo semper debent esse monachi. 16. q. 1. v. autè. tunc liberatus est ab omnibus votis. d. c. peruenit. & c. scripturæ. Si t. vero Deo satisfiat per commutationem in æquale, & tunc requiritur auctoritas Episcopi, absque consensu illius personæ, vel Ecclesiæ. Nauar. c. 12. nu. 78. modo causa subit ex parte vouentis, puta, quia persona est malæ vitæ, vel Ecclesia male officata, vel destructa: verum donec res commutetur, iam habet ius agendi is ad quem ventura erat res deuota apud Episcopum, & vel alium superiorem, ut compellat uouentem reddere. & ita intelligitur tex in lillud. C. de sacrosanc. Eccles. Sylu. in uer. uorum. 4. q. 7. uer. quartum.

S P M M A R I V M.

- 1 Dispensationis diffinitio.
- 2 Dispensatio debita, prohibita, & permisa.
- 3 Papa, an possit circa ius diuinum, humanum, & naturale dispensare, & de amplissima eius potestate. uide q. nu. 3. 9. & 13.
- 4 Imperator quomodo intelligatur esse Dominus mundi.
- 5 Pape potestas in beneficalibus quæ.
- 6 Papa, & expectatiuam, & ut quis habeat plura beneficia curata, concedit.
- 7 Papa in omnibus casibus à iure non expressè prohibitis dispensat.
- 8 Tria continentur in lege naturali, & quæ ea sint.
- 9 Dispensatio proprie, & improprie dicitur, & quid in stricta, & in larga significatione significet.
- 10 Papa precepta iuris naturalis, quo ad prima principia

- 11 Papa interpretari potest ea, quæ necessario deducuntur ex primis principijs iuris naturalis.
- 12 Homicidium ad defensionem permissum à lege, & furtum, ne quis fame pereat.
- 14 Papam posse ius naturale mutare secundum Canonibus quomodo intelligatur.
- 15 Papa quo ad articulos fidei, & sacramenta non dispensat.
- 16 Papa potest circa articulos fidei, & sacramenta interpretari.
- 17 Papa circa tradita ab Apostolis, & etiam contra sanctiones Concilij uniuersalis dispensat.
- 18 Papa circa nota dispensat, licet sint de iure diuino.
- 19 Papa potest dispensare monachum, & à tribus uotis, ita eximere ut etiam uxorem ducat. uide duo exempla.
- 20 Dispensatio in materia uoti, quid sit.
- 21 Episcopus in omnibus casibus non expressè prohibitis dispensat, & qui sint casus ei prohibiti.
- 22 Pontifex in uoto solemniter per professionem facto ex causa grauissima dispensat.
- 23 Votum castitatis, & paupertatis, ita esse connexa ut Sum. Pontifex dispensare non possit, quomodo intelligendum.
- 24 Papa, an possit monacho licentiam testandi concedere de bonis ad monasterium allatis.
- 25 Papa, an contra substantialia regule dispenset, & an habeat dominium rerum Ecclesiæ, & nu. seq.
- 26 Papa quo casu secundum Iam. licentiam testandi monacho iure licet.
- 27 Casus in ueram, & legitimum esse oportet in uoto, & etiam in absolute iuramento.
- 28 Monachi testamentum testandi licentiam habent, si non ualet iure testamenti, non ualet iure codicillorum.
- 29 Episcopus uotum simplex castitatis, quando ad tempus, & in perpetuum commutare possit.
- 30 Vouens non contrahere fornicando non facit contra uotum.
- 31 Votum non tangendi mulierem, an sit uotum castitatis.
- 32 Dispensatio non solum spirituales potestatem requirit, ne sit nulla, sed etiam iustam causam.
- 33 Dispensandi cause multæ, & quæ.
- 34 Dispensandi iusta cause in materia uoti, quæ sint & nu. seq.

De dispensatione. Cap. XXXI.

Pro euidencia huius tituli, nota quod habemus in iure rigorem, ius, equitatem, & dispensationem. ita est gl. sing. in c. vt constitueretur. dist. 50. Rigor est restrictio iuris, siue excessus, & austeritas iuris scripta ad terrorem. Hinc dicit Canon non esse dandam communionem etiam in fine vitæ ijs, qui defecerunt in accusatione clericorum. 2. q. 2. si iuuus Episcopus

scopum. Item non esse orandū pro ijs, qui præbiterum nominant tutorem in testamento alio suo. c. neque. dist. 88. Sed iste rigor non est seruandus, nisi ubi timeretur exemplum mali. 45. dist. sed illud. Nonnunquam appellatur rigor iuris subtilitas, sic de restit. spol. in literis. & casu contingit. Sed ius est ars boni, & æqui; cuius merito, quis nos sacerdotes appellat. l. 1. §. ius. ff. de iustit. & iur. quia vt ius suum unicuique tribuit sacerdos in quanda poenitentia, ita iudices in iudicando. i. iustitia. eod. tit. Aequitas uero media est inter rigorem, & dispensationem seu misericordiam. l. placuit. C. de iud. Vnde sic per Cyprianum describitur. Aequitas est iustitia dulcore misericordiae temperata, hanc iudex semper debet habere præ oculis. ff. de eo. quod cert. loc. l. quod si Ephepsi. in fi. vt sciat bonos remunerare, & malos punire, via regia incedens, non declinans ad dexteram, vel sinistra ff. de iust. & iur. l. 1. §. 1. ver. Iustitiam. dist. 45. disciplina qui emendat. dist. 50. ponderet. & c. Domino sancto.]

Dispensatio uero est relaxatio iuris communis facta cum causæ cognitione ab eo, qui ius habet dispensandi. secundum glo. solemne in c. nisi rigor. 1. q. 7. arg. text. in c. sicut. §. ex his. 1. q. 1. glo. sing. in c. requiritis. 1. q. 7. ubi agitur per glossam tota penè materia dispensationis. Hæc uocat canon uulnus quia vulnerat ius commune 24. q. 4. ipsa pietas circa finem. Vnde ille proprie dispensat circa ius, qui data legis obligatione ab ea priuatim aliquem eximit. Huius rei exemplum est in cap. de multa extra de præben. iuxta ea, quæ tradit D. Tho. quod lib. 9. art. 15. Iure etenim humano duo beneficia curam animarum habentia obtinere nullus potest. At Romanus Pontifex aliquem nobilem, aut literatum ab hac iuris humani prohibitione eximere potest Cardin. à Turrecrem. in tracta. de eccl. lib. 3. cap. 55. Sotus lib. 1. de iust. & iur. quæstio. 7. artic. 3. Couar. de spon. 2. part. capit. 6. §. 9. num. 2.

[Hæc autem dispensatio est alia est debita, alia phibita, alia permisa. Debita est, ubi multorum scandalum timeretur. dist. 50. vt cõfiteretur. 45. dist. licet. vel ratione temporis. exemplum. 1. q. 7. necessaria. Item ratione pietatis, vel personæ, ut pro senectute. dist. 51. c. tanta. Et breuiter ubi cunq; persona, res, locus, causa exigat, hæc debita est dispensatio. 19. q. 1. c. 1. & 2. dist. 50. c. Domino sancto. uer. præcipiant, & uer. necesse est. Hinc dispensare significat diuersa in animo pensare, & uersare, an relaxatio iuris expediat. Prohibita uero dicitur dispensatio, ubi fieri non potest sine magna decoloratione Ecclesiæ & ubi cunq; non subest iusta cā dispensandi, ut quia nulla est necessitas, vel utilitas. 1. q. 7. tali. & cap. & si illa. Permissa etiam uideretur

videretur dispensatio in casu. Si quis presbyter, dist. 50. Hæc glo. in c. vt constitueretur. ead. dist. Sum. Hostien. de dispens. nu. 2. Allen. sū. Cōfess. & Supplēctum in ver. Dispensatio.]

3 Sed dubitandum est: num ꝑ Papa circa ius diuinum, aut humanum possit dispensare, cum Dei, & Papæ idem sit consistorium. argum. c. 2. & 3. de transla. prælat. & in c. Romana. de appel. lib. 6. & breuiter dici potest, Papæ omnia posse sicut Deum, peccato excepto vt de poenit. dist. 2. charitas. ipse enim est Vicarius Christi, vicem non puri hominis, sed veri Dei gerens in terris. d. cap. 2. & 3. vnde omnia regit, disponit, & iudicat, prout sibi placet. q. 3. cuncta per mundum & c. per principalem. Habet etiam in terris plenitudinem potestatis. vt 2 q. 7. de cætero, [& ideo dicit Bal. in rub. Decret. ver. ibi, Episcopus. ꝑ Papa non solum est Episcopus, sed & culmen Episcoporum, & cæterorum, quos intellectus imaginari non pōt, & ꝑ illi data est clauium plenitudo. facit tex. in cap. ad honorem. de Auct. & vsu. pal. & Papa summus est Sacerdos, & solus hēt prætem q̄ oēs Patriarchæ habuerūt, vt inq̄t Bal. in l. rescripta. col. 2. ver. de Papa aliquid dicam. C. de precib. Imperat. offer.] & dummodo contra fidē non veniat in omnibus, & per omnia potest facere, & dicere quicquid placet, auferendo ius suum cui vult, quia non est, qui ei dicat, cur ita facis. 19. dist. in memoriam. Et apud eum est pro ratione voluntas, & ꝑ ei placet, legis hēt vigorem. Inft. de iure nat. §. qd̄ principi. Vnde sicut ꝑ Imperator est Dominus mundi, & rerū eius. l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript. ꝑ intellige, quo ad iurisdictionem, & protectionem. 12. q. 2. quicunq; militum. 23. quæst. 5. dicat, & quæst. 8. conuenior. dist. 8. quo iure. Sic etiam & Papa. Vnde habet ꝑ in beneficalibus plenissimam potestatem, c. 2. de præben. lib. 6. & clem. 1. vt lite pen. & potest ad libitum de eis disponere. 12. q. 2. c. bonæ rei. 9. q. 3. c. per principalem. c. si gratiose. de rescrip. lib. 6. & ibi not. Dom. q̄a non habet superiorē. c. licet. de elect. & habet coeleste arbitriū. l. 1. C. de summa Trin. vnde potest sibi reseruare beneficij collationē. d. c. 2. de præbē. lib. 6. & c. dudum. eod. titu. Quinimo absque alia reseruacione, ex sola voluntate potest recurre cum omnibus ordinarijs. vt noranter voluit Io. Mo. in c. si eo tēpore. de elect. lib. 6. quem refert, & sequitur Bald. in c. 1. in princip. de his, qui feud. dar. poss. & in c. 1. col. 1. qui sit Dux; March. vel Com. lib. feud. & quod plus est, potest præuenire omnes, collatores beneficiorum. vt noranter decidit Feder. in quodā suo tractatu permutationis beneficiorum.

6 Potest ꝑ enim dare expectatiuam, seu ius ad vacaturam. argum. tex. in c. 2. de concess. præben.

& d. c. 2. de præb. lib. 6. & potest facere, vt quis habeat plura beneficia curata. c. de multa. de præben. & breuiter ei ab ipso sunt cōmissa iura cælestis, & terreni Imperij. vt 92. dist. c. 1. Hinc Speculator in ti. de dispensatione. §. nūc breuiter. ponēdo ꝑ regulam notabilem, dixit Papam posse in omnibus casibus dispensare, in quibus à iure non requirit expressū contrariū. Nū etiam possit circa ius diuinū, vel naturale?

Quæstio hæc valde per Canonistas est ventitata. in c. literas. de restit. spol. in c. pposuit. de cōces. præbē. in c. ad monasteriū. de statu mona. in c. nō est ext. de voro. in c. per venerabile. q. fil. sint legit. per Couar. de spōsa. 2. part. §. 9. nu. 2. c. 6. & variè atque cōfusè loquunt, & nec ex eorū doctrina potest quæstio hæc declarari.

8 Ideo vt facilius illa reddatur, sciendum est ꝑ quod in lege naturali tria continentur, scilicet propria principia, verbi gratia, nulli faciendum esse malum, omnia esse agenda secundū rationem. Rursum continētur primæ conclusiones, & dicuntur illæ, quæ necessariò ex primis principijs deducuntur, vt supra præcepta decalogi, verbi gratia: Primum principium legis naturalis est, nulli faciendum esse malum, necessariò igitur concluditur ex hoc principio hoc, quod est, non esse nocendum vt tradit D. Tho. 1. 2. q. 95. art. 2. Sic principium legis naturalis est, ut secundum rationem agatur: ex hoc autem principio sequitur quasi conclusio propria, quod deposita sint reddenda. D. Thom. 1. 2. quæst. 94. artic. 4. Præterea sunt, & tertio in lege naturali quædam determinationes particulares, sicut lex naturæ habet, quod qui peccat, puniatur, sed quod tali vel tali puniatur, hoc est quædam determinatio legis naturæ. D. Thom. d. 95. artic. 2.

Secundo præmitto, quo dispensatio intelligitur propriè, & impropriè.

9 Dispensare ꝑ in stricta significatione est relaxare obligationem quo ad hunc hominem, vel hoc tempus. In larga vero significatione dispensare est interpretari, id est dare intellectum præcepti, vel præcipientis stante obligatione quo ad hunc, & nunc. His sic stantibus respondeo per hæc propositiones.

10 Prima. In præceptis ꝑ iuris naturalis quoad prima principia Papa, nec dispensare potest, nec interpretari. D. Thom. in quodlib. 4. art. 13. in 4. sentent. distinctio. 27. quæst. 3. artic. 2. & 1. 2. quæstio. 95. artic. 5. & in dubio. 519. Syluest. in ver. consuetudo. quæstio. 9. Couar. titu. de sponsa. parte 2. capitu. 6. nume. 2. §. 9. [Vnde dicitur dist. n. 5. ius naturale coepit ab exordio naturalis creaturæ, nec variatur tempore, sed permanet immutabile. & distinctio. 6. capitu. 3. §. his itaque respondetur. dicitur: mortalia præcepta, vt non occides ad natura-

le

le ius spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstratur.

11 Secunda conclusio. In præceptis ꝑ iuris naturalis quo ad ea, quæ necessariò ex primis principijs deducuntur, Papa dispensandi, hoc est interpretandi, facultatem habet, verbi gratia, ex principio iuris naturalis rationi obediendum necessariò sequitur deposita esse reddenda. Potest tamen Papa, vel lex, aut consuetudo interpretari in aliquibus casibus non esse reddenda. Exemplum, si aliquis perat gladium depositum ad impugnandam patriam. D. Thom. 1. 2. quæst. 94. art. 4. nam ratio naturalis id suadet. Sic etiam furiosò gladium non esse reddendum.

12 Præterea, lex ꝑ naturalis. Non occides, per humanas leges sapissimè explicatur, vt constat per eum homicidium ad defensionem commissum minimè prohiberi. l. vt vim. ff. de iust. & iur. c. vnico. de homic. lib. 6. Ratio enim naturalis defensionem omnibus permittit. Sic lex illa, Furtum non facies: ita intelligenda est, vt furtum committere nō dicatur, qui fame coactus victus gratia alienum assumit. c. si quis ꝑpter necessitatem. de furt. c. discipulos. de consecra. dist. 5. colligitur ex Diuus Tho. 1. 2. q. 95. artic. 5.

13 In ꝑ his igitur casibus Papa non potest dispensare dispensatione propriè sumpta, sed potest interpretari, scilicet, vtrū in aliquo determinato casu habeat locum ratio naturalis. Vtrum ista subtractio huiusmodi rei sit furtum, vel ne. ita Syluest. in ver. sic. Papa. §. 16. ver. nonum.

Tertia, quo ad determinationes particulares deriuatas à lege naturæ, Papa non solum interpretari, sed etiam mutare potest, scilicet declarando, mutando, interpretando, & distinguendo, & etiam augendo.

14 Et sic ꝑ intelligo dicta Canonistarū dicentiū, ꝑ Papa potest ius naturale mutare, i. quantū ad particulares determinationes. ita Syluest. in ver. Papa. q. 16. ver. 4. in fi. & in ver. sic. consuetudo. quæstio. 9.

15 Quarta, in iure ꝑ diuino, quo ad articulos fidei, & sacramēta Papa dispensare non potest. D. Thom. in 4. sent. dist. 27. q. 3. ad secundum, in quodlib. 4. art. 13. in dubio 519. text. & glo. in c. sunt quidam. 25. q. 1. glo. in c. literas. ver. dispensare. de rest. spol. idem habetur, in c. proposuit. in ver. supra ius. de concess. præb.

Non enim potest Papa dispensare, vt aliquis sine baptismo saluetur, vel sine cōfessione. Sot. in 4. sen. dist. 18. q. 1. art. 5. 1. concl.

16 Quinta, potest ꝑ Papa dispensare dispensatione impropriè sumpta pro interpretatione: cum solus Papa possit circa articulos fidei interpretari, & sacramēta. 24. q. 1. c. quoties. ex-

tra de baptis. c. maiores c. per venerabilem. qui fil. sint legit. Syluest. in ver. fides. q. 7. in ver. Papa. q. 16. §. 4. ver. 3. Et ita intellige dicta Canonistarum, dum dicunt posse Papam cū causā dispensare in iure diuino. Abb. in c. non est. extra de voro. Habet Papa potestatem declarandi ius diuinū, dispensandi vero nulla ei cōpetit facultas, nec causa aliqua id pati potest. D. Tho. in d. quodlib. 4. art. 13. Couar. de spons. parte 2. §. 6. nu. 4. §. 9.

17 Sexta. In his, ꝑ quæ sunt de iure diuino, vt quia ab Apostolis fuerunt tradita, Papa dispensare potest. D. Tho. d. ar. 13. Hinc licet Apostolica doctrina dicat oportere esse Episcopū vni⁹ vxoris virū, potest tamen per eū, qui primatū in Ecclesia tenet, dispensari. c. nūper. c. fin. de bigam. Cū Ecclesia nunc eandē potestatem habeat statuendi, & destruendi, quā nunc habeat. Hæc tū dispensatio nunquam fieri debet, nisi pro magna, & ardua causa, sicut habetur. in c. Lector. in glo. dist. 34. Vbi Lucius Papa dispensauit cum Panormitano Archiepiscopo bigamo. D. Tho. d. ar. 13. Syl. in ver. Bigamia. q. 6. Sic etiam dispensare potest, vt aliquis sacerdos non indutus sacris vestibus, possit cōsecrare corpus Christi, potest etiam dispensare contra sancita vniuersalis Concilij, etiā si Cōciliū vniuersale futuris Romanorum Pontificum dispensationibus deroget. Couar. qui supra. num. 6.

[Et nec obstat tex. in c. sunt quidam 25. q. 1. vbi dicit Urbanus Papa, quod Romanus Pontifex in ijs, quæ tradiderunt Prophætæ, & Apostoli, ac Sancti patres definierunt, nō nonā legem dare, sed potius, quod prædicatū est vq; ad animam, & sanguinem confirmare debet: quia illud procedit de fide, & veritate euangelica quam Apostoli promulgarunt, nō de humanis legibus, aut ordinationibus, quas ipsi statuerunt. Et si decretum ad statuta etiam Apostolica velimus extendere, dicendum est non posse Papam ea mutare pro voluntate, bene tamē pro necessitate, aut vtilitate notabili spiritali. Conclude ergo, quod Apostoli quædā scripserunt, tanquā præcones & promulgatores veritatis, & diuinæ voluntatis, qualia sunt, q̄ ad fidē, & ad sacramēta pertinet, & in his certū est Papā dispensare, aut mutationē aliquā facere non posse, quæ enim à Deo instituta sūt, per homines dissolui non possunt. Alia vero sunt, q̄ scripserūt, & ordinauerūt veluti hies regimē Ecclesiæ habētes, & in his sicut illi dispēfare, aut variare poterunt, ita & Papa ꝑut necessitas, aut vtilitas postulauerit, poterit dispēfare. Io. Medi. c. de ieiun. q. 3. ver. itaque.]

18 Septima. Et si ꝑ votū sit iuris diuini, potest tū sūmus Pōtifex ex aliqua iusta causā dispēfare, i. vouētē deobligare. Syl. in ver. votū. 4. 3. ver. 3. &

3. & nec obstat voti obligationē esse iuris diuini, ideo nō posse p Principē Ecclesie tolli, q̄a respōdet, [quod quādā sunt obligationes, q̄ ex humana voluntate nascuntur, vt sūt obligationes voti, & iuramenti, q̄ oriuntur ex animo uoluntatis: in tantum enim obligatur, qui uouit, in quantum se ad id obligare intendit. Nauar. c. 12. nu. 26. & nos supra. c. 2. i. nu. 5. vnde fit, vt si quis dolose uoueat, aut iuret, nulla inde nascatur obligatio in conscientia, nisi in fraudem, seu damnum alterius factum sit votum, aut iuramentum, quia tenebitur is, q. dolose iurauit, aut promisit ad reparandum damnum sua culpa alteri illatum. Aliæ sunt obligationes, quæ habent ortum ex diuina voluntate, ad quas tenentur homines inuiti, vt sunt obligationes præceptorum Decalogi, & aliorum, quæ Deus per se iussit non expectata hominis voluntate: tunc dico, quod in prioribus obligationibus, quæ ex humana voluntate profectæ sunt, potest Papa dispensare, non tamen in his, quæ a diuina voluntate proficiscuntur: ratio est clara, cum quæ, quando homines per votum, seu iuramentum ad aliquid se obligant, id intelligitur excepta voluntate superioris. c. constitutus. de rescrip. c. uenientes. de iureiur. Tum etiam, quia uoluntas humana est obliquabilis ab eo, quod rectū est; vnde accidit hominem incautē sæpē iurare, aut uouere, ac proinde iustum est, vt inferiorum uoluntates alicui superiori subijciantur, p cuius uoluntatem inferiorum uoluntas reguletur, & dirigatur. Inde patribus concessa est facultas irritandi uota per filios emissa, & maritis uota uxorum. Ita etiam & Papæ concessa est facultas in uotis, & iuramentis dispensandi ob aliquam causam iustam. c. magnæ. extra de uoto. Sed indignum est, & absurdum dicere, quod uoluntas Dei obliquabilis sit, quod quæ uoluntati hominum subijciatur, ideo nec dicēdū est, quod Papa possit obligationes, quæ ex diuina voluntate sunt ortæ, dissoluere, aut limitare, quamuis eas possit declarare.] Præterea iuris diuini est obligatio voti in communi, & generali obligatione, quia tenemur uota seruare iure diuino, non tamen peculiare quodlibet uotum est iuris diuini: sic obedire legibus est a Deo, & a lege diuina, non tamē qualibet lex humana est ius diuinum. Quare concludit Couar. cum cōi. tit. de testib. c. 2. nu. 4. vsque in

19 fin. posse t̄ Romanum Pontificem, monachum a uoto continentie eximere propria dispensatione, atque a uoto paupertatis, eximendo eum a uoto, & religione, vt sic exemptus uxorem ducere valeat, & proprium patrimonium habere, atque testari, licet fieri conueniat raro, & quando euidentis Reipublicæ Christianæ adesset utilitas. Sic legitur in q. 88. articulo. 1. r. 2. secundum D. Thom. C. 2.

lestinum sum. Pont. III. dispensasse cum Remigio monacho, & sacerdote sanguine domus Aragoniæ, vt uxorem duceret. cum cæteri masculi ex illa progenie defecissent. Similiter legitur in historia Archiepisc. Flor. in 3. part. lib. 19. cap. 6. de Constantia filia Rogerij Regis V. monialis, dispensata a Papa, quæ nupsit Henrico Augusto, licet ageret annum quintum, & quinquagesimum, & peperit Federicum I. & in publico cunctis cernentibus, ne de partu supposito suspicaretur.

20 Sed quid propriè sit dispensatio t̄ in materia uoti, dicimus, quod dispensatio est subditum a uoto in casu, ubi uouendi ratio cessat, eximere, ac ei contra uotum uiuendi licentiam tribuere. In hoc primo spiritualis auctoritas requiritur. Sot. de iust. & iur. lib. 1. quæst. ult. artic. 3. nec omnes, qui spirituales habent auctoritatem, dispensare possunt, nec si in vno dispensandi facultatem habent, in omnibus credendum est eis permissam.

21 Nam t̄ Episcopis dispensandi facultas tributa creditur in uotis omnibus, in quibus specialiter eis prohibita non reperitur, vt concludunt omnes in c. at si clerici. §. 1. de iud. Quæ autem prohibentur, hæc sunt. Dispensatio uoti, Religionis, Castitatis perpetuæ, Uoti peregrinationis Hierosolymitanæ, quando non ex deuotione, sed in subsidium Terræ Sanctæ uouet, aut Compostellanæ, aut etiam Romanæ. c. quod super his. c. de multa. de uoto. Item in uoto continentie solem n̄ annexo ordini sacro solus etiam Papa dispensat, communis est omnium sententia. Hinc constitutus in sacris ex dispensatione Papæ matrimonium contrahere potest. secundum Io. And. in c. placer. de conuer. coniug. Item

22 in t̄ uoto solemnī per professionē facto, maior pars Doctorū non dubitat posse eundem summum Pontificem dispensare ex grauissima causa, & necessitate, vt esset, si per matrimonium alicuius professi posset pax patriæ procurari, vel patriam infidelem ad fidem conuerti. vt plenius de his per Io. And. & ibi Frac. in c. semel Deo. de reg. iur. lib. 6. glo. comm. recepta in c. ad monasterium. de statu mona. quamuis tex. ibi in fine uideatur contrarius. Nam respondet Couar. in rub. de testa. c. 2. nu. 10. & 11. quod uerba illa,

23 t̄ secundum uotum paupertatis, & castitatis, adeo annexa sunt statui monastico, quod nec summus Pontifex possit dispensare, intelligenda sunt manente ipso uoto: non enim potest Papa, vt quis existens monachus, uxorem ducere. Potest tamen eximere eum a uoto, & religione, & ita exemptus uxorem ducere & proprium patrimonium habere poterit.

24 Sed an possit t̄ Papa licentiam concedere

dere monacho testandi de bonis, quæ obtulit monasterio? Respon. Ioann. And. in reg. semel Deo. de reg. iur. lib. 6. qui in simili quæstione, & in eius solutione uicitur his uerbis. Non debet lingua transeunte super terram, os ponere in coelum, iuxta illud, q̄ dicit tex. in c. in tantum. distin. 21. Ipse Papa, de cuius potentia querit, quæstionem soluat. Consulendum est tamen sibi, q̄ ab his abstineat, vt ibi per Io. And. Sed Franc. in rub. de test. li. 6. nu. 79. quasi vsque in finem, recenlet opiniones pro utraque parte. tan dē inquit ipse, q̄ dubietas stat in hoc, Au

25 Papa t̄ possit dispensare contra substantialia regale, & an dicatur habere dominium rerum Ecclesie, vel non, & posito, q̄ secundum communem opinionem Canonistarum ex iusta cā Papa possit dispensare contra substantialia regala, vt inquit Io. And. in reg. semel Deo. de reg. iur. lib. 6. & Inn. d. c. cum ad monasterium. Quia tamen secundum communē, & ueriorē opinionem non dicitur habere dominium rerum Ecclesie, vt notat glo. in c. causam. de uer. sign. facit text. in c. cum ex eo. de elect. lib. 6.

26 Ita t̄ etiam uidetur tenere Inn. Io. And. in c. cum super de causa. possess. & Archid. in c. statutum. §. possessionem. de rescrip. lib. 6. nō uidetur, quod possit permittere alienationem rerum Ecclesie, vt inquit tex. in c. non liceat Papæ. 12. quæstio. 2. sicut esset dispensando, quod monachus testetur, ex quo omnia bona, & iura ipsius monachi sunt monasterij. vt per Ioann. And. in c. in presentia de proba. & quicquid querit monachus, querit monasterio. e. quanto. de offic. ordin. Et in hac opinione uidet p̄sistere Franc. in rub. de testa. nu. 83.

Innocentius uero. in d. cap. cū ad monasterium, inquit, quod potest Papa concedere facultatem monacho testandi, modo subfit magna, & uera causa, exēpli causa, si distributio per monachum fieret in causam maioris boni, quam si illæ res remanerēt apud monasterium, & illa causa sit talis, ex qua esset permessa alienatio de rebus ipsius Ecclesie; puta in casu in cap. aurum. 12. quæstio. 2. vel simili casu. alias dispensatio sine magna, & uera causa, nulla esset. secundum Io. And. in d. reg. semel Deo, & secundum Inn. peccaret tam Papa dispensans, quam ipse, cum quo dispensatur.

27 Et generaliter t̄ in quibuscūque uotis debet esse causa uera, & legitima existenter, nō aut apparenter, alias ille, cum quo dispensat etiā per Papam, nunquā esset tutus quo ad Deum, vt uoluit glo. sing. in c. non est. de uoto. facit gl. in c. quanto. de offic. ordin. dicens, quod licet, quis absoluitur a iuramento per Papam, tamē nisi subfit iusta causa, & uera, non est tutus quo ad Deum, idem tenuit Inn. in cap. cū inter P. de renun. Ad idem facit glo. not. in c. mo-

nachi uagantes. 17. quæstio. 1. uolens, quod licet de iure sit, vt monachus possit promoueri ad Ecclesiam secularem curatam, vt in c. quod Dei. de statu mona. tamen illud uerum, quando promouetur, vt profit, & sic ex iusta, & uilissima causa, secus si ut præsit, quia peccat mortaliter, & uenit contra uotum. ex quibus omnibus posset concludi, quod ex dispensatione Papæ subsistente uera, & magna causa poterit monachus facere testamentum de bonis per eum oblati monasterio.

28 Qui t̄ si tantum habuisset facultatem testandi, & ex omissione alicuius solemnitatis non ualere iure testamēti, dato, quod sit apposita clausula codicillaris, tamen non ualebit vi codicillorum; ex quo solum habuit potestatem testandi, quia regula. l. cōficiuntur. ff. de iure codicil. & l. 2. ff. de leg. 1. quæ habet, q̄ qui potest testari, p̄t codicillari, procedit in ijs, qui possunt testari de iure communi, secus si ex priuilegio concessio per Principem uiuentem. ita Angel. & post eum Imo. in l. seruus cōmunis Mewj. ff. de stipul. seruorum. Et hæc circa hanc quæstionē. In cæteris autē uotis, exceptis supra scriptis, alij prælati inferiores possunt dispensare, vt Episcopi, vel qui iurisdictionem Episcopalem, vel quasi habent, & prælati religiosorum, non solum Generalis ordinum, sed etiam Priores conuenticuales, & ministri in uotis religiosorum suorum irritandi potestatem habent plenissimam, imò etiam dispensandi. Abb. in cap. 1. de uoto. nisi eorum subditi essent seculares, quia eorum uota, nisi aliquod speciale priuilegium a sede Apostolica obtinuerint, dispensare, vel irritare nequeunt.

29 Episcopi t̄ possunt dispensare, & commutare uotum continentie, seu castitatis ad tempus seruandum, imò perpetuum simplex, si sit magnū periculum incontinentie, & Papa adiri non possit, quod qualiter intelligatur Papam adiri non posse, diximus in primo libro. capitu. 13. Nauar. cap. 12. nume. 73. Sylu. in uers. dispensatio. quæst. 4. quæ addit alium casum. quando, Episcopus dispensat non ut Episcopus, sed ut commissarius Papæ, & ex eius specifica commissione, ita tex. in cap. uentēs. qui cler. vel uouen. Et in uoto non nubendi, quia aliud est uouere castitatem, & aliud uouere, non contrahere matrimonium.

30 Vnde t̄ uouens non contrahere, fornicando non facit contra suum uotum. Syluest. in uers. uotum. 4. q. 4. in fin. Sot. in 4. senten. dist. 38. q. 2. arti. 1. conclu. 1. & ita seruatur in sacro prætorio, pœnitentiariæ. vt inquit Nauar. c. 12. nu. 76. Item in uoto, de non committendo tale, vel tale peccatum, vel de non peccando in genere. Nauar. qui supra. num. 65. quamuis in hoc ultimo sibi uideat cōtrarius. in d. c. nu. 65.

[Sed

- 31 [Sed an votum † de non tangendo mulierē, fit votum castitatis. Dic quod non; tum, quia votum de non nubendo non est votum castitatis, tum, quia votum castitatis longē plura includit, quam hoc votū: cum includat omnia quæ sexto præcepto continentur. ita consuluit Nauar. lib. 3. de voto. consi. 22. Hinc fit consequens, quod cum hæc vota non includantur sub voto castitatis, quod per Episcopum possint commutari, vel per Iubileum, quando ad ea commutanda datur facultas.]
- 32 Non solum † autem spiritualis potestas requiritur, sed etiam causa iusta in dispensatione est necessaria, aliā nulla creditur, etiam si à summo Pōtifice facta fuisset, vt supra diximus, quia Papa ad ædificationem positus est, nō ad destructionem. facit text. in c. sunt quidam. 25. quæst. 1. Sor. lib. 7. quæstio. 4. art. vlt. Syl. in ver. iudex. 1. num. 10. in fin. Est enim voti obligatio à iure diuino descendens, quam Papa non potest absque causa tollere, sicut legem suam, aut prædecessorum suorum. glo. & Abb. in c. nō est extra de voto. Si tamen dispensatus iustam esse dispensationis causam arbitratur, ignorātia hæc super auctoritatem superioris innixa excusabit à mortali. argum. text. in cap. quid culpatur. 23. quæstio. 5. D. Thom. 2. 2. quæstio. 88. art. 12. ad secundum. Causæ † autem dispensandi sunt multæ, & prima necessitas, vel utilitas. 1. quæstio. 1. cap. tali. Secundo, quando timetur maius malum. sicut cum Anglicis fuit dispensatum. 35. q. 3. quod scriptum. & c. quædā lex. Tertia propter futurum bonum, vt quando dispensatur cum hæreticis, vt alij facilius reuertantur ad Ecclesiam. vt 23. q. 4. c. ipsa pietas. Quarta, propter multitudinem, & scandalum vitandū. dist. 50. vt constitueretur.
- 34. Sed † in materia voti iustæ causæ dispensandi ponuntur per D. Thom. 2. 2. q. 88. artic. 10. per Syl. in ver. dispensatio. num. 3. veluti si materia voti sit illicita. & sic quælibet causa reddens complementū voti malum, vel si materia voti sit inutilis non enim vana opera sunt Deo grata, vel sit maioris boni impeditiua. Exemplum in Concionatore, qui vouit ieiunare, & si votum seruat, sermonem ad populum habere nō potest, hæc iusta erit dispensationis causa. Sor. de iust. & iur. lib. 7. q. 4. art. 1. & si. Imò si manifestum erit ex redditione voti vnum ex his efficiere, potest etiam absque dispensatione eius implementum omitti.
- 35 Rursum † leuitas in vouendo, imbecillitas vouentis ad exequendum, quod vouit, puta ad ieiunandum, vel peregrinandum, numerosa familia vouentis, quæ absque notabili nocumēto domini absentiam neutiquam tolerasset & alia similia, scilicet necessitas, & utilitas publica, ac etiam priuata, de quibus certa re-

gula dari non potest, & subinde arbitrio superioris definiri, possunt esse iustæ causæ ad dispensandum, Nauar. in capitulo 12. numero 76. in fin. & num. 77.

S V M M A R I V M.

- 1 Votum interpretari, quid sit, & quid interpretatio a dispensatione differat.
- 2 Voti interpretatio propria auctoritate fieri potest, di dispensatio superioris auctoritatem requirit, vide exemplum.
- 3 Dubitans an votum fecerit, necne, vel an habuerit rationis usum, non nouisse, nec habuisse existimare debet.

De interpretatione voti. Cap. XXXII.

- 1 **I**nterpretari, † est declarare votū in illo, aut illo casu locum non habere, seu ad illum casum non extendi, & in hoc a dispensatione differt, q̄ per illam, qui voto astringebatur, etiam in casu à voto comprehenso, poterat superioris auctoritate votum non seruare. Per hanc vero tantummodo declaratur, q̄ à voto casus aliquis non comprehenditur. Rursum interpretatio voti exigit, vt eius impletio sit rationi naturali contraria: Dispensatio vero, q̄ tantummodo inuutilis, aut maioris boni impeditiua sit requiritur.
- 2 Hinc † sequitur, quod hæc etiam propria auctoritate fieri possit, cum dispensatio semper superioris auctoritatem necessario requirat. Exemplum, voui illo, aut illo die carnem non comedere, si contigerit, vt aliud, quo vescar, non habeam, nisi carnes tantummodo, potero propria auctoritate carnes comedere, & sic vitam seruare. facit text. in capit. licet de poeniten. & remis. si vero abstinentia à carnibus aliquod mihi impedimentum tantummodo præberet dispensatio superioris esset necessaria. ratio differentia est: nam in primo casu votum propria auctoritate interpretor, vt illū casum satis iniquum non comprehendat: in secundo casu, cum sit necessaria dispensatio, superioris auctoritas exigenda erit, sine qua nunquam dispensatio consistit.
- 3 Imò † etiam si quis dubitat, an votum emisserit, aut etiam de hoc certus, an tunc dum votum vouit, vsum rationis non haberet, pro certo non habet, poterit in dubio se non vouisse, aut tunc vsum rationis non habuisse existimare. Sotus lib. 7. de iust. & iur. q. 3. artic. 2. col. 2. Medi. lib. 1. c. 14. §. 7.

S V M M A R I V M.

- 1 Votum abrogare quid sit, & cessare à voto, quando dicatur.
- 2 Votum quid sit, & diligentissime esse seruandum demonstratur rationibus, & exemplo.
- 3 Votum nulla poenitentia deberi potest, nisi solutione eius, quod promissum est.

De voti abrogatione siue cessatione. Cap. XXXIII.

Abrigare † votum, est ipsum, postquam vim habuit, in totum tollere: hoc autem per dispensationē fit, aut etiam per interpretationē eo mō, quo supra diximus. Cessare autē à voto dicitur, vbi adimpletū fuit illud, quod voto promissum erat: tunc enim abique dubio amplius non ligabit. Exemplum, voui die sabbathi ieiunare, peracto ieiunio, votū amplius non ligabit. Sic etiam, voui per locū aliquem non transire, quia mihi causa extiterat, & exire etiam poterat peccati, cessat iam causa, sublata est occasio cessabit etiam votum, nec amplius poterit obligationem aliquam producere.

Hortatio ad votum adimplendum.

- 1 **P**raterea ad ea, quæ supra diximus, adde, quod cum votum † sit promissio, quæ nō cuiquesed Deo fit, vnusquisque consideret, quæ poena multandus sit, qui id Deo subtrahit, q̄ pollicetur. Qui coram Rege mentitur, grauissimam meretur poenam, qua igitur poena dignum esse iudicabimus, qui mentitur coram Rege regum? Ananias Deo pecunias vouerat, quas postea diaboli persuasione victus subtraxit, vnde subitanea morte multatus est. capitulo Ananias. 17. quæstio. 1. capit. dilectissimi. 12. quæstio. 1.
- Si ex chirographo homini facto, quis adeo astringitur, vt possit in carcerem detrueri, nisi debitum soluat: quanto magis Deo fidem frāgens ligatis manibus, & pedibus detrudendus erit in tenebras exteriores?
- 3 Grauitas † huius delicti ex eo nosci potest, quod poenitentia sola ad id delendum, vt in alijs delictis non sufficit, nisi id fiat, q̄ promissum est, vel nisi commutationem, vel dispensationem non à quocunque, sed vel à Papa, vel ab Episcopo, quis obtineat.

S V M M A R I V M.

- 1 Decalogi præceptum tertium partim morale, partim ceremoniale videtur: in quo cultus externus distribuitur.
- 2 Hominis officium est pro gratijs agendis Deo, tempus ad id statutum habere.
- 3 Dies dominicus ab Apostolis subrogatus in locum Sabbathi, & ad cultum diuinum consecratus.
- 4 Die dominica quam gloriosa, & admiranda operatus sit Deus.
- 5 Dies dominicus, & cetera Sanctorum solemnitates sunt tempora certa ad uenerandum Deum instituta.
- 6 Sanctorum memoria, quare eo die, quo e vita exiit, fiat.
- 7 Affirmatiuum, & negatiuum continetur sub forma uerborum tertij præcepti.
- 8 Præcepto tertio satisficit, audiendo missam, & an conciones, & id genus cetera, audire, uel facere sit necesse.
- 9 Negatiuum contentum in hoc præcepto, quod sit.
- 10 Opera seruilia tripliciter dicuntur. & nu. 5.
- 11 Opera ad Dei cultum pertinentia habere suos gradus, & qui sint.
- 12 Opera que corporali exercitio efficiuntur, quæ, & que sacrorum preparatoria. nu. seq.
- 14 Opera per accidens ad diuinum famulatum spectantia, quæ.
- 16 Actiones a mente, uel spiritu emanantes inter seruilia non numerari. Leges, docere, consulere non esse seruilia.
- 17 Seruilia exercentes in die festo excusant necessitas, & temporis exiguitas.
- 18 Consuetudo generalis Ecclesie, & rationalis, tacito prelatorum consensu roborata, excusatur.
- 19 Seruilia ex causa facta in festo etiam mercedis intuitu non sunt illicita.
- 20 Artes eius nature, ut etiam die festo exercende sint, eas exercentes excusantur, & que sint, & multos casus uide.
- 21 Rusticus, uxor, filius familias, si coacti, excusantur à mortali, & quo casu mortem potius eligere debent.
- 22 Laborantes in uigilia diei festi usque ad mediā noctem, & etiam per totam noctem, consuetudine excusantur, uel cessante peccant.
- 23 Dies incipit, & finitur diuersis temporibus, & horis.
- 24 Romanus Neapoli commorans, ubi festu præcepta seruare tenetur.
- 25 Discedens alio ad laborandum profecturus, si die ante festum, excusatur missam non audiens in sequenti die festo.
- 26 Impium, die Natalis, Paschalis, Pentecostes, aut Assumptionis Dominice iter facere, clericis ne dominicis quidem licet.
- 27 Scholares legentes, & cantores, aut resicientes portem.

rem urgente necessitate in die festo excusantur.
S. num. seq.

- 29 Iure consulti consulentes à longinquo profectis, vel aliquid simile exercentes accedente necessitate excusantur.
- 30 Laborantes in die festo pro victu familia comparando, ita ut si cesset deficiat victus, excusantur.
- 31 Excommunicationem latam ab ordinario loci non incurrit laborans die festo ex necessitate.

De tertio præcepto Decalogi. Cap. XXXIII.

- Ultimum primæ tabulæ præceptum explicandum superest, quod ad exteriorem Dei cultum pertinere noscitur. Exclusis etenim veræ religionis obstaculis per idolatriam, omnisque diuinæ irreuerentiæ prohibitum duobus primis præceptis factâ, congruè tiffimè tertium hoc subnectitur. In quo præteritus ille cultus, q. Deo à nobis debet, rectè, atq; ordinatè præscribitur his verbis. Memèro ut diem sabbati sanctifices, quod quidem partim morale, partim vere ceremoniale præceptum indicatur. vti docet D. Tho. 1. 2. q. 100. arti. 3. ad secundum. & 2. 2. quæst. 122. art. 4. quæ omnes Theologi secuti sunt. Est enim hoc præceptum morale, ut cū præter omnes homines teneantur vnum Deum colere, tempus aliquod debeant fecernere, atq; à alijs profanis actibus eximere, Deoque colendo dicere, ut illi cultum exhibeant, illumque venerentur, illique gratias agant, à quo tanta, totque beneficia gratuito acceperunt. iuxta dictum Psal. 45. Vacate, & videte quoniam ego sum Deus. si vero temporis taxatio in hoc præcepto expressa attenditur, inter ceremonialia cõputabitur. Ideoque simul cum alijs ceremonijs, cultibusq; hebraicis adueniente veritatis tẽpore sublati, atq; à sanctissimis Apostolis in aliud diẽ mutatũ noscitur.
- 3 Qui præter primum, eundemq; septimũ diẽ, quẽ etiam Dominicũ dixerunt, ad diuinum cultũ consecrare statuerunt, quem vt alijs diebus præferrent, multa, eaq; maxima ipso die gesta fuisse noscimus. Quicquid enim (vt inquit magnus ille Leo,) qui verè doctrinã vitæ, & vitam doctrinæ, ac vtrunq; potestati adæquauit. Quicquid à Deo insignis institutũ est in huius diei festiuitate fuit gestũ. In hoc mundus sumpsit initium. In hoc per Christi resurrectionẽ, & mors interitũ, & vita sumpsit exordiũ. Quare D. Ignatius epist. 3. ad Magnesium diẽ Dominicã, diem Resurrectionis appellat, ac regalẽ, omniumq; supremã. In hoc Apostoli à Domino prædicandi sumpsere potestatem, & inferẽdi mũdo vniuerso sacramentũ regenerationis accipiunt.

- In hoc deniq; promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Merito igitur cantat Ecclesia. Hęc dies, quã fecit Dñs, &c. Dicebat igitur tot, ac tanta nobis p̄stita beneficia mente voluere, ac ipsum munificentissimũ Dominũ interiori, exterioriq; cultu semper venerari. At quã imbecillitas nostra hoc non patitur, & ab ijs præcipue, qui humanarũ rerum occupationibus detinetur, præitari hoc non facillè poterat, certũ tempus præstatutum fuit, quo talia cõmodè effici possent, (verbi gratia) diem Dominicũ, & alias solemnitates, quarũ mentio fit in c. 1. de consecra. dist. 3. c. 2. & si. de ferijs. Insuper & alias, quas Episcopi in memoriã alicuius Martyris, vel Sancti celebrare statuerunt vt pro diuersis à Christo, & Sanctis præstitis beneficijs, & in memoriã sanctorum Martyrũ, qui pro Christi fide sanguinẽ suã fuderunt, eius diebus simus Deo grati, & Sanctis ob beneficia à Deo collata, & vt Sanctorũ exempla ad imitationẽ nos prouocent, eorumq; imploremus patrocinia. Fiunt præter vero à Christianis Martyrũ ac Sanctorum memoriã eo die, quo mortem obiit, quia illo die nascuntur sancti viri ad gloriã, & vitam æternã. quod glossa annotauit. in c. non licet. 3. q. 4. cuius mentionẽ facit Abb. in c. 3. de fer. gl. in l. cùm quidã. ff. de annu. lega. glo. in s. c. autem. vers. in natalibus. Instit. de ingenuis.
- 7 Quod præter igitur ad huius præcepti explicationem pertinet, animaduertendum est, sub hac verborum forma nõ solum aliquod affirmatiuum, verum etiam aliquod negatiuum contineri. Affirmatiuum, quod hic præcipitur, est sc̄o se dedicare famulatu. Hoc autem, vt Ecclesiæ instituto declaratũ est, adimplebit, præter qui sacrum missæ sacrificium deuotè audierit. At conciones, cæteraque ecclesiastica audire officia, imò etiam & actum dilectionis erga Deũ exhibere, peccatorum cõtritionem habere: quamuis non nulli, ijque grauissimi Scriptores hoc de præcepto esse existimant, asserentes quoq; peccatum hoc die commissum duplicem habere deformitatem, ideoque diei festi circumstantiam ne cessariò confitendã fore. nobis tamen contraria verior visa est opinio, pro qua egregiè pugnat Sor. lib. 2. de iust. & iur. quæst. 4. art. 4. Couar. lib. 4. Var. Resol. cap. 19. num. 6.
- 9 Negatiuum præter vero, quod hic præcipitur, est à seruilibus cessare operibus. porrò vt pars hæc huius præcepti, quẽ maiorem continet difficultatem, clarius innotescat.
- Considerandum est, opera ipsa seruilia in triplici esse differentia: Nã primo peccata ipsa, seruilia opera existimantur. Scriptum est enim: Qui facit peccatum, seruus est peccati, & hæc absque dubio semper intelliguntur esse prohibita, & in hac nulla est difficultas. Secundo verò loco opera illa, quæ ad Dei seruitiũ attinent,

- attinent, seruilia nuncupantur. hæc autem tantum abest, vt præcepto hoc prohibeantur, vt etiam præcepta etiam a nõnullis existimantur, vt sup. tetigitur. Ad hoc em̄ ab alijs operibus in die festo cessamus, vt ijs liberius incubamus.
- 11 Sed præter habent, & hæc opera ad Dei cultum pertinentia gradus suos. Quædam enim ex his sunt supernaturalia, seu ab increato spiritu supernaturaliter nobis largita & hæc semper esse licita diebus festis nõ ambigitur, talia sunt sacramentorum administratio, conciones ad populum, oratio mentalis, aut vocalis, quæ flexu genu flexo in omnibus diebus, præter diem Dominicũ, cæterasque festiuitates, quæ fit à itante genu recto. Et hoc ideo, quia genu flexio, quã sex diebus adhibemus, casum nostrum in peccatum significat, sed non flectere genu diẽ Dominico, Resurrectionis nostræ est significatio. Insuper quoties genua flectimus, & erigimur, re ipsa ostendimus, q. per peccatum in terrã delapsi sumus, & per benignitatẽ eius qui condidit lumus, ad cælum reuocati sumus.]
- 12 Quædam præter vero opera sunt, quæ non nisi corporali exercitio complentur, & hæc aut talia sunt, in quibus Dei cultus etiam per se consistat, vt est Sanctorũ circumferre sacras imagines, aut organa in Ecclesijs pulsare: aliaque huius generis, & hæc absque vlla distinctione licita in omni tẽpore iudicant, aut vero sacrorum præparatoria, & hæc diebus etiam festis permisa sunt, vbi adeo diuina sunt ppinquata cultui vt sine ipsis fieri nequeant: aut præcedenti die facta non prodesse, huiusmodi sunt cõpanarum pulsatio, aliaque similia, nam si alio die præparari potuissent, diebus festis, hæc ita demum agere non liceret, nisi cõtinuatio festorum hoc exposceret: huius generis sunt hostiarum decoctio, monumentorum, aut ecclesiarum apparatus, earumq; his similia.
- 14 Illa vero, præter quæ non per se, sed per accidens tantummodo ad diuinũ sunt spectantia famularum, diebus festis absque superioris dispensatione exequi non est permittum: huiusmodi sunt pauperulæ Ecclesiæ agros colere, aut ad structuram hospitaliũ lapides præparare, siue aptare: Licet enim charitas, quæ ad hoc impellit, iustam superiori causã tribuat, nõ tamẽ hæc ex se opera talibus tẽporibus licita efficiunt.
- 15 Tertio, præter & vltimo loco seruilia opera censentur illa, pro quibus homo homini corporaliter seruit. hæc autem sunt, quæ pcepto hoc diebus festis exerceri prohibentur illis verbis, Nõ facies opus seruile in eo. Cum autẽ homo hominis seruus secundũ corpus tantummodo, non autem secundum mentem esse cognoscit, sequitur præter actiones illas, quæ à mente, aut à spiritu tantummodo proficiuntur, nunquam inter seruilia opera esse annumeranda, ideo-

- que nec etiam hoc præcepto interdici. Legere ergo, aut docere aut etiam consulere, opera seruilia nõ sunt, ideoque præcepto hoc minime prohibita, eademque ratione ius dicere, causas agere, aut iuramentum iudiciale exigere, hoc præcepto nõ erant olim prohibita, quæ hodie exerceri nõ sinit lex pontificia, quæ habetur. in c. 1. in c. conquestus. de feri. Sola ergo illa opera seruilia, & quæ corporalia sũt, hoc præcepto interdiciuntur. Multa tũ sunt, quæ et ijs diebus talia exercetes excusant: nõ in tanta præceptũ hoc religione colimus, quã olim illis, quibus primo datũ fuit, ideoq; strictiori religione seruabatur, vt magis figuræ correspondere. vt docet D. Tho. 2. 2. q. 122. artic. 4. ad 4.
- 17 Prima autem præter ex ijs quæ laborantes ijs diebus excusatos reddunt, est necessitas, siue illa sit eorum, quæ ad quotidianum victum, siue eorum, quæ ad tuendã salutem spectant, siue et particularis sit proximi necessitas dilationem non patiens, & multò magis si vniuersæ esset Reipublicæ. Secunda, modicitas est temporis: semper enim modicum solèt cõtrauenientes à mortali saltem excusare. Hinc vendentes, aut ementes die festo, vbi parua in hoc temporis iactura fuerit, (verbi gratia) quia de pretio conueniendum non est, excusantur: ideoque qui candelas emunt, aut vendunt, peccare non iudicant: non enim multum temporis spatium in hoc consumitur. Nauar. capitu. 13. nume. 8. Hac pariter ratione infert Syluest. in verb. Dominica. vers. 5. quòd luentes paruo temporis spatio, vel ramum putantes, aut vni, aut alteri barbam rudentes excusantur à mortali, imò etiam à veniali, si aliqua iusta causa interfuerit, vt inquit Nauar. c. 13. num. 9.
- 18 Tertium præter vero est Ecclesiæ generalis consuetudo, vt illa est, quæ habetur in capitu. licet. de ferijs. vbi halices, thinnos, aliosque pisces, q. solo vno, eodẽq; breui anni tẽpore tantũ modo capti, et diebus festis piscari pmisũ est. Quarta denique est ipsa consuetudo rationalis tacito saltem prælatorum consensu roborata, exemplum. Mercatus in die festo fieri, est absque dubio interdictus. c. omnes. de feri. & tamẽ cõsuetudine generaliter cõtrariũ seruat.
- 19 Porrò hæc in diebus festis ex causa operari licet, si merces accefferit, illicita, non redduntur etiam si mercedis intuitu præcipue exercentur, probat hoc Caieta. 2. 2. quæst. 122. artic. 4. Sor. li. 2. q. 4. arti. 4. in fin. Nauar. cap. 13. nu. 5. vers. 8. contra Syluestrum. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particularium quæstionum decisiones descendamus.
- 20 Prima. Ratione præter necessitatis, maximè si vergat in periculũ, vel damnũ, excusant carnifices carnẽ vendentes die festo, etiã si tẽpore notabili occupentur pp necessitatẽ, quæ præueniri

nō potest, nec differri ratione ætatis, aut multitudinis festorum, vel huiusmodi. Item de tabernarijs preparantibus cibaria necessaria, secus si causa ebrietatis, aut luxus causa. Item de medicis, ar omatarijs, ac sanguinem mittentibus, inareschalchis, qui soleis ferreis bestias itinere constitutas calceant. Vendentibus panem, aut herbas, vel fructus quotidianos victui necessarios, licet qui emant, quandoq; voluptatis causa emant, qui vni gula est, alteri necessarium esse potest. Et idem de furnarijs, qui exigente festorum cōcursu in die festo panem conficiunt, alias secus, vbi nulla esset necessitas. Et idem de occurrentibus conflagrationibus, aut inundationibus, aut incurfibus hostiū Sicut etiā de accedentibus ignē causa conflagrandi virri, aut ligna adiciensibus, quia res illa dilationem non patitur, vti à peritis accepimus. Idem de vectoribus mercium, aut cursoribus, qui absq; graui incommodo diebus festis ceptum iter non possent intermittere. Et idem de exigentibus à iusticijs diebus festis debita, aut operarios conducentibus, si alia die illos cōmodē non possent inuenire. Et idē de ijs, qui in vigilia festi mittunt sua iumenta ad portandum necessaria pro festo: cum præuenire non potuerunt. Omnes isti excusantur ex capite necessitatis. Ita Sylu. in ver. Dominica. nu. 7. q. 5. Sot. lib. 2. de iust. & iur. qu. 4. arti. 4. vers. 4. causa. Ioan. Tabien. in ver. feria. nu. 1. Nau. c. 13. nu. 7.

21 Secunda, ex eodem capite excusantur à mortali peccato, si laborent rustici mercede conducti, aut etiā vxor, filius familias, q; à domino, aut à patre, aut à marito diebus festis laborare coguntur, nec absq; scandalo, aut graui eorum damno q; est, si ad blasphemias, vel verbera procederetur, possunt illis contradicere: modo in festorum contemptum hoc ab illis non præcipiatur, tunc enim mortē potius tenentur eligere. Sylu. q. supra. Sot. Jatē lib. 1. de iust. & iur. q. 6. art. 4. col. fin. Nauar. c. 13. nu. 7. finito tamen conductionis tempore stipendiarij omnes à talibus dñis, qui eos diebus festis laborare compellunt, discedere tenentur, qui etiā possunt suam recipere mercedē, ne Domini ad hoc procliuēs reddantur, & commodū ex sua iniquitate reportēt. Nau. & Sylu. supra.

22 Tertia, laborantes ꝑ die feriatē, qui festum immediatē præcedit, vsq; ad mediam noctē à consuetudine excusantur, quia ad hunc effectum dies incipit à media noctē, & in media noctē finitur. Couar. lib. 4. Var. Resol. c. 19. cōcl. 5. nu. 9. in fin. Quamuis antiqui canones à primis vespers à feruili opere cessandum statuerint. c. 1. & 2. de ferijs. Nauar. c. 13. num. 5.

Quod vero ait Sylu. in ver. Dominica. nu. 4. laborandum vsq; ad tertiam, aut quartam horam noctis, quasi de honestate dictum sit,

accipiendum credimus: ne videlicet ob multā vigiliam in mane festi sint omnino torpentes, aut alijs pauperibus arificibus lucrum tollāt. Qui vero totam noctem diem festum præcedentem vsq; etiam ad primam festi horam laborare non cessant, excusant etiam propter consuetudinem particularem, quæ in aliquo loco in aliquibus locis vigere solet: nec etiā eis in futurum hoc facere deliberandum est absolutio deneganda, quamuis acriter reprehendendi sint: at si particularis esset consuetudo, mortale peccatum reputatur. Ioann. Tabien. in verbo. feria. nu. 1. 4. & vers. dies. nu. 3.

23 [Et nota, quod dies ꝑ incipit, & finitur diuersis temporibus, & horis, secundum diuersitatem eorum, de quibus agitur. Nam quo ad ordinandum incipit dies in vespere, & finitur in mane sequenti. distin. 7. 5. quod à patribus. Quo ad iudicandum incipit in solis ortu, & finitur in occasu, vt extra. de offic. deleg. consulu. Quo ad soluendum incipit in medietate noctis vnus, & finitur in medietate noctis alterius. vt ff. de feri. more Romano. Quo ad treugas seruandas incipit in solis ortu, & finitur in occasu. ext. de pace. & treuga. c. 1. Quo ad ieiunandum incipit post cœnam. de cōsecr. dist. 3. de esu.]

24 Quarta. Natus ꝑ Romæ si Neapoli commoretur, festa Neapoli tantummodo præcepta seruare tenetur. per tex. in c. illa. 12. dist. ibi. Dū fueris Romæ Romano viuito more.

25 Quinta. Qui Capuz ꝑ habet domiciliū, si inde discedat, & Auersam veniat, vt possit die aliquo, quo ibi à feruilibus cessare præceptum est, laborare, minimē peccare creditur: imō nec missam audire tenetur, quando in festi vigilia discederet, quod secus dicendum, si eodem die festo iter arripuerit. Nauar. c. 13. nu. 5. in fine.

26 Non enim debēt ꝑ laici in diebus festis aliquibus iter agere, vt in die Pascharis, Natalis Domini, Pentecostes, aut Assumptionis Domini: summa etenim est impietas. tantarum festiuitatum rationem non habere. Sed clericis nequaquam licitum est diebus festis, & Dominicis iter agere, qui diuinis sedulo operā dare debent, vt inquit Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitrarijs iud. casu 2. nu. 19.

27 Quinto. Excusantur ꝑ pariter scholares legentes, aut studentes diebus festis causa illuminationis intellectus, quamuis etiam ad lucrum mētis oculos habeant. Abb. in c. 1. de feri. Similiter neque peccant cantores, aut musici, qui in die festo cantant, aut sonant: modo hoc fiat ob honestū finē. vt inquit Nauar. c. 13. num. 14.

28 Sexta. Similiter ꝑ excusantur ratione pietatis reficientes pontem die festo, aut simile qd exercentes, si necessitas vrgens dilationem non pareretur, alias esset dispēlatio necessaria. Syl. in ver. Dñca. nu. 7. vers. 3. Sotus lib. 2. q. 4. arti. 4.

Se-

De auditione Missæ. Cap. XXXV.

29 Septima. Iuriconsulti, ꝑ aut causarum patroni illis, qui ē longinquo adueniunt consulētes, aut coram iudice tuentes, aut aliquem iudicialē actum exerceri postulantē, etiam si noteriorum opera esset necessariū adhibēda, peccata non iudicantur, vbi necessitas in causa fuerit, vt hęc in die sexto hierent, etiam si merces accesserit. Syl. nu. 7. Nauar. nu. 12.

30 Octaua. Excusantur ꝑ similiter ratione necessitatis laborantes diebus festis, vt vxores, filios, familiamque propriā possint alere, quod si in diebus festis ab opere cessarent, adimplere non possent. Syl. in ver. Dominica. nu. 7.

31 Nona. Pariter ꝑ nec excommunicatione aliqua ligantur, qui ex iusta causa diebus festis seruilia opera exercent, excommunicatione aliqua ab ordinario loci contra laborantes diebus festis lata, quia sententia eius generalis iuridicē interpretanda est, nempē quod nemo efficiat opus, nisi lege concessum. argu. l. si procurator. ff. de cond. indeb. cap. Quinta uallis. de iure iur. sed cuiuslibet conceditur opus vitæ necessarium. ca. discipulos. de cōsecr. dist. 5. ergo.

S V M M A R I V M.

1 Diebus Dominicis, & etiam in quolibet alio die festo, missam integram audire oportet ex præcepto, nec ante benedictionem egredi licet.

2 Diebus cæteris præter festiuos, missam audire, est consilium.

3 Egredies ante benedictionem, id est, post communionē ex præcepto de audienda missa satisfacit.

4 Missæ particulam principij, & finis omittens peccat: excusatur, qui dimidium vnus missæ, & alterum alterius dimidium audit.

5 Missa nuncunquo audiatur sufficit.

6 Missam audiens à notoriō fornicario, vel ab excommunicato publicē denunciato, peccat mortaliter.

7 Missam an audire teneatur, qui nisi ritu Græcorum eam audire nequit.

8 Attentionem necessariam in audienda missa non adhibēs in aliqua parte notabilis, mortaliter peccat.

9 Verba an sint distinctē audienda, & quæ attentio sit necessaria.

10 Orationes dicens, non ex præcepto, vel horas aut preces ex penitentia iniunctas, an satisfaciatur præcepto audiendi missam.

11 Ministri discurrentes pro expeditionibus missæ, missæ interesse dicuntur.

12 Sacerdos celebrans missam magnam, potest horam aliquam canonicam dicere, dum chorus cantat, vel organa pulsantur.

13 Vespers, & cætera diuina non audiens diebus festis non peccat, modo non adsit consuetudo.

14 Laici stantes in choro cum clericis, an peccent, & chorus in hac materia, quid significet, numer. sequen.

D si singulis ꝑ Christianis, cum per venerit ad annos discretionis, quod est, quando Ecclesia iubet eos confiteri, uxorā tex. in cap. omnis. de poen. & remiss. (modo non

sint excommunicati, nec interdicti, vel alias legitime impediti) præcipiatur sub reatu peccati mortalis die Dominico integram missam audire. per tex. in capit. missas. de consecra. distin. 1. notatur. in cap. 2. vt Dominicis. extra. de paroch. & capit. quanta cura. fest. 22. in Concil. Triden. ita quod ante benedictionem nullus egredi audere debet: Tamē generaliter in quolibet die festo ex præcepto hoc præcipitur. tex. est in capitu. qui in die solemn. de consecra. distin. 1. cum ideo sint instituta festa alia à Dominica, vt vacetur diuinis.

2 Alijs ꝑ autem diebus nullus etiam religiosus ad id ex præcepto tenetur, sed tantum ex consilio: cum sint totaliter diuino cultui dedicati. 12. quæst. 1. cap. duo sunt. & maxime in quadragesima, & ita intelligitur text. in capit. solent. de consecra. distin. 1. & tex. in capit. fin. de privileg. li. 6. Vbi inquit, quod nisi subsit aliqua rationalis causa, Episcopus singulis diebus debet celebrare missam, vel audire. Sed modo ad dubiorum decisiones accedamus.

Prima. Missam die festo integram non audire, peccatum est mortale. capit. omnes fideles. cap. missas. & cap. cum ad celebrandas. de consecra. distin. 1. Sed quia ꝑ modicum pro nihilo reputatur, hinc latifacit huic præcepto, quo ad effectum vitandi mortalem culpam, qui ante benedictionem egreditur, id est post communionem, cum paruas in omni materia ex sui natura excuset à mortali. at partem notabilem omittit, quæ secundum Syluest. dicitur medietas, vel tertia, vel secundum Nauar. ab introitu vsq; ad epistolam. vel secundum Sotum in 4. senten. distin. 13. quæst. 2. artic. 1. col. antepen. ab introitu vsq; ad euangeliū, peccatum est lethale, nisi illam notabilem partem finita missa per se legeret, vel ab alio audiret. Nauar. qui supra. Qui ergo missam ab Euangelio vsque ad communionem audiret, præcepto satisfaceret.

4 Secunda. Et si ꝑ modicum pro nihilo reputetur, tamen qui particulam Principij missæ omitteret, & particulam finis, peccaret mortaliter. cum ex vna particula principij, & finis possit constitui pars vna notabilis Excusaretur tamen à mortali, qui vnus missæ dimidium, & alterum alterius missæ audiret. Sot. in 4. dist. quæst. 2. art. 1. vers. at quid.

5 Tertia. Quamuis ꝑ antiquo iure missa esset audienda in propria parochia vt est tex. in ca.

N 2 vt

S P M M A R I V M.

- 1 Ieiunium unde dicatur, & est triplex, quorum primam abstinentia a peccatis. Abstinentia praecleara, est animus à nitijis ieiunus.
- 2 Ieiunium est moderata refectio in singulos dies sine luxuria ciborum.
- 3 Fames minus offendit, quam ciborum excessus.
- 4 Contra asserentes spera a retentū generare uenena, & de errore medicorū uenereas res suaderiū.
- 5 Ieiunium, quod uocatur ecclesiasticum, quale sit.
- 6 Vini potus, & aquae, electuaria, huiusmodi ieiunium non soluant, & an committi possit, ut meritum perdat, an. 24.
- 7 Ieiunij temporū fidelibus ex praeccepto seruanda, quae sint.
- 8 Ieiunia, siue ecclesiastica, siue ex penitentia, siue ex nota, non seruantes peccant fallit ex causa rationabili.
- 9 Ieiunium in Aduentu Domini est de consilio monachis nigris tamen est de praeccepto
- 10 Dies ieiunij, qua hora incipiat, & qua desinat, & abstinentiam à quibus cibis.
- 11 Lacticiae qui nesci possunt, an possint sagimine, uel oleribus cum sagimine coctis, uel cum carne.
- 12 Consuetudo comedendi lacticia in Quadragesima an excuset.
- 13 In omnibus ieiunij consuetudo attendenda, nisi in duobus casibus.
- 14 Testudines appellatione carnis non ueniunt.
- 15 Ieiunium quando ex euidenti causa propria auctoritate frangatur.
- 16 Ieiunij frangendi iustitia, an sit causa, qui cognoscit.
- 17 Dispensatio circa ieiunia generalia pertinet ad solam Papam.
- 18 Praeccepta Dei, in quo differat à praecceptis Ecclesiae.
- 19 Exceptio cause rationabilis admittitur in omni praeccepto legis positivae.
- 20 Ieiunium quatuor de causis assumitur.
- 21 Vigilia Sanctorum quare id nominis sortita.
- 22 Ieiunium profumi satisfactione peccatorum, & an perfecti ad id teneantur.
- 23 Lex praecipiens aliquid non ad finem, sed ad medietatem tendentia ad finem obligat.
- 24 Vinum inconsiderate in die ieiunij sumptum ante, uel post cibum, ieiunium non frangit.
- 25 Ebrietatis mala, & origo.
- 26 Sumens aliquid inaduertenter, & postea recordatur esse ieiunium, quid faciat.
- 27 Medicina, uel praegestatio ciborum non soluant ieiunia.
- 28 Ieiunare quo casu liceat in festo Natiuitatis Domini.
- 29 Collatio quomodo facienda.
- 30 Collatione uti mane non licet.
- 31 Religiosi mensa inseruietas, uel legentes, aliquid comedendo, quo casu non peccent.
- 32 Surrectio à mensa uisum reduci non frangit ieiunium.

- 33 Vinculis duobus, qui tenetur ad aliquid, si non seruauerit, fractionem utriusque confiteri debet.
- 34 Iter agens morem loci, ubi est, in uigilijs seruare debet.
- 35 Hora manducandi in die ieiunij est meridies, hora sexta, & an hora praeniri possit.
- 36 Ieiunij horam differere, & in die Dominico ieiunare, an liceat.
- 37 Die quo tenetur non ieiunans, an, & quando teneatur die sequenti.
- 38 Ieiunij in die, an roties committatur peccatum, quoties eo die comeditur.
- 39 Comedens unica refectioe usque ad ingluuiem, an frangat ieiunium.
- 40 Ieiunium, ad quod quis est obligatus non potest commutari in opus pium.
- 41 Pueri quando incipiant teneri ad ieiunia, & quo casu ante tempus etiam ipsi ieiunia indicantur.
- 42 Ieiunare non tenetur sexta feria, qui 15. anno etatis, S. Francisci religionem ingreditur.
- 43 Senes sexagenarij immunes sunt à ieiunij.
- 44 Mulieres praegnantēs, & lactantes à ieiunio abstinerere debent.
- 45 Cibum sufficientem non habentes ob paupertatem ab unica comestione excusantur.
- 46 Infirmitas, & naturae imbecillitas excusat ab unica comestione.
- 47 Ieiunare non ualent in Quadragesima bis, aut ter id faciat in hebdomada: si neque id, sequatur confitium Confessarij.
- 48 Ieiunia facta in Quadragesima tot pariunt peccata, quot sunt dies fractionis.
- 49 Carnes comedens in quadragesima, toties peccat, quoties in die comedit, & quare.
- 50 Ieiunare impediti, uel etate, uel causa aliqua, in Quadragesima carnis nesci non debent.
- 51 Operarij a studio, grauiq; labore familia uictū comparantes, excusantur à ieiunij, & qui sint hi.
- 52 Officio suo non ualentes fungi ieiunado excusantur.
- 53 Vxor contradicere marito a quibus ieiunij excusetur.
- 54 Confessarij concionatores, & operibus misericordiae operam dantes, ex causa excusantur à ieiunio.
- 55 Praelatus potest cum subdito dispensare feria sexta, si sit natiuitas Domini.
- 56 Causae, ex quibus praelati possunt dispensare eorum suis subditis religiosis remissioe.
- 57 Praelati non debent relinquere conscientij dispensationem.
- 58 Dispensatus à ieiunio tenetur pro ea parte, qua potest ieiunium seruare.
- 59 Dispensatus, ut ouis possit nesci tempore ieiunij, non potest in eodem prandio piscibus uti.
- 60 Privilegium comedendi oua in ieiunij ex privilegio Papae, an extendatur ad Iubileum.
- 61 Privilegia dato aliquo, quae operentur, restringenda.
- 62 Dispensationes exorbitantes sunt odiosae, & restringendae.
- 63 Generi per speciem derogatur.

De

De ieiunio. Cap. XXXVII.

Ieiunium, secundum Doctores, dicitur à quodā intestino, quod sic uocatur, quia ut plurimum est vacuum, & subtile, & exinanitū, ut ait Aristot. lib. 3. de par. anim. cap. penul. Hoc autem triplex est. Primum magnum, & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis seculi uoluptatibus. c. ieiunij. de consecrat. dist. 5. quid prodest. De hoc ieiunio inquit beatus Hieronymus Epist. 5.

Quid prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem merebitur de pallore ieiunij, si quis inuidia liquidus est? Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira, atque odio inebriari? Tunc in qua, praecleara est abstinentia, atque magnifica casti ratio corporis, cum animus à uitijs. Secundū ieiunium est discreta, atque moderata refectio ut singulos dies absque luxuria ciborum trāseamus, de consecrat. dist. 5. c. sint tibi. c. ne tales, legimus. & c. nihil. ubi sic inqt Ioan. os aureū. Nihil enim sic iucundū est, sicut cibus bene digestus, aut bene decoctus: nihil sic salutem, nihil sensum acumen operatur: nihil sic aegritudinem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento, & sospitatem simul procreat, & uoluptatem: abundantia uero morbum facit, & molestias ingerit, & aegritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo ciborum: magis autem, & multo peiora. Fames t̄ quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat eum de hac uita poenali: excessus uero ciborum consumit, & computrescere facit corpus humanum, & carmen macerat aegritudinē diuturna, & tunc eum morte crudeli consumit. Hinc diuinus ille Plato (loquendo de morali ieiunio) tria dicebat esse uitae saluberrima, uesci citra faturitatem; oia fugere, & à Venere abstinere. Licet quidam t̄ maligni spiritus consilio repleti dicant, semen diu retentum conuerti in uenenum. contra dictum Apostoli, Corinth. 6. inquiens, in laboribus multis, uigilijs, ieiunij, & castitate & rursum Rō. 13. Nō in comestationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicijs. Hinc manifestissimē patet magno opere errare medicos, infirmis suadētes profalute corporis tendentia in animarū periculū, & ut ueneri obediāt: contra quos maximē ex clamat text. in cap. cum infirmis, de penitent. & remissio. & ibi Ioan. And. & Abb. dicentes debere medicos prius inducere infirmos ad confitendum. Igitur secundum ieiunium est moderata refectio. De laude huius ieiunij sic inqt Hieronymus in Epist. 10. Parcus cibus, &

uenter sepe esuriens triduanis ieiunij praefert multoq; melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quae sensim descendit in terram, subitus, ac nimius imber in praecipua arua suberit. Tertium ieiunium t̄ est subtractio prandij, & post cenam cuiuslibet cibi priuatio usque in sequentē diem; itē subtractio à carnibus, & omnibus, quae fermentationem trahunt originem. distin. 4. c. denique. Et hoc ieiunium uocat ecclesiasticum, de quo loqui intendimus, quod quidem manet etiam post unicam comestionē, nec soluitur, nisi per secundam sumptionem illorum, quae in cibum, & refectioem de se consuenerūt assumi. Ideoque t̄ ea, quae per alios cibos accipi consueuerunt, uel digerēdos, sicut electuaria, uel deducendos per membra, sicut potus uini, aut aquae, hoc ieiunium non soluant; quamuis nutrant aliquo modo, ad differentiam ieiunij, quod dicitur naturae, quo quis ieiunus dicitur ante cibum sumptum illa die; etiam si pluries postea comesturus sit; & quia tale ieiunium dicitur ex priuatione sibi assumpti, ideo quilibet cibi sumptio hoc ieiunium tollit. D. Thom. in 4. sent. distin. 15. q. 3. art. 4. Sylu. in uerf. ieiunij. n. 2.

Prateia t̄ notandum est, q̄ omnes Christi fideles singulis Quadragesimae temporibus praeter dies Dominicos, Quatuor anni temporibus, ac Vigilijs, iuxta text. in c. Quadragesima. de consecra. dist. 5. & c. denique. dist. 4. & dist. 86. in multis capitulis. Abb. in rub. in 4. obser. ieiun. comprehendendo etiam uigiliam Pentecostes, iuxta glo. in c. scire. §. necessariō. di. 86. & glo. in c. 2. de obser. ieiun. quae est, de praeccepto propter generalem consuetudinem fidelium, secundum Caietan. in uer. ieiunium. Sylu. ibi etiam. q. 1. Arch. Flor. 2. par. tit. 6. c. 2. §. 1. à 21. anno. cōpleto ieiunare tenetur sub peccato mortali. c. in his dist. 1. c. utinam dist. 76. arg. l. de quibus ff. de legi. Abb. in rub. nu. 11. per glo. in c. unum orarium. dist. 25. Innoc. in cap. ex parte. de obseruat. ieiun. Socus. lib. 9. de iust. & iure. q. 5. art. fin. & non ieiunādo peccant mortaliter. Siue t̄ id fiat in contemptum, ut quia noluit se subijcere praeccepto superioris, siue ex inobedientia, siue ex concupiscentia gulae, siue sit ieiunium ecclesiasticū, siue in penitētia iniunctū, siue uotiū regulare. p̄ ut de hoc uidef loq. Abb. in rub. n. 11. & 12. Fallit tamen si habent causā rationabilem estimatam, uel auctorizatam. Rationabilis uero est ciborum penuria, paupertas, peregrinatio, labor, nimia mensa protractio in feruentib. mēsa magnatum, pietas, uel maius bonum. do. Anto. de Butr. in c. 2. nu. 11. de obseru. ieiun. Nauar. c. 21. nu. 16. Sed bubij t̄ est, an teneatur tempore Aduentus Domini ex praeccepto ieiunare. Respondeo, q̄ communis est opinio Do-

N 4 ciorum,

storam, quod non, sed tantum de consilio, ita Docto. in c. consilium de obseru. ieiun. Quamuis nobis monachis nigris propter generalē consuetudinem sit de præcepto: cum ad talia ieiunia ipsa consuetudo liget, etiam si ipsa scriptura nihil dicat. argum. tex. in leg. de quibus ff. de leg. cap. in his dist. 11. Sylu. in ver. ieiunium nu. 5. in fi. & q. 2. in principio.

10 Rursum ꝑ sciendum est, quod non solū omnes fideles debent semel vesci à media nocte vsque ad mediam noctem, sed etiam tenentur in Quadragesima abstinere à lacticijs, & ouis, alijsque trahentibus sementinam carnis originem. c. deniq; dist. 4. Nauar. c. 2. n. 15.

11 [De ꝑ alijs autem ieiunijs, extra Quadragesimam, idem de carniū esu probatur. in c. de esu. de consecrat. dist. 3. De lacte vero, butyro, caseo, & ouis contrahitur. Hæc etenim prohibita esse in Quadragesima fatentur omnes per d. c. denique D. Tho. 2. 2. q. 147. art. 8. Archidiaconus in c. rogationes. de consecra. dist. 3. Inno. & Panor. in rubr. de obseru. ieiun. In alijs autem ieiunijs non esse hæc vetita, sed tantū esus carniū. Vnde nisi consuetudine prohibitio eorū fuerit introducta, in alijs ieiunijs præter Quadragesimam licebit oliuis, lacte, & caseo vesci. Couar. vero lib. 4. var. resol. c. 20. nu. 15. existimat prædicta vetita esse iure in his diebus, quibus ieiunij causa caro fuerit prohibita. Idque sibi probari videtur ea ratione, qua D. Grego. in d. c. denique. vsus est, & quæ à Synodo sexta traditur in c. 56. Visum est ergo, inquit, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe vnum ordinē sequens, ieiunium perficiat, & abstineat, sicut ob omni tractabili, sic & ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fetus eorū, à quibus abstinemus.

Sed an possit quis vti sagmine, sive lardo, quando potest vesci lacte, caseo, & ouis. Dic. quod sic. ita glo. in c. adinonere. 3. 2. q. 3. Abb. in cap. consult. de Iudæis. glo. sing. in cap. presbiter. dist. 82. Vbi quando licet comedere oua, potest etiam comedere olera cocta cum sagmine. An vero possit comedere olera cocta cum carnibus? dic quod non qñ est prohibitus comedere carnes. Gemin. in c. fi. dist. 30.

12 Sed vtrum excuset ꝑ consuetudo à peccato comedendi butyrum, oua, alijsque trahentibus sementinā originem in Quadragesima. Dic. q. sic. & ita excusantur Britones, qui in Quadragesima butyro vtuntur. Med. tract. 4. de ieiun. q. 8. & ratio est: quia cum ecclesia sciat, & dissimulet, & non puniat, excōmunicacione, nec verbo corripiat, cū possit, & ad id teneatur, videtur dispensare, vt inquit Medi. q. supra. Sylu. in ver. ieiunium. q. 5. per glo. in cap. quo circa. de consang. & affin. Quod non ita facit tolerando fornicacionem: nam licet non puniat, eā

tamen prædicat illicitam. Sylu. qui supra. In 13 ꝑ alijs etiam ieiunijs multo maiori ratione consuetudo illorum, inter quos quis conuersatur, sequenda est c. illa. dist. 12. c. vtriam. dist. 76. c. quisquis. dist. 41. Vnde Parisi js comedam oua sexta feria, sed Ebreduni astinebo, nisi propter prælationem. arg. 1. 1. q. 3. præcipue de voto. c. magna. §. 1. de sac. vnct. c. vnico. §. ad exhibendum. ver. de odore famæ. Fallit etiam, si à sacerdote certus modus abstinentiæ in penitentiā sit inuētus: nā is nō obstat cōsuetudine in ꝑriū, est obseruandus, vt ꝑbat 82. dist. presbyter. c. admonere. 3. 2. q. 3. Quod intellige, nisi sit extrema necessitas c. licet. de poeni. & remiss.]

14 Sed dubium vertitur, an ꝑ appellatione carnis veniant testudines. Respond. quod non, & ita est in vsu apud monachos Carthusienses.

15 Rursum ꝑ notandū est, quod si evidenti causa certum est quem ieiunare non posse, potest propria auctoritate frangere ieiunium, præsertim consuetudine interueniente, vel si non possit de facili recursus haberi ad superiorem. D. Thom. 2. 2. q. 147. artic. 4. ver. Respondeo. & ratio est, quia necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem. 1. q. 1. cap. remissionem. §. sed notandum. Si vero causa frangendi ieiunij non est tam evidens, nec tam subita, vt non patiat tam moram, quod ad superiorem possit recursus haberi, & tunc non pertinet ad

16 ipsum interpretari an ꝑ sit iusta causa frangendi ieiunium, sed est consulendus medicus, aut Confessarius, qui si interpretatur, illam esse iustam causam dispensandi, & euentem, potest propria auctoritate dispensare: si vero dubius est, etiam sacerdos, auctoritatiuē dispensare poterit, sed propriè Episcopus. D. Tho. in 4. senten. distinct. decima quinta. q. 3. artic. secundo. Caiet. 2. 2. quæstio. 147. artic. 4. & hæc cessante scandalo. Sylu. in ver. ieiunium. nume. 20. Nauar. cap. 21. nume. 21. qui inquit hanc dispensationem ꝑ non procedere circa ieiunia generalia: quia solus Papa circa illa dispensat, ne quis absolutē ieiunij lege teneatur, vel ne illis, aut illis diebus, argu. tex. in clem. ne Romani. de elect. Singulariter tamen cū illo, aut illo iusta de causa ne illo, aut illo, die ieiunet, etiam Episcopus videtur posse dispensare, imo & eo absolute parochus, & quilibet prælatus cum suis religiosis, sensit D. Thom. 2. 2. q. 147. artic. 4. Abb. in rub. de obseruati. ieiun. nume. 9. & hoc videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest. capitulum contingat. de toro compe. Hodie tamen per Synodum Neapolitanam, in capitulo. 2. de ieiun. habetur, quod debet obtineri licentia vtriusque medici, quæ tamen interpretanda

17 est in calu dubio. Et ꝑ si objiciatur circa prædicta, quod præcepta Ecclesiæ obligant, si-

cut

cut præcepta Dei, secundum illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Dic quod præcepta Dei sunt iuris naturalis, & secundum se necessaria ad salutem, sed statuta Ecclesiæ sunt de his, quæ non sunt per se necessaria ad salutem, sed solum de institutione Ecclesiæ, vnde possunt etiam aliqua impedimenta esse, per quæ quis ad illa obseruanda non teneatur. secundū D. Thom. 2. 2. quæst. 147. artic. 4. ad primum cui consentit Abb. in rubr. de obseruat. ieiun. dicēs,

19 quod in omni præcepto ꝑ legis positiuæ admittitur exceptio causæ rationabilis, vt in cap. si quando. de rescript. D. Thom. in 4. sentent. d. 15. quæst. 3. artic. primo, ad quartam quæst. ad tertium. Sylu. in ver. lex. quæst. 8. Postremò

20 ꝑ notandum, quod ieiunium principaliter asseruitur ad quatuor. Primo quidem ad carnis concupiscentias reprimendas. vnde Hierony. sine Cerere, & Baccho frigescit Venus. id est per abstinentiam cibi, & potus luxuria tepescit. cap. venter. cap. luxuriosa. cum sequen. distin. 35. Hoc autem debet ita fieri, vt naturæ necessitas non subtrahatur: aliàs Deo holocaustum de rapina afferret, qui nimis, & indiscrētis abstinentijs, atque vigilijs corpus suū affligeret. cap. non medio cruer. de consecrat. distinct. 5. Secundo, vt mens hominis ad superna eleuetur, vnde dicit Daniel. cap. 10. quod post ieiunium trium hebdomadarum reuelationem accepit à Deo. Hinc Sancta Mater Ecclesia voluit, vt quis ieiunus accedat ad communicandum, vt facilius mens ad illius sanctissimi sacramenti contemplationem accedat. Pariter

21 ꝑ eademque de causa Sanctorum vigiliæ fuerunt institutæ, quæ ideo dicuntur, quia antiquius nocte præcedenti festi Sanctorum vigilabatur à Christi fidelibus. Post vero aliquod temporis intervallum Sanctorum vigiliæ translatae fuerunt ad tempus ieiunandi, secundū Card. in cap. irreligiosa. de consecrat. dist. 3. Tertio

22 assumitur ꝑ ieiunium ad satisfaciendum pro peccatis. vnde Ioel 2. Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu. de poeniten. distin. 1. cap. si peccatum. Quartus finis est ad consecucionem meritum. Card. in c. ieiunia. de consecra. distin. 5. Sed quaritur, num perfecti nonnulli teneantur ieiunare, cum in eis cesset concupiscentia, & lasciuia illa carnis. & videtur quod non, quia cessante ratione finali cessare debet dispositio. l. & si maritus. §. scripsit. ff. de adult. l. fin. C. de præscrip. long. temp. l. fin. ff. ad Sylla. contrariū tamen est verus, & nō obstat regula, quod cessante causa debet cessare dispositio legis, quæ id procedit quando cessaret causa finalis in communi, secus autem si in individuo, vt hic:

quia tunc non cessaret dispositio: nam lex ad ea, quæ frequenter accidunt, adaptatur, & non

ad ea, quæ raro. l. nam ad ea. ff. de legib. Quo fit, vt stante statuto, vt nemo cum armis incedat sub poena trirēmis, si quis armatus incedat non offendendi animo, sed defendendi se, potest dicta poena puniri; quia licet cesset causa in particulari; non tamen in communi, quod potissimum attenditur. Sotus lib. 1. de iust. & iure. lib. 5. art. 3. Dec. & Cagno. in l. ea, quæ raro. de regu. iur. Pariter etiam inferitur, quod cū mulier postulare prohibeatur, quia nō est sufficientis, & integræ prudentiæ; si qua prudens, & sagax reperta fuerit, nō propterea postulabit. Potest etiam aliter responderi, dictam regulam esse intelligendam, quando est vnica ratio; secus autem vbi sunt plures, tunc enim licet cesset vna, si tamen alia remanent, non propterea cessat legis dispositio, vt in §. affirmatis. Instit. de nupt. Vel ꝑ tertio respōdetur, quod lex, quæ præcipit aliquid, non obligat ad finem, sed ad media tendentia ad finē. D. Tho. 1. 2. qu. 1. 100. art. 9. & 10. vnde lex non obligat ad carnis petulantiam compefcendam, sed ad media, quibus comprimī potest. Sicuti est ieiunium. His etiam accedat tex. in cle. ad nostrā. de hære. quæ errorem hunc damnat, quo asserueratur ieiunia ecclesiæ nō esse necessariō seruanda ab ijs, qui pfecti sunt. Sed nunc ad specia hūcasuū decisiōes ex his eliciēdas descēdam.

24 Prima. Et si ꝑ vinum sit nutritiuum, & ad concupiscentiam magis pronocet potus vini, quam esus carniū, secundum illud Prouer. 20. luxuriosa res est vinum, & ad Ephes. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. tamē qui die ieiunij sapius biberent vinū, aut aquam & mane, & vespere, ieiunium non frangunt: quamuis hoc facerent ad sustentandum se, & famē sedandum. ita D. Tho. 2. 2. q. 147. ar. 6. ad secundū qui inquit, q̄ bene possunt peccare, & meritū ieiunij perdere, sicut si immoderate cibum sumerent: sed non, vt ieiunium frangatur: & ratio est; quia ieiunium est abstinentia à cibo tantum, & quia vinum licet nutriat, non tamē ad hoc principaliter sumitur: tum etiam, quia ciborum substantia diu manet, sed potus cito transit. vt D. Tho. arti. 6. ad secundum. Sed qui cœpta, & nondum finita digestionē biberent, peccarent venialiter: nisi adesset iusta causa societatis, pacis, aut sitis. Nauar. c. 2. 1. nu. 13.

25 [Quando tñ bibūt ꝑ debet moderatē bibere vinū, ne bibēdo vinū merū inebrietur, ex qua ebrietate duo mala causantur, mēis exiliū, & libido, puocatur. vt ait text. in c. & si Christus. de iure iur. ibi, quoniā ex frequēti, & immoderate potatiōe luxuria generat. ob q̄ vltimā causā olim scilicet, partes abstinebāt ab vsu carniū & vini. 35. dist. c. ab exordio. iuncto. c. ante oīa. Et nota, q̄ prima ebrietas fuit in Noe: quia ipse prius vineā plātauit, & vinū bibit. 1. 5. q. 1. inebria-

briarunt. Stafilus vero primus fuit, qui aquam vino immiscuit, ut ebrietatem vitaret, teste Plinio in lib. natur. histo. lib. 7. cap. 56. Roman. in l. 1. ff. de verbor. obliga. Vnde cum ebrietas sit omnium vitiorum fomes, & ob eam quis potest officio, prout clerici beneficio, & doctor exautorari, & medicus ab officio medendi priuari. Ripa, in l. si vnquam. num. 72. 73. & 74. C. de reuoc. dona. & expendentes bona sua in potionibus, & ebrietatib. sunt infames. tex. & glo. in const. reg. Neap. Mores dissolute uentium. Ideo ab ebrietate caueant, quæ est genus tormenti, & videant quod etiam Vpupa dū ouis vescitur immodicè, ita ut inde ebria fiat, similit. ac se tentari senserit, ad fontes decurrens capillo ueneris decerpit efficacissimè sibi medicatur. Comestiones enim & ebrietas gulæ ministræ non minus quam mordax serpens, miseris artus animæ depascuntur.]

26 Secunda. Quando ¶ quis inaduertenter, & incogitanter mane sumeret solitum ientaculum, & postea recordatur esse diem ieiunij, non peccat: verum tenetur non obstante dicto esu ieiunare: perinde enim habetur, ac si nihil comedisset, cum fuerit actus iauoculuntarius, secundum Palud. in 4 sentent. distinct. 1. quæstio. 4. artic. 5. Nauar. cap. 2. num. 27. Syluest. in ver. ieiunium. num. 2. 1. Caiet. in sum. in ver. ieiunium §. 1. Quod intellige, quando ignorantia possit eum excusare, ut si rusticus esset, aut miles, vel mulier, &c. secus vero si scire teneretur. Syluest. & Nauar. qui supra.

27 Tertia. Sumentes ¶ aliquid causa medicine, id est, ad reparandum, ne potus noceat, aut causa gustandi cibos dominorum, vel infirmorum etiam mane, quamuis cibi prægustandi sint oua, vel carnes, quia non in cibum illud sumunt, sed in medicinam, vel ut ex debito officij dominis suis seruiant, non dicuntur frangere ieiunium. Inno. in c. 1. de obserua. ieiun. Abb. in rub. nu. 3. Caiet. in ver. ieiunium.

28 Quarta, qui ¶ nec voto, nec regulari obseruantia sunt astricti feria sexta ieiunare, si festi Natiuitatis Dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt: at qui ob deuotionem uoluerint abstinere, non sunt reprehendendi, sed potius laudandi. tex. cum glo. in c. fi. de obser. ieiun.

29 Quinta, ientaculum ¶ siue collatio de sero, concludunt Doct. & præcipue Abb. in rub. eo. titu. nume. 3. q. debeat fieri secundum consuetudinem loci temperatè. Nam ex quo non habemus in hoc ius specificum, recurrendum est ad consuetudinem loci. ad hoc. ca. vti in am. 7. 1. distinctio. & cap. illa. distinct. 12. & ideò dicta collatio fieri potest, vel parum fructuum, vel ficuum, vel panis folius, ubi gratia duarum, aut trium vinearum, vel vtriusque iuxta more

regionis. ita Caiet. in ver. ieiunium. Imo, ¶ inquit Syluest. in ver. ieiunium. num. 10. etiam cessante consuetudine potest sumi panis, quando sine eo potus, quo quis indiget, obesset, ¶ quia fructus non habet, vel quia fructus sine pane nocerent. Quæ quidem collatio nõ fraudat ieiunium, etiam si fieret ad dormiendum, vel ad vocem seruandam, vel ad sustentandam naturam, iuxta mentem Innoc. in rub. de obser. ieiun. & ibi Abb. num. 3. [Verum si fieret longior collatio, & excessus in quantitate ultra consuetum, in fraudem, ut inde corpus nutritionem sumat, & ventris fames expellatur, tunc fraudatur ieiunium: quia videtur facta in fraudem legis. argum. rex. in l. contra legem. & sequen. ff. de legib. Syluest. in ver. ieiunium. q. 3. ver. tertium. Medi. c. de ieiun. tract. 4. quæst. 1. 1. ver. in his tamen.]

30 Sexta, collatione ¶ vtitata vesperi, non licet vti mane, & prandium differre in vesperum: medicina tamen causa, id est, debilitatis complexionis, ¶ vel necessitatis causa agendi aliqua id fieri potest, & maxime si cum consilio. Caiet. 2. 2. quæst. 147. art. 6. ibi, Tertij vero. Nauar. cap. 2. 1. num. 14.

31 Septima, religiosi, ¶ qui tempore ieiunij reliquis ministrant, seruiendo in mensa, vel legendo, si aliquid sumunt, ut possint melius differre prandium, nõ dicuntur frangere ieiunium, ita Abb. in rub. eo. num. 3. in fi. Syluest. in ver. ieiunium. q. 2. ver. alij vero.

32 Octaua, Surgentes ¶ a mensa propter instantem necessitatem, denuò regressuri, ut prandiant, non dicuntur frangere ieiunium iterum comedendo: quia tota est vna comestio, & vna mensa. Secus autem si surgerent voluntate amplius non comedendi, & postea ad illam redierint. sic notat Syluest. qui supra. numero 9. ver. sic. 1.

33 Nona. Qui non ¶ ieiunat vigiliam Sancti Matthæi, quando in Quatuor tempora incidit, aut missam die Dominico, cum quo aliud festum obseruandum concurrat, non audit, ut monachus Franciscanus, qui non ieiunat die veneris, in quo aliqua vigilia incidit, non satisfacit confitendo se nõ ieiunasse, aut missam non audisse in vno die, in quo ad id ex præcepto tenebatur; ratio est, quia peccatum contra plura præcepta commissum, quorum vtrūque præceptum est speciale, sunt duo peccata. ita Nauar. c. 11. nu. 4.

34 Decima. Viator ¶ tenetur seruare vigiliam loci, ubi reperitur, secundum glo. in c. illa. distinct. 12. Abb. in c. consilium. in fi. de obser. ieiun. quid autem de vigilijs, quæ seruantur in loco originis, an si illas non obseruet in loco, ubi reperitur, peccet. Resp. quod non.

35 Vndecima, ¶ Et si inter Doctores sit discordia,

dia, quæ sit hora conueniens ieiunij: nam D. Thom. 2. 2. quæstio. 197. art. 7. dicit horam conuenientem esse nonam. Concilium vero Chalcedonense in cap. solent. de consecra. dist. 1. dicit in Quadragesima nullatenus credendos esse ieiunare, qui manducauerint aequam vespertinum celebret officium, & sic debita hora, est vespera, tamen cõmunis ecclesiæ consuetudo in ieiunio est merides, quæ est hora sexta, quam qui præuenerint notabiliter absq; rationabili causa, peccatum committerent lethale. glo. in cap. vnum. §. alias ea demum. in ver. ieiunantibus. distinct. 25. At si hoc fieret cum rationabili causa, verbi gratia, propter iter arripiendum, aut debilitatem, vel lectiorem, aut hospites, aut aliam honestam causam, secus esset. ita Nauar. in cap. 2. 1. nu. 27. qui etiam inquit, quod hodie absque peccato mortali potest præueniri per horam ante meridiem etiam sine causa, ita etiam Caiet. in sum. in ver. ieiunium. Abb. in rub. de obser. ieiun. Couar. lib. 4. varia. resolu. c. 20.

36 Duodecima. Differre ¶ horam ieiunij nõ est peccatum, nisi ex superstitione. Syluest. in ver. ieiunium. num. 14. sic quamuis die Dominico non sit ieiunandum. capi. denique distincti. 4. illud intelligitur de præcepto. Si tamen quis uult ex deuotione, potest. facit tex. & glo. in c. finali. titu. nostro: nisi fieret ratione superstitionis, vel contrarietatis ecclesiæ. cap. vti in am. distinct. 7. 6.

37 Tertiadecima. Non ¶ ieiunare die, quo tenetur mortale est peccatum, non tamen tenetur altero die, nisi ratione voti, quando votum esset principaliter de ieiunio, secundo die die, vel si infra mensem uouit ieiunare, si non ieiunat transacto mense, tenetur altero; vel si iniungeretur a sacerdote per annum sexta feria, tenetur sabbato. Abb. in cap. 1. de obser. ieiun.

38 Decimaquarta. Qui ¶ tenetur ieiunare in Quadragesima, vel vigilijs, aut quatuor temporibus, non toties mortaliter peccat, quoties in die comederit, sed tantum semel: & ratio est, quia sola secunda comestio peccatum est, quia illa sola ieiunium frangit, secundum Dur. in 4. distinct. 16. quem sequitur Syluest. in ver. ieiunium. quæst. 8. dist. 4. & ratio est, quia quando tertia, vel quarta refectio sumitur iam ieiunium erat fractum per secundam.

39 [Sed an ¶ hi seruent præcepta ieiunij, qui semel comedendo tantum cibi sumunt, tot cibarijs, & condimentis vuntur ad ingluuiem vsque, ut nullam carnis afflictionem sentiant, imò gulam impensissimè irritent, libidinem excitent, tantum cibi sumentes vnicò prandio, quãtã sit tribus hominibus satis ad congruã eorum sustentationem. Resp. quod considera-

tis considerandis, hæc quæstio potest ita decidi, quod si nos loquimur quo ad substantiam præcepti, ieiunium non soluitur. & ita potest haberi locum cõmunis opinio, scilicet honeste homines ieiunij præcepto satisfecisse. Caiet. 2. 2. quæst. 147. art. 3. Medi. tract. 4. de ieiun. quæst. 5. Petr. Sorus de temperan. clericorum. lect. 4. in fi. Innoc. in rub. num. 3. de obser. ieiun. Aut vero loquimur de ieiunio quo ad meritum, & ita nõ satisfaciunt, & sic procedit tex. in c. sint tibi. iuncta glo. de consecra. dist. 5. & quæ dicuntur per Couar. lib. 4. varia. resolu. c. 20. nu. 1. 1. ver. Cæterum.]

40 Decimaquinta. Obligatus ¶ ad ieiunandum non potest illud in aliud opus pium commutare id est, in elemosynam, & orationem, quia aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. 2. §. 1. ff. si cer. pera. l. manifestè. C. de solut. ita Dom. Anto. de Butr. in rub. de obser. ieiun. num. 5.

41 Sextadecima. Pueri ¶ vsque ad 21. annum, tum propter debilitatem naturæ, quæ indiget frequentiori cibo, & non multo simul assumpto, tum quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti, non tenentur ad ecclesiastica ieiunia; imò si sunt paruuli, & nõ doli capaces, possunt comedere oua, & carnes, iuxta patriæ consuetudinem in Quadragesima, ita Caiet. 2. 2. quæstio. 47. artic. 8. si vero sunt doli capaces, debent abstinere ab ouis, & carnibus, & de consilio debent exerceri bis, aut ter in hebdomada ad ieiunia, secundum morem ætatis. D. Thom. 2. 2. quæstio. 147. artic. 4. ad secundum. Sic etiam magna tribulatione imminente in signum penitentiar actioris etiã ieiunia pueris indicuntur ad placandum Deum. D. Thom. in 4. sen. dist. 15. q. 3. art. 2. ad tertiam q. & ad primam. Abb. in rub. de obser. ieiun. & ibi additio. L. A.

42 Decima septima. Non ¶ tenetur sub peccato mortali ieiunare sexta feria, qui in anno 15. ingreditur religionem S. Francisci: quia cum lex ecclesiastica non obliget, nec illa illius religionis. frater Barthol. a Medina in sum. lib. 1. c. 14. §. 10. contra Sylu. in ver. ieiunium. num. 18. ver. professi.

43 Decima octaua. Senes ¶ etiam communiter sexagenarij a ieiunijs excusantur. Verum quia alij alijs ad id sunt prius impotentes, ideo debent id arbitrio superioris relinqui, quãdo ad id sint impotentes. Caiet. ad D. Thom. 2. 2. q. 157. art. 4. ad primum. argum. l. 1. ff. de iure delib. cap. in causis de offic. deleg. Verum secundum Host. tali casu, & similibus, ieiunia in alijs bonis operibus commutari debent, facit tex. in 1. c. magnæ. de voto. D. Ant. de Butr. in rub. de obser. ieiun. num. 4.

44 Decimanona, Excusantur ¶ etiam prægnantes

tes, & lactantes, imo ieiunando peccant ob nocumentum prolis. Sed si aded essent robustæ, vt vnica comestio pro se, & prole sufficere possit, tenerentur ibi. Caiet. q. 147. art. 4. ver. 2.

45 Vigesima. Pauperes, qui cibum conuenientem non possunt sibi parare pro vnica comestione, vt in hostiatim mendicantibus, itemq; commorantes extra suam patriam, vt litigantes, studentes, alijq; , qui commodi tantum non habent, vt possint sibi cibos congruos pro ieiunando parare, excusantur, quod secus dicendum de illis, qui sufficienter habent, quod eis sufficiat ad vnica comestionem. D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 4. ad quartum. Archiep. Flor. 2. parti. 6. c. 2. §. 6. vers. quarto.

46 Vigesima prima. Pariter et infirmi non valentes, vel non debentes simul tantum comedere, quantum eorum saluti sufficit. Sic qui infirma sunt complexione, vt vacuo stomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut nocte calere, aut dormire nequeant, pariter excusantur. Naua. c. 2. 1. nu. 16. Ii etiam, qui non propter famem, aut voluptatem, sed timore deficiendi ob passionem aliquam in die ieiunij ficus, aut aliquid huiusmodi ante horam comestionis accipiunt per modum medicinæ, excusantur. ita Sylu. in ver. ieiunium. nu. 9.

47 Vigesima secunda. Non valentes et ieiunare tota Quadragesima, debent bis, aut ter ieiunare in hebdomada, si possunt, & ita præcepto satisficere, ita Caiet. in sum. in ver. ieiunium. & 2. 2. q. 147. art. 6. At ei qui dubitat, an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, Confessorius debet consulere, vt experiat, & si per id cognouerit ieiunium esse sibi notabiliter nociuum, iuste à ieiunando cessare poterit. Et si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispensatione cõfugiat: qui vero hoc recusauerit facere, non est absolendus; quia non satis videtur esse contritus, cum videatur nolle parere ecclesiæ; facit tex. in c. ad audientiam. de homic. c. iuuenis. de spons. Nauar. c. 2. 1. nu. 20.

48 Vigesima tertia. Obligatus et ieiunare tota Quadragesima toties peccat non obseruando, quot sunt dies, quos non obseruat. c. non liceat. c. non oportet. de consecra. dist. 3.

49 Et qui in Quadragesima et comedit carnes, aut alios prohibitos cibos pluries in die, toties peccat, quoties comedit, iuxta regulam transgressionis præceptorum negatiuorum. Cedit namq; sub ecclesiæ præcepto, quod in toto die non concedantur carnes, sicut sub præcepto Dei cedit in toto tempore præsentis vitæ non furandum, & sicut qui committit bis, aut tertium in die diuersis vicibus, triplex peccatum mortale committit, ita qui iam semel, bis, aut tertio in die comedit carnes tempore prohibito, non excusatur, quin tertio peccet mortali-

ter. ita Caiet. 2. 2. ad D. Thom. q. 47. arti. 8. circa medium. Naua. c. 2. 1. num. 15.

50 Vigesima quarta. Qui et ieiunare non possunt propter aliquam legitimam causam, aut propter ætatem, non debent vti ad vescendum carnibus, vel ouis, sed debent vti cibis quadragesimalibus. Sunt enim diuersa præcepta, & ideo non debet fieri ex ijs illatio. l. Papinianus exul. ff. de minor. fallit tamen in pueris paruulis, qui non sunt doli capaces. ita Caiet. 2. 2. q. 147. art. 8. in prin. Syluest. in ver. ieiunium. quæstio. 5. vers. quartum.

51 Vigesima quinta. Operarij, et qui suo assiduo labore suam familiam sustentare, aut suas filias collocare, aut filijs suis expensas in studio ministrare coguntur, & nec sibi, nec suis ad cultum decentem necessariam comparare possunt, si labores, & ieiunia sustinere nequeunt, excusantur à præcepto ieiunij, sic excusantur, faber lignarius, carpentarius, agricola, fossor, iter magnum facturi pedibus, vt peregrinantes ex causa necessaria, qui vulgo dicuntur vectorini, & corrieri, & quilibet alius, qui aliter, quam assiduo suo labore non potest se, aut suam familiam sustentare. & hoc non solum de iure communi, sed etiam ex priuilegio Eugenij III. Syl. in ver. ieiunium. nu. 23. Quinimo nec tenetur die festo prædicti operarij in Quadragesima ieiunare, si hac de causa ieiunantes postea diebus ferialibus inuenirentur minus idonei ad sustentandos labores. Ita frater Bartho. à Medina. li. 2. q. 147. art. 6. At ei qui dubitat, an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, Confessorius debet consulere, vt experiat, & si per id cognouerit ieiunium esse sibi notabiliter nociuum, iuste à ieiunando cessare poterit. Et si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispensatione cõfugiat: qui vero hoc recusauerit facere, non est absolendus; quia non satis videtur esse contritus, cum videatur nolle parere ecclesiæ; facit tex. in c. ad audientiam. de homic. c. iuuenis. de spons. Nauar. c. 2. 1. nu. 20.

52 etiam, qui suo officio fungi nequeunt, vt debent, ieiunando, excusantur: exemplum de marito, qui vxori suæ debitum reddere aliter non potest, & vxor, quæ ieiunando marito satisfacere nequit. Nauar. c. 2. 1. nu. 16. in fi. Hinc quæritur, an et vxor excusetur à ieiunijs contradicente marito? Respo. quod excusatur à ieiunijs voluntarijs, c. noluit. c. manifestum. 33. quæst. 5. non autem à necessarijs: quia magis est obediendum Deo, quam marito iniuste præcipienti. argum. tex. in cap. si Dominus. cap. Iulianus. 1. 1. quæst. 3. nisi contingeret virum scandalizare: verbi gratia, si ex hoc maritus veniret ad rixam, vel verbera, aut blasphemias: nam tunc sacerdos saltem possit dispensare propter scandalum vitandum. c. lateros. de cler. excommu. minist. c. vt constitueretur. dist. 50. Sylu. in ver. ieiunium. nu. 25. Nauar. c. 1. 5. num. 19. facit quia præceptum posituum neminem obligat cum scandalo. c. 2. de noui oper. nunc. Abb. in rubr. de obser. ieiun. num. 8.

54 Vigesima sexta. Rationes etiam maioris boni excusantur à ieiunio Confessorij, & conuincatores, qui vtrunque adimplere nequeunt. Similiter exercentes opera misericordie spiritualia, siue corporalia, siue propter votum, & obedientiam siue voluntarie ob charitatem principaliter

principaliter, licet minus principaliter ob mercedem: quia quod principaliter fit, debet attendi. l. si quis nec causam. ff. si cer. pet.

55 Vigesima septima. Prælati, et qui cum suo subdito potest dispensare in esu carniu, potest etiam dispensare feria 6. si sit natiuitas Domini quia cum ibi sint duæ prohibitiones, scilicet ecclesiæ, & religionis, sublati prima per ecclesiæ iuxta tex. in c. si de obser. ieiun. stat. solum secunda, super quam potest prælati. ita Sylu. in ver. ieiunium. nu. 27. quæ quidem dispensatio facta per prælatos debet esse cum causa rationabili, aut dubia, alijs dissipatores essent, & non dissipatores. ita glo. sing. in extrauag. comment. 1. vers. non obstantibus de dolo. vbi etiam hoc extendit ad summum Pontificem. Sed quæ sint iustæ causæ, (præter illas, quæ fuerunt à nobis recensitæ supra in secundo præcepto) ponit Syl. in ver. dispensatio. num. 3. vbi etiam addit decem casus, in quibus religioforum prælati possunt dispensare cum suis subditis. Tandem constituit regulam generalem, quæ in omnibus spectantibus ad regulam dispensare possunt, nisi in ijs, quæ sunt de essentia regulæ.

57 Quando tamen prælati dispensant cum suis subditis, v. g. in ieiunio, non debent relinquere conscientijs subditorum petentium ab eis dispensationem, vt liceat eis coenare aliquid in die ieiunij aliqua de causa, aut præuenire horam ieiunij, sed potius debent eis compati, & benignè dispensando à suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare, veluti in septem Psalmos, aut aliquid. Naua. c. 2. 1. nu. 22. post Caiet. 2. 2. q. 147. art. 4.

58 Dispensatus tamen, non in integrum excusatur à ieiunio, nam tenetur illud seruare pro ea parte, pro qua potest; ratio est, quia præceptum ecclesiæ licet in totum seruari nequeat, est tamen seruandum pro ea parte, qua seruari potest apud tex. in c. cum dilecti. de dolo, & contum. Sic dispensatus, vt possit comedere oua, vel lacticia, tenetur ieiunare, & abstinere a carnibus, estque verum ieiunium.

59 [An vero in eodem prandio, et vel eadē coena liceat absque peccato comedere oua cum piscibus? Respo. quod non, quia vel potest pisces vesci absque damno notabili salutis suæ, vel non potest. Si non potest, peccat illos comedendo: si verò potest, caret necessitate comedendi ea, & consequenter non potest comedere illa licite per dispensationem, ergo nullatenus iuste potest comedere illa simul in eodem prandio; quia vno die, vel prandio renuntiando fauori suo, iuxta tex. in l. quod fauore. de legib. & c. quæ ob gratiam. de reg. iur. lib. 6. possit comedere pices, & alio oua, sed in eodē prandio esset peccatum mortale: nisi ratione modicitatis, quæ parum noceret, quia tunc peccatum esset veniale.

ita Naua. lib. 3. de obser. ieiun. confi. 5. sed vt ad rem redeamus, dispensatus vt possit comedere oua, tenetur ieiunare, quia vtile per inutile vitari non debet. l. actus. ff. de reg. iur. tum etiam quia qui in totum satisfacere nequit, tenet tamē pro ea parte, qua potest, ita Naua. c. 2. 1. nu. 22. contra Caiet. d. art. 8. in prin. qui dicebat, quod dispensati ex impotētia euidēti ab abstinentia carniu, sunt totaliter absoluti à præcepto ieiunij.

60 [Sed an dispensatus et ex priuilegio summi Pontificis, vt possit comedere oua, & lacticia in diebus, quibus est indictum ieiunium ecclesiasticum, & sic satisfacere ieiunio, seruando alia, quæ requirit ieiunium, possit eadem vti facultate in ieiunijs indictis ab eodem, vel alio summo Pontifice, vigore Iubilei: v. g. si concesserit Iubileum cum ieiunio feriæ quartæ, sextæ, & sabbati, vel possit idem facere in ieiunio quod quis vouet, & eo, quod à confessore per

61 poenitentiam est impositum. Respo. negatiuè. Primo, quia & si priuilegia ita sint interpretanda, vt aliquid operentur ultra ius commune, vt per Panor. in c. certificari. de sepul. latè Dec. in c. 1. de rescrip. nu. 16. non sunt tamen extendenda ad aliquos effectus, dato aliquo, quem operentur. Vnde cum præfatum priuilegium quo ad ieiunia ecclesiastica, siue ab ecclesia iure communi instituta, non est extendendum ad ieiunia per Iubileum, vel votum, vel a Confessorio imposita, cum aliud sit ieiunium ab ecclesia institutum, aliud votiuum, aliud a confessore in poenitentia impositum, & aliud per iubileum: vnde cum sint diuersa, non debet à separatis fieri illatio. l. Papinian. ff. de mino. Ma-

62 xime, et quia dispensationes, quæ aliquem obligant à iure communi, glo. in c. nisi rigor. 1. q. 7. sunt exorbitantes à iure communi, cum illud vulnerant. c. ipsa pietas. 24. q. 4. in fi. & ideo sunt restringendæ, vt odiosæ. c. ea quæ. & cap. odia. de reg. iur. lib. 6. Tum etiam, quia generi 63 et per speciem derogatur. c. generi. de reg. iur. lib. 6. reg. in roto. ff. eo. & consequenter præceptum factum speciale à summo Pontifice, quod præsumitur factum de modo ieiunandi, secundum ius commune, quod in dicimus de ieiunio imposito à Confessore, cum debeat imponere poenitentiam per poenalia, derogat priuilegio generi, et ieiunandi ieiunio ecclesiastico. Nauar. l. 1. de obser. ieiun. confi. 4.]

S I M P L I C I T A T I V M.

- 1 Communi quatuor habere debet.
- 2 Euchar. dietam carnis exigit. priuileg.
- 3 Cingul. num. quo præcingitur sacerdos, quid significet.
- 4 Accessurus ad eucharistiam singulariter mundus esse debet.

- 5 Eucharistiam sumi pura conscientia, puraque mente, quomodo intelligendū sit.
- 6 Sacramentum altaris, quare in puro linteo ponatur.
- 7 Sacramentum altaris tria in se consideranda amplectitur, & quæ ea sint.
- 8 Veniunt quoque debent procul esse à sumpturo Eucharistiam, exemplō sacerdotis, dum dicit, La nabo inter innocentes.
- 9 Eucharistia sumi debet cum pl. nitidine fidei, & in quibus consistat fides circa eam: & alia etiā requiruntur, ut num. 12.
- 10 Sanguis per conuocantiam est cum carne, & caro cum sanguine, in sanctissimo altaris sacramento.
- 11 Curiositas circa Eucharistiam prorsus abijcienda, & fides sola amplectenda.
- 13 Ieiunium ieiunio natura esse debet communicaturus, & quomodo id intelligatur.
- 14 Communicaturus, quare ieiunium esse oporteat.
- 15 Discretio ratione ætatis ad sumendam Eucharistiam, qualis esse debeat.
- 16 Tempus sumptionis Eucharistie in pascha, secundum Eugenij IIII. declarationem, quod sit: & an differri possit.
- 17 Reuerentia animique meditatio, qualis esse debeat in sumente Eucharistiam.
- 18 Examinatio h. rum. uerborum, Domine, non sum dignus, ut intres, &c.
- 19 Domine non sum dignus, &c. proferenda hec uerba summa humilitate, & ex intimo corde.
- 20 Ioan. Baptiste, Magdalene, Petri, & Marci Eua geliste exemplo docemur, quæ reuerentia, & amore ad Eucharistiam sit accedendum.
- 21 Eucharistiam sumpturus, qua discretione, & prudentia in sumptione uti debeat.
- 22 Pollutio in somnis, & coitus coniugalis, an impediant sumptionem Eucharistie, & numero 33.
- 23 Usus Eucharistie, qua necessitate sacerdoti, & qua laico.
- 23 Eucharistiam non sumens in casu articuli mortis an peccet lethaliter.
- 24 Eucharistiam non sumentes à Dominica Palmarum usque ad octauam Resurrectionis, peccant mortaliter, sine causa.
- 25 Communionem omissam in paschate, an ad suppleendam, sit inducendus, qui omisit.
- 26 Confessionem differentibus per annum, quid consulendum antequam communicent.
- 27 Sacerdoti in altari existenti coram plebe peccata obliuiscitur, an liccat.
- 28 Mortis supplicium subituris, quando Eucharistia non sit deneganda.
- 29 Manifestis peccatoribus, uel occultis sacra Communionem, an denegari possint, seq.

- 31 Sacerdoti frangere hostiam, & partem communicaturo porrigere in urgete nec. sitate licet, alia secus.
- 32 Infirmus communicatus per modum uaticii, post iterum post aliquot dies communicari, & an non ieiunium uaticium possit sumere.
- 33 Eucharistiam contritus uere, an intra diem naturalem possit percipere.
- 34 Eucharistiam non sumere sine confessione, contritione precedente peccatum est.
- 35 Communicari credens probabiliter se esse in mortali, uel cum proposito redeundi ad mortale, peccat.
- 36 Monachus S. Benedicti, uel moniales non communicantes semel in mense, peccant.
- 37 Hostiam non consecratam, an liceat sacerdoti porrigere peccatori.
- 38 Sacerdotes etiam præcisi uerè consiciunt corpus Christi.
- 39 Peccat quis plus occultè, an manifestè.
- 40 Conficere simulans quam grauisimè peccat, conclusio.

De sacra Communione.
Cap. XXXVIII.

Eucharistia, quantum ad vsum, ut plenius innotescat, sciendū est, secundum Caiet. in ver. cōmunio, quod quatuor exigit. Primum, quod sit mundus à peccato mortali, & præcipuè a contagione carnis, hoc est, ut secundū suam conscientiam præmissa diligenti contritione, & confessione credat se abique lethali culpa, ita habetur in Concil. Trid. sess. 13. cap. 7. Hinc dicitur, ¶ Exod. 12. sic autem comedetis eum renes vestros accingetis. Per cingulum munditia castitatis designatur, de qua Bernar. Quid castitate decentius, quæ mundum reddit de imundo semine conceptum, de hoste domesticum, de viatore homine Angelum facit. Differunt autem inter se homo pudicus, & Angelus, sed felicitate, non virtute. Item sola castitas est quæ in hoc mortalitatis tempore statum quandam immortalitatis repræsentat. Decet enim, ut vas suscepturum corpus mundissimū sit mundum, unde de sacerdotibus dicitur, Esa. 52. Mūdāmini, qui fertis vasa Domini. Hinc est, quod alba à sacerdote cingulo præcingitur, ut principalem præcipuè speciem castitatem ipsam adhærere ministro Eucharistie debere firmiter designetur, unde Grego. super verba illa. Luc. 22. sint lumbi vestri præcincti. ait: Lumbos autem præcingimus, cum carnis luxuriam per carnis continentiam coarctamus. Habet quoque cingulum brachia duo sese completetia, quod

quod duplicem significat mundiciam, mentis, & corporis, quoniam non solum carnali contagio peccati perit castitas, sed etiam mentali cogitatione impudica consensu accedente: unde Dominus, Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo. Recogitet ergo sumpturus corpus Christi, si mundus sit. Etenim si olim templum illud figurale legis ministri introire non poterant, nisi purificationibus multimodis præmūdati, quæ tunc in figura ad nostram doctrinam scripta sunt. Populo denique ad montem Syna, ut Angeli vocem. Mosi præcepta dantem audirent, accessuro dicitur: Estote parati in diē tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris. Exod. 19. Quid oportet facere suscepturū Dominicum corpus? Quare necesse est, ut accessurus sit mundus, & singulariter mundus. Unde Exod. 21. dicitur: Sume vas vnum, & mitte manum ibi. Vas vnum, quasi singulariter, & excellenter mundum, vas istud, A post. inquit, esse vnam areā, quia debet cor quasi vas purissimum esse, & aureum, propter magnam puritatem, quod capere debet cœlestem panem. Cum nihil (inquit tēx. in cap. nihil. de consecr. distinct. 2.) in sacrificijs maius esse possit, quam corpus, & sanguis. Christi, [quod intellige, quoad sanctitatem. r. quæstio. 1. cap. multi. distinct. 95. cap. ecce. Lieet sacramentum baptismi dignius dicatur ratione efficacis, quia ianua est omnium sacramentorum, cap. debitum, de presbyt. bapt. & quia in ipso plena fit remissio peccatorum, cap. non ex quo. de consecr. distinct. 4. cap. res sunt. de poenit. distinct. 1. cap. fin. de poenit. distinct. 7. per Concil. Trid. sess. 6. cap. 14. Confirmatio auctoritate ministrantium, quia soli Episcopi conferunt cap. manus. de consecr. distinct. 5. Matrimonium ratione significationis. cap. debitum, de bigam. acutus. distinct. 26. sic propter rem subiectam, & sanctitatem, ut corpus Christi, nihil inter sacramenta ecclesiastica est maius. Inec vlla oblatio hac potior est, sed omnes præcellit, quæ pura conscientia, puraque mente sumenda est, quod tunc fit, quando quis non habet de præterito iustam accusationem, sed de futuro firmum propositum abstinendi à peccato. Quod quidem propositum figurabatur in cingulo sacerdotali, quæstringit, & coarctat corpus ne defluat in peccatum. Et hoc cingulum, ut habetur Exod. 28. erat quasi rete ex bysso retortum, quod significat, firmissimum propositum abstinendi à peccato. Accedens igitur quemadmodum Iosephi, debet inuoluere Iestam in syndone munda, id est munda mente eum suscipere. Hinc mos est Ecclesie ut sacramentum altaris non serico, non panno tincto, sed puro linteo, terreno, &

contexto ponatur. cap. consulto. de consecr. distinct. 1. tum ad designandum corpus Domini nostri Iesu Christi purum per omnimodam innocentiam, terrenum, quia passibile, & mortale pro creatum, atque contextum, id est, quia multiplici tonsione peruenit ad gloriā, quemadmodum pannus lineus multiplici tonsione ad candorem perducitur. Tum etiam ad repræsentandam mundiciam maiorem: nam inter cætera genera pannorum illa, quæ sunt de lino puro, ad candorem melius perducuntur. Sic offerens, & sumens corpus Christi maxime prius, iuxta dictum Apostolē, debet se ipsum probare, & discutere cogitationes, verba, & opera, an sit mundus à peccatis, alias accedens cum peccato mortali abuteretur hoc sacramento: nam tria in eo considerantur. Sacramentum tantum, sacramentum, & res. & non sacramentum. cap. cum Marthæ de celeb. miss. Quo ad primum, habet rationem cibi, & potus, cibus autem est viuorum, & non mortuorum, unde carens vita spiritali hoc sacramento abutitur. Quo ad secundum sumitur ibi Christus, qui est Sanctus Sanctorum, quare receptaculum eius debet esse sanctum, & ideo abuti necesse est, qui sumit cum contrario sanctitatis. Quo ad tertium, accedens significat se ad unitatem corporis Christi tendere, unde si peccator mortale in conscientia teneat, per quod à corpore Christi separatur, fictionis culpam incurrit, & sic sacramento abutitur. Et non tantum debet se mundare à mortalibus, quod quidem necessarium est: sed si consilium meum spectes, etiam à venialibus pro humana fragilitate se purgare solertissimus quisq. debet, antequam ad hoc sacramentum accedat: nam gustum, & dulcedinem impediunt. quare ubi non sunt mortalia, consilium est ut venialium confessio præcedat. hinc est, quod sacerdotes ante missæ inchoationem abuit manus: Deinde sacrificium oblaturus inquit, Lauabo inter innocentes manus meas: quia secundum Alber. primo ad missam se parans, lauat se ab iniquitate: modò sacrificium oblaturus quasi ampliori indigens lotionem etiam à venialium se purgat. reliquijs, dicens cum Proph. Lauabo inter innocentes manus meas. Inter innocentes inquam, non inter peccatores. Et lauat manus, & non pedes, sicut quando Dominus discipulis suis: quia manus est organum organorum, & omnia opera attribuntur manibus. D. Thom. 3. par. sum. quæstio. 83. artic. 5. ad primum. Gabr. de cano. missæ lect. 18. Igitur requiritur primo, ut sit mundus à peccatis. A peccato: inquam infidelitatis, quia cum Eucharistia sit sacramentum fidei, hinc repelluntur heretici, & infideles, ideo hortatur Paulus, ut accedamus cum corde vero, id est intellectu sine errore.

errore, in plenitudine fidei, id est in plena fide credentes, quæ non videntur, id est non tantum veritatem carnis Christi ibi esse peracta consecratione, hoc est, & c. ex vi sacramenti, sed etiã animam Christi, similiter & sanguinem; atque eius diuinitatem simul ibi esse cum carne per concomitantiam, eo quod hæc à carne separata esse non possunt. Similiter ¶ in calice virtute consecrationis ibi esse sanguinem, per concomitantiam autem totum esse Christum. Sed etiam credamus, atque sentiamus per redemptionem, quæ est in Christo Iesu nobis gratis remitti peccata. ita D. Thom. 3. par. quæst. 76. artic. 1. & 2. Concil. Trident. sess. 13. cap. 3. intelligamus etiam nos veluti e manu Christi corpus eius pro nobis traditum, & sanguinem in remissionem peccatorum sumere. Curiosas ¶ autem quæstiones multas, quæ iam moueri possent circa hanc mensam, videlicet quomodo totus Christus possit subsistere sub tam modica panis, & vini specie: Quomodo specie panis fracta totus sit sub singulis partibus: Quomodo accidentia sint ibi sine subiecto, & alia id genus pleraque præstat prætermittere, quam perscrutari. Nihil enim potest hac vna re esse perniciosius. Si quidem homini Christiano credendum est, non disputandum, non discutendum, non querendum quomodo, iustus ex fide viuit, ait scriptura. Non ex argumentis, aut rationibus diuina opera discutienda sunt, sed credenda: non cauemur si omnes sensus nostri decipiantur præter auditum, sicut pulchrè figuratum est in Isaac volente benedicere Iacob. Gen. 27. Nam quid sibi speciale, quid proprium reseruarit incomprehensibilis illa maiestas, si semper comprehendere posset sapientia hominum altitudines celestium secretorum? Quid haberent superna preciosum, si nostræ familiariter scientie subicerentur? & ideo quanto minus capimus operis intellectum, tanto magis dispensatoris miremur consilium. Accessuri ¶ itaque ad hanc Regis æterni mensam, accedant cum plenitudine fidei: cum hoc sacramentum dicatur fidei. Accedant etiam cum charitate: quia vinculum est charitatis, & ideo repelluntur ab hac coena schismatici rumpentes ecclesiasticam vnitatem, & quia est vas gratiæ, hinc appellatur Eucharistia, excluduntur simoniaci, qui gratiam Dei emere, & vendere non erubescunt. Et ut dicitur communio, repelluntur excommunicati. Verum, ut est sacramentum dignitatis, sunt indigni degradati, qui omni dignitate ecclesiastica sunt priuati. Quoniam vero est sacramentum virtutis perfectiue, repelluntur suspensi, & irregulares, qui manus habent ligatas: sed quia fit per eam eleuatio mentis in Deum, hinc excluduntur fornicarij, qui tanquam carnales non possunt spiritalia

lia gustare. Oportet ergo, vt ab omni peccato sit mundus, qui vult accedere ad hoc sacramentum. Secundum ¶ est, vt sit ieiunus ieiunio naturæ, hoc est, quod à mediâ nocte nihil sumpserit per modum cibi, vel potus, ita quod non solum debet esse ieiunus à cibo, & potu communi, sed ab omnibus etiam medicinalibus, quæ per os sumuntur. cap. nihil. 7. quæstio. 1. cap. liquido. de consecra. distinct. 2. quod fit pluribus ex causis. Prima, ¶ in honorem huius sacramenti, vt scilicet per os hominis intret, nondum aliquo cibo, vel potu infectum. Secunda causa est propter significationem, vt per hoc intelligatur Christum, qui res huius sacramenti est, eiusque charitatem debere primum fundari in cordibus nostris, secundum illud Matth. 6. Querite primum regnum Dei. Tertia propter periculum vomitus, vel ebrietatis, quæ quandoque ex nimio cibi, & potus vsu contingit. Tertium est tempus, quantum ad ætatem, & quantum ad Pascha. Aetas peccantis si non comunicet est, cum ad annos discretionis peruenit. cap. omnis. de poeni. & remis. Sed aduertendum, ¶ quod non quælibet discretio, quæ sufficiens est ad consistendum, sufficiens est ad communicandum, sed exigitur discretio deuota, & reuerentialis, quæ determinari debet ex parentum iudicio, qui si dubitauerint, debent consulere Confessarium pueri, si videbitur ei, quod ad communionem sit discretus: non tamen expectanda est ætas annorum 14. Caie. 3. par. quæstio. 80. art. 9. vbi etiam inquit, id pueris contingere in anno decimo, & excusari quidem pueros id non obseruantes, sed culpam parentum. Ioseph in floribus sentent. tom. 1. quæstio. 2. de suscept. Euch. Nauar. cap. 2. num. 57. Tenetur ¶ etiam omnis vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenit, communicare semel in anno, id est in Pascha, quod Eugenius III. declarauit satisfacere quod præcepto Ecclesiæ, si comunicet in hebdomada sancta, vel in hebdomada Paschæ, aut in Dominica, immediatè sequenti. Potest tamen de consilio Confessarij, secundum text. in capit. omnis. de poeni. & remis. ex rationabili causa huiusmodi communionem differre, aliàs eius omisio esset peccatum mortale. Quartum, quod ¶ requiritur, est attentè animi meditatio, & reuerentia, eademque præsertim à sacerdotibus indignissimam enim res est, vt munus, cuius Angeli digni non fuerunt, cum vecordia, & oscitantia homines exequantur, vt inquit Sotus in 4. sentent. distinct. 12. quæst. prima. artic. 4. col. 4. Accedant ergo suscepturi hoc sanctissimum Sacramentum cum omni reuerentia, & humilitate, considerent verba illa Sanctæ Ecclesiæ, quæ dicunt, Domine ¶ non sum dignus, & c. Nam est, ac si diceret, Domine totius mundi crea-

creator, & rector, non sum (fateor) dignus ex mea iustitia, ex mea operatione: quia & si fecerim omnia, quæ præcepta sunt mihi, dicam tamen, quod seruus inutilis sum; nam quod debui facere, feci. Non sum igitur verè dignus, vt tu intres sub tectum meum, vbi nullus est virtutum splendor, ornatus pro tuæ maiestatis mansione: non enim delectaris habitare in tabernaculis peccatorum. Cæterum, quia peccatricem illam à contactu pedum tuorum non reiecasti. Luc. 7. quin magis multis modis commédatur peccatorum suorum dimissione es consolatus: quoniã item mulierem illam passam, (vt ait Matth. cap. 9.) multos annos flexum sanguinis à tactu simbriæ tuæ vestimenti nõ prohibuisti, sed illam tua virtute sanitati restituisisti; quoniam denique mulierem illam Chananzam importunitate illas tuas aures pulsantem, semel, & iterum, tandè oculis misericordiæ conspexisti: Tu Domine tantum dic verbo, qui patris es verbu coæternu, dic verbo virtutis tuæ & sanabit anima mea: quia tuu dicere idè est, quod facere: sanabitur, inquam, per te cibum salutiferum ab omnibus morbis vitiorum. Dicant ¶ igitur hanc orationem non tantum ore, sed & corde: nam sunt, qui nequiter se humiliant, & illorum interiora plena sunt dolo. Tales non exaltant Dominum, sed solum humiles spiritum. Ideo vt dignè sumere mereantur Dominum in hoc sacramentali conuiuio, recumbant mæce in nouissimo loco, se omnibus inferiores recognoscetes, & tanta conuiuio indignos, vt tandem audire mereantur: Amice ascende superioris, & tunc obtineant gratiam coram simul discumbentes. Et nec difficile erit in veritate se indignos recognoscere, tanti mysterij participationis, si maiores se considerent valde humilantes. Considerent, ¶ inquam, Ioannè Baptistam, qui ab Angelo prænunciatus, in vtero sanctificatus est, a pueritia extra tumultum hominum in eremo conuersatus, à Christo super cunctos mulierum natos commédatus, nihilo minus timuit baptizare Dominum, dicens: Ego à te debeo baptizari. Attendant Mariam Magdalenam, quæ tanto seruore Christum diligebat; vt non erubesceret inter epulas conuiuantium lachrymas effundere ad pedes Domini, lachrymis irrigare, ac capillis tergere, propter quod à Domino audire meruit: Dimissa sunt tibi peccata multa, quoniam dilexisti multum. & tamen post Christi Resurrectionem pedes ipsius tangere non est permessa. Sic Petrus, cui Dominus totius gregis sui curam committere dignatus est, ad piscium capturam stupuit, & indignum se Dominum præsentia exclamauit, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Beatus quoque Marcus Euangelista, qui præ cæteris Domini resurrectionem, &

regnum, spiritu Sancto inspirante, descripsit, se tamen indignum tanto mysterio sentiens, pollicem abscidit, vt reprobis sacerdotio haberetur, timens tractare corpus Domini in altaris sacramento. Quid igitur mirum, si suscepturi corpus Domini, vel sacerdotes Ioanni Baptistam multo inferiores, Magdalenam in amado non æquales, Petro Apostolo dignitate, & Euangelista Marco doctrina longè inferiores, dicant corde, & ore: Domine non sum dignus. ¶ Discretio ¶ etiam requiritur, hinc in Prou. 25. dicitur: Quando sederis cum Principe, diligenter attende, quæ apposta sunt ante faciem tuam, quanta, & qualia, & pone cultrum, id est discretionem in gutture tuo: Nam non debet esse suscepturi hunc panem coelestem, & super substantialè, vt venter, qui cibos non discernit. vnde per Salomonem, Eccle. 36. dicitur, omnem escam manducabit venter. De quibus Hier. 4. inquit: Ventrem meum doleo, id est illos, qui pleni omni spurcitia, & immunditia accedunt ad hoc sacrosanctum conuiuium. ¶ Hinc ¶ exigitur tanta discretio, reuerentia, & deuotio, vt nec post pollutionem in fomnis inchoatam, & perfectam, nec post coitum conjugalem, licitum sit communicare eo die, verum, de veritate huius dicti remitto me infra in 6. præcep. Præterea sciendum est, quod vsus huius sacramenti aliquibus ex necessitate præcepti conuenit, quo ad vtramque partem, vel alteram tantum. Illud primum sacerdoti, dum celebrat. cap. relatum, de consecra. distinct. 2. Secundum cuiilibet Christiano, cum ad annos discretionis peruenit. d. cap. omnis vel in articulo mortis constituto, vnde viaticum ¶ dicitur. an. autem ¶ sit mortale negligenti in tali articulo communicare, cum possit, verius est nõ esse vbi sola negligetia est in cã, si Paschale communionem adimpleuerit: verum, qui renueret tunc sacramentum sumere, non posset à reatu mortali excusari, tum propter manifestum scandalum; tum, quia non videtur amorem erga Christum gerere, qui eius tunc corpus non sumeret. Nihilominus si huiusmodi infirmus tunc homo esset, qui frequenter in sanitate sacramentum suscepisset, & vt ait Palud. paulo ante sumpsisset, neque vllum præsentiret carnis remorsum, sed puram putaret habere conscientiam, licet non adhiberet diligentiam tantam ad sumendam Eucharistiã, sed sine illa decederet, nõ, esset peccati mortalis condemnandus. Hæc Sotus in 4. sent. dist. 12. quæst. 1. artic. 11. col. autepen. Hæc in genera dixisse sufficiat, nunc ad particularem quæstionum decisiones, quibus quæ dicta sunt elucescent, descendamus. ¶ Prima. Qui ¶ tempore Paschæ, id est à Dominica Palmarum vsque ad octauam Dominicæ Resur-

Resurrectionis Eucharistiam, non sumunt, peccant mortaliter: nisi iustam ob causam, & ex consilio proprii sacerdotis, id in aliud tempus differant. cap. omnis. de poeniten. & remiss. & ibi Do. Anto. de Butr. num. 6. Sed an suspectus, qui non communicat omni anno, compellatur communicare. glo. in cap. fin. dist. 30. finaliter concluditur, quod ad hoc potest cogi, ut scilicet desistat a peccato, & digne recipiat sacramentum. dist. 50. ut poeniteat. de consecr. dist. 2. si quis intra. ibi D. Ant. q. 12.

25. Secunda. Qui t communicare noluit in Paschate, & nec illam distulit ex rationabili causa, licet inducendus sit, ut suppleat illam Paschate transacto, tamen non videtur ad hoc de necessitate teneri, quod idem dicendum est de confessione prioris anni omissa. Syluest. in ver. Eucharistia. tertia, quaestio. 15. vers. tertium. [Nobis tamen contrarium videtur in vitroque verius, quia quando sunt duo precepta, si vnu adimplere non potest, debet adimpleri aliud. facit tex. in c. cu dilecti. de dolo. & contu. l. Celsus. ff. de arbit. vbi qui no. comparuit certo die, tenetur comparere, quam citius post illum poterit. Sic cum duo in effectu. c. omnis. ext. de poen. & remiss. praecipiat. Scilicet communicare semel in anno, & in Paschate, licet lapsus Paschate, potest tamen alteru adimpleri, scilicet de communicando semel in anno. Tu, quia tempus communicandi in Pascha non ad finiendum, ut in ieiunijs ecclesiasticis, & horis canonicis sunt appositum, sed ad dilatandu, quare eo finito non terminatur obligatio. ut dixit Pan. comu. receptus num. 12. in d. c. cum dilecti. & nos supra de confessione affirmavimus. in r. li. c. 11.]

26. Tertia. Hortandi sunt, t qui differunt confessionem a Paschate in Pascha, ne statim comunicent, sed aliquandiu expectent, & iterum quae oblita, atque postea, quae commissa sunt, confiteantur, ut mundiores accedant, maxime si ij sunt, qui in fornicatione sint obuoluti. Sylu. qui supra. vers. tertium Nauar. c. 21. nu. 45.

27. Quarta. Qui t communicaturi sunt in conspectu plebis, non est condecens, ut dum sacerdos est in altari, in conspectu plebis, illa, quorum fuerint obliti in confessione, illi confiteantur, sed vel communionem si sine nota possunt, differant vsque ad aliam missam, vel proponentes illico post communionem confiteri, sacramentum, sumant. Syluest. in ver. Eucharistia. 2. q. 7. vers. ex his autem. Sot. in 4. senten. distin. 12. quaest. 1. artic. 4. Nauar. c. 21. num. 49. & cap. 2. num. 9.

[Verum haec opinio in duobus tantu casibus potest habere locum. Primus, quando sacerdos, qui ministrat Eucharistia, non esset Confessor institutus: ratio est, quia infamarit seipsu, qui coram alijs relicta. comunionem recederet.

Secundus est, si peccatu confitendum longa exi gat moram, vel alicuius circumstantia longam explicatione, quam locus ille non patitur: na tunc poterit confessionem differre animo confitendi statim post comunionem. Ratio est, ne seipsu infamet, & inde scandalum oriatur, & intelligitur statim teneri ad confessionem, id est antequam die sequenti Eucharistiam recipiat, vel sublata omni causa suspitionis, & infamia: nam si subditu absoluto sacrificio teneretur, infamatur seipsu: Circumstantes enim suspicarent, vel ante missa, vel in missa peccatu mortale comisisse. Preter tamen istos casus tenentur, qui comunicaturi sunt, confessione ante Eucharistia pramittere. Primo qa Cõcil. Trid. sess. 13. c. 7. nullum excipit casum, nisi quando non est copia Confessoris, & vrget comunicandi necessitas. Secundo ex comuni vsu Ecclesiae confirmatur, qui maximam habet auctoritatem.

Guardisf ogni uno de venire qui co peccato mortale.
28. Quinta Mortis t supplicio perituris Eucharistia sacramentum non est subtrahendum, si ostenderit signa poenitentiae evidentia, ut habetur in Synodo Neapolitano. cap. 15.

29. [Sexta. Manifestis t peccatoribus iuxta tex. in c. vestra. & c. si de cohab. cler. no. debet, quamuis petant, sacra comunionem concedi ita. tex. in c. pro dilectione. de consecr. dist. 2. Qui quidē tex. non solum intelligitur de notorio, & manifesto infami, sed etiā de quocunq; existenti in mortali crimine notorio. 23. q. 5. placuit. c. multi. 2. q. 1. & ratio est, qa dū quis iure potest id negare alicui, quod iniuste petit, si confert, spore sua confert, atq; adeo particeps fit illius criminis. verum ratio haec est generalis, sed peculiaris in praesentiarum est no solu, quia minister consentit alteri, ut peccet. iuxta tex. in c. notum. 2. q. 1. cuius scelus cauere tenetur. Veru, quia est rei facere non dominus, sed dispesator, qui debet sacramentu digno tractare, & tanqua minister irrogat illi sacramento iniuriam, indignē ipsu tractando, contra Domini prohibitionem Math. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas ante porcos projicere. Quod maxime tunc fit, dum eius corpus iniquis exhibetur. Et iterum: No est bonum sumere panem filioru, qui non solum est hominum, sed etiā Angelorum, & mittere canibus. Math. 15. Quinimo nec alijs peccatoribus notorijs, verbi gratia, meretricibus, & vsurarijs, quantumlibet suorum peccatorum eos poeniteat, & sanctissime confiteantur, est publice comunionem ministranda, (quamuis sic in secreto,) donec publice poenitentiam agant, aut parochus ab ipsis facta facultate publice denuntiet iam eos poenitere, & confessos esse, aut ex ipsorum bona conversatione aut alio legitimo modo de vitæ emendatione constet, ut qui

qui ipsorum pravis exemplis offensi fuere, eorunde emendatione ædificentur. iuxta S. Bonauenu & Palud. in 4. distin. 9. quaestio. 4. col. 3. & 4. Nauar. in Manua. capit. 21. num. 55. facit Conc. Trid. sess. 24. capit. 8. per cap. 1. cap. quaesitum. de poen. & remiss. Ambigere autem hic, quis possit, vtrum ei, qui in vno loco publicus est peccator, perenti sacramentum in alio, vbi eius crimē no est publicu, teneatur sacerdos illud sciens sacramentu administrare? Hæc autem dubitatio ex altera pendet. Veru infamatu in vno loco liceat in alio proderet? Caiet. naque in opusc. 16. respon. 9. & 2. 2. q. 73. ait. licere. Adrianus vero quolib. 11. q. 1. negat. At Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 10. art. 2. sic per distinctionem hos auctores conciliat. Na inquit, q; bifariam quispiam potest labem infamiae alicubi contraxisse, videlicet aut publica auctoritate, & iudicio damnatus, aut priuatum facto ipso per viciniā, aut vrbem. Rursus dupliciter, quis delinquere potest alterum infamando, scilicet, aut contra charitatem, aut contra iustitiā. His praehabitis, dum quis priori modo honore suo, & fama alicubi spoliatus est, nulla est iniustitia eū vbiq; de eodem crimine infamare, cum per sententiam publicam sit sua fama nudatus. Quare qui hominem sic infamat, ad nullam tenetur restitutionem. Nihilominus peccatum est contra charitatem, maxime si esset tunc emedatus. Si vero esset infamatus factu ipso sine iudicio, licet esset publicus peccator, iniustitia esset illum alibi infamare, quandoquidē non est publico iudicio sua fama priuatus, vnde infamando tenetur ad restitutionem eo meliori, quo fieri potest, modo.

30. Septima. Occultis t peccatoribus no potest sacerdos sacramentum Eucharistia palam denegare, ita probatur per tex. in c. non phibeat. de consecr. distin. 2. c. multi. 2. q. 1. c. si tantu. c. placuit. 6. q. 2. c. si sacerdos. de offic. ordin. Quod intellige, etiā si sacerdos non esset curatus, modo esset publice expositus ad ministrandum sacramentum. Hoc colligitur exemplo Christi, qui cum non teneretur dare Iudæ, nihilominus quia inter alios sedebat, ne illum pudesceret, ad cauendum scandalum dedit. 1. q. 1. cap. Christus. Licet si in occulto petant, si modo bonis verbis, & citra vllā notā persuaderi illis nequeat, vt a sacramento abstineat, tenetur dare, dum tamē ille, a quo petunt sit parochus, cui ex officio incumbit sacramentu ministrare, & ratio est, cur occulto peccatori sit ministrandum sacramentum, non vti que illa, ne reueletur confessio, aut prodatur crimē, & reus infamia aspergat. Hæc enim, dū occultissima esset petitio, cauere possēt, sed causa est, quia cū ille habeat ius petendi, eo ipso, q; baptizatus est, iniuria illi fit, sine manifesta cau-

sa illo spoliari iure. Aug. 2. quaest. 1. multi. No igitur debet extra iudicalem ordinem suum ius denegare, ita maxime tempore Paschatis, vel articuli mortis. Alijs vero temporibus si praelatus aduertet, quod in subdito tanta esset impudentia, vt frequentaret sacramentum semper in peccato mortali, tunc ad reprimentam hanc impudentiam, excusare se praelatus posset, & deberet. ita Sot. in 4. senten. dist. 12. q. 1. artic. 6. vers. veruntamen.]

31. Octaua. Et si dignus esset non modica poena sacerdos ille, qui hostiam frangeret, vt laicum comunicaret, cū ipse debeat accipere totā hostiā. c. relatum. de consec. dist. 2. tamē in casu necessitatis, vel infirmitatis, vt si esset comunicaturus aliquem, per modum viatici, potest cum aliam non habet hostiam consecratam, frangere suam, & dare partem infirmo. ita Syluest. in ver. Eucharistia. 3. q. 15. ver. 1. in fi. qui extendit etiā ad casum ratione deuotionis.

32. Nona Infirmus t semel per modum viatici comunicatus, si postea per aliquot dies superuiuat, puta sex, vel octo, potest iterum eodem modo comunicari, & ratio est, quia potest contingere, vt hoc medio tempore mortaliter peccauerit, & velit Christo iterum incorporari per Eucharistia sacramentu Ioann. Tabien. in ver. communicare. nu. 54. ver. 84. Armilla in ver. communicatio. nu. 18. Naua. lib. 3. de celebr. miss. cons. 10. Viaticum vero accipere, potest etiā non ieiunus, & quando datur, semel tantum dicitur ab infirmo: Domine no sū dignus, & sacerdos, Accipe frater viatici,

33. Decima. Vera t contritioe praecedente, & nullo contēptu, distractione notabili, neq; alio, q; obstat interueniente, potest quis etiā intra vnum diem naturalem post habitam copulam carnalē, aut pollutionē illicitā celebrare, aut comunicare humilliter. Syluest. in ver. Eucharistia. 3. q. 10. ver. quintum. Nauar. c. 21. nu. 51.

34. Eucharistiam t percipere cum contritione absque confessione. modo sunt peccata mortalia, peccatum est lethale, vt habetur per Cõcil. Triden. & nos sup. in 1. parte. c. 13. limitauimus praedictam conclusionem pluribus modis.

35. Vndecima Peccatu t est mortale, sciēter credere, aut pbabiliter credere se esse in peccato mortali, quæ esse dicitur quodcunq; iudiciu, seu alselus, q; quis sit cū peccato mortali vel cū proposito redeūdi ad peccatu mortale, & comunicare, 1. Corinth. 2. Nauar. c. 21. nu. 46.

36. Duodecima. Monachus t Sancti Benedicti, seu quicumque alius, aut monialis cuiusuis ordinis, non communicans semel in mense, peccat mortaliter: nisi illam differat ex consilio sui Confessarij. ita text. in clem. ne in agro. §. sanē. vbi Zab. de sta. mona. Concil. Triden. sess. 25. cap. 10. de reg.

S V M M A R I V M.

37 [Decimatertia.† Nullo pacto licet Sacerdoti hostiam non consecratam porrigere peccatori occulto. ita D. Tho. in 4. sen. dist. 19. quæst. 1. art. 3. & ratio est, quia in sacramento veritatis nulla debet esse fictio, & ne sacerdos det causam idolatrando peccatori. Quod procedit, etiam si peccator ipse consenserit, vt suo consulari honori. Ita habetur ext. de celeb. mil. c. de homine. vbi Inno. inquit, q. cum falsa sint abiicienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora, licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauius, si se ingerat irreuerenter ad sacramentum, grauius tamen videtur offendere, qui illud fraudulenter sic præsumpserit simulare: nam per primū soli Deo fit irreuerentia, per secundum autē, & Deus blasphematur, & populus seducitur.

38 Ex quo † text. colligit ibi Panor. tria & primum q. existens in peccato mortali verū cōficit corpus Christi. 1. qu. 1. multi. imō excommunicati, simoniaci in ordine, schismatici, depositi, suspensi, & interdicti vera conferunt sacramenta, & verum conficiunt corpus Christi, dummodo in forma Ecclesiæ gerant, q. agunt. 1. q. 1. Dominus declarauit. & cap. quod quidā. de consecr. dist. 4. c. ostenditur. ca. quomodo. c. Romani. c. a quodā. c. si qui sunt. & c. si inter. Cæterum si in ijs forma Ecclesiæ nō seruetur, nihil agit. ita glo. in c. quos a Paganis. de consecr. dist. 4. c. extra. 1. q. 1. vbi extra Ecclesiam, id est formam Ecclesiæ non est locus veri sacrificij. Ita Host. in sum. de temp. ordin. nu. 6. Sot. in 4. dist. 1. quæst. 5. artic. 5. Non tamen ita prodest populo malus sacerdos, sicut bonus, quia licet vterque verē conficiat. c. intra. 1. q. 1. tamen citius exauditur bonus presbyter, dum orat pro populo, quam malus. c. ipsi sacerdotes. 1. quæst. 7. c. in grauibus. 3. q. 7.

Secundum ex illo tex. quod qui simulat cōficere, plus delinquit, quia plura peccata cōmittit, scilicet in Deū, & in pximū, quam q. cōficit in peccato mortali, quia tantū peccat in Deū. 39 Tertiū, † quod plus peccat delinquens occulte, quā publicē. Quod intellige secundū glo. in c. nemo. 3. 2. quæst. 4. quia periculosius. nō enim habet, qui eū corripit, & quia occultē peccās præsumitur scienter, & dolosē peccare. glo. in l. 1. c. de inter. matr. l. fin. ff. de ritu nupt. l. pupilus. ff. de administr. tut. Delinquens verō palam præsumitur errare, & non contemnere. Quamuis alio respectu delinquens palā dicatur grauius peccare, quā q. occultē ppter malū exēplū. 1. q. 3. c. præcipue. & q. a videt se velle tueri ratio ibi. ita glo. in d. c. nemo. & c. de homine.

40 Ex † quibus omnibus cōcluditur, grauiusimū peccatū esse simulare se celebrare, vel hostiam nō consecratam dare peccatori occulto in casu, quo ei denegare Eucharistiam non potest.

- 1 Sacerdos summa negligentia reus, qui potestate celebrandi non utitur.
- 2 Bona quanta proficiantur ex sacrificio altaribus, & quam stulte illud sacerdos omittat.
- 3 Sacerdos ex mera negligentia non celebrans saltem bis, aut ter in anno peccat.
- 4 Sacerdos, an excusatur à non celebrando ex eo, quod peccatis, & ex cōmunionis sit impeditus.
- 5 Sacerdos oī reuerentiam non celebrans, modo celebret in paschate, non peccat.
- 6 Religiosi eo modo, quo sacerdotes seculares, tenentur celebrare.
- 7 Parochi partes, quæ sunt in celebrando, & in administrando Eucharistiæ sacramentum, & parochus unde.
- 8 Sacerdos beneficium obrimens cum onere celebrandi quotidie, non tenetur quotidie.
- 9 Ecclesia cathedralis, & collegiata, & religiosorum conuentus, qualem habeant obligationem in celebrando.
- 10 Conuentus exiguus, est quotidie nō celebrat, non peccat.
- 11 Episcopi possunt statutum facere, ut subditi celebrent singulis festis, qui etiam curam gerunt, ut Dominicis sacrum fuit.
- 12 Cel. brare quotidie, melius est, quā ob reuerentiam abstinere.
- 13 Sacerdoti, an liceat feria sexta, quæ est dies Parasceue, & sabbato sancto, celebrare.

An, & quando obligentur Sacerdotes celebrare. Cap. XXXIX.

Ortatur Apostolus. 2. Corin. 6. ne † in vacuum gratiam Dei recipiamus, & in parabola Euangelica talentorum. Matt. 25. & Luc. 19. reprehenditur seruus nequū, qui in sudario talētum reposuit & ob id, quod nunquam illo vñs fuerat iussus fuit mitti in tenebras exteriores. Et reus videtur esse negligentis sacerdos ille, qui non vñtur sibi data nobilissima potestate. secundum illud Pet. 4. Vnusquisque prout accepit gratiā, &c. Hinc Gabr. de cano. missæ. l. c. 87. infert, quod imprudenter quidem agit quo ad alios, & stultē quo ad se, sacerdos ille, qui laudabiliter potest abstinere, & laudabiliter accedere, abstinendo: cum † per hoc sacrificium fiat diuini cultus reparatio. pñæ mortuorum mitigatio, humanorū defectū reparatio, beneficij Redēptoris frequēs recordatio, deniq; familiaritatis manifestatio, q̄ ex frequēti suę presētis manifestatiōe insinuat, sit deniq; Angelis lēuitia.

tia. Stultē etiam agit quo ad se, cum se ipsum tot, tantisque bonis priuat. Quod si quis obijciat vacationem à celebratione, ideo fieri, vt reuerētius postea celebret, reminiscatur illud Nafonis: Qui non est hodie, cras minus aptus erit. At vero, quando obligentur sub peccato mortali celebrare, ex sequentibus decisionibus manifestum fiet.

3 Prima. Mortale peccatum † est sacerdoti omnino, hoc est per totam vitam à celebratione cessare: etiam si nulla ei parochialis Ecclesiæ, aut alterius obligationis cura incūbat. Quod quidem peccatum, quod est omissio nis, tunc videtur admittere, quādo secluso impedimento, seu quacunque causa rationabili verē, vel apparenter, sed ex mera negligentia omittit celebrare, saltem diebus illis, in quibus fideles communicare consueuerunt, quod est festū Natiuitatis Domini, Pascharis, & Pentecostes, secundum priscorum morem. iuxta tex. in cap. & si non frequentius. de consecr. dist. 2. Vel saltem alijs ter, vel quater in anno. Quapropter qui aliquando celebrat, non cogitur sub pœna peccati mortalis illis signanter diebus de quibus text. in d. cap. & si non frequentius. celebrare: satis enim est præceptum Ecclesiæ seruare de communicando in paschate. ita D. Thom. 3. part. quæ. 82. art. 10. Syluest. in vers. Missæ. 1. quæst. 7. vers. 4. Sot. dist. 13. quæst. 1. ar. 10. Naua. c. 25. num. 88. in fin.

4 Sed an † admitti possit sacerdotum illorum excusatio, qui ideo aiunt celebrare nō posse, quia peccati reatu, aut excommunicationis sententia sunt irretiti? Respōdetur, quod si sūt sententia Ecclesiæ præcisi, & per eos non stat quo minus reconcilientur, cessando non peccant, quia legitimo arcentur impedimento. Si vero solum peccatū mortale eos cohibet, non excusantur, si nunquā celebrent, quia poenitentiam agere possunt. Dom. Ant. de Butr. in ca. 2. num. 28. de cohabit. cleric. Sotus, qui supra. vers. 2. arguitur. Verū, qui † ob sui indignitatem, & sacramenti reuerentiam non celebrant, minime peccant. secundum D. Bonauen. & Sylu. in vers. Missæ. 1. q. 7. vers. 4. argu. text. in c. quotidie. de consecr. dist. 2. quod intellige, modo celebrent in die Paschatis, cum etiam hoc secularibus sit iniunctum. ca. omnis. extra de poen. & remiss. Neque etiam peccarent, qui hoc facerent ex familiari consilio Spiritus sancti. sicut quidam ex sanctis Patribus nunquam celebrant. Sylu. qui supra, & hæc quo ad sacerdotes, qui non sunt adstricti ad celebrandum.

6 Secunda. Religiosi † vero, qui nullam habēt curam, & nec ex obedientia ad id tenentur, eodem modo obligantur, quo sacerdotes seculares, quamuis teneantur sub peccato mortali singulis mensibus communicare. iuxta text. in

clem. ne in agro. s. sanē. de statu mona.

7 Tertia. Sed parochi, † qui curam habent animarum, tam crebro celebrare tenentur, vt munerī suo satisfaciāt. Tenentur enim parochi sacramenta ministrare, quæ populus tenetur suscipere, quare saltem diebus festis eadem obligatione perstringuntur: nisi legitimē fuerint impediti, vel per alium populo satisfaciāt. arg. tex. in cap. 1. de celebr. miss. Sot. in 4. sent. dist. 13. quæst. 2. art. 3. [Parochus autem is apud veteres dicebatur, qui Parochiæ præfectus viaticum ijs præstabat, quem Archadius Imperator cōposito vocabulo Zenoparochon hospitium, & peregrinorum susceptorem appellauit l. fin. ff. de muner. & honor. Qui igitur nobis dicitus est Pastor, à pacendo, sic Parochus à præbendo. Vnde parochiæ nomen inde dictum est, quod ex ea præstarentur necessaria viatoribus, & ijs, qui publica causa vescebātur. Apud nos vero parochiæ nomē p certa dioceseos parte, quæ singulis presbiteris sub Episcopi tamen potestate constitutis curanda committitur. toto tit. de paroch. accipitur. Inde Parochianorum nomen prodijt, eos significans, qui in parochia habitarent, atque in ea sibi domicilium constituissent. ca. 2. de sepult. in 6. Host. in sum. de paroch. Parochi vero apud nos ij dicuntur sacerdotes, qui animarum curam gerēt ecclesiastica sacramēta exhibēt ijs, q̄ in cōmissa sibi parochia cōmorāt. c. 1. de c. monach.]

8 Quarta. Ceteri † vero sacerdotes, qui tali pacto beneficium obtinuerunt, vt quotidie celebrare teneantur, nec arctari possunt ad quotidie celebrandum, quia sic de facili daretur materia peccandi, cum facile non contingat sacerdotes quotidie deuotos existere ad celebrandum, quare debet intelligi, vt celebrent, quantum frequentius possunt, salua honestate sua, ac debita deuotione. ita Pan. in cap. significatū. nu. 4. de præben. & in cap. consuluisti. de celebr. miss.

9 Quinta. De ecclesijs † autem cathedralibus, & collegiatis, & religiosorum conuentibus dicimus, q. Episcopis, & prælatis incūbit cura sub reatu peccati mortalis, vt in eorum ecclesijs quotidie cōuentualiter celebretur. Atque hic est legitimus sensus canonis, iteratur. de consecr. dist. 2. Canonistę in c. cū creatura. de celeb. miss. vbi addunt, q. quilibet conuentus quotidie teneat celebrare duas missas, alterā de festo, aut feria, atq; alterā p defectis. sed id ex capite nō colligit, solū damnatur negligentia nō celebrandi p anniuersarijs defunctorū, quare semel in hebdomada celebrare p defunctis satis est. 10 Quinimo † assertio hæc quotidie celebrandi, regulariter est intelligēda: nā tā exiguus esse potest conuentus, vt licet in aliquibus profestis sacrū nō fiat, nō sit mortale. At vero in ciuita-

uitate, aut oppido populofo, vbi multa essent parochia, non satis esset in cathedrali, aut collegiata quotidie celebrare, sed necesse est in basilicis etiam parochialibus, ad quas populus confluere possit, celebrare.

11 Sexta. Praecipit t̄ et Ep̄is, vt curam habeant quo etiam in diebus factum faciant, q̄ intelligo praeter couentualem, vt habet per Concil. Trid. relatum per Naua. in c. 25. nu. 88. in fi. sess. 23. c. 14. ex quo capitulo manifestu sit, posse Ep̄iscopum facere statutum, vt sui subditi celebrent singulis festis. Ecce patet quado sit obligatio celebrare sub peccato mortali.

12 Sed quaeritur. Quid consultius t̄ sit, quotidie celebrare, an ob reuerentiam quandoq; abstinere. Respondetur, q̄ melius est exemplo Zachai, quotidie celebrare, qui gaudens Christu recepit in domum suam, quam exemplo Centurionis, qui dixit, Domine non sum dignus. Math. c. 16. ob reuerentiam abstinere. & ratio est, quia amor praefertur timori. Verum si quis senserit ex sumptione huius sacramenti se proficere in feruore dilectionis ad Christum, in maiori desiderio, in fortitudine resistendi peccatis, debet quotidie celebrare. At si ex frequentia sumptione sentiret in se minorem reuerentiam huius sacramenti, monendus est, vt quandoque abstinere. Ita D. Tho. 3. par. sum. q. 80. artic. 10. & 1. Cor. c. 11.

13 Rursum quaeritur, t̄ postquam ex sui natura melius est quotidie celebrare, quam quandoq; abstinere, an licitum sit sacerdoti celebrare feria sexta, quae est dies Parasceue, ac in die coenae, & sabbatho sancto? Resp. q̄ peccatum est mortale, etiam priuatim in die Parasceue celebrare: est enim contra iustissimam ceremoniam Ecclesiae, quae plurimu refert. In alijs vero duobus diebus, scilicet coenae, & sabbatho sancto licet ritus etiam ecclesiasticus habeat, vt sola vna celebraretur missa, non tamen eius obseruatio tantu refert, quin priuatim saltem ex facultate praelati praeter missam solemnem possit quispiam celebrare. Ita Sot. in 4. sen. dist. 13. q. 2. arti. 2. vers. hinc secundo. Notandum vero est, q̄ licet sabbatho sancto videamus celebrare, t̄n missa, quae dicitur, non est eiusdem diei, sed noctis resurrectionis, vt significat collecta, quae incipit, Deus, qui hanc sacratissimam noctem. & per anticipationem d̄. Sic hostia, quae suscipitur in die Parasceue, est consecrata in die coenae, non autem tunc consecratur, quae reposita erat in sepulcro, vt caue custodiretur.

S V M M A R I V M.

1. Sacerdoti missas plures, quam unam, non licet hodie celebrare singulis diebus, secus erat antiqui-

- 2. Missae tres in die Natiuitatis Domini celebrantur, & quid demoretur per eas.
- 3. Missa una excepto die Natalis Domini, in die celebranda est, & ab aurora usque ad meridiem tempus est celebrandi.
- 4. Missa solemnis antiquitus qua hora tum festum pro festis diebus esset celebranda.
- 5. Missam celebrare, an, & quando liceat Matutinis non solutis.
- 6. Missa ante Primam celebrari potest.

An Sacerdos possit in eodem die plures missas celebrare. Cap. X L.

Sufficit t̄ (inquit Alexander Papa de consecr. dist. 1.) sacerdoti missam vnā celebrare singulis diebus, quia Christus semel passus est, & totum mundu redemit. Et valde foelix est, qui vnā dignē celebrare potest. Erant t̄n plures casus de iure antiquo, quibus idē sacerdos poterat in die bis celebrare, qui enumerantur per gl. in c. consultius, de celebra. miss. in quibus tamen casibus non licebat sacerdoti, nisi ieiunio celebrare, vnde postq̄ in prima celebratione potionem sumperat, nullus superueniens, vel defuncti, vel magnae personae, vel cuiuscunq; alia rei casus, vel necessitas, ca esse poterat legitima, vt iterum celebraret.

2. Attamen t̄, ex omnibus illis casibus, qui dum Ecclesia sacerdotum raritate laborabat, frequentes erāt, quibus vnus possit plures celebrare missas, non est iā in vsu, p̄ter diem Natiuitatis Domini. c. noctē. de consecr. dist. 1. In quo t̄n die trina praemittitur celebratio, prima in media noctē, quae designat aeternam natiuitatem ex patre, quae nobis occulta est. Secunda in diluculo propter spiritualem natiuitate, quo vt legitur 2. par. 1. Christus oritur tanq̄ Lucifer in cordibus nostris. Vltima hora tertia, p̄ temporalem, visibilem q; in carne natiuitate, quae uis etiam sine intercapedine dici possent omnes. Sed ante lucem non potest dici, nisi vna. Sot. in 4. dist. 13. q. 2. Nauar. c. 25. nu. 87.

3. Egitur t̄ tantum in die Natiuitatis Domini potest sacerdos missas plures celebrare, nec non etiam primam in noctē. cum alioquin in die sit semper missa celebranda. Si quidē Christus ipse in hoc sacramento praesens est, qui ait. Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui mihi sit me, donec dies est. Qui quidem dies nō debet sumi à media noctē, sed à solis ortu. At neque expectandus est solaris corporalis aspectus sed aurora, quando eius splendor apparere incipit, & decurrit vsque ad meridiem. Potest nihilominus ex priuilegio hora parum tantum antici-

anticipari, tum etiam, postponi. Propter causam legitimam, vt ca celebrandi in die festo, quando quis iter facit, licet paululo, vel ante auroram, vel post meridiem celebret, & quamuis sine dispensatione id fieret, non condemnationem ad peccatum facit gl. in c. fi. de priuil. In 6. secus si anticipatio, vel postpositio longior esset. Sot. dist. 13. q. 2. art. 2. col. pen. & haec circa missas priuatas. Nam missa solemnem anticitus etiam habebat sua statuta tempora. Scilicet diebus festis post tertiam, de consecr. dist. 1. c. noctē. & in profestis post sextam, vt in casolent ea. dist. & in diebus ieiunij post nonam. Nam in missa recolitur mors Christi, qui hora tertia crucifixus est linguis Iudaeorum, hora sexta manibus militum, hora nona expirauit.

4. Ait quoq; t̄ Palud. non licet celebrare nisi solutis Matutinis. Hinc Syl. in ver. missa. 1. §. 6. inquit, oēs Canonistas asserere, q̄ sit peccatum mortale. ita etiam d. Ant. in 1. par. suae sum. ti. 1. c. 16. §. 4. Host. in sum. de celebr. Miss. Nauar. de hor. canon. c. 21. nu. 30. licet contrarium teneat Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 5. art. 4. col. fin. sic dicens, ob causam aliquā celebrare non solutis Matutinis, verbi gratia, vel quia praelatus praeeperit, vel ad euitandum scandalum, vt si nō esset, qui celebret, nullum est peccatu, v. g. si veniret aliqua illustri persona, Dux, vel Marchio, aut Ep̄iscopus. Si tamē sine vlla necessitate vellet nondum dictis Matutinis celebrare, t̄n ob consuetudine venialis esset culpa, vbi fieri posset commodē, si non prius nocturnu solueretur officium. mihi t̄n placet communis opinio: cu idipsum sacerdotibus praecipitur sub peccato mortali in Missali Romano nouo, vt prius dicant Matutinum, & postea celebrent inquit et Sotus, q̄ si quis propter morbum aliquem legitimum haberet iustam excusationem soluendi officium diuinum, potest sacrum facere, quauis non dixerit, neque dicturus sit ceteras horas, q̄ tamen intellige, modo non possit vtrunque perfoluere, sed tantum sacrum facere.

6. De prima t̄ autem nullus est scrupulus, nam missam soluere priuatim ante Primam, nullu est peccatum. Imo qui in aurora missam dicere iubetur, melius faceret post missae celebrationem interesse choro ad Primam, quam illa ante Primam dicere, Sot. de iust. & iur. lib. 10. q. 3. art. 4. col. fi. verum si consuetudo esset, vt nō celebraretur missa ante Primam, intelligenda foret de missa maiori. Nauar. c. 25. nu. 83.

S V M M A R I V M.

- 1. Sacerdos cur sacris illis vestibus ad celebrandum utatur, quae sunt sex, & quid unaquaeque significet.
- 2. Sacerdos aliquem ex vestibus sacris consulto pra-

- termittens peccat mortaliter, item si accedat ad communicandum sine stola, nu. seq.
- 4. Sacerdos induens aliqua veste non benedicta, celebrans peccat mortaliter.
- 5. Vestimenta sacra, & altaris paramenta sine peccato tangere licet.
- 6. Corporalia & purificatoria nec à monialibus quidem tangi possunt sine peccato, & ea lauare pertinet ad diaconos.
- 7. Corporalia, vel calicem simpliciter tangere mortale nō est, secus si in vsu profanos adhibeantur.
- 8. Casula, vel alius ornatus Ecclesiae, an fieri possit ex vestibus mulierum.
- 9. Ministris in sacris reliquijs in processione an liceat deferre.
- 10. Sacerdotes cum vestibus induuntur, an debeant de precepto orationes dicere.

De vestibus Sacerdotis. Cap. X L I.

Primum, t̄ quod requiritur in celebrante, est vestimentorum ornatus, tum ad representandā Christi passionem, tum ad excitandus spiritus nostros, quibus efficaciis fructum eiusdem passionis percipiamus, vt habetur in Conc. Trid. in c. cum q; natura. sess. 25. igitur vt pontificales praetermittamus, sex sunt sacerdotis vestes. i. Amictus, Alba, Zona, Manipulus, Stola, Casula. Amictus ergo, si ad passionem spectes, velum illud significat, quo per fidi Iudaei, (vt Math. 26. Igitur) faciem Christi velabant, dicentes. Prophetiza nobis Christe, quis te percussit? Si vero ad mores, fatetur Christi sacerdos capitis membrum esse, quem proprio cerebro, quo omnes sensus vigent, imponens profiteretur sensibilia haec omnia, & caduca pro spe aeternorum obicere. Descendit etiam amictus super humeros, quibus onus Domini ferre docemur, Alba, sicut & amictus, vestis linea est candida, & munda, quae latine talaris dicitur, eo quod ad talos vsque descendit. Primum memoria est illius, qua velut stultus ab Herode illusus, remissus est ad Pilatum. Sed quantum ad mores, significat iustitiam, quae vniuersam virtutem comprehendit, quia in cunctis operibus nostris elucere debet, ob id, quod rotum corpus nostrum tegit. Estque linea, morum floritatem, & gloriae candorem representans, quem Christus in transfiguratione vestimentis suis exhibuit. Zona, seu cingulu, si ad passionis memoriam referatur, significat aut primum liganen, quo in horto Dominus captus fuit, aut flagella corpus Christi ambientia. Si vero morum nostrorum sit admonitio, significat castitatem, quae firmiter esse debet in ministro Eu-

charitatis. præcingitur circa lumbos, ut nullis incentiuorum stimulis castitas dissoluatur. secundum illud Luc. 12. sint lumbi vestri præcincti. succingitur ne desinat, ut expeditus ad pietatis opera, nulla ocij lasciuia naufragetur. Succingitur nihilominus alba, ne desinat, p quod omnem superfluitatem à sacerdotis vita excludi oportere penitus demonstratur. Hinc in c. à crapula & c. clericis officia. de vita & honore. interdicuntur clericis crapula, & ebrietas, cauponæ, secularia negotia, alearum lusus, & c. Habet quoque cingulum brachia duo sese cōplectentia, quod duplicem significat mundiciæ mètis, & corporis. Post hæc manipulus à læuo brachio pendens secundum ligamem designat, quo Christus fuit columnæ manibus alligatus, qui quidē funis in brachio illo sinistro cordis vicino amorem nobis commemorat, quo ad expianda nostra peccata cruenta flagella perculit, quo ideo vicarium amorem respondere sacerdos profiteatur, cuius gratia flagella huius mundi tanquã fructus pœnitentiæ tolerare debemus. Atque his quatuor insignibus non solû sacerdos, sed & diaconus, & subdiaconus induuntur. Stola, quæ & orarium dicitur, vineulum tertium representat, quo Christus crucẽ baiulã, fuit collo ligatus. In moribus vero nostram obedientiam, & iugum Domini, cui cololum, quasi loro ligari, submitimus ad portandum crucẽ Domini, eius vestigia secuti. Hanc autẽ sacerdos in vtroque numero portat, eandemque super pectus in modum crucis. Quo vtrique signo, & à dextris, & à sinistris, prospere, & aduersis communitum esse docet. Supremum denique vestimentum est Casula, quæ & planeta dicitur, & hæc ab vtroque latere in eisa est, designans tunicam Christi inconsutilem, qua exutus, crucifixus est. Sed quantum ad mores, charitatem, quæ ipsum ad crucem perduxit, & in nobis, (ut ait Apostolus) multitudinem operit peccatorum. Dalmatica vero in modum crucis efformata passionem Christi nobis refert ita Gabr. de cano. miss. lect. 11. & 12. Sotus in 4. senten. dist. 13. q. 2. art. 4. Ecce quibus sacratis vestibus sacerdos ad sacrum altare accedit. Nam si aliquam illarum consulto prætermittet, tanquam mysteriorum contemptor mortaliter delinqueret. cap. ecclesiastica. dist. 23. qui text. intelligitur intra missarum solemnia, ut inquit Syl. in ver. sacerdos. vers. quartum. secus si ex obliuione, vel aliqua negligentia. Sot. d. art. 4. Peccaret etiam mortaliter, quod acciperet absque stola sacramentum ad communicandum infirmos, vel etiam alios sanos in diebus festis, dum populus exhibetur, nam tunc propter reuerentiam sacramenti illa debet habere Turrecre. in d. e. ecclesiastica. nu. 5. verû si sacerdotes cōmunionẽ acciperet abs-

que stola, vel propter infirmitatem, vel aliam rationabilem causam, non celebrando, non peccarent mortaliter. Addit quoque Card. à Turrecre. ibi. quod dum sacerdos facit officiũ Diaconi, non debet vti stola, sicut cũ celebrat. arg. tex. in c. præcipimus. & q. ibi nõ dist. 93. Sed vterque, sicut Diaconus vti debet, scilicet solum super humero sinistro sub brachio dextro. dist. 25. cap. vnum orarium. ita etiam tenet Syl. in ver. sacerdos. vers. 5. Sed quæritur, quid si sacerdos celebraverit indutus vestibus, quibus indui debet, & aliqua ex ijs vestibus nondum erat benedicta, an peccauerit mortaliter? Resp. quod sic, si ex crassa ignorantia, secus si ex obliuione, vel leui culpa, nam tunc tantum venialiter. Item quæritur vtrum vestimenta hæc sacrata tangi possint à mulieribus, & laicis, & an sit peccatum mortale illa tangere? Summa Rosella, & Angelica, (ut refert Syl. in ver. corporalia. quæst. 1.) inquit, quod possunt tangi absque peccato, quamuis sit irreuerentia, paramenta altaris, ut sunt pallæ, vasa, & huiusmodi etiam si sint benedicta tangere, & ita se habet cōsuetudo, quod possunt tangi, & hoc tene, quia non est irreuerentia, sed non reuerentia tanta. Quod secus est de corporalibus, & purificatorijs. nam non debent lauari, nec tangi etiam à monialibus, quamuis essent sacrata. c. sacratas. dist. 3. & de consecr. dist. 2. ca. nemo. el secundo. ne fragmenta, vel pulueres Domini corporis male tractentur, aut à profanis contingantur. d. c. nemo. & idem de purificatorijs, quibus interdũ stilla sanguinis imbibuntur, & reliquiæ corporis adiunguntur, sed ministri, scilicet Diaconi habere debent nouam peluim, & aquã in sacrario proijcere, scilicet saltem quantum ad primam lotionem, si autẽ sunt lota, possunt per moniales reparari, si sit cōsuetudo. ita Syl. in ver. corporalia. quæst. 1. & in ver. femina. q. 3.

7 Simpliciter tamen illa tangere, aut calicẽ, nullatenus est peccatum mortale, imò si absit contemptus, aut non est veniale, aut leuissimũ, sed vsus eorum profanus est genere suo mortalis, ut si quis auderet calicẽ cōsecrato in mēsa profana vti, aut corporali, tanquam nasistergio, aut vestibus sacris tanquam corneamentis. Sot. in 4. senten. dist. 13. quæst. 2. art. 3. col. antepen. Hinc inquit tex. in cap. ad nuptiarum de consecr. dist. 1. Ad nuptiarum ornatum diuina ministeria nõ p̄stent, ne dũ in p̄borũ tactu, vel p̄pa secularis luxuriæ polluant, ad sacrificiũ tãri ministerij videatur indigna, & ratio est, quia q̄ semel Deo est dicatũ, ad humanos vsus nõ est amplius trãserẽdũ. Hinc glo. in d. c. ad nuptiarũ, arguit, quod ex veste alicuius Domini nõ debet fieri casula, vel aliquis ornatu Eccl. est, sed contrariũ habet cōsuetudo legum interpres,

pres, quæ quotidie ex vestibus profanis fiunt sacra per Pontificalem benedictionem. Sic templa idolorum cōuersa sunt in Ecclesias, & multæ domus profanæ. ita Syl. in verbo, testis.

- 9 [An] vero liceat ministris in sacris sacra altaris vasa, vbi sunt reliquiæ, portare in processione? dicit q. nõ, nisi tñ ijs, qui ab Episcopo fuerint ordinati Subdiaconi. c. non liceat. dist. 23.
- 10 Rursum quæritur, an teneantur de præcepto facei dotes cum vestibus sacris induuntur, orationes dicere sub peccato mortali. Respon. Nauar. de celebr. miss. lib. 3. cons. 2. q. sic in duobus casibus. Primus, si illas omitteret ex contemptu glo. in c. quis autem. dist. 10. Secundus, quando omitteret omnes absque contemptu, sed scienter, deliberate, & absq; causa, secus autem si per incogitantiam, aut obliuionem, vel aliam causam probabilem, aut si vnam, vel alteram illarum omitteret scienter, absq; tamen contemptum cum in omni materia paritas rei excuset à mortali, per ea quæ sup. in 1. lib. c. 13. de scientia Confessarij tradidimus.

S Y M M A R I V M.

- 1 Sacerdos celebrare debet in Ecclesia, & super altari consecratis, & quæ in altari præterea requirantur.
- 2 Pallæ sine tobaliæ altaris possunt esse non benedictæ, & etiam in usum profanum conuerti, & quot esse debeant nu. seq.
- 3 Corporale, & purificatoriũ, qualia esse oporteat. Corporali immundo, vel purificatorio, vel calice utens peccat.
- 4 Altare portatile, quod, & quale sit.
- 5 Reliquias Sanctorum in altari cōsecrato esse oportet, & quare.
- 6 Celebrari missa quibus in locis possit, vel etiam extra Ecclesiam. nu. 9.
- 7 Oratorium, quid ab Ecclesia differat.
- 8 Sacerdos celebrans extra Ecclesiam consecratam peccat, fallit tamen duobus in casibus.
- 10 Missa celebrari in mari, in flumine, in Ecclesia interdita, vel polluta, nullo modo potest.
- 11 Sacerdote celebrante, si sanguis emittatur in Ecclesia, pergat ne, an desinat sacerdos. vide.

De ijs, quæ sunt necessaria Sacerdoti celebrare volenti.

Cap. XLII.

- 1 Rursum debet sacerdos consecrare in Ecclesijs ab Episcopo consecratis. c. 1. cap. sicut capit. nullus. de consecr. dist. 1. vel benedictis, & ita videtur esse vsus Ecclesiæ, & hoc propter reconciliationem, si for-

te fuerint violatæ ut inquit Sot. in 4. sen. dist. 13. q. 2. art. 3. col. 9. & nos infra sub eodẽ præcepto: præterea in altari cōsecrato, lapideo, integro, nõ enormiter fracto. c. altaria. c. placuit. de consecr. dist. 1. c. quod in dubijs. de consecr. eccl. Qd̄ debet esse ornatum duabus pallis, quæ extendi debent super altare, in quibus extenditur immediatè corporale, quæ si necessitate nõ oportet esse benedictas, imò tali casu sufficiunt, si pallæ, alias tobaliæ sint laicorum, quibus deinde ipsi vti possunt, quia non sunt ad cultum diuinum deputatæ, sed pro necessitate ad rēpus assumptæ. ita Syl. in ver. benedictio. q. 5. Corporale vero, & purificatorium oportet, ut sint benedicta, verum si lanantur, nõ est opus noua benedictione, nec purificatoria. Syl. in ver. corporalia. q. 2. cum formam non perdant, etiam si discedat anydum, & reponatur. Et vtrumque horum debet esse de syn dose munda, & de lino puro e terra procreato, atque contexto. ca. consulto. de consecr. dist. 1. Alias celebrans cum corporali immudo, vel purificatorio, aut calice, peccat mortaliter. c. 2. de custo. Euchar. Caie. in sum. in ver. missa. Syl. in ver. vasa. vbi extendit ad oratoria, corporalia, vestimenta ministrorum, & pallas altaris. Et debet esse ipsæ pallæ, seu vestes, quibus altare cooperitur, ad minus duæ, excepto corporali, in representatione sanctissimæ Trinitatis, & sufficit, q̄ sit vna duplicata. Syl. in ver. corporalia. & in ver. missa. 1. q. 2. vers. secundum. si vero altare non esset consecratum, saltem debet celebrare in altari portatili consecrato, quod est paruus lapis continens in se foramen cum cōsecratione, & signo superposito, & hoc altare debet esse tantæ latitudinis, & longitudinis, sicut eudum Petrum de Palu. scilicet, lapis in capsula, quod in ea capi possit pes calicis, & hostia consecrata saltem, quod sint super lapidẽ pro maiori parte, & ita sacerdos celebrando debet tenere panem, aut calicem super lapidẽ saltem pro maiori parte. argum. tex. in c. concedimus. de consecr. dist. 1. quod notat Syl. in verb. altare. num. 1. Et hæc intelligenda sunt de altari, quod vulgò dicitur portatile, quia portatur in via. In quo tamen altari consecrato adhiberi debent Sanctorum reliquiæ, quæ quorum vitæ abscondita est cum Christo in Deo: vnde de consecr. dist. 1. c. placuit. habetur. Placuit ut altaria, in quibus nullũ corpus, aut reliquiæ Martyris condita probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsumunt, si fieri potest, euertantur. quamuis canon ille non est ita vsu necessarius, nisi vbi huiusmodi reliquiæ haberi possint. ita Sot. in 4. sen. dist. 13. q. 2. art. 3. col. 10.

6 Colligitur ergo ex ijs, quod regulariter nõ licet celebrare nisi in domibus ab Episcopo consecratis. c. nemo. de consecr. dist. 1. vel saltem

falté in domibus benedictis, vel in capella benedicta in altari portatili cōsecrato, vel etiam si esset domi oratoriū ab Episcopo benedictū, vt habetur in Conc. Trid. sess. 22. c. quanta cura.

7 [Quid t̄ vero differat oratoriū ab Ecclesia: Dic, quod Ecclesia est, vbi constituta est certa dos pro rectore, clericis, & alijs necessarijs. de consecr. dist. 1. nemo. Oratoriū vero est, qđ nō est dotatū, nec edificatum ad missam celebrandum, sed ad orandum de consec. dist. 1. vnicuique. & istud oratorium si fit ad celebrandum, non pōt fieri sine auctoritate Episcopi, si ad orandum sic vt in Auth. vt null. orat. dom. §. 1. coll. 5. & tunc quando fit ad orandum, non censetur locus sacer, vel religiosus, qđ si hodie oratorium, cras poterit esse camera. potest tñ de licentia Episcopi quandoq; ibi celebrari, verbi gratia, in necessitate, vel quando nō est Ecclesia vicina de consec. dist. 1. vnicuiq; & c. si quis. Non tamen æquum est, vt det talem licentiam in maioribus solemnitatibus, seu festiuitatibus. de consecr. dist. 1. c. 1. clericus. & c. si quis ita D. Ant. in c. si. de censibus.]

8 Sed quæritur, An t̄ sacerdos consecrādo extra Ecclesiam cōsecratam, vel benedictā, peccet mortaliter? Respō. quod sic. d. c. sicut. c. vnicuique. de consecr. dist. 1. modo duo concurrant: primum, qđ non sit necessitas: secundum, quod non sit petita licentia ab Episcopo. Quātis hodie per Conc. Trid. non liceat Episcopis illā concedere, sed tantum Cardinalibus, de cōcessione expressa Papæ, & ita seruatur Romæ, vt inquit Nauar. de priuileg. conf. 1. 6. lib. 5. Verum credimus, quod sicut existente necessitate etiā sine licentia Episcopi poterat absque peccato sacerdos celebrare in domo non consecrata, neque benedicta, altari, alijsque necessarijs interuenientibus. c. concedimus. de consec. dist. 1. Sylu. in ver. missa. 1. q. 8. ver. secundum. ita posset etiam hodie post dictum Concilium quia non videtur per hoc derogatū per dictū Conciliū. & per consequens illi adhærendū. Quod nota t̄ pro Terris in quib. frequentissime supplicationes fiunt ad aliqua parua eremitoria, præ quorum foribus solet dici missa, vt ab omnibus audiatur. & in primis missis sacerdotū ad quas maxima multitudo quam ab Ecclesia capere non potest, solet conuenire, & in missis, quæ celebrantur sub diuo idest in campo, vel in tentorijs, vel in domib; priuatis: quamuis in locis, vbi vel mensa, vel lectus sternitur, nisi ob grauem facientis infirmitatem, vt communionem suscipiat, indecentissimum est celebrare. Vel

10 etiam t̄ in exercitu Christianorum maximo, quia communicare debent, quibus imminet periculum mortis. In nulla tamen necessitate licet celebrare in mari, vel in flumine, vbi probabiliter, effusio sanguinis timeatur. Sylu. in

ver. missa. 1. q. 5. Sot. dist. 13. q. 2. art. 3. colum. 7. Nauar. c. 25. nu. 81. & seq.

Nec etiam licitum est celebrare in Ecclesia polluta, vel interdicta, durante interdicto, sub poena irregularitatis. c. is, qui de senten. excom. mu. lib. 6. Polluta vero Ecclesia quando dicitur, & an requiratur, vt sit notoria, vide infra in tertio præcep. c. 47.

11 Et quid si sacerdote t̄ celebrante fit rixa in Ecclesia cum sanguinis emissionē; an sacerdos debeat a celebratione desistere, vel missam profequi? Respon. quod si cœptus est canon, debet missam profequi, alias debet proficisci, & ingredi sacristiam. Sot. qui supra. arti. 3. & 4. Vel posset, si ecclesia esset tantū benedicta, & fieret rixa cum sanguine ante inchoatum canonem, sacerdos aspergere aqua benedicta Ecclesiam, & profequi missam. c. fin. de consecr. eccl. vel alt. Sot. qui supra.

S Y M M A R I V M.

- 1 Sacerdoti quæ sint necessaria in celebratione missæ.
- 2 Missæ quot persone interesse debeant.
- 3 Celebrare solus, & sine ministro quis, an unquam possit.
- 4 Calix cum patena consecratus, chrismate unctus, ex auro argento, vel stanno esse debet.
- 5 Sacerdos celebrando rubricam missæ seruare debet tam in dictis, quam in factis, & esse nudo capite.
- 6 Sacerdos debet habere intentionem faciendi, quod fecit Christus in prolutione verborum consecrationis.

Quæ debet Sacerdos seruare celebrando. Cap. XLIII.

1 Sacerdos t̄ celebrando secundum communem opinionē prius det̄ persoluere horas matutinas: nam de prima, si esset aliqua cōsuetudo, vel constitutio contraria, vt prius dicitur, debet intelligi de missa maiori, vt supra diximus. Debet etiam habere sacras vestes, vt supra. c. 8. Præterea debet habere lumen c. fin. de celebr. missæ. alias esset peccatum mortale, quia deponitur sacerdos, vt ibi, quod lumen potest esse ex oleo, vel seuo, melius autem est, vt sit ex cera. iuxt. tex. in c. clericos. dist. 2. 1. ibi, a deportandis cereis. & ita habetur in praxi sufficit etiā vna cādelā ex necessitate præcepti, sed indecens est, & ideo duæ apponuntur.

2 Debet etiam habere duos præsentēs, de consecr. dist. 1. c. hoc. quoque. Hinc sacerdos pluraliter loquitur audientibus, dum ait: Dominus vobiscum, & gratias agamus, & cætera. non ergo, docet vt cum vno tantum ministro celebret quod

quod intelligitur de missa maiori, nam in missis priuatis sufficit vnus minister, qui gerit vicē totius populi catholici, qui tamen non debet esse mulier. c. 1. de cohob. cler. & mul. Syluest. in ver. missa. 1. q. 2. ver. secundum.

3 Verum t̄ autem si quis esset solus in eremo, posset absque ministro celebrare? Respōdetur quod sic in vrgenti necessitate, verbi gratia, si magnū esset festum, & alium sacerdotem sacrū faciētem audire non posset, alias non ita dom. Ant. de But. in c. 2. de vita, & honest. cler. nu. 11. Sot. dist. 13. q. 2. art. 5. colum. 10. qui inquit, quod cum hæc sint de iure positiuo, posset cū dispensatione eremita solus celebrare.

4 Habere fetiam debet calicem cum patena consecratam, & chrismate per unctum, & nec licet in hoc Episcopo dispensare. Syl. in ve. Miss. 1. ver. secundum. Calix vero cum patena debet esse ex auro, aut ex argento, aut saltem ex stanno, vt habetur in c. vt calix. de consecr. dist. 1. Qui autem aliquid istorum prætermitteret, si absit scientia, & contēptus, non peccaret mortaliter. arg. tex. in c. si. de celeb. miss. in fin. Non enim tenetur sacerdos explorare vasa, an sint consecrata, vel vtrum linteola sint ex lino, & an subtus ara lapidea lateat. Sotus distinct. 23. q. 2. art. 3. in fin.

5 Debet etiam sacerdos celebrando t̄ seruare ordinariū, seu Rubricam missæ tam in dictis quam in factis, quia sunt plena misterijs, & habere det̄ librum saltem continentem canonē, Te igitur. vsque ad communionem, sub peccato mortali. Nauar. c. 25. num. 83. verfi. 18. Debet etiam capite nudo totum sacrum peragere. de consecr. dist. 1. cap. nullus Episcopus. Quare graue peccatum esset aliter facere: nam priuatur ille sacerdos communionē, nisi forsan ex rationabili causa prælatus dispensaret. Sylu. in ver. missa. 1. q. 2. Sot. dist. 13. q. 2. art. 4. [Quinimo etiam sine dispensatione, modo causa sit iusta, & manifesta. arg. dicti D. Tho. 2. 2. q. 147. art. 4. vt sic cessare possit scandalum publicata causa, qua id facit, quia cum scandalo nihil licet face. re. cap. nihil de præscript. ita Nauar. lib. 3. de celeb. miss. consi. 4.]

6 Rursum debet habere intentionem faciendū quod fecit Christus, & facit Ecclesia, quādo vult proferre verba consecrationis, vel si religiosus est secundum intentionem sui prælati. Potest enim, qui præest obligare ad celebrandum suos subditos, secundum suam intentionem, quādo in conuentu sunt multæ, & continuæ obligationes. Syluest. in ver. missa. 1. q. 2.

S Y M M A R I V M.

1 Sacerdos celebraturus, ieiunans esse debet à media nocte citra, & quale debet esse eius ieiunium.

2 Sacerdos, an celebrare possit cibo nondum digesto si sit od id turbata mente.

3 Sacerdos de quo in c. si confiteris. de accusa. quare administratione Ecclesie priuatus fuerit.

4 Cibum à media nocte citra sumens, si communicet peccat, fallit duobus in casibus.

5 Sacerdos, qui post consecrationem recordatur se aliquid comedis, sacramentum perficere, & sumere debet.

6 Eucharistiam in modum viatici, an liceat infirmo ultra semel recipere.

7 Sacramenti reliquias aliquas inueniens sacerdos in altari, vel etiam hostiam sacram in linteo, idque post communicationem, quid agat.

8 Sacramenti post sumptionem, an statim liceat comedere.

Quando cibus præassumptus impediat sumptionem Eucharistiæ.

Cap. XLIII.

1 **D**ost hæc requiritur, vt nullū cibū vel potum sumat post mediam noctem elapsam. c. nihil. 7. q. 1. c. li. quido. de consecr. dist. 2. c. ex parte. de celebr. miss. c. sacramen. to. de consecr. dist. 1. etiam si illi essent medicinalia, vel alterius cibi, & potus in quacunque minima quantitate. Nauar. cap. 25. nu. 75. verfi. 13. nam contrafaciens peccaret mortaliter, nisi deglutiret aliquid in dentibus infertum, quia tūc nō trarijceret per modum cibi, sed per modum saliuæ. Vel si deglutiret aquæ guttam, lauādo os, non ex proposito, vel aliquam particulā rei, gustando ius, tunc enim diceretur ieiunus: modo non in magna quantitate, sed esset permixta cum saliuā. D. Tho. 3. part. sum. q. 80. art. 8. ad 4. Syluest. in ver. Eucharistia. 3. q. 6. Sot. dist. 12. q. 1. art. 8. Nauar. cap. 25. nu. 53.

2 Sed t̄ quæritur, quid si indigestio ex inopia somni mentem plurimum perturbaret, an ineptum reddere posset sacerdotem, vel alium ad sumptionem sacramenti? Respōdetur, quod et si glo. in c. ex parte. de celebr. miss. dicat nō debere Christi corpus sumi, antequam cibus sit digestus, tamen veritas est in contrarium: nihil enim refert quantum ad rationem præcepti somnus, aut in digestio, refert autē quantum ad perturbationem mentis, quā patiuntur homines propter vigilantiam, vel indigestionem, ex quibus si mens multum perturbetur, homo redditur ineptus ad sumptionem huius sacramenti. D. Tho. 3. par. q. 8. art. 8. ad 5.

3 Et t̄ nec obstat tex. in c. si confiteris. de accusa. vbi sacerdos ob vino lentiam, quia in cauponā pernoctauerat, & altera die nulla præmissa dormitione missam cantauerat, administratio-
ne.

ne.Ecclesie fuit priuatus.Haud enim, vt vulgares purant, quia post cibum non dormierat, cõdemnatus fuit, sed vel propterea, q̄ post mediã noctem cibũ sumplerat, vel propter violentie turpitudinẽ.D. Ant. de Butr.in d.c. ex parte quẽ sequitur.Sot.dift.12.q.1.art.8.col.6.

4 Sed vt ¶ ad principalem quaestionem reuertamur, peccatum est mortale post cibum, & potum mediã nocte elapsã sumptum celebrare, vel communicare. Fallit tamen hæc regula in multis casibus, quorum primus est de infirmis, qui statim communicandi sunt post cibum, si de eorum salute dubitetur, vt habetur in c. presbyter. de consecr. dist. 2. Excipitur etiam sacerdos, qui errore seductus aquam pro vino infundit calici, quã post deglutionem sensit esse aquam, nam tunc debet apponere aliam hostiam consecrandam iterum cum calice, dicens, Qui pridie, & ca. per tex. in cap. nihil 7. q. 1. d. Thom. 3. part. sum. quaest. 85. artic. 6. ad 4. & nõ obstat, quod non sit ieiunus, quia præceptum de perceptione sacramenti, maioris est ponderis, quam quod hoc sacramentum a ieiunis sumatur. vt per D. Thom. Debet etiam ¶ perficere sacramentum, & illud sumere sacerdos, quia post consecrationem recordatur aliquid comedisse, vel bibisse, quod etiam procedit ante consecrationem, si graue scandalum timeretur, quãuis non sit ieiunus. D. Thom. qui supra, ad. 2. Nauar. c. 25. nu. 75. ver. 13.

6 [Sed quaeritur, ¶ An liceat sanctissimum Eucharistia sacramentũ pluries infirmo in eadẽ infirmitate recipere? Respon. quod non regulariter, quia prohibitio de non communicando post cibum eodem die est præceptum, accipere viaticum secunda vice in eadem infirmitate est consilij, pp. quod non licet præceptum transgredi. argu. c. quod præcipitur. 14. q. 1. nisi diu ægrotaret, & laboretur tempus, intra quod ratione voti, vel poenitentia, vel legis particularis, quali tenentur monachi. de quibus in clẽ. ne in agro. §. sane. de statu mona. teneretur iterum communicare, vel si tam diu ægrotaret, vt prudentis viri arbitrio tam fere teneretur de consilio, & honestate communicare. ac 1. 2. vice. Nauar. lib. 3. de celeb. miss. consi. 10.

7 Pariter ¶ si post sumptionem sacramenti reliquias aliquas in altari reperit, potest, imò dẽt illas sumere licet acceperit purificationem, antequam de ipsis adueteretur. Quod intellige, mō paruula interuenerit morula, tum quia ratione paruitatis sic seruari non possunt, sed facilliter amitterentur: tum quia in ipso casu, ex quo est in actu purificationis, & recollectionis reliquiarum, quicquid sit, dicitur fieri in continenti, quasi simul sumeret omnia, per ea, quæ not. in cap. olim. el primo. de restit. spol. Sylu. in ver. missa. 1. quaestio. 2. versic. quintum. & in ver.

Eucharistia 3. q. 8. si tamen magnas hostias sacerdos in linteo inueniret consilium esset illas in pixide in crastinum reseruare. & ita procedit text. in cap. tribus. de consecratio. distinctio. 2. idest in magna quantitate, & ex interuallo. Sot. distinctio. 1. 2. quaestio. 1. articulo. 8. in fin. Item licet sacerdoti, si particula hostiæ adhæsit palato, sumere haustum vini quod potest degluriri ante eandem particulam, & ita non ieiunus Sylue. in verb. Eucharistia. 2. quaestio. nona. versic. octauum. sicut accidere potest in Parasceue, quando particula hostiæ consecrata cum vino non consecrato sumitur. Sotus, qui supra.

8 Postremo ¶ videndũ est, post sacramentum assumptum, debet ne aliqua mora interuenire inter sumptionẽ sacramenti, & reliquos deinde cibos. Respondetur, quod quantum ad præcepti necessitatẽ attingit, potest a sacristia sacerdos ad prandium ire, & hoc ad tollendos scrupulos quorundam nolentium cibos sumere donec species sint digestæ sufficit enim mora illa, quæ interuenit, scilicet post communionẽ oratio gratiarũ actionis. Nec obstat text. in c. tribus. de consecr. dist. 2. quia canon ille est abrogatus. Sot. dist. 12. q. 1. artic. 8. col. 5.

S V M M A R I V M.

- 1 Operis cuiuslibet boni triplex distinctio, & virtus, & quæ uniuscuiusque sit.
- 2 Sacrificij valorem triplici modo lucentur ijs, quibus debentur valor specialis.
- 3 Boni aliquid faciens, exiit charitatem, gradum gratia non de condigno sed de congruo acquirit.
- 4 Sacrificij valorem offerentis, quomodo lucentur per modum satisfactionis.
- 5 Valor impetrationis qui.
- 6 Missæ valor, quomodo cum finitus, tum infinitus esse possit.
- 7 Missa triplicem habet rationem, sacramenti, sacrificij, & orationum.
- 8 Missa, ratione sacramenti sumentium, ratione vero sacrificij, omnibus offerentibus prodest.
- 9 Missa maioris ne valoris sit celebrata a bono, quã a malo, & nu. 14. & 15.
- 10 Suffragia quo ad valorem operis operantis, duplici modo considerantur, & quibus.
- 11 Suffragia, quæ sunt dicuntur ne proprio nomine, à statu ipsius agentis virtutem capiunt.
- 12 Suffragia nomine Ecclesie totius operata per peccatorem effectum suum sortiantur non absolute statu operantis. & nu. 15.
- 13 Suffragia per sacerdotem operata, ut instrumentum, à statu committentis vim accipiunt.
- 16 Sacerdos unica missa, an pro pluribus satisfacere possit.
- 17 Sacerdos obligatus alicui dicere missam, si non ei applicat totam partem, quam tenetur, peccat.

- 18 Sacerdos obligatus distincte sacrificare pro duobus, ambobus non satisfacit una missa.
- 19 Eleemosynas accipientes pro dicendis missis, si eas integre nõ dicunt, magno in periculo versantur.
- 20 Presbyter, qui quotidie celebrare tenetur aliqua in Ecclesia, peccat accepta eleemosyna pro missis, si pro omnibus celebrat.
- 21 Sacerdos celebrare pro multis potest, si vnica obligatione promissit.
- 22 Sacerdos obligationibus distinctis obligatus celebrare, quibus casibus possit.
- 23 Patrum S. Benedicti privilegium circa missas celebrandas.

An Sacerdos vnica missa possit pro pluribus satisfacere. Cap. XLV.

Ro decisione huius quaestiois cõsiderandum est primo, secundũ Scotum, quolib. 20. nempe cuiuslibet operis ¶ boni, & meritorij triplicem esse valorem, generalissimum, specialissimũ, & specialẽ, qui est medius inter vtrumq; Est enim valor generalissimus totius Ecclesie, & omnibus Christi fidelibus cõuenit, & adijcit secundum propositionem illam, Sanctorum communionem, idest, participationem omnium bonorum, de qua loquitur Propheta, Particeps ego sum omnium timentium, &c. Psal. 118. Specialissimus, qui applicatur ipsi oranti, & ieiunanti, aliud ve opus simile facienti. Specialis autẽ, qui medius est, competit personis pro quibus oratur, vel celebratur. Hanc distinctionem, vt vtilem admodũ ad percipiendũ valorem suffragiorum Ecclesie, sequunt frequentissimo omnium consensu Theologi post Scotũ, præsertim Adrianus. quolib. 8. art. 4. Gabriel. in canon. missæ. lect. 25. Sotus in senten. dist. 3. q. 2. artic. 1. & lib. 9. de iusti. & iure. q. 2. articulo. 2. Couar. in capitu. alma mater. part. 1. §. 5. nu. 5. de senten. excommun. lib. 6. vers. cæterum.

2 Secundo, isti offerentes, ¶ vel pro quibus offertur, sacrificium, vel ieiunatur, aut oratur quibus debetur valor specialis, lucentur valore sacrificij triplici modo, videlicet per modũ meriti satisfactionis, & impetrationis. Per modum meriti, id est, quod ex parte operis operati, id est, ipsius sacrificij altaris lucratur ego tot gradus meriti, pro quibus in illa vita totidem gradus gloriæ mihi debentur. Exemplum, sum in gratia, facio bonum opus, consequor valorem meritorum ad vitam æternam. Si vero ¶ extra charitatẽ sum, & mortali affectu culpa, aliquid boni faciendo gradus gratiæ non

acquiri de condigno, sed bene de congruo, Deus facit, vt illud bonum opus sit dispositiuum ad gratiam, & ad alia plura vtile. vt notatur per gloss. in capitu. quid ergo. de poen. dist. 3. & per Card. à Turrecrẽ. in capitu. nihil de consecra. distinctio. 5. & in capitu. prima consolatio. §. quanquam bonorum. artic. 2. de poen. dist. 3. & per Sylu. in vers. charitas. q. 8. Per modum satisfactionis ¶ lucentur etiam offerentes valore sacrificij, verbi grã, facio ego bona opera. Hæc sũt satisfactoria, quia per illa cõsequor remissionẽ penæ de peccatis commisis. Sed quia in satisfactione magis attendit affectus offerentis, quã quantitas oblationis. Vnde & Dñs dicit. Luc. 21. de vidua, quæ obtulit duo æra, q̄ plus oibus misit deo quis valor huius sacrificij ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendũ pro omni penã, tñ sit satisfactoria oblatio huius sacrificij illis, pro quibus offert, secundũ quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota poena. ita D. Thom. in 3. part. sum. q. 79. arti. 5.

5 Vltimus ¶ est valor imperatorius, quia vel de congruo per hanc oblationem impetratur ijs, pro quibus offertur aliquod bonum temporale, vel facilius illustratio mentis, vel vnum ex ijs, de quibus per tex. & glo. in d.c. quid ergo. vel de condigno satisfactio de peccatis.

6 Tertio ¶ præmitto, quod valor missæ duplici mō considerari potest, scilicet vt est valor infinitus, & vt est valor finitus. Infinitus est, quã attendit victima: finitus vero est quando attenditur actio, siue modus offerendi sacrificium, vnde quamuis missa possit dici infiniti valoris, quatenus est victima, quæ offert Deo, quæ infiniti est valoris: tñ quia cõsiderat, vt actio quædam, siue modus offerendi, est finiti valoris, quia actio sacerdotis, & applicatio sacrificij est valoris finiti. Et nõ obstat, quod prima oblatio facta in Cruce est infinita: hoc naque ideo est, quia ab ipsomet Christo fuit facta, nũc autẽ ab homine.

7 Quarto ¶ præmitto, missam habere triplicem orationum, videlicet sacramenti, sacrificij, & orationum, & precum. Primo habet rationẽ sacramenti, idest valet vt sacramentum, in quantum sumitur altaris hostia à sacerdote, & consecratur, vel sumitur à comunicantibus, vel cũ conseruatur in custodia, vel cum defertur ad infirmos, vel in publicis supplicationibus. cap. fanẽ. de celebr. miss. cap. 1. de culto. Euchar. Secundo loco habet rationẽ sacrificij, dum, offert à sacerdote, & sacrificiũ consistit in oblatione, igitur effectum sacramenti habet missa in eo, qui sumit, effectum autem sacrificij in eo, qui offert, vel pro quibus offertur. ita D. Thom. 3. part. quaest. 79. art. 5. Habet etiam rationem dum intelligibili voce profert sacerdos collectas Sanctorum Epistolam, & Euangelium.

Missæ

- 8 Missa ergo ratione sacramenti prodest tantum fumentibus, ratione sacrificij prodest omnibus offerentibus. Quo vero ad orationes, & preces valorem habet à deuotione, & affectu sacerdotis orantis, & eorum quorum nomine oratur. Deciditur ergo ex ijs quæstio, Missam, ut sacramentum est, valorem, & proprium effectum habere ex opere operato, & sic ex institutione Christi, eodem modo si fiat à malo sacerdote, quo si fieret à bono. tex. est in capit. intra. 1. quæstio. 1. quia operatur suum effectum absque meritis operantis. Et tamen quo ad sacrificium, propter deuotionem, & affectionem offerentis, maioris valoris esse missam optimi sacerdotis, quàm mali. sic sane inferitur missam, qua ex parte sacrificium est, maioris valoris esse vno tempore, quam alio, quando videlicet, est maior sanctitas, & charitas in Ecclesia, à cuius deuotione valor ipse assumit, quod in specie notat Gabriel. de canon. mis. lect. 26. col. 6. quem sequitur Couar. indicto capit. alma. prima parte. §. 5. nu. 6.
- 9 Ultimo notandum est, quod suffragia quo ad valorem operis operantis sunt dupliciter consideranda. Primum enim ut dicuntur, & sunt proprio nomine, alio modo, in quantum sunt alterius. Quod dupliciter contingit: vno modo, ut dicuntur, & sunt nomine totius Ecclesie: alio modo, quando quis agit, ut instrumentum alterius priuati committentis alteri orationes, aut sacrificia.
- 10 Etenim quo ad primum, suffragia valoris accipiunt, & effectum consequuntur à statu ipsiusmet, qui orat, ieiunat, aliudue suffragium, & opus exequitur. Nam si is sit extra charitatem, nullo modo dicta suffragia possunt sibi esse meritoria, nec alteri profunt quo ad satisfactionem.
- 11 Quod si secundo modo suffragia considerentur, id est ut peccator suffragia faciens gerit personam totius Ecclesie, sicut sacerdos cum dicit in Ecclesia exequias mortuorum, & quia ille intelligitur facere, cuius nomine, vel vice fit, ut patet per Dio. 13. cap. celest. Hic inde est, quod suffragia talis sacerdotis, quamuis sit peccator, defunctis profunt.
- 12 Alio modo considerantur dicta suffragia, quatenus agit sacerdos, ut instrumentum alterius priuati sacrificia delegantis, & tunc, quia opus ministerij est magis principalis agentis: inde est, quod quamuis ille, qui agit, ut instrumentum alterius, non sit in statu merendi, actio tamen eius potest esse meritoria ratione principalis agentis, sicut si seruus in peccato existens quodcumque opus misericordie facit ex præcepto domini sui charitatem habentis: Ita si aliquis in charitate decedens præcipiat sibi suffragia fieri, vel alius præcipiat charitatem

habens, illa suffragia valent defuncto, & si illi per quos fiant, in peccato existant. Verum magis valerent, si in charitate essent, quia tunc ex duabus partibus illa opera meritoria essent, ita Diuus Tho. in quarto sentent. dist. 45. quæst. 2. artic. 1. Ad tertiam quæstionem. Sequitur Couar. qui supra. num. 8. ex quibus verbis Diui Thomæ concluditur missam, quatenus consideratur, ut opus operatum, sicut sacrificium altaris, & sacramentum. Et quia sacramenta ex seipsis efficaciam habent absque opere operantis, ideo non minus valere missam Sacerdotis mali, quam boni, quia utrobique idem conficitur Sacramentum. ita Diuus Tho. in 3. parte. quæstio. 82. arti. 6. Secundo colligitur, quod si valor missæ consideratur ex parte operis operantis, id est, ipsius sacerdotis, vel eius, pro quo offertur, & tunc si sacerdos in oratione, quam dicit in missa, repræsentat personam suam, si est in peccato mortali, nullo modo sibi est meritoria, nec alteri, quatenus ex parte sacerdotis: quamuis si is, pro quo offertur, sit in gratia, mereatur ex parte sua.

15. At si valor missæ consideretur ex parte operantis, id est ipsius sacerdotis, ut gerentis personam totius Ecclesie, & tunc quantum ad hoc non solum est fructuosa oratio sacerdotis peccatoris in missa, sed etiã omnes aliæ orationes, quas facit in ecclesiasticis officijs, in quibus gerit personam Ecclesie, licet aliæ eius orationes priuatæ sint infructuosæ, secundum illud Prouer. 28. Qui declinat aures suas, ne audiatur legem, oratio eius erit execrabilis. ita D. Tho. 3. part. quæst. 82. art. 6. His sic prælibatis, Respon. ad quæstionem.

16. An sacerdos vnica missa possit pro pluribus satisfacere? Et dico, quod cum valor suffragiorum Ecclesie quo ad satisfaciendum per applicationem finiti esse valoris diximus, in princ. constat suffragium factum pro pluribus non tantum prodesse cuiilibet ex illis, quantum si pro eo tantum fuisset exhibitum.

17. Hinc dicimus, quod sacerdos, qui est obligatus pro aliquo dicere missam, si ei non applicat totam illam partem, quam tenetur applicare, sed alios adiungit, peccat mortaliter, & non satisfacit. Cuius ratio est, quia licet in Sacramento Eucharistie sit plenitudo omnis gratiæ, & meriti spiritualis, quinimo contineatur Christus, qui est gratia increata, & infinita, tamen quo ad fructum conferendum tam in ratione satisfactionis, quam boni gratuiti collationis constituit ipsum limitatè: Diuus Tho. ab omnibus receptus in dicta quæst. 79. arti. 5. Gabr. de canon. mis. lect. 27. Sylu. in vers. Missa. 1. quæstio. 9. vers. quantum ad primum. late Sotus. de iust. & iure. lib. 9. quæstio. 2. articulo. 2. Couar. qui supra. Nauar. cap. 22. num. 92. & nu.

110. vers. 25. Hinc inferuntur aliqua corollaria & primum.

18. Obligatus celebrare pro duobus, obligationibus distinctis, non satisfacit, celebrando vnica missam pro duobus. Sot. qui supra. habetur in Concil. Trident. sess. 25. cap. contingit. vbi pluribus obligationibus vnica missa minime satisfieri astringit.

19. Hinc inferitur, in maximo periculo versari eleemosynas accipientes pro missis celebrandis, si non integrè dicantur: nam fraus est in iungendo alios, cum bonum sic applicandum, quia determinatum est & finitum, diuisum in partes, cuiilibet parti minuitur. Exemplum de numero argenteo, qui si pluribus distribuitur, minus vnique contingit. Syluest. in verbo, missa. Quare alios adiungendo fraudem, & dolum, & furtum committunt, atque tenentur ad restitutionem. Sed an possit satisfieri per collectas? de iure dicendum est, quod non, quamuis possint excusari propter consuetudinem. Syluest. in verbo, missa. prima quæstio. 10. tum propter tacitum offerentium consensum, cum audire soleant tales missas, & non contradicant argumento eorum, quæ dicit Nauar. in c. 25. num. 92. in fi.

20. Inferitur secundò, quod presbyter amouibilis, qui quotidie celebrare tenetur in aliqua ecclesia, præter vnum diem in hebdomada, quod si recipit eleemosynas pro 10. vel 20. missis, si celebrat pro omnibus, in ecclesia, peccat mortaliter, & inique agit cum quotidie sit obligatus celebrare pro illo benefactore, qui eleemosynas reliquit: quod si nescitur cui applicanda sit obligatio, in dubio recurendum est ad fundationem, vel institutionem ecclesie, vel beneficij: quod si nescitur, recurendum est ad mentem illorum, qui operas conduxerunt. Igitur talis sacerdos non poterit pro alijs celebrare, si tantum eo die, quo non tenetur ibi celebrare, Et non pro omnibus, sed tantum pro vno.

21. Si promissit vnica obligatione celebrare pro multis, tunc poterit. Gabriel, qui sup. Syluest. in verbo, missa. r. q. 10.

22. Excusari tamen poterit sacerdos, qui obligationibus distinctis obligatus est celebrare, & primo ob impossibilitatem celebrandi pro quolibet specialiter: puta, si collegium saluo officio ad quod est institutum, non potest omnibus distinctè satisfacere.

23. Hinc patres nostri Benedictini priuilegium obtinuerunt à Romano Pontifice Sixto III. quod quibuscumque verbis vtantur legentes, vel testantes, seu alij imponentes, & acceptantes missas, intelligantur ij tales ad participationem tantum admissi, & non ad totum missæ effectum. Verum ut conscientie saluentur, & fraus quoque in futurum caueatur, vtile esset

vt in nouis missarum institutionibus expressè & intelligibiliter temporalia conferentibus, hæc declarentur. Gabr. qui supra. Excusari etiam potest à mortali in multis alijs casibus, per Syl. in verbo, missa. primo. q. 2. sacerdos ille, qui promissit sigillatim dicere missam pro quolibet, dicendo vnica pro omnibus.

S Y M M A R I V M.

- 1 Sacerdos si uel ante, uel post consecrationem animaduertit hostiam corruptam, uel non triticeam, quid agere debeat.
- 2 Sacerdos imprudenter duas sacras hostias, ambas sumere debet.
- 3 Vinum sine aqua consecrare, peccatum est, ualer tamen consecratio.
- 4 Sanguis si cadat in terram, uel super aliquid aliud, quid celebrantem agere oporteat.
- 5 Sacerdos si post sumptionem hostie, in calice nihil, aut solam aquam deprehendit, quomodo sacrificio satisfaciatur, ne à populo intelligatur.
- 6 Humor in calice remanens summa reuerentia tractandus, & pariter prima ablutio, que uino fit, reuerenter sumenda.
- 7 Hostia particula in calice existens post sumptionem, decentius uino infuso sumitur.
- 8 Sacerdos, pluribus hostijs consecrandis acceptis, præmanibus vnica tenens, & consecrans, ceterarum oblitus omnes consecrat.
- 9 Sacerdos celebrans, qualem intentionem habere debeat circa hostias plures consecrandas.
- 10 Verbis consecratorijs addens, detrahens, uel immutans, uel omittens aliquid in missa, an peccet.
- 11 Sacerdos si non recorderetur se dixisse, que communiter in celebratione dicuntur: quid nam agat.

De defectibus Missæ. Cap. XLVI.

Rima. Sacerdos, qui ante consecrationem aduertit hostiam esse corruptam, aut non triticeam, remota illa aliam apponere debet, & canonè iterum incipiat, & proseguatur missam. Si uero aduertit post consecrationem, ante tamen sumptionem, posita alia à consecratione incipiat, id est ab illis uerbis. Qui pridie. Et illam priorem hostiam, id est, corruptam, uel non triticeam sumat post sumptionem corporis, & sanguinis: aut tradat alijs sumendam. At si illam hostiam corruptam, uel triticeam sumperit, nihilominus debet aliam hostiam consecrare, & sumere, quia præceptum de perfectione sacramenti maioris est

ponderis, quam quod à ieiunio sumatur. Diuus Thom. 3. par. sum. quæstio. 83. art. 6. ad 4. Sed si hoc contingeret post sumptionem sanguinis, apponi debet noua hostia cū vino, & aqua, & facta prius oblatione profequatur sacerdos, ne sacrificium remaneat imperfectum. per tex. in cap. nihil. 7. quæst. 1. quia immane fit sacrificiū, si non perficitur hoc sacramentum. D. Thom. ibid. & Missale Roma.

2 Secunda. Si inaduertenter putans sacerdos se consecrare vnam hostiam, si postea reperiatur duas, debet vtramque sumere, quia vtraque est consecrata, cū intentio sacerdotis debeat adaptari ad materiam præsentem.

3 Tertia. Solum si vinum sine aqua consecrare peccatum est mortale, licet valeat consecrari. c. 1. cum glo. de consecr. distin. 2. ideo sacerdos debet prospicere, quando Diaconus ponit vinum, & ipse apponere debet aquam, quæ sufficit, vt sit vna gutta, vel duæ. Gabr. de cano. mis. lect. 35.

4 Quarta. Si sanguis cadit in terram super tapetum, vel scabellum, tunc tabula lambatur lingua, & tabula radatur, si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corraderetur, & consumeretur, & cinis intra altare condatur. Si super altare stillauerit sanguis, sorbeat minister stillam. Si super linteum, linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. cap. si quis per negligentiam. de consecra. distin. 2. D. Thom. 3. par. quæst. 83. art. 6.

5 Quinta. Volens post sumptionem hostiæ sumere sanguinem, si aduertit, nihil, vel solum aquam ibi esse, debet secundum Scotum. distin. 18. accedere ad cornu altaris, quasi ablutionem accepturus, & sumpto vino, & aqua, quæ remansit in calice redire ad medium altaris, & ibi consecrare, incipiens ab illis verbis, Simili modo. & profequens vsque, Vnde & memores, &c. alijs prætermisissis, ne populus propter moram errorem intelligat: & sic sanguinem Domini cum reuerentia accipere, & mox purificatione accepta reliqua profequi. Naua. c. 2. r. num. 91.

6 Sexta. Debet sacerdos humorem in calice remanentem post sumptionem sanguinis cum magna reuerentia tractare, quousque exsiccecur, quia ibi est sanguis Domini nostri Iesu Christi, & ideo prima ablutio facienda est vino, & est sumenda summa cum reuerentia. ca. ex parte, de celebr. miss.

7 Septima. Sacerdos, qui sumpto sanguine vidit aliquid hostiæ in calice remanere, licet possit eam digito oræ calicis admouere, & ante infusionem vini sumere, decentius tamen videtur vinum infundere, & simul cum particula

hostiæ sumere. Nauar. qui supra.

8 Octaua. Qui multas hostias consecrandas accipit, sed in consecratione memor tantum illius hostiæ, quam in manibus tenet profert verba consecrationis, omnes consecrare dicitur: quia & si non habeat intentione actualem, alias consecrandas, habet tamē virtualementem ex actuali, quam habuit, quādo accepit consecrandas, Abbas comm. receptus, in c. si sacerdos. de offic. ord. Syl. in ver. Eucharistia. 2. q. 6. in fine.

9 Hinc Gabr. de cano. missæ. lect. 38. inquit, quod sacerdos, quando celebrat, debet habere intentionem consecrandi omnes hostias, quas in conspectu ante se positas habet ad consecrandum; nulla habita ratione numeri, vel dum plures particule sunt consecrandæ, debet ponere maiorem particulam cum minoribus, vt dum consecrare voluerit, simul offerantur oculis hæ, & illæ, quod etiam per signa conuenit hæc fieri, vt sic omnes simul signentur.

10 Nona. Sacerdos, qui diminueret, vel adderet aliquid de forma consecrationis, etiam minimum, peccaret mortaliter. Et si per ipsam verborum immutationem verba idem non significarent, non conficeret sacramentum. Si tamen omitteret aliquid notabile ipsius Missæ studiosè, vt Euangelium, vel Epistolam, peccatum esset mortale, nisi esset aliquod minimum. Syluest. in ver. missa. prima. quæstio. 2. versicu. 3.

11 Decima. Sacerdos, si celebrando non recordatur se dixisse ea, quæ in celebratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari: si tamen certo scit, vel probabiliter constat se omisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate sacramenti, idest, formam consecrationis, resumat illam, & cætera etiam per ordinem: sed si non sunt de necessitate sacramenti, non resumat, sed procedat vterius. D. Thom. in 3. par. sum. quæstio. 83. artic. 6. ad 5. & Missale Romanum.

S V M M A R I V M.

- 1 Missæ infine, cur modo, Ite missa est, modo, Benedicamus, & modo, Requiescant, dicatur.
- 2 Dies tertius, septimus, trigesimus, & anniuersarius, in missa pro defunctis, quid significant.
- 3 Missæ institutor fuit Christus, & qui celebrationem addiderunt.
- 4 Confessio altaris osculatio, & thurificatio, quare pramittantur, & quid significant.
- 5 Egressio sacerdotis de sacrario pergens ad altare, quid sibi velit: qui indutus in altari consecrato debet consecrare.
- 6 Altare quale esse debeat, unde dicatur, & quis eius institutor, & quibus rebus ornari debeat.

Tabu-

De expositione Missæ breui. Cap. XLVII. §. 1.

1 Ista alia dicitur pro defunctis, alia pro viuus, alia pro Sanctis. Missa pro Sanctis terminabitur per, Ite missa est, quia ad æternam illam gloriam inuitamur, in qua Sancti requiescunt. Ideo dicitur, Ite missa est, idest, Hostia à patre nobis missa est, ideo festinate ingredi in illam æternam patriam. Finis verò missæ pro viuus est. Benedicamus Domino, quia ecclesia sancta nos hortatur, qui sumus in hac peregrinatione, vt iugiter Deū benedicamus iuxta illud Psal. 113. Nos, qui viuimus, benedicimus Domino. At in fine missæ pro defunctis, eis optamus requiem: hinc terminatur per Requiescant in pace.

2 [Sed quæritur, quare alij pro defunctis faciunt tertium, quidam septimum, alij trigesimum, alij quadragesimum, vel centesimum, vel anniuersarium diem. Respon. quod hi, qui seruant tertium diem, habent respectum ad Trinitatem, vel ad Christi Resurrectionem, qui tertia die resurrexit. de sum. Trini. capi. 1. resurrectionem cum Christo, mortuis peroptantes. Qui vero septimum faciunt, optant eis quietem septimæ ætatis, quæ cum octaua currit, vel stolam animæ, & corporis: septenarius enim constat ex ternario, & quaternario numero. Trinarius pertinet ad animam, quæ est irascibilis, concupiscibilis, & rationalis, vel propter suas artes quatuor, quas habebunt, ad quod accedit de celebrat. miss. in quadam. Alij faciunt trigesimum, qui constat, ex duobus quindenarijs: quindenarius autem ex septenario, & octonario. per septenarium intelliguntur patres veteris testamenti, qui septimum diem, septimanam hebdomadam septimum mensis, septimum annum celebrabant. Per octonarium vero intelliguntur patres noui testamenti, qui octauum diem Dominicæ Resurrectionis, idest diem Dominicæ, & octauas Sanctorum seruauit, & celebrant. Per primum autem quindenarium intelligitur præseas vita patrum vtriusque testamenti, per secundum futura vita. Qui ergo seruunt trigesimum, optant mortuis, vt sicut in hac vita fuerunt in fide cum patribus vtriusque testamenti, ita sint cum eis gloriantes æternaliter in futura. Qui autem quadragesimum seruunt, representant Dominicam sepulturam, optantes mortuis vitam habere cum Christo, qui quadragesimæ horis iacuit in sepulchro, computata hora nona in qua emisit spiritum; & vltima hora noctis, in

P

qua

- 7 Tabulam consecratam saltem in altari non consecrato esse oportet. Calix, & hostia qualis.
- 8 Sacerdotis dignitas, & altaris tres gradus, quid significant.
- 9 Missæ partes principales tres, & quæ.
- 10 Introitus, quare in dextera parte altaris dicatur, & cur osculetur altare post signum crucis.
- 11 Ministrantes post tergiem sacerdotis, Kriedleyson, & Gloria in Excelsis, quid denotent.
- 12 Collecta quid, & unde dicatur.
- 13 Pontifex quare dicitur, Pax nobis, cur quinquies ad populum se uertat, & septies saluet.
- 14 Epistola quid importet, & cur sedendum sit.
- 15 Subdiaconus cur uertat faciem ad altare.
- 16 Graduale, & responsum, cur dicatur post Epistolam.
- 17 Alleluia, & tractus quid sibi uelint.
- 18 Diaconi officium, quod sit, & quibus moribus eum esse oportet. & in. seq.
- Corporale, Calix, patena, & altare, quid significant.
- 20 Euangelium, quid sit, cur uersus Aquilonem legatur in parte sinistra.
- Signum in fronte, ore, & pectore, quare fiat.
- 21 Euangelij lectio, quid demonstrare, & cur stare oporteat, & cur sequatur Credo.
- 22 Offeritorium quid, & quare dicatur. Panis, uinum, & aqua, quid habeant significati.
- 23 Aqua infusio, in calicem triplici ratione fit.
- 24 Altare cur thurificetur, & thuribulum in modum crucis circumducatur.
- 25 Altare his incensatur, quia bis unctus fuit Christus.
- 26 Altare quid representet, & quid inconsum, & cur post altare cæteri offerantur.
- 27 Lauatio manus duplex a sacerdote, duplici ratione fit.
- 28 Orare fratres, quare dicitur, & quare secreto.
- 29 Prefatione sacerdos inuitat populum ad preparationem, & prefationis uerborum declarationem uide.
- 30 Canon missæ, quid, & quam uim habeat, cur secreto dicatur, & quare incipiat à litera T.
- 31 Crux trina: per hæc uerba: hæc dona, &c. trinam Christi traditionem demonstrat.
- 32 Venditio Christi triplex designatur per hæc uerba, Benedicamus, &c. & due cruces in consecratione corporis, & sanguinis, quid denotant.
- 33 Extensio brachiorum, manuum eleuatio, & coniunctio, & pollicis indicio ad motio quid.
- 34 Hostiam puram, &c. per hæc uerba, & per uerba corpus, & sanguinem, &c. quid demonstratur. S. seq.
- 35 Consignatio triplex per uerba sanctificas, &c. & uerba, Per ipsum, &c. & factio hostiæ, quid habeant mysterij.
- 36 Pax Domini sit semper nobiscum; hæc uerba cum tribus crucibus, quid uelint, & cur ter Agnus Dei dicatur.

qua resurrexit. Centesimū verò faciētes optant mortuis æternam beatitudinem, quæ per centenarium, vltra quem non est numerus designatur. Hi vero, qui anniuersarium faciunt, optant mortuis vitam æternam, quæ est sine fine, & quasi annus in se reuoluitur, vel quia ibi est identitas, & nulla varietas inuenitur. De hoc tertio, septimo, trigesimo, quadragesimo, & anniuersario loquitur tex. in cap. nullus. dist. 44. & in cap. nullus. de consecra. dist. 5. & cap. quia alij 13. q. 2. vbi Ambrosius ponit exordium horum dierum, vnde sumpserit.]

Missam quis instituit. §. 2.

Missam instituit Dominus noster Iesus Christus, quando panem, & vinum in corpus, & sanguinem transmutauit, dicens. Hoc facite in meam commemorationem, &c. & tunc sacerdotes instituit. Iacobus ramen frater Domini, & Basilus Cæsariensis addiderunt missæ celebrationē. c. Iacobus. de consecr. dist. 5.

Quæ præcedunt missam. §. 3.

Confessio, & altaris osculatio, & thurificatio missam præcedunt, quibus tria significatur, per quæ fideles redduntur digni ad celebrandum. Primum est purgatio peccatorum, secundum membrorum cum capite vnio, tertium celebrantis, & assistētium deuota oratio. Quo ad primum, sacerdos lacris vestibus ornatus statim coram altantibus peccata vniuersæ cōfiteatur, percuriendo peccata exemplo Publicani. Secundo osculatur altare, significans, quod Christus, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, sacram sibi Ecclesiam copulauit, vnde habetur in Cāt. Osculetur me osculo oris sui. Osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum est humanitas vnica diuinitati, verum etiam sponsa ecclesia sponso Christo est copulata, secundum illud. Esa. 61. Indui me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornata monilibus suis. Tertio sequitur thurificatio, qua significatur deuotio, & oratio celebrantis, & assistētium directa ad Deū, iuxta illud. Psal. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo Dñe. Ita Gabr. de cano. miss. lec. 15.

Egressio & Sacerdotis de sacro ad altare. §. 4.

Designat Christum, qui assumpta carne in mundum intrauit, Ceroferarij, qui dicuntur a deportandis cereis, ad legendum Euan-

gelium, aut ad sacrificium offerendum, iuxta tex. in cap. clericos. legē, & prophetas designat; Diaconus, & Subdiaconus Apostolos, & 72. discipulos.

Vbi missa celebranda. §. 5.

Sacerdos vestibus sacerdotalibus indutus, de quibus supra diximus, debet consecrare in altari consecrato, lapideo, integro, non enormiter fracto, cap. altaria. cap. placuit. de consecr. distinct. 1. cap. quod in dubij. de consecr. eccles.

Altare, quare dicitur, & quis inuentor. §. 6.

Altare dicitur, quasi alta ara, ratione fitus, quia eleuatum est supra terram, & Noe primum altaris ritum exhibuisse creditur. Gen. 8. Debet autem altare esse ornatum duabus pallis, [ad representandum vtrunque testamentum, scilicet verus, & nouus: quia sicut vna mappa tecta est sub alia in altari, sic antiqua lex sub noua tegitur. Itē duæ mappæ videntur sufficere propter duo linteamina reperta in sepulchro Christi, vnum ad caput, & aliud ad pedes. Vnde versus. Altaris binas tradit Petrus sora pallas. Quæ palla vna cum corporali debet esse consecrata.] De syndone munda de lino puro, terreno procreato, atque contexto. c. cōsulito. de consecra. distinct. 1. De lino puro, propter corpus Dominicum omnino puro ab omni macula, terreno, ob corpus Saluatoris passibile, & mortale de corpore terreno Virginis assumptum. Additur de lino procreato, atque contexto, id est panno lineo multiplici tusione ad candorem perducto, quo notatur Christus, qui multiplici cruciatu peruenit ad gloriam, si vero altare non sit consecratum, saltem sit tabula consecrata, quæ sit lapidea, licet capsula vbi compaginatur tabula, non refert vtrum sit lapidea, vel lignea. At capsula debet esse tam lata, & longa secundum Pet de Palude, quod in ea possit capi pes calicis, & hostia rotunda. [Qui quidem calix debet esse consecratus; quæ consecratio fit in superficie. Hinc fit, quod si calix argenteus consecratus deauretur, indiget consecratione: Secus creditur, si deauratio caderet propter vsum. Nec est simile in calice deaurato, sicut in pariete Ecclesiæ, qui decurstus indiget consecratione. glo. in c. Ecclesijs. de consecr. dist. 1. Sed in perditione auri, quod ita subtiliter ponitur, non deletur sic ista consecratio in superficie ipsius, quin remaneat in argento. & ita seruat consuetudo. Similiter si amittat formam suam

suam consecratur. arg. ca. 1. de consecra. eccles. vel alta. quia destructa forma, iam non est calix. Hostia etiam debet habere has qualitates. Et primo debet esse pura, non mixta aliquo liquore, ad designandum corpus Christi natum de Virgine immaculata, & pura. Secundo debet esse critica, quæ indicat Christum, qui cōparatus est grano frumeti. Tertio debet esse tenuis, ad designandam magnam Christi abstinentiam: Qui cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Matth. 4. Quarto debet esse rotunda. Nam, vt rotunditas careret principio, & fine, sic etiam in Deitate non potest dari principium, neque finis. Quinto est, vt sit alba, & non nigra, ad significandum corpus Christi mundissimum. Sexto, vt non sit tumida, & inflata, ad norandum Christi humilitatem, quia ad Philip. c. 2. dicitur de eo: Humiliauit semetipsum. Item debet esse arcta, & stricta: tum ad significandum Christi paupertatem; vnde de seipso inquit, Vulpes foueas habent, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet: Tum quia, qui dignè vult percipere corpus Domini, debet ambulare per viam arctam, & non latam, quæ ducit ad perditionem. [Rursum altare debet tempore celebrationis esse præfulgidum lumine, c. si. de celebrat. miss. Et rationabiliter, quia tractatur de illo, qui ignem venit mittere in terram, & quia ipse est lux mundi. [Representat etiam sanctissimam Trinitatem. Nam in candelam sunt tria. cera, lichnus & ignis. quæ tria in candelam accensa denotant tres personas ipsius Trinitatis. Personam Patris per ceram: Personam Filij per lichnum, seu filium, quod inuoluitur cera. Sic Christus fuit inuolutus, & inclusus in ventre virginali. Et personam Spiritus sancti per ipsam flammam, seu ignem, qui dicitur Fons viuus, Ignis, Charitas. Candelam autem, quæ fertur in solemnitate Purificationis Mariæ, aliud significat: nam indicat tria, quæ in Christo fuerunt: Scilicet carnem Christi, quæ nata est de Virgine sine corruptione, sicut apes ceram gignunt sine alterutrorum commixtione. Ignis autem, siue lumen significat Diuinitatem, quia Deus noster, ignis consumens est. Lichnus vero in cera latens, significat animam Christi candidissimam in carne latere.]

Sacerdos, cur dicitur: & quid significant tres gradus in altari. §. 7.

Dicitur sacerdos, vel sacra dans, vel faciens, id est consecrans, vel exhibens sacramenta. 21. distin. cap. clericos, vel sacerdux, id est alios per optima vitæ exempla ducens. [Et in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando

Dij, aliquando Angeli vocantur, c. sacerdotibus. 1. q. 1. Nam per Moysen de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: Applica illum ad Deos, id est ad sacerdotes. Et rursum scriptum est: Dijs non detrahes, scilicet sacerdotibus. Et Propheta ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Vocatur etiam lumē mundi. cap. Sacerdotes. dist. 93. omnium patres, magistri. cap. quis dubitet. dist. 96. eorum ministerio, & non aliorum corpus Christi consecratur. 95. dist. ecce ego. ext. de sum. Trini. & fide cath. cap. 1. §. firmiter. vbi solus Sacerdos, qui ritè fuit ordinatus secundum clauas Ecclesiæ, sacramentum conficere potest. Hinc sacerdotalis ordo dignitati regali præeminet. c. duo sunt. dist. 96. quod in illo veteris testamenti populo antiquo declaratur manifestè, vbi primum à Deo Sacerdotium institutum est, postea verò per sacerdotium regalis potestatis, iubente Domino ordinata est. Potuisset enim Deus si voluisset per seipsum vocare Saul, & sibi dare potestatem regalem, sed voluit hoc fieri per Samuelem: Innuans potestatem terrenam dependere ab Ecclesiastica, & sibi debere esse subiectam, vt inquit glo. in extr. com. 1. de maio. obediens. ver. quod etiam. Hinc hanc dignitatem Constantinus Imperator considerans, cum contra Episcopos libelli accusationis fuissent oblati, illos conuocans, libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dij estis, à vero Deo constituti: Ire, & inter vos causam vestram discutite; quia dignum non est, vt iudicemus Deos. Et tandem Christus ipse Dominus eis reuerentiā exhibuit, dum leprosos remisit. 1. qu. 1. nonne. Cum ergo tanta reuerentiā debeat, hinc collige argumentum contra Episcopos, qui osculantur manus Regum. Sed si Episcopus Comes sit, osculari debet: cum alij magnates faciant hoc ex consuetudine 10. dist. certum. & cap. suscipitis. Domi. in c. duo. di. 97.] Debet ergo sacerdos tribus gradibus ascendere ad altare, quod debet esse in eminentiori loco. Primus gradus munditia est castitatis, secundus fortitudo, tertius rectitudo intentionis. his ergo gradibus studeat sacerdos se præparare.

De introitu Missæ. §. 8.

Introitus, missæ principium dicitur. Missa habet tres partes principales. Principium orationis, quod est vsque ad epistolam: Medium celebrationem ipsam, quæ permanet vsque ad post communionem: Finem, gratiarum actiones vsque in finem. Prima pars continet populi preparationem, quæ versatur circa laudem diuinam, quæ fit in introitu, secundum illud Psal. 49. Sacrificium laudis, &c. Et sumitur vt pluries cum psalmis,

vel cū psalmus cātur, q̄a vt Dionysius dicit in c. 3. de eccle. hier. psalmi cōprehēdūt p̄ modū laudis, quicquid in sacra Scriptura continetur. Versus significat opera, vnde ideo dicitur versus, quia q̄ canitur, debet poni in opus. Sequitur gloria, quia post opus danda est gloria sanctissimæ Trinitati D. Tho. 3. par. sum. q. 83. ar. 4.

Cornu dexterum altaris, quid significet. §. 9.

10 **D** Vm canitur † introitus, sacerdos dicit in dextera parte altaris, quia Christus prius venit ad Iudæos, qui significatur per dexterū cornu altaris, propter verum cultum Dei.

Quare Sacerdos osculatur altare facto signo crucis. §. 10.

A D ipsinuandum, quod per osculum, q̄ est signum pacis, ostendatur, quod per crucē Deo reconciliati sumus.

11 **Q**uid significant † ministrantes post tergum sacerdotis. §. 11.

D iscipuli Domini fugam figurantes, vel dātes ceteris exemplum retrocedendi, ne cuiusquam voce, vel aspectu sacerdotis intentio distrahatur. c. sacerdotum. de cōsec. dist. 2.

Kyrie eleison, significatio. §. 12.

S ignificant secundam populi preparationē per humilitatem; nam idē sonat, quod Miserere, vel significant presentis miseræ cōmemorationē, dū misericordia petitur, & dicitur nouies p̄ nouē ordines Angelorū. D. Tho. 3. par. q. 83. ar. 4. & q̄ iteratis vicibus dicitur Cōcil. Vafensis. can. 3. celeb. anno 450. iussit. & Hugo lib. 2. de offic. eccl. ait. Syl. circa annū Domini 400. primum idiomate Græco suscepisse.

Gloria in excelsis Deo, quid significet. §. 13.

P reparatur tertio populus per rectam intentionem, quæ ad cœlestem patriam dirigenda est, & hoc fit per Gloria, &c. quod cānicum chorus prosequitur sacerdote inchoante. [Hunc Angelicū hymnū Thelephorus Papa, qui sedit sub annum Domini 140. cāni iussit in nocte Natiuitatis, Symmachus postea adiecit, vt in oībus diebus Dāicis, & in festis

martyrū præcipitis caneretur, quod perpetuo vsū receptū est. Qui a sacerdote est inchoandus ante medium altaris, quia dum medium silentium tenerent omnia, natus est in medio, id est pro hominibus Christus Iesus. Representans etiam quod Angelus Christi natiuitatem pastoribus annuntians stetit in medio eorum. Item ad notandum, quod Christus dicitur Mediator inter nos, & Deum. distin. 10. quoniam. Sed Chorus hymnum prosequitur, dicēs: Et in terra, &c. quia in hoc gerit personā multitudinis, de qua dicitur in Euangelio: Subito facta est cum Angelo multitudo dicētū. Et in terra pax hominibus, &c. de cōsec. dist. 1. c. Nocte.]

Quare Gloria, tantum dicitur in solemnitatibus. §. 14.

Q via solemnitatem cœlestem representant solemnitates presentis vitæ. D. Tho. qui sup. vel Gloria representat cœlestem gloriam, ad quam tendimus post presentem miseriam, intermittitur in officijs luctuosis, quæ ad commemorationem miseræ pertinent.

Oratio, siue collecta, quid. §. 15.

12 **S** equitur † oratio a sacerdote pro populo susa ad Deum, vt digni habeantur populi tantis misterijs. Collecta dicitur, quia sacerdos quasi colligens intentionem populi ad Deum porrigit. Terminatur per Dominum. [& cetera, ad significandum id, quod ipse Christus in Euangelio dixit, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Orat enim sacerdos ad Deum patrem, vt per filium suum, qui Dominus noster est æqualiter sicut pater, oratio perficiatur. Hinc enim est, quod oratio generaliter ad patrem dirigitur, & terminatur nomine filij. Non enim per aliam viam ad nos aternā Dei beneficia possunt decurrere, quā per eum, qui est mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. 10. distin. quoniam. Et sumptum est hoc ex epistola ad Romanos, vbi dicitur, Gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum. Nemo enim vadit ad patrem, nisi per me. Collectas vero in numero impari dicendas esse ait Innocentius quæ regulariter non debent excedere numerū septenariū, vt dicit Rationale Diuinarū. Terminari que solēt vel per Dñm, vel per eundē, vel qui tecū, &c. Nā quandoq; dirigitur sermo ad patrē non habita mētionē de filio, neq; de Spiritu Sācto. & tūc terminatur per Dñm nostrū &c. Quādoq; oratio dirigit ad patrē habita mētionē de filio ante finē ipsius orationis, & tūc dī in fine. Per eundē Dñm nostrū: vt in illa

illa oratione, Deus, qui de Beatæ Mariæ. At si mentio fiat de filio in fine: vt in illa, Deus, qui salutis æternæ. Et tunc subicitur immediate, Qui tecum. siue Per eundem. Si vero in oratione, quæ dirigatur ad patrē, fit mentio de Spiritu Sācto: & tunc dicitur. In vnitāte eiusdem Spiritus Sancti: Vt in illa, Deus, qui corda fidelium, &c. ita Raymundus in sua summu. tract. 3. de collectarum numero.]

Dominus vobiscum, vel Pax vobis. §. 16.

13 **D** ominus † vobiscum, sumitur de Ruth. c. 2. [vbi Boos humanissimus, & piissimus vir, seruos conductitios comiter hac formula salutabat, dicens eis. Dominus vobiscū. Ruderunt autem, Benedicat tibi Dominus. Angelus Godeonem frumenta excutientem his verbis salutabat. Dominus tecum virorum fortissime. Raphael seniore Tobiam hoc sermone conuenit. Gaudium sit tibi semper. & Gabriel Beatissimā Deiparā salutabat, Ave gratia plena, Dominus tecum.] vel Pontifex dicit, Pax vobis, gerens typum Christi, qui sic allocutus est discipulos post resurrectionē, & vertit se ad populum quinquies, propter quinq; apparitiones Christi in die resurrectionis. Sed septies salutabat, quinquies se vertendo ad populū, & bis versus altare, propter septiformem gratiam Spiritus Sancti, quam populo optat. Archiep. Flor.

Epistola, & quare sedendum. §. 17.

14 **P** er † epistolam fit instructio populo Christiano, quæ q̄dem fit in ecclesia per subdiaconū, est sedendū, quia doctrina Christiana in silentio, & quiete audienda est. Præmittitur ante Euangelium, vt cunctis aperiat Prophtarum varietas, & Diui Ioannis Baptistæ p̄conium doctrinam Euangelicam prænuntiasset.

Vertit subdiaconus faciem ad altare. §. 18.

15 **Q** uia † omnis lex, & Prophetia ordinatur ad Christum, qui significatur per altare. Dicitur subdiaconus, quia subiacer præceptis leuitarum: at quæ sint eius partes, habetur in c. c. c. c. c. dist. 21. c. perfectis. dist. 25.

Graduale, & Responsorium quid. §. 19.

16 **P** ost † lectam epistolam cantatur a choro Graduale, quod significat profectū virtutis

tum; quia debemus ascendere de virtute in virtutem; deinde dicitur Responsorium: quia debemus respondere ijs, quæ audiuius in epistola.

Alleluia, quare dicitur bis. §. 20.

17 **A** lleluia Latinis sonat; laudate Dominū, & † significat spiritualem exultationē, & dī bis, p̄ p̄ gaudium exultationis capitis, & membrorum, & p̄ p̄ stolā animæ, & corporis.

Tractus quid. §. 21.

T ractus dicitur in officijs luctuosis, & diebus ferialibus, qui significat spiritualem gemitum, & miseriam presentis incolatus.

Officium Diaconi. §. 22.

18 **D** Vm canitur † Graduale, Diaconus accipit per manum subdiaconi calicem preparatum; & dum canitur Graduale, & Alleluia per chorum, ipse componit. i. extendit mensam Domini, & prius explicat corporale per corporale, in quo ponit corpus Christi, intelligunt lineam p̄na, quibus inuolutum fuit corpus Christi. Per calicē, sepulchrum, nā sicut in eo continetur corpus, & sanguis Christi, ita in sepulcro corpus Christi realiter continebatur. Per patenam, lapis: nam sicut illa ad tegendum calicem, sic lapis ad claudendum ostium monumenti. Per altare, crux Christi: nam sicut in altari consecratur sacramentaliter corpus, & sanguis Christi, sic in cruce realiter immolabatur. Et hoc potest meditari Diaconus, dum mensam tendit. Consideret quoq; se esse ministrū Christi. Et cuera admodum magni Regis minister debet esse formosus in specie, intelligens in discretionē, fidelis in opere, & sic perspicat, si ipse sit formosus per munditiæ puritatē, morū honestatem, & vestitum. i. virtutum varietatem. si sit discretus, intelligens Domini voluntatem, & seruitij congruitatem, si sit fidelis, seruans gloriam de bonis operibus soli Deo. Videat, si sit lenitas, id est assumptus de terrenis ad cœlestia, vt possit dicere cū Apostolo. Nostra conuersatio in cœlis est.

De Diacono, qui canit Euangelium. §. 23.

19 **C** irca finem Alleluia, Diaconus † genua flectens ante altare dicit. Munda cor meū, &c. qua oratione completa assumens librum in manibus, genibus flexis a sacerdote benedictionem dices. Iube Domine benedicere & dicit verbo diminutiuo, & non Domine, quia quæ

benedictio ab homine, cuius opera imperfecta sunt. Tunc dicto à sacerdote. Dominus sit in corde tuo, &c. ipse Diaconus accensis luminaribus à Cerofarijs, in signum lætitiæ demonstrandam, ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendat, de qua in Euangelio legitur. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. c. cler. dist. 2. r. legitur Evangelium versus Aquilonem, & sinistra; quia doctrina evangelica ordinatur ad expellendum diabolum, & in sinistra, quia per Euangelium transiit ad gentes per sinistram significatas. Et signat se in fronte, ore, & pectore, quia corde, & ore debet profiteri fidem Christi, & nullo timore, aut verecundia, (quarum affectionum signa maxime in fronte solent apparere,) à libera Christi confessione debet deterreri.

21 Quid significat lectio Evangelij. §. 24.

Perfectam populi instructionem per doctrinam Christi in Euangelio contentam. Debet autem audiri stando, ut promptitudo notetur ad seruandam fidem Christi; capite nudato, ad insinuandam magnam reuerentiam. c. apostolica. de consecra. distinct. 1. [cum sint verba Christi. Hinc etiam fit, quod Magnificat. Nunc dimittis. & Benedictus. debeant cantari stando, quia sunt de præcepta ex Euangelio. Luc. 1. cap. 2.]

Credo, quare dicitur post Euangelium. §. 25.

Et quia Christo credimus, tanquam diuinæ veritati, secundum illud. Io. 8. si veritatem dico, &c. lecto Euangelio Symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit se per fidem Christi doctrinam adherere. Et cantatur in festis beatæ Virginis, & Apostolorum, qui hanc fidem fundauerunt. [Non autem in festis Martyrum, Confessorum, & Virginum, nisi Sancti illi essent Ecclesiæ patroni, vel festa contingerent in die Dominica.]

Offertorium. §. 26.

Post Symbolum sequitur Offertorium, de quo fit mentio in capitulo. omnis Christiano. de consecra. distinctio. 1. quod ideo dicitur, quia cum mentis iubilo debet cantari, & ea quæ offeruntur, cum cordis læticia debent offerri: quia iuxta Apostolum. Hilarem datorem diligit Deus.

De pane, aqua, & vino, quæ sunt in hoc sacramento. §. 27.

Aqua significat fidem, quæ latet, & nutritur in aquis; vinum, quod lætificat, & accendit spem; panis, qui confirmat, & reficit charitatem; quæ tria sunt necessaria ad salutem sumentis. Vel aliter. In pane, qui corroborat, intelligitur pater, qui est fortitudo omnium nostrum. In vino, quod lætificat, filius, qui est gaudium nostrum. In aqua, quæ mundat, spiritus Sanctus. Vel in pane, fortitudo charitatis; in aqua, munditia castitatis, in vino, quod accendit, reuerentia intentionis. hæc sunt necessaria ad altare, ut sine ijs cum salute nemo accedere possit. D. Tho. in Opusc. 66. c. 2. de offic. sacerdotum.

Quid est, quod mittitur aqua in calice. §. 28.

Deinde mittat aquam in calice, quod fit triplici ratione; tum quia Christum ita fecisse creditur, tum quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aqua in Apoc. Ioannis c. 6. populi intelligantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo vniore representatur. c. cum Marthæ. §. quæsiuit de celebrat. missæ. Concil. Trident. sessio. 22. c. 7.

Deinde oblato calice incensat. §. 29.

Thurificat sacerdos altare, & in modum crucis thuribulum circumducit, quatenus thuris incensio, & crucis signaculo diabolicæ fraudis conatus excretur, ne contra sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo præualeat. Gabr. de cano. missæ. lect. 17. vel ob reuerentiam tanti Sacramenti incensatur, ut per bonum odorem repellatur, si quid corporaliter prauis odoribus in loco fuerit, quod possit prouocare horrorem. D. Thom. tertia par. sum. q. 83. art. 5. ad secundum.

Quare bis incensatur altare. §. 30.

Altare bis incensatur; quia Christus à Maria Magdalena bis unctus legitur. Primo pedes unxit. Luc. 22. Secundo caput, dum fracto alabastro unguentum effudit super caput eius. Marc. 14. & repleta est tota domus odore unguenti, propter quod sacerdos vndique totum

totum altare incensat, designans, quod factum hoc vndique respergit ecclesiam. Ex qua quidem unguenti perditione Iudas occasionem accepit Dominicæ proditiõis, qua Dominus Iudæis crucifigendum tradidit; cuius memoria in hoc sacrificio celebratur. Gabr. lect. 27.

Quare incensato altari ceteri incensantur. §. 31.

Altare significat Christum, incensum representat effectum gratiæ, quæ sicut bono odore Christi plenus fuit, ecce odor, &c. & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum. 2. Corinth. 2. ita odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco, & ideo vndique thurificato altari, per quod Christus significatur, thurificantur omnes per ordiæm.

Quare Sacerdos ante Missæ principium lauat manus, deinde etiam in medio, dicens: Lauabo inter innocentes manus meas, &c. §. 32.

Respondeo, quod hoc fit duplici ex causa, primo ob reuerentiam tanti Sacramenti, vnde debet fulgere manuum corporali munditia, sicut aliqua preciosa tractare nunquam consueuimus, nisi manibus ablutis. Secundo, illa extremitatum ablutio significat etiam à minimis peccatis mundationem, & ideo secundum Albertum, qui primo ad missam se parans, lauat se ab iniquitate, modo sacrificium oblaturus etiã à venialibus se purgat reliquis, dicens cum Propheta, Lauabo non inter peccatores, sed inter innocentes manus meas, & non pedes: quia manus, cum sit organum organorum, omnia opera attribuuntur manibus. Diuus Thom. 3. par. sum. quæst. 53. art. 8. Gabr. qui supra.

Orate fratres. §. 33.

Deinde sacerdos conuertit se ad populum, dicens: Orate fratres. Memorans illud Apostoli. Hebr. 5. Quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & ita ut homo infirmus indiget Ecclesiæ adiutorio.

Secretæ quare dicuntur orationes. §. 34.

Orationes ideo dicuntur secretæ, ne missæ officium vilescat, sic omnibus patefactum. Tum, ut deuotius oret sacerdos, ne habeat

occasionem placere populo in prolacione verborum, tum ad significandum orationes Christi in secreto factas tempore passionis. Arch. Florent. tertia parte sum. tit. 13. §. 3.

De præfatione. §. 35.

Initis orationibus sacerdos inuitat populum ad præparationem ad tam mirificum sacramentum, & hoc per laudem, per mentis erectionem, dicens: Sursum corda: quia nihil animus tunc debet quicquam cogitare, quam id solum, quod precatur. de consecr. distinct. 1. c. quoniam. Secundo præparat per gratiarum actionem, dicens: Gratias agamus Domino Deo nostro. Tertio Deum implorat ad laudem suscipiendam, ostendens debitum laudis, dicens: Verè dignum, ratione dominij, vnde subditur: Domine sancte. Iustum, ratione paternitatis, Hinc sequitur Pater omnipotens. Aequum, ratione deitatis. Inde dicitur æterne Deus. Salutare, ratione redemptionis. Per Christum Dominum nostrum. Quandoque additur aliqua laudis materia secundum congruentiam solemnitatis, verbi gratia. Et te in assumptione, quam inuenit Urbanus Papa: nouem tamen ponuntur in cap. inuenimus. de consecr. distinct. 1. Præponitur etiam exemplum laudis in Angelis, dum subditur: Per quem maiestatem tuam. Quarto populus laudes exollit diuinitatis assumens Angelorum verba. Sanctus, Sanctus, &c. humanitatis Christi, dicens cum pueris Hebræorum; Benedictus, &c. D. Thom. in 4. sentent. distinct. 18. in expos. text. col. 3.

De canone missæ. §. 36.

Canon incipit, scilicet Te igitur, usque ad communionem; canon dicitur, id est regula, quia regulariter per hanc fit consecratio sacramenti. Arch. Flor. in 3. par. sum. tit. 13. §. 4.

Quare debeat dici secretum. §. 37.

Secretum debet dici canon: quia significat in Christo secretum, quando se abscondit à turbis. Et in celebrante silentium significat mentis quo sine tumultu verborum deuotio dirigatur ad Deum. Dicitur etiam secretum, ne tanti mysterij verba per quotidianum usum ex manifesta prolacione vilescant, & in locis incompetentibus indiscretè dicantur, & sint dicentibus in ruinam, ut dicitur de pastoribus. Gabr. lect. 17. Item debet proferri, nec nimis celeriter: quia quod dicitur, graue peccatum esset: nec etiam nimium tardè, ne mētū tali

rali tarditate vegetur, & per hoc deuotio fugeretur. Sed debet obseuari mediocritas. si de officio proconfl. solent. §. fin. Infti. de rerum di. ni. §. cum ex aliena.]

Quare incipit à litera t. §. 38.

C Anon incipit à litera t, siue Thau, quæ cruce in plus cæteris repræsentat, ut patet eius inspectio: è sacerdos in memoria deduce ref Dominicæ Passiõis, & ideo scdm D. Tho. 3. par. q. 83. ar. 5. ad 3. in celebratione Missæ, & picipue ab isto loco usque ad Pax Dñi, utitur sacerdos frequenter crucis signatione, ad exprimendâ passiõem Xpi, q̄ est ad crucem terminata.

Hæc dona. + Hæc munera. + Hæc sancta sacrificia ilibata. + §. 39.

31 **E**st + autem passio Christi, quasi quibusdam gradibus peracta: nam primo fuit Christi traditio facta a Deo ex nimia charitate. Secundo à Iuda, ex auaritia. Tertio à Iudeis, ex inuidia, & hoc signat hæc trina crucis signatio super hæc verba, Hæc dona, &c. D. Thom. qui supra. Arch. Flor. Gabr. lect. 21.

Benedictam, + Ratam, + Acceptam, + ut nobis corpus, + sanguis. + §. 40.

32 **P**er + hæc verba designatur triplex Christi venditio facta Sacerdotibus, Scribis, & Phariseis, additur autem duplex signatio super illa verba ut nobis, &c. ad intuendâ personam venditi, & venditoris.

Benedixit. + Et iterum benedixit. §. 41.

Fuit deniq; præfiguratio Passiõis Christi facta in cœna, ad quod designandû sunt duæ cruces. Altera in consecratione corporis, altera in consecratione sanguinis.

De extensione manuum sacerdotis. §. 42.

33 **D**einde post cõsecratione sacerdos extendit brachia, & eleuat manus, significas extensione brachiorû Xpi in cruce. Leuat manus, orando demõstrans, quod oratio eius dirigat p̄ populo ad Deû, Quæ autem manus interdû iungit, & se inclinat, designat in ipso humilitatem

& obedientiã, in nobis aut humilẽ, & supplicẽ oratione; digitos vero iungit post cõsecratione s̄ pollicẽ cu indice, quibus corpus Xpi cõsecratum tetigerat, ut si qua particula digitis adhæserit, nõ dispergat, quod p̄inet ad reuerentiã sacramenti. D. Tho. 3. par. sum. q. 83. art. 5.

Hostiam puram + Hostiam sanctam, + &c. §. 43.

34 **A**d designandas + quinque plagas Christi.

Corpus, + & sanguinem. + §. 44.

Hic repræsentatur extensio corporis Christi in cruce, & effusio sanguinis, & fructus passiõis, & ideo fit triplex signatio:

35 **S**anctificas, + + viuificas, + & benedicis. §. 45.

Rursum repræsentat triplex oratio in cruce per has tres cõsignationes, altera pro persecutoribus, dicens: Pater dimitte. Alia pro liberatione à morte, cû dixit: Deus meus. Alia pro adeptione gloriæ, cum dixit: Pater in manus tuas comendo spiritum meum.

Per ipsum, &c. §. 46.

Praterea repræsentantur tres horæ, quibus fuit in Cruce, per has tres cõsignationes à sexta usque ad nonam, per duas vero Cruces factas extra Caluem, significatur separatio animæ à corpore.

Frangitur Hostia in tres partes. §. 47.

Hæc fractio designat diuisionem corporis mystici secundum diuersos status, vel distributionem gratiarû p̄cedentiũ ex passione Christi. D. Tho. q. 83. art. 5. 3. par. sum. ad 7.

36 **P**ax + Domini + sit + semper vobiscum. §. 48.

Per has tres Cruces repræsentatur resurrectio Christi tertia die. Et datur osculum pacis, quia hoc sacramentum est vinculu charitatis. Et datur à sacerdote diacono, & sic succedunt alijs, quod significat unitatem dilectionis, quæ debent habere inuicem fideles, & est quasi loco communionis, quam antiquitus fideles omnes sumebant.

Quare

Quare ter dicitur Agnus Dei. §. 49.

Quia petimus misericordiam quo ad animam & quo ad corpus, liberari à miseria. Deinde dicitur, Agnus Dei, tercio, petendo pacem mentis, & corporis. Cõmunio significat boni operis cõsummationem.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

1. Sacrilegium etymon, & de triplici sacrilegij specie.
2. Sacramenta inter se sacras primum gradum obtinent, & inter sacramenta Eucharistia.
3. Sacras res, locum secundum inter sacras obriemtes, quæ sint.
4. Sacrilegium ratione rei quomodo committatur, & nu. 18. & item ratione loci, nu. seq.
5. Caprus, a satellitibus, si ducatur, per ecclesiam, post extrahitur, nulla iniuria fit ecclesie.
6. Confugiens in ecclesiam fugatus a satellitibus an absque sacrilegio extrahi possit, vide multos casus.
7. Ab immunitate ecclesie, qua crimina excipiuntur, & quo ad isolationem, quid veniat nomine ecclesie, nu. seq.
9. Sacrilegium ratione loci quale, & nu. 19. & appellatione loci sacris, quid nam intelligatur.
10. Ecclesia, cõsecrata, quomodo reuocatur ab episcopo, & quomodo differat à benedicta.
11. Ecclesia polluta, quare reconcilianda sit, & qua requiratur, ut dicatur polluta.
12. Sacrilegium committens mortaliter peccat, & tres tamen casus habent annexam excoicationem.
13. Sacrilegium mentale confitendum, & quid differat ab actuali.
14. Sacrilegium incestus, & adulterium quare dicatur committi cum mortali.
15. Sacrilegium obrem habitam cum mortali qua pena afficiatur tum de iure pontificio, tum civili.
16. Sacrilegium est, cognoscere carnaliter commatrem, vel filiam spiritualem, & qua dicatur filia spiritualis, & qua pena in utroque foro puniatur.
17. Sacrilegium committitur, rebus ueneris in ecclesia operam dando.
19. Locus sacer quis dicatur in materia sacrilegij, quo ad furtum.
20. Sacrilegus excoimunicatus ab episcopo publicatus non nisi à Papa absoluitur, & vide quando propositum sacrilegium in canonem incidat.
21. Loci ratione, quando sacrilegium committatur.
22. Ecclesia, quare polluta dicatur, qua requiratur ad polluedã, & an homicidio fortuito polluat.
23. Ecclesia, an uoletur per homicidium ad defensionem commissum.
24. Ecclesia, an sit reconcilianda, si homicidium committatur super rectum ecclesie, uel sine ulla sanguinis effusione.

25. Sanguinis effusio debet esse magna, ut ecclesia non letur, nec polluitur ea sanguine enaso effusio.
26. Seminio effusio, quæ, & qualis polluat ecclesiam, & quid de costu.
27. Facti euidentia, uel nisi iuridica confessio intercedat, in pollutione ecclesie, nõ est abstinendũ a sacris.
28. Celebrans in polluta ecclesia, an incurrat irregularitatem.
29. Ecclesia polluta, pollutura, quoque intelligitur cõmeterium contiguum.
30. Habens gratiam in ecclesia de beneficio uacatura, poterit acceptare uacans in cõmeterio.
31. Ecclesia, excoimunicato in ea sepulto, polluta efficitur.

De sacrilegij speciebus. Cap. XLVIII.

Sacrilegium dicitur sacrilegium, vel sacræ rei læsio. glo. in cap. sacrilegium. 17. q. 4. D. Tho. 2. 2. q. 95. art. 1. Et est suo genere peccatu mortale. Cuius tres sunt species. Vna qua fit iniuria personæ sacræ, ut si clericus percutiatur, vel a seculari iudice puniatur. Altera ratione rei. Res autem sacræ diuersos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarû. In primo gradu sunt ipsa sacramenta, + quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod continet ipsum Christum. Et ideo sacrilegium, quod contra hoc sacramentum committitur, grauissimum est peccatum inter omnia. Post sacramenta + autem secundam locum, + gradum tenent uasa consecrata ad sacræ mentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquie Sanctorum, in quibus quodam modo personæ Sanctorum venerantur, & dehonorantur. Deinde quæ pertinent ad ornatum ecclesie, & ministrorum. Deinde ea, quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, siue sint mobilia siue immobilia. Quicumq; autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimen sacrilegij incurrit, & tanto grauius est sacrilegium, quanto res sacræ, in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem. hæc D. Thom. 2. 2. quæstio. 99. articulo. tertio. Caiet. in sum. & Syluest. in versic. sacrilegium. Committitur + ergo sacrilegium ratione rei. Ut cum res sacræ de loco sacro, idest calix sacer de ecclesia auferretur, vel res sacræ, idest calix sacer de non sacro, idest de domo profana auferretur, vel res nõ sacræ de sacro auferretur. cap. quisquis. §. sacrilegium. 17. q. 4. & c. si quis contumax. ea. q. Tertio + species sacrilegij, est illa, qua fit iniuria loco sacro. Ut si de loco sacro saluatus extrahatur siue pro causa ciuili, siue pro criminali, cû hoc

hoc casu gaudeat immunitate. cap. inter alia. de immunit. eccl. tot. tit. C. de his, qui ad ecclesiam confug. Sed an intelligatur violari ecclesiam immunitas, si aliquis a sacellite capiatur extra cæmeterium, vel ecclesiam, & deducatur per ecclesiam, & inde violenter extrahatur? Dic, quod non ita. Archid. in c. sicut. 17. quæst. 4. quod est notandum, quod quotidianum. [Sed quid de eo, qui est extra cæmeterium, & trahit per palium existentem in cæmeterio, an offendat immunitatem dato quod trahit per partem pallij, quod est extra cæmeterium. Dic quod sic. Nam, & sic trahens clericum incurreret excommunicationem. de sentent. excomm. nuper Anto. de Butr. in c. fi. de immu. eccl. Idem opinior ¶ de fugiente ad ecclesiam minimè illum posse inde per vim extrahi, ex eo, quod fugiens a iudice seculari, vel ab eius familia eum ad oculum, & prope prosequente fuerit ecclesiam ipsam ingressus, ita Bald. Rom. Alexan. & Iaf. in l. plerique. ff. de in ius voc. Henric. in c. si. col. 3. de immu. eccl. sic etiam arbitror non posse iuste ab ecclesia euelli eum, qui dum captus esset a iudicis familia, ab ea seipsum exemit, & ita liber ad ecclesiam fugit. Ita Boer. de cisi. 100. col. pen. qui ampliat suum dictum, etià si carcerem confregerit, & ad ecclesiam fugerit. Quod idem dicendum de delinquente, qui cum ad ecclesiam confugisset, eam clausam inueniens manu portas, earumue anam, aut vectes apprehendit, quia inde extrahi non potest absque violatione immunitatis ecclesiasticæ. ita Ioan. Igne. in l. 1. ff. ad Sylla. num. 57. Excipiuntur tamen ab hac immunitate quædam graua crimina, vt homicidium proditoriè factum rex. sing. in cap. 1. de homicid. Item raptus virginum. c. de raptoribus. 36. q. 1. publicum latrocinium. Homicidium commissum ab assassinis. Isti enim possunt extrahi ab ecclesia, absque licentia episcopi, & nec immunitas ecclesiastica ex eo violatur. cap. vltimo. de immu. eccl. Conar. in lib. 2. varia. resol. c. 20. Eccl. verò ¶ quo ad violationem dicitur non solum ab Episcopo consecrata, sed etiam non consecrata. cap. ecclesiam. de immunita. eccl. imo Archidia in cap. definiuit. 57. quæst. 4. etià extendit ad hospitalia auctoritate episcopi consecrata. l. omnia. C. de episc. & cleri. Verum vt inquit Panorm. in d. ca. ecclesiam in hoc multum præualet consuetudo.] Committitur ¶ etiam sacrilegium ratione loci. Vt si inde furto aut rapina res accipiantur, aut sanguine, aut semine voluntario locus sacer violetur. gl. in c. vnico. de consecr. eccl. lib. 6. appellacione autem loci sacri quo ad hoc vltimum, dicitur corpus ecclesie consecratæ, vel benedictæ, quæ alio nomine vocari solet basilica. cap. fin. de consecr. eccl. nam in cæmeterijs, & in came-

ris ecclesie adherentibus nulla dicitur fieri violatio. Sorus in quarta sentent. distinctio. 32. quæstio. 1. artic. 3. vers. ad hæc vero. sed de hoc supra in primo. lib. cap. 19.

10 Verum aduertendum ¶ est magnum esse discrimen inter ecclesiam consecratam, & benedictam: quia si fuerit consecrata, non potest, nisi ab episcopo loci reconciliari, vel de eius licentia per alium Episcopum. cap. aqua de consecr. eccl. vel altar. Simpliciter vero sacerdoti non potest id committi, nisi solum a Pontifice maximo, secundum glo. in d. c. aqua. Sylu. in vers. consecratio. 2. quæstio. 8. Et debet reconciliari per aquam cum vino, & cinere benedictam, vt habetur in cap. proposuisti. de consecr. eccl. Si vero ecclesia non fuerit consecrata, potest a simplici sacerdote per aspersionem aquæ lustralis reconciliari, secundum glo. in d. c. si. Sylu. qui supra. Nauar. c. 17. nu. 251. Quæ utique de causa solent ecclesie consulto non consecrari, sed benedici, ne dum violantur, expectandus sit episcopus.

11 Quæ quidem ¶ ecclesia ideo reconciliari debet, (vt aiunt Theologi) vt videntes laici ecclesiam sic lauari, quæ non peccauit, pensent ipsi quantum pro lotionis peccatorum laborandum sit. Præterea adnotandum est, quod vt ecclesia polluta dicatur per sanguinis effusionem tria concurrere debent, primo, vt effusio sanguinis fiat intra ecclesiam, quia si ante ianuam ecclesie, vel in gradibus ei proximis, secus esset, requiritur enim quod delictum sit commissum, & vulnus sit inflictum in ecclesia. ita Nauar. c. 27. nu. 251. Secundo, vt sit illicita cum peccato, quia non sufficit effusio sanguinis, si fiat casu per nares, aut os aut aliquo offendiculo. gl. in cap. vni. de consecr. eccl. vel alt. Tertio, vt sit cum scandalo, id est notoria, siue iuris, siue facti notorietate. Hæc autem infra exemplis manifestabuntur.

12 Vltimo ¶ sciendum est, quod qui sacrilegium committit, tantum peccat mortaliter. Verum in tribus casibus sacrilegis est annexa censura excommunicationis, quorum primus est, quando quis vsurpat, vel occupat bona ecclesiastica, verbi gratia, census, iura feudalia, emphyteutica, fructus, & emolumenta, & alia, de quibus in Concil. Trid. c. fin. sess. 22. Secundus est in surripientibus rem sacram de ecclesia cum effractione portarum & sic duo copulatione requiruntur, furtum, & effractio. c. cõquesti. de sent. excomm. Tertius in iudicijs laicis detinētibus clericum in carceribus. c. nuper. de sent. excomm. sed de hoc in c. seq. ext. tamē hos casus sacrilegus solū peccat mortaliter, verū tenetur semper confiteri hanc circumstantiam, quia mutat speciem actus, cum particularem habeat rationem deformitatis. D. Tho. 2. 2. quæst. 199

art.

art. 2. & est casus referuatus episcopo de consuetudine. glo. in c. 1. de poen. & remis. lib. 6. & tenetur sacrilegus etiam confiteri sacrilegia ¶ mentalia. Sorus 4. sentent. dist. 18. quæst. 2. art. 4. ad 8. arg. Differt tamen sacrilegium mentale ab actuali, quia mentale non comprehenditur sub casibus episcopi referuatis. Vnde quando episcopus referuat sibi crimen sacrilegij, intelligitur referuasse sacrilegium actuale, & non mentale, & consequenter potest sacrilegus confiteri, modo exprimat circumstantiam. Sed modo ex his deueniamus ad aliquas decisiones quæstionum, omittendo tamen pro nunc sacrilegium, quod fit in persona sacra, vt quia percutitur clericus, vel detinetur: quia de hoc latius. tit. seq.

14 Prima. Committitur ¶ sacrilegium dicitur, qui monialem carnaliter cognouit, vt 27. q. 1. c. impudicas. c. virginibus. cap. si qua monachum. vbi etiam glo. in d. c. virginibus. inquit, per hanc sacrilegum contagionem committi etià incestum, & adulterium. Incestum quidem, quia sponsa Dei est, qui est pater noster. 12. q. 2. c. q. abstulerit. & incestus committitur cum affini, sicut & cum consanguinea. 35. q. 3. c. de incestis. Item & adulterium spirituale, quia sponsam alterius corrumpit. Itē & sacrilegium, quia potitur Deo sacrata. Et vt inquit Franc. in c. 1. nu. 2. de statu. regu. lib. 6. qui illicita, atque sacrilega contagione se miscet cum Deo sacrata, infert grauissimum opprobrium religioni, & grauissimam offensam Deo. Hic ergo sacrile-

15 gus iure diuino, ¶ atq; in foro conscientie punitur poena excommunicationis, sicq; a Christianorum confortio expellitur, & nisi in mortis articulo absoluitur, & ei communicatur, si poenituerit. cap. impudicas. & d. c. virginibus. 27. q. 1. Archid. in c. peruenit. 27. q. 1. Quod autem dixi de poena excommunicationis, intelligi debet, modo sibi episcopus hunc casum referuauerit sub poena excommunicationis late sententie: alias violantibus moniales non est annexa excommunicatio de iure communis nisi diabolica instigatione coacti, causa huius criminis perpetrandi: monasterij septa ingrederentur, nam tunc non ratione sacrilegij, sed ingressus, essent excommunicati: vt habet per Conc. Trid. sess. vlt. c. Bonifacio octauo. Iure etiam pontificio in foro contentioso punitur hic sacrilegus poena depositionis ab ordine, & amissionis beneficiorum, si clericus est, & monasterio. perpetuo ad poenitentiam peragendam includitur: laicus vero excommunicari debet: c. si quis episcopus. 27. q. 7. At iure civili poena mortis indicitur, ita Eulius Clarus lib. 5. sentent. iur. §. fornicatio. vers. cum moniali.

16 Secunda. Eodem ¶ crimine sacrilegij, pec-

cat, qui commatrem suam, aut filiam spiritua-

17 Tertia pariter ¶ eodem genere peccati obligatus est, qui tale facinus cum laicis personis operatur in loco sacro. Locus autem sacer hic accipitur ecclesia, non autem monasterium, vel dormitorium religiosorum. Nauar. c. 16. n. 3. vers. interrogatus.

18 Quarta. ¶ tratione rei, sacrilegium committit, qui res sacras furatur, puta calices, patenas, reliquias. Sanctorum, etiam eo animo, vt alibi honorabilius collocaret. 17. q. 4. c. quisquis. Syl. in vers. Reliquia. q. 2. sic etiam, qui auferret bona, vel animalia ecclesijs. Dom. in c. conquestus. de foro. compe. Inno. in c. cum pro causa. de sent. excomm. glo. in c. canonica. 11. q. 3. c. omnes. c. sacrilegium. 17. q. 4. nam hic sacrilegus esset, non tamen ipso iure excommunicatus, sed excommunicandus, nisi furtum committeretur in ipsa ecclesia cum effractione portarum, vel ferarum, aut parietis ecclesie. c. conquest. & ibi Abb. de sentent. excomm. Quamuis non ob solam effractionem, quam furtum non sequitur, non ob solum furtum sine effractione. incurratur excommunicatio. de fur. ca. vltimo. Syl. est in vers. furtum. quæst. 3. vers. secundum. Locus autem ¶ sacer quo ad hoc dicitur quælibet ecclesia, etiam non consecrata, sed tantum benedicta, quæ & basilica dicitur, xeno de chium, id est, locus, in quo recipiuntur pere-

peregrini, & aduenæ. c. xenodochijs. de relig. domi. clem. per literas. de præb. hospitale. quod alio nomine dicitur leproſaria, id est, locus, in quo recipiuntur lepra infecti. de his, de eccl. xdi. c. 2. Eremitorium auctoritate Papæ, vel episcopi edificatum, vel cæmeterium per illos sacratum. c. constitutus. de relig. domib. Naua. c. 17. num. 20 95. Qui tamen sacrilegi, si sunt excommunicati, possunt absolui per episcopum, sed post publicationem non sunt absoluedi, nisi tantum per Papam. d. c. conquesti. Sed quid si sacrilegus venit animo frangendi, sed non frangit fores, fenestras, seu seras, aut parietem templi, quia forte alius fregit, & auferit inde aliquid, dicit Matth. quod non incidit in canonem, nisi per se frangat. d. c. parit. conquesti, sequitur Zab. in clem. 1. de poen. q. 3. tantum ergo peccat mortaliter, & eo grauius peccat, quanto res sacra, quam furatur maiorem obtinet sanctitatem. D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 3.

21 Quinta ratione tamen loci committitur sacrilegium; cum violatur Ecclesia per homicidium, et vulnera. c. ppositi. de consec. eccl. quod intellige in irreuerſa perpetratum cum voluntaria occidentis irreuerſa, etiam sine sanguine glo. in c. vnico. eo. tit. lib. 6. vt si potestas ibi furem suspendat nullo sanguine fuso. ita est casus in d. c. ppositi. ubi dicitur quod propter homicidium, & vulnera reconciliatur Ecclesia, & non dicit, an in eis fuerit sanguinis effusio, vel

22 ne. Pollui tamen dicitur Ecclesia, quo ad opinionem hominum, qui eam polluunt, quantum in ipsis est. r. q. 1. c. quod quidam. in fin. quia quæ sancta sunt, coinquinari non possunt. r. q. vlt. c. si. Igitur, vt polluta dicatur Ecclesia, requiritur, vt effusio sanguinis sit illicita cum peccato. Hinc sequitur, quod non violatur per homicidium casuale, puta lapide cadente de pariete. secundum Hostien. & multo magis non indiget reconciliatione, si effusio sanguinis esset facta casu absque homicidio, vt si ludo, aut ioco. Vel si esset naturalis effusio per os, aut nares, vel ea, quæ casu fieret lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, vel quæ fieret per stultum, aut iudicio carentem. Franc. in c. vnico. de consec. eccl. lib. 6. Nauar. c. 27. nu. 251. Nec violatur per homicidium, quod fit ad defensionem, nisi dominetur libido vindictæ ultra moderatam tutelam. Nec si compleatur in Ecclesia per vulnus alibi acceptum sine irreuerſa Ecclesie; etiam si sanguis in ea fluat. Exempli gratia, si extra Ecclesiam vulneratus ad illam fugiat, & ibi sanguinem fundat, quod secus esset, si vulnus accideretur in Ecclesia, quauis percussus ante egredere, quam sanguinem in illa infunderet. ff. ad l. Aquil. h. uic. scilicet. vel si reciperetur in aliquo vase, ne sanguis in Ecclesiam decidat, quia in his casibus reconcilianda esset glo. cõ.

recepta. in c. vnico. de consec. eccl. lib. 6. Sed an debeat reconciliari Ecclesia, si quis supra Ecclesiam rectum occidatur? Resp. glo. in d. cap. vnico. quod non, quia factum videtur extra Ecclesiam. [Quod eadem ratione idem dicendum est, si sub Ecclesia, vel in cella, cubiculo, vel spelunca ibi sita quis interficiatur. Hinc notat Io. And. in d. c. vnico. ex illa glossa, quod vulneratus in templo non videtur in domo vulneratus.] Sed quid si martyr sit, qui interficeretur. videtur dicendum, quod non sit opus reconciliatione, cum talis sanguine consecratur Ecclesia, & non minuitur, tamen verius est, quod indiget reconciliatione, quia & si non polluit eam sanguis effusus, polluit tamen iniqua effusio, iuxta illud: Actio displicuit, passio grata fuit. ita glo. in d. ca. vnico. licet lauandus non sit locus, ubi sanguis effusus est. Idem etiam dicit si homicidium fieret sine sanguinis effusione. gl. in d. c. vnico. quod secus esset si percussio absque sanguine minime esset mortifera, quamuis carnes contunderet, aut ossa frangeret. Nauar. qui supra. Sed tamen quod diximus reconciliandam esse Ecclesiam propter effusionem sanguinis, intellige magnam, secus si modicam. nam effusio largitatem denotat. gl. in c. cum illo. de senten. excommu. [cap. reuertimini. r. q. 1. glo. in clem. ne Romani. in ver. effundendo. de elect. quod est notandum ad statutum. Ideo dicebat Bald. in l. si prædium. C. de ædil. edicto, quod stante statuto, quod si iudici teneantur denunciare percussiones sanguinolentas, quod ubi est modica cutis scissura, denunciandum non est. Et idem, si esset statutum, quod de vulnere facto in platea sit poena mortis, quia pro paruo vulnere non haberet locum talis poena, secundum Bal. ibi. Concluditur ergo quod per effusionem modici sanguinis non polluitur Ecclesia.] Quinimo etiam si multum sanguinis exiret de naso, (quod facile fit in rixa puerorum) non violaretur Ecclesia. Sotus in 26 4. senten. distin. 7. q. 2. art. 3. col. 8. Sexta, tamen ratione loci polluitur Ecclesia propter semen voluntarium etiam vxorium, siue extra, siue intra vas, vel contra naturam. tex. & glo. in d. c. vnico. glo. in c. is qui. de sent. excommu. lib. 6. Quod intellige, si effusio sit magna: etenim per modicam humectationem non esset reconcilianda, secundum Asten. Sed an esset reconcilianda, quando pollutio esset sine peccato, sed cum irreuerſa. Respon. quod sic. Hinc violatur per licitum coitum matrimonialem, secundum commu. Doctores, quia aliqua sunt illicita ratione loci, quæ ex sui natura sunt licita. r. q. 1. questio. 7. c. accusatio. de immu. eccl. c. 1. Si vero pollutio in Ecclesia sequeretur absque peccato, & irreuerſa, secus esset, vt de pollutione, quæ fit in somnis, vel si quis vigilando coactè emitteret semen. gl. sing. cõ. recepta.

in cap. Ecclesijs. de consecrat. distin. 1. verum quoniam Ecclesia per seminis effusionem esset reconcilianda, oportet, vt effusio sit publica: nam si sit occulta, non est opus missas, & sacrificia suspendere, atque Ecclesiam reconciliare. ita Ar. ehi. in d. c. ecclesijs. Fran. in d. c. vnico. nu. 5. Quare propter pollutionem naturalem ex impetu, & magno ardore libidinis profectam ob visam pulchram faciem adolescentis, vel mulieris, vel etiam voluntariam, si semen non spargatur in terram sed oculis siue per vestem, ecclesia non indiget reconciliatione, ita communis est opinio per Sylu. relata in ver. consecratio. 2. §. 5. Nauar. in cap. 27. nu. 251. Colligitur etiam eadem sententia ex c. significasti. de adult. ubi ecclesia violata ob id censetur reconcilianda, quod adulteris sacrilegium suum publice confessi fuerant. Vnde tamen vel nisi facti euidentia, vel iuridica confessio intercedat, non opus est abstinere a sacris: quia ecclesia de occultis non iudicat. Sylu. in ver. consecra. 2. q. ver. tertius. Sed si aliqua sanguinis, vel seminis effusio, quæ ante octo dies, v. g. facta fuerit videntibus duobus, non autem tunc publicantibus illam, sed nunc, incipiat impedire ab hodie, vel ex tunc. Respondet Nauar. q. 28 supra, quod ex nunc, & non ex tunc. Sed tamen vtrum celebrans in tali ecclesia polluta irregularitatem incurret, dicit quod non, vt not. Panor. c. fin. de sacra vnct. Dec. in c. tuarum. nu. 23. de priuil. Sed tamen suspensus est ab ingressu ecclesie. c. episcopi. de priuil. lib. 6. & fin. cum tali suspensione celebraret, esset irregularis. Syl. in ver. fic. consecratio. 2. q. si. Sed vtrum ecclesia tamen polluta, intelligat pollutum cæmeterium? Resp. quod sic, si est illi contiguu: secus si non esset contiguu. [Hinc Rota in decil. 197. quæ incipit. Itē quod habens determinat quod licet rescripta ad beneficia sint strictissime intelligenda, & fines mandati diligenter seruandi. vt in c. quauis. el. 1. & c. cum domino. de preb. li. 6. tamen habens gratiam in certa ecclesia tamen de beneficio ibi vacaturo, poterit acceptare beneficium vacans in cæmeterio ambitu, vel capellis ipsi ecclesie contiguis: quia pars ipsius ecclesie esse dicuntur. d. c. vnico. Secus vero si capella, vel beneficium sit extra septa monasterij, vel ecclesie firmatum, licet capellanus, seu rector illius capellæ resideret in ipsa ecclesia. vt ibi per Rotam. Item per rationem huius tex. in d. c. vnico. determinat. ibi Petr. de Anch. vt in venditione domus veniat hortus contiguus ipsi domui non remoratus, & in venditione vineæ veniat dominus ipsi contigua, & remota. de quibus dicit vt per Bar. in l. prædiis §. pen. ff. de leg. 3. & in l. quod cõ. clau. ff. de dā. infect. Sic polluta ecclesia intelligit pollutum cæmeterium contiguu.] Quamuis polluto cæmeterio non intelligatur ecclesia polluta. c. vnico. de consec. eccl. lib. 6. Contigua vero illa di-

cuntur, quorum extrema se contingunt. Postremo tamen polluitur etiam ecclesia, quando in ea sepelitur excommunicatus. c. ecclesiam. de consecra. distin. 1. & tunc si eius corpus possit ab alijs discerni, esset proijciendum. d. c. ecclesiam & cap. consuluisti. de consec. eccl. vel alt.

S Y M M A R I V M.

- 1 Verba can. si quis suadente. cuius can. materia est sacrilegium, recitantur.
- 2 Clerici habent priuilegium fori; & qui eos percussit excommunicantur.
- 3 Clericus, qui habet priuilegium, an conueniri possit sub iudice laico.
- 4 Quatuor requiruntur, ut quis incurrat in cap. si quis suadente.
- 5 Percussio facta suadente diabolo, qua dicatur Clericus, quando ab alio, quam a iudice suo capi potest.
- 6 Vt incurrat in hunc can. qua necessaria.
- 7 Clericus subiiciens se percussioni, est excommunicandus.
- 8 Quos comprehendit can. si quis suadente. percutientes.
- 9 Clerici prime tonsuræ inuicem se percutientes, an incurrant in canonem.
- 10 Manus appellatione, quid veniat cum nu. seq.
- 12 Lenis iniuria cum odio, impellit in canonem.
- 13 Clericum capientes propria auctoritate, in canonis poenam incurrunt: & quid de clerico gerente se pro laico.
- 14 Creditori an liceat pro debito civili, clericum capere.
- 15 Manus violenta in clericum, qualiter intelligatur, & quid si clericus fuit aggressor.
- 16 Conatus non sufficit, ut quis incidat in canonem, nisi in casu.
- 17 Capiens clericum per uicem, & communicans ei, an poena can. excusetur.
- 18 Mandans, & consulens, an incurrant in canonem, & quid mandans. nu. 3. seq.
- 20 Ratificantes, non impediens cum possint, percussione, comprehenduntur in canone, duobus concurrentibus.
- 21 Percussiens se ipsam praeter, comprehenditur sub canone.
- 22 Clerici sub nomine, omnes tam seculares, quam regulares intelliguntur.
- 23 Conuersi in quo differant a religiosis.
- 24 Pater licet filium impubrem possit a religione reuocare, non tamen potest eum abducere.
- 25 Monasterio, qui se, & sua perpetuo obtulerunt, gaudent priuilegio canonis.
- 26 Sorores tertij ordinis Sancti Francisci, & Sancti Dominici, & quando comprehenduntur a canone.
- 27 Fratres tertij ordinis S. Francisci, Eremitæ habentes superiorum, moniales, carum monia, & conuersæ gaudent priuilegio.

Clerici

- 28 Clerici omnes in sacris constituti privilegio canonis utuntur, cum intellectu. cap. nullus. sess. 23. in Conc. Trident.
- 29 Clericum in sacris percussens, etiam non incedentem habitu clericali, & in tonsura, est excommunicatus. fallit in duobus casibus.
- 30 Excommunicatis, suspensis, irregulares, interditi, depositi verbo, gaudent privilegio.
- 31 Degradatio quod duplex, & praxi, qualiter procedatur.
- 32 Hospitalarii, ut utantur hoc privilegio, que in eis requirantur.
- 33 Militis de spata, qui quos qui offendit, sacrilegium committit.
- 34 Excommunicatus an clericum percussens toties sit, quoties percussit, & quando intelligatur percussiones.
- 35 Locus clericum percussens, vel percussens, an incidat in canonem.
- 36 Sacerdos puerum cum eo importune ludentem percussens iratus, an incidat in eam.
- 37 Ignorantia probabilis ab excommunicatione veniat, non tamen ambigua.
- 38 Clericus a sacris, vel multis se malis immiscens, an sit omni privilegio nudatus.
- 39 Clericos perire, qui possunt absque metu excommunicationis.
- 40 Episcopus dignitas, & ordo sacerdotalis, an liberet a patria potestate.
- 41 Pater etiam cum aliquo excessu percussens clericum, non committit sacrilegium.
- 42 Prelatus per se, vel per laicum licet clericum suum capere, vel verberare etiam per clericum.
- 43 Clericus, an possit per laicum torqueri.
- 44 Percussens clericum pro honoris defensione, an incidat in excommunicationem.
- 45 Maritus percussens clericum domi sedentem, & loquentem cum uxore sua, an sit excommu.
- 46 Percussens clericum ad turpia sollicitantem, an sit excommunicatus.
- 47 Clericum percussens ad propriam defensionem, an irregularitatem, non excommunicationem incurrat.
- 48 Recuperans e manibus clerici asportatis bona, et creditor frequentem clericum detinens, non incidit in censuram.
- 49 Clericum avertens a flagitio, vel detinens eum inuentum in flagrante, non incidit in canonem.
- 50 Clericum in minoribus excommunicatum, vel turbatē divina ab ecclesia eiciens non sit sacrilegus.
- 51 Iniuria levis, mediocris, & enormis dicitur, & levis qualis sit.
- 52 Episcopus de levi iniuria absolvere potest.
- 53 Enormis iniuria, que.
- 54 Percussens magistratum ob inimicitiam, capite punitur.
- 55 Iniuria, an contemplatione officij dicatur facta, si sit in exercitatione officij ob inimicitias.

- 56 Iniuria fit etiam atro x ratione loci.
- 57 Iniuria mediocris certa regula non datur, sed ea remittitur arbitrio iudicantis.
- 58 Papa, & legati de latere regulariter absolunt percussores clericorum, fallit nu. 60.
- 59 Legati de latere sunt ad Cardinales, quorum quanta sit potestas: & de alijs hoc nomine insigniti.
- 60 Iniuria realis satisfactio fieri debet ante absolutionem.
- 61 Pro iniuria clerico illata duplex actio oritur.
- 62 Clerici percussor, an in prolatione sententia sit citandus. 64. & 65. & notoria percussio qua sit.
- 63 Percussor statim percusso clerico fit inhabilis ad omnes potentias absque declaratione, & ad quid requiratur declaratoria.
- 64 Percussens regularem, an sit ab episcopo publicandus excommunicatus. Et quid, si percussens sit exemptus, an sit.
- 65 Exemptos denunciare excommunicatos, an possit episcopus in delictis notarijs.
- 66 Exemptos delinquentes, an possit quandoque ordinari punire.
- 67 Exempti citati ab ordinario, an teneantur comparere.

De explicatione canonis, si quis suadente diabolo. 17. q. 4. Cap. XLIX.

I quis suadente diabolo huius sacrilegij crimen incurrerit, qd in clericum, vel in monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus episcoporum illi presumat absolvere, nisi mortis virgente periculo, donec apostolico conspectui preteratur, & eius mandatū suscipiat. Hæc sunt verba tex. Materia huius canonis est sacrilegium, prohibet enim fieri violentia personæ sacræ. Hinc in capitulo præcedenti tractauimus de diuersis sacrilegij speciebus, modo restat, vt explicemus hanc sacrilegij speciem, qua fit iniuria personæ sacræ. Ideo præ eius intelligentia, ac tex. not. primo, qd clerici habent privilegia, & inter cætera privilegiū canonis, si quis suadente diabolo. 17. q. 4. & privilegium fori, vt tantum conueniantur sub iudice ecclesiastico. c. nullus. de foro comper.

Primum in eo consistit, quod non potest aliquis in clericum temerarias manus iniicere sine metu excommunicationis. Et hoc privilegium latissime intelligit de oī corporali læsione iniuriola, non solum in corpus, sed etiam in res corpori ad hærentes, etiam in detentione corporis sine alia læsione. de sent. excom. c. nuper. & non solum in lædente manibus suis sed etiam in eo, qui percutere facit per aliu. c. mulieres. §. illi vero

vero. de sentem. excommu. Non solum in facientibus, vel fieri facientibus, sed etiam in eo, qui possit obuiare, & dolo nõ fecit. eo. tit. c. quæta.

Secundum vero t privilegium fori est de iure diuino. glo. not. in cap. si Imperator. dist. 96. notat Abb. in c. solitæ. de maior. & obed. in 6. not. per illum tex. Hinc inferitur, quod nec lex ciuili, nec cõsuetudo facere possit, quod clericus pro crimine conueniatur coram seculari, ita Abb. in c. clericus de iudi. facit rex. in c. qualiter. eod. tit. & per hoc concludit Rota tit. de consuet. decif. 10. non valere consuetudinē Angliæ, quod Rex habeat iurisdictionem in clericos, & de privilegio fori. notat. Abb. in c. cum contingat. de xra. & qual. Sunt tamē multi casus, qui notantur in summa. 1. 1. q. 3. c. clericum nullus. in quibus clericus conuenitur sub iudice laico: Vt in causa feudi, extra de iudic. ceterum. & c. verum. de foro compe. & nisi sit incorrigibilis. 17. dist. c. nec licuit. Item in causa reconuentionis. 3. q. 8. cuius in agendo. Itē in falsario, vt extra ad falsariorum. & in crimine hæresis.

Tertium est, quod a muneribus, seu oneribus, vel obsequijs personalibus secularibus, vel realibus regulariter sunt immunes. c. non minus. de immun. eccle. c. quamquam. de censib. lib. 6. nisi interuentibus illis, de quibus per Abb. in d. c. non minus. nu. 4. Munus vero quid sit, vide tex. in l. munus. tribus. ff. de verbo. signifi. Quæ autem sint munera personalia, fordida, ordinaria, vel extraordinaria, vide Abb. in d. c. non minus. nu. 11. & 12.]

Secundo noto, qd non tam facile, quam videtur incurritur in hunc canonem. Vt enim incurraur secundum Abb. in cap. 1. de sentem. excommu. quatuor requiruntur. Primo, vt fiat iniunctio manuum, id est, vt res suum effectum fortiat: nam per solum mandatū, vbi effectus secutus non est, non incurritur excommunicatio. c. perpetuo. de elect. lib. 6. & sic non punitur affectus, nisi sequatur effectus realis. Vnde qui mandasset injici manus in clericū, non esset excommunicatus, si is, cui mandatur, manus non inieciisset. Secundo requiritur, quod percussio fiat suadente diabolo, quod tunc fieri intelligitur, quando illa est adeo illicita, vt sit mortalis; ratio est, quia non incurritur excommunicatio maior lata a iure vel ab homine nisi peccando mortaliter. c. nemo. c. nullus. 1. 1. q. 3. Caiet. in sum. in ver. excommunicatio. c. 10. Item dicitur suadente diabolo, quando fit animo iniuriandi, & offendendi. Hinc ea iniectio manuum, que fit bono animo, & fute, & ad bonū publicū, nõ includit sub hoc canone.

Quare t index laicus potest capere clericū criminolum, ne fugiat, sed vt presenter Episcopo, absque periculo excommunicationis?

quia illa captura non fit suadente diabolo, sed ad bonū publicum. Ita Abb. in c. cum non ab homine. de iudic. & sibi Dec. nume. 10. & ratio est, quia cessat dolus, cum ad iudicem suū deducatur. Et idem in familia potestatis inueniente illum de nocte: quia est contra eū præsumptio, & videtur illum capere ad impediendum delictū committendum: quia omittens obuiare facinori, peccat, vt in c. dilecto. de sentem. excommunic. lib. 6. Dec. in d. cap. cum non ab homine. nu. 36. [Qua ratione motus dixit Nauar. lib. 5. de sent. excommunic. cõsi. 44. Quod familia Potestatis absque metu excommunicationis potest capere clericum incedentem noctu cum armis, quia præsumitur ire ad delinquendum. An vero expellendo armis, incidat in censuram. Diximus, quod non lib. 4. cap. 21. num. 158. Sed quid si apparitores dimittant clericos non ducendo ad Episcopum, armis sibi sponte dimissis, que postea die sequenti pecunia redimunt: An apparitores peccant, & incidant in excommunicationem, & teneantur in foro animæ peccuniam restituere, vel possit clericus arma reperere in foro exteriori? Resp. Nauar. qui supra, quo ad primum, quod grauius peccant, si eo, sine capite, vt acceptis armis dimittant. Non tamen sunt excommunicati, cum non sit peccatum violentiæ illatum clerico. iux. tex. in c. si quis. verb. violentas. Nec tenentur ad restitutionē, cum dicta peccunia sit turpiter data, ne ducantur ad iudicem cõperentem, & turpiter accepta, ne deferant caput ad iudicem. vnde sequitur regula, quod turpiter datum, & acceptum non est de præcepto restituendum. Nec postremò potest clericus arma reperere etiam in foro exteriori, per leg. vbi. & seq. ff. de condi. ob turp. cau. quæ habent expresse nõ posse reperere eū, q turpiter datæo q turpiter accepit. Sed an in canõe incidat familia Potestatis, quæ debitorē capit clericū, ne fugiat. Dic q nõ: quia cessat dolus, & suasio diabolica. ita Barto. in l. si quis in seruitute. ff. de furt. Alcia. in d. c. cum non ab homine. nu. 22. Adde etiam, q licet capiens clericum, ne fugiat, secundum Abbatem, in d. c. cum non ab homine: sed vt presenter Episcopo infra tempus debitum, non incidat, si tamē modum excedit, incidit; pura si capi, & duci quietē patitur, & capiens impingit calce, vel pugno. ita gl. iuncto. tex. in c. si clerici. de sentem. excommu. lib. 6. Sylue. in ver. excommu. 6. n. 5. ver. 2. Sed de hoc infra in 15. notabili.

Rursum t requiritur, quod fiat suadente diabolo, id est vt sit animus iniuriandi: etenim si quis leuitate iocosa clericum percussit, nõ incidit in excommunicationem. tex. est in c. 1. de sent. excom. Tertio requiritur violentia, id est, vt sit manus iniuriola, & cõtumeliosa, in clericum

ricum contra suam voluntatem. Licet quandoq; sufficiat iniuriosa manus absq; violentia, inde percussus animo vlciscendi, & scruendi in clericum, quamvis volentem, nō effugit excommunicationem. c. contingit, el primo, de senten. excommu. quia licet volenti non fiat iniuria, neq; consentienti dolus, fallit tamen fauore dignitatis ecclesiasticæ, cum non propter clericum, sed propter dignitatem Ecclesiasticam fuerit tale priuilegium emanatum, vnde non illi, sed huic infertur iniuria, & quia nemo est dominus membrorum suorum. l. sed si. §. si ipse seruus. & l. liber homo. ff. ad l. Aquil. gl. in cap. ex parte. de corp. viti. Iason in l. si. nu. 14. C. de pact. Didacus in reg. peccatum. secūda par. §. 5. [Tum etiam, quia dictum priuilegium fuit fundatū super fauore publico totius fori, & ideo per clericum huic canonis renunciari non potest. Quod intellige hoc esse verū circa pœnam canonis fundatam super fauore clericorum, non autem quod non possit remittere priuilegium iniuriarum, quo ad suam propriam vtilitatem. c. cum desideres, de senten. excommunica. Anto. de Butr. in c. si diligenti.] Clericus t̄ verò se subiiciens percussioni, est excommunicandus, vt inquit Syluest. in ver. excommunicatio. 6. ver. sciendum. & nu. 8. Quarto, & vltimo requiritur, vt hæc iniunctio manuum fiat in personam Ecclesiasticam.

8 Tertiò noto ex verbo, si quis, quo t̄ cōprehendit omnes mares, & foeminas. l. vbi Doct. ff. de verbor. significatio. Decius, & Cagnolus in leg. secunda. ff. de reguliur. Paulus Fuscus. singul. 44. versicu. si quis. Nam licet materia sit pœnalis, fauore tamen dignitatis Ecclesiasticæ extenditur etiam ad foeminas. l. si quis, id, quod. vbi Doct. ff. de iurisd. omn. iud. c. mulieres, de senten. excommuni. & ibi late Henricus, siue senes, siue pueros. c. pueri. de senten. excommuni. modo sunt doli capaces, & habeant iudicium rationis. Alias t̄ si clericali primæ cōsuetudine nondum capaces, qui nondum exierunt ab infantia, se inuicem percuterent, non essent excommunicati. & ita potest procedere dictum Soti in 4. sent. distin. 22. q. 1. artic. 2. alias si sunt doli capaces, tunc secus esset, & ita procedat Nauarri sententia in cap. 27. nu. 79. Vt enim possunt peccare mortaliter. c. prima de delict. puer. ita etiam possunt excommunicari. d. c. pueris. & c. 1. de sent. excommuni. Campræhenduntur ergo sub hoc verbo, si quis masculi, & foemine, senes, & pueri iudicium rationis habentes, clerici, & religiosi. c. de monialibus. c. ex tenore. c. monachi. c. cum illorum. de senten. excommunicat.

10 Quarto noto, quod per t̄ manus veniunt omnes partes corporis, imo quælibet instrumenta, quibus solet, ac potest clericus percuti; &

ratio est, quia manus est organum organorum vt per glossā, hic in verbo, manus. Et per Turrecrem. Et si dicatur odia esse restringenda, fauoresque ampliandos. vt l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. ergo per manus non sunt alia instrumenta intelligenda. Respo. ex doctrina Abb. in c. non dubium. de sent. excommu. vbi vult, quòd quando in aliqua lege concurrunt fauor, & odium est rationabile, attenditur odium, & est facienda extensio. Rursum fit extensio attendente mente legislatoris, quæ fuit excommunicare clericorum percussores, siue manibus, siue qualibet alia re. Vnde non est curandum de modo, dum tamen habeatur effectus.

11 Inteliguntur t̄ igitur per manus, pugni, pedes, siue calces, & genua. vt per glo. hic in verbo, manus. Item brachia, vtgentes cubito, vel humeris in via clericos. Doct. commu. in c. nuper. de senten. excommuni. Caiet. in vers. excommunicatio. nu. 10. Naua. c. 17. nu. 27.

12 Comprehenduntur t̄ etiam qui ex odio atpergunt eum aqua, vel puluere, vel spuunt in faciem eius, vel includunt eum, vel ponunt custodes ad capiendum eum, si de domo exeat, vel ei equitanti capiunt habenas equi, vel rumpunt cingulum fellæ, aut vestes, quibus vestitus est, scindunt, & ratio est, quia excommunicatio hæc non tantum afficit percipientes clericum ea percussione, quæ tangit corpus, sed etiam vestem; qua actu indutus est. glo. & Turrecrem. hic nu. 15. & glo. in c. si quis pulsatus. 1. de pœn. dist. 1. Caiet. 2. 2. q. 9. art. 1. ver. excommunicatio. 6. nu. 5. ver. 6. [Facit etiā tex. in l. quæ religiosi. ff. de rei vendic. de iudi. quanto. de iure part. c. de iure. in quibus iuribus habetur, quòd quæ religiosi adherent, religiosa sunt. Excluditur tamen iniuria facta verbo, vel scripto.]

Comprehenduntur etiam qui de equo clericum præcipitant, vt ascensu eius fugiant inimicum. glo. in c. si clericos. de sent. excomm. lib. 6. quòd intellige, nisi aliter ipse esset probabiliter occidendus. Syluest. in vers. excommunicatio. 6. num. 13.

Comprehendunt etiam qui eripiunt per vim e manibus, aut corpore aliquo vi, vt pecuniā, aut vestem, sed si furto raperetur clerico dormienti zona, qua præcinctus erat, aut clam surriperetur bursa, secus esset, ita Inno. in c. nuper. de senten. excommunicat. Decius in c. peruenit. num. 1. de appllat. Caiet. ver. excommunicatio. c. 10. cōtra Syluest. nu. 31, & ratio est, quia nulla, vel modica, potest dici iniuria; nisi non sentiat. ita Card. in clem. 1. num. 13. de pœnis. Incidunt etiam, qui t̄ propria auctoritate capiunt clericum, aut conijciunt in carcerem. c. nuper. de senten. excommuni. Doctores in c. cum non ab homine. de iudic. in c. si

iudex

iudex laicus. de senten. excommuni. lib. 6. aut in aliquo loco includunt, vnde exire non potest absque pudore, vel præcipiunt sub aliqua pœna pecuniaria ne discedat a palatio, assignando pro carcere. At si caperent clericum, vlcipe facerent, qui pro laico se gerit, non incidere, facit tex. in cap. si clericos de senten. excommuni. lib. 6. Imo voluit Bald. in l. si qua per calumniam. C. de episc. & cler. quòd etiam clericum in habitu, & tonsura, potest iudex laicus, seu eius familia capere, & ad Episcopum ducere. Idem videtur velle Inno. in cap. vt famæ. de senten. excomm. quòd intellige, quando esset in fuga, vel suspicio de eo. ita tex. not. in c. si vero. el. 1. de sen. excō. vide quæ diximus sup. not. 11.

14 Vbi t̄ etiam adnotauimus, an liceat creditori capere clericum pro debito ciuili absq; metu excommunicationis, & diximus, quòd sic: modo adde q̄ clericus pro debito ciuili capi, & incarcerari non potest. ita text. a contrario sensu in c. si clericos. de senten. excommuni. ex quo ibi permittitur solum pro excessibus: facit tex. in cap. 2. de pignor. quòd procedit etiā si ad id se obligasse t̄. Ita Lopus videtur tenere in sua allega. 116. pro quo facit, quia clericus, qui dicitur miles celestis militiæ, vt in c. 2. de pœn. lib. 6. hēt hoc priuilegium, vt non teneatur, nisi in quantum facere potest, secundum gl. not. in l. miles. ff. de re iudic. ergo carcerari non dēt. quòd procederet, nisi tale debitum ciuile descendat ex crimine, seu ex dolo, quia tunc pro eo capi posset, vt in c. grauis. de deposito. Ita Francus in d. c. si clericos, de sent. excomm.

15 Comprehenduntur t̄ etiam, qui manu violenta clericum percutiunt, i qui ense aut baculo. quo casu si appareat quis fuerit aggressor, ille t̄ incidit. Non autem incidere inuasus, nisi repercuteret clericum percussorem non amplius hitem animam repercutiendi, quia tunc vocaretur vindicta, & non violentiæ repulsiō. c. significasti, & ibi Abb. de homic. & in c. 1. in fin. de sent. excomm. Si autem nō apparet, quis fuerit aggressor, tunc vterque ligatur: quia constat vtrunque manus violentas intecisse.

16 An autem t̄ incidat in canonem, qui iratus contra clericum eleuato pugno cum ense, vel hasta, quasi eum percussurus, & tamen illū non percussit? Respon. quòd non, secundum Host. & Goffred. ita Turrecrem. in cap. si quis. nu. 17. de pœn. distin. 1. ita etiam est tex. not. in vers. iniecerint, quòd quidem verbum importat reale effectū. Non enim sufficit attentatio, & conatus, nisi sequatur effectus, vt etiam inquit Caiet. in vers. excommunicatio. ca. 1. quare si quis emisit sagittam, vel iectum scloppetii (vt ita dicam) in clericum, animo ipsum occidendi, & non tetigit, nec ipsum, nec adhærentia eius, vel si quis prosequeretur clericum multis iniurijs

& conuitijs, non esset excommunicatus. c. si quis pulsatus. de pœn. distin. 1. vbi glo. & Turrecrem. Quod tamen intellige, nisi hostiliter prosequeretur Cardinales, aut Episcopos, licet actu non tangat personas. c. foelicis. de pœn. lib. 6. & est in bulla Cœnæ Domini.

17 Sed ant̄ incidat in canonem, qui capiens clericum per capillos, aut vestes, protestatus fuerit, dicens: Nisi esses clericus, caderem te? dic quòd sic, vt per Ioan. Tabi. in vers. excomm. 5. nu. 41. [Quamuis Astens. hic. quæstio. 25. dicat quòd si animo iniuriandi, & per contemptum hoc faciat iratus incidit, aliàs non. vide etiam Fely in cap. nuper. circa finem, de senten. excommunica. vbi ponit octo casus, vbi clerico violentiam inferens in vestibus, non est excommunicatus.]

18 Comprehenduntur t̄ etiam non tantum mandantes, sed & consulētes, dum tamen iniectio, vel percussio consequatur. c. mulieres. arg. text. in c. quantæ. de senten. excommuni. Sed si mandatum fuerit reuocatum, & mandans percussit antequam reuocatio mandati peruenerit ad ipsum, tunc vterque manet excommunicatus. arg. ff. mand. si mandassem. ff. ad Maced. si tamē de rescript. ex parte, sed si peruenerit, & ea non obstante mandans executus est, ipse solus manet. At si mandans moritur antequam reuocauerit mandatum, habendus est tanquam excommunicatus, si non pœnituit, cuius signum est si non reuocauerit. Sylu. in verbo, excommunicatio. 6. num. 5. casu 3.

19 Sed t̄ vtrum mandans dicatur, qui non mandat clericum percuti, sed t̄m dicit suis, se velle de eo vindicari animo prouocandi illos? Respo. quòd sic, si ob hoc moti percutiunt. Idē si non dixerit eo animo, sed t̄m verba talia fuerint, quæ mandato comparentur, vel consilio, consideratis omnibus circumstantijs: quia dicendo fuit in culpa, & cogitare debuit hoc potuisse euenire. arg. text. in cap. fin. de homicid. lib. 6. Et danti operam rei illicitæ etiam casuale homicidium impuratur. Syluest. qui supra. nume. 5. vers. Quartum.

20 Item t̄ comprehenduntur ratificantes, si eo nomine facta fuerit. cap. cum quis. de sententia excōica. lib. 6. Rursum non impediens percussorem clerici, cū possint delicto obuiare. Nā sunt excōicati, tanquā fauentes, & consentientes. c. quantæ. de sent. excomm. concurrentibus tamen duobus, vt possint sine proprio incommodo prohibere, cum prima charitas incipiat a seipso. l. præses. C. de seru. & aq. Secūdū, vt ad id teneatur ex officio, & lege iustitiæ: vt sunt officiales, vel patres familias, qui habent publicam potestatem, aut priuilegiatam iure familiaris in percussorem. ita Dec. & Cagnol. in l. culpa caret ff. de regul. iur. Quar. in cle. prima. de

Q

de homic. §. 2. num. 2. 2. part. Caieta. in sum. in verbo, excommunicatio. Si vero non tenentur ex officio, & lege iustitiae, nec habent auctoritatem publicam, vel priuam in percipientem, etiam q̄ possint obuiare, non obuiado, nō incidunt, sed peccant mortaliter. ita Docto. cōmū. in cap. Petrus, de homicid. Sylu. in ver. excōicatio. 6. nu. 5. Nauar. c. 27. nu. 132. & seq.

21. Comprehenditur t̄ etiā is, qui iratus se percussit ob impatiētiam, dedecus, ob paupertatem, aut quoduis aliud infortunium, nisi percussit se ex zelo deuotionis, peccus pugno, faciem alapa, corpus disciplina, vel etiam nisi ob mortē parentum, vel amicorum barbā velleret, quāuis hęc non possent licitē consentire, vt sibi ab alio fierent, quia tunc fit iniuria ecclesie. ita rex. in clem. quamuis. de foro competen. vbi Zab. num. 2.

22. Quinto noto, t̄ quod per clericum, omnes personae comprehenduntur, siue seculares, siue regulares. vtriusque sexus. Et primo quo ad religiosos comprehenduntur monachi professi in aliqua religione approbata, etiam vota profitentes, canonici regulares,] sic dicti a communi vita, quam ducebant vno omnes refectorio, & dormitorio vtentes cap. quia tua fraternitas. 1. 2. q. 1. qm. de vita, & honesta cleric. Regulares, quia a ceteris vitae generi ob professionis votum erant addicti:] mendicantes, nouitij, & conuersi, qui se, & sua obtulerūt habitu murato, & profitentur tria vota, de quibus conuersis loquuntur iura, de sentent. excōmunicatio. c. non dubium. de electio. ex eodem libro 6.

23. Et differunt in hoc tantum a religiosis, quia conuersi profitentur, led non sunt clerici, vt religiosi. ita Zab. in clem. prima. de decim. quæstio. 35. Abb. in capit. non est. in 2. not. de reg. capit. religioso. §. primo de sentent. excōmunicatio. libro sexto. qui text. loquitur de nouitio, qui gaudet priuilegio canonis, adeo q̄ etiam si talis iniiciens sit eius pater: nam licet

24. t̄ pater possit eius filium impuberem. reuocare a religione, & coram superiore repetere. vt in cap. secundo. de reg. non possit tamen eum violenter de ecclesia retrahere ab eius habitu. argum. tex. in c. eum. qui. de præbend. lib. sexto. & l. si quis in tantam. C. vnde vi. Ioan. Andr. in d. c. religioso. §. 1.

25. Comprehenduntur t̄ etiam oblari, qui se, & sua obtulerūt monasterio approbato: quod intellige, mō assumant aliq̄ habitum distinctū ab habitu seculari, vt in aut. glo. in cap. vt priuilegia. de priuileg. Arch. in c. sunt. 1. 2. q. 1. intellige etiam de oblatis perpetuo. de priuileg. per exemptionem. lib. 6. de istis oblati loquuntur iura. 1. 6. q. 1. qui bona. de reg. consulti. ita Zab. in clem. 1. de decim. q. 35.

26. Item comprehenduntur t̄ sorores tertij ordinis S. Francisci, & D. Dominici, modo viuāt in simul in communi. Rota in decisio. 332. in antiquis. Fely. in cap. dilecta. de maiorita. & obediē. & in capit. nullus. de foro cōpet. Comprehenduntur etiam dictae sorores tertianae suscipientes habitum professorum in domo propria, modo se alicui regulæ subdant, & non habeant proprium, & emittant votum in manu publicae personae, scilicet Episcopi, vel abbatis, aut alicuius presbyteri. Alias si susciperent habitum, & facerent votum continentiae, & haberent proprium, tunc non connumerandae essent inter personas ecclesiasticas, & possent verberari absque sacrilegio: cum monachis non liceat habere proprium. Imo idem esset dicendum si propriis abrenunciarent, quia necessarium est, vt aliquis connumeretur inter personas ecclesiasticas, vt subdat se alicui regulæ. sic Turrecrem. in c. de viduis. 27. q. 1.

27. Gaudent etiam hoc t̄ priuilegio Fratres tertij ordinis B. Francisci, & B. Dominici, ita adest priuilegium Eugenij III. Innocentij III. & Sixti III. vt refert Syluest. in versic. Ecclesia. 1. num. 6. versic. 6. & num. 8. in fi. Item Eremitae, modo sint subiecti alicui prælato, vel alteri superiori religioso. glo. in cap. qui verē. 16. quæst. 1. & distinct. 93. nulla. secus si essent vagi, ac profugi, nulli superiori, vel regulæ astricti: tunc enim absonum esset, quod censerentur personae ecclesiasticae, cum sint merē laici, & recedunt ad sui libitum, & ad nullum usum ecclesiasticum, vel pium auctoritate ecclesie, vel prælati, qui hoc possit, sint deputati. Syluest. in versic. eremita. §. primo.

Gaudent etiam moniales, ac earum nouitiae & conuersae hoc priuilegio, etiam si efficiantur apostatae, vel reiciantur, vel licententur ad manendum extra claustrum, siue sint professi, vel professae, siue conuersae, siue conuersi, siue non incedentes in habitu, cum sciuntur esse tales. Syluest. in ver. excōmunicatio. sexto. Sed an comprehendantur gerentes habitum clericalem, vel religiosum ex voto? dic quod non, quia habitus non facit monachum. capit. porrectum. de regu. capit. consuluit. qui cleric. vel vou.

28. Sed t̄ circa clericos, gaudent omnes constituti in sacris: a subdiaconatu, & supra, imo prima tonsuræ initiati, quāuis non incedant in habitu, & tonsura, nec feruiat in diuinis, & nec obstat tex. in c. nullus. sess. 13. in Conci. Trident. quia verus intellectus illius tex. est, vt intelligatur de priuilegio fori, quia non gaudet clericus, nisi sit beneficiatus, vel incedat in habitu, & tonsura, & feruiat diuinis, nō autem de priuilegio canonis, nam t̄ percussus eū, licet clericali habitu, & tonsura non incedat, erit excōmuni.

municatus. Verum si quis percuteret clericum primæ tonsuræ, vel in minoribus constitutum, qm̄ habitum dimiserit, & ad secularem vitam redierit, secus esset cap. vlt. de cleric. coniug. sic etiam neque procederet in clerico nullius ordinis, neque tonsuræ, sed tantum fert habitum clericalem, quia hunc percussus non esset excōmunicatus. Abb. in cap. si verō. el secundo in fin. de sentent. excom.

30. Rursum t̄ intelliguntur clerici coniugati, qui sunt clerici orientales, modo cum vna, & virgine, & habitum, & tonsuram deferant. cap. vnico. de cleric. coniug. libr. 6. gaudent etiam excōicari, suspensi, irregulares, interdicti depositi verbo, nisi essent solemniter degradati, qui traduntur curiæ seculari. de poen. dist. 6. c. degradatio. Bar. in l. 1. in fi. ff. de poenis.

31. [Et nota, t̄ quod multiplex est degradatio, quædam verbalis: quæ sumitur pro depositione. liubemus. §. sanē. de sacrosan. eccle. Quædam est realis, quæ dicitur ex auctoritate. l. 2. §. ignominia. ff. de his, qui not. infam. ff. de re milit. l. qui cum vno. §. auctoratus. auth. clericus. C. de epis. & cler. Hęc autem realis quandoq; fit ad præparationem iudicij, quæ fit vt terminus poenæ, de qua loquitur tex. in d. l. 2. §. ignominia. Quædam fit ad præparationem poenæ, videlicet vt clericus per iudicem ecclesiasticū degradatus seculari tradatur curiæ puniendus, de qua loquitur tex. in c. nouimus. de verb. sign. c. cum non ab homine. de iudi. Praxis vero procedendi in hac duplici degradatione reali ponitur p do. Ant. in c. 1. n. 17. de oblig. ad rariot.]

32. Gaudent t̄ etiam hospitalarij, vel ad alium pium usum deputati: modo perpetuo, & mutato habitu fuerint deputati auctoritate prælati, vel episcopi. c. vt priuilegia. de priuileg. Zabar. in clem. 2. de præbend. q. 12.

33. Gaudent t̄ et milites de spara, portantes rubei ensis signum in pectore, sicut adest reñouatum priuilegium per Nicolaum V. Hi vulgo dicuntur Cauallieri, qui omnes secundum Syl. in ver. ecclesia. 1. nu. 6. in fin. & in ver. excōicatio. 6. nu. 3. & 4. & nu. 6. casu 13. & Nauar. cap. 27. n. 79. vers. 7. habent hoc priuilegium, vt in ipsos manus violentas iniicientes committant sacrilegium, sintq; excōicari absoluedi a Papa. d. c. nostro. si laico esset enormis, vel ab episcopo, si leuis. c. peruenit. de sent. excom.

34. Sed quæritur, an t̄ percussus clericum tribus, vel quatuor ictibus, sit vna, vel pluribus excōicationib. ligatus? & circa hanc quōnē dicitur quod est ligatus vna excōicatione, quādo semel, & vno ictu illū percussit, vt probatur hic in text. arguendo per singulare clericū, & per plurale manus, & singulare anathematis. ex quibus colligitur, quod si vnus alium pluries percussit, vna sit excōmunicatio.

ne ligatus, ad hoc tex. in cap. cum pro causa, de sent. excom. Vbi ille percussit in dormitorio, & traxit verberado per claustrum, & cum vno impetu fecerit, vna est snia excōicationis ligatus. facit etiam cap. apostolica. de re iudic. l. 6. ad legem Aquiliam. l. illud. Et ita habet cōsuetudo, & stylus curiæ habens tales absolueret, vt ligatos vna sententia excōicationis. & nō pluribus, & prædicta procedūt, qm̄ vno impetu q̄ pluries percuteret continuando. Alias si diuersis insultibus, & sic diuerso tpe, & impetu percussiones reiterentur, tunc esset ligatus tot sententiis, quot essent percussiones. 3. l. q. 1. quomodo. C. de seru. fug. l. quicumque.

35. Sexto noto, t̄ quod plures sunt manuū iniectioes ab hac excōicatione exemptæ. Quarū prima est manus iocosa. glo. in c. 1. de sent. excom. etiam grauius intra tamē fines ludi quod idem intelligo de repercutiente, vt cum percussus a clerico ludente statim etiam sine deliberatione repercutiat: quia hęc est conditio ludi, & quidem naturalis impulsus, & grauius percussus etiam vt repercutiat, ne videatur inferior. & generaliter dicit Richar. in 4. dist. 18. q̄ percussus non ex deliberatione quamuis turbatus non incidit. Et idem est, si ludens percussit deliberatē, modo iocosa leuitate, & sine dolo. & ratio est, quia canon requirit persuasionem diabolicam, quam ludus excludit. Quod idem intelligo de quocūque repercutiente statim, & sine deliberatione etiam extraludum, vt cum tanta est subreccio, quod nec se vindicari, nec iniuriari intendit: Sylu. in ver. excommunicatio. 6. num. 6. casu primo. Nauar. c. 27. num. 80.

36. [Sed quid de illo, t̄ qui a clerico ludente secum, grauius percussus, & pp hoc motus sine deliberatione repercutit eum grauius incontinenti, iratus animo vindicandi se, hoc nō facturus si plenē deliberasset. nūquid incidit in canonē? Respō. ex quo libidine vindictæ, & p irā repercutit eū, & non iocosa leuitate, nō potest dici, quod sine deliberatione repercutiat, vnde in canonē incidit. ita Asten. eod. tit. q. 4. qui etiā quæstione sexta inquirat, qd de sacerdote, qui puerum clericum importunē cum eo ludentē percussit iratus? Resp. q̄ si non animo iniuriandi, vel libidine vindictæ, sed tantum pp repellendā violentiam pueri, qui monitus cessare nolēbat, cum moderamine percussit, non incidit in canonem, licet iratus hoc fecerit.]

37. Secunda, t̄ eius q̄ probabili ignorantia clericatus. v. g. noctu percussit clericū, alias non excusaretur si videret tōsurā, non tamē crederet esse clericum. c. si vero. el secundo. de sentent. excomm. Nec etiam excusaretur, si dubitando se esse clericum percuteret: cum i dubio teneatur vitare periculum. Rursum in excōmunicatio.

tionem quoque incideret si dum non cōstaret
 utrum sit clericus, vel laicus. ita tamen affe-
 ctus esset. q̄ etiam si sciret eum esse clericum,
 nihilominus percuteret. secus vero si non per-
 cuteret eum. Turrecr. in c. nostro. nu. 3.
 Tertia eius, qui relicto habitu, & tonsura
 enormibus se miscet, & turpibus ac leuis etiā
 non monitus, ut si fuit latro publicus, & arma-
 tus, vel faciat seditionem in populo, t̄ qui se
 multis immiscuit malis, ita ut inueteratus di-
 ci possit scelerum minister: nam tunc sine vlla
 monitione est ipso iure omni priuilegio cleri-
 cali destitutus, quāuis fuerit sacris ordinib. cō-
 stitutus. ita ut possit absq; degradatione, &
 punitione puniri per iudicem secularem. ita gl.
 in c. ex parte. el terzo, de priuileg. Doct̄ in c.
 perpendimus. de sent. excommu. quorum opi-
 nio communis est, ut assertit Austre. in clem. 1.
 de offi. ordin. reg. r. fall. 19. quibus patrocinat̄
 rex. in c. vnico. de vita. & hone. cler. c. 1. de
 apofst. & est communiter hæc opinio in praxi
 recepta. Verum licet omnes cōsentiant in pri-
 uilegio canonis, dissentit tamen nonnulli ut
 opinio communis nō procedat in priuilegio fori
 ita Alex. cōfi. 8. lib. 1. nu. 2. Socin. cōfi. 12. li. 1.
 col. 7. Sic et̄ Couar. in lib. practi. q. c. 32. nu. 1.
 nō admittit cōmunem in clericis constitutis
 in sacris ordinib. nisi forsā crimē aliquod ita
 in Republica perniciem fuerit. a clerico per-
 petratū, ut si degradatio iudicis ecclesiastici
 expectanda foret, subsit maxima suspitio liber-
 tatis: admittit igitur cōmunē opinionem in
 clericis prius a tonsurā, siue dimissis vestibus,
 & tonsurā, enormia crimina frequēter admi-
 serint. siue tonsi, & nec dimissis vestibus illā
 perpetraverint, propter quā foret si esset in sa-
 cris constitutus alioquin curiā seculari tradens
 dū remissa degradatione ita etiam Couar.
 varia. resolut. lib. 2. c. 20. Hodie autem editum
 est decretum, quo sancitum est de ijs clericis
 primā tonsurā in Con. Trid. sess. 23. c. 6. quo ad
 fori priuilegium eos eodem minime gaudere,
 nisi beneficium ecclesiasticū habeant, aut cle-
 ricalem habitum, & tonsuram deferentes ali-
 cui ecclesiā de mandato episcopi feruāt, aut
 in seminario clericorū, aut in aliqua schola de
 lucētia episcopi, quasi in via ad maiores ordi-
 nes suspiciēdos versent. Sic etiā si sacerdos, vel
 clericus fuerit assassinus. i. crimen hoc assassi-
 nij cōmiserit pecunia conductus ab aliquo, vel
 si mandauerit aliquē occidi pecunia ad id ho-
 micida conducto, quāuis sedm cōmunē opi-
 nionē possit absq; actuali, & solemani depofitio-
 ne, & degradatione per iudicem laicū puniri,
 & hoc ob criminis immanitatē. secundū Lapū,
 & alios in c. r. de homic. lib. 6. Hipp. in l. vnica.
 nu. 107. de rap. virg. quorū opinionē cōem. se-
 quunt̄ Alber. in c. 1. de heret. li. 6. q. 11. Capic. de

38. cif. 112. Sylu. in ver. excomm. 6. nu. 6. tamen
 id tantum admittendum esse cenfet Couar. va-
 ria. resolut. c. 20. lib. 2. nu. 10. ver. 6. vbi cleri-
 cus ministerio assassinorū infidelium aliquē
 fidelem occiderit. aut percusserit, cum is pro-
 prie assassinus dicatur. c. 1. de hom. lib. 6. Alio-
 quin cenfet præmissa actuali degradatione, &
 exauratione a iudice ecclesiastico: crimen
 istud debere puniri per iudicē laicum. Sic etiā
 non gaudet priuilegio clericali diffidatus, id
 est, fori iudicatus. Francus in c. 1. num. 5. de ho-
 mic. lib. 6. vel si sit poenā addictus, puta ad
 triremes. Nauar. in c. nullam. nu. 52. 18. q. 2.
 39. Quarta eius, t̄ qui percutit principaliter, ut
 corrigat tanquā magister, vel submagister,
 cui pueros docendos magister commiserat, vel
 pater. l. vnica. C. de emēd. propinq. vbi glo. l.
 si filius. C. de patria potestate. Cuius nomine
 etiam intelliguntur propinqui, vel consangui-
 nei seniores, vel domini temporales, siue eccle-
 siastici, qui possunt clericos sibi inferuientes
 corrigendi causa percutere, vel fenēs percutiē-
 tes turbantes in ecclesia diuina officia, modo
 principaliter nō fiat odio, & sit moderata sal-
 tē, iuxta suum propositum, & percussus non sit
 in sacris, nisi in magistro, & submagistro, &
 patre. c. 1. c. cum voluntate. de senten. excoma-
 mu. gl. sing. in l. 1. C. de emēd. propinq. Syl-
 in ver. excommunicatio. 6. nu. 6. casu. 8. & r̄
 40. Et t̄ hæc opinio est verissima, pro cuius cō-
 firmatione facit: nam licet episcopalis digni-
 tas liberet a patria potestate. c. per venerabile,
 qui filij sunt legit. sacer tamē ordo etiam sacer-
 dotalis nequaquam, ut per Abb. in c. indeco-
 rum. de arate, & qualic. gl. penul. c. circum-
 celliones. 23. quæst. 5. per rex. in cap. si seruus.
 dist. 54. Unde infert. Ioan. de Arno. dialo. 96.
 q̄ correctio pertinet ad patrem ratione patriæ
 potestatis, a qua sacerdos non liberatur.
 41. Hoc autem intelligit̄ etiam si in percus-
 sione aliquis fuerit excessus: cum non possint
 verbera sepe suspendere in statena. ibi. Sylu. ca-
 su. 8. in fi. & Turrecr. h̄c. nu. 7. modo excessus
 ille non processerit ex odio principaliter, vel
 ex ira mota correctioni, sed ita fuit dux, &
 principalis causa percutiendū: non autē comes.
 ut hic per Turrecr. vbi etiam querit, quid si
 magister præcipiat submagistro, ne percutiat
 clericum, an percutiēdo incidat? & respōdit
 negativē, quia non potest principaliter magi-
 ster auferre beneficium iuris, per quod. conce-
 ditur corrigere posse qui docet.
 42. Quinta, prælati per se, vel laicum capien-
 tis clericum suum, & non alienum. c. vt famæ.
 de sent. excommu. ad idem text. in c. si cleri-
 cus. de sent. excomm. li. 6. ver. verberatis non per
 laicum, sed per se, vel clericū, causa correctio-
 nis, quādo per se cōmodē nō potest. c. vniuersi-
 tatis.

zatis. de sent. excommunica. nisi esset episcopus,
 qui nō debet verberare suis manibus. c. non li-
 ceat. dist. 86. Verberare autē correctionis cau-
 sa est percutere p̄ culpa digna correctione, q̄-
 nis de illa non cogitet. Sylu. in ver. exco. 6. n. 6.
 43. Vnde t̄ sequitur non debere clericum tor-
 queri per laicum etiam de mādato iudicis ec-
 clesiastici, vt not. probat, & concludit Pan. in
 c. vniuersitatis. in vlt. no. de sent. exco. mu. &
 in c. vt famæ. in fi. eo. tit. Vbi refert. D. Ant.
 de Butr. & Ancharanum se consuluisse. Ita
 Decius in cap. dilectis. nume. 3. de appell. Et
 torquendo incurrunt in excommunicationem
 iudex, & laicus, de cuius mandato illum tor-
 quet, nisi deessent clerici ad id idonei. Sylu. q.
 sup. num. 11. Quamquam existente consuetu-
 dine [pro vt est in tota Gallia, quam etiam
 in Italia penetraffe fatis testatur Panor. in c. vt
 famæ de sent. excommunicatio. s. vt in curijs
 episcopalibus religiosi, alixque personæ eccle-
 siasticæ passim torqueantur, & cā correctionis
 verberentur, siue fustigentur clerici per laicos,
 si est rationalis, sunt excusati a culpa, & p̄-
 na. arg. c. fi. de cōsue. & mea quidē sentētia est
 rationalis, quicquid sentiant Panor. & Fel. in
 d. c. vniuersitatis. cum non sit contra ius natu-
 rale, & diuinum: Tū, quia decens est, & hone-
 stū, ne clerici, & monachi vnan. officio adeo
 vili, cuius exercitium monachi, qui omnibus ho-
 noribus saltem secularib. renunciarunt, vile
 putant, & infame. Et illud est decens, & hone-
 stum, quod non est contra ius naturale, vel di-
 uinum, & viris bene morigeratis, & prudentib.
 videtur tale. argum. cap. quo iure distin. 8. ca.
 quifquis. distin. 41. sed posito, q̄ esset consue-
 tudo irrationabilis, licet non sint excusati, a
 culpa, sunt tamen excusati a poena, glossa ce-
 lebris in c. deniq; dist. 4. quia consuetudo.] &
 si non excuset a culpa, excusat tamen a poena
 saltem ordinaria. gl. in c. cum venerabilis. de
 consuet. Dec. in c. r. de cōst. Nauar. c. 27. nu. 86.
 44. Sexta t̄ inuadentis in sui honoris defensio-
 nem, quando fuga esset ei ignominiosa. Panor.
 in c. olim de restit. spoliat. Hinc inueniens in-
 honestē cum sua matre, vxore, filia etiam na-
 turali, non autē adoptiua, vel sorore, clericū
 agentē, excusatur ab excommunicatione. c. si ve-
 ro. 1. §. 1. de sent. excom. auth. si quis. C. de
 adult. si percusserit. Quod quidem procedit
 etiā si inuenit anplexantē, vel osculantem in
 loco suspecto, quamuis non inueniat in ope-
 re ipso carnali. Nō tamē excusaret ab exco. mu-
 nicatione, si quis inuenit suā sponsā futurā cū
 clerico fornicantē. gl. ab omnibus approbata
 in c. 3. ad finem. de sent. exco. mu. quia quo ad
 peccatum tam maritus, quam sponsus peccat
 mortaliter. c. inter hæc. 33. quæst. 2. c. admone-
 re. ea. q. secus, tamen si sponsa esset de præfenti

etiam ante copulam, modo matrimonium sit
 contractum, secundum Concil. Trid. sess. 24. c.
 1. glo. in ca. si vero. 1. de sent. excom.
 45. Sed t̄ an sit excommunicatus maritus, si in-
 uenit clericum suspectum, & monitum per se-
 metipsum domi cum vxore sedentem, & cō-
 fabulantem, etiam si non turpiter conuersan-
 tem, & eū percusserit. Sylu. in ver. exco. muni-
 catio. 6. nu. 6. casu. 10. inquit, q̄ nō. Sed cōtra
 eum est veritas. Vnde tali casu potest tantum
 domi detinere spacio horarum viginti ad tra-
 dendum suo iudici. iux. tex. in l. capite quinto.
 ff. de adulte. Angē. in ver. exco. muni. catio. 5. §.
 19. [Sed an incidat maritus, qui se domi abico-
 dit, vt presbyter id ignorans veniret ad domū,
 & inuentū cum vxore, percutiat eum? dic q̄ nō.
 cum tex. in c. si vero. el. 1. eo. tit. generaliter
 loquatur, ergo generaliter intelligendum est. l.
 de precio. ff. de publici. in rem act. & q̄a intē-
 tio summi Pontificis videtur fuisse q̄ maritus
 nō incideret in exco. muni. cationem ob percus-
 sionem clerici in casibus, in quib. liceret lege se-
 culari eum percutere, non autem sic esset si in-
 terficeret. ratio autem quare Canon remisit
 excommunicationis poenam, est propter illū
 dolorem iustum, quem facile non potest quis
 temperare. Quod secus est, quo ad occasio-
 nem: nam licet percutiens clericum cum sorore,
 vxore, vel filia depræhensum, liber sit ab ex-
 communicatione, non tamen occidēs: cū ille
 Canon de occidente non loquatur. ita Fortu-
 nius in tracta. de vltimo sine illat. ij. sed & Sylu.
 in verbo, exco. muni. catio. 6. casu 10. illius c. in-
 tellectum tractans scribit occidentem clericū
 cum sorore, filia, aut vxore depræhensum ani-
 mo deliberato, in illam Canonis exco. muni-
 cationem incidere? iustus enim dolor potuit tūc
 temperari, alioquin si absque deliberatione
 occiderit, locum esse illius c. decisioni. Verum
 considerata illius Canonis ratione, crederem
 cum Couar. de sponsal. 2. par. c. 7. nu. 12. occi-
 dentem etiā absque deliberatione exco. muni-
 catum esse, sed absolendum a summo Ponti-
 fice, si cum deliberatione fecerit. ab episcopo,
 si incontinenti, & ex passione subita.]
 46. Inferitur t̄ etiam esse immunem ab excom-
 municatione illum, qui clericum percusserit,
 volentem ipsum sollicitare ad turpia. verbi gra-
 tia, Est mulier, vel iuuenis, quæ vel qui clericū
 tentantem de castitate percusserit, excusatur
 ab excommunicatione: modo tenratio sit ope-
 re, & non verbo: Sylu. qui supra. nu. 9. qui si es-
 set tantum verbo, nō licet ei, nisi defensio ver-
 balis. Angē. in ver. exco. muni. catio. 5. §. 21.
 Et hæc circa defensionem honoris.
 47. Septima, t̄ excusatur etiā percutiens cleri-
 cum, quando hoc facit ob defensionē sui ne-
 cessariā. c. si vero. lo. 1. c. ex tenore, de sent. exco
 mun.

- mun. que debet esse incontineri, dum actu pugnat, qui si modum excefferit in defensione, et si irregularitate incurrat, non tamen excommunicationem, si sine dolo, & diabolica suasionem hoc fecerit gl. in c. significasti. ver. tutelæ. de homic. Syluest. in ver. excommu. 6. nu. 6.
- 48 Octava. Nec in censuram incidit. qui iuste bona recuperat, quæ iniuste capta clericus asportat vel vi occupat c. olim de restit. spol. Et nec is, qui detinet clericum debitorem fugientem, aut fugam paratam ad presentandum eum suo prelato, iuxta communem.
- 49 Nona, qui clericum detineret modico tempore, ut auerteret a flagitio, vel detineret clericum in flagranti delicto inuentum per viginti horas, ad convocandum testes, ne locus sit infamia. Et id est, si hoc faciat, ne incidat in manus hostium. Syllu. in ver. excommu. 6. nu. 5. ver. 2.
- 50 Decima, nec excommunicatus esset iuste eiciens ab ecclesia clericum excommunicatum, aut alium diuina officia turbantem. c. veniens de sentent. excommu. clem. graui. cum glo. eo. titu. [c. cum voluntate. §. si. eo. tit. & nota, quod dicta iura loquuntur de clericis in minoribus: nam si constituti in sacris conturbent diuinum officium, non debent percuti, sed puniri alijs admonitionibus, & si se non correxerint, possunt suspendi. tex. de celebrat. miss. dolentes. glo. in d. c. cum voluntate. Sed quid de eo, qui ratione officij quod in ecclesia obtinet, clericum in minoribus percutit. ut Cantor, Sacrista, Hostiarius, & similes: an in canonem incidant? Dicit quod non: quia cui commissum est officium per consequens alia, sine quibus illud non potest commodè expedire, videntur concessa.]
- 51 Septimo noto, quod si iniuria alia est leuis, alia mediocris, alia enormis, quæ declaratur per extranag. Ioan. 22. perlectis. vbi inquit, quod percussio pugni, palmæ, manus, colaphi, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, aut sigillationem carnis reliquit, neque abscidit membrum sine effractione dentium, vel auulsione multorum capillorum, aut effusione multi sanguinis, percussio leuis esse declaratur. Hinc concludit Lopus alleg. 76. factum, super quo consilium petitur, quod cum plebanus quidam canonicum in ecclesia Aretina manu vacua percussisset, episcopus potuit eum absolueret: quia leuis fuit iniuria. Sic in simili questione voluit Card. consi. 42 episcopum posse absolueret clericos, qui ad inuicem cum manibus, & pedibus se percusserint: quia leuis iniuria reputatur. Sic Calder. consi. 7. tenet episcopum posse absolueret clericos, qui in ludo nimis se percusserint, deiciendo se in terram, cum aliqua sanguinis emissionem, ita refert Dec. in c. peruenit. 1. nu. 7. de appella.
- 53 Enormis vero dicitur vel ex facto, verbi gra-

tia, qua abscinditur membrum, vel inutile ad suum officium relinquitur, vel macula, aut cicatrix, vel ob percussorem facta in aliam partem, quam in naribus defluit multum sanguinis. Dicitur et iniuria enormis, siue atrox ex persona, veluti quæ a subdito, & inferiori fit in personas in dignitate constitutas, veluti episcopum, vel Abbatem, vel in magistratum, vel prætor edixit. §. si. ff. de iniur. §. atrox. Inst. eod. Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. qui atrocè adeo eam esse dixit. Bal. in c. 1. §. iniuriam. de pace iura. firm. ut percuriens magistratum, ob inimicitiam, quam cum eo gerebat, capite mulctatus sit. sequitur Iason in l. qui iurisdictioni, col. 1. de iurisd. omni. indi. qui dixit hoc casu poenam esse arbitrariam, sed arbitrium posse extendi usque ad mortem. Et quia dignitati dicitur esse illata iniuria, etiam ipse iudex potest eum punire. ita Paris. consi. 147. nu. 7. lib. 4. post Oldr. consi. 7. Imo hæc iuris sententia extenditur et, cum is magistratus sit in fin dicatu. ita Iason in l. principalibus. nu. 4. ff. si certum petat. modo contemplatione officij fuerit iniuria affectus, ita intelligit Bal. in l. obseruare. §. p. f. c. i. n. 6. ver. septimo quæ. ff. de offi. p. c. o. s.

54 [Contemplatione vero officij tunc dicitur iniuria fieri, quando illa sit exercendo officium, ut considerat consi. Regni, eos tantum. & ratio est, quia dignitas coheret officio, & in exercitatione officij consideratur. l. 1. in prin. ff. de postul. l. si familia. ff. de iurisd. omni. iudi. Paris de Puteo. de sindic. in ver. iniuria. c. an si officialis. & c. Matth. in consi. Præterquam in quarto not. Hinc Matth. in consi. Ut participatio. in 2. q. & in consi. 1. Si quis aliquem, tenet quod vulnerans officialem Baronis, non punitur in plusquam, si vulnerasset priuatum, quando hoc fecit ex odio speciali, vel inimicitia, & non respectu officij, vel in contemptum Regis, vel Baronis, & idem tenet Matth. in consi. Eos tantum. vbi et And. de Ifern. considerat, quando iniuria non est facta contemplatione officij, sed propter particulares inimicitias, & idem tenet Bald. in capitu. 1. col. pen. in prin. de offic. deleg. Ex ijs igitur concludit, dictum Iasonis in d. leg. qui iurisdictioni. scilicet percutientem magistratum ob inimicitias, puniendum esse poena arbitraria, quæ potest extendi usque ad mortem. iuxta gl. in §. in summa. de iniur. communiter limitari, vbi natura delicti est talis, quæ hanc poenam meretur, vel vbi talis poena consuevit irrogari de consuetudine: alias debet imponi poena pecuniaria. ita Matth. in consi. Humanitate. col. 8. ver. quod de aliquibus. q. s. tion.]

Altima

- 56 Assimatur etiam iniuria atrox ex locutione notorietatis, & maximi scandali. Hinc percussus in platea, vel in theatro, vel in ecclesia, vel in audientia coram iudice, dicitur atrox iniuria. l. prætor edixit. §. si. ff. de iniur. vbi iniuria creditur illa atrox, cum quis coram ipso magistratu aliqua iniuria afficitur. ita Panorm. in ca. cum illorum. nu. 9. de sentent. excomm. confirmat etiam Hippolytus de Marfing. §. 49. Hinc redditur mihi dubia allegatio Lapi, nisi dicamus percussorem illam factam in ecclesia manu vacua non fuisse cum scandalo.
- 57 Mediocris tamen autem quæ sit, certa regula dari non potest, sed relinquitur arbitrio Episcopi, vel Confessarij. In dubio autem potius declaranda est percussio grauis, quam leuis. ut per dictam extrana. & p. Naua. c. 27. nu. 8. ver. p. terea.
- 58 Absolutio vero ab huiusmodi excommunicatione regulariter non debet fieri, nisi per summos Pontifices vel per legatos, qui de latere missi sunt. & isti secundum consuetudinem Romanæ curiæ sunt solum Domini Cardinales quia alij non vocantur de latere. ut in cap. volentes. de off. deleg. glo. in c. 1. de off. leg. lib. 6. Dixi, alij, quia reperiuntur, & sunt quidem legati nati, qui nascuntur cum priuilegio legationis per adeptionem dignitatis Archiepiscopalis, ut est Archiepiscopus Cantuariensis, Eboracensis, Remensis, & in Italia solum est Archiepiscopus Pisanus. ut not. in c. 1. de offic. deleg. & c. 1. de appellat. Alij sunt legati, qui mittuntur per Papam ad regendam prouinciam. ut patet in c. 1. de off. deleg. lib. 6. & ibi Frac. nu. 3. igitur absolutio ab excommunicatione huius canonis fit. vel per Papam, vel per Legatos a latere. c. ad audientiam. de sentent. excomm. c. quod translationem. de off. leg. & si sint extra terminos suæ legationis, dum modo sint in via, etiam si tales excommunicati aliunde veniant, extra de off. leg. c. excommunicatis. & de sentent. excomm. c. ad audientiam. [Quorum potestas quanta sit, vide Franc. in cap. si Abbatem. de elect. lib. 6. qui inquit, quod Legatus a latere dicitur esse maior omnium in prouincia post Romanum Pontificem, & habere iurisdictionem super omnes prelatos de prouincia etiam exemptos & immediatè subiectos Papæ, & iudex ordinarius Episcoporum & Archiepiscoporum exemptorum. ut dicitur in d. c. si Abbatem. & in glo. in c. Auctoritate. §. 1. de priuileg. lib. 6. & per Io. And. in c. 1. de verb. signi.]
- 59 Legati vero, qui non mittuntur de latere, dum sunt extra territorium, nullum talem possunt absolueret, sed dum sunt extra terminos, possunt tamen absolueret existentes in prouincia sibi commissa, non aliunde accedentes. Alij vero legati, qui ex priuilegio suæ Ecclesiæ habent legationem, ut Archiepiscopus Cantuarien-

sis, &c. non possunt nisi in priuilegio legationis expressum, ut in prædicto, c. excommunicatus. & c. porro. de priuileg. Turrecre. hic. nu. 13.

60 Verum, quod diximus absolutionem regulariter fieri debere a Romano Pontifice, non procedit in multis casibus, qui enumerantur per tex. in c. quamuis. de sentent. excomm. Syluest. in ver. absolutio. 4. nu. 3. ver. sciendum. [& in cap. mulieres. c. peruenit. c. 1. cap. de monialibus. c. quod de his. c. vlt. eod. tit. vbi in certis casibus, qui pro violenta manuum iniectioe incidunt in canonem sententiæ promulgatæ, possunt ab Episcopis absolui, vel ab alijs ex delegatione Episcoporum. c. vlt. de offic. ordin. qui quidem text. videtur contrarius textui in cap. vlt. de offic. deleg. quo palam probatur per potestatem absoluendi, vel excommunicandi alicui datam ab eo alteri delegari non posse. vnde Doct. in l. imperium. ff. de iurisd. omni. iud. ex eo capiunt adnotarunt voluntariam iurisdictionem non posse delegari. glo. in l. ea parte. ff. de prob. Quare pro reconciliatione horum iurium dici potest, quod tex. in cap. vlt. de off. ordi. procedit in eo, qui potestatem habet absoluendi ex officio ratione dignitatis, eo ipso, quod quis Episcopus est, aut prelatus, aut ex priuilegio, nam tunc ut adnotarunt glo. Io. And. Imo. Panorm. in c. vlt. de off. ordin. & Fely. in c. 1. de off. deleg. potest delegari potestas exercendi nudum ministerium ex officio, aut dignitate perpetua. adhuc iure priuilegij alicui competens: nam tunc talis potestas, quæ dignitas, vel officio perpetuo datur, iam ordinaria potius dicenda est, quam delegata. Et ideo potestatis ordinariæ iura habet, & sequitur. iux. no. per Abba. Card. & Fely. in c. licet. de off. ord. Bart. Alex. & Iaf. in l. 3. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. Sed tex. in cap. fin. de offic. deleg. procedit in eo, qui potestatem habet absoluendi ex commissione Romani Pontificis, ex commissione (inquam) nudi ministerij. Is etenim delegare nudum ministerium, a quo delectus fuit per Papam, minime potest ita Doct. adnotarunt in d. cap. vlt. & Couar. var. resol. lib. 3. c. 20. nu. 5. per totum.

61 Notandum tamen, quod ante absolutionem offendens tenetur realiter satisfacere clerico offenso de eius offensa. Et dicit Archid. in cap. si quis deinceps. 17. q. 4. quod non sufficit offendentem flectere genua coram offenso, & misericordiam petere, sed facere debet satisfactionem iniuriæ offenso. c. olim. de iniur. & deinde habere absolutionem a Papa, nisi haberet legitimum impedimentum. cap. quamuis. de sentent. excommuni. Qualiter autem fieri debeat satisfactio iniuriæ clerico dic, quod estimabitur iniuria secundum qualitatem, & quantitatem personæ iniuriatæ, & iniuriæ & soluantur dāna expensæ, & interesse, secundum Abb. in c. ea non scitur.

Q 4

scitur. de sent. excom. Et quamvis actio iniuriarum expiret post annu. si conuicti. C. de iniuriamen si iniurians petit absolutionem post annum, potest per viam exceptionis opponi, nō debere concedi nisi facta satisfactione. Ita Panor. in d. c. ea noscitur. Item est notandum, qd pro iniuria illata clerico duplex actio oritur, altera sibi, altera vero Ecclesie, cui subest, quare remissio à clerico facta non nocet Ecclesie. Abb. in c. Parochianus. de sent. excomm. Vnde potest Ecclesia agere, vel ad pœnam temporalem, vel pecuniariam, & tunc secundum Arch. in c. nostro. nu. 6. applicabitur fisco.]

63 Sed queritur, an eo casu, quo iudex velit pronunciare excoicatum percussorem clerici, debeat citari ille, qd clerici percussit? Pro cuius questionis intelligentia præmittendum est breuiter, quemadmodum colligitur ex dictis Decretis in ca. peruenit. id est à nu. 10. vsque in fin. de appellat. qd percussio, aut est notoria, aut non notoria: præterea aut notoria ex dispositione iuris secundum textum nostrum, aut non. rursu hæc notoria ex dispositione iuris dicitur dupliciter. Primo, quando percussio adeo est notoria, & omnibus euidentis, vt nihil penitus opponi possit: aut est notoria ita, vt absens aliquam excusatione opponere possit. Igitur circa questionem conclusio est, vt requiratur citatio, ita tenet glo. in clem. præsent. ver. constit. de cens. cum alijs allegatis per Abbatem. & Dec. in d. c. peruenit. num. 10. el primo.

64 Et sicut citatio requiritur, ita etiam necessaria est sententia declaratoria quod intelligitur quoties non esset notorium ipsum percussisse clericum, secus si illum percussisset coram populo, vel in platea: nam tunc denunciari posset absque citatione. nec potest dici, qd citandus est percussor clericus, quauis percussit in publico, quia posset sibi aliqua defensio competere, quia quod nullo casu est licitum, & notorium est, est inexcusabile. vt inquit Fely. in c. Rodolphus. de rescript. in pen. col. ver. citanda est.

65 Præterea istud, qd citanda sit pars, qn fertur declaratoria excoicationis incurse, intelligi debet, dummodo discuti debeat factu, per qd esse excoicatione incursum. Sed qn hoc est iam discussum, vt quia iam percussio est notoria ex dispositione iuris, & ita est oibus euidentis, vt nihil opponi possit, tunc fertur sententia declaratoria non per regulam illam generalem, scilicet in omnib. pœnis requiri sententiam, antequam incurratur. gl. comm. recepta in c. fraternitas. 12. q. 2. quia illa regula non procedit in pœnis, quæ nullam requirunt executionem iudicis, sed trahunt executionem ad factum; & sui natura non expectant aliam extrinsecam executionem posse, sicut quando quis excommunicatus, suspensus, vel irregularis: nam ista trahunt executio-

nem ex sui natura, quod alia actualis executio non requiritur.

66 Cum t primū enim quis percussit clericū, est inhabilitatus quo ad omnes suas potentias absque alia declaratione. per c. pastoralis. in fin. de appellat. ita vt repellatur à cōione, celebratione, cæterisque actibus excommunicato vetitis, sed requiritur declaratoria quo ad alios, ita vt cunctis innotescat illum esse excommunicatum, & propterea vitandum. Io. Andr. in c. 2. de rescript. lib. 6. Fely. in d. c. Rodolphus nu. 39.

67 [Supereſt etiā vt videamus, quid t si aliquis percussit religiosum, an possit per Episcopū declarari, & publicari excommunicatus? Respon. Panor. in c. parochianos. de sent. excomm. qd aut percussio non est notoria, ita qd notoriè non constat talem incidisse in excoicatione, sed dubium veritur vtrum percussit, vel percussit ex causa eum excusante se defendendo, vel eum non cognoscendo, & tunc est citandus, pro hoc c. peruenit. de appell. ille, quē denunciare excoicatum intendit, quatenus defendat se, ne denuntietur excoicatus: & debet iudex receptis probationibus denunciare talē incidisse in canonem, & ab hac denuntiatione poterit appellare, nisi notoriè constat de contrario: quia à sententia legis non appellatur, tñ à sententia iudicis declarantis quem incidisse in pœnam legis, appellari potest, pro hoc vide bonam glof. in cupientes. de elect. in 6. facit c. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. Aut notoriè constat talem incidisse in excommunicationem, & tunc potest, & debet publicè denuntiarī excoicatus, etiam neminē petente. text. in d. c. parochianos. gl. facit in clem. præsent. ver. constit. de const. glo. in clem. 2. §. si. in ver. publicare. de pœnis. Sed an t hoc extendatur ad exemptū, verbi gratia: Regularis exemptus clericum percussit secularem extra claustra in diocesi episcopi, an possit episcopus illū denunciare excommunicatum? Respon. quod sic. facit tex. in c. 1. de priuil. in 6. vbi Ioan. Andr. ibi tenet, quod exemptus delinquens in loco non possit puniri per episcopum, quod idem confirmat Francus in c. 2. de const. in 6. Quod intellige, nisi esset exemptus ratione delicti etiā in loco non exempto, quia tunc non posset denuntiarī excoicatus. facit text. in cle. 2. §. si. ver. sibi subiectos. de pœnis. Et nec obstat rex. in clem. 1. §. suffragante. de priuil. vbi denuntiatione extenditur etiam ad exemptos, quia dupliciter responderi potest. Primo, vt sit sibi specialis, cum de ipsis specialis mentio fiat: ergo regulariter nequit episcopus in illos manus extendere, cum immediatè subsint Papæ. cap. si Papa. de priuil. in 6. capit. penult. de offi. ordin. Vel secundo quod ille rex. loquatur de exemptis, non autem de exemptis ratione delicti etiam in

in loco non exempto, facit rex. in d. cap. 1. de priuil. in 6. & per Domin. in c. 1. de statu reguli & per nos infra. lib. 4. cap. 2. Quare concludendum videtur quod Regularis non subditus episcopo, qui intra claustra monasterij degit, & extra ea ita notoriè deliquerit, vt populo scādalo sit; episcopo inuitante, à suo superiore intra tempus ab episcopo præfigendum seuerè puniatur, ac de punitione episcopum certiorè faciat: sin minus à suo superiore, iuxta tex. in c. fin. §. si vero de statu mona. officio priuetur, & delinquens ab episcopo puniri possit, ita habetur per Concil. Trid. sess. 25. c. 14.

69 Si vero t delictum esset notorium, & ageretur de pœna excommunicationis incurse ipso iure, an episcopus possit denunciare exemptos excommunicatos ad finē vt à suis subditis euentur. Domin. in cap. episcoporum. ver. si. sed posset saluari, & ibi Francus. nu. 3. de priuil. lib. 6. inquit, quod sic, facit quod notatur per Gulielm. in clem. 1. de sequestra. poss. in ver. cecidisse. Insuper t adde. Ant. de Butr. in c. paten. tibus. vlt. not. de priuil. & ibi Abb. in gl. 2. qui dicunt, quod qn exempti in loco exempto aliquid committunt, cuius effectus extra locum exemptum porrigitur, ordinarius potest eos corrigere, & punire. idem Abbas in c. cum inter. nu. 3. de consuet. vbi affert exemplū in illicita pulsatione campanarum, seu vocum prolacione: nam licet exempti possent in loco exempto: tñ ex quo sonus, seu vocū prolatio proteditur extra locū exemptum, possunt conueniri, & puniri ab ordinario loci extra locū exemptū. facit et qd notat Bar. in l. 2. §. si quis in suo. ff. ne qd in loco publi. vbi inquit, qd potest cōueniri ab ordinario loci is, qui projcit lapidē in locum non exemptū, & hoc qd em intellige, qn exemptio cōceditur aliquibus ratione certi loci, vt monachis respectu monasterij, quia possunt conueniri per ordinarium, qn effectus protenditur extra locum exemptum, vel delictum. Secus vero si exemptio cōcederetur personæ, vt patet in priuil. concessio familiaribus, vel capellano Papæ: quia tunc ratione delicti nō possunt coram ordinario puniri, alijs eorū priuiligiū esset inutile, ex quo sunt personaliter priuiligiati nō respectu loci. ita Abb. in c. tuarum. nu. 8. de priuil. vide et Abbat. in c. si. de foro cōpet. col. 5. q. mutauit opinionē, quæ qualis sit verior, vide Decium in d. c. tuarum. nu. 49.]

71 Sed an t exempti citati ab ordinario teneantur comparere. Panor. in c. cum ordinē. de rescript. inquit, quod si est notoriè exemptus, & iam diu toleratus priuiligio exemptionis, non tenetur. [ita gl. in cap. conuenior. 23. q. 8. Oldr. cons. 83. not. per glo. in c. veniens. de accusat. idem glo. & Doct. in l. 2. ff. si quis in ius voc. Vn de inquit glo. in d. c. conuenior. quod clericus

citatus coram iudice seculari tunc tantū tenetur comparere, quando dubiū est de clericatu, secus autem si esset notorium idem glo. si. in cap. placita. 15. quæst. 4. Verum non sufficit esse notorium partibus, sed debet esse notorium iudici, vt dicit Card. in clem. quia cōtingit. colum. 5. quarta opposit ad fin. de relig. domib. At si notorium erat, videtur præsumendum iudicem notitiam habuisse. arg. tex. in c. 2. de postul. in c. cum in tua. qui matrim. accus. poss. cum simil.] aut notoriè non constat de exemptione. & tūc tenetur comparere, & allegare priuiligium, & in loco congruo, & turo intra terminum competentem ordinario ostendere. cap. cum personæ. de priuil. lib. 6.

S Y M M A R I U M.

- 1 Hora canonica, quid sint, & unde sic dicta.
- 2 Hora canonica in quo consistant, & officium nō-turnum quid, & quid representent.
- 3 Horis canonicis septenarius numerus ob quem mysteria inditus.
- 4 Horas recitandi obligatio est de iure diuino, & de iure positiuo.
- 5 Papa ut hora canonica non dicantur non potest dispensare, circa modum potest.
- 6 Personarum genera, quæ obligantur ad recitandas horas.
- 7 Religiosorum laici, fratres tertij ordinis, novitij militesque religiosi, an ad officium teneantur.
- 8 Hora Beate Virginis, an & quo casu de iure sint recitanda.
- 9 Pij V. constitutio incipit ex proximo an omnes personarum comprehendat.
- 10 Pensio quotuplex, & qualiter à beneficio differat.
- 11 Pensio iusta, quæ dicitur, quibus casibus approbatur, & quis eam imponat.
- 12 Papa non potest in iure patronatus, pensionem ponere sine consensu patronorum.
- 13 Beneficium habentes sub clericali titulo tenentur ad horas recitandas, amplius etiam: ut nu. seq.
- 14 Pater in beneficio clericus, an teneatur fructus percipere clericis petenti restituere.
- 15 Pater potest in fructibus beneficii alimenta filio præstita compensare.
- 16 Beneficiarius in sacris non existens, nec fructus percipiens, officium non recitans, peccat.
- 17 Beneficium tenue non excusat à recitando officio, & quare.
- 18 Beneficiarius excommunicatus, tenetur ratione beneficii, sicut & clericus depositus ratione ordinis, recitare horas.
- 19 Gestæ per excommunicatū valent in eius præiudiciū.
- 20 Excoicatus beneficio penitus priuatur, nec ulla ei inopia habetur ratio, idē in solēnter degradato.
- 21 Commendatarius, an teneatur ad horas canonicas, pariter que coadiutor.

De horis canonicis, & qui ad illas teneantur. Cap. L.

Horæ canonice sunt certa pensio diuini cultus debita ab ijs, qui in sortem Domini sunt electi, pro qua in sustentationem recipiunt patrimonium Iesu Christi, extra de præben. cap. cum secundum. & cap. de celebra. miss. Et dicuntur ab oro, oras, quia orando, & contemplando dicuntur, & quia certis horis debent dici. Dicuntur autem canonicæ, quasi regulares à canone, quod est regula: sunt enim regulariter dicendæ. Dicuntur diuinæ, quia Deo impenduntur. Zaba. in clem. 1. de celebra. miss.

Hæ autem horæ canonicæ consistunt in officio nocturno & diurno. Officium nocturnum propriè dicitur Matutinum, at impropriè continet Primam, quæ dicenda est diluculo. Continet etiam Completorium, quod dicendum est in crepusculo, vel aliquantulum post. Io. Andr. in cap. 1. de celeb. miss. Quod quidem officium nocturnum repræsentat tempus seruitutis, & miseriæ, quo humanum genus obsessum à diabolo renebatur; sed officium diurnum, quod comprehendit alias quatuor horas, repræsentat tempus nostræ redemptionis, & liberationem factam per Christum solem iustitiæ, qui mætes nostras illuminat, & replet, ac reficit dono gratiæ septiformis Spiritus sancti, ut inquit Archid. in c. presbyter. dist. 91.

Mysteria autem, cur septenarius iste numerus canonicarum horarum fuerit institutus, nec plus, aut minus; sunt, quod septem existunt dies hebdomadæ, quibus conditus est mundus, septemque Spiritus sancti dona, quibus mundus est recreatus, item septem sunt mundi ætates, quibus duraturus est, septemque sunt petitiones Dominicæ, quibus eadem dona postulamus, septem etiam horis consumata fuit Christi passio. vide glo. in cap. 1. de celebr. miss. Hinc illis horis, quibus Domini passio fuit inchoata, continuata, & consumata, canonicæ horæ eisdem temporibus deputantur. cepit itaque passio Domini quo ad violentiam ab extrinseco illatam, hora noctis tertia, in qua primum rabi dorum Iudeorum furor violentas manus in eum iniicit, & hoc in orto ab oratione surgentem, ibi traditus, comprehensus, ligatus, à discipulis derelictus: Ad Annam primum, deinde ad Chaifam contumeliose ligatus, falso testimonio accusatus, ut blasphemus iudicatus, velatus, cõsputus, irrisus, alapis cõsus, & tota nocte innocens agnus pœnis traditur, quibus respondet officium matutinum.

Oriente autem sole, prima diei hora ad exa-

men Pilati transfertur, nouis accusationibus frangitur, vt populi subuersor, Imperij destructor, regni appetitor, diuini honoris sacrilegus, arrogator, duris vinculis nexibus, colaphis, alapisq; cõsus, multisq; iniurijs affectus iudici præsentatur, de tyranno ad tyrannum mittitur, & remittitur, seditionis latro præferitur, innocentissimum corpus nudatur, iudici præsentatur, caput spinis coronat, purpurea veste ludricè vestitur, caput percutitur, subsannatoriè salutatur, iterantur alapæ, innumerabiles irrogantur iniuriæ à prima diei hora vsque ad tertiam, quibus prima diei hora officij deputatur.

Tertia diei hora Iudeorum vocibus crucifigis, sedicioso Barraba dimisso, morte turpissima cõdemnat, alienis spoliat, suis cõfusibiliter vestibus induit, in medio dånatorum tãquam princeps latronum eicitur, & crucis oneratus patibulo auctis continuo doloribus præsentatur. His itaq; à tertia vsque ad sextam à Domino passis tertiarum hora canonica deputatur.

Sexta hora immolanda crucis ara fruitur; hostia sacrificio præparatur: nam pudicitia auctor toto nudatus corpore, mæbris vsq; ad osium oium dinumerationem distentis, manibus, & pedibus ferreis clauis trãfixis, altari supraonitur, leuatur, vt omnia trahat ad seipsũ. Elementa compatiuntur, gaudent inimici, & blasphemant, lugent mulieres, & amici, & tamen tantorum dolorum, fellis atq; poculi oblitus, in cruce pendens voces loquitur, testamentum condit: remissionem peccatorũ dat ignominanter peccantibus, Regnum cõuersis, veniam perentibus, matri discipulum præ cæteris dilectũ, corpus satisfactorijs pœnis exterminandũ, iustitiã discipulis, ac cæteris Christianis, veritatem patribus, & prophetis, spiritũ in manu summi Patris. Sic fons misericordiæ in his dolorũ crementis ad horã nonã perueniens, inclinato spinolento capite, in manus Patris tradidit spiritũ. His itaq; in orationibus canonicis horæ sextæ, & nonæ dedicantur: Sicut lanceationi, ac depositioni de cruce vespera, & completoriũ gloriosæ sepulturæ. Fuerunt igitur institutæ hæ horæ canonicæ, vt per illas per singula suppliciorum genera cum grati animi significatione Dominicam passionem recolerent recitantes.

Rursum sciendũ est, qd obligatio recitandi horas est de iure diuino partim, & partim de iure positiuo. De iure diuino est, vt psona Ecclesiastica celebret sacrificiũ laudis, illudque Deo omnipotenti offerat de fructu laborũ. vt pbatur p Apost. 1. Corint. c. 9. à cõtrario sensu. Nam cum temporalia laici clericis ministrèt, æquum est, vt spiritualia metant. cum ergo clerici viuunt de bonis laicorũ, roni cõsonum est, vt pro eis orent. c. cum secundum. de præben.

Hinc

Hinc inferitur, non posse Papam dispensare, vt ex toto illud non dicatur, quamuis possit dispensare circa modum dicendi officium, puta, vt recitetur hoc, vel illud officium, hæc, vel illa oratio. ita Pan. in cap. 1. de celebr. miss. Dec. in c. quæ in Ecclesiarum. nu. 53. de consti. Ang. in ver. Hora. nu. 6. & ibidè Rosella. Circũstantiæ vero recitandi sunt de iure positiuo, scilicet tempus, ordo, qualitas, locus, modus, & numerus, & supra has dubitandum non est, quin possit Papa dispensare, cum sit supra ius positiuum. c. proposuit de concess. præben.

Præterea adnotandum est, quatuor genera personarum obligari sub peccato mortali ad recitationem horarum: videlicet clerici seculares in sacris constituti, [beneficij, monachi, moniales professæ choro deputatæ ex antiquissima, & sancta consuetudine, vel statuto religionum. vt inquit Astenf. & Medin. cap. de orat. quæst. 7. & non ex vi professionis, alioquin professi Societatis Iesu tenerentur, cum non obligentur quousque sacro ordine iniciantur. Item milites religiosi professi, qui tenentur ex ordinis institutione certum numerum Pater noster, pro qualibet hora canonica dicere. vt sunt milites, & possessores D. Iacobi, de quibus loquitur Nauar. de hor. canon. libr. 3. conf. 18. Item Hierosolimitani, & alij. & in Manu. c. 25. nu. 97.] Sed modo restat, vt ad casuum decisiones descendamus.

Prima. Persolueri diurnum, ac pariter nocturnum officium tenetur quilibet clericus ordinis sacri, puta subdiaconus, & illo superior. glo. in cap. 1. de celebrat. miss. Nam quamuis in d. cap. 1. expressio fiat tantum de presbytero, tamen Inn. in c. dolentes. eo. tit. minores quoq; clericos exprimit. & est sententia D. Tho. quodlib. 6. art. 8. & vnanimiter Theologorum.

Quin etiã ad id tenentur monachus, & monialis professæ ad chorum deputati. per text. in c. fin. vers. deputatus. dist. 92. Nauar. c. 25. nu. 96 & ca. 7. nu. 1. de hor. cano. Quod procedit etiã si monachus non esset in sacris, & habitu derelicto, siue sponte, siue ob culpam suas, aut retento habitu viuat extra monasterium. idem Nauar. d. c. 7. n. 20. At Nouitij iuxta cõm. opinio nẽ nõ tenentur illud persolueri. iuxta Syl. in ver. hora. q. 2. vers. 6. Nauar. d. c. 7. nu. 23. de hor. cano. Quæuis Petr. de Palu. in 4. dist. 15. q. 5. duplici capite eosdẽ obligari cõstat, videlicet, & qd elemosynis substentent, & qd priuilegijs religiosorũ gaudeant. vt patet. de senten. ex com. lib. 6. c. religioso. tamen cum hæc assertio nullo iure fundetur. vt probè ait Syluest. loco citato, non est cur recipiatur. Enimvero cum nec religionis habeant statum, neq; clericalem, nulla superstes causa, illos obligandi. Similiter de religiosorum laicis Aug. de Anchona. quẽ D. Ant.

3. part. tit. 13. c. 4. citat, & sequi videtur, censuit, quod sub reatu mortalis delicti teneantur ad diuinum officium sibi præscriptum. Alij autem, vt Syluest. & Sotus, negatiuam tenent partem, eo quia non sunt diuino officio dedicati. Mihi autem verior videtur, & tutior opinio Dom. Anto. cũ sint veri religiosi ratione professionis, & sit eis loco horarum præscriptum certum officium à regula, vel constitutionib. à Papa probatis, vt dicant loco horarum tot Pater noster, & Ave Maria. Similiter viuunt de patrimonio Christi, facit etiam ad hoc rationabilis, & antiqua consuetudo, quia eis imponitur per regulã, vel constitutiones approbatas, & contra facientes credunt se peccare mortaliter. Nauar. c. 25. nu. 97. Sorores etiam, & fratres tertij ordinis, & si redire non possint ad seculum, vel contrahere de nouo matrimonium, siue habeant ex priuilegio, siue ex alio, & habeant modum viuendi religiosum approbatum ab Ecclesia, atq; etiam dicendi officium determinatum ab Ecclesia, tunc dicerẽ, quod tenentur secundum illũ modũ. ita Felyn. in can. nullus. de foro competen. Ioan. Tabien. in ver. Hora. nu. 9. Horas vero Beatissimæ Virginis recitare tenetur, qui pensionẽ fructuã, vt clericus percipit, quia tunc illas non recitando peccaret mortaliter, & teneretur ad restitutionẽ. secundũ constitutionẽ Pij V. incip. Et pximo. relatã ad verbũ per Cat. Neap. de recita. horis can. c. 7. lib. 4. Nauar. in Man. c. 25. n. 222. & 108.

Quæ t quidem constitutio comprehendit pensionarios non quoscuque, sed tantum illos, qui pensionem percipiunt, vt clerici: eiusmodi sunt plures curiales insistentes seruitijs Papæ, aut Cardinalium, vel aliorum prælatorum, aut etiam plures adolescentes vacantes operam literis: [nam isti tenentur ad officium Beatissimæ Mariæ Virginis, modo pensionarij isti non sint obligati dicere horas canonicas, vt si essent in sacris, vel beneficiarij, aut milites religiosi, quia tunc non obligarentur ad officium Beatissimæ Virginis. ita Nauar. extr. de celebra. miss. libr. 3. conf. 18. rationibus per eum allatis. Nec etiam ad id obligatur, qui pensionem percipit, vt laicus, quod est, quãdo datur viris benemeritis pro aliquo temporali commodo. facit quod notant Doctores. in c. quamuis. el. secundo. de præb. lib. 6. & Card. in clem. quia regularis. de suppl. neglig. prælat. pensio enim etiam laicis concedi potest. 16. quæstio. 1. capitu. possessiones. & quæstio. 6. illud. Et ista pensio vocari etiam solet præbenda, & diffiniri solet, quod sit quædam pensio temporalis, quæ datur etiam de rebus ecclesiasticis pro aliquo labore temporali alicui tanquam benemerito, puta aduocato, & simili. ita Zabarel. in clem. si iuxta. de præben. & digni. q. 1. 2. & in clem. 2. 5.

2. §. eadē. quæst. 3. Pētio vero, quæ datur alicui, ut clerico, est pars fructuū beneficii. ita Hiero. Gig. in suo tract. Respon. 10. nu. 7. & differt pētio a beneficio, quia in beneficio duo in sunt, scilicet titulus, id est, dignitas ecclesiastica, ut Archiepiscopus, archipresbiteratus, &c. & ius percipiendi fructus ecclesiasticos. In pensionario autem adest tantum secundū, & non primum, quia solum retinet ius percipiendi fructus ecclesiasticos, quod quidem ius dicitur pensio a pendendo, quia dependet a beneficio, ut vltus fructus a proprietate. Rursum per pensionem, quis non tenetur ad residentiam, secus in beneficijs ecclesiasticis, quia obligatur ad residentiam de cler. non resid. cap. fin. Franc. in c. quamuis. de præben. lib. 6. nu. 2. Item qui possidet beneficium, tenetur recitare horas canonicas. Non autem, qui solum pensionem, quia sufficit tantum recitare horas Beatissimæ Virginis. Hæc autem pensio de iure communi non debet excedere tertiam partem fructuum. vide Abb. in c. conquirente. de cler. non resid. & Concil. Trid. in cap. quoniam plerunque. sess. 24. & ita feruat stylus Romanæ curiæ. ut inquit Perr. Rebusitu. de reserua. tam generalibus. versic. aliquando.

11. Nam si iusta pensio ea dicitur, quando ea exacta per pensionarium, tantum remanet beneficio, ut possit commodè viuere, iura Episcopalia soluere, & onera beneficii sufferre. ca. de monachis. c. cum causam. c. vacante. de præben. ca. 1. de censib. & in tribus casibus est approbata, primo propter bonum pacis. ca. nisi. de præben. secundo ne resignans nimium patiarur dispendium, eidem designatur pensio. c. super hoc. de renun. Tertio in permutatione ratione inæqualitatis reddituum beneficiorum, tunc imponitur pensio super altero maiore. c. ad quæstiones. de rerum permutat. Et hanc pensionem potest solus Romanus Pontifex, vel alius ex eius consensu imponere, nisi sit ius patronatus, quia tunc patronus ante fundationem bene potest imponere, secus vero post fundatum ius, & ita intelligitur text. in c. præterea.

12. el secundo. de iure patron. quamuis tunc, & si Romanus Pontifex possit imponere pensionem in dictis beneficijs, quæ sunt de iure patronatus, tamen necessarius est patronorum consensus. Abb. in c. pen. de iure patron. pensionem vero impositam stylus curiæ, & usus habet, ut nullus illam extinguat sine auctoritate Papæ, quamuis gratis absque eius auctoritate redimi possit, & ita se habet stylus curiæ. qui facit ius. c. quam graui. de crim. fal. cap. ex literis. de cōstit. Qui autem contraxerit, illam extinguendo, incurrit in peccatum, non autem in censuram, cum in illam non impingant, nisi tantū simoniaci in ordine, aut beneficio, & constat pē-

tionē non esse beneficiū. ut pbatur. in c. postula. si. & c. ad audientiam. el terzo. de rescrip. facta autē extinctione non tenetur amplius pensionarius recitare officium Beatæ Mariæ. Cat. Nea. lib. 4. de recit. hor. cano. cap. 8.

13. Secunda. Itē tenentur sub reatu mortalis criminis horas recitare quæcumque habet ecclesiasticū beneficiū sub clericali tit. facit text. in c. si. de rescrip. vbi beneficiū non datur, nisi propter officium, & hodie hoc clare habetur per declarationē sacri Cōcilij Lateranensis. sub Leone X. sess. 6. §. statumimus. vbi habetur, quod elapsis sex mensibus nemo beneficiū curatū, vel simplex habēs, ab eius cōsecutione excusatur a recitatione horarū diuinarū. q̄ intellige, scilicet, quod excusetur a restitutione fructuum ante sex menses, non autē a peccato mortali is, qui illud omiserit per sex menses, nisi legitimum impedimentū interfuerit Naua. c. 25. in Manuali. nu. 122. Car. Neap. qui supra. capit. 1. in fin. & cap. 8. versic. 3.

14. Quæ quidē t̄ conclusio, quod teneantur recitare horas canonicas, ampliatur etiā si ipsi beneficiarij peregrinentur iusta ex causa, & reliquerint vicarium, qui beneficio deseruiat. ita est communis opinio, quia onus recitandi videtur personale iux. text. in clem. 1. de celebrat. miss. ibi fructus laborū. Verū si nullā vtilitatē perciperet clericus ex beneficio, inquit Sylu. in ver. hora. §. 2. ver. 3. q̄ possit sustineri opinio Abbatis antiqui. in c. 1. de celeb. miss. quod excusetur a recitandis horis. Sed veritas huius sententiæ ex sequenti ampliatione manifesta fiet.

Secundo ampliatur etiam in eo, qui horas idcirco non recitat, quia non ipse, sed vel pater, vel amicus fructus beneficii percipit: peccat enim iste mortaliter. ut inquit Nauar. c. 25. nu. 103. Et ratio est, quia hoc onus dicendi officium inhæret inseparabiliter personæ beneficiati, eamque sequitur, sicut lepra sequitur leprosum, ut Civilista dicunt de actione personali. ut per Ias. in §. omnium. num. 2. de actio.

15. Sed t̄ nunquid pater percipiens fructus beneficiorum ipsius filij, teneatur restituere illos filio petenti ab eo? Respon. Abb. in c. quia nos. de testam. quod sic, quia ex quo clerici dicuntur habere peculium quasi caltrise, & possunt de ipso disponere iuxta glo. præsentis. de offic. ordin. li. 6. Ideo pater in dicto peculio non habet aliquē vsum fructuum, ut est text. & ibi expresse Bald. in l. sacrosanctæ. C. de Episcopis. & clericis. Ideo tenetur pater illos fructus, vel eorum pretium restituere filio petenti. & ita fuit decisum per sacrum cōsiliū. iuste Afflic. decis. 241.

16. Verum t̄ posset pater alimenta ab eo filio p̄stita i fructibus beneficiorū cōpescare. ita Cast. cōf. 416. viso. & examinato. 2. quæst. vol. 2. Alex. cōf. 110. vol. 7. in fin. Ioan. Lupi. in c. per vestras. de don. inter virū & vxor. §. 42. col. 2. & ratio est.

est, quia quando filius potest aliunde viuere, non debet alia patre. ut per Dec. cons. 576. que sequitur Vrsil. ad Afflic. decisione. 99. num. 2.

Sed an excusetur a peccato mortali beneficiarius, qui non est in sacris, & ideo officium non recitat, quia non ipse, nec alius capit fructus beneficiorum, nec in posterum capturus est, & nec modo capere potest? Respon. Nauar. de hor. canon. c. 7. nu. 28. quod sic. Eodem modo dicendum est de eo, qui nondū habet ius quæsitum in beneficio, sed tantum fuit ad illud presentatus, vel nominatus, vel electus, sed nondum cōfirmatus. iux. not. in c. transmissam. & c. nihil. de elec. Imò neque de beneficio prouisus, cui collatio est facta, tenetur ad illud, nisi consenserit prouisioni sibi factæ, ut habetur in c. si tibi absentis. de præben. lib. 6. & ratio est, quia iura omnia, quæ imponunt onus dicendi officium, loquuntur de beneficiario habente ius in re quæsitum. ita consuluit Nauar. extra de celebrat. miss. lib. 3. cons. 14.]

17. Tertio ampliatur, t̄ ve beneficiati teneantur ad horas, etiam si dederint omnes fructus beneficii alteri in pensionem, ut renunciaret alicui beneficio. & ratio est, quia ipse verè beneficiarius est. Nauar. in Manuali. c. 25. nu. 103. & cap. 7. nu. 30. & c. 20. nu. 15. de hor. canon. quod idem censendum est de eo, qui omnes fructus beneficii dat sacerdoti capellano, ut pro eo dicat officium. Et ratio est, quia eū istud sit onus personale, p̄ alios solui non potest, cū non transgrediat personā. argum. liquia. tale. ff. sol. matrimonio.

18. Quarto t̄ ampliatur in non recitante ex eo, quia habet reuē beneficiū, nā peccat mortaliter. ita glo. communiter recepta. in c. 1. de celebratione miss. & in c. clericus victum. dist. 91. Alber. de Ferrar. in tract. de hor. canon. qu. 8. Sylu. in ver. hora. quæst. 2. Couar. lib. Varjar. Resol. c. 73. vers. 12. Nauar. c. 7. nu. 27. & cap. 1. nu. 11. de hor. canon. contra Sorum. lib. 10. qu. 6. art. 3. de iustitia & iure. Tum quia sibi debet imputari, qui illud accepit: tum quia solo suo arbitrio nititur. tum etiam, quia ut vir cōstrahens cum muliere modicè dotata semper, & vbiq̄ eam alere tenetur, & ita beneficiarius, qui est sponsus Ecclesiæ Deo semper hoc sacrificium laudis offerre tenetur, licet modicè acceperit dotem.

19. Quinto ampliatur, etiam t̄ si beneficiarius esset suspensus, interdictus, denunciatus, excommunicatus: nam & si iustissime fructibus beneficii sit priuatus propter excommunicationem. gloss. in l. inter quos. §. damni. ff. de damno infecto. gloss. communiter recepta. in capitulo pastoralis. §. verum. de appellatō. tenetur tamen horas canonicas priuatum & occulte dicere ratione beneficii. gloss. in a. capitulo presbyterum. distinctio. vigesi-

ma octaua. capitulo secundo. capitu. illud. de cler. excommunicato minist. quod idem dicendum est omnino ratione ordinis sacri in clerico deposito, vel suspenso, vel excommunicato, etiam si quis fuerit solemniter, & actu degradatus. Syl. in vers. de gradatio. quæstio. 8. Nam licet depositus, & priuatus beneficio non teneatur ratione beneficii horas canonicas p̄soluere, ut explicat Card. in §. 1. 9. dist. arti. 8. tamen ratione ordinis sacri, si quæ habet, manet addictus illas priuatim recitare: nec eū excusat, quod redditus ecclesiasticos non percipiat, cū id eius culpa cōtigerit, & ratio, quare excommunicati, vel depositi teneantur dicere officium est, quia excoicatio, quæ est facta in odium excommunicati, non debet illis prodesse. facit gl. pen. in c. pro illorū. de præben. quæ dicit, quod valent gesta per excoicatum in præiudicium eius. Hinc Nauar. in cap. 23. nu. 202. & in cap. 7. nu. 19. de hor. canon. inquit, quod & si teneatur dicere officium, non t̄ debet dicere, Dominus vobiscū, vel similia, quæ ad ordinis sui dignitatē pertinent. ita ante ipsum Syl. in ver. hora. qu. 3. Et pro his est regula cōmunis, quod inducta in odium, non debent retorqueri in fauorem. l. reparatorū. §. fin. ff. de interdic. & re leg. l. 2. §. nemo. vbi glo. in vers. exiuit. ff. de cap. dimin. facit gl. in c. 2. in glo. pen. in fin. de confess. lib. 6.

Et ideo, quando quis priuatur nobilitate propter delictum, reputatur tantum nobilis in onerosis. ut not. Bart. in l. in fin. C. de infam. lib. 10. Dec. in c. intelleximus. num. 27. de iudic.

21. Sed q̄ diximus, iuste t̄ excommunicatus fructus beneficii amittere cum onere dicendi horas, adeo sanè procedit, ut quamuis deposito ac suspenso a beneficio propter crimen alimentum sint exhibenda, ne is cogatur mendicare, grauatus inopia, in opprobrium ordinis clericorum. gloss. & Doct. in cap. pastoralis. §. verū. in vers. admiserant. de appellatio. & in ca. cum Vintoniensis. de electio. Abb. in cap. apostolicæ. col. 3. de exceptio. & ibi Fely. num. 9. qui idem intelligit, nisi clericus suspensus fuerit propter contumaciam: tamen excommunicato nihil ex redditibus datur, etiam si is egenus, & pauper sit, cum possit respiciens a contumacia, ac tandem ab excommunicatione immuni effici. Ita frequentissimo omnium consensu receptum est post glo. in d. §. verum. Quod idem etiā erit in eo, qui actu, & solemniter degradatus est, nā huic minime sunt exhibenda alimenta ex redditibus Ecclesiæ. authore Fely. in cap. ex parte. de accusa. Couar. lib. 3. Var. Resol. ca. 13. nu. 8. vers. 12. qui etiam tenetur horas p̄soluere. Sotus lib. 10. de iust. & iure. quæst. 5. art. 3. vbi extendit etiam ad irregularem.

Sexto ampliatur, secundum Sotum, qui supra. col. 2. & Couar. c. 13. ut non excuset a diuino offi-

officio is, qui praebanda possidet, & fructus non percipit, ut quia gratis dat alteri, aut quia in suo beneficio non residet.

22 [Septimo ampliatur, ut idem sit, si beneficium collatum fuerit in commendam quia tenetur ad horas canonicas, sicut si intulatus esset, maxime cum ipsi conveniat ius fructus beneficii percipiendi, si velit. De coadiutore autem dubium est, an teneatur ad horas canonicas, sicut & principalis, ob solam coadiutoriam. crederem tantum non teneri: nisi quando ipse in defectum principalis onus Ecclesiae in se suscipit. Ad hoc enim datur coadiutor, ut deficiente principali eius vices coadiutor suppleat. Igitur principali horas per se dicente, & excusationes ad eas admittendas non habente, non erit coadiutor ratione coadiutoriae obligatus eas dicere. Hoc videretur tenendum solam rationi invidendo, interim dum aliqua determinatio in oppositum occurrat. Ita Medi. cap. de oratione. tract. 8. quaestio. 7. versic. de coadiutore.]

S V M M A R I V M.

- 1 Sedi Apostolica parere contemnit peccatum paganitatis incurrit.
- 2 Officium praetermittens pro rata tenetur ad restitutionem fructuum, & quare.
- 3 Beneficia obtinentes a quo tempore teneantur recitare horas, & officium Beatae Virginis. numero 5.
- 4 Restitutio fructuum pro rata, quomodo fiat, quomodo modo eroganda.
- 6 Officium recitare praetermittentes restituere tenentur etiam ante declaratoriam, & quare.
- 7 Officium recitans, & alio deliberate mentem dimittens, tenetur ad restitutionem.
- 8 Beneficium ante annum 13. nemini licet obtinere. Ignarus horas recitandi debet abstinere a beneficio.
- 9 Beneficium quodcumque obligat ad horas canonicas.
- 10 Officium recitantes diversum a Breviario Romano, tenentur ad restitutionem, & si qui non recitat, eo quod pater fructus percipiat.
- 11 Non obligati Breviario Romano, an possint illo uti extra chorum.
- 12 Restitutio fructuum propter officia praetermissa, ad quos spectet, & nu. seq.
- 14 Septem horas omittere, utrum unum tantum sit peccatum, an plura.
- 15 Consideranda non modo omissiones, sed & amissiones deliberationes.

De poenis non recitantium horas canonicas. Cap. LI.

Dominus Ant. de Butr. in capi. dolentes. num. 11. de celebra. missi. inquit, quod poena non dicentis officium cum debita devotione est peccati inobedientiae. per quod dicit glo. in d. cap. quod privadi sunt beneficii. cap. illud. de maior. & obediens. quia peccatum paganitatis incurrit, quisquis sedi Apostolicae parere contemnit. distinct. 7. 6. cap. si qui sunt presbyteri. distinct. 28. cap. praeter haec. Et infidelis esse conuincitur, & iudicatur. cap. sciendum. 18. quaestio. 7. quapropter nulli dubium est, praeter peccatum mortale teneri ad restitutionem pro rata beneficiatos non recitantes preces horarias, & ratio est, quia quando aliquid datur ob causam, causa non sequuta illud repetitur. ut ff. de conditio. ob cau. sed beneficium datur propter officium. cap. vlt. de rescrip. lib. 6. notat Calderin. in cap. 1. de celebra. missi. ergo officio non dicto fructus restituendi sunt. Hanc opinionem tenet Dec. in cap. pit. cum omnes. colum. 2. lectio. 2. adductus a Couar. lib. 3. Varia. Resol. num. 10. Ripa in l. fin. quaestio. 66. C. de reuoc. donat. Arch. in cap. si canonici. §. sciuri. in princip. de offic. ordi. lib. 6. tandem amplectitur Concilium vltimu Later. sub Leone X. sess. 9. capi. statumimus, confirmatum postea per quendam extrauag. felic. rec. Pij Quinti incip. & primo Lateranensi Concilio. relato per Nauar. in Manua. capit. 25. num. 122. & per Cat. Neap. de recit. hor. canon. cap. 7. lib. 4.

3 In qua tamen quidem extrauaganti statuitur, ut post sex menses, quo tempore quis beneficium ecclesiasticum obtinuerit, sit adstrictus sub poena restitutionis fructuum ad dicendum officium, quamuis a peccato mortali non solum ante sex menses, sed a die acceptatae collationis, nisi legitimum interfuerit impedimentum, sit obligatus illud recitare. ita Nauar. & Cat. Neap. vbi supra. statuitur etiam ut illud omittens tenetur ad restitutionem fructuum pro rata, verbi gratia, ut qui horas canonicas omnes vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, vel beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur, at qui Matutinum tantum, dimidiam, qui ceteras alias horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat. Quae quidem restitutio in fabricas Ecclesiae ipsorum beneficiorum, vel reparationem, vel in eleemosynas pauperum quorumcunque erogetur. ita Nauar. in c. quando. not. 7. num. 32. de consecra. distinct. 1. Imo secun-

secundum Nauar. potest Confessarius fructus dispensare ipsi non recitanti raquam pauperi, modo vere sit talis, & ex hoc sciat Confessarius, quod non sumat occasionem iterum non recitandi. per notata a Bald. in lid. quod pauperibus. quaestio. 22. C. de episc. & cler. Cald. conf. 39. de testib.

5 Vltimo tamen disponitur in dicta extrauag. quod pensionarij, aut clerici non dicentes horas Beatissimae Virginis, etiam teneantur ad restitutionem fructuum pro rata. Quae quidem conclusio, ut teneantur ad restitutionem fructuum omittentes dicere officium.

Ampliatur primo, ut ad dictam poenam teneantur etiam non expectata sententia declaratoria in foro conscientiae, quia non imponitur proprie, ut poena, sed ut quaedam conditio, vel modus, quia beneficium sub hoc modo, vel conditione dantur, ut horas canonicas recitet, ut residentiam faciant, &c. ut adnotauit Nauar. in cap. non liceat. 3. 2. quaest. 2. quare aduertant Confessarij, ut non absoluant tales pro viribus suis non satisfaciens. ita Cat. Neap. lib. 4. de recit. hor. cap. quarto, & nos supra. in primo praee.

7 Secundo ampliatur, ut procedat etiam in eo, qui deliberate recitando officium ad aliam mentem diuerteret, nam si eas iterum non recitaret, teneretur ad restitutionem fructuum. Nauar. cap. 20. num. 31. & sequen. de hor. cano. Hinc ut nullus excusationem afferre possit circa hoc onus recitandi horas canonicas, statuit Conc. Trident. sess. 23. cap. 6. ut tamen ante annum quartum decimum beneficium obtinere possit, & ratio est, ne sit exemptus a recitatione horarum. Quare nemini nesciente recitare illas, licitum est beneficium acceptare. Et quamuis Conci. Lateran. in d. §. statumimus. non cogat beneficarium in primo semestri teneri ad restituendum fructus, tamen mortaliter peccat, ut supra diximus. & Nauar. in M. sess. 61.

9 Ampliatur tertio, siue fuerit beneficium curatum, siue simplex, siue omiserit horas, siue horam. ut aperte cantat constitutio Pij V. Et sic de minimis habetur ratio, contra illud, quod dicitur soler. De minimis non curare praetorem. Et ratio est, quia quando constitutio mentionem facit de minimo, ut in casu nostro, tunc de illo habetur ratio glo. not. in l. res bona fide. ff. de contrahem emptio. vide infra in 7. praee.

10 Ampliatur quarto, ut procedat, etiam si dimiserit officium, non tamen conforme Breviario Romano, vel Ecclesiae matrici, nam tunc tenetur ad restitutionem, ut in Bulla Breviarij habetur.

11 [Sed an qui tamen non tenentur Breviario Romano nouo uti, possint, si velint, uti eo extra Chorum. Exemplum ponit Nauar. lib. 3. de celebra. missi. consi. 16. de Abbate ordinis Cisterciensis, qui recitabat suas horas canonicas extra chorum iuxta formam praefati Breviarij. An inquam satisfaciatur praeepto Ecclesiae de dicendis horis canonicis? & dicit eum satisfacere. nam Pius in sua Bulla non vetat eis usum eius, sed solum permittit usum antiquum, illis inquam, qui habent antiquum 200. annorum, tamen quod uti non possit, videtur magis consulendum. nam non videtur summum Pontificem illius intentionis fuisse, ut ponat diuersitatem in his, qui sunt vnius ordinis, & habitus, quod esset si alij dicerent extra chorum nouum, & alij vetustum etiam, quia indecens videtur in eodem monasterio vsus diuersorum Breuiariorum, & ita in hanc partem ipse inclinat eorum titu. consi. 11.]

Quinto ampliatur etiam in eo, qui ideo horas non recitauit, quia fructus non ipse, sed pater recipiebat.

12 Limitatur verot praedicta conclusio, & primo, ut non teneatur, quis restituere pauperibus, vel ipsi tanquam pauperi lucrifaceta per distributiones quotidianas, cum debeatur ijs, qui choro interfuerunt, quibus solum accrescunt. c. 1. de cler. non residen. lib. 6. unde non debet pauperibus dari, quod alteri debetur. c. ea te. de iureiuran. Quod ampliatur, ut non solum dictae distributiones veniant praesentibus distribuendae propter absentiam illius, qui eas percipere deberet, verum etiam si is assistit choro, sed vel dormitat, vel loquitur, aut tacet, modo sit pars notabilis.

13 Limitatur tamen secundo de illis fructibus ecclesiarum, vbi est statutum, ut fructus male percepti restituantur, & applicentur certis operibus pijs quia illis, & non alijs debet fieri restitutio. Nauar. cap. 25. num. 125.

14 Sed quaeritur, quot peccata committat, qui omisit, vel omittere deliberauit septem horas? Respondeo, quod vnum tantum committit peccatum, licet grauius, quam si omitteret horam vniam, vel duas. Quare tunc grauius sit peccatum, bonum est confiteri. Imo est hodie per extrauagan. Pij V. necessarium ad hoc, ut possit Confessarius colligere, quae nam restitutio necessario sit facienda. Necessarium tamen quoque est non solum, quando omisit recitare, sed quoties omittere deliberauit. Archidiaconus in capitulo finalis distinctio. 91. confessio non esset integra, quod notandum est pro Confessarijs, & poenitentibus. Nauar. capitulo septimo, numero sexto, & septimo, de horis canonicis, qui numero. 10. & 11. inquit quamplurimos esse, qui non proponentes dicere horas, vel andire

missas.

missas, si postea mutato proposito eas recitauerint, vel audierint, non curant peccata illa confiteri, nam iexcusantur quidem à peccatis commissionis, non autem omissionis.

SYMMARIUM.

- 1 Officium recitantes, pronuntiare debent voce articulatâ, & studiosè.
- 2 Oratio publica alio modo recitatur, atque priuata.
- 3 Horas dicere cum balbutientibus, & uersus notabiles anticipare, peccatum est mortale.
- 4 attentio est ex præcepto in recitando officio, & quæ comprehendit
- 5 Animum alias res agere, quo casu permissum sit in officio recitando.
- 6 attentio, quæ meritum parit in oratione, qualis esse debeat.
- 7 attentionis in oratione effectus duplex.
- 8 attentio in oratione uocali triplex.
- 9 Intellectus ad text. in capit. dolentes, de celebrat. miss.
- 10 Ecclesia de actibus animi internis, an iudicet.
- 11 Peritis sua sensum uerborum non attendunt, an peccent.
- 12 attentionum quæ præstantior.
- 13 Orationes uocales, quæ cadunt sub præceptum, quæ attentione indigeant.
- 14 attentio non est necessaria sub mortali in orationibus uocalibus, uoluntarijs.
- 15 Clerici, qui intersunt diuinis, si non intelligunt, quæ dicunt, quid facere debeant.
- 16 Mentis uagationis causa quotuplex.
- 17 Cauendi exordia quare sit à Domine labia. & Deus in adiutorium.
- 18 Scribere uel legere aliquid alienum, dum dicuntur diuina officia, an liceat clerico, aut ex necessitate aliquid facere, uel discedere.
- 19 Choro inseruientes, quando teneantur supplere, uel non, ommissum. & nu. seq.
- 21 Audiens, uel oculis officium percurrens, an satisfaciât.
- 22 Obligati ad officium in choro, recitantes ex scriptis secreto, non satisfaciunt.
- 23 Horam, qui obliuione prætermisit, uel ordine præpostero recitauit, tenetur supplere.
- 24 Tertium nocturnum recitans si aduertit hymnum, aut psalmum omisisse primi nocturni, quid agat.
- 25 Egredi de choro ante finitum officium licet nemini.
- 26 Diabolus in choro colligens syllabas, & uerba omisa à dicentibus officia diuina, de diligentia admonet.

Qualiter dicendæ horæ Canonicae.
Cap. LII.

Officium, ¶ ut inquit tex. in c. dolentes. extra de celebra. miss. dicendum est studiosè, & deuotè. Studiosè quo ad officium oris, quia officium pronuntiare debet uoce articulata. clem. 1. de celeb. miss. & in extrauag. de uita & honest. cle. idest, ut saltem orans se ipsum intelligat, uel recitans cum alio se inuicem intelligat. Et non obstat, quòd lege re propriè est oculis perspicere. l. 1. ubi glo. Bal. Angel. & alij. ff. de his, quæ in test. del. Barto. in l. qui Romæ. §. duo fratres. quæstio. 4. in fin. ff. de uerbo. obliga. Igitur sufficere uidetur, ut cum quis recitare intendit horas canonicas, oculis perspiciat officium. Nam respòdetur illud procedere in ¶ oratione uocali priuata, quæ fit ex deuotione: sufficit enim tali casu, ut quis oculis perspiciat, idest, oculatim percurrat Psalmos. secus tamen est de oratione uocali publica, quæ cantatur in Ecclesia per eorum ministros, qui horas canonicas recitare tenentur: iuxta glo. not. in clem. vnica. de relig. & uen. sanc. quia illa pronuntiare debet uoce, lingua, & labijs, tum ad excitandam deuotionem ipsius audientis, tum ut magnificetur Deus, tum ut totis uiribus corde, & opere Deo deseruiatur. cap. nonnunquam. de consecra. distinct. 5. Debent ergo uerba proferri integra, ut probatur in d. extrauag. 1. de uita & honesta. cler. & non syncopando, uel aliquid omittere. d. capit. dolentes. Syncopa enim est figura, quæ de medio tollit. ut not. cap. forus. de uerbo. signifi. Hinc ¶ infertur secundum Nauar. in Manu. ca. 25. num. 99. quòd dicere horas cum balbutientibus, & uersus notabiles anticipare sine animo repetendi, est peccatum mortale. Deuotè uero refertur ad officium cordis. 23. dist. in. cap. Psalmista, idest, ut animus in diuino officio sit attentus. hoc est, ut mētem habeat præsentem ad id, quod dicitur: nempe, ut q̄ lingua foris personat, mens simul intus concipiendo loquatur. Vnde August. Hoc uersetur in corde, quòd profertur in ore. Et paulus, orabo spiritu, orabo & mente. Hæc ¶ autem attentio cadit sub præcepto, & duo includit in officio diuino persoluendo. Videlicet ut orandi initio quisque attendat, quid agere debeat. Hinc qui petit, uel accipit Breuiarium animo satisfaciendi huic obligationi, aut eundi ob id ad Ecclesiam, ita ut interrogatus, quare petis, aut facis hæc, uerè responderet ad recitandi obligationi satisfaciendum: hic attentionem habere dicitur uirtuale. Nauar. cap. 25. num. 105. Deinde ut talem attentionem ad orandum habens nihil

nihil consilio agat, propter quod animus à priori attentione detorqueat. Vnde qui aduertit se res alienas à prece cogitare, & animum reuocare non nititur, peccat mortaliter. Nauar. cap. 25. nu. 06. Quod ¶ intellige, nisi necessitas, uel utilitas, quæ dilationem non paritur, cogat cogitare de alijs. uerbi gratia, super aliquo bono spirituali, uel temporali, uel etiã si propter nimiam fatigationem spiritus cogitet præter illa, quæ loquitur: nam etiam si consilio in his casibus faciat, modo animus habeat reiterandi officij, uel eius partem, credo q̄ nõ sit peccatum mortale. secundum Inn. & Dom. Ant. de Butr. in c. dolentes, de celeb. miss. nu. 8. Igitur secundum hæc duo, quæ includuntur in attentione, ita etiam sequuntur multiplices effectus orationis: nam primus effectus orationis, ¶ qui communis est omnibus charitate in formati est mereri, & ad hunc effectum non requiritur de necessitate, ut attentio adfit orationi per totum, sed vis primæ intensionis, quæ aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam. Secundus ¶ autem effectus orationis est ei proprius, quod est impetrare, & ad hunc effectum etiam sufficit prima intentio, quam Deus principaliter attendit. Tertius autem orationis effectus, quem præsentialiter efficit, est quædam spiritualis refectionio mentis, & ad hoc de necessitate requiritur attentio nõ uirtualis, quæ sufficiens est quò ad duos primos effectus, sed actualis. Vnde 1. Corint. 14. inquit Apóst. Si orem lingua, mēs me sine fructu est, de hac duplici attentione loquitur Caiet. in uerl. horæ. c. 3. Sop. de iust. & iure. lib. 10. q. 5. ar. 5. col. 4. Nauar. de hor. cano. c. 13. nu. 13. [Attentionem ¶ uero Theologi cum S. Tho. 2. 2. q. 87. art. 13. triplicem asserunt, quæ orationi adhiberi potest. Vna est, quæ attenditur ad uerba, ne quis eis erret, aut omittere, uel syncopando, sed ut distinctè, & integrè dicat. Et hæc attentio communis est doctis, & indoctis, maribus & foeminis, nisi quod ignoꝝantes possunt materialiter errare non proferendo, quod non refert, modo id non intendat, & attendat ne erret. Et hæc attentio requiritur in diuino officio, & in qualibet uocali oratione: uerum non debet esse nimia, quia eodem Thoma auctore, nimia cura in uerbis proferendis excludit attentiones. ¶ Et quod talis attentio sit necessaria in diuino officio ad uitandam culpã, probatur ex uerbis Innoc. in Concilio generali in cap. dolentes de celeb. miss. ubi ait. Distinctè præcipimus in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebret, pariter & deuotè. Verba namque illa, distinctè in uirtute obedientiæ præcepti habet vim obligantis sub reatu mortali. Neque ullius est ap-

parentiæ eiusmodi cauillatio, quod præceptum illic non fertur super modum attentè, deuotè, quæ orandi, sed super substantiam, ut diuinum officium integrè persoluatur. Nullius inquam est apparentiæ, nam cum præceptum illud in pridem in Ecclesia extitisset, nulla erat in Concilio oborta de illo quæstio, sed quia modus dicendi sensum in præcepto ibat, curatum est sub præcepto illum instaurare. Adiectio autem illa, quatum Deus dederit eis, ansam primæ frõte offerre potest dicendi, quod attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non sic se res habet, sed sensus eius est, quod ne mo teneatur summam adhibere attentionem, ac deuotionem, sed tamen præparare sese, ut se non stet, quo minus Deus deuotionem, atq; animi refectionem influat. Quod si arguas, quod Ecclesia de actibus animi internis, ¶ ut pote quos minimè nouit, iudicare non debet? Responderetur, quod quamuis per se sub Ecclesiæ iudicium non cadant, nihilominus tanquã exteriorum radicem, aut circumstantiam mandare de illis potest. Dum enim annualem confessionem indixit, subsequenter iussit, ut mente de peccatis cogites, illaq; in memoriã reuoces. Imò in cle. multorum de hæret. eos, qui odio, uel amore hæreticos inquirunt, aut inquirere prætermittunt ex communicatione ferit, quam non incurrent, nisi ex huiusmodi affectionibus delinquant: multa q; alia exempla uidere poteris apud Medi. c. de oratione. q. 5. uerl. his tamen non obstantibus. Pariter ergo præcipere potuit attentionem, quæ orationis ingenio, & conditioni natiua est. Secunda attentio est ad sensum uerborum, ut mente percipiat id, quod mente significatur, & ad illud applicet affectum. Et hæc attentio non est omnibus communis, sed solis intelligentibus, & Theologiæ peritis. Si tamen sint docti, ¶ qui sensum uerborum intelligunt, an peccet, si ad sensum non attendant? Dic, quod non. Nam cum in talibus orationibus certum sit, nil illicitum, aut ineptum contineri, satisfaciunt sic orantes, si in genere intendant a Deo petere, quòd illic continetur etiam si particulariter ad contenta non attendant. Medi. c. de oratione, quæst. 14. in fi. Tertia attentio ad finem propositu uergit, scilicet ad Deum. Attendunt enim orantes cum ad diuinam maiestatem, cū qua loquuntur, tum ad suã exiguitatē, qui loquuntur, & præterea ad eorum necessitatem, quæ postulant, scilicet gratiam, fidem, spem, uirtutū incrementa peccatorum antidotum, perpetuã beatitudinem, & alia huiusmodi peti solita. & debita, quæ quidem attentio summopere necessaria est in oratione rã ab idiotis, quã a doctis, & à qua attentio actuali, uel uirtuali debet pcedere oratio, & diuinu officiu. Ideo in

- excusabilis est quisquis mente vaga peccatur.]
- 12 Et harum ¶ quidem attentionum secunda est melior prima. & tertia secunda, quæ quidem tertia omnibus potest esse communis. ut inquit D. Tho. qui supra. Prima vero ferè omnibus, sed secunda solum callentibus idioma. Nauar. c. 25. nu. 105.
- 13 Et ¶ hæc quæ diximus de attentione, quæ necessaria est sub vinculo peccati mortalis, procedunt in orationibus vocalibus, quæ cadunt sub præcepto, ut orationes canonicæ, & iniunctæ pro satisfactione, vel ex voto, quamuis si aliquid fieret, quod non tãtam animaduertentiam exposculet, nec recitationi sit actus contrarius, & si contra orationis dignitatem malefaceret, non tamen esset peccatum mortale, sed veniale. Sor. lib. 10. q. 5. art. 5. col. 4. Imò neque forsan veniale. Huiusmodi sunt lauare manus se induere, pennam temperare, aut id genus similia, qui quidem actus quandoq; non sunt peccata, neque venialia. v. g. In ordine prædicatorum. Nam (ut dicit Sorus) eis præceptum est, ut surgentes Virginis officium dicant, & (ut antiqua indicat dormitorij dispositio) inter induendum se fratres illud dicebant, ut iniqua phantasmata, quæ in ipsa expergefactione occurrere solent, abigerentur. Neque ¶ etiam attentio necessaria est sub vinculo peccati mortalis in orationibus vocalibus, quæ non cadunt sub præcepto, ut sunt orationes voluntariæ assumptæ: nam cum penitus illæ omitti possent sine peccato, consequitur, quod euagatio mentis tollens attentionem non inducit peccatum mortale, sed bene veniale, nisi forte adesset contemptus, vel scandalum pusillorum ita Gabr. de cano. miss. lect. 22. Sor. de iustit. & iur. lib. 10. q. 5. art. 5. col. fin. qui etiam addit, quod nullum peccatum committit is, qui dum aliquid negotij facit, vult psalmos recitare, ut alias caueat cogitationes, quia illud non per modum orationis, sed tanquã mentis retinaculum eligitur. Hæc autem modo restat, ut exemplis declaremus.
- 15 Prima Clerici, ¶ vel laici, qui diuinis intersunt, si non intelligunt, quæ dicunt, nõ peccant: modo cor habeant ad Deum, & ad res, quæ petuntur, vel ad verba, ne in eis errent. Inn. in d. c. dolentes. D. Tho. 2. 2. q. 83. art. 13. At qui neque ad verba, neque ad Deum, neque ad res, quæ petuntur, attentionem habet, sed deliberatè recitando officium ad alia mentem diuertit, peccat mortaliter. per ca. dolentes, de celebr. miss. Nauar. in Manu. c. 25. nu. 106. & non satisfacit præcepto Ecclesiæ, vnde saltè tenetur recitare officium vsq; ad mediã noctem, quæ lapsa, tenetur id agere ad quod tenetur is, qui illud non recitat, scilicet, ad restitutionem fructuum. Nauar. cap. 20. nu. 31. & seq. de hor. can.
- 16 [Mentis ¶ autem vagationis causa multi-

plex est. Prima quidem, quam Basilius significat, scilicet mentis debilitatio, & langor, quæ ex peccato originali contraximus, per quod frænnum originalis iustitiæ amisimus. Ut enim, qui non est poplite firmus, non potest fixe incedere, ita neq; mens nostra firmiter propostæ meditationi adhærescere. Præterea, & prauus habitus nostrorum scelerum, & insolita consuetudo mundana cogitandi. Nam sicut corruptus humor corporeus, quo semel fluere incipit, illuc semper ac pertinaciter decurrit, sic & lubrica nostra cogitatio. Accedit & supra hæc omnia, dæmonum infestatio, qui nobis in oratione, qua cum Deo tam familiariter conuersamur, infestissimi sunt. Quapropter nec nobis demirandum est, quod mentem in oratione retinere non possumus, neque tamen desperandum, sed tanquã in re preciosissima, ita & difficilissima omni potius diligentia enitendum, ut orantes præfente animo simus, primum diuinum fauorem contra dæmones imprecando.

17 Hac ¶ enim ratione nos instruit Ecclesia, quæ canendi exordium inde auspicatur, Domine labia mea aperies, & Deus in adiutoriũ meũ intende. Deinde cogitatricem mentem aliunde quantum in nobis est dimouentes, ad diuina assuescendo, quia quoties quis dedita opera mente vagatur, peccatum mortale committit. d. capit. dolentes.]

18 Secunda, scribere ¶ aut legere aliena ab ijs, quæ recitantur, si deliberatè sit sine animo repetendi, & est pars notabilis, peccatũ est mortale, quia scribere, aut legere aliena ab ijs, quæ recitantur, est opus exterius, quod omnibus tribus modis attentionis repugnare videtur. at fecus dicendum esset de eo, quod necessitate ductus, aut vrbantate responderet alicui, vel subscriberet: modo animum haberet recitandi ea, quæ socij recitant. dum ipse scribit. Nauar. ca. 25. nu. 107. sic etiam nec peccaret mortaliter, nec venialiter, qui ob aliquam causam, puta tussim, colloquutionem, aliquid etiam notabile cũ animo repetendi omiserit alijs non expectantibus, alias mortale esset, si sit aliquid notabile, & animum repetendi non haberet. Nauar. cap. 25. nu. 98. nã si quid exiguum esset, non oporteret repetere, quod alij dicunt, etiam si ipse recitare nequeat, vel quia tussit, vel sanguis e naribus effluit, vel si quid dicens loquitur, quamuis ob id chorum egredi oporteat, modo exiguum sit quod committitur, etiam si sit psalmus integer, quia ratione societatis dictum ab vno censetur dictũ ab alijs, & si semper consulerem suppleendum. Nauar. de hor. cano. c. 19. num. 83. Verum, quãdã suppleere est de necessitate, non debet fieri tunc cum psallitur, præcipuè si sint pauci, vel ipse reassumendo perturbet alios, sed poeniteat, & expleto officio suppleat omissum, si est, quid

- quid notabile, aut si est quid minimum, aliquid suppleat loco ipsius. Syluest. in vers. hora. q. 12. vers. secundũ. Hoc autè accidere potest plurimis modis, & primo.
- 19 Est ¶ qui quærere tenetur Psalmos, aut Antiphonas in choro, vel transferre libros de loco ad locũ, iste si ante diuinũ officium libros præparare poterat, tenetur supplere omissum. Hinc inferitur, quod qui recitare tenetur in choro lectionem, vel responsorium, & id non propter interim, dũ chorus aliud recitat, vel cantat, tenetur supplere postea totum id, quod canere omisit dum providebat, si sciebat, vel scire debebat id sui muneris futurum esse: Nam si non tenebatur lectionem recitare, vel libros ponere sed ea facit, quia ab alio non sunt præparata, excusatur ab omissione, & recitatione eorum, quæ interim in choro dicta fuerunt. Nauar. c. 11. nu. 36. & seq. de hor. can.
- 20 Sic etiam ¶ nec tenetur ille supplere omissum, quando ante diuinum officium præparauit psalmos, vel antiphonas, aut librum, dummodo interruptio iusta sit, quia si plus temporis ponatur ad hoc, ita ut faciat partem notabilem, videtur supplenda sub poena peccati mortalis. Nauar. c. 10. nu. 70. de hor. cano. Quando autem supplere non tenetur, ea est ratio, quia chorus videtur supplere id quod omisit. Vnde ob id non tenetur supplere Magnificat, aut Antiphonam, qui mittuntur ad thurificandum altare. Sor. lib. 10. q. 5. ar. 3. Sic ille, qui dicit officium in choro, non tenetur supplere partem psalmi, quæ dicitur ab alia parte chori, vel antiphonas, aut responsoria, quæ ab alijs dicunt, sed satis est illa audire. secundum Palud. in 4. dist. 41. & ratio est, quia quod vnus dicit, reputatur dici ab omnibus. Syl. in vers. hora. qu. 8. & Henr. quodlib. 13. Inn. in c. dolentes. de celebr. miss. Non possit tñ sine scrupulo partẽ suã secreto recitare. Nauar. de hor. can. c. 16. num. 17.
- 21 Tertia, non ¶ satisfacit obligatus dicere officium, illud audiendo cum maxima attentione, & deuotione, quia hoc sacrificium de fructu laborum est, nõ autem aurium. Nec is satisfacit, qui solus recitando horas canonicas, oculis officium perspicit, & percurrit, quamuis legere sit oculis perspicere, ut superius diximus, quia tenetur dicere, & pronuntiare, & recitare, ita ut saltem se ipsum intelligat. Si vero dicit officium in choro, & secretè recitat, non satisfacit, tum quia de numero chori non censetur, tum etiam, quia chorus non adiuvat. Ita Caiet. in vers. hora. in fin. Quod tamen fallit, quando bona fide, & iusta causa id faceret. Caiet. qui supra.
- 22 Sed vni ¶ obligati ad officium in choro, ut sunt canonici, qui recitantes horas in choro sunt participes distributionum quotidianarũ,

recitando illas ex seipsis secretè, satisfaciunt choro? Resp. quod non, idè tenentur distributiones quotidianas restituere, & ratio est, quia non censentur de choro, cum debeant illum adiuuare taliter, ut se ipsos intelligat inuicem.

23 Quarta. Supplere ¶ tenetur omissum, ille, qui per obliuionem, vel inaduertentiam horã aliquam, vel eius partem notabilem omisit, vel præpostero ordine eas recitauit: nam & si nõ tenetur iterum recitare, tenetur tamẽ suppleere omissum. Nauar. c. 25. nu. 99. Verum qui scienter prætermisã vna hora dicit sequentem ex rationabili causa, puta in adiutorium chori necessariũ, non peccat sed sufficit ei supplere, nisi præcessisset negligentia, vel mora in dicendo, quod chorus dixit Syluest. in vers. hora. q. 9. vers. 4. Imò consultius est, si ex culpa omiserit, ut in choro posteriores dicat, & postea, priuatiim priores persoluat, quam si vt ordinem seruet, a choro abfit. Sor. lib. 10. q. 5. art. 3. Nauar. de hor. can. c. 3. nu. 65.

24 Quinta. Recitans ¶ tertium nocturnum, si aduertit se hymnũ, aut psalmos primi nocturni omisisse, debet dolere de negligentia, & supplere, sed non tunc, sed post officium expletum, & hoc si recordatur intra tẽpus, ad quod dicere tenebatur id est, vsq; ad mediã noctẽ, alias satisfaciatur arbitrio Confessarij Syl. in verb. hor. nu. 15. vers. 3. tertium. qui quidem Confessarius nõ teneat de pcepto iniungere vt illud suppleat, sed quid aliud. Abb. in cap. 1. de celebrat. miss.

25 Sexta. Nemo debet ¶ egredi de choro, antequam finiatur officium absque notabili impedimento. Et qui absque isto egreditur, debet præsumere se instigationi diabolicæ consensisse, ob illam visionem Beatissimi Patris nostri Benedicti, a D. Gregorio relatum in secundo Dialogorum libro, scilicet, quom vidit dæmonẽ extrahentem quandam monachum per extremitatem cuculli a choro, antequam finiretur officium, & disciplina beatissimi Patris diabolus fuisse fugatum. Si tamen egreditur, peccat mortaliter, si quod esset notabile amissum, nõ supplendo, verum si supplet, venialiter peccat, quando hoc accidit culpa sua.

26 Considerent ¶ etiam obligati recitare horas canonicas visionem illam relatum a S. Antonino part. 2. tit. 9. cap. 13. §. 3. de quodam patre Sancto, cui videnti choro dæmonem multa imponentem facco, & interrogatum, quid imponeret, respondisse sillabas, & verba quæ hi, vel illi omittunt, vel deglutiunt inter dætes, vel versus incipiunt antequam ij quibus cum recitant alios absoluant, vel malè verius pronuntiant, ut illos eius rei accusaret in iudicio.

S Y M M A R I V M.

1 Hora canonica cur in Ecclesia persolui debent.

R 2

Offi-

- 2 Officium diuinum priuatim recitandi, ubiq; extra Ecclesiam recitari potest. *ms. seq.*
- 4 Canonici officium extra curiam recitantes non excusantur.
- 5 Obligatus ad aliquid certo loco faciendum, extra iuram non sat facit.
- 6 Obligatio ad quid qualitate qualificata, faciendo sine ea non soluitur.
- 7 Impedimento aliquo iusto impeditus ab horis in choro canendis excusatur.
- 8 Clericus beneficiatus tenetur singulis diebus in choro horas canere.
- 9 Capellanus in certo loco institutus non sat facit officio extra illum locum fallit. *ut ms. seq.*
- 10 Testatoris voluntas impleri debet ad unquam in forma specifica. Episcopus ex iusta causa dispensat in dispositione testatoris, & quo casu.
- 11 Testatoris dispositionem mutare nemini licet, nisi Papa, & Episcopus ex iusta causa.
- 13 Constitutus in sacris etiam in Ecclesiis regularibus tenetur sub mortali dicere horas.
- 14 Ecclesia cathedralis, & si collegiata, q; dicantur.
- 15 Officium recitandi modus, qualis esse debeat.
- 16 Deuote recitare, quid sit, & deuotio unde dicatur, & quid sit.
- 17 Attenti, dicto, quid sonet, & cantus quare fuerit introductus.
- 18 Tempus, intra quod officium diuinum recitandi est, quanti intersit.
- 19 Praeposteratio in dicendis horis uenialis, & grauis culpa esse potest, non mortalis.
- 20 Hora, qualiter sint recitanda.
- 21 Clerici praesentia in choro, an sufficiat.
- 22 Modus officii qualis, & an officium aliud pro alio recitare peccatum sit.
- 23 Officium beate Virginis, & mortuorum recitare, an & quando sit de precepto. *& ms. seq.* Est autem recitare, an sit de precepto.
- 25 Officium soluendi ordo, qui sit.

Quomodo dicendae sunt horae canonicæ. Cap. LIII.

D Ecetj quemlibet in sacris, vel religiosum horas canonicas redere in Ecclesia. cle. 1. de celebr. miss. iuxta illud, in Ecclesijs benedicite Deo. [& ratio est, quia si reliquis publicis actibus sunt propria loca signata, ut forum iudicibus, Senatus consiliarijs, literis exercendis scholæ: cur oblatione horarum sacrarum, pariterq; missarum solemnibus sacris non erit unde Deus templi sibi Hierosolimis edificari pcepit, quod Christus domum orationis vocauit, ut habetur. in cle. graui. de celebr. miss. rum etiam] ratione concurrens

populi, tum ratione variorum mysteriorum, quæ recententur a D. Tho. 2. 2. q. 84. art. 3. ad secundum. Et ad minus debent esse duo. i. presbyter & clericus. 1. proposito. in fi. & ibid. Ant. de filijs presby. & hæc de publica, & solemniori oratione. 2. Quod uero ad officium diuinum priuatim soluendum attinet, licet decentior locus sit Ecclesia. iuxta illud psal. vnam petij a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ ibi. n. animus ad deuotionem magis excitatur propter solitudinem, & quietem, nam non mediocriter aduersatur exteriorum tumultus ad pacem mentis, & animi, & ad obtinendam tranquillitatem, quæ oranti animo necessaria est. ubi tamen potest fieri, & factus est precepto. iuxta dictum Pauli. 1. Timoth. c. 2. qui ait: Volo uiros orare in omni loco, id est, in Ecclesia, siue extra Ecclesiam, siue equitatio, siue stando, siue in via, vel in domo. ut notat Zabari. in cle. 1. de celebr. miss. Sor. lib. 10. q. 5. art. 3. in fi. Nihilominus tamen ij, qui priuatim diuinum officium canonicè solunt, curare debent, ut si non in Ecclesia, saltem domo oratorium habeant pro sua facultate destinatum, ubi attentè, & deuotè tam egregium religionis officium Deo valeant exhibere: nam illud in foro, aut in vicis more aliorum negotiorum secularium praestare, praeterquam quod attentioni impedimentum obijciat, non habet illam honestatem, quam res pro sua dignitate deposcit. Sor. qui supra.

3. Verum id, si quod diximus, licere ubiq; orare, fallit primo, ut id non liceat in locis indecentibus, ut ubi profana fiunt, & inter compositandum, & dum naturæ ceditur, nam id saltem sine culpa esse non potest ueniali. quare multo est congruentius tempus orandi differre, quam illis locis, aut temporibus orare. Sor. qui supra. Nauar. de hor. cano. c. 4. & c. 25.

4. [Limitatur secundo in Canonicis Ecclesiarum praesertim cathedralium, qui nolunt adire choros suarum Ecclesiarum ad canendas, psallendas, vel pronuntiandas collegialiter in eis horas canonicas horis ad id statutis, nã peccat mortaliter. Et ratio est, quia qui tenetur de precepto aliquid facere in aliquo loco, vel erga certum genus personarum, si non facit illud in eo, vel erga illas personas, non satisfacit suæ obligationi, etiam si faciat illud in alio loco, vel erga alias personas. ut probat tex. in c. nos quidem. & c. 10. de testam. l. si quis ad declinãdam. C. de epis. & cler. l. quæ conditio. §. cum ita. ff. de cond. & dem. glo. celebr. in c. si pater. ver. pauperibus. de testam. lib. 6. At Canonici omnes iure communi, & regulari tenentur canere, psallere, & pronuntiare collegialiter, cum alijs in choro ex mente sacrorum canonum, quæ colligitur. ex c. 1. de celebr. miss. & melius in c. dolentes

lentes. in vers. choro. eod. tit. in Concil. Trident. sess. 14. c. 12. ergo præceptum legem transgrediuntur, si eas non dicunt in choro, etiam si alibi dicant. Rursum, qui tenetur ad faciendum aliquid qualitate aliqua qualificata, non satisfacit suæ obligationi faciendo illud simpliciter sine illa qualitate. c. ab eo. de elec. lib. 6. quatenus probat eum, qui obijcit electo aliquem manifestum defectum, non satisfacere probando illum inesse illi, nisi probet id esse manifestum.

7. Excusatur tamen ab horis canendis, & pronuntiandis in choro, si iusto impedimento esset impeditus, ut quia esset canonicus infirmus, captus, vel uolenter detentus c. 1. de cler. non resid. lib. 6. cum dilectus. c. ad nostram eo. ti.

8. Limitatur tertio in clerico beneficiato in aliqua Ecclesia, & deputato ad officium persoluendum: nam iste tenetur officium dicere in choro. iux. tex. in c. si. dist. 92. ubi per illum text. contrafaciens deponitur, quod non fit sine peccato mortali: modo tamen iustum impedimentum non habeat, uerbi gratia, absentia. Non tamen debet causas absentia fingere, ut Ecclesiam deseruat, quia ad restitutionem fructuum teneretur, & precepto non satisfaceret. cap. si. dist. 92. Innoc. in c. dolentes. de celebr. miss. Syl. in vers. hora. §. 3.

9. Inferitur hinc, quod sicut obligatus in Ecclesia dicere horas non satisfacit, si recitauerit extra: sic ubi quis est institutus capellanus in certo loco, vel capella, vel Ecclesia, vel est factum legatum, quod celebraretur tot missæ in tali altari, vel Ecclesia, testatoris uoluntas ad unquam impleri debet in forma specificata. ut perbelle notat Bal. in l. si quis ad declinãdam. nu. 9. & 10. C. de epis. & cler. in l. in fin. C. de his, quæ pœne nomi. ex causa tamen iusta poterit Episcopus dispensare. facit tex. in cap. nos quidem. de testam. Nauar. de hor. canon. c. 5. & ratio est, quia ubicunque est certa dispositio testatoris respectu certæ personæ, vel loci, & est causa possibilis, & locus possibilis de iure, et de facto, ibi non potest per Episcopum alterari. ita probatur hæc regula quo ad personas. in l. si autem in personam certam. C. de epis. & cler. Quo uero ad causam, & locum probatur. in c. dudum. & in cle. quia contingit. de religio. 11. domi. imò inquit Zabari. in d. cle. quia contingit. q. 4. quod si testator legauit, hospitale fieri in fundo suo, & dotari ad usum pauperum, & q; rector moueretur, & remoueret per quandam prælaram, q; executores non possunt auctoritate diocesani facere: Ecclesiam religionis quamuis qui melius, & magis faciat, non faciat aliud, sed idem, sicut est in tali casu, quia plus est Ecclesiam religionis facere, quam hospitale. facit ext. de voto. c. scriptura. & regula. plus lib. 6. & ratio est, quia uoluntas defuncti

facta ad certum usum maximè pium, pro lege seruanda est. 14. q. 2. c. vlt. uoluntas. & ibi glo. de testam. c. tua. imò nec talis alteratio posset fieri per Legatum sedis Apostolicæ. ut uult gl. in vers. Apostolicæ. in d. c. quia contingit. sed solum per sedem Apostolicam. potest enim Papa de his legatis dispensare prout uult. de sepul. cle. dudum. §. pen. quia est gubernator insolidum uniuersalis Ecclesiæ, cuius caput est Ecclesia Romana. Quinimo nec etiam consentiente herede hoc potest alius à Papa. optimus tex. in l. si ego. ff. de iure doti. nisi etiam cum consensu hæredis concurrat iusta causa alterandi testatoris dispositionem, quia tunc non solum posset fieri per Legatum, sed etiam per Episcopum. secundum not. de testa. de his. Hæc autem iusta causa uidetur esse, quando legata non possent conuerti ad usum deputatum. facit de testa. c. nos quidem Zaba. in d. c. quia contingit. q. 3. de relig. domi. [Vbi etiam Docto. & alij. in c. quæ in ecclesiarum. extr. de conf. ampliant ad Imperatores, Reges, & alios, qui habent regalia, & non recognoscunt in temporalibus superiorum, q; possunt mutare iusta de causa relicta testatorum laicorum ad usus profanos in alios usus profanos, & a fortiori in Pios. l. 1. & l. legatum. ff. de admin. rerum ad ciuit. pertin.

12. An uero Capellanus, qui est specialiter obligatus in certo loco, vel certis diebus celebrare, si diebus illis ibi non possit celebrare, quia fortè Ecclesia ibi est violata, aut certè impedita, teneatur in alio loco non sic sacro celebrare loco missæ quæ in destinato loco dici debebat? Dio, q; inspicienda est intentio præcipientis, quæ si manifesta est, facile est scire, quod queritur: uerum si dubia esset, crederem, q; deberet in alio loco dicere: cû principaliter intendit missarum fructum sibi, & suis defunctis applicari, quam loci uenerationem: Ideo capella impedita tenebit alibi missas dicere, ne dotator defraudet: & ratio est, quia sps, vel locus non uidetur esse appositum ad finem obligationem, sed ad dilandam, & ad salutem animarum, unde etiam elapso tempore ille tenetur, ut etiam diximus de eo, qui per annum confessionem omisit. Ita sentire uir Medi. c. de Confess. tract. 1. q. 1. vers. præsuppono.

13. Limitatur quarto, ut non solum in Ecclesijs cathedralibus, & collegiatis, sed et in regularibus teneatur in sacris constitutus dicere horas sub peccato mortali, q; propter eius absentiam pateretur chorus magnam iacturam in celebratione officij, ut quia non essent alij potentes competenter recitare; nisi ex causa abesset, vel id non duceret in consuetudinè, quia semel aut bis facere non esset peccatum mortale. c. si. 91. dist. Syl. in vers. Hora. num. 12.

14. Ecclesia t; uero cathedralis est, quæ habet

Episcopum, 50. distin. postquam collegiata autem dicitur illa, ubi est collegium simul uiuentium, per id quod not. 12. quæstio 2. qui manumittitur. Et ubi est commune dormitorium, & refectorium, ita per Innoc. in cap. postulasti de iure patro. Zabari. in clem. 2. de erta. & quali. q. 4. ubi ponit signa, per quæ cognoscitur Ecclesia collegiata. [Quot vero personæ faciant congregationem, vel collegium, aut tu bam, vel populum, vide glo. pen. in c. 1. de elect. & ibi Innoc. & Anto. de Burr.]

15 Seruari etiam debet modus in dicendis horis, ut reuerenter, deuotè, & attentè psallant. dist. 92. c. cantantes. Reuerentia uero in eo consistit, ut sint corpore compositi, quia incôpositio corporis (ut Augustinus ait) inæqualitatem indicat mentis. cap. si. 91. dist. Etenim si ij, qui cum terreno Rege locuturi habitum, & incessum, & amictum, atq; omnia componunt, ita ut Regis animo nihil sit, quod displiceat: multo magis id perficere debent psallentes ante hominum, & Angelorum Regem. Debent ergo reuerenter, & humiliter cantare, quia talis oratio, ut habetur eccl. 35. coelos penetrabit. D. Thom. 2. 2. quæstio. 84. artic. 2. Non tamen talis reuerentia est de præcepto, ita ut si minus reuerenter officium dicatur, tamen præcepto satisficit: verum possit esse peccatum veniale, quando magna esset irreuerentia, iuxta Innoc. in c. 1. de celebr. miss.

16 Deuotè etiam debet recitari officium, id est studiosè, & ita accipitur, in d. c. dolentes. ut inquit D. Tho. 2. 2. q. 8. 2. art. 1. [unde versus. Non vox, sed uotum, non mûsica cordula, sed cor: Non clamor, sed amor pulsat in aure Dei. Et dicit canon, quod in his nihil facilius hominibus, si perfunctoriè res agatur, sed nihil miserabilius apud Deum. 40. disti. ante omnia.] Deuotio dicitur à deuotendo: unde deuoti dicuntur, qui se ipsos quodammodo Deo deuotunt, ut ei se totaliter subdant. Quare deuotio nihil aliud est, quam uoluntas quædam promptè se tradendi ad ea, quæ pertinent ad Dei famularum: sic aliquis Dei, vel Beatissimæ Virginis dici solet deuotus. Sot. lib. 10. q. 5. ar. 5. Qui autem hac caret, non peccat.

17 Attentè etiam id uidetur sonare, ut recitando officium, mentem habeat præsentem ad id, quod dicitur, unde August hoc uersetur corde, quod uersatur in ore. Et hoc cadit sub præcepto, quia ut inquit Apost. Orabo spiritu, & psallam mente. Item hymnos, & psalmos alto cantu persolui maximè cõgruum est, & decorum, ut inquit Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 5. art. 2. iux. illud psal. Cantabiles mihi erant iustificatioes tuae, & ceter. & psallendo, dæmones David fugabat. 1. Reg. 16. Cantus enim maximam habes vim ad excitandam deuotionem no-

stram, & eleuandam mentem in Deum.]

Tempus etiam debet inspici, & considerari in horarum recitatione, ut horis competentibus persoluatur officium diuinum. 91. dist. cap. presbyter. & c. 1. de celebra. miss.

18 Tempus autem satisfaciendi præcepto Ecclesiæ, incipit à primis uesperis diei præcedentis, & terminatur usque ad mediã noctem diei sequentis. iux. Sot. lib. 10. q. 5. art. 4. Caiet. in uersic. hora. Nauar. de hor. canon. cap. 30. num. 20. infra enim hoc tempus debet persolui officium diuinum, alias peccatum esset mortale. Et debet in hoc tempus persolui horis competentibus, quamuis non obligeat sub mortali peccato. Attamen qui sine culpa, sed legitime impeditus, horas debito tempore recitare non potest, uideat secundum consilium D. Th. quod dicit. 1. art. 28. potius præuenire, quam postponere, quia primum est prouidentia, secundum negligentia. Abb. in d. c. 1. de celebr. miss. qui refert exemplum de quodam Eremita, quem deficientibus alimentis Angelus pascebat, & tempore uarum portabat illi quandoque uuas bonas, quandoque marcidas, quandoque agrestes. Interrogatus Angelus ab Eremita, quæ esset tantæ diuersitatis ratio, respondit Angelus, quod bonas portabat, quando officium debitis horis competentibus persoluebat; agrestes uero, quando tempus præueniebat; marcidas, quando ultra debitam horam differebat.

19 Immo grauis etiam esset culpa, licet non mortalis, summo mane usque ad nonam exclusiue, vel inclusiue horas recitare, quo postea ludat, uel ociet, uel ut uoluptuosius mane dormiat, uero dicere Matutinum. Nauar. in Manua. c. 25. num. 97. & c. 3. num. 54. de hor. canon. Sic neq; clerici, & monachi peccarent mortaliter, si diceret suas horas in alijs, quam in debitis horis, licet prælati præciperent, & procurarent, ut in suis Ecclesijs horæ debitis horis dicantur, modo præceptum illud ab aliquibus eorum illis horis impleatur. Syluest. in uers. hora. q. 9. Nauar. c. 3. num. 69. de hor. canon.

20 Debent etiam tamen singulæ horæ dici distinctè, id est non miscere horas sub unâ oratione, sicut quidam faciunt. D. Tho. Opusc. 63. de hor. canon. Sed debent expleri usque ad finem. c. si. dist. 92. id est, usque ad Benedicamus Domino, quia nihil dicitur actum, si aliquid superest agendū. Immo secundum formulam traditam à fel. Rec. Pio Quinto in suo Breuiario, debet præmitti ante horas Pater Noster, & Aue Maria. Ad secundam formulam traditam in nostro Breuiario Benedictino terminantur horæ eum Saluæ Regina, & oratione, Omnipotens, absq; Pater Noster, nam officium debet dici secundum rubricam. iux. Card. Alex. in c. 1. de his. dist. 9. & debent non solum dici distinctè, sed altè.

Quare

21 Quare etiam Concil. Trident. sess. 14. c. 12. præcipit solam præsentiam in choro non sufficere, sed teneri clericos cum effectu psallere, & recitare cum alijs in choro, nisi alias dictas horas recitatio satisfecerint: attamen res est pessimi exempli uelle domi, uel in cella diuinum officium persoluere, ad hoc, ut in choro liceat deinde filere: neq; enim sine peccato hoc effici potest. Unde D. Vincentius de existentibus in choro aiebat: Nunquam parcas uoci, quantum potes, discretionem regente non permittas iota unum ram de palmis, quam de uersibus, dictionibus, syllabis, & uoce.

22 In modo etiam uero officandi illa lex seruanda est, quæ dist. 12. c. de his. & c. placuit. constituit nempe ut unus sit psallendi modus secundum morem Ecclesiæ Metropolitanæ. c. instituto. de consec. dist. 2. atque in religionibus secundum sua cuiusque statuta. Caiet. in uers. hora. Nauar. c. 22. num. 217. de hor. canon. Veruntamen qui ex inaduertentia, uel ignorantia, aut aliqua probabili causa diceret officium de Sancto, cum de feria dicere debuisset, & nunc replicare fastidit, uel ex maiori commoditate, quia hoc mente tenet, & non illud, peccatum est ueniale, aut nullū, quia qualitas officij non est in præcepto. Verū qui in fraudem faceret, ut breuius diceret graue esset peccatum, sed non mortale. Sylu. in uers. hora. nu. 15.

23 De officio etiam uero Beatissimæ Virginis inter Doctores controuertitur quæstio, utrum sit in præcepto, adeo q; præeremittens debeat stipendio priuari, & excommunicari. iux. c. clericus uictum, dist. 91. in fi. uel ab officio remoueri. ead. d. c. 1. Lau. arguit, q; sic, per dicta iura, quæ quicumque non conformat se moribus aliorum in talibus, uel similibus, interpretans, aut desidiosus est. arg. 41. dist. c. quilibet. In contrarium solæ horæ canonicæ sunt in præcepto, per text. in c. 2. c. dolentes, de celebra. miss. ergo illas solum sufficit dicere de necessitate. Et licet aliqui uelint aliquid plus impendere, non debet alijs nocere. arg. 6. q. 2. c. 2. Sol. si uno, eodemq; modo consueuerunt omnes officium Beatæ Virginis dicere, quilibet tenetur, argum. de cens. ex parte. Secus si aliqui tantum dicerent, sed non alij, argum. 6. quæst. 2. cap. 2. Et sic patet, quod officium Beatæ Virginis, quando dicitur secundum consuetudinem Ecclesiæ, ad illud tenentur, qui ad horas canonicas tenentur, cum secundum Panor. in c. 1. de celebra. miss. officium Beatæ Virginis, secundum communem consuetudinem, computetur inter horas canonicas. Hinc, quando officium prædictum iubetur dici in certis temporibus in choro, tunc dubio procul est in præcepto, ut inquit Sotus lib. 10. de iust. & iur. q. 5. art. 4. & tali casu, Canonici, qui debent choro interesse, sunt obligati illud

recitare sub peccato mortali. Qui autem non tenetur choro interesse, non tenetur extra illud illud recitare. Nauar. lib. 3. de celebr. miss. conf. 17. Igitur eius obligatio dependet à consuetudine, quæ est altera lex. l. ex quibus. ff. de legi. quare si consuetudo apud omnes est, ut dicat etiam extra chorum, & tunc omnes tenentur. arg. de cens. c. ex parte. alias secus.]

24 De officio etiam uero mortuorum postridie festi omnium Sanctorum, manifestum est oēs clericos in sacris teneri, cum sit illius diei propriū. Ad aliud uero officium, q; secundum consuetudines diuersarum Ecclesiarum diuersimodè, aut in dies, aut hebdomadas soluitur, non tenentur nisi beneficiati, qui ex decimis ueniunt. Et ideo in religionibus tenentur singuli clerici secundum sua statuta (ut reor) sub pœna peccati mortalis illud soluere. Litanie uero maiores in choro uel extra, & minores ante sint in præcepto, uide Sotū, ubi uel concludere, quod illi tñ tenentur de præcepto recitare, qui sunt in choro: At q; priuatim orant, ab illis dicens sunt absoluti.

25 De ordine etiam uero soluendi officium, prius secundum communem debet dici Matutinum, quam missa. Attamen non soluere Primam priuatim ante missam, nullum est peccatum. Imò melius facit, qui missam in aurora dicere iubetur, post missæ celebrationem, interesse choro ad Primam, quam illā ante missam dicere. Sotus lib. 10. q. 5. art. 4. col. fin. Et quando est consuetudo, ut ante Primam non dicatur missa, intelligitur de missa maiori. Nauar. in Manua. ca. 25. num. 83. uersic. 18. Et eo casu, quo priuatim dicitur officium, debet Episcopus, uel presbyter dicere, Dominus uobiscum. Diaconus uero, Domine exaudi orationem meam, nisi quando cantaret Euangelium, uel careum paschale benediceret hodie uero in cõtrarium est uel usus Ecclesiæ, scilicet ut utatur Dominus uobiscum, quare ab ea non est discutiendum. Nauar. c. 22. num. 85. de hor. canon.

S Y M M A R I V M.

- 1 Clericus infirmus, an et quando à recitando officio excusetur.
- 2 Infirmus notabilis iudicari debet à medico.
- 3 Infirmus, quæ excuset à recitandis horis tantum in choro, quæ.
- 4 Cæcus, & surdus, eo quo possunt modo tenentur ad dicendas horas.
- 5 Horæ missæ ob infirmam ualitudinem, ea cessante, non sunt persoluedæ.
- 6 Breuiarium non habentes, quando excusentur, & ad quid saltem teneantur.
- 7 Officium diuinum non persoluentes, quando manus bonum afferret impedimentum, excusantur, & an propter studium, nu. seq.

- 9 *Dispensati à Pontifice à dicendo officio sunt immunes.*
- 10 *Horas recitare ignorantes, accepto beneficio, vel ordine, ad recitandas non tenentur.*
- 11 *Clerici in minoribus constituti sine beneficio, an teneantur ad horas recitandas, vel aliud officium.*
- 12 *Præbendam, vel præfimoniam percipiens, an ad officium teneatur.*

Qui excusentur à recitatione horarum. Cap. LIII.

D Tho. in 1. Opusc. 65. de hor. cano. eximit à recitatione horarum illum, qui notabiliter est infirmus. c. clericus victum. & c. clericus. dist. 91. Abb. in c. 1. de celeb. miss. habet enim hic infirmus, ac si dixisset. c. 1. de cler. & grot. Huiusmodi exemplum poni potest in eo, qui laborat graui febre, vel graui dolore capitis, vel stomachi, ita vt nec directè, nec indirectè possit recitare; nisi probabiliter det occasionem maioris nocuenti, neque possit præuenire, neque postponere etiam cum socio vsq; ad mediam noctem, quia si infirmus possit recitare horas ante, vel post febrim, vel post recitare cum socio absq; nocuimento notabili, vel haberet febrè statutis horis, qualis est quartana, aut tertiana, & possit ante, vel post comòdè dicere, vel esse febris, quæ non impeditur colloquia graui negotiorum, ac rerum grauium ordinationem, nõ excusaretur, quia quod dicitur infirmum excusari à recitandis horis, intelligitur non de leui infirmitate. d. c. clericus, & c. clericus victum, sed de notabili. Verum, si quando infirmitas sit notabilis, non statuit iudicio infirmi, sed medici, nisi certum esset infirmitatem esse grauem, quia tunc possit infirmus propria auctoritate dispesare. Nauar. c. 3. num. 62. de hor. cano. Attamen si dubia esset, sufficit auctoritas prælati, atque medici, vt in ieiunijs.

3 Solet etiam esse quædam infirmitas, quæ excusata recitatione horarum in choro, sed non, vt nõ dicat officium domi, vt si quis choro adiectus haberet in facie apostemam, quod dedecus ei afferret, si ab alijs videretur, vel podagra laboraret. Nauar. de hor. cano. c. 11. Similiter alij reperiuntur infirmi, qui liberi à febre patiuntur defectum, vel debilitatem suorum membrorum: ij quidem excusantur, si soli recitare nequeunt, & neq; habere possint socium, quem etiam cum mercede adhibere tenentur, atque recitare, quo casu quando socius haberi non potest, tenentur ea recitare, quæ memoriter sciunt, nisi magna febris, vel grauis dolor accesserit. Nauar. d. c. 2. de hor. cano.

4 Cæcus t̄ vero, & surdus pariter ad recitationem eorum, quæ memoriter sciunt tenent; ob regulam illam, quæ ita se habet, q̄ qui tenetur ad faciendum aliquid, si non potest facere totum eo modo, quo debet, tenetur facere partem eo meliõri modo, quo potest arg. l. impossibile. ff. de reg. iur. c. nemo ad impossibile. de reg. iur. lib. 6. Hinc qui totam Quadragesimam ieiunare nõ potest, tenetur eius partem, quam potest ieiunare. secundum omnes dist. 15. in 4. sen. & Nauar. de hor. cano. c. 14.

5 Sed adnotandum est, quod qui ob infirmitatem excusatur, non tenetur post illam horas repetere. Zabarel. in clem. 1. nu. 6. de celeb. miss. Nec etiam tenetur eas audire ab alio tempore ægritudinis, nec loco horarum Deum mente precari. iux. Palud. in 4. sent. dist. 1. q. 8. artic. 2. concl. 1. Syluest. in ver. hora. q. 4. Nauar. c. 5. nu. me. 100. & 101.

6 Excusantur t̄ & ij, qui breuiarium non hñt, vt quia iter faciens reliquit breuiarium domi, & reperit in remotis regionibus, ita vt nec possit emere, puta quia pauper, nec mutuo inuenire; vel esset inter infideles, vbi breuiarium neuiquam reperiretur, tenentur tamen, ea, quæ memoriter retinent; recitare, exceptis responsorijs, & lectronibus, quæ non recolunt. Quinimo de cõsilio substituere aliquos psalmos pro illis, quos ignorant. Sot. lib. 10. q. 5. artic. 3. Nauar. de hor. cap. 11.

7 Excusantur t̄ etiam impediti a deo necessario, & repentinè, vs tempus dilationem non patitur satisfaciendi, neque ante mediam noctem sine magno scandalo, verbigratia, quando diuinum officium persolvere esset impedi mentum maioris boni. iux. Nauar. de hor. cano. c. 7. nu. 29. vt si necesse foret impedito esse circa infirmos, vel prædicationem, aut cõfessionem, vel ad sedandos populi tumultus, qui excitantur, vel aliter, vt nullatenus possint orare, modo fraus omnino caueatur. nam si fortasse fuerint negligentes, cū potuissent prius dicere, & noluissent, non excusarent. Sot. de iust. & iur. li. 10. q. 5. art. 3. Quod non procedit circa occupationem in studijs literarijs, vel in suscipièdo gubernandi, vel legendi munus. iux. Sylu. in ver. hora.

8 Quamuis si clericus haberet talem necessitatem studij, q̄ dicendo horas, immineret crimen, & scandalum mortale, cui potest occurrere per studium, dimittendo horas, nec illam necessitatem potuit præuidere rationabili coniectura, nec per consequens præuenire, tunc nõ peccaret; dimittendo horas; quia licet dirimitere ex sui natura sit peccatum, tamen propter maius malum vitandum amittit rationem peccati facit. tex. in c. duo; de cõfessor. dist. 4. 13. dist. c. duo mala. Si autem non sit talis necessitas, sed potest dimitti lectio, aut studiũ sine tali delicti-

delicti, aut scandalo mortali, aut potuit præuidere rationabili coniectura, q̄ venturũ erat, & præuenire dicendo horas, tunc omitendo dicere, peccat mortaliter. Ita Astens. lib. 6. de clericatu, & tonsura. tit. 1. ar. 6. q. 5. Verum cunctis clericis, hoc persuasissimum esse volo hoc eis esse proprium, genuinumque officium, atque adeo cunctis alijs præferendum. Vnde quicquid negotij eis incumbat, siue literarum studium siue aliud horis Canonicis postponat, vt inq̄t Sotus lib. 10. de iust. & iur. q. 5. ar. 3.]

9 Immunes t̄ etiam sunt ab hoc munere, qui sunt à Romano Pontifice dispensati. Panor. in c. 1. vlt. not. de celeb. miss. quem sequitur Dec. in c. quæ in Ecclesiarum. num. 53. de cõstit. assentes Papam posse dispensare circa modum dicendi officium, licet ex toto illud tollere nõ possit. Sed Episcopus non possit dispensare, quo ad suos subditos, nec Abbas vel Abbatissa quo ad monachos suos, atque moniales. Nauar. c. 10. num. 24. vsq; 32. de hor. canon.

10 Rursum t̄ non tenentur ad persoluendas illas suscipientes beneficium, vel ordinem, qui nullatenus sciunt recitare, & nec tenentur querere socium: quia non habent tot redditus qui socio satisfacere possint: cuiusmodi sunt multi milites, & insciji; multi etiam pueri, quorum humeris eorum parentes onus orandi pro alijs orare discant. Si omnes peccant suscipientes officia, quibus fungi nesciunt, non tamen tenentur relinquere beneficia, nec recitare horas canonicas, nisi quouiscq; discant, quas tenentur discere quàm commode cito possunt. Quod si non discunt, tenentur illud relinquere. iux. Pan. com. recep. in c. venerabilis, de præb. fundatum per text. in l. idem iuris. ff. ad l. Aquil. Et quod non possit ab Episcopo cum eis dispensari, & quo ad pueros, vultur Cõc. Trid. sess. 23. c. 6. de refor. ne illis ante 14. annum beneficia conferantur. Nauar. c. 11. num. 38. vsq; 42. & c. 22. in fin. de hor. cano.

11 De t̄ clericis etiam qui in minoribus sunt ordinibus constituti, quique nullo potiuntur ecclesiastico beneficio, quàmuis Panor. in ca. 1. num. 7. de celeb. miss. in alteram partem pendeat, absque dubio credendum est ad nullas tenei canonicas horas. Sylu. in ver. hora. q. 2. vers. 5. Sotus d. ar. 3. nisi cum ordiantur, promittant, vel ordinatori præcipienti consentiant aliquid dicere, puta quotidie Miserere, &c. Nauar. c. 25. num. 108. in Manuali. vel si esset consuetudo dicendi horas beatissimæ Virginis vel Cantici graduũ nõ tñ hæc cõsuetudo obligaret ad peccatũ mortale. Nauar. c. 7. n. 14. de hor. cano.

12 [An aut, qui t̄ præbendam possidet, teneat ad officium diuinum? sic, si sub clericali titulo possidet. facit tex. in c. fin. de descript. lib. 9. vbi beneficium non datur nisi propter offi-

cium, & c. cum secundum, de præb. vbi sancitur clericos omnes ad onus eligi, atque adeo non esse à mercede depellendos, ac proinde iubet neminem sine titulo beneficij, aut patrimonij esse ordinandum. Cum ergo merces propter onus debeat, fit vt ex præbenda nascatur hæc obligatio. Pariter nec excusantur, qui præfimonialia sacerdotia possident, eo q̄ ille titulus clericalis est. Hinc in c. quoniam, de cõcel. præb. li. 6. præfimonia inter ecclesiasticos titulos connumerantur. Verum si non possiderent sub clericali titulo, vt est, quoniam consistenter in sola temporalitate, vt infra videbimus titulo. Qualiter simonia committatur, tunc non tenentur ad huiusmodi horas persoluendas, ita Sotus lib. 10. de iust. & iur. q. 5. ar. 3. Illos aut, qui tñ hñt pensiones, quia nullum habent ecclesiasticum titulum, sed merum ius perendi ab illo, qui titulum hñt, iã alibi diximus haud ad horas canonicas teneri, sed tñ ad officium Beatissimæ Virg.]

S V M M A R I V M.

- 1 Proximus, quot modis dicitur.
- 2 Proximi omnes diligendi, & eo magis quo coniuncti res, inter quos prima loca obtinent partes.
- 3 Parentum appellatio, qui veniant in materia huius præcepti.
- 4 Senes comprehenduntur sub nomine parentum, et quanti facienda senectus.
- 5 Maiores, qua de causa ita appellentur.

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes. Cap. LV.

P Ost tria præcepta primæ tabulæ de dilectione, & cultu Dei subiungitur quartum de dilectione proximi.

1 Proximus aut, vt adnotauit magister sententiarum, non ille solũ intelligitur, qui proximus est conformitate naturæ rationalis, vt mutuo sunt omnes naturam rationalem participantibus anima intellectiua, & intelligentia, veluti homo, & Angelus, siue bonus, siue malus, siue iustus, vel iustificabilis, sed etiam proximus dicitur proximitate sanguinis: nam & si omnes homines ab eodem primo parente descendendo quodammodo generaliter sibi inuicem cognati sint, tamen quidam sunt propinquiores, quidam propiores, quidam proximi. Et hi tripliciter, alij in linea ascendenti, veluti pater, & mater; alij in linea descendenti, sicuti filius, filia; alij in transuersali, vt frater, & soror. Rursum proximus dicitur beneficiorum exhibitione. iux. illud Luc. 10. Quis tibi videtur proximus esse illi, qui incidit in latrones? & ait: ille.

- Ille qui fecit misericordiam. In hoc numero proximus est Angelus homini, qui illum custodit. Magister discipulo, quem instruit, & generaliter quilibet alius, cui beneficium impenditur. Et quia proximi nomen relatum est, dicitur proximus, & qui fecit, vel recipit beneficium. Præterea proximus dicitur spe conversionis, & ita comprehenditur quilibet viator etiam malus, siue Iudæus, aut Paganus, vel Saracenus. Nam forcè (vt inquit Aug.) per misericordiam Dei conuerteretur ad Dñm, & inter Sanctos primum locum habere merebitur. Quæ cum ita sint, omnes diligendi sunt, & honorandi. præcipue tamen ij, qui nobis sunt coniunctissimi, quorum cum inter coniunctissimos iure suo primum locum sibi parètes vendicant, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus, ergo congruè locus huic præcepto debetur de reuerendis, honorandisque parentibus.
- 3 Parentum tamen appellatione quamuis comprehendatur non tantum pater, sed & auus, & proauus, & deinde omnes superiores, & mater, auia, & proauia, vt est text. in l. appellatione. ff. de verb. sign. tamen hoc in loco parentum nomine non ij solum accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verum etiã omnes, qui præfunt, siue sint Pastores, & Episcopi, siue Reges, siue Principes, aut quicunque tãdem alij magistratus. Omnes enim ij digni honore censentur propter diuinam præsentationem, quia Dei præsentiam gerunt.
- 4 Sed t̄ neque senes exclusi sunt, ab hoc præcepto, cum de iis scriptura dicat. Leuit. 19. Coram cano capite confurge, & honora personam senis: si quidẽ oēs honorandi sunt, vt inquit Doctõ. & præcipue D. Ant. de Butr. & Panor. in cap. statuimus. de maior. & obed. tanquam maiores nati, vt est glo. sing. in c. lex. distin. 2. inquit enim ibi glo. quod maiores nati dicuntur nobilitate, antiquitate. Hinc text. in l. semp. ff. de iure immunit. inquit. Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit, & penè eundẽ honorem senibus, & magistratibus maiores nostri impenderunt. Item dignitate, vt in d. dudum. de elect.
- 5 Dicuntur etiam maiores ob prælationem, seu administrationem, vt in cap. transmissam. de electo. & de iudic. ar. si clerici. Qñq; èt dñr respectu consecrationis, vt de consecr. eccl. vel alta. c. aqua. His n. respectibus potest quis dici maior. Sed qualiter honorandi sint, maiores isti, in capitulis sequentibus elucescet.

S V M M A R I V M.

- 1 Honor quid sit secundum Hier. & quibus in rebus consistat.
- 2 Honor a reuerentia, & laude, quomodo differat.

- In quo reuerentia consistat.*
- 3 Honorandi parentes non solum, sed etiam re ipsa sunt iuuandi.
- 4 Religio, obedientia, reuerentia, dilectio, pietas, seruitium, obsequium, & officium, a quibus hæc erga quos exerceantur.
- 5 Verberans, vel iniurians, toruẽ, & sperens parentes alloquentes peccant mortaliter, & etiam exheredari possunt, si aliquid tantum in iura exitum conarentur. num. seq.
- 7 Filius patrem accusans, vel testis contra eum adductus, peccat, exheredariq; potest. Fallit in crimine proditiõis, & hæresis. num. seq.
- 9 Filium admitti contra patrem, nec etiam sponte ad testificandum, quomodo intelligendum.
- 10 Dominus, num. teneatur ex maleficio suo, aut commissio in territorio.
- 11 Filius differens debita patri, vel legata solvere, peccat mortaliter, nec est absolueudus.
- 12 Patris mortem optare, eundem nolle ex carceribus redimere, & contempni habere, mortale est.
- 13 Episcopus, vel Papa, am. & quomodo patrem honorare teneantur, & an dignitas Episcopalis liberet à patria potestate.
- 14 Pater quãdo amittat per proprium, vel pro filij ingressum in monasterium, patriam potestatem.
- 15 Filius ex pertinacia non obediens in his, que pertinent ad res familiares, & ad mores, peccat.
- 16 Matrimonium per filium contra actum metu patris est nullum, & de quo metu intelligatur.
- 17 Metus leuis, nempe reuerentialis non inualidat matrimonium, sed de matrimonio spirituali. num. seq.
- 19 Filius a patre adduci potest ad matrimonium precibus, & monitõ, cui tenetur filius obedire, & nu. 21.
- 20 Persona indigna quo ad matrimonium q̄ dicatur.
- 22 Filius in casu necessitatis sub mortali patrem alere tenetur, & magis patri, quam filio tenetur filius, ambobus egentibus.

Qualiter honorandi parentes à filijs. Cap. LVI.

Honor in scripturis, vt adnotauit etiam Hiero. in Matth. cap. 15. est quãdam proferatio de excellentia bonitatis alicuius, unde non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officijs deferendis, verum, & ille, qui consistit in elemosynis, ac munerũ oblationibus, vt honorare sit idẽ, quod liberalitate prosequi. Sic in proverbijs legimus. Honora Dominum de tua substantia. Et apud Tobiam. c. 1. cum ex iis, quibus honoratus fuerat à Rege, habuisset decem talenta, & apud Paulum 1. Timoth. 5. viduas honora, quæ verè viduæ

- viduæ sunt. Hic autem honor differt à reuerentia, & laude, vt inquit D. Thom. 2. 2. q. 103. art. 1. Nam reuerentia non est honor, sed quãdoque principium, & quandoque finis honoris. Principium siquidem quatenus aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eum honorat, sed finis quia ad hoc aliquis honoratur, vt in reuerentia habeatur ab alijs. [Hæc autem reuerentia in eo consistit, vt fiat illi, qui præcedit ordine, vel antiquitate. dist. 93. à subdiacono. ff. de albo scrib. l. 1. i. vt minor affurgat maiori, sedeat stante maiore. 93. distin. non oportet. Nec in æquali sede. ff. de offi. præsid. l. obseruandum. Et vt saluet cum reuerentia, forte inclinãdo se, & pileum remouendo, sicut interpretatur consuetudo. l. fina. C. de offi. diu. iud. l. 1. & vt maior præcedat, minor vero sequatur in sedendo, & subscribendo. 96. dist. bene quidem. ff. de albo scrib. l. 1. Item in incedendo. Item in confuetis, & honestis seruitijs faciendis. cap. statuimus. de maior. & obedient.] Laus vero distinguitur ab honore quia laus consistit in solis signis verborũ, testificando bonitãtẽ alicuius; at honor in quibuscunq; exterioribus signis, quapropter laus in honore includitur.
- 3 Igitur t̄ ex ijs admonemur sub hoc præcepto nõ solum, vt parètes debita veneratione prosequamur, & eorũ dictis simus obediẽtes verũ si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari enutriti, & edocti sumus.
- 4 Reperiuntur etiam in scripturis plura t̄ nomina idest religio, obedientia, reuerentia dilectio, pietas, seruitium, obsequium, & officium, vt enumerat gl. in c. non est sine culpa. de re iur. lib. 6. religio enim proprie loquẽdo, est inter Deum, & hominem. cap. iuramenti religio. 22. q. 4. Inter prælatum, & subditum obedientia. 2. q. 9. qui nescit. Inter maiorem, & minorem reuerentia. c. 2. de offic. delega. lib. 7. inter patrem & filium dilectio. 5. q. 5. nõ osculatur. Inter cõsanguineos pietas. Inter dominum, & seruum seruitium; inter patronum, & libertũ obsequium; inter hominem, & hominem officiũ. C. de offic. quæst. l. officio. ff. de in offi. testa. l. 2. sed hæc in genere dixisse sufficiat, modo ad casuum decisiones scilicet ad eos, qui contra hoc præceptum peccant, descendamus.
- 5 Prima Debita t̄ veneratione filios nõ prosequi parentes, imo ei notabiliter iniuriare, aut verberare, aut eis absentibus derrahere procul dubio mortale peccatum impietatis est. Caie. in summa. in ver. filij peccata. Naua. c. 14. nu. 13. qui etiam nu. 1. ver. 2. inquit, quod esto, quod filius odio non habeat parentes, imo potius diligat, si tamen nunquam, vel raro illis signa amoris ostendit, sed potius semper toruo intuetur aspectu, & ita asperè alloquitur, ac si eos

- odio haberet, peccaret mortaliter. Sylu. in ver. filij q. 2. & ratio est, quia tenetur filius eos diligere, reuereri, ipfisq; obedire tã corde, quam verbis, & operibus, vt inquit Naua. c. nu. 4.
- 6 Quãdo tamen t̄ perueniret filius ad iniurias siue verbera, non solum peccaret mortaliter, sed etiam posset pater donationem illi factam reuocare. secundu gl. in l. fi. C. de reuo. don. vbi inquit super verbo, atrocis, quod iniuria atrox ex tribus consideratur, scilicet ex qualitate iniuriæ, ex loco, & ex persona. S. atrox. Instit. de iniur. & intelligitur de iniuria citra verbera, videlicet verbis, fuga, & carcere. Et hoc quidem multo magis procederet, si impias manus in patrem iniiceret, vel attentaret illi inferre vitæ periculum, etiam si effectus non sit secutus, veluti ponẽdo infidias, vel dando venenũ. ita Sylu. in ver. donatio. r. q. 3. in quo casu posset filius à patre exheredari, vt notat Couar. in cap. Raynutius. nu. 13. de testam.
- 7 Filius t̄ etiam qui in publico iudicio patrem accusauit, præter peccatum mortale potest à patre exheredari, licet verè pater crimẽ commiserit, vt habetur in nouella Iustiniani. in Authen. vt cum de appellat. cogno. s. aliud quoq; quod locum habet, si ex ea accusatione pater esset puniendus pena mortis, exilij, vel infamie, vel amissionis membri, aut alia corporali pœna. Attamen si crimen, quod commisit pater, esset proditiõis in Principem, vel Rempublicam, posset tali casu patrem accusare, hac tamen moderatone, vt tradit. Fullius. 3. de offic. inquirens. An si tradere patriam conetur pater filebit ne filius? & respondit, q̄ primò patrem obsecrabit ne faciat, deinde si nil proficit, accuset, & ad extremum, si ad perniciem patrie res spectat, salutem patriæ saluti patris anteponat. Imo licet patrem oppugnantem patriam, de iure ciuili impunè occidere. l. mimime. ff. de relig. & sumpt. fune.
- 8 Sic t̄ si filius scit patrem hæreticũ, & non solum sibi ipsi, sed & alijs praua sua doctrina nocere potest, det ipsum accusare. Ita Alex. de Ales. 3. par. sum. [Palacius Rubius ita reperit. c. per vras. de dona. int. vit. & vx. 17. nu. 6. & §. 26. not. 3. Castr. lib. 2. c. fin. de iusta hæret. punit. & ratio est, quia potius Deo, quam parentibus obediendum est. c. relatum. de sentent. excommunicata. c. quisquis metu. 11. quæstio. 3. Imo quod plus est filius denuncians patrem hæreticum, nullas pœnas in hæreticorum filios iure las sentit, & hoc propter præmium delationis, argumen. tex. in l. quisquis. §. fin. C. ad leg. Iul. Maie. Cast. lib. 2. c. 26. de iusta hæret. punit. Præter tã hos casus non solum non potest filius in publico iudicio patrem accusare, sed neque aduersus illum dicere testimonium, unde qui sponte, & nõ coactus dixerit testimonium, idẽ erit. Bar.

Bar. post glossam in d.l. post legatum. §. his vero. ff. de his quibus. ut iadi. Quinimo hoc procedit, id est quod possit exheredari, etiam si filius fuerit adductus contra patrem in hisce criminibus. glo. in c. 1. §. item si delator. quæ fuer. pri. causa benef. amit. in feud. aut. si filius iudex in eisdem criminibus per imperitiā iniquā sententiā aduersū patrē tulerit, cū posset pitiores cōsulere. ita Couar. in d. cap. Raynautius. nume. 11. de testa.

9 Quod autem dixi, filium nec etiam sponte admitti contra patrem ad testificandum, illud procedit, quod testificari, & reuelare non teneatur sub peccato mortali, etiam si prælatus præcipiat generaliter, ut quicumque sciuerit furtū tale, reuelare teneatur, vel etiam specialiter, nisi præceptum esset sub pœna excommunicationis lata sententiæ: quia tunc patre illo delicto infamato, vel semiconiuncto incidet filius in excommunicationem, non reuelando. Sylu. in ver. correctio. q. 7. & 9.

10 Rursum, quamuis si sola scientia de maleficio committendo non faciat regulariter quem teneri. ut inquit glo. in l. culpa. ff. de reg. iur. hoc tamen fallit, nisi sciuit, & potuit prohibere, & non prohibuit. hinc infertur teneri dominū pro suo maleficio perpetrato in suo territorio, si sciuit, & prohibere potuit, & non prohibuit. Panor. in c. 1. de restit. spoliat. Itē fallit, si maleficio erat committendum in domino. l. occiosorum. ff. ad Sylla. vel patrem. l. 2. ff. ad l. Pompe. de patrici. quia tunc ex sola scientia teneatur. Sylu. in ver. dominum. q. 7.

Secunda. Filii, qui parentibus viuis, vel mortuis ex animo maledicunt, peccant mortaliter, sed si orerentur, venialiter. Nau. c. 14. n. 13. ver. 6.

11 Tertia. Filium si differre ex negligentia, vel auaritia debita patris soluere, aut legata patris adimplere, peccatum est mortale: sed si ad modicum tempus, veniale. Arch. Flor. parte secunda. tit. 2. c. 7. §. 3. c. 8. & Confessarius non debet illum absolueri, nisi ea adimpleat cap. qui oblationes. 13. questione secunda. Sed an filius, qui successit in hereditate patris, teneatur soluere legatum, si factū fuerit. tali conditione: Lego filie meæ nubenti mille, & si monasterium intrauerit, ducentū. Sylu. in ver. hereditas. 4. num. 13. & in ver. legatum. 1. q. nona. inquit quod teneatur ad mille, etiam si monasterium intrauerit: contrarium tamen tenet Bal. in l. Deo nobis. C. de episc. & cler. col. 1. vbi inquit, quod ira seruatur de consuetudine. Et hæc opinio æquior videtur. secundū Imol. in l. Lucius. la. 2. colum. ff. de hered. instit. & est verior, quam sequitur Decius in c. in presentia. nu. 223. de probat.

12 Quarta. Peccatum si est mortale parentum mortis ex odio, vel hereditatis desiderio o-

ptare, cum possint non excarcerare. Nauar. c. 13. numero 13. ver. 9. Nec non lethaliter peccant filii, qui parentes ita contemnunt, ut sibi dedecori, & contumeliæ fore existiment se pro filiis illorum haberi, nisi absq; cōtemptu id faciant ad vitandū aliquod incommodū finistræ opinionis; maxime si parentes tacite, vel expressè in id consentirent ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij, ad eos perueniret, idem qui supra. nu. 8.

13 Quinta. Teneatur si filius familias factus episcopus patrē suū honorare, & eū sibi sponere: cum et Papa hoc facere debeat, secundū Bald. in l. prætor ait. in ff. de in ius voca. Quod ego puto verū in ijs, quæ domi, nō quæ foris sūt, ne sit cōtra, quod tenet idē Bald. in l. sentiu. 1. col. C. qui testā. fac. poss. Vbi dicit maiore esse auctoritatē magistratus, quā paternā, quod nota. Sed an dignitas episcopalis liberet filiū a patria potestate? dic quod sic. auth. sed dignitas, & ibi Doct. C. de episc. & cle. indecorū. & ibi gl. de astate, & qualita. Bald. in l. sacrosacta. C. de episc. & cle. Bar. in l. 2. & l. patre. de his, q. sūt sui, vel alie. iur. Quod verum est quo ad fauorem, non quo ad odium, secundum Bar. in d. l. 2. in fi. & in l. patris. ff. de in ius voca. Hinc ipse infert, quod stante statuto, vel consuetudine, quod curia succedat patri, decedenti sine filiis in potestate constitutis, quod tali casu non curia, sed filius succedet, id est, episcopus, quia agit de suo commodo. ita Bal. in l. apud hostes. C. de suis & legit. Liberatur etiam filius a patria potestate, si promotus fuerit ad Cardinalatum. ut not. in extrauag. execrabilis. ver. sublimitum. Sed an per simplex sacerdotium soluat patri potestas, dic quod nō, sicut nec per prælaturam inferiorem ab episcopali. secundum Bal. & Bar. in l. sacrosancta. C. de sacrosan. eccl. Doct. in c. indecorum. de astate, & qualita.

14 An autem si per monasterij ingressum. dic quod sic. secundum gl. & Bar. in l. si ex causa. §. Papinianus. ff. de min. Bar. in Auth. idē. C. de bonis, quæ liber. Bal. in l. apud hostes, & in l. si maritus. de patria potestate, & ratio est secundū Bar. quia monachus trās sit in potestate abbas, ergo non debet remanere in potestate patris. Sed nota, quod etsi monachus liberetur a potestate, non tamen amittit iura suitaris, & ideo succedit. l. si. C. de episc. & cle. An vero quod diximus de monacho, procedat etiā in canonico regulari. Dic quod sic, ita Bal. in l. sacrosancta. C. de episc. & cle. Sed quid de patre factio monacho, an perdat patriā potestatem? dic quod sic. Bar. in l. patre. ff. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. Quod secus est, si fiat episcopus. secundū Bal. in l. si. §. necessitate. 1. col. C. de bon. quæ lib. Itē prædicta vera sunt, quando dignitates prædictæ episcopalis, & monachalis sūt collatæ filiofa-

liofamilias: quia per solam electionem non dicitur sublata patria potestas. glo. est notabilis in l. ex eo tempore. de testa. milit.

15 Sexta aliud peccatum si filiorum est in obedientia quo ad illa, in quibus filius subijcitur patri. Subijcitur autem & quo ad domesticam gubernationem. & quo ad morum instructionem, ideo inobedienciæ crimen filius incurrit in ijs, quæ pertinent ad familiares. & ad salutem animæ. ut fugere noxia sodalium cōubernia, ludos prohibitos, & meretrices, modò nō obediat ex contemptu. per contemptum autē hic intelligo, obstinationem, & pertinaciā animi, vnde non obedire ex inaduertiētiā, aut negligentia, vel sensualitate esset veniale. Sylu. in ver. filius. q. 22. Nauar. c. 14. nu. 12.

16 Septima. Et si pater non possit filiū simpliciter ad matrimonium metu compellere, vt est text. in l. non cogitur. ff. de ritu nup. Et compellendo, tale matrimonium sic metu contractū nullum esset, per regulam generalem text. in c. cum lo cum, & in capit. veniens, lo secundo, de spons. cum simil. Et hoc intellige de vero metu, id est, de eo qui caderet in constantem virum, id est, quando precedet minæ, vel verbera. facit text. in l. 1. C. si reus, vel accus. ibi, potest esse terribilis. iuncta glo.

17 Secus si vero si metus esset leuis, vt quoniam propter reuerentiam patris filius consentit, nā iste metus reuerentialis siue debeatur parentibus, siue prælatis, vel alijs superioribus, non impedit matrimonium, ita tenet glo. sing. in ca. præfens clericus. 20. q. 3. ver. fratrem. in 4. pro quo allegat text. in l. patre cogente. ff. de ritu nup. Vbi inquit iuriconsultus, quod licet cogente patre filius acceperit eam, quam alias non esset acceperurus, & quod licet metus regulariter irritet matrimonium, tamē hoc casu valebit, & ratio est, quia in eo casu interuenit coactio paterna reuerentialis. est etiam text. pro opinione glo. in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quar. rer. act. Do. Ant. in c. 1. de despons. impub. Abb. in cap. veniens. el primo, de spons. Præposit. in cap. cum locum. num. 6. eod. tit. Host. in summa, in tit. de matrimonio. §. pen. ver. quid si coactio. Vbi dicit, quod si filia expresse non consentiret, sed propter reuerentiam patris contradicere non auderet, dicendo, faciat, ut vultis, quod per hoc videtur contractum matrimonium de consensu filie. facit text. in c. 1. de spons. lib. 6. in fi. Vbi sufficit filios consensisse matrimonio per parentes contracto tacite, vel expressè: Nec sola reuerentia paterna impedit consensum. facit etiam text. in cap. honorantur. 33. quæstio. 2. vbi inquit text. quod filialis pudoris est permittere patri arbitrium nuptiarum, quod voluit etiam Anto. in cap. si qui cler. vel vou.

18 Sed si an idem sit in matrimonio spirituali?

respondet glo. in cap. præfens ead. q. 4. quod in eo secus esset, quia solus metus reuerentialis impedit matrimonium spirituale, & religionis ingressum. probatur etiam in c. puella. 20. q. 1. c. cum virum de regul. Aret. in §. quadrupli. Inst. de actio. & ibi lat. nu. 62. Imo. in cap. cum tug, de spons. col. pen.

19 Ex his igitur si concluditur non posse patrē filium ad matrimonium simpliciter compellere per metum in constantem virum cadentem; secus tamen esset, si metus esset reuerentialis, vel si ad id induceretur precibus, & monitis, imo etiam filius tenetur sub peccato mortali patri obedire in ijs casibus, videlicet quando ex illo matrimonio inimicitia sopirentur, vel quoniam pater desponderat, atque sponsalia iurauerat, matrimoniumque sit filio utile, vel commodū, neque vlla sit causa repudiandi, vel quando contra præceptum paternum se vxorem minimè dignam acceperat. arg. text. in c. 1. 30. quæstio. 5. & c. honorantur. 32. q. 1.

20 Indigna si autem dicitur persona, non solū si vilis est, sed etiam illa, quæ cum esset nobilis non poterat tamen de iure contrahere matrimonium, vel ratione consanguinitatis, vel alterius impedimenti. ita glo. in l. sed si rogatus. §. matrimonij. ff. de manumissis vindicta. ver. matrimonij. no. Inst. de nup. §. si aduersus quam glomultum commendat Franc. in cap. 1. §. porro. de spons. lib. 6.

21 Attē si si causa præcepti pcedat, de honestate et tenetur filius obedire, & non ex necessitate, atque hoc pacto intelligitur verbum illud Honorij. cap. 1. de despons. impub. scilicet quod filius omnino debet, quod pater promissit adimplere. Sot. in 4. sen. distin. 29. q. 1. ar. 4. 2. & 3. conclu.

22 Octaua. Tertium, si & vltimum particulare peccatum filiorum est omisso subuentio: quoniam & si pater teneatur sustentare filium & non è contrario: tamen in casu necessitatis si filius est potens alimenta præstare, peccat plusquam mortaliter non subueniendo patri indigenti, iuxta vires suas, & dignitatem patris de necessarijs, vt colligit in l. habitatio. ff. de ven. in poss. mitt. & in l. sed etsi quid. §. 1. ver. vestire. ff. de vsufr. Quo etiam casu, quando filius potest, & pater est indigens, tenetur filius, magis sustentare patrem, quam filium in extrema necessitate. Nam illud, quod dicitur, Amor magis descendit, quam ascendit procedit, quo ad ordinem dilectionis, non autem quo ad effectum obligationis. Sylu. in ver. filius. num. 25. & seq. Si autem ex proprijs bonis, vel officio quo fungitur pater posset viuere non tenetur filius, nisi ars illa, quam pater habebat, suo statui esset dedecori. argum. l. si quis à liberis. §. idem rescripsit. iuncta glo. ff. de liber. agnosc. Nauar. c. 14. nu. 13. in fi.

S Y M M A R I V M.

- 1 Superiores continentur sub nomine parentum, in quibus duplex honor debetur.
- 2 Legibus superioris non parere, tunc est peccatum, cum mens legislatoris est, precipere, Verba preceptiva, qualia dicantur in lege.
- 3 Lex aliquid leve prohibens sub excommunicatione, interdicit, aut irregularitatis pena, an obliget ad mortale.
- 4 Preceptum de re leui cum casus reservatione, an intelligatur sub mortali obligare, limita ut in seq. amplia ut nu. fin.
- 5 Lex ut obliget ad culpam, qualiter dignoscatur.
- 6 Lex humana, quando obliget ad culpam mortalem, fidesima regula. Et quid de penalis mixta. seq.
- 8 Lex penalis in re prohibita, vel lege diuina vel humana, obligat ad mortale, et ad restitutionem.
- 9 Res publica potest mercibus statueri iustum precium, et etiam cogere, ut si opus habeat, sibi uendatur.
- 10 Princeps prudentissimè facit taxando pretium alieni, ut non ultra uendat.
- 11 Cuius cogi possunt ad uendendum frumentum con ciuibus potius, quam extoris.
- 12 Venditor excedens pretium iuste statutum à magistratibus, peccat, et tenetur ad restitutionem. Et num. seq.
- 13 Pretium duplex, aliud naturale, et aliud legitimu.
- 13 Vendens ultra taxam, mortaliter peccat, sine laicus sit sine clericus.
- 14 Clerici sunt eius Reipub. et eius membra, et quo casu eius legibus teneantur.
- 15 Empor carius emens, si donet illud plus uenditori, an ualeat donatio.
- 16 Pragmatica, an uisetur, si non fuerit tradita toti regno, uel si ab omnibus non obseruetur.
- 17 Vendentes ultra taxam, sciente legis executore, et non puniente, an excusentur à restitutione.
- 18 Pretium statum in uendendis comestibilibus excedens, an et quando ad peccatum, et ad restitutionem teneatur.
- 19 Restitutio dispensari potest per Confessarium ipsi restituere obligato.
- 20 Scribae excedentes pretium sibi à lege prescriptum peccant, et tenentur ad restitutionem, fallit ut num. seq.
- 22 Salariati publici, nec exigere, nec etiam à sponte dantibus recipere quocumque possunt ultra mercedes statutas, et quare, fallit nu. seq.
- 24 Medici, et lectores, salariati nihil ultra salariu recipere possunt ab infirmis, uel scholaribus.
- 25 Verba non preceptiva obligant ad mortale pro subiecta materia, et contra. nu. seq.
- 27 Intellectus ad cap. cum ad monasterium. extra de statu monach.

Qualiter honorandi sunt pastores & magistratus.

Cap. LVII.

Vm + parentum nomine non i tantum accipiendi sint, per quos factum est, ut lucem hanc aspiceremus, de quibus supra in c. precedenti, satis dictum est: verum etiam omnes, qui præsunt, siue sint pastores, siue praelati regulares, siue Reges, siue Principes, & quicumq; magistratus alij: omnes enim hi digni honore censentur propter diuinam pñtationem, quia Dei pñtiam gerunt, quibus duplex honor debetur, obedientiæ, & reuerentiæ. Obedientiæ, ut ipsorum madata adimpleamus; item reuerentiæ, ut eos tanquam patres honoremus, ipsorum disciplinam toleremus. Vnde Apost. ad Hebr. inquit. c. 13. Obedite praepositis vestris, quo ad primum; & subiacete, quia illi solliciti sunt de regimine animarum, & de illis tenentur in die iudicij reddere rationem: hinc sequitur Apost. ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Sed in quibus obedire debeant subditi, & quando transgredi eorum precepta, sit peccatum mortale, infra palam fiet ex decisionib. dubiorum, ubi etiam manifestabitur, quibus regulis preceptum à consilio discernatur.

Prima igitur decisio. Contraueniens tunc + peccat mortaliter, quando constat de mente legis, quod precipere velit. c. 2. de maior. & obed. c. nulli fas. dist. 19. c. violatores. 25. q. 1. exemplum in ecclesiasticis praelatis, qui transgrediuntur leges ecclesiasticas, quando in illis apponerentur hæc uerba. In uirtute sanctæ obedientiæ. glo. in clem. si dominum. §. ideo. de reliq. & uenera. sanct. vel sub obestatione diuini iudicij clem. 1. de immun. eccle. vel sua pœna excommunicationis. glo. in c. 1. de sagittar. aut sub pœna carceris perpetui. Medi. c. de ieiun. tract. 3. q. 7. vel si diceretur, arctè, vel arctius prohibemus, vel precipimus, ut in clem. dudum. in prin. de sepult. & tunc in ijs casibus prælumitur mentem legislatoris ecclesiastici uelle obligare transgressorem ad mortale, si transgressus fuerit id, quod mandauit seruari uerbo, vel scripto. Nam eo ipso quod in scriptis ponitur preceptum, intelliguntur obligare ad mortale. ita Sotus in quarto sent. dist. 20. q. 1. artic. 4. uersu. hinc fit.

Quæ quidem procedunt etiam, si uerba legislatoris non essent preceptiva, uel si id, quod precipitur esset leue: nam statim quod prohibitum est sub pœna excommunicationis, censetur

secur mortale, ut inquit Sotus. in 4. dist. 22. q. 1. art. 2. col. 2. in fi. & ratio est, quia qñ lex continet pœnam presupponet peccatum mortale, tunc obligat ad illud, quamuis uerba precipientia non contineat: cum pœna magis significet animum obligandi, quam uerba. Qui enim uult aliquid, uidetur uelle id, sine quo illud effici non potest. l. illud. ff. de acquir. hered. c. præterea. de offic. deleg. Vnde cum nemo excommunicari possit, nisi pro mortali. c. nullus. c. nemo. 11. q. 3. concluditur quod lex aliquid precipiendi sub pœna excommunicationis, uideat obligare ad mortale, qd tñ secur est de pœna suspensionis, interditi, uel irregularitatis.

Quæ + aliquando sine culpa adhibetur. c. si ciuitas. c. si sententia excommunic. lib. 6. si quis uiduam. c. aliquantos. dist. 50. Sotus de iusti. & iur. lib. 1. q. 6. art. 5. Nauar. in c. 23. nu. 53. Caiet. in uersu. suspensio. Et si Arch. Flor. in 2. par. tit. 4. art. 2. Sylu. in uersu. preceptum. in fi. Medi. c. ieiun. tract. 3. q. 7. & Armil. in uersu. preceptum. nu. 6. afferant quod uenientes contra id, quod est à superiore prohibitum sub pœna suspensionis, depositionis, uel interditi peccet mortaliter, & rectè meo iudicio, quia & si quod dicitur per Sotum, & Nauar. uerum sit, quia irregularitas, & interdictum nonnunquam incurritur sine culpa: tamen cum hæc pœna infliguntur ab homine, regulariter apponi solent pro peccatis mortalibus. + Sed an preceptum de re leui, ut non comedere carnes, non scribere literas, seruare silentium, in certum loco cum casuum reservatione, obliget transgressorem ad peccatum mortale, dic qd sic: tum, quia sine illa fieret, ut dicemus infra: tum, quia sic presumitur fuisse mentem legislatoris, cum casuum reservatio soleat semper fieri de peccatis mortalibus. glo. in c. 2. de pœnit. & remis. lib. 6. habetur in Conci. Trid. sess. 14. ca. 7. unde cum praelatus possit etiam id, quod non est peccatum, facere mortale, uidetur hoc fecisse reseruando sibi casum. quod etiam extenderem, quando, id nullo modo esset peccatum, uel ueretur uerbo communi, ut statutus, uolumus, & ordinamus. Fallit tñ si transgredere preceptu male intellecti. ut per Nauar. lib. 1. de const. cõsi. 3. Innoc. in c. per tuas. de simo. c. si quando. de rescrip. D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2.

Secunda conclusio circa + legem ciuilem. Signum, quo dignoscendum est, quæ nam lex obliget ad culpam, illud ex reru natura, & operis grauitate perpendendum, ac examinandum est. Quo circa fidesima regula est apud Sotum: Omnis lex, quæ absolutè fertur, hoc est, quæ

contrarium non explicat, obligat ad culpam uel ueniale, uel mortalem, secundum precium operis: & ratio est liquida; quoniam lex secum affert obedientiæ preceptum, obedientia autem per se est uirtus, & inobedientia peccatum, quare si non obtemperare magni refert, mortale est tunc non obtemperare. Huiusmodi est: Si preciperet Rex tempore famis frumentum non asportari à regno, aut tempore instatis belli arma indui. Precipere autem non equitate mulas, aut feris non indui, si prauu referunt, erit inobedientia non grauior, quam uenialis. Sotus. lib. 1. de iusti. & iur. q. 6. artic. 4.

Tertia. + Humana lex precipiens aliquid sub pœna temporali, quod nec diuina, nec naturali lege prohibitum erat, obligat transgressore ad culpam quandoque mortalem, quandoque ueniale, ita Francus in c. perpetuo. not. 6. & in c. commissa. 2. not. de elect. in 6. glo. in c. 2. de const. in 6. uersu. sententijs. Felyn. & Dec. in c. nam concupiscentiam. de const. Syluest. in uersu. inobedientia. Ioan. à Medic. de restit. q. 12. & 37. Sotus. lib. 1. q. 6. artic. 5. de iusti. & iure. & ratio est, quia culpa non est pœnæ contraria, ut non possit cum ea stare; quia lex humana ideo apponit pœnam, non ut per illam lex imbecillior reddatur, sed ut obseruantius lex custodiatur: cum pœnam ipsi legislatores, ad maiorem earum vim apponant, non autè ut per eam imbecillior reddatur, sicut constat de pœna excommunicationis, & legis Mosaiçæ. Ut autem habeatis fidesimam regulam, quando pœna obliget ad culpam mortalem, hoc documento potestis uti: Ut si Principes aliquid sub pœna capitis, aut membri mutilationis, aut publicæ flagellationis, exilij, aut omniu bonorum, uel maioris partis aut perpetui carceris iubeat; supposito quod ad id iubendum iusta causa subsit; quia tunc certum est huiusmodi pœnas non nisi pro peccato mortali infligi. Med. de ieiun. tract. 4. q. 7. & c. de resti. qui supra. Exemplum, cum Rex pœnam capitis comminatus militi iubeat, ne locu deferat, mortalis est culpa inde referre pedem. Sotus lib. 1. de iusti. & iure. q. 6. arti. 5. Dixi, Modo iusta causa subsit ad id iubendum. Hinc Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. nu. 3. inquit. Censerem profecto humanam legem, quæ pœnam mortis, aut mutilationis membrorum imponeret pro transgressione alicuius legis, quæ ob publicum leue tamen incommodum, non esset digna mortali culpa, iniquam esse: Tamen si fatear posse legislatores humanum aliquid prohibere graui apposita pœna, & tamen expressim insinuare se nolle obligare transgressorem ad mortalem culpam. An autem possit legislator secularis de finire ut sua lex sub culpa mortali, aut ueniali seruetur. Dic quod non, sed tantum potest constituitur

fituere opera in specie virtutis, aut vitij. Quod tamen secus est in ecclesiasticis prælatis, qui cum spiritualium iudices sunt, possunt leges condere, non modo constituendo opera in specie certa virtutis, aut vitij; verum etiam discernendo inter veniale, & mortale, atque adeo discernendo transgressionem suæ legis esse mortale crimen. Sotus qui supra. ar. 4. Quæ quidem

7 † conclusio, vt lex pœnalis obliget ad culpam, nõ solum procedit in lege mixta pœnali, quæ simul certum statuit præcipiendo, vel prohibendo, & transgressorem pœna puniendum esse censet, sed etiam in l. purè pœnali, quæ nullam induit præcepti formam, sed tantum pœnæ, vt est illa. 2. q. 1. qui nõ probauerit quod obiecerit, pœnam, quam ipse intrulerit patiar. & l. capitalium. ff. de pœn. sic habetur, incendiarij capite puniuntur. tunc enim ex hac lege purè pœnali deduci potest mens conditoris ad obligandum transgressorem ad culpam vel mortalem, si grauis est pœna, vel venialem si leuis esset pœna. ita Sotus d. artic. 5. Couar. in reg. peccatum. nu. 4. par. 2. §. 5.]

8 Quarta, quando † lex pure pœnalis apponitur circa id, quod est lege humana, vel diuina prohibitum, quæ dicitur materia grauis necessaria ad iustitiam, vel charitatem, tunc dubio procul non solum peccatum mortale fit, transgrediendo legem, sed etiam tenetur contrariens ad restitutionem, atque pœnam soluere post commendationem. Exemplum: In pragmaticis sanctionibus, quæ sunt consilio procerum, de quibus est text. in fine. C. de nouo Codice facti. & loquitur Abbas in ca. 1. de postul. præl. Et primo de pragmatica moderante præcia in frumento, vino, vel quibuscunque rebus. Ad superiorem enim, qui potestatem habet Rempublicam gubernandi, pertinet utilitati subiectorum, & Reipublicæ prouidere.

9 Potest enim † Respublica non solum statuere iustum precium, sed etiam cogere, vt vendantur merces Reipublicæ necessariae. tex. est in l. 1. vbi Bar. C. de epis. audi. iusto tamen precio. ita probat. tex. in l. annonam. ff. de vari. & extraor. crim. l. 1. §. cura carnis ff. de offic. præfect. vrb. l. si quis sepulchrum. in princ. ff. de reli. & sumpt. funer. quibus iniurijs probatur iusto precio esse faciendam venditionem, quoties in fauorem publicum cogitur quis vendere.

10 [Et hoc, ne † inducatur caritas. Inde prudentissimè fit, vt quando Princeps alicui scriptori, seu Impressori, seu Librario, aut alteri mercatori cuiusque priuilegium concedit, vt ipse solus certas merces vendere possit, iniungitur illi sub certa pœna, vt non nisi pro precio, quod illi determinatum fuerit, eas vendat,

scilicet ad impediendam caritatem, quæ alioquin in Republica, in qua rectores sollicitè curant de victualibus, hoc est, tritico, oleo, pane, fructibus, piscibus, alijsve rebus, quibus homines ad victum vtuntur, suum moderatum precium taxant. Inde etiam laudabile est, imo, & aliquando necessarium, vt domibus locandis similiter moderatum precium fit per superiores taxatum: quemadmodum in locis quibusdam fieri solet. vbi vel concilium cõgregatur, vel scholares ad studium generale conflunt. ita Io. Med. c. de reb. restit. q. 37.]

11 Quinimo † ex eodem capite publicæ inopiæ cogendi sunt ciues frumentum illius ciuitatis collectum ciuibus vendere potius, quam exteris. Et hoc charitatis ordine, quo plus tenetur quis subuenire sanguine, vel alio vinculo coniunctis, quam exteris. Apost. ad Galat. c. 6. tex. est in c. non satis. c. probada. dist. 86. Imo poterunt ciues frumentum eodem pretio iam venditum exteris, accipere inuitis emptoribus: tex. in l. 1. C. de metal. lib. 1. 6. & ibi Bar. Couar. lib. 3. variar. resolut. c. 14 nu. 6.

Igitur vt ad rem deueniamus, cum respubli-
12 ca † possit statuere precium, quando quis post definitionem precij a republica, vel eius magistratibus iustè, & ex causa constitutam merces maiori precio vendiderit, præter pœnam a lege constitutam soluendam post sententiã, peccat mortaliter, & tenet ad restitutionem eius, quod vltra pretium a lege iustè definitum acceperit. Precium vero iustum duplex est. Aliud naturale, & arbitrarium, aliud legitimũ. Precium iustum legitimũ, de quo loquimur est illud, quod lege Principis positum est, & dicitur iustum, etiam si sit minus, quam communiter res illa vendi potest: modo consideratio habeatur ad expensas, atque labores venditorum ad arbitrium boni viri, aliqua data quantitate, quæ venditoribus lucro cedat. ita Couar. lib. 2. var. resolut. c. 3. nu. 5. & ita intelligitur, quod inquit Bartol. in l. prima. §. cura carnis. ff. de offic. præf. vrb. scribens minori iusto precio quæ cogi vendere merces in fauorem publicum. Scilicet quod cogatur vendere precio a magistratibus definito, etiam si minus sit, quam naturale.

13 Igitur † quicumque illo carius vendiderit, mortaliter peccat cum nexu restituendi. Dixi, quicumque, quia siue laicus sit, siue clericus: nõ & si clerici exempti sint a legibus ciuilibus bonus tex. & ibi glo. sing. in c. si Imperator. dist. 96. vnde ad pœnæ solutionem compelli non possunt, si huiusmodi leges violauerint. tamen

14 sunt ciues Reipublicæ, † & eius membra, vt de cum Respublica gubernetur legibus ciuilibus, ideo quatenus leges ad pacem Reipublicæ spectant, tenentur eis obedire. Sotus in 4. sentent. dist.

dist. 25. art. 2. col. 4. q. 2. Rursum, quamuis nõ subijciantur legib. secularib. subiecti tamè sunt legi naturali, & diuinae, quæ præcepit, ne quis sua vltra iustũ precij vedat. Ac p̄inde ex quo publica auctoritate precij tritici iustè taxatũ cõsequens est clericis teneri stare pragmaticæ, sicut & laicos, vt legib. naturalis & diuinæ.

15 Sed quid † si emptor, qui carius emit vltra legitimũ precium, donauerit illud plus venditori, an dicta donatio valeat. Respondeo, quod si existente necessitate emendi, frumentũ puta, vel oleũ, facta fuerit, tunc præsumenda est nõ libera, sed facta necessitate coacta, nisi forte venditor non nisi quod taxatum erat exigeret, emptor autem sponte veller amplius largiri, aut nisi post venditionem cõpletam, & transactam emptor liberaliter, & sponte excessum remitteret: quia tunc liber esset venditor a præfata restitutione. Sic a simili inquit Nauar. in Maana. c. 13. nu. 101. ver. 11. vbi qui notario episcopi pro instrumento ordinis dar aliquid etiam amplius, quam debet, vel etiam ipsi episcopo præsertim post susceptum ordinem sine villo pacto, modo non dederit pro precio, nec pro causa principali, & immediata ordinis, in foro conscientie non committit simoniam.

16 [Sed an † vitietur pragmatica, eo, quod non fuit toti regno tradita? Dic quod non, sicut nec vitiat legem, quod triticum incertis partibus regni taxetur, & determinetur vendi pro quinque, in alijs autem pro septem, pro vt varia est harum, & illarum prouinciarum indigentia. Nec etiam redditur iniusta, si ab omnibus non obseruetur illius fortè ciuitatis, quia hoc vitium est venditum, non legis iustum precium determinantis, modo lex omnibus venditoribus sit posita absque vlla exceptione: quia si aliquos astringeret, & aliquos non, tunc

17 iniqua videretur lex. Sed quid si † pragmaticæ executores dissimulãdo, minime punirent aliquos venditores legi contrariens? Dic, quod excusantur a pœna pragmaticæ: non tamen a peccato, & a nexu restituendi, cum excefferint iustum precium tritici, quod per pragmaticam taxatum fuit. Rursum, quid si pragmatica in vno loco non obseruetur, an debeat seruari in alio? Dic quod non, si nulla sit ratio, quare in vno loco debeat seruari, & in alio non, sicut si sunt duo loca, in quibus eadem est tritici indigentia, cæteraque, quæ ad augmentum seu decrementum precij conducunt sint paria iniustum videretur precij per legem vni loco taxare, alteri vero libertatem vendendi absque taxatione præbere; Cum iniustitiæ ratio videretur esse, quia tunc lex illa non tam rationi, quam voluntati inniteretur. Io. à Medin. c. de rebus restitu. quæst. 37. ad tertiã, & ad quartam.] Igitur vendere vltra precium

a lege taxatum mortale est peccatum, obnoxiumque restitutioni: quod intellige, nisi precium esset iniustum, vel esset aliquid exiguum: modicum enim regulariter excusatur a mortali, vulgatis iuribus.

18 Secundo infertur, † quod si precium legitimũ positum est, vt amphora vini, aut vlna panni, pisces, vel fructus vendantur tanti. Si excessus notabilis augeatur, peccatum est mortale, & restitutioni obnoxium: quia lex pœnalis addita est circa id, quod est lege diuina, & naturali prohibitum, sed si excessus erit perexiguus, erit veniale. Sotus de iusti. & iure. li. 6. q. 2. arti. 3. non tamen vltra precium vendens debet a Confessario condemnari ad pœnam, nisi post sententiã. D. Tho. 2. 2. q. 62. arti. 3.

Sed quæritur, quid si aliquis continuatis diebus sine magnis intervalis venderet aliquid pluris taxato precio, sed illud esset perexiguus, an peccet mortaliter? Resp. quod non: et si summa incipiat crescere, modo non habuerit animũ a principio furandi magna, licet in omni euentu restitutio debet fieri pauperibus, quia quando difficilis est restitutio, vt pote quia modicæ quantitatis, tunc pauperibus fieri debet, secundum Arch. Flor. & Nauar. c. 17. nu. 33.

19 Quinimo, † quando obligatus ad restituendum esset in magna necessitate, posset Confessarius ipsi vt pauperi dispensare. si hoc expedire iudicet, quia si debitor ex hoc liberior futurus esset ad furtum non deceret hac vti misericordia, sicut a simili diximus supra in tertio præcep. de hor. canon.

20 Tertio, † quod de precio legitimo taxato a lege actuarijs, scribis, pro prouisione eorum, & cæteris ministris iustitiæ. Dico quod peccatum est iniustitiæ quicquã ex pacto plus suscipere peccatum mortale. Et qui plus percipit, ad restitutionem tenetur: modo si lex vsu recepta, nec abnuente Principe abrogata. Hinc non excusantur tales ministri dicentes, quod ipsorum taxæ sint abrogatæ, nam si hoc esset, non puniretur per Regium visitatorem, qui certo quodam annorũ circulo, puta decimo, aut quinto decimo quoque anno visitare solet regnũ. Præterea tunc tolerantia Principis inducit dispensationem, quando a principio ipsius legis non fuisset recepta a maiore parte, vel recepta quidè, sed ipso Principe sciente vniuersaliter abrogata. ita Dominus Anto. de Butr. in c. quia circa, de consanguin. & affinitat.

21 Fallit † autem hoc, si aliquid fuisset sponte datum post omnino expletum officium vel ratione laboris superflui. facit tex. in c. statutũ. §. proferendo. de rescrip. lib. 6. Quare ex hoc capite videntur excusari, quia mutata fuerunt rerum conditiones.

22 Quarto nec publicè salariati possunt vltra merce-

mercedes statutas à legē exigere, aut quærere, aut recipere à sponte dantibus, vnde non excusa r consuetudo sicut nec a rapina; quare peccant mortaliter, & tenent ad restitutionē certis personis, si certæ sunt, nisi esset difficilis restitutio, quia modicum, nam tunc siue restitutio sic certa, siue incerta, facienda esset pauperibus. Nauar. c. 17. nu. 33. Propterea enim datur salaria a publico, ne priuatę personę vexentur. Nec et excusatio admittitur, q̄ salarium non sufficit. Sibi enim imputet, ex quo accepta uit. Igitur peccatum est mortale aliquid plus accipere: quia lex hæc cum iusta sit, ligat conscientias. Est enim iustissima, statuere publica salaria officialibus. Alioquin litigates ex vna parte pudor suffunderet, si parū cōferat, & altera auiditas vincendi extimulabit multū dantes. vt inquit Sotus. lib. 5. q. 8. art. fi. de iusti. & iur.

23 Fallit tamen in prauis muneribus sponte oblati, & comestibilib. quæ paucis diebus cōsumuntur, quia nō præsumunt dari ad corrūpendū, sed ad liberalitatem. facit tex. in c. de eulogijs. dist. 19. c. & si quæstiones. de simon. vel post sententiā, quæ transiit in re iudicatā ex mera liberalitate. facit tex. in c. 1. de simo.

24 Quinto nec medici à cōmunitate salariati possunt plus recipere, etiam si salarium nō sufficiat. nam sibi ipsi imputetur, cum pacta ex conuentione legem accipiant. c. 1. de pact. nisi recipent à fanis. probatur in l. antepen. C. de profes. ac medi. Dom. Anto. in c. ad aures. de ætate, & qualic. quod idem dicendum de Doctõribus publicis, rectoribus, qui à scholaribus illius loci nihil recipere possunt, nisi sponte oblata. c. dilectus. lo secundo. de simo. 10. q. 3. cap. p̄fiscis. Sylu. in ver. Doctor. quæst. 10. In his igitur omnibus casibus transgredientes legē humanā peccant mortaliter: quia constat mentem legislatoris velle eos obligare ad mortale, tum ex pœna graui, & materia graui, tum quia est appõsita pœna circa id, quod est lege humana, vel diuina, prohibitur.

25 Si vero de mente legislatoris non constet, quando velit obligare ad mortale, & tunc si constat subiectam materiam non esse circa indifferens, sed esse de p̄cepto, & tunc verba, quamuis sint consultoria, impropriantur, tex. est. in capit. rogo. 11. quæstio. tertia. vbi gloss. & in cle. 1. ver. hortamur. vbi gl. exponit, id est præcipimus. de testamē. Exemplum, si prælatus hortatur aliquem suum subditum ad cauendas cōuersationes scandalosas, aut vt non erogat latenter bona monasterij; tunc quauis verba sint cōsultoria, tamen impropriantur, & accipiuntur secundum subiectam materiam: & ratio est, quia materia, quæ consultitur, necessaria est ad salutem, vnde eo casu faciens contra orationem superioris, peccat mortale.

liter. Fel. & Dec. in c. 1. nu. 45. & 46. de cõstit. 26 An si materia de qua agitur, consilij sit, & non p̄cepti, vt si præcipiat feruentius surgendum esse ad vigiliis matutinas, vel faciendas graues disciplinas, vel longas meditationes: tunc licet verba p̄ceptiua sint, tamen secundum subiectam materiam pro consilio accipiuntur, vt not. Abb. in cap. nam concupiscentiam. de constitut. per gloss. in l. cum pater. §. mando. in ver. consilij. de legatis 2. in c. dilectissimus. in gloss. fin. 12. q. 1. nisi faceret ex contēptu. Doct. in d. c. 1. Ex his igit inferi, q̄ actus denominatur non prout verba sonant, sed secundum subiectam materiam: & ab effectu res denominatur. Dec. in c. nam concupiscentiam. in prima lect. nu. 23.

[Si vero materia, quæ à prælato præcipitur, esset peccatum veniale, vt si apponeretur, arctē vel arctius, aut firmiter inhibemus. vt in c. cum ad monasterium. de statu mona. tunc si non constat de mēte legislatoris in dubio transgredi esset peccatū mortale, quia verba p̄ceptiua significant in dubio mentem conditoris fuisse obligari ad mortale, nisi aliud in p̄cepto, vel lege positum contrarium indicet. per clem. exiui. §. cum augm. de verb. signi. quæ habet. S. Franciscum noluisse obligari omnes suos religiosos æqualiter ad omnia, quæ sua regula continet, eo quod ad aliqua ex regula addit verbū præcipimus, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non. Tum etiam, q̄ lex pœnalis extenditur, vbi si non extēderetur, frustraretur. cap. si ciuitas. de sent. excommu. lib. 6. c. 2. de vsur. eo. lib. adiuncta glo. in ver. testamenta. Franc. in cap. 1. de tempo. ordin. lib. 6. Sed modo si tale p̄ceptum non extēderetur, nullum effectum tale p̄ceptum haberet. ergo cum semper legislator condendo legem, videatur aliquid addere ad ius cōmune. At si aliquis obijceret tex. in d. c. cum ad monasterium vbi inquit Innoc. firmiter inhibemus ne religiosi lineis vtantur, cum tamen vt per Sylu. in ver. religio. 7. quæst. 15. habetur, quod illis vtj, modo desit contēptus, & scandalum, sit peccatum veniale? Respon. quod ideo illud est, quia sic constat de mente legislatoris nolle obligare ad mortale. Ibi enim dicitur. Ne religiosi lineis vtantur, cum verbis illis, firmiter inhibemus, & statim postea subiungit. Prohibemus quoque directe in virtute sanctę obediētie sub obrestitutione diuini iudicij, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat, ex quibus verbis colligitur, velle quo ad camisas obligare ad peccatum veniale, verum quo ad proprium ad peccatum mortale. Constitutiones autem nostrę (vt audio) non obligant nos ad culpam, sed tm̄ ad pœna, nisi propter p̄ceptum vel contēptum.]

27

S V M M A R I V M.

- 1 Superioritas spiritualis triplex est, & superioribus in his, quæ spectant ad salutem, non obediens peccat.
- 2 Obedientia insufficientem, perfectam, & indiscrētam distinguitur.
- 3 Papa non obedire, quo casu hæresis, & quo peccatum mortale sit.
- 4 Sacrilegij pœna tenetur de iure civili Principis cōstitutionum transgressor.
- 5 Superiori aliquid præcipienti quod est cōtra Deū Papam, uel ecclesiam, parendum non est.
- 6 Vxor quo casu viro præcipiente non teneatur nota frangere.
- 7 P̄cepto iniusto parendum non est, & quare, & quid in dubio, an sit iustum, num. seq.
- 9 P̄ceptum in materia, uel p̄ceptum, uel consultoria, quando obliget ad peccatum.
- 10 Monachus factus Episcopus, an eximatur à tribus notis, & a delatione habitus.
- 11 Monachus factus Episcopus, nec quicquam habere proprium, nec testari potest, & a quibus eximatur. num. seq.
- 13 Casus tres, quibus consilia transgredientes peccant mortaliter. Consilium reuerentia, quod, & an obliget.
- 14 P̄cepto superioris, quando non obedire non sit peccatum. num. seq. & 17. & 18.
- 16 Lex p̄ceptiua tollitur, si moribus utentium non recipitur.

An teneantur subditi suis superioribus in omnibus obedire. Cap. LVIII.

TRiplex est Superioritas, spiritualis, scilicet, temporalis politica quo ad regimen Reipublicę, & temporalis æconomica quo ad regimen proprię domus, vel familię. De secunda dictum est. cap. p̄ceptiua, de tertia. cap. 56. De prima tantum, ac etiam consequenter de aliis tractaturi sumus in hoc cap. Igitur superioribus spiritualibus, puta Papę, & Episcopo, & aliis prælatis ecclesiasticis obediendum est in spiritualibus, necessariis ad salutem, quæ spopondimus in baptismo, prælatis vero regularibus in his, quæ sunt secundum regulam: & hoc de necessitate salutis, nam in omnibus licitis obedire est p̄fectio: In illicitis vero est indiscrētio. D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. ad tertium.

2 Vbi inquit, q̄ triplex obedientia distingui potest, vna sufficiens ad salutem, quæ obedit in iis, ad quæ obligat. Alia perfecta, quæ obdit in omnibus licitis, alia indiscrēta, quæ etiam in

illicitis obedit. Aliis verò superioribus obediendum est secundum rationem superioritatis, sicut miles duci exercitus, in iis, quæ pertinent ad bellum: seruus domino, in iis, quæ pertinent ad seruilia opera exercenda; filius patri in iis, quæ pertinent ad disciplinam vitę, & curam domesticam.

Prædicta autem in casibus, quæ ad eorum superioritatem pertinent non obedire, quandoque est peccatum hæresis, quandoque peccatum mortale. Nam si quis infringat, vel nō seruet Papę constitutionem, credens ipsum constitutionem facere nō posse, hæreticus est cēsendus. 25. q. 1. violatores. 19. dist. c. nulli fas. Quare tali casu nō immeritō talis per hoc errat in potestate clauium Petro, & in eius persona successoribus data. Matth. 26. 24. q. 1. quod dū que, extra de re iud. ad Apostolicę, §. nos itaq; indignationem Dei, & Apostolorum incurrere dicitur, cum sit ibi extra fidem. Sed si alias credat Papam cōstitutionem facere potuisse, sed ex contēptu, & scienter sine aliqua rōnabili cā eam non seruat, non est per hoc censendus hæreticus, sed mortaliter peccat, sic sentit Io. in d. c. nulli fas. Nam & secundum legem ciuilem, transgrediens Principis cōstitutionē, pœna sacrilegij tenetur. C. de erog. milit. anno. l. repetita. lib. 12. & hoc casu et, cum talis peccare dicatur, & quantum in se est Principi obtemperare nolit, contra verbū Domini. 1. Per. c. 2. extra de maior. & obed. c. solitę, indignationem Dei, & Apostolorum non immeritō incurrere dicitur. Verum quod diximus peccatum esse mortale non obedire scienter, cū sit contra iustitiam, cuius obedientia est pars,

Limitatur t̄ secundum D. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. si aliquis superiori non obediret, vt contrario p̄cepto Dei, vt inquit glo. ad Rom. c. 13. vers. qui potestate, vel p̄cepto Papę, aut Ecclesię. c. si dominus. cap. qui resistit. 11. quæst. 3. Hinc tyranno ad idolatriam nos suis legibus inducere, vel arcere volenti a sacramentis, obfistere omnino debemus, nullumque esset formidandum scandalum, quia obedire oportet magis Deo, quam hominibus. c. 2. de nou. ope. nunc. Sot. lib. 5. de iust. & iur. quæst. 5. artic. 1. Et nec obstat tex. in c. manifestum & c. noluit. 33. q. 5. vbi dicitur, quod licet t̄ vir præcipiat vxori, quod non seruet votū, licet ipse peccet, ipsa t̄m det obedire. ecce obedire tenet vxor viro præcipienti, vt non obseruet vota ieiuniorū, quæ sunt de p̄cepto. Nam r̄ndet, secundū glo. ibi in d. c. si dominus. 11. q. 3. quod licet vir præcipiendo peccet, non tamen præcipit id, quod est peccatum, quia p̄ceptum Domini est, vt in tali casu obediat viro suo. vt in d. c. noluit. quamuis illa glossa aliter intelligenda est, vt loquatur in ieiuniis voluntariis, non autem

necessarijs, nam illis non tenetur obedire, nisi ad scđalum tollendum, id est, si maritus veniat ad blasphemias, vel verbera. Sylu. in ver. ieiunium. num. 25.

7 Quare autē t̄ tali p̄cepto iniusto obedire non teneatur, est, quia vt scribitur Act. cap. 5. obedire magis oportet Deo, quam hominibus. Verum si p̄ceptum dubium esset, an esset cōtra Deū, nec ne, q̄ est, quando saperet peccatū etiam veniale. 1. 1. q. 3. quid ergo. tunc tenetur obedire. c. ad aures. de tempo. ordin. Et excusatur a peccato. cap. quid culpatur. 23. q. 1. Quod quidem procedit, quando subditus diligēt inquisitione certificari non pōt de iniustitia, tunc enim excusatur propter obedientiā bonum: cū etiam bonum, sine quo potest esse salus, propter obedientiā bonum debeat omitti. 1. 1. q. 3. quid ergo. & bonum meretur pōnā sine obedientia. glo. in c. in omnibus. de consecr. dist. 5. alias si certificari posset, non excusaretur. Sylu. in ver. obedientia. quæst. 2. sic etiam neque excusaretur, vt inquit ibi Sylu. si dubitaret de p̄cepto iniusto, & esset p̄ceptum de ijs, in quibus ignorantia non excusat, verbi gratia, contra articulos fidei, vel p̄cepta Dei, vel generale p̄ceptum Ecclesiæ.

9 Verum si p̄ceptum esset de re t̄tuta, vbi nullum imminet periculum, aut bono publico, aut tertiæ personæ, in re dubia, vt plurimum obediendum est. verbi gratia, p̄cipit mihi p̄latus studere, aut seruire infirmis, quæ sunt opera, vbi nullum imminet periculum: quāquā mihi sit dubiū, an possit p̄cipere, deo obedi: & ratio est quia non debet subditus rationem omnium p̄ceptorum exigere, nec p̄latus tenetur reddere rationem, vbi id, quod p̄cipitur, licitum est. Sub hac conditione comprehendimus casus, quando quis est dubius, an aliquid ei liceat siue de iure, quia sunt æquales rationes, aut opinionones pro vtraque parte, siue de facto, vt cum quis dubitat, an sua infirmitas sit sufficiens ad frangendum ieiunium, vel ad comedendum carnes, aut horas canonicas soluere, nā tunc accedente auctoritate p̄latis obedire tenetur cum p̄latus sit sicut interpretis Dei, & eius p̄ceptum habeatur pro interpretatione legis: & ideo vbi nullum periculum est nisi fractionis legis, tunc subditus obedire tenetur. Verum & si nullum subsit periculum, si tamen ens esset molesta, nimis, & difficilis subditio, exempli gratia: Si p̄latus mihi p̄cipere longum iter, aut rem difficilem, tunc debet si subditus iubentis imperium suscipere, & impossibilitatis suæ causas patienter, & oportunē fugere, quod si post suam suggestionem in sua sententia p̄cipiens permanserit, tunc confidens de adiutorio Dei obediatur. Legifer noster Benedictus in sua regula. cap. 68. sic etiam

si p̄latus interrogat sub p̄cepto aliquod secretū, vnde nullum cuiquam imminet periculū, & dubium est, an habeat ius p̄cipiendi, tunc tenetur subditus reuelare: p̄sertim si reuelatio illius secreti iuuat ad tollendum malam suspicionē p̄lato. Verum quando crimen, de quo fit inquisitio id est, q̄ vergit in perniciem publicam, vt proditio, crimen læsæ maiestatis, hæresis, & alia id genus: tunc si dubius est testis probabiliter, an sit casus tunc iustē interrogandi, parere debet, & testimoniū dicere in periculū hæretici, etiam si rationes sint aliquanto probabiliōres pro parte contraria. & ratio est quia in re dubia illa pars est eligenda, vbi minus est periculum arg. tex. in c. duo. dist. 13. Sed minus periculum est, vt priuata persona iniuste occidatur, quam si Reipublicæ damnum detur, ergo in re dubia dicendum est potius testis animum in p̄iudicium tertiæ personæ, quā in damnum publicum celandum. Pariter si p̄latus interrogat, vel iudex cōtra homicidā, aut furem, aut quemuis alium reum priuati criminis, quod non est in perniciem publicam, & probabiliter pro vtraque parte dubitant testes sit ne infamia, aut indicia, quibus legitime possit inquiri, tunc testes tenentur celare crimen, & a fortiori reus ipse: ratio est, quia maius periculum est, si occidatur homo contra ius, quam si non obediatur p̄lato. Exemplum, Dubitat quis, an obligetur mentiri officiosē pro seruanda vita hominis, considerandum est tunc, vtrum eorum esset grauius, si vtrūque procederet ex scientia, permittere mortem hominis, quem quis tenetur seruare, an mentiri officiosē, & quia manifestum est primum esse grauius, quia mortale, quam secundum, quia veniale, sit vt teneatur mentiri, si non potest tollere dubium, quia de duobus malis maius est euitandum. cap. duo. dist. 13. ita Sot. de rat. teg. memb. 3. q. 2. per totam. J.

Circa hanc materiam vide, quæ supra diximus in primo p̄cepto de hæret. cap. 3. verifico. quarto ratione materiæ.

9 Fallit secundo, t̄ quando id quod p̄cipitur esset materia p̄ceptiua, scđus si verba p̄ceptiua apponerentur in materia consultoria: tunc enim verba impropriantur secundum subiectam materiam. facit text. in l. si olei. C. loca. in l. vbi ita donatur. ff. de donatio. eam. mort. & transgrediens non peccaret mortaliter nisi verbis p̄ceptiuis apponeretur aduerbium, arctē vel arctius, vt supra diximus. 1. lib. cap. 57. num. 3. Verum si cōtra materia esset p̄ceptiua, & verba consultoria, tunc peccaret mortaliter, vel quando quis ex contemptu transgredereetur consilium. Dec. in c. 1. nu. 45. 46. & 47. de cōstiti. & diximus supra in c. p̄cedenti, vel etiam quando quis astringeret se consilij, vt faciunt profi-

profidentes paupertatem, castitatem, & obedientiam: nam ex quo per professionem, quis subijcit se eis omnino ligat hæc consilia sub peccato mortali transgredientes non ex vi canonis cōsulētis, sed ex vi voti, & obligationis. secūdū D. Ant. de Butr. in c. ad aures. de eta. & qualita.

10 Quod in t̄n t̄ procedit, vt cōiter traditur, monachum factum Episcopum, secundum clem. 1. in si. de elect. & in c. quorundam. eod. tit. lib. 6. nec in delatione habitus, nec a tribus votis substantialibus liberum esse, quod probatur de habitus delatione per rex. not. in c. pen. de vita. & honest. cler. idem voluit glo. 1. 6. q. vlt. in nouatione. Zabari. in clem. ne in agro. q. 6. de statu mona. qui etiam extendit ad rocherū, id est illā camisiam albam, quam portant Episcopi super habitum, vult enim, q̄ siue monachus factus Episcopus dimittat habitum suæ professionis, siue super ipsum portet rochetum, sit excōicatus. quomuis Bertr. in tract. de Episcopo in 1. par. principali. quod habetur in lib. 4. tract. fol. 15. & fol. 21. 22. 23. num. 67. & 72. & Flor. in l. sed & si §. mancipiorum. in si. ff. de usufruct. dicant monachum promotum ad Episcopatum, vel Cardinalatum posse mutare habitum, si velit. quod tene. Verum Circa substantialia est glo. in c. de monachis. el. primo. 16. q. 1. & in c. 1. 18. q. 1. & in c. quorundam. in si. & in ver. mendicantium. de elect. lib. 6.

11 Hinc t̄ nō potest habere propriū, imō quicquid acquirit postea, acquirit Episcopati. vt est tex. not. in c. vnico. 18. q. 1. & in c. cum olim. el. 2. de priuileg. sequitur glo. in c. quia tua. 1. 2. q. 1. in prin. idem tenet Imol. in c. 1. in 7. col. de testa. dicens, q̄ talis non posset testari etiam de acquisitis intuitu personæ, cum regularis quicquid acquirit, acquirat Ecclesiæ, tum etiam, quia est contra paupertatis votum, secundum Doct. in Auth. licentiam. C. de episc. & cler. D. Thom. 2. 2. q. 185. art. 8.

12 Et quod dicitur, t̄ exemptum esse a iurisdictione Abbatis, non est ex eo, quod sit exemptus ab obedientiæ voto, quia adhuc illi subditus est, sed quia abbatem non habet, cui obediatur, cum factus sit de filio patris. 18. q. 1. c. 1. & ibi glo. dicimus eum a iurisdictione p̄latis liberum esse. ex D. Tho. qui supra. Igitur præter dimissionem habitus, & tria vota monachus factus Episcopus est exemptus per dignitatem Episcopalem ab alijs accidentalibus regulæ putati ieiunijs, vigilijs, & silentiō. 19. quæst. 1. statutum. Debet enim vitare silentium, & tanquam turba exaltare vocem suam. 43. dist. sit rector. posset etiam facere compadres, quod prius nō licebat. 18. q. 1. c. vnico. Item non tenetur dicere officium monachale, sed aliud. facit. clem. 2. de celeb. miss. Est etiam absolutus ab esu carniū. ita glo. in c. 3. 16. quæst. 1. quod procedit,

quandō sine scđalo nō posset abstinere. Alias si sine scđalo posset, nō intelligeretur absolutus, & ita tener Archid. in c. vnico. 18. q. 1. Ex quo inferitur, q̄ etiam ieiunia, & omnia, quæ officium Episcopale minimē impediunt, ex mortali vinculo deberet seruare: attamē, si nō obseruaret non peccat, vt tandem concludit circa ieiunia, & esum carniū Card. Zabari. in clem. 2. de cenf. q. 2. vel si peccat, nō peccat mortaliter. Sot. de iust. & iur. lib. 10. q. 5. art. 7. qui ita interpretatur. D. Tho. 2. 2. q. 185. art. 8. Couar. de testa. c. 1. num. 18.

13 Habes t̄ ergo m̄ lector, tres casus, in quibus transgrediens cōsilia peccat mortaliter. Primus in eo, qui se atrinxit consilijs. Secundus, qñ ex contemptu. glo. not. in cap. quis autem. dist. 10. Abb. in c. 1. nu. 7. de vita & honest. cler. At qñ dicitur contemptus. vide Caiet. 2. 2. q. 186. art. 10. ver. in eo. art. 9. Tertius quando esset consilium reuerentiæ, & dī reuerentiæ, quando materia consilij est necessitativa, sed propter reuerentiam eius cui loquitur, vtitur p̄latus verbo cōsultiuo, & non p̄ceptiuo. nam tunc in effectu est p̄ceptum, & non consilium, & debet ab omnibus subditis seruari, sicut, & p̄ceptum. dist. 6. testamentum. 14. q. 1. quicquid. de etate. & quali. ad aures. in si. Abb. & Feli. in c. 1. de const. vbi etiam Henricus Boich. nu. 13.

14 Tertio fallit, t̄ quando quis non obedit superiori p̄cepto, quia ad illud sua potestas se non extendit. vt sunt actus omnino interiores. D. Tho. 2. 2. q. 104. artic. 5. Vt est reuelatio peccati omnino occulti reuelatio confessionis legitime. Nauar. c. 23. nu. 38.

15 Quarto fallit, t̄ qñ quis ingrederetur p̄ceptum superioris, eo quia credit per errorē inuisse, aut non iussurum fuisse si veritatē nosset, nam non peccaret, non parendo. c. si quando. c. pastoralis. de rescrip. Sic et̄ qui transgreditur p̄ceptū superioris, vel legis, q̄ fuit receptū a certo genere personarum, ab alio vero non. nam tunc non recipientes non peccant saltem post longa tempora, secus si de eodem genere personarum maior pars recipit, quia minor nō excusatur. Sed potest habere locum illud de p̄b. c. cum iam dudum. scilicet multa per patientiam tollerantur, &c. Ex his etiam colligitur potest alia theorica, videlicet q̄ etiam t̄ lex p̄ceptiua tollitur, si moribus ventium non recipitur, q̄ intellige, nisi lex Principis induceret peccatu ex cōtrauentione, vt quia cōuenit cum lege diuina. Sylu. in ver. lex. q. 6. in si.

17 Nec etiam tenetur obedire, t̄ si inferior p̄ciperet aliquid faciendum contra p̄ceptum sui superioris. gl. ad Rom. c. 13. Nec etiam si p̄latus aliquid p̄ciperet contra regulam, ordinem, aut legem, verbi gratia, ne ieiunaret tali die p̄cepto per legem, aut regulam, nisi talis

dispensatio fieret a prelato ex causa eo qd credit probabiliter subditum ad id esse impotentem: quamvis si sciret superiorem falli, non teneretur Syluest. in v. f. religio. 6. q. 6. ibi si vero sunt contra regula.

18 Rursus t nec tenetur subditus obedire prelato in ijs, quae sunt infra regulam, vt reficere corpus, qn certus esset, quod talis refectio noceret corpori; v. animae: alias si certus esset, quod talis relaxatio proderit, vel esset in dubio: teneretur. Syluest. qui supra. argum. tex. in ca. quid culpatur. 23. q. 1. Vltimo quaeritur, an tenetur subditus adimplere voluntatem prelati, si sciuerit illius voluntatem esse, vt fiat, vel non fiat hoc respondet Syluest. in vers. praecipuum. q. 2. quod non nisi expresse praecipiat.

S V M M A R I V M.

- 1 Parentes filiorum necessitatibus non prouidentes, ne illis ad ualvas aliorum exponentes peccant.
- 2 Parentes tenentur alimenta filiis praestare, alias peccant: si filii in uicibus in casibus. num. 4.
- 3 Mater filium lactare usque ad triennium tenetur, nisi in casu.
- 5 Alimentorum, uel uictus nomine, qua ueniat, et item filiorum appellatione, qui contineantur.
- 6 Spurijs de iure canonico ali debent a parentibus, et relinquere ipsi etiam pro alimentis potest.
- 7 Filij alimenta praestanda sunt ex redditibus, non ex alienatione proprietatum, et quarum rerum ratio sit habenda in his. num. 9.
- 8 Vxor a marito relicta domina, et usufructuaria, quid consequatur.
- 10 Spurio relicta pro alimentis a patre, uel dos data spurio post eorum mortem, ad patris, non ad suos haeredes transeunt.
- 11 Spurijs incapaces sunt hereditatis paterna, quare bona amico concedere, restituenda spurio, non licet clerico secus de nothi secularium.
- 12 Vitricus primum alere non tenetur, et an sponsus in dubio preciosa donare uideatur.
- 13 Pater, uel frater filiam, uel sororem dotare tenentur, et in dubio uidentur facere de suo.
- 14 Legatum relicta filiae pro ea maritanda, debetur, et si tempore testamenti erat nupta.
- 15 Filia, cui a patre mille si nupsit relicta sunt, et 100. si monialis fuerit effecta, an mille consequatur, si monasterium fuerit ingressa.
- 16 Et quid si absolute fuerint relicta mille, et illa sine uir ingressa monasterium.
- 17 Patre legante pro filia maritanda mille, quae ab ipso cum quingentis fuit maritata, an post eius obitum possit petere residuum.
- 18 Patres, ut filij praecipia Dei, et Ecclesiae non ignorent, curare debent, alias peccant.
- 19 Parentes in his, quae necessario spectant ad salutem debent filium corrigere, et quod eorum offi-

- cium, si sunt incorrigibilis.
- 20 Pater, an in foro conscientiae teneatur corrigere de delicto filij, et potestas, an ex dicto officium.
- 21 Pater, quando uideatur peccare ex donatione inficiens in praesudicium filiorum facta.
- 22 Pater quare tenetur reddere rationem de fructibus beneficij filio clerico, et ad restitutionem.
- 23 Pater expensas factas filio studentis, peculium habentis, uideatur animo compensandi fecisse.
- 24 Patensum maledictio in liberos uenialis est, excusanda tamen est consuetudo, et quid de contra meliosis.
- 25 Filias inuitas impellere in monasteria peccatum, quod habet annexam excommunicationem.
- 26 Patentes, quando peccent permittentes filias amori dare operam, uel uti fuerit.
- 27 Patri inhumana correctio admittit ei personae filij administrationem.

Qualiter se gerant parentes erga filios. Cap. LIX.

Parentes, t domini, uel coniuges prouidere debent magnis necessitatibus filiorum, seruatorum, & vxoris: alias si ex auaritia, uel ex crudelitate illis non prouiderent, cum possint, peccarent mortaliter. text. est in cap. si quis reliquerit. distin. 30. Sic etiam mittere filios suos illegitimos ex auaritia ad hospitale, uel illos exponere ad ianuas aliorum, lethale esset peccatum. tex. est optimus. in l. ne care. ff. de lib. agn.

2 Tenentur etiam t parentes filiis praestare alimenta, alias illa denegando peccarent mortaliter. iux. tex. in l. 1. 2. & 3. C. de lib. agnoscen. Quae quidem alimenta praestari debent in domo paterna, nisi forte ex causa patris filius non possit commorari. ita And. de Iser. in conslitu. Regni Neap. fol. 176. col. 3. Hoc autem, quod pater teneatur alere filium, fallit in multis casibus. Primus si filius in publico iudicio, eum accusauerit, nam tunc etiam posset exhaereditari, ut diximus supra. Secundus quidem casus est, si pater ipse eget, non enim tenetur ultra, quam potest. Tertius, si filius contra patrem commiserit crimen ingraticudinis. Quartus si filius habet artem, uel aliud unde uiuat, nisi filius sit infirmus, uel nobilis, quem dedecet in tali arte operari. ff. de lib. agn. l. si quis a liberis. Quod procedit etiam in spurio, quia si filius est nobilis, ita quod non obstante spurietate dedecet ipsum artem exercere, debentur sibi alimenta. bene facit ad hoc illud qd not. dicit Bald. in l. 1. §. sed scimus. C. de latina lib. toll. ubi inquit, qd si aliquis tenetur aliquem alere, suffi-

sufficit si faciat eum recipi in aliquo hospitali, uel domo Dei. Illud autem de hospitali dicit intelligendum, si ille, qd debet alimenter, potest ibi morari sine dedecore. Io. Lup. in c. p. vras. §. 23. n. 9. Bal. in l. vnica. §. sed scimus. C. de latina lib. toll.

3 Sic t licet & mater huius teneatur lactare usque ad triennium. l. nec filium. C. de pat. pote. cap. fin. in fine. de conuer. coniug. tamen si mater esset nobilis, cui secundum morem patriae esset dedecus lactare filium, uel filiam, tunc excusatur. ita Iacob. de Aret. in l. si maritus. ff. sol. matrim. Bart. in l. 1. C. de mendicantibus. validis. lib. 1. 1. & in tract. de alim. 6. q. Abb. in c. fi. de conuer. coniug.

4 Quintus in omnibus t illis casibus alimenta denegare possunt parentes, in quibus possunt exhaereditari filios. ita glo. in l. si quis a liberis. §. idem iudex. de libe. agnosce. Bart. in l. fi. C. de ale. lib. glo. in c. Quintauallis. de iureiur. Pan. in cap. cum haberet. nu. 10. de eo, qui dux. in matr. Sextus, quando mater esset diues, & pater pauper. Syl. in vers. alimenta. q. 2.

5 Alimentorum t uero, seu victus nomine continentur, quae esui, potui, cultuique corporis, quaeque ad uiuendum homini necessaria sunt, uictum quoque uictus habere uicem Labeo ait. Caetera quoque, quibus tuendi, curandi uel corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significatur. text. est in l. uerbo uictus. cum seq. ff. de uerbo. sign. filiorum uero nomine continentur etiam emancipati, & tam filij legitimi, quam naturales, et si sint uulgo concepti, quia de iure canonico t tam pater, quam mater tenentur alere spurios. vt not. Inn. in c. 2. de reg. Pan. in d. cum haberet, quamuis filij sint sacerdotum, nam parentes etiam uiuentes possunt illis donare siue in uita, siue post mortem, quantum uita sustentent. Verum non debent praetextu alimentorum illis relinquere magnum praedium, quia in eo, qd excedit modum alimentorum, non ualere. ita Bald. in l. eam quam. col. 10. C. de fideicom. Haec autem alimenta t filiis praestari debent ex redditibus. non autem ex alienatione proprietatum. ita Barr. in l. pen. ff. de alim. & ciba. leg. Dec. in l. diuus Pius. ff. de reg. iur. in fin. Alex. consil. 100. in fin. lib. 1. Intelliguntur etiam praestari debere alimenta deducto aere alieno. Hinc scribit Picus. in l. Titia. §. Titia cum nuberet. nu. 156. ff. de lega. 2. filium grauatam praestare matri alimenta, posse in primis deducere aere alienum, deinde propriam legitima, & deinde ex redditibus, qui supersunt, praestare alimenta.

8 Sed quid si uir relinquat suam t uxorem dominam, & usufructuariam, dic quod tantum debentur alimenta. glo. not. in Auth. hoc locum. vers. derogari. C. si fec. nupt. mulier.

9 In quibus debet t haberi ratio ad patrimo-

nij qualitate, & ad dignitate, & qualitate eius, cui conceduntur. Iurecon in l. 2. ff. ubi pupill. educ. uel mora. debe. & in l. 3. ver. modum. eod. titu. sic etiam in uerbis. tex. optimus, in l. sed si quid in edificauerit. §. sufficere. ff. de usufruct. ubi dicitur tex. sufficienter autem alere, uel uictum habet usufructuarius seruos, in quibus habet usufructum secundum ordinem, & dignitatem mancipiorum. ad idem tex. in leg. cum plures. §. cum tutor. ff. de administrat. tutor. bonus tex. in c. non cogantur. distinct. 43. ubi nobiles diuites non coguntur uesci alimentis uilibus, sicut & pauperes, [imò dicit gl. in c. vnum. §. criminis. distin. 25. quod peccatum est administrare pauperibus delicata cibaria. Hinc alia glo. in l. itemque. §. Labeo. ff. manda. dicit, quod in taxandis expensis rustico uicenti causam non computatur equus, quia debuit ire pedester. simile dixit glo. l. seruis uerbis. ff. de lega. 3. Archi. in c. 1. r. 6. quaest. 1.] Igitur habenda est ratio personarum qualitate. Unde melius, & honorabilius uictetur Doctor, quam scholaris. dicit Bald. in l. fed & si quid. §. sufficienter. ff. de usufruct. quem refert & sequitur And. Sicu. in c. pastoralis. de don. r. r. colum. facit etiam glo. in cap. conquerente. de cler. non resid. & in cap. clericus ab instanti. 21. quaestio. 1. & in cap. cum adeo. in glo. fin. de rescrip. Hinc etiam Nicol. de Neapol. in l. habitatio. ff. de uent. in poss. mitt. inquit, quod meliores expensa debent fieri familiaribus Patris, quam alijs.

Verum quod diximus supra posse parentes t donare, seu relinquere filiis spurij ob causa alimentorum, ita intelligendum est, ut post mortem spurij non debeant transire ad haeredes ipsius, sed ad haeredes, & successores patris. Bald. in l. eam quam. numer. 41. C. de fideicom. Dec. consil. 312. nume. 4. Ripa. in l. 1. num. 67. ff. so. matrim. qui idem dixerunt in dote relicta filiae spuriae, quae reuertitur ad haeredes patris. Et hoc ideo, quia spurij sunt incapaces hereditatis, & proprietatis: secus autem si esset relicta aliquid alicui capaci proprietatis, quia tunc illud transferratur post mortem ad eius haeredes. l. cum hi. ubi Bartol. ff. de transact. Hipol. de Marf. sing. 414. Bald. in l. eam quam. col. 9. C. de fideicom.

11 Hinc de t spurio infert Sot. de iust. & iur. lib. 4. quaest. 5. artic. 1. quod cum spurij sint incapaces hereditatis paterna, & aequa lex iusta, & aequa sit in odium sobolis clericorum, quod neque sacerdos, uel clericus in sacris posset fidei amici concedere, ut det filio suo spurio sua bona post mortem, quia sunt prohibiti per leges humanas, quae obligant in conscientia, quando sunt iustae, ut est ista. Quod secus respondet de filiis nothi secularium.

12. An autem vitricus teneatur ꝑ facere expensas priuigno. dic. q. nō & ideo si facit, pōt illas repetere. Verum ratione nobilitatis, & dignitatis in dubio, quando non esset facta protestatio. iuxta. not. in l. Nefennius. ff. de nego. gest. praxumeretur facta donatio ita notat Bal. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. Sic & si sponsus in dubio preciosa ornamenta non videatur donare, etiā si utatur verbo Dono. vt per Barto. in l. i. §. nec castrense. ff. de collat. bono. tamē fallit, nisi esset vir magnæ potētis & nobilitatis. Bald. in c. iurauit. circa si. de probat.

13. Tenetur etiā ꝑ pater, & frater dotare filiā, vel sororem, & in dubio videntur dotare de suo proprio, & non filiā, vel sororis. l. si. C. de dot. promiss. tamen fallit, si esset negotiorum gestor filij, vel sororis. Bart. in l. Nefennius. ff. de nego. gest. ex quo infert Bart. q. licet pater expensas, quas facit pro filio studente, in dubio videatur facere de bonis paternis. l. quæ pater. ff. fam. erciscun. tamen hoc debet intelligi, nisi filius habuisset peculium castrense, vel quasi castrense, vel aduentitium, q. esset penes patrē. l. fin. ff. de petir. hæred. Sed contra Bart. expresse tenet Ang. in d. l. Nefennius. Iudo illum reprehendens. in l. i. ff. sol. matr. per l. fin. C. de dot. promiss. Et hoc est verius in dote. Sed si expresse hoc pater dixit, quando dotē constituit, videtur q. nō teneatur de suo dotare.

14. Sed an filia ꝑ debeat consequi legatum, vbi gratia, pater reliquit suæ filiæ centum pro ea maritanda, quæ tamē erat maritata tēpore conditi testamēti, dic. q. sic. quamuis causa relicti videat cessare. per l. si iam facta. ff. de cōd. & demon. l. pen. C. de instit. & substit. sub cōd. fac. vide Bart. in l. Lucius. la. i. ff. de leg. 2.

15. [Sed ꝑ q. si testator filia reliquerit mille si nupserit, & centum, si monasterium intrauerit. An in casu ingressus religionis debeat habere mille, videtur, q. sic. per tex. in l. Titia. si non nupserit. ff. de cond. & dem. Bart. in l. Titio. §. genero. ff. de condit. & demon. & in l. 2. ff. de his, quæ penæ cau'a. Cast. in Auth. nisi rogati. ad Trebell. tamen verior est opinio, quod non debeant nisi centum. vide Alex. ad Bar. in d. l. 2. Bald. in l. Deo nobis. nu. 1. C. de episc. & cle. vbi firmat non posse peti nisi centum, & respondet ad l. Titia. quod ibi conditio erat, quæ impediēbat matrimonium, & ideo reijciebatur. Secus in casu isto, vbi potest, vel nubere, vel ingredi monasterium cum minori dote, quæ sufficit: cum non sint onera matrimonij sustinenda, quo casu voluntas testatoris est seruanda, quod quidem bene procedit, quādo legatum factū in casu ingressus ascendat ad legitimā, siue paragiū: alias enim filia petere posset supplementū. Ita Camillus Saler. in Cō. sue. Neap. si moriatur. ver. Monialis.

16. Sed quid ꝑ si pater relinquat filia mille, si nupserit, illa autem ingreditur monasterium, an debeat habere integra mille? tex. in Auth. nisi rogati. C. ad Trebell. dicit, q. sic. & ita fuit decisum in causa magnæ Curia Vicaria Neap. de Afflicto Comite Triuenti. Capic. decis. 204. Quādo autē pater cogi non possit ad maritandā filiā, vide Afflicto. ad Consuet. Neap. Si moriatur ibi, regulariter. vbi ponit multos casus.

17. Pariter ꝑ patre legante mille aureos pro filia maritanda, eodemq. patre post illud testamētum tradente marito filiā constituta dote quingentorum aureorum potest filia mortuo patre quingentos aureos petere. ita Bart. in l. Lucius. la. i. ff. de leg. 2. & ratio est, quia causa legati finita non est, q. dos augmentum recipere potest. ita Alber. in d. l. Lucius. Socin. conf. 10. l. dicit hanc esse communem. Similiter infertur quod legata quantitate mille aureorū pro cōstruenda Ecclesia, ipso testatore consumptis quingentis aureis eandem construente, nihilominus reliquos aureos quingentos ab hærede possunt peti, & exigi, quod secus esset si relicti esset legatum certæ quantitatis ad oratorium, cuius formam testator designauerat: nam si cū quingentis aureis fuisset constructum, non possent peti alij quingenti. Ita Couar. in c. 3. de testam. nu. 10. & c. officij. nu. 10. eod. titu.]

18. Tenentur etiā patres ꝑ curare, vt filij sciāt, & obseruent præcepta Dei, vel Ecclesiar: alias ob notabilem negligentiam permittere, vt illa ignorent, & non obseruent, peccatum est mortale. Archi. Flor. in summula Defecerunt. in 4. præcept. Hinc Syluest. in ver. sciētia. ver. secundum. inquit q. ea, quæ parentes tenentur facere sub peccato mortali, vt filij addiscāt, est signū Crucis, & Credo paruum, & Pater noster.

19. Qui etiā ꝑ omittunt corrigere filios circa ea quæ sunt de necessitate salutis, peccant mortaliter, alias secus: verum si non possent filios emendare, nec verbis, nec operibus, tenentur eos expellere, vel denegare eis alimēta, si p. babiliter credunt eos posse emendari. arg. eorū, quæ notantur. in c. non omnis. §. quæstio. 5. Attamen si probabiliter credunt per hoc eos posse licentius peccare, per suam autem curā vident eos à multis, & si nō ab o.ibus malis se tēperare, si faciunt quantum possunt, excusantur, nec eis imputatur peruersitas filiorum. vt patet in c. quantumlibet. & in c. seq. distin. 47. Syl. in ver. familia. q. 1.

20. An autem teneatur ꝑ pater in foro conscientie ciuilliter, si filius deliquerit. Sylue. in vers. Dominum. quæst. 6. in fin. respondet, quod sic, si est in culpa non corrigendo filiū, q. tenet verbo, & exēplo corrigere: aliās si nō corrigeret, videt factum delinquentis approbare c. error. distin. 83. vbi error cui non resistitur appro-

approbatur. Et hæc intellige, quando filius, vel familia non deliquerit in officio, seu ministerio, in quo ipse pater familias est præpositus, quia si in illo deliquerit, cum ipse utatur opera ipsius familia, sibi imputari debet talem eligeat, cum honestam ponere potuisset. l. i. §. familia. ff. de publ. Ex quo sequitur, quod potestas, seu rector tenetur ex maleficio suorum officialium. l. si post. C. de affect. Quod idem dic de nauta, caupone, stabulario, & publicano, qui regulariter tenentur ex delicto suorum. Sylu. in ver. dominium. q. 6. in fin. & ver. Nautæ. q. 5.

21. Malè etiā ꝑ se gerit pater, & videtur mortaliter peccare, qui vno ex filijs suis fecerit donationem in officiosam. v. g. si tatum donauit, q. filio non remaneat hæreditas: nā tunc si donatio est in officiosa re, & consilio, & tunc si est facta liberis, reuocatur, quatenus est immoderate facta vsque ad debitum bonorum subsidium, id est vsq. ad legitimam. optimus text. in l. si liqueat. C. de inoffic. donat. Si verò sit facta extraneis, tunc si reliquit aliquid filijs, non reuocatur, nisi vsque ad legitimam. l. omnimodo. C. de inoffic. testam. Si autem non reliquit, sic reuocatur in totum. cap. si quis irascitur. 13. q. 2. Aut donatio est in officiosa re, & tunc reuocatur solum, quatenus est immoderate gestum. Re, & consilio dicitur donatio in officiosa, seu facta contra officium pietatis, quando interuenit euentus, & fraus copulatiuè, vide gl. in d. si liqueat. Syl. in ver. donatio. 1. q. 17.

22. Pater etiā, qui fructus ꝑ beneficiorum filij in minoribus constituti recipit, peccat, si non reddat rationem administrationis filio suo clerico per actionem negociorum gestorum. ita expresse tenet Bart. in l. litis. §. si. ff. de nego. gest. & dicit, quod sic vidit de facto seruari. & hoc ideo quia beneficiū habetur loco peculij quasi castrensis. vt not. in l. sacrosanctæ. C. de episc. & cler. ex quo peculio nihil acquiritur patri: vnde si pater recipit fructus, tenetur reddere filio, & si mortuus est pater, per eius hæredes debet fieri restitutio. iuxta doctrinam Saliceti. in l. filia cuius. in fin. C. fam. ercisc. vbi dicit, q. si pater bona aduentitia filij, in quibus non habet vsufructum, dilapidauit, & consumpsit, fratres tenentur hoc damnum emendare.

23. Verum ꝑ, si fecisset aliquos sumptus filio in studio, vel alias, videtur fecisse animo compensandi cum fructibus. ita Bart. in tract. de duob. frat. prope si. Bald. in l. filia cuius. C. fam. ercisc.

24. Parentes quoque, ꝑ qui nullum intus habentes mali desiderium filios maledicunt, nunquā peccāt mortaliter, quamuis consuerudo pessima sit, & hominibus infimæ classis peculiaris, neque ad correctionem quicquam conferens, præterquam quod ipse maledicendi impetus sæpe iram in odium concitat, atque animum

mutat, vt quicquid malorum imprecantur, ferè illis optent. Sotus. de iust. & iur. lib. 5. quæst. 12. arti. 1. Sic dicere filijs verba contumeliosa animo corrigendi etiā cum ira: modo correctio sit principalis causa improperandi, ita quod remota hac causa nō inferret iniurias, nec peccatum est mortale. vt inquit. Syl. in vers. contumelia. quæst. 3.

25. Cogere etiā ꝑ filias suas ad ingrediendū religionem, peccatum mortale est, habens annexam exicationem. ex Conc. Trid. sess. 25. c. 8.

26. Parentes pariter, ꝑ qui permittunt filias suas habere amatores, ob malum finē, atque sciunt filias suas vti fucis, alijsque irritamentis ad inducendum aliquem in peccatum mortale, id est vt adamentur, & non reprehendant, neque corrigunt, vel consortium malarum foeminarum cum filiabus permittunt, peccant mortaliter. argum. text. in capit. duo ista nomina. 23. quæst. 4. Attamen si consentiunt, vt filia utatur fucis non malo fine, cum hoc ex sui natura sit peccatum veniale, quando non fit ob malum finem: ita & consentientes peccant venialiter: nam qui consentit in peccatum alterius, non grauius peccat, quā auctor illius. cap. 1. de offic. deleg.

27. Si pater, ꝑ cui à lege conceditur filiorum castigatio. l. vnica. C. de emend. propin. contra debitam pietatem filij percutit, vel flagellat, abutendo facultate sibi commissa, aufertur debet ab eo administratio personæ filij. l. fin. cum glo. ff. si quis à paren. fuer. manu.

SVM MARIYM.

1. Maritus cogens uxorem, præceptum ad mortale obligans violare peccat mortaliter.
2. Vxor, an ꝑ quando maritum alio migrantem se qui teneatur. & nu. seq.
4. Vxor iracunda, & rixosa pronocans maritum ad blasphemiam, peccat, si non se corrigat.
5. Maritus verbo infamatorio uxorem afficiens, peccat mortaliter.
6. Vxor à marito recedere ex nimia eius seuitia, potest, sicut à simili de domino, & patre.
7. Vxor quo casu separari possit a marito quo ad habitationem, & rhorum. Vxor, an prestita cautione per maritum de non offendendo, si debeat restituere.
8. Vxor de bonis viri, vel etiam communibus, elemosynam dare non potest, fallit multis casibus.
9. Vxor ad propulsandum aliquod incommodum viri, vel temporale, vel spirituale, potest dare elemosynam. & alijs casibus, quos vide.
10. Vxori licet aliqua clam abducere, marito prodigo existente.
11. Vxor sciens bonam mariti esse male partam, & restitutioni obnoxiam, an peccet, alijs utendo ad uictum.
12. Parentes honor. trib. quinq. p. mittuntur, & q. ea sint.

De peccatis coniugum.
Cap. LX.

- M**aritus prohibens vxorem feruare, vel cogens violare aliquod præceptum diuinum, vel ecclesiasticum obligas ad mortale sine causa, peccat mortaliter, veluti ne diebus festiuis facris interfit, vel ne ieiunet iuxta mentem Arch. Flor. 2. part. titu. 9. capitu. 10. §. 2. Verum si culpa esset vxoris, quæ nollet diebus festis audire sacrum, quid maritum agere oporteat, vide à simili, q̄ diximus supra. cap. præceden. n. 19.
2. Vxor nolens sequi maritum aliò migrantem, peccat mortaliter. capitu. vnaquaque. 13. q. 2. notat Abb. in cap. de illis. de sponsal. Quod tamen intellige, nisi eam maritus traheret ad peccandum, aut dubitaret de morte sua, vel nisi ab initio coniugalis contractus esset in pactum deductus, vt vir cum vxore in certo loco habitaret. vt voluit Ant. in cap. 1. qui matrim. accus. poss. & ibi Abb. in prin. & Bartholomeus de Belenzinis. in prin. quod tamen intellige, nisi si noua causa superuenerit, ob quam ab eo loco vellet maritus recedere; nam tunc etiam præmissio pacto posset maritus id agere, & vxor teneretur eum sequi. ita est de mente Host. & aliorum. in d. cap. 1. Et sequitur And. Sic. in cap. cæterum. 2. col. de iur. cal. bene facit tex. in l. si conuenerit. cum sequen. ff. pro socio, vbi societas potest ex causa superuenienti dissolui ante tempus.
3. Maritus si fesset vagabundus, vxor illum nõ tenetur sequi. Arch. Flor. 2. part. de statu matr. c. 1. in fin. gl. in d. c. vnaquaque. Quod intellige, nisi ab initio contractus sciuerit maritum esse vagabundum, eique vitio deditum, sicut explicat glo. in c. si quis. 34. q. 2. & in c. vnaquaque. 13. q. 3. Abb. in c. 1. de coniug. lepro.
4. Vxor, quæ litigiosè, & iracundè prouocat maritum ad blasphemandum, & id sciens, aut scire debens iracundiam non deprimit, peccat mortaliter. arg. tex. in c. si de iniur.
5. Maritus proferens aliquod verbum in coniugem suapte natura aptum ad infamandum, veluti scortum: Si inde infamia sequitur, aut saltem adest probabile infamiae periculum, mortaliter peccat, etiam si non animo infamandi, vel iniuriandi dictum sit. Arch. Flor. in 4. præcep. Nauar. c. 16. nu. 19.
6. Vxor licitè potest recedere à marito acriter eam verberante. text. est in c. literas. extr. de resti. spolia. & tenetur maritus eam alere extra domum. Cyn. in l. quod in vxorem. C. de neg. gest. Guid. Papa. in decif. 439. scilicet igitur, & immanis crudelitas viri est in causa, vt à regulis iuris discedamus. Hinc dominus scilicet in

seruos durius, quam par est, eos vendere cogitur. l. 2. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. §. sed & maior. Sic dicimus patrem cogi ad emancipandum filium, si eum contra paternam pietatem male afficiat. l. fin. ff. si quis à paren. manu. glof. in §. fin. Instit. quibus mod. ius patriæ potest. sol. Sic nimia præceptoris scilicet culpa assignatur. l. præceptoris. ff. ad l. Aquil. Sic à societate ante tempus recedere licet ob nimiam socij seuitiam. l. si conuenerit. ff. pro socio. Sic licet aliena in loco, vbi hæres moratur, præstari debeant. l. cum hi. §. causa. vbi Bart. ff. de transact. tamen fallit, quando ob scilicet, & malos mores hæredis cum eo alendus habitare non potest. Bald. in Auth. quod locum. C. de transact. Sic vir scilicet ab vxore separatur. Hinc

7. Vxor potest separari à marito quo ad cohabitationem, & thorum, si gladio illi insidiatus est, & non tenetur ad eum redire, si discessit ab eo. vt habetur per Iacob. de Bellouif. tit. de poenis. nu. 7. Interim autem potest collocari per iudicem ecclesiasticum in aliquo monasterio. text. & glo. in cap. de Benedicto. 32. q. 1. Verum si præstaret cautionem de non offendendo eam, debet ei restitui, quod procedit etiam si culpa sua vxor à marito discessisset. vt habetur per Abba. in c. transmissa. 1. not. & in c. literas. nu. 7. de resti. spoliat. vide text. cum glo. in c. si forte. de poenis. distin. 1. Quando tamen ei restituitur, potest non obstante cautione eam leuiter corrigere. ita Iacob. de Bellouif. in sua crimi. praxi. titu. de Lenon. nu. 19. Attamen dicit ibi Abb. in cap. ex transmissa. quod si timor scilicet viri esset talis, quod non obstante cautione verifimiliter feret offensio cum cautione non debet restitui.

8. Vxor eleemosynam de bonis viri, vel communibus absque eius voluntate dare non potest, alias mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur, quod tamen fallit in multis casibus, & primo in egente extreme, aut in magna necessitate constituto, modo non possit haberi recursus ad maritum. glo. 1. 2. q. 1. non dicatis. not. Pan. in c. si quis. de furt. & ratio est, præsumpta eius voluntas. Debet tamen facere illam, quam maritus vellet, tali modo, vt maritus ob id nõ egeat extreme. Ita Host. in sum. tit. de poenis. & remiss. §. quibus mortuis. vers. Quid de facientibus eleemosynam. Secundo, vbi consuetudo regionis habet eleemosynam panis, & vini facere, quia credere potest id maritum non displicere, quamuis expressè prohibeat; attamen si crederet eum nolle, vt etiã consuetã, & moderatã faciat, debet deponere conscientiam illam si potest, alias abstineat. facit tex. in c. per tuas. de simo.

9. Tertio, si cum facit ad euitandum aliquod damnum viri tempore neum, aut proprium spirituale: modo sine eius scandalo faciat. Quarto, qui

quæ maritus est ames. Quinto, quæ vir assignauerit ei certum quid pro suo victu, & ipsa vult abstinerere, vt in eleemosynas largiat. Sexto, si dedit marito dotem sufficientem ad sustentandum, & tamen habet ipsa aliqua autem, puta est tex. rix, vel chirurgica: tunc quæ acquirit ex operis uis artificialibus, acquirit sibi, licet teneat marito de ætimatione rei suæ. l. lanæ. tex. not. in l. si mulier. §. si vir vxori ff. de don. int. vir & vx. Quod ergo dicitur, quæ mulier debet operari viro, intelligitur de operis obsequialibus, vt officialibus, nõ autem de artificialibus: nam quicquid de illis acquirit, cum sibi acquirit, eleemosynam facere potest, modo operando non deserat debitam domus administrationem. Sexto, si habet alia bona ultra dotem. l. hac lege. C. de pact. inter vir. & vxor. l. maritus C. de procur. vide Syluest. in ver. eleemosyna. q. 1.

10. Marito prodigo potest vxor licite surripere clam aliqua, vt necessitatis tempore domui suæ prouideat, adeo quæ marito etiam id imperanti non tenetur oia, quæ habet illi tradere. Nauar. c. 17. nu. 155. vers. Adnotandum.

11. Vxor sciens maritum non habere in bonis nisi male acquisita, vel restitutioni obnoxia, non potest sine mortali peccato de illis viuere, si aliunde honestè viuere potest. iux. Card. in clem. 1. q. 8. de vsur. Host. in sum. de poenis. & remiss. §. quibus & qualiter. vers. quid de rap. Gabr. in 4. senten. dist. 15. q. 3. col. 16. in fi. Quod Nauar. restringit ad ea bona, quorum dominium ad maritum non transit, veluti pignora si uctifera pro vsuris accepta. Et quando vxor sumptuosius uiuit, quàm eius statum decet, & quod maritus in eam impendere tenetur, & quod vxor eius est, & ob dotem allatam, quia tanto, & plus obligatur ad dotem sustentandam, quàm ad restituendum vsuras. Nauar. cap. 17. nu. 268. & seq. Vbi addit non teneri eam inducere opportunis precibus maritum ad vsuras restituendas, vel ad precandum Deum, vt eum conuertat, neque ad aliquid aliud, quod vxor alia teneretur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationem, & amplificationem incumbere, hæc ferè contra Syl. & alios.

Hortatio ad honorandos
Parentes.

12. Honorantibus parentes quinque, (vt habetur Eccles. 3.) desiderabilia promittuntur. Primum gratia in præsentibus, & gloria in futuro. Hinc dicitur in Eccles. Honora patrem tuum, vt sit tibi benedictio à Deo. Secundum est, vt sint super terram longæui. Hinc apud eundem. c. 3. habetur: Qui honorat patrem suum, vita viuet longiori. Tertium est, habere filios sibi gra

tos. Vnde in c. 5. Eccles. Qui honorat patrem suum iucundabitur in filiis. Et apud Math. 7. In qua mensura, &c. quartum est, habere famam laudabilem, hunc dicitur Eccles. 3. Gloria honoris ex honore patris sui. Quintum habere diuitias. vñ Eccles. 5. Benedictio patris confirmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Quapropter honorandi sunt parentes à filiis, & si in dignitate sublimioribus. Hinc Ioseph cum in Aegypto honori, & amplitudini Regis esset proximus, patrem, qui ad Aegyptum venerat, honorificè suscepit. Et Salomō 3. Reg. 2. matri aduenienti surrexit, eamque venerat regio in folio ad dexteram collocauit. Ingratis vero grauissimæ poenæ referuant. Hinc scribit Prou. 19. & 29. inquit: Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur. Et qui affligit matrem, ignominiosus est. Exemplum de Abfalone, qui cum 2. Reg. 18. patri iniuriam inferret, à tribus hastis transfixus fuit.

S V M M A R I V M.

1. Occiso prohibita per quintum præceptum, quæ sit, quot modis committatur, & qui sint rei huius criminis.
2. Homicidium graue est cum corpore animam in gehennam mittere, & grauissimum uero. ut n. seq.
4. Homicidium spirituale modo per commissionem, modo per omissionem committitur.

De quinto præcepto Decalogi, Non
occides. Cap. LXI.

- N**on hic cadet animalium intelligitur, non illa, quæ iuste nocentibus à magistratibus inferunt, sed nec ea, quæ fit instinctu Spiritus Sancti, sicut dicitur de Sampson. Iud. 16. & de quibusdam virginibus, quæ se in flammis iniecerunt, sicut recitat Aug. de ciuitate Dei, sed tantum ea, quæ à priuato fit propria auctoritate, siue alium, siue se occidendo, non solum si manu id fiat, verum etiam si ore. Si dederit consilium, vt occidat, siue prouocet alium ad occidendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue auxilium, vel assensum præbendo: siquidem iux. Apost. ad Roman. 6. Digni sunt morte non solum, qui faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur etiam is, qui nõ obfistit, si potest, sicut scriptum est. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Nec non reus est, qui fame videt morientem, & non pascit. c. pasce. dist. 86. si tamen vires suppetunt, & id dimittit ex negligentia, vel avaritia.
2. Grauius tamen homicidium committit, qui

qui non solum corpus, sed etiam animam in gehennam mittit, fratribus suis male persuadendo, alios corrumendo vita sua contaminata, praesertim si de ijs sit, quibus dicitur, vos estis sal terrae, vel sermonibus suis homines ad peccata inuitando. Nec non qui varijs suis doctrinis, & peregrinis mentem alicuius abducit a sancta Ecclesia.

3 Grauisimi t̄ vero homicidij reus est, qui corpus, & animam occidit, vel seipsum, vel foetum praegnantibus disperdendo. Intelligitur etiam hoc praecipuo inhibicum non tantum homicidij corporale, scilicet quaelibet offensus, & percussio facta in proximum, sed etiam homicidium cordis iuxta illud: Qui odit fratrem suum, homicida est. Quod quidem ex ira, vel inuidia procedit.

4 Nec t̄ non spirituale, quod non tantum est per commissionem, id est, scandalum, verum etiam per omissionem, id est, fraternam correctionem. Interrogandus est igitur peccator de homicidio, & quacunque percussione, siue manu, siue ore, scandalo, atque correctione.

S V M M A R I V M.

- 1 Homicidium quid sit, & item voluntarium quid.
- 2 Voluntarij delibata occidendi absque effectu non facit quem irregularem.
- 3 Abscindere membrum aliud est, atque debilitare, & quando haec a pari procedant.
- 4 Membrum dicitur in corpore, quod distinctum habet officium.
- Pollicis indicisq; abscisso irregularitatem inducit.
- 5 Voluntarij, vel actus mentalis nunquam incidit in irregularitatem, vel excommunicationem.
- 6 Consilium de homicidio, irregularitatem inducens, quale sit.
- 7 Consilium non solum directe respiciens homicidium, sed etiam causam propinquam, puniuntur.
- 8 Homicidium quotuplex, & quale inducat irregularitatem.
- 9 Irregularitatem propter homicidium voluntarij solus Papa dispensat, & id quomodo intelligatur. num. 12.
- Irregularitas ex homicidio occulto contracta, mentalis irregularitas dicitur.
- 10 Episcopus, in irregularitate ex homicidio contracta potest dispensare.
- 11 Homicidium, & irregularitas non priuat ipso in re beneficio homicidam.
- 13 Homicida is etiam dicitur, qui vel partum iam formatu, interficit, vel venenum dat ad abortiu.
- 14 Homicida coram Deo habetur, qui plane quempiam interficere constituit, non tamen sit irregularis.
- 15 Inimico mortuo caput abscidens, non committit homicidium.
- 16 Homines nequam interficiens, homicidij reus fit.

- 17 Index flagitiosos homines morte plectens non peccat, etiam si cognoscat reu damnatu iri in Infernu.
- 18 Index precipiens aliquem iuste interfici, non peccat, sit tamen irregularis, & ut iusta sit occisio, tria requiruntur.
- 19 Index detradens reum in asperum carcerem, in quo ultra octo dies non esset tuturus homicida est.
- 20 Index suspendens non reuelantes reos crimine lesa se maiestatis, cum non reuelant, eo quod probari non possit, est homicida.
- 21 Index torquens sine indicij aliquem, & confessum suspendens, homicidium committit.
- 22 Principi, an liceat iudicium sumere de multitudine in scelere uersante, distinguere, ut hic, secundum Turreore.
- 23 Principi quo casu liceat suis subditis facultatem impurari occidendi omnes nocentes.
- 24 Princeps, an fiat irregularis ob mortem eorum, qui interficiuntur per legem ab ipso conditam.
- 25 Minister officialis cui occidens, qui a iudice damnatum iri nouit, est homicida, & quid de carnifice.
- 26 Clerici in sacris constituti quacunque pradii dignitate si aliquem, vel scelestissimum morti adixerint, irregulares fiunt.
- 27 Clerici fiunt irregulares dictando sententiam capitalem, quoquo modo adiunantes, & quid si presentes tantum fuerint. num. seq.
- 29 Prelatus ad euitandum peccatum habens iurisdictionem temporalem, debet indicem seculari eligere.
- 30 Clericus, an possit ex commissione Principis secularis cognoscere de causis criminalibus contra laicos.
- 31 Prelatus secularis, vel regularis, an possit esse regius officialis, & quo ad dignitates, in quo differat prelatus secularis a regulari.
- 32 Prelatus, vel Clericus querelam offerens coram seculari, duobus concurrentibus irregularis non fit. & 42.
- 33 Snorum iniuriam, qui dicantur prosequi.
- 34 Clericus quando possit non prosequens suam iniuriam deferre aliquod delictum, nec inuariat irregularitatem.
- 35 Delictum committendum contra Principem, quo casu reuelandum ex lege instituta, & quid ex lege charitatis. num. seq.
- 37 Delicto non obuiando, qui potest, quomodo peccare intelligatur.
- 38 Peccatum mortale proximi in pedire etiam cum iactura pecuniae, vel honoris, tribus concurrentibus tenemur, fallit. num. seq.
- 40 Clericus in proponendis querelis coram iudice, vel incurrant irregularitatem, quae seruanda.
- 41 Protestatio Clerici, quod excludat irregularitatem, etiam si animus eius abhorreat a protestatione, quo in foro uera sit.
- 43 Clericus, si sit causa remota, & fortuita mortis alienius, an sit irregularis.

De homicidio voluntario, & irregularitate. Cap. LXII.

Raetatur de homicidio voluntario, suacincte inuehimur primo ipsam homicidij definitionem. Nemp homicidij est corporis humani, & animati peremptio. c. homicidij de penit. dist. 1. Hinc percutes corpus mortuum, vel membrum abscissum, non punitur pena homicidij, nec irregularitatis, sed bene de iniuria mortuo illata, argumento deducto ex l. si quis sepulchrum. C. de sepulc. viol. Voluntarium vero homicidium est, quod dolo malo animo occidendi committitur. l. 1. in prin. ff. ad l. Cornede fica. c. sicut dignum. de homic. Ex hoc autem homicidio proculdubio contrahitur irregularitas, modo animum ipsum sequatur actus occisionis. tex. eleg. in c. si. 15. q. 1.

2 Hinc qui ex deliberata voluntate occidit hominem, etiam si ex causa cum telo armatus insidias alteri intenderit, non est irregularis, si nec occiderit, nec membrum amputauerit. glo. sing. com. recepta in c. si aliquis. de homic. tex. opt. in l. cogitationis penam. ff. de per. Syllu. in ver. homicidium. 3. q. 1.

3 Secundò animaduertendum est, quod aliud est abscindere, & truncare membrum, aliud debilitare. Nam abscissio est totalis membri truncatio: debilitatio vero non est totalis, sed stat aliquis usus eius. Vnde quauis sint paria quoad irregularitatem, membrum abscindere, & interficere. cle. 1. de homic. non tamen sunt paria abscindere, & debilitare, nisi membrum ex toto debilitaretur, & inutile operationi penitus redderetur. per id, quod not. Cyn. in Auth. sed nouo. C. de feru. fugit. nam tunc induceretur irregularitas, quod procederet, etiam si membrum debilitatum esset de principalibus, & de his, quae redderent hominem deturpatum, & inutilem penitus diuinis officijs exercendis: ut si quis faciem alterius sic deturperet, ut propter scandalum sit inhabilis ad praedicta: tunc enim esset irregularis, licet verè non sit mutilatus. Syllu. in ver. homicidium. 3. q. 3.

4 Tertiò. Sciendum t̄ est, quod illa sola pars hominis dicitur membrum, quae officium per se distinctum habet, ut manus, pes, auris, &c. argu. tex. in c. singula. dist. 89. quare digitus non est membrum, sed pars membri iux Bar. communiter receptum. in l. 2. ff. de publ. iudic. Pano. in c. cum illorum de senten. excommun. contra. Caiet. & Soram. Et ideo truncatio digiti non inducit irregularitatem, nisi digitus sit pollex, vel index, quia horum usus est in ministrando necessarius. Syllu. qui supra. q. 3. vers. 4.

- 44 Clericus non ualens sine pena sanguinis a debito creditum obtinere, an protestatione liberetur ab irregularitate, si etiam ipsum ceperit, & iudici tradiderit.
- 45 Aduocatus, testes in causa criminali, & Inquisitores haeretica prauitatis, an euentu protestando irregularitate.
- 46 Incitans ad certum homicidium, vel associans homicidam cum animo occidendi, est homicida, & irregularis.
- 47 Aggressores plures, an, & quando sint homicida omnes, si aggressus unice uulnere obierit.
- 48 Vulnerans aliquem lethaliter, si deinde uulneratus ab altero interficiatur, an uterque homicida, & irregularis sit.
- 49 Clericus asportantem res Ecclesia percussens, si is propterea non aufugit, & ab alijs fuerit interfectus, tenetur de homicidio.
- 50 Vociferans contra fures, si fur interficiatur, quando sit irregularis.
- 51 Vulnerato non lethaliter, mortuo ex imperitia medicorum, percussor sit irregularis, & quid de propinante uenenum.
- 52 Vir occidens uxorem adulteram etiam in flagranti, homicida est, licet lege non puniatur.
- 53 Bannitus impune occiditur, & sine peccato, potest etiam occisor premium consequi, & id etiam in bannito inuisitè.
- 54 Filius occidens patrem bannitum peccat, puniri que potest, item peccat, qui bannitum ex priuata sua causa occidit.
- 55 Occidens bannitum in potestate iudicis existentem, item habentem fidem publicam, item pregnantem mulierem bannitam, & peccat, & dignus est pena. num. seq.
- 57 Bannitus, an possint impune occidi extra territorium.
- 58 Vir quare adulteram uxorem interficiens peccet, & non item banniti occisor.
- 59 Statutum concedens mortem banniti, bonis spoliari posse quoque permittit.
- 60 Mulier bannita, quae potest impune occidi, an possit adulterari.
- 61 Homicida est seipsum interficiens.
- 62 Praegmans consentiens, se occidi, ut baptizaretur puer, an peccet.
- 63 Vitam alicuius indiscreta abstinentia abbrevians mortaliter peccat.
- 64 Mortem sibi ex re aduersa imprecans, vel sibi ipsi uulnè amputans, peccatum lethale admittit.
- 65 Medicus mortali se astringit, aegroti officium ex ignorantia.

- 5 Quartum notandum est, quod nunquam irregularitas contrahitur per actum mentalem. cap. fin. 15. quæstio. 1. cap. sicut sentina. 32. q. 2. cap. cogitationis. de poen. distin. 1. glo. fing. in cap. periculose. de poen. distin. 1. lex enim promotionis opus potius considerat, quam voluntatem. 15. quæstio. 1. c. si quis non iratus. Quod idem etiam procedit quo ad excommunicationis, vel alias censuræ Ecclesiasticæ poenas. Hinc excommunicatione non afficitur, si quis deliberatissimam voluntatem habuerit, omnique conatu curauerit agere id, cuius causa excommunicationis est indicta. glof. commun. recepta. in c. in audientia. de senten. excommunica. Couar. in clem. si furiosus. 2. par. initij. nu. 5. versu. Hinc deducitur.
- 6 Quinto, homicidium ex consilio per quod inducitur irregularitas non intelligitur de responsione suæ opinionis in generali. Hinc magister, qui docet, vel responder in genere, qualiter homicidæ, vel fures sunt puniendi, ex hoc irregularitatem non incurrit, si ob hanc responsionem fuerit homicida morti addictus: quod secus esset si in specie, & ratio est, quia multa licent in genere, quæ non licent in specie, pro hoc. ff. de pact. l. si vnus. §. illud. de offic. ordin. c. si sacerdos. cum ibi not. Sed intelligitur de consilio exhortationis, vel approbationis, quod homicidium fieri debeat, & sine illius consilio illud homicidium non erat committendum, vt notat Panorm. in cap. ad audientiam. de homic.
- 7 Quod procedit non solum quando homicidium est directè de morte alicuius, sed etiam quando consulitur causa propinqua ad mortem, id est, aliquid, ex quo sequitur mors. Secus autem si causa non esset propinqua, id est ordinata ad homicidium committendum, sed esset remota. ad hoc. ff. de furt. l. verum. la. 2. Syluest. in versu. homicidium. r. q. 8. versu. 1.
- 8 Sexto sciendum est, quod quadruplex est homicidium voluntarium. Primum, quod nullatenus est peccatum, nec vllam penitus irregularitatem infligit, vt est illud, quod est commissum a furioso, vel infante, vel alio, qui aliter mortem vitare non potest. iuxta clem. 1. de homic. Secundum, quod etiam non est peccatum, sed inducit irregularitatem, etiam est illud, quale committit iudex iuste iudicando, vel proximum iuste defendendo, vel miles iuste bellando. 5. distin. cap. 1. cap. sententiam. ne cle. vel mona. Tertium est, quod est peccatum, & inducit irregularitatem, sed committitur sine voluntate directa occidendi, excedendo moderam inculparæ tutelæ, vel alias illicitæ, de quo loquitur finis. cap. 7. sess. 14. Concil. Trid. Quartum est, quod est peccatum, & fit per insidias voluntate directa occidendi, de quo lo-

- quitur principium præfati. cap. 6. Primum non indiget poenitentia, neque dispensatione, quia neque est peccatum, neque inducit irregularitatem. Secundum non indiget poenitentia, sed dispensatione, quia licet non sit peccatum, inducit irregularitatem, sed facile dispensatur. Tertium indiget poenitentia, & dispensatione, & difficilius in eo dispensatur, quam in secundo. Sed finis præfati Canonis permittit dispensationem, quia non est irregularitas, quæ descendat ex homicida voluntario in dispensabili. vt inquit Nauar. de homic. lib. 5. consil. 8. Quartum est peccatum, & inducit irregularitatem, super qua solus Papa dispensare poterit, notat Hostien. infra. de cler. pugn. in duello. cap. vnico. Archid. in cap. occidit. 23. quæstio. 8. quod prodedit etiam si sit omnino occultum. vt patet ex Concil. Triden. sess. 24. cap. 6. & 14. cap. 7. vtrobique de reform. Et hæc irregularitas contracta ex homicidio voluntario omnino occulto, alio nomine, & improprie dicitur mentalis irregularitas. Couar. in clem. 1. de homicid. in primæ partis initio. nu. 4. in fi. Quamuis non de facili Papa dispensat super hanc irregularitatem: vnde ad difficultatem hanc referendum est, quod legitur distin. 50. minor. tamen dispensare posset si vellet: cum irregularitas, & eius poena sit de iure positio, & canonico. vt not. Innoc. de renun. nisi cum pridem. §. personæ quoque irregularitas. Archid. 56. distin. cap. Apostolica. in magna glo. 16. quæst. 6. omnes. super versu. tenetur, super quo Papa potest liberè dispensare. vt legitur. & not. de cõcess. præben. c. proposuit.
- 10 Sed in irregularitate contracta ex homicidio casuali occulto, etiam non deducto in forum iudiciale, potest Episcopus, vt patet per dictum Concilium, imò etiam in casuali publico, quo ad administrandum in minoribus ordinibus susceptis, & quo ad beneficia simplicia: ita not. Hostien. in cap. 2. de cler. pugn. in duello. & extr. de homicid. volunt. c. continebatur. & c. ad audientiam. vbi etiam Io. And. & Innoc. de concess. præben. cum nostris, Coua. 2. par. relec. §. 3. de homic.
- 11 Sed nunquid clericus homicida antequam condemnatur de homicidio, licitè retineat beneficium, & percipiat fructus ex beneficio sine peccato? Dicit Innoc. in capi. cum nostris. de concess. præben. quod sic. vide Ioan. And. in cap. quanquam. de elect. lib. 6. probatur in cap. clericus. ne cler. vel mon. & in cap. ex sororis. de excess. prælat. vbi habetur, quod homicidium, & irregularitas non priuat homicidam suo beneficio ipso iure.
- 12 Septimo adnotandum est, quod quotiescunque infra, & in titu. de irregularitate dicimus dispensationem soli Papæ competere, intelli-

- telligendum est, secundum ius antiquum. Nam iuxta ius nouum Concil. Trid. vbi supra, in omni irregularitate contracta ex delicto occulto, neque deducto ad forum Ecclesiasticum excepto homicidio voluntario occulto, potest Episcopus dispensare. Quare quando dicitur solus Papam posse dispensare in delictis, intelligendum est si delictum fuerit publicum, aut ad ecclesiasticum forum deductum, aut homicidium voluntarium occultum.
- 13 Non solum, quando actu interficitur homo, sed etiam quando interficitur partus formatus, & anima infusa, vel quando datur venenum, causa faciendi aboruum: talis enim hoc facinus committens, verus reputatur homicida, & tanquam irregularis promovetur non potest. 2. quæstio. 5. consilij. & 32. quæstio. 2. capit. quod vero non formatum. a contrario; & cap. seq. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particularium casuum decisiones circa homicidium voluntarium, in quibus quæ dicta sunt elucefcet, descendamus.
- 14 Prima. Habens animam interficiendi aliquid, & non interficiens propter impotentiam, homicidij reus apud Deum censetur. qu. 23. capitu. fin. Non tamen irregularis efficitur. Hinc sequitur, quod si clericus interfuit bello, vel sumpsit arma, vt occidat, & per eum non stat quo minus occidat, non propterea efficitur irregularis, & ideo potest admitti ad clericum. ita Arch. notat. 15. q. 1. c. vlt. & 17. quæstio. 1. c. qui bona. §. si ergo. in magna glo. 8. col. versu. In poenis autem spiritualibus.
- 15 Et per hoc dicas, quod si volens hominem interficere, inueniat eum mortuum, & nihilominus caput sibi amputet, non est irregularis. ita tenet Archid. in d. cap. fin. 15. q. 1. idem 17. q. 4. omnis. & ratio est, quia non est homicidium, cum vt supra diximus, homicidium est corporis humani, & animati peremptio.
- 16 Secunda. Homines tanquam propria auctoritate interficere homicidium est: nam si interficere quis propria auctoritate possit, qui hbet se vltra iustum vindicasset. Documentò nobis est perniciosus vsus nobilium, qui pro minima iniuria in mortem homines conuocant. Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 1. art. 3.
- 17 Tertia. Iudex, qui malefactorem ad se delatum publica auctoritate morte plectitur, non peccat, & licet ex indicij conijciat eum perditum iri in infernum, nullo tamen pacto debet ei parcere: tamen si agnoscat eum mentem muturum, reuersurum ad bonam frugem, progressurumque per viam salutis, aut sibi per relationem constat illud esse reo causam damnationis æternæ: Nam si iudex his adductus argumentis alicui parceret, vnusquisque posset supplicium mortis euadere, quia vnicique facile

esset illa vti calliditate, vt se poenitentem fingeret. Sot. libr. 4. quæstio. 1. artic. 2. ad secundum.

- 18 Tertia. Iudex, qui iuste aliquem præcipit interfici, non peccat, sed irregularis est, irregularitas enim contrahitur sine culpa, & ex merito. 30. distin. capit. 1. Notat Io. And. in cap. si furiosus. de homicid. volunt. Vt autem, occisio sit iusta, tria requiruntur, vt inquit frater Asten in quinto præcepto. Iustus ordo, iusta causa iustus animus, & si desit aliquod trium prædictorum, occisio est iniusta. Deest autem iusta causa, cum aliquis sine merito occiditur. Deest ordo iustus, cum occidens non est legis minister, & idem si est, sed occidit iuris ordine non seruato, id est, nondum prolata sententia, quamuis sciat eum a iudice debere occidi. cum minister. 23. quæst. prima. Deest iustus animus, cum iudex occidit libidine lucris, vel vindictæ, & non amore iustitiæ. quod dic vt leg. & not. 2. quæstio. 3. capitu. inter verba. §. si ergo. 23. quæstio. 4. c. fin. & eadem causa quæst. 5. miles.
- 19 Quarta. Homicida esset, & irregularis iudex ille, qui ita homines traderet in arctum carcerem, & asperum, vt viuere non possent vltra sex, vel octo dies, quia poena hæc est magis afflictiva, quam si homines ponerentur in patibulo, vt inquit Syluest. in versu. homicidium. 3. quæst. 7. versu. 1. 2. quod est contra prælatos. Vnde Panorm. in capitulo quia. de iudic. inquit, quod & si duritia, & ciborum tenuitate fit vita attenuanda, non tamen taliter, quod vita sustentari nequeat. Hinc non euitaretur irregularitas, si conijceretur clericus in carcerem ita durum, vt intra paucos dies moreretur. Sic etiã Syluest. in ver. degradatio. quæst. 4. facit tex. in capitulo nouimus. de verb. significat. versu. sustentandus. ergo non conlumendus.
- 20 Quinta. Homicida est irregularis est officialis, & restitutioni obnoxius, qui homines suspendit, eo quia non reuelant delinquentes in crimine læsæ maiestatis, qui ideo non reuelant, quia non possunt probare: nam & si ex sola scientia, quis teneatur, nisi reuelauerit. C. ad l. Iuliam maiest. l. quisquis tamen illud intelligitur si delictum probari potest quia nemo tenetur se subijcere tormentis. quæ hoc casu infliguntur delatoribus, si delictum non probent. l. 3. C. ad legem Iuliam maiestatis. quia nulla est culpa in discrimine vitæ se non ponere.
- 21 Quod idem est dicendum est de officiali, qui sine indicij ponit aliquem ad torturam, & inde ex confessione sua illum suspendit, quia homicida, & irregularis est. Syl. in versu. restitutio. 3. q. 2. versu. 7.
- 22 Sed an peccet officialis, seu Princeps ille exercendo vindictam, quando multitudo est

in scelere respondit Turrecrem. in c. infidelis. §. 1. 2. 3. q. 4. iuxta D. Thom. 2. 2. q. 108. artic. 1. ad quintum, sub certis conclusionibus, & prima, quando multitudo peccat, & sine scandalo puniri potest, puniunda est; nam alias peccata remaneret impunita contra omnem iustitiam. Est autem in tali punitione talis ordo servandus, quia si tota multitudo peccat, de ea vindicta sumenda est, quo ad totam multitudinem, sicut Aegyptij submersi sunt in mari rubro persequentibus filios Israel. ut habetur Exod. 14. & sicut sodomitæ uniuersaliter perierunt. Si vero speratur multorum correctio, tunc debet severitas vindictæ exerceri in aliquos paucos principales, quibus punitis ceteri terrentur, sicut Dominus num. 25. mādavit suspendi Principes populi pro peccato multitudinis, si autem non tota multitudo peccauit, sed pro parte, tunc si possunt mali discerni a bonis, debet in eos vindicta exerceri, alias non. D. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 2. ad 1.

23 Sed an possit Princeps ꝑ facultatem facere suis ciuibus, ut omnes nocentes interficiantur? Dic, quod non, quia contra naturam ius est aduersus inauditam partem sententiam ferre: præterquam si nocentes sint publici, puta inualores regis, aut Reipublicæ. Sot. de iust. & iur. lib. 5. quæst. 1. artic. 1.

24 Sed utrum Princeps, ꝑ qui legem condidit, cuius auctoritate homines sunt traditi morti, sit irregularis? Dic, quod non: cum per hoc in personam certam non animaduertat, nec in constitutionem suam homines incidere uoluerit, cum eam promulgauerit, sed tantum propter bonum, & licitum hoc fecerit, scilicet, ut homines a maleficijs deterreret. gl. pen. 23. q. vii. c. pessimam. pro hoc ea. cau. & q. de occidendis. ver. Absit. Archid. ea. cau. q. 5. c. officia.

25 Sexta. Peccat ꝑ etiam mortaliter, & homicida est minister officialis occidens aliquem, quem scit a iudice debere occidi. c. cum minister. 23. q. 5. Sed an peccet minister iustitiæ exequens iniustam sententiam? Respon. quod si sententia continet intolerabilem errorem, aut manifestam iniustitiam, non tenetur obedire, aliter excusarentur carnifices martyrum occisores. Si vero non continet manifestam iniustitiam, non peccat, quia superioris sententiam discutere non debet, & nec ipse occidit, sed iudex. D. Thom. 2. 2. quæstio. 64. artic. 6. in fin. Syluest. in ver. iudex. 2. q. 6.

26 Septima. Mortaliter peccant ꝑ clerici in sacris, quantumcumq; sint in dignitate Ecclesiastica constituti, & sunt irregulares, qui aliquem quantumuis criminofum morti addicunt, vel mutilant. glo. in c. aliquantos. dist. 5. r. c. sententiam: ne cler. vel mona. c. neminem. ca. Episcopum. distinct. 45. Et hoc ob decerniam, & mun-

ditiam, quæ esse debet non solum in sacerdotibus, sed etiam in uasis sacris. Quapropter qui sacris iniunguntur, sicut votum emittunt ne se semine polluant, ita lege prohibentur ne sanguine contaminentur. Si uero non essent in sacris, & iuste iudicium sanguinis exercerent occidendo, vel mutilando, irregularitatem tantum incurrerent absque peccato. clem. si furiosus. de homic. qui tex. quo ad irregularitatem contrahendam requirit occisionem, aut mutilationem. non enim per solam sanguinis effusionem incurritur irregularitas. Abb. in c. 1. qui cler. vel vou. per tex. in d. cle. 1.

27 Quinimo irregulares ꝑ sunt etiam clerici, qui solum dictarent, aut scriberent sententiam sanguinis, quæ consistit in morte, vel mutilatione, vel qui darent consilium d. c. sententiam. Imò & omnes ministri iustitiæ, ut promotor fiscalis, iudex, notarius, item accusator, aut eius aduocatus, testes, O stendentes reum, ut cape- rerur, aut qui curiæ tradiderunt, sunt irregulares secuta morte, aut mutilatione. Syluest. in ver. homicidium. 3. quæstio. 2. Nauar. capi. 27. num. 217. Rursum accelerantes mortem, uerbi gratia, qui dicunt condemnato, ut collum extendat, aut manum ligno apponat, uel scalam ascendant, sunt irregulares: item acuentes ferrum. Syluest. qui supra. Sotus lib. 5. quæstio prima. artic. 9.

28 Existentes ꝑ autem clerici præsentis sententiæ ex sola libidine non efficiuntur irregulares, sed peccant, nisi interficiant auctoritatem præstādo, & auxilium. ut legitur & not. per Guliel. de Monte Lau. in clem. ne in agro. §. porro super ver. interesse. de statu reg. At si præsentis existerent ad comitandum morte plectendum, ne in desperationem ueniat, beneficerent. Abb. in d. c. sententiam.

29 Octaua. ꝑ Et si non liceat clericis (ut supra diximus) iurisdictionem temporalem habentibus aliquem morti adiudicare, tamen prælati, seu iudex ecclesiasticus habens iurisdictionem temporalem ad euitandum peccatum, & irregularitatem, debet constituere iudicem secularem, qui audiat causas sanguinis, & illi mandare, ut fiat iustitia etiam in speciali super aliquo maleficio, puta homicidio, & interrogatus quid agendum, respondere potest, ut consulantur periti. c. Episcopus. ne cle. vel vou. lib. 6.

30 Sed quæritur, an possit prælatus, vel clericus cognoscere de causis criminalibus ad puniendos laicos ex commissione Principis seularis. Et profecto tex. in c. in Archiepiscopatu. de raptu. probat commissionem hanc validam esse, cum eius ratione possit delegatus sententiam ferre, modo a poena sanguinis abstineat: quod quidem sane intelligitur, nempè validam esse delegationem, modo sit uisus causa tantum quamuis

quamuis delegatus commissione usus peccet grauissimè ita Abb. in c. clericis. ne cler. vel monach. col. 2. & in ca. decernimus ubi est Dec. nu. 7. de iudic. Couar. in d. cle. si furiosus. 2. par. §. 5. in fine.

31 [Hinc ꝑ infertur, quod prælatus non potest esse generalis officialis laici, & sic gerere vices regis, vel tenere locum principis seularis, ut not. Abb. in cap. sed nec. procurationes. & ca. clerici. eod. tit. & hoc ideo, ne distrahat a diuinis. Inferri secundo hoc non solum potest in clericis seularibus, sed et in religiosis. ita Calder. cõsil. 6. quauis discrimè sit in duobus. & primo quod in monachis requiritur licetia Abb. hinc de eius licetia monachus potest morari in seruitio alicuius principis. ita Abb. in capi. quanto. de offic. ord. alias sine ea inhabilis est. tex. in cap. monachi. 16. q. 7. facit tex. in cap. si religiosus. de elect. lib. 6. quod fecus est in clericis. Secundo clerici, qui prohibentur delegationes laicorum suscipere, suscipiendo contra prohibitionem, actus non uitiatur. ut Abb. post Butr. in dict. cap. decernimus. quia ista prohibitio facta est non propter inhabilitatem personæ, sed propter honestatem, ne distrahatur a diuinis: unde licet contra faciat, actus non redditur nullus. quod fecus est in monachis qui si absque consensu prælati hoc facerent, actus esset nullus; cum in talibus religiosis maior sit prohibitio. ut probatur in c. sed nec procurationes. in ver. districtus autem. ne cler. vel monach. quod fecus est accedente consensu. ut latè per Dec. in c. decernimus. nu. 78. de iudic. qui sufficit quod semel præstetur, facit tex. in l. Titia. §. uirum. de legat. 2. Sed an possit prælatus seularis esse regius consiliarius Abb. in d. cap. clericus. inquit quod sic. idem affirmat Bald. in auth. habita. C. ne fil. pro patre. qui etiam expressè tenet quod clerici possunt dare consilium in legibus condendis, per quas poena mortis imponatur: modo non imminet casus, propter quem efficitur lex, sed sit generaliter, licet postea casus occurrat, ut quis interficiatur: quia tunc clericus consilens non animaduertit in certam personam, sed prouidet ut homines se abstineant a delicto. ita Ioan. Anania in cap. ad audientiam. in 3. colum. de homicid.]

32 Nona. Prælati, ꝑ vel clericus deponens querelam malefactoribus coram iudice seulari, ruc tantum euitabit irregularitatem, quando duo concurrent. Et primum, quod agat ad emendam, & sic ciuilitate de crimine, cum protestatione expressa, quod ad poenam sanguinis non intendit: nam tunc etiam si iudex iustitiam exigente mortem illis inferat, non erit irregularis, quod caute faciet, si de protestatione confici faciat publicam scripturam. tex. & glo. in c. 2. de homicid. lib. 6. Secundum quod prosequatur suam, vel suorum iniuriam, secundum communem sententiam Doctorum in d. c. 2. & ibi Couar. nu. 11.

33 [Quo ꝑ casu non solum potest querelam deponere, sed etiam illam prosequi, præsentare testes, & omnia agere quæ pertinent ad uictoria super sua conuersione, & petitione. secundum omnium mentem. At quando quis dicatur suam, vel suorum iniuriam prosequi. vide gl. in l. si foemina. C. ad Turpil. c. postremo. de appel. ubi glo. in d. l. si foemina. inquit quod suorum iniuriam prosequitur, qui iniuriam illorum, qui sunt usque ad septimum gradum prosequitur, ut sobrinus, & ex eo nati, ut ff. de testi. l. 3. §. l. Iulia. Glo. uero in c. studeat. dist. 50. dicit quod appellatione sui, uenit filius, & uxor. Sed Bart. in l. cum quidam. §. quod dicitur. el primo. de acquir. hære. inquit quod appellatione consanguineorum ueniunt coniuncti ex parte patris de propria significatione, nisi secundum communem usum loquendi aliud appareat in loco, & idem tenet Innoc. quod nota pro statutis. unde etiam dicebat notabiliter Io. Andr. in c. sciant. de elect. in 6. quod de propria significatione includuntur affines. Adde etiam tex. in §. sui. Instit. de hære. qual. & differ. ubi ait quod appellatione suorum, ueniunt qui sunt in potestate morientis.]

Si uero clericus ageret criminaliter expressè, & ad poenam sanguinis, tunc non iuuaret protestatio ad euitandam irregularitatem, quia esset contraria facto. ita Franc. in d. ca. 2. num. 2.

34 Possit ꝑ tamen clericus protestationem factam absque metu irregularitatis delictum aliquod præcogitatum, & denique tractatum in graue Reipublicæ dispendium, vel proximi damnum caute deferre, ac denunciare in medelam potius, quam ad uindictam, id est cum protestatione, ut impediatur ne fiat, & non ut aliqua poena saltim deformate reus puniatur: etenim et si ex huius criminis inquisitione mors sequatur, iure & iustitia illata, non erit delator irregularis: modo aliter quam per denunciationem huic malo obuiare nequuerit. Nam si probabiliter crederet delator profuturam correctionem fraternam, tunc illam deberet præmittere, ita in specie adnotauit Caiet. 2. q. 33. art. 7. Nauar. c. 18. nu. 54. usque 60. & c. 24. nu. 11. & c. 25. nu. 33. Requiritur præterea, ut id extra confessionem sciat. Nauar. c. 27. nu. 213. Insuper, quod si delictum sit perniciosum soli auctori, possit illud probare saltim per unum testem, quia in hoc iudicio sufficit una cum dicto denunciantis. Nam si probare non possit, non tenetur Nauar. qui supra. c. 18. arg. t. oru. que dicuntur per Sylu. in ver. restitutio. 3. q. 2. uer. 3.

35 Vbi inquit non solum peccare mortaliter, sed et posse puniri eum, quod non reuelat crimine committendum contra humanam maiestatem; non illud probare possit; nã quod dicitur ex sola sciencia que puniri posse, si non reue-

reuelauerit, intelligitur de scientia probabili per rex. in l. qui accusare. C. de edend. quod Nauar. extendit hoc dictum ad omnes illos, qui non solum tenentur lege charitatis, sed etiam iustitiam; quemadmodum sunt filii, serui, & subditi scientes parari crimen in patrem, dominum, aut alium superiorem supremum. Imo et incurrant censuras & irregularitatem, atque tenentur ad damni restitutionem de secuto delicto. ut inquit Nauar. c. 4. nu. 20. ibi in num. 22 & 26.

36 Quod si secus esset, si scientes tenerentur tantum lege charitatis, quia tunc non monentes saltem occidendum, peccant tantum mortaliter: quod intelligitur, quoties dicta reuelatio posset fieri absque periculo vite sue, & suorum: nam tunc si obuiare potest, & non obuiat, agit contra dilectionem proximi, & peccat mortaliter. Syll. in ver. homicidium. l. q. 10. vers. 2.

37 Verum, quod si diximus peccare mortaliter eum, qui potest obuiare, & non obuiat, non ita intelligendum est simpliciter, sed quando non moner illum, contra quem delictum esset patrandum: sed an teneatur impedire delictum, monendo delinquentem, hac conclusione manifestabitur.

38 Non impediens si peccatum mortale proximi, verbi gratia homicidium committendum, vel adulterium, aut aliud, etiam cum maximo damno suo pecuniario, honorario, id est laudis, honoris, famae, gloriae reuerentiae, siue corporali, etiam ipsius vite, mortaliter peccat, arg. tex. in c. non in inferenda. 23. q. 3. & si ob id oporteat eum non uti suo iure spirituali, siue temporalis, quo sine peccato potest non uti. arg. tex. in cap. 2. de noui oper. nunc. si tamen ille sit in extrema eius auxilii necessitate, aut etiam extra illam, si ob ignorantiam crassam, seu fragilitatem sit peccaturus, nisi opem ferat quae conclusio locum habet, quando tria concurrunt, scilicet certitudo, quod peccatum mortale est, spes effectus impeditio, & opportunitas tam temporis, quam personae, videlicet quod sit quae magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum.

39 Fallit, si quando proximus non ex ignorantia, vel fragilitate est peccaturus, sed ex malitia si cum ea concurrat nostrum incommodum spirituale, vel temporale: quia si desit aliquid ex tribus supra dictis, aut si haec duo postrema interueniant, non tenemur sub peccato mortali eius peccatum impedire. Nauar. c. 24. nu. 23. ex deductis a nu. 12.

40 Igitur si ut ad materiam protestationis reuertamur, ad finem euitandi irregularitatem, requiritur quod protestatio fiat ad relarcendum damnum; praeterea ut suam prosequatur, vel suorum iniuriam, id est, quod accusatio proponatur pro iniuria sibi accusanti illata, aut saltem suis, & propinquis, secundum communem. ut sensit

Fely. in c. postulasti. de homic. Couar. in clem. si furiosus. in secunda part. §. 3. nu. 11. & tunc protestatio fieri debet, vel quando exponitur querela, vel debet praecedere, non autem debet fieri post propositam querelam ex interuallo, nam tunc dicta protestatio non valet gl. not. in l. in concubinato. ff. de concu. Doct. in c. cum M. Ferrariensis. de const. & ibi Dec. nu. 63. Hinc sequitur, quod si quis cum protestatione accusaret reum pro furto extraneo, irregularis efficeretur, cum non militet tex. in c. 2. de homi. lib. 6.

41 Rursum si haec protestatio ab irregularitate reddit accusatorem immunem, etiam si accusator habeat animum protestationi contrarium, ita Fely. in c. postulasti. de homic. Couar. qui supra. vers. 6. Quod quidem dictum verum asseueramus in foro fori, secus autem in iudicio animae, nam tunc erit irregularis, sed tamen occultus. ita Io. And. & Francus in d. cap. 2. nu. 2 in fin. sequitur Nauar. in c. 27. nu. 226.

42 Si autem si absque protestatione aliquem accusaret, non habens intentionem, ut reus occidatur, vel mutiletur, tunc secuta morte, vel mutilatione, irregularis erit. glo. communiter recepta. in d. c. 2. & ibi Francus, quod intellige, quod iuste a iudice poena mortis propter illam accusationem inferatur, secus autem si clericus proponeret tale, quid, ex quo non veniebat imponenda poena mortis, vel mutilationis membri: nam tunc si iudex contra iustitiam imponeret talem poenam, non esset clericus irregularis. arg. rex. in l. si per imprudentiam. ff. de euict. ita est de mente glo. in c. postulasti de homic. quod uis gloss. in d. c. 2. de homic. lib. 6. sentiat hoc esse verum protestatione premissa. & cum illa transit Francus & Couar. & est communis.

43 Et si idem est, si casualiter sequatur homicidium, verbi gratia, si clericus pro executione sententiae laetiae in causa civili faciat capere clericum, qui resistens familiae ab illa occidatur, vel si videns furem cum rebus sibi furto ablatis clamauerit, & vicini accesserint, ac furem occiderint contra clamantis protestationem, quia tunc in ijs casibus clericus non efficitur irregularis, sed in Pet. de Anchar. in d. c. postulasti. Et non obstat, quod ex qualibet culpa est leui efficitur quis irregularis, secundum glo. notab. in c. significasti. el primo. de homi. & c. hi q. arbor. dist. 50. quia responderi potest, quod ista culpa non est ordinata ad culpam. Frac. in d. c. 2. de homi. lib. 6. in fi. Cōis tñ opinio in hoc homi. casu est i. cōtrariū, ut cōiter Doct. in c. significasti. de homi. dicit. Couar. q. sup. n. 3. ver. 8.

44 Sed si quid si clericus pro certo sciat se non posse consequi debitum suum sine poena sanguinis, an tunc inueter protestatio, & possit salua conscientia implorare officium iudicis. Io. And. in d. c. postulasti. sentit quod sic per rationem tex. in d. c. 2. de homi. lib. 6. & facit ratio tex. in lillud.

lillud. ff. de petit. haered. quia non debet quis propter metum periculi suum indiscussum relinquere. Sed an profit protestatio, quando clericus, qui reum accusat cum dicta protestatione ipsum capiat, detinet, & iudici tradit ad puniendum? Resp. quod illa prodest quoad irregularitatem euitandam. ita Franc. in d. cap. secundo. Couar. ibi num. 10.

45 Sed an si profit talis protestatio ad irregularitatem euitandam aduocato, qui aduersus reum in causa criminali agit, vel testibus in causa criminali? dic quod non. Abb. in c. de cetero. de testib. Imola in cap. 1. de postul. Rursum, an irregularitatem contrahant Inquisitores haereticæ prauitatis, cum post condemnationem haereticorum eos tradunt iudici seculari eum rogantes ne morte, aut membri mutilatione eos afficiat? Resp. quod non, ut patet in c. nouimus. de verborum significat. Sed quid si certi essent Inquisitores iudicem, ipsi haereticis mortem illaturum? dic quod neque sunt irregulares, si protestatio adest. Abb. in d. cap. postulasti. nu. 3. de homi. per tex. in cap. secundo. de homicid. lib. 6. Sed reuertendo modo vnde paulisper digressi sumus, sciendum est, & sit.

46 Decima conclusio. Homicida si apud Deum habetur non solum qui manu hominem interficit, sed etiam qui incitat aliquem ad certum homicidium. cap. sic. qui vero. & ibi Abb. nu. 5. de homic. Sed & comitans homicidam cum animo occidendi, licet manum non apponat, si mors est secuta, peccat mortaliter, & est homicida, atque irregularis, & nec in hoc distinguitur, an alias esset facturus, nec ne, quod ad irregularitatem, sed solum quo ad restitutionem: nam si alias esset facturus homicida, esset liber illum committens a nexu restituendi: si vero mors non fuerit secuta, mortaliter tamen peccat. Ab. in c. sicut digni. n. 1. & in §. 1. de homi.

47 Undecima. Sunt etiam homicidae, & irregulares plures, qui consulto aliquem aggrediuntur, etiam si is ex vnico tantum vulnere moriatur. Bart. in l. si in rixa. col. 1. ff. de sicar. & est communis, ut refert Couar. in c. vnico. r. par. §. 2. nu. 1. in clem. de homic. Sed quando in rixa quidam subito, & nullo consilio praemisso inter plures exorta pluribus vulneribus afficit, quorum tamen vnum solum est lethale, si constaret, quis fuerit lethalis illius vulneris illator, ille vnus tenetur de homicidio, ceteri vero de percussione. tex. celebr. in litem Mela. §. sed si plures seruum. ff. ad l. Aquil. Docto. in c. significasti. de homic. & est communis, vnde vnus erit irregularis, ceteri immunes. At quando nescitur cuius ictu ille mortuus fuerit, nec quis illud lethale intulerit, omnes erunt homicidae. §. sed si plures. c. fin. 23. q. vltim. & erunt irregulares. c. significasti. de homic. secundo. vers. quod si

discerni, de hom. voluntario. Cou. in d. §. 2. nu. 4.

48 Sed si quid dicendum de eo, qui fuit ab vno affectus vulnere lethali, & demum ab alio exanimatus quod eorum teneatur de occisione? Resp. quod tenetur primus, si certum est primum vulnus fuisse lethale, & ex eo percussum moriturum, etiam si ab alio postea fuisset extinctus. Ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Si tamen dubium est primum vulnus fuisse lethale, ita quod non sit certum, si de eo primo vulnere fuisset moriturus, & si apparet mortiferum, tunc primus tenetur de vulnerato, secundus de occiso. text. in d. litem Mela. §. Celsus gloss. in d. l. ita vulneratus. Non tamen ita indicandum est de irregularitate, nam in isto secundo casu etiam primus erit irregularis. glo. in cap. significasti. vers. quid si dicer ni. & ibi Abb. num. 8. si vero constat pro certo primum vulnus non fuisse lethale, secus esset. Est enim homicida is, qui non percussit lethaliter, sed habuit animum occidendi, & ab alijs occisus est. gloss. in d. cap. significasti. Syluest. in vers. homicidium. l. nu. 3.

49 Duodecima. Tenetur etiam de homicidio clericus ille, qui asportantem res ecclesiae percussit non lethaliter, tamen ex percussione illa fur aufugere non potuit, quare occisus fuit a Parochianis. ita Docto. communiter transeunt in cap. significasti. de homic. quod verum est, si debuit prauidere quod occideretur ab alijs, & non prauidet, ut quia illum a fuga impediuit, alias non Ita Syluest. in vers. homicidium. tertia quaest. 7. vers. scdm. Et ratio est, quia dedit occasionem propinquam & ordinatam ad illud homicidium. Hinc infertur irregularem esse illum, qui rixam incepit, & in ipsa percussit, aut vulnerauit aliquem, vel male tractauit, propter quod amici ipsius, vel consanguinei indignati vulnerantem occiderunt, quia culpa sua praecedat casum. ut patet in eo, quod legitur in cap. significasti. de homicidio, & cap. praesbyteri. Ad idem. ff. si quadr. paup. fecit. d. ca. l. prima. §. cum arietes. C. de adult. l. quoniam. notat Hostiens. in cap. Petrus. de homicid.

50 Infertur etiam, irregularem esse, qui clamat, Latrones, latrones, seu aliquid agit, ob quod potuit intelligere quod inde sequi poterat homicidium, si sequatur effectus, nisi faceret propter periculum propriae personae. Syl. qui supra vers. 4.

51 Infertur etiam, quod est si irregularis ille, qui aliquem percussit vulnere non lethali, ex quo postea moritur, vel ex imperitia medici, vel ex malo corporis regimine; cuius ratio est, quia si non illatum fuisset vulnus, non fuisset mortuus. tex. in specie singularis in c. tua nos. de homicid. Couar. qui supra. vers. 10. Attamen, quod ita leuiter vulnerauit, ut nullo, aut modico modo ramine posset sanus euadere, & tamen in vulnere apposito veneno fuerit mortuus, non esset

irregularis, quia non ex vulnere, sed ex veneno mortuus est. ibi Couar. Infertur etiā homicidā esse, atque irregularem absque spe dispensationis illum, qui propriē non occidit, sed venenū, quod scit esse mortiferum, ppinat, vnde moys secuta fuerit. ita habetur in Concil. Trident. sess. 14. c. 7. de reform. Nauar. c. 27. nu. 240.

32 Decimatercia. Vir ꝑ auctoritate propria vxorem quantumuis in flagranti adulterio deprehensam enecaret, homicida est. c. interfectores. c. quicūq; ppriā. c. admonere. 3. q. 2. quia nemo antequā iudicetur ad iudicandus est morti, licet lege nō puniat ob doloris grauitatē. l. Gracchus. C. ad l. lul. de adult. l. marito. ff. eo. rj.

33 Quod secus ꝑ tamen est in eo, qui occiderit diffidatū per sententiam iudicis, quia iste talis impunē absque peccato occidi potest: quia hoc est diffidare, scilicet statuerē, ꝑ ꝑcipere, quod impunē possit occidi. no. in l. reos. C. de accusat. quod imō occidenti talem bannitum etiam prāmium constitui potest. secundū commun. vt Alex. concludit post alios, quos refert in l. si plagij. in principio. ff. de verb. oblig. & ibi in princ. dicit hoc et ꝑcedere in foro cōscientiā, qñ hoc facit zelo iustitiā ad bonū cōmune, secus si mala intentione ad vindictā, quā tunc esset peccatū mortale. Decius in c. dilecti. nu. 38. de except. & ita intelligitur gl. in ca. inter hæc. 34. q. 2. dum scribit occidentē bannitū ex statuti dispositione, mortali peccato ligari, quam glossam simpliciter secutus est Ripa in l. si ex plagij. nu. 7. de verb. oblig. quoniam glossa illa intelligitur quando is occidisset non bono zelo, sed vindictæ causa. vt declarauit glossam illā Alex. in d. l. si ex plagij. Quinimo nec peccat, qui occidit eum, qui iniuste, & inique bannitus esset. ita Bal. in l. C. de pen. cuius ratio est, quia sententia banni constituit occidentē in iusto errore. l. penul. ff. de adulter. pro sententiā enim præsumitur. l. Herennius §. Caia. ff. de euict. l. 2. C. de offic. ciuil. iudic.

34 Peccaret ꝑ tamen mortaliter, & puniri posset filius occidens proprium patrem bannitū. argu. tex. de patrono ad patrem. in l. si adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adult. probat etiam text. in §. 1. in fin. in Auth. de incest. nupt. Dec. in c. quæ in ecclesiarum. nu. 14. de constit. Peccaret etiam mortaliter is, qui non ob publicam vtilitatem, sed propriam, priuatamque bannitum interficeret, vt quia odio eum persequeretur, & posset iudex poenā arbitrari, & indicere. Bar. in l. nulla. C. de delat. lib. 10. Fel. in d. c. quæ in ecclesiarum. nu. 12. Marf. consi. 9. nu. 28. & ratio est, quia hic homicida non eum in tertio contemplatione Reipublicæ, ac ad illius cōmodū, sed propria causa, & beneficio. Et in dubio præsumitur occidisse ob liuorē, & inimicitiam, non ad Reipubl. vtilitatem. vt pro-

bat tex. in c. omnes. 6. q. 1. tex. in l. si in si. ibi, aut proprium fortasse inimicum sub huiusmodi vindictæ nomine. C. de malefic. & mathem.

55 Peccaret pariter, ꝑ qui bannitum iam captum, vel sub protectione curiæ interficeret, quia posset puniri. ita Bart. in l. in laqueum. ff. de acq. rer. dom. Bal. in l. libertas. ff. de statu homin. Fel. in c. cū iusto. de hom. ꝑbat. tex. in l. r. §. vlt. C. de custo. reo. in l. carceri. ff. eo. tex. sing. in l. si. C. de malefic. & mathem. Peccaret et mortaliter, & dignus poenā, q. mulierē prægnatē bannitā interficeret. ita Io. de Anan. in c. intelleximus. nu. 6. de ijs, q. filios occid. & hoc ideo ne ferus innocēs percat. l. Imper. ff. de statu homin. l. pgnati. ff. de quæst. Quod ꝑcedit et si fetus esset inanimatus. Alex. ad Bar. in d. l. prægnatis. Vltimō poenā dignus esset, qui bannitū habere saluum cōductū interficeret, q. non solum puniretur, vt homicida, sed vt securitatis violator. Dec. cōf. 327. nu. 4. Soc. iun. consi. 58. nu. 12. lib. 1.

56 [Sic puniendus ꝑ esset, qui bannitū occideret, qui toleratur in ciuitate, q. talis tolerantia præstat ei securitatem. Bal. & Sali. in l. nullus. C. de iud. Io. de Anan. in c. sicut col. 5. de iudæ. Subdens se vidisse Bononiæ obseruatum, & est sing. secundum eum, de quo per Ange. in l. si duo. ff. de acq. hæc. & per Anto. de Butr. in cap. quo circa, de consang. & affinitat.

57 Sed an ꝑ statutum, q. banniti, seu foriudicati occidantur impunē, & occisores præmiū cōsequantur, habeat locū in occidentē exterritoriū? Dic ꝑ sic. casus est in l. 3. §. si. ff. de ffar. vbi trās fugas vbicūq; inueniatur interficere licet. Pōt. n. cōstitutio ligare psonas etiā ext. territoriū existentes, vt in l. magis puto. §. illud. ff. de reb. eorū. per l. si fideicom. mis. §. tractatū. ff. de iudi. Soc. cōf. 74. nu. 17. vbi præstatuēdi in subditos nō arētatur territorio, & ideo vbicūq; reperitūtur, sūt ligati, & illos occidētes gaudēt bñficio. ita Bal. in l. cūctos populos. nu. 9. C. de sum. Trinit. & fide eath. Hippol. sing. 124. sequitur etiā opinionem Baldi Pisaneus ad constit. Regni Neapo. quæ incipit. Penam eorum. Quod videtur satis rationabile, tum quia taliter occidētes gerunt actum permissum, & in factis priuatorum non attenditur territoriū, sed arfaciant actum permissum, vel prohibitum. tex. in l. non solum. §. ei qui in testamento. & ibi glo. in prin. ff. de excus. tur. Tum, quia publicē interest tales vbicūque fuerint, perimi, ne reuertantur, & ne prouincias cladibus, furtis, ac violentijs molestant.]

58 Præter etiā hos casus ꝑ non peccat is, qui bannitum interficit, quod secus tamen dicimus de viro interficiente vxorem in adulterio deprehensam; & ratio differentię inter adulterum, & bannitum hæc est, quia in adultero lex permittit homicidium, ideo peccat, & irregularis est:

est. In diffidato autem lex concedit. Ideo solū irregularis efficitur. ita Syl. in ver. homicidium. 1. num. 6. Et in ver. Assassinus. q. 3. Naua. ext. de homicid. lib. 5. consi. 18.

59 Et nota, ꝑ statutum concedens bannitum posse occidi, extenditur etiam, vt possit impunē bonis spoliari: nam qui habet potestatem vitæ, vtique etiam videtur habere in bonis ipsius. ita glo. arguit in c. in literis. in verbo prædo. in fin. de restit. spolia facit. tex. in c. ex parte. el. 3. de decim. & sic in materia odiosa procedit argum. de maiori ad minus. Dec. in c. quia in cantum. nu. 17. de præb. Franc. in c. 1. de hom. lib. 6. nu. 5. in si. addens insuper non posse vxorem talis banniti adulterari.

60 [Sed ꝑ quid dicendum de muliere bannita, quæ ex forma statuti potest occidi, num impunē possit adulterari? Moderni simpliciter asserunt, q. non. & si Nellus in tract. banni. in 2. par. secundi temporis. q. 46. contrarium affirmet, quia secundum eum, si potest occidi bannita, ergo vt ꝑ vim possit adulterari: cum maius sit delictum homicidium, quam adulterium. facit. tex. in l. nec in ea. & ibi Bar. ff. de adopt. Sed tamen dictum Baldi, quia communiter approbatur, verius videtur: tum, quia adulterium est de se malum, & in eo non habet Papa ius dispensandi. vt not. per glo. in c. literas. vers. Non potest de rest. spolia. Et ideo licet Rex haberet vxorem sterilem, non potest Papa dispensare, vt habeat concubinam. vt no. Bal. dixit in c. lator. vers. Sed quid si Regina. ff. de re iudic. Tum etiam, quia occidendo bannitum, vertitur fauor publicus, occidendo hostem Reipublicæ, qui fauor cessat in adulterio bannitæ. Tum et, quia quod permittit homicidium, hoc fit tãquam poenā publicē indicta, sed adulterium non est huiusmodi, sed nouum crimen. Et nec obstat, quod homicidium sit maius crimen, quam adulterium; quia est diuersæ speciei, quo casu sub eo, quod est plus, non continetur minus. vt per Dynum in reg. cui licet. de reg. iur. lib. 6. & quia in adulterio non est satisfactum mēti statuti, sicut est in homicidio.]

61 Quarta decima. peccat ꝑ mortaliter, & homicida est, qui seipsum interficit desiderio melioris vitæ, seu felicitatis cōsequendæ, sicut legitur philosophum quendam Trembrorum lecto Platonis libro immortalitate animæ, fecisse. Sic etiam, qui hoc faceret ad euitandas vitæ præsentis miseria, vel propter peccatum mortale commissum, sicut fecit Iudas, vel ad euadendum alterius peccatum, sicut quædam nupta impetrata à Diocletiano, vel ad euitandum peccatum proprium, quod inde timebat, verbi gratia, consensum in delectationem venereā. Sylu. in ver. homicidium. 1. q. 1. vers. secundum, tertium, & quartum, & quintum.

62 [Vel ꝑ ad conseruandam vitam spiritualem proximi. Hinc non tenetur prægnans instante periculo mortis consentire se occidi, vt baptizaretur infans, ne spiritualiter moreretur: quia sicut nemo potest innocentem interficere absque peccato mortali. c. non licet. 2. §. 5. ita nemo potest consentire absque simili peccato, vt alius occidat eum. arg. c. contingit. de iur. patr. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil.]

63 Quintadecima. Peccatum ꝑ esset mortale alicui vitam abbreviare per abstinentias, quas scit esse indiscretas, etiam si absq; intentione abbreviandi id faciat, si aduertit, q. eam abbreviat. c. non mediocriter. de consecra. dist. 5. si tamen existimaret se per abstinentiam bonum opus facere, vel probabiliter illam non esse indiscretam, neque venialiter peccat. D. Thom. quodlib. 5. vers. 18.

64 Sextadecima. ꝑ Mortaliter peccat, q. delibetate pro quouis infortunio sibi mortē exoptat. Sic qui virilia sibi abscindit, homicida est. c. si quis absciderit. dist. 5. & est irregularis, etiam si sancta intentione faceret. Vt qui se castrat, vt melius castitatē seruare possit, sicut de Origene tradit ecclesiastica Historia. Sylu. in ver. homicidium. 1. q. 1. si vero quis se, vel alium mutilat, quia est membrum corporis corruptiuū, non peccat, neque est irregularis, nisi ex mutilatione sequeretur deformitas, vel impotentia ad ordinis executionem. Sylu. in ver. homicidium. 3. q. 3. vers. 1.

65 Facit ꝑ etiam contra hoc præceptum, & per consequens mortaliter peccat medicus imperitus, qui ex notabili ignorantia nocet infirmo, etiam si sanitas sequatur: quia exposuit se periculo mortalis peccati. i. operi, ex quo sequi poterat notabile damnum proximo. Syl. in vers. Medicus. q. 1. Imō in ver. homicidium. 1. nu. 5. vers. 2. inquit ꝑ exercendo medicus medicinas periculosas in religiosis, & sanctis, grauius peccat, quam si experiretur in cæteris personis.

S V M M A R I V M.

- 1 Synodus V. Constantinopolitana abortiones procurantes quibus panis subijciat, & quibus Concilium H. ylerdense.
- 2 Procurantes abortiones, quoquomodo vel per se, vel per alios, ex constitutione Sixti V. quibus panis addicantur. C. nu. 6.
- 3 Clericis criminis abortionis reis que pane eadem constitutione sint indist.
- 4 Steriles, ut ad concipiendū mulieres efficiantur, operam dans panis, quibus abortum procurantes, efficiendū.
- 5 Iudices in crimine abortionis possunt ꝑcedere etiam per simplicem denuntiationem, & admittunt testes alias de iure inhabiles.

- 7. Rei huius criminis nullis nec indulgentijs, & nec iuribus, vel concessis, vel cõcedendis, si solui possunt, nisi in articulo mortis. §. nu. 35.
- 8. Clericis huiusmodi delicti, & obsequium à solo Papa super irregularitate dispensationem accipere possunt.
- 9. Mulieres suas ancillas pregnantas percussio- nibus, oneribusq; onerantes, ut partus eiciat, sunt eo secuto excommunicate.
- 10. Pregnantes ventre percussantes, vel gravissima onera suscipientes ad eiciendum partum, in ex- communicationem incidunt.
- 11. Mulier, ut liberius libidini serviat, vel alijs de cau- sis fetum necans, vel conceptionem impediens, ho- micida est.
- 12. Portiones pregnantis porrigere, ut abortiatur, an de- catur verò homicida. nu. seq.
- 14. Mulieri, quæ sibi nisi intulit ad eiciendum par- tum, quæ pœna olim, & quæ hodie debeat.
- 15. Mittens aliquid ex consilio medici alicui mulieri per lenam ad abortiendum, omnes pœnam exco- municationis incurrunt.
- 16. Portiones qui dedit pregnantis, vel etiam vendide- rit, quo partus eius ererit, in dubio an res sit sorti- ta effectum, an habendus sit is ho- micida. §. nu. 20.
- 17. Homicida habendus etiam, qui amore impulsus, nec ut obesset, medicamenta dedit mulieri, quæ ob id obiit.
- 18. Venam sibi mulier in pede secans ex consilio medi- ci, quo abortiatur, resecuta, & ipsi & consultor incidit in excommunicationem, secus de emit- tentibus semen extra uas.
- 19. Mulier multis poculis sumptis ad abortum, si res exitu caruit, tantum peccavit mortaliter.
- 21. Mulier præbens viro suo portiones ad impediendam generationem, homicidij rea sit.
- 22. Medicus medicinas agrotanti mulieri præbens ut abortiatur, ne mulier moriatur homicida est. & quid de factu nondum animato. nu. 24.
- 23. Filia suasionibus matris abortum faciens an inci- dat in supra dictam constitutionem.
- 25. Ludens cum pgnate, si ex eo abortus sequatur, an excommunicationem incurrat, distingue, ut hic.
- 26. Clericus, qui abortui operam dedit, resecuta, quan- do intelligatur privari dignitatibus, & benefi- cijs ecclesiasticis, iuxta prædictam constitutionem & adipsendum.
- 27. Clericus prima tonsuræ, reus huius criminis, nec ad minores promoveri, neque ullum beneficium etiam simplex potest habere.
- 28. Pœnas huius constitutionis, vel penitus, vel ex in- sta causa ignorans licet constitutione non igno- rer, an incurrat in excommunicatione, & quid de eo, qui scit in confuso. §. nu. 30. & 31.
- 29. Portiones qui non ex contemptu, sed timore mor- tis porrigit mulieri ad abortiendum, an incurrat in excommunicationem.

- 32. Constitutio Papalis nondum ubi committitur pe- catum, publicata, an obliget peccantem, cum sit publicata Romæ.
- 33. Constitutionem Papalem non ligare, nisi post duas menses, quomodo id intelligendum.
- 34. Portionem, qui dedit mulieri, quæ postea se nõ fuis- se gravidam cognovit, an incidat in censuram.
- 35. Constitutio pœnalis est extendenda ad enitendum periculum anime.
- 36. Reum huius criminis, oportet summum Pontifi- cem adire, ut absolvatur, excepto casu articulo mortis.
- 37. Episcopus non obstante prohibitione Pontificis, an possit monialem abortionem ream absolvere peri- culo fame imminente.
- 38. Constitutiones casuum Papalium sufficit esse Ro- mæ publicatas, obligant enim etsi receptæ non sunt à principibus.

Contra procurantes abortum ex cõ- stitutione S. D. N. Sixti V. quæ inci- pit, Effrenatam perditissimorum hominum. anno 1588. Quarto Kal. Nouembr. Cap. LXIII.

ost præfationem, quare motus sit S. D. N. Sixtus V. ad promul- gandum hanc constitutionem, sic inquit.

Vnde non immerito. 6. Syn- nodo Constantinopolitana sancitum est, ut personæ, quæ dant abortionem, medicameta, & quæ foetus necantia venena accipiant, ho- micidæ pœnæ subijciantur. Sed & veteri Con- cilio Hylderensii cautum est, ut q. cõceptos ex adulterio foetus necare studuerint, vel in ven- tribus matrû portionibus aliquibus colliserint, si postea pœnitentes ad ecclesiæ mansuerudi- nem recurrant, omni tpe vitæ suæ fletibus, & humilitati insistant. Si verò clerici fuerint, offi- cium ministrandi eis recuperare non liceat; omnesque tam ecclesiasticæ quam profanæ le- ges grauibus pœnis afficiunt eos, qui in vtero matris puerperium interimunt, aut ne mulieres concipiant, siue ut conceptos foetus eiciant, nefariè machinantur. Nos igitur post repressâ eorum temeritatem, qui matrimonij iura violare, & quantum in ipsis est, vinculum in- dissolubile dissolvere præsumunt, qui ve tur- prioribus quibusdam incestis se inquinare non erubescunt, hoc quoq; malum, quantum viribus nostris à Deo traditis contendere possumus, nostris potissimum temporibus exterminare volentes.

Omnes quoscunque tam viros, quam mu- lieres, cuiuscunq; status, gradus, ordinis, ac con- ditio-

ditionis, etiam clericos seculares, vel cuiuscun- que ordinis regulares, quavis dignitate, ac præ- eminentia ecclesiastica, vel mundana fulgen- tes, qui ab cætero per se, aut interpositas per- sonas, abortus, seu fetus immutari, tam anima- ti, quam etiã inanimati, formati, vel informis eiectionem procuraverint percussioibus, ven- enis, medicamentis, portionibus, oneribus, la- boribusq; mulieri prægnanti impositis, ac alijs etiam incognitis, vel maximè exquisitis roni- bus, ita vt re ipsa abortus secutus fuerit. Ac etiã prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter præ- missa fecerint, pœnas tam diuino, quam huma- no iure, ac tam per canonicas sanctiones, & apostolicas constitutiones, quam civilia iura aduersus veros homicidas, qui homicidiû vol- untarium actû, & re ipsa patrauerint propo- sitas, & inflictas, quorum omnium tenores his nostris literis pro expressis, & ad verbum inser- tis habemus, eo ipso incurrere hac nostra per- petua valitura constitutione statuimus, & or- dinamus, ipsosq; pœnas, leges, & constitutio- nes ad casus præfatos extendimus.

Eos t̄ vero, qui clerici fuerint, omni privile- gio clericali, officijs, & dignitatibus, & benefi- cijs ecclesiasticis, quæ sic vacatura nostræ, & sedis Apostolicæ dispositioni perpetuò refer- uamus, ipso facto priuamus, & in futurum in- habiles ad ea suscipienda decernimus. Ad eò vt illi, qui hoc delictum commiserint, non secus, atque ij, qui sua voluntate homicidium perpe- trauerint, iuxta Concil. Trid. decreta, etiam si crimè id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicatum, t̄d occultum fuerit, ad sacros ordines promoveri, aut in fuscipis ordinibus ministrare, nullo modo possint.

Nec illis aliqua ecclesiastica beneficia, etiã si curam non habeant animarum, conferri li- ceat, sed non omni ordine, beneficio, ac officio perpetuo careant.

Nec non & illos, qui clerici non fuerint, & illa perpetraverint, non solum pœnas incurre- re supra narratas, sed etiam inhabiles ad ordines, & alia prædicta decernimus, & declara- mus. Volentes quoque vt hi, qui foro ecclesi- astico subiecti (vt præfertur) deliquisse com- perti fuerint, per iudicem ecclesiasticum depo- sici, & degradati, curiæ, & potestati seculari tra- dantur, quæ de eis illud capiat suppliciu, quod contra laicos veris homicidas, & per diuinas leges, ac civilia iura est dispositum.

Præterea t̄ eisdem pœnis teneri omnino sta- tuimus eos, qui sterilitatis potiones, ac venena mulieribus ppinauerint, & quo minus foetus cõcipiant, impedimentu p̄stiterint, ac ea faciè- da, & exequenda curauerint, siue quocunq; mo- do in his consuluerint, ac mulieres ipsas, quæ eadem pocula spontè, ac scienter sumperint.

5. Quo circa t̄ mandamus vniuersis, & singulis iudicibus, ordinarijs, & delegatis, tam ecclesia- sticis, quam secularibus, quibus contra criminu reos, & quo ad causas huiusmodi de iure, vel ratione delicti, aut personarum legitimè com- peteret iurisdictio, ita tamen (vt inter eos præ- uentioni locus sit) vt in his delictis, quæ plu- rimum in occulto procurantur, contra quos- cunque non solum per accusationem, & dela- tionem, verum etiam per inquisitionem, ac sim- plicem denunciationem procedant. Ac ad illa probanda testes alias de iure inhabiles, eorun- dem tamen iudicium arbitrio, habita ratione personarum, causarum, & qualitarum illarum ac circumstantiarum quarumcunque admittat, ac in eos, qui culpabiles fuerint, prout per nos sancitum est, demum animaduertant.

6. Insuper, t̄ vt immanissimi huius delicti gra- uitati non solum temporalibus, verum etiam spiritualibus pœnis prospiciamus, ac providea- mus, omnes, & singulos cuiuscunq; status, gra- dus, ordinis, vel conditionis existentes tam lai- cos, quam clericos seculares, nec non mulieres seculares, vel quarumcunq; ordinum professas, qui, vel quæ, vel vt principales, vel vt sociæ, cõsciæ ad tale facinus committendû opem, consilium, fauorem, portionem, vel alia cuius- cunq; generis medicamenta scienter dederint, ac etiam scribendo literas priuatas, vel apo- chas, vel alias verbis, aut signis iurauerint, aut consuluerint, vt supra dictas pœnas ipso facto nunc prout ex tunc excommunicamus, ac pro- excommunicatis declaramus.

7. Decernentes, tac declarantes, quod per que- cunq; iubeat, & indulgentiis etiam Cruciatæ sanctæ, iubeat, aut quouis alio titulo conces- sas, & cõcedendas, ac etiam vigore privilegio- rum, mare magnum, vel alias quomodolibet nuncupatorum, quibusuis congregationibus, regularium, aut episcopis vigore Conc. Tridè, vel alias per nos, & p̄decessores nostros quo- modocunq; concessorum, vel in futurum cõ- cedendorum. Nec personæ sic vt præfertur de- linquentes, & excommunicatæ præterquam in- mortis articulo absolui valeant.

8. Nec cum t̄ ijs clericis, qui huiusmodi delicta perpetraverint, & si eorum crimen occultum fuerit super irregularitate p̄missorum occa- sione contracta, nec per locorum ordinarios, nec per alios quavis auctoritate fulgentes, quæ per nos, & Romanos Pontifices nostros suc- cessorum, & tunc non nisi vrgentissimis de cau- sis dispensari possit, ac tam absoluenti, quam dispensandi facultatem huiusmodi etiam quo ad forum conscientie in casibus superius ex- pressis nobis & successoribus nostris, referua- mus. statuentes sic in p̄missis, & vniuersis, & sin- gulis per quoscunq; iudices ordinarios, & dele-

garos, & caufarum palatii Apoftolici audito- res, & Sactæ Romanæ Ecclefiæ Cardinales sub lata eius, & eorū cuiuslibet quavis aliter iudican- di, & interpretandi facultate, & auctoritate in quavis caufa, & instantia iudicari, & diffiniri debere.

Itaque, & inane quicquid fecus super his à quocunque quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contrigerit attentari.

Non obstantibus constitutionibus, & ordi- nationibus Apoftolicis, aut alijs legibus aliter forfan circa præmissa difponentibus, aut in ca- sibus præfatis diftinguentibus, ceterisque con- trariis quibuscunque, &c.

Voluit autem aut præsentium literarum exemplis, &c. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam, &c. Datum Romæ, anno 1588. Quarto Kal. Nouembris. Hæc sunt verba constitutionis, ex quibus plures deciduntur quaestiones, &c.

9. Prima. Dominæ quæ animo irato suas fa- mulas prægnantes nimis percutiant, vel earundem opera videntur in seruitijs domesticis, in lotio- ne pannorum, & in afferendis lignis, & eadem data opera, & ex proposito illas affligunt ni- mijus laboribus, & oneribus, hac ex cā, vt sequa- tur abortus, sunt illo securo excōicæ. Secus vero si nō ex pposito, sed ex quadam impru- dentia id fecerint. Ita colligitur ex prædicta con- stitutione, in ver. procurauerint, & oneribus.

10. Secunda. In eadem quæ excommunicatione incidit mulieres gravidæ, quæ videntes se ni- mijus à dominabus affligi, pugnis suum ventrem percusserint, vel se vltra modum onerauerunt animo faciendi abortum, præsertim si seruæ Christianæ fuerint, vt dominas suas foetibus priuent. Ita colligitur in prædicta constitutio- ne, in verbo, oneribus procurauerint.

11. Tertia. Mulier quæ meretrix, vel alia, quam nō decebat habere filios, & vt libidini liberius va- caret, vel odij fomite nolebat filios habere, vt esset ingrata cōiugi, vel vt illi succederet ab in- testato, vel facilius ex testamento aliquid acci- peret, foetum necauit, vel conceptionem impe- diuit potando aliquid, homicida est. Ita tex. in c. 5. de homic. & per consequens excommuni- cata, vt manifestè patet per dictā constitutiōnē.

12. Quod idem dicendum de eo qui dedit po- tiones ad faciendum abortum, vel ideo, quia non decebat apparere prægnantem: erat enim nobilis, & propterea timebat mortē, vel infamiam: vel ideo dedit propter paupertatem, ad euitandam sobolem, licet matrimoniu ad hoc sit institutum ad procreandam prolem, & hoc intellige tam de foetu animato, quam inanima- to, nam in primo casu verus reputatur homici- da, & per consequens irregularis est. 2. q. 5. con- suluit. 3. 2. q. 1. quod vero non formatum, a con-

trario, & c. sequen. Moyses vbi notatur de crea- tione animæ.

13. In secundo casu scilicet, vbi non erat for- matus, nec anima infusa in corpore, & dist. na- sci. non est de iure irregularis, nec reputatur homicida verus, quantum ad irregularitatem, vt in d. c. quod vero, sed interpretatiuus, scilicet vt pro homicida habeatur quo ad poenitentiam. 2. 5. dist. c. vnum. §. criminis.

14. Hinc dicit lex quæ mulier, quæ sibi vim intulit, vt abortiret, non afficitur ultimo supplicio, sed in exilium ponitur. ff. ad legem Corneliam de sicar. l. si mulier. si autem formatus erat fe- tus, ultimo supplicio afficiebatur. ff. de poen. l. si quis aliquid. §. si quid abortioni. Hodie vero ir- regularis est, & incidit in dictā cōstitutionem per verba illa, foetus inanimati.

15. Et idem de eo, qui mittit per lenam quæ- dam ad impediendam generationem, & hoc fecit consilio medici: quia omnes incurrunt, si ex proposito id faciunt. Ibi, præterea eisdem.

16. Sed quid si dubitatur, si an pocula effectum fecerint, nec ne, cum varijs de causis mulier so- leat esse sterilis, & non facile grauida fieri. Vel fuit percussa mulier prægnans, & dubitatur, an ex illa percussione sit securus abortus, vel an foetus sit animatus, nec ne, vel dubitat aroma- tarius, qui confitetur se vendidisse tam viris, quam mulieribus varias portiones noxias, ex quibus solet sequi abortus, & hoc animo dedit scienter petentibus, an ex illis portionibus secu- rus fuerit, & nullo modo potest a personis præ- dictis id intelligere. Dic quæ in omnibus his ca- sibus debet se homicidam existimare, atque ir- regularem. Ita per tex. in c. ad audientiam. c. si- gnificasti. de homi. volunt glo. sing. in c. vnico. de scrutinio in ordi. faci. Syl. in ver. abortus. in fi. & in ver. homicidium. 1. num. 2.

17. Rursum. Homicida quæ est is, qui non ex odio, sed ex amore dedit mala medicamenta mulieri, non vt interficeret, & mortua est. rō est, quia dedit operā rei illicitæ. tex. est in l. si quis aliquid. §. abortionis. ff. ad leg. Corn. de sicar.

18. Illa etiam, quæ sentiens se grauidam prius- quam foetus animaretur, fecit sibi fecari venā in pede consilio cuiusdam medici, vel barbi- tonforis, ad finem faciendi abortum. Illo secu- to incidit in hanc constitutionem vsa cū con- sulentibus per verbum, procurauerint. Quod secus intelligerem de ea, quæ nihil sumpsit ad sterilitatem inducendam, sed maritus cū con- sensu vxoris semen extra vas disperdebat.

19. Sed quid si multa pocula sumpsit sterili- tatis, non tamen fuerit securus effectus, dic quæ non incidit, vt clarè patet per dictā constitu- tionem, verum mortaliter peccauit, & puniri debet in foro poenitentiali, vt homicida: quia affectus animi punitur pro delicto cōsumato.

vt

vt nō in c. sicut dignū. ex ver. illi aut. de homi- 20. Sed quid si mulier pocula sterilitatis acce- pit consilio cuiusdam iuuenis, qui tantum li- teras scripsit, vel misit medici appocham de modo procurandi abortum, an incurrat iuue- nis securo effectū dic quod sic, vt patet in di- cta constitutione.

21. Quid si è contrario mulier dederit portio- nes viro suo, ne possit generare? quod sic. tex. est in c. si aliquis. de homic. argu. eorum, quæ dicuntur per Caiet. 2. 2. q. 154. arti. 1.

[Et ratio est, quia & si pena sint restringen- da, & per consequens non extendenda in ca- su non expresso, tamen ex identitate rationis sunt amplianda, vbi agitur de periculo animæ. Abb. in c. ex tenore. qui sui sint legit. gl. in c. 1. de scrut. in ord. faci. Abbas in c. translatō. de constitu. & in c. 1. de pact. Barto. in Auth. sed cum testator. C. ad leg. Falcid. Sed modo est eadē ratio in muliere & viro, quia impedi- tur proles. ergo idem ius. Rursum, quādo duo æquiparantur à iure antiquo, ius nouum etiā poenale loquens de vno, extenditur ad aliud, maximè vbi est eadem ratio. gl. in clemen. 1. verbo eligat. de elect. Bal. & Alexan. in l. si quis id quod. ff. de iurisdic. omni. iudi. sed hæc duo in c. si aliquis. de homi. sunt æquiparata. ergo.]

22. Homicida quæ etiā est, & in culpa medicus, qui potionibus, vel alio remedio abortioni foetus animati causam dedit ad salutē ipsius præ- gnantis: erat enim mulier in articulo mortis, vel fortè probabiliter credebat illā moriturā esse ob partus difficiles, quos habere solita fuit mu- lier, & ideo dedit: & ratio est, quia debuit in omnipotentis Dei voluntate relinquere, & nō partū interficere. & idē dic si portiones medi- cus dederit, vt peccatū lateat. Ita Couar. in cle. si furiosus. secunda par. §. 3. nu. 1. Sylu. in ver. medicus. nu. 4. Nauar. c. 25. nu. 62. not. 4.

23. Sed quid si filia minor prægnans suasioni- bus impæ matris abortum fecit, vt suam tur- pitudinem occultaret, an comprehendatur? Dic quod non. Imo videtur etiam excusari in foro fori, cū matris iussus, ac mādatur, & etas illi excusationē pbeat. vt inqt Decius consi. 535.

[Sed nota, quod & si videatur in foro fori excusari posse, tamen re melius ponderata cre- derem in foro poli incidisse: quia tria poterāt hanc mulierem excusare: minor etas. argum. tex. in c. 1. & c. quamuis. de sent. excommu. & c. 1. de delict. puer. vbi de sent. excommu. c. 1. habetur, quod absoluendus à Papa ratione minoris etatis absolui potest ab episcopo. Itē iussus matris, & occultatio infamiae, ob quam regendam etiam confessio, quæ est de iure di- uino, potest dimidiari. Medi. c. de cōfess. tract. 2. q. 10. tamen resp. quod & si impubertas ex- cuset, vt in dictis iuribus, non tamen minor

etas: sed hæc cum sit grauida, vt præsupponi- tur, erat viripotens, ergo. Nec secundū debet excusare, cum non tenebatur obedire, sed po- tius subire mortem corporis, quā animæ pec- cando. iuxta tex. in c. sacris de his, quæ vi. Nec tertiū, quia si infamia timor excusaret, profe- ctō frustratoria quasi esset lex, cum regulari- ter ad illam euitandam fiant abortus.]

24. Sed quaeritur, si quid de medico, qui dat me- dicinam prægnanti, ad ipsius prægnantis salu- tē, vt abortiatur, fetus tamen non erat adhuc animatus, an comprehendatur in dicta Bulla? Dic quæ non, cū nec peccet mortaliter: Imo tali casu debet dare medicinā: quia licet impe- dit et animationem futuram foetus, non tamē esset causa mortis alicuius hominis, & vnū ho- minem liberaret à morte. Ita Ioan. de Neapo. quolib. 10. Syl. in ver. medicus. q. 4. Couar. in dicta cle. si furiosus. secunda par. §. 3. nu. 1. Et nec obstat, quæ constitutio comprehendit etiā eos, qui abortioni fetus nondum animati cau- sam dederint; cum hi improprie sint homici- da: quia illud intelligitur, quando sunt causa, fetus si sit ad liberandam mulierem à morte: sed si dubium sit, vtrum sit animatus, nec ne, videt peccare mortaliter, & debet se reputare irregularem, dando medicinam: quia exponit se periculo peccati mortalis, id est, homicidij. fa- cit gl. in d. c. vnico. de scrut. in ordi. faci.

25. Item quaeritur, si an abortio ex ludo contin- gens illi imputetur, qui cum prægnante ludit? dic quod non: modo ludus leuis sit, & licitus ratione personæ, vt quæ maritus erat, aut frater vel alia coniuncta persona. Secus vero si ludus non fuisset licitus, vt quia sacerdos parum ho- nestè luderet cum muliere prægnante, quia si inde securus est abortus, excommunicatus est, & irregularis. Ita tex. & ibi Doct. in c. sicut. lo- secundo. de homic. Attamen si quis non sacer- dos probabilliter ignoret prægnantem esse, & propterea lusit cum illa, ex quo postea secutus fuit abortus, non esset irregularis. Couar. in clem. si furiosus. §. 4. nu. 10. ver. quinto.

26. Rursum, si cum in prædicta constitutione di- carur: Priuamus omni priuilegio clericali di- gnitatibus, & beneficijs ecclesiasticis, & of- ficijs, atque in futurum inhabiles ad ea suscipiē- da decreuimus. an intelligantur securo abor- tu foetus inanimati, crimine adhuc occulto, clerici priuati beneficijs, & teneantur renun- ciare dignitatem, & religiosus deponere of- ficiū, cautè tamē & honestis excusationibus ad euitandā infamiam? Dic quod non: nisi post latā sententiam, vt diximus supra in primo præcep- to. Et si dicis quid operetur dicta clausula, ipso facto priuamus, vide ibi. vbi inter ceteros effectus non potest clericus tuta conscientia retinere fructus extantes à die commissi deli- cti.

cti. Poterit tamen secundum Inno. retinere vitæ necessaria strictè, de consilio confessoris, ita q̄ saltè ne egeat, & alios fructus restituere. facit q̄ dicit Sylu. in ver. beneficium. 3. q. 10.

[An vero absque peccato possint acceptare beneficia, & dignitates, cum per dictam constitutionem sint effecti inhabiles absq; rehabilitatione obtempra, quousque sequatur sententia declaratoria? Resp. quod non: nam cū per dictam clausulā, ipso iure, quis à die commissi criminis sit dominio priuatus. l. commissio. ff. de publi. & vecti. Ioan. And. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. sequitur quod cum inueniantur inhabiles per legem, non possunt tuta conscientia aliā dignitatem accipere si eis offerretur. exemplum de spurio filio sacerdotis, vt nos supra diximus. c. 11. nu. 46. eo magis, quia se excusando non proderent seipfos, sicut esset, si beneficio renuntiarent, vel ob delictum commissum bona sua fisco offerrent.]

27 Sed quid si effectus clericus primæ tonsuræ tantum, an possit promoueri ad minores ordines, & ita diuinus inferuire? Dic quod nō. Sed an possit habere beneficium tenue simplex? Dic quod non. quia comparatur homicidæ voluntario, qui ab omni beneficio exclusus est. vt per Conc. Trident. sess. 14. c. 7. de reform.

28 Præterea quæritur, si quid si quis non tantum suspicatus fuit, sed etiam certo sciuit constitutionem editam à sum. Pontifice contra procurantes abortum, ignorauerit tamen pœnas ita tutas cōtra contraueniens, an incurrat? Resp. quod non: & ratio est, quia ad incurrendā excommunicationē semper oculus habendus est, si huiusmodi contraueniens possit dici inobediens: quia si inobediens dicitur, excommunicatus est: cum auctoritas excommunicandi nō sit in ecclesia, nisi in illum, qui ei non obedit, vt patet in Euang. Math. 18. Qui ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. At qui probabiliter pœnas in constitutione summi Pontificis sub excommunicationis censura laras ignorat, excusatur ab illa censura: qui inobediens dici non potest. Sotus dist. 22. q. 1. ar. 2. ver. Quartus demum casus. Et hæc est communis opinio, vt asserit Nauar. c. 27. vers. 13. contra Couar. in cap. alma mater §. 10. nume. 2. vers. hinc denique.

29 Item, an si inobediens dici possit, qui non ex contemptu, sed forte timore mortis, quæ forte incurreda esset à muliere, dederit potione illi. Dic q̄ sic: q̄a in materia excommunicationis inobediencia nō solū incurritur ex cōtēptu, sed et si procederet alia ex causa. Hinc infert Couar. in d. c. alma. §. 9. nu. 3. ver. Est etiā adnotandum, quod si fertur excommunicatio in non dimittentes concubinas, quod si quis non ex contemptu, sed ex appetitu libidinis nō vult

dimittere, in excommunicationem incidit,

30 Sed quid si sciuerit constitutionem Papalem, & pœnas in ea contentas, sed in confuso, verbigratia, quod sit addita excommunicatio, & sit casus Papæ reseruatus? Resp. quod contraueniens in illam incidit: & ratio est, quia tunc potest dici inobediens, ex quo scit non solum actum esse damnatum, & constitutionē editam, sed & pœnas ibi additas.

31 Sed an qui dederit potionem mulieri grauidæ, intra cuius vterum nondum erat fœtus animatus (fœtus enim dicitur animatus, si masculus est, dierum quadraginta, & si fœmina, octoginta ab ipso conceptu. Docto. in c. si alius. de homic. probatur in c. Moyles. 32. q. 2.) motus ex consilio cuiusdam viri scientia, & conscientia præditi, dicentis non intelligi constitutionem Papalem de fœtu inanimato, sed tantum animato, incurrat in censuram? Dic quod non: cuius ratio est, quia iste ignorat ignorantia iusta. Nauar. in Manu. c. 23. nu. 41. & seq. sicut et à simili inquit in c. 17. nu. 83.

32 Sed quid si constitutio non erat ibi publicata, quando potionem dedit; quamuis Romæ publicata esset, & contraueniens sciuerit, an excusetur? Dic quod non, secundum gl. in c. 2. de rebus eccle. non alien. lib. 6. Sylu. in vers. lex quæst. 6. vers. 3. in fi. Nam id quod dicitur, constitutionem Papalem non ligare nisi post duos menses à die promulgationis, intelligitur quo ad validitatem actus, non autem quo ad pœnam, vt not. Dec. in cap. 2. de constit. nu. 37. Vnde qui antea relictuissent, continuo excusationē nudarentur. vt inquit Sotus, de iustitia, & iure, lib. 1. q. 1. arti. 4.

33 Item quæritur, an incidat in censuram is, qui potionem dedit ad faciendum abortum, si mulier fateatur se tantum suspectam fuisse esse prægnantem, quia sumpta potione post modicum tēpus, quo illa suspicabatur se esse grauidam, fecit secundum cōsuetudinem aliarum mulierum, purgationem? Resp. tam hominem, quam fœminam incidisse: auiā in dubio semper præsumitur in deteriorem partem, vbi vertitur periculum animæ. glo. singu. c. vnico. de scru. in ordi. faci. facit tex. in cap. iuuenis. de sponsal. Abb. in c. ad audientiam. de homic. & in c. ex tenore. qui filij sint legit. vbi inquit ad euitandum periculum animarum constitutionem pœnalem esse extendendam.

34 Rursum, quid agendum si quando in constitutione incidit? Respondeo quod debet adire summum Pontificē, vt absoluat eū, nisi in articulo mortis, quo casu potest absolui à quocūque sacerdote, vt diximus in prima parte. c. 13. vbi et diximus, qd faciendū de eo, q non est in art. mortis, sed tñ adeo ipeditur est, vt Romā ire nequeat, an possit absolui à quocūq; sacrodo.

Item

35 Item quid si in Iubileis concederetur ampla facultas absoluendi à quibuscunque casibus in Bulla Cœnæ Domini contentis, an possint huius rei criminis absolui? Dic q̄ non, vt patet in dicta constitutione.

36 Rursum, an si episcopi in casibus occultissimis facultate Concilij Tridentini possint absolute moniale sibi subditam talis criminis reā cum non possit adire sedem Apostolicam, esset periculum infamiae, non suscipiendo Eucharistiam cum alijs? Dic quod sic ita. Nauar. cap. 27. in noua edit. nu. 239. modo prudentissimis perstringatur moderaminibus. secundum Sotū in 4. senten. dist. 18. q. 2. art. 5. ver. hoc autem dubium: non obstante ratione allata per Couar. in cap. alma mater. §. 2. nu. 2. in fine, qui tenet, q non possit: & ratio est, quia lex de non infamando proximum est lex diuina, & naturalis: lex autem, quæ iubet sanctum, idest communionē non debere dari canibus, idest peccatoribus, est diuina, & positua: & ideo debet cedere illi, scilicet de non infamando proximum, ita à si mili inquit Nauar. in Manu. c. 7. Quare crederem episcopum non obstante prohibitione facta à sum. Pontifice, si adesset probabile periculum famę posse illum absolueret; eo magis quia præsumitur noluisse quodammodo quispiam seipsum infamare, & per consequens absolutio contra talem reseruatiōem tenet, vt inquit Sylu. in verb. confessor. 3. r. q. per totam.

[At re melius ponderata credere posse præmissa debita contritione, & integra confessione apud sacerdotem Eucharistiam sumere absque absolutione. vt inquit Sotus distinctio. 11. quæstio. 2. artic. 5. colum. 17. & interim post resintimari in genere Romano Pontifici pro absolutione deleganda. argumen. text. in cap. mulieres. de sentent. excommunicata. scilicet etenim confulitur famæ mulieris, & euitatur absurdum, quod episcopus autoritate carens absoluat quam non potest.]

37 Sed an sine assensu Regio si in Regno Neapol. sit seruanda hæc constitutio in foro conscientie? Respon. quod sic: quia illud, quod dicitur, quod lex vt liget in foro conscientie, oportet vt sit publicata, & recepta, procedit in lege, quæ præcipit, vel inhibet aliquid, quod non est lege diuina vel naturali præceptum, vel inhibendum: Non autem in lege prohibente aliquid quod est lege diuina vel naturali inhibendum, vt est in materia abortus. Hinc est, q̄ cum omnes casus Papales sint huiusmodi, non oportet, vt recipiantur, sed sufficit, vt Romæ sint publicati non enim est necesse, vt in omni loco publicentur, sed satis est, vt in Curia Romana. vt cōiter tenent Docto. vt asserit Abbas in c. nouerit. de sent. excomm. Sylu. in ver. lex. q. 6. ver. 3. ad hoc vt contraueniens obligentur in foro conscientie

ita, ita vt nō possint absolui, nisi à summo Pontifice, vel de eius mandato. Hodie vero constitutio hæc contra procurantes abortum reuocata est per S. D. N. Gregor. XIII. anno 1591. & redacta est ad regulas iuris.

S V M M A R I V M.

- 1 Consultor homicidij, furri, uel similitum, & ad pœnam, & ad interese tenetur, si modo delinquens crimen non erat commissurus.
- 2 Consultor, quando delinquens erat delictum perpetraturus, punitur mitiori pœna.
- 3 Consulens sit irregularis, etiam si nonis, contra quem, sed is, cui consuluit, occiditur.
- 4 Consulens homicidium, credens tamen non admissum iri, & si post longum tempus admittatur, peccat mortaliter.
- 5 Consulentem delictum, quamā renocatio excuset.
- 6 Loquens de genere de modis abortiandi corā multis, non sit irregularis, nec si clericus de pœna delicti interrogatus respondeat, esse mortem.
- 7 Mandans homicidium, etiam si alioquin delinquens erat executurus, tenetur pœna homicidij.
- 8 Mandans aliquem vulnerari, si occidatur, sit irregularis, & quare fallit, ut nū. seq.
- 10 Mandans expresse, uel tacite renocans mandatū ante executionem, non est homicidæ secus in consulente, & quid de percussione clerici, nū. seq.
- 11 Principum, & magistratum præceptum excusat à pœna ordinariæ, non à peccato, nec à pœna spirituali, nū. seq.
- 13 Filio uel famulo affectus iniuria ita locutus, ne domum redeas, nisi aliquid noni intelligam de te irregularis efficitur.
- 14 Ratiabitione quo casu quis excommunicationē incurrat, & quo casu tantum mortaliter peccet.
- 15 Ratiabitione irregularitas non contrahitur.
- 16 Excommunicatur qui clericum non defendit, cum possit, & consensus quadruplex.
- 17 Rixa causam præbens, sicut quo vincatur, eius causa ab amicis occidatur, etiam præter uoluntatem, sit irregularis, & nū. seq.
- Formula protestationis in hoc casu.
- 19 Tractari de occidendo qui præsens est, an incidat in irregularitatem tacendo.
- 20 Homicidæ opem præstans post delictum non sit irregularis, secus in ipso delicto, & an eadem pœna puniatur, qua homicidæ, nū. seq.
- 22 Auxilium delinquenti tribus temporibus præstatur: in primo eadem pœna cū delinquere tenetur.
- 23 Auxiliator in actu delicti tenetur eadem pœna, quando alioquin sine auxilio n. n. erat futurum delictum.
- 24 Auxiliator post commissum am. & quando eadem pœna qui principalis, tenetur, & quid de eo, qui armatus assistit delicto, & nū. seq.

Qua-

Qualiter peccent contra hoc præceptum consulentes, mandantes, & consentientes.
Cap. LXIII.

Itenetur pena homicidij, & irregularitatis, qui consiliū de homicidio dederit ei, q̄ alioquin non erat crimen illud commissurus. ca. si quis viduā, diff. 50. Dec. in l. consilij. nu. 4. & ibi

Cagno. nu. 6. de reg. iur. idē Dec. in c. r. nu. 9. de offic. deleg. Quod quidem extenditur non modo quo ad poenam verum, etiam quo ad interesse partis læsæ. Nam si alicuius consilio homo occisus fuit, vel res furto subtracta, vel damnū datum tenetur is cōsultor æque, ac is, qui interfecit, vel subripuit, vel damnū dedit, ad restitutionem rei, vel ad refectionem damni, ita in specie Didacus par. 2. §. 13. nu. 1. de reg. iur. li. 6.

2 Quod si secus dicendum, si crimen erat commissurus. tex. elegans in l. non solum. §. si mandato. ver. Articlinus. ff. de iniur. gloss. in cap. sicut dignum. §. qui vero de homic. & est communis omnium sententia in c. ad audientiam, de homic. nam tunc non poena ordinaria, sed minori arbitrio iudicis puniendus est. & text. in d. §. qui vero sic sane tex. in §. opere. Instit. de oblig. quæ ex deli. nasc. intelligitur, dum dixit, ex consilio non teneri quem furto scilicet quod poena ordinaria, q̄ etiam procedit in atrocioribus delictis. Fely. in c. 1. nu. 8. de offic. deleg. & in cap. sicut dignum. num. 7. de homic. fallit tamen in mandante, vt infra.

3 Rursum, Irregularis est erit consulens. et si ex prauo consilio ad homicidij non fuerit occisus is, aduersus quem tractatus præcesserit, sed ipsemet, cui consiliū datum est. Abb. in c. ad audientiam. nu. 6. de homic. Franc. in c. si. de homic. lib. 6. At si consilium fuisset licitum, vt quia cōsultuit iustam defensionem, tunc si is, qui consilium accepit contra verisimilem opinionē occidatur, non peccat, nec est irregularis. Sylu. in ver. homicidium. 1. q. 10. ver. quartum.

4 Pariter peccat mortaliter, & irregularis est consulens amico, vt occidat aliquem inimicum, quamuis illi incontinenti non fecerit, sed longo tempore interposito: Nec etiam eū excusat, quod deliberabat cōsiliū reuocare, vel etiam quod reuocauerit, quia non sufficit solū hoc, sed debebat contrarium efficaciter desuadere, vt consulens secuto delicto euaderet, irregularitatem. ita Saly. in l. 1. colum. 6. vers. quarto. C. de raptu virg. Et si putabat amicū suum non obtemperaturū, in reuocatione debebat hoc intimare illi, contra quem consuluit vt sibi caueret. Innoc. in ca. ad audientiam. vbi

Abb. num. 7. de homic. Fely. in c. sic ut dignum num. 14. de homic. Sylu. in ver. homicidium. 1. quæst. 8. vers. 6.

5 Hinc si Nauar. c. 27. nu. 233. respondit irregularem fuisse clericum illum, qui consuluit coniugi cuiusdā abscentis, quæ facta fuerat ex adulterio prægnans, certum modum abortiendi, quamuis postea poenitentia ductus reuocauerit, eo quod illa verita maritum regredientem, executā cōsiliū, abortiuit. Verum si efficaciter consilium reuocasset, & illacū effectu promississet non exequi, & postea iterum executā fuisset, ytiq̄ non esset irregularis.

6 Nec etiam ille, qui in genere respondisset coram multis, qualiter foemina abortiri posset, quia multa in genere licent, quæ in specie non licerent. no. de offi. ord. c. si sacerdos. & in l. si vnus. §. illud. ff. de pact.

Hinc infertur, quod si homicida, & irregularis sit clericus, qui interrogatus a iudice de poena delicti, respondit, q̄ est mors: hoc tamen intelligitur, modo ex consilio, vel responsione speciali secutum fuerit propinquum homicidium, secus verò si generaliter responderet qualiter fures, vel homicidæ essent puniendi, & nec ipse sciret ex sua responsione homicidium esse secuturum. Archidiaconus tamen in capit. pessimam. dat. caurelam, qualiter debeat respondere clericus interrogatus a iudice de poena delicti, scilicet, Hoc non pertinet ad me, consultatis peritiores. ita Sylu. in ver. homicidium. 1. quæst. 8. ver. tertium.

7 Rursum si mandans pariter tenetur homicidij pena, etiam si mandatarius alioquin sine mandato esset crimen illud commissurus, quia fit hoc casu crimen respectu, & causa ipsius mandatis, in specie not. Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. & est communis. vt refert Couar. in c. vnico. in clem. de homic. par. 2. §. 2. nu. 1.

8 Item irregularis est mandans aliquem verberari, licet expresse inhibeat ne occidatur, si mandatarius occidat, vel mutilet. tex. facit in c. si. de homic. lib. 6. ita Bald. in l. cum mandati in fi. C. mand. in l. non eo minus. nu. 29. C. de accu. Grammatic. consil. 20. num. 1. Cępol. consil. 30. ex quo enim mandatum fuit id, quod non est in potestate mandatarij: nec enim ad mensuram possunt inferri vulnera, sequitur ideo ipsum mandantem teneri, ac si homicidium mandasset.

9 Quod si secus est si esset in potestate mandatarij non excedere mandatum, si voluisset, verbi gratia, mandauit tibi, vt Caium pugno, vel baculo leui verberares, vt vero gladio vulnerasti, & interfecisti. Vel mandauit tibi, vt meretricē strifares, (vt vulgo dicitur) & tu eam enic in faciem grauisimè vulnerasti, quo mors secuta est, tunc ego non teneor poena homicidij. ita

Bald.

Bal. in l. cum mandati. in fi. C. manda. & d. l. non eo minus. Gramma. consil. 20. nu. 2. & 3. In primo vero casu dispensabilis est hæc irregularitas, cum non sit homicidium in se volitum. Sylu. in ver. homicidium. 1. q. 7. vers. 4. Nauar. c. 27. nu. 240.

10 Prætereā non est homicida mandans fieri homicidium, si ante effectum expresse sine fisione mandatum reuocauerit. Sylu. in ver. homicidium. nu. 11. Idem si tacite, puta restituta prius amicitia, ita vt in notitia iussi venerit Nauar. c. 27. nu. 233. Quod secus diximus in consulente, qui si non firmiter credit, q̄ locum habeat reuocatio, tenetur indicare occidendo, vt sibi caueat, ne sit irregularis, mandans vero non, ita Sylu. qui supra. ver. tertium, ponens rationem diuersitatis.

11 Nec etiam tenetur, si quo ad Deū, licet quo ad ecclesiam sit excommunicatus mandans clericum verberari, si postea ante manū iniectionem reuocauerit mandatum, demum mandatarius percusserit, antequā reuocatio ad se peruenerit. gl. in c. cum quis. ver. mandato. de senten. excommu. lib. 6. Sed an excusetur a peccato homicidij, qui aliquem interfecerit de mandato sui Principis, quod euitare non poterat absque probabili periculo, quod ipse a Principe esset interficiendus, nisi mandato paruisset. Resp. quod excusatur a poena ordinaria, non tamen a peccato, & extraordinaria. ita Bal. in c. 1. §. iniuria. de pace iuram. firm. in vrbibus feudo. quam communem esse testatur Bolericus in l. capitalium. §. famosus. num. 200. de penis. Dec. in l. vt vim. nu. 9. de iustit. & iure tex. in c. sacris. vbi Docto: de his quæ vi. vbi qui necessitate coactus deliquit, saltem a poena ordinaria excusatur, & c. proposito. 32. q. 5. & in specie Abb. consil. 4. li. 1. Quod quidē extendit, etiam si preces ipsius tyranni solum præcederent: nam Principum preces mandata sunt l. 1. ff. quod iussu. vbi glo. Afflict. decis. 69. nu. 5.

12 Extenditur etiam ad magistratum, quia mandatum eius excusat in atrocioribus, a poena ordinaria. ita sensu gl. in l. liber homo. la. secund. ad leg. Aquiliam. vbi Bald. & Floria. ibij. ex tex. in l. non videtur. §. qui iussu. ff. de regu. iur. vbi dolo non facit, qui iudici obtemperat. Non tamen hæc procedunt in foro amicitia: quæ debet quis potius omnia mala pati, quam malo consentire, ideo peccatum esset mortale. c. ita ne. 32. q. secunda. Nec est procederet quo ad poenā spirituale in foro ecclesiastico: Nā qui Principis, seu Magistratus mandato deliquit, non euitat. cap. in Canonibus. 16. quæstio. prima, dicto cap. sacris.

13 Insuper irregularis est efficitur passus iniuriā, qui dixit hlio, aut famulo: Non regrediaris domum meam, donec ipse aliquid noui audiam

de te. quia text. in capitu. fina. de homic. lib. 6. non solum procedit in mandato expresse, sed etiam tacito. text. optimus in capitu. ex literis. vers. auditis. de excess. prælat. & est communis, vt refert Couar. in dicto capitu. vnico. §. 1. nu. 3. de homicid. in specie tenet Abb. in d. cap. ex literis. num. 3. in cap. sententiam. nume. 2. qui cler. vel vouen.

14 Rursum. Ratihabitione committitur homicidium, q̄n quis hēt ratum homicidij, nomine suo commissum. argum. cap. sicut tuus. de simon. ff. de vi. & vi arma. l. 2. §. quoties. 1. q. 4. quia præfulatus, vt notant Ioannes. & Archid. 50. distinctio. si quis viduam. Goffre. de excess. prælatorum. ex literis. & Archid. 17. q. 4. c. omnes. in gl. Quod quidem homicidium si non alicuius nomine, verbi gratia, Titij, commissum, is postea ratum habuit, mortaliter tantum peccauit. c. cum quis. de senten. excommu. lib. 6. in secunda sui parte. At si fuerit commissum nomine ipsius Titij, qui postea ratum habuit, verbi gratia, amicus Titij clericum percussit, & occidit, a quo Titius iniuriam reale, aut verbalem acceperat, qui postea dictum crimen ratum habuit, auctorem q̄; criminis recepit, & maiori vinculo amicitia deuinxit, tunc eo casu non solum Titius peccatum lethale commisit, sed etiam excommunicatus est: ratio est, quia tunc ratihabitione retrahitur, & mandato comparatur: verum si amicum non receperat, sed expulit, nec per aliqua signa exteriora apparere potuit quod ratum habuit, sed tantum illud ratum habuit in corde, solum mortaliter peccauit. glo. in cap. cum quis. ver. tuo nomine. de sent. excommu. lib. 6.

15 Nullo tamen casu propter ratihabitionem irregularitas contrahitur, tum quia nullibi expressum est ex ratihabitione irregularitatem contrahi, nisi in casibus a iure expressis; tum et quia ad irregularitatem necessaria est homicidij culpa. c. si aliquis. de homic. Vnde qui ratum habuit homicidij iam commissum, verè nullam habuit homicidij culpā quo ad ipsum actū, cū iam actus præcesserit. ita Couar. in d. c. vnico. §. 1. n. 4. de homic. lib. 6. contra Fely. in c. sicut dignum. col. 4. eod. titu. & Nic. de Plo. de irregular. 6.

16 Rursum excommunicatione tenetur incurrit, atque irregularitatem, qui potuit clericum a percussione defendere, & iniuria habens publicam potestatem, aut priuatam iure familiae in percussore, & non defendit. Nam sicut in illo locum habet excommunicatio. c. quantæ. de sen. excommu. ita etiā habet locū irregularitas. c. sicut dignus. §. illi etiā. de homicid. Et ratio est, quia præstitit consensum autoritatis, siue defensionis, vbi plus peccat consentiens, quam faciens, & magis punitur. 24. q. 3. qui aliorum.

11. q. 3. qui consentit. Hinc nota, quod quadruplex est consensus. Primus est consensus negligentiae: ubi minus peccat consentiens, quam faciens; nisi forte nimis crassa esset ignorantia in prelaro. 1. q. 1. quicquid. 83. distin. consentire. Secundus est consensus consilij, ubi similiter minus peccat consentiens, quam faciens, sed magis, quam primus. 87. dist. tanta. Tertius est consensus cooperationis, ubi aequaliter punitur consentiens, & faciens. 2. q. 1. notum. Quartus est auctoritatis, ut diximus in prin. Ita Innoc. in rub. de offi. & potesta. iudi. deleg. nu. 1. & glo. in c. notum. 2. q. 1.]
- 17 Est etiam irregularis, si is, qui causam dedit, rixae, & eius amici, vel famuli, aut consanguinei occiderent contententem, & pugnantem cum eo, praeter eius voluntatem, contra eius prohibitionem. Doct. commun. & Abb. in c. Petrus. ult. no. de homic. Quod secus dicendum de eo, qui occisioni causam non dedit, & expressè illam prohibuit, atque ignoravit. text. in d. c. Petrus. ubi Doct. Hinc nota cautela, quod ubi causa alicuius iniuriae illatae clerico, clericus timet vindictam, cautum est protestari, & nota praxim, praestationis: Protestor ne quid fiat tali, ex quo possim incurrere ordinis detrimentum, vel animae periculum, & iuvat talis protestatio. Ita Dom. Anton. de Burr. in d. c. Petrus.
- 18 Sed quaeritur, an quis si incurrat irregularitatem, si sciuerit, & praesens fuerit tractatui habito ab aliquibus de occidendo eius inimico, quia tunc dubio procul tacendo fieret irregularis. secundum glo. in d. capit. Petrus. versic. contra prohibitionem. in fin. Sed de occidendo alium, si non denunciaret ei, dic quod non, modo nec dicto, nec facto ad id homicidium committendum opem praestet, & si peccet mortaliter. text. in capit. dilecto. de senten. excommunicata. lib. 6. capit. qui potest. 2. q. 3. optimus text. in capi. 1. 83. distin. nam mortem languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. cap. error. eadem distin. Nauar. ca. 27. num. 234.
- 19 Sed an irregularis censetur is, qui dedit causam rixae, & eo pugnantem inimici accesserunt, eumque occiderunt ratione propriae inimicitiae, non ut negotium illius gerant? Dic quod non, ita Abbas in d. capit. Petrus. in ult. not. Quod secus dicendum est, si amici rixantis viderent suum amicum percuti, vel vulnerari, aut alias male tractari ab aliquo illum occideret, vel interficerent praeter eius consentum, quia tunc irregularis esset: quia culpa sua praecedat casum, ut patet in eo, quod legitur. de homic. cap. significasti. & cap. presbyterum. ad idem. ff. si quadr. pauper. fecit. dica. l. prima. §. cum arietes. C. de adult. l. quoniam. caueat ergo cleri-

cus, ne sit rixosus, vel litigiosus. 46. distin. per totum. Alias autem si occasio esset remota, vel propinqua, & iusta, ac praeter conscientiam suam ille occideretur, non esset irregularis. 23. q. 5. cum homo. & cap. de occidendis.

- 20 Item opem praestans homicidae post delictum commissum, non est irregularis: nisi sit cooperator in ipso delicto: nam tunc homicida, & irregularis est; si quidem in hoc casu dicendus est quis potius criminis auctor, quam auxiliator, praesertim si opem ita dedit, quod sine ea delictum non fuisset effectum. c. foelicis. de poen. lib. 6. c. sicut dignum. §. illi autem. de homi. tex. opt. in litem Mela. §. si alius. ff. ad legem Aquiliam.
- 21 An autem puniri debeatur eadem poena, qua puniendus est homicida? Respondetur, quod & si opem praestans pari poena puniri debeat cum delincente. ut ff. ad legem Corneliam de ficar. l. 3. §. item qui actor. ad l. Pomp. de partic. l. vtrum. ad leg. Iuliam pec. l. facriligij. §. is autem. Abb. & communiter Doct. in c. 1. de offic. deleg. illud procedit, quando auxilium fuit praestitum ante delictum, vel in ipso actu, secus si post actum, quia tunc eadem poena non puniuntur. ita Bar. in l. furti. §. opem. ff. de furt. nisi praecesserit monitio de praestando auxilio post actum. ut not. Bar. in l. is qui opem. ff. de furt. Quod praesumitur, quando in continenti hoc sequitur. Dec. in c. 1. a nu. 62. vsq; 69. de offic. deleg. ubi limitat illum, qui post actum praestat fauorem, non puniri eadem poena, nisi in crimine haereticis, caeterisque atrocioribus delictis.
- 22 Colligitur ergo ex his, quod auxilium delinquenti tribus temporibus praestari solet. Primo ante delictum perpetratum. Secundo in ipso actu perpetrandi delictum. Tertio post delictum commissum.
- In primo casu magis opinio recepta est operentem eadem poena esse puniendum, qua & is, qui reipsa delictum commisit. ita Cyn. Bal. & Ang. in l. 1. C. de Nili agger. non rumpen. ex tex. in l. nihil. ff. ad leg. Corneliam de ficarijs. l. praetor ait la seconda. §. si cum feruum. ff. vi bon. rapt. l. si scierte. ff. ad leg. P. de parric. cum similibus.
- 23 In secundo casu est magis communis opinio, hunc eadem poena ordinaria teneri, qua & ipse principalis, ita ferè omnes, qui supra, & Boer. q. 167. nu. 3. Fely. in cap. sicut dignum. de homicid. quorum sententia probatur in l. vtru. ff. de parric. in l. 1. ff. de crimi. pecul. in l. vnica. C. de raptu virg. clem. 1. de poenis. Quod quidem sanè intelligitur, quando principalis non commisit delictum absque auxiliatore: alias si auxiliator in ipso delicto nihil egisset, & delinquens per se commississet, secus esset. ita Iaf. cōfi. 137. num. 1.

- 24 In tertio vero casu si cum auxilium fuit praestitum post delictum commissum, ut quia delinquentem tuetur, & custodit, tunc auxiliatori inducitur poena extraordinaria arbitrio iudicis. ita tradunt omnes in l. 1. C. de his, qui latr. occulta. in specie Cur. sen. cōfi. 41. ex tex. in l. congruit. ff. de offic. praesid. in l. 1. & 2. ff. de recep. Quod tamen falleret, quando praecessisset aliquis tractatus postmodum de auxilio praestando. Ut puta si actum fuisset inter eos, ut hic delinquens delictum perpetraret: quia eo perpetrato illi auxilium praestabit: quia tunc eadem poena, qua principalis, esset puniendus, ita docuit Bart. in l. furti. §. pe. nu. 6. ff. de fur.
- 25 Sed an si assistens armatus dicatur opem ferre? Respon. secundum Bald. in l. non ideo minus. num. 30. C. de accusat. & Marfi. in praxi crimin. §. constanter. num. 56. quod tunc per assistentiam auxilium fertur, quando is assistens est armatus, & aggressus timidiorum efficitur. ita decidit Gramm. decif. 25. num. 3. Quod intellige, quando scienter, & dolose id fecit, secus si ex casu, quod praesumitur, nisi aliter probetur. ita Paris. cōfi. 164. num. 2. lib. 4.
- Postremo pro complemento huius capituli sciendum est, quod si quis parato homicidio videat aliquem tanquam homicidij illum reum in carcerem tradi, tamen si intelligat eum versari in periculo vitae, non tamen tenetur se prodere. At qui si contra aliquem falsum testimonium protulit, ob quod ille est in periculo perdendae vitae, debet suum testimonium reuocare, & omnem suam operam adhibere, ut illum eripiat, etiam si ob id oporteat eum amittere vitam. Nauar. in Manual. capit. 15. nume. 17. versicu. 23.

S V M M A R I V M.

- 1 Homicidium committens ad sui necessariam defensionem neque peccat, neque irregularitatem hodie incurrit, fallit. num. 4.
- 2 Superiori, siue sit iudex, pater, vel dominus, iniuste aggressi, licet obistere, & vitam tueri.
- 3 Mortem aliter vitari non posse, quando intelligitur id habere locum.
- 4 Hostem exaginato gladio venientem sagitta occidere licet, desperata salute: idem de occlusa cum inimico aliquo in loco, si praevenerit. numero sequen.
- 5 Vxor an maritum, qui ipsam occisurus erat, possit praeveniendo interficere.
- 6 Inualsus a clerico ipsum percutiens, quando peccet.
- 7 Occidere, vel mutilare membrum, licet etiam clericis, etiam in sacris occupatis, mortem effugere non valentibus, sunt tamen irregu-

- lares, in casu. numero 20.
- 10 Defensio alia necessaria inevitabilis, alia necessaria evitabilis: prima irregularitatem excludit, altera minime.
- 11 Occidens, qui fugiendo poterat esse tutus, sit irregularis, fallit in fuga ignominiosa. nu. seq.
- 13 Excedens modum in defendendo irregularis sit: idem in reperiente clericum non ex proposito. num. seq.
- 15 Pater, vel matris iniustum aggressorem opprimens, an fiat irregularis, & quid si aggressor sit clericus. nu. seq.
- 17 Clericum ad sua defensionem perimens, an fiat irregularis.
- 18 Furem diurnum, vel nocturnum interficiens, an & quando quis peccet. & nu. seq.
- 21 Mulieri an, & quando aggressorem suae castitatis interficere liceat.
- 22 Iudicem querentem iniuste me morti addicere, vel id per falsos testes, si sum sine spe salutis, an hos possim occidere. Ministros iustitiae, an liceat vi repellere, vel etiam mulverare.

De homicidio ad necessariam defensionem, & irregularitate. Cap. L X V.

si antiquitus si quidam affirmaverunt homicidam, qui ad sui defensionem necessariam, suum occidit inuasorem cum mode ramine inculpate tutelae, id est, quod occidat aggressorem incontinenti non causa ultionis, sed defensionis. iuxta glo. not. in cap. significasti lo secundo. de homic. esse irregularem, ut meminit glo. in capit. sicut §. fina. versic. consilium. de homic. & in cap. de his clericis. distin. 50. D. Thom. 2. 2. q. 64. articu. 7. ad tertium. tamen hodie constitutio. cap. vnici. de homic. in clem. distinuit nullam contrahi irregularitatem, cum quis aliter non valens vitare mortem, occidit inuasorem: cuius ratio est, quia ad irregularitatem contrahendam propter homicidium priuatum necessaria est saltem aliqua culpa homicidij. Is vero, qui ad necessariam sui defensionem aliquem occiderit, nullam culpam contrahit, ergo nec irregularitatem. Naturali etenim ratione vnicique permittitur est seipsum ab aggressore defendere. l. vt vim. ff. de iust. & iur. ad co. vt etiam si licita sit contra inuasorem generaliter, quando iniuste inuadit, siue superior sit iudex, vel potestas, quae iniuste inuadit, id est vt occidat, siue pater inuadens filium etiam in sua potestate degentem, siue praetatus, vel Abbas, qui iniuste monachum inuadit, vt subito occidat, siue dominus

dominus seruum, vel vasalum, maritus uxorem magister discipulum, qui omnes contra tales personas possunt se defendere, si ultra debitum iuris aliquid ultra ardentet, alias non. vt tradit Sylu. in ver. bellum. 2. §. 5.

3 Ille vero dicitur mortem aliter vitare non posse, qui neque fuga, neque clamore, neque vltio alio modo, nisi interficiendo, aut deformando aggressorem, eam vitare potest iuxta glo. in clem. 1. & c. suscepimus eo tit. nam licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitandum, ne aggressorem interficiat, tenetur tamen quo ad euitandam irregularitatem. vt recte Panor. declarauit in c. olim. nu. 17. de resti. spol. quia hæc sine peccato incurritur. Non tamen dicitur quis fugam posse vitare, cui ipsa est periculosa. secundum comunem, quam sequitur Fely. in d. c. suscepimus.

4 [Sed an simpliciter est t veru quod diximus vt occidens non sit irregularis, si illud commiserit ad defensionem vite necessariam, iuxta d. cle. 1. Respon. quod non. illud procedit quando inuafus non fuerit quis culpa sua, secus autem si culpa sua, & ita inuaderem interfecerit. Hinc Nauar. de homicid. lib. 5. conf. 32. respondit qd si quis alicui iniuriam intulerit, dicendo eum mereri, quem affectus iniuria percussit alapa, & percussus postea obuuiam factus voluit occidere percussorem, qui se defendendo occidit percussum, esse irregularem: ratio est, quia causa, quare inuaderetur, fuit quia illicitè dedit alapa vindicando iniuriam autoritate propria, & illa fuit causa quare inuaderetur quæ non sufficit ad excusandum eum ab irregularitate.] Sed hæc ex casuum decisione faciliora reddentur.

5 Prima. Videns t hostem in se euaginato gladio tendere, si timet cõsertis manibus se defendere non posse, potest sagitta eminus missa solo illum prosternere. l. 3. C. ad leg. Corn. de fica. glo. in c. olim. & ibi Abb. num. 16. de resti. spol. Bal. in l. 1. C. vnde vi. Syl. in ver. Bellum. 2. nu. 2. Non enim tenetur expectare primum ictum, ne forte non sit locus defensionis.

6 Sic oclusus t in aliquo oppido, vnde nullatenus effugere potest, vel in eisdem ædibus, vbi est hostis, qui & certissimus est absque vllò dubio eundem hostem eum decreuisse occidere sed expectare horam, vel socios, potest illum præuenire, & dum securus est, eum opprimere. gl. in c. 3. ver. secularib. & in d. c. suscepimus, ver. interimeretur. de hom.

7 Pari ratione t proxima mulier cum marito eodè in lecto iacens euidenter sciens eundè sub cervicali abdidiisse gladium, quo ipsam dormientem ingulet, neque parerè miserè suffragiū ali-quod, an possit furtim gladiū arripere, res est dubia, arbitrio prudentis iudicanda, & forsitan potius, quod sic, per iura supra allegata.

8 Secunda. Peccat t mortaliter inuafus, qui recepta iniuria percussit clericum nclentè repercuter: ratio est, quia nõ defensio, sed vindicta est 46. dist. seditionis. nisi pbabiliter timeret geminatam repercussionè, que casu si potuisset impedire ictum, & non impediuit, et mortaliter peccauit: quia excessit finem meræ defensionis: gl. in d. c. 2. & c. significasti. eo. tit. vbi Abb. nu. 9.

9 Tertia. Qui percutiendo t occidit, aut mutilat, aliter non valens vitare mortem, nõ peccat, neq; est irregularis. c. vnico. de homicid. lib. 6. ratio est, cõmors, & membri mutilatio æquipolentia sint d. c. vnico. Hinc patet qd etiam clericis, & religiosis licitum est etiam sine licentia superioris, quando commodè haberi non põt, se defendere quia defensio est de iure naturali, & quo ad actus naturales religiosi non censentur mortui glo. 16. q. 1. placuit. el secundo. maioris tamen esset perfectionis, si se permetteret occidi, quã si se defendendo occideret, cum aliter mortem euadere non possint. secundum D. Tho. & Sylu. in ver. Bellum. 2. §. 3. imo neque peccat clericus occidens aliquè, aliter non valens vitare mortem, etiam si esset occupatus in sacris. quinimo posset reassumpto officio celebrare. Syl. qui supra & in ver. homicidium. 1. q. 9. ver. Tertium. At si mortem fugièdo vitare poterat & non fugit, irregularis est. gl. & Doct. in d. c. suscepimus. glo. sing. in clem. 1. ver. non valens de homicid. & est communis.

10 Ex his igitur colligitur t duplicem defensionè, necessariam ineuitabilem, & necessariam euitabilem. Turrecre. in c. de occidendis. nu. 3. 23. q. 5. prima excusat quo ad culpam, & irregularitatem. iuxta not. in c. 2. de homicid. & in clem. si furiosus. eod. tit. Secunda vero inducit irregularitatem. vt not. in cap. suscepimus. & ibi. d. Anton. de Butr. eod. tit.

11 Vnde si t inuadendus claudendo ostia domus vel se infra illam turrim forte claudendo potest inuafionem, & periculum vitare, & non facit, non est immunis a poena homicidij, & irregularitate. Debet enim facere ad instar Dñi, qui fugit in Aegyptum, cum ab Herode ad interficiendum quæreretur. Matth. 2. & 23. q. 3. cap. 1. Sed si fugienti in fugiendo posset periculū imminere, puta quia inimici instarent a tergo, & ipse fugiendo cadere poterat, quod frequenter euenire potest; Vel quia inimici erant cursu velociore, vel ex fuga maiorem caperent audaciam: tunc occidendo inuafus aggressorem, nullam incurreret irregularitatem. absit enim vt tanto periculo exponere se teneatur. ff. si quis caut. l. 2. §. pen. vt lite non contestat. c. acc. l. ens. 2. Syl. uest. in ver. homicid. 1. q. 9.

12 Potissimè t autem præmissa possunt dici, vbi secundum persone qualitatem fuga esset alicui ignominiosa. arg. ff. ex q. b. caus. maiores. l. in ea

& de manu vindictæ iuxta. nam & alias conferuatio honoris præfertur vitæ rerum. ff. si quis omif. caus. testamen. l. Iulianus. Et constabit de verisimili causa timoris non potenti mortem vitare per iuramentum suum, cum de sua conscientia, & periculo agatur sine alterius præiudicio, puta de promotione ad ordines. de homicid. significasti. 1. desent. excommu. si vero. 2. ipse igitur debet iurare, qd ideo occidit aggressorem, quia si fugeret, sibi fuga fuisset maximū dedecus. v. g. quia erat vir nobilis. Alias si aggressus fuisset vir plebeius infimæ classis, qui nullam prorsus honoris iacturam fugiendo faceret, vtique tunc occidendo irregularitatem incurreret. Ita Sotus de iust. & iur. lib. 5. q. 1. art. 8. colum penul.

13 Quarta. Irregularis t est, qui modū excessit in defensionem: nam hic excessus defensionè culpabilem reddit, quemadmodum cõstat ex l. 1. C. vnde vi. & c. vt famæ. §. vltim. de sentent. excom. c. significasti. vbi glo. & Doct. de homicid. hinc irregularis est, qui percussorè ab eo fugiètem occiderit propter excessum: sic colligitur ex glo. in c. 3. eo. tit. sic enim vñ esse vindicta. & non defensio, quæ tamen irregularitas potest ab Episcopo causa cognita dispensari. vt patet per Concil. Trident. sess. 4. cap. liceat. [Nam nõ sit irregularis ea irregularitate, quæ descendit ex homicida voluntario indispensabili. pro quo faciunt ea, quæ dicit Abb. in cap. olim. el primo. de resti. spoliat. nu. 15. & seq. & optimè in cap. significasti. de poen. & remiss. quatenus probat poenam ordinariam non esse imponendam ei, qui se defendendo iustum defendendi modum excedit, nec ille, qui iusto dolore motus occidit iux. tradita in l. si adulterium. §. imperatoris. ff. ad l. Iul. de adult.]

14 Quinta. Irregularis t pariter censetur, verū non excommunicatus, qui excedendo modum non ex proposito repercuteret clericum. glo. in d. c. significasti. 2. ver. tutelæ. ratio est, quia excommunicatio non incurritur sine dolo, vel diabolica insatione. 17. quæst. 4. si quis suadente. Quod secus est de irregularitate, vt in iudice condemnante ream.

15 Sexta. Non peccat, t sed irregularis est qui aggressorè patris, aut matris, aut fratris, alteriusve cognati occiderit. ita glo. in d. clem. si furiosus. sequitur Abb. in c. si vero. lo. primo de sent. excom. & est communis, vt refert Couar. in c. vni. co. nu. 3. de homicid. qui tenet contra commu. quam ipse etiam libenter, saluo meliori iudicio sequor eo casu. videlicet. Aliquis potest sine peccato mutilare vel occidere inuadentem alium iniustè, & occidere volentem, in casu, vbi vitæ ipsius inuasi aliter saluare non potest, dummodo ad saluationem inuasi principaliter, & non ad mortem inuadentis intendat. Tum lege di-

uina. Deute. 6. Matth. 19. Luc. 10. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Ad idem 18. quæstio. 4. cap. penult. & de poen. distin. 2. cap. charitas 2. circa medium. Sed pro seipso saluando vbi aliàs mortem vitare non potest, potest mutilare, vel occidere suum inuaforem, ergo & pro proximo saluando. Rursum per tex. in cap. non in inferenda. 23. quæst. 3. vbi dicitur id, quod dicitur per Salomon. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Et qui trahunt t interitum liberare ne cesses. Vnde quod Dominus imperat, necessesse est fieri, & nisi fiat, poenam habet. 14. quæst. 1. quod præcipitur. Ergo si fit, legitime fit, nec poenam meretur. C. de adul. l. Gracchus. Item remoto amore proximi, remouetur amor Dei. 1. Ioan. 3. si quis dixerit, quod diligo Deum, & fratrem suum odit, mēdax est. Et sic inimicum Dei, & hominis, vt saluet amicum Dei, & hominis, occidere potest. Rursum. eccl. 4. dicitur Vique ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit inimicos tuos pro te. Sed pro inuafo est iustitia, ergo. De sancto etiam Mose legitur. Exod. 22. qd occidit Aegyptium iniuriam rem Israelitæ. Quare ijs, & multis alijs rationibus breuitatis causa omiffis, videtur posse tene-ri contra communem, scilicet non esset irregularem percipientem aggressorè patris; aut matris, vel alterius personæ.

16 Sed an, t si velimus sequi communem, incidat in excommunicationem, qui defendendo huiusmodi personas coniunctas clericum occiderit, ne aliqua ex eis occidatur ab eo? Dic qd non sed bene in irregularitatem. Ita Inno. in c. si vero el primo. de sentent. excommu. vbi hoc dictum extendit et ad defensionem extraneorum, quia socij iniuria propulsa est 23 quæstio. 4. fortitudo. & capit. non in inferenda. cap. error. 83. distinct.

17 Sed an sit t irregularis clericum interficiens in sui defensionem? Respondeo, quod non. glo. & text. in d. cle. si furiosus, modo defensio fiat incontinenti id est dum actus impugnatur, non autem postquam violentia aduersarij transijt. Attamen si clericus esset item percussus verè vel secundum probabilem dubitationem laici, tunc licet laico repercutere ad repellendum violentiam absque periculo excommunicationis, & irregularitatis, Sylu. est. in ver. excommunicatio. 6. nu. 6. §. 9.

18 Septima. Peccat t mortaliter, & irregularis est occidens furem diurnum, vel nocturnum, de quibus manifestum est eos non ad occidendū, sed ad surandum venisse: nisi se telo defendant, ne capiantur. Vel si raptores, vt bona capiant, insurgunt in defensionem, argum. text. in cap. si perodiens. in ver. si defenderint. de homicid. Vel si aliter ab illis bona surrepta eripi nequeat & illa essent aliquanti pretij. leg. furem. ff. de

ficar. Quod ego intelligo, quando tota, vel maior pars substantiæ periclitaretur, & tunc postea etiam couocatis amicis antequam ad alia diuertatur. glo. in c. significasti. 2. de homic. Sylu. in ver. Bellum. secundo. q. 1.

19 Peccat etiam mortaliter, qui dum spem habet certissimam recuperandi furtum, furem interficit, secus si res esset dubia. ita Bart. in l. furem. ff. de fcar. Sylu. in ver. excommunicatio. 6. §. 4. nu. 6 casu. nono. Sotus lib. 1. de iust. & iur. q. 1. arti. 8. Attamen qui furem onustum suis rebus armis insequitur, & dum aliter deprehendere nequit, tello interficit, non peccat: quia toto tempore delicti licet vim vi repellere, etiam dum fugit: postquam vero se alibi recepit, non licet eum vi aggredi, sed tenere eum, quousq; iudex capiat Sotus. qui supra.

20 Sed an sit irregularis clericus, qui pro necessaria rerum defensione hominem interficit? Respon. quod sic. gl. fina. in capitu. 2. de homic. Hostien. eo. tit. suscepimus. 23. quest. 8. cap. 1. & c. conuenit. & 36. distin. si quis vult. Sylu. in verbo, Bellum. 2. §. 7. nu. 12.

21 Octauo. Mulier, quæ aliquem occidit pro uenda sua castitate, quam adhuc saluo omni honore poterat bñ defendere fugiendo, vel vociferando, peccat mortaliter. ita d. Ant. 2. par. ritu. 7. cap. 8. §. 2. col. 6.

Verum si interficit volentem se opprimere, cuius manus aliter euadere non potest, nõ peccat. quod intellige, modo non intendat occisionem, sed illa sequatur præter suam voluntatem, se offerendo. Sed si potius permittit se opprimi renitente omnino ratione, quam interficere, maioris esset perfectionis: nullo tamen pacto ad euitandum stuprum debet seipsam interficere: quia tunc maius peccatum faceret, vt euitaret minus.

22 Nona. Scio quod decreuisse iudicem, me per iniquitatem ad mortem adducere, aut testes iniquis testimonijs, idq; mihi est certissimum remque iam esse in proximo. Nunquid possem illos occidere, sciens me aliter non posse mortem euadere? Respon. detur nequaquam licere: nam solū licitum est mihi vim vi repellere: vis autem nõ est in præfenti aggressione, attamen si iudex, aut alij ministri iustitiæ vellent in me manus iniicere, constaretque mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profecto perinde vim vi repellere, ac si essent personæ priuatæ. Secus autem si id bona fide, & lege tentarent; nempe quia sunt indicia, vel aliqua legitima accusatio: tunc enim licet ego essem innocens, non mihi liceret quo me eriperem, ministros vulnerare. Sotus lib. 5. q. 1. arti. 8. col. penult.

Decima, & vltima. Damnatus ad mortem, qui percutit, aut occidit ministrum iustitiæ, quo se eripiat, peccat mortaliter: quoniam quamuis

iusta sit vis, resistentia tamen est iniusta. glo. in l. vt vim de iust. & iur. Scotus comm. receptus in 4. dist. 15. q. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 Homicidium casuale dupliciter consideratur, & de conditionibus, quæ circa utrumque accidunt.
- 2 Deiciens regulas ex tecto, si promissa admonitione, vel alio diligenti signo, non peccat, nec fit irregularis, si hominem occiderit.
- 3 Homicidium casuale à dante operam rei illicita procedens irregularitatem incidit.
- 4 Homicidii priuati, quia excusatur à peccato, idè & ab irregularitate, secus est in persona publica.
- 5 Clericus exercens chirurgiã, si eius opera egrotans moriatur, quare fiat irregularis, quod secus si ni egritudine.
- 6 Physicam exercere quibus clericis potissimum non sit interdictum, & de quibus intelligatur c. ad aures. de æta. & qual.
- 7 Egrotanti, ex certa scientia, vel ignorantia affectata, innocentiã aliquid ministrans, vel etiam contra præceptum medici peccat grauiter.
- 8 Infirmus aliquid nocuum sumens præter medici consiliũ, an & quando peccet.
- 9 Sanus peccat aliquid sumens scienter, mortem vel infirmitatem inducens.
- 10 Infirmum in mortis agone promouens, & renouens, ut citius moriatur, quando fiat irregularis.
- 11 Sagittam temere educens e corpore vulnerati, morte secuta, fit irregularis.
- 12 Vrsus, vel Leone hominem occidente, dominus, modo absit malitia, irregularitatis est expertus.
- 13 Ludens illicitè cum muliere pregnante, si ex eo abortiatur, irregularitatem incurrit.
- 14 Clericus equitans, si oppresserit hominem, an in irregularitatem incidat.
- 15 Culpa leuissima hominem facit irregularem.
- 16 Magister præter modicum verberans discipulum, si moriatur fit irregularis, & quid si conualuerit, et denno ceciderit.
- 17 Prelatus, vel parentes, quo casu verberando clericos incurrant peccatum mortale, & excommunicationem.
- 18 Pulsans campanas, si fortuito homicidio eam dederit, non contrahit irregularitatem.
- 19 Clericus pulsans campanas, ut fur capiat, vel presbyter nulle venientibus armatis contra nullam, si mors sequatur, an sunt irregulares num. seq.
- 20 Occidens aliquem ex necessitate inuitabili ex culpa existenti, est homicida.
- 21 Infantem, qui in lecto suffocat imprudens, mortaliter peccat.

De homicidio casuali, & irregularitate. Cap. LXVI.

- Irca imputationem quod casualis homicidij, quod præter intentionem accidit, notandum est, quod cum dupliciter contingat homicidium casuale imputari, scilicet dando operam rei licitæ, vel illicitæ, aliquæ conditiones sunt communes vtrique, & aliquæ propriæ singulis. Communes quidem sunt tres, secundum Caieta. 2. 2. q. 64. art. 8. Prima est, vt non sit intentum, idè, simpliciter voluntarium: secunda, vt imputetur, & quod re vera sequat ex actione, quæ tolli debebat. c. ad audiētiã, de homic. Vnde si quis incautè vulneratus, non ex vulnere, sed alia infirmitate obierit, vulnerans in conscientia homicidij reus nõ est, dicto c. ad audiētiã. in fi. etenim si aliunde sequatur mors, nullatenus agenti imputatur. c. Ioannes. de homic. volunt. Tertium requiritur, vt non solum possit quæ talem actionem vitare, verum debeat. Licet enim latro cõmīnetur, nisi dederit pecuniam, furtum aliunde facturum, licet non dederit, & faciat non est cur furtum tibi imputari debeat, cum non tenebaris. Conditiones vero propriæ singulis sunt hæ sequentes, videlicet, qui dederit operam rei licitæ, & habuit diligentiam eam, quæ homines mediocriter prudentes in similib. actibus adhibere solent, nec mors aliqua, aut noxa personalis sequatur, nec irregularitatem; nec reatum homicidij incurrit, si ex huiusmodi actione fuerit subsecutum homicidium. 23. q. 5. c. de occidendis. c. ad audiētiã. calator. c. presbyterum. de homic. l. si putator. ff. ad l. Aquil. c. ex literis. c. Ioannes. de homic. Archid. 50. distin. clerico. & 17. q. 1. qui bona. §. si ergo,
- (Exempli gratia) deiciens quod regulas ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, promouit transeuntes, & aliquod eius rei signum posuit, non peccat iste mortaliter, nec est irregularis: quod secus est, si non esset adhibita diligentia, quam potuit, & debuit; quia tunc imputatur ei quo ad peccatum, & quo ad ordines suscipiendos, ad quos non promouetur, & quo ad susceptos, in quibus ministrare non potest. vt ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. §. pen. 50. dist. sepe. Host. in cap. sicut dignum. §. eos. de homic. Archid. in d. c. clerico.

- 2 Qui vero dederit operam rei illicitæ, si casuale homicidium sequatur, irregularis est: siue diligentiam adhibuerit, quam potuit ne sequatur, siue negligens fuerit. vt 50. dist. clerico. & cap. si quis voluntate. & de homic. c. continebatur. & c. dilectus. & c. tua nos. Vbi mon-

chus censetur irregularis; quia operam dante rei illicitæ, non simpliciter, sed sibi, quia chirurgus esse non poterat. cap. sententiam. nec cler. vel. vouen. quamuis adhibuerit diligentiam, admonendo foeminam, vt à vento caueret: tamen in hoc secundo casu peccatum mortale non incurrit. Vt enim homicidium casuale mortale peccatum sit, nec ne, parum refert ad rem; an opus, vnde mors sequitur, sit licitum, vel illicitum: nam in vtroq; casu crimè erit lethale, si præcesserit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita, quamuis quo ad irregularitatem plurimum referat. vt supra diximus. Ita Caieta. 2. 2. quest. 64. art. 8. Sed nunc ad particularium casuum decisiones ex ijs eliciendas descendamus.

4 Prima. Qui quod omnino excusatur à peccato homicidij priuati, etiam excusatur à peccato irregularitatis prouenientis ex homicidio priuato. cap. ad audiētiã. de homic. In specie nõ. Castr. lib. 3. de potest. leg. pen. c. 14. ver. 1. Quod secus est de persona publica, quæ absq; peccato irregularitatem incurrit.

5 Secunda. Clericus quod in maioribus habens beneficium ecclesiasticum irregularis est, si ex chirurgiæ officio, cui operam dat, aliquis mortem obierit: quia artem sibi interdictam exercet c. tua nos. de homic. etiã si illam exerceat inuitu pietatis, quia non est exercenda impietas propter pietatem. si tamen omnia ritè obseruauerit, mors non imputatur ei quo ad peccatum. Abb. in d. c. tua nos. §. 1. nu. 3. Rursum, quid dicendum de clerico adiuuante chirurgum in abscissione membri an incidat? Dic quod nõ. ita Nauar. in Manu. c. 27. nu. 2 17.

Sed an sit censendus irregularis ille clericus, si in firmus non ex incisione, vel adustione facta ab eo, sed ex graui ægritudine, aut lethali mortem obierit? Dic quod non, ita Couar. in c. 1. de homic. in clem. par. 1. §. 4. nu. 2.

6 Tertia. Et si quod officium medicinæ non sit clerico interdictum. c. ad aures. de æta. & qualita. tamen hoc intelligendum est de clericis in minoribus ordinibus constitutis non beneficia habentibus, non intendentibus, promoueri, sed clericis in sacris ordinibus constitutis, vel etiam in minoribus, cum tamè sufficienter beneficia ti sint, nõ licet de physica operari, nisi gratis pro miserabilibus personis, vel cõsanguineis suis, nec etiã tunc, si posset esse periculũ: quod logè strictius est in claustralibus obseruandum, qui si in casibus licitis exercerent medicinam & infirmus abque illorum culpa moritur non sunt irregulares: cum dent operam rei licitæ: quæ medicina non est eis prohibita, d. c. ad aures.

7 Quarta. Seruientes quod infirmis ministrantes quicquid petunt, si ex certa scientia, vel ex pro-

habili ignorantia, vel affectata, aliquid nocuum infirmo propinauerint quantumcunque petenti, grauer peccat: quia faciunt contra caritatem, secundum Innocent. in d.c. tua nos. Item si contra præceptum medici hoc faciunt: quia in talib. credendum est medico, & non infirmo, vt patet 10. q. 1. c. 1. & 2. vnde si ex hoc infirmus mortuus fuerit, irregularis est. vt per Innocent. & Abbat. in d. c. tua nos. §. 1. nu. 6.

8 Pariter ¶ infirmus si medico non obediat, & si peccatum inobedientiæ nõ committat, quia nec prælatus eius est, incautè tamen facit: quia non credit perito in arte sua. Imo si ex certa scientia, vel improbabilis ignorantia sumit potum, vel quicquid sibi nocuum, grauer peccat: facit enim cõtra caritatem, quia debet seipsũ diligere, & custodire, vt in eo seruiat Deo, vnde nõ licet in seipsũ læuere. vt patet ex no. de corpo. vi. significauit. Nec debet ire post cõcupiscentias suas. Ecclesiastici. 18. Nec in carnis concupiscentijs ambulare. ad Roma. 8. nec in se manus iniicere. ff. de ædific. l. cum autem. §. excipitur. ff. ad l. Aquil. l. liber homo. Si vero nõ crederet mortiferum, licet crederet potu illo infirmitatem prorogari, hic nõ peccat mortaliter, vel ad minus non ita grauer, sicut prius, quia grauior potest esse afflictio sitis, quã febris. Vide Sylu. in ver. medicus. q. 7.

9 Sed nõquid ¶ sanus tenetur ¶ uere medicina liter? Dic quod non, quia omnia sana sanis. Si tamen scienter sine causa aliquid nocuum reciperet, vnde mors, vel infirmitas sequeretur, quæ ipsum a seruitio Dei subtraheret, peccaret, quia faceret contra caritatem.

10 Quæritur etiam, ¶ nõquid irregularitatem contrahat is, qui infirmum in mortis agone nimis anxium vertit, vel trãsuertit in aliud latus, vt citius moriatur? Respon. q. sic, immo et is, qui consuluit, si ex hoc mors fuerit citius subsecuta. Si autè citius non moriatur, ex hac causa non est irregularis, licet alias penitere debeat de peccato. ita Spec. tit. de lega. §. iuxta propositionis ver. quid si aliquis infirmum, &c. & ver. quid si cum velles. Couar. in cle. si furiosus. §. 4. nu. 2. Verum si infirmum in lecto moueret, vel vt aptius cibũ ministrare valeat, vel vt quietius iaceat, etiam si mortem tantillum acceleret, nullam contrahit irregularitatem, quia dabat operam rei licitæ: nisi tanta esset iactatio, aut negligentia, vt prudentium cõsilio cõseatur potius occiso, atq; adeo mortalis temeritas. Caiet. 2. 2. q. 64. art. 8.

11 Quinta. Irregularis ¶ est, qui a vulnerato sagitta extraxit, si modũ non seruauit ab huius rei peritissimis viris prescriptũ, vel operã dedit rei illicitæ, si ex hoc ipso vulneratus morit. Couar. in d. clem. si furiosus. nu. 3. ver. hi vero.

12 Sexta. Quid si aliquis ¶ tenet visum, leonẽ,

vel cernum, & hic occidit aliquem, nõquid tenens sit irregularis? Resp. quod non, dummodo malitiam non adhibeat, vel in lara culpa nõ sit. ff. si quad. pau. fec. dica. l. 2. & l. si. ita Innocent. & Docto. in c. ad audientiam de homic. 13. Septima. Irregularis ¶ censendus est, vt supra diximus in materia abortus. c. 62. illicitè ludè libidinis causa cum foemina pregnantè, si ex hoc contigerit abortio foetus. Sic interpretatur comm. tex. in c. sicut. lo. secundo. de homic. scilicet de ludo noxiõ. eo. tit. c. continebatur. secus vero si laicus iste fuisset mulieris maritus, vel frater, vel coniunctus, sic q. ludus licitus esset in personis, nec aliàs esset noxius in se, sed gracilis, & agilis, quia ex quo non præcessit culpa, talem euentum non crederem imputandum, ita Abb. in d. c. sicut. 2.

14 Octaua. Irregularis ¶ non est censendus clericus, qui excitãdi causa appetitum equũ ascendit, atque calcaribus stimulans hominem oppressit. c. dilectus de homic. ratio est. q. ascendere equum etiam pro salute corporali est dare operã rei licitæ. Abb. ibi. in primo not. Sed quid si equus esset vitiosus, durus bucca, & per consequens non potuit illum frenare, & ita hominẽ occidit? Dic q. non videt fuisse absq; culpa. ff. ad l. Aquil. l. idem iuris. 1. & debuit intelligere infirmitatem suam alijs periculofam. Infitu. ad legem Aquil. §. imperitia quoque.

15 Nam leuissima ¶ culpa facit hominem irregularem. de homic. cap. continebatur. & hoc maxime procedit, quando equus erat suus: quia tunc præsumitur. q. sciret vitium equi. Sed si in veritate vitium ignoraret, de quo statur proprio iuramento ipfius, cum quaratur de eius conscientia. vt per gl. in c. si vero. de sen. excom. tunc euitabit irregularitatem. Ita do. Anto. in c. significasti. de homic.

16 Nona. Irregularis ¶ est magister morte inde secuta, qui percutiendo discipulum excessit modum in correctione. l. preceptoris. ff. ad legem Aquil. l. item quæritur. §. item Iulianus. si. loca. c. presbyterũ. de homic. quamuis quo ad legem gratiæ, & in iudicio animæ puniri nõ debeat, vt homicida dolosus, quia hoc dolosè non fecit 15. q. 1. si quis nõ iratus. q. secus est quo ad legem p̄mõtionis, quæ non inspicit animum, sed factum. vt in d. c. presbyterũ. Quinimo hoc procedit et si discipulus ex percussione cõualuerit, & postea recidiuauerit, quia semp causa subfuit. de penit. dist. 2. si quis semel. Hoc verũ secundum Doct. in dubio. Sed si recidiuatio fuit ex alia causa, puta ex corruptis humoribus in nullo tenet magister, credendum est igitur peritis in arte. Abb. in d. c. presbyterum. & do. Anto. in c. ad audientiam. eo. ti.

17 Decima. Prelati. ¶ pariter, & parentes absque nota excõicationis possunt correctionis causa

causa verberare clericos. Abb. in c. cum voluntate. de senten. excommu. Imò etiam si aliquo modo excedat vsque ad sanguinis effusionem, non censendi incurrisse in censuras: modo sit præter illorum voluntatem: ratio est, quia dant operam rei licitæ. At vero secus esset si excessus cõ effulsione sanguinis adeo fuisset enormis, vt odij iudicium existeret: nam tunc præter peccatum mortale, vt inquit Apost. ad Eph. c. 6. incurrerent in excommunicationem. Sotus de iust. lib. 5. q. 2. art. 2.

18 Vndecima. Non est ¶ irregularis, qui dũ pulsar cãpanas, casu homicidij causam dedit. & rõ est, quia casuale homicidium non imputatur ei, qui dabat operam rei licitæ; & nec fuit in culpa. c. Petrus. de homi. nec qui eas pulsat in signũ q. sit aliquis furca suspendendus. Doct. in d. ca. Ioan. nec etiam qui ligna dederit ad comburendum hæreticum mortuum, quia neque causam propinquam, neque remotam dedit morti, secus si illa dedisset; vt combureretur viuus. Fel. in cap. sicut. §. hi quoque. de homicid.

19 Sed quid ¶ si pulsasset clericus ad captione furis, vel alterius malefactoris, vt est moris; vel quid si pulsasset ad auxilium suum, quia obfidebatur in domo, & imminebat sibi periculum? Respond. quod in primo casu sit irregularis, si malefactor capiat, secuta morte; quia hoc non licet clerico pro iustitia. Secundo casu si faceret ad defensionem ineuitabilem personæ, hoc ei licitum est, quia licitum est alios conuocare ad sui defensionem. glo. in c. significasti. 2. de homicid. & sic non est irregularis. Si autem aliter saluus fieri poterat, secus. de homic. c. suscepimus.

20 Sed quid si dum venirent ¶ homines armati ad depradandam villam, & presbyter pulsauit campanas, vel iussit pulsari, hac intentione, vt illi aufugerent, aliqui illorum fuerunt capti, & occisi? Dic quod si faciebat ob sui timorem, vel ecclesiæ, ne bona depradarentur, & ineuitabiliter timebat facti damnũ, non est irregularis. Si autem hoc fecit tantum ad defensionem bonorum rusticorum quamquam daret operam rei licitæ, non credo clerico hoc permisum, & sic credo ipsum irregularem. & ita de facto consuluit dom. Ant. Bur. vt ipse refert in d. cap. Ioannes.

21 Duodecima. Occidens ¶ ex necessitate ineuitabili prouenienti ex culpa, vt quia ad mulierẽ alienam ingreditur, & vt se defenderet a marito, qui illum cum sua vxore volebat interficere, interfecit, homicida est. c. illud. §. 1. 15. q. 2. Ratio est, quia talis ingressus iure dici potest vi ad tale homicidium, facit text. in c. de cetero de homicid.

22 Tertiadecima. Peccat ¶ mortaliter is, qui casu interficit puerum tenellum in lectulo. c. con-

fuluisti. 2. q. 5. & solet apponi excommunicatione vel inhiberi sub eadem poena. Immo & si non suffocauerat, tamen peccat mortaliter, quãdo ita puerum collocauit, vt periculum immineret in somno suffogandi eum. Verum si lectulus esset extensus, & puerum non haberet prope se, acque nutrix semper consueuit inueniri in eodem lecto, & situ, quo incipiendõ dormire se posuit, & implacabilitas infantis hoc exigat, extusari videtur. ita Caietani. 2. 2. quæstio. 64. articulo. 8.

S V M M A R I V M.

- 1 Offensiones quatuor considerantur in peccato mortali.
- 2 Punitus, uel absolutus, à crimine, de quo plures iudices cognoscere possunt, ab uno potest ab alio puniri.
- 3 Homicidio poena qua sit tum civilis, tum canonice iure constituta.
- 4 Homicida in anima iudicio non absolvendus, nisi damno compensato, & ad quæ teneatur in re-sarciendo damno.
- 5 Homicida est iniungendum, ut sciuiss, & orationibus, adiuuet mortuum apud Deum.
- 6 Homicida heredes tenentur ad solvendum damnũ, licet à iniustitia fuerit poena affectus.

De poenitentia iniungenda homicidæ iudicio animæ. Cap. LXVII.

Ro huius ¶ capituli maiori intelligentia notandum est, q. in peccato mortali possunt considerari quatuor offensiones. Prima offensio sit contra Deum. Secunda sit contra ecclesiam, quia quilibet peccando mortaliter contrahit præceptis Dei, & Romanæ ecclesiæ. Tertia offensio sit contra Rẽpublicam. Quarta contra proximum. De primis duabus offensionibus loquitur glo. in c. peccati. de reg. iur. lib. 5. ubi attribuit singulas satisfactiones, videlicet per amaritudinem, & cõtritionem cordis sit satisfactio quõ ad Deum, ex quo Deus dicitur cordium scrutator, vt not. Andr. de Iler. in c. 1. §. si vero voluerit. col. 1. de Cap. qui cur. ven. & habetur in Psal. 7. Consumetur nequitia peccatorum, & dirigas iustũ, scrutans corda, & renes Deus. Per poenitentiam vero impositam a sacerdote sit satisfactio quõ ad ecclesiam. glo. in dict. cap. peccati. De alijs duabus offensionibus loquitur text. in l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publ. & in l. ancilla. C. de furt. & in l. si pro fure. §. 1. ff. de condi. furt. quibus in iuribus habet qd ex delicto oriuntur

duæ actiones, vna ad vindictam publicam, ex quo respublica est offensa: & alia ad priuatam utilitatem, ex quo priuatus est offensus, vt quãdo fuit passus aliquod furtum. Vnde quia Respublica est offensa, prodita est satisfactio ipsi Reipublicæ, idest, per poenas legitimas à iure proditas: quia interest Reipublicæ, q̄ delicta puniantur. Ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. l. si operis C. de poenis l. si a reo. §. si. ff. de fideiuss. Quo ad offensionem vero proximi est prodita satisfactio per rei ablata restitutionem. vt in d. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. c. cum tu. de vltur. c. si res aliena. 14. q. 6. possunt tamen istæ quatuor satisfactioes simul concurrere in omni delicto, seu peccato, cui possunt adaptari, & vna per aliam non tollitur.

Ex hoc ¶ sequitur quod si aliquis comisset crimen, de quo pot̄ cognoscere iudex ecclesiasticus, vel secularis, vt in blasphemia Dei, de qua loquitur tex. in c. statumimus. ext. de maled. vel in crimine adulterij, vel vsuræ, tunc si talis delinques esset punitus per vnũ iudicem, potest etiam per alium puniri, & vna pœna per aliam non tollitur, ex quo maior est poena iudicis secularis, ideo non tolleretur per poenam iudicis ecclesiastici. casus est in d. c. statumimus. & ibi per Abbatem, & in c. felicis. §. pro hoc. de poenis. lib. 6. per quem tex. ita concludit Abb. in c. tuæ. col. pen. de procur. & Bald. in l. placet. C. de facrosan. ecclesi. & in l. si quis in hoc genus. de episco. & cler. Fely. in c. de his. col. fin. de accus. Rom. conf. 375. quibus adde Abbatem in d. ca. de his. col. pen. vbi dicit quod pro eodem delicto imponitur pœna in foro animæ vt satisfaciatur Deo, quem offendit, & et imponitur pœna in foro fori, quia offendit Rempublicam, vt supra dixi, quod non. Sic quamuis Iudex baptizato plenaria m delictorum remissionem concedant iura canonica. 26. dist. c. 1. in fi. cap. vna. de consecra. dist. 4. illa tamen intelliguntur in foro canonico, & non respectu fori secularis, cui statim commissio delicto ius quæsitum fuit. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publ. l. si. ff. de priuat. delict. vnde videmus quod absolutus à crimine in foro ecclesiastico, pot̄ in foro seculari conueniri. vt latè probat Per. de Anch. in regu. ea, quæ de reg. iur. lib. 6. Ant. de But. & Abb. in c. 1. de offi. ord. & ideo absolutio facta ab ecclesia non intelligitur facta in præiudicium fori secularis. & hoc modo confirmatur communis opinio, quæ habet quod sacramentum baptisimi non liberat baptizatum à pœna delicti in præiudicium Reipublicæ. vt tenet Inno. Io. Ande. Per. de Perus. Anto. de Burr. & Abb. post glo. in c. gaudemus. de diuort. & Abb. in c. de his. de accus. quia talis remissio videtur habere causam limitatam respectu animæ, & quia ecclesia nõ defendit iuste condemnatos pro fur-

tis, & delictis. c. si. 14. q. si. & quia beneficium absolutiois, quod ab ecclesia conceditur, sine præiudicio alterius intelligitur. argu. tex. in c. ex tuarum. de auct. & vsu pal. c. super eo. de offic. deleg. & præsertim dicendũ est in ecclesia, quæ est cultrix iustitiæ. c. 1. de alie. feu. facit quod dr̄ in Euangelio. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ Dei, Deo. Eodem etiam modo absolutio facta in foro penitentiali nõ tollit quom̄ minus possit quis in foro iudiciali, & ecclesiastico puniri. Quibus sic stãtibz dico quod homicidij pœna alia in foro animæ, alia ecclesiastica, alia ciuilibz ad æstimationem damni alia criminalis, vna tamen per aliã non tollitur. ¶ nã pœna homicidij ¶ si ciuilibz agitur, est vt teneatur homicida ad æstimationem pecuniariam dani. ff. ad l. Aquil. l. 2. & 3. non ad corporale. ff. ad leg. Cornel. de sicar. l. 1. & leum. Et præstans causam homicidio alterius per lasciuiam, per quinquennium relegatur. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. 4. §. 1. secundum Canones quinquenis penitentia imponitur. 50. dist. in eos. Homicidij vero voluntarij pœna est deportatio omnibz bonis ademptis. ff. ad leg. Cornel. de sicar. l. 4. §. legitur. ¶ & secundum Canones clericus homicida deponendus est c. presbyter. dist. 8. c. cum non ab homine de iudic. atq; derogatus in monasteriũ, vt ibi fiat sua paccata. c. sacerdos. dist. 8. 1. & beneficij licet non sit priuatus ipso iure secundũ comm. vt voluit Innoc. in c. cũ nostris. de concess. præben. sequitur Bal. in l. cũm fratrem. C. de his qui. vt indig. Dec. consil. 166. in prin. 1. vol. de rescrip. tamen est priuandus per penitentiam. est irregularis, vnde ante dispensatione nõ potest de nono. acquirere beneficia ecclesiastica. iuxta dictũ Panor. in d. c. cũ. nostris. & si acquisierit, non pot̄ illa retinere vllõ tẽpore, tanquã non sua. arg. c. 1. de regu. iur. lib. 6. sicut nec fur pot̄ retinere rẽ furto subtrahatã tanquã suã. c. sãpẽ. de rest. spol. possẽt tamẽ retinere aliquo tẽpore boni viri arbitrio moderando tanquã non sua, cum voluntate relinquendi quã cito eõmodè, & honestè potest. ita Nauar. extra de homic. consil. 2. lib. 2. vt irregularis non potest promoueri ad ordines, & si est homicidium voluntarium, episcopus eũ eo dispensare non potest. vt statuitur in l. 1. §. 14. Conc. Trid. in c. 7. & 24. c. liceat. ¶ Si vero laicus est, excommunicatur. 50. dist. si quis viduam. & c. si quis voluntatis.

4. In iudicio vero ¶ animæ non debet absolui nisi prius illatum damnum compeset, aut proponat, idest medicationis expẽsas, stipẽdiã, quæ tempore totius vitæ, & infirmitatis fecisset. l. ex ac lege. ff. si quadr. paup. fec. d. l. si. ff. de his qui deiec. vel effud. Nec non alere tenetur familiã quam occisus aiebat, arbitrio tamẽ prudentum faciendum. ita Afflic. in c. 1. nu. 2. 1. ex quibz. cau. feud.

feud. amitt. ex tex. in l. si quando. C. vnde vi. clarus tex. vbi Abb. in c. si. de his quæ vi aut met. cau. Bar. in l. interdum. §. qui furtum. ff. de furt. habita tamen ratione personæ occisæ, & occidentis, an occidens sit diuitijs præpotens, an possit soluere. item est ratio habenda, quod occisus poterat cito mori, quamuis regulariter præsumatur quis viuere vsque ad centũ annos. l. si. C. de sacrosan. eccle. l. quæ vsufructus. ff. de vsufr. glo. & Docto. in l. 2. §. si dubitetur. ff. quẽ adm. testa. aper. Denique in foro conscientie nunquam quis est conijciendus in grauem, arque extremam necessitatem.

5. Rursus ¶ præter damnum est ei iniungendum, vt ieiunijs, atque orationibus mortuum apud Deum adiuet. Sor. lib. 5. de iust. & iur. artic. 3. col. 4. Sylue. in ver. Restitutio. 3. nu. 2. vbi etiam inquit, q̄ qui secundum ius aliquem interficit, nulli restitutioni est obnoxius: & ratio est, quia non peccat, cum auctoritate legis id faciat. 23. q. 4. qui peccat. glo. in c. felicis. verfic. perculserint. de poen. lib. 6.

6. Sed quid ¶ dicendum de hærede ipsius homicidæ, quem iudex puniuit, an teneatur ad soluendum danum parti, idest hæredibus occisi, secũdum Abb. in c. 1. de iniur. col. 1. in fin. quod homicida, vel latro intulit. Resp. quod sic: quia lex naturalis, & diuina obligat hæredem ad restituendum damnum parti, antequam à iudice latro, vel homicida puniatur. Et illa punitio, quæ in vindictam publicam irrogatur, est cõpensatio iniuriæ ipsi Reipublicæ illatæ. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. quæ non liberat à debito, qd̄ parti debetur. Nam q̄ duobus diuersas res dẽt, non liberatur soluendo vni, qd̄ ei dẽt, nec soluẽdo vni, quod alteri debet. c. cum te. de iure pa. in specie. Nau. c. 15. n. 22. ver. Interrogat?

S V M M A R I V M.

- 1 Homicidium spirituale, quale, & quomplex.
- 2 Scandalum duplex, & de natura utriusq; n. seq.
- 4 Scandalum actiuum directè ex intentione procedens correctioni fraternæ opponitur, & quo casu mortale, vel veniale sit. n. seq.
- 5 Scandalũ actiuũ per accidens, quando committatur.
- 6 Scandalũ peccato, quomodo quis proprie astringi dicatur, & ad quid pro renouando scandalizato, teneatur.
- 7 Mulierem sollicitans ad explendam libidinem nõ committit scandalum.
- 8 Mortale est, ea, quæ sunt de necessitate salutis consistere propter scandalum.
- 9 Veritas triplex pro scandalo vitando, an omitti possit. n. seq.
- 11 Falsum docere ad vitandum scandalum nullo modo fas esse, potest tamen pro tempore omitti actus, sicut n. seq.

- 13 Missarum solemnia omitti, & ipsas missas festiuis diebus non audire ob scandalum quo casu liceat.
- 14 Superiori etiam iuste precipienti potest denegari obedientia ob scandalum vitandum.
- 15 Prælati his verbis, Precipio tibi non obstare quocunq; scandalo, & c. non potest obedientiam precipere.
- 16 Regentes Cancellaria licet impediant voluntatẽ summi Pontificis, quo casu non incurrant in censuram bullæ.
- 17 Repetito rei ecclesiæ ob scandalum vitandũ procedens ex ignorantia differri potest, sed an si ex malitia. n. seq. & nu. 19.
- 20 Prælati in quærendis, non in quæsitis præiudicat ecclesiæ.
- 21 Beneficiarius iuri quærendo renũtiare potest, quæsitio non, nisi ex superioris consensu. Episcopus relicta a d̄psum usum, nondum executã voluntate testatoris, alienare potest.
- 22 Prælati cum conuentu, ubi agitur de acquirendis potest permittere, ut propinquis ingressi habeant eius bona.
- 23 Ecclesiæ restitutio in integrum datur in legato per prælatum repudiato.
- 24 Clericus cohabitatio cum muliere, vel etiam masculo unde scandalum oritur, parit mortale.
- 25 Mulier, quæ ex nulla necessitate prebet se conspiciendam ei, qui statim animo sit peccaturus, mortaliter peccat.
- 26 Vitios familiaritate non bona sine causa, unde existat scandalum, lethale admittit.
- 27 Transiens per domum eius, quem scit uel ex ira, uel ex libidine peccaturum, mortale incurrit.

De scandalo. Cap. LXVIII.

Atis supra dictum fuit à nobis de homicidio corporali, restat modo, vt subtiliter inuestigemus de homicidio ¶ spirituali, quo quis spiritualiter, & quadam iuris fictione occiditur: quod fit pluribus modis, scilicet proximum scandalizando, idest, vita sua contaminata corrumpendo, item omittendo, fraternam correctionem, nec non odiendo, iuxta illud. Qui odit fratrem suum, homicida est, & probatur per rex. de poen. dist. 1. homicidiorum. Sed ceteris pro nunc omisis examinemus primam speciem homicidij spiritualis, quod fit scandalizando.

2. Scandalum ¶ igitur, iuxta latinam introductionem, est offendiculum, & impactio pedis: c. diffinimus. 18. q. 2. Hoc autem bifariam distinguitur, quia aut datum, aut acceptum. Scandalũ datum d̄ à scholasticis scandalum actiuum. Et est, auctore Hieronymo, dictum, aut factũ minus rectum, quod ex se alteri præbet occasionem

tionem ruinæ. Et hoc quidem scandalum semper est peccatum in eo, qui scandalizat, cum ipsi opus sit peccatum vel habens speciem peccati. Quia ratione propter proximi charitatem, & hoc ipsum opus agendum non est, ne proximus quidem ad id impingat, & labatur. Unde ea ratione, & cura id scandalum vitandum est, quia tenetur quis cetera peccata effugere.

3 Est et alterum scandalum, quod dicitur proprie acceptum, & non datum, & id passiuum appellatur. Quod quidem dicitur peccatum proprie accipiens ex bono opere alterius, aut saltem ex facto, quod mali speciem non habet contingitque proprie hoc scandalum in eo, qui scandalizatur. hinc dicitur acceptum, quia ex ea re, quæ a pra non est ad dandam occasionem mali, quis peccandi occasionem accipit.

4 Præterea animaduertendum est, et scandalum dupliciter posse euenire, vno modo si præbens scandalum directè, & ex intentione, seductione, inductione contendit proximum in ruinam conijcere, atque illum ad peccatum allicere, quod sanè peculiare peccatum est in propria per se specie constitutum. Quapropter ex intentione specialis finis, quæ intèdit speciale proximi noxamentum, foritur rationem specialis peccati, & opponitur correctioni fraternæ, quæ virtus in hoc exposita est, ut bonum spirituale fratris promouatur.

5 Altero modo contingit scandalum actiuum per accidens, hoc est præter intentionem agentis, cum quis, vel peccatum, vel opus, quod illius figuram habere potest, alia intentione facit, quam ut fratrem præcipiter: tamen si is ob eius imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & scandalizetur, & tunc non est speciale peccatum, quia quod est per accidens, non constituit peccati speciem, ita D. Tho. 2. 2. q. 43. art. 3. peccatum vero scandali ex intentione agentis præcedens mortale est, vbi intentio ad mortale tendit veniale tandem, cum agens proximum intèdit in venialem culpam inducere, sic D. Tho. in 1. quart. 4. sed hæc infra exemplis sufficientissime explicabimus.

6 Primum. Speciali et peccato scandali proprie peccat qui malum operatur, vel quod habet speciem mali intendens alium inducere in ruinam puta ad consensum fornicationis, adulterij, & huiusmodi hoc enim opus directè tendit aduersus correctionem fraternam, cum ex eo læsio animæ contingat, ut tradit D. Tho. 2. 2. q. 43. art. 3. tenetur tamen talis scandalizans si aliquem traxit ad peccatum, ei suadere ut respiciat se suis, quam alienis orationibus, atque efficacibus suasionibus; dum tamen non procedat peccatum illius oculum, iuxta ea, quæ tradit Archiepisc. Flor. de restit. c. 2.

7 Secundum. Qui alterum et prouocat ad pec-

catum non propter finem, ut consentiens incurrat malum culpæ, sed ut libidini, & volutati satisfaciatur, nempe qui mulierem verbis blandis & donis inducit, ut secum fornicetur, nec peccat speciali peccato scandali, sed hæc inductio ad illud pertinet crimen, quod per eam speciem peccati, ad quod prouocat, persuadetur, scilicet fornicationis, & inest circūstantia grauitatis illi operi ex eo, quod ita incautè peccauerit, ut occasionem ruinæ proximo dederit quemadmodum explicat Caiet. 2. 2. q. 48. art. 7. Sylu. in ver. scandalum. nu. 1. Nauar. in Manua. c. 14. nu. 28.

8 Tertium. Præmittere et ea quæ sunt de necessitate salutis propter scandalum vitandum peccatum est mortale, ut sunt opera illa, quæ sine peccato mortali omitti non possunt, vel ea committere pro scandalo vitando, quæ sine peccato mortali committi nequeunt. text. est in ca. 2. de noui oper. nunc. & ratio est, quia nullus mortaliter peccare debet, ut alterius peccatum impediatur: quia secundum ordinem charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere, quam alterius, & ideo quæ sunt de necessitate salutis, prætermitti non debent propter scandalum vitandum, ita explicat D. Thom. in d. quæst. 43. art. 7. Respondeo.

9 Hinc et plura inferuntur. Et primo notanda est regula Hiero. scilicet, quod dimittendum est propter scandalum omne, quod potest prætermitti salua triplici veritate, scilicet, vitæ iustitiæ, & doctrinæ, de quibus veritatibus loquitur. glo. in versic. in rebus. in Auth. de fide instrum. §. si vero morientur. in fi. coll. 6. unde de regi. iur. qui scandalizauerit dicitur: Vilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur, scilicet, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ. Unde cum veritas vitæ sit Christus Dominus, qui de seipso apud Io. in Euangelio. c. 14 dicit: Ego sum via, veritas, & vita. & not. in Auth. de fide instrum. in prin. in glo. in ver. mutatio. Et alibi. Veritas de terra orta est, id est, Christus de Maria. 36. q. 10. fraternitatis Hæc propter scandalum omitti non debet imo vilius scandalum nasci permittitur, quam ut talis veritas relinquatur. & pro tali veritate fidei debemus pari supplicium. 10. 1. 1. quæstio. 3. nemo et peritorum. & ca. quisquis. Melius est enim omnia mala pati, quam errori fidei consentire. 2. 2. quæst. 2. primum. & ibi nota. 83. distin. error.

Inferitur secundo, quod veritas humanæ iustitiæ, diuino nutu, seu motu per ora Principum promulgata. l. si. §. si. c. de præscrip. 10. vel 20. anno. quæ pertinet ad iudicium, propter scandalum omitti non debet. Verum hoc indiget distinctione. Nam opus iustitiæ dupliciter considerari potest. Primo vnicuique ius suum reddere, secundo poenas a iure statutas infligere. Primum nunquam est propter scandalum omittendum, unde

Eccles.

Eccles. dicit. Pro iustitia agonizare, id est, agones sustine, siue pugna pro anima tua, hoc est pro anima tua saluanda pugnabis. Nam qui iustitiæ defendit, salutem animæ suæ acquirit, licet corporaliter occidatur, sequitur. Et vsque ad mortem certa pro iustitia, id est, mortem corporis certa pro iustitia defendenda. & Deus expugnat pro te inimicos tuos, id est, visibiles, & invisibiles, qui non humana virtute, sed diuina ope superantur. Circa secundum, scilicet poenas infligere, hoc potest quandoque suspendere propter periculum, quæ inde possint euenire, & maxime, quæ Princeps, vel multitudo est in scelere: & timetur si poena infligatur, inde scisma, vel aliud magnum malum euenire. Sed nota quod si tales, qui peccatum faciunt, quadam auctoritate defendunt ad instar hæreticorum, quasi non sit peccatum, tunc contra tales dormire non debet seueritas disciplinæ, quin excommunicentur: quia & tales hæretici possunt dici. de poen. dist. 6. c. 1. in fi. & dist. 40. Domino sancto. & dist. 82. plurimos. Si vero non defendat peccatum suum, & timeatur scisma, vel aliud malum, dissimulari potest, & debet: nam, ut inquit Aug. ad Bonifacium, vbi multorum strages laet, detrahendum est aliquid seueritati, ut maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat. dist. 40. ut constitueretur. sicut tamen comminationes de scripturis, & interim alliciantur cautè discretiores, quorum auctoritate cæterorum multitudo frangatur. dist. 44. ostentationes. Hæc Alex. an. 2. tit. 2. c. de scandalo. ar. 6. q. 9.]

11 Inferitur tertio, et quod ille, cui incumbit officium docendi, propter nullum scandalum, quod sequi videtur, debet vllum falsum docere, cum veritas, quæ docetur, sit de necessitate salutis si, ut falsum non doceatur, unde inordinata esset charitas ob scandalum proximi vitandum omittere veritatem, falsum prædicando. D. Thom. in d. quod lib. 43. art. 7. ad secundum. Actum vero ipsum docendi omittit quis potest ad tempus, propter scandalum, quod oriretur ex ignorantia pusillorum, donec aptiori loco, & tempore magis congruo fieri cum maiori utilitate postlatio est, quia non tenetur quis ad actum docendi, nisi opportuno tempore, quo magis docere, quam irritare pusillos valeat, iuxta ea, quæ tradit D. Thom. qui supra.

12 Quod et si iam ita processum fuerit ut scandalum hoc ex actu docendi malitiosum sit, procedatque ex malitia potius, quam ex ignorantia, non est doctrina ob scandalum omittenda, præsertim vbi docendi actus necessario incumbit alicui, vel ratione officij, vel propter necessitatem ignorantis. Couar. in reg. peccatum. 2. par. num. 4. vers. 2.

13 Potest et etiã quis omittit diuinarum missarum solennia, & abstinere ab auditione missæ

et diebus festis, ob euitandum scandalum eorum, qui abique malitia iustis quibusdam causis censent eum esse excōdicatum, tametsi vere excommunicatus non sit. quod probatur arg. text. in c. illud. de cler. excom. ministr. Unde abstinere debet a diuinis, donec palam fiat eum excōmunicatum non esse. Couar. qui supra vers. 3. hinc.

14 Tertium. Peccatum et est mortale prælati, & superioribus non obtemperare, ad Rom. c. 13. c. 2. de maior. & obed. c. omnis anima. de cens. Tamen propter scandalum vitandum potest iuste omitti obedientia hæc. quod probatur rex. opti. in c. si quando. de rescrip. Quod quidem procedit, ut non solum supersedendum sit obedientiæ superioris ob scandalum vitandum, cum ipse superior quid iniquum præcipiat, sed etiam cum aliquid in sum præceperit, ratio si quidem scandalum vitandi operatur ut tunc cesset lex illa, quæ dicit superioribus obtemperandum. hoc probatur in c. cum teneamur. de præben. & ibi Dec. Vbi solam rationem scandali sufficere censet Romanus Pontifex in specie illa, ut eius literis minimè obtemperetur. facit etiã glo. in c. 1. dist. 62. quæ probat electionem aliquam iuste factam irritam fieri, & reuocari ob scandalum vitandum. no. Abb. in c. 1. col. 2. de elec.

15 Hinc et prælati obedientiam inferiori præcipere non potest his verbis, videlicet: Præcipio tibi hoc, non obstante quocumque scandalo, quod exinde oriri possit, cum sit hoc contra charitatem, quæ finis debitus est præcepti. 1. Timot. c. 1. Hinc licet alioquin præceptum superioris præsumatur iustum in dubio. cap. quid culpatur. 23. q. 1. attamen poterit differri eius executio, quousque maius damnum timeretur ex eo, quam ex dilatione, quæ fit donec appareat de vera præcepti iustitia. Couar. in dicta regu. peccatum. num. 5. in fine.

16 Quod nota, et quia facit pro Regentibus, Cancellariis, qui si ex hoc capite nolunt dare Regium exequatur, vel impediunt voluntatem summi Pontificis, donec illi scribant, non propterea incurrunt in censuram Bullæ Cœnæ Domini, tanquam impediens libertatem ecclesiasticam. [Sed an ad tollendum scandalum sit parendum prælato, qui præcipit sacerdoti existenti in peccato mortali, ut missam celebret? Dic. quod non: quia in his, quæ sunt contra Deum, non est obediendum prælati. 1. 1. q. 3. c. non semper. & nullum malum faciendum est propter obedientiam. 1. 1. q. 3. c. quid ergo. Quare compensatio metus scandali admittenda non est. dist. 14. c. quod ait. Nec calus necessitatis, vel metus dispositionis, vel excommunicationis, quia potius debet omnia mala pati, quam malo consentire. c. sacris. de his quæ vi.]

17 Quarta. Non peccat et prælatus, qui differt repetitionem rerum ecclesiasticarum ad tempus

ob

de cogn. spiri. glo. in extra. j. ne fede vac.

- 2 Tenentur autem omnes j. sub poena peccati mortalis. arg. 23. quæstio. 3. ita plane. & cap. duo ista Hostien. in cap. in omni de testi. & attest. Hugo in ca. si peccauerit. 2. quæstio. 1. arg. 2. quæst. 7. quapropter. & 24. q. 3. tam sacerdotes. vbi dicitur, quod tã sacerdotes, quã reliqui fideles omnes summam debent habere curam de illis, qui pereit, quatenus eorum redargutione, aut corrigantur de peccatis, aut incorrigibiles, si apparuerint, ab Ecclesia separantur. Hoc idem tenet Asten. quod primo probat per legem naturalem, quæ dicit: Hoc facias alijs, quod tibi vis fieri i. debes velle fieri. Debes autem velle, quod alijs te corrigat, quando peccas, vt te emendes. Igitur, & tu debes, hoc alijs cuique facere. Secundò per legem Moysaïcam: Deut. 22. si videris boue, aut oue errantem, reduc fratri tuo, ergo fratrem tenens corrumpere, hoc est ad Deum reducere. Tertio per legem Evangelicam. Matth. 18. vbi dicitur, si peccauerit in te frater tuus. Non dicit subditus. Quia ergo omnes sumus fratres, omnes, non tantum prælatus, verum et subditi tenemur iniucè corrigere, quando contingit aliquem nostrum peccare.
- 3 Nec obstat, qd inquit Ioann. in d. c. si peccauerit, quod si esset præceptum omnibus, omnes constitueret transgressores, quia non est verum, cum sit præceptum affirmatiuum obligans tantum pro loco, & tempore necessitatis, dummodo hæ conditiones concurrant. Prima, certa peccati mortalis cognitio. Non enim sufficit suspicio aut quæcunque relatio, sed cognitio certa, qd peccauit mortaliter. Vnde Eccl. 2. habetur: Priusquã interrogas, ne vituperes quemquam, & cum interrogaueris corripe iuste. Secunda, vt speretur emendatio, vel salte, qd non timeatur deterius, nã alijs correctio esset vana, & ad vanum opus nemo obligatur. Verum prudenti distinctione vtendum est nobis in hoc proposito. Si enim quis certus esset sufficientibus coniecturis nihil illi esse profuturum, & tunc non tenetur corrumpere, si vero quis dubitat, an proderit & certus est, quod non oberrat corrigendo, & tunc tenetur ad correctionem, sicut medicus, quando certus est medicinam nihil obfuturã, & velit esse profuturam, adhibere debet. ita hanc regulam tradit Aug. de poen. dist. 7. c. si quis, el. secundo.
- 4 Tertia requiritur, qd sit opportunitas j. personæ, ita quod magis ipse, quã alijs ad id teneantur. Nam si ipsum fratrem peccantem video, & alijs quæ bene, vt fortè ei familiares, vel prælatus suus, probabiliter supponere possum, quod aliquis istorum illum corripiat, cum dicatur: Quis est filius, quem non corripit pater. 3. Reg. 20. custodi vtrum istum, qui si lapsus

fuerit, erit anima tua pro anima ipsius. Vnde non debet credere, quod prælatus suus sit immemor salutis suæ, qd esset si negligeret illum corrumpere. Si autem constaret, quod omnes negligenter eum corrigere, tunc teneretur alijs tamen conditionibus existentibus primum, vt supra diximus, vt sit spes probabilis de correctione: nã cum correctio sit instituta, vt emendetur frater, si ex illa fieret deterius, vtq; fieri non debet. Hinc dicitur Prover. 19. Noli argue re deteriore, ne te oderit.

- 5 Signum j. autem quando sperari possit probabiliter correctio est, quando ex infirmitate peccat quod tunc cognoscitur potest, si oblata occasione semel ruit, & deinde tristatur & erubescit, vel ex malitia, cuius signum est frequens sine frãno iteratio actus.
- 6 Secundum est j. opportunitas temporis, vt fiat, quando credit peccanti prodesse. D. Tho. 2. q. 33. in 4. senten. dist. 19. q. 2. Nam si vellet hominem recenti vulnere affectum corrumpere, nihil aliud faceret quã igni adhibere ligna.
- Tertium requiritur, vt ea commodè fieri possit absque damno notabili salutis, honoris, famæ, & fortunæ corrigentis, nisi emendandus esset in extrema necessitate eiusmodi correctionis, quo casu ad corrigendum, vel aliter impediendum eius peccatum mortale tenet, et cum periculo vitæ suæ, vt inquit Nauar. c. 24. nu. 63. ver. fundamento. Hoc autè raro contingit, cum per correctionem absque alia ope saluari possit.
- 7 Extremam j. autè necessitatem quo ad animam, videtur pati ille, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluū fore, & ideo non curat eã augere ad perfectionem necessariã, tunc enim videtur extremè egere doctrinã de vera contritione. Item paruuli Christianorũ morti proximi existentes apud infideles vel apud fideles nescientes baptizare. Item illi adulti gentiles morti propinqui, de quibus firma spes haberetur, quod conuerterentur, si fide catholica erudirentur: ita Nauar. cap. 24. nu. 11. ver. 3.
- 8 Quartum, requiritur j. mansuetudo in corrigendo, & non asperè obiurgando. iuxta illud psal. Superueniet mansuetudo, & corripimur.
- 9 [Quod intellige, j. quando peccatum sit ex ignorantia, vel infirmitate. iuxta illud. Gala. 6. Fratres, si preoccupatus fuerit aliquis in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. At quando sit peccatum ex passione, & ex superindicta mala consuetudine, tunc est corrigendum partim leniter, partim dure. Hinc Hely, qui filios suos iuuenes leniter corripuit, vt habetur. 1. Reg. 11. & non durè, dicitur eos non corripuisse. Quando vero peccatum sit ex proteruitate, malitia, & certa deliberatione, tunc corrigendum est

an-

authenticè, & durè. Vnde Greg. in Pastora. Nõ nulla peccata sunt vehementer increpanda, vt cum culpa ab auctore non cognoscatur, quã sit ponderis ab increpantis ore sentiat. Rursum consideratio est habenda ad corripietes, nam aut illi, qui corripiunt sunt subditi, aut sũt prælati, si subditi, aut sunt iuuenes, & hi corrumpere, vel monere debent humiliter. Si autem sunt senes, qui corripiunt iuuenes, & tunc illos debent corrumpere moderatè, & maturè: alios autem scilicet conseniores reuerenter, & prælatos humiliter. Si autem sunt prælati, corripiat seniores obsecrando, iuuenes persuadendo. 1. Timot. 5. seniorè ne increpaueris, sed obsecra, vt patrè, iuuenes, vt fratres.] Itè debet fieri ex charitate, & nõ ex odio. c. odia. dist. 86. & nec ex ira præcedete rationè deliberatã. c. prodest. 23. q. 5. præterea cum proximus noster duo habeat, conscientiam, & bonam famam. ca. duo. 12. q. 1. debemus in correctione vtrunque seruare, si possumus, alioquin conscientiam, sola fama contempra. D. Tho. in 4. senten. distin. 19. quæst. 2. art. 3. ver. Respondeo ad primum.

10 [Ex j. his ergo habes, quæ necessaria sunt ad correctionem fraternam, & quã illã omitti non sit peccatum, vnde concludit Archid. 2. q. 1. si peccauerit, fraternam correctionem tripliciter posse omitti: Primo meritorie, vt quando ex charitate omittitur, ne deterius fiat correctus. Secundò modo omittitur cum peccato mortali, qd presumitur probabiliter, qd ad eius correctionem corrigitur, & tñ pp timorè, vel tepiditatem omittitur. dist. 50. si quis Diaconus, dist. 40. si Papa. dist. 17. sunt nonnulli. Tertio modo cum veniali, quãdo ex timore, vel tepiditate est tardior ad corrigendum, non tamen omittitur si constaret ei, qd corrigi deberet. hoc modo viri sancti omittunt corrigere delinquentes. 2. quæ. 7. quia plerique. Hoc in non prælato: In prælato autè hoc dicit esse peccatum, vbi corrigere valet absque scandalo. de offic. ordin. irrefragabili. 45. distin. illud. alias expectet tempus. sequitur Anton. de Burr. in c. nouit. nu. 45. de iudi.]

11 Rursum, j. si vis scire de quam re sit præceptum correctionis: dico quod de peccato secundum illud Math. 18. Si peccauerit, &c. peccatum autè est duplex, scilicet veniale, & mortale: correctio autem fit ad lucrandum fratrem amissum per peccatum, vt ibi sequitur: Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. non amittit aut fratris anima, nisi p peccatum mortale. patet igitur, quod corrumpere fratrem est de peccato mortali. Est autem consilium, quando peccat venialiter, & hoc vñ tenere, & notare August. 16. de sermone Domini in monte, dicens: Audimus Dominum admonentem, & magna cura præcipientem, si peccauerit frater tuus, vade, & corripe ipsum, ita qd admonitio intelli-

- gatur de peccato mortali, & non veniali.
- 12 Itè duplex j. est peccatum occultum, & publicum: occultum dicitur tribus modis. Vno modo, quia solus Deus nouit, vel homo p confessionem, & de hoc nõ est quæstio, quia hoc spectat ad Deum, & nõ ad nos, quo ad istam correctionis formã. Vnde gl. Math. 18. super verbo, In te inquir, quia si in Deum peccat, non est nostri arbitrij, id est, Solo Deo sciẽte. Secundo, quia homo solus, id est, nõ cum alio nouit. Vnde Gen. 3. Nõ est bonum, hiẽm solũ esse, id est, nõ cum alio extra de offic. ordi. ff. sacerdos. Tertio dicitur occultum, quia solus q. s. nouit, id est, vnus cum paucis familiaribus. Sicut Rex dicit aliquid facere, vel esse in oculo, vel esse solus, quãdo est cum paucis familiaribus. Thren. 1. Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, id est, quomodo quæ solebat esse plena populo, est sola, id est, paucos habitatores habet. Dico ergo, qd præceptum de correctione fraterna intelligitur de secundo, & tertio modo, sed nõ deducam ex ijs nonnullorũ casuũ decisiones.
- 13 Prima. In j. corripiendo pedagogi, atq; consiliarij Principum hac vti debent cautela, vt quando ipsi non audent dominos tuos reprehendere, historias tales legendas porrigant, qd inuidiam non generent, & mores instruunt. Sotus lib. 1. de iusti. & iur. q. 3. art. 1. in fin.
- 14 Secunda. Peccat j. mortaliter, qui secretò delinquentem non corripit, non tantum semel, sed & pluries, quandiu spes de correctione ex ea habetur probabiliter. D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 2. Syl. in ver. correctio. nu. 4. quando tamen correctio fratri non prodest, tunc debet fieri denuntiatio prælato, qui si crimen idoneis testibus probare non potest, nec infamia est, vel indicia sufficientia ad inquirendum, nihil aliud facere potest, qd pro ipso orare, & illum admonere, & expectare donec sint indicia ad inquirendum, vel testes ad conuincendum. Sot. de ratione regem. c. 4. 8. conclu. quibus indicij postea existẽtib, vel etiam testibus, poterit prælatus contra delinquentem inquirere, & habita sufficienti probatione debet præcipere ei, vt à delicto desistat, quod si non facit, excommunicari potest tanquam contumax, & Ecclesiam non audiens, quo facto, vt ethnicus vitandus est. Syl. in ver. correctio. nu. 4. ver. 4.
- 15 Ordo autem j. circa correctionem fraternam, qd fieri debet in peccatis omnino occultis talis est, vt primo secrete corripiat secundum Domini præceptum, vt fratris peccantis salutem procurare possit. D. Tho. quodlib. 4. art. 1. 2. ver. respondeo. qui si non emendatur, debet dicere prælato, vt patri. Deinde quãdo secrete admonitio non proficit, & delictum probari potest, debet induci testes. Quæ quidè inductio ob triplicem causã fit, primo ad ostendendum, qd malũ sit, de quo frater arguitur, secundo ad conuincendum

gen-

endum de actu, si iteretur. Tertio secundum Augu. ut sint testes, quod corrigens fecerit debitum suum: quibus existentibus potest excommunicari tanquam contumax. ut supra casu precedenti diximus.

- 16 Tertia. Quando delictum occultum probari non potest, & secreto correctus negavit crimen, non debent induci testes, quia non est verisimile, quod delinquens coram testibus confiteatur, quod coram solo negavit, & ideo tali casu omittenda esset inuocatio testium. Hinc in c. placuit. & c. si tantum. 6. q. 2. definitum est, quod si Episcopus alieni sceleris se conscium nouerit, quamdiu probare non potest, nihil profert, sed cum ipso ad compunctionem eius secreto correctionibus elaboret. Ad idem pulcherrimus text. in c. plerumque. 2. quæst. 7. quo casu præceptum impletur sine inductione testium, scilicet ut secreto corripiat, & si non audierit secretè, prælato denuntiet ut patri.
- 17 Quarta. Qui ordinem fraternali correctionis non seruat in peccatis omnino occultis cedentibus in damnum aliorum spirituale, vel corporale, non peccat. D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad secundum. exempli causa in crimine hæresis, vel si quis tractaret quomodo ciuitas hostibus traderetur, aut occultè homines auerteret à moribus, vel fide, aut esset infectiuum peccatum proximo, & periculum esset in mora: tunc statim esset denuntiandum prælato, siue alij superiori absque alia præuia correctione fraternali, & secreta, ut gregi suo caueat, quia bonum multorum bono vnius præponi debet. Gabr. de cano. miss. lect. 74. imò si talis generalis admonitio non sufficeret, esset facienda declaratio specialis delictorum, & si nec illa sufficeret, esset etiam facienda personarum. Nauar. in Manua. c. 18. nu. 56.
- 18 Atramen qui creditur probabiliter suis precibus, & correctione fraternali facta secreto delinquenti, impedire peccata occulta etiam alteri perniciosa, & illa detegeret denuntiando, prætermissa correctione fraternali, peccat mortaliter. D. Tho. quodlib. 1. art. 16. [Exemplum, secreto nosco hominem simplicem, & piuum, quem audiui proferentem aliquam propositionem hæreticam, nec mihi constat eum hæreticum esse, cum nesciam, an ex ignorantia illa protulerit, teneor eum saltem secreto corripere, antequam fidei iudicibus denuntiem, cum probabiliter possim præsumere mea admonitione corrigendum, cum sit vir pius, & simplex, & ex mera ignorantia errauerit. ita Alfonso de Castro. lib. 2. c. 25. de iusta hæret. punit. At si probabiliter præsumere non possum ex mea admonitione secreta non corrigendum, tunc possum, & debeo statim iudici denunciare. Ex quo sequitur in proditionibus contra

Republicam factis, & hæresibus raro admonitionem secretam necessariam fore: raro enim quis probabiliter credere potest proditionem, & hæresim sola monitione omnino cessaturas. Nauar. ca. 18. nu. 56.

- 19 Hinc inferitur, quod etiam si presbyter iurasset seruare, & non detegere proditiones, & homicidia, aliaque delicta patranda, quod si obuiare non potest ipse admonendo, potest non obstante iuramento denunciare absque periculo irregularitatis ob id incurrendæ: dum modo protestetur se solum facere ad impedienda mala, quæ imminet, & non ut aliqua poena saltè deformante puniantur. Nauar. d. c. 18. nu. 54. in fin. & ca. 27. nu. 13. & ratio est, tum quia hæc peccata cedunt in damnum aliorum, tum quia ordo fraternali correctionis non procedit in peccatis futuris. Syluest. in ver. correctio. quæst. 5.
- 20 Pari ratione absque correctione potest denunciare peccatum omnino occultum, quando imminet similis occasio ruendi, quam non vult vitare admonitus, nam tunc debet denunciare prælato, ne in præcipitium ruat. D. Tho. dist. 19. q. 2. artic. 3. ad secundum. Neque etiam peccat, qui sine correctione denuntiat peccatum proximo omnino occultum prælato discrete, tanquam Pio patri, & ex charitate, sciens, quod frater per ipsum non corrigeretur facta secreta admonitione, nec hoc faciens dicit Ecclesiæ, quia non refert ei, ut prælato Ecclesiæ, sed ut priuatæ personæ proficienti ad correctionem proximi, & eius emendationem. ita explicat D. Tho. quodlib. 1. art. 5. vbi animaduertendum est, quod frater delinquens non tantum denunciandus est prælato, tanquam Pio, & discrete, atque spirituali, sicut priuatæ personæ, ut emendetur, sed & ut emendatus præseruari possit à reciduo, si tamen per signa valde probabilia crederetur, quod ex illa denunciatione fratrem correctum prælatus infamare vellent, tunc crimen occultum fratris iam veraciter correcti ei denunciare non deberet. Gabr. qui supra ver. 6. casus.
- 21 Quinta. Non peccat prælatus, qui non procedente correctione fraternali fratrem in capitulo de peccato veniali infamauit, quia præceptum de fraternali correctione intelligitur de peccatis criminalibus, & non de venialibus, quemadmodum sunt illa, quibus religiosi in capitulo se proclamant. Syluest. in ver. correctio. q. 5. in fin. D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad quartum. Si tamen esset aliquod criminale, in quo frater diffamaretur, contra præceptum ageret, qui non seruato ordine illum infamaret. Hinc prælatus, qui in visitatione, vel alias præciperet, quod sibi dicatur quicquid scierit corrigendum, intelligendum est saluo ordine correctionis, siue præ-

præceptum fiat generaliter ad omnes, siue ad aliquem specialiter. Gabr. qui supra. ver. secundus casus.

- 22 Nec peccat etiam is, qui admonet in generali, ita quod crimen quidem specificat, non autem personam: sic Dominus discipulis de Iuda dixit, Vnus vestrum me traditurus est. & tamen non legitur prius Iudam in secreto corripuisse, igitur discipulis manifestauit crimen, non autem personam. capit. si sacerdos. de officio ordinis.
- 23 Sic etiam qui prætermisso ordine denuntiat peccatum futurum, non peccat, quia ordo fraternali monitionis non procedit in peccato futuro, propter verbum peccauerit. Math. 18. quia statim denunciari potest, ut impediatur, nisi obuiare possit is, qui nouit. Syluest. in ver. correctio. nu. 4. ratio est, quia tunc denunciare, quis non debet aliquod peccatum, quando ex illa denunciatione sequeretur infamia. Pariter neque peccat per terram hæreticorum transiens, si non reprehendit eos tractantes irreuerenter sacramenta, vel imagines, vel docentes, aut prædicantes hæreses, si nulla est spes emendationis, imò timor maioris mali, quia deest spes emendationis fratris. Nauar. cap. 24. nu. 13. ver. 3.
- 24 Similiter non peccat, qui absque correctione denuntiat peccatum alterius, quando ex eius manifesta denunciatione publica utilitas verisimiliter resultaret. sic Petrus, peccatum occultum Ananiæ, & Saphiræ manifestauit, quia sciebat ex dicta correctione, utilitatem redundare, vnde ex quo statim mortui fuerunt, fuit factus timor in omni Ecclesia.
- 25 Rursum non debet prælatus subditum nominatim arguere de aliquo delicto, nisi possit illud delictum plenè probari. Non enim creditur, etiam superiori, si dicat aliquem esse reum criminis. ca. placuit. 6. q. 2. vbi glo. inquit, quod nec dicto solius Episcopi creditur nec scripto, nisi adsit subscriptio. ut extr. de testi. capi. cum à nobis. Puto tamen, quod in secreto potest eum admonere, quia talis admonitio non potest nisi prodesse. argum. 2. quæstio. 1. capi. si peccauerit.]
- 26 Sexta. Corrigere, vel admonere non debet eum, qui ignorans aliquid facit sine peccato, qui cessante ignorantia peccaret etiam mortaliter illud faciendo, si talis admonitio nullum commodum produceret, sed ex ea magnum aliquod incommodum, vel præiudicium alterius sequi potest, etiam si nemo alius eius peccatum sciat præter me, licet sim eius sacerdos, siue eius ignorantia sit facti, siue iuris, quod regulariter à vulgo ignoratur. Nauar. c. 22. nu. 83. §. 34. post medi. Verum si cessarent prædictæ conditiones, secus esset, quia tunc & si non peccem peccato omissionis correctionis proximi, pecco ex eo capite, quo teneor impedire peccatum mortale proximi peccantis ex ignorantia. idem in cap. 24. nu. 13. & 22. ver. Quæ conclusio. & ver. Non etiam procedit. Exemplum in primo casu, de sciente impedimentum inter coniuges illud ignorantes, qui perdurante ipso ignorantia, & aliorum, non peccant matrimonio vtentes, quia tunc non de beo illud impedimentum illis reuelare, quamuis fides mihi esset adhibenda. Exemplum in secundo, de vidente, aut sciente aliquem per ignorantiam probabilem ieiunij, vel festi non ieiunare, vel nolle audire missam, quia licet ille non peccet mortaliter, nec venialiter periculosè, teneor tamen impedire, ut supra. quod credo ideo fieri, quia hic ex tali admonitione nullum incommodum, aut alterius præiudicium sequi potest, ut in primo casu, præter id, quod ferè impossibile, aut difficile videtur, nullo alio sciente id ab eo admitti, & sic ad obuiandum scandalo aliorum, de beo eum corrigere, seu admonere.
- 27 Septima. Mortale peccatum est correctionem omittere, quando fieri debet, timendo iudicium vulgi, aut carnis cruciatus, aut timorem perditionis vitæ, aut amittendi temporalia, ita ut hæc adeo dominantur, ut fraternali charitati præponatur: verbi gratia, si quis probabiliter crederet se posse adulteram fraternali correctione retrahere ab adulterio, & timeret ne ab adultero occidatur, quia potens est, vel tyrannus, & metu mortis omittit, peccat mortaliter: cuius ratio manifesta est, quia præponit vitam corporalem animæ fratris: cum magis tamen eam teneatur diligere, quam proprium corpus. Sed si timor, vel aliud, tardiores faceret ad corrigendum, non tamen illam omitteret, si spes esset correctionis, secus esset. ita docet D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 2. ad tertium. Syl. in ver. correctio. nu. 2.
- 28 Octaua. Prælato præcipienti, ut quicumque scit aliquem commisisse furtum, teneatur illud manifestare, subditus obedire tenetur in his casibus. Et primus est in peccatis publicis: & ratio est, quia peccans lædit conscientiam suam, & astantium, vnde vtrique succurrendum est per denunciationem, etiam si speratur emendatio peccatoris, quia oportet à scandalis cauere. D. Thom. 2. 2. quæstio. 33. artic. 7. Syluest. in ver. correctio. quæstio. 5. & in ver. Denunciatio. quæstio. 3.
- 29 Sed an dicatur publicum peccatum, si publicus effectus esset peccatoris, sed occultum esset, quis fecerit illud, verbi gratia: Reperitur homo mortuus, nescitur tamen homicida. Responderetur, quod non, & ideo hoc casu seruari debet ordo fraternali correctionis, ut supra dixi-

- diximus. Sed tunc tantum dicitur publicum, quando effectus peccatoris, & peccator sit publicus. Syluest. in verbo. correctio. quæstio. 3. Quando autem dicitur, quid publicum. vide Abb. consi. 99. ubi etiam inquit, quod tunc dicitur, quando aliquid est notorium de iure, vel euidencia facti, ut per famam. tex. in cap. vestra. & cap. rua de cohab. cler. vel mulie. Sed an teneatur denunciare, si credit prælatum scire, sed dissimulare? Respon. quod non, nisi id reuocetur in dubium. Secundus casus, in quo tenetur denunciare, est in peccatis occultis, quæ proximis damnum spirituale, vel corporale inferunt, vel sunt illatura. Tertius, si correctio non speratur. Quartus si peccatum est leue, & non infamatorium Syluest. in vers. denunciatio. quæstio. 4. Quintus, potest fieri denunciatio in peccatis omnino occultis, quando melius speratur correctio per prælatum, quam per denunciante. Sextus. Quando peccatum præteritum est emendatum, sed intendit denuntians præseruationem à reciduo, & hæc vitimæ debent secretò fieri, & non iudicè.
- 31 Sed an prælati præcipienti, ut si quis scit furem, reuelare, teneatur ille, qui iuratur etiam semetipsum podere? Respon. quod non: hoc enim consonum est scripturæ sacræ, iuri canonico, & rationi. Nam non subest iudicio humano, ut teneatur se prodere: cum omnia iudicia humana ad publicam potestatem scientiamque spectent. Caiet. 2. 2. quæstio. 69. artic. 1. si tamen reus esset infamatus, vel semiconuictus, vel adessent indicia, tenetur obedire. Syluest. in vers. correctio. quæstio. 3. circa fin. & in versic. dubium. quæstio. 2.
- 32 Infamia t̄ vero vocatur non frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, ut apud probos viros reddatur p̄sona de crimine tali probabiliter suspecta. Sed circa semiconuictionem aduertendum est, quod cum plenam probationem efficiant duo testes integram conditionum, semiplenam probationem efficit vnus testis omni exceptione maior. Et est sermo de teste secundum iura, qui non actor, nõ secretus depostor, sed verè testis iuratus, non particeps criminis, & ad iudicium concurrès, ut testis. Hoc est, quod ultra accusatorem, vel id, quod tenet accusatoris locum, ut infamia, & cet. Ite omni exceptione maior testetur directè de v̄u commissionis criminis ab isto, puta quia vidit ipsum occidere illum, vel furari hoc: sic est enim verè testis semiplenè probans. [Et dicitur testis omni exceptione maior, qui nulla exceptione repelli potest. glo. in c. ar. si clerici. in princ. de iud. & in c. r. de testi. & in §. item verborum. in §. de iuril. stipul.
- 33 Circa vero t̄ indicia, nota, quod regulariter vnus indicium non sufficit ad præcipiendum, sed requiruntur duo, & ad constituendum vnus indicium requiruntur duo testes, qui non sint singulares, nisi sit vnus testis omni exceptione maior. Hæc Caiet. 2. 2. quæstio. 69. art. 1. vers. in 2. & ad 2.
- 34 Sed an prælati præcipienti t̄ reuelationem alicuius occulti, sub pœna excommunicationis lætæ sententiæ, subditus teneatur obedire, & quod teneatur, est tex. in cap. quidam. 5. q. 1. ubi B. Gregorius excommunicauit occultum actorem libelli, nisi se reuelauerit, & hanc opinionem tenet. Syluest. in vers. correctio. quæstio. 9. ubi siue sit diffamatus, siue semiconuictus, siue omnino occultus, dicit quod tenetur se prodere, quia licet peccet prælati sic intendens præcipere, & sententia sit iniqua, non tamen est nulla. ita Syl. Caiet. ramen, quem sequitur Armilla. in ver. inquisitio. nu. 10. asserit aduersus Syluestrum in delinquentibus occultis, & ita tenendum.
- 35 Sed in casibus, in quibus reus, siue qui scit delictum, tenetur reuelare, considerandum est, quod non tenetur reuelare hoc iniuriam passò, quia hoc esset odia nutrire. Item si hoc mandatum esset generale, non tenetur reuelare iudici publicè, quando non potest probare, sed bene secretè ad correctionem. Si tamen iudex præcipit, quod vult sibi dici in iudicio, debet intelligi saluo ordine Euangelico. Et si fecit mentionem, & delinquens non vult se emendare, debet comparere in iudicio, & dicere se scire, sed non posse probare, sed si non admonuit, dicat se scire, sed velle prius facere correctionem, quod si vult iudex ut probet, cum nõ possit, & denunciet ante correctionem, non tenetur, quia sententia continet intolerabilem errorem. Armilla in ver. excommunicatio. nu. 31. contra Sylu. in vers. excommunicatio. 2. dubio 8. & nos infra de senten. excommun. cap. 8.
- 36 [Sed an testis teneatur reuelare? t̄ Respon. quod sententiæ excommunicationis tres sunt gradus. ut notant Canonistæ. 1. 1. quæstio. 1. cap. 1. & cap. qui iniustus, & c. sacro. de senten. excommunicata. quædam enim est nulla, ut quæ à non iudice procedit, quædam licet procedat à vero iudice, tamen continet intolerabilem errorem, ut puta manifestissimum omnium iudicio. Quædam est iniusta circa intolerabilem errorem, aut ex parte iudicis, quia ex odio prolata, aut ex parte causæ, ut quia aut nulla est, aut non legitima, aut ex defectu ordinis iuris. ut docet S. Thom. in 4. senten. distinct. 18. quæstio. 2. art. 1. quæstio. 4. & nos in quarto lib. cap. 3. Quo igitur ad primum gradum, si quis præcipiat illi, qui non est illi subditus sub sententiæ excommunicationis reuelare secretum, non obediens non incurrit sententiam, quia est nulla. cap. 2. de constit. in 6. Sed quo ad secundum necia-

currit

- currit subditus. Vt si prælati præciperet sub sententiæ excommunicationis, ut quicquid subditorum sciuerit aliquod crimen, illud pandat, quamuis nulla sit infamia, aut indicia, nec illud possit legitimis testibus probari, tunc subditus non obediens non incurrit, quia illa sententia continet intolerabilem errorem. Nã qui probare non potest crimen, nullo modo tenetur denunciare. c. plerunque. 2. q. 7. At quo ad tertium, si prælati iusserit sub sententiæ excommunicationis, ut quicquid sciuerit crimen, quod legitime potuerit probare, quamuis nulla sit infamia, aut indicia, tunc sententia iniqua est, cū nullus possit compelli manifestare crimen, quod non laborat infamia, aut indicijs: tamen quia sententia nec est nulla, nec continet intolerabilem errorem, incurrit excommunicationem quantum ad pœnam, non autem quo ad culpam in conscientia, si non obedit. Hoc est, quamuis nulla sit culpa non obedire, modo absit cõtemptus, tamen qui inuentus fuerit non obedire, excludetur à sacris, & à fidelium communicatione, quia non admitteretur excusatio subditi dicentis non teneri, quia nulla erat infamia, nec indicia: nam præsumendum est esse iustum præceptum prælati, alias deberent prælati, quotiescūque, quid præcipiunt, manifestare quo iure id faciant, quod esset in detrimentum gubernationis. Igitur quando inquit Greg. 1. q. 3. sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, timenda est, intelligendum est, quod iniuste excommunicatus, (præterquam si esset iniusta ex odio iudicis, quia illa etiam ligaret quo ad culpam) excluditur à communionem in sacris, & à communionem fidelium, ac etiam peccat mortaliter, si cõtemnit. Non autem ligat quo ad culpam, vel priuat quo ad suffragia Ecclesiæ. Sor. de rat. reg. mēb. 2. q. 7. concl. 4. Sed an subditus teneatur obedire prælati, interroganti secretum, quotiescunque dubitat iure ne interrogetur, an iniuria, diximus supra. eo. lib. c. 57.]
- 37 Sed vtrum t̄ filius reuelare teneatur patris delictum occultum, si tale est, quod vergit in damnum Principis, aut Reipublicæ? Dic quod sic. ita tex. not. in l. milites. §. de fertorem. ff. de re milit. Vbi pater sciens filium velle committere crimen læsæ maiestatis tenetur illud propalare, & si filium Principi præsentat, pœna filio remittitur. secundum Saly. in l. propter infidias. C. qui accusa. non possit. refert Felyn. in c. 1. de offic. deleg. colum. 2. in fin. Idem erit ergo de filio respectu patris. Quinimo velut Reipublicæ hostem poterit impunè occidere filius, sicut de patre bannito dicit Bart. in l. amissionē. ff. de cap. dim. Abb. in cap. 1. col. 2. de conue.
- 38 infid. Imò tali casu, t̄ quo reuelauerit crimen læsæ maiestatis, ut diuina, cõsequitur commodum, quia habebit bona paterna, quamuis pa-
- ter condemnetur. l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maiest. Quod quidem factum est, ut filijs alligantur ad reuelandum paterna delicta, quia expedit Reipublicæ, ut delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquiliam. c. vt fame. de senten. excommun. facit tex. not. in c. si quis Papa. in fin. dist. 75. ubi si quis scit de tractatu mortis Pontificis etiam si sit particeps, liberatur, & debet p̄miari si reuelat. Et est mirabile, quod socius reuelans præmieretur, ex quo datur notabilis limitatio ad doctrinam Bart. in l. 3. ff. de cond. ob turp. cau. ubi dicit, quod præmium datur reuelantibus non datur participi reuelanti. refert Felyn. in cap. 1. de offic. deleg. colum. 3. in princ. nam debet intelligi, nisi in crimine læsæ maiestatis. vide Bart. in l. idem est. in fi. ff. de cond. ob turp. cau.
- 39 Sed quid dicendum t̄ de delictis emanare solitis, quod qui reuelauerit delictum occultè commissum, indemnitate consequatur. plures commiserunt, & reuelauerunt, an omnes indemnitate consequantur? dic non, sed qui fuerit primus, ita notanter sentit Fulg. in l. fin. §. sed quidam 2. col. C. de iure delibe. Quod tene menti pro edictis, quæ emanant quotidie, quod qui malefactorem ostenderit, habeat certam pecuniæ quantitatē, quia debet solui ostendenti, & reuelanti. vide Bart. in l. nulla. C. de delat. lib. 10. Felyn. in c. cum dilecti. col. 8. in princ. de accusat.
- 40 Nona. Subditus, t̄ qui peccatum prælati corripit irreuerenter, & publicè, peccat mortaliter, quia secretò, & reuerenter debet fieri, nisi sit periculum fidei, vel secundum aliquos, quando haberet mores inordinatos, & scandalosos, verbi gratia, si senior iuuenibus exemplum ad interitum præberet, ibi districta increpatione feriendus esset, sicut scriptum est, Laqueus iuuenū omnes vos. Syl. in ver. correctio. nu. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudicij temerarij diuisio in tres gradus.
- 2 Iudicium temerarium, ut sit mortale tria requiruntur, & quot modis committatur. nu. seq. ubi de triplici radice suspitionis.
- 4 Facta aliorum dissimulatio damnare sedato consilio ex leuibus coniecturis mortale est, siue si nõ ex leuibus signis. nu. seq.
- 6 Dubitans t̄ neutri partis assentiens non peccat mortaliter.

De iudicio temerario. Cap. LXX.

- 1 Item ab t̄ ipsa iudicij substãtia exordiamur. tres gradus operæ precium est discernere temerarij iudicij. Primus est dubitans, dum animus pendulus est neutri parti assentium præbens. Vt si anceps hæreas,

X an

an proximus tuus aliquo sordescat crimine, nulum tamen præferens affirmatiuum, vel negatiuum assensum. Secundus gradus est suspicio, quæ est assensus vni parti contradictionis cum formidine alterius, id est, dum ita assentias vni parti, sinistram de illo concipiendo opinionem, vt non sis in ea ita firmus, sed vacilles circa illam, & est peccatum veniale. Tertius gradus est, dum quis diffinitiuè firmat sententiam ex leuibis coniecturis de malitia alterius, & tunc appellatur iudicium temerarium. i. diffinitiuum, firmaq; sententia, q̄ vt sit mortale peccatum, tria requiruntur. Primo, vt ex leuibis coniecturis colligatur. Secundo, vt fiat de re graui. Tertio, vt sit certum, idq; non repentinum, sed sedato animo factum ita tradidit D. Tho. 2. 2. q. 60. Sot. de iust. & iur. lib. 3. q. 4. art. 3.

3 [Rursum sciendum, q̄ iudicium temerarium tribus modis potest fieri, vel cum iudicatur persona quo ad futurum euentum, vel cum iudicatur factum occultum. Cum iudicatur persona, quo ad futurum euentum, temerarium est iudicium. Vnde glo. supra per illud Math. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, inquit. Nescimus qualis futurus est, q̄ nunc apparet malus, de cuius correctione desperare temerarium iudicium est. nescitur enim quis in terribili iudicio Dei qualis futurus sit. c. sacerdotibus. 1. 1. q. 1. c. temerarium. 1. 1. q. 3. quare potius debet seipsum homo iudicare dū potest, & mores commutare in melius, ne cū iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. c. iudicet. de poen. dist. 1. Item temerarium est iudicium, cum iudicatur intentio incerta, sicut dicitur super illud Math. 7. Nolite iudicare: ea. n. quæ bono animo, vel iniquo fieri possunt, semper animo recto facta putari debent, & charitate excusare, potius quam in deteriore impurare partem. Rursum temerarium iudicium est iudicare factum occultum alicuius. Hinc per Apof. dicitur. Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare, quo ad usq; Dñs veniat. Itē notandū est scdm D. Tho. 2. 2. q. 60. art. 3. q̄ suspitio ex triplici radice oriri solet. Prima, quia aliquis malus est, & ideo cogitat alios malos esse. Quod quidem experimēto ipso cognouimus. Nam cum auarus semper assuescat emendo, & vendēdo, proximos suos fallere: sic alios omnes facere idem existimat. Carnis voluptatibus dediti facillē credunt alios idē facere, cū ipsi nō possint seiplos frenare. Vñ in Ecc. 10. habetur: In via stultus ambulās cū ipse sit insipiens, ceteros putat insanire. Secunda orit ex odio, & mala voluntate: cū. n. aliquis aliquem odit, vel ei inuidet, ex leuibis signis opinat mala de ipso, q̄ a vnuquisq; facilliter credit, q̄ appetit. Tertia puenit ex longa experientia. I. quando quis diu expertus est aliquos homines male

operari, illorum malitiam ex facillimis signis comprehendit: ideo senes plerunq; solent esse, qui de alijs suspicantur, quia experti sunt aliorum defectus, iuuenes autem, quia pauca viderunt, non suspicantur malum, sed omnia in bonam partem coniungunt.]

Sed iam ad particulares decisiones descendamus.

- 4 Prima. Mortale peccatum est diffinitiuè damnare facta, aut dicta, vel animum alterius ex leuibis coniecturis de peccato mortali. Sotus lib. 3. q. 4. art. 3. Verum qui repentinè rapere tur ad iudicandum inuenem cum muliere absque arbitris colloquentem, non peccaret mortaliter, nisi sententiam sedato animo confirmaret. Sotus, qui supra.
- 5 Secunda. Peccatum peccatum nullum est finistrum, me iudicium facere de homine, quem vidi cū scala conscendere, vel iuuenem, & puellam secreto, obscuroque loco petulanter se amplexantes, cum non ex leuibis coniecturis hoc iudicium procedat. ibi Sot.
- 6 Tertia. Qui dubitat q̄ ex leuibis coniecturis, vel insufficientibus de bonitate, vel malitia alicuius venialiter peccat, quia neutri parti assentit. Syl. in ver. iudicium. q. 3. Sic qui suspicatur de homine malum aliquod, ita vni assentiens parti, vt vacillet circa aliam, non peccat mortaliter. Sot. qui sup. art. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 Inuidia, & irem zelus, quid, & quomodo inter se differant.
- 2 Inuidia, quibus casibus mortale non contrahat. num. 4.
- 3 Marens bona alterius, mortaliter quando peccet.

De inuidia. Cap. LXXI.

Inca inuidiam, notanda sunt duo. Primum discrimen inter zelum, & inuidiam. inuidia enim est, cū aliquis tristatur de hoc, q̄ proximus habet bona, quæ ipse nō habet: zelus autem est, cum quis tristatur de hoc, quod ipse non habet bona, quæ proximus habet, & ita intelligit auctoritas Apostoli. Cor. 12. dum inquit, Emulamini charismata meliora. sic docet D. Tho. in q. disput. quæst. 10. art. 1. ad secundum. de inuidia. Secundum, cum inuidia importet aliquid repugnans charitati, per quam diligimus proximum, & volumus ei bonum, sicut & nobis ipsis, q̄ aduersatur inuidiæ, quæ de felicitate alterius tristatur, hinc ex suo genere peccatum est mortale.

2 Potest tamen contingere, vt aliquis motus

tus inuidiæ non sit peccatum mortale, vel propter imperfectionem ipsius motus, vt quia est subitus, & non procedit ex ratione deliberata, vel quia homo tristatur de aliquo bono alterius, quod est adeo paruum, quod non videtur esse aliquid bonum, puta, si aliquis inuideat ali cui simul ludenti, quod vincat in ludo. Exemgli gratia, cum eo currendo, vel aliquid aliud ludicrum faciēdo. D. Tho. artic. 2. Hinc ex his duo deducuntur.

- 3 Et primū. Qui t̄ dolet de bono alterius, vel ægre fert aliorum laudē, vt diminutionē propriæ gloriæ, & excellentiæ, peccat mortaliter quia charitati opponitur. Syl. in ver. inuidia.
- 4 Secundum. Non t̄ peccat mortaliter, sed t̄m venialiter, qui inuidet de bono alterius, quia illud sibi deest, vel q̄ id, de quo dolet exiguum, vel ratione indeliberationis. Syluest.

S V M M A R I V M.

- 1 Odium ex ira nascitur.
- 2 Proximo male cupere non nunquam mortale.
- 3 Iniuriam inferentem odio persequi non possumus sine peccato mortali, etiam si offendens veniam non perierit.
- 4 Inimicis veniam petentibus, paratis se corrigere, an parcendum.
- 5 Rancor voluntatis statim abijciendus, & proxima, non remota signa demonstranda inimico.
- 6 Inimicitia modo absit, & scandalum, non denegatur absolutio nolentibus inter se loqui.
- 7 Offensus offensori, quod in iudicio peti potest, non tenetur condonare.
- 8 Iniuria in estimanda, spectanda, quæ.
- 9 Querelam non remittere, expedit quandoque.
- 10 Iniuriam passio, an liceat ab offendente accipere pecuniam.
- 11 Iniuriarum actio, cuiusnam competat, & subdito sine consensu superioris licet iniuriam remittere.
- 12 Offendentes se mutuo pari offensione, inter reconciliationem prius petat.

De odio. Cap. LXXII.

Vm odium q̄ nascatur ex ira, videlicet, quando ille, qui ad irā prouocauit, læsionem intulit, ex inuidia aut, quia eius bonum cui inuidet, apprehenditur, vt impeditiuum propriæ excellentiæ, hinc fit, vt post inuidiam subnectamus nō nullorum casuum decisiones de odio, quod est homicidij spiritualis species, secundum illud, Qui odit. homicida est.

2 Prima. Qui odit t̄ proximum suū, appetendo ei malū, vt malū. i. mortē, vulnera, infamiā, & cetera, mortaliter peccat, si est cū rōne deliberata, q̄a oppbnit charitati. At qui malū eius nō

appetit, vt malū, sed appetit ei malū. i. infirmitatē in bonū eius, vt bonus efficiat, vel ne peior, vel ne alicui noceat, vel vt p iudicē puniat delictū, non peccat, q̄a hoc proprie nō est odiū. Syl. in ver. odium. & in ver. charitas. q. 3. Naua. c. 15. nu. 10. & c. 16. nu. 7. & c. 20. num. 3. vers. ad quæsitum. Vbi etiam addit hoc non esse peccatum etiam religiosi, quandoq; desiderare penuriam annonæ vel gaudere ob aliquem bonū finem in Deum relatū, quatenus per eū populi refrenentur à vitijs, & ad Deum conuertatur.

3 Secunda. Mortaliter t̄ peccat, qui aliquem odio, & rancore prosequitur, eo q̄ sit ab eo iniuria affectus, vel aliqua alia de ca. c. si quis contristatus. dist. 90. c. si. de poen. dist. 5. quod procedit et si offensor nullatenus offenso satisfaciat. iuxta D Gregoriū. in d. c. si. petendo veniam, & hoc contra quosdam. vt est Io. Ananias. in c. 1. de maled. nu. 13. & Ant. But. in c. 1. de emp. & vend. post Bart. in l. si tibi. §. 1. ff. de pact. qui existimarunt iniuriam passum nō teneri dimittere, nec deponere odium, & rancorem, nisi is, qui iniuriam intulerit. veniam offensa perierit. Hoc tamen falsum esse constat ex eo, qd quis tenetur vniuersali dilectione inimicum prosequi, & præparatione animi, ita tamen, quod ab vniuersali proximorum dilectione inimicum minimè excipiat. Thom. 2. 2. q. 25. arti. 8. & sanè inimicum ab hac dilectione vniuersali proximorum exciperet quis, si eum odio haberet. igitur non potest opinio Bart. vlla ratione probari, licet ex Theologis non defuerint, q̄ idem probauerint: vt inquit Couar. lib. 2. Variar. Resol. c. 10. num. 7. vers. tenetur item. quinimo roties peccauit mortaliter poenitens, quoties reuocando iniuriam menti, de nouo habuit rancorem ad illum cum consensu rationis, quare interrogandus est a Confessario etiam de tempore, scilicet, quantum perseuerauit, & frequenter odiuit. Archiep. Flor. 2. par. Interrog. in summa. de odio.

4 Sed an offensus t̄ inimicis veniam petentibus veraciter paratis emendare, remittere teneatur. Respon. Syl. in ver. charitas. q. 6. quod ex iniuria tria oriri cōsueuerunt. In corde rancor, id est ira, seu indignatio, in opere, seu in effectu signa rancoris, & in foro exteriori actio contra iniuriantem. Primum secundum t̄ omnes tenetur homo statim remittere. cap. fin. de poen. dist. 5. quod intellige primo, si rancor sit in voluntate, quia de sensu non potest ad libitum expelli, sicut nec amor, secundo si sit iniustus. Secundum vero, id est signa rancoris proxima, per quæ tolluntur signa dilectionis vniuersalia, ad quæ tenetur homo, etiam remittere debet, sicut est salutaris duobus non salutare tertium. vel toto aspectu aspiceret, nunquam nec in articulo necessitatis loqui. Sed

signa remota, verbi gratia, offensorem in suam familiaritatem admittere non tenetur, maxime qñ hoc fieret ad reprimendam temeritatē, & huiusmodi. Quo circa Confessarij adverte-re debent, quando, & quō ab hoc offensio ab-solutionē negent, vel concedant. Hinc quando
 6 inter t aliquos ex neutra parte in veritate est inimicitia, sed quia p̄cessit odium, vel offensa, neuter vult se flectere, vt alteri loquatur, aut alter tantum recusat alteri loqui, in neutro ca-su a Confessario neganda est absolutio. ratio est, quia homo non tenetur ad locutionem, & ad alia particularia signa benedictionis, nisi se-cundum p̄parationem animi in articulo ne-cessitatis, & propterea nec tenetur loqui. Per accidens vero ratione scandali si hoc fieri de-beat, relinquendum est arbitrio prudentū. Caie. 2. 2. quæstio. 25. artic. 8.

7 Tertium, t̄ q̄ habet offensus contra offen-sorem, est, quia potest agere iniuriam passus ad damna, & expensas, quæ sibi intulit læsio, quasque ipse ministravit causa illati vuneris, unde non tenetur offensio offensori condona-re satisfactionem iniuriæ, quæ in iudicio peti potest. glo. sing. in d. c. si quis contritatus. Quæ quidē actio iniuriarū nihil aliud est, nisi quod dēt fieri satisfactio iniuriato de damnis, iniurijs, expensis, & interesse. c. cōquæstus. de foro comper. c. officij. de sen. excomm. gl. sing. in c. 2. §. scituri. de offic. ord. li. 6. quæ sentit, quod in æ-stimatione haberi debet cōsideratio. non solum ad damnum emergens, sed etiam ad lucrū ces-sans. facit text. in l. iniuriarum. & ibi Bart. ff. de iniur. Cyn. in l. si non conuicti. eod. tit. in rō. q. Vbi ēe ponit qualiter formetur libellus super iniuria. Rota in decif. 153. quæ incipit, Itē t̄ ad æstimationē. quæ ponit praxim, scilicet, quōd agens declaret quantitatem, secundū quam æsti-mat iniuriam, & iudex consideratis omnibus qualitatibus, & circumstantijs, quæ possunt au-gere, vel diminuerē dictam æstimationē, taxa-bit certā quantitatem, & postea faciet iurare partem, vt declaret pro illa quantitate noluisse sustinere dictā iniuriā, & postea iudex in illa quantitate condemnabit. & ita dicit debere in-telligi gl. in d. §. scituri. & alia iura, quæ de satis-factione iniuriæ loquuntur. Ita etiam videtur velle tenere Rota. in decif. 483. Et hæc est illa satisfactio, quam iniuriatus non tenetur dimit-tere. de qua loquitur glo. in d. cap. si quis contri-fatus, & summissa. in vers. charitas. vbi Sylu. nu. 6. & Ioan. Tabien. nu. 16. [Non tamē potest iniuriā passus petere æstimationē damni sibi imminentis causa cicatricis, quæ ex vulnere fa-ciem deformē efficit, si is sit homo liber. l. ex hac. ff. si quadr. paup. quam commendat Rom. conf. 278. l. vlt. ff. de his qui deiec. vel effud. nisi scemina sit. secundum Alber. post Jacob. Ra-

uennatem. in d. l. ex hac. Quamuis teneatur is, q̄ alteri iniuriā intulit p̄ter damna, & expen-sas aliquid arbitrio boni viri iniuriam passio re-tribuere in compensationem iniuriæ illatæ, cū ea haberi non possit pro infecta. Diuus Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad primum. Caiet. q. 72. art. 3.

An vero ad hanc satisfactionem iniuriæ so-lius oporteat, vt is, qui eam inculit, veniam ab altero petat, vt sic diminutio honoris contin-gens per contumeliam, reparetur, & tollatur per exhibitionem reuerentiæ? dic. q̄ relinque-dum est arbitrio boni viri, qui si viderit esse necessariam petitionem veniæ ad honoris re-stitutionem, eam petendam esse censet, q̄ si aliter posset fieri iniuriæ compensatio, & re-stitutio, aut si petitiō veniæ decens non sit, nec expediens, non erit veniæ petitiō delinquenti iniungenda. sicuti docet Caiet. 2. 2. q. 72. arti. 3. & in opusc. 17. q. c. 13. vers. quintum.

Quartum ius, quod habet iniuriam passus contra t̄ offensorē est, quia iuste potest con-tra iniuriantē corā iudice agere non solum vt sibi debita fiat satisfactio, vt superius diximus, sed etiam criminaliter, vt reus poenā a iure sta-tuta puniatur, moueri tamen debet zelo iustitiæ ad comprimendam malitiā, vel pro pace aliorum, vel pro emendatione peccatoris ad cohibendum eum ab alijs iniurijs, & ita in ter-minis loquitur D. Thom. ad Rom. c. 13. lect. 3. vlt. col. sic enim ipse exponens verba illa, Mihi vindictam, & ego retribuam, inquit: Cum ali-quis auctoritate iudicis vel vindictā querit ad cōprimendā malitiā, & non p̄pter odiū, vel ec-cū auctoritate alicuius superioris suā defensionē procurat, intelligitur locū dare iræ, id est, Di-uino iudicio, cuius ministri sunt iudices.

[Imō expedit sæpē iniurias hoc modo non remittere, sed contra iniuriātes agere, & pro-cedere, cum id ad eorum correctionē, seu ad aliorū exemplū nouerimus cōuenire, dumodo agentis intentio non sit contra iniuriantē vin-dictam sumere, & suo appetitui satisfacere, quæ sic mortale crimē accusator admitteret. vt do-cet D. Tho. 2. 2. quæst. 108. art. 1. Verum si prin-cipalis intentio recta sit, licet humana fragili-tate animus in effectum aliquem aduersus reū labatur, non statim est culpæ mortalis arguen-dus ex mente eiusdem Tho. & Syluest. in vers. accusatio. §. 5.

An autem licitū sit iniuriam passio accipere pecuniam? t̄ Resp. quod aut iniuriā passus pecuniam pro remittenda iniuria, id est, rancorē & odio accepit, & tunc ex quo ipse sub morta-lis criminis reatu in animæ iudicio tenetur di-mittere, pecuniam accipere non potest, & ac-ceptā tenet restituere, cū talis remissio venalis fieri nōn debet, sed ex charitate: cū potius ipsi remittenti, quam iniurianti utilis sit. nam, vt ait

ait Christus Dominus. Math. 18. Qua mensura mensi fueritis, remerietur, & vobis. Et si volu-mus peccata nostra dimitti, vt fratri nostro ignoscamus, necesse est, iuxta illud, Dimitte nobis, &c. At si quis pecuniam accepit, ceden-do actioni, qua contra iniuriantem agere po-terat, & tunc pecuniā acceptā restituere nō te-netur, modo boni viri arbitrio æquum accepe-rit, imō poterit agere iudicio ad petitionē eius quod ei ex ea cā fuerit promissum, quod proba-tur in l. transigere. C. de transact. Dixi notāter, modo boni viri arbitrio æquum acceperit, quæ si ultra id ipse iniuriam passus aliquid ab ini-uriantē exigat, ne contra illū criminaliter agat, cum possit illud nec in iustē exigi, nec recipi, nec ob illam causam retineri potest, cum non sua, sed Reipublicæ intersit criminosos publicē pu-niri, ac proinde in casu talis iniuriatus nō quod suum, sed quod alienum est videretur vende-re. ita Medin. c. de rest. q. 30. in fin. Couar. lib. 2, Variar. Resol. c. 10. nu. 7.]

11 Sed queritur, cui t̄ competat actio iniuria-rum, quæ est, vt ei satisfiat? Respondeo, q̄ non solum competet ei, qui iniuriā patitur. Inlti. de iniur. §. non solum, sed et si sit in religiosum, vxorē, filium nondū emancipatum, vel seruū cōpetit p̄lato, marito, patri, & domino. Qui nimo et ipsi tales offensi possunt illam condo-nare sine auctoritate suorum superiorum. ff. de pact. l. in personam. gl. commu. recepta in cap. Parochianos. de sent. excommu. per quem rex. etiam habetur, quōd si iniuria fuerit facta reli-gioso, quōd non debet absolui excommunica-tus, nisi prius satisfaciatur, vt notat etiā Francus. in c. 2. §. scituri. de offic. ord. lib. 6.

12 Tertia. Duo t̄ se mutuo offendunt, & ambo-rum offensio est æquē grauis, tunc qui primus offendit, dēt reconciliationem petere. Si vero posterior offensio sit maior, tūc posterior dēt prius illam petere. Syl. in Rosa aurea. casu 56.

S V M M A R I V M.

1 Ira quid, & quo casu pariat mortale, quo non.
 2 Malum sit, vel proximo deliberatē imprecans, mortale se astringit, secus si sine consilio.
 3 Vindictā inordinatē appetere lethale est, & crea-tura maledicere, quomodo mortale sit.

De ira. Cap. LXXIII.

1 **I**Ra, quæ est t̄ appetitus vindictæ non seruata iustitia formam ha-bens inferendū aliquid graue no-cumentum proximo cum con-sensu deliberatæ rationis propter aliquam p̄cedentem offensionem, est pecca-tum mortale: nisi esset imperfecta puta, si esset

subitus motus iræ, cui ratio non consentit, vel p̄p paruitatem nocuenti. v. g. Si aliquis irasci-tur contra aliquem puerum, volēs eum parum trahere per capillos, vel p̄ aurem, aut aliquid leue facere in sui vindictam, ita explicat Diuus Tho. in q. disput. q. 12. de ira. art. 3. vers. Resp. sed hæc exemplis declarabuntur.

2 Primum. Mortaliter t̄ peccat, qui ex ira se blasphematur, vel op̄rat sibi mortem, aut etiam proximo, si malum esset notabile sub ratione mali cum animo deliberato. Indeliberatē ta-men, vel ore maledicere, vt communiter parē-tes filijs, & coloni bobus, est veniale. Verum ad constituendum peccatum mortale sufficit ani-mus deliberatus etiam momentaneus, licet illico p̄nitent. Caie. 2. 2. q. 86. art. 2.

3 Secundum. Inordinatē t̄ vindictam appete-re contra pximum est peccatum mortale. Syl. in verb. ira, siue appetatur vindicta maior me-rita, vel merita auctoritate propria, vel cōtra iuris ordinē. Nau. c. 23. nu. 115.

Tertium. Si poenitens dicat se maledixisse creaturam irrationalem, vel elementa, interro-gare debet Confessarius, Maledixerit ne ore tantum, vel ore, & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita, quia in his casibus est tan-tum peccatum veniale. Verum si ex animo ea ratione, qua est creatura Dei, quia tunc est bla-sphemia, aut qua ratione est res proximi, & tunc perinde est ac si proximo malediceret, & ideo in vtroque casu esset peccatum mortale. ita D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 2.

S V M M A R I V M.

1 Coitus omnes p̄ter matrimonium prohibentur ex 6. p̄cepto, & ipsa etiam animi libido.
 2 Poenitens cautē interrogandus in peccatis uene-veis, p̄sertim adolescentuli.
 3 Actus uenerēus p̄ter matrimonium consuma-tus pro qualitate speciei grauior sit.
 4 Oscula libidinosæ, vel tactus, mortalia, & quo ca-su etiam inter coniugatos.

De sexto p̄cepto, Non Machabe-ris. Cap. LXXIII.

1 **P**rohibetur t̄ non solum adulte-rium, sed etiam omnis illicitus coitus, atque corruptio, p̄ter eam, quæ est matrimonij. Nec non animi libido. Hinc Domi-nus. Math. 5. Audistis (inquam) quia dictum est antiquis, Non machaberis. Ego autem dico vo-bis, q̄ qui viderit mulierem ad concupiscendā eam, iam m̄chatus est in corde suo.

2 Interrogandus t̄ est igitur peccator de om-nibus

nibus speciebus luxuriae, sed ita breuiter, & distincte, ut intellecta specie peccati non quaratur alia circumstantia, quae non variant specie, maximeque adhibenda est cautela circa adolescentulas, aut paruulos, tales enim debent a lege interrogari, & primo cum quibus conuersantur, atque loquuntur. Et si nunquam audierunt verba mala, atque impudica, & si id affirmat, interrogandi sunt: si eis displicuerunt, ac tandem cognito, quod te talia proferentem intelligunt, interrogandi sunt, si aliquos tentauerunt de malo, atque ita paulatim a verbis, & cogitationibus veniendum ad opera, quae perpetraverunt.

- 3 Rursum sciendum est quod omnis actus luxuriae consumatus extra matrimonium, qui voluntarius est, dicitur peccatum mortale, & secundum qualitatem specierum, ita peccatum sit grauius. Exempli gratia, si solus cum soluta re habet, dicitur fornicatio, si cum virgine vel vidua, distuprum, si cum violentia, raptus, si cum consanguinea, incestus, si cum moniali, sacrilegium, si cum masculis, vitium sodomiticum: si se poluit, dicitur mollicies, si cum nupta, dicitur adulterium, si cum bestijs, bestialitas.
- 4 Omnes etiam tactus, & oscula libidiosa, praeter coniugatorum, imo etiam cum illis, si probabiliter ex tactibus, vel osculis timeat pollutio extra vas naturale, sunt peccata mortalia.

S V M M A R I V M.

- 1 Fornicationis nomen etiam improprie sumitur, & proprie, quid sit.
- 2 Fornicationem simplicem a seueritate non esse peccatum, haeresim sapit.
- 3 Lupanarium, quare ab Ecclesia permittantur. Meretricibus subleatis, sodomiam uniuersum orbem impleturam affirmat Aug.
- 4 Solon Atheniensis meretrices instituit, quo iuuenes a pudicis mulieribus abstinerent.
- 5 Meretricis, an cum quocunque fornicari cogatur.
- 6 Peccat in hoc praecipuum, tam qui utitur meretricibus, quam qui alijs ad id pecunia porrigit.
- 7 Animo in hoc praecipuum peccatur.
- 8 Lenocinium grauius homicidio, & quibus panis corceatur lenas, vel lenones, et quid de matre lena.
- 9 Verba inhonestas, & gestus, dupliciter dicuntur mortalia, & mortalia non sunt, ut nus, seq.
- 10 Tangere, vel aspicere formosum ex vanitate, modo absit deliberatio copulae, non est mortale.
- 11 Mulier oscula, tactus, que in se permittens, an & quando peccet, distingue, ut hic. & nus, seq.
- 12 Mulier si aliter non potest effugere, clamare debet, sin minus, consentire videtur.
- 13 Actus ex suo genere non venerei non impellunt in mortale, & vide exemplum.
- 14 Osculum proditorium, reuerentiale, consensus, & factus est significatiuum.

De fornicatione. Cap. LXXV.

F si improprie et omnis illicitus coitus fornicatio dicitur. 32. q. 4. c. meretrices. tamen in stricta, & propria significatione fornicatio est coitus naturalis illicitus. soluti cum soluta omni vinculo, scilicet coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, religionis, seu voti, quae fornicatio procul dubio peccatum est mortale. ex Apo. Gala. 5. Vbi praemissa fornicatione, & alijs vitijs submittit, quod qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. & etiam glo. not in capit. ad nostram. vers. non est. de haeret. in clem. Abb. in in cap. inter oper. in fin. de sponsal. nec excusat ignorantia, quia est contra legem naturalem 14. q. 4. per totum.

2 Imo et haeresis esset dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum mortale. Alphon. de Cast. lib. de haeret. in vers. coitus. text. est in cap. audite. dist. 34. Hinc acriter & iuste reprehenditur per Couar. in epist. 41. decret. c. 4. nu. 8. Bar. 1. l. pen. ff. de concub. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Treb. du afferunt simplicem fornicationem iure naturali legitimum coitum esse.

3 Sed quare ipsa Ecclesia et lupanaria permittit, & per consequens fornicari, cum illud sit peccatum omni iure damnatum? Resp. quod Ecclesia quandoque tolerat minus malum praesens, ut euitet maius malum futurum, quod verisimilibus coniecturis speratur. cap. requisit. de sponsa. quem text. ad hoc dicit sing. Ioan. Lupi in cap. per vestras. §. 10. num. 16. de donat. inter virum & vxor. est optimus text. in cap. inter opera. de spotal. Vbi Ecclesia meretrices tolerat ad euitandas promiscuas luxurias, & foedissimas coniunctiones, & sic non illud peccatum approbat, sed dissimulando tolerat, ut eo medio adulteria, incestus, atque alia luxuriae criminosa compescat. Hinc Do. Aug. tolle meretrices de mundo, & sodomia totus erit repletus. Hinc Solon et Atheniensis, Philemone auctore, publicas meretrices instituit, ut ea venere contenti iuuenes a pudicis sollicitandis abstinerent. refert Alciatus. in l. Massurius. ff. de verbor. signifi. facit tex. in cap. duo mala. dist. 13. Et in tantum lex tolerat huiusmodi fornicationes, ut etiam cogat publicas meretrices ad fornicandum cum quocunque, iuxta tamen mercedem, ita tenuit Decius. in Liuitus. nu. 7. ff. de reg. iur. quam tamen opinionem, ut erroneam, & nullo facto probabilem impugnat Couar. lib. 3. Variar. Resol. cap. 13. num. 2. ea quidem ratione, quia meretrix non tenetur mortale peccatum cum quolibet committere, ergo nec inuita cum quolibet potest ad coitum compelli, quam sententiam tenere And. de Fern. & Afflict. in const. Nea-

De fornicatione. Cap. LXXV.

Neapol. rub. 20. de violentia meretr. illata. Sed modo ad quaestionum decisiones descendamus.

5 Prima. Non et solum mortale peccatum est accedere ad publicas meretrices toties, quoties, sed etiam alios inducere ad fornicandum. c. noli. de poenit. dist. 12. q. 1. c. notum. aut pecunias elargiri, vel mutuo dare id sceleris admittere volentibus. Est enim in his casibus cooperator, nec non si fecum alios ad id facinus duceret. Syluest. in vers. concubinarius. q. 3.

6 Secunda. Pariter et peccat mortaliter non solum is, qui fornicatur, sed etiam is, qui id deliberat consummare, quia iam machatus est in corde suo. 32. q. 7. c. non solum.

7 Tertia. Lenones et inducendo alios ad fornicandum, non solum peccant mortaliter, sed et homicidam sunt. d. cap. noli. de poenit. dist. 1. Hinc maius peccatum committunt, quam adulteri. Adulteri enim peccant in se, & foeminam. Lenones, vero praeter seipos, duos alios ad peccatum trahunt. Hinc magis peccant, quam homicidam, ut inquit Ang. de Aretin. in libro de malefic. in vers. Ch' ma' adulterata la mia donna. Quare etiam in foro exteriori grauissimè puniuntur. Vnde si fuerit leno, vel lena alicuius foeminae extraneae pro prima vice suffigatur, pro secunda signatur in fronte, ut habeatur in cost. Lenas. Sed si fuerit mater lena ipsiusmet filiae, prima vice punitur poena truncationis naris, nisi fuerit in extrema necessitate, & paupertate, & non haberet vnde aliunde viveret, nisi quaestum de filia fecisset. probando etiam consensum filiae quia tunc arbitrio iudicis esset punianda. ut habeatur in constit. Lenas. Rursum cautum est per Regiam pragmaticam. incip. Ferdinandus Dei gratia. quod masculus leno indifferenter punitur poena mortis. ut per Afflict. in d. const. Lenas.

8 Tertia. Gestus, et verba inhonesta sunt peccata mortalia dupliciter. Primo in ordine ad peccatum carnis. Secundo ad peccatum delectationis. exemplum primi, Si quis diceret verba inhonesta ea intentione, ut prouocaret ad fornicationem, vel vindictam. Exemplum secundi. Si quis proferret verba inhonesta, aut cantica, ut inde delectaretur carnaliter, vel libidinosè, tunc proculdubio huiusmodi peccata verborum, vel gestuum essent peccata mortalia. gl. in clem. ad nostrum. vers. septimi. de haeretico.

9 At si et verba illa proferret, vel gestus faceret, quia delectant non carnali concupiscentia, sed ad recreationem capiendam, ut sic hilariter transeat, peccaret venialiter. Caiet. 2. 2. q. 148. arti. 5. versic. in 6. quod confirmat ratione, & auctoritate. Haec tamen intellige, nisi fiat cum probabili periculo delectationis libidinosae, ut saepe esse solet homini pericula. quoniam sunt huiusmodi verba inter viros non probatae virtutis.

10 Hinc et non peccat mortaliter, qui tangit, aut videt elegantem iuuenem, & formosam causa vanitatis, leuitatis, curiositatis, vel similia non dirigendo id ad carnalem copulam, nec ad delectationem veneream, etiam si insurgat delectatio venerea contra, vel praeter voluntatem eius, nullo assensu rationis accedente. Sed si visus aut tactus sit deliberatè ad habendam delectationem veneream sine relatione ad copulam carnalem, peccatum esset mortale. per text. in c. si cui. de poenit. dist. 1. glo. memorabilis in c. odi. 24. quaest. 1. quae reprehendit Scholares aduertes Ecclesias, ut videant dominas, Nauar. c. 16. num. 11.

11 Quarta. Pari et ratione non peccat mortaliter, quae patitur tactus, vel oscula ab eo, quae credit moueri honesto amore secus vero si ab eo, quem credit moueri libidinoso amore ad actum venereum, vel delectationem morosam, quod procedit, quando potest vitare sine scandalum eorum, qui de libidine non suspicantur. Attamen si dubitaret tales actus libidinosi ne sint, an modesti, & tunc attendendum est sint ne eius generis, qui consueuerunt fieri inter pudicos, & negari non possent sine praedicio affabilitatis, ut complexus amici nouiter venientis, & tunc erunt absque peccato. Imo neque mortale peccatum est, quotiescunque osculum, vel complexus non essent aperte impudici, ut tactus pudendorum, vel oscula furtiua, quia non debet iudicare socium de libidine, sed amore honesto, vel saltem sensuali citra mortale. Syluest. in vers. Delectatio. q. 4.

12 Sed quid et si mulier scit se tangi ab alio mala intentione, & non consentit, an peccet non retrahendo se, cum id facere nequeat sine scandalum? Rñdeo, quod si tactus sunt ex suo genere venerei, ut in locis genitalibus, aut vicinis, vel oscula furtiua: mulier eiusmodi tactus nullo modo permittere debet, quantumcumque secretò fiant: sicut nec sustinere debet, ut quis in aliqua corporis parte etiam si id secretò fiat, abutatur ea, sed det omnino contradicere se subtrahendo.

13 Quod si istud effugere nequaquam posset, debet cum Susanna clamare, alioquin haec non facere aliud non est, nisi tacite consentire: ma uult enim illos tactus, quam recedere, & clamare, quod constat esse mortale, & voluntarium sicut proieccio mercis in mare.

14 At vero et si tactus ex suo genere non essent venerei, sed liciti coram omnibus, ut tactus manus, oscula obuiantis, consertio manuum in choreis secundum patriam morem, non teneretur mulier euitare de necessitate: quonia sustinendo actus exteriores, nihil mali sustinet, & consentiendo actibus exterioribus, nulli malo consentit, sed consentit operi bono, vel non malo, quod ille libidinosus ex mala intentione ordinat ad malum. v. g.

Reueritur confobrinus mulieris, & de more osculatur eam, licet illa sciat eum ex libidine se osculari, non teneur tamen aduenientem repellere coram alijs ab osculo licito, nec confentiendo tali osculo, libidine illius, qui ex mala intentione illud facit, se sociat, sed bono mori, quo ille abutitur in corde suo, & vnde accipit occasionem scandali sibi datam. Caie. 2. 2. q. 1. 5. art. 4. vers. circa huiusmodi. [Si tamē vis videre, quot modis osculum præstetur, & quādo sit permissum, vel non, vide extra. Ioan. 2. 2. de verb. signifi. in ver. oscula. quæ inquit quod

15 quandoque præstatur ꝛ ad decipiendū, vt fuit reperire in proditore Iuda, osculo Christum tradentē, & tale osculum omnino est prohibitum, imo dulciora reputantur oscula inimici. 5. q. 5. c. non omnis. & c. non osculatur. quū corpore cum osculato esse videatur, mente tamē, & animo contrarius est, quare multo nequior esse censetur, quam evidens inimicus. 9. dist. c. si inimicus & C. de donat. l. data. cum ibi nota. Quandoque autem præstatur ad reuerendum, & obediendum, & istud aliquādo est permissum, vt est videre in osculo, quod præstatur summo Pontifici in pede. C. de domest. & protec. l. 1. lib. 1. 2. cum ibi not. & in c. cum olim. de priuileg. Quandoque vero præstatur ad designandum consensum in malum, puta adulterium, vel fornicationem, & hoc de iure damnatur. vt. ff. de adul. l. quod ait lex. Quandoque ad designandum ipsum in bonum, puta coniugalem affectū vel pacis inductiū, vel iniuriæ remissum, & tunc est permissum. C. de dona. inter vir. & vxor. l. si a sponso, extra de desponsa. c. 1. dist. 63. Adrian. Instit. de iniur. §. si. Quandoque etiam præstatur nedum ad inducendum consensum præsumptum, sed vt omnia finita esse pacis osculo denotentur. de consec. dist. 4. ca. episcopus. dist. 2. c. pacem. iuxta verbū Proph. Iusticia, & pax osculatae sunt.]

S V M M A R I V M.

- 1 Concubinas, quas sacra scriptura vocabat, & un de sic dist. a. nu. seq.
- 2 Concubinas habere affectu uxorio grauius est, quam fornicario.
- 3 Concubinas solutum habere graue est peccatum, coniugatum vero grauisimum, & qua pena concubinarijs sit statuta.
- 4 Concubinarij, quoniam intelligantur à Concil. Triden. quod crimen merè est ecclesiasticum.
- 5 Concubinarij ter moniti excommunicantur: si non desistant, idem in clerico ad eum priuandum in foro exteriori.
- 6 Sacerdos concubinaris notorius, an celebrando efficiatur irregularis.
- 7 Clerici concubinarij sacrilegium committere di-

- 8 *cuntur, nec absoluntur, nisi expulsi concubini.*
- 8 *Persissem in excommunicatione per annum est in spectus de heresi.*
- 9 *Mulier ter monita non recedem à concubinarijs, præter penitentiam est extra oppidum eijcienda.*
- 10 *Iudex laicus quandoque ecclesiastici auxilium implorat, & laicus ab ecclesiastico cogi potest, non è contra.*
- 11 *Fornicatio notoria, qua proprie dicitur.*

De concubinis. Cap. LXXVI.

Item autem concubinæ ꝛ originem cognoscere valeamus, adnotare liber à canonibus antiquis, quandoq; dici concubinas, eo qd absque dotalibus instrumentis, cæterisque solemnitatibus à iure ciuili introductis fuit coniugium celebratum, quod Gratianus probat in c. omnibus & seq. dist. 34. Sacra etiam scriptura eas foeminas, quas Sancti Patres præter proprias vxotes carnaliter cognouere, easq; in cõubernio veluci vxorum ancillas retinebant, promiscuè appellat vxores, vel concubinas, veras tamen vxores præcedenti nuptiarum solemnitate coniunctas nunquam concubinas nominauit, auctore Augustino. l. 1. q. super Gen. c. 90. idem de ciuit. Dei. c. 34. Vnde Thom. dist. 33. q. 1. art. 3. ad 3. inquit, quod vbicunq; in veteri testamēto legitur aliquos sanctos viros concubinas habuisse, oportet dicere eas illis matrimonio iunctas, & tamen aliquo modo concubinas dici, quod aliquid habebant de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubinæ: nam secundum qd matrimoniū ordinatur ad suum principale finē, qui est proles procreatio, sic erant vxores: sed secundū qd ordinatur ad secundarium finem, qui est dispensatio familiæ, & mutua cõmunicatio operum viri, & vxoris, & simul cohabitatio, sic vxores non erant, quæ primæ vxori accedebant, sed concubinæ appellabantur, quasi simile aliquid habentes cum concubina in hoc, scilicet qd poterat eijci de lecto, & à domo, sicut illa, quæ vere est concubina: vnde de Agari dicitur per Saram ad Abraham. Eijce ancillam, & filiū eius, quam tamen prius dederat viro suo vxorem. Vnde Aloysius Lippomanus super Genes. c. 22. inquit: Concubinæ olim erant non illegitimæ, & fornicariæ, sed vxores minimè principales, quarum filijs non debebat hereditas, nec æqualis honor, non sacerdotium, non primogenitura, sed munera tantum recipiebant, & mutua se charitate complectebantur, & inuicem se iuuabant. Alibi frequentius dicitur concubina domi retenta in cõubernio. cap. non omnis. 2. 31. quæst. 1. & ꝛ dicitur a con. i. simul, & cubo cubas,

cubas, & lex vocat concubinam, quæ sine nuptijs teneur domi modo vxorio, ita vt cohabitatio requiratur. ff. de verborū signifi. l. Massurius. 34. dist. c. is qui. vnde siue sit ea, quæ cognoscit vxorio, siue maritali affectu, de qua loquitur titulus. ff. de concub. cap. non omnis. 32. q. 2. siue ea, quam quis cognoscit fornicario affectu, vterque concubitus, imò omnis præter vxorium est illicitus, & damnatus. c. dixit. 32. q. 4. Licet maius peccatum committat qui habet concubinam vxorio affectu, quàm fornicario. Vnde inquit Conc. Trid. sess. 24. de reform. c. 8.

3 Graue ꝛ peccatum est, homines solutos concubinas habere; grauisimum vero, & in huius magni sacramenti singularem contèptum admissum, vxoratos quoque in hoc damnationis statu viuere, ac audere eas quandoque domi, et cū vxoribus, alere, & retinere: quare vt huic tanto malo sancta Synodus opportunis remedijs prouideat, statuit huiusmodi concubinarios tam solutos, quàm vxoratos, cuiuscunq; status, dignitatis, & cõditionis existant, si post quàm ab ordinario, etià ex officio, ter admoniti ea de re fuerint, cõcubinas non eiecerint, seque ab earum consortio non se iunxerint, ex cõmunicacione feriendos esse, à qua nõ absoluantur, donec re ipsa admonitioni facte paruerint. Vbi nota, ꝛ quod non solū Conc. Trid. intelligit de concubinarijs publicis, sed etiam de his, quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publicetur; quia non solum ab omni malo, sed etiam ab omni specie mali, seu suspicione cauendum est. iuxta Aposto. 1. Thess. c. 5. cum ab homine de vit. & hon. cler. Nauar. in suo Manu. c. 16. nu. 21. & 23. Secundo noto, quòd dum Concil. Trid. loquitur, quòd concubinarij possunt compesci ab ordinario, hinc colligitur crimen adulterij esse merè ecclesiasticum, de quo ecclesia etiam inter laicos cognoscit. Fely. in c. ecclesia sancte Mariæ. de constit.

5 Possunt ꝛ enim excommunicari, si concubinarij tam soluti, quam coniugati à concubinarum cõsortio ter moniti ab ordinario nolent abstinere. c. intelleximus. de adult. Abb. in c. tua. de procura. & in c. gaudemus. de diuort. Quæ quidem trina monitio etiam requiritur in clerico concubinario, ad effectum eum suspendendi, seu priuandi in foro exteriori. Prepositus in c. nullus. nu. 3. dist. 32. Nam in foro poli si sacerdos concubinaris esset notorius facti, ita vt nulla tergiversacione cæleri possit, suspensus est ab officio, pœnitèria sacra vnctione & celebratione. c. nullus. c. præter hæc. dist. 32. cap. vestra. c. tua. c. si. de cohab. cler. vel mul.

6 Vnde celebrado, ꝛ efficiatur irregularis. [Anton. de Burr. in c. si celebret. de cler. excom. mi. nec absoluedus. præterquã à Papa. c. 1. de sct. ex-

cõmulib. 6. Arch. Flor. in 3. par. in 3. cap. tit. 27. allegat Host. Archid. & Anto. quam quidē sententiã multum timere debent vniuersi clerici in quocunq; ordine cõstituti, & ne illam ignorent, esset oibus prædicanda Quot enim prohdolor, sacerdotes, diaconi. & subdiaconi publicè cõcubinas tenent, ac vxores, & publicè nutriunt filios, ita quòd etiam ipsi non audēt diffiteri, & eodem concubinato durante non semel, sed plures missam celebrant, Euangelium vel Epistolam solemniter decantant, irregularitatem incurrentes? & hæc sententia communis est, verum quid de ea sentiam, vide infra libro. 4. cap. 24. Licitum est etiam subditis subtrahere obedientiam suis superioribus, videlicet quando sunt notorij concubinarij. vide 1. q. 7. ca. sacerdotes. & glo. in c. cum non liceat. de præscrip. si autem notorius concubinaris, qui ipso iure est suspensus quoad se, & quoad alios.] non est executus actum sui ordinis, nihilominus indiget absolutione, a suspensione, quam poterit Episcopus facere. Doct. in d. cap. vestra. Syl. in ver. cõcubinaris. q. 4. per totū. Et quod diximus de notorio facti, habet etiam locū in notorio iuris, vt quia confessus est in iudicio, vel etiam condemnatus est d. c. vestra & c. tua. nam hic talis clericus concubinaris non solū potest deponi officio, sed etiam beneficio, vt inquit tex. in c. si autem. de coha. cler. & mul. c. ex parte Adæ. de testi. Sed hodiã hoc relinquif arbitrio iudicis, [vtrum velit à principio ipsū admonere, vel etiam suspendere: quia cum iura in hoc variè loquantur, vt patet per totū titul. de cohab. cler. vel mul. optio datur iudici facit d. c. si autem in verbi. liceat. iuncta glo. & hoc bene nota. poterit ergo iudex secundum facti circumstantias, & locorum consuetudinē, qualitatem personæ, & quantitatem scandali incipere à pœna mitiori, vel grauiori. Ita Do. Anton. de Burr. in d. c. si autem. Abb. in ca. sicut de coha. cler. vel mul. nu. 1. sed qua pœna hodie de iure nouissimo plectantur vide Concil. Trid. sess. 25. c. 14. de reform.]

7 Hi vero ꝛ tam soluti, quam coniugati, quàm clerici, qui non solum committunt adulterium spirituale sed etiam sacrilegium. iux. tex. cū gl. in c. eos. dist. 32. Anchar. conf. 159. non sunt absoluedi, donec re ipsa admonitioni facte paruerint, scilicet concubinas eijciendo, seque ab earum consuetudine separando, cum proposito nunquam ad illas redeundi: quia præter peccatum mortale adest scandalum proximorum. Et hoc procedit non solum in absolutione à censura, sed etiam à peccato in foro animæ vt per Nauar. in cap. 3. de satisfacta. Quinimo si nolunt abstinere, si non sunt excommunicati, possunt excommunicari. cap. ecce. & sequen. 24. quæstio. 3.

Et

8 Et ꝑ excommunicati si obdurato animo præstiterint in excommunicatione per annū sunt suspecti de hæresi, & contra illos tanquā de hæresi suspectos potest procedi, quia perseuerantia in quolibet peccato sapit hæresim propter inobedientiam. arg. tex. in c. sciendum. 8. q. 1. & c. si quis presbyter. dist. 81.

9 Mulieres ꝑ etiam si trina monitione præmissa non abstinēt a consortio eorum, quibus cum adulteris, seu concubinariis publicè viuunt, præter penitentiam pro modo culpæ. 2. 2. q. 1. quæ Christo, extra oppidum ab eodē ordinario eijci possunt. d. c. graue. in Conc. Trident. Qui quidem ordinarius ex officio etiam si a marito, vel ab alio non fuerit accusata, potest procedere. vt per Conci. Trid. ibi, ex officio. ita etiam est tex. in c. perniciosam. de officio. Abb. in c. intelleximus. nu. 1. de adul. etiā si maritus sibi parcat. Ex quo adulterium est de casibus, in quibus proceditur ex officio absq; accusatore. Andr. de Ifern. in constit. Regni, Asperitatem. in fi. vers. sub rub. de adul. & leno. Quod quidē intellige, qñ adulterium esset notorium. Alciat. in d. c. perniciosam. num. 34. alias secus. Andr. de Ifern. in constit. Humanitatem. Imo ordinarius si opus fuerit, potest vti brachio seculari ad illas eiiciendas extra oppidum. d. c. perniciosam. vbi Alcia. nu. 24. facit tex. in c. quoniam. de officio. ordi. & 23. q. 4. nō inuenitur. cum similibus.

10 Et econuerso index ꝑ laicus qñque iudicis ecclesiastici implorat auxilium, (exempli grā) vbi condemnauit aliquā adulteram detrudendam in monasteriū: secundū auth. sed hodie. C. de adul. Nam cum iudex laicus non hēt monasteria, debet implorare officium Episcopi, qui ea concedet. arg. tex. in l. interpoenas. ff. de interd. & releg. Est tamen differentia inter istos iudices, quia ecclesiasticus potest, secularem ēt per censuras cogere, vt sibi præstet auxiliū. c. 2. de male d. Secularis autem nō potest cogere ecclesiasticum. vt inquit Inno. in d. c. perniciosam, & sequuntur omnes. Verum nota, q non debet ecclesiasticus implorare tale brachium, nisi clericus sit incorrigibilis. c. cum nō ab homine. de iudi. quod secus esset, si imploraret non ad puniendum, sed fortē, quia eius timet potentiam. vt per Abb. in c. quoniam. in fin. de officio. ordin.

Vltimo, quia supra mentionem fecimus de concubinariis notoriis, ideo videndū est, quæ sit propriè ꝑ fornicatio notoria. Idē sciendū est, q dī illa. quæ nullā hēt dubitationem, v. g. qñ quis cōcubinas publicè teneret, ac vxores, & filios publicè nutriet, ita q nec ipse auderet negare, si interrogaret. gl. in l. finiam, vers. si ce lari. C. de pœn. facit tex. in l. illud. §. sed & si. ff. de tric. act. c. nullus. c. præter. distin. 32. v. g.

quia scientib. & videntibus vicinis domū cōcubinæ intrat, & conuersatur, dādo ei alimenta publicè. arg. in l. si vicinis scientibus. C. de nupt. ita Hostien. & Ioan. And. in c. de illo. de eo, qui cogn. consang. vxor. suæ. Si autem non esset ita notorium, sed probabiliter posset aliqua tergiversatione celari, vt quia tenet concubinam, & dicit esse pedissequam matris, & huiusmodi, non esset concubina publica, nec notorius cōcubinarus. c. sicut. de cohab. cler. & mulier. c. si qui. dist. 81.

S V M M A R I V M.

- 1 Ornatu exterior, quando inducat tum mortale, tum veniale peccatum.
- 2 Mulieres cō habitu utentes, quæ ostendant media vbera, vel pectus nudum, an incurrant mortale, & nu. 8.
- 3 Mulier, ut ametur, se ornans, & etiam quæ huius rei ita incumbit, ut necessaria ap salutem omittat, peccat mortaliter.
- 4 Ornatum non prætermittendum, etiam si lege prohibetur, mortaliter peccat.
- 5 Ornatu mulierum, & usus pigmentorum, mortale est, si fiat malo fine.
- 6 Vestibus splendidioribus uti, an sit mortale, vel præter, vel iuxta status conditionem.
- 7 Religiosus, vel religiosa moderatē se ornans non peccat mortaliter.
- 8 Confessarij, quomodo se gerant in hīs peccatis ad ornatum spectantibus, quo ad absolueudos penitentes.

De ornatu, an & quando sit peccatum. Cap. LXXVII.

- O**rnatus exterior virorum, vel mulierū est adiectio ornamentis ad humanam personam naturalem gratiā augēs. Hic solet multipliciter esse peccatū mortale, vel veniale. Et primò ex fine. Si enim finis est mortalis erit peccatum mortale; si venialis, erit veniale. Secundò ex sollicitudine: nam si erit tanta sollicitudo, vt prætermittat necessaria ad salutē, erit mortale, alias veniale. Tertiò si sit cōtra legē obligatiuam ad mortale, v. g. ne fiat sub pœna excommunicationis, & tūc erit mortale. gl. in c. 1. de sagitta. si verò leuis est, & desit contēptus ex parte trāsgressoris, erit veniale.
- 1 Quartò tex qualitate habitus, vt habitus mulierum minus castus ostendendū media vbera, & communiter inducit peccatum veniale.
 - 2 Quintò ex fuco, & communiter constituit peccatum veniale. Sextò ex preciositate habitus ultra conditionem personarū: quod enim præ-

preciosum est Comiti, non est preciosum ciui, & hoc regulariter non est nisi veniale. Septimò ex scandalo. vt quia hac intentione ornatur mulier, vt alterum ad sui concupiscentiam moueat, & hoc est peccatū mortale, alias sine hac intentione est peccatum veniale. Caieta. in ver. ornatu. Sed hæc ex specialium casuum decisionibus faciliora reddentur.

3 Prima. Se ornare ꝑ eo animo, vt carnaliter ametur visa eius forma ab aliquo, peccatum est mortale, licet non sequatur effectus; & ratio est propter finem, qui mortalis est. D. Tho. 2. 2. q. 2.

Secunda eiusdem generis rea est, quæ tanta sollicitudine se ornatur, vt ad se ornandum non curet de necessarijs ad salutem, vt de missa in festis. Caiet. in ver. ornatu.

4 Sic etiam ꝑ mortaliter peccat, quæ ea mente se ornatur, vt nō desisteret ab eo, et si vetaretur aliqua lege obligante ad mortale, ob vanam quam de eo capit delectationem. Nauar. c. 23. num. 57.

5 Tertia ornatus ꝑ mulierum cum pictura, vt aliorum ad se oculos trahant, peccatum est mortale, & ita intelligitur illud Ecclesiastes. c. 4. Ne accipias faciem aduersus faciē tuā faciē inquit picturæ aduersus faciē naturæ. Sic et in Concilio Laodiensi habetur. c. cucur. de cōsecra. distinctio. 5. Tingere pigmentis. quò vel rubicundior, vel candidior, est, vtercundior appareat, adulterina fallacia est, ita etiam D. Th. 2. 2. quæstio. 169. artic. 2. ad 3. Verum si faceret ad tegendam aliquam maculam faciei, per quam displiceret viro, vel vt magis viro placeat, non esset peccatum. Ita Hostien. in sum. de empt. & venditio. §. 1. versic. de quibus rebus. Vbi etiam addit indecentem esse ornatū maximè in hominibus: cum vniciquē sufficere debeat naturalis color, nec sine ipsius miuria potest alius superponi. arg. tex. in cap. ostēditur. de consecr. disti. 5. Dom. Anto. Burg. in rub. ne cler. vel mona.

6 Quarta. Ornare ꝑ se etiam splendide pro sui status decencia, & more regionis, dum modo id bono fine fiat, non est peccatum, licet alius, vel alia ad eius concupiscentiam alliciat. arg. tex. in c. quisquis. distinctio. 41. Quinimo nec peccat mortaliter is, qui splendidius se ornatur, quam status suus requirat, etiā si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur: nisi id esset in causa, q non solueret legata, vel debita, vel non præberet alimenta; cui præbere obligabatur. Caiet. 2. 2. q. 169. artic. 1. attamen qui preciosioribus rebus ornatur propter aliquam dignitatem, vt sunt ministri altaris, quæ cæteri, licitè possunt absque peccato, nam id faciunt non ad sui gloriā, sed ad significandā dignitatē sui monasterij, vel

diuini cultus. Qui etiam vilioribus cæteris vteretur, si hoc faceret nō ad iactantiam, sed ad maceiationem carnis, vel ad humiliationē spiritus, non peccaret. Hoc enim pertinet ad temperantiam, quod præcipuè competit iis, q verbo, & exēplo ad poenitentia hortantur. D. Thom. 2. 2. q. 169. artic. 1. ad 2. Syluest. in ver. ornatu. q. 1.

7 Pariter neque ꝑ mortaliter peccat religiosus, vel religiosa, quæ se moderatē ornatur: quinimo nec etiam si notabiliter modum excedat, si hoc facit ob solam vanam leuitatē, ostētando suā pulchritudinē, & elegantiam corporis absque alio fine mortali. Caiet. 2. 2. q. 169. artic. 1. Quod intellige, dum modo vtrius habitus suo, alias illū deferens, & alium deferēs religionis alienæ, esset excommunicatus, nisi desereret per modicū tēps. Sylu. in ver. ornatu. q. 5.

8 Quinta. Neque ꝑ mortaliter peccant foeminae ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur absque alia intentione mortali. Caiet. 2. 2. q. 169. artic. 2. quamuis talis consuetudo extirpari dēt. Sylu. in ver. ornatu. q. 7. Verū vestire se adeò tenui veste, vt pudēda trāfluat, est mortale tam viro, quam mulieri: quia eiusmodi nuditas ad luxuriam prouocat, quod nō facit pectorum nuditas, quæ per se solum pulchritudinis ostensionem respicit.

9 Sexta. In huiusmodi ꝑ ornātibus taliter se gerere debent Confessarij, vt si eis clarè confitetur de mortali, denegare debent absolutionē, si nolunt penitentes abstinere. Si verò eis clarè confitatur, q non sit mortale, non est absolutio deneganda, et si abstinere nolint: quia venialia non sunt de necessitate confessionis. At si nequeunt clarè percipere, vel iudicare vtrū sit mortale, vel non, persuadendum est pro viribus, vt abstineant: sed non est eis facienda cōscientia de mortali: quia tunc non abstinendo peccarent mortaliter. Nec etiam esset neganda absolutio: quia iura sunt promptiora ad absolueendum, quam ad ligandū. c. ponderet. dist. 55. & melius est Dño rationem reddere de nimia misericordia, quam de nimia seueritate.

S V M M A R I V M.

- 1 Consensus ex delectatione existens duplex est, & an uterque sit mortalis.
- 2 Consensus delectationis secundæ speciei, quando mortale sit, & quæ concurrere debeant.
- 3 Veneram delectationem non repellens, quod se non consensurum nonst, non peccat, item quando tremetur ne grauior fiat peccando. nu. seq.
- 4 Delectationem, quæ existit ex honesto studio, vel exercitio, non omittens, non peccat, modo ei consensurum non assentiri.
- 5 Delectatio de mortali præterito, mortalis est, & gau-

gaudere de male acquisitis restitutioni non obnoxio, an possit sine peccato.

- 7 *Delectatio operis non parati, absque proposito tamen, non inducit mortale.*
- 8 *Delectatio, qua quis aliqua muliere potiri uellet, si eam haberet uxorem, an & quando mortalis sit, & quid si cōsurgit tūc delectatio. n. seq.*
- 10 *Tepide cogitationis resistere, uel inuili cogitationi consentire, an sit peccatum.*
- 11 *Mulier in actu uenero uolento an peccet non resistendo cum tamen habeat animum alienum.*
- 12 *Delectatio in uerbis libidinosi, an & quando sit mortalis.*
- 13 *Mulier nuda, uel coitus bestiarū aspectu delectari, aut etiam sermonibus meretricum in prospectu, est mortale.*
- 14 *Periculo peccandi saltem ex delectatione, qui se, uel alium exponit, peccat.*
- 15 *Legerere, uel audire libros amorum, uel gestorum lasciuorum, quo casu sit mortale.*
- 16 *Delectatio orta ex aspectu formosae, uel formosae adulescentis, quibus concurrētibz fiat mortalis.*

De delectatione morosa. Cap. LXXVIII.

Consensus † in delectationem qui nascit ex sola deliberatione actus illiciti, duplex esse potest, nempe alius uerus, & expressus, siue positius, qualis est eius, qui de aliquo peccato cogitat deliberatē etiam absque proposito, & desiderio id faciendi, eo tamen animo, ut ex eo nascatur, & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Alius uero tacitus, & interpretatiuus, siue negatiuus, quem Doctores morosam delectationem uocant, qui secundū mētem D. Tho. & S. Bonau. uidetur esse, cum ratio sufficiētē aduertit de mala cogitatione, & eius periculo, & eam reprimere negligit post tēpus sufficiens humanę fragilitati ad deliberandum ex complacētia, quæ dicitur, quando non manet displicētia propter negligentiam. sic Syl. in ver. consensus. nu. 1. & in ver. delectatio.

- 1 Primus semper est mortalis. Secundus † uero tunc demū est mortalis, quando quatuor cōcurrunt. Primū, ut id, de quo sumitur delectatio, sit lethalis culpa D. Tho. 1. q. 74. artic. 8. Secundum, ut qui delectatur, aduertat se delectari: nam si circa id nō aduertet, quāuis diē integrum perduraret delectatio, non peccaret saltem mortaliter, iuxt. tex. sing. in c. sed pēlandum. uerfic. ex deliberatione procedit. distin. 6. Neque satis est aduertere, nisi integrē aduertat secundum Caiet. Tertiū, ut non obfistat delectationi, eam à se repellere contemnens, quoniam si id conaretur, iam potius uirtuti, quam

uicio esset tribuendum, quamuis eam à se omnino non repelleret. d. c. sed pēlandum. Quartū ut absque rationabili causa delectationem morosam à se omittat reijcere. Nauar. in c. cogitationis. de poenit. dist. 1. & in Manu. c. 1. nu. 10. Sed modo dubiorū decisiones, quæ ex his euenire solent, more solito explicemus.

3 Prima Delectationem † ueneream repellere omittens, quia nouit se ea ui, & uirtute animi pollere, ut certus sit se non ita uictum, uel flexum iri ab ea, ut actum, de quo est uelut, neq; ita ut uolūtas eius superior, seu rationalis uelut ea sensualitate frui, non est reus culpæ saltem lethalis: dummodo expressē non consentiat in illam. Nauar. c. 1. nu. 9. uerfic. 4.

4 Secunda. Neque † ille peccat, qui delectationi non resistit, neque eam à se repellere contendit, quia credit fore, qd si contra eam acriter pugnet, illa potius augeatur, quā minuatur, qd in carnis illecebris contingere solet, quæ facilius fuga quam pugna supernatur. D. Tho. 2. 2. q. 35. art. 1. ad. 4.

5 Tertia. Qui delectationem illicitam omittit expellere, ne suam occupationem honestā, & necessariam, aut uilem derelinqueret, quale est studium, aut lectio rerum impudicarum ad huiusmodi delectationes prouocantiū necessaria ad prælegendum scholasticis, uel ad concionandum populo. Quale item audire cōfessiones de rebus impudicis, nō peccaret mortaliter, si statutum apud se haberet, nolle uinci ab ea: nam ut peccatum sit mortale, oportet illum, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, ut suæ imbecillitati, & consuetudini præteritæ ratione habita merito credere teneatur, nisi illam reprimeret, in tale opus malum, unde nascitur delectatio, uel saltem in delectationem eiusdem operis uerē, & realiter consensurum, Nauar. in Manu. c. 1. nu. 9.

6 Sed quid dicēdum † de delectatione habita de peccato mortali præterito ob utilitatē, uel aliud bonum inde acceptum, an sit mortalis? Resp. qd sic. Licet ad illud amplius reddere nolit qualis est, qd delectat vtiua, rē dacio furto, eo qd p ea sibi bona q̄suiuit, aut fornicatione, uel adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos immensē amat. Quamuis sine peccato possit q̄s gaudere de quæsitis per quodcunque peccatum, restitutioni tamen non subiectis; dummodo non gaudeat, quod taliter quæ fierit. Nauar. c. 2. nu. 46.

7 Eadē † pro fus dic de delectatione, quæ oritur ex cogitatione peruerſi operis nō parati, neq; cum proposito patrādi ob utilitatē, uel bonum, quod sibi inde obuenire posset, scilicet succedēdo in munus, uel officium, uel hæreditatem alicuius. Nā delectari de cogitatione illius boni, non est peccatum. Nau. c. 15. nu. 10.

8 Quarta. Velle delectari † cōditionaliter cū aliquo

aliquo, uel aliqua, si, uel quando sua, uel suus coniux esset, non est peccatum mortale; quia dispositio conditionalis nihil ponit in esse, do nec implatur conditio. l. obligationum. ff. de act & oblig. c. si pro re. de rescrip. lib. 6. Quod procederet, quando non haberet delectationē præsentem, insurgentem ex tali cogitatu conditionalis, sed solum uoluntatem se delectandi tali copula, cum sibi fuerit licitum. At si conciperet † delectationem præsentē insurgentem ex tali cogitatione, & aduertenter illa se delectaret, & consentiret in ea deliberatē, peccaret mortaliter: quia delectatio nascens ex illa cogitatione non esset conditionalis, nec pendens de futuro eueni. Nauar. in c. si cui. de pen. dist. 1. & in Manu. c. 6. nu. 9. uer. 6. eadem pro fus dic de uida, quæ delectatur cogitando de aliqua copula licita, habita cū coniuge suo, dū uiueret, nam non peccat mortaliter, modo id fiat sine delectatione morosa præſenti. Nauar. contra Caiet. in d. c. si cui nu. 2.

9 Quinta. Non peccat † mortaliter is, qui tā tepidē resistit tentationi, ut secundō, & tertio regrediat ad pullandā mentem, eō qd solum tepidē resistit, secluso periculo consentiendi, qd perperditur. Syl. in ver. delectatio. q. 1. uer. 4. Sexta. Qui consentit in delectationem cogitationis, quæ est de peccato ueniali, uel uenialiter, uel nullo modo peccat (puta) cū quis inutiliter cogitat aliquid, uel dispensare, uel prædicare, uel cum utiliter cogitat. Syl. qui supra. uer. 2. & 3.

10 Septima. Delectatio † de actu mortali per vim absolutam cōmissio, u. g. de copula carnali, quam mulier honesta per vim patitur, nō est peccatum mortale: quia talis delectatio nō est uoluntaria, sed naturalis; nisi in ipsum actum, uel delectationem consentiat uoluntate deliberata; secus si vis non sit absoluta, sed coactiua ob metum illatū, uel timore infamiæ. c. merito. 15. q. 1. arg. tex. in c. sacris. de his, quæ vi. At tamen qd vis est absoluta, non tenetur mulier clamare, aut, aliter se defendere; nec tenet suis proprijs membris resistere, aut clamare, satis enim est non se componere, aut præparare ad actum obscenum, & animo nō consentire, ad hoc, ut coram Deo nō peccet mortaliter, quāuis in foro exteriori rea iudicari possit. Sotus lib. 5. de iusti. & iur. q. 1. art. 5. Exemplum potest poni de muliere captiua apud Turchas, uel latrones: quæ cū scit nihil sibi proficere eiusmodi resistētijs, satis ducit animo non consentire: perfectionis tamen esset actibus etiam exterioribus resistere usque ad mortem. Sotus, qui supra.

11 Octaua. Delectari † deliberatē de uerbis luxuriae turpibus, loquendo, audiendo, uel canendo, est peccatum mortale, etiā sine proposito ma-

le operandi. Caiet. 2. 2. q. 148. artic. 5. uerfic. in 6. Nona. Peccat etiam † mortaliter, qui, uel quæ uult uidere foeminam nudam, uel eius pudenda, aut bestias coeuntes, uel uidere, aut audire mulieres in loco sibi periculoso, u. g. in prostibulo, credens, uel probabiliter credere debens ex illo aspectu tali loco, & tempore consensum iri actum, uel delectationi mortali, aut pollutionem secuturam. Sylueſt. in ver. curiositas. q. 3. uerfic. 4. Nauar. in Manu. c. 23. nu. 28.

12 Decima. Peccat † pariter mortaliter, qui ut sciat quantam in castitate cōstantiam ipse, & alia habeant, loquitur solus cum sola, tempore, & loco secreto, credens, aut credere debens se causam fore, & alteruter eorum alicui mortali saltē delectationi morosæ consentiat. 13 Undecima. Qui legit, † aut audit libros amorum, & gestorum lasciuorum, credens, aut credere debens se, uel alium consensurum alicui delectationi morosæ mortaliter peccat. Nauar. ca. 23. nu. 28. & 30. & Confessarius libros illos poenitenti permittere non debet. ut habetur in indice librorum prohibitor. Reg. 7.

Duodecima. Velle etiam scire quomodo aliquod peccatum fiat, probabiliter credēs, quod eius cogitatio periculosē moneat ad complacendum, peccatum est mortale. Sylueſt. in uerbo. curiositas.

14 Tertiadecima. Delectatio † de pulchra muliere, uel formoso adulescente uiso, uel de eorū tactu, nō est mortalis, ijs concurrētibz; uidelicet, qd uisus, uel tactus sit honesta de causa, s. in signum beneuolentiæ, uel pacis, & sine delectatione ueneræ. Sylueſt. in ver. delectatio. q. 2. uerfic. 4. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 4. uer. Ad intelligēdū. Neq; etiā si fiat cū illa, primo motu insurgente; quia cum non sit in potestate nostra, nō est peccatum. glos. in c. homicidium. de poen. distin. 1. cetera de tactu diximus supra.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Stuprum quid sit, & quotplex.*
- 2 *Virgine, qui falsis promissionibus potitus est, ad quid teneatur.*
- 3 *Mulierem, qui falso animo decepit sub promissione ipsam ducendi in uxorem, tenetur in foro foris, & in iudicio anime, falsis, ut hic.*
- 4 *Ex bina promissione facta diuersis ducendi in uxorem, prima seruanda, quamuis utiq; seruetur.*
- 5 *Promittens cum N. cohabitare, an excusetur, si illa dorem dare nolit.*
- 6 *Difficultatis paterne metus, num infra sit causa ueniendi contra iuramentum contrahendi cum aliqua.*
- 7 *Consulens ei, qui post promissionem cum aliqua contrahendi proposuit ingredi religionem, ut contrahat, deinde hanc religiosus, an bene faciat.*

Notum

- 8 *Votum subsequens iuramentum cum aliqua contrahendi, an sit iusta causa iuramentum infringendi.*
- 9 *Fraude, nec precibus, qui cum aliqua pro virgine habita, rem habuit, ad quid teneatur.*
- 10 *Stuprator virginis, qui cum altera contraxit in facie ecclesie, ad quid teneatur cum prima, & quid de eo, qui post stuprum ingressus est religionem.*
- 11 *Nobilis cum filia agricolæ rem habens cum iuramento deducenda in uxorem, an ducere, & ad quid teneatur.*
- 12 *Stuprator, qui à contrahendo cum stuprata arceatur aliquo impedimento, nec ducere, nec dotare, si id noverat mulier, tenetur.*
- 13 *Virginem inducitur precibus amatoris, amota fraude violans, ad ducendam non cogitur, & an patri, vel puella de aliquo teneatur.*
- 14 *Virginem violenter stuprans pœna capitis puniatur: & violentum, quando dicatur.*
- 15 *Violator propriæ servæ actione iniuriarum tenetur, quæ potest assequere eo persistente.*

De stupro. Cap. LXXIX.

- 1 **S**tuprum est propriè virginum est illicita defloratio sub parentum cura existentium. ut ait magister. lib. 4. sent. dist. 41. & habetur. 36. q. 1. cap. lex. Licet impropiè etiam dicatur viduarum. l. inter stuprum. ff. de verborum signific. atque puerorum. l. inter. §. 1. de adulter. l. stuprum. §. 1. & l. cum vir. C. eod. tit. Aliquando etiam sumitur largè pro alijs speciebus luxuriæ. Vnde Amb. inquit. Omne stuprum adulteriū est, sed de hoc latius habetur per Arch. Flor. 2. par. sum. tit. 5. c. 6. Simpliciter autè gravius peccatum est adulterium, quàm stuprum. ut scribit S. Bonauen. dicens; deformius est virginè deflorare, quàm defloratam cognoscere, at tamè gravius peccat, qui adulteratur: quia magis lædit Rempubicā, & magis offendit virum, & magis generat infamiam. Hæc S. Ambr. dist. 12. lib. 4. circa explanationem. tex. in fin. Sed iam ad casuum decisiones descendamus.
- 2 **P**rima. Qui virginem seduxit promissionibus, & mendacijs, atque eā defloravit mortaliter peccavit, teneturque eam in coniugè ducere, si pater eam sibi dare voluerit. vel dotare. iuxta tex. in c. 1. de adult. quæ quidē dos constitui debet, secundum consuetudinem regionis, qualitatem puellæ, facultatem, atque eius dignitatem. l. pen. C. de episc. aud. l. quæro. ff. de iure doti. l. siue generalis. ff. de leg. 3. 30. q. 5. nullum. Sed adverte, quòd accipere in coniugem, aut dotare, procedit in foro exteriori, & spectat ad pœnam criminis, quæ in foro conscientie, cum ante condemnationem non de-

beat. glo. in c. fraternitas. 12. q. 2. potest ab solui, si per iudicem non fuit condemnatus, dū modo resarciat damnum ipsi stupratæ, dando illi, quantum esset datura alteri viro ratione deflorationis. ita Dom. Anton. de Butr. in d. c. 1. Arch. Floren. 2. par. tit. 5. c. 6. §. 1. Coua. de sponsal. 2. par. c. 6. nu. 15. Vnde si quis virginè prius duceret pro centum solidis, & nunc non vult cum centum, dabit ducenta. nam huius damni occasionem dedit. c. fin. de iniur.

- 3 **Q**ui animo seductus, seu ficto ad decipiendā eam per prius promiserat ducere in uxorem, tunc non solum in foro fori, sed etiam in animæ iudicio est astringendus ad reservandā ei fidem, & ducere eam. [tex. est in c. ex literis. S. Syluani in c. sicut. in c. requisivit. de spons. & in c. 2. eo. tit. licet in hac promissione iuramentum præstitū non fuerit, probat tex. in c. de illis. el. primo. ver. mulierè. de despons. impub. vbi hoc notat Abb. post Henri.] Ita etiam in terminis firmat D. Thom. in 4. sen. dist. 28. q. 1. artic. 2. & Richard. ibid. art. 1. q. 3. in fi. & Petr. de Palu. & cōmu. Theologorū schola. Quod multo magis procedit, quando se ad id iuramentum astrinxerat. Abb. in c. 1. de adulte. Nauar. c. 16. nu. 18. Quod intellige, nisi probabile esset, quòd ex matrimonio consecuturo grande ali quod scandalum nasceretur, (puta) quia eius cōsanguinei eam verissimiliter occiderent, vel qualitas stupratoris esset ita furibunda, & effrenata maximè ex aliqua suspitione sibi orta ex aliqua copula forte cum aliquo, vel aliter: nam narrando scandalum imminens illi, & petendo remissionem promissionis, debet eam dotare, & dare ei tantum, quantum magis habet opus ad talem adipiscendum maritum, qualè si non esset stuprata, adipisceretur. Docto. in c. 1. de adulter. [Quod idem facere deberet index in foro exteriori, quando non indiscreta, & exactissima monitione, sed moderata videret non posse sponsum induci ad contrahendum matrimonium. iux. tex. in c. requisivit. de sponsal. & hoc, quia libera debet esse matrimonia, etenim si aliqui ab ecclesia inuiti cogentur, impediretur finis, ad quem tendit matrimonium, nam inuitis coniugibus non bene sequeretur procreatio, atque educatio proles. Item inuiti sic copulati ad alios coitus fornicarios libenter accederent, quare ad euitandum hoc maius malum, ne infelices exitus ex nuptijs metu contractis exeant, ecclesia iux. tex. in d. c. requisivisti. statuit, ut matrimonium sine libero consensu haud contrahatur, alijs si metu contraheretur absque libero consensu, matrimonium ipso iure esset nullum. ita Abb. in d. c. requisivit.

- 4 **S**ed an teneatur quis primam sponsam, cui fidem dedit futuri consensus absque iuramenti religione uxorem accipere, etiam si post prima

ma sponsalia alteri eandem fidem sub iuramentum vinculo præstitit? Dic qd sic. ita notabiliter Innoc. Ioan. Andr. Abb. Præpos. in c. sicut. de sponsa. Couar. c. 4. nu. 5. eod. titu.

- 5 **S**ed quid si iurat aliquam ducere in uxore, etiam nulla dotis promissione præmissa, an sit, compellendus eam ducere, si ipsa diues sit, & nolit dotem congruentem sibi assignare? Dic qd non. ita Bald. in c. iuravit. de probat. sequitur Ioan. Lupi in cap. per vestras. 3. not. §. 2. de donat. inter vir. & vxor.

- 6 **S**ed quid si quis iurat cum aliqua contrahere, & postea poenitentia ductus nollet eam ducere, ne contritet patrem, qui comminatur eum domo expellendum, & nec in hereditatem successurum, an teneatur patri obedire, præsupposita non multum distantia sortis inæqualis inter virum, & mulierem? Respond. qd tenetur stare promissis, nõ obstante patris prohibitione, alias non absolvendus. ita Alex. de Ales. 3. par. Sotus in 4. dist. 29. q. 1. Sylu. in ver. Matrimonium. §. 1. Ioan. Tabien. in ver. filius, nu. 13. Nauar. in Manu. c. 14. nu. 15.

- 7 **S**ed quid si aliquis iurat cum aliqua contrahere, & postea est in proposito religionem ingredi, an bene faciat aliquis, qui consulit, ut contrahat, & postea ante carnalem copulam ingrediatur religionem? & videtur non expedire tale consilium, quia per hoc quòd non contrahat, ex quo propositum in melius cõmutat, non dicitur infringere iuramentum, de iureiuran. peruenit. ext. de voto. scripturæ. Dic quòd si quis consulit, ut contrahat, & postea religionem ingrediatur, eo casu, quando non est paratus ad ingressum, ut quia vult recolligere fructus, vel ordinare sua facta, antequam intret, bene facit. Malè autem, quando statim foret paratus ingredi: quia in talibus periculosa est dilatio, & fortè posset retrahi ex cõtractu propter pronitatem copulæ exigendæ. & ita intelligitur tex. in cap. commissum. de reg. vbi post Innoc. Anto. de Butrio.

- 8 **R**ursum, quid si aliquis iuravit alicui puellæ ducere illam in uxorem, & postea poenitendo mutavit animum, & vouit perpetuam castitatem: Vtrum teneatur ad iuramentum, vel votum? Resp. qd tenetur seruare iuramentum factum: ratio, quia cum per tale iuramentum videatur puella actionem aliqualem acquisivisse in iuramentum, videtur talem non posse mutare consilium in preiudicium sui creditoris. Ita Sum. Confess. lib. 1. tit. 8. q. 23. Quod secus esset, si prius votum emisisset castitatis, & postea esset iuramentum subsecutum: nam tunc votum esset seruandum, & de temerario iuramento iurans esset puniendus. c. rursum. de voto. Host. in glo. ibid. quem refert, & sequitur Sum. Confess. sup. & q. 20.]

- 9 **T**ertia. Qui dolo, & fraude, precibusque habuit rem cum aliqua pro virgine habita, quæ re vera non erat, non tenetur eam sibi in uxore copulare, sed tantum ad famæ restitutionem tenetur, si eam infamavit. secundum Ioan. Maior. in 3. distin. 37. q. 33. col. pen.

- 10 **Q**uarta. Stuprator seductus, qui cum secunda in facie Ecclesie contraxit, non tenetur defloratam ducere, sed stare cum secunda consensu interiori, & exteriori argu. tex. in c. penul. de sponsa. duo. Colligitur ex Abb. & Hosti. in c. is qui fidem. de sponsal. Sed bene tenetur illi secundum Docto. providere de marito, assignando sibi dotem competentem, ex quo eam decepit. Pariter nec tenetur stuprator receptus ad professionem virginem deceptam ducere in uxore: cum in veritate ante professionem non præcesserit matrimonium cõsummatum. Ita in terminis Sum. Confessio. titulo. de matri. q. 16. ad finem.

- 11 **R**ursum, qui nobili loco natus, & cum iuramento ducendi in uxorem rem habuit cum filia agricolæ, ita ut sint impares conditione; vel diuitijs, mortaliter peccavit, liber tamen est à nexu ducendi eam in uxorem; non enim est verisimile stupratam esse deceptam propter promissionem matrimonij, sed potius finxisse se deceptam ad colorandum suam turpitudinem. ita D. Thom. in 4. sent. dist. 28. q. 1. arti. 2. & Sum. Ange. in ver. matrimonium. 4. §. 2. Nec eam tenetur dotare, quia non fuit decepta, sed simulavit se deceptam. Attamen si cõstaret probabiliter, quòd stuprator licet nobilitatem constanter promississet puellæ ignobili, quòd verisimiliter ex ea constanti, & decies confirmata promissione ipsa assensisset, alias nunquam acquietura, si non credidisset firmiter sibi fidem seruandam, tunc Confessarius deberet in hoc, & simili casu sequi, quòd verisimilius est. iuxta regulam, inspicimus. de regu. iur. lib. 6. & si ex ordine facti sibi narrati ex stupratore iudicet deceptam, etiam hoc casu mandet sibi dotem dari, quia cessat alia præsumptio fictæ deceptionis. iuxta tex. in c. quia verisimile de præsumptio. Alias si præsumptio esset se finxisse eam deceptam, non tenet eam ducere, nec dotare, sed tantum arbitrio boni viri ei tantum tribuere, quantum fuerit opus ad eius connubium, si infamia non esset. Abb. in c. 1. de adult. Sylu. in ver. luxuria. nu. 5.

- 12 **S**imiliter nec tenetur stuprator, qui quouis alio impedimento ordinis consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis non potest cū deflorata contrahere, ducendo illam sibi in uxorem, sed tantum debet eam dotare, & tunc quando impedimentum istud esset in facto incognitum mulieri; sed si stuprata sciisset hoc impedimentum, tunc quia signu esset, quòd

quod non fuisset decepta, stuprator non tenetur eam dotare, nisi ignorasset illud esse impedimentum de iure; quia & si ignorantia iuris mulierem non excuset, nisi in casibus à iure expressis. l. si. C. de iur. & facti ignor. tamen ubi agitur de damno vitando, ut hic, scilicet infamia, & deflorationis, secus esset l. regula. ff. de iur. & fac. ignor. notatur. in §. notandum. 1. q. 4.

[Sed quid de clerico in sacris constituto, qui virginem violauit sub figura matrimonij dic quod præter poenam stupri debet grauius puniri, unde propter talem dolum præter ordinariam poenam depositionis actiori carcere, vel monasterio detrudendus esset, quam pro simplici furto. Hispa. capitu. 74. col. 3. in sua praxi crimin.]

13 Sed nec in foro exteriori astringendus est is ad ducendam in uxorem, vel dotare eam, quæ non decepta, leuiter rogata, ac verbis amatorijs inducta consentit peccato, sed tantum est poena arbitraria puniendus. argum. tex. in ca. Deus qui extra de poenit. & remis. contra Abb. in c. 1. nu. 2. de adul. ita Archiep. Flor. 2. par. tit. 5. ca. 6. ver. in foro autem. [Quod multo magis procederet, quando clericus de stupro virginis accusatus probaret aperte ipsa sponte consensisse, puta si testes iurarent eam attraxisse illum ad concubitum, veniendo sapius ad lectum eius, eo repellente illam: quamuis non esset excusatus à stupri poena criminali: non enim voluntas conscij criminis debet excusare à poena delicti, quando culpa illius non consistit in sola violentia actus, sed in reprobatione ipsius, quantumuis voluntarij, & si operari debeat ut non tanquam violentus stuprator puniatur.]

Sed dubium est, an patri puellæ de iniuria teneatur, quia qui iniuriam facit filijs, facit & patri. glo. in c. parochianos. de sent. excommu. Et an teneatur providere tali puellæ ex infamia illi orta, vel si sit prægnans, vel filios genuerit, & breuiter dicendum, q. in conscientia patri non tenetur: quia tex. Deuter. qui videtur contrarius, loquit in foro exteriori post sententiam, non autem ante. Unde post sententiam debetur illi æstimatio damni sibi prouenientis, quia maiori eget pecunia ad dotandam eam, & etiam iniuriæ, quæ sibi illata est. quod firmat Archiep. Flor. ubi supra. Hoc tamen pater perderet, si conuinceretur ipse de lenocinio, vel consensu. Nec etiam tenetur in aliquo puellæ, si forte fuerit facta prægnans: quia ex quo non fuit decepta, sibi est imputandum, ut in reg. scienti, de reg. iur. lib. 6. Et damnum, q. quis sua culpa sentit, non alij, sed sibi debet imputari. c. daninum. eo. ti. Si verò filios procreauerit, debet stuprator alere, & mater, si non sit filia familias, & habeat unde possit: alias ip-

se pater solus. In omnibus autem prædictis casibus, an stuprata fuerit puella per vim, aut voluntariè, vel fuerit seducta, vel non, stabitur in conscientia verbis ipsius stupratoris, quia in foro conscientie semper statur dicto poenitentis. cap. tua nos. de sponsa. cap. si vero. el secundo de sent. excommu.

14 Quinta stuprans virginem in foro fori debet relegari, vel si vilis est persona, verberari, aut si per vim fecerit, capite plecti. Institutu. de adult. §. fin autem. habetur per Afflictum in constit. si quis rapere. in secundo not. in 3. q. Violentum vero (ut inquit ibi Afflic.) non solum dicitur, quando interuenit vis, vel violentia vera, sed etiam si interuenissent verba blanda, & illecebræ, ac blandæ promissiones. Archiep. Flor. secunda par. tit. 8. c. 6. §. 1.

15 Sexta. Si quis seruum suam inuita violauerit, aut seruum, iniuriarum actione tenetur, c. si quis. de poenit. dist. 1. Et si perseverat in vitio petendo illam, nec potest resistere, quin sibi violentiam inferat, si aliter suæ pudicitie consulere non potest, licitè potest inire fugam. secundum Archid. sicut etiam licitè esset vxor recedere à marito trahente eam ad mortale. 28. q. 1. idolatria. Sylu. in ver. luxuria. q. 3. ver. tertium. Nauar. c. 16. nu. 22.

S V M M A R I V M.

- 1 Incestus proprie quid sit, & incestuosi qui dicantur, & quare prohibentur sit.
- 2 Incestus quæ poena statutus, Levit. 20.
- 3 Affinitas quid sit, unde dicatur, & item affines.
- 4 Affinitas ex coitu licito quatenus extendatur, & quatenus ex illicito.
- 5 Affinitas per sponsalia etiam contrahitur.
- 6 Extraordinaria pollutio triplex.
- 7 Sponsalia, vel matrimonium non consummatum, copula cum consanguinea uxoris prius habita, dirimit, & in quo foro procedat. numero. 15.
- 8 Affinitas per actum consummatum contrahitur, & quando id dicatur.
- 9 Affinitas ex commissione seminis, contrahitur, unde casum.
- 10 Maritus debet se uxori insinuare ad usum reddendum, cum ipsi debitum perere non liceat.
- 11 Incestuosus, & debiti cum uxore petitione privatur, & etiam coniugio post mortem uxoris, nisi sit dispensatus.
- 12 Incestuosus absque dispensatione contrahens peccat, nec innatur consuetudine.
- 13 Reconciliatio non sequitur ex eo, quod mulier uiro petenti debitum reddiderit, in incestu, secus in adulterio.
- 14 Marito, vel uxori si incestus debitum petendi iniungitur, qui cum consanguineis alterius partem contrahitur.

Mixter.

14 Mulier ex consensu mariti, & illata si incestum committens, an & quando debet petitione privari, & peccet.

De incestu. Cap. LXXX.

Incestus & si gñali significatione idem sit, quod pollutio: tamen ex vsu ecclesiastico arctatè est hoc nomen ad pollutionem propria consanguineæ, id est earum, quæ quasi de vno sanguine prognatæ fuerunt, vel affinis. Vnde Gelasius Papa. cap. 2. 36 q. 1. inquit. Incestus est consanguineorum, vel affinium abusus. Vnde Incestuosi dicuntur, qui consanguineis, vel affinibus abutuntur: qui quidem quadruplici ratione prohibitus est, secundum D. Thom. 2. 2. q. 154. arti. 9. vers. Respondeo. Primo propter quædam singularem honorificentiam, quæ debetur parentibus, & alijs consanguineis. Secundo, quia personas sanguine coniunctas necesse est adiuicem conuersari. Tertio, quia ob incestum impediretur multiplicatio amicorum. Quarto, quia cum naturaliter homo consanguineam diligit, si adderetur amor, qui est ex commitione venerea, fieret nimius ardor amoris, & vehemens libidinis incestuum, quod castitati repugnaret.

2 Est autem & vitium detestandum, & poena prohibitu. Vnde Levit. 20. habetur. Qui supra uxorem filiæ, matrem eius duxerit, scelus operatus est, viuis ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. Et Aug. 32. q. 7. c. adulterij. inquit. Adulterij malum vincit fornicatione, vincitur autè ab incestu: peius enim est cum matre, quam cum alia vxore concum bere. Sed quia incestuosus est, q. abutitur affine: Ideo sciendum est, quid sit affinitas.

3 Affinitas & idem est, quod consinitas, id est finiu propinquitas. Dicuntur enim affines, siue cõsines, quia finis vnus proximus est fini alterius, & ipsum attingens. Cum ergo per copulam carnalè fiant vir & vxor vna caro, sãguis vnus attingit sanguinè alterius, & vice versa consanguinei vnus afficiuntur affines alterius. Fudamentu itaque affinitatis est copulatio mariti & vxoris, ex quibus elicit illa vulgata definitio: Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentalitè, & hæc affinitas & extenditur vsque ad quartum gradum, quando procedit ex coitu licito, c. non deber. de consangu. & affi. Nam si per illicitu coitum, & fornicarium, tunc vsque ad primu, & secundum gradum, ut per Conc. Tri. test. 24. c. 4. Et nõ solum cõtrahitur affinitas per matrimoniu consummatu, verum et per sponsalia ita ut sponsus, qui carnaliter cognosceret consanguineam sponsæ, non possit cu sponsa

matrimonium contrahere. c. literas. de despõs. impub. c. 2. de eo, qui cogn. consangu. vxor. suæ. & hoc quo ad dirimendum matrimoniu postea contrahendum: sed si matrimonio contracto maritus cognosceret consanguineam vxoris, non dissoluitur matrimonium. c. 1. c. discretionem. c. pen. de eo, qui cogn. consangu. & c. Couar. de spõs. c. 6. §. 1. nu. 1.

5 [Rursum, & ad maiorem declarationem sciendum est, quod triplex est extraordinaria pollutio. Prima est contra ordinem iuris, ut cum illa, quæ nõ est vxor, & ex hac cõtrahit affinitas, extra de eo, qui cogn. consangu. discretionem. Alia est contra ordinem naturæ, ut cum brutis, vel cum masculo, vel etiam cum foemina in loco non concessio, & ex hac non inducitur affinitas. gl. in c. extraordinaria. 35. q. 3. Hostien. & Abb. in cap. fraternitati. de eo, qui cogn. consangu. vxoris suæ. cum non fiat commistio sanguinis. 27. q. 2. c. lex diuinæ. Nam etiam cu muliere potest esse vitium sodomiticum. 32. q. 7. c. vsus. ut quando vir vitur muliere in loco non concessio. cap. adulterij. 32. q. 7. Tertia est præter ordinem naturæ, & differt à præcedenti, quia illa est contra ordinem naturæ. Exemplu de hac vltima, ut cum quis polluit mulierem tantum circa naturalia, & de hac d. c. extraordinaria. & ex hac non contrahitur affinitas, licet Faustinus dixit, quod sapius interata indicit affinitatem, quod non procedit, ex quo nõ est facta commixtio sanguinis. vt infra videbimus, verbi gratia, Quidam pollutit quandã circa naturalia tm, non fregit claustrum pudoris. Arch. in d. c. extraordinaria.] sed ex ijs, more solito, multorum deducam dubiorum decisiones.

6 Prima Ex copula & habita cum sorore, aut alia consanguinea vxoris suæ ante matrimoniu contractum etiam post sponsalia oportet matrimonium separari ratione affinitatis contractæ cap. 2. de eo, qui cogni. consangu. vxor. suæ. Quod secus dicendum esset, si maritus post matrimonium contractu, & consummatum, siue ratum tm, & non consummatum cognouerit consanguineam vxoris suæ, ita q. semen emiserit intra claustra pudoris: nam tunc matrimoniu nõ debet separari, sed tantum amittit maritus ius petendi debitum, & si exigit, peccat mortaliter, nisi habeat dispensationem. Syl. in ver. luxuria. quæst. 4. Igitur tali casu solu tenetur reddere petenti, cum vxor non sit punienda propter scelus viri. c. 1. & ibi Abb. de eo, qui cogn. consangu. & c. cap. si quis vidua. iuncta glo. fin. 32. quæst. 7. & ita intelliguntur iura in cap. quædam. cum duobus seq. ut inquit glo. in c. qui dormierit. 27. q. 2.

7 Secunda. Non dicitur & affinitatem contrahere, qui cognouit consanguineam suam, vel vxoris suæ, & non consummauit actum. c. extraordinaria.

Y

dinaria.

dinaria. 35. q. 3. Oportet igitur, quod sit actus consummatus in vase debito, idest facta seminatricio ex parte vtriusque, vt committatur. Hinc neque per oscula, & impudicos tactus affinitas exurgit, inò nec p solam penetrationem, vel referationem ferarum, nec per effusionē feminis extra vas naturale, neque per nefariam feminatiōē contra naturam. tex. in d. c. extra ordinaria. D. Tho. distin. 41. quæst. 1. art. 17. ad tertiam & quartam q. Sotus. dist. 37. q. vnica. art. 2. & dist. 41. q. vnica. art. 2.

8 Sed queritur, an t̄ contrahatur affinitas, si aliquis non intravit, sed feminavit infra claustrum, puta quia semen distillavit in vas debitum mulieris. Et tunc credo, quod si per hoc nō sit facta commixtio seminum, non cōtrahatur affinitas, alias sic perinde ac si intrasset, dūmodo de hoc cōfiter. arg. eorū, quæ not. Abb. in c. is qui fidē. de sponsal. Dicens quod si post sponsalia contracta sponsus seminet in vas spōsæ, licet non intret, secundum Vin. matrimonii consummat; quia per hoc potest carnis cōmixtio interuenire, & fieri: si tamē seminū cōmixtio non fit, licet intret, tamē affinitas non contrahitur. arg. 35. q. 2. c. nullū. Innocen. in c. fraternitati. de eo, qui cogn. consang. frater Ioan. in sum. confes. tit. de impedim. affinit. q. 4. & 5. Hinc magist. Petr. de San. consuluit in causa matrimonij. Quidā clericus fuerat cum quadā muliere viginti noctibus, & corrupt eā, & licet intrasset claustrū, seu vas debitū mulieris, nunquā tamen ibi seminauerat, accidit q̄ mulier illa contraxit cum fratre clerici; dubitauit, an possit remanere cū ea. & consuluit Ma. Pet. q̄ sic; & ratio est, q̄ nō fuit facta seminū cōmixtio. Hinc inferitur etiā, quod & si vir seminauerit in vase debito mulieris, si tamē mulier non seminauerit, non ex hoc impediuntur consanguinei viri ab eius copula: quia vt contrahatur affinitas, necesse est sanguinis vtriusq; fieri commixtionem. arg. 35. quæst. 10. fraternitatis. Vnde inquit Innoc. in cap. fin. de eo, qui cogn. consan. vxor. suæ, quod licet mulier semē emitat, si vir nō emittit, vel ecōuerfo, non contrahitur affinitas. facit ad hoc 27. q. 2. lex diuinæ. ver. protoplastus.

9 Tertia. Et si t̄ maritus cognoscens consanguineā vxoris suæ post matrimonij consummatū impediā ab exactione debiti. c. 1. de eo, qui cogn. cōsang. vxor. suæ. tamē debet se infinuare vxori, & se offerre ad vsū reddēdi: ratio est, quia mulieres præ verecūdiā rarò exigere cōsuefunt, vt inquit Sotus. dist. 37. q. vnica. arti. 2. versi. debet. Attamē quia periculosū est concubere, ac ipsum ius petendi non habere. consiliū est, vt cū primū fieri possit, dispensatio procuret, idq; quā fieri potest secrete; ne innocēs coniux intelligat. Sotus, qui supra.

10 Quarta. Cum t̄ crimen incestus grauius reputetur quā crimen adulterij. vt not. in c. 2. de eo, qui cogn. &c. Ideo lex pontificia non solū pœnam iniunxit incestuoso, vt impediā ab exactione debiti viuente vxore: Sed etiā voluit, vt incestuosus cum consanguineis vxoris post mortē illius omnino maneat absque spe coniugij cap. qui dormierit. 32. q. 7. Caiet. 2. q. 154. art. 9. ad secundum. nisi cum eo ab episcopo dispenseretur ob sui fragilitatem, quia iuuenis est, & timet incontinentiam. c. in adolescentia. c. si quis. el. primo. 33. q. 2. c. si duo. 31. q. 6. Abb. in c. 1. de eo, qui cogn. &c. & est cōmunis opinio, vt inqt Syl. in ver. debitū. q. 9. in fi. Sotus dist. 37. q. vnica. art. 2. ver. debet autē!

11 Vnde t̄ qui præter dispensationē contraheret, peccaret mortaliter, etiam si esset consuetudo non petendi dictam licentiam, ab episcopo. vt tenet Syluest. in ver. matrimonium 7. q. 6. ver. secundum; nisi consistet episcopus dictā cōsuetudinem diu sciēter dissimulasse Nauar. tamen in Manua. cap. 22. nūm. 75. tenet dispensationē episcopi in hoc casu non esse necessariam, stante consuetudine, quæ opinio communis est, & ideo tenenda: esset tamen petenda, quando vellet contrahere cum eā, cum qua incestum cōmisit, vel cū eius consanguinea ob affinitatem inde contractam. Nauar. qui supra.

12 Quinta. Cum vxor t̄ viro incestuoso debitū negare possit, dubitatur, Quid si vir illud semel perierit, & vxor reddiderit, an properea videatur facta reconciliatio, ita vt vxor teneatur iterum reddere? Respō. quod nō. Abb. in c. transmissa. de eo, qui cogn. consang. affēres eam esse communē Sylu. in ver. luxuria nu. 4. ver. 4. secus tamen dicendum esset de viro adultero, à quo si vxor petiisset debitum, videretur sibi virū reconciliaffe. c. si vir. de adult. & teneretur reddere debitum: quia contemplatione vxoris vir tantummodo priuatus dicitur. At in incestu non vxoris contemplatione, sed propter atrocitatem sui delicti vir amittit ius perendi debitum. & ideo licet vxor petat debitum, non videtur propterea facta reconciliatio: quia exigendo debitum non potest sibi pœnam remittere. Sylu. qui supra.

13 Sed hoc intelligendum t̄ est de eo, qui cognouit consanguineas vxoris suæ, non autem de eo, qui cognosceret consanguineas suas: nam licet grauius peccet, tamen à sua vxore debitum exigere potest, quod idem dicendum est de mulieribus, quæ se cognosci à proprijs consanguineis permittunt. Sylu. in versi. matrimonium. 7. in fin. versi. 3. contra Abb. in capitu. 1. nūm. 1. de eo, qui cogn. consanguini. & ratio diuersitatis est, quia quāuis grauius sit virum accedere ad propriam cognatam, quā ad cognatam vxoris, non tamen sequitur

sequitur esse per impedimentum exigendi debitum, cum non nascatur ex grauitate delicti, sed ex quodam affinitatis genere, quā vir cōtrahit cum vxore, ob id, quod eius consanguineam nouit, quā vixque non contrahit, & si propriam sororem possuat. Tum etiā, quia maiorem irrogat iniuriā fidei, quā debet vxori, si cum eius, consanguinea ingrediatur. Sot. dist. 37. q. vnica. art. 2. in fi.

- 14 Sexta. Mulier, t̄ quæ de consensu mariti cōmisit incestum, illata sibi. vi. à consanguineo viri non peccat dummodo vis fuerit absoluta. facit tex. in c. presbyteros. §. qui autē. dist. 50. quā propter nullum ei præiudiciū generatur quo ad petendum debitum. c. discretionē. de eo, qui cogn. consan. Verū si vis fuerit cōditionata, peccaret mortaliter: cum ad nullū cauendum periculum etiam mortis peccare liceat. 32. q. 5. ita ne. de his, quæ vi. c. facris. Potest tamen in detestationem criminis viri debitū petere, & maritum reddere tenetur. Si tamē leui fuisset inducta metu, & tunc debitum ei petere nō liceret, & sic imputatur ei adulteriū nedum quo ad Deū, sed etiam quo ad virū, vt nō teneatur ei debitum reddere. arg. gl. in c. discretionem. in ver. secus esset. de eo, qui cogn. &c.
- 15 Septima. Quod diximus matrimonium dirimi debere propter incestum ante illud secretē cōmissum, intelligitur in foro poli; nō autē in foro fori, quia nō debet separari matrimonium ad confessionem coniugum, qui dicunt affinitatē præcessisse, et si rumor viciniæ consentiat, idest tertia, vel quarta pars, ita text. in c. super eodē. de eo, qui cogn. consan. vxor. suæ.

S V M M A R I V M.

- 1 Incestus post matrimonium, debitum admittit, & à quo dispenseretur. nu. seq.
- 3 Dispensatio in incestu sceleratissimo difficilior ab episcopo fieri debet.
- 4 Incestum, qui imprudens committit, non priuatur debiti petitione.
- 5 Contrahentes sciēter in gradibus interdictis sunt excommunicati, & eo magis, consummato matrimonio.
- 6 Ignorantia eum ab excommunicatione uendicat, qui cum consanguineo illius, quā cognouerit contrahit, non tamen à peccato errore cognito.
- 7 Ignorantia an excuset consanguineos, qui ignorantes gradum prohibitum esse contraxerunt.
- 8 Actum clam agentem ignorantia nō excusat.
- 9 Contractus inter coniunctos, sub conditione, si Papa dispenserit, an vim habeat sponsalium. Clem. 1. de consan. an extendatur ad contrahentes in quarto gradu sub dicta conditione.
- 10 Condicio pendens ex voluntate Principis censetur impossibilis.

- 11 Lex prohibens in tali gradu matrimonium, in eodem prohibet & sponsalia.
- 12 Contrahentes sub conditione si Papa &c. possunt a pacto recedere, & an per oscula, & copulam excommunicationem incurant. nu. seq.
- 14 Episcopus inter consanguineos, qui de facto contraxerunt, an & quando possit dispensare.
- 15 Matrimonium nullum à Papa dispensatum de nullo contrahi debet.
- 16 Causa dispensandi in gradibus prohibitis tres sūt & quæ.

Quis possit dispensare super incestu. Cap. LXXXI.

IN materia t̄ incestus considerandum est, q̄ aut crimen istud sequitur matrimonium, aut præcedit. Si sequitur, tunc non dirimit matrimonium, sed interdicat petitionē debiti, quo casu communis est omniū consensus posse episcopum, imo debere dispensare, vt debitum peti possit. Si autem crimē incestus præcesserit, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & tunc dispensatio t̄ ad solum Pontificem spectat. De illis tamen loquor, qui mala fide contraxerunt: Puta, si vir scias commississe incestum cū consanguinea Bertæ, & illud esse impedimentum ecclesiæ, contrahit cum ea. Sylu. in ver. debitū. q. 9. in fi. & in ver. matrimonium. 8. q. 15. ver. 7. Sotus dist. 37. q. vnica. art. 2. Sed modo deuenimus ad dubiorum decisiones.

Prima. Et si Conar. de spons. cap. 7. §. 2. nu. 6. dicat, q̄ qui fornicariē cognouerit consanguineam vxoris, tantum possit licentiam exigendi debitum petere à Summo Pontifice: cū ob istud crimen contrahatur affinitas cū sua vxore quod quidem impedimentum à solo Papa tollitur, & ita per ipsum licentia exigendi debitum concedi videatur, tamen communis est omniū in oppositum opinio, vt tenet Abb. in c. transmissa. de eo, qui cogn. &c. Sylu. in versi. luxuria. q. 4. ad quintum. Arch. Flo. 3. par. tit. 7. c. 16. §. 4. Palud. in 4. sent. dist. 34. q. 1. art. 2. scilicet posse Episcopum dispensare, vt valeat maritus petere debitum ab vxore, cuius consanguineam cognouerat.

3 Quæ tamen dispensatio t̄ longe cum maiori difficultate, & asperrima pœnitentia ab Episcopo iniuncta fieri debet cum eo, qui incestu committeret sceleratissimum, verbi gratia, cum sorore vxoris, & potissimum si est cum locru. Inio si possibilis esset ad Papā accessus, ad illū res esset secretò deferenda. Sotus in 4. sen. dist. 37. q. vni. art. 2. ver. Debet autem.

4 Secunda. Quod diximus t̄ de dispensatione petenda.

perenda, intelligendum est de eo, qui scienter committeret incestum, nam qui adulterium committeret cum consanguinea uxoris, cuius cognationem profus ignorabat, & inquam affinitatem contrahat cum uxore, non tamen necessaria est dispensatio: quia non censetur priuatus iure petendi debitum: cum priuatio hæc sit in culpam poenæ incestus, & ibi nulla præcesserat incestus macula propter ignorantiam speciei criminis. arg. tex. in c. discretionē. de eo, qui cogn. & c. Caiet. 1. 2. q. 76. art. 3.

5 Tertia. Qui scienter in gradibus affinitatis, & consanguinitatis in terdictis contraxerit, sunt excommunicati. clem. 1. de consanguini. & affini. & separandi sunt absq; spe dispensationis consequendæ, idq; magis procedit in ijs, qui non tantum contraxerunt, verum & matrimonium consumauerunt, vt habetur in Conc. Trident. de reforma. c. 5. sess. 24. Quod secus esset de contrahente tantum sponsalia cum affine intra quartum gradum, nam peccat tantum mortaliter, non tamen est excommunicatus, etiam secuta copula affectu maritali. & hoc propter nouum ius Concil. Trid. sess. 24. c. 1. de reform. matr. Vbi annullat matrimonia contracta altere quam præsentis parochi, & cetera. quauis ante illud com. opinio cōtrarium assenerat. Nau. c. 2. nu. 43. & c. 27. nu. 141. Decl. 4. & 5.

6 Quarta. Non est excommunicatus, qui bona fide matrimonium contraxit, atq; ignoranter, solemnitatibus adhibitis, nempe quia nunquam fuerat suspicatus illam, quam cognouerat consanguineam fuisse istius, cum qua contraxit, sed post contractum matrimonium intelligit, nam tunc peccat mortaliter tantum eam cognoscendo. glo. in d. clem. 1. vers. scienter. & facilius, atque gratis cum eo dispensari potest, nisi aditus pateret ad urbem. Sot. dist. 37. q. vni. art. 2. col. pen. Nauar. d. c. 27. nu. 141.

7 Sed quid si sciebant se esse consanguineos, tamen ignorabant gradum, in quo erant, esse prohibicum, tunc licet videant excusari: cum ignorare gradus potius sit facti, quam iuris, tñ dicimus qd si ignorantia versabatur circa gradum prohibicum iure diuino, vt est primus, tales dicuntur ignorare ius diuinum, quæ ignorantia neminem excusat. c. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & per consequens sunt excommunicati. Si autem gradus sunt prohibiti de iure canonico, vt sunt alij, & tunc est ignorantia iuris positivi, à qua aliqui tantum excusantur, vt sunt mulier, rusticus, miles, & minor, quibus licee ignorare iura, si tractant de damno vitando, secus si de lucro. l. si emancipata. & ibi Bar. C. de iur. & facti ignor. vel si potuerunt consulere peritiores. l. iuris. & ibi Bal. & Doct. C. qui admitti. Item si facerent actum tñ clam, hinc inquit glo. in l. C. de interd. matr. & in l. qui con-

tra. C. de incest. nup. quod nemine excusat ignorantia, etiam villicum, si clam fecit actum: at quando in istis caderet ignorantia, tunc excommunicationem non incurrerent. Zab. in clem. 1. de consanguini. & affini. q. 6. & 5. In casu tamen, in quo excommunicatio incurritur, est absolutio episcopalis. glo. pen. in d. clem. 1. & ibi Zaba. in fi. Si vero alter sciebat, ille solus ligatur. facit tex. in c. non satis. 3. q. 2. glo. in d. clem. 1. quo casu filij erunt legitimi, si contraxerint in facie ecclesiæ. c. cum inter. qui filij sint legi.

9 Sed quid dicendum de hac questione: An d. clem. 1. procedat atque extendatur ad eos, qui intra quartum gradum tali conditione contraxerunt, si Papa dispensauerit, & sponsa hac spe permiserit se deslorari. Hæc questio pendet ex altera, videlicet, vttrum contractus factus inter cognatos sub hac conditione, si Papa dispensauerit, vim habeat sponsaliorum. v. g. Si quis cognatæ suæ intra gradum prohibicum dicat, Contraho tecum, si Papa dispensauerit. est. n. casus frequentissimus vsu occurrens. Cōmunis est opinio, & ideo tenenda. in c. super eo, de eo, qui cogn. consanguini. & c. scilicet nullam inde nasci sponsaliorum obligationem, sulcitur è hæc opinio per tex. in l. idem Iul. §. si. ff. de leg. 1.

10 Vbi scribitur, quod illa conditio, quæ pendet ex voluntate Princeps, censetur impossibilis. & Inno. in c. Pastoralis. de cau. pos. & propriis. no. quod quæ sine dispensatione fieri non possunt, impossibilia à iure æstimantur. Quo fit, vt conditio illa, si Papa dispensauerit, impossibilis habeatur, quæ habetur pro non adiecta. Vnde cum sine illa contractus sponsaliorum nullus esset, fit vt nec valeat cum illa.

11 Præterea tñ lex quæ prohibet matrimonium in tali gradu, subinde etiam prohibet sponsalia. iux. tex. in l. oratio. ff. de sponsal. Vnde cum lege sint cognati prohibiti contrahere matrimonium, sic etiam & contrahere sponsalia: quare cum hoc sit factum à iure improbatum, hinc sequitur, quod nulla debet nasci obligatio. ita Panor. inducit hanc rationem ex tex. in l. cum lex. ff. de fideiuss.

12 Hinc fit, vt non solum ante dispensationem obtentam: (de hoc enim nulla est ambiguitas) verum etiam post vterque possit à pacto recedere, neque verò id tantum de consensu vtriusque, quia & id certissimū est, sed altero etiam inuito & reclamante. Imo quamuis contractus ille iuratus esset iurum non ligat, neque dispensatione eger, quia super illicitam materiam laetum est. Addiderim tamen hoc temperamentum, quod licet huiusmodi contractus vim nō habeat sponsaliorum, quandoquæ tamen ex quadam honestate oritur inde obligatio, nempe, dum matrimonium illud inter cognatos ob aliquem bonum finem expediens est, & dñ ex-

penfa

penfa in expeditione dispensationis amplæ facta sunt, præsertim si sponsa permiserit sese deslorari spe illa.

13 Tamen si non tñ solum talis concubitus peccatum sit graue, verum & oscula, & tactus, qui alias inter sponfos de præsentibus licent: quia omnia feruntur super debitam materiam, quam in excommunicationem nō incurrant. clem. 1. de consanguini. & affini. quia poenæ sunt restringendæ, & excommunicationem non fertur nisi in eos, qui in gradu prohibito matrimonium de facto contrahunt. c. de muliere. de matr. contra. con. interd. eccle. & d. clem. 1. vbi nulla sit sponsaliorum mentio.

Sed an dicta clem. 1. habeat locum, etiam si contrahentes sub hac conditione contraxissent, si inter consanguineos in quarto gradu licet matrimonium contrahi? Dic quod sic: nā cum ista conditio reiiciatur, remanet purus matrimonij contractus, igitur poenæ illa locū habet, nisi consensus coniugalis omnino defecisset, quod in animæ interiori iudicio notandum est, secundum Adr. in 4. de matr. q. 1. 1. Co. uar. de sponsal. in 2. par. c. 3. num. 8. sed queritur, cum aliquis habet duo impedimenta essentialia, quorum alterum sit publicum, alterum secretum, vt si contraxerit cum consanguinea in quarto gradu, cuius forem carnaliter prius cognouerit, an satis sit impetrare gratiam à summo Pontifice impedimenti publici consanguinitatis, non narrando alterum impedimentum, & postea impetrare gratiam ab aliquo, qui eam concedere possit pro occulto, etiam non narrando publicum impedimentum? Respon. quod sic. vide Nauar. de consil. lib. 1. q. 19.]

14 Quinta. Episcopus tñ circa consanguineos, qui de facto contraxerunt, dispensare non potest in impedimentis, quæ impediūt, & dirimūt matrimonium: nisi qñ impedimentum esset occultū, & matrimonium publicū, & ad Papam non posse haberi recursum, atq; separatio absque graui scandalo fieri nequeat illorum, qui de facto contraxerunt, sicut sepe accidit in mulieribus cognitis à consanguineis viri, antequam matrimonium contrahatur, ita dubio procul tenendum est contra Sotum. in quarto. dist. 37. q. vnica. art. 2. quemadmodum tenet Sylueit. in vers. dispensatio. q. 9. Nauar. in Manua. c. 22. nu. 85. nam etsi Episcopus non possit contra canones, vel concilia, tamen vbi subest maxima, & virgens causa, potest dispensare. ita Panor. in c. ac si clerici. §. 1. de iudi.

15 Sexta. Matrimonium, quod tñ ob aliquod impedimentum nullum erat, non incipit valere ob dispensationem Papæ subsequentem, & per solam cohabitationem, quia necesse est, vt denuo contrahat: vnde qñ matrimonium in fa-

cie Ecclesiæ celebratū est, id est, corā populo, & duobus, vel tribus testibus, cū præmissis denunciationibus ex causa ab Episcopo relaxatis, quod tñ matrimonium per occultum impedimentum nullum fuit, tunc obrepta dispensatione non debet iterum publicè contrahi, ne oriatur scandalum, sed secretò debent coniuges mutuo consentire, imò si alter coniugum tantum nouit impedimentum, non opus est id alteri reuelare, sed dissimulanter persuadere, vt heat eū pro coniuge. Sotus in 4. sent. dist. 28. q. 1. artic. 2. & dist. 27. q. 1. artic. 3. ver. sed alia hinc. col. 6. Nauar. c. 22. nu. 86. & 70.

16 Septima. Causæ tñ dispensandi in gradibus prohibitis èt in quarto gradu consanguinitatis, vel affinitatis, tres tantummodo habentur iuxta per Romanam Curiam. Prima defectus dotis competentis etiam ad contrahendum cū poscente se. Secunda, extinctio magnæ litis. Tertia, qd maior pars suæ ciuitatis, vel loci insignis, quem inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum, vel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dotē ad nubendum extra illum. Nauar. cap. 25. in fine.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium consummare ante benedictionē Ecclesiæ, nisi sit ex contemptu, non est peccatum, & an benedictio sit iterabilis. nu. seq.
- 2 Sponsalia contrahentibus non licet uti copula sine peccato.
- 3 Copula carnalis facit transire sponsalia de futuro in matrimonium. & id quando.
- 4 Voto continentie astrictus matrimonium contrahens, toties peccat, quoties debitum exigit, fallit in casu.
- 5 Incestus, quo casu committi dicatur ab uxore.
- 6 Matrimonium, qui ratum habuit, si post sacros initiatum, vel fiat Episcopus, consummare cogitur.
- 7 Monasterij ingressus post consummatum matrimonium debiti peritorem impedit.
- 8 Matrimonium ratum, consummatum, legitimū, & initiatum, quod nam dicatur.
- 9 Matrimonium ratum, & non consummatum, an dissolui possit ex dispensatione summi Pontificis.
- 10 Matrimonij ante consummationem potest, quis religionem ingredi, & an post consummationem.
- 11 Uxore ita delectari, ut nihil supra, uel ea uti tamquam non sua mortale est.
- 12 Semen ita emittere, ut sequi generatio non possit, peccatum est contra naturam, & perus extra uas effundere.
- 13 Seminis parua distillatio, et ea præsertim, que da ra opera non fit, non contrahit peccatum.
- 14 Uxor semen emittens sine uiri seminatione, quo casu dicatur peccare.

- 16 *Matrimonij ab actu non perfecto recedere, quo emissio seminis impediatur, mortale est.*
 17 *Vxorem non debito modo cognoscere, quod peccatum.*
 18 *Coire cum uxore in iugi menstruo laborante, an sit peccatum.*
 19 *Debitum petere, vel reddere tempore menstrui naturalis, an sit mortale, & mala que oriuntur.*
 20 *Tempore puerperij, an ab actu matrimonij abstinendum sit.*
 21 *Tactus impudici inter coniuges, an, & quando sint mortale peccatum.*

An, & quando coniuges peccare possint. Cap. LXXXII.

Rima decisio. Ante benedictionem Ecclesie, de qua loquitur tex. in c. 1. 30. q. 5. vel solemnem traditionem matrimonij consummare, non est peccatum, etiam, ubi esset consuetudo benedicendi, & sic nec exigere, nec reddere debitum est prohibitum, nisi tantum de consilio. Peccatum autem esset etiam mortale id committere ex contemptu. D. Tho. in 4. distin. 29. ar. 2. vel cum magno scandalo Sylu. in vers. debitum. §. 9. Nauar. c. 16. nu. 38 & c. 22. num. 83. vers. 35. contra Couar. de spons. 2. part. c. 7. §. 2. num. 12. Effer autem contemptus, quando quis perinde benedictionem nihil faceret, ac si non esset ab Ecclesia instituta, sed esset res vana. Sot. in 4. senten. distin. 28. q. 1. artic. 2. vers. Postrema.

2 [An autem benedictio possit iterari? Dic quod non. Vnde siue vir, siue mulier alias receperit benedictionem, non debent iterum a presbytero benedici. c. vir aut. de sec. nup. Est enim benedictio cois vtriusque. Vnde vnus sine altero recipere non potest. ita Hostien. in sum. de secund. nup. in §. an licitum sit. vers. in aliquibus. Sacerdos autem contrarium obseruans det puniri poena arbitraria attentis circumstantiis, & consuetudine loci. ita inquit Abb. in c. 1. eo. tit. sequitur Praxis Diaz. in ver. nuptias secundas benedicens. c. 68. dicens hanc esse communem opinionem.

Secunda. Sponsis consulendum est, qui per verba de presenti contraxerunt, dum benedictionem solemnem procrastinatur, si pudice nequeunt continere, aliisque illicitis abstinere, vt matrimonij consumant, ad euitandas obscenas pollutiones, quae inter ipsos euenire solent.

3 Verum sponsis, qui de futuro contraxerunt, nullo pacto licet vt copula: possint tamen discernere, & alloqui, osculari se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, dum tamen haec fiant cum cautela, ne

contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendae, aut consentiendi in eam: quare euitandum est. ne soli secreto sese osculent, amplectantur, & tangant, quia vt plurimum in tali casu deueniunt in pollutione, aut actus impudicos. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 4.

4 Sed an sponsalia de futuro traſeant in matrimonium, secuta copula? Respon. quod sic. c. is qui. de sponsal. etiam si sponsalia essent contracta sub conditione, nam per copulam receditur a conditione, & traſeunt in matrimonium. vt est tex. cum glo. & ibi not. Abb. in vlt. not. in c. de illis. de cod. appof. & in c. per tuas. eod. tit. & ibi Abb. in tertio not. etiam si spofsi essent minoris aetatis, habiles tamen ad copulam. hoc tamen videtur procedere in foro fori, vt possit cogi sponſus ad matrimonium, seſcus autem in foro poli. vbi secundum Concil. Trident. requiritur, quod matrimonium contraſatur in facie Ecclesie, id est, coram Parocho, & duobus testibus, alias est ipso iure nullum.

5 Tertia. Sacriligium committit, qui contrahens matrimonium post vorum continentiae emissum petit debitum Caiet. 2. 2. quaestio. 154. articulo. primo. vers. ad singulos. & toties peccat mortaliter, quoties petit, secundum ferre omnes. gl. in c. quaedam. & in cap. placet. vbi Abb. de conuer. coniug. verum tñ est, quod qui eiusmodi votu emisit, pot habere copula, qñ eius coniux id petierit expresse, imò poterit et habere, quoties petierit tacite, aut signis, aut ingenio. Pot etiam, qui sic vouit obtinere ab Episcopo dispensationem ad debitum petendum ob grande peccandi periculum, & difficultatem abstinendi. Nauar. c. 16. num. 30.

6 Quarta. Coniux, qui quae habet impedimentum impediens petitionem debiti, verbi gratia, affinitatem superuenientem matrimonio, petendo debitum, committit incestum. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1.

7 Quinta. Consummare matrimonium tenetur vir, qui post matrimonium ratum, non tamen consummatu, fuerit sacris initiatus text. in extr. antiq. Ioann. 22. de voto. gl. in c. vnico. de voto. lib. 6. Abb. in c. verum de conuer. coniug. Quod idem esset dicendum, si ad episcopatum inuita vxore assumptus esset. d. Ant. in ca. ex parte. el secundo. de conuer. coniug. c. coniuſgatus. cap. sanè. de conuer. coniug. cap. si vir. 27. q. 2. Quod secus dicendum esset, quando de licentia coniugis religionem ingredientis, vel in seculo remanentis.

8 Sed quid si matrimonio consummato ordo sacer fuerit susceptus inſcia vxore, vel inuita, an impediatur debiti petitionem? Dic quod sic. Imò si cum eius consensu legitimo etiam redditionem: non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi vxor senex,

&

& castitate voueat. Nauar. c. 12. nu. 52.

9 Ratum vero dicimus matrimonium per consensum de presenti ante carnale commercium, sed consummatu, postquam consummatio est subsecuta per carnis comixtionem. Sot. in 4. distin. 27. q. 1. artic. 4. At legitimum, quod legitimo consensu contrahitur, & hoc pot esse inter ethnicos. probatur in c. fin. 28. q. 1. initiatu per sponsalia. notatur extra de transla. epif. c. licet. glo. in extrava. Io. Antiqua. de voto.

10 [An vero conjugium ratum ex consensu, nondum tamen ex copula consummatu possit ex Rom. Pont. dispensatione dissolui? Couar. in 2. par. de spons. c. 7. §. 4. au. 13. inquit, tutiore, ac veriore esse eodem opinionem Theologoru, quae probat matrimonium ratum siudum secuta comixtione carnis, & sic non contummatum minimè posse dissolui Rom. Pont. dispensatione. allegat rex. optimum in c. si. de traſact. Panor. in c. ex publico. de conu. coniug. col. fin. Sot. dist. 27. q. 1. artic. 4. modificat tamen hanc opinionem, nisi ex grauissima causa. Roma. Pont. dispensatione dirimeretur. Et ita Paulus III. Summus Ecclesie Pontifex ann. 1558 hac vltus fuit dispensatione quibusdam ex causis, quas iustissimas esse idè summus Ecclesie praesul existimauit. Idem paulo ante Iulius III. fecerat in eodem matrimonio, cum Ecclesie vniuersali praesideret.

11 Sexta. Potest quis coniuge inuita ante matrimonij consumptionem ad religionem conuolare, & permanere absq; peccato. c. veru. c. ex publico. de conuer. coniug. 23. q. 2. c. desponsatum. Tenetur tñ coniux in vita expectare maritum post religionis ingressum per duos menses, & ita intelligitur tex. in d. c. ex publico. Verum si consenserit tenetur per annum probationis expectare. gl. i. d. c. desponsatum. veritas tamen est, qd coniux, quae permanet in seculo, siue consenserit, siue inuita tenetur expectare per annum. Sot. dist. 27. q. 1. artic. 4. At post matrimonij consummationem nequeunt coniuges ipsi religionem intrare d. c. verum. & c. ex publico. nisi alter cum consensu alterius remanentis in seculo ingrediatur. Quod idem etiam procedit, si ad sacros ordines, vel episcopatu, quis ascenderit, sicut legitur de beato Hilario Pictauiensi Episcopo, qui cum Episcopus esset vxorem habebat, & filios. Sotus qui supra.

12 Septima. Peccatum est mortale coniugi, tam ardentem amare coniugem, vt vel finem ponat vltimu in illa delectatione, vel omittat necessaria ad salutem pp eam, vel cognoscat etiam si esset alterius, vel non sua. gl. in c. origo. ver. a. mator. 32. q. 4. & in adulterio, quoniam in tertio gradu transit, & in fornicationem. in quarto. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. vers. in eod. art. & ad quartu. Nauar. c. 16. nu. 23. Syl. in vers. debitum. num. 4.

vbi addit, quod id, quod dicitur, quod peccatu est mortale in illo actu cogitare ad aliam, procedit qñ actu esset cogitatio: vnde quatumcumque intendatur voluptatis appetitiui, si de alia persona non cogitetur, non est mortale, etiam si quis esset ita dispositus, quod deliberaret de alia, si occurreret menti, quia habitibus non meremur, neque demeremur, sed actibus.

13 Octaua. Emittere semen, ita vt ex eo seque non possit generatio, peccatum est contra naturam. D. Tho. 2. 2. q. 154. artic. 1. vers. Respond. Sed multo magis hoc peccati genere peccat, qui seminat extra vas naturale, & hoc siue in toto actu vtatur foemina extra vas naturale, si ue in fine tantum, vt filij Iudae abutebantur. Ita mar. ibi Caiet. ver. ad singula. 2. 2. q. 1. quidem procedit non solum in viro ardentante, sed et in foemina patiente timore odij, verberum, aut viadictae. c. sacris. de his, quae vi.

14 Attamen non esset huius criminis reus, qui non notabiliter effunderet semen extra vas naturale, sed tantum esset quaedam distillatio. Sot. dist. 31. q. 1. artic. 4. ver. Appendix. Pari ratione non esset vitio dandus, qui bona fide, rectaque intentione coit cum vxore, vt semen extra vas non emittat, sed natura ebulliente festinantius emittit, quam quod intra vas emitti possit, etiam si de ea festinatione prius dubitauerat. Sotus. qui supra. art. 4.

15 Nona. Mulierem qui feminare sine viri feminazione, peccatum est contra naturam, omitendo voluntarie instrumentum viri fluidum, id est semen ad generationem generatio est, quia ad generationem magis concurrunt instrumenta fluida, quam instrumenta solida, id est membra pudenda. Ex quo fit, quod cum ex tali coitu sequi non possit generatio, dicatur peccatu contra naturam, si tamen aliunde proueniret, & esset prius generatio vnus, quam alterius, & daret quantum in se est, operam consummationi naturalis concubitus, non peccaret, & similiter si aliunde proueniret, & esset prius feminatio vnus, quam alterius, vt quia tardior ad feminandum, dum tamen continuaretur concubitus, vel alter feminare possit, non esset contra naturam. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. ad secundum. & art. 11. ad 5.

16 Retrahere etiam se ante complementum actus, ne seminet in vase naturali, peccatu est mortale capit. 1. 30. q. 5. nisi talia agens cum intentione consumandi, ex aliqua causa se retraheret de consuetudine vxoris. Syluett. in vers. debitum. q. 7.

17 Decima. A latere qui vxorem cognoscere peccatum est veniale. magis sededo, magis itado, magis supergrediendo, maxime bestialiter a parte superiori, non tñ sunt ij condemnandi, sed grauer reprehendendi. F. Ioann. in sum.

Y 4 Confess.

Confess. Sotus dist. 31. q. 1. art. 4. in fine, qui peiores sunt animalibus brutis, qui in huiusmodi actibus seruant modum naturalem, sed si cognoscerent vxores via naturali, sed tali modo, quo vxor non posset suscipere, vel retinere semen, peccarent mortaliter. Nauar. c. 16. nu. 42. ver. 18. Attamen non peccaret is, qui timore infirmitatis maximæ suffocandi fetu, vel timore abortus, & cum intentione non praua cognosceret coniugem aliquo ex prædictis modis.

18 Vndecima. Tempore menstruæ innaturalis in muliere, id est inordinatæ, & quasi continuè ex quadam infirmitate proueniens petere, aut reddere debitum, non est illicitum quia mulier in tali statu concipere non potest, & oportet virum continuo abstinere, ita est communis schola, vt refert Sylu. in ver. debitum. q. 6.

19 Vtrum autem sit peccatum mortale petenti menstruum naturale, petere, aut ipsam petenti marito reddere, aliqui tenent vtrumque esse mortale, forte per glo. in c. ad eius. distin. 5. nisi timeatur fornicatio in petente, vel ne conforti sit odio, & hoc, quia ex tali concubitu concipiuntur cæci, claudi, & leprosi. Sylu. vero loco citato, concedit peccatum mortale esse spon te petere, nullum tamen, exactum reddere. D. Thom. in 4. sen. distin. 32. sub distinctione respondet. Quod si vir petat sciens, tunc debet cum vxor precibus, & monitis auertere, non tamen, quando periculum iniquæ pollutionis in ipso timet. Si vero petit ignoranter, potest aliquam occasionem obtendere, vel aliam infirmitatem (si habet) allegare, quamuis non illam, ne horrori illi obijciat. Si tamen ille omnino insisterit, reddere debet, quia mulier, (vt inquit) Aposto. potestatem sui corporis non habet, sed vir. Ex his igitur colligit mens Diui Tho. quod nec petere, nec reddere sit mortale, sed petere tantum veniale, reddere vero nullum, nam vbicunque S. Thom. vult expresse intelligere de peccato mortali, id exprimit, hic autem non ait nisi simpliciter petere esse peccatum. ita intelligit D. Thom. Sotus distin. 32. quaest. 1. artic. 2. Quinimo hoc procederet, etiam si crederet ex huiusmodi complexu modum nasciturum. Caiet. 2. 2. q. 154. arti. 1. ver. ad secundum.

20 Duodecima. De tempore puerperij, quo scilicet puerpera manet in purificatione, antequam templo infantem suum offerat, ait Gregorius dist. 5. cap. ad eius. quod debent coniuges abstinere. Sed, vt ait Richar. mos ille abiit ab usu, vel potius est monitio, quam præceptum: quare reddere non est dubium, quod tunc liceat. imò etiam, & tunc petere, nisi aliqua sit indecoria, quando dies partus nuperrimè an recessit. Sylu. in verbo debitum. quaest. 5. & est communis sententia.

21 Tertiadecima. Tactus impudici inter coniuges sunt mortales, quando resultat inde pollutio, quando fiunt cum probabili periculo pollutionis, aut cum intentione polluenti: ac si fiunt tanquam necessarij ad irritandam venerem causam generationis, nullam præferunt in coniugibus culpam, verum extra hunc casum peccant venialiter. Sic etiam si oscula non alio fine inter coniuges fiunt, quam vt amoris indicia, nulla sunt culpa notandi. Sylu. in ver. debitum. q. 7. Sotus in 4. dist. 31. q. 1. art. 4. in fi. Nauar. c. 26. nu. 42. in princip.

S V M M A R I V M.

- 1 *Insta causa denegandi debitum, quæ sit, & an sit peccatum, si ad id se reddat uir impotentem. num. seq.*
- 3 *Vir non debet aliquo timore ualitudinis negare debitum uxori.*
- 4 *Viro sterioso tenetur uxor debitum soluere.*
- 5 *Abstinere ex communi consensu ab actu matrimonij præsertim ob causam, licet.*
- 6 *Vxor marito male affecto, imminente periculo infectionis, an possit debitum negare.*
- 7 *Vxor quando peccet in non reddendo debito.*
- 8 *Vir ne ab ea uxore prolem suscipiat, uel uxor ne ab eo concipiat, abstinentes, peccant mortaliter.*
- 9 *Debiti redditio nocte præcedente facta, an impediat omnino sumptionem sacramenti die sequenti.*
- 10 *Copulam carnalem habere cum uxore in loco consecrato, uel benedicto, peccatum est, & debet reconciliari Ecclesie, si nota res est. Locus sacer, quinam dicatur.*
- 11 *Coccus cum consanguineis mariti, non cum proprijs, obstat uxori, ne petat debitum.*
- 12 *Maritus uoto, uel affinitate, impeditur debitum exigere, & in primo Episcopus, in altero Papa dispensat.*
- 13 *Episcopus inter coniugatos effectos patrimonij proprii filij dispensat.*

De debito coniugali, an, & quando negari possit. Cap. LXXXIII.

DE VTRA APOSTOLI SENTENTIAM. c. 7. ad Corint. 1. & 32. q. 7. cap. 1. liquidò constat virum teneri ad reddendum debitum vxori, si petatur loco, & tempore idoneis. Idque ex genere suo non reddere, iniustitiæ crimen est, ideoque mortale, veluti si quispiam re alienam inuito domino usurpet. Verum adnotandum est, quod non semper maritus, vel vxor petit sub intentione obligandi sub peccato mortali, sed sæpe insinua-

insinuando, alliciendo, & monendo, & tunc negare non est peccatum mortale, imò crebro neque veniale: quoniam neque creditor pecuniam sibi debitam sub illa ratione semper exigit, vt sit peccatum non reddere. Atque etiam si alter obnixè petat, potest alter dum causa adest, precibus alterum demulcere, & persuadere ne petat, quæ tamen preces non debent esse nimium importunæ. Neque ab hac obligatione reddendi debitum excusat Quadragesima, aut dies festus etiam Paschatis, neque multitudo liberorū, ira neque odium in coniuge. Et tenetur reddere petenti etiam interpretatiuè solū, verbi gratia, per nurus quia non refert vtrum verbis, an factis quis suam exprimat voluntatem. ff. de legib. l. de quibus. Quod maximè solet esse in femina, quæ solet esse in hoc verecundior viro Sylu. in ver. debitum. q. 8. Sotus in 4. sentent. distin. 32. quaest. 1. artic. 1. Nauar. c. 16. nu. 25. Potest tamen hæc circumstantia plurimis modis tolli, sicut ex sublequentibus decisionibus manifestum fiet.

2 Prima. Debitum vxori non reddere propter impotentiam coeundi, siue per actum præcedentem, siue per aliam causam, (puta) quia probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut graue scandalum, vel grauem infirmitatem, aut abortiendi periculum vxori, non est peccatum. Nauar. c. 19. nu. Nec vti calidis vir tenetur, vt sit potes, sed sufficit se ad id modo illicito non reddi impotentem, nam tunc peccatum esset mortale. Quinimo etiā si modo licito puta orado se redderet impotentem, eiusdem peccati generis reus esset, si aduerteret, & esset notabilis excessus, quia facit contra iustitiam, imò se eundem Archi. non est consulenda vxori penitentia, propter quā reddatur deformis suo viro, aut præiudicet conceptioni, aut proli. Sylu. in ver. debitum. q. 1. ver. 1. est. in fi.

3 In primò vero casu, scilicet quando timetur infirmitas, adnotandum est, quod hinc ansam malæ fidei nemo surripere debet, vt coniugè isto colore defraudet: nam & si quicquid aliquod paruum valetudinis timeatur detrimentum, nihilominus virtuti iustitiæ satisfaciendum est. Sot. distin. 32. art. 1. 2. concl. q. 1.

4 Secunda. Coniugi factuo; vel furioso debitum reddendum est, quoties reddi potest sine periculo propriæ personæ Sylu. in ver. debitum. ver. 2. in fi. insuper quæ, vel vxor, vel maritus creberrimè, importunè, & molestè petit, non tenetur alter semper ad nutum ei obsequi, quia in petendo dedit modus adhiberi, & ideo tunc negans non facit iniuriam saltem grauem, sed aut nullam, aut venialem. Sot. dist. 32. q. 1. art. 1. col. 1. in fi.

5 Tertia. Abstinere de communi consensu et ob causam ne grauentur liberis licitum est, si liberorum propagine abundant, nisi quando

alter videt confortem in periculo fornicandi, nisi petat debitum, forte quia ob verecundiam alter non petit verbo, sed opere tacitè satis petit, quia tunc reddere potest, & debet, etiam si præcesserit pactum de non petendo, quod secus est si præcesserit votum, quia tunc peccaret mortaliter. c. qd Deo. 33. q. 1. Verum si esset periculum incotinentiæ, deberet à summo Pontifice dispensatio obtineri. ita Naua. in Manua. c. 12. nu. 59. & c. 16. n. 32.

6 Quarta. Licitum est vxori non reddere debitum marito ex causa, quæ reddendo immineret periculum infectionis, quia maritus leprosus est. An autem tale periculum ex redditione debiti immineat à medicis esset querendum, & secundum eius dictum ei reddendum. Card. à Turrecr. in c. sciatis. ver. si. tertius casus. 33. q. 4. Verum sana coniux, quæ coiret cum viro leproso, vel habente morbum gallicum ob amorem, non curas periculum infectionis propriæ ex contagione non solum à peccato excusat, sed et meretur si ex charitate faciat. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1.

7 Quinta. Debitum non reddere nisi cum magna difficultate, & quam rarissimè peccatum est mortale coniugij præsertim si periculum in suo viro præsentiat in non reddendo, aut adulterij, aut iniquæ pollutionis Sotus. in 4. distin. 32. q. 1. artic. 1.

8 Sexta pariter mortale peccatum est, si vir à debito obtinet, vt prolem ex illa vxore non suscipiat, vel vxor, ne ex viro illo concipiat, vt quia vir duxit vxorem ignobilem, Sotus qui su pra. col. 2. in princ. sed querere, quis potest, cum iniustitiæ crimen sit, ideoque mortale debitum vxori non reddere, maximè si id sit causa proli generandæ, aut reddendi debitum.

9 An in ijs casibus redditio debiti impediat de necessitate sacramenti sumptionem, si nocte præcedenti debitum fuisset exactum, aut redditum? Dic quod non, quauis ex quadam cõgruentia dicatur impedire: Etenim si 1. Reg. 21. legitur, quod Achimelech, noluit Dauidi, & pueris suis panes propositionis concedere nisi certior factus, quod suas vxores non tetigisset, quanto magis panis, qui de coelo descendit, non potest ab ijs, qui paulo ante verbi gratia, nocte coniugibus vacuare amplexibus, violari, atque contingi? At quoniam impedimentum non est de necessitate, ait Gregorius, relinquendum esse eorum iudicio. At verò si in ipsa coniugali opera voluptas dominatur tunc prohiberi debet coniuges, ne ad sacramentum accedant: Non tamen intelligas peccatum esse mortale accedere, si non precessit mortale in opere, cuius reatus manet. Hæc Sot. in 4. sentent. dist. 12. quaest. 1. arti. 7. colum. 7. in fin. qui contrarium tenuit, dist. 32. q. 1. artic. 3. scilicet, quod in primo casu est veniale Nauar. vero c. 16. nu. 24. concordat cum Sot. dist. 12. q. 1. art. 7.

Septima.

- 10 Septima. Habere ꝑ copulam carnalem in loco consecrato, siue tantum benedictio, peccatum est mortale, etiam si hoc fiat ad vitandam fornicationem, q̄ intellige, nisi quando in eo multo tempore commorari oporteret, vt in obfidionibus tempore belli. ita contra Nauar. c. 16. nu. 32. intelligenda est glo. in cap. in Ecclesijs. de consec. dist. 1. Syluest. in vers. consecratio. 2. q. 5. Sot. in 4. senten. dist. 33. q. 1. art. 3. Couar. de sponsal. c. 7. nu. 30. §. 2. quo etiam casu si notoria esset copula, reconcilianda esset Ecclesia. glo. commu. recepta. in cap. vnico. de consec. eccle. vel alt. li. 6. Ang. tamē in Flor. Theolo. Tom. 1. q. de debito sol. in si. dicit Doctores per locum sacrum solam Ecclesiam cōsecratam, aut benedictam intelligere, non autem cœmeterium, cubacula Ecclesiæ adhærentia, aut cāpanilia, vel dormitoria, aut monasteria Ecclesiæ, in quibus nō esset mortalis actus matrimonialis secundum eundem. vide Sotū, qui supra, cum tamen alias hæc loca sacra dicantur, & eorum violatio sacrilegium sit. vt per Nauar. c. 16. nu. 3. in fin. & c. 25. nu. 17.
- 11 Octaua. Petere ꝑ non potest sine mortali peccato debitum, qui, vel quæ rem habuit cū cognata, vel cognato coniugis, secus si cum consanguineo, vel consanguinea sua propria, licet maius peccatum committit, vt supra diximus. c. 79. in quinta decisione.
- 12 Nonā. Peccat ꝑ mortaliter vir habens voti impedimentum, vel affinitatis, exigendo debitum ab vxore. Et in primo casu dispensare potest Episcopus, in secundo Papa. Syl. in vers. debitum. nu. 1. qui intelligendus est de affinitate contracta post matrimonium.
- 13 Decima. Dispensare ꝑ potest Episcopus quoad debitum coniugale petendū, quando coniuges, vel alter eorum post consumationem matrimonij malitiosè facti sūt patrini proprii filij cum baptizaretur, vel confirmaretur: nam si per errorem, aut necessitatem, vel ignorantiam facti, vel iuris id eueniat, non indigent dispensatione. Nauar. c. 16. nu. 34. hæc colliguntur ex text. vbi Dom. Ant. de Butrin c. si vir. de cognat. spirit.

S V M M A R I V M.

- 1 Mariti scintilla uxori separationis causam præstat, nisi maritus sufficienter caueat, fallit tamen num. 3.
- 2 Vxori separationem obtenta, dos est restituenda, vel alimentaria præstanda, & an fuga arguat eam de adulterio. §. nu. 6.
- 4 Vxor à viro concubinario licitè recedit, nec ei restituitur, nisi caueat de ea expellenda.
- 5 Maritus, an propria auctoritate ab adultera vxore possit quoad thorum discedere.

- 6 Maritus si petat, vel reddat debitum uxori adulteranti, peccat, quod fallit in quinque casibus. §. num. 8.
- 7 Vxor non recedendo ab adultero marito, vel reddendo, aut exigendo debitum, non peccat.
- 9 Maritus propria auctoritate an, & quando possit quoad cohabitationem expellere uxorem adulterantem.
- 10 Vxor adultera à viro separata quoniam loco collocanda, & qua conditione restituenda.
- 11 Consensus virginis si tuncatur libertas, potest reponi per iudicem in loco tuto virgo.
- 12 Separationis thori causa, cum quo iudice tractabitur.
- 13 Marito adultero, an eo inuito liceat uxori monasterium ingredi.
- 14 Adulter num possit religiosus fieri inuita innocente.
- 15 Scelus contra naturam, uxori causam separationis præbet, & quid si vir extra claustra uxore, vel se proprijs manibus polluerit.
- 16 Mulier cum marito declarato heretico, etiam si penituerit, & redierit, non cogitur redire, & e contra.
- 17 Mariti furor potest esse causa legitima uxori nō cohabitandi, si adsit periculum.

De separatione matrimonij,
an, & quando licita.
Cap. LXXXIII.

- 1 **D**ures cōtingeret possunt causæ, quibus iure Pōtificio sit licita matrimonij separatio, vt enumerat per gl. 33. q. 2. in summa. & prima scintilla cā pōt petere vxor separationem à marito quo ad cohabitationem, si maritus non reddat sufficientem cautionem de non offendenda vxore. cap. 1. vt lite nō contest. cap. literas. de restit. spolia. imò non solum præterita scintilla, sed etiam timor futura potest esse causa separationis. vt not. in d. c. literas. Quæ autem continere debeat hæc cautio, discretus iudex arbitrabitur. Pan. in d. c. literas. nu. 7. scilicet, quod ei non debeat aliquod malum inferre. Puto tamen, quod non obstant tali cautione possit eam leuiter castigare, sicut poterat prius. notatur. in ca. quemadmodum. de iureiur. Si vero dictam cautionem non præstiterit, non solum potest petere dictam separationem. vt in Auth. de nup. §. si quis vitur. alias. §. mitiores. 4. col. & in Auth. vt liceat matri, & auix. §. si quis autem col. 8.
- 2 Sed etiam ꝑ ab eo discedere, quo casu debet ei restitui dos, vel alimentari extra domū mariti. secundum Cynum, & alios. in l. qd̄ in vxore. C. de

- C. de nego. gest. Nam quando dicitur, quod vxor fugiens à domo, mariti reddidit de adulterio suspecta, intelligi debet, nisi fuerit vir causa fugæ ipsam male tractando, & acriter verberando, quia vxorem acriter verberare non licet etiā cū cā. ita glo. not. in c. sicut alterius. 7. q. 1. Quod est bene notandum contra Dominos temporales tenere volentes suos subditos sub duro iugo seruitutis, qui si propter eorum scintillam vadunt ad liberam ciuitatem, non possunt ab ipsis cogi ad redeundū. ita Paris de Puteo. in tract. de Syndicatu. fol. 4. col. 2. [Imò si subditi oppressi non conquerantur, potest curia illos eximere à iurisdictione Baronum. ita Ioan. Faber. Instit. de his, qui sunt sui vel alij. §. fin. in si. Bene facit tex. in l. lenones. C. de episc. audi. Bal. in l. si dominus. §. domino rum. ff. de his, qui sunt sui, vel alij. iur. in 1. not. Guid. Pap. decis. 62. Ex eadem causa nimix scintillæ compellitur dominus vendere seruū. ff. de his, qui sunt sui, vel alij. iur. l. 2.]
- 3 Sed quid si ꝑ vir esset tam crudelis, quod frustratorium, & inane esset remedium cautionis, an tunc vxor debeat restitui? Dic ꝑ non c. literas. in si. de restit. spol. Et nota, q̄ sicut impeditur restitutio ob scintillam viri, ita ob scintillam parentum. Ant. Butr. in c. ex transmissa. nu. 5. & 6. de restit. spolia. Quæ autem scintilla viri exigatur, dic quod potest intelligi dupliciter, vel in extorquendo debitum, quia solet violenter cognoscere mulierem, vel de scintilla verberum. ita Anton. de Butr. in d. capit. literas. nu. 20.]
- 4 Secunda causa est ꝑ fornicatio carnalis. Math. c. 19. verbi gratia, si vir teneret concubinā, quo in casu potest licitè vxor a suo viro discedere, quam debet alimentare extra domum. secundum Doct̄ in d. l. q̄ in vxorem. C. de neg. gest. vbi Cyn. Et non debet ei restitui, donec præstet cautionem de concubina expellenda, & non reassumenda etiam per appositionem pœnæ. per tex. in l. ex ea parte. §. mulier. ff. de verb. oblig. Bald. in l. 1. vt lite non contest. 1. col. Exasperantur enim mulieres quantumcunque castissime per retentionem concubinae à mariti. l. consensu. C. de repud. Non enim bene conueniunt, nec in vno lecto morantur vxor, & concubina, quia solet insidiari vitæ vxoris. Imò excommunicatione feriendus est vir, si ter monitus nollit ab illa abstinere. c. intelleximus. de adult.
- 5 Maritus ꝑ etiam si habuerit aliqua indicia sufficientia circa adulterium vxoris, nempe, quia eam in eodem cubili cum adultero reperit, aut aliter amplexatos, quia minora indicia, & minores rumores non sufficienter, tunc posset propria auctoritate in conscientia vxorē a se dimittere quo ad torū, hoc est ab eius am-

- plexu abstinere, debitumq̄; illi etiam petenti denegare. c. significasti. cap. ex literis. c. gaudeamus. de diuor. c. licitè. 37. q. 7. Quinimo etiā in foro exteriori posset innocens ab adultera propria auctoritate discedere, dummodo fiat separatio absque scandalo, vt quia ad tribunal iudicis non recurrit, sed in separatione sponte adultera consentit. Sot. in 4. dist. 36. q. vni. artic. 3.
- 6 Igitur tali casu, quando maritus ꝑ scit vxorē adulterari, potest licitè absque peccato discedere ab ea quo ad torum, & quo ad bonum sacramenti, id est ad prolem, non autem vt cū alijs contrahere possit. 32. q. 2. dixit. de diuor. ex literis. & mortaliter peccaret petendo, vel reddendo debitum. cap. si quis. 32. q. 2. & est communis opin. Couar. de sponsal. 2. part. §. 2. nu. 7. Quod tamen fallit primo, quando illa iam se emendauit, vel secundo quando eo sine debito petiti, ne ipsemet incidat in adulteriū, dummodo non alijs præbeat occasionem credendi se vxoris esse lenonem. iuxta Arch. Flor. 3. part. titu. 1. c. 20. §. 9. Nauar. c. 16. nu. 28. Vel tertio, quando vir innocens probabiliter arbitretur vxorem non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo, & damno publico, vel priuato. Item quarto, quando adulterium esset occultum, vel quinto, nisi postea innocens adulteretur, quo casu amplius non posset negare, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur, quando circa idem sunt commissa. c. intelleximus. de adult. Quapropter aduertant Cōfessarii præcipere multis maritis, qui recedunt à toris vxorum propter præsumptum, vel verum adulterium, & se copulāt alijs, vt reddat ad eas. hi enim nullatenus sunt absoluedi, nisi prius incipiant reddere debitū vxoribus, aut certè concipiant firmum propositum reddendi.
- 7 Sed quæritur, ꝑ an peccet vxor non recedendo à marito adultero occulto, siue publico, sed petendo, vel reddendo ei debitum? dic quod non. tum, quia non est eius corrigere maritū, sed mariti corrigere illam, c. dico. 24. quæst. 3. tum, quia nunquam, aut rarò putabitur a populo in mariti adulterium consentire. vt rectè S. Ant. 3. par. titu. 2. c. 20. §. 9. expressit. post Palud. in 4. distin. 32. Verū si vxor recedit iudicio Ecclesiæ quo ad torum, tunc debet dos reddi mulieri, quæ ex illa dote non tenetur maritum alere, quia peccauit in lege matrimonij, vnde non debet ex matrimonio præmium consequi. argum. tex. in l. ab hostibus. §. si vir. ff. sol. matrim. c. quia frustra. de viur. ex bonis enim, quæ alicui auferuntur ex delicto, non debet, quis alimentari. rex. not. in c. 1. §. si hominem. de pace tenen. & eius viol.
- 8 Rursum, ꝑ quæritur, an possit adulter vir sine peccato.

peccato debitū petere, si adulterium esset occultum, ab vxore ignorante, vel sciente. Resp. q̄ sic; dummodo ab inuita debitum non exigat. glo. in c. fin. de adult. Couar. de spons. part. 2. §. 5. nu. 5. Et hæc circa adulterium occultum, quo ad tori separationem.

9 Verum quo t̄ ad cohabitationem nemini licet adulterium sine iudicio Ecclesiæ domo pellere. tex. in c. porrō. de diuor. vbi d. Ant. de Burr. num. 8. ratio est, quia publicum iudicium nemo nisi iudex publicus inferre valet, idque testibus, aut alia legitima via iuridica comprobatum, traducere aut vxorē, à domo pellere, est publicum iudicium, nemo ergo id propria auctoritate inferre valet. Idem enim tunc esset iudex, & actor quod iura abhorrent. Attamen adeo posset esse adulterium notorium, vt posset maritus absque alio iudicio eam deferere, vt potē si adultera in ædes adulteri se receperit, cum quo publicè habitat. Syllu. in vers. diuortium. q. 8. Sotus dist. 36. in 4. q. vnica. arti. 3. vel esset in iudicio crimen confessā. Couar. de spons. 2. part. c. 7. §. 5. num. 12.

10 Secunda conclusio. Sed quæritur, t̄ vbi collocanda est vxor adultera, quæ iudicio Ecclesiæ, vel voluntate viri ab ipso est separata, vt quia habet eum suspectum? Dic q̄ debet collocari per aliquem iudicem Ecclesiasticum in aliquo monasterio. de spons. cum locum. de procur. accedens. vel in aliquo loco religioso, & tuto cōsanguineis propriis sociata. 32. q. 2. siue non tantum pro pœnitentia, sed vt honestè uiuat, quam si vir forte repereret, debet illam recipere sub cautione, quod ei non debeat malum aliquod inferre. tex. cum glo. in cap. de benedicto. 32. q. 1.

11 Pariter si t̄ timeret iudex libertatem consensu, quæ in matrimonio exigitur in aliqua foemina impediendam fore, id agere debet, vt foemina illa in loco honesto, & tuto deponatur, vbi liberè valeat consensum proprium exprimere. tex. optimus in ca. cum locum. de spons. Hinc dicebat Pau. Castr. conf. 127. vol. 1. q̄ si mater legitima tutrix filia ipsam filiam impuberem tradere in sponsam alicui promissit, debet iudex illam puellā in loco honesto, & tuto deponere ad effectum, vt in ætate perfecta cui velit liberè nubat. sequitur Aimon Sauii. conf. 190. dicens adhuc manere matrem tutricem, etiam si ipsa filia deponatur.

12 Sed quæritur, qn̄ agitur de separatione t̄ tori, cum quo iudice tractabitur causa? Dic q̄ cum crimen adulterij sit mixtæ iurisdictionis, ideo diuerso respectu potest agi coram seculari, & corā Ecclesiastico iudice. Vnde quatenus agitur ad separationem tori, sit lis corā iudice Ecclesiastico. quatenus agitur ad criminale pœnam adulterij, sit coram iudice laico. D. Anto.

de Burr. in c. cum sit. super glo. de foro cōpet.

13 Rursum quæritur, t̄ quid si maritus adulterium committit, nunquid licet vxori monasterium ingredi ipso inuito? Et dic, quod post latam sententiam diuortij ex hac causa laram licet 35. q. 6. multorum. & ita intelligitur text. in c. Agathosa. 37. q. 2. vbi adulter nō posset recusare intrantem, quia intelligendum est sententia lata. arg. tex. in c. si. de conuers. coniuga. ante sententiam vero non posset intrare irruocabiliter, quia si adulter peteret sibi restitui, non obstaret sibi exceptio adulterij commissi ante spoliatiōnē, licet obstaret adulterij post spoliatiōnem commissum, sic intellige, de diuor. c. significasti. ita Hosti. in Sum. de conuers. coniug. num. 9. vers. Quid si maritus.

14 Sed nunquid t̄ adulter possit religionem ingredi inuita innocente? Dic quod non: ne propter delictum suum à seruitutis coniugalis vinculo liberetur. argumen. ff. de interd. & releg. relegatorum. §. si. ff. de furt. l. itaque fullo. extr. de consue. ex parte etiam si sententia diuortij lata fuerit, q̄ adhuc pot̄, velit, nolit. recōciliari. 32. q. 1. non erit, & c. quod aut̄. in Auth. vt nulli iud. §. adultera. colla. 9. posita. C. de adult. Authen. sed hodie.]

15 Tertia causa, est scelus t̄ contra naturam. c. omnes causationes. 32. quæstio. 1. Abb. in c. maritis. de adult. Syllu. in verbo diuortium. quæst. 2. quorum opinio communis est, & ratio est, quia nomine fornicationis intelligitur omnis illicitus coitus. 32. q. 7. cap. non solum. facit eadem. quæst. 4. cap. imeritrices. in fin. & cap. seq. sed an vxor possit à viro separari, si propriam vxorem polluat extra claustra pudoris, vel se ipsum polluat propriis manibus? dic quod nō. ita glo. in d. c. omnes causationes.

16 Quarta causa t̄ est fornicatio spiritualis, vt si hæreticus sit, aut in hæresim labatur. c. 2. de diuor. cap. fin. de conu. coniug. 28. q. 6. vxor. & cap. seq. Illud tamen hic sanè notandum est, q̄ matrimonio ex hac causa separato minime cogendus est catholicus coniux ad cohabitandum cum altero in hæresim lapsō, etiam si is pœnitentia ductus ad Ecclesiæ gremium redierit. sic aduersus gl. Abb. expressim notat. in c. vl. de conu. coniug. Quod intellige, qn̄ catholica ab hæretico discessit. præmissō Ecclesiæ iudicio ipso declarato hæretico, secus si propria auctoritate. Couar. de spons. part. 2. §. 5. num. 5. §. 8.

17 Quinta. Furor t̄ pariter, quando esset ita ardens, & vehemens, vt periculum esset cohabitare cum coniuge furioso, potest esse legitima causa vt vxor separeretur a viro. ita conuiniis est sententia, quam refert Alex. in l. si cum dotem. §. maritus. ff. solut. matri.

SVM

SVMMARIVM.

- 1 Error persone matrimonium dirimit, potest tamen secuto consensu firmari.
- 2 Conditionis persone error dirimit matrimonium, sed non qualitatis.
- 3 Votum solenne dirimit, & simplex non contrahit matrimonium impedit.
- 4 Cognatio triplex matrimonium impedit a præstat.
- 5 Homicidium impedit matrimonium inter homicidam, & alterum ex coniugibus superstitem.
- 6 Homicidium mixtum adulterio, & sola machinatio in mortem mariti, quando obstat futuro matrimonio.
- 7 Adulterium mixtum contractus secundi matrimonij, & idem cum fide data ducendi mulierē post mortem viri, an obiciant impedimentum matrimonio.
- 8 Copula procedens fidem, dirimit matrimonium, & qualis exigatur.
- 9 Coniugibus, an credatur a seuentibus copulam, & fidem præcessisse ad inualidum matrimonium.
- 10 Coniugati ignorantes inualidum esse matrimonium an sint admonendi ab eo, qui nouit.
- 11 Matrimonium, an teneat, si fidelis cum infideli contrahat.
- 12 Conuersus ad fidem, an ualeat cum coniuge infideli permanere.
- 13 Ad fidem conuersus, an possit latenter inter infideles, & cum uxore permanere.
- 14 Matrimonium hæretici cum catholica, ut filietas uincant secundum fidem catholicam contractum, an ualeat.
- 15 Consensus præstitus in timoris in constantem uirum cadentis, inficit matrimonium.
- 16 Ordo sacer dirimit matrimonium contractum, et quibus ex causis super eo dispenset Papa. uide, & limita. nu. seq.
- 18 Matrimonium secundum primo durante dirimitur, filij tamen sunt legitimi, & mortua prima potest uir cum secunda contrahere.
- 19 Inquisitor hæretico prauitatis potest inquirere contra ducentes duas uxores, & quid agendum sit mulieri secundo nubenti, ut sit tuta.
- 20 Matrimonium secundum etiam bona fide, & absq̄ culpa initum dirimitur, super nouente marito primi.
- 21 Affinitate ex coitu fornicario impeditur matrimonium in primo, & secundo gradu.
- 22 Impotentia coeundi perpetua impedit matrimonium, & quale sit impedimentum ad tempus, uel perpetuum.
- 23 Impotentia coeundi quid, cuius due sunt species, naturalis, & accidentalis.
- 24 Impotentia coeundi existente inter coniugatos, que agenda, & standaque sint, antequam deueniatur ad separationem. & nu. seq.

- 26 Matrimonium clandestinum, secundum Concilium Triden. ipso iure nullum est, & qua materia, & forma matrimonij.
- 27 Matrimonium contrahendum, que impediunt. & num. 30.
- 28 Aduentus, & Quadragesime tempore, duo circa matrimonium prohibentur, & que.
- 29 Nuptie, an concedente Episcopo possint dictis temporibus celebrari.

De impedimentis matrimonij. Cap. LXXXV.

Primo error in t̄ persona: Vt si quis putet contrahere cum Berta, & contrahat cum Catherina, qui error persone uitiat, & dirimit matrimonium: nam ubi non est consensus, ibi est error. l. si per errorem. ff. de iurisdictione. omni. iudic. Et errantis nulla est uoluntas. l. cum testamentum. l. non idcirco. C. de iur. & fac. ignoran. Et super hoc impedimento non quæritur dispensatio, sed partis errantis postea interueniens consensus matrimonium ratum facere potest, sicut dicitur de iacob, q̄ uolebat contrahere cum Rachel, & fuit ei data Lia, quæ lippis erat oculis, tamen cum ea postea consensus, ut patet. Gen. 29. & seq.

2 I I. Condicio, t̄ putans ducere liberam, quæ erat serua. Error uero qualitatis putans eā esse uirginē, vel diuitē, non impedit matrimonium, alioquin omnia ferè irritarentur. c. 1. 19. q. 1.

3 I I I. t̄ Votum solenne per religionis professionem, & per susceptionem sacri ordinis. iuxta. tex. in cap. vni. de voto. lib. 6. super quo potest Papa ex causa dispensare. cap. ueniens. qui cler. vel vou. capitulo propofuit. de concess. præben. cap. cum ad monasterium. vbi Abb. de Ra. mona. Aretin. consil. 59. in facto. Hinc obiter adnotandum est, non idem esse votum publicum, & solenne. publicum enim est, quod coram testibus suscipitur, etiam si sit simplex. Solemne uero est, quo quis se prælato nomine Dei tradit, quod & secretè fieri potest, si uero fuerit votum simplex religionis, ut est illud, q̄ non est solemne, impedit quidem matrimonium, sed non dirimit contractum. capitu. meminimus. & sequen. qui cler. vel vou.

4 I I I I. Cognatio spiritualis, t̄ quæ contrahitur in baptismo, & confirmatione. capit. 1. per totum. 30. q. 1.

[Vide Concil. Triden. sess. 24. capit. 2. de refor. matrim. ubi tota cognatio spiritualis reducta est ad solam eam quæ est inter patrum, & baptizatum, patrem, & matrem baptizati, ita quod nulla est hodie fraternitas, aut cōfraternitas, nulla item compaternitas inter bapti-

baptizantem, & paternos. nulla item inter baptizatum & coniuges, & concubinos, vel concubinas prædictorum, & minus inter ipsosmet paternos, licet sine peccato possent esse maritus, & vxor. Nulla item inter respondentes, tangentes, & alios, nisi sint ad id designati: quãuis videatur relinqui dubium, an quando nulli designantur in paternos per culpam parochi, vel alterius in necessitate baptizantis soli, & omnes tangentes baptizatum, fiant cognati, iuxta hanc antiquum, quod verius videtur, cum à iure antiquo non sit recedendum, nisi quo ad excepta in nouo. l. precipimus. C. de appellat. & Concilium videtur loqui quando designantur aliqui patrini. & quod diximus in baptismo, idem etiam procedere ait Concil. Trident. in confirmatione. Concluditur ergo post dictum Concilium, matrimonium contrahi non posse inter leuantes, & leuatum, vel eius parentes, nec inter baptizantem, & baptizatum, vel eius parentes. Quod si talis cognatio subsequatur matrimonium, non dirimit illud. v. g. vxoratus si tenet ad baptismum filium suum, si tamen malo animo faciat, non potest amplius ab vxore debitum exigere absque dispensatione. Sylu. ver. matrimonium. 8. q. 7.]

V. Cognatio legalis, per adoptionem inter filium, & filiam, capitulo vnico de cognat. lega.

VI. Cognatio naturalis vsque ad quartum gradum inclusiuè inter consanguineos, & affines, c. non debet. de consang. & affin. sunt etiam excommunicati. clem. 1. de consang. & affin. nisi excuset ignorantia. Sot. dist. 41. q. 1. artic. 3. in fin.

VII. Crimen, quod est in quadruplici differentia.

Primo homicidium patratum ab altero coniugum, nam tunc inter homicidam, & coniugem superstitem non potest matrimonium contrahi. cap. 1. de eo, qui dux. in mat. quam poll. per adult. ca. 1. de diuor. c. si quis viuente. 31. quest. 1.

Secundo homicidium mixtum adulterio, idest qui contrahit matrimonium cum ea, cuius coniugem occidit eo sine eam ducendi in vxorem. c. super hoc. de eo, qui dux. in mat. Et non obstat tex. in c. laudabilem. de conuer. si fid. vbi ad creandum impedimentum matrimonij sufficit machinatio mulieris in mortem coniugis absque alio adulterio cum interfectione coniugis. Nã responderetur, quod quandoque in morte coniugis interfecti quilibet est culpabilis, idest mulier machinans. & alter volens contrahere, & tunc sola machinatio in mortem coniugis cum interfectione sufficit sine adulterio. ita Hostien. in d. c. laudabile. per tex. in c. interfectores. 33. q. 2. Quandoque vero

solum alter est culpabilis, vel quia vxor est machinans, & alter interficit casu, non communitato dolo cum illa, & tunc cum homicidio requiritur adulterium. cap. fin. de eo, qui duxit. & c. ita Ioan. And. concordat opinionem. vt refert Do. Ant. de Butr. in d. c. laudabilem.

7 Tertio. Adulterium mixtum contractu secundi matrimonij, stante adhuc primo matrimonio, idest, qui scienter adulteratur cum coniuge alterius, & contrahit adhuc matrimonium cum ea, stante adhuc primo matrimonio.

Quarto. Adulterium cum fide data ducendi adulteram post mortem mariti, etiam si matrimonium sit tantum ratum, & non consummatum, & etiam si sit solum quo ad torum, & nõ quo ad cohabitationem. c. relatum. cum seq. 31. q. 1. not. in c. 1. de eo, qui dux. in mat. & in c. fin. eod. tit. Igitur duo requiruntur ad dirimendum matrimonium, fides, & copula: ita vt post fidem datã illam cognouerit, alias sola datio fidei de contrahendo cum secunda non creat impedimentum matrimonij, sed ita demum, si sequatur copula. c. fin. de eo, qui duxit in mat. Et ratio, quare datio fidei de matrimonio contrahendo sit prohibita sub peccato, est, quia inducit desiderium de morte alterius, quod est damnatum de conc. præb. cap. 2. ff. de pact. l. fin.

8 Sed an copula præcedens fidem sit sufficiens ad dirimendum? dic q. sic. ita do. Ant. de Butr. in c. laudabilem. nu. 3. de conuer. infid. Sed quid si post datam fidem cohabitauit cum ea, etiam nudus cum nuda, non tamen eam cognouit, an ex hoc impediatur matrimonium? Dic q. non. Item queritur qualis exigatur fides de contrahendo. Dic q. sufficit simplex etiam sine iuramento. 22. q. 1. iuramenti. Sed quid si vir dicat se non habuisse animum contrahendi cum illa, cui fidem dedit de contrahendo? dic quod nihilominus præcipitur eã ducere, quia lex ponderat factum. sic Ant. de Butr. in c. signifi. c. 1. de eo, qui dux. & c.

9 Sed an contracto matrimonio credatur coniugibus, si dicerent copulam, & matrimonium, & dationem fidei præcessisse, ad dissolutionem matrimonij secundi? Dic quod non in foro fori, secus in foro animæ, & tunc etiam quantumcunque Ecclesia præcipiat hoc, non debet committi. c. inquisitioni. de sentent. excom. Dom. Ant. de Butr. in cap. 1. nu. 8. de eo, qui cogn. & c.

10 Sed quid si inter ipsos coniuges sit bona fides, idest, credunt matrimonium esse validum, ego autem scio propter fidem datam inter ipsos cum copula, matrimonium esse nullum, an debeam admonere dictos coniuges matrimonium inter ipsos non valere? Dic, vt supra in quinto præcep. in 6. decif.

VIII.

11 VIII. Disparitas etiam cultus inter baptizatum, & infidelem dirimit matrimonium, quia infidelis cum fideli contrahere non potest. [C. caue. 18. q. 1. & hoc impedimentum non est de iure diuino, vel naturali. Non inquam diuino, quia Moyses contraxit cum Aethiopiissa: neque naturali, quia Iacob Patriarcha fidelis contraxit cum Aegyptiaca infideli, tempore, quo lex naturalis vigeat. Quare tantum est de iure ecclesiastico, & canonico. Sot. in 4. dist. 39. q. vnica art. 2. conclus. 2. & est communis, secundum flores Theolo. potest tamen secundum Sorum, qui supra, Papa tantum dispensare, vt fidelis cum infideli contrahat.

12 An vero infidelis conuersus ad fidem possit cum infideli altero coniuge permanere? Respondeo, tale matrimonium nõ dirimi, potest tamen, quia hoc in sua est potestate (nõ enim cogi potest) cum coniuge infideli habitare, & rei vxoriæ vacare, modo absque iniuria fidei, & contumelia Christi voluerit habitare: nam cum periculum subuersionis ipsius imminet, nullo modo tenetur cum illa habitare. Sot. dist. 39. q. vnica. art. 3. Si vero conuersio infidelis expectaretur, vel vt apud Indos scandalum timeretur, quia terreterentur à fide, si post conuersionem alterius coniugis statim diuortium fieret, possent tunc habitare: modo vt diximus creatoris contumelia non timeretur.

13 An vero, qui inter infideles apud Turcas conuerterentur, statim ad Ecclesiam catholicam migrare teneantur, vel possint latenter cum vxore manere, & non seipos prodere? Respondet Sorus, quod sic: modo ceremonias infidelium non exerceat, quia sic essent in statu damnationis, quod procedit etiam si per ministros iustitiæ compellerentur: nam potius esset illis mors subeunda, quam infidelium ceremonijs vacandum, atque ita aut recedere, aut se prodere tenerentur, quia iuxta dictum Apost. non solum corde creditur ad iustitiam, sed etiam ore fit confessio ad salutem.

14 Sed an sit validum matrimonium contractum inter foeminam catholicam, & virum schismaticum, qui illam permittit viuere secundum ceremonias Romanæ Ecclesiæ: filios tamen ex illa susceptos si sunt masculi cum pacto educandi cum præceptoribus schismaticis ritu schismatico baptizandos in templo Græcorum, & Armeniorum. filias vero secundum ritum Romanæ Ecclesiæ? Respon. quod tale matrimonium non est licitum, per text. in d. c. caue. quamuis matrimonium contractum valeat, vt post alios dixit Nauar. c. 2. à nu. 48. Pacta vero illa in questione proposita nõ valent, quia sunt turpia. Iuris gentium. §. prætor ait ff. de pact. l. generaliter. ff. de verb. obli. c. si de cõ. appof. Nauar. extra de constit. conf. 1. q. 26.]

15 IX. Vis, idest, violentia cadens in contrahentem virum, causans mortis timorẽ, vel stupri, vel verberum cap. significauit, de eo, qui dux. c. veniens. il secundo. de spons. quia vbi est vis, non est cõsensu. c. cum locum. de spons. Et nõ obstat quod coactus cõsensu non debet inficere matrimonium, sicut nec iuramentum, vel aliud sacramentum. 15. q. 1. merito de iure iur. c. si vero. Nam responderetur, quod quidam sunt actus, in quibus requiritur liber cõsensu, & tales inficiuntur ex metu in constantem virum cadente. vt in d. c. significauit. Quidã sunt actus regulati à solo cõsensu, nec à iure exiguntur cum hac qualitate libertatis, & tales nõ inficiuntur. Non enim ex eo, quia coacta voluntas est, sed quia non est libera voluntas. vt patet. 19. q. 3. per larum. de spons. c. cum locum. Conualesceret tamen matrimonium per vim contractum sequenti cohabitatione spontanea. c. ad id. de sponsal. & mat. r.

16 X. Ordo sacer dirimit matrimonium contractum. c. 2. qui cler. vel vou. Minor vero non, vt ibi. Verum circa ordinem sacrum dispensat quandoque summus Pontifex, verbi gratia, si presbyter de facto contraxerit cum Regibus, & Illustribus. Nam tunc dispensat Papa, vt coniugem retinere possit, vel si ageretur de pace publica Reipublicæ, vel si ex separatione grande scandalum immineret. cap. quia circa. in fi. de consangu. vel quando longo tempore in matrimonio de facto perseveratum fuerit suscepta prole. c. de gradibus. 35. q. 8. c. non debet. de consangu. Cum hac tamen limitatione, quod si presbyter vxori suæ superuixerit, perpetuo sine spe coniugij se contineat, & officium Beatissimæ Mariæ semper Virginis saltem diebus Dominicis, & festis per modum satisfactionis quo ad vixerit, recitare teneatur. ita Pet. Rebuff. de dispensa. in gradibus prohib. glo. 5. nu. 38. & seq.

17 [Et hæc intelliget de ordine sacro suscepto ante matrimonium, quia si post illud esset susceptus, nunquam matrimonium dirimeretur. text. in extr. Antiquæ. Ioann. 22. glo. commun. recepta in c. vnico. de voto. lib. 6. quamuis matrimonium non esset consummatum. Imò neq. dissolueretur per Episcopalem dignitatem. Ioan. And. in d. c. vnico. Aret. conf. 59. col. 2. sequitur hanc opinionem. Ioan. Lup. contra Hostien. in Sum. de conuer. coniug. colum. 4. & 5. in tract. de matr. col. 10. & seq.]

18 XI. Ligamen tertium dirimit matrimonium, idest qui contrahit per verba de præfenti cum secunda, viuente prima. §. affinitatis. Inlt. de nupti. [Quamuis posterius sit carnali consummatum. c. si. e. licet. de sponsa duo. Nec refert quod bullam Rom. Pont. quandoq. indicatum fuisse posterius matrimonium consummatum carnali

nali coniunctione, esse priori nondum consueto preferendum. ut refert Alex. 3. in d.c. licet. quia dictum iudicium referendum est ad iudicium particulare ex propria opinione, sicut de Cælestino refert tex. in c. quanto. de diuort. nō autem ad decisionem Roma. Pont. atque ita illum tex. intelligit Caiet. 2. part. Apologiæ de auctor. Eccl. c. 19. Nam tex. in d.c. quanto. dum refert Cælestinum dicentem matrimonium dissolui, si alter coniugum labatur in hæresim, est intelligendus, ita ut planè dicamus Cælestinum id sensisse, non autè legem sanxisse, neq; veluti certum definisse, ita Couar. de sponsal. 2. part. cap. 7. §. 3. nu. 5. Sic etiam si cum secunda contraxerit, quia] prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit, q̄a nec absolui potest saltem sine firmo proposito non cognoscendi secundam. toto titu. de sponsa duo. Porro filij suscepti ex secunda ignorante primum matrimonium, legitimi sunt. ca. ex tenore, iuncta glo. qui filij sint legit. modo matrimonium sit contractum cum secunda in facie Ecclesiæ. ut ibi no. Doct. Si tamen prima mortua fuerit, possit denuò contrahere cum secunda, & sine peccato. cum illa rem habere. Nauar. capit. 22. num. 53.

19 Quinimo potest Inquisitor hæreticæ prauitatis inquirere contra illum, qui viuente prima coniuge contraxit cum secunda, qualiter sentiat de sacramento matrimonij, [potest èt. iudex illum attenra qualitate personarum punire pœna mortis, qui viuente prima vxore cōtraxit cum secunda, puta si ignobilis vxorem habens cōtrahit cum nobili, & illud ita nota Præpos. in c. 2. de sponsa duo.] Vnde mulier, quæ cum alio vult contrahere, ut sit immunis à culpa, & pœna, oportet, ut sit certa de morte viri prioris, saltem per vnum testem de sponsal. cap. præterea. el secundo. de cōsang. & affinit. c. super eo. Vel q̄ probabiliter credat priorem maritum fuisse mortuum. (puta) quia in longinquum profectus fuit, & literas accepit ab ijs, qui ibidem interfuerunt, de eius morte. Et sic certior facta, & missa probatione ad Episcopum loci, & secuta sententia ab eo, de eius licentia licitè contrahere poterit. ita videtur colligi ex dictis Ant. de Butr. in c. veniens. nu. 5. & 6. de eo, qui duxit. &c.

20 Verum in ijs casibus, quando optima fide, & absque culpa matrimonium fuerit initum, quotiescunque compertum fuerit priorem cōiugem viuere, tunc dirimèdum est secundum, ut prius matrimonium in suo vigore permaneat. Itaque licet maritus pluribus annis fuerit absens, idemq̄ue mortem obiisse creditus, atq; vxor idoneis, legitimisque testibus certior ei mortis facta alium virum, ex illoque plures filios susceperit, quandoctunque prior compa-

ruerit, tenetur secundo matrimonio secuto, èt ut legitima coniugi adherere, decretum est Leonis Papæ. c. cum per bellicam. &c. cum in captiuitate. & c. si virgo. 34. q. 3. Alias adultera retur. c. Dominus. de secun. nup. & primus eam accipere debet, nisi certior facta de eius vita cum secundo rem habuerit. d. capit. cum per bellicam.

21 XII. Affinitas t̄ etiam, quæ contrahitur ex fornicario coitu, impedit matrimonium in primo, & secundo gradu. iuxta Conc. Trid.

22 XIII. Impotentia t̄ coeundi ex natura, vel maleficio perpetuo. ca. 1. & tertio. de frigid. & malef. quia si est ad tempus, non sufficit. c. fraternitatis. eod. tit. Impedimentum vero ad tempus dicitur, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque periculo corporis reparatur. Et sic èt conuerso perpetuum impedimentum illud dicitur, quod per diuinum tantum miraculum est reparabile, vel fortè est reparabile, sed non sine mortis periculo. Vel dicitur impedimentum perpetuum, quod non cessat per exorcismos, & orationes. ut no. Doc. in d. c. fraternitatis.

23 Et nota, q̄ t̄ impotentia coeundi est defectus naturalis, seu accidentalis, quo quis impeditur alteri carnaliter cōmisceri. ita Hostien. in sum. eod. tit. §. 1. Huius duæ sunt species: Nam alia est naturalis impotentia, alia accidentalis. Naturalis est duplex. Alia temporalis communis, quæ contingit propter defectum ætatis, tã in masculo, quam in foemina: alia perpetua, quæ contingit aliquando propter frigiditatem nimiam, & hoc in masculo tantum locum habet. Aliquando propter nimiam arstationem, & hoc solum procedit in foemina. d. c. fraternitatis. Accidentalium autem alia violenta, ut castratio, alia occulta, ut maleficio, quod fit per quædam occulta maleficia, quæ dicuntur, le facture.

24 Sed t̄ si quæris, quod tempus assignari debeat frigidis ad dandam operam copulæ? Respond. quòd aut proponitur impotentia proueniens ex frigiditate, vel arctitudine in muliere, aut allegatur impedimentum maleficio per accidens. In primo casu si ambo consententur impotentiam, simulq̄ue steterunt per triennium, atque operam dederunt copulæ, separandi sūt interueniente probatione saltem duarum matronarum honestæ vitæ. quod mulier sit virgo. Si verò ambo consententur impotentiam, & impotentia est materia, quia vir, vel mulier caret instrumento, vel habet, sed est inutile, & tunc statim confitit de tali impedimento debet fieri separatio, nullo tempore expectato. c. laudabilem. ibi, si frigiditas. & c. t̄. à contrario sensu. de frigid. ff. de verb. oblig. l. cōtinuus. §. cū ita. in fin. & quia hodie constat hodie agatur. ut ff. de

in poss. leg. l. si is à quo Inno. in d. c. r. de frigid. 25 Aut t̄ allegatur impedimentum maleficio per accidens, & tunc exiguntur iura matronarum, quæ debent esse de parochia, quia tales præsumuntur melius, quo ad famam habere maiorem notitiam de impedimèto. de elec. c. postquam. & c. scriptum. & non debent esse nimis iuuenes propter inexperience, nec nimis antiquæ propter visus defectum, debent èt esse honestæ, ne sint lenones, vel viles, quæ pro minimo peierarent, & corrupti possent, & omni peccato cōsentirent. ut in Auth. de lenocolla. 2. & C. de dequ. l. si. lib. 1. & ultra hoc requiritur probatio triennij. ut in c. si. de frigid. & maleficio. ita not. Doct. eo. tit. c. 1. & fi.

26 Matrimonium t̄ clandestinum, quod secundum Conc. Trid. est ipso iure nullum, vnde debet contrahi in facie Ecclesiæ: cetera vero, quæ requiruntur, idest denūciationes, possunt omitti ex dispensatione Episcopi ex causa, quæ tamen sint legitimæ causæ. infra tit. seq. enumerantur [Quæ verò sit matrimonij materia, & forma, quando contrahitur in facie Ecclesiæ, non est omnibus nota. Nam alij mutuum consensum interiore huius sacramenti materiam appellant. Verba autem ad ipsum consensum exprimentum deputata formam esse arbitrantur ut not. tex. de sponsal. c. tua. in fi. Alij personas ipsas contrahentes materiæ loco ponunt, & verba, quæ mutuum ipsorum contrahentium consensum expriment, formam huius sacramenti significare. At mihi fati placet opinio illa, q̄ verba personæ primo suum consensum exprimentis habeant rationem materiæ: verba verò, quæ alterius consensum expriment habeant rationem formæ, cum perficiant primum consensum.]

27 Expletis autem t̄ impedimentis dirimentibus matrimonium contractum, sequuntur impedimenta, quæ impediunt matrimonium cōtrahendum, non autem dirimunt contractum, idest faciunt, ut peccent, qui ita impediti contrahunt, sed matrimonium contractum valet. Huiusmodi sunt, Incestus post matrimonium contractum, ut diximus supra de incestu. c. 79. Tempus ab Aduentu, vsque ad Epiphaniæ diē. c. non oportet. 33. q. 4. & à feria quarta cinerū, vsque ad octauam Paschatis inclusiue. secundum Concil. Trident.

28 In t̄ quibus quidem temporibus duo ab Ecclesia prohibentur, quorum alterum est solemnis benedictio coniugum. Alterum verò, ne ad locum viri cum choreis, musicis, alijsq; solemnitatibus noua vxor traducatur. Igitur non sunt illis temporibus prohibita etiam sponsalia de præsen. glo. in c. capellanus. de ferijs.

29 An t̄ verò cum licentia Episcopi possint his temporibus nuptiæ solemniter celebrari. Sor.

in 4. dist. 32. q. 1. art. 1. inquit, quòd ex aliqua vrgenti causa poterit, ut si aliquis puellam pauperem non dotaret, nisi illico cum aliqua consumaret. Quinimo, ut inquit Synodus Neap. c. 40. ordinarius propter humana pericula talem licentiam facit, & gratis poterit concedere. 30 Raptus t̄ etiam alienæ spōsæ, infantem proprium ad baptismum, vel christum portans impediunt matrimonium contrahendum, non autè dirimunt contractum. Votum etiam simplex castitatis, vel religionis, omnino impediunt matrimonium, si tamen de facto id fecerint, matrimonium tenet. ita asserit com. Naua. capitu. 22. num. 72.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium, quando clandestinum dicatur.
- 2 Denunciations de matrimonijs publicande, quorsum inducitur, & an prætermitti, & quando dispensari possint ab Episcopo. num. 9. & quibus casibus. num. 3.
- 4 Virgo, quem tutoris iniquitas alio trahit, clandestine licitè contrahit, & idem de moribundo cū concubina.
- 5 Filij per subsequens matrimonium, quando legitimentur per omnia.
- 6 Concubinarij imminente periculo licitè secretò contrahunt.
- 7 Contrahere etiam clam possunt coniuges post matrimonium non licitum dispensatum.
- 8 Contrahentes clam ex oblata sibi temporis opportunitate, alias non contracturi, an licitè contrahant.
- 10 Episcopus licet dispensare possit circa denunciations, non tamen circa alias.

De matrimonio clandestino.
Cap. LXXXVI.

Bisariam contingit t̄ matrimonij dici clandestinum. Vno modo, idq; maximè propriè, quado fit sine testibus legitimis, per quos in foro Ecclesiæ possit comprobari. c. quod nobis. de cland. desponsa. Altero quoque modo, tamen non tam propriè, quando licet testes interfuerint, desuerunt tamen denunciations, & proclamationes, quæ iure debebant in Ecclesia præcedere: hoc autè matrimonium secundo modo dictum secundum Abb. in c. cum inhibito de cland. desponsa. clandestinū dici non potest, q̄ publicè contrahit, & hæc opinio moribus recepta videtur, ut refert Couar. ti. de sponsal. c. 6. nu. 10 [Quia id, quod scientibus vicinis fit, dicitur publicè fieri. notat Ioann. Lupi in capi. per vestras. 3. not. §. 21. num. 4.]

- nu. 4. de donat. inter vir. & vxor. Et nec obstat Barr. sententia in l. ff. de ritu nupt. dicentis illud fieri clam, quod sit omiffis his, quæ in eius actu, à lege requiruntur. id enim procedit, nisi aliqd æquiuales in actu interueniat ex quo effectus à lege prædictis deducatur, vt in hoc matrimonio contracto publicè euenit. De clandestino aut matrimonio primo loco loquitur Cōci. Frid. illud annullas. in c. r. sess. 24. de ref. mat.
2. Attamen cum denunciations in Ecclesia fieri debeant. vt si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius illius loci expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciations omittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio sancta synodus. in d. c. 1. reliquit. Ideo plures sunt casus, in quibus illis omiffis dispensare potest Episcopus, ne fiant.
3. Primus est, cum magnatibus, qui magnam deliberatione solent connubia tractare. Secundus, propter contrahentium verecundiam, vt si gregiæ natus infimæ conditionis mulierem ducat, aut ditissimus pauperè, vel senex puellâ. Nauar. c. 22. nu. 70. vers. Aduertendū. Tertius, dum periculum timetur, ne per denunciations, quibus matrimoniorū impedimēta caueri curantur, obstacula potius obijciantur ne fiant. Sotus distinct. 28. quæst. 1. art. 2. sed hæc ex specialium casuum decisione faciliora redduntur.
4. Prima. Virgo † sub tutela iniqui tutoris constituta, si clandestinè contrahit, ne tutor eam viro ignobili, ac indigno tradat in vxorem, non peccat mortaliter. Couar. de spons. cap. 6. nu. 7. Nauar. c. 16. nu. 37. Secunda. Confessarij, & testes, qui curauerunt, vt quidam gladio grauerit ictus, & iam iā moriturus deduceret in vxorem concubinā suam, ex qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transfundendum ex hoc seculo iter melius ornaret, non peccant, nec in aliquas censuras incidunt, & matrimonium validum est. Nauar. c. 16. num. 37. Cyn. in l. nuper. C. de nat. libe. Ioan. And. in c. sine culpa. de reg. iur. lib. 6.
5. [Et eius causa † proles suscepta erit legitima, quod Io. And. not. in reg. sine culpa. 3. col. de reg. iur. Abb. in c. 2. de frigi. Ioan. And. & Præpositi. in c. tanta. qui fil. sint legit. modo filij nati sint ex coitu, qui poterat esse coniugalis inter parentes, si consensus ab eis præstitus foret, ita probatur in d. c. tanta. in 2. par. vbi comm. Doctores asserunt, quo casu legitimi erunt quo ad omnia, perinde, ac si ab initio ex legitimo matrimonio concepti forent. ita glo. in d. cap. tanta. Hinc absque dispensatione possunt in Episcopos eligi. gl. in c. innotuit. de elect. vbi An. Boer. decif. 159. col. 2. & est communis opinio, teste Decio in c. cum in cunctis, de electio. Ve-

rum matrimonium inter parentes contrahi potuisse satis est non tam tempore conceptionis, vt dicebat Sal. in l. filium. C. de suis, & legi. hære. & alij. sed etiam tempore natiuitatis, vt filij sint legitimi. Ita Host. Io. And. Ant. num. 18. & Card. in d. c. tanta. optimus text. in l. seruum. §. si. ff. de sta. homi. & §. sufficit. in l. de ingen. quibus constat quo ad filiorum libertatem statū matris tempore conceptionis, vel natiuitatis attendi: quod procedit, etiam si filij sint nati ex coitu fornicario domi minime cohabitante concubina; modo tempore conceptionis, vel natiuitatis matrimonium inter parentes contrahi possit. gl. in c. innotuit. de elec. Quod idem est intelligendum, si filij nascantur ex carnali copula, quam cum eorum matre clericus in minoribus ordinibus constitutus habuit, & si is eo tempore ecclesiasticum beneficiū obtineret. ita Io. And. in d. reg. sine culpa. col. 3. vel si fuerint suscepti à religioso, vel moniali intra annum probationis: nam per matrimonium subsequens legitimi efficiuntur, ex ratione tex. in d. c. tanta. vbi hoc in specie notat Præpositi. siue sint nati ipso matrimonio nondū contracto, siue eis conceptis, & adhuc in vtero existentibus matrimonium contrahatur. Io. And. cui ceteri assentiunt. in d. c. tanta. Quod procedit etiam si parēs sint dispares genere, vel diuitijs. Io. Lup. in c. per vestras. 3. not. §. 2. 1. nu. 17. de dona. inter vir. & vxor. Iaf. consi. 234. 2. vol. Rursum effectum habet dicta legitimatio non tantum, quando matrimonium subsequitur inter filiorū parentes, nullo interim contracto coniugio, sed & qñ parentes aliud interim matrimonium contraxere, & tandem ab eo liberi secum coniugale foedus pacti sunt. ita Io. And. in d. reg. sine culpa. satis enim est, vt tempore conceptionis, vel natiuitatis copula potuerit esse coniugalis. d. c. tanta. Ita hanc opinionem fatetur cōem Pau. de Cast. in l. Pomponius. §. que situm. ff. de acq. pol. Tandem inito matrimonio inter concubinarios non tantum filij erunt legitimi, qui tempore contracti matrimonij viuunt, verum nepotes auo legitimi fiunt patre mortuo, & hoc fauore matrimonij. ita Soc. in l. Gallus. §. si eius. col. 2. de lib. & posth. Bal. in c. innotuit. de elec. col. pe. Alc. par. 1. de præsump. ad si. idem lib. 3. Parod. col. 16. & hæc vñ magis tenenda, quam contraria, fauore matrimonij, qui non patitur nepotem non censeri legitimum coniugio subsecuto inter auum, & auiam.]

6. Tertia. concubinarij iter facientes vel alia ratione comprehensi, si in periculo ob concubinarum incidere, subito possent matrimonium secretò contrahere, vt affirmarent se esse coniuges. Sot. dist. 28. q. 1. art. 2.

7. Quarta. Clam † etiam contrahentes nō peccant mortaliter, quando ipsi in facie Eccle-

suz

suz contraxerant bona fide, qui tandem postmodum sciunt subesse aliquod impedimentum, ac secretè impetrant dispensationem à Romano Pontifice, & nouo præfinito consensu ex vi dispensationis ad euitandum scandalum, clam contrahunt matrimonium, vt res tutius agatur. Sot. dist. 28. q. 1. art. 2. Nauar. c. 22. nu. 70. versic. sed quod valde.

8. Quinta. Ii, † quibus maximè expediret coniugari, & valde metuerent elapso illo tempore inhibendos esse ne contrahere possent, tūc si secretò in matrimonium consentirent animo postmodum publicādi, nō video, qd nā culpæ saltē mortalis committerent. Sot. qui supra.
9. Sexta. Prædicti † casus, in quibus dispensare licet, idq; in vniuersum fieri poterat per Ep̄m ante dictum Concilium, vt inquit Nau. c. 22. n. 85. vers. dubiū. Hodie tñ semper matrimonium contrahi debet in præsentia Parochi sacerdotis. iuxta Nau. lib. 1. de offi. iudi. ordin. consi. 1. vel sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ordinario habētis, & cum duobus testibus, & hoc, qñ haberi possunt: nam si necessitas adeo esset vrgens, vt copia Parochi & testiu haberi non possit, vt contingere posset in secundo, & primo casu, tunc per muruum consensum inter illos, vel in præsentia alij Sacerdotis, vel testiu posset fieri.
10. Sed quando potest † contrahi coram Parocho, & testibus, semper eo modo contrahendum est: id enim verè videtur sentire Cōciliū, qua parte facit facultatem Episcopo relaxandi denunciations, quando ei videbitur conueniens: Non enim ei facit facultatem remittendi præsentiam Parochi, & testium. Naua. c. 22. nu. 7. vers. animaduertendum.

S V M M A R I V M.

1. Pollutio in somni, nisi in duobus casibus culpam non habet. nu. 4.
2. Pollutionis causa, aliquando Dæmonum illustratio.
3. Pollutionem celebrans, qui sui futuram suspicatur, si præmissis orationibus contingat, non impeditur.
5. Pollutio ex infirmitate, vel natura superstitate est sine peccato, secus si ex superstitate cibum sequen. & nu. 15. & an abstinendum hoc casu à sacris. nu. 7.
8. Pollutio ex euagatione mentis quanto tempore arceat celebrantem a sacris.
9. Pollutio, vel coitus matrimonialis de honestate, non de necessitate faciunt à sumptione sacramenti abstinere.
10. Fornicator ex fornicatione noctis præcedentis potest post penitentiam accedere ad Eucharistiam, nisi propter scandalum.
11. Pollutionem procurans, vel causam datus, ut eue-

niat, peccat, & hanc desiderans, ut leuetur natura, non peccat. nu. seq.

13. Iacens supino corpore, qui pollutionem patitur, an teneatur aliter dormire.
14. Pollutionis emissionem experrectus sentiens, non retinendo, an, & quando peccet.
16. Pollutio mortalis non est, qua Confessarijs, aut Predicatoribus accidit, confitendo, legendo, uel predicando.

De pollutione nocturna.
Cap. LXXXVII.

- R**egula est † certissima Doctorum, & præcipue Gab. de canone misse, lectio. 10. nullam pollutionem in somnis inchoatam, & perfectam, esse peccatum, quod probatur ex famosa regula illa Augustini, Peccatum est adeo voluntarium, quod si non est voluntarium, non est peccatum. In somno autem deficit libertas voluntatis, quia deficit rationis usus; ergo nihil in somno est voluntarium. Dicitur est notatè, Pollutio in somnis inchoata, & perfecta; quia posset aliquis vigilans impurum habere desiderium se polluenti, quo vigente caderet in somnum, in quo pollutio perficeretur. Posset simpliciter pollutionem in somnis coeptam expurgens male consumare. Constat in ijs casibus radicem pollutionis esse libertatem & flagitiosam, propter quam illud opus obscænum imputabitur ad culpā. Si vero utrobique in principio, & in fine fuerit rationis carentia, & per hoc consensus voluntatis, liber erit talis actus à culpa mortali, etiam si nullò accedente consensu vigilando compleretur; & ratio est, quia voluntate carebat.
2. Præterea † pensandæ sunt causæ, ex quibus accidat menti dormientis pollutio: aliquando enim ex illusione diabolica, qui phantasmata cō mouere possunt, ex quorū apparitione pollutio interdū subsequitur, & hæc non est peccatum, si turpis delectatio non subsequatur, sed prouenit ex nequitia Dæmonū volentium impedire hominē à sumptione sanctissimi Sacramenti Eucharistiæ. Vnde legitur in Collatione patrū, qd cū quidam frater pateretur pollutionem semper in festis, in quibus erat communicandus, seniores comperit, qd nulla cā ab ipso præcesserat, decreuerunt ne pp hoc a cōmunionem cessaret, & ita cessauit illusio Dæmonū.
3. Pariter, † qui hanc immunditiam certis inditijs futuram suspicantur, & celebraturi die sequenti, quando celebrandum erat, contra eam orationibus peculiaribus, seu specialibus se munire conantur, si ijs adhibitis remedijs incidit tamen in id quod verentur, si sacra faciunt,

Z

ran-

tantum abest, vt peccet, vt etiã aliquid mereatur: Celebrant enim ij, vt non cedat, sed vt tatoris fallacis fortiter obstitat. Gabr. lect. 10.

4 Pariratione t patientes hac immunditiam absq; peccato, si vt suscepto officio satisfaciãt, vel aliorum conformitati, cum quibus viuũt, aut instigante deuotione, aut ad remouẽdum scandalum celebrant, merentur.

Insuper hac pollutio quandoque prouenit ex præcedentibus cogitationibus, & hæ præcedentes cogitationes lasciuã, quandoque possunt esse sine peccato, (puta) cum aliquis causa lectionis, vel prædicationis contra carnis vitia, quo casu necesse est Doctorum scripta reuoluerẽ, vel quia confessionis auditurus est, de ijs inquirere, & audire tenetur, & ppter ea cogitur de talibus cogitare, & tunc cessante concupiscentia, & delectatione, non erunt cogitationes immundæ, sed honestæ, ex quibus tñ sequi potest pollutio, & hæc non est timenda, imo cum merito potest celebrare. D. Tho. 3. par. q. 80. arti. 7. vt patet per Aug. super Gen. ad literam. lib. 12.

Quandoque vero præcedentes cogitationes sunt cum concupiscentia, & delectatione, & tunc si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale.

5 Similiter t etiam est sine peccato pollutio proueniens ex causa corporali, ex infirmitate nature, vnde & quidam etiam in vigilia absq; peccato fluxum seminis patiuntur. Vel etiam si sit ex superfluitate nature; sicut enim contingit sanguinem fluere absque peccato, ita & semen, quod est superfluitas sanguinis.

6 Quandoque t vero est cum peccato, verbi gratia, cum prouenit ex superfluitate cibi, & potus, & hæc timenda est, non autem vsq; ad prohibitionem sacri mysterij percipiendi, vel missarum solemniam celebrandi, cum fortasse, aut dies festus exigit, aut exhiberi mysteriũ p eo, quod alius sacerdos deest, ipsa necessitas cõpellit. c. testamentum. dist. 6. alias cõsiliũ est, vt abstineat. d. c. vers. humiliter.

7 Consilium dico t ex quadam congruentia quo ad duo, quorum vnum semper accidit, scilicet quædam fœditas corporalis, cũ qua propter reuerentiam sacramenti non decet ad altare accedere, vnde & volentes tangere aliqd sacram manus lauant.

8 Aliud autem t est euagatio mentis, quæ sequitur pollutionem nocturnam, præcipuẽ, qñ cum turpi cogitatione contingit, nam tunc facit mentẽ scrupulosam, inquietam, hebetẽ, & deiectam, quæ tamen debet esse contã, quieta, clara, & serena. & ideo Doctores p reformatione animi assignauerunt spatium viginti quatuor horarum, vt mente reformata possit celebrare, & interim non ex necessitate, sed ex

reuerẽtia abstineat. Et hoc colligitur ex Deuter. c. 20. Vbi dicitur: Si fuerit inter vos ho, q pollutus nocturno fit somno, egredietur extra castra, & non reuertatur donec ad vesperã lauetur aqua. Ita habetur in c. testamẽti. in prin. vbi gl. dist. 6. Verum cum possit quis purgator effici in vna hora, quã alius in centum, vt liqui dõ patet in viris cõtẽplatiuis, & perfectis: ideo secundum hæc citius, aut tardius erit accedendum ad hoc venerabile sacramentum.

9 Hoc t autem, (vt diximus) intelligitur secundum honestatẽ, & non necessitatẽ, si aliquis fuerit in somno pollutus, modo fit sine peccato, si cum illa immunditia corporali, vel mentis euagatione accesserit ad communicandũ, non ppter ea efficitur reus corporis, & sanguinis Dñi nostri Iesu Xpi. Hinc hoc adeo pcedit, vt dicat Greg. in c. sciatis. 33. q. 4. & c. vir cum propria. quod si coitus coniugalıs fiat sine peccato, puta causa prolis generandæ, vel reddendi debitum, tunc non aliter impediatur sumptionem huius sacramenti, nisi de honestate. Ideo inq; Greg. quod talis est suo iudicio relinquendus. Si vero non amor procreandæ prolis, sed dominatur voluptas in opere, tunc prohiberi debet, ne accedat ad sacramentum. Haud tamen intelligas peccatum esse mortale accedere, si non præcessit mortale in opere cuius reatus manet, idest nisi cognoscat vxorem, vt meretricem dicto cap. vir cum propria. & in glo.

10 Quinimo etiam t pollutio nocturna proueniens ex peccato mortali non aufert impedimentum Eucharistiæ de necessitate post peccatum poenitentiam: vnde si homo nocte fornicatur, & mane poeniteat, potest post poenitentiam humiliter accedere ad sacramentum, quamuis post enormem pollutionẽ in vigilia, quantumcunq; sit p poenitentia remissa, illico intra horam, vel eadẽ die accedere ad Eucharistiam sine aliqua vrgenti, & honesta causa, irreuerentia esset culpabilis, genere autem suo non mortalis, nisi propter scandalum, vt si aliq. essent delicti conscij. Sed cum causa, puta tpe præcepti, vel si vt famæ suæ consulat, celebraret, posset utiq; celebrare. Sotus in 4. sent. dist. duodecima. q. prima. ar. septimo. colum. penult. tertia propositio. Sed modo accedamus ad aliquas quæstionum decisiones, quæ facile in viu euenire possunt.

11 Prima. Peccatũ t mortale est, procurare, vt sibi cõtingat pollutio ad exonerandã naturã, v.g. si homo se somno ea corporis parte dederit, qua euenire solet pollutio illa intentione, vt sibi eueniret. Syluest. in verbo, pollutio. Caieta. 2. 2. quæstio. 154. articu. quinto. Nauar. capitulo decimosexto. numero sexto. Quod multo magis procedit si procuret, vt sibi pollutio accidat in somnis libidinis causa, vel per applica-

plicationem causæ, vt est cogitatio, vel crapulae ingluuius. Nau. qui sup. Soc. dist. 12. q. 1. art. 7.

12 Secunda. Desiderare, t vt sibi dormienti illa contingat, quo leuetur natura per solam viam naturalem, non est peccatum mortale: dummodo nõ procuretur, nec ad id vllam causam præbeat, qui eam cupit. Nau. c. 16. num. 7. post medium, secutus S. Antonium. Syl. Ang. & Caiet. contra alios, & dummodo tale desiderium nullatenus credatur fore causam pollutionis, seu viam, vel procuracionem ad eam. Nau. ibi. in secunda & quinta illatione.

13 Tertia. Qui videt, t quod si resupinus dormiat, aut inde, quod instam refectionem sumat pollutionis sibi periculum imminere, non tenetur propterea a coena abstinere, aut aliter iacens dormire, si non ita commodẽ potest. Sotus dist. 12. q. 1. art. 7.

14 Quarta. Si postquam t è lumbis excisa est pollutio, estque in motu naturali, dormiens experserit, non retinendo, haud peccat, si illam minimẽ retinere valeat, quod ad sedandũ pusillorum scrupulos adiectum est. [Et ratio est secundum Thom. 4. distinct. 9. quæstio. 1. c. quinto, quod pollutio quantum ad meritum, vel demeritum, magis iudicatur secundũ principium, quã secundum finem: quia corporalis motus non pertinet ad meritum, vel demeritum, nisi secundum quod a voluntate causatur. Ex quo autem ille motus est excitatus in dormiendo, non subiacer alterius voluntati vigilantis, nec reputatur euigilasse dormiens, quousque recuperauerit verbum, aut visum, potest tamen contingere, quod in ipsa euigilatione peccatum oriatur, si pollutio placeat propter delectationẽ. Quæ si sit ex subreptione, erit veniale: si autem ex consensu deliberatio, & præcipuẽ cum appetitu futuri, est mortalis: si autem placeat, vt est naturæ exoneratio, non est peccatum.] Sed quid si quis in vigilia causam dedit pollutioni futuræ, voluendo secum turpia, vel immiscendo se conuersationibus, aut tactibus illicitis, qui eam prouocet, sed antequam dormiret, eum legitime, facti p̄nituit, an pollutio in somno subsequens sit peccatum? dic quod non; quia causa fuit intercisã. Sotus ibi. articu. 7. Quod secus esset, si non sequeretur poenitentia. Nauar. capitu. 16. numero 6.

15 Quinta. Qui t nimis comedit, vel edulia calida, si eo fine comedit, vt pollutio eueniat, peccat mortaliter, aliàs secus, si comedat, vt gula suæ sati. faciat. Syl. in verbo, pollutio. Nauar. c. 16. num. 8.

16 Sexta. Non t peccant, qui ad prædicandum, docendum, aut audiendum confessiones, vel loquendum cum tæminis ex causa honesta, vident, legunt, audiunt, dicunt aliqua turpia, si

earum causa succedat pollutio. Turrecrema. in summa. c. 1. distinct. 6. dummodo probabiliter credant superiorem eius voluntatem nõ consensuram, alias potius deberent omittere confessiones. Nauar. c. 16. nu. 7.

S V M M A R I V M.

- 1 Vitium contra naturam committitur, quadruplẽciter. num. seq.
- 3 Mollitis, quæ vitium est contra naturam, quomodo committatur.
- 4 Mollities mortale est, & grauius, si cum alieno admittitur.
- 5 Mollities subordinata morosa delectationi, vel delectationi adulterij, deformitatem horum peccatorum contrahit.
- 6 Homicida est alium inducens ad mollitiem.
- 7 Mollitie uirginitas non amittitur in ætate inhabili ad emittendum semen.
- 8 Mulier fornicatione, vel voluntaria pollutione infecta monasterium ingrediens sine dispensatione peccat.

De mollitie. Cap. LXXXVIII.

1 Via vitium t contra naturam potest multipliciter contingere, secundum S. Thom. 2. 2. quæstio. 154. art. 11. vers. respondeo. vno quidem modo, si absque concubitu causa delectationis venereæ pollutio procureretur, quod quidem pertinet ad peccatũ immunditiæ, quæ mollities appellatur. Alio modo, si fiat per concubitum ad rem nõ eiusdem speciei, quod bestialitas vocatur.

2 Rursum, t si fiat ad concubitum, ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel fœminæ ad fœminam, secundum Apost. cap. 1. ad Roma. quod vocatur vitium sodomiticum. Vltimo, si non seruetur naturalis modus concubendi, aut quantum ad instrumentum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales cõcumbendi modos, & de hoc diximus supra. c. 82. num. 17.

3 Restat modo, vt loquamur de peccato mollitiæ: non de t ea, quæ opponitur perseuerantiæ, sed de illa, quæ est contra castitatem, quæ alio modo dicitur immunditia, idest voluntaria pollutio, & est vitium contra naturam, quando procuratur pollutio venereæ delectationis causa absq; concubitu. Et hoc vitium fit per fornicationem membri pudendi, etiam si propter ætatem non fuerit secuta pollutio. vt inquit Geslon, parte secunda, tractatulo de Confessione mollitiæ. quoniam ibi est complementũ delectationis illecebrosæ; & est peccatum mortale: quoniam, vt inq; Apost. ne

que molles regnum Dei possidebunt. Sed qualiter committatur, & an per illam tollatur virginitas, his decisionibus explicabitur.

- 4 Prima. Mollitiem ꝑ procurando absque omni concubitu causa delectationis siue adminiculo proprio, siue alieno, mortale peccatum est, grauius tamen, si cum alieno, ratione societatis in peccato alterius. Caieta. ad D. Tho. 2. 2. q. 154. art. 2. Nauar. c. 16. num. 6.
- 5 Secunda, procurans ꝑ illam subordinando morosa delectationi, aut desiderio adulterij, vel incestus, non solum peccat peccato mollitiei, sed etiam recipit deformitatem incestus, vel adulterij, Caiet. & Nauar. qui supra. Non tñ duo peccata committit, præter illud mollitiei, sed vnum tantummodo habens deformitatem peccatorum: & ratio est, quia vna cogitatione hoc appetit, secus si mutaret cogitationes de vna persona in aliam, vel ad diuersam speciem cum eadem persona, deliberans per se de qualibet: nam semper de nouo peccaret mortaliter, vnde si centum mulieres videret vnam post aliam; & de qualibet specialiter animus determinaret, centum moralia committeret. Arch. Flor. in summula. in 9. præcepto de luxur. ment. cap. vñico.
- 6 Tertia, peccat ꝑ mortaliter, & homicida est inducens alij ad huiusmodi mollitiem. c. noli. de pœnit. dist. 1.
- 7 Quarta. Qui ante ꝑ ætatē, vel tps feminis hanc turpitudinē, delectationis venerat. causa ꝑ semetipsum, vel alios perficiunt, peccant peccato mollitiei, sed non amittunt virginitatem, si non est resolutio feminis. Caieta. 2. 2. quæ. 154. artic. 6. ad 3.
- 8 Quinta. Sanctimonialis, ꝑ quæ cum esset secularis, vel antequam professionem faceret, occultē fornicata est, non debet, nec potest sine peccato suæ consecrationis velum suscipere, nisi cum dispensatione, aut alia honesta cautela suscipiat. Quod etiam de illa, quæ voluntariē se polluit, arbitratur Nauar. ca. 16. nu. 3. in fine. post Syluest. in ver. consecratio virginum, qui laicus declarat. Contrarium tamen credo verus, cum virgines communiter dicatur, quæ carnis integritatem retinent. Caieta. in verific. virginum consecratio.

S V M M A R I V M.

- 1 Bestialitas committitur cū re animata non eiusdem speciei, vel cum Dæmone.
- 2 Dæmon si cum muliere utatur, & pariat, cuiusnam partus dicatur esse filius.
- Animalia in lecta tenentes affectu libidinoso non abfoluenda.

De bestialitate. Cap. LXXXIX.

Vitio bestialitatis ꝑ peccare dicitur, qui concumbit cum re animata non eiusdem speciei, v.g. si abutatur aliqua bestia, vel Dæmone. Quod quidem contingere potest tali pacto, secundum Caieta. 2. 2. q. 154. art. 1. ad 3. Videlicet quando Dæmon format, & mouet corpus aereum, puta animalis, aut hominis; & nunc agit contra naturam; & nunc in eodem sexu, & nunc in forma consanguinei: & tunc si quis bestia etiā affectu sodomitico abutatur, vel coeat cum Dæmone, habens hanc delectationem sodomiticam, vel adulterij, vel incestus, præter bestialitatis vitium, sodomix deformitatem, vel adulterij, vel incestus incurrit.

2 Rursum ꝑ si Dæmon in forma bestix, aut hominis cum muliere coeat, & in eius vas transfundat semen humanum acceptum ab aliquo viro, si ex tali coitu mulier generat, foetus dicitur illius filius, a quo decifum est semen. Caieta. qui supra. Postremo absolui non debet, q. animalia domi, aut in lecto tenet cum affectu libidinoso, nisi prius interficiantur.

S V M M A R I V M.

- 1 Sodomia quid, & quam graue hoc sit peccatum, & à legibus damnatum.
- 2 Sodomiticum vitium, qui committant, & quomodo, & vni excuset patientem, quibus pœnis plectatur etiam per extrauagan. Pij V. nu. seq.
- 4 Pœna dicta extrauag. an intelligatur tam in foro inferiori, quam exteriori. nu. seq.
- 6 Intentio legislatoris colligitur ex proœmio legis.
- 7 Clausula ultimo loco apposta ad omnia superiora refertur.
- 8 Constitutio ita intelligenda, ut quo minus fieri possit, non exorbitet à iure communi.
- 9 Mens legislatoris in legibus semper attendenda.
- 10 Dicitur vnus etiam præclare auctoritatis non facit fidem.
- 11 Extrauag. prædicta respicit tantum copulam sodomiticam frequentantes. nu. seq.
- 13 Nomina verbalia significantia actum licitum, vel dicitur, quam vim habeant.
- 14 Maritus tentans uxorem de hoc vitio separationis materiam præstat, idem si id cum alio exerceat.
- 15 Fœmina subigens sibi fœminam, peccat sodomitice.
- 16 Sodomitici vitij reus est, in eo alio instruens, item qui osculatur, tangit, & alia, ut hic, facit.

De

De vitio sodomitico. Cap. X C.

Sodomia est ꝑ turpitudine in masculum facta. 3. 2. q. 7. ca. vñus. & vitium hoc cæteris longè peius, ac flagitiosius est. Contra exercentes hoc vitium inuehitur Lactatius Firmianus. lib. 6. de diuina inst. c. 23. Non potest (inquit) hæc res pro magnitudine sceleris enarrari, nihil amplius istos appellare possū, quam impios, & parricidas, quibus non sufficit lexus à Deo datus, nisi & suum sexum profanē, & petulantè illudant. Amplius adeo graue crimen hoc existimatur, vt in sacra Gen. c. 37. pessimū crimen appelleretur. & c. 18. sic legitur: Et peccatum eorum aggrauatum est nimis. & ideo exclamabat Paulus ad Romanos. c. 1. Et tradidit illos Deus in passionem ignominix nam fœminæ eorum immutauerunt naturalē vñum. Hinc etiam censuit Bal. in authen. sed nouo iure C. de seruis fugit. sodomitis non esse assignandos aduocatos, vt defendantur. Sunt etiā infames. glo. in l. prima. §. remouet. ff. de postul. & in l. cū vir. C. de adal. sunt quoque intestabiles: nam commissio crimine statim dominio bonorum priuantur. glo. in §. primo. in Authen. de incest. nupt. glo. in cap. cum secundum. in prin. de hære. lib. 6. Bart. in l. post contractum. ff. de dona. Quinimo glo. in §. testes ver. Intestabiles. de testam. censuit etiam passos muliebria esse intestabiles. De hoc etiam pessimo vitio loquitur text. in capi. adulterij malum. & capit. flagitia. 3. 2. q. 7. glossa in cap. extraordinaria. 3. 5. q. 2. & cap. omnes causationes. 3. 2. quæst. 7. Institut. de public. iudi. §. item lex Iulia. l. cū vir. C. de adul. Sed modo, quibus modis contrahatur, ex particularium quæstionum decisionibus sufficientimè explicabitur.

2 Prima. Sodomix ꝑ vitio peccat masculus, qui cum masculo, vel fœmina nefario coitu se miscant in vase indebito. cap. vñus. 3. 2. q. 7. & est mortale non solum in viro id attentante, sed etiam in fœmina, si huius sit causa, imo si hoc patiat, nec excusat eam animi dolor, aut timor odij, aut verberū, aut incontinentix mariti, aut huiusmodi. arg. text. in ca. facris. de his, quæ vi. Sed sola violentia absoluta. Syl. in ver. Debitum. q. 4. & hic, si laicus est, debet excommunicari, & à coetu fidelium vsque ad condignam satisfactionem fieri alienus. de excess. prælat. c. clerici, & secundum leges vltimo supplicio damnatur. vt habetur in Auth. vt non luxur. cont. natu. Nec mirum; quia est peccatum maius adulterio. 3. 2. q. 7. c. vñus. & grauius est, q. cum matre coire. 3. 2. q. 7. capi. adulterij. si vero

clericus est, & si secundum veriore opinione celebrando non efficiatur irregularis, cū nullus sit pontificij locus qui hanc irregularitatem induxerit. arg. text. in cap. is qui. de sentent. excom. lib. 6. tamen debet deponi. c. clerici. de excess. prælat. Abb. in cap. vt clericorum. nu. 8. de vita & honest. cleri. Quod intellige, quādo delictum esset notorium. ca. ex tenore. de tēp. ordi. Nauar. c. 27. ru. 248. Quod quando fit, vide text. in cap. vestra. & cap. tua. de cohab. cler. vel mulier. Nauar. c. 25. nu. 73. Quæ quidem de positio peior est irregularitate: nam nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsitū, sicut depositio. vt notat Abb. in cap. vt clericorum. nu. 9. Hodie vero per Extrauag. Pij V. relata ꝑ ad verbum à Nauar. in cap. 27. nu. 249. habetur, q. presbyteri, alijque clerici seculares, & regulares, qui adeo impudenter hoc vitio delectantur, vt arbitrio boni viri dici possint vsu continuato prædictum nefandum crimen exercere, ita vt sint exercitores, incurrunt in pœnā ꝑ priuationis priuilegij clericalis, officij, & dignitatis ipso iure, non solū in foro exteriori, sed et interiori, secūdū Nauar. qui supra.

Alijs tamen viris doctissimis, & satis probabiliter videtur, vt dicta extrauagans non intelligatur in foro interiori: tum quia ius antiquū, videlicet text. in c. clerici. de excess. prælat. tantum ꝑcedit in foro exteriori: tum quia apertè colligitur ex verbis ipsius Extrauagantis. Dicit enim, Omnes, & quoscumque presbyteros seculares, & regulares cuiuscūque gradus, & dignitatis tam dirum nefas, pura sodomix, exercentes omni priuilegio clericali, omnique officio, beneficio, & dignitate presentis canonis auctoritate priuamus, ita q. per iudicem ecclesiasticum degradati potestati statim seculari tradantur Ex quibus ꝑ verbis duo videntur colligi. Primum, q. dicta extrauagans tantum pertinet ad forum exterius: tum quia ex proœmio dispositionis colligitur ꝑ causa finalis, & intentio principalis disponētis. vt inquit Nau. lib. 5. ext. de simo. cont. 16. nu. 4. sed in præfatione illius extrauagantis inquit Sum. Pontifex, velle pœnas contentas in canone addere, ergo colligitur illū de eisdem pœnis loqui, de quibus loquitur canon, clerici. & consequenter solum de foro exteriori: tum, ꝑ quia clausula vltimo loco apposta ad omnia superiora refertur. Doct. in c. secundo requiris de appell. Sed vltima verba in extrauaganti sunt hæc: Ita q. per iudicem ecclesiasticum, & c. quæ manifestè respiciunt forum exterius, ergo. tum, quia constitutio ita ꝑ semper est intelligenda, vt quo minus fieri possit non sit exorbitans à iure communi, quamuis debeat aliquid addere ad ius commune. vnde cum capi. clerici de excess. prælat. intelligatur tantum in foro exteriori: ergo &

ista constitutio. Addit tñ alias pœnas, vt priua-
 tionis officij, dignitatis, & beneficij, de quibus
 non loquitur ille tex. Accedit etiam q̄ lex pe-
 nalis est de sui natura restringēda, maximē qñ
 per eius ampliatiōē esset causa maioris mali,
 cum legislatoris ecclesiastici finis in conden-
 dis legibus debeat esse animarum salus. facit
 tex. in c. 1. de sent. excommunic. lib. 6. Hinc ibi
 inquit Francus, quod p̄latus, qui aduerteret
 medicinam excommunicationis iustē latam
 nō proficere, sed officere. illam discretē tollere
 potest etiam durante contumacia, ex quo vi-
 det illius saluti sic expedire. cum ergo talis es-
 se debeat finis animarum salus, quæ omni alio
 commodo est p̄ferendus. .1. q. 7. fancinus. ca.
 ille. 22. q. 5. c. si habes. 24. q. 3. & modo nō seque-
 retur animarum salus, nam tali vitio irreciti,
 ne se detegerent, quia sic opporreret renuntia-
 re officio, beneficio, ac dignitati, & ne se ipsos
 infamarent, videntes aliter non posse absolui,
 tanquā omni auxilio destituti magis veni-
 rent in profundum vitiorum. Quod si fortē
 aliqui essent, qui obedirent, tñ lex adaptatur
 ad ea, quæ frequentius, & c. Ideo ad tollendum
 hoc absurdum, est dicendum dictam constitu-
 tionem debere intelligi in foro exteriori. Et si
 9 diceres, hæc t̄ vera; nisi constet de intentionē
 Summi Pontificis, quia illa semper attendenda
 est. c. super literis. sub fi. de rescrip. c. fi. de p̄b.
 arg. tex. in lān cōditionib. ff. de cōdi. & demōst.
 sed irretio Papæ fuit declarata per. S. D. Greg.
 XII. vt inquit Nauar. c. 27. nu. 249. & 250. ergo.
 10 t̄ nam respondent, quod dictum vnus etiam
 si sit p̄claræ auct̄ oritatis, & dignitatis. nō fa-
 cit fidem. tex. & ibi glo. in c. ego solis. dist. 9. gl.
 in c. sicur. de sent. excom. Abb. in c. cum in ec-
 clesijs. de maio. & obed. Fely. in c. ad audiētiā.
 de sent. excom. tex. optimus in c. cum a nobis.
 de testi. i. iurifurandi. C. de testi. notant Doct.
 in c. constitutus. de appellat. vnde cum non fa-
 ciat fidem, habetur, ac si nihil dixisset, & per
 consequens standū est ipsi cōstitutioni, quæ cū
 apud ipsos clara sit, nō est necesse, vt recurra-
 mus ad interpretatiōē, vt illa interpretetur,
 cum interpretatio debeat fieri in dubijs, secun-
 dum quod & si dicta pœna ipso iure debeat,
 tñ nō debet ipsemet reus abstinere ab officio,
 & dignitate. atque offerre beneficium ecclesia-
 sticum, sed tantum tenetur secuta sententiā de-
 claratoria, & executiua non resistere. arg. text.
 in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. c. felicis. §.
 nullus de pœnis. lib. 6. Et si diceres, quid ope-
 rantur dicta verba, P̄sentis canonis auctori-
 tate priuamus, dicunt quod operatur illa tria,
 quæ dixi supra. c. 11. lib. 2.]
 11 Rursus nec dicta t̄ extrauagans compre-
 hendit laicos, vel clericos quamlibet pollutio-
 nē habentes cum alio, vel alia, extra vas ordi-

narium arg. gl. in c. omnes causationes. 32. q. 7.
 sed solum habentes copulam sodomiticam, id
 est, qui in vase innaturali semen effunderent:
 non autem eos, qui extra vas inuicem se pol-
 luerent, vt etiam colligitur ex Nauar. c. 27. nu.
 249. quia illa dicitur mollicitas.
 12 P̄terea t̄ nec comprehenduntur p̄sby-
 teri, qui aliquoties cadunt in nefandum crimē,
 & pœniter cecidisse q̄a non possunt dici exer-
 citores: delicti enim frequentia requiritur. Sic
 a simili non dicitur vsurarius manifestus, si p̄-
 batum fuerit semel, aut bis pecuniam sub vi-
 ris dedisse, sed is, qui probatus est omnibus pe-
 cuniam sub fœnore dare ita Bar. scribit in l. 2.
 nu. 3. ff. de fur. Saly. in l. falsus. col. 7. C. de fur. q̄
 tamen intellige quo ad pœnam.
 13 Nam t̄ nomina verbalia significantia aliquē
 actum licitum, non verificantur in vnico actu,
 vnde non dicitur mercator, vel negociator ex
 vnica negociatione, vel hospitor ex vnica
 hospitalione. vt l. 1. ff. de tribu. Secus si sint si-
 gnificantia delictum, vt adulter, vel raptor: q̄a
 verificatur ex vnico actu. vt in l. maritus. §. qui
 quæstum. ff. de adulter & ibi per Bart. in l. lega-
 tis. ff. de leg. 3. facit tex. in c. fi. de raptor. & in l.
 quis sit fugitiuus. ff. de ædil. edic. vbi ex vnica fu-
 ga dicitur quis fugitiuus. Verum quo ad pœnā,
 de qua agitur, non habet locum, nisi sit perse-
 uerantia, & ita intelligitur text. in c. 1. de vita,
 & honest. cler. lib. 6. facit quod norant Doct. in
 clem. 1. eod. tit. vbi Imo. igitur cum hic agatur
 de pœna p̄sbyteri exercentis hoc nefandum
 vitium, oportet vt non semel, sed vt sæpius ca-
 dat. Insuper nec per dictam extrauagantem
 comprehenduntur ij, qui dictum crimen com-
 miserunt, sed occultē, per dictum Nauar. in c.
 27. nu. 248. qui inquit, quod quælibet enormi-
 tas sine notoria cognitione non sufficit ad cō-
 stituendum quem dignum depositione.
 14 Secunda. Marito t̄ ad id vxorem tentante,
 potest vxor petere separationem matrimonij
 glo. communiter approbara. in cap. omnes. 32.
 q. 7. Sotus dist. 36. q. vnica. art. 1. vers. vtrum ve-
 ro. Decius in l. 1. num. 8. C. de secun. nupt. Barb.
 consi. penul. colum. 6. vers. capio nunc aliud q̄
 ampliat hoc dictū, si vxorem posse a viro sepa-
 rari, etiam si vir cum alijs hoc vitium exercent.
 Eodem modo domino tentante mancipium
 ad peccandum, si non sit aliud opportunum
 remedium, ad tollendum periculum, licitū est
 ipsi mancipio captiuo fugere a domino. Qui-
 nimo hmoi homines a Confessarijs monendi
 sunt, vt fugiant, si spes tantum est euadendi.
 15 Tertia. Fœmina, t̄ quæ viri officio fungens
 aliā subigit fœminam, eodem peccato peccat.
 Nauar. ca. 16 nu. 2. non tñ, secundum Couar. ja
 2. par. c. 7. de sponsa. est punienda pœna illa, qua
 vitium sodomiticū cū viris puniri debet. licet
 Saly.

Saly. in l. foedissimam. C. de adulter. & Boer-
 de. c. 16. col. fi. existiment hoc crimen vt pro-
 priam sodomiam puniendū esse, vt refert Coua.
 16 Quarta. Peccat t̄ mortaliter, & homicida
 est, alios instructus de huiusmodi actu, & quan-
 tum potest debet eis persuadere vt respiscant
 & pœnitentiā agant. Pariter eiusdem criminis
 reus est, qui osculatus, aut tangit eo hne perso-
 nam impudicē D Thom. 2. 2. q. 154. artic. 4. vel
 qui mittit litteras amatorias, vel nuncium, vel
 committatur, aut camit nocte, vel die cantilenas
 eo si. Nauar. c. 13. & seq. ver. 14.

S V M M A R I V M.

- 1 Adulterium, & fornicatio, quanta mala pariant
 & nu. seq.
- 3 Venus p̄postera, quam grauis, & quam grauis
 supplicia Deus in hoc crimen intecerit.
- 4 Diabolus a sodomia abhorret.
- 5 Molles, leprosi dicuntur.

Hortatio ad cauendam fornicatio-
nem. Cap. XCI.

Iam detestandus t̄ sit omnis illici-
 tus coitus, de adulterio quidem sic
 inquit scriptura, Prou. 6. Qui adul-
 ter est propter cordis inopiam, per-
 dit animam suam. Et Apo. 1. Cor. 6. Adulteri re-
 gnum Dei non possidebūt. Qui vt Leuit. c. 20.
 habetur, lapidibus obruebantur. Propter adul-
 teria zelus zelotipix conualefcit ita vt & odiū
 atque cōmotio inter ciues crescat, & homici-
 dia procurētur, incertitudo prolis exinde pro-
 ueniat, & exinde proles minus curiosē educa-
 tur, & nutriatur, & quasi degeneres filij existi-
 mentur, & alieni filij quandoque assequantur
 hæreditatem putatiuorum patrum, & sic pater
 na hæreditas perueniet ad alienos. Hinc debet
 maximē puniri, & si sunt clerici, vltra infamiā
 quā incurrunt ex sententiā, vt not. Abb. in c. at
 si clerici. §. de adulterijs. col. 5. ver. sed circa de
 iudi. depositi ab officio sunt detrudendi in mo-
 nasterium toto tempore vitæ suæ. c. si quis cle-
 ricus. dist. 81. glo. in c. lator. 2. q. 7. Mod. in c. vt
 clericus. um. de vita, & hone. cler.
 2 Qui t̄ vero fornicatur, substantiam suam
 consumunt, vt patet de prodigo Luc. 15. Et in
 Eccle. Ne des fornicarijs animam tuam, neque
 perdas te, & hæreditatem tuam. Ipsi etiam in
 sua corpora peccare dicuntur, suam violantes
 sanctitatem, quod quidem nihil aliud est, nisi
 ab homine, qui membrum est Spiritus sancti,
 eius gratiā auferre. De ipsis etiā inquit Apost. 1.
 Corint. 6. Fugite fornicationem, nam omne
 peccatū, qd̄ cunq; fecerit homo, extra corpus

sū est: qui vero fornicat, in corpus suū peccat.
 3 Sed sodomitarū, t̄ quam sit grauissimū sce-
 lus, patet ex interitu tot vrbium Sodomę vide-
 licet, & Gomoræ, vbi etiam innocētes paruuli
 perierunt, & propterea Christus Iesus distulit
 ex sententiā D Augustini incarnari. Ac in ea,
 qua natus est nocte, vniuersi sodomitæ morte
 subitanea extincti fuerunt. Veniunt insuper fa-
 mes, & pestes, & terræ motus. vt habetur in Au-
 thentic. vt non luxur, contra nat̄ propter hoc
 ira Dei venit in filios diffidentix, & quinque ci-
 uitates igne cōsumpsit. c. clerici. de exces. p̄la.
 4 Ab hac t̄ immūditia, ait Aug. de vitio sodomi.
 Angeli fugiūt, Demones oculos claudūt. Et, vt
 inquit Hugo c. 1. ad Rom. enormitas huius fla-
 gitij ex eo ostenditur, q̄ & si legatur diabolū
 fuisse incubum sub specie viri, & succubū sub
 specie mulieris nunquam tamen legitur succu-
 bum fuisse sub specie viri.
 5 Molles t̄ tandem sua persona abutuntur, &
 modo dicunturq; leprosi ob contagiū, & diffi-
 cultatem curationis: igitur a fornicatione ab-
 stinendum est: cum nihil mentem ita hebetet,
 sicut hoc vitium. Exemplum nobis est David,
 & Salomon: alter enim ex mitissimo ita crude-
 lis factus est, vt Vriam interficeret post adulte-
 rium: Alius ita vera Dei religione sese auertit,
 vt alienos deos secutus fuerit.

S V M M A R I V M.

- 1 Furti nomen quam late se extendat, & qua ue-
 niant sub hoc nomine. vide, & nu. seq.
- 2 Furtum qui possunt, & non prohibent, in hoc p̄-
 ceptum peccant.

De septimo p̄cepto Decalogi,
Non furtum facies.
Cap. XCII.

Rohibetur hoc p̄cepto tum il-
 lud t̄ furti genus, qd̄ occultē fit,
 tum vero maximē illud, quod fit
 per vim, (puta) cum quis alicui
 quidpiam per vim auferat: Nam
 furti nomine quicquid illicite auferatur de pro-
 ximi rebus intelligendum venit. Vnde vix
 vllum crimen est, quod hoc latius pateat.
 Quare quod inuenit homo, & non tradidit,
 & quum alienum negauit, & vsuram si quis
 accipit, furti, vel rapinæ reus est, nec a fur-
 to immunis est is, qui cum simplicibus, & p̄-
 tia rerum ignorantibus negotiatur, eo confi-
 lio, vt emendo, vel vendendo eos circūueniat,
 id est, vt ab illis emat vilius, & eis dē vēdat ca-
 rnis iusto. Hi etiā, qui nouis, & insuetis vectiga-
 libus p̄ter necessitatem vllam suos grauant.
 Et

2 Et qui furtum prohibere possunt, & nō prohibent, qui etiā dños suos debitis fraudant vectigalibus, in eorum numero computantur. deinde qui mercedem operario non soluunt, & qui magistratus, & honores sibi comparāt, nec non qui ecclesiā bonis per luxum abutuntur, vel qui fraudant in statera, sub hoc præcepto continentur. Item omnem turpem quæstū hoc nomine intelligere oportet.

S V M M A R I V M.

- 1 Furti definitio, & definitionis explanatio.
- 2 Furtum an sola voluntate committatur, & num. 7. & an in re propria.
- 3 Furtum in re non corporali, vel sine fraude, non committi.
- 4 Inuitus etiā dicitur, qui timore, vel necrecundia non contradicit.
- 5 Furtum in manifestum, & occultum dividitur, & de aliquibus furti speciebus.
- 6 Furari rem propriam quasi alienam, mortale est.
- 8 Furari rem existentem apud eum, qui in ea ius habet, peccatum est.
- 9 Rem surripere, vel q̄ sua sit, vel quod ei, qui rē habet sit debitor, licet, modo aliqua concurrat, & num. 12.
- 10 Famulus an liceat furtim dominis surripere, eo quod tenuis sit eis merces constituta.
- 11 Restituere tenetur famulus, qui compensandi animo clam accepta fecit, ne herus tot sibi relinquere.
- 13 Conscientia dictante quod licitum est, sit illicitum.
- 14 Rem suā qui surripit, restitutioni nulli tenetur.
- 15 Rem suam recuperare quando liceat uolenter, vel alterius domus persequari. num. 35.
- 16 Furari, domino, pre timore, vel necrecundia sciente, & tacente, est mortale.
- 17 Furtum rei minime sine animo furandi, an, & quando mortale sit. & num. seq. & 23.
- 19 Restitutio rerum minimarum, quanam sit faciendā, & quo casu.
- 20 Obsonia ementes ultra taxam, & uendentes an peccent. num. 22.
- 21 Inducere ad peccandum esse peccatum, quomodo intelligatur?
- 24 Conuersio nimis care uendenti obsonia est irrationalis.
- 25 Tolerantia Principis approbativa, sed non tolerantia excusat à peccato.
- 26 Restituere tenetur qui rem minimam surripuit, credens dominum permisisurū, si postea animaduersus dominum aliter sentire.
- 27 Paruas, quæ excusat à peccato, arbitrio boni iuri committitur.
- 28 Minimum quibus ex causis à peccato non excusetur, cum tribus seq. & num. 32.

- 33 Filius, vel uxor ratione rei minima nō censentur furtum facere, & quid in re magni momenti.
- 34 Mulier propter mariti prodigalitatē celare multa potest sine peccato.
- 35 Accipiens ab eo, qui donare non potest, restituere tenetur, nisi fiat in casu necessitatis.
- 36 Res mutuo accepta si furto subrepta sit, an eā restituere oporteat.
- 37 Tribus in casibus, casus fortuitos prestare oportet, & qui sunt.
- 38 Pignore, deposito, vel commodato utens in alium usum, furari dicitur, fallit duobus in casibus.
- 39 Pignus pignori alteri dari, & an etiā uendi possit.
- 40 Furari quō in elemosinam erogetur, non licet, nisi in casu, ut hic.
- 41 Mercenario mercedem non statim, vel in alia re, quam pecunia solvere, peccatum est.
- 42 Artifices pueros ad ediscendas artes acceptos in alijs rebus occupantes, peccant, & ad restitutionem tenentur.
- 43 Res deposita capi non debet ratione eius, qui rem depositam habet.
- 44 Sacerdos negans sibi depositum à defuncto factū ut heredi restituat, gravissime peccat.
- 45 Emens sciens res furivas à filio, vel uxore, & ad peccatum obligatur, & ad restitutionem, etiā cum fructibus, & num. seq.
- 47 Furtum, qui naturales, industriales, aut ciuiles.
- 48 Rem furtiuam, domino quibus casibus, ut eam restituat, pretium recipere potest.
- 49 Res, quæ furtiuam timetur, dono data, quomodo tu se accipi, & etiā uendi possit.
- 50 Emens bona fide rem alienam, vel illicite acquisitam, tenetur ad restitutionem duobus in casibus, & quibus, ut seq.
- 52 Furans hominem liberum, illumq; uendens, furtū committit, & quid de furantibus aleas, vel furcos mulierum.
- 53 Apes aliare animalia clam accipere, furtum est.
- 54 Escas spargentes ut columba suis locis adueniant, furtum est.

De furto. Cap. XCIII.

Furtum, † secundum communem Doctorum sententiam, est contractatio rei alienæ mobilis, & corporalis fraudulenta inuito domino gratia lucrandi rem ipsam, vel vsum eius, vel possessionem veram. Infititur, de oblig. quæ ex deli nasc. §. furtum. l. 1. ff. de furt. Phil. Corn. conf. 60.

Dicitur contractatio, quæ est realis, & exterior rei apprehensio, t̄q̄ sola uoluntate, aut uerbis nō committitur furtum. ut ff. de furt. l. 1. §. 1. l. si quis

I. si quis vxor. §. neque. l. inficiando. & l. fallus. §. si quis nihil. Infitu. vi bon. rapt. §. quia tamen. licet voluntas peccandi sit peccatum, nō tamen furtum. Voluntate enim fit transgressio alterius præcepti, scilicet decimi. Dicitur rei alienæ, quia in re propria non committitur furtum, nisi dominus rem suam alteri pignori datam occultè acciperet, nam tunc furtum committeret. Dicitur mobilis, quia in re immobili non furtum, sed rapina committitur. Dicitur corporalis: quia in re incorporali † non dicitur furtum, cum non possit contractari. Ias. in l. rem, quæ nobis. ff. de acquiren. possessum. 6. & in l. naturaliter. §. nihil commune. eod. titu. num. 6. Dicitur fraudulenta, quia si quis credat rem esse suam, quæ non est sua, vel dominum rei non esse inuitum, & probabiliter hoc credat, non committitur furtum. Dicitur domino inuito, quod intelligendum est de domino tam propinquo, quam superiori, & remoto: quia si dominus superior non esset inuitus, non esset furtum, vel rapina, sicut patet de spoliatione Aegypti per filios Israel. Exod. 11. Dicitur † etiā dominus inuitus, qui timore, vel uerecundia non contradicit. Dicitur gratia lucrandi: quia si causa custodiendi, vel reddendi cautio rem dominum rei illam aufert, non dicitur furtum. Dicitur rem, vel vsum, vel possessionem: quia nihil refert, an tollens rem alienam, intendat sibi ascribere rem, vel vsum rei, aut eius possessionem.

5 Diuiditur † autem furtum in manifestum, & occultum, furtum occultum dicitur, cum quo fur non deprehenditur: manifestum, quando cum eo deprehenditur fur, priusquam ad locum destinatum veniat.

[Diuiditur etiā in nocturnum, & diurnū: quæ quidem distinctio ad id deleruit, quia per sonæ priuatæ licitum est furem nocturnum occidere. c. si perfodiens. de homicid. cuius ratio est, quia fur nocturnus timet ne agnoscat, vel infametur, aut in furto deprehendatur, & ita præsumitur quod venit paratus occidere ne deprehendatur, ac proinde iure conceditur facultas illum impune occidendi: maxime si dominus rei ad defensionem suarum rerum alio remedio uti non possit. Diurnum autem furem occidere non ita iure personæ priuatæ permittitur: quia alia habet remedia is, cui bona surripuntur: nam potest furem cognoscere, & contra illum in iudicio agere. potest etiā clamore, & uiciorum inuocatione furem impedire. Est etiā furtum triplex, scilicet simplex, quod uocatur furtum improbum: improbius ut furtum expilatæ hæreditatis. glos. & Bald. in l. de his. C. de fur. & improbius, ut est rapina cum armis. ita declarat. glo. in l. si te. C. de infamib.] Dicitur etiā furtum

facrilegium, quod est rei sacre vel non sacre de loco sacro. Itē commissum in re publica, dicitur peculatus. Si disperso grege inde furetur, dicitur abigeatus. Si liberum hominē, dicitur plagiatus. Et sic de singulis. Nunc autē ad particulares quæstionum decisiones descendamus.

6 Prima. Mortale † peccatū est rem propriā, quam credit alienam, furari. Sylu. in ver. furtum. Non tamen tenetur ad restitutionem, sed ad inuandam ei, apud quē res existeret, & liber est à vinculo restitutionis illius rei. Caiet. 2. 2. q. 66. art. 3. ver. ad 3.

7 Secunda. Eiusdem † etiā peccati reus est quo ad Deum, qui habens uoluntatem deliberatam furandi, non furatur; licet secus sit quo ad homines; cum furtum sit contractio rei alienæ. c. vulgaris de pœn. dist. 1.

8 Tertia. Furtum † committit, qui rem furatur, in qua aliquis habeat ius contra illius uoluntatem (pura) quia erat illi commodata, vel pignori data. l. in actione. §. fi. l. cum quis. ff. de furt. Caiet. 2. 2. q. 66. arti. 3. ad 2.

9 Quarta. Surripens † rem propriā ab alio iniuste detentā, vel quia sibi debetur, propria auctoritate non peccat. gl. not. in c. ius gentium. dist. 1. argu. tex. in l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quæ in frau. l. generali. C. de decur. li. 10. Dūmodo hæc condiciones interueniant. Prima, ut omni procul dubio certissimus sit rem esse suā, vel debitū esse uerū iustum, & legale, certum apud se, & non antidorale, aut præteritum ob uirgas, dolos, &c. Nam ubi quippiam est dubij, nequaquam id licet iuris ordine prætermisso.

10 Quapropter famuli † siue principum, siue inferiorum dominorum nullo iure possunt furtim à suis hæris surripere eo prætextu, quod nō satis à suo seruitio, & famularu impensum est eis: solent enim hæc creberrimè apud Cōfessarios sibi obtendere: quibus tamen respondendum est, & si pretium illud, quod inter illos cōuentum est, non possunt aliā uia extorquere, possunt quidē latenter eripere: illud autē auctarium, & famuli ipsi putant addendum, nequaquam, nisi vi, aut fraude à dominis fuerint coacti seruire: uolentib. autem non fit iniuria.

11 [Sed † an sit tutus conscientia famulus, ut non teneatur ad restitutionem, si domino uolenti ei in testamēto relinquere centū, dixit sufficere sibi quinquaginta, & fecit eo animo, quia minutatim 50. clam sublata illi compensaret? Dic quod non: tum quia uelle legare non est legare. arg. tex. cum gl. in l. in uendentis. C. de contr. empr. c. literaturam. extra de uoto. & ita non fuerunt ei legata centum, tum quia poterat defunctus suā mutare uoluntatē, cum sit deambulatoria usque ad mortē. c. uita uoluntas 13. q. 2. ita Nauar. lib. 3. de testam. conf. 1.]

12. Secunda conditio est, quod omnia expertus certo sciat se non posse via iuridica rem suam recuperare. Doct. & Imo. in capi. olim. de restit. spol. & in c. quia plerique de immuni. eccl. Bal. in l. 2. C. de seruit. & aqu. Flor. in l. si servus. 3. colum. ff. ad leg. Aqu. ut quia testibus, aut instrumentis caret, quibus rem suam recuperare possit, vel probabiliter ob iudicis iniquitatem non speret iustitiam, ut quia tenuit causam decidere, quia fauet alteri parti, aut res esset modica, & expensae iudiciales multae, aut licet sine lite recuperare possit, non tamen sine amissione gratiae, & amicitiae pacis, vel rerum illius, qui debet. iux. gl. singu. in c. ius gentium dist. 1.

Tertia conditio est, quod non aduertat, nec aduerrere teneatur, quod ex tali occulta recuperatione resularet magnum scandalum, vel datum spirituale, vel temporale debitori, aut alteri tenenti illam rem apud se depositam, vel datam pignori, vel commodatam.

Quarta, quod surripens non deterioretur in fama, si id ad aliorum notitiam perueniret.

Quinta, ut furando caueat periculum propriae personae, aut mutilationis membri, quia propter furtum possit condemnari, licet commode iure recuperare non valeat.

13. Sexta, ut non agat contra conscientiam sibi dictantem esse peccatum mortale sic recuperare. arg. tex. in c. per tuas. el secundo. de simon. cum similibus, vel ut sit paratus priuare si interrogetur.

Septima, ut periculum caueat, ne debitor ille suam restitutionem iterato faciat, si poenitentia fuerit in futuro, cauebit tamen factis, si quo honesto modo debitori, aut eius heredibus significet, nihil eos illo nomine ulli debere, & haec conditiones necessariae sunt quo ad excusationem

14. nam quantum ad restitutionem dummodo alicui constet esse suam & iterato restitutionem non habeat, nihil restituere tenetur. Hae Sylue. in ver. furtum. nu. 27. Caiet. 2. 2. q. 66. art. 5. in respons. ad 3. Sorus lib. 5. de iusti. & iur. q. 3. art. 5. Nauar. in Manu. c. 17. n. 113. Coua. lib. 1. var. resol. c. 2. nu. 4. ver. 4.

[Sed quaeritur, an circumstantiis praedictis non concurrentibus praeter peccatum incurrat in excommunicationem Bullae Canonicae Domini is qui propria auctoritate tanquam creditor accepit ex granario sui debitoris, qui erat episcopus, frumentum pro scutis sibi debitis. Dixit Nauar. lib. 5. de sent. excom. cons. 35. quod non, quia ad incurrendam illam excommunicationem quae est in c. 24. requiruntur multa, & inter caetera requisita est, ut fructus beneficij capiat auctoritative, usurpando auctoritatem capiendi eos tanquam dominus, vel publica persona. At praefatus creditor non cepit illud, usurpando sibi vlla auctoritatem publicam ordinariam, vel delegatam, sed tanquam creditor, qui putabat sibi licere capere de bonis sui debitoris tanquam quantum sibi debebat.]

15. Rursum quaeritur an aliquo tenente rem meam, liceat mihi violenter illam auferre, & recuperare. Dicit Panor. in c. sicut. el terzo. de iureiuran. quod sic si recuperatio fiat incontinenti: quia vim vi repellere licet: si autem non fiat statim, debet eam quis recuperare per iudicem si potest, alioquin si non potest, potest dominus in defectum iudicis rem suam violenter recuperare. arg. tex. in c. nullus. C. de iudicis. in glo. & in l. ait praetor. ff. quae in fraud. credit. Innoc. in c. olim. de restit. spolia.

16. Quinta, furari rem domino sciente, & non contradicente ex timore, vel ex verecundia, peccatum est mortale: quia dicitur inuito domino furtum commissum. l. pen. ff. de furt. si vero potest contradicere, & non contradicit, non peccat, quia videtur dominus consentire. d. l. pen. nec et peccat mortaliter, qui furatur credens dominum permissurum, si iustam habeat causam id credendi, probat in l. inter omnes. §. si ff. de furt. in dubio autem praesumitur dominus inuitus. l. qui vas. §. veritate. ff. eod.

17. Sexta. Qui sine animo furandi magna, sed tantum aliquid minimi, illud surripit, excusatur a mortali. facit tex. in c. & si quaestiones. de simon. et si sciat dominum id molestum laturum, si ei denunciaretur, neque id sed petendum, daturum fuisse secundum Caiet. 2. 2. q. 66. art. 6. Nauar. c. 17. nu. 3. Hinc excusari possunt a mortali culpa furta seruorum multa, nisi voluntatem habeant furandi etiam magna, si possent, & ita intelligitur tex. in cap. si 14. q. 6. vel nisi quod erat minimum, esset magni valoris apud dominum, vel nisi illud minimum afferat notabile damnum domino. Et qui surripit illud, scit, aut credit, vel credere debet hoc. Nauar. c. 17. nu. 3. B. Exempli gratia, si argenteum numum, aut duplum a misero surripias: haec quamuis sit exigua summa, tamen ob paruitatem possidentis sit mortale. Vel si lora bouum rumpas, quae ob causam agricola diurnas operas perdit, aut aliud vile instrumentum ab aurifera auferas, cuius defectu ab opere cessat, tunc augetur damnum, et si per se paruum sit, dum causa est maioris. Sorus. lib. 5. q. 3. art. 3. col. 6.

18. Potest etiam esse peccatum mortale habere animum furandi minima, verbi gratia, si nosco pusillanimum hominem, qui minimis affligitur, atque offenditur, & forte ad iracundiam prouocatur, tunc si animum habeo nocendi ei, licet in minimis, pecco mortaliter: quia violo charitatem. Sorus, qui supra. Sed quid dicendum de famulo, qui ab haero suo non nisi vnum quadrante surripit, an peccet mortaliter, si sapius illum multiplicat. Respondeo, quod peccat tantum venialiter, etiam si taliter accepta ad notabilem

bilis quantitatem crescerent: dummodo animum furandi maiora non habuisset.

19. Illud autem restituendum est sub peccato mortali, quod intelligitur de eo, qui continuato tempore illam notabilem quantitatem confarret, non autem in de eo, qui magnis intervalis interpositis eiusmodi furta faceret: nam iste restitueri non tenetur; exepium, si aliquot diebus vnus mensis aliquis iurriperet, & post duos menses totidem. Nauar. cap. 17. nu. 140. quod etiam aliter dicendum est secundum Soru. lib. 5. de iusti. & iur. q. 3. col. 6. art. 3. de eo, qui a diuersis exigua furatur, nam inquit, quod peccat venialiter, tamen cum summa incipit crescere, tunc actus iam vnus furandi praecedentibus accedens efficit mortalis, veritas tamen est cum Nauarro peccatum esse veniale, licet restitutioni obnoxium.

[Hinc inferitur ad quaestionem notabilem, & practicabilem. Iustitarius, qui curam habet imponere pretium iustum carnibus, piscibus leguminibus, fructibus, aliisque cibariis, tulit leges iustas super pretio, & modo ea vendit: venditores autem dictorum ciborum, & emptores frangunt eas dando venditoribus, aliquid plus, ut eis cibaria vendant. Quaeritur, an peccent mortaliter, & teneatur ad restituendum datum eis, quos laeserunt? Respon. quod emptores possunt dupliciter intelligi. Sunt enim quidam, qui ideo aliquid plus dant venditoribus, ut eis libentius, & gratiosius ea vendant, & neueniant eis vendere quando eorum copia non inuenitur, unde dant aliquid ob gratitudinem, non tamen vtuntur malis conventionibus inter eos, & falsis iuramentis, & iniquis mendacijs, ut inueni ab ijs, quibus cura est detegendi fraudes, dicant se emisse iusto pretio ab eis taxato, ne venditor condemnentur, quod esset contra notabile interesse Republicae, ne delicta puniantur. Ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. capitu. ut famae. de senten. excommu. & tunc si consentiunt domini emptorum, ut possint aliquid plus dare, ut citius bona cibaria emant, possunt licite hoc facere. Quod si quis arguat, quempiam in peccatum inducere peccatum est, eo quod sit causam dare peccandi. Qui enim culpam causam dat, culpam dedisse videtur, & qui consentit peccato, peccat. capitu. 1. ad Roman. cap. notum. 2. q. 1. cap. 1. de offic. deleg. sed dicti emptores inducendo, dant causam peccandi, & consentiunt transgressioni iustitiae legis, quae vendentes fraudant legem, ergo. Nam respon. quod & si inducere ad malum sit peccatum: non tamen, quando inducit ad id, quod petens habet ius. Tunc enim non induco ad malum, sed ad id, quod aliter facere tenetur, atque adeo benefacere: quare si id non vult benefacere, & necessitas cibariorum me cogit, non mea, sed sua erit culpa, ita a simili Sorus

in 4. distin. 1. q. 5. art. 6. in 3. & 4. propositio ne. At si emptores praefati cum venditoribus conuenirent ut falsis periurijs, & mendacijs decipiant eos, qui curam habent seruandi iustum pretium, si ab eis inuenirentur, ac etiam dominos emptorum, si forte interrogarent venditores, & tunc dubio procul peccant ambo mortaliter, ob notabile praedictum Reipublicae, & dominorum. etiam si postea dictum peccatum non committatur, cum voluntas pro facto reputetur. c. dixi. c. magna. cap. si cui. cap. 23. propterea. de poeni. dist. 1. Et nec excusat laesio parua, quia ad plurimum emptores addere solent duos, vel tres quatinos, quia dicta rei paruitas non excusat, quando accipitur, vel fit intentione accipiendi notabilem quantitatem, ut nos supra diximus. Nec etiam excusat consuetudo multarum ciuitatum, & maxime magnarum, quae cum sit notoria, praesumitur a Principe sciri, & tollerari, quae quidem tollerantia Principis circa ea quae sunt iuris humani, videtur inducere dispensationem. iuxta glo. celebratam in c. quia circa. de consang. & affin. quia respondeo primam consuetudinem non excusare: quia non est rationabilis, quod requiritur. c. quanto. de consue. Imo irrationabilis est, & magna corruptela, cum non solum sit contra legem iustam humanam, sed etiam contra naturalem, & diuinam de non vendendo nimis care pretio iniusto contra taxam auctoritate Reipublicae positam, quae reducit ad praecceptum de non furando, quod est lex naturalis. pro vt tradit

20. S. Tho. 2. 2. q. 22. art. 1. Et nec obstat tollerantia Principis: quia est permissiua, & non approbatiua. iux. gl. singu. in d. denique. dist. 4. tolerat enim ea, eo quia non deducuntur in iudicium, vel non probatur. iuxta tex. in c. cum iam dudum. extra de praeben. si quis aurem hanc materiam tollerantiae velit videre, inspiciat ea, quae diximus in lib. 1. cap. 14. de sententia Confessarij. ibi enim accurate fuit a nobis quaestio haec tractata, quo circa nullum aliud verbum addendum nobis est, ne simus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius interfuerit inspiciat. Verum an teneatur ad restitutionem diximus supra eod. cap. nu. 18.] Sed an peccent mortaliter serui surripientes panem, & vinum domini suorum ad vendendum, vel donandum alteri? dic quod sic & tenentur ad restitutionem. Nauar. c. 17. nu. 114.

21. Septima. Ad restituendum tenetur si vult esse in immunis peccato, is, qui furatur minimi, credens dominum permissurum, si postea aduertit de domini voluntate contraria. c. peccatum. de reg. iur. li. 6. Sylu. in ver. furtum. nu. 5. in fine.

22. Quae tamen praeparitas excuset a peccato mortali, communis est opinio, standum esse arbitrio boni viri. gl. communiter approbata. in l. sed

23. Quae tamen praeparitas excuset a peccato mortali, communis est opinio, standum esse arbitrio boni viri. gl. communiter approbata. in l. sed

& si fufeeperit §. 1. ver. modica. ff. de iudi. vbi afert exemplum in Regina Matilda. Bal. in l. vna. 3. colum. C. de contell. Angel. in l. 1. colum. vlt. C. vnde vi. qui ponit exemplum, si Doctori co dex, in quo multū inuigilauit, & plura fcripfit, fubtrahatur, furtum iudicabitur magnum. Aferti etiam potest, & aliud exemplum ex gloff. in l. illicitas. §. ne tenuis. ff. de offic. præfidis quæ inquit: Qui aufert ruftico porcum, aufert oculum, quam gloffam fingularem dixit Roman. fingul. 706. verfi. iudex Ecce igitur iudicabitur res magna, aut parua fecundum qualitatē perfonarum. Nauar. tamen in cap. 17. num. 5. inquit furtum dimidij argētei effe peccatum mortale, minoris vero quantitatē effe veniale. ratio est, quia de minimis non curat prætor, & ratio haberi non debet. Sed vt diximus, certa regula dari non potest, quando res dicatur magna, vel parua, & ideo fecundum qualitatē perfonarum standum est arbitrio boni viri. Verum quamuis peccatum fit veniale furari minimum, ea ratione, quia minima non funt habenda in confideratione: tamen collige quatuor

28 † casus, in quibus minimum habetur in confideratione.

Primus est, quando difpofitio loquitur per verbum aliquid, vel modicum: nam tunc clarū est, quod femper in minimo verificatur propter præcifam naturam illius dictionis, aliquid l. si feruum. §. prætor ait. ff. de acquir. hæred. c. nihil. 7. q. 1. Vbi inquit text. quod nullus post cibum, & potum que quemlibet minimum miffas celebrare audeat. Vbi verbum illud, minimum, verificatur etiam in gutta aquæ calidæ, per modum potus. gloff. in cap. ex parte de celebrat. miff. D. Thom. 3. part. sum. quæftio. 81. artic. 8. Nam per fumptionem aquæ per modum potus quis efficitur non ieiunus, & fit celebrando, aut communicando peccaret mortaliter D. Thom. qui fupra.

29 Secundus casus est, † quando difpofitio loquitur conditionaliter: tunc enim præcisè attenditur conditio, quæ apponitur, & si deficiat etiam in minimo, non habet locum difpofitio. glo. not. in l. res bona fide. ff. de contrahen. emptio. Ang. conf. 168. ex ifto dubio. vbi concludit quod prohibitus alienare bona hæreditaria fub pœna priuationis bonorum, alienando vnā rem etiam minimam, tota hæreditate priuatur: quia præceptū testatoris loquatur conditionaliter, & conditio indiuidua est. l. in executione. §. pen. ff. de verb. oblig.

30 Tercius casus est, † quando illud minimum pro forma requiritur, quæ de forma nihil omitti potest, & forma potius, quam ratio confideratur, fecundum Bald. in l. 1. ff. de liber. & posthu. Et formæ nihil addi, vel minui potest, vt not. Bar. in l. fin. colum. 2. verfi. ex hoc colligitur. C.

de fuis & legit. & omiffio formæ in qualibet minima parte vitiat actum, vt not. Anro. Burg. in cap. Pifanis. de restit. spoliat. Exemplum, forma facramenti Euchariftiæ est, Hoc est corpus meum: vt inquit Sotus. & Doct. dist. 11. q. 1. art. 1. Gabriel. de canon. miff. lect. 38. Nam sacerdos proferens hæc verba. cum intentione debita, & fuper debitam materiam, vere conficit hoc diuiniffimum Sacramentum. Si tamen sacerdos fubtraheret aliquid ex his quatuor verbis, quæ funt de effentia formæ, nihil fit. Vt si dicat. Est corpus meum, & peccat grauiffimè. Gabriele. qui fupra. col. pen.

31 Quartus casus est, † quando illud minimum requiritur ad integrandum certum maiorem numerum, vel quantitatem: nam tunc illud minimum femper attenditur, quia facit vt numerus, vel quantitas requifita non verificetur. l. quamdiu vbi Bald. C. de dist. pign. Exemplum in eo, qui debet foluere decem, non fufficit, si nouem folueret. vt no. Bald. in l. 1. C. de his, quæ pœn. nomi. Et res vendita etiam pro vno nummo, deficiente precio, a venditore retineri potest. vt not. Bal. in l. si. C. commo. per l. hæredita. ff. de hæred. vel actio. vnendit. Et si vnus nummus deficeret, non dicitur facta restitutio. vt not. Bald. in c. conquerente, de restit. spoliat. Et prohibitus recipere, non potest recipere et in vno nummo. Franc. in c. statutum. verfi. infuper. nu. 7. de refcrip. in 6.

32 [Pariter læfio † quantumcunq; minima, locum facit beneficio restitutionis in integrum, facit tex. in l. si proprietarius. ff. de dam. infec. vbi fcribit Iurifconfultus cautionem illam dādam effe etiam pro minimo damno glo. Bart. & Doct. in l. 2. C. si aduer. vendi. pign. vbi pro modica læfione minoribus competere in integrum restitutionem docent. Verum non effet abs re alienum, si quis diceret, dictum Iurifconfulti. in d. l. si proprietarius. & Doct. ita effe intelligendum; quando minimum damnum fit refpectu, & comparatione maioris, non tamen separatim, & per ipfum cōfideratum. Est enim in cōtractu mille aureorum modica læfio, quæ contingit in quinquaginta aureis, si tamen separatim confideretur prædicta læfio quinquaginta aureorum, grauis læfio est, & enormis ipfi minori: hoc tamen arbitrio boni viri, id est iudicis remittendum est, quando læfio separatim cōfiderata grauis fit. vel enormis, ac tandē restitutione digna alias fupertitiofum effet, & absurdum concedi restitutionem minoris, vel ecclesiæ, si læfio effet in vnus quadrantis quantitate in eo cōtractu in quo etiam de re modica ageretur ita Couar. variar. refolut. lib. 1. capit. 3. numero 11.] Extra autem iftos casus videtur quod minimum attendi non debeat, iuxta tex. in l. scio. ff. de integ. rest. Et per cōfequens

fequens quod furtum de re minima excufat à mortali.

33 Hunc filius. † qui latenter patri aliquid furripit, vel vxor, quæ occultè viro si res non est magni valoris, non censetur furtum f. cisse, eo, quæ fiat inuito domino. Omnis enim (ficut mos est parentum) præfumat pro conditione fua, & ffatu indulgere filio minutores dūptus, & multo magis marito vxori fecus si res effet magni valoris: quia præter peccatum mortale si filius hæredes haberet, videt illis obligari poffe mortem patris pro rata, nisi pater aduertat, diffimulet, atque toleret, vel ab eo remiffionē obtrineat illius rei notabilis. Syll. in verfi. furtum. nu. 15. Nauar. c. 17. nu. 156.

34 Rursum † si vxor haberet virum prodigum, si contra eius voluntatem, & prohibitionem celeret de bonis eius vt fibi, & viro fuo prouideret tempore oportuno, furtum non committeret. Syll. est. qui fupra.

35 Octaua. Ad restitutionem † tenetur, qui aliquid gratuitum recipit ab eo, qui donare non potest, nisi ignorantia probabilis excuset. Exempti gratia, vt si reciperet à religiofis, filijs, vel vxoribus, nisi in casu extreme necessitatis, vel magna, si ad fuperiorem non pateat aditus. Nauar. cap. 17. nu. 105.

Nona. Spoliatus qui fufpicatur rem fua effe in hac, vel in illa domo, & petit iudicem, vt domus illa quæraf apertis fcrinijs, licet videatur, quod hoc debeat facere iudex, per tex. in l. requirendi. C. de feruis fugit. tamen Doct. concludunt fpecialiter effe in feruis, & perfonis, quæ ex certa fcientia (vt in vxore, quæ iuit ad domum fcholæ) poffunt dolum committere in fe fe occultando, fed in rebus alijs, quæ in dolo fiteate fe non produunt, f. casus: quia periculofum est vt pater familias pandat alijs fubum patrimonio, nisi fufpicio fit v. hemens. argum. l. 1. ff. de quæft. Dom. Ant. de Butr. in c. quicunque. num. 4. de furto.

36 Decima. Is, cui † res aliqua mutuo data est ab aliquo, vel commodata, si furto fubtracta est, non tenetur domino restituere rem perditam, si clandestinè res illa fubtracta fuerit, vel per violentiam: quia tali casu fortuito nemo tenetur. c. vnico. de cōmod. Verum si per violentiam quid fubtrahitur, non est casus fortuitus, si fuerit quis in culpa tranfeundo per loca periculofa. arg. text. in l. non est veriffimile. ff. quod met. cau. Item si clandestinè, & ab ea perfona, à qua diligentiiffimus præcauiffet, puta à vili fermana, nec est casus fortuitus, facit quod not. in l. quæ fortuitus. ff. de pig. act. Igitur vt fit casus fortuitus, requiritur vt fit factum ab eo de quo erat confidendum, quia coniunctus, vel famulus. Ita Bald. in l. 1. & l. si creditor. C. de pigno. actio. Alexan. in l. argentum. ff. commo. & in l.

quod Nerua. ff. de pol. sic. fi de nocte rumpatur apotheca in platea. Bald. in l. prima. C. de pol. Item si fit factum in loco, in quo confueuit reponi res causa cultodiæ, vt facristia. Barrol. in l. si creditor. in fi. C. de pign. act. per l. pignus. cum glo. eo. tit.

37 In tribus tamen casibus † quis tenetur de casu fortuito. Primus, si accidit culpa fua, verbi gratia, si accepit equum iturus ad villā, & iuit ad bellum, ibique casu perit. Secundus si interuenit pactum Tertius si fuit mora restituendi. Syll. est. in ver. casus. quæft. 1. verfi. 1. & in verfi. commodatum. §. 9.

38 Vndecima. Qui vitur † pignore, vel re deposita, aut commodata ad alium vsum furtum committit. l. si pignore. ff. de furt. nisi veriffimiliter crederet dominum permiffurum. notatur in c. dudum. de elec. fallit etiam, quando deponitur pecunia, nisi pecunia illa obfignetur, aut claudatur: quia tunc deponens videtur prohibuiffet, nisi aliud diceret expresse. ff. de pol. l. si facculum. l. licet. §. rei. Vnde patet, quod non tenetur de lucro quia pecunia deposita sine obfignatione licitè lucratur nisi quatenus ex hoc alicui infertur aliquod iniustum intereffe. Syll. in ver. depositum. q. 9.

39 Sed an creditor † poffit pignus alteri pignori dare, vel illud vendere? Circa primum dico, quod sic; non solum femel aut bis. sed etiam millies. tex. est l. 1. C. si pig. pig. dat. fit. ratio est, quia ius quæfitum à creditore fuper pignus, est reale, & transitorium de perfona in perfonam in mille manus. argum. tex. in l. 1. Syll. in ver. pignus vendere, si ei nō foluitur: dummodo præcefferit pactum, vt tali casu poffit vendi, & præcedat vnica denunciatio ipfi debitori. Si vero pactum præcefferit de non vendendo, poterit nihilominus pandi, facta trina monitione triduo inter duas earum interueniente. l. si cōuenierit. ff. de pigno. acti. quo vendito si creditor minus accepit, quam fit debitum, potest petere à debitore: si vero amplius, illud plus restituat debito: i. l. vltima. C. de iure doti. Syll. in ver. pignus. q. 10.

40 Duodecima. Furari † vt exinde faciat eleemosinam, mortale peccatum est, & obnoxium restitutioni, c. non est putanda. 1. q. 1. c. forte. 1. 4. q. 5. Quod limita, nisi necessitas pauperis effet extrema, & aliter prouideri non poffit. Syll. in ver. intentio. q. 1.

41 Tertiadecima. Qui † mercenario diarium suum statim nō foluit, committit furtum, quia illud retinet inuito domino, atque peccat mortaliter, idemque si foluit: sed in alio, puta, panno, vel esculento, contra eius voluntatem, & mercenarius eo non indigens illud vendidit, & non inuenit precium, quo accepit; nam tunc præter peccatum tenetur ad damnum, & est communis

communis. Nauar. c. 17. nu. 107. vers. 19. & ad de quod merces seruicij personalis etiam de iure diuino non est seruientib. deneganda. vt habetur Math. c. 20. voca mercenarios, & redde singulis mercedem suam. & notat glo. in clem. dudum. §. verum. de sepult. Immo soluenda est laborantibus in fine diei ante occasum solis. vt notat Card. in clem. si. q. 13. de præben.]

42 **Quartadecima.** Magistri ꝛ artium, quales suntutores, & factores, qui accipiunt famulos, quos vocant tyrones, & eos docent suas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & postea occupant eos in alijs rebus contra ipsorum voluntatem, adeo vt non possint discere illas artes, peccat, cum magna obligatione restituendi damnuni, quod illi accipiunt propter tempus discendi illis electum, & si eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum alijs, qui absque tempore discendi illis tenuerunt. Nauar. c. 17. nu. 108.

Quintadecima. Episcopus, qui monitione præmissa generaliter excōicat sciētes, & nō reuelantes res subtractas, alicui nescienti quis eas subtraxerit, an obliget recuperantes res suas occulte, de quibus supra diximus. nu. 9. & etiam id sciētes, & multa alia circa hanc materiam, vide infra de sen. excom. lib. 4. c. 8. Quis in latam excommunicationem non incidat.

43 **Sextadecima.** Qui occulte accepit rem depositam apud Ioannē pro debito, quod Ioannes ei debet, tenetur illam reddere, vel qui scit, tenetur eam manifestare ob latam excommunicationem, contra scientem, vel accipientem; quia nullo iure cauetur, vt quis possit accipere rem a debitore detentam, si non esset sua. Nauar. cap. 17. num. 114.

44 **Rursum ꝛ** secularis, siue sacerdotes, qui bona apud se detinent, & habere insciantur, quæ morientes maximē peregrini apud ipsos deposuerunt, vt suis hēdibus, aut alijs personis, quibus leges dari illa non prohibent, restituant: ij. n. mortaliter peccant, & maximē a iudicibus puniri debent: nam hoc grauissimum scelus iudicandum est: offenditur enim ipse Deus: violatur defunctorum voluntas, cui tantum deferunt ethnicorum leges: læduntur etiam persone, quibus deposita dari debebant. Datur præterea læpē morientibus occasio, vt maline impenitentes mori, quæ sacerdotibus, quos suspectos habent propter similia, animam cum bonis commendare. Hisp. c. 85. vers. fures. col. pen.]

45 **Decima septima.** Furto ꝛ res sublatas sciēter ementes a seruo, filio, vel vxore, religioso, &c. mortaliter peccant, tenenturq; ad restitutionem. l. eos. C. de furt.

46 **Decima octaua.** Certo ꝛ sciens res esse furtiuas, atque illas emens peccat mortaliter, tenenturq; ad restitutionem rei, etiam non dato pre-

cio a domino. l. in ciuilem. C. de furtis. l. si ideo. ff. de euct. & l. si per imprudentiam. in principi. l. emptorem. eo. ti. Cuius ratio est, quia qui scienter rem alienam emit, precium donare videtur. l. si fundum. C. de euct. Vnde tenetur ad restitutionem vna cum fructibus perceptis; & qui medio tempore percipi potuerunt. c. grauis. de resti. spol. Quod intellige de fructibus, qui super sunt, deductis expensis gratia fructuum quarrendorum, congregandorum, & conseruandorum factis, quæ deducuntur etiam a mala fidei possessore. l. si a patre. §. si. ff. de peti. hered. [l. si a domino. §. fructus. & l. planē. in fi. quia nullus casus est, qui hoc genus deductionis impediat, vt ff. fam. l. ercicun. l. fundum qui, primo resp. ff. soluto matrimo. l. fructus. cum similit. Deductis etiam fructibus industrialibus; nam hos non

47 est opus restituere. Fructuum ꝛ vero alij sunt naturales, qui ex te abique industria a natura produciuntur, vt poma, pyra, ficus, &c. similia, & hos indistinctē vniuersē restituere tenetur quilibet, etiam bona fidei possessor. ff. de vsufruct. l. fructus. Aliqui sunt industriales, qui industria inducuntur, & quaruntur, vt frumentū, vinum, & similia, vt inquit Hiero. super Isa. 18. In sudore, & labore ad vbertatem fructuum peruenimus. Alij sunt ciuiles, vt pensiones domorum, & vecturæ nauium, quæ non ex re, sed permissione hominis percipiuntur. vt ff. de rei vendi. si nauis. ita Anto. de But. in c. grauis. de resti. spol.] Et nec liberatur emens a restitutione ipsius rei, per statutum disponens, quod res sit ementis, quando publicē emitur in foro. Sylu. in ver. restituo. 3. quest. 7. idem sicuti donacionis, vel permutationis habuerit, quod est valde notandum.

48 **Decimanona.** Certo ꝛ sciens rem furtiuam esse, si eam emit dato modico precio, eo quidem animo; vt rem ita acquisitam statim domino restituat, quia alioquin dominus eā habere non poterat, vt quia fur cum re longe fugerat, potest precium, & interesse suum a domino, cui restituenda res est, petere tam in foro interiori, quam exteriori, quasi re domini vtiliter gesta. tex. optimus in c. rapinam. 14. q. 5. arg. tex. in l. sed an vltro. §. 2. ff. de neg. gest. & si res periret, vel amitteretur sine culpa sua, non teneretur: cuius ratio est, quia tali casu non committit furtum. l. falsus. §. pen. ff. de fur. immo vtiliter gerit negotium domini. Aduertendū tamen est, quod in foro exteriori non præsumitur rem emisse, vt restituat domino, nisi fuerit publicē protestatus. argum. tex. in l. Nelsenius. ff. de nego. gest. l. 2. ff. de administ. tuto. de elect. c. quia p. opter. §. fin. licet aliter sit in conscientia. Sylu. in vers. estitutio 3. questio. 7. vers. 4. vide Couar. in reg. peccatum. §. 12. num. 5. [Rossum t. de furr. nu. 50. vbi inquit, quod in foro

foro exteriori oportet vt dicta protestatio fiat per proclamationem, cum publicum sit quod omnibus patet. tex. & ibi Bar. in l. r. §. penult. ff. de susp. tuto. & dicitur publicum, quasi publice. Felin. in c. exceptionem. col. pen. de excep. Sic etiam quando quis emit a latronculis, & hostibus, debet dari precium. l. mulier in opus. ff. de cap. Alium casū, quando debeat dari precium, ponit Afflic. in §. recepta toribus. col. 2. de pace iuram. firm. vbi vide omnino.]

49 **Vigesima.** Dubitantꝛ rem sibi donatam furtiuā esse, potest ita accipere, vt habeat animū restituēdi eā vero domino, quoties eā esse alienam sciuerit: & præmissa diligētī inquisitione, an furtiuā sit, poterit alteri vendere, dummodo emptorē adoneat huius dubij, alioquin si eū nō admonuerit, tenet ad omne damnū, qd ex venditione venerit. Couar. qui sup. §. 12. nu. 4.

50 **Vigesimaprima.** Qui ꝛ bona fide, & ignorāter emit, vel aliter habuit rem alienā, & illicitē acquisitam, tenet ad restitutionē in ijs casibus. Primus, quando nouit rem esse alienā, quo casu non tenetur furi venditori illā restituere, vt ab eo pretij consequatur, si probabilis est coniectura, qd fur eandē rem domino non restituar. ibi Couar. nu. 3. Et si forte rem emptā bona fide, alteri etiā bona fide vendiderit, & post venditionē sciuit rem esse alienam, etiam hoc casu tenet restituere precium secundo emptori, & accipere rem, atque illā domino restituere. Sotus. l. 4. q. 7. art. 2. col. 3. in princip.

51 **Secundus ꝛ casus est in eo, qui ignoranter rem emit alienam, nam ad restitutionē tenetur, si ignorantia fuerit crassa, & supina, vt quia communitate dicebatur apud vicinos, seu maiorem partē eorum, qd res esset aliena. argum. tex. in c. apostolicæ. de cler. excōmun. mini. l. late culpæ. ff. de verbor. signifi. qd etiam extenditur contra hæredes; quia post mortem patris tenetur ad restitutionem, si cōis esset opinio rem esse male acquisitam. ita Io. Lup. in rep. c. per vestras. §. 65. nu. 16. d. don. inter ver. & vxor.**

52 **Vigesimasecunda.** Furtū ꝛ committit, & mortaliter peccat, qui scienter liberum hominem furat, & alijs vendit. Syl. in ver. furtū. q. 1. ver. 3. Vigesima tertia, qui furatur aleas, vel fucos mulieri animo spiritualiter proficiendi, non peccat, dummodo non subsequatur scandalū. Nauar. c. 17. nu. 5.

53 [Vigesimaquarta, qui ꝛ apes accipit, quæ in alueo continētur; columbas, quæ in columbario concludunt; ceruos, aliaque animalia fera, quæ in nemore, alioque muro, aut sepe circumcluso continētur: Talia enim videntur ad dominium ipsius, cuius est locus ille pertinere, non solum quamdiu sunt in loco huiusmodi, sed etiam si inde cum animo redeundi egrediantur. Cum animo autem redeundi egredi-

dicuntur, quamdiu consuetudinem redeundi in eundē locum non omiserunt: Ac proinde qui talia acceperit cōtra domini voluntatē, furtum cōmittit, & tenetur restituere, ita colligitur ex tex. in §. fera. Instru. de rerum diuis. 54 Furti ꝛ etiam rei sunt, ac proinde ad restitutionem tenentur, qui in locis, aut columbarijs suis certa semina, aut certas escas spargunt, aut arte aliqua vtuntur, vt columbas ex alioū columbarijs illuc attrahat, & ibidē aduenire asuescant: & ratio est, quia ex quo præfata columbæ ad aliorum dominium pertinebant, sicut domino inuito a nemine apprehendi poterunt, ita nec eodē inuito arte aliqua in damnum ipsius, vt locum priorē deserant prouocari; secus si columbæ ipse sua sponte priorem locum deserant, & in alio nouo cōmorentur. Idē de piscibus, & ceruis, & cunniculis, alijsque feris in loco alicuius circumcluso existentibus est dicendum, quod sicut eo inuito domino loci apprehendi non possunt, ita nec arte aliqua, vt in alterum se conferant prouocari. Ioan. Medi.]

S V M M A R I V M.

- 1 *Necessitate urgente permittuntur multa, que alias sunt prohibita, & vide exempla.*
- 2 *Necessitas varie accipitur, & diuiditur.*
- 3 *Necessitas naturalis, est eius natura, ut cogat alienare inalienabilia.*
- 4 *Necessitas culpabilis, duplex, & que excusabilis, num. seq.*
- 6 *Intellectus glos. cap. sacrorum. 12. q. 2.*
- 7 *Necessitas ex dispositione legis cassata, qua cōtinuus natura.*
- 8 *Necessitas extrema licitè aliena, surripit, & que dicatur extrema, amplius, ut nu. 12.*
- 9 *Fame coactus spicas alienas edens non peccat.*
- 10 *Mulier cur liceat furari in extrema necessitate, fornicari minime.*
- 11 *Necessitate extrema alijs surrepta restituenda, an sint in fortuna progetore.*
- 13 *Maritus urgente fame, & dotem, & res uxori donatas propter nuptias vendere potest.*
- 14 *Necessitate nulla urgente furtum committentes, & penitere, & restituere tenentur.*

De furto, quod fit ab existente in extrema necessitate. Cap. XCIII.

Mltra tempore ꝛ necessitatis permittuntur, quæ alias non permitterentur. Hinc causa necessitatis, obedientia committitur. c. 2. de obseru. iei. Et res fidei commisso subiectæ veda possunt. l. filius familias. §. diui. Aa diui.

diui. ff. de legat. 1. l. cum fidei. ff. de fideicomis. lib. Sic maritus alienat bona dotalia pro redemptione filij. l. quamuis. & seq. ff. soluto matrimonio. Castr. consi. 44. lib. 1. Et ob causam alimentorum licet patri proprium filium distrahere. l. 2. C. de patr. qui propr. fili. dist. Et magistratus, qui contrahere non possunt, & emere aliqua in loco officij. l. principibus. ff. si cert. petat. possunt tamen emere ad victum necessaria. Docto. in d. l. principalibus. Sic ob necessitatem famis licet alienare Deo dicata vasa, & illis familia. l. sciamus. C. de sacrosanct. ecclie. c. aurum. l. 2. q. 2. & ob causam necessitatis victus furari licet. c. si quis pp. de furt. c. discipulos. de consecra. dist. 5. Verum qualis esse debeat necessitas, vt hæc inalienabilia, & his si milia fieri possint, sciendum est necessitatem t. variè partiri. Nam alia dicitur species necessitatis fortuita, alia naturalis, alia culpabilis; alia, quæ causatur à legis dispositione ita Bal. consi. 20. lib. 2. Boer. consi. 44. num. 27. Fortuita, vt cum quis in latrones fortuito incidit, vel cum similibus casus contingit. Hæc necessitas quia à fortuna prouenit, & præuideri non potest, facit iustam causam, vt inalienabilia vendantur. per tex. in l. diuus. §. causa. in fi. ff. de pecit. hæred. l. sancimus nemini. C. de sacrosanct. ecclie. c. aurum. l. 2. quæst. secunda. authen. si capriui. C. de episcopis, & clericis. authen. contra rogatus. C. ad Trebell.

3. Necessitas t. vero naturalis illa est, quæ à natura ipsa causatur, vt edere, bibere, vestibus indui, seruos habere, domum ruinofam reparare, agros colere, gabellas persolvere. ita Socyn. in §. res quæ. nu. 2. in l. Marcellus. ff. ad Trebell. Et hæc naturalis necessitas præstat iustam causam alienandi inalienabilia, & facere quæ supra diximus, probat tex. in dicta. authen. contra rogatus. C. ad Trebellian.

Necessitas t. vero culpabilis, seu quæ data opera appellatur, est cum quis lautè, & prodigaliter viuendo omnia profudit, & evertit, atque ira pauper, & inops efficit. Et tunc si quis ex culpa sua ad actum præmeditata, & ordinata ad casum, in necessitatem incidit, hoc in casu hic nullo iure iuuandus est: Imputandum enim est ei, qui se in eam coniecit. l. si fideiusor. §. si necessaria. ff. qui satisficere cogan. Dec. in cap. quæ in ecclesiarum. nume. 30. de constitutu. versic. 2. casus. probatur. in l. pen. ff. de iure doti. in l. etiam §. licet. ff. soluto matrim. in l. si. §. si. ff. quæ in frau. cred.

Si vero t. culpa non fuit ad casum ordinata, nec præmeditata, puta aliquis iuuenili calore non cogitans de craftino multa luxu, & alea profudit, credens alia sibi suppressè debere, tandem vixit per multos annos, & gradem insepit sobolem, multa impendere oportebat, nihil

lucratur, vt pote cuiusvis artis ignarus, quibus factum est vt graui ære alieno grauatius carceri mancipatus fuit, vel casu homicidium commisit, quare vt liberetur, opus est bona inalienabilia alienare, tunc huic subueniendum est per modum eleemosynæ, & auxiliij gratuiti. ita Decius in d. capitu quæ in ecclesiarum. nume. 30. versicu. tertius. & vltimus calus. de constituto. & ita intelligenda est t. glo. in c. sacrorum. l. 2. quæst. 2. Alexand. in l. quamuis. num. 2. ff. soluto matrimo. qui inquit, quod quando pater reliquit aliqua distribuenda pauperibus, & pijs locis, tali erogari posse: datur enim vt homini, non vt peccatori. c. fratrem. in fine. dist. 86. ita in specie tenet Fely. in c. irrefragabili. §. cæterum. nu. 15. de officio ordinarij.

7. Vltimo est t. necessitas, quæ à legis dispositione causatur, vt est, quando lex iubet filiam suam dotare. l. vltim. §. si. C. de dot. promiss. l. qui liberos. ff. de ritu nupt. pro qua necessitate licet patri alienare bona alias inalienabilia, vt pote fideicommissio subiecta. l. à filia. in princip. l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebell. in authen. res quæ. vbi Doct. C. commu. de leg. Ecce igitur quatuor necessitatis species, & item quomodo à regulis iuris discenditur propter necessitatem, vt et furari liceat.

8. Hinc t. regula constituitur, quod in extrema necessitate, quæ euident, & vrgens est, licite sibi quis potest alienis subuenire, siue clam, siue palam sublati: ratio est, quia tam innatum est homini seruare sese, vt illi aliena cuncta cedant. Sotus. de iustitia & iure. l. 1. quæstio. 3. artic. 4. Necessitas vero extrema non tantum dicitur, cum quis aut fame, aut frigore moritur, aut præmitur, alia ve calamitate assumitur, sed illa cui imminet vitæ periculum, cui aliter, quam per hanc acceptionem subueniri non potest. ex hac igitur regula multa quæstiones decidi possunt.

9. Prima. Edentes e fame coacti spicas per argum. transeundo, non peccant. capitu. discipulos. de consecrat. distinct. 5. 42. dist. cap. 1. 12. quæst. 1. cap. 1. 23. quæst. 7. quod autem. 47. distinct. sicut hi. 86. distinct. pasce. Institutu. de rerum diui. §. 1. & 2. Et ratio est, quia cum omnia ad vsum, & seruitutem hominis facta sint. Genes. cap. 4. l. in pecudum. ff. de vsur. Idem qui necessitatem famis patitur, potius videtur vt iure suo, quam furari. ff. pro socio. l. merito. & qui tales res necessarias ad viuendum non communicat supremam necessitatem patienti, mortaliter peccat. vt in d. c. pasce.

10. Secunda. Mulier t. propter necessitatem famis excusatur à furto, non autem à fornicatione. ff. de ritu nupt. l. palam. §. non est. Sed si precisè iniuria cogeretur, non solum excusatur, imo & corona si virgo fuerit, duplica

luc.

S V M M A R I V M.

tur. 3. 2. q. 1. cap. 1. 2. & 3. & sequen. Et ratio diuersitatis inter furum, & fornicationem hæc est, quia in primo casu ius naturale subuenit, & excusat ratio naturalis. In secundo ius diuino contradicit, & accusat turpitudinem, & horrorem proueniens ex peccato. vt 3. 2. q. 5. ita ne. ff. de ritu nupt. l. palam. Item in primo casu salus corporalis adimeretur, nisi liceret re alienam occupare. In secundo vero si fornicari concederetur, corporalis vita debilitaretur, & spiritualis adimeretur, cum sine mortali committi non posset. 2. 2. q. 4. c. innocens §. illicitum. ver. ex modo iurandi.

11. Tertia. Communis est t. opinio, quam refert Sylu. in ver. furum. q. 5. quod non teneatur ad restitutionem si ad pinguiorem fortunam peruenierit is, qui fame coactus ea, quæ sunt in fructu, & quæ sunt necessaria ad victum in magna necessitate surripit, quæ tamen communis sententia ampliatur, vt non tantum pro se, t. sed etiam pro alio existente in extrema necessitate, quis occultè subtrahere possit. d. c. discipulos. etiam si domino displiceat. ita frater Io. in summa Confess. tit. de furt. q. 9. Quid si aliquis. Raynal. in sum. hoc tit. §. decimo. vers. Item qd si ad hoc contra. Nauar. in cap. 17. num. 18. & seq. qui vult, q. ita demum non teneatur ad restitutionem si ad pinguiorem fortunam peruenierit, quando subtrahendo credebatur domino gratis concessurum. Bene verum est, dummodo capiat tantum, quantum necesse esset se ab ea necessitate liberari. Sotus. de iust. & iure. lib. 4. q. 7. art. 1. col. pen.

13. Quarta. Maritus t. in magna necessitate famis constitutus, etiam si non habeat bona, ex quibus possit consuli vxori super dote, potest res donatas vxori propter nuptias alienare, ad sustentandum se, vxorem, & filios: nam cum hoc casu potuisset alienare dotem iuxta text. not. in l. vbi adhuc. C. de iure dot. argu. tex. in l. 1. C. de patri. qui filios dist. ergo multo magis res donatas vxori. vnde infert Bar. in l. quæ admodum. col. penult. C. de agric. & cens. lib. 11. quod propter necessitatem famis potest qs alienare bona restitutioni subiecta.

14. Quinta. Extra t. casum necessitatis clam surripere alienum ad sibi, vel alteri subueniendum, peccatum est mortale. c. forte. c. denique. 15. q. 5. & ideo vltra restitutionem tenetur de peccato penitere. de iniur. cap. si quis domum de homic. c. sicut dignum. Host. & Io. Andr. in d. c. si quis propter. de fur. Si vero aliquos fructus surripere, puta vvas in vinea statim comedendas, vel etiam per viam, non peccaret mortaliter, quod secus est, si vvas colligeret, vt comederet domi. Deure. ca. 13. Couar. in regni. peccatum. §. 12.

1. Inuenta res restitutioni sint, uel non sint obnoxia, que.
2. Inuenta res retinere, mortale est.
3. Res aliqua inuenta, inuentor quidnam agere oporteat, ut sit tutus.
4. Inuentori ex pacto premium à domino rei inuenta recipere non licet.
5. Res iniuste possessa procurantes, ut redeat ad dominum, an peccent.
6. Premium pro manifestatione furis, uel rei furtiua, nullum debetur.
7. Rerum inuentarum, que in pauperes non inuento domino collate fuerint, si dominus apparuerit, nulla sit restitutio.
8. Peregrinorum res eorum hereditibus, sin minus patribus restituenda.

De restitutione rerum inuentarum. Cap. XCV.

Ica res t. inuenta aduertendū, secundum Caiet. 2. 2. quæstio. 166. artic. 5. in responsione ad secundum, q. quædam sunt, quæ nunquam fuerunt alicuius domini, vt gemmæ, &c. & hæc sunt occupantis. Quædam aliqñ alicuius, & hæc aut ab antiquo, vt thesauri, & hæc in proprijs inuenta sunt inuentoris: In alieno aut diuiduntur inter se, & dominum. Aut de propinquo, & hæc aut habentur proderelictis, & sunt inuentoris, aut non pro derelictis habentur, & tunc si sumuntur animo retinendi, furtum inducunt, & quandoq. adest excusatio in Bulla Coenæ domini. capitulo tertio, & ibi late de hac materia. Si autem inuenta accipiuntur eo animo dandi domino, nullum est peccatum, sed tunc debent gratis restitui, & si aliquid receperit, restitutioni obnoxius erit, ex regula illa, q. quando aliquis gratis aliquid facere tenet ex legis præcepto, si quippiam eo iure acceperit, restituere tenetur glo. in l. 4. §. si tibi iudicium. ff. de condict. ob turpem causam. Sed nunc more solito ad particulares casuum decisiones descendamus.

2. Prima. Mortale t. peccatum est, restitutionique obnoxium, res inuentas retinere. c. si quid inuenisti. 14. q. 5. ver. rapuisti. l. falsus. §. qui alienum. ff. de furt.

3. Secunda. Qui t. rem aliquam inuenit, vt à furto excusetur, debet illam prius facere præconis voce denunciari, & inuento domino poterit ab ipso petere competens premium inuentionis. l. falsus. §. plerique. ff. de furt. Equum est dare aliquid inuentori, vt retrahatur à calando. ff. de conditione ob turpem causam. l. 4. §. si.

1.4. §. fi. Et expedit hoc dominis rerū, vt facilius habeant res suas. l. ratas. C. de rescind. vendit. Butrius in c. ex literis. nu. 9. de furt. Panor. in c. dudum. lo secundo. nu. 18. de elect. Si autē dominum non inuenit, debet restituere pauperibus. per tex. in authen. omnes peregrini. C. commu. de success. Sylu. in ver. inuentum. q. 1. Quinimo tali casu si inuentor indigens esset, capere turō posset vel totum inuentū, vel partem pro sua necessitate, dummodo id faciat de consensu praelati, aut Confessarij, quamuis neque id forsan erit necessarium. Sotus. lib. 5. de iustit. & iure. q. 3. art. 3. ad secundum argum. & domino reddere in bonis spiritualibus. Nauar. in Manu. c. 17. nu. 170.

4 Tertia. Inuentor si nō potest mercedē, vel pramiū a Domino rei ex pacto recipere: quia lege iustitiæ reddere tenet, & nō charitatis. Panor. in d.c. dudū. de elect. per l. falsus. §. qui alienū. ff. de fur. spon. tñ, & liberē datum potest retinere. vide supra in decisione præcedenti.

5 Quarta. Subditus si domini iniuste possidētis ciuitatem, vel alius, puta aduocatus videns ex scripturis aliquid ab aliquo detineri, peccat mortaliter, occultē operando, vt tale quid iniuste possessum reuertatur ad dominum verum, si hoc faciunt ex cupiditate, aut odio. arg. 1. quæst. 1. fertur. non tamen tenentur ad restitutionem, quia domino rem suam restituunt. At tamen si hoc facerent zelo iustitiæ totaliter, vel saltem principaliter, non peccarent: quia quilibet tenetur proximum suum iuuare sicut in persona, ita in rebus, idque si verisimiliter crederetur verum dominū non habiturum per superiorē, vel alium, nec crederetur, verisimiliter ferē mors, aut scādalum, q̄ raro accidit. Ideoque nec confuledum, nec prædicandum est. Sylu. in ver. proditio. q. 1.

6 Quinta. Sciens si locum, vbi res furtiua, vel fur absconditus est, non potest pro precio rei furtiue, vel furis quippiā recipere: potest tamen petere expensas, & aliquid pro labore, vel sponte oblatum. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 3. nu. 6.

7 Sexta. Qui post diligentem inquisitionē legitimē factam non inuenit domino rem restituit pauperibus, an si post restitutionem inueniatur dominus rei, teneantur pauperes illā domino restituere? dic q̄ non: quia iam bona fuerunt translata in dominium pauperum. Sylu. in ver. restitutio. 8. §. 4.

8 Sed si queritur, quid de rebus peregrinorū, si moriatur in via? Respondeo, q̄ quicumque eas animo retinendi capit, peccat mortaliter: quia sunt restituendæ hæredibus eorum; si possunt sciri, vel pauperibus erogandæ, si ignoratur vel si fortē non inuenitur, qui eas deferat hæredi, nec in breui speratur, inueniri. Sylu. in ver. peregrinus. q. 3.

- 1 *Simonia quid sit.*
- 2 *Permutatio præbendarum, vel beneficiorum auctoritate partium non fit, sine periculo simonie.*
- 3 *Spiritualia secundum essentiam, quedam sunt corporalia, quedam incorporalia, & quedam per causam.*
- 4 *Spiritualia per statutum Ecclesie, que & an pro his exigere pecunia possit, & quid de spiritualibus ratione officij. nu. seq.*
- 6 *Spiritualibus annexa duplici modo dicuntur, & an his committatur simonia.*
- 7 *Simonia nomen, unde fluxerit. Et simoniacus, & Gæliticus, qui proprie dici possunt.*
- 8 *Gælitus, Iudæus, & Simoni Mago, quid pœne ob simoniam contigerit.*
- 9 *Simonia, a Nazianzeno heresis appellata, que omnia delicta exuperat.*
- 10 *Simonia duplex, una iure diuino, & humano prohibita, altera humano tantum.*
- 11 *Sacramenta, vel beneficia vendens, simoniam in re diuino, & humano prohibitam committit.*
- 12 *Ordinatus non actus, sed habitu recipit potestatem soluedi, & ligandi.*
- 13 *Officia sine administratione vendens, simoniam iure humano tantum prohibitam incurrit.*
- 14 *Papa vendens spiritualia prohibita iure diuino, & humano, peccat mortaliter, secus in prohibitis iure humano tantum.*
- 15 *Simoniacus, an sit, qui pro collatione beneficii Pa pe pecuniam dedit, & nu. seq.*
Iudens cum Episcopo, qui iudum sub excoicatione prohibuit, an incidat in excoicatione.
- 17 *Simonie species tres, & prima de mentali, que duplex est, & quando panis iuris subiecta.*
- 18 *Simoniacus mentalis, qui nulla premissa conuentione donata accepit, nō tenetur ad restitutionem.*
- 19 *Simonia mentalis, ea dicitur, cuius obiectum est simonia realis.*
- 20 *Simonia conuentionalis duplex, & an incurrat pœnas iuris.*
- 21 *Intellectus extraneus 2. communis, de simonia.*
- 22 *Censuras aequè incurrit, qui chirographum obtulit Episcopo, vel debitum remisit, quam, qui pecuniam soluit.*
- 23 *Remittere in materia simonie, tenet si dare.*
- 24 *Deponens centum cum Episcopo, quod tali beneficium non conferet, si cōsulerit, ambo peccant.*
- 25 *Simonia restitutionem imponens, quas simonia species comprehendat.*
- 26 *Simonia, que est in pendentis, donec impleta sit ab utraque parte, an retrotrahatur ad tempus contractus.*
- 27 *Simonia realis, que, & ad quid obliget.*
- 28 *Simonia conuentionalis confidentialis beneficiis diuiditur in licitam, & in illicitā confidentiam.*
- 29 *Confidentia beneficialis illicita, duplex est.*

Simonia

- 30 *Simonia, ut sit, iura necesse est concurrere.*
- 31 *Precium spiritualium, & stipendium ad sustentationem, quomodo differant, & stipendij appellatione, quid ueniat.*
- 32 *Sacerdoti cuiuslibet licet ex pacto pro celebranda missa pecuniam accipere.*
- 33 *Conductus ad officium parochie, vel ad seruandū alicui capella potest de stipendio conuenire sine peccato.*
- 34 *Sacerdos pro opere antecedenti sacramentum, potest pretiū exigere, ut pro itinere iterus ad ministranda sacramenta.*
- 35 *Pretij, quare nihil accipi possit pro missis celebrandis, vel pro confessione, & de prohibitione Synodus vel Neapolitanæ circa hæc.*
- 36 *Concionator potest circa simoniam mercedem ante pacisci, & postea recipere.*
- 37 *Sacerdotes, quomodo operas suas in spiritualibus locare dicantur.*
- 38 *Canonici non Dei amore, sed fructuum percipiendorum in chorum pergens, mentalis simoniacus appellatur.*
- 39 *Clericus Ecclesie seruiciens minus principaliter propter dignitatem, non peccat.*
- 40 *Pretia quot modis recipiantur a sacerdotibus contra simoniam.*
- 41 *Oblatum tempore receptionis alicuius spiritualitatis, nulla taxatione premissa, recipi potest, & an ab ingrediensibus monasteria possit quicquid recipi nu. seq.*
- 43 *Consuetudo, que sit, que contra simoniam modum præstat aliquid percipiendi pro spirituali, & nu. mero sequen.*
- 45 *Rektor parochialis potest cogere subditos ad obseruantiam laudabilis consuetudinis.*
- 46 *Cap ad apostolicam, de simonia, de qua consuetudine loquatur.*
- 47 *Consuetudo quo casu non inducitur.*
- 48 *Munus ex gratuita concessione oblatum non fit obligatorium respectu consuetudinis.*
- 49 *Consuetudo a clericis inter se ipsos introducta, que ualeat, & que a laicis contra clericos. nu. seq.*
- 51 *Recipi potest aliquid absque simonia per modum redimende iniuste taxationis, & quomodo distinguo, ut hic.*
- 52 *Simoniacus est, qui desistit ab accusando clerico excommunicato accepta mercede.*
- 53 *Electori, qui pecuniam dat, ut præferatur alijs in beneficio, male agit.*
- 54 *Occupatori beneficii ad nexationem redimendū, an pecunia dari possit.*
- 55 *Duo inueniri in quolibet redēptione, & que.*
- 56 *Iacob inducens Esau ad uendendam sōi primogenituram, quare peccasse non dicatur.*
- 57 *Temporale pro spirituali, quō licite dari possit.*
- 58 *Vasa sacra plurius uendere, eo quod sint sacra, non licet, secus in isto pretio in necessitate.*
- 59 *Ordo in rebus uēditis ecclesiasticis ex necessitate.*

- 60 *Pauperū appellatione, an ueniant, qui culpa propria ad id deuenerunt.*
- 61 *Episcopus, Archidiaconus, & notarius, qui ad sunt Episcopo in ordinandis, an quicquam contra simoniam recipere possint, & nu. seq.*

De simonia. Cap. XCVI.

Via agetur de simonia, placet primo definire quid sit simonia: nā iuxta Arpinatis sententiam, omnis, quæ a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputetur.

1 Simonia igitur est studiosa voluntas emēdi, vel vendēdi, aliquid spirituale, vel spirituali annexum. ita Abb. in rubr. eo. tit. D. Thom. secunda secundæ. quæstio. 100. artic. 1. ad quartum. Dicitur primo, voluntas: nam vt sit peccatum mortale, oportet vt sit actus voluntarius: Peccatum enim eatenus est peccatū, quantum est voluntarium. cap. non est. quæstio. 1. Dicit secūdo studiosa, id est deliberata ad differentiam eius, quæ ignoranter, vel inconsideratē committitur. Dicitur tertio emēdi, vel vendēdi. Vbi nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus, quare nec permutatio si præbendarum, vel ecclesiasticorum beneficiorum fieri potest auctoritate partium absque periculo simonice, sicut nec transactio, vt iura determinant. Potest tamen prælati ex officio suo permutationes huiusmodi facere pro causa vtili, vel necessaria. ita D. Thom. dicit artic. primo, ad quintum. Dicitur vltimo, spirituali annexum; quia non solum spiritualia, sed nec spiritualibus annexa vendi possunt. Quare sciendum est post Ioan. Andr. in capit. consilium. de simon. quod quedam sunt spiritualia secundum essentiam suam, horum si quedam incorporalia, quedam corporalia. Prima, scilicet incorporalia, non possunt, vendi etiam de facto; quia non cadunt in conuentionem, nec æstimantur, vt sunt virtutes, & dona Dei, & de his. 1. quæst. 1. in cap. primo. & ibi glo. Secunda, scilicet corporalia, de iure vendi non possunt, sed de facto, venduntur, non tamen sine vicio simonice, exemplū in reliquijs Sanctorum. in cap. primo, & secūdo. de reliq. & vener. Sancto. Quedam sunt spiritualia per causam, vt sunt sacramenta, quia per ea consequimur gratiam de quibus in cap. non factis. & in cap. cum in ecclesia. de simonia. Quedam sunt spiritualia si per statutum Ecclesie, vt in capitulo dilectus. lo secundo, & capitulo veniens. de simon. Quedam sunt spiritualia, que dependent a potestate spirituali, vt est absolutio ab excommunicatione cap. ad aures de

simon. est enim absolutio ministerium ecclesie
ficum, & quid spirituale, pro quo pecunia
non est exigenda. eodem titu. ad nostram. &
cap. nemo. Vnde recipiens pro hoc precium,
est simoniachus. 1. q. 3. non solum.

5 Quædam sunt spiritualia ratione officij.
Hinc qui pro ministerio, idest, officio exercen-
do, veluti pro consecrandis vestibus, calice, &
similibus, acciperet, vel exigeret aliquid tem-
porale, simoniachus esset, ita concludit Goffr.
in sum. eod. titu. versu. Sed nunquid simonia.
per tex. in c. ad nostram. versu. pro ministerio.
eodem titu. An autem sacerdos simoniam com-
mittat locando operas suas spirituales in ali-
qua ecclesia, dicam infra.

6 Quædam sunt annexa spiritualibus, quia
sunt deputata ad usum spiritualium, vt vasa sa-
cra, vestes sacerdotales, & similia. ita Panor.
in ca. consulare. eod. titu. Quædam vero sunt
spiritualibus annexa, sicut corpus animæ anne-
ctitur, vt sunt beneficia ecclesiastica, vel vt or-
namentum adiungitur vesti, & sic spiritualibus
annexum dicitur ius patronatus. quare sicut in
spiritualibus, ita in connexis spiritualibus, si-
monia committitur. vt notatur in c. veniens.
el primo. de testi. quia ratione conexitatis idē
iudicatur de eo, quod de spiritualibus, vt ex-
pressè dicitur in c. quanto. de iudic. vbi causa
iurispatronatus per laicum iudicem diffiniri nō
potest. Et sicut transactio prohibetur in spiri-
tualibus. ca. super eo. Ide transactio. ita etiam
in iure patronatus. c. præterea. eod. titu.

7 Secundo sciendum est, iuxta glo. in 1. q. 1.
quod dicitur simonia à Simone Mago, qui pri-
mo in nouo testamento huius sceleris auctor
exitit. Sicut enim Giezi in veteri testamen-
to voluit vendere sanitatem Naaman Syro, sic
& iste voluit emere donum Dei, vnde Gieziri-
cus est dicendus, qui vendit gratiam; simonia-
cus, qui emit. Quam vero detestabile sit cri-
men simoniæ, multorum exemplis in vtroque
testamento facile probatur.

8 Giezi enim, quia gratiā sanitatis Naaman
Syro vendidit, eandem gratiam sanitatis Eli-
seo vindicante leprosus factus amisit. Iudas, qui
omniū Redemptorem vendidit, mox laqueo
suspensus, eandem Redemptoris gratiam non
obtinuit. & merito: quia nemo potest retinere,
quod vendidit. Simon etiam Magus, cum ean-
dem Spiritus sancti gratiam emere vellet, dam-
nationis sententiā à Petro audiuit, Pecunia tua
tecum sit in perditionem. Dñs etiam omnibus
peccatorib. in templo dimissis, solos simonia-
cos in detestationem criminis exclusit.

9 Apparet igitur ex ijs, quā capitale crimē
sit simonia. Hinc Gregorius Nazianzenus vo-
cat illam hæresim. in c. qui. & c. fertur. & c. cū
liquet. Et glo. in cap. reperiuntur. ead. quæst.

æquiparat illā crimini læsæ maiestatis. Et tex.
in cap. sunt quidam. ead. quæst. vocat simonia
cos sacrilegos. [& tex. in c. quisquis. 1. q. 1. vo-
cat piacularare flagitiū. Item execrabile vulnus
vocatur per tex. in d. c. reperiuntur. 1. q. 1. & c.
qui studet. ead. quæst. vocat capitale crimen.
Sed per cap. 4. extr. eod. vocatur rabies. Alibi
pestis, & labe. c. sicut. c. tanta. eod. tit. & alibi
vocatur prauitas simonica. c. cum essent. eod.
titu. Tandem, vt inquit tex. in c. fi. ead. q. om-
nia crimina ad comparationem simoniæ hę-
resis, quasi pro nihilo reputantur.

10 Tertio notandum est, quod simonia du-
plex est, altera prohibita, quia simonia, eo qd
fit contra ius diuinum, & humanum: Altera
simonia, quia prohibita solo videlicet iure hu-
mano, & per constitutionem Ecclesie. ita gl.
not. in c. cum pridē. de pact. in c. ex parte. 1. vbi
Deci. de offic. & pōt. iud. deleg. gl. in ca. & si
Christus. ver. mala. de iure iur. 1. q. 3. Saluator.

11 Prioris generis est vendere sacramēta, quæ
in veteri testamento erant prohibita. 1. quæst.
1. qui studet. Item vendere beneficia. c. ex mul-
ta. 1. q. 3. Quod intelligit, quando beneficia ha-
berent administrationem ordinis, vel executio-
nem clauium: nam licet titulus ipse beneficij
sit de iure positiuo, tamen executio ordinis, seu
potestatis clauium, est de iure diuino. Nam or-
do erat in veteri testamento, vt vendens exe-
cutionem ordinis, videretur vendere ipsum or-
dinem, & gratiam Dei, & ista sunt simoniaca
in se, & ideo prohibita. d. c. qui studet.

12 Vnde debes scire, quod quando aliquis or-
dinatur, non recipit potestatem soluendi, &
ligandi in actu, quamuis sic in habitu. c. adij-
cimus. §. ecce. 1. 6. q. 1. Hinc est, quod non pot
absoluere, vel ligare parochianū alterius, quā-
uis sit sacerdos. Si tamen sibi confertur bene-
ficiū, tunc datur sibi aliqua executio ordinis,
quæ quidem executio ordinis est in se mere spi-
ritualis, & de iure diuino, pro hoc vide bo-
nam glo. in c. licite. de poenis. tex. cum glo. in
cap. ex diligenti. titu. nostro.

13 Posterioris vero generis est idest simonia, quæ
prohibita per cōstitutionē ecclesie est vendere
officia, quæ nō habent administrationē ordinis
vel executionē clauium, vt vendere officium
sacristæ, & œconomici Abb. in c. 1. de simon.
veluti si pecunia acciperetur pro ponendo præ-
lato in sede. ita glo. in d. cap. est Christus. Per
mutare beneficium cum beneficio sine licen-
tia, reseruare pensiones super beneficijs.

14 Differunt tamen ista duo: nā in primis nō
excusat auctoritas Papæ. Hinc Papa pecca-
ret mortaliter, & inuolueretur vitio simo-
niæ, si de facto reciperet pecuniam pro colla-
tione alicuius beneficij; quia est prohibita de
iure diuino, capitulo, ex multa. & Papa non
est

est super ius diuinum. ita notabiliter semper te-
nuit Abbas, vt ipse refert in d. capitulo. de si-
mon. In illis autem, quæ sunt de iure positiuo
vt consentire super permutationibus benefi-
ciorum, & reseruatione pensionis super bene-
ficij, quia sunt prohibita de iure positiuo non
ligatur Papa; cum ipse sit supra ius positiuum,
& per consequens dispensare potest, & prædi-
cta vendendo, simoniam non committit, de-
beret tamen ipse præ cæteris abstinere, quia &
si in se hoc nō sit malum, est tamen species ma-
li, à qua præcipit Apostolus abstinendum. vt in
capit. cum ab omni specie, de vita, & honesta.
clericor. Decoloratur enim status ecclesie. pri-
ma. quæstio. 7. & si illa. ita Abb. in d. capitulo
primo de simon.

15 Vbi etiam quærit, an sit simoniachus is, qui
dedit ex pacto pecuniam Papæ pro collatione
beneficij, & inquit, quod sic. Vnde non potest
sine peccato administrare i beneficij: sicut et
à simili disputat Io. Andreas quæstione. Caue-
tur statuto Episcopi, quod ludens ad taxillos
sit excommunicatus, an ludēs cum Episcopo,
qui fecit excommunicationem, incidat in illa?
& concludit quod sic; licet ipse Episcopus non
sit excommunicatus: quia non potuit ipse liga-
ri sua constitutione. Ita etiam ad propositum,
quamuis Papa vendens beneficij, peccet pec-
cato simoniæ iure diuino prohibita, nec tamē
ligetur poenis iure humano constitutis, emens
tamen à summo Pontifice beneficium, non se-
cluditur à poenis simoniaci.

16 Contrarium t autē est verius, & rectē. Emēs
enim censetur in hoc habere dispensationem
à Papa. Si quidem istæ poenæ simoniaci statu-
tæ sunt de iure positiuo, Papa autem vendens
est supra ius positiuum, eo magis, quia emens,
& vendens sunt correlatiua, sed Papa, qui est
vendens, non incidit in poenas, ergo nec emēs.
Ita Sylu. in ver. simonia. q. 4.

17 Quarto. Præmittenda est trina simoniæ
species. Mentalis, conuentionalis, quæ alio mo-
do di realis imperfecta, & realis perfecta. Si-
monia mentalis est internum propositū, & in-
tentio dandi, aut recipiendi spirituale pro tē-
porali. Et hæc duplex est. Altera, quæ neq;
peruenit ad dationem, neq; ad receptionē, & hæc
certissimū est non esse poenis iuris subiectā, cū
ecclesia de occultis non iudicet, licet peccatū
sit mortale. Exemplum, si mente reuoluerem,
quod si Episcopus mihi beneficium conferret,
darem ei centum. Altera est, de qua Doctores
loquuntur, dum quis foris munera offert ea in-
tentione praua, sed latenter, dum celat qua in-
tentione id facit: Et dum prælatus corrupta et
intentione occulta spirituale confert, quarum
vtraque peccatum esse mortale asseueramus.

18 Sed tales simoniaci sunt mentales, hoc est, sine

omni conuentione, non tenentur etiam in fo-
ro conscientie ad restitutionem eorū, quæ ex
mente, affectuque simoniaco acquirunt, siue
sint spiritualia, siue temporalia, sed sola eis pe-
nitentia sufficit. c. fi. extra de simon. Abbas in c.
ex tua. in glo. 1. eod. tit. Caiet. 2. 2. q. 100. arti. 6.
ver. sed hæc responsio. Sotus lib. 9. de iust. & iu-
re. q. 8. artic. 1. col. 3. Quod secus tamen est in
vltura, quæ sola intentione committitur, ita qd
recipiens ad restitutionem tenetur. capit. con-
sultit. de vsur.

19 Sed ad percipiendum, quando simonia di-
catur mentalis, hæc regula dari consuevit, vt il-
la dicatur, cuius obiectum est simonia realis,
idest dandi, vel recipiendi spirituale pro præ-
cio temporali, vnde si quis Episcopo ex sua li-
beralitate ad conciliandam eius amicitia ser-
uit, & certus sit neque se recepturum, neq; Epi-
scopum largiturum pro seruitio, sed speret, qd
factus amicus forte id gratis dabit, cuius ipse
est dignus, nulla est simonia meralis: quia obie-
ctum ipsum, idest, dare ratione amicitie, nulla
est simonia realis.

20 Altera vero est conuentionalis, de qua lo-
quitur, Abbas in c. tua nos. & c. consulare. de si-
mon. & dicitur illa, quando pactum interuenit.
Et hæc duplex. Altera ex neutra parte executā:
nā antequam collatio fiat, vtrinq; à præceden-
ti conuentione desistitur: Altera ex vna tantū
parte executā, & vtraque non tam mentalis di-
cenda est, quam realis nondū perfecta, propter
quam licet peccatum graue committatur, cap-
cum pridem. de pact. c. cum essent de simo. ne-
mo tamen poenas iuris incurrit, sed sufficit de-
licti poenitentia, & hoc siue implementum siue
ex parte promittentis tantum temporale siue
fit ex parte conferentis tantum spirituale, abs-
que tamen precio temporali subsecuto, & ita
obseruat stylus antiquus Curie Romane, atque
21 etiam intelligitur extrauog. secunda com-
munis, de simon. scilicet quod poenæ ibi contē-
tæ tantum comprehendunt simoniacos conuē-
tionales ad implentes promissum ex vtraque
parte, non autem ex vna. ita Nauar. in Manua.
capi. 23. nu. 103.

Sed contra Sotus, de iusti. & iure. lib. 9. q. 8.
art. 1. col. 3. ver. si vero sub tali pacto, qui asserit
poenas aduersus simoniacos etiam locum ha-
bere in hac simonia conuentionali, quando
secutus est effectus ex parte dantis spiritua-
le, sed nondum ex parte dantis temporale. Cu-
ius quidem sententia probatur per text. in cap.
cum super de confess. vbi Abb. in primo no-
tab. de simon. & Fely. in cap. tua nos eod. titu.
pro quo facit, nam paria sunt recipere precij
de præsentis, vel habere fidem de precio. §. ven-
ditæ. Insti. de rerum diuis. Sed si fuisse solum
precium, haberent locum illæ poenæ ergo idē

- dam, cum habeatur fides de precio. prima verior, hæc tucior.
- 22 Sed quid tunc dicendum, quoniam ex parte promittentis temporale esset traditum instrumentum debiti, vel albarum, (ut ita dicam) ubi confiteretur se debere Episcopo centum, vel alteri? dic quod tunc in censuras incurrit. Nauar. c. 23. num. 106. Quod idem dicendum, si mihi Episcopus debebat centum ex alia causa, & feci illi chirographum de recepto, hac ex causa, ut habeam beneficium. cum paria sint dare, & remittere. ita gl. 1. in c. veniens. r. de test. cum iuribus in ea allegatis, ad idem text. in l. si fundum. §. Titio. de leg. 1. l. peculio. la prima. & ibi Bar. ff. de decur. facit tex. in l. tertia §. stipulari. ff. de dona. inter vir & vxor. l. promittendo. §. primo. l. licet. in prin. ff. de iure doti. Et ideo remissio debiti donatio est. ut not. gl. in l. si inter. in ver. donationem. & ibi Bal. C. de solut. Quæ quidem conclusio sanè intelligitur, quando ex tali remissione aliquid acquiritur, cui talis remissio fit, aliàs secus. ut Abb. concludit. in d. c. veniens.
- 23 Intelligitur tamen etiam quo ad effectum iuris, scilicet, quod remittere est dare, secus vero quo ad factum, quia aliud est proprie remittere, & aliud dare. l. Iulianus ff. de cond. & demonstr. Vbi conditio pro impleta habet, ergo proprie impleta non est. Pro quo facit, quia aliud est dare, quam remittere, & facilius fit remissio, quam datio, ut no. Bar. in l. si duo. ff. de verb. obli. Et idem quandoque licet donare, & non remittere ut per gl. in c. statutum. §. in remissione. de rescri. lib. 6. sed tenendo communem opinionem, quod remittere in materia simoniae est dare, inferitur quod quemadmodum proxeneta repellitur à testimonio in crimine simoniae, quando salarii recipit, ita etiam quando fuit facta promissio aliquid remittendi, & ex promissione fuit effectus secutus. ita tex. in d. capitul. veniens. r. de testi. dum inquit testem illum esse socium criminis, ergo præsupponitur, quod fuit facta promissio, quia ex sola promissione quis non diceretur socius criminis. Ita Mod. in d. c. veniens:
- 24 Item queritur, Quid si quis sponsonem faciat, vel (ut vulgo dicitur) la scommessa cum Episcopo in centum, quod non conferret beneficium tali. & Episcopus, ut illa centum lucrè, confert illi? Resp. quod ambo incurrit. Nauar. c. 23. num. 105.
- 25 Concluditur ergo, quod simonia tamen restitutione impetrans non complectitur neque mentalem, neque conuentionalem imperfectam, quamuis sit ex vna parte imperfecta, quæ alio modo dicitur simonia realis imperfecta. Verum si completum esset ex parte promittentis tamen temporale, tunc is, qui precium temporale recipit, non dum dato spirituali, teneretur illud restituere danti. Doct. in c. de hoc. & cap. §. in de simon. Ca-

ietan. in verbo simonia. quia intentio dantis erat non trans ferre dominium, nisi secuto effectu. Et nondum secuta sententia poena non debetur in foro conscientie. ut est communis sententia. v. g. Do alicui centum, ut faciem Titio scindat, non secuto effectu possum illa repetere in iudicio animæ: quod secus esset in foro contentioso, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. ut est reg. iuris.

26 Sed tamen queritur præterea, an extrauagans illa secunda cōis. de simonia interpretata per sylum turiz antiquum, quod nullitas tituli, & excommunicatio inducta per illam sint ita in pendentibus, quod non ligent donec ab vtraque parte compleatur simonia: an vero impleta ex vtraque parte retrotrahatur iam inde à contracta simonia? Et breuiter respondendum, quod retrotrahitur a tempore contracte simoniae, ita ut collatio pure facta cum pacto dandi centum ad finem anni, nulla est, si soluantur, & vtrique sunt excommunicati. Et non obstat, quod collatio & excommunicatio non possunt esse in pendentibus, nam optimè respondetur per Nauar. c. 23. nu. 104. ver. & verosque defendendo. Qui etiam inquit non incitirre in irregularitatem eum, qui celebrat post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab alia saltem in foro conscientie.

27 Simonia tamen vero realis est illa, quæ fit pacto expresso, vel tacito, hoc est verbis, significato ex vtraque parte completa saltem quo ad aliquam partem promissorum vtriusque partis, & hæc non solum obligat ad peccatum mortale, sed etiam reddit collationem nullam, & tales simoniaci tenentur ad restitutionem taliter accepta. cap. inquisitionis. in princ. de accu. Hinc qui verbis, seu verbis solis significat se velle conferre pro temporali, si collatio, & precium fuerit in partem, aut in totum subsecutum, tenentur poenis iuris. Nauar. qui supra. nu. 105.

28 Quinto sciendum est, tamen simoniam conuentionalem non solum esse illam, de qua supra: sed etiam esse simoniam conuentionalem conditiam beneficialis, de qua sunt duæ extrauag. Pij IIII quæ incip. Sane licet dudum. & Pij V. Et dicitur conditiam certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, & erit. Et hæc conditiam beneficialis duplex est: Licita, ut si quis ordinatè sperat, ut collator conferat beneficium fratri suo digno. Illicita, ut si inordinatè sperat conferri a collatore beneficium fratri suo indigno. argumento tex. in capitu. cum in cunctis. §. si. de electio.

29 Est tamen etiam conditiam beneficialis illicita duplex: Altera simoniaca, & est illa, quando quis confidit, quod collator conferat beneficium mediante precio, pacto, modo, conditione expresso.

pressa, vel tacita, digno, vel indigno. Altera non simoniaca, quando confidit, quod collator conferat ob cognationem, vel amicitiam, sine tamen interuentu precij, vel pacti, modi, vel conditionis. Quibus tamen conditionibus possit presumi hæc conuentionalis simonia conditiam. Nauar. c. 23. nu. 110. ver. si noto septimo, & ob quas causas fieri soleat, illas omnes enumerat, referendo ad verbum dictam extrauagantem Pij V.

30 Sexto tamen nota regulam optimam ad cognoscendam simoniam: tria. n. requiruntur. Primum, ut intercedat res spiritualis. Secundum, ut intercedat res temporalis, ut precium, & munus: siue sit munus ab obsequio, ut seruitus indebitè impensa, siue munus a manu, ut pecunia, siue munus a lingua, ut fauor. c. sunt nonnulli. r. q. 1. Tertium, ut res temporalis intercedat per modum precij. His enim tribus concurrentibus est simonia, quorum si vnum deficit, talis dici non potest. Possunt enim dari obsequia non redundantia in precium. Primo per modum sustentationis ministri. c. cum secundum. ibi, à mercede. de præben. vbi notat Abbas, quod stipendium clerici, seu beneficium est sibi quasidam merces ratione operis.

31 Verum tamen hic notanda est distinctio, quæ ponit Sotus lib. 9. de iust. & iur. q. 6. art. 7. scilicet distinctio inter precium spirituale, & stipendium ad sustentationem, & mercedem pro locatis operis. At quidem de primo membro ne mini ambiguum est, precium recipi non posse, ob id, quod tales res non sunt precio vendibiles. De secundo dubium non est, quod clerici stipendium sustentationis recipere possunt. Si pendij autem appellatio non tantum venicibus, & potus, sed quicquid est necessariū ad victum, & vestitum sui, & eorum, quorum sibi cura incumbit, ut notat Caiet. 2. 2. q. 100. art. 2. vers. ad euidenciam.

32 Hinc tamen deciduntur multe quæstiones, quarum prima est, quod sacerdos non habens alios introitus, & qui non tenentur ex officio, potest, vel possunt ex pacto toties in hebdomada rali die, & huiusmodi accipere denarios pro missa celebranda, sicut conducti sacerdotes faciunt, non quasi precium missæ, sed quasi stipendium sustentationis. ut inquit Abb. in c. significatum. de præb. nu. 8. Quinimo etiam sacerdos diues id facere potest absque vitio simoniae, sed non sine turpi lucro: dummodo verè recipiat pro precio sustentationis. ita Syl. in verb. simonia. q. 3. ver. tertia regula. in fi. Abstinere tamen debet ab hac re talis sacerdos, quauis non faciat avaritæ causa, cum habeat speciem mali, imo in foro exteriori presumptio esset contra eum. §. quod simoniam commisit. Nauar. c. 23. nu. 101.

33 Secunda Licet tamen sacerdoti, qui ad officium parochie conducitur pro obligatione his, aut illis

diebus celebrandi, assistendi confessionibus audiendis, de stipendio conuenire. d. c. significatum. de præb. siue pauper sit, siue diues. Sot. de iust. & iur. lib. 9. q. 6. art. 1. Et adest consuetudo ecclesie approbata, quod sacerdotes seruituri pro alio alicui capellæ, pacto conueniunt de annua quantitate pecunie. Caiet. 2. 2. q. 100. art. 2. in prin. & ratio est, quia licet pro missæ celebratione non sit licitum pacisci, cum sit quid spirituale, tamen hæc obligationes, quæ apponuntur, ut sit restrictus celebrare tali loco toties in hebdomada, est temporalis, & propterea possunt sub pacto poni. Caiet. qui sup. art. 3. Sot. lib. 9. q. 6. art. 1. Nauar. c. 23. num. 101.

34 Tertia. Sacerdos, tamen qui à longinquo accersitur ad audiendas confessiones infirmorum, vel etiam ad missam celebrandam, potest pro itineris labore precium exigere. ita Abb. in cap. cum secundum. num. 3. de præben. Caiet. 2. 2. q. 100. art. 2. vers. & confirmatur. & ratio est, quia sunt operæ antecedentes sacramentum, secus vero si essent operæ subsequentes, quia locari non possent, & ita circa operas subsequentes, & intrinsecas, intelligitur illud Augusti. Accipiant mercedem sustentationis à populo, mercedem vero à Domino.

35 Hinc tamen pro missæ celebratione, vel confessione manifestum est nihil precij posse exigere. glo. in c. ad aures. de simo. quia reciperet pro labore intrinseco, & subsequenti sacramento. Vnde sub graui poena suspensionis ab audiendis confessionibus statuit Synodus Neapolitana. c. 16. ne quis quouis quæsito colore presumat petere, vel exigere pecuniam, aliudve temporale commodum, siue quod res sit restitutioni obnoxia, siue pro votorum cōmuntione, siue pro celebratione missarum, vel huiusmodi, nec omnino quicquam.

36 Quarta. Simoniam tamen non committit concionator, si post conciones petit mercedem pro labore, & opera, quam insumpsit in proferendo verbum Dei. Imo etiam hoc potest pacisci ante concionationem. Quod quidem tunc procedit, quando principalis intentio, & cā fuit seminare verbum Dei, ut animæ ad Deum conuertantur, & postea recipere precium pro honesta sustentatione, & pro victu, & librorum sumptu. ita Caiet. 2. 2. q. 100. art. 2. in prin. Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 6. art. 1. Abb. in c. tuam. in fin. de simo. nu. 5. vbi inquit quod sacerdos tamen siue proprius, siue extraneus, etiam si sumptus sibi non desint. potest licitè suas operas spirituales locare, si forte est inuitatus ad exequias faciendas, vel alia spiritualia impendenda, non ut directè pro spiritualibus recipiat temporale, sed in cōpensationem damnorum, quæ sustinet in exhibendo præsentiam, & trahendo moram in spiritualibus impendendis. ut not. Innoc. in c. quoniam

niam ne præla. vic. fu. Ecce igitur quantum in simonia attenditur principalis causa, & intentio: nã si principaliter q̄s mouet ad recipiendũ p̄ciũ p̄ spiritualibus, simoniacus est, alias secus.

38 Hinc inferitur, q̄ quod glo. in c. vnico. de cler. non residen. libro sexto. sacerdotem, vel canonicum euntem in ecclesiam, vt præfens sit diuinis officijs, motum principali causa ob percipiendas quotidianas distributiones simoniacũ mentalem esse dicit Abb. in c. ex parte. primo. de offi. deleg. Cardi. in clem. prima. de celebra. miss. Abb. in c. significatum. de præben. & in c. consuluit. de celeb. miss. secus autem si haberet principalem finẽ Deum in tali actu, ad denariũ vero secundariũ, non quasi finẽ, sed quasi id, q̄ est necessarium, ad suam sustentationem, nam tunc esset immanis à labe simoniæ, atq; à peccato. ita Syl. in verbo. simonia. q. 9.

39 Pari etiam ratione neque simoniam committeret clericus seruiens ecclesiæ ob aliquã dignitatem, dummodo principaliter ob id nõ feruiat. glossa à Doctoribus approbata. in capitulo quid proderit. dist. 61. cui similis est glo. in capitulo hoc ad nos. distinctio. quinquagesimanona. Sed vt reuertamur ad id, à quo paulisper digressi sumus, scilicet posse t̄ primo dari obsequia non redundantia in precium absque simonia per modum sustentationis ministri. Secundo dico dari posse per modum elemosynæ. capitulo animæ defunctorum, decimaertia. quæstione secunda. Tertio per modũ oblationis. ita text. in capitulo omnis. de consecra. dist. 1. Vbi inquit Grego. omnis Christianus procuret ad missarum solemniam aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit, Non apparebis in conspectu meo vacuus. Hinc Abb. in c. tuam nobis. nu. 2. infert ex illa glo. in dicto c. omnis, sacerdotem indigentem posse subtrahere spiritualia populo nisi faciat oblationem, vnde possit viuere, & vide q̄ not. in c. de his. de eccle. xdi. Quarto, per modum spontaneæ gratitudinis. cap. placuit. prima. quæstio secunda. capit. dilectus el secundo. de simon. Vbi Abb. in vltimo

41 notabili colligit, quod granter t̄ oblatũ tem p̄ receptionis alicuius spiritualitatis potest recipi, si nulla præcessit taxatio. Et ex hoc infert, quod si est statuum in ecclesia, vt nouiter receptus in canonicum, vel in monachum, vel monialem, teneatur quid soluere certum, an si quidam receptus sine aliqua exactioe soluit, nunquid licitẽ illud recipiatur. & dicit quod non, quia ex quo præcessit taxatio, illa oblatio videtur facta virtute illius taxationis. prima quæstione tertia. capit. ex multa. Abb. in capitulo. Mattheus. in fin. de simon. Dec. in cõfiliio 118. & in capitulo veniens. 1. de testi. numero decimo. Secus autem si cessaret taxatio,

vel pactum. capit. quam pio. prima quæstione secunda. D. Thom. 2. 2. quæst. 100. articulo. tertio. ad quartum. Quod procederet etiam in monasterio diuite. nam & si posset esse peccatum auaritiæ, non tamen simoniæ; quamuis illa præsumatur: quia cum victus sit abundans, præsumitur pecunia recipi pro ingressu monasterij. Sotus libro nono quæstione sexta art. secundo. in fine. Vide etiam extrauagan. commu. 1. de simon. Effet etiam peccatum simoniæ, si esset consuetudo, vt soluatur esculentis, vel poculenta, prandia, & collationes. capit. veniens. extra de simon.

42 Limitatur t̄ tamen hoc dictum per contrarias Romanorum Pontificum extrauagantes in monialibus ratione dotũ. potest enim Abbatissa, & conuentus pro receptione monialis pacifici de dote, vt etiam inquit D. Tho. 2. 2. quæstione 100. articulo. tertio. ad quartum. Possent tamen & ipsa in hoc delinquere, si peruersa, & non permilla pacta præcederent. Ita Chat. Neapol. libro quinto. de Simon. prauit. capitulo. 11. & 12.

43 Quinto aliquid percipi t̄ potest absque vitio simoniæ per modum laudibilis consuetudinis. capitulo ad Apostolicam. de simon. Sed quia habet aliquid difficultatis hæc materia cõfuerudinis, & Doctores inter se inuicem aduersantur, ideo sciendum est, quod consuetudo percipiendi aliquid pro re spirituali, aut habuit initium, & fundamentum vitiosum, aut habuit initium bonum, & laudabile. In primo casu tunc consuetudo videtur habuisse initium vitiosum, quando exactio præcedens dedit causam consuetudini; & ita loquitur text. si recte inspicatur, & ponderetur in capit. cum in Ecclesiæ. de simon. vbi simoniacum est exigere precium pro sacramentis etiam prætextu consuetudinis, v. g. etiam si vigore consuetudinis esset taxatum aliquid, si exigeretur a sacerdote aliquid taxatum vigore consuetudinis pro baptismo, vel aliquo sacramento collato: talis enim consuetudo non est laudabilis, sed potius corruptela, & lex mortis, & ideo velociter est extirpada. dist. 8. c. mala cõfuetudo. cum sit introducta ex extorsione, & tyrannide hominũ, & sit contra ius diuinũ. c. fi. de cõfuet.

44 Aut t̄ vero consuetudo hæc non habuit initium, nec fundamentum vitiosum, sed laudabile: quia non incepit ab exactioe, & extorsione, sed fuit introducta ex mera liberalitate, & deuotione populi: & tunc quia habuit principium laudabile, valida est, & obseruari debet: quia non est magnũ, nec mirũ, si ab eo metantur temporalia, à quo seminantur spiritualia. vt in cap. si Episcopus. de offic. ordin. libro sexto. de offic. ordin. cap. quoniam. Et hoc videtur velle text. in capitulo ad Apostolicam. de simon.

mon. dum dicit laicos compellendos ad obseruandum laudabilem consuetudinem erga suã Ecclesiam pia deuotione introductã. Ex quo quidem textu colligitur non esse simoniam, si Rector t̄ parochialis Ecclesiæ pro administratione sacramentorum ecclesiæ coegerit recipientem sacramenta ad obseruantiam laudabilis consuetudinis, habentis, vt aliquid soluat pro labore administrantis. modo hæc consuetudo fuerit introducta ex spontanea oblatione fidelium ob sustentationem pauperis clericij, imo nec potest in expressum pactum deduci ad impediendas contentiones, & molestias, quæ alioquin putantur futura: dummodo euitetur scandalum, vt inquit D. Thom. secunda secunda. quæst. 100. articulo. tertio & in quarto sentent. distinctio. vigesima quinta quæstione tertia. articulo secundo. antequam administret sacramentum, vel sepeliat defunctum, vt det, verbi gratia, aliquid consuetum, vel sepelientes habeant lectum, vel pannos, &c. Ita D. Th. qui supra. Caiet. in vers. simonia. Non tamen deberet rector propter hoc solum dimittere sacramentorum administrationẽ, seu denegare, sed administrare, & postea agere ad obseruantiam consuetudinis, vel conditione ex lege, vel ex tali consuetudine. l. 1. c. de condi. ex se. vel ex stipulatione, si interuenerit de obseruando consuetudinem. hæc omnia probantur in dicto capitulo ad Apostolicam. quod est capitulum multum aureum, & menti tenendum.

46 Sed aduertendum, t̄ quod dictum capitulum loquitur in consuetudine introducta circa ea, quæ sunt meræ facultatis relata ad certũ qd: nam cum tempore sacramenti, seu exhibiti rei spiritualis aliquid sacerdoti conferatur, videtur populus longi temporis obseruantia se ad hoc velle obligare, & constituere illã spontaneam obligationem in recompensationem spiritualium, recognoscendo Deum in muneribus suis, & redimendo peccatum elemosynis de poenitent. distinctio. prima. cap. medicinam. Sicut in simili notat Bar. in l. cum de in rem verso. de vsur. de rustico, qui per longum tempus soluit par caponum aliqua causa prætexta, quia erat domino, in aliquo obligatus.

47 At si t̄ donatio esset pura, & non relata ad certum quid, tunc nunquã in his, quæ sunt meræ facultatis introducitur consuetudo, nec exactioe annua gratis, vt legitur, & not. in l. prima. C. de seruitu. & aqua. per Barto. in d. l. cum de in rem verso. per Cyn. in l. 1. & 2. C. quæ sit longa consuetu. Hippolyt de Marf. singu. 161. & est communis opinio. Hinc inquit Barto. in dicta l. cum de in rem verso, quod t̄ licet rusticus per decennium detulerit alicui annuatim par caponum sponte ex liberalitate, non tamẽ

ex hoc inducitur aliqua consuetudo, vt in posterum inuitus astringatur. vt refert Abbas. in capitulo tuam nobis. de simon. Sic licet dominus temporalis, seu Baro habuerit à suis subditis munera tempore Natiuitatis Domini, Paschatis, per multum tempus: si tamen postea non feruit, non debet ærarius auferre pignora sub prætextu consuetudinis. ratio est, quia dicta munuscula solita à subditis dari suis Dominis initia habuerunt ex gratuita concessione, vt inquit Sotus libro primo de iusti. & iure. quæst. septima articulo. primo. Et ideo ex his, quæ sunt meræ facultatis non introducitur consuetudo: si vero habuerunt principium ab extorsione, hæc consuetudo non valet. Afflict. in cõstitutio. Regni, persequetes. no. 6. Potest etiam dari alius intellectus ad dictum cap. ad Apostolicam. vt in his, quæ sunt meræ facultatis introducat consuetudo fauore ecclesiæ. facit text. cap. ex parte. de cens. & de concess. præben. cap. ex parte. Astensis, à laicis inter laicos, vel à laicis in fauorem clericorum.

49 Verum t̄ circa consuetudinem introductam à clericis inter seipos, hæc constituenda est conclusio. Non valet consuetudo, qua clerici aliquid à clericis exigunt spectas ad repletionem ventris, vel propriam vtilitatẽ. de simon. capit. sicut. Hinc inquit text. in cap. Iacobus. eodem titulo, quod prætextu consuetudinis nõ potest exigere prandium à canonico de nouo recepto: verum bene recipi potest consuetudo, vt peteret planeta, vel casula, vel aliquid spectans ad diuinum cultum, vel fabricam ecclesiæ. ita D. Ant. de Butr. in d. ca. Iacobus. nu. 4.

50 Vltimo t̄ circa consuetudinem introductã à laicis contra clericos, tunc dicimus validam esse, quando esset in fauorem piæ causæ, vt est la Candelora, in Purificatione Beatis. Virginis, de qua facit mentionem Feder. de Sen. cõfiliio 155. Vbi concludit valere consuetudinẽ, quod presbyter debeat certo die dare parochianis candelas de cera albas. ita Dec. in cap. primo. nu. 2. de consuetu. Et si est legitime præscripta per decennium, sufficiens est, vt laici possint cõpellere clericos ad obseruandũ. fely. in d. ca. ad Apostolicã. Quod intellige in Parochis, & ecclesijs cathedralibus, nõ autẽ in alijs.

51 Sexto potest aliquid t̄ percipi absque simonia per modum redimendæ iniustæ vexationis. cap. dilectus filius. primo. de simon. Verum circa hanc vexationem redimendam adnotandum est, quod aut loquimur in re temporalis, aut in re spirituali. Circa primum dicas, quod licitum est dare pecuniam pro temporalibus tam pro iure quæsito, quam quærendo, si illam dat ad vexationem redimendam, sed recipiens pecuniam indebitẽ, tenetur ad restitutionem. vt l. prima. & l. generaliter. ff. de calumn. & l.

quarta. §. quoties. ff. de conditio. ob turp. causam. Abbas. in capitulo Matthæus. de simon. In spiritualibus vero non licet, nisi quando vexatus haberet ius certum, & plenum in re, & vexans nullum ius haberet, & vexaret ipsum de facto propter potentiam super aliquo beneficio. tunc enim licitum esset dare aliquid, licet recipiens teneatur ad restitutionem danti. dicto capitulo dilectus. D. Thom. secunda secundæ. quæst. 100. articulo secundo. ad quintum. Dixi quando habet ius plenum, & certum, secus quando habet ius dubium, sed non plenum: nam hoc casu non potest redimere vexationem, & si redimit dando temporale, committit simoniam. Abbas in dicto capitulo. Matthæus & capitulo dilectus. de simon. Dixi ius plenum, quia potest quis habere ius certum, sed non plenum; exemplum: Consecutus fuit quis bullas à Summo Pontifice, sed non potest habere confirmationem, & possessionem beneficij, nisi aliquid soluat Episcopo pro investitura, confirmatione, & possessione. Vtrum aliquid possit dare? dic quod non, & si redimo hanc vexationem, dando aliquid temporale, per spirituali, simonia est ita Sotus libro nono. de iustitia. & iure. quæstio. septima. arti. 1.

52 Sic si aliquis est iuste interdictus ab officio, vel beneficio, vel iuste excommunicatus, & ego volo illum accusare de irregularitate, ut quia in excommunicatione celebravit, vel quia ante ætatem est ordinatus, & ille pro hac vexatione redimenda dat aliquid, simoniacus est. capitulo nemo. de simonia. Dom. Anto. de Butr. in dicto capitulo dilectus. numero quinto in fi. Secus tamen si aliquis esset iniuste excommunicatus, vel iniuste calumniatus. Ut ibi per Butrium. Sic etiam cum quis per fraudem, aut vim impediretur præbendam petere, ut si quis te vi detineret, ne ad competendum canonicatum pergeres, aut si timeres falsa de te dicturum, ut tuam electionem impediret, & hoc licitum est precio redimere: quando quidem quicunque idoneus habet tale quæstum ius.

53 Si vero si dum conferendum est beneficium ad concurrentiam, & alius putaret præ alijs dignitate, vel scientia pollere, & ideo putaret iniuriam ab electoribus pati contra suum honorem, si non eligeretur, & ideo electoribus dat pecuniam, ut præferatur, tunc hoc proculdubio non licet: nam si quisque ius habeat petendi, non tamè par ius habet, ut eligatur, sed hoc debet manere in libero arbitrio eligentis. ita Sotus, qui supra. quæstio septima, articulo primo.

54 Sed dubium si occurrit, an peccatum sit offerre pecuniam occupatori sui beneficij ecclesiastici, vel rei temporalis, quando id facit ad vexationem redimendam, & illud ius ei

competit omni iure. & videtur quod non, quia induco ad peccandum, & non sunt facienda mala, ut veniant bona, ut dicitur Roman. capitulo tertio. contrarium tamen est verius, & ad dubitandi rationem respondetur, quod quando aliquis est certus aliquid suum esse, vel sibi de iure deberi, si offert pecuniam ad vexationem redimendam, non inducit ad peccatum, sed petit id, quod verè est suum, & ex quo non vult gratis dare, offert pecuniam.

55 Duo enim inveniuntur in qualibet redemptione. Alterum licitum, quod petit redemptor, puta dari filium, vitam, libertatem, beneficium &c. Alterum iniquum, quod non petit, sed patitur redemptor, quamvis per modum petitis se habeat; quia offert materiam illius iniquitatis parato ad iniquitatem illam, vel maiorem, vel fortè non minorem, quam sit acceptio precij: Non enim, qui redimit fratrem, aut filium à latrone, petit ut accipiat latro tantum pecuniam, quasi hoc volens, sed offert pecuniam patiens, ut latro illam accipiat, qui paratus est detinere hominem absque illa.

56 Sic si cum Iacob ex revelatione diuina facta Rebeckæ, quod maior seruiret minori, certus esset de iure primogenituræ, quod esset suum ex electione diuina, inducendo fratrem suum Esau, ut venderet primogenita, offerendo pulmentum, non peccauit, quia non induxit Iacob Esau ad peccandum, quia secundum rem occupator erat primogenituræ, & tenebatur renunciare, sed tantum petijt sibi illam dari, & ita sensus est verborum illorum, Vende mihi primogenita. Hoc est, Da mihi primogenita, quæ in veritate sunt mea, & ex quo non vis gratis dare, offero tibi prandium. ita Caiet. secunda secundæ. quæstio 100. articulo quarto versiculo. in eodem articulo. [Quare ex his infertur, quod si Episcopus me excommunicat, vel minas infert super beneficio auferendo, quod iuste possideo, & do ei pecuniam, ut sententiam iniustam reuocet, vel ab iniuria hac desistat, licitè possim redimere ius meum, licet ipse illicitè recipiat. argumentum prima quæstio tertia quæstum. de magistr. capitulo, prohibeas. de vsur. capitulo primo, de inquit. ad aures. & capitulo dilectus. C. mand. l. per diuersas. ff. de bonis eorum, qui ante sent. mort. l. 1.]

57 Septimo si potest dari, vel recipi temporale pro spirituali per modum amicabilis compositionis, non autem per modum transactionis. capitulo cum pridem. de pactis capitulo super eod. & capitulo secundo de transact. transactio fit cum receditur à lite aliquo dato, vel retento, vel promisso. Compositio vero

vero fit gratis, & amicabiliter pro bono pacis. Ita Abbas in dicto capitulo super eo. verbi gratia: Sunt duo litigantes beneficium, & ne lis ulterius procedat, amicabiliter vnus dicit alteri, Remitto tibi ius meum, quod super hoc beneficium habere intendo. Sed si vis aliquid dare pro concordia, & bono pacis gratis, gratia, & amore, & non pro cessione iuris, & precio rei spiritualis, libenter accipiam, tunc dans, & recipiens non committunt simoniam. ita Doct. communiter. in d. cap. super eo.

58 Rursum, neque si simoniam committeret, qui venderet vasa sacra integra in necessitate Ecclesiæ clericis eo precio, quo eorum materia valet, quod secus esset, si ea plus venderet illa ratione, quia sunt consecrata. Diuus Thomas in quart. sentent. distinctione 25. quæstione tertia ad 3. quæstionem ad primum Sylue. in versiculo simonia. quæstione duodecima. si tamen dicta vasa vendantur laicis, debent prius destrui, ut non remaneant amplius consecrata. Sotus lib. 9. quæstione 7. articulo 1. col. pen.

59 [Sed aduerte, si quod non quilibet necessitas erit sufficiens ad vendendas res ecclesiasticas ministerio, & cultui diuino dedicatas, sicuti sunt vasa, vestimenta, calices, & alia altarium ornamenta, ut est ex mente glossæ & Doct. in capitulo primo. de pignor. vbi hoc adnotarunt expressim Imo. & Barba. Imò ex summa necessitate prius alienatio incipienda est ab ijs rebus, quæ tantum sunt benedictæ. non ab ijs, quæ sunt consecrate, quod sentiunt inibi Ioan. Andreas & Imola. & esse hanc distinctionem communem fatetur Ripa. in l. obligatione. columna penult. ff. de pign. Causa verò præcipua ad alienationem rerum Ecclesiæ, etiam earum, quæ ministerio diuini cultus destinantur, ea est, ad subueniendum pauperibus, ne frigore, seu fame pereant, & ad redemptionem captiuorum. l. sancimus nemini. C. de sacrosanct. Eccles. capitulo omnino. capitulo aurum. capitulo gloria Episcopi. 12. quæstione secunda. Non tamen licet sacra vasa vendere, ut subueniatur cuiunque pauperum necessitati, sed tunc demum hoc fiat, cum maxima, & extrema vrgerentur necessitate, vel nisi ipsa vasa nimis essent pretiosa, & posset pauperum inopia, simul & cultus diuinus honestè, ac decorè ex eorum pretio tolli, atque exhiberi.

60 An verò si pauperum appellatione veniant hoc in casu hi, qui ob culpam propriam, vel propter crimen carceribus publicis inclusi in paupertatem, & inopiam deuenierunt, ita ut per his redimendis possint res Ecclesiarum alienari. gloss. in cap. sacrorum 12. quæstio. secunda. inquit, quod sic commendat Bal. in l. illud.

C. de sacrosan. Eccles. Decius in c. pastoralis. §. verum. de appellat. Ioann. Lupi in rubr. de donat. §. 78. nu. 30. quorum opinio communis est. Quam quidem glossæ sententiam Couar. lib. 2. Variar. Resolut. capitulo 16. num. 9. non simpliciter approbat, sed illam veram esse censet in ijs, qui ob crimen suum in tantam paupertatem deuenierunt, ut nisi eis subuèrum fuerit, fame sint perituri. cap. pasce. dist. 88. Decius in dicto §. verum, non autem in his, qui publicis carceribus detinentur, & sunt damnati ad soluendam pœnam pro ipsis criminibus debitam. Quare inquit non esse permittendam rerum Ecclesiæ alienationem, nec pignoris dationem, ut ex pecunia, & pretio à trremibus redimantur hi, qui in id opus publicum ob crimina damnati fuere.]

61 Præterea circa si simoniam in ordine hæ personæ possunt considerari, Episcopus, Archidiaconus, qui examinat. capitulo ad hæc. de offic. Archid. & notarius. Circa primum manifestum est non posse Episcopum absque labe simoniæ aliquid recipere ratione collationis ordinis. c. 1. de simon. capitulo cum detestabile in extracom. de simo. sed post ordinationem à sponte dantibus potest ab Episcopo aliquid recipi. c. dilectus. et secundo. in fia. de simo. facit cap. sicut Episcopus. 1. q. 2. & cap. placuit. Circa secundum Archidiaconus, qui examinat, recipiendo aliquid pro examine, seu approbatione, simoniam committit. dicto capitulo primo, & capitulo ex tua. de simo. Circa tertium, Notarius, si vel Aduocatus nihil potest recipere pro sigillo literis testimonialibus, vel admissorijs.

62 Hoc probatur in Concil. Trid. cap. 1. sess. 25. de refor. & ratio est, quia quando principale debet esse gratuitum, omnia accessoria, & circumferentia debent etiam esse gratuita: unde non solum phibetur Episcopus, qui ordinem confert, aliquid pro ordine recipere, sed et alij ministri, qui sunt accessorijs, & adiuuant ipsum Episcopum in celebratione. ita Abbas. in dicto c. 1. de simo. Verum duobus concurrētibus. posset notarius absque simonia aliquid percipere, v. g. si nullum esset salariū constitutum ab Episcopo: ite si esset cōsuetudo recipiendi. ita notat Doct. in d. ca.

S V M M A R I V M.

- 1 Beneficium tribus modis accipitur.
- 2 Beneficium ecclesiasticum quid, & tria ad illud constituendum requiruntur, & signa ad illud cognoscendum. nu. 3.
- Beneficium simplex, & curatum, quale.
- 4 Cura duplex, et ultra nobilior, graviorque sit altera.
- 5 Beneficij appellatione largo modo vnus dignitas.
- 6 Dignitatem habere est iurisdictionem habere in foro contentioso.
- 7 Dignitas proprie quid, & ex quibus cognoscatur.

- 8 *Personatus prerogativam quandam significat.*
- 8 *Officium duplici modo sumitur.*
- 9 *Præbenda diffinitio, & unde, & quod duplex dicatur. num. seq.*
- 11 *Collata præbenda, quando collata intelligatur canonicatus.*
- 12 *Præbenda spiritualis ex canonica nascitur, & ambæ sint beneficia simplicia, & quid differant à beneficio curato, & canonici officium quale.*
- 13 *Beneficij appellations continentur pensiones, & prestimonis, & quid sit, & quando non veniat appellations beneficij. nu. seq.*
- 15 *Portionarij, qui mansionarij, & asisi sint.*
- 16 *Beneficiorum regularium multiplex divisio.*
- 17 *Incompatibilitas in beneficij, quod duplex sit. num. seq.*
- 19 *Beneficia ecclesiastica non semper continuam residentiam requirunt.*
- 20 *Beneficij altera divisio, & nemo plura beneficia incompatibilia habere potest. fallit. ut nu. 25.*
- 21 *Ex pluralitate beneficiorum multa mala proneant.*
- 22 *Commenda plus una eidem non conferatur, & quid iuris ad commendatarium deferatur.*
- 23 *Commenda ad tempus ab ordinario, & à Papa perpetua conceditur, & quæ incommoda ex ea cedant Ecclesie.*
- 24 *Commendatarij satius est dimittere, quam retinere commendas.*
- 25 *Dispensatio in residendis pluribus beneficij quid, & nisi fiat cum causa peccat Papa concedens.*
- 26 *Prærogativa meritorum est iusta causa dispensandi in pluribus beneficij, & item Ecclesie utilis. ut nu. seq.*
- 28 *Scientia, qualis requiratur in habente beneficium.*
- 29 *Dispensationis in pluribus beneficij, qui sit effectus. Beneficia duo retinentes, quas penas incurrant.*
- 30 *Dispensatio, an requiratur in pluribus beneficij simplicibus, distingue, ut hic.*
- 31 *Consuetudo dat plura beneficia simplicia tenere posse, cui derogatum est. ut nu. seq. & 34.*
- 33 *Intellectus glo. in c. dudum. de elect.*
- 35 *Beneficium, ut canonice possideatur, quæ nam requirantur. & 42. 44. 46. limita. ut nu. 47.*
- 36 *Illegitimus obtinens beneficium sine dispensatione peccat, & collatio est nulla, non fit tamen irregularis celebrando.*
- 37 *Illegitimus dispensatus ad beneficium, an censetur etiam ad pensionem.*
- 38 *An dispensatus ad dignitatem, intelligatur ad Episcopatum.*
- 39 *Illegitimus, an beneficium, cui proximè pater præfuerat, usque possit.*
- 40 *Dignitatis eiusdem electio in plures de eadem, de mo successus prohibetur.*

- 41 *Actas quænam requiratur in obtinendis beneficij, & circa etatem solus Papa dispensat.*
- 43 *Taciturnitas de beneficio obtento gratiam penitus iuratur.*
- 45 *Clericus subreptitio redditum, valoremque beneficij subreptitio impetrare dicitur, fallit si Papa motu proprio conferat. Motus proprius quid.*
- 48 *Beneficium, qui canonicè non tenet, statim restituere debet, & an quicquam ex eo possit retinere.*
- 49 *Ecclesie parochialis curia obtenta, intra annum accedendum est ad ordinem presbyteratus. ubi intellectus. ad c. licet canon. de elect. lib. 6.*
- 50 *Episcopus, an dispenset super promotionem faciendam infra annum prorogando.*
- 51 *Casus, quibus quis ipso iure beneficij priuetur.*
- 52 *Promotus in Episcopum, intra tres menses consecrari debet.*
- 53 *Beneficia, ut vacent ante Episcopatum, quæ requirantur.*
- 54 *Beneficium curatum conferens, vel accipiens sine intentione illud exercendi peccat, & sufficit à principio fuisse intentionem.*
- 55 *Beneficium animo dubio illud exercendi, vel etiã simplex tantum accipiens, non tenetur ad restitutionem fructuum.*
- 56 *Beneficiarius curatus residere tenetur, alias & peccat, & restituere tenetur.*
- 57 *Residere, verbum quid importet, & residetia qualis requiratur.*
- 58 *Mora non intelligitur de singulo momento temporis.*
- 59 *Residere in beneficij quinam teneantur.*
- 60 *Dispensatus ad plura beneficia, an sit etiam quo ad residentiam, distingue, ut hic.*
- 61 *Causa iusta non residentia, quæ, & nu. seq. & an cum causis requiratur licentia prelati.*
- 63 *Beneficium, ut canonicè petatur, debet vacare, & quibus modis vacare dicatur.*
- 64 *Fructus obtinentes tempore Ecclesie vacantis, cui conferuntur.*
- 65 *Clericus ad sacros ordines non est promovendus, nisi habeat patrimonium, quod a se sit privilegiatum, & an vendi possit.*
- 66 *Ordinatum absque sufficienti patrimonio, an Episcopus alere teneatur. limita. nu. seq.*
- 67 *Clericus ob pactum præmissum ante ordinationem de non petendo, sit suspensus ab ordine, secus si post.*
- 68 *Donata filio, ut sacerdos fiat, an computentur in legitimam.*
- 69 *Simonia quibus modis circa beneficia committatur.*
- 70 *Collatio beneficij cum beneficio, & possessione, à quibus fiat.*
- 71 *Beneficium, an possit conferri extra diocesim.*
- 72 *Collatio beneficij qualiter fiat.*

Simo-

- 73 *Simonia, quomodo, & qualis in collatione ad Episcopum spectante committatur, & an cum familiaribus Episcopi committatur.*
- 74 *Preces, obsequijs, vel adulationibus utendo, vel etiam serviendo prelati, ad obtinenda beneficia, an committi possit simonia.*
- 75 *Conferre beneficium servienti occasione servitutis, vel ex pacto, est simonia.*
- 76 *Prelati, an & quibus casibus non peccet conferendo beneficia indignis.*
- 77 *Prelati ea intentione, ut favore emeretur beneficium conferens, simoniam committit.*
- 78 *Preces aliæ carnales, aliæ spirituales, & quæ sint.*
- 79 *Preces pro se porrigere ad beneficium obtinendum, quibus concurrentibus non sit peccatum. Ambitione spiritualium nihil detestabilius.*
- 80 *Episcopus consanguineum dignum, an possit digniori præponere, & an precibus intercedentibus.*
- 81 *Promittens centum pro beneficio animo non solvendi, si obtinuerit, an beneficium relinquendum sit.*
- 82 *Resignatio quid, & item quid presentatio.*
- 83 *Confirmatio, & institutio, quid proprie significet, & quid hec differat à collatione.*
- 84 *Vicarius generalis non potest conferre beneficia, sed instituire sic.*
- 85 *Investitura, ad quid ordinatur, & quomodo fiat.*
- 86 *Permutatio in hac materia, qualis sit, & quid cõfidentia.*
- 87 *Simonia in resignatione, & permutatione quomodo committatur. & nu. seq.*
- 88 *Simonia, qua casu sine interveniente numerata committatur.*
- 90 *Simoniam confidentie committens, est excommunicatus, & ad que teneatur.*
- 91 *Simonia etiam est, beneficium resignare pro temporali.*
- 92 *Electio, presentatio, institutio, & traditio possessionis, mediante pecunia, simoniacæ sunt.*
- 93 *Simoniaca, quando sit permutatio, & quibus concurrentibus fiat canonica.*
- 94 *Simonia, quomodo circa pensionem committatur.*

Qualiter simonia committatur circa beneficia obtinenda. Cap. XCVII.

AD maiorem eorum, quæ à nobis dicenda sunt elucidationem prænotanda erit distinctio beneficiorum. Beneficium enim potest accipi tribus modis. Primo, ut est nomen generale. c. olim. de verb. sign. ubi Io. And. & dicitur benedictio actio gaudium tribuens capiendi & hoc modo accipitur in c. 1. §. beneficium, quibus mod. feu. amit. Se-

cundo proprie, & strictè dicitur gratia cõcessa à Principe præter ius. ut not. in c. olim. de verbo. signifi. in glo. in verbo. restringendo. Sed de his nihil ad præsens, intendimus enim tractare de beneficio ecclesiastico.

2. Quid tamen sit beneficium ecclesiasticum, & quæ concurrere debeant. ut dicatur beneficium ecclesiasticum. not. Petr. de Anch. in reg. 1. in 1. col. de reg. iur. lib. 6. est autem beneficium ecclesiasticum duplex, aliud simplex, aliud curatum. Simplex dicitur illud, quod non habet curam animarum: Curatum vero tunc dicitur secundum glo. in clém. dudum. de sepult. quando quis proprie habet curam animarum, ut Episcopus, & parochus, qui adstringuntur ad administranda sacramenta ecclesiastica, & alij tenentur ad illos recurrere, nam dicitur cura, quia cor vrit, scilicet reddendo eos sollicitos ad administranda sacramenta. Vel secundum Laur. Cura est pervigil. onerosa, & sollicita custodia animarum commissa alicui, ut curet ne pereant animæ, sed salvetur. de hoc dic. ut not. Host. & Io. And. in c. omnis. de poen. & remiss. Innoc. in c. cum satis. de off. archiep. presbyt. Inna. in c. multa. de præb. Doct. in cle. 1. de off. vicar.

3. Quibus etiam signis cognosci possit beneficium ecclesiasticum. not. Ant. de Butr. in c. in nostra. num. 19. de rescrip. ubi inquit, quod cognoscitur ex qualitate personæ providentis, ut quia de tali non providet nisi persona ecclesiastica, quia per hoc cognoscitur, quod sit beneficium ecclesiasticum, quia laicus realiter hoc non potest, licet præterit: nisi hoc haberet ex privilegio Papali, qui solus hoc concedere potest. ut not. de elect. quod sicut. & c. Messana. & c. sacrosancta. Secundo cognoscitur ex qualitate eius, cui assignatur, quia ecclesiasticum beneficium communiter non assignatur nisi clerico. de rescrip. cum adeo. de transact. ex licentis. Tertio ex qualitate beneficij, quia habet aliquid spiritualitatis annexum, & quia perpetuum. dist. 85. præcepta. dist. 70. Sanctorum.

4. Cura vero duplex est, prima, quæ exercetur in foro contentioso. Et hæc cura consistit in potestate eijciendi, & recipiendi in Ecclesiam, corrigendi, & puniendi excessus. 2. l. dist. 5. 1. Item excommunicandi, interdicendi, visitandi, & c. talia, quæ fiunt ad correctionem morum. de elect. dudum Ecclesia Romana. Inn. in c. cum satis. num. 2. de off. Archi. & hanc possunt habere Archidiaconi, & inferiores prelati. de elect. dudum. de off. Archid. c. 1.]

Secunda est, quæ exercetur in foro animæ, quarum prima est administratione superiorum. Hinc Archidiaconus propter curam, & sollicitudinem, quam exercet super foro contentioso est superior, & dignior, quam Archipresbyter, qui animarum curam gerit. de off. Archipresbyte.

presbyter. c. officium. Sic & diaconus quandoq; ratione officij præponitur presbytero. 93. dist. præcipimus. & diaconus Cardinalis maior est, quam Episcopus 97. dist. nobilissimus. Secunda vero, quia est ars arcium. de ætate, & qualitate. cum sit dignior est, sicut anima dignior est corpore. 12. q. 1. præcipimus. extra de poen. c. cum infirmitas. quanquam periculosior sit, & grauior. igitur Cardin. super clem. in rubr. de præben. & dicitur. num. 6.

5 Secundo cum appellatione þ beneficij largo modo comprehendantur dignitates. glo. in c. 1. de reg. iur. lib. 6. in clem. auditor. in ver. beneficij. de caus. poss. & propriet. Ideo sciendum est. quæ dicatur dignitas, personatus, officium, præbenda, & portio. De primis tribus notat Innoc. & Abb. in c. de multa. de præben. & Archid. de consue. c. 1. lib. 6. Igitur dignitas ecclesiastica est administratio rerum ecclesiasticarum cū iurisdictione etiam in modicis causis secundum Petr. de Anchar. & secundum Panor. in d. c. de multa. Habere dignitatem, þ est habere iurisdictionem in foro contentioso, vt habent Abbates ecclesiarum secularium c. ex transmissa. de renunc. & sicut habent archipresbyteri in Ecclesia Pictauiensi, qui excommunicant, suspendunt, & absolunt. Vnde quilibet Rector, seu prior Ecclesiæ collegiatæ dicitur habere dignitatem. vt not. Abb. in d. c. de multa. nu. 21. In propria þ vero significatione dignitas accipitur pro Episcopatu, & maioribus, idest, Archiepiscopatu, & Patriarchatu, & dicuntur Archiepiscopi, quia primum inter Episcopos locū obtinent. c. clericos. dist. 21. Patriarchæ vero hoc nomine nominati sunt, quia inter pares sublimiorem locum obtinent. d. cap. clericos & cognoscitur dignitas ex administratione. dist. 89. volumus. & ex nomine, & prælatione, siue administratione, quam habet in ea institutus in choro, & cap. cum accessissent. de consuet. & c. cum olim. de consuet. Item ex consuetudine loci. 12. dist. consuetudo. gl. in extrauag. Io. vnica. in verbo dignitates. de præben. Item in prærogatiua, quam habet in sessionibus, & processibus, vel alijs actibus. vide Doct. in c. nonnulli. de clericis non resid. de consuet. c. 1. li. 6. Personatus autem cognoscitur in quadam prærogatiua in Ecclesia siue administratione. Vt cum quis habet prærogatiuam in c. in choro, in optionibus, & processibus, vobis dandis, & similibus. c. de multa. de præben. de elect. dudum 2.

6 Officium þ autē aliquando sumitur pro administratione rerum ecclesiasticarum siue iurisdictione, vt in sacrista, & thesaurario. ita Abb. in d. c. de multa. Vel quandoque sumitur pro dignitate, quæ habet administrationem cum iurisdictione, vt Camerarius Papæ.

9 Præbenda þ vero est spirituale ius recipienti certos prouetus in Ecclesia competentes ex diuino officio, cui præbendatus deseruit. glo. in c. cum M. de constit. facit c. dilectus. de præb. & propriè dicitur præbenda, quando bona Ecclesiæ sunt diuisa. de concess. præb. ex parte. Sed quæ sunt indiuisa, magis propriè dicitur portio. vt not. Innoc. de præb. dilectus. & dicitur præbenda à pretio, quod recipit quis pro labore.

10 Hæc autem duplex þ est, quædam temporalis, & quædam spiritualis Temporalis est, quæ datur etiã pro aliquo labore temporali de rebus ecclesiasticis alicui tanquam bene merito, puta aduocato, vel simili, & hæc nullam spiritualitatem continet, quæ alio modo appellatur pensio, quam qui habet sine titulo, quæ et laicis concedi potest. 16. q. 1. c. possessiones. & q. 6. illud. Præbenda vero spiritualis est, quæ & si consistat in rebus temporalibus tamen permurari non potest, nisi cum iure spirituali. de rerum permuta. c. ad quæstiones.

[Et hæc duplex dicitur, quædam sacerdotalis, quæ à sacris ordinibus illis annexis nuncupatur, & non nisi ijs, qui eisdem ordinibus initiati sunt, vel initiari possunt, confertur. Quædam vero non sacerdotalis est, quæ sacri presbyteratus ordinē minime requirit. c. cui de non sacerdotali. de præb. lib. 6. Et dicitur spiritualis, quamuis in bonis temporalibus consistat, quia est connexa cum canonicatu, vnde à digniori totum illud ius denominatur. facit tex. 1. q. 3. in summa. de præb. relatum. & dilectus. vbi collatur præbenda solita conferri cum þ canonicatu videtur collatus canonicatus. glo. in c. proposuit. de concess. præben. c. peruenit. el secundo. de appell. cap. proposuit. de cler. excom. mini. Et est communis, vt tradunt Moder. in c. cum accessissent. de consuet. quamuis præbenda sit accessorij, & canonicatus principale: nam quando accessorium est inseparabile ab ipso principali, concessio accessorio videtur concessio principale. ita Bart. per illum tex. in l. quilibet. C. de agric. & cens. lib. 11. Et neq; videatur nouum, quod quandoq; ab accessorio trahatur principale, vnde qui eligit præparatorij, videtur eligere principale. l. si. vbi Barto. ff. de procur. Et minus dignum quandoque trahit ad se maius dignum. clem. per literas. de præb. Verum quod diximus, quod collata præbenda et canonicatus collatus videatur, quando est solita conferri cū canonicatu, intellige hoc procedere, quando canonicatus vacabat, alias nõ conferretur collatus canonicatus, ne augeatur numerus canonicorum. vt in simili dixit Dom. in cap. si clericus. col. 11. de præben. lib. 6. Sed an per collationem canonicatus videatur collata præbenda. vide Franc. in cap. si postquam. de præben. lib. 6. vbi inquit, q; per collationem canonicatus

11 ta præbenda solita conferri cum þ canonicatu videtur collatus canonicatus. glo. in c. proposuit. de concess. præben. c. peruenit. el secundo. de appell. cap. proposuit. de cler. excom. mini. Et est communis, vt tradunt Moder. in c. cum accessissent. de consuet. quamuis præbenda sit accessorij, & canonicatus principale: nam quando accessorium est inseparabile ab ipso principali, concessio accessorio videtur concessio principale. ita Bart. per illum tex. in l. quilibet. C. de agric. & cens. lib. 11. Et neq; videatur nouum, quod quandoq; ab accessorio trahatur principale, vnde qui eligit præparatorij, videtur eligere principale. l. si. vbi Barto. ff. de procur. Et minus dignum quandoque trahit ad se maius dignum. clem. per literas. de præb. Verum quod diximus, quod collata præbenda et canonicatus collatus videatur, quando est solita conferri cū canonicatu, intellige hoc procedere, quando canonicatus vacabat, alias nõ conferretur collatus canonicatus, ne augeatur numerus canonicorum. vt in simili dixit Dom. in cap. si clericus. col. 11. de præben. lib. 6. Sed an per collationem canonicatus videatur collata præbenda. vide Franc. in cap. si postquam. de præben. lib. 6. vbi inquit, q; per collationem canonicatus

nonicatus acquiratur ius ad rem, & non in re, quando præbenda non vacat.

12 Hæc autem þ nascitur ex canonia, tanquam filia à matre. 1. q. 3. in sum. de preben. c. relatum. & c. dilectus. Et hæc quidem, scilicet præbenda, & canonia dicuntur beneficia simplicia siue administratione, habent tamen residetiam annexam, & ratio est, quia non habent populum, nec clericum, nec administrationem, sicut sunt beneficia, quibus iniuncta est animarum cura, & subinde residentia, vt Episcopatus, & parochia. Sor. lib. 3. de iust. & iure. q. 5. art. 3. ver. Tertia conclus. & quinta. Canonicus enim ratione præbendæ sacramenta non administrat, sed Deo seruit in horis canendis, & alio officio sibi iniuncto, & ideo sine administratione ab eo residentia requiritur.

13 Comprehenduntur þ etiam appellatione beneficij ecclesiastici præstimonij, & pensiones vt inquit glo. in extra. Ioan. vni. de præb. in ver. beneficium. Sunt enim præstimonij stipendia quædam, quæ sine Ecclesia dantur canonico, vel alteri clerico, præsertim si literis, studiisque operam dant. dantur etiam militibus contra infideles, vel Turchas pugnantibus. iux. tex. in l. stipendia. C. de execu. rei iud. l. in condendis. de reg. iur. c. si de concess. præb. lib. 6. Et dicitur præstimonium, idest præstans munus. Host. in c. postulastis. de rescrip.

14 Quæ þ quidem præstimonij dupliciter considerari possunt: nam aliquando in sola temporalitate consistunt, & nullum officium habent annexum in Ecclesia, & tunc hæc appellatione beneficij ecclesiastici non veniunt. Io. And. in c. vnico. de rerum permuta. Aliquando vero præstimonium datur in titulum perpetuum, & habet annexum aliquod obsequium spirituale, ita q; is titularis arctatur ad aliquod seruitium ecclesiasticum, & tunc beneficium dicitur. Ita Gemin. in d. c. si de concess. præb. lib. 6. Pensio vero, quid sit, & qualiter differat à beneficio, & multa de illa diximus supra. in 3. præcep.

15 [Sunt etiam portiones þ sic vulgò dictæ, & ipsæ beneficia sunt, quæ iurisdictione, & administratione carent, & sunt velut, cibaria, quæ diaria Vlpianus appellat. in l. antep. ff. de alim. & cib. leg. eas, quæ obrinent, portionarij vocantur, vel mansionarij, ex eo dicti, quod semper in Ecclesia maneant, qui & assij à summis Pontificibus solent appellari ex eo, q; semper in Ecclesia assideant. c. pen. de cler. non resid. Hi capitulum, aut collegium non constituunt. c. cum dilectus. de excess. præla. Et hæc quidem sunt beneficia secularia.

16 Rursus þ sunt beneficia regularia, quæ in duo genera diuiduntur. Nam aut simplicia sunt, aut duplicia. Et rursum simplicia quædam siue iurisdictione sunt, sed cum administratione: quædam

aut iurisdictione, & administratione carent. Sub primo diuisionis capite ceterum prior simplex, cui quidam reuerentia tantum præstatur, ac rerum monasterij administratio tribuitur, non tamen in religiosos iurisdictionem vllā habet. Secundo capite numerantur monachi, & canonici regulares, qui beneficia obtinent iurisdictione, atq; administratione carentia. c. quod Dei timorem. c. si de sta. mon. clem. ne in agro. §. ceterum. eo. ti. Duplicia beneficia sunt, quæ iurisdictionem, & administrationem habent: ea obtinent Abbates, quod nomen est hebraicū, græcis, ac latinis patrem significans. Eo nomine vsus est Christus patrem orans. Marci 14. Imò hodie vulgò duplicato noīe nuncupari patres Abbates videmus, quod illam Euangelistæ duplicationem imitari videtur, Abba Pater. Iidem dignitatem obtinent. c. indemnitate. de elect. lib. 6. & hæc sunt beneficia regularia.]

17 Tertio adnotandum est, þ sunt quædam beneficia incompatibilia. Incompatibilitas autem dupliciter considerari potest in beneficiis. Vno modo dicuntur illa incompatibilia, quæ simul licitè absque peccato siue dispensatione obtineri non possunt, & hoc modo plura beneficia simplicia in titulū dicuntur incompatibilia: cum hmoi retentio de iure sit prohibita. ideo dixit gl. in c. dudū. vers. retinere. de elect. q; qui habet plura beneficia, quorum per se alterum sufficeret, non potest absq; mortali peccato aliud retinere absq; dispensatione, quæ reddit licitū, quod erat illicitū. [Et si absq; dispensatione retinuerit, potest legitime altero priuari, hoc probat tex. in c. conquerente. de cler. non resid. secundum Abb. ibi in 3. notab. q; dicit valde notabile, & nunquā obliuioni tradendū, & dicit esse casum solennem priuandi aliquem beneficio suo, licet velit in eo residere. Quot vero modis capiatur titulus, vide gl. in c. si. ver. tit. de offi. archipresb. & ordinatus. in c. dudū. de elec. vbi quandoq; capitur pro Ecclesia Sancti Petri. Aliquando dicitur canon. Aliquando modo dicitur incompatibilitas, per quorum vnus affectionem aliud ipso iure vacat. c. de multa. de præb. habetur. in Conc. Trid. sess. 7. c. 4.

18 Glossa þ vero in cle. gratia. de rescrip. ponit triplicem modum incompatibilitatis. Primus modus est planus. per c. de multa. de præb. Secundus procedit in beneficiis conformibus in eadem Ecclesia. per c. literas. alleg. in gl. ad idē cle. si iusta. de præb. vbi per adaptionem præbendæ perdit, quis aliam præbendam, quam habebat in eadem Ecclesia. Tertius modus est, quando beneficiū requirit residentiam præcisam, quia tunc plura retineri non possunt. Quæq; non præcisè, sed si non resideret, subtrahuntur prouentus, & tunc non surgit incompatibilitas.

trinitas, quod est notabile. ita Cardin. in d. clem. gratia. quaest. 8.

19 [Quotuplex autem sit species residentia, not. Innoc. in c. clericos. de prae. & dignit. qui declarat clem. gratia. de rescrip. ubi inquit, q. beneficia quandoq; requirunt continuam residentiam, quam nos supra diximus praecisam. Quandoq; temporalem, ut quia annuatim certis temporibus, v.g. tribus mensibus in anno debet deferuire. Quandoq; requirit continuam tantum quo ad priuationem reddituum, ut quia poena non residentium est priuatio fructuum tantum. In prima dicit, q. plura retineri non possunt, sed semper videtur renuntiare. Primo, quia primum est incompatible cum secundo, ideo tacite videtur renuntiare. In secundo casu, quando requiritur temporalis residentia non perpetua, dicit q. non est incompatible, ideo non videtur renuntiare primo, sed potest vtrumque retinere. ff. ad munic. l. assumptio. §. iuris prudentibus. licet forte possit priuari secundo. c. referente. de instir. In tertio casu, quando residentia requiritur qualitate, non ad finem priuationis beneficii, sed reddituum, per acceptationem secundi non videtur renuntiare primo. ita secundum eum.]

20 Quarto notandum est, quod sunt quaedam beneficia, quae dantur in titulum, & quaedam in commendam. Beneficia in titulum siue sint curata, vel dignitates, seu personatus, aut alia incompatible, plura clericus retinere non potest. c. quia nonnulli. de cler. non resid. c. sanctorum. dist. 70. c. dudum. de elect. c. nemo. eo. titu. lib. 6. 80. dist. Episcopi. [& ratio est, quia omnia talia, quae assignantur in titulum, de iure communi requirunt residentiam: etiam si essent viginti solidorum. ut est casus, de praeb. c. conquere. dist. 54. multis 12. q. 1. aurum. 16. q. 1. c. fin. & c. possessiones. secus est in pensionibus, vel stipendijs assignatis aliquibus tanquam benemeritis, id est, assignatis non in titulum. de quibus. 2. q. 6. illud. 32. dist. si qui. 12. q. 1. quia tua. Ex his ergo concluditur, q. in quolibet beneficio assignatio in titulum est prohibita pluralitas, quia vix vni valet quis seruire. c. 1. de consuet. lib. 6. Et] ex hac pluralitate nascitur ambitio- nis vitium impotentia deseruendi. Item effectus vagationis, & dissolutionis, & periculum animarum. ita Ant. de Butr. in c. quia in tm. nu. 2. de praeb. atq; dign. fit etiam diuini cultus diminutio] ex ministrorum diminutione, qui potius esset augendus. c. ex par. de const. c. vasa. de consecr. dist. 1. Sunt tamen multi casus, in quibus licitum est alicui habere multa beneficia, quorum primus est, nisi beneficia sint vnica. c. de multa. de praeb. c. sicut. de excess. pla. de elect. c. dudum. et secundo. de aetate. & quali. eam re. Quot autem modis fiat vnio. vide gl. in c. 1. §.

21

vnio. ne sede vacan. Secundus, si vnus pendat ab altero. c. eam re. de aetate. & quali. c. extirpanda. de praeb. c. dudum. §. insuper. de elect. gl. ordinaria. 2. 1. q. 1. in summa. Nec ijs casibus necessaria est dispensatio. de aetate. & quali. eam re. de praeb. lib. 6. cum singula. Tertius, si vnus Ecclesiam habeat in titulum, alteram in commendam. secundum dictam glo. notatur in c. dudum. de elect. 2. 1. q. 1. qui plures.

22 Quamuis non possint duae commenda vnice conferri. In commendam vero tunc beneficiu concedi videtur, quando in custodiam, seu custodia causa datur. c. nemo. de elect. lib. 6. Et si cut is, qui rem habet custodiae, non facit fructus suos, ita nec ille, qui habet in commendam. placuit. 10. q. 6. Sed ratione de his reddere debet, nisi Papa dixerit, quod fructus possit in suos vius conuertere, quod quidem solet in commenda exprimere.

23 Quae tamen quidem commenda si fit ab ordinario, non extenditur amplius, nisi ad sex menses. d. c. nemo. Poterit tamen commendatarius interiri a Papa impetrare extensionem ad vitam. ut tradunt Doct. in c. si constituerit. de accusat. Si vero commenda conceditur a Papa, & tunc fit ad vitam. Solent tamen ex commendis multa mala provenire, & primu, diminuitur diuinus cultus, & solius monachorum, & ministrorum numerus minuitur, dum Abbates commendarij nunquam, aut vix sunt in Dei seruitio. Animarum cura negligitur, dum multi commendarij intenti sunt ad venationes, animas commendatas negligendo, quod quam sit pernitiosum. ut de tex. in c. Esau. dist. 86. Hospitalitas debita non seruatur, sed tota omittitur, quae tam est commendata. glo. & Doct. in c. de monachis. de praeb. Ruminis aedificia parent, dum commendatarij non interfunt in suis Abbatij. Decoloratur

24 tamen etiam vniuersalis Ecclesiae status, quia non est secularis Abbas, qui regulam seruet, vel disciplinam, nec qui praecipiat seruari, cum non sint regulares, sed vix clerici, non diaconi, vel sacerdotes, & incongruum videtur, ut regulares secularibus subdatur. c. 2. de monach. Ideo respiciant commendatarij, si euadere cupiunt poenas aeternas. Quartus casus est, ubi licet habere plura beneficia, propter hominum raritatem. 2. 1. q. 1. c. 1. & glo. in sum. de elect. c. dudum. Quintus, si Ecclesiae sint tenues, quae singulae de se rectorem non inuenirent. c. de multa. de praeb. Doct. in d. c. dudum. 10. q. 3. vnio. Dicuntur autem tenues, quando ad sustentationem non sufficiunt. glo. not. in d. c. dudum. quod est arbitrium, & consuetudo inspiciunt. glo. ordinaria. in d. c. 2. 1. q. 1. [In hoc tamen casu necessaria est dispensatio Papae. ut not. glo. in cap. eam re. de aetate & quali. tangit glo. de praeb. expoluit. quia non sufficeret dispensatio

fatio Episcopi propter paupertatem, ut quis possit habere plures dignitates, quanquam hoc foret legitima causa vnio, quam facere possit Episcopus. de excess. praeb. sicut vnio. 2. 3. q. 3. vnio. quia non debet attendi quantitas beneficii, sed qualitas. c. cum nostris. de concess. praeb. Sexrus, si dispensatio Papae interueniret, quia tunc plura beneficia obtinere possent. d. c. de multa. c. 1. de consuet. lib. 6. cap. ordinarij, de offi. ord. quia in beneficalibus Papa habet plenissimam potestatem. c. 2. de praeb. lib. 6.

26 Hae autem dispensatio est iuris rigorosi relaxatio. 1. q. 7. exigunt. not. 50. dist. ut constitueretur. & debet fieri cum causa, sicut ex causa subuenit prator. l. 1. ff. ex qui. cau. maio. Alias non esset tutus quo ad Deum Papa, qui sine causa dispensat, quia Papa ad aedificationem positus est, & non ad destructionem. facit tex. in c. sunt quidam. 2. 5. q. 1. facit, quia non licet Papae alienare res Ecclesiae, quia sunt Christi patrimonium. c. cum ex eo. de elect. lib. 6. Verum sic dispensando alienat saltem prodigando, quod ei non licet. Sic nec licet sine causa alicui concedere licentiam testandi de bonis acquisitis ex fructibus Ecclesiae. ut docet Panor. in c. cum esses. q. 5. de testam.

27 Sed quae sint iustae causae dispensandi? Respondeo. Prima causa est praerogatiua merito rum personae, ut scientia, & nobilitas. c. de multa. de praeb. glo. in extrauag. Io. vnica. de praeb. Ecclesia enim maxime nostra tempestate nescitur indigere viris literatis, ut circuncincta muro inexpugnabili pugnantium, & bellatorum. & c. extra. ne cle. vel mon. super specula. §. vlt. de elect. cum ex eo. lib. 6. quorum scientia mundus illuminatur. Auth. habita. C. ne filio pro patre. & ipsorum scientia est circa spiritualium administrationem potissimum necessaria, & circa curam temporalium, quam plurimu oportuna. extra de renuntiatio. c. nisi cum pride. §. ne pro defectu. de offic. ordin. inter caetera. vnde non immerito sunt maioribus beneficiis honorandi. de praeb. de multa. §. fi. Et tanquam illi, qui ecclesiasticis vtilitatibus desu darunt, dignis sunt prouisionibus consolandi. 12. q. 2. ecclesiasticis. & secundum labores suos ad meliores gradus, & ad meliores dignitates producendi. C. de offic. praefec. praet. Aphri. in noie Domini. circa finem. de agen. in re. l. 1. lib. 12.

28 Scientia autem debet esse sufficiens, ut possit regere beneficium, cui praefectus est. Doct. in c. cum in cunctis. de elect. Et nota, quod sufficit mediocri. ut extra de elect. c. cum nobis olim. Non enim secundum Archid. requiritur summa perfectio in artifice. ff. de edil. edic. l. si quis venditor. de hoc extra de rescrip. c. sciscitarus. Et hodie consuetudo hoc declarat, quia requiritur gradus doctoratus licet in Italia, vel

Baccalaureatus in Francia, vel in Hispania.

Secunda causa est vtilitas Ecclesiae, ut dispensatio fiat cum aliquo, qui eam tueri possit. Terria, necessitas. c. & si illa. 1. q. 7. glo. in d. extrauag. Ioan. vnica. Quare si Ecclesiae necesse sit, vel vtile habere Doctorem, qui Ecclesiam tueatur, defendat, & instruat, tunc licita erit dispensatio. d. c. de multa. c. cum nobis olim. in fin. de elect. & c. innotuit.

29 Effectus tamen huius dispensationis est, ut dispensatus cum causa habeatur tanquam habilis, ac legitimus de iure, atque idoneus ad obtinenda plura beneficia curata, quia sine dispensatione obtinens secundum beneficium curatum, dignitatem, vel personatum, peccat mortaliter, si post adeptam eius possessionem, aut postquam sua culpa eam non fuit adeptus, non renunciat primo, quod ipso iure perdit. d. c. de multa. Syluest. in vers. beneficium. 4. nu. 6. Imo etiam secundum, si pergat retinere vtrumque, & sit incapax ad quodlibet aliud, ac etiam ad ordines. Nauar. c. 25. nu. 16. versi. 6. Quinimo hoc non solum procedit per adaptionem secundi beneficii curati, dignitatis, vel personatus, sed etiam per consecrationem, confirmationem, & acceptionem Episcopus, quia ipso iure vacat beneficia, quae Episcopus habebat antea. c. cum in cunctis. §. cum vero. de elect. Quamquam per adaptionem beneficii curati nequam vacat Episcopus. tex. ad hoc sing. in c. cum in nostris. de concess. praeb. quia sine Papae voluntate dimitti non potest. c. quanto. de transla. episc. c. nisi. de renunc. de transla. cap. 1. & 2. Hae temperat Aegid. esse vera, quando electus in Episcopum erat confirmatus, & postea acceptauit secundam dignitatem, quia post confirmationem non habet potestatem ceden- di sine auctoritate summi Pontificis, secus si ante confirmationem acceptaret secundam dignitatem, quia tunc faceret vacare Episcopatum, cum in eius sit potestate renuntiare Episcopatu. argum. not. in d. cap. 2. & de elect. c. si electio. lib. 6. in glo. facit ad hoc clem. gratia. de rescrip. dom. Ant. in c. cum nostris. de concess. praeb. nu. 12. Sed an possit consuetudine induci, ut vnus duas retineat Ecclesias curatas? dic quod non: quia hoc est delinquere, & in delictis consuetudo non excusat. de consue. c. si. d. Ant. in c. 3. nu. 9. de cler. non resid.]

30 Sed an tamen dispensatio requiratur in pluribus beneficijs simplicibus, stabilienda est haec conclusio. Clericus plura beneficia simplicia non requirentia residentiam personalem, quorum vnus non sufficit, potest sine dispensatione obtinere, alias secus si sufficeret: nam peccaret mortaliter, & requireretur dispensatio, etiam si iustam causam retinendi haberet. ita habet in Conc. Trid. sess. 25. c. 17. Nauar. c. 25. nu. 127.

31. Conuetudo tamen est generalis, quâ Papa scit, & tolerat, vt quis habere possit plura beneficia simplicia, vel vnum non simplex cum simplici. c. 1. de consuet. lib. 6. dummodo non causa auaritiæ, vel causa illicita, etiam sine dispensatione, adeo quod non est peccatû, etiam si vnum ex illis pro victu sufficeret, contra gl. in c. dudum. vers. retinere. de elect. alias secus dicendo esset illaqueare multas animas. vt inquit Zab. in clem. gratia. de rescrip. Abb. in d. c. dudum. nu. 34. D. Thom. quod lib. 9. art. 13.
32. Hodie tamen huic consuetudini antiquæ derogatum est per dictum Concilium, vbi decernit, quod in posterum vnum tantum beneficium ecclesiasticum singulis cõferatur, quod quidem si ad vitam eius, cui confertur honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex, dummodo vt. unque personale residentiam non requirat, eidem conferri. Ex quibus verbis collige. glo. singularem in d. c. dum per dictum Concilium receptam, & item sublatam modificationem Card. in clem. gratia de rescrip. Scilicet t̄ illam. glo. procedere solum in eo, qui capit plura beneficia, quorum vnum sufficit ad viuendum lautius, vel ad thesaurizandum, & non in eo, qui querit illam ad faciendas largiores elemosynas, & alia pia opera. Nauar. in Manua. c. 23. nu. 15.
34. Insuper t̄ sublatas esse alias iustas causas, quibus dictum erat aliquem posse habere plura beneficia, quorum vnum sufficeret absque dispensatione, nam per dictum Concilium neq; debitis circumstantiis existentibus licitum est habere plura beneficia absque dispensatione.
- Quare non debet Confessarius absolueri habentem plura beneficia, quorum vnum sufficiat, nisi saltem concurrat aliqua iusta circumstantia, & causa cum dispensatione. Naua. cap. 25. num. 127. vsque 130. qui ponit iustas circumstantias.
35. Quinto. Sciendum est, t̄ quod vt beneficiû canonicè possideatur, multa requiruntur. Et primo requiritur, quod impetrans beneficium saltem pariter ex stylo curiæ se clericum esse, ita Dec. in c. cum adeo. nu. 3. de rescrip. [Vnde si dixit se clericum, & non est, adhuc nõ valet impetratio, de trãssa. ex literis, vbi de hoc. quia non reputatur habilis ad ecclesiasticum beneficium, nec potest in clericorum numero computari. c. 2. de instit. si vero non narrat in impetratione beneficij se clericum esse, non valet impetratio, licet sit clericus, nõ facta mentione clericatus, ita not. in c. cum adeo. de rescrip. Quod intelligendum est, quando alias esset beneficiatus, ita d. Ant. ibi. num. 9.]
- Secundo. narrare debet vitium, si aliquod ad est sive illegitimæ natiuitatis, vt si est simpliciter filius naturalis, vel spurius, vel incestuosus,

- ita sentit Bal. in l. neque. C. de probat. Et ratio est, quia illegitimè nati ad sacros ordines promoueri non possunt. vt probatur. in c. 23. Deuter. Nõ ingrediat mazer, hoc est de scorto natus, in Ecclesiam Domini. & in c. innotuit. de elect. & c. per venerabilem, qui filij sint legit. [sum ob excellentiam ordinum, qui turpibus, & infamibus conferri nõ possunt. de excel. prælat. inter dilectos. tum ob detestationem criminis paterni, quod quãdoq; detestatur in filios. C. ad leg. Iuliam. maiest. l. qui quis, tum etiam ob timorem paternæ incontinentiæ. 24. dist. quando generalis. dist. 56. si gens. Et nõ obstat, quod paternæ incontinentiæ non debet filijs nocere. dist. 56. nasci. quia illud procedit quo ad vitam æternam, non autem quo ad promotionem: de honestantur enim filij ex incontinentiâ parentum, sicut de honestatur maritus ex incontinentiâ vxoris. 33. dist. in. si cuius. Sed an promoueri possit filius, qui ex damnato coitu natus est, cuius matrem postea pater duxit in vxorem? Dic quod sic, si tempore coitus mulier erat talis, quam potuerit habere in vxorem, quia matrimonium subsequens legitimat prolem quo ad omnes actus legitimos. cap. tanta. qui filij sunt legit. in Auth. quibus modis natu. eff. leg. circa princip. colla. 16.]
36. Igitur t̄ illegitimus occultus absq; dispensatione Papæ beneficium obtinens, aut simplex sine dispensatione Ep̄i peccat mortaliter. c. 1. & 2. de fil. presby. li. 6. Et nulla est collatio, & relinquere tenetur, nisi dispensationem obtineat. Nauar. c. 25. nu. 117. & c. 27. nu. 194. in reg. 6.
- Sed an illegitimus promotus ad sacros ordines sine dispensatione, celebrando efficiatur irregularis? Dic quod non, quia hoc non est iure cautum. Doct. in c. de cler. excom. mini.
37. Sed an t̄ illegitimus dispensatus à Papa ad beneficium, censetur dispensatus ad pensionem, dic quod non, nisi hoc exprimat. per c. quauis. c. cui non sacerdotali. de fil. presby. lib. 6. & ratio est, quia dispensatio est odiosa. c. 1. & 2. de fil. presby. lib. 6. Verum si illegitimus semel consecutus fuisse beneficium ex dispensatione, quod postea resignasset, & eidem reseruata esset pensio. iux. c. nisi. de præb. tunc posset. ita Hieron. Gigas. in tract. pens. q. 18.
38. [Sic si t̄ dispensetur cum illegitimo, vt promoueri possit ad ordines ecclesiasticos, & dignitates, non potest per hoc promoueri ad episcopatum, quia sub nomine simplici dignitatis non comprehenduntur maiores dignitates, vt episcopatus, & quia tales dispensationes sunt odiosæ, ideo restringendæ. cap. quo circa. de consangu. & affinit.]
39. Rursum, t̄ an illegitimus possit obtinere beneficium, in quo pater suus fuerat p̄fectus, vel proximè ministrauerat: dic q̄ nõ. c. ad extirpandas.

- de filijs presby. Præpos. in sum. dist. 56. in fi. nisi media interuenierit persona. c. ad præsentiam. de fil. presby. ne beneficium iure hæreditario, & sanguinis concedi videatur. c. ex transmissa. c. cõquerente. de fil. presby. Hinc rectè Sacrum Concil. Trident. c. cum in beneficijs. sess. 25. statuit, vt nemini in posterum accessus, aut regressus etiam de consensu, ad beneficium ecclesiasticum cuiuscunque qualitatibus concedatur. vt de tex. in c. Apostolica. 1. q. 7.
40. [Et prædicta etiam procedunt t̄ in dignitatibus secularibus, adeo q̄ plures de eadem domo successiue in eadem dignitate prohibentur eligi, ne videantur succedere. tex. not. qui in Imperatore loquitur. in c. venerabilis. de elect. vers. in super. & ibi Abbas. col. 4. per hoc notat aduersus nonnullos, qui beneficia ecclesiastica eo prætextu insaniter petunt, quod diu plures de eadem domo illa habuerunt: nam hæc sola causa est, vt repellantur.]
41. Tertio requiritur t̄ ætas, quæ in obtinente beneficium curatum est annorum viginti quinque, quos sufficit attrigisse. Quo ad beneficia nõ curata, nisi sunt dignitates, aut personatus, viginti duorum annorum, quo ad simplicia quatuordecim, qui ante illos illa percipiunt, peccat. ita habetur per Conc. Trid. sess. 24. c. 12. & sess. 23. c. 6. quauis aliter requirebatur de iure antiquo. Syl. in ver. beneficium. 3. q. 1. Dispensare vero circa ætatem nullus, nisi Papa potest, quia constitutio conciliaris est. c. cum in cunctis. de elect. contra quam Episcopi dispensant gl. in c. cum dilectus. in ver. in ætatem. de elect.
42. Quarto t̄ narrare etiã debet crimen, in quo se inuoluntum reperit, si modo crimen eum indignum beneficio reddidit. ita Fely. in c. postulasti. col. 4. ver. declara etiam. de rescrip.
- Quinto narrare debet alias dispensationes, si pluries fuit dispensatus rone aliorum defectuum. ita respondet Dec. consil. 95. nu. 32.
- Sexto narrare debet aliud beneficiû, si quod obtinet. c. ad audientiam. el. secundo. c. in nostra. de rescrip. Abb. in c. ad aures. nu. 2. Fely. nu. 4. Dec. num. 12. eo. ti. Quod extenditur etiam, si tenue esset, probat tex. in c. si motu. de præb. lib. 6. [Et non obstat, quod si Papa sciuisset, nihilominus literas dedisset, ex quo modicû erat. arg. c. super literis. de rescrip. & quia de modicis non est curandum, & modica res non inducit simoniam. c. & si super quæstiones. de simonia. quia hodie est decitum, quod non tenet. d. c. si motu proprio.]
43. Et sic t̄ taciturnitas beneficij quantumcunque modici vitiat gratiam super dispensatione beneficiorum cõcessam, non solum quo ad tacita, sed etiam quo ad expressa, & sic vitiat in totum, vt patet per tex. in c. non potest. vers. prodesse. de præb. lib. 6. Et sic nota, quod in di-

- spensationibus, & gratis ad beneficia taciturnitas etiam eius, quo expresso gratiam nihilominus habuisset, habet vitare in totum, sicut d̄ in d. c. nõ potest, de taciturnitate modici beneficij, q̄ si fuisset expressum, nihilominus Papa gratiam concessisset. not. in c. super literas. de rescrip. & per Fran. in d. c. non potest. nu. 2.
44. Quinimo t̄ tenetur etiam exprimere valorem beneficij, & ita est de stylo curiæ, vt habetur per Rotam decis. 19. ac redditus. item an sit curatum, vel non. Non aut distributiones quotidianas, quæ improprie dicuntur manualia beneficia, quia non veniunt appellatione fructuum ecclesiasticorum. text. optimus in c. vnico. de cler. non resid. lib. 6. c. si. §. in illis. de concess. præben. lib. 6. Nec etiam tenetur exprimere id, q̄ pro anniuersarijs datur: cum hæc ratione personalis operæ, & laboris dentur. tex. in l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro socio, & est cõis vt refert Couar. lib. 3. Variar. Refol. c. 13. num. 1. Sed quid si habens beneficium sufficiens, nõ fecit de eo mentionem, sed paratus est illud resignare? dicimus non ualere literas, quia tempus datæ inspiciendum est. c. eam te. de rescrip. Inno. in c. postulasti. nu. 2. eo. ti.
45. Igitur t̄ clericus, qui non exprimit beneficium, eiusq; valorem, ac redditus dicitur subreptitiue impetrasse, nisi esset collatû motu proprio, de quo debet fieri mentio in literis. cap. si motu proprio. de præben. lib. 6. Est enim motus proprius, cum princeps ad aliquid concedendum spontè mouetur. ita Bal. in c. nisi spectabilis. nu. 4. de offic. leg. Qui etiam illud affirmat, motum proprium dici, cum ad imperatris supplicationem est concessum, quia licet ita petitum sit, tamen motus proprius dicitur, quia ita venit in mentem Pontificis concedendi, vt petitum est ita cum Bal. tenet Cur. sen. consil. 66. Paris. in c. accedentes. de præscrip. Effectus autem expressionis beneficij dispensationem non operatur, sed tantum, quod non sit subreptitium, & per consequens ipso iure nullum. c. non potest. de præb. lib. 6.
- [An autem debeat facere mentionem non solum de beneficio, sed etiam de patrimonio, quod habet. vide gl. in c. postulasti de rescrip. qua potest inferri ad duas quæstiones. Prima, nunquid habens sufficiens patrimonium, possit cum bona conscientia petere, seu tenere beneficium ecclesiasticum. Secunda, nunquid in literis ad beneficia sit facienda mentio de patrimonio. Circa primum, dic quod sic, dummodo hoc faciat, vt honestè viuat, quia non tenetur propriis stipendijs militare. c. ex officij. de præscrip. Circa secundam communis est opinio, quod in litteris iustitiæ facienda est mentio de patrimonio, vñ per tales literas non tenet Episcopus providere habenti sufficiens patrimonium,

monium, pro hoc c. tuis. de præb. Sed in litteris gratiæ non est necesse facere mentionem de patrimonio. Abb. in c. cum ordinem, & c. postu lasti. de rescrip. & ratio diuersitatis est, quia p litteras iustitiæ prouidetur solum pauperibus, sed non dicitur pauper, qui habet sufficiens pa trimonium. sic Episcopus non tenetur prouide re ordinat, nisi quando non habet patri monium. c. tuis. c. Episcopus. cap. non liceat. de præb. sed litteræ gratiæ sunt alterius conditio nis Non enim sunt fundatæ in iustitia. Abb. in d. c. postu lasti nu. 3. Deinde de materia clausu læ motus proprii, & ex certa scientia, & de ple nitudine potestatis, vide latè per Casarem Vi tellium Capuanum Regium Consiliarium in Ciuitate Neapolitana, virum quippe integerrimæ vitæ atque peritissimum, & Camillum Sa lernum in proœ. consue. vers. per quod. ibi. de clausula. ex certa scientia.]

46 Septimo ¶ debet exprimere si primum be neficium re ipsa non esset consecutus, sed solū habeat litteras super impetratione, ita docuit Cardin. in cle. 2. q. 12. de offic. ordin. vide Felin. in c. in nostra. nu. 4. vers. limita. de rescrip. Imo etiam exprimere debet, si primo beneficio ef fet spoliatus, nam impetrans secundum, debet illud exprimere: nā ex quo p spoliationem so lam possessionem, non aut titulū perdidit, seq tur de titulo illo mentionem faciendā esse. ita Abb. & Felyn. in c. in nostra. de rescrip. ille nu. 10. iste num. 7. Exprimere etiā debet si aliquid beneficium de facto teneat, vt si violenter oc cupauerit. ita glo. in cap. eum qui. de præben. li. 6. quam sequitur Francus. in d. c. non potest. in si. quia si Summus Pontifex intellexisset teme ritatem occupantis, forte aliud non concederet, si quidem legis auxilio carere debet, qui in eam commisit l. auxilium. in si. ff. de minor. Eset etiam faciendā mentio in impetratione secundi beneficii, si primū, quod obtinet esset manuale, idest amouibile ad superioris nutū. ita docuit Fely. in c. in nostra. de rescrip. nu. 18. Vbi etiam nu. 3. inquit, quod debet exprime re, etiam si primo beneficio renuntiasset, mo do renuntiatio à superiore. admissa nō fuisset.

47 Limitatur ¶ vero quod diximus de clerico, qui tenetur exprimere beneficium, vt non te neatur mentionem facere de distributionibus quotidianis, vt supra mentionē fecimus. Nec etiam tenetur in impetratione secundi bene ficij mentionem facere de præstimonio, ita in specie respondit Gem. in cont. 89. col. 3. Quod intellige de præstimonij, quæ dantur militib. contra infideles, vel Turchas pugnantibus, quia illa non veniunt appellacione beneficij eccle siastici. vt not. Ioann. And. in c. vnico. de rerum pmut. Limitatur tertio quo ad psonē, quā q sine titulo habet, quā in beneficijs obtinendis

illa potest tacere. Franc. in d. c. non potest. nu. 3. de præben. lib. 6. Hæc requiruntur ex parte il lius, cui confertur beneficium.

48 Alias ¶ beneficium obtinens, seu retinens si ne canonico titulo scieter, mortaliter peccat, & renuntiare statim tenetur in manu eius, qui renuntiationem potest accipere, vel alicuius, nomine eius si esset in mortis articulo, ac fru ctus perceptos restituere tenetur. c. post trans lationem. §. rursus. de renun. [Est enim fur. & latro. l. q. 1. ordinationes. & ideo sicut fur sem per est in mora, & ad damna tenetur. C. q. met. causa. l. 1. C. de condic. furt. l. si. C. de furt. l. sub tracto. Quod idem est, si habet titulum, sed ta lem, qui p non titulo sit habendus C. de agric. & cens. quem admodum. ff. q. met. causa. l. sed & partus.] Poterit tamen secūdū Inn. retinere vitæ necessaria strictè de consilio confessoris, ita vt solum ne egeat, nisi dispensationem ob tineat. Sylue. in vers. beneficium. 3. q. 20 Quod idē pcedit, qñ à principio putauit titulum esse canonicū, sed postea supuenit mala fides. c. 1. & 2. de fil. presby. li. 6. Nau. c. 25. nu. 124. vers. 14.

49 Tenetur ¶ etiam post obtentam Ecclesiā pa rochiam & habitam illius pacificā posse sionem promoueri ad presbyterium intra an num, alias si eo elapso illam retinet, & fructus post annū perceptos non restituit, peccat mor taliter, & illā ipso facto perdit. c. licet canon. de elect. lib. 6. [Qui rex. locum solum habet in eo, qui tenet Ecclesiam parochialē cū cura in actu, idest, qualem ipsemet tenetur exercere, non autem in eo, qui habet tantum curam in habitu exercendam per vicarium perpetuum, vel temporalem: necessario apponendum. ita Franc. in d. c. in glo. in vers. parochialis. Nauar. extra de præb. lib. 3. cons. 4. Habet etiā locum in Ecclesia parochiali, quæ habet parochia nos, non autem in ea, quæ illis caret, quia defi cientibus personis collegij desijt esse collegiū, vt not. ff. q. cuius. vni. l. sicut municipij. §. 1. si au ré reinciperent ibi esse parochiani, & tunc in ciperet ibi habere locum constitutio, quia fa cta est parochialis. ita glo. in d. c. vers. parochia lis. Itē cū iura pœnalia non sint extendenda extra casum suum, sed potius strictè intelligē da. reg. in pœnis. de reg. iur. Hinc sequitur, qñ cū dictum. c. licet canon, solum loquatur de paro chialibus, non procedat in Ecclesijs collegia tis, vel dignitatibus. tex. in ter. in c. statutum. de elect. li. 6. Cognoscitur vero Ecclesia collegia ta, qñ ibi est rector, vt caput & canonici, vt membra. ita glo. ibi in ver. collegiata. Insuper cum pacifica possessio beneficii diuersimodè capiatur, ideo sciendum est, quod ad hoc, vt quis teneatur promoueri ad ordines, quos re quirat tale beneficium, & tunc vt dicatur pa cifica, sufficit possessio ipsius curæ, licet habeat

maio-

maiorē partem bonorum ipsius Ecclesiæ. ita gl. in c. si tibi cōcesso. de præben. lib. 6. Archid. 23. dist. in nomine Vnde promotus ad Ecclesiā parochialem, tenetur promoueri ad ordines sa cros infra annum, si habet exercitium curæ, li cēt possessionem fructuum nō habeat, qñ si in fra annum promotus non fuerit, Ecclesia sibi commissa nulla etiam mentione pmissa est priuatus. d. c. licet canon. Sed si quærat de pa cifica possessione ad finem, vt possidens bene ficium secundum, incurrat priuationē primi, tunc requiritur, quod habeat non solum paci ficam possessionem exercitij curæ, sed etiam possessionem fructuum, vel maioris partis. ita tex. & glo. in c. si tibi cōcesso. de præb. in 6. D. Ant. in c. cum in iunctis. §. cū vero. q. 2. de elect. Sed quid si non potest habere pacificam pos sessionem per aliquod impedimentū, an ipso iure elapso anno vacet primū? Respond quod si impedimentum est iustū facti non vacat pri mum beneficium, quia non dī habere quietā possessionem prout exigunt iura. Aut non ha ber, nec habere potest quietam possessionem propter impedimentum iuris, concernens per sonam eius, vt quia nō potest administrare. p pter peccatum occultum, & perinde est, ac si administraret, vt sibi imputeret impotētia ex suo delicto proueniens. ff. q. met. causa. l. si mulier. Item adde, quod si propter nō promotio nem intra certū tempus imponitur pœna, nun quam illa committitur, nisi ex toto tale tēpus labatur, etiam si certū sit intra residuum illius temporis illud tale fieri non posse. c. commissa. de elect. lib. 6. qñ Francus notat ad multa. Et pri mo ad statuta imponētia pœnā non soluen tibus, vel quid aliud non faciētibz intra cer tum tempus. Secundo, vt appellatus non pos sit petere executionem sententiæ ante lapsum annum, etiam si lapsum sit tantum de anno, qñ certum sit appellationem prosequi non posse. de quo per Docto. in cap. ex ratione. de appell.

50 Rursum notā, ¶ quod super promotionem faciendam infra annum, non dispensat Episco pus prorogando: cum sit speciale tantum, in c. cum ex eo. de elect. ita Franc. in d. c. licet scilicet, vt possit rōne studij dispēlare ne itra septē annos ad psbyteriū teneat, dūmodo intra an nū quo presbyter fieri debeat, subdiacon⁹ fiat.

51 Rursum ¶ habes ex ijs vnum casum, qñ quis ipso iure est priuatus beneficio. Secundus casus est in materia hæresis, & in crimine læsæ ma iestatis, vt supra diximus. secundo lib. c. 1. Ter tius, schismaticus pariter ipso iure priuat. dist. 12. c. nōs consuetudinem. de elect. quia diligen tia. Quartus, simoniacus, qñ dic. vt infra. ca. 97. Itē sōdomita. c. mulier. 15. q. 1. Itē pcutiēs Car dinalem. c. felcis. de pœnis lib. 6. Itē assassinus. c. 1. de hom. lib. 6. Alex. cons. 166. li. 7. Itē fallā-

rius. c. ad fallariorum. de crim. fal. Item emittēs professionem in religione. c. beneficiū. de reg. iur. li. 6. Sūt & alia crimina, in quibus quis ipso iure priuatur beneficio, vel per sententiā, quæ enumerant per Petrā Rebus. in sua praxi. Vnū tamen aduertant iudices, quod talis pœna nō potest à iudice imponi, nisi exprimat a iure. glo. quā Abb. reputat sing. in c. si. de iure patro. & in c. cum nos. de offic. ord. & in §. cum igitur. in Auchen. de non elig. secun. nubem.]

52 Promotus ¶ vero in Episcopum tenetur in tra tres menses consecrari sub pœna perdēdi fructus ipso iure, & infra alios tres sub pœna perdēdi Episcopatū. vt habetur in Conc. Trid. sess. 23. c. 2. de refor. Nauar. c. 25. nu. 117. vers. 8.

53 [Verum ad finē, vt vacent priora beneficia ante Episcopatum, duo requiruntur, adeptio possessionis pacificæ Episcopatus, & qñ sit con secratus. dist. 92. si qui Episcopi. Franc. in c. in plerisque §. qñ si. nu. 3. de elect. lib. 6. ante enim cōsecrationem non dī Episcopus, sed electus. per tex. in c. tua. de his, quæ fiunt à præl. libi. Epi scopo. vel electo. ca. tanī litteris. in princ. & ibi Abb. de testi. & in c. nostri. de elect. vbi Abb. in vl. not. bonus tex. in c. inter corporalia. §. sicut ergo. de transl. Episcopi. Vnde tātum habet potestatem in concernētibz iurisdictionem, vt not. Do. post Io. And. in c. cū ex eo. de elect. lib. 6. vers. notat incidenter. facit glof. in clem. 1. vers. iurisdictionem. de foro competen.]

54 Tenetur etiam, ¶ qui beneficium curatum accipit, vel dat, dare ei, quem scit illud accipe re cum intentione suscipiēdi presbyteriū, alias beneficium curatum accipere, vel dare, ei, quē sciret illud accipere sine intentione suscipiē di presbyterium, sed tantum, vt eius beneficiū perciperet intra annum, quo dictum presbyte rium tenetur accipere & post illum renuntiat beneficium, peccatum est mortale vtriusq; & collator tenetur teruare Ecclesiā indemne, ip se autem, qui fructus percipit, illos tenetur restituere. c. commissa. §. ceterum. de elect. lib. 6. nisi voluntate mutata sacerdotium anno illo durante susciperet, quod secus esset. si à princi pio intētionem habuisset suscipiēdi, & postea ea mutata nihilominus beneficium retineret, quia licet peccat, fructus tñ illius anni non tenetur restituere. Nau. c. 25. nu. 118. vers. 9. cōtra Sor lib. 10. de iust. & iur. q. 5. art. 6. qui meo iudi cio melius loquitur, videlicet hmoi beneficia rium teneri ad restitutionem fructuum per ceptorum a tempore mutatæ voluntatis.

55 Sed quid dicendum de ¶ eo, qui dubio est animo, vel habet intentionem illud beneficiū relinquendi, si aliud pinguius offeratur, vel etiam si aliud quicquam secularē (puta) matri monium, vel hæreditas obueniat. Præterea qd de accipiente simplex beneficium, quod non

B b 4

requi-

requirit sacrum ordinem, isti omnes non tenentur ad restitutionem fructuum, quamuis non habeant animum ascendendi ad presbyterium: modo satisfaciunt eius oneribus, quicquid dicat Pan. in c. relatu. de cler. non resid. Syl. in ver. beneficium. 3. q. 2. Nauar. c. 25. nu. 18. ver. 9.

56 Tenetur etiam in suo beneficio residere, quamuis sit tenuis, alias non residens sine iusta causa peccat mortaliter. c. conquerete. de cler. non residen. Doct. notant in c. extirpanda. §. 1. de præben. & tenentur ad fructuum restitutionem etiam non expectata sententia: cuius ratio est, quia hic poena non imponitur proprie, ut poena, sed ut quædam conditio, ut faciant fructus suos, dummodo in Ecclesia sua residetiam faciant, quare non habet locum glo. in c. fraternitas. 12. q. 2. quæ inquit poenam etiam ipso iure incurram non debent in foro conscientia, nisi post sententiam. ut inquit Abb. in c. Raynaldus. de testam. Cathe. Neapol. lib. 4. c. 4. Qui quidem fructus dandi sunt fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus, ut per eundem Cathe. c. 3. ver. 4.

57 Residere tamen intelligi debet cum effectu. l. generaliter. C. de episc. & cler. c. nonnulli. de cler. non resid. unde verbum residere significat Ecclesiæ deseruire, de cler. non residen. c. conquerente. 16. q. 1. generaliter, alias parum esset residere, nisi cura habeatur de beneficio. Non tamen debet ita prælatus in Ecclesia residere, ut nunquam discedat. Non enim ita amare hoc verbum est accipiendum, sed civili modo verba sunt accipienda. ff. de seruit. l. si cui. de ædificatio. l. si cui venditor. unde etiam si fiat aliqua intermissio, residere quis continuè dicitur, & ratio est, quia medius actus non impedit, quid dicatur sine intermissione, quid fieri. ff. de ver. obligat. l. continuus. §. si quis. de duobus reis. l. duos. 50. dist. si quis voluntate. [Sic Ang. in l. 1. §. 1. ff. de flu. dicit per illum tex. quod ille semper habitasse dicitur in ciuitate, qui communiter stetit, dato quod aliquo casu occurrente habitauerit etiam per annum in comitatu. Adde etiam Ludo. Roman. cons. 63. viso puncto. & in l. 1. ff. sol. matr. boni text. in l. 1. §. quotidiana. ff. de aqua quotid. & tex. in l. Paulus respondit. §. Caius. ff. de lib. causa. vbi dicitur, quod si relinquatur alii cui libertas, si continuè seruerit heredi, debetur libertas, etiam si seruerit annis interpolatis. & quod dictum est de dictione continuè, idem dicitur de dictione semper: nam intelligitur temporibus congruis. Dyn. in l. 1. ff. solu. matr. glo. in c. si quis voluntate. dist. 50. & quod similes dictiones intelligantur civiliter, vide glo. in c. sacrosancta. dist. 22. vbi Archid. idem si dicatur omnimode, vel indeclinabiliter. glo. in c. 1. dist. 85. gl. in c. 1. de offi. Archid. Felyn. in proce. de ere. ver. Rex pacificus. nu. 3. vbi multa colligit.]

58 Quare ex his inferitur, quod si testator le-

gauit decem uxori, si cum filia moraretur, non requiritur, quod moretur per singula momenta. ff. de cond. & demō. l. si quis ita. de annu. legat. l. Meua. Sic dicitur causa stillicidij perpetua, quamuis non semper cadat aqua. ff. de serui. vrb. præd. l. foramen. de aqua quot. & æstiu. l. 1. §. quotidiana. Semper tamen cessanda est fraus. de cler. non resid. c. ex parte. & quod ibi not. & negligentia. de offic. Arch. ea. quæ.

59 Qui autem teneantur ad residentiam, sunt præcipuè constituti in dignitatibus. de offi. Archipresbyt. cap. 1. & 2. Et qui habent beneficia dependentia à præbendis, cap. extirpandæ. cap. proposuisti. de præben. At qui habent beneficia simplicia, de generali consuetudine residere non tenentur, nisi sit speciali iure inductum. Felyn. in c. dilectus. colum. 2. in 1. conclus. de rescript. Sunt tamen casus quandoque, in quibus nulla consuetudo excusat non residentem, quos ponit Felyn. in c. cum omnes. col. 17. & 18. nu. 54. de consit.

60 Sed, an tamen qui obtinet plura beneficia cum dispensatione, videatur etiam dispensatus super non residentiam, quod non, quando ille possit vicissim residere in ambobus, ut quia loca essent vicina, & commodè posset vtrique seruire ut in cap. ita nos. ad fin. 26. q. 6. Sed vbi loca essent remota, ita quod commodè non posset vtrique seruire, tunc poterit in qua vult residere, ut inquit gloss. in cap. non potest. §. illud. de præben. lib. 6. Quod procedit, quando Ecclesiæ essent æquales, alias deberet residere in digniori, & in alia deseruire per vicarium. cap. extirpandæ. §. quia vero. de præben. & ibi per Doct. Io. And. in c. fin. de rescript. lib. 6. Facit quoque not. Rom. cons. 47. vbi ait, quod adherens duobus dominis, & ab vtroque eodem tempore requisitus debet obedire maiori, quia magis priuilegiatum, & magis dignum debet anteferrì digno. glo. in c. accusatus. §. sanè. de hæ. lib. 6.

61 Causa autem tamen iustæ, quæ excusat à residentia non tantum est necessitas personæ, ut quia quis habet plura beneficia, & non potest in vtroque residere, sed etiam est, si valetudine afficiatur curatus, nam tunc per substitutum deseruiet. c. ad audientiam. de cler. non resid. c. 1. de cler. ægrot. l. aut si valetudine. ff. de procur. Vel etiam si pestis viget in loco beneficii. Ripa. in tract. de peste. 2. parte. q. 2. qui allegat text. in argum. in c. ad supplicationem. de renunc. Vbi prælato licet renunciare beneficio, in quo tunc permanere non potest, & c. pastoralis. 7. q. 1. Necessitas quoque Ecclesiæ, vel utilitas excusat clericum à residentia, ut si pro negotijs Ecclesiæ sit absens: nam tunc constituere vicarium potest, etiam si residere iurauerit. c. ex parte. 2. de cler. non resid. Quamuis per tex. in cap. relatu. eod. tit. dicant Doct. debere abesse de licentia sui

sui prælati, sed de consuetudine non petitur, nec requiritur in secularibus clericis hæc licentia, quæ consuetudo valet, ut asserunt Inno. & Hostien. in c. inter quatuor. de cler. non residen.

62 Iusta tamen causa est auditio Theologiæ ad quinquennium. c. cum ex eo. de elect. lib. 6. prælectio eiusdem, donec durauerit etiam si nelicentia Episcopi. Item obsequium Episcopi quo ad duos canonicos, dummodo accipiatur ab eo in utilitatem Ecclesiæ suæ, vel cathedralis. c. de cætero. de cler. non residen. non autem si accipiatur in seruitio suo personali, nisi ex virginti causa, & Ecclesia non indigente seruitio: itè obsequium Papæ, vel consuetudo honesta. Nauar. cap. 25. nu. 121. qui insuper addit, quod compositio circa fructus beneficii ipso iure amitti ob non factam residentiam non prodest.

63 Ex parte tamen etiam rei, ut quis canonicè habeat beneficium, requiritur quod beneficium sit vacans, quia non vacans conferri non potest. c. 1. de concess. præben. Vacare autem potest beneficium pluribus modis. ut est glo. not. in extr. Io. vni. in ver. vacantibus. de præben. Et primo per mortem. c. susceptum. de rescript. lib. 6. vel per renunciationem simplicem. de præben. c. dilecto. vel ex causa permutationis. c. 1. & per eorum t. de rerum permur. Item per priuationem, & depositionem. c. ex literis. c. grauem. de excess. prælat. Item si quis adplicatur in incompatible beneficium pacificè, vacabit primum. cap. de multa. de præben. Item habens Ecclesiæ parochialem, si intra annum non est promotus, est priuatus ea, & vacat. c. licet canon. commissi. de elect. lib. 6.

64 [Et nota, tamen quod fructus obtinentes tempore Ecclesiæ vacantis debent conseruari futuro successori, vel in utilitatem Ecclesiæ conuertere, & interim custos eorum erit capitulum, quod interim potest vendere res perituras, & precia custodire. l. si cui. ff. de in possess. legat. & postea successori plenam rationem reddere tenetur. c. 1. de cle. ægrot.] Et hæc circa clericos quo ad beneficia.

65 Verum circa ordines sacros, tamen nullus clericus ad illos promouendus est, nisi habeat patrimonium assignatum, ex quo valeat absque mendicitate alimenta sibi ministrare, ne mendicare cogatur in ignominiam ordinis. in x. tex. in c. Episcopus. de præben. Quod quidem patrimonium, secundum Dec. in d. c. habet priuilegia bonis ecclesiarum à iure concessa, at tamen in contrarium est veritas, secundum glo. in c. tuis. de præben. quam sequuntur Abb. Imo. & Fely. asserentes ex ea nihil aliud operari assignationem illam patrimonij, nisi ut eius titulo clericus sacris ordinibus insigniatur, ne mendicare cogatur in ignominiam ordinis. ita Couar. lib.

Variar. Refol. c. 4. nu. 4. Quod quidem patrimonium vendi non potest. ita Domini. in capit. si Episcopus. quæ sequitur Francus. nu. 3. de præben. lib. 6. & debet esse tale, quod sibi ad vitam sustentandam satis sit. Conc. Trid. sess. 21. cap. 2. Quod intellige, nisi ordinatus ad titulum patrimonij consequatur postea beneficium, nam tunc licet tunc poterit disponere, pro ut vult, quia cessat tunc ratio: habet enim vnde viuat. Imò voluit Franc. in d. cap. si Episcopus, quod si ordinatus tunc ad titulum patrimonij non potest ex illo integraliter necessaria vitæ percipere, quod Episcopus supplere debeat, quod nota. [Et hæc quidem intellige, quia ordinans fuerit in culpa, ordinans illum, quem scit non habere vllum titulum, & ignorat illum necessario requiri ad ordinem sacrum assumendum: nam tunc tenetur eum alere. Alimentorum vero appellatione veniunt omnia vitæ necessaria, ca non liceat. de præben. cap. aurum. capit. ecclesiarum seruos. 12. q. 2. Si vero ordinans non fuerit in culpa, sed solus ordinandus fuerit in dolo, decipiendo Episcopum, dicens, quod habebat titulum beneficium, vel secularem sufficientem, & tunc remanent iura antiqua, id est c. neminem. ca. Sanctorum. dist. 70. quæ volunt ordinatum incurere suspensionem ipso iure. & hæc est verior opinio, ita Ant. de But. in c. non liceat. de præben. quæ probat Deci. in d. cap. nu. 3. qui si celebrat, efficitur irregularis, & tunc ipsemet queret sibi victum. ita Ant. de But. in c. ad hæc. nu. 9. de offi. Archi. At si vterque, id est, tam ordinans, quam ordinatus sint in culpa, & tunc eo casu ordinans tenetur eum alere, & ordinatus remanet suspensus, & ita intelligitur Concil. Trident. sess. 21. cap. 2. de reformatione. Nauar. de temp. ordin. lib. 1. consil. 12.

Sed an teneatur Episcopus eum alere, si tempore promotionis ordinatus habet patrem diuitem, vel alium coniunctum, à quo possit exigere vitæ alimenta? Dic quod non, ita Innoc. in c. Episcopus. de præben. col. 2. & ratio est, quia non dicitur pauper, qui habet patrem diuitem. c. 1. de magi. facit tex. in cap. clericos. 1. q. 2. ibi. Quis parentum, alias propinquorum nulla suffragatur bona. ad idem tex. in c. si. 16. q. 1. Hoc tamen intelligendum putarem, quia pater esset diues, & filio alimenta præstare tenebatur, quia forte propter dignitatem non poterat filius manibus proprijs victum querere. iux. not. p. Bar. in l. si quis. §. 2. ver. si filius. vbi glo. in ver. vt operis. ff. de lib. agnoscen. secus si filius proprio exercitio quereret sibi victum, quo casu non tenetur pater, nam si efficiatur clericus, & non possit artem exercere propter dignitatem clericus. iux. tex. in c. Ioannes. de cler. coniug. non putare, quod tali casu sibi puidere teneret: quia factum Episcopi non debet nocere patrum non debet.

ber. de regul. iur. Vnde eo casu Episcopus tenetur providere. Conclusio ergo procedit quoniam pater sine clericatu expensas filio omnino fecisset. Ita Decil. in d. c. Episcopus, de præben. lib. 6. num. 7 qui etiam num. 21. inquit, quod Episcopus providere tenetur ordinato habenti plura bona in proprietatem; non autem quoad usufructum. facit tex. in simili in l. fin. §. ipsum autem. C. de bonis quælibet. & ita consuluit Senis consi. 24. vbi inquit, quod mulier licet habeat nudam proprietatem in pluribus bonis, inops tamen reputatur, ita ut cõsequi valeat in bonis mariti quartam partem, ne cogatur mendicare.]

67 Clericus tamen vero, qui ordinatur cum patrimonio, vel alimentis promissis, vel donatis ab aliquo, pactus antequam ordinaretur se non petiturum, postquam ordinatus fuerit, est suspensus ab ordine suspensione Papali: at qui post ordinationem remittit, aut retrodonat ius, aut patrimonium, quod illi fuit donatum, vel promissum absque pacto ante ordinationem facto non incurrit arg. glossæ sing. in c. tuis. de præben. & glossæ memor. in c. si Episcopus. eod. tit. lib. 6. Nauar. c. 27. nu. 158. Declaratio. 1. & vers. 2.

68 Sed quaeritur, si an donatio facta a patre filio ad effectum, ut faceret dotis ordinem assequi possit, imputetur in legitimam? Dic quod sic, quemadmodum donatio propter nuptias. Si quidem hæc donatio fit ut matrimonium spirituale contrahatur ab ipso filio, sicut donatio propter nuptias fit ad matrimonium carnale. ut est cõs opinio Doctorum in authent. ex testamento. C. de colla. Ita Couar. in cap. Raynaldus. §. 2. nu. 7. de testam. qui tenet aduersus Io. Fabrum in §. si. Insti. de inoff. testa.]

69 Superest modo, si consideremus quibus modis simonia committatur circa beneficia. Et inuenio illam variis modis committi posse. Primo in collatione beneficii. Secundo in resignatione, seu in renunciatione. Tertio in electione. Quarto in confirmatione. Quinto in præsentatione. Sexto in institutione. Septimo in inuentione. Octavo in permutatione. Nono in pensione. Decimo in confidentia. Hæc autem

70 ita inter se differunt. Nam si collatio est, quæ transit titulum beneficii, & possessionem facti, id est exercitii, administrationem de iustit. ca. auctoritate. Et huiusmodi beneficium, si est reseruatum Summo Pontifici, non potest ab Episcopis conferri: aut non est reseruatum sedi Apostolice, & tunc ant ordinarius non facit residentiam in loco proprio, & tunc non habet nisi quatuor menses, aut facit residentiam, & tunc habet alternas vices per mensem, id est, sex menses ipse, & sex Papa: nam primus mensis Papæ est Ianuarius. Secundus Februarius est Episcopi, & sic de singulis.

71 [An verò possit tamen Episcopus beneficium quoniam

non est Papæ reseruatum, illud conferre, quando esset in aliena diocesi. Glossa in cap. nouit. de off. deleg. Ioan. de Selua late in tract. de beneficiis. 3. par. q. 40. & 63. dicunt, quod sic. Imo & ipsius Episcopi vicarius habens ad hoc specialem potestatem conferendi beneficia, potest ea conferre etiam extra propriam diocesim, sicut notant glossa in c. statutum. ver. per seipsum. de præben. in 6. Domin. in ca. vlt. & in c. licet. de offic. vic. in 6. Nicolaus Boerius decil. 30. vbi scribit, ita sententia iudiciali obtentum fuisse, cuius ratio est, quia cum hæc iurisdicção voluntaria sit, exerceri potest etiam extra territorium. l. 2. ff. de offic. proconsul. Doct. in c. nouit. de off. leg. & in c. penult. eod. tit. Sed quid si Episcopus beneficium vacans alicui contulerit eo die extra diocesim, quo eius Vicarius alteri intra territorium contulit? Dic quod præferendus erit, habens titulum a prælato, et si vicarius speciale mandatum habeat ad conferendum beneficium. secundum Calder. consi. 2. de offic. vicar. An vero hæc voluntaria iurisdicção, quæ in conferendis beneficiis exercetur, possit per Episcopum, & prælatos intra curiam Romanam exerceri, ita ut valeant inibi commorantes beneficia conferre? Resp. quod de Romana curia stylo est, quod non, dum ipsi præsentem Summo Pontifici curiæ adsint. Ita Præpositus in c. qui in aliquo. col. vlt. dist. 5. Lud. Gomez in reg. de non iudi. iuxta formam supp. q. 3. And. de Falcon. in tract. de refer. q. 4. principalis. q. 10. Qui quidem stylus est secundum ius commune, quia præsentem Principe non potest exerceri iurisdicção voluntaria. l. 2. & vlt. ff. de offic. proconsul.

72 Et nota, quod si collatio debet fieri pure, palam, liberè, & sine diminutione. Pure, ut nullum pactum, nulla conditio, nullus modus interueniat. 1. q. 1. quæ pio. de pact. c. fin. nam & modus æquipollet conditioni. c. si infidelis. 1. 8. q. 1. C. de leg. quæ sub modo. Imo magis obligat modus, quam conditio. Nam si is cui sub modo aliquid relinquitur caueat de ipso implendo, statim agere potest. ff. de lega. 3. l. si cui legatum. quod secus est in conditione, cuius euentus adimpletio expectanda est. ff. de cõ. 3. & demonstr. l. qui hæredi. §. si. l. quibus diebus §. si ff. de fideicom. liber. Quæ autem sit differentia inter causam, modum, & conditionem, notatur per Hostien. in sum. de condi. & demonstr. §. quid sit conditio. Palam, Alioquin suspecta hæc collatio. cap. vni. vt benefic. eccle. l. potest. ff. de iure filii. ita fidei. ff. de adm. tut. c. non existimo. 18 q. 2. vñ tamè nota, quod licet electiones clandestinæ reprobentur de elect. cap. quia propter. in fin. non tamen collationes: modo is, cui prouidetur, capax sit. argumen. text. in l. 1. C. de dilatio. lib. 10. nam & Episcopi in suis cubiculis, paucis præsentibus conferunt beneficia sua. Verum ex diuina

ina occultatione, & ex quibusdam alijs circumstantijs oritur suspitio contra conferentem & sic loquitur cap. vnicum. §. 1. & seq. vt benefic. ecclesi. Liberè. in motu rationabili, & liberali. de præben. relatum. de renun. ad supplicationem. non motu carnali, sed iudicio rationis. cap. graue. de præben. quia non sanguine, sed vitæ meritum sunt beneficia ecclesiastica conferenda. ca. Moyles. 8. q. 1. item libero, non pecuniario. Rursum sine diminutione aliqua. quod dicitur vt notat per Host. vt eccle. benefi. siue dimi. confer.]

73 Potest tamen tamen circa collationem committi simonia talli pacto. Titius ambiens beneficium impetrare, offert pecuniã, vel multa munera Episcopo conferenti, vt sibi conferat beneficium vacans, Episcopus muneribus allectus contulit illi, quæritur an sit simonia? Dic quod sic, sed est mentalis, quare dicta collatio valida est, cum talis simoniacus non subiaceat pene. cap. tua nos. capit. fin. de simon. Sotus libr. 9. de iust. & iure. quæstio. 8. art. 1. Quod secus esset, si ita expressè conuenissent, quia tunc realis esset. Rursum, quid si Titius non episcopo collatori, sed eius familiari, vt secretario dedit pecuniã, vt operam daret quod promoueatur ad beneficium. dic secundum Innocentium. quod idem est, quod si data fuisset promotori, vel beneficii collatori. 1. q. 5. cap. presentium. Syluest. in verbi. simonia. q. 16. vers. 3. Fely. in c. tanta. & Abb. in c. nobis de simon. qui ampliat etiam si collator esset illi collaturus. Item Sotus libr. 9. de iust. & iur. q. 7. art. 3. ver. quæris autem. Secus vero si pecuniã daret familiari collatoris, vel procuratori in curia Romana, vt sollicitaret, vel ad memoriam reduceret. ita Zabara. in clem. tuam. de æta. & qualis. Addit ad Abbas in

74 cap. accufatum. de simo. Sed quid si quis dat munus a manu, vel lingua porrigendo preces obsequia, vt adulando alteri. verbi gratia, familiari Papæ principaliter ad inuendam amicitiam cum illo, & secundario, vt imperet a Papa aliquod beneficium, cum se ad id occasio obtulerit. & postea occasione oblata sine alia illi cita pactione impetrat illud ei, an sit simoniacus? Respon. secundum Nauar. c. 23. nu. 106. ver. ad quintum, quod non: nisi principaliter dedisset, vt pro eo rogaret Papam, vt ibi per eum. Par ratione seruire alicui prælato principaliter ob personæ dignitatem, ob stipendium pro victu quotidiano consequendi, at minus principaliter spe consequendi ab eo aliquod beneficium ecclesiasticum ea spe secundo loco ab animo constituta, nulla est simonia, quemadmodum a glo. & Doctoribus constitutum est in c. cum esset de simo. Sed seruire prælato principaliter spe consequendi ab eo beneficium ecclesiasticum, etiam non accedente expressa pactione simonia est, vt glo. & Docto. ibi in d. c. cum

essent, adnotarunt licet ea simonia mentalis sit, & sufficit pœnitentia. c. si. eod. tit.

75 Eodem tamen pacto dicendum est ex parte collatoris. Committit enim simoniam vel mentalis, vel actualem, conferendo beneficium famulo hac intentione principali, vel cum pacto expresso vt tollat legalis obligatio ad aliquid, quod illi debebat, vel ad satisfactionem ministerij sibi impenso. Si vero collatio beneficii fiat hac intentione, vel hoc expresso, vt tollatur obligatio moralis, & remuneratoria, quæ procedit ex honestate, & gratitudine ad remunerationem, tunc nulla committitur simonia. Couar. lib. 1. varia. resolut. c. 20. nu. 3. & 4. faciunt quæ dicit Nauar. c. 23. nu. 109. ver. ad quartum.

76 Sed vtrum tamen peccet prælatus conferendo beneficium indigno? Dic quod sic, vt not. Card. in cle. 1. de ætate, & qualitate. in fin. Quinimo qui præficeret dignum omisso digniori, nec in minus esset a peccato, & si electio ipsa retractari nequeat, & ita intelligitur tex. in c. monasterium. 16. q. 7. & est cõmunis opinio. Dignus tamen in foro animæ potest sine peccato beneficium possidere. Caiet. 2. 2. q. 185. art. 3. ibi in eodem articulo diligenter attende. In duobus tamen casibus videtur non peccare prælatus præponendo dignum digniori in spiritualibus. Primus secundum Butrium in c. tua de ætate. & qualitate. colum. 2. quando omisso digniori confert beneficium consanguineo digno. c. non satis. dist. 86. Secundum, quando præficeret, minus scientem illi, qui maioris est sanctitatis. & scientiæ eo pretextu, quia ille minus sciens, minus sanctus potest magis conferre ad bonum commune propter potentiam, & industriam secularem, & aliquod huiusmodi, & ratio est, quia, & si simpliciter, & secundum se maioris dignitatis sit ille, qui abundat in spiritualibus gratiæ donis, tamè quia dispensationes spiritualium magis ordinantur ad vtilitatem communem, secundum illud 1. Corin. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Ideo quandoque absque acceptione personarum in dispensatione spiritualium, illi qui sunt simpliciter minus boni, melioribus præferuntur, sicut etiam Deus gratias gratis datas quandoque concedit minus bonis. D. Tho. 2. 2. q. 63. art. 2. vers. Respondeo.

77 Simonia tamen etiam esset non solum conferre beneficium pro aliquo temporali munere, & obsequio seu exhibito, seu exhibendo, ac si pecunia: cum pecuniæ nomine vnuerla supponantur, quæ pecunia æstimari possint, sed etiam si conferret per munus a lingua. Exempli gratia, si quis episcopus precibus ad temporalem vtilitatem captandam inflexus sacerdotium, vel beneficium conferat, ea scilicet intentione, vt fauorem capter, ex quo sibi aliqua possit ratione

tionem collationis prouenire utilitas. ita Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 7. art. 3. Verum quia agitur de precibus, ideo sciendum est secundum do. Ant. 78 de Butr. in c. tuam nu. 7. de tra. & qual. q. preces quedam dicuntur carnales, quedam spirituales. Preces spirituales presumuntur ille, quæ sunt interpositæ ab extraneo, & secundum Host. sunt preces patronorum, ad quos spectat potestas presentandi, c. nobis. de iure patron. hæc preces semper presumuntur interpositæ pro digno, id est ut dignus promouendus sit tali dignitate. Preces vero carnales presumuntur tunc, quæ a parente interponuntur.

79 Sed queritur, an preces pro se porrigere ad obtinendum beneficium sit peccatum? Resp. quod non dummodo hæc concurrant. Primo ut preces interponens habeat respectum ad solum Deum, & ipsius obsequium, & non ad potentias, & diuitias seculares. Secundo, quod persona sit digna, c. qui episcopatum. 8. q. 1. Tertio, quod preces interponantur ex necessitate pro beneficio simplici, vel in genere, & alias indiget: si autem procurato, id est ut eligatur ad curam animarum, vel in prælatum, tunc preces sunt iniustæ etiã pro digno digno. c. ad aures. de rescript. 1. q. 2. clericos. 1. 2. q. 1. illi autem. Et ut inquit tex. 1. q. 1. cap. nullus itaque. & Syluest. in ver. simonia. q. 16. vers. 3. tanquam honoris ambitiosus eiciendus est, nam nihil hac ambitione detestabilius, ut inquit tex. & glo. in extrauag. 10. unica. de præb. cum circa spiritualia versetur. C. de episco. & cler. l. si. quenquam. Unde de hoc ambitione scribit B. Bernardus. O ambitio ambientium crux, id est poena, quomodo omnes torquens omnibus places?

80 Sed iterum queritur, si an episcopus appare digniori, peccet, si promoueat non dignior, sed consanguineum dignum? Dic quod non, dummodo dignus existat, & sit pauper, quia huic providere tenetur. facit tex. in cap. non satis. 86. dist. 3. Sed utrum preces interponens sit simoniacus, si intendat in aliquo obligari promouendi? Resp. quod sic, si obligatio esset legalis, vel si intendit exonerare illum, quem rogat, ab aliquo seruitio, quod ei fecerat: quia in talibus idem est remittere, quod dare: secus vero si remitteret obligationem naturalem tantum, ut quia collator esset obligatus ad annidors, ut inquit Nauar. in c. 23. nu. 106. ad quartum.

81 Sed an si teneat beneficium relinquere, qui collatori promittit centum, ut sibi conferat beneficium non animo emendi illud, nec soluendi centum, si beneficium obtinuerit? Dic quod non: non quidem Caietani, & Soti argumento, scilicet quia non committit simoniam, sed quia non est realis, sed conuenientialis quæ ad relinquendum non obligat. Nauar. c. 23. nu. 106. ver. ad 3. Et hæc circa simoniam, quæ committitur

in collatione beneficii. Superest modo ut consideremus breuiter qualiter inter se differant hæc vocabula, scilicet resignatio, electio, presentatio, confirmatio, institutio, collatio, & inuestitura, ut postea videamus, quomodo in ijs committatur simonia.

82 Et circa primum dico, quod resignare est renuntiare beneficium, vel in favorem tertie personæ, vel simpliciter Papæ, aut ordinario Electio proprie est, quando canonici alicuius ecclesiæ eligunt prælatum, & de hac electione habetur de elect. cap. 1. per totum, & definitur per Abbate quod est alicuius personæ ad prælationem canonicè facta vocatio. Et quod ius transferatur ex electione, vide glo. not. in c. quanto. dist. 63. Presentatio vero proprie ad patronum pertinet, ut de iure patro. per totum. nec transferatur aliquod ius spirituale ex presentatione, sed presentatus, si est idoneus, debet institui per superiorem. 16. q. 8. decernimus.

83 At confirmatio proprie fit de electione: nam quia ius est translatum per electionem, non est necesse, quod superior conferat, vel instituat, sed quod tantum confirmet electionem iam factam. ut in c. nihil. de electio. & hæc per superiorem causâ cognita fieri debet. d. c. nihil. Institutio vero, & si multipliciter sumatur, tamen proprie sumitur in iure pro translatione iuris non libera à superiore facta, quando presentatus per patronum instituitur; nam tunc superior velit nolit, tenetur illud ius conferre in presentatum, ex quo est idoneus. Et in hoc institutio differt à collatione, quia collatio proprie est iuris translatio libera: quia habens collationem beneficii, non tenetur conferre isti, vel illi sed liberè cui vult, dummodo sit idoneus. ut in c. relatu de præb.

84 [Hinc cum collatio beneficiorum maximi sit momenti, & requirat sedulam, ac diligentissimam prælatorum examinationem, & curam, ut asserit glo. quam ibi Domin. & Franc. sequuntur in cap. ultimo. de offic. vica. sequitur, quod Romanus Pontifex perpendens rem hanc maximi esse momenti, statuit collationem beneficiorum minime esse commissam ab episcopo Vicario, quem generalem constituit, nisi expressim eius delegatio, & commissio fiat. Sic nec eidem Vicario vi, & ratione generalis commissio nis censetur data potestas inquirendi, corrigendi, aut puniendi subditorum excessus, nec priuandi quæquæ ecclesiastico beneficio, aut officio, administratione. ca. licet. de offi. vica. li. 6. Hæc aut etenim grauiora sunt, & maiora, quàm ut in generalem delegationem veniant. Est igitur necessaria specialis commissio collationis ecclesiasticorum beneficiorum, nec continetur sub generali delegatione, quæ per episcopum fit Vicario totius diocesis. At institutionem, quæ fit ad patronorum presentationem, potest Vicarius

rius generalis absque speciali commissione ministrare, & impartiri. ita glo. in c. ex frequentibus. in verbo, officialium. de insti. Rom. sing. 601. glo. in c. ultimo. de offic. vica. in 8. Et ratio est, quia institutio non conferit titulum, sed habentiam illum, vel Vicario dat. auctoritatē administrandi animarum curam. iuxta gl. in c. 1. de cap. mona. lib. nã V6. vicarius episcopi generalis absque speciali commissione potest habent beneficium, vel eius Vicario auctoritatē hanc exercendi animarum curam impartiri, secundum Imolam, & communem in d. cap. ex frequentibus. Pariter ex hac causa fit quod capitulum, quod sede vacante non potest beneficia libera collatione conferre, potest vacante sede episcopa li instituire presentatos a patronis. ita tex. in c. 1. de insti. lib. 6.]

85 Sed inuestitura proprie ordinatur ad translationem possessionis tantum. Et hæc inuestitura fit tali pacto, verbi gratia. Dicit superior, capiendo forte annulum, vel biretum, inuestio te de tali beneficio. ita dom. Anto. de But. & Imo. per illum tex. in c. literas. de concess. præb. & in rubr. de insti.

86 Permutatio vero licet fiat pluribus modis, tamen quo ad nos attinet, est, quando fit permutatio, id est communitio rei temporalis cum spirituali vel spiritualis cum temporalis. At per se quid sit, & inde dicatur, & qualiter differat à beneficio, & quomodo debeat constitui, diximus, supra in tertio præcepto, de hor. canon. Confidentia vero dicitur tractatus, cum quis confidens, quod collator confertur beneficii in personam suam, vel suorum, renuntiat beneficio, promittens aliquid collatori. Nauar. cap. 23. num. 3.

87 His igitur breuiter explicatis, dico circa resignationem, seu renunciationem, quod resignare beneficium in fauorem alterius hoc modo, ut illi conferatur, si fiat renuntiatio in manibus Papæ, non est simonia. gl. in c. ex parte. 1. de offic. deleg. Greg. tamen XIII. permisit tantum, ut vna cum renunciatione vnus præsentet petitiõ alterius, cui renuntians vellet conferre, & nota regulã Cancel. de infirm. resig. quæ est 18. quæ vult, quod resignans beneficii si est infirmus, debet viuere viginti dies à die renunciationis. Si vero quis resignaret beneficium, vel præbendam in manu episcopi in fauorem alterius designatæ personæ, nullam simoniam committit, etiam si tractatus sit inter illos, cui debeat fieri permutatio, dum tamen se submittant dispositioni superioris. Abb. in c. quæ situm. nu. 10. de rerum permut. Ioan. And. in addit. ad Spec. & Goff. & gl. in cle. vni. de rerum permut. contra Host. Imò si esset conclusio inter partes, cui debeat fieri permutatio, modo sit sub expressa conditione, & reservatione,

possent absque peccato. ratio est, quia talis conclusio non est conclusio, cum suspendatur vsque ad superioris consensum. nec obstat tex. in c. quæstus. de rerum permuta. quia non loquitur de tractatu permutacionis, sed de ipsa permutacione, quæ non debet expediri per partes, sed ex mero iudicis officio. ita Syluest. in ver. permutatio. 2. q. 5. 88 Si vero si renunciatio principaliter fiat ea intentione, & pacto, ut alicui conferatur, vel consanguineo suo, vel consanguineo paciscentis, tunc peccatum est. Cum in conferendis beneficijs sanguinis non meritorum rationem haberi iniquum sit, & renunciaciones in spiritualibus liberè, & simpliciter fieri debent. not. in c. ex parte. el primo. de offic. deleg. Imò peccatum est simoniæ. tex. cum glo. in d. c. ex parte. Abb. in c. cum vniuersorum. de rerum permut. qui dicit hoc esse menti tenendum.

89 Et ratio est, quia simonia non solum committitur cum interuentu rei numeratæ, vel rei ea æstimabilis, sed etiam quando relinquitur beneficium cum onere, quasi fiat aliquod pro precio rei spiritualis. Nauar. c. 23. nu. 100. vers. 2. quod duplex est.

[Hinc Abbas in c. non satis. de simo. concludit quod adeo renunciatio beneficii debet liberè fieri, ut non possit renuntiare cum onere, ut renuntians habeat pensionem. Cautela tamè est, ut ibi per eum, ut fiat renunciatio libera, & Papa ex officio eius illam apponat. Sic etiam episcopus potest in collatione beneficii apponere onus alimentandi illum, qui renuntiauit. ut not. Pet. de Ancha. consi. 280. facit tex. in ca. nisi essent. de simo. Anto. de But. in c. 2. de arbitr.]

90 Et hæc renunciatio cum pacto, ut alicui conferatur beneficium dicitur simonia confidentiæ, cuius poena est, quod simul ac aliquis accipit beneficium in confidentiam, antequam impleat quod promissit, est ipso iure excommunicatus, & collatio ei facta ipso iure non valet, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos percepit à die acceptationis. Nauar. ibi. vers. 2. Secus vero si conferret beneficium, vel procuraret, ut alicui conferatur ea intentione, & spe, quod ille aliquando cederet in fauorem alterius a se nominandi, vel sui ipsius conferentis dummodo nullum pactum, nullus modus, & conditio apponatur. Nauar. c. 23. nu. 109. & 110. vers. 6. Sic etiam si multo magis simonia esset, si quis alicui beneficium resignaret pro aliqua re temporalis, verbi gratia, clericus beneficiarius non existens in sacris cupiens ducere uxorem filiam talis, promissit illi se resignaturum beneficii suo filio, si daret filiam suam in uxorem. nam tunc secuta resignatione, & collatione, ambo sunt excommunicati, & collatio est nulla. ita Rebus. tit. quibus mod. benefi. acquir. Doct. in c. nobis. tit. 92 nostro. Electio vero si fit mediante pecu-

nia, vel presentatio, simoniaca est, verbi gratia, si aliquam personam approbo pro beneficio aliquo: Pariter instituire, idest, confere titulum beneficij, & inuestire, idest, tradere corporale possessionem pro pecunia, simonia est.

93 Ita permutare, & commutare rem temporalem cum spirituali, vel rem temporalem cum re temporalis, sed admixta spirituali, ut permutare domum cum pensione licita, non est hæc permutatio. Gigas in tracta. de pens. q. 33. Vt autem permutatio beneficiorum ecclesiasticorum legitime, & canonicè fiat, hæc requiruntur. Primò vt permutantes habeant ius in re quæ situm, non autem ad rem, vel in spe: Quod quãdo dicatur vide Nauar. in c. 17. nu. 69. Secundò, vt permutatio beneficiorum non fiat propria auctoritate, sed cum auctoritate ordinarij, quamuis possint inter se tractare, tamen debet fieri reseruatò assensu ordinarij, c. quæsitum, de rerum permut. Tertio requiritur, vt non admisceatur temporale cum spirituali, ca. ad quæstiones, de rerum permut. Quarto, vt deur supplicatio Papæ, vel episcopo cum permutacione beneficij causis iustis, expressis, & postea fiat permutatio.

94 Circa pensionem vero potest sic committi simonia, verbi gratia, fuit tractatù inter duos de pensione imponenda super beneficio cum consensu sumi Pontificis secretò tamen tracta uerunt de illa extinguenda nulla facta mentione consensus Papæ, secuta collatione simonia est realis, Gigas in tra. pens. Quando etiam committatur simonia in pensione, vide Nauar. c. 23. nu. 107. ver. ad octauam.

S V M M A R I V M.

- 1 Simoniacus realis, quibus pœnis afficiatur & nume. 5
- 2 Intellectus extr. Cum primum, de simonia Pij V. nisi simoniacus sit inhabilis ad futura beneficia.
- 3 Beneficium per simoniam ignoranter commissam adeptum, renuntiandum.
- 4 Simoniacus in beneficio occultus cum episcopi dispensatione, an illud idem possit adipisci. (rètia)
- 5 Simonia realis in ordine, & beneficio, duplex differe.
- 6 Proxenetæ, & rèsies in actu simoniaco excommunicationem incurrunt.
- 7 Pœna statuta per extrauag. in c. cum detestabile, de simo. in quibus casibus potissimum locum habeant, & nu. seq.

De pœna simoniaci. Cap. XCVIII.

imoniacus si solus realis in beneficio tenetur post sententiã resignare beneficium, & restituere fructus, c. presbyter. 1. q. 1. Innoc. com. receptus in cap. cum nostris, de concel. præben. probatur

in cap. clericis, ne cler. vel mona. & c. ex foris, de excess. præla. & utrobique Panor. Nauar. extra de simo. cons. 34. nu. 2. ipso facto incurrit excommunicationem Papalẽ. per extr. Martini, & Eugenij, & Pauli secundi in cap. cum detestabilem, de simo. qui soium ab illo est ab soluendus, vt inquit Sylu. in ver. simonia, qui si celebrat, tanquam excommunicatus irregularis est, c. 1. de sent. excommu. lib. 6. & est infamis. 15. q. 3. c. non sane. Inhabilis quoque ad beneficia futura, vt in eo, q. deliquit puniatur. Cath. Neapo. li. 1. de Simo. præui. c. 4. & 6.

2 [Quod intellige si durante excommunicatione, sicut quilibet alius excommunicatus, & quod simonia sit notoria, vel sit condemnatus de illa, vt patet per extrauag. Pij V. Cum primum, alias si simonia non esset notoria, vel non esset condemnatus de illa, & simoniacus esset ab excommunicatione, quam ob illam simoniam incurrat, tunc posset obtinere alia beneficia, ita consuluit Nauar. extra de simo. lib. 5. cons. 34. & 35.

3 Sed an collatio facta ei, qui recepit beneficium per simoniam a se ignoratam, sit ipso iure nulla? Dic quod non. Sed bene est reprobanda, tum ex tex. in c. pen. de elect. tum ex cap. ex insinuatione, de simo. tum ex cap. de regularibus, eo. tit. quibus in iuribus habetur collationem valuisse, sed requiri renuntiationem. Hinc sequitur, quod talis ita ignoranter recipiens beneficium, tenetur resignare beneficium, & restituere fructus extantes, nõ autem bona fide consumptos, quos percepit antequam habeat noticiam simoniæ, ita Nauar. extra de simo. lib. 5. cons. 60. & 61.

4 An vero si adeptus beneficium per simoniam alienam se ignorante commissam, post renuntiationem, liberam factam post certificationem, possit iterum per dispensationem episcopi illud idem beneficium obtinere? Dic quod sic: nisi sit prælatura, c. penul. de elect. Quod tamen aliter esset dicendum de eo, qui scienter per simoniam adipisceret beneficium, Nauar. qui supra. cons. 34. & 35.

5 Simoniacus si vero realis in ordine est irregularis: ratio est, quia sub pœna excommunicationis latæ sententiæ est prohibita ordinatio simoniaca, vt probatur per extr. secundã, de simo. & per consequens contra talem inhibitionem suscipiens ordinem est irregularis, vt est tex. & ibi expresse adnotauit, Panor. in c. 1. nu. 4. de eo, qui sur. ordin. susc. Quod secus est in simoniaco reali in beneficio, vt consuluit Nauar. cons. 35. nu. 3. & cons. 61. nu. 11. de simo. lib. 5. differt et in alio, q. simoniacus in ordine est et suspensus, simoniacus aut in beneficio solus excõdicatus vt ibi Nauar. q. si celebrat, efficitur irregularis. Potest tñ episcopus super illa

illa irregularitate si occulta est, & non deducta in iudicium dispensare, per c. 6. de refor. sel. 24. Conc. Trid. Nauar. eod. tit. cons. 56.

6 Mediatores si quoque, qui alio modo vocantur proxenetæ, quos canon appellat interemptores, c. pen. dist. 91. glo. in c. 1. de testib. lib. 6. Et testes ex certa scientia sunt excommunicati, quamuis quo ad testes lex est etiam per vsu abrogata, vt inquit Sylu. in ver. simonia, nu. 19. vers. quarta pœna. Solus etiam Papa, vel Concilium dispensat in simonia ordinis, vel collati beneficij scienter acquisiti, vt habetur in d. extrauag. cum detestabile. Quod etiam procedit in ingressu religionis, c. mandato, de simo. & Martinus V. in sua extrauag. atque tandem in omni simonia, vt vult Paulus I. & ita vsus se habet, Sotus lib. 9. q. 8. artic. 2. col. 1. de iustit. & iure.

7 Ex his si igitur collige has pœnas tantum locum habere in duobus casibus, idest in simonia commissa in beneficio ecclesiastico, & in ordine sacro, per extrauag. cum detestabile. Dummodo sit realis perfectæ, non conuentionalis. Qui autem in aliis casibus simoniã committunt, peccant mortaliter, possunt rigidè puniri in foro exteriori, & restituere tenentur precium acceptum, non danti, quia ambo sunt in pari causa turpitudinis, sed ecclesiæ, in cuius iniuriam commissa est simonia, vel pauperibus, si non adesset ecclesiæ, D. Thom. 2. 2. quæst. 100. arti. 6. ad quartum.

8 [Huiusmodi si sunt simoniaci in pensione, cum pensio nõ veniat appellatione beneficij, c. quamuis, de præben. lib. 6. præsertim in dispositione pœnali, qualis est extrauag. de Simo. arg. c. pœne, de pœnit. dist. 1. Item simoniaci in iure patronatus, modo non sit commissæ, in præsentando, vt fuit definitum in prætorio sacre Pœnitentiariæ, ita Nauar. de simo. libr. 5. cons. 16.]

S V M M A R I V M.

- 1 Promouens indignum scienter ad beneficium, & eundem digniori præferens peccat, & tenetur de mala administratione, & num. seq.
- 2 Parentes filijs dignioribus, data optiõne à lege, debent relinquere.
- 3 Prælatus promouens indignum, ad que reuocatur.
- 4 Electio meliorum fieri debet ad prælaturam, & qui nam melior dicatur, vide.
- 5 Idoneum, qui minimè se nouit, si ad dignitates aspirat, peccat, & quare.
- 6 Dignitates seculares, an, & quando, vel precibus, vel pecuniâ possint obtineri.
- 7 Dignitates, vel officia secularia, quare uendenda non

debeant, idque minimè expediat. Sanctiõne Regni, quid conueniat sit circa officia secularia obtinenda.

- 9 Quales præficiendi essent à principibus in officijs secularibus.
- 10 Nobilitas, & scientia in primis spectande in persona eligenda ad officia.
- 11 Electio indigni ad publica officia mortalis est, & obnoxia restitutioni.
- 12 Mutuare communitati, uel domino pro officio obtinendo, quo casu usura sit.

De dignitatibus, & officijs tam ecclesiasticis, quam secularibus.

Cap. XCIX.

E execrabili quorundam, tam religioforù, quam secularium ambitione circa dignitates ecclesiasticas appetendas aliqua dixim⁹ supra, ca. 96. Modo superest, vt etiam videamus, num ille, si qui scienter indignum promouet, ad beneficium peccet? Respon. quod sic: cum contra conscientiam faciat, & sic in gehennam ædificet. 28. q. 1. §. ex his, ext. de restit. spoliat. c. literas. Iterum, quia ex hoc mandatur puniri, quod non fieret, nisi peccasset, de elect. cap. nihil, de præben. graue, de æta. & qual. ex ratione, & c. idoneorum. 24. dist. cap. tales. Item cum hoc faciat contra expressam prohibitionem canonicam, vel præceptum, vt in dictis iuribus, contra faciens peccat mortaliter, ext. de maior. & obediens, c. si quis. Nec tales canones inhibitionem, vel præceptum continent de consuetudine tolli possunt, licet secus sit in alijs, 4. dist. §. leges. In foro contentioso tenetur promouens de mala administratione talium promotorum, arg. de magi. conuel. 3. ad munic. l. Lucius. §. Imperator, ext. de off. si. Archid. ea, quæ.

2 Quinimo si qui præficeret dignum omisso digniori, nec immunis esset à peccato, & si electio ipsa retractari nequeat, & ita intelligitur tex. in c. monasterium. 16. q. 7. Archid. in cap. licet ergo. 8. q. 1. dom. Anto. & Abb. in c. constitutus, de appellat. tex. valde no. in c. pen. de elect. lib. 6. Ad idem facit tex. in c. licet 8. q. 1. Vbi ad prælaturam ecclesiasticam non eligitur, nisi qui cæteris sanctior, & doctior habetur, est et tex. not. in l. foemina. C. de scund. nupt. in vers. In quem contemplatione meritorum liberalitatis suæ. Vbi est si casus singularis, quod si pater, vel mater ex legis dispositione habet electionem relinquendi certa bona alicui filiorum primi matrimonij, quem elegerit, debet eligere filium benemeritum, & est communis opinio.

nio. Hinc narrat Greg. dialog. 4. ca. 9. de Pascha fio. qui respondit, quod in loco pœnali deputatus fuerat nulla alia causa, nisi quia in partē Laurentij contra Symmachum sensit in eligēdo eum ad ordinem Pontificatus.

4 Quinimo ꝑ prælatuꝑ promotens simpliciter indignum, tenetur ecclesiæ de mala administratione, vt supra diximus, scilicet ad interesse, quam læsit ad similitudinem magistratus, qui minus idoneo tutelam pupilli commisit. vt not. in l. 1. §. nunc tractemus. ff. de tute. & rati. dist. 1. Ita Fely. in c. si quando. de temp. ordi. col. 8. vers. de inferioribus, dicēs fixo oculo nõrandum contra prælatos hodiernos, qui aliquos ordinant, aut præficiunt officijs, vel dignitatibus indignos. Tenetur enim quis de mala electione. l. h. §. 2. ff. nauar. caup. stabu. Ad idem tex. cõgl. in c. tales. dist. 2. 3. gl. pe. in c. ad Apõstolicam. de reg. glo. sing. in l. qui cum vno. in prin. cip. ff. de re milit. dicens, quod episcopus indignè promotus scienter, meretur decapitari. & tex. in c. cum in cunctis. §. clerici. de elect. inq. q. suspensus est per triennium a beneficijs ecclesiasticis, quod intelligo, quod ad illa beneficia, quæ habet in ecclesia, in qua fuit facta electio. c. compromissarius. eo. tit. lib. 6.

5 Qualis ꝑ autem debeat eligi ad prælaturam, tradit Hugo ꝑ 77. ad finē, scilicet, melior, Meliorem autem, seu dignum intelligo, secundum qualitatem personæ, officij, vel rei, ad quam eligitur: Talis enim potest esse dignus ad monachatum, qui est inutilis ab Abbaciam, vel prioratum. Et talis potest esse bonus ad canonicatum, qui est malus ad decanatum, vel prælaturam, quare hoc relinq. ut arbitrio boni viri. Ista est doct. in Abb. in ca. cum in cunctis. de elect. Vnde si ad eandem prælaturam, vel Episcopatum concurrant duo, quorum vnus est Theologus, alter Canonista, si in loco magis ventilantur causæ, & lites, præferendus est Canonista: quia ille est melior ad illam dignitatem: si autem pullulant hæreses, vel est locus vicinis hæreticis, præfertur Theologus, mixtus autem præfertur vtrique, ita signanter Abb. in c. 1. de consang. & affinita. in cap. licet. 1. eol. in fin. de præb.

6 Quid ꝑ autem de illo, qui se idoneum non sentit ad dignitatem, an recipiendo peccet? Dic quod sic. ext. de elect. innotuit. §. multa. 28. dist. in. priusquam. 48. dist. neophytus. Receptionis enim suæ tempore debuit suam inhabilitatem patefacere, & sic non recipere, vel dispensationem obtinere. dist. 1. c. ex poenitentib. 24. dist. cap. 1. extra de corp. vici. cap. exposuisti. Quisquis enim cum onere, in quo substitutus est, vires suas metiri debet, & si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui se sufficere existimat, accedat. 1. q. 1. non est putanda. Et

7 hæc circa dignitates ecclesiasticas. Verum quod ad dignitates seculares ꝑ sciendum est, q. si dignitates habent administrationem, vel iurisdictionem, peti precibus non debent, & si petantur, quia inuerecudè petuntur, ij, qui petunt, tanquam ambitiosi, & temerarij, ꝑijci debent. l. 1. ff. ad l. Iul. de ambi. l. æstimationem. ff. de mune. & honor. eo magis si pecunia consequantur, vt habetur in Auth. vt Iudic. sine quoquo supra. §. 1. Si autem sunt nudæ aliæ dignitates, potest dari pecunia: quia alijs non nocent. l. 1. §. sed. & si quis. ff. de pollicit. Et hoc si publicè fiat. Secus autem si priuacim: quia tunc præsumitur contra ementem. l. 1. c. de famo. lib. D. vero Thomas inquit, q. vendere officia secularia licet, dummodo talibus vendantur, qui possint præsumi esse viles, & idonei ad talia officia exercenda, & tanto vendantur precio, vt recuperari nequeant, sine grauamine subditorum, & venditio sit publica. l. 1. de pollicit. & fiat iis, qui cupiunt prodesse alijs, & sibi sine alterius iactura. vt inquit etiam Sylu. in versicu. Dignitas. quæstio. 2. & 4. & in vers. Restitutio. 3. q. 5. vers. 4.

8 Sed ꝑ tamen non expedit ea vendere, vel quia contingit frequenter, quod illi, qui essent magis idonei ad huiusmodi officia exercenda, sunt pauperes, ita vt ea emere non possint, vel quia etiam si sint diuites, illi, qui meliores sunt talia officia non ambiunt, nec inhiant ad lucra ex officio acquirenda: vnde sequitur, q. vt plurimum illi officia suscipiant, qui sunt peiores, ambitiosi, & pecuniæ amatores, quos et probabile est subditos opprimere, & etiam cõmunitatis commoda non sic fideliter procurare. Hinc Panor. in c. 1. ne præ. vic. suas. inquit, quod illa pecunia data venditori vocatur turpe lucrum. Quapropter hodie sanctio Regni de official. parte secunda, declarat, & inhibet sub pœna priuationis officij illa ne sint venalia, tenenturque officiales iurare non dedisse aliquid pro officio, nec per se, nec per alium. Et qui pecuniam pro officijs recepisse deteguntur, illam omnino restituere tenentur secundum

9 dictam pragmaticam. vnde magis ꝑ videtur expediens, vt bonos homines, & idoneos ad suscipienda officia Principes eligant, quos etiam inuitos (si necesse fuerit) compellant, quia per eorum bonitatem, & industriam maiora bona accrescent cõmunitati, quam de prædicta venditione officiorum acquirere valeant. D. Tho. Opusc. 4. 6. 24. in fin. & Opusc. 2. 1. cap. 5. Sylu. in vers. Dominium. quæst. 4. vers. secundum. [Et hoc consilium dedit Moyfi eius cognatus. Prouide inquit, de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit charitas & qui oderint auaritiam, & constiitne ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos,

decanos, qui iudicent populum omni tempore. 10 Qualiter ꝑ autem sint eligendi officiales, inquit Io. de Plarea in l. 1. per illum tex. C. de hor. pub. lib. 10. q. in electione officialis consideranda est nobilitas, idè dicit Arch. in c. hæc autem. in fi. dist. 30. Io. And. in capit. venerabilis. de præben. bona glo. in rubr. C. quemadmodum. ciui. mu. ind. lib. 10. in Auth. de defensor. ciui. §. interim. ver. nobilitatibus. col. 3. Hinc Angelus inquit, quod officia publica danda sunt nobilibus, & non plebeis, aut mechanicis. ita tex. in l. honores. in princip. §. si is qui. ff. de decur. in leos. ff. eod. Vbi decurionum honoribus plebei fungi prohibentur. Ad idem tex. in l. assumenda. C. eod. Non enim præsumitur nobilis esse cupidus, vt plebeius, sed magis liberalis, in d. ratione nobilitatis præsumitur donatio. Hinc dixit Bal. in l. 1. in fin. C. ad Velleia, q. si mulier, quæ pro alio soluit, erit nobilis, & in dignitate, ratione suæ dignitatis, & nobilitatis præsumitur donare. Ad danda est etiam nobilitati scientia. Vnde eligere debent Principes ad officia nobiles maximè literatos, quibus, & non alijs Reipublicæ gubernatio committenda est. vt probat tex. & ibi not. Ang. de Arer. in proem. Institui. in fin. verbis. Facit tex. in c. de multa. de præb. Vbi nobiles, & literatos æqui parat in dispensationibus faciendis. Hæc autè officia potest Princeps, seu Imperator auferre quæ vult. Io. Fab. Institut. quib. mod. ius patriæ potest solui. §. cum autem. col. 2. vers. sed quid si ante. Sed ex his deducuntur multa, & primo.

11 Qui publica ꝑ officia ex ignorantia graffa, vel scienter indigno contulerit, præter peccatum mortale tenetur ad restitutionem ob maximum damnum illarum Reipublicæ, & illis, qui ex iniqua administratione leduntur. per regulam iuris. Qui damni causam dat. & c. de iniur. [Idè constat ex rubr. C. & ff. de magistr. conuel. l. 1. §. nunc tractemus ff. de tute. & rati. dist. in specie adnotarunt Anch. in clem. 1. de ara. & qual. in fi. Fely. in c. si quando. nu. 7. de rescript. Io. Lupi. in c. per vras. notab. 3. §. 26. nu. 11. [Quinimo, qui indignum proponit, peccat mortaliter, tamen si ille in administrando officio se optime gerat, & nulli damnum inferat, ca. hi quocunque. 1. q. 1. [Quia præficiens indignum, ecclesiam, rem publicam, pupillorum bona, & patrimonium maximum exponit periculo, quo fit, vt ex sola indigni prælatione grauiter peccet, qui eum scienter eligit, cū iniustissime hoc eligendi munus, quod iuxta rectam rationem expedire tenetur, aduersus diuinam, naturalem, & humanam legem exerceat.]

12 Secundo. Mutare ꝑ cõmunitati, vel domino pro habendo officio, ex quo speratur honor, & lucrum. D. Tho. ad Ducifam Brab. inquit, esse vsuram, qd. limita, si intentio sit ad lu-

crum principaliter. Imo si tunc officium esset spirituale, posset induci simonia, secus si intentio sit principaliter ad consequendam amicitiam, & consequenter ad officium, & lucrum. Sylu. in c. vsura. 1. q. 18.

S V M M A R I V M.

- 1 Fructus beneficij ecclesiastici bisariam considerantur.
- 2 Bona ecclesiastica id oneris secum afferunt, ut quæ superflua, eroganda sint in pauperes.
- 3 Pan. perum nomine, quinam intelligantur.
- 4 Men dicatur, quomodo sit consideranda, et an uir nobilis nictum tantum habens, possit dici mendacianus.
- 5 Index, quæ spectare debeat in arbitrandis, assignanda, dore mulieri.
- 6 Beneficiarius, an possit ad libitum de beneficio conferre in consanguineos.
- 8 Beneficiarius, qui dicitur cum administratione, & qui simpliciter, & personaliter, & quare sicut dicitur.
- 9 Beneficiarius, quibus comparentur.
- 10 Distributio de bonis ecclesiæ, quæ ex consuetudine mod. rata esse debeat.
- 11 Beneficiarius usufructuosus excedunt, sed sunt infra usufructuosos.
- 12 Alienatio mobilium, uel immobilium, præter reditus facta per clericos est mortalis.
- 13 Alienatio rei ecclesiasticæ, ut sit licita, necesse est iusta causa alienandi quadruplex esse potest.
- 15 Alienatio a. s. que solemnitate in bonum ecclesiæ uertens, an ualida.
- 16 Prælati abutentes rebus deputatis pauperibus, uel cultui d. i. u. u. u. peccatum, tenentur ad restitutionem.
- 17 Beneficiarius nulli restitutioni obligatur propter reditus male expensas, peccat tamen, num. seq. fallit nu. 19.
- 20 Commendatarius nullum ius, sed custodiam tantum habet, & quo ad reditus quid iuris habeat.
- 21 Beneficium sine animo promouendi ad sacros ordines obtinens, non facit fructus suos.
- 22 Beneficiarius ex eo, quod suo uictui detrahatur, nec peccato, nec restitutioni obligatur.
- 23 Beneficiarius nobilis, an licite possit sibi alimentata subministrare ex redditibus, relicto patrimonio intacto, §. num. 25.
- 24 Clericus cum sufficienti patrimonio, an, & quando possit recipere beneficium.
- 26 Beneficiarius de redditibus, in suos necessarios, & de se benemeritos, conferre potest. (sum.)
- 27 Beneficiarius consanguineis elargiri moderato potest.
- 28 Beneficiarius pro ratione personæ, licet expendere poterit.
- 29 Beneficiarius acquisita ratione stipendij, & sua industrie pro libito erogat.

- 30 Prælati ratione consuetudinis, an possit testari.
 31 Impensa pro obtinendo beneficio, & pro decentia ecclesie de redditibus extrahi potest.
 32 Beneficiarius debita iniuste contracta potest de redditibus soluere.
 33 Beneficiarius acquirens post clericatum presumitur de rebus ecclesie.
 34 Hæres prælati in dubio, ne bona cedant ecclesie, debent probare ex alio titulo obuenisse, quam ab ecclesia, secus si id constat. nu. seq.
 36 Legatum ab extraneo Episcopo relitum, an intuiu ecclesie uideatur factum, & quid si fuerit relitum presbytero. nu. seq.

De fructibus beneficiorum, bene, vel malè impensis. Cap. C.

- A** Nimaduertendum est, quòd fructus beneficiorum ecclesiasticorum iure pontificio, bifariam considerantur. Quidam enim in genere constituti sunt, ut haberi beneficium titulo canonico, & legitimo competant, & reddantur. Alij vero distributione quadam velut diurnum, & horarium. stipendiū his, qui regulariter quotidiano ministerio in celebrandis officijs diuinis subserviunt ecclesie, distribuuntur. clement. 2. §. illi verò de xra. & qualis. Hinc adeo hæc quotidianæ distributiones à primis fructibus differunt, ut appellatione illorum istæ non veniant. ca. vnico. de cler. non residen. lib. 6. Couar. lib. 3. variar. resolu. c. 13. in princ. Dixi, regulariter distributiones quotidianas deberi tantum præsentibus, nisi absit pro seruitio Papæ. Hinc declaratum est in Concilio Costan. sess. 19. quòd beneficiarij præsentens in Concilio recipient omnes fructus, etiam distributiones, quæ dantur præsentibus: nã censetur præsentis, ut ibi [Idè intellige in clerico ægrotante: quia satis dicitur iuste impeditus. c. 1. de cler. non residen. lib. 6. quòd tamen intellige, quando infirmitas, est causa non interessentur diuinorum: quia sanus intererat: ut sic tantum reintegret in quantum infirmitas priuet. Doct. in ca. ad audientiam de cler. non resid.]
- 2 Rursus bona ꝑ ecclesiastica sunt subiecta oneri, ut ea, quæ ministris eius sustentatis honestè super fuerint, insumantur in pauperes, et si dicta bona sint diuila. tex. est in c. pen. §. fin. 12. q. 1. Vnde Grego. in c. quia tua fraternitas. ead. q. inquit. Omne, quod super est in necessitatibus causis pijs, ac religiosis erogandū est. & dist. 44. in princ. ait Hieron. Tibi ò sacerdos, de altari viuere permittit, non luxuriari, etenim nō sunt domini, sed procuratores: quia patri-

monium est Iesu Christi. c. cum secundum. de præben. c. Episcopus. 12. q. 1.

- 3 Insuper pauperum ꝑ nomine intelliguntur ecclesie, monasteria, aliaque opera pia. D. Th. 2. 2. q. 185. arti. 7. ver. Respondeo, & ad secundum. Item pauperes dicitur, licet habeant victum ad vitam seruandam, non tamen ad se decenter pro sua qualitate sustentandum. argum. ff. ex quibus cau. maior. l. in eadem. ff. de vsur. l. sed & si quid. gl. fin. in extrauga. Iona. de præbend. vnica. ver. qui mendicant, quæ inquit, quòd mendicatas ꝑ non est consideranda ex capite deficientiæ victus, sed iuxta personarum qualitatem. Quid enim si homo illustris genere, veleminentis scientiæ habeat victum suum, sed iuxta decentiam suam indumenta, societatem, & alia necessaria non habeat, & solo victu sine deore status sui contentus esse nō potest, negari non debet, quin iste secundum se mendicare dicatur. argu. l. cum plures. §. cū tutor. de administr. tut. de ædic. edic. l. cū alimēta. de iure doti. l. quæro. extra de præben. c. de multa. §. fin. de simo. c. & si quæstionēs. Pro quo facit, quia ordo naturæ est, quod non omnes sint æquales in corpore. in Auth. de mona. §. ordinatione. collat. 1. Vnde cum talis mendicatas non sit à iure determinata, arbitrarie erit consideranda argum. extra de offic. deleg. de causis ff. de leg. 1. l. si domus. §. in pecunia. arbitrium autem suum firmabit iudex secundum qualitatem personarum, per iura supra dicta. ff. de testi. l. 3.
- 5 Hinc etiam ꝑ inferitur, quòd si pater, qui dotare filiam tenetur, testamento reliquerit filie dotem, tunc hæres tenetur dotare secundum illam quantitatem, quam æstimabit iudex in loco, qui habebit respectū ad substantiā debentis præstare, & eius, cui est præstanda, & ad qualitatem personarum. l. si filie ff. de lega. 1. l. quæro. ff. de iure doti. Hinc etiam nepos, ꝑ vel frater beneficiarij, qui ante adeptionē dignitatis humilis erat conditionis, & si secundum suā humilem conditionē habeat vitæ necessaria, tamen modo respectu dignitatis ipsius parrui, vel fratris beneficiarij potest dici pauper, & per consequens potest beneficiarij aliqua iuxta tribuere, quibus honorificè in sua domo cōspiciatur. Hoc vero, quod dandum est, debet esse tantum, quantum extraneis eiusdem qualitatis dari possit, non tamen quo superbi, vel occiosifiant, quia hoc reprobatur per Conci. Tridentin. sessio. 25. c. 1. de reformat.
- 7 Hinc ꝑ si vnus est nobilis, qui habet alimenta, sed suam dignitatem conseruare nō potest, & habet forte puellas, quas nuptui tradere non potest, in subsidiū vitæ, vel dotiū, potest Episcopus, cui relicta est distributio in pauperes, aliquid illi dare tanquā pauperi, quia licet

non.

- non sit omnino mendicans, tamen secundum statutum natalium suorum aliqua sustentatione eget, & ideo inter pauperes cōnumerat. casus est fing. in l. si q. ad declinādā. C. de episc. & cl. secundum Bal. ibi in 3. col. versi. circa tertium.
- 8 Præterea beneficiarios ꝑ aliquos dicimus habentes administrationem, aliquos vero non, sed simpliciter, & personaliter. Beneficiarij cū administratione dicuntur prælati, vel habentes curam animarum, vel iniungendi poenitentias, vel habentes beneficium simplex cum titulo, cui est assignata certa dos. Beneficiarij simpliciter, & personaliter sine administratione dicuntur canonici glo. in c. si. de offic. ordin. lib. 6. cū qua glossa cōmuniter transeunt Doct. ut dicit ibi Francus. Et dicuntur simpliciter, quia tantum habent beneficium, non autem dignitatem, vel personarum: sed personaliter ideo dicuntur, quia præbenda datur personæ, at tamen sine administratione, quia illam non habent in ecclesia.
- 9 Rursus glossa in dict. c. si. beneficiarios ꝑ cōparat usufructuario in vita: cum vero coeperint infirmari, usufructuario. Beneficiarios autem simpliciter, & personaliter usufructuario tam in vita, quam in morte quo ad faciendū fructus suos, qui de ipsis possunt testari, si tū ab intestato decederēt, eis ecclesia succederet, & ita inquit glossa, est consuetudo generalis, quæ seruatur, & cū hac opinione glossæ transeunt cōmuniter Doctores, & ita seruatur, ut inquit Francus in d. c. si. Hanc tamen consuetudinem, ut sit valida, dicimus nō tribuere maiore potestatem, quam in iure inueniatur expressum.
- 10 Nam ꝑ licet valeat consuetudo, ut prælati, & regulares possint distribuere de bonis ecclesie, intelligitur moderatè tantum. cap. cæterū. de donat. atque est de mente Hugonis in c. si Episcopus 12. q. 5. dicentis valere consuetudinem tribuentem prælati facultatem testandi de aliquibus mobilibus ecclesie, & sic in parua quantitate, non autem de omnibus mobilibus. Io. And. in c. ad hæc. de testam. quia esset, contra legē diuinā, & naturalem. c. quæ contra. c. mala. c. frustra. dist. 8. Syl. in ver. clericus. 4. q. 2. Hinc mediā opinionē tenentes affirmamus, quòd cum hæc consuetudo debeat regulari secundum iura. Francus vbi supra, dicimus beneficiarios ꝑ esse magis, quam usufructuarios, sed minus, quam usufructuarios: magis, quā usufructuarios, quia ipsi possunt in suos, & alios pios vsus de omnibus redditibus beneficiorum disponere, c. quia Ioannes. iuncta glossa. 12. q. 2. Cum usufructuarij in re aliqua, in qua vsum habent, nihil capere possint, præterquam vsum vsum quotidianum. Institut. de vsu, & habit. in prin. Et minus, quam usufructuarios; quia illi possunt liberè donare ob solam amicitiam, & liberalitatem,

- tamen in vita, quā in morte, fructus suos quibuscunq; voluerint. Beneficiarij vero minimè, sed tantū ad vsum pauperum. ita Conci. Trident. sess. 25. de reformat. c. 1. Omnino vsq; decernit. Sed ex his modo deueniamus ad casum decisiones.
- 12 Prima. Prælati ꝑ alienantes bona immobilia, seu mobilia, quæ non sunt redditus sine solemnitate, peccat mortaliter, tenenturq; ad restitutionem. c. sine exceptione. cum similib. 12. q. 2. & sunt excommunicati per extrauga. de reb. eccles. non alien.
- 13 [Adde tamen ꝑ in alienatione rei ecclesiasticæ non solum requiritur solemnitas, id est, ut præcedat tractatus, & consilium totius populi, & quòd in ipsa alienatione interueniat totum capitulum simul congregatum vna cū consensu superioris, & omnes de cap. se subscribant. iux. tex. in c. sine exceptione. 12. q. 2. sed et requiritur iusta causa. ita Abbas in c. quæ in ecclesiarum. de constit. in c. nulli. de rebus eccles. non alie. & c. 1. post Ant. de Bur. de restit. in integr. latè profequitur Laur. de Rodolph. in repetitione. c. sine exceptione. 12. q. 2. Alex. consil. 18. viso instrumento. lib. 8.
- 14 Iuxta autem causa ꝑ potest esse quadruplex. Prima vrgens necessitas, ut si ecclesia habeat debita vrgentia, & non sufficerent fructus ecclesie ad soluendū: nam tunc potest res ecclesie pro soluendis debitis alienari. ut habetur in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccl. Abb. in d. c. nulli. col. 1. Secundus casus est euidentis ecclesie vtilitas: nã potest alienari res ecclesie, ut ematur alia melior, & sic fiat vtilior conditio ecclesie. Idè dicimus in permutatione. tex. est in c. vt super. §. 1. de rebus eccles. non alien. glo. 12. q. 2. in summa. Tertius casus est ꝑ redemptione captiuorum, seu pro alimentis pauperis. c. sacrorum. c. aurum. 12. q. 2. l. sancim. C. de sacrosan. eccl. Quartus est ratione incommoditatis ecclesie, ut quia est aliqua res sterilis, vel vilis, quæ affert potius incommoditatē, ut quia nullus, vel modicus percipitur fructus: nam tunc potest alienari. Exemplū quū plus expenderetur in cultura, quam redderet de fructibus. text. est in c. sine exceptione. & c. terrulas. 12. q. 2. Abb. in d. c. nulli. glo. in summa. 12. q. 2. & c. non liceat.
- 15 Quid autem si ecclesia ꝑ alienat sine solemnitatibus, & faciat suam conditionē meliorem, an valeat & intenteat alienatio ꝑ vtilitate ecclesie, abiq; tamen adhibita solemnitate? In hoc sunt opinionēs: nã glo. in l. cū hi. §. transactionem versi. Alimentarius. ff. de transact. & ibi Bal. & Angel. tenent, quod valeat. Idè Bald. in l. cōtra iuris. ff. de pacta. Doct. in l. vni. C. de inoff. testa. facit tex. in l. ita constare. ff. de iure dot. Institut. de auth. tut. in prin. vbi quando auctoritas requiritur in fauorem alicuius, si actus

CC 2 fit

fit fauorabilis, valet, licet illa non interuenē-
rit; & ratio est, quia talis solemnitas in fauorē
ecclesiæ requiritur, & vbi adhibetur, præsumit-
tur, quod actus sit in vtilitate ecclesiæ. vt no-
dicit Bald. in ca. 1. colum. 2. qui feud. dare poss.
Alex. conf. 79. r. lib. Si ergo constat de vtilita-
te ecclesiæ, sumus in casu claro, & nō est opus
coniecturis. l. continuus. §. cum ita. ff. de verbo.
oblig. & ideo in foro conscientiæ, vbi veritas
attenditur, valet contractus, licet solemnitas
non interuenierit. notat Abb. in c. 1. in glo. si ne
sede vac. Contrariā tamē opinionē tenuit glo.
in l. si fundus. ff. de rebus eorum, videlicet, qd nō
valeat alienatio etiam in fauorem ecclesiæ si-
ne solemnitate, & hanc partem tenent com-
muniter Doct. in d. l. cum hi. §. eam. de trāfact.
reprobata ibi glo. Robertus tamen Maranta
Venusinus in tract. de multipli. alien. peritissi-
mus quidem iureconsultus, putat sic pro con-
cordia posse distinguī, quod aut alienatio est
nulla ex defectu potestatis, vt quando capitu-
lum alienat bona ecclesiæ sede vacante, qd fa-
cere non potest regulariter. secundum Abb. &
Doct. in c. 1. ne sede vac. & tūc si episcopus no-
uiter creatus vult ratificare talē alienationē,
potest hoc facere, si est vtilis ecclesiæ, & vali-
datur contractus ex noua ratificatione. Episco-
pi, quia totum hoc dependet ex eius arbitrio.
tex. in c. si qua de rebus. 12. q. 2. Et ita procedat
prima opinio. Aut alienatio peccat ex defectu
formæ, & solemnitatis omisæ, & tunc non va-
let, & ita procedat secunda opinio. Bene verū
est, quod potest prælatum talem cōtractum ra-
tificare adhibendo solemnitates. ita glo. in c. 1.
in glo. si ne sede vac. Innoc. in c. 1. de his que
fiunt à præla. Matthes. not. 154. & tunc valebit
talīs contractus etiam inuito aduersario, & in-
hoc claudicat contractus in fauorem ecclesiæ.
ita Inn. & com. Doct. in d. c. 1.]

16 Secunda. Abutentes ꝑ prælati, vel alij qui-
busdā specialiter deputatis pauperibus, vel cap-
itulo, vel cultui diuino, præter mortale tenē-
tur ad restitutionē, etiam si aliquid daretur in
elemosynā, nisi dent ijs, quibus sunt deputata,
& idē de deputatis principaliter ad hospitia,
& alia opera pia. Diuus Tho. quodlib. 6. art. 12.
ad tertiu. vers. aliter. & 2. 2. q. 185. art. 7. in Cōc.
Trid. sessio. 25. de refor. c. 8. secus vero si abute-
rentur proprijs patrimonialibus, vel industria-
libus, vel deputatis ad mensam, idest ad eorum
vltimū principaliter. Syluest. in vers. Restitutio.
3. quæst. 5.

17 Tertia. Beneficiarius, ꝑ si malē, vanē, atq;
profanē notabilem reddituum quantitatem
impendit, nō tamen tenetur ad restitutionem;
& hoc intelligitur facta diuisione bonorum
inter Episcopum, & eius ministros, sicut com-
muniter hodiē sunt omnes, quia tūc dicti mi-

nistri verē sunt domini eius fructuum portio-
nis, quæ sibi contingit. c. peruenit. ext. de fide-
iussor. de cler. non resi. ca. vni. §. qui vero lib. 6.
Glo. in extrauag. Ioan. 2. 2. suscepti. de elect. Syl.
qui supra. Sotus de iust. & iur. lib. 10. q. 4. art. 3.
& 4. Turrecr. in c. videntes. 2. q. 1.

18 Ea autem ꝑ bona specialiter vlti ministrorū
deputata esse intelligo, quæ distinctē ab ijs par-
tibus, quæ ex canonum diuisione fabricæ, &
pauperibus assignatæ fuere, ministris compe-
tunt, quamuis eius sint quantitatis, quæ necessa-
rium vsum excedant, vnde tunc si expendunt
in profanos vsus, peccant mortaliter, non tū-
tenentur ad restitutionem. sic D. Tho. 2. 2. q. 185
art. 7. & in quodlib. 6. art. 12. Syl. in ver. cler. 4.
q. 20. & in vers. restitutio. 3. q. 5. quorum senten-
tia benignior est, nostrisque temporibus ad-
mittenda ex totius Reipublicæ Christianæ cō-
suetudine, qua plurimum adiuuatur, vt refert
Covar. in c. cum in officijs. num. 3. de testam. &
tex. in c. episcopus. 12. q. 1. & c. 1. 12. q. 3. probant
acquisita ex redditibus ecclesiæ ad ecclesiam
pertinere. Prælatum autem per luxuriā fructus
consumentem ad restitutionem non teneri,
quicquid cōtrarium teneat Nauar. in apolog.
de reddit. q. 2. Monit. 7. qui vult beneficiarios
in profanos vsus expendentes fructus, teneri
ad restitutionem.

19 [Hoc autem intellige, ꝑ nisi quis propriæ cō-
scientiæ stimulis ad restituendum impelleret:
nam nisi conscientia illa erronea deponatur,
ad restitutionem tunc obligaretur. tex. in c. p-
ruas. el. secundo. de simo. facit tex. in c. ad au-
res de ætate & qualitate. cap. literas. de restitū-
spolia. Verum an sit vniciuus liberum con-
scientiam deponere, diximus supra in primo
lib. c. 1. 1. vers. Quinuis.] Sed vtrum id, quod di-
ximus beneficiarios facta diuisione esse domi-
nos illius portiois fructuum, quæ illis contin-

20 git, procedat etiam in ꝑ commedatario? Resp.
quod non. ita glo. in c. nemo. de elect. lib. 6. Cū
dicatur habere custodiam tantum. Rora in de-
cif. 343. quia cōmenda non tribuit ius in bene-
ficio, nec facit prælatum, sed procuratorem cū
legitima administratione. Immo etiam quan-
tumcunque haberet quis ecclesiam cōmenda-
tam in specie, vt perciperet temporalia ad su-
stentationem sui, tamen tenetur conseruare ec-
clesiam in suo statu, & facere deseruire per nu-
merum clericorum consuetum, & hospitalita-
tem tenere, & solum tunc posset percipere su-
perfluos redditus, deductis omnibus alijs oner-
ibus ipsius ecclesiæ. argu. c. de monachis. de
præb. qd inducit dominus Nico. contra domi-
nos Cardinales, & alios habentes ecclesias cō-
mendatas. vt refert Abb. in d. c. de monachis.

21 Sed an ꝑ si aliquis consequitur beneficiū, nō
intendēs pmoueri ad sacros ordines, faciat fru-
ctus

ctus suos? Dic quod non. ita glo. in c. cōmissa.
§. porro, de elect. lib. 6. Vnde non potest sal-
ua conscientia tenere beneficium, & tenetur
tam in foro conscientiæ, quam in foro iudicia-
li, si de hoc constare potest, ad restitutionem
fructuum, vt no. etiam ibi Francus. nu. 5.

22 Quarta. Beneficiarius, ꝑ qui de suo victu
partius viuendo seruat aliquid ex fructibus be-
neficij, non peccat, & liber est à restitutione.
D. Tho. 2. 2. q. 185. art. 7. ad secundum. Sotus
de iusti. & iure. lib. 10. q. 4. art. 3.

23 Quinta. Beneficiarius ꝑ nobilis potest con-
seruato patrimonio suo vitam ducere de red-
ditibus ecclesiæ. Abb. in q. 4. dubio 4. & in q. 3.
nu. 11. Immo potest disponere de illis tam in
vita, quam in vltima voluntate ad suum libi-
tum. per tex. in cap. pe. 1. q. 2. in ver. omnes. er-
go tam pauperes, quam diuites. Et in vers. sti-
pendia. non tanquam indigentes, sed tanquam
seruientes, & ista est communis opinio, vt in-
quit Abb. in cap. episcopus. num. 3. de præb.
sequitur Covar. de testam. cap. 1. nu. 2. Sy-
luest. in ver. quarto. q. 16. qui inquit, ꝑ quod si
clericus habens sufficiens patrimonium nō so-
lum secundum necessitatem naturæ, sed etiam
secundum exigentiam status, & personæ, & ad
elemosynas faciendas recipit beneficiū vt be-
ne dispenset, non peccat: modo sit dignus. Si
vero recipit illud non intendens ecclesiæ de-
seruire, sed amicos ditare, & magis honorari,
& delicatius viuere. tex. in c. clericos. & seq. 1.
q. 2. Immo. in d. c. clericos. dicit Io. qd serui-
do ecclesiæ, si bona eius consumit, & ex cupi-
ditate suum patrimonium seruat, peccat mor-
taliter. facit tex. in c. quoniam. in fi. 16. q. 1. Alias
autem seruendū ecclesiæ, licet viuere de eccle-
sia, & suis hæredibus seruare patrimonium. se-
cundum Innoc. in d. c. episcopus. & ita cōmu-
niter tenent Doct. Dec. vero ꝑ in c. postula-
sti. nu. 16. vers. in secunda. de rescript. tener
contra Abbatem, inquiens beneficium no-
bilem nō posse conseruato patrimonio viuere
de redditibus beneficij, nec obstat opinio Abba-
tis, quæ præcipuē fundat in duobus, & primo,
quia qui altari seruit, de altari viuere debet. c.
cum secundum. de præb. quia illud intelligitur
de pauperibus. vt et ipse Abb. inquit in d. c. postu-
lasti. per tex. vbi est casus. in c. sacerdos. 1. q. 2.
c. pen. 1. q. 2. nec et obstat, in quo habetur, qd
stipendia dantur secundum merita clericorū,
quia intelligit ꝑ clericis pauperibus, & ad hoc
facit ille tex. secundum ordinationem canonū.
Postremo nec obstat tex. in d. cap. pen. dum
inquit omnes, ergo tam pauperes, quam diui-
tes: quia cum tex. ille in publica disputatione
Patauij adduceretur, responsum fuit, quod in-
telligeret de omnibus, scilicet habitibus, idest
pauperibus, vel de oibus pauperibus, siue in

maioribus ordinibus, idest in sacris, siue in
minoribus, constitutis.

26 Sexta. Beneficiarius ꝑ iuste potest impende-
re redditus sui beneficij in suos, atque suorum
necessarios vsus, & in remunerationem suorū
de se meritorū iuxta seruitij meritū. ita sentit
glo. in c. res. 12. q. 1. & in cap. relatum. 10. se-
cundo. de restam. vbi Abb. nu. 8. & in c. cū in of-
ficijs. nu. 6. eod. titu. inquit, qd etiam confan-
guineo diuiti potest aliquid donare ratione ser-
uitij, scilicet, quantum satis est ad satisfaciendū
obsequijs, & muneribus acceptis.

27 Septima. Potest etiam ꝑ iuste beneficiarius
confanguineis donare de redditibus ecclesiæ,
vt pauperibus, vt habetur in Concil. Trid. sess.
25. de reform. c. 1. moderatē tamen; vt exclu-
dat indigentiam, non autem, vt apponat diui-
tias. Caiet. 2. 2. q. 185. art. 7. in fin. [Et non ob-
stat rex. 1. q. 3. peruenit. vbi inquit grauius esse
peccatum dare suis, quā extraneis, quia illud
intelligitur quando prouidendo confanguine-
is, enormiter lederet ecclesiam. Vnde idcirco
dicit peius esse dare confanguineis, idest, inde
grauiore læsionem sentit ecclesia. sic 33. q. 2.
latronem. vel dicitur grauius, idest, cōmunis.
32. q. 7. quid in omnibus, Nam cæci sunt præla-
ti circa nepotes. 8. q. 2. dilectissimi. Vnde tantus
impetus in eo oīa fundēdi fuit restringendus,
vt dicit lex in alio casu. ff. ad leg. Iulīa de adul-
ter. nec in ea. Igitur. cum possit beneficiarius
dare confanguineis, sequitur quod potest cle-
ricus matri impendere alimenta. cap. 1. de co-
habit. cler. & mulie. Sic etiam potest alere suos
filios spurios. c. cum haberet. de eo, qui dux. in
matrim. quam poll. Nam licet peccauerit eos
producendo, tamen ex quo procreati sunt,
licitē eis impeditur alimenta. Abb. in c. coniuga-
rus. nu. 6. de conuer. coniug. Potest et ꝑ fortio-
ri dotare sorores, & filias. ita Abb. in c. perue-
nit. de arbit. glo. cum tex. in c. omnino confir-
metur. dist. 31. dummodo indigeant. vt in d. c.
omnino. & non ad pompam, vel alium statū.
arg. eorum, quæ no. dist. 42. in princ. Sylu. in
ver. clericus. 4. q. 15. Vnū tamē aduerte (sicut
supra in præfationibus diximus) quod a liter cō-
siderandus est status ante adeptionem dignita-
tis, aliter post. Non enim soror alicuius ar-
chipresbyteri, quæ poterat dotari etē dignita-
tem fratris cum quingentis solidis, hodie post
dignitatem eadem quantitate poterit do-
tari, facit tex. in c. de multa. in fin. de præb.

28 Octaua. Potest ꝑ beneficiarius de beneficij
sui redditibus expendere non tantum ea quæ
decentiæ, & qualitati beneficij necessaria vidē-
tur, sed etiam quæ conditionem personæ dece-
re videntur, seruata ratione generis, gradus,
& ordinis. d. c. de multa. in fi. & in extrauag.
Ioan. 2. 2. execrabilis. de præb.

29 Nona. Beneficiarius ꝑ ea, quæ ratione stipendiij personalis quæsiuit, vt quia erat Doctor, aut bonus scriptor, expendere potest: nam ea acquirit sibi, & non ecclesiæ, atq; pōt de eiste stari, cap. quia nos. & ibi Abb. nu. 3. & in c. relatum. Io. secundo. de testam. Eadem rōne dicendum est de his, quæ acquisiuit rōne dignitatis, vel officij, vt celebrando, vel confessiones audiendo. Abb. in c. cum effes. nu. 26. de testamen. Syllu. in ver. clericus. 4. §. 8. & est cōis. Couar. in c. 1. nu. 2. de testamen. [Vt quia fuit capellanus alicuius Principis, qui multa sibi donauit. Hostien. cum quo resident Doct. in d. c. quia nos. Cyn. in authen. licētia. C. de sacrosan. eccl. Iacōb. Burr. in authen. Presbyteros. C. de episc. & cler. Et idem in clericis, qui in certis seruitijs alicuius vniuersitatis vel collegij conuenissent ad celebrandum, & ei assignatur certi reditus de possessionibus dictarum vniuersitatum quia poterunt de illis testari, ex quo dantur intuitu seruitij personalis secundum Doct. in ca. præfenti de offic. ord. lib. 6.]

Rursum idem dicendum esset de bonis, de quibus constat, quod essent acquisita intuitu personæ, licet sint acquisita post clericatum, vt sunt bona acquisita ex luccessione parentum, consanguineorum, siue ex testamento, siue ab intestato, siue ex donatione: quia, ista in dubio præsumuntur acquisita intuitu personæ. d. c. quia nos. & c. relatum de testam.

30 Pariter posset prælati, ꝑ vel clericus testari ratione consuetudinis, de aliquibus mobilibus, ecclesiæ in modica quantitate. arg. tex. in c. ceterum. extra de donat. vbi refert Inn. in c. quia in officijs, de testa. vel de fructibus percipiendis post mortem suâ anno sequenti. valeret enim talis consuetudo, vt canonicus posset de illis testari, quia tunc potius præiudicat successori, quâ ecclesiæ. vt refert Io. And. in reg. nemo. de reg. iur. lib. 6.]

31 Decima. Impendere ꝑ etiam poterit tantum quantum dedit de rebus patrimonialibus obtinendo beneficio. c. iniustum. §. item. 12. q. 2. ca. si episcopus. 12. q. 5. Abb. in d. c. cum effes. nu. 31. Nec non quæ in decentiam, aut vtilitatem ecclesiæ expendit. arg. tex. in c. de monachis. de præb. Item potest expendere ea, quæ in decentem hospitalitatem, vel in honestum conuiuium impendit. c. conuiuia. dist. 44.

32 Vndecima. Beneficiarius ꝑ potest soluere debita etiam iniuste contracta de redditibus ecclesiæ, si alios patrimoniales nō habet capiēdo sibi vt pauperi. Nauar. c. 25. cōtra Abba. qui tenet qđ in debitis non pōt de redditibus ecclesiæ soluere, & per tex. in c. peruenit. de arb. Prima tñ opinio magis placet tanquā æquior.

33 Duodecima. Beneficiarius ꝑ acquisita post clericatum præsumitur de rebus ecclesiæ, &

illius intuitu acquisiuisse, maxime in prælato. glo. & Doct. in c. 1. de pecu. cler. sic & vxor præsumitur acquisiuisse de bonis mariti. vt in l. etiā C. de donatio. inter virum, & vxorem, & sic administrator præsumitur acquisiuisse de bonis administrationis. vt voluit glo. in l. facultas. C. de iure fil. lib. 10. Vnde prælatus de his testari non pōt, nec aliquis alius administrator ecclesiæ, nec etiam Rectores hospitalium, vt in authen. licentiā. C. de episc. & cler. cuius ratio est quia ex quo prælatus non distinxit res suas per libellum de rebus ecclesiæ, sicut debebat, vt probatur 12. q. 2. c. manifesta. & c. sint manifeste. præsumptio est contra ipsam, quod nullas tempore promotionis res habuerit, ex quo fuit in culpa non obseruando cautelam legis, vt voluit Inn. in c. cum in officijs, de testa.

34 Hinc inferꝑ ipse multum notabiliter, quod si ille, cui prælatus relinquat talem possessionem etiā iure institutionis, eam occupauerit propria auctoritate, quod ipse incidit in penam l. si quis in tanta. C. vnde vi. Vnde hæres episcopi siue prælati, probare debet bona ab episcopo sibi relicta ex patrimonio, aliove titulo, quam ab ecclesia obuenisse, quod suaderi potest per text. in l. Quintus. ff. de donat. inter vir. & vxor. & in l. etiam. C. eod. tit. Couar. in c. 1. nu. 6. & 9. de testa. dicit communem.

35 Et hoc in dubio. Verum ꝑ si constat qđ clericus tempore promotionis habuerit aliquid, illud erit hæredis, non autem ecclesiæ, quare deberet clericus illo tempore, quo promouetur, facere inuentarium. Sed dubium est, an id, quod dictum est de bonis acquisitis, locum habeat in promissis factis prælato, & nō exactis respōdet Lapus alleg. 113. qđ sic, vide Boer. deci. 21. Cōcluditur ergo, qđ si debita, seu promissa prælato. erant de proprio patrimonio, erunt hæredum: si vero erant ecclesiæ, vel sumus in dubio, erunt ecclesiæ.

36 [Sed quid si relictum sit legatum episcopo ab extraneo expresso nomine episcopi an illud censeatur gratia ecclesiæ factum? dicit quod sic. gl. in verbo, ne est in c. requisuisti extra de testam. Is etenim qui cessante affectione amicitia, & consanguinitatis legat Petro, quem scit esse Episcopum, censeatur Ecclesiam ipsam, cui præest considerasse. Verum si extraneus valde esset prælato amicus, tunc ipsi relictum videri, præsumi consentiunt omnes. in d. c. requisuisti. Est tamen necessaria amicitia magna, vt non sufficiat quæuis. ibi glo. quam valde commendat Barba. in cap. cum M. num. 14. de constit. notat Alciat. in l. laræ. §. amicos. ff. de verbo. signific. Et ratio est, quia amicitia consanguinitati similis est, atque idem affectionis vinculum habet. In nemo dubitat. ff. de hæred. instit. iuncta. l. si præter. C. illo titulo.

Sed

Sed legatum relictum presbytero ab eius consanguineo, ipsius contemplatione, & nō Ecclesiæ relictum videretur, notat Bart. in l. 2. ff. de rebus dub. facit l. tutor. §. quæ tutoribus. ff. de excusa. tuto. qui probat donationem factā a consanguineo militi, factam censerit potius ratione sanguinis, quam militiæ, ergo. Quæ quidem amicitia cum idem sit in legato, quam in donatione, ideo idem dicimus procedere in donatione inter viuos, qđ in legato, ita Host. Io. And. Imo. nu. 33. quos sequitur Abb. in d. c. requisuisti. contra glossam ibi.]

S V M M A R I V M.

- 1 *Vsuræ etymologia, & definitio.*
- 2 *Vsuræ mentalis, & actualis quæ.*
- 3 *Tantumdem, quantum dedit, qui recipit, non committit usuram, & plus etiam.*
- 4 *Inimico iniuriato centum soluere, ut acquiescat, an & quo casu sit usura. nu. seq.*
- 6 *Spes lucrifaciendi usuram, nisi ea spe potissimum mutans ad mutuandum adducatur.*
- 7 *Gratior, nobis quis fiat ex mutuo, non modo sperare, sed etiam pasci licet.*
- 8 *Mutuanus respiciens aliud lucrum, præter gratiam accipientis, usuram committit.*
- 9 *Sors multis modis sumitur.*
- 10 *Vsuram in mutuo duntaxat contingit fieri, & mutuum explicitum, implicitum ne quid sit.*
- 11 *Locator quare lucrum de re locata capiat, siue usura, mutuanus vero non.*
- 12 *Lucrum proueniens ex dependentia conditionis appositæ in mutuo, vel ex re propria, non est usura.*

De vsuræ definitione.
Cap. CI.

Vi de vsurarū crimine ex professio hæc tēus tractauere, ab vsuræ significatione, deinde a defensione ne vt par est, idest a rei cognitione, negotiū ipsum auspiciati sunt.

1 *Vsura igitur ꝑ dicitur quasi vltus rei, quia ad vltum rei pecunia datur, vel vltus æris, idest pecuniæ, quod in idem recidit cum priori. secundum Goffred. & Hostien. vel morsus dicitur, [eo qđ mordeat eum, qui mutuo petit ad vsuram. Vsuriarius quippe non tantum, qđ suū est, recuperat, sed et mordet in proprijs bonis eū, qui mutuo tradit ad vsuram, vltra sortem accipiēdo. Sicut enim canis, aut quodcumque animal mordēs trahit secum id, quod mordet, ita pecunia tradita ad vsuram trahit secum aliam partem minorē, veluti morsus suum ex aliena substantia. Hinc Bald. conf. 44. incip. ius naturale. lib. 3. inquit, quod vsuriarius similis*

est vermiculo ligni, qui ad tactum lenis appareret, sed dentes habet ita durissimos, quod omne lignum rodit, & deuorat: sic vsuriarius est vermīs, patrimonium eius rodens, qui ab eo suscipit pecuniam mutuatam sub vsuris.]

Vsura vero omīssis alijs definitionibus traditis ab Innoc. in cap. 1. eod. titu. & text. in cap. plerique. 12. quæstio. 2. & Goffr. & Host. in sum. eod. titu. §. 1. ita definiti potest. Vsura est voluntas capiendi lucrū aliquod temporale vltra sortem causa mutui principaliter pro sola temporis dilatione proueniens. Dixi Voluntas, idest actus voluntarius, quia peccatum eareus est peccatum, quatenus est voluntarium, capitu. quod autem. 15. quæstio. prima, vt e contra actus, vt sit meritorius, debet esse voluntarius. vt docet Aug. de vera relig. cap. 4. Vnde Ambro. 15. quæstio. 1. capitu. non est. inquit Voluntarium sibi militem elegit Dominus, & voluntarium seruum auctonatur sibi diabolus. Item voluntas, idest actus voluntarius interior, vel exterior.

2 *Vt hinc ꝑ colligamus vsuram esse metalem de qua loquitur tex. in cap. consuluit. extra eodem. Item esse exteriorem, quam actualem quidam appellant, verbi gratia, cū quis mutuo dat centum Titio, pacto expressæ appposito, vt recipiat ex conuentione decem vltra sortem ipsam. Dixi Lucrum aliquod, idest omne incrementum, seu superabundantiam, & quicquid sorti mutuatæ accedit, siue consistat in pecunia, siue in fructibus, siue quouis alio modo vltra sortem, idest capitale. c. vsura. c. plerique. 14. q. 4. de simon. c. in tantum.*

3 *Hinc inferitur, ꝑ quod si quis tantumdem recipiat, & non plus, sicut non recipit lucrū, sic cōmittit usuram: Rursum, si quis plus recipit, quā mutuauerit, si tamentale receptum non sit ei lucrū, pura, quia alias erat ipsius recipientis. Po ne depositarius, raptor, vel alias debitor mutuantis, recepto prius mutuo reddit cum mutuo depositum vel rem raptam, aut alias deditam, etiam non alias, redditurus, nisi illa mutuasset, non est dicendus vsuram recipere. ad hoc. c. 1. eod. tit. in fi. & ratio est, quia nihil lucratur, imò etiam perdit, quia sortē lucrum de mutuata pecunia recepisset: emir enim iste vxationem suam. c. dilectus. el. de simon.*

4 *Item inferitur, ꝑ quod si iniurias iniuri Mæuio, propter quod oportet me cum maximo detrimento patrimonij mei tenere viros armatos, quare mutuo ex pacto centum ipsi Mæuio, vt mihi remittat rancorem iux. tex. in cap. fin. de poenit. distin. 5. non autem ex aliqua charitate qua ad ipsum ducar, vsura non est: quia ex mutuo nullum lucrum paciscor, seu spero, sed tantum euito damnum, quod timeo subire, idest ne vindictam de me sumat contra di-*

una præcepta. redimo igitur vexatione meâ. d.c. dilectus. lo primo.

- 3 Attamen si mutuo, vt remittat mihi actionem iniuriarum, vel interesse, vsura non esset, quia aliquid lucri mihi accideret; cû illâ posset absque peccato profequi. cap. si quis contristatus. dist. 90. Non autem odium. d. c. si. de poen. dist. 5. Inferi et, q. si debitor vsurarij mutaret socio pecuniam eo pacto, quod ipse restitueret vsurario fortem, & vsuras, q. mutuans non erit vsurarius, quia nihil lucri percipit. 14. q. 3. plerique. quod tamen intellige secundum Ioâ. Calder. in repet. cap. 1. de vsur. quando talis secundo mutuans socio sub dicto pacto omnino intendebat tunc satisfacere vsurario creditori suo de illa pecunia sic secundo loco dicto suo socio mutuata, quia tunc non fit pactû, vt vsuras committat, sed vt euitet damnum. vnde sibi nihil accrescit. 14. q. 4. c. si quis oblitus. ibi alia qua incrementa. alias si non intendebat de illa pecunia solvere creditori mutuanti, vel intendebat quidem si creditor volebat recipere, quia forte pro mutuo receperat pro sex mensibus, & vsurarius volebat recipere ante terminum, nisi vsuras totius temporis recipiat, tunc talis peccabit, & si vsuras recipit, tenetur ad restitutionem. Ita Io. Calder. qui supra. Dixi temporale. Hinc sententur Canonistæ, quod spes lucri non facit vsuram, quando spes illa non est principaliter mouens mutuante ad mutuandum sed charitas, & amicitia, licet secundario speret illum, cui mutuat gratiore sibi fieri ex hoc. & ratio est, quia expressio eorû quæ tacite insunt, nihil operatur. l. 3. de leg. 1. cap. dudum. de præsump. Sed quod ille, cui mutuo, sit mihi grator, quam si non mutuassem, hoc tacite inest, & obligatur ad hoc obligatione quadam naturali. l. sed si lege. §. cõsultit. ff. de pet. hæred.

- 7 Hoc enim naturale est, vt beneficii beneficium faciamus. vt ibi: ergo sequitur, quod istud non solum potest cogitari, & sperari, imò potest etiam per mutuante exprimi, seu in pactum expressum deduci. Et nisi sic diceremus, vix aliquis vnquam esset mutuans, qui non esset vsurarius, qui mutuando saltem non speraret, q. ille, cui mutuet ex hoc erit sibi grator, & aliqñ iterum complacebit. verum: quod dicitur antidoralem obligationem posse deduci in pactum, non est verum, quia non sequitur consequentia. Est naturaliter obligatus, ergo potest in pactum deduci, vt not. gl. in cap. 1. 14. q. 3. & Goff. in c. cõsultit. de vsur. & ratio est, quia de ducere in pactum sapit spem lucri, secundum Goff. quia nascitur obligatio, & efficitur debitor ex pacto, qui ante non erat, & sic vsura committitur, quia plus accipitur. Et nec obstat de præben. c. significatum. & c. significasti. de elec.

vbi contrariû vt decidi, quia rñdes, q. illa onera, & debita inerant ex natura rei, & ex onere illi iniuncto: cum ergo deducantur in pactum, non est, nisi declarare, quod prius inerant.

- 8 At si si mutuarem, vt gratiam, & benevolentiam habeam, sed primario sperans illa habita aliquid lucri. v. g. beneficium, castrium, vel mutuare aduocato, vt benevolentia capta patrociniû mihi præstet, & ob hanc causam mutuo, alias non mutuaturus, tunc esset vsura ad hoc. c. cõsultit. de vsur. Host. in sum.
- 9 Dixi vltra fortem: Sors pluribus t modis capitur, primo in bonum. Vnde scriptum est, Sors cecidit super Matthiam. Secundo in malum, vnde scriptum est, Super vestem meam miserunt fortem. Tertio capitur pro fortuna, vel euentu vt in cap. sors. 26. q. 2. Quarto pro forti legio. c. 1. de forileg. Quinto pro portione, seu hereditate. c. cum secundum. de præben. c. clericos. dist. 21. has fortis species ponit glo. in procc. clem. vers. fortis. Hic autem capitur pro capitali, & principali pecunia data.

- 10 Dixi, Ex causa t mutui vt ex hoc aperte intelligamus hoc crimen in aliis contractibus, quam mutui nequaquam accidere, atq; ita verum est, dummodo accipiamus mutuum, siue sit expressum, siue explicitum, siue implicitum, nam in his committi potest vsura. Est namq; mutuum explicitum, quando quis expresse mutuat decem. Implicitum autem illud dicitur, qñ quis venderet merces suas vltra rigidum, & summum precium illis, qui emunt ad futuram pecuniâ, nam hoc pacto committitur vsura, palliatim, plicitum enim dicitur hoc mutuum, quia vendit quis tibi merces pro decem perinde ac si præsentem pecuniam solueres, sed quia non est solvendo, mutuat tibi venditor breui manu illa decem, vt eadem restituas cum lucro, & superabundantia, quæ est illud summum precium.

- Dixi etiam, Ex causa mutui, quia lucra, quæ proueniunt ex aliis contractibus, puta t locatione, alia vnque reum nõ dicuntur proprie vsuræ, & si dices, quare potest locator aliqd recipere pro re locata, & non creditor pro re scenerata. Io. And. post Goff. in c. fin. eod. titu. reddit rationem, quia locator retinet dominium rei locatæ. ff. locat. l. non enim. propter qd. sua rei ad eum pertinet dominium, sed creditor non sed trãfert illud ad debitorem. l. 2. ff. si certum pet. Item res locata cõsumitur, & deterioratur per vsum, & eadem res numero reddenda est, quod non est in mutuo: satis enim est, vt reddatur æquiualens.

- Dixi pro sola temporis dilatione proueniens, 12: quia si t lucrum eueniret ex dependentia conditionis appositæ in mutuo, vel ex re propria, nõ est vsura. Hinc ex possessione per me

em-

empra quicquid venit ex ipsa, hoc totum meum est, licet multum excederet precium pro ea datum, vel ex mora, vel ex interesse. c. salubriter. de vsur. vel ex poena non frauduleter apposita cap. fraternitatis. 12. quæst. 2. vel ex concessione pecuniæ ad pompam. l. 3. §. penul. ff. com. mod. vel quia suscepit probabile periculum. c. nauiganti. de vsu. vel pro industria, vel custodia mutuantis, non esset vsura, quia lucrum nõ veniret ex sola temporis dilatione, sed ex aliquo prædictorum.

S Y M M A R I V M.

- 1 Vsura duplex.
- 2 Vsura, omni iure prohibita, nisi q. 6. esse in dispensabilis. §. quare.
- 4 Vsura non approbatur, sed toleratur à iure civili.
- 5 Vsura in iure civili sumitur pro interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.
- 7 Vsura, quibus ex causis prohibita sint.

De vsura ab omni iure prohibita, & quare. Cap. CII.

Vm vsura duplex t fit, alia, de qua Dominus Luc. 19. inquit, & ego veniens cum vluris exegissem illam, & hæc, absit, vt dicamus iniquam esse, sed maxime æquã, cû fit super excrescentia spiritaliû bonorû, q. exigit Deus volens, vt in bonis acceptis ab eo semper proficiamus. ita D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 1.

- 2 Alia t à legitis, quæ appellatur foenus, q. est illud lucrum, quod accipitur ex mutuo, & talis vsura est peccatum mortale: tum quia species est homicidij spiritalis, quia deuorat facultates hominum. c. 1. de vsur. lib. 6. tñ quia species est furti, cum p eam cõtrahatur res aliena inuito domino. Inò inquit clem. 1. §. fin. de vsur. quod si quis assereat vsuram non esse peccatum mortale esset hæreticus. Hæc autem omni iure reperitur prohibita. Primò à iure diuino, & in psalmis, & per prophetas, & in lege Evangelica. De iure diuino. Exo. 22. Si pecuniam mutuo, vsque opprimes. Item Deute. 23: ibi, non foeneraberis fratri tuo ad vsuram, neque fruges, neque quamlibet aliam rem, scilicet quæ consistit in pondere, numero, & mensura. Hinc fit quod vsura est indispensabilis, cum sit de iure diuino prohibita, quod procedit etiam si vsura erogaretur in pios vsus. ca. si per eo. de vsur. v. g. mutuo tibi centum, cum pacto, vt nihil mihi soluas, sed vt soluas decem pro centenario pro elemosyna dando pauperibus, vel pro redemptione captiuorum, facit rex. in. c. nolite. & c. forte. 14. q. 5.

- 3 Est t etiam prohibita per prophetas. Vnde Psal. 14. inquit, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. c. 2. dist. 47. Item in lege Evangelica, quæ tanquam perfectior cæteris nõdum prohibet vsuram realem, sed etiam mentalem. c. cõsultit. de vsur. & Luc. c. 5. Secundò est prohibita à iure canonico. 14. q. 3. per totum. & 14. q. 3. & de vsur. c. super eo. Tertio in quatuor concilijs, vt habetur. in c. quantum multi. 14. q. 4. & dist. 48. c. 2. Quarto imperator quoque iure nõuo Authenticorum prohibet vsuras. per Auth. de eccles. tit. §. 1. Quintò de iure civili, nam cû Imperator. in l. 1. C. de sum. Trin. & fide catho. mandat seruari regulas, & traditiones apostolicas, & euangelicas, ergo prohibet vsuram, cum in Euangelio sit prohibita.

- 4 Sed dices, si t prohibita est de iure crili, quare sunt tot tituli. ff. & C. de vsu Respond. quod iura civilia non approbant vsuras, sed tantum impunitas relinquunt, sicut & cætera crimina, verbi gratia, Impunitum relinquit maritum interficientem vxorem in flagranti crimine deprehensam. l. Gracchus. C. de adult. Item lupanaria ad euitanda maiora mala, & ratio est, quia finis legis civilis est conseruare pacem, & quietem Republicæ. At finis legis pontificæ est consulere hominum conscientijs, & animarum salutem iuxta D. Thom. 2. 2. quæstio. 78. art. 1. ad 3. Cardin. clem. vnica. nume. 4. de vsur. Nonnunquam etiam capiuntur vsuræ in iure civili pro interesse lucri cessantis, & damni emergentis. Ita Barto. in l. 1. C. de sum. Trin. & fide catho.

- 5 Hinc t per titulum. C. de vsur. pupil. prouisum est, vt quotiscunque tutor, vel curator est in mora expendedi pecunias pupillares in honestam industriam, & negotiationem, & eas in propriam conuerterit utilitatem, teneatur ad vsuras pupillares, seu interesse damni emergentis, & lucri cessantis. l. tutor qui repertor. §. si post depositionem. & l. si tutor constitutus. ff. de administrat. iud. Hinc etiam sanxit ius civile per tit. C. de vsur. rei iud. quod reo condemnato, & non soluente condemnationem infra quatuor menses, si non fuerit appellatum, teneatur ad vsuras. ita Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 2. in prim.

- 6 Sextò t prohibita est vsura secundum morales Philosophos. Vnde Cato interrogatus quid expediret patri familias, an foenerari? Redit, quod hominẽ interficere. Ac si dicat: Sic cõtrnaturam est fenerari, ac hominẽ interficere. Sunt t autem prohibite vsuræ pluribus ex causis. Prima, quia proximi, & maxime pauperes per hoc trucidantur, & depauperantur. 14. quæst. 4. c. quod dicam. Secunda, ex fame, quia iustici prædia colentes potius ponerent pecu-

nias.

nias ad vsuras,quam colerent agrum,& sic fame possent perire gētes. Tertia, quia idolatria. Plus enim gentes diligenter pecuniam, quam Deum. Quarta ex dilectione, quia tenemur diligere proximum, sicut nosmetipsos, quod tolleretur si proximo subueniretur intuitu lucri, & non charitatis. Sexta, quia pecunia non est instituta ad germinandum, sicut nec sal, quod contrarium vult vsura. ita has rationes ponit Innoc. in rub. de vsur. Septima, quia venditur tempus, quod est commune omnibus, & equa liter concessum est omnibus. vt per Innoc. in rub. de vsuris.

S V M M A R I V M.

- 1 Manifestum quid dupliciter dicitur, & vsurarij manifesti quis, & unde dicantur. & nu. seq.
- 3 Actuum frequentia, an, ut quis vsurarius manifestus dicatur, requiratur.
- 4 Notorium sit ex unico actu.
- 5 Manifestus vsurarius, quis dicatur. nu. 7. & 8. 9.
- 6 Testis etiam singularis probat contra manifestum vsurarium.
- 10 vsurarius manifestus non absoluetur, nisi restituat, vel caueat, estq; a communione exclusus.
- 11 vsurarius neque testari, neque donare, nisi seruata forma capituli, quanquam de vsuris, neque codicillos facere potest. & nu. 13.
- 12 Cautio per vsurarios prestanda, ut sit idonea, qualis esse debeat.
- 14 Testamentum vsurarij ipso iure nullum, an falso repta causa ualere possit.
- 15 vsurarij, quibus bonis priuentur.
- 16 vsurarius non ex solo pacto, sed exactis vsuris in poenas prolabitur.

De poenis statutis contra vsurarios. Cap. CIII.

St adeo vsuræ crimen execrabile, vt nõ solum illa prohibita sit omni iure, sed etiam præter animæ damnationem, ac perditionem, iux. tex. in c. 1. de vsur. lib. 6. Canones multiplices poenas statuerunt aduersus manifestos vsurarios. Sed priusquam ad illarum explicationem deueniamus, optimum erit discutere, qui sint manifesti vsurarij.

1 Manifestum ¶ altero ex duobus modis sumitur. Vno, cum publicè omnibus videntibus aliquid sit: altero modo sumi potest pro ipso actu frequentato. Hæc autem actuum frequentia duobus in locis exerceri potest. Aut enim publicè in foro, vt qui manifestè, & palam vsuras exercent, & tenent publicè altare paratum, & mutuât omnibus sub vsuris, sicut meretrix in pro-

stibulo constituta. arg. tex. in c. vestra c. tua. d. cohabit. cler. ff. de ritu nup. l. palam. in prinip. Bar. in l. 2. nu. 3. de fur. vel, qui credita pecunia exigunt vltra precium rigidum, de quorum numero vtrinam hodie non inuenirentur: quandoquidem qui vendunt res, & merces credita pecunia vltra precium supremum, si id publicè faciunt, manifesti dicuntur vsurarij notorietate facti: nam non solum dicuntur ¶ vsurarij, qui publicè mutuunt sub vsuris, sed etiam hi, qui merces vendunt credita pecunia vltra precium rigidum. Abb. in c. ad nostram. de emp. & vendi. Bar. in l. quis sit fugitiuus. §. apud. Labeonem ff. de ædil. edic. Et dicuntur manifesti ex ipsa operis euidencia, quæ nullam excusationē affert. c. euidencia. de accusa. Abb. consi. 2. col. 2. versum item possit dici.

3 Alio modo ¶ hæc actuum frequentia exerceri potest in domo propria, vt hi, qui domi has vsuras exercent. Ita Bar. & Ang. in l. 2. ff. de fur. Abb. d. consi. 2. nu. 3. D. Ant. in d. c. ad nostram. nu. 2. in fi. de emp. & vend. qui quidem Doctores volunt requiri assiduitatem, & frequentiam mutuandi, vt dicatur vsurarius manifestus: unde inquit non dici manifestum, qui semel in camera quibuscunque volentibus mutuauerit, quæ verba non videntur vera, quo ad id, qd dicit, requiri plures actus, quia nullibi hoc dicit. Vnde si manifestè semel mutuauit ad vsuras, videtur sufficere, vt dicatur manifestus vsurarius, quia manifestum esse, non surgit ex frequentatione, ita qd sine ea esse non possit. vt not. Spec. de notorio crimine. §. sequitur de manifesto. in prin. Non enim ponitur hoc in diffinitione manifesti. de quo de cohabit. cler. c. vestra.

4 Item ¶ etiam notorium potest esse ex vno actu, vt si quis corâ populo interfecit hominè, notorius est homicida. ad hoc. ff. de testa. l. hæredes palam. in prin. ita Card. in cle. 1. de sepul. q. 19. Dicitur etiam manifestum notorietate iuris, vt per confessionem, vel per conuictionē, vel condemnationem iudicis. gl. in d. c. vestra. Abb. in c. quia in omnibus. nu. 2. de vsur.

5 Hinc ¶ vsurarij manifesti dicuntur, hi qui confessi sunt delictum in iudicio, vel condemnati, aut conuicti testibus de vsura. ia prauitate. glo. magistr. & ibi Doct. in c. 1. de vsur. lib. 6. Quod quidem intellige quo ad conuictionem, dummodo conuictus sit per iudicem publicum, vt vsurarius, nam tunc facta dicta publicatione dicitur manifestus vsurarius, & non ante secundum Angelum intelligentem hoc verum, si sit conuictus ad minus per duos testes de veritate deponentes. arg. tex. in l. vbi numerus. ff. de testib. Etiam si testes deponant de seipsis, scilicet, qd ipsi receperint sub viuris pecuniã ab illo, & valēt tales testes in fauorē aliorū, tamē eis nõ prouident, nisi postquã iudex declarauerit

uerit illum manifestum vsurarium.

6 Et ¶ probant testes. esto quod sint singulares in eorum dictis, ex quo tractatur de probatione cuiusdam vniuersalis plura particularia continentis, facit quod notat Inn. in cap. qualiter. el secundo. de accusat. & per Bal. in l. ob crimen. §. si testis. ff. de testib. Vbi intelligit hoc, quando agitur de probando quem manifestum vsurarium, secus si tractetur de receptione vsurarum, quando quis repeteret iam vsuras solutas, quia tunc requiruntur ad minus duo testes concordēs. vt ibi per eum. Franc. in d. c. 1. §. r. nu. 1. de vsur. lib. 6.

7 Manifestus ¶ etiam vsurarius est, qui coram sacerdote, & testibus publicè confessus est se esse vsurarium, & vsuras mandauit restitui, forte librum rationum tradens. ita gl. sing. in c. 2. de vsur. Sed aduertere secundum Bal. in l. 1. c. de sacrosan. Eccl. quod duo requiruntur, vt ceuseatur manifestus vsurarius, cõmunis opinio,

8 ¶ & fama & actus publicè factus. Vnde si probaretur per duos, vel tres testes, qd esset vsurarius, si non probetur cõmunis opinio, vel actus publicè factus, non diceretur manifestus vsurarius, etiam si codices sui producerentur, qd dicit singulariter probari per l. scripturas. C. q. pot. in pign.

9 Ex his infertur, qd confessio ¶ facta extra iudicium, faciet manifestum vsurarium, si fiat ita publicè, qd in plurium notitiã deueniat, & ex ea resultet communis opinio, qd sit vsurarius. facit qd inquit idē Bald. in l. 1. c. de testa. in fin. vbi dicit sufficere, vt dicatur, qd testes scient aliquid haberi pro manifesto, & publico vsurario, licet non viderint foenerari. argu. l. 3. vers. publicè. ff. ad Macedo. Franc. in c. quãquã. nu. 4. de vsu. lib. 6. Hjs sic præactis deueniamus ad poenas contra ipsos statutas.

10 Quarum prima est, ¶ qd vsurarius manifestus, qui non præstiterit cautionem sufficientē de restituendo cum pignoribus, vel fideiussoribus, quando realem restitutionem facere nõ poterit ijs, a quibus eas extorsit, si præsentēs sunt, alioquin eis, qui acquirere possunt, iuxta text. in c. quanquam de vsu. lib. 6. vel pauperibus, non est absoluetus in sacramento confessionis. d. c. quanquam.

Secunda est, quia est exclusus a sanctissimã communionē. c. quia in omnibus. de vsu. & d. c. quanquam.

11 Tertia est, ¶ vt non possint testari, nec donare causa mortis. d. c. quanquam. in fi. Vbi dicit, quod testamentum est ipso iure irritum, nisi seruata forma illius capituli, quæ est, vt fiat prius restitutio, vel præstetur cautio de restituendo, nec sufficeret, quod testator in suo testamento præciperet vsuras restitui expressa certa quantitate, vel non expressa, nisi prius fieret restituitur.

12 modo, videlicet quod præstetur ¶ cautio illis, quibus debet fieri restitutio, si sunt præsentēs, vel alijs personis, ex quibus quærat directã actio. de quibus personis ibi per glo. in vers. possent, vel istis personis absentibus Episcopo loci, vel eius vicario, seu rectori parochiæ, in qua testator habitat, præsentibus aliquibus personis fide dignis de ipsius parochia, vel tabellione de ipsius Episcopi mandato, & cautio debet esse idonea [Hinc non sufficit nuda cautio, sed cum pignore, vel fideiussore. tex. est in l. si mandato Titij. §. fin. ff. mand. & ibi glo. tex. melior. de iure. in l. 4. §. si sub conditione. vers. addici. ff. de fideicom. liber. tex. iuncta gl. in verbo idonee. in cap. foelicis. de poen. in 6. glo. an l. sancimus. C. de verb. sign. in glo. fin. gl. in c. fin. de senten. excom.] & debet in cautione exprimi quantitas certa, quando de hoc manifestè apparet, alias debet exprimi, & moderari arbitrio recipientis illam hæc omnia habentur. in d. c. quanquam. & ibi per Doct. Vbi ampliã dictum capitulum, etiam vt vsurarij manifesti

13 ¶ non possint facere codicillos. l. 1. ff. de leg. 1. vbi qui non potest testari, neque codicillari. Ampliã etiam ad quamlibet vltimam voluntatē. ita etiam Lopus in sua alleg. r. 2. 3. quæ incipit. Ludi nomine. Ampliã similiter ad donationem causã mortis, siue ipsa donatio causã mortis fieret in ipso testamento, vel codicillis, cum tunc naturam sapiat vltimã voluntatis. facit qd notat Bald. in l. hæredes palam §. fin. ff. de testam. & in l. senium. C. qui testis. siue fiat separatim, & de per se. nam cum dispositio text. in d. c. quanquam. emanauerit in fauorē animæ, satis vñ idē esse dicendum indistinctè in donatione causã mortis, cum sit eadem ratio. Et quia fauore animæ sit extensio legis correctiuæ et ex idēitate rationis. vt dixit sing. Bar. in Auth. sacramenta puberū. C. si aduer. vend. [Ex his igitur constat, non solum donationem causã mortis factã, in testa. ab vsurario esse nullã, sed et si donatio fiat extra, qd intellige, quando fit omnium bonorū, vel maioris partis: tunc etenim presumitur in fraudē canonis facta ex mente omnium. arg. l. omnes. §. Lucius. ff. que in frau. credi.]

14 Sed ¶ quæritur, an eo casu, quo vltima quilibet voluntas est ipso iure nulla, valeat fauore piæ causæ, si in vsurario manifesto appareant signa contritionis? Dom. Ant. de Butr. & Petr. de Anch. per l. primam. C. de sacrosan. Eccl. dicit validum esse. Tamen cogita in hoc, quia cum in d. c. quanquam. in princ. dicat non sufficere, licet vsurarius mandet restitui vsuras, nisi prius satisfaciat, vel caueat, prout ibi dicitur, & cum illud sit signum contritionis. secundū no. per Doct. in c. a nobis. el secundo. de sententia excomm. & tñ hoc non sufficit: ergo sequitur.

tur, quod sola signa contritionis non sufficiat, nisi seruetur forma in d.c. quanquam, etiam ad pias causas. cum Doct. ut supra, teneant, quod eo casu, quo non valeret testamentum vsurarij, non valeret etiam ad pias causas Voluit ergo Papa indistincte seruari formam dicti capituli, quanquam quod potuit facere Papa. ut ibi per glo. in fi. & sic non obstat d.l. 1. Et hæc circa tertiam poenam.

15 Quarta est publicatio bonorum mobiliu, & immobilium, vt in const. Regni, vsurarioru, & statuimus.

Quinta est pena, qd carer ecclesiastica sepultura. d.c. quanquam. de vsur. & cle. eos. de sepul. Sexta. Non possunt habitare inter fideles, & non debet eis locari domus in ciuitate. c. 1. de vsuris. lib. 6.

Septima. Snt ipso iure excōicati. c. 1. & 2. de vsur. lib. 6. c. quia in omnib. extra eodem.

Octaua, sunt ipso iure infames. l. 6. q. 1. infames. l. improbum. C. ex quib. cau. infra. irrog. Vnde sequitur, quod eis dignitatis portæ non patent. Et cum frater possit annullare testamentu fratris in iusticia personam infami, idem dicendu in iusticia vsurario manifesto. l. fratris. ff. de inof. fic. testam. Bar. in d.l. improbum.

16 Limitanda tamen sunt hæc, vt hæc poenæ non procedant in his, qui fecerunt pacta vsuraria, & foeneratios contractus, sed nō dum vsuras exegerunt. oportet igitur, vt delictum sit cōsummatu. ita Gem. & Franc. in c. 1. de vsur. lib. 6.

S V M M A R I V M.

- 1 Vsuram qua ad constituendam concurrere debeant.
- 2 Mutuus pecuniam eo pacto, ut aliquid pecunia æstimabile contingat mutuantis, usura committitur. C. num. 5.
- 3 Mutuare alicui pecuniam, quo ipsum ad suum molendinum attrahat, usura est, & tenetur restituere, idem de eo, qui cogit. C. nu. seq.
- 4 Mutuare ita, ut accipiens soli mutuantis nimum nouum vendat, usuram sapit.
- 5 Mutuus ruffico, ut tempore vindemiæ præstet operam, in usuram incidit. Cautelam ad evitandam usuram vide in huiusmodi casibus.
- 6 Mutuus pro beneficio, vel dignitate assequenda, usuram contrahit, C. an sub nexu restituendi. num. seq.
- 7 Mutuus regi, quo tributorum onere lenetur, an usuram incurvat, C. quid si iudici, vel seftibus ad redimendam nexationem.
- 8 Mutuare centum exigenda expensis accipientis, usura est.
- 9 Mutuus frumentum, ut alibi recipiat, vel illud corruptu, ut nouu recipiat, usuram admittit.

- 13 Mutuare ex pacto, ut accipiens pro pecunia merces capiat, vsurarius fit. nu. seq. C. 17.
- 14 Pactum cum rege de soluendo stipendia militibus, modo decem numerentur pro centum, vsurarium est.
- 15 Mercator mutuans, quo ementes adducantur ad se in usura se inuoluit.
- 16 Mutuus ut mutuo accipiat, usura est, fallit tamen, ut hic.
- 17 Mutui ratione quo casu citra usuram aliquid recipere liceat.
- 18 Mutuare debitori decem, quo singrapham faciat etiam de alteris decem habitis, non est usura.
- 19 Mutuus decem modios frumenti recepturus anno sequenti, C. quo casu sit usura. nu. seq.
- 20 Mutuare sine expressione diei restitutionis, quando usura committatur.
- 21 Stipendium a communitate accipere eo, quod velit habere paratas pecunias pro cimbis egentibus, non est usura.
- 22 Mutuare alicui, ut fideiubeat, usura est, secus si precium accipiat, ut fideiubeat. vide nu. seq.
- 23 Mutuus recipiens pignus fructiferum, an quando usuram committat.
- 24 Pignori dare agrum Hierosolym, quem dominus cultura non erat datus, an possit ex eo fructus capere.
- 25 Reciperatione damni emergentis, vel lucri cessantis, non est usura.
- 26 Usura non expresso tantum, sed & tacito pacto committitur.
- 27 Pacto nullo precedente, pro mutuo mutuantis aliquid ultra sortem dare, an presumatur gratis, C. an recta conscientia mutuus recipiat. nu. seq.

Quæ conditiones constituent vsuram. Cap. CIII.

MRes conditiones t mutuationem vsurariam reddunt. Prima. quod id, qd experitur sit pecunia æstimabile. Secunda, vt ratione mutui expetatur, & non quia alias debitum, vel alia via: Tertia, vt ducatur in pactum expressum, vel tacitum. Rursus, accipere aliquid vltra sortem. i. lucrum ex mutuo fortis principaliter intentum, est omnè, quod consistit in pondere, numero, & mensura, siue sit triticum, siue vinum, siue diuersi generis munuscula. c. plerique. l. 4. q. 3. Sed modo ad casuum decisiones deueniamus.

2 Prima. Mutuus t pecuniam alicui, cum pacto, vt sibi remutuet, vel vt pro ipso patrocinetur, vel intercedat, vel aliquid sibi scribat, vsuram committit: est enim aliquid pecunia æstimabile. ita glo. 2. c. 14. quæstio. 3. glo. in l. roga. sti. s. si tibi. ff. si cert. peta. Archid. in d. capit. 14. quæst.

- quæstio. 3. Ioann. Cald. in c. fin. de vsur.
- 3 Secunda. Pari ratione, mutuare t pecuniam Titio, vt sic magis vadat ad suum molendinu, vel scholas, quam ad aliud, vel scholas vicinorum, vsura est, cum perdere libertatem, & se alteri subijcere, sit aliquid precio æstimabile. Ioan. a Medin. c. de restit. q. 4. vers. tum etiam, quia mutuare, non tamen tenetur restituere totum, quod a Titio recepit pro pessione molendini, sed tenetur restituere tantum, quantum putat sibi valuisse illud commodum, quod recepit ex hoc, quod Titius accessit ad suum molendinum, ad quod non iuisset, si pecuniam nō mutuaasset, & intelligitur commodum concursus gentium, vel notitia, & fama, quam consequitur suum molendinum, & hoc quod Titius iuit ad ipsum, & ideo in tantum obligatus est ad restituendum, quantum putat sibi valere illud tale commodum, quod consecutus est per Titium, non tamen restitutio debet fieri Titio, sed pauperibus, eo modo quo fit de vsuris, sed si accedens ad molendinum passus est aliquid dampnum, tunc bene illi fieri deberet restitutio, vsque ad quantitatem illius dampni, tenetur etiam rescindere contractum. ita Ioan. And. in q. mercuriali. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Ioann. Calder. in d. c. fi. Inn. in c. pleride immu. Eccles. vide glof. in l. 2. ff. de calumn. & in l. 1. ff. de offi. præf. vrb.
- 4 Et t idem dico de illo, qui cogit sua potentia molere in suo molendino homines, qui p. pinqui, & cum minori amissione tēporis possent alibi molere, quia tenetur ad restitutionē tanquam vsurarius.
- 5 Tertia. Mutuare t similiter vt vadat quis ad suum furnum, vt colat suum agrum salua sua mercede, vel ciuitati, vt interim dum suam pecuniam non soluit, sit immunis à vectigalibus, vsura est, quia huiusmodi obligationes sunt pecunia æstimabiles. Ioan. Calder. in capit. fin. de vsur. quem refert, & sequitur Petr. de Peru. in tract. de societ. 4. part. column. 9. vers. sed nunquid si dominus. Vnde in ijs casibus tenetur mutuans ad aliquam restitutionem. vt supra diximus in secunda decisio. & ad dissoluendam obligationem. D. Tho. 2. 2. q. 78. arti. 2. in princ. Panor. in capit. nauiganti. de vsur. Couar. lib. 3. Variar. Resol. cap. 2. Ideo vt contractus iste sit liber à vitio vsuræ, minuatur precium, id est, vt pro aliquo minori precio accedat ad furnum, vel colendum agrum, vel molendum, quia illa precij diminutio succedit loco dampni.
- 6 Quod idem dicendum est, t quando quis pmuat pecuniam alicui cum pacto, vt accipiens tenetur vendere vinum nouum sibi, & i. on alij, eo precio, quo venderet alijs, quantum vlt obligatio, vt tibi soli, & non alijs teneatur lendere, est precio æstimabilis, quare ad eui-

- tandam hanc vsuram ne mutues, sed commodes, & loco arrhæ pro anticipata solutione potes ei dare viginti, vt obligetur tibi soli vendere, & non alijs.
- 7 Idem dicendum, quando t quis ruffico mutuat pecuniam, vt tempore suo vtatur operis suis, id est, tempore vindemiæ, vel messis. item vt secum conducat alios vindemiatores, vel messoros, quamuis iusto precio, quia tollit libertatem, quæ est pecunia æstimabilis: ideo vt talis contractus licite fieri possit, nulla mentio fiat de mutuo, nec re, nec verbis, sed fiat contractus locationis, & conductionis, id est, vt se obligent messoros, vel vindemiatores dominis seruire pro iusto precio, & domini in partē pretij, vel loco arrhæ dent ei decem, vt conducant eos, & non alios, & vt teneatur dicti messoros dominis seruire, & non alijs. hæc praxim tradit Sotus. de iustitia & iure. lib. 6. q. 1. art. 2. quod nota, quia dictæ cōuentiones quotidie à dominis fiunt tēpore vindemiarij, vel messu.
- 8 Quarta. Qui regi, t Marchioni, aut Duci mutuat centum cum pacto, vt sibi conferat dignitatem, vel officium, vsuram cōmittit, quia res est pecunia æstimabilis propter prouetus, & stipedia. D. Tho. opusc. 2. ad Duciss. Braban. Caiet. in vers. vsura exterior. casu 6. & 9. Nauar. cap. 17. q. 2. Sic mutuare cētum Episcopo, cum pacto vt mihi, vel consanguineo meo cōferat beneficium, vsura, sed simonia vsuraria est. Naua. in tract. de vsur. nu. 17. Nam quamuis beneficium, sit spirituale, & per cōsequens nec emi, nec vendi possit, cum nō cadat in nostro commercio. linter stipulantem. s. sacram. ff. de verbo. oblig. tamen dicitur precio æstimabile non in se, sed propter prouetus, & redditus, qui colliguntur ex illis.
- 9 [Sed dubium est, t an ex illis oriatur obligatio restituendi, & cui, & quomodo? Respondetur, huiusmodi contractus triplices esse: quidam sunt, per quos aliquid lucrū ipsi mutuantis acquirunt. Exemplum, vt si quis ex mutuo assequatur beneficium aliquod, vel officium lucrosum, siue stipendiu sit excessiuum, siue non, quo casu beneficium sic acceptum tenetur resignare, & in potestate eius, qui illud consulit, siue prælatus sit, siue Princeps, aut alias Dominus tēporalis reponere, vt si postea velit, eidē libere, & sine pacto aliquo conferat. Huius ratio est, quia cum talē beneficium, vel officiu sit vsurarie acquisitum, ideo nullum taliter acquisitum potest licitè retineri, sicut nec recipi. Fructus tamen, siue redditus, atque stipendium tali officio annexū, qd ante officij resignationē acceptum est, non opus est restituere, eo qd tale stipendiu ratio officij debebatur, excepto, nisi tales fructus, & redditus sint excessiu, quia tūc id, qd plus est, quam operæ, & labores impēs me-

- reantur, restituendum est. Idem dicendum, si sit beneficium ecclesiasticum usurarie acquisitum, quod resignandum est, & fructus recepti restituendi demptis laboribus, & expensis, quæ semper veniunt defalcanda. Quidam vero contractus sunt, per quos ipsi mutuanti aliquid, quod lucro æquiparatur acquiritur. Et tunc, quid facere debeat, vide supra. num. 3. Quidam vero sunt, per quos & si lucrum formaliter mutanti non acquiratur, mutuataria tamen onus aliquod alioquin indebitum imponitur. Ut si quis ob mutuū compellat mutuatarium actu emere res mutuantis, vel secum alium contractum inire, quem mutuataria minimè inisset: quo casu si mutuans ratione mutui compellit mutuatarium, ut illico res aliquas emat, aut vendat, antequam pactum fiat, & tunc tenetur eum liberum relinquere, ut emat, aut vendat, si velit. Post pactum tamen factum tenetur ad vñ de duobus, vel ad rescindendam præfatam emptionem, & venditionem, vel in recompensam grauaminis mutuataria illati aliquid ad iudicium boni viri reddere tenetur.]
- 10 Quinta. Regi mutuari, ut ab eo tributorum onere exoneretur, siue ut per priuilegium sub signatum fiat nobilis, usuram committit, quia illud est pecunia æstimabile, nisi forte in propatulo sit, quod illa tributa permissiuitatem, & tyrannidem exigantur. Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. quia tunc fecit ad redimendam vexationem suam.
- Hinc qui pro certo scit se habere iustam causam in aliqua lite, & dubitat ne propter potentiam partis aduersæ condemnetur, ideo mutuauit quinquaginta iudici, ut faciat ei iustitiã, vel totidem restibus, ut vera deponant, & postea restituant, nullam committit usuram, quia mutuans nihil aliud intendit, quam redimere vexationem suam. D. Tho. 2. 2. q. 18. art. 2. Caiet. in vers. usura. 1. Sot. de iust. & iur. lib. 6. quæst. 1. artic. 1. & 2.
- 11 Sexta. Qui mutuatur centum non in pecunia mutuata, sed cum pacto, ut illos exigit a suis debitoribus suis expensis, qui sunt difficilis exactio, usurarius est: quoniam illa exactio pecuniæ est lucrum precio æstimabile, cum sit lucrum in creditore cum damno debitoris. Caiet. in verbo usura. vers. 10. Sotus, qui supra artic. 2.
- 12 Septima. Habebam frumentum, seu oleum in Apulia: illud tibi mutuo, ut illud mihi restituas in loco conuentionis, pura, Neapo. usuram committo. quoniam debitor grauatur ventura, quæ est lucrum precio æstimabile. Sot. d. art. 2. Eodem peccati genere reus est, qui frumentum corruptum, aut corruptioni proximum, vel vinum acidum mutuatur, cum pacto, ut sibi reddat frumentum nouum, vel vinum nouum,
- 13 Octaua. Mercator, qui mutuatur cum pacto pecuniam, ut debitor totum mutuum, vel partem in mercibus suscipiat, usuram committit, quamuis iusto precio vendat, quod procedit quando re vera ille mercibus non egeret, sed cogereretur emere, ratione mutui: tum quia obligatio illa emendi æstimabilis est pecunia: tum ratione mutui, nam tunc cum maiorem copiam vendit mercator, quam vendi differet, lucrum et reportat. Sot. art. 2.
- 14 Hinc mercatores, qui indigenti regi stipendia militum ea ratione mutant, ut milites in mercibus partem suscipiant, partem vero in pecunia, maximam usuram committunt, ut pluribus rationibus demonstrat Sotus, artic. 2. qui supra.
- 15 Pari ratione Rex, qui suis militibus, aut famulis stipendia solutus est intra certum tempus, & ob numerum inopiam intra illud tempus soluere non potest, si quis cum Rege pacifceretur se illis soluturus, dummodo detur sibi plusquam alij, eo quod soluerit, verbi gratia; decem pro centum usuram committeret. argumen. tex. in cap. in ciuitate. de usuris, nisi ratione interesse veri excusaretur: quamuis Rex dicat se gratuito donationem illius plus facere cum donatio non ex liberalitate, sed ex necessitate querendi pecuniam fiat. Nauar. capit. 17. num. 246.
- 16 Mercator etiam, qui sartori pecuniam mutuatur, ut ducat emptores in sua officina ad emendum pannos, usurarius est, ob illam obligationem, qua sartor astringitur ad emendum pannos, quæ precio æstimabilis est. Abb. in capit. fina. de usur.
- 17 Pariter mercator, qui dedit Mæuio pecuniam, verbi gratia. 30. 15. in pecunia numerata, & 15. in pannis, cum pacto, ut teneatur restituere. 30. in pecunia numerata, usuram committit, quia accedit lucrum creditori: vendunt enim bona apotechæ, quæ fortè nunquam vendi poterant, & hoc est precio æstimabile.
- 18 Nona. Qui decem tibi mutuatur, ut cum ipse indigerit, totidem illi remutuet, usuram committit, quia illa obligatio ciuilis est precio æstimabilis. D. Thom. 2. 2. quæstio. 87. artic. 2. ad quartum. Caiet. ver. usura exterior. Hinc sequitur optima regula, quod obligatio naturalis quotiescunque remanet in sua essentia, non inducit usuram in temporalibus, nec simoniam in spiritualibus. Fely. in c. ad audientiam. el secundo. nu. 10. de rescip. Coua. lib. 3. Varia. Resol. c. 1. num. 2.
- Limitatur vero hoc vltimum dictum, ut non procedat, quando mutuum reciprocum sit eodem die, & eodem instanti, quia hoc casu nulla est usura, sed contractus innominatus, verbi gratia, do ut des. D. Tho. qui supra.

Et

- Et hæc circa primam conditionem, scilicet, ut precio sit æstimabile.
- Secunda conditio est, ut ratione mutui exigatur, ad excludendum luerum, quod percipitur ratione laboris, vel quia illud sibi debebatur, vel ratione obligationis, aut ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, sicut ex infra scriptis decisionibus manifestabitur, quarum Decima in ordine est.
- 19 Mutuans si ratione mutui laborem subiit ad illud recuperandum, potest aliquid in eius compensationem accipere. c. ad nostram. in si. de rebus Eccles. non alien. Syl. in vers. usura. 1. q. 32. Hinc qui aliquid accipit ob iustam mercedem laboris sui, vel famulus ea ratione, quia numerat magnam pecuniam summam, vel quia caput aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatum longe absentem, non peccat, quia non mutui, sed ratione laboris accipiunt. Nauar. cap. 17. nu. 209. in fin.
- 20 Decima. Qui absque arbitris tibi mutuo dedit decem, quia ea in iudicio negare potes, conceditur huic pro sua cautela, ne amittat illos decem, ut si voluerit tibi mutuare alia decem, possit mutuare ea lege, ut coram tabellione sibi syngrapham subscribi faciat pro omnibus viginti: nam licet illa obligatio sit æstimabilis pecunia, ea tamen illi debebas, cauendum tamen est hoc casu debitori per redditionem chirographi debiti, ne postea ipse, vel eius hæres petant, vel accipiant sponte solutum. idem Nauar. qui supra.
- 21 Undecima. Mutuo tibi mense Ianuarij decem modios soluendos frumenti eodem mense sequentis anni, teneor tibi eisdem modios decem remeriri eiusdem qualitatis, siue longè maioris, annonæ tunc veniebat, quando tu mihi dedisti, siue longè minoris, & idem est vini iudicium, & aliarum rerum vsu consumpribiliu, ratio est, quia non debeo tibi precium ratione mutui, sed corpora in eadem specie, & qualitate. Sot. de iust. & iur. lib. 6. quæstio. 1. articulo 2.
- 22 Duodecima. Qui mensus est frumentum vetustum, obligas eum, ut sibi remeratur nouum, sciens fore melius, & maioris precij, quam quod mensus fuerat tempore, quo illud mutuo dedit, usuram committit, quia petit frumentum melioris quantitatis quam illi tradidit. Sylu. vers. usura. prima. quæst. 17. secus tamen si principaliter mutatur ne suum corrumpatur, & valet, aut valebit tantum, vel pluris tempore mutui, quam recens sibi soluendum. Nauar. capit. 17. num. 224.
- 23 Tertiadecima. Qui mutuatur non signata die, qua solui debeat pecunia, auaritia nota iuri potest, non autem iniustitia: siquidem expectare tempus, quando valet, ut auaritia eius
- dentissimum signum est, ita iniustitia nulla est: nisi si mutuans operam det indirectè, vel directè, ne debitor aliter antea soluat, quamuis possit. Sicut est diues ille, qui nolens, ut semper mens Augusti anni fertilis soluat, prædicit illi, ut illo tritico ad suam utilitatem utatur, & nullo pudore afficiatur. eod quod non soluerit. At vero dum pactum interuenit, ut solutio non fiat ante certum tempus, quando coniectura docent auctiori precio æstimandum, usurarius contractus est. Sot. lib. 6. de iust. & iure. q. 1. art. 2. Nau. c. 17. nu. 225.
- 24 Decimaquarta. Suscipere stipendium a ciuitate ea ex causa, quia obligatur se paratum esse ciuibus mutuari, quoties pecunia indigerint, non est usura, quia hoc non ea mutuo, sed pro obligatione accipitur. Sot. qui supra. artic. 2.
- 25 Decimaquinta. Mutuans tibi alicui, ut pro eo fideiubeat, usurarius est, attamen si fideiussor precium recipit, ut fideiubeat, minime usuram committit, quia ea obligatio, qua astringitur suo nomine soluere, æstimabilis est pecunia, & ideo vendibilis. In hoc iure. §. 1. ff. de donat. & ibi Bart. Nauar. cap. 17. num. 283. L. A. in nu. 6. 7. & 8.
- 26 [Et hoc ratione periculi, quod subit fideiubendo, unde ob hoc periculum, cui quis submittitur, merces constitui iuste potest, quod probatur expressim. in hoc iure. §. Labeo. ff. de donatio. l. si remunerandi. §. Maurus. ff. mand. Dec. cõf. 7. nu. 1. Dom. Sotus. li. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 2. quorum opinio communis est. Verum si in spe cetera qualitate, & conditio debitoris nullum fideiussori immineret periculum, hanc communem sententiam non admitterem: nam ut creditor pro officio mutui nihil potest exigere a debitore, sic nec fideiussor pro officio fideiussionis, imò multò minus, quia minus officij impendit. Verum qualitercunque sit, consultius esset ab hac pactione abstinere, ut inquit Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 2. nu. 6. Qui et inquit licitè possit creditor a fideiussore aliquid accipere, ut eum liberet a fideiussoria obligatione, quoties dubia est exactio debitoris: alioquin si certa sit, & nullum imminet fideiussori periculum, nequaquam.]
- 27 Decima sexta. Qui mutuatur recipiens a mutuataria pignus fructiferum, debet compensare fructus in sortem. c. 1. & 2. de usur. nisi in casu in e. conquestus eod. tit. Vel si tantum in pignore impenderit, quantum utilitatis ex eo percipit, vel si equum paræ utilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum, vel domum egenam tanta, vel maiori impensa refectionis, quam pensio eius valeat. Extra tamè hos casus usuram committit, qui pignore utitur. ut refert Nau. c. 17. nu. 216. Hinc Reges, aut magnates nullare-

bus

- eris possunt vrbibus, aut villis, quas in pignus mutuo suscipiunt, extra fortem frui absque vfu raria prauitate. Remedium tamen est, vt non recipiant, nisi eas cum pacto retrouendendi, quia tunc fructus emptoribus obueniunt. Sot. qui supra. artic. 2.
- 28 Decima sexta. Dans pignori sterile agrum, qui non erat frugifer, nec debitor colere cogitabat, & si secundum Sotum, artic. 2. in fin. forte non sit condemnandus is, qui pignori accipit, & facit frugiferum, vt in sortem ducat fructus: cum nullum damnum pariatur debitor, tutius tamen est, quod teneatur in partem solutionis fructus suos collectos ex pignore accipere, quos debitor non colligebat, ob plures rationes, quas affert Nauar. in Manua. capi. 17. num. 2. 16.
- 29 Decima septima. Recipere si aliquid ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vsura non est, cum non ratione mutui illud recipiatur, vt infra, latius dicemus.
- 30 Decima octaua. Circa si tertiam conditionem vsuræ, quod non ducatur in pactum, aduertere, quod non solum, qui cum pacto expresso coram arbitris, vel sine arbitris mutuatur, vt aliquid recipiat, vsurarius est, sed etiam qui nutibus insinuat voluntatem debitori, vt aliquid vltra fortem persoluat, vsurarius est, quia inest tacitum pactum, verbi gratia, qui mutuando sic diceret: Ecce mutuo tibi, tu scis vsum, ego non habeo vnde viam, soles esse gratus alijs, & huiusmodi. Sorus lib. 6. questione prima, art. 1. colum. 2.
- 31 Sed quæro, si vtrum dans aliquid vltra fortem creditori, qui mutuo pecuniam dedit, vbi nulla pactio interuenit, præsumatur gratis, & liberaliter dare? Item nunquid recipiens præsumatur recta conscientia, & non deprauata recipere? Ad primum resp. quod sic. ita firmat Ioann. Andr. in reg. peccatum. & ratio est, quia cum debitor sciat se naturaliter, & ad antidota obligatum, capitulo cum in officijs de testament. de donat. cap. 1. ff. de petit. hæred. l. sed si lege. §. consuluit, videtur potius gratis, quam coactus, & inuitus dare, & hoc potissimum cum ex tali pecunia sic gratus, & sine vlla pactioe ex re mutuata multum lucratus est, vt sæpè contingit, quod quidem verum est, quando illud, quod vltra fortem dedit, fuit post debitum fortis extinctum, alias si duraret, præsumeretur metu reperitionis fortis id actum. argumento eorum, quæ not. in l. si fortem. §. si quid falso. ff. de cond. ctio. indebi. de iureiuran. capitu. debitorum. Vidimus enim sæpè per experientiam, quod mutuo accipientes pecuniam sunt in tanta, & tali egestate, quod si quicquid volent creditores, facient vt dilationem habeant in restitutione fortis.

32 Ad secundum. Respon. quod sic, si quia quilibet præsumitur bonus alio non dato, & suæ salutis memor. 1. q. 7. sancimus, de homicid. significasti. el. secundo. verum tales possent esse præsumptiones, quod contrarium esset dicendum in foro exteriori. Pone enim, quod probetur, quod talis consuevit ad vsuras mutuare. Item quod consuevit, quotiescunque videbat sibi nihil dari vltra fortem, mutuum, vel depositum repetere, & alteri, qui consuevit dare vltra fortem mutuare, quid iudicabis de tali, nisi malum sita Ioann. Andr. in Spec. de vsu. super prima forma libelli, in foro autem interiori stabitur dicto creditoris.

S V M M A R I V M.

- 1 Interesse peti potest tam de canonico, quam de civili iure, & triplex est. num. 3.
- 2 Interesse quid sit, & quid conuenit. numero. sequen.
- 4 Commune & singulare interesse.
- 5 Interesse iuxta Dyn. sententiam, unicum tantum est.
- 6 Interesse damni emergentis, & item lucri cessantis, quid, & an utrumque debeat tam de canonico, quam de civili iure. num. seq.
- 8 Interesse ex interesse minime peti potest.
- 9 Interesse intrinsecum, & extrinsecum diuiditur, & quale sit utrumque.
- 10 Casus tres, quibus præcipue interesse debetur.
- 11 Interesse lucri cessantis, ut tuta conscientia capiatur, aliqua requiruntur, ut hic, & an feruandis assuetudo faciat vsuram. nu. seq.
- 13 Mutuandi causa debet esse opem ferendi proximo benigna voluntas, & mutuant negotijs, quam alibi pecunias implicare magis uelle debet.
- 14 Mutuanti cauendum est in primis à scandalo in paciscendo.
- 15 Scandalum quam maxime euitandum, & multa hac ratione permittuntur, qua alias non permittentur.
- 16 Scandalum mutuanti cauendum propter se ipsum, non propter restitutionem, & de cautela ad hoc.
- 17 Mutuarius duo habere oportet, ne interesset illicitum.
- 18 Lucrum uere cessare debet, ut interesse tute capi possit.
- 19 Interesse lucri cessantis, ut tutum sit, & lucrum esse iustum, & ipsum interesse intrinsecum oportet esse. nu. seq.
- 21 Mercator ex pecunia, quam expositurus erat negociationibus, quale interesse habere possit, & an pacisci possit de certa quantitate. nu. sequen. & 31.

Damni

- 23 Damni cessantis circa taxationem, que ueniant consideranda.
- 24 Inuitus & ni adductus mutuant, uel etiam per preces importunas, licite capit interesse, & quale. num. seq.
- 26 Inuitus & coactus mutuare, quis dicatur.
- 27 Preces importuna, & ut interesse debeat, & alia etiam, ut hic fiant, efficiunt. Inductus ex importunitate ad ludam, soluere non tenetur.
- 28 Vxor donans marito, uel Princeps, aut prelati in ingressu dignitatis ob importunitatem aliquid concedentes, possunt renocare.
- 29 Importunitas quomodo, & an probetur.
- 30 Damnum emergens nisi mutuant deduxerit in pactum, non licite petitur.
- 32 Emptiones censuum licite sunt, modo decem pro centenario non excedant, & quare.
- 33 Mercenarius ab operibus suis, uel fraude impediens, ad lucrum cessans tenetur.
- 34 Consilij prudentis est a contractu, in quo agitur de lucro cessante, abstinere.

De interesse, siue damni emergentis, siue lucri cessantis. Cap. CV.

- I** Via interesse si certum est, quod de iure canonico, & civili possit peti. vt in capit. sacro. vbi plene Doct. & per Inno. de senten. excom. in capi. puenit. de fideiuss. c. dilecti. de foro cõpet. c. si quod metus causa. c. constitutus de procur. 2. q. 1. in primis. & 12. quæstio. 2. c. si quis. Ideo quærendum nobis est, quid sit interesse. Item quotuplex sit. Rursum, in quibus casibus iuste accipi possit.
- 1 Circa si primum glo. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod inter. dicit, quod est damnum emergens, & lucrum cessans. Inn. vero in d. c. sacro. inquit, quod est æstimatio in pecunia numerata, quod succedit in locum cuiusque rei, si non detur, vt debet, vel facti, si non fiat, vt debet. Et hæc diffinitio bona est, vt approbat Spec. in ti. de fructibus, & interesse, vel potest dici, quod est utilitas hominis habita, vel habenda.
- 2 Hoc vero interesse triplex esse si tenet gl. in d. l. 1. & Inn. in d. c. sacro. scilicet, commune, cõuētum, & singulare. l. 1. vbi glo. ff. de actio. empti. l. 3. §. vlti. ff. de eo, quod certo loco dari oportet. & in l. libertis. in ff. de rei iudi.
- Conuentum est pecunia in conuentione partium promissa in defectum primæ conuentionis non completa. tex. no. in l. si ff. de præto. stipu. & in l. si ff. de condi. tritica. Exemplum, si vendis mihi domum centum anreis, & si non tradas, promittis decem pro interesse, si pro-

missio non est completa, potes agere ad decem ratione conuentionis.

4 Commune interesse est æstimatio rei, quæ communiter fit apud omnes. l. precia rerum. ff. ad leg. Falcidam. l. si seruum. ff. ad leg. Aquiliã. Vt, debebas dare mercatori equum tempore nundinarum, non das, oportet quod ipse emat cariiori precio, teneris ad id, quod interest, quod communiter æstimarēt homines ad valorem equi, quem emit.

Interesse singulare, siue affectionis est, quod cõmuniter plus vni, quã alteri valet propter aliquam causam particularem. Vt commoda ui codicem meum, quem habeo, & apostillis, & remissionibus. & scriptis referum, si non reddas, non solum ad precium commune teneris, sed etiam ad meam singularem utilitatem. facit text. in l. si cui fundus. ff. de lega. 1. in l. si in emptione. ff. de minor. Alia exẽpla ponit Spec. in tit. de interesse. §. viso.

5 Dynus vero si in c. mora. de regiur. lib. 6. dicit, vnicum tantum esse interesse, scilicet, æstimationem damni, & lucri: nam commune interesse non est propriè interesse, sed precium commune rei. d. l. precia rerum. Interesse vero conuentum dicitur potius poena, quã interesse: nam si duo stipulantur, & vnus ait, Si mihi centum non dederis Kalendis Februarij, promittis mihi mille: ista mille non interesse conuentum, sed poena erit stipulationi adiecta. an autem sit debita, vide Afflict. decil. 135. vbi pulcre, & nos infra. & de hac materia vide Afflict. decil. 150. Interesse rursum aliud est dani emergens, aliud lucri cessantis. Per primũ amittitur aliquid de bonis habitis, per secundũ impeditur ab aliquo bono aliquo euenturo.

6 Damnum si quippe emergens est detrimentum, quod mutuator causa illius mutationis patitur, vt si ruẽtes ades reficere, qui parabat, aut annonam emere in ætate per totũ annũ, & ob importunas amici preces mutuatur illam pecuniam, tunc præmissa commonefactione à mutuare mutuatorio, omne damnum, quod mutuator sine sui negligentia patitur, dicitur damnum emergens. v. g. si cogitur frumētũ carius emere. l. si sterilis. §. cũ per veditorẽ. ff. de act. emp. Et hoc debetur mutuati, quatenus interest nõ solum de iure civili. vt est text. in l. carabit. ver. ratio. C. de act. empt. sed et de iure canonico. gl. in c. conquestus. de vsur. in c. peruenit. ver. indemnem. de fideiuss. l. 2. c. de vsur. cũ similib. Et istud interesse, siue vsura debetur sine mora, quamuis possit dici, quod etiam sit mora saltem irregularis, quæ reipta contrahitur, vt notat Bart. in d. l. curabit. facit glo. in leuictis. §. fin. ff. de vsuris. [Ratio vero, quare hoc interesse debeat est, quia nemo tenetur alteri quod proprio damno beneficium facere, ni-

D d si

fi forte, quando illius alterius tanta est necessitas, ut teneatur homo tale damnum pro illius subventionem sustinere, ergo tali necessitate seclusa iustum est, ut is, cui beneficium fit, ipsum benefactorem seruet indemnem, quod esse non poterit, nisi loco damni, quod benefactor patitur, tantundem reddat eidem, & ita poterit mutuans etiam tempore mutui pacisci de refarciendo huiusmodi damno.

7 Lucrum t̄ vero cessans est, si mercator pecuniam negotiationi expositam precibus victus mutuat: nam tunc petere potest, vel damnum, quod patitur, quia statuto tempore non soluitur, vel quia lucrum, quod augere poterat, cessat. Nauar. in Manu. c. 17. num. 2. 1. & in tract. de usur. nu. 40. & 41. Et hoc interesse etiam debetur. ut notat Inno. in c. sacro de sent. excom. Abb. in c. venerabilis. de excep. dicit esse notabile, quod idem dicit in c. p. & G. in 1. notab. de offic. deleg.

8 Sed an t̄ interesse alterius interesse peti possit? viderur dicendum, quod non: quia interesse succedit in locum usuræ, & usuræ usurarum prohibentur. l. placuit. ff. de usu. l. si. C. eod. ergo & interesse prohiberi debet, ut subrogatum sapiat naturam eius, in cuius locum fit subrogatio. §. fuerat. Inst. de act. de quo latè ibi per Iac. Corn. consi. 155. lib. 5. vel potest dici, quod aut interesse, est in magna quantitate, aut in minima, primo casu exigi potest: in secundo non. Vrsillus. deci. 291. vide tex. in l. ut nulli modo. C. de usur.

9 Præterea interesse t̄ est duplex, aliud intrarè, seu circa rem, aliud extra rem. Interesse intrarè, siue intrinsecum est illud, quod ex re ipsa provenit, ut fructus, partus, & similia. Sic tex. in l. si sterilis §. cum per venditorem. ff. de act. emp. Exemplum, mutuaui mihi frumentum, vel vinum reddendum in festo Paschatis, quod non reddis, valuit mense Augusto decem libris, teneris quanti plurimi valuit à tempore mortis. l. vinum. ff. si cer. pet. Et dicitur interesse intrarè, quia immediatè procedit ex re, id est, frumento. Extrinsecum vero est æstimatio damni emergentis, seu lucri cessantis extra rē provenientis, ut quia non tradidisti foenum tempore præstituto, quamobrem equi mei fame perempti sunt: extra rem est, & non debetur. d. l. si sterilis. §. cum per venditorem.

10 Rursum sciendum t̄ est, quod tribus casibus præcipuis interesse iuste debetur. Primo, quando debitor fuit in mora. Dec. consi. 67. In causa, quod coram. num. 8. vol. 1. E. P. De materia vide Afflicti. deci. 150. Secundo, quando creditor inuitus per vim, vel per metum, mutuo dedit. Tertio, quando à principio ita fuit conuētum inter partes.

11 Postremo sciendum t̄ est, quod ut possit turba cōlicentia exigi interesse lucri cessantis, mul-

tae conditiones requiruntur, tam ex parte dantis mutuam, quam ex parte recipientis, quam ex parte lucri cessantis. Ex parte enim dantis mutuam tres conditiones requiruntur, prima, ut ipse creditor, siue mutuans t̄ non sit solitus foenerari. iux. Afflicti. deci. 20. Aymo. consi. 189. quæ tamen in foro animæ non viderur necessaria, sed tantum in foro exteriori ad euitandum iudicium usurarum, quia esto, quod fuerit solitus foenerari, tamen si hoc casu dedit pecuniā re vera negotiationi exponendam, licitè potest exigere interesse lucri cessantis. Ideo prima conditio in iudicio animæ est, ut verè coram Deo habeat pecuniam illam expositam industria, vel negotiationi. l. 3. §. fin. ff. de eo. qd̄ cert. loco. Afflicti. qui supra. Sot. lib. 6. q. 1. artic. 3. Nauar. cap. 17. num. 112. circa finem. & in tracta. de usur. nu. 54. & seq.

13 Secunda. Conditiō t̄ est, ut ipse creditor mallet pecuniam suam negotiationibus occupare, quam mutare cum interesse, quia principalis causa mutuandi debet esse subsidium proximi indigentis, vel ut saltem habeat se indifferenter, ut non magis animus eius declinet ad mutuū dandum cum certo lucro, quam ad negotiandum cum lucro incerto. ut optimè Medin. c. de resti. tit. de usur. q. 3. concl. 3. Caiet. ad D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1.

14 Tertia, & vltima, ut t̄ faciat pactū sine scandalo pusillorum, & malo exemplo aliorū, ne dum actiue, sed etiam passiuè. Vnde ab omni specie scandali abstinere docet nos Apost. 1. Thess. 5. & c. cum ab omni. de vita & honesta. cler. Afflicti. deci. 20. Vnde nihil cum scandalo faciendum est. arg. tex. in c. generalis. in fi. dist. 54. & c. 1. dist. 51. Facit tex. in c. 1. in Conc. Trid. sess. 14. de reform. ibi, quam cum præpositorū scandalo. Hinc dixit Abb. in c. ex literis. el. 1. de homic. posse Episcopum clericum etiam inuitam permutare à sua parochia, in qua sine scandalo stare non potest.

15 Et t̄ adeo scandalum euitandum est, ut propter illud omittatur, quod de iure esset faciendum. cap. aliquantos. dist. 51. & propter scandalum aliquid conceditur, quod alias non concederetur. c. presbyteros. dist. 95. Hinc inferitur, quod licet irregularis occultus ante dispensationem non possit celebrare absque peccato mortali, si tamen probabiliter credit scandalum exoriri, nisi celebret, poterit licitè celebrare. secundum Nauar. cap. 27. de irregul. nu. 239. Quod idem dicit de mortali incidente in censuram Papalem, & nos alias diximus. in 1. lib. capitulo 12.

16 Hoc tamen requisitum t̄ non est necessariū ad euitandam restitutionem, sed tantummodo ad euitandum scandalum. Vnde si quis pacifice retur de hoc interesse lucri cessantis, quamuis pecca-

peccaret ratione scandali, quod est contra honestatem, & charitatē. iux. D. Tho. 2. 2. q. 43. in princ. non tamen teneretur ad restitutionem, cum non peccauerit contra iusticiam, ob quod solum fit restitutio. Nauar. c. 17. num. 6. Ad euitandam tamen omnem suspiciōem poterit fieri contractus tali forma. S. obligetur N. penes acta curiæ de restituendo sortem principalem vna cum interesse lucri cessantis, quia illa obligatio fouetur calore iudicii, & ita creditor tutus erit in vtroque foro.

17 Ex parte vero t̄ accipientis mutuam duplex conditio requiritur. Prima, ut debitor sit admonitus de interesse tam damni emergentis, quam lucri cessantis, siue certi, siue incerti, & ita admonitus vel accipere cum illo onere. Co. uar. lib. 3. Variar. Resol. c. 4. Sot. lib. 6. q. 1. arti. 3. Secunda, ut mutuū accipiens non sit in extrema, vel quasi extrema necessitate, ita ut sit præceptum mutuo dare, & non consilium. Afflicti. deci. 20. Alias exigi non poterit hoc interesse, nec etiam de eo pacisci, cum ex præcepto teneamur extreme egentibus subuenire. Archid. Flor. par. 2. tit. 7. c. 15. Sot. qui supra. Nauar. de usur. num. 56. & seq.

18 Ex parte vero t̄ ipsius lucri cessantis hæ conditiones requiruntur. Prima, ut danti mutuam, lucrum verè, & non fictè cesset, verbi gratia, si quis habet pecuniam, quia non vult negotiari, vel quia non potest, vel non vult negotiari, vel nescit dando hanc pecuniam mutuo, non potest pacisci de interesse lucri cessantis, cum verè non cesset lucrum. Iac. in l. 3. §. fin. ff. de eo quod cert. loco. Bar. in l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod inte. Docto. in cap. conquestus. de usur. Vel habet quis duo millia parata ad emptiones censuum, & duo alia in arca reposita otiose, mutuaui, quod erat expensurus in emptionibus, non ideo potest petere lucrum cessans, cum haberet alia duo, quibus poterat negotiari. Sotus d. artic. 3. in fin. Nauar. capit. 17. num. 212. cond. tertia. & de usur. num. 54. & sequen.

19 Secunda, ut lucrum t̄ sit iustum, alioquin non potest exigi interesse lucri cessantis. v. g. Mutuaui mihi centum, & vis exigere lucrum, eo quod solebas mutare mercatori, qui dabat tibi lucrum, non potes illud petere, quia illud lucrum erat usurarium, ideoque iniustum, & non debitum. Abb. in c. conquestus. num. 6. de usur. Hinc inferitur, quod viduæ solitæ mutare dotem suam, (nisi adsit contractus iustus census, vel societatis) non possunt accipere interesse, quia est usura.

20 Tertia conditio t̄ est, ut interesse sit intrinsecum, non autem extrinsecum, & lucrum non sit immodicum, quia extrinsecum interesse exigi non potest, ut supra diximus. & Nauar. de

usur. num. 43. verbi gratia, Mutuaui tibi vinum aut frumentum, & quia non habui, fame serui necati sunt, aut nisi mutuaui, aliquid lucratus essem, hoc interesse dicitur extra rem, & ideo non debetur.

Quarta conditio, ut interesse lucri cessantis æstimetur arbitrio boni viri, non quantum est in re, sed quantum est ipse. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 3. in fi. Sed ex his modo deuenimus ad casum decisionis.

21 Prima. Mercator, t̄ qui re vera pecuniam negotiationi exponere firmiter decreuerat, si alteri mutuat ex pacto ratione lucri cessantis aliquid plus arbitrio boni viri, pensatis conditionibus negotii recipere potest. facit tex. in l. 2. §. fin. ff. de eo quod certo loco. & glo. ibi. Sot. de iust. & iur. lib. 6. quæst. 1. arti. 3. in fi. Et hoc modo de hoc lucro incerto pacisci potest, scilicet quemadmodum alij mercatores eisdem temporibus lucrabuntur. iux. Alex. in l. quod te. ff. si cer. pet. a. deductis tamen expensis, & periculis. Iac. in l. 3. §. vlt. ff. de eo, quod cert. loco. Co. uar. lib. 3. Var. Resol. c. 4.

22 Imò t̄ à principio licitè potest conueniri de certa quantitate, habito respectu ad interesse verisimile. Nauar. capitulo 17. num. 11. versic. Et quod. Quæ quidem taxatio videtur facta inspecto futuro euentu, ut tollatur difficultas probationis. ut est bonus tex. in l. fin. ff. de prætor. stipul. Dec. in cap. cum venerabilis. num. 63. de except.

23 Sed aduertendum, t̄ quod circa istam taxationem debet haberi respectus ad pericula, labores, & expensas, quas verisimiliter passurus esset negotiator, quia lucrum intelligitur deductis laboribus, expensis, & periculis. l. 1. C. de fruct. & liti. expen. l. fructus. ff. solu. matr. Hinc patet, quod dilatatus merces ad nundinas, ubi pluris valebant, non potest ad instantiā alicuius tanto pluris hic vendere, quanto ibi valebant. Similiter expositurus pecuniam suam negotiationi, vel emptioni, non potest exigere tantum ex illa negotiatione, vel emptione quantum lucratus fuisset: verbi gratia, centum, sed computato labore, & periculis aliquid plus forte, ratione potentia prædictæ: ratio est, quia non tenetur ad aliquid plus accipiens mutuo, quam si dictam pecuniam furaretur: sed si furaret, non teneretur ad restituendum lucrum integrum, sed aliquid minus arbitrio boni viri. ergo nec accipiens mutuo. Cate. 2. 2. q. 78. art. 2. vers. initium autem. in vers. usura. 1. q. 23.

24 Secunda. Creditor, t̄ qui inuitus per vim, aut metum mutuat pecuniam alicui, licitè potest recipere interesse, idem est, si per preces importunas mutuaui. Inuitus autem dicitur, qui per metum etiam reuerentialem mutuat. Exemplum. Si patria mea cogit me diuitem ad mu-

tuandum ei pecuniam, de qua verè intendebat negotiari possum id, quod ex eis lucratus esse, licitè recipere. Sic cū preces Domini habeantur pro iussu, l. ff. quod iussu. Si habeo mille paratos ad negotiandum, & Dominus meus rogat me ad sibi mutuandum, possum tute mille mutuare, cum pacto, vt mihi det interesse. Quamuis dictum interesse excedat decem p. ceterario, quia circa interesse habetur oculus ad veritatem, & non ad bullam Papæ Nicolai. Vnde si de illis mille deductis periculis, & expensis lucratus fuisset quindecim, vel viginti pro centenario, possum licitè percipere interesse ad præfaram rationem.

25. Hinc infertur, quod mercatores, qui coguntur ab officialibus, regijs, vel vniuersitate, vt mutant pecuniã, possunt pacisci de interesse, & exigere, quamuis excedat summam vsuræ legitimæ, quia attenditur veritas, scilicet quantum iustè, & legitime poterant lucrari.

26. Coactus etiam, & inuitus mutuare dicitur, qui per preces importunas mutuatur, quia vis, metus, & preces æquiparantur. vt inquit Afflicti. decif. 69. nu. 5. Exemplum, Habebam pecuniã expositã negotiatiõni licitè, precibus importunis à quodam familiari mutuauit pecuniã, possum licitè petere interesse luci cessantis. Saly. in Auth. ad hæc. q. 19. & 25. C. de vsur. Soc. de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 3.

27. Hinc nota, quod preces importunæ non solum sunt causa, vt interesse debeat, sed etiã vt rescripta ipsa inualida reddantur. l. 1. C. de bon. per. subla. lib. 10. vbi glo. Pariter electio habita per importunitatem est inualida. c. Ofius. de elect. gl. in c. miramur, dist. 61. Abb. in c. 1. de præb. Sententia quoque lata per importunitatem potest reuocari. Et si quis ingressus fuerit in religionem per importunitatem ipsorum religiosorum, licet emiserit professionem, eius ramen bona non acquiruntur monasterio, sed ipsis consanguineis, & hoc ratione dictæ importunitatis. Abb. in c. præterea. de offic. deleg. glo. in c. fin. 30. q. 3. Inductus quoque ad ludum per importunitatem, non tenetur soluere pecuniam, quam perdidit. Abb. in c. clerici. & ibi Inno. de vita & honest. cleric.

28. Quinimo si mulier ipsa donet viro, vel e contra propter importunitatem, talis donatio non valet, etiam si morte confirmetur. Iason. in l. prima. §. si quis. ff. de verb. obligat. Principes quoque, & prælati, qui in ingressu possessionis, vel status, vel dignitatis multas solent gratias concedere ipsis subditis, possunt rita conscientia ipsas reuocare, si propter eorum importunitatem concesserunt. Cald. consil. 3. de iure iur. Fely. in ca. 1. de probat. Solent enim satis offerre memorialia in tali ingressu ad impetrandas gratias, ex quo censentur in illo ini-

tio propter importunitatem concessa. Barba. in cap. cum olim. de rescript.

29. Vbi Bald. dicit, quod si concessa fuerit aliqua gratia illustri viro præfente actuario, censetur propter importunitatem concessa. Quomodo autem hoc sit cognoscendū tradit And. de Ifern. in capit. 1. §. porro. quæ sit prima causa. amitt. ben. quod in hoc standum est dictis ipsius Principis, si ex mera liberalitate, concesserit, aut propter importunitatem adductus. vnde non requiritur aliqua probatio extrinsecus. Sic etiã & in præfenti, qui propter preces importunas mutuauerit, licitè poterit petere interesse.

30. Tertia, qui sponte sua, non vi, aut fraude, sed rogatus mutuatur, potest præuisum, formidatumue damnum emergens in pactum deducere absque vitio vsuræ, verbi gratia, si domus ruinam minatur. D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. Dummodo de illo mutuarium admoneatur: secus tamen si tacitus vltroque mutuet: tunc etenim non posset damnum emergens exigere: nã sibi imputandum est damnum, quoniam si alter rem sciret, nollet forte sua illa conditione mutuũ accipere. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 4. Sotus. de iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 3. Hinc infertur, quod mutuo accipiens non tenetur soluere damnum, quod non fuit præuisum, neq; cogitatum, sed forte postea superuenit, quia nõ cogitauit, soluere nisi simplex mutuũ.

31. Quarta. Et si multi graues Doctores, vt Aymo Crauet. consil. 185. Alexand. consil. 46. Dec. & Inno. in capit. nauiganti. de vsur. Sotus dicto. art. 3. affirmant non posse inter partes conuenire à principio de interesse luci cessantis, quando quis sponte sine vi mutuatur pecunias: contraria tamen opinio receptor est. vt tenet Caiet. in ver. vsuræ. capit. 2. Tho. 2. 2. quæst. 78. art. 2. & q. 62. art. 4. Syluest. in ver. vsuræ. elprimd. q. 19. Conrad. de contract. q. 3. Cou. lib. 3. Variar. Resol. c. 4. nu. 5. Naua. cap. 17. nu. 21. & de vsur. nu. 43. vsque ad 60. dummodo seruètur omnes conditiones, de quibus supra diximus, & verè cesset lucrum. verbi gratia, Habeo mille paratos negotiatiõni, peto à me Petrus ista mille, possum licitè conuenire de interesse luci cessantis, quia pecunia mea erat exposita negotiatiõni, & ita procedat opinio affirmatiua. Quod secus esset si dictam pecuniam tenerem in arca ociosam, cum animo quod nolebam negotiari.

32. Sed quæritur, an illis regionibus, vbi frequentantur empriones centium, verbi gratia, Neapol. licitum sit mihi, qui non sum solitus negociari, mutuando pecuniam alteri, petere interesse luci cessantis. Respondet Couar. lib. 3. Variar. Resol. capit. 4. quod sic, non excedendo tamen decem pro

pro ceterario, sicut solent fieri dictæ empriones censuum. Verum cum dans ad census non possit quando velit reuocare suum, imò stat in periculo amittendi suum, si forsitan recipiens ad census vergeret ad inopiam, vel essent alij creditores anteriores, quæ secus est in mutuo, nã quæ sibi placuerit, poterit repetere sortem principalem, ideo consulere mutuanti, vt eius luci cessantis non excederet summam octo pro centenario.

33. Quinta. Mercenariũ impediens à suis operibus vi, aut fraude, tenetur illi restituere lucrum cessans: si autè suis solis precibus vult amore sui cessare, nihil ei debet. Sot. li. 6. q. 1. ar. 3. col. 2.

34. Sexta. Cum interesse pro luci cessantis requiratur tot conditiones, propterea consulendũ est, vt à tali contractu absteatur; sed ex post facto seruatis prædictis conditionibus non sunt contrahentes damnandi, nec tenentur ad aliquam restitutionem. Archi. Flor. 2. part. tit. 1. C. 7. §. 15. Nauar. de vsur. num. 53.

S Y M M A R I V M.

- 1. Dotis, vel fideiussorionis causa quando liceat ultra sortem aliquam petere, vide casus, amplia in duobus casibus. nu. 2. & 3.
- 4. Mulier fructus rei, sibi assignata ab hæredibus mariti, donec soluat dos, licitè capere potest.
- 5. Interesse ratione moræ, vel regularis, vel irregularis, licitè petitur.
- 6. Maritus pacto interposito in solutione dotis, non potest interim quicquam petere.
- 7. Creditor à debitore moroso, an aliquid accipere possit ob mpram. & nu. seq. quid in mercatore, et quid potissimum requiratur. nu. seq.
- 10. Interesse ratione dubij potest peti. vide remissiuè.
- 11. Vsura an sit pena peti possit, distinguitur hic.
- 12. Pœna imposita in fraudem usurarum peti non potest, & quot modis ita imponi dicatur.
- 13. Pœna, an sit imposita in fraudem usurarum, assertioni statuitur creditoris.
- 14. Ecclesiam non debere res ablatas cum augmento recipere, id quomodo intelligatur.
- 15. Vsura pecuniæ ad pompam locata, vel commodata, vel ab inimico, & etiam à debitore gratis data, licitè accipitur.
- 16. Vsura, an sit reddere, creditori minorem summam, eo quod terminus anticipetur in reddenda pecunia. & nu. seq.

De casibus, in quibus permittitur vsura. Cap. CVI.

1. Asus, in quibus potest aliquid ultra sortem peti, & non est vsura, sunt hi. Primus ratione interesse: tunc enim potest aliquid exigi ratione dam-

num, glo. in l. 2. C. de vsur. l. curabit. C. de act. empt. in c. conquectus. de vsur. Hinc sequitur, quod mulier potest petere alimena anni lactus ab hæredibus viri loco interesse, post tamen moram in restitutione dotis. Gard. Flor. in clem. vni. de vsur. Hinc sequitur, quod si fideiusi pro te, & quia tu ad tempus constitutum nõ soluisti, habui necesse pro te soluere, & cum pecuniam non haberè, illã sub vsuris accepi, possum à te petere principale, & vsuras, quas solui: vt est tex. in c. peruenit. de fideiuss. & c. constitutus eod. tit. Bald. in l. in contraria. in princ. ff. de vsur. & ratio est, quia nõ est lucrum, sed euiratio damni. Infertur etiam, quod quæ societas dicit fundum genero pro cã dotis, potest tunc gener percipere fructus ultra sortem dotis, si tunc sustinet onera matrimonij, quia tunc debentur fructus pro interesse, & non pro vsurã. c. salubriter de vsur. quem tex. singulariter dicitur Barr. & Alex. in l. in insulam. §. vsuras. ff. sol. matrim. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 1. qui quidem text. in c. salubriter, ampliatur etiam si vxor promiserit dotem marito, & pro pignore dederit, quã fructiferam: nam adhuc facit fructus suos, quãuis regulariter fructus rei pignoratæ computentur in sortem. Ampliatur secundo, vt non solum maritus propter dilationem dotis soluendæ, faciat fructus suos rei pignoratæ, verũ etiam possit licitè conuenire cum dotante, vt donec soluat dos, dentur ei tot aurei singulis annis pro centenario ratione interesse onerũ matrimonij, vel luci cessantis. Abb. in d. c. salubriter. & Couar. qui supra.

3. Ampliatur tertio, quando vir non accepisset congruam dotem, sed pepegit cum socio, vt p tot annos se, suamque familiã aleret, quia etiam in hoc casu potest petere vsuras dotis, quia illa alimenta succedunt in supplementum dotis. Nã quamuis videatur non posse maritũ percipere vsuras dotis, cū cesset ratio text. in c. salubriter. scilicet quia ipse nõ sustinuit onera matrimonij, tamen quia remanet alia ratio videlicet, quod passus est vir interesse luci cessantis, ideo potest petere. Couar. qui supra.

4. Ampliatur quarto in vidua, nã si hæredes mariti paciscuntur cum muliere, vt soluto matrimonio teneat aliquas proprietates mariti, donec sit sibi soluta dos, fructibus in sortem datis non computatis, tale pactum valet. ita Inn. & Host. in d. cap. salubriter. Nauar. c. 17. nu. 21. sic etiam posset aliquid pro centenario petere, verbi gratia, Neap. ad rationem septem pro centenario, vt est consuetudo in scriptis, quæ incipit. Viro mortuo. extra Neap. taxatum est per sacrũ cõsiliũ Regiũ ad rationem quinq; p. ceterario. Affli. decif. 284. Capic. deci. 65. & 24.

5. Secundus casus, quando interest peti potest, est, quando ille, à quo petitur interesse, fuit

in mora, nam tunc potest peti in vtroque foro. l. magnam. C. de contra. & com. stipul. l. mora. ff. de vsur. Abb. in c. 1. & c. conquestus. de vsur. et ratio est, quia morosus, & fur æquiparantur. l. inter stipulantem. §. 1. ff. de verb. oblig. Quod intelligitur siue fuerit in mora regulari, seu irregulari, id est, quando re ipsa contrahitur ratione ininteresse, vt est glo. in c. cum venerabilis. de except. Secus si non sit in mora, quia sine illa non debetur vsura. l. lecta. vbi Bar. ff. si cer. pet. Vnde si datus sit terminus à creditore ad soluendum, durante termino nõ debetur hoc ininteresse. ita expressè tenet d. Ant. de Butr. in cap. salubriter. col. 2. de vsur.

6 Vbi concludit, qd quando actum fuit à principio, vt dos soluat in certo termino, interim durante termino nihil potest maritus consequi, ex quo non est in mora propter datam dilationem. Quod tamen intelligitur, quado maritus concesserit dilationem nullo accepto pignore, vel pacto conuento. Nam si vir recepto pignore posset aliquid recipere, quod idem dicendum esset, quando actum esset inter partes, vt pro interesse, quod patitur ille, qui dilationem dedit, interim aliquid soluat. Abb. in cõf. 66. Quoad claram decisionem. l. 1. notat Pau. de Cast. in l. Iulianus. §. venditio. ff. de act. emp. Tali enim casu non fuit data dilatio simpliciter, sed secundum quid, & ideo conuenticio debet obseruari. l. 1. §. si conuenerit. ff. de pos.

7 Creditor tamen etiam aliquid accipiens à debitor, qui est in solutionis mora contra ipsius creditoris voluntate, vsuram nõ committit, quia illud accipit ratione moræ. l. cum quidam. ff. de vsu. Syl. in ver. vsura. r. q. 26. quia tandiu debitor dicitur in mora, quandiu mutuum retinet contra voluntatem creditoris. Abb. in d. c. conquestus. Caie. in ver. vsura exterior. Quod si creditor terminum prorogando aliquid perciperet nõ temporis, vsuram committeret, quod secus esset, si fieret ad euitandum aliquod suum damnum, & ad sui indemnitate, puta, quia oportet eum accipere sub vsuris, aut rem propria vilius in foro distrahere, quia tunc non est vsura: non enim debet, quis ex impenso seruitio grauari.

8 Et idem tamen secundum Per. de Anch. super de graui. de vsur. si hoc fecit ratione lucri cessantis, si erat mercator, & illam pecuniam intendebat exponere negotiatio, vel alteri iusto exercitio lucratio, secus si erat talis, qui talem pecuniam retinisset in arca, cum hac tamè modificatione, quod non potest exigere totum lucrum, sed quod illud valebat in dubio.

9 In prima tamen particula presentis casus scilicet, quando debitor retinet contra voluntate creditoris, hoc requiritur, qd possit mutuator accipere aliquid sub vsuris, qd mouerit debitorem, qd oportebat eum accipere sub vsuris.

ita Caie. 2. q. 178. art. 2. ver. ex prima namq; regula, & qd nõ posset aliter pecuniam accipere nisi sub vsuris. Ita Inno. & Host. in c. peruenit. de fideiussor. c. constitutus. eo. ti. B. Bernardinus in suo ser. qui incipit. Si quis sermonem meum seruauerit. Exemplum potest poni in mercatoribus, qui mutuant pecunias sibi reddendas in talibus nundinis: certè si debitor nõ reddit, tenetur creditor facta monitione soluere ratione moræ omne interesse, & damnum, & et vsuras, si ab alijs pro suis negotijs peragendis susceperint. ita probatur. in d. c. peruenit. de fideiuss. Caueant tamen mercatores ne ab alijs pecunias mutuo recipiant voluntarie, vt inde extorqueat à creditoribus loco interesse damna, quæ præstunt sustinuisse.

10 Tertius casus tamen est ratione dubij, vt in cap. in ciuitate. & c. nauiganti. de vsur. sed de hoc infra dicemus.

11 Quartus est, quando tamen vsura petitur, vt poena. 1. 2. q. 2. c. in legibus. Et tunc aut poena est iudicialis, id est, à iudice imposta, & statuta ad puniendam contumaciam debitorum, qui cum possunt contemnunt pecuniam in termino statuto soluere creditor, & tali casu non est vsura. argum. 23. dist. cap. quanquam. in fi. Si vero poena sit conuenticionalis, id est, de comuni partium consensu apposta in contractu, vt saltem poenæ metu pecunia in termino soluat, vsura non committitur, dum tamen intentio sit recta. argum. dist. 23. c. quanquam. & de arbitr. c. dilecti. Couenit enim Reipublicæ, vt pacta feruentur, & debitoris negligentia puniatur. Interest enim Reipublicæ, vt delicta quantuncunque leuia castigentur.

12 Quando tamen dicta tamen poena videatur apponi in fraudem vsurarum, secus esset. Hoc autem pluribus modis contingere potest. Primus, si creditor solius esse fenerator. l. Iulianus. ff. de act. emp. & vend. arg. tex. in l. qui semisses. ff. eo. Secundus, si poena excedat interesse. Tertius, quando quis mutuat apposta poena, nisi inтра diem statutam soluerit ei, quem ab initio credebatur ad eam diem soluere non posse, quia tunc id, quod exigit, obligatur restituere. Idem si poenam exigeret ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam non soluit. Quia vbi culpa non est, cum soluere non possit, iniuste poena imponeretur. Idem si soluta parte debitoris totam poenam exigit, maxime si obligatio esset indiuisibilis. Syl. in ver. vsura. 1. q. 28. Nauar. c. 17. num. 215. vel quando poena est grauis, vt si dicat, elapso termino eris singulis diebus ad soluendam tantam pecuniam obligatus.

13 In his tamen casibus, an poena sit imposita in fraudem vsurarum, in foro animæ statuerit assertioni ipsius creditoris. Verù extra hos causas exactio poenæ licite peti potest. l. prædia. ff. de

de act. emp. quod Sum. Ang. limitat à laicis, nõ à clericis, quod verum est, si scandalum inde oritur ratione personæ: alias non subest ratio, maxime iudice eam ex suo officio applicante. Vnde secundum Hostien. vt refert, & sequitur Sum. Ros. etiam religiosi possunt petere poenam etiam conuenticionalem ab eo, qui nõ seruat arbitrium non ex impotentia, sed ex negligentia, vel contumacia, etiam si nullum præstenderetur interesse, vel damnum.

14 Quod tamen autem dicitur in c. fraternitatis. 1. 2. q. 2. quod Ecclesia res sibi ablatas non debet recipere cum augmento, id est poena, intelligitur in foro poenitentiae. secundum Archid. vbi sufficit duplum, nisi præcesserit condemnatio. Ita Syl. in ver. poena. q. 25. ver. 7.

15 Quintus casus tamen est, in quo potest aliquid percipi ultra fortem, quomodo datur, siue locatur pecunia ad pompam. l. 3. §. pen. & l. seq. ff. commo. notat glo. in sum. 1. 4. q. 3. & in c. conquestus. Sextus, quod recipiunt vsuræ ab inimico. 1. 4. q. 1. ab illo. Septimus, quando debitor gratis offert aliquid creditor. arg. 1. q. 2. sicut.

16 Sed quid dicitur de casu, qui frequentissimus est. N. debet Titio centum solidos perfoluendos post duos annos, vel tres, creditor vult remittere debitori tertiam partem, vel quintam, si soluit ei in primo anno, quando ipse petierit, an contractus iste sit vsurarius. v. g. si propter anticipationem temporis creditor recipiet pro centum octoginta. Et videtur, qd sic, quia hoc facit ratione temporis anticipati. Et regula est vniuersalis in vitio vsuræ, quod quando plus recipitur quam datur ratione temporis, contractus est vsurarius.

17 Dupliciter tamen potest contractus hic reddi licitus. Primus est, quando gratis, & liberaliter creditor huiusmodi superabundantiam tribuit debitori, & debitor non causa temporis accepit. Secundus, quando debitor propter damnum propria rei recompenfat huiusmodi superabundantiam, vt quando non potest habere pecuniam sine alicuius rei propria alienatione, & dano, ex qua soluat creditor, quod petit ante terminum solutionis, alias est vsurarius. D. Thom. in Opuscu. 7. 3. c. 8. col. 2. in fi. ver. Aliquis.

SYMMARIUM.

- 1 vsura interior dupliciter dicitur, & de natura utriusque, & an per eas ueniat restitutio.
- 2 causa, tum principalis, tum secundaria dicitur, & quid principalis sit.
- 3 causa principalis semper in iure attenditur, & de hac intelligitur regu. cessante causa, & c.
- 4 causa secundaria, & impulsiva, & qualis sit.
- 5 causa finalis, & impulsiva, quomodo differant inter se, & exempla.

- 6 Mutuus dare pecunias potissimum spe lucri recipiendi, et sine pacto, vsura mentalis est, secus si ad inuendam principaliter amicitiam. ut n. seq.
- 7 Intentio mutua, quomodo excludere vsuram possit.
- 8 Accipiens à debitore aliquid præter fortem, licet sine spe recipiendi mutauerit, restituere remanet, si gratis non datur. ut n. seq.
- 10 Mala fides præscriptioni superueniens non obligat ad restitutionem.
- 11 Gratis datum, si recipiatur à mutuantem, qui gratis à principio mutuae cogitabat, an vsura committatur.
- 12 Præua intentio quæ post mutuum à principio gratis datum, an, & quando, & ad quid obliget.
- 13 Debitore remittente vsuras inique extortas vsurarius à restitutione, non à peccato liberatur.

De vsura mentali. Cap. CVII.

1. Iximus supra de vsura reali, & exteriori, modo videamus de mentali, quæ alio nomine interior vsura appellatur.

Quæ quidem tamen vsura interior dupliciter considerari potest. Prima, vt capit pro desiderio dandi ad vsuras. Et hæc inducit peccatum mortale, nõ tamen obligat ad restitutionem. Secunda, quando datur mutuum spe principali, & primaria recipiendi aliquid ex mutuo ultra fortem, & hæc obligat ad restitutionem soluta sorte, & addito lucro. c. consuluit. vbi Doct. de vsur. Ex quo textu colligitur dupliciter posse sperari aliquid ex mutuo. Primo tanquam ex causa principali, secundo tanquam ex causa secundaria, id est ex amicitia. Prima constituit vsuram mentalem. Secunda non (exemplum) si quis mutuat, vt ratione mutui mutuo accipiens sibi aliquid conferat, vsurarius est, quia illud accipere obiectum fuit mutui. Si autem amicitia eum deuincire intendit, vt postea non ratione mutui, sed beneuolentiæ id sibi conferat, nulla est mentalis vsura. Caie. 2. 2. q. 78. art. 1. ver. in responsione. Attamen cum sit valde subtile discernere, quando intentio subest recipiendi ratione mutui, vel amicitiae, semper est talis intentio suspecta, sed vbi vir prudens discernit, nulla est culpa. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 1. col. 2.

2. Secundo notandum tamen est, qd causa, seu intentio dupliciter considerari potest. Vno modo, vt est causa principalis, alia, vt est causa secundaria. Causa vero principalis eadem est, quæ est causa finalis, & diuersimode appellatur, est tamen eadè: quia cum sit prima in intentione, est vltima in executione. iux. Bar. doctrinam. in l. ambitiosa. num. 19. ff. de decret. ab ordi. facie. Et illa dicitur, quæ in agendo principaliter considerat ab agente, & quæ agem principaliter mouet, &

ad quam mens agentis dirigitur. D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 7. ad 1.

3 Et hæc est principalis causa semper attendit, & non secundaria, & iura eam semper attendunt. I. si quis nec causam. ff. si cer. peta. vbi Iason. Et de hac causa est intelligenda regula, quæ cessante causa cessat effectus. I. adigere. §. quam uis. ff. de iure patro. c. cum cessante. de appellat. Dyn. in reg. decet. de reg. iur. lib. 6. In dubio autem censenda est causa impulsiva gl. in l. 2. §. si. ff. de dona. & non finalis. Deci. consi. 216. Ideoque qui dicit cessasse effectum, oportet probare illam fuisse causam principalem.

4 Causa secundaria est dicitur ea, quæ non principaliter mouet agentem, sed excitat, & impellit ad faciendum aliquid, & hæc alio nomine dicitur impulsiva, motiua, & excitatiua. Exemplum in l. 1. §. secundo loco. ff. de postul. Vbi edictum de non postulando non fuisse à prætoris sancitum eo tempore, si Calpurnia apud eum tam impudenter non postulasset, & tamē Calpurnia non dedit causam finalem prætori. Sed vltima, & finalis causa prætoris fuit, vt impudentiæ foeminarum obuiam iretur, earumque pudicitia minimè læderetur. Aliud exemplum potest poni per glo. in l. 1. versi. metu pœnarum. ff. de iust. & iur. Ibi. Oderunt peccare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Nam non peccare est principaliter Dei amore: at pœna est causa impulsiva. D. Thom. 2. 2. q. 19. art. 3.

5 Hæc est duplex causa principalis, seu finalis, & secundaria, seu impulsiva, differunt inter se, nam defectus causæ principalis viciat dispositionem. Sed defectus causæ secundariæ, seu impulsivæ non viciat. I. si. ff. de hæred. instit. l. si. ff. de testa. Sed hæc multis exemplis clara redduntur. Prima habetur in Conci. Trid. sessio. 23. c. 4. in fin. Vbi nullus prima tonsura est initiatus, de quo probabilis coniectura sit cum non Deo fideliter feruendi, sed secularis iudicij fugiendi fraude clericari: ecce si quis efficeretur clericus, vt Deo principaliter feruiat, secundariè autem ad fugiendum iudiciumulare, non peccaret, quia defectus illius causæ secundariæ, id est animus fugiendi iudiciumulare, fuit causa impulsiva, & non finalis, quæ non viciat dispositionem. Aliud exemplum sumi potest per glo. & Doct. in c. vnico. de cler. nō residen. lib. 6. de clerico, qui surgit ad horas, &c. Item aliud per Abb. in c. ena nos. num. 2. de simo.

6 Sic & in proposito, mutuo est dans pecuniã principaliter spe lucri recipiendi, non autem amicitie conciliandæ, quamuis nullum fecerit pactum, vsurarius est metalis, quia est defectus causæ principalis viciat dispositionem, & obligatur ad restitutionem, quando re vera subsecuta fuerit vsuræ receptio. c. cōsuluit. de vsur.

Sed modo subsequentiibus decisionibus sufficientissimè declarabuntur.

7 Prima. Qui per se mutuum principaliter intendit accipientem allicere, vt ratione mutui sibi aliquid conferat, vsurarius mentalis est: at si principaliter mutuetur ad ineundam amicitiam, vt inde mediatiè cōsequatur aliquod munus, vel officium: vel mutuetur alicui principaliter ex benevolentia, & amicitia, quia forte est gratus, ex quo secundariè postea sperat, quod idem faciet sibi, cum indigerit, quamuis possit alteri mutuae. Caiet. ad D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 1. ad quartū. & in sūma; verbo vsura metalis, in fin. Sotus lib. 6. q. 1. artic. 2. de iust. & iur. non est vsurarius.

Secunda. Qui postquam propter lucrum principaliter mutuaui, suū peccatū agnoscens mutaret suam intentionem in intentione minus principalem accipiendi, si postea à debito re aliquid gratis datum reciperet, non est vsurarius, facit ad hoc. distin. 50. c. ferrum. & quod ibi not. Io. And. post Inno. in c. mandatum. de rescrip. Nauar. c. 17. nu. 209.

8 Tertia. Qui sine spe recipiendi aliquid mutuetur, ita vt hæc non sit principalis intentio mutuari, tamen si postea dum aliquid recipit, nouerit id sibi à debitore ea causa datum, scilicet mutui, ad restitutionem tenetur: recipit enim quod suum non est, & nec ille gratis dat; facit, quod inquit Io. And. in c. si. in princ. super verbo, qui de rescrip. vbi inquit, quod recipiens ab impetrante rescriptum sub simili nomine, seu nominis ignoranter, licet eunter pœnam condemnationis expensarum, de qua ibi text. loquitur in fine, tamen si scita fraude profeguitur, & vitur dictis literis, ex ratione habitatione tenetur.

9 Quarta. Qui non est mutuat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo ab eo, cui mutuaui, existimans id sibi amicè, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne à se pecunia repetatur, vel sibi alia vice mutuum denegetur, non peccat: etiam si postea sciat non liberaliter dedisse; nisi eum aliter remorderet cōscientia, illamque nequiret iuri conformare, quæ tamen scrupulosum est, potiusquam laudabile, ex quo timetur non timendum.

Et principalis dicti ratio est, quia ex quo tempore dationis, & receptionis bonam fidem habuit, licitè recepit, & illius dominium licitè in ipsam transfuit; facit glo. in cap. vigilanti. & c. 10. fin. de prescript. vbi mala est fides superueniens prescriptioni, nō facit quem obnoxium restitutioni. Cum enim dicitur, quod possessor male fidei nullo tempore prescribit, vtiq; verissimum est: quia dum est in cursu prescribendi, semper requiritur bona fides, sed nō procedit

in

De accipiente mutuum sub vsuris. Cap. CVIII.

11 **Q**uotiescunque est id, quod petitur, tum iuste peti potest, tum iusta de causa petitur, quamquam scias alienum perperam facturum, licet tibi tuo iure vti. v. g. Qui mutuo petit ab vsurario, id tantum postulat, quod ipse posset absque foenore prestare, igitur si beneficiū ei foenerat, sua, & non illius est culpa. Sed mox ex hac regula aliquas decisiones deducam.

1 Prima. Accipere est ad vsuram ab eo, qui solitus est foenerari ex causa licita, puta negotiationis, vt decenter viueret, nullū est peccatum. Sylu. in vers. vsura. 7. Nauar. c. 17. num. 262. Si vero acciperet ex causa licita, sed non necessaria, puta negotiationis causa lucri principaliter, cum tū habeat negotiator vnde decenter viuat, peccaret mortaliter. D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. Doct. in c. super eo de vsur. Sylu. qui sup. Qd multo magis procederet, quod acciperet ad vsuram vt non suæ consulat necessitati, sed vt det ad vsuram. ita Sylu. qui supra. nu. 1.

3 Ratio est primi, & secundi dicti est, quia si ex causa accipio mutuum ab eo, qui paratus est dare sub vsuris, participo cum eo solum in acceptione, & datione mutui, quæ de se non est mala. At si absque causa mutuo accipio pecuniã, vel induco ad foenus, tunc pecco mortaliter: quia id peto, quod aliquis sine peccato facere non potest, nisi ad hoc induceret extrema necessitas. Inno. in d. c. super eo. Sylu. qui sup. nu. 1. in fi. Et ratio est ad maius peccatū vitandum, quia si ille vult esse homicida meus, mihi negando subsidiū, ego suadere possum, vt sit vsurarius, quod est leuius: volenti est enim peccare licet suadere vt saltem minus peccet. c. duo. dist. 13. Igitur ex magna necessitate licitum est mihi inducere ad mutuantū sub vsuris, & non participo in aliquo de se malo, sicut etiam ex causa rationabili, si emo agrum valde vtilem ab eo, quæ scio tota pecunia, vel parte male vsurū nō pecco, quod secus esset si sine causa: quia dare occasionem peccati sine causa, est peccatū, non autem cum causa. Pura si mulier ad ecclesiam vadat. Si vero quis cooperaretur aliquo de se malo, vt in soluendo maleficium per virtutem diaboli, esset peccatum mortale. Sylu. in ver. Infidelitas. q. 4.

4 Secunda. Proxenera, est consulentes, atque inducentes ad foenerandum secundum veriorē opinionem non tenentur ad restitutionem, nisi in quantum ad eos peruenerint. Sylu. in verbo vsura. 7. q. 2. & ratio est, quia in dando mutuum sub vsuris non damnificatur proximus, sed in exigendo illas, sed de hoc infra. de restit.

S. V. M.

in eo, qui prescripsit. Verum si conscientia maneat læsa, debet satisfacere conscientie, vel illam deponendo, vel restituendo id, in quo factus est locupletior. & ita intelligi potest Caiet. 2. 2. q. 78. art. 1. Nauar. c. 17. nu. 209.

11 Quinta. Qui nullo pacto mutuat, vt ratione mutui aliquid accipiat, sed gratis, licet cogitatio obrepat ei, mutuatariū aliquid sibi daturum pro mutuo, quod ille certus est non recepturum nisi gratis det, recipiēdo non obligatur ad restitutionem. Sotus lib. 6. q. 1. ar. 4. col. 4. ver. secunda intentio. Sic si mutuator corrumptam habens intentionem aliquid recipiendi ab eo, cui mutuaui, si mutuo accipiens ei gratis, & liberaliter largiatur, nullo implicatur restituendi nodo, cum nullū damnum alter habeat, & per consequens nulla insurgat obligatio restituendi, nec ipsi debitori, nec pauperibus. Sotus, qui sup. contra Host. & Panor. in d. c. consuluit.

12 Tenetur tū ob prauam est intentionem agere poenitentiam, ita à simili probat tex. in c. si. de simon. & refert Couar. in regu. peccatum. par. secunda. in princ. num. 8. Nec obstat dictum Inno. in d. c. consuluit, qui contrariā opinionem probat, quia eam tutiorem esse asseuerat. Sed si mutuanus, qui habuit intentionem deprauatam, sit in dubio, an debitor ei aliquid liberè dederit ultra sortem, tenetur ad restitutionem illius, quod plus accepit, etiam si vere animo libero datum sit, nisi deponat conscientiam. Syluest. contra Caiet. in verbo vsura. Refert Couar. qui supra, & intelligitur tex. in d. c. consuluit.

13 Sexta. Debitor, est qui sponte remittit vsuras extortas inique creditor non habenti animū restituendi eas, absoluit eum à restitutione. gl. & Franc. in reg. peccatum. ver. restituatur, de reg. iur. lib. 6. Quamuis non sit liberatus à peccato, quod contraxit vsurarius foenerando: quia propter rem male ablatam obligatur quis poenæ æternæ per peccatum mortale, quod contraxit auferendo rem à proximo illicitè.

S. V. M. A. R. I. V. M.

1 Potere licet aliquid, licet aliter in eo perperam facturus sit, cum ex iusta causa permittatur.

2 Accipiens ad vsuram à solro foenerari, peccat si causa sit illicita, secus si licita, & quare. nu. sequen.

4 Volenti peccare licet suadere, ut saltem minus peccet.

5 Proxenera ad restitutionem non tenentur, nisi quatenus ad eos peruenerit.

M M A R I V M.

- 1 *Vsuram palliatam esse inuictum antiqui hostis, & in quibus contractibus committatur. nu. seq.*
- 3 *Mutuam palliatam unde sic dicatur.*
- 4 *Emerere centum, & eam statim uenditori uendere octuaginta, usura est palliata, fallis, ut in casu hic posito.*
- 5 *Vendere pluris, eo quod sub fide res datur sine pretio, palliata usura hoc modo contrahitur.*
- 6 *Emerere boves fictitios à rustico, eidemque eos locare, usuram palliatam est committere.*
- 7 *Vsuram palliatam, quomodo multiplex committatur in omnibus uendendis, uide.*
- 8 *Pactum, ut pro qualibet oue tradita duo solidi soluantur in uita iradentis, ita ut post eius mortem sint accipientis, an sit licitum.*
- 9 *Fundum minoris emens, cum pacto retrouendendi, eandem uenditori locans iusto pretio, usurarius, est.*
- 10 *Fundum emere etiam cum pacto iusto de retrouendendo, usura est, item accipientem ratione mutui ligare, ut suum agrum proprium colat.*
- 11 *Pecuniam deponens apud nummularium animam lucrandi salua sorte, usuram committit palliatam.*
- 12 *Mutuans eunti ad uundinas, nullo nisi ficto periculo interueniente, palliatus est usurarius.*
- 13 *Cambium, an sit usura palliata.*
- 14 *Pecuniam in societate deponens, indemnis omnino nolens esse, sit usura reus.*
- 15 *Oues dans per biennium, casu de sanas recepturus cum dimidio fructuum, usuram committit.*
- 16 *Pignore uti, uel fructus ex pignore fructifero non computare in sortem, non sit sine usura labe, & quomodo computandi sint fructus. nu. seq. 22.*
- 18 *Creditor pensionem domus sibi in pignus dare, ut inhabitet, qualiter soluit.*
- 19 *Creditori mutuum petenti, quod cum iuramento debitor promissit soluere, an possit obijcere fructus ex pignore perceptos.*
- 20 *Pecunia super aliqua re dare, ad gaudendum, ut uulgo dicitur, & sibi ipsa re, cum usura, & quo modo fieri possit iustus contractus. nu. seq.*
- 23 *Re deposita uendo furtum, neque usura committitur dicitur, limita, ut hic.*
- 24 *Vsuram palliatam, ut in pignore committitur, ita in pacto legis commissoriae, & in diem adiectionis, & quid utrunque sit.*
- 25 *Pactum legis commissoriae potest cadere, etiam si res pignori data non sit. uide multa.*
- 26 *Iustificari qualiter possit pactum legis commissoriae, & quare reproberetur. nu. seq.*
- 28 *Notarius simulatum conficiens instrumentum, quando peccet, & ad restitutionem teneatur.*
- 29 *Faenerator, quid ratione rei mobilis, & quid ratione immobilis restituere teneatur. nu. seq.*

21 *Vsurarius non excusatur ex eo, quod mutuatarius multum sit lucratus ex pecunie mutata.*

De vsuris palliatis. Cap. CIX.

Quoniam antiquus hostis supereminata humanae naturae zizaniam cupiditatis, & auaritia, usurae vitium produxit non tantum in mutuis, quae luce diuinae ueritatis in scriptura sacra manifeste condemnata eradicantur, sed etiam in alijs contractibus diffudit, in quibus sub specie aequitatis, & iustitiae humanae quasi abscondita eradicatur. Idcirco in hac parte quarentes detegere hanc malitiam, de ijs contractibus, in quibus latet, dicemus, non quidem diffuse, quia sic suis proprijs titulis, sed superficialiter.

Committitur igitur usura palliata in ijs praecipue contractibus, uidelicet, in contractu emptionis, & uenditionis. In contractu asecurationis. In contractu pignoris. In contractu depositi, in cambijs, & in societate. Sed prius sciendum est, quare dicatur mutuam palliatam. Ideo dic, quod dicitur mutuam palliatam, quia cooperitur pallio, uerbi gratia, quod sub contractu apparenti latet usura, uerbi gratia, secundum formam apertam, & uerba contrahentium est alius contractus, quam mutui secundum uero formam latentem, & mentem contrahentium ueram, uel praesumptam est mutuam, qualis est omnis contractus a mutuo, uerbi gratia: Qui emit rem ad minus decem ualentem precio infimo tresdecim ob anticipatam solutionem, in effectu uidetur mutua re praecium, quod dat, & illud minus iusto precio, quod dare deberet, accipere pro usura. Nauar. c. 17. nu. 206. sed modo ad uarias decisiones horum contractuum, in quibus haec usura palliata latet, descendamus.

Prima. In temptatione, & uenditione est. Titius perit a Meuiro centum, & Meuius non habens in pecunia uedit ei pannum eiusdem ualoris cum pacto, aut uoluntate principali, ut statim sibi minoris iusto praecio, uidelicet octuaginta reuendat, usuram committit palliatam: nam est, ac si mutuo dedisset octuaginta, & pro lucro haberet viginti. Secus autem si simpliciter precio iusto uendit ad credentiam, siue futura pecunia quamuis summo, & postea quia emptor uult illud reuendere, & non inuenit alium, qui emat, idem uenditor iterum precio iusto, & pro accipit Syllu. in uer. usura. q. 4. Nauar. c. 17. nu. 143. uer. 17. Qui etiam in c. 23. nu. 91. inquit, quod deberet hoc facere uocatis aliquibus, qui illud pietatis opus intelligerent, ne qua infamia usurae palliatae ex opere bono nascatur.

Secunda.

Secunda. Vendo tibi credito rem ualentem viginti, pro viginti quinque, usuram palliatam committo. Nam est, ac si viginti statim commerata emptori darem sub quinque scenori. D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 7.

Quod procedit etiam si uenditor sibi praetexteret, quod tanti merces emerit, neque aliter posse reficere sumptus quos fecerat, nisi credito uedat: quoniam negociatio huiusmodi euentibus subdita est, unde neque in dissolutione nundinarum, quando mercium praecia decreuant, possunt mercatores tantum uendere credito, quanti praesenti numero uendidissent in emptorum feruore, quia res iam minoris aestimatur. Sotus. de iust. & iur. lib. 6. q. 4. artic. 1. col. 1.

Tertia. Qui fictitios boves à rustico emit, quos rusticus non habet, eosdemque illi locat, qui saluos sustentet, & operarum merces soluat. uerbi gratia, ut singulis annis det duos modios frumenti, usuram palliatam committit, nimirum cum in fine anni adhibentur nummi, qui sunt fictitij boves, addito insuper precio dictae locationis. Sotus lib. 6. quaest. 13. art. 1. secus si probabiliter emptor crederet uenditorum boves habere, & bona fide emisset, nam non tenetur restituere etiam post cognitam ueritatem. Nauar. c. 17. nu. 229.

Quarta. Qui in aurum mille oues emit obligatis uenditoribus, ut usque ad mensem Maij eisdem saluas custodiant, nempe ut ipsorum periculo pereant, & postquam totam sortem emptor perceperit, reuendit eisdem illasmet oues eodem precio. hic multiplicem palliatam usuram committit. Et prima, cum agricolae obligantur, ut iterum eodem precio emant, manifesta usura est: nam cum teneantur eandem pecuniam remeteri, mutuam est, cui addetur praecium agnorum, casu, & uellerum: secunda obligare illos, ut illasum seruent gregem, palliatio usurae est, na gregem illis ementibus tanquam ueris dominis periclitari debet, quod quidem periculum si uenditores suscipiant, iusta pecunia esset aestimandum pro quantitate periculi, cum tamen neque pro periculo, neque pro custodia recipiant, nisi per temere foret stipendium. Sotus. qui supra. q. 4. art. 2. in fin.

Sed quaero, quid dicendum de his, qui oues uendunt, uel donant Titio sub hoc pacto, quod pro qualibet oue recipiant singulis annis duos solidos, cum tamen fructus cuiuslibet ouis ualeant quinque solidos, uel quatuor. & cum hac conditione, quod quamuis omnes oues traditae moriantur, nihilominus remanet Titius obligatus toto tempore uitae traditis, ac si omnes uiuerent. sed post mortem tradentis omnes oues ad Titium pertineant, etiam si numerus multiplicatus foret. Dic quod si tempore traditio-

nis oues sanae fuerint traditae, talis contractus est licitus: & ratio est, quia quando uenduntur fructus ad rebus, licet plus satis percipiat fructibus emptor, non tamen tenetur aliquid resarcire uenditori, ratione incertitudinis l. cum haereditas l. seq. ff. de haeredit. uel act. uendita in specie firmat Hostien. in sum. de usur. §. in alijs. uerfic. quid de his, qui oues.

Quinta. Qui ea conditione fundum multo minori precio emit, quam ualeat, ut uenditori reuendat, quando uult eodem precio, quo emit, locans ei iusto precio, usurarius est: nam illa non uendita, sed mutuum fuit, cum non iusto precio facta fuerit. Unde est, ac si mutua fuerit centum, & illis haberet quinq, secus si emptionis praecium esset aequum ad fundi partem. §. de corrah. empr. c. cum Ioannes. de fide instrum. Sic emens fundum etiam cum pacto iusto de retrouendendo, ut hinc ad duos annos possit redimere, usuram committere praesumitur, est enim ac si pecuniam mutuaasset, de quo aliquid haberet pro interesse.

Sexta. Qui mutuo accipientem ligat ratione mutui, ut suum agrum precio colat, usuram palliatam committit: cum priuatio libertatis suapte natura digna sit precio, quam pro mutuo recipit. Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. col. 2.

Septima circa depositum. Qui pecuniam deponit apud mercatorem, aut nummularium cum intentione principali, ut aliquod lucrum singulis mensibus, uel annis ei soluat salua sorte, usuram palliatam committit, & tenetur acceptum restituere, quamuis non interueniat pactum, quamuis appelletur depositum. c. confuluit. de usur. ratio est, quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuum deposito palliatio accipitur: secus autem si absque pacto, & intentione principali praedictis praefatum depositum faceret, & acciperet a depositario gratis donante ob gratitudinem, eo quod ex deposita pecunia fuerit lucratus, etiam si libencius sua pecuniam apud hunc gratum, quam apud alium deposita habeat, & et si depositarius illud det, sperans, quod ob huiusmodi largitatem ab ipso pecunia sua non auferet: quia omnia haec sunt gratuita. Caieta. 2. 2. q. 78. art. 2. Nauar. c. 17. nu. 245. uerfic. Qui commendat.

Octaua. In asecuratione. Qui pecuniam mutuat eunti ad uundinas, & quia in se recipit periculum certitudinis, seu asecurationis, aliquid ultra sortem recipit, usuram committit palliatam, quando nullum imminebat periculum, sed fingebatur, & ita intelligi potest tex. in c. nauiganti. de usur. na ibi Sum. Pont. animu obuiadi habuit quamplurimis vsuris palliatis, quae fiebant mutuando cum asecuratione suscepto pro eo precio. Unde quamplurimi uolentes sibi mutuari, & non inuenientes qui gratis mu-

- tuarent, fingebant se velle trajicere pecuniam in alias terras, & velle eam tutam fieri, seu assecurari addito precio. Nauar. c. 17. nu. 283. ver. summa igitur. L. A.
- 13 Nona. In materia ꝑ cambij. Campfor dat pecuniam Mediolani, vt ibi, vel in loco parũ distantĩ dicta pecunia ab ipso recipiatur, licet contractus fiat ad rationem commutationis, seu cambij, vt restituatur Venetijs: semper tamen est vsura, quia est lucrum cum mutuo nomine cambij palliatum, & hoc cambium dicitur siccum. Syluest. in verbo vsurã. 4. q. 4.
- 14 Decima. Circa ꝑ societatem. Pecuniam suã in societatem ponere, vt nulli periculo exponatur, sed vt alter teneatur quicquid accidat, eum seruare indemnem, non est societas, sed verè mutuum: eo enim ipso quod alter periculum suã pecuniã subit, efficitur pecuniã dominus: nam illè est verè dominus, cui res perit, si perdat, & ideo quicquid vltra capitale mutuator ille recepit, fit vsurã reus, Sotus lib. 6. q. 6. art. 2. colum. 1.
- 15 Vndecima. Dans ꝑ agricolã oues per bienniũ: vt postea lanas redhibeat, & insuper recipiat mediocritatẽ fructuũ, vsuram cõmittit palliatam, nam est, ac si accipiat mutuo quantũ illã valẽt, & pro interessẽ mediocritatẽ fructuum.
- 16 Duodecima. Circa ꝑ pignoris contractum taliter palliari potest vsura verbi gratia si datur pignus rei infructuosa. verbi gratia, vestis, quã vlu consumitur, & tunc creditor, qui eã vitur, vsurarius est, etiam si hoc fiat de voluntate debitoris. Nauar. c. 17. nu. 203. vel etiã est fur, si contra eius voluntatem, vt habetur in l. si pignore. ff. de fur. Abb. in c. 1. de pos. vbi Sebast. Sap. in additione ad Abb. in d. c. primo. refert ita fuisse iudicatũ. Si vero dat in pignus res fructifera, vt ager, vinea, domus: tunc si fructus non computantur in sortem, contractus vsurarius est, quia pro re infructuosa, idest pecunia, quã non parit pecuniam, detinui rẽ fructuosam, idest villam. Nec obstat, q̄ ex mea pecunia lucratus es, quoniam pecunia, vt res infructuosa ex se non lucratur, sed est homini industria, quã lucratur.
- 17 Igitur ꝑ quando datur fundus fructifer in pignus, computandi sunt a creditore fructus in sortem deductis expensis necessarijs, & vtilibus, non autẽ voluptarijs. l. si necessarias. l. si feruus. ff. de pignor. l. fructus. ff. solu. matrimo. l. 2. C. de pignora. act. l. 2. C. de pact. pigno. Imo nõ solũ computandi sunt fructus percepti, sed et qui potuerunt percipi, tñ culpa creditoris, & negligentia nõ sũt percepti. Vt in pñsione domus, quã fructus ciuilibus dicitur. Nam & si creditor domum, quã in pignus accepit, non locauerit, teneret sibi cõputare in sortem pñsionem, quã sua culpa, & negligentia non percepit.
- 18 [Sed aduertendum quod si ꝑ domus data fuit in pignus, & actum fuit vt eam creditor habitaret, tunc tenebitur creditor ad pñsionẽ, quam ipse solitus erat soluere, nõ ad eam, quã pro conditione domus ab alio percipere potuisset. l. si ea la prima. C. de vsur. Paul. de Cast. in l. 1. C. de pign. actio. Sed quid si debitor in contractu mutui datis pignoribus donationẽ fecerit creditori fructuum, quos ex pignore percipiet etiam ob merita. dic quod præsumit omnino contractus vsurarius. notat Dominicus in consi. 12.
- 19 Sed an ꝑ qui datis creditori pignoribus iurauerit quantitatem mutuo datam se soluturum, possit obijcere creditori fructuum ex pignoribus perceptorum computationẽ in principalem sortem. an ratione iuramenti præcisẽ teneatur ad eius solutionem. Respon. præcisẽ teneri ad eius solutionem; ita tex. in c. ad nostram. de iureiur. vade fructuũ cõpensatio nõ admittit. Cuius ratio illa esse poterit, quia nõdum erat liquidum, quantũ creditor ex fructibus percepisset. Etenim nunquã cõpensatio admittenda est, nisi ea de liquido fiat. l. si debeas. ff. de compens. Bar. in l. frater a fratre. ff. de cõdi. indebi. Quod autẽ in d. c. ad nostrã nõ fuit liquida quantitas a creditore ex fructibus pignoriũ percepta, patet, quia ex fructibus erãt expensã deducendã, vt inibi significat deductis expensis. l. fructus. ff. soluto matrimo. hoc ergo operatur iuramentũ, vt omnino, & statim appareat liquidũ q̄ ex fructibus creditor perceperit, vt admitti possit cõpensatio. q̄ si id nõ fuerit præstitum, possit cõpensatio opponi, si breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio possit ad liquidũ deduci, q̄ ex fructibus deductis expensis creditor perceperit. atque hunc esse opinatur iuramenti effectũ, & proprium intellectum tex. in d. c. ad nostrã Couar. de pact. in primã par. relect. §. 4. nu. 10. in fine.]
- 20 Sub hoc et ꝑ contractu pignoris includit contractus ille, qui vulgo dicitur a godere, verbi gratia, mutuo tibi ducentos solidos super hac domo, vt possim ea vti, donec mihi restituas pecuniã, quã domus valet mille. Hic contractus cũ sit pignoratitius illicitus est, & vsurarius cũ creditor vtatur re pignorata, & ideo furtum et cõmittit. l. qui pignore. ff. de fur.
- 21 Potest tamen iustificari ꝑ hic contractus, vt non fiat a godere, sed fiat cõtractus emptionis, & venditionis cum pacto de retrouendendo, & ita fructus lucrabitur creditori absque peccati labe. Caie. ad D. Th. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 6. Sor. lib. 6. de iusti. & iu. q. 1. art. 2. cir. si. Abb. in c. ad nostrã. de empt. & vendit. quamuis fuerit lãtio vltra dimidium, tamen illud pactũ de retrouendendo, per quod grauãt emptor minuit precii. l. fundi partẽ. ff. de contrah. empt. Abb.

- Abb. in cap. in aliquibus. de deci. Nec obstat, hanc formam contractus eandem in effectu videri cum præcedenti: quoniam maxime differant, nam in primo contractu pignoris res sēper remanebat in dominio domini, & peribat domino. l. incendium. C. si certum petat. At in secundo cum prædicto pacto domus, & res est emptoris, & in eum est translatum dominũ, quamuis sit quidam modus dominij reuocabilis, quia perit ei domus, & eius resectio ad eũ spectat, nec is potest amplius pecuniam repetere, donec domino placuerit.
- 22 Decimarertia. Reges, ꝑ aut Magnates nullatenus possunt vrbiibus, aut villis, quas in pignus mutui suscipiunt, extra sortem vsufriui, neque vlla ratione possunt ab vsuraria prauitate excusari. Quare restituendo vrbes, aut villas Dominis, tenentur restituere fructus medio tempore perceptos. Possunt tamen recipere vrbes emptas cum pacto de retrouendendo: tunc enim fructus emptoribus obueniunt. Caiet. ad D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 6. Sor. lib. 6. q. 1. art. 2. in fine.
- 23 Sed queritur, an id, ꝑ quod diximus in pignore, locum habeat in deposito, scilicet, vt vtens re deposita committat furtum inuito, vel inscio domino, vel eo volente, vsurã Respon. quod non. Hinc economis, syndici, Theaurarij, ærarij, cum sint exactores, & depositarij pecuniã publicã, vel priuatã non peccat, & neque committunt furtum, neq; vsuram, si exigunt introitus, siue pecunias, & illis vtuntur inuitis, vel ignoratibus dominis, vel etiam volentibus, quia sufficit, vt reddant idem in genere, debito tempore absque mora. Limitatur tamẽ hoc dictum duobus modis, quando Reges, vel domini temporales ex mora solutionis tẽpore debito passi fuissent damnum, quia tunc tenebuntur ad illud. dom. Ant. 2. part. suã sum. titu. 1. c. 15. §. 5. secundum, quando adesset pactum inter Regem, & Theaurarium, ne dicta pecunia vteretur.
- 24 Decimaquarta. Quod ꝑ diximus de pignore, ampliatur in pacto legis commissoria, & in adiectione in diẽ. Pactum legis commissoria est pactum conuentionale poenale, verbi gratia, mutuo tibi mille, & loco pignoris retineo tuum fundum valentem 1200. cum pacto, vt si in bienniũ non restitueris mihi pecuniam, incidas in commissum, idest fundus sit meus. vsurarius est cõtractus. c. significante. de pign. l. 2. & vlt. C. de pact. pign. Abb. & Doct. in d. c. significante. & nota q̄ pactũ legis commissoria hoc proprium habet, vt pignora cadant in commissum debito ad diem non soluto, & dicitur lex commissoria ad similitudinem commissorum emphyteuticorum, & publicorum, quorum meminit lex secunda. C. de iure emphyteu. l.
- commissa. ff. de public. & vectig.
- 25 Vbi aduertendum, ꝑ quod etiam si pignori res non sit data, potest cadere pactum legis commissoria, quod licet non sit formale pactum legis commissoria, est simile illi, & eiusdem rationis, quod est huiusmodi: Scilicet pactum, quo conuentum sit inter creditore, & debitorem, q̄ si intra certum diem pecunia soluta nõ fuerit, domus quãdam nec pignori, nec hypothecã ob eam causam subiecta empta sit pro eodem pretio creditori. ita Curt. Iun. in l. vlt. C. de pact. pignor. Lugdunen. de cõtra. q. 52. nu. 362. quia eadem est ratio iniquitatis, ergo idẽ ius. Hinc deducuntur plura, & primum, q̄ quo ad prohibitionem pacti legis commissoria, & quo ad eius iniquitatem non refert, si res illa generaliter tantum, an specialiter hypothecã submissa sit: cum vtrobq; eadẽ sit prohibitionis ratio. secundum Stephan. Bertrand. conf. 4. lib. 1. & 178. lib. 3. Rogeri. de Mora. in l. traditionibus. nu. 53. C. de pact. Secundũ, quo ad hanc prohibitionẽ nihil interesse cõstat, fiat pactũ legis commissoria directẽ, quod res maneat empta, an promissio rem ipsam in eum casum vendendũ præmittatur. Tiraq. lib. 2. de retract. in fin. deducitur ex glo. in l. 1. C. de pact. pignor. Tertium, vt idẽ dicitur, si res aliqua esset in pignus a debitore data fideiussori, vt si infra diem præscriptum non satisfecerit debitum creditori, & soluerit fideiussor debitum creditori, tunc res pignori data incidat in commissum. nam licet videatur posse pro tutela periculi, q̄ fideiussor subit, ei licere pactũ inire, q̄ creditori minimẽ licuisset. vt est tex. opt. in l. vlt. ff. de cõtra. empt. Bart. in l. quamuis. ff. de sol. Abb. in c. significante. de pign. tamẽ contrariũ asseueramus: tum quia sic hac occasione capti fideiussores sub periculi suscepti titulo illicitas, & vsurarias pactiones creditoribus illicitas exercerent: tũ quia posito vero periculo intelligendus est tex. in d. l. vlt. q̄ res incidat in commissum fideiussori iusto pretio: nam tunc validum est pactum, cum nihil habeat fideiussor vltra sortem ipsam, ac nullum lucrum acquirat. sic intellexit illum tex. Ioan. ab Imoza in d. c. significante. nu. 10. Ifern. & Aluar. in c. 1. colu. 2. de feu. dato in vicem legis commiss. Alex. lib. 7. consi. 178. nu. 9. Quartum q̄ pactum legis commissoria minimẽ firmat iuramento, cũ id sit reprobaturũ in odiũ creditoris, ex eo quod vsurã vitium habeat. Iuramentũ tamen erit seruandum, donec vel remittatur a creditore, vel detur absolutio ab episcopo. ita Doct. adnotarunt in l. si quis pro eo. de fideiussoribus. ita Couar. refert. de spons. in 2. parte. §. 3. ver. Adducit præterea.
- 26 Potest tamen ꝑ iustificari contractus iste, si adderentur hæc verba, scilicet vt incidas in commissum

missum suppleto precio iusto, & habita ratione fructuum perceptorum. [l. si fundus. §. vlt. ff. de pign. ad not. Abb. Imo. & Docto. in d. ca. significante. Capolla caut. 309. alias 261. incipit pactum pignoris. Alex. consi. 378. Ant. Rube. consi. 134. & est communis opinio, vt refert Couar. var. resoll. lib. 3. c. 2. num. 7. deductis tamen expensis vtilibus & necessariis. Quod si priusquam pretium iustum aestimetur, resque ad iudicata sit emptori, debitor mutam pecuniam obtulerit etiam post diem solutioni prefixum, moram purgabit, & impediet pignori perfectam venditionem sicut docent Ang. in l. cum dominam. C. de pign. Hipol. singul. 468. quod comprobari potest ex l. fundus. ff. de rescin. vendi. l. si residuum. & l. si priusquam. C. de pign. act. nam licet hæc venditio sit condicionalis. text. in d. l. fundus. §. fin. & conditio iam euenerit, tamen consumata non est, donec pretium aestimetur. l. si. C. de contrah. emp. l. si merces. in princ. ff. locati. Requiritur etiam ad iustificandum hunc contractum, vt pactio inter creditorem, & debitorem, vt teneatur debitor ei vendere propriam rem, nisi die præfixita restituat precium, non sit apposta ex causa mutui, & ob officium mutuandi, nam tunc etiam si iusti pretij metio fiat, esset usuraria, quia ius vendendi, & acquirendi rem debitoris etiam ob iustum precium, est ipsi creditori lucrû considerabile. l. si equo. ff. de lega. 1. Sed fiat dicta pactio ad cautionem certiore, & tutiorem creditæ pecuniæ solutionem. ita Couar. var. resoll. lib. 3. c. 2. num. 7. in fin.] Pactum in diem adiectionis fit hoc modo. Ego fundum mille à Ioâne, cum pacto, vt si per annum inuenerim meliorem conditionem, res sit inempta, & fructus interim percepti sint emptoris. l. 2. & l. Impera. ff. de in diem adie. & usura est.

27 [Quare autem t̄ reprobetur pactum legis commissoria in pignoribus, duæ rationes communiter redduntur. Prima, quia obligatio pignoris solet fieri pro minori lōgē quantitate, quam res valeat. Vnde si valeret illud pactum, multum deciperetur debitor, qui cupiditate habendi mutuum, de facili iniret omnē pactum. Vnde voluit lex in hoc prospicere vtilitatibus subiectorum. Alia ratio est, quia si valeret pactum hoc, creditor aut vix, aut raro nunquam mutuarer sine isto pacto, quod profecto continet in se crimen usurarum, quia mutuans non debet ponere spem in lucro consequendo, ca. consuluir. de usur. sed in tali pacto creditor hēt spem consequendi illud lucrum, quia haberet rem elapso termino pro iniusto pretio. Vnde versatur in iis salus animarum, odium creditorum, & fauor subiectorum. ita Abb. in d. c. significante. de pign.]

28 Decima quinta. Notarius t̄ publicus faciens

instrumentum simularum, vt cū res verè pignoretur, scribit eam vendi, vel pro centum, decē datis, scripsit centum, tamen peccat mortaliter, cum obligatione restituendi, nisi principalis restituat, sed si in fauorem eius, qui mutuum accipit, fecit, fortè quia indigebat, & usurarius gratis mutuarè volebat, & si peccet mortaliter, ad restitutionem t̄ non tenetur. Nauar. c. 17. nu. 275. & seq. qui idē dicit de testibus eiusmodi instrumentorum usurariorum.

29 Decima sexta. Fœnerator t̄ de rebus extortis per usuram circa ea, quæ usu consumuntur, videlicet de pecunia, vino, frumento, &c. non tenetur restituere nisi tantum, quantum accipit cum damnis, si quæ dedit, & cum lucro, si quæ alij cessit: fructus vero, quos per eandem res sua industria cumulauit, restituere non tenetur, verbi gratia, extorsit quis ab eo mille aureos, vel centum cados vini quibus postea industria sua centum adiecit, mille tantum ei debet, vel centum cados vini.

30 Attamen t̄ si rem fructiferam, puta fundum, per usuram recepit, restituere eundem tenetur cum fructibus: ratio est, quia rerum illarum, quas fœnerator per usuram acquisiuit, non est dominus, sed dominium manet apud mutuante, quapropter non fœneratori, sed alteri fructificat. D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 3. vers. Respondeo.

31 Qui non t̄ excusatur eo, quod is, cui mutuauit, multum ex ea pecunia lucratus fuit, quia non ratione lucri eius, sed ratione mutui recepti, quod si ipse non restituerit, tenetur hæres, & si nec hæres, tunc etiam legatarij, & donatarij tenentur in eo, q̄ facti sunt locupletes. Nauar. c. 17. nu. 278.

S V M M A R I V M.

- 1 Cambium permutatio dicitur, in quo vera pecunia transmissio fieri debet, alias est cambium siccum.
- 2 Cambij praxis vera temporis intercapedinem in terreceptionem, & restitutionem pecunie requirit.
- 3 Cambium ut simplex sit, utriusque rei existentia requiritur.
- 4 Augendi, vel diminuendi lucrum in cambijs onera sunt in triplici differentia.
- 5 Cambium per literas, quale sit, & an sit licitum dicitur, quod sic quatuor concurrentibus.
- 6 Pecunia in uno in loco numerans alibi eam recipitur, licitè aliquid recipere potest, & de cambio sic vide in seq. & nu. 8.
- 7 Campfor ex chirographo debitoris à creditore sibi consignato aliquid potest recipere.
- 8 Maior mensura olei dari potest ab aliquo uno in loco minorem alibi recepturus, vel econtra.
- 9 Dolo amoto licet mercatori commutare pecuniam

- 10 nã recuperanda pretio cambiorum mundinarum.
- 12 Cambium minutum quale sit, & an sit licitum, & declaratur exemplo.
- 13 Argenti magnum pondus cum exiguo auri commutari non prohibetur.
- 14 Numerus optimi auri non undari licitè potest ultra ualorem.
- 15 Campforibus recambire, si ad terminum non respondeatur, an liceat.
- 16 Montes pietatis, an sint liciti.

De cambijs. Cap. CX.

Cambium, t̄ dicitur permutatio [pecuniæ vnus rationis pro pecunia dissimili, aut alterius rationis sit aut pecuniæ à pecunia differre, & alteri dissimilem esse, tripliciter. Primo in materia. Vt si vna sit aurea, altera argentea. Secundo in forma, vt si vna sit vnus imaginis, & inscriptiois, altera vero alterius differentis. Tertio in materia, simul, & forma. Vt si vna sit aurea, & vnus inscriptionis, alia vero sit argentea, & alterius diuersæ inscriptionis. Quæcunq; talis diuersitas, seu dissimilitudo numismatum sit, quorum alterum pro altero permutatur, dicitur cambium proprie loquendo. Hoc vero cambium nec venditio est proprie, nec mutatio. Quod enim venditio non sit, apparet: quia in emptione, & venditione proprie loquendo oportet alterum extremum esse pecuniam, alterum verò mercedem aliam à pecunia differentem. In cambio autē vtrunq; extremum est pecunia, quod mutuum nõ sit, apparet, quia de ratione mutui est, vt res mutuata reddatur eadem in specie, vt si triticum mutuatur, triticum est reddendum, si oleum, oleum: si pecunia aurea, similis est reddenda, nisi mutuatur alia vel esse contentus. In cambio autem non sic, sed si proprie cambium est, necessaria est diuersitas, & dissimilitudo inter datum, & acceptum. Similiter mutuum sit rebus omnibus, quæ usu consumuntur, & quæ functione admittunt, siue sit pecunia, siue aliud comestibile, vel potabile, cambium vero non nisi in numismate sit. Deinde de ratione mutui est temporis interuentus inter mutationem, & solutionem, in cambio autem non ita, quia proprie sumptum cambium ad statim fit, loquendo de cambio puro.] Et vt aliquid ratione cambiij percipiatur, necesse est, vt re vera fiat pecuniæ transmissio, alias vbi pecuniæ transfusio non fit, sed fingitur, apertum est mutuum, atque adeo quicquid ultra sortem percipitur, extorquetur ratione temporis, & per consequens est usura, & dicitur cambium siccum. Syl. in ver. usura. 4 q. 9. ver. quintum. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 10. art. 2.

2 Rursum t̄ cambiorum praxis hæc est, vt aliqua temporis intercapedo necessaria fiat post receptam pecuniam ad restituendum, videlicet vt chirographa possint illius comode peruenire, & pecunia parari. Sot. lib. 6. q. 12. art. 2. Insuper illud quod in materia cambiorum consideratissime est animaduertendum, est, quod cum tempus illud necessitati inferniat, vt cambium innotescat ratione illius, nihil, vt est expectatio temporis, extorqueri potest. Sed quia munus illud tanquam necessarium ad alia negotia transigenda, atque coemendas merces est pecunia aestimabile, licitè precium exigipotest. Sot. lib. 6. q. 10. art. 1.

3 Postremo, t̄ vt simplex sit cambium, requiritur vtriusque rei existentia, atq; adeo vt ille, qui recepit cambium, in promptu habeat pecuniam, quare si in præfenti non haberet, palam fieret, pro expectatione temporis, dum conquiret agere cambij precium. Syluest. in vers. usura. 4. quæst. 9. vers. 6. Sot. libr. 6. quæst. 12. artic. 2. col. pen.

4 [Præterea t̄ illud etiam adnotandum est, quod quanto maiora, & plura sunt onera ob causam cambiandi, seu mutuandi suscepra, tãto magis licitum est in lucro ascendere, & econtra, eo quod lucrum ob illam causam acceptum debet ipsi causæ proportionari. Sunt autē huiusmodi onera in triplici differentia, quædam dicuntur antecedere, quædam concomitari, quædam vero ipsum cambium, seu mutuati onem subsequi. Quæ antecedunt, sunt pecunias diuersorum generum querere, & aggregare, & ministros in pluribus locis, aut vno, ad cambium paratos habere. Quæ concomitantur, sunt pecunias mutuandas, seu cambiandas numerare, & si in alio tempore, aut loco solutio agenda est, in libris scribere, & periculo sæpe huiusmodi pecunias mutuas exponere. Quæ autē subsequuntur, sunt interesse aliquod pati, timor iustus, & anxietas de solutione, non sine expensis, & lite agenda, & expensæ ipsæ in capitalis recuperatione factæ, & alia multa possunt ipsi cambio, seu mutationi accidere, quæ omnia nõ tenentur campfor, seu mutuator gratis promutuarario sustinere, sed pretio possunt omnia illa estimari, vt supra dictum est, ac proinde ipsis auctis, aut diminutis licitum est lucrum correspondens augere, ac diminuerè, ac tento semper ne inde scandalum, aut infamia subsequatur. Est etiam causa augendi lucrum locus magis distans, nam quo ad distantiorè locum cambitur, eo maius lucrum exigitur, sed aduerte, quod per se loci distantia nihil confert ad lucrum augendum, sed ratione oneris adiuncti, quia campfor, qui hic pecunias dat, alibi eas recuperaturus, suscipit in se onus hoc mittendi ad locum distantè famulum, seu ministrum,

nistrum, qui tales pecunias suo tempore recuperet, & quia hoc onus v̄ per se annexum cābio, quod ad locum distantem fit, ideo de hac causa non dubitatur, quin sufficiat ad augendū lucrum secundum exigentiam distantiae, cum maior distantia maiores labores, & expensas requirat, quam minor. Similiter ratione quantitatis pecuniae campsa, nam quo maior pecuniae quantitas in cambio datur, eo maius lucrū exigitur. Et hoc propter multa onera ob causam cambij suscepta, quae (vt alia omittamus) sunt campforem suam industriam, curam, laborem, & sollicitudinem in tanta pecuniarum varietate acquirenda apposuisse, & expensas ob eandem causam fecisse, & ministros, aut famulos in diuersis locis, suis expensis ob eandem causam tenere, quae omnia cum suum habeant valorem, quia mercenaria sunt, totus omnium horum onerum valor est aggregata pecunia ad illum finem destinata quodammodo contentus, & inter ipsas pecunias proportionabiliter diuidendus, ita vt qui inde multam pecuniam per viam cambij accipit, multum valoris praefatis omnibus correspondens soluat, qui paucam accipit, paucum praefati valoris soluat, & ita si quanto maior pecunia caufabitur, tanto maius lucrum exigitur, non est hoc per se ratione hac, quia multa est pecunia campsa, sed quia multam talem pecuniam multū oneris praefati consequitur.]

Sed nunc ap particularium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus, & primo de cōmutatione, seu cambio ratione loci, qđ est, dum quis alibi pecunia indiget, quam hic hēt, hic numerat, vt sibi alibi consignetur, & d̄r per literas, quia qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi solutio fit. [Et hoc iustum d̄r quatuor concurrentibus. Primum, quod seruetur æqualitas valorum inter pecuniam datam & accipiendam, & quod campfor non accipiat plus iusta mercede pro cābio, & quod campfor, qui dat pecunias soluendas, sciat, vel probabiliter credat, qđ persona, cui eas dat, habeat pecunias, vel fidē, seu creditū, & voluntatem satisfaciendi literis, quas de soluendis illis sibi tradit in locis, vbi sunt soluendae, & quod locus, vbi sunt soluendae pecuniae, longe distet a loco, in quo dantur literae, ita Nauar. in Manua. c. 17. nu. 289.]

5 Prima. Qui t̄ ratione transmissionis pecuniae ab vno loco in alterum aliquid precij recipit, licitè potest absq; peccato, dum t̄ assignetur t̄ps solutionis visis, perlecti. q; literis, & hoc d̄r cābium per literas, t̄ ob rōnem, quae posita est in tertia regula, t̄ ē, quia pecuniarum traductio maximè ab vno regno in aliud multis subijcitur periculis latronum, bellorum, atque etiam submersionis, si mari, ventisque sub-

mittatur. ita Ioan. And. in c. nauiganti. de vsur. idem tenet Saly. in Auth. ad hęc. C. de vsur.

6 Secunda. Petrus, t̄ qui Neapo. suam pecuniam Meuiō numerat, vt eam in Flandria recipiat, potest licitè aliquid iustum precium recipere, etiam si praedicto Petro expedit suam pecuniam a Neapoli transmittere in Flandriam, si tamen Petrus fuerit a Meuiō prauentus: ratio est, nam & si Petrus sibi cōsulat, nullo modo suscipiēdo laborem, atque periculum, tamen satis est in materia cambiorum, vt illud fiat, quod est aestimabile pecunia, quae est trāmissio pecuniae. Sot. lib. 6. de iusti. & iur. q. 10. artic. 1.

7 Tertia. Illustris t̄ quidem pecunia Neapoli egens, quam mutuo a mercatore inuenire nō potest, recipit tandem ab illo, vt mercatori in Flandria rependat, quam re vera ibi non habet, cambium istud illicitum est, atque ficcum, & vsurariū. Sylu. in ver. vsura. 4. q. 10. ver. quintum. nec excusari potest mercator dicens: Ego qui pecuniam hic confero, recepturus in Flandria illam, cogito inde hanc istinc traducere, cuius traductionis precium recipio, quia re vera ille pecuniam non habebat in Flandria, sed fecit vt suae consulari necessitati.

[Rursum, Danti nummos Neapoli, vt sibi Romae reddantur ratione dilatæ solutionis, nō licet cāpforem iusto pretio defraudare. v. g. Sit iustum pretium transferendi 1000. a Neapoli ad Romam 50. dicatq; d̄ns pecuniae campfori: Si remittis mihi viginti ex quinquaginta, quae eram tibi Romae soluturus, expectabo te per duos menses. est enim manifesta vsura: idem enim est recipere aliquid pro expectata pecuniae solutione, ac si diceretur, Remitte mihi decem, quae tibi debeo, & accipe pro mense mutuum. Etenim nullo pacto in cambiis est habenda ratio ad tempus solutionis, vt plus, vel minus aliquid exigatur, quia esset iam cambium vsurarium, quod est diligenter a confessoribus considerandum.]

8 Quarta. Negotiator t̄ merces emit a Ioanne, quarum precium chyrographo suo apud campforem consignat proximis nundinis soluendum, potest campfor solues negotiatori recipere quinque in singula milliana, vel tantū, quantum lege publica, vel proborum consuetudine permittitur, nam precium illud non recipit tanquam numerator pecuniae, sed vt mercatorum depositarius. Sot. lib. 6. quaestio. 11. artic. vnico.

9 Quinta. Mercator, t̄ qui Neap. mille argenteos nummos, vt in Flandria recipiat, alteri numerat, vbi tunc temporis per continua bella raritas est pecuniae in Flandria, & ibi forte aureus nummus tanti valet, quantum Neap. duo, potest absque peccato recipere forte aureos num-

nummos octingentos ibi in Flandria, qui valent mille, & sic mercator amittit centū. Qui vero numerat vice versa in Flādria sibi Neapoli restituendum, plus iucrat, quam qui Neapoli numerat, vt in Flandria recipiat: nam qui ibi recipit pro transmutatione perdit quinquaginta. At qui vt Neap. recipiat, pro trecentū forte recipit trecentum quinquaginta.

10 Sexta. Mercator t̄ potest maiorem mensuram olei, cuius forte Neap. copia est, cōmutare pro minore soluenda Romae, vbi penuria est. Sic etiam potest mercator pauciores vnas lini Romae cōmutare, seu cambiare pro plurimis soluendis Neap. quia Romae lini maior est caritas. Hęc Sotus.

11 Septima. Mercator, t̄ qui cessante omni dolo, & verucia cōmutat mille aureos Mediolani redhibendos precio cambiorū nundinarum, potest absque peccato. Sot. q. 12. artic. 4.

12 Octaua. Licitè t̄ quis potest cambiare pecuniam praesentem pro praesenti, puta, nummos valoris maioris pro nummis minoris valoris, & econtra, aliquo ab altera parte cōcesso precio alteri, & hoc cābium dicitur minutum, qđ ideo permittitur, quia illic nulla est extensio, sed commutatio ad vsum humanum vtilis, vbi gratia: Pauper minutim expendēs pecuniam auream ex habet, dando aliquid tenue precij campfori, vt aliquam minutam habeat pecuniam, quae sibi sit vsui, & hoc ratione laboris, & operarū, pensionum, laborū, salariorum, factorum, & discipulorū, quae pro huiusmodi arte exercenda quis subest, quae de proprio nō est decens, vt subeat ad aliorū vtilitatem, quibus talia ministrari opus est, expēsarū si quidem, & laborum ratio exhibenda est. c. magna. de voto. bene faciunt no. per Io. And. post Host. in c. conquestus. de vsu. Nauar. c. 17. nu. 283. l. D.

13 Nona. est t̄ etiam alius, cui transportare necesse est grandē pecuniae quantitatem, potest absq; peccato magnū pondus argenti, vel auri cum exiguo auri cōmutare, ne sibi ad magnū opus sit oneri. Sotus lib. 6. q. 9. artic. vnico.

14 Decima. Si quis t̄ auro indiget ad deaurandum, vel ad confitendum aliquod medicamē, vel ornamentū, potest illi venditor nummum optimi auri venundare vltra valorem, quo nūmus aureus tanquam numisma aestimetur, dum modo augmentū illud sit tenue, & exiguum: ratio est, quia sicut posset venditor rudē massam auri, vel argenti vendere, sic & illud, quod est signatum. Syl. in ver. vsura. 4. §. 3.

15 [Vndecima, t̄ licet campforibus recambire, quando ad terminum praefixum non respondeatur. ita est opinio Parisiēsum, quam sequitur Nauar. c. 13. de cambi. modo non ratione temporis, sed lucri cessantis fiat, & ratio est, quia ars campforia, in qua pecunia pro pecunia a

loco, vbi est rarior, ad locū, vbi abundantior est, permutatur, est licita. Quare quando aliquis inuitus impeditur, totum lucrum cessans, sicut si impeditur, ab aliqua arte mercatoria, exigere poterit. Hinc cāpfores a regibus, & ab alijs nobilibus propter dilatatam solutionē cābia, & recambia exigentes non sunt in statu damnationis, quia non ratione temporis, sed lucri cessantis illud exigunt.

16 Duodecima. Mons t̄ pieratis est, quando aliqua quantitas rerum, vel pecuniae alicui illico relicta est his legibus appositis, qđ locus ille tenetur curam praefatae summæ habere, ad indigentibus illius loci certam partem eis mutuandū pignoribus, ab eis acceptis, & vt soluant singulis mēsis aliquod exiguum vltra sortem proportionate & tempore, quo eam tenuerint, & hoc pro salario ministrorum dicti montis, qui pecuniam erogandi pauperibus ipsi accipiunt, & in suis libris pignora scribunt. Hi mōtes approbati sunt in Conc. Lateran. sess. 10. a Leone. X. qui ex certa scientia eo recensente argumenta vtriusq; partis, & institutores laudate illos approbat, asserens hoc idē factum esse per aliquos quatuor Pontifices praedeceffores (uos, quamuis dicat multo fore perfectius, multo sanctius si omnino tales montes gratuito constituerentur, ita vt pauperes nullo modo grauari contingeret, & ita fit Neap. Indigentes enim pecuniam in monte pieratis accipiunt assignatis pignoribus, quā si non soluunt spacio vnus anni, vel duorū ministri ad id deputati pignus vendunt recipiunt pecuniam mutuatam, & residuum referunt domino pignoris. Quod si praefati montes gratuito erigi non possunt, aliquos census assignando, quibus si non omnino, saltē, vel media ex parte huiusmodi ministrorum soluantur expensae, & tunc æquum est vt ministri, qui seruiunt dicto mōti iustam mercedem habeant non a ciuitatibus, locis, & montibus, sed a pauperibus ad quos emolumentū peruenit, qđ palā sentit idē Cōc. quia qui commodum sentit, onus quoq; sentire debet. Illa tamen debet esse ita exigua, vt verisimiliter non excedat id, qđ iustitia requirit. ita Sylu. in ver. vsura. S. Io. a. Medi. c. de reb. per vsur. acquirit. q. 10. vbi late contra Caietanum explicat hanc quaestionē, ponēs ad verbum bullam Leonis X.]

S V M M A R I V M.

- 1 Contractus asecurationis effectus qui, & an sit licitus.
- 2 Contractus asecurationis fit admodum saluis cōductus, & notabile de vsu conducto a Principe conceffo mercatoribus.
- 3 Ciuitates, vel Reges innumerata praestare debent.

- 4 *Assicuratio per modum sponsonis, quomodo, & an licite fiat, & quando habeat vim fideiussonis. nu. seq.*
- 6 *Contractus assicurandi merces trans mare vehendas, usuram centesimam excedere non potest, & licitus est, nu. 8.*
- 7 *Fœnus nauticum quid dicatur.*
- 9 *Fraus in assicurationis contractu pluribus modis ex parte domini nauis committitur, & ad quid fraudans in loco appulsus teneat. r.*
- 10 *Fraus in non seruato tempore nauigandi, quando obliget dominum nauis ad premium assicurationis. & quibus ratione nauis mutare. nu. seq.*
- 12 *Nauis intercepta a fisco ratione mercium prohibitarum, non tenetur assicurans ignorans fraudem.*
- 13 *Assicurans eo animo, ut si salua res fuerit, lucretur, sin secus bonis cessurus, cum nihil habeat tunc premium assicurationis non recipit.*
- 14 *Assicuratio tam pro sorte, quam pro loco fieri potest.*
- 15 *Assicuratio premium tam per numerantem pecuniam nauigantis, quam per alium recipi posse, modo aliqua concurrant.*

De contractu assicurationis. Cap. CXI.

Assicuratio est contractus in tuto rem constituere, qui si lege, & more fiat, licitus est, & utilis Reipublicæ, de quo late in tit. ff. & C. de nau. fen. l. in nauē Saufeli. ff. loc. las. Alex. & alij, in l. illa stipulatio. & l. a Titio. ff. de verbo. oblig. Dec. in l. cum ad præfens. ff. si cert. peta. Pau. de Cast. in d. l. in nauē. Innoc. Fel. & Abb. in c. in ciuitate. & c. nauigati. de vsu. Nauar. in c. 17. nu. 221. & nu. si. L. A. Et ratio, quare contractus iste licitus sit, est, quia pro quacūq; re, quæ precio æstimabilis est, potest quisq; mercedē recipere, ponere ergo in tuto, quæ periculis exposita est, pecunia est æstimabile, ergo potest quisq; illud precio redimere. Sotus, de iustitia, & iure. lib. 6. q. 7. art. vnico.

Rursum sciendum est, quod hic contractus assicurationis potest fieri multis modis. Primo fit ad modum saluiconductus, siue comæatus. Hinc nota de saluo conductu, quæ Principes mercatoribus, merces pro suo territorio deferentibus, concedunt, nam dando mercatoribus saluum conductum expresse, vel tacite, pericula subeunt factem de consuetudine, adeo quod si per prædones auferantur merces, satisfacere tenent eis: Et hoc est, quia illi Principes apponere habent operas, ut vitentur illa pericula, quia purgare tenent viam publicam a prædonibus, quod tene meti. Ita Host. in sum. de censib. §. ex quib. col. pen-

ver. breuiter puto. Dicens quod is, qui pedagium recipit, tenet saluare soluet infra districtum suum in persona, & reb. nam propter talia pedagium solui consuevit, & si non facit hoc, peccat mortaliter. idē tenuit et Archid. in c. si quis peregrinos. 24. q. 5. facit quod inquit Bar. per illū tex. in l. 1. in prin. ff. de his, qui deiec. vel effud. dicens, quod ciuitates tenentur tenere itinera secuta, alias tenentur emendare damnum de prædijs. Hæc nota, quia sunt valde utilia in foro conscientie, ut sciant Reges, & dñi temporales, & ecclesiastici quæ exactissimam debent adhibere curam in tenendo itinera, & territoria sua transeuntibus. tuta. Alias tenentur in foro poli, & fori relarcire damna illata. Quod tamen intellige, nisi si damnum passus incidit in discrimine sua culpa, eundo per vias, vel loca insolita, ita Bar. in d. l. 1. de his, qui deiec. facit etiā quod notat idem Bar. in l. 2. C. de cursu publ. lib. 12. vbi dicit, quod transiens per viam tortuosam, vel insolitam, præsumitur iturus contra deuerum. Fely. in c. postulasti. 3. colu. de foro comper. latius per Firma. in tract. gabellarū, in vltima par. q. 14. Vbi hoc vltimū dictum limitat, nisi iusta causa motus quis iuerit per viam inusitatam, & non rectam, quia via recta erat ab aquis inundata. arg. l. 2. §. si quis aut. ff. si quis cau. l. cessat. ff. de publ.

Secundo modo assicuratio fit per modum sponsonis. l. si rem. ff. de præf. verb. quod vulgo dicitur la scommessa, vel inguagiatura, verbi gratia, si quis dixerit. Largire mihi centum, si Ioannes fuerit Cardinalis, vel Papa. Aut si tua vxor pariet tibi filium, tunc assicuratio est, & spondens, seu assicurans licite potest aliquid accipere ratione periculi, cui se exponit. las. & Alex. in l. a Titio. ff. de verbo. oblig. Afflic. decif. 389. Dec. conf. 115. Sotus lib. 6. de iustitia, & iure. q. 7. art. 1. Couar. lib. 3. varia. resolu. c. 7. nu. 3. Syl. in ver. negotium, qui inquit quod illicita sunt talia lucra, cum soli cupiditati deseruiat, & de consilio pauperibus essent eroganda.

Tertio modo fit habet vim fideiussonis, ut Do. tibi mille, si nauis mea salua veniet ex Alexandria, vel si hoc anno erit annus fertilis. Et quæ admodum fideiusfor potest recipere premium obligatione, ut per Bar. in l. hoc iure. ff. de donat. ita & assicurator pro sua assicuratione ratione periculi, cui se subijcit. Nauar. c. 17. nu. 285.

Quartus modus est de eo, qui in se suscipit periculum mercium trans mare vehendarum, & hoc dicitur nauticum fœnus. Est enim periculum assicurationis, quod soluitur ei, qui in se suscipit periculum pecunie traiectionis, id est mercium vehendarum trans mare. Hoc autem premium assicurationis de iure ciuili non potest excedere usuram centesimam, id est, duodecimam, pro centenario. l. periculum. & l. nihil interest. ff. de nau. fen. no. Exeplū, promitto tibi nauē tuā, & merces tuas

tuas vehendam, & vehendas vltra mare saluas fore, cum pacto ut pro assicuratione des mihi 12. pro centenario. Hæc materia tractatur per Pau. de Cast. in lin. nauem. ff. loca. Naua. c. 27. num. 283. Couar. lib. 3. var. resolut. c. 2.

Et notandum, quod nauticum fœnus non solum dicitur premium, quod soluitur pro assicurandis mercibus maritimis, sed etiam id, quod exigitur pro assicuratione mercium, quæ terrestris itinere transeunt, quia vbi similis ratio, ibi idē ius est statuendum. l. his solis. C. de reuoc. dona. ibi dū dicit, satis est. Bal. in rub. C. de nau. fœno.

Qui tamen quidem assicurationis contractus licitus est, ac Reipublice perutilis, dum modo seruetur iustum premium, quod quidem erit habitum ad usum, & consuetudinem loci, & ad premium naturale currens in eodem loco.

Præterea sciendum est, quod multipliciter committitur fraus in contractu assicurationis ex parte mercatoris, siue domini nauis.

Primo variatione locorum, ut si dñs nauis non ad illū portum, qui expressus fuerat in contractu, nauē appulerit, sed ad aliū minus fidum: nā tunc si nauis perierit, suscipiens periculum non tenet restituere valorem nauis, vel mercium. imo ille naua tenetur soluere premium assicurationis. Sot. de iusti. & iur. lib. 6. q. 7. c. vnico.

Secundo committitur fraus per variationem temporum, ut si quis assicurauit merces, quæ erunt in naui, dummodo nauigatio fieret mense Maij, & dñs nauis nauigauit mense Augusti: nā tunc si nauis perierit fortuna vel fuerit a piratis deprædata, non tenetur assicurator ad premium mercium, imo dominus nauis tenetur ad premium assicurationis. l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verbo. oblig. Quod secus est, si non fuit in culpa, sed calu fortuito, vel ex aliqua causa argenti mutauit, nam non tenetur soluere premium assicurationis. arg. tex. in l. si. §. idem iuris. ff. ad l. Rhod. de iac. vbi difficultas superueniens excusat a poena.

Tertio. Committitur tamen fraus variatione nauis, verbi gratia, conuenit Titius cum Seio de deferendis mercibus versus orientem in vna naui magna, & firma. Seius autem merces detulit in naui deteriori, quæ perierit, tunc eo casu non tenetur assicurans soluere valorem nauis, vel mercium, imo debetur ei premium assicurationis, quod intellige, nisi eodem itinere perierit vtraque nauis firma, & deterior. l. si. §. 1. ff. ad leg. Rhod. de iac.

Quarto. Committitur tamen dolus ex parte dñi nauis variatione mercium, ut quia exercitor nauis non transevit merces licitas, sicut cum ipso erat conuentum, sed transevit illicitas, & prohibitas, quam obrem fuit intercepta a fisco nauis, & vna cum mercibus combusta, tunc non tenetur assicurans ad premium mercium,

vel nauis, cum fuerit in culpa, & dolo variando merces, unde hoc sibi debet imputari. l. cū proponas. C. de nau. fœno. Rom. sing. 436.

Quinto, & vltimo tamen committitur fraus ex parte assicuratoris. Vt qui nihil habet in bonis periculum nauis in se suscipit. ea nimirum spe, quod si salua fuerit, habebit mercedē, si perierit, abder se, aut bonis cedet, tunc iste talis non potest in foro ciuili recipere premium assicurationis, postquam re vera nulli se exponit periculo. Sotus de iuri. & iur. lib. 6. q. 7. art. vnico.

Insuper notandum est, quod contractus assicurationis, non solum fieri potest pro sorte principali, sed etiam pro lucro pro eo sperando, verbi gratia, dando, vel accipiendo quinque certa pro 15. incertis. Naua c. 17. nu. 255. & 206.

Item non solum alius potest recipere premium assicurationis, sed etiam ipsa persona, quæ mutuat pecuniam nauiganti, & recipit in se periculum nauis, potest recipere premium assicurationis: dummodo hæc conditiones seruentur, quarum prima est, ut re vera adsit periculum probabile: & sic non obstat tex. in c. nauigati, de vsur. cuius verba sūt hæc. Nauigati, vel eunti ad nundinas certam mutuam pecuniam quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem vsurarius est censendus, quia ibi fuit perceptio ratione mutui facti mercatori, non autem ratione periculi, quod patet ex eo, dum dicitur in tex. ad nundinas. In quibus propter hominum frequentiam non adeit latrocinium periculum, ita Sylu. in ver. negotium. q. 4. Secunda, ut non fiat obligatio, ut recipiens mutuum teneatur recipere mutuante assicuratore, & non alium. Tertia, ut premium sit iustum: harum conditionum vna deficiente ita contractus efficitur vsurarius, ita Sylu. in verbo vsura, prim. nu. 35. Nauar. ca. 17. nu. 284. L. A. & nu. 221.

S V M M A R I V M.

- 1 *Emptio est, quando dominium transfertur iusto pretio æstimato.*
- 2 *Pretium iustum duplex.*
- 3 *Pretium cuiusque rei triplex: supremum, iustum, & medium.*
- 4 *Iniquitas in pretio, in quo consistat.*
- 5 *Pretium iustum consideratur ratione tum presentis, tum futuri temporis.*
- 6 *Pretia rerum quomodo æstimentur, & que attendenda sint in com. seq.*
- 7 *Regula, res tanti ualere, quanti uendi potest, qualem sensum habeat.*
- 8 *Pretium in re mobili quale, & quale in immobili constitui potest.*
- 9 *Pretium rei uenditæ a libi, quam in loco contractus existens, quale.*
- 10 *Pretium rei in presentia non traditæ traditionem.*

- tempus quale esse debeat, admonet.*
- 11 *Decipere inter se licere contrahentibus, quomodo intelligi d. beat. 25. quo in foro locum habeat.*
- 12 *Legis auctoritate qui peccat, non peccare, an vera sit regula.*
- 13 *Rem dare, vel credere alicui precio supremo, quæ presenti pecunia infimo uedi poterat, an sit usura.*
- 14 *Precia non iuxta naturam rei uenditæ, sed iuxta bonorum æstimationem arbitranda.*
- 15 *Precia rerum secundum communem hominum æstimationem statuenda sunt, fallit nu. seq.*
- 16 *Vendens rem carius, quam precium ad tempus accepturus sit, peccatum ad nitit.*
- 18 *Venditor licet carius emerit, non potest precium ultra communem æstimationem accipere.*
- 19 *Precium accrescere ob damnum, q. a venditore patitur, an liceat.*
- 20 *Emere, & eandem statim uenditori locare, modo iusto fiat precio licitum est.*
- 21 *Nummulat. y. licet ultra depositum aliquid dare possunt.*
- 22 *Vendere ultra iustum pretium tribus casib. licet.*
- 23 *Emere rem minoris, quam ualeat quo casu licet & nu. seq.*
- 25 *Æstimationem minoris pretio emere licet, siue sit ex legato, siue ex offit. & nu. seq. fallit nu. 27.*
- 28 *Soluere ante tempus, quod sit plus soluere, in solutione anticipata rei uenditæ locum non habet.*
- 29 *Debitor non licet minus soluere eo, q. ante terminum soluat creditor, fallit tamen in duobus casibus, ut nu. seq.*
- 31 *Proventus soluendi ad decem annos, an, & quando emi possint minori precio, tum certis, tum incertis & nu. seq.*
- 33 *Emere ea, quæ progressu temporis incrementa recipiunt, minori precio, quo casu liceat, & quo nō & nu. seq.*
- 35 *Emere uilius, & infra communem æstimationem precij, an, & quare sit permittum. Merces, uel operas ablatas licet minori a emere, uel conducere & iustum precium quale.*
- 36 *Precium iustum dicitur, quod nunc ab emptoribus inueniri potest, ex quo inferitur ad questionem, ut hic, nu. seq.*

De emptione, & uenditione. Cap. CXII.

Emptio est ubi dominium æstimato iusto precio transfertur. Verum cum precium iustum rerum duplex sit, aliud legitimum, quod lege Principis positum est, & aliud naturale, seu arbitrium, quod currit, quādo per legem nō est constitutum. Sciendum est, quod ubi precium lege positum est, nempe, ut modius iustici

aut uini, uel vlna panni uendatur decem, neq. vnus oboli accessio licita est sed est peccatū mortale si excessu notabiliter augeatur, obnoxiiq. restitutioni, & si excessus sit perexiguus, erit ueniale. Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 2. artic. 3. secunda conclusio.

Præterea sciendum est nequaquam, consistere in puncto indiuiduo pretiū, sed in mediocritate quadam, quæ latitudinem habet gradus, quemadmodum generaliter docet Aristo. lib. 2. Ethicorum, c. 6.

Itaque cuiuscunque rei pretium triplex est, supremū, infimū, & medium, seu alio nomine rigidū, piū, & moderatum. Nec potest accipere rem quandam præcisè centum ualere, ita ut nec ualeat plus, & minus: ualeat enim centum precio medio, ac pretio tandem supremo centum, & quinque, infimo 95.

Iniquitas est enim in precio consistit pp excessum, uel diminutionē iusti pretij, quod ad mediocritatem pertinet, quæ cum latitudinē habeat in precium supremum, infimum, & mediū distinctam. In hoc tripli præcio iniquitas contingere potest. Vnde res, quæ uenditur decē, iustē uenditur tum uidecim, tum nouē, ita colligitur ex Diuo Tho. 2. 2. q. 77. artic. 1. Sylu. in verbo, emptio. q. 9. Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 2. art. 3. Couar. lib. 2. varia. resolu. cap. 3. nu. 1. Quod quidem tali pacto meo iudicio intelligendum est, posse uendi precio mediocri, uel pio, si uenditur res ad præsens, uerum si pecunia ad tempus creditæ precio supremo. Sylu. in verbo usur. 2. quæstio. 1. artic. 3. Sotus ibi, Couarr. cap. 3. nu. 2. in fine.

Postremò declarandum est, quod sit cuiuscunque rei præciū, & dico quod aliud est iustum præciū ipsius rei, si res traditur de præsentī, aliud si in futurum. Nam si res traditur de præsentī, iustum præciū illius rei est illud, quod constat nō ex cuiuslibet affectione, sed quod secundum eam æstimationem currit in foro, in loco tempore, uenditionis illius rei, tex. est in l. 4. ff. ad legem Falcid. Vbi habetur rem non æstimari precio formali, id est, a contrahentibus formato, sed secundum præsens obī, puta, foro currens. bonus tex. in l. si seruum meum. ff. ad leg. Aquil. c. 1. de emp. & uend. nō. in c. cum causa. de testib. sed optimus tex. in hac materia est in l. precia rerum. ff. ad l. Falcid. cuius uerba hæc sunt.

Precia rerum non ex affectu, neque utilitate singulorum, sed cōter singuntur, id est, nō secundum priuaram æstimationem, sed secundum communem prudentiam constituuntur. Verum ad explorandum hoc iustum rei præciū non est standum vnus cuiusque mercato rum arbitrio, sed prudentem iudicio, eorumq. qui sunt æquitatis cultores, qui ex multis debet ducere rationem.

Primum

6. Primum enim attendere debent necessitatem rei, mox copiam, & inopiā, deinde negociationis laborē curam, & industriam, atq. periculā. Præterea si merces, uel in melius mutatae sunt, uel in deterius uenditorumque, atq. emptorum frequentiam, atque id genus alia, quæ prudentissimus quisque speculari potest. ita tradit Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 2. arti. 3. conclusio.

7. Et nec obstat regula illa, quæ se habet, Tantum ualeat res, quantum uendi potest, quam adnotant, tex. in l. perierat. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. quia intelligitur non habere eam uultū sensum, quā uerba sonant, alias liceret uendere ultra medietatem ueri pretij, quin uero duplo, & triplo. Igitur talis est sensus: Tantum ualeat res, quantum absque fraude, & iniuria communiter potest uendi homini scienti eius conditionem, nam si adesset fraus minorantium, uel augētium dolosē, uel ignorantia, atque damnum uenditoris siue alia impedimenta, tunc iustum precium non esset illud, quod habet communis æstimator ad numeratum, sed id, quo res distraheretur, si talis fraus, uel impedimenta abessent.

8. Et hoc est in re mobili uideretur esse illud, quo solui posset materia rei, & manufactura, ac labores rationabiliter facti, ita scilicet quod prudens mercator, aut artifex moderatum lucrū, arbitrio boni uiri reportet. Sylu. in verbo usura. secundo. §. primo. uersiculo secundum. In re uero immobili determinari posset præciū secundum fructus, ut not. glo. & Bart. in l. 2. C. de rescinden. uend. ita ut fructus multiplicati per uiginti annos faciant iustam æstimationem rei, ut est text. in Authen. de non alie. §. quia uero. & in Authen. præterea. C. de sacrosan. eccle. & ibi not. glo. sic, & iusta pensio est, quæ collecta, in uiginti annis continet rei æstimationem. gl. nō. in Authen. perpetua. uel. in sta. de sacrosan. eccle.

9. Si uero traditur quidem, siue consignatur res de præsentī, sed non hic. Ut si Mediolani quis emat aromata, quæ sunt Genuæ, iustum pretium est, quod ad numeratum currit Mediolani, ubi celebratur tractus.

10. Attamen si res non traditur de præsentī, sed in futurum, iustum pretium est illud, quod currit ad numeratum tempore redditionis rei communi æstimatione. ut patet in c. vlt. & pen. de emp. & uend. Sylu. in uer. usura. 2. §. 1. uer. 1. Sot. de iust. & iur. lib. 6. quæst. 4. artic. fin. uer. primum argumentum, sed modo ex his plura deducamus.

Primum uera iurisconsulti interpretatio in l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de minor. scribentis, licere traditur naturaliter contrahentibus inuicem se decipere, cui simile habetur in litem

si pretio. §. si. ff. locati. Non enim intelligitur, ut Conrad. Couar. & alij putant, intra latitudinem iusti pretij. Nam id non solum ciuilia iam nūc citata, & l. 2. C. de rescin. uend. & l. si uoluntate. eo. tit. uerum etiam iura canonica permittunt. ut patet in cap. cum dilecti. cap. cum causa. de emptio. & uenditio. Quare licet illic non est idem, quod sine culpa, sed impunè in humano foro. Ita Innocen. in capitu. in ciuitate. de uisur. Panor. in capitu. quia plerique, de immunitate eccles. glo. in l. semper in coniunctionibus. ff. de reg. iur. quæ ait tales fraudulentos contractus non esse licitos in foro conscientie, sed mercatorum animas in periculo uersari, quare nulli dubium restat quin huiusmodi seductores, siue uendat, siue emant teneantur restituere etiam non requisiti. [Hinc fit, quod qui secundum ius, aut iudicis sententiam aliquid tenet, non semper tutus est, nec a restitutione liber patet hoc de eo, qui rem suam uendendo emptorem citra dimidiam iusti pretij defraudauit, secundum ius, & in foro exteriori tute retinet excessum pretij iusti, & tamen in conscientia talis uenditor tutus non est, sed ut diximus etiam non requisitus excessum iusti pretij restituere tenetur. Similiter secundum iura, qui alienum per tempus a lege definitum possidet, etiam si cum mala fide possederit, potest illud retinere, q. tamen secus est in iudicio animæ, quia possessor male fidei nullo uquam tempore præscribit. c. fin. de præscrip. Cuius ratio est, quia iura multas iniquitates, & mala permittunt, ut maiora uidentur, sed non protinus eas committentes sunt a peccato coram Deo immunes, nam iustitia conscientie id exigat quod unusquisque, quod suum est, aut sibi debitum habeat: iustitia autem humana lites, prout expedit impedire curat. Medin. c. de restit. q. 3. §. 7. uer. oppositum.]

12. Et non obstat, quod qui traditur peccat legis auctoritate, non peccat. c. qui peccat. 3. q. 4. & idē ferme habetur in l. Gracchus. C. de adult. Est autē delictoria hæc propositio. illud enim intelligitur de lege iustoria tecus autem de permissoria. Ille (inquam) qui agit quod lex iubet, nō peccat: secus autem ille, qui agit, quod lex humana impunè permittit: non enim omne illud permittit diuina. alioquin meretrices, quæ a lege permittuntur, non peccarent, & nec maritus, qui lege permittente interficeret uxorem adulteram. Vnde Chrysost. ut hñ. 3. q. 1. c. hac ratione. Quod permittimus (inquit) nolentes præcipimus, quia malas hominum uoluntates ad plenum prohibere non possumus. Ita Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 3. ar. 1. primum igitur. secutus Sylu. in uer. emptio. q. 8. contra Panor. in c. in ciuitate. de uisur.

13. Secundo inde constat, quod potest quis in

fliffimè vendere pecunia ad tēpus credita pretio supremo suas merces, quas statim pecunia numerata vendidisset pretio mediocri, vel infimo, hoc etenim in specie notat Dec. conf. 3. Sylu. in ver. vsura. 2. q. 1. Sotus lib. 6. q. 2. artic. 3. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 3. nu. 2.

14 Tertiò eadem ratione manifestum est, quod in contractibus emptio, & venditionum pretia rerum non secundum ipsam naturam æstimanda sunt, sed secundum bonorum cōem æstimantur; nam si natura rei foret æstimanda, pluris esset æstimandus equus, quam gemma ob utilitatē equi. Viuētia. n. genere suo præstantiora sunt inanimatis; & tamen ut ait August. de Ciuita. Dei lib. 2. ca. 16. mallet homo in ciuitate sua habere frumentum, quā mures; & solet domus plus vendi, quam equus. Tho. 2. 2. q. 77. art. 2. ad tertium. Sotus lib. 6. q. 2. art. 3. vers. ad hanc quæstionem. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 3. nu. 4. vers. 1.

15 Quartò in pretij iusti æstimatione apparet non esse considerandū, quāto quis emit pretium, quantumque laboris, & periculorum subit, sed tñ hñdā esse rōnem cōis æstimationis hominū. l. pretia. ff. ad l. Falc. sic sanè mercator, qui audiens frumenti caritatem esse in Hispania, & magnis expensis attulit frumentum è Sicilia, si in Hispaniam perueniens aliunde copia frumenti ibi peruenit, qua propter longè imminutum sit pretium, non potest sibi carius vendere, quanto sibi stat, nec potest iustè extorquere expensas, quas fecit, sed tenetur illud vendere, quanti communi hominum æstimatione valet in Hispania. Sotus de iust. & iure. lib. 6. q. 2. artic. 3. Couar. lib. 2. varia. resol. cap. 3. nu. 4. vers. 2.

16 Nisi t quando res detulisset cum periculo, & labore ad locum, ubi nullum habent pretium, quia ibi scilicet non venduntur, quia eo casu in statuendo iustum pretium habebitur ratio periculorum, laborum, & expensarum. Sylu. in ver. emptio. q. 10.

17 Neque vero t si credito futura solutione carius venderet, ut saltem se indemnè redderet, immūis à peccato fieret, aut à restitutione liber. Hinc falluntur in caput suum mercatores, qui arbitrantur expectato ad tempus pretio licitè posse tantū vendere in fine nundinarum, ubi pretium decrefcere solet, quanti in initio, ubi cum sit vberior emptorum copia, pluris merces veneūt; cum tamen numerata pecunia idem pretium extorquere non possint. nā mercium pretia emptorum copia augentur, penuria vero minuuntur. Sotus d. q. 2. art. 3.

18 Quintò. Eadem t ratione constat non posse venditorem ab emptore ultra iustū rei pretium ex cōi hominum æstimatione recipere, et eo, quod ipse plus eam emerit. Exemplū.

Est mercator artis, negotiorumque ignarus, qui plus iusto emit, non potest tantū vendere cum lucri accessione: nihil enim id facit ad ipsius rei propriam æstimationem. Apparet igitur omnino fallacem esse regulam illā, si quis semper, quanto emit pretio, tantū velit vendere cum lucri accessione. Sotus qui supra. art. 3. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 3. nu. 4. vers. 3.

19 Sextò inferitur t etiam non posse venditorē ab emptore ultra iustum rei pretium exigere propter damnum, quod ipse ex venditione patitur, nisi ad instantiam emptoris viderit, & ut ei feruiat, alioquin non venditurus, vt scribit D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. quem sequitur Sylu. in ver. emptio. q. 6. Exemplum, meum solum per se non nisi decē valebat, mihi tñ quia ædes illic commodissimum ducō extruere, valet duodecim, hoc ipsum ex te pretiū possum tum petere, tum perinde recipere, modo ad instantiam tuam vendam, tibi que patefaciam, vt videas, an tibi expediat tali lege emere, & ratio est, quia vauis que vendere totum potest, quod suum est, & in tali casu non solum res, verum etiam emolumentum est vendentis. Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 3. art. 1. tertia conclusio.

20 Hinc eadem t ratione inferitur, quod vendere aliquid, puta agrum, vel domū, cū pacto de retrouendendo, & vt interim donec retrouendatur, loces ipsi eidē primo venditori est licitū, vt cōis obseruancia testatur, modo pretia sunt iusta. Silu. in ver. vsura. 2. q. 15. vers. secundū. Et quāuis constet quod tali casu res plus vendatur, quam valet, quia si valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouendum, quam manifestum est esse æstimabilem pecunia. Tamen vt Caiet. 2. 2. q. 77. art. 1. vers. ad hoc dicitur, responderet, quod communiter res, quæ sic venduntur, valent plus non absolute, sed venditori nam ideo vult illud pactū, quia incommodum ex venditione incurrit. Et ideo possunt vendi plus, quam cōis æstimatio habeat, Sylu. in ver. vsura. secun. in princip. secus autem si venditor non damnificaretur, & emptor multum iuuetur, quia cum hoc nō sit propter conditionem vendentis, venderet quod non est suum. D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. Vt si quis equum emit, quia non venditori, sed sibi ad bellum necessarius est. Urbanum tamen esset, vt huiusmodi emptor, qui ex re ipsa multum iuuetur, gratiosè se aliquē venditori donaret, non ex debito iustitiæ, sed honestatis. Hinc infert Caiet. in d. art. 1. q. 77. in fin. quem sequitur Sotus lib. 6. q. 3. artic. 4. conclu. quod

21 t numularij habentes in deposito alienas pecunias, si gratiosè donant dominis depositorum ex hac causa, quia multum iuuantur ex deposito, laudabiliter operantur dando, & domini depositorum licite possunt recipere da-

ta, imo si quis (vt etiā supra diximus) pecuniā suam apud gratum mercatorem deponat, quē sibi sperat fore beneficium, non peccat, & similitur neque peccat numularius, si ideo supererogat, vt gratus sit, & ex hoc ipso, qd gratus est, sperat quod dominus tenēbit suum depositum apud ipsum gratū: & ratio est, quia hæc omnia fiunt ex gratia, & non ex debito, alioquin vlura esset.

22 Septimo t in tribus casibus licet re vendere pro maiori pretio, quam res valet, scilicet rōne ignorantia, ratione interesse, & ratione donationis admixtæ. Primū fit, qn venditor credit inuincibiliter re, quā vendit, valere id, qd pro ea exigit. i. xv. cum re vera non valet nisi xij. ad summū, excusatur contractus à culpa, & vitio. Secundum fit, qn venditor ex rei venditione patitur damnum aliquod, quod qualiter intelligatur, vide supra, num. 19. Et quod diximus de venditore, pariter de emptore dicendum est; qd si emptor in hoc loco, & tpe non erat mercem illam empturus, sed alibi, ubi sperabat verisimiliter se minori pretio illam empturum, si nunc ad instantiā venditoris emat potest descendere in pretio, & dare pro illo minus, quā sit pretium nunc, & hic currens, idque ratione interesse, quod ad instantiā venditoris perdit, quod non tenet gratis pro eo perdere, deductis similiter laboribus, & expensis, quas alioquin erat in alio tpe, aut loco facturus, vt diximus infra de emp. & vendi. ad futuram pecuniam. n. 9. Tertium fit, qn ipse emens dat pretium excessiuum, cuius excessum donare liberè intendit; quia tunc non est venditio, & emptio pura, sed mixta donationi, ratione cuius licitū est venditori illum excessum recipere. In his casibus licitum est rem vendere pro pretio excedente latitudinē iusti pretij, quāquam discrimē sit quo ad debitū restituendi: nā in pr. mo casu, sicut durante ignorantia excusatur à culpa, ita a debito restituendi: superueniente vero cognitione veritatis, qd re plus iusto pretio vendidit, tenetur restituere excessū, nisi tanto tpe excessum illū venditor cum bona fide retineat, vt sufficiat ad præscribendum, vel succipiendum. At circa tertium, Conradus q. 57. dicebat quatuor debere concurrere, vt cognoscatur, qd emptor dans pretium excessiuum, videatur donare. Primum, quod emptor sit persona sagax, sciens valorem rei. Secundū, qd non ex mentis leuitate vera, vel præsumpta det tantum pretium, per quod excluditur prodigalitas, & inordinata affectio ementis. Tertium, quod non ex necessitate, qua re illa multum indiget, det tantum pretium. Quartum, quod illa tria constet venditori de emptore, probabili certitudine. Quando vero præsumatur donatio liberè facta, vel ex necessitate,

diximus supra capit. 56. numero 11.]

23 Octauo licet t eadem ratione alicui emere minoris predium aliquod cum pacto, vt venditor quādiu vixerit, vel ad tempus fructus eius percipiat, quam si fructus eius statim alius percipiturus esset, facit tex. in c. cum Ioannes. & ibi Abb. num. 3. de fide instr. Vbi ratione oneris annexi res valet minus iusto pretio, in specie notat Nauar. c. 23. nu. 84.

24 Hinc t eadem ratione manifestum est posse iustè emi rem valentem centum minori pretio, nempe octuaginta, si ea res in turo non sit bonus tex. in l. si fundi partē. ff. de cōtra. emp. vbi onus appositū videtur pars pretij. Exemplū: emere quis potest actionem alicuius, quæ tuta non est, vt creditum Petri, quod ei soluendum est ad tres annos, & litigium imminere potest, minori pretio ante tps. Panor. in c. fin. de aliena. iud. mut. c. fa. quem sequitur Sylu. in versic. vsura. 2. q. 15. vers. primum. Couar. lib. 2. varia. re. solu. cap. 3. nu. 2. vers. 5. & ratio est, quia minus est habere actionem, quā rem, ad quā datur, vt est regula iuris. Tum propter dubium euentum licis cum possit quis etiam perdere causam iustam propter iudicis defectum, tum quia debitor interim posset effici inops.

25 Hinc t concludit Innoc. in c. in ciuitate. de vsur. qd potest quis bona conscientia emere actionem iam ortam tempore contractus etiā pretio minori, quia exponit se periculo. Vnde si quis emeret à Ioanne centum, quæ debet cōsequi à Petro ex legato, vel ex auctu pro nōnā ginta quinque, siue hoc faciat ad instantiā ipsius Petri, siue emat minoris, habito respectu ad pericula, impensas, & labores rehabendi; quia nostra interest litibus, & sumptibus non vexari. minoribus. ff. de mino. siue illa, quibus emit, habet destinata negociationi, aut frugū emptioni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit lucraretur, non peccat. Ex-

26 plam: Dum t militi stipendium regium debetur, quod creditor timet, aut non totum, aut non sine magno negotio, & modestia, aut nō sine expensis se recepturum, potest quisque tale debitum ab illo minoris emere; & ratio est, quia emit illam actionem, quæ non tantum valet, quanta est pecunia, quæ debetur, imo est, sicut emere sata, & emere actionem quæ ex li-

27 tependet: sed si debitum t nulli esset pro fus subiectum periculo, sed absque vilo sumptu, & labore certissimè speraret solvendū, neutiquā liceret tale debitū minoris emere, quāuis longū esset tps expectandū; esset quippe non solum palliatum, sed & decretū fœnore mutuū, vt hñ in c. si de vsur. Caiet. in sum. in ver. vsura. no. 2. Nauar. cap. 17. nu. 230. & seq. quoniam ratione dilationis temporis plus accipere, quā tri-

28 buere, vsura est. Nec obstat t illud, quod plus

foluit, qui ante tempus foluit c. 1. de plus petit. quia illud non procedit in folutione anticipata rei venditæ, fed tantum in eo, qui obligatus foluere ante tempus, foluendo patitur interefse, ideoque creditor cogēs eum plus petit. Ita autem plus petitio fiue fit refpectu temporis, vt cum ante terminū vel conditionem cogitur foluere, quod debetur; fiue refpectu rei, vt cū decem funt debita, & ipfe foluit viginti, fiue refpectu caufæ, vt cum debitum alternatiuum petitur determinatē refpectu loci, vt fi alibi fiat folutio, quam vbi deftinata eft. iux. glo. in c. 1. de plus pet. potest diminueri. folum tantū quantum quis æftimat interefse fuum verifimiliter, fiue damni fit emergentis, fiue lucri ceffantis. Syllu. in ver. vfura. 2. q. 14. ver. fecundū.

[Quando autē fit prudentia, ante tempus petere. not. Ant. de Butr. in c. 1. de caufa poff. & propr. videlicet quando petitur ante propter inopiam debitoris. l. vbi. C. de iure doti. vel in debitorē fugiente. l. an prætor. §. fi debitorē. ff. de his, quæ in frau. cred. l. vbi agitur, vt interponatur cautio à fufpecto. ff. qui fatid. cog. l. fi fideiuffor. §. fi. ff. de iudic. l. in omnibus. ff. de pignor. l. grege. §. pen.]

29 Sed an t̄ liceat ipfimet debitori, fuum debitum, quo alteri debet, minori precio redimere. Exēplum: Aliquis alteri debet, centum solidos perfoluēdos poft aliquot annos, vel annuatim ad duos, vel tres annos, & creditor vult remittere debitori tertiam vel quartā, aut quintam partem, fi foluat ei in principio anni, fiue ante terminum; & videt̄ sibi licere, quia q̄ alteri licet, cur nō sibi licebit? Respondetur tamen, q̄ neutiquā illi licet: quia qui non quārum debet foluit, æquitatē iustitiæ minimē feruat. & ratio diuerfitatis inter ipfum, & alterum hæc est, quoniā debitor ratione præcedentis cōtractus totam summā debet: Tertius vero, quia nihil debeat, iustē potest emere actionem illā, quantum valet. Sotus lib. 6. de iur. & iur. q. 4. art. 1. ver. De materia tertij argumenti.

30 Poffet t̄ tamen, fecundū D. Tho. Opusc. 73. c. 8. colum. 2. in duobus à creditore fuum debitum minori precio emere; primus est, quando creditor gratis, & liberaliter aliquid debitori tribuit, & debitor non caufa temporis accipit. fecundus est, quando propter damnum proprię rei huiusmodi super abundantiam recompensat, vt quando non potest habere pecuniam sine alicuius rei proprię alienatione, & damno, ex qua foluat creditori illud, quod patit̄ ante terminum folutionis, alias effet casus vfurarius propter regulam illam, q̄ quādo plus accipitur quā datur, cōmittitur vfura.

31 Octauo eadem t̄ ratione fequitur poffe quē emere pagas, id est prouentus ex loco incertos, vt fi quis emat redditus decem locorū ad de-

cem, vel quinque annos, quicquid reddiderint minori precio vel potest emere etiam prouentus certos, puta quando fcitur, quod loca tali anno reddent tantū. v. g. 40. solidos; & isti 40. solidi, qui exigī nō poffunt vſque ad tres annos, emūtur pro triginta. Quod quidem procedit, q̄ illos emit ad instantiam amici, malens fuīs pecunijs negociari, vel aliquod illicitum quere- re lucrum; tunc enim poterit minori emere precio, fecundum quod verifimiliter æftimat fuum interefse lucri ceffantis. Si vere hoc facit volens per hanc viam lucrari, vfurarius est vir tualiter: quia folutio anticipata habet rationem mutui, ficut in simili habetur in c. in ciuitate. de vfur. fcilicet, quod in emptione, & venditione est mutuum, quando foluitur ante, vel post dationem rei.

32 Si tamen t̄ in exigendo effent pericula, & labores & expenſæ, & hæc ratione precium minueretur, non effet illicitū. Ita Syllu. in ver. vfura. 2. q. 14. ver. 4. Hæc nota, quia Neapolitans contractus est in vſu. Solent enim milites Neapo. qui pro fuīs stipēdijs habēt aureos. 36. fiue in fine anni, fiue tertiam viderē dictā actionem pro viginti octo præfenti pecunia. Nam ipse contractus ex fe iniquus, & vfurarius est, cum pro anticipatione viginti octo, emptor habeat triginta ſex. Potest tamē iste cōtractus iustificari pp̄ periculum vitę militis, & ob labores, & expenſas, quæ funt in exactōne dictæ pecuniæ, quæ funt precio æftimabilia, dūmodo iniustitia non fit in precio: debet em̄ attendi iustum precium habita ratione ad pericula, & conditiones, & ætates hoīum.

33 Nono, eadem t̄ ratione, quia minus valeat actio, quā pecunia præfens, licitū videtur cōtractus illi, vbi emuntur res, quæ ex temporis processu recipiunt incrementum valoris, vel vtilitatis, ficut funt farta, foetus animalū, fructus arborū, nemora ante tēpus incisionis, & ratio est, quia vniuscuiusq; rei æftimatio iustā dependet ab vtilitate, vel necessitate ipsius rei; sed cum manifestum fit non esse tantam vtilitatem, vel necessitatē alicuius rei imperfectæ, ficut est eiusdem perfectæ, ideo huiusmodi res debēt æftimari, & poffunt emi minori precio, quā fiat valitura tēpore fuæ perfectionis. Præterea cum per emptionem lucri, & periculū rei emptæ pertineat ad emptorem. Inſtit. de emp. §. cū aut. ff. de pericu. & cōmo. rei vendi. l. id q̄. Ideo si quis emit farta, aut animalia fructifera, quicquid euenit per naturā tēporis, iustē fit illius cuius funt huiusmodi terræ. Ita D. Tho. in Opusc. 73. c. 8. in fine.

34 Poffent t̄ tamen fieri in fraudem vfurarum huiusmodi contractus q̄ verifimile effet, quod fructus colligendi etiam computato dubio, quod poffunt impediri, valeant tunc plus eo, quod

q̄ nunc detur, maxime si est persona, quæ vfuras alias confuevit exercere, quod intellige, si præcessit præmatura folutio, alias effet iniustitia tantum. Syllu. in verbo, vfura. 2. q. 10.

35 Decimo, infertur, t̄ quod ementes ab vltro offerentibus merces multo vilius, quā communiter valebant, fiue subhaſtando, intercedēte, vel non intercedente curia, & emētes in fine nundinarum, merces, ab his, qui recedere volunt, vel ab his, qui necessitate ducti haud poffunt expectare emptores, puta, rem quæ valet centum, pro octoginta, non peccant: & ratio est, quia ceffantibus fraudibus, & coactione res quanto plures habet emptores, tanto plus æftimatur, & è contra. Vnde gemmæ, quæ non habent emptores, viliffimē venduntur, & q̄ multi inueniuntur eorum emptores, precio notabili exceſſiuo venduntur, Caieta. 2. 2. quæ. 77. art. 1. ver. ad euidētiam, vſque quo ad tertium. Nec est peccatum expectare tēpus, quo res venalis exponatur, vt res vilis ematur, cum tamen iusto precio emptio fiat, vt ibi Caiet.

36 Vndecimo, Ex t̄ hac etiam radice apparet, quod iustum precium est illud, q̄ nunc potest inueniri ab emptoribus, quod si quis operari tuarum nihil egens, tuis victus precibus, quia pauper es, te conuocit, poterit operas tuas minoris redimere, quā si te ipse rogaret, non vt hac certe caufa, quia est emptoris detrimentū, vt Syllu. in ver. emptio. q. 7. afferit, sed quia venditorum copia vileſcit precium: & ideo cum tu emptorem rei tuæ quaeris, vel tuarum operarum conductorem, minoris tu tuæque æftimatur Sotus, de iusti. & iur. lib. 6. q. 3. art. 1. Nauar. c. 23. nu. 84.

37 Duodecimo, Ex hac t̄ quaestione, fcilicet iustum precium est illud, quod nunc potest inueniri ab emptoribus, foluitur & alia quaestio q̄ non peccat venditor frumentum habens inopia opprimente rempublicam, qui sciēs nouas paulo post aduēcturas naues frumenti, & per consequens certus de diminutione precij vendit frumentum precio nunc currenti: non enim contra iustitiam facit, si quod futurum est nō exponat, si tamen exponeret, vel de precio minueret, abundantioris effet iustitiæ. D. Tho. 2. 2. q. 77. artic. 3. ad 4. Syllu. in ver. emptio. quaest. 15.

[Hoc autem pluribus modis contingere potest. Primus, est mercator, q̄ solus fcit obſidionem ciuitatis, in qua fuas merces venales habet, breui euenturam, alijs id ignorantibus, & ipse sollicitē curat merces fuas pro precio tūc corrente illico vendere, & venditione facta cito curas ab hostib; obſidetur, tunc immunis est à culpa, & à restitutione vendendo merces pro precio tunc currenti. Similiter domum suā quidam locauit ad annum pro 100. ducatis,

vbi curia Imperatoris residebat, & illud repubatur pro tunc iustum pretium, supposito qd certum effet Principis curiam illic per annum permanfuram, tamen qui domum locauit, sciebat curiam breui loco illo recessurā, populo communiter id ignorante, vnde qui domum locauit, remanſit defraudatus, cui nec conueniebat in domo illa habitare post curiæ recessum nec reperire potuit, cui eandem domum, sine damno proprio locare poffet. Pariter cum quidam tritici abundantiam tempore caritatis, & famis haberet, certo sciuit Principis voluntatem ad moderationem pretij pro tritico tradendi determinatam esse, ideo ante decreti promulgationem alijs decretum ignorantibus totū suum triticum vendidit pro pretio magno tunc currenti: Aut pone monetam nunc currentem cito ex decreto Principis in valore, & pretio diminuendam, quod solū is, qui huiusmodi monetæ copiam habet, certo sciat, & ante diminutionis promulgationē totam monetam, quam habet, alijs decretum ignorantibus, vel per viam mutui, vel cambij vel permutationis, seu emptionis, alijs nescientibus tradat, quos cōstat illi damnum aliquod & notabile passuros, in his, & huiusmodi casibus dicendum videtur venditores excusari, quia in emptione, & venditione non futurum, non præteritum, sed præfens consideratur pretium, ita Caiet. ad T. Thom. qui supra.]

S V M M A R I V M.

- 1 *Res iusto precio omnino uendi debet, & quo modo iustum precium arbitretur.*
- 2 *Princeps rem suam alteri auferre posse, qualiter intelligendum. nu. 4. & nu. seq.*
- 3 *Ciuitas habens auctoritatem condendi status a populo res suas alteri auferre: sed an sicut princeps. num. seq.*
- 7 *Marchionibus ius suum alteri auferre non licet, Papa licet etiam sine causa in beneficialibus.*
- 8 *Rem venalem expostam, ut iusto pretio uendat exponens cogi potest.*
- 9 *Rem venalem exponere quis cogi potest, eamque iusto pretio uendere.*
- 10 *Vendens rem ultra pretium definitum peccat, & restituere tenetur.*
- 11 *Frumenti negotiationes licite Respublica prohibere potest.*
- 12 *Ciuitas statuere potest, ne merces domum reportentur, & ut mercatores ad emenda frumenta pergant. Colonus potius domino, quam alteri, tenetur fructus uendere.*
- 13 *Casus, quibus rem suam quis uendere cogitur, ut de remissione.*

De emptione, & venditione secundum pretium à lege definitum.

Cap. CXIII.

Deo manifestè constat rem vendi debere iusto pretio, quod etiam si ciuitas, vel superior cogere aliquem vendere res Reipublice necessarias, ut frumentum, vinum, oleum, & huiusmodi teneatur statuere iustum pretium. l. annona. ff. de var. & extra. crim. l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. urb. Quod quidem iustum pretium dicitur, etiam si sit minus, quam illud, quo res illa posset communiter vendi, modo consideratio habeatur ad sumptus, & expensas, atque labores venditorum ad arbitrium boni viri aliqua data quantitate, quæ ipsis venditoribus lucro cedat. ita colligitur ex dictis Couar. lib. 2. var. resolu. cap. 3. nu. 5. Quando autem ciuitas, vel superior possit aliquem cogere ad vendendum rem propriam contra iuris regulam, Neminem inuitum cogendum fore ad vendendum rem propriam. l. inuitum. C. de contrah. empr. l. nec emere. C. de iure delib. vide Sylu. in ver. emptio. q. 5. Couar. lib. 3. var. resolu. c. 14.

1 Vbi primus casus constituitur in Principe, qui superiorem non recognoscit, qui ex causa rem suam alteri auferre potest. glo. pen. in l. Barbarius. ff. de offic. præf. præf. not. Bar. in p. c. ff. in 2. col. & in l. quicumque. in fi. C. de fide instru. lib. 10. Bald. in l. rescripta. colum. ff. C. de precibus Imper. offe. Ang. cons. 39. visis omnibus. Quod intellige, dum modo pretium soluatur illi, cuius dominium rei auferitur. bonus tex. in l. ferui. C. pro quib. caus. ferui liber. accip. & ibi Bal. gl. in d. l. Barbarius. Arch. in c. p. principale. q. 3. Dec. consi. 498. col. fi. & consi. 520. col. 2.

3 Sed nota, quod hoc dictum de restitutione precij, limitatur dupliciter. Primo, ut non habeat locum, quando causa, propter quam res auferitur, haberet in se culpam, vel delictum eius, quod iure suo priuatur, ut patet in casibus, de quibus Abb. in c. quæ in ecclesiarum. de constit. loquitur. i. in præscriptione, & confiscatione honorum, nam in ijs constat pretium non esse restituendum. Secundo, hoc intelligitur, quando alicui particulari personæ specialiter dominium rei suæ tollitur, secus si per viam legis generalis: quia tunc nulla restitutio fieri debet. ut not. declarat Alex. consi. 112. visis his. sequitur Lud. Gozad. consi. 5. nu. 21.

4 Tercio quod prædicta conclusio habet locum in subditis, secus est in non subditis, quibus rerum suarum dominium etiam ex causa auferri non potest: quia hoc respicit iurisdictionem, quæ non cadit in non subditos. ut not. tradit Paul. de Cast.

consi. 281. Primum dubium col. antepen. Decius consi. 407. visis, & diligenter consideratis. col. pen. Sed aduerte, quod licet quis non esset subditus, si tamen res, cuius dominium auferitur, esset in territorio, & iurisdictione Principis aufereris, hoc vix sufficere arg. tex. in c. sanè. de foro compet. & in c. si. eo. ritu. & in l. fin. C. vbi in re act. facit. tex. in l. forma. §. si vero. ff. de cens. & in c. Romana. §. contrahentes. de foro cõper. lib. 6.

5 Quinimò quod non solum Princeps, sed etiam inferiores Domini, ut est Ciuitas (cum habeat iure proprio potestatem faciendi statuta. l. omnes populi ff. de iure. & iure. (potest ex causa probabili, & condigna res suas alteri auferre. Bar. in l. toties. ff. de pollic. alleg. tex. in l. venditor. §. si constat. ff. commu. præd. & non obstat dictum Bal. in l. rescripta. colum. ff. ver. 3. que ruit Doct. C. de precib. imper. offe. & in l. 2. colum. 7. ver. Itè nota quod si Papa. C. de seruit. & aqua. Vbi inquit, quod solius est principis auferre rem alicuius: quia Baldus in locis præallegatis videtur considerare istam prerogatiuam in Principe, quando hoc faceret duobus concurreribus. Primum sine causa de plenitudine potestatis, quæ nullius iuris regulis limitata est, & eodem modo loquitur Bal. in d. l. rescripta, dicens, quod pro causa habetur qualibet ratio moriua ipsius Principis. Secundum, soluto pretio. Sed de potestate ordinaria causa etiam requiritur in Principe: Causa vero est fauor publicus. In ciuitate vero requiritur causa probabilis, & condigna.

7 Secus videtur quod in Marchionibus, & Comitibus, qui potestatem, & auctoritatem ab homine consequuntur, quia in generali commissione non venit ista potestas auferendi dominium alicui priuato. ut not. Barto. in l. toties. ff. de pollic. Bal. in l. 2. C. de seruit. & aqua. Papa insuper in beneficialibus, in quibus liberam habet facultatem, c. 2. de præben. lib. 6. clem. 1. in fi. ut lite pend. potest dominium, & ius quæsitum alicui ecclesie etiam sine causa auferre. ut tradit Paul. de Cast. consi. 281. primum dubium. col. 2. Abb. post Butr. in cap. constitutus. col. 2. de relig. domi. facit glo. not. in c. per principalem. q. 3. facit tex. vbi Abb. in c. ex multiplici. de deci. vide Dec. consi. 141. colum. 2. Iason in l. Barbarius. col. 9. ff. de offic. præf.

8 Secundus casus quod constituitur, quoniam is rem ipsam venale exposuerit publice, & ea pertineat ad victum, & vestitum hominum: tunc enim cogi potest publicus venditor iusto pretio vendere res, quas venales exposuit. text. secundum Abb. in c. 1. de emp. & vendit. nu. 4. & ratio est, quia interest superioris, prouidere necessitatibus subditorum. ex quo infert Bald. in l. 1. C. de episcopi. aud. quod cum vita hominis non possit duci absque vestimentis, & hospitio, quod etiam

in domibus aptis ad locandum, & in pannis possit statui certum pretium: in alijs vero, quæ non sunt necessaria ad vitam hominis habet locum regula generalis, ut nemo compelli possit vendi certo pretio, sed quisque in re sua sit moderator, & arbiter. l. in re mandata. C. mand.

9 Imo tertiam si rem suam venalem non exposuerit, tempore penurie possunt exuberantes compelli ad vendendum iusto pretio ea, quæ sunt necessaria ad vitam hominis: ratio est, ne quis liberè res necessarias hominum alimentis quocunque pretio grauissimo ob rei carentiam vendat. ita colligitur ex l. 1. C. de episcopi. aud. l. venditor. §. si constat. ff. commu. præd. tex. in l. 2. ff. de nudi. Quinimò inquit tex. no. in c. sicut. 47. dist. & ibi glo. quod indigentes possunt implorare officium superioris, ut diuites compellat ad fruges vendendas, ita Panor. in cap. 1. de emptio. & vendit. num. 7. & ibi additio. Sed oportet cautè hanc rem à magistratu perpendi, ut tandem hac coactione, & præcij diminutione tunc vtatur cum res publica penuriam, & inopiam rerum ad hominum victum, & ad alimenta pertinentium patiat, itidem præcauent ne maior inopia sequatur mercibus ab ijs, qui eas habent absconditas.

10 Quod si quis post definitionem quod precij ab Republica, & eius magnatibus iuste, & ex causa constitutam, merces maiori pretio vendiderit, tenebitur planè in conscientie iudicio id, quod ultra pretium definitum acceperit, emptori restituere, & in foro exteriori per iudicem cogendus erit id restituere, imò erit puniendus pena à pragmatica taxata, veluti legis transgressor, & contempor. Couar. lib. 3. variar. resolut. c. 14. nu. 3. Sotus in 4. sen. dist. 25. q. 2. art. 2. conclusio. vbi etiam ampliat in clericis. f. Ad

11 Republica quod quoque gubernatores spectat legem facere, & eadem sollicitè exequi, qua prohibeant ne quis tempore Augusti, quando villi venditur triticum, ultra quam sibi, & familie suæ necessarium sit emat, cum videamus defectu executionis legis, diuites quantum possunt emere, & congregare, ut postmodum carius vendant, in quo Republica notabiliter damnificare videmus: Tum, quia hoc modo impediuntur, ut plurimum indigentes, & pauperiores, ne possint illo tempore ea, quæ illis sunt necessaria emere; cum diuites, & potentiores semper præueniant: Tum etiam, quia illo modo notabiliter inducitur in Republica caritas, vnde huiusmodi mercatores plus solent Reipublice nocere, quam anni sterilitas, aut locustæ: quare talis contractus datur si sit causa lucri, & ex cupiditate. q. 4. c. quicumque. & tales emptores tempore caritatis possunt cogi, ut etiam minus iusto pretio vendant, ut habetur in l. 2. §. in eadem. ff. ad l. Rhodiam de iactu. j

12 Tertius. Potest quod ciuitas secundum Azonem statuere, ne ad domum quod reportet merces, postquam venales exposuit, & ut pro sterilitate vitanda quilibet mercator partes alias adire teneatur ad emenda frumenta in communi, & ut nullus emat ultra suam indigentiam, ne alijs sine cariores, vel incòmoda habeantur, ut inquit Sylu. in ver. emptio. q. 5. Imò vbi Reipublica inopia, & penuria annonæ grauaretur, possent ciues habentes frumentum omnino cogi id ciuibus potius, quam exteris vendere ad inopiam, & egestatem subleuandam, ita Couar. d. c. 14. nu. 6. ver. 3. qui satis iure, & ratione defendit hanc sententiam, quæ in praxi sæpissime versatur. Sic à simili adnotauit Barco. in l. 1. C. de metall. lib. 11. colonum volentem vendere fructus quos ex agro conducto sibi perceperit, cogendum esse eos vendere domino fundi potius, quam alteri, iusto quidem pretio, atque ita dominum fundi locatorem ius prælationis habere in emendis fructibus. Idem quod tenet Fely. in c. 1. de iudæ. do. Ant. de Butr. in c. 1. de empt. & ven. Afflict. in proce. constit. Neapo. q. 1. ad. fi.

13 Ceteros quod autem casus in quibus cogitur quod vendere res suas, ponit latè additio Panor. in c. 1. de emp. & vend. & Couar. in d. c. 14. vbi inquit nu. 7. quod fauore religionis ad ecclesiam, vel monasterium construendum, vel ampliandum cogitur quis rem propriam vendere iusto pretio, & quod quauis licitum sit alicui proprium ædificium altius collere. l. altius. C. de seru. l. Proculus. ff. quod vi, aut clam, tamen iure prohibitum est priuatum ædificium ita altius tolli, ut ex eo videri possint religiose intra proprias domos religiose habitates. ita Salyc. post Cyn. in d. l. altius.

SYMARIUM.

- 1 Monopolia committentes agunt iniuste, & ad restitutionem tenentur, & ipsi, & domini concedentes.
- 2 Annona conductores impediens, ut carius vendatur, ad quid teneatur, & item emens omnes fruges eadem causa.
- 3 Monopolium impediens committens non tenetur ad restituendum.
- 4 Privilegium emptum à Principe, ut quis solus vendat, licitum non est, & an id principi ex causa liceat, vide.

De monopolijs. Cap. CXIII.

Nulla generali propositione, quæ se habet, quod pretium rei est illud, quod nunc potest inueniri ab emptoribus, præsupposita communi notitia & remota omni fraude, & coactione, apparet facientes quod monopolium.

opolium, vt precium, prout, volunt, imponat, iniustissime facere: quoniam coguntur ex hoc homines plus soluere, quam communiter venderetur, si huiusmodi monopolium non esset. Vnde volentes vendere frumeta, si conueniunt, vt non nisi certo precio vendat, vel emant omnia, quae sunt in foro, vt precium crescat, & suo modo vendant. Aut volentes emere, exponunt multa in foro, vt precium vilescat. Vel sibi mutuo promittunt non emere, nisi tanti, vel si in subastatione antea uenerent alios ne licitarentur, vt minoris ipsi emerent, dicuntur monopolium facere. Syl. in ver. emptio. q. 18. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 2. art. 3. in fi. & tenentur ad restitutionem totius summae excedentis precium, quod valerent, si non essent huiusmodi monopolia; tenentur autem restituere iis, a quibus extorserunt. Nec solum ipsi tenentur restituere, sed domini concedentes hoc, & reliqui, qui sunt causa huiusmodi iniustae acceptionis. Caie. 1. 2. q. 77. art. 1. Syl. in ver. usura 2. q. 1. ver. quintum. Sot. qui sup. Hinc facientes annonam carius vendi, puta impediendo conductores, tenentur ad ponendum eam in bono foro, ac si fuisset delata, si possunt, & puniuntur etiam poena corporali. Lannonam. ff. de extraord. crimin. Et idem tenetur facere emens omnes fruges, seu blada, vt carius vendat. d. Lannonam. Et de omnibus pertinentibus ad victum, vel vsum per ipsos solos vendendis in penuriam Reipublicae. vt l. vni. C. vt ne lic. in compa. spec. se. & c. Vnde qui dat arrhas pro omnibus aromatibus, sciens naues, quae uehebant eas, esse submersas, facit monopolium, & tempore necessitatis tales compelli possunt vendere minus iusto precio, tunc alias iusto. l. 1. §. cum in eadem. ff. ad l. Rhodi de iac. Syl. in ver. emptio. q. 13. Quando vero venditores monopolium facerent, tunc iuste emptores quasi vim vi repellentes contraaria possent prudentia vti, (puta) conuenire inter se, vt nullus nisi certo precio emat. Sot. lib. 6. q. 2. art. 3. in fi. de iust. & iur.

3 Sed an venditoribus monopolium facientibus vt tanti, id est decem vendant vinum, si forentis monopolij in seius ipso precio vendat, teneatur ad restitutionem? Resp. quod non: & ratio est, quia vendit, sicut communiter valet in foro, secus si esset conficius. F. Bartho. a Mena in sua sum. lib. 1. c. 4. §. 25. post medium.

4 Praeterea non licet alicui priuilegium emere a Principe, vt solus ipse vendat: nam peccat mortaliter. secundum Inno. in c. significate. de pigno. quando fraudulenter, & in damnum Reipublicae fit. Quamuis liceat Principi, aut gubernatori in bonum publicum, obligando ad id aliquos, puta impressorem, aut mercatorem statuere, vt soli deputati ab eis talia, aut talia precio tolerabili minutim vendant, puta vinum,

aut oleum sub certa poena, & c. Rosella in ver. emptio. §. 23. Naua. c. 23. nu. 92. ver. 35. Syl. in ver. emptio. q. 78. in fi. Nec etiam secundum Azonem in l. vnica. C. de monopolio licitum est exercere monopolium, id est singularem negotiationem, quod accidit cum aliqui paciscuntur ne in arte sua quemquam instruant, praeter filios, vel nepotes. Syl. in ver. emptio. q. 17. Limita tamen hoc dictum per eundem in verbo. Ars. q. 1. ver. 2. [Quare autem dicatur monopolium, dic qd deriuatur a monon, qd est vnum, & polis, quod est ciuitas, inde monopolium est vnica negotiatio in ciuitate, & per hoc verita. Hinc dicitur monopolium, qui solus vult esse in ciuitate emptor, & venditor. ita gl. in rub. de monop.]

S Y M M A R I V M.

- 1 Venditionis contractus, vulgo dictus, ad credentiam, ex precio, an licitus sit, dignoscitur.
- 2 Vendens rem tempore eo precium receperit, quo res carius venditur, usuram commisit; potest tamen contractus iustificari certis conditionibus.
- 3 Contractus, quo aliquid plus accipitur, vel re, vel spe, idq; propter tempus, est usurarius.
- 4 Contractus, in quo dubium est, quanti res sit ualitura tempore solutionis, licitus est, & est illicitus, ut nu. seq. & nu. 12 & 20.
- 6 Vendere frumentum eo pacto, ut quando venditori libitum fuerit, ponat precium frumento, an licite fiat.
- 7 Definire res uideat pot. precio, quo res ualitura erat, talis mense, & potest que statui certum precium.
- 8 Merces maiori pretio alteri vendere licet, cum pro eis emendis emptor erat cum praesenti pecunia, uirandus tamen huiusmodi contractus. nu. 22.
- 9 Vendi res existentes Ne ipsi pretio corrente Suelerni, an, & quando licite possint.
- 10 Contractus, in quo dat quis frumentum uetus, receperit tempore messium nouum, ut licitus sit, quae requirantur. & nu. 18.
- 11 Frumentum uetus dare ad renouandum licitum est, ne frumentum periat, & quid in casu, nu. 19.
- 13 Dare centum alicui, ut tempore messium det tota frumenta pretio tunc corrente, licite potest.
- 14 Contractus vulgo dictus, alla noce, ut sit licitus, quae requirantur.
- 15 Pacta aggravantia uenditorum multiplicia sunt, & quae ea sunt.
- 16 Pretium frumenti, autem ex varijs dilationibus solutionum, an licite recipi possit.
- 17 Operarios anticipata solutione minoris iusto conducere, an liceat.
- 21 Emens ca dybbj modico pretio, quo casu excusetur.
- 23 Venditio sine conditionibus hic expressis facta carius iusto pretio usuram sapit, nec excusetur parua consuetudo. nu. seq.

23 Vendere carius propter damnum futurum ex dilatione solutioni faciendae, aut propter uexationem redimendam, an liceat.

De emptione, & venditione ad futuram pecuniam. Cap. CXV.

1 **C**irca contractum t emptiois, & venditionis, qui vulgo dicitur ad credentiam, est constituenda haec regula, vt cognosci possit, an sit licitus, vel illicitus contractus, sci licet, quod uerus valor rei attenditur secundum tempus emptionis, & venditionis. c. cum dilecti. de emp. & vend. l. 2. C. de rescind. vend. Vnde qui vendendo rem illam venderet non habita ratione ad precium, quo ualebat tempore contractus, sed tpe solutionis, quo plus probabiliter res ualere solet, usurarius esset.

2 Exemplum, vendens t frumentum mense Octobris, cum pacto vt soluatur tanti, quanti mense Maij ualebit, quo mente speratur plus ualiturum, usurarius est. c. in ciuitate. c. nauigati. de usu. Potest tamen contractus iste iustificari his conditionibus seruatis. Prima, vt merces, quae uenduntur credita pecunia possint seruari, & non sint corruptioni proxima. Secunda, vt adueniente tpe solutionis accipiat non precium rigidum, vel infimum, sed mediocre. Alex. in l. quod re. si cer. peta. Syl. in ver. usura. 2. q. 2. ver. tertium. Tertia conditio, vt deducatur arbitrio boni uiri ad iusti precij taxatione quicquid in ijs mercibus seruandis, atq; custodiendis esset venditor expensurus, alias si non deduderet venditor labores pericula, & expensas ex rei natura requisitas necessario faciendas esset usurarius. Syl. qui sup. ver. primum. in fin. Quarta; vt dubium sit tempore solutionis precij, sit minori, vel plus res ualitura. tex. in d. c. in ciuitate. de usu. Quinta, vt vendens ad tempus certum credita pecunia non esset alias uenditurus tempore contractus, ita tex. in c. nauiganti. vbi gl. & Doct. de usu. Syl. in ver. usura. 2. Sot. lib. 6. q. 4. art. 2. de iust. & iur. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 3. nu. 6. ver. ceterum.

3 Rursum, omnis t contractus, in quo aliquid plus accipitur, qua datur, siue in re, siue in spe, & hoc tantum propter tempus, dicitur usurarius, & vulgo uocatur emere, vel vendere ad credentiam. D. Tho. Opusc. 7. 3. c. 8. Sed modo ex his ad decisiones descendamus.

4 Prima. Aliquis t post Augustum multum de frumento, uel uino habet uenale, & pro illo tempore mensura frumenti tres solidos tantum ualeat, & uinum quatuor. Si uendat frumentum, uel uinum carius iusto precio, quo ualebat tempore contractus, non peccat, vbi ad est dubium,

an frumentum, uel uinum tempore solutionis sit plus, uel minoris ualiturum, nec erat uenditor ante tempus solutionis uenditurus: & ratio est, quia tam emptor, q uenditor commodum, & incommodum ex eo contractu sperare possunt pp dubium euentum augmenti, & diminutionis quo ad precium, cum soleat precium cuiusq; rei lapsu temporis augeri, rursus & minui. d. c. nauiganti. §. fi. & gl. com. recepta in c. in ciuitate. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 4. art. 2.

5 Ex t quo fit, eum contractum illicitum esse, quo res uenditur precio, quo plus ualebit a tempore contractus usq; ad mensem Maij, aut Iulij. Constituitur sane tunc in tuto uenditor, quippe qui frumentum, aut alias merces uedit precio, quo iuste ualent tempore contractus & deinde quo plus ualebunt ad diem dilatae solutionis, q iniquum est, secundum Hostien. in sum. tit. de usu. §. an aliquando. ver. quid si.

6 Secunda. Vendens t frumentum in Natali Domini non uenditurus, sed seruaturus usque ad Maium, pot. vendere sub hac lege, vt quando uoluerit ponat precium currens, uel etiam q soluatur precium, q curret tali die, uel hebdomada, aut mense, ita tñ q si tali die, uel mense precium fuerit uarium, accipiat mediocre. Syl. in verbo. usura. 2. q. 2. ver. 3. Quod Cou. d. c. 3. nu. 6. ver. q ipse. uerum esse existimat, dummodo electio precij communis fiat infra tempus illud, in qd merces uenditor erat uenditurus. Hinc tradit Sotus lib. 6. q. 4. artic. 2. uenditorum, qui merces est seruaturus ad Kalendas Martias, no posse eas vendere kalendis Octobris precio, quo ualebunt kalendis Maij.

7 Tertia. Dicimus t uenditorem non solum indefinite posse uedere eo precio, quo tali mense ualiturae sunt, uerum definiri, statuique certum precium, & recipere. D. Tho. Opusc. 7. 3. c. 6. Medin. de rest. tit. de usu. q. 38. Sot. qui sup. art. 2. sed annotandum, q si fuerit statutum precium a uenditore, non debet amplius crescere, uel decrecere, si postea precium ex eo tempore fuerit maius, uel minus. Syl. est. in ver. usura. 2. quaest. 2. ver. 1.

Ex quo fit, vt etiam dum solutio non anticiparetur, sed firmaretur tantum sic contractus, vt utriusq; resultaret obligatio, & quos esset, ac probus. Quomodo si quis datis arrhis, statutoq; precio indefinite emeret, quantum uini, & olei est prouenturum. Sot. qui sup. nu. 6.

8 Quarta. Mercator, t qui statim postet merces uedere pecunia soluta ad praesens, & ad alterius instantiam, vt ei seruiat, uendit illas pecunias credita, poterit in qua carius uedere iusto precio ob dilatare eius solutionem habita ratione ad lucrum, q eius industria statim pecunia soluta acquisiturus fuisset. arg. sumpto a gloss. iam recepta. in c. conquestus. de usu. l. curabit.

de act. emp. monito prius emptore de lucro, q̄ cessat acquirere Naua, dicit com. in c. 23. nu. 82. Quod fecus esset, si ideo vendidisset pecunia credita; quia merces vedere non potuisset pecunia soluta ad præsens. Syl. in ver. vsura. 2. q. 1. Couar. lib. 2. varia. resolu. ca. 3. nu. 6. vers. tertium.

9 Quinta. Quod diximus de variatione temporis, idem erit dicendum de variatione loci, verbi gratia. Quis habet Neapoli officinam plenam mercibus ferendam ad nundinas Salerni, vbi carius ipsas erat venditurus, ad preces tamen alterius, qui spondit se soluturni precium, quæritur in inundinis, merces vendidit tali pacto, plus tamen precio Neapol. currente, talis contractus licitus est, dummodo deducantur labores, & expensæ, aliæq; onera, quæ futurus erat ipse venditor, si dictas merces trahisset ad nundinas: & ratio est, quia illud sibi debetur ratione lucri cessantis. Abb. in c. nauiganti. nu. 15. de vsur.

10 Sexta. Licetum est dare frumentum vetus in permutationem noui recipiendi tempore colligendarum messium, qui quidem sanè contractus dicitur ad renouandum. ita Syl. in ver. vsura. 1. & Couar. lib. 2. varia. resolut. c. 3. Verum hic contractus licitus sit, oportet has conditiones interuenire, & prima, vt dubium sit, an frumentum nouum sit plus, vel minus valiturum, quam vetus. Vel quando qui dat frumentum vetus, esset illud seruaturus in tempus messium colligendarum, Couar. d. art. 3. nu. 6. in fine. Imò licitum esset plus expetere de nouo, si vetus melius existimaretur valere, quam nouum tempore redditionis. Syl. in ver. vsura. 1. q. 17.

11 Sic etiam licitum esset dare frumentum vetus ad renouandum, etiam si quis hoc faciat ne suum pereat, & recipienti gratiam faciat, id est, si euitat suum damnum sine damno alterius. ita Cardin. Flor. in clem. vnica. de vsur. q. 30. Quod fecus esset si frumentum vetus esset marcidum, vel corruptioni proximum: nã tunc esset vsura. Nauar. c. 17. nu. 226. Syl. in ver. vsura. 1. nu. 15. & 16. Card. in clem. 1. nu. 12. de vsur. Couar. lib. 2. Variar. Resol. c. 13. nu. 6. Vel si hæc renouatio frumenti fiat ad lucrum captandum, non autem damnum vitandum, vt cum probabiliter nouum erit bonitatis maioris, valoris, & substantiæ, quam vetus, tunc vsura est, quia lucrum interuenit. Host. in sum. de vsur. §. in aliquo. in fi. Zabara. in d. clem. 1. nu. 12. de vsur. Nau. c. 17. nu. 226. qui loquitur de moneta varia, qui idem procedit in casu præfenti.

12 Septima. Licetum est contractus, tradere frumentum pro frumento in simili pondere, numero, & mētura restituendo, si versimiliter dubitatur, q̄ tempore solutionis possit valere ita minoris, sicut plus, aut q̄ nō plus valebit.

Verum si non esset versimile plus esse valiturum tempore solutionis, tunc si creditor erat seruaturus, & non aufert debitori facultatem liberandi se, q̄ velit intra terminum, est licitum, sed si non erat seruaturus, sed interim consumpturus, & similiter si erat seruaturus, mō aufert libertatem, est vsura. Syl. in ver. vsura. q. 14.

13 Octaua. Licetum est mihi dare tibi oues centum, cū pacto, vt vendas mihi tot modios frumenti, quot ascendunt ad dictam summam aureorum centum tempore messis pro pretio tunc currenti, & ratio est, quia emitur incerta summa rei pretio incerto.

14 Hic etiam cōtractus vulgò dicitur Alla voce. Dicitur autem ad vocem, id est ad pretium legitimum præfigendum in die Sancti Petri, aut scilicet S. Iacobi, secundum morem regionum. facit tex. in l. 1. §. cura carnis. ff. de off. præf. vrb. c. 1. de emp. & ved. & Doct. in l. 1. c. de episc. aud.

Vt autem sit licitus talis contractus hæc conditiones requiruntur. Prima, vt seruetur locus, vbi res vendita nascitur seu colligitur. toto tit. ff. de eo, q̄ cer. loco, quia variatio locorum facit variare pretia rerum.

Secunda, vt seruetur tempus, quia ad præfigendum iustum pretium rei, seruandum est tempus existentie rei, id est, vt res vendita existat in rerum natura, id est, vt quando emitur frumentum, aut oleum ad vocem, ematur a personis habentibus frumentum, & oleum colligenda in suis agris, alioquin esset vsura palliata. Nauar. c. 17. nu. 229.

Tertia, vt seruetur pacta æqua, & non apponantur iniqua aggrauantia venditoris, quæ multiplicia sunt.

15 Primum, quādo grauat venditor vectura de loco ad locum: Quod itelligit, nisi q̄ preest ad faciendam vocem, habeat rationem vecturæ in statuendo pretium legitimum.

Secundū, quādo grauat venditor tempore, v. g. emo tot modios frumenti ad vocem a te, cū pacto, vt tenearis seruare dictum frumentum vsque ad certum tempus: tale enim pactum iniquum est, sed licitum, si soluantur expensæ venditori. Nau. c. 17. nu. 225.

Tertium, quando grauat venditor expurgatione frumenti.

Octaua, circa talem contractum, quādo ad vocem, & apponitur pretium a magistratu regio, vel ab vniuersitate, quæ habet priuilegium a Rege statuendi iustum pretium, decidenda est talis quæstio, quæ frequentissima est.

16 Mutuo ego dixi decem aureos colono, vt tempore messis det mihi tantum frumenti, quantum accedat ad dictam summam. Adueniente messe statutum est pretium decem argenteorum per singulos modios; colonus, vel quia vendidit frumentum, vel quia parum collegit, vt vix sufficiat pro sua fami-

familia, non est soluendo, & conuenit mecum, constituitque se soluturum mense Decembris, quanti tunc temporis valebit; adueniente tali mense valet frumentum quindecim, & colonus similiter non est soluendo, & iterum promittit tempore futuræ messis se soluturum tantum frumenti, & quanti est summa quindecim aureorum: tandem adueniente tempore cum non sit soluendo, multiplicat se mihi debitorem prima vice datis constituit se mihi debitorem in quinquaginta, quæritur, an talis contractus valeat? Ad quod respondetur, q̄ quamuis hoc possit fieri de rigore iuris, cum debitor sit in mora, tamen non expedit, quia habet speciem mali, & notabile scandalum affert, vnde abstinendum est secundum Apost. & alibi; Multa mihi licent, sed non omnia honesta sunt.

17 Sed iterum quæritur, an sit licitum conducere operarios anticipata solutione minoris pretio iusto? Respond. quod aut datur pecunia anticipata vindemiatoribus, aut messoribus loco mutui, cum obligatione metendi, aut vindemiam pretio iusto, & contractus vsurarius est cum illa obligatio sit quid æstimabile pecunia & ideo rescindi debet contractus, vel soluat inter esse arbitrio boni viri. Aut datur pecunia nomine arrhæ, & sit contractus locationis, & conductionis operarum, seruato tamē pretio iusto tunc curreri, & tunc nulla est vsura. Quinimo poterit etiam conductor præfigere tunc precium iustum probabiliter futurum arbitrio boni viri. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 2. col. 2. Et ratio diuersitatis inter vtrumque contractum quod in mutuo non dans, sed tantum accipiens remanet obligatus ad reddendum debitum, & veniendum cum socijs ad vindemiam, vel metendum, sed in contractu locationis, & conductionis vterq; remanet obligatus, conductor quippe venire vnã cum socijs ad metendum, vel vindemiam, & locator non potest eum expellere, sed tenetur supplere pretium.

18 Nona. Licetum est, quando frumentum multum valet, tradere illud pauperi æstimatum, ea lege, quod illud precium soluat in tanto frumento tempore messium. ita Card. à Turrecr. in cap. si quis clericus. 14. quæstio. 4. Syluest. in ver. sic. Emptio. 1. quæstio. 16. quia talis intelligitur vendere frumentum nunc, & mutuare pecuniam gratis, quam, ex pacto vult sibi reddi in frumento tempore solutionis, quod nota, quia sæpe fit.

19 Decima. Quid sit dicendum de eo, qui vendit frumentum tempore messis alteri dandum pro viginti, cum tamen secundum communem æstimationem tunc sit solum valiturum quindecim, sed deinde venit penuria, & emptor illud vendit pro viginti quinque, an primus venditor teneatur emptori de aliquo? Et respon-

det Asten. quem sequitur Syluest. in verbo. vsura. 2. quæstio. 9. quod tenetur ad quinque, quia emit plusquam valebat in termino secundum æstimationem boni viri.

Vndecima. Illud profecto latrocinij genus maximè execrandum est, quo mercatores vtuntur, quippe qui pecunia credita vendunt indigentibus merces carius quam valeant, & per se vel alios statim iterum eas merces emit ab ijs, quibus eas vendiderant, & sit emptio isthæc viliori pretio ob id, quod statim pecunia numeratur, de quo latrocinij genere diximus supra. tit. de palli. vsu. c. 109.

20 Duodecima. Constat sit licitè aliquem possidere emere merces, vinum, frumentum, & cetera. statim pecunia numerata, tradendas tamen ad certum diem minori precio, quam valeat tempore contractus, vbi dubium est, an sint plus vel minoris valitura tempore traditionis. text. opt. in cap. nauiganti. §. 1. vbi Doct. de vsur. & erudite dom. Anto. de Butr. in c. 1. de empt. & vend. nu. 37. & seq. Secus si non esset dubium, aut versimile sed hoc fieret propter anticipationem soluentis. Vel si tam paruo pretio emeret rem, quod versimiliter minus valere non posset, vel quid modicum, sed bene multum plus. Et idem dicendum est de venditore, si venderet tam magno pretio, quod versimiliter nihil, aut parum plus valere possit, quia in ijs casibus esset vsurarius dum dicitur quando est dubium, verum plus, aut minus sit valitura, intelligitur æqualiter hinc inde tantum, scilicet in plus, quam in minus. Syluest. in verbo, vsura. 2. quæstio. 2.

21 Tertiadecima. Eadem ratione causam dubiam excusatur emens modico precio redditus a ciuitate bello angustata, & demum facta pace lucratur decem pro vno. l. hæreditatum. cum sequent. ff. de hæredit. vel act. vendita. Consultunt tamen Doctores, vt inde amplas faciat elemosinas.

Quarta decima. Si communis, seu probabilis æstimatio est, quod aliqua merces sit minus valitura, quam modo, & tamen emptor nō ex leui, sed ex probabili coniectura credit non plus valituram, est vsurarius, minoris emendo propter præuentionem solutionis, secundum Innocen. in d. c. in ciuitate. non solum quo ad peccatum, sed etiam quantum ad restitutionem. argumen. cum quidam. §. quid ergo. ff. de acq. hæred. capit. inquisitioni. de senten. excommunicatio. Syluest. in verbo. vsura. 2. quæstio. 2. vers. quintum.

22 Quintadecima. Prædicti contractus, & si duo illa concurrunt, de quibus supra diximus. ver. Quarta, & quinta, sunt periculosi, & ab eis text. in d. capitulo. in ciuitate cosulit abstinendum, quia & si homines excusentur a vitio vsu-

ra, non tamē à vitio cupiditatis, propter quod dicitur in Canone turpe lucrum, vt haberetur in c. si quis clericus. & c. quæcumq; tempore messis. 1. 4. q. 4. & dicitur turpe lucrum, ratione finis, quia tales contractus non sunt, vt in pluribus propter vitā humanæ necessitatem, seu utilitatem, sed magis propter diuitiarum augmentationem, quam cupiditas facit, quæ non habet finem, quia auarus non impletur pecunia. Itē plerunq; homines sunt in dubio, si in tempus illud erant seruaturi, cum sæpè propter emergentiam propositum mutuent. Caie. 2. 2. q. 78. artic. 2. in responsione ad septimum. Syluest. in ver. vltura. 2. vers. 4.

- 23 Verum, qui t̄ absq; prædictis conditionibus vendit res constitentes in pondere, numero, & mensura, carius iusto precio, ob dilatam precij solutionem, vsuram cōmittit: præsumitur enim cōtractus mutui versus simulatā venditione, ne venditores cogantur excessum iusti precij restituere, vnde tali casu debet venditor ipse in animæ iudicio efficaciter cogi ad restituendum illum precij excessum. ita Abb. in c. consultit. num. 1. de vsur. Quod procederet etiam si venderet frumentum in præsentiarum precio non taxato, sed sicut valebit in mense fortassis Aprilis, & non antea: tum quia videtur mutuū palliarum, & perinde est, ac si venditor ipse frumētū mutuet ipsum in præsentī, vt inde aliquid vltra mutuatum recipiat ratione dilationis temporis: Tum quia constituitur in tuto venditor apponendo tempus, in quo probabiliter crederetur plus valiturum, vt probat Archid. in cap. si quis clericus. & c. nullus. 1. 4. q. 4. Tum quia auferitur debitori facultas, ne possit soluere ante tempus, quod maximum est ad constituendum contractum vsurarium. Sylu. in ver. vsura. 1. q. 14. Sor. lib. 6. de iust. & iur. q. 1. ar. 2. col. 3. Et nec
24 obstat patriæ t̄ consuetudo, quia non excusat, cum sit cōtra ius naturale, sed nec quod in prædicto mense Aprilis potuisset vilius emi, aut vendi, quia ad ea, quæ de raro accidunt, lex nō adaptatur. l. nam ad ea. ff. de legi. & communis cursus quo est carius, est æstimandus. c. certifi. cari. de sepult. Abb. in c. nauiganti. num. 10. de vsu. nec etiā obstat, quod si venditor precium habuisset tempore contractus, de eo fuisset lucratus, quia hoc procedit, quando de præsentī potuisset ab alio habere, & ad obsequium amici credito vendit: cum illud veniat ratione lucrī cessantis. Syluest. in verbo. vsura. 2. quæstio. 2. versic. 5. Nec etiam obstat, quod aliquando creditor facit expensas in exigendo, & consequenter videtur, quod liceat ei plus petere ratione interesse futuri, quia si facit expensas, potest tibi per viam iuris recompenfare.
25 Sexradecima. Vendens t̄ rem carius nō propter tempus, sed propter damnum, quod videt

sibi imminere ex dilatione solutionis faciendæ seu propter vexationem suam redimendam, quam probabiliter timet sibi futuram in repetitione debiti propter malitiam, seu impotentiam debitoris, excusatur à vitio vsuræ: tunc autem intentionis rectitudo fiet manifesta, si talibus emproribus potius eligeret non vendere, quam vendere ad futuram pecuniam, & si libentius vendat alijs minori precio, dum modo emptio fiat in pecunia numerata, quam maiori in numeranda. Verum si nullam dilationem pateretur vendens postea in recuperando precio, tunc illud plus deberet restituere. D. Tho. Opusc. 73. c. 10. De hoc tamen emptori venditor debet facere schedam subscriptā, qua promittat, declarareque quantum de precio sit illi remissurus, si statō die soluat, sitq; tantū quantum plus iusto precio adiecit sine causæ reuisionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur vsurarius. Nauar. c. 23. nu. 84.

S V M M A R I V M.

- 1 Tria in qualibet re venali consideranda, & quæ.
- 2 Venditor rem vitiosam si sciens vendidit, peccatum commisit, & restituere precium tenetur. num. 5.
- 3 Verbis astutus utens, ut vitium rei contractum relinquat, peccat, & damnum resarcire tenetur.
- 4 Emens equum cum vitio manifesto, sciens emere præsumitur, nec in eo peccat venditor.
- 6 Commodans rem vitiosam de damno commodatario tenetur.
- 7 Vendere rem vitiosam iusto precio, nullo inde periculo emptori obiecto, licet, modo post emptor ad moneatur, & quid si emptor non esset empturus. intellecto vitio. nu. seq.
- 9 Vendens rem amissam ob hæresim, vel ob lesam maritatem, nisi admoneat emptorem, peccat.
- 10 Res, quæ pluris valeat, quam in foro distrahi possit, an possit mensura non equali vendi. & numero 12.
- 11 Vinum aqua dilutum, vel aliud pro alio iusto precio vendere, an liceat. & nu. seq.
- 13 Emptor, qui sciens rem multis precij emit minoris, nisi venditorem ignorantem rem admonuerit, peccat, & restituere tenetur.
- 14 Emptor re magni precij emptā, talem esse ignorans, an postquam eam cognouit, restituere, aut precium supplere tenetur.
- 15 Vinum vendere, affirmando eius bonitatem duraturam, vel eandem non duraturam tacendo, peccat, & restituere tenetur.
- 16 Rem vendendam certo precio, receptionis si pluris vendideris, an illud plus retinere possit.
- 17 Rem alienam venditurus, si post admodum dominum.

nam rem non vendi posse pluris quam tali pretio, si pluris postea vendat, an illud plus reddere debeat.

- 18 Rei venditæ periculum, an statim ad emptorem pertineat.
- 19 Venditio quanti interfit, si fiat ad mensuram, quæ certi corporis.
- 20 Venditio ad mensuram, vel certi corporis, qualiter cognoscatur.

De venditione illicita ex defectu rei venditæ. Cap. CXVI.

Ria sunt t̄ consideranda in re venali, videlicet substantia, quantitas, & qualitas. Vnde vitium mercis, siue in substantia sit, siue in quantitate, siue in qualitate, contractum reddit illicitum, si res vitiosa eo pretio vendatur quo venderetur res integra, & solida. Violatur enim tunc iustitia, atque adeo genere suo est peccatum mortale, nisi rei exiguitas veniale faciat, vel aliqua circumstantia à culpa excuset ignorantia ipsa durante, vt infra manifestum erit. At q. in eum, qui contrafacit, quo ad substantiam, extat tex. in l. in venditionibus. ff. de contrah. empt. Vbi contractus rescinditur, si substantia vna pro altera vendatur, vt si mihi vnum fundum vendas, & alterum tradas. De qualitate mensura admonetur in c. 25. Deuter. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius, & minus. Et simile est de qualitate: Vt si quis morbidi iumentum pro sano vendiderit. In omnibus his casibus præter peccatum mortale venditor etiam tenetur ad restitutionem. D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 2. Sed ex his modo plures quæstionum decisiones deducuntur.

- 2 Prima. Venditor, t̄ qui rei vitium scienter, ac fraudulenter emptori cælauerit, contra iustitiam delinquit: qui vero rei, nescius contrafecerit, licet à culpa fiat immunis, tenetur tñ, vbi primum vitium fuerit deprehensum, eundē contractum infectum reddere, alioquin restitutionis funiculo ligatur. D. Tho. 2. 2. q. 77. ar. 2.
- 3 Secunda. Qui ea t̄ verborum astutia vitur, vt vitium cōtractum relinquat, vt isti proxeneta, dum equum vitiosum vendunt, omnium morborum maculis eum depingunt, vt in aceruo verum vitium contegāt, ad restitutionem tenentur, quia emptor videns dictam esse falsitatem in alijs expressis, credidit verisimiliter sic esse de oib. Syl. in ver. Emptio. q. 19. vers. 4. Quod procedit etiam si occultum vitium exprimeret inter falsa, verum si nesciens fecerit, cælado non peccaret, licet cū rescierit, teneatur damnum resarcire emptori. Nauar. c. 23. num. 89.
- 4 Tertia. Vendere t̄ equum habentem vitium

manifestum, veluti si equus est patenter cæcus, aut claudus, non est peccatum, modo nō faciat, aut dicat, quo id nō appareat. Nauar. qui supra. Dixi manifestū, & ratio est, quia emptor emendo cū possit videre, præsumitur sciens emere. Sor. de iust. & iur. lib. 6. q. 3. ar. 2. Sexta cōclusio. Quarta. Nefas est t̄ venditori vitium mercis, qñ occultū est, per qd emptori, vel danum datur, vel creatur periculum, illud emptori cælare, & si cælauerit, ad restitutionem tenetur. Sylu. in ver. Emptio. q. 20. ratio est, quia occasionem damni, aut periculi alteri dare nemini licet. Vēditor autem eo ipso, quod rem aliquā venalem vitio aliquo affectam exponit, occasionem damni dat, & periculi. Damnum quippe, si res propter vitium minoris sit pretij, quā venditur: periculum autem, si propter idem vitium vsus rei, vel inanis sit, vel nocius. Vt si mihi equum mancum pro sano vendas, quo postea in acie. vt non possit, vel forte alicui venderes pestiferum cibum, ergo talis occultatio manifesta est iniustitia, & perinde genere suo mortalis, restitutioni hominem subiiciēs. Sor. de iust. & iure. lib. 6. q. 3. art. 2. vers. sic ergo quarta conclusio.

- 6 Eademque t̄ ratione dicendum de commodante vasa vitiosa, vel equum, aut aliud, nam tunc tenetur commodatario de damno, quod inde sequitur, verbi gratia, quia oleū perdidit, aut aliud, nam tunc tenetur commodatario si sciens fecit, secundum Doctores. & gl. in c. vnico. extr. de commod. Non autem si ignoranter. ff. commod. l. in rebus. § possint. In locatōne autem secus est, quia tenetur ad interesse locator, etiam si ignoranter locauerit vas vitiosum. ff. locati. l. sed ædes.
- 7 Quinta. Qui t̄ non pluris rem vendit, quam cum vitio valet, neque vlli emptorem obiecto periculo, & res sit emptori vsui pro pretij valore, nulla lege cōpellitur emptori vitium patefacere. Sor. lib. 6. q. 3. arti. 2. 2. vers. 5. conclusio. de iust. & iur. licet post venditionem admoneat emptorem illius vitij, & q. ob id minoris ei vendidit, ne si emptor alteri plus venderet, esset causa illius vitij, vt rectè adnotauit Caiet. 2. 2. q. 77. art. 3. Pro quo est tex. in c. si. de iniur. Nauar. c. 23. num. 89.
- 8 Sexta. Venditor, t̄ qui probabili coniectura scit, quod si reuelat vitium occultum non periculosum, emptor nō esset empturus. Pan. in c. iniustum. de rerum permut. tenet, q. debet reuelare, et minuendo precij: Sūt vero qui illius dictum ampliant etiam in casu, in quo venditor sciet emptorem esse empturum: ratio est, quia fortasse nollet ille tanti emere, quanti res valet. Sed tu dic vt in decisione præcedenti.
- 9 Sed vtrum peccet mortaliter, t̄ qui vendidit aliqd amissum ipso iure ob hæresim. iuxta tex.

in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. vel ob crimen læsæ Maiestatis emptori ignorantem, eo que de hoc non admonito, scilicet rem non esse suam, vide quæ supra diximus in primo præcepto, ubi affirmavimus, quod sic: nisi res esset adeo occulta, vt esset improbabilis. Nauar. ca. 23. num. 89. vers. queritur.

10 Septima Mercator, qui habet frumeti, vel vini genera re vera pluris valentia, quam potest publico foro vendere, vt si iustus modus valet duobus aureis, sed nemo fit, qui det, & illi iniuria fit, vel propter monopolium emptorum, vel quia iniquus gubernator vrbs hoc est grauius premit, nunquid possit tunc vendere minoris, curtando mensuram, ita vt quam ille quantitatatem tradit, iustissime valeat illud precium, quod recipitur.

11 Est etiam, qui venale habet vinum optimi, cuius amphora iustissime valet decem, sed tamen si populus crederet non esse vinum (puta) Salernum, nõ daret tñ precium, an possit illud & si non sit illius generis vini, tacendo vendere decem, & eadẽ ratione aqua vinum miscere, vt si nimia esset vini caritas, ita vt mensura facile valeret trib. granis; q̄ ob causam nemo emeret, cur non possit caupo aqua illud diluere, vendendo phialam duobus granis, quæ reuera cũ aqua tñ valet. Est præerea emptor, qui putat meum fericum esse Florentinũ, quod tñ non est, nisi minoris notæ, sed tamen ego vendendo quanti valet, & est tibi vtile ratione precij.

12 Tam tñ in hoc casu, quam in duobus præcedentibus in foro conscientie, si viri essent alias sinceri, & bonæ fidei cõcurrentibus tribus conditionibus, videlicet q̄ periculũ, & damnũ emptoris vitaretur, & emptori esset merx secundum rōnẽ precij vtilis, nõ esset cur conderneret de istis memoratis occultationibus, vnde in primo casu possit mercator minuere mensuram, ita vt breuiando acciperet illud precium, quod iustissime valet. Itidẽ dicẽdũ de mercatore vendente fericũ, sic est & caupo vinũ aqua miscere pot, si vendendo minueret precium, & tãtũ venderet, quanti re vera cum illa aqua valeret. vt inquit Syl. in verb. Emptio. q. 19. vers. secundum. & q. 20. Debent tñ Reipublicæ magistratus ad hæc pondera attendere, & lege in eos agere, qui vel in mensura, vel in substantia publicã fidẽ violant. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 3. ar. 2.

13 Octaua. q̄ vnũ vedit tñ pro alio. v. g. preciosũ lapillum, quẽ putant esse, vel vitrum, vel quippiã minoris precij, q̄ gemma, vel offert aurifici speciem, & corpus, quod nescit esse purissimum aurũ, emptor aut nouit. In primis si venditor emptorem interrogat de rei qualitate, tenetur veritatem aperire, si autem non esset interrogatus, & illa esset psona, quæ noller emere, obligaretur nihilominus charitatis vinculo

fratrem admonere in re tanti momenti, postquã admonitio nihil illi obstat. Imò si grauem metueret iacturam proximi. peccatum mortale esset non eum docere. At vero quando emptor emere constituit, tenetur etiam sub culpæ restitutionisq̄; reatu de veritate illam admonere cum ille rei nescius minoris rem suam vedit, inuoluntarius illo precio distrahit, & ideo iustitiæ lex ad restitutionem eum astringit. Panor. in c. quia pleriq̄; de immun. Eccles. Sot. qui sup. art. 2. Nauar. c. 23. nu. 89.

14 Si vero iustitiam preciosum, quis emat, quẽ tam ipse, quam venditor credat esse vitreum, tunc debet Cõfessarius explorare intentionem ementis, an emisset a principio vero valore, si eum preciosum sciisset, quod si vero precio non emisset, tunc tenetur restituere rem, si aliter vellet restituere precium, ex quo iustũ precium supplere emptor non vult. Panor. in d. c. quia plerique, quod intellige, si deceptio sit vltra dimidium, quamuis in foro animẽ tenetur quis de pluri, etiam si non sit deceptio vltra dimidium, nisi sit adeo modicum, vt damnũ passus curare non puretur. Sylu. in vers. emptio. q. 8. vers. notandum est.

15 Nona. Qui cum tñ calliditate vendit vinum, affirmans eius bonitatem duraturam, vel tacẽs bonitatem, quam sciebat non duraturam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem de omni damno, & interesse, & de eo, quod inde plus habuit. l. si quis vestra. ff. de peric. & cõmo. rei vend. Sylu. in vers. emptio. q. 2. vers. Et decimo. [Hinc inferitur, q̄ si quis vendit vinum, seu triticum, vel rem aliam, quã scit ad corruptionem esse dispositam, & non diu in illa bonitate permãsuram, & scit, seu probabiliter putat, aut saltem dubitat, q̄ emptor rem illam emit ad eam conseruandã, & non illico expẽdam, tenetur venditor emptori intimare, q̄ res non diu conseruabitur, quod nisi fecerit, tenetur emptori ad interesse, vt apertẽ colligitur ex l. si vsura. ff. de peric. & cõmo. rei vend. & ratio clara est, quia occultatio illius defectus cedit in damnũ emptoris.] Sed circa peccatum mortale tunc hoc verum esset, quando vendendo negaret vitia rerum, aut falsas bonitates affirmaret cum periurijs, & mendacijs. Sed quo ad mendacia, tunc peccatum esset mortale, quando per illa læsio esset in magno, secus si in modico, animo non lædendi in magno, vel si in nullo læderet, sed hoc faceret, vt se seruaret indemnem. Syl. in ver. Emptio. q. 21.

16 Decima. Is tñ cui datum est ad vendendum aliquid pro decem, & vendidit pro duodecim, si est famulus stipendio domini conductus, vel amicus gratis id facturus, vel proxeneta. q̄ conuenit de precio pro suo labore, totum, quod superuendit tenetur restituere domino re: ratio

ratio est, quia non sic data est potestas vendendi a domino pro decem, vt nolit habere duodecim, si possit, sed expressit minimum. Syl. in vers. Emptio. q. 24. At si vendens nihil haberet pro stipendio, possit retinere id, q̄ pluri vendidisset, nisi partem precij notabilem retineret. Nau. c. 23. nu. 97. Proxeneta autem si id, q̄ traditum est ad vendendum sua industria id pretiosius reddens pluri vendidit, tunc superfluum sibi retinere potest, cũ ad id nõ tenebatur. ibi Nau.

17 Non tñ autem potest hoc facere, qui suo stipendio iusto non contentus rei domino dixit neminem pro illa plusquam centum dare velle, & accepta potestate dandi illam eo precio, vendidit eam cẽtum viginti, nam tunc peccat mortaliter, sibi retinẽs viginti, cum obligatione restituendi. Naua. c. 23. nu. 98.

18 Undecima. Vendita tñ re alicui statim periculum spectat ad emptorem. s. cum autem. Infitu. de emptio. & venditio. nisi res vedita degustationem exigeret, verbi gratia: Vendo tibi hoc vinum in specie, idest in singulari, videlicet hæc decem dolia, tunc ante degustationẽ periculum erit venditoris, post verò emptoris. l. si vna. ff. de peric. & cõmo. rei vendit. Verum si venditio vini non fit in specie, sed ad mensuram, tunc periculum est venditoris, donec sit mensuratum. Et si emptor nolit mẽsurare, tunc monito prius emptore, si vasa sunt ei necessaria, puta, ad vindemiam, &c. potest coram testibus, mẽsurare, & effundere. l. 1. & 2. ff. de peric. & cõmo. rei vend. Syl. in vers. emptio. q. 2. & vers. 5.

19 [Verum notandum, tñ quod & si plurimum referat, quod venditio ad mensuram fiat, quo ad dominij translationem, & quo ad periculũ, & commodum. l. quod sapẽ. s. in his. ff. de contrahen. emp. l. 2. C. de peric. & cõmo. rei vend. tamen ante mensuram adhibitam obligatio perfecta est, vt non sit locus poenitentia: ita Paulus Paris. cons. 59. lib. 1. Pau. Cast. in l. 2. C. quando liceat ab empt. disc. Quæ quidem conclusio de translatione dominij, & periculo rei venditæ, tunc obrinet, quando ante mensuram traditio facta non est, ea etenim facta etiam ante mensuram periculum, & commodum est emptoris. tex. singu. in l. 2. C. de peric. & cõmo. rei vend. Corn. cõf. 50. lib. 1. colum. 5. Dec. cõf. 179. quorum opinio multum vtilis est, & mēti adhuc multum commendanda in praxi. quæ tñ nõ procedit in traditione facta per cõstitutum Paul. Paris. d. cõf. 59. lib. 1. col. 4. & seq. quẽ legito.

Et quod diximus venditionem in rebus mobilibus non esse perfectam quo ad translationem dominij & c. si fiat ad mensuram, operæpretium est videre, An etiam procedat in reb. immobilibus ad mensuram venditis. Barto. p. tex. in l. si venditione. s. 1. & ibi Doct. de peric.

& cõmo. rei vend. idem in cons. 108. Capic. decif. 14. num. 5. Alexan. consil. 33. col. 2. lib. 5. & alij plures affirmant quod sic, ita vt hæc sit cõmunis opinio, vt refert Couar. lib. pract. q. c. 3. nu. 6. Exemplum, vendo tibi decem iugera fundi talis. Verum plurimum refert, an venditio sit facta ad mensuram, vel ne. Nam si ad mensuram, vt in casu proposito, etiam si fundi limites non inueniuntur, & distinguantur, verbi gratia: Vendo tibi tot iugera, idest, octo fundi; vltra mensuram præscriptam nihil venit in venditionem, quamuis intra eosdem limites contineatur. tex. in c. per tuas. de donat. modo venditio sit facta ad mensuram, & ab ea sit coeptum. ita Socin. Iun. consil. 42. nu. 9. At si venditio ita fuisset concepta: Fundum tibi vendo his certis, a cõnominatis finibus circumscriptum, qui est decem iugerum, & tunc facta dicitur venditio ex corpore certo, nec restringitur ex mẽsurã, imò venit in venditionem, quicquid intra fines præscriptos continetur, licet mensuram decem iugerum excedat. sentit Barto. in l. Iul. s. si Titius. ff. de actio. emp. Afflictus. decif. 68. Capic. decif. 14. nu. 2. quorum opinio cõmuni est, quæ probatur in l. qui fundum. ff. de euictio.

20 Quod idem dicendum, tñ quando venditio incipit a corpore, statimque subiicitur mẽsuræ modus, post quem apponuntur corporis limites, & confinia in hunc sane modum, fundum decẽ iugerũ his definitum confinibus. ita Carolus Ruin. consil. 83. lib. 1. Alex. consil. 133. lib. 1. nu. 6. Anch. & Imo. in c. per tuas. de dona. Paul. Paris. consil. 64. nu. 55. lib. 1. & tandẽ Socin. Iun. consil. 41. scribit hanc opinionẽ esse cõmunem. Quod idẽ cenfeo, quoties in eadẽ oratione facta est prius mentio de corpore, deinde de mensura non appositis finibus: modo consistet de quo fundo contrahentes sentiant. Etenim hæc de causa confinia adscribuntur, vt consistet de corpore. Exemplum: Vendo tibi talem fundum decem iugerum, nã hoc casu, quia actus incipit a corpore, venditor corpus illud intelligitur vendere, quod secus est, si incipisset a mensura, ita deduci poterit ex notatis per Decium consil. 100. Verũ si modus, & numerus mẽsuræ non ipsi rei principali, quæ venditur, sed alteri eidẽ accessoria adscribitur, & tunc si mẽsuræ modus in eadẽ sit orne, res illa accessoria secũdũ mẽsurã erit discernenda. At si in diuersa orne, tunc nõ ad mẽsurã sed ad corpus reducitur, & indicatur actus. Exẽplũ: Vendo fundũ cũ dolijs octuaginta ibi existentibus, venditio doliõrũ a numero incipit, & ad numerũ expressũ est cõfenda. l. pen. s. vlt. ff. de actio. emp. At si dixerim, Vendo fundum cum dolijs ibi existentibus, quæ sunt octuaginta: Si in dolijs reperiantur cẽtum, tunc venditio est ad corpus, & non ad numerũ referenda, & ideo cum plura, quã octuaginta

ginta sint, omnia veniunt in venditione. ita Pau. de Cast. in l. si venditor. ff. de act. emp. Ruy. cōf. 83. lib. 1. col. ff. Soc. & Dec. qui supra.]

S V M M A R I V M.

- 1 *Venditio cum pacto de retrouendendo, licita est tam de iure civili, quam de canonico.*
- 2 *Pactum de retrouendendo quid sit, & frequenter pretij partem detrahatur huiusmodi pactum.*
- 3 *Venditio cum pacto de retrouendendo, ut infra sit, aliqua requiruntur & qua.*
- 4 *Venditio cum pacto de retrouendendo ad tempus, vel in perpetuum, licita est, modo ad sint duo.*
- 5 *Nec cum pacto de retrouendendo alienata potest interim locari venditori pro certa pensione, & quomodo huiusmodi contractus fiat illicitus. num. seq.*
- 7 *Venditio cum pacto de retrouendendo, & si licite sit, tamen usurarij contractus naturam aliquando induit, & quomodo id dignoscatur. num. seq. & num. 9.*

De venditione cum pacto de retrouendendo. Cap. CXVII.

- P**ro fundamento sciendū est. Primo, t̄pactionem retrouendendi licitam esse tam per iura ciuilia, l. si fundum & l. si a te. C. de pact. inter emp. & vend. quam etiam per Pontificia, sicut patet per Doct. in c. ad nostram. de emp. & vend. glo. in c. conquestus de vsur. c. illo vos. de pig. Et similiter in animæ iudicio per sacram Scripturam, dicente Domino. Leuit. 25. q̄ omnis terra Israelitici populi sub redemptiois conditione venderetur.
- 2 Secundo sciendum est, t̄ quod pactum de retrouendendo est pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori quando-cumq; voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est. Et istud pactum diminuit de precio: Non enim res tantum valet vendita sub tali conditione, vt semper, vel ad tempus possit redimi, quantum si venderetur simpliciter. l. fundi partem. ff. de contrah. emp. Et frequenter tale pactum diminuit, quartam partem, vel ampliore partem, arg. extr. 1. & 2. de emp. quatenus probat annuū censum duodecim emi posse iuste centum, cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret ducentum. & amplius. Nanar. c. 13. nu. 86.
 - 3 Tertio ad iusticiam t̄ contractus huius dēns cōcurrere aliqua. Primum, vt simulatio ex parte emptoris absit, ita vt emptor verē, & principaliter velit emere, & mallet emere absolute, quam cum tali pacto: tunc enim potest licite

emere, & facere fructus suos, cum pacto redimendi intra tot annos, vel perpetuo. Syluest. in vers. vsura. 2. q. 15. Secundum, ne fiat pactum, vt redemptio fiat maiori precio, quam emptio facta est. c. illo vos. de pig. Tertium requiritur, secundum Io. And. in c. ad nostram. de emp. & vend. in Nouel. & Host. vt non apponatur clausula, q̄ redimi non possit ante quinquennium, vel decennium. Sed t̄n in veritate hoc nō esset illicitum, quando hoc fieret, quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, puta agrum impinguando, quorum effectu ipse vult vti. Syluest. qui sup. q. 15. ver. 3. Quartum requiritur, vt non sit modicitas precij, & pactū de retrouendendo ad certum t̄ps, & consuetudo emptoris exercentis artem vsurariā: nam & si Inno. in d. c. ad nostram, dicat, q̄ paruitas precij cū pacto de retrouendendo ad certum t̄ps præsumat cōtractum simulatum, tamen requiritur, & tertium, id est consuetudo emptoris exercentis vsuram. vt afferit Cyn. & Sal. in lab. emptione. C. plus val. quod agi. Card. in d. cle. r. q. 18. de vsur. Sed ex his modo aliqua deducuntur.

- 4 Et primo. Vendere t̄ domum, seu agrū cum pacto de retrouendendo infra tot annos, siue perpetuo, licite quis potest absq; peccato, dum modo precium sit iustū, & intētio, seu fides bona, ita vt in veritate velit emere, & mallet emere absolute, quam cum tali pacto, vt communis obseruancia testatur. Patet etiam rōne, q̄ hoc fit ad commodum venditoris. patet etiam auctoritate Arch. in c. pleriq; 14. q. 3. Doc. cō. in d. c. ad nostrā. & in c. conquestus. de vsur. legistā. in l. si fundū. & l. si a te. C. de pac. inter emp. & vend. Exēplū, Petrus emit fundū ab Henrico precio iusto. i. mille aureis, & sp̄det se ei reuenditurū intra certum t̄ps, puta, decem annos, vel quoties summa fuerit oblata, interim autem Petrus percipit fructus ex fundo. hic cōtractus licitus est. Syl. qui sup. vers. 4.
- 5 Secundo. Vendere t̄ agrū, vel domū cum pacto de retrouendendo, & t̄ cum pacto, vt interim donec reuendat, locet ipsi, eidem primo venditori pro certa pensione iusta, licitum est, vt cōis vsus testat, & ratio est, q̄ rem suam potest quisq; sicut illi, ita & isti, puta venditori locare, & cuilibet alteri. Et nec obstat, qd̄ in hoc casu res venditur plusquā valet, q̄ si valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouendendum, quam obligatione constat esse æstimabilem pecunia, quia respondet, q̄ communiter res, quæ sic venduntur, valent pluris non absolute, sed venditori, quia ideo vult illud pactum, quia incommodum ex venditione incurrit. Respondet ergo obligatio emētis ad reuendendum, & donandum quantitati valoris rei respectu huius. ita Caie. 2. q. 77. artic. 1. vers. in eo. art. dubium occurrit.

Eset

- 6 Effet tamen illicitus huiusmodi cōtractus, si ex pacto commodum, & incommodum pertineret ad venditorem excepta constituta pensione, quia esset contra naturam emptionis, cū commodum siue incommodum pertineat ad emptorem. l. illud. ff. de peric. & comm. rei v̄d. Effet etiam illicitus, quando venditor non se possit, quando vellet, ab huiusmodi cōductione liberare, quia cum talis obligatio vendicet partem pretij. d. l. fundi partem. & emptor solū iustum precium rei soluat, fit vt supra iustū precium habeat istam obligationem. Syluest. in ver. vsura. 2. q. 15. vers. 2.
- 7 Tertio. Vendere rem cū pacto de retrouendendo pro modico precio, licitum est. ita asserit Pano. in c. ad nostram col. 2. de emp. & v̄d. Sot. lib. 6. q. 5. ar. 3. 2. concl. & ratio est, quia obligatio illa, quæ emptor vendere cogit, est estimabilis pecunia. d. l. fundi partem. Ideo vilis emere potest, quam si libere absq; redimendi pactione fieret. Posset t̄n præsumi contractus vsurarius, quando precij est valde tenue respectu valoris rei, vt inquit Pan. in d. c. ad nostrā. vbi Romanus Pontifex ex his duobus p̄sumit contractum vsurariū. Nam si bene consideremus, præter pactum de retrouendendo erat ibi adeo tenue pretiū, & vile, vt potius nō emptio sed mutuū censeretur. Item q̄ venditori emptor pecuniā mutuare noluit, ideo coactus fuit venditor vergente inopia viliori precio, q̄ res ipsa iusta æstimatione valeret, vendere cum pacto de retrouendendo. Erat t̄ restrictio temporis, quo erat res redimenda a venditore, & sic non licebat quando-cumq; redimere. vt recte Pan. in d. c. ad nostrā ponderauit. Concludit ergo illa duo t̄n nempe pactum de retrouendendo, & precij modicitate non facere cōtractū vsurariū, sed aliud requiri, vt sup. diximus.
 - 8 Vnde qn̄ t̄ debeat cēseri contractus vsurarius, vel ne, eligendum est arbitriū boni viri, qd̄ quidem instrui poterit, qn̄ cum pactione de retrouendendo contingat valde modicum precium pro re ipsa dari, profecto maximū signū erit eum contractū fraudis, & vsuræ esse participem, absq; eo, quod probetur cōneradi consuetudo. vt per Abb. in d. c. ad nostram. Couar. lib. 3. Variar. Refol. c. 8. nu. 8. Nisi dicta emptio facta fuerit ab emptore, qui bona fide contracterit, omnino ignarus huius grauissimæ læsionis, quæ ex modicitate precij venditori fuerit illata. Hinc si a rustico, aut muliere fiat contractus hic emptionis, non præsimitur vsurarius. secundum Fulg. in l. si quis id quod. ff. de iurid. omn. iud. Couar. in d. c. 8. nu. 4.
 - 9 Quarto. Pactum t̄ de retrouendendo appositum in cariore precio, & quod fructus cōputarentur in sortem, vsurarium præsimitur, & iste est proprius casus in c. illo vos. de pig. & oritur

hæc præsumptio ex pacto apposito contra naturam contractus: nam si erat vera venditio, debebat emptor lucrari fructus. illud enim pactum congruit magis naturæ cōtractus pignoratitij, & illud, quod valuit ultra primum pretium, præsimitur extortū causa vsuræ. ita Abb. in d. c. ad nostram. nu. 11. vide Abb. in d. c. illo vos. nu. 6. v̄que in finem.

S V M M A R I V M.

- 1 *Census unde originem ducat, & item tributum, & quid inter se differant. nu. seq.*
- 3 *Census secundum ius Pontificum, quid sit.*
- 4 *Emphyteusis, & linellum nomine tantum differunt, & hæc quid differant a censuali contractu. nu. seq. 7. 9. & 11.*
- 6 *Census de re propria, pensio de aliena soluitur.*
- 7 *Emphyteuta triennio solutionem facere priuatis prætermittens, & Ecclesiæ biennio, incidit in commissum.*
- 8 *Verba, Concedo in emphyteusim perpetuam quocumque in emphyteusim concessio esse non intelligatur.*
- 9 *Res spiritualis ad censum potest concedi, in emphyteusim minime.*
- 10 *Papa concedens priuilegium libertatis, vel præsidium protectionis, Ecclesiis, reseruans sibi censum non committit simoniam.*
- 12 *Census, & pensio est, quam quis super suis bonis constituit, & multifariam diuiditur. nu. seq.*
- 14 *Constitutiones Pontificum in materia censuum, & in ante, & in post constitutis locum habent.*
- 15 *Census perpetuus quomodo constituitur, quedam q̄ a si uerborum forma traditur.*
- 16 *Census personalis, quis dicitur, an licitus, & in usu sit, & de utilitate, qui multis modis fit. nu. seq.*
- 18 *Pecuniam dans, ut predijs alicuius dum nixerit fruatur, domino sine pretij solutione post mortem redituris, rem licitam facit, secus ut nu. seq.*
- 20 *Census ad tempus, quale sit.*
- 21 *Census cum pacto de retrouendendo, quomodo fiat, & que requirantur, ut licite constituitur.*
- 22 *Venditor ad redimendum annuum censum regulariter non cogitur.*
- 23 *Redditus annuos ea lege emere ne redimantur a venditore ante decennium, vel usque ad certum tempus, vel pro uoluntate emptoris, usuri est.*
- 24 *Redemptio annui redditus collata in uoluntatem venditoris cum pacto redimendi maiori pretio, illicitus est contractus.*
- 25 *Annui redditus pretium iustum constitui debet, & quid sequendum in æstimatione iusti pretij.*
- 26 *Pretium annui redditus ad uitam cōstitui, quomodo definiendum sit.*

Ff 3

De

De censibus. Cap. CXVIII.

Rost tractatu de emptione, & venditione, videndum est de annuis censibus, seu redditibus. Idque adeo receptum est, ut non inutile sit, an ea vox, id est, census, in redditibus conueniat, breuiter inquirere. Igitur vt à nomine rem auspicemur.

1. Censu à censendo, id est, estimando deriuatur, videlicet, qd recēteri, & estimari facultates debent, quo inde tributa pro earū solutione soluantur. l. forma. ff. de censu. l. r. 2. & 3. C. de censu. lib. 1. r. Inde deriuatum est, vt peculiariter tributum significet, eo quod pro capite exigitur. Nempe dum Princeps vult personarum capita in catalogo esse recēta, vt quantum sit eius imperium, sibi innotescat. De quo etiam Christus interrogatus fuit, an liceat censum dari Cæsari. Tributum autem (vt nomen ipsum sonat) à tribuendo, seu contribuendo dicitur, eo qd contributio non fiebat, nisi ad alendum publicū militem, vnde etiam stipendium deriuatum est, vt rum qd habetur, in l. agere. ff. de verb. sig.

2. Differt ergo tributum à centu, tam ratione materiz, quam ratione finis. Tributū enim de terrā nascentibus in subsidium Regni, vel Reipublice contribuitur: Censu vero de capite ad profitendam subiectionem: nam census appellatur quicquid alteri datur in signū subiectionis, iurisdictionis, & imperij, aut domini, c. omnis anima. de censib. vel in signum libertatis, c. recepimus. de priuile. Vbi recepti sub protectione Papæ soluerunt censum non in signum immediate subiectionis, sed receptionis in protectione, ita Abb. in d. c. omnis anima. n. 3.

3. Sed census iure pontificio dicitur contractus quidam, quo habens plenum rei dominium alteri tradit quo ad ipsum dominium vile, & directum pro centum aureis, ea pactione, vt ppetuo sibi decem aurei annui soluant, quemadmodum not. in c. conquestus. de relig. domi. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 7. Ex quibus constat differentia inter contractum censualem, & emphyteuticum, siue liuellalem.

4. Hæc enim duo secundum Bar. in l. r. C. de iure emphy. id est, dare fundum ad liuellum, siue in emphyteusim, sunt eiusdem nature, solo nomine discrepantia. Et dicitur Emphyteusis, hoc est, melioratio, ob id, quod ea ratione fuit inuentus huiusmodi contractus, vt steriles agri, quos dominus colere non poterat, alterius diligentia colerent, vt tradit Sot. lib. 6. q. 2. ar. 1.

5. Igitur, vt explicemus differentias inter contractum censualem, & emphyteuticum, notandum est primo, quod in contractu censuali transfertur dominium in recipiētem, tam vile, quā directum, ita quod nihil iuris remanet super il-

la re in concedente. Sed in contractu emphyteutico tantum transit dominium vile in emphyteutam, directō remanente apud dominū, ita tex. in l. r. ff. si ager vectig.

6. Nam census soluitur de re nostra, vt patet in censu debito Imperatori pensionem autem soluitur de re aliena, hanc differentiam sequuntur communiter Doctores, quam approbat Bar. in l. r. ff. de publi. Si ergo contractus est censualis, proprie dici debet, vt soluat censum, & non pensionem, sed in contractu emphyteutico vocatur proprie pensio, quæ quidem pensio non sic debet constitui, sicut in alijs contractibus, sed modica, cum in liuellaione omne periculum, & omnis impensa transeat in accipientem, l. r. cum ibi not. C. de iure emphy. Syl. in vers. vsura. 2. q. 16.

7. Secunda differentia est, quod si emphyteuta cessat soluere pensionem triennio priuatis, & biennio Ecclesie, res incidit in commissum, l. 2. de iure emphy. c. si. loca. Quod secus est in contractu censuali, etiam si mille anni census non soluantur, glo. sing. in cap. constitutus. in vers. iuxta ratam. de relig. domib. Et ratio diuersitatis in contractu emphyteutico esse potest, quia res non desinit esse domini, & videtur concessa quasi sub conditione, si pensionē soluerit, argumen. tex. in l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. Sed in contractu censuali transfertur dominium in totum, ita quod recipiens obligatur solum ad censum soluendū, imò in dubio, quo licet constet de contractu, non tamen apparet, an sit emphyteuticus, aut censualis, præsumendus est contractus is potius censualis, quam emphyteuticus.

Hinc Abb. in d. c. constitutus, inquit, quod in concessione, quæ fit de rebus Ecclesie, quis debet esse cautus, quod non faciat scribere, quod ad censum fiat concessio, sed ad emphyteusim. Imò etiam si apponantur dicta verba, scilicet, concedo rem in emphyteusim perpetuam, tamen censi debet contractus censualis, & non emphyteuticus, verbi gratia, quando in instrumento sic diceretur: Concedo rem in emphyteusim perpetuam sub annuo censu, puta, ducentorum centum, & transfero in te omne ius, quod habeo: tunc quamuis dictum sit in emphyteusim, tamen censi debet censualis, propter illa verba, Trāsfēro in te omne ius. ita tex. in d. cap. constitutus. Et in dubio, quando ex tenore instrumenti non posset apparere, an sit emphyteusis, an contractus censualis, est censendus censualis, & ideo licet cessauerit soluere mille annis, non potest expelli, ita Alber. de Ros. in l. 2. C. de iure emphy. Sebast. Sapia ad Abb. in d. c. constitutus, qui ampliat huiusmodi dictum etiam in Ecclesie.

9. Tertia differentia est, quia spiritualia non possunt.

possunt concedi in emphyteusim: cum quodammodo videantur vendi, sed sic ad censum, quia census retinetur non in recompensationem iuris cōcessi, sed in signum præteritæ subiectionis. Hinc Episcopus cōcedere potest aliquam Ecclesiam alicui monasterio, vel aliquod ius, reseruando sibi aliquid annuatim, puta, quinq; denarios, &c.

10. Et similiter Papa potest aliquem censum sibi reseruare, concedendo priuilegium libertatis, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesijs abiq; vitio simoniae, vt est tex. in d. c. cōstitutus. de relig. domi. quia illud non dicitur recipi propter aliquam recompensationem, sed tantum in signum subiectionis. c. 2. de cēsi.

11. Quarta differentia est, quod concedens in emphyteusim potest tanquā directus dominus recipere aliquam partem pro mera facultate, quam concedit vendendi. At censuarius, qui nullum habet rei dominium, pro mera facultate, quam concedit vendendi, nihil recipere potest. Verum si iure particulari promittitur, nihil inquit Sot. lib. 6. de iust. & iure. q. 5. art. 2. loqui audeo. Has differentias tradit Abb. in d. c. cōstitutus. nu. 20.

12. Est etiam & alia census significatio, nempe pensio quam quis super suis bonis constituit, id est, dum quis retentis suis bonis, eorumque vsu, signat alteri pensionem certam, quam cogitur sub nexu obligationis singulis mensibus, aut annis soluere, & hi census proprie annui redditus dicuntur, vt apparet ex tex. in cle. exiui. §. cumq; annui redditus. de verb. sign. Et de huiusmodi censibus in præsentiarum à nobis tractabitur. Hunc autem censum quamplurimis divisionibus partitur Conradus.

13. Nam alter est realis, puta, qui in rem constituitur: alter personalis, qui constituitur in personam. Rursum ex parte rei alter est fructuarius, vt pote dum recipiuntur fructus, vel alij fructus. Vbi obiter notandū, quod qui censum realem emit, non dicitur emere fructus, sed ius petendi, quippe cum veditor periculo fructuū, seu rei suæ subditus maneat. Sot. lib. 6. de iusti. & iur. q. 5. art. 1. 3. colum. Alter vero census est pecuniarius, vt cum recipitur pecunia, atq; hic est frequenter in vsu. Insuper alter certus, puta, cum taxati sunt fructus, seu pecunia: Et alter incertus, id est, quādo definitur quota, id est, tertia, vel quarta pars fructuum. Deinde alter est perpetuus, & alter temporalis. Præterea alter pro certo annorum tempore, & alter pro incerto, puta, pro tota, ac demum, alter redimibilis, alter irredimibilis. Hæc colligunt ex Syl. in vers. vsura. 2. q. 12. vers. secundum Sot. d. art. 1.

14. Cæterum obseruandum, has constitutiones Romanorum Pontificum, qui contractus hos licitos esse decreuerunt, non tantum obti-

nere locum in redditibus antiquis annuis, puta, qui iam fuerant antea cōstituti, nam hi emi, & vendi possunt abque alia dubitatione, sed etiam in his redditibus, qui modo nouiter constituntur, quod in eisdem constitutionibus apertissime pbatur, & ceteri omnes tā Theologi, quā Canonistæ super c. in ciuitate. de vsur. Iure consulti, vt Host. & Abb. intrepidè consentunt. Syl. qui supra. & Sot. lib. 6. q. 5. art. 1. prima conclusio. Sed vt res ipsa manifestius ad praxim deducatur, sciendum est, qd census ppetuus ita agitur. Emptor dat mille aureos veditori, vt sibi constituatur pecuniarius census super illius bonis, domibus, vel vineis aureorū sexaginta in circa in perpetuum, & hoc siue titulo donationis siue venditionis, qui contractus licitus est, vt sunt duæ extrau. prima Martini V. anno 1423. edita, & secunda a Calisto 1455. quæ quidem habentur inter extrau. communes. titulo de emptio. & vend. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 7. nu. 2. vers. 6.

16. Alius vero est census, qui dicitur personalis, qui constituitur super personam vendentis verbi gratia. Sempronius personaliter promittit dare Mæuio singulis annis centum, obligando personam suam, qui quidem contractus, & si illicitus censeatur communi omnium consensu, vt inquit Couar. qui supra. num. 5. tamen contraria opinio in iure est verior, quā tenet Sot. lib. 6. q. 5. artic. 1. vers. 4. conclus. Couar. qui supra. cum fortissimis rationibus tenet contra communem. F. Bartho. Medi. in sum. lib. 1. §. 26. c. 14. Sed hic contractus non est in vsu.

17. Est etiam census, qui dicitur vitalitius, seu ad vitam, seu vbbiam, qui multis modis fit, & primus verbi gratia, recipit, quis mille à Petro, & permittit se soluturum ducentos aureos, vel centum quinquaginta sua vita durante. Secundus modus est: Caius percipiebat singulis annis ducentos aureos ex prouentibus filci sua vita durante, conuenit cum Mæuio, vt acceptis mille aureis cederet ius exigendi illos ducentos. Et hi duo modi contrahendi liciti sunt, tum propter indeterminationem temporum, tum ob incertitudinem lucri, & damni. l. si ea lege. C. de vsur. l. de fideicommissio. C. de transac. D. Tho. opusc. 73. c. 9. L. E. Abb. in disput. 5. col. pe. Conrad. omnino. q. 81. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 7. nu. 2. in fin. vers. item & hæc, quorum opinio communis est, nec in hoc contractu dubitandum est, vt aliqui dubitauerunt, vt inquit Syl. in vers. 2. q. 12. vers. 5. dicentes nō esset turtum, quia inducit votum captandæ mortis, nam si hoc esset, vsus fructus nunquam posset constitui, qui finitur morte. §. finitur. In sit. de vsufruct. Vnde Syl. qui supra. vers. quantum, permanet cum communi dicens, quod si quis alii cui constituat certam pensionem ad vitam pro-

certo precio, non videtur illicitum.

18 Emere t̄ autem, vel vendere ad vitam venditoris magis licet, quia tale votum interuenire non potest. Hinc dans pecuniam certam priuato pro tenenda possessione ipsius ad vitam dātis pecuniam, & post mortem redditura sine restitutione pecuniae, licet potest absq; peccato vsuræ. D. Tho. opusc. 73. cap. 9.

19 Sed t̄ si daret mille aureos, ita vt si alter illo infra hoc tempus mortuus fuerit, liberat̄ fit à debito, si vero superuixerit, soluat bis mille, contractus est vsurarius. D. Tho. opusc. 73. c. 6. in princ. Ratio est, quia licet periculum sit, tamen hoc fit spe lucri, quod est cōtra naturam contractus. ibi Tho. Nauar. c. 17. nu. 22.

20 Sed est t̄ & alius census, qui dicitur ad tempus, & est huiusmodi: Do tibi octingentos aureos super distincta bona, vt annis singulis decem per annos octo: & hic licitus est, nullā enim habet fraudis suspicionem, quoniam emptor ex varijs solutionibus nihil ultra pretium datum recepturus est. Quod si ultra pretium conuentum emptor per particulares solutiones recepturus sit, tunc hic contractus dubitationem habet, de rigore autem iustitiæ reprobari non potest, quia tantum valent centū aurei statim, & vnica solutione dati, quantum centum viginti, vel triginta, annis tredecim soluedi. Consulendum tamen est, vt ab huiusmodi contractu Christi fideles discedant. ita Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 7. nu. 3. vers. sunt & alij. Si tamen ultra pretium varijs solutionibus plus daret in fine census, esset vsurarius. Sed nec hic census hodie habetur in vsu.

21 Postremo est t̄ census, qui fit cum pacto de retrouendendo, qui dicit̄ redimibilis, & huiusmodi. Emo centum aureorum quinquaginta super domum, vel fundum tuum, ita vt in tua sit facultate extinguere census, videlicet, quādo restituis meam pecuniam. Et hic, vt licitus sit, has condiciones requirit.

Prima, vt constituatur census super vnam rem stabilem, domum, vel agrum, statum, quæ res sit frugifera, tantæ saltem frugis, quantæ est census, id est vt saltem reddat tantum, quantum census venditus valeret.

Secunda, vt illa solum, & non alia bona remaneant ad hoc obligata. Hinc fit, quod verius est census, qui fit super aliqua re immobili frugifera, & in defectum super omnibus bonis alijs constituitur illum, & ratio fuit, vt census periret re illa perempta, quod non fieret, si omnia bona essent obligata. Et nota, quod si res censuaria existat, & fiat infrugifera, dicitur perire census, quia paria sunt rem esse infrugiferam, & perire.

Tertia, vt præsentialiter coram tabellione, & testibus numeretur pecunia. Quod ideo

fit fuit statutum, vt præcludatur via malis, & dolis, quibus census ementes soluebāt pretiū in mercibus, in pecunia ad ludendum, vel in alios malos fines. Et ita non videtur includere illos in foro conscientie, qui bona fide vtilius, vel æquali utilitate soluerint anticipatam solutionem totius, vel partis census. Igitur requiritur realis pecuniae numeratio: Hinc non sufficit ostensio, vel traditio partis pecuniae: imò nec totius, si nō numerata traditur, etiam cum confessione vendentis cēsum, quod totam recipit, sic nec sufficit ostensio, & pecuniae traditio coram testibus, sed postea per conuentionem antea initam in aliorum præsencia restituit.

Quarta, vt pretium sit iustum, quod quid sit videbimus infra. nu. 25.

Quinta, vt detur venditori optio, totum aut partem, qñ & quomodo sibi videbitur redimēdi, de hac tamen cōditione vide infra. nu. 24.]

Sexta, vt debitor non sit obstrictus soluere cēsum, nisi ad libitum suum vnica vice, & hoc obseruatur communiter pro eadem summa denariorum, quam ab emptore recipit ad libitum suum absque alicuius requisitione.

22 Septima, vt t̄ ad redimendum annum censum venditor inuitus nullo modo cogi possit, & hoc procedit regulariter, nisi debitor deficiat à solutione census per plures tertias, quāuis de æquitate si venditor ante condemnationem soluat, non cogitur ad restitutionem. de hac materia census, & cōditionibus prædictis, atque alijs, quæ non sunt in vsu. vide Nauar. c. 17. nu. 234. qui refert extrau. Pij V. super hanc materiam, illam Martini, quæ habetur in Compendio constitutionū Regni Neapolitani obseruatur.

23 Emere autem t̄ annuos redditus ea lege, vt post certum tempus, verbi gratia, post decennium, a venditore possint redimi, & nō antea, vsura est, quia emptor constituitur omnino certus de lucro ultra fortem de fructibus, eo tempore, quo redimēs vendita non potest, sibi percipiendis. Bald. consilio 487. libro primo. & consilio 174. libro tertio. Ad stipulatur etiam huic opinioni Romanorum Pontificū, decisio in dictis constitutionibus, quæ requirunt hanc redimendi facultatem statim post venditionem venditori competere. Couar. libro tertio Variar. Resol. capite 8. numero 8. Neque etiam potest emi census ab emptore hac lege, vt venditor possit illum redimere vsque ad certum tempus, vt inquit Nauar. capite decimo septimo numero 284. Sic nec licet aliquos annuos redditus emere cum pacto redimendi ad voluntatem ipsius emptoris, tum quia ea pacto efficit, vt ea fors ab emptore semel data possit ab inuito venditore, q̄ d̄ debitor, exigi, tū q̄ daretur anfa vsurarijs suas vsu.

tionem, ita Hostien. in summa. de vsur. §. an alii quando casu ver. 12. & Archi. in c. quicumque. 14. quæstio. 4.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 *Negotiatio quid sit. Et nunc. 16. dicitur res in differe. & periculosa, qua multis modis fit illicita.*
- 2 *Negotiatio ratione rei, quibus rebus fiat illicita.*
- 3 *Negotiatio illicita fieri potest ratione finis, personæ, temporis & loci.*
- 4 *Negotiatio triplex, æconomica, politica, & lucratua.*
- 5 *Negotiari in nudinis, diuinis auditis, ex communis consuetudine licet.*
- 6 *Negotiantes in camerarijs, vel negociationes exerceri permittentes peccant.*
- 7 *Emens omnes fruges, ut quo precio uelit, eas vendat, mortale admittit.*
- 8 *Emens rem, ut integram, immutatamq; vendendo lucretur, cupiditati deseruiens peccat.*
- 9 *Negotiari pecunia publica, mortale est peccatū.*
- 10 *Mendacis uti in uendendo, quo casu ueniale, & quo mortale sit. Veniale de se licet multiplicatum nunquam fit mortale.*
- 11 *Emens rem, ut carius vendat, an peccato se astringat.*
- 12 *Clerici in sacris, vel beneficijs sunt, qui negociari prohibentur, quibus etiam id licet. ut num. seq.*
- 14 *Clericus emens possessiones, ut fructus percipiendos vendat, negociari dicitur.*
- 15 *Clericus rem emens, ut utatur, si postea ex causa vendat, non peccat.*
- 16 *Clericus negociatio, non artificium prohibetur, & quid utrunque sit.*

De negociatione. Cap. CXIX.

- 1 **N**egotiatio t̄ (vt ipsius nomen peculiare cognoscamus) idem est, q̄ mercaturam exercere, videlicet, emere, vt reuendas. Quæ quidem licet de se sit indifferēs, neque bona, neq; mala, est tamen periculosa. c. noli. c. militare 23. q. 1. c. qm. 88. dist. ideo cōsultur deferenda. c. cōsideret. §. in his. de poen. dist. 5.
- 2 Fit autem illicita pluribus ex causis. Primo ex parte rei. v. g. si rem emas, quæ sui natura est inuendibilis, puta Sacramentum; nam tunc esset simonia. c. quicquid. 1. q. 1. Secundo ex legis prohibitione, vt toto tit. C. quæ res vendi non possunt. vt si ea vendas, quorum vsus solus est ad malum. l. quod sæpe. §. veneni. ff. de contrahen. empt. Eorum autem, quæ ex se sunt mala, sed alijs admixta, possunt esse vsui, licita est negociatio, puta, veneni, qd̄ admixtū potest esse vsui.

vsuras palliate exercendi. Dicerent enim ijs, qui mutuo petunt, non mutuabo, sed emam à vobis rem, vel census, seruata mihi facultate contractum rescindendi. & ita quando aliqui essent lucrati, contractum rescinderent, in quo idem, aut plus quam per apertam vsuram lucrarentur, & ita huiusmodi contractus præsumitur vsurarius. Et hoc maxime de illis præsumendum est, qui vsuras exercere solent, specialiter si precium diminutum pro rescissione dederint. Tum quia aduersatur cōstitutionibus Romanorum Pontificum, quibus hæc emptio annui redditus permittitur, vt fors semel data exigi ab inuito venditore non possit. Couar. qui sup. c. 9. nu. 4.

24 Similiter si annui t̄ redditus redemptio cōferatur in voluntatem venditoris hac lege, vt maiori precio redditus redimendus sit, quam constitutus fuerit, contractus erit illicitus, quod probatur in extrau. 1. de empt. & vend. ibi, pro eadem summa. Couar. qui supra, quamuis licitum sit emere redditus ea apposita cōditione, vt non membratim, & per partes, sed in totum simul redimantur. ita Sotus lib. 6. q. 5. articu. 3. 4. conclus. vbi respondit extrauagantibus, quæ videbantur contrariæ.

Postremo circa hanc materiam annuorum reddituum, illud est adnotandū, quod fit t̄ annui redditus iustum precium, cum Romanorum Pontificum constitutiones ad iusticiam huius contractus exigant iusti precij æstimationem, & post varias opiniones a Coua. lib. 4. Variar. Resol. capi. 9. nunc. 3. recensitas, fit ista conclusio. In redditibus perpetuo constituendis dicere aliud nō possumus, quam quod non solum quantitas census æstimari debet, verum stabilitas, æ firmitas, super quibus constituitur. Quare iura super castra, & perpetua pacua, maioris sunt precij, qua vtique ratione nō potest vnum in vniuersum precium constitui, sed quantum ad iustam eorum æstimationem necessariò obseruanda est prouinciæ consuetudo, ipsaque communis hominum æstimatio, quæ cuiuslibet rei iustum precium definire solet. l. precia. ff. ad leg. Falcid. Syluest. in vers. vsura. 2. quæstio. 12. ver. 1. Paulus tamen Paris. consil. 60. num. 29. lib. 1. tradit iustum precium annui census perpetui, esse, si pro centum constituatur annua lex.

26 Iustum t̄ vero precium annui redditus ad vitam constituti definiendum erit iuxta communem prouinciæ æstimationem, si certa sit, quod si ea nihil certum in hoc sanxerit, arbitrio boni viri precium iustum erit statuendum, perpenfis personæ qualitate, si ne bonæ valuerint, vel ne, item ætate, num sit fenex, num iuuenis emens, alijsque plurimis, ex quibus iudicis animus colliget certam huius rei defini-

vsui in medicinis, vel etiam purum pro feris occidendis, sicut de gladio dicimus propter defensionem, vt not. Abb. in c. r. nu. r. ne cler. vel mona.

3 Tertio redditur † illicita ex fine, propter cupiditatem. cap. quicunque. 14. q. 4. & tunc est peccatum mortale, vel veniale eo modo, quo est finis. Hinc illicita est negociatio, atque peccatum mortale, cum quis totum frumentum, aut oēs merces emit, vt coactis aliis à se emere vendat suo modo, vel quando omnes conueniunt, vt certo pretio res vendatur, vel vt vnus solus vendat. Syluest. in vers. negotium. quæst. 2. Quarto ex persona, vt clerici, & religiosi, toto tit. ne cler. vel mona.

4 [Pro † cuius intelligentia notandum est, negociationem esse triplicem. quædam est œconomica, quæ fit ad sustentandum se, & domum suam, pro vt necessitas expostulauerit, & talis negociatio clericis non est interdicta, sed cõcessa, dicente Paulo ad Timo. Oportet Episcopum suæ domui esse bene præpositum, cui conuenit specialem curam suorum gerere. Eodem dicente 1. Timo. 5. Qui suorum curam nõ habet, & maxime domesticorum, crudelis est, & infideli detentor. Ac proinde clericis conceditur emere ea, quæ domui suæ sunt necessaria. Pariter ea, quæ de redditibus, aut aliis bonis eiusdem super sunt vendere, vt magis necessaria emant. Alia est negociatio politica, cuius finis est publicis populi necessitatibus succurrere, & hæc gubernatoribus Ciuitatum cõuenit, nõ clericis, qui à secularibus negotijs debent esse remoti iuxta illud. 2. Timot. 2. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus & 88. distin. de iur. iudic. præcipitur Episcopus, sacerdos, vel diaconus seculares curas assumens. Alia est negociatio lucratiua, qua quis aliud emit, vt illud postea carius vendat, & hoc quando sit licitum infra manifestũ fiet.] Quinto ex tempore, quia non in diebus festis. ca. 1. de fer. [Vbi procedit hoc non tantum in diebus dominicis, qui sabbato successerunt, sed et in diebus aliis festis ab Ecclesia institutis, quod intellige, nisi lex de aliqua festiuitate obseruanda sit abrogata: nam potest per contrariã cõsuetudinem abrogari, siue sit abrogata quo ad hoc, quod est seruilia opera in ea non facere, siue etiam quo ad hoc, quod est rem diuinam in ea audiri, quorum alterum cõstat ab altero esse diuersum.]

5 Inde † fit, vt inquit Petr. de Palu. q. licitum est in nundinis, auditis diuinis negotiari, quando quidem hoc habet communis hominũ cõsuetudo, siue dominica sit, siue alia festiuitas, quæ cõsuetudo est per prælatos, cognita, & per eosdem tolerata. Similiter si necessitas publica, vel priuata oppositum postulet. Inde fit,

vt vendi possint victualia in festis etiam ante diuinorum auditionem. Pariter pharmacopola, qui medicinas vendunt. Similiter idem excusari solet si ob pietatem, aut notabile utilitatem fiat, maxime si contemptus absit, & nõ id ob lucrum principaliter fiat, in quibus non oportet Confessarios magnos poenitentibus scrupulos ingerere, sed de his vide supra. c. 33. de tertio præcepto.] Sexto ex loco, quia non in Ecclesia. c. decet. de immu. eccle. lib. 6.

6 [Vbi iubetur, vt † cessent negociationes in Ecclesijs, & earum camiterijs, & præcipue nõ dinarum, ac fori cuiuscunque tumultus. Nec solum peccant, qui negotia in Ecclesia exercent vendendo, aut emendo, sed hi, qui illic exerceri faciunt, aut permittunt, quibus id prohibere ex officio incumbit, quia error, cui nõ resistitur approbatur. c. error. dist. 83. Medin. c. de rebus restit. q. 3. r. vers. 4. redditur.]

Hæc autem infra his decisionibus explicabuntur.

7 Prima. Emens † omnes fruges, vt coactis aliis à se emere, vendat ad libitum, mortaliter peccat: nam debet fieri venditio æquo pretio, arbitrio prudentum. l. annonam. ff. de extraor. crim. Sylu. in vers. negotium. nu. 2.

8 Secunda. Rem † emens, vt integram, & immutatam vendendo lucretur, si deseruit cupiditati lucri, quæ terminum nescit, mortaliter peccat, estque hoc turpe lucrum, & ita intelligitur tex. in c. eiciens. dist. 88. atque de consilio est erogandum pauperibus. [Si autem honesto fine emit, puta ad sustentationem sui, & familiaris, vel patris, non peccat, dummodo non intendat earum rerum penuriam, expectando moderatum lucrum, nõ quasi finem vltimum, sed quasi stipendium laboris. Sylu. in vers. emptio. q. 10. num. 1. r. finem vltimum dicimus, qñ propter illum, quis transgredere præceptum Dei, verbi gratia, nõ audire missam die festo, vt lucrum faciat. Syluest. in vers. negotium. q. 3. Atqui emit rem, vt sibi esset aliqua materia operandi, verbi gratia: Qui pannos tondet, aut attritas vestes coemit, vt refectas vendat, licitam facit negociationem.]

9 Tertia. Negociari pecunia publica in custodia recepta, est peccatum mortale. per tres leges. C. de iis, quæ ex publ. colla. lib. 10. adiuncto ca. poenale. 14. q. 5.

Quod intellige si fiat sine superioris consensu, vel non soluendo, quibus debet stas temporibus absque consensu eorum expresso, vel tacito, vel soluit, sed cum damno notabili, qd restituere tenetur. ex mente dom. Antonini. 2. part. tit. r. c. 15. §. 5.

10 Quarta. Vti † mendacijs eo fine in venditione, vt peruenire possit ad iustum pretium, vel ipsis vt tantum ad decipiendum in modi-

co, peccatum veniale est, quamuis illis assidue vtatur. licet Hostien. dicat esse mortale, si assidue fiat, quod falsum est, quia veniale de se, quantumcunque multiplicetur, & continetur, nunquam fit mortale. vt Docto. notant in ca. sacris de his, quæ vi. Verum peccatum esset mortale, si quis negociaretur cum perurijs, vel mendacijs perniciosis, idest ordinatis ad decipiendum in aliquo notabili, vel etiam in modico, si ad sit animus decipiendi in magno. Syluest. in vers. negocium. q. 3.

11 Quinta, qui † rem emit, vt carius vendat bono fine non integrat, sed in melius commutatam, vel à natura, vt æquum, qui creuit, vel ab arte, vt enslem. expositum, vel si res esset mutata ratione loci, vel temporis, vt emendo victualia tempore messis, vt postea carius vendantur, vel si empta in magna quantitate vendantur minutim, vel ratione laborum, & periculi, vt quia emptor rem derulit cum periculo, & labore in locum, vbi nullum habet præciũ res empta, non peccat. D. Thom. 2. 2. q. 77. arti. 4. ad primum. Abb. in c. 1. nu. 10. ne cler. vel mona. Syluest. in vers. emptio. nu. 10.

12 Sexta. Clerici † qui prohibentur negociari intelliguntur ij, qui sunt in sacris, vel beneficiati. Abb. in cap. r. circa finem, ne cler. vel mona. & ita intelliguntur iura, quæ prohibent clericos negociari, capit. fin. de vita, & honesta. cleric. 14. q. 3. cap. 1. Vnde negociantes mortaliter peccant, non tamen de præcepto tenentur ad restituendum id, quod lucrati sunt ex negociationibus. 14. quæstio. 5. non sanè, ibi, excellentioris, & c. & ibi tanquam sua, quæ verba non videtur tales cogere ad dandum pauperibus, nec propterea ibi damnantur. Idem videtur sentire Innocen. in c. quia plerique. de immu. Eccles. Cardin. in clemen. prima. in fine, de vita & honesta. cleri. Verum in negociatis, idest, quoad negociationes perdunt priuilegium, quia tenentur soluere gabellas. capitulo quamquam. de censibus. libro sexto. clementina fina. & ibi Doct. eodem tit. Quin etiam quo ad facultates suas, si interim non desinant negociari. secundum Gemin. in dicto capitulo quamquam, & Abb. in capitu. fina. de vita & honesta. clerico. numero septimo. Non tamen perdunt priuilegium canonis. Si quis suadente 17. quæstio quarta. secundum Innocen. in cap. Ioannes. de cler. coniug.

13 Negociari † tamen ob necessitatem suam, vel suorum, & per interpositam personam occultè non est peccatum, etiam si essent in sacris, vel beneficiarij: argumen. tex. in d. clemen. prima. glo. in capitu. peruenit. distin. 86. Nauar. cap. 25. nu. 110. vers. 34.

14 Sed an clerici, qui possessiones emunt ad finem vendendi fructus percipiendos, dicantur

negociari? Respond. Dominus Antonius de Butr. in c. fin. de vita, & honesta. cle. quod sic.

Sed quid dicendum de clerico habente multa pascua, an possit emere animalia ad pascendum, & postea illa vendere ad sustentationem suam, suorum, & pauperum? Dic q. sic: Nõ autem potest ea emere, vt tradat ad clementũ in fraudem negociationis. Syl. in ver. cleric. 3. q. 2.

15 Sed an † emens rem, non vt vendat, sed vt ea vtatur, si postea ob aliquam causam vendit, vel quia præter propositum ei superest, v. g. frumentum, peccet? Dic q. non. D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 4. ad secundum. Sylu. in ver. clericus. 3. q. 10.

16 Vltimus quæritur, an † quemadmodum clericis prohibita est negociatio, ita & artificij? Respon. quod non. 91. distin. clericus. de consecra. distin. 5. cap. nunquam. Quæ autem dicatur negociatio, diximus supra, quibus adde negociari esse, quando res empta nõ mutata materia alteri venditur: artificium vero est, quando quis emit aliquam materiam, & per artificium reducit ad aliquam formam, vt si fortè emat chartas, & scribat libros, vel emat filũ, vt faciat retia, & idem in similibus, vt habetur in d. c. nunquam. ita Doct. in cap. fin. de vita & honesta. cleric.

S V M M A R I V M.

- 1 Societatem multis modis considerari.
- 2 Societatis diffinitio, quæ, & quibus modis contrahatur. num. seq.
- 3 Societatis plures species, & prima de ea, in qua ab utraque parte equalis numerorum quantitas confertur.
- 4 Societatis species, in qua alter industriam, & alter pecuniam collocat, qualis sit, & an licita.
- 5 Socius, qui posuit industriam, sibi nihil lucri attulit societati, an in partem pecunie socij sit venturus.
- 6 Industria socij correspondet interuorsio pecunie, & non propriatati.
- 7 Opera socij si equalis minimè sint forti pecunie, quid seruandum in principio contractus, & quo in fine diuidenda societas.
- 8 Societas, ut licita sit, quatuor requiruntur, & quæ, & num. seq. & 14.
- 9 Periculum quæ subire debeat pecunia.
- 10 Lucrum in partes non equalis inter socios ex parte diuidi potest.
- 11 Pactum iniquum dicitur, quo confertur periculum fortis in societatem, in qua socius operam industrie posuit.
- 12 Periculum fortis triplici ex causa proficitur.
- 13 Aequitas in omnibus seruari debet ad iustitiam contractus societatis.
- 14 Pactum inaequale, & ut ad unum tantum damnum, vel periculum spectet, non valet.

- 16 *Socida, societas animalium appellatur. Et quibus modis animalia traduntur in socidam.*
- 17 *Socida per modum expressæ societas multo modis. Et quibus contrahatur.*
- 18 *Socida, in qua damnum, & lucrum sunt communia, & dans fructus animalium capit, donec in regra fors persoluat, an sit licita.*
- 19 *Socida, in qua damnum, & lucrum sunt communia, & dans fructus animalium capit, donec in regra fors persoluat, an sit licita.*
- 20 *Socida, in qua socius obligatur ad supplenda animalia demortua, est prohibita.*
- 21 *Tradens centum oves cum pacto, ut sibi centum modij frumentis solvantur, sine fructu fructus, sine non-prohibitum contractum facit.*
- 22 *Regula generalis ad cognoscendum, an socida licita sit.*
- 23 *Socida, in qua animalia æstimata traduntur, an, & quid requiratur, ut licita sit. Et nu. seq.*
- 25 *Æstimatio pretij, quo casu emptionem non faciat, licet regulariter facere presumatur, quæ regula fallit etiam nu. seq.*
- 27 *Animalia sine æstimata traduntur ad tradentem in dubio pertinet periculum, & hic seruanda est equalitas.*
- 28 *Animalia per modum custodia si tradantur, periculum, & emolumentum ad dominum pertinet, nisi periculum dolo alterius contingat.*
- 29 *Contractus, in quo animalia traduntur per modum locationis licite fieri potest, & quomodo fiat, uide, & quomodo fiat iniustus nu. seq.*
- 31 *Lucrum, & damnum in societate omnium bonorum inter fratres cõe est, nisi sit lucrum ex re turpi.*
- 32 *Societas inter fratres etiam iuramento firmata ex rationali causa dissolui potest.*
- 33 *Societas non tenetur uni fratri studentis, quæ ei opus sunt, subministrare.*
- 34 *Scholaris, an inuitis socijs possit alterum pro se substituere.*
- 35 *Scholaris, qui in domo non uersatur, ut debet, an possit à domo repelli.*
- 36 *Societas, in qua nulla habetur ratio damni, & lucris iniustus est.*
- 37 *Tradens animalia, uel pecuniam, saluo capitali in omni euentu, usurarius est.*
- 38 *Formula an ulla reperiat in contrahenda societate, qua dominus esse possit tuus à periculo sorti suæ, uide numero seq.*
- 40 *Societatem, qui habet cum mercatore male fidei, eã dissoluere tenetur, sin minus protestatus est.*
- 41 *Operas ponens, expensas de corpore societatis accipere debet.*
- 42 *Societatem re uera contrahens, si uelit per scripturam apparere de mutuo, peccat.*
- 43 *Locans operam suam potest pacisci de certa mercede, uel ut talis parte lucri habeat sine damno.*
- 44 *Tradere pecuniã alicui, cõstitutio salario pacto, ut totum lucrum tradenti cedat, licitum est.*
- 45 *Contractus usurarius bona fide exercet quæ faciet.*

De societate. Cap. CXX.

R si societas multipliciter considerari possit, uidelicet, primo ut in ordine ad cõicatione, & diuisionem fraternam; Secundo ut est in pecudibus; Tertio ut in spiritualibus, sicut sunt quedam confraternitates locorum, & eclesiasticarum personarum: nos autem principaliter de ea agere intendimus, in quantum est determinata rei, id est, vini, olei, aut frumenti. Denique ut est in animalibus. Igitur pro intelligentia huius contractus uidebimus, quid sit societas, quibus modis contrahatur, quæ ad iustitiam huius contractus requirantur, quid sit socida, & quor modis animalia soleant tradi.

1 Circa primum. Societas est duorum, seu plurium suam pecuniam, industriam, uel laborem conferentium ad lucrandum, iuxta gl. In fit. de locie. in rubr. Capic. decif. 174. Ad hunc enim finem ordinata est societas, ut in vnam cõeuntes negociationem, suis quisque pecuniis, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat.

2 Quo ad secundum, multis est modis contrahitur societas. Primo ad certum tempus, id est, usque ad mensem Aprilis. Secundo ex certo tempore, id est à mense Aprilis in antea. Tertio cõtrahitur in perpetuum, id est, uita durante. l. r. ff. pro socio. Nonnunquam vnus rei, uel mercis, & denique contrahitur societas omnium bonorum. l. cum duobus in ff. pro soc.

3 Societatum vero plures sunt species. Prima, dum multi simul vnum cumulum suarum pecuniarum congerunt, communemque habent ministros. ita ut pecuniæ, operæ, & expensæ sint cões. Capic. decif. 174. Sotus li. 6. de iusti. & iure. q. 6. art. 1. Balin l. r. C. pro soc. Caie. in ver. societatis. Cuius exemplum tale in praxi poni potest. Sunt duo socij, quorum quilibet confert mille in societate, & conducunt ministros in fine anni deductis expensis, laboribus, & salario ministrorum, reperiantur in communi archa quatuor millia, tunc quilibet eorum debet habere duo millia. Si vero reperitur societas esse in damno mille aureorum, tunc ex aliis mille superstitibus vnusquisque debet habere quingentos aureos. Et hic contractus licitus est.

4 Secunda societatis species est, quæ vnus pecuniam ponit, alter vero industriam cum aliqua parte pecuniæ, ut hinc in l. societatem. la secõda. ff. pro socio. Et tunc aut industria cõ illa parte pecuniæ est æquialis pecuniæ, & sorti principali appositæ ab vno ex socijs, aut nõ est æquialis sorti principali, sed tñ vsui, seu interuiriõ pecuniæ. Primo casu faciendã est æstimatio

operarum. ac si esset pecunia, & ita diuisio faciendã est pro rata. Exemplum: Cõtrahitur societas cum Meuiõ, ut ipse possit centum in pecunia, ego conferrem in eas operas, quæ similiter valent centum, sic. n. solutus fui illas singulis annis conducere, & sic operæ sunt æquialentes sorti pecuniæ, quia. franti valoris fuerunt æstimatæ. quanti est fors principalis, & tunc omnia confunduntur, unde si in fine anni deductis expensis reperiantur in hac societate quingenti solidi, tunc ego, qui contuli meas operas, debeo habere lucrũ pro rata arbitrio boni viri, & econtra si aderit damnum, erit pariter diuidendũ. Igitur tali casu lucra, & damna sunt æqualiter diuidenda, nec opus est deducere sortem principalem. Quod si damnum uenerit ex culpa lata eius, qui contulit operas, tenetur reficere sortem alteri socio: cum de dolo, & lata culpa teneatur. l. qd Nerua. ff. de pos.

6 Sed quæro quid si finita societate nullum superfit lucrum, nec quicquam aliud præter pecuniã quantitatem ab altero collatã, an deat is, qui posuit industriam, & operam, habere dimidiam socij pecuniam ea ratione, quod operã, & industriã sorti æquialentẽ perdidit absque eius culpa: An uero qui pecuniam contulit, debeat habere saluam? Resp. gl. in l. r. C. pro soc. quod Io. distinguit. An ab initio sic dedit pecuniam, ut cõicaret, an ut sua remaneret. In primo casu cõicatur. Quo casu sicut fors in fine societatis esset diuidenda, ita si forte perierit, quilibet deberet perdere suam medietatẽ, ut pactũ factum de lucro intelligatur etiã de damno. Insti. pro soc. §. illud. In secundo non. Quid si non appareat hoc? Resp. glo. in dubio præsumitur cõicatur. ut ff. pro soc. l. r. §. si. & l. 2. Et sic vult glo. quod quæ finita societate nullum superest lucrum, nec quicquam aliud præter pecuniã quantitatem ab altero collatam, illa est vtriusque socio communis, ea ratione, quod operam, & industriã sorti æquialentem alter perdidit absque eius culpa, alioquin sequeretur alterum ex duobus socijs paria in eam societatem deducentibus, totum id, quod contulit in cõem utilitatem amittere, alterum vero saluum consequi, quod refragatur societatis legibus. l. si id quod in prin. ff. pro soc. expressim adnot. Bald. in l. cum patruus. C. com mu. vtri. iudi. Abbas in cap. per vestras. col. 2. de donat. inter vir. & vxor. Syluest. verò in ver sic. societas. r. quæstio. 6. inquit de mente Bart. & Bald. in l. r. C. pro soc. quod in dubio fors non est communicanda, sed debet esse ipsius

7 domini ponentis illam: & ratio est, quia præter operæ, & industriæ socij intelligitur responderẽ interuiriõ pecuniæ, & non proprietati, sicut quando ex vna parte ponitur pecus in societate, & ex alia opera pastoris so-

la damna, uel lucra sunt communia, non autẽ ipsum pecus. l. cum duobus. ff. pro soc. Potest tamen saluari opinio glossæ, sortem esse communicandam, ubi opera, & industria alterius esset æqualis non tantum vsui ipsius pecuniæ, sed etiam ipsimet pecuniæ ita Socy. confif. 265 lib. 2. colu. 4. text. in specie. in l. proposita. ff. pro soc. quod quidem & iudicis, & prudentis ac periti hac in re arbitrio committendum est iudicium, scilicet, de pecuniæ, & operarum, atque industriæ valore, æstimatone, & compensatione. ut inquit Couar. libr. 3. varia. resolut. c. 2. num. 2.

8 Secundo vero casu quando operæ non sũt æquialentes pecuniæ, & sorti principali, sed bene vsui, siue interuiriõ pecuniæ, & tunc antequam contrahatur societas, debet æstimari tam operæ, quam industriæ, quã erit pecuniæ & iis fiat quasi vna summa pecuniæ cõis illis proportionabiliter. i. secundum suas ratas. Et deinceps in fine societatis deducta prius sorte pecuniaria, seruetur diuisio tam in lucro, quã in damno, ac si talem summam pecuniæ posuissent proportionabiliter. Exemplum: Tres socij deuenerunt ad societate, Petrus posuit mille aureos, Franciscus suam industriam valentem quinquaginta singulis annis, sed quingentis æstimatam: Titius uero apposuit laborem suæ personæ, & operas valentes singulis annis centum, & ita mille aureis æstimatas. Tunc stabilienda est hæc societas, ac si hi tres posuissent duo millia, & quingentos aureos, quare finita hac societate uel in diuisione deducenda est prius sorte pecuniaria, deinde lucrum, & iactura pro rata eius, quod cõfert quisque, capere deat. Vt si isti tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos capereat. l. Petrus, & Titius: Alius uero Franciscus centum. ita Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 1. Nauar. in Manua. c. 17 nu. 25. text. est etiam in l. pro socio. ff. eo.

9 Quo ad tertium sciendum est, quod societas, ut licita sit, quatuor requiruntur, primum, ut pecunia data mercatori uere ponat ad aliquam negociationem, aliã esset palliata usura, qui ex mutuo uellet singulis annis aliquid lucri, ac si pecunia illa exposita sit negociationi. Hinc inferit, mortaliter peccare dantẽ pecuniam in societatem ei, quæ scit ea non vluram ad negociationem, ut militi, uel clerico indigentibus, teneriq; ad restitutionem eius, quod percepit: quia nõ societas, sed uelata usura est. Nauar. c. 17. nu. 258. Secundum, ut societas sit licita, & honesta, capit. per vestras. d. donatio. inter vir. & vx. qm in re flagitiosa, & inhonestata atq; illicita nõ contrahitur societas, sed potius conuenticulum. l. cõuenticula. C. de epif. & cler. uel collegium illicitum. toto titul. ff. & c. de colleg. illic. Tertium, ut periculum subeat

- subeat conferens pecuniā. l. Mutius. l. si non fuerit. ff. pro soc. glo. in c. pleriq; 14. q. 3. idest. vt si pereat, tota illi pereat, si maneat, tota illi maneat. Ita etiam si industria, & labor, idest, vt in fine societatis restituatur in primis pecunia eā conferenti, si nulla eius iactura facta fuerit, & industria, & labor sit absq; spe quicquā recipiendi pro illis; nisi lucrum adsit, qd diuidē dum erit pro xquali portione, quādo collata pecunia par fuit collatæ industriæ, vel labori.
- 11 Potest enim rana, vel tantus esse, vt liceat pacisci, vt qui eam confert, duas partes ex lucro, & dominus pecuniæ vnā solam accipiat. glo. in §. de illa. Instit. eo. Sic econtra si contingeret industriam, & diligentiam illius, qui artem negotiatoriam exercet, non esse xqualem precio, & æstimatione ipsi pecuniæ ab altero in societatem collatæ, posset pacisci dominus pecuniæ, vt si fors pereat, pro parte dimidia ipsi refarciat, quod est maxime obseruandum ad intellectum glo. in l. 1. c. pro soc. ita Couar. d. lib. 2. varia. resolu. c. 2. nu. 2. Igitur periculum pecuniæ debet subiace re periculo eam conferentis.
- 12 Hinc inferitur, qd pecuniam ponere in pactum deducendo, vt damnum contingēs, & periculum pecuniæ conferatur in societate, iniquum pactū dicatur, cum dominium apud ponentem pecuniam maneat, & ideo ipse debet subire periculū fortis. Quod secus est in mutuo: nam cum per illū transferatur periculum pecuniæ mutuatæ in mutuatarium, ideo perit pecunia mutuatori. hanc rationem tradidit D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. glo. in c. plerique. 14. q. 3. Bal. in l. 1. c. pro soc.
- 13 Periculum t̄ vero fortis principalis, vel animalium potest ex triplici causa contingere, vel ex natura, vel ex fortuna, vel ex culpa. Dānum ex natura est mors naturalis, vel infirmitas. Dānum ex fortuna est casus fortuitus, vt si fuerint animalia à latronibus occisa. Dānum ex culpa est siue lata, siue leui, siue ex dolo custodis. Doctō. in l. si pascenda. C. de pact. Dānum ex natura, & ex fortuna pertinet ad dominū pecuniæ, vel animalium, sed dānum ex culpa ad custodē. Bal. in l. 1. c. pro soc. tex. in l. cū duobus. §. dāna. ff. pro soc. Nauar. c. 17. nu. 260.
- 14 Quartum, t̄ quod requiritur ad iustitiam contractus societatis, est, vt æquitas seruetur in omnibus, ita vt damna, & lucra sint cōmunia. gl. in d. c. plerique. l. si duobus. §. qui sagariam. ff. pro soc. Quod intellige proportionabiliter, idest quod qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro. l. si nō fuerint & l. quid enim. ff. pro soc. In quo stat arbitrio boni viri qd in hac actione sequendū est. l. in proposita. ff. eo. Quare si pactū sit inter socios, qd vnus habeat duas partes lucri, alter
- vnā, intelligitur si ille posuerit plus pecuniæ, vel operæ. Saly. in l. Mutius. in q. 7. C. pro soc. Vnde ista æquitate nō seruata dicitur societas iniqua, & leonina. d. l. si non fuerint. in fi. vbi de tali facietate fit mentio, qd pro tota ista materia notandum est.
- 15 Et tale t̄ pactum, vt non seruetur æqualitas, v. g. vt ad vnū tantum periculum, seu damnum spectet, nō valeat. §. adeo. Instit. eo. Bal. in l. prima. C. eodem. Abb. in c. nauiganti. nu. 11. de vsur. Lapsus alleg. 93. Quod intellige, nisi pactū de non sentiendo dānum, seu periculum, esset in fauorē ponentis operas, & sic contra dominum pecuniæ: ea ratione, quia iuris amittit, qui operas suas perdit, & quia hic non tam socius, quā operarum locator dici potest. ita Syl. in Authen. ad hęc. C. de vsur. Abb. in d. c. nauiganti. quam limitationē restringerē, & intelligerem, quando dānum nō contingeret factō ipsius ponentis operas. iuxta. tex. & l. item queritur. in princip. & §. 1. & in l. si merces. §. qui columnam. ff. loca.
- 16 Quo ad quartum. Soccida t̄ propriē dicitur societas animalium, ad differentiam aliarum societatum, quæ sunt in pecunijs. hęc aut animalia solēt multis modis tradi. primo per modū soccidæ, seu societatis secundo per modū custodiæ, tertio per modum locationis, & cōductionis, quarto per modum venditionis.
- 17 Per modum soccidæ t̄ societas contrahi pot̄ pluribus modis, & primus est per viā societatis expressæ, hoc est, qd animalia traduntur expressē gratia societatis cōtrahendæ de illis, vt inquit gl. in l. si pascenda. C. de pact.
- 18 Secundus modus est. Quando t̄ quis dat animalia alteri cum pacto, vt sint cōmunia, & quo ad lucrum, & quo ad dānum. Sed donec soluat integrum capitale danti ex fructibus animalium recipiens nihil lucretur, soluto tamē capitali, tunc animalia fiant cōmunia quo ad lucrum, & quo ad dānum: quæ soccida licita est: & licet rusticus recipiens, præstet operas, sunt tamē parui momenti ratione spei quā rusticus habet de lucrando, soluto capitali, nisi tamē pacisceret, vt dānum sit recipiens: quia tunc iniqua esset. do. Anto. secunda. par tit. 1. c. 7. §. 39. Nauar. c. 17. nu. 261.
- 19 Tertius modus t̄ est, quando non exprimitur, qd gratia societatis, vel soccidæ tradantur, sed vt cōmunia sint, & tunc pro parte dominium remanet apud tradentem, & pro parte dominium transfertur ratione cōmunionis in illū, cui cōmunicatur etiam sine traditione, vt not. in l. 1. ff. pro socio.
- 20 Quartus, quando t̄ dantur animalia, puta oues cū pacto, vt recipiens teneat subrogare agnos in locum ouium de mortuarum, vel aliunde supplere, & hęc soccida prohibita est per

con-

constitutionem Sixti V. S. D. N. quæ incipit, Dereffabilis auaritia. quæ est ad caput saluū. Et dicitur ad caput saluū, quia dans animalia, vel pecuniā, sēper vult habere salua, vel saluam. Bald. in l. 1. c. pro soc. Dec. in l. si pascenda. C. de pact. Nauar. c. 17. nu. 282.

- 21 Quintus, quādo dantur t̄ animalia per modum soccidæ cum certa lucri portione. v. g. Do mille oues tibi in soccidam cum pacto, vt damnum ad me spectet (vt iuris est) sed vt quotannis tenearis dare modios frumenti centum, siue oues fructificent, siue non. Hic contractus prohibitus est per constitutionem supradictam, ibi, ita vt non ad incertam summam, &c.
- 22 Vltimum, quod t̄ considerandum est in hoc contractu, illud est, qd societas, quæ contrahitur in animalibus, quā Italici soccidam appellant, vt sit licita, constituenda est hęc regula generalis, scilicet qd considerandum est capitale ex parte eius, qui ponit animalia. Ex aduerso consideranda est opera pastoris, & rustici, & si considerato capitali, ac considerata opera pactū contineat æquitatem, & rationalitatem seruandum est, alias non; quia esset contra conscienciam, quo prudens homo in foro pot̄ faciliter considerare poterit.
- Secundum, qd in hoc contractu est videndum, illud est, an animalia t̄ dentur à domino in societatem rustico æstimata, vel inæstimata. Et tunc quia in primo casu æstimatio facit emptionem, & venditionem. l. æstimata. ff. solu. matr. l. plerunq; §. si ante matrimonium. ff. de iur. dot. Et est, ac si ille, qui dat animalia, mutuaſset socio partem precij, & ipse partem dimidiam precij posuisset. v. g. Do tibi duos boues valore centum aureorū æstimatos, idest, taxatos tēpore contractus, iuxta. tex. in c. dilecti. de emp. & vendit. vt soluas mihi medietatē, scilicet quinquaginta credita pecunia, & postea omnia cōmunicentur tā lucra, quā damna, iusta est hęc societates. In iustitia tamen stat in hoc, primo si ratione pecuniæ creditæ veliē habere lucrum pro duabus partibus, quia tunc mutuum esset palliatū, vel si conuenirem, vt dānum bouū sit rustici, quia tunc esset contra constitutionem S. D. N. Sixti V. daretur enim ad caput saluum.
- 24 Ideo, t̄ vt iustus sit iste contractus, quilibet pro rata de periculo teneretur: quod intellige, quando sine culpa alterius sociorum periculū processit, sed si dolo, vel culpa alterius euenisset, erit periculū illius. l. cum duobus. §. si damna. ff. pro soc. Vnde in foro conscienciarū aliter conueniri non potest, sed equaliter debet diuidi commoditas, seu periculum. Et hic est secundus modus, quo dant animalia in soccidā, scilicet per modum emptionis, & venditionis.

- 25 Verum, t̄ & si æstimatio regulariter præsumatur facta, vt faciat emptionem, quando facta est commemoratio precij, vt not. per gl. & Doct. in l. si inter virum. C. de iure dotiū. l. 1. cum glo. & l. quoties, eodē titu. per Doct. in l. si æstimatis. ff. soluto matrim. tamen fallit, quando daretur animalia æstimata rustico in soccidam, vt puta bos, cum hac lege, quod fructus bouis essent communes: nam tunc ista æstimatio non facit emptionem: nam si esset emptio, & rusticus emisset totum bouem, fructus essent solius emptoris. Vnde æstimatio in contractu in quo tota utilitas, vel incommodum non pertinet ad recipientem, non facit propriē emptionem. vt est casus not. in l. cum duobus. §. damna fatalia. ff. pro soc. secundum Baldū in l. si pascenda. C. de pact. in fi. & sic habes limitationem ad regulam, quæ se habet, quod æstimatio facit emptionem.
- 26 Fallit secundo, t̄ quando precium rei esset cōdignum, & æstimatio fieret in ipsa rei traditione, nam tunc facit emptionem, alias secus: si ex interuallo, quia tunc videtur fieri, vt appareat quanti res sit facta deterior, vt l. si inter virum. C. de iure doti. & ad probandum interesse, ita notab. declarat Bal. in l. ex conuentione. C. de pact. ver. 3. casu. Qd tunc apparet, quādo in pacto est, vt transacto certo tempore res, quæ æstimata data est, reddatur vt d. l. si inter. [multas alias fallentias vide per Iasonem in l. ex conuentione. C. de pact. quærum vltimam magis memorię fige secundum eum, idest, quādo quis non est soluendo, quia tunc non facit emptionem, quod not. quia est quotidianū, & ita ipse obtinuit in praxi. Qd dictum Ioan. Lupi dicit aureum in repet. in capitu. per vestras. fol. 9. colu. r. de donat. inter vir. & vxorem.]
- 27 Si vero t̄ animalia dantur inæstimata, in dubio totum periculum animalium pertinet ad tradentem, nisi processerit dānum culpa, vel dolo alterius sociorum. dicta l. cum duobus. §. damna. Et in tali casu fructus erunt communes, si operæ, & industriæ erunt æquales animalibus, aliter qui plus ponit, plus debet habere, & qui minus, minus. Si vero vellet pacisci, qd maiore partē deberet habere, esset vsura. Est igitur seruanda æqualitas tam in animalibus magnis, quā in paruis, quia vbi eadem ratio, ibi idem ius. l. illud. ff. ad l. Aquil.
- 28 Dant & tertio t̄ animalia per modum custodiæ, ita vt nullo modo dominium transferatur, sed solummodo custodia committitur rustico, aliquo dato, seu recepto, & hic contractus licitus est. Cuius natura est, vt periculū, & emolumentum, & fructus rei pertineant ad dominum. l. item si in princip. §. primo. & §. secundo. ff. loca. & ideo fructus bonum, & fetus

foetus vaccarum, &c. si melioratur debet esse domini dactorum animalium, similiter & periculum castor, qui contingeret in animalibus. l. in iudicio. §. primo. l. si quis domum. in principio. l. si quis fundum. §. primo. & §. Imperator. l. si merces. §. conductor. ff. loca. fallit si dolo, aut culpa alterius, quā domini periculum contingeret. quā non ad dominum, sed ad dolum per tineret. Fallit secundo si contingeret imperitia custodis, quia de ea custos tenet. l. si quis domum. §. primo. ff. loca. nam qui custodiā aliquis rei suscipit mercede accepta, de leuissima culpa tenet. gl. in l. si mercedē. ff. loca. Hęc tamē merces debet esse iusta arbitrio boni viri. l. si in lege. §. locationis. ff. loca. Alias in foro conscientie ad restitutionem teneretur.

29 Quarto dantur animalia per modum locationis. verbi gratia, loco rustico centum oves, ut fructus sint sui, sed ut ipse teneatur custodire, & pascere oves, & ut mihi det singulis annis tot libras lanæ. Vel loco tibi aurigæ duos equos, hac lege, ut mihi singulis annis soluas triginta aureos, & damnum ex culpa ad te spectet, mihi autem damnum ex natura, vel fortuna. Et hic contractus licitus est, quia non est contra restitutionem, cum non sit contractus societas.

30 Verum tamen notandum est circa contractum locationis, quod qui locat animalia pensione iniusta notabiliter, aut cogit agricolam ad soluendam iustam pro tempore, quo definit laborare sine culpa sua, vel ob culpam domini, vel ob casum fortuitum contingentem circa eum, vel animalia, aut cogit ad estimationem eorum post mortem, aut danum naturale, vel fortuitum sine dolo, aut culpa leui eius interueniente, quia hæc domini pericula subeunt, omnes hi peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem. Nauar. c. 17. nu. 260. Sed modo ex his supra dictis colligimus aliquas casuum decisiones.

31 Prima. Circa societatem tamen omnium bonorum. Si contracta est societas omnium bonorum hereditariorum inter fratres, lucrum & damnum, quod prouenit ex bonis hereditariis, erit commune: at vero lucrum, quod aliu de deueniet, vel ex illicitis causis, ut ex furto, non est redigendum, & conferendum ad omnium utilitatem. Sicut ex aduerso si vnus commisit maleficiū, & damnatus præstiterit damna, vel expensas, non soluit de communi. tex. sing. in l. si fratres. in prin. & in §. si. ff. pro socio.

32 Secunda. Et si tamen valeat societatis contractus, quo pater, siue in perpetuum, siue ad tempus filios astrinxerit mediante iuramento, ut uiuant in communi, & in diuerso, tamen non obstante iuramento ex causa rationabili; puta si frater esset rixosus, potest fieri diuisio, & recedi a societate. Bar. in l. si conuenerit. ff. pro socio. Bar. & Iason. in l. si non sortē. §. si centum.

ff. de condi. indeb. Syl. in ver. iuramentum. 4.

33 Tertia. tamen Durante hac societate fratres non tenentur subministrare expensas alteri fratri studenti, neque expensas pro docto ratu, neque dotare filiam alterius fratris, nisi expressim a principio de hoc facta fuerit conuentio. iuxta Docto. in athen. q. locum. C. de collat. Vbi et inferunt Docto. quod si pater dum uiueret fecerit expensas filio in studio pro libris, & doctoratu, mortuo patre non tenetur iste filius Doctor conferre pecuniā, & expensas pro libris, & doctoratu: quia cæterum pater donasse.

[Sed quia diximus de filio studente, ideo 34 videamus, an scholaris tamen recedens possit alium loco sui equè idoneum ponere in domo, vel in cubiculo. & dic q. sic. ut per Bal. latē in l. j. C. qui testā. fac. post. Sed dubium est an possit inuitis socijs. gl. Instit. loca §. si. in fin. dicit q. licet possit alteri locare iure locationis, ratio tamen societatis prohibet, quæ præualet, cum videatur electa industria personæ. Institu. de societ. §. soluit. ff. de verbo. obliga. l. si quis arbitrato. ff. pro socio. l. actione. §. mortis. Vnde ex his nota, quod iura loquētia de socijs, possunt adaptari ad scholares, & alios in eodē conuiculo habitantes, quod clarius tenent Azo per 35 perceptione. ff. de his q. deie. vel effu. tamen Vnde Specula. de iudic. §. 2. vers. circa hoc, dicit quod si scholaris non uersatur in domo, ut deberet, verbi gratia, quia uult inducere meretrices, vel retinere concubinam, tunc potest contra eum agi actione pro socio. ita gl. in l. non aliter. ff. de usu, & habit. Bal. in l. si conuenerit. ff. pro socio. vel si uellet inducere in domo inimicum socij, socio inuito. Bald. in l. i. r. C. qui testamen. fac. post. vel si sit rixosus, & scadalosus, non potest repelli a domo. d. l. si conuenerit. bonus tex. in c. ex literis. de constit. 5. q. 2. stio. 4. c. in loco.]

36 Quarta. In qualibet tamen societate, in qua non seruatur æqualitas lucri, & damni iuxta sortem in societate positam, iniqua est, & iniusta, ac leonina; societas enim fraternitas est iuxta. tex. in l. verū. ff. pro socio. Vnde Roma. sing. 660. societatem, & bonam amicitiam ius fraternitatis obtinere dicit. & adeo fraternitas inter socios consideratur, ut plures socij, pro vno, & vnus loco habeatur. iuxta. tex. in l. sed & loca. §. si communē. ff. fini. regundo. Hinc si alter mercatorum industrias ponat, & operas, alter vero pecuniā, in diuidendo lucro societatis æstimanda est industria, & labor socij arbitrio prudenti, & peritorum in arte, & secundum eorum æstimationem dedit dari lucri portio. l. pro socio. ff. eo.

37 Quinta. Dominus tamen pecuniarum, vel animalium ponens illam, vel illa in societatem semper debet sentire illius sortis periculum, alias ponens pecuniā, vel animalia apud mercatorem, vel

vel rusticum per modum societatis, saluo capitali in omnem euentum, esset usurarius. secundum Archi. & gl. in c. plerique. 14. q. 3. Bal. in l. i. C. pro soc. est enim contra naturam societatis, ut vnus habeat caput saluum, & alius fructum. ut ff. pro socio. l. Mutius. Et ita hodie talis contractus expresse reperitur prohibitus, per d. constit. Sixti V.

38 Sed queritur, tamen An reperiatur aliqua forma in societate contrahenda, ut socius conferens pecuniā, vel animalia, non subeat periculum fortis principalis, sed ad socium pertineat illud: Exempli gratia, Do pecuniā mercatori per modum societatis, vel centum oves rustico, uolo me eximere a cura, & sollicitudine, & a timore fraudis, nolo stare dicto rustici, vel alterius socij quo ad lucrum, an possim pacisci ut habeam capitale saluum? Respon. q. hoc potest fieri, dummodo seruetur forma tradita a Caietano in Opusculis, tomo primo. tracta. 27. Respon. 11. Nauar. cap. 27. nu. 254. Sylu. in verbo societas. 1. q. 2. Sotus lib. 6. de iusti. & iurē. q. 6. art. 2. Coua. lib. 3. var. resolu. c. 2. nu. 4.

39 Scilicet, quod fiant tamen tres contractus separatim ex interuallo, in eadem, vel alia charta, vel alio capitulo. Primus sit societatis, in qua alius pecuniā, & alius operam, vel aliud conferat vel societas inter Petrum ponentem animalia, & Paulum ponentem operas. Secundo fiat contractus affecurationis capitalis inter eosdem, Paulo affecurante Petrum de suo capitali, iusto precio accepto verbi gratia ad rationem quatuor pro quolibet ceterario, aut altero tamen tibi de communi lucro remisso: nam æquū est, ut qui in vno grauatur, in altero releuetur, unde cum socius, id est, qui operam confert, pecuniā accipiens grauatur in hoc, ut ad eum pertineat periculum fortis, releuari debet in alio, ut precij affecurationis accipiat; & soluat eum, igitur secundus contractus affecurationis erit periculi fortis cum precio iusto. tertius, ut ad tollendas suspiciones, & molestias rationum, quod operas præstat lucrum incertum, lucro aliquo certo redimat, v. g. erunt duodecim lucri incerti pro quatuor lucri certi. Et si tertius contractus erit venditionis, & emptio nis lucri sperati, id est certificationis lucri inter eosdem Paulo certificante de lucro Petrum. Qui quidem contractus affecurationis quemadmodum licet fieri potest inter Petrum, & tertiam personam circa affecurationem capitalis, & certificationem lucri; ita potest fieri inter Petrum, & Paulum socios adhibitis iustis precijs secundum iudicium prudentem in illa arte, illo tempore, illo loco. Hęc poterit esse forma contrahendi societatem circa pecuniā, vel animalia, saluo capitali, quæ si ita seruabitur, cessant omni fraude, & simulatione, ita ut coram

Deo formaliter, aut æquipollenter prædicti tres contractus fiant, non contraueniet constitutioni S. D. N. Sixti V. cum in illa tantum prohibeantur pacta illicita, quæ non sunt secundum iuris dispositionem, videlicet, ut vel periculum animalium ab altero socio recipiente sustineatur contra æquitatem, & societatis iustitiam, vel ut habeant in singulos annos, vel menses certam pecuniæ quantitatem immunē ab omni periculo, & damno.

40 Sexta. Teneatur tamen societatem soluere si commode potest is, qui illam habet cum mercatore, quam scit esse malæ conscientie, vel si non potest, protestari debet, quod de illicitis lucris participare non intendit. arg. tex. in c. error. & in c. consentire. dist. 83. & quando peruenit ad diuisionem, debet subtiliter de illicitis lucris inquirere, ne crassa ignoratia laborando de illis participet. Syl. in ver. negotium. q. 12.

41 Septima. Qui tamen ponit operas, debet habere expensas de corpore societatis, quando illius causa proficiat. Cyn. & Bal. in l. i. C. pro soc. quia lucrum intelligitur deductis expensis. l. Mutius. ff. pro soc. q. Baldus limitat exceptis his, quas domi fecisset, vel nisi consuetudo aliter se haberet, dummodo non sit aperte iniusta. Syl. in ver. societas. q. 11. [Rursum omnem æstimationem alienam, quod manente societate contractum est, de communi soluendum est. Ita tex. in l. omne aurum, æ. ff. pro socio. cuius gl. in ver. contractum, declarat eam dicens procedere etiam si ab vno sociorum contractum est.]

42 Octaua. Qui verè tamen coram Deo pecuniā in societate confert in lucrum, & damnum, sed a socio publicè scripturam mutui, aut depositi accipit, mortaliter peccat: quia posset voluntate mutata pecuniā mutuatam, vel depositam reposcere, quamuis periret, quare huiusmodi scripturam redimere debet, si uult a peccato esse immunem. Sylu. in ver. societas. 1. q. 4. Nauar. c. 17. nu. 219.

43 Nona. Licet tamen est pacisci ponenti operas de certa mercede earum, puta viginti, nihil sciendo de damno: quia iste non contractus societatis, sed locationis est operarum; imo secundum aliquos non solum licet potest pacisci de viginti, sed et ut habeat talem, vel talem partem de lucro, & nullā de damno, dummodo non ut socius, sed ut operarum locator, & pro salario accipiat. Sed prædicta intellige, nisi danum contingeret culpa, vel dolo ipsius locatoris operarum, vel eorum, quorum opera utitur. l. si merces. §. qui columnam. ff. locat. Intellige etiam si arbitrio boni viri, tantum mereretur, alias esset iniusta merces, sed non usura. Sylu. in verbo, societas. prima q. 3.

44 Decima. Tradens tamen alteri pecuniā, cum pacto, ut quicquid negotiando lucrabitur, sit eius

radentis, constituto tamē sibi certo salario, & ab omni periculo libero pro illius labore, vel industria, licitū est, & nō dicit cōtractus societatis, vel locationis. Naua. c. 17. nu. 257.

[Postremo circa hanc materiam videndū est, an qui ꝑ bona fide facit cōtractum societatis, vel alium, quem credidit esse iustum, licet verē sit vsurarius, consuetus tamen per illum impunē fieri in regione, in qua factus est, peccet? Dic ꝑ non. Tū, quia auctoritas viri valde pij, & eruditi excusat a peccato transgressionis legis. c. capellanus. de feri. iuncta glossa quibus hoc colligunt Panor. Alex. & Imola. At consuetudo tantā, vel maioris auctoritatis videtur, quā vnus, vel alter Doctor. argu. l. 2. c. quā fit longa consuetu. vnde consuetudo excusat a pœna, secundum duas glossas a pluribus approbatas singulares, quarum altera est in c. venerabilis. de consuet. altera in c. de nique. distin. 4. Tum ēt in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonē. ff. de ædil. edi. quæ ait eum, qui facit aliquid, ꝑ publicē putatur licitum, non censerī male facere. Ex quo dicto Bart. determinat nō esse dicendum vsurariū illum qui facit actum, qui cōmuniter æstimatur licitus, et si in veritate vsurariā prauitatem contineat. An vero esto, quōd non peccet, teneat restituere quę sita per illum? Respon. Naua. ext. de vsu. lib. 5. consi. 20. nu. 12, ꝑ non tenet restituere totū lucrū, sed pōt retinere illud, vel tantā partē ex eo, quantā verisimiliter per aliquos. cōtractus licitos sibi acquisiuisset.]

S V M M A R I V M.

- 1 Ludus, & iocus quid, & in quo differant, & an licitus sit ludus. ꝑ nu. seq.
- 2 Ludus tripliciter dicitur, & an ludenses lethale ad istam ludendo.
- 3 Ludus, qui exercetur cū periculo vitę prohibitus.
- 4 Ludus taurorum, & ferarum, quo casu sub pœna excommunicationis intelligatur prohibitus.
- 5 Ludus cum periculo animę proprię, vel alię est prohibitus, & etiā ratione loci, & personę. Clericis omnis ludus cum armis est prohibitus, & sine causa arma non portant.
- 6 Religiosi portantes cultellum offensorium ad incidendū panem, an sint excommunicati.
- 7 Ludus histriionum, item ex qua cum propriā personā sit ludus in publico, prohibetur.
- 8 Histriionibus mercedem dare, vel sustentare, an licitum.
- 9 Ludere religiosi luxurię induti non possunt sine peccato, & an chartę lusorię. nu. 13.
- 10 Ludus ex nimio ardenti desiderio, mortalis est, tribus casibus exceptis.
- 11 Ludere animi leuandę gratiā, de re minima, non est peccatum.

- 12 Promittens dare scachomatum cū pedona, an si dederit cum pedona effecta regina, sit impleta promissio.
- 14 Religiosus non est prohibitus cum domesticis inter priuatos parietes moderatē ex causa ludere.
- 15 Religiosus, an liceat personaliter, saltantes, aut se in ludis exercentes spectare.
- 16 Laicus habitu, vel gestu, in choreis uti, an sit mortale.
- 17 Ludere causa fortitudinis exercere, nō dedecet.

Deludo. Cap. CXXI.

Ludus, ꝑ & iocus est actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem, & dicitur ludus, cum sit factus, iocus cum sit verbis. Ludus vero, qui fit animi leuandę causa licitus est, dummodò tria caueantur; primum dicta, ac facta turpia, vel nociua; secundum resolutio grauitatis; tertium indebitę circūstantię secundum personam, tempus, locum, & huiusmodi. D. Tho. 2. 2. q. 168. arti. 2. & si excessus in hoc ludo recreatiuo esset ratione turpitudinis, vel nocumenti in re notabili, esset peccatum mortale, alias veniale. Syl. in verbo, Ludus. q. 1.

2 Est ꝑ & alius ludus, qui fit ad fortitudinem exercendam, alius item ad membrorum agilitatem comparandā, alius principaliter lucrā dī sine, vt sunt ludi ingenio hominis subiecti, vt ludus latrunculorum, seu scachorum, pileę, & chartarum, qui quidem ludus principaliter animo lucrādi factus, potius negotiatio, quā ludus dicendus est, quæ quidem negotiatio fere semper mala est, non autem mortalis, ex hac circūstantia erit ludus, etiam si notabile quid sit in animo lucrari ab eo, qui donare potest, vt probat Caiet. 2. 2. q. 168. arti. 3. & in summa in verbo, Ludus. Neque etiam ludere ex nimio, & ardenti ludendi desiderio est mortale, nisi violetur lex, quæ obligat ad mortale, puta præceptas missas omittere, subijci periculo amissionis bonorum, quibus tenetur alere vxorē, & liberos, debita statuto tempore non soluere. itā Nauar. c. 17. nu. 3.

3 Rursum, ludus est ꝑ prohibitus, quandoq; quia sibi, aut alteri imminet ex ludo probabiliter periculum mortis corporalis, aut mutilationis, vel grauis debilitatis membri alicuius. Hinc ludus cum periculo vitę, vt funabuli super funes in altissimis locis corpus volutantis mortale peccatū est, quia est contra præceptū illud. Diliges proximū tuum, & te a fortiori: nisi prudentis arbitrio ille funabulus eius viribus, & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, vt sine periculo verisimiliter iocū exercere posset: Quod idē de hastiludij & cor-

neament-

neamentis dicendum, quæ adhibita debita cautela permittuntur per extrauag. de torneam. licet per cap. primum, & secundum, de torneamen. prohibeantur: quod intellige, cum probabile periculum adest mortis, & vulnere.

4 Ludus etiam taurorum, ꝑ & aliarum ferarum per extranag. Pij V. De salute Regis, inhibetur sub pœna excommunicationis, qui intelligendus est secundum Nau. c. 15. nu. 18. qñ cum probabili periculō mortis, vel vulnere; aut alterius notabilis nocuementi exercetur, secus cum eiusmodi periculo non timetur. Itē

5 ꝑ est prohibitus ludus, qñ probabile est periculum animę suę, vel alterius, & hoc mortale, vt in choreis crebro accidit, & generaliter quoties in se continet turpitudinem. Præterea ratione circūstantię loci, vnde erit mortale si exercetur ludus in ecclesia cum irreuerentia magna, vt ibi choreas exercere, aut cum notabili scandalo, vel per laruas representare vana. Deinde ratione personę. Hinc clericis, & multo magis religiosis prohibitus est omnis ludus cum armis. cap. continebatur. de homic. quia arma portare prohibentur, nisi cum causa iusta, quæ secundum glo. ibi intelligitur si p loca periculosa transierint, quia licet eis portare ad terrorem latronum, sed percutere nō debent, nisi eo casu, quo oporteret eos, aut percutere, aut percuti, vel spoliari, quod nota.

[Quo casu non solum possunt deferre arma defensionis, sed etiam offensionis. vt not. Abb. in c. 2. de vita & honesta. cleric. num. 8. possunt etiam portare non solum clerici, sed etiam religiosi cultellum paruum aptum ad incidendū panem, & alia necessaria, vt in c. lator. de homicid. quia talis non venit appellatione armorum. Franc. Aret. consi. 38. quod nota contra quosdam personas ecclesiasticas, quæ sub hoc prætextu habent cultellum feritorium, seu offensorium. Contrafacientes vero si sunt clerici, grauius peccant, cum tale delictum sit excommunicatione dignum vt d. c. 2. cum excommunicatione non feratur nisi pro graui crimine. c. nullus. c. nemo. 15. q. 3.]

6 Si vero sunt ꝑ religiosi & tunc deferentes arma intra septa monasterij sine licentia superioris, sunt ipso facto excommunicati. c. ne in agro. §. nullus. de stat. monach. & sic locus religiosus aggrauat delictum. c. sicent dignum. de homicid. arma enim eorum debent esse lacrimæ, & orationes. 23. q. fin. conuenior. glo. in c. dilecto. de sentent. excommunic. lib. 6.]

7 Prohibetur ꝑ etiam ludus histrialis, qui inferuit ad prouocandos homines ad ridendum, vt scurræ, & generaliter ratione honestatis omnis ludus, ex quo ex propria persona facit ludum in publico: nam in occulto ratione infirmitatis, vel alterius honestę rei cā aliquid

ioci facere non reprobatur, facit quod notatur de citharitis, & in iis, qui variis instrumentis vtuntur. 2. dist. c. donare in glo.

8 Vnde ꝑ fit ꝑ histriionatus non est de se illicitus, si illo officio moderatē homines vtantur, & alię circūstantię, quæ ludum vitare possent, amoueantur, quare cōcedimus posse histriiones ex huiusmodi officio victum querere, & licitum esse mercedem moderatam eisdem tribuere. Nec vniuersaliter damnandi sunt, qui histriiones sustentant, sed quæ excessiue cum illis bona tua consumunt, maxime si turpiter suo ludo, seu officio vtuntur, & de iis intelligitur dictum Augustini super Ioan. qñ donare res suas histriionibus, vitium est immane.

9 Ludere ꝑ etiam ad laruas religiosi non pñt absque peccato, cum habitum mutare nō pñt, nisi ex causa rationabili. Ludere vero monachus, & clericus sine vlla culpa etiam veniali potest talis, & chartis lusoriis ob honestam causam, puta recreandi socium ægrotum ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem. Nauar. c. 19. nu. 3. vt si omitteret diuina officia, ad quę teneatur, vel nisi ratione scandali, vel inhonestatis regularis, vt ludendo publicē cum secularibus. Syl. in verbo. Ludus. q. 2. contra Rosellam. Sed modo ad particularium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus.

10 Prima: Ludere ꝑ ex nimio, & ardenti appetitu non est mortale, nisi in tribus casibus. Primus, quando manifestum esset aliquem vincere indebito modo, puta fraude aliquid notabile. Secundus, quando quis actu de hoc cogitat, deliberans violare aliquod præceptum. v. g. nō interesse sacris die festo causa cupiditatis. Tertius, qñ ex isto appetitu fieret aliqua actualis transgressio, puta, quia deierat, blasphemar, percutit inuite. Syl. est. in ver. ludus. q. 2. & in ver. Auaritia. q. 1.

11 Secunda: Ludere ꝑ animi recreandę causa ad conuiuia nonnūquam ludo alearum, id est, chartarum, in parua quantitate, quæ intelligitur respectu personę ludentis, non est peccatum. l. quod in conuiuio. ff. de aleat. dummodo caueantur fraudes, dicta, atque facta turpia: nam tunc si essent mortalia, mortale esset peccatum: Syl. est. in verbo, ludus. num. 1. qui q. 4. circa finem inquit, ꝑ sit ludus animi recreandę causa, qñ quis luderet cum appetitu, & spe lucrī, etiam si neutram partem cederet lucraturam.

12 Tertia: Religiosus, ꝑ qui promittit dare, vel alius, scachomatum cum pedona, an dicatur impleuisse promissionem, si dederit cum pedona effecta Regina? Rñdeo, ꝑ & si Abb. dicat, ꝑ sic si promissio fuit facta cum certa pedona, licet si generaliter, tamen opinio negatiua ve-

rior videtur: quia licet sit facta promissio cum certa pedona, tamen ex quo facta est regina, & aliter ducatur regina, quam pedona, promissio non verificatur, vt not. Imola in l. falsa. §. i. in fine. ff. de conditio. & demonstratio. & ad hoc facit, quia qualitas adiuncta verbo, secundum qualitatem verbi intelligitur. In delictis §. si extraneus. ff. de noxal. l. si. Titius. vbi Barff. de testam. milit.

13 Quarta. Ludere periam chartis lusoriis tempore debito, videlicet victoriae, vel liberationis patriae, aduentus amici diu expectati, non est peccatum religioso, maxime si occulte fiat. Syluest. in verb. chorea. q. 1.

14 Quinta. Non peccat mortaliter religiosus, qui secreto cum aliquibus domesticis saltaret: vel choreas plauderet, vel qui causa infirmitatis, vel alterius honestae rei causa iocandi aliquid faceret, prouocando aliquos domesticos ad risum, vt in vltimis diebus carnis priuij. Nec qui variis instrumentis vtitur ad pulsandum, dum tamen haec occulte, & parum fiant. Syluest. in verbo, clericus. 3. nu. 5. vers. & octauo. Ratione tamen scandali, vt si publice peccatum esset mortale. Syluest. in verb. ludus. n. 3.

15 Sexta. Non peccant mortaliter religiosi, vel clerici, si aspiciunt laruas exercentes, saltantes, currentes ad brauium, se exercentes in aliis ludis, nisi per accidens ratione scandali, qd proximo paratur; puta ad detrahendum; aut complacentiae volendo id fieri, vt videatur, aut ratione periculi animae, aut corporis. Syluest. in verbo curiositas. in fi. & in verb. ludus. q. 8. in fine. [Quapropter hominibus cunctis obesse plurimum, moresque corrumpere spectacula. Laetantius ostendit, ob idque fugienda consuluit in libr. 6. diuinarum Instit. c. 20 in fin. maxime sub iis verbis. Virada ergo spectacula omnia, non solum, ne quid vitiorum peccatoribus infideat, quae sedata, & pacifica esse debent, sed ne cuius nos voluptatis consuetudo deliniant; & a Deo, atque a bonis operibus auerant. Quis inquam ambigere potest, quam indecens sit ecclesiarum obsequiis mancipatos viros illos illis delectari? Vnde merito ministris altaris, ac quibuslibet clericis prohibitum fuit in Concil. Laodin. de quo in c. non oportet. lo. secundo. de consecrat. dist. 5. c. his igitur. distin. 23. Quae etiam turpia spectacula inhibeantur, habetur in c. presbyteri. 34. dist.]

16 Septima. Qui habitu, gestu, cantu notabiliter lasciuo in ludo chorearum vtitur, sicut foeminae inuerecundae pectora lasciuè nudat: vnde partes inuerecundae indeceter cooperas ostendit, peccat mortaliter. Veru de hoc p certo iudicare non possumus, sed istud est consuetudini patriae, hoc tñ pro indubitato tenendum est, qd qñ ex illa inspectioe probabiliter timeatur periculum

operis, vel cogitationis mortalis, peccatum mortale est, si auerendo quis non desistat, quia qui periculum amat, peribit in illo. Syluest. in verbo, Choreae. q. 1. vers. 4. & 6.

17 Octaua. Fortitudinis exercendae causa ludere, nullum est peccatum: Pari ratione neque peccatum est ludere ad neruorum consolidationem, membrorumque agilitatem comparandum, huiusmodi dicitur ludus pilae, modo sit moderatus, & absq; scandalo.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Illicitum quadrifariam dicitur.
- 2 Ludo etiam ex prohibita lege humanae acquiruntur, modo abfuerit fraus, in foro animae non restituitur, & num. seq.
- 4 Acquisita ludendo cum eo, qui donare non potest restituenda sunt, quo casu filio, vel monacho modicum ludere liceat, nu. seq.
- 6 Filius familias potest collusori plura lucrari, quam ipsi collusor.
- 7 Lusor, qui collusorem verbis improbis, in, vel metu attrahit, restituere lucrifacta re. erur.
- 8 Fraude utens, vel etiam falso se ignarum asserens, ad restitutionem tenetur.
- 9 Ludens in arte ludendi, alterum superans, an lucrifactum restituere teneatur.
- 10 Punctis suis addere, vel collusoris detrahere, aut manum surripere, peccatum est.
- 11 Victorem certo sciens se euasurum, si augeat in ludo sponsonem an uictam sponsonem restituere teneatur.
- 12 Lucra facta cum uno in ludo cum amissis cum eodem possunt compensari.
- 13 Ludens sub fide, quod amissis non persoluerit, non peccat, nisi intercedat iuramentum.
- 14 Lusor collusoribus mutua pecuniam, eam recipere non potest, & quid de alijs mutuatibus.
- 15 Monachis, vel clericis aleis, vel fortunae illicitis ludere non licet, & quando ludum spectando peccent, nu. seq.
- 17 Exponentes domum aleatoribus ad ludendum mortaliter peccant, & digni excōicatione censentur, & de subministrantibus candelas, & similia. nu. 19.
- 18 Mala, quor, quantaque effusant e ludo, & de panna, Episcopo, vel presb. yero ludentibus.
- 19 Deus non me adiunet, si amplius lusero, si ita quis dixerit, an absolui possit.

De illicitè acquisitis, & praecipuè ex ludo. Cap. CXXII.

Ro fundamento sciendum est illicitum in nra materia quadrupliciter dici, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. quaestio. 32. articul. 7. Primum quando id, quod illicitè ab aliquo acquiritur, debe-

debetur ei, a quo est acquisitum, vt in furto, & rapina, de quibus supra admonuimus. Secundum, dicitur illicitum tam ex parte dantis, quam accipientis, vt quia contra iustitiam, & contra legem. Huiusmodi est, quod datur iudici, aut testi ad corrupendum, vel quod acquiritur è ludo à lege prohibito, Tertium, quado datio ipsa non est prohibita, sed causa, ob quam datur, vt quod datur meretrici. Quartum, qñ datio ipsa est tantum prohibita ex parte recipientis, qd est secundum Sotum, si cupiam quis pecuniam porrigit, ne peccatum committat.

3 Rursus sciendum est, quod & si ludus illicitus sit, sequè humana poena exteriori, & lucri restitutione plerumq; puniatur, ex eo tamen acquisita in animae iudicio non sunt necessario restituenda: dum modo absit dolus, fraus legesq; ludi seruètur, habeatq; ludetes liberam rerum administrationem, quae in ludi conuentione deduxere: & ratio est, quia lex ipsa non vetat dominij acquisitione ex ludo, sed solum penas statuit aduersus ludetes, vt ex ludo acquisita restituere cogantur sententia iudicis, quae sanè poena in foro conscientiae non producit restituendi obligatione ante sententiam, D. Thom. 2. 2. q. 32. arti. 7. ad secundum, & ibi Caiet. Doct. commu. in c. penult. de vita & honest. cler. Couar. in reg. peccatum. par. secunda. §. quarto. Nauar. cap. 19. num. 18. §. 8. Sed haec decisionibus modo faciliora reddentur.

3 Prima, Lucrifacta in ludo etiam prohibito sub poena exteriori, & lucri restitutione, non interueniente metu, dolo, & fraude ab eo, qui donare potest, non tenetur quis restituere de praepcepto non solum collusori, sed neque pauperibus. Couar. qui supra. §. quanto. nu. 2. in fine. contra Sylu. in verbo. Ludus. q. 13.

4 Secunda. Ludere etiam ludo licito rem notabilem cum eo, qui donare non potest, siue sit clericus, siue laicus, mortale peccatum est, & tenetur restituere his, qui eorum curam habent. Huiusmodi est stultus, puer, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, coniux, monialis, monachus, & similes. D. Tho. 2. 2. q. 32. arti. 7. ad secundum. Bal. in rubr. C. de codi. ob turp. cau. Sylu. in verbo, Restitutio, quarto. q. 2. Caccia. in tracta. de Ludo, qui addit limitationem, nisi esset modica quantitas, quae consideratur attendita qualitate personarum.

5 Tertia. Filius, qui studet, aut in curia versatur de licentia patris, & Religiosus, qui studet, aut negotiatur impensis sui Abbatis licite possunt de suo commeatu quatuor, aut quinque de centum, quae dantur eis, ludo impendere, modo id honestè causa creationis faciant: quia pater, & praelatus tacitam eis licen-

tiam eius rei facere videntur. arg. glo. in cle. secundum. ver. conuertendū. de vita, & honest. cler. Sotus de iustit. & iure. lib. 5. q. 5. art. 2. Nauar. c. 19. nu. 12.

6 Quarta. Potest filius familias plura à collusore lucrari, quam collusor ab ipso, secundum Nauar. qui supra, & dicit esse communem. Contra tamen tenet Sotus. Couar. & Alfonso de Castro, quorum opinio potest procedere, quando falso dicendo se habere facultate donandi, & perdendi allicit alium ad ludum. arg. tex. in l. 2. C. si min. se maio. dixer.

7 Quinta. Ludens trahendo inuite aliquem, siue in principio ludi, siue in medio, restituere tenetur lucrifacta. Trahi autem dicitur inuitus, non tantum cui vis infertur, aut fraus sed qui improbis verbis, aut precibus eoultque instigatur, vt nisi luderet, pudore suffunderetur, & tanquam iniu banus, & ignobilis haberetur. Caiet. 2. 2. quaest. 32. arti. 7. ver. circa acquisita. Vel etiam qui blanditijs, aut suasionibus duceretur, vel metu. Sufficit autem non solum iustus metus, sed etiam gradus reuerentialis. Sylu. in verbo. Restitutio. 4. q. 9. ver. 4. Nauar. c. 19. nu. 13.

8 Sexta. Vincens fraude, aut dolo, vel mendacio etiam ante ludum, fingens se nescire ludere, cum sciat, ad restitutionem eius, qd lucratus est tenetur illi, a quo vicit, licet perdes sit dominus amissorum. Sylu. in verbo. Ludus. q. 11. ver. 2. Fraus vero quando fit, statim iudicio peritorum. verum tamen illa committitur, cum quis cautelè vtitur, quae iuxta leges ludi licite fiunt. Couar. in reg. peccatum. part. secunda. §. quarto.

9 [Hinc sequitur, quid respondendum sit ad dubium hoc, scilicet si colludentes non sunt in ipso ludo pares, sed alter in arte ludendi superat, an teneat excedes, si quid fuerit lucratum, restituere. Et habet haec dubitatio locum magis in ludis, qui vitijs, & ingenio, seu arti imitantur, quae in ijs, qui praecipue ex fortuna dependent. Et dicendum, qd ex quo casu non est vtriusq; aequa conditio, sed alter cum ludis est in tuto, vel quasi, alter vero, vt plurimum est in periculo, consequens est iudicium illi gratia lucri factum de se illicitum esse, & lucrum ab eo, qui inferior est, per lucrantem, qui in tuto est iniuste respici, & per consequens debere amittenti restituere, etiam iudicis sententia non expectata: Excepto nisi is, qui inferior est, excessum alerius colludentis suat, & sciens, & volens ludat: quia tunc perinde est, ac si id, qd amiserit, donare velit: nam tunc nec iniuste recipitur, nec iniuste retinetur. & ita non est de necessitate restituendum.]

10 Septima. Afferens scienter se plura puncta habere, quam habeat, vel non admones collusorem,

luforem, qui errore dicit se pauciora habere, vel manum, quam dicunt, sibi subripiens cum notabili damno, mortaliter peccat cum nexu restituendi, quod secus est de eo, qui certo sciens se amissurum pecuniam, auget sponsonem. i. facit inuitum, ut collusore illum non acceptate primam amittat. Nauar. c. 19. nu. 17.

11 Octava. Alter qui ex lusoribus necessario, victor euasurus sponsonem auget appositamque; pecuniam certus de illo lucro duplam efficit altero ob ignorantiam minimè sponsonem illam recusante, non tenetur illud acquisitum de præcepto in conscientia restituere. Couar. qui supr. nu. 5. in fi. [Hoc vero in ludo scachorum fieri, & seruari videmus, quod alter antequam suum moueat calculum, videt, & certus est se lucraturum, quod tamen alter minimè videt, & qui certus est, sortem super qua luditur auget, quod alter ex ignorantia acceptat, & sortem ipsam ex eadem ignorantia perdit. In quo casu iterum melior est conditio lucrantis, qui certus est de lucro, quam amittentis, qui se vincendum non videt, & tamen lucrum ita acquisitum non est de necessitate restituendum, eo quod hac lege ab initio contraxerunt, ut quilibet eorum quod velit, possit sortem, super qua luditur auget, et si de lucro sit certus. Ideo cum lex pro utroque sit instituta, iustum est, ut per utrumque feruetur, cum certum sit contractus ex conventionione legem, & vim accipere.]

12 Nona. Compensare potest quis in ludo lucrifacere ab uno cum perditis cum eodem non solum durante eodem ludo, sed etiam in diuersis ludis, etiam si alij sint liciti, & alij illiciti, siue uterque sit habilis ad donandum, siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis, quod vltimum non de rigore iuris, sed de æquitate in foro conscientie teneri potest. Cum lucrifacere vero ab uno, & perditis cum alijs non sit compensatio. Nauar. c. 19. nu. 18.

13 Decima. Ludens qui sub pecunia credita, quam promittit soluere, si perdidit, non peccat non soluendo. Caroli V. lege ita sibi concedente, quæ etiam ius repetendi si soluerit, concessit. Secus si cum iuramento promittit, quia periurus erit non soluendo, & peccat mortaliter. argu. tex. in c. debitores, de iureiur. nisi antequam soluerit, absoluat a iuramento. Sotus de iusti. & iure lib. 4. q. 5. art. 2. col. fi. in fine iurantis soluere versus furas. Nauar. c. 19. nu. 17. in fine.

14 Undecima. Mutuus qui pecuniam lusoribus, ut secum ludant, eam repetere non potest, quod procedit etiam si non ludat, dum modo ludeticienter mutuet, vel ludere volenti. tex. cum glo. in l. in prin. & in l. fi. vbi Bar. ff. de aleat. Bar. in l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. Verum si alteri mutuarer, quam colludem, vel ludere volenti, licet in ludo mutuarer, repetere potest. Sylu. in verb. Ludus. q. 9. vers. 6.

15 Duodecima. Monachis, & clericis beneficijs, vel in sacris ordinibus constitutis, (nam de alijs idem, quod de laicis censendum est) interdicitur lege obligante ad peccatum mortale, ludere, ludis aleæ, siue fortunæ illicitis notabilem quantitatem. c. episcopus. 35. dist. c. 1. ead. dist. per verb. illud, damnetur. Doct. in c. inter dilectos. iuncta gl. de excess. præla. quamuis si ludant de fructibus beneficiorum non teneantur ad restitutionem, cum sint vere domini fructuum, ita tenentur communis, contra Nauar. ca. 19. nu. 9.

Quod autem sit peccatum mortale probatur per Sum. Concil. in 6. c. fol. 281. in paruo opusculo, vbi alearum ludus clericis interdicitur sub poena excommunicationis, quæ quidem poena demonstrat non excommunicationem, sed peccatum mortale iux. glo. in c. 1. de sagit. Et in ciuitate Neapolitana per constitutionem synodalem incipientem. Ut clericorum imponitur etiam poena pecuniaria, videlicet tarenorum quindecim, & si luserint clerici intus ecclesias, capellas, aut cimiteria, est poena excommunicationis ipso facto incurrenda, ut in alia synodali, quæ incipit. Quia sunt nonnulli. Unde infero, quod eo ipso, quod est inuentus clericus ludere in dictis locis, est excommunicatus absque alia sententia iudicis, cum poena excommunicationis non requirat aliquem actum iudicij, ut plenè diximus supra, in primo præcepto. c. 1. nu. 40.]

16 Tertiadecima. Clericus, vel monachus spectantes ludum mortaliter malum multo tempore, mortaliter peccant, secus si paruo, vel si non mortaliter malum, sed ita quod si mortalis esset, etiam delectaretur, vel esset dispositus illum videre, etiam si præcipere contrarium, vel si præsentia eius causa esset, quod ludo illicito ludatur, vel ex officio debeat prohibere, & non prohibet, vel si propter ludum omitterent diuina de præcepto die festo, vel afferrent scandalum proximo. Syl. in ver. ludus. nu. 8. & in verbo, chorea. in fi. Naua. c. 19. nu. 14.

17 Decimaquarta. Quicumque qui cautionem, vel domum ad recipiendum aleatores ludentes expositam habent, excommunicationi ab ordinarijs locorum subijci debet: magna est enim in ipsa seueritate pietas, ut Turon. Concilij verbis utamur, per quam tollitur peccandi facultas: nam vbi infana libertas generat vulnera, sacerdotalis districtio dat medelam; ita habetur in constitut. Neap. c. 41. Ex quibus verbis colligitur tales peccare mortaliter, dum præcipit illos esse excommunicandos. arg. tex. in c. ecclesiastica. dist. 23. & hoc merito, cum prædicta domus sic exposita omnis nequitie sentinae sint. quid enim qui mali ex ludo non prouenit, ex eo enim oritur desiderium lucrandi, quod est cupiditas, quæ est radix omnium malorum, de constitut. nam concupiscentiam. item voluntas spoliandi pro-

xi-

ximum, quæ est rapina; rursum blasphemia, ite verba otiosa, & mendacia; insuper corruptio proximorum, qui ad ludum conueniunt. Præterea scandalum bonorum. Et temporis, atque bonorum amissio, talis qui ludit, si est Episcopus, presbyter, aut diaconus, potest damnari, aut deponi, alij autem communionem priuari, nisi desistant. ut not. dicit Card. in clem. 2. §. pen. nu. 9. de vita, & honest. cleric.

19 Quare subministrantes qui domum, mensam, candelas, aut alia in ludum necessaria lusoribus ludo mortali, mortaliter peccant: quia iuuant, & consentiunt ad peccandum. Nauar. c. 19. nu. 15. tenenturque restituere omnia, quæ ad ipsos perueniunt. Syl. in ver. ludus. q. 15. Quod tamen non intelligerem de dominis, qui animi recreandi causa ætuo tempore ludunt, eorum vero famuli lusoribus præstant aleas, aliquid ab ipsis postea recepturi: non enim nobiles illi peccant mortaliter: quia cum actus ille sit indifferens, alias non concederetur, possunt nobiles uti, quod procedit etiam si alij abuentes committerent fraudes, aut blasphemias: verum, quando hi tales essent noti apud nobiles, essent repellendi, alias peccarent mortaliter.

20 Quintadecima. Iurans sic, Deus si male mihi vertat, & me non adiuuet si amplius lusero, non potest ab hoc sacramento absolui hac tantum causa, quod ipse magnum desiderium, & temptationem patitur ludendi: cum sit verum iuramentum, possit tamen in rem meliorem, vel æque bonam commutari, quamuis hoc consilium de commutando debeat maturius dari, inspecta persona ludentis, si ob magnam inclinationem contrauerit. Nauar. c. 12. nu. 11. Addens insuper talem ludo licito, & in parua quantitate ludentem animi recreandi causa, non venire contra iuramentum.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudici, vel ministris iustitie ad obtinendam iustitiam largiens, non peccat, & datum repetere potest in foro contentioso. num. seq.
- 3 Aduocatus, siue principalis bonam se causam habere ratus dans iudici pecuniam, peccat, & repetere prohibetur. num. seq.
- 5 Iudici animo corrumpendi pecuniam tradens, peccat, & ipse, & iudex, quam restituere tenetur præter damnatum, & cui.
- 6 Iudex, vel officialis præter statutam mercedem exigens, crimen concussionis committit, amplius septem in casibus. ut nu. 7. 8. 9. & 10.
- 11 Casus tres, quibus officiales aliquid citra peccatum recipere possunt. nu. 12. & 15.
- 12 Officialis habens premium non sufficiens, an quicquam ultra illud recipere possit.
- 13 Testis, an, & quo casu aliquid habere possit pro-

ferendo testimonio, & item iudex delegatus principis, vel ordinarij. num. seq.

16 Officiales ab incarcerationis nondum sententiam passis pecuniam accipientes peccant, & restituere tenentur, & cui facienda restitutio.

17 Officiales deputati ad accusandum, prætermittentes officium, an, & quando vel peccent, vel teneantur restituere acceptum.

18 Iudex, vel Episcopus, an possit condemnatorum penam sibi, vel sue Camera applicare.

De eo, quod datur officialibus. Cap. CXXIII.

Xpediendo hoc capitulum per conclusiones statuamus plures, quarum prima sit hæc.

1 Dans qui iudici, seu alteri iustitie ministro pecuniam, vel munera non animo corrumpendi, sed vexationem redimendam, videlicet, ut iustitiam ministret, seu absque mora iustitiam litiganti exhibeat, litemque secundum iustitie tramitè definit, non peccat. ut probatur per glo. in c. qui recte. 1. q. 3. & per glo. sing. & inibi Archid. 14. q. 5. c. non sanè, quas sequitur Couar. in regu. peccatum. part. 2. §. 3. nu. 1. Et idem confirmatur per Syl. in verbo, Restitutio. 2. col. 5. vers. Quinto, qui his verbis utitur.

2 Qui qui iudici dedit, ut iustitiam consequatur, nullam poenam incurrit, & potest repetere datum, ut frequentiori iudicio, interpretumque suffragio receptum est. Quod quidem rectè in telligis in foro contentioso, ut inquit Panor. in c. cum non ab omni, nu. 8. de vita, & honest. cler. & probatur per tex. in l. 2. ff. de condic. ob turp. caus. & sequitur Caie. 2. 2. q. 100. art. 4. vers. In eodem art. Nec obstat si diceretur: id non debere permitti, quia ex illa pecunia, seu illo munere iudex inducitur ad peccandum, & qui dat, cooperatur illius peccato: quoniam optimè respondetur per Nauar. c. 17. vers. Non obstat. & per Caier. qui supra: Dicentes idcirco non peccare qui dat iudici, quoniam dat ut suo officio bene fungatur, & dat quasi inuitus, & coactus, quia videt, aut timet, quod nisi dederit accipiens non est suo officio bene functurus. Ex his igitur remanet certa, & vera conclusio, atque in iudicio animæ tenenda.

3 Secunda, Aduocatus, Procurator qui siue ipsemet principalis, vel alius quilibet eius nomine si existimantes se bonam causam habere, iudicem pecuniam inducunt, ut pro ipsa, æquâ sententiam dicant, peccant mortaliter, & datum repetere nullo modo possunt: & ratio est, quoniam in propria causa quisque iniustus est iudex: cum

vnicique apparet prima fronte ius habere certum, quod & quidem in rei veritate non est, & ita ex hoc palliamento multæ fierent corruptiones, vt colligitur ex dictis Soti lib. 5. de iustit. & iur. q. 8. art. 4. col. 2. ver. Sed nunquid.

4 Quæ quidem ¶ conclusio est adeo vera, vt non solum procedat, si existimarent se habere iustā causam, sed etiā si pro certo sciat iusticiā causā, & re vera ita esset; quia si pecunia iudicē inducunt, vt pro ipsis sententiā ferat, adhuc peccant mortaliter: ratio autem est, quia iudicem corrumpunt, qui secundum propriū iudicij dictamen contrarium foret fortasse pronuntiaturus. Vnde non immerito peccant, litemque perdunt, & datum repetere nequaquam possunt, vt inquit tex. & glo. in d. l. 2. ff. de conditio. ob turp. causam. Hanc autem secundam conclusionem in foro conscientie non teneret: ratio enim cui inuitur, videtur mihi admodum debilis, imò falsa: Iudex enim, qui alias esset iniuste iudicaturus, si accepta pecunia inde indicat nempe pro eo, qui iustam habet causam, non potest dici corruptus: Corrupti enim est à rectitudine deflecti, & non cum ab iniquitate receditur ad rectitudinem, nempe ab iniusta sententia ad iustam.

5 Tertia. Dans ¶ pecuniam iudici, aut testis, vel scribæ animo corrumpedi, mortaliter peccat, & iudex, qui iniuste iudicauit, præter damnū, & interesse, quod debetur parti læsæ in foro conscientie, tenetur etiā pecuniam restituere non danti, cuius turpiter dederit, sed pauperibus, vel illi, in cuius iniuriam recepit. c. iubemus. l. q. 1. 17. questio. 1. cap. non sanè. Sed quod in foro conscientie pecunia pauperibus eroganda sit, fortè magis est consilium, quam necessitas. vt inquit Sylu. in verbo. concussio. q. 3. & in verbo iudex l. q. 12. ver. sextum. vbi inquit, quod obligatio restituendi pecuniam est in poenam, & poena non debetur, nisi successerit sententia iudicialis, vt est gloss. in capit. fraternitatis. l. 2. questio. 2. si vero malum, ob quod data fuit pecunia, non habuit effectum, verbi gratia, quia non iudicauit, vel si iudicauit, non iniuste, sed rectè, tunc danti est restituenda. Nauar. cap. 17. nu. 30. ver. 4.

6 Quarta. Officialis, ¶ seu iudex, cui de publico merces exhibetur, si amplius querit, vel exigat quam sibi constitutum sit stipendium, vsurpat, & crimea committit concussionis, vt inquit Syluest. in verbo. concussio. q. 1. Nec putat dom. Anto. in eius summula. 7. præcep. c. 8. ver. si existens, quod excuset eum consuetudo, sicut nec à rapina, vnde & peccat, & restituere tenetur certis personis, si certæ sunt, nisi eis difficilis esset restitutio: quia modicum, sin minus pauperibus erogare tenetur. Nauar. c. 17. nu. 33.

7 Propterea ¶ enim statuntur stipendia à publico, ne personæ priuatæ vexentur, quæ quidem conclusio non solum procedit si exigat, verum etiā si à sponte dantibus aliquid notabile maius debito acceperit, quo etiam casu mortaliter peccat, & restituere tenetur dantibus: & ratio est, quia ad illud tenebatur secundum iustitiæ tramitem necessitate præcepti, cum sit publicè remuneratus: Vnde hac de causa acceptū est omnino restituendum, secundum Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 3. n. 1. Bal. in auth. sed hodie. C. de episc. & cler.

8 Secundo ampliatur. ¶ vt procedat etiam in ministris iustitiæ, nempe actuarijs, scribis, notarijs, qui omnes nequeunt ultra taxatum precium legitimum à lege, seu pragmatica suscipere, modo sit recepta, nec abnuente principe abrogata. Nec istorum sunt audienda obtendicula dicentium non posse aliter suū sustentare statum cum tamen status eorum, & conditio non sit eorum, & conditio æstimanda, quæ illas fastosas immoderatas pompas sibi vsurpant: si enim officiales, & scribæ victu, & vestitu nobilitatè præferre cõtendant illustriū statum, non debent illorū splendores miserorū sumptibus sustentare. Sotus lib. 5. de iust. & iur. q. 8. arti. 4.

9 Tertio ¶ ampliatur, siue dicti officiales accipiant directè, siue indirectè per aliam viā, id est vxoris, vel filiorum, qui annuentibus oculis verè cognoscunt illas superfluas pompas vxoris, vel filiorum aliunde indirectè provenire, & tacet: ij enim mortaliter peccant, & tenentur ad restitutionem.

10 Ampliatur, & quarto ¶ etiam cum ipsi iudici fuerit aliquod debitum remissum, ita Gram. consi. 35. num. 8. & l. 2. cum seq. ff. de calum. Extenditur quinto, vt procedat etiam quādo ipsi iudici fuerit aliquod mutuo datum, ita Bal. in l. 1. C. de calum. & in l. si quis. C. si cert. per. Grā. qui supra. & ratio est, quia ita mutuo datū nunquam restituitur; habet siquidem sub re latentem quandam fraudem, nempe ne is mutuans videatur velle iudicem corrumpere, quæ cautelam dolum maiorem arguit. Extenditur sexto etiam, quando iudex datum accipit, nihil ipse promittendo. Gram. in d. consi. 35. nu. 5. ex l. 1. ff. ad l. Iul. repetund. Extenditur septimo et quando eculenta, & poculenta essent egregij valoris. Boer. questio. 133. nu. 24. 25. Bossi. tit. de official. cor. nu. 2.

11 Trestamen ¶ casus sunt, in quibus possunt officiales recipere absque peccato, & primus est in comestibilibus, & potabilibus, ex merà liberalitate donatis, id est sine petitione, et quæ sint interdicta, si talia sint, quæ diebus paucis cõsumi possint, secundum glo. in ca. statutū. & ibi Franc. in §. in super. de rescrip. lib. 6. l. plebiscito. ff. de offi. præf. Et hoc boni viri arbitrio iudicabitur.

bitur, secundum glo. in dica. statutum. pensata qualitate dantis, & accipientis, facit tex. in c. & si quæstiones. de simon. Hæc enim eculenta ab omnibus recipi possunt, quæ in iure vocantur xenia moderata. dist. 18. c. de eulogijs. Sylu. in verbo. Iudex. l. q. 8. ver. 2. quia non præsumuntur dari ad corruptionem, sed ad liberalitatem. d. c. & si quæstiones.

12 Secundus ¶ casus est in officialibus præmiū non habentibus: possunt enim hi iustissime laboris mercedem iuste recipere, facit tex. in c. charitatem. l. 2. q. 2. not. in c. cum non ab omni. de vita, & honest. cler. c. rescriptum §. assessorem. de rescrip. lib. 6. Couar. qui supra. nu. 2. ergo à contrario sensu si præmiū habeant, amplius recipere non debent, etiam si illud nõ sufficiat, & sibi imputent si in eo um fuerit facultate officium acceptare. Quod tamen secundum Archid. fallit, si mutata fuerint rerum conditiones, sic à simili de medico munerato loquitur Sylu. in verbo. Medicus. q. 6. quod tamen non ita simpliciter videtur admittendū, alias daretur scribis, & actuarijs, alijsque officialibus ampla fraudibus via hoc prætextu, quod tempore sanctionum, seu pandectarum taxatum mercedem scripturis, sunt mutata rerum conditiones: nam modo res carius emuntur, & omnium sunt aucta precia rerum, atque aucti labores ob negotiorum multiplicatam, atque distantiam domorum, cuiuslibet ex officialibus fere daretur antea exigendi ultra precium ab ipsis pragmaticis sanctionibus taxatum. Quapropter dictum Arch. quem sequitur Sylu. intelligerem, in eo, qui post susceptum officium viderit mutatas rerum conditiones, alias si eo tempore, quo incipit administrare, iam fuerint mutata rerum conditiones, tunc sibi imputet. facit tex. in c. 1. de pact. Igitur possunt officiales, quibus præmiū non datur, recipere laboris mercedem: sic etiam quamuis ¶ testis, p. testimonio vero ferendo pecuniam accipere non possit, cum ad id teneatur lege charitatis. tex. sing. in c. nolite timere. l. 1. q. 3. bene tamen poterit pro labore, & expensis in itinere factis in ferendo testimonio iustam mercedem recipere, & exigere c. statutum. §. proferendo. de rescrip. lib. 6. c. si testes. §. liberi testes. ver. veniens. 4. q. 1. 3. §. quoniam liberi. C. de testib. Dec. consi. 189. nu. 11. Quæ quidem expensæ sunt taxandæ à iudice, & consistunt in veniendo, & stando, & recedendo. Franc. in d. §. proferendo. nu. 3. potest etiam exigere mercedem operariam dierum, quibus se occupauit in eo, vna cum interesse lucri cessantis, & damni emergentis. Nauar. c. 25. num. 45. contra Francum in d. §. proferendo. qui etiam nu. 4. inquit, quod debet habere vecturam equi, si qualitas personæ hæc paratur, vt. no. in l. idèq. §. idè ab eo. ff. in ad.

14 Sic ¶ etiam iudex secularis delegatus Principis, vel ordinarij, aut etiam iudex ecclesiasticus delegatus à Principe cum extra domiciliū proficiscuntur expensas moderatas, & æqualiter à partibus exhibendas possunt expetere. d. c. statutum. quod intellige, quando fieret profectio ad instantiam ambarum partium. facit l. 4. §. si agrimenfor. ff. fin. regund. vide in l. generaliter. C. de iure iuran. argum. tex. in c. nonnulli. de rescrip. Et habebunt expensas non tantum pro victu, sed etiam pro vecturis equorū, & huiusmodi dict. ca. statutum. §. in super. Nec tenentur deducere eas, quas domi fecissent, cū illa iura expensas indistinctè permittant. ita tenet Panormitan. in d. cap. cum ab omni. de vita, & honesta. cleric. contra gl. & si hac occasione infirmatur equus, aut à latronibus spoliatur familia, vel infirmatur, sicque oportet moram facere longiorem, possunt illud plus à partibus expetere, quod non in domo sua expendissent. cap. cum pro causa. de procurato. & ratio est, quia nemo cogitur suis stipendijs militare: & munera, & non sumptus prohibentur. l. quest. 1. c. iudices. vide in fine huius. ca. 10. Rursum possunt etiam officiales munerati aliquid plus recipere ratione laboris, quando ipse labor est circa ea, ad quæ ipsi nõ tenentur.

15 Tertius casus est, ¶ quando aliquid receperint etiam amplius quam merentur post latam sententiam, quæ transiit in rem iudicatam, siue villo pacto per modum liberalitatis, modo non receperint pro precio, neque pro causa principali, facit quod inquit Marfil. in l. 1. nu. 6. ff. de fal. vbi testis licite accipit aliquid ab eo, pro quo testificatur post latum eius testimonium, nisi præcessisset promissio, quamuis in foro exteriori possit præsumi contrarium. facit tex. in c. 1. de simon. Ancha. consi. 271. de titulis criminum. colum. 4. Fely. in c. tua nos. colum. fin. de simon. Hinc ad confirmandos hos casus adduco in medium Archiepisc. Floren. in summu. de restit. c. 5. ver. in super. de his, & sit postrema decisio.

16 Accipiens ¶ pecuniā ab accusatis, vel in carcere detentis priusquā contra eos proferatur sententia, vt intercedant p. eis, tenentur illā pecuniā pauperibus erogare, quæ accusati, vel in carcere detenti sunt culpabiles, & condemnandi; & ratio est, quia fuit iniuste datum, & receptū: est enim regulare, quod vbi turpitudine est ex parte vtriusque, tunc restitutio debet fieri pauperibus. de cõsilio. si vero sunt innocentes, & ad redimendā suā vexationē pecuniā dederūt, & ad pcuradā sui liberationē, si intercessores eorū sunt de publico remunerati, dictā pecuniā ipsis innocētibus restituere tenentur, nisi data fuisset p. modū doni, & præcipue post liberationē. vide Nauar. à simili in c. 23. nu. 10. l. ver. 1. 1. Et

Et similiter si intercessores eorum non sunt remunerati, tunc pro suis laboribus iuste aliquid retinere possunt. Syl. in ver. restitutio. 3. quaestio. 5. versic. 11.

17 Rursum, si quid dicam de officialibus deputatis, qui non accusant eos, quos deprehendunt lapsos in poenam. Distingue, aut sumus in officialibus, qui sunt obligati ad accusandum, aut non. Praeterea aut in civilibus, aut in criminalibus. In primo casu, quando sunt obligati, & si mus in civilibus, tunc peccant, & tenentur acceptum restituere fisco, vel ei, cui erat poena applicanda. Immo tenentur ad complementum poenae exigendae, si accusassent; secundum D. Thom. 2. 2. q. 67. Si vero non tenentur accusare, & tunc de consilio acceptum restituere tenentur. In criminalibus vero ubi infligenda esset poena corporalis, si desistunt ab accusando per compassionem, & aliquid recipiunt pro non accusando, non tenentur necessario illud restituere, licet turpiter acciperent, & peccarent, alias secus. Syl. in ver. poena. q. 8.

18 Sed quid si fuerint accusati, & condemnati ad poenam, an possit sibi iudex poenam illam applicare. Bal. tenet quod non, in Auth. vt nulli iudi. §. vt autem. in prin. Quin etiam dicit Bal. in l. 2. C. de episc. audien. quod non debet episcopus poenam suae camerae applicare, quando de iure ea debet inter pauperes erogare, alias sic, quod bene tenent episcopi, ne perditum eant animas suas. De iure enim debent omnem poenam in pios usus conuerrere, & non sibi, vel suae camerae applicare, nisi ex causa necessitatis. secundum Io. And. in cirrefragabili. & c. dilectos. de offic. ord. Vltimo nota, quod vbiunque iudex habet arbitrari dietas, vel secundum vulgares, vel legales, semper debent dari aliqui dies ad quietendum, inspecta qualitate personarum, & temporis, quod est notandum pro ambasciatoribus, & alijs similibus. glo. in c. cupientes. & ibi Fran. nu. 7. de elect. lib. 6.

S V M M A R I V M.

- 1 Meretrices quare permittantur: & an meretrices mercedem petere, vel recipere possint, & an restituere teneantur. nu. seq.
- 3 Vir cogi potest a meretrice etiam per iudicem ad mercedem soluendam, etiam conuentione non imita.
- 4 Domum locare meretrici, vel ei, qui peccatum mortale sit commissurus, an liceat sine peccato.
- 5 Lucrum ex meretricum opera querere, mortale est.
- 6 Mulieri occulte ueneri operam danti fortius est merces soluenda, quam publica.
- 7 Pretium receptum per uirum a meretrice ex causa ueneri restitutum obnoxium non est.

- 8 Nupta sine onere restitutionis pretium recte petere pro actu ueneri licet.
- 9 Mulier, uel filia, clam marito, uel patre quaesita in suos usus conuerrere potest.
- 10 Meretrices datum ab ijs, qui donare non possunt an restituere teneantur: quid de maribus ob operam ueneri. nu. seq.

De illicito dato ex dationis causa, vt quod datur meretrici. Cap. CXXIII.

Vm meretricium si sit peccatum, & a lege prohibitum, tunc ecclesia sub dissimulatione illud tolerat ad euitandum maius malum. dist. 13. c. nerui. Et ideo lex non punit meretrices, imo possunt petere mercedem pro illud opus libidinosum. vt Doct. no. in c. q. a. ple. riq. de immuni. ecclie. Quare, vt inquit Augul. hoc facit meretrix in mundo, quia sentina in mari, vel cloaca in palatio, tolle cloacam, & replebis foetore palatium, sic de sentina. Tolle meretrices de mundo, & replebis ipsum sodomia. Et nec hoc est contrarium dicto Apof. Rom. 3. Vbi non sunt facienda mala, vt eueniat bona, nec occasione liciti debet illicitum committi. I. qui sub praetextu. C. de sacrosan. ecclie. l. illicitas. §. ne tenuis. & ibi glo. in ver. conuentionis. ff. de offi. praesid. quia hoc procedit, dummodo non fiat per modum dissimulationis, vt contingit in meretricibus, ne tota ciuitas libidine repleatur, vt inquit Augul. sed modo ad casuum decisiones descendamus.

- 1 Prima: meretrix, si quae sui corporis copiam facit, potest mercedem recipere pro voluptate, quam uir de ea capit. Sor. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. 1. ad secundum argu. Vnde quod ex ea causa acquirit, suum facit, ita quod non teneat ad restitutionem, nec etiam necessarium est ei ad salutem illud erogare pauperibus. Ita dicit Conrad. de contrac. q. 6. r. concl. Vnde de his potest libere testari, eleemosynam facere, & decimas soluere, vt in c. oblationes. 90. dist. glo. not. in c. ex transmissa. de decimis. & ratio est, quia & si meretrix peccat meretricando, non tamen peccat turpiter recipiendo. l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de cond. ob. turp. cau.
- 2 Quinimo si uir tenetur dare quod promisit, vel solitum est. Caie. 2. 2. q. 62. ar. 3. ad secundum. Imo potest mulier cogere uirum per iudicem ad mercedem soluendam, dummodo absit dolus, & fraus, & merces sit moderata, atque promittens habeat ius dandi, atque promittenti Cyn. in l. 2. C. de cond. ob. turp. cau. Bar. in l. affectionis. ff. de dona. Abb. in c. quia plerique. num. 4. de immuni. ecclie. & est cois, vt refert Coua. in reg. pecca-

peccatum. par. 2. §. 2. nu. 2. Quod procedit siue facta sit conuentio de pretio, siue non. Couar. nu. 4. in fi. Non tamen potest uir a Confessario in foro conscientiae cogi ad soluendum meretrici promissum. Nauar. c. 17. nu. 4. vers. 5. & 41.

4 Secunda. Locans domum, uel rem suam ei, quem credit mortaliter ea abusu mortali ter peccat: quia auxiliatur ad peccandum mortaliter, ut si licet ad exercendum uisus, uel meretricandum, quod uicium intellige, si eo fine principali, seu minus principali, ut meretricetur, locauerit, secus si ad uiuendum tantum, cum uera displicentia coram Deo, artis meretricij, & domus non sit in ea parte ciuitatis, in qua non permittitur habitare, nec illis carius, quam honestis locet. Nauar. c. 17. nu. 195.

5 Tertia. Lucrum, uel tributum ex meretricum opera querere, inspecto iure communi, peccatum mortale est, & a Nicephoro lib. 16. ca. 40. Histor. ecclesiast. dicit uestigial impurum, detestabile, absurdum, Deoque inuisum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandum piaculum, & laudatur Anatastus Imperator, qui illud omnino sustulit. Nauar. qui supra. vers. 2. ratione tamen consuetudinis, quae pro lege habetur, & consentiente Rege in terris suis, & Papa in terris sanctis, non est peccatum, ideo est soluendum, & ita uiget consuetudo in Regno Neap.

6 Quarta. Foeminae occulte fornicaria multo iustius, quam meretrix pretium recipere potest ob fornicationem, quippe quae propter maiorem honestatem plura est aestimanda. Sor. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. 1. ad 2. arg.

7 Quinta. Masculinus, si qui a foemina propter opus illud libidinosum accipit pretium non tenetur illud restituere, quin uero aequius est ut illud accipiat, cum plus praebet, sicut Alexander potuit a Duce illa Amazone, quae illum gratia recipienda proles inuisit, quod & prece, & precio ut fertur impetrauit. Nam illi foeminarum generi in more erat pretio accerere uiros, qui ad illas ingrederentur. Sor. qui supra. Nauar. c. 17. num. 34. vers. 2. ideo.

8 Sexta. Potest nupta, quae semel, aut bis collata est, pretium recipere absque nexu restitutionis, & adulter tenetur in iudicio animae illi soluere. nam licet flagitia ipsa in nupta, uel soluta sint lege prohibita, datio tamen non est prohibita, nisi excessus iustae aestimationis pro ratione personarum immodicus esset. Sor. lib. 4. q. 7. ar. 1. & Couar. n. 3. in fi. Et non opstat, quod supra diximus, quod in conscientia uir non potest cogi a confessario soluere promissum meretrici, quia illud ideo est, quia potest illud meretrix petere in iudicio, quod nequaquam possunt illae, quae non sunt publico loco expositae. Imo in poenam criminis priuantur dicto pretio, & ideo ante condemnationem adulter iure naturae tenetur

9 Septima. Nupta si potest clam marito, & filia clam patre, acquisita ex tali opere in suos usus conuerrere, & marito, & patri non restituere, nisi amplam supellestem uel illa acquisiuerit. Sor. de iust. & iur. lib. 4. q. 7. ar. 1.

10 Octaua. Praedictae si mulieres si modicam pecuniam pro turpi quaestu accepissent ab his qui non sunt sui iuris, restituere non tenentur: quia praesumuntur eorum curam habentes habere ratas huiusmodi expensas. Sorus, qui supra. Quinimo, ut inquit Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 2. num. 2. nec monialis pecuniam recipiens ob mercedem sui coitus tenetur illam restituere in foro animae. Hoc tamen fallit, quando praedictae mulieres cum dolo, & fraudibus notabiliter aliquid plus extorquerent, uidelicet dicendo se esse uirgines, cum non essent, uel non cognitas nisi a tali Magnate, quia tunc illud plus esset restituendum, quod idem dicit si cessante omni dolo acciperent notabilem quantitatem ab ijs, qui non possunt dare. Nauar. cap. 17. num. 31.

11 Nona. Mares, si qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, non tenentur illud de praecipuo restituere, sed tantum de consilio pauperibus. Naua. qui supra. nu. 40. vers. quarto.

S V M M A R I V M.

- 1 Gabellam in genere, & in specie sumi, & de utroque modo.
- 2 Vestigial, portorium, dohana, pedagium, guidagium, & salinarum, quid sint.
- 3 Tributum, & talea, quid significant, & quomodo aliter utrunque dicatur.
- 4 Indictionis usus apud notarios unde fluxerit, & quid esset apud Romanos.
- 5 Talea quid proprie comprehendat, quae & collecta dicta est, & de eius natura, & exemptionis privilegium qualiter amittatur.
- 6 Gabella ab antiquo praestari solita a principibus futurae, solui debent, & de dinimo, & de canonico iure.
- 7 Gabella ab antiquo instituta, etiam sine causa expressione, atque adeo non erogata in usum constitutum debentur, etiam in foro animae. nu. seq.
- 8 Gabella ut iusta sit, tria requirit, & quae & nu. seq.
- 9 Gabella exaetio nisi sit aqua, & moderata, tyrannica est.
- 10 Gabella iusta praesumenda in dubio, causa efficiente existente.
- 11 Gabellas auctoritate pontificia, regia, generalis Concilij, uel consuetudine firmatas, non soluens peccat.
- 12 Barones, & recognoscentes superiorem gabellam, subditis imponentes sine debita licentia, an peccent.
- 13 Auctoritas in gabellis qualis requiratur, & a Reges.

- Reges Hispanie, & Gallie eas sine licentia possunt imponere. nu. seq.*
- 14 *Assensus proregis sufficit in imponendis gabellis, qui eiusdem est potestas, quam regis.*
- 15 *Duces, & Respub. superiorem non recognoscentes possunt imponere gabellas, & quid de ciuitate habente superiorem.*
- 16 *Clerici quoniam exempti intelligantur à gabellis, datijs, & collectijs, & quas penas incurrant imponentes, uel exigentes gabellas, amplia. ut n. 17. 18. 19. & 20. limita. ut n. 21. 22. 23. 25. & 26.*
- 17 *Prelatus clericum datijs contribuere cogens est excommunicatus.*
- 24 *Negotiatio, & clericus negociari, quoad dicatur.*
- 27 *Questio si uertatur inter conductorem gabelle, & clericum, quomodo sit diffinienda.*
- 28 *Locatores, uel coloni paruarum pradiorum ecclesia sticorum, uel emptores reddituum clericorum, an sint immunes a gabellis.*
- 29 *Clerici, an præstationes, uel onera pro possessionibus collatis soluere teneantur, distingue, ut hic.*
- 30 *Gabellas iniustas non soluentes, uel fraudantes mortaliter peccant, restitutioni obnoxij, idem de affirmante in fraudem aliud pro alio, amplia, & limita. ut nu. seq.*
- 31 *Venditor sub mortali, & sub restituendi onere occulte uenditionis gabellas publicano tenetur soluere.*
- 32 *Viator non excusatur, quod ubi transit, gabella cui stus nullus sit, & tenetur ad locum certum exactionis accedere.*
- 33 *Capitationes fraudantes peccato, & restitutioni se alligant, item equos extrahentes extra regnum.*
- 34 *Cruces mentientes in possessione bonorum sine reddituum, item in mensura fraudantes, uel in deferendis unis.*
- 35 *Gabellam iniustam, uel eius causa finali cessante, aut non in constitutum usum erogatam, fruu dare licet.*
- 36 *Gabella iniusta ea dicitur, qua durius pauperes, quam diuites aggrauat, quoquo modo id fiat, & quo iustificetur.*
- 37 *Gabella nimis grauis, & excessiua licite fraudatur, & quando excessiua dicatur.*
- 38 *Publicanus duplum, uel plus ultra debitum exigere licet fraudare.*
- Præpositus gabelle ex facto familie tenetur.*
- 39 *Damnificati a dominis, an & quando possint in gabellis fraudem facere.*
- 40 *Tutores, & negociorum gestores gabellas de fraudantes, an & quomodo restituere teneantur, & quid soluendo non sint. nu. seq.*
- 42 *Gabellas illicitas exigentes incurrunt in censuras, & onus restitutionis subeunt, saluti si iussu superioris.*
- 43 *Confissarius, quomodo se gerat in defraudatione gabelle cura consistente.*

44 *Gabella in dubio iniusta presumitur, nec solutio pæne fraudatæ gabelle est pæniterribus imponenda.*

De gabellis, seu vectigalibus. Cap. CXXV.

Gabella in iure dupliciter accipitur, in genere, & in specie. In genere sumpta comprehendit vectigal, datiu, theloneu, dohana, pedagiũ, portoriũ, salinarium, tributũ, taleam, collectã, & cenlum, ut no Doct. in c. super quibusdam. de verb. sign. l. in l. placet. C. de sacrosan. eccle. glo. in l. i. s. hic titulus. ff. de publi. & vectig. In specie uero est illa, quæ soluitur pro uenditionibus, & emptionibus rerũ in ciuitate, diciturq; alio nomine datium, & theloneum, de quo Matt. 9. & Luc. 6.

1 Est autem ¶ vectigal gabella, quæ soluitur pro mercimonijs, seu rebus uenabilibus, quæ inuehunt in ciuitatem, uel ex ea extrahunt. Alioque noie dicitur portorium, quia in porta soluitur, uel aliter dicitur dohana. Hæc autem vectigalia imponuntur pro refectioe pontium, & ædificiorum communium. Pedagiũ dicitur quod datur à transeuntibus in locis constitutis à Principe, quod idem est, quod guidagiũ. & dicitur quod soluitur pro mercimonijs, uel personis, quæ transeunt per uias publicas, uel p pontem. Salinarium dicitur, quod datur pro sale. glo. in d. c. super quibusdam.

2 Tributa ¶ sunt publicæ exactiones, quæ debentur ordinariè Imperatori, & superiori. l. 2. C. de anno. lib. 10. gl. in l. 1. s. hic titulus. ff. de public. & sunt quæ uulgo dicuntur pagamenta fiscalia, quæ soluunt regulariter pro fumate uel foculari. iuxta doct. Bar. in l. si se non obtulit. §. actor. nu. 3. ff. de re iud. & alio nomine uocatur census. uide Afflic. in ti. quæ sint regalia. super uers. plaustrorum. col. 3. uers. sed iuxta hoc. Talea est quædam solutio, quæ soluitur Regi ob occurrentem necessitatem præsertim extraordinariam, appellaturq; alio nomine præstantia, uel indictum, aut superindictũ. C. de indictio. lib. 10. quia ultra ordinarium canonem, qui rebus imponitur, præstat tributum per singula lustra. ut inquit glo. in l. 1. C. de indictio. lib. 10.

3 Hæc autem ¶ indictio, quæ soluebatur per singula lustra, postea fuit reuersa in munus ordinarium, & ab ista indictione postea tabelliones sumpserunt stilum suum in instrumento, ut glo. declarat in Auth. ut præpon. nomen Impe. in uers. indictionis. Vbi gl. declarat, quid sit indictio. l. cursus 15. annorum. Nam antiquitus Romani singulis 15. annis recipiebant tributum de toto mundo, & erat in primo quinquennio feruum,

feruum, ut inde fierent arma militibus Romanis, secundo quinquennio argentũ, ut inde haberent stipendia milites; tertio quinquennio aurum, quod in ærario ponebatur, ut tempore necessitatis pro Republ. ea expendere tur.

4 Talea ¶ autem comprehendit omnia patrimonialia, & indicitur, argue imponitur ciuitatibus, atque ciuibus inter ciues ratione rerum. Ita tex. in l. rescripto §. si in uers. Talea. ubi glo. & Bart. ff. de muner. & honor. Hæc alio nomine uocatur collecta, & imponitur pro publica utilitate inter ciues per capitationem, toto titulo. C. de capitatio. ciuim. lib. 10. ad quam sunt obligati à quatuordecim annis masculi, à duo decim & minores usque ad sexagesimum quintum, l. ætatem. ff. de censibus. Soluitur etiam p æs, & libram, idest, habito respectu facultatũ, ut declarat Aleijt. in l. munus. nu. 3. ff. de uerbo. sign. [per doct. in Bart. & Doct. in l. 4. §. actor. ff. de re iud. Tu igitur, qui facis æstimum, debes

considerare æstimationem rerum, ad quam consideranda est hæc da ratio onerum, quæ præstantur super illa re, & unicuique dandum quod suum est. Est uerum, quod in æstimatione rerum est animaduertendum, ut scias bene æstimare ad utilitatem, & perceptionem fructũ, & ita intellige Imo. in l. apud Iulianum. §. hæres. ff. de lega. 1. Alexand. in l. rescripto. §. si. ff. de munerib. & honorib. qui uolunt, quod collecta potius ponatur habita ratione ad fructus, quã ad æstimationem rerum. Et ideo si domus sit pretiosa, ex qua tñ nihil, aut parũ percipiatur, etiam non multum sit habenda in consideratione, quia dicitur sterilis, ut notat Bal. per. illũ tex. in l. si. §. si autem legata. C. de bonis, quæ liberis. Et uide omnino Bald. in l. 1. C. de anno. & trib. qui dicit, quod collectam tenetur usufructuarius soluere, qui habetur loco domini, quem sequitur Alex. conf. 4. in 5. vol. col. 2. uide tex. in l. quæro. ff. de usufruct. lega. [Eximuntur ab hac collecta forenses, nisi hæcant in ciuitate aliqua bona, quia tunc tenentur soluere bona tenentiam. Abbas in c. peruenit. de immun. eccl. ubi late tractat hanc materiã, & inquit, quod non debet imponi pro cõmuni utilitate, sed p necessitate ipsius ciuitatis. ibi nu. 2. [Sed quid si forensis patriatur se describi in catastro, an tunc teneatur ad collectas. gl. & Bar. in l. incola iam muneribus. ff. ad municip. Bal. in l. 1. §. q. si nemo. colum. 3. uers. super reitio puncto. si. q. cuius. vniuer. & in l. etiam. C. de exec. rei iudic. tenent quod teneatur. Hinc inferitur, quod si habet quod priuilegium exemptionis, & scit se descriptum in libro eorum, qui tenentur, & non appellat, amittit immunitatem. l. 1. §. si quis tutor. ff. qñ appella. sit. Quod intellige, quod citatur, ut soluat, & soluit, & ita non solum requiritur scientia descriptionis, sed etiã ut sit citatus. ita Ang.

in d. §. si tutor. quem alij communiter sequuntur. ut refert Bossius. tit. de Principe. nu. 68. Sic etiam si soluo sine protestatione conseruatio. nis iuris mei, an amittã immunitatẽ. uide Alex. conf. 3. volum. 5. & conf. 193. col. pen. in 4. dubio. 2. vol. & conf. 190. col. si. l. as. l. nõ solum. §. morte. colu. si. ff. de oper. noui nuncia. An uero concessio immunitatis à collectis extendat ad futura, & quod conceditur ob immunitatem filiorũ, an duret eis mortuis, & dic q. si si morerentur uiuo patre, nõ autem si post mortem patris. Decius in l. i. omnib. de reg. iur. Et quãdo est concessa ciuibus ad mercatum, an habeat locum, dum redeunt, docet Pappal. in l. placet. C. de sacrosanct. eccles. Et an immunitas concessa posteris, se extendat ad foeminas, uel natos ex foeminis. Iason remissiuẽ in l. i. in u. l. u. l. colu. ff. de constit. princip. inquit quod nõ, ponens illud notabile dictum Bar. in l. quoties. C. de priu. scho. lib. 12.]

5 Rursum, regulã firmissima est in iure, quod gabellæ antiquitus præstari solitæ à principibus, locorum statuta, siua cõstet de causa, siue nõ, ex quo præsumitur causa in Principe, clem. vnica. de probatio. tam de iure diuino, quam canonico, & ciuili præstari mãdatur, ut Matth. c. 22. & Marc. c. 12. ad Roman. c. 13. & c. tributum. 23. q. 8. c. super quibusdam. de uerbo. sign. & toto ti. ff. de publ. & C. de uctig. Unde non possunt in foro conscientie defraudari, & ita formaliter firmat Abb. in proce. decr. uers. Rex pacificus. & ante eum Arch. in c. si quis Romipetas. 14. q. 3. Bald. expresse in rubr. de confit. in fin. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. num. 4. uers. idcirco. Nauar. c. 17. nu. 200.

6 Quod ¶ procedit etiam si Princeps in earũ institutione causam nõ expresserit. Imò procedit etiam si qui recipit nõ faciat id, pro quo præsumitur esse concessas, dummodo non cõstet propter illas non fuisse impostas. Sylu. in uers. gabella. 3. q. 8. in princip. & ratio est, quia iuste Princeps tributa exigit propter labores, quos pro populo tolerat, cum eius curam gerat, rebusq; publicis prospiciat, ac laboret in executione iustitiæ, ut suum unicuique tribuat, ut nemo alterum lædat, prouinciamque bello, & armis meatur.

Nec obstat quod lex, quæ ea indixit, & si iusta sit, pœnam tamen temporalem non reddenti ob hanc causam imponit, & propterea non debere in foro animæ esse condemnandum ad restitutionem uidebatur. ut uult Ang. uers. pedagiũ. quæ. 6. cum satis sit transgressorem se obrulisse periculo pœnæ. Nam respondetur, quod cum humana quandoque ad mortalem, quandoque ad ueniale culpam obliget, ut per D. Thom. & Caiet. 1. 2. quæstio. 96. artic. 4. satis est consonum, cum hæc transgressio sit

venerunt tempore Pauli III. Pontificis ad inuasionem regni, ingruente necessitate pecunie, ob regni defensionem, vidimus accipi omne argentum ecclesiasticum pro constanda moneta, vt refert Camil. Saler. in procem. constit. Regni. ver. prefatis. Et quod immunitas non se extendat ad tempus belli, tenet Dynus. in l. si ex toto. ff. de leg. 1. quem sequuntur I. mo. Paul. de Cast. & ibi Alexan. Saltem quando necessitas superueniens esset valde insolita, ita etiam tenet Iason in l. principalibus. ff. si cer. pet. col. 3. Felyn. in capitulo, causam quæ. de rescript. & in capitulo nonnulli. eodem tit. dicit esse communem. Aegidius Bossi. de princip. & priuileg. eius. num. 140.]

23 Limitatur quarto, quando inueherent, aut emerent ad negociandum. ita no. gloss. & Doctor. in d. clemen. presenti. & in d. capit. quamquam, a contrario sensu, quod intellige de rebus patrimonialibus, secus autem de ecclesiasticis.

24 Negociatio tamen tunc dicitur, quando emerent res integras, & reuenderent, nam tunc pro his debent soluere gabellas. Non autem quando emerent materiam, & operarentur in formam, quia tunc esset artificium, & non negociatio. Gemin. in dicta clemen. presenti. & in d. cap. quamquam. Abb. 1. volum. consi. 6. Nec etiam dicimus clericos negociari, qui aliqua emunt pro usu suo a principio, & post ea ex aliqua causa mutato proposito vendunt, vel permutant, quia ponderatur principium: nam non emerunt vt venderent, vel negociarentur de illis, sed tantum pro usu suo. secundum Bar. in lege, cætera. §. sed si. ff. de leg. primo, & ibi Alexan. Bal. in l. 1. & per illum tex. §. ne autem. ff. de exerc. acti.

25 Quinto limitatur non solum, quando emerent ad mercaturam exercendam, sed si emerent mercem alienam, quas deferunt nomine suo, dicentes esse suas, vel si negociarentur de bonis, quæ sunt communia cum laico, nam pro parte laico contingenti debent soluere gabellas. Et ratio est, quia obtentur priuilegij non debet publica utilitas vacillari. l. 2. C. de priuileg. schol. lib. 12. potest ergo iudex ex officio eos cogere ad diuisionem. vt C. quando, & quibus quarta pars deberur. l. 2. lib. 10. Pariter nec exemptus est ab onere gabellarum, quando frater clerici donaret partem suam clerico in fraudem, quæ fraus præsumitur, quando possidet laicus post donationem, sicut & prius. Syl. in ver. excommunicatio. 9. nu. 14.

26 Sexto limitatur in hoc Regno, vbi summus Pontifex immunitatem clericis debentibus abstulit, eamque concessit variis locis piis.

Septimo limitatur, vt talis immunitas non procedat in Regno Neapolitano, vbi est taxa-

ra, & limitata immunitas iuxta decreta, ac instructiones Regiæ Camere Summarie ad evitandas fraudes.

Octavo fallit, quando laici haberent facultatem a summo Pontifice ad exigendum illas ab eis. Nauar. c. 17. nu. 201. in fin.

27 Sed modo queritur, Quid si vertitur questio inter conductorem gabellæ, & clericum, vt quia ille negat illum clericum, vel dicit res deferri negociationis causa, & graue esset semper iudicem adiri pro fide huius rei recipienda tunc in hoc casu videtur committendum iuramento deferentium, vel suorum nunciorum si personarum qualitas non dissuadeat, vel nisi de contrario fides habeatur in promptu. facit tex. in cap. fina. de iureiuran. quod met. causa. c. fin. Quo ad personam, videtur sufficere si sit in tonsura, & habitu clericali vt per cap. si iudex de senten. excomm. lib. 6. ita glo. not. in clemen. presenti. versu. non negociandi. de censib. Rursum queritur.

28 An locatores tamen ad affectum, & agricolæ partiarij prædiorum ecclesiasticorum sint exempti a solutione gabellæ pro sua parte? Dic, quod non. facit glo. not. in clemen. 1. in ver. excolendas. de decim. [ita Fed. de Sen. consi. 111. sequitur Francus. in cap. quamquam. de censib. lib. 6. Abb. in cap. ex parte. el primo. de decim. Quod intellige, quando priuilegium datum est personæ, secus si datum esset rebus. Socyn. consi. 297. colum. 3. Et ideo videnda sunt priuilegia, quia sæpius conceditur immunitas religionis non solum pro eorum prædiis, & bonis, verum etiam eorum colonis, & partiaris, qui diuidunt fructus. Item, An emptores reddituum clericorum possint in his gaudere eadem immunitate, qua clerici? Respon. quod non. Ioan. And. in d. cap. quamquam. glo. in clemen. 3. de censu.

29 Insuper queritur, tamen ecclesia, vel clerici teneantur soluere præstantias, seu alia onera pro possessionibus eis collatis, vel titulo lucratiuo, vel oneroso? Dic quod aut illa onera habent onus perpetuum annexum, & inuariabile, & tunc transeunt ad clericos cum oneribus suis: facit clemen. 1. & quod ibi not. de censib. Aut onus non erat tale, vt sunt istæ descriptiones, quæ sunt hodie, quia æstimantur bona cuiuscunque, vt soluant plus, vel minus secundum impositionem collectæ, & ad ista onera non tenetur ecclesia, vel clerici, quia non potest dici, quod hoc sit onus annexum possessionibus, cum non sit perpetuum, sed variabile, & quandoque imponitur personæ pro rebus. Si ergo perueniunt ad ecclesiam, debent ceteri iure ecclesiastico, pro hoc bonus tex. in c. vnico. de iure patron. lib. 6. Abb. in c. 1. num. 12. de vir. & honest. cleri.

Ter-

30 Tertia decisio. Non tamen soluentes, seu fraudantes gabellas iustas, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, iuxta commune in conscientia publicanis damnificatis, vel eorum hæredibus, aut his cessantibus, in pios vsus. Archiepisc. Flor. secunda parte. tit. primo. c. 12. §. 9. Rosella in ver. pedagium. §. 6. Felyn. in c. primo. de constit. nu. 41. Doct. in cap. in nouam. de cens. Alfon. de Cast. lib. 1. de leg. poen. ca. 11. Sotus lib. 3. de iustitia, & iure. q. 6. ar. 7. Hinc inferitur, quod qui simulatione, fraude, atque occultè contractas merces inuehunt in ciuitatem, vel prouinciam, aut illas euehunt, quo publica nos effugiant, ipsosque defraudent, tenentur ad restitutionem, etiam si vectigalia non petantur, & peccant mortaliter: quia hi, qui merces inuehunt, aut euehunt, tenentur eis per viam publicam, aut regiam eas transmittere, & non occultare. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. nu. 5. Quod idem dicendum est de his, qui asserunt vnū pro alio, vel res esse minoris quantitatis, vt minus soluant. Archiepisc. Flor. in sum. de resti. c. 1. Manus fraudatoria. ver. 5.

31 Quæ quidem tamen decisio ampliatur, vt non solum teneatur venditor soluere gabellas, sed et teneatur sub poena peccati mortalis ac restitutionis publicano ignoranti denunciare venditionem factam fuisse, & soluere gabellam. Couar. qui supra nu. 5. Hoc autem intellige, quoniam venditio fuisset facta occultè, nam si abest dolus, & venditio non fuerit occultè facta, non tenentur venditores publicanos, quibus soluant, quæ referatis enim est soluere, dum ab illis petuntur. ita Sotus lib. 4. de iusti. & iure. q. 6. art. 4. vbi inquit, quod ita se habet consuetudo.

32 Ampliatur tamen secundo teneri ad vectigalis solutionem etiam transmittentes per loca publica, & consueta merces absque vlla fraude, quauis nullus sit custos ibi, qui vectigal exigat, etsi nulla poena sit puniendus, si absque vectigalis solutione transferit. Couar. qui supra §. 5. nu. 5. Ampliatur etiam, vt etiam si adesset locus certus exactiois gabellæ, teneatur ibidem viator deferre, quia ille locus dicitur exactor. Alfon. de Cast. lib. 1. de lege poen. ca. 10. Bar. in l. si §. diuus. & §. diui. ff. de publi. & vectig. Bal. in l. 3. C. de nau. foeno.

33 Quarto tamen ampliatur in fraudantibus in capitationibus, capita ciuium, seu quæ dicuntur vulgo focularia: quia cum talis capitatio sit quædam gabella, vigesimo anno plus, vel minus contingens, qui eam fraudauerit, peccat mortaliter, & tenetur ad restituendum illata restituere. Tiraq. in tract. de retract. consangu. in præf. nu. 69. late Menoch. de arbitrarijs iudi. lib. 2. casu 397.

Quinto ampliatur, vt efferens aurum, frumentum, equos, extra regnum contra prohibitionem, peccet mortaliter.

34 Sexto ampliatur, tamen vt ciues mentientes in professione bonorum, seu reddituum, vbi viuitur per æs, & libræ, seu vt vulgo, dicitur, per appretium, peccent mortaliter, atque teneantur ad restitutionem damna illata ciuitati.

Septimo, vbi adest collecta de soluendo denario pro vino, oleo, &c. fraudantes in mensura, vel numero idem peccatum incurunt. Archiepisc. Flor. in summu. Defecerunt. de resti. c. 1. Manus fraudatoria. versu. 5. Quod idem dicendum de his, qui in urbem non inuehunt vinum, sed vnam, hac tamen mente, vt in ciuitate expriment vinum de vna ita Ias. in l. non duhium. nu. 45. & 46. C. de legi.

35 Limitatur tamen vero hæc conclusio, vbi gabella fuerit iniusta: nam cum eam non teneatur quis in foro conscientie soluere, poterit licitè illam defraudare. Fely. in c. 1. de consti. Bar. in d. l. vectigalia.

Secundo fallit, quando cessat causa finalis, ob quam imposita fuit gabella, vel finitum fuit tempus. Fely. in d. cap. 1. nu. 41. Caiet. in ver. vectigalia. verbi gratia, imposita est gabella pro refectione pontis vsque ad triennium, impleto fine, & tempore, cessat gabella. Vnde si post illud tempus exigitur, cum sit iniusta, defraudari potest.

Tertio, quando non fieret illud, propter quod certum est, & constat eas illicitas fore: quia frangenti fidem, fides frangi potest. capi. peruenit. lo secundo. de iureiuran. Hoff. in sum. de censu. §. ex quibus cau. versu. sed quid si mercatores. Fely. in d. c. 1. nu. 41.

36 Quarto dicitur tamen iniusta gabella, & per consequens tyrannica, & iniusta exactio, quoniam grauiatur magis pauperes, quam diuites, nam ad iustitiam gabellæ debet seruari debita proportio, & moderata exactio ita Alfon. de Cast. li. 1. de lege poena. capi. 5. Capic. decif. 148. Quo fit gabellam impositam pro pane, & vino, quod venditur in platea, iniustam esse, cum magis grauentur pauperes, qui quotidianum emunt victum, quam diuites, quibus horrea esculetis, & poculentis sunt plena. Verum potest reddi iusta talis gabella, si adessent alia onera imposita ciuibus in eadem ciuitate, ita vt qui in vno grauatur, in alio releuetur, sicut sunt in regno multæ gabellæ, scilicet, mercium, & reddituum, in quibus diuites magis, quam pauperes grauantur, cum plus habeant.

37 Quinto, potest tamen fraudari gabella, quando esset nimis grauis, atque excessiua, vt gabella, quæ pro eodem frumento, aut pane reperitur ab eadem persona in diuersis locis: hæc enim sapit extortionem, & excessum, ex quo de vna re ab eadem persona bis, & ter exigitur; non enim quis debet taliter affigi. c. cū percussio. 7. quæst. 1. & hoc sine necessitate. Sylu. in verbo.

H h gabella.

gabella. 3. q. 9. & versu. vnde huiusmodi. Excessiva autem ex dispositione legis dicuntur, quando gabella excedit tertiam octavae parus valoris rei. per tex. in l. 1. C. de vectig. Fely. in c. 1. col. 1. 3. versu. alius casus est, quando gabella de constit. & tunc potest fraudari in odium iniusti exactoris non solum respectu excessus, sed etiam totius, vt probatur in cap. 1. in fi. & cap. 2. de censu. lib. 6. & cap. quia plerique. de immu. eccle. Hodie tamen non potest dari certa regula, nec assignari certus terminus, quando gabella sit excessiva. Ideo totum remittitur arbitrio boni viri, attenta necessitate, causa, tempore, & loco.

38. Sexto fraudari potest gabella, quando conductores gabellarum exigent duplum, vel vltra eius quod deberent accipere. Bal. in l. 3. C. de naut. sceno.

Et aduertere, quod prepositus ad gabellam tenetur ex facto familiae suae, seu quam sibi adiunxit in illo ministerio. l. 1. §. familiae ff. de publica. Abbas in cap. licet num. 7. de resticu. spolia. quod idem dicit de nauta. & ratio est, quia semper, quod familia deliquit in illo officio, in quo est prepositus dominus, semper tenetur dominus, si illo ministerio vtitur opera familiae. Libentur tamen isti exhibendo malefactores. d. §. familiae.

39. Septimo. Potest fraudari gabella, quando defraudantes essent iniuste damnificati a dominis, quia possent sibi satisfacere. Syl. in verb. gabella. 3. q. 9. num. 24. Sed nota quod istud bene procederet, quando danum, & utilitas tam extorsionum illicitarum, quam etiam istius gabellae alias soluendae spectarent ad eundem dominum loci, quod esset, quando princeps exigeret nomine proprio omnes gabellas p. suos procuratores; secus vbi locarent alijs subditis gabellas alias iustas, & ipsi certam pensionem in quemcunque euentum reportarent, vt communiter fit fere per totam Italiam: tunc enim non posset fraudari, & ratio est, quia non fit damnnum extorsionibus, sed conductoribus gabellarum iustarum, quia nihil illicitum extorquent, quibus nihil est imputandum, ex quo iustas gabellas exigunt, & compensatio non debet fieri nisi inter easdem personas: nam res inter alios acta alijs praedudicare non debet. capitu. penul. de re iudica. & damnnum, & poena suos debet auctores tenere, & non alios. capitulo. quaeliuit. de his, quae sunt a maiori parte capituli.

40. Quarta decimo. Tutores, & curatores, filij familias, cellararij, alijque negociorum gestores fraudantes gabellas nomine alieno pro pupillis, patribus, monasterio & capitulo, si nihil peruenit ad eos in conscientia debent restituere de bonis illorum, ad quos peruenit lucrum;

si adhuc habet in manibus administrationem; si nolunt ipsi remanere obligati de suo: dummodo ipsi restituentibus non imminet periculum vitae, aut famae, si deprehenderentur, pura quia crederent illorum furto subtraxisse illa: sed si non habent amplius administrationem, & neque restituere possunt, quia pauperes, sufficit quod denuncient principalibus se obligatos esse ad restitutionem, qui si non satisfaciunt, habeat propositum ipsi satisfaciendi cum poterunt: non tenentur occulte accipere, & satisfacere, cum per hoc non prouidetur saluti eorum, cum remaneant obligati in conscientia, ex quo sciant talia esse facta, nec volunt satisfacere, & sic non dissoluit peccatum quo ad estimatione eorum.

41. Quod si isti ministri sunt soluendo, nisi habeant remissionem a conductoribus gabellarum, tenentur de suo satisfacere, & postea occulte accipere de bonis eorum, ad quos peruenit lucrum, si alias via iuridica habere non possunt, ita tamen vt euitetur scandalum, & periculum, & quando sic mediatores satisfacerent, deberent cauto modo declarare, siue per se, siue per alios illis, qui vere sunt obligati, non teneri; quia bona fides non patitur, vt semel exactum bis exigatur. cap. bona fides. de reg. iur. lib. 6. ita Dom. Anton. in lum. Defecerunt. de resticu. c. 4. de tutoribus.

42. Quinta. Scilicet scienter exigentes gabellas illicitas, praeter peccatum mortale, atque vinculum restituendi incurrunt in censuram, si tales essent personae singulares, quae exigent contra personas ecclesiasticas, & in interdictum, si esset ciuitas. facit tex. in cap. si ciuitas. de sentent. excomm. lib. 6. Turrecrem. in cap. si quis Romi petas. 24. quaestio. 3. & ratio est, quia praestant ad hoc causam efficacem, & operantur efficaciter ad iniustam exactiorem, & spoliationem, quod idem dicendum, si dubitarent illas esse illicitas, & sponte se ingererent emendo, vel aliter, secus tamen si iussu superioris hoc facerent: quia obedientia in dubio excusaret. c. quid culpatur. 23. q. 1. Syl. in ver. gabella 3. q. 7. modo dubium illud ex animo a se pellat.

43. Sexta. Confessarius si certus est gabellam esse iustam, debet obligare praeter peccatum mortale poenitentem ad restitutionem, si illam defraudauerit. Attamen si est in dubio, an re factum semper prohibeat defraudationem, ne fraudantes exponant se discrimini, post factum vero non debet cogere ad restituendum, quia exponeret se periculo tollendi ab isto, quod suum est; tutum est autem ad hoc hortari. Sylu. qui supra. in fi.

44. Septimo. In dubio si semper gabellae praesumuntur iustae. Sor. lib. 4. de iust. & iur. quaestio. 6. artic. 4. quare fraudans peccat mortaliter, cum nexu restitutionis. Rosella. in ver. pedagium. q. 6. Sed

6. Sed quaeritur, an poena a iure imposita, vel per statuta fraudantibus, debeat a Confessarijs imponi poenitentibus dico quod non: nisi esset facta condemnatio per iudicem, sed sufficit restitutio gabellarum subtractarum.

S Y M M A R I V M.

1 Restitutio materiae cognitio quam sit necessaria, & in quibus uersetur potissimum.

De restitutione. Cap. CXXVI.

1 **U**m multa sint necessaria Confessario ad cognoscendum, illud tamen, quod ad materiam confessionis attinet, est tam necessarium, quam quod maxime, quando quidem nullus prope mortalium est, qui possit gloriari de huius oneris est immunem: quare paulo fusius hanc materiam prosequimur, vt quo maioris momenti res est, eo plus diligentiae in ea tractanda adhibeatur. Restitutio igitur trifariam diuiditur. Est enim rei ablatae, vel damni illati, vel honoris deturpati. Quae autem in restitutione sunt obseruanda, his verbis continentur. Quis, quod, cui, quantum, ubi, quo tempore, quove ordine.

S Y M M A R I V M.

- 1 Actionis cuiusque causam dans restitutioni obligatur, idque quot modis accidat.
- 2 Iurarij famulus, uel ugeus, dans exigensue usurarias pecunias, an ad restituendum obligentur, & an poenitentia. nu. seq.
- 4 Actionis iniusta excusatio, quod nisi ipse fecisset, alter fecisset, inepta est.
- 5 Habens in re usuraria ad restitutionem tenetur, re effecta.
- 6 Reuocatio mandati, qualis requiratur, ne mandans teneatur in delicto.
- 7 Ratihabitio, an ratificantem re secuta obliget ad restitutionem.
- 8 Consulens ad restitutionem tenetur etiam si filio furtum consulerit in re patris. amplius etiam hic: limita. ut nu. seq.
- 9 Consulens si consultius aggressus per se erat delictum, peccato tantum obligatur, & quo casu etiam restitutioni. nu. seq.
- Consulens leniter abortum ei, qui per se erat facturus, non incidit in Constitutio. Sixti V.
- 11 Consulens mirum malum, quo malus euitetur, an ad restituendum teneatur.
- 12 Consulens homicidium, eo secuto, quomodo uerum sit; sum teneri.
- 13 Consensus quando ad restitutionem obliget.
- 14 Consensus in re iniusta praestitus, eo quod maior

pars consentiat, ad quid obliget consentientes, & etiam tantum presentes, & num. sequen. & num. 17.

- 16 Consiliarij Regij, & si non consentiunt, sententia tamen se subscribentes, tenentur ad restitutionem.
- 18 Religiosi humanis respectibus in capitulo uoci renunciantes indigne agunt.
- 19 Adulator, detractor, uel irrisor si sint causa lesionis restituere tenentur.
- 20 Particeps criminis, an, quando, & ad quid teneatur.
- 21 Fereus opem ad furtum, tenetur tum ad restitutionem omnium damnorum, tum ad partem rei surrepta. & 23.
- 22 Cooperantes furto aliquo modo, ut hic, ad restitutionem in solidum tenentur: idem in pluribus ad depraedandum conuenientibus.
- 24 Damnum magnum plures disunctim inferentes paulatim minima furando, an mortale commiserint, obligatiq; sint restitutioni, & nu. seq.
- 26 Excommunicatio licita est, non nisi pro peccato.
- 27 Defendere qui debet ex officio, & non defendit, ad quid teneatur.
- 28 Praefecti custodiae urbis inueni os postsonum campana dimittentes ad quid teneantur, & an poenitentia, & quid de custodijs confinij, & segetum. nu. 29. & 30.
- 31 Dominus territorij non impediens rapinam, qua poterat, ciuilitate de rapina tenetur, & pars famulias ex facto familiae.
- 32 Familie nomen, quid hic importet.
- 33 Domini, officiales suos abutentes officijs non expellentes de damno secuto tenentur.
- 34 De regulari delicto, an, & quando monasterij teneatur.
- 35 Index, qui cognoscat de delicto nouitij.
- 36 Custos domus si consentiat, ut latrones domus ingrediantur, tenetur ad restitutionem.
- 37 Laruo si vicino pecuniam detrahit, ut taceat, an reuocans restituere teneatur.
- 38 Furto obistere manifestando qui possunt, & non obstitunt, si ex officio obligantur, restituere tenentur.
- 39 Testis subiciens ueritatem ultra periuurium ad restitutionem tenetur, nisi illud sciret confessione.
- 40 Officiales occidentes homines, eo quod secreta non manifestant, uel torquentes eos sine iudicij, restitutioni sunt obnoxij.
- 41 Tabelliones non manifestates legata pia, & item custodes passuum tenentur restituere, & an ad poenam incursam per uiatores teneantur.
- 42 Ministri Principum, an sine peccato possint celare furta officialium.
- 43 Receptatores furtum scienter an, & qui ad restitutionem teneantur, & quid de eorum hereditibus.

Qui teneatur restituere.
Cap. CXXVII.

Vicunque causa est iniuriae actionis, ad restitutionem tenetur. Hoc autem nouem modis accidere solet, qui his versibus continentur. Iussio, consilium, consensus, laus, Comes, Qui recipit, mutus, non obitans, non manifestans.

1. Primus igitur est, qui per se exequitur rem, siue proprio motu, siue alieno imperio, ut ministri, & famuli usurariorum, qui sunt eorum agentes, qui eorum contractus & negocia peragunt, etiam si meri executores illorum fuerint, aut famuli, qui solam pecuniam dederint, & pignora, aut solutionem usurarum acceperint, quamuis ex eo nulla ipsis utilitas obueniat: quod tamen est restringendum ad famulos, qui sciunt pecuniam, quam ferunt mutuam ad usuram mitti, & quam recipiunt pro solutione usurae recipi, & non extendendum ad alios, qui ignorantes faciunt, quamuis sciant suos principales aliquando usura dare, sicut arguitur in capitulo, quid culpatur. 23. quaestione quinta, qui praedicti ministri tenentur ad restitutionem etiam ante excessionem principalium. Idem de eo, qui est interuentus ex parte usurarij principaliter, ut illi, & sibi utilitatem comparet, quales sunt communiter proxenetae: & ratio est, quia mediator criminis dicitur ipsum delictum committere, quod inducit Dominus in capitulo 1. de testibus lib. 6. ad statuta de committentibus delictum, ut includantur mediatores, facit textus in capitulo primo, de officio deleg. capitulo, sicut dignum, de homic. & in specie glo. notab. in lege scientie. ff. de parric. dixit quod proxeneta in contractibus usurarijs potest dici usurarius in tantum, quod ad restitutionem teneatur, quam sequitur Bar. in lege prima. §. incidit. ff. ad Turpil. facit textus in capitulo, non liceat Papa. 1. 2. quaestione secunda, textus not. in capitulo, sicut non suo. 46. distin. Hoc autem est restringendum ad eos, qui rogarunt, ut daretur ad usuram, non autem ad eos, qui simpliciter rogauerunt ut daretur mutuum, nec ad eos, qui rogatu debitoris operam praestiterunt. argum. textus in l. si quam. C. de oper. liber. dominus. Antoninus. secunda par. titu. primo. cap. 9. 13.

In casibus autem, in quibus dicti ministri, & famuli usurariorum ad restitutionem tenentur, non excusantur eo praetextu, quod si dicti ministri pecuniam non dedissent, alij eam dedissent, sicut non excusatur percussor, quod si ipse

non percussisset, alij eum percussissent. Exempli gratia: Est aliquis habens plures seruos, qui sibi sunt paratissimi obsequi ad nutum, praecipit dominus cupiam illorum homicidium, aut furtum facere, quod per se ipsum paratissimus erat illud perpetrare, vel seruus videns herum iam furtum committere paratum, vel scelus adornantem, eum sua sponte prauehit tunc parator ille sceleris tenetur ad restitutionem in solidum, licet herus ille per se solus facturus fuisset. Nec etiam ab extremo iudicio per iudicem infligendo excusari potest, quod si homicidium illud non commisisset, vel furtum, alius iussu domini commissurus fuisset. ita Nauar. in manuali. c. 17. nu. 20.

5. Secundus est iubens. Et hoc secuta actione iniusta ex sua iussione, vel probabiliter credatur subsecuta, secundum eomm. Doctor. quia ubi solum esset dubium, non esset obligatio: etenim ceteris paribus potior est conditio possidentis. l. si ob turpem. ff. de condic. ob turp. caus. Igitur iubens tenetur ac exequens maleficium. Hinc mandans fieri furtum, vel homicidium, tenetur in solidum, secuto delicto.

6. Quod si reuocauerit mandatum, & mandatarius non obitante reuocatione fecerit furtum, vel homicidium, non mandans, sed mandatarius tenetur. glo. & Doctor. in c. cum quis. de sent. excommunicata. lib. 6. Quod est verum, quando reuocatio mandati fuerit facta re integra, & deuenerit ad notitiam mandatarij, bene tamen mandans peccat mortaliter ratione mali mandati. l. si mandassem. ff. mand. Bar. in l. si pecuniam. §. si seruum. ff. de cond. causa data. cau. non seq. Doctor. in c. mulieres. de sent. excommunicata. Multo magis mandans ad nullam restitutionem fuisset obligatus, quando iussio non fuisset sortita effectum suum, licet peccasset mortaliter. Item quando aliter esset certus rem faciendam, & in proximo esset operis, & impediri non possit: Tunc qui diceret, Abi ergo, & fac, non esset causa efficax, quae ad restitutionem obligaret, secus si iubendo impelleret. Prudentia enim hoc pendendum est, nam & si nequam seruus certus esset homicidium facere, nihilominus si dominus, qui impedire posset, iuberet, aut quodammodo impelleret, non esset liber dominus a restitutione. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. 3. col. 3.

7. Sed an iudicandum sit in ratihabitione, quod in mandato: ut quemadmodum mandans secuto effectu reneatur, ita & raturus habens maleficium suo nomine factum, teneatur ad restitutionem. Syl. in ver. Restitutio, tertio. versic. 6. quaeritur, inquit, quod sic: quia ratihabitio retrahitur, & mandato comparatur, regula, ratihabitio, de regu. iur. lib. sexto. Sed mandans delictum committi eo secuto teneatur resti-

restituere, ergo ita & raturus habens delictum suo nomine factum, teneri debet, perinde ac si mandasset. Contrarium tamen verum est, quia ut aliquis sit obligatus ad restitutionem, oportet, ut sit causa, vel concausa efficax illius acceptionis iniustae. Doctor. in capitulo, cum quis. Sed raturus habens non fuit, nec causa, nec concausa, ergo non tenetur, etsi peccauit mortaliter. Medi. capitulo, de restitu. quaestio. 7. versic. Ad quartum.

8. Rursum consulens efficaciter, id est secuto delicto in quocumque consilio damnificandi proximum scienter, vel ex ignorantia crassa, sine quo talia non fierent. D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. Syl. in verbo, restitutio. 3. q. 6. versic. & similiter secundo. Caiet. in verbo, restitutio. §. 2. Sotus lib. 6. de iusti. & iur. q. 7. art. 3. Unde consulens alicui, ut faciat furtum, qui non erat facturus, tenetur in solidum, etsi consulatur furtum filios familias in bonis patris. & ratio est, quia filius nullum ius in bonis patris uiuentis habet. l. si quis a liberis. §. idem. ff. de lib. agnosc. ideo nec ius habet in legitima patris uiuentis, & notat Guido Papa in decis. 486. Vincen. Franc. decis. 133 par. 1. lit. P. Quod ampliatum etiam si eo non consulente non defuissent alij, qui idem, vel peius consuluissent, quia satis est furtum contigisse causa consilij data. ita Conar. in regula, peccatum. par. 2. §. 12. num. 2. Sotus d. art. 3.

9. Limitatur tamen, quando consulere maleficium alieni alias facturo sine illius consilio: nam tunc peccaret mortaliter, sed liber esset a flexu restitutionis, cum iam esset delinques ab illo cuius consilio facturus furtum. §. ope in ver. non tenetur, de obligat. quae ex delict. nasc. Bar. in l. non solum. §. mandato. ff. de iniur. Doct. in c. sicut dignum, de homic. & in ca. mulieres. de sentent. excommunicata. Felyn. in cap. 1. de officio deleg. num. 10. Imo etiam si consilium datum alicui fuisset adeo leue, & debile, ut tam eum illo consilio, quam sine illo, adhuc delinquens esset illud facturus, nec consulens restitutioni esset obnoxius, vel in materia excommunicationis excommunicatus, sed tantum peccasset mortaliter. Hinc non comprehenditur in constitutione Sixti V. contra facientes abortus consulens leuiter nihil addendo abortui, quando sine illo consilio iam paratus esset abortus. Nauar. c. 27. nu. 5. 1. 5. 2. in fin.

10. Sed quid si ille, cui datum esset consilium, erat facturus delictum, sed consulens addidit assensum ad maius delictum committendum, verbi gratia, quis erat furacurus centum, tamen ob alicuius consilium furto abstulit 400. Resp. quod tunc tenetur ad illud plus. Quia reg. peccatum. 2. parte. §. 1. numero 3. de regu. iur. lib. 6.

11. Sed utrum qui ad euitandum maius ma-

lum consuleret minus malum, teneatur ad restitutionem? Resp. quod non. v. g. iuuenis iniuria affectus petijt consilium a Francisco, quid facto opus esset, ut honorem recuperaret: cui respondit inimicum occidendum. Deinde petijt a duobus alijs, qui dixerunt satis esse vulnerare. Secuto vulnere non tenentur ad vllum damnum, nec peccauerunt mortaliter, si nullo modo poterat ille iuuenis ab homicidio cohiberi, & erat certum, quod sine hoc consilio erat facturus homicidium: quia intentio horum duorum erat ad maius malum vitandum, & ita potius ad bonum inferendum. Sic etiam qui ad euitandum maius furtum consulere minus furtum, ad nullam tenetur restitutionem: quod intellige, quando res tam minoris, quam maioris essent eiusdem domini. v. g. vides latronem preciosum equum furatorem, quem nullatenus cohibere uales, consulis, ut alio minoris precij sit contentus, tunc censo ad nullam prorsus restitutionem consulentem teneri: secus vero si res esset diuersorum dominorum, puta ad euitandum damnum, quod Petro datur, consulis ut Paulo minus detur, nam tunc Paulo ad restitutionem teneris. Sot. lib. 4. q. 7. ar. 3.

12. Verum quod diximus consulentem homicidium a secuto teneri, intelligitur si consuluerit in facti specie occurrenti, secus si in communi. Abb. in c. 1. de fur. & c. ex literis. in fin. de excess. praelato. & nos sup. in quinto praecipito, ubi multa in hac materia.

13. Praeterea consentiens consensu cooperationis, sine cuius consensu non sequeretur actus, ad restitutionem tenetur. At si actus, vel eo non consentiente, sequeretur, peccaret quidem mortaliter consentiendo, non tamen restituendi laqueo inno daretur. Diuus Thom. 2. 2. quaestio. 62. articulo septimo. Caiet. in versiculo restitutionis, capitulo primo. Sotus libro primo, de iusti. & iur. q. 7. art. 3. Hinc inferuntur multa, & primum.

14. Si agatur in ciuitate (puta Mediolanensi) de faciundo donatio iniusto Domino Regi, ubi plurima vota vincunt. lege quod maior. ff. ad municip. & dum dantur vota aperta, aliqui ex nouissimis videntes vota praecedentium vicisse, & quod eorum votum non prodesse, consentiunt tamen alijs iniusto facinori ad humanum respectum, peccant mortaliter, sed non tenentur ad restitutionem. Caiet. in verbo, restitutio. cap. primo. Nauar. cap. 17. nu. 20. versic. 4.

15. Secundo inferitur. Agitur in capitulo Ecclesiae cathedralis, vel religiosorum, vel in placis, sedillium de aliqua actione iniusta committenda, & canonicorum, vel religiosorum, vel nobilium platearum sediliu habentiu suffragia consulentia, & decisiva, quidam ibi se conueniunt, quidam

dedita opera se absentant. Illorum autem, qui sunt presentes, aliqui pura duo, vel tres tacent nihil dicentes, reliqui vero omnes consentiunt, sicut sunt presentes, & dant vota affirmatiua actioni iniusta. Quidam verò nouissimo loco sedentes expressè consentiunt, quia maior pars consenserat. Ad hoc dicitur, quod omnes canonici, vel religiosi, aut nobiles platearum sediliu, q. expressè consentiunt actioni iniusta preter peccatum mortale tenentur in solidum ad restitutionem: nouissimum vero, qui ideo consenserunt facinori, ex eo, quia videbant vota precedentiu vicisse, & quod eorum vota nihil prodesse, tantum peccauerunt mortaliter, nisi probabile esset per vota posteriorum prolata, mutanda esse vota priorum, ut sapè euenire solet. Vel nisi nouissimi subscripserint se actioni iniustæ.

16. Quod nota est pro dominis Regijs consiliaris, quia & si non consentiant, si tamen se subscripserint sententiæ, tenentur ad restitutionem, cui etiam nomine eorum fiat executio. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. arti. 3. Nauar. c. 17. nu. 21. si vero maior pars certo non mutaret sua vota, vel ipsis nouissimis contradicentibus adesset probabilis timor maioris mali, puta bonorum, vel corporis, tunc non tenentur contradicere sub poena obligationis ad restitutionem.

17. Alij vero de capitulo, vel de sedili tacentes peccauerunt mortaliter, & tenentur in solidum restituere, quoniam ex officio ad id tenebantur: nam tunc consuetudine habetur. Alij vero absentes, cum sint de corpore capituli, vel de sedili, & teneantur adesse, & contradicere, si non sunt presentes, peccant mortaliter, sed non tenentur ad restitutionem. Inm. in c. 1. de his, quæ sunt à maiore parte. cap. Abb. in cap. 2. de his, quæ sunt à prælati. facit tex. in l. de ætate. §. qui tacuit. de interrog. act.

18. Hinc tertio infertur, quod male faciunt religiosi habentes vocem in capitulo, si humano respectu renuntiant voci, quod est tacere, vel se à capitulo absentare, quoniam vident, quod autoritas prouidendi per hoc remanet apud eos, qui zelo carent, ut inquit Syluest. in verbo. consensus. q. 3. in fin. & nec excusantur, si ideo consentiunt, quia non habent tempus congruum ad deliberandum, ut etiam inquit a simili. Syl. in verbo. consilium. q. 5.

19. Insuper tertio infertur, quod ex illa adulatione sequeretur effectus, quod extende ad detractorem, & irrisorem, si sunt causa læsionis, sine qua non: v. g. si quis irridet aliquem de verberibus receptis, ob quod offensus mouetur ad vindictam. secundum Perr. de Palude.

20. Rursum, parriceps tertio infertur, qui ex mente D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 7. & communi aliquando tenetur ad restitutionem totius damni per seuentem illati, puta cum fuisset causa, sine qua nihil damni fuisset illatum. Aliquando vero non

nisi ad restitutionem partis eius, scilicet, cuius est causa, sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet reliquum sic. Et aliquando non tenetur nisi ad restituendum illud, quod ad illud peruenit, & factus est ditor: ut si in præda bona fide participaret. Hinc inuitatus bona fide de alieno vitulo comedens, si propter conuiuium sumptibus suis pepercit, quos fecisset in cœna propria, tenetur ad restitutionem, alias secus, sic qui alieno pallio pretioso usus est, quem titulo emptionis, aut donationis retinebat, supueniente sciencia non tenetur ad integrum pallii valorem, sed ad id tantum, in quo est factus locupletior, id est, ad id, quod de proprio patrimonio impedisset. Couar. in reg. peccati. in 3. par. in princ. Syl. in verbo. furtu. q. 20. Caiet. in verbo. Restitutio. 1. ver. Tertio. Et aliquando ad nihil tenetur, quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniret.

21. Hinc tertio infertur, quod si, sine cuius ope factum non fuisset, tenetur ad restitutionem omnium damnorum, sed si factum fuisset, non tenetur nisi ad id, quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata, & ad nihil, si nihil ad eum peruenisset. Nauar. c. 17. nu. 20. vers. 2. & 3. contra Caiet. & Sotum.

22. Infertur etiam, quod associantes furem ad maleficio committendum, item exploratores, & ministrantes scalam, vel arma, aut clauas adulterinas furi, vel latroni, vel auxiliantes furem ad exportandas res furtiuas secuto effectu, quando sine ipsis non esset secutum delictum, tenentur in solidum restituere. I. si pignore. §. qui ferramenta. in furti. §. ope. & §. ope m. ferre. ff. de furt. §. ope. Instit. de obliga. quæ ex delicto nasc. l. vulgaris. ff. de furt.

Item si plures communicato consilio conueniunt sub vno duce ad deprædandum, ita ut vnus sine alio non iuisset, vel non iuisset ausus furari, secuta præda omnes tenentur in solidum. Couar. lib. 1. Variar. Resol. c. 3. nu. 12. Nauar. c. 17. nu. 20. 21. & 130.

23. Rursum tertio infertur, quod si quis obuiam veniens latronibus euntibus ad furandum, addidit se socium, secuto furto non tenetur nisi pro rata, quia sine eo secutum fuisset furtum, & si nihil ad eum peruenit, ad nihil tenetur, quamuis peccauit mortaliter, quia fecit contra charitatem. Sic qui noctè ambulans, & fures inueniens in actu furantes manum ad mouit scalæ, is inquam non tenetur nisi ad partem, si quam recepit, quia sine eo fuisset delictum secutum.

24. Sed dubium est, quando non simul, ut vna causa, sed distinctim magnum damnum dedeunt, an culpa labem restitutionis, & obligationem contrahant, si ad eum minutim furati sunt, ut nulla eorum actio sit peccatum mortale. Exepli gratia, An teneatur ad restitutionem is, qui è vinea,

vineæ, aut horto alieno rem minimam accepit, verbi gratia, duos, aut tres racemos vuae, & tandem plures paulatim rem illam minimam ab eadem vinea, vel horto ita abstulerunt, ut ex omnium furto magnum, aut notabile saltè damnus domino vineæ illatum fuerit, quia in re dicendum est huiusmodi furatiunculæ non fuisse peccatum mortale, & per consequens quemlibet eorum veniale crimen commississe, si ipse modicum illud damnus intulit ignarus damni tam minimi restitutione. Ita Nauar. c. 17. nu. 130. Contr. Couar. lib. 1. Variar. Resol. ca. 3. nu. 12. præsumitur enim paruum illam rem non auferri contra domini voluntatè propter paruum nocuum. D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 59. art. 4. & propterea ad restitutionem non teneri.

25. Quod si si quilibet damnus intulisset, certus de damno per alios illato, ex eo, quod plures simul fuissent vineam ingressi, eo casu mortale crimen quilibet commississet, licet non teneatur ad totius damni restitutionem, damni, inquam, per alios illati, nisi fuisset causa totius damni consilio, vel auxilio. Nauar. c. 17. nu. 130. Couar. lib. 1. Variar. Resol. c. 3. nu. 12. Verum in primo casu, quoniam ignorans damni ab alijs illati damnum commississet, tunc si postea enormis nocuum restitutio sub poena excommunicationis præcipitur, quicumque sub poena peccati mortalis tenetur, vel respondere, vel soluere id tantum, quod accepit, quare qui partem suam soluerit, non

26. teneretur se prodere, quod nota. Quod si arguas excommunicationis comminationem non esse licitam, nisi pro peccato mortali: respondeatur id esse per se verum ratione culpæ, secus autem ratione emergentis damni, quando sit graue. Sot. lib. 4. q. 7. art. 3. Imò etiam si non fuerit comminata excommunicatio, tenetur restituere. Nauar. c. 17. nu. 130.

27. Rursum magistratus, potens, scilicet, & debens ex officio impedire ex iustitia. Huiusmodi sunt, qui ex assumpto officio alios defendere tenentur, nam hi satisfacere tenentur de damnis venientibus si ex notabili negligentia eos non defendant, ut domini, qui ob hoc habent redditus; iudices, qui ob id stipendia ferunt, ut iustitiam seruari faciant, patres, tutores, & curatores. Nauar. c. 17. nu. 21. vers. 4. & ratio est, quia tenentur non solum ex charitate, sed ex iustitia, si enim tantum charitas eos obligaret, & tacerent, peccarent solum mortaliter. Exepli gratia, Gubernator nauis dum illam seruare potest, quæ sub eius cura est, si causa est illius submersio, tenetur ad restitutionem, quia ex iustitia tenebatur illam seruare. Attamen si altera, quæ sibi commissæ non est, submergatur, licet ei potuisset succurrere, ad restitutionem non tenetur, quia in primo casu ad id iustitia te-

nebatur, in secundo præcepto charitatis, quod quod ad restitutionem non obligat. Itè publicani permittentes annuentibus oculis eueni res prohibitas, tenentur ad restitutionem, at eueni non. Sed si eueni pecunia corrumpet publicanum, aut bo ad restitutionem teneretur, sed si tertia persona reciperet pecuniã, ut eueni non detegeret, vel publicanum peccaret quidem, sed non tenetur ad restitutionem. Sot. lib. 4. q. 7. art. 3.

28. Item tertio tenentur custodes, vel præfecti custodiae vrbis iurati deferre quos inuenerint post sonum campanæ, & non deferentes peccant contra iustum iurum, sine tamen obligatione restituendi penas, quas accusati incurrisserunt, neque quod ipsi receperunt saltè de præcepto, quamuis contrarium teneat Syl. in verbo. poena. q. 28. Vbi inquit, quod si acceperunt ne accusarent, quoniam erant obligati, tenentur illud restituere fisco, vel ei, cui erat poena applicanda, imò tenentur vsque ad complementum poenæ exigendæ, si accusassent secundum D. Tho. 2. 2. q. 67. Quod tamen Syl. limitat, nisi hoc fiat in criminalibus, ubi infligenda esset poena corporalis, quia si desisterent non per concussionem, sed per compassionem aliquid acciperent pro non accusando, non tenentur illud necessario restituere, licet turpiter acciperet, & peccaret. Nauar. tñ c. 25. nu. 34. in q. quod id, quod accipitur, ne accusarent, non tenentur necessario ad restituendum, sed bene tenentur ad damnum, quod ipsi vident fieri ab illis, nec indicauerunt damnum passo contra iuramentum, aut promissionem factam ratione sui officij. Syl. & Nauar. qui supra. & Syl. est in verbo. restitutio. 3. q. 5. vers. 7.

29. Eadem tertio ratione videtur dici posse de custodiis positis in confinibus Regnorum, & prouinciarum, & ciuitatum in portandis, & exportandis mercibus vitis, qui peccant mortaliter, & sunt periuri, & tenentur ad restitutionem vectigalium, quæ illi tenebantur, qui merces deferebant. Nauar. c. 25. nu. 34.

30. Item custodes tertio infertur, segetum, piscationis, venationis, pascuorum, iurati, aut sola fide à veris dominis astricti fideliter ea custodire, non prohibentes quos inueniunt, contrafacientes peccant mortaliter, cum obligatione restituendi damna, nisi sciant, & non dubitè illos necessitate, quæ à peccato excuset adductos, id facere, aut cognatione, vel amicitia ita domino coniunctos, ut probabiliter credant id illi placitum, quamuis sine eius licentia id faciãt, secus si credant molestè laturus, quod sine illa id præsumant, licet si petiissent, eam concessissent, restituere tamen quod ij receperunt custodes non necessario tenentur. Nauar. c. 25. nu. 34.

31. Præterea tertio ex eodè capite dñs territorij tenetur de rapina in territorio facta ciuilitè tñ, non criminaliter, si sciuit, & potuit prohibere,

- & non prohibuit: ita est communis opinio secundum Bart. in l. ne quid. ff. de incen. rui. secus si nō potuit prohibere. l. i. ff. si famil. fur. fe. dic. Sylu. in verbo. Rapina. q. 2. & idē dic de dño, q. tenetur ciuilitur ex facto suæ familiæ, nō solū si familia deliquit in ministerio, in quo dñs ipse est præpositus, & ipse vitur opera dictæ familiæ, quia sibi imputatur talem eligenti, cum honestā eligere potuisset. l. i. §. familiæ. ff. de public. sed etiā si non deliquerit in officio domini, nā tenetur in cōscientia damnificatis, si est in culpa non corrigendi eam, quia tenetur verbo, & exemplo eā corrigere. Sylu. in verbo. dominium. q. 6. qui etiā extendit ad nauas, cauones, & huiusmodi, qui tenentur ex facto, & delicto suæ familiæ, vt in verbo, naua.
- 32 Sed aduertendum, quod & si istud nomen familiæ, diuersimode in iure recipiatur, secundū diuersitatem materiæ, tamen hic non propriè sumitur pro constitutis in dominica, vel patria potestate, nec pro astrictis aliquo vinculo cognationis, seruitutis, sed pro liberis personis deputatis ad aliquod honestū seruitium alicuius domini, qui mercenarijs æquantur, quia seruiunt pro mercede saltem viclus, vt est tex. in c. fin. de verb. sign. lib. 6. Et contrahitur talis familia communi consensu recepti, & recipiētis, & alterius renunciatione dissoluitur, sicut societas, vt Instit. de socie. §. manet.
- 33 Domini & etiam temporales, qui suos officiales malè officijs vtentes non corrigunt, & officijs non priuant, tenentur de omni damno inde sequente prætextu officij. Sylu. in ver. restitutio. 3. q. 5. ver. 5. & 7. Couar. in reg. peccatū. part. 2. §. 3. nu. 5. nisi illis imminet probabile periculum suæ vitæ, vel status, vel rerum, quia sicut se, ita & sua plus diligere licet, quā aliena. Sylu. est. qui supra. q. 6. ver. 8. nā cum tali periculo non tenentur seruare personam, aut statum alterius particularis, quamuis teneantur seruare Rempublicā, quā ratio postularer. Nauar. c. 17. nu. 21. ver. 4. sic etiam Episcopus, vel alius prælatus tenetur ex delicto vicarij, vel officialis delinquentis in officio sibi commissio. ita Rota in decif. 278. quæ incipit, Item si vicarius.
- 34 [Quod non sic est in prælato regulari, nam regularis furans, vel inuadens, vel lædens aliquem iniuste, non obligat suum monasteriū ad ei substractā, vel inuasa, vel læsionis restitutionem, nisi quatenus ad illud ob id pueniret. iux. gl. vlt. & solemnem. in l. si quis in tā. c. vnde vi. nisi communicato cum prælato, & conuentu consilio id fecerit, vel nisi haberet peculium, nam tunc monasteriū de dolo monachi tenet, quatenus esset in eius peculio. Vnde non immerito de damno dato per monachos habentes peculium coguntur ipsi, vel monasteria eorū refarcire illud, quatenus pe-

culia sufficiunt, quæ res quotidiana est, præsertim in eis, q. de licētia Papæ extra monasteriū habitāt, cū facultate conuertendi in sui sustentationem res quæritas. ita Nau. de reg. cōment. 2. num. 62.

- 35 Sed quid si nouitius deliquit infra annum professionis, quis cognoscer, iudex ecclesiasticus, an secularis, dic. q. ecclesiasticus. vide tex. in l. statu liber. ff. de quest. vbi statu liber speranda libertatis prærogatiua ob ambiguum conditionis, non vt seruus, sed vt liber pueniendus est. & tex. in cap. religioso. §. quamuis. de sent. excom. inquit, quod licet infra annum religiosus non cenetur, tractatur tamen vt religiosus. vide Ang. in l. i. ff. de pœnis.]
- 36 Pariter & famulus, qui custos est domus, vel ex qua domo latro exijt ad furandum, vel quā adit, si cōsentiat vnus, vt exeat, alter, vt intret, tenetur ad restitutionē, quia iustitia tenetur resistere, sed si non potest obstare, vel de iustitia non esset obstrictus, secus esset. v. g. vicini domum a latronibus impeti vides, aut a furibus perforari, licet nō obsistas dum possis, peccas quidem grauitur contra charitatem, nulli tamen secundum conscientiam subingaris restitutionis iugo, etiam si facias prauo animo, quia vicinum odio habes. Nauar. c. 17. num. 16.
- 37 Imò etiā si latro deprehensus in delicto pecuniā vicino, q. de iustitia nō tenetur clamare, traderet vt taceret, nō fieret ille secundū conscientiam restitutionis reus, si non pecuniā furto sublatā, sed aliud pretiū reciperet, licet in foro exteriori propter præsumptionē condemnaretur, & ratio est, quia iste non contra iustitiā, sed contra charitatē facit. Sor. lib. 4. q. 7. art. 3. col. pen. Nauar. c. 17. nu. 21. ver. 4. Sic etiam qui odio alicuius efficit, vt herus eius dimittat eū, qui nō potest muenire alium dominū, vel eū, qui mercedis tantū ei soluat, quantum dimittens, non tenetur ei soluere, nisi efficeret, vt herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenti eam dimitteret. Nauar. c. 17. nu. 70.
- 38 Præterea. Non manifestans: & Nam qui obistere possunt manifestando rem furatam, & non manifestant, tenentur ad restitutionem, quod intellige, si ex officio obligentur. Caiet. in verb. Restitutio. §. non manifestans. Cagn. in l. culpa caret. de reg. iur. Huiusmodi sunt Principes, & Rectores, qui ex officio tenentur conseruare iustitiam, alias si ex officio non tenentur, peccant quidem mortaliter, cum faciant contra charitatem, non tamen tenentur ad restitutionem. Hinc multa inferunt.
- 39 Et primo, qd si scio Titium furripuisse bona Caij, vel apud se detinere, vel Titium interfecisse Caij, si pducor in testē secundū ordinē iuris, & dico me nescire, utiq; teneor ad restitutionem, vel ad damnū, & ratio est, quia q. in iudicio

re-

- requisitus nō vult fateri veritatem, q. scit, secundū Bal. in l. presbyteri. C. de episc. & cler. efficiuntur reitis falsus, & tenet ad restitutionem, quia ex officio tenebatur respondere veritati: Quod li mita, nisi sciret in confessione. c. dilectus. de excess. præla. vel nisi immineret periculū status, vel propriæ personæ, vel rerū, quā non tenetur de restitutione, sed de peccato tm. arg. tex. in c. quisquis. 11. q. 3. c. qui cum fure. de furt. Syl. in ver. Restitutio. 3. q. 6. ver. 8. vel si ideo iudici non reuelat, quia probare nō pōt, quā nō tenet, quis deferre crimē, quod probare nō pōt.
- 40 Quare & officiales occidentes homines, eo quod non reuelant secretum haud probabile, sunt homicidæ, & consequēter restitutioni obnoxij, & idem, si sine iudicijs ponunt ad torturam, & inde ex confessione sua aliquem suspēdunt. Sylu. qui supra. ver. Tertium. Quod autē diximus de teste iuridicē interrogato, qui ex officio tenetur respondere, idem dic, quando sub monitorijs excommunicationis tenetur quis manifestare, nam non manifestando præter excommunicationem, quam incurrit, est restitutioni obnoxius: si vero qui furem scit, dicit se nescire, & hoc ideo, quia non fuit iuridicē interrogatus, vel tantum interrogatus a parte, peccat quidē contra charitatē, & ideo mortaliter, sed non tenet ad restitutionem, quia nō ex officio manifestare tenebat. Nauar. c. 25. n. 44.
- 41 Secūdo inferitur, quod Tabelliones non & manifestantes legata pia, vel alia debita, tenent restituere quantum ex officio eis incumbere reuelare. Alex. Iaf. & alij in l. argentarius. §. vlt. ff. de eden. Syl. in ver. Restitutio 3. Tertio, custodes, vulgo dicti guardiani passuū, vel vectigalium inuenientes in flagranti delicto extrahentes bona, pro quibus debebant soluere vectigalia, vel bona prohibita, vt equos, vel frumenta extra regnum exportari, non manifestates, tenentur restituere damna illata, vt supra diximus. Sed modo dubium est, An teneantur ad pœnam, siue commissum, in quod inciderant dicti viatores. Nauar. c. 25. nu. 34. & 51. & c. 23. num. 66. inquit, quod non. Communis vero est in contrarium, vt asserit Sotus libro 6. de iustitia, & iure. quæstio. 6. articulo 6. Medi. capi. de restitu. quæstio. 15. in fin. Sylu. est. in ver. restitutio. 3. At Menoch. libr. 2. de arbi. iudi. mediam opinionem tenet, scilicet custodes teneri non ad integram pœnam, sed ad qualem qualem, quemadmodum fit restitutio fructuum immaturorum, qui sunt restituendi arbitrio boni viri, exceptis expensis, & quantum magis fructus sunt vicini perceptioni, siue vt vulgo dicitur alla raccolta, tanto magis est æstimandum damnum. Sic quia præcedere debebat sententia cōdemnatoria pœnæ, & post condemnationem tenebantur ad pœnam, ideo fructus, id est pœ-

na, sunt immaturi: cum non sit lata sententia, propterea boni viri arbitrio tenentur. Vnde si certissimum erat eos condemnandos esse ad totam pœnā, quasi ad integrā tenebunt: si verò dubium erat, ad qualem qualem. Et hæc opinio mihi magis placet, vt rationi consona.

- 42 [Tertio, quid de & ministris Principum, qui in domibus Principum sunt habentes officia diuersa, euenit, quod præpositus cellæ vinariæ vinū secretē furatur, videntē eo, qui præfectus est custodia vestium, ac cubiculario, & quia ad istos cura cellæ vinariæ non spectat, non curat hoc indicare eis qui possent occurrere, asserentes, Nobis sufficit furto nec consilium, nec auxiliū dare, de cætero nolumus nos parare maleuolos in domo. Hi tales nisi excuser paruitas damni, vel periculū salutis aut honoris vel rei pecuniariæ, peccant mortaliter, non tñ tenentur ad restitutionem: quā nō cōtra iustitiā peccat, sed cōtra charitatem. Ita Naua. lib. 5. de fur. conf. 4.]
- 43 Receptor rursus & ad restitutionem tenetur, quando aliquos receptor scienter præbendo eis securitatem, vt furentur, etiam si alij essent a furibus inuenti, qui eos receptorer. At si quis hospitio recipiens fures illos, non hortatur, aut impellit ad furandum, sed hortatur potius, nec quippiam furti participat, & sunt circum multa diuersoria paratissima illos recipere, non est in animæ iudicio condemnandus. Quando autem ij ad restitutionem obligantur intelligitur securo damno, & si alij partem restituerint, tenentur ad residuum. Quod si non restituerint, tenentur hæredes, in quantum se extendit hæreditas, sicut, & ad alia onera. c. Michael. de vsur. & eadem ratione hæres hæredis in infinitum. Et si hæredes dubitant de publica fama, aut scripturis, vel fideli relatu, tenentur diligenter inquirere, alias esset ignoratia crassa, quæ non excusat; quod intellige de dubitatione probabili, & verisimili, & non de leui, & scrupulosa. Hinc dicit Arch. quod si defunctus licitā artem exercebat, vel patrimonialia tantum habebat, nec apparet ex fama, vel ex scriptura de illicitis cōtractibus, seu de alieno, debet præsumi iuste acquisiuisse; quia nemo iudicandus est immemor suæ salutis. r. q. 7. sancimus Syl. in verbo. restitutio. 6. q. 2.

S V M M A R I V M.

- 1 Restitutio rei aliena, quæ erat apud terrā cuius creator, & an vero domino. nu. seq. 3. & 4.
- 2 Restitutio est actus commutatiue iustitia.
- 3 Restituens rem alienam domino, quæ erat apud furem, & dominus, & ipse fur debet admoneri.
- 6 Res sublata filio, vel pupillo, patri, vel tutori restituenda.

Casus

- 7 Casus duo, in quibus res non domino, sed alteri est restituenda. nu. seq.
- 9 Domino restituitio fieri non debet, cum inde ipsi existimari potest, & eorum igitur in damnum Respon. nu. seq.
- 11 Restitutio pecunie, an ei negari possit, quae eam simoniace sit erogaturus.
- 12 Restitutio pauperibus fieri debet de re, cuius dominus ignoratur, idem de eo, quem adire difficile est.
- 13 In dignitatibus ecclesiasticis Episcopi, vel clerici forensibus preferuntur.
- 14 Casus septem, quibus restitutio, quae regulariter fit de consilio, est de necessitate facienda, & quo modo intelligenda regula. nu. sequen.
- 16 Paupertatis multa privilegia.

Cui debeat fieri restitutio.
Cap. CXXVIII.

Restitutio fit ex sola re aliena, quae apud aliquem reperitur, facienda est ei, a quo res sublata est. c. re integranda. 3. q. 1. siue dominus rei sit laicus, siue ecclesiasticus, modo sit dispensator, & non dissipator, siue etiam dominus non sit, sed sua interfit ex causa honesta rem non esse sublata. v. g. quia habebat in ea iuspignoris, vel usum, vel aliquid huiusmodi, si cuius. ff. de furt. Syluest. in verbo. restitutio. 4. §. 1. huius autem dicti haec est ratio, quia cum restitutio fit actus commutativae iustitiae, per quam aequalitas constituitur inter personas, quae inaequalia habent, haec autem rerum adaequatio legitime constitui non potest, nisi eidem id reddatur, quod fuerat ei ablatum, verum est tamen, quod in foro conscientiae veris dominus restitui potest. arg. tex. in l. bona fides. ff. de pof. habita necessaria cautione ne praedicti, qui ius pignoris in re habebant, vel usum, vel aliquid huiusmodi, quales sunt creditor, depositarius, vestis fingendae sartor, & rei commodatae commodatarius, & vestimenti lauvandi sullo denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, ne ve incurrat in iacturam existimationis fidelitatis, diligentiae, aut probitatis, & dummodo illud sine scandalo, & alterius iactura fiat. Maxime tamen hoc fieri potest, quando aliquis praedictorum haberet suspectus, quod non restitutus sit domino, aut non sine magna difficultate, aut damno, ut quia est fur, aut versutus, vel prodigus, aut alia simili qualitate affectus, iuxta omnium sententiam. Medin. cap. restit. quae sit. 10. Couar. in regu. peccatum. 3. part. num. 5. Sot. lib. 4. de iusti. & iure. q. 7. artic. 1. & quaestio. 6. artic. 2. quia tunc veris dominus restitutio fieri debet, caute tamen,

ne foris persona prodatur.
4 Attamen si timeretur aliquid damnum personale, honoris, rerum, aut aliqua molestia, tunc furi posset fieri restitutio iuxta Sot. lib. 4. q. 7. artic. 1. & Nauar. c. 17. nu. 28: Quod idem dicendum, quando probabile esset furem restitutum esse rem vero domino, hoc enim casu licebit rem restituere furi, quia rem in pristinum statum reposuit, & ita potest hoc foedere distinctionis concordari opinio, quae cois est, scilicet rem debere restitui vero domino. Et altera Nauar. c. 17. nu. 28. volentis posse restitui re furi. Habes ergo casum, ubi restitutio fieri potest alteri quam domino, id est, quando probabile est furem restitutum domino vero rei. Vel quando latronem times, aut filium familias, a quibus nisi ei reddas vapulabis, aut aliquid graue damnum accipies, nam tunc non teneris cum tuo incommodo reddere, nisi eis, quod tamen restituis vero domino, teneris tam latronem admonere, quam verum dominum, quod talis non tenetur satisfacere pro tali re, ne contingat bis fieri restitutionem, si fur forte venerit ad poenitentiam, & damnificari poenitentem, vel ne dominus alia via procurer illud habere. Caiet. ad D. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. Sot. lib. 4. q. 7. artic. 1. col. 2.
6 Praeterea est tamen alius casus, ubi non ei, a quo res sublata est, sed alteri restitutio facienda est. v. g. Si re filiofamilias ademisti: nam tunc patri restitutio fieri debet. l. fin. ff. de aleat. Vel si monacho, quia praelato, vel si dominus esset sub tutela, vel cura, nam tunc tutori, vel curatori, si tamen dicta restitutio de facto fieret filiofamilias, vel aliis non habentibus liberam bonorum administrationem, restitutio valida esset in conscientia, ratio est, quia satis est, quod rem reponat in pristino statu: Archi. Flor. 2. par. sum. titu. 2. ca. 5. §. 2.
7 [Sic enim si sit procurator, aut thesaurarius, frumentarius, aliusve officialis, cui res aliqua commissae sunt conseruandae, dispensandae, aut recuperandae, aut aliter distrahendae, quibus ratione officij incumbit de huiusmodi rebus rationem reddere, & illis si aliquid subtrahatur eisdem, non dominis earum est faciendae restitutio.
8 Sic etiam tamen datur alius casus, ubi restitutio alteri, quam domino facienda est, ut quando praedo, qui de facto erat in possessione alicuius rei, ad quem spectat de seipso rationem reddere, & ita interim quod non constat ad quem res ipsa pertineat, si praedo restitui petat, & non simul rei verus dominus eandem petat, in foro contentioso restituendus venit, quamuis non in conscientia, si certum sit rem illam non nisi per rapinam obtinuisse, & ita procedit tex. in cap. literis. de restit. spoliat. scilicet, quod praedo secundum iura est resti-

restituendus, id est de praedone occulto, quia si esset notorius non restituendus, sed suspendendus esset. Medi. c. de rest. q. 2. ver. de eo.]
9 Rursum, si restitutio vergeret in nocentem ipsum dominum, vel alterum. Ut si gladium a me insanus petat, ut se, vel alium interficiat, tunc illi reddere non debet. facit tex. in ca. ne quis arbitretur, ver. illud. 2. q. 2. Vbi ob euitandum scandalum non est alicui propria res restituenda, nepe gladius, si illum habens suspicetur dominum malum aliquid commissurum. text. ad idem in l. bona fides. ff. de pof. Et hoc si sine meo incommodo possum: Non enim teneor subire periculum, quod ille mihi afferat, si non reddo. Pari ratione liceret artificii, si a Turcis, seu infidelibus esset coactus, tritremes fabricare, si non fabricatio sibi immineret mors praefens: modo tamen impendat operis in illis fabricandis, quantum suae vitae conseruatio requirit, facit gloss. sing. recepta in ca. de cetero. de homicid. quae affirmat, quod qui remota causa praebet homicidio, non est irregularis. Quare cum praedictus faber fingendo tritremes, causam valde remotam pugnandi contra Christianos, videatur praebere, fit ut non peccet: modo non fingat illas ea mente, imo nolit eas contra eos dirigi. Hanc opinionem, & in fortioribus terminis tenet Innoc. Ioan. And. Hosti. Ancha. in c. significauit. de Iuda. qui omnes admittunt, quod si aliter non possum redimere, captiuos, possum eos redimere, transmittendo Saracenis arma, quibus possunt Christianos impugnare, ergo multo magis huic captiuo licebit praedictum opus indifferens praestare dominis suis ad redimendam vitam propriam, & hoc ut ibi inquit Ancha. citra culpam. Sed ut ad rem redeamus, finis non esset reddendus gladius, quando se, vel alium occideret.]
10 Imo & eadem tamen ratione, imo maiori denegare debeat, quando in praedicti Reipublicae id petit, ut qui amplam pecuniam deberet tyranno, quam ipse, ut exercitum in interitione Reipublicae armet, petit, tenetur ei tunc temporis denegare. Si vero dominus pecuniam suam perit ad scortandum, vel illicite ludendum, tunc de iustitia reddere teneor, quoniam reddendo nullius sum iniuria causa, sed ex charitate debeat proximo consulere, atque si postea restitueret differre, vique ad aliud tempus.
11 An autem denegare possim, ut non restituiam Titio pecuniam, quia ille vult simoniace emere Cardinalatum, vel licet mihi ad hoc illi mutuo dare. Caiet. tenet in utroque casu, quod non licet reddere pecuniam, actam Sotus in re deposita tenet, quod reddere debeat, quae opinio est magis probabilis ob rationes ab eo adductas.
12 Si autem tamen scitur dominus, sed difficultis est ad eum accessus, vel non sine periculo, & scan-

dalo fieri restitutio potest Christo, id est, pauperibus est erogandum, & his magis, qui sunt in loco, ubi res sublata est, quae alienigenis. Bart. tradit in l. 2. C. de anno. ciuil. lib. 11. facit gloss. in c. si pater in verbo pauperes. de testam. libr. 6. tex. in §. si quis autem pro redemptio. in Auth. 6. de Ecclesia. tit. [Facit gloss. in cap. si proponere te de rescriptis. & tex. in c. nullus, & c. obitum. dist. fin. 6. vbi Episcopus debet eligi de eadem ciuitate, si reperitur idoneus. Sic etiam in beneficijs conferendis: nam clerici, qui sunt in patria (si idonei sunt) debent forensibus praeferi. vt notat Abb. in c. ad decorem. in si. de instit. cap. bona. el. 2. de pof. prelatus in 13. not. & in c. ne pro defectu. in gl. fin. de elect.] Hoc autem, quod restitutio fieri debeat pauperibus, qui sunt in loco, ubi res sublata est, saltem tenendum est de honestate. Sed tunc in praedictis casibus pauperibus restitutio facienda est, postquam expectatum est tantum temporis, quantum satis est, ut dominus redditurus spectetur, & interim res apud se custodiri debeat, vel apud Iudicem deponi. Sic etiam pauperibus faciendae restitutio est, quando neficitur dominus, & esset ignotus. Sot. lib. 2. de iust. & iure. q. 7. artic. 1. & in his casibus dicta restitutio, quae faciendae est pauperibus, est de precepto, quamuis illa regulariter fit de consilio. vt refert Nauar. c. 17. nu. 30. ver. 3.
14 Imo tamen praeter hos casus sunt plures alij, quorum primus est, quando esset hoc a iure particulariter expressum, vt in simonia reali, nam tunc regulariter faciendae esset restitutio Ecclesiae, in cuius iniuriam acceptum esset: secus tamen de simonia mentali, siue sit mentalis tantum contra omnem conventionem, siue peruenit ad dationem, citra omnem conventionem: nam non obligat ad restitutionem. Nauar. ca. 23. nu. 102. ver. 3. contra Sotum.
Secundus casus, ubi restitutio de necessitate faciendae est pauperibus, est in rebus inuentis: restituitio obnoxij. Nam si facta prius debitor, & moraliter diligentia inueniendi dominum, nempe affigendo schedulas in plateis, vel in parochia, aut aliter non inuenitur dominus, det fiat Christo, id est, eius pauperibus: Christus. n. est loco heredis. ita Abb. in c. cum tu de viur. D. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 3. ad tertium. Sot. lib. 4. q. 7. artic. 1. nisi inuentor sit multum pauper, quia tunc de licentia sui Confessarij illud sibi retinere potest. Sylu. in verbo. inuentum. q. 1. ver. 1. Imo nec requiritur aliqua licentia, dum modo vere pauper sit. Abb. in c. 1. in fin. de cohabita. cleric. vel mulie. Bald. in l. id quod pauperibus. q. 22. C. de episc. & cler. Cardin. in clem. 1. de testam. Nisi restitueris non est errata conscientia, quia tunc debet fieri restitutio arbitrio Confessarij. Non tamen necessaria est licentia Episcopi, quamuis sibi

referuet restitutiones incertas, quia illa referuatio intelligitur de absolutione peccati com missi ob illarum no restitutionem, vt infra suo loco dicemus.

Tertius est, vbi restitutio de precepto fieri debet, quando de hoc esset facta iudicialis condemnatio.

Quartus, quando aliquid pauperibus restitutum, vel donatum fuerit.

Quintus in vsura, quando domini, vel haeredes, quibus restituendum esset, non inuenirentur, haec colliguntur ex dictis Archiep. Flor. in 2. part. suae summe, praesertim titu. 1. ca. 23. §. 4. §. 8. & 10. ac 14. & tit. 2. c. 1. Syluest. in vers. elemosyna. q. 4. vers. Aduertendum. & in vers. Restitutio. 2. §. 2. Nauar. c. 17. nu. 3. vers. 3.

15 Habes, t ergo mlector, casus septem, in quibus restitutio facienda est de necessitate, quamuis regulariter sit de consilio, quae regula, vt facilius intelligatur, intelligenda est tunc faciendam esse de consilio, scilicet, in his, quae fuerunt turpiter data, quae vere dominum non habent cognitum, vel incognitum, sed neque vnquam habuerunt post instans, quo fuerit acquisita, verum in aliis, quae post tale instans habuerunt dominum, licet forte non habeant modo, vt quia obiit, & non habet haerem, dicta regula non procedit, quia D. Thom. 2. 2. q. 3. 2. art. 7. intendit necessariam restitutionem faciendam eo modo, quo potest, id est dando in elemosyna pro eius anima, qm dñs est ignotus pauperibus. Syluest. in vers. restitutio. 8. q. 2. cum multa ob paupertatem sint concessa privilegia.

16 Et primum ratione t paupertatis differtur solutio, & praestatur absolutio. d. c. Odoardus Item propter paupertatem excusatur testis a testimonio, qui alias non excusatur: extra de testib. c. si qui testium. Item propter penuriam excusatur, quis a restitutione vsurarum. extra de vsur. c. cum tu. §. pen. Item excommunicatus propter paupertatem non cogitur ire ad sedem Apostolicam pro absolutione: extra de senten. excom. c. quod de his. Item excusatur, quis propter eam ab appellando, & prosecutione appellationis. ext. de procunc. pen. ff. ma da: procuratorem. §. si ignorantes. Itē propter eam dantur alimenta, quae alias non praestarentur. ff. de inoff. testa. l. si instituta. §. de inofficio. Et multa super cibariis, & alimentis in fauorem pauperu sunt introducta de qbus legitur. ff. de alimen. praest. l. 2. & quasi per totum. Item remittitur pena pecuniaria alicui pauperi, quae alias non remitteretur, si pauper no esset. ff. de offi. praesid. l. illicitas. §. pen. Item propter eam remittitur satisfactio, quae alias non remitteretur. ff. si cui plusquam per leg. Falcid. l. si non Falcidia. Itē pp eam remittuntur expensae, quae a-

lias no remitterentur. ff. de rei vendi. l. in fundo. Item facit valere legatum, quod alias non valeret. C. de epis. & cler. l. id quod pauperibus. Itē benigna interpretatione datur pauperiori loco, vel ecclesiae, de quo non fuit cogitatu. C. de epis. & cler. l. si quis ad declinandam. Itē absoluitur, quis a voto adimplendo propter paupertatem, quae alias non fieret. ext. de voto. ca. super his. & c. ex multa. Itē pp eam fuit cessio nis beneficium introductum. C. de cess. bono. l. 1. Item poena confiscanda pauperibus erogatur, quae alias non erogaretur. Item bona clericorum pauperum sunt. C. de epis. & cler. l. 2. Vnde gloria Episcopi est pauperum necessitatibus prouidere. sacrilegium est accipere, quod pauperibus erogatur. 12. q. 2. c. gloria Episcopi. Itē propter eam non cogitur restituere, quis illud, quod no pot. ext. de resti. spolia. c. olim. 2. Et tandem de paupertate, & eius priuilegiis habetis per Archid. in c. pauper. 1. q. 3. & in c. statutum. §. in super. de rescip. in 6. & in nostris sermonibus in Dom. 5. post Pentec. ser. 2. de paupertate. Itē per Arch. in c. hec. autem. dist. 3. nu. 3. 4. & 5. vbi etiam addit privilegia diuiciarum.]

§ V M M A R I V M.

- 1 Restitutio rei illicitè acquisita praeferat proximi utilitatem damnificato, faciendam, & quid de illicitè sed cum domini voluntate.
- 2 Rei elargitio illicita ex parte recipientis, an recipientem ad restitutionem obliget.
- 3 Iudex, tabellio, vel restitutus accipientes ratione officij, illat. plus tenentur restituere.
- 4 Cui restitutio ex datione illicita ex parte utriusque.
- 5 Restitutio ratione rei simoniaca, Ecclesiae faciendam est, fallit in casu num. seq.
- 7 Pignus, vel furtum, an recte per tertiu restituatur domino.
- 8 Diligentia praemissa, & non inuenio haerde domini rei, si tandem haeres compareat re elargita in pios usus, an res sit restituenda, distingue, ut hic.
- 9 Creditor ignotus quis, & quando dicitur.
- 10 Res casu inuenta domino ignota, & indagazione praemissa, cui restituenda.
- 11 Creditor. si longe absit, cuius expensis faciendam sit restitutio. & nu. 12. & quid si tantundem esset expendendum, quanti res ualeat, vel esset parui momenti. nu. 13. & 15.
- 14 Mutuum proprijs expensis debitoris ad creditorem mittendum est.
- 16 Res proprio motu a debitore creditori missa, cum pereat.

De

De restitutione ex iniusta acceptio ne. Cap. CXXIX.

I restitutio t fit ex iniusta acceptio ne, & tunc aut quis obligatur restituere ratione illicitae acquisitionis, quae si sit cum iniuria, & contra proximi voluntatem, vt in furto, rapina, & huiusmodi, tenetur quis indistinctè damnificato. c. si quis. lo. 2. de inaur. Si vero sit illicita cum proximi voluntate, & tunc aut est illicita acceptio respectu causae, aut personae. Si respectu causae, vt quando datur meretricibus, aut maribus, de consilio dandum est pauperibus, si tñ non restituit, sed tenet sibi, non est mortale. Syluest. in vers. restitutio. 4. nu. 1. col. 2. Quod intellige, nisi esset aliquid extortum per fraudem, aut dolum, nam tunc tenetur amans reddere. Aut datio t est illicita ex parte recipientis, verbi gratia: Datum est aliquid Sempronio, vt faciat id, ad q tenetur, puta vt restituat inuenitum, & tunc accipiens tenetur restituere danti. l. 1. & 2. ff. de cond. ob turp. cau.

[Si vero data est pecunia alicui, ne peccatu committat, quod est alteri perniciosum, & iniuriosum, puta ne homicidium, aut furtum faciat, & tunc nisi dans repetat, potest illam pecuniam tuta conscientia retinere, & ratio est, quia lex no prohibet translationem domini rei datae, ne maleficium fiat, sed tñ concedit repetitionem, vt in ludo diximus. Idq; in odium illius criminis, ne homines iniurias, quas in alios meditantur, pretio venderent. Vnde quoties alicui datur repetitio, nec repetit, videtur renunciare iuratio, gratisque omnino donare, & qui accipit, potest illud tuta conscientia retinere ex quodā dantis consensu, ita. Sor. de iusti. & iure. lib. 4. q. 7. ar. 1. Nauar. c. 17. nu. 34. per tex. in l. vt pura. ff. de condi. ob turp. cau.]

Potest t etiam esse causa illicita ex parte recipientis, quando iudex, scriba, tabellio, & testis, atq; alij, qui plus ratione sui muneris publici suis mercedibus recipiunt, verbi gratia, qd accipit, vt recte iudicet, aut recte testificetur, aut suum vero domino reddat, tunc illud plus restituendum est danti, siue damnificato. c. non sane. 14. q. 5. Nauar. c. 17. nu. 33. Easi iudex no restitueret, & tunc tenetur dominus, qui possuit, atramen si comuni existimatione omnium bonu elegit officialē, sed in officio corruptus fuit inscio domino, tunc dominus no tenet. ita Ioan. Bab. in §. si. in l. de loc. gl. in c. cu apofolica. in ver. praefuturum. de his, quae sunt a praela. Alex. in l. Barbarius. ff. de offi. praeo.

Aut datio t est illicita ex parte utriusq; ex-

pli gratia, quia datur ad corrumpendum iudicem, & tunc non tenetur restituere danti, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. l. si ob turpem. §. porro. ff. de cond. ob turp. cau. Sed in foro poenitentiali erogare debet pauperibus. 14. q. 5. c. non sane. quae quidem restitutio non est de praepcepto, sed de consilio, vt pulchre contra communem tenet Nauar. c. 17. nu. 30. vsque 33.

[Et hoc intellige causa subsecuta, si tamen causa turpis non est subsequuta, tunc eidē danti est restituendum, quod ob illā causam fuerit acceptum. Ratio primi est, quia qui ob illā causam donauit, causa subsequuta visus est a se omnino dominium rei datae abdicare, igitur non sibi reddenda. Ratio secundi est, quia non donauit, nisi ob causam illam, igitur illa causa non subsistente non est visus a se rem sic donatam abdicare, ergo sibi est in conscientia reddēda. Et quamuis homo ob turpitudinem suam dignus sit, qui re sua priuetur, no tamen ideo priuatus est: cum aliud sit hominem dignum esse se priuari, aliud vero ipso facto priuatum esse, cum secundum Augu. peccator non sit dignus pane, quo vescitur. ita Medi. c. de restitu. q. 2. §. de eo. ver. si ob causam turpem.]

Aut t datio est illicita ex parte utriusq; no quia actio, quae emitur sit iniuriosa, sed quia non est estimabilis pecunia, quemadmodum datio simoniaca, & tunc, vt diximus supra, ca. praecedenti, debet de necessitate fieri ecclesiae restitutio, in cuius iniuria data est pecunia, [de simon. c. de hoc autē. t. Quamquā aliquando est restringenda ei, qui dedit. c. veniens. eo. ti. q. accidit, quando quis cupit Deo in monasterio seruire, & fratres eum seducentes aliquid ab eodem extorquent, quasi aliquando de consuetudine debitum, cum debitum non sit, tunc venit ille restituendus, talis videtur fuisse casus in c. veniens contentus.] Si vero ex sola acceptioe iniusta restitutio fieri contingat, vt in vsura, tunc fieri debet damnificato, qd procedit etiam, si quod extorsit, proliis perierit, nihilque utilitatis ex eo habuerit, secundum D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 6. duobus scilicet concurrentibus, vt sit iniusta acceptio, & damnū sequatur ex illa. Vnde t qui pignus furatur a mercatore, possit in foro conscientiae domino pignoris restituere; dummodo mercator damnū non patiat. Similiter qui furto rem subtractam furatur, si domino restituat, exemptus est ab onere restituendi, dum tamen fur intelligat se amplius no teneri ad restitutionem. Si persona, cui fieri debet restitutio esset mortua, tunc haeredi fiat. gl. in ca. cum tu. de vsur. quia ipse defuncti personam gerit, & quod ei confertur, datur defuncto.

Sed t dubium est, qui inuestigatis haeredibus, nul-

nulloque inuento, restitutionem in pios usus conferat, an postea reperito hærede, qui inuentus non fuerat, ei nihilominus debeat restituere. Resp. quod si restitutio est alicuius ponderis, hæresque non inuenitur, facta debita diligentia res deponi debet coram publica potestate, quæ si eius auctoritate in pios usus expendatur, tunc restituens tutus erit in conscientia, atque in foro exteriori. In rebus autem leuioris momenti non est tam diligens indagatio necessaria. Sotus. lib. 4. de iusti. & iur. q. 7. art. 1. ver. solutio tertij argumenti. Securus Sylu. in ver. restitutio. 8. q. 4. Franc. in c. quamquam. de usu. lib. 6. nu. 6. Vbi ponit quæstio. Quid si facta erogatione, & restitutione de rebus usurarij pauperibus, apparent illi, quibus fieri debet restitutio, & de hoc fidem faciunt, an debeant audiri. Et inquit, quod sic, etiam post lapsum termini, si res est integra, & sic si episcopus nondum restituit, debet illis restituere, à quibus fuit extortum. Sed si executio, & distributio erat iam facta ipsis pauperibus, & tunc episcopus non tenebitur de suo satisfacere, ex quo bona fide erogatio est facta pauperibus, nec etiam usurarius tenebitur illa vterius restituere. Posset tamen ille, cui debebat fieri restitutio per conditionem sine causa repetere à dictis pauperibus, argum. l. si. in fin. ff. quod met. cau. & quod no. Innoc. in c. grauis. depositi. & gl. in l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mand. vide Lapu. in sua alleg. 74.

Si autem creditor est ignotus, & nescitur, tunc pauperibus de necessitate facienda est, ut diximus supra. c. præced.

9 Ignotus tamen creditor non dicitur is, cuius debitor nullam habet noticiam, vel memoriam, sed is, qui facta diligenti inquisitione, qualis fieri debet ab homine diligenti, inueniri non potest. Quapropter qui absque inquisitione rem alterius pauperibus dedisset, non satisfaceret, & teneretur inuento domino rem restituere, & sibi ipsi imputet qui imprudenter dedit alienum. glo. in reg. peccatum. ver. restituitur. de reg. iur. l. 6. Sylu. in ver. restitutio. 8. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5. in resp. ad tertium. Quinimo qui per iniuriam restituereteneretur, suis proprijs sumptibus diligentiam facere teneretur. Pan. in c. cum tu. de usu. Sotus lib. 4. q. 7. ar. primo. Hoc vero pertinet ad coemptores negotiatores, falsamentarios, qui minurim quoslibet defraudent, & expilant, atque ad eos, qui vrbem iniusto bello in prædam dederunt. Nec creditor ille, omnino ignotus ceteri debet, quando compertum est illi, aut illi certo deberi, verbi gratia, duo ad cauponam tuam accesserunt, & certus es alterutrum defraudasse. Vel fraude lucratus es ludens, si forte scire nequeas, vtri eorum tenearis restituere, tunc

debes restituere vtrique, quod si res non patitur diuisionem, pura, si diuisa nihil prodesset, & vnica aliquando releuaret, tunc forte restituenda esset, ut aliquis accipiat. Sotus lib. 4. de iustitia. & iure. q. 7. art. 1. ad 3. argu.

10 Hinc etiam patet, quid faciendum est de casu inuentis, nam facta diligenti inquisitione si dominus non inuenitur, debet dari pauperibus; vel si ipse est pauper, potest sibi in parte, aut in toto retinere illa saltem de consilio episcopi, aut confessoris, ac etiam propria auctoritate sine onere orandi, aut pia faciendi pro anima eius, cuius erant. Nauar. c. 17. nu. 170. & seq. & nu. 93.

11 Si vero tamen creditor, cui facienda est restitutio, longe abesse à loco, vbi debitor habitat, & domicilium habet. gl. in c. cum tu. de usu. expressim tenet restitutionem faciendam esse expensis creditoris absentis, quo in loco. Spano. & Doct. communiter hoc verum esse opinantur, quando creditor abest à loco vbi damnum illatum fuit, vel in quo debitor iniquè rem ab eo extorsit; cum ipse debitor non mutauerit domicilium: tunc enim expensis creditoris facienda est restitutio. Quod si debitor ipse à loco, vni rem extorsit, vel damnum dedit, ibi manente creditore discessit, tenebitur proprijs expensis restitutionem ipsam ad executionem deducere.

12 Et tamen quoties restitutio expensis creditoris absentis fieri debet, omitti profecto poterit, atque suspendi, vel differri: si plus, vel tantundem expendendum est in restitutione facienda, quantum res ipsa principalis iuste valet, & æstimari potest. gl. in c. cum tu. quæ Doctores communiter probant. Cæterum hæc distinctio locum habet in eo, qui iuste, & voluntate domini debitor est, ideo qui iniquè, rem alienam habet, & ratione acceptionis iniuste ad restitutionem tenetur, subiturus est onus expensarum, & omne damnum, quod ex restitutione processerit, cum absque vlla distinctione obligetur damnum possessore face re rei propria, idcirco parui refert, quod creditor post furtum, aliam ve iniquam acceptionem à loco, vbi damnum illatum est, discesserit, secundum Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 5.

13 Sed tamen præmittendum non est, quod cum perfecta restitutionis executio in hoc tendat, quod creditori nullum damnum sequatur ex iniqua acceptione alterius; hoc enim verè est restituere, nec tamen eidem debetur lucrum aliquod: hinc si creditor nullas facturus esset expensas in exportandis rebus, quibus spoliatus fuerit vel quia absque illis expensis eas secum tulisset, vel ante discessum, nisi damnum ei illatum per iniuriam foret; eas venditurus esset, tunc quidam debitor tenebitur ad expensas, quæcunque illæ

illæ necessariæ sunt ad restitutionem. At vbi creditor ipse in exportandis rebus etiam si eis priuatus non fuisset, expensa nihilominus facturus esset, ad has certe tenebitur, ipse creditor, & non ad maiores. Couar. in reg. peccatum. part. 1. nu. 7.

14 [Hinc sequitur idem dici in debito tamen ex contractu mutui, quod si mercator mihi Capuæ aliquid mutuauit, & Romam abiit forte non rediturus, tunc demum teneor Romam mutuatum meis proprijs expensis mittere, si mercator erat rem, quam mutuauit secum Romam cum expensis portaturus, alias Capuæ, vbi mutuum acceperam reddam, seu deponam. Secus tamen est in deposito reddendo, nam in omni euentu illud non oportet ad dominum, qui à loco recessit, expensis depositarij, mittere: tamen nec tenetur depositarius mittere, sed satisfacit, si paratus sit domino petenti illud reddere. Dominus tamen incumbit pro re sua apud alium deposita mittere: alioquin depositarius iniuste grauatur, qui potius mercede, quam grauiamine dignus est. Medin. c. de restit. q. 2. §. ad id. ver. itaque.]

15 Creditor tamen si distat, & facilliter, atque fideliter res, quæ restituenda est, transmitti ad eum non posset, atque esset parui valoris, vel quid modicum respectu eius, cui debetur vel si sumptus excederent humum rei, vel æquarent, imò si parum deficerent, adeo quod residuum esset modicum respectu eius, cui debetur, posset dari eius propinquis pauperibus, vel pauperibus in coenobio cum pacto, imò sine, ut veniente domino ei restituatur, si res, seu vari posset. D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 5. ad certum. Sotus lib. 4. de iustitia. & iur. q. 7. art. 1. Sylu. in ver. restit. 4. q. 4. qui etiam inquit quod quando

16 tamen debitor suo proprio motu rem domino mittit, & petit, tenetur domino satisfacere. [quod intellige de re debita, & per debitorem missa per nuncium infidelem, & sic non est contractus in c. si gnificante. de pign. Hinc Ant. de Burr. & Pan. pro concordia illius tex. ita distinguendum putant de re debita, & per debitorem missa, an res in specie erat, an non. Si primum iterum est videndum, an nuntius, per quem debitor rem illam mittebat erat in communi hominum opinione fidelis, cui tunc re huiusmodi committi poterat, vel non. Si primum, tutus manet, & liber in conscientia, qui rem alienam suo domino per nuntium fidelè misit, de quo suspitio iuste haberi non poterat. Ratio, quia cum res aliena esset eius, scilicet cui mittebatur, & non mittentis, si perit, non mittenti, sed domino, cui mittebatur, debet perire: cum ipse mittens in culpa non fuerit: nam nuntij malicia mittenti nocere non debet, vt eadem eodem capitulo communiter dicunt. Do-

ctores. Si autem nuntius talis erat, de cuius fidelitate merito poterat suspicari, tunc ob culpam mittentis, ipsi, & non domino, cui mittebatur, interitus est imputandus: quemadmodum res comodata, aut deposita, aut locata sine culpa comodatarij, aut depositarij periret non ipsi, sed domino, cui res erat, periret. c. vnico commo. Si autem debitum alterius generis erat, vt pecunia, aut res alia, quæ functionem admittit, tunc sine nuntij fidelis sit, vel non, si infideliter se habeat non manet debitor, ab obligatione, qua creditori tenebatur immunis: ratio est, quia res huiusmodi, vel pecunia ad creditorem missa nondum ad dominium creditoris sed debitoris pertinebat, ideo non creditori, sed debitori perire debet, & procedunt hæc, quando debitor rem debitam per aliquem nuntium mittit, quia creditore is determinatus non erat, secus si ab ipso determinatus erat, quia tunc si periret, qualiscunq; sit, creditori periret. ita Medin. c. de restit. q. 2. §. ad id. q. tertio. ver. occurrit tamen.]

S V M M A R I V M.

1. Res, si extat, ipsa in specie restitui debet, fallit tamen, ut hic.
2. Restitutio rei per Confessarium fieri debet secreto, persona non expressa, & si non sit, restituens an liberetur.
3. Restituere cum periculo fame, an quis teneatur.
4. Emens bona fide rem alienam, ad quid teneatur re bona fide alienata, & ad quid donatarius.
5. Emptio, vel donatio titulo rem acquirens, dubitans an sit aliena, an eam vendere possit.
6. Emens mala fide rem alienam, ipsam, vel equiualem restituere teneatur, & quid si sit in ipsa restituens, nisi obligatus. nu. seq.

Quid reddendum. Cap. CXXX.

Reddenda sunt res, & damna. Si res extat, in specie ipsa restituatur. c. si res aliena. l. 4. q. 6. quia aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. 2. §. mutui datio. ff. si cert. pet. l. manifesti. & l. eum qui iuncta lege, eum à quo. C. de solut. Quæ qui dem conclusio duas habet declarationes, prima vt non procedat, quando res perierit, vel sit deteriorata, quo casu tenetur ad æquiualem: secunda, nisi periculum imminet scandalum, vel maioris mali: nam tunc non est restituendum idem in specie, quamuis res extat, sed bene tenetur satisfacere per æquiualem valorem. Caiet. in ver. restitutio. c. 7. circa fi. Sylu. in ver. restitutio. 3. Sotus lib. 4. de iustitia. & iur. q. 6. art. 3. Nauar. c. 17. nu. 14. vel si rei, t. quæ

2. *†* quæ extat fit restitutio, debet per Confessarium secreto, & cum effectu fieri, dummodo in notitiâ nõ veniat persona, quæ restitutione facere debet, quia tunc Confessarius (vt dixi) debet secreto restituere æquivalentem valorem. Veruntamen animaduertendum est, qd si Confessarius, vel alia quilibet persona non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, vt exprimit Archiep. Flor. 2. part. tit. 2. c. 4. §. 1. Vnde consultum fuit, syngrapham Confessarium à creditore accipere, in qua confiteatur se accepisse tantam summam pro N. pro solutione eius, quod sibi debebat sine nominis expressione, & eam poenitenti tradere. Imò in hoc casu restitutio d. ferri potest, quousque inueniatur persona talis, per quã fideliter, & secreto fieri posset. Nauar. c. 17. nu. 78.
3. Si autem *†* per Confessarium, vel aliã tertiã personam restitutio fieri non potest quia periculum est famæ, tunc Caiet. 2. 2. q. 62. arti. 6. in responsione ad secundum inquit, quod cum pecunia sit res inferioris ordinis, fama autem superioris, non tenetur restituere pecuniã, sed nãcta opportunitate congrui mediatoris restituat, vel æquiuales boni viri arbitrio, quãuis nonnunquã quis etiam cum periculo famæ pecuniã restituere teneatur. secundum Sor. lib. 4. de iustit. & iur. q. 6. art. 3. col. 8. v. g. furto abstulisti amplã pecuniam, adhibita omni diligentia restituere occulte non potes, etiam cum periculo famæ restituere debes, si denudari illa pecunia graue damnum eẽt creditoris. Hæc autẽ res aliena debet restitui vero domino, siue quis illã bona fide habuerit, siue non.
4. Quod *†* si bona fide, verbi gratia, emit equum, credens illum esse vendentis, qui nõ erat, si equus fuit alienatus eo tempore, quo bonã fidem habuit, nõ tenetur ad rei æstimatione, sed tñ ad id, qd ex equo ad eũ peruenit, ita vt factus sit locupletior. l. nã & hoc natura. ff. de cond. indeb. Vnde si rẽ ipsam alienauerit pro eodẽ precio, qd ipse furi dederat, in nihilum tenetur, etẽnim pretiũ istud furtiuum non est. l. qui vas. in fi. ff. de furt. Sed si donationis titulo rẽ furtiuã habuerit, & alteri donasset, in nihilũ tenet, at si eã vendiderit pretiũ acceptũ tenetur dño restituere l. si & rem. ff. de peti. hære.
5. Qui *†* vero dubitat rem esse furtiuam, poterit eã accipere titulo emptionis, aut donationis modo animum habeat restituendi eã vero dño, quoties eam esse alienã cõpertum fuerit quam eẽt p̄missa diligenti inquisitione, an res furtiuã sit, poterit is alteri vendere, aut donare, dummodo emptorem, aut donatorem ad moneat huius dubij, qd ipse habet, alioquin si non admonuerit, tenebitur ad dñum qd ex hac emptione donatori, vel emptori venerit, cũ fraude videatur vitium rei tacuisse, sed qui

dubitat, an licitẽ possit emere rẽ absq; peccati culpa, quam dubitat. esse furtiuam, si emeret agens contra hoc dubium, & nõ depones, peccaret, qd a faceret contra conscientia. hæc Couar. in reg. peccatũ par. 2. §. 12. nu. 3. & 4. Si vero nec vendidit, nec donauit rẽ furtiuã, sed illã apud se habet, tenet dño restituere et nõ habito pretio à domino ipsius rei. l. inciuile. C. de furt. Sylu. in ver. restitutio. 3. q. 7. habet tñ actionem contra venditorem rei alienã.

6. Quod *†* si mala fide emit rem alienam cupiditate lucri. tenetur illam restituere, si habet, etiam si esset deteriorata, vel non extaret æquiualens, v. g. furto abstulisti a me pallium, quod hodie minoris valet, teneris quanti tunc æstimatum fuisset, ac etiam lucrum, quod ex eo acquisuisti. l. eos. C. de furt. capitulo qui furem; eodem tit. & licet ab eo furtiue res subripiatur non liberatur a restitutione. Sed quid si accepit mala, aut bona fide rem alterius, & distulit restituere, ac interdum res illa est deteriorata, vel perijt, si certum est eã fore deterioratam, vel peremptam in manu domini, est opinio multum probabilis, quod non teneatur ad restitutionem, alias si in manu domini vendi res potuisset, vel res non esset deteriorata, secus esset. exemplum in equo. Ex hoc aliqui inferunt, quod si in alicuius fundo essent aliqua lignicula, quibus proculdubio dominus non vteretur, si aliquis furto ea subripuisset, non teneretur ad restitutionem. Si vero accipit rem alienam scienter non gratia lucri, sed fideliter agens negotium domini, ne res pereat, potest à domino repetere quicquid expendit.

7. Sed *†* iterum queritur, quid si is, qui rem alienam accepit, & non potuit illam restituere ob inopiam, atque cesserit bonis, teneatur, si peruenerit ad meliorem fortunã. Responder Nauar. c. 17. nu. 86. qd sic, & qd in conscientia non excusatur à restitutione de bonis postea acquisitis, nisi quatenus eum necessitas excusaret absque cessione, hoc est, quod ei instrumenta suã artis, & ad victum tantum necessaria relinquuntur arbitrio boni viri, quam quidem opinionẽ libenter etiã amplector in eo, qui cedit bonis cum actibus, quibusdã iuxta loci cõsuetudinem ignominiosis. quamuis Couar. lib. 2. Variat. Resol. c. 1. nu. 6. videatur facere distinctionem, vt is, qui absque actibus quibusdam ignominiosis cesserit bonis teneatur, qui vero cum illis, non teneatur.

S V M M A R I V M.

1. Impediens aliquem à consecratione alicuius boni an ad aliquid teneatur.
2. Animum alicuius, qui ab alienauit à donatione, quam

- quam constituerat facere, ad restitutionem non tenetur, secus si per vim, vel fraudem. nu. seq.
3. Rem habere uirtute, quam actus, minus esse, uide per exempla, & de pessandantibus sata.
5. Clericis, an uenari liceat.
6. Impediens uenantem, aut piscantem, cum iuste nõ possit, peccat, & restituere damnum tenetur.
7. Venantes contra prohibitionem, an peccent mortaliter.
8. Impedientes creditorem modo illicito, ne consequatur debitum, & occultantes officiales, ad quid teneantur.
9. Impedientes, ne aduehatur frumentum, ut ipsi carius uendant, ad quid teneantur.
10. Damificantes per bruta, & animalia aliena in suo uenata occidentes, ad quid teneantur.
11. Restitutio in bonis, uel animis, uel corporis, uel fama, uel fortuna, quomodo fiat, remissive.

Qualiter restituere teneantur impediens alterius bonum.
Cap. CXXXI.

- D. Ius Tho. 2. 2. quaest. 62. artic. 2. ver. ad 4. dat fundamentum respondendi in hac materia, ubi ex eius, atque aliorum Doctorum dictis eliciuntur aliquæ propositiones, & prima. Impediens aliquem à consecratione *†* cuiuscunque boni siue temporalis, uel ecclesiastici, vt beneficii, aut præbendæ licitè, & iuste, ad nihil tenetur. Licitè uero tunc dicitur, quando intendens honorẽ Dei, & Ecclesiæ utilitatẽ procurat, vt detur digniori præbendæ, aut beneficium. Vel qñ quis sibi, vel alteri aliquid procurans, sit alteri obstaculo ne bonum obtineat, idque facit, non vt alteri noceat, sed vt sibi, vel amico proficiat. l. 1. §. denique. ff. de acq. plu. arcen. At si impediẽdo aliquẽ à cõsecratione alicuius boni, concurreret alterius odiũ, uel p̄pria, uel amici utilitas; inspiciendũ est, qd sit principalis in intentione, & secundũ illud iudicandũ est. Et in dubio standum est utilitati, cum maior sit amor sui, quã odium proximi. Syl. in ver. Restitutio. 3. q. 12.
2. Secunda. Qui *†* firmiter in animo suo constituit rem alteri dare, si ego mutauim illius uoluntatem, atque intentionem, non teneor ad aliquam restitutionem. v. g. Testator firmiter in animo suo decreuerat legare Titio ceterum, ego mutauim animum testatoris, vt mihi, uel meo amico relinqueret, non teneor ad restitutionem. l. fin. C. si quis aliq. test. prohib. & ratio est, quia nullam illi irrogo iniuriam, nec facio iniustitiã, quia nõ aufero illi ius suum, cũ nihil illi erat debitum, secus autẽ si vi, aut fraude mutassem animum testatoris. v. g. mēda-

cio, aut dolo, & minis. ita Couar. in reg. peccatũ par. 2. §. 7. nu. 8. ver. 2. cõclũ. & 5. Nauar. c. 17. nu. 69. cum aliquot sequentibus. & nu. 97.

3. Tertia. Qui *†* alteri sit obstaculo ne bonum obtineat, vt alteri noceat, & impedimento fuit alicui in re, quæ parum aberat, vt ipse haberet, vt quia firmatus erat animus electoris dare præbendam, & ipse per vim, aut fraudẽ mutauit animum collatoris, in tali casu tenetur restituere damnum non ex æquo, sed iudicio boni viri, quia minus est habere rem uirtute, quã actus, & poterat animus collatoris mutari. D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 4. per tex. in l. 2. §. idẽ Labeo ait. ff. de aqu. plu. arcen.

4. Et quod *†* minus sit rem habere uirtute, quã actus, accipe exemplum. Est uinea, aut sunt sata, quorum fructus iam iam maturescunt, si medius transiens uenator illa casu pessunderet, tunc non tenetur restituere totum damnum in actu, sed in potentia. Deducẽdã enim prius sunt expensæ, quas facturus erat dominus, quã doquidem illæ ei non sunt sublata, sed penes ipsum manent, deinde pericula pensanda, si quæ sunt ad arbitrium prudentum, qui bona si de id iudicet. Sylu. in verbo. Restitutio. q. 1. 2. ver. quartum. At uero quando uenator consulto illa sata pessunderit, domino reuente, multo est auctior illa æstimatio faciendã, & maximè, quãdo peccatũ est graue; vt si latissimum capum destrueret. Sor. lib. 4. de iust. & iur. q. 6. ar. 5. Imò si in tali casu, qñ sata sunt, quorũ fructus iam iam maturescerent, tenetur ad totũ damnum, quã dñum dedit in fructu, qui parum aberat, vt esset Sor. qui supra. ar. 3. col. pen. Qd̄ eẽt extende ad canes uenatorũ, qui occidunt gallinas, & animalia pauperum, & aliorum: nã tenent ad restitutione. Astenf. in verbo, Venatio. ubi etiam Sylu. ibi circa finem.

5. Sed *†* hic obiter notandum est, quod etiam clerici, atque prælati causa necessitatis, puta ad excitandum appetitum, uel necessariã recreationis cum retibus, & canibus, & laqueis uenari possunt, dummodo sit raro, cum silentio, & modestia. secundum Pan. in c. 1. de cler. uenat. nisi tempore, quo debent uisitare, aut prædicare. de cens. cum Apostolus. §. Archidiaconi. Et sic intellige illud, Ne clerici, uel monachi, & iura in contrarium. dist. 34. c. 1. nã secundum Hostiensem intelliguntur de ijs, qui talibus mentem nimis implicant.

6. Quarta, impediens *†* uenantem, aut piscantem, cum iuste non possit, peccat mortaliter, cum obligatione emolumentis, quod uerissimiliter impediuit. argum. tex. in l. in laqueũ. ff. de acq. rer. dom.

Iuste autem impedire non potest, nisi qui id facit autoritate Regia, uel ex cõsensu populi libero a metu. Aut p̄scriptioe canonica, siue

vi, & metu introducta. Itē q̄ ob occisionem ferarum extra loca prohibita non puniat eos, qui nō procurant dolis eas ex loco prohibito extrahi, vt extra illum eas capiant, alias enim punire possēt. Itē vt prohibeat in suis proprijs prædijs, aut etiā aliorum, si sua sponte domini in id consenserint. Item vt restituat omne dānum, q̄ illæ feræ alienis prædijs faciunt, quorum domini in damnum eorum non consentiunt, quamuis in aliorum damnum cōsentiat: hæc enim omnia concurrere debent, vt quis iuste, possit prohibere, vel impedire. Naua. in c. 17. nu. 12. Syl. in verbo. Restitutio. 3. q. 2. § 4.

7 [An autem sit † mortale peccatum contra prohibitionem venari, dicitur quod sic, si ad alterius dominium id, quod venatione capitur, pertineat, cum sit furtum, q̄ de se mortale peccatum est: quamuis id, quod taliter capitur, possit tam parui valoris esse, vt mortale non sit, quæ tamen paruas excuset a mortali, diximus supra. c. 93. nu. 20. Sed esto, q̄ res sic capta ad nullius dominium pertineat, an huiusmodi venatio mortalis sit, si sub graui pœna prohibeatur. vide supra. c. 57. nu. 4.]

8 Quinta. Impediētēs † etiam modo illicito creditorem, ne possit exigere a suo debitorē, maximē data opera, vt liberando eum a carcere, tenentur si dānum est certū, ad omne debitum, si incertū, arbitrio boni viri. Syl. in verbo. Restitutio. 3. q. 12. ver. sextū. Pariter occultantes, aut fugere facientes officiales tēpore syndicati, tenentur ad restitutionē damni, q̄ illi debebant, si fuissent syndicati.

9 Quinta. Impediētēs † aduentum frumenti vel aliarum mercium ad aliquam terram, vt ipsi carius vendant, tenentur de illo plurijs, qui carius emerunt, & de dāno illis, qui erant alaturi, quia iniuste impedierunt vtilitatē priuatam, & propriam publicæ, & cōmuni præponentes, & ide in de ijs qui cōcordant in emptione oīum mercium, vt vendant ad libitū, q̄a tenent ad omne dānum. l. 2. ff. ad l. Iul. de an. no. & in gl. l. annona. ff. de var. & extraor. crim. Syl. in verbo. Restitutio. 3. q. 12. ver. octauum.

10 Damnicantes † vero per bruta, aut tenentes columbarias, an, & quādo teneantur ad restitutionē. vide Syl. in verbo. Restitutio. 3. q. 4.

Damnicantia vero animalia domestica aliena in suo inueniens, & occidēs, aut grauius percutiens, mortaliter peccat: nisi cōsuetudo, priuilegium, vel aliquod statutum contra disponat: solum enim pot̄ ea expellere, aut includere, donec de damno dato sibi satisfiat a domino. §. ceterum. Instit. de l. Aquil. l. Quintus Marcius. ff. eod. glo. iuncto rex. in c. si læsimit. de iniur. & damn. dato. Naua. c. 17. nu. 120.

11 In damno † vero, quod inferri potest proximo, siue in bonis animæ, vt inducēdo proxi-

mum ad peccandum, siue in bonis corporis, vt occidendo, vel mutilando, siue in bonis famæ, vt detrahendo, & murmurando, siue in bonis fortunæ, vt furando, & surripiedo, restitutio qualiter fieri debeat, nos supra diximus in quinto præcepto, & in sexto de stupro, & in septimo de restitutione rei furtiuæ, & infra de contumelia, & de detractione.

S V M M A R I V M.

- 1 Restitutio statim faciendā est, & statim fieri, quomodo intelligatur.
- 2 Restitutionem quoties quis proponit non facere, toties peccat.
- 3 Absolutus, restitutioni obnoxius, quibus rationibus minimē debeat.
- 4 Restitutionem, quibus casibus differre liceat. nu. seq.
- 5 Vera necessitas, quæ dicatur.
- 6 Restitutions obnoxius, an instrumenta artis suæ uendere debeat, ut satisfaciatur.
- 7 Restitutio, quæ fieret cum graui iactura conditionis, & dignitatis restituētis, an differri possit.
- 8 Detrimentum, triplex, & quod nam solutionis dilationem præstat restitutioni.
- 9 Prorogatio restitutionis, ut sit iusta, pluribus restrictenda circumstantijs.
- 10 Dilatio restitutionis, nisi magnum damnum afferat creditori, conceditur, vel etiam quando nullum. nu. 46.
- 11 Bona qui habet, sed non in sua potestate si non restituit, absolui potest, qui etiam quo casu, & quomodo restituere debeat.
- 12 Filius familias restitutione non implicatur, si parentibus, quibus futurus est heres, fuerit.
- 13 Absolui debet, & si non restituit, quando res minima restituenda est.
- 14 Creditor, qui tantundem debitori abstulit, quantum debet, non restituens absoluitur.
- 15 Creditoris consensu restitutio differri potest, & interim reus absoluitur.
- 16 Remissio creditoris quo casu, debitorum non liberet. §. nu. 20.
- 17 Remissio debiti debet esse libera, & spontanea, ut uere debitor a restituendo liberetur.
- 18 Debitor a peccato non excusatur, si ideo creditor non interpellat, quod eum uereatur, uel debitū ignoret.
- 19 Mercator occultans bonas, & compositionem querens a creditorē, non excusatur.
- 20 Remissio, ut ualeat, an requirat pecuniam paratam, & creditor koblatam.
- 21 Ignorantia probabilis excusat ab obligatione restituendi, secus est de crassa ignorantia, uel inuria clari. nu. seq.
- 22 Restitutio cessura in damnum domini excusat a statim restituendo.

Prim-

- 24 Princeps si magna incommoda ex restitutione rei alienæ timeat, excusatur.
- 25 Restitutio afferens restituenti famam, uitam, animam, uel damnum, non faciendā statim.
- 26 Adultera, an teneatur unquam, aut ullo casu, se ipsam deregere. §. nu. seq. & 31. & 32.
- 28 Regula Caser. id est, rem inferioris ordinis cum iactura superioris non esse restituendam, an sit uera.
- 29 Famam, uel pecuniam, an quis ullo casu restituere teneatur cum proprio uite periculo, uide hic per exempla.
- 30 Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ.
- 31 Cantela cuiusdam uiduæ, quæ filijs manifestauit se unum ex ipsis in adulterio concepiisse, minimē probatur. & nu. seq.
- 32 Adultera, quid consulendum per Confessarium, quo ad filium in adulterio susceptum.
- 33 Adulter ad quid teneatur ratione filij cum adultera suscepti, si credit suum esse filium, & de ratione restituendorum. nu. seq.
- 34 Restitutio differitur, cum idonea persona, quæ rem secreto agat, non habetur.
- 35 Prescriptio canonica, uel civilis a canonica non abhorrens, a restitutione excusat.
- 36 Scientia rei alienæ si post præscriptionem hereditatis contigerit, non eum obligat ad restitutionem.
- 37 Creditor si noluit expectare, & debitor noluit restitutionem facere, an hic cauendo absolui debeat. & nu. seq.
- 38 Restitutionem, qui precedenti confessione se facturum promisit, nec fecit, absoluedus non est.
- 39 Damna, & interesse, quibus casibus sint, uel non restituenda.
- 40 Restitutio in diem mortis dilata, quam periculosa, & misera sit ostenditur.
- 41 Heredes, qui rem alienam scienter non restitunt, sunt in statu damnationis.
- 42 Confessario, præcipiens restitutionem statim, peccant mortaliter non parentes.

De tempore restitutionis. Cap. CXXXII.

Restitutio statim † faciendā est, sub reatu peccati mortalis, facit text. in cap. sep. de restitu. spolia. nam sicut rem alienam surripere peccatum est contra iustitiam, ita et inuito domino detinere D. Thom. 2. 2. q. 62. artic. fi. Sed hoc aliter intelligendum est de actu mentis interno, aliterque de externo opere ar bitrandū, etenim quantum ad internū propositum cum primum in mentem uenerit in debito esse rei alienæ, deliberato animo quis cōstituere debet, quod restitutio fiat. Necessariū namque est, statim abstinere a prauo animo

rem alienam detinendi: quoniam si dicēte Augustino, non dimittitur peccatum, nisi restitua tur ablatum, absque tali proposito nulla esse potest uera pœnitentia. In actu uero exteriori id, quod est statim, nō est iudicandum quasi in puncto indiuisibili, sed mortaliter, atque ciuilititer. Dum enim tibi in lecto iacenti, aut ad mensam recumbenti occurrit te aliquid debere, non iure astringeris statim surgere, sed expectare potes absq; fraude opportunitatem, qua transacta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. Caieta. 2. 2. quæstio. 62. articu. fina. Vnde transacta illa restituendi opportunitate statim debes restituere, si vis a priori peccato exire non restituendo: quia inuito domino rem alienam detines imo † quoties peccatum non restituere, nouum committis peccatum, uel etiā dum creditorem uides graui necessitate premi, quod procedit etiam si debitor, qui debet, & statim restituere potest, nollet restituere, nisi certam pecuniam in singulis mensis, uel annos, quousque finierit solutionem: quia hic talis non est absoluedus: nam est in peccato mortali, cum possit totum commo dē restituere, quod procedit non solum in debito ex delicto, & furto, sed etiam ex contractu, ut ex mutuo. Nauar. cap. 17. num. 66. & rationes † quare absolui minimē debeat non restituens, sunt multæ. Prima enim est propter continuationem, quia nullus absolui potest, quandiu est in continuatione peccati mortalis: talis est is, qui rem alienam possidet, donec rem restituat, si reddi potest, ergo. Secunda ratio est propter obdurationem, quia qui potest, & non uult non est re ipsa contritus, sed quodammodo induratus: nā uerē contritus recedit a mortali culpa, nullus autem absolui potest qui non est uerē contritus, ergo. Tertia, propter ligationem, quia ligatus ad restituendum semper ligatus manet secundum iudicium Dei, quousq; restituat. ita S. Bernar. in tract. de restitu. male ablatorū. ser. 38. col. 2.

4 Plures † tamen sunt casus, in quibus licetum est debitori restitutionem differre, & in his casibus potest a Confessario absolui, quorum primus est, in quo non restituens potest absolui, qñ inops est, & nihil hēt, alienisq; rebus indiget ad propria ipsius alimenta, facit optimus text. in c. breui. c. querelam. de iureiuran. si quidē ad subleuandam propriam necessitatē posset rem alienam inuito dño capere. cap. si quis propter necessitatem. de furt. Et profecto hæc conclusio uera est, data ipsius debitoris uera necessitate: uera autem necessitas dicitur ea, si ne qua corporalis sustentari non potest, quod procedit etiam in creditore in eadem extrema necessitate constituto: & ratio est, quia tempore extremæ necessitatis omnia sunt cō-

li 2. nu-

munia, vnde considerando res in statu, in quo omnia sunt communia, manifestum est, quod melior est conditio occupantis, siue possidentis. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5. ver. in responsione. ad quartum. argum. tex. in c. si non licet. 23. q. 5. Nauar. c. 17. nu. 60. Immo vero parente debitoris, vel eius uxore, & filio in eadem extrema necessitate constitutis tenetur debitor ipsis personis potius subuenire, quam creditori, sed ad fratres minimè licet. Sotus de iust. & iu. lib. 4. q. 7. ar. 1. colum. pen. Iniungat igitur Confessarius tali casu debitori, vt restituat quando poterit. c. si res. 14. q. 6. c. Odoardus. de solut. c. cū ru. de vsu. vel si aliquid restituere potest, restituat paulatim, quod potest, incipiendo prius à debitis certis, quam incertis, & secundum ordinem, quem ponit Bald. in l. pro debito. C. bon. auct. iud. possid. & sequitur. Archida. Floren. 2. par. summ. titul. secundo, capitulo 7. §. 3.

Secundus casus est, in quo non restituens potest absolui, quando restitutio redundaret in paruum commodum creditoris, & in magnum damnum restituentis, verbi gratia quando haberet aliqua bona, quibus venditis non posset aliquid ex illis restituere, qualia essent vendere instrumenta suæ artis, & officij, quibus ipse, & sua familia viuunt, & alia non habent. Exemplum in libris, & vestibus procuratorum, & aduocatorum, ite in instrumentis fabricorum, nã ex distractione talium bonorum destrueretur ars, & officium, & vita restituentis, & familiaris suæ. Sed est illi iniungendum, vt ex illis viuat, & deductis necessarijs sibi, & familiaris suæ, non autem superfluis de residuo paulatim restituat. Richardus in 4. sent. Arch. Flor. exte. sè in 2. par. tit. 2. ante fi. Ang. in verbo. Restitutio. 3. §. 3. & 4. Syl. in verbo. Restitutio. 5. q. 3. ver. quarto, qui limitat hoc dictum, quando dominus ex absentia suæ res sentiret: nam tunc tenetur etiam vendere instrumenta, quibus viuunt, quia non licet alicui in re aliena incommodare domino, vt sibi ipsi commodet: & quia charitas incipit à seipso. c. non satis. dist. 86. Quæ tamen limitatio mihi non satisfacit, quia cum iste dicatur esse in extrema necessitate quando habet tantum ea, quibus vita corporalis sustentari potest, & cum tempore necessitatis extrema omnia sint communia, ideo eo casu melior est conditio possidentis, & per consequens data est extrema necessitate creditoris, potest debitor absque peccato vti instrumentis, quibus vita sustentari potest.

Tertius casus, in quo potest absolui debitor, & differre restitutionem, est eius, qui circa extremam necessitatem, sed habita ratione status, & dignitatis suæ, grauissimam pateretur ex restitu-

tione rei alienæ iacturam, dummodo leue detrimentum ex ea dilatione imminere creditori. Couar. in regula. peccatū. in prima par. in prim. & ipse non ita laute, ac splendide viuat, ac pomposè vestiatur, ac filias magis dotes nuptui tradat, ac si non esset obligatus ad restitutionem, sed det parce viuere, & paruas dotes tradere & si non potest filias tradere nobili, vel mercatori, artificij, vel plebeio tradat, & alia superflua refecet. Syl. in ver. restitutio. 5. q. 4. Sed prudenter quid hoc graue, & ingens detrimentum debitoris considerandum est, quod illud Caietanus triplex dixit. si enim detrimentum id appellaueris, eo quod sint magnæ res restituendæ, nihil hic prorsus iuuat, vt proroganda sit restitutio, alias melior esset conditio eorum, quæ alienum grande per iniuriam contraxerunt, quæ quæ minor debent. Secundum detrimenti genus lucrum est, quod debitori cessabit, si rem soluat, & re vera neque hoc excusat, quo minus illico sit facienda restitutio, nam nemo ius habet lucrandi aliena iniuncto domino: nisi (vt supra diximus) oportere restituere, vel distrahere instrumenta artis, quibus victum sibi parat, vt etiam inquit Nauar. c. 17. nu. 56. At tertium detrimentum est damnum emergens, nempe si quis centum debet restituere, quæ restituere non potest, quin plurimum insuper dispendium faciat: quia merces vilissimo precio in tempestiue distrahitur, aut domum, fundum ve vendit vnde viuunt, idque cum maiori iactura, quæ sit æs alienum alteri debet, & tunc licitum est differre solutionem. & ratio est, quia debitor pro illo temporis articulo non est soluendo simpliciter, quia moraliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile.

Quin tunc vt prorogatio sit iusta, pluribus est vestienda circumstantijs. Animaduertenda namque in primis est, acceptio fuerit ne iniusta, an iusta. nam si per latrocinium, aut viuras, aliaue iniurias debitor ille est in ære alieno, profecto qualecunque circa extremam necessitatem patiarur detrimentum, tenetur statim restituere, etiam si oporteat spolijari statu: hoc enim non est de statu suo cadere, imò in suum ab illo discedere, qui non erat suus. Si autem per acceptionem iustam debita contraxit, tunc etiam estimandum est, quæ via in pauperiem incidit: nam si citra culpam suam aliqua eum aduersa fortuna suis nudauit bonis, facilius illi indulgenda est restitutionis prorogatio, atque id demum liberandum est, an creditor ferre dilationem possit, an vero et ipse inopia laboret: nam citra extremam necessitatem melior est conditio creditoris, quam debitoris. Sotus. libro. 4. de iustitia & iur. quest. 7. artic. quarto. Veritas tamen est, quod nisi ex dilatione magnum quoque damnum creditori non inferatur, excusatur

statim restituendo debitor, qui ad hoc vt restituat, necesse habet vendere domum suam aut aliquod prædium multo minoris, quam valeat & hoc non solum, cum debitum ex contractu, aut vltima voluntate nascitur, sed etiam cum ex furto, aut alio delicto. Ita D. Anto. 2. par. tit. 2. c. 8. à. col. 4. profequitur contra Caiet. in ver. restitutio cap. 6. cum D. Antonino etiam tenet Nauar. cap. 17. nu. 16.

Quartus casus est, quando habet bona mobilia, vel immobilia, sed illa non sunt in sua libera potestate, & administratione, vt sunt filijfamilias, cellarari, negotiorum gestores, aut famuli eorum, quia isti, nisi bona castrensia, id est ea, quæ sunt acquisita ex officio iudicandi, vel patrocinandi habeant, vel fructus beneficiorum, non tenentur, nec possunt de alieno restituere, nisi illud, per quod filij, aut negotiorum gestores tenentur restituere, esset conuersum in utilitatem parentum, vel dominorum suorum, vel esset expensum, & distributum in his, in quibus pater, vel dominus probabiliter expendisset, aut nisi pater fuisset author, vel particeps illius criminis, vel actus, propter quem restitutio fieri debet, vel quia filius familias expendisset in his in quibus pater fuisset de suo expensurus, tunc filius familias deberet occultè sine scandalo de bonis patris satisfacere, vt habetur. in l. 3. & 4. ff. de in rem ver. per canon. in c. 1. de pos. sic etiam si id, quod ablatum, vel expensum esset per filios, vel negotiorum gestores, esset adhuc non consumptum in bonis parentum, vel dominorum, siue etiam venditum, & precium in aliud non consumptum, vel permutatum: quia id vel substitutum extans esset restituendum. Angel. in ver. furum. §. 47. Archid. Flor. 2. par. sum. ca. 15. §. 1. ad fin. & titul. 2. capit. 4. ad fin. in eadem parte. Præter tamen istos casus satis est iniungere prædictis personis, vt restituant quando de suo poterunt.

Quintus casus in quo potest absolui non restituens est, quando filius familias patri, aut matri, aut alijs parentibus suis, quibus probabiliter futurus sit hæres vniuersalis furaretur: quia tunc etiam cessat actio furri. Inst. de obli. quæ ex delicto nascitur. §. hi qui. secus autem vbi talis probabiliter non sit futurus hæres in totum, vel sit verisimiliter habiturus cohæredes: tunc enim deberet à Confessario iniungi, vt imputaret illud pro parte sua, facto de hoc instrumento, vel chirographo, si est quid notabile, vel tantumdem occultè restituat in bonis illorum parentum. Archid. Flor. 2. par. sum. tit. 1. c. 15. §. 1.

Sextus est, quando res ablata esset modica, attenta qualitate personæ arbitrio boni viri, vt pote quia damnificatus de tali damno verisimiliter non curaret, sed facile donaret, quo casu nec furtum est mortale, si intentio non

est de pluri. secundum D. Thom. 2. 2. q. 66. art. 6. Ang. in ver. commodatum. & in ver. furtum. §. 37. Septimus casus, vbi abstulisset aliquid sine scandalo ab illo, qui esset sibi debitor in tantumdem, secundum Innoc. in c. olim. et primo. de restit. spolia. Quod procedit, etiam si illud debitum non esset liquidum, id est, non constaret per euidentem probationem, quando illud non liquidum, esset nihilominus certum, non autem si sit dubium, vnde iniungi debet restitutio ei, qui surripuit decem Titio, qui dubitat, aut leuiter credit Titium sibi surripuisse tantundem Syluest. in ver. Bellum. q. 9. Plures tamen circumstantiæ ad id requiruntur vt supra eodem præce. diximus.

Octauus, si creditor qui donare potest, & liberam bonorum suorum administrationem habet scienter, & sponte prorogauerit restitutionis tempus, vt not. in c. cum tu. de vsur. & in c. statutum. circa fin. de rescr. lib. 6. secus si creditor vi, aut dolo, aut fraude aliqua debitoris coactus dicentis se minus posse quam possit; vel debitum minus esse, quam sit, fecerit hæc. Imò creditor debitori non solum pro tempore aliquo iudicij restituendi concedere potest, sed etiam in perpetuum libere debitum donare: quia satisfactum intelligitur qualitercunque; debitor satisfaciat. glo. in d. reg. peccatum. in ver. restituitur. Syl. in ver. restitutio. 7. q. 1. & 2.

Quod intellige, nisi iudex ecclesiasticus delegatus aliquid acceperit, vt causam expediret nam talis non liberatur facta remissione à dante, nisi restituat, & si restitueret in si audem, vt sibi postea condonaretur, non valeret dicta restitutio. secundum glo. in c. statutum. §. insuper de rescript. libro sexto. Secus si restitueret sine fraude, & ille liberaliter redonaret. secundum dictam glo. Quod intelligendum est finito iudicio. Syl. in ver. iudex. 1. q. 8. ver. in fin. & ratio est, quia quando aliquis recipit aliquid contra iuris prohibitionem, tunc non liberatur per remissionem gratuitam. vide Francum in d. cap. statutum. secundum, & tertia limit. Turrecrem. in c. si res. 14. q. 6. nu. 2. ver. 2. Ex his igitur inferuntur multa.

Et primo, quod non prodest illa quotidiana satisfactio, qua creditor sit contentus parte debita propter diffidentiam recuperandi debitum natam ex eo, quod ei debitor minatur, vt si centum, quæ debet, nolit esse contentus quin quaginta pro integra solutione, nihil vnquam habiturus sit, secundum Syluest. in ver. restitutio. 7. q. 1. & 2. quia deest ei secunda conditio. Nam non scienter, & sponte creditor remisit debitum, secus tamen est de diffidentia recuperandi, quam concepit ob alias causas. vt Syluest. insinuaui.

Secundo inferitur, quod non excusatur debitor

tor à peccato, eo q̄ creditor non petat ab eo debitum ob timorem reuerentialem, aut ob ignorantiam debiti, si iudicio boni viri, idest, Confessarij, soluendo erat: quia eo casu creditor sciens sponte non remittit, aut dat dilationem, quamuis excusetur, si creditor sciat sibi deberi, & non petat sine aliquo metu, aut sine aliquo respectu, qui eum inuoluntarium faciat: quia probabiliter debitor credere potest sibi à creditore dilationem dari, facit. tex. in l. in omnibus obligationibus. ff. de reg. iur. Syllu. in ver. mora. q. 1. in fi. Nauar. c. 17. nu. 79.

18 Tertio inferitur, quod non excusatur mercator, q̄ fallit, & occultat multa de bonis suis, vt non perueniat ad creditores, & postea quarrit compositionem ab eis de minori quantitate, quam debebat, cum tamen posset totum dare, quia non sponte, sed coacte. Archiep. Flor. in sum. Defecerunt. c. 4. de restitu.

19 Quarto inferitur, non esse opus tertia conditione, scilicet, vt sit parata solutio, nec vt pecunia realiter ponatur coram creditore, sed neq; vt verbis offeratur, quia satis est, vt creditor sciatur, & sponte id faciat, vt sentit glo. in d. reg. peccat. Et Feder. de Sen. c. si. 18. Imo vt bene insinuat Caiet. 2. 2. q. 62. art. 6. q̄ restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita diues, vt remissio, vel dilatio debiti foret opus misericordiae, consulendum illi est, vt antequam pecunia realiter, vel verbaliter praesentetur, remissio petatur. Nauar. c. 17. nu. 75. Quod quidem intelligitur, vbi lex non prohiberet receptionem, nam tunc liberaretur quis à restitutione per remissionem gratuitam, q̄ facit ad no. in c. cum tu de vsu. & p. gl. in reg. peccat. & facit q̄ no. gl. in d. c. factu totum. §. notarium. Alias q̄ aliquis recipitur contra iuris prohibitionem, tunc eo casu non sufficit gratuita remissio, gl. in extrau. commu. 1. in ver. remissionem. de cens.

20 Hinc sequitur spontaneam partis remissionem à restitutione non liberare visitantem muneris extorquentem. ca. exigit. de cens. lib. 6. q̄ idem dic de Inquisitore similiter extorquente. ele. nolentes. de haeret. sed dubium occurrit, an sit necessarium debitori esse parati animi ad restituendum, vt à debito restituendi liberetur? Resp. q̄ non, quamuis tunc sit à peccato, si praefactam animi preparationem habet: quia vt sit immunis à restitutione, non ad animi preparationem debitoris, sed ad voluntatem creditoris remittentis recurrendum est, quia si constat, q̄ voluntarie fiat remissio, aut saltem de hoc rationabilis haberetur praesumptio, ex tunc non est rei alienae iniustus detor; alias secus. Medi. c. de restitu. q. 3. §. 2. vers. sequitur. lo. 2. J.

21 Nonus casus est ignorantia probabilis, qua credit id, q̄ restituendum erat suum esse: quia forte haereditate obuenerat, aut illud non de-

bere, quia erat debitum à patre contractum: quia in ijs casibus liberatur ab obligatione restituendi, quinimo etiã ignorantia iuris obscuri excusat, praeterquam q̄ viri scientia, & conscientia praediti consulunt ei, q̄ ad restitutionem non teneatur. arg. glo. sing. & recepte in c. capellanus. de fer. secus tã esset de eo, qui consulit eos, quos credit sibi placencia responsuros, & nisi hoc crederet, eos non consuleret. Et minus excusatur, qui consulunt multos, qui dicunt illis ipsos ad restituendum teneri, & ab alijs consulendis non desistunt, donec reperiant qui contra respondeat non teneri, & huic potius quã illis fidem adhibent. Nauar. qui supra nu. 83.

22 At si non excusaret ignorantia crassa, & supina, qualis esset illa, qua quis emeret à milite Missale, aut calicem, aut à famulo salinum argenteum, vel à iuvene pannum sericum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, aut rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia ad veritatem sciendam. Nec etiã excusaret ignorantia iuris clari, qualis esset ea, qua ignorat rem furto sublatã iniustum esse emere, & posse retinere. arg. tex. in c. ignorantia. de reg. iur. lib. 6.

23 Decimus casus est, qui excusat à restitutione illico faciendã, q̄ restitutione esset in damnũ corporis, vel aie dominii, si statim fieret. Hinc nec furioso, nec irato ensis depositus, quo creditur se, aut alium percussurum reddendus est. cap. ne quis. 2. 2. q. 2. Neque eadẽ ratione volenti facere bellum, aut iniuste litigare, sua pecunia restituenda est, qua id faciat, & fortiori ratione, si ea damnũ Reipublicae obuenerit, si quidem eius bono priuato praerogatur. c. licet. de reg. & consequenter nemo debet condemnare Reges, aliosue Principes, t̄ qui aliqua aliena retinent, probabiliter credentes ex eorum restitutione sua regna passuros magna incommoda, & bella iniusta. arg. l. si quis sumo. ff. ad leg. Aquil. Quae tã non procederent, quando aequalia, & multo maiora probabiliter crederent euentura ex retentione, quam ex restitutione. Et idem dicendum videtur, quando probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta sequerentur fornicationes, adulteria, aut alia peccata mortifera: quia, vt inquit Archiep. Flor. in secunda par. tit. 1. c. 8. haec mala sine comparatione sunt maiora, quam damnũ, quod creditor ex dilacione sui debiti patjatur. ita Nauar. ca. 17. nu. 63. in his igitur casibus iniungendum est à Confessario, vt restitutio fiat q̄ cessabunt dicta pericula. secundum Hostien. in summa de poenit. & remiss. & Archiep. Flor. in 2. par. tit. 2. & Doctores in cap. officij, de poenit. & remiss.

24 nare Reges, aliosue Principes, t̄ qui aliqua aliena retinent, probabiliter credentes ex eorum restitutione sua regna passuros magna incommoda, & bella iniusta. arg. l. si quis sumo. ff. ad leg. Aquil. Quae tã non procederent, quando aequalia, & multo maiora probabiliter crederent euentura ex retentione, quam ex restitutione. Et idem dicendum videtur, quando probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta sequerentur fornicationes, adulteria, aut alia peccata mortifera: quia, vt inquit Archiep. Flor. in secunda par. tit. 1. c. 8. haec mala sine comparatione sunt maiora, quam damnũ, quod creditor ex dilacione sui debiti patjatur. ita Nauar. ca. 17. nu. 63. in his igitur casibus iniungendum est à Confessario, vt restitutio fiat q̄ cessabunt dicta pericula. secundum Hostien. in summa de poenit. & remiss. & Archiep. Flor. in 2. par. tit. 2. & Doctores in cap. officij, de poenit. & remiss.

25 Vndecimus casus est, si probabiliter futura esset restitutio in damnũ famae, vel vitae, vel ani-

animae ipsius poenitenti, vt quia immineret ex restitutione periculum furti, vel prostitutio- nis mulierum, & huiusmodi: & ratio est, quia ordine charitatis anima, corpus, & fama debent rebus temporalibus anteferri. arg. tex. in cap. officij de poenit. & remiss. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. Vbi inquit, quod nemo rem inferioris ordinis debet restituere cum detrimento superioris ordinis, vt pecuniam cum detrimento famae, nec famam, seu honorem cum detrimento vitae, sed rem cuiuscunque ordinis cum detrimento rei eiusdem ordinis.

26 Hinc si certissimum esse debet, adultera non teneri nec cum periculo mortis, nec cum discrimine famae seipsam prodere; etiã si certo sciat futuram vtilitatem ipsius criminis prodicionem ad reparationem damni illati, ne filius spurius iniquè patrimonium mariti habeat. Doctores commun. in cap. officij, per illum tex. de poenit. & remissio. Couar. in regu. peccatum. prima parte. §. sexto. vers. 10. & ratio est, quia restitutio fieri non potest absque manifesta iactura famae, & mortis periculo, maiusque damnũ sequeretur restituenti, quam commodum ipsi, cui faciendã est restitutio: qua ratione creditor, cui haereditas debetur secundum ordinatam charitatem, magis obligatur velle ipse carere haereditate, quam vt tanto cum damno famae, aut periculo vitae ea sibi restituatur. Couar. qui supra nu. 2. vers. 2.

27 Potest tã autem constitui species quaedam, in qua remoto vitae periculo teneatur adultera crimen daregere etiam cum famae iactura; si sciat vtilem hanc reuelationem, & ei creditum iri. Nempe cum tam ingens est patrimonium mariti, q̄ à legitimo successore inique aufertur adulterio vxoris, & spurio filio traditur, vt rectitudine pensata arbitrio prudentissimi viri maius sit eius dispendium, quam fame ipsius adulterae. Sotus lib. 4. de iusti. & iure. q. 7. art. 2. Sequitur Couar. in regula, peccatum. prima par. nu. 6. vers. 4.

28 Vnde regula si Caietani, rem inferioris ordinis non esse restituendam cum detrimento superioris ordinis, non potest secundum Sotum non esse fallax. Nam & si fama genere suo praestantior est, quam pecunia: tã tã potest aris accumulari, vt cumulus ille multo pretiosior sit quã fama. Est quidem aurum argẽto pretiosius, sed tãmen tã potest esse argenti pondus, vt multo aestimetur pluris, quã minus auri. Vnde non negamus quin debeat respectus famae haberi, & pecuniae, tamen nemo debet cum iniuria, & detrimento alterius suam famam protegere, verbi gratia, furatus es amplam pecuniam, haud dubitũ quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt secreto restituas: si autẽ neutiquã sine famae, & honoris periculo po-

tes, non ideo debet alter sua nudari substantia, cum damnũ illius graue est.

29 Imò si singularis posset euentus contingere, quo quis cum periculo propriae vitae teneatur restituere non solum famam, & honorem, verum etiam fortẽ rem pecuniariam. Exempli gratia, si quis illustrem familiam de haeresi, aut de crimine laesae Maestatis mendaciter diffamasset, ita vt nisi mēdacium retraheret, ea propria perperuo illa labe maneat infecta, debet quidem omnem adhibere diligentiam, vt vitã propria in tuto constituta se retraheret: at si non posset sine periculo vitae, credit Sotus, eum teneri. Verum tamen prudenter discernendum est delictum ne, & damnũ iam transierit, an vero sit semper dependens. Occidisti hominem, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris, vt pecuniam pro illo restituas, in discrimine vitae te exponere. Neque si famam denigrasti, quam infamatus recuperare non potest. Sed tantum de casu illo loquitur Sotus, quãdo ex te fama actu dependeat; vt recuperari possit. Idem censendum de vita, vt si ob tuum falsum testimonium victus quispiam est, qui morti addicitur, profecto teneris etiam cum periculo vitae tuã illum à morte eripere, in quam tu illum adigis, secus si tu crimen commisisti, ob q̄ ille falso condemnatur: enimvero si tu illi nihil imposuisti, nihil tua refert, ob idque nulla lex te ipsum prodere cogit. hęc Sotus l. 4. de iust. & iure. q. 6. art. 3. vers. 4. modus iniuste diffamandi. verum cum bona vitae, famae, & libertatis aestimari pecunia non possint. arg. tex. in l. in seruorum. §. fin. de poenit. & restitutio. quã tã est actus iustitiae commutatiuae, ad aequalitatem partes reducens non obligat ad damna bonorum altioris ordinis, & inaequalia pro bonis fortunae, quae inferioris sunt ordinis, ideo dicimus, q̄ nemo teneretur cum eorũ iactura restituere bona pecuniaria, vel quae pecunia aestimari possunt, vel cum periculo vitae famam. Licet id posset, (si vellet) cum laude, & merito. Nauar. c. 16. nu. 44. & 45. & c. 17. nu. 89. vsque. 92.

31 Sed vt si ad propositã quæstionẽ de adultera redeamus, p̄p̄dẽdũ est sepe, an adultera possit reuelare sine periculo vitae, vel discrimine famae; nam cum hęc periculis non teneretur se ipsã prodere, q̄ si hęc pericula cessant, tũc addẽda est hęc secunda conclusio. Si mulier illa erat de adulterio diffamata, si credit probabiliter absq; periculo famae, & corporis posse id reuelare, & sibi adhiberi fidem tam à patre, quã à filio, & tunc teneretur. Nauar. ca. 16. num. 45.

32 Tertia si credit si adultera, quod reuelãdo casum filio suo spurio secretẽ, ille crederet, & totã haereditatẽ alijs legitimis relinqueret, teneretur ei reuelare. Nauar. qui supra. vers. 4. Sed

quandocredideret spurium non crediturum sibi nam ad hoc non tenetur. iux. glo. in c. officij. de poenit. & remis etiam si sciret matrem adulterium commisisse, quod omnes fatentur in ca. per tuas de prob. in l. filium. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. cu non sequat conceptu de adulterio, eo q mater aliqn fuerit adulterata, etiã si probaretur, q tempore conceptionis adulterabatur cum adultero, dummodo vir eius habitabat cum ea, tex. elegans in l. miles. §. defuncto. ff. de adul. & tuc filio reuelare non tenetur. Couar. in reg. peccatum. r. par. nu. 6. §. 2.

33 Posset tamen tali casu vti cautela illa, qua vsa fuit quedam vidua, cum in extremis ageret, & iam animam efflare vellet. Accersit. n. ad se tres, quos filios hēbat, & dixit: Filij mei, ne mortua animæ meæ detrimentum patiar, antequam ex humanis excedam, sum hoc vobis dictura, nempe vestrum vnum non ex legitimo complexu, sed ex adulterino à me progenitum, atque ita illum mariti mei, aliorumque patris bona iniuste possidere, quem sum declaratura, nisi vos inuicem pacto. cōuento ius omne vestrum remittatis. Vnde cum vnus de altero dubitaret, liberenter voluntati maternæ omnes acquieuerunt, & ita pacti sunt, & sic mater non declarauit. ita Alciatus refert in tracta. de præsumpt. 37.

34 Verum cautela t̄ hac minimè probabilis est apud filios, quoniam nemo eorum timere debuit matris declarationem ex iam relatis. Nec quod in extremis ageret, eius assertioni fides aliqua addi poterat, cum non omnis moriens credatur iustus, vt inquit Bal. in tit. de pace Cōstan. in verbo, Vassalli. Gram. decis. 42. num. 9. & decis. 56. num. 16. Nec pactum inter fratres, si quando veritas rei detecta fuisset, filiis legitimis detrimento esse poterat, qui metu potius, quam sponte pacti sunt. timebat enim vnusquisque, ne mater sua eum illegitimum declararet, ita hanc cautelam improperauit Didacus in reg. peccatum. par. r. §. 1. vers. Nec mihi placet. de reg. iur. lib. 6.

35 Quarta, in casibus t̄ in quibus adultera reuelare non tenetur, Confessarius ei suadere debet, vt sciat inducere filium illu ad religionem, vel vt beneficium aliquod obtineat, quo contentus hæreditatem alius renunciet, quod si suadere ei non pot, tunc cōsulat damno mariti, & eius hæredum, vt resarciat quantum poterit de paraphernalibus, vel de ea parte dotis, de qua libere potest disponere, aut saltem ex suis laboribus industria, & parsimonia patrimonium mariti, vel filiorum augere, alias sufficit ei contritio, & propositum satisfaciendi, quando poterit. Nauar. c. 16. nu. 45. vers. 4.

36 Quarta. Adulter t̄ si credit, aut credere debet eiusmodi filium esse suum, tenetur etiam

ad restitutionem impensarum, & aliorum bonorum, quæ ex substantia patris putatiui ad illum perueniunt, siue ipsi patri putatiuo, aut eius hæredibus, siue hospitali, si ad illud infans expositus fuerit, ita communis opinio; Arch. Flor. in 2. par. tit. 2. cap. 7. in fi. & ratio est, quia illius damni causam dedit, id & ipse causam dedisse videtur. l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. contra Sotum. lib. 4. q. 7. art. 2.

Credere autem adulter non tenetur filium esse suum, siue quia mater est leuis, & solita cū aliis adulterari, siue q ipsa quoque dubitat, an sit ex viro suo, siue q credit eam mentiri ad eum obligandum. arg. tex. in c. Dominus. de secundis nupt. Nauar. c. 16. nu. 48. vers. 7. & 49.

37 Circa t̄ quantitatem autem restituendoru habenda est ratio periculi, siue dubij hæreditatis nondum acquisitæ filii veris. puta, quia eorum pater adhuc viuit, & dubitatur, an putatius filius victurus sit eo tempore, quo diuidenda esset hæreditas, ac etiam quam, & quam mercedem meruerit filius putatiuus a suo p̄e putatiuo, vt tanto minus restituat persona illa, quæ restituere debet. ibid. Nauar. nu. 50.

38 Duodecimus casus, t̄ qui excusat à statim restituendo est, quando quis aliquit debet furto sublatum, vel alias occultè acceptum, & non inuenit personam, per quam fideliter, & secretò restituat, differri enim pot̄ quousque talem inueniat, & hoc propter famæ conseruationem, quæ ex bonis altioris ordinis est. Nauar. c. 17. nu. 68.

39 Decimustertius t̄ excusat a restitutione præscriptio canonica, vel iuris ciuilibus, quæ canonibus cōsentiat, & ideo nulla, quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, seu a sciente rem esse alienam, excusat, nec etiam quæ cōcepta bona fide, si postea antequam finiretur, mala successit. c. vigilanti. c. fin. de præscript. c. possessor, de reg. iur. lib. 6.

Præscriptio verò, aut vsucapio est quidam modus acquirendi dominium vitile, aut directu alicuius rei, aut exceptione ad retinendu eam, quæ competit ex eo, quod eam legitimo tempore, modo ad id bona fide possederit. vt de glo. 16. q. 3. in sum.

40 Hinc inferitur, t̄ quod si scientia rei alienæ superuenit hæredibus, postquam fundata fuerit vsucapio in suam personam, & præscripserint rem legitime cum bona fide, quod nō tenentur rem domino restituere. glo. in c. si res. 24. quæstio. 6. cap. si virgo. 24. quæstio. 2. & in capitu. fin. de præscript. in glo. fi. & in c. primo. de concess. præben. Ioan. Andr. in cap. possessor. de reg. iur. lib. 6. Et ratio est, quia præscriptio habet vim solutionis, sed solutio liberaffet debitorem. ergo. Ita Franc. de Aret. in c. si diligenti. de præscr.

41 Vnum t̄ etiam circa restitutionis materiam silen-

silendum non arbitror, q si creditor non vult restitutionem expectare, & debitor induci nō potest ad restituendum statim, tunc sacerdos non debet absolueret, cautionem capiendo, vt certo post tempore soluat. contra Sylu. in verbo, Restitutio 5. §. 5. Sacerdos namque non est inter creditorem, & debitorem procurator, sed nomine Dei conscientiarum expurgator, & ideo in hoc tantum debet esse intentus, an debitor sit soluendo, necne. Nam si soluendo est, nullatenus inuito creditore est absoluedus, nisi restituat. Sot. lib. 4. de iust. & iure. q. 7. art. 4.

42 Nisi t̄ concurrat aliqua circumstantiarum, quæ ab statim restituendo excusaret, quib. annumerarem casum, in quo videret Confessarius debitorem nolle statueret, vt totu debitum soluat ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens, & creditorem nolle sibi concedere dilatione parū sibi nociuā, & nunquā, aut non tā cito, nec tam vtuliter, atque dilatione concedendo suum recuperaturum, & ea concessa debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. his enim concurrentibus Confessarius absolutione, & dilationem cōcedere posset. iux. mētem Angeli in verbo, Restitutio. vlt. q. 5. quia tunc Confessarius verisimiliter credere potest, q illo creditor contentus foret, si sciret, vt ipse secretum intimum conscientie debitoris. Nauar. c. 17. num. 65. [Annumerarem etiam casum, vt si debitor necessarius sit Republicæ, q si omnia restituat, Respublica notabile damnum sustineret. Medi. c. de resti. q. 5. §. est iam. vers. Dixi notanter.]

43 Qui autem restituere t̄ est obligatus, & confessione præterita promissit eidem Confessori, vel alij id facere, & non fecit, absolui non deberetiam si dicat se firmam habere voluntate restituendi. Nam respondere debet Confessarius se illi credere, quare urgeat, vt ipse prius iter arripiat ad satisfaciendum, qua facta affirmet se illum absoluturum. Sint igitur prompti & constantes, atque audaces Confessarij ad denegandam tali personæ absolutione, posset tamen efficaciter spondere signa suæ voluntatis, quod velit restituere is, qui pluries eam promissit, & non profecit, vt etiam possit absolui Sylu. in verbo, Restitutio. 6. nu. 1. circa fin.

44 Et t̄ nota, quod non solum debet restituere debitum aut male ablatum, sed etiam damna, & interesse, vt aiunt Theolo. in 4. sent. dist. 15. & sequitur Car. Neapo. lib. 1. c. 25. nu. 22. Quod tamen non est ita simpliciter intelligendu, sed procedit solum, quando debitor pateretur detrimentum eiusdem ordinis, verbi gratia, Tenetur restituere pecuniam, non restituit; quia consequitur detrimentum in bonis suis, tunc hoc casu tenetur Confessarius in conscientia condemnare non solum ad restitutionem, sed

etiam ad interesse: & ratio est, quia ita in huiusmodi bonis debitor indemnis seruari debet, vt magis indemnis in eiusdem ordinis bonis seruetur creditor. Verum impotētia absoluta, vel damnum altioris omnino excusat a solutione interesse in foro conscientie; nam debitor omnino pauper cum peruenit ad pinguiorem fortunam, non tenetur ratione moræ ad interesse: etenim in mora non fuit, quia non habuit. Quod idem dicendum de eo, qui ratione suæ infamie vitandæ differt restitutionem; cum fama sit superioris ordinis, quam pecunia Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 8. in fine.

45 Ex his ergo facile colligas in quam aperto versentur periculo, & in quam manifesto iaceant peccato, qui restitutionem vsq; ad mortem procrastinant. In primis enim hoc certu est, quod quicumque pro comperto habet se grauari ære alieno, & non habet propositum restituendi vsque ad mortem, licet firmiter illud tunc habeat restituendi, aut restitutionem tunc in testamento præcipiendi, perdurat in peccato mortali, neq; est beneficio absolutionis donandus, nisi etiam tunc ex corde poeniteat illius præteritæ voluntatis peruersæ, & habeat voluntatem statim restituendi, si viueret: & ratio est, quia habita opportunitate per nullum tempus licet rem retinere inuito domino, quare si subita fuerit morte correptus, in statu decedit damnationis; nisi quando ideo restitutionem distulit, quia probabiliter credebat, q suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. Ang. in verbo, Restitutio. 3. §. 2. Nauar. c. 17. nu. 63. vers. 12.

46 Sic t̄ etiam excusatur à statim restituendo, si creditor haberet voluntatem inordinatam, vt quia ipse potest ad tempus se sua carere sine damno, & incommodo, & debitor sine his dare non potest. Sylu. in verbo, Restitutio. 5. q. 3. Nam tunc absque peccato potest testamento mandare hæredibus, vt restituant. Sylu. qui supra. §. 7. Quo casu etiã, q differatur restitutio per hæredes, nullum defunctus patitur detrimentum in purgatorio. Sylu. in verbo, Testamentum. 2. q. 9. quamuis patiatur detrimentu ex dilatione elemosynarum, quas ipse in testamento mandauit dari, non quidem, vt prohibuimus tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum iuuatur. D. Tho. q. lib. 6. art. 13.

47 Hæredes t̄ vero, qui alienum nō restitunt, etiam si per mille manus res aliena transeat, sunt in statu damnationis, si scienter illud retinent: quoniam nunquam purgatur vitium rei, quousque res aliena restituatur. argu. l. sed vbi. ff. de minor. & l. si ego. §. siue autem. ff. de peccat.

tit. hær. c. si beneficia. de præb. lib. 6. Sed quid dicendum de iis, qui ambigentes, an id, quod habent, alteri debeant, nolunt superflite illis vita in iudicio decernere, sed satis ducunt si proponunt in testamēto hæredi suo demandare? hi profecto si subitanea fuerint morte correpti, et in infernum descendunt. Syl. in ver. Restit. 5. Sor. lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. 4. col. 2. in fi.

48 Sed quæritur, an peccet mortaliter, qui non parer Confessario præcipienti, ut statim restituat? Resp. quod sic, si ex præcepto Dei tenetur ad statim, alias non: quia non potest sacerdos cogere me rem meam exhibere eo casu, quo de iure non teneor. Imò nec ad omnem poenitentiam, ut inquit Syl. in verbo. confessio. r. §. 25. & 26. Vnde secundum Petr. de Palu. Sacerdos tripliciter aliquid poenitenti imponit. Primo exhortando, ut quod frequenter orat. Secundo imponendo per modum specialis satisfactionis per commissis. Tertio declarando communem obligationem, ut per singulis annis confiteatur, & communicet. Ad primum non tenetur. Tenetur vero ad secundum, quod intellige si est impositum pro mortalibus, & acceptauit, & pariter ad tertium. Syl. in ver. Restitutio. 5. q. 6.

S V M M A R I V M.

- 1 Restituere cum pluribus oportet, an illius ordo seruandus, distinguitur hic, & vide nu. seq.
- 2 Soluendum prius est uenditori, si res uendita exat, deinde ceteris creditoribus si precium superauerit.
- 3 Statuta regionis in ordine restituendi seruanda, si nulla extant, ius commune.
- 4 Hypothecam in re habentibus, quarto loco soluendum est, & post hos depositariis.
- 5 Priuilegium personale habentibus, quinto loco, & deinde ceteris creditoribus satisfaciendum.
- 6 Ordo supra dictus seruandus in soluendis debitis certis, si præmittatur, minus conscientie satisfiat.
- 7 Pecunia mutuo accepta pro restauranda domo, uel nauis, præfertur hypotheca.
- 8 Usurarius, quem ordinem sequi debeat in restituendo, certum, & incertum debita, nu. seq.
- 10 Episcopus quatuor in casibus in restitutionibus usurariorum se interponere potest, & quibus.
- 11 Pauperum appellatione, qui ueniant, & an pauperibus restituenda possint per Episcopum conferri in reparandas ecclesias.
- 12 Compositio in rebus incertis, que requiratur, ut sit iusta.
- 13 Furtum, quare dicatur graue, & quare in primis ab eo abstinendum.
- 14 Usura, uel maxime execranda, & quibus rationibus. Fenerator peior diabolo.

De ordine & modo restituendi.

Cap. CXXXIII.

In restitutione nullus ordo seruari debet, quando suppetit unde omnibus soluat; cum iure diuino, & humano is sit uerus ordo, scilicet soluere omnibus, quod deberetur. Attamen si restituens non habet unde omnibus soluat, tunc prius debet soluere debita certa, quorum creditores sciuntur, quam incerta, quorum ignorantur. Quod limitatur, nisi incertum huiusmodi esset, ut certum sit nunquam fuisse certorum creditorum, ut calix. Huiusmodi enim sine iniuria creditorum pauperum ecclesie erogandus esset. Nauar. c. 17. num. 48.

In debitis uero certis restituendum est primo suo domino, quod adhuc in sua specie, & forma reperitur, ut comodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum: quia hoc cum in debitoris dominium nunquam translatum sit, imò semper penes eum, cuius erat, remaneret, in bonis eius non numeratur.

Secundo loco soluendum est precium uenditori eius rei, quam emptori vendidit, si res empta adhuc penes eum est in sua forma, & specie: quia sic semper remanet solutione obligata, sicut id est de omni eo, quod titulo oneroso datum fuit, & si res empta pluris ualeat, quam precium pro ea solutum, eo soluto residuum cedit alijs debitis soluendis, in pecunia uero habita ex noua eius rei uenditione, nec in eo, quod ex eius permutatione habitum est, currit hoc priuilegium.

Tertio loco seruanda sunt statuta regionis, si qua sunt specialia super ordine restituendi, sin minus, ius commune. Primo quod ij, quibus bona fuerint expresse obligata, alijs præferantur, & postea in sua dote uxor, & fiscus alijs creditoribus, quibus non sunt bona expresse hypothecata, quibus tacite sint. l. assiduis. C. q. potio. i. pig. Quarto loco sequuntur ij, quibus sunt tacite hypothecata suo ordine, postea depositarij, nisi quando deposita fuit pecunia ad negociandum, uel ad soluendum usuras, aut interese, quod intellige de pecunia deposita non extante, alias secus, ut diximus in uerbo. In debitis uero certis.

Quinto loco sequuntur hi, qui habent priuilegium personale. Ultimo loco alij creditores, qui nihil supradictorum habent, sine consideratione quæ eorum sit prior, aut posterior, ita ut quod predictis supererit, pro rata diuidatur, deductis tamen impensis necessarijs ante hæc omnia, non autem superfluis, scilicet funeris, exequiarum

rum mortui debitoris, & publicationis, & copiarum testamenti, & alijs ad aditionem hæreditatis necessarijs.

6 Iste igitur est modus, qui seruari debet ab eo, qui certa restituere tenetur. Alias non seruando prædictum ordinem, non satisfacit sue conscientie, nisi excusetur ignorantia iuris, aut facti. Aut aliquis creditor in petendis suis creditis in iudicio, aut extra fuit alijs diligentior, quia tunc potest, imò debet illi restituere prius quam alijs, modo alij non sint priuilegiati, alias secus, & ipse creditor, qui diligentior alijs creditoribus magis priuilegiatis petit debitum, & facit sibi solui, antequam illis satisfiat a debitore, cuius bona non sufficiunt, peccat contra iustitiam, & per consequens mortaliter, & tenetur ad restitutionem. Nauar. c. 17. nu. 82.

7 Aduertendum tamen est, quod qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, nauis, aut alia re simili, præfertur omnibus habentibus hypothecam bonorum domini illius in solutione ex precio eius, consequenda.

8 Sed usurarius si non habet unde soluat, prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, ut sunt emptio, & mutui, quam usuras etiam ante inique extortas, si duxerit tamen conditiones adfuit, ut pulchre explicat Caieta. in verbo, restitutio. c. 8. Prima, si res usuraria non extant in propria specie. Secunda, si per huiusmodi contractus non est factus pauperior ad reddenda priora usurarum debita, ut contingit in gratuitis, uidelicet in dote promissa, quia tunc prius usuræ soluendæ sunt.

9 Si uero bona sunt incerta, secundum consilium Confessarij sunt restituenda pauperibus. Tunc autem bona dicuntur incerta, quia bona debentur alicui, quorum quantitas ignoratur etiam post debitam inquisitionem factam. commune est opinio. Nauar. c. 17. nu. 92. quorum restitutio fieri potest pauperibus etiam sine iussu Episcopi, uel Confessarij: nec potest Episcopus eam sibi reseruare, quacunque consuetudine non obstante ita Archid. in cap. 2. §. sane. de testam. lib. 6. nisi quo ad peccatum, quod ad non factam restitutionem, aut quo ad ordinem, & distributionem per Confessarios faciendam sine eius consilio: non tamen potest sibi reseruare dispensationem, & distributionem, cum talis consuetudo tollat iura alterius.

10 Potest tamen Episcopus se interponere in hoc in quatuor casibus. Primus, cum restitutioni obnoxius moritur sine hærede, & executore, ita Archid. qui supra, & ibi. Franc. Secundus, cum non uult restituere, & contra ipsum in iudicio proceditur. Tertius, cum non recte distribuitur. Quartus, cum talia bona possidentur ab eo, qui est, aut fuit manifestus usurarius, uel esset in persona, quæ debet restituere, uel in exe-

cutore suspicio. & ita procedat tex. in c. cum tu. de iudic. Loquitur enim de Iudæo, qui erat suspectus. Ita Frac. in d. c. 2. §. sane. Nau. c. 17. nu. 92.

11 Per pauperes uero intelligimus non solum personas pauperes, sed monasteria, xenodochia, ecclesie ornamentis, luminaribus, & difficijs indigentes, facit tex. in l. si quis ad declinandum. C. de episcop. & cler. in l. sunt personæ ff. de relig. facit etiam tex. in c. fin. 16. q. 1.

Hinc quærit Ioann. Andr. an possit Episcopus talia incerta, quæ ueniunt distribuenda pauperibus, conuertere in reparationem ecclesie parochialis, & refert fuisse conclusum, quod sic, si indigeat ecclesia reparatione, & facultates ecclesie non sufficiunt. Ita Dom. Ant. de Butr. in cap. cum sit de iudæ.

12 Ultimo nota, quod compositio super incertis facta tunc est iusta in conscientia, quia bona illa sunt uere incerta, & modo non sit indiscreta, ut quia ceterum remittuntur pro decem, aut viginti. Nauar. c. 17. nu. 93. in fine. & modo non fiat ante solutionem certorum ab his, qui non habent unde certa, & incerta soluant, cum per eam defraudetur certi creditores, ibidem Nauar.

Hortatio.

13 Non ex eo tantum dignosci potest furtum, quam sit graue, quia species homicidij est: unde Eccl. Qui defraudat pauperem, uir sanguinis est: sed etiam quia cum absque satisfactione, & poenitentia peccatum non dimittatur, de furto difficilius est, quam de alijs restitutione. Quare Abacuch dicit. Veh qui multiplicat non sua, usque quo aggrauat contra se dentem lutum. Desum lutum dicit, quia ab eo non de facili homo egreditur. Quare abstinere debemus, tum etiam, quia illicitè acquisita inutilia sunt non solum temporaliter, quia parum durant, sed etiam spiritualiter: hinc in Proverb. dicitur. Nihil profunt thesauri iniquitatis, nec sibi, nec filijs, cum sub peccato mortali restituere teneant. tex. & gl. in c. Michael. de usur.

14 Usura uero, quam sit detestanda, ex eo patet, quia omnia appetit, & opponitur charitati, quæ non quærit quæ sua sunt. Deinde aduersatur misericordie, & interficit eam, quia foenerator illam non habet. Est enim sodomia naturæ, nã facit, ut frumentum non seminatum crescat, non mortificatum reuiuiscat, dando duos modos pro tribus, contra illud Domini, Nisi granum, &c. Aduersatur etiam præcepto Domini. In sudore uultus tui. cum foeneratores non comedant nisi in sudore alieno. Est contraria iuri diuino. Luc. 6. Date, & dabitur uobis. Iuri uero naturali. Nam qualibet creatura cogitur se ipsam tradere. Item iuri naturali. Matth. 7.

Oia, quæ vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Vltimo fenerator illas personas persequitur, quæ sunt Deo magis familiares, pu pillos scilicet, & viduas, de quibus Dominus in Pfal. pupillum, & viduam suscipiet.

Et si dicere licet, inferno, & diabolo peior est. Nam Dominus descendente ad inferos infernus, & diabolus reddiderunt ei, quæ iniuste detinebant. Sed vsurarius etiam si sit à domino monitus, non vult restituere. Præterea nunquam dormit, sicut diabolus.

S V M M A R I V M.

- 1 Mendacium triplex, perniciosum, officiosum, & iocosum.
- 2 Persona tres in iudicio peccant contra octauum præceptum, & quæ.
- 3 Detractores, & ipsi ad res accommodantes, susurratores, adulatores, & murmuratores contra hoc præceptum incurrunt.

De octauo præcepto, Non falsum testimonium dices. Cap. CXXXIII.

Hoc præcepto prohibetur omne genus mendacij, Cuius cum tria sint genera, perniciosum, scilicet quod obest, officiosum, quod prodest, iocosum, quod delectat, illud est omnium grauissimum quod perniciem affert proximo, contra aliquem falsum testimonium dicendo, vel in iudicio, vel extra.

Sed in iudicio tribus modis peccari potest, quemadmodum tres personæ sunt, quæ peccat contra hoc præceptum. Prima est persona accusantis falsum. Vnde scriptura apud Leuit. c. 5. inquit: Non eris criminator, aut susurro. Secunda est testis falsus. Vnde in Proverb. c. 19. habetur: Testis falsus non erit impunitus. Tertia est denique persona male iudicans, vt iudex.

Extra vero iudicium impingunt in hunc scrupulum, detractores Deo odibiles. Item ij, qui detrahentibus aurem commodant, quos monet scriptura, dicens Eccles. 28. Sæpi aurem tuam spinis, & linguam nequam noli audire, nec non susurratores, qui recitant quicquid audiunt, de quibus dicitur: Susurro, & bilinguis maledictus. Insuper adulatores laudantes peccatores in desiderijs animæ suæ, & dicentes bonum malum, & malum bonum, denique & murmuratores, de quibus omnibus in præsentis præcepto dicendum erit.

S V M M A R I V M.

- 1 Offensum in veritate species sex, & falsitatis definitio.

- 2 Falsum quatuor modis committitur, & quid sit.
- 3 Falsum etiam in mutatione nominis committitur: & an liceat unquam mutare. n. seq. Nomina cur in summo Pontifice, & religiosis commutentur.
- 5 Pulchra nomina filiis imponi debent, & quare.
- 6 Notarius nomen contractus falso unum pro altero apponens peccat, & restituere tenetur.
- 7 Notarius instrumentum falsum conficiens, vel verum occultans, delens, aut comburens, tenetur ad interesse.
- 8 Notarius ignorantia, vel studiosè clausulas necessarias omittens in damnum alterius, tenetur ad interesse.
- 9 Notarius, vel advocatus scripturas alteri parti ostendentes, vel falsam scripturam conficientes, tenentur crimine falsi.
- 10 Nomina absentium in instrumento apponens, vel sigillum surripiens, falsificansque, falsarius est.
- 11 Falsarius est, qui in impetrandis literis, vel privilegij seueritatem tacuit, aut mendacium circa eam dixit.
- 12 Dictum Syluest. de robore instrumentorum à rebellionem rebellionis priuato si legis, confessorij, quando procedat.
- 13 Contractus per notarium stante communi errore, an sint validi.
- 14 Testis pecuniam accipiens pro veritate dicenda, qua pena puniendus, & qua pro falso.
- 15 Testis quo à restitendo abstinere pecuniam accipiens, an committat falsum.
- 16 Testis in iudicio, vel iniuratus asserens falsum, vel veritatem tacens in iudicio, vel dubium pro vero affirmans peccat, & restitutioni obligatur.
- 17 Testis falsus, quem constituit in discrimine vite, det etiam amissionem propria vite, morti eripere.
- 18 Testis affirmans falsum pro vero, diligentia ad discernendum premissa, an peccet, & quid agat, re cognita.
- 19 Incontinenti fieri, quando quid dicatur.
- 20 Testis quando nauare, contradicere, vel vacillare dicatur.
- 21 Testificans falsum, sicut asseritioe parti, an peccet.
- 22 Testis verum deponens, quod talem falsum esse existimat, peccat.
- 23 Testis, qui in præiudicium fisci falsum dixit, ne bona publicentur, non tenetur ad restitutionem.
- 24 Falsum deponens sine ulla dano partium restituere non tenetur.
- 25 Testium dicta, ut aliter scribantur, quam enunciantur, procurans falsum committit.
- 26 Nummos falsificantes, vel eis videntes, & peccant, & restituere debent, & cui facienda restitutio, n. seq. & an idem de eudentibus.
- 28 Nummos circuncidentes, aut aquis attenuantes, ad quid teneantur.

Mone-

- 29 Monetam falsificans qua pena puniatur in foro exteriori.
- 30 Falsificantes scripturam, vel ea utentes, vel literas Pape, vel subscriptiones, vel sigilla, quas penas incurrant.
- 31 Pena falsum nomen asserentis qua.
- 32 Literas alienas referans, occultans, vel lacerans, quando mortaliter, quando venialiter, peccet, & n. seq.
- 34 Referans literas, quo casu, ne venialiter quidem peccet.

De falsitate. Cap. XXXV.

In intelligentia eorum, quæ dicenda sunt promittenda sunt sex species offensionis veritatis. Hæ sunt falsitas, varietas, contradictio, vacillatio, duplicitas, & mendacia, quæ specificè differunt. Nam secundum Philosophum in lib. Metaphisices, falsum dicitur ex eo, quod vult esse aliquid, quod non est, vel non esse quod est. Secundum vero iura ciuilia falsum est, quod caret primordio veritatis, vt ff. de leg. 2. l. cum filius. §. hæres. Item falsitas est dolosa mutatio veritatis. in Auth. de fi de instr. in prin. colla. 6. ff. de verb. sign. l. Paulus. ff. ad l. Corn. de falsi. l. qui fit falsum. C. eod. nec exemplum. Bal. cons. 53. vol. 1. Capic. decif. 30. nu. 4. Mutatio autem veritatis fit tripliciter, scilicet, addendo, ac minuendo. ff. de testam. l. hæ redes palam. §. si quid post. in 2. gl. & de leg. 1. l. si mihi & tibi. §. si ff. de falsi. lege Cornelia. in prin. Item in coram nouam formam dando. vt no. in d. §. si quid post. in gl. magna, circa fi. Syl. vero in ver. falsitas in prin. addit tertium, vt dicatur falsitas mutatio veritatis cum dolo, & iactura. Vnde vno ex his deficiente non dicitur proprie falsus. Item falsum est tacere veritatem in casu, quo tenetur exprimere, de crim. fal. c. 1. C. si contra ius, vel vtili. publ. l. 2. C. de episco. & cle. l. presbyteri. qñ autem dicat testis variare, contradicere, & vacillare, vide infra. nu. 17.

Rursum sciendum est scdm Azonem in sum. C. ad leg. Cor. de fal. quod falsum quatuor modis committitur, scripto, dicto facto, & vsu. Scripto, vt in tabellione scribente falsum instrum. dicto, vt in falso teste, vt in l. §. sed & si quis. ff. de fal. facto, vt in eo, qui falsam monetam dicit. l. 1. & l. qui falsam. ff. ad leg. Corn. de fal. & in eo, qui falso mensuratur. l. quicunq;. & l. pen. ff. eodem. Vtu, vt in eo, qui falsis probationibus vitur. l. si falsas. C. de falsi.

Committitur etiam falsum in nominis, vel cognominis mutatione, vt in l. falsi nominis. ff. de falsi. glo. in l. r. de mutatio. nomi. Sed quia hæc nominis mutatio, quandoque licite fieri potest, & quandoque non. Ideo concludi, quod

si hæc nominis mutatio fit per superiorem inferiori, licite fieri potest. exemplum de mutatione nominis facta per Christum Petro: nam cum primo vocaretur Simon, & diff. in nouo, mutatum fuit sibi nomen, & vocatus fuit Petrus: sicut in creatione Rom. Pontificis mutatur nomen, vt ostendatur ad mutationem nominis factam mutationem hominis: cum enim prius effet purus homo, nunc vicem veri Dei gerit in terris, vt nostrum, vt eccles. benef.

Sic & religiosis à superiore mutatur nomē, & cognomen. Vocabar prius ante vocationē ad Christum Petrus de Graijs: nunc autem à Christo vocatus Dominus Iacobus à Capua. & hoc ideo, vt inde ostendatur me cum nominis vocatione etiam mores mutare.

Aliquando vero nominis mutatio fit à seipso, & tunc in nominibus appellatiuis non licet: quare si quis cum vellet equum legare, multum adscripsit, equus non debetur. Et si quis in fundi. ff. de leg. 1. & ratio est, quia nomina appellatiua sunt immutabilia. d. l. si quis. In propriis vero nominibus mutatio nominis fit à seipso cum domini voluntate, licet, alias sine illa, fecus, quia præsumitur facta in fraudem. d. l. r. C. de mutatio. nomi. si vero mutatio nominis, vel cognominis fieret sine aliqua fraude, tunc licita est. d. l. r. maxime subsistente causa, puta si haberet turpe nomen, cum interfit nostra habere bonum nomen, vt in l. facta. §. si in danda. ff. ad Trebell. & ibi per glo. Bar. in l. r. q. 2. C. de hære. in sti. & in rub. C. de fid. instrum. col. 6.

[Vnde dixit Dominus Milantia. secundum Ioan. Andr. de præben. cum secundum, quod pulchra nomina etiam si cariori foro emi deberent, filiis deberent imponi. Ita Anton. Burr. in proem. decre. nu. 13. Ingeritur enim quædam presumptio boni ex nomine bono. hinc in proem. sexti dicit Bonifacius, id est, bonafaciens, & econtra quædam dubitatio ex nomine non bono, vt inquit glo. in l. aut facta. §. si in danda. ff. ad Trebell. Si vero mutatio nominis, fieret in fraudem, fecus esset. Hinc Ioan. Anan. post Pet. de Anchar. in cap. accedens. de crimin. falsi. & Bald. in l. r. C. quæ res vend. non poss. dicunt, quod artifex mutans signum proprium cum alieno, vel vsurpans sibi alienum in fraudem, punitur pena falsi, sic Bald. in rubric. C. de fide instrum. versi. venio ad secundum. inquit, quod qui mentitur nomen suum in contrahendo, vel instrumento, punitur de falso. per l. Paulus. ff. de solu. Et idem est in vsurpantibus sibi nomē falsum puta in mentiente se militem, vel Doctorem, per leos. ff. de falsi. Ludo. sing. 833. incip. quæ vertitur.]

Sed ex eis modo deducamus aliquas questionum decisiones, & primo circa falsitatem, quæ scripto committitur.

Prima.

- 6 Prima. Notarius ꝑ faciens instrumentum simulatum, id est, formaliter licitum, & realiter usurarium, ut cum res pignoretur, scribit quod venditur, vel pro centum, & decem mutuo datis, scripsit centum viginti, falsitatem committit; ideo peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, nisi principalis non restituat, nisi hoc faciat in favorem eius, qui mutuum accepit: quia indigebat, & usurarius gratis mutuare volebat: neque cum scriptura aperte continente usuram, quo casu esset excommunicatus, ubi excommunicantur tales contractus facientes simulatos. *Nauar. c. 17. nu. 275.*
- 7 Secunda. Peccat ꝑ mortaliiter conficiens instrumentum falsum, aut verum utile, & parti necessarium occultans, aut delens, vel rumpens. *Nauar. capitulo 25. numero 52. vel comburens, quia ꝑter penam falsi tenetur ad restitutionem totius interesse. Syluest. in versic. falsitas. quæstio. 3.*
- 8 Tertia. Eiusdem ꝑ peccati sub nexu restitutionis reus est notarius, qui per malitiam, aut ignorantiam notabilem male aliquod instrumentum, aut testamentum conficit, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittendo, propter quas aliquis suum legatum, aut debitum perdit. *Nauar. c. 25. nu. 52.*
- 9 Quarta. Tenetur ꝑ etiam crimine falsi notarius, vel advocatus, qui instrumenta unius partis alteri ostendit: ita *tex. in l. 1. §. is qui de posita. ff. de fals. vel qui aliam scripturam falsam faceret rogatu partis. Nauar. capitulo 17. nume. 169.*
- 10 Quinta. Falsarius etiam est, qui absentium nomina in instrumento ponit, vel qui furtive sigillum surripit. *cap. quanto. de his quæ fiunt à præla. vel qui sigillum, vel subscriptionem falsificant. Nauar. qui supra.*
- 11 Sexta. Qui ꝑ in literis, quas impetrauit, tacuit veritatem, quam si expressisset, illas non obtinisset, falsarius est. *Spec. de rescrip. præsent. §. 7. Hinc iudices ad contractus, & notarij qui in privilegijs expriment mendacium circa ætatem, sunt falsarij, & suspensi ab officio tam prius, quam post legitimam ætatem: ratio est, quia ætas est ipsius de essentia; quemadmodum videtur sentire pragmatica in Regno Neapolitano, quæ in cancellaria adest registrata, facit optimus *tex. in c. si eo tempore. de rescrip. lib. 6. Abb. in c. super literis. de rescrip. quare hi non debent absolui, nisi ab officio firmiter stantur desistere.**
- 12 Et nec obstat ꝑ dictum Syluest. in ver. hæresis. 1. quæstio. 14. in fin. qui vult, quod si tabellio per sententiam legis est tabellionatu priuatus, & non fit declaratio per sententiam hominis, quod semper valebunt eius instrumenta, donec declaretur. ita *glo. not. in §. penult. in Au-*

shen. de tabel. quia cum hæc sit poena, illa non debetur, nisi post sententiam quamvis imponatur, quod ipso facto sit priuatus per *tex. in cap. cum secundum. de hære. lib. 6. Nam respondetur dictum Syluest. procedere in eo, qui legitime promotus fuit ad officium tabellionatus, non autem in eo, qui nunquam ad tale officium fuit iuridice promotus. Etenim cum lex ab initio impedierit officium tabellionatus, fit ut nulla requiratur hominis executio quoad poenam, ut supra late diximus in primo precepto. *cap. 11.**

13 Sed an ꝑ facta per eum stante communi errore, & titulo sint valida? dic quod sic. *l. Barbarius. ff. de offic. prætor. [Quod intellige verum in eo, qui verè creatus est tabellio, licet aliquo ex vitio fuerit is titulus nullus, non autem in eo, qui nusquam fuit tabellio: nam huius instrumentis non datur fides, etiam si communi hominum opinione censeatur tabellio. ita Pau. & Imo. in l. ad testium. §. 1. ff. de testam. colum. 1. sentit Barto. in l. Herennius. ff. de decur. optimè Fely. in c. fraternitatis. colum. secunda, de hæret. Alexand. consilio 80. colum. 2. libro 2.]*

Septima. Circa falsitatem, quæ committitur scripto precio inducit non debet testis ad testificandum, concordantia iura sunt in *glo. in cap. 1. de testibus. Vnde talis quamvis verum testificetur. secundum Barto. in l. 1. in princip. ff. de fals. & ibi Marf. num. 5. poena falsi punitur. Idem affirmat Abb. in cap. 1. de crim. fal. & ibi Fely. Didacus in cap. quamuis pactum. par. 1. §. 7. nume. 5. de pact. lib. 6. asserit esse communè Attamen maximè dubia redditur hæc conclusio, ut admonuit Dec. in cap. 1. num. 2. de testibus. Nam falsum tunc committitur, cum rei veritas immutatur: sed qui pecuniam hanc accipit, non immutat veritatem, ergo falsi poena plecti non potest, quam obrè respondendo contrariis rationibus Doctorum, concludit hunc testem non debere puniri poena falsi, sed aliter, puta arbitrio iudicis, quod intellige in foro exteriori, in interiori autem tantum peccat mortaliter. At qui pecuniam accepit, ut falsum dicat, tenetur poena falsi. *tex. in l. 1. ff. de fals. modo hoc fecerit iuratus, & examinatus. Syluest. in ver. testis. quæstione 8. vers. quintum, & quæstio. 9.**

15 Sed an committat ꝑ falsum testis pecuniam recipiendo, ne testimonium dicat? Respond. breuiter cum Bald. in cap. peruenit. el primo. de testi. cogen. quod non: quia & si is, qui in iudicio testimonium dicit, tacendo veritatem falsarius sit, & puniatur poena falsi. *cap. 1. de crim. fal. non tamen idem est cum sese occultando, ac ad iudicium non veniendo, veritatem non aperit: quia solum probationes parti subtrahe-*

re

re dicitur, non tamen iudicis tribunal, ac religionem iuramenti violat, solum ergo ut probationum occultator poena extraordinaria iudicis puniri debet, ita etiam sensit Bal. in l. presbyteri. num. 1. r. cum sequen. C. de episco. & cleric. Alexand. in l. argentarius. §. cum autem. ff. de edend. Abb. & Fely. in cap. accepimus. de fide instrumentum.

16 Septima. Testis ꝑ iuratus, vel non iuratus asserens in iudicio falsum, vel dubium pro vero, aut tacens verum in notabile damnum alterius peccat mortaliter. *cap. 1. de crim. fal. cum obligatione restituendi. iuxta mentem D. Thom. 2. 2. quæstio. 70. articu. 4. Panorm. vero in d. cap. 1. inquit, quod tunc testis tacendo veritatem falsus est, quando interrogatus super aliquo articulo dicit se nihil scire. *cap. quisquis. & ibi glo. 1. 1. quæsti 3. vel quando iuravit dicere meram & puram veritatem, & multa subtrahit. & ita intelligitur *tex. in ca. cum dilecti filij. de accular. Alias si iuraret respondere ad interrogata, tunc si testis ultra non responderet, & per consequens taceret, non esset falsus. ita dom. Anto. de Butr. in cap. super literis. num. 9. de rescrip.***

17 Octava. Testis, ꝑ qui ob falsum testimonium suum ponit aliquem in discrimine vitæ, debet suum testimonium ante punitionem rei reuocare, atque omnem suam diligentiam adhibere, ut illum à morte eripiat, etiam si oporteret ob hoc ipsum perdere vitam. Quod secus dicendum, quando reuocatio non prodesset, ut quia reus vitam amisit, & ipse periculo se subijceret. *Archiep. Flor. in summu. Defec. in 8. præcep. cap. 1.*

18 Nona. Testis, ꝑ qui post prudentem vigilantiam pro certo aliquid habet, ac perinde asserit, quod falsum est, non peccat mortaliter. Syluest. in ver. testis. quæstio. 8. vers. sextum. & ad nullam tenetur restitutionem. *Cate. 2. 2. quæst. 70. articu. 4. Tenetur tamen incontinenti dictum suum retractare, si illa via prodesse possit, & de vita, aut fama alterius agitur, non autem ex intervallo.*

19 Incontinenti ꝑ vero tunc dicitur, quando in eadem instantia se corrigat antequam cum partibus loquatur, alias subornatus præsumitur. ita *glo. in cap. præterea. de testibus cogen. Vel secundo dicitur incontinenti, antequam cum aliqua persona loquatur. Vel secundum Hostien. est arbitrium, quando aliquid dicatur incontinenti, vel ex intervallo, vnde iudex considerata qualitate personæ, & quantitate interualli, colloquio partium, & reliquis circumstantiis hoc poterit discernere, & ita admittere, vel non admittere correctionem testis. Si tamen iudex ex intervallo illam admisserit, secunda non valet, sed statim primo dicitur. *cap. sicut. de testibus. quæ-**

nis minor fides erit adhibenda, quia per secundum dictum debilitatur primum, nisi testis esset tam bonæ existimationis, ut stimulo conscientie coactus veniret etiam post temporis intervallo ad se corrigendum, nam tunc non primo, sed secundo dicto esset standum. *Nauar. cap. 25. num. 40.*

Sed quid si testis non se corrigat, sed addit, Dic quod hoc licite facit, antequam exeat conspectum iudicis. Si vero hoc faceret postquam potuit loqui cum partibus, audiendus est, sed minor fides adhibetur. ut in *Auth. de testibus. §. quia vero.*

20 Attamen quando dicatur ꝑ testis variare, contradicere, & vacillare? Dic quod varius dicitur, qui primo dicit unum, & postea dicit aliud, nulla variationis causam assignans. Contradicens, qui primo dixit duo incompatibilia, verbi gratia, se interfuisse in contractu tali die, & loco, & postea inquit se illo die alibi fuisse. Vacillans, qui dubitando, & tremendo loquitur. *ff. de fals. eos. de testibus. l. qui falso. & horum testimonium non valet, imò puniuntur. C. de testi. l. nullum. d. Anto. de Butr. in d. c. præterea. nu. 13.*

21 Decima. Testificans ꝑ falsum, credens verum ob solum dictum partis affirmatis esse verum, licet grauius peccet, non tamen tenetur restituere parti læsæ, si pars affirmans esset tantæ probitatis, ut merito credi posset, alias secus, & nisi contrarium rescierit, antequam testimonium ferat. *Nauar. c. 18. nu. 1.*

22 Undecima. Testificari verum, quod ipse credit falsum, peccatum mortale est, non tamen obnoxium restitutioni: quia & si nocere velit, non tamen nocet. ita *Nauar. in ca. inter verba. num. 700. 1. 1. q. 3. Quod idem dicendum de eo, qui falsum deposuit, quamuis proximo non noceat. c. quam graui. eo. tit. fecit enim quod potuit. l. damus. C. de fals.*

23 Duodecima. Restituere ꝑ non tenetur testis: qui falsum dixit in præiudicium fisci, qui per dicta ab illo in favorem rei criminis non confiscat bona illius, verbi gratia, quia testis interrogatus super crimine hæresis, ob quod bona veniunt publicanda negat veritatem, quod probat multis rationibus. *Nauar. in capitu. 25. nume. 51.*

24 Nec etiam restituere ꝑ tenetur deponens falsum, quando ob eius dictum nulli parti læsit, alias secus. ita Syluest. in versic. testis. quæstio. 10. scilicet, si aliqua partium causam amisisset, nam tunc de sua substantia parti læsæ restituere tenetur. Quod idem intellige, quando ob eius depositionem desisteret a lite, quam ante inchoauerat.

25 Tertiadecima. Falsitatem ꝑ committit, qui dolo procurat, ut aliter scribantur dicta testimonium,

stiu, qua dixerunt. tex. est in l. 1. & ibi gl. ff. de fal.
 26 **Quartadecima.** Circa falsitatem, qua com-
 mittitur factio, falsificare nummos in substantia,
 materia, potestate, aut forma, vel eis scienter uti,
 cum obligatione restituendi, iuxta mentem om-
 nium in cap. quanto. de iureiuran. Quod con-
 tingit, quando falsitas fit circa substantiam,
 scilicet, substituendo, aut permiscendo unum
 metallum pro alio. l. Paulus. ff. de solu. aut circa
 pondus, minorem pro maiori cudendo. l. 1. ff.
 de contrah. emptio. Non autem ita contingit
 damnium in sola falsitate formae cudendo sine
 facultate, aut imprimendo characterem, & for-
 mam alienam absque licentia eius, cuius erat.
 l. sine nomine. & l. qui nomine. ff. ad leg. Cor-
 nel. de fal. quia primis duobus modis proxi-
 mus damnificatur, non tertio.
 27 **Restitutor** si autem fiet damnium passo, si sci-
 tur, si autem pauperibus. Neque excusatur,
 quod talem ab alio accepit etiam ignoranter,
 aut per errorem, quia eius error alteri nocere
 non debet, nisi donec duret ignorantia, qua
 excussa, restituatur damnificatio, & non cui de-
 dit, si ille pro vero impenderit, & damnium erat
 notabile, alias secus. Sylue. in ver. falsarius. q. 6.
 Nauar. c. 27. nu. 167.
 28 **Idem** si die de illo, qui auctoritate priuata
 forficibus, aut aliis instrumentis circuncidit, aut
 aquis acribus attenuat nummos. iuxta glossam in
 d. cap. quanto. secus si publica eius, qui eos cudi
 iussit, aut eos ad iustam aequalitatem aliorum
 reducat: quia illud plus, quod corrasit, aut atten-
 nuauit tenetur restituere ei, qui illos cudi iussit,
 aut ei, qui eos cudit, si illud plus perit ipsi cudenti.
 Nauar. qui sup. num. 168.
 29 **In foro** tamen exteriori falsificans mone-
 tam, graue admodum crimen committit, quare
 poena mortis olim puniebatur. l. qui falsam.
 ff. de fals. Quod etiam extenditur ad cudentem
 propria auctoritate monetam, id est veri, ac iu-
 sti ponderis, ac valoris. ita sentit glossa in l. 2. ver.
 obnoxia. C. de fals. mone. & in l. sacrilegij. ff. ad
 l. Iul. pecu. extenditur etiam ad eum, qui pecu-
 nias mutilat, & tondet. l. quicunque. ff. ad legem
 Cornel. de fals. nisi tonderit, & mutilauerit
 monetam excedentem iustum pondus, ut eam
 ad iustum pondus redigeret. ita Marfil. in l. qui
 falsam. num. 100. ff. de fals.
 30 **Quintadecima** circa falsitatem, quae usu con-
 mittitur, falsificare, si vel procurare quamlibet
 scripturam falsificari, vel ea scienter uti,
 aut malitiosè abscondere. mor. cum obligatio-
 ne restituendi omne damnium inde sequens. to-
 ro ritu. C. ad legem Corn. de fals. Et si sunt lite-
 ra Papae, sunt excommunicari. capi. ad falsario-
 rum. extra de crim. falsi. Idem quo ad peccatum
 & restitutionem dic de falsante subscriptione,
 aut inscriptionem, aut sigillum, praelati, aut

aliorum. Nauar. capitu. 17. num. 289.
 Sextadecima, falsare pondera, vel stateras
 aut mensuras, vel illis uti. mor. cum obligatio-
 ne restituendi. capitu. 1. de emptio. & venditio.
 Idem dic de eo, qui vitur falsis reliquijs, si cau-
 sa turpis quaestus fiat, id est eo sine aliquid acci-
 piendi pro ostensione earum. ibidem. Nauar.
 nume. 169.
 31 **Decimaseptima.** Circa falsum nomen. In-
 quit tex. in l. falsi nominis. ff. de falsi. quod falsi
 nominis, vel cognominis asseueratio, poena
 falsi coercetur. quod glo. intelligit, in seruo, in
 quo fraus praesumitur. ut C. de muta. nomi.
 lege 1.
 32 **Decimoctaua.** Referans si literas obse-
 ratas, vel scripturas alienas, quae in secreto obser-
 uantur, quandoque peccat mortaliter, est-
 que falsarius, quandoque fur quandoque nec morta-
 liter, neque venialiter. Mortaliter peccat, qui
 animo laedendi occultat, vel laecerat, aut com-
 burit literas alicuius, ne appareant, & tenetur
 ad interesse. Barto. in l. Paulus. ff. de falsi. & in l.
 qui tabulas. ff. de fur. Est etiam falsarius secun-
 dum glo. approbatam in cap. olim. lo. secodo.
 de offic. delega. est fur, quia vitur re aliena in-
 uito domino. lege 1. ff. de fur. & hic obnoxius
 est secreti seruandi. Sotus de rat. reg. memb. 1.
 quaestione prima, secunda conclusio, verificat-
 que adeo.
 33 **Venialiter** si vero peccat, q. sine consensu ape-
 rit imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob-
 curiositatem sine vlla intentione nocendi no-
 tabiliter, sed tantum sciendi noua, vel captan-
 di risum ex barbara compositione, aut volu-
 ptatem ex elegantia.
 34 **Sed nec** si venialiter, quando id faceret ex
 consensu expresso, vel praesumpto mitentis,
 vel eius, cui mittuntur, vel qui literas amici, vel
 socij in hoc aperit, ne negotia iactura patian-
 tur, vel qui auctoritate publica id facit, quod
 bellorum tempore in bellorum confinijs, vel
 pestis, id factitari videmus, vel maritus, aut pa-
 ter, qui literas vxoris, vel filiorum sibi subdito-
 rum aperiunt, vel praelatus, aut praelata, quae li-
 teras aperiunt, quae suis subditis mittuntur. Syl-
 ue. in ver. falsarius. §. 1. Nauar. cap. 18. nume.
 53. & in cap. sacerdos. num. 16. vsque 21. de pe-
 ni. distinct. 6. Item nec peccat, qui inimici mit-
 tentis literas, vel eius, cui mittitur referat, si per
 illas aliquod damnium sibi parari iuste timet.
 Idem si probabiliter per eas timetur aliquod
 damnium alteri, & ut illud impediatur referat. Na-
 uar. c. 18. num. 53.

S V M M A R I V M.

- 1 Testis in iudicio sub poena mortali tenetur uerè dicere, & quid de re se occultante.
- 2 Testis

- 3 Testis an licite possit se occultare, vel subtrahere ueritatem, cum imminet periculum uitae.
- 3 Testis, quibus casibus non teneatur testificari, et si delictum uidit.
- 4 Testis rem se res ex auditu interrogatus, an sciat, potest respondere se nescire.
- 5 Testis quo casu se offerre ad testificandum teneatur. C. num. seq.
- 7 Testificari contra reum, etiam si imminet uis periculum accusatori, nisi iustitia adductus, quis debet.
- 8 Priuilegiati, testibus deficientibus, coguntur ad testificandum.
- 9 In re se, ut legitimus sit, qua consideranda.
- 10 Testis domesticus regulariter non admittitur, fallit in multis casibus.

De testibus. Cap. CXXXVI.

Vicunq; a legitimo si iudice in teste adsciscitur secundum iuris formam, tenet testimonium ferre sub poena peccati mortalis, puta in manifestis & de quibus praecessit infamia, vel semiplena, pbario. Syl. in ver. testis. q. 8. & quicunq; se dolo, & frau de subduceret, ne a iudice vocaretur in teste: pro facto si ita esset proximo suo testimonium necessarium, ut ibi tota periclitaretur causa. v. g. quia non possent alij inueniri testes, tunc pro mortale de restitutione teneret, quia eiu modi homo contra iustitiam alteri dedisset damnium. Sotus. de iust. & iur. lib. 5. q. 7. art. 1. prima conclusio. & de rati. teger. secundo membro. q. 7. tertia. conclusio. ver. veruntamen. si vero non est vocatus in teste, an teneatur se offerre, infra in subsequentibus decisionibus manifestum erit. ...
 2 **Prima.** Testis si interrogatus a iudice de homicidio, quod forte sine ipso probari non potest, haud quidem tenetur testificari. cum periculo proprii capitis, verbi gratia, quia hoc faciendo certus est se necatum iri ab amicis rei, quare eo casu potest se abscondere, & vocatus fugere, atque interrogatus occultare ueritatem, modo non mentiarur. Sot. de rati. teger. 2. membro. q. 7. concl. 3. ver. sed nunquid.
 3 **Secunda.** Testis si videns fieri homicidium, non tenetur testificari, si solus sciat, quod intellege dummodo procedatur via accusationis: interrogari autem non potest absque vno teste prauiro, iurato, & tunc idoneo.
 Tertia. Interrogatus testis per viam inquisitionis non tenetur respondere, quamuis uiderit fieri homicidium cum alijs testibus, si nec infamia, vel indicia praecesserint, alias secus. c. inquisitionis. de accusa.
 4 **Quarta.** Iudex si quaerendo a te, an scias ali-

quid, & tu tantum audisti, respondere potes, nescio, quia quod audis, nescire diceris. l. 2. §. idē Labeo. ff. de aqua plu. arcen. & ibi glo.
 5 **Quinta.** Offerre si se in testem tenetur, quis si scit id esse necessarium ad impediendum damnum notabile publicum, aut priuatum, aut aliquem esse in extrema necessitate sui testimonij, & hoc ex charitate, & non iustitia, & ideo de restitutione non tenetur, quamuis peccet mortaliter. D. Thom. 2. 2. quaestio. 70. articu. 1. argum. tex. in c. 1. de crim. falsi. Sylue. in ver. testis. q. 8. Quod si interrogatus noluit testificari, tunc tenetur de omni damno, quia de iustitia tenetur. Sotus. de ratio. teger. q. 7. conclu. 3. ver. sed maius dubium.
 6 **Sexta.** Testificari si etiam non iussus teneor pro liberando ab iniusta morte, poena, vel infamia reum, aut saltem facere, quod in me est per denunciationem ueritatis ei, qui potest procedere. D. Thom. qui supra nisi per confessionem id sciam. Nauar. c. 15. num. 16.
 7 **Septima.** Pro si condemnando reo non tenetur testificari, nisi iuridice constructus, etiam si accusatori inde periculum uitae imminet, nisi accusauerit eo, quod tenebatur in conscientia, quia tunc etiam sponte me offerre debeo in testem contra reum, ne accusator patiat. Sot. qui sup. Naua. c. 15. nu. 16. & 17.
 8 **Octaua.** Priuilegiati, si qui alias non sunt idonei, compelli possunt, & debent ad testificandum, & in subsidium reputantur idonei, quia alia personae haberi non possunt. probat text. in c. ueniens. el. secundo. de testib. & in cap. fin. quem ibi not. Abb. in 2. not. de testib. cogen. facit tex. in l. non omnes. §. a Barbaris. ff. de rem. li. probat. glo. in c. cum dilecti. in ver. si tres. de electio. Quod intellige, quando ex natura illius actus, qui uenit probandus, alij testes non possunt haberi habitu, nec actu, ut in coniuratione, vel in conspiratione, vel in haeresi, & similibus, quorum delictorum est mos, ut semper soleant in abscondito, & clam perpetrari. Hinc Naua. inquit. c. 25. nu. 50. teneri filium ad testificandum contra patrem de haeresi inquisitum, nisi sciat eum iam penituisse. Sed quando potentia potuissent plures testes interuenire, ut in homicidio, uolentia, iniuria, & similibus, licet actu non interuenerunt nisi tales minus idonei, tunc non sunt idonei. ita singulariter Ant. limitat. in c. 3. de proba. quam doctrinam dicit sing. Fely. in c. de cetero. 1. de testib. pro quo est melior tex. de iure, secundum eum in c. in literis. de testib. Hypol. sing. 73. Incip. plures sunt.
 9 **Quae** autem sint consideranda in teste, ut legitime possit testificari. uide Ant. in c. 2. nu. 12. de test. & artest. ubi etiam Abbas clarus. nu. 6.
 10 **Nono.** Licet testis si domesticus regulariter non admittatur. tex. in c. in literis. de testib. &

in Ieriam .C. eo. & l. r. §. ad quæstionem. ff. de consti. tamen limita primo, nisi sit pars presens contra quam producitur, & taceat, quia tunc purgatur tale vitium domesticitatis, cum talis inhabilitas in teste sit eius favore introducta. ita no. Bald. dicens hoc menti tenendum. in l. si quis testibus. col. fin. vers. dubitatur. C. de testi. Fely. in d. c. in literis. Secundo limita in famulo non habente salarium. ita Spec. in ti. de teste. §. 1. ver. sed quid de mercenario. Hypol. sing. 5. in ordine. incip. Regula est Vel in famulo, qui licet iatus recessit à domino, & sic tempore, quo restituitur non est domesticus. refert Fely. in d. c. in literis. 4. col. ver. fallit quinto. Vide etiam Ioan. Lupi in rep. rub. de dona. inter vir. & vxo. fol. 15. Tertio limita, si agatur de probatione rerum, quæ melius quam per alios solent per domesticos verisimiliter sciri. ita Fely. qui sup. col. 3. vers. fallit tertio. Hinc Paris de Put. in tracta. de fudi. in fol. 93. incip. Testis, an familia. concludit, quod familiares iudicis, vel Potestatis possunt esse testes ad probandum ea, quæ sunt gesta in officio, & quæ per alios probari non possunt, vt quia sunt gesta in pallatio Potestatis, vel de nocte. Hinc Are. confi. 13. col. 9. inquit, quod matrimonium clandestinum contractum in domo potest per domesticos probari. Quarto limita in fratre. gl. c. in sinu. de offic. deleg. & in cap. cum Reod. in glo. 2. & in l. parentes. C. de testi. Quod intellige, quando sunt separati, & viuunt seorsum. alias secus, vide Fely. in d. c. in literis. Quinto fallit in probatione defensionis innocentiæ alicuius. ita Io. de Anan. confi. 59. Visa inquisitione. Vnde Paris de Puteo. in tract. de fudi. fol. 9. col. 3. incip. Testis, an familia. tenet per hoc, quod ad probandam innocentiam iudicis, qui impetrat perficum de crimine, admittuntur eius familiares. Sexto, quando agitur de delicto committendo obuiando. Hypol. in l. de minore. §. tormenta. col. 4. de q. Septimo quando domesticus non producit in fauorem domestici, sed tertij c. super prudentia. 14. q. 2. Octauo in domesticis Episcoporum. Bertach. in trac. de Episc. in c. fallit. vbi in secunda fallit limitat in crimine læsæ maiest. & in quarta in pbatione supellectilium, & in quinta in pbatione infirmitatis, & in sexta in factis antiquis, deficientibus alijs probationibus. & in 13. c. canonici accusant prælatum. allegat gl. not. in summa. 14. q. 2. quæ allegat tex. in c. lator. 2. q. 7. Et in 18. fallit. quando accusatur matrimonium propter consanguinitatem.

S V M M A R I V M.

- 1 Contumelia est conuictum unde dicitur, item improperium, & in quibus hæc consistant.
- 2 Conuictum fit modo cum mortali, modo cum veniali peccato.

- 3 Contumeliam inferenti quomodo venia petenda sit, & quibus casibus venia nulla petitur.
- 4 Familiaritatis quibus signis actio iniuriarum tollatur.
- 5 Latronem quis alterum iniuriose appellans, idque cum veritate, vel in iudicio obijciens delictum, vel etiam extrajud. & quando peccet. & nu. seq.
- 7 Conuictum etiam si inter sit Resp. in iudicio, vel extra dictum animo iniuriandi, peccatum est.
- 8 Vitium occultum proximi, licet id peccatum non sit, detegens, actione iniuriarum tenetur.
- 9 Infringens fores, verberans, ad inferendam tantum iniuriam, contumeliosus dicitur.

De contumelia. Cap. CXXXVII.

Contumelia est secundum Vlpianum in l. r. ff. de iniur. dicitur à contemnendo, sed apud Theologos est significatio alicuius mali facta presenti, vt appellando eum furem, hæreticum, aut latronem. Conuictum vero secundum Iurisconsultum. in l. apud Labonem. ff. eod. dicitur quasi conuictum, quasi plurium coeuntes voces ad maledicta in vnum iactanda. Et est proprie significatio alicuius mali, siue culpæ, siue pœnæ, siue defectus nature, vt appellando cæcum, aut gibbosum. Improprium vero aliam peculiari ter speciem conuictij significat, nempè cū quis alteri beneficium obijciat, quod à se receperat, vt illud. Eccl. Exigua dabit, & multa improperebit. Igitur contumelia consistit in verbis contumeliosis significantibus defectus culpæ, vt quod sit fur. Conuictum in verbis significantibus defectus culpæ, & pœnæ, vt quia est latro, vel cæcus. Improprium vero est significatio beneficij tempore necessitatis ei collati, quantum hæc sæpè confundantur. ex mente Diui Tho. 2. 2. q. 7. art. 2. Quæ tria sunt peccata moralia, quando quis per ea intendit proximi honorem notabilem lædere, vel læditi, aut causam lædendi dari, & id faciat animo non lædendi, dummodo sint talia verba, quæ grauer dehonorent, & contritent. D. Thom. qui supra. Sed modo ad casum decisiones descendamus.

1 Prima. Qui est animo conuictiendi aliquid dicit, quod est contra honorem alicuius, vocando verbi gratia proditorem, vel inhonestam personam, dicitur contumeliam inferre, & peccat mortaliter, quia facit contra charitatē. Verum qui non tali animo profert causam correctionis debito modo, & honesto, vt magister discipulis, Dominus, vel prælati sibi subditis, non peccant, vel venialiter: nisi talia essent verba, quæ nimium mortaliter læderent honorem alicuius. Syl. in verbo. contumelia q. 3. Archi. Flor. in sum. in 2. par. inter. de præcep. irz. c. 2. de contumelia. quo etiam casu si modum exce-

cesserint, debent veniam petere. glo. in c. quando. distinct. 86.

2 Secunda. Contumeliam inferens proximo in seculo infert, priuatim per se, vel per interpositam personam veniam petere tenetur, si publica est, & tunc publicè, si hoc iniuriatus requirit: quinimo si aliquod criminale falsi exprefit, tenetur coram illis, qui hoc audierunt expremere se falsum dixisse. Excipitur prælati; nisi modum excefferit in correctione. d. c. quoniã. Excipitur plebeius, qui non debet à viro illustri tantam humiliacionem exigere, quare nõ sunt à Confessarijs ad illas cogendi, sed aliter fieri potest restitutio. Excipitur etiam si tanta sit contumelia, vt venia non sufficiat, sed alia sit necessaria compensatio. Excipitur rursum si contumelia læcesit domesticæ, & familiariter conuerfatur cum iniuriante, cum eo ridendo, & huiusmodi. Syl. in vers. contumelia. q. 4. Imo huiusmodi signo familiaritatis tollitur actio iniuriarum, nisi à principio pro-uocasset aduersarium, faciendo eum citare, nõ tunc per familiarem conuerfationem non tollitur. Syl. in ver. iniuria. q. 8. ver. 3. vbi etiam infert, qd nec credit, qd tollatur dicta actio, si homo exhibet signa, quæ necessariò inimico exhibere tenetur, quia per illa non dicitur, quis reconciliatus. facit quod not. Bar. in l. si tibi decem. de pact. Vbi infirmus dicendo sacerdoti se remittere sibi illatam iniuriam, intelligit se remisisse odiũ, & nõ satisfactionem iniuriæ: nec est per familiarē conuerfationem vñ remittere famam, quam abstulit, sicut nec creditor per conuerfationem remittit debitum. Nauar. c. 18. nu. 46.

3 Sed quæritur, an teneatur de iniuria is, qui cum veritate alicui dicit latro, homicida, vel aduleter? Host. dicit, quod non, si facit animo accusandi, vel denunciandi delictum, & probauerit. leum qui nocentem. ff. de iniur. l. si quidem. §. si. C. de iniur. idem si hoc facit excipiendo, vt repellat eum ab ordine, vel testimonio. de testif. l. ex parte. C. de accus. l. super his. Cum enim hoc concedatur à iure, nõ videtur iniuriam facere. ca. super de elect. sed aduertendum, quod si quis in iudicio exprobauerit aduersario verum crimen, quod nihil ad proprii iuris comprobationem, vel defensionem attinet, tunc actione iniuriarum tenetur, quia ipse prauus deprehenditur animus. l. quisquis. C. de postul. Imò etiam si veri criminis exprobatio ad ipsius causæ decisionem pertineat, peccatum est mortale, atque puniendus est per iudicem, si collegerit processisse ex animo iniuriandi.

4 Sed iterum quæritur, an iniuriarum actione teneatur is, qui alteri verum crimen extra iudicium conuictio obiecit? Respondet: cum distinctione, qd si conuictum illud manifestum fieri non interfit Reipublicæ, tunc tenetur, quod

secus est, si Reipublicæ interfit. Prioris mēbris exempla hæc sunt, si quis alteri subiecerit cornutum esse, filium meretricis, furis, aut lenonis, posterioris vero, si dixit alterum hæreticum, sodomitam, falsarium, aut latronem. ita Cyn. in l. si non conuicti. q. 8. C. de iniur. quæ quidem distinctio procedit, siue in iudicio, siue extra id contingerit. ex gl. in leum qui nocentem. C. de iniur. Verum animaduertendum est secundum Cou. lib. 1. Varia. Refol. c. 1. nu. 6. Conuictum etiam verum in iudicio, siue extra iudicium quamuis Reipublicæ interfit dictum animo iniuriandi, peccatum esse mortale. ex tex. in c. cum minister. & c. relegentes. 23. q. 5. Quod quidem tunc præsumitur prauo animo esse dictum, quando absq; vlla causa necessitatis, vel utilitate ipsius negocij, quod tractatur in iudicio, siue extra iudicium contingerit. Quod secus est si eadem obiectio facta fuerit ex causa iusta. ita d. Anto. de Bur. & Abb. in c. si de iniur. Abb. in c. cum T. A. B. de re iud. Syl. in verbo rixa. vers. 4.

5 Tertia. Iniuriarum actio tenetur, qui aliquod vitium occultum alicui detegit, quod peccatum non est, verbi gratia, appellando sordidè natum, claudum, aut bastardum. Abb. in d. c. cum T. A. B. quæuis non sit tanta iniuria, quantum illa, quæ cum vitio habet mixtum peccatum. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 10. art. 1.

6 Quarta. Contumeliosus dicitur, qui fores infringit non vt furetur, sed vt domino contumeliam inferat: significat enim re illum dominum floccipendere, idem de eo, qui fuste aliquem cædit, non vt dolorem incutiat, sed vt honorem auferat, vel vxorem vicini ad libidinem sollicitat, vt honori mariti officiat. Sorus qui supra. col. 1.

7 Quinta. Vt plurimum peccatum solet esse veniale, vbi nonnullus esset cautelæ defectus, quemadmodum sæpè inter mulerculas contingit, & homines intima classis, qui inuicem se conuictijs conspergunt, vt in os veniunt, quibus per parum solet adhiberi fides. Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 9. art. 2.

S V M M A R I V M.

- 1 Detractio quid sit, & quot in species diuidatur.
- 2 Detractio, quando mortalis, vel venialis. nu. seq.
- 4 Fama obligatio, ut oriatur, tres conditiones requirit.
- 5 Restitutio fame falso ablata qualis, & quomodo fieri debeat.
- 6 Fama denigratio, qua iam olim fieri contigit, si reus effecerit, ut perinde habeatur, ac si nunquam secuta sit, nulla debetur obligatio.
- 7 Crimen alicuius detegens, ordine iuris nõ seruato, famam qualiter restituet.
- 8 Detractio propria fame regulariter venialis est mortalis in tribus casibus. nu. seq. 10. & 12.

- 11 *Fama propria denigratio si contingat in confes-
sione facta aliquam presbytero, mortale parit.*
- 13 *Diffamatus iuramento negans crimen occultum
sibi obiectum, peccat, sed infamanti famam resti-
tuere non tenetur.*
- 14 *Infamans saltem mentiendo non excusatur a
peccato, nec restitutione.*
- 15 *Infamantes libelli famosis eodem peccato, & re-
stitutione tenentur, & si id sit in infamiam ordi-
nis Predicatorum, sunt excommunicati.*
- 16 *Ladens honorem famoso libello, crimina licet ve-
ra manifestando, qua pena plectatur.
Libellum famosum inueniens, & non statim lace-
rans, pena, qua auctor, tenetur.*
- 17 *Ladens infamatorio libello in civili actione iniu-
riarum tenetur, & ad quid in penitentiali.*
- 18 *Per fasos, ut aliquis infamatorum edatur, vel
aliquid dolo malo ex huiusmodi agens libellum
proferre dicitur.*
- 19 *Deferens in iudicium nomen alicuius criminosi ani-
mo iniquo, peccat, idem de diffamante iniuste.*
- 20 *Detegere unum aliquod peccatum illius, qui no-
toriam aliam habet, vel notoriam iuris, tum facti
manifestare, an & quando mortale sit cum one-
re restitutionis.*
- 21 *Scripturam continentem peccatum alicuius divul-
gans, vel etiam legens, an mortaliter peccat.*
- 22 *Infamans multis casibus a mortali, & a restitu-
tione excusatur.*
- 23 *Infamans excusatur, rei leuitas, fides non adhi-
bita, & caritas, vel necessitas.*
- 24 *Infamans per fraternam correctionem, item qui
amicum, ne quem seruum criminis accipe-
ret, admonuit, excusatur a restitutione.*
- 25 *Detegere alienum peccatum ei cui equè sit, ac si
iuro detegat, an liceat.*
- 26 *Timor iustus mortis, vel salutis anime infaman-
tem excusat.*
- 27 *Delicta aliena audita ab alijs simpliciter referent
sine affirmatione, an mortale admittat.*
- 28 *Verba prolata ex animi deuotitate, an & quando
obligent ad mortale, & aures detractori admo-
nens, quibus casibus mortaliter peccet, nisi seq.*

De detractio. Cap. CXXXVIII.

Detractio est occulta denigratio
fame alterius. [Fama vero est il-
læ dignitatis status legibus, &
moribus comprobatus, & cog-
nitionum. ff. de vari. & extraord. co-
gnit. Et nota, quod fama, opinio, & existima-
tio, idem sunt, nisi tantum ut ff. de vari. & extr. cog-
nit. l. pen. §. existimatio. gl. in l. c. ex quib. caus. in-
fam. i. r. r. g. Hæc autem fama denigratio iuxta
D. Tho. 2. 2. q. 73. arti. 1. ad tertium, diuiditur in
septem species, quarum quatuor sunt directæ,
& tres indirectæ. Directæ prima, quâdo falsum

imponitur. Secunda, quando peccatum verbis
augetur. Tertia, quando occultum reuelatur.
Quarta, quando id, quod est bonum, de mala
intentione factum. Indirectæ vero prima, ne-
gando bonum alterius. Secunda malitiosè il-
lud reticendo. Tertia minuendo illud. Item de-
tractio secundum Nau. c. 18. nu. 21. diuiditur in
formalem tantum, materiale tm, & formalem
& materiale simul. Prima significatur bonum
putatum a detractante malum. Secunda malum
putatum bonum. Tertia malum putatum ma-
lum. Hæc suo genere est peccatum mortale, quia
contra charitatem, cum in re magni momēti
proximus lædatur, scilicet in fame obscuratio-
ne, & obnubilatione, quæ merito maiori habe-
re precio, quam exteriora bona. iux. illud Ec-
cles. 41. Curam habe de bono nomine. Hoc. n.
magis permanebit tibi, quàm mille thesauri boni
& preciosi. Sot. lib. 1. de iust. & iur. q. 10. art. 2.
Est autem mortale, quando fit animo fa-
mam proximi notabiliter lædendi, adueren-
do, vel debendo aduertere probabiliter ex suo
dicto, aut facto famam alterius obscurari. Et
dicitur quis ex intentione facere, non solum
quâdo directè id animo proponit, verum etiã
quando animaduertit, quod dicit, & sine legiti-
ma cã nihilominus verba disseminat, alias si
iniqua intentio non adsit, sed bono animo, &
zelo, & ubi oportet, quis circumspectè loquitur
de aliquo, quamuis verba sint fame detractō-
ria, peccatum non est, imò virtus: peccatum ve-
ro est veniale, si parua sit læsio, vel intentio
parua lædendi, vel ex animi leuitate, loquen-
divē libidine, vel ob aliquam causam non ne-
cessariam oblocutio fiat, nisi fortè verbum sit
adeo graue, vt supra ipsius ratione secum afferat
mortalem culpam, nisi excuset subditus motus
& maxime, hoc procedit in his, quæ pertinent
ad honestatem vitæ, vt si quis alium de hæresi,
vel de quouis alio crimine notet præcipuè car-
nis, quæ licet sint (vt inquit Gregorius) miq-
oris culpe, sunt tamen maioris infamie. Sotus
lib. 5. de iust. & iur. q. 10. art. 2.

Rursum, vt obligatio fame oriatur, tres cõ-
ditiones exiguntur, scilicet vt auferas famam,
& contra iustitiam, & quam alter non in inte-
grum iterum reparauit. Sotus lib. 4. de iust. &
iur. q. 6. artic. 3. colum. 6. Sed modo ad decisio-
nes deueniamus.
Prima. Falso famam alterius denigrans tene-
tur per se, si audeat, vel per aliū veniã petere ab
infamato, si ille sciverit detractorē. Arch. Flor.
in sum. de rest. c. 2. Si vero ignorauerit detra-
ctorem, tunc restitueret, teneat famam coram il-
lis, quibus detrahatur, dicendo se fuisse mentitū,
& si opus fuerit, addendo et iuramentum, quo
eis dissuadeat quibus contrarium persuasit, imò
adducendo etiam testes. secundum Sot. li. 4. q.
6. art.

6. art. 3. de iust. & iur. quamuis inde sua sequatur
infamatio, & erubescencia, quia qui aliter non
potest restituere, tenetur ad hoc. Scot. dist. 5. q.
4. art. 1. Caie. 2. 2. q. 72. art. 6. ad 3. Nau. c. 18. nu.
44. & 1. c. Quis aliquando. ver. Non tibi dico.
de poenit. dist. 1.
Secunda. Denigrans famam alterius siue in
re, quæ vera est, sed contra iuris ordinem, siue
in imponendo falsum, ad restitutionem nõ te-
netur, si tanta esset obliuio infamationis, vt pe-
rinde sit ac si nõquam fuisset dictum, verum si
aliqua eius memoria esset, restituere teneretur.
verbi gratia, adolescens, qui falso apud æqua-
les se iactauit cum hac, vel illa puella rem ha-
buisse, & postea iam senex illius iã peccati, &
damni, quod proximo intulit, recordatus est, apud
eosdem mēdaciū reuocare teneretur, quia dif-
ficile est se pro certo apud eosdem id in per-
petuam obliuionem venisse, cum quod quis vno
die nõ meminit, altero die recordet. ita Caie.
2. 2. q. 62. art. 2. ad secundum, qui sensit hoc lo-
cum habere in detractore veri secreti, quia im-
positor falsi tenetur ad restitutionem nõ ob-
stante obliuione. Nauar. tamen in c. 18. nu. 37.
in si. dicit id sibi durum videri, sed sufficere de-
beret saltem querere ab eo, apud quem id im-
posuit, num alicuius delicti, quod de tali dixisset
meminisset, & si id responderet negatiuè, eum
rogare, ne ob aliud suum dictum eum in ma-
la opinione haberet, testans sine aliqua expref-
sione se falsum dixisse.
Si vero detraxit & detegendo aliquod occul-
tum crimen, iuris ordine non seruato, siue in
iudicio, siue extra, faciat restitutionem, non qui-
dem asserendo se falsum dixisse, sed malè locu-
tum fuisse. iux. D. Tho. commu. receptum, 2. 2.
q. 62. art. 2. & in 4. dist. 15. q. 2. art. 5. ad secundum,
vel melius non debet talis detractor corã eis-
dem de re illa fari, sed bonam vbique eiusdem
hominis opinionem dispergere, videlicet quan-
tum citra mendacium valet, verum si causa il-
lius iniuriæ aliquam iacturam suorum bonorū
infamatus passus fuit, tenetur quidem de dam-
no, non tamen integrum, ac si per mendaciū
eum diffamasset, sed ad arbitrium prudentum
virosum. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. col. 7. de iust. & iur.
Nauar. c. 18. num. 45.
Tertia fama & propria detrachere, vel infa-
mare seipsum de peccato vero, & secreto, vel
de falso, suo genere, & regulariter, non est nisi
veniale, licet notabiliter per illud eius fama læ-
datur, aut omnino amittatur, quia prodigali-
tas fame, sicut nec aliorum temporalium non
est regulariter mortalis, nisi quoniam per hoc alteri
notabiliter lædatur, aut sibi in his, quæ iure re-
nuntiare non potest. Alteri quidem, quoniam ipse p-
iusto habitus, hæreses, aut alia sua turpissima,
& nefandissima crimina detegit, ex quo pro-

babiliter causã præbeat ruinæ aliorū, vel q-
religiosus se infamat peccatis, quæ ipsius ordini,
aut monasterio notabilè infamiam inferunt.
Vel is, cuius opa ad sui gubernationē Respubl-
ca indiget, ob talē infamiam se facit ad id ineptū.
Sibi vero, scilicet, quando per hoc animæ,
aut vitæ propriæ notabile damnum inferre, pu-
ta, si quis in quæstione iuratus & interrogatus
contra ius de crimine vero, sed occultissimo,
vel falso, vt se ab aculei pressura eriperet, infa-
mando seipsum illud perpetraste reuelauerit,
vel si metu tormentorum falsum ratificauerit
extra tormenta, ob quam confessionem ipse
fuit damnatus, & alius damnificatus, nam tunc
præter peccatum mortale tenetur retractare di-
cta de alio, atq; de se saltem publice in extre-
mo, quod tormentorum metu falso confessus est.
alias esset in periculoso statu. Pano. c. ex parte.
lo secundo. de sepult. per illum tex. per c. non li-
cet. 23. q. 5. Fely. in c. 1. de testi. cog. Sylu. in ver.
Detractio. q. 3.
Item mortale est ob dignitatem & personæ:
Hinc Episcopis, aut alijs prælatis, atque perso-
nis publicis ad aliorum salutem providendum
constitutis mortale est seipsum infamare, vel fa-
mam propriam negligere, aut infamantibus
se notabiliter non resistere, aut modestè resti-
tutionem fame non petere: Licet alij religio-
si, quibus sola propria salutis cura est iuste pos-
sunt ferre patienter, quatenus eos tangit: nisi
charitas Dei, aut proximi contrarium requi-
rat, possunt tamen licitè eam tueri. Sed si quis
eorum degit inter personas ad se imitandum
paratas, secus faciendo grauius peccaret, & a-
fortiori si seipsum infamaret. ita glo. in c. semel
Christus. de consecrat. dist. 2. Sylu. in verbo, fa-
ma. in si. Nauar. c. 18. nu. 61. In his igitur casibus
peccatum est mortale infamare seipsum, quibus
adde alium, & id est, si id faciant in confessione
facta non presbytero, quamuis tempore neces-
sitatis, nisi id bona fide, & simplici credentes
(licet per ignorantiam iuris) licitum esse. Nau.
ca. 21. nu. 41.
Regulariter vero est veniale, & nec huic
sententiæ obstat tex. in c. si non licet. 23. q. 5. per
quem tex. inquit Pan. in c. 1. de testi. cog. qd
peccat mortaliter, qui metu tormentorum fa-
tetur crimen falsum, notat etiã Archid. in c. nõ
est. 23. q. 5. Sylu. in verbo. Detractio. Caie. in
sum. eod. verb. & 2. 2. q. 73. art. 2. & ratio est quia
sicut peccatum mortale est impingere pecca-
tum mortale alteri, ita & sibi. Et infamare seipsum
mortale est, sicut & proximum, quem admodum,
& occidere seipsum est ita graue peccatum, si-
cut & proximum. d. cap. si non licet. Nam hoc
procedit in casibus, de quibus supra.
Quarta. Iniuste & diffamatus si cũ iuramento
negauerit occultum suum crimen, quod alter

iniuste detegit: Ut dum occultus concubina-
rius ait infamantem fuisse mentitum, quamvis
peccat mortaliter, nullatenus tamen tenetur
denunciandi, vel accusandi famam restituere,
etiam si negando suum crimen colligeretur
alium fuisse, vel mentitum, aut falso locutum.
Nauar. c. 18. nu. 28. Si vero citra iuramentum ne-
gauerit peccaret tantum venialiter, quia non
perniciose meticus est, cum habeat sus cæcædi.
Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. col. 7. vers. Tertius modus.

14 Quarta. Infamans proximum, non excusa-
tur a peccato, vel restitutione saltem quando
mentiendo infamauit, eo quod in alijs duplo, vel
triplo magis eiusdem famam augeat. Nauar. c.
18. nu. 43.

15 Sexta. Præsumentes proferre in lucem li-
bellos famosos lingua vulgari, vel alia, aut cõ-
ponentes, vel in vulgus emittentes versus, aut
cantilenas in infamiam, & detractioñe status
ordinis Prædicatorum, vel Minorum, sunt ex-
communicandi a Papa, secus si id faci-
ant in ignominiam ipsorum religiosorum.
Caiet. in verbo, excommunicatio. casu 8. t. Nau.
c. 27. nu. 109. ver. 1. vide tex. in c. quidam mali-
gni. 5. q. 1. vbi etiam Gemin.

16 Septima. Libello famoso pro alterius honorẽ
lædens, manifestando illius vera crimina, secũ-
dum iura ciuilia capitali sententia est punien-
dus. l. vnic. C. de famo. libell. Quod quidem p-
cedit etiam si quis dictum libellum ignarus in-
uenerit, & non statim lacerauerit, vel occulta-
uerit, sed dolo manifestauerit, quia tunc quasi
auctor huius delicti capitali sententia subiuga-
tur per iura ciuilia. in d. l. vni. vt refertur per ca-
nones. in c. si qui inuerti. 5. q. 1. Qui etiam dicit,
quod huiusmodi libellus illius opinionẽ con-
tra quem profertur, non lædit.

17 Secundum verò ius ciuile, si agitur ciuili-
ter, tenetur actione iniuriarum de omni dam-
no ad arbitrium boni viri, id est, iudicis. Insti-
t. de iniur. §. poena. Secundum verò forum pœ-
nitentiale tenetur Confessarius iniungere pœ-
nitenti, vt imponat contrarias scripturas, vel si
esset res nota, vt subscribat se esse mentitum,
salua tamen persona sua. Sylu. in verbo. Libel-
lus in fin. Nauar. in c. 18. nu. 35.

18 Sed aduertendum est, quod non solum is
dicitur proferre libellum, qui ad infamiam ali-
cuius famosum carmen, aut historiam conscri-
bit. l. lex. Cornelia. §. si quis verborum. ff. de iniur.
sed etiam si aliquid dolo malo fecit, vt aliquid
horum fieret. v. g. dimisit scripturam cadere in
platea arg. tex. in l. latæ. ff. de verb. sign. Nec di-
stinguitur vtrum nomine suo, vel alterius edi-
derit, vel vtrum nomen eius expresse, quem
intendebat infamare, nec ne modo per circum-
stantias agnosci possit. Eodem modo tenetur,
si sine scriptura nota, vel signa aliquod istorum

prodiderit, (puta) quia cornua posuit in vasis,
& huiusmodi. ff. de iniur. litem apud Labeonẽ.
§. ait prætor. Sylu. in verbo. iniuria. q. 1.

19 Octaua. Peccat mortaliter, quamvis a re-
stitutione excusetur, qui aliquem infamat cõ-
tra charitatem in iudicio de vero crimine, nõ
violando iustitiam, pura quia detulit crimino-
sum in iudicium, qui re vera dignus erat suppli-
cio, & testibus conuinci poterat, tamen hoc
fecit iniquo animo. Facit tex. in c. cõ minister.
& in c. relegendes. 23. q. 5. Sot. lib. 4. de iust. &
iur. q. 6. art. 3. Idem dic de infamante aliquẽ in-
iuste, qui alia via suam famam recuperauit. v. g.
Fuit quis diffamatus de cõcubinato, qui adeo
se purgavit, vt nulla illi adhibeatur fides. Sot.
qui supra. art. 3. col. 6. quamvis teneatur ad re-
stitutionem damni, quod infamatus accepit, quã-
diu sic mansit. ita Nauar. c. 18. nu. 43.

20 Idem dic de eo, qui lædit famam notabi-
liter per detractionẽ vnus peccati eius, qui ha-
bet alia notoria peccata. Sylu. in verbo. Detra-
ctio. q. 1. circa finem. Idem dic de eo, qui mor-
talia dicit de aliquo, quæ notoria sunt ei, cui dicitur,
vel probabile est quod veniat in cognitio-
nem. Naua. c. 18. nu. 26. in fi. Idem de eo, qui de-
tegit peccatum alterius notorium facti, vel iu-
ris, vel famosum mala intetione nocendi, quã-
uis illi, quibus detegitur illud ignorent, nec in
regione, vbi detegitur sciretur. Nauar. c. 18. nu.
26. Si tamẽ detectio fuit facta criminis, de quo
aliquis alibi fuit accusatus, & absolutus, tunc
peccatũ est mortale cum nexu restitutionis il-
lud diuulgare in loco, vbi quis bonæ habetur
existimationis. F. Barthe. a Medin. lib. 1. c. 4. §. 34.

21 Peccatum pro etiam est mortale, cum quis
diuulgat scriptũ, in quo erant peccata confite-
tis ad memoriam suæ confessionis, nisi essent
talia peccata, quorum euulgatio parum famæ
noceret. Imò esset etiam mortale ea legere, et
si nõ diuulget, si ex tali scripto intelligere pos-
set, vel debeat eius autorem nolle ea ab alio le-
gi: Puta si in principio scriptum erat, Memoria
meorum peccatorum, quia licet forte non in-
ueniat notabiliter lædentia, dat tamen iustam
lædendi causam. Nauar. c. 18. nu. 34.

22 Excusatur vero a restitutione famæ, & a
peccato mortali primo, qui aliquem infama-
uit, cum secundũ suam existimationẽ illa non
esset infamia. Exemplum: Meritum es meretri-
cem tali nocte admisisse lenonẽ, quem nõ ad-
miserat, eo casu non restituere famam, non est
peccatum mortale, quia persona iam erat pu-
blice infamis, & nullam inde maculã illa con-
traxit. Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. vers. sunt nonnulli

23 Secundo, qui aliquem infamat, quod esset ne-
gligens in studio, non obligatur ad restitutio-
nem, quia infamia est de se leuissima. Sot. lib. 4.
q. 6. art. 3. col. 6.

Tertio,

Tertio, quoties non dedit iustam causam
credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vt quia
non est fide dignus, vel ioco dixit.

Quarto. Nec qui non ex odio, aut loquaci-
tate, sed ex charitate, aut iustitia, vel necessitate
aliquid crimen occultũ fratris detegit suo
præfato, vel patri, vel tali personæ, quæ non
oberit, & forte proderit, quod est is, cui dicere
perinde est ac nulli dicere, vt contingit in collo-
quijs inter virum, & vxorem de criminibus
filiorum, qualis etiam Confessarius, cui pœni-
tens imprudenter confidit personam, cum qua
peccauit, & ratio est, quia non læditur fama
proximi, cum scientes magis illa peccata te-
gere querant, quam vt etiam quis suspicetur.
Caiet. 2. 2. q. 72. art. 2.

24 Quinto. Nec qui per fraternam correctio-
nem aliquem infamauit, & ad maiorem emen-
dam plures accersit prudenter testes, quibus
proximi delictum patefieret.

Sexto. Nec qui bono amico cõsulens, qui cri-
minosum, & male fidum seruum recipere in
suã familiã decreuerat, ne id faceret admonuit,
quia nullus istorum casuum iugo restitutionis
hominem subdit. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3.

25 Septimo. Detectio criminis occulti facta
apud vnum fidum, atque grauissimum virum, a-
pud quem ita cælatur, ac si muro esset dictum.
ita Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. quamvis Sotus contra-
rium asserat ea ratione, quia mallet forsan sic
diffamatus crimen suum notum esse tribus, aut
quatuor personis, quam vni grauissimo viro,
nam & si ex vna parte maius periculum immi-
neat ab illis euulgatum iri, quam ab isto, tamẽ
ex altera plurius æstimat diffamatus in bona ef-
se existimatione apud illum grauissimũ, quã-
m apud plures minoris autoritatis. ita Sot. lib. 5.
q. 10. art. 2. col. 2.

26 Octauo, nec iustus timor mortis, & salutis
animæ, & corporis, quæ sunt bona altioris or-
dinis, licet possit esse peccatum mortale, & te-
neatur refarcire damnũ famæ alia via. Nono,
nec qui ex loquacitate profert ea, quæ p mor-
tali, vel veniali accipi possunt. Vt est magnus
superbus, auarus, & iracundus, quæ verba cum
accipi possint pro naturali inclinatione, & mo-
tu proprio, ideo audientes debent in meliorẽ
partem interpretari, & non scandalizari. c. esto
te. de reg. iur. Sylu. in verbo. Detractio. q. 1. cir-
ca finem.

27 Nono delicta aliena a se audita otiose absq;
tamen affirmatione solum referens. Caiet. 2. 2.
q. 78. art. 3. inquit, quod non tenetur ad restituo-
tionem famæ, cum ex natura rei non auferat
illam, quam vis secundum Sotum lib. 4. q. 6. art.
3. col. 7. teneatur non tantum dicere se leuiter
esse locutum, sed & operam dare, vt opinioñe
sinistram, quam alij conceperunt illis adimat,

nisi forte res sit tã publica, vt alia via irrepse-
rit. Verum si referens existimet, aut existimare
debeat, quod audientes ita credant, ac si affir-
maret, tenetur ad restitutionem. Nauar. cap. 18.
nume. 48. idem dic ratione scandali. Caieta. qui
supra.

28 Decimo. Quoties aliqua verba proferuntur
ex animi leuitate, per quæ diminuitur fama al-
terius, sed non hoc animo dicta, peccatum ef-
set veniale: nisi forte verba essent, quæ pertine-
rent ad honestatem vitæ, & de illis personis
dicerentur, quæ ex quibuslibet inhonestis infa-
mes redderentur: Vt sunt moniales, puellæ no-
biles, nuptæ, religiosi, nam tunc peccatum esset
mortale. & ita accipienda sunt verba D. Tho.
2. 2. q. 73. art. 2. si vero sunt personæ, quarum fa-
mam simplex fornicatio in nullo lædit, vt iuue-
nes seculares, qui tanti faciunt, quod dicitur de eis
hoc, quantum quod cœnauerunt quod simile est de
adulterio apud multos: tunc nulla eorũ videtur
ex alienis verbis infamia sequi, cũ proprio ore
hoc se patrasse libere dicant, vel quod peius
est, se iactent. Caieta. ad D. Thom. qui supra.
quæst. 73. artic. 2.

29 Nono audiens mortaliter detrahentem, si
incitando, aut aliter causam ad id præbendo
id facit, peccat mortaliter, magis quam ille. Si
vero tantummodo assentit, peccat æquẽ ac ille.
Sed si audit sine assensu, & delectatione, sed so-
lum præ verecundia, aut alia nõ parua ratio-
ne humana non contradicit, verbi gratia, quia
detrahens nobilis esset, audiens vero famulus,
aut alia persona abiecta, non peccat mortali-
ter, nisi in tribus casib. Primus, si esset superior,
id est iudex, parens, magister, vel alius, qui mu-
nere publico fungitur, vt prælatus, & tunc p-
cul omni dubio tenetur ex iustitia subditos a
detractatione remouere sub peccato mortali, si
res sit alicuius momenti. Secundus, si aduertit
ex eo notabile damnum vltra infamiam di-
centis, vel alteri euenturum, quod contradicendo
euirare poterat. Tertius est, si fama eius, cui de-
trahitur, læditur. Adde tu ex timore mundano
tali, quod sit mortalis, puta procedens ex aua-
ritia omittat obuiare detractioñi, cum possit.
Sylu. est in vers. detractio. q. 2. Sot. lib. 5. q. 10. art.
4. D. Thom. & Caieta. a Nauar. citati in cap. 18.
num. 37.

S V M M A R I V M.

- 1 Laudare se, vel alium de re mala, mortale, de
veniali, veniale peccatum est.
- 2 Adulatio, quibus casibus mortali sit.

De adulatione. Cap. CXXXIX.

- A**udare se, vel alium de aliqua re notabiliter mala, sicut de peccato mortali, vel ut alicui noceat spiritualiter, vel corporaliter peccatum est mortale. Veniale vero, quando laudat de peccatis venialibus, vel de virtutibus sola complacendi intentione absque ruina, vel etiam ob aliquam vtilitatem consequendam. D. Tho. 2. 2. q. 115. art. 2. Caie. in vers. adulatione.
- De hac adulatione loquitur tex. in ca. sunt nonnulli. distinct. 46. cap. sunt plurimi. 6. q. 1. c. nemo peritorum. 1. 1. q. 3. Peccat etiam mortaliter ex intentione laudans aliquem, ob quod ille factus est peior, vel audacior ad malum perpetrandum. c. ve qui dicitis. 1. 1. q. 3. qui etiam false laudatus sciens, & aduertens inde notabile damnum consecuturum, si non obuiat illi, si potest, mortaliter peccat, secus si non notabile. Imo virtus est consentire laudi, siue se false laudanti, de virtute tamen suo statui necessaria, exemplum de vxore occulte adultera, quae de fidelitate laudatur, non eo intuitu, ut laudeatur, sed ut per bonam opinionem, quam alij habent, scandalum euitetur. Naua. c. 23 nu. 13.

S V M M A R I V M.

- S**uffurratio quid, & in quo differat a contumelia.
- S**uffurrans, quo casu mortale admittat, nec sit absolueendus, & quo veniale.

De suffurratione. Cap. CXL.

- S**uffurratio est significatio inordinata mali, culpa alienae poene, vel defectus naturae alteri facta, per quam feritur discordia, vel causa discordandi inter eos. Et differt a contumelia, vel detractioe, quia illa laedit animam, altera honorem, altera famam. D. Tho. 2. 2. q. 74. art. 1. Nauar. c. 18. nu. 13.
- Est etiam peccatum mortale, quando suffurratio fit, ut inter amicos discordia generetur, vel ut ex amicis fiant inimici. Et hi non sunt absoluedi, donec illos firmiter inter se conciliare proponant, si possent, si minus satisfaciunt damnis inde secutis arbitrio boni viri. Nauar. qui supra. Veniale vero esse potest eo sine suffurrare, ut amoueat assidua familiaritas: nullum vero si fit ad dirimendam penitiosam amicitiam, dummodo citra infamationem fiat. Sotus libro quinto, de iustitia, & iure. quaestio. 11. artic. 1.

S V M M A R I V M.

- M**urmuratio quid sit, in quo proprie cadat, & est cum venialis, cum mortalis.

De murmuratione. Cap. CXLII.

- M**urmuratio est querela cum impatientia in iis, quae debet homo patienter ferre, & proprie pertinet ad subditos, sicut religiosus dicitur murmurare, quando aliquid iniustum patitur, sed tamen praelato non exponit rationem suam. Et dicitur murmuratio locutio abscondita, & non in faciem facta quae si de leuibus fit, est peccatum veniale, mortale vero, si ex ea causa aliquid fieret contra praecipuum superioris, vel esset scandalum. Poena autem murmurantium ponitur in cap. alienos. distinct. 50.

S V M M A R I V M.

- I**rrisiois definitio, & quibus casibus peccatum mortale pariat, & quibus veniale. nu. seq.

De derisione. Cap. CXLII.

- D**erisio est significatio inordinata mali, culpa poene, vel defectus naturae ad iniiciendam erubescendum. Irrisio vero est sub ludica forma vitiorum detectio: Vt si deformem virum, pulchrum appellet, & hac irrisio mortalis est, si sit notabilis, & tanto maior, quanto maior est, qui irridetur, & minus debet irrideri. Quare maxima est Dei, sanctorum, atque rerum sacrarum. Proxima huic est parentum, & huic proxima bonorum, & iustorum. Vnde mortalis est, quando per eam notabilis erubescendum, aut animi perturbatio iniicitur alicui, aut iniicere intenditur, aut datur causa eiusmodi perturbationis, cum derisor id aduertit, aut aduertere debet.
- Est autem venialis, si cum parum exceditur modus, & est ordinata, ut puta iocosa de aliquo exiguo malo alterius, ut paruo rubore suffundatur, nisi facta fuisset viro honestissimo, & religioso, quia tunc mortale, verbi gratia, qui in faciem religiosi diceret illum absque arbitris puellae fuisse locutum, mortaliter peccaret, quia faceret contra charitatem. Sotus lib. 5. q. 2. art. 2. col. 2. Syl. in vers. derisio. Nauar. ca. 18. nu. 15. & seq. qui etiam inquit, quod ordinata, & iocosa de aliquo exiguo est actus eurapeliae, id est, iucunditatis.

S V M M A R I V M.

S V M M A R I V M.

- I**udicium temerarium quid, & ut sit mortale, tria requiruntur. nu. seq.
- D**ubitans, an & quando venialiter peccet.
- I**udicans sine manifestis indicij aliquem de mortali, mortale admittit, secus si cum manifestis. nu. 5.

De iudicio temerario. Cap. CXLIII.

- I**udicium temerarium est ex leuibus coniecturis pro certo credere plena deliberatione, & consensu graue malum proximi, verbi gratia, cum quis per leuia, & minus idonea indicia, aut signa in iudicio, vel extra illud firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnum notabile, vel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendacium perniciosum mentale, contra illud ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare, qualis est, qui dat aliquid mortalis peccati, aliquem bonae estimationis, aut incognitum eo solo, quod videt eum cum muliere secreto loquentem, aut non ieiunantem, cum causam locutionis, vel ieiunij ignoret. ita colligitur ex D. Tho. 2. 2. q. 60. artic. 3.
- Quod ut sit mortale, tria requiruntur. Primum ut iudicium sit certum. Secundum, ut colligatur ex leuibus coniecturis. Tertium, ut sit de re graui. Sot. lib. 3. de iust. & iur. q. 60. artic. 3. Hinc multa deducuntur, & primo.
- Qui dubitat, si an suus proximus aliquo sordescat crimine, & nullum affert consensum affirmatiuum, vel negatiuum, non est peccatum. Secundo, qui ita suspicatur assentiendo vni parti, ut non sit omnino firmus, sed circa aliam vacillet, peccat venialiter. Sot. qui supra. artic. 3.
- Tertio, qui firmiter iudicat quemquam de peccato mortali non habens manifesta indicia, mortaliter peccat: At qui per subreptionem, & indeliberationem firmiter iudicaret, & facta postea reflexione non affirmaret sententiam iudicij temerarij, non peccaret mortaliter, quinimo si nollet consentire in temerario iudicio, quatenusque vehemens sit consilio intellectus, nullo modo peccaret, sed mereretur.
- Quarto, si qui per manifesta indicia aliquem iudicat, non peccat. v. g. vidi noctu. schalam afferentem conscendere fenestras, vel iuuenem, & puellam secretis obsecrari, loeo petulantem se amplexantes, non pecco, si iudicium de illis fero iudicium, quia iudicium hoc non ex leuibus colligitur coniecturis. Sot. qui supra.

S V M M A R I V M.

- M**endacij definitio quae, & de triplici ipsius distinctione.
- M**endacium non solum in dictis, sed etiam in factis dicitur.
- F**iamam virutibus adulterinis comparare tentans in perniciem Reip. peccat.
- H**ypocrisis mala cum sit, bonum praefert, & mortale quando sit peccatum.
- M**endacium circa doctrinam fidei mortale est.
- M**endacium ratione finis intenti, & ratione damni notabilis in proximum sit mortale.
- M**endacium ratione scandali, iuramenti, vel iudicialis, & etiam extraiudicialis de re graui est mortale.
- M**endacium iocosum, vel officiosum iuramento firmatum, mortale peccatum affert.

De mendacio. Cap. CXLIII.

- M**endacium dicitur a mendacatione. Mendacium enim idem est, quod vitium, inde Mendacium, id est vitiosè agere: ideo emendare est extra vitium ponere. vt C. de emend. seru. & C. de emend. propinq. Quia mendacium, id est damnum, inde emenda per satisfactioe damni. Diffinitur autem sic. Mendacium est significatio falsi, vel putati falsi pro vero. Aug. in c. homines. 22. q. 2. Animus vero fallendi non est necessarius ad essentiam mendacij, sed ad maiorem eius grauitatem. Secundum oes. Diuidit autem mendacium in plures species, secundum Aug. in c. 1. 2. q. 2. qui ponit octo mendacij species. Verum secundum D. Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. diuiditur in materiale, formale, & mixtum. Materiale, quo significatur falsum putatum verum: Formale, quo verum putatur falsum: Mixtum, quo falsum putatur falsum. Diuiditur etiam in iocosum, quo tantum delectatio quaeritur, officiosum, quod nemini nocet, & alteri prodest, quae duo regulariter sunt venialia, & perniciosum, quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporarijs nocet. capit. ne quis arbitretur. 22. quaestio. 2.
- Ita et mendacium non solum de esse in dictis, sed etiam in factis. Vt est simulatio, qua significamus esse id, quod non est. Hinc qui factio mentitur, simulans se esse mendicum causa defraudandi proximum, peccat mortaliter, imo potest puniri ad instar falsarij, vt inquit Franc. in c. vt Apostolicum. nume. 4. de priuil. lib. 6. argue ad restitutionem tenetur non illis, a quibus accepit, qui iam apud Deum mercedem consecuti sunt, sed pauperibus, quod procedit, quae

hac

hac simulatione elemosynam ab illis obtinuit, qui patefacta veritate non dedissent, ita vt simulatio sit cā finalis, non impulsiva. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur.

Rursum ¶ qui famam falsis commētijs virtutibus cōparat, si Reipublicę pernicię affert, verbi gratia, quia optimum medicum se esse mentitur, tenetur illam fallaciam deregere, verum secus esset, si nullam perniciem afferret. Vt sunt quædam mulierculę, quę foris sanctitatem præferunt, vt elemosynis victitare possint, licet occulto crimine sint infectę. Sot. qui supra. col. 7.

4 Est etiam ¶ mendacium hypocrisis, quo significatur bonus, qui non est talis. Et est peccatum mortale, quando quis factis suam opinionem, vel rem aliquam falsam pro vera in damnū notabile alterius significat, vt qui vult apparere bonus, aut facit, quo appareat talis, nolēs esse talis. Et hoc eo fine malo, vt aliquas hæreses doceat, aut aliquam dignitatem ecclesiasticam, aut temporariam, qua indignus est consequatur, aut nisi in tali simulatione suū vltimum finem cōstituat. iuxta Caiet. 2. 2. q. 3. & Nauar. cap. 18. nu 8. Si vero quis facit opera bona, vt bonus appareat sine notabili damno alterius, peccat venialiter, & si id faciat sine intentione ostendēdi se bonum, sed id refert ad ædificationem proximi, quia non sunt facienda mala, vt inde bona eueniant. Rom. c. 3. c. neque. c. denique. 14. q. 5.

5 Rursum ¶ mendacium est peccatum mortale in iis casibus.

Primus, si sit circa doctrinam fidei, & omnium pertinentium ad sacram Scripturam. Hinc prædicare scienter mendacium in pertinentibus ad doctrinam, vel in his, quę sunt de necessitate facienda, vel non facienda, peccatum est mortale: secus autem si dicat aliqua iocosa, vel si vnum capitulum pro alio allegaret, vel prophetiam ex lapsu linguę, vel obliuione. D. Thom. in opus. 4. octau. præcep. Sylue. in vers. mendacium. q. 4.

6 Secundus ratione ¶ siis intenti, Tertius si sit mendacium perniciosum dictum in damnum proximi notabile siue dicto, siue facto. Hinc patet responsio ad quæstionem, quę fuit de facto. Mercator non habens vnde solueret creditoribus, fugam arrepturus reliquit mille aureos vxori dicens, vt teneret eos, & si excōicationis sententia fulminaretur contra non reuelātes bona sua, ex tunc ei donabat. Quæritur vtrū vxor, vel alius sic hñs aliquid, teneatur reuelare, si imminet excōicatoria, dic, quod sic quia illa donatio non est vera, sed ficta in fraudem creditorum, & ideo accipiens tenetur ad restitutionem. I. qui autem. §. simili modo. & I. ait prætor. secundo resp. ff. quę in fraud. cred.

Sylue. in vers. restitutio. 3. q. 10. vers. quartum.

7 Quartus ratione ¶ scandali, dum quis non veretur ratione scandali publice mentiri.

Quintus, si adsit circumstantia iuramenti, siue mendacium sit iocofum, aut officiosum.

Sextus, si adsit circumstantia iudicij: Quod intellige si mendacium, & dictum in iudicio interiori, & exteriori esset de re graui, nam si de re leui non erit mortale, nisi vt dixi, notabiliter sit damnosum, vel iuratum. & sic nullū mortale erit in iudicio, q̄ extra illud non esset tale. Hinc si in secreto interrogatus falso mentitur in re leuissima, peccat tñ venialiter, licet grauius sit, q̄ si extra iudicium. Sylue. in ver. confes. 1. q. 8. Sot. de rat. reg. q. 7. 2. concl. & in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 4. 3. conclu. contra D. Tho. & Caiet. Esset vero mortale, qui credens verum dicere in confessione, mentitur in re graui, & proflea aduertens ex verecundia, non vult se retractare. D. Tho. opus. 4. oct. præcep.

8 Septimus, ¶ si sit mendacium iocofum, aut officiosum iuramento firmatum, aut cum magno scandalo dictū, aut animo non abstinendi ab eis, quāuis essent mortalia, aut cōsciētia dicitaret illa esse mortalia. Nauar. c. 18. n. 2. Licet regulariter hæc mēdacia sint venialia: nūquā tñ licet illis vti etiam sine liberandi hominem a morte. c. ne quis arbitretur. 22. q. 2.

S Y M M A R I V M.

- 1 Mendax filius diaboli appellatur, & homicida sui ipsius.
- 2 Testimonia falsa, & diuina, & humana lege damnata.
- 3 Detractores quot quantifq̄ in vitijs, & malis nolentur.
- 4 Detractores homicida dicuntur.
- 5 Murmuratio aduersus superiores, grauissimum crimen est, & detestabile, vnde rationes, & exempla.
- 6 Lingua, qua ratione a Deo homini data, & quod eius officium.
- 7 Lingua sapientiam, vel insipientiam loquentis demonstrat.

Hortatio ad cauenda dicta criminalia. Cap. DXLV.

M Vam sit ¶ mendacij crimen graue, ex eo colligitur, quod mendax efficitur filius diaboli. Quod quidem probatur tali medio. Ex loquela quis cognoscitur, ex qua regione: Inde Petrus in domo Caiphæ a ministris habitus est pro Galilæo, vnde dixerunt ei: Galilæus es tu, nam & loquela tua manifestum te fecit.

c. 6.

capit. 6. apud Math. & iuxta vetus adagium, ex cantu dignoscitur avis. Hinc patet, quod qui loquitur mendacium, filius est diaboli: quia ipse mendax est, & pater mendacij. Qui vero veritatem loquitur, filius Dei efficitur, quia Deus veritas est. Item est homicida sui ipsius, quia os, quod mentitur occidit animam suam cap. nec artificioso. 22. quæstio. 2. Quare mendax subitanea morte meretur puniri. sicut dicitur de Anania, & Zaphira. c. dilectissimis. 12. q. 1. Negligit insuper famam suam, quia mendaci nec verum creditur.

2 Falsa ¶ vero testimonia, diuina, atque humana lege damnata, quantum detrimentum Reipublicę afferant, experientia vos satis, semperque docuit. Testis enim falsus, secundum Augustiniam, tribus obligatus est. Primo Deo, cuius præsentia nihil facit. Secundo iudici, quē mendacio fallit. Tertio: innocenti, quem falso testimonio offendit. Quippe in eius est facultate innocentes bona fama, vita, nedum facultatibus orbare.

3 Detractores ¶ vero mille malis, incommodis, & pestibus sciant, obtenebrant enim virtutum gloriam, cum insidijs pugnant, ob idque difficillimè cauentur. In facie mulcent, sed in dorso latenter commordent. Canibus comparatur in macello commorantibus, qui sanguini insidiantur, vt in aliorum aures euomant. Similes sunt porcis, qui in pomerium ingredientiæ neglectis floribus ad stercorea currunt, ea in ore volentes: sic & isti Deo odibiles neglectis ijs quę proximo sunt ædificationis, tanquam floribus, ad reprehensibilia, tanquam ad stercorea currunt, qui non tantum suas animas perimunt verum etiam cunctis, apud quos nacta occasione sua seminant scommata, eandem spirituales inferunt mortem, quatenus illis odiū eis ingenerant, cui detrahunt, vnde eos clemens in cap. homicidium. de poen. dist. 1. homicidas vocat.

4 Sed murmur, ¶ quod fit aduersus superiores, esse grauissimum crimen eo noscitur, quia fit cōtra Deum. Vnde script. Exod. 15. inquit: Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Deum. ob hoc Maria soror Moysi lepram incurrit, quare vix est vt murmurantes proficere possint virtutibus. Murmuratio vnica filia est dæmonis infernalis. O maledictum peccatum o odibilis bestia, inquit Henricus Alfius: Tu prænantia es æternę damnationis: Tu fomentum es ignis infernalis: Tu animam non deformem, sed dæmoniformem facis. Ob tuam odibilitatem Datan, & Abiron cum sua progenie viuētes descendere in infernum cum corporibus, & animabus oportuit. Sic etiam & Chore cum ducentis quinquaginta viris. Quapropter custodiamus linguam, quam ideo Do-

minus sub labijs, & dentibus inclusit, quemadmodum indomita animalia sub duabus seris includuntur, ne noceant.

5 Lingua ¶ membrum est nobile, in quo homo specialiter a Deo est honoratus, quod electum est ad diuinum officium, ad laudandum Deum orandum, gratias agendū, peccata confitendum, proximum erudendum: quare magno opere Deo ingratus existit, qui eo Deum offendit. Qui custodit (vt inquit scriptura) linguam suam, custodit animam suam. Et alibi, Perfectus est vir.

6 Item ¶ in lingua tam sapiens, quam insipiens dignoscitur. Vnde versus, Impurus sermo, non puri pectoris index. Qualis enim quisque est, talia dicit, agit. Gaveamus etiam se iniuste iudicemus. Sed iuxta tex. in c. 2. de reguliur. lib. 6. semper accipiamus in bonam, quę in malam, & in bonam partem accipi possunt. Qui enim iudicat, non principi, non Regi, sed Deo furtum facit. Dominus (inquit Apostolus) est qui iudicat. Et Saluator prohibens iudicia ait: Nolite iudicare, & non iudicabimini.

S Y M M A R I V M.

- 1 Cupiditas omnis irrationabilis prohibetur per nonum præceptum, & irrationabilis dicitur tripliciter.
- 2 Appetere superfluo desiderio, quando peccatum est mortale.
- 3 Appetitus rerum alienarum merito prohibitus.
- 4 Hominum genus, qui desiderio habendi laborant.
- 5 Concupiscentia, quę regnat in corde, nono præcepto prohibetur, quę ex conditionibus personarū diuersum nomen sortitur.
- 6 Cogitationum numerus explicandus, & cōtinua cogitatio non plura sed vnum est peccatum.

De nono, & decimo præcepto Decal. Cap. CXLVI.

Nono præcepto ¶ prohibet omnino cupiditas rerum alienarū: quę si irrationabilis est, mortalis culpa dicitur. Irrationabilis vero tripliciter dicitur. Et primo, quando quis animo de liberato appetit aliquid notabile alienum modo illicito, puta non dato precio, vel re nō petita, vel appetit aliquid illicitum quærendū, vt beneficium ecclesiasticū, cum sit indignus, quod quando sit peccatum mortale, diximus supra. 7. præcept.

2 Vel peccatum ¶ esset mortale etiam appetere superfluo desiderio quod est, quando quis deliberaret potius admittere aliquod mortale.

c. 6.

le, quam non confequi diuitias. Vel quando ex isto appetitu sic aliqua actualis transgressio, vt quia deierat, aut blasphemar, vel percutit iniuste. Sylu. in versu. auaritia. q. 1. si vero cupiditas est rationalis, est venialis. Vetatur etiam hoc præcepto alienæ gloriæ appetitio. Vnde qui desiderat domum aut dignitates, contra hoc præceptum facit. Quinimo non solum magna, sed nec etiam parua, siue animata, siue inanimata concupiscere licet, vt pulchre hic per Cath. Rom. & merito horum præceptum concupiscentia prohibetur, tum quia nullum terminum habet, sicut in Eccl. dicitur, Auarus nunquam implebitur pecunia. Tum etiam, quia aufert quietem quæ multum desiderabilis est, sicut habetur in Eccl. Saturitas diuitis non sinit eos dormire, & Dominus diuitias spinis comparat. Tum quia gignit in diuitibus inutilitatem, quare in Eccl. c. 14. habetur: Viro tenaci, & cupido sine ratione est substantia. non enim sunt vtiles sibi vel alijs sed tantum eis vtuntur conseruando. Tollit etiam iniustitiæ æquitatē. Hinc Exod. 23. Ne accipias munera, quæ etiā excecant prudentes, & subuertuntur. Necat præterea charitatem Dei, & proximi, quia secundū Aug. vbi cupiditas, ibi nulla charitas.

4 Hoc præceptum vitiis plerique homines laborant, vt sunt negociatores, qui emunt vili, quo

carius vendere possint, milites, qui bellum expectant, vt furari eis liceat, medici, qui morbos desiderant. Iure consulti, qui litium copiam concupiscunt artifices quæstus auidi, qui alienæ laudis sunt cupidi non sine alterius famæ obtenebratione.

5 Sed decimo præcepto prohibetur concupiscentia illa, quæ in corde regnat per consensum, quæ nomen sortitur à qualitate personæ, quæ concupiscitur, vt in peccatis carnalibus, si concupiscitur nupta, dicitur adulterium, si soluta, fornicatio. & sic de singulis, quæ quidem circumstantiæ conficiendæ sunt, vt supra in sexto præcepto diximus.

6 Est etiam explicandus numerus cogitationum, quoties videlicet peccator habuerit huiusmodi cogitationes ad aliquam quæ toties peccauit mortaliter, si per intervalla temporum hoc fecerit, videlicet in consensu rationis desiderat fornicari cum aliqua, postea vero in aliquo negotio se occupat, puta in regimine domus, & exinde iterum deliberat fornicari, peccat denuo mortaliter. Sed si continuo verfat in tali cogitatione, vnum tantum peccatum est, sed tanto grauius, quanto diutius per seuerat in cogitando. Archiep. Flor. in sum. in. 9. præcep. de luxuria mentali. Et hæc breuiter circa decem præcepta legis dicta sufficiat.

Finis Secundi Libri.

DECI-

DECISIONES AVREAE

CASVVM CONSCIENTIÆ

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
MONACHO CASSINENSI.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professo, Author.

LIBER TERTIVS.

S V M M A R I V M.

- 1 Poenitenti solertia Confessorum, ut succurrat interrogantibus, necesse est.
- 2 Domini temporales de suarum rerum dominio, & de vestigialibus primum in confessionibus interrogandi.
- 3 Collecta, an nimis graua iniustaq; imponant, officia, an recte conferant, vniuersitatis bona, an usurpent, interrogandi.
- 4 Seruitia personalia indebita, an exigant, interrogandi. Et singulares interrogaciones ad dominos temporales spectantes ad numerum 31. ascendentes, vide usque ad fin. cap.
- 5 Donatiua dominis temporalibus, quibus casibus liceat subditis imponere, & exigere.
- 6 Donatiuum, an debeat pro maritanda sorore, cuius dos fuit à patre legata, vel pro secunda.
- 7 Donatiua in casibus permixtis, ita sunt exigenda, si sit Republica, ut nec domino facultates suppetant.
- 8 Domini temporales cogentes subditos filias suas tradere nuptiis, & peccant, & sunt excommunicati.
- 9 Domini temporales propter iniquam sententiam ad restitutionem tenentur, præter peccatum.

De Dominis temporalibus.

Cap. I.

QUONIAM præterea, vt poenitens, pudore suffusus, timore victus, aut ignorantia caligine hebertus, aut tandem malitiæ fraudibus deceptus, nonnulla, quæ ad internoscendum peccatorum discrimen fa-

ciunt, prætermittat, aut reticeat, ideo necesse est, vt huic malo subueniat, ac prospiciat solertia Confessorij, qui opportunis quibusdam interrogacionibus studere debet ex ore poenitentis elicere ea, quæ ad integritatem, & summam totius veræq; confessionis pertinent. Meminisse vero debet, vnicuique statui suas interrogaciones conuenire, ne forte interroget militem de his, quæ mercatoris sunt. Et vt à dominis temporalibus incipiamus, sic enim decere videtur.

1 Primo, præterea, interroget de domino iustè ne, an iniustè adeptus sit.

Secundo, si exigunt collectas, vel vestigialia indebita, vel instituta ob aliquod, quod non sit, vt propter securitatem viarum, quæ non sunt securæ: tunc enim tenentur illud male exortu restituere, & hoc possunt vti remedio, vt remittant suis subditis aliquam seruitutem perpetuam, vel dent aliquam immunitatem, vel faciant aliquod hospitale, vel dent aliquam elemosinam de consensu creditorum. Sylu. in ver. restitutio. 3. nu. 5. vers. 12.

3 Tertio, præterea, si in collectis subditi sunt nimis grauari: nam si contra iustitiam subditis impo fuerunt, mor. & tenentur ad restitutionem.

Quarto, si dant officia iis, de quibus præsumitur fuisse inuites, vel iniustos. vide supra c. 8. in 2. part. 7. præcep.

Quinto, si vendunt publica officia cum grauaamine subditorum.

Sexto, si sciunt maleficia, & possunt prohibere, & non prohibent. vide supra in secunda parte.

Séptimo, si usurpant quæ sunt vniuersitatis, nam tenentur, vna cum fructibus restituere et ea quæ sunt particularium.

Octa-

4 Octauo, si seruicia personalia indebita exigunt.

Nono, si dant subditis minus ea iusta mercede, quam quidem dedissent alijs non subditis, cum eundem laborem subeant subditi, que alij, qui non sunt subditi, non obstante constitutione, ubi fuit facta taxatio, anno scilicet 1483. eo enim tempore valebat grans octo modius frumenti, & hordei quinque, & vini septem cum dimidio, unde sunt cogendi Domini, seu Barones ad restituendum, alias non abfoluendi. Quod si difficultas esset restitutio, quia forte tot exegit Dominus, sui que predecessores, quod si venderet quod habet, ad restitutionem non sufficeret, utatur remedio, de quo supra. nu. 2.

Decimo, si a suis subditis volunt aliquid sibi dari, qd iure sibi non competit, aut si litem habeant cum subditis, de aliqua re recuperanda v. g. de gabella, passu, aut nemore, & ob id procurant aliquid damnum illis, vt a Regia curia mittantur milites hospicio, nam tunc tam ipsi, quam consultores tenentur de omni bus damnis.

Vndecimo, si a suis subditis voluerint aliquid donatum, nempe, pro fascia sui infantis, vel pro matrimonio contracto, quia ad adiutorium Domini licet tantum petere in his casibus, videlicet in redimenda persona Domini, si forte seruus factus fuerit, pro faciendo filio milite, qd hodie comutatum est in faciendo filio Doctore, pro collocanda filia, vel sorore. ita glo. in l. placet. ver. canonicum. C. de sacrosanct. eccles. quam glo. Boer. q. 126. nu. 2. in fi. extendit etiam posse peti pro filia, quæ religionem ingreditur.

6 Sed an f dictum adiutorium debeatur, quædo dos illius fuisset a patre legata? dic quod non, sed dos legata tantum sufficere debet, pro vt disponitur per prouisiones Regis Roberti expeditas in anno 1335. die 2. Iulij, anno regni sui 27. & ita fuit decisum referente Domino de Alto mari. Vtrum vero extendatur adiutorium pro secunda filia maritanda. vide Guid. Papæ. decis. 57. ubi qd sic, & ita fuit decisum per Reg. maiest. in causa Cesaris Buzuti pro maritagio Prudentiæ eius sororis. ita C. Salernus, in rubri. consuetu. Neapol. de iure doti. Vel pro emenda terra, vna tantum vice, pro seruicio Regis, vel exercitus eius, moderatè tamen secundum qualitatem, & quantitatem bonorum, quæ tenent subditi dominis. facit rex. 10. q. 3. c. vnico. circa mediũ, de censibus. c. cū Apostolus. §. prohibemus. Et ita habetur in constitutio. Regni. Quam plurimum de adiutor. exig. ab homin.

7 Omnia tamen intelligo sub hac regula, quando domino occurrat aliquod Reipub. ne-

cessarium, vel vtile, ad qd propriæ facultates non suppetunt, tunc exigere potest a subditis, ita Syl. in ver. dominium. q. 5.

Duodecimo, si cogunt subditos, vt gratis colant suos agros, vel si permittunt mala, vt viuras.

Decimotertio, si parte ius petente condonant offensam.

Decimoquarto, si subditos volentes domicilium transferre bonis spoliant.

8 Decimoquinto, si filias suorum subditorum cogunt alteri nuptui tradere: nam preter mor. sunt excommunicati, ab episcopo abfoluendi. ita Cath. Neap. lib. 3. c. 11. ver. 80.

Deximosexto, si venando segetes, & alia agrorum semina conculcant.

Decimoseptimo, si homicidia atque incarcerationes ex ira, aut odio faciunt, vel fieri permittunt.

Decimo octauo, si nimis duri ad parcendum in quibus potuerunt, quia aliquando peccatum est.

Decimonono, si neglexerunt facere iustitiam.

9 Vigesimo, si t iniuste iudicauerunt, quia preter mor. tenentur ad restitutionem.

Vigesimo primo, si circa honores nimis ambitiosi fuerunt, & ob consequendos honores si fuerunt parati facere malum.

Vigesimo secundo, si suis officialibus suas mercedes non soluerunt: quia ultra mortale tenentur satisfacere.

Vigesimo tertio, si propter hoc faciliores fuerunt ad delinquendum.

Vigesimo quarto, si miserabiles personas no luerunt audire.

Vigesimo quinto, si ancillas, vel subditas destorauerunt.

Vigesimo sexto, si corrupti pecunia aliquæ indebitè condemnauerunt.

Vigesimo septimo, si bona inutiliter impenderunt.

Vigesimo octauo, si dicunt suis officialibus, quod vulgo dicitur, Che se procaccia, nã ultra mor. de male acquisitis tenentur ipsi successiuè ad restitutionem.

Vigesimo nono, si malos homines in officiales posterunt.

Trigesimo, si in distribuendis officijs ab officialibus aliquid mutuo acceperunt, quia vsu ra est.

Trigesimo primo, si indebitas operas a suis subditis exegerunt maxime in diebus festis.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

Episcopus Græcè, Latine, speculator dicitur, & episcopi dignitas. nu. seq.

Episco-

3 Episcopus, aliqque ecclesiastici aliorum speculorum in moribus esse debent.

4 Episcopi peculiare interrogationes faciendas per confessorium. nu. 32. vide usque ad finem c.

5 Deserere greges, quando posuit prelati, unde distinctionem.

6 Episcopi, quæ posunt alteri committere, & quæ non.

7 Episcopus extra territorium suum insignijs uti ex privilegio tantum licet, & verba privilegij quomodo intelligenda.

8 Episcopus, vel Archiepiscopus cessante privilegio non possunt uti insignijs designantibus officium, seu administrationem, possunt tamen nonnulla agere. ut nu. seq.

10 Annulum episcopi debet in quarto digito habere.

11 Archiepiscopus in locis exemptis sua prouincie quinque facere potest, & quæ.

12 Legitimatio per subsequens matrimonium per omnia ius legitimorum restituit.

13 Regulares ad supplicationes, quando cogi per superiores possunt, vel ad synodum.

14 Domicilium habere quis potest in pluribus locis, & ubi religiose domicilium habeant.

15 Ordinis collatio clericis alienis non fit sine licentia episcopi loci sui originis.

16 Literæ commendatitiæ, & dimissoriæ, quæ.

17 Episcopus non debet quæquam ad sacros ordines admittere, nisi is habeat vel beneficium, vel matrimonium.

18 Patrimonium an ordinato oporteat esse assignatum in titulum, & an, & quando illud uendi possit. nu. seq.

20 Episcopus titulum in spe habentem ordinare non potest.

21 Subdiaconus ad titulum patrimonij eo renuntiato presbyter factus non est suspensus.

22 Ordinatus ad titulum patrimonij, quod mentisus est habere, an sit suspensus.

23 Ordinatus ad titulum sibi promissum cum pacto de non petendo, an sit subreptitiè ordinatus.

24 Ordines, vel beneficia illiteratis conferre non possunt episcopi, secus de parum facientibus.

25 In sacris ordinibus tria requiruntur, & quare dicuntur sacri.

26 Ecclesiasticis non patri, non generis, sed morum notabilitas necessaria.

27 Scientia laicis intolerabilis, sed ecclesiasticis nulla digna est excusatione.

28 Episcopi non possunt nisi statuto tempore ordinare, & iuxta aetatis tempus in ordinando requiruntur.

29 Consecrare non virgines pro virginibus minime possunt, & qualis intelligatur hæc virginitas, & quid de viola. is per nim.

30 Quibus verbis uti debet episcopus in consecratione virginis occultè corruptæ.

31 Episcopus qualem presbyteris, & qualem locis se

in verbis, & actibus prestare debeat.

32 Papa quando modo fratrem, modo filium Cardinalem appellare debeat.

33 Monachus factus episcopus a quibus obligationibus absoluitur.

34 Multum, quæ ex statuto imponitur, potest episcopus sibi applicare, secus si per sententiam: tunc tamen erogare pauperibus.

35 Episcopus quo tempore fructus, & quo episcopatum amittat, nisi sit consecratus.

36 Episcopi non residentes sine causa legitima, quæ penas incurrunt.

37 Causa legitima non residendi, quæ.

38 Episcopo quibus causis dandus sit coadiutor, & eius officium.

39 Caritativa subsidia non nisi ex causa rationabili possunt episcopi petere.

40 Subsidia charitativa possunt Principes ex causa imponere, & id quibus casibus liceat.

41 Causæ septem, ex quibus charitativa subsidia imponi possunt.

42 Causæ imponendi subsidia ita demum admittende, cum prelato non suppetunt facultates, & qualiter petenda. nu. seq.

44 Subsidij charitativi quantitas arbitrio iudicis remittitur.

De Episcopis. Cap. II.

Episcopatus t vocabulum inde dictum est, quod ille, qui efficitur episcopus, superintendat curam gerens subditorum. Episcopi autem Græcè, Latine speculatores interpretantur. Nam speculator est prepositus in ecclesia, dictus eo, quod speculetur, & perspicat populorum infra se postorum mores, & vitam. c. clericos. distinct. 12. Sic Athenienses, quos speculatum mittebant quid in vnaqueque Ciuitatum subditarum boni, vel mali ageretur, episcopos, hoc est speculatores vocabant. A iureconsultis etiam eodem hoc sensu nomen hoc accipitur. in l. munerum. 2. §. idem episcopi. ff. de muner. & honorib. Hi propter dignitatis personam appellantur t legati Dei. 7. q. 1. cap. sicut. in fin. 2. distinct. in nouo. 11. q. 7. cap. accusatio. in fin. Alibi dicuntur pupilla oculi Dei. Item dicuntur quandoque ecclesie sancte Dei. vt inquit Domi. in c. Itacuti. 11. q. 7. Item aliquando summi sacerdotes. De consecrat. dist. 5. c. de his. Item dicuntur Vicarij Christi. 23. q. 5. cap. mulier. Ideo sunt plus ceteris honorandi ob reuerentia sacri officij qd exercent. de offic. delega. c. quia Pontificali. in princi. Hinc episcopatus dicitur culmè. dist. 60. quis. in fi. de preb. in 6. c. venerabilis. Aliquando talis dignitas fastigiũ, hoc est magnitudo, vel altitudo vacat distinct.

fin. 61. c. miramur. 1. resp. Hi scientia, & sanctitate subditos præcellere debent. 1. q. 1. c. vilissimus. Nō enim sufficit, q̄ episcopus cū subditis æqualem vitam ducat. 8. q. 1. c. fi. sed debet esse speculum aliorum † in moribus. Vita namque pastoris debet esse exemplar subditis. 2. q. 7. cū pastoris. & non solum episcopi, sed etiā omnes ecclesiastici præuidere debēt vt totum populū sermone, & conuersatione, & operibus præcedant: quia vehementer ecclesiam Dei destruit meliores esse laicos, quam clericos. 8. q. 1. qualis. Namque vitia prælatorum facile transeunt in exemplum subditorum, & scādalum generatur in mentibus laicorum dicentium, vbi est Deus clericorum, vt legitur in c. magne, de voto. Et scire debent prælati, q̄ si peruersa peperant, tot moribus digni sunt, quot ad subditos exempla perditionis transmittunt. 11. q. 3. c. præcipue.]

4 Sunt ergo interrogandi primo, † si recusāt prælaturam iniunctam a superiore per præceptū, nec requiritur vt sciāt se sufficiens esse, sed vt ip̄s non constet de opposito: possunt enim petere absolutionem ab officio, si vident animas sibi subiectas non proficere suo, vel subditorum defectu, vel per aliū melius regi posse.

Secundo. Si gregem deserunt personaliter, videntes q̄ subditorum salus præsertim pastoris præsentia exigit, & non resident, præterquā in casibus, & tempore, in Conc. Trid. cōcessis.

5 Verum quādo possit prælatus personaliter deserere suum gregem, † vide Inno. in c. nisi cū pridem. nu. 5. de renunc. vbi sic inquit, q̄ persecutio, vel est extrinseca, aut intrinseca. extrinseca consistit in manifestis, & præcis inimicis ecclesiæ, qui nos persequuntur. Intrinseca in subditis, qui adhuc non sunt præcis, nec corrigi volunt. Circa primam persecutionē sic distinguitur, an solus prælatus queritur, an totus clerus, aut tota ecclesia. Si solus prælatus, aut eo recedente tuta est salus ecclesiæ, & tunc fugiet; aut non, & tunc ponat animam suam pro ouibus suis. Si totus clerus queritur, si alias potest consuli ecclesiæ, totus clerus fugiat cum prælato; si non potest consuli, remanere debent cū prælato, vel omnes, vel quidam ex eis: q̄ si inter eos est altercatio de remansuris, forte res dirimatur. 26. q. 2. fors. Si autem tota ecclesia queritur, & fides impugnatur, tunc non debet fugere, sed omnes ex aduerso consergere pro domo Israel. 43. dist. sit rector. Circa intrinsecā autem distinguitur: nam aut omnes sunt mali aut quidam, aut omnes boni, aut quidā boni. si boni sunt admixti malis, eos deserere non debet. 23. q. 4. cum bonis. si mali omnes sunt, aut spes est de correctione, aut non. Si est spes, nō sunt deserendi; si non est spes, & tunc sunt deserendi. c. fi. de renunc. sic Beatissimus noster pa-

ter Benedictus deseruit fratres, quos semel suscepit, qui inito consilio venenum vino in vase miscuerunt, quia omnes erāt mali, & nullus fructus in eis sperabatur. vt inquit Greg. ad Petrum lib. 2. Dialog. Nam vbi omnimodo fructus de bonis adest, fit aliquando de malis labor superuacuis, maxime si ē vicino causa suppetant, quæ fructum Deo valeant ferre meliorem.]

Tertio. Si non querunt defectus subditorū, vt corrigantur, quando fama, vel merito quid aliud mouere eos debet.

Quarto. Quando dant auctoritatem non † episcopis in his, quæ propriè pertinent ad officium episcoporum, vt ordinare, chrismare, ecclesias consecrare, & similia, nā talia non possunt competere inferiori etiā ex consuetudine, vt in c. quanto, de consuetu. quia in eis deficit ordo episcopalis. Possunt tñ concedere, & committere inferiori ea, quæ pertinent ad dignitatem episcopalem, vt cognoscere de causa matrimoniali. glo. & Dom. Ant. & Abb. in c. literas. de restit. spoliat. Item dare indulgentiā, & alia, de quib. in c. accedentib. de excess. prælat. Item possunt cōmittere ea, quæ sunt iurisdictionis, vt cognoscere de causis clericorum. 16. q. 2. v. s. Abb. in d. c. accedentibus. iudicare, excommunicare, corrigere, iuramenta recipere a vassallis, inuestire, beneficia conferre. ita glo. sing. in c. aqua. de consecr. ak. & in c. transmissam, de elect.

7 Quinto. Qui insignijs † denotantibus superioritatem vterentur in loco extra suum territorium: nam non possunt; Cum hoc tendat in præiudicium aliorum, ne videātur plures prælati in eodem loco, nisi ex priuilegio, quo casu tener priuilegij est inspiciendus, & seruandus, quia in tantū extenditur priuilegium, in quātū in eo reperitur expressum, & nō vltra. c. vt Apostolicæ. de priuileg. lib. 6. Et si in priuilegio dicitur q̄ prælati vtantur insignibus extra suum territorium, & in omni loco, intelligi debet, dummodo illis non vtantur præsentibus eorū prælati. ita glo. in ver. dignitatem. in c. vt Apostolicæ. de priuileg. lib. 6. quā opinionē tanquā veram approbat Archid. & Io. Mon. & Philip. Fran. in d. c. vt Apostolicæ. priuilegia enim tanquam odiosa, & præiudicialia iurisdictioni ordinaria debent restringi, & potestas ordinaria tanquam fauorabilis ampliari.

8 Hinc infertur, † cessante priuilegio nō posse episcopū, vel Archiepiscopum vt insignijs, quæ designant officium, seu administrationē, sicut est pallium in Archiepiscopo, vel mitra, & baculus in episcopo sine speciali licentia Papæ, de vtu pall. ex tuarum. nec posse vt alijs episcopalis exercendo aliquid de re, aut chrismare, vel absoluere ab excommunicatione

fine

sine licentia illius diocæsani. 9. q. 2. per totum.

[Quid autem sit pallium? dic quod est insignē ornamētum Archiepiscopi, vel episcopi de corpore B. Petri sumptum. Dixi episcopi, quia licet regulariter pallium competat Archiepiscopi, & superioribus. facit cap. clericos. distin. 21. tamen ex priuilegio speciali potest etiam episcopo competere. vt patet in ca. cum in iuuentute. de præsump. Quomodo autem debeat esse forma pallij, & quid significet quatuor cruces. vide Docto. in rubr. de auth. & vtu pallij. Et nota, quod Episcopi exercentis pontificalia in aliena diocesi poena est suspensio. c. 5. sess. 6. Conc. Triden.]

9 Potest † tamen sine exercitio officij iurisdictionis cantare missam, prædicare, vel quid simile pro hoc, quod not. 6. q. 3. c. scriptum. & de vtu pal. c. fin. Zabar. in clem. vnica. num. 11. de foro compet. [Dixi sine exercitio officij iurisdictionis, † quia vt inquit Abb. in cap. 1. col. 2. vt lite penden. & in cap. antiqua. de priuileg. potest episcopus solum celebrare, non autem celebrando sacros ordines etiam subditis conferre absque diocæsani licentia. Ant. & Panor. in c. ex tuarum. num. 11. & in cap. vltimo. de auth. & vtu pall. quamuis possit in aliena diocesi primam tonsuram conferre. Couar. lib. 3. 2. ar. resolu. c. 20. nu. 8. Potest etiam vt insignibus denotantibus dignitatem, vel perfectionem in persona insignita, vt est delatio annuli, quem debet portare in quarto digito, vt sciat se ecclesiæ seruientem corde, & animo: fertur enim in ipso digito venam esse, quæ a corde procedit. 30. q. 5. c. foemina.]

Item celebratio in pontificalibus, vt etiam est deportatio caudæ, quæ non denotat superioritatem, sed grauitatem. vt inquit Sylu. in ver. Patriarcha. ver. tertium.

11 Archiepiscopus † vero in locis exemptis suæ prouinciæ quinque facere potest, vt inquit tex. in clem. fin. de priuileg. Primum, potest ante se crucem deferre. Secundum, bene dicere solemniter populū, dicēs. sit nomen Dñi, &c. Tertium, Diuina officia priuatim, vel publicè audire. Quartum, celebrare etiam in Pontificalibus cum pallio. Quintum facere in sua præsentia sine pontificalibus celebrare. Sed notādum, quod id, quod diximus, quod delatio crucis nō sit contentiosæ iurisdictionis, est tamen insignē sapiens superioritatem. Hinc fit, q̄ non possit vt Archiepiscopus in loco exempto cessante priuilegio, quod tñ cōceditur ex priuilegio, huius clemētina: ibi, Duximus concedendum.

12 [Item si fuit † electus ad Episcopatum, cū sit natus de illegitimo matrimonio, iuxta text. in c. cum in cunctis de elect. nisi legitimatus sit per subsequens matrimonium, hoc enim sufficit. ita gl. ad quam Abb. se remittit. de elect. in

annouit. & ca. tanta, qui filij sint legitimi. & est cōis: & rarior est, quia vbi sit legitimatio p̄ subsequens matrimonium, verè ius legitimorum restituit, & ab initio censetur fuisse legitimus. Ang. in Auth. quom. natur. eff. sui. in §. quoniā. in prin. & ideo appellatione legitime nati, cōprehenditur legitimatus per subsequens matrimonium. Anto. de Butr. in dict. capi. innotuit. colum. secunda. versic. nota. ergo. Hinc licet legitimatus per rescriptum non comprehendatur in emphyteusi ecclesiastica. vt notat Bald. in l. generaliter. §. cum aut. C. de instit. & substitutione. tamen legitimatus per subsequens matrimonium includitur. secundum Ioan. de Imola in l. quod dicitur. de verb. signif. & Petr. de Anch. consi. 242. Sic etiam licet legitimati non succedant in bonis feudalibus. c. naturale. si de feudo fue. contro. secus tamen in legitimatedo per subsequens matrimonium. secundū Bal. post antiquos in d. c. naturales. Et idem no. Hosti. Ioan. And. Ant. de Butr. in clator, qui fil. sint legit. & ita communiter tenetur. Sic etiā statutum, q̄ excludit foeminas propter masculos, habet locum in legitimatedo per subsequens matrimonium, licet secus esset in legitimatedo per priuilegiū. ita Pau. Cast. consi. 211. super eo. col. fi. Dec. consi. 52.

13 Rursum † si Episcopus compellit religiosos exemptos, vel non exemptos ad processiones ex leui cā, quia non semper tenentur ire ad illas cum Episcopo, & clero, & hoc vt quietius intendant diuinis, sed tñ ex graui causa. argum. tex. in c. nimis. el. secundo. de excess. prælat. Imminens cā videtur esse pestis imminens, vel aliud quod flagellum, vel bonum pacis, vel aliud, quod respicit bonum vniuersale. secundum Constitutio. Pij V. Et ita intelligo Concilium Triden. sessio. 25. cap. 13. vbi vult, quod quicumque regulares etiam monachi ad publicas processiones vocati accedere compelluntur, his tantum exceptis qui in strictiori clausura perpetuò degunt. facit tex. 16. q. 1. reuertimini. de consecr. distin. 3. rogationes. nam quod omnibus imminet. ab omnibus debet explicari. de offi. Archi. ad hęc in c. 2. de elect. ita Abb. in d. capitu. nimis. nu. 3. Rursum si Episcopi vellent compellere Abbates, vt accedant ad Synodū: cum non teneantur. ca. Episcopus. distin. 18. Quod intellige primo de Concilio prouincia li. cap. fin. ead. distin. Quamuis expediat eis vt veniant propter statuta, quæ ibi sunt, quādoque in eorum præiudicium, vnde si præsentibus fuissent, potuissent impedire ne hanc 3. dist. cap. Nicena. Secundo intellige de fratribus Mendicantibus, vel secundum alium intellectum de Abbatibus, vel Prioribus, qui hoc haberent ex priuilegio. c. nimis. de excess. prælat. Tertio intellige in exemptis. glo. in c. qd̄ super

l. i.

his.

his de maior. & obedi. & ratio est, quia isti non sunt astricti statutis synodalibus. iux. not. per Docto. in c. 2. de constitut. in 6. Nisi exēpti haberēt populū, vel capellas, sibi subiectas, quia tunc tenentur ire. vt pater de priuileg. c. ex ore. Quarto intellige etiam in Abbatibus non exemptis, quos quidem Episcopus non debet compellere nisi necessitas subfit. & ita procedit rex. in d. c. Episcopus. Quinto intellige in monachis claustralibus. glo. r. q. 4. c. conuenientibus. Qd̄ secus esset si monachi essent p̄moti ad ecclesias, quia vt rectores parochialium ecclesiarum tenentur ire. d. c. q̄ super his. de maior. & obedi. ita monachi transfati ad parochiales ecclesias: cum astringantur regulis, & statutis ipsarum parochialium ecclesiarum, vt pater ex not. 16. q. 1. c. de monachis. ita Ge. min. in d. c. Episcopus. dist. 18.]

Sextum. Si ordines confert clericis alienis sine licentia sui superioris, quamuis conferendo character imprimatur. Sylu. in verbo, Ordo. 3. q. 3. Superior autem in hoc casu intelligitur Episcopus, de cuius diocesi est oriundus is, qui ad ordines promoueri desiderat, seu id cuius diocesi beneficium obtinet ecclesiasticum, seu habet, licet alibi natus sit. c. cum nullus. de tempo. ordi. lib. 6.

24. Domicilium t̄ autem potest quis habere in plurimis locis. ff. ad municip. l. assumptio. S. iuris prudentibus. eap. ex parte. de foro competenti. notat glo. de rescript. cap. dilectus filius. de iudic. cap. dilectus. c. cum nullus. de tempo. ordin. li. 6. ff. ad municip. l. filij. ff. de Senat. l. Senatores. q̄ verum est, si in vtroq; se equaliter collocauit, de sepulc. c. 2. Alias ibi dicitur habere domicilium, vbi maiorē partē rerum suarum habet. ff. ad municip. l. eius. S. fin. glo. in c. cum nullus. de tempo. ordin. Religiōsi vero dicuntur habere domicilium, vbi moram trahunt etiam si inde non sint oriundi, quo ad potestatem recipiendi ordines etiā sacros, & dicuntur ciues ciuitatis, vbi est monasterium, vt tenet Bar. in l. 1. ff. ad municip. Franc. in c. cum nullus. de tempo. ordin. lib. 6. nisi sint exempti, q̄ sufficit licentia sui praelati. Syl.

35. in verbo, Ordo. 3. q. 2. in fi. Igitur t̄ ad conferendos ordines clericis alienis requiritur licentia Episcopi, de cuius diocesi est oriundus is, qui ad ordines promoueri desiderat, seu Vicarij generalis Episcopi, vel Capituli sede vacante. d. capit. nullus. de tempo. ordin. lib. 6. quæ quidem licentia debet fieri in scriptis, quæ alio nomine vocantur literæ dimissoriae.

16. [Quæ autem sint literæ dimissoriae, & quæ commendatitiae, vide Innocent. in rubr. de cleperegri. vbi literæ commendatitiae dicuntur, per quas quis commendatur de vita, & moribus, vbi etiam exprimuntur ordines, quos ha-

bet. argum. c. pen. & fi. dist. 72. Literæ autē dimissoriae dicuntur, per quas dimittitur a iurisdictione praelati. dist. 72. An vero licentia facta ab Episcopo, vel Vicario, vt possit vbiq; que ordinari, expiret per mortē Episcopi, vel per amotionē ab officio. vide quæ dicemus in fra lib. 4. c. 2. nu. 27. vsque 30. Sed nunquid literis ipsius Episcopi, vel Vicarij sit credendum, dic. q̄ sic. glo. in c. placuit. 2. q. 6. & 1. q. 3. c. sura. vbi idem dicit Archid. de literis aliorum praelatorum. ext. de dolo, & contum. c. veritatis. Idem de literis. Conuentus. ext. de proba. c. 3. Item Capituli. ext. de appel. c. significauit. Item vniuersitatis. ext. de procur. c. quia in causis. Item corporis, vel collegij. ext. de excel. praelat. c. dilecta.]

17. Septimo. t̄ si quempiam ad sacros ordines admittunt, nisi beneficium habeat, vel patrimonium, quo sustentari possit. iuxta tex. in cap. si Episcopus. de prebendi. lib. 6. & habetur in Concil. Triden. per Sotum. in 4. sentent. distinc. 25. q. 1. artic. fin. eolum. fin. & alibi inquit idem Sotus. Nulli ordinari debent, nisi qui suis fructibus viuere possent, & qui ecclesijs seruire sufficerent. nam admittere ad sacerdotium illos, qui nō nisi mendicatis elemosynis viuere possunt, nefas est. Sed querit Ioan. Andr. in d. c. si Episcopus. An sufficiat,

18. t̄ vt ordinatus habeat t̄m patrimonium, vel requiratur, vt illud sit sibi assignatum in titulū id est, vt sit expressē promotus ad titulum sui patrimonij. Et responder, quod debet sibi expressē assignari in titulum, quia tunc transit in rem ecclesiasticam, & vendi non potest. Qd̄ fecit effect, quando non fuisset sibi assignatum in titulum, quia tunc vendere potest. sine Episcopo. Ita voluit Io. Andr. ibi. secundum Domi. in d. c. si Episcopus.

19. Sed quid t̄ si ordinatus ad titulum patrimonij consequatur postea beneficium, an licet poterit disponere de patrimonio, put vult, & resp. Imo. q̄ sic. in c. tris. de preben. quia tunc cessat ratio. Imo voluit ibi gl. not. in ver. sustentari. q̄ si ordinatus ad titulum patrimonij non potest ex illo integraliter necessaria vitæ persipere, quod Episcopus supplere debeat.

20. quod nota. Item queritur, an liceat Episcopo ordinare habentem titulum non in re, sed in spe. pura si habeat literas expectatiuas ad beneficium? Respondeo, quod non. Secus si iā fuisset adeptus beneficium, licet fructus alteri debeantur: quia talis de illo sustentari debet. vt not. in capitu. si tibi concessio. de prebend. Et idem sequitur Lopus. in d. cap. si Episcopus, dicens, quod talis debet habere medietatem reddituum, de quo in extrauag. suscepit. Ioan. 22. Ita Philip. Franc. in d. c. si Episcopus, de preben. lib. 6.

[Item

21. [Item queritur, an t̄ ordinatus sine beneficio ad titulum patrimonij ad gradum subdiaconatus, qui illud renunciauit in fauorem patrimonij, & postea fecit se ad superiores ordines ordinari ab ordinario, cui facta fuit fides de titulo patrimonij, cum ordinaretur ad subdiaconatum, qui ignorabat prædictam renunciationē, & postea celebravit, incidat in illas censuras, & irregularitates? Dic q̄ non, quia non præstat impedimentum, quod iure non sortitur effectum. reg. nō præstat. de regul. iur. lib. 6. At renuntiatio prætata non valet per Cōcil. Trid. c. 2. de reform. sess. 21. quatenus habet titulū huiusmodi sine licentia episcopi nullatenus excusari posse, & verbū nullatenus inducit nullitatem actus ipso iure. iuxta gl. solemnem in clē. 1. verbo, nullatenus. de sequestr. posses. & propriet. & in clē. 2. in ver. nullo modo. de ætate & qual. ergo. ita Nauar. de tempor. ordin. lib. 1. conf. 16. & consi. 42.]

22. Rursum t̄ an iuste sit ordinatus ad titulum patrimonij, qui illum dixit se habere sufficientem ad honeste viuendum, si notabiliter illerit infufficiens? Dic quod non, vnde incurrit

23. suspensionē latam per Pium II. Et t̄ quid dei eo, qui ordinatus fuit cum titulo promisso, vel dato ab aliquo facto clā pacto de non petendo illo, an iudicetur malē ordinatus? dic quod sic. ita probat tex. in c. per tuas. el terzo. de simon. vide Naua. de tempo. ordi. lib. 1. consi. 18.]

Octauo. Si ordines, vel beneficia ecclesiastica conferunt absque vilo præuio examine, & delectu, vel conferunt indignis. Sorus qui supra, v. g. illiteratis, secundum Inno. in c. cum in cunctis: de elect.

24. Illiterati t̄ enim ordinari non possunt. c. præcipimus. dist. 34. c. illiteratos. 36. dist. c. fin. de tem. ordi. lib. 6. Poterunt tamen promoueri parum scientes, si spes est, quod possint proficere, vt si sunt iuuenes, de quibus spes est, vt student, & doctiores fiant. d. c. fin. de tempo. ordin. lib. 6. Nisi sint monachi, quia contemplatione magis indigent quam scientia, facit q̄ legitur. 16. q. 1. vbi dicit Ioan. q̄ sufficit monacho, si sit bonus, licet sit illiteratus Syl. in ver. clericus. 11. nu. 1. ver. 2.

[Quæ tamen necessaria sunt in sacris ordinibus suscipiendis. notat Alex. in Cōnc. Lateran. in c. cum in cunctis. de elect. qui vult, q̄

25. t̄ in sacris ordinibus maturitas ætatis requiritur, & morum grauitas, & literarum scientia. Primo enim requiritur ætatis maturitas. secundum Conc. Trid. sess. 25. c. 12. Ideo pueri ad sacros ordines nullatenus admittunt. vt Grego. dicit. 1. q. 1. c. pueri. & dicunt ordines sacri proprie illi, in quibus retrocedere nō licet: quia impediunt matrimonium, prout est ordo subdiaconatus, & alij superiores. c. a multis de æta-

te & qualit. c. ex eo. de elect. lib. 6.

26. Secundo requiritur morum grauitas, nam ecclesiastici morum nobilitate, & non generis, vel patris charitate innouescere, debent. vt dicitur 40. dist. nos qui. Et vita, & mores tantum faciunt sacerdotem. c. 1. dist. 40. Vnde laborandum est, vt clericorum mores reformentur. c. vt clericorum. de vita, & honestate cleric. & morum grauitas etiam commendat monachos. 16. q. 1. monachos. & ab ecclesiasticis vitia morum magis quam verborum vitari debent. c. sedulo. dist. 28. Et boni mores scientiæ præferuntur. vt probatur in d. c. cum in cunctis. ex ordine literæ.

27. Tertio scientia t̄ requiritur, quæ si in laicis vix tolerabilis videtur, in ecclesiasticis non est digna excusatione, atque venia. dist. 38. c. si in laicis. nam ignorantia est mater vitiorum. cum doctorum, & maximē sacerdotibus vitanda est 38. dist. ignorantia. Ecclesia enim viris literatis maximē indiget. c. cum eo. de elect. lib. 6. & multum illis fauet, vt cum eis dispensari possit. c. de multa. in fi. de preb. Vnde si personæ promouentur, quæ nō habent qualitates prædictas, ecclesia grauius detrimenta patitur. vt dicitur tex. in clem. 1. de ætate. & qualit.]

28. Nōno. Si ordines t̄ conferunt nō ita tutis à iure tēporibus. secundum Conc. Trid. sessio. 23. c. 8. vel ordinem subdiaconatus ante 22. & diaconatus ante 23. & presbyteratus ante 25. ætatis suæ annum. ead. sessio. c. nullus.

29. Decimo. Si t̄ consecrant non virgines, vt virgines. Per virginitatem hic intellige, carnis integritatē, ne putet quis puellas integras carne, mente autem, & negligentia, seu cōplacētia pollutionum delectabilium corruptas a cōsecratione repellendas esse. eo pretextu, q̄ irreparabiliter amississent virginitatis virtutē: possunt enim cōsecrari, quia sunt verē virgines secundum statutum, licet non secundum virtutē. Caiet. in ver. Virginitas. c. consecratio. Sed an possit violenter corruptas consecrare? Dic q̄ non: licet virginitatem, vel aureolam non perdant: quia difficile est tunc voluntatem ita reuerti, vt aliquem consensum nō eliciant, vnde cum plerū de eius voluntate cōsultare non possit ecclesie, statutum est vt humiliter a consecratione abstineat. 32. q. 5. c. ille autem. 16. q. 1. si qui iratus. Sylu. in ver. consecratio. virginū. q. 1. [possunt t̄ tales violenter corruptæ habere velū professionis. gl. in c. 1. de ijs, quæ vi. non autē velum consecrationis, q̄ virginibus tantum imponitur. 20. q. 1. deuotis]

30. Quibus t̄ tamen verbis vtatur episcopus in consecrando virginem vultu corruptam? Dic quod potest pronuntiare verbā ipla cōsecrationis, quæ virginē & virginitatem sonant, accipiendo illa in cramentē p̄ verbis castā, &

LI 2 casti-

castitatem significantibus, per q̄ excusaretur mendacium simul, & scandalum a Nauar. de regul. conf. 4. nu. 6.]

32. Undecimo. Si ¶ episcopus non honorat canonicos, vel presbyterum, q̄ debet facere iudicium non debet sedens episcopus pati presbyterum stare. 95. dist. episcopus in quolibet. Item debet eum in domo habere collegam, sed in ecclesia debet sedere sublimior. In itinere vero debet precedere, & presbyter sequi. ead. dist. non oportet. Sicq̄ debent se inuicem honorare. ead. dist. esto subiectus, q̄ nota cōtra episcopos elatos. Debet etiam episcopus honorare laicū, vnde loquens, aut scribens debet eū appellare fratrem, & non filium. secundū glo. in d. c. esto subiectus. Ipse autem episcopus debet à laico appellari pater, aut dominus, non frater. cum clerici. de verb. signific. graue. de excess. praelat. Papa ¶ autem debet appellare Cardinalem fratrem, si mixtim loquatur: sed & si separatim, debet appellare filium, nisi sit episcopus Cardinalis, qui semper est appellandus frater. c. 1. & ibi glo. de off. leg. lib. 6.]

33. Duodecimo. Si monachus factus episcopus nō recitat officii clericale, nā absoluitur ab officio monachali secundum glo. in clem. 2. de celebr. miss. nisi ex voto ad illud teneretur. Hinc si voueret singulis diebus recitare officii Beatiſsimæ Virginis vltra id, ad q̄ tenetur ratione sui ordinis, tunc ad hoc non absolueretur. ita Cardin. Zabar. in clem. 2. de celebr. miss. Absoluitur etiam ab ipsa regula quo ad ieiunia ab ipsa inducta, non autē quo ad ieiunia inducta ab ecclesia, vel in vigilijs. ita glo. 16. q. 1. de monachis. Absoluitur etiam vt possit comedere carnes, vt ibi voluit glo. nisi possit abstinere à carnibus sine scandalo. de consecr. dist. 5. glo. in c. carnem. Absoluitur etiam à primo monasterio in hoc, quia illud, q̄ sibi querebat, querit nunc ecclesie, ad quam est translatus. 18. q. 1. statutū. Non autem absoluitur ab essentialibus regule, vt diximus supra, in quarto præcep.

Decimotertio. Si non visitet, & in visitatione nō inquirunt, & prouiderunt, vt debent.

34. [Rursū ¶ si statuto, vel sententia quædam delicta pecuniaria multa puniuntur, q̄ constat eos facere posse, vt probatur in ca. dilectus. de offic. ordinar. c. si vos. 23. q. 5. Abb. in c. 3. de poenis. si illa magis timeretur. arg. c. de causis. de off. deleg. & in l. vnica ff. si quis iud. non obtempe. Ioan. Andr. post Host. in c. 1. de homicid. lib. 6. quam tamen multam pro criminibus inflictā in pios vsus, potius, quam in propriam utilitatem erogare eurent, si euitare cupiunt suspicionem cupiditatis. vt notat Ioan. Andr. in d. cap. primo. est enim res mali exempli poenam in proprios vsus expendere: & maximē, si pro quolibet delicto multa inferatur, tunc

enim nullam subditus pertimesceret culpam, cum speraret eam nummis redimere. vt dicit tex. in c. pauper. r. q. 3. vnde ad infamiam euitandam tutius est illam in pios vsus erogare, vbi sententia iudicis poena pecuniaria inferretur. Verum si eadem poena statuto, aut constitutione fuerit sancita, tunc potest iudex illam retinere sibi. & ita potest intelligi c. dilectus. de offic. ordinar. c. 2. de delict. puer. Abb. in d. c. 3. nu. 9. & ratio est, quia tunc suspitio auaritiæ abest ab ipso iudice, cum per statutū ea poena episcopo, aut iudici adijcitur. ita Host. Abb. & Felin. in c. intransigibilis §. ceterum. de off. ordin. lo. Lup. in tract. de dona. inter. vir. & vxor. §. 39. col. pe. qui idem esse probat, vbi episcopus indigeret, ac esset inops. potest enim tunc licite per sententiam delinquentes poena pecuniaria multare, & eam in proprium victum expendere. ita Couar. in lib. 2. var. resolu. c. 9. nu. 9.]

35. Decimoquarto. Si ¶ non sit cōsecratus intra tres menses, quia perdit fructus ipso iure, & nisi intra alios tres consecratur, perdit etiam ipso iure episcopatum. iux. Concil. Trid. c. 2. sess. 23. de reſor. ratio est, quia non dicitur episcopus ante cōsecrationem. Abb. post Io. Andr. in c. eam te. de reſcri. vbi etiam Felin. tex. in c. tam literis. de reſcri. si tamen fuerit legitime impeditus, tunc illi nō currit tale tempus. c. quoniam. diffin. 75. c. de syracusanæ. dist. 28. cap. ne pro defectu. de elect.

Decimoquinto. Si non instituunt prædicatores in ecclesia, vel inhabiles.

Decimosexto. Si non prouident de idoneis ministris.

Decimosextimo. Si negligunt executionem legatorum ad se deuolutorum.

36. Decimo octauo. Si non ¶ resident in suo episcopatu, quia ad illam tenentur de iure diuino, ex Conc. Trid. c. 1. sess. 26. de reſor. vnde cōtrauenientes vltra peccatum mortale, & poenas per canones statutas, pro rara temporis absentia non faciunt fructus suos, & eos perceptos non possunt tuta conscientia retinere, immo tenentur ecclesie fabricæ, vel pauperibus erogare. Ita Conc. Trid. vt supra.

37. Causa vero legitima ¶ non residendi ex eodem Concilio esse potest, cum id Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euident ecclesie seu Reipublice utilitas postulat, quæ tamen approbata est à Summo Pontifice, aut metropolitano, vel eo absente, ab antiquiori suffraganeo residente. vt ibi per Conc. Trid. Illud tamen semper obseruandum, vt tpe, quo quis excusatur à residentia, beneficiū debito nō fraudetur obsequio, & subditi gubernentur. Nauar. c. 25. nu. 12.]

38. [Sed quid si ¶ residet, sed tamen ob infirmitatem non potest suum exercere officium, an

debeat dari coadiutor. Dic quòd sic, quia in c. 1. de offic. Archid. dicitur oculus episcopi. & est coadiutor is, qui datur ex causa à iure, vel iudicis auctoritate ad coadiuandum officii præſidentis, & dicitur à coadiuando, sicut tutor à tuendo. ff. de tut. l. 1. & à procurado procurator, qui in spiritualibus debet esse talis, vt scientiam habeat, per quam sciat populum regere. 7. q. 1. quamuis. & c. petiti. & debet esse illius ætatis, quæ requiritur in administratione illius officij, cui coadiutor datur. ext. de elect. c. cum in cunctis. c. memo. de cler. egro. lib. 6. qui dari solet non solum impedito exercere suum officium ob infirmitatem, sed etiam suspecto, de dilapidatione. de offic. delega. c. venerabilis. & leproso. cap. tua. de præben. & debet habere perpetuum impedimentum. c. 1. de cler. egro. lib. 6. & dicitur perpetuum, licet possit tolli per diuinum miraculum. ca. fraternitatis. ext. de frigi. Et datur Episcopis, & superioribus à solo Papa. c. 1. eo. tit. lib. 6. Qui si simpliciter datur, omnia potest, quæ potest ille, cui datur, præterquam de alienatione immobilium. d. c. 1. Imò si est Episcopus, etiam exercere potest ea, quæ sunt ordinis, cuius officij expirat mortuo eo, cui datur. ita Dom. Anton. de Butr. & Abb. in c. fin. de cleric. egro. vbi etiam querit, an possit conferre beneficia.]

Decimonono. Si non faciunt Chriſma singulis annis.

Vigesimo. Si non dispensant redditus suos pauperibus, & ecclesie, vt debet, cū sint primum Iesu Christi. c. cum secundum. de præb.

Vigesimo primo. Si negligunt, vt magistris instituuntur. iux. Conc. Trid.

Vigesimo secundo. Si permittunt notarios petere salarium ab ordinatis. De potestate vero Episcopi circa absolutionem, vel dispensationem. vide supra in primo libr. de potestate Conſe. c. 13.

39. Vigesimo tertio. Si ¶ sine rationabili causa peterent charitatiuū subsidium, quod est munus extraordinarium, & debet peti ex manifesta, & rationabili causa cum charitate. ca. cum Apostolus. §. prohibemus. de cens. Alias multum longe à paterna pietate videretur, si præpositi subditis suis graues existerent, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere. vt inquit glo. no. extra. commu. 1. ver. charitatiuum. de cens. Hoc autem Summus Pontifex, & alij prælati inferiores possunt à subditis petere. c. conquereute. in fin. de offic. ordin. d. c. cum Apostolus. §. prohibemus, & ibi not. per omnes.

40. Possunt ¶ etiam Christianissimi Principes ex causa imponere ista charitatiua subsidia. Bal. in l. neminem. C. de sacrosan. eccl. D. Tho. in epistola, quam scripsit ad Ducissam Barban

tia, vbi aliqui casus enumerantur, in quibus possunt peti, v. g., tempore necessitatis, vt quando vellēt tradere filia nuptui, vel religioni vt sup. diximus. c. præcedenti. Qñ tñ imponit subsidium charitatiuū Sum. Pont. ad illud tenentur etiam Cardinales pro beneficijs, quæ tenent, vt administratores. Et quædam alia circa subsidium Papæ, vide per Ludou. conf. 498.

41. Causæ ¶ autem, quibus Episcopi, & superiores, non autem ceteri prælati inferiores pnt illud petere, sunt in arbitrio iudicis. ita gl. in d. §. prohibemus. quam gl. secutus est Gram. decil. 28. nu. 3. Card. in clem. 1. §. 1. versic. 3. quero. de excess. praelat. Qui quidē iudex tunc eam iustā, & rationabilem esse arbitrabitur, qñ Episcopus, vel Archiepiscopus consecrandus esset. ita post Ifern. Gramma. in d. decil. 88. Secunda cā est, cum agitur de recuperandis ecclesie bonis. vt respondit Gem. in. consil. 74. quem secutus est Boerius. q. 134. num. 2. Tertia causa est, vt cum pro ecclesie summa utilitate, & necessitate esset emendum aliquod castrum, vel oppidum ad expellendos, vel procul arcendos inimicos. ita rñdet Oldradus consil. 104. quem secutus est etiam Boerius. d. q. 134. num. 2. & Marinus Freja. de feu lib. 2. pag. 172. num. 24. Quarta, cum prælatus ad Conciliū generale à Summo Pontifice vocatur. Innoc. in cap. 1. de sta. monac. num. 10. quæstio. 3. vnio. Boer. d. quæstio. num. 3. Quinta, cum prælatus à Rege vocatur pro seruitio exercitus Regis. glo. in d. c. vnio. vers. pro Regis. Card. in clem. 1. §. 1. col. 2. de excess. praelat. Sed isti potius loquuntur, qñ causa est ecclesie, non autem exercitus. Abb. in dicto cap. cum Apostolus. nu. 5. Sexta, quando Rex hospitium venit in domo Episcopi, vel prælati. ita Archid. in d. cap. vnio. Apollilla ad Abb. in c. cum Apostolus. Septima causa est, quando lis magna mouetur ecclesie, nam tunc subsidium potest petere prælatus, ita Card. in d. clem. 1. §. 1. colum. 2. vers. quero. de excess. praelat. Aliæ autem causæ ponuntur per Oldradum. conf. 205. quod incipit. Circa ¶ propositionem quæstionem. Declarantur autem dictæ causæ, quando prælatus non potest ex suo proprio ferre onus, quoniam impotens reperitur absque sua culpa ad faciendas illas expensas. ita Card. in d. clem. 1. §. 1. vers. 3. oppono. Hinc Boer. q. 134. nu. 9. decidit tunc demum concedi exactionem subsidij pro aduentu prælati, & solutionis bullarum, aliorum onerum, cum fructus vnus anni suæ prælaturæ non sufficiunt.

43. [Et appellatur charitatiuum ¶ subsidium, quod cum charitate petitur, non violenter extorqueri debet. de cens. ex parte. nec a pauperibus, & oppressis. de cens. licet. & quando prælatus vult exigere, debet congregare clerum, & exprimere causam suæ egētiæ, & hortari, q̄

cum cuilibet proximo in necessitate fit subue niendum, fortius sibi; narrando, quia sponfus est totius ecclesie, & absurdum esset, qd spofa videret laborantem egestate sponsum, ipsa existente diuite, sicut in simili. ff. de rei iudica. non tantum. ita dom. Anto. in c. conquerente. in fi. de offi. ordin.]

- 44 Verum, t quantum istud charitativum sub sidium fit exigendum, iudicis erit arbitrium. argum. 10. q. 3. c. quia cognouimus. & 11. q. 1. si clericus. Cardin. in d. clem. 1. §. 1. colum. 2. Socin. iun. consil. 16. nu. 3 lib 3. qui quidem index illud cōstituere pōt iuxta qualitatē loci, annui redditus, expensarum ab Episcopo fiendarum, similibusque adhibitis circumstantijs. iuxta. tex. in l. in fundo. ff. de rei vendi.

S V M M A R I V M.

- 1 Clerici, qui sint, qui habitum, & tonsuram deferre teneantur.
- 2 Clerici, an sufficiat si alterum tantum deferant. Tonsura, quid, & qualis sit, unde remissum.
- 3 Vestis talaris presbytero deferenda qualis, & quid de patio.
- 4 Clericis ex causa rationabili licet intrinsecus, & extrinsecus sericas vestes ferre.
- 5 Beneficarij etiam simplices, habitum, & tonsuram deferre debent.
- 6 Beneficia simplicia possidentes si sint coniugati, an teneantur habitum, & tonsuram deferre, an etiam pensionarij, si sint exempti. & nu. 10. & 16. quid de militibus pensionarijs.
- 7 Milites D. Benedicti Hierosolymitani, an teneantur ad tonsuram, & habitum, & quid stante privilegio.
- 8 Clausula derogatoria apposta per conditionem legis operatur effectum in qualibet lege contraria. fallit tamen ut hic.
- 9 Beneficia simplicia tenuia habentes ad habitum, & tonsuram ferendam sunt obligati.
- 10 Canonicus nec sacris initiatus, nec beneficiarius, an teneatur ad habitum, & tonsuram.
- 11 Supernumerarij ad canonicos in sacris constituti an teneantur ad habitum.
- 12 Clericus fructus beneficij non percipiens, an & quando excusetur ab habitu.
- 13 Pape familiares actu seruientes, an teneantur ad habitum ferendum.
- 14 Constitutio Sixti V. quo ad deferendum habitum, an obliget ad peccatum a discessente. & num. seq.
- 15 Legem Dei obligare a tempore scientie, quomodo intelligatur.
- 16 Habitu non deferentes post publicationem constitutionis, idque ex ignorantia, an incidant in penas.
- 17 Clericus in terra infidelium metu habitum depo

- 18 nens, eorumque signum assumens, peccat.
- 20 Habitus an ingiter omnique temporis momento sit deferendus.
- 21 Absolutus, an qui incidit in penas constitutionis, possit a Confessorio, antequam beneficium resignauerit. & nu. seq. & an alienare, vel fructibus uti nu. 23. & an liber sit a recitandis horis canonicis. nu. 24.
- 22 Milites Romanae curiae caractere clericali insigniti, an teneantur ad habitum deferendum, ex constituti. Sixti V.
- 23 Constitutio Sixti V. an extendatur ad clericos pensionarios, qui tempore reservationis nondum habitum susceperant.
- 24 Clerici peregrinantes a deferendis vestibus talariibus excusantur.

De Sacerdotibus, & clericis non deferentibus habitum, & tonsuram. Cap. III.

Via peccatum est clericis non deferre habitum, & tonsuram. iuxta gl. in c. si quis. dist. 23. & c. prohibere. ideo operæ precium esse duxi interpretari per nonnullorum dubiorum quaestiones. constitutione S. D. N. Sixti V. 1588. quinto Idus Ianuarij. de habitu, & tonsura per clericos, seu milites beneficia, vel et peniones obtinentes, deferendis.

Primum igitur dubium est, nunquid clerici t omnes habitum, & tonsuram deferre teneantur? Respon. quod non. Sed tantum beneficiarij, quamuis non sint in sacris, sed tantum habeant minores ordines, vel tonsuram, vel q sunt in sacris ordinibus constituti. ita colligitur ex verbis ipsius constitutionis: ibi, præcipimus. Syl. etiam notat in ver. clericis. 2. nu. 2. ver. 1. Nauar. c. 25. nu. 100. ver. 33.

Secundum, an t sufficit clericis deferre habitum tantum, vel tonsuram tantum, ut euadant penas huius constitutionis? Resp. quod utrumque debent deferre. ita probatur per verba bullæ: Deferant omnino tonsuram, & habitum clericalem. & ratio est, quia cum hæc copula, & ponantur inter diuersa, ad verificationem copulæ requiritur concursus utriusq; l. si hæredi plures. ff. de conditio. instir. glof. in cle. in plerisque. de electio. in sexto. in ver. populo. tex. in c. 1. de cler. coniug. lib. 6. qui inquit, qd vt clericus gaudeat privilegio clericali, debet deferre tonsuram, & vestes. Quid autē sit tonsura, & qualiter esse debeat. vide glo. ordinariam. in cle. 2. de vita, & honest. cler. vbi inquit, qd est illa, quæ vulgo dicitur, la Chierica. Et hæc tonsura, quæ dicimus clericam, inquit ibi glo. qd altiorem, & maiorem, atque

atque rotundior debet habere monachus, quam clericus. Et qui hanc non portat in capite ad modum spheræ, dr nutrire comam. ita not. in c. prohibere. dist. 23.

Tertio quaeritur. Desert t clericus togam talaris, quæ vulgo dicitur la Suttana, non autē pallium, an incidat in hanc bullam? Et videtur quod sic, dum ibi dicitur vestes talaris, in numero plurali. Ego tamen non ita stricte inteligerem: tum quia modicum semper excusat a mortali, & per consequens si toga talaris non pertingeret vsque ad talos, non incidit: tum quia intentio Summi Pontificis videtur fuisse, vt ex habitu distinguatur personæ ecclesiasticæ a laicis, qd fit per habitum: verum an sit vsque ad talos, hoc parum refert: Tum quia ita videtur esse in vsu, quod toga sit vsque ad tibias prope talos. Et ideo meo iudicio hoc sufficit de toga. Pallium vero vt genua cooperiat, eo magis quia canones tantum de vna veste talari loquuntur. c. non liceat. 23. dist. in. ita etiam tenet Caieta in ver. clericorum peccata.

Quartum. Num t sufficiat vestem extrinsecus deferre clericalem, & alias intus virgatas, idest sericis texturis variatas, vel partitas, hoc est ex diuersis coloribus: dic quod oēs debent esse clericales. facit tex. in c. si iudex. de sen. excom. lib. 6. facit tex. in cap. 1. 2. q. 4. in fi. postunt tamen illam etiam extrinsecam absque peccato deferre ex causa rationabili, puta timoris. cap. clericus. de vita & honesta. cleric. vel scandal. eod. tit. Deus qui. vel nisi occulte tali veste vteretur, puta in cubiculo, vel in prandio, vel quia alia caret, vel in domo, quia domus rem secretam, & non publicam denotat. 6. quæst. 1. ex merito. sic etiam vestes rubræ, & virides sūt prohibita: glo. in cle. 2. ver. partita. de vita, & honest. cler. quod intellige, quando publicè, nō autem quando occulte deferantur.

Quintum. An t omnes beneficiarij etiā habentes beneficia simplicia, idest, non habentia curam animarum, si tales nō sunt in sacris, teneantur habitum, & tonsuram deferre? Dic qd sic p verba cōstitutionis, ibi etiā simplicia.

Sextum. Sed t quid si beneficia simplicia possidentes sint coniugati? Respon. de iure tenebatur deferre, dummodo contraxissent cum vnicâ, & virgine, si volebant vti privilegio clericali, idest, privilegio fori, & canonis, si quis suadente. tex. est in c. vnico. de cler. coniug. Hodie vero habitum, & tonsuram deferre tenentur, etsi vti nolint dictis privilegijs per verba bullæ; præsertim si vti velint.

Septimum. An extendatur dicta constitutio ad oēs clericos coniugatos beneficiarios, vel pensionarios, quamuis sint exempti, & immunes per aliqua privilegia, vt non incidant clericalem? Dic qd sic, vt patet in d. cōstitutione.

Octauum. Vtrum t milites D. Benedicti Hierosolymitani, aut S. Iacobi teneantur deferre habitum, & tonsuram clericalem, si beneficiū ecclesiasticum simplex possident, non vt milites, sed vt clerici? Dic quod sic, ibi, ceterum milites tenentur etiam recitare horas.

Nonum. Sed quid si talibus militibus ex privilegio apostolico fuerit indultum, vt non deferant habitum clericalem? Dic quod eo non obstat tenent: quia per hanc constitutionem derogatum est oibus privilegijs. vt in fine habet.

Decimum. Sed an t clausula derogatoria apposta per conditorem legis operetur effectum in qualibet lege contraria: Puta; Papa hic cōprehēdit oēs clericos beneficiarios, vel in sacris, atq; et milites Hierosolymitanos beneficia possidentes, vt clericos, derogando omnibus privilegijs contrarium continentibus? Respon. quod sic. ita Franc. in c. 1. de constil. 6. nu. 12. Quod tñ fallit. secundum Fulg. in cōf. 227. quod incipit casus talis est: Quando in primo privilegio essent verba, Non obstantibus quibuscumque privilegijs, de quibus oporteret fieri expressam, & specialem mentionem, quia tunc per vltimam constitutionem non esset prima derogata, nisi fieret mētio de verbo, ad verbum. Dyn. in c. quod semel. de reg. iur. lib. 6. Franc. in d. c. 1.

Vndecimum. An t comprehendantur habentes beneficia simplicia tenuia? Dic quod sic, cum etiam teneantur recitare horas. glo. in ca. clericus victum. dist. 9. nisi ob impotentiam non potuerint de habitu clericali providere, quia impossibile nulla est obligatio. Sic nec quis in excommunicationem incidit si obedire nequit. Nauar. c. 27. num. 14. Et nos infra de senten. excommu.

Duodecimum. An t teneantur deferre habitum pensionarij, quibus fuerunt assignati fructus, vel prædia ecclesiastica loco pensionum, vel q referuauerūt sibi pensionē super quibusuis fructibus, seu prouentibus beneficiorū, vel sup distributionib. quotidianis, ac emolumentis: & quid si essent ij clerici coniugati, vel milites pensionarij? Respon. oēs istos præter vltimū teneri ad deferendum habitum, & tonsuram, dummodo duo concurrant, primū vt pensiones obtineant, vt clerici: nā si vt benemeriti, secus esset, quia tunc nec tenentur recitare officium B. Virginis. vt supra diximus in secunda parte, tertio præcepto. de hor. canon secundum, vt pensio excedat summam aureorum 60. de Camera; vt habeatur in declaratorio huius constitutionis per eundem summum Pontificē. pensionarij vero milites alicuius regulæ approbata tenentur deferre habitum suæ militiæ congruentem, per quem intelliguntur insignia crucis, vel numismata suæ militiæ propria.

11 Tertiumdecimum. Est ꝑ canonicus, nec beneficiarius, nec sacris initiatus, habet tamen stallum in choro, & vocem in capitulo expectans præbendam, vtrum comprehendatur in bulla ꝑ dic quòd sic: dum dicit, vel ad habentes ius ad ea. Huiusmodi est canonicus: Etenim eo ipso, quòd quis est canonicus, habet ius ad præbendam vacantem, vel prope vacaturam. cap. si postquam. de præbend. lib. 6. cap. fin. de concess. præben. eodem lib. vbi Francus etiã notat, q̄ appellacione beneficij ecclesiastici venit canonicatus.

12 Quartumdecimum. An ꝑ supranumerarij ad canonicos in minoribus ordinibus constituti reneantur habitum deferre. Dic quòd sic: cum habeant quoddam ius preparatorum ad canoniã obtinendam. ita Abb. in c. cum M. Ferrariorum. nu. 3. de constit. Idem dic de eo, q̄ post mortẽ Episcopi, vel Abbatis obtinuit a Papa Episcopatũ, vel abbatiam, vel de coadiutore Episcopi, vel Abbatis, qui Episcopo, vel Abbate mortuis illa beneficia obtinuit, per eadem verba, ius ad ea. hodie tamen dicti regressus, & coadiutoria cum futura successione sunt prohibiti per Conc. Trid. sess. 25. de reformat. c. 7. [ne videantur beneficia ecclesiastica dari iure hæreditario. c. ex transmissa. c. conquere. de fili. presbyt. vnde hac ratione cautum fuit in c. inter ceteras. de rescrip. & in c. ad extirpandas. de fili. presbyt. vt filius etiam legitimus, repellatur a beneficio, q̄ pater eius immediatẽ habuit.]

13 Quintumdecimum. Sed ꝑ quid si nihil emolumentum percipit clericus ex beneficio, vel quia non ipse, sed pater, vel amicus fructus beneficij percipit, vel neque ipse, vel alius, caput, neq; in futurum capere potest, vel quia omnes fructus beneficij in pensionem alteri dat, vt beneficio renunciet. Resp. quòd in primo, & tertio casu non excusatur, cum etiã ad horas teneat, vt diximus supra in 3. præcepto. Verũ in secundo sic, modo non sit negligens in percipiẽdo fructus. ita Nauar. c. 25. nu. 103. & nos sup. sic etiã habetur in declaratorio huius constitutionis, quòd pensionarij non tenentur deferre habitũ, quãuis excedat summã aureorũ 60. si cũ effectu non perceperint. facit tex. in c. perpetuo. de elect. lib. 6. nisi per eos steterit quin minus percipiat, vel exigant.

14 Sextumdecimum. An ꝑ extendatur dicta constitutio ad familiares in palatio. Papæ actus feruientes? Respondeo, quòd non, vt habetur in bulla, atq; in ipsius bullæ declaratione.

15 Decimumseptimum. Num ꝑ hæc constitutio obliget, quo ad peccatum in foro conscientie a die scientie, licet sit adhuc infra tempus ad non gestandum habitum quo ad pœnas, per verba bullæ, Lapso huiusmodi tempore? Dic

quòd sic, si potuerit clericus voluntatem Summi Pontificis executioni mandare: cum etiam de iure beneficiarius, vel in sacris constitutus teneatur habitum deferre. Syl. in verbo. Clericus. lo secundo. nu. 1. vers. 2. Nau. c. 25. nu. 100.

16 Verum aliter sentirem, ꝑ si non esset de iure peccatum. v. g. Est quidam, qui obtinet beneficium simplex ecclesiasticum, & incedit in habitu, & tñsura, deinde efficitur miles Hierosolymitanus, obtinet a Papa dispensationem, vt retento beneficio ecclesiastico possit incedere in habitu militari, postea fuit promulgata præfens constitutio, tales obligans ad gestandũ habitum clericalem, non obstantibus quibuscunq; indultis Apostolicis, tunc iste non tenetur a die scientie, si nondum est elapsum tẽpus præfixum a dicta Constitutione. Syl. in verbo, lex. q. 6. Et non obstat, quòd in foro Dei

17 lex obligat ꝑ a tpe scientie. iuxta glo. no. in c. 1. de rebus ecclie. non alien. lib. 6. quia illud procedit, qñ simpliciter promulgatur constitutio Summi Pontificis absq; stato tpe, vt obliget; nã tunc in foro fori post duos menses, & a tempore scientie, vt in casu nostro. Quare concludẽdo, dico quòd nisi de iure esset peccatum mortale, non obligarem scientes ante elapsũ tẽpus positum a Summi Pontifice.

18 Decimumoctauum. Quod ꝑ si post tempus elapsũ ignorauerint constitutionem, an non obstante, quòd fuerit publicata, & ad valuas basilicæ um posita, incurrant in pœnas habitũ non deferentes? Respõdeo, q̄ non, quo ad peccatum mortale, tum ex verbis bullæ in fine, dũ dicit, præsumperint. Quod verbum notat dolum, & temeritatem, non autem obliuionem, & ignorantia. facit tex. in c. 1. c. monasteria. de vita, & honest. cler. & nos in primo lib. capite. 13. Tum etiam per glo. in ca. 1. de rebus ecclie. non alien. lib. 6. Vbi qui citra culpam diutius post tempus elapsũ ignorassent, excusantur. Quo vero ad pœnas exteriores, & in foro exteriori secus crederem.

19 Decimumnonum. An incidat ꝑ clerici in hæc constitutionem, si habitum non deferant ex iusta causa. Vide supra in vers. 4.

Sed an peccet clericus, qui transiendo per terras infidelium non solum deposuit vestes clericales, sed etiã infidelium signũ assumpsit, vt illorum furorẽ declinaret? Dic quòd sic Syl. in verbo, Apostasia. q. 1. & in verbo, infidelitas. Caiet. in verbo, habitus omissio.

20 Vigestimũ. Ad incurrendas ꝑ has pœnas quot dies sufficiant ad non deferendum habitum. Respondeo, quòd semper tenetur deferre in publico per illa verba, iugiter deferat verbum enim iugiter, id est, continuò, intelligitur sine temporis interuallo, vt inquit Abb. in cap. ceterorum. de rescrip. facit tex. in c. stipularis sum

sum Damam. ff. de verb. obli. cum similib. semper tamen modicum excusat a peccato, & per consequens a pœnis huius constitutionis. hoc tamen quando sit, determinabitur arbitrio boni viri, id est Confessarij, facit quæ dicit Naua. c. 27. nu. 89. & nos in primo lib. c. 13.

21 Vigestimũ primum, post ꝑ incurfas pœnas, an per Confessarium possit absolui a peccato antequam beneficium vacare denunciauerit eis, ad quos spectat? Respondeo, regulariter nõ esse absoluedum, nisi primum denunciauerit, & resignauerit in manu eius, qui resignatione potest accipere, vel alicuius nomine eius, si esset in mortis articulo teneatur restituere fructus perceptos, de renunc. c. post translationem. §. rursus. Poterit tamen secundum Innoc. retinere vitã necessã strictẽ, de consilio Confessoris, ita q̄ solum non egeat, & alios fructus restituere. c. dilecto. de præb. Aliter absolui non potest nisi obtineat dispensationem. ita Syl. in verbo, beneficium. 3. q. 20.

22 Crederem ꝑ tamen posse absolui, quando esset necessitas ecclesiastici præcepti, puta comunicandi die Paschatis, & non posset tũc renunciare, vt quia esset extra domicilium, vel alia rationabilis causa, vt quia esset grauis persona, & omnino promitteret, vel ad euitandũ scandalum, aut spes certa obtinendi dispensationem, q̄ si reuelaret, illo careret, arg. eorum, quæ diximus in 1. lib. c. 12. nu. 41.

23 Vigestimũ secundum. An ꝑ post incurfas pœnas possit alienare, vel vt fructibus beneficij ab hinc in antea perceptis? Dic quòd non nisi vt supra. in dub. 20. diximus: & ratio est, quia iam priuatus est beneficiis, & pensionibus absque vl la sententia declaratoria subsecuta, vt clare patet per dictam constitutionem: ibi, absque vlla mentione, &c.

24 Vigestimũ tertium. An ꝑ sit liber a recitatione horarum post incurfas pœnas. Dic quòd sic: cum beneficium detur propter officiu, ideo cessante causa cessare debet effectus, nisi esset in sacris. Vide a simili quæ dicit Cou. lib. 3. var. resolu. c. 13. nu. 12.

25 Vigestimũ quartum. An ꝑ comprehendat hæc constitutio milites, vel officiales Romanæ Curie caractere clericali insignitos, qui etiã in minoribus ordinibus insigniuntur, qui milites, vel officiales non vt clerici, sed vt milites obtinent beneficia suæ militie, quæ dicuntur commendæ, vel pensiones, & super quibus fructibus ecclesiasticis, aut fructus sibi referuauerunt percipiendos, aut in futurum obtinebunt. Respondeo, quòd sic: tenetur enim deferre habitum militarem, licet non clericalem. ita habetur ibi, Ceterum milites, & ratio est, quia isti non percipiunt beneficia, seu pensiones, vt clerici, sed vt benemeriti, ideo non tenentur de-

ferre habitum clericalem, neque recitare horas, vt diximus in 3. par.

26 Vigestimũ quintum. An ꝑ extendatur ad clericos pensionarios, qui tempore reseruacionis pensionum, seu fructuum nondum regularem habitum susceperunt, vel officiis Romanæ curie ascripti fuerunt, sed post factas vniciq; eorum reseruaciones militiam susceperunt, vel officiis Romanæ Curie ascripti fuerunt. Respõdeo, quòd sufficiat eis, vt deferant habitum militie, id est, insignia crucis. Sic enim explicat Sum. Pontifex, vt patet in d. constit.

27 Vigestimũ sextum. An ꝑ excusentur a pœnis in bulla contentis clerici, qui non deferunt vestes talares, ex eo, quia sunt in longa peregrinatione. Dic quòd sic, quia tunc licet habere breuiore, & expeditiore. Syl. in verbo. clericus. 2. nu. 1. vers. 2. & hæc circa explicationem supra dictæ constitutionis dicta sufficiant.

S V M M A R I V M.

- 1 Interrogationes peculiare clericorum, quæ sint, vide usque in finem.
- 2 Officia secularia, artesque a clericis exerceri non possunt. Clerici postulare tantum possunt pro personis miserabilibus, & cognatis.
- 3 Prohibitus aduocare, an sit prohibitus consulere.
- 4 Clerici nolentes addiscere, quæ scire debent, non absoluedi.
- 5 Clerici quinam peccatum, vel irregularitatẽ incurrant, cum intersunt deformationi hominis.
- 6 Clericus omittens horas canonicas, ad fructuum restitutionem tenetur.
- 7 Clerici in plures, quam in tres annos locantes finitum suorum beneficiorum peccant, & sunt excommunicati.
- 8 Clerici cohabitatio mulierum, quo casu uitio tribuatur in foro fori, vel foro conscientie.
- 9 Clericus concubinaris adulterium, sacrilegium, & incestum dicitur committere. Donatio sine traditione rei facta concubinae per clericum, non tenet secus re tradita.
- 10 Concubinaris, an dicatur ex unico actu, vel ex pluribus in aliena domo.

De Sacerdotibus, & Clericis.
Cap. IIII.

- 1 Primo si censura excommunicationis, aut interdicti, vel suspensionis irretiti, vel in mortali peccato ordinẽ, susceperunt, vel excuti fuerunt.
- 2 Secundo. Si officia ꝑ secularia omnia, siue artes, præsertim chirurgiam, & medicã saltem cum

cum aduisione, & incisione exercuerunt, vel mercaturam vilis emendo, vt carius vendat, nisi id, quod superest de emptis ad suam, suorum que sustentationem. Item postulare, nisi pro miserabilibus personis, & cognatis: nã talia exercentes si sunt in sacris, vel beneficiarij: peccant. vide Nauar. c. 17. nu. 110. vers. 34. [Si tamẽ contra ecclesias, a quibus beneficia obtinent, aduocati, vel procuratores extiterint, beneficiis priuari debent. c. fi. de postul. in fine nisi cogat illos necessitas officij, vt quia tutor est, vel p̄latus. Inno. ibi. An t̄ autem clericus in casu, quò prohibetur procurare contra ecclesiam, si in camera consulit contra eam, incurrat penam? videtur dicendum, quòd nõ, si sequimur doctrinam Bar. in l. r. §. postulare. ff. de postul. vbi etiã in l. Paulus. §. i. ff. de leg. vbi inquit, q̄ Doctores, qui non possunt esse aduocati, non dicuntur aduocare, si mittunt vnã cedulam iudici, vel si ei loquuntur, sequitur Prap̄osin c. sollicitudinem. de appella. colu. 10. qui etiam allegat Angelum dicentem, quòd prohibetur postulare, non prohibetur allegare in camera, vel in scriptis. Sed si nos consideramus tex. in d. ca. si qui fundatur in ingratitude, quã ita consistit in postulando, ac si in scribendo in camera, vel consulendo, quã paritas rationis non sic procedit in doctrinis Doctorum supra relatis, operatur, vt contrariam opinionem veriozem teneamus.]

Tertio. Si ludis, vel choreis interfuerunt, vide sup. in 2. lib. 7. præcep. c. his igitur. dist. 23.

4 Quarto. Si t̄ ea non discunt, quã necessario scire tenentur ratione beneficij, vel officij, quod tenent, nec volunt illud renunciare, licet alias sint idonei ad alia beneficia, vel officia, & si nolunt discere, quo fiant ad illud idonei, non debent absolui. Nauar. c. 25. num. 133. versicu. 19. [Nam ignorantiam, cunctorum errorum tanquam matrem, in sacerdotibus esse omnino vitandam dixit rex. in c. ignorantia. 38. dist. Ignorantia, inquit, cunctorum errorum mater, maximẽ in sacerdotibus Dei vitanda est, qui regendi, docendi que officium in populo Dei susceperunt. tradunt Inno. c. But. & Panor. in c. cū in cunctis §. inferiora. de elect.]

Quinto. Si officium ordinis sine debitis ornamentis exercuerunt, vide supra. in 3. præcepto. in 2. par. de vestibus sacerdotis.

5 Sexto. Si t̄ ad sunt deformationi hominis, quã per iudicis sententiam fit sine iusta causa, puta consolandi, vel confitendi cõdemnatum, nam peccant, & si interfunt, auctoritatem, vel auxilium præbendo, aut aliquid dicendo, vel faciendo, quo deformatio fiat, vel anticipetur, incurrunt irregularitatem. Nauar. c. 27. nu. 114. Quo vero ad peccatum incurrendum. Nauar. restringit ad clericum beneficium, vel sacro

rum ordinum, sed quo ad irregularitatem idẽ iuris est de clericis, quod de laicis.

6 Septimo. Si t̄ omiserunt dicere horas canonicas, vel dicentes exercuerunt opera manualia, aut voluntariẽ vagati sunt, vel non integrẽ pronunciauerunt: nam tunc præter peccatum mort. si sunt beneficiarij, tenentur ad fructuum restitutionem. vt diximus in 3. præcep.

Octauo. Si clericus ordinis sacri, vt beneficiarius accusat etiam iustẽ sine protestatione veraciter ex animo facta, q̄ nolit accusato irrogari penam sanguinis, item si detinet furem ad recuperandum sua, quo ad iudex veniat, aut eidem tradat, vel si vociferat, Latro, latro: si hæc facit animo, vt talem poenam subeat, peccat, & est irregularis irregularitate proueniente ex delicto, si ille ex hoc poenam sanguinis subeat. Nauar. capite. 27. nu. 225. & seq. & nos latẽ in 5. præcep.

7 Nono. Si t̄ fructus sui bñficii in plures, quã in tres annos locant, peccant, & sunt excommunicati in terris, vbi est acceptata extrauagans Pauli 2. Nauar. c. 25. nu. 130.

Decimo. Interrogandi sunt de simonia in sacramento, & in beneficiis.

Vndecimo. Si omiserunt debitam materiam, vel formam, vel ritum, & in specie interrogantur rudiores, an sciant formam Baptismi, vel Eucharistiæ.

Duodecimo. Si non confessi de mortali celebrauerunt. c. de homine. de celebra. miss.

Decimotertio. Si non dictis matutinis, vel non ieiunii. iux. tex. in c. nihil 7. q. 1.

Decimoquarto. Si tenent calices immudos, vel corporalia, quia mortale.

Decimoquinto. Si in celebratione non fuerunt attentis: Si aliquid ex particulis cecidit in terram: Si post pollutionem ex causa mortali celebrauerunt, vel ad maleficia: Vel non celebrauerunt saltem in magnis solemnitatibus, vel plures missas eodem die dixerunt præterquam in die natiuitatis Domini: nam glo. in c. consuluit. de celebr. miss. abrogata est.

Decimosexto. Si confessionem reuelauerunt, vel nimis festini in illis audiendis, vel quẽ non potuerunt absoluerunt, vel in dubiis non confuuerunt peritiores, vel non fecerunt debitas interrogationes.

Decimosextimo. Si mendacium, aut curiosa, vel iocosa, aut indulgentias indiscretas prædicauerunt.

8 Decimo octauo. Si t̄ cohabitant mulieri cõiunctã, ac etiam turpi, & feni, mortaliter peccant, si credunt, vel credere debent se voluntate, aut opere, vel vtroq; modo peccaturos cum ea, & hoc in foro conscientie: quia in foro fori licet clerico, qui est bonæ famæ habitare cū personis coniunctis, vel etiam extraneis, quan

do non sunt aliter suspectæ, nec habent famulas iuvenes. Naua. c. 25. nu. 109. Syluest. in verb. Clericus.

Decimonono. Si ingreditur solus in domũ mulieris suspectæ de fornicatione, aut ita sibi periculosa, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, aut operis inductum iri, etiam si sit religiosa, vel commater: nã mortaliter peccat. Naua. c. 25. nu. 109.

9 Vigesimo. Si est t̄ concubinarius, quia committit adulterium spirituale, & sacrilegium. gl. in c. virginibus. 27. q. 1. Abb. in c. vt clericorum. prope finem. de vita & honesta. clericorum. committit etiam incestum. glo. not. in l. 2. vers. filij. C. de episc. & cler. & tali casu donatio facta concubina non tenet. Abb. in c. 1. de cler. ægrot. quod intellige, quando non fuit peruentum ad traditionem, quia non datur actio super his, quæ turpiter sunt promissa l. 2. C. de cõdictio. ob turpem causam. si vero fuerit peruentum ad traditionem, tunc non potest clericus illam reuocare, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. Fiscus tamen Ecclesiæ bene poterit res donatas auferre. arg. l. secundæ. C. de cõdict. ob turp. caus. glo. in c. quia diuersitatem. de concess. præben.

10 Concubinarius t̄ vero, an dicatur clericus ex vnico actu? Dic, quòd non, & an ille dicatur qui in aliena domo solet cum muliere carnaliter commiseri? Dic, quòd sic. ita Hisp. in sua praxi. vers. concubinarij. c. 73.]

S V M M A R I V M.

- 1 Religio unde, & quot modis sumatur. nu. seq.
- 3 Religio proprie, quæ, & quibus præferitur.
- 4 Religio perfectionis statum superabundantia dicitur.
- 5 Examinandi diligenter religionem ingredienti, & cause, quibus moueri possint. nu. 9. vsq; 14.
- 6 Per ingressum sunt nuptia inter Christianos, & religiosum.
- 7 Clausum cella est uinaria, multa continet uinaria, sed non ad dignitates potest.
- 8 Illegitimus per professionem ad ordines promoueri, sed non ad dignitates potest.
- 10 Literarum scientia in monachis clericis necessaria.
- 12 Pro ingressu ad religionem pecunia dari non potest, & pena.
- 13 Nouitij ad regulares obseruantias inducendi, & an habeant uoces in Capitulo. ubi etiam de conuersis.
- 14 Professio anno non completo rigore Concilij nulla est. nu. 21. & an possit ratificari. nu. 22. & 23.
- 15 Per præpositio, t̄ temporis continuitatem significat.
- 16 Professio ultra annum prorogari arbitrio superioris potest.
- 17 Rotationis annus, a quo die incipiat.

18 Nouitiatum cum licentia superioris habitu reuocari potest extra monasterium. nu. 19. fol. lit. num. 20.

24 Professus nulliter si iterum uult profiteri, noua indiget professione.

25 Professio quida, & an scriptura necessaria.

26 Professio tacite conditiones, quæ.

27 Vt expresse proficiatur, tacite professus cogi potest.

28 Professionem emittens ficto animo, an sit professus.

29 De intrinsecis ius exterius præsumit per extrinsecas actiones.

30 Per protestationem præsumi in prima uoluntate persistere, qualiter intelligatur.

31 Secundum uotum sollempne religionis derogat priori simplici.

32 Per professionem num transeant omnia bona ingressu.

33 Professio nouem effectus operatur.

34 Monachum haberi pro mortuo, qualiter intelligatur.

35 Professio obligati ad ratiocinia, an ualida. num. sequen.

37 Profiteri si parentes extremè indigent, peccatum est.

38 Vota transgredi peccatum est mortale, & quid per illa significetur. nu. 39.

40 Professio cum reservatione bonorum, qualiter accipitur.

41 Religioso relicto, ut nulla modo sit monasterij, quomodo intelligatur.

42 Papa inferior illud monacho concedere nequit.

43 Religiosus plura in fructibus beneficij potest, quam in peculio.

44 Bonorum reservatio facta ad usum in professione de licentia, ualida est.

45 Beneficia nouitij non uacant nisi per professionem.

46 Renunciatio bonorum per nouitium ante annum facta, an ualeat.

47 Religiosi post professionem, an strictior uita indici possit.

48 Proprietarius quis, & pena. nu. seq.

50 Proprietarius nequit esse monachus, licet à monasterio non succurratur.

51 Paulatim, quid singulis diebus recipere, an faciat monachum proprietarium.

52 Donatum à Papa religioso, an faciat eum proprietarium.

53 Administratio bonorum stabilium, an monacho ad nutum concedi possit.

54 Licentia in foro conscientie sufficit tacita.

55 Monachus taxari aliquid cum assignatione potest pro indumentis.

56 Papa potest dispensare in nato paupertatis, & casu sita. nu. seq.

58 Religiosus uoluntatem suam per schedulam exprimens, num testari dicatur, & an possit. num. sequen.

- 60 Clericus secularis, an, & de quibus bonis possit restari, & Eremita.
- 61 Monachus superflua habens, an sit proprietarius.
- 62 Monachus, an sit dominus portionis ante se positae.
- 63 Eleemosynam claustralis, an, & quando facere possit.
- 64 Litteras mittens, uel recipiens, quando monachus peccet.
- 65 Castitate, quam praecipue decet claustrales esse ornatos.
- 66 Carnem monacho comedere peccatum, quando mortale, uel licitum. nu. seq.
- 68 Carnem comedere contra conscientiam, an debeat monachus ex precepto Abbatis.
- 69 Lineis uti monacho est peccatum ueniale.
- 70 Monachus in indumentis, & cibis pro moribus eorum, cum quibus uiuit, uti debet.
- 71 Habitus religiosi quis, & quo ad monachos nigros excelsus, uel scapulare nigri coloris.
- 72 Habitus dicitur super deferat religiosus, alias est excommunicatus, amplius, & limita. num. sequen. & 74.
- 75 Habitus in cella dimittere, uel gestare hastam, peccatum est mortale.
- 76 Cum habitu semper debere esse religiosum, qualiter intelligatur.
- 77 Habitus ob larnas dimittere, uel occultare peccatum, an mort. etiam intra monasterium.
- 78 Fugiuos, & renari uolentes non recipere peccat Abbas qui etiam tenetur requirere. nu. 80.
- 79 Inter eiectionem fugitiuū, & apostatā discrimen.
- 81 Acquisita ab iniuste eiectione sunt primi monasterij & quid si in se. nu. seq.
- 83 Apostata per annum persistens sit de heresi suspectus.
- 84 Inquisitores contra tales non procedunt, nisi sint coniugati. Amplia in conuersis. num. seq. limita. ut num. 86.
- 87 Oblati absque uisio apostasia matrimonium contrahere possunt.
- 88 Emitens tria uota in manibus Abbatis, ut sit oblitus, non est religiosus.
- 86 Horas persoluere professi ex statuto regule tenentur.
- 90 Obodire tenentur subditi superiori etiam in dubijs, fallit in multis casibus.
- 91 Regulam transgredientes, quando peccant mortaliter.
- 92 De filij fractione, & multis interrogandi religiosi.
- 93 Incedere religiosi qualiter tenentur.
- 94 Nobilitas amittitur per ingressum monasterij, & quare, & nobilitatis privilegia remisit.
- 95 Famam suam negligere non debet religiosus.
- 996 Clausulam uiolare, nem. est peccatum, nisi in duobus casibus.
- 97 Vagatio monachis, quam periculosa.
- 98 Transitus de religione ad religionem, an possit fieri. uide sex casus, usque ad numerum 105.

- 99 Cautela pro dispensato ad laxiorem.
- 100 Habitare extra monasterium sine causa, uisum est apostasia. fallit. nu. seq.
- 102 Conuersi, & oblati ad aliam religionem transire nequeunt.
- 103 Cautela adhibenda a prelato dante ex causa licentiam ingrediendi strictiorem.
- 104 Bona a religioso acquisita post licentiā ante transiunt, cuius erunt.
- 105 Relictum religioso sub conditione, si ante euentū sit Episcopus, erit Episcopatus.
- 106 Confessio, & cōmunio singulis mensibus fieri debet a religioso sub peccato mortali.
- 107 Confiteri religioso alterius ordinis nō licet religioso.
- 108 Absolutio ab altero, quam a proprio Confessario in septem casibus est ualida.
- 109 Regularis Confessor extra diocesim audire confessiones nullo modo potest.
- 110 Aetas in sacris ordinibus suscipiendis necessaria.
- 111 Executor testamenti absque licentia obiter non potest esse religiosus.
- 112 Religiosus, an possit esse tutor, arbiter, testis, uel notarius.
- 113 Accusare alium religiosus non potest sine licentia Abbatis, neque esse procurator. nu. seq.
- 115 Balnea potest religiosus ingredi ex necessitate.
- 116 Interrogandus est religiosus de mala electione, & multa de hac materia. usque nu. 20.
- 120 Inquisitio per Abbatem de his, quae habuit per uisū inquisitionis fieri non debet.
- 121 Interrogandi prelati, qualiter ingressum habuerunt ad prelaciones, qui fieri potest nouē modis.
- 122 Abbas communem regulam sequi tenetur.
- 123 Prelatus dicitur oculus. ubi explicatur Oculi tui sicut piscina in Eshebon.
- 124 Prelatus uita, & doctrina debet praeclere subditos.
- 125 Interrogandus si fuerit prudens, & uigil, & prudentia in quo consistat. nu. seq.
- 127 Correctio cum misericordia fieri debet, & seueritate.
- 128 Carcerib. religiosus nō est de facili emancipandus.
- 129 In depositione officiorū citatio debet praecedere.
- 130 Celeritas nimia in sententijs proferendis reprobatur.
- 131 Taciturnitas in prelati, & in subditis, quandoque irreprehensibilis.
- 132 Negligentia prelati in puniendo delinquentes, mortalis culpa est.
- 133 Prelatus donans bona monasterij peccat, & recipiens tenetur illa restituere.
- 134 Debitum repetere, quando debeat prelati.
- 135 Venationibus interesse religioso illicitum est.
- 136 Patrimus esse non potest religiosus.
- 137 Humilitas in Abbate, qualis in camera, & in itinere debeat.
- 138 Abbatem praeponi canonicis cathedralis Ecclesiae, qualiter intelligendum.
- 139 Abbas in honoribus ille preferendus, qui prius ad dignitatem est assumptus.

Pre-

- 140 Prelatus consilium monachorum requirere tenetur, sed non sequatur amplius, & limita, quinque modis.
- 141 Visitare subditos prelati, qualiter debeant.
- 142 In literis dimissorij. Abbas, qualiter peccare potest.
- 143 Prelatus a quibus excommunicationibus religiosum absolueret possit.
- 144 Prelatus subditum ad aliam religionem, an possit cogere. nu. seq. & 149. & nu. 152.
- 146 Negligentia prelati, quando mortalis.
- 147 Eiectus, an possit tuta conscientia remanere in seculo. nu. seq.
- 150 Eiectus, an possit ab eadem congregatione recipi, ut oblati.
- 151 Fugiuum, uel eiectionem non tenetur prelati requirere in duobus casibus.
- 153 Sacramentum confirmationis, an, & quando Abbas administrare possit. & nu. 155.
- 154 Confirmationis administratio Sacerdoti concessa, an intelligatur etiam materiae consecratio.
- 156 Abbas ex privilegio Papa minores, sed non maiores conferre potest ordines.
- 157 Iura Pontificalium ex privilegio habens, an extra monasterium illis uti possit.
- 158 Benedictio Pontificalis ex privilegio Abbatibus competit.
- 159 Vestes sacerdotales benedicere Abbas, an possint.

De regularibus. Cap. V.

Religionis naturam cognoscere, & ualeamus, huius nominis originem inquiramus. Nomen igitur religionis secundum Tull. dicitur a religando, id est recolligendo, uel retractando omnia, quae ad cultum Dei pertinent. unde idē Tull. de Repub. totos dies precabantur, ut sibi sui liberi superstites essent, qui autem omnia, quae ad cultum Deorum pertinent retractarent, & tanquam relegarent, hi sunt dicti religiosi. Vel secundum Aug. de vera religione, Religio dicta est a religando. Illud autem proprie ligari dicitur, & ita uni affringitur, quod ei ad alia diuertendi libertas tollitur. Sed religatio iteratam ligationem im portans ostendit ad illud aliquē ligari, cui primo coniunctus fuerat, & ab eo distare incipit. Et quia omnis creatura in Deo existit, quam in seipsa, & a Deo processit, quodammodo ab eo distare incipiens, secundum essentiam per creationē: Ideo rationalis creatura ad ipsum Deum debet religari, cui primo coniuncta fuerat antequā esset. Ut sic ad locum, unde exiit flumina reuertantur. Eccles. 1. Ideo gl. Rom. c. 1. super illo, Ex ipso, & per ipsum, inquit: Religiō nos religio uni omnipotenti Domino. prima autem ligatio, qua homo Deo ligatur, est

per fidem, quia ut dicitur Heb. 11. Accedentem ab Deo oportet credere, quia est. Huius fidei protestatio latra est, quae cultum Deo exhibet quasi recognoscens Deum esse principium, & originem, in quo uiuimus, mouemur, & sumus. Imo ex quo, & per quem omnia quaecunq; bona subsistunt. Vnde religio primo, & principaliter latram † significat, quae Deo cultum exhibet in uerā fidei, praestatione, & sic quilibet sit particeps Christianae Religionis in baptismo, abrenuntians Sathanæ & omnibus pōpis eius, & ita omnis Christianus dicitur religiosus, unde in plurimis locis dicitur religio Christiana. c. gaudemus, de diuor. c. pro humani. de homic. lib. 6. c. 1. q. 1. Secundo sumitur pro cultu diuino non solum per fidem, sed etiam per bona opera, & ita comprehendit oēs honeste uiuentes, siue clericos, siue laicos, siue cōiugatos. c. iusta. 16. q. 1. c. q. Deo. 2. 3. q. 5. c. fi. de rebus Eccles. non alien. Et ita intelligitur illud Iacob. 1. Religio munda, & c. hęc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorū. Tertio sumitur pro statu clericali, quia sunt magis dediti diuino cultui. c. Saluator. 1. q. 3. c. fi. 12. q. 1. gl. in nomine Domini. dist. 2. 3. & sunt de sorte Domini. c. cui precio. c. duo sunt. 1. 2. q. 1. Quarto dicitur religio officium iudicandi. gl. in l. si iudex. ff. de var. & extra. cogn. Item iuramentum. c. fi. uero. cap. quē ad modum. de iure iur. l. 1. & seq. ff. eo. Quinto, & ultimo † sumitur religio pro statu illo, qui per emissionem professionis regulæ approbatae prelati imperio totum se dedicat Deo, & diuino seruitio, quasi in holocaustū, de quo Grego. super Ezech. Sunt quidam qui nihil sibi seruant, sed sensum, linguam, vitam, atq; substantiam, quam perceperant, Deo immolant. Et hęc religio est status poenitentiae, exercitiū, & schola perfectionis. D. Thom. 2. 2. q. 1. 86. art. 1. quartum. & significatur per Sicomorum, id est, sicum uacuum, quam ascendit Zachaeus, ut Iesum uideret. D. Thom. quod lib. 4. q. 12. art. 1. Praefertur eleemosynis, & uirginitati seculariū, quia uiuentes in monasteriis ad hoc, quod inhæreant Deo, postponunt propriam uoluntatem, & omnia, quae possunt habere. Sed uirgines ad hoc postponunt ueneas voluptates. D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 5. secundum. quare religio nominat statum perfectionis, nō quidem sufficientiæ, & necessitati, quae consistit in obseruantia praceptorum, sed superabundantiæ, & supererogationis, quae consistit in obseruantia praceptorum, & consiliorū, qui si talia obseruant, & student in monasteriis proficere, sunt optimi, sic si deficiunt, ceteris hominibus sunt deteriores. c. quantumlibet. dist. 47. quod nota, quia faciunt contra Apostasias egredientes religionem propriam, ij ergo. ad confessionem accedentes sic possunt interrogari.

Primo

Primo, si sint superiores: An diligenter examinauerint ingredientes † religionem super causa qua moti fuerint ad illam ingrediendū. Nam vt diximus de Circuncisione Domini in ser. vnico. & in prima Dominica Quadragesimæ. ser. r. Alij dicuntur a spiritu Phitonico, vt qui claustrum aliquod intrant, vt ventrē impleant, nam phiton ventriloquus dicitur. de quo Esa. Et erit vox Phitonis. Alij a spiritu Baal, qui ideo intrant, vt maiores fiant, vel ppter inanem gloriam: Baal enim superior interpretatur. Alij claustrum intrant, vt diuites, idest præputiati fiant, quorum figuram gessit Sichem, qui se circuncidit, vt liberius fruereur amplexibus. Dinæ, quæ interpretatur causa hec. Contra hos claustrales clamat Apostolus, Circuncisus aliquis vocatus est non adducat præputium. 1. Corinth. 7. Alij ducuntur in religionem a spiritu sancto, qui quosdam impellit, vt qui propter infirmitates, & necessitates temporales coguntur intrare, de quibus Ber. foelix necessitas, quæ ad meliora compellit. Et Euag. Matth. c. 2. inquit, quod compelluntur quidam intrare ad nuptias. Aliquos ducit Spiritus sanctus, qui solo amore intrant, vt fruantur amplexibus sponsi, de quibus Salomon. In odorē vnguentorum tuorum currius. Et enim per ingressum † sunt nuptiæ inter Christum, & religiosum. Vnde de talibus dicit Aposto. 2. Cor. 10. Respondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. De istis nuptiis dixim⁹ in sermo. 1. post Epiphaniam Domini, in Dominica, vbi nuptiæ factæ fuerunt tertia die. sic in religioso tres dies, sunt tria vota, de quibus Io. sue. ca. 2. Ad montana conscendite, idest ad eminentiam religionis, ne forte occurrant vobis reuertentes, ibique latitate tribus diebus. Item Exod. 5. Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudine, idest, in religionē, & sacrificemus domino Deo nostro. Istæ nuptiæ iniantur in mundi abrenuntiatione, ratificantur in habitus assumptione, consumantur in professione. Nam ibi sponfus inebriat sponsam, introducendo illam in cellam vinariam, de qua Salomon. Cant. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam. Hæc est claustralis † conuersatio, quæ multa vina continet, vinum compunctionis in lugentibus peccata, deuotionis in recolentibus Dei beneficia, vinum exultationis in spe gaudentibus, vinum aromaticum insuauiter contemplantibus, vinum floratum in nouitijs, vinum ferratum in tribularis, vinum rosatum in perfectis, qui cum Apostolo dissolui cupiunt, & esse cum Christo. Examinent ergo primo Superiores cautam, quæ si recta non fuit, poterit rectificari. Interim tamen licet suam intentionem non consequatur, quia forte non est effectus præla-

rus, est tamen religiosus, tex. & glo. in c. vt clerici. de regula. optimus tex. cū gl. in c. quod interrogasti. dist. 27.

Secundo interrogandi sunt super conditione generis, idest, An sint ex legitimo matrimonio nati, vel non, quia licet de iure illegitimi † possint fieri religiosi, ac secuta pessione possint absque alia dispensatione promoueri ad ordines sacros, vt vult gl. in verbo, maiores. in c. 1. de fili. presby. in 6. cum religionis ingressus cum effectu tollat omnem irregularitatem quod ad ordines. cap. 1. de fili. presby. & monachus omnem maculam abstergat, vt in Auth. de mona. in princ. colla. 1. Imò etiam ascendere ad prioratum, & officia, atque administrationes simplices, quæ possunt ad nutum moueri, modo curam non habeant animarum. c. propofuit. de fili. presby. Ant. de Burr. c. 1. eod. ti. quia prælaturas, vt dignitates, personatus, seu beneficia curam animarum habentia, vel abbatias, non possunt sine dispensatione Papæ habere 16. q. 1. c. legi. c. 1. extr. de fili. presby. Fran. in d. c. 1. Henric. in c. nimis. de filijs presby. cum appellatione prælatorum veniat Abbates, vt colligitur ex c. decernimus. vers. alij. de iudic. præfenti. cum siml. de offic. ordin. lib. 6. Tamen quæ prædicti illegitimi petunt ingressum, non facilis debet dari aditus, quia licet ex illegimitate non imprimatur nota delicti, vt not. in d. c. 1. de fili. presby. in 6. tamen solent esse imitatores criminis paterni. 16. q. 1. c. si quis cum militibus. Et vt plurimum secundum Richar. solent esse male morigerati, eo quod a parentibus non ita sollicitè, atque legitimi educantur. gl. in c. si is cum quo. vers. defectu. de fili. presby. in 6.

Tertio, examinandi † sunt de ante acta vita, an sint aliquo facinore infecti. Hinc Sixtus V. anno 1587. per quandam Extrau. quæ incipit, Cum in omnibus. statuit contra criminosos, vt non possint admitti ad religionem. facit tota dist. 49.

Quarto, sunt † inquirendi de literarum scientia. arg. tex. in c. cum in cunctis. ext. de elect. quæ licet gl. in c. legi. verbo instructio. 16. q. 1. dicat, quod non sit necessaria in monacho scientia, sed tantum bonitas vitæ: tamen illa glossa intelligitur de monachis non clericis, sed laicis, vt notatur. in cap. generaliter. 16. quæst. prima verum hodie secus est, cum communiter oēs monachi sint clerici. ita Abb. in c. cum illorum. super glo. 1. de senten. ex com. Debent ergo habere tantam scientiam saltem in habitu, vt possint explere munus suum, & in sacris ordinibus promoueri: nam ignorantia mater cunctorum errorum est. c. 1. dist. 38. Vnde si in laicis videtur intolerabilis incititia, quanto magis in viris ecclesiasticis, nec est excusatione digna,

digna, nec venia, facit text. in cap. si in laicis, dist. 38.

11 Quinto, an sint bigami, † vel ab adolescentia sordidati, vel corpore vitiaui, vel seruilis conditionis, vel curiæ, vel publicarum rerū nexibus implicati, vel publica poenitentia notati, vel nulla congruentis temporis expectatione discussi. c. p. r. c. dist. 55. c. si quis. dist. 77. c. omnis. 12. quæst. 1. vide constit. Sixti V. de qua supra. nume. 9.

12 Sexto inquirendi sunt, † an habuerint ingressum per simoniam: non enim licet pecunia exigere, sed potest recipi voluntariè oblata. c. placuit. c. quam pio. c. nullus. 2. q. 1. Imò simoniace dantes, & accipietes aliquid ob ingressum monasterij sunt excommunicati a Papa absoluedi. Extrau. 1. de simo. Vide quæ supra diximus. lib. 2. c. 96. ver. 4. per modum. Insuper potest ingressus per simoniam cogi per prælatū ad ingressū alterius religionis strictioris, sed de hoc infra. nu. 152.

13 Septimo, si † nouitij sunt, sunt inducendi ad obseruanda præcepta regulæ, ad probandum, & assuefaciendum, licet aliquid indulgendum sit, ne retrocedant, non tamen tenentur. Sylu. in ver. religio. 5. quæst. 6. An vero teneantur ad horas canonicas. diximus supra. lib. 2. cap. 5. omni. 7.

Sed an debeant interesse in capitulo cum professis? Dic, quod non. c. ex eo. de elect. lib. 6. in fi. cum monachi non censeantur. eod. lib. de senten. ex com. cap. religioso. Cum possint ad seculum redire infra annum. cap. statuimus. de regular. De gratia tamen possent in capitulo admitti. secundum Archid. in d. c. ex eo. Quod intellige si nouitij sint constituti in ordine sacro. vt in cler. vt hi, qui. de ætate, & qualiter. Franc. in d. c. ex eo. Imò Hostin. in c. ea quæ. in fin. de statu mona. tenet ex consuetudine, seu priuilegio, aut pacto in fundatione apposito etiam clericos seculares posse habere vocem in capitulo regulari, & in electione abbatibus. De conuersis autem licet appellatione regularium veniant, quia ipsi & regulam profitentur, tamen non veniunt appellatione monachorum. c. non est. de reg. vbi Abb. nu. 2. & propterea nec possunt interesse in capitulo cum professis. tex. est in d. c. ex eo. Pan. in c. & si Christus. de iure iur. quamuis sint expresse p. fessi, cū nō sint in clericos tōstrati. ita Archid. & Fran. in d. c. ex eo.

14 Octauo. Circa professionem, an illam † emiserit ante annum completum a tempore ingressus, licet de iure communi valeat, si fiat ante annum cum consensu nouitij, & toto conuentu. c. ad apostolicam de reg. Imò profiteri possit nouitius etiam in ipso ingressu, habitu non suscepto. Sylu. est. in ver. religio. 5. q. 3. sed hodie

nullius esset momenti facta ante annū completum, vt habetur per Concil. Trident. sess. 25. c. 15. in hæc verba. In quacunque religione tā virorum, quam mulierum professio non fiat antefextum decimum annum expletum, nec qui minori tempore quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamq; inducat obligationem ad alicuius regulæ, vel religionis, vel ordinis obseruationem, vel alios quoscuque effectus. ex cuius constitutione, & contextu verborum clarissimè elicitur, quod sic requiritur de essentia professionis solemnis ætas annorū 16. expletorum, sic annus continuus expletus, 15 quod demonstrat præpositio illa per, † iuxta doctrinam Canonistarum, & præsertim Archid. in c. cum cōtumacia, ibi, per annum. de hæret. in 6. per tex. in c. præsentium. 7. q. 1. dicentis, præpositionem per, de sui natura demonstrare cōtinuitatem temporis. Quare concludimus nouitium, qui interpellate, & non continue per annum integrum, sed non continuum, habitum nouitiorum detulit, & emisit professionem, illam nullam esse, & nouitium esse in pristino statu nouitiatus quo ad omnia constituendum, ac si nunquam talem professionem emisisset. iuxta reg. iuris, non firmatur. de reg. iur. in 6. & cap. quæ contra. eod. titu. & ita conclusi.

16 Sed quid si prælatus † alia legitima causa mouetur, vt nouitius expleto anno non emitat professionem, an illi obstant verba Concilij, sess. 25. capit. 15. vbi habetur, nec qui minori tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, professio autem facta sit nulla, & pariter in verbis subsequentiis capituli 16. Finito tempore nouitiatus superiores nouitios, quos habiles inuenerint ad profitendum admittant? Resp. quod hoc dubium inueni decifum ab Illustrissimis Dominis Cardinalibus in sacra congregatione in hæc verba. Concilium noluit quempiam minori tempore, quam per annum stare in probatione, idque expressim disposuit. Ne autem hoc tempus longius extendi possit, non prohibuit, ideoq; arbitrio superiorum extendi, & prorogari poterit. vbi per hæc verba habetur decisionem, & rationem decisionis.

17 Rursum queritur, a quo die † incipiat annus probationis, an a die, quo layantur pedes, apponitur nomen nouum, induitur tunica a superiore, vel a die sequenti, quo in missa solemniter induitur scapulare? Respondi interrogatus a die, quo induitur scapulare, quia tunc datur habitus, vt infra videbimus, & ita est in usu.

Sed

- 18 Sed si an nouitatus de licentia superioris possit extra monasterium agi, & compleri, ita ut possit nouitius deferre habitum extra monasterium cum licentia sui superioris? Dic, quod sic, secundum Abbatem antiquum, in eadem illorum, de senten. excommunic. sequitur. Archid. & Panorm. in cap. ex rescripto. num. 5. de iureiurand. dicentes, quod religiosus manens extra monasterium sub obedientia superioris, & cum eius licentia, videtur residere intra illud. Hinc inferitur, quod nouitij, qui infra annum exeunt monasteria suorum superiorum, in quibus ceperunt habitum, vel peregrinarentur in stationes, vel alia loca pia, vel viserent suos parentes, aut cognatos agrotantes, vel ut mendicaretur, testificarentur, recreentur, vel alia iusta de causa, compleant annos suorum nouitiatum, ut probatur, per tex. in cap. insinuante, qui cler. vel vouen. sic milites Hierosolimitani,
- 19 qui ut armatam militiam exerceat, suscipiunt habitum suae religionis legitime intra monasterium, & postea, quod saepe fit, de mandato magistrorum deferunt eum extra monasterium belando, vel alia negotia faciendo, possunt finire annum probationis extra monasterium, quia monachus ubicunque maneat sub superioris obedientia, censetur manere in claustris, ita praedicti Abbates dixerunt, quos sequitur Nauar. de reg. lib. 3. consil. 42. Quod intellige, nisi forte si superior concederet licentiam deferendi habitum sui ordinis causa deuotionis, vel honoris ea mente tantum, quod gestatio illius non prodefferet ei ad professionem tacitam, vel expressam, quia tunc cum actus agentium non operentur ultra intentionem agentium. l. non omnis. ff. si cer. peta. cap. fin. de praeb. tunc non censetur profiteri, nec annum nouitatus implere. Nauar. qui supra. eodem titu. consil. 41. qui inquit, quod saepe solitum fieri accepit a Magistro Hierosolimitano, siue Sancti Ioannis.
- 20 Praeter ea quaeritur, an si professio ante 16. annum emissa, vel annum nouitatus continuu, sit nulla quo ad omnes effectus. iuxta Concil. Trident. sess. 25. capi. 15. vel obliget ad intrandum aliam religionem in genere. iuxta tex. in cap. non solum. de regula. in 6. Respond. quod nullum inducit effectum, neque ullam obligationem, ut per praedictum Concil. ita quod tura conscientia potest ducere uxorem, secundum Nauar. lib. 1. de his, quae vi. consil. 5. num. 11. nisi aliquod canonicum impedimentum obstaret, ut quia se voto ad proficendum attinxisset ad aliquam religionem, nam tunc teneretur peregisse dispensationem a Summo Pontifice ad effectum contrahendi matrimonium, ratione simplicis voti, ut uxorem ducere possit.
- Sed an efficiatur valida haec professio ex eo,
- 22 quia videtur approbasse suam religionem persistendo tanto tempore per multos annos in praefata religione? Respon. quod non: quia oportet, ut professio nulla ratificetur, quod professus sciat illam esse nullam, & animo approbandi, & ratificandi persistat, ut singulariter declarauit Caiet. super. 2. 2. quaestio. 189. articu. 5. Nauar. in Manua. cap. 12. num. 3. & de his, quae vi. consil. 5. num. 8.
- 23 Sed si an possit aliquo casu professio nulla ratificari contra Concilium? Respon. quod sic per Summum Pontificem: posset enim Papa de consensu vniuersae partis recipientium, & receptorum annum nouitatus habere pro completo legitime contra Concil. Trident. & etiam eorum professiones haberi pro ratis, ad hoc ut ipsi post hac gaudeant honoribus, & praeminentiis, quibus gaudere deberent a tempore, quo fuerunt prius professi, tum quia scienti, & consentienti non fit dolus, neque iniuria, tum quia hoc etiam sancte facere posset ad tollendum scandalum, & ingratitude, quae oriuntur ex magna mutatione. Nauar. extra de regul.
- 24 Insuper quaeritur, cum professio ante aetatem, vel annum sit nulla, an talis nulliter professus si iterum vult emittere professionem indigeat noua receptione? Dic, quod non, sed sufficit, quod receptio prima continetur per totum annum absque interruptione, ita quod sine licentia praelati non exeat, neque maneat extra monasterium, & perfecto anno faciat professionem validam. Nauar. eodem titu. consil. 35. numero 3.
- 25 Quid autem sit professio, & qualis, & per quae verba fiat, vide Lapum in sua alleg. 128. Et an in ea requiratur scriptura? Dic, quod non. glo. in cap. vidua. 10. quaestio. 1. & si deberet fieri in scriptis, ut scriptura propria obuiet in futurum sibi asserenti in contrarium, cap. omnes. 26. quaestio. 1. capi. saluberrimum. 1. quaestio. 7. Quis autem possit recipere ad professionem, vide tex. in cap. ad apostolicam. de reg. vbi praelatus, vel alius de mandato ipsius, & an solus praelatus sine consensu capituli, vide Doct. in c. porrectum. de regular.
- 26 Sed quaeritur, cum Concil. Trident. non tollat tacitam professionem quae requiratur, ut professio tacita fiat per habitus delationem. Respon. quod tria. Primum, quod sit indistinctus ab habitu professorum, cap. 1. §. qui vero. de reg. lib. 6. Secundum, quod deferat eum in monasterio. d. §. qui vero. ibi. degentes cum reis, & cle. eos. iuncta glo. vers. in aliqua. de reg. Tertium, quod deferat illum intra monasterium per annum continuu, cap. 1. de reg. lib. 6. ibi per totum annum, nisi illum deferret extra de licentia superioris. Abb. in cap. ex rescripto. num. 5. de iureiurand.

Sed

- 27 Sed num si tacite professus possit compelli per superiorem, ut faciat professionem expressam? Dic, quod sic, nam ex tacita professione obligatur monasterio, merito potest compelli, ut faciat illud, quod iure, & regula disponitur, quibus cauetur religiosum debere facere professionem expressam. Similiter e contra tacite professus potest instare, ut monasterium compellatur eum recipere ad professionem expressam, nam vtrique ex professione tacita orta est obligatio, quia ipse est obligatus monasterio, & monasterium sibi: acquirit enim per professionem tacitam ius monachatus, & collegij, unde non potest amplius sine causa expelli, facit c. si. de reg. Item interest sua, ut expresse profiteatur, cum alias non possit ad praeraturam promoueri. c. nullus. de elect. c. indemnitate. e. ti. lib. 6. facit c. cu. singula. de praeb. lib. 6. Abb. in c. cum causam. nu. 7. & 8. eod. tit.
- 28 Sed quid si quis non intendebat fieri professus, quando professionem emisit, videtur quod non sit religiosus, cum in professis potius debeat attendi veritas, quam ipsum factum, ca. 1. q. 1. mer. causa. Item ille, qui proficitur intendit se obligare Deo, ut in cap. non dicatis. 12. q. 1. sed Deus inspicit veritatem, & cor hominis, ergo iste in corde non gerebat esse monachum, non debet obligari. Haec tamen possunt procedere in foro penitentiali, cum ille foris inspicat veritatem. c. tua. cum simi. de sponsalib.
- 29 Non autem in foro contentioso, quia in foro contentioso, quando de animo constare non potest, recurritur ad actiones extrinsecas, & secundum illas ius praesumit de intrinsecis, v. g. si assumit habitum professorum, vocando parentes, in altari cum solemnitatibus, quibus solet dari profitentibus ab Abbate, tunc ius praesumit habitum assumpsisse cum deliberata voluntate faciendi professionem. Nec creditur sibi post factum, ne turber ecclesiasticam regulam. c. q. interrogasti. dist. 27. 16. q. 7. c. per laicos monachalem. Nisi prius praecedat protestatio, quia illa protestatio si iuuat, quia per illam apparet quo animo quis gerat actum. Unde illa voluntas semel posita semper praesumitur durare, patet de baptis. c. maiores. Unde ex hoc inferit Archid. in d. c. quod si quis expresse fuerit protestatus ante matrimonium, quod non contrahit animo obligandi, quamuis postea contrahat, nullum est matrimonium, quia praesumitur in sua prima intentione persistere. Quod intellige, quando post protestationem statim contraheret, secus si interponeret interuallum inter protestationem, & contractum, quia ex quo interuallu interposuit, videtur mutasse voluntatem, ita Gemin. in d. c. quod interrogasti. vide tex. in c. 1. dist. 27. vbi Archid. late.
- 31 Insuper quaeritur, si an professio facta ab eo in religione laxiori, qui habet votum ingrediendi strictiorem, sit valida? Respon. quod sic, quamuis non habeat dispensationem, licet pro voto non completo sit penitentia imponenda. c. q. post. de reg. lib. 6. Quod secus esset, si faceret se oblatum, & ratio est, quia oblatio non est tantae virtutis, nec facit quem religiosum. iuxta tex. in c. vt priuilegia. & ibi per glo. de priuileg. vbi Doct. Nauar. extra de voto. lib. 5. consil. 12. nu. 3.
- 32 An vero si per ingressum monasterij cum effectu transeant omnia bona ipsius ingressi, videlicet iura, & actiones, quae competere illi, qui ingressus est monasterium, id est, feudum, emphyteusis, vsus fructus, & bona ea lege collata ingredienti, ut alienari non possint. vide Inn. Do. Ant. Abb. & alios, in c. in praesentia. de proba. Vbi circa primu nota, quod ingressus monasterij intelligitur cum effectu, quia si ingrediens moritur infra annum probationis, tunc in dubio secundum veriore opinionem ipsius bona spectant ad proximio res, cum talis non potuit cum effectu dici religiosus, g. religiosus. de sent. excom. lib. 6. nisi expresse sua bona monasterio contulerit. notat Abb. in d. c. in praesentia nu. 68. Nauar. extra de voto. lib. 3. consil. 1. Hoc sic praescripto fundamento, quaeritur an per tale ingressum transeat in monasterium feudum. Et quauis Inn. in d. c. in praesentia. cu. quo transeunt Do. Ant. & Abb. & Cyn. in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccle. dicant, quod transeat feudum, si talia debent seruitia, quae monasterium possit honeste exhibere per se, vel per alium, arg. tex. in l. qui quis & l. ad similitudinem. C. de episco. & cleric. alias redit ad dominum. l. 1. §. ne autem. C. de caducitollen. l. inter. ff. sol. matr. tamen moderni tenent indistincte, quod feudum non transit in monasterium, quia per hoc fieret deterior conditio domini, cum feudum nunquam posset redire ad dominum per mortem vassalli, cum Ecclesia nunquam moriatur, ita Archid. in c. si qua mulier. 19. q. 2. Bat. in l. qui se panis. C. vnde lib. & in c. 1. de eo q. arma belli depos. in v. lib. feud. vide Franc. de Aret. consil. 14. Sed quid de emphy. Ioann. Andr. & Inno. tenent quod transit ad monasterium. argum. tex. in l. peto Luci Titi. §. 1. ff. de lega. 2. quamuis sit argumentum contra in Auth. de alien. & emphy. §. 1. Barto. vero in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccle. dicit, quod de tali quaestione ex tex. in d. Auth. de alien. & emphy. §. 1. vbi dicit, quod transit in Ecclesiam, nisi dominus reuocet, sed si dominus vult, potest secundum eum reuocare. Alij vero dicunt, quod debent ponderari pacta de non alienando in Ecclesiis, militares, & potentes, quia tunc durior efficeretur conditio domini, si transit in Ecclesiam, quia non sic de facili cadit in commissum. Sed quid si qui ingreditur habet rem in emphyteusim

M in teusim

teusum pro se, & suis filiis, an superstitibus filiis in monasterium transeat? & quamuis videbatur, quod sic cum monasterium habeatur loco filij, vt in Authen. de sanc. epif. §. sed hoc presentiam tamen puto, quod non transeat in monasterium: cum tunc monasterium non sit verus filius, & verba contrahentium strictè intelliguntur. I. quicquid astringendæ. ff. de verbo. oblig. ita dom. Anto. quem sequitur Abb. in d. c. in presentia. Sed quid de usufructu? Dic, quod transit, & durat in vita ingredientis. Inlt. de acquif. per arrog. §. v. sus etenim. & §. sequen. & de usufruct. §. finitur. 19. quæstio. 2. §. si qua. etiam si ingrediens sit pater, & usufructus pertineat ad eum in bonis aduentitiis ipsius filij ratione patriæ potestatis. secundum glo. in Auth. idem est. C. de bonis quæ libe. quæ opinio communior est. secundum Decium. in d. cap. in presentia. Bona etiam ea lege collata, vt alienari nequeant, etiam transeunt. argumen. ff. de fundot. lege 1. ff. de leg. 3. l. pater. Cyn. in d. Auth. ingressi. & ratio est, quia hæc est alienatio legis, & accessoria ad personam ingredientis, facit quod notatur. in l. si ita. §. si ea lege. ff. de verbor. obliga.

33- Ultimo nota, quod ingressio operatur multos effectus, & primo facit spurium legitimum vnde abstergit maculam irregularitatis ex naturalium defectu prouenientis. cap. 1. de fil. presby. quod intellige ad effectum suscipiendi ordines sacros, non tamen ad effectum habendi prælationem, nam vt praxis vbiq; se habet vt illegitimus, vel illegitima quæque professio fieri possit prælati, vel prælata, indiget dispensatione Apostolica, sed de hoc supra diximus. num. 8. Secundo votum resoluit. vide glo. in cap. admonere. 33. quæstio. 2. cap. scripturæ. de voto. quemadmodum diximus supra. in 2. lib. cap. 30. num. 3. Tertio omnis causa ingratiudinis tollitur vnde cuncte processerit per ingressum religionis. per tex. 19. quæstio. fin. cap. non liceat. vbi simpliciter favore religionis disponitur sine aliqua distinctione, vt tollatur vitium ingratiudinis. ad idem tex. in Auth. de monac. in princip. vbi dicitur, quod ingressus religionis omnem humanam maculam detergit. licet glo. ibi sentiat, quod non per hoc tollat filij ingratiudinem, sed mihi primum plus placeat favore religionis. argum. legis. sunt personæ ff. de relig. & sumpt. fun. & quod ingratiudine conuatur per ingressum religionis, est gloss. etiam de iure ciuili per textum nouellarum. vt in Authen. de sanct. episco. d. §. nullam vero. Pa. norm. cons. 17. 2. volum. Roma. sing. 37. vtrum nobilis, videlicet quod ingratus filius desinit ingratus reputari. Hinc inferitur, vt non liceat parentibus filios monachos factos ab hæreditate sua repellere, quamuis dum fuerint in secu-

lo, in causam ingratiudinis inciderint. vt refert Cyn. in l. Deo nobis. C. de episco. & cleric. Quarto consequitur plenariam indulgentiam ingrediens, cum effectu, si contrito corde fiat. D. Thom. in 2. 2. quæstio. antepen. & vltimum. 3. vide latè Pau. de Cas. in Auth. ingressi. C. de factio sanct. Eccles. Quinto diminuitur penitentia quantumcunque grauis. per religionis ingressum. cap. admonere. 33. quæstio. 2. not. in cap. scripturæ. de voto. Sexto per eam si ante erat laicus, mutatur regulariter forum, vt fiat iurisdictioni ecclesiasticæ subiectus etiam post delictum commissum, vt diximus infra. in cap. 1. Bullæ Coenæ. ibi. pro cessando. num. 141. nisi fiat monachus post præuentam causam à laico. vt inquit Nauar. de regul. comment. 2. num. 60. in fin. Septimo præiudicat matrimonio ante copulam carnalem, extra de conuer. cōiug. ex publico. Item excommunicatio licet non aboleatur per ingressum, potest tamen absolui ab Abbate, vel priore. cap. cum illorum. de senten. excommunicata. not. per Archid. in c. religioso. de senten. excommunicata. lib. 6. Octauo quamuis si monachus habeatur pro mortuo. vt in Auth. de sup. §. distrahuntur. collat. 4. tamen possunt ad vtilitatem monasterij singuli de religione suis parentibus, & agnatis, ab intestato, quemadmodum, & alij existentes in seculo, succedere. Quinimo non licet eorum parentibus eos à portione legitima repellere. vt probatur. in l. Deo nobis. C. de epif. & cler. in c. vni eo. 18. q. 1. & c. non liceat parentibus. 19. q. 1. & hoc indubitanter est tenendum de religione, quæ licet singulis de religione proprietate denegat, eis tamen in cōi concedit, vt in regula nostra, & Charuffensium. Et non obstat, quod eorum agnatio non in terris, sed in cœlis debet esse. vt in Auth. de monac. §. non ingrediuntur. collat. 1. quia illud intelligitur, vt monachi non habeant agnationem in terra. l. vt ea occasione exant monasteria ad colloquendum cōgratis, sed cognationem naturalem retinet. vt ibi not. glo. & allegat. C. de codic. l. si ff. de reg. iur. l. iura. Item non obstat, quod monachus habeatur pro mortuo, quia illud quo ad matrimonium, & sic quantum ad carnalia mundi habetur pro mortuo. 16. q. 2. placuit. Renunciavit enim seculo quo ad carnalia d. l. Deo nobis. §. 2. ver. nam & si maritus. Item quo ad conuersionem secularem, vt eadem lege in prin. alias non habetur pro mortuo, cum possit esse testis vt in Auth. de nuptiis. §. distrahuntur. habetis ergo, quod non nocet mutatio status ad succedendum. ff. vnde lib. l. si. Sed an et hoc procedat, quando ex propria regula interdicatur dominium, & proprietates alicuius rei singularis in cōmuni, vt est religio Beati Francisci. clem. exiui. §. prouide. de verb. sign. communis est opinio.

vt

vt inquit Pano. in cons. 27. in 2. vol. qd non admittantur religiosi, sed veniunt alij succedentes ab intestato, ac si ipsi essent mortui. argu. ff. de his, qui pro non scrip. hab. l. in metallum. & D. de hære. in l. 1. Hodie vero per quoddam priuilegium Papæ Nicolai, quo d. priuilegium dicitur Mare magnum, ordines Minorum, Prædicatorum, Eremitarum, & Carmelitarum statuitur quod licet non possunt habere bona immobilia, possunt tamen habere fructu bonorum stabiliu, vt inquit Napod. in consue. Neap. si quis, vel si qua. in ver. proximiores. Nono p ingressum monasterij liberatur à patria potestate. notatur. in c. Deo nobis. de epif. & cler. glo. sing. in l. si ex cā. §. Pomponius. ff. de mino. quæ sequitur ibi Bar. & Bal. in Auth. si qua mulier. C. de sacros. Eccl. vbi Ias. nu. 17. Non tamē perdit iura suicitatis, quatenus sibi sunt commoda. Bar. in litem in potestate. in fi. C. de epif. & cle. vt supra. Sed nunquid filius à patria potestate exemptus per monachatum patri noceat, vt excusari nequeat à muneribus realibus, vt sunt gabelle, & per consequens non cōputetur in nu. 12. filiorum. iux. tex. in l. si quis decurio. la. 2. C. de decur. lib. 10. Dic quod non nocet patri: nam filij defuncti in bello profunt ad excusationē à muneribus. vt est tex. in l. si ff. de vacat. mun. Inlt. de excusa. turo. §. 1. Eodem modo debent prodesse filij monachi, qui sunt defuncti quo ad mundum, & militant in seruitio Dei. ita expresse tenet Ang. de Are. Inlt. de excu. tu. in princip. per ea, quæ notantur. in l. miles. ff. de re iud.

35 Nono interrogandus est, si tacuit infirmitates, vel alia impedimenta, vt quia obligatus erat ad ratiocinia Reipublicæ: nam nisi prius se expediat, ingredi non debet. Si vero sunt priuatorum, honestum est, vt prius se expediat, vt consiluit tex. in c. commissum. de spons. §. 2. q. 4. sed non necessariū, vnde si de facto debitor iste religionem ingreditur, tenet professio: & ratio est, quia pp pecuniā persona liberi hominis non obligatur, quia libere potest de sua persona facere quicquid vult tenetur tamen (si potest) curare, vt creditoribus satisfaciatur ante aliquam exercendo intra monasteriū, vt scribendo, & pingendo, vt inde aliquid lucret, officio tñ suo non neglecto. c. clericus. dist. 91. & salua regula obseruantia, idq; ex cōsensu prælati sui, qui illi tenetur ad id licentiam dare, vel pro eo debita suis creditoribus soluere: non tamen sūt demendæ expensæ eius ex illo lucro, si seruit quantum regula præcipit, quæ qui altari seruit, de altari viuere tenetur. c. cum secundum. de præben. c. ex his. 12. q. 1. Quod si intra monasteriū quicquam lucrari non potest, quod posset extra monasteriū id querere vnde vt satisfaciat, illud faciat de licentia sui prælati, cauendum tamen est illi ne talia exercent, vnde scandalum

generet, aut religio derisioni exponat. Etenim his inconuenientibus existentibus cessat obligatio præfata. Sixtus tamen V. in sua extr. 73. 36 contra illegitimos statuit ære alieno super vires facultatum suarum grauaros ad religionē non admittendos, admissos tamen ad illa perpetuò inhabiles declarat, professionem inde se cutam ex nunc pro vt ex tunc irritando, & annullado, quare habitu spoliari, & expelli potest. Superiores vero, qui dictas personas temere receperint, voce actiua, & passiuā, nec non officiis, gradibus, honoribus, & dignitatibus per eam obtentis, & in perpetuum obtinendis priuat. quæ etiam cōstitutionē extendit ad criminosos, vel suspectos, vt ibi habet. Ratio autē quare inquiri potuit Romanus Pontifex, potuit esse, ne monasteriū infametur ex hoc, qd accepit personas cū detrimento aliorū. Hinc hac rōne motus vult rex. in c. r. de oblig. ad ratiocinia. per l. officiales. C. de epif. & cle. dist. 51. per totum. Ex quā constitutione colligitur, qd debitor non vltra vires suarum facultatum pot ingredi religionem. Verū ingrediendo quæque peccat, vt pote qui potest soluere debita, differendo aliquanto tēpore religionis ingressum, & incitatur ad ingrediendum statim fraudato suo creditore, quod pcedit etiam in eo, qui vouit ingredi intra certum tempus, quæ votum posterius non tollit obligationē anteriorem: nec potest esse vinculum iniquitatis. argu. tex. in c. quanto. de iure iur. c. in malis. 21. q. 4.

37 Decimo, si ingressus est religionem parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusque auxilio, & ope indigentibus, quæ peccant mortaliter. Imò et si necessitas non sit extrema, est tñ talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorū in opiam subleuandā, vt est, quia oportet parentes mendicare, vel alii seruire cum notabili, seu magna indecentia, tunc ingrediendo religionem peccat mortaliter, qd intellige, dum modo abiq; periculo peccati posset in seculo permanere. Professus tñ, cum mundo mortuus sit, deobligat à cura impendēda parentibus. Syl. in ver. religio. 2. q. 7. debet tñ quantum pot salua ordinis obedientia curare. vt per se, vel aliū eis subueniatur. Nauar. vero in primo casu inquit, quod ingressus, & professus tenetur exire quando verifimiliter egrediendo posset subuenire, & non egrediendo non posset, alias secus. In secundo casu debet pro viribus in suo statu perseverando eis subuenire, vel si sic non potest, tunc tenetur exire, si huiusmodi debitum, id est eorum necessitas præcepit religionis ingressum. hæc in c. 14. num. 14.

38 Vndecimo. An si fuerit transgressor votorū, id est, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, nam obligant sub peccato mortali, quæ per tria hæc

vota abrenuntiat oib. his, quibus animus hu- manus maximè occupari consuevit, & a diu- nis obsequijs impediri, quorum primum est, & principale coniugiū. 1. Corin. 7. vbi inquit, qui cum vxore est, sollicitus est quò placeat vxori. secundum est possessio terrenorum. Vnde glo. super illud Luc. 8. Quod autem in spinis cecidit, inquit: Diuitiæ & si delectare videatur, suis tñ possessoribus sunt spinæ, cum aculeis curarū mentes eorum confodiunt, quæ auidè quarū- tur, & sollicitè seruantur. Talis spinā multipliciter pungit in acquisitione, conseruatione, di- minutione, nam cum labore acquiruntur, cū ti more possidentur, cum dolore dimittuntur, vel amittuntur. Tertium, est propria voluntas, quia qui suæ voluntatis est arbiter, sollicitudi- nem habet de suæ vitæ gubernatione, & ideo nobis consulitur, vt nostri status depositionē diuinæ cōmittamus voluntati. iuxta illud Pet. c. 5. Omnē sollicitudinē vestram projicientes in eo, quoniam ipsi cura est de nobis. Et inde est, q̄ perfecta religio triplici voto consecra- tur, voto paupertatis, per q̄ renuntiat diu- rijs voto castitatis, per q̄ renuntiat cōiugio, & obedientiæ per quod renuntiat voluntati propriæ. De his tribus dicit Dominus, si quis vult venire post me, abneget semetipsum, ecce propriæ voluntatis abnegatio, tollat crucē suā, scilicet per carnis mortificationem. ecce vo- tum castitatis, & sequatur me, id est, ar- ctissimā paupertatē. Per hæc tria vota homo 39 offert sacrificiū t̄ de omnibus bonis, per vo- tum castitatis offert corpus suum. iuxta illud. Rom. 12. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. per votum paupertatis propria bona, per votum obedientiæ propriam volun- tatem. Nec solum sacrificiū per hæc tria vota Deo offertur, sed holocaustū, quod erat Deo acceptissimū. Vnde Greg. hom. 8. super Ezech. inquit: Cū quis aliquid suū Deo offert, & aliqd nō vult sacrificiū esse: cū vero omne, q̄ habet, omne, q̄ vinit, omnipotēti Deo venerit, holo- caustū est. In his trib. claustralis religio vitā an- gelicā repræsētat, q̄ p̄ hæc tria de mūdo exif.

40 XII. Si proficitur cum hac t̄ conditione, vt velit sibi reseruare bona sua, vt propria, non tunc vitatur actus, & frangitur conditio, vt rursus, & contra substantiam, & remanet mo- nachus, de condi. appokl. quicunq; ff. si vsus. u. per. l. 1. §. 1. ff. de her. inst. l. si ita q̄ s. hñs. gl. i. Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccl. & ratio est, q̄ cū est alterius iuris, non pōt aliqd habere, vt ff. de acq. rer. dom. l. homo liber. in fi. ff. de reg. iur. l. q̄ in seruitute. Dicit tñ Barto. in d. Auth. ingressi, qd̄ si q̄s proficitur ea conditione, vt possit reti- nere bona sua, debet intelligi quo ad vsum fru- ctum, vt sic res intelligatur secundum subiectā materiam. rex. in simili. in l. si vno. ff. de locat.

41 Sed quid si religioso aliquid donetur, vel re- linquatur a cōsanguineo, vel amico, ita tñ qd̄ nō relinquatur monasterio, nūquid valeat reli- ctū? Bar. in Auth. excipitur. C. de bonis quæ lib. inquit, quod vt relictu valeat, debet illa verba intelligi, vt nihil acquiratur monasterio respec- tu utilitatis, nō autē respectu iuris, & est sēs⁹, vt monasteriū permittat cōiuentibus oculis il- lū habere administrationē relicti, sicut & ser- uus dicitur habere propriū. vt in l. 3. ff. de manū. Quod quidē dictū intelligitur secundū Abb. in capi. 2. de statu mona. vt tñ possit procedere, quando religiosus haberet administrationem in casu licito, puta vt dispēfaret ad pios vsus, quod est licitū etiā religioso. c. 2. de testa. lib. 6. vel vt conuertat ad vsum vestimentorū, vel li- brorum, quia tunc indirectē aliqua utilitas mo- nasterio resularer, cum releuetur ab ijs oneri- bus, non tamen intelligitur, vt religiosus ad li- bitū possit illa bona distribuere, quia sic esset proprietarius. Sed quid si testator relinquat tale quid monacho, ita tamen quod Abbas nō faciat ei molestiam, alias relinquit Titio extra neo. dicit Archid. in c. ingredientibus. 16. q. 3. q̄ Titio competat repetitio, si Abbas monachū molester sup relicto. arg. eius q̄ legit. & not. in l. Lucius. ff. ad Tfeb. vide d. Ant. in c. cle. de iudi.

42 Sed an possit t̄ prælatus tūta conscientia re- ligioso illud concedere, & nullā ei molestiam facere super relicto? Respon. q̄ nō: Non enim potest vllus inferior Papa neq; directē, neq; in- directē facere suū monachū proprietariū, c. cū ad monasteriū §. tali. & §. si. vbi Abb. num. 9. de statu mona. Dixi q̄ nullus inferior Papa, quia Papa posset præfata licentiā concedere, ita q̄ nullus prælatus inferior alius a se, vel eius suc- cessor possit illā tollere, vel diminuerē, argu- mēto generali c. cūcta per mūdū. 9. q. 3. c. 140. posuit. de conc. præb. ita, vt illud in honestos vsus, & pios possit expendere, & quod nemo possit ei illum vsum impedire. Et ita solita est sancta sedes Apostolica concedere aliquibus religiosis pensiones super fructibus aliquorū beneficiorum, ea lege, vt ipsi soli impendant. ita Nauar. extra de reg. lib. 3. con. 47.

43 Sed aduerte, t̄ q̄ discrimen est inter religio- sum habentē aliquod peculū vel beneficiū: nā primus nō potest impendere nisi circa ea, quæ pertinent ad bonam administrationem eius, & ad honestum vsum eius, & ita intelligo sum- mum Pontificem posse dispensare, secundum Abb. in c. 2. de statu monac. Sed religiosus be- neficiarius potest de fructibus sui beneficii di- sponere perinde ac clericus secularis de fructi- bus sui beneficii secularis, ita Cardinalis in cle. 2. de vita, & honest. cler. Hinc posset per viā do- nationis, vel alterius cōtractus inter viuos ir- reuocabiliter facti disponere non autē per vl- ti-

timam voluntatem: cum nullus religionē p̄fes- sus possit quaquā disponere sine facultate re- stādī. vt inquit Nau. cōf. 70. & 71. lib. 3. de regul.

44 An autem possit t̄ Abbas in professione re- seruandi quædā bona ad vsum dare facultatē religioso? Dic, quod sic. de elect. c. cum inter, quauis possit postea superior ea amouere li- cet non debeat, nisi ex iusta causa. Doct. in c. insinuante. qui clerici. vel vou. Sylu. in vers. re- ligio. 3. q. 8. Quinimo Pan. in c. monachus. & in c. cum ad monasterium. de statu mona. inquit valere p̄fessionē factā cū pacto, vt viuat extra monasteriū cum bonis, quæ ante professionē erant sua, sustentando se de illis. facit tex. in d. e. insinuante. vbi cum ex illo. tex. habetur, q̄ va- leat professio factā a moniali, manendo in do- mo, consequens est vt habeat aliquod peculū proprium, quo se sustentet. sequitur Barto. in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccl.

45 Sed quid de monacho, t̄ qui est in probatio- ne, & habebat beneficia, an expectabitur tēp⁹ anni, antequam sua beneficia cōferantur? Dic, q̄ sic, interim tñ poterit facere seruire p̄ aliū, cui prouidebit de bonis Ecclesiæ. arg. de ap- pell. peruenit, & hoc fauore religionis, quia sū- ma est ratio, & c. vt ff. de relig. & sump. fune. l. sunt personæ. & hæc opinio est æqua. per c. be- neficium. de reg. iur. lib. 6.

46 An vero t̄ tempore nouitatus valeat renū- ciatio facta cum iuramento suorum bonorū? Dic, q̄ non, etiam si fiat in fauorem cuiuscūq; causæ piæ, nisi cum licentia Episcopi, aut eius vicarij fiat, intra duos menses proximos ante professionē, & tunc non alias intelligitur suū effectum fortiri, nisi secuta professione. Aliter facta etiam cum huius fauoris expressa renun- ciatione, iurata, est irrita, & nullius effectus. vt restatur Conc. Trid. sess. 25. c. 16.

47 XIII. Si t̄ non vult reformari: nam debet re- ligiosus deformatus, vel monasteriū primo re- formari per fratres eiusdem monasterij, si po- test, vel secundo per fratres eiusdem ordinis. Tertio per fratres cuiuscunq; religionis. Vel quando aliud fieri non potest, etiam per cleri- cos seculares. c. inter quatuor. de cler. nō resid. ita Henric. in c. relatum ne cler. vel mona. nu. 3. Sed an religiosus post factam professionē stri- ctior vita possit indicī? Circa hanc breuiter di- co, q̄ licet sit opinio gl. in c. q̄ omnes. de reg. iur. lib. 6. tenentis, q̄ possit indicī, quæ commu- niter approbatur ab Abbate, & modernis. in c. ad nostrā. de appell. tñ contraria opinio com- muniō videtur. ita gl. p̄ illū. tex. in c. getta. dist. 64. idē glo. per illum. rex. in c. integritas. 32. q. 1. in vers. vlt. Quid. conf. 96. Nunquid monachū. Vbi concludit, q̄ Papa statuere non possit, vt monachus recludatur, & ibi ad hoc rationē efficacem adducit, quia ab initio datur annus

probationis ingresso, vt asperitas ordinis expe- riatur. c. ad apostolicam. de reg. Vnde non vi- detur, quod contra eius voluntatem ad durio- rem vitam astringi possit, nisi alius annus con- cedatur. Hæc autem conclusio procedere vi- detur qñ durior vita de nouo indicitur in totū, secus si alteratio vitæ facta fuisset in aliquo ac- cidenti ex parte, de quo verisimiliter ingressus cogitare potuisset, vel qñ talis asperitas alias fuisset in regula, & relaxatio eius fuisset noua, & a tēpore cuius initij est memoria, quia tūc secūdū statum antiquum regula poterit reformari, quia de hoc ingressus statim recogitare potuit secundū naturā religionis. Host. in sum. de voto. §. vtrum vers. quid si scholaris, vide Dec. in c. ad nostram. 4. not. de appellat. Nauar. extra de reg. lib. 3. consil. 9. nu. 2.

XIII. Interrogandus est circa paupertatē: 48 t̄ nam quādiū quis est proprietarius, est in statu damnationis. vt habetur in Concil. Trid. sess. 25. c. 2. & 14. Vnde videat si habet propriū, q̄ quantum ad religiosos, dicitur quicquid te- netur contra voluntatem Abbatis, vel celatur Abbati suo. ita Io. And. in c. cum ad monaste- rium. de statu monac. Verum si prælatus conce- dat vsum alicuius rei ad libitum, non videtur proprium, qñ in qualitate, & in quantitate ni- hil celatur prælato, nec sine eius licentia aliqd recipitur, vel expenditur, & paratus est ad iū- sum Abbatis totum reddere. Sylu. in vers. reli- gio. 6. q. 7.

Sed quid si superior alicui religioso facultatem concesserit retinendi aliquam rem quā ille occultat, ne sequens superior videat, & auferat: dic talem facere contra votum paupertatis, & esse proprietariū. Do. Ant. 3. part. ti. 16. c. 1. §. 2. Sylu. qui supra. Et nota, q̄ si proprietarius inuenitur in morte cum peculio, si non pe- nicuerit, in sterquilino cum pecunia in signū perditionis, sepeliendus est. de statu mona. c. cum ad monasterium. & si cum alijs fratribus sepultus sit, exhumadus est, si ossa discerni pos- sunt. eod. tit. super quodam.

49 Sed an sit in statu damnationis religiosus il- le, q̄ sibi appropriaret denariū vnū, vel plures nō faciētes notabilē quantitatem? Dic, q̄ nō, tñ q̄a li- cet oīs trāgressio p̄cepti obligatis sub p̄na pec- cati mortiferi sit mortifera regulariter. tñ fal- lit, quoties vnū de trib. cōcurrat, s. rei paruitas, subreptio, vel defectus iudicij ad id sufficiens. vt post S. Tho. diuersis in locis diximus, & præ- cipuē lib. 1. c. 74. nu. 5. & seq. Tū quia lex mona- chorū de nihil appropriādo sibi nō est fortior, quā lex Dei de nihil furando, nec adeo fortis, quia hæc lex est lex naturalis, & diuina sine vl- lo factō humano mediāte obligas, illa vero est humana, aut certē diuina mediante factō hu- mano, scilicet voto obligans, vt palam est. At

transgressio legis de non furando excusatur à culpa mortali propter rei exiguitatem. iux. S. Tho. ab omnibus receptum. l. 2. q. 88. ar. 5. & 6. & 2. q. 59. art. 4. Quanta autem quantitas requiratur, ut monachus peccet mortaliter? Dic, quod quanta requiritur in furto. ita Nauar. de reg. lib. 3. consi. 75. Quæ autem sit notabilis quantitas, vel parua, vide quæ sup. diximus. l. 2. c. 93. n. 20.

50 Sed quid dicendum de monacho, qui orphanus est parentibus, & omni temporali auxilio destitutus, nec forsitan à monasterio ei succurritur de vestibus, quæ in pluribus monasteriis male seruat prouisio vestiarij, an possit habere aliquid proprium, dicit Laud. quod non debet habere aliquid proprium hoc non obstantem. ita refert Zab. in clem. 1. §. præmissa. nu. 2. de statu mona.

51 Sed quæritur iterum, quid si paulatim accipit aliquod minimum. v. g. octo uncias panis, parum vini, & c. quasi singulis diebus, ita ut taliter accepta ad notabilem quantitatem accrescant, an peccet mortaliter? Resp. quod non. Nauar. in Manua. c. 17. nu. 140. nisi habeat voluntatem deliberatam furandi magna. c. vulgaris. c. si cui. c. propterea. de pœn. dist. 1. vel nisi contrahentia præcepto superioris expressè prohibentis nec etiã minimum religiosus possit donare, vide quæ nos supra diximus lib. 2. in 4. præcepti. qualiter honorandi. iux. Pastores. c. 57.

52 Iterum quæritur, an monachus sit propriarius si non resignet in manu Abbatis id, quod à Papa dono habuit, sicut diximus, q. 12. Resp. quod non, quod quidem dictum ita intelligo, non quidem ut monachus proprium faciat, sed ut à Papa loco Abbatis teneat ad nutum eius irrevocabile. ut not. Inno. in d. c. cum inter. do. Ant. in c. c. ad monasterium. nu. 11. & 12. de statu mon.

53 Rursum, an possit prælatus post Conc. Trident. sess. 25. c. 2. cum suo conuentu iusta de causa magnæ utilitatis, vel necessitatis monasterij, & ordinis cedere administrationem aliquorum bonorum stabilium ad nutum amovibilem? Resp. quod sic: quia c. secundum Cõci. Trid. non inducit ius novum, sed tantum renouat, & reuocat ad memoriam antiquum ius. c. non dicatis. l. 2. q. 1. & c. cum ad monasterium de statu monac. prælatis regularium ne sine iusta causa propter imporrunitatem, vel singularem utilitatem aliquorum regularium variis modis id procurantium concedatur, præcipit.

54 Insuper, an in iis casibus, quibus necessaria est licentia prælati, ut regularis possit habere, vel facere aliqua, quæ sine illa non licerent, debet esse expressa, & specialis, an sufficiat tacita, & generalis? Resp. quod sufficiat tacita, & generalis in foro conscientie, quæ D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 8. appellat præsumptam, & ratio est, quia eadem est virtus taciti, & expressi. l. cum quod ff. de reb. cred. c. 2. de rescrip. per quæ respõdet Nauar. ex-

tra de reg. lib. 3. cõf. 2. nu. 20. euidam monachum non fuisse obligatam ad reddenda quædam munera à quodam viro accepta, quorum accipiendorum licentia iustè, & liberaliter concessisset Abbatis, si illam ab ea petiisset. arg. tex. in l. iter oēs. §. rectè. ff. de fur. Quatenus habet non committere furtum, eum, qui clam capit alienum, quod scitum domino placeret, & nos supra diximus. lib. 2. de furto. c. 93. nu. 15. Imò nec peccauit, si probabiliter crederet, quod non displicuisset Abbatis acceptio illa clandestina. Secus si crederet, quod displicuisset illa, quæuis licentiam petitam non denegasset, sicut filius, & famulus accipiens clam sibi aliquid, quod petatum parens, vel dominus libenter concederet, peccat quidem venialiter capiendo tali modo, sed non mortaliter, eo quod placet illi, ut habeat, licet modus ei displiceat. Nauar. qui supra.

55 Sed an aliquid taxari possit monachis pro indumentis, vel eis assignari ad id certæ possessiones? Dic, quod sic, & ita Curia Romana tolerat, quod regularibus taxetur aliquid pro indumentis, vel dentur aliqua possessiones. Idem dic de monialibus, quæ à monasterio habent solum victum, & à parentibus, vel de suo lucro habent indumenta. ita Ant. Butr. in c. cum ad monasterium. nu. 20. de statu mona. Dec. in ca. edoceri. num. 17. de rescrip. vbi inquit, quod Abbas potest cum conuentu diuisionem facere, & præcipere, quod monachis dentur decem pro indumentis, vel quod moniales possint earum lucra in proprios vsus conuertere. ita Abb. in d. c. cum ad monasterium. Et talis diuisio facta per Abbatem, & conuentum reuocari potest ad nutum Abbatis. ita Dec. in c. super literis. nu. 18. de rescrip. Vitanda tamen est hæc taxatio in monasteriis ad euitandum vitium proprium, quod est contra votum de substantialibus regulæ. d. c. cum ad monasterium. Vnde versus. Nihil proprium sit vitium, communia quæque, sic loquimur, sed non fruimur communibus æquè.

56 Sed an verum possit summus Pontifex dispensare in voto paupertatis, & castitatis. Concludit Couar. c. 2. nu. 10. & 11. de testa. quod si id viderit expedire Reipublicæ, aut animarum salutis, poterit voti obligationem remittere quoad continentiam, ergo & quo ad paupertatem.

57 Hinc potest Papa licentiam testandi concedere religioso, arg. tex. in l. si quando. in princ. c. de in offic. testa. Franc. in rub. de testa. lib. 6. col. pen. sub sũtete vera, & legitima causa. Imò solet hæc licentiã in modico testandi concedere accedere ad hoc prælati monachorum consensu. Et non obstat tex. in c. cum ad monasterium. in fi. de statu mona. & glo. in c. si quis quidam. 25. q. 1. Vbi summus Pontifex dispensare non potest super voto paupertatis, & ratio est, quia votum est iuris diuini: nam dupliciter respon-

detur per Couar. & primo, quia illa verba cum ad monasterium, procedunt manente ipso voto: Non enim potest Papa indulgere, ut existente monacho uxorem ducat, potest tamen eximere à voto, & religione, & ita exemptus uxorem ducere, & proprium patrimonium habere. Secundo intelligenda sunt ex modestia summi Pontificis ad convincendum illum Abbatem, ne existimaret ipsum licentiam monacho concedere posse aduersum votum paupertatis.

Quod vero dicitur votum esse diuini iuris, atque ideo tolli non posse per Papam, non procedit, quia hæc obligatio provenit ex voluntate humana, licet ex iure diuino sit executioni tradenda, actus vero humani principibus subijciunt. Hinc fit ut votum filij patris iudicio subijciatur, ut possit eius voluntatem remittere, si id videbitur Reipublicæ expedire. Fr. in c. semel Deo. de reg. iur. lib. 6. Couar. qui supra.

58 Vtrum vero intelligatur religiosus testari, si facit schedulam, vel memoriale significantem suam voluntatem de suis rebus suis vsibus deputatis, sic, vel sic distribuendis? Respon. quod sic, nisi expressè protestetur, vel tacite nolle illam voluntatem suam esse testamentum, vel codicillum, aut donationem causa mortis, sed solum rogat suum prælatum, vel conuentum, ut pro sua libera voluntate illud, aut illud pietatis opus, aut misericordiam illi, aut illi faciat. ita Nauar. c. 27. nu. 27. ver. 3.

59 Concluditur tergo religiosum nullo modo posse testari, ex quo caret proprio. ut in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccles. c. 2. de test. Hinc est, quod est vestis, quæ vitur monachus, non dicitur sua, nec potest dici, quod sua sit, secundum glo. in d. c. non dicatis. l. 2. q. 2. quia qui ab alio possidet, ipse nihil possidet. ut ff. de adult. l. sic eueniet. Imò nec valeret consuetudo in oppositum, ut posset testari. ut in d. c. 2. de testam. Bal. in d. Auth. ingressi, nisi solum de licentia Papæ, ut superius diximus, non autem de licentia sui superioris, quia nec ipse, si est verè regularis testari potest sine licentia Papæ, nam eodem modo quo voto paupertatis ligatur subditi, ligatur & superiores. ut tradit Perus. in rub. de testam. num. 65.

60 Rursum, nec clerici, nec seculares de bonis acquisitis post clericatum occasione clericatus possunt testari, si sunt beneficiarij, & administrationem habent gl. in c. præfenti. de offi. ord. lib. 6. Secus dicendum de bonis quæ sitis ante, vel post clericatum, & non occasione clericatus. c. quia nos. de testa. l. de postea quæ sitis promissis, & orationibus dicendis. Franc. in c. præfenti. nu. 10. de offi. ordin. lib. 6. Eremita autem testari possunt. l. 9. q. 3. c. perlatu. §. 1. vbi Paulus primus eremita in testamento Colobii suum Alexandrino Episcopo reliquit, tunicam vero

Beato Antonio, & ratio est, quia eremita possunt habere proprium. c. cum Io. de fide instrum. gl. in cap. 1. de excel. prælat. Bal. in Auth. si qua mulier. in prin. C. de sacrosan. Eccles. nisi essent professi aliquam regulam approbaram.

61 Præterea, an dicatur monachus proprietarius, si de licentia prælati habet in cella multa superflua? Dic, quod non, modo sit paratus omnia resignare in manu eius Sylu. in vers. religio. 6. q. 7.

62 An etiã sit dñs illius, & portio religionis in mensa, quæ est ante se posita, v. g. De sua portione vult sibi aliqua subtrahere, ut det pauperibus. vide Nauar. in Apol. de re dit. q. 1. monit. 14. Et an fragmenta, quæ de mensis ipsorum religiosorum superflua, possit ianitor, vel alius religiosus erogare pauperibus? videtur quod sic. glo. in clem. 2. vers. fragmenta de censib.

63 XV. Interrogandum est, an religiosus fecerit elemosynam: cum nec voluntate, nec proprio habeat. l. 2. q. 1. c. nolo. & c. non dicatis. Et hoc verum est de puro claustrali, nullam administrationem, nullum officium habere, nisi hoc faceret de licentia Abbatis de rebus communibus. arg. 16. q. 1. placuit. & c. monachi. de consecra. dist. 5. non oportet, vel nisi videat hominem ad mortem esurientem: tunc enim hoc potest facere de licentia summi Abbatis. c. pasce. c. non facis. dist. 86. quia tali casu sunt omnia communia. 47. dist. sicut hi. non obstante etiã contradictione Abbatis inferioris. l. 1. q. 3. qui resistit. 8. dist. quæ contra mores. Si vero administrationem habet, tunc non solum potest, sed debet quicquid superest pauperibus erogare. secundum Rayn. l. 2. q. 1. quia tua. in fi. c. aurum. 86. dist. non facis. dist. 47. sicut hi. 16. q. 1. quonia quicquid. Sic si religiosus accedit ad scholas, vel alias vadit ad peregrinationem de licentia Abbatis, potest moderate facere elemosynam. Item si filius: §. quod dicitur. ff. ad Senatusconsultum. Maced. confor mando se illis, inter quos viuit, id est, dando tantam quantam suæ qualitatis seculares dare solent. l. 2. dist. illa. 41. dist. c. 1. & 4. gl. notab. in cle. 2. vers. conuertendum de vita, & honest. cler. gl. in c. alia causa. 16. q. 1. Doct. in c. ex parte. de accusa. & ratio est, quia eo ipso, quod ipsum licentiauit, ut ei concessisse, quod faciat omnia bona, quæ honesti scholares, & peregrini facere conueuerunt. arg. tex. in l. ad rem mobilem. ff. de procur. l. 2. ff. de iur. iur. l. si longius. ff. de iudic. præterea. de offic. deleg. Pariter potest elemosynam facere de eo, quod per parsimoniam, vel quædam de his, quæ sibi dantur in impensas quotidianas menitruas, vel annuas pro itinere facièdo, vel negotio aliquo agendo ea lege, ut nihil amplius teneatur monasterium ei dare, nec ipse rationem reddere, sed quod suo conuocato, vel damno id impendat. Nauar. de reg. nu. 8.

XVI. Attinet etiam ad vitium proprietatis dare, vel recipere literas ab alio sine superioris consensu, c. non dicatis. 12. q. 1. Quod intellige in literis, quæ dantur, vel accipiuntur contra utilitatem, vel honestatem monasterij, vel corporalem singulorum regularium, vel in literis, quæ continent inutilia, vel impertinentia prædictis, non autem de literis pro utilitate monasterij, vel literis necessarijs, vel utilibus, quas iussu secundum iura possunt ipsi sine superioris voluntate dare, vel recipere, qualium numero sunt illæ, quibus regularis constituit procurator contra prælatum, vel denuntiat eius delicta, vel si acciperet literas impetratas à Papa, vel alio superiore super huiusmodi rebus. iux. tex. in l. cum I. & A. extra de re indic. & ita ibi notat Inn. nu. 4. Archid. in d. c. non dicatis.

XVII. Circa castitatis votum, an illud frerit, quia castitatem servare præcipue decet claustrales, quam duplici sunt obligatione professi: Altera, quoniam monasticæ religionis indumentum solemniter induerunt: Altera vero, quoniam sacros ordines susceperunt. Etenim valde indignum est eos, qui ad ministerium altaris accedere debent, cubilibus, & immunditijs deferuire, quod templum, & vasa Domini esse debent, & dici. cap. 2. dist. 28. Hæc enim est, quæ de hoste domesticum, & de homine Angelum facit quæ Deo grata est. 32. q. 5. c. 1. quæ legi amica est, & per legem laudatur in corpore Authen. de non alien. aut permut. rebus. §. optimum itaque. collat. 1. & quæ cum fiducia potest Deo animas hominum præsentare, in corpore Auth. de lenonibus. §. sancim. colla. 3. & quæ privilegium legis meretur, nam non luxuriantibus, sed pudicis legis privilegium datur, in corpore Auth. quib. mod. natur. eff. sui. §. si quis autem defectus. coll. 7. Hoc vero votum violatur non tantum cum quis actu fornicatur, sed etiam si corpore castus mente fornicetur, vel adulteretur. 2. q. 5. c. sicut enim. & c. si Paulus. Sed remedia essent adhibenda ad illam conservandam. verum ne ultra protrahatur capitulum istud, quam oporteat, remitto me ad ea, quæ diximus in ser. vnico de Castitate, Dominica 14. post Pentecost. Ibi enim habentur castitatis comites, commendatio, & remedia. sed quia corporis maceratio, quæ in ieiunijs, & indumentis, atque oratione consistit sunt optima remedia: ideo subnectamus quæstiones circa hæc tria, in quibus monachus possit peccare.

XVIII. Si monachus comederit carnes: nam teste Fructuoso Episcopo, carnem cuiquam monacho nec sumendi, nec gustandi dicit concessa licentia, non quod creaturam Dei iudicemus indignam, sed quod carnis abstinentia utilis, & apta monachis admittitur. Quod si quis monachus violaverit, & contra sanctionem

regulæ, vltimumque veterum vesci carnibus præsumperit, sex mensium spatium retrusioni, & penitentia subiacet. Ita tex. in c. carnem. de consecrat. dist. 5. Ex quo textu habetur ex verbo præsumperit, & ex poena carceris apposita, quod tunc carnes comedere erit peccatum mortale, quoniam quis comederit contra præceptum scienter, & dolose, vel per contemptum. ita D. Tho.

67 & Sylu. Verum monachis ægrotis comedere carnes licitum est, ut ibi per tex. Pariter licitum esset secundum glo. ibi longe proficiscentibus, vel in longo itinere destinatis. Pariter si à Principe, vel Episcopo inuitentur, pro benedictione, & obedientia degustare non metuant, servantur apud se continentiam conservent. ita glo. in ver. servato. Sed quid dicendum in hoc casu. Regula nostra. c. 39. cõcedit esum carnium infirmis, & debilibus. Esto ergo quod Abbas credat suum subditum esse debilem, & ideo pie motus præcipiat ei, quod comedat carnes. Iste autem scit, vel firmiter credit se non esse debilem, vel ægrum, an debeat comedere, si comendo facit contra conscientiam. Resp. Aitenf. lib. 6. de regul. art. 3. q. 3. quod si sit præsumptio probabilis de eius infirmitate, vel debilitate, quia contingit aliquando quod illi, qui vident extrinsecum hominem, magis perpendunt eius debilitatem, & attenuacionem, quam ipse. Vel et ipse ob nimium votuorem, vel sui laboris inexperientiam non æque bene cognoscit debilitatem suam, sicut alij bene experti, tunc potest, & debet deponendo conscientiam suam errorem his rationibus prælato obedire. Si autem cognoscat se debilem non esse, nec Abbatem hoc ex aliqua probabili præsumptione credere, non tenetur, nec debet ei in tali casu obedire: nam secundum D. Bernar. licet prælatus præsit subditis, semper tamen regula præsit prælato, ita ut ipse nunquam possit, aut debeat præcipere contrarium regulæ, & si præcipiat, non est ei obediendum. Hæc Aitenf. si vero est in dubio, tunc tenetur obedire. arg. tex. in c. quid culpam. 24. q. 3. Sed quid si Abbas monacho multum laboranti, & quia vidit multum laborare, ex quadam discretione, præcipit, ut comedat carnem, an possit, & teneatur subditus obedire? Rñdet idem ex Alex. de Ales. q. 7. quod servata lege charitatis, & institutione regulæ, & cognita necessitate personæ hoc sibi præcipere potest, aliter non quia & si Abbas subditis præsit, ipse tamen subditus est regulæ. unde quævis in regula dicitur. Omnia in dispositione Abbatis stant, debet intelligi de illis, de quibus regula expressè non prohibet, vel præcipit.

69 XIX. Si lineis vitur, contra tex. in c. cum ad monasterium. de sta. monac. nam secundum Syl. in verbo. Relig. 7. est peccatum veniale.

70 Sed nota, quod religiosus tam in vestibus, quam

quam in cibis debet servare mores eorum, cum quibus vivit. c. quisquis. c. si. dist. 41. Debet tamen uti in diebus festiis honorabilioribus vestibus alijs diebus. ita not. Gemi. in cap. clericos. dist. 21.

71 XX. Si dimisit habitum suæ professionis: quod ut facilius intelligatur, sciendum est, quod habitus religiosus debet esse, secundum regulam suam statutam, ita quod conveniat religioni, & penitentia. 20. q. 1. vidua. sed quo ad monachos nigros dicitur cuculla, vel loco eius scapulare, quod quidem debet esse nigri coloris. clem. in agro. de sta. mona. nam calor niger, quia inter ceteros est vilior, & magis fuscus, ideo electus fuit in illa religione, ad notandum mortificationem carnis, & tristitiam vitam, quam debet in se habere huius militiæ professores. arg. 20. q. 3. c. quicumque. 16. q. 1. c. placuit. & c. si cupis. Verum scapulare, ut colligitur ex dicta rub. intelligitur illud, quod non solum spatulas tegit, & pectus, sed etiam debet continere capitulum: nam dum clem. ibi vult, quod ut possit scapulari loco cucullæ, esset valde indecens illo uti absque capitulo. Tum etiam, quia cum argumentum ab experientia valeat. glo. 3. in c. quam sit. de elect. lib. 6. cle. exiit. §. rursus. & ibi Car. de verbo. signifi. & experientia, quæ est rerum magistra. d. cap. quam sit, nos doceat, quod perentes scapulare intelligunt cum capitulo. ergo. Tum etiam, quia sic se habet communis usus loquendi, quod quidem argumentum à communi sermone valet. l. apud Iulianum. §. scio. de iure doti. Tum etiam, quia acceptio habet firmare regulam in non exceptuatis. c. si dominus. 32. q. 7. no. in c. 3. de coniug. leprosi. Sed in declaratorio regulæ. c. 55. ibi de mensura. nu. 6. dicitur. De capitulis autem ordinamus, quod in quolibet monasterio habeatur forma à Capitulo constituta, quam sequantur. Sed capitula scapularium sunt aliquanto minora capitulis cucullarum, sine quibus casu gravissimæ necessitatis cum hasta tantum, siue patientia credimus absque periculo excommunicationis posse fratres nostros stare: cum ergo declaratorium tantum exceptuaret hunc casum, ergo firmat regulam, ut in omnibus alijs utatur scapulari. vbi etiam nota, quod constituit differentiam inter scapulare, & hastam, siue patientiam.

72 Rursum notandum est, quod si habitus à religioso debet deferri de super. cle. 2. ac habetur per Cong. Trid. sess. 25. c. 19. unde qui cooperum portaret, habetur, ac si non deferret, & sic ac si dimitteret. Ita dom. Anto. & Imo. in c. Deus qui. de vita. & honesta. cler. Quare sequitur, quod si haberet animum semper sic deferendi occultè, incideret in excommunicationem. c. 2. ne cler. vel mona. lib. 6. alias secus. Et

nota, quod adeo verum est, quod religiosus debeat gestare habitum, ut procedat primo, etiam si esset destructum monasterium, in quo ipse professionem emisit. vel superior nollet suum monachum recipere. Secundo amplia, ut nec possit habitum dimittere autoritate sui superioris inferioris tamen à Papa. Tertio, ut nec excusetur si religiosus deferat alium habitum, per quem dignoscatur religiosus: quia oportet, ut sit suæ religionis, & patens, Nauar. lib. 3. tom. 2. de regul. consa. vlt. Quarto, ut etiam si ex obedientia, vel licentia, vel mandato superioris extra monasterium deget. ut no. in c. 2. ne cler. vel mon. li. 6. Abb. Antiquus in c. cum illo. de sent. excomunic. Quinto, ut etiam si fiat cubicularius alicuius Episcopi. iux. glof. iuncto tex. in c. cum pastoris. 2. q. 7. Rom. sing. 506. & sing. 278. Quod intellige de licentia superioris habitu retento Nauar. eod. ti. consa. 31. nu. 3. Sexto, ut nec ob ægritudinem supervenientem, possit monachus habere licentiam à suo Generali dimittere habitum. sic Nauar. eo. ti. consa. 53.

73 Limitatur tamen hoc notabile dictum in Papa, qui potest facere facultatem manendi extra claustra sine habitu, secundum omnes. per c. 2. ne cler. vel mona. lib. 6. & c. clerici. de vita. & honesta. cler. Nauar. de reg. consa. 31. nu. 3. Itè in eiecto iniuste, quia in habitu clericali vivere, vel aliam religionem ingredi potest. Nauar. ext. de reg. lib. 3. consa. 51. Insuper considerandum est, quod temere dimittere habitum, est excommunicatio: vbi advertendum, quod habet locum pena constitutionis in d. c. 2. Etia si quis temere, vel negligentia, vel fatuitate, vel leuitate fecerit: secus autem si ex rationabili causa habitum dimitteret, ut diximus infra de cesur. c. 21. nu. 8. His sic prædictis plures constituo conclusiones. &

74 Prima. Qui non deserit habitum specialè suæ religionis, peccat mortaliter, & est excommunicatus: habetur enim ac si non deserret, ut supra diximus.

75 Secunda. Qui in cella dimittit habitum suum, vel dum iacet in lecto gestat hastam, siue patientiam, licet poena excommunicationis non ligetur, peccat tamen mortaliter. ita Francus in d. c. 2. ne cler. vel mon. nume. 5. Quamvis fortè si quis bona fide crederet non peccare mortaliter, excusaretur: quia transgrediens ius humanum bona fide per errorem eius non bene intellecti non peccat mortiferè. ita Bal. in l. ab eo. C. quomo. & quando index. Felyn. in c. 1. fallen. 7. de re iud. D. Tho. & expressè Caiet. 2. 2. q. 47. ar. 3. Et non obstat, quod vulgo dicitur, habitum non facere monachum: ut in Auth. de mon. §. 1. & in clem. 1. & ibi Car. de sta. mon. quia intelligitur, dum taxat. Habitus enim non facit monachum duntaxat, sed professio.

sessio. Hinc est, quod si quis deferret habitum religionis multo tempore causa deuotionis, non censetur professus, pro hoc bonus text. in c. vnico. de voto. lib. 6. & Abb. in c. sicut. de regular. q. amplia, et si licentiam superior concederet deferendi habitum sui ordinis, vel causa deuotionis, aut honoris, ea tamen mente, q. eius gestatio non inducat professionem. Ita Nauar. lib. 3. de regu. consil. 41.

76 Tertia. Religiosus si semper debet esse cum habitu etiam in lecto causa infirmitatis. c. sanctimonialis. 23. dist. Qui tamen ad modicum tempus dimittit, dicitur etiam continue deferre: quia aliquid dicitur continue fieri, etiam si aliquod interuallum habeat. ita nota. in c. present. de preben. lib. 6. Verum hoc modicum tempus Doctores intelligunt ad horam. Hinc qui proprium suum habitum dimitteret ad horam, non dolose, sed uoluptuose nullo alio scopo: vel sumpto alio non ad usum, sed ad solatium ex iocosa familiaritate, & huiusmodi, ut si in honesta recreatione frater minor induat habitum religiosum alium, quam suum, non peccaret mortaliter. Ita Sylu. in ver. Habitus. num. 3.

77 Quarta. Religiosus si dimittendo habitum vel occultando propter ludum laruarum etiam intra monasterium, peccat mortaliter: ut si veste foeminea utatur, vel alia, que causa est lasciuia. Hinc Rabanus inquit, quod contra naturam est uirum muliebria facere. Tum etiam, quia larua uelut diaboli est. facit text. in c. fucare. de consecrati. dist. 5. & ralem uisum suis se inuentum a diabolo testatur Candelabrum aureum in sua Aurea appendice. c. 11. num. 1. Tum etiam ob multa inconuenientia, atque mortalia, que euenire solent auxiliantibus ad induendum tali foeminea veste, ac dum a mulieribus mutuo accipiuntur, & ex inspectione ludorum, atque ex uerbis scurrilibus prouocantibus ad leuitatem, nec non ex memoria preteritorum. unde cum se exponat periculo probabili cogitationis, oris, atque operis incidendi in peccatum mortale, mortaliter peccat. Hinc Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo: Et qui tetigerit picem, coinquabitur ab ea. Ita D. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 4. ad secundum Nauar. c. 14. nu. 16. Tum etiam, propter scandalum euitandum, quod & si talis ludus exercetur in monasterio, tamen semper adfunt & laici, qui scandalizantur, dicentes. Vbi est Deus clericorum, ut legitur ext. de voto. cap. magna. Vehementer enim Ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos, quam clericos. 8. questio. 1. qualis. & quamuis desint laici, semper tamen sunt uiri religiosi timentes Deum qui scandalizantur. Quare ad tollendum hoc scandalum debet omne, quod potest dimitti,

exceptis tribus ueritatibus, uita, iustitia, & doctriue, de quibus per glo. in Auth. de fide instr. §. si uero moriatur. in fi. coll. 6.

Tum etiam ob habitus occultationem per multas horas, & si quo ad hoc responderi possit, ut procedat quando publice ab alijs laruatus non cognosceretur religiosus. argum. de iuda. c. non nullis. quia talis quis presumitur, in quali habitu reperitur. Secus in casu, quando larua sunt a religiosis in monasterio. tunc enim scitur illos esse religiosos. Hinc si inde nullum scandalum, vel damnum notabile spirituale, vel corporale probabiliter esset sequendum, ut in casu supraposito, quando adolescens religiosus veste foeminea uteretur, vel nisi esset dimissio habitus per longum tempus quia ad modicum, id est ad horam posset dimitti, ut concludunt omnes: non iudicarem mortale, quando non malo animo, sed per ludibrium fiat. At cum ab omni specie mali debeant religiosi abstinere, curent (obsecro) eorum superiores, ut ab illis abtineant: Cum saltem sit peccatum ueniale, quod neq. ad euitandam mortem quis debet committere. Abb. in c. sacris. de his que vi.

78 XXI. Si Abbas non recepit si fugitios, vel reuerti uolentes, quia tenetur: Imo cogendus est recipere. c. ne religiosi. text. de regul. Imo illos debet requirere, & ad monasterium reducere inuocando prelatos superiores, & per excommunicationem potest facere denuntiare excommunicationem. de reg. c. si. Imo fugitiui in quolibet Capitulo sunt inuestigandi, de statu mona. in singulis. quod si post talium receptionem nolent deferre habitum, & illum resumere, debent sub graui custodia carcerari. ext. de apost. a nobis. Si uero essent scandalosi, & alijs periculosi, & apte non possint capi, corrigi, & detineri, possent prelati ab illo rum inquisitione desistere. Sylu. in verbo. Apostasia. q. 6.

79 Verum hic se offert si tempus inuestigandi discrimen, & differentiam inter fugitiuum, eiectum, & apostatam. Unde sciendum est, quod fugitiuus est is, qui per se exit, & stetit extra monasterium, ut se Abbati celet, licet postea penitentia ductus ad Abbatem redeat. ff. de edil. edil. quis sit fugitiuus. Eiectus uero dicitur dupliciter: Iniuste & iuste. ut per Panor. in c. si. de regul. & dicitur eiectus, ille, qui ab alio eijcitur: apostata uero a religione ille, qui recedit a monasterio cum intentione non redeundi, & non est sub obedientia prelati. de hac apostasia cum alijs loquitur glo. in c. 1. de apost. qui quidem apostata omni uiuperio dignus, & omni indignus debet esse auxilio, tamquam retrahens manum missam ad ararum. Diximus animo non redeundi, quia non om-

nis

nis retrocessio est apostasia. Quid enim si quis deserat habitum religionis. Profecto est retrocessio mortifera annexam habens excommunicationem c. 2. ne cler. vel mon. lib. 6. Non tamen est apostasia ois illa: quia non ea, que fit a no cito resumendi sine animo religionem deferendi, et si dimissio habitus fiat ad liberius fornicandum, cum animo, tamen statim resumendi eum, ut infra de censuris dicemus. Sic neque exitus a monasterio causa uagandi, & sine intentione aliam ingrediendi, modo non habeat intentionem deserendi suam, dicit apostasia: sed beneficium, & uagus. Nec retrocessio ab obedientia prelati aliquid iuste precipientis dicitur apostasia: quia apostasia consistit in retrocessione a religione, unde qui retrocessioni a religione, nunquam consentit, nunquam apostasiam incurrit, quamuis incurrat peccatum inobedientia, & rebellionis. ita Caiet. 2. 2. q. 12. ar. 1. Nauar. ext. de Apost. consil. 1. lib. 5. Quibus sic praedictis, statuo has conclusiones, quarum.

80 Prima. Fugitiuus si reuerti uolentes tenetur prelati recipere usque ad tertiam uicem, secundum regulam sanctissimi Patris nostri Benedicti. Dicuntur uero uelle reuerti ad poenitentiam qui sunt parati recipere disciplinam. Quae secundum eundem regulam consistit in septem gradibus. Primus est, secreta monitio. Secundus, publica correctio. Tertius, minor seu simplex excommunicatio. Quartus, leuis afflictio. Quintus, flagelli uapulatio. Sextus, ad Deum oratio. Septimus, de monasterio expulsio. ita colligitur ex c. 8. de excomu. culp. & c. 28. de his, qui sepi. corrig. emenda. Hodie uero semper sunt recipiendi. dist. c. fin. de regul. prout ponderat Panor.

81 Secunda. si eiectus iniuste dum est in fuga, quicquid acquirit, illud acquirit primo monasterio, sicut seruus primo domino. ff. de acq. possil. 1. §. per seruum. & ratio est, quia per eiusmodi eiectionem non est praecisus a monasterio, nec delictum prelati potuit errocere. c. si. episcopi. 16. q. 6. c. delictum. de reg. iu. lib. 6. Unde monasterium cogi potest ad illum recipiendum, quonolente potest cogi ad restituendum bona, quae dedit illi monachus, cum quibus in alio monasterio reponatur. Card. in cle. 1. §. quia uero. q. 3. de sta. mona. Si uero iniuste eiectus fuit, dum est in fuga: promotus ad aliquam ecclesiam secularem, & tunc ea, quae acquisiuit intuitu personae, sunt primi monasterii, si uero intuitu officij, & tunc cedunt ecclesiae ut in cap. cum in officijs. c. relatum. de testam. Aut dubitatur, utrius acquisiuerit intuitu personae, vel ecclesiae, & tunc recurrendum est ad coniecturas, utri habuerit a propinquo, vel extraneo ut in c. requisiuit. de testa. Et haec intellige de acquisi-

tis intuitu personae, quia acquiruntur primo monasterio, quia non fuit legitime promotus, alias si fuisset legitime promotus tunc nullam haberet cum ecclesia conuentionem. 16. q. 1. ca. ne pro cuiuslibet. dom. Ant. & Abb. in c. si. de regul.

82 Si uero est iuste eiectus, & exauthoratus habitu per sententiam, propter delictum, potest, & debet uti habitu clericali ordinis suo conuenienti absque ullius licentia, quia religionis suae habitu contra sententiam uti nequit, nec alterius, nisi ad eam transiret, quamuis nullo iure cogatur. argu. cap. gesta. dist. 74. & quicquid acquirit, non acquirit sibi: cum sit incapax ratione uoti, solemnisi, a quo non absoluitur per suam culpam, & sententiam contra eum lata. ut tenet Card. in clem. 1. §. quia uero. tum ne de tua iniquitate comodum, reportet, contra l. itaque sullo. ff. de furt. ideo dicimus quod acquirit uerum dominium ecclesiae seculari, vel regulari, si ad eam legitime translatus est. iuxta text. in c. si quis iam translatus. 2. 1. q. 2. & c. ut pro cuiuslibet. 16. q. 1. alioquin episcopo originis. ita Panor. in c. si. de regu. Sylu. in ver. Apostasia. q. 9. & ratio est, quia sub eius obedientia uiuendum est illi, quare huiusmodi regulares eiecti legitime a suis superioribus se episcopo praesentare tenentur, in cuius obedientia uiuere debent, & dicere se esse eiectos. & teneant ad obediendum ei, & petere ab eo, quid se uellet facere, secundum regulam clericalem, facundum qua ei tenebantur obedientiae uoto solemnisi, & dignaret prouidere de uictu, uel saltem faceret facultatem conuertendi in suos honestos usus, quae lucrifaceret. Quod autem diximus eiectos acquirere episcopo originis, fallit in eiectis, & exauthoratis, & ad triremes damnatis: nam si quid acquirat in aliquo praedio nauali, uel inde fuga, uel pretio redempti, tunc eisdem episcopis subiecti sunt, quibus triremes ipse, & alij eis addicti subierunt, donec in eis manserint. Postea uero finito tempore ibi remanendi, uel redempti debent redire ad episcopatus suarum originum, & illis episcopis subesse, uel impetrata ab eis facultate transire alios. Fallit etiam in ijs, qui non solum eijciuntur, sed etiam relegantur a prouincijs suarum originum: nam cum teneantur subire poenam a iudice latam etiam in foro conscientiae. iux. D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. dicimus eos subiectos esse solum Papae, & quicquid acquirit, illi acquirit. Haec Nauar. lib. 3. de regul. consil. 5. 1. & 64. & 50. & de statu monach. c. 3. lib. 3.

83 Tertia. Apostata si excommunicatus. iux. c. ut periculosa. extra ne cler. uel monach. si in illa apostasia, & excommunicatione per annum animo indurato peristeret, quia redire ad religionem nollit, nec ad aliam se transmittit ab haeresi est suspectus. iux. c. grauē. de penis uide

de

de fide responsurus citandus est, & posset contra talem procedi per episcopum, & inquisitorem coniunctim, vel diuisim, vt inquit Eymericus. 2. par. direct. q. 49.

84 Verum intelligo, qd ꝑ sanctum Tribunal Romanæ, & generalis Inquisitionis non confueuit procedere contra tales a regulari traditione apostatantes, nisi relicta religione, quam professi sunt, ad matrimonium transfrent, siue post annum, siue ante, vt inquit Io. Ananias in c. ad abolendam. nu. 27. de hæret. Calder. conf. 5. tit. de hæret. que quidem sententia etiam procedit in clericis, qui sacris ordinibus sunt initiati, qui si matrimonium contrahunt, in fide suspecti sunt, & in eos possunt Inquisitores auiduenter. Palacius Rubius. in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. §. 18. nu. 26. Diaz in praxi crimin. Canon c. 74. ver. redditur.

85 An vero ꝑ procedat etiam in conuersis, & oblati Reip. breuiter, qd sic in conuersis. Profitentur enim ipsi, quemadmodum monachi, tria vota substantialia in religione aliqua a sancta Sede approbata in manibus superioris ad id potestatem habentis, iuxta tex. in c. ad Apostolicam, & c. cum ad monasterium. de reg. quauis in hoc differat, quia monachus proficitur, vt seruiat in choro. conuersus vero suscipit habitum, & proficit regulam, vt seruiat extra chorum. qd satis exprimit Panor. in c. non est. de reg. in ca. ruis. de testibus. & nos supra. lib. 2. in 3. præcep. c. 48. de explic. canonis. si quis suadente.

86 At si essent ꝑ aliqui conuersi qui tantum ad stabilitatem recipere promittentes castitatem, paupertatem, & obedientiam, quandiu in monasterio perseuerauerint, vt sunt nri commissi: tunc isti dubio procul relicta religione possunt ad matrimonium transire, cum tandiu gratias, indulgentias, & immunitatibus sicut ceteri monachi gaudeant, quandiu in congregatione sub obedientia vixerint, prout in privilegio Eugenij IIII. nobis concessio habetur, quod postea fuit ratificatum apud Illustrissimos Dominos Cardinales, qui regularium causis cognoscendis præfati sunt Romæ VI. Maij 1586. in hæc verba. Vt commissi, qui professionem facere postulauerint manentes in vocatione, qua vocati sunt, in eadem met vitæ ratione, qua principio iuxta ordinis vestri regulam instituerat, deinceps quoque perseuerent. Confulant tamen suis conscientias commissi, qui a monasterio discedentes ad matrimonium transeunt, an fecerint votum perpetuo manendi in religione. obseruando tria vota, quod facit nõ propositum etiam diu continuatum. c. literaturam. de voto. nec deliberatio, quamuis firma sed animus obligandi se Deo. vt notant Doct. in d. c. Nauar. lib. 3. de voto. c. 8. quia eo casu cum ligentur voto simplici, non prius debent

contrahere quoddam petant dispensationem a Sum. Pont. At si absque illa contraxerint, matrimonium tenet, & possunt petere, & exigere debitum, vt nos contra communem affirmauimus supra lib. 2. in secundo præcep. capite 24 de voto religio. & castit.

87 Oblatis vero qui ꝑ se, & sua donant, sed non profitentur, credimus absque vitio apostasie contrahere matrimonium, illudque esse validum. ita glo. communiter recepta in c. vt lex continentiar. 27. q. 1. & ratio est, quia oblati, & donati non sunt monachi, casus expressus in cle. 1. de deci. Panor. in c. in presentia. in 4. not. de prob. c. ex eo. §. 1. de elect. lib. 6.

88 Quinimo ꝑ nec qui in manibus Abbatis S. Benedicti se donauit, & obulit monasterio in hæc verba. N. me dono, & offero in oblatum monasterio S. Benedicti, vouendo castitatem, paupertatem, & obedientiam tibi eius Abbati. Nõ autem profiteor regulam ordinis, nec me obligo ad cerimonias, & obseruantias eius, est monachus. Cum talis non habuit animum profitendi regulam, & per consequens illius actus non operatur ultra suam intentionem. nõ omnis si si cer. per. quæ fuit vt dicendo illa verba, magis Deo placeret strictè viuendo. Nauar. extra de regul. lib. 3. conf. 7. Concluditur ergo illos tantum esse de hæresi suspectos monachos apostatas a religione ad matrimonium transeunt, siue ante, siue post annum, vel clericos sacris ordinibus constitutos.

89 XXII. Si professi ꝑ etiam in sacris non constituti, horas non recitauerint: quia & si non teneantur ad illas ex vi professionis: cum de essentia religionis sint tantum tria vota, obligantur tamen ex statuto regulæ illius religionis, quam ipsi profitentur, vel ex consuetudine, si talis est, vt omnes professi, ac si ordinati essent ad ordines sacros, teneantur, ac si per regulam esset statutum. Io. Medi. c. de orat. q. 7. Hinc fit, quod professi Societatis Iesu cum nec per regulam, nec per consuetudinem obligentur, illas recitare non teneantur, nisi sacros ordines susceperint. Nauar. extra de hor. canon. lib. 3. conf. 18. Milites quoq; Hierosolimitani tenentur sub peccato mortali recitare eorum officium, sed non Romanum. Nauar. de horis canon. c. 27. nu. 2. 1. 2. 2. 3. & de celebr. miss. lib. 3. confil. 18. Verum qualiter sint dicenda horæ canonicæ, & quomodo, & qui excusentur, diximus supra. c. 52. 53. & 54. lib. 2.

XXIII. Circa votum obedientiæ, interrogandi ꝑ sunt, si suo prælato in his, quæ spectant ad regulam obediuerint, quia etiam in dubiis semper est obediendum. 23. q. 1. c. quid culpatur ante finem. Cum per illam in presenti mereamur gratiam Dei. 93. dist. c. nulla. & cap. sequens. & futuram salutem. 93. dist. c. si inimicus. 2. q. 3. quid

quid ergo. & sine illa incurrimus æternam reprobationem. 93. dist. c. nulla. & ca. seq. Hinc tex. in d. c. quid ergo, dicit, quod propriæ obedientiam est bonum omittendum, sed nõ quædam malum mortalis culpæ committendum. Vnde cum præcipitur aliquid contra Deum, prælato non est obediendum. 1. 1. q. 3. c. non semper. Sic nec esset obediendum, quæ id, quod præcipitur esset contrarium præcepti Romanæ Ecclesiæ, vel Papæ. 2. q. 13. ca. si is. 8. dist. c. quæ contra. Item nec esset obediendum, si ad id, quod præcipitur iubentis potestas non se extendit, vt sunt actus omnino interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus explendis, vt est actus spirituales respectu superioris secularis vt actus gubernandi ciuitatē respectu ducis exercitus. Itē peccati oino occulti. Iteratio confessionis legitimæ respectu oïum. Item imperinentia, vt sublatio palææ a terra, inuitio vota auium diu continuatus. Nauar. c. 23. nu. 38. qualiter vero sit obediendum? Dic qd debemus obedire libenter, vnde Moses Exo. 35. Ite est sermo, quem præcepit Dñs. Ois voluntarius, & prono animo offerat primitias Deo. Item simpliciter. Hinc Dominus in ps. In auditu aurium obaudiuit mihi. Item hilariter, quia hilarem datorem diligit Dñs. Item velociter. 93. dist. c. si inimicus. Item vtiliter, quia semitam obedientiæ nec pro ignominiosa morte voluit Christus relinquere. Phil. cap. 2. Item humiliter, & perseueranter, vnde Bern. Quid currere prodest, & ante me tam cursum deficere? sic currite vt comprehendatis.

91 XXIII. Si transgressi fuerint regulam, quauis non semper transgrediendo regulam, peccatum sit mortale. In regulis enim sanctorum Patrum continetur aliquid per modum inhibitionis, & præcepti, & aliqua per modum statuti rationabilis, & aliqua per modum admonitionis. Religiosi ergo transgredientes ea, quæ habentur per modum præcepti, & inhibitionis, peccant mortaliter, sed transgrediendo ea, quæ habentur alio modo nõ peccant mortaliter, nisi ratione contemptus. Et dicitur contemptus, quæ voluntas eius renuit subijci ordinationi legis, vel regulæ, & ad hoc peccat facere contra legem, vel regulam. Quæ verò ob aliam causam particularē, puta pp concupiscentiam, vel iram inducuntur ad aliquid faciendum contra statuta legis, vel regulæ, non peccant ex contemptu, sed ex aliqua causa, etiam si frequenter ex eadem causa, vel alia simili peccatum iterarent, quare ex his nota, quod qui proficitur regulam, non vouet obseruare omnia, quæ sūt in regula, sed vouet regularem vitam, quæ consistit essentialiter in tribus votis: ad alia verò obseruanda tenerur, sed non omnia æqualiter, sed præcepta, vt præcepta, statuta, vt statuta,

monita, vt monita Hoc enim intendit qui regulam concedit, hoc qui regulam vouet. Hæc Asten. lib. 6. de regul. artic. 2. q. 5. Henr. in c. fin. de statu mon. num. 18.

XXV. Interrogandi sunt de fractione silentij, fiat quando taciturnitas sit peccatum. vide Henr. in d. cap. fin. de statu monac. nu. 1. de murmure, quod quid sit, & quando sit peccatum mortale, diximus supra. lib. 2. ca. 141. Item de suffuratione, de qua habetur vbi supra. c. 149. Item de dissolutione, impatiencia, negligentia in orando pro aliis, ac se preparando ad sacramenta, & præcipue ad sacrificandum. Et enim quam imprudenter agat quo ad alios, & stultè quo ad se, qui laudabiliter potest celebrare, & non celebrat, diximus supra. lib. 2. capi. 39. & tandem de inordinata affectione temporalium personarum, atque consanguineorum.

93 XXVI. Si inessu ꝑ non sint ornatu, debeant namque religiosi, & personæ ecclesiasticæ incedere graui, & modesto gradu, & nõ furibundo, vt ex his appareat mentis compunctio, vt not. in cap. his igitur, dist. 23. & vt grauitate itineris mentis grauitatem ostendant. c. si. dist. 41. ad hoc de immu. eccle. c. decet. lib. 6. c. cum in cunctis. de æta. & qualita.

94 XXVII. Interrogandi sunt de iactantia nobilitatis, cum debeant studere humilitati. gloss. not. in c. fin. de statu monac. nam per ingressum monasterij perditur nobilitas, & titulus domus, quia monachus definit esse nobilis, idem voluit gl. in c. 1. de purg. cano. imo dicebat gl. in cap. scripsit. 27. q. 2. quod si Rex, vel Imperator, imo etiã si Episcopus, vel Papa fieret monachus, perdit dignitatem, & definit esse Rex, vel Imperator, Episcopus, vel Papa. & ratio quia monachus habetur pro mortuo. 16. q. 1. placuit. Et cum nobilitas sit quædam qualitas illata per habentem Principatum, per quam debet distingui inter alios plebeos. Iõ ex quo nobilis intrat religionem, quia det vna cum aliis æqualiter viuere. facit tex. in c. quisquis, & c. si. dist. 41. & sine delectu psonarum sunt oēs æqualiter tractandi inter superiores gl. in d. c. fin. tã respectu pœnarum, quam respectu bonorum monasterij: nisi essent delicati, & male complexionati. c. cum ad monasterium. de statu monac. Hinc dicitur amittere nobilitatem Ideo det studere monachus peruenire ad summam nobilitatem, quæ in eo consistit, vt clarus sit virtutibus. 40. dist. cap. non loca. cap. ante omnia. c. pen. de præb. c. nasci. dist. 56. Si quis tñ velle videre in quibus nobilitatis ratio sit habenda, videat optimam glossam in extrauag. Io. Execrabilis. in verbo generis. Henr. in cap. si quæ. de sent. excommu. & in c. venerabilis. de præb.

95 XXVIII. Circa denigrationem ꝑ suæ famæ, vel si famam propriam neglexerit, quod quæ sit pec-

peccatum mortale, supra diximus, lib. 2. c. 138. a nume. 8. vsque 12. studeat tamen religiosus duo habere, nitorem conscientie quo ad Dominum, & odorem fame quo ad proximum. Hec enim sunt necessaria in ministris ecclesie. cap. unico. §. ad exhibendum. de sac. vnt. vnde in odore bonae fame potius, quam in fama delectandum est. de accus. cap. licet. E contra vero infamia multa praestat. de accusa. ca. inquisitionis c. qualiter. & qui hanc negligit, & in se oritur permittit, crudelis est. 1. 2. q. 3. cap. non sunt audiendi.

96 XXXI. Si violauerit clausuram, quia veniale est, modo non fiat ex contemptu, vel non sit contra preceptum superioris. ita D. Tho. 2. 2. q. 186. ar. 9. Nauar. de regul. comment. 4. nu. 35.

97 XXX. Interrogandus est de vagatione, quae nocet non solum animae, sed etiam corpori, & burse, iuxta vulgare, quod dicitur, quod petra mutabilis nunquam accipiet muscum. Potissimum tamen periculosa religiosis existit. cap. v. periculosa. ext. ne cler. vel mona. c. cum singula. de praeben. in 6. qui ex debito tenetur esse in claustris saltem administrationem non habens. c. qui verè. c. placuit. el. secundo. 16. q. 1. ibique morari debet, figuraturque sine illo vivere non posse, sicut piscis sine aqua, vnde debet morari in solitudine contemplationis. 16. q. 1. cap. si cupis. Hinc ne detur materia vagandi, praecipitur in nostra regula de aliquibus prouideri, per quarum manus eorum negotia procurantur. cap. 1. versic. nec tamen iustum. ne cleric. vel monac. Sed secundum Grego. Melius est, quod alij committantur etiam dato salario, quia expedit prauo incommodo seruos Dei esse in quietos. Hinc ut vnusquisque in ea vocatione, in qua vocatus est, permaneat, & quia multi ex temeritate, vel leuitate in iacturam sui ordinis, & iniuriam sub praetextu maioris religionis ad aliam religionem transuolare praesumunt, ideo fuit statutum, ut non possit religiosus zelo sanctiois vitae ad religionem transire strictiorem, nisi petita prius licentia praelati sui. cap. licet. extra de regul. Verum quia possunt

98 considerari multi casus circa hunc transitum, ideo illos non omittendos esse iudicauimus. Quorum primus est, quando transit ad aliam religionem, vel alium locum, ut ibi sit Abbas, praelatus, vel rector, & tunc requiritur licentia sui praelati, qui vice Dei supra eius caput positus est. cap. si religiosus. de elect. lib. 6. cap. 16. q. 1. cap. cum olim. el. secundo. de priuileg. Imo dixit glo. sing. 18. q. 2. cap. quam sit, quod etiam ad praelaturam transire non possit sine licentia Abbatis. Secundus casus est, quando fit transitus ad eandem religionem, ad diuersum tamen locum, ut quia sub diuerso Abbate sunt diuersa loca, ut sit ibi religiosus, & potest tran-

sire de licentia Abbatis, ut est casus secundum vnum intellectum in c. significatum. in glo. fin. de reg. Tertius est, quando quis ingreditur ad aliam religionem absque aliqua licentia, & tunc indistinctè concludendum est, huiusmodi transitum nullius esse momenti, ex quo talis transitus prohibitus est. iux. Conc. Trident. sess. 25. c. 19. cum in primo monasterio, in quo quis professus est, remanere debeat. c. non est nobis. c. sanè. vbi Ioan. And. de reg. Lapus alleg. 113. vbi etiam ampliat, quamuis ad strictiorem regulam fieret transitus quare reuocari potest per praelatum Prioris monasterij. iuxta glo. in cap. mandamus. verbo Lapus. 19. q. 3. & in ca. intelleximus. de tra. & qual. Panor. in c. licet. nu. 10. de regul. & ibi Cardin. q. 2. & est communis opinio. Nauar. lib. 3. de reg. confi. 59. Verum talis, qui se ad laxiorem, seu strictiorem regulam transferret, & ibidem habitum assumeret, & desereret, non esset excommunicatus, nec apostata. c. si de apostata. docet Innoc. in c. intelleximus. de tra. & qual. Lapus alleg. 34. Quartus casus est, quando fit transitus ad aliam religionem perita licentia, sed non obtenta, & tunc si fit ad strictiorem, validus erit. ca. monachum. 20. q. 4. c. duar. in fine. 19. q. 2. c. licet. vbi gloss. in verbo. Licentiam. de reg. glo. in c. cum singula. §. prohibemus. de praeben. lib. 6. Lapus, qui supra. nu. 2. Soc. confi. 222. praesens consultatio. col. 2. licet Inno. in c. si de renunt. dixerit, quod tunc tutius erit, si interueniat consensus Capituli, tamen non est necesse de iure, quia solus praelati licentia sufficit. Quod si ad laxiorem religionem, quis vult transire, tunc non sufficit licentia Abbatis etiam obtenta. glo. in c. cum singula. §. si de praeben. lib. 6. Sed requiritur facultas generalis ordinis alicuius, ut post Innoc. Host. & Panor. in cap. non est. num. 6. & c. significatum. num. 6. de reg. scripsit Nauar. eo. tit. in c. statumimus. Et hoc intellige subsistente legitima causa. Nam neque Papa quo ad forum interius, & quo ad Deum potest dispensare absque iusta causa subsistente, ut voluit in simili glo. in ca. non est. extr. de voto. vbi dixit, quod non est securus quo ad Deum, cum quo Papa dispensat, nisi subsit causa dispensandi, pro quo etiam glo. not. in c. Monachi vagantes. 16. q. 1. Io. And. & dom. Ant. in c. sanè. de regul. quamuis illa absque causa proficit in foro iudiciali. Nauar. de regul. lib. 3. confi. 56. Dicens praeterea, 99 quod quando Generalis cum aliquo dispensat, ut transeat ad laxiorem religionem, debet dispensatus, ut defendatur in foro exteriori a fratribus ordinis sui repetentibus eum post mortem Generalis habere scripturam authenticam de facultate sibi concessa: quoniam superiori etiam non recognoscenti superiori, dicenti se facere aliquid ex iusta causa non creditur; nisi

nisi constet de illa, si id non potest facere sine illa. Naua. qui supr. num. 2. Sed an Conc. Tridè. sess. 25. cap. 19. impediat transitum ad laxiorem religionem existente iusta causa. Nauar. ibi. & in confi. 63. nu. 1. inquit, quod non. Sed quid si 100 recederet, & habitaret extra monasterium suum absque licentia sui praelati, an sit apostata, & excommunicatus? Dic qd sic, si hoc facit animo non redeundi, licet gesserit habitum. Dixi sine licentia, qui cum iusta causa posset praelatus 101 dare facultatem manendi extra monasterium. cap. cum monachi. 16. q. 1. ut pro utilitate monasterij etiam indirecta, ut sit procurator patroni Ecclesiae, vel alicuius amici, vel episcopi, qui monasterio profuit, prodest, vel speratur professe. iux. Innoc. commu. recep. in cap. cum I. & A. de sent. & re iudic. vel causa studij, vel alias causas iustas prudentum arbitrio determinandas. arg. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis. de offi. deleg. ut puta causa subueniendi necessitati parentum, vel extremae, vel quod sit talis, quae quamuis non sit extrema, est tamen adeo grauis, & vrgens, quod obligaret filium, si adhuc esset in saeculo de praepro ad subueniendum ei quia si talis necessitas subsequatur, siue praecedat professionem, requirit dispensationem a Summo Pontifice, vel a praelato inferiori, ut est Generalis, vel Prouincialis manendi extra claustra cum habitu regulari. D. Tho. 2. 2. quaest. 101. ar. 4. probatur in cap. 2. ne cleric. vel mona. lib. 6. in c. sanctimonialis. dist. 23. in cap. clerici. el. secundo. de vita & hone. cleric. quatenus habet religiosum etiam factum Episcopum debere sui ordinis habitum gestare, quod intellige desuper, ut per Conc. Trident. sess. 25. cap. 29. Quod si generalis, vel Prouincialis facultatem fecerit religioso iusta de causa manendi extra monasterium absque habitu peccauit, cum fecerit contra Concilium Trident. sess. 14. c. 11. Cum solus Papa hoc possit facere. ut per Nauar. ext. de regul. confi. 57. lib. 3. Qui etiam ibi loquitur de sacra Congregatione Concilii. Trid. an talem potestatem habeat.

102 An vero conuersi, & oblati possint transire ad aliam religionem. Dic quod non: quamuis licentiam petant a suo superiore, & religiosi sit strictior: & ratio est, quia efficiuntur quasi serui monasterij, & astringuntur monasterio, magis, quam monachi. Abb. in c. non est. nu. 3. de regul. Quintus est, quando petit licentiam, & obtinet ab aliquo, dubitatur tamen, an illam potuerit concedere, quo causa valida erit, si a suo praelato probabitur fuisse concessam, alias non. Abb. in c. licet. de regul. post nume. 2. in 4. not. quia non sufficeret licentia Prioris, ut docet Ro. sing. 452. per tex. in l. qui sub praetextu. C. de sacrosan. eccl. Sextus casus est, quando obtenta fuit ab Abbate licentia traieundi ad

parem religionem, & subsistente iusta causa, & tunc haec licentia sufficit glo. in cap. non est. vbi Abb. nu. 6. de regu. Dom. Anton. eod. tit. ca. significatum. Soc. confi. 270.

103 Legitima autem causa est, si in illo monasterio stare non posset propter austeritatem regulae, vel propter declinationem, quia laxiori modo viuatur, vel infirmitatem superuenientem, vel senectutem, aut aliam similem causam, ut notat Francus in c. cum singul. §. prohibemus. de praeb. in 6. Verum in his casibus, quando licitum est Abbati dare licentiam, tunc ita demum concedere debet, quando religiosus inuenit aliam religionem, quam paratus sit ingredi statim, & oportet, quod constet de voluntate Abbatis, & Conuentus securae religionis, alioquin posset religiosus fugere, & apostatari. Imol. & alij in cap. fin. de renunt. quo etiam casu, quando religiosus esset legitime ingressus, tenetur in illa profiteri. c. cum singula. de praeb. lib. 6. Nauar. ext. de reg. lib. 3. confi. 49. & habebit locum non secundum tempus primae professionis, sed secundum tempus, quo fuit professus in secunda Nau. eod. tit. col. 60.

104 Sed quid erit de bonis acquisitis per religiosum post licentiam obtentam, ante tamen transitum, cuius erunt? Dic qd Prioris monasterij. Zabar in clem. fin. q. 14. de elect. Item quid 105 si religioso fuerit relicto sub conditione aliquid, & ante conditionis euentum sit Episcopus, cui acquiritur legatum? Dic qd Episcopatui: & ratio est, quia in institutionibus, fidei commissis, & legatis attenditur tempus conditionis aduenientis. ff. de reg. iur. l. quae legata. l. si legati de pignor. l. si vxor C. de condit. infer. Quod secus esset, si aliquid fuerit donatum monasterio sub conditione: quia spectatur tempus promissionis. l. filius familias. ff. de verb. obligat. & ratio differentiae inter vltimas voluntates, & contractus est, quia in contractibus conditio retrahitur ad diem contractus initi. ff. qui pot. in pig. hab. l. potior. §. videamus. & l. q. balneum ff. de peric. & commo. rei vendi. Sed in vltimis voluntatibus non retrahitur. l. 1. §. 1. ff. ad Syllan.

106 XXXI. Si non confitentur, vel communicent tam in monasterijs, quam extra in prima Dominica mensis cuiuslibet: nisi ex causa forte, quam Abbati, Priori, aut poenitentiarum monasteriorum intimauerint, eorum iudicio abstineant. c. ne in agro. §. sanè. de statu monacho. nam contrafacientes peccarent mortaliter: quemadmodum videtur innuere. gl. in d. §. sanè. verbo, Mensib. vbi inquit, arctantur ergo monachi singulis mensibus, ad quod fideles arctantur singulis annis. de poenit. & remiss. cap. omnis, sed ut fideles ibi arctantur sub peccato mortali, ut probauimus libr. primo. cap. 9. ergo sic

fic monachi singulis mensibus.

107 XXXII. Si religiosi confiterentur sacerdoti alterius ordinis sine licentia. Non enim possunt sacerdotibus alterius ordinis confiteri, et si sint Confessores secularium constituti, definita est expressè in ext. inter cunctas. facit text. in c. omnis. de pœnit. & remiss. non enim debent confiteri nisi suo prælato, vel alteri religioso de licentia prælati. d. c. omnis. quamvis alter religiosus ille nondum esset institutus Confessor secularium: Nam quando Conc. Trid. præcipit ne religiosus audiat confessiones sacerdotum, nisi prius ab Episcopis idoneus iudicetur, intelligendum esse de sacerdotibus subditis Episcopis videtur. Religiosi vero non sunt Episcopo subditi, ideo eorum approbatio non desideratur.

108 In septem tamè casibus possent religiosi à seculari Sacerdote absolui. Primo à venialibus. Caiet. in verbo, absolutio. c. 2. Sotus, in 4. snia. dist. 18. q. 4. art. 2. ver. at vero. Secundo à pœnis mortalibus alijs rite confessis. Nauar. c. 4. nu. 5. Tertio in articulo mortis, ut colligitur ex Concil. Trid. sess. 14. c. 7. Quarto, quando essent itinerantes, quia tunc data licentia peregrinandi, consequenter datur facultas eligendi sibi confessorem de approbatis ab ordinario. Caiet. Sotus, & Nauar. c. 4. nu. 7. Quintus, quando in iubilæis daretur facultas religiosis eligendi sibi presbyteros approbatos, siue regulares, siue seculares, ut infra. lib. 4. c. 15. nu. 13. Sextus, quando haberent hanc facultatem virtute alicuius confraternitatis ut diximus. lib. 1. c. 13. Verum si prælatus alicuius congregationis ex privilegio haberent, ut sui subditi non possint sibi eligere Confessarium suo arbitrata absque licentia suorum superiorum, & tunc tenor privilegij esset inspiciendus, & secundum illum religiosi essent regulandi. Septimus in Abbatibus exēptis, qui possunt sibi eligere prouidum, & idoneum confessorem. c. ne pro dilatione. extra de pœnit. & remiss.

XXXII. Si regularis ab episcopo in sua diocesi approbatus confessiones secularium audierit in altera absque approbatione alterius episcopi, cum nullo modo possit. facit Concil. Trid. sess. 23. c. 15. nam dum dicit quod regulares approbati debeant ab episcopis, intelligit ab vnoquoque episcopo illius diocesis, in qua habitat. Nauar. c. 27. nu. 268. Verum posset episcopus si vellet, remittere hanc obligationem præsentandi. arg. text. in ca. q. ob gratiam. de regu. iur. in 6. sentit prædictum concilium ibi. si eis videbitur necessarium. Multa etiã de religiosis diximus. supra c. 13. lib. 1.

110 XXXIII. Si fuerint ante ætatem ad sacros ordines promoti, cum ætas in illis suscipiendis necessaria sit. c. cum in cunctis. de elect. quo

casu an ipso iure sint suspensi, & ministrando irregulares, & dispensari possint per eorum superiores, diximus lib. 1. c. 8. & lib. 4. c. 26.

111 XXXV. Si susceperit officium executoris testamenti absque licentia petita, & obtenta. c. religiosus. de testa. in 6. quæ debet peti in specie. facit q. notabiliter dicit Archid. & Ioan. Andr. in c. si Abbatē. de elect. lib. 6. dicentes, quod ubi in aliquo actu requiritur licentia alicuius, non requiritur tacitus consensus. Mendi cantes tamen iuxta cle. exi. i. §. proinde. & §. verum etiam. de verb. signifi. non possunt esse executores, quamvis consiliarij sic, in modo distribuendi. ut est text. in d. §. verum. Vnde poterit facere testator, quod executor debeat exequi de consilio cuiusdam fratris minoris. secundum Bal. in auth. ingressi. C. de sacrosanct. ecclie. Sed quid si testator dixit, quod executor exequi debeat cum consilio fratris minoris, & eius consensu, alias executionem annullat: dicit quod non valet executio facta absque eius consensu: quia in officijs, quæ non lumunt formam à lege, sed ab homine, debet seruari dispositio in propria forma. ut in l. si quis mihi bona. circa finem. ff. de acquir. hered. Bal. in d. auth. ingressi. & in l. id quod pauperibus. C. de episcop. & cler. Sed notandum, quod quando aliquis est executor testamentarius, non potest suum officium alteri committere. no. Bar. in l. nulli licere. C. de episcop. & cler. colum. 4. Ioan. Andre. in nouella. c. fin. de testamen. in 6. Limita in executore legato, ut est index, vel episcopus. Bal. in d. l. nulli. Alex. in l. 1. col. 3. ff. de leg. 3.

112 XXXVI. Si tutelam testamentarias, vel dationes receperint, q. tam regularibus, quàm canonicis est prohibitum. c. si. dist. 88. c. generaliter. 16. q. 1. c. Gyprianus. 12. q. 3. licet de licentia suorum superiorum possint illas miserabilium personarum, vel etiam dationes suscipere. 16. q. 1. c. monachi.

Nec etiam potest monachus esse arbiter, vel arbitrator. Abbas in c. Quintauallis. nu. 13. de iure iur. Quod intellige sine utilitate monasterij sui, & sine Abbatis imperio. argum. text. in c. 2. de postul. & c. monachi. 16. q. 1. nam his duobus concurrentibus posset esse arbiter, licet arbitrator possit esse ex sola licentia Abbatis. ut ibi vult Panorm. in d. c. Quintauallis. Item nec potest esse testis sine licentia Abbatis. Abb. in c. cum contingat. de foro compet. nu. 23. Item nec potest tabellionatus officium exercere, nisi in causa hæresis etiam sine licentia superioris, & hoc si in seculo tale officium exercuerit. c. ut officium. §. ad conscribendas de hæret. in 6. Et sic per ingressum religionis, vel promotionem ad ordines sacros non perditur officium tabellionatus. de quo per Docto.

in

in c. sicut. ne cleric. vel mona. Quo ad alia vero monachus non potest exercere officium tabellionatus, licet possit complere vetera instrumenta, sed noua assumere non debet. ff. famil. ercisc. l. alienationes. de postul. l. 1. §. casum. de Iudeis. c. Iudæi. 1. dixit Bal. in l. 2. C. de sentent. & interlocut. circa si. sequitur Franc. in dicto. §. ad conscribendas.

113 XXXVII. An alii accusauerint, quia non possunt nisi de licentia Abbatis, & interfit monasterij. c. ex parte. iuncta glo. de accusat. c. mortui sint mundo. c. placuit. 16. q. 1. nisi sint in scholis de licentia Abbatis: nam tunc si ipso rum interfit, possunt: quia ex ipso, q. monachus est in scholis de licentia Abbatis, intelliguntur ei omnia concessa, sine quibus commode non posset viuere. arg. c. præterea. de offi. de leg. gl. in d. c. ex parte.

Abbatem vero si monasterij interfit, ut quia in malos vsus conuertit bona monasterij, vel negligens est in illis recuperandis, vel et si suo prauo exemplo monachos potius destrueret, quàm ædificaret, tunc monachus potest accusare. Docto. in d. c. ex parte. vbi dom. Anton. de Butr. vel si Abbas simoniacè esset promotus. ita dom. Anto. in c. si dominus. nu. 2. de simo. et sine licentia Abbatis glo. in d. c. ex parte. Innoc. in c. cum P. eo. tit. cum in re, vel in causa sua nemo possit auctoritatem præstare. Instit. de aucto. tut. §. si. ff. eo. tit. l. pupillus obligari. quibus causis debent de bonis monasterij expensæ necessaria ministrari non solum vitus, sed et litis vsque ad finem causæ: cum proprium non habeant. c. olim. & d. c. ex parte. Verum an monachus accusator sepe habeat dictas expensæ. vide ibi Abb. nu. 9. Et hac quidem accusatio. iudici præsentata, tenetur iudex illam admittere, alias accusator poterit protestari de sibi denegata iustitia, & appellare. Inno. in c. significantibus. de noui oper. nuncia.

114 XXXVIII. Si sint procuratores absque licentia sui superioris immediati, id est Abbatis, alias non possent procuratores esse nec sui, vel alterius monasterij, aut laici. no. Innocen. in c. cum I. & A. de re iudic. vbi ponit casus, in quibus monachus potest esse procurator. quæ qui de licentia debet peti, & obtineri. c. si religiosus. de elect. lib. 6. clem. religiosus. de procur. & quod sit utilitas monasterij. c. qui vere. 16. q. 1. quæ qualiter constabit. vide Zabari. in dicta clem. an vero possit conuentus in iudicio seculari renuntiare suo foro, diximus. lib. 4. c. 15. in explic. Bullæ Coenæ.

115 XXXIX. Si balnea ingressi sunt, quia non nisi in causa necessitatis licet. cap. omnis qui. 24. q. 1. & intelligo necessitatem, non solum in firmitate, sed et quamlibet licitè corporis refocillatione. c. peruenit. de consecra. dist. 3.

XL. Interrogatus est de mala electione prælati. Nā iure cautum est, est, ne quis eligat indignum sub poena priuationis vocis, & suspensionis triennalis. ut habetur in ca. cum cunctis. de elect. Sed quid si ego sua sebam prius electoribus, ut eligerent Petrum in prælatum, quæ censebā esse dignissimum, qui postmodum confessus est mihi, & omnibus compertum est mihi esse confessum. vnde si iure sententiā disuadendo electionem illius omnes conijcient me in confessione audiuisse indignitatem illius: An hoc casu possim eligere non solum minus dignum, sed etiam indignum. Ad eundem modum eligitur officialis ab Abbate de consilio superiorum; Ego, qui sæpius approbavi aliquem ad tale officium, qui postea mihi confessus est, & video omnino indignum, an possim ego negare meum suffragium. Sic Magister Nouitiorum possit negare illi suffragium ad professionem, quem per confessionem esse cognoscit contagiosum, & monasterio perniciosum. Pariter, an possit Abbas priuare suum subditum officio, q. habet, sciens ex confessione sibi facta illum eo indignum. Exēplum, Abbas ex confessione monachi, cui aliqua cura, vel officium commissum est, scit q. cum tali officio permanere vergat in perniciem religionis, nū possit Abbas ipsum ab officio seruare, vel saltè per notitiā, quā habuit in confessione sacramentali adduci possit, & moueri ad faciendā inquisitionem de ijs criminibus.

117 Respondeo, primum, quod cum confessio sit de necessitate celanda secundum omnium sententiam iure naturæ, positio, atque diuino. ut inquit Io. Medi. c. de Confess. tract. 2. q. 45. Sotus dist. 18. q. 4. arti. 5. & de ratione regen. ideo ob nullum euentum debet illa reuelari, etiã si reuelando impediret damnum publicum spirituale, vel corporale publicum: cum nemo teneatur bonum publicum procurare, vel damnum publicum impedire per media illicita. Tale enim esset reuelare confessionem: retraherentur enim homines à confessionibus. Vnde circa primum dico, quod si datur casus, in quo non possit quis refragari indignum nisi quodammodo reuelando confessionem, debet eligere non solum dignum, sed etiam indignum. Nam quando sunt duo præcepta, semper minus debet cedere maiori. argu. c. Iulianus. & c. si Dominus. 1. q. 3. Sed maius est vinculum seruandi secretum, cum sit de iure diuino, quæ præceptum eligendi indignum. ergo. Si tamen ex alia causa posset huic electioni obuiare, non reuelando confessionem, utique deberet, alias incurreret poenam. text. in d. c. cum cunctis. Quo ad secundum dico, quod si ego possem citra omnem suspensionem aliqua arte impedire illum ad tale officium, exaggerando alios

N n defe

defectus, quos scio extra confessionem, recte facio. alias si possit prelatos, vel alij venire in suspicionem, q̄ nego illi meum suffragium, propter aliquod peccatum habitum in confessione. **118** ne, secus esset dicendum. Verum t̄ circa Magistrum Nonitiorum, cum ille preferatur nonitij, non solum, vt eos instruat, sed vt iudicium morum sumat et per confessionem, tunc potest illi suffragium ad professionem denegare. Fateor tamen summam illi adhibendam esse cautelam, vt circa suspicionem prelato denuntiet non esse aptum ad religionem, exaggerando alios defectus naturales, absit tamen, vt in particulari aliquod peccatum insinuet, esset enim grauissimū sacrilegium, & potius esset permittendum, vt mundus periret. Sotus de ratio. regen. mem. 3. q. 4. conclus. 5. verum circa aliam quæstionē pot̄ quidē Abbas sacerdoti, quem scit indignum officio, atque pernitiosum, illi suadere, vt dignitatem resignet, aut si est alia causa, aut occasio, pot̄ eum amouere non tamen propter peccatum illud audium. Hæc D. Tho. quolib. 5. ar. 1. Sotus vero in 4. sen. dist. 18. q. 4. art. 5. col. pen. inquit, quod hic non agitur, an debeat poenitentem publice, aut secreta punire, quia quod scitur in foro poenitentiæ, perinde habetur, ac si nullo modo sciret, & peccatum, q̄ nō est a iudice cognitum, non pot̄ ab eo puniri. Sed tantum in iungere poenitentiam in confessione. De his **119** autē t̄ subditorum officij distinctione opus est, quia si est amouibile ad nutum solius prelati, vt Sacrista, Procurator, &c. & tunc si prelati scit eos esse indignos per sacramentalem eorum confessionē, vt fures, vel inhonestos, & tunc potest illos amouere, dummodo caueatur ne confessio reueletur, q̄ secundum Ioan. Medinam esset, quando dicta officia amouibilia tollerentur per solam culpam officialis, & non aliam, quia si per aliam causam solent dicti officiales amoueri, tunc possēt prelati, puta quia alij suis subditis vellet satisfacere, vel allegare, q̄ non satisfaciunt, vel quod sint fessi, sed si non sunt amouibilia, secus esset. Sed **120** vtrū possēt saltē t̄ prelati per viam inquisitionis procedere, dic̄ q̄ non, quāuis possit dum visitat tēpore solito attentior esse ad hoc, maxime si est crimen vergens in damnum publicum potest etiam attentius vigilare super gregē suum, quia nihil vetat quo minus homo per audientiam confessionum prudentior fiat. Sotus dist. 18. q. 4. ar. 5.

XLII. Interrogandi sunt prelati, qualiter ingressi sunt in suas prelationes: nam alij intrant per carnem, & sanguinē, idest per preces carnales, vel carnale obsequium. Tales significant per Petrum. Ioan. 18. quem introduxit ancilla ostiaria in atrium Pontificis, idest in pre-

lationem, & hi nesciunt generare nisi simile in Ecclesia Dei. vnde Ioan. c. 3. Quod natum est ex carne, caro est: quia nepotes suos inducunt in ecclesiam, contra tales minatur Mich. Proph. c. 3. v̄ qui edificatis Syon in sanguinibus. Alij ingrediuntur in prelationes per potestatem, vt Alchimus per Bachidum constitutus est in sacerdotium. 1. Machab. 7. Quidam per seruitium corporale, vel pecuniale, sicut Iason. 2. Mac. 4. Qui ambebat summum sacerdotium, & aditio rege promisit ei talenta argenti trecenta sexaginta. Alij intrant per simulationē, sicut hypocrita, qui simulat religionē habitu, & conversatione, vt promoueatur. Qua habita, se ad carnem, & sanguinē conuertunt, idest ad nepotes. Contra quos dicitur. Galat. 3. Sic stulti estis, vt cum spiritu ceperitis, tunc carnē consumamini. Hi tales quales ante fuerunt se ostendunt vnde vt ait scrip. Eccle. 14. In nouissimis manifestant malitiam suam, similes quibusdā mōstris marinis faciem humanam pretendentes, sed in pisces desinunt. Similes simiæ, quæ habent faciem similem homini, sed non posteriora. Alij per alios intrant, quasi per literas commendatitias, de quibus Apof. 2. Cor. 3. Nūquit indigemus literis cōmendatitijs, sicut quidam. Item alij eliguntur propter pulchritudinem suæ personæ. Contra tales inquit Dominus ad Samuelem. 1. Regu. 16. Ne respicias vultum eius, neq; altitudinem staturæ eius, quoniam abieci, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. & postea sequitur, adhuc reliquus est, & paruulus, & pascit oues. Item alij, quia largi sunt in donis, & in conuiujs. vnde scrip. Dent. 16. inquit. Non accipias personam, neque munera, quia munera excecant oculos sapientium, & mutant verba iustorum. & Psalm. 25. Et quorum manus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est munerebus. Huius figura est in Gen. 20. dum inquit. Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamē oculorum. sc̄ Sedechias filius Iosif Regis. 4. Reg. 25. dicitur orbatu in Reblatha, q̄ interpretat̄ multa, & significat diuitias. Alij intrant in prelationes propter alios comprimendos. Vt filij Israel elegerunt Hieroboā, vt conuulcaret Roboā. 3. Regu. 17. Alij vero intrant pro vt debent, idest per ostium, qui est Christus. iux illud: Ego sum ostium.

XLII. An sequantur communem regulam. **122** t̄ debet enim Abbas esse communis cum alijs in monasterio, in refectorio, & dormitorio, & tandem debet esse omnibus cōmunis argu. eorum, quæ notat in cle. ad nostram. de cens. ver. si voluerint. & c. magne. de voto. quia q̄ agitur a prelati, cito trahitur a subditis in exemplum. & Cāt. 7. Oculi tui sicut piscine. in Efe. **123** bon. vbi nota, q̄ prelati dicitur. oculus pra-

propter quatuor, nam dicitur prelati oculus propter discretionē. Piscine per cōpassionē. In Efebon per charitatis feruorem. In portis filiarum Syon, quia debet esse omnibus communis, & ad omnes paratus.

XLIII. Si oues precedit, vel subsequitur, quia officium est pastoris oues præcellere: sic prelati debet vita, & t̄ doctrina præcellere subditos, sicut dignitate. Hinc bonus prelati comparatur stellæ matutinæ. Nam vt stella præuia est ante Solem, sic ipse debet alios præire in bonis operibus, vita, doctrina, & subsidio vt ad eius aspectum alij minores informantur, & concipiant foetus similes. Sicut ad virgam Isaac cōcipiebantur oues. Gen. 30. Hinc Dominus tripliciter dicit Petro, Pisce oues meas. Hinc cōparatur prelati militi propter subsidium, agricolæ propter verbum, pastoris propter officium pascendi bonis operibus. Similiter q̄ prelati debeat præcellere suos subditos dicitur in figura de Saule. 1. Reg. 9. q̄ stetit Saul in medio populi, & fuit vniuerso populo ab humero, & sursum. Quare optima doctrina quæ prelati debet ostendere suis subditis hæc est, vt vitæ vitam subditis bene viuendo denuntiet alijs prelatione dignus non est, qui nescit homines bene viuendo præire.

XLIII. Interrogandus est, si t̄ fuerit prudens, vigil, & circumspectus in suis subditis quæ debet habere mille oculos, & acute videre subditorum infra se positorum mores, & vitam, & sicut ducem exercitus die, ac nocte circumire. Vnde Salom. Prover. 16. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, neque dormitent palpebræ tuæ. & in Apoc. 4. dicitur, qd̄ animalia erant plena oculis ante, & retro. Debet etiam vti maxima prudentia, vt palmites superfluos, idest malos mores resciet. Hinc prelati vniuerso appellatur. Non tamen illos simul, & in ictu oculi sunt exterminandi, sic enim potius frangeretur, quæ flecteretur arcus, sed ab hoc multum prudentia præstat.

Vtatur prudentia, vt non nimis sit austerus in corrigendo subditos: quia misericorditer sunt corrigendi, non more latronum in carcere. Hinc dicebat Bal. in c. ad nostram. de appell. quod Abbate nimis seuerus in monachos, licitum est illis fugere de monasterio, nec per hoc dicuntur apostatari. allegat in argu. bonum tex. in l. 2. §. dominorum. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. vbi etiam Bal. dixit q̄ correctio debet esse moderata, alias ad superiorem recurri potest per modū querelæ. vnde notat Card. in cle. 1. §. præfata. de statu monach. q̄ quæ Abbas est nimis seuerus, & odio habet monachum, & illū grauaret, q̄ possit monachus

arma assumere ad suam defensionem, quare prelati erga subditos non debent se gerere, vt Dominos, quia scriptum est, neque vt dominantes in clero. 1. o. q. 3. c. 1. in fi. sed debent esse præfidentes subditis, vt pater filijs. tex. est in c. quorundam. dist. 73. vbi dicitur q̄ tales debent esse prelati erga subditos, quales ipsi velent habere prelatos, si subditi essent. Hinc glo. in l. nos reddentes. C. de summa Trin. Archimandritas vocat; ab archos, quod est Primateps, & mandros, q̄ est ouis. vnde Archimandrita, idest Abbas, qui præest ouibus. Quare **127** concludendū videtur q̄ in corrigendo t̄ debet superior seueritatem disciplinæ cum misericordia temperare. 45. dist. disciplina. nam in correctione seuitas, ac mansuetudo summore laudatur, ac requiritur. Castigati namq; ait tex. in c. cum beatus. dist. 45. reuerentiam exhibent castiganti. seueritatis autem nimia increpatio nec correctionem recipit, nec salutem. Item Leo Papa inquit; odio habeantur peccata, non homines: corripiantur tumidi, tollerentur infirmi, & quod seuerius castigare necesse est, non seueritis plectatur animo, sed medentis. c. odio. dist. 86. Item Conc. Trid. inquit; Plus erga corrigendos agere debeat, beneuolentia, quam seueritas, plus cohortatio, quam cōmotio, plus charitas, quæ potestas: Hæc potissimum ijs prædicanda sunt, qui cum obsuris orta sint parentibus, nec admodum ingenuè educati, magistratus quādoq; gerunt, ac imperium seuerè nimis, atq; superbè exercent. ita refert Mas. Archiep. Saler. de re. dit. orig. par. 2. c. 12. nu. 8.

XLV. Si t̄ de facili religiofos carceri mancipauerint, quia non nisi ex delictis grauibus carcerari debent. Abb. in c. vt famæ. de sent. excomm. vt saltem veniat imponenda pena corporis afflictiuæ. l. ictus fastium. ff. de his, qui not. infam. q̄ si de facili carceri mancipauerint, non propter hoc efficiantur infames, cum de carcere, & cathenis quis quandoq; egredia tur ad regnum, sicut patet de Ioseph. iniuste carcerato, & de Petro, Actuum 5. & quia carcer non ad poenam, sed ad custodiam datus est. l. damnus. §. solent. & l. credibile. ff. de poenis. ideo carcer debet esse huiusmodi, vt custodiantur carcerati, & non pereant. Hinc Cōstantinus Imperator humanissimus sua lege constituit carceres tales esse debere vt præter fidam custodiam nihil habeant. l. 1. C. de custodia. reo. Quo circa Zabar. in clem. 1. quæst. 7. d̄ poenit. & remiss. cōcludit prelatos irregulares, & homicidas, si tetro carcere claudant delinquentem secuta morte: an tamen ex iusto carcere quis efficiatur infamis, dic quod sic. Syl. in ver. in famia. q. 2.

XLVI. Interrogandi, t̄ si subditos depo-

fuerunt, vel superfederunt ab officijs ob crimē contumaciæ, vel inobedienciæ nõ præcedente citatione peccant: quãvis nõ peccent, si sequat̃ depositio ob aliquod crimen. Panor. in c. cũ speciali. & c. quia. de appel. modo ita se habeat confuetudo, & regula quia in religionibus non est seruan. ordo iuris vsq; ad vnguem, vt inq̃t gl. in extrau. c. 1. de cens. ver. Abbates.

130 XLVII. Si nimis t̃ celeres sint in dandis sententijs, vel in innouãdo vetera: quia talis celeritas reprobat̃ur. gl. in c. fi. de elect. lib. 6. quæ ponit multos casus, in quibus celeritas reprobat̃ur, licet quandoque ibi laudeat̃ur.

XLVIII. Si fuerint negligens in corrigendo, vnde est maxime reprehensibilis taciturnitas.

131 t̃ in prælatis, quibus ex officio incumbit instruere, & corrigere subditos. Quare inquit B. Grego. in c. fit rector. dist. 43. quod sicut in discretâ locutio in errorem protrahit, ita indifferetum silentium eos, qui erudiri poterunt, in errore derelinquit. Idem in Moral. Discretâ vicissitudine pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi debet lingua, per verba se inuoluerit soluat: aut cum loqui vtiliter potest, semetipsam per pigritiam restringat. & idem in d. c. fit rector. Sæpe namque rectores improvidi humanam aspergere gratiam formidantes, loqui libera recte pertimescunt, & iuxta veritatis vocem nequaquam gregis custodię pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt. Hinc namque eos per Esa. Dominus increpat. c. 56. canes muti non valentes latrare. Nunquam igitur per timorem debent prælati ab increpatione cessare: quia increpacio culpam de regit, quam sæpe nescit etiam ipse, qui perpetravit. Est etiam multum reprehensibilis taciturnitas in religiosis in diuinis horis persoluedis. Vnde Trithemius inquit in Homilia 8. Videant quomodo satisfaciunt mandato ecclesiæ, qui orationes septem canonicas verborum prolacione nõ exprimunt, sed ore clauso serię precum sola cogitatione oculis ministratibus percurrunt. vnde Proph. Esa. c. 62. inquit. Vos qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium illi.

XLIX. Si fuerit negligens in puniendo delinquentes: t̃ quia talis negligentia est mortalis cum sanguis eorum de manibus prælati requiratur. cap. irrefragabili. de offi. ordin. & eo ipso, quod tacet, videtur consentire. 43. dist. fit rector. & punitur de negligentia, ac si faceret. c. quid enim. c. consentire. dist. 23. vnde fest. 23. c. 14. ob negligentiam superiorum posset episcopus punire delinquentem fratrem scandalosè extra monasterium, sed de hoc diximus. lib. 2. c. 49. circa finem.

133 L. Si prælatus t̃ donauit bona monasterij, iam id facere non potest, quamuis liberam ha-

beat potestatem. Cyn. & Bal. in l. 1. C. de procurator. Hinc fit, quod recipiens a prælato religioso sine causa rationabili, sed ex parentela, vel turpitudine, tenetur ad restitutionem monasterio. Arch. Flor. in sum. Defecerunt, de restit. c. 2. Hinc etiã fit quod prælatus non possit remittere debitum liquidum, cum illud sit donare. l. si quis delegauerit. ff. de nouat. nec remittere. l. quod dicitur. §. si cõpromiserõ. ff. de euct. potest tamen remittere debitũ, quãdo non est liquidum. gl. in l. contra iuris. §. si filius ff. de pact. Idẽ si est liquidum, sed in debito consequendo fierent maiores expensæ, quã esset debitum principale, per l. mediterraneæ. C. de anno. & tribu. lib. 10. Idẽ si debitor est pauper. l. si. ff. de donat. inter virum, & vxorem.

134 Præter t̃ tamen hoc casus non solum non tenetur remittere, sed etiam illud repetere potest in iudicio, videlicet, quando oritur contentio in re spiritali. Vnde Act. 15. Cum esset orta contentio de obseruatione legalium, hoc Paulus derulit ad iudicium Apostolorum. Item, quando contentio oritur de eo, quod potest vergere in detrimentum rei spiritalis, quãuis sit temporale. vnde Act. 25. Paulus appellauit Cæsarem pro liberatione sua, quæ per eius mortem, vel carcerationem impediatur fructus prædicationis, ipse tamen quantum ipse erat, cupiebat dissolui, & esse cum Christo, vt dicitur Phil. 1. Rursum, quando contentio est de aliquo, quod vergit in temporale damnnum alterius, maxime pauperum. Reus enim est quodammodo rapinæ, qui sua negligentia alios damnum incurere permittit, & præcipuè in his, quæ sunt eius curæ commissa. Insuper quãdo contentio est de eo, quod vergit in spirituale damnnum illius, qui iniuste detinet rem alterius temporalem. vnde Greg. lib. 31. Moral. super illud Job capitu. 8. Frustra laborauit dicit. Quidam dum res temporales rapiunt, sunt tolerandi. Quidam vero seruata charitate prohibendi, non tantum sola cura, ne nostras subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Præterea, quando vergit in corruptionẽ multorum per exemplum rapiendi: vnde Eccle. 8. Quia non profertur cito contra malos sententiã, absq; timore vllõ filij hominũ, perpetrant mala.

135 LI. Si inter sunt t̃ venationibus. Venatio enim alia est oppressiua, quẽdam arenaria, quẽdam saltuosa. De oppressiua dist. 6. §. vlt. & illa est illicita. De arenaria. ff. de postul. l. 1. §. idẽ Senatus. dist. 86. qui venatoribus, cũ duob. seq. De saltuosa, quæ fit in siluis, & saltibus, dicit Matth. q. illicita est ex tempore, vt in Quadragesima, & tempore ieiuniorum, nisi in necessitate. 23. q. 8. si nullar. dist. 86. an putaris. Est etiã illicita ex personis, si sint religiosi, vel clerici.

clerici. cle. ne in agro. §. porro. de stat. monac. dist. 23. quorundam. Laici verò licita est ob necessitatẽ viuendi, & nõ ob voluptatẽ. Pone re aut laqueos, & retia sine strepitu, & clamore, & canib. licet clericis, nõ autem religiosis. d. §. porro.

136 LII. Si sic patrinus, & teauerit aliquem de fonte, eõtra tex. in c. non liceat. de consecr. dist. 4. quod etiam ad canonicos regulares extenditur. Nauar. de statu monac. lib. 3. consi. 5.

LIII. Interrogatur et̃, an vacet humilitati.

137 t̃ iuxta illud Eccl. 32. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex illis. Quare non debet prælatus sedens pari presbyterum stare. 95. dist. c. episcopus in quolibet. quãuis in itinere deat præcedere, & subditus se quia. ea. dist. non oportet. Sic etiam cum Abbatia sit in priori dignitatis gradu post episcopatu. c. si quis deinceps. 16. q. 7. Hinc fit, quod Ab-

138 bas præfertur clericis t̃ glo. in c. subdiacono. dist. 97. imò aliis dignitatibus inferioribus ab epõ. ita Gem. in c. si in prin. per illũ tex. de offi. deleg. lib. 6. vbi etiam inquit, quod canonicis cathedralis ecclesiæ præponitur. Bal. in c. pasto ralis. in ver. extra quæro. de offi. deleg. quod intellige, modo non procedat collegialiter, quæ tunc representant cathedralem Ecclesiã, quæ plus aliis honorari dẽt. Domin. notat in c. quãuis. el. 1. in §. quãquã. 3. not. de præb. lib. 6. præfer tur et̃ Archidiacono cathedralis Ecclesiæ. Ab. in c. ex ore. 4. not. de priuileg. faciunt et̃ iura plura, in quibus Abbas prius, quã Archidiaconus vocatur. vt in c. fin. de dilat. ca. dilectus. de offi. deleg. c. fin. de confirm. vti. vel inuti. cap. cum oportet. de accusat. Et Archidiaconus dignitatis nomẽ est. c. decernimus. de iudi. ibi Abbates, Archidiaconi. Et quod dictum est de Abbatibus, not. Abb. in c. cum illorum. per gl. ibi in ver. Abbatem. de sent. excomm. Sacerdotes vero seculares præferuntur monachis. D. Tho. 2. 2. q. 184. ar. 8. Io. And. in reg. delictum. de regul. iur. in 6. per c. legi alia. 16. q. 1. Et hæc nota, quæ faciunt, quando regulares teneantur ire ad publicas supplicationes. iuxta Conc. Trid. sess. 25. c. 13. Nã tunc canonici Ecclesiæ cathedralis debent a cæteris honorari ita. Gemin. inducit tex. in c. quamuis. §. quãquã. de præben. lib. 6. sic

139 etiam qñ habent t̃ dignitates eiusdem ordinis, & nominis, tunc ille alteri debet præferri in honoribus, qui prior ad eam est assumptus. l. 1. C. de consul. lib. 1. l. 1. ff. de albo scrib.

Rursum inter dignitates eiusdem nominis, & ordinis illa censenda est maior alijs quẽ decorata est insignibus episcopaliibus, vt baculo, mitra, & annulo. ita probat tex. in c. vt Aposto licæ. de priuileg. in 6. vbi ex maioriore ornatu, quo quis vitur, cognoscitur maioritas digni-

tatis. Quod inducit Gemin. vt magis debeat honorari, qui potest vti talibus pot̃ fiscalibus, quã qui non pot̃. Et dicit esse notandum pro ordinandis Abbatibus in sessionibus, processionibus, & alijs. Hinc etiam colligitur, quod Abbas exẽptus dẽat præferri in ordine Abbati nõ exẽpto, ex quo exẽptus maiori ornatu decoratur, & priuilegiat̃. Frac. in d. c. vt Apostolicæ. Nauar. de maior. & obed. l. 1. c. 1. nu. 2. & 10.

Et inter regulares illi præferuntur, quorum regula existit primitus approbata. Hinc inferuntur, quod monachi debent præferri canonicis regularibus, quia Beatis. Benedictus composuit regulam monachorum, quæ est approbata. c. super eo. de regula. Et fuit approbata ante regulam Canonicorum regularium. Et nec obstat c. auaritiæ. de præben. quia vt ibi notat Io. And. post Hoffi. præmittunt in vitio auaritiæ, non autẽ in merito religionis. ita refert Gemin. c. Episcopos. dist. 1. 8. vbi latẽ de materia.

140 LIII. Si t̃ prælatus præcipua explet absq; consilio monachorum, nõ tñ tenetur illud sequi, sed sufficit requirere, & expectare responsum. tex. est in c. ad Apostolicam. de reg. l. 1. §. generaliter. ff. de leg. præf. glo. in c. ne pro defectu. ext. de elect. vbi quærit ad quid petitur cõsiliu, si illud sequi non est necesse, & dicit tale consilium esse vtile, quia inde moueri prælatus ad aliquid potest, quod per se forsitan nõ fecisset: quia quod a pluribus quæritur, facilius inuenitur. 10. dist. cap. de quibus. & vt habito consilio deliberet an illud sequi expediat. Io. Andr. in cap. non est. de constit. lib. 6. Hinc inquit Francisc. in capitulo tertio. num. septimo. de constit. lib. sexto. quod vt statutum episcopi dicatur rationale, requiritur consilium capituli. vt in cap. quanto. de his, quæ sunt a prælat. Si tamen sine causa illi de capitulo contradicerent, non noceret, & haberetur pro contententibus. vt per gl. fin. 65. dist. cap. 1. & licet requiratur consilium, non tamen requiritur consensus, vt per Ioan. Andr. in c. 2. de constit. lib. 6. Quæ tamen sint præcipua, quæ prælatus debet explere cum consilio monachorum, inquit Lopus alleg. 48. de mente Innocen. in ca. querelam. de procurator. quod debent considerari arbitrio boni viri. Dicitur enim aliquid magnum, vel parũ respectiuè, vnde inter certas personas causa decem aureorũ dicitur magna, vt quæ pauperes, & inter certas causa vni⁹ castri erit parua, vt inter duos Reges, vt notari solet de iureiuran. c. fi. Ex ijs igitur colligitur quod regulariter, quando quis petere debet cõsiliu, nõ tenetur illud sequi, vt in c. cum olim. de arbit. & c. cum in veteri. de elect. Ideo officialis tenetur requirere consilium assessorum, & peritorum, non tamen tenetur illud sequi. c. ad nostram. de consuetu. Et si mandauit pro-

curatori, vt mea negocia gerat cum confilio alicuius, non excufatur procurator, si excufatus est cōfiliū, & male adminiftrauit. vt l. idēq. ff. manda. de quo tamen vide plenē per Bar. in l. 1. §. si plures. ff. de exer. & ibi Bald. vbi multa ponit circa materiam confilij. Quæ quidem regula, q̄ quis nō teneat fequi cōfiliū alterius, ampliā et si dicatur, vt aliquid fiat de cōfilio, vel ex cōfilio. Io. And. in reg. nullus ex cōfilio de regiur. li. 6. arg. tex. in c. 1. de renun. lib. 6.

Sed modo limitatur & primo, q̄n aliquid effer faciendum secundum confilium, vel iuxta confilium vt per tex. in c. Abbatem de verb. fignif. quia tunc illud effer fequendum. Lapsus in d. reg. nullus. Quod facit ad quæstionem Si reftator dicat in testamento, quod fiat executio iuxta, vel secundum confilium talis secundum Dom. de quo plenius in d. c. nullus.

Limitatur secundo, quando in actu requiritur confilium illius, a cuius potestate dependet actum fieri, vel non fieri principaliter, & tunc debet confilium peti, & fequi, vt est glo. in ca. 1. de foro compe.

Tertio limitatur, quando requiritur confilium alterius, & per alia iura apparet illum esse fequendum, pone exemplum de his quæ notantur in c. 2. de corp. viti.

Limitatur quarto, quando requiritur confilium a partice officij super illa re, quia tunc debet peti, & fequi. iux. Innoc. in c. venerabili de offic. deleg.

Limitatur quinto, quando requiritur confilium ab habente ius in re, quia tunc effer fequendum. vt voluit Io. And. in c. dilectus, de off. le. & in c. 1. de statu monac. Vt si mādatur alicui prouideri de ecclesia, requirit cōfiliū patroni.

Limitatur sexto, quando subiecta materia se habet, quod debeat fequi, quia fequendum est. Exemplum in c. ad aures, de ætate, & qual. si cur etiam effer q̄n adiectio confilij effer facta illi, qui nō habet intellectum, quia tunc accipitur pro consensu. Impuberibus. ff. de susp. tut.

141 LV. Si visitatores non procurauerint in modis omnibus, vt eorum regularia instrura illorum monasteriorum superiores, debitamque viuendi rationem non obseruent, & obseruari faciant. iux. Conc. Trid. sess. 21. c. 8. Sitque eorū præcipuus scopus sanam, orthodoxamque doctrinam expulsi hæresibus inducere, bonos mores ueri, prauos corrigere, religiosos cohortationibus, & admonitionibus ad pacem, religionem, veramque paupertatem, & c. prout locus, tempus, & occasio fertur ex visitationum prudentia, ad religiosorum fructum constituere. vt habetur in cap. primo, §. sanē. de cens. lib. 6. Paterna charitate omnes amplectantur, sint modesto equitatu, famulatuque contenti, & studeant quam celerrimē debita ta-

men cum diligentia visitationem ipsam absoluerent. Ipsorum vita sit irreprehensibilis, & opere curent adimplere quæ docent. Prouideat etiam vt ecclesiæ, quæ reparatione indigent, reparentur, & tandem studeant, vt in monasteriis vigeat regularis obseruantia, alias possent Episcopi in monasteriis regularibus commendatis, in quibus congregatio non habet nisi mensam, & non vigeat regularis obseruantia, suppleri negligentiam superiorum, nō tamen immediatē illa visitando, sed præmissa monitione cum termino sex mensium. vt habetur in Conc. Trid. sess. 21. cap. octauo. Regulares etiam si in visitatione facta a prælatis, non reuelant dicenda peccata: nam si scirent aliquod peccatum vergens in damnum publicum aliorum, siue spirituale, siue temporale, vt si occultē quis alios auerteret a fide, etiam non obstante correctione fraterna possent illud denunciare visitatoribus; raro enim quis credere possit hæresim sola monitione omnino cessaturam. Nauar. cap. 18. nume. 56. vbi dat modū, qualis debeat fieri ista denunciatio, & nos sup. diximus. lib. 2. cap. 69. Et si non præcedunt inditia, vel testes, denunciatio secretō, vt ex illa denunciatione possint postea visitatores procedere ad inquirendum. Syluest. in ver. correctio. & in ver. excommunicatio. 2. dubio octauo. Quod si ignoratur eum de tali crimine reum, sed suspectum, & tunc non reuelent tanquam hæreticum, sed de huiusmodi delicto suspectū, ita nos in multis aliis criminibus explicauimus. lib. 4. c. 8. Casus tamen, quos quis manifestare tenetur sup. posuimus lib. 2. c. 66.

142 LVI. Interrogandus est, an fecerit Abbas literas dimissorias aliis intra fines alicuius diocesis existentibus, qui regulares sibi subditi non sint, vel eis minores ordines, vel primam tonsuram contulerit contra Concil. Trid. sess. 23. c. 10. nisi fuerint validata suorum priuilegia, si quæ habebant cum derogatione prædicti Concilii Tridentini. Et nota, q̄ concedens literas dimissorias contra prædictum Concilium si celebrauerit, est suspensus per annum, vt ibi, quare si durante illo anno suspensionis non abstinuerit a diuinis, fuit factus irregularis. per c. 1. de re iud. lib. 6. & cap. 1. de sent. excom. eod. lib. Et si est Abbas secularis tenetur ad restitutionem fructuum vnus anni, saltē illorum, qui non fuerunt sibi necessarij ad vitam sustentandam. per ea, quæ glo. Panor. & ceteri, asserunt in c. pastoralis. §. verum. de appell.

143 LVII. Si non habens iura episcopalia absoluerit ab excommunicationibus inflicis a iure, quia non possit. ita firmat Panor. in c. monachi. de sent. excom. per cle. 1. de priuileg. & in cap. si religioso. de sent. excom. lib. 6. Verum si religiosus esset excommunicatus ex constitutionibus,

nibus ipfius regulæ, tunc per Abb. absolui posset. Fel. in d. c. monachi.

144 LVIII. Si astringerit suum subditum vt ad aliam religionem transeat, quia vtrum possit cogi, vel non, dantur tres casus. Et primus, q̄n absque culpa sua prælatus astringere vellet suum subditum, vt strictiorem regulam obseruaret: etenim tunc cogi non potest. gl. in c. integritas. 2. q. 1. c. præfens. 20. q. 3. c. gelta. dist. 64. vbi ad nouum ascensum ad religionem, ad quam non est professus quis cogi non potest: sic ne ad castitatem, & virginitatem, quam nō vovuit seruandam. d. c. integritas. Secundus casus est, quando prælatus suum subditum priuauit propter delicta, & incorrigibilitatem habitū. Verum vtrum hoc possit facere. Nauar. in consilio suo 50. extra de regiur. libr. 3. respondet affirmatiuē, prout etiam scripsit in c. non dicatis. 1. 2. q. 1. nu. 36. & in c. nullam. num. 36. 1. 8. q. 2. & ita erat de praxi in regula B. Patris nostri Benedicti, vbi ter fugiens non erat amplius recipiendus. Ego autem crederem, quod non possit de iure hodie prælatus suum subditum volentem reuerti non recipere, vel propter delicta, etiam incorrigibilitatem, seruatis seruandis ferre sententiam diffinitiuam priuationis habitus, & expulsionis ab ordine, etiam si sit Generalis. per tex. in c. si. ex. de reg. vbi vult tex. q̄ Generalis, seu pares Abbates fugitios suos, & eiectos de ordine suo requirant sollicitē annuatim, & q̄ cogi possint monasteria ad illos recipiendos salua ordinis disciplina. Et aliter faciendo credit Panor. in d. c. si. nu. 3. Abbates peccare nisi eos reuocent. Quinimo Card. in cle. 1. de vita & honest. cler. in 46. quit. q̄ si prælati sunt negligentes super eo, q̄ disponitur q̄ peccent mortaliter. c. denique. dist. 4. glo. in c. ea, quæ de off. archi. cum negligentia puniatur in prælatis, ac dolus. vt no. 8. 1. dist. c. dictū. & c. nemo. 2. de statu monach. Et non obstat dictum Nauar. in cons. 51. eo. libr. num. 3. quatenus intelligit tex. in d. c. si. de fugitiuis, & eiectis iniuste, vel iuste, sed non seruatis seruandis: Non autē de iuste & ordinatē eiectis, nisi spontē vellent ad monasteria redire: nam respondeo, q̄ cum mens legislatoris, quæ consideranda est in primis iuxta tex. in l. in conditionibus. ff. de condit. & demonstr. c. fin. de regul. iur. li. 6. colligatur ex præmio legis. c. quia propter. de elect. l. si. ff. de hæred. insti. sequitur, q̄ cum præmium illius tex. in ca. si. de reg. Ne religiosi viri vagandi occasionem habentes saluti propriæ detrimentum incurrat, & c. & ita possit procedere in eiectis iniuste, quam iuste. Imò fortius in hoc secundo casu, quia cum sit criminosus, eò magis præsumitur vagus, sit vt prælatus nō possit subditum priuare. Tum etiā quia verba in dubio sunt accipiendā in potio-

ri significato. I. non aliter. ff. de lega. 3. c. pen. de sent. ex com. Vnde cum ibi tex. dicat, & eiectos ergo de iuste eiectis. Nec etiam obstat praxis sanctissimi Patris nostri Benedicti, quæ non admittebat amplius ter fugientes: quia fuit reuocata per tex. in d. c. si. ibi. auctoritate nostra. quæ verba inquit Panor. nu. 4. fuerunt adiecta solum in eo casu, quo fugitiui, & eiecti non poterant recipi secundum prouisionem regulæ, vnde fuit opus, quod auctoritas Papæ intercederet. Tum etiam quia p̄nt ibi redire, & in carceribus monasterij detineri. 17. q. 1. c. impudicas, & c. si quis sacro. & d. c. fin. de regul. Quare Card. in cle. ne in agro. §. quia vero. concludit, qd̄ p̄ quocunq; crimine nō dēt monachus de iure, (qa secus si ex priuilegio) eieci de monasterio, sed dēt ibi in carceribus poenitentia peragere. Sed an eiectus possit tuta conscientia remanere in seculo sub obedientia sui ordinarij, vel possit eiciens illi iubere sub poena excōicationis latæ sententiæ, vt aliam religionem ingrediatur strictiorem infra sex menses. Primam quæstionem proponit Nauar. extra de regul. consil. 64. & concludit. num. 1. quod sic. Secundam vero idem consil. 50. proponit, & responderet, quod non potest iubere: cum per electionē sit extra suam iurisdictionē, verum crederem quo ad primā quæstionē, quod eiectus siue iuste, vel iniuste, nisi adeat siue per se, siue per alium summum Pontificē, vt iuxta tex. in d. c. fin. cogat superiorem ad recipiendum, in conscientia non sit tutus, quamuis difficultates patiatur Romanum Pontificem adeundi. Non enim quis a voto deobligatur, quia difficultatem in adimplendo patitur, sed quando id sit illi impossibile. iuxta D. Tho. 2. 2. q. 189. art. 4. & ibi Caiet. Hinc succedit regula iuris, quod impossibile tantum, non autē difficultum, nulla est obligatio. Hinc excōicatio lata pro re, qua quis obedire non potest, nulla est. Abb. in c. P. & G. num. 1. de offic. & pote. iud. deleg. Syluest. in ver. poenu. q. 1. 8. Qd̄ si forte ob aliquam rationabilem causam haberet repulsam & tunc cum sit eiectus, & per cōsequens extincta obligatio, vnde cum sit extincta, non potest amplius reuiuiscere. I. cum ex causa. C. de remis. pignor. cap. quidam. & c. placet. de conuer. coniug. potest tuta conscientia remanere in seculo a voto paupertatis, & obedientiæ liber, sed voto continentiæ astringitur, atq; horas canonicas recitare obligatus, etiam si nullū vnquā ordinē suscepisset ita Sotus de iust. & iur. lib. 7. q. 2. ar. 1. col. penult. verfic. superest hic. facit tex. in cap. cum dilecti. de dolo, & contum. Vbi præceptum ecclesiæ licet in totum seruari non possit, est tamen seruandum pro ea parte qua seruari potest. Et hæc quo ad primam quæstionē. At circa secundam,

dam, cum regularis nullo modo sit eiiciendus extra monasterium, vel fugitiuus non recipiendus extra monasterium, vel fugitiuus non recipiendus, iuxta doctrinam Cardin. qui supra, & 149 & tex. in d.c. fin. dicerem, quod non potest imponi præceptum aliam strictiorem ingrediendi: cum nemo teneatur crescere, ca. gesta. dist. 64. Nec etiam si esset iuste eiectus, per ea quæ dixit Nauar. extr. de regul. consi. 50. libr. 3.

150 Rursum, an eiectus iniuste absque sententia definitiua, vel debitis solemnitatibus possit recipi, ut oblatus ab aliquo prælato eiusdem ordinis: Crederem, quod non, cum oblatum non fit propriè religiosus. glo. in c. vt. priuilegia. & quæ ibi notat Panor. de priu. clem. 1. de decim. Hinc fit quod non potest prælatus aliquem de monacho facere non monachum, cum hoc solius fit Summi Pontificis, licet fieri conueniat raro, & quando euides & eipublicæ Christianæ postulet utilitas, vt diximus lib. 2. in nostris Decis. in noua edit. nu. 19. & 22. c. 31. Si vero Summus Pontifex eximeret illum ex aliqua grauiissima causa à voto, & religione, vt diximus nu. 23. & tunc, vt potest manere in seculo, vel ad aliam transire religionem ita etiam poterit recipi in suam, vt oblatum. In vno tamen casu fortè prælatus, vel conuentus non tenentur reducere fugitiuum, aut eiectum in monasterio, quando aliquis esset scdaloſus, & periculofus aliis, & aptè non posset capi, corrigi, & detineri. Ita Syluest. in verbo. Apostasia. q. 6. q. hoc dicit de mente Arch. vel ex priuilegio. Tertius casus, quoniam quis cogi potest per excōicationis sententiam, quod quidem prælatus facere potest. d.c. si. est. quoniam non ingrediendi religionem deliquerit, nam tunc ad arctiorem religionem per excōicationem cogi potest ad se transferendum. c. de regularibus. c. quoniam. de simo. ad hoc, vt de delicto commissio poenitentiam agat. Abb. in c. dilectus. num. 4. de simo. Quod si arctiorem regulam non inuenierit, est cogendus, vt transeat ad æqualem arg. tex. in c. valet. dist. 81. Inno. in c. dilectus 1. Abb. in d.c. dilectus 2. Quod si nullam inuenierit, & tunc dispensatiue potest redire ad suam, gl. in d.c. quoniam. Sed si denegatus esset regressus, credo, quod posset tuta conscientia permanere in seculo modo adimpleat in seculo vota, quæ potest, cum nec monachum factum Episcopum diximus liberum esse ab habitus delatione, & à tribus votis solemnibus, pro vt habetur supra libr. 2. c. 58. nu. 10.

Igitur in hoc tantum casu credere posse prælatum astringere subditum ad ingrediendum strictiorem religionem: & ratio est, quia cum habuerit ingressum vicioum, quia simoniacè, iō in eius odium det nullus decerni, cum spiritualia, quæ iure diuino gratis sunt data, debeant gratis dari. 1. q. 1. cap. gratia. cum sint inuendi-

bilia, & inestimabilia. Ideo vt in eo, quod deliquit puniatur, fit vt cum remaneat obligatus in genere per votum solemne, quod emisit, quia in sua permanere nequit, debeat ad aliam strictiorem ingredi. d.c. de regularibus. At qui in religione deliquerit, non est eiiciendus: imò si fugitiuus est, requirendus, & puniendus. iux. Panor. in d.c. fin. Quare ex his omnibus mea quidem sententia concludendum videtur aduersum Nauar. consi. 28. de reg. non dari casum, vbi possit cogi religiosus ad ingrediendum strictiorem religionem, nisi simoniacè fuerit ingressus.

153 LIX. Si Abbas administrat sacramentum confirmationis, cum hoc competat solis Episcopis. c. peruenit. dist. 95. de consecr. dist. 4. c. presbyteri paruulos. & de consecr. dist. 5. c. de his. & c. manus. & c. nouissimè. Abb. in c. quāto. de consuet. de priuileg. cap. accedentibus. dist. 68. quamuis & haberetur in Conc. Trid. sess. 7. cap. vltimo. an autem ex dispensatione, vel commissione, aut priuilegio Summi Pontificis possit Abbas, vel simplex sacerdos illud administrare? Dic quod sic. ita Gregorius. lib. 3. Epistoliarum. Epist. 26. Ambro. cap. 4. ad Ephes. D. Tho. 3. par. q. 72. artic. 1. ad primum. Canonistæ dist. 95. c. peruenit. Turrecrem. in ca. manus. de consecr. dist. 5. qui dicit commun. probat tandem hoc latissimè Couar. lib. 1. var. resolu. cap. 10. num. 9. & sequentibus. Sed aduertendum, quod quando aliqui habent tale priuilegium, illud esset inspiciendum, qualiter loquatur. Solitus enim fuit Sum. Pontifex nunquam concedere aliquibus priuilegium administrandi hoc sacramentum propter inopiam Episcoporum. Nam tunc vbi adesset copia Episcoporum, tale priuilegium cessaret. Sic dicitur de clarasse vine vocis oraculo Grego. XIII. quia ex quo cessat causa priuilegij, cessaret etiam priuilegium.

154 Ceterum, an tunc cum Papa huiusmodi Sacramenti administrationem simplici committat sacerdoti, videatur etiam simul materiæ consecrationem concedere. dico quod nunquam legi talem simplici sacerdoti commississe facultatem, atque adeo huius sacramenti confirmationis collatio quandoque quidem fuit simplici sacerdoti commissa, sed chrismate per Episcopum confecto, vt in sacris canonibus præ-

155 allegatis licet videre. An verò tunc ex commissione Episcopi possit simplex sacerdos hoc sacramentum administrare: dico quod non. Inno. in c. quanto. extra de consuetu. vbi inquit, quod in hoc concordant omnes Doctores. Sic neque hoc administrari potest ex vi alicuius consuetudinis, vel ex aliqua immemorabili prescriptione. Ita Innocen. Panor. & glo. in c. quanto. latè Couar. vbi supra. nu. 14.

156 LX. Si Abbas tunc contulit ordines maiores, id est

id est sacros, qui ad Eucharistiam proximè referuntur. Quinimo nec illos conferre posset ex delegatione Summi Pontificis ita contra glo. in ca. manus. de consecr. dist. 5. & Panor. in c. quanto. de consuetu. probat Sotus in 4. dist. 7. quæst. vnica. art. 11. vers. ad quartum. & dist. 25. q. 1. art. 1. Couar. lib. 1. variari. resolu. c. 10. nu. 10. Minores vero potest conferre. dist. 19. ca. quoniam. de æra. & qual. c. cum contingat. not. in ca. Abbates. de priuileg. lib. 6. Abba. in c. quanto. nu. 9. in fi. de consuet. vbi inquit, quod hoc habent ex priuilegio. Potest ergo illos conferre monachis suis; vel ijs, qui ad monasteria conuolauerint: vt fiant monachi, & in quos ecclesiasticam, & quasi episcopalem iurisdictionem habent. iux. tex. in d.c. Abbates. D. Ant. in c. cum inter. nume. 14. de sent. & re iudic. vide ad hoc c. Conc. Trid. sessio. 23. c. 10.

157 Sexto. Si tunc habens vsum mitræ, annulorum, & baculi ex priuilegio vsum fuerit illis extra monasterium; nam tunc tenor priuilegij est inspiciedus. c. vt apostolicè. de priuileg. lib. 6. Quod si ex priuilegio solum cōperat infra septa monasterij, non potest extra vti. Io. And. in c. cum contingat. de æra. & qual. & si habet ius pontificaliū in suo monasterio, inuitatus ad aliud monasterium, exemptum, potest illis vti, aliàs fecus.

158 Potest etiam benedictionem tunc Pontificalem Christi fidelibus intra suam ecclesiam existens largiri post diuina officia, id est post missam solemnem, & vespertinas, ac matutinas laudes ex priuilegio Papæ. iux. tex. in c. Abbates. de priuileg. in 6. Quod intellige, nisi Episcopus sit præfens; quia eo præfente, & cōtradicente nõ debet facere. c. minister. 26. q. 6. alias sic. c. ecce. dist. 95. Sed quid si Romanus Pontifex cōcederet priuilegium simpliciter benedicendi populum? Dico quod restringitur tantum ad ecclesias sibi subiectas, facit quod notatur in cap. de monachis de excess. prælat. lib. 6. glo. in d. cap. Abbates.

159 Postremo si Abbas benedixit tunc vestes sacerdotales, calices, patenas, & cruces: Cū hæc nullo modo eis de iure communi concedantur; nisi ex priuilegio Pontificio, vel consuetudine, vt not. Doct. & Card. in clem. 2. §. statui-mus. de statu monach. Multa alia ad hanc materiam attinentia diximus dispersa diuersis in locis in nostris Decisionibus. vt in lib. 1. c. 10. & 12. & 13. c. 20. & 23. & lib. 2. c. 24. vbi de voto religionis. & c. 27. de votis à religioso emissis. & c. 31. & c. 35. & c. 37. de ieiunio. & c. seq. de sacra Communione. & c. 39. cum multis seq. circa sacrificium Missæ. & c. 49. de explic. cano. Si quis suadente. & de horis canonicis. c. 50. eum multis seq. & c. 58. circa obedientiam. & c. 68. de scdalo. & 69. de correctione. & c. 77. & 78. de or-

natu, & delectatione motosa, & de pollutione nocturna. c. 87. & c. 96. & seq. de simonia. & c. 121. de ludo. & c. 125. de gabellis. & c. 137. & seq. de detractione, vsque ad 144. Item lib. 4. agitur de cefuris, & irregularitate, quæ omnia pertinere possunt ad religiosos, & præcipuè capit. 20.]

S Y M M A R I U M.

- 1 Index secularis si clericum bonis priuat, latro, si occidit, homicida est.
- 2 Subditum esse alicui, & personam alteri præesse contingere potest pleribus modis.
- 3 Iuris ignarus, an iudicandi manus suscipere possit, & quando à restitutione excusetur.
- 4 Index cum grauibus peccatis iudicans, an, & quando peccet mortaliter.
- 5 Index secundum allegata, & probata iudicare debet.
- 6 Index sola scientia priuata de delicto, negatis de feffionibus aliquem de medio tollens, tenetur de omni interesse, & peccant etiam executores sententia.
- 7 Index, quando interrogandus reum de complicibus peccet, & quibus casibus, & quomodo interrogare debeat.
- 8 Index reum accusatum de uno delicto, non potest de alio occulto interrogare, nisi in duobus casibus.
- 9 Ad punitionem, seu inquisitionem delicti, quod iudex per iniuriam extorsit, procedi non potest. limita multis modis, ut nu. seq.
- 10 Index, an possit penam remittere, commutare, vel auferre amplius duobus casibus. nu. seq.
- 11 Index ob sententiam iniquam, ad quæ teneatur, etiam accepta pecunia.
- 12 Index prohibens subditos, ne emant, vel uendant ecclesiasticis, est excommunicatus.
- 13 Index si omisit condemnationem expensarum in sententia, tenetur de suo.
- 14 Lata sententia diffinitiuam iudici nõ licet aliquid reuocare. limita in interlocutoria.
- 15 Acceptio personarum in iudicio, an fieri possit.

De Iudicibus. Cap. VI.

Rimum, si nullam habens auctoritatem, vel alienum usurpans eum iudicat, qui sibi subditus non est.

- 1 Vt si tunc iudex secularis in causis clericorum se ingerat, quia etiam si à iure excommunicatus non esset, ipso facto lethali macula commacularetur, & si clericum bonis priuat, est latro. Si occidit, homicida. Sotus. de iusti. & iur. lib. 3. q. 4. art. 2.
- 2 Subditum tunc vero vnum esse alteri quattuor modis contingit. Primo ordinariè, veluti illi, quod per se potestatem habet, sicut omnes Christiani subduntur Papæ, & in secularibus totum regnum Règi. Secundo modo per potestatem

legatam, sicut provincia procōsuli subijcitur, & ciuitas prætori. Tertio per spontaneam alterius iudicio submissionem, vt illius, qui arbitrum eligit, & qui iudicium, quod retractare possit, subire maluit. Quarto si aliquis in alieno territorio, & districtu deliquit, vel alia via alienam iurisdictionem subierit. Sotus de iust. & iur. lib. 5. q. 4. art. 1. vltima cōclusio. [Rursum persona dicitur personæ præesse quinque modis. Primo modo, scilicet officio dist. 20. in nouo. Secundo modo vitæ merito. 1. 1. q. 7. c. Beati. Tertio modo ordine. 93. dist. c. a subdiacono. Quarto modo administratione. vt Archipresbyter Archidiacono de offi. Archipresbyt. c. 1. Quinto modo cōsecra. vt Episcopus omnib. 21. dist. c. 1. Ethæc prælatio consistit in tribus. In iudicijs. 21. dist. c. inferior. in præceptis, eadē dist. c. omnes. In sacramentis. eadē dist. c. denique.]

3 Secundum. Si ignarus iuris, vel aliis indignus, & insufficientis procurat, vel suscipit officium iudicandi: quia mortaliter peccat, nisi sine bono, & animo vtendi consilio peritorum in casibus necessarijs; & probabiliter credit id se posse facere. Nauar. c. 25. num. 12. & 23. num. 15. [Quod si iudex per imprudentiam assessoris male iudicauerit, erit iudex excusatus, si simplex erat, & habuit bonam conscientiam, nec fuerit in culpa eligēdo assessorem, qui bonus, & sufficiens communiter putabatur: nam tunc in culpa erit assessor, qui præcipue eligitur propter scientiam, vnde ipse, & non iudex ad restitutionem tenetur. l. 2. ff. quod quis iuris. Ad idem Insti. de oblig. quæ ex quasi delicto nasc. in princip. & glo. in d. l. 2. Assessor autem is dicitur, quem ille, qui potestatem iudicandi habet, sibi associat, vt sibi in causa assistat, & vt eum ad causam recte decidendam instruat. C. de assess. l. 1. notat Archid. in c. statutum § assessorem. de rescript. in 6.]

4 Tertium, si iudicat i existens in grauibus peccatis, nā tunc si prælatus est spiritualis, & peccatum est mortale manifestum, peccat mortaliter, ratione scandali in cordibus aliorum: aliās secus si est in peccatis mortalibus occultis, & ex humilitate vtitur officio suo in ijs, quæ non ordinis, sed iurisdictionis sunt: ita D. Tho. 2. 2. q. 60. art. 2. ad secundum.

5 Quartum. Si secundum i suam conscientiam per priuatam scientiam iudicaret, & absolueret quem scit innocentem iuris ordine non seruato: nam peccat, verbi gratia, si absolueret quem certo scit innocentem, qui tamen secundum allegata, & probata esset morti ad iudicandus: & ratio est, quia debet sententiam pronuntiare, secundum allegata, & probata. D. Tho. 2. 2. q. 67. art. 2. ad primum, & quartum, & est communis. Sotus lib. 5. q. 4. art. 2. Debet tñ facere, quod potuit pro veritate indaganda,

da, & ne de illo casu iudicaret, diuersis vtendo subterfugijs, quibus non iuuatibus debet innocentem condemnare, vt etiam inquit Nauar. c. 25. nu. 9.

6 Quintum. Si sola i scientia priuata de delicto cōmissio ab aliquo non concessa illi defendendi facultate, veneno, aut alio genere mortis interfici iubet, vel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutum non amouibilibus priuat; quia peccat mortaliter, & tenetur de omni interesse. Nauar. qui supra.

Sextum. Si executores sunt aliqui taliū mandatorum, peccant mortaliter, quando manifestam iniustitiam contineret sententia, alias si dubiam, excusantur propter obedientiam bonæ. 23. q. 1. quid culpatur. quia iudicis sententiam discutere non debent. Sylu. in verbo, iudex. 2. §. sexto.

7 Septimum. Si i reum, qui proprium delictum passus est, interrogat de complicibus, nam nō potest. c. cum monasterium. de confess. cap. veniens. de testib. cap. nemini. 15. q. 3. nisi essent in crimine læsæ maiestatis rei, vel heresis. dicto. c. cum monasterium. & l. repeti. ff. de quaestio. vel publici latrones, & falsam monetam cudentes. Bart. in dict. l. repeti. & tunc non nominatim sunt interrogandi, an sint illi, vel illi, sed generatim. Et quando omittit interrogare, cū debet, peccat mortaliter, quia præiudicat notabiliter Reipublicæ, cuius interest delicta puniri. Ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. tunc etiam debet interrogare, quando aliqua fama, vel iudicium, vel legitima præsumptio dicitur reum habuisse socios. Sylu. in verbo, iudicium. Nau. c. 8. nu. 59.

8 Octauum. Si reum i diffamatum de vno delicto interrogauerit de alijs occultis quia non potest. c. inquisitionis. de accusatio. nisi in duobus casibus. Primus, quando vnum est sufficiens iudicium, aut infamia alterius, vt si quis infamatus esset, & conuictus de adulterio, & postea inuenitur necatus illius mulieris maritus in cubiculo eius, iure tunc posset ad alter interrogari de homicidio. Secundus, quando iure cognosci vnum crimen sine cognitione alterius tanquam circumstantiæ prioris nō potest. Vt cum quis conuictus est de cōsuetudine cū puella, iure interrogari potest, an ipsam deflorauerit, & conuictus de furto ecclesiastico, an frugerit fores ecclesiæ. Sotus. de rat. te gen. q. 6. prima conclusio. quorum dubium.

9 [Sed quid i si iudex iniuria extorqueat a subdito delictum occultum, verbi gratia, graui metu, vel tormentis, an possit procedere ad punitionem, vel inquisitionem? Respon. Sotus. de rat. teg. memb. 3. quaestione prima conclusio. 5. quod non, quamquam reus manifestet testes, per quos posset conuinci: & ratio

ratio est, quia quicquid ex iniuria iudicis maneat, iniustum est, vade cum cognitio criminis fuerit iniusta, quicquid inde procedit, est iniustum, atque adeo cassandum, & irritandum. Fallo lit in duobus casibus. i Primo si iudex leuiter minaretur tormenta subdito nisi crimen prodideret: quia si tunc subditus crimen prodideret, tunc nō tam ceterus iudex extorsisset, quā reus libere propalasse. Secundo ad euitandum graue scandalum: vt si iudex per grauissima tormenta extorsisset a reo crimen occultum, vt pote foedissimum, vt grauissimum incestum, aut peccatum contra naturam, quod per confessionem ipsius rei esset iam publicum, & certissimum omni populo: quia in his duobus casibus sub dubio responderet bonus, qui supra, posse iudicem procedere ad punitionem, ad se dandum scandalum. Verum si non iudex, sed alia persona per iniuriam extorsit crimen: Exemplum, Petrus secreto occidit hominem, & filius occisi suspicatus Petrum fuisse occisorē, tormentis, & minis extorsit ab eo confessionē & testes, quibus posset conuinci, & tandem eū defert ad iudicium tunc potest iudex procedere: quia nihil sua interest, quomodo alter extorsit confessionem. Sotus, qui supra.]

10 Nonum. Si fecerit i iniustam poenæ remissionem, quod graue peccatum esse sollet, licet in pecuniaria commutetur. An autem possit poenam augere? dicitur sic ad aliorum terrorem, vt quia aliquis pronus est ad delinquendum: nam ait tex. in laut facta. §. fin. multis grassantibus opus est exemplo. Sylu. in verbo, iudex. 1. quaest. 11. ver. 3. Vbi etiam quaerit. An possit iudex relaxare poenam; & concludit, quod si est iudex supremus, & princeps quod sic, Stantibus duobus vt expedit bono publico illam relaxare, & offensus assentiat. Sed inferior nullo modo potest. Si vero poena exigitur pro bono priuato, tunc vtique iudex superior, & inferior possunt reo consentiente. [Rursum cum crimina sint secundum proportionem mensurā puniēda quod contingere potest ratione loci, temporis, personæ, & quantitatis, hinc quæ admodum iudex potest proprio iudicio legis poenam augere, sic, & minuire. l. quid ergo. §. poena grauior ff. de his, qui not. infam. c. vltima. de transactio. Abb. in cap. 3. de poenis. Etiam

11 i si lex certam poenam opposuerit, statutis dictionibus, præcisè, omnino, & similibus. Host. & Io. Andr. & Doct. in c. qualiter. el. secundo. de accus. vbi Arer. eam sequitur dicens hanc opinionem communem esse, etiam si iudex sit eius conditionis qui super eo crimine dispensare non valeat, quos præfati Doct. sentiunt, quibus non obstat glo. in c. 3. de poenis. quæ asseruerat iudicem qui non potest super eo crimine dispensare, minime posse poenam dimi-

nuere a lege statutā. Quia id verum est, postquam fuerit secuta sententia condemnationis: secundum Abb. in d. cap. 3. non autem ante. l. 1. ff. ad Turpil. Aliud enim est dispensare super eius crimine, & eius poena, aliud rigorem legis poenalis ex aliqua causa minuire. vt sentit Innocen. in c. dilectus de tempor. ordin. Causas vero, quibus iudex persuaderi potest ad poenę legalis diminutionem, aut commutationem tradit eleganter Luc. de Poen in l. 1. C. de collo. illyric lib. 11.

12 Decimum. Si sciens, i aut scire debens iniustam sententiam fert, aut iustam ferre negligit odio, p̄cibus, metu, vel alia de causa: quia peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem nō solum principalis, sed etiam impensarum, damni, & interesse. Nauar. c. 25. nu. 12.

Vndecimum. Si pecuniam accipit, vt bene vel male iudicet, aut iudicare omittat, mort. peccat cum obligatione restituendi, vt supra, & etiam id quod accipit, si pro bene iudicando acceperit.

Decimum secundum. Si per negligentiam studeudi aliquis amiserit causam suam satisfacere tenetur.

Decimum tertium. Si negligens est in iudicando notabiliter pupillos, peregrinos, viduas vel alias miserabiles personas.

13 Decimum quartum. Si subiectis i prohibeat ne emant, aut vendant ab ecclesiasticis personis, peccat mortaliter, & est excommunicatus. Nauar. c. 25. nu. 16.

Decimum quintum. Si publice remuneratus aliquid a partibus exigit, mortale. Idem de legato a partibus: quia non nisi moderatas expensas in causa sibi commissa. secundum Doct. accipere potest.

Decimum sextum. Si aliquam partem contra ius grauauerit. Si appellationes legitimas non admiserit, vel i omiserit facere condemnationem expensarum, de suo dare tenetur. [a condemnatione tamē expensarum excusatur victus quando habet iustam causam litigandi not. glo. & Doct. in c. finem litibus, de dolo, & contumac. per Bart. in l. si quis inficiatur. ff. de pos. per Ias. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legat. secundo. vbi melius quam Lanfrancus in tract. de expens. col. 1. & 2. ponit multa exempla, quando quis dicatur habere iustam causam litigandi. In multis tamen casibus potest fieri expensarum condemnatio absque iusta causa. Primus quando inter partes esset conuentum, vt victus in causa solueret expensas. Iason in l. properandum. §. si autem alterutra. col. 1. C. de iudic. Secundus, quando in loco, in quo viget statutum, quod victus victori condemnatur in expensis. Iason qui supra. 3. colum. 2. Tertius, in causa appellationis, quia succumbens

in ea, semper debet cōdenari in expensis. p̄sumitur enim non habere iustam causam, cū contra se habuerit primam causam. Hippo. in l. patre, vel marito. ff. de quest. col. 4. Quartus in expensis, quæ debentur ratione contumaciæ, quia in eis non defendit iusta causa. Iason vbi supra. col. 4. Quintus, quando quis succumbit in aliqua interlocutoria quia tunc indistincte condemnatur in expensis. Ias. in d. col. 4. Sextus in sportulis, quia ad illas tenetur aduersarius, licet iustam causam habuerit. Ias. post Bar. in l. fi. col. vi. C. de fruct. & lit. expens. Hippol. qui supra. col. 8. 9. & 13.]

Decimumseptimū. Si sine legitimis iudicijs, vel modis indebitis, vel nimis crudeliter aliquem fecerit torqueri, mortaliter peccauit.

Decimumoctauum. Si carceratos non visitat, debet enim visitare, & curare, vt necessaria habeant. l. 3. C. de episc. audien. & quæ videt ad nullius instantiā vel sine debita causa retentum, potest ex merito officio liberare. ita Bar. in l. si quis vxori. §. fugitiuum. de fur. Sylu. in verb. carcer. §. septimo.

Decimūnonum. Si prouinciam malis hominibus nō purgauit cū posset, mortaliter peccat. [Vigefimum. Si † in sententijs diffinitiuis aliquid iudex reuocauerit, nam non licet: semel enim est functus officio suo. de offic. delega. in literis l. Paulus. & l. iudex. ff. de re iudic. quod se cus esset in interlocutorijs. ff. de re iudic. quod se iussit. nisi sit sententia Papæ, quæ si esset per obreptionem obrepta, per ipsum mutari pōt 35. q. 8. cap. siue ante. Similiter constitutiones mutare potest. ff. de leg. non est nouum. In hoc in cap. no. ff. num. 2. de elect. vide Ripam in l. quod iussit. colum. 10. cum duabus sequen. ff. de re iudic. vbi ampliat iudicem non posse reuocare sententiam diffinitiuam octo modis, & limitat nouem modis.

17 Vigefimumprimum. Si in † iudicijs facit acceptionem personarum. extr. de reg. iur. c. cum in iudicijs. & c. 1. Deut. Non accipietis cuiusq; personam. quod intelligit de exhibitione iustitiæ. vt C. de fruct. & lit. expens. l. fin. & C. vbi Senar. vel clar. l. 1. in fi. secus de exhibitione honoris, quia tūc in iudicijs plus honoratur vnus secundum dignitatē, quam alius. C. vbi Senar. l. 3. §. sedendi. & C. vt dignit. ordo serue. lib. 10.

S Y M M A R I V M.

- 1 Carceratus iniuste potest in foro conscientie ē fractis carceribus fugere, & quid de iuste incarcerato. nu. 1. q. 3. & nu. 10.
- 4 Consanguinei carcerati possunt ei consulere, ut fugiat, porrigere instrumenta ad id non possunt.
- 5 Damnatus iniuste ad mortem, non peccat, si cum possint, non fugiat, & quare.

- 6 Cooperantes fugienti, ut liberetur, ne capiatur à ministris iustitiæ, non peccant, secus author fuga ei, qui est in carcere. nu. seq.
- 8 Fugere licitè potest, qui queritur, ut capatur.
- 9 Fuga non probat delictum, fallit in multis casib.
- 11 Reus carceratus socios, quos perseueratos in delictis credit denunciare tenetur.
- 12 Reus nec infamia, nec iudicijs laborans si interrogetur de laesa maiestate, vel de heresi, con tenetur se ipsum prodere, & quare. nu. seq.
- 14 Reus non potest cogi à iudice crimen fateri, quando interrogatur, iura probabiliter dubitat. nu. seq.
- 16 Reus precedenti infamia, iudicijs, vel semiprobatione, an teneatur se ipsum prodere, interrogatus iuris ordine seruato.
- 17 Confessarius nisi reum manifestissimum sit cogi à lege ad fatendum delictum nō debet ad id reū cogere, & que obseruanda hac in re.
- 18 Reus inique interrogatus an crimen suum fateri teneatur, & an ei liceat mentiri.
- 19 Iudex tribus concurrentibus iuridice interrogatur.
- 20 Iudex, qui reo non notificauit iudicia, an sine peccato interrogare valeat de crimine.
- 21 Iudex de crimine habito per uitā accusationis, an possit reo facere generales interrogaciones.
- 22 Promissio liberationis reo facta si fuerit delictū obseruanda, vel confessio sit irrita.
- 23 Iudex, qui iniuria a reo extorsit crimen, an possit procedere ad punitionem, vel inquisitionem.
- 24 Reus ex sua negatione si sequatur infamia accusatoris, an teneatur se retractare.
- 25 Reus negata veritate post questionem absolutus in foro anima non tenetur ad penam.
- 26 Reus appellas à iudice, sententia mortaliter peccat.

De reis in carcere detentis. Cap. VII.

Rimo. Communiter † receptum est iniuste captum posse absque vlla peccati labe à carceribus fugere, data sibi fugiendi opportunitate, quod notatur in l. vis eius C. de probat. Quinimo potest vi fores carceris, vel parietes infringere, & fugere impune, ita Paris de Put. in tracta. syndica. in §. carcerem. quem est securus Ripa in l. admonendi. num. 171. de iur. iur. Imo hoc potest facere in foro conscientie, etiam si inde custodi detrimētum aliquod contingat. Et si mortem aliter euadere nequiret, custodes tūc interficere poterit, ita latè multorum autoritatibus firmavit Didacus. lib. 1. variar. resolu. capitulo 2. num. 12. Boer. q. 215. nu. 32. Gramm. consil. 51. num. 5. 6.

2 Quod si † iuste captus sit dānatus ad mortem,

tem vel aliam corporis poenam, tunc etiam fugam arripere poterit. ita D. Thom. Caiet. 2. 2. q. 69. art. 4. ad secundum. Archid. in capit. cum homo. 2. 3. quæstio. 5. Syluest. in verbo, fugere, nam nulla lege tenetur in carcere manere, nec agere quicquam, ex quo sequatur mors sed tantum à iudice illatam mortem pati, & inferenti nō resistere, facit tex. in l. 1. ff. de bon. eor. qui sibi mor. consci. Hinc non potest iniicere manus in iudicem, vel ministrum, aut ligare, vel os obstruere ne clamaret: quia hoc esset resistere, potest tamen cōpedes rumpere, ac infringere feras, & perforare murum, quia se via eripiat: cui enim fugere licet, iustum subinde fit & se ab impedimentis citra vim expedire. Caiet. 2. 2. q. 69. art. 8. Sor. lib. 5. q. 6. art. 4. de iust. & iur. qui asserit, q. † tantum tenetur in conscientia de damno dato, quod in effractione carceris, & vinculorum consistit, & insuper ad restitutionem damni, quod Reipublicæ, vel priuatis fuit illatum pro dicta effractione, cum alij pro criminibus, vel re capti alieno, è carcere fugerent Couar. lib. 1. var. resolut. cap. 2. in fi. Et hæc conclusio procedit etiam si sciret infringendo seras, & c. occlusos alios secum exituros: nā ipse suo vitur iure, cui cura non incumbit custodiendi alios, Sor. lib. 5. q. 3. art. 4.

4 Vbi † etiam querit, an possint consanguinei vel amici damnati porrigere limam, vel aliud instrumentum. & dicit quod nō, licet possint illi consulere, vt fugam arripiat.

5 Sed an iuste † captus in carceribus pro crimine digno poena mortis, vel ad eam poenā æquissimè damnatus, possit absque peccato, & data fugiendi opportunitate in carcere manere respon. q. sic: & ratio est, quia quidam sunt actus directi, & immediatè tendentes ad mortem, & quidam indirectè, & mediatè, & ex accidenti ad mortē sunt opportuni, & proximi. Primi quidem actus sunt se ipsum gladio, vel haustu veneni, vel inedia, vel fame occidere, & hī nulla ex cā possunt esse liciti, sed semper illiciti, mortale crimen inducentes. ex cap. si non licet. 2. 3. q. 5. D. Thom. 2. 2. q. 64. artic. 6. Secundi vero actus, cum immediatè non vergāt in crimen, possunt sanè ex aliquo bono sine esse liciti, huiusmodi est manere in carcere, & non fugere etiā data fugiendi opportunitate, quādo sit captus crimine digno mortis: nā hic actus licet sit periculosus, id est, non fugere, & ex eo verisimiliter mors expectetur, poterit nihilominus fieri ex ea causā, vt Reipublicæ fiat delicti satisfactio, eiusque punitiō sit in aliorum exemplum, vt a similibus abstineant sceleribus ita Couar. lib. 1. variar. resolu. c. 2. num. 8. circa fi. & nu. 9. ver. 6.

6 His etiam † adde tria, & primo, q. cooperantes fugienti, vt. antequā capiatur à iustitiæ mi-

nistris liberetur, non peccant quoniam nec ex obligatione sui officij, nec ex mandato Regis, nec alterius superioris, ex qualitate debiti prohibetur, & creditur, q. sine iudicio, sine carcere, & sine poena corporali respiciet à peccato Couar. qui supra. Nauar. capi. decimo septimo. num. 103.

7 Secundo, † q. si fugæ author est soluendo, aut solui faciendo aliquem debite coniectum in carcerem ob delicta, peccat mortaliter, cū obligatione restituendi debita creditori, etiā si miser cordia mortis id faciat, nisi debitor sit adeo pauper, vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere possit quia quemadmodum ipse soluendo, & fugiendo non peccat, ita nec alius, qui fugæ author est. Quinimo nec tenet ad compensandum damnum, quod inde custodi carceris eueniet. Caiet. 2. 2. q. 69. art. 4. cum illud damnum patiatur ex culpa sua, & negligentia in custodiendo oscitanter carcerem. Nauar. qui supra. nu. 101.

8 Tertio, † quod licitè fugere potest, qui queritur, vt capiatur iuste, siue iniuste cum voluntate satisfaciendi tantum quantum conscientia recta dicat.

9 [An vero fuga † probet delictum, dic q. nō probat tex. in l. lex. Cornelia. ff. ad Syllan. l. 1. §. si autem. C. de rapt. virgi. & §. suscepto. in Authen. de exhib. reis. colla. 5. & in l. raptores. C. de episc. & cler. Quā regulam limita multis modis, vt per Felia c. nullus. de presump. per Hippol. in repet. subr. C. de proba. col. 4. Et primo in officiali, notato de barataria fugiente pendente causa, quia tales habentur pro confessis per tēx quem plures Doct. commendant. vt inquit Hippol. in l. consiliarios. C. de assen. qui tamen tēx rectè consideranti non facit ad rē, vt inquit Iason in l. admonendi. col. 17. ff. de iure iur. Secundo fallit, quando famulus fugit, & reperitur amittæ res domini: quia ex hoc videtur q. famulus illas subtraxerit. ita gl. not. à Iasonē commēdata vbi supra. in Auth. de exhib. reis. §. si vero. in verbo, factum. Tertio fallit quando quis aufugit fractis carceribus, quod secus esset si carcere aperto, vel de palatio prætoris, quāuis ibi fuisset vna camera assignata. Ita Ias. in d. admonendi. vbi refert Bald. Albe. & Ludou. sic tenere. Vel si post fugam quis de nullo esset incarceratus, licet iniustus, quia tunc fuga prior non sufficit ad condemnand. onem. Iason supra allegat. Bart. in d. raptores. Sed bene facit indicium ad torturam, nisi fugiat postquā est accusatus, vel inquisitus, vel post talem inquisitionem itat occultus, quia tunc non facit contra eum inditium, vt per Hippol. in sua pact. crim. §. diligenter. col. 8.]

Rursum sciendum est ex eodem Caiet. art. 4. q. 69.

q. 69. verfi. Ad fecudam dubitationem, nequamquam iuste capto licere à carceribus fugere, etiã si quid agere possit absq; effractione, vbi iudex eum condemnauerit ad ipsius carceris pœnam temporalem, vel ad vitam. Hæc enim pœna habet eam conditionem, vt damnatus illam subire teneatur, etiã in animæ iudicio, sicut idem est de pœna exilij, vel relegationis. Couar. libr. primo. variar. resolu. capit. 2. numero. 4.

11. Secundo reus i in carcere detentus, qui etiã non interrogatus contra se confessus est, debet declarare suos socios; quos iuste credit præteritorum non poenitere, imò paratos esse ad noua scelera committenda, quinimo Confessarij eiusmodi reos monere debent, vt tales socios denuntient, quod si non fecerint vt pote impoenteres, nõ sunt absoluedi. Sotus de rati. reg. q. 6. vl. dub. quarta cõclus. verfi. imo. Nau. c. 18. nu. 53.

12. Tertio. Reus i occultus, qui non laborat nec infamia, nec indicijs, si fortè interrogatur de crimine læsæ Maiestatis, aut hæresis, vbi non tanta requiritur solemnitas ad inquirendum, quia verbi gratia notum est crimè hæresis, aut læsæ Maiestatis, & interrogantur ciues, & fortè ipse sceleris patrator, an teneatur confiteri, cum nulla labore infamia. Respondetur quantumcunque sint crimina aduersus Rempublicam, non tenetur reus prodere seipsum, si non laborat aliquibus indicijs, vel infamia, aut coniecturis, quæ ipsum propriè insinuant, licet forsitan non requirantur tam manifesta, quam in criminibus priuatis. conclusio est D. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. & ratio est, quia iugum Domini suauè est. res tamè esset grauissima obligare quæpiam; vt absque infamia, vel indicijs seipsum prodatur. Et ita intelligitur illud Chrysostomi: Non tibi dico, vt te in publicum prodas. c. quis aliquando de pœnit. dist. 1. imo id videtur contra ius naturæ, nam id perinde esset obligare aliquem, vt seipsum occideret. Sotus de rati. reg. quest. 7. memb. 2. secunda concl. verfi. sed oriuntur.

13. Quod quidem i dictum multo magis procedit, quando in edicto publico iubetur, absq; eo, quod perueniatur ad interrogationem rei, imò etiã si delictum esset manifestum, delicti autem patrator sit occultus, scilicet notum est incendium loci sacri, ignoratur autem author, tunc nõ potest pœna excommunicacionis compelli ad se manifestandum, sed bene tenetur ad debitam restitutionem faciendam. Syl. in verbo correctio. q. 8. in fine. & q. 9. Nau. c. 17. nu. 100. vbi inquit Sylu. quod non tenetur reus prodere seipsum, nisi sit infamatus, vel semiconuictus, & ita intelligitur tex. in c. quidam. q. 4. verfi. 1.

14. Quarto. Testis, siue reus i quotiescunque probabiliter dubitat iuris ordine seruato interrogetur, an iniuria in delictis priuatis, non peccat non respondendo iudici. Exemplũ, inquit iudex aduersus homicidam, vel furẽ, vel in quemuis alium reum priuati criminis, & dubium est probabile pro vtraq; parte, sit ne infamia, aut indicia, quibus legitime possit inquirere, ita vt interrogatus habeat animum suspensum, adeo q; in neutram propendat: Cuius ratio est, quia est regula omniũ receptissima, q; in dubio sequenda est pars tuta, q; si neutra fuerit tuta, illa potius eligi debet, quæ minus est periculosa. Ad propositum, nõ obedire iudici, casu, quo inquit ad vindicandum priuatum homicidium, aut furtum, est peccatum mortale, sed grauius est hominem iniuste occidere: ergo cum neutra pars sit tuta, est eligendum id, q; minus habet periculi. iux. tex. in c. duo sũt. dist. 13. scilicet non obedire, quã hominẽ ob sui testimoniũ iniuste occidere. Quod si examinatus ignorans hoc, q; non esset respondendum: quales sunt ferẽ omnes plebei, tunc cum ignorantia sit inuincibilis, excusatur. Quod seclus esset, si vincibilis esset.

15. Rursum si i examinatur reus, vel testis de crimine, q; publicam concernit vilitatẽ, vt de crimine hæresis, &c. & tunc cum minus periculũ sit in re dubia, vt priuata persona occidatur, q; si Reipublicæ damnum detur: tali casu tenetur in dubio respondere. Ita tenet Sotus lib. de rati. reg. q. 2. memb. 3. Verum qñ testis, vel reus non tenetur respondere, potest se defendere, aut appellando, aut tacendo, ostendendo in promptu per iniuriã interrogari, vt colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 69. artic. 1. Si modo id facere possit absq; eo, quod generet vehementem suspicionem criminis, alias obseruet, quod diximus supra. c. 7. & infra nu. 11.]

16. Quinto. Reus i vbi primum sibi notũ fuerit iuris ordine interrogari, id est à legitimo iudice, & secundum formã idoneã iuris, tenetur sub reatu lethalis culpæ crimẽ suũ patefacere, etiã si merito ob eandẽ confessionẽ esset in mortẽ recipiendus, & si negat, nullatenus est in foro animæ absoluendus. v. g. Homicida, aut latro est in vinculis, & flagrat infamia, aut sunt indicia manifesta, aut semiprobatio, si procedit via accusationis, id est, sit vnus testis omni exceptione maior, & petitur ab illo cõfessio, nõ potest absolui, antequam veritatem palã confiteatur: & ratio est, quia perseuerans in peccato nullatenus est absoluendus, sed legitime interrogatus nõ nõndes secundũ formã interrogationis est in peccato, quia implicat contradictionẽ, q; quis sciat se iuridicè interrogari, & tamen q; non teneatur respondere, ergo huiusmodi homo non est absoluendus.

Hoc

17. Hoc tamen consilio debet. confessarij considerata maturitate vt, & ideo nisi meridie clarius lex illos cogat, non sunt miseri à Confessario. cogendi ad veritatem aperiendã, maxime in causa capitis, honoris, aut famę, dum ex altera parte non agitur de tanto periculo alterius tertie personæ, sed prius debent rimari, an iudex legitimus sit, an reus aliquo sit priuilegio exemptus, vt quia clericus, an denique plene constet cuncta legis. merita sint seruata. Sotus de iust. & iur. lib. 5. q. 6. art. 2. col. 5. nam si iudex sit legitimus, cunctaq; legis merita sint seruata, id est, quod delictum sit notorium, famosum, aut semiplene probatum, quod contingit, quando vnus est testis omni exceptione maior, aut vnus indicium, aut plura illi æquipollentia, itẽ quod probatio sit posita in processu denique quod sit reo manifestata, quovideat se ad obediendum mandato iudicis teneri: tunc nullo modo est a Confessario absoluedus, nisi illud proponat. confiteri. Nau. c. 2. nu. 35. vl. que 37.

18. Sexto. Licet i inique interrogatus iuris ordine non seruato, vel à iudice non suo, qui ius interrogandi non habet non teneatur crimen suum fateri, etiã si esset iuratus, & si coactus responderet, iuste, & sine vitio valeat ipsum iudicem verbis ex communi significatione ambiguis fallere, id est dicendo aliquid falsũ apud sensum iudicis, & apud suum verum, mentiri: autem nullo pacto debet, alioquin peccato subditur, sicut docetur eleganter in c. si quis. & cap. primum. 2. 2. questio. 2. D. Tho. 2. 2. q. 69. artic. 1. quod tamen peccatum nõ erit mortale cum non sit contra iustitiã, nec in iudicio vero. Sylu. in verbo. Accusatio. questio. 13. & in verbo. Confessio. r. q. 1. in fin. Sotus libro 5. q. 6. art. 2. 7. conclusio.

19. Septimo. Iudex i in tribus casibus reum iuridice interrogare potest, & ille tenetur respondere, primo si infamia præcesserit. Super aliquo crimine, quod est, quando rumor est dilatatus per maiorem partem viciniaz, collegij, aut vniuersitatis. glo. in c. inquisitionis. de accus. Non autem sufficeret qualis qualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed requiritur, quod aliqua apparuerint expresse indicia, aut probatio semiplena. D. Tho. 2. 2. questio. 69. art. 2. vel vnus testis omni exceptione maior. Secundo oportet quod iudex interrogans sit competens. Tertio, quod reo sit notificata huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu reperitur. Nauar. c. 18. nu. 57.

20. Octauo de iudice, qui reo i non notificata iudicia, quę contra ipsum sunt, an illum possit interrogare absque peccato, dico multa. Et primum. Constat processum esse validum, si reo non sint tradita capitula, si non fuerit per-

ipsum. opposita exceptio cum videatur renunciare iuri suo. l. Põpo. §. rati. ff. de procu. ita tex. in c. 1. & 2. de accus. in 6.

Secundum, dico quod tex. in d. c. r. loquitur de cõfessionib. sponte factis super criminibus. non autem cruciatu extortis. Nam talis confessio (licet non fuerint data iudici reo) valet contra eum. 13. questio. 2. in princip. quia postquam sic confessus fuit, factum est crimen notorium. c. questum. de cohabit. cler. vel mulie. Rursum licet communis sit opinio, vt danda copia iudiciorum reo ante torturam, iuxta doctrinam Bar. in l. si. q. penult. ff. de questio. ob rationes, quas tradit Alex. cons. 65. vol. 1. col. 2. per tex. in l. vnus. §. cogniturum. ff. de quest. Si tamen iudex omisisset dare copiam iudiciorum sine dolo, & bona fide, non credens se malã facere, tenet Nauar. lib. 5. de accusat. cons. 4. qd non peccauerit mortaliter per doctrinam Innoc. inc. per tuas. el. secundo. de simon. vbi iudex, qui transgreditur legem humanã sub obscurã, non peccat mortaliter. Sed dicta l. vnus quæ videtur omnium probatissima, obscure id facit: imo in sensu directo solum probat id esse faciendũ postulante reo: significans a contrario sensu non esse necessarium id facere, eo nõ petẽte, ergo. Imo inquit Nau. ibi, q; licet iudex mereatur pœnam in foro exteriori, si fecerit torqueri reum, sufficienter iudicatum, nõ dãdo quæ contra ipsum sunt indicia, id tamẽ falleret quo ad forum conscientie, quando indicia vere coram Deo essent sufficientia. ad Hebr. c. 4. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. & hæc intellige reo non perente.

Tertium. Iudex compellendo miserum reũ meru tormentorum, aut dolosis promissionibus ad confitendum, peccat, tum quando nulla erant indicia, tum quando erant sed reus de illis non fuit certioratus, & probabiliter dubitabat iure vel iniuria interrogaretur. Est enim contra ius naturæ, velle tali casu compellere, cum sic possit amittere, vel vitam, famam, aut bona, quæ omnia conseruare est de iure naturæ. Est etiã contrariura, & autoritates Sanctorum. Vnde Chrysostomus: Non dico tibi, inquit, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses. vt inquit text. in cap. quis aliquando. §. primo. de pœni. dist. 1. & in c. si omnia. 6. q. 1.

Quartum. Potest iudex compellere reum crimen confiteri, antequam illi cõstet debeat ne respondere, vel non, quod intellige in leuioribus delictis: cum debeat subditus in illis iudici fidem adhibere, illi profus, quem nouit prudentem, & scientia præditum. Caiet. 2. 2. quest. 69. art. 1. ver. Tertium. Sotus lib. 5. q. 6. art. 2. col. 5.

Quintum, in criminibus publicis, aut in criminibus.

mine hæresis, capitula tradenda sunt reo à iudice, si de hoc fuerit opposita exceptio. licet in hoc sit speciale, quod nomina testium non reneantur inquisitores manifestare hæreticis, quando illis immineret periculum ab hæreticis, vel eorum confanguineis; verbi gratia, mors filiorum detroncatio, vel suorum parentum, vel deaustatio substantiæ ipsorum, aut his similia. cap. fin. de hæret. in 6.

Sextum dico, quod si ex publicatione indictorum immineret idem periculum, tunc in crimine hæresis nec debent reo ostendi capita, quæ contra ipsum sunt argu. rex. in d. c. fin. Quæ quidem textum amplio, ut procedat etiam in criminibus priuatis, si eadem ratio, quæ allegatur in d. cap. fin. militaret in illis. Tum quia semper recurrendum est ad intentionem legislatoris. c. super literis sub fin. de rescrip. cap. si de præb. l. in conditionibus. ff. de condit. & demõst. Sed intentio legislatoris, ut non ostendantur nomina testium in d. c. fin. fuit ad impedienda mala futura, ergo cum eadem ratio sit in alijs, idem ius statuendum est. l. illud. ff. ad leg. Aquil. Scilicet ut dum eadem ratio militare possit, procedat ille rex. Quare cum periculum possit imminere etiam in ostensione capitulorum in criminibus priuatis, ergo dictum capitulum ad crimina priuata extendi debet, cum lex per similitudinem rationis extendatur ab vno ad aliud. l. non possunt. ff. de legibus. capitu. dudum. 2. de elect. Et forte ob hanc causam mouentur iudices ad non ostendum reis indicia, quando examinantur, ad impedienda multa mala, quæ contingere possent, quamuis dari soleant ante torturam, secundum communem.

Septimum, iudex, qui absque inditijs, vel semiplena probatione, aut infamia, iuxta tex. in cap. qualiter. 2. & cap. cum oporteat. & cap. inquisitionis. in fi. de accusat. interrogat reum, vel cum inditijs, & iuris ordine seruato, sed ex prauo affectu, ira, atque odio reum interrogaret, peccaret mortaliter: nam nihil faciendum est ex odio, & ira. 3. questio. 7. cap. iudices. quia sæpe fit quod non licet. 5. quest. 2. c. relatum. in fi. & q. 5. c. qui ambulat. & sic illicitum, quod est licitum. c. illa. 1. q. 3. r. 1. de sent. excommu. lib. 6.

21 An vero possit iudex super aliquo speciali delicto habito per viam accusationis, vel denunciationis facere generales interrogationes reo. Dic quod sic, modo duo concurrant, quod delictum sit probatum modo, ut habetur in d. cap. qualiter. Secundo, ut fiant interrogationes ad finem inueniendi veritatem. argum. tex. in c. iudicantem 30. quest. 5. l. 1. ff. de interrog. actio. Card. in clem. sape. §. & quia de ver. signi. Item argum. tex. in c. si sacerdos. de offic. ordin. Host. in sum. vers. super quibus. de testi-

Et hoc præcipue, quando qui interrogatur, vt testis, esset suspectus. gl. in l. testium. vers. præsto. C. de testib. Ad quod facit dictum Bal. in l. fin. in fi. C. de testibus vbi inquit, quod iudex debet conari capere in verbis suspectos, vt etiã notanter, & late de infidiosis interrogacionibus tradit Alexand. consi. 91. col. pen. & fia. vol. 4. Imo Bart. in l. de minore. ff. de questio. inquit, quod potest iudex fingere facere quod non vult, vt videat quem actum faciet examinandus, & qualiter se gerat. cap. afferte. de præsump. v. late diximus in quodam nostro consilio.

22 Octauum iudex, qui reo promittit liberationem, si fateatur delictum, si hoc facit nomine Principis habita licetia à Principe ita promittendi, vel Princeps est, qui promittit, tenetur promissum in vtroque foro seruare. per tex. in l. relegati. ff. de poenis. Lepistola inter clausas. C. de sum. Trin. vbi dicitur tex. quod nihil est, quod magis præfulgeat in Principe, quam recta fides. facit tex. in l. conventionum. ff. de pact. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. capitu. decet. de reg. iur. in 6. In iudice vero fateor promissionem non tenere, quia nec etiam potest promittere, licet sit persona publica, cum talis promissio sit contra ius publicum. facit rex. in l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. cap. vt fama. de sentent. excommu. Fely. in capitu. afferte. de præsumpt. in capitu. accedens. 2. vt lite non contest. Dec. in l. ea est natura. ff. de reg. iur. Et quod dixi de reo, idem dic de testibus, per ea, quæ tradit Bar. in l. 1. in prin. ff. de sicar. in l. 1. ff. de fal.

Sed an saltem confessio nulla reddatur, an veto teneat? Dic quod si fuit omnino extorta dolo malo, verbi gratia, si dictum fuisset reo, vt confiteretur, quia fieret sibi gratia: & quod aliter non erat modus liberandi eum. Et tunc talis confessio nulla est, licet perseueret in confessione, ita probat rex. in l. 1. §. qui questionem. ff. de questio. Imo. consi. 109. Si vero iudex diceret, vt si diceret veritatem, nullum malum pareretur. iuxta rex. in l. de minore. §. plurimum. ff. de questio. vbi Bar. & Doct. vel promittere, vt liberabitur, vltra dolose non agendo, tunc confessio valeret. Dec. in d. l. ea est natura.

23 Nonum iudex, qui tormentis, aut falsis, promissionibus dolo malo extorsit crimine reo, de quo nulla erant indicia, non potest procedere ad purificationem, vel inquisitionem: nisi leuiter minaretur tormenta subdito, atque adeo subditus ex leuitate animi illud manifestauit, & deregit testes, atq; indicia. Sotus de rat. reg. memb. 2. q. 1. Quinta conclusio. in hac partem inclinatur, vel quando generaliter interrogando ad finem, vt haberi possit cognitio illius criminis, de quo sunt indicia, testis, vel reus aliud exprime-

meret crimem, vnde quæ diximus supra lib. 3. c. 6. num. 10. 24 Nonum, ex licita negatione rei facta in iudicio, vt quia negat crimen verum, sed occultum, & improbabile, non tenetur se reus retrahere, si sequatur indirecte infamia accusatoris, qui de mendacio pernitioso, aut de calumnia inde notatur. secundum Sco. & Archi. Flor. in summa. c. 2. de restit. sed tenetur famam restituere per verba sobria, dicendo, quod forte habuit bonam intentionem. Sylu. vero in verestitutio. 3. q. 3. inquit, quod in nullo tenetur: quia iniuste non læsit, sed accusator imputet suam malitiam, si scienter, vel suæ stultitiæ, si errans sic imprudenter processit cum periculo alterius. 25 Decimo. Reus, qui legitime interrogatus, atq; tortus negat veritatem, absolutus non tenetur in iudicio animæ ad poenam, ad quæ iuridice debebat damnari, quia poena non debet nisi post sententiam per tex. in c. susceptis. de causa possess. & proprie. Sotus lib. 1. q. 6. artic. 6. colum. 3. & 4. de iustitia, & iure. 26 Undecimo. Reus, qui dubitat de æquitate sententiæ, iure appellare potest: atqui certissimus est rector se esse ad mortem condemnatum, per appellationem iudiciu eludendo peccat mortaliter; nam sæpissime illis appellationibus iudices, vel ministri, vel lassantur, vel corrumpuntur, & resant scelera impunita. Sotus lib. 5. de iustitia, & iure. q. 6. art. 3. prima. & secunda conclusio.

S Y M M A R I V M.

- 1 Aduocatus causam iniustam suscipiens peccat, & ad restitutionem tenetur.
- 2 Aduocatus causam ancipitem licite defendere potest, & quid si pars admonita id noluerit, inde hic.
- 3 Aduocatus cause iniquitate detecta, eam relinquere, vel partes ad concordiam deducere debet.
- 4 Aduocatus si ex negligentia, vel ignorantia notabilis causam amisit, vel inducit clientem ad asserendum falsum mortaliter peccat.
- 5 Gravis litigandi necessitas, & aduocati possibilitas patrocinari obligantur.
- 6 Aduocatus quo casu tempore natalitatis mercedem petere possit.
- 7 Ministris ecclesie infirmis deberi quotidianas distributiones, et famulo egrotanti cibaria tantum, & de ratione diuersitatis. nu. seq.
- 9 Aduocatus ob instrumenta falsa producta, obligatur ad restitutionem damni, & interesse.
- 10 Aduocatus si negligendo bonam causam partis aduersæ abstulit, ad restitutionem tenetur.
- 11 Aduocato an liceat patrocinari utrique parti, vel in principalibus, vel in causis appellationis, & eidem pacisci, an liceat cum cliente. nu. seq.
- 13 Mercedem Aduocatus, an petat si in quibusdam

- uicit & in quibusdam amisit.
- 14 Aduocatus aduersario secreta momenti palam faciens, peccato & restitutioni se astringit.
 - 15 Modestia in aduocato necessaria, & poena impij aduocati.

De Aduocatis, & Procuratoribus. Cap. VIII.

Irimo. Si causam, quam nouit iniustam, assumpsit defendendam, mortaliter peccat, licet caput aliquod iustum prosecutus sit, tenetur insuper ad restitutionem parti aduersæ, & etiã suæ, si eã non admonuit. arg. tex. in l. non est cognitum. C. de admitturo. Syl. in ver. aduocatus q. 10. in fi.

2 At causam, quæ suo iudicio est anceps ob varietatem opinionum, vel ob diuersos intellectus legis, per quam est decidenda, potest defendere vsque ad finem, si dubitatio pendeat in æquilibrio sed qui intelligeret aduersam partem maiorem habere energiã, in causa defensionis vitæ, honoris, & maioris partis bonorũ, nisi reus pernitiosissimus haberetur, posset defendere, etiam si eius causa minus esset probabilis, dummodo nulla fraus fiat. Sed an in leuibus causis hoc etiam procedat. vide Sotum lib. 5. de iustitia, & iure. q. 8. art. 1. Vbi etiam in foro conscientia non vñ condemnari aduocatus, si pars sua id admonita voluerit. Nauar. c. 25. nu. 28. in fi.

3 Secundo. Si profecutus est causam, quam in ipsa tractatione aduertit esse iniustam, licet à principio putauerit iustã, mortaliter peccat: quia tunc debet à patrocinio desistere, & inducere partem suam ad concordiam honestam non nouam. C. de iudic. sed nõ debet id indicare aduersario, neque secreto detegere. Nauar. qui supra.

4 Tertio. Si noluit scrutari merita causæ. Negligentia etiam, vel ignorantia notabilis aduocati, vel procuratoris, ob quam causa perditur, mortalis est, si pro docto se gerat, & pars eius ignorantiam ignorat, alias secus, nisi sit in dolo, vel lata culpa. Nau. c. 25. nu. 29.

Quarto, si instruxit clientem, vel eum induxit vt falsũ diceret. Si i eufauit aduocatus, vel procurator pauperem defendere in extrema necessitate constitutum: quia tenentur, qñ ex defensione illius causæ vita ipsius, aut suorum periclitaretur, alias secus. Nauar. secutus Caiet. ita declarantẽ. D. Tho. 2. 2. q. 7. art. 1. contra Host. & Syl. in c. 25. nu. 29. in fi. Hoc idẽ tenit Coua. in lib. 1. varia. resolu. cap. 4. num. 4. qui addit, quod debet Respublica pauperibus litigantibus, aduocatos constituere publicis expensis, secundum glo. in l. 1. §. ait prætor. in princ. ff. de postul.

postul. [Nicol. Boer. decif. 325. Si vero deficit aduocatus publico stipendio pauperi suffragaturus, cogendus a iudice erit aliquis gratis pauperi patrocinari. glo. Host. Abb. in c. 1. de offi. iudic. Bal. in l. si furiosi. C. de nup. gl. que in tabellione loquitur, in l. ra demetis. C. de episc. audi. Guido Papæ q. 61. tex. opt. in l. nulli. §. post vnus vero. C. de episc. audi. Quod si nollit aduocatus mandato iudicis pauperi gratis patrocinari, poterit iudex ad tempus arbitrariū interdicere officii patrocinandi. l. prouidendum. C. de postul. vbi Bald. Roma. sing. 259. Abb. in c. 1. de offic. iud. tex. opt. in l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præfe. vrb. Quod idem de iuriscōsulto. At si diues peteret consilium, quamuis iuriscōsultus non indigeat pro tunc satis reuoluere libris pro tali responsione, potest tñ suū competens salarium exigere: cum per prius laborauerit, exulem se constituerit, magnas expensas fecerit, in studio sæpius insudauerit, & nonnunquam algoribus contremuerit, & vitam suam omnibus periculis exposuerit, iuxta notata in Auth. habita. C. ne filius pro patre.]

6 Quinto, si exigat plusquam oportet, quā quidem mercedem aduocatus petere potest etiā pro tempore infirmitatis, quando salarium esset ex publico constitutum, secus si esset merces promissa a parte, quia non debetur, nisi præ rata temporis, præterquā si esset consuetudo, vt debeatur etiam tempore infirmitatis. Sylu. in verbo, familia. q. 2. circa finem

7 Sic etiam quotidianæ distributiones ministris ecclesiæ, qui morbo impediti personaliter ministrare non valent, debentur, vt inq. Francus in cap. vnico. §. quia vero. in princ. de cler. non resid. modo. inquit ipse, sit consuetudo. Et intelligitur appellatione infirmitatis omne iustum impedimentum. cap. hi. qui. de consecr. dist. 4. Verum Couar. lib. 3. varis. resolu. ca. 13. nu. 8. asserit illas deberi non rñ de consuetudine, verum etiam de iure, quia tamen contrariū est de famulo infirmo, qui & in domo tenetur famulo ægrotanti cibaria exhibere, & modicas expensas, non tamen mercedem, vt inquit Bar. in l. si cum dotem. §. si autem. ff. solu. matrim. Abb. in c. 1. de cler. ægrot.

8 Cuius si quidem diuersitatis ratio est de ministris ecclesiæ, aduocatis, & famulis infirmis: nam ideo distributiones personales datur ministris ægrotantibus. d. c. vnico. de cler. non resid. quia illæ non solum dantur propter laborem personalem, sed etiā propter officium, & dignitatem, sic in aduocatis illud obtentum est propter excellentiam officij, & ingeniosam professionem. l. 1. §. diuus. ff. de vari. cognit. Quod secus est de famulo, cui solum debetur merces propter laborem personalem.

9 [Sexto, si aduocando non seruauit verita-

tem, vt quia mētur, vel falsa iura, vel falsa instrumenta, aut falsos testes, vel falsas rationes, & probationes induxerit, quia mortale, cum obligatione restituendi. Nauar. c. 25. nu. 29. Licet tamen aduocato defendenti iustam causā prudenter occultare ea, quibus impediri posset processus eius, nō tamen liber ei vti aliqua falsitate, vt dicit D. Tho. 2. 2. q. 7. art. 3. Vtens enim falsis pro veris, falsi crimen incurrit. cap. dura. c. leq. de crim. falsi.]

Septimo, si in dispendium partis aduersæ non necessarias dilaciones quæsiuit, & terminos, vt perendo testes a patria. An autē scriba, qui iussu aduocati scribit allegando falso absentiam alicuius, peccet, & teneatur de dāno, vide Sylu. a simili, in verbo. Iudex. 2. nu. 6.

Octauo, si non inquisiuit a cliente merita causæ, nam tenetur ad interesse parti læsæ, & clienti, si aliter non litigasset: si vero ignorantia illa provenit ex qualitate negotij, vel informatione cliētis falsā, aut mala, excusantur, sed tamen cognita iniustitia causæ eam dimittere tenetur. l. rem non nouam. §. patroni. C. de iud. Sylu. in verbo. Aduocatus, q. 11.

10 [Nono, si per suam cauillationem abstulit aduersario bonam causam, vel eum in aliquo grauaui petendo dilationem superfluum, vel allegando falsa contra consciētiam, vel faciēdo positionem duplicem, vel cauillosam, vel p. instructionē falsi testis, vel quia induxit clientulum suum ad negandum veritatem, nam in his omnibus tenetur ad verum interesse. secū dum Host. sicut de iudice dicitur, per not. in l. si. C. de poen. iud. qui malē iudi. & 1. q. 5. c. quatuor, qui cunq; & vnicuique.]

Decimo, si cum multo litigantium damno immoderatam mercedē quæsiuit, præter mortale tenetur ad restitutionem: non enim potest merces patrocinij, maius iusto, ac debito exigere, considerata magnitudine causæ, laboris, scientiæ, ac etiam consuetudine regionis. extr. de præben. c. multa. vers. sublimes. c. miramur. dist. 61. Sylu. in verbo, Aduocatus, q. 16. qui etiā inquit, quod a principio causæ ea nondum incepta potest petere, vt liber, nisi vbi alius bonus non inueniretur, quia tunc non potest petere nisi moderatam, arg. eorum, quæ dicuntur in l. 1. C. de episc. audien.

11 Vndecimo, si aduocatus meus in causā principalis fuerit aduocatus contra me in causa appellationis: nā licet hoc fieri possit, non tñ est honestum. ita tenet Spec. in tit. de aduocato. §. nunc tractemus. in fi. & idem not. in l. fin. ff. de testib. Itē si fuerit aduocatus in causa principalis ambarum partium, quæ intellige, dum modo non sit in diuersis litibus. vt in l. 1. C. de aduoca. filci. Vbi potest quis esse aduocatus filci in vna causa, & in alia contra fiscum.

Duo-

12 Duodecimo, si cum suo cliente de quota licis pactum fecit, puta dimidia, aut tertia. l. sumptus. ff. de pact. ne prebeatur occasio, vt velit per fas, & nefas vincere: idem si paciscatur vt victa causa tñ sibi soluat. gl. in d. l. sūptus. quāuis sine peccato conuenire pōt, vt sibi certa quāritas iusta pro suo labore soluat, siue vincat, siue non iuxta cōem. Imo et de certo aliquo dando præter meritam mercedē, si vicerit modo sit moderata, iuxta magnitudinē causæ, & laboris, & scientiæ, & cōsuetudinis regionis gl. in c. non licet. 1. q. 3. quod quidem dicitur palmarium. Nauar. c. 25. nu. 30. in fin. Hō die tñ 1586. vt a fide dignis accepi, prudēter fuit causam a rege Philipo, ne quis sub poena triū annorum exilij palmarium accipere possit, & recte quidem vt per Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 9. artic. 4. An autem aduocato, vel procuratori debeatur nouū salariū in causa appellationis. vide gl. in l. ita demū. C. de procur. vbi videtur tenere, quod sic, si appellatur a diffinitiuā, secus si ab interlocutoria, vide Bal. in l. fi. ff. de postul. [Item vide gl. in l. 1. ver. petere. ff. de iust. 13 vbi et habetur, quod si causa contineat plura capitula, & in aliquibus amisit, & in aliquibus vicit, & tunc petere potest aduocatus, quod conuenit est nomine palmarij, id est victoriæ, quia verum est vicisse. Et quid de eo, qui non vicit, sed transigit, & putat ibi glo. posse, quasi vicerit, vel per eum non steterit quominus vicerit, pro hoc. ff. man. l. fi.]

13 Tertiodecimo, si indicauit aduersario secretā notabilis momēti, nā peccat mortaliter cū obligatione restituēdi. [& dī falsarius. extr. de offi. deleg. c. cū olim. ff. de falsi. quæ deposita, vnde talis condēnata ad interesse. 1. 2. q. 2. si quis de clericis, vel teneatur actione iniuriarū. ff. de post. l. 1. §. si quis tabulas. ff. ad leg. Aquil. l. si quis testamētum. §. si quis tabulas. & talis etiā proditor dici potest. 46. dist. c. clericus.]

Quarto decimo, si mercedē habēs de publico aliqd accepit a partibus litigantibus. Pan. in c. 1. de postul. Sylu. in vers. aduocatus. quæst. 23.

Quintodecimo, si resū in iudicio, vt simpliciter neget positionē, quia interrogatus an centum debeat actori, cum verē debeat quinquaginta, dicendū se non debere, mortaliter peccat, quāuis non sit periurus, vel vt respondeat se nihil debere, nam tunc etiam periurus esset. Quod secus esset si interrogatus an debeat centum quia tunc non peccaret. Sylu. in ver. Confessio. alias commissio nu. 4. Cou. late. lib. 1. vā riar. Resol. c. 2. nu. 5. ver. 2. asseram.

15 [Siferuauit modestiam, vt non procaciter nec conuiciando, vel vociferando proponat, vel aduocet, quia per hoc impeditur honestus iustitiæ processus. Vnde Esa. 1. Et erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentiū. Et Bern.

de Confid. ad Eug. lib. 1. c. 9. Miror namq; quomodo religiosæ aures tuæ audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorū, & pugnas verborum, quæ magis ad subersionē, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Hæ clamorose allegationes assimilantur ranis quæ inani, & inflata modulatione velut ranarum sonis, & cantibus mundo deceptionis fabulas intulerunt. Tales enim procaces aduocati, qui nō ratione, sed probris putant esse certandū redduntur infames 3. q. 7. si quis adeo. & 5. q. 4. c. in loco benedictionis. & quia in linguā peccant, in lingua etiam viuentes læpissimè puniuntur, vt dicit glossula Instic. quibus non est permitt. fac. test. §. sepè. vbi text. inquit, quod sepè literati loquelam amittunt. dicit glo. maximè impij aduocati.]

S Y M M A R I V M.

- 1 Nominibus quos appelletur tabellio.
- 2 Sex tabellio debet iurare de quibus interrogandus est, si contraxerit.
- 3 Tabellio recipiens iuramentum ab eo, quæ scit falso iuraturum, sine causa rationabili, peccat.
- 4 Notarius in instrumentis apponens clausulas ignotas contrahentibus, si damnus sequatur, ad restituendum tenetur.
- 5 Notarius si nolit dare instrumentum parti, & se parte, quæ renunciat, non doceat, peccat.
- 6 Notarius si ius testamenti scribit, qui vel in dicio vel ratione caret, peccat cū onere restituēdi.
- 7 Notarius si non seruauit in protocollo instrumenti iuramentum, & videt quod sit protocolum.

De Tabellionibus. Cap. IX.

Diuersa nomina habet Tabellio. vt no. C. de Tabul. lib. 10. Dicitur enim Tabellio, & Tabularius a tabula. Tabulæ autem idem sunt quod instrumenta vt ff. de tabu. ex m. l. 1. de Tabellione loquitur text. in c. pen. de fide instr. Dicitur etiam Notarius publicus quia publicum gerit officium. Hinc dicitur seruus publicus. l. 2. in fin. ff. rem pu. salu. fore. Item condicionalis, quia notabat cōditiones, & pacta contrahentium, qui postea vocati sunt Tabularij, quia faciendis publicis instrumentis publice præsent. C. qui poti in pign. habe. l. scripturas. de his loquitur text. in l. hac cōsultissima. §. si qui. C. qui test. fac. pos. C. de Tabul. l. 1. lib. 10. Dicitur etiam Tabularij, qui cum susceptoribus destinantur ad recolligendum pecuniam fiscalem, & ad eum pertinet se ingerere in odiū debitorum, & reliquorū, non aut cōputare. vt no. C. de iur. fil. l. 1. lib. 10. qui vulgo dicuntur Notarij cameræ. ita Napod. in

conſue. Neap. inſtrumenta. verſ. Tabularij. Dici- tur etiã Scriba. Hic etiam dicitur habere publi- cam manum, & non refert, an in prima, vel ſe- cunda, vel tertia perſona loquatur. c. dudum. de conuerſ. conug. de iure patr. c. quod autem. A quo vero conſtituatur, & qualiter, & circa q̄ eius verſer officium, habetur. in c. antepe. ne cler. vel monach. ergo interroga.

2 Primo ſi venit contra t̄ ea, quã conſuevit iurare, quã ſecundum Hoſt. ſunt ſex. Primo de his, quã videbit, & audiet, & requiſitus fuerit, ſine diminutione veritatis, & cõmiſſione falſitatis conſcribit inſtrumentũ, & ſi nõ fecerit, erit periurus, & hæc requiſitionẽ quilibet facere poteſt. Hinc d̄ ſeruus publicus, & perſona publica. Secundo, q̄ ſecreta ſibi iniuncta celabit. Tertio, quod ſuper uſurario coneractu, vel in fraudem uſurarium inito ſcienter nullum inſtrumentũ conſcribet. Quarto, quod de omnib. inſtrumentis, quã reddet, protocollo retinebit. Quinto, q̄ fidelis erit illi, a quo conſtituitur, & ſi ſciet tractari damauna ſuum, per ſe, vel per nuntium reuelabit. Sexto, q̄ illud officium, q̄ ſibi iniunctum ſit, cupiditate, amore, & odio reieciſtis, per omnia ſecundum veram conſcientiam fideliter exequetur. hæc non per Do. Ant. in c. ſicut re. ne cler. vel monachi.]

3 Secundo interroga de periurijs. Si ſcit Tabellio t̄ quem falſum iuraturum, ſi eſt paratus iurare, & accipit iuramentum ex aliqua rationabili cauſa, nõ peccat mortaliter, alias ſecus. Sylu. in verſ. iuramentum. 2. q. 3.

Tertio. Interroga de falſis inſtrumentis illi- citis, vt uſurarum, vt per Sylu. in verſ. Tabellio. q. 8. Item de occultatis, & laceratis.

4 Quarto. Si t̄ conſcribit inſtrumenta renuntia- tionum, apponens clauſulas, quarũ vim igno- rant contrahentes: nam tenetur ad reſtitutio- nem, ſi inde ſequatur damnum. ibi Sylu.

5 Quinto. Si ſolemnitates neceſſarias dolo, aut lata culpa omittit, puta ſuum nomẽ, ſignũ, teſtes, diem, menſem, & annum.

6 Sexto. Si interrogatus t̄ non vult dare in- ſtrumentum, q̄ dare tenetur, ne aduerſario, aut eius amicis diſpliceat.

7 Septimo. Si non informat partem ignoran- tem, quã renunciatura eſt alicui iuri, quale nõ ſcit illud.

8 Octauo. Si in die feſto abſq; neceſſitate ob- auaritiam inſtrumenta conſcribit, cum in alium diem commode diſſerre poſſet.

9 Nono. Si conſcribit t̄ teſtamenta carentis iu- dicio, aut ratione non vrentis, cum obligatione reſtituendi, ei q̄ ab teſtato ſucceſſurus erat.

10 Decimo. Si ſtipendium notabiliter maius debito accipit etiam ſponte datum, ſi publicũ ſtipendium ei conſtitutum erat.

11 Vndecimo. Si inſtrumenta t̄ in protocollo

non poſuerit ex negligẽtia. De hoc protocol- lo ſit mentio. in capitulo quoniam contra. de proba. vbi Panor. tex. etiam eſt in capi. pen. de fide inſtrum. Et hoc protocollo vocatur regi- ſtrum, & eſt ſcriptura illa, quã primũ a ta- bellione eſt conſecta, & ſcripta, & quã penes ipſum manere debet, vnde tenetur notarius protocollo penes ipſum ſeruare, ac retine- re, quemadmodum conſtat ex capitulo, quo- niam contra. Quod ſi non conſecerit, præter peccatũ debet puniri arbitrio iudicis, [& dicitur protocollo a Protos, q̄ eſt primũ, quaſi pri- ma pars, vel prima materia inſtrumenti, vel chartæ: vel ſic dicitur, quod in collis pellinis ſcribẽbatur. D. Ant. in c. cum P. Tabellio. de fi- de inſtrum. Quã autem ſint neceſſaria in in- ſtrumento publico, vt valeat. vide Dec. in c. r. nu. 15. eod. ti.] Si legata ad pias cauſas non ma- niſtauit. Si in excommunicationem incidit ſecundum aliqua ſtatuta ſynodalia.

S V M M A R I V M.

1 Coniugati, quo ſine actu matrimonij utantur, vel ſi tempore menſtrui, aut muliere prægnante, cõ- periculo abortus, & de alijs interrogationibus uſque ad. ſinem caput.

2 Matrimonium ſi fuerit clandestinum, vel tempo- re interdicti nuptijs fecerunt, coniugati.

3 Maritus ſi uxorem coegit non ſeruare aliquod præceptum, peccauit, vel ſi uxor marito non eſt obediens, & iuxta.

4 Maritus ſi uxore utitur tanquam alia, vel nouo modo debito peccat.

5 Tactus impudici inter coniugatos, quando pecca- tum afferunt.

6 Uxor ſine licentia mariti non poſeſt eleemoſynã dare. Filios corrigere, & ut famuli miſſi audiant, procurare debet maritus.

De coniugatis. Cap. X.

1 P Rimo. Si t̄ ſine tantum voluptatis actu matrimoniale consumauit, & modo non cõuenientĩ ad generationẽ, & præcipue ſi extra vas.

2 Secundo. Si in diſpoſitione men- ſtruarũ vel cõ uxore p̄gnate, maxime ſi cõ ab- ortus piculo, & grauis damni vxorẽ cognouit.

3 Tertio. Si debitũ negauit, niſi ad eſſet peri- culum vitæ, vel ægriudinis notabilis.

4 Quarto. Si debitum petijt in loco ſacro, vel publico.

5 Quinto. Si coniugem cognouit ante bene- dictionem factam ab Eccleſia.

6 Sexto. Si petens debitum habet ſimplex vo- tum caſtitatis.

Septimo.

abſque miſſæ auditione tranſmiſit, quia mor- tale, ceſſante magna neceſſitate.

S V M M A R I V M.

1 Doct̄or ex ſua lectione diſcipulos aduertens erra- re, & non monens, mortaliter peccat.

2 Doct̄or ſi approbat indignũ, vel reprobat dignũ laureola. ſe. cat cum onere reſtituendi.

3 Doct̄or auertens ſcholares a ſcholis aliorum, quo caſu etiam tenentur reſtituere.

4 Doct̄or crudeliter caſtigans ſcholares, peccat, & excommunicatus eſt, ſi in clericos id admiſerit.

5 Doct̄or an legere poſſit diebus feſtis, & an habẽs ſalarium poſſit adhuc aliquid exigere.

De doctoribus. Cap. XI.

1 P Rimo. Si Doct̄or t̄ aduertit diſcipuloſ, & auditores ex prælectione ſua ali- quem errore capere in fide, & eos non monet veritate catholicam, mortaliter peccat.

2 Secundo, ſi prælegit ſacram ſcripturam in ſcholis peccato mortali notorio infectus, quia mort.

3 Tertio, ſi nõ ſeruauit ſtatuta a ſe iurata, vel ap- probat indignũ laurea, vel reprobat dignũ, aut alio modo illicito impedit quempiã, cum ob- ligatione reſtituendi. Nauar. c. 25. nu. 57. §. 3.

4 Quarto, ſi docet ſcienter falſa in alicuius notabile damnũ ſpirituale, vel tẽporale, aut ſu- btilia magis, quã vtilia cõ notabili damno au- dientium, aut malo fine mortali, vel ponendo vltimum finem in docendo. mort. ibid. §. 4.

5 Quinto. Interroga etiam de iactantia, de- tractione, & inuidia. Si t̄ practicas fecit, auer- tendo ſcholares ab alterius doct̄oris audiẽtia, cõ notabili dãno profectus illorũ, aut honoris Doct̄oris, quia mort. cum obligatione reſti- tuendi.

6 Sexto, ſi t̄ crudeliter caſtigat ſcholares, pec- cat mortaliter, & ſi caſtigatus eſt clericus, eſt excommunicatus. Nauar. cap. 25. nu. 58. §. 7.

7 Septimo, ſi t̄ legit diebus feſtis etiam ob lu- crum, non eſt illicitum. Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. niſi illis horis, & tamdiu, vt credat probabili- ter auditores ob id omiſſuros miſſam Nauar. c. 13. nu. 12. in fin.

8 Octauo, ſi ſtipendium habens de publico exigit ab auditoribus, aut habens beneficium in id ſibi collatum cum tali onere tali bene- ficio vacati impoſito, & non cum pacto, quia eſſet ſimonia, & peccaret mortaliter. Alias ſi non habet publicum. nec beneficium, vt ſupra, poteſt exigere etiam a pauperibus non egen- tibus extreme. Nauar. capitu. 25. numer. 58. §. 6.

S V M M A R I V M.

- 1 Scholasticus si scientijs prohibitis studet, peccat, vel si negligat studere, cum id fiat alienis expensis.
- 2 Scholasticus non solvens salarium, vel auertens discipulos ab alijs scholis, peccat.
- 3 Scholaris turbans alium a studio, prater peccatum mortale potest compelli, ut desistat.

De Scholasticis. Cap. XII.

- R**imo, si studet t ob finem malū, vel scientias veritas, & superstitiosas, quia mor.
- Secundo, si negligit studere, quia si de alieno, vel beneficio sustentatur, peccat mort. & multo magis si male impendit cum obligatione restituendi.
- Tertio, si cōtendit contra veritatem in his, quæ sunt fidei.
- Quarto, si non soluit cum t possit debitum salarium præceptoris.
- Quinto, si suffragatur indigno, vel minus digno, si iuravit suffragari digniori.
- Sexto, si fecit practicas, vt adimat discipulos, vel adijciat alicui lectori in damnum notabile alterius.
- Septimo, interroga de rixa, de ieiunijs, & missa, atque Sacramentis, si mulieres domi tenet, & lusit, &c.
- [Octauo si eadem domo, vel cubiculo turbat t alium, vt studere non possit, quia forte perstrepat alijs, vel forte etiam sibi, & sic alta voce, vt quidā faciūt, qd alius studere non possit, nā præter peccatum copelli potest vtili actione pro socio, vt desistat, quia hæc actio est bonæ fidei, vnde in ea veniunt, de quibus non est actum, nec cogitatum, dum modo bona fides contractus hoc impetret, de causa poss. cum etiam, de except. cum venerabilis. ita refert D. Ant. in c. inter dilectos. de fide instrum.]

S V M M A R I V M.

- 1 Mercator si ob anticipatam solutionem minoris emit, vel ob dilationem plus vendidit, peccat.
- 2 Mercator si ad infideles arma detulit excommunicatus est, si defraudans gabellas, restituere tenetur, idem si societatem fraudauit.
- 3 Mercator an discens se suis negotiari possit.
- 4 Ars, quæ sine peccato exerceri nō potest, relinquenda, secus de indifferenti.
- 5 Mercator emēs ab ignorante, si rem minoris emit, tenetur restituere.

De mercatoribus, & artificibus. Cap. XIII.

- R**imo, interroga de cambijs iniustis. vide supra in secūdo lib. præcep. 7. c. 110. Item de varijs modis vsuræ palliatæ. eod. præcep.
- Vt si minoris t emit ob anticipationē solutionis, vel plus vendidit ob eius dilationem, vel agrum emit cum pacto de retrouendendo minoris medietate iusti pretij.
- Secundo, si ad infideles t arma detulit, quia excommunicatus.
- Tertio, de monopolijs.
- Quarto, si mutauit inde lucrum expectās, quia vsurarius.
- Quinto, si fraudat gabellas iustas, vel dubias, quia tenetur ad restitutionem.
- Sexto, si scienter dedit falsas monetas, vel diminutas pro bonis. vide præcep. octauo. in 2. lib. tit. de falsitate. cap. 135. Si in societate non se fidelem habuit cum alijs, occulta lucra sibi retinendo. mort. cum obligatione restituendi, nisi certus esset, quod idem socius fecisset. Si vitur periuuris, & mendacijs.
- Septimo, si diebus t festis ab (que necessitare negotiatur, nisi ad modicum tempus. Si emit res furtiuas. Si mediator est malorū cōtractuū.
- Octauo, si t artem exercet, quæ fieri non potest absq; peccato, vt idola fabricare, alias exercens artem, cuius vsus bonus, & malus esse potest, quamuis maior hominum pars eis male etiam mortaliter, non solum venialiter, vtatur, absolui potest, licet non proponat illam relinquere, ad monēdus tñ esset a Confessario, vt id faciat. Nauar. c. 14. num. fin. sub litera R.
- Nono, si dolo vsus est in mēsarīs, quia mort. Si negotiatur ob lucrū, intendens lucrari p fas, & nefas, qd mor. Si plus iusto pretio vendidit.
- Si ab ignorante t pretium rei minus iusto pretio emit, quia mor. si scienter, & tenetur ad restitutionem.
- Decimo, si pecuniā artificio dedit ea lege, vt fors sit salua, & aliquam partē lucri habeat, est vsurarius. Si cum aliquo pactū fecit æstimādo sua multo magis, quā si essent alterius, mortaliter peccat. Itē interroga. Si humectauit merces, vt ponderosiores essent, vel aliorum merces distamauit, vt suas venderet, quia mort.

S V M M A R I V M.

- 1 Medicus artis ignarus, vel præcepta non sequens, peccat. Morbos curare ex disuturna experientia licet, & vide interrogationes usque ad fin. cap.
- 2 Me-

- 2 Medicus dubitans, an medicina sit perniciosa, si præbeat agrotanti, peccat.
- 3 Medicus si relinquat agrotum ante tempus, quæ ratione peccet. Medicus consulens rem veneream, vel abortum agrotanti peccat.
- 4 Medicus in dispensatione ieiunij facile errant.
- 5 Medici salarium quale esse debeat, & quo casu teneatur mederi pauperi gratis, vide hic.
- 6 Medicus, ut medicinis optimis, & quatenus opus est, utatur agrotus, curare debet.
- 7 Medicus de confidendo agrotum admonere, an & quando teneatur. Medicus non debet agrotum relinquere, quamuis confiteri recuset.

De medicis. Cap. XIII.

- R**imo, si t curat sine sufficienti scientia, quamuis sit laurea donatus, vel si cū scientia, sed præcepta artis non sequitur. Si vero per disuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, quamuis regulas medicinæ ignoret, vel non sequatur, non peccat, nisi cum aliquo incantamento, aut fascino id faciat, vel superueniente febre non adhibet peritū, vel tenet, qd ignoret. Naua. c. 25. nu. 60.
- Secundo, si ante cognitam ægritudinem temere curat, vel dum tentat, & explorat morbum, adhibet remedia.
- Tertio, si t dubitans de medicamēto, an esset notabiliter noxium, nec ne, præbet illud, vt experitur, vel lucretur, vel vt non habeatur ignarus, quamuis ex misericordia, & vt placeat agroti, præbeat.
- Quarto, si post cognitum morbum temere curat negligens studere, aut infirmum visitare vel capere consilium.
- Quinto, si t agrotum derelinquit antequā debeat ob quod mors, aut prologatio morbi sequitur cum obligatione restituendi danum.
- Sexto, si pro salute corporali contra animæ salutem cōsulat, videlicet, vt illicite coeat, aut se inebriet, aut abortiat, quamuis ignoranter id faciat, vel si dicat, Non tibi cōsulo, sed si hoc faceres, sanareris.
- Septimo, si aliquid prægnati dederit, vt abortiat, quāuis vt a morte prægnantem liberet. Vi de quæ sup. diximus in 5. præcep. 2. lib. c. 63.
- Octauo, si absque iusta causa cōcedit facultatem frangendi ieiunium, aut vescendi carniibus diebus vetitis, & si affirmat ieiunia corpora destruere cum obligatione persuadendi cōtrarium, si potest. Nauar. c. 25. nu. 62.
- [Nono. Si t indistincte dispensat super ieiunio. Sæpe enim medicos non carere culpa in hac re fit, cum id solū debeant infirmis in die

ieiuniorum concedere, quod infirmitas postu lauerit, & non indistincte eis indulgere, maxime cum multæ sunt infirmitates quib. abstinentia nō solum nō nocet, sed notabiliter etiā auxiliatur, vt de se satis cōstat, & habetur ad hoc propositum de consecr. dist. 5. c. legimus. In dispensatione enim causæ exigentia est attendenda, vt si infirmitas sit talis, quæ exigat infirmū bis, aut ter comedere, non tñ causa illa exigat vt carnes comedat, tunc dispensatio debet fieri in comestione, non autē in carnibus. At si infirmitas carniū vsu, & non plures refectio nes exigat, & tunc quo ad carnes tantum dispē set. ita. Medin. in tract. quarto. de ieiun. q. 9.]

Decimo, si t petit stipendiū notabiliter nimium carēs publico, vel accipit mediocre illud habens, cum pacto nihil accipiēdi ēt vltro datum cū obligatione restituēdi, quia habēs mercedem de publico non pot. illam recipere nisi a sanis, vt probatur. in l. antepen. C. de profess. & med. lib. 10. Anto. de But. in c. ad aures. in fi. de ætat. & qual. 23. q. 1. glo. in c. militare.

Vndecimo, si non vult mederi gratis pauperi, agroti, quod restringendū est secundū Naua. si credit illū, pbabiliter moriturū, nisi ei medeat, & non est alius, qui id faciat, nec q. soluat salarium, & non vult mederi salario credito.

Duodecimo, si t facit, vt infirmus plura medicamenta quam opus est emit propter conuentionem cū pharmacopola, vel aliam cām iniustam cum obligatione restituēdi. Vel si permisit medicinā cōficere de rebus vetustioribus, quæ virtute carebant, vel ponere species non sufficētes, vel expertus est medicinam incertam in periculum vitæ, maximē viris religiosi. Sylu. in ver. homic. 1. nu. 5.

Tertiodecimo, si multos suscepit sub cura, ita vt omnib. (vt decebat) nequiret subuenire.

Quartodecimo, si ob lucrū iudici dixit falsum de qualitate vulnerum. mor.

Quintodecimo, si ad agrotum t adductus eum nō monet, vt cōfiteatur, quia valde præposterū est neglecta nobilitatis, ac semper animæ cura momentaneo pulueri curādo tātopere inuigilare, c. cum infirmitas. de pen. & remiss. qui rex. ita receptus est, qd cōstat morbum esse mortiferum, & periculosum. Imo si tunc medicus moneret parochū, vel eos, qui de infirmo curā habēt, vt illi sacramenta præbeāt, & ipse omitteret dicere per se, non quia non vult id facere sed quia putat infirmo nociturum non peccaret, & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo a medico relinquendus est secundum omnes. Nauar. c. 25. nu. 61. ver. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 Pharmacopola circa qualitatem, & quantitatem mercium interrogandus.

2 *Pharmacopola pecuniam mutuo datus, ut adducat homines ad suam officinam, usurarius dicitur.*
Pharmacopola uendens aliquid ad abortum, peccat, uel uenenam ips, quos credit abufuros.

De Pharmacopolis, siue Aromatarijs. Cap. XV.

1 **P**rimo si res uetustas pro nouis malis pro bonis, mixtas pro puris, uel uiles pro preciosis uendit, mor. & tenetur de damno.

Secundo, si scienter in compositione non apponit medicinis, quae medicus praecipit, uel aliquid apponit Marte suo, mor.

Tertio, si piper pro cinnamomo, uel aquam puram pro stillata uendit, praeter mor. tenetur ad restitutionem. Si uendendo excessit precium si est quid nimis, tenetur satisfacere. Imo etiam si quid minimum, si continuatis diebus, pauperibus. Si diminuit mensuram, si periurijs, & mendacijs utitur.

2 Quarto, si mutuat pecuniam per ea lege, ut res in sua apotheca emat, est usurarius, & tenetur dissoluere contractum.

Quinto, si falsam monetam inaduertenter receptam pro bona expendit.

Sexto, si aliquid ad abortum faciendum dedit, si uendit uenena iis, quos abufuros credebat mortaliter.

Septimo, si in diebus festis indifferenter uendit aut uendere iussit, quia non licet nisi in casu magna necessitatis.

S V M M A R I V M.

- 1 *Pueris interrogationes faciendae, uide per totum cap.*
- 2 *Pueri de carnalibus a longe sunt interrogandi. Puer clericum percussit, quo casu sit excommunicatus.*

De Pueris. Cap. XVI.

1 **P**rimo. Interrogat de mendacijs, periurijs, uotis non adimpletis, item de missae omissione, confessionis, & communionis, de irreuerentia parentum uel magistri. De furis, de uerbis turpibus, & an in Ecclesia, de contumelijs, contentiombus, rixis, de carnalibus, sed a longe, ne discat, qui uirgo est maxime puella.

Secundo, si clericum percussit, quia si est doli capax, est excommunicatus, etiam si percussio esset leuis, sed potest absolui per Episcopum, nisi ipse primum esset a clerico percussus, quia non est excommunicatus, nisi excesserit.

Tertio, si ingredi septa monasterii monialium, sciens adesse excommunicationem, illam incurrit. per Concil. Trid. sess. 25. c. 6.

Quarto, si reportator malorum fuit, dure reprehendendus. Si ludit. Si puellam amat, & quanto tempore, & si cum scandalum. Si literas misit, uel nuncios. Si fecit cantilenas, si utitur incantationibus, uel augurijs. Si sit negligens ad ad discendum. Si mortem optat parentibus.

S V M M A R I V M.

- 1 *Aurifex aurum pro argento uendens, uel calices sacros emens non constat peccat.*
- 2 *Pretiosa emens uilius ab ignorantibus peccat, & tenetur restituere.*

De Aurificibus, ac Ferrarijs. Cap. XVII.

1 **P**rimo, si uendit aurum, uel argentum alchimicum pro uero, uel ultra mort. tenetur satisfacere. secundum Archid. Flor. quod intelligit, nisi expendi posset absque falsitate.

Secundo, si emit calices sacros non constat, peccat. Vel emit aliquid furto sublatum.

2 Tertio, si uendit lapides annulorum falsos, pro ueris, uel emit preciosos pro uilibus ab iis, qui illos ignorabant, satisfacere tenetur.

Quarto, si emit uasa argentea ut ea immutata reuendat, non peccat, modo reuendat precio moderato.

Quinto, si in zonis, & alijs rebus inhonesta sculpsit.

Sexto si operam artificum coram alijs uilipendit, sua extollens.

Septimo si fecit clauis adulterinas scienter uolentibus furari.

S V M M A R I V M.

- 1 *Caupones si gabellas in uino consignando fraudant, peccant, & tenentur restituere.*
- 2 *Caupo si meretricis detinet in caupona a leuiores similes peccat.*

De cauponibus, & hospitibus. Cap. XVIII.

1 **P**rimo, si unam uini speciem pro alia uendit, uel uinum miscet cum aqua uel aliquid noxium, uel uendit nouum pro ueteri, uel cum mensuris diminutis.

Secundo si totum uinum non consignat gabellis

lis, uel ultra mortale tenetur ad restitutionem.

Tertio, si carnem unius speciei dicit alteri mort.

Quarto si hordeum, foenum, furrim equis nocte subtrahit, mort. & satisfacere tenetur.

2 Quinto, si ob lucrum tenet meretrices, aleas, uel taxillos omnium malorum particeps efficitur.

6 Sexto, si uiatores ab hospitibus aliorum deuiat, uel aliena hospitia diffamat, mort.

Septimo, si latenter collocat meretrices in lectis hospitum, mortaliter.

Octauo, si hospites aliquid furto subtrahit, uel defraudant caupones.

S V M M A R I V M.

- 1 *Sutor furando peccat mortaliter, nisi si res modica, aut illud loco mercedis capiat.*
- 2 *Sutor si famulos non fideliter docet, uel mercedem non soluit, peccat.*

De Sutoribus. Cap. XIX.

1 **P**rimo. Si ob lucrum multa facere promittit, quae non potest, male facit, & grauer peccat.

Secundo, si aliquid furatur, mort. & tenetur satisfacere: nisi quid modicum, uel fecisset pro satisfactione suae mercedis.

Tertio, si in festis, uel eorum uigilijs usque ad medietatem noctis laborat, non excusatur a mortali, nisi esset maxima necessitas.

Quarto, si in induendo mulieres male, & inhoneste se habuit.

Quinto, si nouas adinuationes minus honestas adinuenit.

2 Sexto, si famulos mercede conductos non fideliter docet, aut male tractat, uel mercedem non soluit, quia ultra mor. tenetur satisfacere.

Septimo, si aliorum uestes pignori dedit, uel commoda uel cum aliqua mercede, quia restitueret lucrum perceptum tenetur.

Octauo, si nimis impatiens in blasphemando, si pueros, quos conduxit grauer percussit, atque illis inhonesta dixit.

S V M M A R I V M.

- 1 *Publicanus ab ecclesiasticis exigens est excoicatus, si a laicis plus iusto, restituere tenetur.*

De publicanis. Cap. XX.

1 **P**rimo, si gabellas a personis ecclesiasticis exigit, est excoicatus: si a laicis plusquam debet mortaliter, & satisfacere tenetur.

Secundo, si contra aliquem cauillosas ad-

inventiones adinuenit.

Tertio, si gabellas fraudat, si socios, quia ultra mortale tenetur ad restitutionem.

S V M M A R I V M.

- 1 *Agricolis interrogationes faciendae per Confessarium, usque ad finem cap.*

De agricolis. Cap. XXI.

1 **P**rimo, si singulis annis confitetur percipiens sacram communionem. Secundo, si perfecit poenitentias a Confessario iniunctas.

Tertio, si in diebus festis missam audit, uel laborat.

Quarto, si Sacrum Chrisma percepit.

Quinto, si de agris uiciorum suorum aliquid furati sunt, mort. toties, quoties; nisi quid esset minimum, & dominis inutile.

Sexto, si sua animalia in alienis pratis ad pasendum misit, uel sine custodia cum magno damno proximi, quia ultra mort. tenetur ad restitutionem.

Septimo, si boues minorum suorum non bene tractat nimis uexando, tenetur satisfacere. Si arbores ex possessione non sua succidit.

Octauo, si de animalibus, quae tenet ad succidam non bene domino respondet de lana, caseo, &c.

Nono, si de tempestatibus nimis impatiens fuit, unde de Deo turpia dixit, quia si delibere, mortale.

Decimo, si falsum in iudicio deposuit, non est absoluentus, nisi satisfaciat, si potest.

Vndecimo, si falsas superstitutiones habet, non est absoluentus, nisi eas deponat si conductus ad diurnos labores non fideliter, ac diligenter laborat. Si frequenter pausam, ac longas comestationes fecit. Item de rixis, contentiombus, maledictionibus, ebrietatibus, luxurijs, choreis, periurijs, ac mendacijs interrogandus est.

S V M M A R I V M.

- 1 *Confessarij exemplo medicorum procurare debent, ut penitentes uisus liberentur, & postea ut sani conseruentur.*
- 2 *Remedia contra superbiam, & contra cetera uicia capitalia uide usque ad num. 3.*
- 3 *Remedia uniuersalia contra peccatum, frequens oratio, confessio, sumptio Eucharistiae, & cetera, ut hic.*
- 4 *Renouatio frequens non incidenda, & oratio matutina in memoriam orationis Christi, optimum remedium.*

De remedijs contra peccata, & primo contra Superbiam.
Cap. XXII.

Sicut ¶ medici corporales non contenti remedijs, quæ ad pellendos è corporibus morbos vtilia, & idonea esse nouerunt, adhibent etiam & medicamenta, quæ ad tuendam sanitatem conferant, ne morbi frequentius redeunt tandem mortem afferant. Sic spirituales medici contenti non esse debet sola confessione peccatorum, nisi doceant et suos poenitentes, & remedia, quæ apta sint ad eos retinendos, ne recidant.

1 Primum igitur remedium ¶ est contra superbiam, consideratio propriæ utilitatis, & fragilitatis, atq; defectuum vitæ humanæ.

Secundum est memoria impropiorum, atq; irrisorum Christi Domini nostri, magistri humanitatis dicentis, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.

Tertium, humilitatis consideratio, quando fit pulchritudo, & exaltatio, cum filij Dei sint. Et superbia quanta sit vtilitas, cum efficiantur demonis abiecta mancipia, Deo abominabiles, Angelis, atque Deo odibiles.

Quartum, conuersari cum humilibus, & in vestitu, atque in omnibus operationibus externis se conformem fieri, quantum suus status fert.

Contra Vanam gloriam.

Sua bona abscondere, ad defectus proprios reflectere, honorem, & laudem oblatam, statim Deo omnium auctori referre.

Contra Auaritiam.

Primum omnium sufficientissimum remedium est omnia dimittere.

Secundum, secum voluere, & meditari magnis opibus nunquam animum fatiari, imò magis accendi.

Tertium, considerare omnia breui esse relinquenda.

Quartum, cogitare Christi paupertatem, & eius imitatores.

Quintum, considerare in Deo, qui passerculos nutrit.

Sextum, recedere à societate auarorum, & oculos dirigere ad veras diuitias coelestes.

Contra Luxuriam.

A nimaduertere mala, quæ ex illa procedunt, nam tollit sensus, homines bestia-

les reddit, diuitias consumit, sanitatem auferit, famam, & honorem. Item fugere cõspectum, & familiaritatem earum, quæ ad libidinem inflammant, item fugere ocium, honestis exercitijs vacare. Non nutrire delicate corpus, abstinere à vini fortioribus, & cibis delicatioribus. Item statim repellere malas cogitationes sensus custodire. Nouissimè dolorem aliquem assumere præsertim urgente carnis tentatione.

Contra Iram propriam.

Conuertere se ad aliquid quippiam agendum mentem diuertens ab iniuria, item manus, & linguam comprimere, & accensam iram in pectore extinguere, denique irasci de proprijs peccatis.

Contra Iram alterius.

Primo mollis sermo iram frangit, durus furor excitat. Item tacere, & deflectere ab irati conspectu.

Contra Inuidiam.

Non amare terrena, cogitare, quam sit inuicilis, quæ tantum confert ad peccandum, & pensare inuidi cruciatum. Item, quam sit inhonesta, cum vel sanguinem teneamur effundere pro proximis, si res postulauerit. Itè cogitare quicquid accedit fraternâ charitatè.

Contra odium proximi.

Cogitare Dei vindictam, quæ non dimittit, nisi dimiserimus. Item qui alterum odit, plus sibi quam alteri nocet, cum sit in peccato mortali.

Contra Odium alterius.

Primum benefacere. Secundum, se illi submittere.

Contra Gastimargiam.

Remouere, quæ illâ possunt irritare, qualis est ciborum suauitas, varietas, & condimenta. Considerare hanc bestiarum esse voluptatem, potiusquam hominum, quæ intellectum offuscat, bona desideria extinguit, vitam reddit breuiorem. Præcedens etiam cogitatio multum prodest, & confert.

Contra Accidiam.

Primum sit crebra beneficiorum Dei recordatio, quæ amorem excitat, atque nu-

nutrit, vt ligna ignem.

Item vicinam mortem, quæ tempus adimit in memoriam reducere. Insuper præmiorum, & poenarum cogitatio, postremo ociosos fugere, sectari vigilantes.

Remedia vniuersalia.

3 **S**ummum, ¶ & vniuersale remedium ad vitia expellenda, & virtutes inferendas est frequens oratio. Item si equens confessio, quæ statim cum in aliquod peccatum lapsus fuerit, fieri debet. Item frequens sumptio Eucharistiæ. Item fuga improborum, & sequela bonorum. Itè lectio piorum authorum. Meditatio passionis Dñi. Consideratio vitæ Sanctorum. Deinde præsentia Diuinæ Maiestatis ubiq; & semper presentis, & Angelorum. Mortis aeternæ meditatio. Item diuinæ iustitiæ per exempla illorum, quos puniuit. Insuper poenarum inferni, & damnatorum, gloriæque, & gaudij coelestis beatorum meditatio.

4 Rursum ¶ frequenter renouare propositum non incidendi in aliquod peccatum, ad quod est inclinatus, & si forte incidit, assumere aliquam poenitentiam voluntariam.

Oratio deniq; matutina cum sua ipsius oblatione, in memoriam illius, quam Iesus Christus fecit pro nobis, petendo gratiam non offendendi, cū protestatione se potius mori velle, quâ assensum aliquem præbere ad tétationes. Itè mane, meridie, & vesperi examè cõsciētij.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccatores si aliter nequeunt punitione cordis, et lacrymis penitere oportet.
- 2 Resurgere nolle à peccatis gratius est, quam in ipsa peccata incidere.
- 3 Peccatorem penitere, non autem desperare debere per exempla probatur.
- 4 Pelagus mensuram recipit, Dei misericordia nequaquam.

Quædam breues meditationes ad iuuandum poenitentem ad assequendam cõtritionem, & gratiæ augmentum.

De poenitentia agenda.

Cap. XXIII.

3 **P**oenitentes, ¶ poenitentes, poenitentes, si tamen estis poenitentes, & non irridentes, facite fructus dignos poenitentia. Reminiscamini, quod post regnum, diuitias, & omnia peracta, cõclufit Salomon dicens, Vanitas vanitatum, om-

nia vanitas. Si eleemosynis peccata redimere non valeatis, compungimini. Si cum Niniuitis ieiunare non potestis, cum meretrice lauate vestra peccata.

2 Non ¶ de vobismetipsis desperetis, si cecidistis: nam non ita graue est cadere, sed post lapsum non resurgere, hoc proculdubio Satanicum est, & pernitiosum. In mentem vobis veniat verbum illud in ore vulgi tritum. Humane est peccare, diabolicum perseuerare. Angelicè emédare. Si corpus patit, medicū vocatis, vt curemini, ¶ cur aiam vitijs laboratè ne gligitis? si morientibus cõpatimini, cur non animam morietè ploratis? Si solliciti estis pro corpore, cur non multo magis pro anima? quia, & si multa sunt vulnera, peccata, tñ sunt curabilia. Exèplum vobis, sunt Maria Magdalena, Rabab meretrix, Latro homicida in cruce, discipulus factus, Blasphemus Saulus, Apostolus Paulus, Publicanus, Euāgelista. Non. n. sic amore velaniens dilectā amat, vt Deus animā suā. Ideo ne desperetis, sed continuo de peccatis poenitentiam agite. Si enim domibus vestris putrefactus pùtrida subtrahitis, & supponitis noua, & à continua cura nunquam desinitis, quanto magis si fueritis antiquari peccato, per poenitentiam vos renouare debetis.

Et si multum peccastis, & vos non potestis saluare, saluabit vos Dñs, qui ita delet peccatum, vt in eo non remaneat vestigium: nā scintilla si in mare ceciderit, non potest apparere, multò minus malitia ad Dei misericordiā apparebit, quia ¶ pelagus mensuram recipit, Dei misericordia nequaquam. Nam Dñs noster ob hoc in mundum venit, vt saluet. filius ille prodigus, & si paterna deuorauerat, & longo tempore ab aspectu patris abfuerat, rediēs omnia recepit, atque iram, & damnationem omnem extinxit. Mercatores ad inopiam redacti diuites rursum quandoque efficiuntur.

Et naufragium passi iterum post naufragiū quandoque ad ampliores opes redeunt negotiando. Nunquid nobis Deus ignem parauit à non, sed diabolo, Ideo conuertamur, quia benignus est, atque misericors Dominus.

S V M M A R I V M.

- 1 Peccatum quam graue malum, et quanta attrahit, afferatque exitia, demonstratur.

De peccato. Cap. XXIII.

Quam sit ¶ graue malum peccatum, collige ex casu Angeli, & Adā, nec non ex medicina ad sursumdum necessaria, quæ fuit Christi passio. Per peccatū perditur Dei gratia, & regnum coele-

ste, & bona, quæ peccator agit, ei non profunt ad vitam æternam. Fit ex Dei filio feruus diaboli. Cogita etiam benignitatem, qui te tãdiu in peccatis sustinuit. Quot enim pro vno mortali hodie in inferis pœnas luunt: Quot pro minimis, quibus tu es obnoxius. cogita quod te, contemptis tot sanctis inspirationibus, perseverantem in peccato Dei misericordia, atque benignitas sustinuit, vt tuam redimas animam cum pœnitentia. Quapropter si multum peccasti, desiste quæso, gratias age ei, qui te in tantis malis non rapuit.

S V M M A R I V M.

- 1 Finem, exemplo nauæ meditari debemus, & memoria mortis declinatione affert à peccatis.
- 2 Mortis cogitatio neque fortitudine, neque generis nobilitate, neque diuitijs quemquã gloriari permittit.

De memoria mortis. Cap. XXV.

Memorare (inquit scriptura) nouissima tua, & in æternum non peccabis. Hinc naua † dirigere cupiens nauim ad litus ponit se in puppi. hoc est, interiori parte nauis instruens nos, vt si dirigere cupiamus gressus nostros ad viam salutis æternæ, cogitemus finem, sic si cupimus declinare à malo, & ab illo nos protegere, morituros non esse nõ ignoremus. Nã sicut equus cauda se defendit à muschis, sic nos consideratio mortis à peccatis. Hinc Hierony. Memento mortis tuæ, & in æternum non peccabis. Qui se moriturum cogitat, secundum Cyprianum, contemnit præsentia, & ad futura festinat. Si cupimus humiles fieri, memores simus, quia puluis sumus, & in puluerem reuertimur.

Hanc † si pensamus, de fortitudine nõ gloriabimur, quia post modicum per infirmitatẽ illam amittimus. Non de generis nobilitate, quia sicut vna nascendi conditio, sic moriendi vna conclusio. Nec de diuitijs. nam nullus à regula mortis diues excipitur: ergo dum tempus habemus, euigilemus operantes bonum, quia tempus breue est, & incertum.

S V M M A R I V M.

- 1 Terribilia quanta circundabunt peccatores in die iudicij, & quam misera conditio peccatoris sit futura.

De tremendo Dei iudicio: Cap. XXVI.

Bi omnium † rerum hic gestarũ, siue quæ in occulto, siue quæ ignorantia, vel obliuione fiunt, reddituri sumus ratione. Et non tantum actiones, sed & verba, & cogitationes, & omnia, quæ hic latent iudicabuntur. O quam, inquit Gregorius, angustæ ibi erunt viæ peccatoribus. Superius ibi erit iudex iratus, inferius horrendum chaos, à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita demonia ad supplicium pertrahentia, intus cõsciẽtia vrens, foris mūdus ardens, latere erit impossibile, apparere intollerabile. Insuper nec resistendi virtus, nec pœnitentiæ locus nec satisfaciendi tẽpus tunc erit, quia potestas tunc erit ineffabilis. Ineffabilis inquam, secundũ Aug. super illud Io. Abierunt retrorsum. Item erit inflexibilis iusticia, quia vt inquit Bernar. plus ibi valebunt pura conscientia, quam marsupia plena: quando iudex ille, nec fallatur verbis, nec flectetur donis, quia nec frater fratrem, nec amic⁹ amicũ iuuare poterit: nõ enim ibi valet linguæ facultas, nec aduocatorũ eloquentia.

S V M M A R I V M.

- 1 Mercatoris, & agricolæ exemplo recte operandũ esse demonstrat.

Qualiter excitanda anima ad recte operandum. Cap. XXVII.

Respice finem. Mercator † non deficit, sed sustinet labores, & vndas, vt pecunias cumulet. Decertans athleta generosẽ fert vulnera, vt assequatur coronam. Agricola non colligit manipulos, nisi prius per sudores proprios semina mittat. Sic bonorum spe roborati nihil tribulationes æstimant in cœlum aspicientes, cogitantes, quod non debent sub capite spinoso membra habere delicata, si gloriari cupimus compatiamur. Si cũ Chi isto sedere desideramus, ad montem Crucis ascendere nos oportet, quia difficile est de delicijs transire ad delicia.

S V M M A R I V M.

- 1 Passionis Domini cogitatio directa per opus, modum, & causam ipsius passionis.

De

De Passione Domini. Cap. XXVIII.

Cogita † opus, modum, & causam passionis. inquit Bernar. opus quo ad inexpressibilem acerbiteriam doloris, attende ad quinque mysteria dolorosa, vt cõpatiendo glorificeris, & hoc quo ad incipientes, & actiuos. Modum, idest, qua humilitate abyssali, patientia, mansuetudine, desiderio sit passus, quas ad imitandum considerare debes, vt assimileris, & hoc quo ad proficiẽtes. Causam vero quod ad intensiuam charitatem ad redamandum, vt vnjaris, quod pertinet ad perfectos. Breuia sunt verba, sed multum ampla, si cum vehementi charitatis desiderio consideres, quanta pro te sustinuit vulnera, qui in verbis habuit contradictores, in factis obseruatores, in morte illusores. Hanc proponẽ specularandam cuilibet fideli.

S V M M A R I V M.

- 1 Bona æternæ gratias, quanta sit.

De pœnis æternis. Cap. XXIX.

Bi tormenta † sine fine, sine intervallo, sine temperamento, ibi tortores horribiles, qui nunquã laxantur. Timor conturbat reum, conscientia confundit, conscientia increpat, fugere non licet, ligatis manibus projiciuntur in tenebras exteriores, ibi tandem erit cataclysmus, idest, diluuium omnium pœnarum. hæc Anselmus.

S V M M A R I V M.

- 1 Bona cœlestis patriæ quam eximia, quam singularia sint demonstratur.

De gloria cœlesti. Cap. XXX.

Bi facilius † inuenitur, quod ibi non fit, quam quod ibi fit. Non ibi laxare, nec dormire, nec esurire, & sitire, non quiescere, & lenescere, & crescere. Ibi vita sine morte, iuuentus sine senectute, lux sine tenebris, gaudium sine tristitia, pax sine discordia, voluntas sine iniuria, Regnum sine diffiunctione, vbi nihil erit extra quod appetatur, nihil intra, quod fastidium generet. Hæc Augustinus.

Finis Tertij Libri.

DECL

DECISIONES AVREAE

CASVVM CONSCIENTIÆ

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
MONACHO CASSINENSI.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professore, Auctore.

LIBER QVARTVS.

SVMMARIVM.

- 1 Excommunicatio, quibus nominibus appellatur.
- 2 Excommunicatio proprie nõ dicitur, nec sententia diffinitiva, nec interlocutoria, sed magis sapitur naturam interlocutoria.
- 3 Excommunicatio, unde ortum habuit, & diffinitio.
- 4 Sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in multis equiparantur, & differunt.
- 5 Censura appellatio, an veniat depositio, & degradatio, vel severitas canonica, aut animadversio.
- 6 Censura significatio, & quid in materia excommunicationis.
- 7 Excommunicatio, qd sit separatio ab Ecclesia communione, quomodo probetur.
- 8 Communicatio quid sit, & est triplex in Ecclesia catholica.
- 9 Homo per baptismum recipitur ad Ecclesie gremium, & communionem fidelium.
- 10 Meritum unius alteri prodesse, qualiter intelligatur.
- 11 Homo in mortali membrum Ecclesie, sed mortuum dicitur.
- 12 Communionem primam non excommunicatio sed peccatum mortale spoliatur.
- 13 Communionem charitatis iniuste excommunicatus, vel iustus, sed contritus, an sit priuatus.
- 14 Excommunicatio priuatur communionem extrinsecam in spiritualibus, & corporalibus.
- 15 Excommunicatio ob inobedientiam introducta.
- 16 Potestas Ecclesie attributa, qualis sit super excommunicationem.
- 17 Ecclesiastica suffragia non ita extra charitatem existantibus, ut iusti utilia sunt, multum tamen utilitatis afferunt.
- 18 Excommunicatio maior, quid commune habeat cum culpa mortis, & excommunicatione minori.
- 19 Excommunicatio minor, in quo differat, a peccato mortali.
- 20 Demonia maiorem potestatem habet in excommunicato, quam in peccatore.
- 21 Glo. in c. quodcumque. 24. q. 1. de excommunicatione maiori, & opinionem Gabrielis 18. quest. 2. falsam esse.
- 22 Excommunicatio cur medicinalis dicatur, nu. seq.
- 23 Contemptus in excommunicatione, qui multiplex dicitur, facit excommunicationem mortalem.
- 24 Poena in Republica statuta, sunt medicinales.
- 25 Iudex aduersus excommunicationem non fore medicinalem, debet supersedere. nu. 27.
- 26 Legatus ob excommunicationem indictum militibus pugnaturis reprehensus.
- 28 Correctio quando omitti possit, & an pater filios incorrigibiles expellere teneatur.
- 29 Iudex cum aliud remedium desit, excommunicet.
- 30 Excommunicatio gratis simul peccatorum, & damnata, quae affert.
- 31 Poena dicitur altera maior diuersimode.
- 32 Excommunicatio, an in casibus civilibus fieri debeat.
- 33 Vfus deferendi iuramentum excommunicato damnosus.
- 34 Ecclesia, an pro excommunicatis orare possit. nu. seq.
- 36 Sacerdos in missa collectis potest orare pro excommunicato. nu. seq.
- 37 Excommunicatio, quare anathema dicatur, & anathema significat, & unde dicitur. nu. seq.
- 39 Excommunicatio in dubio de maiori intelligitur.
- 40 Verba intelliguntur prolata secundum consuetudinem.

De

De definitione excommunicationis. Cap. I.

De excommunicatione actus, priusquam ad eius definitionem accedamus, videbimus quibus nominibus illa vocetur, unde dicitur, & quando traxit originem. Excommunicatio igitur apud canones si perfecte attendas dicitur mucro Episcopi, quia specialiter ab Episcopo ferri debet. c. visis. in fin. 16. q. 2. 24. q. 3. corripantur, qui alio modo dicitur gladius spiritualis; & ideo, quia non occidit, sed viuificat. 33. q. 2. inter hæc. d. c. visis. in fine. Et hoc gladio Ecclesia criminosos, feriri iubet. c. interfectores. §. in hoc. 33. q. 2. Iste viuificat, quæ excommunicandi potestas tradita est non ad animarum destructionem, sed ad medicinam. Ias. in l. quod iussit. nu. 4 r. de re iudic. Dicitur item vinculum, quod excommunicatus prohibitus est, & ligatus ne aliorum communioni se immisceat, & vinculum quo ad alios, quo & ipsi prohibiti sunt communicare, & illi. c. excommunicatos. & seq. 1 r. q. 3. de hoc vinculo loquitur rex. in c. nemo contemnat. cum duobus seq. 1 r. q. 3. Dicitur etiam poena. c. sacro. de sentent. excom. qua nulla poena maior reperitur in Ecclesia Dei 24. q. 3. c. corripantur. 1 r. q. 3. absit. Quæ si imponitur ab Episcopo, dicitur mucro. d. c. visis. qui quidem tunc proprie dicitur, quando fertur cum solemnitate illa, de qua in c. debent. 1 r. q. 3. Est autem hæc solemnitas, vt in excommunicatione altèr 12. sacerdotes circumstantes Episcopum, & candelas ardentes in manibus habentes; quas in conclusione anathematis proiecere debent in terram, & conculcare pedibus. Et hæc proprie excommunicatio dicitur anathema, de qua circa finem huius capituli, quæ alio nomine à Iustiniano. in l. placet. C. de sacrosan. Eccles. vocatur acrimonia. Rursum appellatur excommunicatio medicina. c. 1. de sentent. excom. li. 6. c. audi. 1 r. q. 3. c. corripantur. 24. q. 3. vt infra. nu. 22. Eadem ratione dicitur disciplina, & non eradicatio. c. notandum. 24. q. 3. Si non contemnitur, quæ non est contemnenda, quia non homo ligat, sed Christus. 1 r. q. 3. nemo contemnat. cum duobus, c. sequen. Nominat etiam censura, quia respicit animam, vt etiam est interdictum, & suspensio. c. querenti. de verb. sign. Est etiam excommunicatio, & sententia, vt habetur in rub. de sentent. excom. & notatur per glo. in sum. 1 r. q. 3. Proprietatem

non dicitur nec sententia diffinitiva, neq; interlocutoria. Diffinitiva nõ, quia non diffinit causam, imò petenti absolutionem nunquam denegat audietia. c. ex parte. el primo. de verb. sig. Nec est interlocutoria, quæ interlocutoria dicitur illa, quæ fertur inter principium, & finem causæ à iudice. vt not. in cle. 1. de seq. poss. & fruct. Sed excommunicatio quandoque profertur extra iudicium, vt in c. dilecto. eod. tit. lib. 6. trahit tamen naturam magis interlocutoria, quam diffinitiva. Nam diffinitivam iudex reuocare non potest, interlocutoriam sic. vt plenè not. in c. cum cessante. de appellat. & in l. quod iussit. de re iudic. Panormi. in c. sacro. de sentent. excommunic. vide Franc. in c. 2. §. 1. de consuetu. in 6. Hæc tamen originem traxit ab Apostolo Paulo, q. Corinthiũ Saranẽ tradidit. c. omnis. & c. audi. 1 r. q. 3. c. Apostolica. 24. q. 3. quæ sic definitur potest. Excommunicatio est ecclesiastica censura, qua, id est propter quam homo Christianus ab ecclesiæ communione, quoad sacramentorum, suffragiorumque communium fructum, & ab externo fidelium contubernio separatur. Dicitur censura, loco generis, cum appellatione censuræ veniat excommunicatio, suspensio, & interdictum. optimus. tex. in c. querenti. de verbor. signific. [Quæ quidem tamen in multis conueniunt, & in multis differunt. Et primo conueniunt, quia in istis tribus appellatio tuetur appellante si præcedit. c. ad hoc quoniam. c. dilectus. c. præterea. de appell. secus si subsequatur. c. pastoralis. 2. respon. eo. titu. c. si cui. de sentent. excommunic. in 6. in alijs vero sententijs non dicitur iuribus. Secundo, forma tex. in c. r. §. superior. vt sententia non seruata forma, id est non seruato ordine iuris teneat, procedit tantum in his tribus censuris, non autem in alijs. Tertio, quia in omnibus istis prohibetur celebratio diuinorum. de cler. excommun. mini. c. 2. & 3. c. postulastis. Quarto, quia in omnibus debet præcedere monitio, & seruari forma c. reprehensibilis. de appellat. c. r. de sentent. excomm. in 6. Quinto, quia in his debet præcedere iuramentum, cum absoluuntur, & potest fieri absolutio ad cautelam. c. venerabili. de sentent. excommunic. c. solent. eo. tit. lib. 6. Sexto, quia durante sententia quis eligere, vel eligi, vel restitui non potest. c. cum dilectus. ext. de consuet. & c. cum inter. c. veniens. 2. in fi. de electio. Septimo, quia quælibet sententia à superioribus est seruanda. c. cum ecclesiarum. de offic. ordin. Octauo, quia recepti in speciales filios Sedis Apostolicæ nulla istarum trium sententiarum ab inferiore possunt ligari. cap. 1. de verbor. signific. in 6. Nono, quia censura omnia ista comprehendit. c. querenti. de verbor. signific. Decimo, quia utrobique sententiam violan-

donec absciluantur. *Manu. c. 27. nu. 18.* Item nec excommunicatum excommunicatione minori, cum ea non inferatur pro peccato mortali, & hac communione priuat.

14. Alia est communio extrinseca in spiritualibus, quæ consistit in orationibus, & suffragiis communibus, ac demum in sacramentorum perceptione, quibus ecclesia adiunat suos filios. Rursus, alia consistit in corporalibus actibus, externis legitimis, qui his versibus continentur. *Os, Orare Vale, Communio, Mensa negatur, vt decretis Calixti, & Isidori. r. 1. q. 3. cautum est. [c. excommunicatos. e. ad mentiam. c. 2. de except. c. nuper. de sent. excommu. De hac triplici communione loquitur. D. Thomas, & alij in 4. sent. dist. 18. q. 2. Floren. 3. par. tit. 24. in prin. & Card. à Turrecrem. in c. si inimicus. r. 1. q. 3. Sylu. in verbo. Excommunicatio. r. in princip. Caiet. 2. Tomo Opusc. in q. de effectu excommunic. & Canonistæ in rubr. de sent. excommunicatio.]* Ecclesia igitur expoliatur excommunicatum non prima communione, vt supra admonuimus, sed bene secunda, & tertia, & hoc facit perquamcunque excommunicationem maiorem. † cum omnes Christiani sint ecclesiæ, eiusque prælati subditi, & quicumque; delictum mortale sit obex gratiæ, quæ per sacramenta confertur, iure optimo propter peccatum inobedientiæ, quod genere suo est mortale, potest inobedientem ab eorum sacramentorum susceptione prohibere. *Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 1. col. 6. Hanc auctoritatē tribuit Christus. Mathæ. 18. dicens Petro, eiusque successoris: Qui ecclesiam non audierit, sit sibi sicut ethnicus, & publicanus, idest ab externo consortio separatus. Et ne tñ ab externo commercio separatio illa, verum etiam quantum ad orationes, & sacramenta, per quæ Deus suffragatur, hominibus, intelligeretur, subiunxit: Quæcunq; † solueritis super terram, erunt soluta & in coelo; & quæcunque ligaueritis, erunt ligata. vbi excommunicatus non solus ab externo illo consortio per verbum illud ethnicum, debet esse semotus, verum etiam communibus orationibus, suffragiis, & sacramentis. Nam ecclesia minimè vult communia suffragia applicare, nec orare pro ijs, qui extra eam sunt, sicut docet Aug. in c. omnis Christianus. & c. nihil. r. 1. q. 3. Sed tantum pro membris eius ab ea nondum abscissis, & segregetis, etiã si*

17. peccatores sint, † mortalis criminis rei, nam illi sub ecclesiæ generalibus suffragiis comprehenduntur, tamen hæc ecclesiæ suffragia nõ ita vtilia sunt existentibus extra charitatem, sicut ijs, qui charitatem habent. Nihilominus adhuc plurimum vtilitatis hæc suffragiorum communio affert peccatoribus, videlicet, ad defendendos eos à tentatione Dæmonis, & ad protectio-

nem Dei, qua diuina maiestas speciali cura filios ecclesiæ custodit, & ad impetrandam à Deo illustrationem cordis, vt citius, ac facilius à peccatis abstineant, & ad bona reþoralia quibus quidem bonis, & vtilitatibus excommunicatus excommunicatione maiori omnino priuatur auctoritate. *D. Thomæ in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 1. ad secundum.*

Sed modo ex hac definitione multa adnotemus, quæ ad illius verã cognitionem conducunt:

Et primum ex eo colligo definitionis perfectionem, cum constat ex genere, & differentijs. Nam præter ea, quæ superius in princip. capituli diximus, loco generis affirmauimus excommunicationem maiorem † esse separationem Christiani à communione ecclesiæ, quæ commune quid habet cum excommunicatione minori, & culpa mortali, cum per vtraque quis fiat participatione sacramentorum indignus. c. multi. c. ipsi sacerdotes. & seq. r. 1. q. 1. c. si quem de sent. excommunicat.

19. Licet hæc sit differentia inter peccatum mortale, & excommunicationem minorem, quod per peccatum mortale quis sit indignus Eucharistia; & reliquis sacramentis percipiendis; quæ à Dei gratia excidit. Sed excommunicatio minor non sonat tantum indignitatem accedendi ad sacramenta, sed etiam illam, quæ per ecclesiasticam sit censuram. *Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. arti. 1. col. 3. [Quare licet respiciat, nihilominus quodvisque ab excommunicatione absoluat, nequit sacramentorum particeps fieri; Hinc etiam colligitur cautè legendum esse Gabrielem. 18. quæst. 2. qui affirmat hominem per quodcumque peccatum mortale esse excommunicatum minori excommunicatione, ita vt excommunicatio minor quantum ad hoc à peccato mortali non differat, quod est falsum. Quia excommunicatio minor tollitur per absolutionem sacramentalem, & non indiget contritione, cum etiam inuitus quis possit absolui, quãuis à vinculo tunc absoluat, & nõ à peccato. Abbas remissiuè in c. trãmissam. in princip. de electio. At vero ad remissionem peccati vtrumque desideratur.]* Cetera verò, quæ definitioni apposita sunt ad differentias pertinent, quæ verè consistunt inter maiorem, & minorem excommunicationem, & peccatum mortale, sicut statim apertissimè tradetur.

20. Secundum † colligo, quod & si peccatum mortale Christianum priuatur illa communione interiori, & charitate qua coniungitur ecclesiæ alijs fidelibus in Christo Iesu, & vnum corpus efficiuntur, & constituat peccatorem sub potestate Dæmonis, vt eius seruus: tamè quia corpori ecclesiæ adhæret per fidem, licet informè quamuis sit membrum eius aridum, non tamè in illo Dæmon habet illam potestatem, quam habe-

haberet in excommunicato. excommunicatio ne maiori, quia ille est omnino segregatus ab ecclesia, vt membrum à corpore abscissum. *tex. elegans in c. quemadmodum. 23. q. 7. c. ipsa pietas. 23. q. 4. hoc sane probatur auctoritate Pauli. Cor. 1. c. 5. Nam certum est Corinthium illum, qui nouerca abutebatur, in potestatem Sathanæ venisse per peccatum mortale; nihilominus Paulus inquitens, Iudicauit eum, qui sic operatus est, in nomine Domini Iesu Christi tradere huiusmodi hominè in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi, duplex traditionis genus designat. [vt S. Thomas, & Doctores exponunt. Nã veluti Christus, vt Matth. 10. legitur, potestatem Apostolis tradidit eiiciendi dæmonia, ita econuerso tradendi homines dæmonia, à quibus torquerentur, quando essent ecclesiæ inobedientes, vt metu illo respicerent. Quo circa quæ spiritualia in primitiua Ecclesia ad confirmandam fidem sensibilibus oculis obijciébatur, veluti super baptizatos in confirmatione spiritus sanctus visibiliter descendebat, ita fortassè tunc rebelles visibiliter Sathanæ torquedi tradebatur, vel fortè] aliud traditionis genus designat idest, vt ille vehemèntis Dæmonis incursum percussus; tanquã ab ecclesia destitutus rediret ad eor. Quod nõ ita est in peccatore, cū sit particeps orationum, quæ fiunt in ecclesia ad hoc, vt eidem spiritus penitentia detur à Deo.*

21. Tertium colligo, † falsam esse, & omnino alienã à fide opinionem glossæ in c. quodcumque. ver. facit. 24. q. 1. quam dicit singularem Abbas in c. dilectis. de appel. quæ asserit excommunicationem maiorem quo ad Deum nihil operari, nullumque effectum habere, sed tantum quo ad ecclesiam militantem: cum excommunicatio iusta non tantum effectum habeat quo ad ecclesiam, & pœnas externas, sed etiã quo ad Deum, & pœnã internam: Nam & si non priuatur communione illa intrinseca, quæ constat ex charitate, tamen segregat à bonis illis spiritualibus, quæ non parum peccatoribus inter iustos commorantibus opitulatur, vt sunt sacramenta, & communia suffragia ecclesiæ, quibus in mortali culpa existens non caret. [Hinc et colligitur cautè esse legendum Gabrielem. 18. q. 2. qui affirmat Ecclesiam per sententiam excommunicationis maioris neminem damnificare, aut suis suffragiis priuare, sed solum per suam sententiam declarare hominem peccatorem esse, ratione peccati mortalis priuatum. Hoc autem est erroneum. Nam ab ecclesia sunt orationes institutæ pro existentibus in mortali, vt est illa: Deus, qui iustificas impium, &c. nulla tamen est oratio pro excommunicato instituta. Quamobrem ecclesia aliquo suffragio priuatur excommunicatum, à quo peccantes mortali-

ter minime excludit.

22. Quartum † ex ipsa definitione colligo, excommunicationem priuare quem bonis spiritualibus, & communibus suffragiis ecclesiæ, & illa, iux. *tex. in c. 1. de senten. excommu. lib. 6. esse medicinalè: nam excommunicatus dicitur medicinalis ex fine; quia eius finis est mereri peccatori morbo peccati laboranti. Ordinatur siquidè in finem, vt excoicatus priuatus subsidiarijs orationibus, & suffragiis, atque sacramentis; ad cor redeat, respiciat, atque satisfaciat ecclesiæ, quem propria contumacia affectu iniuria: ecclesiæ enim similitudinè præferat iudicij diuini. [Deus autem quo peccatores ad se pertrahat; quæquam infirmos, & ægros dupliciter corripit. Primo salutaribus monitis alliciendo, vt medicus lenitiuis emplastris. Deinde virgè aliqua calamitate instat potioris. Ac demum si opus est, putre membrum ne alia inficiat, in tempus resicare, nempe destituere homines salutaribus auxilijs ex sua ipsorum culpa, vt suam fragilitatem cognoscant. Hęc autem duo postrema acerbiora in excommunicatione reperuntur: nam erubescencia, & pudor hominis à gremio exclusi ecclesiæ est ei calamitas, & supplicium. Deinde priuare eum subsidiarijs orationibus, & suffragiis, & sacramentis, est eum deserere, vt sic derelictus acrioribus tētationibus vexetur, quo usque suam inopiam sentiens ad cor redeat. ita B. Tho. in 4. sent. dist. 18. arti. 1. q. 1. i corp.]* Hunc vero esse finem excommunicationis constat ex Paulo. 1. Corinth. 5. Iudicauit (inquit) eum tradere, &c. vt spiritus saluus sit in die Domini. Excommunicatus si qui dem videns se sic grauari, & ab omni fidelium consortio separatū esse, respiciat forsan. [Ita sane scribit Hieronymus. vt referunt in c. audi. 11. q. 3. De ecclesia per sacerdotem pellitur, vt notatus ab omnibus erubescat, & econuerso eueniat ei illud, quod sequitur. Vt spiritus saluus fiat in die Domini, facit etiam *tex. in c. corripiantur. 24. q. 3. Felix etenim dicitur illa necessitas, quæ nos ad meliora perducit. Sic plurimum Theodosio Imperatori profuit excommunicatio, cuius mentio fit in c. cum apud Thessalonicã. 11. q. 3. Quod si excommunicatus † contemnens excommunicationem, se pœnitere negligat, ac eius cor fuerit induratum, excommunicatio erit mortalis ex contemptu, cum per contemptum quis plus ligetur. vt no. 11. q. 3. sententia Pastoris. Ideo dicitur in c. Episcopi. 11. q. 3. quod propter illam quis quandoque citius moritur, & animã tollit. 11. q. 3. nihil. Quot autè modis excommunicatio contemnat, not. per Io. And. in c. dilecto. eo. tit. lib. 6. ponentis quinque modos. Et primo, quoniam excommunicatus accumulatur culpam culpæ. Secundo, quoniam scienter ecclesiã ingreditur, etiã quando non dicitur officij. 24. q. 3.*

c. clericus. nisi causa prædicationis, qua audita exeat. c. responso. eo. tit. Tertio, quando licet non intret Ecclesiam, tamen ad valvas audit officium. c. permittimus. eo. tit. Quarto, quando cõmunioni catholicorum, quos vitare pōt, se ingerit. c. illud. de cler. excommuni. mini. Quinto, quādo nimis dormit in sententia, maxime vitra annum 1. q. 3. c. rursus. & c. quicū que. Hos refert Francus in d. c. dilecto. nu. 3.] Verū in his casib. quamvis excommunicatio ipsi excommunicato sit mortalis, erit tamen medicinalis totius ecclesiæ membri. & per eam consultitur incolumitati totius ecclesiæ communio nis, nam vna pecus morbida totum ouile inficit. Vnde quidam. Morbida facta pecus totū corrumpit ouile. atque ideo pecus morbo infectum refecandum est, & sequestrādū, ne aliquas cõtractu suo inficiat oues. Ita tex. in c. refecāda. & c. corripiant. 24. q. 3. Coua. in c. alma mater, in prin. nu. 9. de sent. excomm. lib. 6.

24. [Sic & reliquæ poenæ in Republica statutæ aduersus homines facinorosos, si ipsi cõmunitatis utilitatem consideremus, medicinales sūt non ipsi, cui imponuntur, sed alijs, qui punito rum exemplo territi delinquere minimè audent. clem. 1. de offic. ordin. cap. irrefragabili. eod. tit. cap. ad liberandum. de Iudæ. cap. qua propter. 2. quæst. 7. D. Thom. 1. 2. quæst. 87. artic. 6. vnde colligitur manifestè poenas quaslibet esse Reipublicæ, & cõmunitati, eiusque membris in hoc medicinas, quod homines earum timore abstinebunt à criminibus cõmittendis, quod maximè apparet experimento, cum in omnibus bene institutis cõmunitatibus potissima pars publici magistratus in hoc versetur, vt delicta iustis puniantur poenis, alioquin libera daretur delinquendi facultas, nec tuta esset inter improbos innocentia. c. factæ sunt leges. dist. 4. Ex quibus inferitur, quod cum excommunicatio debeat esse medicinalis non tātum in patiēte, quā etiam in proferente, qui debet esse medicus in correptione facit c. omnis. tex. de poenit. & remiss. cautus & disceretus, peccati, & peccatorum. circumstantias considerans, vt sciat præbere remediū & adhibere consilium, varijs modis adiuuādo peccatorem. d. c. omnis. Item intelligens. c. mensuram, de poenit. dist. 1. idoneus. c. si Episcopus. de poenit. & remiss. in 6. & prouidus. c. 1. de sent. excom. prius præmeditando, & antea videndo, & obseruando. obseruationes artis canonicæ, ad hoc c. aures, de eta. & qual. quæ sunt, vt seruetur ordo; exprimaturs causa, & feratur bono zelo, intendendo ad medelam, & non ad mortem, q̄ si proferens excommunicationem.] aduertit, q̄ vel probabiliter suspicatur excommunicationem non fore medicinalem, sed detrimentum, mortem, & despe

rationem inducere, debet ab excommunicatione desistere, & supersedere. vt voluit Hostien. in c. Romana. de sent. excommunicatione. lib. 6. & ibi Ioan. Andr. col. 4. & in c. constitutionem. in fi. eo. tit. quia iudex ecclesiasticus debet esse pius animarum pater, & potestas excommunicandi non est tradita in laqueum, & desperationē, destructionemq; animarum, sed ad earum protectionem, & medicinā. Ita Ias. in l. q̄ iussit. nu. 41. & 42. ff. de re iudi.

26. Hinc Hosti. increpauit q̄ quendam legatum, qui exercitibus armatis, & volentibus iam agredi, præcepit sub poena excommunicationis laetæ sententiæ, ne aggredierentur, nā ipse eius mandato perierunt multorum corpora, & animæ: gladius enim ecclesiæ non occidit, sed viuificat. c. inter hæc. 24. q. 2. gl. in c. ex literis. lo. 2. de sponsal.

27. Hinc q̄ inferitur, quod quādo prælatus videt aliquem, qui si excommunicaretur, peiora faceret, & per excommunicationem mederi nō potest, debet censuram suspendere, vel nō imponere, donec mutentur tēpora, vel per Deū, vel eius Vicarium aliud consilium apponatur, ita Hostien. in capi. 1. vers. cognouerit. de offi. delega. Hinc est, quod si prælatus cognoscit, quod efficeretur deterior clericus dimittendo concubinam, potest ad tēpus tollere sine peccato, nam quandoque sustinetur minus malum, vt euitetur maius. 13. distinctio. c. duo. 23. q. 2. c. siue de coniugii. not. Abb. in c. vt clericorum mores. de vita, & honest. cleri.

28. Facit q̄ de correptione fraterna diximus, quæ licet sit de præcepto, tamen fallit, quādo dubitatur vtrum monitus efficeretur deterior quia tunc meritorie omittitur, secundum Archid. in c. si peccauerit. 1. l. q. 1. Facit et, q̄ si non potest pater filios corripere, nec verbis, nec operibus, quin efficiantur deteriores, tunc non debet eos expellere, vel denegare alimentā, sed aliquantulū sustinere, vt patet in c. quātumlibet. & c. seq. dist. 47.

Sic & si fit de debito repetere res ecclesiasticas, tamen si prælatus ob vitandum damna animæ, q̄ alijs imminet, si repetitio fiat, pōt ad tempus differre illarum repetitionem, vt diximus in 2. lib. præcep. quinto. c. 68. Ex quibus omnibus satis patet, q̄ non debet iudex excommunicationem ferre, quando viderit illam medicinalem non esse, & animabus obfuturam, quarum iura nostra canonica curam habent principalem, vt est glo. in c. cum contingat. de iureiur.

29. Hinc tunc q̄ ad excommunicationem est recurrendum, quando leuiorē medicinas, & minus periculosas infirmus nō suscipit, vt inquit Ambro. lib. 2. de offic. cap. 37. nam tunc cū nō habeat qd̄ amplius cõtra ipsū faciat sapiēs medi

medicus, ad excommunicationem recurrat, quæ medicina medicinarum dicitur, & grauis 30 sima poenarum. Separat enim hominē a Deo. 24. q. 3. certū. Itē Satanę tradit. 1. q. 3. audi, & cano. ois. Item peccatorum absolutionē impedit. 24. q. 1. quicumque. Item ab ecclesia fidelium remouet. 1. q. 3. omnis. & c. seq. Item a fidelitate iuramenti absoluit. 15. q. 6. nos sanctorum. & c. seq. Item omnia bona opera in ea facta mortificat. 23. q. 4. c. si quis. & q. 7. quemadmodum. Item suffragia ecclesiæ quæ in vita, siue post mortem tollit. 1. q. 3. c. quicumque intra. 24. q. 2. de cõmunionē. & capi. seq. Item æternam damnationem inducit. 1. q. 4. quæst. 3. nemo Episcoporum.] Item priuat hominum consortio, cum nulla maior poena sit, quā inter homines esse, & hominum carere cõsortio. Ibi qui sanctum. C. de apost. cap. corripiantur. 24. quæstio. 3.] Hinc Aug. lib. 1. contra aduersarium legis, & prophetarum. c. 17. vbi illud euangelicum. Quicumque ligaueris, & c. de potestate excommunicandi exponit, ait grauius esse hominē excommunicari, quā gladio feriretur, flammis exureretur, feris subigeretur. Et sermone 68. de verbis Apostoli. & refertur 11. q. 3. cano. omnis. inquit, omnis Christianus, qui a sacerdote excommunicatur, Sathanæ traditur; quia extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus. Et can. nihil eadem q. Nihil sic debet timere Christianus, quā separari a Christo. Ex quibus omnibus concluditur excommunicationem esse maximā poenam, non sim- 31 pliciter, sed rōne effectus. q̄ 24. q. 3. corripiant. occidit. n. a. i. m. 24. q. 3. c. si habes. 1. q. 3. nemo Episcoporum. Licet ratione durationis sit degradatio, quæ maior est pp̄ durationē, quā ex cõicatio. 50. dist. ca. si ep̄s, aut presbyter. Et ratio asperitatis est poena corporalis, quæ maior dicitur, quia actualiter sentitur. 24. q. 3. si habes. Sic rationē opprobriofitatis est poena suspensionis in patibulis, aut verberationis per ciuitatē. 23. q. 5. c. 1. cum ergo ratione effectus excommunicatio sit maior oib. & sit medicinalis supersedenda est, q̄ iudex probabiliter suspicatur illam non allaturam vtilitatem ipsi ex cõicatio. Imo inquit B. Tho. in 4. sent. quem allegat, & sequit. 10. And. in c. 1. de sen. excom. in 6. q̄ si per ex cõicationem quis efficiatur de deterior, dēt iudex illam discretē tollere, quia ex quo videt illā non proficere, dēt vti alio remedio, pro qua est bonus tex. in c. de illis presbyteris. vers. Misericordia. 11. q. 3. sequitur Francus in c. 1. eo. tit. lib. 6. Hanc tamen opinionem Io. Calde. non sequit. Dicit enim, si quis fuit in iustē excommunicatus, & perseverat in contumacia sua, non debet absolui, et si efficeretur deterior, ne malitia sua profit illi, & ne detur cā malignandi. Sed reducēdo has opiniones

ad cõcordiam dici potest, quia aut est spes de correctione aliquo remedio sublata ex cõicatione, & procedit opinio B. Tho. & Io. Andree quia siue plectendo, siue indulgendo, hoc solum bene agitur, vt vita hominis corrigatur, vt dicit tex. in c. prodest. 23. q. 5. aut nō est spes correctionis alio remedio, & procedit opinio Cal. vt non absoluitur, quia ex quo non vult obedire ecclesiæ, debet haberi, vt ethnicus, & publicanus. i. gentilis, & infidelis. ca. nouit. de iud.] Rursum cū ex cõicatio sit maxima poena- 32 rum sequitur, q̄ iudex q̄ ecclesiasticus nō dēt procedere ad ex cõicationē in causis ciuilibus, nisi vrgentissimis: vt h̄ in Concil. Trid. ses. 25. c. quamuis, q̄ non est faciēdum, q̄ adesset alia via suum recuperandi. Hinc hodie est in vsu ex autoritate Sotiā 4. sent. dist. 22. q. 1. ar. 2. q̄ 33 cū aliquis petit q̄ excommunicationem, datur ei iuramentum, an cognoscat. v. g. furem, qui si ab eo cognoscitur, recusat excommunicationem ferre. Qui quidem vsus multis est causa damnationis animæ falso iurantibus, i. furem non cognoscere, vt emitti possit ex cõicatio. Sotus vero loco citato hoc non dicit, sed ait, q̄ vbi notus est debitor, & debitum, ita vt iuridice possit compelli, q̄ non est locus excommunicationi, sed illa locum obtinebit, vbi non reperitur alia via probandi debitum, licet sit notus debitor; quoniam excommunicationis finis debet esse medicinalis, id est, vt sit animarum salus. Ideo mortaliter peccat, qui ad aliū finem facit eam ferri, vel fert excommunicationem. Nauar. c. 27. num. 10.

34. [Quintum, & si excommunicati q̄ priuant orationibus, & suffragijs ecclesiæ cõib. quæ nomine ecclesiæ publicitus in ea sūt notat. Doc. in c. cū voluntate. c. a nobis. 2. de sent. excom. S. Tho. in 4. sent. dist. 18. q. 2. ar. 1. In specie notat Gab. de Cano. misclect. 26. col. 7. & ministri ita orando peccat mortaliter. D. Tho. quolib. 1. 1. art. 9. & ratio est, quia cū suffragiorū ecclesiæ cõmunitio ab applicatione, & intentione totius ecclesiæ radicem habeant, minime vult ecclesia cõia suffragia applicare, nec orare pro his, qui extra eam sunt, sed tantum pro membris eius ab eo nundum abscessis, & segregatis. S. Tho. in 3. par. q. 97. ar. 7. Sylu. in vers. excommunicatio. 1. col. 2. In quorum numero sunt peccatores mortalis criminis rei, qui sub generalibus ecclesiæ suffragijs comprehenduntur, quia per fidem ecclesiæ membra sunt, nondū publicā autoritate ab ecclesiæ cõmunionē separata. Potest tamen ecclesia quandoque pro excommunicatis Hæreticis, Saracenis, & infidelibus orare, non equidem vt pro membris ecclesiæ, orationibus ad ecclesiā membra coadiuuanda institutis, sed vt exeris, & ab vnione ecclesiæ alienis, quibusdam orationibus

in id ordinatis, quod dignetur diuina maiestas eos reducere ad ecclesie vnione, & poenitentiam. ita D. Tho. in 4. sent. dist. 18. q. 2. artic. 1. ad primam quaest. Cardi. a Turrecre. in ca. si quis Episcopus. 1. q. 3. Sylu. qui sup. Et sic denique orat in die Veneris sancti pro Ethnicis, Schismaticis, & Iudeis, id tamen exemplo Christi facit, qui illa die fuit vniuersalis redemptor. Quia vero Bernardus ait, Vide quam mala excoicatio, quod in Parasceue Ecclesia pro Iudeis, & Paganis orat, & non pro excocicatis. Sed intelligitur etiam orare pro excommunicatis, cum oret pro haereticis, & schismaticis, ita Sotus in quarto sent. dist. 2. q. 1. art. 1. Hodie vero per constitutionem Concilij Constan. de qua infra, licet orare publice, & in specie pro excocicatis, dummodo non sit denunciatus, aut notorius clericus, permissum, nec obstat doctrina D. Tho. & aliorum Theologorum, quia tunc ipis dicta extrauagans lata non fuerat. [Quare nunc non negatur sepultura iis, qui excocicati moriuntur. iuxta. in ca. sacris, de sepul. nisi sint denunciati. Pariter potest quem dicere missam orando, & applicando eius valorem, quibus ecclesia mandat applicari. eo fine, vt illud suum opus orandi, & applicandi ad que, & pro quod debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excocicatus conuertatur, ita Nauar. in suo Manua. c. 27. num. 36. ibi, Duodecimo pariter. vt inquit. Host. in c. cu voluntate. de sent. excom. Potest oratio fieri pro excocimunicato nulliter, seu inualide, vel pro excomunicato valde, sed ex iusta causa, vel pro excommunicato iuste, quem credimus mortalis criminis iam penituisse, & diligenter absolutionem impetrasse, licet nodum sit absolutus, modo non fiat expresse publice, pro illo, cum ecclesia habeat eum pro ligato. Sed secreta, hoc colligitur ex mente Host. in d. c. cum voluntate. Abb. in c. a nobis. el secundo. num. 6. de sent. excomm. Nam & huic etia generalia suffragia ecclesie vtilia sunt, nec is ab eis excluditur, secundum Card. a Turrecre. in c. si quis episcopus. 1. q. 3. Flor. 3. parte. tit. 2. c. 77. Nauar. c. 27. num. 37.]

Sextum, & si verantur ab ecclesia fieri orationes pro excommunicatis, quae pro membris ecclesie ab eius ministris fieri solent, sicut paulo ante exposuimus: non tamen excluduntur orationes priuatae, quominus posset quisque pro excommunicato priuatum orare, quia tunc non orat nomine ecclesie pro excommunicatione, vt pro membro ecclesie. D. Tho. qui supra, & est communis opinio, vt refert Couar. in dicto capitu. alma. mater. §. 6. num. 4. in prima parte.

[Sexta conclusio. Quare potest sacerdos in missa celebratione dum secretum orat in prio-

ri parte ante consecrationem hostiae in Memento, vel inter collectas, pro excommunicato orare, vt Deus eum ad poenitentiam reducat ita tenet Sylu. verbo excommunicatio. 1. §. 2. Nauar. in c. quando notab. 19. nume. 81. de consecrat. distinct. 1. Huius conclusionis ratio est, quod tunc sacerdos orat vt priuatus, non vt minister ecclesie: quare licet missa sit sacrificium publicum, oratio tamen illa fit priuatum, vt inquit Sotus in quarto sent. dist. 2. q. 1. artic. 1. Nec videtur contraria haec assertio Gabrieli in Canone missae. lect. 16. scribens sacerdotem ministrum Ecclesie non posse speciali oratione pro excommunicato in missa orare. Etenim illud intelligitur, quod sacerdos, vt minister ecclesie. nam tunc nec speciali, nec generali oratione pro excommunicato, vt ecclesie membro, orare potest. Et si oraret, peccaret mortaliter: cum veniat contra eius inhibitionem, ne inter sua sacrificia pro eo deprecaretur. Verum poterit bene in ea parte missae, quae sibi licet priuatis orationibus vti, pro excommunicato orare absque peccato. Et erit ista haec oratio priuata, & non publica. Nauar. cap. 27. num. 36. vers. 12. Couar. in cap. alma mater. in prima par. §. 6. num. 4. Nec etiam potest quis vel vt minister ecclesie, vel vt priuatus orare pro eo, qui mortali crimine decessit. capitu. pro obeuntibus. 1. 3. quaest. 2. capitu. placuit. 13. q. 5. glo. in capitu. ex parte. lo. primo. de sepul. Turrecre. in capitu. tempus. 13. q. 2. D. Thom. 2. 2. que. 83. artic. 7. & est communis omnium sententia.

Septimo apparet supradictam definitionem excommunicationi maiori proprie adaptari. Etenim illa sola est, quae profus ab omni ecclesie coione separatur, quae si solemniter fit iuxta formam in cap. debent. cum sequenti. 1. 1. q. 2. vocatur anathema, & significat duo. Alterum est actus faciendi, siue separandi Christianum a Christianorum communiione, vt probatur efficaciter in cap. nem o. 1. 1. quaest. 3. ibi, Anathema est mortis aeternae damnatio. & in cap. certum. 24. quaestio. 3. ibi, Nihil enim aliud significat anathema, nisi a Deo separationem. cap. Engeltrudam. 3. quaest. 4. Alterum, quod significat, est Christianus, sic separatus, quod efficaciter probatur per sexdecim capitu. Concilij Gangrensis posita in dist. 30. qua parte habet, vt qui illud fecerit, sit anathema. Et dicitur ab ana, quod est sursum, & thema, quadam figura quasi rotunda, habente telum quasi ex transuerso, quae consuevit poni in frontibus damnatorum, vt inquit glossa in extrauagan. commun. capitu. 1. verbo, anathematizamus. de senten. excommuni. In veteri vero testamento anathema non intelligitur, prout accipitur a iuribus canonicis, & ab

ab eorum peritis, cum tali tempore nondum erant inuenta tres illae censurae, de quibus in c. quarenti. extra de verb. signifi. quarum maxima est excoimunicatio, praesertim maior, quae vocatur anathematizatio, de qua hic agitur. Sed significabat res separatas a communi confortio aliarum similibum. vt dicit S. Thomas. c. 2. ad Galat. vel id, quod detestationis, & abominacioni habebatur, vt habetur Iosue c. 6. de Hierico, si que ciuitas haec anathema. In quo sensu ait Paulus. Cor. 1. 2. Nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. hoc est execratur, & detestatur Iesum. Vnde anathema idem est, quod homo detestabilis, & execrabilis. Et Cyprianus appellat anathematizatos, obstentos. Et Hier. c. audi. 1. q. 3. Notos quasi in publicum infamiae expositos, vt per erubescenciam resipiscant. Verum prout capitur a Canonum peritis, nihil differt a maiori excommunicatione, nisi in forma, cum in effectu eadem sit, sed ideo in Conciliis, & in iure huius nominis anathema frequentior est vsus, quia quendam videtur per se maiorem terrorem incutere. Verum excoimunicatio minor non separatur a tota comunione, sed a parte, nempe ab illa, quae est in perceptione Sacramentorum. c. si quem. de sent. excom. At quod fertur excoimunicatio in dubio si dicitur excoimunicamus, & anathematizamus, de maiori intelligitur. c. pe. de sent. excom. not. glo. in extr. 1. commu. eo. ti. Et non obstat, si quis diceret, quod debet intelligi de minori, quia in poenis mitior est interpretatio faciendae, vt in reg. in poenis. & odia. de reg. iur. lib. 6. l. de interpretatione. ff. de legibus, quia contrarium procedit in poenis corporalis, & pecuniarijs, sed excoimunicatio non est proprie poena, sed animae medicina. c. 1. de senten. excommu. lib. 6. Vnde eo ipso, quod excoimunicatus vult satisfacere, obtinet absolutionem. d. c. 1. 2. q. 1. c. multi. Item in concercentibus periculum animae tutior interpretatio est faciendae. c. iuuenis. de spons. cap. ad audientiam. de homicid. glossa. in c. 1. de scrut. in ordi. faci. Abb. dicit in c. ex tenore. qui filij sint legitimi. sed cum excoimunicatus potuerit intelligere ita de maiori, sicut de minori, tutius est interpretari, quod intellexit de maiori quia hoc casu nullum subest periculum. Item verba debent intelligi secundum consuetudinem, vt in c. literis. de spō. l. Labeo. ff. de sup. leg. Sed communiter appellatione excoimunicacionis intelligimus de maiori, & ideo debet generaliter intelligi de maiori, & non minori. vt in d. c. pen. de sent. excom. probatur.]

S V M M A R I V M.

1. Excoimunicacionis multiplex species. Item iuris, & hominis.

- 2 Excoimunicacionis iuris effectus quis.
- 3 Excoimunicatio ab homine quae, & quotuplex.
- 4 Excoimunicatio lata sententiae, & comminatoria, qualiter cognoscatur.
- 5 Excoimunicatio lata sententiae quibus verbis ipso iure proferatur, & quid de comminatoria num. seq.
- 7 Excoimunicatio hominis non pro futuris culpis, sed iuris infligitur. exempla, & differentia rationem. vide num. 8. & 9.
- 10 Causae, quae generalibus excoimunicacionibus pro futuris culpis occasionem praestant.
- 11 Excoimunicatio pro culpis, quae iam orta sunt, quo casu ab homine fieri possit, & quare pro praeteritis regulariter non fiat.
- 12 Excoimunicatio iuris quos ligat, & quos excoimunicatio hominis.
- 13 Verba generalia iudicis restringuntur ad limites suae potestatis.
- 14 Subditorum appellatione veniunt, qui sunt immediate, non autem qui mediate.
- 15 Statuta generalia laicorum non includunt clericos.
- 16 Excoimunicatio iuris ligat non tantum tunc culpabiles, sed in futurum, nec non exteros in territorio delinquentes, quod secus est in excoimunicacione hominis. num. seq. amplius. num. 18.
- 19 Excoimunicatio iuris exemptos, an & quando liget.
- 20 Excoimunicatio lata de eo, quod est prohibitum, an extendatur ad delinquentem extra territorium.
- 21 Excoimunicatio hominis non ligat subditum extra territorium, nisi in duobus casibus.
- 22 Poena praeter excoimunicacionem, an afficiat subditum extra territorium.
- 23 Excoimunicatio sub conditione lata, an liget eum, qui desit esse de foro excoimunicantis ante conditionem.
- 24 Iudex an inquirendo possit procedere de delicto commissio extra territorium.
- 25 Excoimunicatio Papalis seruata, quando dicatur, & quid si est hominis.
- 26 Excoimunicatio lata ab homine, mortuo ipso expirat.
- 27 Licentia, vel sententia conditionalis extincta iurisdictione expirat.
- 28 Gratiam concessam expirare per mortem concedentis, qualiter intelligendum. num. seq.
- 30 Excoimunicacionis sententiam debet precedere offensa, quod non est in statuto.
- 31 Excoimunicatio iuris non ligat ignorantes, sed hominis sic. Et quid de priuilegijs, mandatis, & prohibitionibus. num. 32.
- 33 Excoimunicatio iuris monitionem non requirit, & quare. num. seq.
- 35 Excoimunicatio hominis requirit saltem monitionem personalem, factam, ut ibi.
- 36 Monitio triana, vel una pro tribus fieri debet.

- 37 *Monitio an necessaria pro contumacia notoria.*
- 38 *Monitio adeo necessaria, ut per partem renuncia-
ri non possit, nisi iudex hoc faciat consentiente
debitore. nu. seq. c. 40.*
- 41 *Obligatus ad faciendum aliquid. pendente condi-
tione an possit appellare, vel pars terminum pro
rogare.*
- 42 *Suspensionis sententia an prerequisite monitione.*
- 43 *In excommunicationis declaratione an necessa-
ria monitio.*
- 44 *Excommunicatus donec satisfecerit, vel ad tempus
an facta satisfactio, vel finito tempore debeat
absolui. nume. seq. amplia. nume. 48. limita. num-
49. c. 50.*
- 46 *Absolutus licet mandatis iudicis non pareat, nisi
promiserat, non ob hoc incidit in excommunica-
tionem. fallit. num. 47.*
- 51 *Suspensus per satisfactionem liberatur, c. non
est necessaria absolutio, licet requiratur senten-
tia declaratoria super satisfactione.*
- 52 *Excommunicationis sententia debet ferri in scri-
ptis, non autem iuris.*
- 53 *Ab excommunicatione iuris inferior absoluit, et si
non Papa, sed alterius esset excommunicatio.*
- 54 *Excommunicationis maioris absolutio, de iure in
inferioribus ab episcopo non competit.*
- 55 *Ab excommunicatione ab homine, ipse, vel eius su-
perior absoluit.*
- 56 *Ligare quæ potest absolueri potest, in quibus casti-
tens regula fallat, vide.*

De duplici excommunicatione
à iure, & ab homine.

Cap. II.

Distinctio definitionem excommu-
nicationis, sciendum est esse mul-
tiplicem excommunicationem.
Quædam excommunicatio est
simpliciter, & ab ingressu ecclesie. c. si quis.
de senten. excommu. Quædam est, quæ separat
à communionem corporis, & sanguinis Christi
teste sua conscientia propter aliquod crimen,
iuxta illud Apofl. probet se homo, & sic de pa-
ne, illo edat, & de calice bibat: quia qui indignè
māducat, & bibit, iudiciū sibi māducat, & bi-
bit, ita text. in cap. ad mensurā. §. euidenter. ff.
q. 3. Et hæc quidem separatio dicitur excom-
municatio. cap. facilius. de poeniten. distinct. 1.
Est rursum alia separatio, quæ fit auctoritate
sacerdotis, iuxta text. in ca. in actione. de poenit.
dist. 1. Et hæc duplex. Alia, quæ pro peccato oc-
culto infligitur à sacerdote loco poenæ, de qua
loquitur text. in c. omnis extra de poenit. & re-
miss. Alia, quæ dicitur sententia ecclesiastica,

sicut poenitentes, quib. tempore præfinito be-
neficium reconciliationis impedit. Hæc sententia ex-
cōicatio vocatur, quia à cōione corporis, &
sanguinis Christi notatū phibet. Sicut & Adā
ab esu ligni vitæ excōicatus est, dñō dicente.
Videte ne forte sumatis de ligno vitæ. ita text.
in d. §. euidenter. Rursum separatio, quæ fit p-
pter crimen, quæque imponitur à Deo, quia quo
ad Deum priuatus est sacramentis, & traditur
crimini mortalis reus Zabulo. iuxta text. in c.
audi. r. q. 3. Quandoq; separatur à seipso, &
cessat à sacramentis, cum non vult poenitere,
quia hoc sibi putat sufficere ad poenitentiam,
c. sunt qui arbitrantur. de poen. dist. 1. Et omnes
istæ separationes, quia à Deo separant, dicuntur
impropriè excōicationes, cum nihil aliud si-
gnificet anathema, nisi à Deo separationem
24. q. 3. c. certum. Verum quia non separatur qd
propter has sententias a consortio hominum:
iō est & alia excōicatio maior, quæ anathema
vocatur, quæ quique separatur à consortio fi-
delium, iuxta illud. Cū excōicatis nolite cōica-
re. de qua in d. §. euidenter. Et hæc duplex.]

Prima, quæ dicitur excōicatio iuris.
Secunda, quæ dicitur hominis, id est, iudicis
ecclesiastici. A iure excommunicatio dicitur,
quæ in corpore iuris clauditur. Et hæc duplici-
ter considerari potest, alia, quæ generaliter in-
fligitur à canone, Concilio, statuto perpetuo,
quod continetur in extrauagantibus. Alia vero
est iure particulari, quæ continetur in legi-
bus synodalibus, vel particularibus in eum, qui
hoc fecerit, vel non fecerit. text. est in ca. 2. de
constit. lib. 6. clem. 1. §. verum. de hæret. Pri-
ma extenditur per totam ecclesiam. Secunda
non extenditur ad loca alia extra diocesim,
vel prouinciam. Sylust. in vers. excommunica-
tio. 1. num. 3. ver. 3.

Operatur autem hæc excommunicatio sine
ne specialis, siue generalis, ut qui illa ligatus
est, non possit aliquid conferre sacramentum,
nec celebrare, nec se ingerere diuinis, aliquid
exequendo, ut dicendo horas canonicas, vel
Euangelium, aut Epistolam, nec potest cum
aliis orare, aut interesse sacris, & si aliquid exe-
quitur deputatum suo ordini, tanquam habes
talem ordinem, irregularis est, cum quo non
dispensat, nisi summus Pontifex, si delictum
est manifestum, aliàs si occultum, Episcopus,
ut dicitur in Concil. Trident. sess. 24. de reform.
cap. sexto.

Excommunicatio vero ab homine dicitur,
quæ fertur à iudice in iudicio per sententiam,
siue extra iudicium. Et hæc duplex est, quædam
dicitur latæ sententiæ, quædam cōminatoria.
Excommunicatio latæ sententiæ est, quæ
ipso facto incurritur. Cōminatoria, seu fulmi-
natoria, quæ non ipso facto incurritur, sed potest
fal-

fulminari, contra quam faciens peccat morta-
liter. glo. in c. vnico. de sagitta.

Excommunicatio latæ sententiæ cognoscitur
ex ipfis verbis, & tenore, id est, quando ver-
ba sunt præfinitis temporis, præteriti [text. in c.
à nobis. el. 1. de sen. excommunic. ibi, excom-
municatus est. ubi per hæc verba profertur
excommunicatio ipso iure. c. quidam. §. q. 1. vi-
de Bal. in l. 1. C. de seun. nu. pro hoc vide glo.
ir. c. quicumque. de hæret. lib. 6. ubi inquit, quod
verbum excommunicatus fit, est canon latæ
sententiæ, & est cōmuniter recepta. Licet
aliud senserit. glo. in c. 2. de foro compet. vide
tamen ibi Abbatem, qui tenet cum cōmuni
nisi dictum verbum proferatur in materia, que
per alia iura inducat excommunicationem per
sententiam. Pariter fertur excommunicatio
ipso iure per verba illa. Excommunicatione te-
noueris subiacere. glo. in c. 3. de rapt. At si ver-
ba sint futuri temporis, tunc dicitur cōmina-
toria, & requiritur sententia glo. in d. cap. vni-
co. de sagitta. Felyn. in cap. Rodulphus. nume.
24. de rescript. nisi sit appositum eo ipso. Arch.
in c. 1. de sepulch. lib. 6. Barto. in l. fin. C. de sa-
cro sanct. eccles. Et idem de verbo statim, vel
mox, pro quo glo. in verbo. innoderetur. in c. 2.
de hæret. lib. 6. Et idem de verbo omnino, ut
per glo. in l. 1. §. pecuniam. ff. de pos. Et idem de
procurator. ut nota. in cap. quibusdam. de poenis.
idem de verbo, ipso facto, vel ipso iure, ut per
glo. in c. 1. de rescript. lib. 6. & ibi nota. De quibus
vide per Doctō. in c. si. diligenti de foro com-
petent. Rursum cōminatoria esset excommu-
nicatio, si diceretur sub anathematis intermi-
natione. glo. in c. cum ecclesia, de immun. ec-
cles. glo. in cap. non solum. versicu. sub poena.
de regular. Item si dicatur, sub interpositione
excommunicationis, quantumvis glo. in cap. rela-
tum. asserat, quod sit excommunicatus. Sed
veritas est, quod contrafaciens sit excommu-
nicandus. Est enim quædam superioris com-
minatio inferendi excommunicationem con-
trafaciēti, facit quod not. in tit. C. commin. vel
epi. quasi per rotum. sicut in simili dñi, quando
iudex præcipit, ut aliquid fiat, vel non fiat sub
poena mille librarum. Nam non parens nō in-
cidit incontinenti in poenam, cum illa fuerit
quædam comminatio de poena infligenda. vi-
de quod not. in Spec. in tit. de execu. sen. in §. 1.
post prin. Et hæc nota, quia quotidie solet ve-
nire in praxi inter regulares præcipietes simp-
liciter aliquid fieri sub poena excōicationis,
nam in dubio nō fertur excōicatio, sed est quæ-
dam comminatio. ita gl. in c. Salonitanæ. dist.
63. gl. in c. sicut tuis. & ibi Panor. nu. 6. de simo.
gl. in c. 2. de matr. contr. contra inter. eccl. glof.
in cap. vnico. de sagitta. & ibi Panor. Dixi in du-
bio, quia si appareret de mente proferētis per

illa verba velle excōicare, secus esset: Puta si
diceret, præcipio sub poena excommunicationis,
quam ex nunc profero, si contrafeceris, vel
similia verba. Ita Panor. in d. c. 2. de matr. in-
terd. vel præcipio omnino, quæ excommunica-
tionem subiaceas, ut voluit Additio ad Abb. in d.
c. vnico. de sagit. vel, ut inquit ibi. Host. & Ant.
de Butr. quando verba illa, sub poena, &c. pro-
feruntur cum solemnitate de qua in c. debent.
11. q. 3. At tamen dum non apparet de mente
proferentis, in dubio excusatus est subditus cō-
trafaciens, nō gerens se pro excōmunicato, &
si ante declarationem. verum facta declaratio-
ne, quod habuit intentionem excommunicandi,
debet se haberi pro excommunicato. argu.
tex. in cap. curæ. 11. q. 3. iuncta glo. ubi habetur
quod creditur assertioni episcopi. Quod intel-
lige, modo non imminet graue periculum
contrafacienti. Finge enim quod contrafaciē-
ti ante declarationem fuerit collatum benefi-
cium: nam si erat excommunicatus, collatio
non tenuit, & sic posset superior per suam de-
clarationem graue præiudicium inferre, quod
non est tollerandum. argumen. 6. quæstio. 2. per
rotum. ita Panor. in d. cap. vnico. de sagittar.]
magni tamen est emolumentum scire differen-
tias excommunicationis iuris, & hominis, in
quibus differant.

Ideo prima differentia est, quæ excōicatio
hominis pro futuris culpis minimè infligitur,
sed iuris sic. Vnde sciendum est, quæ cum excom-
municatio ab homine temere, & incaute ferē-
da non sit, ideo minimè debet pro futuris cul-
pis in quenquam infligi: cum tanta censura, tā-
quam grauis afflictio præsentem culpā exigat.
tex. est not. in c. Romana. §. caueant. de senten.
excom. lib. 6. nisi vel mora, vel culpa, vel offen-
sa præcesserit. gl. in d. §. caueant. in verb. culpa.
& in verbo, offensa. Exemplum de mora. Con-
demnatur quis in iudicio, ut aliquid soluat te-
netur id facere intra certos dies, si eo tempore
non soluerit, tunc licitè iudex ei præcipere potest
ut soluat intra aliquot dies sub poena excōica-
tionis latæ sententiæ: quia præcessit mora. Exē-
plum de culpa. Sunt clerici negligentes in dicē-
dis horis canonicis, licitè potest Episcopus fer-
re sententiam excommunicationis contra cle-
ricos, qui non interfuerint, quia præcessit culpa.
quæ tamen excommunicatio illicita esset, si
illa non præcessisset. Exēplum de offensa. Erat
quis concubinaris, & separatur iussu prælati,
licitè ei imponitur poena excommunicationis.
si ad dictum peccatum redeat, quia præcessit di-
cta offensa, quæ tamen esset illicita, si nō præ-
cessisset, hæc habentur in c. Roma. iuncta glo.
de sen. excom. lib. 6. Nauar. c. 27. nu. 9.

A iure vero excommunicatio optimè pro-
futuris culpis infligitur, & ita procedit text. in
cap. 2.

c. a nobis. el primo. de sen. excommunic. qua
decisum est excommunicationem generalem
posse in hunc modum ferri. Idem probatur in
c. vt animarum. de const. lib. 6. hanc conciliatio-
nem, & distinctionem facit glo. comm. rece-
pta. in d. c. caueant. in ver. futuris. Et ratio ¶ dif-
ferentia esse potest inter generalem sententiam
iuris, & hominis, scilicet quod lex possit prospici-
ere, & frequentissime respicit futura, sententia
vero hominis potissime presentia tantum tra-
ctat. glo. in dict. cap. vt animarum. Attamen
qui intelligunt decisionem tex. in dict. capit. a
nobis. in sententia excommunicationis lata
ab homine, vt ea generaliter ferri possit pro
futuris culpis, intelligere debent, vt text. ille
cedat non indistincte, & semper, sed ex causa
tantum rationabili; quod satis conceditur in
d. §. caueant.

10 Causa ¶ vero que possit his generalibus ex-
communicationibus istam occasionem pre-
bere, contingit quoties aliquod delictum in
aliqua vrbe, vel prouincia frequentissimum est.
poterit enim sententia excommunicationis
ab homine generaliter ferri ad imitationem
legis, & canonis in eos, qui illud crimen com-
miserunt. Idem etiam dici potest, quoties ali-
quod crimen coniectura maxime verisimili
timeatur, & ita forensi vsu, & praxi iam diu in-
ductum est, vt ista excommunicationes gene-
raliter ferri ab homine possint pro futuris cul-
pis. vt refert Couar. in d. cap. alma mater. §. 10.

11 nu. 1. preest etiam ¶ ferri sententia excommuni-
cationis pro culpis non omnino futuris, in qui-
bus iam sunt, & precipitur illis, vt desistant.
Exempli gratia. Quando fertur excommuni-
catio contra detinentes aliena, nisi restituant,
contra nolentes comparere in iudicio, nisi co-
pareant, & denique contra existentem in ali-
quo peccato nisi relinquat statum suum, & hoc
modo solet dici excommunicationem ab ho-
mine ferri pro preteritis culpis, quamuis rea-
liter nunquam excommunicari quis potest ab
homine pro delictis, & culpis preteritis: nam
ad incurrendam excommunicationem requi-
ritur monitio trina. cap. sacro. de sent. excom-
munic. cum interuallo saltem duorum dierum
inter vnam, & aliam monitionem, vel saltem
vnicam pro tribus, cum interuallo tamen sex die-
rum, quando periculum non est in mora. cap.
constitucionem. de sen. excommunic. lib. 6. ad-
iuncto. c. sacro. Verum quando dictum pericu-
lum interuenerit, dimitti debet tempus quo-
ties, & quantum oportuerit. ita Nauar. cap. 27.
nu. 10. Vnde cum pro peccatis preteritis nulla
precesserit monitio, hinc sequitur nullum vere
posse excommunicari pro illis. Potest tamen ex-
communicari pro preteritis culpis eo modo,
quo supra diximus. v. g. fuit commissum furtum,

ita dicatur: Quod si non satisfaciatur parti lesa;
sit excommunicatus; nam tali casu si non fue-
rit facta restitutio intra illam trinam monitio-
nem, quae quidem peremptoria vocatur. l. ad
peremptorium. cum sequen. ff. de iudic. tunc po-
test excommunicari non ratione delicti pre-
teriti sed propter inobedientiam. & ita intelli-
gitur, & declaratur tex. in cap. quidam maligni
§. questio. prima. ¶ Et si Dominicus de sancto
Geminiano det alium intellectum ad dictum
text. quod ibi interuenit monitio, ex quo pra-
cipitur vt exeat, & si non exit sit excoicatus.

12 Secundo lata ¶ a iure ligat generaliter om-
nes qui sunt in ecclesia. Si facta est per summum
Pontificem, vel in Concilio generali, sed si fa-
cta est in Concilio prouinciali, ligat omnes de
prouincia. c. vlt. dist. 18. Ad hoc, de prebend. c.
graue. c. sicut olim. de acculat. Quod si in con-
stitutione synodali alicuius dioecesis, tunc tan-
tum extenditur ad illos, qui sunt de dioecesi
sylv. in ver. excommunicatio. r. num. 3. ver. igitur
Ab homine vero lata excommunicatio per
sententiam puta quicumque furtum fecerit, sit
excommunicatus, ista non comprehendit sub-
ditos totius prouinciae, sed solum dioecesis suae.
Ita glo. in c. Romana. ver. sententia. de senten-
excommunic. lib. 6.

13 Hinc collige, quod ¶ generalia verba senten-
tiam proferentis seu statuentis restringuntur
ad limites potestatis suae vt quamquam ex pro-
pria verborum significatione apta sint etiam
non subditos comprehendere, tamen propter
potestatis defectum verba quantumcumque ge-
neralia restringuntur, vt non comprehendant
nisi subditos. Ita not. in capit. a nobis. extra
de senten. excommunicatio. Hinc Archiepi-
scopi sententiae tantum ligant subiectos sibi
immediate, & sic eius dioecesanos, non autem
eius prouinciales. vt in glo. in d. cap. Romana
secundum Ioan. And. ex cuius dicto inferitur

14 quod appellatione subiectorum ¶ Archiepi-
scopi, non veniunt omnes de sua prouincia, sed
tantum illi de sua propria dioecesi, quamuis
prouinciales sint Archiepiscopo subditi me-
diatè: nempe, quia Metropolitanus superior
est Episcopis & suffraganeis totius prouinciae, &
eorum omnium iudex, ac deinde per appella-
tionem causas prouincialium tractare potest,
& debet. vt probatur in cap. cum ab ecclesia-
rum. de offi. ordin. c. venerabilibus. de sent. ex-
communic. lib. 6.

Hac faciunt pro intellectu statutorum secu-
15 larium, quod statuta ¶ laicorum generaliter
loquencia non includant clericos, & ratio, quia
clerici non sunt subditi, & statutum mensura-
tur, secundum potestatem statuentis. Hinc si
statuto cauetur quod declinantes iurisdic-
tionem potestatis incidant in certas poenas, non
exten-

extenditur ad clericos declinantes: idem dice-
dum est, si statutum esset rationale, genera-
le, & fauorabile, modo sit per verba precepti-
ua, vel inhibitiua quia precipiendo superio-
tas notatur, quam laici in clericos exercere non
possunt. vt not. per Docto. & precipue Decisum
in cap. Ecclesia sanctae Mariae. de consti. Hinc
lex de non exportandis equis lata a laico sub
tali poena, non comprehendit clericos, vt in
specie inquit Nauar. lib. 1. de consti. confi. 4. &
ratio est, quia dispositio laici generaliter lo-
quens non refertur nisi ad subditos: clerici autem
non sunt subditi. Quod intellige, modo lex lai-
cis non inhibeat aliquid, quod erat inhibitiuum
lege naturali, & diuina, exemplum posuimus
supra lib. 2. cap. 57. nu. 14. Pariter si statuto ca-
uetur, vt venditio bonorum immobilium non
fiat nisi subdito. tunc illud non comprehendit
venditiones factas clericis, & ratio est, quia
non existunt de iurisdictione statuentium: ita
notatur in cap. fin. & ibi Franc. de immu. eccle.
lib. 6. vbi Lopus, & Io. Andr. facit quod voluit
Balin l. generali. C. de sacrosanct. eccle. dicens:
quod licet statutum laicorum dicat quod mu-
lier non possit testari sine consensu consangu-
neorum, tamen poterit testari in ecclesiam,
vel ad pias causas sine tali solemnitate. Rur-
sum si statutum diceret quod mulier non pos-
sit se obligare sine consensu consanguineorum,
tamen poterit sua bona offerre ecclesiae; quia
in donationibus liberè stendis ecclesie sunt pri-
uilegiatae. l. si. C. de sacrosanct. eccle. facit opti-
mus tex. in l. penul. eod. tit. vbi dicitur, quod
lex generalis debet mitigari, vt sic ad loca pia
non extendatur. Ex quibus omnibus concludit
quod verba generalia extenduntur tantum ad
subditos. Est & alia differentia inter excom-
municationem iuris, & hominis. ¶ Quod qua-
16 do fertur ¶ excommunicatio contra illos, qui
furtum fecerunt. iux. tex. in c. a nobis. el primo.
de senten. excommuni. ligantur hac censura
omnes, qui futuris temporibus aduersus prohi-
bitionem egerunt intra legiflatoris territorium,
quamuis eo tempore, quod lata fuerit lex, mi-
nimè fuerint subditi ipsius canonis, vel legisla-
toris. Item eadem afficiuntur exteri, si deliqu-
erint intra territorium statuentis, nam ratione
delicti quis forum sortitur. cap. vltim. de foro
compe. ita communi omnium sententia post
glossam definitur est in d. cap. a nobis. cuius
ratio est, quia lex frequenter respicit futura: sed
17 ¶ si ab homine, tunc tantum comprehendit
eos, qui comprehenduntur tempore sententiae
sub iurisdictione iudicis eam pronuntiantis, &
si subditi erant; non autem futuros subditos:
quia sententia referenda est ad tempus, quo
pronuntiat, ita vt si quis non subditus deli-
querit intra territorium statuentis, non incidit

Panorm. & ceteri in d. cap. a nobis. num. 7. sub-
ditus tamen agens contra prohibitionem le-
gis, vel statuti extra territorium statuentis non
ligatur. ita probatur in d. c. vt animarum. & est
18 communis opinio. Quod ¶ procedit etiam si
statutum generale expressim eandem excom-
municationem indixerit aduersus subditos ex-
tra territorium delinquentes. ¶ verbi gratia.
Quicumque furtum vbiq; fecerit, sit excommu-
nicatus. vt tradit Panorm. & Felyn. in d. cap. a
nobis. num. 11 & idem Panorm. in cap. fin. nu-
40. de foro compe. aduersus Bart. in l. cunctos
populos. C. de sum. Trinit. & fide catho. qui di-
cebat, qd si statuens expressè intendebat ligare
subditos delinquentes extra territorium, quod
tunc ligantur subditi. Non enim hæc opinio
videtur vera, quia tex. in d. c. vt animarum. non
dicit illum ligari ex defectu voluntatis statuen-
tis, sed potius ex defectu potestatis, vt clarè pa-
tet ex his verbis, quia extra territorium ius di-
centi non paretur impunè, idem habetur in l.
si. ff. de iuridic. omn. iud. Tum etiam, quia
statutum propriè est lex territorij, vnde non
potest vires suas exercere extra territorium
puniendo commissam, quia videretur ibi legem
dicere, & de hoc plenius dico infra capitulo
8. num. 37.

19 Rursum cum non subditi ¶ statuto episcopi
ligentur, si deliquerint infra territorium ip-
sius. Hinc sequitur quod etiam exemptus tali
statuto ligatur pro hoc cap. 1. de priuileg. patè-
tibus. eod. tit. & ibi per Dom. Anton. de Butr.
Quod intellige, nisi talis sit exemptus etiam
ratione delicti commissi in loco etiam non ex-
pto. vt in d. cap. ira Franc. in cap. 2. §. statuto.
nu. 10. de consti. lib. 6. Item sequitur, quod vt
statuens expressè obligare non potest delin-
quentes extra territorium: sic nec statutum fac-
cere potest, quod nullus in tali monasterio exem-
pto aliquid inhonestè faciat sub poena excom-
municationis: nam id committens non incur-
rit poenam. arg. d. §. statuta. & l. si. ff. de iuridic.
omn. iudic. cum de delicto commissio in loco
exempto episcopus cognoscere non possit. vt
in cap. cum episcopus. de offic. ordin. lib. 6. pro-
quo vide glo. 2. in clemen. 1. de vita, & honest.
cler. cum locus exemptus, & extra dioecesim
æquiparentur. glo. in clemen. 1. de foro compe.
Et non obstat si quis diceret, quod si episcopus
non potest punire delicta commissam in loco
exempto sequeretur, quod remaneret crimi-
na impunita, si delinquentes non haberet aliud
ordinarium, quam Papam, ratione difficultatis
conventionis. Item, quia inter est ordinarij;
vt malis hominibus sua dioecesis purgetur: pro-
pter delicta autem commissam in loco expto
turbatur quies dioecesis, ex qua ratione in mul-
tis iura referuauerunt iurisdictionem in ordi-
narijs.

- narijs contra exemptos. vt patet in clem. r. de sent. excom. & in c. ad abolendam. de hæret. quia responderetur, quod nõ remanebit delictũ impunitum, quia poterit conueniri coram ipso ordinario ad pœnam iuris communis. vt in c. r. de raptio. ita post multa concludit Francus in c. 2. §. 1. de constit. in 6. vide infra. c. 8. nu. 39.
- 20 Rursum quæritur, ¶ quid si excommunicatio fiat de eo, q̄ de iure communi est prohibita, an extendatur ad delinquentem extra territorium. Dic, quod non: nam vt iurisdicção alicuius non se extendit extra territorium, vt habetur in l. in. ff. de iurisd. omni. iudi. ita nec eius statutum vt in l. cum vnus. §. si is qui. ff. de bon. aut. iud. poss.
- 21 Item quæritur, ¶ an excommunicatio hominis liget subditum delinquentem extra territorium? dic quod non, quando sententia hominis est generalis, quia illa fertur per modũ statuti c. cõstitutis. el. 1. de resti. c. ad nostrã. el. 2. de iureiur. Vnde æquipollet canonis vt inquit Panor. in c. graue. de præb. nu. 13. & in c. ex frequentib. de instit. At neq; si est specialis, nisi in quobus casib. Primus, nisi qui futurum fecerit, pro quo lata est excommunicatio in alieno territorio, ad proprium reuertitur, ibique conuenitur, vt restituat, quia tunc posset suus ordinarius per excoicationem eũ cogere. Secundus, quando excoicationis profertur extra diocesim pro causa iam damnata, & ortũ habeat infra diocesim. rex. in c. ex tua. §. 1. de cler. non resid. glo. in c. episcopũ. q. 2. Francus in c. 1. §. contrahentes. nu. 12. de foro compet. & in c. 2. §. statuto nu. 13. de constit. in 6. exemplum ponit Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 1.
- Sed postea, q̄ statutum excommunicationis non liget subditum extra territorium. vt d. c. 2. an saltem episcopus possit illum punire alijs pœnis? respondeo, q̄ sic pœna iuris communis, vel statuti loci, in quo deliquit. arg. l. si fundus venierit. ff. de euct. ne delicta remaneant impunita. c. vt famæ. extra eod. & vt prouincia extirpetur malis hominibus. l. congruit. ff. de offi. præsid. Non autẽ secundũ statutũ domicilij, vel originis: quia illa statuta non ligant subditũ extra territorium delinquentẽ. d. c. 2. de cõstit. in 6. vide Io. And. in c. 1. de raptor. Bart. in l. facularij. §. 1. ff. de extraord. crimi. Sed quid si episcopus excommunicauit Mæuiũ sub conditione, ¶ qui ante conditionẽ desijt esse de foro suo, an ligetur, si postea conditio euenit. Io. And. in reg. cum sint. de regul. iur. in 6. concludit quod sic. ex quo sententia lata sub conditione tenet, & iudex possit statuere in futurũ. vt in cap. a nobis. de sent. excom. ita tenuit glo. & Inn. in c. præterea. el. 2. de appellat. licet Archid. in c. 2. de constit. in 6. tenuerit contrariũ. Cuius opinio procedere posset, quãdo Menius

desijsset esse de foro excommunicantis, & ipsa causa excommunicationis cessauit. Puta, q̄a fuerat excommunicatus si intra mensem nõ faceret residentiam in beneficio, vel faciat se ad ordines promoueri, & ipse contraxit matrimonium, vel translatus sit ad aliud beneficiũ primo dimisso. vt plenus de his per Ioã. Andr. & Lapum in cap. Romana. de senten. excom. libr. 6.

- 24 Vltimo ¶ quæritur, an de delicto commisso extra territorium possit per iudicem domicilij contra subditum procedi per inquisitionẽ. vide Panor. in c. eum contingat. nu. 7. de foro compet. tandem sic potest concludi quod sic, si delictum erat prohibitum de iure communi. Cynus in l. r. c. de summa Trini. Secus si statuto, vel ex consuetudine loci domicilij: cum tale statutum non liget extra territorium. d. c. 2. de constit. in 6. vbi Francus. nu. 16.]
- 25 Tertio ¶ lata a iure etiam per Papam confirmata non censetur referuata, nisi hoc sit expressum: Lata vero ab homine semper intelligitur referuata, etiam si a Papa esset approbata in forma communi, secus si ex certa sciẽtia, quia tunc Papæ esset referuata. Sylu. in versic. Absolutio secunda. nu. 4. glo. vbi Abb. in c. ex frequentibus. de instit. Hinc infertur quod excommunicatum per canonem Archiepiscopalem non referuantes absolutionem, item per statutum confirmatum per Papam episcopus, vel qui habet casus episcopales absoluit. Sed non absoluit a sententia Archiepiscopi, vel per Papam confirmata. vt per glo. in c. graue. ver. relaxetur. de præb. & per glo. vlt. in c. ex frequentibus.

Quarto lata a iure est perpetua, ideo nõquã expirat mortuo statuyente, si expresse ab ipso reuocetur, cum semper lex loquatur. l. Ariani. C. de hæret. & manich.

- 26 Excommunicatio ¶ vero ab homine, vel p sententiam, decretum, aut mandatum expirat mortuo iudice, vel amoto ab officio. d. c. a nobis. vbi glo. & Doct.
- Sed aduerte, quod id, q̄ dicitur excoicatione ab homine expirare mortuo, vel amoto ab officio iudice, intelligitur antequam incuratur: nam si eo viuente in illam quis incidit, tunc licet iudex moriatur, uel ab officio amoueat, nequaquã tamen excoicationis expirat, ¶ & ita intelligitur rex. in c. vni. de maior. & obed. vbi excoicatus per Episcopũ remanet excoicatus post mortẽ Episcopi. cap. pastoralis. §. 1. de offic. ordin. ita Pan. & Doct. in d. c. a nobis nu. 12. Naua in Man. c. 27. nume. 2. vbi ex his colligit, quid dicendum sit de excoicationibus, & alijs censuris latis in mandatis visitationum, quæ nõ sunt statuta, sed mandata specialia hominum.] Hinc soluitur

uitur quæstio. Duo inciderunt in excommunicationem latam ab Episcopo per modũ sententiæ cõtra extrahentes libros prohibitos, Vnus incidit tempore, quo Episcopus in vltimo vitæ articulo constitutus erat. Alter mortuo iam Episcopo: tunc nulli dubium est hunc secundũ solum esse ab excoicatione, primũ vero nequaquam: quia primus viuente adhuc Episcopo in excoicatione incidit, vnde per eius mortem nõ est absolutus, quia semel excommunicatione ligatus eget absolutione.

[Secundus vero ideo solutus dicitur, quia sententia excoicationis non inicit vinculum tempore profertentis. His adde glo. in c. pen. de cler. non resid. quæ notabiliter sentit, ¶ licentiam expirare post mortem concedentis. Ad idem rex. in l. ff. de pœnis. vbi dicit, q̄ si aliquis magistratus interdicit alicui ob suum delictum, ne exerceat certam artem tollitur hæc prohibitio ipso facto finito, magistratu, vel per mortem ipsius. Pariter idem dicendum de sententijs latis sub conditione, quia si conditio existit post extinctam iurisdictionem, non ligant arg. c. præsentis. de offic. lega. in 6. Ideo dicit Io. Andr. in c. 1. ne fede vac. in 6. q̄ si Episcopus excoicat suũ subditũ, si aliqui alienauerit, & mortuo Episcopo, & sede vacante subditus alienat, q̄ non ligatur illa sententia, quia fuit lata sub conditione, & viuente Episcopo conditio non euenit. ita Panor. in c. pen. de cler. non resid. nu. 9.

- 28 Verum ¶ hæc, quæ diximus sententiam, vel licentiam expirare post mortem concedentis, procedit in pœnalibus, non autem in fauorabilibus, quæ conuenit ampliari. iux. illud, Odiã restringi, & fauores conuenit ampliari. Hinc inquit Inn. in capit. q̄ translatione. in fi. de offic. leg. q̄ indulgentia, vel licẽtia semel concessa nõ expirat per mortem concedentis. Sic Archid. & Io. And. in c. cum ex eo. de elect. in 6. q̄ dispensatio facta ab Episcopo cum habente Ecclesiã parochialem, vt studendo non teneatur ad sacerdotium promoueri non expirat per mortẽ concedentis, nec eius successor poterit reuocare. Old. cons. 238. Pariter inquit tex. in c. si cui. de præb. in 6. q̄ gratia, vt quis possit conferre beneficia, facta a Summo Põtifice alicui Episcopo, nõ expirat per mortẽ Papæ concedentis etiã re integra. facit reg. priuilegium. de regul. iur. in 6. & capitu. si super gratia. de offic. deleg. in 6. & dicitur res integra, cum non sit mandata executioni. d. c. si super gratia. Lapus in al. leg. 17. intelligens prædicta; quando legatus, vel Papa fecit gratiam super beneficio vacante, secus in vacaturo, quia per mortem dicta gratia expiraret. vt in c. pen. de offic. leg. in 6. & Franc. in d. c. super gratia. vide Afflic. decisio. Neap. 101. post nu. 1.

29 Similiter ¶ intellige gratiam simpliciter factam esse perpetuam, nisi sit facta ad beneplacitum concedentis, quia beneplacitum, & voluntas dicitur cessare post mortem. rex. not. in c. si gratiosè. de rescrip. in 6. Hinc diximus lib. 1. c. 13. q̄ licentia audiendi confessiones ad beneplacitum concedentis expirat post mortem. Secus si esset concessa a Papa ad beneplacitũ sedis Apostolicæ, & sic dignitatis, quia dignitas nunquam moritur. sic 12. q. 2. liberti. ita rex. in d. c. si gratiosè. Ex quibus omnibus concluditur statuta esse perpetua: sententias vero esse temporales nisi dicta sententia vinculum iniecerit tempore profertentis.

30 Rursum differt ¶ excoicationis sententia a statuto quia sententiam debet præcedere mera culpa, vel offensa, quod non est in statuto, quod est proprium ligare futura, & dare formam futuris, & non præteritis. vt c. 2. de constit. in 6. c. 1. de cler. non resid. lib. 6. Quod tñ limitata, nisi fauore liberationis, quando statutum loquitur super liberatione pœnarum, puta, si dicat, Quicumque habuerit pacem ab offenso, liberetur, vel quicumque fuerit bannitus, soluendo decem liberetur; quia tunc etiam extendit ad eos, qui habuerunt pacem, vel soluerunt decem. Glo. in l. in secundo. ff. de inoffi. test. Per. de Anch. in d. c. 2. §. 1.

31 Quinto differt, ¶ quia sententia statuti non ligat ignorantes c. 2. de constit. in sexto. Sed sententia hominis ligat: sed hæc differentia indiget declaratione, & ideo sciẽdum est primo, q̄ quando iura dicunt ignorantiam excusari debent intelligi de ignorantia iusta, non autẽ crassa, vel supina, quia talis ignorantia non excusat, imò æquiparatur scientiã etiam in pœnis, vt est tex. in d. cap. 2. facit c. pen. de cler. excommun. mini. Quod idem dic de affectata ignorantia. cap. 2. de clandest. despons. Imò dixit glo. not. in ver. scienter. in clem. 1. de consang. & affinit. q̄ si constitutio pœnalis ligat scientes tantum, tamen includit etiam ignorantes ignorantia non probabili, quod nota. Et quæ dicatur probabilis ignorantia, vel supina, aut affectata, vide quæ diximus infra cap. 9. Quare autem ignorantia probabilis excuset a statuto, & eius pœna est, quia statuta, & consuetudines dicuntur, quid facti, & in facto consistere. glo. in c. 1. de constit. in 6. cuius ignorantia de facili præsumitur. vt diximus infra capitu. 9. numero 12. Quæ quidem differentia primo intelligitur procedere in statutis, in quibus probabiliter potest cadere probabilis ignorantia verbi gratia: Quis de nouo venit in locum statuti, vbi Episcopus contrafacientes excommunicauit, & excommunicatio non esset nota communiter. Doct. in c. a nobis. 1. de senten. excommun. Host. in sum. eod. titu. At si aliquis tanto

tanto tempore moratus fuerit in loco, q̄ verifimiliter se potuiffet informare de statutis, & cōditionibus loci, & non fecit, tunc, talis effeſt in ſupina ignorantia. Idem ſi eſſet de loco proximo, & aſſidue ibi conuerſabatur, quia quis præſumitur ſcire mores eorum, cum quibus cōuerſatus eſt. extra de elect. cap. ſi poſtquam. de poſt. præla. cap. 1. cap. quanto. c. quofdam. de præſump. Hinc glo. in cap. quæ contra diſt. 8. ſimpliciter dicens, quod peregrini, & alienigenæ non ligantur pœnis ſtatuti civitatis, ſed bene habitantes ibi ad tempus, debet intelligi ſecundum præcedentia dicta. vt tenet Bald. in l. leges ſacra iſimæ. C. de legi. ſi parvam morâ ibi trahunt, quia tunc non præſumuntur ſcire: ſaluo, niſi eſſet ſtatutum in illis partibus damnans factum damnatum, ideſt, quod communiter damnatur in omnibus partibus prouinciar, vt contra ferentem arma, non ſoluere gabellas conſueas, ire de nocte portantes blada extra territorium, quia tunc præſumitur ſcientia. ita Iacob. de Aret. in l. 1. C. de ſumma Trin. & ibi per Bar. Franc. in d. cap. 2. Secundo procedit differentia circa extrauagantes non incorporatas in voluminibus iurium, facit cap. paſtoralis. de fide inſtrumen. vide quæ diximus infra. nu. 1. cap. 9. Tertio procedit etiam in ſtatu Principis, modo poſt publicationem non ſint elapſi duo meſes. vide infra. num. 22. eod. cap. Quarto amplia etiam, vt procedat non ſolum in ſtatutis punientibus id, quod alias non erat prohibitum de iure communi ſecundum omnes, ſed etiam quando ſtatutum imponit pœnam pro delicto iam damnato de iure cōmuni, modo imponat ſententias cenſuræ, quæ eſt excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictionum cap. quærenti. de verb. ſign. & ratio eſt, quia talis pœna non profertur niſi pro contemptu clauium. 1. 1. queſtio. 3. cap. nemo. ſed qui ignorat non contemnit cap. cum voluntate. de ſent. excomm. ſecus ſi imponeret alias pœnas. vt diximus. cap. 12. num. 12. Quinto amplia etiam in ſtatutis in inferioribus ab Epifcopo. d. cap. 2. cum appellatione ordinarij veniant etiam inferiores ab Epifcopo. glo. in cap. ordinarij veniant etiam inferiores ab Epifcopo. glo. in ca. ordinarij. in princip. de officio ordin. in 6. Sexto amplia in ſententia generali lata ab homine, puta in caſu cap. conſtitutus. el primo extra de teſtib.

An autem idem ſit in ſententijs latis ab homine in particulari contra aliquem? dic, q̄ non d. cap. penul. de cler. excomm. miniſt. quia ſententia excommunicationis, vel ſuſpenſionis ſtatim cum profertur habet effectum, & ligat abſentes, & ignorantes. quod idem dic in alijs omnibus ſententijs diſſinitiujs, vel interlocutorijs, quia ſtatim habent effectum, etiam ſi hoc

ignorent ij, pro quibus, vel contra quos profertur. facit. ca. cum ſit Romana. in fin. de appell. Intellige tamen dummodo abſens fuerit citatus. ita voluit glo. in cap. primo. §. dicebat. de cōceſ. præb. in 6. alias nõ valeret quod agitur. l. ea. quæ. C. quomodo, & quando iudex. 39. q. per totum.

Et aduerte, quod licet ſententia excommunicationis liget abſentem, & ignorantem, tamen talis non punitur, ſi non gerat ſe pro excommunicato. arg. cap. pen. de cler. excomm. mini. Hinc ſi excommunicatus interim ſe immiſceret in diuinis, non ſit irregularis. ſecundum Lap. in c. 1. §. ex parte. de conceſ. præb. in 6. intelligetem hoc verũ niſi fuiſſet peremptorie citatus, & nec iuit, vel miſit, & propter hoc ſit excommunicatus, quia tunc celebrans poſtea eſſet irregularis, licet nihil ſciat de excommunicatione. vt tenet Specul. in titulo de legato. §. iuſta. verſ. vt autem. & ratio eſt, ex quo ſciebat ſe citatum, debebat credere, q̄ procederet contra eum. ita Fran. in c. 1. §. 1. nu. 5. de conceſ. præb. in 6. An vero præcepta, & mandata iudicis, & eius pœna ligent ignorantes? Dic quod non argum. l. abſenti. ff. de acq. poſſ. Inno. tenet in cap. innotuit. in gl. penul. de elect. no. in proce. clemen. in ver. de cætero. Sed quid de

32 priuilegijs, ſi an requiratur ſcientia? Dic, quod non, quia in priuilegio eximente quem a poteſtate alterius, non requiritur ſcientia, quia etiã ignorante illo, cui præiudicatur, poteſt quis extrahi ab eius poteſtate. vt per Innocen. plene in cap. dudum. de præben. Hinc nota differentiam inter priuilegium, & legem quia priuilegium imprimi vires in ignorantem, ſed non lex. Ita Franciſc. in cap. primo. §. 1. de conce. præb. in ſexto. num. 3. Vide etiam Zabar. in proce. cle. verſi. vniuerſitati. num. 5. Nec eſt ſcientia neceſſaria in prohibitione iudicis, quia ſtatim habet effectum etiam contra ignorantem, quod intellige, vt dicit Ioan. Andr. in d. cap. 1. §. ex parte. quando talis prohibitio non ſit in pœnam, puta ſi Papa prohibet omnibus, ne excommunicent, vt dicitur in d. cap. 1. §. 1. alias autem ſi fieret in pœnam abſentis & tunc non haberet effectum, niſi abſens fuerit certificatus. cap. primo. de poſtu. prælat. cap. 2. de conſi. in 6. Pariter poteſt ferri ſententia de poſitionis contra prælatum etiam abſentem. capitulo primo. §. 1. verſic. abſentem. de conceſ. præb. in 6. & lata tali ſententia contractus geſti per prælatum de poſitum nomine dignitatis ſunt nulli, etiam ſi prælatus ignoret ſe de poſitum. vt patet. in d. c. 1. §. 1. & ibi nu. 3. per Phil. Franc.]

33 Sexto, lata ſi a iure monitionem non requirit. v. g. fertur excommunicatio à canone, vel ſtatuto, vt qui fecerit illud, aut illud, ſit ipſo fa-

ſo facto excommunicatus, aut quod illud, aut illud non fiat ſub pœna excommunicationis late ſententiæ, hæc non requirit præcedentem monitionem canonicam, imò qui contraſerit, ſtatim eſt excommunicatus. c. à nobis. el primo. de ſent. excomm. Hinc inquit Io. Andr. in c. propoſuit. de cler. excomm. mini. quod quando aliquid mandatur in Synodo, vel prohibetur fieri per Epifcopum in ſtatuto ſub aliqua pœna excommunicationis, id habetur loco trinar monitionis, ad hoc bonus tex. in cap. ad Apoſtolicæ. de re iudic. lib. 6. in fin. & ibi. not. Sic obligati facere reſidentiam ſecundum Concil. Trid poſſunt priuari abſque alia monitione tanquam ter moniti ſecundum Feder. conſ. 109. incipiente. Queſtio magis colligitur, dicens quod ſiue in conſtitutione ſit verbum, moneo, ſiue præcipio, ſiue æquipollens, talia præcepta loco trinar monitionis habentur. ex his clare liquet, quod excommunicatio iuris monitionem non requirit. adde Felyn. in c. 2. de ſentent. excomm. qui ponit 50. caſus, in quibus monitio non requiritur.

34 Ratio t̄ autem, quare non requirat monitionem, eſt quia monitio iuris eſt ſolemnis, & illa ſufficit pro tribus. Quod quidem ſanè intelligendum eſt ſecundum theoreticam Inn. in c. extirpandæ. §. qui vero. de præb. quæ communis eſt, id eſt, quod vbi pœna imponitur negatiuè, ſiue temporis appoſitione, vt qui non reſidet, ſit ipſo iure excommunicatus: tunc requiritur monitio, quia nobis eſt occultum, an habuerit iuſtam cauſam non reſidendi, ſed per monitionem conuincitur. Quod ſecus dicendum, quando pœna apponitur affirmatiuè, vt quicumq; tali hora Eccleſiam ingreſſus fuerit, ſit excommunicatus, [vel ſi percutiat clericũ. 17. q. 4. c. ſi quis ſuadente. & de præb. c. de multa. nam tunc nulla requiritur monitio. ſecundum Inn. & Hoſt. in d. c. extirpandæ. Sylu. in verſ. excommunicatio. 7. nu. 57. Verum limita primũ dictum, quando actui negatiuo non præfigitur tempus, alias ſecus. cap. licet canon. vbi eſt caſus. de elect. in 6. §. is autem. Ioann. Andr. in d. cap. extirpandæ. Dom. in cap. quidam maligni. 5. queſt. 1.

35 Lata verò t̄ ab homine nunquam eſt ferenda, niſi canonica monitione præmiſſa. c. ſacro. de ſent. excomm. c. de illicita. 24. q. 3. Rom. conſ. 482. Et ſic elicitur illud, q̄ excommunicatio nunquam eſt ferenda ab homine, niſi pro contumacia, ſiue in non comparando in iudicio, ſiue in non ſatisfaciendo. 1. 1. q. 3. c. Epifcopi. & ratio eſt, quia ſemper admonitio pro emendatione debet præcedere, quam ſi contemnit, excommunicatur. ad hoc 1. 1. q. 3. placuit. 1. 6. q. 1. alia eſt. in fin. Et facit, quod notatur. 1. 1. q. 3. c. nemo epifcoporum. & extra de ſent. excomm. c.

ſi quem. Imò inquit gl. in d. cap. Epifcopi, quod etiam pro contumacia contracta ſuper minima cauſa poſſit, quis excommunicari, licet nõ pro minima culpa. ita etiam dixit Dom. in c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. ad idem 24. q. 1. c. 2. & 3. Quæ quidẽ monitio, & citatio licet alioquin ad domum ex lege fieri poſſit, & ad ipſius citandi aſſiduam habitationem, vt ſic legitime citatus, & admonitus, quis dicatur. l. ſcire etiã oportet. §. qui autẽ. ff. de excuſa. tutot. notatur in cle. cauſam. verſ. quod ſi forſan. de elect. tamen ad excommunicationem proferendam requiritur monitio perſonalis. Doct. ex ſententia Inn. Hoſt. & Butr. in c. fin. de eo, qui mitt. in poſſ. Rota. decif. 313. Felyn. in c. cum ſit Romana. de appellat. niſi qui excommunicandus eſſet, dolo latitaret ad ſubterfugiendam citationem perſonalem. Inn. & Doct. in d. c. fin. Vel ſi primo ſit perſonaliter citatus, nam id ſubſequentibus poteſt domi, vel per edicta, vel in tribunali fieri. Felyn. in d. c. cum ſit, vel ſi monitio ad domum facta veniret ad notitiã eius. per regulam tex. in reg. eum qui certus. de reg. iur. lib. 6. optimus tex. in clem. cauſam. in fin. de electio.

36 Hæc autem monitio t̄ trina eſſe debet, vel vnica in res diſtincta terminos v. g. in hunc modum. Petrum admonemus, vt intra quindecim dies, quos tribus diſtinctis monitionibus conſtituimus ad iudicium accedat. Non tamen eſt neceſſe, vt fiat in ſcriptis. vt no. glo. in c. ſacro. de ſentent. excomm. Sed bene ſententia ipſa in ſcriptis fieri debet, quæ continere debet cauſam excommunicationis, & exemplar debet tradi excommunicato intra meſem, ſi requiſerit. gl. in d. c. Romana. verſ. iniuſta, etiam ſi lata fuerit pro offenſa notoria. ſecundum communiter Doct. in capitu. de quo. de iudic. nam tunc requiritur citatio, vt appareat, an velit ſe corrigere, vel vt conſtet de contumacia.

37 Quod ſecus t̄ eſt, ſi fuerit lata pro contumacia notoria: nam tunc monitio non eſt neceſſaria, & ratio eſt, quia cum ſententia excommunicationis feratur immediatè propter contumaciã, ſi illa notoria eſt, alia citatio non requiritur. ita Dec. in d. c. de quo. nu. 191. vique 194. in 1. lect. qui concordat dicta Doct. cum Inn. in c. ſacro. in 2. glo. de ſentent. excomm. qui videbatur contradicere communi Doctorum opinioni, ſcilicet, non eſſe neceſſariam monitionem in notorijs.

38 Concludendum t̄ igitur omnino eſt monitionem in excommunicatione neceſſariam eſſe, adeo vt neq; quis poſſit ſe obligare, vt poſſit excommunicari ſine competentis monitione, cum præcedens monitio ſit introducta in fauorem publicum, & ideo non poteſt priuatus

uatus iuri illi renunciare. l. ius publicum. ff. de pact. unde si quis promitteret alteri solvere ceterum tali lege, ut si mense finito non soluerit, possit excōicari abq; alia monitione, huiusmodi pactum est iniquum, & contraveniens pacto excōicari non debet, & si excommunicatur, excōicatio nō tenet. nam ut valeat, requiritur, quod tempore sententiæ, quis sit culpabilis, & cōtumax, nec sufficit præcedens culpa, puta, quia poruit solvere intra mensem, & noluit, sed sufficit, quod modo sit impotens, quod bene notabis. [Hinc inquit Feder. cons. 121. quod si sententia excōicationis fuit lata generaliter contra non solventes censum, vel quid simile, illa sententia non ligabit nisi solvere valentes, non autem impotentes, quia verba generalia debent intelligi civili modo. argu. l. si cui. ff. de ferui. l. quod dicimus. l. ratum. ff. de solut.]

39 Et ideo si consulunt Doctores, quod si velis aliquē obligare ad poenā excōicationis, nō facias hæc fieri per viam pacti, & prorogationis, quia tunc requireretur tempore sententiæ cognitio, & cōtumacia, sed facias, quod iudex cōsentiente debitore ferat excōicationē sub conditione: nisi satisfecerit in termino: nā tūc lapsō termino esset excommunicatus absque alia monitione, quia dies interpellat pro homine. Lapus alleg. 73. ita Dec. in c. reprehensibilis. nu. 12. de appell.

40 Quod si quidem eius dictum intellige, dum modo is, cui faciendā est satisfactio, declarēt se velle illam esse incursum, quā declaratione facta habetur pro excommunicato iam inde à termino lapsō. Unde si antequam declararet, moriatur debitor, vel soluat debitum, vel fiat concordia, censetur nunquam illam incurrisse. ita Nauar. capitu. 24. nu. 104. qui loquitur de excommunicatione lata ipso iure contra pensionarium in casu non solutionis faciendæ in certo termino, & dicit ita stilum curiæ se habere. Et tali casu,

41 quando debitor obligatur si ad faciendum aliquid ad poenam excommunicationis, tali tempore, non potest debitor appellare pendente conditione, ex quo à principio consentit, quia non grauat de nouo, quod est bene notandum. Pan. in cap. P. & G. de offic. deleg. nu. 9. & ita frequēs est vsus in Romana curia, ut refert Cozar. in c. alma mater. §. 10. nu. 4. vers. illud vsq; postremo. de sent. excom. Et neque pars potest prorogare terminum, antequam incurrat excommunicatio, ad finem, ut si debitor ille non fecerit in tali termino, sit excommunicatus. Sed bene potest fieri de consensu iudicis, ut recte inquit Sylu. in vers. excommunicatio. 2. no. 1. casu 13. Nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurrat de consensu eiusdem, non tamen

potest suspendi, atque differri, quia id iurisdictionis est, quā pars non potest tribuere. Nauar. c. 27. nu. 15.

[Et quod diximus de excommunicatione, idem dicas de suspensione, quæ non potest fieri nisi præcedat monitio, sicut not. Doct. in c. reprehensibilis. de appellat. Quod est verum, si talis sententia suspensionis feratur ab homine pro contumacia, secus si feratur propter crimen ad poenam, quia potest ferri sine monitione, ut singulariter voluit Innoc. in capit. 1. in glo. vers. suspendere. de excel. præla. & in ca. ad hæc quoniam. vers. Item quia suspenditur. de appell. Probatur. in capitu. tam litteris. de testibus.

An vero quando quis declaratur excommunicatus, si requiratur monitio? Dic, quod in denunciatione excommunicationis, quæ ipso iure infertur, si factum est notorium, non requiritur citatio, sed in declaratione facti, propter quod insurgit excommunicatio, requiritur citatio. secundum Host. & Felyn. in c. reprehensibilis. de appellat. intellexit enim Host. tex. illū, quod excommunicatio potest ferri sine aliqua monitione, quādo ius excommunicat propter aliquid delictum, quasi nihil noui videatur facere ille iudex, & propter hoc Abbas antiquus excusauit quendam Abbarem, qui excommunicauerat suum subditum sine monitione, qui exiuerat claustrum sine licentia, quia repertū fuit statutum in monasterio, quod ob hanc causam fulminabat excommunicationem ipso facto. Intellexit igitur Hosti. cap. reprehensibilis, quando iudex vult denunciare excommunicatum à iure, ut non requiratur monitio, si factum est notorium. ita Pan. in d. c. reprehensibilis. nu. 8. vide quæ supra lib. 2. c. 42. num. 63. diximus.]

44 Sed quæritur, utrum si excommunicatus donec satisfecerit, liberetur ex sola satisfactio, vel ultra eam requiratur absolutio. respondit Abb. in c. de qua. de iudic. quod præter satisfactioem requiritur absolutio. non per tex. in d. c. de quo. quia tex. ille parum facit, quia ibi nō loquitur simpliciter, donec satisfecerit, sed dicitur donec fuerit absolutus, quo casu clarū est, quod requiritur absolutio atenta forma excommunicationis. In se tamen dictum verū est ut per glossam. in clem. præsent. vers. donec. de cens. & in c. cum tu. in vers. donec. de vsur. & per glo. in clem. prima. in vers. donec. de deci. quā Abb. ibi singulare dicit, & ratio est, quia ex quo eiectus extra Ecclesiā fuit, ideo debet cum debita solemnitate reconciliari. Quare hac ratione morus Abbas dicebat. in c. cum desideres. de sentent. excom. quod excommunicatus ab homine per sententiam laram, verbi gratia, contra fures, quamuis parti

parti læsa satisfecerit, non propterea est absolutus, sed indiget ab absolute.

45 Et quod dictū est de excommunicato, quod non liberatur ex sola satisfactioe, sed quod requiritur absolutio, idem etiā procedit in excōicato ad certū tempus, quia finito tempore non erit absolutus. ut not. Inno. & ibi do. Ant. in c. cū bonæ. de ætat. & qual. per glo. in cle. 1. de deci. Secus tū est in alia materia, quia bannitus extra ciuitatem pro certo tempore, finito illo alia absolutio non requiritur, sed absque alia licentia poterit redire. ut not. Dec. in cap. ex literis. columna 3. de consti.

46 Et quod dictum est de excommunicatione, idem est in absolute, quæ ideo facta fuit, quia excommunicatus promisit parere mandatis iudicis; licet enim postea non paruerit, non tamen ipso facto reincident in excommunicationem, sed opus est, ut de nouo excommunicetur. c. ad reprimendam. de offic. ordin. vbi Abb. per illum tex. & in c. ad nostram. in fi. el primo. de iureiur.

47 Quæ si quidem conclusio procedit, quod absolutio fuit facta simpliciter, secus si excōicatus sit absolutus cum reincidentia intra decem dies, si non soluerit, quia elapsis decem diebus excōicatus videtur, quia in effectu ista videtur suspensio excommunicationis, quæ facta ad certum tempus elapso tempore cessat, facit quod notat Host. quem sequitur Ant. de Butr. in c. veniens. el. 2. de testib. vbi inquit de consuetudine curiæ esse, quod quando quis absoluitur ab excōicatione ad tempus, pura ad istum effectū, ut testificari possit, statim quod dixit testimoniū reincident in excommunicationem, quia in effectu, ut Doctores ibi dicūt, videtur esse quæddā suspensio excommunicationis.

48 Et quod supra dictum est de excōicatione, ampliatur, ut etiam habeat locum in summo Pontifice, qui si aliquem excōicauerit, donec satisfecerit, absolutio requiritur, quia licet simpliciter verbo absolute possit, non tū videtur in dubio uti potestate summa. c. proposuit. de conce. preben. do. Ant. & Abb. in c. fi. de marr. contr. cont. interd. eccle.

49 Prædicta vero conclusio si limitatur, primo, nisi quis excommunicatus esset virtute alicuius constitutionis, & constitutio reuocaretur per Papam, qui velle illā haberi pro infecta, nam tunc non esset opus absolute. glo. no. in cle. 1. in vers. pro infectis. de immun. Eccles. vbi Card. & alij, quā p. singulari allegat Abb. in c. nulli. in fin. & in c. cum desideres. in prin. & in c. si aliquando. de sent. excom.

50 Secundo si limitatur non habere locum in suspensio, nam post satisfactioem absolutio non est necessaria. glo. in cle. 1. de deci. Idē tenet glo. in c. quæ merito. 1. q. 3. vbi Archid. &

16. quæst. 5. in c. si quis deinceps. & in c. fin. in vers. suosque. de offic. ordin. lib. 6. & in c. exigit. de cens. lib. 6. Anto. Burg. in cap. bonæ. de æta. & quali.

Requiritur tamen sententia declaratoria si super ipsa satisfactioe. secundum glo. in cle. 1. de deci. in vers. donec. facit tex. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. Et hoc, quod dictum est de declaratione, verum est quo ad effectus, in quibus ministerium iudicis requiritur in exequendo, pro ut loquitur tex. in d. c. cum secundum. secus quo ad effectus, qui secum trahunt executionem, & non expectant aliam extrinsecam executionem. ut not. distinguit Dom. post Ioann. de Imo. quem ibi refert. in c. foelicis. in prin. col. 2. de poen. lib. 6. Et talis declaratio non est necessaria, si suspensio ad tempus determinatum referatur, ut per dictam glo. in d. cle. 1. de deci. facit tex. in c. cum in cunctis. §. clerici. de elect. cum sim.

52 [Septima differentia si est, quia sententia debet ferri in scriptis. c. 1. de sentent. excom. in 6. quod non est in statuto. ut not. in c. 1. de elect. in 6. & in cap. 1. de iureiuran. in 6. plenè per Rotam. in decis. 246. quæ incipit. Itē quod constitutio. & per Bald. in l. humanū. C. de legib. Hinc per Ioan. And. in regu. nemo potest. 1. de reg. iur. inducitur ad quæstionem, An lex, vel alia constitutio legati, vel Episcopi non scripta excommunicans contra facientem, valeat, ita quod contrafaciens sit excommunicatus? & videtur, quod non valeat quasi sit impossibile sciri, & mēri teneri constitutiones non scriptas. & ita Archid. quæ sequitur Dom. 1. dist. ca. lex. videtur velle, quod ad esse legis sit necessaria scriptura. Sed in cōtrarium est veritas, per dicta iura superiora allegata. ut tenet Cyn. in l. 1. C. de legi. Quare contrafaciens ad cuius noticiam peruenit, erit excommunicatus, licet excommunicatio sit iniusta, non tamen statuentes incurrunt poenā. c. 1. eod. ti. lib. 6. cum tex. ibi loquatur in sententijs, non autem in constitutionibus, vel statutis, quæ ligant futuras culpas. secundum Ioann. And. in d. c. nemo potest, & ratio est, quia ad esse sententiæ requiritur scriptura, nō autem ad esse legis, quamuis soleat in scriptis redigi, ne tradatur obliuioni. vide Ioan. And. in d. c. 1. de iureiur. Quare ex ijs concludendum videtur, quod si statutum deuenit ad noticiam alicuius, tunc ille contrafaciens erit excommunicatus, siue sit statutū Principis, vel Papæ, vel Episcopi, aut prætoris, cum ad esse legis nō sit necessaria scriptura. ut plenè per Philip. Franc. in d. reg. nemo potest.

53 Octaua differentia si est quo ad potestatem absoluendi, quia ab excommunicatione lata à canone potest inferior absolute, si cōditor canonis absolute sibi nō reseruauit. ita tex. q.

Q q quo-

quotidie ad hoc allegatur. in c. nuper. de sententia excom. qui habet locum nedum in canone Papae sed etiam in canone, seu statuto cuiuslibet Episcopi, seu praelati ecclesiastici, ut excommunicatus per statutum suum possit absolui ab alio ex quo conditor canonis non reseruauit sibi abolitionem, & hoc nota, quia quotidie est in praxi. Hinc pone, quod statutum ordinarij Senensis fulminat excommunicationem contra intrantes monasterium monialium. Quidam forensis incidit excommunicationem, nūquid poterit absolui ab Episcopo suo? Credo, quod sic. Nam illa excommunicatio communis, nec debet esse maioris potentiae, quam excommunicatio lata per Papam, sed ab excommunicatione lata per Papam potest alius absolueri. d. cap. nuper. ergo. ita Panorm. in cap. graue. de prae. num. 14.

Sed aduerte, quod quando est excommunicatio maior, talis absolutio ꝑ de iure communi non competit inferioribus ab Episcopo. Quare dicebat Fede. de Senis. conf. 14. quod Abbas etiam exemptus non possit absolueri suū monachum a sententia excommunicationis lata a canone. motus per glo. sing. in c. 2. de poen. & remiss. in 6. Quam intellige, nisi inferiores praelati haberent ex priuilegio iurisdictionem quasi Episcopalem, quia tunc possent absolueri ab excommunicatione lata a canone, pro ut Episcopi argum. clem. 1. de rebus eccl. non alien. Feder. conf. 14.

55. Sed ab excoicatione lata ꝑ per viam sententiae nemo nisi ipse, vel eius superior potest absolueri. c. pastoralis, §. praeterea. de off. ord. Et ratio, quare ipse possit absolueri, est, quia qui potest ligare, potest ꝑ absolueri. c. inferior. dist. 21. Quod tamen dictum fallit in multis casibus. Et primo in delegato Papae, qui post definitiuam sententiam ab eo latam potest non parentem sententiae excommunicare, sed elapso anno non potest illum absolueri. Verum aduerte, quod potest dici, quod regula non fallat, quae dicit, quod qui potest ligare potest absolueri, quia debet intelligi, quando potestas durat in habente iurisdictionem. Quis enim diceret quod Episcopus, qui excoicauit, priuatus post ea Episcopatu possit absolueri, cum non sit suus iudex. de iud. c. at si clerici. Vnde si delegatus lapsu anni priuatur iurisdictione, non est dubium, quod absolueri non potest, cum priuatus sit iurisdictione. Vnde qui potest ligare, potest absolueri, intelligitur si in eadem persona durat potestas. ita tex. in d. cap. inferior, ponderando verbum illud, in iudicio, & si praesupponit tex. quod dicit iurisdictione, id est, quod sit iudex. Secundo fallit secundum Archid. in d. c. inferior, in incendiarijs, quem ordinarius potest excommunicare, sed post denunciationem non potest absol-

nere. c. tua. de sentent. excomm. Et hoc secundum Archid. fuit statutum in odium incendiarioru, & ad terrorem aliorum. Sed possit dici, quod nec regula fallat, si intelligitur de incendiarijs ecclesiarum, quia isti sunt ipso iure excommunicati a iure. vt not. glo. 12. q. 2. c. cum deuotissimam glo. in d. c. tua. Vnde tunc cum Episcopus denunciatur, non ligatur, sed ius commune: cum denuntiatio non reducit nouam excommunicationem sed tantum notificat ante latam, vt no. de appell. c. nouit. c. cur. 1. q. 3. extra de testif. cog. c. praeterea. vnde tex. in d. c. tua. tantum probat, quod per denunciationem factam ab Episcopo, ipse priuatur potestate absoluendi, quam primo a iure habebat, sed non probat, quod ille, qui ligatur, non possit absolueri, cum Episcopus non liget, sed denunciatur tantum. Tertio fallit in excommunicato, qui si maior est excommunicatione ligatus, quem excommunicauerat absolueri non potest. 24. q. 1. audiuius. Sed de hoc infra. c. 5. nu. 4. Quarto fallit in clericis exhibitibus haereticis ecclesiastica sacramenta: nam potest Episcopus suo priuare officio, non tamen restituere absque speciali indulto Sedis Apostolicae. c. excoicamus. §. sanede haer. Quinto fallit in solemniter degradato qui si degradatur ab ordinarijs, ipsam tamen restituere non possunt, sed Papa hoc tantum potest. no. in c. ex tua. vbi Panorm. in fi. ext. de cler. non resid. vide Host. in sum. de poen. & remiss. sub. tit. de dispens. ver. contra tertiam.]

S V M M A R I V M.

- 1 Excommunicatio triplex, nulla iniusta, & iusta.
- 2 Excommunicatus nulliter si se sacris immisceat, non est irregularis.
- 3 Absolutio ad cautelam, quomodo fiat, & quare introduca.
- 4 Excommunicatio, quibus ex causis fiat nulla. nu. de num. 12.
- 5 Laicus non nisi ex priuilegio sum. Pontificis excoicari potest.
- 6 Excommunicatio non subditos non ligat.
- 7 Iudicis non sui excoicatio, & si nulla sit, fallit tamen, ut hic.
- 8 Excommunicatus licet communiter pro tali non habeatur excommunicare non potest.
- 9 Excoicandi potestas, quada iurisdictionis, vel ordinis dicitur.
- 10 Excoicatio sine voluntate excoicandi prolata non afficit contrauentem.
- 11 Maritus uxorem, vel pater filium, an praesumat uoluntatem habere excoicandi.
- 13 Excoicatio nulla, timenda non est.
- 14 Excoicatus nulliter, & publice denunciatus, an abstineat a diuinis.
- 15 Excoicatio iniusta duplex, ualida, & inualida.

lida, & quae ualida, & quare, amplia etiam in iudice delegato nu. 16.

- 17 Excommunicationis sententia debet ferri per se in dice sedenti pro tribunali.
- 18 Differentia inter sententiam excommunicationis, & alias sententias.
- 19 Pena apposta. in c. 7. eod. tit. in 6. non afficit Episcopus, & alios. ut nu. seq. & 21.
- 20 Episcopi qui proprie dicuntur, & aliqua de dignitate Cardinalatus.
- 21 Disputandum non est de apicibus iuris, ubi agitur de bona fide.
- 22 Excoicatio iniusta ex defectu iniuste cause, quae & qualis sit, & quam uim habeat, & nu. seq. & 24.
- 23 Ecclesiae intentio in praecationibus, & suffragijs ita interpretanda, ut conformis sit diuino iudicio.
- 26 Excoicatus iniuste contemns peccat.
- 27 Contemptus quis sit, & an actuum frequentia illum inducat nu. seq.
- 28 Excoicatus iniuste, quae facere teneatur, ut irregularitatem euitet nu. seq.
- 31 Excoicatio nulla, & iniuste differentia.
- 32 Absolutio ad cautelam non habet locum nisi in excoicatione lata ab homine, no autem iuris.
- 33 Excoicatio iusta quatuor requirit.
- 34 Excoicationem iniustam ferens, qualiter puniatur.

De triplici excommunicationis specie. Cap. III.

Triplex ꝑ denique est excoicatio, quaedam dicitur nulla, quaedam iniusta, quaedam iusta. Nulla dicitur, quando ipso iure non tenet. de qua loquitur glo. in ca. praesenti eod. tit. lib. 6. glo. in cap. reprehensibilis. de appell. & ab hac absolutio non est necessaria, licet soleat ad cautelam peti, & dari declaratio nullitatis tex. est in cap. tuas. tit. nostro vt infra num. 31. & dicitur peti, & dari ad cautelam, quia forsitan excoicatio ualuit, & absolutio necessaria est, & forsitan nulla fuit, & tunc non est necessaria, vnde absoluitur ad cautelam ne alijs ita excoicatus impedimentum sit, vel sibi noceat excoicatio, non tamen sententia excommunicationis, quae nulla est, debet timeri, nec vllum operatur effectum. quin ꝑ etiam donec praeteditur nulla ex aliqua causa rationabili, si interim ille diuinis se immisceat etiam cum scandalo, non erit irregularis: ratio est, quia nunquam fuit excoicatus, verumtamē peccat mortaliter, qui cum scandalo coram ipsis celebravit, qui excoicacionem nullam fuisse prorsus ignorant.

Couar. in d. cap. alma mater. §. 7. num. 7. ibi, ceterum. Nauar. cap. 27. num. 3. Sic etiam qui cum eo participant excommunicationem non incurrerent, licet validam illam ab initio iudex declaret.

3 Quomodo autem fiat ꝑ haec absolutio ad cautelam. Ioan. And. in c. 2. de sen. excom. in 6. inquit quod requiritur citatio illius, cuius interest. c. venerabilis. in prin. eo. tit. d. c. 2. facit c. in. de elect. in 6. fallit, nisi periculum esset in mora, vel nisi Papa extra iudicium gratiam faceret. Franc. in d. c. 2. num. 11. introducta est autē haec absolutio ad cautelam, specialiter ad euitandum periculum animae, & ad habendam indubitam participationem Sacramentoru, & hominum, quae prius erat dubia. Et fit tam per superiorem eius, qui tulit, quam per proferentem. vt glo. 3. in d. c. 2.]

4 Quibus ꝑ autem modis contingere possit excommunicationem esse nullam, declarat gl. in c. praesenti. de sent. excom. lib. Abb. latissime in c. ab excommunicato. nu. 5. de rescrip. Sylu. in ver. excom. r. num. 1. Breuiter autem dicendum hoc posse contingere, vel ex defectu causae efficientis, quando deest legitima potestas in excoicando excoicandi, quia ille excoicatus, qui auctoritatem non habet. c. cui. r. q. 3.

5 Exemplum, laicus ꝑ excoicari non potest etiam ex delegatione Episcopi, vel Archiepiscopi, nisi ex Summi Pontificis priuilegio. gl. in c. praeter. §. adhuc. ver. ducibus. 3. dist. Abb. in d. c. ab excoicato. nu. 5. ca. decernimus. de iud. glo. 98. dist. cap. bene quidem. glo. 3. 94. distinct. cap. 1. glo. 2. questio 5. Mennam. Nec Abbatissa. cap. noua. de poen. & remiss. quia non habet clauis Ecclesiae. Igitur si aliquis istorum excoicatur, eius excoicatio non ligat, quia deest legitima potestas excoicandi. Quod idem etiam dicimus in parochiano, cum non habeat iurisdictionem fori exterioris. Vel etiam si ille excoicatur, qui non est legitimus iudex. cap. nullus. de paroc. verbi gratia, excoicatur sibi non subditos, vel extra territorium habitantes, puta, Archiepiscopus ꝑ Capuanus excoicatur clericos Nolanos ea causa, quia suis mandatis fuerunt inobedientes, eo casu excoicatio est nulla, & per consequens non ligat ex defectu causae materialis remota. Vel Archiepiscopus excoicatur non reuelantes aliquid, quod scitur tres, vel quatuor monachi, hoc casu non tenentur monachi reuelare, quia sunt exempti. cap. 2. de confi. lib. 6. Vel Episcopus excoicatur omnes moniales generaliter, haec excoicatio non ligat nisi subditas, quando excoicauit auctoritate ordinarij, secus si tanquam sedis Apostolicae delegatus: tunc enim etiam exemptos

6 Quia si aliquis istorum excoicatur, eius excoicatio non ligat, quia deest legitima potestas excoicandi. Quod idem etiam dicimus in parochiano, cum non habeat iurisdictionem fori exterioris. Vel etiam si ille excoicatur, qui non est legitimus iudex. cap. nullus. de paroc. verbi gratia, excoicatur sibi non subditos, vel extra territorium habitantes, puta, Archiepiscopus ꝑ Capuanus excoicatur clericos Nolanos ea causa, quia suis mandatis fuerunt inobedientes, eo casu excoicatio est nulla, & per consequens non ligat ex defectu causae materialis remota. Vel Archiepiscopus excoicatur non reuelantes aliquid, quod scitur tres, vel quatuor monachi, hoc casu non tenentur monachi reuelare, quia sunt exempti. cap. 2. de confi. lib. 6. Vel Episcopus excoicatur omnes moniales generaliter, haec excoicatio non ligat nisi subditas, quando excoicauit auctoritate ordinarij, secus si tanquam sedis Apostolicae delegatus: tunc enim etiam exemptos ligat

ligat Felin. in c. postulasti. de foro. compet. Tabien. in vers. excommunicatio. 4. nu. 4. Sylu. in vers. excommunicatio. 2. nu. 13.

Concludendum est ergo, excommunicatio nem esse nullam, quando is excommunicat quod non est legitimus iudex, Quod intellige, nisi quis ex certa scientia in eum, tanquam in sui iudicem consenserit. l. 2. ff. de iudic. Vel quando iudex est suus, sed est excommunicatus, suspensus, atque interdictus, & denunciatus talis, [& ratio circa excommunicationem est, quia excommunicare est iurisdictionis, cuius exercitium ipse excommunicatus non habet. ut in c. Romana. de offic. vicar. lib. 6. & in c. ad probandum. de re iudic. Et etiam, quia cum sit extra communionem hominum, non potest ab eo alium excludere. secundum Io. And. in d. c. presentis. Quod procedit etiam si ipse excommunicatus communi opinione habetur pro non excommunicato, cum etiam tunc excommunicare non possit, cum in excommunicationis sententia potius consideretur veritas, quam opinio. ita tenet Dom. in c. 1. q. 3. quem sequitur Francus. in d. c. presentis. num. 3. quamvis in c. decernimus. eod. tit. late postea explicet dictum articulum. Verum circa suspensionem. D. Tho.] dicit verum esse, si sit suspensus a iurisdictione. ut in c. quia. de concess. preben. cum ibi not. secus si ab ordine tantum, quia posset ea, quae sunt iurisdictionis. Sylu. in verbo. excommunicatio. 2. nu. 1. vers. secundus est. Vel si est iudex delegatus, qui fines mandati excessit. ut de restit. spoliat. cap. fin. [An vero sit excommunicatio nulla, quando excommunicatio sit lata a delegato, qui copiam commissionis suae petenti noluit dare? Respon. secundum Inn. in c. venerabilis. nu. 5. de cens. q. sic. sequitur Fely. in c. cum in iure. nu. 3. de off. deleg. & ibi Pan. Naua. tamen de sent. excom. conf. 9. dicit esse iniustam. Ex quibus omnibus cum laicus, excommunicatus, & iudex, qui excessit fines mandati excommunicare non possint, sequitur quod potestas excommunicandi potius dicatur esse iurisdictionis, quam ordinis. ut notat gl. in c. nemo. 2. q. 1. c. sacro. de sent. excom. in contrarium est tex. in c. tanta. de excess. prela. in c. dilecta. de maior. & obed. Idem notat Io. And. in reg. delictu. de reg. iur. in 6. Hostien. vero in c. cu. satis. de offic. Archid. dicit, quod est mixta, partim iurisdictionis fori contentiosi, partim poenitentialis. allegat. not. de sent. excommu. c. a nobis 2. Tu vero dic, quod si habemus respectum ad causam, propter quam fertur excommunicatio, ista dici potest potius pertinere ad potestatem clauum, quam ad iurisdictionem, quia ferenda est propter peccatum mortale. l. 1. q. 1. c. nemo. Ideo isto respectu potest dici pertinere ad potestatem clauum. Item iurisdictionis est, quia non

potest ferri ab eo, qui non habet iurisdictionem. pater de elect. c. transmissam. Sic etiam est in absolute, quia quaedam est absolutio, quae fit in foro contentioso, & ista est iurisdictionis. c. ab excommunicato. de rescrip. Quaedam est absolutio, quae fit in foro poenitentiali, ut est illa, quae fit reintroducendo in Ecclesia cum psalmis, & cum oratione. Dominica. patet. l. 1. q. 3. c. debent. de sent. excom. c. nuper. & tunc ista dependet a potestate clauum, nec potest fieri, nisi in ordine sacerdotali. Hec solutio habetur ex dictis Inn. de excess. prelar. c. si. & per Host. in d. cap. a nobis 2. & ideo Host. magistratiter dixit, quod haec potestas erat mixta.]

10 Est etiam nulla, quando est excommunicans voluntatem excommunicandi non habet, licet talia verba proferat, quae indicant excommunicatum, nam tali casu contraueniens non incidit, etiam si de tali voluntate non sit certior factus, quamvis a peccato mortali non excusetur. Hinc quod generaliter iudex illos excommunicat, qui aliquid fecerunt, vel non reuelantes, si intendit aliquos eximere, non ligantur in veritate. Et similiter, quod sit ad instantiam alterius solum, non ligat ultra intentionem eius. c. bonae memoriae. el. primo. de postul. prela. Syl. in verbo. excommunicatio. 2. nu. 2. vers. 14. Male tamen faciunt iudices, qui ferunt excommunicationem ad deterredum. ut inquit Alfonso. de Cast. lib. 1. de leg. poen. cap. 5. docum. 4. quia forsitran sunt causa, ut qui cogit se excommunicatos esse, mortaliter peccent.

11 Sed quae ritur, quid si pater, vel maritus ferant excommunicationem contra aliquos tenentes, & reperitur, quod vxor, vel filius habet illa bona, pro quibus fertur excommunicatio, an filius, vel vxor excommunicatione ligetur. dic quod non, quia non praesumitur patrem, vel maritum habuisse animum excommunicandi filium, vel vxorem, ita no. dicit Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 3. art. 1.

12 Vel etiam quod sit nulla excommunicatio, potest ex parte excommunicati contingere, ut si post legitimam appellationem in tempore factam, & extra iudicium fuit excommunicatus, ut habetur in c. cu. contingat. de offic. deleg. c. per tuas. de sent. excom. c. ad presentiam. de appell. c. venerabilis. §. similiter. eo. tit. lib. 6. Vel si praetermittit ordo iuris, ut si omiffa sunt illa substantialia, quae faciunt sententiam ipso iure nullam, ut est monitio in excommunicatione participantium cum excommunicatis ab homine, cap. statutum. cap. constitutionem. de sent. excom. lib. 6. [Vel quia fuerit aliquis declaratus excommunicatus absque citatione praemissa. Nam licet excommunicatio lata sine monitione regulariter valeat. iux. cap. sacro. de senten. excom. & appellatio non

suspendat eam. cap. is qui. de senten. excom. in 6. Declaratio tamen, quod quis est excommunicatus, non valet sine citatione. iux. gl. in clem. 1. de cens. in verbo, si constitenti. & appellari potest ab ea, & suspendit eam. iux. glossam solemnem. in cap. cupientes. §. quod si per. il. secundo. de elect. lib. 6. verbo priuatos. declarat larius Felya. in c. Rodolphus. de rescrip. num. 41.] Vel etiam si lata sit contra ius expressum, vel quod falso probatum fuit in iudicio crimen, vel continet intolerabilem errorem manifestum contra ius diuinum, aut pontificium, ut si quis excommunicetur, aut pro re minima. cap. Episcopi. l. 1. q. 3. aut si aliquid praecipitur, quod est illicitum, ut excommunico te, si non fueris. Vel si prohibetur bonum de sui natura, ut excommunico te, si pauperi tribuis elemosynam. ca. venerabilis. §. fin. de sent. excom. cap. presentis. eod. tit. lib. 6. Hoc casu excommunicatio non ligat, quia in illicitis non sunt audiendi, qui contra Deum aliquid praecipunt. cap. Iulianus. c. qui resistit. l. 1. q. 3. & dicitur nulla, si causa sit expressa in sententia, alias diceretur sententia iniusta. ita Francus in d. c. venerabilibus.

13 In illis tamen casibus, in quibus sententia est ipso iure nulla, siue ob defectum iurisdictionis, siue quia fertur post appellationem legitime interpositam, siue ob aliquem defectum, propter quem ipso iure est irrita, tunc non est timenda neque in occulto, neque in publico coram sapientibus, quibus nota est nullitas sententiae. Vnde si quis publice nulliter excommunicatur, & denunciatur, quid faciet talis nulliter denunciatus, ex aduerso ipse publice causam, ob quam sententia est nulla, quo facto non pareat sententiae, & si aliquis tunc scandalizatur, non erit amplius scandalum pascillorum, sed phariseorum. ita Gabr. in 4. sent. dist. 18. q. 2. colum. 2. Syl. in verbo. excommunicatio. 2. casu. l. 5.

14 Hinc et nulliter excommunicatus, & publice denunciatus non tenetur abstinere a diuinis, neque ab aliena hominum legitima communione: modo nullitatis causa fuerit publicata. secundum Palud. dist. 18. q. 1. col. 3. Nec si celebrat, irregularitatem incurrit, quam incurrit excommunicatus ipso facto ingrens se diuinis. c. 1. eod. tit. lib. 6. a qua solus Papa absoluit. c. clerici. cum glo. in fin. de cle. ex. minist.

15 Iniusta vero est, quam profert is, qui non potest, aut aliter, & ob aliud, quam debet. Et diuiditur in iniustam, validam, & inualidam, Excommunicatio iniusta valida, id est, quae ligat, est illa, quae procedit ex affectu corrupto iudicis, puta, ex odio, vel ex ira. c. illa. l. 1. q. 3. c. cum medicinalis. eod. tit. lib. 6. [cum nihil fieri debet ex odio, vel leuitate. 3. q. 7. c. iudicet. Na tempore furoris, vel irae homo saepe facit, quod non licet c. cum apud Thessalonicam. l. 1. q. 3. Hinc

tex. in c. quatuor. l. 1. q. 3. inquit, quod quatuor modis pervertitur iudicium, timore, cupiditate, odio, & amore.] vel praetermissio ordine iuris, qui non est de essentia, ut si non procedat trina monitio. [glossa communiter recepra in c. Romana. verbo iniustas. de sent. excom. in 6. glo. in c. sacro. vbi Pan. & Felin. eod. tit. quorum opinio communis est, & comprobatur auctoritate gl. in c. 1. eod. tit. in 6. in verbo, causam, quae ad finem scribit excommunicationem latam contra ordinem, & formam illius constitutionis validam esse. Et hoc propter reuerentiam caesurae, ut claus Ecclesiae in maioribus reuerentia habeantur, dum timet homines eriam iniustas sententias. Et ut homo iniustae sententiae parens, & se recognoscens ligatum iniusta sententia, per obedientiam meritum crescat. l. 1. q. 3. quid ergo. sic notat Goffr. in sum. de sent. excom. §. sed cum Ecclesia. Ideo dicebat gl. in verbo Acceptent. in c. 1. de offic. ord. in 6. quod est speciale in sententia excommunicationis, quod valeat, licet a iure ferri prohibeatur. ut refert Francus in c. 1. §. superior. eod. lib. in 6.

16 Nec refert, quod excommunicatio lata sit a Iudice ordinario, vel delegato vtraque enim lata non precedente praemissa monitione non est nulla, sed valet, & vim obrinet ipso iure, ut adnotauit Pan. in c. vlt. de preben. & in c. illud. vbi Cardin. de cler. excommu. Nisi delegatus eam proferret contra formam mandati, & ita est proprie tex. in dicto cap. vlti. Vbi si iudex delegatus ferat sententiam excommunicationis in causis sibi non commissis, non tenet. Sic iudex, qui in mandatis habuit, ut excommunicationis sententiam ferat canonica praevia monitione, si contrafecerit, nulla est excommunicatio. ita Archid. in c. 1. in fi. de offic. deleg. in 6. Gemin. quem sequitur Francus in c. Romana. §. sed nec. de sent. excom. in 6.] Est etiam iniusta, ut si non praecedat vna monitio pro tribus cum legitimis interuallis. c. sacro. de sent. excom. aut excommunicat solo verbo, sine scriptura publica, vel priuata, cum excommunicationis sententia debeat fieri in scriptis. [Et iudex debeat per se proferre sedens pro tribunali. c. fin. de re iudic. lib. 6. Nisi esset de illustribus, vel Episcopus, qui propter dignitatis praerogatiuam per alium recitat. ita Domi. de S. Gemi. in cap. statutis. l. 1. q. 7. & habetur per Francus in d. c. si. causa etiam est exprimenda in sententia hac, & tunc haec excommunicatio tantum ligat, quantum iusta.

18 Quod secus est in alia sententia, nam si non fertur seruato ordine iuris, est nulla. l. prolarā. C. de senten. Sed sententia excommunicationis etiam iniusta tenet. l. 1. quae est. 3. cap. 1. Sunt etiam & aliae differentiae inter sententiam excommunicationis, & aliam sententiam, quia inter-

dum sententia excommunicationis extenditur ad futura. cap. ex frequentibus. de instit. cap. a nobis. r. de sent. excom. secus in alijs, quia tractus futuri temporis non spectat ad iudicem. ff. de usu. l. 1. Item quia excommunicationis sententia trahit secum executionem, quia statim ligat. cap. pastoralis. extra. de appellat. Alia vero suspenduntur per appellationem. extra. de iureiur. c. venientes. Rursum in sententia excommunicationis debet exprimi causa. Sed in alijs non tenetur iudex exprimere causam, quae enumerat, nisi velit. extra. de re iud. c. sicut. & de renun. cap. in presentia. Concordat autem haec sententia cum alijs, quia debet in scriptis ferri. d. c. 1. eo. ti. in 6. t. e. a suo iudice. vt in q. Dom. in d. cap. 1. & in loco honesto. Igitur in excommunicationis sententia hoc praecipuum speciale est quod semper tenet, & ligat etiam iniusta, quamuis iudex ille apud Deum iniustus sit, & peccet mortaliter, atque maneat suspensus per vnum mentem ab ingressu Ecclesiae, & ad diuini officij. d. c. 1. & c. sacro. eo. ti. Quae tamen poena non afficit Episcopos, quia non fit eorum particularis mentio, quae est necessesse, vt ipsi incurrant suspensionem. c. quia periculosum. eo. ti. lib. 6. [Hinc colligitur ex illo tex. quod vbi requiritur expressa mentio, non sufficiunt verba generalia, vel vniuersalia, vt omnis, quilibet, quicumque. De quo vide not. in c. 2. de praeb. in 6. Verum, quod diximus de Episcopis, intellige de confirmatis, & consecratis: Nam in alijs secus. Cum priuilegium tex. in d. c. quia periculosum, respiciat Pontificale, vnde non comprehenditur confirmati tantum. vt per glo. nor. in verbo, Pontificum, in cle. 2. de celeb. missi. Nec veniunt tamen Episcopos, nisi consecrati appellatione Pontificalis officij, vt glo. in cle. 2. de priuileg. in c. at si clerici. de iudic. de quo plenè per Do. de S. Gemin. in c. 1. §. 1. de offi. ord. in 6. facit etiam tex. no. in c. ex. literis. de excess. praelat. Et ratio est, quia ex quo non sunt Episcopi, non est in eis dignitas Episcopalis. Ita Archid. quae sequitur Dom. in d. c. 1. §. 1. Nec etiam comprehendit Cardinales, quamuis non sint Episcopi, vt not. per Io. And. in c. 1. de schism. lib. 6. Cum Cardinales, quanto sunt viciniore Papae, tanto minus praesumitur poena eis per Papam inferri. Cardinales enim sunt Patricij scripti in diademate Principis. Et sunt pars corporis Papae. q. 1. si quis. & sunt spirituales fratres Principis, & plus alijs priuilegiati, vt in c. officij. de offi. leg. lib. 6. secundum Io. And. Nec etiam comprehendit Patriarchas, & Primates, & Archiepiscopos, cum omnes isti comprehendantur appellatione Episcoporum. c. clericos. in princ. ibi. ordo Episcoporum. & in si. dist. 1.]

Nec eos qui ex ignorantia dictas monitiones

omitterent, sicut colligitur ex vers. praescriptis, nec praelatos religiosorum, qui formulas iuris seruare vsquequaque non debent. de accus. c. qualiter & quando. lo. secundo. durum enim esset, & incommodum praelato, qui modo pro ista re, modo pro alia habet increpare, & monere suos subditos claustrales, vt semper habeat pennam, & folium, & semper scribat sub poena excommunicationis. Hinc est, quod sententias, quas profertur in claustrales, secundum disciplinam regularem, non feruntur in scriptis, ad quod alij iudices tenentur. de re iud. lib. 6. c. 8. si sententia. Vnde pro culpis ipsorum claustralium aliquando mandant praelati, quod certis vicibus comedant in terra in pane, & aqua, quod non exeant claustrum, & similia, nulla exinde confecta scriptura, nec pro tribunali sededo, imò aliquando totum vnum processum ordinariū expediunt sine notario, & teste. Vbi tamen debona fide agitur, de apicibus iuris non est disputandum, nec dacet eos forensium decertationum fore peritos. Imò aliquando etiam ipsos claustrales ignorantia iuris excusat, vt milites, rusticos, mulieres, & huiusmodi personas publicae conuersationis ignaras, ita est apud alleg. 73. [Sylu. tamen in vers. excom. 1. nu. 14. tenet contra Eapum, in quibus quod c. 1. de sent. excom. in 6. secundum Gemin. adstringit ad dicta formam, omnem habentem potestatem excommunicandi, dicens: Quisquis igitur excommunicat, nec valet ratio Lapi: qui non habet continuè corrigere de criminibus, quae requirant summam poenam, id est excommunicationem. Limitari tamen potest quo ad religiosos specialiter, quibus statuta sui ordinis, & constitutiones confirmatae, & approbatae a summo Pontifice, vel communiter approbatae consuetudo aliter se haberet, quia secundum Pan. in c. qualiter, & quando. de accus. ordo iuris in regularibus non seruatur ad vnguem. Limitari etiam potest quo ad religiosos, si ex ignorantia iusta hoc facerent, quia nisi esset iniusta, eos non excusaret de reg. iur. lib. 6. c. ignorantia. Praesertim quod praelati religiosorum cautiore excōicare debet, quia praelati clericorum, pp. maiore charitate, quae debent esse erga fratres, arg. notatorum. in c. causam, quae de iudic. c. 1. Sylu. in vers. excom. 1. nu. 14. Nauar. in Manu. 27. nu. 8. Nec etiam poena tex. in c. 1. de sent. excom. lib. 6. eos afficit, qui dicta forma non seruant, quia periculum est in mora: gl. in c. sacro. de sent. excom. in vers. remerarius, quia hoc casu excommunicator non fuit in culpa.]

Alia vero est tamen excommunicatio iniusta, & tunc Doctores tres gradus sententiae iniustae excommunicationis notant. Est enim sententia nulla quae non profertur a suo iudice, de qua supra. Et est sententia continens intolerabilem errorem, vt puta manifestissimum omnium.

num iudicio, licet procedat a vero iudice. Et est sententia iniusta citra intolerabilem errorem. Et haec potest multipliciter contingere. primo, quia causa, ob quam iudex excommunicat, re vera est iniusta, sed non ita apparet, sed est dubia: quo casu licet reus etiam consilio suorum aduocatorum causam iudicet non fuisse iustam, est nihilominus illi timenda, quare det se gerere tanquam excomunicatum in foro exteriori, & si esset clericus, & consecraret, fieret irregularis. Et si sententiae non pareret quousque appellaret, & recurreret ad alia beneficia iuris, peccaret mortaliter non parendo. Imò sententia tunc habet effectum priuati orationibus, & suffragijs Ecclesiae. Atque hic est proprius casus de quo loquitur Greg. vbi ait sententiam pastorem etiam iniustam timendam. c. 1. r. q. 3.

Secundo contingere potest, tamen causam esse verè iniustam, sed praesumptiuè esse iustam, v. g. quando iudex secundum allegata, & probata contra innocentem ob falsa testimonia testium, sententiam excommunicationis pronuntiat, & haec sui natura non ligat innocentem, vnde qui certus est se esse innocentem, quamuis secundum allegata, & probata legitimè excommunicatur, in rei veritate non est excommunicatus, neque suffragijs, & Ecclesiae orationibus communibus est priuatus. ita Caie. 12. 2. q. 70. art. 4. & ratio est, quia si iudex veritatem nosset, non excomunicaret innocentem, facit tamen in c. illud plane. 1. r. q. 3. vbi quemadmodum iniustitia iudicis nihil obest excommunicato, sic neque iniustitia testium falsa testimonia dicentium ei oberit. licet iudex legitimè sententiam proferat, facit etiam tex. in c. si quis. 24. q. 3. Verè ratione scandali, & obedientiae esset ei obtemperandum in foro exteriori, quia tunc posset iudex eum reticere ab Ecclesia, cui si resistat, peccaret mortaliter. Si tamen peregrè proficisceretur vbi non posset venire in notariam iudicis, neque eorum, qui audierunt sententiam, potest se tunc tanquam non excommunicatum gerere. ita Sor. in 4. senten. dist. 2. q. 1. art. 3.

Tertio potest dici sententia iniusta vere, non tamen continet intolerabilem errorem. Exemplum de sententia nulla, & iniusta, quae continet intolerabilem errorem, & quae non continet. Est praelatus, qui interrogat a Petro secretum crimen, quis ille sit qui furripuerit panem, qui infamauerit Paulum, sub poena excommunicationis. Tunc si quis praecipiat illi, qui non est ei subditus sub sententia excommunicationis reuelare, non obediens non incurrit sententiam, quia est nulla. Itidem si praelatus praecipiat sub poena excommunicationis, vt quicumque subditorum scierit aliquod crimen, illud pandat, quamuis nulla sit infamia, aut indignitas, nec illud possit legitimis testibus probari: nam tunc subditus non incurrit, quia illa sententia continet

intolerabilem errorem, quia iudex non potest quaequam obligare nisi per legem, aut iustitiam, igitur vbi iudex, quod contra legem praecipit, tunc nulla est praecipit obligatio, nec in subdito peccatum est in obedientia, et si iudex non obtemperauerit, & per consequens non incidit in excommunicationem. c. nemo. 1. r. quaestio. 3. quia qui probare non potest crimen, nullo modo denunciare tenetur.

Rursum si praelatus iusserit sub poena excommunicationis, vt quicumque scierit crimen, quod legitimè potuerit probare, manifestet. tunc si nulla est infamia, aut indignitas, sententia iniusta est, quia nullus potest compelli ad manifestandum crimen, quod non laborat infamia, atque testibus, tamen quia sententia nec est nulla, nec continet intolerabilem errorem, dicitur ligare non quo ad culpam, quia nulla erit culpa non obedire: sed quo ad meritum, quia meretur patiendo poenam iniustam, scilicet non communicare sacris, quousque absolutionem petat, vel ad superiorem recurrat. Ita D. Thom. in 4. dist. 18. Ex quo sequitur, quod talis excommunicatio intelligatur obligare quo ad poenam in foro exteriori, id est, quod potest iudex subditum, qui non reuelauerit crimen, quod probare potest, excludere a sacris, & a fidelium communionem, quia non admitteatur excusatio subditi dicentis non teneri, quia nulla erat infamia, aut indignitas: nam praesumentum est iustum esse praecipium praelati, alias deberent praelati quotiescunque quid praecipiant manifestare quo iure id faciant, quod esset in detrimentum gubernationis. vt inquit Sor. de rati. teg. memb. 3. q. 1. conclu. 4. Et propterea inquit D. Thom. quod erit meritum subdito pati illam poenam iniuste. Non tamen per talem sententiam iniustam erit excommunicatus iniuste priuatus communibus, & generalibus suffragijs Ecclesiae. Etenim Ecclesia non videtur velle quem iniuste tanta laesione afficere. cap. illud plane. 1. r. q. 3. Siquidem tamen interpretanda est communis Ecclesiae intentio in communibus suffragijs esse conformem diuino iudicio secundum veritatem quidem, & non secundum commune errorem hominum. Sed iniuste excommunicatus apud Deum non est priuatus, ergo nec Ecclesia priuare intendit. Ita Turrecrema. in c. si quis Episcopus. 1. r. q. 3. Couar. qui dicit communem in c. alma mater. 1. par. §. 7. nu. 5. secunda conclusio. Cui opinioni minimè resistatur verba S. Tho. in 4. dist. 18. quaestio. 2. arti. 1. ad quartum. Nam non inquit D. Thom. quod possit iniuste excommunicatus priuari gratia Dei, & communionem charitatis, atque suffragijs catholicae Ecclesiae, sed potest innocens per Ecclesiam absque culpa priuari iis, quae ad salutem, & gratiam disponunt, vt auditione, & celebratione diuinorum officiorum, atque sa-

cramentorum perceptione. Causa autem quæ iustificat hanc punitionem iniuste excommunicatorum procedit, vel ab aliqua eorum culpa commissa, quod non curent diligenter absolutionem impetrare, vel quia maximè inter est totius vniuersalis Ecclesiæ, vt censura, quæ gladius est ecclesiasticus admodum timeatur, ne aliquis paulatim sit contemptui, dum iniustus excommunicationibus à proprio iudice laetis ante obtentam absolutionem quispiam renuit obtemperare.

26 Igitur excoicatus t iniuste obligatur etiam in conscieia foro à diuinis sibi interdictis abstinere, & alios vitare. Imò si contemnit peccaret mortaliter,] & sic ex contemptu apud Deum incipit ligari. c. notandum. in fin. 24. q. 3. Cum per illum contemptum sit mortalis criminis culpa affectus, non autem quod contemnit fit in conscientia excoicatus: etenim contemptus ipse in quacūq; materia peccati mortalem culpam inducit. glo. in ca. 1. verbo. contemnat. ti. nostro. lib. 6.

27 Ar t contemptum hic non dicimus simplicem transgressionem precepti, vt capitur apud Leuit. c. 26. Sed tunc qñ voluntas superioris renuit subijci ordinationi legis, regulæ, vel iudicis, & ea ex causa procedit ad id faciendum contra legem, vel preceptū superioris. D. Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. ad tertium. Caie. in verbo, contemptus. Vnde non dicitur quis peccare ex contemptu, si ex concupiscentia, vel ira inducitur ad transgrediendū verba legis. vt ibi per Caie.

28 Nec frequentia t actuum inducit contēptū, vt si quis frequentet actum, quamuis dicta frequentia actus ad id disponat, & ideo maximè periculosa est, quia dispositiue inducit ad contemptum. iux. illud. Prou. 18. Impius cum in pfundum venerit peccatorum, contemnet. Syl. in verbo. excommunicatio. 2. q. 15. Naua. c. 23. nu. 42. facit etiā multum ad præsumendū prædictum contemptum in foro exteriori, non autem quo ad interiori, vbi sola veritas consideratur. cap. tua. de spons. cap. humana. 22. q. 5. Nec qñ quis sine causa communicat excommunicato. vt vult Archid. in cap. excellentissimus. 1. q. 3. nisi vbi quis nulla ex causa communicat excoicato, quā quod nolit subijci legi prohibēti communionē. Coua. in d. c. alma mater. nu. 6. & 7. Proferens etiam tālem sentētiā ad interessē tenetur. glo. in c. illud planē. 1. q. 3. & mortaliter peccat, quinetiam & sacrilegus improprie dicitur. Turrec. in d. c. illud. & in c. non perpetuum. 24. q. 3.

29 Cum t autem hæc sit iniusta, licet non sit nulla, absolutionem omnino petere debet, cū ipsa ante absolutionem omnino liget quo ad Ecclesiā. c. per tuas. vers. in alijs. de sent. excom. & ideo dari debet, secundum formam iuris

& si Pan. in c. ab excoicato. num. 16 de rescript. dicat, quod iuramentum, & alia solemnia non requiruntur: vnde antequam excommunicatus iniuste, id est, sine causa petat absolutionem à suo iudice, tenetur seruare canones de excommunicatis statutos, sub pœnis ab eisdem indictis.

Quare excommunicatus t iniuste etiam in foro conscientie tenetur à diuinis sibi interdictis abstinere, & alios vitare, & si diuinis se immiscuerit, irregularis est, nisi occultè absq; scandalo celebrauerit, vt supra diximus, & Couar. qui supra. nu. 7. vers. his quidem.

[Ex quibus omnibus colligunt differentias inter excommunicationem nullam, & iniustā, quarum prima est, quod absolutio ad cautelā non est necessaria, vt in principio diximus, sed quandoque conceditur, vt tunc quis se immisceat diuinis, & alijs actibus. Sed absolutio simplex verè necessaria est ab excommunicatione iniusta, vnde dàda est iuxta formam iuris, etiam cum constiterit sentētiā excoicatonis iniquā esse. Vnde donec absolutio detur, ligatus erit pœnis per canones aduersus excommunicatos indictis.

Secunda est, quod qui allegat excommunicationem fuisse nullam, non fatetur se esse excommunicatum. Is vero, qui dicit excommunicationem esse iniustam, fatetur se esse excommunicatum, licet sit iniqua sententia. Ita Pan. explicat in c. Apostolicæ. de except.

Tertia est, qñ qui appellat ab excommunicatione, quā dicit iniustam, & sic litigium est super iustitia, vel iniustitia excoicatonis, ex quo fatetur se ligatum, ante omnia debet petere absolutionem præstita cautione. & ita procedere potest rex in c. per tuas. de sent. excom. Sed si dicit excommunicationem nullā, auditur, licet non petat absolutionem purè, vel ad cautelam. Ita Pan. in d. c. per tuas. nu. 3. vbi ampliat non solum in duobus casibus ibi expressis, sed in omnibus casibus, vbi allegatur nullitas. ita Doct. in capi. solet. de sent. excom. in 6.

Quarta est, quia si nulliter excommunicatus celebraret, non esset excommunicatus. vt supra. nu. 2. Quod intellige, qñ constat sententiam censuræ esse nullam, quia tunc debet statim pronuntiarī nulla, nec fiet ista absolutio ad cautelā. arg. de offi. deleg. c. cum olim Abb. in fi. Si vero dubitetur, an sit nulla, & tunc peti potest hæc absolutio ad cautelā. Ita Inn. in d. ca. solet. Sylueff. in verbo. excommunicatio. 2. nu. 2. qñ secus est de excommunicatione iniusta.

Quinta est secundum Rom. Rotam. decif. 74. quæ incipit. Item nota. tenere, quod petenti se absolui ad cautelam, sufficiat allegare sententiam

sententiam nullam, licet non exprimat causam nullitatis. facit tex. in l. fin. C. de anna. except. Quando tamen peteretur absolutio ab iniusta excommunicatione, & tunc causa est exprimenda, cum secundum qualitatem causarum facilius, vel difficilius concedatur. & ita secundum Rom. procedit tex. in c. dilectus. el primo. de rescript. Aduerte tamen, quia ad hoc, vt concedatur absolutio ad cautelā, bene regitur, quod causa ipsius nullitatis exprimat, cum sic dubitetur, an sit nulla, vel non. vt inquit Franc. in d. c. solet. nu. 10. qui et nu. 11. inquit qñ debet fieri absolutio cū cautione de pædo, si apparebit eum iuste excoicatum vt patet. in d. c. solet. ibi, vel competens.

32 Quæ quidem t absolutio ad cautelam non habet locum nisi in sententia excommunicationis lata ab homine, quia illa potest esse iniusta, & nulla, secus autem si excommunicatio feratur à canone, quæ semper est iusta. 4. dist. erit. Nisi occurreret dubium facti. i. super facto. vt in c. cum desideres. §. 1. de sen. excom. el. esset probabile dubium iuris. vt not. in cle. eos. de sepult. nam tunc posset etiam à sententia excommunicationis lata à canone peti ab solutio ad cautelam. secundum Io. And. in d. cap. solet. Rursus, vt absolutio ad cautelam possit peti, oportet, vt fiat à sententijs censuræ latis ab homine, in specie, non autem extenditur ad interdicta generalia lata in loca, vt in cle. præfenti. de sent. excom. Nec et extenditur ad excoicatonē minorē, cuius absolutio fit per sacerdotē sine iuramento, & nullo citato. secundum Franc. in d. c. solet. nu. 8. in fin. Iusta excoicatio est, qñ ille, qui potest, & eodem modo, quo potest excoicatur quem potest, & hæc semper valet, & multa operatur, vt inferius videbimus.

[Sed vt melius intelligatur, iusta excoicatio t vt sit, quatuor concurrere debent. primum, vt ille, qui potest, id est legitimus iudex excoicacionem proferat non ex odij fomite, sed ex charitate. iux. tex. in c. i. de senten. excom. lib. 6. Secundum, qñ causa subfit vera, & rationabilis. Tertium, quod monitio cōpetens præcedat. Quartum, qñ proferatur in scriptis, & cam exprimat, & exemplū scripturæ tradatur. iux. d. c. 6. Quod si sic sententia excoicacionis non proferatur, sententia erit iniusta. Et talis sententiam iniustam proferens t multipliciter punitur. primo, quia tenetur excoicato actione iniuriarum. 1. q. 3. illud. & c. temerarium. Secundo est tanquam sacrilegus puniendus. 24. q. 3. c. non in perpetuum. notat Inn. in d. c. sacro. Tertio, qñ care re debet cōmunitone hominū, & arceri ab ingressu Ecclesiæ, in quantum superiori fuerit vniuersum equum. 24. q. 3. c. de illicita. Quarto si nõ

feratur iuxta ordinem. c. 1. de sen. excom. lib. 6. Interdicitur ei per mensem vnus ingressus Ecclesiæ ipso iure, imò etiam vsensus est a diuinis officijs, & si celebrat, irregularitatem incurrit, à solo Papa dispensandus. d. c. 1. Quinto, si sententia iniusta appareat, ad interessē condemnatur excoicato. ita Hostien. Io. And. in d. c. 1. Ab his autem omnibus excusat causa probabilis proferentem, maximè si laudabilis opinionis existat. vt in c. sacro. §. cunq; aduersus. de senten. excommuni. De ista materia vide Astens. de forma excommuni. libr. 7. artic. 2.

S V M M A R I V M.

- 1 Excommunicandi potestas ex ordinatione omnibus sacerdotibus conuenit, licet vsus sit eis interdictus, qui proprius est Papæ, & œcumenici Concilij.
- 2 Episcopi, & Concilij provincialium, & per leges, & sententias excommunicare licet.
- 3 Mores Episcopi duplex dicitur, eradicans, & moralis, & disciplinans, & medicinalis.
- 4 Excommunicatus ab Episcopo est ubiq; uitandus, amplius in suspensio. nu. seq.
- 6 Excommunicatus à suo Episcopo, an possit in alia diocesi absolui. nu. seq.
- 8 Excommunicare simpliciter possunt omnes habentes iurisdictionē in foro exteriori. nu. seq.
- 10 Excommunicare possunt maiores prelati per leges, & minores minime, neq; in actu visitationis.
- 11 Excommunicare non possunt iurisdictionem habentes in foro penitentis.
- 12 Ordo sacer ad excommunicandi potestatem necessarius non est, licet sit minor.
- 13 Excommunicare quis possit.
- 14 Vicarius Episcopi, ut possit excommunicare, quomodo intelligatur.
- 15 Prelatus subditum extra diocesim commorantē, an possit excommunicare. nu. 18. & quid in legato. nu. 19.
- 16 Ignorans excommunicationem illa ligatur, sed fit illa per eum tenent. nu. seq.

Quis excommunicare possit. Cap. III.

Sic quidem t in Ecclesia potestatem excoicandi nemo catholicus dubitare potest, de quo loquitur Sot. dist. 22. q. 2. artic. 1. Hæc autem potestas, quam tradidit Dominus Petro, & eius successoribus Math. 18. dicens, qñ Ecclesiā nõ audierit, sit tibi sicut

sicut ethnicus, & publicanus: conuenit ex sola ordinatione omnibus sacerdotibus. ut habetur in Concil. Triden. Vltus vero est eis generaliter interdicitus, & exercitium, sed aliquibus specia liter concessus. ut inquit Hostien. in sum. tit. no stro. vers. Non solum ad ius. Vnde circa excommunicationem Pontifex maximus, & oecumenicum Concilium non solum per sententias, veluti iudices, verum etiam per leges, vel legislatores excommunicare possunt, nempe leges condendo ne hoc, aut illud fiat sub censura excommunicationis.

2. Episcopi vero, & provincialia Concilia sub eadem forma possunt easdem constitutiones facere, quae non tam leges, quam statuta dicuntur. Possunt etiam per viam sententiae solemniter excommunicare, quae solemniter excommunicatio anathema dicitur, & ipsis Episcopis concessa est. 24. q. 3. cap. corripiantur. c. visis. 16. q. 2.

3. [Vbi] excommunicatio vocatur mucro Episcopi, non quidem eradicans, & mortalis, ut est degradatio. c. pro humani. §. cum igitur. ver. Nos tanto. de homicid. in sexto. qui non tamen ad correctionem, sed etiam ad punitionem infligitur, sed disciplinans, & medicinalis, quia vbi bratur ad correctionem. 2. q. 1. c. multi. 24. q. 3. c. sed notandum. De hoc duplici mucrone Episcopali loquitur Archid. in ca. dilecto filio. de sent. excom. in 6.

4. An vero possint Episcopi excommunicatio primare subditum suffragiis totius Ecclesiae, & ita excommunicare, ut vbi que excommunicatus in tota ecclesia euitetur. Scorus in 4. sent. dist. 19. q. 1. ar. 5. inquit, quod nemo, praeter solum Papam potest propria auctoritate sic subditum excommunicare, ut vbi que in tota Ecclesia vitetur. Et ratio est, quod quempiam excommunicare est non solum ipsum cohibere, ne cum aliis communicet, verum & omnes alios, ne cum illo participant. Archiepiscopus autem Capuanus auctoritatem non habet in Ciues Neapolitanos, ergo illos prohibere non potest, ne cum suo Capuano communicent. Atque adeo non potest Archiepiscopus Capuanus suum subditum excommunicare nisi restrictè, ut scilicet nemo ex Capuanis cum illo communicet. Item quia excommunicare est priuare suffragiis ecclesiae, ita ut pro excommunicato nullibi sit orandum: Non potest autem Ordinarius Venetus priuare suum subditum suffragiis ecclesiae Bononiensis. Solus ergo Papa potest proprie excommunicare, Episcopus vero non nisi restrictè, priuando subditum suffragiis suae ecclesiae. Igitur ex dictis Scori duo colliguntur, quod Episcopi non possint nisi restrictè excommunicare, & quod plenè, non nisi auctoritate Papae. Vtraque est res no-

ua, & in ecclesia inaudita. Nempe quod aliquis sit excommunicatus, & non sit priuatus suffragiis totius ecclesiae, & quod hac potestas sit a Papa Episcopis collata: cum vbi que afferatur tanquam eorum propria. ut cap. corripiantur. 24. q. 3. c. audi. 1. 1. q. 3. visis. 19. q. 2. Vnde non obstat ratio Scori, quia ad excommunicandum sufficit iurisdicatio in eum, qui excommunicatur. Quod autem excommunicatus sit suffragiis totius ecclesiae, & communione priuatus fidelium, non provenit immediatè ex iurisdictione excommunicantis, sed ex ipsa excommunicationis natura, nempe quia ecclesia ex traditione Apostolorum sic instituit. ut patet in c. sicut. cum duobus sequentibus. 1. 1. q. 3. & in c. seruetur. eadem quaestione. Hinc inferitur, quod excommunicatus in vna Ciuitate nempe a iudice ecclesiastico vnius provinciae est vbi que vitandus, per glo. in c. pastoralis. §. verum. de appellatio. in glo. fin. text. in c. ad reprimenda. de offic. ordin. Dec. in cap. cum explanare. nu. 5. & 14. de priuile. Sotus dist. 22. q. 2. artic. 1. prima conclusio. & in 4. sent. & ratio est, quia excommunicatio afficit animam, & sequitur excommunicatum, sicut lepra leprosum. cap. cito turpem. 1. q. 1. Et haec quidem opinio communis est, ut afferit Nauar. in c. inter verba. 1. 1. q. 3. correll. 56. quam quidem sententiam nonnulli veram esse opinantur, quando quis probare possit eum esse alibi excommunicatum, & denunciatum, alioquin si hoc probare non possit, non tenetur eum vitare nisi in eo loco, vbi fuerit excommunicatus, quod adnotauerunt Henricus in cap. cum duobus. titu. nostro. Syluester in verbo. excommunicatio. quinto. dubio 17. Pia sane est eorum sententia. Ipse vero non auderem ita late Concil. Basiliensis decretum interpretari: nam qui in vno loco publicè denunciatus est, minimè ab ecclesia toleratur, eo quod publicè excommunicatus, idcirco si probari denunciatio commode possit, vitandus est publicè, & non occultè: quod si probari denunciatio non valet, tunc equidem vitandus est occultè, non autem publicè; atque ita censet esse tenendum. Couar. in cap. alma mater. §. 4. num. 2.

5. [Sed an] idem in suspensio, & suspensus ab officio intelligatur suspensus vbi que. Dic quod sic. glo. fin. 7. quaest. prima. si quis presbyter. 4. q. quinta. capitu. qui quis. in verbo, communicet. glo. vbi Bald. in lea. ff. de postulan. Doctor in cap. pastoralis. §. verum. de appellat. quod fecus esset, si esset suspensus a beneficio, quia alibi beneficium retinere posset, ratio vero dixerit sitatis inter vtrunque suspensum, est, quia suspensio ab officio fit de actu adhaerente personae, & sic est sententia in personam, quae concomitatur personam vbi que. At suspensio a beneficio dirigi-

dirigitur in rem, ideo illam non egreditur. ita D. Anton. in d. §. verum. nu. 2. r. vel dici potest, quod suspensus ab officio suspensus vbi que est, cum officium concernat clauus, quae vbi que extenduntur, arg. de treug. & pace. cap. primo. Sed suspensio a beneficio concernit dispositionem humanam, & procedit a iurisdictione, quae non extenditur extra territorium, de constitut. cap. secundo. lib. secundo. Cardin. in clem. ut hi, qui. in fine. quaestio. 19. de arat. & qualita. 1.

6. Sed an sit, qui excommunicatus est a suo iudice, si reperitur in aliena dioecesi, & satisfaciatur parti, id est, furtum, aut debitum, verum Episcopus alterius dioecesis, vel eius Vicarius possit eum absolueret? Responderetur posse, si saltem fuerit excommunicatio generalis: illa enim aequipollent canonum. Exemplum, quicumque fecerit furtum, vel aliud retinuerit, quod pertinet ad ius alienum, ut sunt instrumenta scripturarum, tunc enim expleto mandato potest ab alio episcopo absolui: quia nulla proprio irrogatur iniuria, secus si lis esset contestata inter partes in tribunali proprii iudicis; tunc enim debet per ipsum, vel Pontificemisperagi. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 3. Atenfis. lib. 7. titu. 14. Quis absolui potest ab excommunicatione. versu. Virum ille.

7. Si vero esset prohibitum sub poena excommunicationis latae sententiae aliquid, per cuius contrauentionem non esset facienda aliqua satisfactio. v. g. lata est excommunicatio contra loquentes cum monialibus, & aliquis cum illis fuerit locutus, & per consequens est excommunicatus: tunc si iste reperitur in aliena dioecesi, potest per episcopum illius dioecesis, vel alium habentem ab eo auctoritatem absolui. Syluester in verbo, Confessor. 1. q. 13. Sed reuertendo vnde digressi sumus, solemniter excommunicatio solis Episcopis concessa videtur, hinc vocatur mucro Episcopi. c. visis. 16. q. 2. At simpliciter excommunicationem faciendi suae maiorem, si minorem omnes illi auctoritatem habent, qui spirituales habent iurisdictionem, etiam si curam non habeant animarum, vnde Archidiaconus, & Archiepiscopus, alique qui praetorum nomine veniunt iurisdictionem habent: excommunicandi Abb. in capitu. cum ab Ecclesia. um. de offic. ordin. Pariter per viam electionis electi, ut sunt priores claustrales, custodes, vel vti dicam, Guardiani, & Abbates. Hostien. & Syluester in verbo, excommunicatio. 2. num. 5. Sotus dist. 22. q. 2. art. 1. in 4. sent. &

9. ratio est, quia potestas excommunicandi pertinet non ad forum interius poenitentiae, vbi agitur de peccatis etiam occultissimis, sed ad iurisdictionem fori exterioris.

[Ex quo fit ut quemadmodum ad conferen-

das indulgentias non requiritur character ordinis, ita nec ad excommunicandum.

10. In hoc tamen est differentia inter maiores praelatos, id est Episcopos, & minores, quod primi possunt etiam per leges, & statuta excommunicare: At minores praelati nequeunt, aut leges, aut propria statuta condere, licet Visitatores dioecesium, aut religionum dum visitant, possint ordinationes in scriptis sub eadem censura relinquere, quae vim habent, quousque per alium retrocentur. Sotus dist. 22. q. 2. art. 1. igitur omnes iurisdictionem habentes possunt excommunicare suos subditos. cap. transmissam. ca. suffraganeis. de elect. cap. cum ab ecclesiarum. de offic. ordin.

11. Hinc inferitur simplices sacerdotes, Confessores, vel Parochos, quia non sunt proprie praelati, nec iurisdictionem habent nisi in foro poenitentia, excommunicandi potestatem non habere, nisi eis fuerit a superiore commissa, vel nisi in aliquibus causis a iure concessis, veluti in furto, & rapina. ut inquit D. Thom. & si re vera hoc in desuetudinem abiit. ut refert Sotus, qui supra.

Rursum, cum excommunicandi potestas sit potius iurisdictionis, quam ordinis. d. ca. transmissam. inferitur, quod non sit necessarius sacerdos, & ordo ad potestatem excommunicandi, tamen si aliquis ordo praemittendus sit huic potestati, ut tandem eam possit habere, qui clericus sit, & aptus, ac idoneus ad beneficium ecclesiasticum obtinendum, quod expressim Felinus adnotauit in c. dilecta. de maior. & obedient. Cuius ea poterit ratio constitui, quod licet excommunicatio in exteriori iudicio feratur, & pronuncietur: tamen quia aliquo modo pertinet ad aditum regni coelestis, cum ecclesia militans praestet viam ad triumphantem, clausus dicitur iurisdictionis. ut explicat D. Thom. in 4. sent. dist. 18. q. 2. & probatur in cap. ultimo. de excel. praelat. Qua ratione patet, quod non possit excommunicatio fieri, nisi ab eo, qui clericus sit, & idoneus ad consequendam ecclesiasticam dignitatem, cuius ratione excommunicandi potestas iure competit.

13. Excommunicare, etiam potest non solum, qui iurisdictionem habet de iure, sed etiam de consuetudine. c. duo simul. de offic. ordin. cap. cum contingat. de foro compe. cum consuetudo det iurisdictionem. l. r. C. de emancip. libe. 9. q. 3. c. conquestus. in fi. Similiter capitulum se de vacante excommunicare potest. c. cum olim. de maior. & obe. Pariter delegati Apostolici, & ordinarij excommunicare possunt. c. de his. 12. dist. c. P. & G. de offic. deleg.

14. Item vicarius Episcopi, quia habet iurisdictionem ordinariam. glo. fin. in cap. quoniam in plerisque. de offic. ordin. Idem Innocentius in c. r. de.

de offic. Archid. & de offic. vicar. in cap. tua no bis. & hæc est communis opinio. Hinc glossa in c. perlectis. dist. 25. in qua tenet, quod habet delegatam, remanet falsa posset tamen saluari, quod habet delegatam in eo, quod Episcopus sibi committeret. aliquem articulum de his, qui non veniunt in generali mandato Vicario: sicut est conferre beneficium, vel inquirere, & punire delinquentes. de offi. vic. cap. 2. in 6. quia si Episcopus postquam commisit generaliter Vicario officium, deinde separatè committeret sibi aliquem de istis articulis specialiter, certè quantum ad illum articulum diceretur habere delegatam iurisdictionem. vt not. Ioan. And. in addit. Specu. de offi. vica. §. 1. & idem tenet Lopus de offi. vica. cap. licet. lib. 6. & ita potest saluari glossa illa. Verum quod diximus Vicarum posse excommunicare, intellige absente Episcopo. nam quemadmodum adueniente præfide cessat magistratus. l. vltim. ff. de offic. proconsul. vbi proconsul portam Romæ ingressus, amittit imperium, sic Vicarius ipso præfente iurisdictionem non exercet. facit optimus tex. in c. antiqua. de privileg. Archidiaconi etiam, qui habet iurisdictionem ordinariã à lege. vt patet in c. 1. & in c. ad hæc. de off. Archid. & in c. perlectis. dist. 25. potest excommunicare. vt ext. de eo, qui fur. or. re. c. 1. cap. venerabilibus. de sen. excommunicatio. lib. 6. Archid. in d. c. perlectis. non tamen cum solemnitate, de qua habetur in l. 1. q. 3. cum aliquis. quia illud est micro Episcopi. ita glo. in c. cum in cunctis. de elect. Sic iudex delegatus post reuocatione commissionis sibi facta potest aliquè excommunicare, antequam reuocatio ad eum perueniat. & ratio est, quia antequam sciat reuocationem, potestas remanet apud ipsum. glo. in c. auditis. extra de procur.

Rursum Episcopus electus confirmatus licet non sit sacerdos, potest excommunicare, cum non requiratur sacerdotium ad exercitium iurisdictionis. ita Panor. in c. transmissam. nu. 2. de elect.] Sed an possit prælatus subditum suum extra diocesim commemorantem excoicare. Respondetur, quod per modum statuti non potest, sed bene ferri sententia excommunicationis specialis contra subditum absentem, & existentem extra territorium. vt in cap. cum sit. §. fin. de appella. vbi plenè per Doctores. facit tex. in cap. tuæ. vt lite non contesta. & in c. ex tuæ. de cler. nõ resid. Quod intellige quãdo excommunicatio profertur extra diocesim pro causa iam damnata, quæ ortum habet infra diocesim, vt qui furtum fecit in proprio territorio, & postea illico translimina diocesis aufigit, quia pro causa orta extra diocesim excommunicare non posset. vt est text. in d. c. si. Dom. Anton. in c. a nobis. el primo. titu.

nostro. Francus in d. c. si. nu. 13. de consti. lib. 8. & in cap. 1. §. contrahentes. nu. 12. de foro com pet. eodem lib.

16 [Sed quid si iste sit ignorans huius excommunicationis, an excommunicatione ligetur? Respondeo, quod sic extr. de cler. excommunic. min. cap. Apostolicæ. q. 1. capi. de manifesta. Sed quando excommunicatus ligetur, omnes concludunt, quod si constat de intentione legislatoris, vt statim ligetur, & tunc statim est excommunicatus, sed non obest illi, donec ad ipsum perueniat. argum. 4. q. 1. c. 1. ibi. Ex quo literas. ff. mand. l. si mandassem. sed dubium est, quando non constat de eius intentione. vnde Bar. Brix. inquit, quod statim est excommunicatus, licet ignorans, quia sententia excommunicationis statim trahit ad suam executionem. cap. pastoralis. §. 1. de appella. Licet non puniatur, si se ingerit communioni hominum, antequam sciat. c. illud de cler. excommunic. min. Host. verò dicit, quod non ligat nisi tempore sciẽtiæ, sicut nec lex. 3. dist. c. leges. c. proposuisti dist. 32. Mihi tamè magis placet prima opinio prout illam sequitur Henr. in d. c. Apostolicæ.

17 Ante nomen si scientiam quicquid facit non imputatur ei. vnde facta per eum valent, & tenent, ac si non esset excommunicatus, tam in iudicio, quàm extra, & suspenditur effectus excommunicationis. argum. de consecrat. dist. 4. c. 2. Institut. de except. §. præterea. Sic & effectus interdicti suspenditur. c. dilectis. §. 1. de appellat. & effectus absolutionis. 2. q. 5. c. quanto. Quare si talis probabiliter ignorauerit censuram, & celebrauerit, non erit irregularis. argum. de excommunicato. 1. 1. quæstio. 3. cap. si quis Episcopus damnatur, & in c. si quis Episcopus in cõsilio. De suspensio, & interdicto patet in eo, quod legitur, & not. de cler. excommunic. mini. cap. Apostolicæ. 1. resp. c. 1. de postul. prælat. In excommunicato enim requiritur contemptus, vt irregularitas contrahatur. dicto c. si quis episcopus. in verbo, præsumpsit. vbi Gemin. Sic etiam si ignorans literas impetrauerit pro beneficio, vel alio negotio, literæ illæ valent: sed non audietur per tales literas, nisi post absolutionem. Electio etiam de eo facta non tenet, licet se excommunicatum ignoret. Astè. lib. 7. titu. 6. quæstio. 3. Henr. in d. cap. Apostolicæ. num. 1.

18 Sed an Episcopus extra suum Episcopatû possit excommunicare etiam suos subditos. Respond. quod non in foro contentioso, cum extra territorium ius dicenti non pareatur impune. de consti. lib. 6. capi. secundo. in fine. Et vt inquit Hostien. in cap. nouit. extra de officio leg. non potest Episcopus extra diocesim suam exercere ea, quæ sunt iurisdictionis contentiosa: cum talia requirant causæ cognitionem, &

pe

nem, & per consequens locum, in quo possit pro tribunali sedere. 1. 1. q. 3. Episcopum, & seq. Vnde quia non est aliquis excommunicandus sine causæ cognitione. 1. 1. quæst. 3. cap. nemo. Ideo Episcopus extra suam diocesim non potest excommunicare, nisi de consensu diocetani, ad cuius diocesim se transtulit. arg. d. c. Episcopus. cum seq. 3. q. 6. peregrina. Quod credo verum, dummodo partes sui subditi in hoc consentiant, alias secus arg. de offic. ordin. in 6. cap. cum Episcopus. Igitur requiritur consensus partium, & diocetani. Posset etiam alii committere in sua diocesi, vt absolueret. extra de offi. leg. c. nouit. partim in tex. partim in glo. Rursum in notorijs, quæ non requirunt causæ examinationem, posset Episcopus exercere iurisdictionem contentiosam. ext. de iureiur. c. ad nostram. el 3. Pariter absolueret, quando absolutio non eget causæ cognitione, vt in foro pœnitentiæ, quia non tantum à peccatis, sed etiam ab excommunicatione, quam tulit in eum. prædictis et videtur concordare Host. in sum. de pœnit. & glo. in d. c. nõ uit. Licet enim absoluo in foro contentioso præiudicaret alij Episcopo, non tamen absoluo in foro pœnitentiæ. Vnde nõ apparet ratio, quare ouem suam non possit liberare. Hæc Rich. 4. dist. 18. q. 9. arti. 3. c. 1. Potest etiam excommunicatos à canone. Si quis suadente absolueret, vel excommunicatum ab eo in sua prouincia extra ipsam prouinciam denuntiari: quia denuntiatio nihil aliud operatur, nisi quod factum est declarat, & publicat. extra de appella. c. nouit. 1. 1. q. 3. c. curæ. de testi. c. præterea. ff. de testam. l. hæres palam. Et tandem potest exercere iurisdictionem contentiosam, quæ non requirit causæ cognitionem, vel voluntariam, vnde potest conferre beneficia. extra de concess. præben. c. post electionem. 10a. And. in c. statutum. de præben. in sexto. Henricus in dicto c. nouit. de offic. legati.

19 Sed vtrum legatus extra suam prouinciam suam existens possit excommunicare, vel absolueret? Respondeo, quod non. argum. dicti. cap. nouit. Ratio est, vt ibi per gloss. quia excommunicare, & absolueret est iurisdictionis. Iurisdictionem autem habet iudex tantum in sua diocesi, vel prouincia argum. vnde decima, quæstio. prima. c. si quisquam. & extra de rescript. cap. pastoralis. Sed quid si excommunicauit aliquem, dum erat in prouincia sua, nunquid eum absolueret poterit, quod erit extra prouinciam? Respondeo, quod non: quia exeundo prouinciam suam animo non reuertendi, statim priuatus est dignitate. ff. de offic. delegat. l. 3. & iurisdictione statim expirat. extra de officio legat. c. vltimo. Hæc extra de officio legat. c. nouit. in glossa. Sed quid si est in loco viciniore

ri suæ prouinciæ. Dic quod in Episcopo dicendum est, quod sic. iuxta textum in clem. 1. de foro compet. In legato vero secus, si exiuerit animo nõ reuertendi. De hæc materia vide Cardin. in dicta clemetina prima. nu. 12. vbi et nu. 11. quærit, an possit prælatus vt proprijs insignijs extra suam diocesim vide Concil. Trid. sessio. 6. c. 5. & 14. sessio. c. 11.

S V M M A R I V M.

- 1 Excommunicare non potest iurisdictionem non habens, & laicus potest ex privilegio. Item non sacerdos.
- 2 Mulier licet iurisdictionem habeat, non excommunicat.
- 3 Abbatissa præcepta non obligat moniales sub mortali, nisi ex natura rei hoc esset.
- 4 Excommunicatus, interdictus, suspensus, irregularis, an possint excommunicare.
- 5 Consuetudine sola quis non potest excommunicare.
- 6 Excommunicare quis non potest nec æqualem, nec superiorem, nec seipsum. fallit tamen in tribus casibus. nu. seq.
- 8 Ludæ cum excommunicato, an ligetur excommunicatione lata contra ludentes.
- 9 Excommunicatione inferioris superior non ligatur an sit semper verum.

Quis non possit excommunicare. Cap. V.

- 1 **D**rimo non potest excommunicare, ille, qui iurisdictionem spiritualem non habet, etiam si sit ecclesiasticus. c. dilectus. de offic. ordina. & habeat iurisdictionem temporalem. hinc est quod superior laicus etiam ex delegatione Episcopi excommunicare non potest, posset tamen ex privilegio Apostolico. dist. 32. §. verum. Sylu. in verbo. excommunicatio. 1. nu. 6. 2. q. 5. Mennan. glo. in c. decernimus. de iudic. [Ad idem glo. in c. lector. dist. 33. c. bene quidem. dist. 96. c. peruenit. dist. 95. Abb. & Henricus in c. decernimus. de iudic. Inno. in c. quanto. de consuetud. glo. in cap. ad nostram. de hæret. Quibus locis habetur, quod potest Papa per suum privilegium laico concedere iura spiritualia, scilicet, vt possit excoicare, beneficia conferre, & c. est et glo. no. in c. Adrianus. dist. 63. An vero possit Papa simpliciter sacerdoti committere, quæ sūt ordinis Episcopalis, vide glo. & Doct. in d. c. quanto, & quæ diximus supra lib. 3. c. 5. nu. 8. 9. & 10.]
- 2 Secundo. Mulier quæ iurisdictionem habeat spiritualem, & curam animarum quoad correctionem, & administrationem. c. dilecta

lecta, de maior. & obed. excommunicare non potest, unde si excommunicet, licet subditi peccent contraueniendo, tamen celebrantes in regularitatem non incurrunt. Hinc infertur quod si Abbatisa, vel Priorissa possit implorare officium superioris, siue Papae, siue Episcopi, ut excommunicet inobedientes, ut inquit Abb. in d. c. dilecta, non tamen ipsa potest excommunicare, quia eis non sunt traditae clauis ecclesiae c. noua, de poenit. & remiss. quod procedit, etiam si foemina esset diaconissa, auth. diaconissa, C. de sacrosan. eccles. [Posset tamen suspensionem procedentem a clauis iurisdictionis facere Abbatisa, & similes Praelatae, unde posset suspendere a beneficio, cum talis suspensio non procedat a clauis, nec comprehendatur sub censura ecclesiastica nomine, ut in c. tanta, de excess. praelat. sed ab officio diuino non potest suspendere, & si suspenderet, non incurreret irregularitatem violando, interdictum cum talis suspensio procedat a clauis ordinis, quae non est apud foemineum sexum propter ordinis dignitatem, ita Bal. & Henricus in d. c. dilecta.]

3 Et licet Abbatisa, vel alia matres sanctimonialibus praefecta, dent quaedam precepta monialibus, illa tamen non obligant sub reatu mortali, nisi ex natura rei hoc esset, quia Abbatisa, vel alia potest imponere precepta ciuilia, & domestica tantum, sicut matresfamilias, non autem spiritualia, ut religiosorum praelati [Discrimen autem inter precepta vtriusque potestatis quod sit, supra diximus, lib. 2. c. 56. nu. 6. exempli gratia, potest matrona quae monialibus praeficitur, illis praecipere ne literas scribant, aut recipiant, aut cum viris loquantur, aut ad hortos exeant, sed tamen ista precepta ex natura rei aestimari debent sub quo reatu obligent, mortali ne, an veniali. Tantum enim ad custodiam domus conferre possent, ut eorum transgressio esset mortalis, & tam parum, ut esset venialis. Similia enim precepta posset materfamilias ponere suis filiis, licet in monasterio vrgentior sit causa, & magis obligent illa precepta. At vero ponere preceptum more religiosorum, ut eo ipso, quod in scriptis datur, intelligatur obligare ad mortale, re vera nequeunt ex facultate officij annexa. Bene tamen ex commissione possent hanc habere potestatem constituendi huiusmodi precepta spiritualia, ut si Prouincialis, vel Praelatus, ubi eis visum fuerit ad honorem domus, & monialium expedire, Priorissis, vel Abbatisis committeret, ut possint huiusmodi precepta spiritualia in graui necessitate ponere, i. aliquid praecipere in virtute sanctae obedientiae, vel in scriptis, citra tamen excommunicationis censuram, nam haec facultas numquam mulieribus com-

missa est, nec eis committere decet: ita Sotus in 4. sen. dist. 20. q. 1. ar. 4. ver. Hinc fit.]

4 Tertio, nec excommunicatus excommunicare potest. 24. q. 1. audiuius. quod intellige, modo sit denunciatus, contra glo. in d. c. audiuius. Nauar. c. 27. nu. 27. Nam iudex occulte excommunicatus si aliquem excommunicauerit, valet eius sententia. Abb. in c. ab excommunicato, nu. 8. de rescript. Sotus in 4. senten. dist. 22. q. 2. art. 1. in fi. Couar. in d. c. alma mater. §. 1. nu. 4. ubi inquit hanc opinionem esse magis communem, & ratio est, quia cum haec sint de iure positio, non censetur ecclesia iudices vsu iurisdictionis priuasse, quousque constet esse excommunicatos, & hoc propter bonum commune, nam alias si actus excommunicatorum latenter irriti essent, detecta excommunicatione, multi de suo statu dubitarent, ita Sotus, qui supra. [Et haec, quae diximus, excommunicatum non posse excommunicare, intelligenda sunt de excommunicato excommunicatione maiori, & ratio est, quia excommunicatio est iurisdictionis, cuius exercitium ipse excommunicatus non habet, ut in c. Romana, de offic. vicar. lib. 6. & in c. ad probandum, de re iudi. & etiam, quia cum sit extra communionem hominum, non potest ab ea alium excludere.] ligatus vero minori potest excommunicare, quemadmodum potest etiam absolueri ab excommunicatione maiori, cap. duobus, ritu. nostro. Nauar. c. 27. nu. 24.

4 Quarto, nec interdictus, vel alias suspensus c. alienationes. 1. 2. q. 2. glo. in c. praesenti, ritu. nostro, lib. 6. Sylu. in ver. excommunicatio. 1. nu. 6. in fi. [Verum de suspensio est distinguendum secundum glo. in c. audiuius. 24. q. 1. quia aut est suspensus ab officio, sed non ab executione iurisdictionis, aut econuerso, aut ab utraque. Primo modo non potest celebrare diuina, & tamen posset excommunicare. Secundo modo non posset excommunicare, sed posset celebrare. Tertio modo neutrum posset de iure. Sed an irregularis possit excommunicare? & videtur quod non, quia illud, quod deicit hominem a statu praelationis, prohibet eum posse exequi ea, quae sunt iurisdictionis: sed irregularitas deicit hominem a statu praelationis, ut habetur per tex. & glo. in c. 1. in fi. de aetate, & quali. ordi. c. cum in cunctis. §. hic facta. de elect. ergo videtur quod irregularis excommunicare non possit. In contrarium tamen est veritas, quod irregularis, qui factus est sine culpa sua, excommunicare possit: cum talis irregularitas non eiciat aliquem a statu praelationis, glo. in d. c. 1. extra de cler. aegrot. c. illud. Unde talis irregularis potest exercere quae sunt iurisdictionis, non tamen quae sunt ordi-

ordinis, ut celebrare, vel absolueri in foro penitentiae, vel alia sacramenta ministrare. Imò etiam irregularis culpa sua potest excommunicare, antequam sit deiectus per sententiam nisi irregularitas sit contracta per talem casum, quo priuatur irregularis privilegio clericali, vel quo factus sit infamis, ita Rich. in 4. sen. dist. 18. ar. 3. q. 4.]

5 Quinto, consuetudo sola non est sufficiens, ut quis sit excommunicatus absque sententia, aut consuetudine, nisi legitime praescripta sit, aut approbata a summo Pontifice, aut alio praelato, quo ad suos subditos, quia tunc vim habet statuti. Nauar. c. 27. nu. 7. & nu. 94. in prin. Vbi id affirmat de incendiario ecclesiastico, qui a nullo canone excommunicatus reperitur, sed sola consuetudine approbata.

6 Sexto, excommunicare potest quis non potest sui superiorem, neque seipsum. l. qui iurisdictioni. ff. de iurisd. om. iudic. aut sibi aequalem: & ratio est, quia excommunicare est actus iudicialis, habens vim coactiuam, nemo autem nisi sibi subditum cogere potest, nullus vero sibi subditus esse potest, neque par pari, quia par in parem non habet imperium, neque superior superiori. c. a nobis, el. primo. tit. nostro, c. cum inferior, de maior. & obed. l. penult. ff. de arbit. Erubescit autem lex, quod filius potestatem habeat in parentem, ut in Auth. de nupt. §. si vero expectet. & mirabilis infamia esset si filium patrem, vel discipulum magistrum velle sibi subijcere. 96. dist. quis dubitet. Hinc infertur, quod si episcopus censuram excommunicationis, profert, siue per statutum, siue per sententiam in eum, vel alium, vel quid aliud fecerit, si ipse, vel alius Episcopus, vel Archiepiscopus illud fecerit, neminem ligat.

Rursum, si episcopus synodalem fecerit constitutionem, ut nullas sacerdotes in sua dioecesi luderet, tali ludo, & Archiepiscopus, vel Episcopus, ibidem ludit, non incurrunt, ut recte ait Panor. in c. 1. de raptor. [Cum nemo possit sibi ipsi imperare. l. pen. ff. de arbit. & debet esse differentia inter iudicantem, & iudicatum. 4. q. 4. c. nullus. Tum etiam, quia ut statutum dependet a potestate episcopi, & ipsum tollere potest in totum, vel in parte. 1. 2. q. 1. certe fortius potest sine poena contrahere. Tum, quia statutum episcopi dicitur esse sententia, ut probatur in c. 2. de constit. in 6. Sed si episcopus excoicaret, aliquem cum suis participibus, vel cum omnibus dantibus, auxiliu tunc ipse episcopus participans, vel praestans auxilium, non ligatur tali sententia, ut tenet Ioan. Andr. & Archid. in c. statumimus, eod. tit. lib. 6. ergo eodem modo non ligatur constitutione synodali. Posset tamen in duobus casibus episcopus in excommunicationem incidere, si luserit, si

esset solum denuntiator excommunicationis summi Pontificis, aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius Vicarii, aut alius, qui excommunicat. Nauar. c. 27. nu. 6. Item si ludus esset reiteratus, quia licet Episcopus, vel Archiepiscopus ludendo non sint excommunicati ex sententia statuti, sunt tamen bene excommunicati ex participatione in crimine ex sententia iuris, ut not. per Innoc. & Hostien. in c. nuper, eod. tit. si cum excommunicato luserit. d. c. nuper. c. si concubinae. & ita intelligitur text. in c. cum desideres, eo. tit. ita Ioan. And. in c. contingit. 1. tit. nostro: Rursum, quod diximus neminem posse seipsum excommunicare, intelligitur quo ad vim coactiuam, non autem quo ad vim directiuam in foro conscientiae, nam quo ad peccatum ligatur, quia licet Princeps sit solutus legibus, tamen debet viuere secundum leges. l. digna vox. C. de legi. Alex. & Ias. in l. 1. ff. quod quisque iur. Diuus Tho. 1. 2. q. 96. ar. 5. ad tertium, Fely. in c. 1. nu. 25. de constit.

8 An vero ludens cum episcopo ligetur excommunicatione lata per statutum contra ludentes? videtur dicendum quod sic, ad hoc. l. pen. ff. ne quis eum, qui in ius voc. nisi ipse episcopus tollerit, vel dispensaret contra suum statutum quo ad ludentem cum ipso: potest enim episcopus contra suam constitutionem dispensare, secundum commune, ut per Doct. in c. licet canon, de elect. in 6. sed de hoc vide supra. lib. 2. c. 96. nu. 15. & 16.

9 Rursum nota, quod licet Archiepiscopus non possit ligare excommunicatione Episcopi, fallit nisi Archiepiscopo non subesset episcopus statuens, quia tunc sententia episcopi ligaretur, si in eius dioecesi deliquisset. c. duofunt, dist. 97. quia ratione delicti sortitur forum, & fit illi quodammodo subditus. c. fi. de foro compet. fallit etiam secundum glo. in c. inferior, dist. 2. 1. ubi superior potest ligari iudicio inferioris, & primo, si submittit se alteri. Sed tu dic, quod regula non fallit hoc casu, quia si submittit se alteri, ergo non est illi superior, sed inferior. Nam si praetor subiecit se subdito, potest ab eo iudicari. l. est receptum. ff. de iurisd. om. iudi. ad hoc. 2. q. 7. nos. Item fallit secundum aliquos in crimine haeresis verae, quia superior iudicatur per inferiorem, dist. 40. c. si Papa. Sed nec in hoc casu fallit, quia Papa propter haeresim efficitur quolibet catholico inferior, glo. 2. 24. q. 1. Acharius. Rursum fallit in delegato Papae, cum sit Canonicus Ecclesiae Cathedralis, potest iudicare suum Episcopum. Verum nec haec est vera fallentia, quia delegatus est maior omni ordinario, de offic. deleg. c. sane. notat glo. 7. q. 1. peruenit. Praeterea fallit in simplici sacerdote, qui audit.

audit Papam in confessione. Sed tu dic, quod simplex sacerdos in foro penitentiali est maior Papa. ita procedit. glo. 9. q. 3. c. aliorum. Et rationem assignat glo. in c. dilectus. de ex ce. prela. quia ille, qui est iudex in foro poenitentiali, fungitur legatione Dei, patet de offi. ordi. c. si sacerdos.]

S Y M M A R I V M.

1. Excommunicari non subditus non potest, & quis subditus.
2. Exemptum in propria etiam diocesi praelatus excommunicare non potest, fallit, ut nu. seq.
4. Exempti tantum a Papa, ab alio quam ab ipso se delinquant, non puniuntur, nisi in heresi.
5. Excommunicatio, non comprehendit extra diocesim delinquentes, sed sic forenses.
6. Vniuersitas non excommunicari, sed interdici potest, vide nu. seq. & 8.
9. Mortuus non excommunicari, sed declarari potest, nec qui delinquere non potest, ut infans, nec infidelis, ut nu. seq.
11. Priuilegiatus, ut exemptus, Rex, Papa, irrationabilia animalia excommunicari non possunt, imò cre dere, esset superstitio, usque ad nu. 14.
14. Excommunicatus iterum excommunicari potest, q. idem in interdicto, & suspensio.
15. Epilogus eorum, qui possunt, uel non possunt excommunicari.

Quis excommunicari non possit.
Cap. VI.

1. **R**imo excommunicari non potest non subditus, ut supra diximus cap. 4. in fin. Subditus, uero proprie dicitur ratione domicilij, ut uoluit glo. sing. in ver. subditos, in clem. 1. de foro competen. licet improprie etiam dicatur ratione delicti, facit glo. in c. a nobis. 1. tit. nostro, & in c. cum nullus. de tempo. ordi. lib. 6. Igitur ut subditus excommunicatione ligetur, requiritur, ut sit subditus ratione domicilij, id est loci scilicet propriae diocesis ipsius excommunicantis. Docto. in d. c. a nobis. & c. ut animarum. de constitu. lib. 6. Hinc inferitur, q. si Episcopus Nolanus excommunicaret personas habitantes, uel existentes extra suam diocesim, nulla est excommunicatio. d. q. ut animarum. & ratio est, quia requiritur, ut quis sit subditus ratione domicilij, id est, ut habitet in sua diocesi, q. intellige, nisi sit persona exempta, etiam ratione delicti in loco etiam non exempto. c. 2. de priuileg. in 6. Domi. in c. 1. de statu regul. & nos supra. eod. lib. c. 2. nu. 19. nam licet in propria Episcopi diocesi habitet

excommunicari non potest. d. c. a nobis. el 2. Exemplum in monachis Capuae habitantibus, qui non possunt ab Archiepiscopo Capuano excommunicari eo praetextu, q. non reuelauerint, quamuis mortaliter peccent, cum contra officium charitatis faciant, non op. ferendo proximo. Sic et neque includuntur excommunicatione facta ab episcopo contra colloquentes cum monialibus, si colloquentes sint monachi exempti, qui colloquerentur cum monialibus non exemptis.

3. Quod tamen intellige, nisi episcopus ferret excommunicationem auctoritate Apostolica: tunc enim omnes etiam exemptos comprehendit, ut habetur in Conc. Trid. sess. 25. c. Bonifacij octauo. Hinc inferitur, Capuanos ciues loquentes cum monialibus exemptis, non esse excócaros. Fely. in c. fi. nu. 16. de foro cõpet. [& ratio est, quia exempti subfunt Papæ immediatè: & ideo etiam si delinquant, t. ab alio puniri non poterunt. 16. q. 1. frater noster. de suppl. negli. praelat. sicut nobis. §. si. ibi. mandamus quatenus nisi a iurisdictione tua exempta sint ecclesie supradictæ, prædictos excessus studeas rationabiliter emendare, ergo a cõtrario si exempti sunt, non licet emendare, sed potius est hoc summo Pontifici nuntiandũ, sicut expressè habetur, de statu mona. in singulari. §. ordinetur. & c. ea quæ. §. hæc eadè. Fal lit tamè in crimine hæresis, nã tunc quia immatissimum, & periculosissimum est, puniuntur, & condemnantur ab ordinarijs, non tanquam iure suo, sed tanquã sedis Apostolicæ delegatis. de heret. ad abolendã. §. si. Vnde ipsi nõ hoc facere uidentur, sed Papa. arg. de transla. episcopi, inter corporalia. §. sed neque. Patet igitur, quod in alijs criminibus, nisi & Papa hoc cõcedat, ab inferioribus minimè puniuntur. An autè exemptus possit se subijcere ordinario, uide per Abb. in disput. incip. Duplici ordine insigniti, per eundè in c. significati. de foro cõpe. ubi concludit, q. non absque licentia Papæ. Et an exempti si uelint possint ponere causã suam in manibus inferioris a Papa. uide gl. in c. 1. de offic. delega. & de hac materia multa diximus. lib. 2. c. 49. circa finem.]

Rursum, si lata est excommunicatio cõtra fures, t. si furantur extra locum, ubi adest excommunicatio, non sunt excommunicati. Forenses uerò furantes Capuæ, ubi adest excommunicatio contra fures, ligantur: quia sunt subditi ratione delicti. c. fi. de foro cõpet. Quod intellige, modo excócatio sit lata auctoritate ordinaria, scilicet si tanquam delegatus Papæ excommunicatio Papalis omnes ligat. Sotus, lib. 5. de iusticia, & iure. q. 4. art. 1. Sed de his latius. c. 8.

6. Secundo, nec t. vniuersitas, excommunicari potest.

potest. c. Romana. §. in vniuersitatem. tit. nostro. lib. 6. Et ratio est, quia requiritur, ut persona excommunicanda sit certa, & determinata, non autè incerta, & indeterminata. Hinc vniuersitas, ciuitas, collegium, congregatio excommunicari non potest, sed bene interdici, ne contingat innocentes irretiri. d. §. in vniuersitatè. licet secundum aliquos si feratur, nõ est nulla, sed iniusta.

7. Sed aduertendum, t. quod si excommunicatio sit lata contra vniuersitatem a summo Pontifice, tunc cum ipse non subiaceat d. c. Romana. excommunicatio tenet in foro exteriori, in interiori autè non. Vnde qui certo scirent se esse innocentes possent seculo scandalo se ingerere diuinis. At si alius, quam Papa excommunicaret, & excócatio esset lata in omnes de collegio absolute, non valeret excommunicatio, & esset ipso iure nulla. d. §. in vniuersitatè. ob uerbum penitus, ibi. appositum. Syllu. in ver. excommunicatio. i. nu. 10. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 2. Si autè nõ omnes de collegio absolute, sed singulos, id est, Rectorem, Syndicum, electos, aliasque personas, quæ in culpa fuerunt, excommunicaret: tunc quia periculum non est ut irretiantur innoxij, excócatio teneret. Tutior t. tñ est opinio, quod etiã ualeat excommunicatio, quando fertur absolute contra vniuersitatem, scilicet quo ad reos, & culpabiles, sicut dicimus, quando fertur excommunicatio in communi. *Chisape, o hauesse inteso, & c.* [ita Fely. in c. dilectã. col. 2. de except. Imol. in c. capitulum. col. pen. de rescrip. tametsi de rigore uerior est contraria opinio, ut teneat. secundum Palu. & communem. in 4. dist. 18. q. 2. ad fin. Curt. sent. cõsi. 20. dubio 2. Imò quãuis iure possit ferri excócatio in vniuersitatè, minimè ligantur hi, qui post ipsam cõsurã pronuntiationem collegium, aut vniuersitatè fuerint ingressi. Bal. Pau. Imo. Aret. & alij in l. si grege. ff. de leg. 1. l. in l. inter stipulantè. §. sacra. ff. de uerb. signif. fatetur esse communè.] Remedium tamen est, q. quando excommunicatur in communi vniuersitas, interdicitur. c. nõ est uobis de spons. c. sanè el 2. de offi. deleg. c. si sententia. de sent. excommu. lib. 6. quia ista pœna non est spiritualis, & non afficit animã, quia non priuat cõmunionem suffragiorum ecclesie, sed tantum suspendit, interdictos auditione, & celebratione diuinorum officiorum, quæ quidem priuatio directe nõ afficit animã, & sic dicitur ab excócatationis cõsura, uel excommunicatõ cõtetur omnes illi, qui fuerunt inobediẽtes mandatis, & c. Couar. li. 2. variar. resolu. c. 8. nu. 9.
9. Tertio, nec t. mortuus excommunicari, quãuis declarari possit excommunicatus, seu in excommunicationem incurrisse. cap. si quis. de hæret. Abb. in d. c. a nobis. lo secundo. nu. 12. de sent. excom. Cast. de iust. hæret. puni. lib. 2. c. 19. Couar. in c. alma mater. §. 1. r. nu. 8. prima par. de sent. excommu. in 6. Nauar. c. 27. nu. 27. qui si est in ecclesiastica sepultura sepultus, debet eijs, & in asinorum sepulturam poni. Docto. in d. c. si quis.
10. Quarto, nec ille, q. certissimus est, q. õn potuit delinquere, ut infans, & furiosus. Abb. in cap. ab excommunicato. de rescrip. Hinc dicitur, q. si lata sit excommunicatio per sententiam, aut statutum contra ingredientem in tra septa monasterij cuiuscunq. generis, aut sexus, aut ætatis, uel cõditionis fuerint, tunc non includitur infans, aut furiosus, nisi infans sit doli capax, & habeat vsum rationis, quia eo casu cum possit committere peccatum mortale dicitur excommunicatus. c. 1. & 2. de crimin. fal. c. 1. de delict. puer. Nauar. in c. statuius. 11. q. 3.
11. Quinto, nec t. infidelis. ca. gaudeamus. de diuor. Potest tamen indirectè excommunicari. prohibendo fideles, ne cum infidelibus habeant commercium. ca. post miserabilem. de vsur. c. postulasti. de iudæis.
12. Sexto, nec t. priuilegiati, quatenus se extendit priuilegium. c. cum ad quorundam. de excessi. praelat. [Hinc fit, quod exempti secundum formam exemptionis suæ non possunt excommunicari extra de priuileg. c. cum capella. & cap. quanto. ubi in dicto c. quanto. cauetur, quod cum praelati religiosos exemptos non possint excommunicare, uel interdicerè, quòd in odium eorum, uel fraude priuilegiorum ipsorum non interdican, uel excommunicent alios eidem communicantes, quia sic facientes puniendi sunt: & ratio est, quia ex quo non licet tales excommunicare, uel interdicerè, ita nec aliquid æquipollens facere: quia ex quo denegatur una via, denegatur et omnis alia, per quam ad idem deueniri potest. Non enim sunt consideranda uerba, sed mès legislatoris, & contra legem, uel priuilegium facit, qui seruat sola uerba. & uenit contra mentem. non dubium. C. de legi. reg. fi. reg. iur. in 6. sic neq. est aliquid in fraudem canonis attendendum. de concess. præb. c. constitutus.]
13. Septimo, nec Rex, uel Imperator, nisi notorijs. facit tex. in c. duo sunt. dist. 96.
14. Octauo, nec Papa, quia nulli homini, nec legi humane, qua sola fertur excommunicatio quo ad poenam subijcitur, c. proposuit. de concess. præb. c. cuncta per modum. 9. q. 3. nam neq. per hæresim incidit in excommunicatõnem humanam, de qua loquitur, sed diuinam. Nauar. c. 27. nu. 13.
15. Nono, nec Diabolus, nec anima separata ab homine, q. non sunt homines. c. m. quadã de R r celeb.

celeb. miss. Neque ethnicus, etiam si sit cathedra, id est nouiter conuersus, nondum tamen baptizatus.

Decimo, neq; creaturæ irrationales excommunicari possunt: hinc neq; locusta, neque bruchus, vel aliquod genus vermium, aut minorum animalium irrationabilium excommunicari possunt, idque credere, [vel excommunicare] superstitionis est. cum eo casu ad expulsionem eorum accipiantur media, vt remedia, quæ nec naturaliter, siue naturali reuelatione, nec supernaturaliter, neq; vlla Ecclesiæ Christianæ Romanæ institutione habeant virtutem expellendi ea, eo modo per excommunicationem. Et ita censenda sunt superstitionis aliqua specie superstitionis, quas post alios referimus. lib. 2. c. 5. & 3. nu. 2. in nostris decisionibus, vel inuocationis tacite demonum, quæ vt referimus ibidem nu. 10. toties fiunt, quoties aliquis enittitur efficere aliquid per causas quæ nec virtute sua naturali, nec ex diuina, aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, aut sunt ad aliud ordinatæ, vel quando huiusmodi causæ tanquã necessaria adiunguntur alijs, quæ possunt talem effectum producere. iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 96. art. 1. & in multis articulis. q. 95. Cuius quæstionis exempla possunt esse quidam rami, quos posuit Caiet. in summa, in verbo. Incantatio. Quamquam religiosè vt possumus aqua benedicta, & precibus, sanctis, & adiurationibus fundatis in diuina bonitate, nõ referendo illas ad irrationalia nocentia, sed ad ipsum Deum, qui ea mouet, humillimè obsecrando eum, vt dignetur ea compefcere aliquo modo suæ Maiestati gratia, vel adiurationes illas referendo ad diabolum, qui Dei permisso his vitetur ad nocendum hominibus, præcipiendo ei potestate à Deo tradita Ecclesiæ, iuxta illud Lucæ 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, &c. vt cesset à mouendo, & ducendo, & dirigendo illa contra nos. Nihil tamen amice, vel socialiter petendo, etiam si ipse, vel alius spiritus eius afflatus promitteret certò liberationem. Nam vt S. Thom. 2. 2. q. 90. art. 2. concludit licere adiurare Deum, & hominè, & amicos. & in ar. 2. licet etiam dæmonem adiurare tamquam hostem, ad compellendum, vel socium, ad habendum ab eo aliquod adiutorium, vel bonum. vide Sorum de iusti. & iure. lib. 5. q. 12. ar. 2. Nauar. in Man. c. 27. nu. 23.]

23. Et nec obstat id, quod legitur in historia. D. Bernardi de gestibus Illust. ordi. Vbi tempore, quo fideles intererant sacris, eo loci tanta erat iniuriam quantitas, qd celebrari non poterat: vnde D. Bernardus eas excommunicauit. vnde statim mortuæ sunt. Similiter legitur de sanctissimo Patre nostro Benedicto, qd

dum quidam Abbas amisisset eius antilum, nec qui illum rapuisset, inueniretur, lata fuit excommunicatio contra quæcûq; annulum habentem, vnde fuit postea inuentus coruus ægrotare, quem in eius domuncula monachi inuenerunt. Pariter legitur in ser. 2. B. Vincentij. fer. 3. post secundam Dominicam Quadrag. quod quidam monachus reliquit Breuiarium in quadam arbore per obliuionem, excommunicauit illum habentem, & statim arbor exsiccata est, nam dicimus illas fuisse maledictiones, permittitque Deus hæc fieri, vt homines deterreantur, & excommunicationis gladius maximè timeretur. Nec etiam obstat illud Iosue. capi. 6. vbi multa irrationabilia fuerunt anathematizata, quia non est intelligendum de anathemate, id est excommunicatione: sed pro rebus separatis à communi consortio aliarum similitum. vt palam dicit S. Thomas receptus in cap. 11. ad Galat. Vt etiam accipitur in locis omnibus veteris testamenti, in cuius tempore nondum inuenta erant tres illæ censuræ, de quibus in cap. quærenti de verbor. significat. quarum maxima est excommunicatio. 24. quæst. 3. cap. corripiantur. Nec etiam obstat, quod multæ sententiæ fuerunt latæ in Hispanijs contra mures, forices, & locustas, & præcipuè quædam sententiæ excommunicationis lata à quodam Episcopo. vt refert Nauar. lib. 5. de senten. excommunic. confi. 5. quæ præcepit muribus, vt intra tres horas exirent terras, quas habitabant, intra quas maximè eorum numerus exiit narando per mare Oceanum in quanda insulâ sterilem: quia respondetur qd liberatio non prouenit ex virtute, & bonitate sētētiarū, sed ex potestate diaboli, qui abtulit illa animalia de terris, quibus nocebant, vel occidit ea et subito, ad persuadendum cupitibus illâ liberationē prouenire ex bonitate sētētiarum, & sic continere, & manutene re cōfidentes in eis in peruersis superstitionibus, & inuocationibus, & amicitia demonū, qui plurimum cupiunt haberi, & adorari pro Dijs, & benefactoribus: cum tamen sint malefactores maximè. Nauar. qui sup. nu. 12.

14. His igit casib. exceptis ceteris possunt excommunicari, etiam si sint vna vice excommunicati. ita notatur. in c. ita quorundā de Iudæis. 3. q. 4. c. Engeltrudam. c. cum pro causa. c. officij. de senten. excommunicat. Et hoc ideo, vt vel eiusdem excommunicationis iteratione maiorem terrorem, & confusionem incuriat, vt sic resiliat à peccato. Et non obstat si quis diceret, quod excommunicatus pro vna causa non potest amplius excommunicari: quia cum semel sit eiectus extra ecclesiam, non potest amplius eijci. iuxta illud Apolto. Quid enim ad nos de his, qui foris sunt aliquid indicare. cap.

cap. gaudemus, ext de diuor. Nam respon. qd effectus excommunicationis est duplex. Primus eijciendo extra ecclesiam, & ita procedit contrarium, nam qui semel extra ecclesiam positus est, amplius extra poni non potest. c. omnis. 1. r. q. 2. Secundus effectus est de tinēdi extra ecclesiam, & vt tradatur Sathane. 1. r. q. 3. cap. audi. & amplius ligandi. Et ita semel traditus, & ligatus, iterum traditur, & iterum ligatur: Sicut & per diuersa peccata hoc idem contingit, quia secundum Gregor. cum peccatum per pœnitentiam non absoluitur, mox pondere suo ad aliud trahit. Ideoq; si quis ex decē causis sit excommunicatus, licet à nouem sit absolutus, adhuc decimo vinculo, quod remanet est ligatus, ita vt, ingrediendi ecclesiā potestatem non habeat, extra. de senten. excommunicat. c. cum pro causa. & c. officij. Quod idem dic in interdico, vt si ex vna causa latum sit, ex alia ferri possit, extra de postul. prælat. c. 1. si semel suspensus potest iterum suspendi. ita Astenf. post Hostien. lib. 7. tit. de interd. & suspen. ar. 7. in fine.]

15. Concludo igitur, quod excommunicari nõ pot, nisi homo baptizatus, mortalis habens superiorem, & sic Diabolus, anima à corpore separata, collegium, vniuersitas, quæ non sunt homines, Iudæus, vel ethnicus non baptizatus, cathecumenus, nec resuscitatus denuo moriturus, nec Papa, q nulli hominū, nec legi humane, qua sola fertur excommunicatio, quo ad penam, subiicitur excommunicationi, nec locusta, aut bruchus, vel alia id genus vermium, vel animalium irrationabilium excommunicari possunt.

S V M M A R I V M.

- 1 Excommunicatio non ex impetu, sed ex graui causa ferri debet.
- 2 Excommunicationis causa duplex est.
- 3 Contumacia, eius, q non est peccatum, vel peccati uenialis causa esse potest excommunicationis.
- 4 Contumacia quot modis contrahatur.
- 5 Excommunicatio, que requirat contumaciam?
- 6 Præcepta multiplicantes sub excommunicatione sunt multum reprehensibiles.
- 7 Excommunicatio, ut mors infligi non debet, nisi pro delicto atroci.
- 8 Excommunicatio non nisi pro ultimo remedio ferri debet in iudicialibus.
- 9 Excommunicans sine causa, peccat mortaliter.
- 10 Excommunicatio pro debito notorio, vel pro delicto alterius ferri non debet.
- 11 Excommunicari pro delicto præterito quis non potest, idque qua ratione.
- 12 Inobediencia non procedens ex contemptu iusta causa est excommunicationis.
- 13 Præceptum, q projiciat in excommunicationem.

Pro quibus causis ferri, vel non, possit excommunicatio ab homine. Cap. VII.

T facilior eorum, quæ dicenda sunt habeatur cognitio, priusquam deueniamus ad correlaria, quædam à nobis præmittenda sunt. & primum, quod quamuis excommunicationis gladius neruus sit ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in officio populos valde salutaris, iuxta Concil. Trid. sess. 25. c. quamuis. sobrie tamè, & ex iusta, & graui causa, eaq; diligenter, & magna cum maturitate examinata ab episcopo, vel eo absente ab eius vicario exercendus est. c. si quis episcopus. c. feruetur. 1. r. q. 3. cum experientia doceat, si temere, aut leuibus ex rebus incuriatur, magis contemni, quàm formidari, & pernitentiè potius parere, quàm salutem, contra mentem tex. in ca. 1. de senten. excommu. in 6. & c. audi. 1. r. q. 3. Etenim cum quis pro leuibus causis videt se excommunicatum, solet indignari, & contemnere excommunicationem, & per consequens manere in ea, qd est peccatum mortale. Hinc tex. in c. nemo. & in c. nullus. 1. r. q. 3. inquit qd nullus est excoicandus nisi pro peccato mortali, & eo casu quo quis incorrigibilis est. c. cum non ab homine. de iud. Sola igitur contumacia est causa excoicationis. Quæ quidè excommunicationis causa duplex est, alia 1. immediata; & principalis, alia mediata, & remota. Causa principalis & immediata est contumacia, quæ ideo sic dicitur, quia ob illam solam est hæc sententia ferenda. arg. tex. in c. sed illud. dist. 43. d. c. nemo; & c. nullus, & hæc contumacia causa est excommunicationis, siue insurgat ex causa mortali, siue pro eo, qd ex sui natura 1. nullum esset peccatum, verbi gratia, lata est excommunicatio contra non euntes ad processionem, Si clericus abique rationabili causa, & monitus illam contemneret, vti que excommunicationis vinculo innodaretur: cū possit mihi prælati id quod in se non est peccatum mortale præcipere, vel prohibere sub poena excommunicationis latæ sententiæ. Sylu. in ver. excommunicatio. 1. nu. 2. in fi. Sorus in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 2. col. 2. in fi. Sicut etiam potest talis contumacia insurgere et pro minimis rebus: nam licet pro minimis causis, vt puta pro risu, vel verbo otioso quis excommunicari non debeat. 1. r. q. 3. c. nullus. & c. episcopo, potest tamen pro contumacia surgente pro minimis cū tanto maior videat contumacia, quanto ex re minori confligit. c. nõ pot. 2. q. 7. gl. in c. duo sunt. dist. 96. gl. in d. c. R r 2 epi-

episcopi. At causa mediata, & remota excōica trionis sunt diuersa crimina, quæ dēt esse moralia, & grauiā, scādaloſa, & enormia. Ex quorum singulis contumacia descendere potest. Vnde quando dī quis excōicari pro crimine adulterij, furti, & c. 16. q. 1. ca. alia. 22. q. 1. c. prædicandum. debet exponi pro contumacia descendente ex tali, vel tali crimine. glo. in cap. certum. 1. q. 3. Hug. 2. q. 1. c. nemo episcopus. Archidiaco. in d. c. episcopi. Inno in ca. ex parte. 1. de verborum signific. Quæ quidem contumacia ꝑ quandoq; contrahitur, quia vocatus non venit, vel quia conuictus de crimine, vt emendat, vel satisfaciat, contumax est in parēdo. c. certum. 1. q. 3. vel non in stando iuri. c. ex parte. 1. de verborum. signif. 24. q. 3. c. de illicita, vel contumax est, quia illicentatus recedit iudicio nondum finito. c. 1. de iudiciis. ca. quanto. de elect. lib. 6. vel quia non prosequitur accusationem cceptam. q. 1. cap. 1. Host. in summa tit. nostro. ver. quib. ex causis.

Secundò sciendum est, quod excommunicatio iuris ꝑ absque contumacia incurritur: etenim vt quis contra actum prohibitum venit, est excommunicatus. c. a nobis. 1. de sentē. excommunic. c. si quis suadente. 17. q. 4. pariter nec excommunicatio minor: etenim nonnunquam illa absque monitione imponitur ab homine pro pœna tantum. c. tanta. distin. 86. vel pro pœnitentia à Sacerdote. ca. in actione. de pœnit. distin. 1. glo. in c. si inimicus. 1. q. 3. igitur sola excommunicatio hominis maior requirit pro causa contumaciam, qua quis persistat in peccato, & in futura inobedientia.

Ex quibus inferitur primo, quod cū excommunicatio sobriè sit exercenda, iuxta Concil. Trid. in d. quamuis. sequitur quod valde sint reprehensibiles illi, qui tanta ꝑ leuitate, & impetu sine deliberatione præcepta suis subditis multiplicat sub pœna excommunicationis laicæ sententiæ. Nam, vt ait Seneca, remissius imperatī melius paretur. Etenim natura animus contumax est, atque in contrarium atque arduum nitens, qui facilius sequitur, quam ducatur. Et actuum. c. 5. Qui tentatis Deum, iugum imponere super ceruices discipulorum, q; nec nos, nec patres nostri portare potuimus? Et ideo Prælati deberent a rara præceptorū multitudine colabere: exemplo summi legis latōris Dei, qui primis parentibus duo tm præcepta seruanda impotuit. Gen. ca. ex omni ligno paradisi comedite: de ligno autem scientiæ boni, & mali, ne comedas, &c. & alterum eorum transgressi sunt, de quo loquitur text. in e. quid ergo. 1. q. 3. quare Prælati debent esse vt matres dulcis doctrinæ subditis propinando. vt Prouerb. ca. 3. o. & iuxta illud. Math. cap. 16. iugum meū suauē est, & onus meum leuē. Et vt

a inramēto, ex quo sequitur frequenter peritium, sic Prælati cauere debent à nimietate pceptorū, ex qua frequenter sequitur trāgressio.

Secundò inferitur, quod excommunicatio debet inferri pro solo peccato mortali eoque graui. Hinc inquit Panor. in c. per venerabilem qui filij sint legitimi, quod vbicunq; ꝑ in iure canonico reperitur pœna mortis, dēt exponi pro excōicatione: & iō quēadmodū mors non dēt infligi nisi pro atroci delicto, & enormi, sic nec excōicatio, quod nota aduersus nōnullos, qui ꝑ habent in ore, solent prohibere sub pœna excommunicationis.

Tertiò inferitur, ꝑ quod excommunicationes generales, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis fiunt, non debent fieri, nisi pro vltimo remedio, vt inquit Sorus in 4. sentē. q. 1. ar. 2. Naua. c. 27. nu. 10. Vnde in iudicialibus fieri non debet, nisi in subsidiū aliorū remediōrū iuris, et si contra laicos procedat: puta, cū executio realis, vel personalis fuerit valde difficilis, & fieri non possit. Neque etiam in criminalibus, nisi cum prædicta executio realis, vel personalis fuerit valde difficilis. Alias ꝑ si fine iusta causa feratur, mortale esset, etiam si absque dolo, vel odio, aut mala voluntate id fieret, sed per ignorantiam crassam, & supinā. Nau. qui sup. ex Conci. Trid. sess. 25. cap. quāuis. iuncto nu. 8. in princ. quamuis regulariter valeat quo ad forum exterius, præterquam in certis casibus, de quib. sup. cap. 3.

Item ꝑ nec pro notoriis, puta, dum debitor notus est, & notum debitum: quia tunc nullatenus permittendum esset, vt per viam excommunicationis creditor debitorem soluere cogat. vt inquit Sorus. in quarto sent. dist. 22. q. 1. ar. 2. Si tamen his casibus feratur, valet quidē, sed iniusta dicitur. vt supra diximus. ca. 3. Præterea ferri nō dēt pro alieno delicto, vnde nec filius pro debito patris excōmunicari potest. 24. q. 3. per totum.

Insuper ꝑ nec excommunicari quis potest pro peccato præterito, quātumuis grauissimo, & enormissimo, quod non erat ante sub excommunicationis pœna prohibitum, nec aliqua præcesserat monitio sub excommunicationis nota. Sorus vbi supra, aduersus Caiet. Cuius ratio est, quia cum excommunicatio non possit nisi pro peccato mortali ferri, nisi quis ꝑ peccato mortali præterito excommunicaretur, sæpe eum excommunicari contingeret, quā iam esset in gratia, atque id demum ex obseruatissimo ecclesiæ more, & vsu compertissimum est, quæ neminem vnquam excommunicat pro peccato præterito, sed eum, qui furatus est, si non restituerit, aut eū, qui iniuriam intulit, nisi satisfecerit, & ita intelligitur text. in ca. quidam maligni. 5. quæst. 1. vt ibi per Sorum 4. col.

col. & in lib. 5. de iustitia, & iur. quæst. 6. art. 2. col. 3. in fine. Vltimo excommunicari potest ꝑ peccato mortali inobedientiæ, quod procedit etiam si ista inobedientia non veniret ex contemptu, verbi gratia fertur excommunicatio in non dimittere concubinas, si quis non ex contemptu, sed ex appetitu libidinis non vult dimittere, incidit in excommunicationē. Couar. in ca. alma mater. §. 9. num. 3. verfi. est etiam adnotandum.

Quod ꝑ procedit etiam si illud, quod præcipitur, tale sit, quod obedire non teneatur: nā licet tali casu sit iniusta excommunicatio, tamen Innoc. in cap. inquisitioni. in fi. cit. nostro, tenet quod valida sit, nisi præciperetur peccatum mortale, & illud esset expressum in sententiā. Abb. in cap. ab excōicato de rescrip. gl. in c. per tuas. tit. nostro. Nam tunc ipso iure esset nulla, vnde tali casu contemni possit, nisi quod hoc sit mortale, solum mihi esset cognitū, nec probare possem, quo casu debeo humiliter excommunicationem sustinere. d. cap. inquisitio. tit. nostro. His ergo casibus ferri potest, vel non, excommunicatio, verum, quando lata fuit, quis in eam incidat, subsequens capitulam demonstrabit.

S V M M A R I V M.

- 1 Excommunicatus an quō vere sit, verba legū, vel sententiæ demonstrant. Lex excommunicans facientem, non comprehendit consentientem.
- 2 Canones extēdētes se ad consulentes, quod cōsiliū comprehendant.
- 3 Certus non peccasse mortaliter, excommunicatus non est.
- 4 Præceptum à lege sub excommunicatione est de his, quorum transgressio mortalis est, secus tamē ab homine.
- 5 Exiguitas seu rei leuitas immunis est ab excommunicatione. C. nu. 7.
- 6 Factum ex leui culpa, vel casu fortuito, non censetur ligari excommunicatione.
- 8 Iniuria leuis etiam animo ulciscendi facta in ecclesia est tantum venialis expers excōisionis.
- 9 Ignorantia, & animus ab inobediētia alienus excusant ab excommunicatione, secus de inobediētia etiam in re modica.
- 10 Excommunicatio de re, quæ est impossibilis, non ligat. Debitor, qui non est solvendo, an & quando excommunicationem incurrat.
- 11 Inobediētia ex iusta causa occasione rei præcepte non proijcit in excommunicationem.
- 12 Compensationis titulo rem detinens, an incidat in excommunicationem: C. quid de eo, qui pro reuocatione rerum suarum illum accepit. C. n. 13.

- 14 Vxor rem mariti delinquentis abscondens, si in cōpensationem debiti dotalis, non incidit in excommunicationem non reuelans. Principalis cum reuelare non tenetur, neque etiā tenentur accessory.
- 15 Scientes donationem factam in fraudem creditorum reuelare tenentur una cum principali.
- 16 Monitorio generali, qui ex iuxta causa non parer, non innotatur censura, & vnde per exēpla.
- 17 Excommunicatio comminatoria specialiter, & generaliter expediti potest, & de utroque modo, falsi in multis casibus.
- 18 Principalis delicti perpetrator, an & quando comprehendatur à comminatoria excommunicatione.
- 19 Præscriptio civilis, quæ sacris canonibus non consentit, non excusat ab excommunicatione.
- 20 Debitor, qui defectu probationum non vult soluere, excommunicari potest.
- 21 Scientes, & conscij rei, tenentur ita reuelare, ut res recuperari possit.
- 22 Conscium, nec sigillum secreti naturalis, nec fides data, nec iuramentū ipsū excusant à reuelatio.
- 23 Testes privilegiati, qui alias excusantur, defectu probationum, cogi possunt per excommunicationem.
- 24 Scripturas primatas habens an tenentur, ne incidat in excommunicationē, eas manifestare.
- 25 Reuelare tenetur etiam is, qui peccatum occultum, perniciosum Reip. nouit, quo casu etiam filius patrem reuelare teneatur. vnde n. seq.
- 27 Prohibitus religionem ingredi, vel ad dignitatem aspirare à sciente reuelari debet.
- 28 Conscius delicti, quod probare non potest, an in foro fori tenetur reuelare.
- 29 Confessione conceditum non reuelans, non incidit in excommunicationem.
- 30 Reuelare non tenetur, qui propriè rem per meritatem non nouit.
- 31 Reuelata per eum, à quo ipse audiuit, onere reuelandi lenatus suū.
- 32 Reuelare rem occultam, quæ probari non potest, quis non tenetur fallit n. seq.
- 34 Reuelatio, quæ aliquod malum reuelanti est allatura, a denunciando excusatur.
- 35 Excommunicatio tunc admittenda, cum nulla alia via reliqua est in foro exteriori.
- 36 Denunciandi satis est in occulto delicto, quod probari non potest, si delinquenti faciat denūciationem euangelicam.
- 37 Prælatus denūciatorem admittere ad reuelandum non debet: cum res probari non potest, secus in re cōtra bonum publicum. n. seq.
- 39 Delinquens extra territorium, nelesiam in loco territorij exemptio non incidit in latam excommunicationem. Monasterij appellatione, quæ veniant.
- 40 Statutū episcopi, ne quis ingredatur clausurā monialium nō habet locum in clausuris exemptis.

- 41 Statuto episcopi prohibente ne quis sine licentia accedat ad conuentum monialium, ligatur etiam non subditus.
- 42 Constitutio episcopi prohibens accessum ad monasterium monialium, non extenditur ad alloquentes.
- 43 Aequalis, vel superior non incidit in excommunicationem non obediendo equali, vel inferiori, nec is, qui sola mente peccat.
- 44 Excommunicationem non incurrit is, ad quem excommunicantis intentio non se extendit.
- 45 Ignorans actum prohibitum, an excommunicationem incurrat.

Quis in latam excommunicationem non incidat.
Cap. VIII.

In consideratione huius capituli, credo totam seriem huius materie ferè consistere. Breuiter ergo per regulas procedamus. Et prima sit hæc.

- 1 Ad iudicandum, an quis sit excommunicatus necne à iure, vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex utitur, & personæ, contra quas, & opera, ob quæ fit excommunicatio non enim ultra illa extenditur, quia excommunicatio cum sit poena, est restringenda, unde lex excōicās faciens aliquid non comprehendit regulariter consentientē etiam mandando, consulendo, faciendo, vel auxiliando antequam fiat, nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expresse, aut tacite colligatur. Syluest. sibi contrarius. in versic. excommunicatione. 10. dubio 10. Fabien. in versic. excommunicatione 5. casu 49. Nauar. c. 17. num. 51. Dixi ex eius tenore, quia capitulum, scilicet, de pen. lib. 6. tex. in l. si quis ff. de iuris. om. iud. & multa capitula Bullæ Coenæ Domini, exprimentur confulescentes, & mandantes, &c. cum intendunt eos includere. Dixi, vel illarum legum, quia cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. loquens de iniectione manus in clericum, extenditur ad mandantem, consulentem, & iuuantem. c. mulieres. ca. quantæ. de sent. excom.
- 2 Addendum etiam est, quod canon extendens se ad consulentes, fauentes, aut mandantes non comprehendit adeo consilio simplici, quod sine illo tã certo, & iniquo aïo fuisset admittit delicti, ac cum illo, per dictum c. felicitis. iuxta gl. celeberrima. ver. simplici. Eadem ratione dicendum est de aliis. Nauar. qui supra.
- 3 Secunda regula, quod quoties homo certus est non peccasse mortaliter contra obedientiam ecclesiæ, tunc subinde conscientiam habere potest nullam incurrisse excommunicationem apud

Deum, nec esse priuati suffragii ecclesiæ, licet quandoque propter falsam opinionem, & presumptionem iudex possit eum arcere ab externo fidelium cætu. hæc regula est Palud. in 4. senten. dist. 18. q. 1. art. 1. sequuntur omnes. Syluest. in ver. excommunicatione. 1. num. 11. Sotus distin. 2. q. 1. articulo 2. colum. 3. Petrus Sotus, Couar. in calma mater §. 9. num. 1. versic. 2. vbi ampliat hoc dictum ad quamcumque excommunicationem generalem, siue particularem iuris, siue hominis generaliter latam. ita etiam Nauar. c. 27. num. 9.

- 4 Sed aduerte, quod licet lex non prohibeat, aut mandet sub poena excommunicationis nisi id, quod homo sub mortali facere, aut vitare tenetur, tamen secus est de homine. potest enim homo sub excommunicationis poena mandare, vel prohibere aliquid, quod alias non esset peccatum, cuius tamen transgressio mortale esset. Syluest. in versic. scrupulus. q. 4. ver. 6. Ex hac igitur regula, quod homo nunquam incurrat in excommunicationem, nisi peccet mortaliter, plura deduci solent, & primò. Lata est sententia excommunicationis contra eos, qui furtum commiserunt, qui leue furtum commisit, per hanc regulam non ligatur, quia leue furtum committendo veniale tantum, & non mortale crimen contraxit: quia & si furtum peccatum mortale sit, quandoque tamen veniale esse potest, vt si fiat in re leui. D. Thom. 2. 2. q. 59. articulo 4. Caieta. in versic. contemptus. Nauar. in Manua. cap. 27. num. 9. Couar. §. 9. num. 2. in calma mater. versic. 4. Pariter si excommunicatur colloquens cum monialibus, non comprehenditur, qui transeundo monialem salutaret, vel parum cum ea loqueretur.

[Rursum si excommunicatione lata fuisset contra vniuersitatem, & quoslibet singulares eius, qui fuerunt culpabiles, tunc talis excommunicatio non extenditur ad culpabiles venialiter tantum: quia nemo incurrit excommunicationem generaliter latam, nisi propter culpam mortalem: c. nemo. c. nullus 1. q. 3. & ita excommunicatio lata contra vniuersitatem, & singulares eius culpabiles, debet intelligi de culpabilibus mortaliter, non presumptiuè secundum forum exterius, sed realiter: quia in foro conscientie non statur presumptioni, sed veritati. argu. ca. humane aures. 2. q. 5. cap. tua. de sponsa. Unde licet quis inueniretur mortaliter presumptiuè culpabilis in foro exteriori, non tamen apud Deum ligaretur, si verè non fecisset id, quod presumitur fecisse. d. c. humane. & ca. 3. qui. de sponsa.] Eadem ratione interpretandæ sunt excommunicationes late contra ludentes, vel choreas exercentes die festo animi leuadi causa: nam si quis breui tempore luserit, non incidit, etiam si sit contemptus, verbi gratia, si quis

quis præceptum superioris in re minima ex contemptu transgrediatur, aduertens rem esse minimam, & ea ex causa, quod leuis est materia præcepti, contemnit illud veniale peccatum erit, & per consequens non incidit in censuram. Caieta. in ver. contemptus, secus vero si quis præceptum superioris transgrediatur, eique nolit subiici, vt præceptum eludat, non aduertens rem esse minimam, nec ea ex causa ad id inductus fuit. Caieta. qui supra §. 9.

- 5 Insuper quod ex hac propositione sequitur, quod licet in foro exteriori quis teneatur de leui culpa, & casu fortuito. text. in lege Aquilia. 2. ff. ad leg. Aquilia. tamen in animæ iudicio, quis tantum tenetur de dolo, & lata culpa. Innoc. & Abb. in capitu. quia plerique. de immun. eccles. Hinc si casu aliquo non data opera quis fregit vasa figuli, licet feratur excommunicatio contra vasorum effractores, non ligatur excommunicatione, quia non est in peccato mortali.

6 Præterea quod licet propter transgressionis poenam sit præsumendum, & colligatur legislatorum ad mortalem culpam voluisse obligare transgressorem, unde non parere intelligitur peccatum mortale esse, etiam si illius transgressio alias esset de se peccatum veniale, vt inquit Sotus in quarto senten. dist. 2. q. 1. art. 2. colum. 3. attamen quoties propter aliquam circumstantiam, & qualitatem actus constiterit transgressionis culpam alioquin mortalem, esse venialem, tunc dicendum est non esse locum excommunicationi canonis, nec iudicis. Hinc nunquam percussor clericus etiam animo vlciscendi, & iniuriam inferendi habens, ea iuris excommunicatione afficitur, qua potest eum absolueri, si ea percussio ita leuis efficitur, vt veniale tantum peccatum, & non mortale percussor commiserit. ita in specie notauit Nauar. in c. inter verba. 1. 1. quæst. 3. Couar. qui supra §. 9. par. 1. auctoritate D. Tho. 1. 2. q. 88. articulo 1. ad primum. versic. dicendum est ergo. Vbi docet iniuriam leuem etiam animo vlciscendi, & iniuriam inferendi illatam veniale peccatum esse, nisi forte ex hoc graue scandalum oriat, vel aliquid huiusmodi. Hinc sequitur, quod quauis percussores clericorum, & qui sanguinem in ecclesia effuderint, sint excommunicati, nihilominus si clerici pueri in ecclesia rixantes se pugno percusserint, & sanguinem è naribus emiserint, nulla innoxiantur censura propter talem circumstantiam actus: quia cum sit parua, non facit excommunicationem incurrere. Sotus in quarto sent. dist. 2. q. 1. art. 2. col. 9.

- 7 Secundo. Lata est sententia contra non euntes ad processionem in festo sacratissimi corporis Christi, aliquis vel probabiliter ignorat, aut credit per suas occupationes legislatorem

eum noluisse obligare, dicimus hunc non incidisse in illam, quia inobediens dici non potest. Sylu. in specie. in ver. ignorantia. prope fin. Si vero episcopus, vel prælatus præciperet quid modicum, ne fieret sub poena excommunicationis, tunc transgressor absque legitima causa peccaret mortaliter, non ratione transgressionis, sed ratione inobedientie. Sylu. in versic. excommunicatio. 1. Caieta. in ver. præceptum in si. 10. Tertio, quod si ferat pro re, in qua homo obedire non potest, quia impossibilium nulla est obligatio, vt si quis excommunicetur, nisi soluerit ea, quæ deprædatus est, & tpe, quo excommunicetur, non sit soluendo, nullatenus excōicatus manet iustè. gloss. in cap. Odoardus. de solu. Archid. in cap. venerabilibus. de senten. excomm. lib. 6. Syluest. in ver. poena. quæst. 18. Federi. consi. 113. Abb. in cap. P. & G. num. 11. de offic. & potesta. iud. delega. Quare si est ocultus, potest absque scrupulo interesse diuinis, quamquam hic cauenda est fraus. si enim non potest in totum, tenetur tamē in partem, quam potest etiam cum sua indecentia, id est, detrimento victus, & vestitus. Quod tamen maxime verum est, quando is, cui debentur restituenda, esset in equali necessitate, vt debitor, puta, quia ipsum oportet viuere indecenter, nisi restituantur, aut soluantur ei sua: quia nemini licet ære alieno maxime per iniuriam sublato honorem, & æstimationem seruare proprii status. Syluest. in ver. excommunicatione. 2. num. 23. Atqui si tunc non habet unde soluat, tenetur, dum habet sub sententia eiusdem excommunicationis, quæ semper durat. Et vice versa, si quando excommunicatio fertur, est soluendo, tunc si non soluat incurrit. Abb. in capitu. significante. sub nume. 3. de pignor. Oldr. latè consi. 237. facit capitu. super eod. de rapto. Quare licet postea in egestatem incidat, semper manet in foro conscientie excommunicatus, quamuis quo ad Deum sit in gratia. Sotus qui supra col. 9.

- 8 Quarto, quando quod ideo non obedit, quia iustam causam excommunicationis non præten dit habere, quia tunc in excommunicationem non incidit, puta, sub excommunicationis censura præcipitur rem talem restitui debere Titio, qui dicit suam, quæ apud me detinetur, sed quia verè scio meam, nolo restituere. Vel sub eadē censura præcipitur, vt qui hæt has, vel illas scripturas, proferat, quas ego proferre nolo, qui scio me tale ius habere in illis, quod non possum ad reddendum cogi, in excommunicationem non incido. v. g. Ita illæ scripturæ ad meum ius conducunt, vt nullatenus ad alterius ius confirmandum attingant, quia si aliquo pacto ad aliorum ius attinerent, proferre deberem, etiam si ex illis vexationem timerem.

Sonus in quarto sent. dist. 22. q. 1. art. 2. colum. 9. versi tertio. [Pariter qui ideo non reuelat per monitorium, quia scit vel probabili ratione, vel auctoritate alicuius Doctoris, iusta scientia, vel conscientia prout firmiter credit peccatorem non habere ius super eo, quod petit, non incidit in excommunicationem: quod secus esset dicendum, si dubitaret, vel leuiter crederet illi de esse ius, ita neuosis rationibus probat Nauar. lib. 5. de sent. excommu. confi. 7. per totam primam questionem.]

12 Quinto, si quando id, quod sub excommunicationis censura precipitur, ut restituatur, ab alio detinetur, quia ratum a domino ipsius rei in veritate consequi deberet ex debito legali, & certo, nam tunc retinere potest titulo compensationis, secus tamen esset, si aliqua compensatio remuneratoria debeatur alicui debito gratitudinis, & antidotalis. Vnde in primo casu Episcopus, qui generaliter monitione premissa excommunicaret scientes, & non reuelantes res subtractas alicui nescienti, quis eas subtraxerat, non obligaret eum, qui sic eas recuperat, neque etiam id scientes; dum modo pro comperto habeant eas pro debito legali fuisse subtractas, quia ex quo principalis non tenetur reuelare, neque accessorij, quod est notandum. Secus tamen si scientes dubitarent eas pro debito legali fuisse subtractas; licet recuperans eis dicat quod ad recuperandum iurantur, quod iustum erat, acceperit; nisi tanta fide apud eos esset, ut merito ei credere deberent, argu. glo. singularis in l. Titio fundus. ff. de conditio. & demonstrat.

13 Quae procedunt etiam si iuberet Episcopus eos reuelare, qui rem illam pro recuperatione rerum acceperint, ut recte probat Sylu. in versic. furtam. q. 15. Quod procedit etiam, quando fertur excommunicatio specialis ob illam rem. Nauar. contra Sylu. in cap. decimo. septimo. nu. 1. 4. Supradicta autem procedunt etiam in rebus sublatis, & absconditis per creditorem, quando ob delictum debitoris omnia veniunt confiscanda. idem Nauar. cap. 17. num. 125.

14 Exemplum vxor, si filius, aut cognatus alicuius delinquentis abscondit aliqua eius bona in monasterio, aut in aliquo loco, ne a iudice sequantur, fertur excommunicatio contra capientes dicta bona, aut id scientes: quaeritur, an vxor, vel consensu teneantur reuelare? Nauar. qui supra. nu. 137. respondet negatiue, si dicta bona abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, vel aliud; alioquin contra. Cauere tamen oportet eo casu, ne iterum peti possit, ad quod abscondita sufficiunt instar illius, qui clam aliquid accipit de bonis debitoris in sui debiti compensationem. Ex

quibus dictis potest fieri haec conclusio, quae est multum frequens, quod quotiescunq; principalis non tenetur reuelare, vel restituere ex aliqua iusta causa, nec accessorij tenentur: cum accessorium sequatur naturam sui principalis. ff. de reg. iur. lib. 6. l. cum principalis. ff. de reg. iur. [Medi. cap. de restitu. q. 1. in fi. vers. respondetur. Secus autem in casu, qui nu. 15. per accidit. Mercator quidam, si cum plures haberet creditores, quibus omnibus forte satisfacere non potuit, mille ducatos quos habebat, suae vxori dedit hac lege, ut si sententia excommunicationis contra occultantes bona illius mercatoris fulmineretur, praefatos ducatos ex tunc donaret vxori. Quo facto fugam arripuit, postea fuit sententia, ut praefertur, fulminata: Quae rebatur an vxor, alij, qui facti notitiam habebant, tenerentur factum reuelare? Dicendum, quod sic, cum non potuerit vxor verè pretendere praefatos ducatos suos pua donationis, esse, eo quod donatio non valuit, cum in fraudem creditorum facta fuerit.]

16 Sexto fertur si monitorium generale sub pena excommunicationis contra fures, vel iniustos detentores, & contra omnes scientes res furtiuas, vel homicidium, si aliquis iusta aliqua causa iudici non pareat, censura non innotat, exempli gratia: Qui scit furtum, vel homicidium, quod iudex iubet reuelari, sed ideo non reuelat, quia peccatum est occultum, vel peccator iam emendatus, vel sola fraterna correctione emendabilis, tunc non est parendum ante fraternam correctionem, etiam si precipere, ut fieret denunciatio non habita ratione fraternae correctionis, secundum D. Tho. 2. 2. quae. 33. artic. 7. Secus tamen esset, si peccatum occultum manifestaretur per aliqua indicia, vel per infamiam. Sed quia materia haec, quando quis teneatur sub poena excommunicationis reuelare, multum difficilis est, atque frequens, ideo exemplis, & ampliationibus, atque limitationibus dilucidabimus, quantum ingenio nostri imbecillitas permittit.

[Et primo sciendum est, quod Episcopus, seu eius Vicarius ad instantiam cuiuscunq; peccantis potest concedere monitorias generales contra detinentes res suas, ut nisi restituat infra certum tempus, sint excommunicati, tenentur glo. vbi Bar. Bal. Ang. & alij in l. inciuile. C. de fur. tenet Rota in decis. 444. Item Bald. in c. si sacerdos. extra de off. ordina. Aret. in cap. nouit. de iudic. fallit tamen haec propositio pluribus modis. Et primo, ut non possint concedi tales litterae excommunicatio. Secundo, ut nec, quando sciretur fur, vel notus esset aduersarius, quia tunc debet agi coram competenti iudice via ordinaria, ut diximus supra. num. 4. cap. 7. Ter-

Tertio, ut nec per minima, ut supra diximus. Quarto limitata, si ille, qui habet rem, pro qua litterae promulgantur, compareat, dicendo, quod ipse tenet illa, sed sine peccato, & quod paratus est super illa in iudicio respondere eorum competenti iudice, ad quem petit remitti. Quinto, quod is, ad cuius instantiam conceduntur monitoriae prius pactum fecit cum parte, quod etiam si faceret publicare tales monitorias, nec ipse, neq; scientes per hoc teneantur reuelare, ita refert has limitationes Ioan. Bernard. Diaz in regula. 244.]

17 Secundo notandum, si quod comminatoria excommunicatio dupliciter expediri potest, specialiter, & generaliter: quando specialiter expeditur, fertur contra certas personas, siue principalis sit, siue testis, & tunc principales, seu testes citati nominatim sub poena excommunicationis tenentur obedire, & comparere, aliter sunt excommunicati, tanquam inobedientes, & contumaces.

18 Quando vero fertur excommunicatio comminatoria generalis contra fures, vel iniustos detentores rerum alienarum, & contra omnes scientes res furtiuas, & praecedunt aliqua indicia, aut accusatio, vel infamia, aut femiplena probatio: tunc principalis reus, qui detinet rem alienam, aut furto subtractam, tenetur, vel reuelare, vel restituere, si vult euitare excommunicationem; & si dicit, quod aliter se habeat praxis, quia in excommunicatione non comprehenditur principalis, cum nemo teneatur se prodere. q. 1. quidam maligni. c. quis aliquando. de poen. dist. 1. Nauar. c. 7. nu. 100. Respondet, quod illud intelligitur de auctore delicti manifesti occulto, qui & si in excommunicationem non incidat, si se non manifestet, tenetur tamen debitam restitutionem facere, ut ibi per Nauar. secus tamen si essent aliqua indicia contra ipsum, vel si esset femiconuictus. Sylu. in ver. correctio. quae. 9. nam tunc tenetur reuelare.

19 Quae conclusio si ampliatu primo, etiam si in foro exteriori reus non esset condemnatus ad restitutionem secundum leges, eo praetextu, quia leges ciuiles fundantur super praesumptione, & non super veritate. Exemplum, seruus Meuius per decennium sub certa mercede, mortuus est Meuius, eius haeres non vult illam solueri, quia dicit illam praescripsisse, cum per multum temporis spatium stetit, quo minus illa peterem, hoc casu possum iudicem ecclesiasticum adire, ut ferat excoicationem. Alfonso de Cast. de lege pen. c. 10. Nauar. c. 17. nu. 85, quia ciuilis praescriptio, qua sacris canonibus non consentit, non excusat.

20 Secundo ampliatu, si etiam si stricto iure non teneretur ex defectu probationum, vel

scripturarum, aut testium reus ad aliquid, possit excommunicatio ferri, puta, Petrus in ultimis constitutus instituit haerem Titium, quem rogauit testator, ut pro eius anima daret 50. & hoc relictum non scripsit in testamento. Mortuo Petro, Sempronius petit 50. a Titio, qui negat relictum, hoc casu cum reus, id est, Titius ex defectu probationum non tenetur, potest excommunicationis gladio compelli ad tale relictum praestandum. Sylu. in ver. testamentum. 1. q. 5. vers. 4. facit tex. in l. fin. C. de fideicom.

21 Tertio ampliatu si ad scientes, & conscios rei, qui rem furtiuam tenentur reuelare, & locum, eo modo, ut res possit recuperari, quod si aliter recuperari non potest, nisi reuelatur fur, tunc in vltimum subsidium etiam tenetur reuelare furem, quando potest probari fur vno ex illis tribus modis, id est, per indicia, aut per femiplenam probationem, vel infamiam, & hoc, quando iudicialiter proceditur. Doct. in l. inciuile. C. de fur. Abb. in c. qui cum fure. de fur.

22 Quarto ampliatu, etiam si scientes scirent rem furtiuam, vel furem sub sigillo secreti naturalis, vel sub fide praestita, seu sub iuramento de non reuelando, quia si tunc fulminatur excommunicatio, his omnibus non obstantibus tenetur reuelare: & ratio est, quia illud iuramentum non extenditur ad casum illum, scilicet, cum fulminatur excommunicatio, vel si proceditur in testem, e. quanto. de iureiur. At si cogitauit istum casum, & tunc nec extenditur. 22. q. 5. c. humanae aures, cum iuramentum contra bonos mores praestitum non sit obligatoriu, de reg. iur. lib. 6. sed haec pacta sunt contra ius diuinum, cum per illa prohibeatur rem aliena restituigi. D. Thom. 2. 2. q. 7. art. 1. Abbas & Fely. in c. intimauit. de testib. Abbas in c. si sacerdos. col. 2. de off. ordi.

[Sed quid si dixisset in poenitentia: An teneatur illud reuelare, vel productus testis in foro contentioso, utrum deponat falsum testimonium, si dixit se nescire, dixit Bald. in d. c. si sacerdos. in fin. quod non, quia nescit tanquam homo. Quod intellige, quando dicitur peccatum ut Deo, quod est, quando detegitur peccatum sub spe veniae, & peccator quaerit salutem animae suae. Secus autem si causa libidinis, vel ratione amicitiae dixerit quis peccatum sacerdoti, quia tunc non dicitur in poenitentia, licet ille dicat, dico in poenitentia, tunc enim ille non tenet locum Dei in hoc, ex quo ad eum non recurrit, ut Deum ita Abb. in d. c. si sacerdos. & c. intimauit. qui sequitur Innoc. in ca. qualiter, & quando de accusat. Quamuis illud genibus flexis praemisso signo Crucis, & Confiteor, fit dictum. Caie. 2. 2. quae. 70. art. 1. & nos lib. 1. c. 23. num. 26.]

- 23 Quinto ampliatur, quod licet testes priuilegiati, ut causarum patroni, medici, alique similes, quibus deteguntur secreta litiu dubioru & morboru, non debeant reuelare, qn alia adfunt pbatioes, & licet no debeant admitti ascē dētes, cōtra descēdētes, & cōtra l. parentes. C. de testi. quia pater, & filius reputantur vna persona. secundum glo. in cap. super eo. el. 2. de testib. Vel vxor pro, & contra maritum, vel libertus contra patronum. c. 2. §. item lege Iulia. 4. quæstio. 3. iux. decisio. 4. Capel. Tholof. & Syluest. in ver. correctio. quæstio. 7. vers. fallit autem, quando autem nulla adest probatio, possunt cogi per excommunicationem. Nauar. cap. 25. nu. 48. vers. 3. Felyn. in cap. dilectorum, de testib. cog. [facit tex. in c. veniens. el. 2. de testib. & in cap. fin. vbi Abb. de testi. cog. in secundo notabili. qui in cap. i. eod. tit. num. 4. clarius inquit ex Hostiensis, quod testes priuilegiati no excusantur in toto, sed tunc solum cum alij testes haberi possunt. Vnde dicit, quod inter priuilegiatos, & non priuilegiatos hæc differentia notari potest, ut non priuilegiati cogantur etiã si per alios fides haberi possit ex quo moniti testificari recusant; priuilegiati vero non cogantur, nisi vbi per alios veritas haberi non potest, quia tunc peccatum esset non testificari, alias secus. ita notabiliter Hostiens. in dicto cap. primo.
- 24 Sexto ampliatur, quod etiam teneatur reuelare is, qui habet aliquas scripturas priuatas, & secretas etiam ad se, & causam suam pertinentes, si modo faciant pro causa partis aduersæ, ad cuius instantiam fulminatur excommunicatio, ut supra diximus. Si vero esset scripturas publicæ, & penes acta curiæ facta tunc non tenet illam exhibere, sed tantum reuelare penes quæ notarium scriptura illa reperitur.
- 25 Septimo ampliatur, quod etiam teneri reuelare eum, qui scit aliquem esse in peccato pernicioso Republicæ, quamuis sit occultum, & non præcedant indicia, vel testes ob commune, & publicum bonum, nam tunc debet denunciare secreto, quia ex illa denunciatione potest postea prælatus procedere ad inquirendum. Ita Syluest. in verbo correctio. quæstio. 9. & in verbo, excommunicatio, secundo. dubio octauo. Exemplum, ut qui scit aliquem esse hæreticum, ne suo morbo alios inficiat, vel latronem, ne fures perierum ne suo falso testimonio noceat; adulterum, & homicidam, veneficum, necromantem, veneficam, &c. ut per Diu. Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 1. ver. Respon. Sotus lib. 3. de iusti. & iur. q. 7. art. 1. Nauar. c. 18. num. 13. Quod si ignoratur illu esse hæreticu, vel patriæ proditor, sed de eo suspitio hñ, debet reuelari non tanquam hæreticus, vel patriæ proditor, sed tanquam de huiusmodi criminibus suspectus.
- 26 Quinimo in huiusmodi criminibus etiam filius tenetur denunciare patrem hæreticum, patriæ proditorum, veneficum, & matrem veneficam. Nauar. cap. 25. num. 48. & 50. in fi. Fel. in c. accusasti de accusat. quia tenetur magis filius patriæ, quam parentibus. l. militem. C. de procurat. Quinimo si timeret aliquod malum spirituale, vel temporale, etiam tenetur quamuis communiter hoc periculum no incurratur in criminibus hæresis, & aliorum grauium, quæ inquisitores facile adhibent remedium, ne hoc sequatur Naua. in cap. inter verba nu. 720. & in Manu. cap. 25. nu. 50. in fine. Hinc inferitur
- 27 quod cum constitutio S. D. N. Sixti Quinti, statuat spurios, siue bastardos incestuosos, & mauferes, de quibus in cap. nisi cum pridem de renunciat. & per Sorum in 4. senten. dist. 25. q. 1. art. 3. non posse religionem ingredi, & ingressos non posse ad dignitatem ascendere absque dispensatione, quod si scio aliquem ex prædictis velle religionem ingredi, vel ingressum ascendere ad dignitatem, teneor hoc reuelare ob communem omnium vtilitatem. ut per belle dicit Nauar. cap. 18. nu. 31. [Quod secus est, si quis per leuem suspensionem, & ob signa quæ facile fallere possunt sciret aliquid, quod vergit contra communem omnium vtilitatem. Nam edicta, quibus obligamur denunciare quæ scimus non ligant eos, qui quomodo audierunt. vel suspicantur, sed tantu eos, qui sciunt illud per visum, aliquem sensum corporeum, vel per confessionem eius, qui fecit illud, vel quod habetur pro indubitato. secundum Innocen. in cap. cum causa. el. primo, de iura. calum. vel saltem audiuit ab aliquo fide digno, qui sciebat illud. iux. glo. singul. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demonst. Quare no recte faceret, qui leuiter dubitans aliquem hæreticum, denunciaret. debet enim scire, ut supra diximus.
- 28 Verum in foro contentioso sciens aliquod delictum contra bonum publicum, verbi gratia, tractatum aduersus Principem, vel Rempublicam, & non reuelans, puniri debet quamuis tale delictum probari haud possit. ita Bartol. in l. 1. §. occisorum. ff. ad Sylu. Abb. in cap. 1. de offic. delega. Et hæc opinio in praxi seruat, ut refert Angel. in d. cap. 1. & ita obseruatum fuit Florentiæ contra Renatum de Patiiis, qui decapitatus fuit, quia non reuelauit prodicionem contra Rempublicam, quam sciebat Et quod dictum est de pœna scientis, & non reuelantis, non habet locum in patre, qui non debet filium offerre ad suppliciu. l. miles. §. desertorem. ff. de re milit. Salicer. in l. propter infidias. C. qui accusa. Felyn. in cap. cum accusasti. de accusat. Hippo. in l. 1. §. 1. col. 6. ff. de quæst. Hi sunt casus, in quibus quis tenetur reuelare. At casus, in quibus quis ex reuelatione non fa-

cta

- cta haud incidit in excommunicationem, sunt hi videlicet.
- 29 Primus, quando rem aliquam, de qua agit in excommunicatione, scit sub sigillo confessionis; etiam si confessio esset informis. Docto. in c. sacerdos. de poenit. dist. 6. Nauar. cap. 25. num. 46. ver. 6.
- Secundus casus, vbi quis non tenetur denunciare, est, quando quis rem de qua agitur in excommunicatione audiuit vulgo per vicos, & plateas Ciuitatis a personis incognitis, vel non fide dignis, ut si a pueris, vel ab ijs, quibus non oportet adhibere fidem: ratio est, quia quæ excommunicatio fulminatur contra scientes intelligitur de vere, & realiter scientibus. scire enim proprie est veritatem visu perceptam mente retinere, ut inquit glo. not. in l. 2. §. idem La-beo. ff. de aqua plu. ar. cen. arg. gl. in c. tua nos. de spons. & est tex. in c. hoc videtur. 2. quæstio. 5. Hoc autem de illo dici non potest, qui a leuibus personis vel ex aliorum recitatione per vicos, & plateas quid intellexit. Nauar. d. nu. 46. Sed qui audiunt a personis fide dignis, vel a parte principali, ij dicuntur scire, & reuelare tenentur: quia hæc est scientia probabilis. l. qui accusare. C. de eden.
- 31 Tertius casus est, quando is, a quo audiuit, reuelauerit. v. g. Audiuit a Petro, Petrus denunciavit, non teneor ego. Nauar. capitulo 25. num. 46. vers. 4.
- 32 Quartus non tenetur quis reuelare re occultam, quam solus scit, & probare non potest per testes, neque per scripturas, aut indicia sufficientia, vel infamiam. Fely. in c. de cætero. de senten. & re iudic. in fine. ratio est, quia edictu in genere contra scientes intelligitur de his, qui probare possunt, quod ipsi sciunt, & denunciare tenentur. cap. placuit. 6. q. 2. cap. plerunq. 2. quæst. 7. glo. in c. sacerdos. de poeniten. distinctio. 6. & ita concludit Card. post glo. in c. nerui. distinctio. 13. nam boni viri tacere debent quod probare non possunt. Et hoc verum, nisi ille, ut testis eiteretur, ut quia sunt aliqua indicia nam tunc tenetur non reuelare, sed ut testis testificari, etiam si solus sciat. Nauar. cap. 17. num. 134. & 18. nume. 61. Angel. in verbo. Denunciatio. §. 3.
- 33 Sed quod diximus, Nemo tenetur denunciare id, quod non potest probare, limitatur non procedere in criminibus occultis, quæ sunt contra bonum commune, vel notabile damnum priuatorum: etenim tunc tenetur reuelare iudici Ecclesiastico, non ut iudici, sed ut possit prælatus ex paterno affectu corrigere delinquentem, uel ut ex illa denunciatione facta possit prælatus procedere ad inquirendum, & ut caueat gregi suo, ut videtur annuere Syluest. in verbo, excommunicatio, secundo.
- versi. Dico tertio. Et hoc procedet etiam non facta a denunciante euangelica denunciatione, quæ a barbaris fraterna correctio nuncupatur, ut supra in 2. lib. tit. proprio diximus, in quinto præcepto.
- 34 Quintus casus, quando prælato denunciare non tenetur, est si aliquid malum sibi immineret, nullus enim tenetur suo malo procurare bonum proximi, ut inquit Syluest. in verb. familia. q. 7. Sotus de ratio. teger. 2. membr. q. 7. hoc autem malum intelligitur spirituale, aut temporale personæ, aut honoris, aut bonorum euenturu. [Exemplum Petro furto sublata sunt quedam bona a notabilibus personis, & fulminata sententia a Petro contra detentores bonorum suorum, venit principalis inquiring Cōfessario non posse restituere absque iactura suæ famæ, vel graui damno personæ suæ. Tunc cum fama sit superioris ordinis, quam bonum temporale, & multo magis vita; non tenetur principalis hoc reuelare, nec tertius hoc sciens, si probabiliter sciens, quod reuelando, maximo damno affecturus esset seipsum: cum nemini officiu suum debeat esse noceum. Nauar. in cap. 18. in fine. & capit. 25. nume. 56.] Tandem pro complemento huius materiæ addendæ sunt, hæc propositiones.
- 35 Prima. Quod tunc tantum prælatus iuxta Concil. Triden. debet admittere excommunicationem comminatoriam, puta, contra detentores rerum alienarum quædam, res aliter inforo exteriori recuperari non potest.
- 36 Secunda. Concessa comminatoria, si delinquens est occultus, ita ut denunciare probare non possit, satis est, ut faciat denunciationem euangelicam delinquenti, ut desistat a malo, & satisfaciatur parti lesæ, quod si non satisfecerit iam functus est officio suo.
- 37 Tertia. Quando post comminatoriam aliquis comparere ad denunciandum, vel reuelandum: tunc debet prælatus ecclesiæ eum priuatum interrogare, possit ne probare ea, quæ reuelat, nec ne quod si probare potest, debet eum remittere ad actuarium, ut reuelat iudicialiter: quia sumus in delictis quæ probari possunt, & prælatus fungitur officio iudicis: si autem probare non potest, iniustissime facit prælatus eum remittendo ad actuarium, nec ille tenetur obedire.
- 38 Quarta. In rebus occultissimis, & perniciosis contra bonum commune sciens semper tenetur prælato reuelare non tanquam iudici, sed tanquam prælato ad aures, & in secreto: qui debet secreto vocare poenitentem ad se, & secreto corrigere, ut respiscat, & exeat a peccato, alias procedat ad inquirendum, si potest, & hæc dicta sufficiant circa materiam reuelationis.

Septimo

39 Septimo in latam ꝑ excommunicationem quis non incidit, quado extra territorium deliquit, quod procedit, etiam si subditus sit statuentis. ca. 2. de constit. lib. 6. Abb. in cap. a nobis, primo. ritu. nostro, & nos supra. cap. 6. Imo etiam si delinqueret in territorio Episcopi in loco tamen exempto, id est, qui non subest iurisdictioni ordinarij, non incidere. Exemplu, si caueat statutum, vt omnis ludens tesseris, vel (vt vulgo dicitur) dadis, sit excommunicatus, aliquis ludens in territorio Episcopi in monasterio exempto, in excommunicationem non incidit. Ioan. Andr. in cap. 2. de constit. lib. 6. per tex. in cap. cum Episcopus. de offi. ordina. lib. 6. facit tex. in capitu. Luminoso 18. quæst. 2. & clem. Archiepiscopos. de priuileg. per quæ iura patet, quod exceptis quibusdam casibus nullam iurisdictionem habent Episcopi in locis exemptis, vnde eorum statuta in illis locis non ligant, sicut non ligant extra territorium, cum locus exemptus, & locus extra diocesim æquiparentur, secundum glo. in cle. 1. in ver. aut earum. de foro comp. Syluest. in ver. excommunicatio. 2. nu. 12. & ita est tenendum, vt tandem concludit Franc. in capitu. 2. §. statuto. num. 10. de constitu. lib. 6. Vide glo. singu. in cap. placuit. 6. q. 3. Monasterij vero appellatione venit cæmeteriũ, & domus, & theatrum cum hortis, & arcus, qui sunt extra ecclesiam, & dormitorium. Syluest. in ver. exemptio. q. 2.

40 Patet ꝑ etiam per hoc quæstio, quod statutum episcopi mandantis sub poena excommunicationis latæ sententiæ, ne quis ingrediatur clausuram monialium absque licentia sua, vel vicarij ad id deputati, non ligat ingredientem clausuram monialium exemptarum, vel illis alloquentes: sed si statutum specialiter exprimat monasteria exempta, tunc contrafacies incidit, si statutum factum est ad bonum subditorum, vel ex causa legitima, vel in odium monialium, quæ sua irreligiositate hoc meretur. facit quod not. Panor. in c. postulasti. de foro competen. Syluest. in ver. excommunicatio. 2. num. 13. facit glo. in cle. 1. de vita & honest. cler.

41 Præterea, An non ꝑ subditus episcopo ligetur eius statuto prohibente sub poena excommunicationis latæ sententiæ, vt nullus sine licentia accedat ad conuentum monialiũ. dic quod sic, dummodo probabiliter non ignoret statutum ipsius episcopi. ita Franc. in cap. 1. nu. 6. de sta. regul. lib. 6. Et sic habes casum, quado episcopus punit exemptos, alios casus ponit glo. in clem. 2. in ver. puniri. de poen. Quandoque vero non punit, sed poenam iuris publicat, de priuileg. cap. 1. quandoque non punit, sed absoluit, de sepult. c. 1. Quandoque solum cir-

ca loca datur iurisdictione. ita glo. no. in dicta clem. 2.

Præterea, quid si non subditus episcopo dubitauerit de excommunicatione contra accedentes ad monasteria monialium? Dic quod incidit, quia videtur dubitans tali casu laborare ignorantia crassa: nam diligens homo in vitâdis censuris tunc interim caueret. donec inquireret. Sylu. in ver. ignorantia. q. 9. ver. secundum. in fin. quod no.

42 Sed ꝑ an constitutio episcopi prohibens sub poena excommunicationis latæ sententiæ accessum ad monasterium monialium, includat alloquentes cum illis & non ingredientes. dic quod non. ita Franc. in ca. vbi periculum. nu. 9. de electio. lib. 6.

43 Octauo, nec ꝑ incidit æqualis vel superior non obediendo alicui æquali, vel minori præcipienti aliquid sub censura, vt supra diximus. c. 5. nu. 6. vsque in fi.

Nono. Nec excommunicatione ligatur, qui sola mente, nullo externo actu declarata, peccat. Cate. 2. 2. q. 11. art. 3. Sotus, dist. 22. q. 2. art. 3. Exemplum in hæretico omnino occulto, qui damnatæ opinioni assensit: quia hic in nullam incidit excommunicationem: dummodo nec verbo, nec scripto, aliove quouis signo illam non expresserit, vt supra diximus in 2. libr. 1. præcep.

44 Decimo. Nec ꝑ ille incidit in excommunicationem, si intentio excommunicantis non fuit illum includere, vt supra diximus. c. 5. Hinc dicimus, qd si statutum episcopi excommunicet ludentes ad azardum, & episcopus ipse ita tuens ludat cum Titio, qd non manet excommunicatus, quia nemo potest seipsum ligare. c. innovuit. de elect. ita Host in sum. de sent. excommun. §. quis valeat excommunicari. Idem tenuit Ioan. Andr. in c. 2. de constitu. Bald. in Authen. quibuscunque. C. de sacrosan. eccle. & ibi Cyn. Quod procedit etiam si tale statutũ fuisse a Papa confirmatum auctoritate iuris communis: secus autem si diceret, auctoritate nostra, cum tunc Papa faceret illud statutum, & ligaret, ad hoc quod no. in c. cum aliquibus de rescrip. in. 6. & cap. si Apostolica. de præb. lib. 6. An vero ludens cum episcopo, ligetur excommunicatione. diximus sup. eo. lib. cap. 5. num. 8. & 9.

45 Vndecimo, de ꝑ ignorante actum prohibitum: sed quia diffusius hanc materiam examinare nos oportet, ideo in sequenti titulo videbimus.

S Y M M A R I V M.

1 Ignorantia, obliuio, inaduertentia, bona fides, ab excommunicatione excusant. nu. 37. & quare. num. 14.

2 Ignorantia

- 2 Ignorantia iuris, & facti, & rursus iuris & facti ignorantia triplex.
- 3 Ignorantia affectata quæ, & an à peccato excuset. nu. 31.
- 4 Ignorantia crassa quæ, & an excuset. num. 6.
- 5 Lata in culpa quis versari dicatur.
- 7 Scientia æquiparatur crassa ignorantia in penis. & in quibus presumitur scientia.
- 8 Ignorantia probabilis multipliciter dicitur.
- 9 Alienigena ignorans statuta, an excusetur à censuris.
- 10 Ignorantia facti, & iuris, quid, & an excuset ab excommunicatione. nu. 13.
- 11 Ignorantia qualiter probari potest.
- 12 Parochianus si nult recipere sacramenta de manu religiosi, & dicat se habere licentiam, an debeat religiosus ei credere.
- 15 Ignorans actum damnatum sub poena excommunicationis apposita ab ordinario per statutum non ligatur, & quid de Papa. nu. 21. Ligatur tamen poenis à iure communi. statuti vel irregularitatem. nu. 16. 17. & 18. ubi quid contemnere clausis sit. nu. 19.
- 20 Ignorantia vincibilis non excusat à censura iuris communis, & Papa, secus à censuris particularium prelatorum.
- 22 Ignorans canonem, si quis suadente, no excusatur.
- 23 Ignorantia extraneantis in corpore iuris non registrata, probabilis dicitur. & an vincit ab excommunicatione. nu. seq. fallit. nu. 25.
- 26 Papa constitutio Roma promulgata, vel Principis in Prouincia ligat quo ad forum exterius post duos menses. fallit. num. seq. & 29.
- 28 Ignorans in beneficalibus respectu poena ligari potest.
- 30 Lex iuris antiqui declaratoria statim ligat. fallit. num. seq.
- 31 Constitutio prouincialis, no præstat tempus duorum mensium post publicationem.
- 32 Constitutionem Papalem Roma tantum sufficit publicari: Imperialem in omni prouincia.
- 33 Constitutio facta in priuilegium alterius, vel quæ habet decretum, ligat ante duos menses.
- 34 Indulgentiæ quousque no publicentur in ecclesia metropolitana, ualida sunt.
- 35 Ignorantia milites rusticos, & mulieres excusatur ab excommunicationibus contentis in Bulla Cæne Domini.
- 36 Rustici, &c. in quibus casibus no excusentur.
- 38 Ignorantia iuris uoluntaria inuoluntaria quousque. & an excuset ab excommunicatione, & quid de ignorantia ex negligentia. nu. seq.
- 40 Ignorantia inuincibilis excusatur a specie peccati, & grauitate. vide. exempla.
- 41 Percutrens clericum, cum laicum uellet percutere, non incidit in excommunicationem, nec contra laicum, cum clericum uellet. num. 42.

43

Quæ ignorantia à sententia excommunicationis excuset. Cap. I X.

DE ignorantia ꝑ tractaturus, videlicet, an illa ab excommunicatione excuset, sciendum est primo, quod vt quis excommunicatione ligetur, oportet, vt committat peccatum mortale, peccatũ vero mortale fit ex actu uoluntario. nam, vt inquit tex. in cap. 1. 1. 5. q. 1. peccatum adeo est peccatum, quatenus est uoluntarium, vnde cum ignorantia constituat actum inuoluntarium, sicut error. l. error. ff. de iur. & fac. ignoran. c. 2. de cõst. lib. 6. ideo dicimus ignorantiam excludere ab excommunicatione. Quoniam nõ solum ignorantia, sed obliuio, & inaduertentia, bona fides, & simplicitas. D. Tho. 1. 2. q. 6. art. 8. vbi Caiet. Doct. in c. Apostolica. de cler. excommunic. mini. Zabarel. in cle. 1. de priuileg. q. 39.

Secundo sciendum ꝑ est, duplicẽ esse ignorantiam. Alia est enim facti, alia iuris. glo. in c. hac constitutione. de offic. deleg. lib. 6. l. 1. & l. regula. ff. de iur. & fac. ignoran. glo. singul. in c. turbatur. 1. q. 4. Hæc autem iuris, & facti ignorantia triplex est: Affectata, siue optata; crassa, siue supina; & iusta, quæ à Theologis inuincibilis, & à nostris probabilis appellatur.

Affectata ꝑ est, quæ quis ignorat quod scire tenetur: quia studiosè non uult scire aliqua, & consilere peritiores, vt liberius peccet, iuxta illud, Noluit intelligere, vt bene ageret. quæ adeo non excusat, aut inuincit peccatum, vt etiã augeat ob circumstantiã mali desiderij. de hac ignorantia loquitur D. Thom. 1. 2. q. 76. artic. 3. ver. Respondeo. glo. in c. eos. de temp. ordi. libr. sexto.

At crassa, ꝑ seu supina est, cum quis ignorat ea, quæ communiter omnes sciunt, & scire tenentur saltem suæ professionis. l. nec supina. ff. de iuris, & facti ignorant. Hinc qui ignorat articulos fidei explicite, mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & orationem Dominicam, quæ scire tenentur, c. vos ante omnia, de consecra. dist. 4. dicitur esse in lata culpa, quæ æquiparatur do. l. lata. & l. magna. ff. de uerbor. significat. & hæc neque excusat.

Dicitur tertiam esse, quæ in lata culpa, quando ignorat ea, quæ quis facillè potuit scire, & non curauit inuestigare, vel secundum glo. in c. 1. de ordin. ab Episcopo, qui episcopo renunc. Ignorantia ꝑ crassa est, qn aliquis ignoratur, qd publicè factũ est, vel coram populo, & hæc ignorantia crassa æquiparatur scientiã etiã in penis delictorum. Abb. in ca. Apostolica. nu. 3. de cler.

cler. excommunic. minist. cap. 2. de constit. lib. 6. Hinc talis ignorantia non excusat, quin aliquis non incurrat excommunicationem d. ca. 2. [Nam paria sunt in poenis aliquid fieri scienter, vel ignoranter, quando ignorantia esset crassa, & supina: quia talis ignorantia ꝑ æquiparatur scientiæ, ita glo. in cap. hac constitutione. §. 1. de offi. deleg. in 6. Idem voluit glo. in clem. 1. in verbo scienter de consang. & affinita. sic gl. in reg. præsumitur inquit quod præsumitur qd scire ea, de quibus proclamatio vel bannum generale processit. cap. si qui matr. accusi. possi. Sic præsumitur quis scire ea de quibus est publica vox, & fama. l. quidam. §. qd dicitur. ff. de acquir. hæred. Bart. in l. is potest. eod. tit. Itæ hac ratione præsumitur scientia in his, quæ ad domum eisæt denunciata. gl. in l. si tutor. C. de peric. tur. Sic vicini præsumuntur scire facta vicinorum. l. dominus. ff. loca. Et consanguinei facta consanguineorū l. de tutela. C. de i integ. restit. mino. & ibi ror.]

7 Ignorantiam ꝑ tamen probare debet perjuramentum. Ex quo tex. collige duo. Primum, qd quis præsumitur talis, qualis est habitus, quem gestat. Secundum, quod vbi est dubium in dependentibus à conscientia alicuius, statim iuramento illius vide glo. sing. in ca. significasti, el primo, extra de homicid. Quod proædit, quædo de nullius præiudicio ageretur, aliis secus, vj patet ex notatis in c. ex insinuatione. de procurat. not. in c. vidua. de regu. Hinc videtur dicere Card. in clem. 1. quæst. 1. r. de priuileg. quod religiosus non teneretur ꝑ credere Parochiano, qui dicit habere licentiam parochialis presbyteri, vt possit illi ministrare sacramenta. Quare si prælatus velit facere publicare religiosum excommunicatum. iuxta. text. in d. clem. 1. si sacerdos neget dedisse licentiam, non potest se religiosus tueri: & ratio est, quia hic agitur nõ de puniendo parochianum, sed religiosum. Vnde cum ibi quærat de facto tertij, de licentia data parochiano per sacerdotem, non statim iuramento religiosi. Verum, vt inquit Zabarel. ibi nõ vñ procedendum contra religiosum ad excommunicationem: cum non dicatur ministrasse sacramentum in contemptum, quæ dicta clem. requirit: dñ inquit præsumpserit, modo confiteatur parochianus se dixisse religioso habere licentiam parochialis presbyteri.]

8 At iusta ꝑ ignorantia, quæ probabilis, seu inuincibilis dicitur, est illa, qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita diligentia de bita laborant, vt est illorum, qui consilium petunt à viris præditis scientia in id sufficenti, qui falso illis consulunt. Nauar. cap. 23. num. 45. & sequen. vel secundum Panor. in d. c. Apostolicæ ignorantis probabiliter dicitur ille, qui, & si non sit nimis curiosus in agendo, non tamen est multum desidiosus. arg. text. in l. nec supina. ff. de iur. & fac. ignor. Vel ignorans probabiliter dicitur ille, qui non est in loco, vbi emittit excommunicatio, nam talis præsumitur ignorare excommunicationes illius loci. ita Franc. in cap. 1. nu. 4. de constit. lib. 6.

9 Vnde alienigenæ, ꝑ possunt allegare ignorantiam statuti, & cõsuetudinis ipsius loci, vt probatur in d. c. 1. de quo tamen vide glossam in l. item Mela. ff. ad legem Aquil. Doct. in l. prima. C. de summa Trinit. & fide catho. Et hæc ignorantia excusat à censuris. d. c. fin. de constit. lib. 6. & d. c. Apostolicæ. & nota, quod habemus ignorantiam errorem, & titubationem Ignorantia est ex toto nescire, quod scire debet. At errare est vnum pro alio putare. distinctio. 38. quamuis. Titubare est, cum quis inter duo dubius est, & nescit quid eligat. de testib. cap. præterea.

10 Tertio sciendum, quod ignorantia ꝑ facti dicitur: eum habitã scientia iuris ignoratur factum. Exemplum, scio percussorem clericum esse ipso iure excommunicatum. cap. si quis suadente. 17. q. 4. tamen percussus quendam qui re vera clericus nesciebat tamen esse clericum: quia forte non incedebat in habitu, & tonsura quæro, an sit excommunicatus? dic quod non quia licet sciebat ius ignorabat tamen factum, scilicet illum esse clericum. ita tex. in c. si vero el. 2. tit. nostro.

11 Ignorantiam ꝑ tamen probare debet perjuramentum. Ex quo tex. collige duo. Primum, qd quis præsumitur talis, qualis est habitus, quem gestat. Secundum, quod vbi est dubium in dependentibus à conscientia alicuius, statim iuramento illius vide glo. sing. in ca. significasti, el primo, extra de homicid. Quod proædit, quædo de nullius præiudicio ageretur, aliis secus, vj patet ex notatis in c. ex insinuatione. de procurat. not. in c. vidua. de regu. Hinc videtur dicere Card. in clem. 1. quæst. 1. r. de priuileg. quod religiosus non teneretur ꝑ credere Parochiano, qui dicit habere licentiam parochialis presbyteri, vt possit illi ministrare sacramenta. Quare si prælatus velit facere publicare religiosum excommunicatum. iuxta. text. in d. clem. 1. si sacerdos neget dedisse licentiam, non potest se religiosus tueri: & ratio est, quia hic agitur nõ de puniendo parochianum, sed religiosum. Vnde cum ibi quærat de facto tertij, de licentia data parochiano per sacerdotem, non statim iuramento religiosi. Verum, vt inquit Zabarel. ibi nõ vñ procedendum contra religiosum ad excommunicationem: cum non dicatur ministrasse sacramentum in contemptum, quæ dicta clem. requirit: dñ inquit præsumpserit, modo confiteatur parochianus se dixisse religioso habere licentiam parochialis presbyteri.]

12 Ignorantia ꝑ vero iuris esse dicitur, quando ignoratur aliquid esse à iure prohibitum sub poena excommunicationis. Exemplum, scio clericum percussorem esse excommunicatos, tamen intelligo illud procedere tantum in clericis beneficiarijs, vel in sacris ordinibus constitutis. Queritur, an incidam in excommunicationem, si clericum percussorem, qui non sit in sacris, nec beneficiarius: vel si nouicius. & dico quod sic. d. c. si quis suadente. c. religioso. §. 1. de sent. excom. lib. 6. Igitur ignorantia facti semper excusat quando est probabilis. Iuris vero ignorantia tunc tantum quando reducitur ad ignorantiam facti.

13 Quarto. An ꝑ ignorans excommunicationem inpingat in illã semper habendus est oculus, si huiusmodi talis inobediens dici possit, quia si inobediens, censuram incurrit, cum auctoritas excommunicandi non sit nisi in illum qui ei non obedit. vt patet in Euang. Math. 18. Qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. At si probabiliter ignorat mandatum ecclesiæ latum sub excommunicationis cõsura, excusatur ab illa, quia inobediens non censetur. Sotus in 4. distinct. 2. 2. quæstio. 1. artic. 2. vers. Quartus demum casus. Verum vt facilius

14 Ignorantiam ꝑ tamen probare debet perjuramentum. Ex quo tex. collige duo. Primum, qd quis præsumitur talis, qualis est habitus, quem gestat. Secundum, quod vbi est dubium in dependentibus à conscientia alicuius, statim iuramento illius vide glo. sing. in ca. significasti, el primo, extra de homicid. Quod proædit, quædo de nullius præiudicio ageretur, aliis secus, vj patet ex notatis in c. ex insinuatione. de procurat. not. in c. vidua. de regu. Hinc videtur dicere Card. in clem. 1. quæst. 1. r. de priuileg. quod religiosus non teneretur ꝑ credere Parochiano, qui dicit habere licentiam parochialis presbyteri, vt possit illi ministrare sacramenta. Quare si prælatus velit facere publicare religiosum excommunicatum. iuxta. text. in d. clem. 1. si sacerdos neget dedisse licentiam, non potest se religiosus tueri: & ratio est, quia hic agitur nõ de puniendo parochianum, sed religiosum. Vnde cum ibi quærat de facto tertij, de licentia data parochiano per sacerdotem, non statim iuramento religiosi. Verum, vt inquit Zabarel. ibi nõ vñ procedendum contra religiosum ad excommunicationem: cum non dicatur ministrasse sacramentum in contemptum, quæ dicta clem. requirit: dñ inquit præsumpserit, modo confiteatur parochianus se dixisse religioso habere licentiam parochialis presbyteri.]

15 Ignorantiam ꝑ tamen probare debet perjuramentum. Ex quo tex. collige duo. Primum, qd quis præsumitur talis, qualis est habitus, quem gestat. Secundum, quod vbi est dubium in dependentibus à conscientia alicuius, statim iuramento illius vide glo. sing. in ca. significasti, el primo, extra de homicid. Quod proædit, quædo de nullius præiudicio ageretur, aliis secus, vj patet ex notatis in c. ex insinuatione. de procurat. not. in c. vidua. de regu. Hinc videtur dicere Card. in clem. 1. quæst. 1. r. de priuileg. quod religiosus non teneretur ꝑ credere Parochiano, qui dicit habere licentiam parochialis presbyteri, vt possit illi ministrare sacramenta. Quare si prælatus velit facere publicare religiosum excommunicatum. iuxta. text. in d. clem. 1. si sacerdos neget dedisse licentiam, non potest se religiosus tueri: & ratio est, quia hic agitur nõ de puniendo parochianum, sed religiosum. Vnde cum ibi quærat de facto tertij, de licentia data parochiano per sacerdotem, non statim iuramento religiosi. Verum, vt inquit Zabarel. ibi nõ vñ procedendum contra religiosum ad excommunicationem: cum non dicatur ministrasse sacramentum in contemptum, quæ dicta clem. requirit: dñ inquit præsumpserit, modo confiteatur parochianus se dixisse religioso habere licentiam parochialis presbyteri.]

facilior reddatur hæc materia, oportet illam nos per propositiones explicare. fit igitur prima propositio.

15 Excommunicatio ꝑ lata per statutum alicuius Episcopi minimè ligat ignorantes. ca. 2. de constit. lib. 6. statutum enim est quid facti, quatenus dicitur ius priuatum ipsius loci. distinctio. 9. cap. catholica. & respicit certum locum ex quo non est vniuersale, cuius ignorantia præsumitur, & regulariter absque culpa contingit, quod quidem intelligitur in statutis alterius ciuitatis, vel loci: quia tunc illa dicuntur esse qd facti, & ideo in eis cadit probabilis ignorantia. c. 1. de constit. lib. 6. Secus in statutis eiusdẽ Ciuitatis, vel loci: quia tunc dicta statuta dicuntur esse iuris cõmunis quoad subditos. ita Bart. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Quod quidem ius commune quilibet præsumitur scire. Item quilibet scire præsumitur mores eorum, cum quibus est conuersatus. de elec. postquam de præsumpt. quanto. & cap. quosdam. Hoc vero vltimo loco dictum intellige, dummodo dicta statuta quo ad subditos essent publicè nota in loco, verbi gratia, præforibus ecclesiæ cõstitis indicata: quia tunc ligant ignorantes. c. curæ. 1. q. 3. Cum eorum, quæ sunt publica, & nota in loco non possit allegari ignorantia. c. 1. de postul. prælat. glo. in cap. præsumitur. de regul. iur. in 6. Vel essent communiter nota idest incorporata in volumine statutorum. ita Dom. Nicol. in capit. pastoralis. circa fin. de fide instrumen. Francisc. in cap. 1. nu. 14. de constitutio. libro 6. quia tunc præsumitur in foro fori scire. Si vero dicta statuta non essent publicè nota, idest incorporata in volumine statutorum, vel subditus de nouo venisset ad locum statuti, & illud non esset notum communiter, tunc posset habere probabilem ignorantiam statutorum. vt not. Inn. in c. dudum. de conu. coning. Franc. in c. 2. de constit. nu. 6.

16 Secunda. Excommunicatio ꝑ indicta ob crimen iure diuino, vel humano vniuersali damnatum per speciale alicuius diocesis statutum, aut constitutionem, minimè ligat eum, qui hæc poenalem constitutionem probabiliter ignorauerit, eiusque fuerit inscius. Abb. & Felyn. in capit. a nobis. primo. titulo nostro. Syluest. in verbo, excommunicatio. 2. notab. & in verbo, Ignorantia. §. 8. & est communis. vt refert Couar. in capit. alma mater. §. 10. num. 1. r. ver. hinc denique.

17 At qui ꝑ scientes aliquod scelus agere probabili tamen ignorantia ignorant poenam ciuilem aduersus id scelus agentem, nempe quod homicida, aut fur sit reus mortis, dubio procul quia illa peccata committunt, poenam incurunt. Et idem est de ecclesiastica irregularitatis cõsura, licet enim quis ignoret ius, nempe

excommunicatum, aut bigamum esse irregularem: sitamen bigamus, aut excommunicatus existens celebret, incurrit illam censuram; cuius quidem cum poena excommunicationis diuersitatis ratio esse illa potest, quod circa excommunicationem oculus semper est habendus, an sit inobediens, & præmonitus, quia tantummodo inobediens ligatur, vt ex Euangelio colligitur. Cæteræ vero poenæ sequuntur naturam delicti, cui per legem decretæ sunt, licet lex illa poenalis ignoretur. Sotus distinct. 2. 2. q. 1. art. 2. col. pen.

18 Hanc rationem ignorans ꝑ Couar. in §. de cõmo. nu. 9. dicebat, quod nisi ipse fallebatur, maxima erat oscitantia dicentium, non posse puniri poena excommunicationis eum qui sciens actum damnatum, inscius tamen poenæ, nihilominus actum illum fecerit. Cum necessariũ non sit secundum eum, vt delinquens puniatur quod is scientiam habeat poenæ pro ipso delicto statuti, sed satis est, vt sciat, vel scire debeat actum quem agit malum esse: nam & si hoc procedat in cæteris poenis, non tamen in censura excommunicationis, quæ exigit inobediẽtem, & ita si oculos habemus ad ecclesiam, quæ neminem excommunicat, nisi inobedientem, facile responderi potest ad argumenta, per quæ Couar. qui supra contrariam opinionem effeuerat veram, idest, vt quis iuste ligetur poena excommunicationis, satis est, vt sciat actum esse damnatum ita contra Couar. tener Nauar. cap. 27. numero 27. & est communis, sic etiam tener Francisc. in cap. 2. nu. 6. de constit. lib. 6. [Ex quibus omnibus concluditur, qd poena excommunicationis non ligat ignorantem actum damnatum: & ratio est eum talis sententia non proferatur nisi pro contemptu clauum. 1. q. 3. nemo. Sed qui ignorat, non cõtemnit. c. cum voluntate. de sentent. excommunicatio. ergo.]

19 Contemnere ꝑ autem clauas, est, quando quis scienter, & in vilipendium præceptis iuris, vel superioris cõtradicit. facit ad hoc 1. q. 1. cap. petimus. dist. 62. cap. quicumque. Quare excommunicatus ingrens se communioni contra præceptum superioris, dicitur facere in contemptum, optimè facit tex. de cler. excommunicati. mini. c. si. Ad hoc dist. 7. 4. c. Honoratus. Et qui compellit alios celebrare publicè tempore generalis interdicti, dicitur hoc facere ex contemptu. vt in c. si. de excess. prælat. vide quæ superius in cap. 1. lib. 4. num. 23. diximus. Quod secus est in cæteris poenis à iure communi statutis, quia ex quo quis scit se delinquere, meretur poenã. l. eum qui. ff. de iniur. Quod intellige secundum Dom. Anto. in c. 1. de constit. vt tali casu ignorans sit puniendus non poena statuti sed solum poena iuris communis, & hanc opinionem sequitur.

- sequitur Dom. & Franc. in capitulo. 2. de constit. in sexto. per gloss. & text. ibi, qui generaliter loquitur.]
- 20 Tertia. Et si t̄ a censura iuris communis, & Summi Pontificis nulla excuset ignorantia vincibilis, excusata tamen (vt nobiles auctores docent) a censuris particularium praelatorum, dummodo ignorantia crassa, & supina non fuerit. ita text. in cap. 2. de constit. lib. 6. Crassa vero ignorantia est, quæ vel ex malitia, vel nimia procedit negligentia. Hinc ignorantes censuram impositam a praelatis in suis dioecibus contrahentibus matrimonium sine denunciationibus, si inscijs venerint contra censuram illam non incidunt. Sotus in 4. sent. dist. 28. q. 1. artic. 1. colum. 4.
- 21 Quarta. Excommunicatio t̄ lata per canonem Romani Pontificis pro actu iure diuino vel naturali prohibito non ligat eos, qui inuincibiliter, atque probabiliter in eam impingunt quantum cuiusque sciatur actum esse illicitum. ita Nauar. cap. 27. nu. 15. Sotus contra Couar. distinct. 2. q. 1. art. 2. quarta propositio & ratio est, quia qui probabiliter ecclesiæ iussa ignorat nullatenus est inobediens, & neque eam offendit, ideo censura excommunicationis minime ligatur. Syluest. in verbo, excommunicatio. secunda. num. 6.
- 22 Quinta. Qui t̄ vincibiliter ignorat sententiã excommunicationis per Romanum Pontificem latam, si in illam stante hac vincibili ignorantia incidit, in censuram incurrit. text. est in c. cū illorum. titu. nostro. vbi Papa quosdam reprehendens, qui manus in clericos iniecerunt, respondit quod si ignorabant vel factum, quia non erant delicti memores, vel iuris, tunc ait posse cum illis dispensari, quo verbo insinuat fuisse excommunicatos etiam ignorantes: cuius ratio est, quia illic agitur de ignorantia illius sollemnissimi canonis, si quis suadete, quæ vincibilis est, & non excusat. Sot. qui sup. col. pen.
- 23 Sexta. Ignorantia t̄ constitutionis extrauagantis in corpore iuris non registratę probabilis dicitur. Abb. in c. pastoralis. in 3. not. vbi Felyn. de fide instrum. etiam si in aliquibus codicibus reperiretur, si tamen non esset in omnibus. vt dixit ibi Abba. in vltimis verbis, & Felyn. num. 2. Vnde cum sit probabilis, a censura excusat dict. capitulo vt animarum. de constit. libro 6. Abb. in d. c. pastoralis. ante numerum secundum Hinc contra illam agentes nõ puniuntur, vt contententes tanquam a iusta ignorantia velati.
- 24 Nec obstat, t̄ quod extrauagans ius est, & ignorantia iuris dicit crassa & supina. Francus in d. c. vt animarum. quia circa ignorantiam illa iuris appellatione non venit. Abb. per illum text. in d. c. pastoralis. not. 2. Et quamuis Abb. in

clem. 1. de consang. & affin. in principio. & Docto. in regu. ignorantia. de regul. iur. lib. 6. dicat, quod ignorantia iuris ab excommunicatione non excusat, ex eo, quod sit lata culpa. Francus in d. c. vt animarum. in fine princip. Felyn. in c. 2. num. 7. de maiorit. & obed. tamen intelligitur quo ad valorem actus, nam tunc satis receptum est illam non excusare. Hinc collatio beneficij facta excommunicato nulla est, etiam si ipse ignarus sit, & inscius huius excommunicationis. glo. & Abba. in cap. penul. de cler. excommunicat. mini. Intelligitur etiam quando extrauagans contineret factum damnatum, vt ignorans puniri debeat poena legis diuinæ tanquam reus quo ad culpam quam commisit in Deum, non autem poena legis humanæ, quæ non contemnit, cum canonem ignoret, quia data ignorantia cessat contemptus, quod notat Innocent. & Doctor. in cap. si vero. lo secundo. de seten. excommuni. Vbi excusatur ab excommunicatione, qui percussit clericum, ignorans illum esse clericum, licet constitutio illa sit in l. registrata, & sic factum illud diuina lege damnatum. Syluest. in verbo, ignorantia. num. 16. Sotus distinctio. 22. quæstio. 1. artic. 3. quarta conclusio.

25 At t̄ si ignorantia versetur in extrauaganti multum nota, quæ quotidie in ore hominum vertitur, a censura non excusat. vt videtur dicere Abb. in in d. cap. pastoris post numerum primum: ratio est, quia ignorans fuit in lata culpa cum illud ignorauerit, quod omnes sciunt. ita text. in d. c. vt animarum. [Quod secus est in extrauaganti iuris registrata, quæ non ita nota sit, & famosa. Quapropter Card. in clem. 1. de priuileg. quæst. 39. excusat præsertim in foro conscientie religiosum, alias hominem sanctæ vitæ, qui ministravit Eucharistiam sine licentia parochialis presbyteri, non in contemptum ipsius presbyteri, sed quia ignorabat poenam excommunicationis appositæ in d. clem. 1. tū per literam illius text. in verbo, præsumperit, quæ dolum notat, & temeritatem ministrantis. Tum etiam, quia licet ignorantia iuris non excuset, tamen quando ex probabilibus coniecturis perpenditur, quod quis ignorauit, excusatur secundum not. in c. 2. de constit. & præcipue in foro poenitentiali, in quo credendum est asserenti se hoc ignorasse. iux. glo. in c. significasti. 1. de homic. Si tamen dubius est, an fuerit in probabili ignorantia, & tunc debet se extimare excommunicatum. e. cum desideres. §. secundæ quæstioni. de senten. excommuni. quia vbi periculum animæ vertitur, præsumitur in detriorem partem. ciuuenis. ext. de spons. c. presbyteri. distinct. 68.]

26 Septima. Ignorantia t̄ constitutionis Pape, vel Principis a tempore promulgationis factæ

factæ in Curia Romana, si est summi Pontificis, vel in prouincia si est Principis. iux. text. in l. leges. C. de legi. & in Auth. vt factæ nou. constit. & de postul. præla. c. ad hæc. obligat vniuersos post duos menses quo ad forum exterius. glo. in reg. fin. de regul. iur. lib. 6. & ibi latet Franc. & glo. in c. 2. in fin. de const. lib. 6. ne clem. vel mon. c. si de sent. excommunic. nouit. Vnde antequam quisquã potest se ignorantia protegere, etiam si illa sciret. per text. in Auth. vt factæ nou. constit. Verum quantum ad conscientiam, & illi, qui citra culpam diutius ignorassent, excusaretur, & illi, qui antea rescississent, continuo excusatione nudaretur. gl. in c. 2. de rebus eccle. non alien. lib. 6. Abbas in c. 1. nu. 1. de postul. Bar. in l. omnes populi in 5. q. de iust. & iure. facit optimè glo. in c. fin. de clandest. despons. in verbo, qui voluit. Sylu. in verbo, lex. q. 6. Sotus. de iust. & iure. lib. 1. q. 1. art. 4. glo. in ca. 1. §. dicebat. de concess. præb. in 6.] & ratio est, quia duo menses sunt dati, vt scientia præsumatur: Qui autem certus est, vltimus certiorari non debet. vt in reg. eum, qui certus. de regu. iur. in 6. Ita glo. in c. si. de clande. despons. in verbo, Qui voluit. Itē q̄a in incertis, non certis loc' est cōiecturis. l. cōtinuus §. cū ita. ff. de ver. signifi. ergo habita sciētia aliud nõ queratur.]

27 Quæ t̄ quidem propositio primo limitatur, nisi fuisset tempus a iure præstitutum: quia si in noua constitutione certum tempus exprimitur, quod habeat ligare, tunc illud debet seruari, ne cler. vel monach. c. si. c. cum infirmitas. de poen. & remiss. ita Abbas in c. cognoscentes. nu. 7. vbi Felyn. de consti. sic intelligentes text. in c. cum singula. de præbend. lib. 6. vbi terminus solius mensis solum statuitur a die publicationis, vt illa decretalis obseruetur. Sic in Auth. vt priu. dom. sac. mil. non fin. prope finē. in extrauag. Execrabilis Ioan. 22. glo. in cap. 1. ver. tres mentes. de vsur. lib. 6. dist. 5. c. 2. glo. in proce. clem. ver. de cætero. Hinc affirmant relati Doctores, quod si lex sanciret, vt statim, ex tunc illa obseruetur, esset statim obseruanda. ita sentit glo. in clem. 2. ver. ex nunc. de hæretic. q̄ omnes intelligunt quo ad annullationē actus, non quo ad poenam, [id est, vt actus in contrario factus non valeat, licet gerens actū, ignoret constitutionem, sed quantum ad poenam impositam per constitutionem transgressori, non statim ligaret ignorantes: quia valde absurdum esset, & iniquum, vt ignorantes poenæ obnoxij efficerentur, cum culpam præsupponat poena. c. 2. de constit. quæ in ignorante non reperitur. Ista est conclusio in clem. 2. de hæret. vbi glo. & Card. Felyn. in d. c. cognoscentes. Verum t̄ in spiritualibus, & in beneficialibus, in quibus Papa habet liberam potestatem. c. 2. de præben. in 6. & in clem. 1. in fi. vt

lire pend. notat Paul. de Castr. in consil. 287. primum dubium. consil. 2. cum similib. videtur, quod etiam respectu poenæ ignoras ligari possit: quia in spiritualibus, & beneficialibus non v̄ absurdum cū etiã sine causa Papa dominum auferre possit. vt notat Pau. de Castr. qui sup. Abb. post Ant. de Butr. in c. constitutus. col. 2. de relig. domi. post glo. 3. in c. si gratiose. de rescript. lib. 6.

Secundo limitatur in cōstitutione non scripta, quia illa ligat tantum a die scientiæ, & notitiæ. l. si. ff. de decre. ab ordi. vide Franc. in reg. nemo. 1. de reg. iur. lib. 6.]

29 Limitatur t̄ tertio, vt non procedat, quando lex, & cōstitutio promulgata respicit præterita, vt puta, [si esset in totum iuris antiqui declaratoria. ita communis theoria Docto. est, allegatum text. in c. cum tu. ext. de vsur. Sed non bene hoc probat, melius facit text. in c. ex antiquis. dist. 54. ex quo text., infert Vinc. in c. si. de consti. quod statuta, & iura disponentia de libertate ecclesiastica, respiciunt præterita; quæ nunquam licuit laico de his se intrinsece. 96. distin. cap. bene quidem. facit quod not. in proce. clem. in glo. 6. in prin. secundum Ioan. ibi, igitur quado est iuris antiqui in totum declaratoria, frustra bimestre expectaretur: quia

30 iam lex vinculum iniicit. Verum t̄ si esset in parte noui iuris declaratoria, & in parte noui iuris editoria, vt quia constitutio addit ad antiquam legem nouā poenam; Et tunc in quantum est editoria noui iuris, idem est dicendum ac si nouiter esset facta. Sed in quantum est declaratoria, trahitur ad præterita. ita optimus text. in c. nullus. dist. 55. Vbi dispositio, seu constitutio disponens id, quod ius antiquum, addens poenam, non trahitur ad præterita. adde etiam glo. in cle. 1. de vsur. super verbo, de cætero. Nec obstat de vsur. c. cum tu. vbi videtur velle text. quod trahatur etiam quo. ad poenā talis constitutio. quia dico, quod ibi non trahitur ad præterita, sed ad futurum tantum. nā illa disponebat, quod vsurarij compellerentur ad restitutionē vsurarum per poenam excommunicationis, & sic disponebat super restitutione: & restitutio erat de futuro, licet receptio vsurarum fuisset de præterito, sed ad futurum. Sic etiam Felyn. in c. cognoscentes. de cōst. in 7. ponit aliud exemplū, q̄ respiciunt cōstitutiones præteritas,] vt cum constitutiones extrauagantes in corpore iuris redigerentur; quod verum est, nisi illi extrauaganti alia data esset forma, vel nisi fuissent per suum antecessorem reuocata, & deinde a seipso innouata, quoniam noua promulgatio intelligeretur. ita Ioann. Baptista a Sancto Seuerino. in l. omnes populi. numer. 145. de iust. & iure. de materia vide Docto. in cap. fin. de constit. Domin de

S. Gemin. in c. ex antiquis distincti. 54.

31 Quarto ¶ limitatur, nisi esset constitutio provincialis, vel particularis aliorum inferiorum: nam tunc in ijs, qui fuerunt presentes, ligat à tempore publicationis: quia presumit scientia de eo, quod est publicatum. vt in 6. dist. c. quod dicitis. In absentibus vero minus quam duorum mensium tempus à die publicationis requiritur: hoc autem cum tempus determinatum non habeat, arbitrium est Doct. in c. 2. de constit. Host. in sum. eod. tit. ver. Quando. l. 1. ff. de iure deliber. [Potest enim tunc iudex in presumenda ignorantia considerare illa, quae habentur in c. cum inhibito. de clandest. despons. Ratio autem quare aliud in constitutionibus Principis, & aliud tempus apponatur in constitutionibus inferiorum, ponitur per Hostien. in sum. extra de constit. verfi. Quando.]

32 Haec autem publicatio ¶ si est imperialis, debet in qualibet prouincia publicari, vt diximus supra, eadem propositione. Si vero ad Papalis, sufficit, vt fiat publicatio generalis in curia, ita est de mente glo. in regu. fin. de regu. iur. lib. 6. Et ita seruatur de facto, & de consuetudine, & ratio est, quia quado publicatio fit in curia Romana, verisimiliter infra duos menses potest transire in notitiam aliorum, ex quo in Curia consueuerunt esse homines quasi de omnibus partibus mundi. vt in cap. secundo de priuileg. libro 6. Quod tamen non procederet in locis ita remotis, in quibus verisimiliter non praesumeretur transisse fama. ita Franc. in dict. regul. fin.

[Quinto limita praeter ea quae diximus supra c. 2. num. 31. & 32. quando noua constitutio ¶ est facta in priuilegium alterius, quia tunc statim ligat à tempore datae etiam ante duos menses: nam tale ius videtur assumere naturam priuilegii, quia priuilegium statim habet effectum, quod ipse priuilegiatus est certus, licet ille in cuius praedictum conceditur priuilegium, ignoret, & sic imprimis vires in ignorantem. Ita Philip. Franc. in ca. 1. §. dicebat. de concess. praeb. in 6. Et hoc siue simpliciter concedatur priuilegium siue concedatur per viam constitutionis, vt firmat Bar. in l. Diuinae memoriae. C. de decur. lib. 10.]

Sexto limita in constitutione, quae habet decretum, quia tunc ligat statim ignorantes et ante duos menses. Quod intellige, quando duo concurrerent reseruatio Papae, & appositio decreti, ita vt in c. si beneficia de praeb. alias sola reseruatio non afficit ignorantes, sicut inhibito sine decreto neque afficeret. tex. & glo. in c. si eo tempore. de praeb. in 6.

34 Vnum ¶ tamen adnotandum est in materia ignorantiae, licet non attineat ad censuras, quod priuilegia, vel indulgentiae si reuocantur, vel

suspenduntur, quo vsque fit in Metropolitana ecclesia reuocatio promulgata, quicumque potest concessis priuilegijs citra culpam vt neque hoc tantum, verum etiam si quis vsque ad illud articulum priuilegio indulgentiae fuerit à referuatis sacramentaliter absoluitus, absolutio est valida. Sotus libro primo. de iust. & iure. quae. stio. 1. artic. 4.

35 Octaua. Excommunicationes ¶ contene in Bulla Caxae Domini neminem excusant sub praetextu ignorantiae, cum publicentur semel in anno. Abb. in ca. nouerit. nu. 3. titu. nostro. Et Papa hoc expressim dicere videtur in illis. Adde etiam glo. in extra. vnica in verbo publice. Ioan. 22. ne sede vac. quae inquit, quod publicatio fit ad tollendam omnem ignorantiam excusationem. argum. ff. de instit. act. l. sed & si quis. §. proscribere. ex. qui mar. accus. poss. c. fi. & qd ex quo publicatio fit, non est necessarium singulorum auribus inculcari. 16. dist. quod dicitis. extra de postu. cap. 1. Non tamen hanc propositionem intelligo quo ad rusticos, milites, & mulieres, quos constat semper iuris ignorantiam excusare nisi fiat publicatio in his locis, vbi sunt dictae personae. Syluest. in verbo, Ignorantia. nu. 16. [In quibus tamen casibus supra dictae personae non excusantur ab ignorantia iuris, vide Franc. in reg. ignorantia. de reg. iur. in 6. vbi inquit q. minor, mulier, vel miles excusatur ab ignorantia iuris, nisi essent rustici, ¶ sagaces vel malitiosi. glo. in laethetas §. de rusticis. ff. de excus. tuto. Et nisi actus manifeste fieret. c. 1. & ibi not. C. de inter. matr. vide quae diximus libr. 2. cap. 80. num. 8. Vel nisi errarent in iure naturali. l. si adulterium. §. stuprum. ff. ad l. Iulia. de adulter. vel in iure quasi naturali. l. venia. C. de in ius vocand. Nam tunc in his duobus etiam rusticitas, vel sexus non excusat. Exemplum iuris naturalis: vt quia praetendit filius se ignorasse, quod non debuerit iniuriam inferre patri: vel quod non deberet patri prouidere in necessarijs alimentis. Nam quamuis de iure naturali non sit educatio parentum facienda à liberis, est tamen naturalis ratio, vt beneficiati beneficium. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de perit. hered. Barto. in l. 1. §. huius studij. ff. de iust. & iur. Vel quod non deberet furtum, vel homicidium, aut caetera peccata committere, quae sunt prohibita de iure naturali. dist. 5. §. fin. Exemplum iuris quasi naturalis, vt si libertus, qui quasi naturali iure ob id, quod est consecutus libertatem, titulo compensationis tenetur reuerentiam exhibere patrono, illam non exhibet, non excusatur ob ignorantiam. ita Dynus. in d. reg. ignorantia. Verum an incidat in poenam excommunicationis, qui ignorauerit illam appositam crimini de iure naturali, vel diuino prohibito, diximus supra. eod. cap. nu. 13.

Nona.

37 Nona. Qui ¶ prohibitionem sub poena latae excommunicationis scit, sed dum certum quid agit de illo non recordatur, ex eo, quod non est nostrum omnia reminisci, excusatur à peccato mortali, & à censura. Talis enim nullo modo videtur contemnere: verbi gratia, scio Franciscum esse nominatim excommunicatum, & nunciatum, communico cum illo in diuinis, ex eo, quod non actu mihi occurrit illum esse excommunicatum in censuram non incido Caiet. 1. q. 6. art. 8. Siluest. in verbo, excommunicatio. §. num. 26. in fin.

38 Decima. Ignorantia ¶ iuris directè voluntaria, qualis est illa, quae quis vult aliqua ignorare, ne ab illis à peccato retrahatur, ab excommunicatione non excusat, cum sit dolus non tantum praesumptus, verum etiam manifestus per regulam datam in c. 2. de constit. D. Thom. 1. 2. q. 76. art. 3. & q. 6. art. 8. Et haec dicitur ignorantia affectata, de qua meminit glo. in ca. eos de temp. ordin. lib. 6. quae æquiparat eam scientiae, ex quo iure potuit, & noluit, imò dissimulauit, & haec ignorantia non minuit peccatum mortale, imò magis augeat, & de hac ignorantia loquitur text. in l. 1. ff. de leg. Vbi per leges puniuntur delicta, quae per ignorantiam committuntur, id est affectata.

39 Undecima. Ignorantia iuris ¶ voluntaria in directè, qualis est illa, qua aliquis ex negligentia, vel alijs occupationibus iura sub excommunicationis poena aliquid prohibentia ignorat, de qua loquitur Thom. 1. 2. q. 6. artic. 8. & q. 76. art. 3. si est illorum, quae quis ratione officij, vel alia de causa scire tenetur, cum sit peccatum mortale omissionis, vt videtur dicere D. Tho. supra, credo, quod ab excommunicatione non excuset, & praecipue cum talia, quae deberent addiscere, negligentes pro contemptoribus sunt habendi, vt inquit Franc. in reg. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & haec quo ad excommunicationes, quae quorannis publicantur, si ad proprium pertinent officium. Turres. in specie. in §. notandum. 1. q. 1. primo art.

40 Duodecimo. Ignorantia ¶ iuris ex negligentia proueniens, & sic voluntaria indirectè, si est illorum, quae quis ex aliqua speciali causa scire non tenetur, cum non sit peccatum mortale. vt inquit D. Tho. 1. 2. q. 76. art. 1. in fi. ab excommunicatione excusat, per regulam illam, quae se habet, quod qui mortaliter non peccat in excommunicationem non in incidit. Sotus in 4. sent. dist. 22. quæst. 7. art. 2. ver. secundum corollarium.

41 Tertiadecima. Ignorantia ¶ inuincibilis, & iusta excusat ab illa specie peccati & grauitate, quae ratione qualitatis ignoratae constituitur. cap. si vero. el secundo tit. nostro. Tho. 1. 2. q. 76. art. 3. ver. Respondeo. Exemplum in occi-

dente patrem, quem tamen ignorat suum esse: tunc enim committit simplex homicidium, non tamen parricidium. Caiet. ad Thom. qui supra Item lata est sententia excommunicationis contra incestuosos, aliquis cognoscit sororem, quam extraneam existimabat, non incurrit in illam speciem incestus, & per consequens non impingit in censuram: quia excommunicatio praesupponit culpam. secus autem forte esset in regularitate, si fuisset annexa, quia sequitur factum & non requirit culpam. Caiet. qui supra, in specie hanc conditionem optime probat. tex. in ca. si quis cum duobus. cap. si quis. quidam. 34. q. 2. Vbi non incidit in censuram qui percussit clericum iusta ignorantia ignorans eum esse clericum, facit etiam tex. in litem apud Labeonem. ff. de iniur.

42 Idem si quis ¶ percutere volens Martinum laicum, errans percussisset Titium clericum, existimans illum esse Martinum laicum. c. si vero. el secundo. titu. nostro. Quod procedit etiam si sciret Titium clericum esse, dummodo tempore percussione existimasset laicum. Couar. in calma mater. §. 10. num. 4. quia tunc ignorantia iuris reducitur ad ignorantiam facti, vt supra diximus. num. 10. Attamen si animum habuisset nihilominus percutere, etiam si scisset eum clericum esse tunc incidere, per text. in l. eum qui nocentem. §. si iniuria. ff. de furt. & ratio est, quia tunc ignorantia non est causa actus inuoluntarij, & ideo nequaquam excusat à poena canonis. [facit quod notat. Ioan. And. in regu. cum quis. de reg. iur. in 6. dicens, quod si clericus cognoscit mulierem solutam, quae ab ipso, & ab omnibus communiter habebatur pro maritata, vel e contra cognosceret maritaram, quae habebatur pro soluta, quod veritate comperita iudicabitur adulter in foro poli c. nunquam. de poenit. dist. 1. & c. si cui, & propterea, vbi de hoc. 14. q. 5. si quid inuenisti. origo. 34. q. 4. Si vero scum ignorantia concurrebat intentio abstinendi, si sciret illam coniugaram, & tunc fornicari ille censetur. Franc. in ca. cum quis. de reg. iur. lib. 6.]

43 Item neque ¶ in censuram incidit, qui percussit laicum, credens, & volens percutere clericum. glo. commun. recepta in c. in audientia titu. nostro qua quis tenetur per suam conscientiam erroneam abstinere ab ijs, quae sunt interdicta excommunicatis, & sic intelligenda est glo. in c. si vero. Non tamen celebrando etiam cum conscientiae errore esset irregularis. Couar. §. 10. nume. 15. Vltimo adde duas quaestiones pes Francum relatas cap. cum quis. de reg. iur. lib. 6. vbi ignorantia excusat ab illa grauitate peccati, quae ratione qualitatis ignoratae constituitur.

Si 2. SYN

SYMMARIUM.

- 1 Excommunicatio minor quot modis inferitur.
- 2 Excommunicatio minor quid.
- 3 Excommunicationis minoris effectus.
- 4 Excommunicatio minor, quibus in casibus fertur per ius.

De minori excommunicatione.
Cap. X.

Minor excommunicatio, † secundum glossam in cap. si inimicus. quatuor modis inferitur penitenti, scilicet a Deo, a seipso, a sacerdote & a canone. In primis duobus casibus excommunicatio minor operatur effectum quantum ad Deum, sed non quantum ad ecclesiam: quia cum talis excommunicatio infligatur pro peccato mortali. 1. q. 3. ca. audi. fit, ut separet tantum a Deo absque alio militaris Ecclesie ministerio. iux. illud Isa. 59. Iniquitates nostrae diuiserunt inter nos, & Deum nostrum. Hostien. in cap. quorundam. de Iud. In secundis autem casibus excommunicatio operatur effectum etiam quantum ad Ecclesiam. ut notat Archid. & Gemin. in d. capite si inimicus. Hinc inquit glossa ibi, quod quoniam infligitur a sacerdote loco poenae, vel a canone, est necessaria reconciliatio. 1. q. 3. c. excellentissimus. & 50. dist. in capite. In primis casibus non est censura, sed tantum, quando infligitur a canone propter participationem cum excommunicato maiori. c. nuper de sen. excom. c. cum excommunicato. 1. q. 3. vel ab homine per sententiam, & tunc ita definitur potest.]

2 Excoicatio † minor est censura ecclesiastica priuans participatione passiuam omnium sacramentorum. c. si celebrat. de cler. excom. m. nisi. Quae quidem definitio manifesta est, si consideremus excoicationem minorem non priuare quem fidelium colloquio, nec exteriori omnino communiione, nec sacramentorum collatione. tex. elegas in d. c. si celebrat. In quo quidem tex. eius natura explicatur, ubi sex de huiusmodi excommunicatione asseruntur.

3 Primum, † celebrans grauius, id est, mortali ter peccat, sicut explicat Sylu. in ver. excoicatio. 4. Caiet. in verbo, excommunicatio minor. Potest tamen sine culpa audire diuina officia, & cum alijs Christianis eisdem interesse, atque in choro dicere, audire missam, & sumere pacem, quae in eo offertur. Sylu. est. ubi supra in fi. Nauar. cap. 27. nu. 25. Absoluere quoque potest ab excommunicatione maiori, vel minori. argu. tex. in c. duob. eo. tit. & a peccatis, atque da-

re sacramentum infirmo, sine missae celebratione; nam conferens sacramenta absque celebratione, nec mortaliter, nec venialiter peccat ita contra Sylu. in ver. excommunicatio. §. 1. & communem tenet Nauar. c. 27. nu. 24. Secundum celebrans non efficitur irregularis. Couar. in c. alma §. 1. de sen. excom. lib. 3. Tertium non prohibetur eligere, nec exercere, quae ratione iurisdictionis ei competunt. Quartum, eligi non potest, & si scienter electus fuerit, eius electio est irritanda. Quintum, si in ecclesia sacramenta confert, ea collata non carent effectu. Sexum a perceptione sacramentorum est prohibitus.

4 Rursum haec † excommunicatio potest ferri per sententiam iudicis tamen communiter non fertur, nisi per ius in octo casibus, de quibus per Inno. in c. 1. de sen. excom. v. g. per omne sacrilegium. c. miror. 17. q. 4. per omnem violationem ecclesiasticae immunitatis. Item per fornicationem notoriam, & concubinatum clericorum. c. vestra. de cohab. cler. & mul. & si ista non fit in visu, sed neque alia quas Sylu. est. in ver. excommunicatio. 4. refert. Quae autem plerumque contingit est per communicationem cum excommunicato, de qua infra. cap. 12. sed neque haec post Concil. Constantiensis ta crebro visu venit, quam pridie solebat. Verum qui participat cum excommunicato excommunicatione maiori, non incidit in censuram quia excommunicatio non transit in tertiam personam. ita glo. recepta in c. excellentissimus. 1. q. 3. & haec de excommunicatione minori dicta sufficiant.

SYMMARIUM.

- 1 Excommunicati hodie vitandi sunt in duobus casibus tantum, & quibus, alias secus, ut nu. 7.
- 2 Excommunicatus notorius alia ex causa, quam ex percussione clericorum, vitandus non est.
- 3 Principes legatos haereticos permittentes secum in ecclesias ingredi excusantur a peccato, sicuti est priuati, ut omnes catholici Galliae.
- 4 Dicitur ab abb. de vitando excommunicato notorio quomodo intelligatur.
- 5 Denunciatio, an requiratur in notorio excoicato.
- 6 Excoicari nominatim, quomodo quis dicatur.
- 8 Excommunicatus ante denunciationem non est vitandus, nec publice, nec priuatim.
- 9 Missa a notorio fornicario, tum demum non audienda, cum is denunciatus est.
- 10 Notorietas duplex, iuris, & facti, & quid.
- 11 Excommunicatus publicus censendus est, qui coram maiori parte conuentus clericum a sede expulsi.
- 12 Percussio illata in domo principis coram sex, publica non dicitur, & quid requiratur, ut dicatur publica.
- 13 Excommunicatus etiam non denunciatus celebrans fit

fit irregularis, vel solam auctoritatem praestant celebrationi

- 14 Excommunicatus non denunciatus, quo casu a coione fidelium minime abstinere debeat.
- 15 Excommunicatus nulla ratione scandali ad perceptionem sacramentorum, vel ad missarum celebrationem accedere potest, aliter sentit Nauar. num. seq.

Qui excommunicati vitari debeant. Cap. XI.

Hodie † per constitutionem Concilij Constantiensis, quae magis recepta est in Christiano orbe, quam Basiliensis, ut refert Couar. in c. alma mater §. 2. nu. 9. ver. superest, nullos tenemur vitare excommunicatos. ut inquit Sor. in 4. sent. dist. 22. q. 1. artic. 4. col. 1. nisi in duobus casibus. Primus est, si sint nominatim excommunicati, & denunciati, sicut usus, & communis interpretatio Christiani orbis in hunc sensum accepit praedictam constitutionem, ut refert Couar. qui supra num. 7. ver. 4. Secundus, si percussores clericorum sint a deo notorii per operis euidenciam, ut factum nequeat aliqua tergiversatione celari, atque nulla valeat ratione excusari. Quod tamen secundum vetera iura satis erat aliquid esse notorium eo modo, quo aliquid dicitur notorium iuris, scilicet per confessionem, vel per sententiam, & similia. c. vestra. c. si de cohab. clerici. vel mulier. & ita absque dubio tenendum est contra text. in c. cum non ab homine. titu. nostro. Verum

2 si † essent notorii alia ex causa, quam percussio nis, clericorum, illos non teneremur vitare. ita Dec. in c. a nobis. nu. 2. 1. de excep. Sor. dist. 22. quaestio. 1. art. 4. contra Sylu. est. in c. excommunicatio. §. num. 9. qui extendit dictam extrauagantem ad omnes notorios excommunicatos ita ut participantes cum illis sint excommunicati. Attamen dicta opinio non est visu recepta, sed tantum illa Soti id est ut non euitemus, nisi illas duorum excommunicatorum species, quas praedictum Concilium iussit, & ita tenendum est. Sor. qui supra. col. 2.

3 Quo circa † excusantur a peccato quidam Monarchae, & alij Principes, & priuati homines etiam ecclesiastici, qui permittunt legatos & alios manifestos haereticos intrare secum Ecclesias, & eis praesentibus orant, atque missas audiunt, vel faciunt, licet haeretici notorii sint, & per consequens excommunicati. c. excoicatos. de haer. c. 1. in Bulla Coenae Domini. Excusantur etiam omnes catholici Galliae, & Franciae, qui Lutheranis manifestis, imò etiam palam contentibus se esse tales, communicant:

ratio est, quia Conc. Constant. iussit tantum vitare notorios percussores clericorum, & non alios. Nec est curandum † de dicto Abbat. in clem. 2. de sen. excommu. qui generaliter videtur loqui in quolibet excommunicato notorio, quod debeat vitari, quia eius dictum restringitur in casu in quo praedicta constitutio loquitur: nam dictum Doctoris intelligitur secundum ius, quod allegat. ita not. Bar. in l. non solum. §. si liberationis. ff. de lib. leg. Nec etiam † obstat, quod in excommunicato notorio non requiritur denunciatio. ut not. Abb. in c. peruenit. de appellatio. quia illud potest esse verum de iure communi, secus est attenda dicta constitutione, quae videtur etiam in facto notorio denunciationem requirere, ex quo tamen excipit vnum casum notorium, ut dictum est. Nec etiam est curandum de extensione, quam facit Concil. Basiliense, scilicet ad omnes notorios excommunicatos, quia usus non recipit dictam extensionem, & lex visu non recepta non ligat. glo. in sing. in c. 1. de tren. & pac. Sylu. in ver. lex. Nauar. cap. 27. nu. 35. ver. noto. 3. & clarus. c. 22. nu. 5. de hor. canon. Vbi etiam inquit quod requiritur, quod sit declaratus, & denunciatus haereticus, & excommunicatus, & si contrarius sibi fuerit in Manu. c. 9. nu. 6. in fi. & c. 26. num. 26. & c. 1. §. labore. de poen. dist. 6. Primum tamen verius.

6 Dicitur † autem quis nominatim excommunicatus, [qui de haeresi proprijs nominibus excoicatur, vel per indubitabiles circumstantias, & aliqua apposita signa, quae cerre, & absque vilo dubio habent vim significandi, & demonstrandum proprium nomen, certum. ff. si cer. per. de test. c. licer. 2. gl. in c. cu & platare §. excoicatos. de priu. gl. in c. constitutionem. de sen. ten. excom. in 6. v. g. si dicat excoico filium Petri, cum ille vnicum filium habeat. ff. de lib. & posth. l. 2. Instit. de exhær. §. nominatim. secus si duos haberet, quia tunc neuter eorum excommunicatus esset ut ibi. ita glo. sing. in cle. vnic. in ver. nominatim. de vita & honest. cler.] Idem qui nomine dignitatis per quamcunque inobedientiam excommunicatur, ut si excommunicatur praetor aut Comes talis ciuitatis. l. nominatim. ff. de condi. & demonstra. Sorus in 4. sentent. distinctio. 13. quaestio. 1. artic. 9. colum. 3. Vel qui de schismate, aut apostasia condemnatus est, ut Lutherani, & Vuicclesiite. Eo etenim, quod quis de haeresi condemnatur, cefetur nominatim excommunicatus. Sotus in 4. sentent. distinctio. 2. 1. q. 1. artic. 4. secunda conclusio. in fine.

7 Hinc sequitur, † quod si scierim aliquem esse excommunicatum, nempe quia detinet re alienam, propter quod lata fuit excommunicatio, vel quia legit, aut detinet libros haereticos

tigos, aut quia non communicavit in Pascha, quod non teneor illos euitare. contra [tex. in c. cū non ab homine. de sent. excom. quo expressim probatur excommunicatum publicum, publicè vitandum: excommunicatum vero occultum, occultè. Etenim etiam secreto vitandus non est excommunicatus occultus, & secretus, neque in sacramentis, neque in sacrificijs, imò possum coram illo celebrare. Pariter si lata fuerit censura in incendiarios, vel concubinariorum generaliter non nominatis personis, licet aliqui sint publici incendiarij, vel concubinarij, tamen nemo tenetur illos vitare, & hoc contra illos, quos citant auctores, ut est videre apud Sylu. in. vers. excommunicatio. §. per totum. Cum duo tantum excommunicatorum genera sunt vitanda nominatim: excommunicati, & denunciati. Ita Nauar. in c. 1. §. labore. de poen. diff. 6. & publici percussores clericorum. Ita Sot. in 4. sent. diff. 22. q. 1. ar. 4. col. 3. Co. var. in d. §. 2. nu. 7. vers. ex omnibus, & quarto.]

Secundo deducitur ab eodem decreto, nec publicè, nec priuatim esse vitandum ante denunciationem excommunicatum, quæ excommunicatio duobus etiam testibus probari possit: cuius ratio est, quia non dicitur crimen notoriū, eo quod probari per testes possit: illud enim est nondum manifestum, sed manifestabile. Quin etiā si crimen esset notoriū, euitare non teneor, cum delinquens non sit denunciatus.

Tertio hinc constat non sufficere famam publicè, ut teneamur vitare excommunicatos ante denunciationem, quia infamia, & indicia iudicantur taxat faciunt, ut per viam inquisitionis ad eandem cognitionem procedatur, non autem ut criminosa quæ notorij puniatur. cap. tua nos. ti. nostro. Cou. in c. alma. mater. §. 2. n. 7. vers. 3. Verum si fama publica est, quod sit denunciatus, quæ quidem ortum habet à fide dignis de visu audientibus, tunc debet, quis inquirere veritatem, & interim, secundum Rayn. vitare illum, secus si fama originem haberet à persona leui, vel ab aduersario. facit tex. in ca. hoc videtur. 2. quæst. 5. & in c. non solum. r. r. quæst. 3. ubi dicitur, quod reus est, qui aurem criminibus cito præbet. c. cum de fides. r. r. nostro. Syl. uel. in vers. excommunicatio. §. numero 28.

Quarto, tunc demum iuxta tex. in c. nullus. & c. præter. dist. 32. non sunt audienda sacra missarum solemnità à presbyteris notoriè fornicarijs, & concubinarijs, quoniam hi tales notoriè fornicarij fuerint denunciati. Couar. qui supra. nu. 10. vers. 6. licet consultius esset illa etiā à non denunciatis non audiri, si possent audiri ab alijs. Sylu. in missa. 2. q. 3. Hinc ex dicto Concilio Constantiensis deducitur non peccare mortaliter audientem missam eius, quem scit esse simoniacum, & per consequens, excom-

municatum per extrau. 2. de simo. si nondum erat denunciatus excommunicatus.

Quinto cum Concilium Constantiense loquatur de publico clerico percussore, ita ut nullatergiuerfatione possit calari, ideo sciendum est iuxta tex. in c. vestra. & c. si. de cohabit. cle. 10. Notorietatem duplicem esse, iuris, & facti. Iuris dicitur, quoniam percussio fuit facta occultè, & secretè, tunc deductum est delictum in foro contentioso, & lata est super eum sententia excommunicationis, vel quia ipsemet percussor confessus fuit delictum, vel quia erat conuictus. r. r. q. r. nos in quemquam. §. q. si. Epiphanium. de prob. c. si. de cohabit. cler. vel mul. c. vestra. §. ceterum. c. qua. c. fin. & tunc talis percussor dicitur publicus notorietate iuris, & per consequens euitandus est. Notorietas vero facti dicitur illa, cuius percussio est adeo manifesta, ut nulla possit tergiuerfatione calari, supple probabilitè, quoniam ita deprehensus est quis in crimine. vel ita delictum patens est, & certum omnibus, quod non est locus infortiori, ut quia publicè tenet concubinam, ac uxorem. 2. q. 1. de manifesta. l. si vicinis. c. de secun. nup. vel quia eius delictum est notoriū maiori parti ciuitatis, vel villæ, aut oppidi, siue collegij, vel viciniae, siue etiā gymnasij, modo in eo sint saltem decem, vel etiā pauciores, quando illi pauciores essent maior pars villæ, gymnasij, &c. qui ad minus debent esse sex. Ita Nauar. c. 2. §. nu. 73. Pan. in d. c. vestra.

Hinc tunc Nauar. de sent. excom. lib. 5. consil. 40. consiluit, religiosum esse publicum excommunicatum, & ita vitandum, qui coram maiori parte conuentus clericum à sede expulit, vel brachio violenter extraxit.

Sed tunc queritur, an percussio facta in domo magni Principis coram sex, vel decem personis videlicet, dicatur publica? Dicunt quod non, quia ut percussio sit publica, attenditur, ut locus sit publicus, quod non est dicendum in casu nostro: secus autem si percussio esset facta in Ecclesia, vel claustro, quia cum loci sint publici, sequitur quod percussio sit publica.

Sexto, cum dicta constitutio sit salubriter constituta ad sedandas timoratas conscientias, & ad adimendos scrupulos, ut ex ipso tenore habetur: hinc sequitur dictam constitutionem nihil tribuere ipsis excommunicatis, unde ipsi excommunicati participantes cum alijs, peccat mortaliter hodie, sicut olim. c. illud. de cle. excom. mini. Syl. in vers. excommunicatio. 3. nu. 1. vers. 5.

Quare infertur tunc excommunicatum celebrantem esse irregularem iuxta tex. in ca. r. ti. nostro. lib. 6. etiam si nondum fuerit denunciatus, siquidem prædicta constitutio nihil utilitatis affert excommunicatis: Imò etiam excommunicatus, qui auctoritatem solum præstaret celebrationi, irregularis esset. tex. optimus in c. illud.

S V M M A R I V M.

c. illud. de cler. excom. mini. glo. celebris in cle. 2. vers. celebrari. de priuileg. Archid. in c. r. de sent. excom. lib. 6. Auctoritatem vero quis tunc dicitur præstare, quando Episcopus excommunicatus etiam occultus faceret, vel iuberet coram ipso celebrare. At qui probabiliter, aut iuxta ignorantiā fratris, an esset excommunicatus celebraret, effugeret irregularitatem. c. apostolica. de cler. excom. mini. Pariter, qui bona fide credens se rectè absolutum, celebraret, nec esset irregularis, quia celebratio excommunicati, nisi sit mortifera non inducit irregularitatem. Dom. in c. solet. & ibi glo. pen. de sent. excom. lib. 6. Pan. in cap. pastoralis. §. verum. de appell. Nauar. de senten. excommunic. lib. 5. consil. 18. num. 3.

Illud etiam tunc est obseruandum, excommunicatos minimè denunciatos non teneri à communione fidelium abstinere, si ex hoc multum eorum crimen, & occulta eorum excommunicatio proderet grauissimum scandalum, unde non tenentur obligari ad subtrahendos se à communione aliorum, cum ij absque graui scandalo, & sui ipsorum prodicione ab aliorum communione abstinere nequeant. Couar. tamen in c. alma. mater. §. 2. nu. 2. limitat hoc tantum procedere quo ad communionem fidelium, quæ non pertinet ad sacramentorum perceptionem, quia excommunicati siue omnino occulti, siue publici nulla explicata denunciatione, tenentur omnino tunc abstinere à diuinis sacramentis percipiendis, & nec ad euitandum scandalum rectè fieri potest, quod quis ea sacramenta percipiat, quæ iure sunt ei iustissimè interdicta. Unde licet excommunicatio esset occultissima, & esset magnum scandalum non celebrare, vel percipere sacramenta, non potest excommunicatus missarum solemnità celebrare, vel communicare. Nauar. tamen in Manua. c. 2. §. nu. 239. in noua editione contrarium asserit.

Inquit tunc enim ipse, quod qui occultissimè occidit alium, & probabiliter est certum iri eum homicidium fecisse, nisi celebret, quod possit celebrare. Idem etiam asserit de excommunicato occultissimè posito in eodem periculo infamiae. Et de moniali occultissimè incidente in censuram Papalem, ut ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando alia ad id tenentur, & possit etiam choro interesse, & alijs, à quibus si abstineret, fama eius, & monasterij periclitaretur. Ratio secundum eum est, quia lex naturalis, & diuina de defendendo sua fama præstat legi humanæ de abstinendo à sacro ad irregularitatem, sed quæ harum opinionum sit magis tenenda, diximus supra in prima parte cap. 13.

- 1 Casus quinque, quibus nominatim excommunicato uti non licet, & utentes incurrunt in minorè excommunic.
- 2 Excommunicatum neque coram aliquo, neque per literas, neque per nuntium licet.
- 3 Communicans nuntiu, vel signu, aut per interpositam personam cum excommunicato, an dicatur loqui cum illo. nu. seq.
- 5 Excommunicatum salutare non est concessum, & quid loco saluationis usurpari possit in casibus licitis.
- 6 commercium nullum haberi cum excommunicato potest.
- 7 Communio in mensa, cum excommunicato, quæ licet intelligatur.
- 8 Socius nominatim excommunicatus, an expelli possit à socijs.
- 9 Participare cum excommunicato nulla Episcopi licentia quis potest, ac ne ipse quidem Episcopus.
- 10 Priuilegiatus ab Episcopo excommunicatum nite.
- 11 Priuilegiatus à Papa, an, & quando cum excommunicato participare possit.
- 12 Papa participans cum excommunicato non incurrit excommunicationem.
- 13 Excommunicatus grauius ipse peccat se fidelibus immiscendo, quam non excommunicatus cum excommunicato.
- 14 Communio cum excommunicato, quatuor in casibus mortalis.
- 15 Orare pro excommunicato minister Ecclesie non potest, saltem tamen, ut hic.
- 16 Excommunicatus missæ, vel diuinis officijs interesse non potest, & si interuenerit, dum celebrantur, sacerdoti supersedendum est.
- 17 Sacerdos sciens celebrans coram excommunicato peccat mortaliter, & irregularis est quandoque.
- 18 Sacra audire ab excommunicato, nec sacris cum eo interesse, neque horas simul recitare licet, sine mortali.
- 19 Excommunicato Ecclesiam ingrediente, non excommunicatus tenetur exire.
- 20 Excommunicatis in Ecclesia, quæ sint permissa.
- 21 Excommunicatus, interdictus, vel ab Ecclesia ingressu suspensus, an sine peccato Ecclesiam ingredi possit, & quid de excommunicatione minori, vel infideli numero sequen.
- 23 Excommunicatus priuatur officio mortuorum, & alijs, uide.

- 24 *Communicans cum excommunicato, ut maiorem excommunicati nem incurrat, quinque requiritur, & n. seq.*
- 26 *Communicare cum excommunicato in privatis horis dicendis, an sit mortale, & quando.*
- 27 *Participans cum excommunicato in crimine criminoso, quæ requirantur, ut incidat in maiore excommunicationem.*
- 28 *Adultera suadens excommunicato, ne à se discedat, est excommunicata.*
- 29 *Excommunicatio quando fit in contemptum Ecclesie, est mortale, & contemptus qualis dicatur.*
- 30 *Sententia lata contra participantes, modo habeat hic requisita, eod. ligat.*
- 31 *Excommunicans omittis trinis monitionibus per mensam suspenditur ab ingressu Ecclesie: limitata tamen, ut hic.*

In quibus casibus cum excommunicato communicare non liceat.
Cap. XII.

Quinque sunt casus, in quibus cum nominatim excommunicato, vel publico clerici percussore communicare non licet, ut decretis Calisti, & Isidori. 1. q. 3. cautum est, qui hoc versu continent Os, Orare, Vale, Communio. Mensa negatur. Et qui cum ipsis, communicant, incidunt in minorem excommunicationem. c. si celebrat. de cler. excom. mini. e. nuper. c. cum desideres. tit. nostro. c. excommunicatos. cum duobus seq. 1. q. 3. & venialiter peccant. Abb. in c. sacris. de his, que vi. [vbi Henricus Boich, qui multos ibi citat auctores. Quasi moniti à communione non cessant, sunt excommunicandi excommunicatione maiori, per sententiam hominis. ut not. in c. sicut. & c. qui communicaverit. vers. excommunicetur, quod est futuri temporis. 1. q. 3.]

Primo si ergo cum excommunicato colloquium habere non possumus, siue verbis in presentia, siue per literas, vel per nuntium in absentia. tex. opt. in c. vbi periculum. §. nulli. de elec. lib. 6. gl. in c. constitutione. tit. nostro. li. 6. & in cle. si summus. de sent. excom. in l. licet. de const. pecu. Nam scriptura loquitur, ut dicitur in epistola inter claras. C. de sum. Trin. & fide catho. facit tex. in c. clericus solus. dist. 81. Doct. in c. si quando. tit. nostro. Felyn. in c. mulieres. eo. ti. Turrecre. in c. cum excommunicato. 1. q. 3. [facit etiã tex. in c. 2. & 3. dist. 65. tex. optimus. in c. quidam maligni. §. q. 1. Hinc Archid. in c. cum excommunicato. 1. q. 3. inquit, quod si quis mittit excommunicato nuntium, vel literas, incidit in excommunicationem mi-

norem, & ratio est, quia hæc tria æquipollere videntur. Vnde qui per literas, vel nuntium loquitur, ipse videtur loqui. ff. de const. pecu. l. licet. Hanc eandem sententiam sequitur. in d. c. vbi periculum. & Gemin. in d. c. quidam maligni. Vbi notat, quod scriptura dicitur loqui, & sic facit in argum. quod scribens excommunicato excommunicationem incurrat. cum dicitur loqui ei. An vero in alia materia prohibitus loqui, puta cum bannito, vel alio, videatur prohibitus mittere nuntium, vel epistolam. vi. de Ias. plenè. in l. 1. in princ. in 2. not. ff. de verb. oblig. Vbi etiam, an doctor prohibitus allegare, prohibeatur mittere allegationes scriptas. Sed an cum excommunicato communicans nutu, puta quia forsitan est mutus, vel fraudulenter omittit loqui, vel etiam communicat signis, ut aliqui religiosi faciunt, dicatur communicare verbo. Dico q. sic. Nō enim refert qualitercunque quis alij exprimat suum animum. ff. de leg. 3. l. nutu. no. 1. q. 3. c. quoniam multos. ita soluit Zabara. in cle. si summus. in fin. de sent. excommu.

4 Sed an dicatur loqui, qui explicat sermonem suum per interpositam personam? Gemin. per tex. in c. fin. dist. 8. respondet, q. sic, vbi addit, quod exprimens verba contractus matrimonij per alium, dicitur per se expressisse. Et hæc nota, quia faciunt quando esset lata excommunicatio contra alloquentes cum monialibus, vel quando à prælato esset inhibitum sub peccato mort. vel eadem pœna, ut nemo possit loqui cum tali.]

5 Secundo si autem negatur, id est salutare eos, nec si nos resalutent, salutare licet. d. c. excommunicatos. & c. cum excommunicato. Quinimo in casibus particularibus, in quibus licitè cum excommunicato participatur, de quibus infra, nō est solita salutatione in loquendo, vel scribendo utendum, sed dicendum est, Deus te cōuertat, vel in epistola loco salutationis scribi potest, Spiritum consilij sanioris. Licet etiam salutari assurgere, vel caput inclinare, vel aperire sine scrupulo, non animo cōdicandi, sed euitandi scandala, vel humanitatis officio: cum pœnæ sint restringendæ, & non ampliandæ. c. odia. de reg. iur. lib. 6. Sor. in 4. sent. dist. 2. q. 1. art. 4. col. 9. vers. interdicitur. Ang. in vers. excommunicatio. Do. An. tit. 25. c. 2. in 3. par. sum.

6 Tertio, communicatio negatur, ita ut non liceat in aliquo temporali negotio cum excommunicato communicare. Sylu. in vers. excommunicatio. §. nu. 3. Ita vt nec ab eo emere, nec vendere liceat, nec locare, nec cōducere, neq; matrimonium contrahere, sed neque ad Papam simul cum eo ire. Inn. in c. nuper. tit. nostro. nu. 4. Archid. in c. excommunicatos. 1. q. 3.

7 Quarto si inhibetur communicatio in diuinis. Sed

Sed quia hæc contrahitur peccatum mortale, ideo de hoc infra. Vltimo inhibetur mensa. i. cohabitatio in mensa, & quies in eodem lecto, & cohabitatio. c. ad mensam. 1. q. 3. Haud enim cum excommunicato licet in eadē mensa edere, aut bibere, si aut in eodem cubiculo non excommunicatus in vna mensa comedat, & excommunicatus in altero, non dicitur cum illo cōicare. [Et rō est, q. in primo casu comedere in eadem mensa, vel in eodē lecto iacere, non potest esse sine voluntaria cōiōne, sed in alio casu suo iure utitur. extra de sen. excom. c. si verè. & non obstat text. in c. omnis qui. 2. q. 1. vbi vñ, q. nec in eadē domo debeat esse secū: quia illud fuit de superabundanti iustitia. Præterea aliud est dimittere delicias pp pñiam excommunicati, q. est bonum, & ita loquitur tex. in d. c. omnis qui. & aliud dimittere ius suum, q. non est bonum. In noc. in d. c. nuper. Archid. in c. excommunicatos. 1. q. 3.] Sed quid si excommunicatus superueniat mensæ, in qua non excommunicatus manducatur, quid faciet? Respon. surgat. Quod procedit etiam si esset excommunicatus occultus: dummodo sine nota illius possit eum declinare. Sylu. in vers. excommunicatio. 3. num. 3. vers. 5. quamuis non surgendo haud peccat propter Conf. Const.

8 Pariter si sunt plures socij in eadem domo cohabitantes, si quis eorum est nominatim excommunicatus, potest à socijs expelli, quod si hoc fieri nō potest absque scandalo, & in eodem modo, nec alij sine incommodo recedere, tunc ad euitandam minorem excommunicationem sufficit simul non comedere, nec simul dormire, licet in eodem cubiculo habitent. Innoc. in c. nuper. de sent. excom. Turrecre. in c. excommunicatos. 1. q. 3.

9 Sed nunquid cum licentia Episcopi aliqua ex causa licitum sit participare cum excommunicato? & vñ quod sic, quia cum ab ipso Episcopo sit excommunicatus, videtur quod possit ab eo licentia impartiri cum excommunicato communicandi. Contrarium tamen verius est. [Et sic nota, quod privilegiatus ab Episcopo debet vitare, excommunicatum, arg. rex. in c. nulli. de senten. excom. qui loquitur de privilegio Apostolico, q. est maius, quare si illud, de quo magis videtur inesse, & non inesse, nec id de quo minus. 6. q. 1. c. imitare. 8. q. 1. c. si ergo. Quinimo etiam privilegiatus per Papam privilegio generali, q. omnibus excommunicatis licitum sit communicare sine causa non excusatur. Hoc enim est contra Apostolū qui dicit: Si quis frater nominatur inter vos fornicator, cum huiusmodi nec cibum sumere debetis. 2. q. 1. multi. 2. Jo. 1. & 2. q. 1. ga. omnis qui. Ita in specie dixit Innocen. in d. c. nulli, & rationem ponit Henric. ibid. num. 3. quibus non

potest Papa destruere, licet ipsum ex cā possit modificare, & declarare. arg. 1. §. distinct. si. cur sancti Evangelij. 2. §. q. 2. c. si ea destruerem. Verum speciale privilegium à Papa, vt possint communicare cum excommunicatis cum causa, multi habent, & in certis causis propter diversas causas. c. cum voluntate. e. quod in dubijs, de sent. excom. 1. q. 3. c. quoniam multos. Vbi patet, quod multi licitè communicant cum excommunicatis vigore privilegij Apostolici, vt filij, vxores, seruientes in domo. Ita Inno. Abb. & Henric. in d. c. nulli. sicut ad Episcopum deueniendo, etiam si ipsemet excommunicans participauerit, ligatur sententia excommunicationis etiam à se lata, quia hæc sententia est iuris, vt qui cum excommunicato communicauerit, incurrat excommunicationem minorem, secus si esset sententia hominis, quia ipsū ligare non posset. Abb. in c. nuper. num. 10. tit. nostro. vide etiã gloss. & Ioan. Andr. in c. staruimus. eod. tit. Archid. in c. si is qui præst. 1. 2. q. 3. [Solutamen Papa communicans cum excommunicato, licet per prius non tollat excommunicationem, non incidit in excommunicationem. glo. in cap. nulli. vbi Abb. de senten. excom. Gemin. in ca. excommunicatos. 1. q. 3. Ioan. de Li. in clem. si summus. de senten. excommu. & ratio est, quia excommunicatio, quæ contrahitur ex participatione, est iurispositiui, quo Papa non ligatur. c. proposuit. de concess. præben. nam tanta est potestas Papæ circa ius posituum, vt si tollat constitutionem promulgantem excommunicationem, & vult eam haberi pro iactata, excommunicati vigore illius constitutionis nō indigent absolutio. ne. glo. in clem. 1. de immu. eccl. Abb. in d. c. nulli. in fin.] Hæc tñ omnia, quæ diximus cum illis tantum duabus speciebus excommunicatorū intelliguntur. de quibus in Concil. Constā. Verum tamen quia huiusmodi communiones, quæ non sunt in re graui, non sunt mortalia, sed venialia peccata. Tenemur ergo sub pœna peccati venialis non solum excommunicati confortium, sed etiam seruorum, & filiorum eius, quando nomine suo aliquid nobiscum vellēt, secus si nomine proprio. Sylu. in verbo, excommunicatio. §. numer. duodecimo. & sequ. & 16.

13 Quamuis ipse excommunicatus multo fortius tenetur vitare confortiū aliorum. Abb. in c. illud. num. 6. de cler. excom. mini. quia ceteris paribus plus peccat excommunicatus, qui causam dedit excommunicationi, & a communione exclusus est, quam alij, qui solum in odium excommunicati excluduntur ab eius confortio. Sor. dist. 22. q. 1. articu. 4. colum. 5. Imō nec excommunicatus cum aliis excommunicatis potest communicare licitè, quia delictum non debet

debet delinquenti praeferre immunitatem. Abb. in c. nulli. nu. 3. tit. nostro. Et haec circa priuationem commertij exterioris fidelium, quod illo versiculo citato continetur: Os, Orare. Vale. &c. Nunc restat, ut subiiciamus, quoniam participare cum excommunicatis sit peccatum mortale.

14 In quatuor casibus communicare cum excommunicatis est peccatum mortale, praeter quos in nullo alio est, nisi veniale. Primus est, quoniam participatur cum excommunicato in diuinis. Et ut ab oratione incipiamus, multa inhihentur.

15 Et primo. Nullus ministrorum in Ecclesia in orationibus communibus potest orare pro excommunicatis excommunicatione maiori, secundum Conc. Constan. atque id facere esset peccatum mortale. Soms 4. senten. dist. 22. q. 1. arti. 4. col. 7. Potest tamen sacerdos etiam ut persona publica secretè orare, aut sacrificium applicari illi excommunicato, quem moralis criminis iam poenituit, & diligenter absolutionem impetrare curauit, licet non sit absolutus: ratio est, quia talis excommunicatus non est exclusus ab Ecclesia suffragijs, ita Hostien. commu. receptus. in c. cum voluntate. tit. nostro. Quod idem dicendum est de excommunicato nulliter, aut inualidè, vel etiam validè, sed ex iniusta causa. Nauar. c. 27. nu. 20. & 36. Aut de excommunicato nondum denunciato, nec notorio, per extra. ad euitanda. quae concedit posse participare etiam in diuinis cum excommunicatis nondum denunciatis, nec manifestis, nisi sint percussores clericorum adeo manifesti, ut nulla possit tergiversatione culari. Et hoc etiam si essent specialiter, ac nominatim excommunicati, puta ob contumaciam non comparendi, aut non parendi. Nauar. c. 27. nu. 33. not. 1. & nu. 93. in fi. & 36. vers. ad primum, quem sequitur Antonius, in Cate. Neapoli. lib. 5. c. 14. ver. 6. scias.

16 Secundo prohibetur missam celebrare, vel diuina officia recitare coram excommunicato quare si sacerdote celebrante, aut dum recitentur horae, excommunicatus Ecclesiam ingrederetur ad ornandum, vel per ipsius ianuam missam audiret, tunc sacerdos debet cessare, atque ab Ecclesia exire, si non fuisset cepus canon, id est, Qui pridie, &c. ita Anch. in cle. grauis. vbi Card. 12. not. de sent. excom. vel debet excommunicatus expelli sine tamen scandalo, & percussione. at si canon, vel consecratio cepus fuerit, & nollet egredi deberet proseguere vsque ad assumptionem, ne officium maneat imperfectum, per regulam tex. in c. nihil. 7. q. 1. & ita intelligenda est gl. in cap. sicut. 1. q. 3. ita Hostien. quem sequitur Henricus in c. nuper de senten. excommu. num. 11. Si vero non celebraret missam, sed recitaret diuina officia, tunc sacerdos statim exire debet, quia ipse illa ali-

bi finire potest, secundum Inno. Hostien. 10. ann. And. & Abb. in d. cap. nuper. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. nu. 3. Nauar. vero cap. 27. nu. 34. dicit hoc non procedere, quando excommunicatus ingrederetur Ecclesiam, ibique genua flecteret, atque diceret aliquam orationem particularem, sed si sacerdos scies celebrare coram excommunicato, sponte celebraret, peccaret mortaliter, non tamen irregularitatem incurreret, tex. optimus in c. is qui. de sent. excom. lib. 6. Turres. in c. excommunicatos. 1. q. 3. [Et ratio est, quia perinde habetur, ac si communicaret cum excommunicato in oratione, qui tantum minori excommunicatione est ligatus, capitul. excommunicatos. 1. q. 3. & de isto constat, quod non est irregularis, extra de cler. excom. mini. cap. si celebrat. tum etiam, quia cum irregularitas non incuratur nisi in casibus a iure expressis. c. is qui de senten. excom. lib. 6. & de celebrantibus excommunicatis non sit statutum, quod sint irregulares, ergo non debent haberi, pro irregularibus, secundum Inn. qui ita not. extra de excess. pra. 2. c. vlt. nu. 5. circa finem. Arch. in c. excommunicatos. limita tamen, nisi celebraret coram diacono excommunicato ministrante, quia tunc esset irregularis: nam in crimine participaret. vt not. dicit Cald. in tract. de cler. interd. ver. 2. casu. Item limita, quod non incurrit poenam irregularitatis, immediate tamen incurreret poenam suspensionis. c. Episcoporum. de priuil. in 6. & si contra fecerit, ut quia non obstante suspensione celebraret, irregularis esset. d. cap. is qui, not. per glo. in d. c. Episcoporum. Cal. conf. 4. de senten. excom. sacerdos parochialis.

18 Tertio prohibetur laicis ne ab excommunicatis sacra audiant.

Quarto, vetatur laicis interesse diuinis cum excommunicatis. Praeterea neque clerici alternatim cum excommunicatis possunt recitare horas Ecclesiae. Et quodcumque istorum scilicet ab illis audire, illisque dicere sacra, & cum illis interesse sacris, esset peccatum mortale, vt patet per Inn. in c. nuper. tit. nostro. Sot. in 4. sent. dist. 22. q. 1. arti. 4. col. 7.

19 Quare si non excommunicatus audit sacrum, vel videt excommunicatum ingredi Ecclesiam, quando dicitur officium, teneretur exire. 24. quaest. 1. cap. omnis confacerdos. Inn. in d. cap. nuper. nu. 3. Archid. in c. Episcoporum. de priuil. lib. 6. nu. 2. Gemin. in cap. sicut. 1. q. 3. qui omnes vnamiter dicunt, quod tam sacerdos, quam non excommunicatus debent exire, nisi forte coepisset canonem missae quia tunc non exhibent, ne derelinquant officium incompletum. 7. quaest. 1. nihil. Hic autem quis forte interroget, an communicare

cum

excommunicato dicatur, si excommunicatus, & non excommunicatus sint eadem Ecclesia, & seorsum orant priuatim, quando officia non celebrantur. Dic, quod non: nam ingressus in Ecclesiam ad orandum non est excommunicatis prohibitus, communiter enim receptum est, excommunicatum posse absque villa culpa Ecclesiam ingredi causa orandi eo tempore, quo diuina officia non celebrantur. Couar. in capitu. alma mater. §. 3. nume. 7. contra Abb. quem Felyn. sequitur. in cap. responso num. 2. titu. nostro. causa tamen, quare vocaliter oratur, ponit Asten. lib. 5. titu. de oratione, per totum, quae his versibus continetur. Collige sex causas, quare vocaliter oras, vt torpor cedat, mentis deuotio crescat, vt cor munderetur, & proximus edificetur: Lingua laudetur opifex, demonque fugetur. Licetum est etiam excommunicato adorare sacramentum, quando infirmis defertur. Item recitare horas canonicas, genuflectere, aqua aspergi benedicta, & similia facere, extra tamè Ecclesiam in eius angulo, & solus. Et iterum potest in Ecclesia interesse ad audiendam praedicationem, vel lectionem etiam de Theologia. [c. responso. extra. de senten. excom. Inn. in d. c. nuper. Syluest. in ver. excommunicatio. 5. nu. 2.]

An vero tempore, quo celebrantur diuina, si excommunicati excommunicatione maioris, vel interdicti, aut suspensi ab ingressu Ecclesiae peccent ingrediendo? Archid. in c. vir cum propria. 33. q. 4. Gemin. in c. perlectis. dist. 25. Franc. in c. is cui. de sent. excom. in 6. dicunt, quod sic. Sed quid de excommunicato excommunicatione minori, num. peccet intrando Ecclesiam, vt audiat diuina, vel missam? Dic, quod non, cum non sit prohibitus a communione fidelium, sed tantum a perceptione sacramentorum. de excep. c. a nobis. c. fin. de cler. excom. mini. Franc. qui supra. nu. 2. Non tamen secundum Archid. vbi supra, debet recipere pacem, cum alijs post Agnus Dei: quia osculū illud succedit loco communionis Eucharistiae. Sed a infidelibus sit interdictus Ecclesiae ingressus. tex. in c. clericos. distin. 21. probat, quod sic, dum dicit, quod hostiarum, fideles recipiunt, & respuunt infideles, quod tam est intelligendum, vt notatur per glo. in c. ludai. de consecr. dist. 4. quia infideles, qui parati sunt reprehendi, non prohibentur intrare Ecclesiam. vt 43. dist. c. in mandatis. alij vero omnino prohibentur. ita Gemin. in d. c. clericos.

23. Quinto vetatur fieri officium mortuorum pro excommunicato, ca. sacris. de sent. excom. dari ei ecclesiastica sepultura, cle. eos. de sepul. Inec. et licitū est ire in processione, vel in letanijs cum excommunicato et a longe per multum loci spatium. Caiet. in ver. excommunicatio. in fi. de

participatione cum excommunicato.

Sed praeter hanc participationem in diuinis, propter quam & minor excommunicatio, & peccatum mortale contrahitur, adest & altera, propter quam non solum mortalis culpa contrahitur, sed et excommunicatio maior, videlicet, quoniam communicans sit clericus. ita tex. in c. significauit. tit. nostro. Vbi inquit ibi Abbas, quod quinque concurrere debent, vt communicans incurrat excommunicationem maiorem.

Primo, vt sit clericus.

Secundo, quod coicet cum excommunicato, sciens illum esse excommunicatum a Papa. Tertio, quod sit excommunicatus a summo Pontifice iudicialiter, & nominatim, ita quod non sit satis esse ab eo excommunicatum sententia canonis generalis, praeterquam quod hodie requiritur denunciatio per Conc. Cost.

Quarto, quod sponte, id est nulla coactione, vel metu, etiam leui, & iniusto, quod est verum solum modo tantum in foro conscientiae, si talis fuit metus, qui fuit causa, sine qua non fuisset communicatus, secus quo ad forū exterius, in quo requiritur metus iustus: nam satis sponte fieri dicitur, quod sine illo sit, quauis interueniat aliquis metus leuis: licet Caiet. in ver. excommunicatio. casu 58. indistincte dicat quolibet merum excusare, quod licet verum sit quot ad censuram, non tamen quo ad peccatum mortale. c. sacris. de his, quae vi.

25. Quinto, quod haec communio sit in diuinis, nempe in sacramentis administrandis, & percipiendis, atque in diuinis officijs, quae publico nomine, & officio celebrantur, quales sunt missae, horae canonicae, quas canitur sui ministerii nomine ipsius, qualis est consecratio solemnibus Episcopi, aquae benedictae, & officia defunctorum, & sepulchrorum.

26. Qui vero communicaret cum excommunicato in priuatis horis dicendis, quae excommunicatus priuatè, & solus dicere debet. iuxta glo. in c. 2. ver. officia. de cler. excom. mini. tex. in c. si quis Episcopus. in Concilio. vers. sicut prius. 1. q. 3. absque Dominus vobiscum, fortasse non mortaliter, sed venialiter peccaret, quia conclusio Doctorum, qui autem mane mortale peccatum admitti, si quis communicat cum excommunicato in diuinis, intelligenda est in sacramentis, in diuinis officijs, quae solemniter, & publico nomine in Ecclesijs celebrantur, & in ecclesiastica sepultura. Couar. in capitu. alma mater. §. 3. nume. 8. Nauar. capitu. 27. nume. 36. vers. ad quantum. Nam si quis publicè sepeliret excommunicatum, incidere in maiorem excommunicationem. elem. eos. de sepul. sic etiam si haereticum, capitu. quicumque. de haeret. lib. 6. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. nume. 6. vers. 6.

Se-

27 Secundus casus est, si cum participatur cum excōicato in crimine criminoso, nempe pro eo crimine, pro quo lata est excōicatio. ca. si concubinae tit. nostro. & sic pro crimine damnato. c. statum. de sent. excom. lib. 6. Etenim participare cum tali excōicato non solum peccatum mortale, verum per eam contrahitur excōicatio. Sor. in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 4. tertia, & quarta conclusio, q. quidem intelligitur duobus concurrentibus.

Primum, ut communio fiat, postquam quis incidit in excōicationem: nam licet quis alicui cōsuleret, ut furtum faceret, & postea non excōicaretur, nisi qui furtum facit, qui consulit, non est excōmunicatus, nisi postea ei consuluerit, ut non restituat.

Secundum, q. requiritur est, ut communio fiat in eodem crimine, & non in alio. Videlicet si quis excommunicatus est pro adulterio, quia detinebat adulteram, quicunque favore, aut auxilio, vel consilio eum iuuerit, ne eam expellat, in eodem crimine peccat, sed si participat cum alio crimine cum illo, non est excommunicatus.

28 Adultera si vero pariter est excommunicata, si ei persuaserit ne se reliquat. Abb. in d. ca. si concubinae. Syl. in ver. excōicatio. 8. nu. 10. ver. 1. Ab hac tñ excōicatione is tantum absoluit qui poterat ab excōicatione principali. Et si dicta excōicatio, quia cōmunicans in crimine afficitur, non fit hominis, sed canonis ut not. Ian. & Pan. in c. nuper. tit. nostro. & factetur communē Sylu. & Coua. Hinc inferitur, q. cum dicta excōicatio sit iuris, participans ligatur, siue sit intra territorium excōicatis, siue extra, siue subdatus, siue non. Quinimo ligatur etiam ipse excōicans, si communicet, quia non sua, sed iuris autoritate ligatur. Sylu. qui supra. nu. 11. ver. ex hoc.

29 Tertius casus est, qñ si communicatio sit in contemptum Ecclesie, nam tunc est peccatum mortale. tex. in c. si ibi, dummodo non in contemptum. de cler. excom. mini. Abb. in c. i. col. 3. ver. nota hoc dictum. de vita & honest. cler. & in c. nam concupiscentia. de cons. crim. enim veniale per contemptum mortale efficitur, ita glo. in c. vnum. §. nomine autem criminis, dist. 25.

Contemptus autem in hac re solum dicitur quando quis pro nihilo forsan excōmunicationem duceret, & Ecclesie auctoritate in hac parte. Non tñ contemptus esset, quando quis ita crebro cum excōmunicato communicaret, ac si non esset excōmunicatus. Sor. in 4. sent. dist. 22. quest. 1. artic. quarto. 3. conclus. ver. 3. casus. contra Abbatem. in capi. sacris. de his. quæ vi.

30 Quartus casus est, si si sententia lata esset cō-

tra participantes, qui sunt excommunicati ceteris nominibus, vel officiis, verbi gratia: Nemo communicet cum Petro, aut Paulo, vel patre, nam si sententia diceret, ut nemo participaret cum excommunicatis huius civitatis, sententia esset nulla, quia hoc esset confusione parere, & laqueos timoratis conscientiarum obtrudere. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 4. tertia conclus. ver. 4. casus, & quarta conclusio. Præterea, ut talis sententia sit legitima, oportet ut trina præcedat monitio, idest quod participantes prius admonentur, ne communicent cum tali excōmunicato, quam excōmunicentur, alias sine illa, vel vna pro tribus cum aliquo dierum intervallo, sententia esset nulla ipso iure. ut not. glo. com. recepta cap. constitutionem. titu. nostro. lib. 6. & in cap. statum. ver. monitionem. & ver. non teneat eod. tit.

31 Effet etiam si excommunicans per mensum ipso facto ab ingressu Ecclesie suspensus ut in c. 1. eod. titu. li. 6. & d. c. statum. Ista tamē procedunt, quando excommunicans esset inferior a Papa, quia Papa potest excommunicare aliquem cum participantibus, & ita ligantur eadem sententia ab ipso solo absolventi, capitulo, q. in dubijs. titu. nostro. Limitantur etiam, ut hæc procedant, quando quis excōmunicaret participantes cum excōmunicato ab alio, vel a iure, nam tunc valeret sententia excōmunicationis, quamvis participantes non essent moniti, ut si ita Episcopus ferret sententiam, Excommunico omnes participantes cum excōmunicato ab Archiepiscopo, vel a Papa: tunc enim excōmunicatio sine monitione licet sit iniusta, non tamen esset nulla. Abb. in d. capitu. quod in dubijs. Sylu. in ver. excōmunicatio. 2. nu. 1. ver. 9.

SUMMARY.

- 1. Vtilitatis ratio qualis usentes excommunicati excuset. & nu. 4.
- 2. Debitor excommunicatus durante excōmunicatione excusetur a solutione etiam promissione, inramento firmata: limitatur. ut nu. seq.
- 4. Societatis ratione ante excōicatio. contracte, vel hereditatis delata licet participare cum excōmunicato.
- 5. Aduocatus ratione officij potest excōmunicato consulere, & de eius salute loqui.
- 6. Lex matrimonialis maritum, & uxorem excuset, si aliter sit excommunicatus, & quo casu peti debet, nec reddi possit. nu. seq.

Mari-

Maritus negligens uxorem auertere a contumacia, ex qua est excommunicata, peccat.

8. Filii, seruus, & similes excusantur, si parentum, aut dominarum consuetudine utantur: idem de rusticis, nutricibus, mercenariis.

9. Superiores non excusantur, si cum subditis excommunicatis agant.

10. Ignorantia, quænam excuset participantem cum excōmunicato.

Fama quo casu minimè probabilem ignorantiam efficiat.

11. Dubitans, an quis sit excommunicatus, vel denunciatus, non tenetur eum publicè iurare.

12. Necessitas tam excommunicati, quam communicantis, cum eo excuset communicantem.

13. Merus mortis, an & quando excuset communicantem cum excōmunicato, & quare inter temporalibus. nu. seq. & 15.

16. Communio in diuinis cum excōmunicato non excuset, quando fit in contemptum, secus citra contemptum. nu. seq.

In quibus causis liceat cum excōmunicato sine peccato communicare.

Cap. XIII.

ures sunt casus, in quibus licet sine peccato cum excōmunicatis cōmunicare, qui his versibus continentur. Humile, res ignorata, necesse, vile, lex. Hæc anathema faciunt, ne possint obesse. Sot. in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 4. Sylu. in ver. 5. §. 4. Nauar. c. 17. nu. 26.

1. Primo excuset si vtilitas, idest, participans propter vtilitatem siue temporalem, siue spiritualem, siue propriam, siue excōmunicati nominati, & denunciati vel publici clerici percussoris. Dixi temporalem. Ut si excōmunicatus mihi debet ex praua conuersatione seruitium aliquod, vel pecuniam, possum cum eo communicare, & in iudicio conuenire, alias ex suo delicto commodum reportaret. de iudi. c. intelleximus. Abb. in c. si verè. in si. titu. nostro. Non tamen sunt in hoc multum habende relaxandæ. Sylu. qui supra. Verum pro excōmunicati vtilitate cum eo participare non licet.

2. Hinc si ego aliquid si excōicato debeo, durante excōmunicatione excusor a solutione siue dicta promissio fuerit facta ante excōmunicationem, per c. ne quis. 22. q. 2. siue facta fuerit durante excōicatione, etiam cum iuramento, nam tunc tale iuramentum illicitum fuit, si cogitauit soluere tempore excōmunicationis, quia obligauit se ad peccatum,

idest ad cōmunionem iure prohibitam: vnde cū dictū iuramentum sit cōtra iuris dispositionem, est temerarium, & per consequens non seruandum. Hinc Canon. In malis promissis rescinditur de fide. In turpi voto muta propositū. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. 22. q. 4. c. in malis. facit tex. in c. 1. de iureiur. lib. 6.

3. Hoc tamen limito, si nisi multum indigeret excōmunicatus, quia tunc cum licite dare possumus elemosinam causa humanitatis ut in cap. quoniam. 11. q. 3. multo fortius reddendum est ei debitum. Abb. in cap. veritatis. nu. 40. de dolo, & contum. Igitur excepto casu extremæ necessitatis debet debitor secundum communem opinionem in aliquo tuto loco deponere rem debitam. Abb. in cap. inter alia titu. nostro. Sylu. in ver. excōmunicatio. 3. nu. 21.

4. Si vero si societatem aliquam cum excōmunicato contraxi, vel alijs successi, & tunc in primo casu non debeo uti illa societate, quia deliqui contrahendo secum. At in secundo casu sic, quia ego non sum in culpa, & societas habuit originem ante excōicationem, licet ego successerim in ius alterius tempore excōmunicationis, & intelligo prædicta quando damnum mihi contingeret, secus si damnum contingeret excōmunicato, quia non teneor sibi communicare in fauorem suum. 1. q. 6. canons sanctorum. c. veritatis. de dolo, & contum. Abb. in d. ca. si verè, qui etiam inquit, quod in primo casu valet contractus societatis, sicut & alij contractus, qui & si cum excōmunicatis fieri non debeant, tamen si fiunt, licet sit peccatum, valent. Sylu. qui supra. nu. 17. in si. Dixi vtilitatem spiritualem. Ut si est nominatim excōicatus religiosus, & denunciatus, vel clericus, a quo debeo ego habere bonum consiliū pro mea salute, possum cum eo loqui. Eo deque modo aduocatus, vel medicus nominatim excōmunicatus, aut publicus clericus percussor potest clienti, vel egrotos consiliū præbere, aut medicamen præstare. Fely. in c. 1. de iudi.

Dixi etiam propriam, scilicet excōmunicati. Vnde potest aduocatus si dare consiliū clienti excōmunicato, aut publico clerico percussori. Abb. in cap. proposuit. de cler. excom. mini. [qui quæstioni illi, nunquid aduocatus pro excōmunicato incidat in excōmunicationem, sic concludit post Hostien. q. aut extra iudicium sibi communicat, & in non pertinentibus ad defensionem, & incidit in excōmunicationem, quia ille casus non reperitur a iure permissus, & ita potest procedere tex. in ca. proposuit. de cler. excom. mini. Aut exercet officium aduocationis in iudicio ad defensionem excōmunicati, & tunc si aduocatus

caus fouet iustam causam, nullum peccatum incurrit, quia ex quo permittitur defensio, permittuntur & omnia illa, sine quibus defensio esse non potest. vt not. in c. in elleximus. de iudic. Aut scit fouere iustam causam, & tunc incidit in excommunicationem, & si defendit eum in crimine super quo est excommunicatus, & tunc incidit in excommunicationem maiorem, quia participat criminoso in crimine. c. si concubine. de sent. excom. Aut defendat in alia causa, licet iniuste, & tunc incidit in minorem. vt in c. nuper. eod. ti. potest etiã cum eo loqui de spectantibus ad salutem animæ, illũ exhortando ad petendam absolutionem, licet alia verba miscantur incidenter. c. responso. c. cum voluntate. ti. nostro. c. cum excommunicato. r. q. 3. v. g. dicendo verba placentia, & ostendendo signa dilectionis, quam ad ipsum, & genus suum habuit, quid facit, qualiter agit, & querere de vxore, & filiis, & consimilia, vt facilius ei credat. facit rex. in l. quæ extrinsecus. ff. de verb. oblig. Henric. in d. c. cum voluntate. nu. 10. modo id fiat sincere absque simulatione: nam si quis loquatur cum excommunicato, sciens nihil id colloquiũ ad salutem conducturum simulatione quadam, potius quam animo fraternæ correctionis, & dilectionis, seipsum decipit, neque poenã a iure statutam euadit. Couar. in d. c. alma mater. §. 1. in fi.

6 Secundo excusat lex matrimonialis, vnde vxor ab excommunicato debitum petere, & excommunicatus ei reddere debet, sed nõ petere. gl. in d. c. quoniam. r. q. 3. & pari rat. one maritus cum vxore excommunicata communicare potest. contra glo. in d. c. quoniam. quã sequitur Syluest. & Rosella, & ratio est a societate, & communione deducta. Sicut enim socius potest communicare cum socio excommunicato. glo. in c. dist. 4. r. cui similis est glo. pen. in c. si verè. ti. nostro. Sic & maritus iure societatis cõiugalis poterit communicare cõ vxore excommunicata. Quod & Turrecre. in d. c. quoniam. probat: tum etiam, quia vir, & vxor non ad imparia iudicantur. c. gaudemus. §. sanè. de diuort. Et eadem fide superior inferiori est restrictus, qua inferior superiori. 22. q. 5. c. de forma. Sed si maritus neglexerit vxorẽ iure maritali corrigere, & auertere ab illa contumacia, cuius causa fuit excommunicata, grauius peccaret, cum viris foeminas subditas esse, & penè famulas lex esse voluit. 33. q. 5. c. hec imago. Ideo que impuratur marito, cum possit corrigere vxorem ad absolutionem petendam, & non facit. arg. 7. q. 1. c. sicut. 33. q. 2. c. placuit. de sent. excom. c. quantã. Couar. §. 1. nu. 8. contra Sylu. in vers. excommunicatio. §. nu. 4. vers. 2. & ceteros tenentes contrarium. At si

7 i excommunicatio lata esset in causa matri-

moniali, quia erat lis, an erat legitime contractum, & ideo erat per Ecclesiam inter maritum, & vxorẽ carnale commercium interdictum, & nihilominus maritus cognoscebat vxorem, quare fuit vir excommunicatus, & tunc mulier carnali commercio consentiens eadẽ sententia inuolueretur. d. c. si concubine. Sot. in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 4. quarta conclu.

8 Tertio excusat i humile, seu humilitas, hoc est, qui sunt in humilitate subiectionis, aut seruitutis. Hinc filii, qui sunt in potestate patris, vel etiam emancipati, modo sint commensales patris, vel ab eo recipientes necessaria, serui, qui ante sententiam excommunicationis, vel post sententiam ignorantes excommunicationem, se obligauerint ad seruiendum, & discedere postea non possunt absque suo domino, excusantur. Itẽ rustici colentes terras, nutrices, mercenarij possunt cum parentibus, & dominis communicare sine metu, quod incurrant excommunicationem minorem. d. c. quoniam. c. q. in dubijs. c. inter alia. ti. nostro. Idem dicendum est de subditis respectu prælatorũ, & de clericis cum Episcopo. Sylu. in vers. excommunicatio. §. nu. 4.

9 Econtra autem i superiores, siue pater, siue dominus tenentur inferiores excommunicatos euitare. secundum glo. communiter receptam. in d. c. quoniam multos. nisi ex capite utilitatis excusarentur. Nauar. c. 27. nu. 26. Vel etiã possunt communicare in iis, ad quæ sunt obligati, quantum scilicet requirit paterna, aut dominatiua gubernatio. Sylu. in vers. excommunicatio. §. nu. 17. [Sed quid de mercenariis. Nunquid si mercenarij mei excommunicati sunt, teneor ipsos vitare? Dic, quod sic, si sine magno damno meo vitare possum: alias licet ei communicabo, quia non debet, quis ex dolo suo commodum reportare. ff. de dolo. l. 1. ff. de donat. inter virum & vxorem. l. 1. & nemo ex improbitate sua debet consequi actionem. ff. de furt. l. ita que fulto. Nec debet esse melior conditio stulti, quam periti. ff. quod vi, aut cl. l. Seruius. Hæc Hostien. ti. de senten. excom. in sum. vers. humile. Sed quid si excommunicatione durante finitur subiectio. v. g. an possit mercenarius finitio suo tempore reincipere an num cum excommunicato? Dic, quod nõ, vnde debet cessari communicatio, nisi articulus necessitatis immineat. c. inter alia. in fi. de senten. excom. ita Henric. post Goffre. & Host. in d. c. inter alia.]

10 Quarto excusat i resignorata, id est, ignorantia, quando est facti probabilis. Dicitur aut quis ignorare factum, quando non constar ei, quod quis tale, quid fecerit, puta quod verberauerit clericum, nec est fama ita publica, vt credere debeat omnino, quia si ab aduersario

audit,

audit, vel ab homine leuis conditionis, non debet sibi de hoc formare conscientiam. r. q. 3. c. non solum. Verum si ignorantia facti non esset probabilis: puta, quia aliquis audiuit per famam publicam, vel a fide dignis aliquem esse excommunicatum, tunc vitare tenetur in occulto, & in publico. argumen. tex. in cap. illud. de cler. excom. mini. quod intelligitur, quando fama volaret esse nominatũ, & denunciatũ, vel ita notoriè percussorẽ clericũ, vt nulla possit tergiversatione celari, alias non sufficeret fama publica, quod esset excommunicatus, vt supra ca. 10. diximus. At si dubitaret aliquẽ esse excommunicatum, & denunciatum, non tenetur eum vitare coram alijs, quia inferret illi iniuriam. Nauar. c. 27. nu. 27. Sed quid si audiui publicare aliquem excommunicatum, vel vidi incidere in canonem publicẽ, & postea non vido eum vique ad annum vel biennium, nunquid teneor ego eum vitare, donec constet mihi de absolutione eius. Et resp. Hostiẽ. q. si est, vel credatur esse hominem timorata, seu integrã conscientia. nec in memorem suã salutis, & maximè si eo tempore nec constitit mihi de excommunicatione seruabar sententiã, nõ autem non seruat, possum probabiliter credere quod sit absolutus, & ei communicare. Si autem prauus, & discolor erat. nec seruauit sententiã, credit Host. ipsum esse vitandum, donec probabiliter præsumitur de eius absolutione, ita etiam sequitur Henric. in c. cum desideres. nu. 6. de sen. excom. sic etiam excusat ignorantia, quando esset iuris dubij, c. c. c. desideres. primo respon. titu. nostro. per notata. in c. ignorãtia. de reg. iur. lib. 6. secus autem si ignoraret quis ius clarum. v. g. quod Ecclesiam succedens sit excommunicatus Sylu. in vers. excommunicatio. §. nu. 4. nisi essent pueri nondum doli capaces, mulieres, milites, & rustici. Zab. in clem. 1. de consang. & affin.

12 Quinto excusat i necesse, siue necessitas tã excommunicati, quam participantis. Hinc orator id est vadens, causa orandi, peregrinus, aut viator, & similes in necessitate constituti licet necessaria recipere possunt ab excommunicatis. c. si verè. tit. nostro. c. quoniam. r. q. 3. Hinc etiam si plures sint socij in eodem cubiculo, quorum vnus est publicus clericus percussor, & adest vnũ cubile, vnaque mensa, quæ est ipsius excõicati, licet alijs socijs cum eo participare necessitate durante. Nauar. c. 27. nu. 26 Syluest. in vers. exõicatio. §. Dicitur etiam necessitas, quando immineret periculum probabile mortis in nõ participando cum excommunicato, aut publico clerico percussore, vel quæ illa sit, æstimatur arbitrio boni viri. Sylu. ibi. nu. 5. in fi.

13 Metus i aut, & coactio ab exõmunicatione non excusat. c. sacris. de his, quæ vi. ratio est, quæ

metus conditionalis, aut vis, quæ conditionem habet particeps est nostræ voluntatis, & voluntatem quamuis coactam nobis dimittit. excusaret tamen, si esset præcisa coactio. Præcisam autem dicimus quando in nobis non est voluntas resistendi, vel vtrum agamus, vel non agamus etiam si velimus mortẽ pati potius, quã agere, nec in nulla nobis est voluntas. 14 Præterea metus tertiam excusaret, si quis cõ excommunicato communicaret in temporalibus, & humanis propter metum, & mortis periculum, vel etiam si cum periculo mortis communicaret in diuinis. Silu. in vers. excommunicatio. §. q. 4. quamuis in foro conscientie metus ille non fuisset iustus, fuisset tamen causa sine qua non fuisset communicatum, quia talis metus quo ad illum forum excusaret. Nauar. cap. 27. nu. 93.

15 Ratio i autem quare metus mortis in temporalibus excuset, ea est, quia non est verisimile legem pontificiam, quæ in humanis, & temporalibus cum excommunicato communionem vetuit, voluisse obligare quemquam ad vitandum excommunicatum, cõ periculo mortis: cum ius pontificium ex leuioribus causis communionem cum excommunicatis permiserit, nempe iure patriæ potestatis, & cohabitatio- nis coniugalis, & familiaritatis. c. quoniam multos. r. q. 3. Sic etiam circa communionem cõ excommunicato in diuinis eadem ratio militabit, nisi communicatio contingeret scienter propter metum, qui cadere debet in constantem virũ, in crimine criminoso, & ita intellexerunt Tan. & Aeg. c. sacris. Et istum intellectum recitat ibi Inn. vel in contẽptum. Et sic potest etiã intelligi d. cap. sacris, verbi gratia. Hæreticus i ecclesiasticam censuram contemnens in vilipendium ecclesiasticæ disciplinæ, comminatur mortem alicui nisi cum eo in diuinis participet, profecto mortem potius debet ille pati, quam cum eo ita cõmunicare. Sic si quis in odium fidei ad conuincendam fidem nostram nullius esse valoris, veller aliquem cogere, vt ieiunium frangeret, aut festum, potius quis debet mori, quam frangere.

17 Sed, si quis, puta, dominus seruo præciperet, vt frangeret festum, & hoc propter lucrũ, vel pater filio ieiunium, ne forte infirmetur, nullam seruus, vel filius frangendo contraheret culpam, sed noxa redõdaret in precipietes. Vel si tyrannus metu sacerdotem cogeret, vt coram ipso celebraret missarum solemnia, nõ in contẽptum religionis, nec in vilipendium fidei absque vlla hæresis labe, sacerdos celebrando nequaquam peccaret mortaliter, nec minori excommunicatione affectus esset. Nauar. in c. inter verba. r. q. 3. & in Manua. cap. 27. num. 36.

S Y M M A R I V M.

- 1 Sacerdoti in mortali existenti facta confessio nallet, secus facta excommunicato.
- 2 Absolutio facta ab excommunicato reueranda, an sit.
- 3 Excommunicatus ratione publici officij non potest, neque confiteri, neque recipere beneficia, nisi obtrinerit beneficium cum clausula, neque absolventes.
- 4 Excommunicatus annum persistens in excommunicatione sit de heresi suspectus.
- 5 Elapso anno contumax comparens, an sit audiendus ad effugiendum bonorum confiscationem, et poenas corporis.
- 6 Excommunicatum per annum in contumacia per seuerantem haberi pro commisso, qualiter intelligendum, nu. seq. 9.
- 8 Fructus, quibus excommunicatus priuatur, quibus accrescant.
- 10 Excommunicatus ante annum celebrans priuari potest beneficio, & fructibus.
- 11 Excommunicatus omnibus suffragijs Ecclesie spoliatur, & dicitur possideri a diabolo, fallit, ut num. seq.
- 13 Excommunicatus licet ordinis characterem recipiat, ordinem tamen sine irregularitate exercere non potest.
- 14 Excommunicatus omni actu iuridico, & publico, & communi priuatur, & facultate ducendi uxorem, nu. seq.
- 16 Excommunicatus ex causa heresis testari non potest, secus ex alijs causis.
- 17 Excommunicatus, ab officijs diuinis faciendis, uel audiendis arceretur, & nulla ecclesiastica se pultura donatur.
- 18 Excommunicatus quo casu fiat infamis, & liberetur a prestanda obedientia.

De effectibus excommunicationis minoris. XIII.

Præterquam quod priuantur excommunicati excommunicatione maiori, commercio fidelium exteriori, quod illo versiculo continetur: Os, Orare, &c. atque etiam communiōne in diuinis, sicut supra diximus. c. 12. plures sunt eiusdem excommunicationis maioris effectus, quorum primus est, quod & si sacerdos mortali crimine affectus etiam publico non sit priuatus, nec potestate ordinis, nec iurisdictionis, quare confessio tali sacerdoti facta non est iteranda, tamen secus dicimus de sacerdote excommunicato secundum constitutionem Const. talis enim caret

potestate iurisdictionis ad præstandam sacramentalem absolutionem. Hinc colligitur, quod absolutionem præstitam a sacerdote potestatem habere generaliter excommunicatio ab Ecclesia tolerato, vel etiam nominatim excommunicato, non tamen denunciatio, poenitentia, cuius excommunicationis scientiam habet, non esse iterandam, quod ex Conc. Const. fatent omnes, & Couar. in c. alma mater. §. 6. quinta conclusio. vers. primum, & secundum. & nos supra late in primo lib. cap. 18. Multo magis non erunt iterandæ absolutiones illæ, quæ essent præstitæ ab excommunicatis occultis, quod quidem in facto accidere solet illis, qui ordinantur ante legitimam ætatem, qui postea celebrantes efficiunt suspensi, & irregulares, unde si sunt Cõfessarij, absolutiones validæ sunt, quia occultæ, quod procedit etiam si postea detegatur eorum excommunicatio, alias si irretiti essent eorum actus excommunicatione detecta, multi de eorum statu dubitarent. Syluest. in verbo. excommunicatio. 3. vers. 10. & 11. in fin. [sed nunquid excommunicatus scienter absolvens in foro poenitentia incurrat irregularitatem. Richar. 4. distinct. 18. quæst. 7. art. 5. iuxta finem, dicit quod non. cum non inueniatur in iure expressum. capitu. is qui. §. fin. de senten. excommunic. in 6. & poenæ legum interpretatione molliendæ sunt potius, quam exasperandæ. tum est quia talis absolutio non fit cum solemnitate. Et hæc est ratio differentia, quare excommunicatus scienter ministras sacramentum extreme unctionis contrahat irregularitatem, quia talis administratio semper fit cum aliqua solemnitate. Sed quid si excommunicatus excommunicet, aut absoluat ab excommunicatione, an sit irregularis Respon. Inno. & Host. in cap. tanta de excess. præla. quod non: cum excommunicare, vel absolueri non conueniat sibi ex ordine, sed ex iurisdictione. Sed absolutionis solemnia facere, ut cum stola orationes, & psalmos dicere, excommunicatum in ecclesiam introducere, est ordinis, & officij. argu. de senten. excom. c. nuper. & ita hoc faciens erit irregularis. Ita Astens. lib. 7. titu. 10. de poenis excommunicati sententiam contemnentis.]

3 Secundus effectus est quod excommunicatus non potest conferre, nec recipere beneficia. c. pastoralis de cler. excõ. mini. facit text. in c. cum dilectus de consue. de elect. c. cum inter 1. Quod intellige quando excommunicatus conferret, vel eligeret ratione publici officij, secus si tanquam persona priuata ita Innoc. in d. c. cum dilectus. num. 5. & c. cum inter. vbi in d. c. cum dilectus, inquit, quod non dicitur habere publicum officium quilibet canonicus, sed tantum capitulum in electione, & in his, quæ ad illud pertinent. potest etiam excommunicatus exercere ea, quæ sunt meri

meri facti, & sic esse merus executor. c. pro illorū. de præben. ibi Inn. Ibi verbo, recipiat, notat, quod excommunicati recipiunt aliquem in canonicum, non tamen talis receptio tribuit ius, quia iam canonicus erat. Rursum quod excommunicatus non possit recipere beneficia: intellige nisi illud habuerit cum clausula, Teque absolventes. nam absolutio postea licite potest beneficium per eum obtento potiri tanquam suo. Nau. qui allegat Rebuffi. lib. 5. de senten. excõ. conf. 28. nu. 18.]

4 Tertius effectus est, quod contumax in excommunicatione quacunq; ex causa factus per anni tempus in ea durans suspectus de heresi fit, ut habetur per Concil. Trid. sess. 25. c. 3. de refor. licet vere hæreticus damnandus non sit ut glo. in c. contingit. de dolo, & contum. not. in c. rursum. & c. quacunq;. 1. q. 3. c. 1. de iudic. Ex qua præsumptione resultat magnus effectus, quia potest ordinarius, vel fidei inquisitor procedere contra eum, qualiter sentiat de fide, eiusq; articulis, & sacramentis, ut notatur in præallegatis iuribus. & per Abb. in c. postulasti. de homic. in fi. [Cum non faciat, nec facere possit, quod alij fideles faciunt, & facere tenentur. cap. ois. de poen. & remiss. ex recepta tamen consuetudine Sanctæ Romanæ Ecclesie, & generalis inquisitionis non solet procedi contra excommunicatos per annum, aut amplius, nisi fuerint excommunicati ex causa heresis. ita inquit Comment. ad Eym. q. 47. in 3. par. Direct. Inquisit.] Imò elapso anno excommunicatus pro causa heresis habetur pro heretico. facit tex. in c. ut inquisitionis. in fin. & c. cum contumacia. de hæret. in 6. ibi, uelut. nam talis dictio ibi secundum Arch. diac. & Franc. est expressiua veritatis. vbi etiam dicunt, quod annus debet esse totus elapsus, ut patet ibi ex tex. & tunc. [Itē debet esse continuatus, quia dictio per, de sui natura denotat continuationem temporis. secundum Archid. ca. præsentium. 7. q. 1. Item denotat actū perfectū. ut in l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. sign. ideo si infra annum iterit pro absolutione, & obtulit satisfactionem, non præsumitur pertinacia, & sic non haberet locum tex. in d. cap. cum contumacia, qui requirit, quod anno continuo sit pertinax in excommunicatione. & aduerte, quod id quod dicit Francus, quod alia sententia non requiritur, est ad finem publicandi bona & ut alię hæreticorum poenæ vim & effectum obtineant. secundum Arch. Io. And. & Franc. in d. cap. cum contumacia. & Direct. inquisit. 2. p. q. 47. Quamuis requiratur sententia declaratoria heresis commissa a contumace. ut no. Couar. in c. alma mater. in 1. part. relect. §. 7. nu. 11. ver. Sed & si. Quod si anno præelapso ante condemnationē, contumax in iudicio

compareat, velitq; ostendere suam innocentiam, admittendus est etiam, ut effugiat bonorum confiscationem. ita And. de Ifern. in Auth. Gazaros C. de hæret. Sed post illam si captus poenitens velit illam ostendere, atq; est legitima impedimenta se non fuisse contumacem, non est tradendus curię seculari, sed admittendus ad Ecclesie gremium, auditurus super eius innocentia, & impedimentis, & si illa ostenderit, effugiet omnē poenam: quia deficit ratio c. cum contumacia. ex eo, quod contumax omnino non fuerit. Sed si innocentiam probauerit, non autē docuerit de impedimentis, tunc sententia reuocabitur quo ad poenas corporis, & infamie, licet non quo ad bonorum confiscationē. l. pen. ff. de requir. reis. l. 2. C. eod. tit. Et hæc quidē procedunt, licet captus fuerit ab inquisitorib. Quod si sponte se ipsum carceri exhibuerit, multo facilius sunt hæc admittenda, ita definitum est decreto quodā generalium Inquisitorū, cuius meminit Iacob. Septimacensis in luis catholicis Institutionibus. c. 2. nu. 6.]

6 Si vero præelapso excommunicatus pro causa criminali, si in ea inlorderet per annum, tanquam conuictus videtur confiteri crimen glo. in c. contingit vbi Abb. de dolo, & contum. Vnde eo casu si crimen tale fuerit, ut beneficiorum sit priuatione dignus, ut in crimine heresis. 1. q. 3. rursum. vbi gl. & sic potest intelligi de æta. & qualita. cū bonæ. vel in quolibet delicto, quo priuaretur ipso iure. Petr. de Anch. conf. 293. qui ponit causas, quæ ipso iure inducunt priuationem, erit illis priuatus. Verū aduerte, quod licet delictum pro quo quis fuit excommunicatus, sit dignum priuatione de sui natura: tamē hoc videtur verum, quando constat de delicto, alias non a sufficit contumacia. arg. l. si ideo ff. de euct. quia cum lis non sit contestata, per hoc reuocatur sententia priuationis beneficiorum, quia lata erat ob contumaciam lite non contestata. probatur in c. pen. de purg. cano. not. in c. veritatis. de dolo, & contum. Quare si quis se vellent defendere super delicto, ne deponatur, esset audiendus. gl. 1. q. 3. rursum. C. de requir. reis. l. 2. & ff. eo. l. 1.

7 Quod nota. Quod secus esset dicendum de fructibus beneficij, quibus excommunicatus pertinax per annum priuari debet, etiam non habito respectu, ut viuere possit. ut no. in c. pastoralis. §. verum. de appel. nisi impeditus esset ex aliqua iusta causa, ut non possit petere absolutionē. ita Zabar. in cle. ut in qui. in 20. q. de æta. & qua lit. alias secus. gl. in c. iudeat. dist. 50. & ratio est, quia contemnit clauis Ecclesie, ut quia potest se eximere ab excommunicatione satisfaciendo, & faciendo se absolueri, non facit. ad hoc gl. in c. quia sepē. de elect. lib. 6. Qui quidem fructus in utilitatem Ecclesie conuerti debent,

Et distributiones quotidianæ, id est, emolumēta, quæ dantur, interessentibus diuinis, si quæ sunt alijs debet accresci. gl. in c. cle. 2. ver. suspēsus. de vita & honest. cler. & in d. cle. vt hi qui. ver. dimidia. Quod secus est in suspēso, vel depofito, quæ prouidendum est, vt viuere possit de redditibus Ecclesiæ. gl. & Doct. in d. c. pastoralis. §. verum. fructustñ quos amisit iustè excōicatus absolutus non recuperabit. Auth. vt cum de appellat. cogn. §. generalē. ver. si vero post hoc. collat. 8. Ant. de Butr. in c. 1. nu. 20 de iudic. & ita intelligitur id quod dicitur eos in cōtumacia per annum perseuerantes haberi pro cōiunctis, scilicet quo ad fructus beneficij, vt non possit repetere. Non autē quo ad beneficiū: nam si priuetur, illud tñ potest repetere.

9 Quinimo si delictum, pro quo fuit excommunicatus, paruum esset, ita vt non esset dignum priuatione beneficij, tunc debet puniri pœna arbitraria pro illo delicto, ac si fuisset confessus: nisi quando maneret excōicatus per triennium, quia tunc ipso iure esset priuatus beneficio. c. cum bonæ. de æta. & qualit. per verbum illud retinere, quod verbum præcisè excludit. l. liber homo. l. primo. ff. de acq. rer. do. ita ibi no. Doct. Duo igitur colliguntur ex illo tex. in c. cum bonæ. vt quis priuetur beneficijs: cōtumacia per triennium, & contēptus Apostolicus, quare ab ipso fuit priuatus.

10 Vno tamen casu excōicatus priuari potest etiam ante annum beneficio, fructibus si celebrauerit, & hoc propter irregularitatem, & contempum in celebrando. 7. q. 3. si quis presbyter. & c. seq. quicquid fenerit gl. in d. c. rursus. Ad hoc de excess. prælat. tanta. Ant. de Butr. in c. 1. de iudic. nu. 43.]

11 Quartus effectus est, quod priuatur suffragijs Ecclesiæ, adeo, vt in nulla re Ecclesia intendat eum per illa subuenire, ob quod dicitur excōicatum possideri à diabolo, sicut mulio suo iumento, cum per excōicationem à corpore Christi sit separatus. c. audi. c. omnis. 11. q. 3. & sicut putridæ carnes sunt refecandæ, & repellendæ, ita excōicati extra Ecclesiam proijciendæ. c. refecandæ. 24. q. 3.

12 Quod tñ si non intelligitur de excōicato verè contrito procurante pro viribus absolutione. Is enim corā Deo est in statu gratiæ, & fruitur cōiōne sacramentorum, & suffragiorum. Idē de excōicato absq; iusta causa, & de illo, quod non potuit soluere ad p̄stitutum tempus, idē ē de excōicato ob contumaciā p̄sumptā sed non verā corā Deo, apud quē omnes hi, & alij, qui non peccauerunt mortaliter, non sunt excōicati, quamuis sine apud homines. Nauar. Manuali. c. 27. nu. 18.

13 Quintus effectus est, quod & si excommunicatus suscipiens aliquos ordines, suscipiat cha-

cterē, tamen illos non potest exequi. c. 1. de eo, qui ord. furti. de sent. excom. c. cum illo rum. gl. 9. q. 1. in sum. no. in c. 1. de schismat. & exequendo aliquē actum ordini suo peculiare, efficitur irregularis. eo. tit. de cler. excom. nisi. c. 1. tit. nostro. lib. 6. qui dispensari nō pot. nisi à summo Pontifice.

14 Sextus. Priuatur si excommunicatus omni actu iuridico. c. decernimus. tit. nostro. lib. 6. vt iudicare, & arbitrari. ff. de iudi. l. cū prætor. de arb. c. cū dilecti. Priuatur etiam omni actu publico, vt est esse tutorem, & curatorem Institutu. de tute. cir. princ. Item omni actu communi, vt esse procuratorem, & testē, de prob. c. post cessionē. c. decernimus. tit. nostro. Frā. in c. 1. nu. 3. de except. [& in d. ca. decernimus. vbi nu. 5. inquit, quod regulariter excommunicatus nec testis esse potest cōtra alium excōmunicatum, nisi in duobus casibus, quorum primus est in crimine hæresis. c. in fidei. de hæret. in 6. Secundus nisi sit inscriptus in testem in instrumento, dummodo instrumentum nō sit suspectum: quia si suspectū esset, non daretur fides instrumento per testē nunc suspectum, vel excommunicatum: licet satis dici possit quod si nunc esset absolutus, quāuis eo tempore quod fuit inscriptus, esset excommunicatus, quod bene nunc per suum testimonium dat fidem instrumento. Ita Inno. in c. pia. nu. 4. de excep. Franc. in d. c. decernim. An vero excōmunicatus nunc absolutus possit ferre testimonium, dic quod sic. Ita Fran. in d. c. 1. vbi inquit. not. expradictis quod excommunicatus absolutus potest testificari etiam de actu gesto tempore, quo erat excōmunicatus. Verū tu dicas quod illius dictum verum est, quando quis esset excommunicatus propter solam contumaciā: nam tunc per contrariam sententiam restituitur. arg. c. 1. de reg. iur. c. ex parte. de ver. sign. quia quod inducit excommunicatio, tollit absolutionem. Secus si esset excommunicatus pro crimine, quod quidem crimen esset expressum in sententia, quod ipso facto infamaret. iux. tex. in c. infames. 6. q. 1. nam tunc, non repelleretur à testimonio, non sufficit fidem facere de absolutione excōmunicationis, cum absolutio non tollat delictum: quo ad hoc. 33. q. 2. c. admonere. nisi ē ostendatur peccati sanatio. ad idem. 2. q. 6. c. ac culatio. 2. in si. 4. q. 2. c. 2. ver. nec in eis. nam licet poenitentia peccatum absorbeat, in pristinum tamen statum non reformat. c. qui vult. de poenit. dist. 6. c. fr. quis omnem. 1. q. 7. vide Inno. in c. testimonium. nu. 5. de testi. Archim. d. c. decernimus. Gem. 4. q. 1. de prima.]

15 Septimus est, quod si priuatur facultate ducendi uxorem, quāuis si ducat, matrimonium sit validum, sed peccat mortaliter. tex. est in c. significasti, de eo, qui dux. in matr. opaimus

rex. in c. cum illorum. tit. nostro.

16 Octauus. priuatur si facultate testandi, quod intellige primo de excommunicatis ex causa hæresis. c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. Secundo ob percussione Cardinaliū. c. foelicis. in prin. de poen. lib. 6. Tertio si esset quis solemniter excommunicatus. vt c. debent. 1. q. 3. Bal. in c. is cui. de offi. deleg. & in c. de cernimus. tit. nostro. Quarto ob excommunicationem pro tali crimine, propter quod in terdiceretur factio testamenti, vt propter vltimas. c. quanquam. de vsu. lib. 6. Alias excommunicati ob alias causas possunt testari. Fely. dicit commu. in c. cum voluntate. tit. nostro [& ratio est, quia omnes testari possunt, qui iure expressim nō prohibentur. Insti. quib. mod. non est permissi. face. testa. §. si. l. 1. c. de sacrosanct. eccle. sed excommunicatus non prohibetur testari, igitur potest facere testamentum. Item gl. in c. pastoralis §. verum. de appell. excommunicatum similem esse ait relegato, & tamen relegatus testari potest. l. relegatorum. §. 1. & seq. ff. de inter. & releg.]

17 Nonus, excludit si ab officijs diuinis, & alijs precibus cum alijs simul faciendis, vel audiendis. c. quod in te. de poenit. & remiss. potest tamen solus orare in ecclesia, licet alij present, modo sint seiuncti. Nauar. c. 27. nu. 19. [Tene tur tamen excommunicatus dicere horas suas, non tamen in ecclesia, non in ordine suo, nec dicendo, Dominus vobiscum, vel similia verba ad eius dignitatem pertinentia, sed in modo orationis. 1. q. 3. c. si quis episcopus danarus, & c. si quis episcopus in concilio, quia si ad hoc est obligatus, ob suum peccatum non debet fieri immunis. 16. q. 1. legi. extra de iudic. c. intelleximus. Possunt tamen bini, vel terni, si essent excommunicati inter ipsos dicere horas suas. ita Aftenf. lib. 7. tit. 9. q. 4.]

Decimus, priuat ecclesiastica sepultura. c. la ris. de sepult. dummodo sit excommunicatus. secundum Conci. Const. [Quod si sepultus fuerit, & corpus discerni potest, debet exhumari. vide glo. in c. si ciuitas. de sent. excom. lib. 6. faciunt not. in c. si. de excess. prælat. Za bar. in cle. 1. de sepult. q. 30. & locus sacer debet reconciliari. c. consulisti de consec. eccl. vel alt. prsbyter tamen sepeliens non erit irregularis, cum non sit expresse cautum in iure.]

18 Vndecimus est, quod facit si infamem, si excommunicatio est manifesta. c. infames. 6. q. 1. quod Romanus dixit singulare. singul. 602. Sed limitauit singul. 289. vt solum procedat in excommunicato ob causam afferentem in famiam iuris, aut ob contumaciā in causa infamiam in ferente. Nauar. c. 27. nu. 21.

Duodecimus, eximit subditos ab onere seruendi ratione fidelitatis, vel subiectionis iu-

risdictionalis, quamdiu fuerit excommunicatus. c. pen. & fin. 15. q. 6. item multa alia operatur. vt per Nauar. c. 27. nu. 21.

S V M M A R I V M.

1 Absolutio ab excommunicatione à non sacerdote fieri potest in foro exteriori, & nu. seq.

2 Peccatum oblitum reseruat per absolutionem reseruat naturam exuit.

3 Absoluti, an possit ex impotentia non satisfaciens, quando iubileum præcipit. nu. seq. & quid si de satisfactione nihil dicit. nu. 6.

4 Excommunicationem, & penam qui incurrit, quod præcepto, Episcopi non paruerit, virtute iubilei, non soluta pena potest et ab altero absolui.

5 Vicarius foraneus approbatur audire confessiones ex causa prohibens non peccat.

6 Executionem literarum Ap. sollicitarum auctoritate impediens, excommunicatur.

7 Confessor eligendus virtute iubilei sufficit si est approbatus per ordinarium.

8 Idoneus confessor, hac verba, quid significent.

9 Potestas eligendi Confessorem approbatur ab Ordinarijs, vel prælati locorū ad quos extendatur.

10 Ex eligendis facultate Confessarios seculares, vel regulares omnibus concessa, possunt regulares sacerdotibus secularibus confiteri.

11 Lex, per quam reditur ad ius commune, est amplianda.

12 Episcopus, an quem voluerit Confessarium, eligere poterit cum iubileum permittat tantum approbatur.

13 Peccans spe veniæ, an absolutione sit dignus, nu. seq.

14 Absolutio in foro anime non prodest in exteriori. nu. 22.

15 Poenitentiam in foro poenitentiæ humiliter adimplens, mitius in foro fori puniri debet.

16 Sacerdoti restitucandi de poenitentia adimpleta, an fides adhibenda.

17 Testi soli spectata iure, an credendum.

18 Absolutus, an sit, qui moritur priusquam de illa scientiam habeat.

19 Eadem absolutionis prociuet excommunicatus, & de modo faciendi.

20 Absolutus non potest hereticus virtute iubilei, concedens absolutionem à casibus, & censuris.

21 Pro hæresi carceratis conceduntur Confessarij, & que obseruanda.

22 Irregularitas in mentio expresse fieri debet in bulla, ut ab ea sequi possit absolutio.

23 Facultas absoluendi ex vi indulgentiæ à censuris etiam in bulla Cœnæ reseruantis, extendit se ad casus reseruatatos Episcopo.

24 Iubileum, & indulgentiæ, quid iam habeant discriminis.

25 Facultas absoluendi à casibus Papalibus, censuris

- 31 *Suras Papae referuntur comprehendit.*
- 32 *Censurae, & poenae nomine, quid veniat.*
- 33 *Indulgentiarum conditiones eo modo implende, quo mandantur.*
- 34 *Concionatorum, atque parochi officium esse mone re populum de observandis expressis in indulgentiis, prout Flam.*
- 35 *Indulgentiam concessam confessis visitantibus tali die ecclesiam, an assequatur concessus biduo ante.*
- 36 *Absolutio a reservatis virtute iubilaei, cuius requisita incepta non perfecit, an teneat. nu. seq.*
- 37 *Absolutio a peccatis pura, non conditionalis esse debet.*
- 38 *Operarius, qui non ieiunavit, & cetera iubilaei implevit, an indulgentiam obtineat.*
- 39 *Iubilaei requisitis in peccato mortali satisfaciens, an confessus postea, communicatus indulgentiam assequatur.*
- 40 *Elemosyna ob impotentiam praetermissa, ceteris iubilaei requisitis expletis, no adimit indulgentiam.*
- 41 *Iubilaei fructus non privatur, qui cetera perfecit, licet processibus non interfuerit.*
- 42 *Indulgentia visitantibus certam ecclesiam concessa, an acquiratur toties, quoties, percipitur.*
- 43 *Facultas absolventi ab horis male recitatis, non extenditur, ut a restitutione fructuum quis liber sit.*
- 44 *Facultas ample absolventi a quibuscumque peccatis, & commutandi nota, ad qua extendatur.*
- 45 *Vota semel commutata, an iterum per iubilaeum possint commutari.*
- 46 *Facultas commutandi vota non extenditur ad penitentiam iniunctam.*
- 47 *Voti commutationem alteri Confessarius remittere potest.*
- 48 *Duo in peccato reperiiti, culpam & poenam.*
- 49 *Confessio semper aliquod de poena remittit.*
- 50 *Modus remittendi poenam contracta in ex peccato, sunt indulgentia.*
- 51 *Indulgentiae, ut valeant, quatuor concurrere debent, & quae.*
- Indulgentia quales a Papa, & quales ab Episcopis concedantur.*
- 52 *Indulgentiae procedunt de thesauro meritorum Christi, B. Virginis, & Sanctorum.*
- 53 *Indulgentias concedendi modi varii.*
- 54 *Culpa, & poena, quid.*
- 55 *Indulgentia plenaria, plenior, & plenissima, an idem sint.*
- 56 *Absolutio plenaria vigore indulti in articulo mortis, quibus conferri possit, & quis articulus mortis.*
- 57 *Confessio generalis, an eo casu sit necessaria, & absolutio ad qua extendatur.*
- 58 *Confessarius in absolutione, quibus verbis utat.*
- 59 *Indulgentia limitata, qualis sit, & quomodo intelligatur. nu. seq.*

- Poenae quantitas extensivè, & intensivè considerantur, & de purgatorio. nu. seq.*
- 62 *Penitentiae quales olim, & quales hodie, & quomodo ratione indulgentias concedit ecclesia.*
- 63 *Indulgentiae tempus, quomodo applicetur remissioni poenae.*
- 64 *Indulgentia septem annorum de penitentibus iniunctis, duplici modo intelligitur.*
- 65 *Indulgentia septem annorum, & totidem quadragesimarum, quem habeat sensum.*
- 66 *Absolutio ab excommunicatione maiori lata, vel iure pontificio, vel synodali, vel etiam per sententiam hominis, cui competat. nu. seq. usque 69. & 74.*
- 70 *Casus, quibus absolutio fieri possit ab alio, quam a iudice, qui sententiam tulit.*
- 71 *Ex ob furum excommunicatus, si parti satisfecerit in alia diocesi, ab alio Episcopo potest absolvi.*
- 72 *Capuanus ab excommunicatione, in quam incidit Neapoli, potest absolvi a suo Ordinario.*
- 73 *Papa a quacunque excommunicatione absolvit, & an sacerdos existens in peccato, vel excommunicatus possit absolvi.*
- 74 *Excommunicatus ab uno alius non absolvit. falsum multipliciter.*
- 75 *Episcopus, vel eius Vicarius ab omnibus casibus occultis praeter haeresim absolvit. Occultum, quid intelligatur.*
- 76 *Absolvere a contentis in bulla Coena non potest Episcopus etiam ex privilegio, nisi id in eo expressum sit.*
- 77 *Capitulum sede vacante absolvit, ut Episcopus.*
- 78 *Absolvendi facultatem quilibet habet in mortis articulo in omnibus casibus etiam bullae in Coena Domini. nu. 79.*
- Cautio praestanda de restituendo aliena, qualis esse debeat.*
- 80 *Sacerdos proprius, sive parochus, a minori excommunicatione potest absolvi.*
- 81 *Sacerdos simplex sine iurisdictione potest absolvi a venialibus.*

Quis ab excommunicatione absolvi potest, & de iubilaeo. Cap. XV.

Quando petitur, & absolutio in foro exteriori, tunc etiam non sacerdos, qui habet in excommunicatione iurisdictionem, potest absolvi a vinculo, quae absolutione facta debet iste iterum a sacerdote in foro penitentiali absolvi a culpa. Hosti. in c. cum illorum eod. tit. Archid. in c. notadi. 24. q. 3. Abb. in c. transmissa. de elect. & in c. ab excoicatio. nu. 16. de rescrip. Sed qn prius petitur in foro

ro anima; tunc solis sacerdotibus est permiffum, & non aliis. cap. a nobis. el secundo. cap. nuper. cap. canonica. de sent. excommu. Sylue. in vers. absolutio. r. not. 4. quod restringendum est ad absolutionem iniunctam cum peccatorum absolutione: quia t ab ea communione sola abique peccatorum absolutione quo ad conscientiae forum etiam prima tonsura initiatu potest absolvi. S. Thom. lib. 4. sent. dist. 18. quaest. 2. art. 2. & est glossa recepta. in cap. canonica vers. presbyter. tit. nostro. Navar. cap. 27. num. 41. cum duobus seq. vbi nota, quod forum conscientiae no tm intelligitur foru sacramenti poenitentiae, sed etia forum secretum, a lias prima tonsura initiatus, cum non sit sacerdos, absolvi non potest ab excoicatioe. Circa qua absolutione nota plures casus scitu dignos.

3 Primus est. Qui ex iubilaei, t aur literaru Apostolicaru privilegio possunt ab excoicatioe, & aliis peccatis absolvi a quocunque sacerdote per eum eligendo, etiam si hi casus sint huiusmodi, vt nullus praeter Papam, aut Episcopum possit ab eis absolvi; si quis huic sacerdoti Confessario, qui poterat ab omnibus peccatis absolvi, & a censuris, ita peccata confiteatur, vt omittat per obliuionem ei confiteri peccatum aliquod, cuius absolutio sit reservata, vel cui accesserit excommunicatio, & absolutionem generalem a peccatis, & censuris obtinuerit, absolutus omnino censetur ab excommunicatione, & peccato illo, quod per obliuionem omiserat confiteri. & licet peccatum illud teneatur post cum in memoriam venerit, confiteri, poterit absolvi a Confessore simplici, etiam si non habeat potestatem absolventi a peccatis, & censuris reservatis. ita Sylue. in vers. confessio. r. q. 19. Navar. in Manua. cap. 15. num. 12. & in ca. ca. quorundam. in ult. gloss. de Iudeis. Couar. in c. alma. §. 1. r. 12. & est cois, vt refert Antonutius in Cath. Neapol. lib. 5. cap. 3. vers. postremo. Et ratio est, quia per praedictam confessionem iam deserunt esse peccata reservata, nec amplius habent annexam censuram. Sed an idem dicendum circa vota commutanda: dic quod non. Sed specia lis commutatio requiritur. Vnde ille ab alio non habente facultatem obtineri non potest.

4 Secundus casus est. In Iubilaeo t conceditur facultas absolventi a quacunque censura excoicatioe satisfacta parte. aliquis est excoicatioe pro furto, vel alio debito, no est solvendo, quaeritur, an ille virtute Bullae possit absolvi Respon. quod ite, quamvis quo ad Deu sit absolutus. cum non sit solvendo, tamen vigore iubilaei absolvi non potest ratio est, quia facultas non est amplior, quam verba sonant; hoc est, vt nemo possit absolvi nisi satisfacta parte. Item per huiusmodi privilegium nemini

conceditur licentia, & facultas ad reincidentiam, sed simpliciter. Et tñ, qui modo non hēt vnde soluat, licet tunc quo ad Deum non sit excoicatus, recidit nihilominus quo ad ipsum quando habuit vnde solueret: vnde si per Iubileum absolueretur, no recideret sine noua sententia. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. artic. 3. col. 4. haec sententia probabilis est, sed magis probabilis mihi videtur contraria, t vt intelligatur, sum. Pontificem velle eam tantum satisfactioem, qua ipse excoicatus praestare pot, ita qu si non possit illam praestare quo ad rem, praestare quo ad cautionem. Navar. c. 26. num. 7. Si conferatur cum c. 27. nu. 37. Non tñ debet in hoc discrimine poni Confessarius, nisi probabilissimis indicijs coniciatur, absolutionem non esse futuram impedimento, quo minus fiat satisfactio, esse vero futuram magno adiumento ad poenitentis salutem.

6 Sed quid t si summus Pontifex concedat facultatem absolventi, nulla facta mentione satisfaciendi: tunc si Confessarius absolueret abique praestata satisfactioe, vel quo ad rem, vel pignora, peccaret mortaliter: quia summus Pontifex videtur concedere quo ad formam iuris, & non videtur velle per huiusmodi concessioem inferre damnun aliquod. Vnde si Confessarius ita ab excoicatioe absolueret, peccaret mortaliter, & absolutio esset irrita. Navar. li. 5. de sent. excommu. confi. 1. r. 1. & haec intellige, quando satisfactio manifeste fieri deberet: quia si res esset dubia, tunc absolutio valida esset etiam non praemissa satisfactioe per cap. venerabilibus. §. porro. de sent. excommunicatio. libro sexto. Navar. de sent. excommu. lib. 5. confi. 7. num. 7.

7 Episcopus vero, t qui sub poena excommunicationis latae sententiae aliqui praeciperet, vt iret ad confessionem, vel quippiam aliquid faceret, & si contrauenerit, soluat tñ, si ille non fecit, potest inconsulto episcopo virtute iubilaei absolvi, multa etiam non soluta quia iudex non est par, sed tertius inter partes. Sotus in 4. sent. dist. 28. q. 1. art. 2. col. 5. neque etiam tenetur solvere iura iudicum, vt quamvis ille excommunicatus non absolueret ab episcopo, nisi solueret tantum pro sententia sibi, vel tabellioni absolvi nihilominus per iubileum potest sine eorum solutione, secus vero si condemnatus esset ad aliquam poenam, qui quidem in illam conseruit: quia tunc illa poena tranhit in re iudicatam, & tunc non potest virtute iubilaei relaxari. ibi Sotus.

8 [Rursum t publicatur iubileum, quo ampla facultas datur Confessariis ab ordinario approbatis absolventi quoscumque a quibuscumque casibus, & censuris. Quaeritur, an possit Vicarius foraneus no intendens iubilei executionem

impedire, sed potius attenda alicuius presbyteri, (qui per modum provisionis fuit in administratione curæ animarum toleratus) notabili, atq; manifesta ignorantia, providere salutem animarum suarum illi inhibendo, ut nullius audiat confessiones, etiã in virtute iubilæi noviter publicati, quæ quidem ignorantia in hoc præcipuè versabatur, ut quoscunque ad se venientes criminosos, & scandalosos, ac satisfactioni obnoxios absoluebat, nulla eis pro modo culpæ imposita satisfactione. Respondet Nauar. lib. 5. de sent. excommu. consi. 29. q. sic Nam cum esset Vicarius foraneus, non solum licitè potuit, sed et debuit animarum occurrere periculis, præsertim sibi subiectorum. argu. c. irrefragabili. de off. ordin. & c. ipsa pietas. 23. q. 4. facit etiam, quia procurator generalis potest contrauenire mandato speciali Domini ex iusta causa. tex. fing. in l. si hominem. ff. manda. Nec etiã incurrit in Bullam Cænæ Domini. c. 13. scribendo illi presbytero, ne audiat alicuius confessiones, etiam virtute iubilæi. Tū, quia iste non peccauit mortaliter, quia cuius finis bonus, etiam opus bonum est, ut notatur, in c. cum minister. 23. q. 5. tum etiam, quia opus erat bonum: cum impedire proximum, ne peccet, sit bonum, & aliquando præceptum. cap. qui potest. 23. q. 3. c. quantæ. de sent. excommu. Et qui exercet officium, quod nescit exercere in probabile damnum proximi, ut erat iste, peccat. l. idem iuris. ff. ad leg. Aquil. cap. non est putanda. 1. q. 1. Vnde cum non peccauerit mortaliter, sequitur quod in excommunicationem non incidit. c. nemo. c. nullus. 1. q. 3. Tum, quia Bulla in cænâ Domini fertur tantum contra impediens executionem, verbi gratia, non permittendo intimare, vel non dare fidem, & non quoscunque impediens, sed eos, qui auctoritativè impediunt, quod neutrum horum iste fecit, ergo non incidit: cum a diversis non fiat illatio. l. Papinianus. ff. de minor. ita Nauar. qui supra, qui et inquit, quod nec inobediens literis Papæ in illâ incurrit, v. g. si possessor beneficii non obediuerit literis Papæ, quibus iubet relinquere possessionem illi. licet incurrat aliã, sub cuius pena iubetur illum relinquere.]

10 Tertius. Qui facultatem habent virtute iubilæi eligendi sibi idoneum confessorem, possunt sibi eligere eos, quos voluerint, quamvis non sint ordinarij, curati, vel religiosi qui expositi sunt per episcopum. Quo ad religiosos tñ, requiritur quod sint approbati a suo ordinario, & hæc est communis opinio, quam tenet Syl. in ver. cōfessor. 1. q. 5. Sotus dist. 18. q. 4. art. 3. ver. postremum dubium. & ratio secundum eum est, quia ad absolutionem requiritur potestas ordinis, & iurisdictionis, & quidē

potestatem ordinis quicunque sacerdos habet, & iurisdictionem ille, qui privilegium cōtinet, per electionem penitentis, qui ei confert. Præterea, quæ est facultas alicui concessa eligendi Confessarium, nisi per electionem facere confessorem, qui non erat confessor. Sicut cum eligitur episcopus, eligitur non ille, qui erat episcopus sed qui non erat, eligitur in episcopum. Et quævis addatur, Idoneus: Additio illa duo sonat, Primum, ut non sit suspensus per censuram, aut nominatim sit excoicatus. Secundum, ut eligat Confessarium iuxta tenorē. c. quæ penitet. de penit. dist. 1. scientē ligare, & absolue, nihilominus optio illi relinquatur: quia privilegia non sunt coarctanda magis quàm sonant. Quæ quidē propositio est in illis ampliatum, qui facultatem habent eligendi sibi Confessarium, vel a Papa, ut sunt omnes prælati. c. ne pro dilatione. de penit. & remis. vel ab homine, vel a parochiali sacerdote. Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 3.

[Sed quid si episcopus, vel parochus subdito suo facultatem concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem: An vnica electione consumeretur hæc licentia? videtur quod sic, argum. eorum, quæ leguntur, & notantur, in ca. non pot. §. 1. de præb. in 6. pp. quod vtile esset exprimi, quod quotiescunque confiteri voluerit, possit sibi eligere, secundum Hosti. in sum. de penit. §. cui confitendum.]

12 Rursum quid si traditur potestas vigore iubilæi eligendi sibi Confessarium ex approbatione ab ordinarijs, vel prælati locorum, an intelligatur prælatus solum episcopi, vel prælati religiosorum? Dic quod comprehenduntur etiam prælati religiosorum, ita glo. in c. ordinarij locorum. de off. ordin. lib. 6. c. cum ab ecclesiis prælatis. eodem titu. Zabar. in clemen. 1. quæst. 8. de supplen. neglig. prælato. qui assert differentiam inter dioecanos, & ordinarios, nam ordinarij dicuntur etiam inferiores Episcopo. d. c. cum ab ecclesiis, sed dioecesani tantum dicuntur Episcopi, & superiores. ita et Nauar. li. 5. de sponsa. cōsi. 5. & de filijs presbyter. volu. 1. cōsi. 3. nu. 4. vbi et inquit quod prælatos intelliguntur non solum Episcopi, & superiores eorum, sed et præfecti ecclesijs collegiatis secularibus, vel regularibus, ut sunt Abbates.

13 Sed an t regulares ex facultate concessa instar iubilæi omnibus Christi fidelibus eligendi idoneos presbyteros seculares, vel cuiusvis ordinis regulares ab ordinario approbatos, quibus peccata sua confiteantur, possint secularibus sacerdotibus confiteri? Respon. quod sic. tum quia cōfessio prædicta est generalis, & cōsequenter generaliter intelligenda. l. de precio. ff. de public. in re act. cap. solita. §. si. de maior. & obed. 14 Tum quia lex, t per quã redditur ad ius antiquum,

quum, est favorabilis, & amplianda, quia res de facili reuertitur ad suam primitivam, & antiquam naturam. cap. ab exordio. 35. dist. 1. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Hinc licet exepus non possit se subdere alteri prælato sine consensu sui proprii regulariter: fallit tñ, quoniam se subdere prælato, cui secundum ius antiquum subest, cum ergo secundum iura antiqua quilibet Christianus cuilibet sacerdoti potuisset confiteri. c. adiecimus. §. ecce. 1. q. 1. cap. 23. ses. 25. Conci. Trid. de reform. & istud iubilæum facit redire ad ius antiquum: ergo est favorabile, & extendendum etiam ad regulares. ita Nauar. lib. 2. de peniten. & remis. consi. 19.

15 Rursum. t Datur facultas per iubilæum eligendi Confessarium approbatum, an possit Episcopus, non obstantibus verbis iubilæi sibi eligere quem voluerit. Dic quod non. Esto iure communi possit quemcumque providum, & discretum. cap. fin. de penit. & remis. cum forma iubilæi seruanda sit. c. cum dilecta. de rescriptis. cum annotatis ei maxime a Felyno.

16 Insuper queritur, t an peccans spe consequendæ absolutionis vigore alicuius iubilæi, vel privilegij, possit ex vi ipsarum absolui, vide quæ supra diximus. lib. 1. cap. 13. de potest. Confess. & cap. 20. de circumstant. necessario confitendis, vbi affirmamus, quod sic.

17 Sed quid si t quis enormis criminis sibi a sacra poenitentia absolutionem procurauerit, forte quia casus erat reseruatus, & habita facultate non procurat habere absolutionem, sed peccatum. continuat. Deinde ad cor reuersus vult vigore illius facultatis absolutionem, an possit. Credo, quod non: cum privilegium amittere mereatur, qui facultate illius abutitur. cap. privilegium. 11. quæstio. 3. capit. aliquantos. dist. 50. dist. 7. ca. vbi. Hinc refert Couar. lib. 2. var. resol. c. 20. nu. 15. ver. 26. non gaudere immunitate ecclesiæ, qui prope illam delictum committit cum spe, ut eo perpetrato ad ecclesiam fugiat. Tum etiam quia dispensatio respicere videtur perpetranda.]

18 Quartus. Confessarius, t qui virtute iubilæi potest absolvere poenitentem ab omnibus casibus sedi Apostolicæ reseruatis, si absoluit excoicatum et damno secuto, & præmissa satisfactione, dicta absolutio non prodest excoicato iudiciali foro, quo ad exteriores iudicis actus, nisi in literis Apostolicis dictum sit, quod ea etiã in iudiciali foro vim obtineat, alias plurimum detrahetur auctoritati iudicialis fori exterioris, si publice excommunicatus denunciatus secretè per sacerdotem ab eo ad cōfessionem electum absolueretur, & ea is absolutione obtenta possit se ingerere diuinis, quasi in contemptum iudicis, qui eum excommunicauit: cum possit absolutus in foro poenitentiali etiam

peracta poenitentia accusari, & puniri in foro exteriori. gl. in c. de his. de accusat. Cum prior examinatio fiat ad poenitentiam, & satisfactio nem diuinæ offensæ, posterior verò ad publicam vindictam, & Reipublicæ satisfactionem. c. a nobis. lo secundo. tit. nostro. Couar. in cal. ma mater. §. 2. num. 6. [Exemplum, absoluitur hæreticus virtute alicuius iubilæi, vel hæreticus omnino occultus, & metallicus, & postea detegitur eius hæresis, & proceditur contra eum, vel potest cōtingere similis casus in hæretico, quem iam moriturum poenitet, & cum non sit locus, ut iudiciario ordine seruato Ecclesiæ reconcilietur, absoluitur a priuato quolibet sacerdote in articulo mortis, & deinde cōualescit, & deferretur ad sanctum officium, tūc in iis casibus liberè possunt inquisitores contra sic absolutos procedere in foro exteriori, & illos punire: nam poena poenitentialis licet magna non tollit aliquo modo poenam imponendam in foro iudiciali, canonico, vel ciuili. gl. singul. in c. gaudemus. de diuor. Paul. Castr. in l. cunctos populos. C. de sum. Trinita. & fide catho. glo. in fin. in c. 2. de schisma. & ibi Panor. quod procedit etiam si poenitentia imposita in foro interiori sit publica. Panor. in cap. de his. de accusat. Illud tamen minime omissendum putauimus multum esse minuendam poenam in foro exteriori, quoties is, qui punitur in foro exteriori, sine dolo fuit confessus delictum suum, & obtinuit absolutionem, maxime si iniuncta sibi poenitentiam humiliter adimpleuit; cum satis appareat hinc culpam suam displicuisse, quia mitius agi debet cum eo, qui sponte confessus fuit delictum suum, quam cum eo, qui cōuincitur, iuxta doctrinam Abbatis, & ceterorum in ca. at si clerici. de iudic. Sed an fides adhibenda sit t sacerdoti testificanti de poenitentia, vel innocetia viui, vel defuncti. dic qd & si glo. in c. nuper nobis. ibi, nisi iuratus, extra de testi. & in c. testimonium. eo. tit. videatur dicere, quod sic; item Gram. decis. 13. dicat soli tēsti t spectatæ vitæ, & probitatis credendum esse, tamen tutius est dicere satis videri, quod necessario credi non debeat Confessori. Si enim poenitentes intelligerent generaliter fidem habendam esse sacerdoti testificanti de innocentia, vel poenitentia viui, vel defuncti, facile attemptarent Confessarium mittere ad iudices, quod eos excusaret. Possent tñ vsq; adeo Confessor ei se spectatæ vitæ, & virtutis, ut dictum eius multum proferat ad poenitentiam, seu poenam minuendam. nã si v. g. delatus, & conuictus de hæresi dicat se errorem suum cognouisse, cōfessum fuisse, & deseruisse, tunc benignius tractari poterit, si hoc ipsum Confessor approbatus testificetur, quod tunc magis iuuabit, cū reus alias non est habitus suspectus, aut malis moribus

præditus, ceterum non omnino liberabitur.]
 22 Ex quibus omnibus infertur, quod non tenentur alij cum excommunicato denunciato absoluto, quo ad forum conscientie communicare præsertim publicè, neque possunt etiam secretè, nisi probabiliter crederent eum esse absolutum. Nauar. c. 27. n. 273. in fi. Bene faciet ergo poenitens curare, vt habeat Confessarij testimonium, vel scripturam, vt ostendat se absolutum, & vt tollat scandalum.

[Sed quid si moreretur antequam literæ peruenirent ad ipsum, an sit absolutus. vide glo. in cap. quanto. 11. q. 5. vbi tandem videtur persistere, quod statim sit absolutus: sicut si absens excommunicatur, statim est excommunicatus antequam sciat, quia sententia excommunicationis trahit secum suâ executionem. c. pastoralis. de appel. Veruntamen non punitur, cum ingerit se communioni hominum, an requam sciat, extra de cler. excommu. illud.]

Igitur quando Confessarius vi Iubilei in foro tantum conscientie absoluit, tradit coram notario, & testibus absoluto schedulam clausam, & signatam. Dicendo, qd ipsa absoluit illum confessum eo modo, & de eo, quod continetur in ea. Notarius autem in dorso eius scribat, qd tali anno, mense, & die rogatus fuit coram talibus testibus à tali Confessario, & absoluto, vt eiusdem rei fidem faciat: & poneret ibi sigillum publicum eo modo, quo in testamento in scriptis facto fieri debet. Nauar. lib. 2. de sent. excom. c. 26.]

25 Quintus. Confessarius electus vi Iubilei cõcedentis facultatem absoluendi à quibuscunq; casibus, & censuris etiam sedi Apostolicæ seruatis in Bulla Cœnæ Domini, non potest absoluerè poenitentem hæreticum etiã magno cordis dolore crimen detestantem: nam commissio generalis absoluendi ab excommunicatione minime comprehendit illam excommunicationem, cuius absolutionem verisimili cõiectura ipe delegans nequaquam in specie cõmississet. c. in generali. de regu. iur. di. 6. c. x. optimus ad præsentem quæstionem, in c. frater noster. 16. q. 1. quod etiam procederet, si commississet ea, quæ speciale mandatum exigent, c. qui ad agendum. de pr. ocur. lib. 6. Couar. qui su pra. §. 2. num. 14. Nauar. c. 27. nu. 272. vers. 15. aliter tamen habetur in praxi, de hæretico occulto incidente in excommunicationis censurâ.

26 [Sed an t̄ carceratis pro hæresi sint concedendi Confessarij. Dic quod sic, quoties illi petierint: cum nunquam hoc obesse p̄t. Imò interdum valde prodest, cum a Cõfessariis moneantur, & excitentur ad libere confitendum iudicibus fidei sua delicta. Cum ergo conceduntur, hæc obseruari conuenit primum, vt ille concedatur, qui sit spectatæ probitatis, & de

quo plurimum confidatur, a quo iuramentum exigatur de custodiendo secreto, & quod si poenitens ei dixerit aliquid in confessione, quod velit reuelari extra carcerem, ne in hoc villo modo ei obtemperet, nec similia mandata reuelat, qd si extra confessionem ei fuerit aliquid iniunctum, id Inquisitoribus manifestetur. Instruant tamen Inquisitores Confessarium, qualiter se gerere debeat, cum poenitente, vt dicat ei, quod cū sit pro hæresi carceratus, ac de ea reus accusatus, non potest absolui, nisi iudicialiter hæresim suam manifestet, & vt veritatem dicat tam de se, quam de alijs, addat tñ tadio carceris, vel spem celerioris liberationis, aut metum tormentorum sibi, aut alijs falsum crimen imponat, & cetera. Hunc tamen reum Confessarius absoluere non potest, priusquam ab excommunicatione fuerit absolutus, & ecclesiæ reconciliatus, quæ tamen obseruari debeant in absolutione, vide infra, cap. 17.

27 Sextus. Confessarius t̄ facultatem habens vigore Bullæ dispensandi a quibuslibet votis, & absoluendi a quibuscunq; censuris, & poenis, non potest dispensare super irregularitate, nisi in Bulla exprimat: & ratio est, quia irregularitas non est censura, neque absolutio eius est necessaria ad peccatorum absolutionem; cum absolutio peccatorum rectè fieri possit absque sublatione irregularitatis. Nauar. cap. 27. num. 194. & plenius num. 250. vers. 9. Vbi etiam inquit, quod ita se habet stylus curiæ, ob quæ verba nõ audeo discedere ab eius opinione, & Soco ad hæresim, in 4. sentent. distin. c. 22. q. 3. art. 1. de interdico, qui dicebat, qd poterat absoluerè Confessarius ab irregularitate ratione peccati contracta, vt est illius, qui excommunicatus ordines suscepit, vel ab Episcopo excommunicato, non autem ab illa, quæ incurritur citra culpam, vt propter bigamiã, vel quando iudex suspendi fecit reum.

28 Septimus. Confessarius, t̄ qui virtute indulgentiæ potest absoluerè a quibuscunq; censuris etiam in Bulla Cœnæ Domini seruatis, potest etiam absoluerè a casibus, & censuris Episcopo seruatis, quod quidem, & si iure iuri non possit, argumen. capitu. ex tuarum. de auctorita. & vsu pall. & l. si domus. ff. de seruitu. vrb. an. p̄dico. quatenus habent, Altero ex duobus impedimentis sublato, alterum non tolli: Tum etiam, quia in tali generalitate non comprehenditur Papam velle præiudicare potestati Episcopi. Tum etiam, quia in dubio Papa non videtur habuisse intentionem contradicendi Concilij Tridentini decretis, vbi in sessio. 25. de reformat. capit. 18. habetur, qd indistinctè debeant obseruari ipsi sacri canones, inter quos est, quod Episcopus habet potestatem seruandi casus: Tamen ob illud

fin-

singulare dictu Iohan. de Imol. in c. ex frequentibus. de instit. relatum per Felyn. in c. pastoralis. §. primo. de offic. ordina. quem sequitur Nauar. in c. ita quorundam. nu. 25. de iud. scilicet, excommunicatum generaliter ab homine perinde posse absolui, ac alium excommunicatum à iure, cuius absolutio nemini est seruata, tenemus posse Cõfessarium etiam absoluerè a censuris Episcopalis: Tum etiã, quia videtur vsu indistinctè interperatam sublata esse Episcopalem reservationem casuum sublata Papali Nauar. c. 27. nu. 254.

29 Est tamen t̄ obiter aduertendū discrimē inter Iubileū. & indulgentiã. Plus enim videtur se habere Iubileū, quam indulgentiã. Illud enim continet potestatem commutandi vota, & absoluendi a casibus seruatis, & censuris, quæ quidem indulgentiã non continet.

30 Octauus casus est, Confessarius t̄ qui vigore Bullæ facultatem habet absoluendi a quibuslibet casibus Papalibus, potest etiam absoluerè a censuris Papæ seruatis: ratio est, quia nullus est casus Papæ seruatus, cui nõ sit annexa censura. Nauar. cap. 27. nu. 254.

31 Quid t̄ vero veniat nomine censure, vide c. quærenti. de verb. signifi.

32 Nonus. Papa concessit t̄ indulgentiã ijs, qui quarta, & sexta feria orationes faciunt cum elemosynis: accidit, vt quis vno die tantum orauit, quantum tribus diebus tenebatur, vel vno solo die largitus est tantam elemosynã, quantum facere tribus diebus sufficeret ad acquirendã. Quæritur, an iste indulgentiã cõsequatur. Rõdeo, quod non. nam cum concessio indulgentiæ strictè intelligenda sit, ideo seruanda est forma data ad ipsam acquirendam, vnde nisi adimpleatur totum, non acquiritur vt colligitur in extr. Clemen. VI. quæ incipit, Vni genitus. Tum etiam, quia tempus hic adiectu faciendi elemosynas, & orationes tribus diebus, positum est, vt diutius, & pluries bene operaretur, vnde debet impleri in forma specifica.

33 Quare t̄ Parochi, & concionatores indulgentias pronunciantes debent monere hæc in tribus diebus, & in ea expressis adimplenda esse, cum multi partim ob negligentiam, vel incogitãtiam omittunt hæc vsque ab Sabbathum. Verum excusare eos, qui ob probabilem ignorantiam, vel obliuionem, vel imprudentiam omittunt orare, vel elemosynã elargiri vsq; ad Sabbathum, vt tñc illas facerent maiores, quã illis tribus diebus: quia re, quæ culpa caret, in damnũ venire non conuenit. c. decundo. de confsi. Et verisimile est Papã, si de hoc casu interrogatus esset, ita pro sua maxima æquitate, & pietate responsum. Nauar. in Miscel. 28. de oratione.

34 Decimus. Datur indulgentia t̄ plenaria suorum peccatorum omnibus, qui sunt verè poeni-

tentes, & confessi dummodo die octauo Ianuarij visitauerint Ecclesiã Sancti Seuerini de Neapo. Accidit, vt multi fideles confessi fuerint biduo ante festum Sancti, die in quã Epiphaniæ Domini, & tunc tempore visitationis Ecclesiæ Sancti Seuerini sunt in statu gratiæ: quæritur, an sufficiat ad assequendam indulgentiã se fuisse cõfessos de peccatis, an requiratur, vt denuò confiteatur. Respõdeo, qd sufficit illa prima confessio, & non est iterata confessio necessaria; quamuis illam iterare vtile sit: & ratio est, quia ex quo iste, qui alias rite confessus est peccata sua, stat in statu gratiæ, ergo implet formam indulgentiæ, cum sit verè poenitens, & ritè confessus, & per consequens consequitur effectum indulgentiæ, adimplens ea, quæ impleri mandatur. Vnde illud participiũ confessis, exponendum est, id est, qui sunt, vel fuerunt confessi: vnde si sui confessus ante hæc indulgentiam, & perseverauit in statu gratiæ, est verum, quod sui confessus, & per consequens proficit mihi indulgentia. ita Cardinal. à Turrecrem. in cap. mensuram. §. in Leuitico. nu. 8. r. de poenit. dist. 1.

35 Vndecimus. Aliquis t̄ qui vere contritus, & cum firmo proposito faciendi Iubileum, & omnia obseruandi ad id requisita, confessus fuit feria secunda omnia totius vitæ suæ peccata etiã seruata, a quibus fuit absolutus à suo Confessario vigore Iubilei, qui postquam ieiunauit feriã quarta, non amplius illud perfecit, nec feriã sexta, nec Sabbatho, sed nec elemosynas largitus est, neque die Dominico communicauit. Quæritur, an confessio t̄ seruatorum, & absolutio impensa valeat, ita vt non obligetur illa amplius confiteri. Responderunt quidam, quod non: cum non perfecerit opus, qd cœpit. Hinc vulgo dicitur: Melius est non incipere, quã ab incepto turpiter desistere. Et alibi: Non qui incœperit, sed qui perseverauerit, hic saluus erit. Alij aiunt hunc fuisse sub cõditione absolutum, si Iubilei præceptum adimpleuerit. Vnde cum cõditio purificata non fuerit, videtur hunc non fuisse absolutum. At hoc non placet.

37 Non enim t̄ absolutio conditionalis esse debet, sed pura. Respon. igitur affirmatiuè, qd si animo suscipiendi Iubileum bona fide confessus est, & absolutus ab omnibus, & censuris, si tamen postea, vel ex negligentia, vel malitia, aut infirmitate noluit perficere, remanet absolutus: Ratio est, quia ex quo quis legitime confessus est sua peccata, & absolutus est, non tenetur ea iterum confiteri villo iure, nec diuino, nec naturali, nec canonico, imò nulla lege humana posset constitui, vt quis absque suo consensu obligetur his ad confitendũ peccata sua, vt inquit D. Thom. in 4. sent. distin. 17. ita

con-

- concludit post longam disputationem. Nau. in Miscel. de oratione. 19.
- 38 Duodecima. Operarius, qui operando non potuit ieiunare tribus diebus in Bulla Iubilei præscriptis, sed cætera omnia adimpleuit, quæ sunt indulgentiam, si propter iustam necessitatem alendi se, & suam familiam omisit ieiunare, dummodo ea adimpleuerit, in quæ Confessarius illa ieiunia commutauerit; ratio est, quia fortius est, aut æque obligat quem ad ieiunandum præceptum Ecclesiæ, ac Bulla Iubilei, sed operarius ob iustam necessitatem excusatur à ieiunio Ecclesiæ, ergo etià à ieiunijs Iubilei. Nauar. in Manua. capitu. 2. num. 16.
- 39 Tertiusdecimus. Publicatur indulgentia plenaria die Dominico cunctis, qui proxima hebdomada ieiunauerint, eleemosynas erogauerint, & orauerint, & tandem octaua die sacrosanctam Eucharistiam sumpserint. Quæritur si quis feria. 4. 5. & 6. in peccato ieiunauerit, orauerit, & fecerit eleemosynam, tandem die Dominica confitetur, & suscipit Sacramentum, an Indulgentiam consequatur? Respond. quod sic, ita Sotus in 4. senten. distin. 2. r. quest. 2. art. 3. col. 4. in fine, & ita est in praxi, vide etià Syllu. in verb. Indulgentia. q. 10. versu. nonum.
- 40 Quartusdecimus. Consequitur indulgentia is, qui eleemosynas elargiri non potest ob impotentiam, si cætera alia adimpleuerit; etiam si à Confessario commutatio non fiat, quod secus est in ieiunijs. Naua. in Miscel. de oratione. 60.
- 41 Quintusdecimus. Qui cætera requisita in Iubileis, præterquam quod non interfuit in processionibus per Bullam iussis, consequitur fructum Iubilei; quia illa iussio Sum. Pontificis non est iussio, sed horratio, quæ non inducit præceptum, sed consilium. Nauar. qui supra. in fin.
- 42 Sextusdecimus. Datur indulgentia facientibus certum quid, puta visitantibus certam ecclesiam, si determinatur tempus, puta à vespera vsque ad vesperam, vel vsque ad tale tempus, secundum D. Thom. intelligitur facientibus semel tantum, sed si sit perpetua, intelligitur toties, quoties, sicut in ecclesia B. Petri Romæ est indulgentia perennis decem dierum. Consentit Ioan. Calder. allegans tex. in capitu. 1. de fil. presbyte. lib. 6. cap. non potest. de præben. libr. 6. & ita est in usu, & communiter hanc opinionem D. Thom. approbant Docto. in cap. fin. de pœn. & remiss. lib. 6.
- 43 Decimusseptimus. Datur facultas per Iubileum Confessarijs absoluendi ab horis male recitatis, non per hoc videtur facultas

illa extendi debere, vt quis non obligetur ad restitutionem fructuum, sed tantum absoluedi à peccato male recitationis. Naua. c. 2. num. 26. versu. 45.

- 44 Decimus octauus. Facultas illa absoluendi ampla à quibuscumq; peccatis, & commutandi vota data vigore Iubilei, & si ad prædicta illa extendatur, quæ quilibet post Bullam commisit, vt not. D. Cardin. in c. cum haberet de eo, qui dux. in matrim. quam poll. quem sequitur Præpos. Alexandrinus. 3. colum. versu. & ideo inferitur. non tamen extenditur ad vota, quæ quis post Bullam commisit, sed tantum quæ ante illam, Sotus, de iustitia & iure. lib. 6. q. 5. art. 3. colum. 4.

[Quamuis Corduba lib. 5. Quæstionarij. 45 q. 37. proposi. 2. asserat contrarium. Sed an t per Iubileum, vel alia priuilegia concedentia votorum commutationem possint commutari vota, quæ iam alias fuerant per potestatem habentē commutata? dic q sic, ita Cord. in summa. q. 150. ratio est, quia cui conceditur plus, conceditur minus, vulgatis iuribus. Sed per Iubileum possunt commutari vota habentia omnem vim, atq; robur ad sui obseruationem: ergo multo magis vota aliquantulum modificata per 46 primam commutationem. An vero t facultas commutandi vota extendatur ad pœnitentiã iniunctã, & acceptã, vt illa absq; causa commutari possit? Dic quod non, quia pœnitentiã sūt aliæ à votis, & à diuersis non fit illatio. I. Papijanus. ff. de minor. Nauar. extra de voto. lib. 3. confi. 6.

- 47 Sed vtrum possit Confessarius multū à pœnitentibus occupatus remittere alteri commutationem voti. v. g. vt consulat virum peritū, & ad eius consilium faciat. Dic q sic, vt in simili inquit de pœnitentia. Nauar. in Manua. capitu. 26. num. 13.]

Decimus nonus tractandum est aliquid de indulgentijs, de quibus latissimè loquitur glo. in extra. commu. de pœnitent. & remiss. & primo indulgentiæ quare fuerint inuenta. Resp. pro euidenti declaratione huius quæstionis, q 48 in peccato t sunt duo; culpa, qua offenditur Deus; & pœna, quæ debetur p culpa, vt supra, in primo libro, capitulo decimo septimo, diximus: culpa remittitur in contritione, quæ est cum proposito confitendi, & satisfaciendi, vt p plal. 3. 1. Confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Sed quamuis Deus remittat culpam per contritionem, tamen requiritur confessio, vt ipse Confessarius absoluat pœnitentem ab illa pœna æterna, quæ virtute contritionis fuit commutata in temporalem. Nam si decederet sine confessione non contempta tamen, sed præuenta, iret ad purgatorium, cuius pœna, vt dicit

- dicit Augu. in c. nullus. de pœnitent. distinct. est maxima.
- 49 Quando ergo t pœnitens confitetur, sacerdos absoluit illum de hac pœna in clauium virtute, cui ipse se subicit in confessione: Vnde quando semel confitetur quis, dimittitur ei aliquod de pœna huiusmodi. & pariter quando iterū, & posset toties confiteri, quod tota sibi dimitteretur.
- 50 Inuenerunt autem t successores Apostolorum alium modum remissionis huius pœnæ, scilicet, beneficia indulgentiarum, quæ existēt in charitate tantum valent, quantum sonāt, & quantum pronunciantur. Hinc recitantes coronas, vbi adest vnus calculus benedictus, vel plures, debent esse in gratia saltem contriti, vt indulgentiã consequantur. Idemque est de visitantibus ecclesiam, cui concessa est indulgentia, & de ascriptis in aliqua confraternitate: quia in eo actu, quando attribuntur debet esse in gratia, vt effectum indulgentiæ consequantur.
- 51 Hæ vero indulgentiæ t non valent, nisi quatuor concurrant. Primum auctoritas in concedente, idoneitas in recipiēte, pietas in fine, utilitas in opere.
- Primo igitur requiritur auctoritas in concedente, quæ principaliter residet in Summo Pontifice, secundario in Episcopis, & Archiepiscopis. Et ideo Papa potest in toto terrarū orbe dare indulgentias: Archiepiscopi vero, & Episcopi tantum in suis diocesisibus. cap. quod autem. c. cum ex eo. cap. nostro. de pœnitent. & remissio. Item Summus Pontifex potest concedere indulgentias plenarias, & limitatas, Archiepiscopi vero tantum dierum. 40. diu. can. cum ex eo.
- Secundo requiritur idoneitas in recipiente, id est, vt sit in statu charitatis, qui illas vult consequi, id est, vt sit vere pœnitens, & confessus. facit tex in capitulo, pastoralis, in fine. de appellatio.
- Tertio requiritur pietas in fine. id est, honor Dei, & exaltatio fidei, id est, vt Deus glorificetur, & fides exaltetur catholica.
- Quarto utilitas in opere, id est, qd opus, qd pro indulgentia imponitur, sit vtile, & ordinabile ad finem prædictū, vt per hoc Deus honoretur, & fides exaltetur catholica. Itē oportet, vt opus adimpleatur in forma specifica. Ita D. Tho. quod lib. 3. art. 16. & in Opus. super Pater noster. in 5. petitione.
- 52 Hæ t vero indulgentiæ procedunt de thesauro Ecclesiæ. Vnde sciendum est, qd Christus pro ecclesia sua sanguinem suum fudit in sua sacratissima passione, quæ quidem passio Christi excessiua fuit, vnde & excessus vocatur in Luca, vbi in transfiguratione loquebantur de

excessu, & ibi Sermo quarto, de Transfiguratione Domini, diximus quare passio, & mors Christi vocat excessus. Vnica enim gutta sanguinis tam preciosi sufficeret pro redemptione totius mundi. Iste igitur Christi sanguis, & multa alia, quæ fecit, & sustinuit, quorum æstimatio est infiniti valoris propter dignitatem personæ. Vnde dicitur Sapient. 8. quod infinitus est in illa thesaurus hominibus. Similiter etiã omnes alij Sancti intentionem habuerunt in his, quæ passi sunt, & fecerunt propter Deum, vt hoc esset non solum ad suorum utilitatem, sed etiã totius ecclesiæ. Vnde Summus Pontifex, & ille, quibus ipse committit, possunt huiusmodi merita, videlicet Christi, & B. Mariæ, ac Sanctorum, vbi necesse est, dispensare.

Vigésimus. Sciendum est secundum Sotum 53 in quarto sent. dist. 21. q. 2. art. 1. quod varij t sūt modi indulgentias concedendi, quorum primus est, concedimus indulgentiam de culpa, & pœna, qd propriè non est verum: quia solus Deus auctoritative culpas remittit. iux. illud Isaia, Ego, solus deleo iniquitates tuas per memetipsum. Sed ideo sic dicitur, quia ibi remittitur culpa Deo per contritionem, quæ præexigitur, & pœna à Papa per indulgentiam, quæ subsequitur. Syllu. in ver. Indulgentia. quæst. 10. versu. 1. in fin.

[Quid autem sit culpa, & pœna. vide Pau. de Leaz. in clem. prima. de priu. & ibi Do. Car. 54 din. q. 3. concludentem, qd culpa est macula, seu offuscatio, quæ generatur in anima peccatoris, quæ per peccatum diuertit à bono incommutabili, id est à Creatore, propter bonū commutabile, id est, rem creatam, ex quo vulnerat anima in bonis sibi naturaliter collatis, quæ quidem offensa solo verbo Dei remittitur. ca. verbum. de pœnit. dist. 1. d. c. nemo. & ipse misericors Deus ex contritione peccatoris pœnã, quæ est perpetua ratione Dei æterni, mutat temporalem sustinendam in purgatorio, vt diximus supra. in 1. par. c. 7. Pœna vero temporalis qualiter soluat, vide ibi. nu. 3. vel etiã per Papam, vel per Episcopos in sua diocesi. c. ex eo. de pœnit. & remiss.]

Secundus modus est. Concedimus indulgentiam plenariam, pleniorē, & plenissimam. Quidam pereunctantes, quid sibi ista verba velint, dicunt, quod plenaria indulgentia intelligitur de pœnis peccatorum mortalium remissorum. Plenior vero de ipsis, vna cum culpa venialium. Sed plenissima de absoluteione ab omni pœna, & veniali culpa. Tu vero dic q non est maior indulgentia plenissima, quam plenaria: sed indulgentiarum concionatores exaggerationis gratia illam gradationem inueniunt positiuam, comparatiuam, & superlatiuam, instar illius sæpe, sæpius, & sæpissimè.

[Sed

[Sed quid si conceditur à Papa, quod in articulo mortis per idoneum Confessorem, què elegerint, possint auctoritate Apostolici indulti absolui plenariè, sicut Eugenij Quarti tempore, referete Archiepiscopo Florentino, fieri solebat. Respondeo, quod ¶ articulus mortis tali casu debet intelligi præsumptus, & non verus, idest, quod talis indulgentia possit dari ijs, qui communi æstimatione reputantur morituri, vnde si euadunt mortem, videntur consequi actum indulgentiæ vsque ad illud tempus, licet postea illa expiret in posterû. Quod intellige, nisi in forma indulti diceretur, quod consequatur effectum indulgentiæ, casu quo moriatur: nam tunc non consequitur effectum si non moritur, nec gratia expirat per illâ absolutionem, vnde dicat Confessor, (sicut nos dicimus, qui habemus hoc indultum) Absoluo te, si hac vice morieris. Quod idem intellige, si hoc non dicitur in indulto, sed concedens de clarauit verbo, sic intenditur de articulo vero, & non præsumpto.]

57 Sed an teneatur ¶ facere confessionem generalem, vt talem indulgentiam consequatur, cum in illa concedatur plenaria remissio omnium peccatorum, de quibus est ore confessus, & contritus. dic quod non, sufficit enim cõfiteri mortalia tantum non confessa: non autè confessa, vel venialia, quæ quidem indulgentia extenditur ad peccata tradita obliuioni, etiã præterita, si de illis dolo. An vero ad effectû consequendû hanc indulgentiam debeat adimplere, quæ continetur in illa, verbi gratia, recitare quinquagies septem psalmos, vel totidem ieiunare in gratia. Dic, quod melius faceret si hæc adimpleret in gratia, quamuis non sit necessarium. potest enim hæc adimplere etiã in peccato mortali.

58 Sed ¶ an absoluens debeat vt i verbis indulti, idest, auctoritate sedis Apostolicæ mihi pronunc commissa, Concedo tibi plenariam remissionem omnium peccatorum tuorum, de quibus es contritus, & ore confessus, exceptis ijs, quæ ex confidentia huius indulti commissisti. Dic quod sic, quamuis superfluum sit dicere: Restituo te illi innocentia in qua eras qñ baptizatus fuisti, tamè si hoc dicatur, nõ vitiat actum. Hæc Archie. Flor. prout refert Felyn. in tract. de Iubil. nu. 3. ver. vlt. etius.]

59 Tertius est. Concedimus ¶ indulgentiam annorum quinque, vel septem visitantibus talem ecclesiam, & sic limitatam: vt videre est in visitationibus martyrum, ideo stationis nomen remansit à standi actu. Et hæc indulgentia limitata remittit partè pœnæ, vt plenaria totâ. arg. l. quæ de tota. ff. de rei vendica.

60 Sed hic ¶ dubium est, qualiter intelligantur huiusmodi indulgentiæ 40. dierum, aut anno-

rum 5. vel 7. aut 100. &c. ad euidentiam huius questionis notanda sunt duo.

Primum, quod quantitas pœnæ considerari potest extensiuè, & intensiuè. Quantitas extensiuè est illa, quæ mæsatur iuxta diuturnitatem tēporis. Intensiuè vero iuxta acerbitatē pœnæ. Exemplū, datur febris ephimera, & charralis prima excellit secundam, quia & si minus durat, idest, per 24. horas, tamen est magis intensa, idest, acerbata. Secunda excellit primâ, ratione extēssionis: quia durat per tres, aut quatuor dies, non tamen ita affligit corpus.

61 Modo, purgatorium ¶ duplex est, huius mundi, & post hanc vitam, pœna purgatorij huius seculi maior est illius, ratione extēssionis, quæ plus durat. Illius autem purgatorij pœna quælibet minima est maior quibuscunque pœnis huius mundi, ratione intensiōis. D. Thom. 3. par. sum. q. 48. arti. 6. vers. tertiu. & in 4. dist. 20. art. 1. q. 3. secundum, de pœn. dist. 6. c. f.

62 Secundum. De iure antiquo pro ¶ quolibet peccato debetur pœnitentia septem annorū, quamuis hodie sint omnes arbitrariæ. c. Deus, qui, de pœni. & rem. sed quia pœnitentes quandoque nec pœnâ arbitrariam perficere bāt, ideo pia mater Ecclesia ordinauit concedere Indulgentias, quæ suppleant pœnis debitis pro peccatis cõmissis. vt per Sotum in 4. sent. dist. 21. q. 1. art. 3.

His suppositis, quando conceditur Indulgētia ¶ limitata annorum septem, intelligitur, vt sint remissæ tot pœnæ, quot in septem annis ille deberet pati, & quando centum annorum Indulgentiæ conceduntur, intelligitur proportionatè huius vitæ annis, vt scilicet anni, in quibus deberet ille in hoc mundo pœnâ pati extēssiuè, qui fortè essent ducentum anni, cum non possit tantum viuere, & deberet pati in purgatorio, qui omnes remittuntur per Indulgentias: Hinc inquit Sotus, qui supra. q. 2. art. 1. q. nemo in purgatorio fuit ynquam viginti annis, imo fortè nec decem, nec paucioribus dicamus. Quare inane esset centum annos purgatorij remittere, cum in Indulgentijs quandoq; habeantur mille & multo plures.

Quartus modus est. Concedimus Indulgētia ¶ septem annorum de pœnitentijs iniunctis. De hac pœnitentia loquitur rex, in c. cum ex eo. de pœni. & rem. in clem. si dominū. de reliq. & venerat. sanct. Hoc autem dupliciter intelligi potest. primo, vt si Cõfessarius dederit pœnitentiã septem annorum, si adest totidē annorum Indulgentia, potest illam pœnitens consequi in compensationem pœnitentiæ iniunctæ a sacerdote, & illa satisfaciet. Quamuis consulendum acquirētibus Indulgentias; ne propter hoc dimittant pœnitentiã iniunctas, præcipuè, quia quandoque sunt plurimum

multum debitores, quam credunt. Tum etiam quæ opera satisfactionis sunt præseruatiua à peccatis futuris. D. Thom. in 4. sent. dist. 20. art. 1. q. 2. secundum, & quodlib. 2. art. 16. vel secundo dicitur de pœnitentijs iniunctis, scilicet, & iniungendis, siue per sacros canones scriptos, siue per Confessarios.

65 Vltimus modus est. Cõcedimus septē ¶ annos, & totidem quadragenas, hoc autem potest intelligi totidē quadragenarū, idest, vt per inde valeat hæc indulgentia, ac si ieiunasset totidem Quadragēsimis, qd est tēpus pœnitentiæ. Et propterea in Lateranensi Cõcilio limitata est facultas Episcopis concedendi Indulgentias tantum dierū quadraginta, dicto c. cum ex eo. Sotus qui supra. dist. 21. q. 2. art. 1.

Sed vt reuertamur ad materiam, à qua digressi sumus, idest, ad absolutionem ab excommunicatione maiori.

66 Sciendum ¶ est, quod ab excommunicatione maiori lata ipso iure pontificio, aut synodali, si est reseruata ille absolue poterit, cui constitutio eã reseruauit: sed si ius ipsum nulli absolutionē reseruauerit, tunc Episcopus absolue poterit. tex. est celebris, in c. nuper. tit. nostro. & ibi Abb. nu. 5. & 6. & in c. monachi. eodem tit. dicit esse cõmunem, atque ita se habet cõmunis praxis, vt refert Couar. §. 12. nu. 5. vers. contrarium, per glossam com. acceptã. in c. 2. de pœni. & remiss. lib. 6.

67 Et ¶ procedit etiam hæc opinio in excommunicatione per sententiam hominis laici, idest, iudicis, quæ generalis est, puta, Quicumq; incestum fecerit, sit excommunicatus: etenim absolutio poterit per Episcopum dari, si non fuerit alteri ipsa absolutio reseruata. Io. Andr. Imola in cap. graue. de præben. Felyn. in c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. Quod quidem etiam procedit si sententia lata esset per Romanum Pontificem: cuius ratio est, quia cū generalis sit, in plurimis æquipollet canoni, & quamuis glo. vltima in cap. ex frequentibus. de instit. senserit contrarium, quasi velit absolutionem in hoc casu dari non posse ab Episcopo, nisi specialiter sit illi permessa, tñ illa minime obstat: quia illa, procedit, quando excommunicatione lata est ab homine, & confirmata per Papam, ex certa scientia; nam ab illa Episcopus absolue non potest, nec quiuis alius, quam ipse excommunicator. ita Couar. §. 12. nu. 4. concordat. opinionem illius glossæ, quæ videbatur contraria.

68 Vnde regula ¶ communis adeo vera est, qñ tantum Episcopus absolue possit ab excommunicatione iuris minime absolutionem reseruantis, q̄ proprius sacerdos curam animarum habens nequaquam valeat hanc absolutionem impendere, sicut glo. commun. recepta

in c. 2. de pœni. & remiss. lib. 6. Cuius ratio est, quia absolutio excommunicationis ad iurisdictionem fori exterioris pertinet, quam sacerdos curam animarum habens nequaquam exercere potest, cum ea careat omnino. Couar. qui supra. nu. 5. contra Nauar. c. 27. nu. 39. Nec etiã Episcopo inferior qui haberet iura Episcopalia. Abb. in cap. monachi. & c. de monialibus. tit. nostro. possit tamen sacerdos absolue de mandato Episcopi. Felyn. in cap. at si clerici. §. 1. de adult.

Sed non solum Episcopus ab excommunicatione ¶ maiori absolue poterit, sed etiã ille, ad quem pertinet iurisdictione sede vacante. cap. vni. de maiorit. & obed. lib. 6. Cõpetit etiã talis absolutio prælatis exemptis quo ad subditos suos in omni casu, quo cõditor canonis illam sibi nõ reseruauit, & pariter prælatis nõ exemptis, vt est Abbas, & Archipresbyter. Syl. in verbo. absolutio. i. num. 4.

70 Ab excommunicatione ¶ vero ab homine lata idem ipse iudex, qui eam tulit, potest absolue: ratio est, quia eiusdem est potestatis ligare, & absolue, & hoc procedit ex potestate ordinaria: nam possit dari casus, vbi sententia lata esset à iudice, & tamen non iudici tantum esset absolutio reseruata. Francus in cap. Romana. §. caueant tit. nostro. lib. 6. Præterea eius successor saltem in onere possit absolue ab excommunicatione prædecessoris. cap. si Episcopus. 1. q. 3. Nec non eius superior absolue valeret, quando superioris, & iudicis partes possit exercere, hinc Archiepiscopus absolue poterit subditos suffraganeorum in casibus, in quibus iurisdictionem propriam exercere potest, verbi gratia, quia ad eum sit recursus per nouã causã cognitionē. c. venerabilibus. tit. nostro. lib. 6. Ac denique ipse Papa de plenitudine potestatis facta satisfactione id poterit, sicut in plenariis Iubileis id cõcedere solet, vt supra diximus.

71 At si excommunicatio ¶ lata est per sententiam hominis, quæ generalis est, puta, Quicumque furtum fecerit, sit excommunicatus, si ille, qui commisit furtum, & incidit in excommunicationem, & postea reperit se in aliqua dioecesi, & satisfaciat parti, soluit, verbi gratia, furti, restituit instrumenta, vel scripturas, propter quod fuerat excommunicatus, poterit absolui ab Episcopo alterius dioec. sis, secus si lis fuisset cõtestata inter partes in tribunali proprii iudicis: tunc enim p ipsum debet, & per pontificem lis peragi. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 3. col. 5. Io. Aud. in c. graue. de præb. & in c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. quicquid contrarium asserat Caie. in vers. absolutio excommunicationis. cap. 2.

72 Sed an ¶ cuius Capuanus, qui dum Neapol. incur

incurrit in excommunicationem latam ab Archiepiscopo Neapolitano propter crimen manifestum, & publicum, & postea Capuam redit, possit absolui per suum ordinarium? respondit Syluest. in ver. confessor. 1. nu. 11. quod regulariter potest absolueri, ita etiam inquit. in ver. absolutio. 1. num. 7. Nauar. ca. 27. nu. 255. nisi Archiepiscopus eam sibi reseruauerit, vel ratione satisfactionis, vel scandali vitandi, & non ratione absolutionis. Syluest. in ver. confessor. [Imo etiam si excommunicatio fuisset reseruata, vel specialiter esset lata contra aliquem, tunc si alibi excommunicatus inueniretur, & longissime abesset a loco, in quo fuit excommunicatus, potest adire episcopum, vel legatum, & ob absentiam, vel impedimentum ad eundem excommunicatorem, vel successorem eius, petat absolutionem, ne moriatur in excommunicatione. iux. tex. in c. qua fronte. de appellat. praemissa satisfactione si potest, promittendo se quam cito commode poterit per se, vel per alium petiturum ab excommunicatore absolutionem, & eius mandatis petiturum. D. Thom. in addit. 3. part. q. 24. artic. 1. in corp. sum. Et accepta absolutione huiusmodi illico quam optimo modo poterit, mittat, vel scribat pro absolutione, vel ratificatione illius, quam habuit: quia nisi faciat id, quam cito commode poterit, reinciderit in eandem excommunicationem. iuxta capitulum eos. de senten. excommunicata. lib. 6.

73 Postremo notanda sunt quinque generales regulae circa excommunicationem maiorem. Prima. A quacunque excommunicatione absoluit Papa. Secunda. Sacerdos quantumcumque sit mortali crimine etiam publico affectus, potest ab excommunicatione absolueri, licet peccet: quod procedit, etiam si existeret in excommunicatione minori. cap. duobus. titu. nostro, [quia minor excommunicatio priuat solummodo a perceptione Sacramentorum, sed non a collatione. 3. quaest. 4. c. Engeltrudam. de cler. excommu. mini. cap. si celebrat. c. penult. de senten. excommu. Secus tamen esset de sacerdote. 74 te si excommunicato denunciato, vel notorio clerici percussore, vel haeretico. nam cum iste sit praecisus ab ecclesia, & caret exercitio suae iurisdictionis, & sit priuatus a Sacramentis, alium restituere non potest, de consecrat. dist. 4. cap. sanctum. q. enim non habet dare non potest. 1. quaest. 1. cap. 1. 32. distinct. cap. ad haec. in fi. 1. quaest. 7. cap. Daibertus. An vero possint Episcopus, vel Abbas exemptus excommunicatus excommunicatione maiori sibi eligere confessorem, qui ab illa excommunicatione, cuius tamen absolutio non fit Papae reseruata, absolueri possit? respon. quod sic. argum. eorum. que mot. in cap. penult. extra de poenit. & remiss. ita

quod tunc confessor electus absoluet auctoritate Papae, & canonis, & non ipsius Episcopi vel Abbatis. Henr. in capit. duobus de senten. excommunic.

75 Tertia. Episcopus, vel eius Vicarius in quibuscunque casibus occultis praeter causam haeretici absolueri potest. ut habetur in Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. liceat. Occultum hic intelligo non id, quod distinguitur contra probabile, ut est illud, quod probari non potest, & iudicio Dei relinquitur. 3. dist. c. erubescat. facit tex. in l. duo sunt Titii. ff. de testam. tut. q. secretorum cognitor est Deus, & iudex. 11. q. 3. cap. Deus. Quin neque id, quod aliqua tergiversatione celari potest, licet aliqui sciant, sed illud, quod processit quidem in actu, sed nondum factum est publicum, tamen si probabile est per paucos, vel duos, aut tres, vel etiam quinque, antequam iudicialiter sit discussum. Dicitur enim secretum factum coram quinque. de poen. dist. 7. cap. quis aliquando. §. haec ergo secreta. glo. singul. in cap. manifesta. 2. quaestio. 1. quod quidem secretum dicitur pene occultum. Anton. Burg. in cap. vestra. num. 30. de cohabit. cler. vel mulie. Syluest. in versic. occultum. Igitur si mente tantum esset retentum, ex illo nunquam vllus incideret in excommunicationem, verbi gratia de haeresi omnino mente retenta.

Insuper neque in casibus in Bulla Coenae Domini contentis potest episcopus absolueri, ut supra diximus in primo libro de potest. confess. Etiam si habuerit per priuilegia, ut possit absolueri ab omnibus excommunicationibus Papalibus, nam stylus Romanae Curiae est, ut nunquam intelligantur concessae absolutiones ab excommunicationibus in Bulla Coenae, nisi de eis expressa mentio fiat: quod si aliter fiat, esset irrita absolutio, & absolvens esset ligatus maiori excommunicatione, nisi excusaret ignorantia.

77 Et quod diximus de potestate Episcopi, idem dicendum est de capitulo sede vacante. Potest enim absolueri ab omni excommunicatione, a qua ipse episcopus poterat. c. vnic. de maio. & obedien. lib. 6. Quod intellige, ut non solum procedat in c. Ecclesiae Cathedralis, sed etiam in cap. Ecclesiae inferioris vacante sede per mortem praelati. ita tandem concludit Fran. in d. cap. vnic.

78 Quarta regula. In mortis articulo si in omnibus casibus quilibet facultatem habet absoluendi, sed cum moderamine, ut excommunicatus prius satisfaciatur quo ad eum, vel saltem praestet cautionem sufficientem. iuxta glo. penult. in clem. 1. §. verum. de haeret. & ibi Card. quaest. 4. Felin. in cap. pastoralis. §. praeterea. de offi. ordi. quamuis Imola contrarium asserat: cautio tamen

tamen debet esse sufficiens cum pignore, vel fideiussore. l. si ex mandato Titij. §. si. ff. ma. da. l. 4. §. adici. ff. de fideicom. liber. gloss. in cap. 1. de dolo. & contum. lib. 6. Si eam dare potest, alioquin det saltem quam potest iuratoriam. Quinimo qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode, id est, non nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, non tenetur ad aliud, quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciatur primo quoque tempore. Nauar. c. 27. nu. 47. & 48. vbi inquit ita esse intelligenda omnia iura loquentia de satisfactione facienda ante absolutionem in mortis articulo.

79 Et haec conclusio, si scilicet posse impendi absolutionem in mortis articulo, procedit et in casibus habentibus annexam excommunicationem in Bulla Coenae Domini, ut diximus supra in primo libro de potest. confess. Verum si dicta absolutio, in articulo mortis a iudice seculari fieret, non esset vera absolutio. Vnde si infirmus conualesceret, deberet iterum absolui, tamen si decederet, posset post mortem absolui: quia hoc reputaretur evidens contritionis signum. Abba. & Felyn. in ca. a nobis. l. secundo. tit. nostro. Turrecr. in c. quem poenitet. de poen. dist. 20.

[Quinta excommunicatum ab vno regulariter alius non absoluit. tex. est in c. pastoralis. §. praeterea. de offic. ordin. qui quotidie ad hoc allegatur secundum Abbatem ibi. vbi si delegatus Papae aliquem excommunicauit, non potest ordinarius illum absolueri, etiam si vult satisfacere, sed debet recurri ad successorem, aut ad maiorem, puta Papam. facit etiam tex. in cap. cum ad ecclesiarum. de offi. ordin. c. 1. de treuga. & pace.

Limitatur tamen haec regula in pluribus casibus, & primo in excommunicatione lata per constitutionem hominis. Ioan. Andr. Abb. & Imo. in cap. graue. de preb. per c. nuper. vbi etiam Abb. 1. col. de sen. excomm.

Secundo fallit in delegato Papae, qui data negligentia, vel iniusta denegatione illius, qui excommunicauit, poterit ipse absolueri ad effectum, ut possit agitari causa commissa sibi ea prudentiam. §. sexto. de offi. deleg. Quod intellige modo absolutio non sit reseruata Papae, nam delegatus Papae etiam ratione accessorij ad causam sibi commissam non potest absolueri ab excommunicatione cuius absolutio reseruatur Papae, & potest esse ratio, quia in certis casibus absolutio reseruatur Papae in signum specialis priuilegij, vnde quae hoc modo reseruatur, non transeunt in alium nisi ex speciali priuilegio. ut in ca. quod translationem. de offi. leg. Et sic nota casum in quo vno commissio non transeunt omnia, sine

quibus specialiter commissum expediri non potest, & hoc ratione praedicta. Abbas in d. §. sexto. num. 4.

Tertio fallit in eo qui succedit excommunicatori in ipsa causa, siue succedat in onere, siue in honore, vide post Lapum Domin. & Francum in c. cum plures. de offic. deleg. in 6. Vbi, si in vna causa fuerint tres iudices delegati, si vnus collega, qui praenit excommunicauit, deinde ratione impedimenti, vel mortis deuoluitur iurisdicchio ad collegam, tunc potest absolueri. argum. c. pastoralis. de off. ordin. & regula. is qui. de reg. iur. in 6. quamuis alius collega, qui excommunicauit reseruauerit sibi absolutionem, vel aliud inhibuerit. & ratio est, quia collega procedens habet iurisdictionem a iure, & par in pare non habet imperium. de elec. c. innotuit. Quod tamen secus esset, si subdelegans in subdelegatione prohibuisset, vel absolutionem sibi reseruasset: quo casu ab eo esset absoluerendus, & non a subdelegato. Franc. in d. c. cum plures.

Quarto fallit in Papae, qui absoluit excommunicatum ab alio, ut diximus supra, & a Concilio. Ludouic. conf. 354.

Quinto fallit in absolutione, quae fit testis proferendo testimonium. cap. veniens. el. 2. de testi. quia potest fieri a iudice causa. Oldrad. consilio 278.]

80 A minori vero excommunicatione communis est opinio, quam refert Couar. in §. 12. nu. 6. quod quilibet sacerdos proprius, siue parochianus, qui iurisdictione pollet administrandi sacramenta, absolueri potest. tex. est in cap. nuper. tit. nostro. Syluest. in ver. absolutio. 1. nu. 3. Sor. in 4. sent. dist. 22. quaest. 2. art. 3. col. 3. Non autem alius, qui non est proprius sacerdos: nam quamuis si simplex sacerdos absque vlla iurisdictione possit absolueri a venialibus, non tamen ex hoc sequitur, quod possit absolueri ab excommunicatione minori: ratio est, quia excommunicatio minor est censura, quae incurritur a iure censura vero est actus iurisdictionis, ac perinde non potest ab eo fieri absolutio, qui iurisdictione caret. ita est communis opinio contra Nauar. in Manua. capitu. 27. num. 25.

S V M M A R I V M.

- 1 Exemptus an possit a suo non superiore absolui, vel excommunicari, & sic alterius iurisdictioni se submittere.
- 2 Ordinarius potest subditum absolueri in aliena diocesi quoad forum poenitentiae.
- 3 Absolui an possit, quis ab excommunicato per procuratorem per Epistolam, & per salutationem Papae. num. seq.
- 5 Inuitus quando ab excommunicatione absoluitur.

Martius

- 6 *Mortuus absolui potest ab excommunicatione, & quid profit hac absolutio.*
 7 *Causa falsa expressio, vel etiam occultatio alicuius cause in absoluteione, an invalidet absolutio nem.*
 8 *Absolutio unica omnes excommunicationes, quibus tenetur penitens tollit.*

Circa quæ se extendat potestas ab-
 lutionis. Cap. XVI.

Absolueri nullus potest exemptus quamvis volentem etiam eorum superiore impedito, [& ratio est, quia ex quo Papa exemptum illum a iurisdictione alterius, nemo debet transgredi proprios terminos, & sibi non subditum absolueri, vel ligare, nec potest exemptus iurisdictione alterius prorogare, nec quo ad forum contentiosum, c. significasti. de foro competenti, nec quo ad poenitentiale. ca. omnis. de poen. & remis. & sic non potest exemptus ab alio absolui, siue sit absolutio poenitentialis, siue absolutio fori contentiosi. Tum etiam quia si posset exemptus prorogare iurisdictione quo ad absolutioem, vel ad alium articulum contentiosum, ita posset in alio, & in alio, & sic in infinitum & ita in toto renunciaret priuilegio exemptionis, quod facere non potest, ut in c. cum tempore. de arbitr. ita concludit Abba. in c. monachi. de sent. excommu. & in c. significasti. de for. compet. aduersus Feder. de Sen. conf. 14. quem sequitur Ioan. de Lignano. in c. ne in agro. de statu regu. respondens rationi Feder. & illam confundens, quod priuilegium exemptionis non fuit in meritum fauorem exempti concessum, quia non concernit simpliciter eius fauorem, imò fauorem superioris, cum non possit ipse subditus renunciare, quod alias posset, ut in c. ad apostolicam. de regul. l. si quis in conscribendo. de pactis. interest enim sui iudicis considerare vultus, & gesta sui subditi, ut in c. omnis. de poen. & remis. Rursum si speciale est in c. si de poen. & remis. ut exempti prelati possint sibi eligere confessorem, ergo regulariter nequeunt consentire in alium iudicem. Hinc diximus in l. lib. c. 13. nu. 5. quod requiritur licentia prelati sui, ut religiosus possit alteri confiteri. Et quod dictum est quo ad potestate absolueri, extende multo magis quo ad potestatem excommunicandi. Hinc Ioan. Andre. in regula scienti. de regu. iur. in 6. infert ad quaestionem. Si exemptus contrahens in loco exempto, promittit creditori non declinare forum dioecesanum, si statuto tempore debitum non solueret, de quo soluendo preceptum dioecesanum recepit, modo elapso termino, & debi-

to non soluto dioecesanus ignorans illum exemptum, quia nec talis cõter reputabatur citauit illum, & quia non comparuit, excommunicauit ut contumacem, dubitatur, an valeat talis sententia? & fuit conclusum, quod non: quia non potuit renuñciare sine licentia Papæ: cum superioris iura lædantur, ne subditus ab alio iudicetur, ut in c. in casibus. de iureiur. alias si dicta renuñciatio læderet iura renuñciatis tantum, tunc secus esset, ex quo posset renuñciare, ut notatur in capitulo cum tempore. de arbitr. ita Franc. in d. reg. scienti.] Non subditos vero in alieno territorio delinquentes potest iudex illius territorij absolueri, quia sortiuntur forum ratione delicti, & multo fortius subditos, qui in alieno territorio deliquerunt, faciunt, quæ habentur, in c. a nobis. r. tit. nostro: illum etiam, qui fuit alterius dioecesis, & alibi deliquit, si postea ad aliam dioecesim puta Salamantiam se transferat, poterit quilibet iudex Salamantinus illum absolueri. Syluest. in vers. Absolutio. 1. nu. 11. quod intelligendum est satisfactio prius. cap. cum desideres. tit. nostro.

2 Sed ipse ordinarius si absens est a sua dioecesi, potest etiam absolueri in aliena sui subditum quo ad forum poenitentia. Syl. qui sup. in princ. secus verò quo ad forum fori, nisi ubi causa cognitio non requireretur, ut per Doct. in c. nulli de offic. deleg.

3 [Sed dubium est, nunquid absolutio ab excommunicatione possit fieri per procuratorem, Inn. in c. cum desideres. ext. de sent. excomm. inquit, quod non: quia excommunicatus debet esse presentem ad prolationem sententia, ut per sententiam solemnitas obseruetur, id est ut absolutus in Ecclesiam introducat. Et non obstat, quod quis potest facere per alium, quod per se, quia illud intelligitur secundum eundem, quando personæ non requiritur presentia, sed in absolutioe, & personæ presentia, & solemnitas requiritur. Fatetur tamen quod si iusta causa subesset, quod etiam in absentia, & per procuratorem absolutio prelati potest, argum. 2. q. 5. quanto. Hanc eadem opinionem sequitur Abba. in d. c. cum desideres. Bal. in c. Imperatorum. de iuram. calum. ubi inquit, quod absolutio potest peti per procuratorem, sed reconciliatio non. Allegat Arch. in cap. cum aliquis. r. q. 3. qui inquit, quod absolutio potest peti, & fieri per procuratorem, sed reconciliatio non, quia in reconciliatione, hoc est in Ecclesia solemnni reductione certa forma requiritur de qua in d. c. cum aliquis. & 24. q. 3. c. sed notandum, quæ in absentia non potest feruari, & sic dicit idem, quod Inn. spec. vero de procur. §. ratione igitur, & c. vers. Item opponitur, dicit, quod procurator specialiter constitutus ad petendam absolutioem sufficit, & ita inquit, seruat Curia. Ad hoc facit,

facit quia quis se representat, aut in propria persona, aut per procuratorem idoneum, de appella. c. cum parati. in fin. cap. Episcopus. dist. 18. & hanc opinionem sequitur Archid. in ca. cum aliquis. & in c. eos. de sen. excomm. Per epistolam etiam potest absens absolui, glo. in cap. quanto. 2. q. 5. qui quidem absolutus est antequam epistola ad eum perueniat argu. text. in l. qui testamentum. ff. qui test. fac. poss. ubi seruus, cui est relicta libertas, adira hæreditate per hæredem, licet ignorans, liber est.

Sed an excommunicatus dicatur absolutus eo ipso, quod Papa coicauerit cum excommunicato ipsum salutando per epistolam Inn. in c. cum olim. extra de priuileg. num. 3. inquit, quod sic, modo duo concurrant. Primum, quod contentio sit ut excommunicatio sit nulla. Secundum, quod Papa cum causa cognitione, scilicet, alio contradicere, & cognita ab ipse veritate ei contradicere, quia tunc videtur declarare eum non ligatum. Si autem sine causa cognitione, secus est, quia præsumitur per ignorantiam, vel occupationem facere: Pariter si sententia non contenderetur nulla, sed iniusta, quantumcunque communicaret non credit. Inn. absolutum, nisi forma seruetur, argu. c. cum desideres. §. 1. & §. vlt. de sen. exco. quia non est præsumendum, quod vna sua participatione velit tollere obseruantiam iuris. C. de inoff. testa. l. si quando. nisi appareat, quod communicando eum intenderet absolutum, quod secus esset in alijs prelati: nam licet velint per communionem suam excommunicatis redditam eos haberi pro absolutis, non possunt: cum ipsi subiaceant dispositioni iuris, quod non est in Papa, ut inquit Pan. in c. cum desideres. de sen. excomm. Idem cum Inn. tenet Archid. in c. si iniustus. dist. 93. Zabari. in clem. si summus de sentent. excommunicata.

Inuitus etiam an possit ab excommunicatione absolui, si fuerint duæ opiniones. prima B. Tho. in 4. sen. dist. 18. q. vlt. art. 2. vult D. Tho. quod inuitus possit ab excommunicatione absolui, quia vis a vinculo tunc absoluitur, & non a peccato. Abba. remissiuè in c. transmissam. de elect. in prin. Sotus in 4. sen. dist. 22. q. 1. art. 3. in fi. Abba. in cap. ab excommunicato. de rescrip. & ratio diuersitatis, quare ab excommunicatione absoluitur, & non a peccato est, quia sicut homo voluntariè peccat, ita quoque voluntariè peccatorum nexibus liberari debet. Quod secus dicimus in absolutioe a poenis, & censuris, quia ut inuitus poenis anathematis subiicitur, ita quoque inuitus ab ipsius vinculis liberari potest. Altera fuit Cald. Dicit enim, si quis fuit iustus, excommunicatus, & perseuerat in contumacia sua, non debet absolui, etiam si efficeretur deterior, ne malitia sua illi proficiat, & ne detur causa malignandi. Potest tamen secundum eum

inuitus absolui, quando satisfecit; & non vult absolui, ut magis mereatur, vel quando excommunicatio fuit iniusta Abb. in d. cap. ab excommunicato. in fin. concordando illas opiniones contrarias dicit, quia aut est spes de correctione alio remedio sublata excommunicatione, & procedit opinio B. Thom. quia siue plectendo siue indulgendo hoc solum bene agitur, ut vita hominis corrigatur, ut dicit text. in c. prodest. 23. quaestio. 5. Aut non est spes de correctione alio remedio, & procedit opinio Cald. ut non absoluitur, quia ex quo non vult obedire Ecclesie, debet haberi tanquam ethnicus, & publicanus, id est, ut gentilis, & infidelis, ut in c. nouit. de iudic.

6 Mortuus quoque absolui potest, modo signa contritionis ostenderit, capitulo, a nobis lo secundo, titulo nostro, quæ absolutio prodest quo ad multa. Primo, ut Ecclesie constet de absolutioe. Secundo, ut admitatur ecclesiastica sepultura, si forte fuerit sepultus in loco non sacro. Tertio, ut Ecclesia possit suffragia impartiri.

7 Qui etiam falsam causam expresserit, si absolutur, nulla est in foro Dei, c. officij. c. cum pro causa. tit. nostro. glo. com. recepta. in c. ex parte de offic. ord. nisi iudex habeat omnino voluntatem absoluendi, etiam si dicta causa expressa fuisset falsa. Abb. in c. ex parte nu. 5. de offic. ordin. Sylue. in verbo, absolutio. r. in fi. Verum qui in impetratione absolutiois aliquam cau tacuit non, censetur absolutus. Abb. in c. ex parte nu. 3. cuius opinio vera est, quando causa tacita fuit æquè principalis ad excommunicandum, alioquin valeret absolutio. Abb. in ca. cum pro causa. tit. nostro.

8 Sed qui potest excommunicatum ab omnibus excommunicationibus absolueri, unica tantum absolutioe omnis tollit etiam, si non sint omnes expresse, quando scientiam habens omnium excommunicationum indefinitè excommunicatum absoluerit, & hoc sanè ex ipsius absoluentis mente præsumpta, quæ quidem colligi poterit, si dixerit, Absoluo te ab excommunicatione, & omnibus alijs, quarum non memineris, nec memoriam habes. Couar. in c. alma. §. 11. colla. 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Absolutio ab anathemate, & a minori excommunicatione, qualis sit.
- 2 Absolutio a maiori excommunicatione multa requirit, ut nu. seq. & 7.
- 4 Promissio parentis mandatis Ecclesie, quid importet, & quam vis habeat.
- 5 Absolutionem ab excommunicatione satisfactio quando præcedere debeat, & quid in articulo mortui nu. seq.

- 8 Absolutionis forma in maiori excommunicatione quæ dicitur solemniter qualis sit.
- 9 Absolutio simplex, quomodo fiat.
- 10 Iurisditionem habens ex delegatione, vel ex privilegio perpetuo potest alteri absolutionem delegare.

De forma absolutionis. Cap. XVII.

- A**nathemate ꝑ qui vult absolue-
re, illam debet seruare formam
quæ habetur in c. cum aliquis. 1. 1.
quæstio. 3. Sed qui vult à minori
excommunicatione absolue-
re, aliu d non debet exigere ab absolue-
ndo, nisi promissionem de obediendo Ecclesiæ. So-
tus in 4. sent. dist. 22. quæstio. 2. art. 3. col. 4. non ta-
men requiritur iuramentum. c. nuper. tit. nostro.
Syluest. in ver. absolutio. 3. num. 5. Hostien. in
sum. tit. nostro.
- 2 Sed ꝑ in absolutione à maiori excommuni-
catione multa sunt seruanda, primum iura-
mentum de stando mandatis Ecclesiæ. cap. ea
noscitur. cap. de cætero. tit. nostro. Si tñ omitti-
tur, valet absolutio secundum communem opi-
nionem Abb. in d. cap. de cætero. & ratio est,
quia iuramentum non est forma, sed potius ad
mittitur, ne de cætero talia excommunicatus
facere præsumat. d. cap. ea noscitur. Quinimo
si excommunicatus habetur suspectus, quod
iuramentum forsitan non seruaret, exigere non
debet.
- 3 In ꝑ quibusdam tamen criminibus necessa-
rium est illud. v. g. in crimine hæresis, apostasiæ
à fide homicidij sacerdotis, veneficij, & huius-
modi. Nam in ijs casibus debet exigere iuramen-
tum amplius non incidendi in illis. In alijs au-
tem leuioribus, secundum omnes Doctores, sa-
tis est promissio obediendi mādatis Ecclesiæ.
- 4 Per promissionem ꝑ véro intelligere non de-
bemus promissionem factam Deo, aut Confes-
sario tanquam Vicario Christi, quia tunc esset
votum quod iuxta D. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 8. ma-
gis obligat, quam iuramentum, sed per promif-
sionem intelligendum est firmiter propositum
parendi mandatis Ecclesiæ.
- 5 Secundum, si ꝑ est excommunicatus per in-
iuriam aut damnum illatum, debet satisfacere
leso. c. cum pro causa. tit. nostro, antequam per
Confessarium absoluat, siue is, qui dāno aut
iniuria est affectus, sciat quis sit damni, vel in-
iuriæ illator, siue nesciat. Naua. c. 29. nu. 7. in fi.
Quæ quidem satisfactio debet fieri eo modo,
quo potest. Nam si nō esset soluendo, præbeat
quam primum cautionem idoneam, id est, pi-
gnora, vel si illa dare nequeat, fideiusionem.

quod si nec hanc, iuret, quamprimum se saltem
satisfacturum. iuxta Caiet. in ver. absolutio ex-
communicationis. c. 1. Naua. ca. 26. nu. 7. in fi. per
tex. in c. venerabilibus. tit. nostro. lib. 6. Quod si
talem diligentiam Confessarius non exhibeat,
sciat se peccasse mortaliter. ibi Naua. vide glo.
Io. 22. in extra. de elec. ver. minime.

6 Quod si ꝑ de iniuria, damnove illato proba-
bile sit dubium, an ex iniuria damnum sit illatum
nec ne sufficit cautio idonea postea satisfaciē-
di. Syluest. in ver. absolutio. 3. nu. 3.

Sed quid si damnum sit certum, & est in ar-
ticulo mortis, tunc potest à quolibet Confessa-
rio absolui à quacunque excoicatione etiam
Cenæ Domini, modo satisfaciatur, si potest, alias
præbeat cautionem. Naua. c. 27. nu. 43. & idem
dicendum, quando aliquis extra mortis articu-
lum esset absolueendus, quia eadem ratio.

7 Tertium, si honestè, ꝑ & absq; scandalo fieri
posset, expoliari deberet, ita vt nudentur scapu-
læ, & dicendo Miserere, verberari per singu-
los versus acrius, vel leuius pro delicti quali-
tate, & postea cum alijs orationibus soli-
tis, videlicet dicto Psalmo poenitentiali fu-
biungat, Kyrie eleison, Pater noster. Et ne nos
inducas in tentationem. Sed libera nos à ma-
lo. Versus, Saluum fac seruum tuum. A.
Responso. Deus meus sperantes in te: Nihil
proficiat inimicus in nobis. cum Respōtorio,
Esse ei Domine. cum Resp. Domine exaudi,
Dominus vobiscum. Oremus: Deus, cui pro-
prium est misereri semper, & parcere, fulcipe
deprecationem nostram, vt quem, vel quam
sententia excommunicationis ligat, miseratio-
næ pietatis absoluat, per Christum Dominum
nostrum. Amen.

8 Deinde fiat ꝑ absolutio, cuius forma talis
est. Auctoritate omnipotentis Dei, & Beatorū
Apostolorum Petri, & Pauli mihi commissa
absoluo te à tali sententia, vel ab excommuni-
catione, quam incurristi propter talem, & talē
causam: & toties, quoties incurristi, & restituo
te sanctis ecclesiæ Sacramentis: In nomine Pa-
tris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Quartum faciat mandata rationabilia ma-
ximè contra canonē illū, in quē incidit. Latissi-
mè hæc Host. in sum. tit. nostro. Et hæc dñ abso-
lutio solēnis, quæ semper fieri debet, maximè,
quando præcipitur, vt detur absolutio in for-
ma. Est & alia absolutio ꝑ simplex, quæ fit per
verbū absoluo, vel æquipollens. Sylu. in ver. ab-
solutio. 3. in fine. Hodie tamen esset forte neces-
se exprimere verbum: Absoluo; cum videatur
factum de forma absolutionis: per text. in c. 3.
sess. 14. de refor. in Concil. Trident.

10 Addendum ꝑ postremo est, quod qui possūt
absolue ab excommunicatione virtute iurif-
dictionis delegatæ à Principe, aut concessæ in
priuile-

priuilegium perpetuum ratione dignitatis, aut
officij, vel virtute alterius ordinariæ potesta-
tis, possunt committere alijs. iuxta glo. rece-
ptam. in c. fi. de offi. iud. ord. quæ cōciliat illud
cum c. fi. §. fin. de offi. deleg. dicens illud proce-
dere in illis, quibus solū simplex ministeriū abso-
lutionis sine alia iurisdictione cōceditur. Imò
simplex ministeriū absoluedi potest delegari
etiā à delegato ordinarij, & à subdelegato Pa-
pæ, quod nota. Ita Naua. c. 47. nu. 45. ver. 6.

S Y M M A R I V M.

- 1 Casus Papales de iure communi, vel in Bulla Co-
næ, qui.
- 2 Iubileum, neque priuilegium concedens absolu-
tionem à casibus etiam à reseruatæ Pape, ex-
tendit se ad casus Bullæ.
- 3 Bulla unde sic dicta, quo tempore inuenta, & à
quo, & à quibus aucta, an lex possit appellari.
nu. seq.
- 4 Bulla quo ad excommunicationes latas per alia
iura, nil aliud efficit, nisi ut illa sint Papæ reser-
uate.
- 5 Bulla unde dicta, & quotannis solebat publica-
ri, & quoties hodie.
- 6 Bulla an publicanda sub mortali, & quare pu-
blicitur.
- 7 Finis Papæ in publicanda Bulla, qualis.
- 8 Bullam habere Confessarij tenentur sub mortali,
sed hodie est consilium.
- 9 Bullæ caput primum personarum generaxi cō-
prehendit.
- 10 Hæresis quid. Et an expuentes in imagines, vel
conculcantes sacramentum ex passione sint hæ-
retici.
- 11 Adorantes demones in phiala, si absit error in in-
tellectus, non sunt heretici.
- 12 Dubius in fide quis, & quæ requirantur, ut quis
sit hereticus, vide remissio.
- 13 Hereticorum appellatio, qui comprehendatur.
nu. seq.
- 14 Inquisitores hæresis de geminatis nuptijs, vel ne-
farijs monachi, vel sacrati cognoscunt. num. seq.
- 15 Sortilegi, & diuinatores, quo casu heretici dican-
tur.
- 16 Heretici nouem modis dici possunt.
- 17 Hereticorum fautores, qui & quos sint.
- 18 Hereticales actus non impediētes cum possint
seruē sunt puniendi, & ut heretici iudicandi,
& qui sint. nu. seq.
- 19 Hereticis nō ut hereticis fauētes nō sūt heretici.
- 20 Iurisdictionem non habentes si hereticos non de-
nunciant in excoicationem qualē incidat.
- 21 Hereticos manifestare cū iuramento promittē-
tes si non faciunt, de hæresi sunt suspecti.
- 22 Dubitans si sit hereticus, an denunciare teneat-
ur.

- 27 Heretico, quibus modis fauere dicatur.
- 28 Hereticorum credentes dicuntur ex verbis &
factis.
- 29 Crimen hæresis an ex geminato actu ducatur in
consuetudinem.
- 30 Sermones hereticales semel audientes non sunt
heretici.
- 31 Receptatores hereticorum, qui propriè dican-
tur.
- 32 Hereticum ignoranter receptans non incidit in
bullam, secus si scienter. num. 34. limita, ut
ibi.
- 33 Hereticum ubi, vel ratione officij receptans, ut can-
po, excusatur.
- 34 Hereticum consanguineum receptans, in dubio,
vel ut cōsanguineum, an ut amicum receptasse
uideatur.
- 35 Receptor heretici iuxta consanguinitatis gra-
dum plus, vel minus puniatur.
- 36 Hereticorum defensores dupliciter dicuntur,
& qui non heretici, sed suspecti sint. num.
sequen.
- 37 Advocati, & procuratores scienter defenden-
tes hereticum pertinacem, incurrunt in bul-
lam.
- 38 Hereticorum libros legentes, ut incidant in bul-
lam, quæ necessaria.
- 39 Index librorum prohibitorum in tres classes di-
stinctus est.
- 40 Hereticorum libri dupliciter considerantur.
- 41 Hereticorum annotationes legētes incidunt ex-
communicationem iudicis.
- 42 Libros chiromantia, phisomonia legentes,
vel naturitates tenentes, excommunicati
sunt.
- 43 Legentes libros hereticorum, & tenentes, quan-
doque excusantur. nu. 47.
- 44 Libri hereticorum ex professo, an possint legi
cum licentia Inquisitorum, vel ipsi possint le-
gere.
- 45 Tenere libros hereticorum, quot modis quis dica-
tur, an vero sit hereticus, vel de hæresi suspectus
secundum persona qualitatem erit iudicandū.
ut nu. seq.
- 46 Typographia ratione, quæ persone in excommu-
nicationem incidant.
- 47 Schisma est species hæresis, & quid significet, &
qui schismatici incidant in Bullam. num. se-
quen.
- 48 Schismatici propriè etiam dicuntur nolentes obe-
dire, subijctique Pape, sunt qz ad heresim valde
dispositi.
- 49 Abiurare schismatici, qui teneantur, & de tertia
specie.
- 50 Appellantes ad futurum Concilium excommu-
nicantur per Bullam.
- 51 Appellatio à sacro Consilio ad Regem, vel
proregem, potius reclamatio, dicitur.

- 57 *Vniuersitas non excommunicatur, sed interdicatur, & quare.*
- 58 *Appellantes à sententia Papæ incidunt in Bullam, & an ad Concilium provinciale, uel uniuersale presens, & quid de auxiliantibus. num. sequen. 60. & 61.*
- 62 *Pirata curamque fautores, & receptatores, ut incidunt in excom. Bullam, que requiruntur. num. 65. & 66.*
- 63 *Pirata nomen unde emanauerit, & vulgo cursales appellantur.*
- 64 *Latrunculi maritimi incidunt in Bullam, à Papæ absoluedi.*
- 67 *Piratas oportet deprederi, & discurrere per mare Christianorum, ut in Bullam incurrant. & nu. seq.*
- 68 *Receptatores piratarum, quid sint.*
- 69 *Christiani serui infidelium remigantes in nauibus piraticis excusantur ab excommunicatione sed non à mortali.*
- 70 *Naufragantium bona surripientes nulla excusantur consuetudine, quin incidunt in excommunicationem.*
- 71 *Nauis appellatione, quid intelligatur.*
- 72 *Naufragorum bona surripientes, in hac censure, ut incurrant, tria requiruntur.*
- 73 *Surripientes Christianorum naufragantium res in Bullam incidunt: amplia tamen usque ad numer. 75. & limita. ut numero 75. 76. 77. & 78.*
- 74 *Inuenies cum periculo uitæ res naufragorum, an inciat in Bullam.*
- 79 *Incrementa ueteris Pedagij sub noua pedagij impositione continentur.*
- 80 *Sixtus V. quid respexerit non utendo illis uerbis in Bulla, Ad id potestatem non habentes, & c. sed alijs, ut hic.*
- 81 *Persona habentes auctoritatem imponendi pedagij, que sint.*
- 82 *Causa materialis imponendi pedagij, que.*
- 83 *Pedagij exigentes, qui sub hoc nomine contineantur.*
- 84 *Prohibita exigij intelliguntur in Bulla tam à laico quam à clericis.*
- 85 *Officiales imponentes taleas, uel tributa ecclesiasticis, quam excom. incurrant, & quos comprehendat.*
- 86 *Tributa realia exigentes à clericis pro suis bonis, non sunt excommunicati.*
- 87 *Falsificantes literas apostolicas, ut incurrant in Bullam, que requiruntur.*
- 88 *Litera apostolica, que subreptitia, obreptitia, & false dicantur. nu. seq.*
- 90 *Breuita, quid, quomodo signantur, & quomodo literæ apostolicæ, & horum falsificatores sunt excommunicati per Bullam. nu. 92. amplia multis modis. ut numero 83. subit. num. 94. & que ad num. 99.*
- 91 *Supplicationes, quid.*

- 100 *Sacrilegium contra Rempublicam Christianam committunt deferentes arma, & c. ad infideles.*
- 1001 *Equorum, & armorum appellatione, que contineantur. & nu. seq.*
- 103 *Ferrum tam factum, quam infectum deferentes ad infideles, incidunt in Bullam.*
- 104 *Ensem donans infideli causæ amicitia, non incidit in Bullam, sic neque arma Saracenis transmittens ad finem redimendi captiuos.*
- 105 *Nuntiantes infidelibus aliquid de Christiana Republica, incidunt in censuram.*
- 106 *Venetis, & Genuensibus, a ratione mercimoniali, excusentur ab excommunicatione.*
- 107 *Impedientes, & offendentes necessaria ad Curiam Romanam, qui sint.*
- 108 *Virtualium appellatione, que ueniant, & per Curiam Romanam, quid significetur. & nu. sequen.*
- 110 *Casus, quibus deferentes uirtualia Romam, uel prohibentes, non incidunt in Bullam.*
- 111 *Rompeta quis, & quare caurum sit per Bullam contra eos offendentes. & nu. seq.*
- 113 *Offendentes uisitantes D. Iacobum in Compostella, B. Virg. Lauretanam, non comprehenduntur in Bulla, & que requiruntur. nu. seq.*
- 115 *Personæ offendentes Cardinales, que à Bulla comprehendantur. & nu. seq. & 117.*
- 118 *Recurrentes ad Romanam Curiam, offendentes, ut incurrant in Bullam, que requiruntur.*
- 119 *Appellantes à literis apostolicis, an intelligantur sub nomine impediendum rescripta apostolica, & quid de inhibitis ne literæ exequantur. nu. seq. & que requiruntur. num. 121. & limita. ut num. 122. & 123.*
- 124 *Advocates causas spirituales à suis iudicibus, qui sint, & que dicatur causa spiritualis, uel annexa spiritualibus. nu. seq.*
- 126 *Advocare, quid sit.*
- 127 *Trahentes, trahi facientes, & procuratores, ut trahantur ad aliud tribunal persona ecclesiastica, incidunt in Bullam.*
- 128 *Casus multi, in quibus licitum est ecclesiasticos ad forum seculare trahere, uide.*
- 129 *Statuentes contra libertatem ecclesiasticam, qui sint, qui incidunt in Bullam, & que requiruntur. nu. 132. 134. 135. 136.*
- 130 *Libertas ecclesiastica, quid sit, & quot modis laedi dicatur.*
- 131 *Libertatem ecclesiasticam fieri contra quando dicatur.*
- 133 *Statutum nullam mentionem faciens de ecclesiasticis, non censetur contra libertatem ecclesiasticam.*
- 137 *Impedientes quomodolibet officiales ecclesiasticos incidunt in Bullam, & an hortantes, & hortatorium, quid, nu. seq.*
- 139 *Edictum affixum in ualuis Ecclesiæ, an dilacerans incidat in Bullam.*

Delicta

- 140 *Delicta alia ecclesiastica, secularia, & communia, & an in communibus habeat locum præuentionu. seq.*
- 142 *Accusatus de crimine misto, potest & ab ecclesiastico, & à seculari iudicari.*
- 143 *Episcopus ordinarius, an ab administratoribus ecclesiasticis rationes exigere possit.*
- 144 *Vsurpantes redditus ecclesiasticos, ut incurrant in Bullam, que requiruntur.*
- 145 *Collectas, & taleas imponentes clericis, & banientes, uel in ipsorum causis se intromittentes, quas penas incurrant, & qui sint hi. num. seq. & 147.*
- 148 *Causa criminalis, & civilis, que dicatur, & processare, quid, nu. seq.*
- 150 *Casus nouem, in quibus laicus potest clericum capere, & processare, uide usque ad nu. 58.*
- 154 *Iudex ecclesiasticus, an repetere possit clericum, qui suo foro renunciauit.*
- 155 *Clericatus, qualiter probetur.*
- 157 *Eorum, que in animo consistunt, an fiat probatio proprio iuramento.*
- 158 *Clericus armis spoliari potest per iudicem secularem absque metu excommunicationis.*
- 159 *Occupantes terras, uel iura sedis Apostolicæ, raptos bonorum, præsumptores absolueri excommunicatum, quas penas incurrant.*

Incipit explicatio Bullæ Cœnæ Dom. 1588. Cap. XVIII.

Ost explicationem excommunicationis in genere, reliquum est, ut declarem excommunicationes in Bulla, deinde cæteras alias Papales, atque etiã Episcopales. Igitur ad faciliorem eius intelligentiam prænotanda essent hæc, & primum quot sint casus Papales, Secundo, quid sit Bulla Cœnæ, & quomodo incipit. Tertio, quam penam incurrunt temere absoluentes à casibus in Bulla referuatis. Quarto, quis modus seruandus in absoluteione à casibus referuatis. Verum, quia de tertio, & quarto supra de potestate Confessorij. c. 13. admonuimus in primo lib. ideo uideamus de reliquis.

- 1 Ad primum igitur sciendum est, casus semper habere censuram annexam, ut per Nauar. c. 27. nu. 234. qui quidem sunt in duplici differentia. Alij enim sunt de iure communi, alij uero sunt in Bulla Cœnæ. Casus communi de iure communi sunt varij, ut in c. si quis suadente. 27. q. 4. c. quærenti. de offic. deleg. in extrau. cum detestabile. de simo. in clem. 1. de priuile. in Concil. Trid. sess. 25. c. Bonifacij per Sylu. in vers. casus. & per Nauar. c. 27. nu. 254. Casus uero Papales referuati in Bulla Cœnæ sunt de quibus infra

Attamè maxima est inter hæc duo genera casuum referuatorum differentia.

1 Vnde inferitur primo, quod quando per Iubileum conceditur facultas absoluedi à quibuscunq; casibus etiam sedi Apostolicæ referuatis, non intelligitur esse cõcessa facultas absoluedi à casibus in Bulla contentis. Rursum inferitur, quod concessio priuilegio religionibus absoluedi à quibuscunq; censuris etiam sedi Apostolicæ referuatis, non intelligitur concessum priuilegium absoluedi à casibus in Bulla contentis. ut latè per Couar. in c. alma marer. §. 2. nu. 7. & Nauar. qui supra. Item inferitur, quod casus Bullæ non intelliguntur absolui etiam per generalem, & quamcunq; absoluteionem solemniter faciendam in die Cœnæ Domini Romæ, ut in Bulla Cœnæ habetur clausula, de clarantes, ac protestantes, quæ est uigesima.

2 Ad secundum, Bulla dicta est ex eo, quod sigillo plumbeo bullatur, id est signatur, ut latè per Rebuf. in praxi benefic. in 3. par. signat. fol. 132. nu. 4. & seq. [De bulla fit mentio. in c. licet. de crim. fal. in cle. vnica. in fide iureiur. in gl. in fin. lib. 6. super data. Et quia Petrus, & Paulus reputantur pro vno circa prædicationem uerbi Dei, hinc est quod in Romana Ecclesia in eodem sigillo in Bulla Apostolica effigies ueritatisq; imprimitur. secundum Archid. & Gemin. in c. quis nesciat. dist. 11. Estq; plumbea, & non argentea, uel aurea, & hoc prudèter quidem, quia propter pretiositatem metalli esset de subtractione Bullæ periculum, ut inquit gl. in d. cle. vnica. in fin.] De hac cum Doctores scholastici nihil dicant, facile colligi potest admodum antiquam ipsam non esse, sed adiuuatâ tẽpore Martini V. circa annum Dom. 1420. quo tempore Bohemorum hereses in Concilio Constantiensi fuerunt damnatæ. aucta postea per Paulum II. & Sixtum III. in suis extrauagantibus, Et si Dominici gregis. Auxit etiã postea Leo X. aduersus Martinum Lutherum. Deinde illius meminit Paulus III. Iulius III. Paulus III. Pius III. Pius V. nuperrima uero est sub Sixto V. qui nunc sedet, & continet casus viginti.

3 Diciturq; hæc Bulla à alio nomine processus, quia non est lex nec statutum sed hominis sententia, unde mortuo Papa expirat, per textum. in ca. à nobis. el. 1. de sent. excom. Sed hoc fuit correctum per Pium V. qui statuit hanc Bullam nunquam intelligi expirare, donec à successore fuerit reuocata, ut in Bulla habet clausula, Volentes patres nostros. Vel etiã dici potest hæc Bulla lex, uel quia ferè oēs excõicationes cõtinet, in casibus in Bulla sunt lata per alia iura, & ibi repetitæ, ut est illa de qua in glo. in c. olim. de iudic. in extrau. i. eod. tit. in c. nouit. de hæret. c. excõicationi. de rapt. cum similibus.

- 5 Et tunc Bulla nihil aliud addit, quam reformationem sedis Apostolicæ, scilicet ante Bullam poterant dictæ excoicationes absolui ab Episcopo, etiam si essent Papales, dummodo summus Pontifex illas sibi non reseruasset, vt habetur per gl. & do. Anto. de But. in d. c. q. olim. Tum etiam, quia omnes excommunicationes in Bulla Coenæ sunt generales, & excommunicationes hominis generales in pluribus æquipollēt canonis, sicut explicatur in cā nobis. el. r. tit. no. fro. Cou. in c. alma mater. r. part. §. 12. nu. 4.
- 6 Solebat verò hæc Bulla seu processus ter in anno legi, & publicari, scilicet in die Ascensionis Dñi, in die dedicationis Basilicæ Apostolorum, & feria quinta hebdomadæ sanctæ. vt per gl. in clem. r. verbo. solēnis. de iudic. Abb. in c. excommunicationi. notab. r. de senten. excom. Hodie tamē publicatur feria quinta hebdomadæ sanctæ. Hinc dicitur Bulla Coenæ, quia eadem die Dominus noster vltimam Coenam fecit cum suis discipulis.
- 7 Quæ etiam Bulla sub reatu peccati mortalis ab ordinarijs ciuitatum saltem semel in anno publicari debet. vt habetur in eadē Bulla. circa fin. vers. Insuper, vt processus ipsi. Sed licet hodie non publicetur, non propterea est peccatum mortale, quia id fit, ne veniant scādala. [Publicatur autem, vt omnes Christiani cuiuscunque ordinis sint, qui summo Pontifici subiiciuntur quo ad correctionem peccati iuxta text. in c. nouit. de iudic. vitent peccata grauissima. per fulminationem excommunicationis, quæ est medicinalis. cap. r. de sent. excommunicat. lib. 6. cum contenta in Bulla sint edita omnia ad euitanda, impedienda, & corrigenda illa. Finis autem summi Pontificis est, vt tanquam pius pater per excommunicationem in ea contentas conseruet animarum salutem, Rempublicam Christianam, libertatem ecclesiasticam, autoritatem Apostolicam, & vnitatem à Deo sibi commendatam, quæ sunt bona sedis Apostolicæ. ita Nauar. lib. 2. de sent. excom. conf. 25. nu. 15. & 17.]
- 8 Debent etiam omnes Confessarij, & curati illam habere penes se, & legere, atque diligenter examinare, & hoc sub peccato mortali, vt videre est in Bulla Pij V. & si hodie consilium sit. His sic breuiter prælibatis, aggredior Bullam, quæ in tres classes principales diuiditur. In prima continentur pertinentia ad fidem, & religionem: in secunda spectantia ad libertatē ecclesiasticam. In tertia continētur ea, quæ ad iustitiam, mutuamque fidem seruandam inter fideles pertinent.

Cap. I.

10 Incipit ergo primus articulus huius Bullæ. *Hæretici, &c.* Qui quidē continet vndecim

genera personarum, contra quas lata est excommunicatio. Primum genus est hæreticorum, quocunque nomine appellentur, de quibus. in l. Arriani: & in Auth. Gazaros. de sacrosan. Eccles. l. fin. 24. quæst. 3. per Conc. Trident. sess. 7. c. 13. Secundum genus sunt credentes hæreticorum. Tertium fautores. Quartum receptatores. Quintum defensores. Sextum, legentes libros hæreticos prohibitos. Septimum, tenentes. Octauum, imprimentes. Nonum, defendentes. Decimum, schismatici. Vndecimum, sedis Apostolicæ inobedientes.

In text. ibi, *Hæreticos*. Hic necessarium est explicare, quid sit hæreticus, quæ constituant aliquem hæreticū, quis dicatur dubius in fide, quod duplex sit hæreticus. Sed quia de his supra late diximus. in 2. lib. 1. præcept. Ideo ijs omiffis dicemus quædam alia, & quotidiana.

- 11 Et primo, cum hæresis sit error intellectus hominis Christiani fidei catholicæ contrarius, ideo & si hæreticus sit is, qui crederet veritatē esse Sanctorum imagines non esse adorandas, vt Caluinus dicebat, & habetur in Conc. Trident. sess. 25. post princ. Tamen in foro animæ excusatur ab hæresi, qui ex animi passione commoti spunt in imagines, vel conculcant sacramentum, cum non habeant errorem in intellectu, credantq; sanctissimū Sacramentum adorandum esse, & Sanctorum imagines venerandas, peccant tamen mortaliter, suntque suspecti de hæresi, & blasphemæ hæreticales, sed non sunt excommunicati in Bulla Coenæ.
- 12 Secundo, adorantes in phiala ob libidinis causam, vel eidem turificantes ad inueniendum thesaurum, si non est error in intellectu, id est, non credunt dæmonem esse adorandū, peccant mortaliter, attamen non sunt hæretici nec excommunicati in Bulla. do. Anton. in 2. par. sum. tit. 12. c. 1. in prin. Ioan. Tabien. in vers. exco. in c. quinto casu. Et nota, quod antiquitus prohibitum erat per Bullam Coenæ tenere spiritum in phiala, hodie tamen iste casus non reperitur in præsentī Bulla.
- 13 Tertio, cum dubius in fide infidelis sit. c. r. de hæret. ideo sciendum est, quod dubius dicitur ille, qui non plenē credit, nec plenē credit ea, quæ sunt in fide catholica determinata, sed in corde suspensus est. Quæ autem requirantur, vt dubius in fide sit hæreticus, diximus supra c. 8. lib. 2. de primo præcept.
- 14 Quarto sciendum est, quod hæc appellatio hæreticorum comprehenduntur non solum hæretici manifesti, sed etiam occulti, id est, qui de sui natura possunt esse noti, verbi gratia, si procederent etiam in opus, occultissime exprimendo hæresim verbo, scripto, nutu, vel signo verbis æquipollentibus de sui natura probabili, licet coningeret probari non posse, quia

Fautores eorum.

nemo illam vidit scriptā, aut audiuit, quod secus dicendum de hæresi omnino occulta persistēti in sola cogitatione. Syll. in vers. excommunicatio. 7. nu. 2.

- 15 Item comprehenduntur etiam vniuersi, qui de Sacramento aliter sentiunt, aut docent, quæ Ecclesia Romana. ca. ad abolendam. de hæret. Syll. in vers. hæresis. r. nu. 1. Hinc infert Lopus, quem sequitur Franc. in c. accusatus. de hæret. lib. 6. nu. 3. quod dicitur hæreticus, qui despōsata vna per verba de præsentī, contraxit matrimonium cū alia, & cōtra eum tanquam hæreticum posset inquiri, qualiter sentiat de Sacramento matrimonij. Verū in foro conscientie si rectē de Sacramento sentiret, sed illud fecisset ad satisfaciendum suæ libidini, in Bullam non incideret.
- 17 Sic etiam posset Inquisitor inquirere, & cognoscere de nefarijs nuptiis monachi, & clerici sacro ordine insigniti: cum sit crimen proximius ad implicandam manifestam hæresim propter irrēuerentiā, quæ fit Sacramento ordinis, & sacro monachatu, & Sacramento matrimonij, quæ interuenit in eiusmodi nuptiis. ita Nauar. lib. 5. de hæret. conf. r. nu. 7.]
- 18 Rursum, si forilegi, & diuinatores, qui si interius cum factō exteriori, atque pertinacia aliquid credunt, quod derogat veritati fidei Christianæ, tunc comprehenduntur in hoc verbo hæretici, & per consequens sunt excoicati, abfoluēdi tantum à Papa. ita Anton. in Cath. Neap. lib. 5. c. 36. Quod secus dicendum, si non haberent errorem in intellectu, sed tantum facerent illum actum exterioris hæresis. ita Nauar. cap. 2. nu. 22. & 27. Ang. in vers. hæresis. §. 3. exemplum est in c. nunc autem. r. 1. q. 3. & in c. non solum. dist. 21.
- 19 Dicuntur etiam hæretici multis alijs modis. Primo, qui peruertit Sacramenta Ecclesie, vt simoniacus. r. q. 1. c. eos qui. Secundo schismaticus. 7. q. 1. denique. Tertio excommunicatus. 4. q. 1. quod autem hi. Quarto errans in expositione sacre scripturæ 24. q. 5. c. hæresis. 37. dist. relatum. Quinto, qui nouam teclam fingit, vel sequitur. 24. q. 3. hæreticus. Sexto, qui priuilegio Romanæ Ecclesie, quæ præest omnibus, detrahit. c. omnes. dist. 22. Septimo, qui communionem catholicæ fidei non recipit, vt in Auth. de priuile. doti. hæret. mulieri non præstari, post prin. vers. igitur sacram communionem. collat. 8. Octauo, qui præcepta sedis Apostolicæ pertinaciter transgreditur. 19. dist. nulli. Nono, isti modo, & propriè, qui aliter sentit de articulis fidei, vel Sacramentis Ecclesie, quam Romana Ecclesia. 24. quæstio. 1. hæc est fides. & capitu. quoniam, de hæret. ad abolendam.

20 Fautores dicuntur, qui subleuant hæreticos fauore, vel pecunia, vel qui procurant aliqua, per quæ liberentur, vel subministrant. 23. q. 4. est iniusta. ff. de fur. l. si pignore. de hæret. accusatus. §. sacerdotes. lib. 6. vel alias. Et sunt in duplici differentia, quidam habent iurisdictionem, quidam non. Qui habent iurisdictionem, dicuntur fautores, si negligant, vel omittant capere, vel punire hæreticos. cā negligere. 2. q. 7. c. qui potest. 23. q. 3. vnde r. Reg. dicitur, quod Rex Saul damnatus fuit, & Regno priuatus, quia contra præceptum Domini pepercit Achab Regi Amalech. Facit authenticum vero. C. de hæret. facit etiam text. in c. præterea. 23. q. 8. vbi crimina, quæ quis potest corripere, & non corripit, ipse committit, & error, cui non resistitur, approbatur. c. error. dist. 83. Hinc glo. in clem. 1. de poenis, hos vocat fautores.

21 Hinc si Episcopus, vel aliarum ecclesiarū prælatus, seu alius fidei iudex potens impedire, vel prohibere electionem librorū, aut prædicationem dogmatum hæreticalium in sua dioecesi, aut negligens punire hæreticos, cum posset eos capere, & punire, & hoc non facit, hæreticus iudicari potest in foro exteriori, & vt talis tractari in sacro Inquisitionis tribunalī, & ratio est, quia cum possit contradicendo actum impedire, & tacet, & dissimulat, videtur contentire. ita Bart. in l. quæ dotis. ff. sol. matr. Igitur talis, qui negligit dioecesim ab hæresibus purgare, non solum seuerè puniendus est, si est Episcopus, sed etiam ab Episcopali dignitate remouendus. c. excommunicamus. el. primo. §. volumus. extra de hæret. In hoc etiam numero sunt Inquisitores, Ministri Inquisitionis negligentes, & omittentes capere, ac punire, & torquere hæreticos. Item ministri iustitiæ secularis, qui negat brachium seculare pro hæreticis, vel de hæresi suspectis capiendis, ac puniendis, cum ab Episcopis, vel Inquisitoribus, aut altero eorum requiruntur: Vt pote si eos non capiant, vel captos diligenter non custodiant, vel infra districtum suum ad locum, de quo eis mandabitur non deducant, aut executionem promptam de eis non faciant, & similia, vt patet de hæret. lib. 6. vt inquisitionis. in prin. quamuis reum, quem Inquisitores iuridicè sibi tradunt comburendum, scirent esse innocentem. nam si proposta ab ipso Inquisitori innocentia nihilominus præcipitur sententiam exequi, executioni mandare tenentur, vt meri iustitiæ executores, ita cōmunis. Quod si fauerent eis hæreticis non eo respectu, vt sunt hæretici, sed vel ob causam mite-

Vv 4

12

rationis, paupertatis, cognationis, vel amicitia, non videntur in foro conscientia incurrisse excōicationē præfatæ Bullæ. ita post Caiet. consulti Naua. lib. 5. de hæret. cons. 1. 1. & 16. nu. 7.] Itē Aduocari, & Actuarij omittentes, pcedere contra hæreticos. Item testes iuridice examinati, & interrogati si negāt, aut dissimulant, vel tacent veritatē, siue dicunt falsum ad excusandum hæreticum scienter.

24 Qui vero iurisdictionem non habent, & sciunt quē esse hæreticum, denunciare tenentur sub pœna peccati mortalis, imō sub pœna excōicationis synodalis Neapo. & Romæ, vt habetur per Greg. IX. in extrauag. quadā contra Patarenos. cuius initiū est, Excōicamus. Verum si dictos hæreticos non capiunt, aut puniunt, vel denunciant, non incidunt in Bullā, quia ad eos non pertinet, sed ad illos, qui iurisdictionē habent. In non est singulis. ff. de reg. iur. c. si de area. 26. q. 2. Quod intellige, nisi essent astricti iure cōventionis, vt quia datur eis certū stipendiū, ad inquirendū hæreticos, & denūtiandū, vt est in Hispania, quia tūc fautores dicerentur. c. si quis vero. c. quisquis. 1. q. 3.

25 Qui i vero præter generale obligationem iuramento etiam promittunt inquirere, & indicare hæreticos iudicibus fidei. iuxta tex. in c. excōicamus. §. ad iudicimus de heret. grauius peccant, & maiorem cōtrahunt hæresis suspicionem, si negligant, sicut debent, & promiserūt hæreticos denūtiare. ita habetur in comment. in 2. part. inquis. c. 2. in fin.

26 Sed dubitatur, si an nesciens certo aliquem esse hæreticum, sed suspicans teneatur denunciare? Respon. q. non. per glo. in cap. unico. de scrut. in ord. fac. vbi quilibet præsumit bonus, nisi malus probetur. q. intellige, nisi essent aliqua indicia, vel signa, quia tunc non tanquam hæreticus, sed vt suspectus posset denunciari.

27 Dicitur etiā quis fautor, qn quis verbo fauet hæretico, vt qui modū, & viā docet fugiendi de manib. ministri, vel ē carcere, aut qn instruit hæreticū ad se falso defendendū, quare attētus sit sacerdos ne talib. absolutionē det, nisi damnationem incurrere non metuat. vide Alb. in l. si testamētum. ff. de cond. & demon. Rursum dicitur fautor, quis factō, vt qui alimoniam hæretico præstat, vel ea, per quæ liberatur, administrat. vt supra in princ. diximus.

Credentes.

Nota q. hæreticorū credētes sunt in triplici genere, quidā namq. sunt hæreticorum credentes, qui credunt eorū erroribus, & hæresibus, & isti sunt excōicati. iuxta c. excōicamus. 1. §. credentes. de hære. & etiā sunt heretici, & tales habendi sunt. vt in eo. ti. c. excōica-

mus. 2. in fi. Alij autem dici possunt propriè hæreticorū credentes ex verbis, vel ex factis, vt bis quidē, vt confessione propria, dicendo se credere. erroribus talium, vel in sua secta saluari posse, q. quidē tripliciter probari potest, vel facti euidētia, publicè prædicādo, seu defendendo illorū errores, vel testiū production legitima, vt si conuincatur per testes, quod errores talium promulgauerunt. c. super quibusdam. de verbo. sign. vbi hæretici declarantur, qui publicè prædicant, & profitentur, & defendunt errorem, vel qui conuicti sunt per testes talia prædicasse. gl. ad idē super. c. ad abolendam. §. præsentī, & verbo deprehensus. Factis autem, qui ea committunt in quibus ritus hæreticorum continentur, vt si hæreticos adorauerint, q. fit, quando reuerentiā faciunt ipsis, orationes ipsorum implorando, bonos, vel sanctos homines, vel Dei amicos, vel nuncios, vel bonæ conuersationis, & vitæ profitendo, nam tunc quasi adorant, vel si communionē ab hæreticis acceperint, vel similia perpetrauerint, quæ ad ritum eorum pertinet, quæ copiosius, & luculentius declarauit Concil. Narbonense. ca. 29. & tandem ea fecerint per quæ eorum animus, quod credat eorum erroribus apud iudicem per exteriora probabiliter conuincatur. Ex factis enim præsumitur de affectu. ad hoc argum. 3. q. 5. qui viderit. cap. sicut enim. C. de dolo. l. dolum. c. nuper. de biga. Nec refert, an quis voluntatem suam verbis exprimat, aut factis. ff. de legi. l. contra legem. imō plus est factō, quam verbo aliquid facere. arg. de appell. dilecti. Magis enim standum est factis, quam verbis. vt docet Christus Mart. c. 22. Alb. tract. de cognosc. assert. q. 8. nu. 12. & q. 34. nu. 53. q. 36. nu. 18 quibus locis concludit eum, qui fatetur factum hæreticum, & prauam intentionem negat, velut impoenitentem curiæ seculari esse relinquendum. Hæc autem omnia intelligimus cum hi, qui sic culpabiles sunt inuenti, sciebant illos, quibus, vel per quos ista fiebant, esse hæreticos, nec ignorabant, q. sancta Ecclesia tales propter errores proprios, scilicet suas damnabiles ab vnitate Catholice fidei segregatos denunciari, & excōmunicari, prosequitur, arque damnari. Ex factis etiā heretici iudicantur, qui eorū sermones, & prædicationes nō semel, aut bis, sed frequentius audierint: nam si ex geminato actu crimen ad cōsuetudinē trahi videatur. In nemo. C. de epif. audi. Archi. Gemin. cap. quicumque. §. hæretici. vers. credentes. de hære. lib. 6. tamen in materia hæresis non vltimum tantum crimen ex bino actu facile præsumere, præsertim si cum amplius potuerint frequentare, nō frequentauerint. ita colligitur ex Concil. Narbonensi, vt supra Eymericus. in 2. part. direc. questio. 1. quare

ex

30 ex ijs manifeste colligitur eos, qui sermones & audierint, vel prædicationes semel tantum, & nunquam postea audire voluerint, non debere iudicari credentes: Nec enim videntur approbasse, q. semel postea non approbauerūt. arg. 1. q. 1. constat. C. de ince. nupt. qui contra. in fin. tenentur tamen denunciare Episcopo, aut Inquisitori, alias videntur suspecti de hæresi, cum approbasset videantur, q. potuerunt auertere, si iudicibus ecclesiasticis indicassent, nisi confiderata personæ qualitate per ignorantiam excusarentur. Alij vero sunt, qui quamuis nō credant explicitè hæreses, credunt tamen implicitè, credendo pertinaciter esse verum, q. alius hæreticus credit. iux. Palud. in 4. sent. distin. 13. q. 3. concl. 2. Huiusmodi autem credentes solēt esse personæ idiotæ, vel rudes, aut etiam docti, qui in aliquibus negotijs occupati hæreticorū errores nosse non curant, sed implicitè ea omnia credunt, quæ hæretici affirmant. Vt autem isti credentes Bullæ excommunicationem incurrāt, oportet, vt suas opinioniones signo aliquo expriment, alias non inciderent.

Receptatores.

31 H I secundum text in l. si. ff. de recep. dictū cur non solum qui frequenter, sed etiam qui semel recipiant hæreticos, scientes eos esse tales, atque occultant, & calant, vt ab Inquisitoribus non inueniantur, aut ē manibus iustitiæ euadant. l. 1. & 2. ff. de recep. l. congruit. §. 1. de off. præsid. c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. Et est propriè receptare, abscondere hæreticum, vel in agro suo, vel in alieno loco, aut ædificio. l. 1. §. quod autem. ff. de ser. conup. eo animo, vt iudicis manus hæreticus effugiat. Cōradus Brun. lib. 1. de hæret. c. 4. & tales receptatores si credunt ipsorum hæreticorum erroribus, hæretici sunt: Si autem non, est eis abiuratio, & purgatio canonica indicenda tanquam suspectis vehementer de tali hæresum credentia. iuxta c. excommunicamus. 1. §. qui autem. extra de hæret. c. accusatus. eo. tit. lib. 6. De quibus receptatoribus multa dixit Rebus. in eius praxi. rub. de contum. art. 67. in gl. 1. q. 7.

32 Verum hi si receptatores minimè in Bullam incidunt si ignorantèr domi hæreticos receptant q. intellige si nisi superuenientes iustitiæ ministri dicerent illos domi receptatos hæreticos esse, etenim si tunc receptator illos in secretioribus domi partibus occultaret, excommunicatus esset, nisi illud fieret non ob hæreticorum, sed ob propriam defensionem. v. g. Receptant quis hereticum scienter, quem iustitiæ ministri persequuntur, tamen ille ne ipse etiam ob hospitium capiatur, cum ob id sit talionis pœna imposita, occultat hæreticum; nam tali

casu non incideret in Bullam. Pariter nec ille 33 si qui coactè receptaret hæreticos, facit a simili, q. inquit Bal. in l. in delictis. ff. de nox. Soc. sen. cons. 262. col. fin. Vbi inquit, q. non venit puniendus is, qui coactè receptaret bānitum, sic nec caupo, qui publicum hospitium habet, nam is videtur impune hominibus iniquis alimenta soluta mercede, dare, dum modo ignoranter, vel coactè. Bar. in l. 1. C. de colleg. illic. lib. 1. & in l. omnes. la. 2. C. de agric. & censit. eo. lib. non enim tenetur aduentantium mores percutari. l. 1. ff. fur. aduer. nauit. caup. nisi publicè damnatum, aut denunciatum hæreticum receptauerit. ita Locutus, in opere iudiciali. vers. receptatio. nu. 6. qui hoc dictum extendit ad nauas, tabularios, & similes.

34 Sed quaritur, si an scientèr receptans, vel occultans hæreticum, qui requisitus a ministris iustitiæ postea inuentus est, & in carcerem coniectus, incidat in Bullam. Dic q. sic, quia fecit quicquid potuit, ne hæreticus caperetur, q. tamen limita, nisi hæreticum receptaret, non vt hæreticum, sed vt amicum, proximum, aut indigentem. Caiet. in verb. excommunicatio. c. 1. in fi. Nau. in Manua. c. 27. nu. 86.

35 [Sed quid in dubio, si v. g. est qui receptat cōsanguineum hæreticum, an iste videatur receptasse non vt hæreticum, sed vt amicum, & per consequens non sit puniendus pœnis, de quibus in c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. & in Auth. credentes eod. tit. Dic q. videtur receptare, vt cōsanguineum, ratio est, quia ratione sanguinis, & naturalis affectionis, non fidei contemptu, aut hæresis amore id fecisse videtur, quamuis enim hæreticus sit, at iure naturæ coniunctus est, nec possimus facile iuraturæ exuere, & propterea plurimum ei tribuendum est, & putandum est cōsanguineum non tanquam hæreticum, sed tanquam cōsanguineum, & hæc sententia mihi obseruanda videtur. Cæterum multa in hac causa considerata oportet, primum, q. licet mitius puniantur cōsanguinei, vxores, amici, fratres, patres, filij, & similes personæ receptantes hæreticos sibi coniunctos, non tamen excusantur à tota pœna, & per consequens non sunt penitus immunes à delicto. facit rex. in l. 2. ff. de recep.

36 Rursum si cōsanguineorum habenda erit ratio, & iuxta gradum cōsanguinitatis minus, vel plus punitur: nam filius receptans patrem hæreticum, vxor virum, frater fratrem, leuius puniendi sunt, quam si remotiores siue alios nō vsque adeo coniunctos receptassent. sic etiam non quæuis amicitia, sed maxima considerari debet, vt mitius puniatur receptator, cum de ea dicatur, q. fit velut quædam fraternitas. l. verum. ff. pro ioc. Soc. cons. 263. l. asin. l. quæ dotis. ff. solut. matr.]

Et

Defensores.

- 37 **D**efensores t dicuntur duobus modis. Primo quando personam errantem, quis defendit aliqua potentia, vel viribus, ut turo maneat, & non veniat ad manus iustitiae puniendus l. credentes. C. de hære. cap. si iustos. 27. q. 1. [& tales hæretici non sunt, postquam errorem non defendunt. arg. de sum. Trin. & fide catho.]
- 38 damnamus, sed suspecti t de hæreticorum erroribus sunt vehementer, vel leuiter, secundum defensionem quam fecerunt: nam grauius deliquit, qui defendit cum armis, quam qui sine armis, grauius, qui vi admittit hæreticos de manibus capientium, quam qui voce monet, ut fugiant, ac sese a custodibus eripere conentur, & sic de cæteris, quæ sunt prudentissime, consideranda, ut gradus suspicionis notari possint, & debita poenitentia iniungi, & debent abiurare, iux. c. accusatus. de hæret. lib. 6. Nam hæc abiurationis poena omnibus suspectis est communis. [Alij secundò sunt, qui defendunt doctrinam hæreticam, & tales hæretici damnabiliores sunt iis, qui errant, cum etiam aliis offendicula erroris præparent. Vnde magistri errorum sunt, & non tantum hæretici, sed etiam hæresarchæ diceudi sunt. c. qui aliorum. 24. q. 3.]
- 39 **C**omprehenduntur etiam t sub Bulla nomine defensorum aduocati, procuratores, actuarij scilicet defendentes hæreticum pertinacem. Dixi Pertinacem, quia secus esset, si res dubia esset. [cum non esset exploratum, an verba, vel facta alicui obiecta essent hæretica, manifestam hæresim sapientia, vel cum nondum restibus, alijsve legitimis probationibus de hæresi constat, nam tunc aduocare licebit, Inquisitorum tamen autoritate solemnè iureiurando præcedere de iusta defensione præstanda, & de abstinendo ab eadem defensione, quam primum cognitum erit illum, qui defenditur, esse hæreticum, iuxta sacri officij receptam, & laudabilem consuetudinem. ut Math. A. III. in cõstit. inconstit. & Symancas de Cath. in instit. tit. 5. de Aduoc. [vel si hæreticum defenderet non pertinacem, sed corrigibilem ad finem, ut emenderetur, nam in foro animæ excusaretur ab excommunicatione Bullæ.]

Libros eorum legentes siue tenentes.

- 40 **A**d incurrendam hanc excommunicationem in Bulla contentam, tria necessariò t requiruntur. Primum, ut sint libri hæreticorum authorum condemnatorum: Secundum, ut isti libri hæreticorum contineant hæresim ex professo, vel tractent de religione ex instituto, id est, ut liber hæretici habeat aliquid pro ar-

gumento de religione, ut in Lutero, qui composuit librum habentem argumentum de sacramento, non autem si tractarent de aliis argumentis cum mixtura alicuius hæresis: Tertium, ut scilicet teneatur, vel legatur, aut imprimantur, siue defendantur. Hinc hodie saluberrima lege cautum est in Conci. Trident. ne sine superiorum ecclesiasticorum licentia libri imprimantur, seu vendantur.

- 41 **I**tem aduertendum t est, in indice librorum prohibitorum esse tres classes distinctas. In prima continentur nomina hæreticorum. In secunda continentur libri auctorum, siue hæreticorum, aut catholicorum, qui falsum dogma, aut hæresis suspicionem continent, vel etiam sunt contra bonos mores. In tertia continentur incerti auctores, quorum opera prohibita sunt, vel ob falsum dogma, vel quia sunt contra bonos mores. Libri autem in Indice contracti, aut hæreticorum, aut catholicorum, aut incertorum authorum sunt.
- 42 **P**raterea libri, qui sunt hæreticorum condemnatorum, sunt in duplici differentia: quidam enim continent hæresim ex professo, & tractant de religione ex instituto, ut opera Caluini, & Lutheri, &c. & hi comprehenduntur in prima clausula Bullæ, & istos legentes, tenentes, imprimentes, defendentes sunt excommunicati in Bulla. Alij vero sunt libri certorum hæreticorum, qui hæresim non continent ex professo, nec de religione tractant ex instituto, sed intermiscuntur in eis hæreses, & hi in excommunicationem incidunt non Bullæ, sed iudicis, qui absolui possunt a quocunque habente facultatem absoluendi ab excommunicatione.
- 43 **P**ari ratione incidunt t in excommunicationem iudicis, scilicet legentes annotationes hæreticorum libris catholicorum inferas, vel legentes libros hæreticorum de religione ex professo tractantes, sed nondum adhuc ab Ecclesia damnatos, suspectos tamè de hæresi, ut Desiderij Erasmi Roterodami. Hi enim sūt excommunicati in Indice, & possunt absolui a quocunque qui potest ab excommunicatione.
- 44 **I**tem t legentes libros hæreticorum, de quibus dic, ut supra. in 2. lib. 1. præcep. circa finem. Libros etiam chymantia, phisonomia, hydromantia, astronomia legentes olim peccabant tantum mortaliter: hodie verò S. D. N. Sixtus V. statuit per quendam suum proprium motum, ut contra eos possit Inquisitor hæreticæ prauitatis procedere, nec non contra caute custodientes eorum natiuitates manu scriptas: nam licet huiusmodi natiuitates libri non sint, tamen hic librorum appellatione veniunt cum eadem vigeat ratio. Quod etiam probatur in Conc. Trident. sess. 4. in si.

Excu-

- 45 **E**xculantur t verò ab excommunicatione Bullæ legentes libros hæreticorum per modicum tempus, ut per tres, aut quatuor lineas, tamen ante factam cauendum est, quia periculum sum. Legere vero librum hæreticum non solum dicendus est, qui tenens librum, seu scripta in manibus legit, sed etiam is, qui nihil exprimit, sed oculis percurrit. l. vbi Bald. Ang. & gloss. ff. de his, quæ in testa. delen. Bart. in l. qui Romæ. §. duo fratres. q. 4. in fin. ff. de verb. obligat. Item, qui memoriter pronunciat ea, quæ prius sciebat, nec nõ qui alium inducit precibus suis ad legendum, vel consilio, vel auctoritate, & ipse audit. [Item exculantur quoties Sum. Pontifex in specie libros damnati authoris permitteret, nã tunc impunè legi possunt. ita Doct. in c. damnamus. de sum. Trin. & in c. fraternitatis. de hære. Hinc videmus Origenis damnati multa opuscula legi, quoniam ea recepit Gelasius. c. sancta. 15. distin. vers. Item. Origenis. facit. c. sanè profertur. 24. q. 2. Nec etiam comprehendit hæc prohibitio de legendis hæreticorum libris Inquisitores hæreticæ prauitatis, nec eorum substitutos, seu vicarios, ut cauit Iulij III. in rescripto, quod incipit, Cum meditatio, durante scilicet ipsa deputatione, quamuis ipsi vicarij seu substituti sint, non auctoritate Apostolica, sed ab ipsis Apostolicis Inquisitoribus deputati.]
- 46 **A**n t autem possint Inquisitores facultatem concedere legendi libros hæreticorum, qui ex professo de religione tranctant, dic, quod non: quia Rom. Pontifex specialiter videtur sibi hoc referuasse, & quæ specialiter sibi ipse referuat, cæteris intelliguntur esse denegata. iux. doctr. glo. communiter receptam. in c. excommunicamus. verbo Apostolicæ. de hæret. & h. in Bulla Coenæ Dñi. c. 1. An etiam Epi possint sibi ipsis hanc facere facultatem. Dic, quòd non: nisi a Papa habeat licentiam, ut habetur in prædicto rescripto Iulij III.]
- 47 **E**xculantur t etiam tenentes libros hæreticorum ratione modicitatis temporis: Ut si quis teneret librum hæreticum, & obtulit reuiforibus, omnemque suam moralem diligentiam adhibuit, ut reuideretur, nec fuit reuifum, & adhuc illum teneret: scus vero si præterit multum tempus, poteratque commode reuiforibus offerri, & non fuit oblarus, [& nota quæ monendi sunt Inquisitores, ut cum liber alicuius hæretici damnati illis deferretur, interroget de ferentem, vnde illum habuerit, ne forte eo libro fuerit male vsus, aut ab aliquo, qui timet prodi, mittatur.]
- 48 **A**t tamen t tenere dicitur siue proprio, siue alieno nomine, vel iure dñij, vel iure possessionis, & iste si cõprehensus est tenere libros, nõ solum incurrit in Bullam, absoluendus solum

a Papa, sed etiam si penes ipsum reperirentur libri hæreticorum, posset præsumi hæreticus, & de hæresi condemnari. c. si forte. c. sanè. vbi Archid. 22. q. 4. facit tex. in l. maior. C. de fals. Hypol. late. conf. 5. incip. Misericordia.

- [Pius III. in suo rescripto dominici gregis, in hæc verba: Is quidem, qui hæreticorum libros, vel cuiuslibet authoris scripta, ppter hæresim, t vel falsi dogmatis suspensionem danata legerit, habuerit ve, ipso iure in excommunicationis poenam incidat, tuncque ob causam in eum tanquam de hæresi suspecti inquiri, & procedi liceat. An vero hæc suspicio sit leuis, vehemens, aut violèta (præter qualitatè personarum legentium) v. g. si sit peccatus imperitus, qui nec intelligat, vel legere sciat, vel si cum hereditate, vel mercibus acceperit occlusos, & nec dū exoluit, vel qui retineret vir esset probatissimus, considerare oportebit, si inconsideratè legerit, si parò, & semel, si vnũ tantum librum, si monenti statim obtemperauit: Si Inquisitori præsentauit, cum primum intellexit esse prohibitum, si sollicitè quæsivit absolutionem, quia hæc indicia nullam, aut saltem leuem suspensionem præferrent. At si aduertens, & sciens legerit, vel pluries legerit, si reprehensus non statim, & facillè monenti obtemperauit, si non præsentauit, sed sciens retinuit, si absolutionem non quæsivit, tunc cõtumacis signa sunt, & vehementem contrahet suspensionem. Quod si studiosè legat, si torum, & plures. ac plures, si reprehensus tuetur, factum si inquirat vnde habere libros prohibitos possit, si nõ esse præsentandos, aut cõturbandos cõtendat, si absolutionè cõtrenat, in violentiam incidet suspensionem. Qua vero poena in tribuna li inquisitionis ijs tales sint plectendi, dic modo acriori, nunc leuiori pro qualitate, & modo delicti, & delinquentiũ. Nos aliquando post abiurationem ieiunia, & orationes, & peregrinationes imponi vidimus. ita habetur. in 2. par. Direct. Inquisitio. comment. c. 4.]

Imprimentes.

- 50 **S**unt omnes t hi, qui sunt in proxima causa impressionis, id est, Dominus, & Magister impressionis: Typographus soluens expensas impressoribus, componentes typos, corrigentes literas.

Schismatici.

- 51 **S**chisma est t quædam species hæresis, & est verbũ Græcum, Latine autè dicitur scissio, seu diuisio membrorum a capite scilicet Papa, ut in tit. decret. lib. 6. de schism. & hæret. Etenim q. diuideret Ecclesiam Romanam in plures

res Ecclesias, schismaticus est, quia una est Ecclesia. ut in extr. com. vnam sanctam. de maior. & obed. ut colligitur ex c. schisma. 24. q. 1. & c. inter hæresim, & schisma. 24. q. 3.

52 Proprie tamen schismatici, de quibus hic, dicuntur qui recedunt ab obedientia Ecclesie cum rebellionem: Ut si quis pertinaciter diceret Ecclesiam Græcam aliam esse, quam Romanam, nec illam ab ista dependere. Et hi non tantum sunt schismatici, sed etiam hæretici. ut no. Pan. in rub. de schisma. quia non tantum sunt diuisi ab Ecclesia quo ad obedientiam, verum etiam quo ad credentiam, quia non volunt credere determinationibus Ecclesie, ut de fide factis, ut pote Credo Sanctam Matrem Ecclesiam: putant enim non esse unitatem in Ecclesia catholica, unde sunt hæretici consummati, veri, eodemque cum hæreticis iure censendi. Turrecre. lib. 4. de Ecclesia. par. 1. c. 16. Conrad. lib. 1. de hæ. c. 16.]

53 Sunt etiam proprie schismatici, qui recusant obedire, & subijci Papæ, in quantum Papæ. Sive ex hoc, quod nolunt eum recognoscere, id est ut caput Ecclesie. Si vero propter temporale commodum consequendum, vel periculum vitandum resistit quis præceptis Papæ, non est schismaticus, & non comprehenditur in Bulla, licet possit tanquam inobediens puniri, & excommunicari. vide Sylu. in ver. Schismaticus. quævis sit multum ad hæresim dispositus. q. superbia motus, vel malitia, aut auaritia præceptis Ecclesie resistit. nam hoc facto videtur profiteri, quod summus Pontifex non esset parendum. Palacius Rubeus tract. de regno Nauar. par. 5. §. 7. ¶ Primi autem generis schismatici ad unitatem Ecclesie redeunt ab iurare debent schisma, & promittere satisfactionem ad mandatum Ecclesie, ut recipiatur: cuius abiurationis formulam præscripsit Turrecr. lib. 4. de Ecclesia. part. 1. c. 15. abiurant vero schismatici iuxta formam in c. quoribus cordis. 1. q. 7. Constituti denique possunt tertij generis schismatici, & sunt illi qui aut probabili, aut in superabili ignorantia ducti putant aliquem esse Papam, qui non sit quod solet contingere cum duobus pluresve de Papatu contendunt, non tamen constat, quis eorum ritè, vel canonicè electus sit, qui ergo, tunc obediunt, non vero Pontifici, putantes esse verum, aut non obediunt vero, credentes non esse verum, schismatici proprie dici non possunt, atque hi nec hæretici sunt, nec in aliquam iuris penam, incurrunt, cum iustam excusationem habeant, & culpa careant de qua re vide per Turrecr. in sum. de Ecclesia. lib. 4. par. 1. c. 14. per Canonist. in c. quia diligentia, de elect.]

Cap. II.

Appellantes ad futurum Concilium,
& fautores eorum.

55 Ratio huius prohibitionis fuit, quia appellatio testis prouocatio à minori ad maiorem iudicem. gl. in c. non putamus. de cens. lib. 6. sed quoniam quis appellat à Papa ad futurum Concilium, facit schisma, quia præsupponit Concilium esse supra Papam, quod est falsum: Hoc est erat de iure civili dispositum. Hinc est, quod a sententia præfecti prætorio non appellatur. l. 1. ff. de offi. præf. prætor. Nec est à Principe, vel Senatu. l. 1. ff. à quibus appell. non lic.

56 Et quamuis à sacro Consilio ad proregem, & Regem appellatur, illa tamen non appellatio, sed reclamatio, & reuicatio, atque supplicatio dicitur, cum idem sit tribunal. Authen. quæ supplicatio. C. de præc. Imper. offer.

Ibi, interdicitur.

57 Via persona excommunicanda debet esse certa, ideo vniuersitates, collegia, capitula non excommunicantur. c. Romana. in fin. tit. nostro. lib. 6. Hinc huic excommunicationi interdictum adiungitur.

Ibi, Romano Pontifici.

58 Secus autem esset, si appellaretur à sententia aliorum, non autem Papæ, quia tunc in Bulla non comprehenderetur. [Hinc appellantes à iudicibus Sed. Apost. & supplicantes a prouisionibus ipsiusmet Papæ, non incurrunt in eadem modo supplicationes legitimæ persequantur, si bona fide putant legitimè appellasse & supplicasse. iux. glossam celebrè. & receptam. in c. solet. de sent. excom. in 6. Sic est literis Papæ munitis clausula illa solemni, contradicentes ecclesiastica censura compescantur, contradicentes iuste de iure non incurrunt in illam. gl. solem. ab omnibus recepta. in c. pro illorum. ver. Contradicentes. de præben. Felyn. in causa. nu. 10. de rescript.]

Ibi, vniuersali.

59 Quid autem si appellaretur ad Concilium prouinciale. Dic, quod non esset excommunicatus, quia oportet esse vniuersale.

Ibi, futurum.

60 Hinc colligitur, appellantes ad Concilium vniuersale præsumunt non incidere in Bullam. quia textus requirit futurum. argu. text. in l. cum prætor. ff. de iudic. l. si maritus. in fi. ff. de procur.

Ibi,

Ibi, appellatum fuerit.

61 Videtur si appellatio non subsequatur. Dic prædictos consulentes, aut auxiliantes non incurrere. Caiet. in verbo, excommunicatio. capitulo. 23. Nauar. in Manua. cap. 27. nu. 58. [Quia verba sunt intelligenda cum effectu. l. 1. §. hæc autem verba. ff. quod quisque iuris. Hinc excommunicationem non incurrunt, qui rem tentant non secuto effectu. ca. si quis suadente. 27. quæst. 4. Quare excommunicatio lata à Gregorio XII. ne cuiusdam ordinis fratres scriberent ad aliquos moniales, non ligat illum, qui epistolam misit, sed epistola non peruenit ad illum. ut consuluit Nauar. libr. 5. de senten. excommun. consi. 60. Sic & si Concil. Trid. anathematizet cogentes mulierem ad ingrediendum monasterium, tamen cogens, & consulens effectu non secuto. non incurrunt excommunicationem: & ratio est, quia excommunicatio est poena. cap. corripiantur. 24. q. 3. Et ubi poena imponitur pro delicto, non incurrunt quis illam, licet cogitauerit, & aliquid attemptauerit, sed non perfectum delictum, etiam si per ipsum non steterit. ca. perpetuo. de elect. in 6. per Io. And. in regu. in poenis. de regu. iur. in 6.]

Cap. III.

Pirata omnes præcipue discurrunt mare nostrum à monte Argentario usque ad Terracinam atque eos, qui in illo nauigant depradantes, nec non receptantes, & fautores eorum. De his excommunicatione loquitur text. in c. excommunicatio. de capti.

62 Quæ hic excommunicantur, sunt tres principales personæ. Pirata, cursarius, & latroculi maritimi, & tres alie accessorie. Receptatores, fautores, & defensores. Ratio huius prohibitionis fuit, defensio iustitiæ, & ne fiat latrocinia maritima. Hodie adiungitur in Bulla à S. D. N. Sixto V. Discurrere per mare nostrum, præcipue à monte Argentario usque ad Terracinam.

Ibi, Pirata.

63 Pirata Græcè, prædo Latine dicitur à nomine primi latronis, qui prius mare infestauit, à quo omnes maritimi prædones piratae dicti fuerunt, ut hic dicitur. Hi vulgo dicuntur cursales, id est, qui sine bello indifferenter & principaliter versantur in agendis prædis maritimis. Syluest. in ver. excommunicatio. 7. n. u. 56.

Ibi, latroculos maritimos.

64 I sunt parui piratae, qui etiam in exiguo nauigio committunt prædam in mari, & ra-

les à nullo sunt absoluendi, nisi à Papa; quia præter excōicationem à iure, in c. excōicationi. de rapro. incidunt in Bullam, cum nauigantes sint quasi miserabiles personæ. Abb. in d. c. excommunicationi, & ideo Ecclesia eos defendit.

65 Verum ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur, ut proprie sint piratae, vel cursarii, id est, ut indifferenter sine bello principaliter intendat spoliatiōni maritimæ. Quod secus dicendum de ijs, qui gerentes sua negotia aliquando incidenter depradantur, vel qui ex inimicitia contracta id faciunt: quia & si peccant mortaliter, non tamen incurrunt in Bullam, quia quod principaliter, agitur inspicitur. l. si quis nec causam. ff. si cert. per. Sylu. in verbo. excommunicat. 7. nu. 56. Vel qui piratae per ratas depradantur, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. facit text. in d. cap. excommunicationi. ibi, honestis causis. ubi Henricus.

Ibi, maritimos.

66 In mari, ergo, ut incurratur in Bullam, oportet, ut fiat præda, secus si in fluminibus. Sed quid si quandoque in mare, quandoque in flumine fit præda. Dic, quod quando illa fit in mari, si fit principaliter ad finem depradandi, in Bullam incurrunt: sic etiam includuntur in illa qui versantur interficiendis, aut percutiendis in mari occurrentibus, quamuis vnus, aut aliquarum tantummodo nationum hominibus id faciant, hæc contra Syl. & Armil. Nauar. in Manua. c. 27. nu. 59.

Ibi, mare nostrum.

67 Vt etiam in censuram incurratur, requiritur, quod piratae, & cursarii, atque latroculi maritimi discurrant per mare nostrum, id est, Christianorum, & præcipue Papæ. Alias secus esset, si discurrerent per maria Barbarorum, & non solum oportet, ut discurrant, sed etiam ut depradentur. argu. text. in cap. cogitationis. de poenit. dist. 1. quamuis hoc hodie sit correctum per Bullam Sixti Quinti, qui tamen considerauit hanc actionem discurrendi per mare nostrum.

Ibi, receptatores.

68 I sunt, qui præbent domum, in qua se occultant piratae. l. q. domum. ff. ad l. Iulii. de adulter.

Ibi, auxilium scienter dantes.

69 Per hæc verba non comprehendunt Christiani facti serui infidelium, remigantes in nauibus.

nauibus piraticis scienter auxilium dantes, licet peccent mortaliter, quia debent potius mala poenae pati, quam culpa. c. ita ne. 22. q. 5. Nauar. c. 27. nu. 63. in fin. & in c. ita quorundam. not. 2. de Iudæ. fallit tamen hoc dictum in Christianis fidem negantibus, qui aliquod officium exercent regiminis in triribus infidelium. d. c. quorundam. ca. ad liberandum, de Iudæis.

Cap. IIII.

Excommunicatur per Summ. Pontificem surripientes bona naufragantium, quia ad ipsum spectat illorum bona protegere, cum sint persona misera viles. Abb. in c. excommunicationi. de raptu.

70 **I**n hoc capitulo includuntur personæ, actiones, ac irritatores priuilegiorum. Personæ sunt surripientes clancularij, & fures. Actio est surripere, id est furtim rapere. Irritatores priuilegiorum sunt, quæ non valeat contra hoc consuetudo, aut longi temporis præscriptio, ut in fine huius capituli habetur: & ratio est, quia talis consuetudo est iuri diuino, & naturali contraria, unde morum corruptela dicit, & per consequens nulla est. iux. Caiet. in verbo, excommunicatio. c. 23. & Nauar. c. 27. nu. 118. nec obstat constitutio Neapo. quæ incipit, Rapinas. quæ vult, quod in triduum possint peti ab his, qui tenent ea, quo transacto sunt fiscij, ut per glossam, & Afflictum in d. cōfutu. Nam debet intelligi facta prius omni diligentia pro dominis inueniendis. Et eodem modo intelligenda est constitutio, pecuniā, per quam litaturum est, quod quascunque res, (exceptis animalibus) si quis inuenierit iustitia rio teneatur ostendere, & ipse ad curiam assignare, & infra annum dominū posse ad eas regressū habere, quo transacto fisco applicentur. Quæ autem diligentia sit adhibenda; & multa, quæ hic addi possent, vide in 7. præcepto in secundo libro.

In tex. ibi, Nauibus.

71 **N**avis appellatio intelligitur quodcunque lignū maritimū, & quodcunque nauigij genus, siue magnū, siue mediocre, siue paruum.

Ibi, Naufragium passis.

72 **T**ria requiruntur ad incurrendam hanc censuram. primum, ut sint bona Christianorum, non autem infidelium. Secundū, ut sint bona Christianorum naufragantium, id est, ut sint bona eiecta ex nauibus naufragium passis. Tertium, ut talia bona surripiantur, id est, ac-

cipiant animo contrectandi, & sibi usurpandi, vel quo ad vsum, vel quo ad dominium. argum. l. ff. de furt. Igitur stabilienda est hæc conclusio, quæ in Bulla. Quæ conclusio ampliatur primo ad omnes surripientes bona naufragantium in nauibus naufragium passis. Secundo ampliatur, et si quis surripuerit bona eiecta ex nauibus in mari, animo tamen contrectandi, teneturque ad restitutionem; quauis illa bona perirent, nisi ille surriperet, ut est factum in rina. Sed an hoc quoque procedat in rebus, quas cum periculo vitæ suæ inuenit: v. g. natādo. Respond. quod aut talia bona habebantur pro derelictis, & breui erant peritura, & tunc non incidit in Bullā, nec ad restitutionem tenetur. Secus vero si non habeatur pro derelictis, nec in breui erant peritura: nam tunc si dominus iuste speraret, se recuperaturum dicta bona, scilicet, quia mare ad litus eiceret, aut alios inueniret, qui mercede illud periculum subirent, tunc restituere tenetur soluta sui laboris mercede arbitrio boni viri. Sylue. in verbo, Naufragium. q. 2. Tertio extenditur ad surripientes naufragantium bona, siue in littore, siue in terra, nam statim, cum sciuerit dicta bona fuisse naufragantium, si non restituit cum possit, incidit, ut in fine huius capituli continetur. Quarto procedit, etiam si fuerint bona Christianorum in nauibus infidelium. Quinto ampliatur etiam si fuerint bona Christianorum iam capta ab infidelibus, & in eorum nauibus reposita: quia adhuc surripientes tenentur proprijs dominis restituere, ut accepit tamē pro labore pretio, ita Felix in c. significauit, de iudic. Couar. in reg. peccatum. §. 2. nu. 7.

75 Limitatur modo prædicta conclusio in habente probabilem ignorantiam, siue iuris, siue facti. Nauar. c. 27. nu. 61. in fin. Secundo in simplicibus, qui credunt illud accipere sibi esse licitum aliqua ratione, quia mortale peccatum non esset. Tertio, quando crederent illa bona omnino esse derelicta, vel pro derelictis Habita. Sotus lib. 5. de iusti. & iure. q. 3. ar. 3. Non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mari ob procellā ad nauim onere leuandam iacitur, secundum gl. & commu. Doct. in c. cum dilecti. de accusat. Nauar. c. 17. nu. 98.

Quarto coarctatur in surripiente non animo usurpandi, sed proprijs dominis restituendi.

76 Quinto nec in surripiente bona ex incendio, vel ruina: quia Papa tatum de naufragio hic loquitur, v. g. si ferica, vel alia in mari in penam combusta surriperet.

Sexto, nec in surripiente bona in ipsis nauibus, vel de ipsis nauibus non tamen naufragantium, sed extra naufragium.

77 Postremo limitatur in surripientibus, modicum

quan-

quantitatem bonorum naufragantium: quia ratione modicitatis rei excusantur, nisi quantitas illa perueniret ad peccatum mortale, ut ad nummum argenteum. Vel quando essent plures conscij, & vnusquisque scienter modicum quid surriperet, ut per Sotum in 4. senten. distin. 22. quæstio. 2. articulo 1. Couar. lib. 1. varia. resol. cap. 2. num. 12.

78 Nec etiam in incidunt, qui scienter bona ab aliis rapta in Naufragio receperint: quamuis in prius includebantur, ut supra diximus, in vltima ampliatione. Pius tamen V. & Greg. XIII. volunt, ut solum comprehendantur rapientes.

Cap. V.

Imponentes noua pedagia, vel argentes, vel prohibita exigentes, præterquam sibi in casibus à iure vel de speciali Sede Apostolica licentia permisis.

79 **P**er noua intelliguntur quoque incrementa veterum. Sylue. in verbo, excommunicatio. 7. §. 19.

Ibi, Pedagia.

Intelliguntur per pedagia, & gabellas etiam portoria, & alia vectigalia ex mente legislatoris, ex identitate rationis, & latitudine vulgari significationis eorum. Nec non domus panis, in qua domini terrarum, vel ciuitates faciunt poni panem, vel sal, & vendi a præposito illius officij. Ita Dom. Anto in cap. super quibusdam, de verb. signific. in fi. argu. eorum, quæ dicuntur per Abb. in cap. ex tenore, qui fil. sint legitimi. num. 5. & 6. ubi quando lex est poenalis, ut est excommunicatio, debet dilatari, quando per dilatacionem euitatur pericula animarum, & homines retrahuntur a contractibus illicitis gabellarum, quæ nota, & non tradas oblivioni.

Ibi, Præterquam in casibus sibi à iure, &c.

80 **H**odie Sixtus V. loco verborum illorum, quæ apponi solebant ab alijs Pontificibus in Bulla: Scilicet, ad id potestatem non habentes; sustinuit hæc, Præterquam in casibus sibi à iure permisis. Ceteri Pontifices considerauerunt tantum causam efficientem, id est, ut imponentes gabellas, sint personæ, quæ possint, & habeant auctoritatem; quia dum constat de illa, temper pro Principe præsumendum est, iuxta Sotum lib. 3. de iust. & iur. quæst. 6. ar. 7. in fin. & Couar. in reg. peccatum. §. 5. num. 5. At Sixtus V. considerauit omnes causas: Materialem, formalem, efficientem, & finalem: causa efficiens sunt personæ ad id auctoritatem ha-

bentes, de quibus loquitur tex. in d. c. super quibusdam. Puta, Papa: Concilium generale: in terris Imperij Imperator: Regni, Rex: Republicæ non habentes superiores, ut Republica Venetiarum, & Ianuensium. Item longissima, & immemorabilis hominum consuetudo. Sed aduerte, quod hodie omnes Ciuitates Regni, atque Barones possunt imponere gabellas hoc modo, impetrando assensum regum mediante memoriali: dummodo talis assensus non impetretur subrepticie, vel obrepticie, id est, ut non exponatur falsum, vel taceatur verum: quia tunc nullus esset assensus, & id faciens teneretur omnia damna data pauperibus ex dicta gabella restituere, ut supra magis latè diximus in 2. libr. tit. de gabellis. cap. 125. Causa materialis est materia iusta, non autem dicitur iusta, quando imponitur super id, quod necessarium est proprio vsu. l. vniuersi. C. de vectigal. quamuis hodie contrarium habeatur in vsu, ut tit. suo diximus. Causa formalis est æqualitas in oneribus, ut non magis grauetur pauper, quam diues: quamuis si in alio plus grauetur diues, quæ pauper, admitti posset compensatio. l. eum qui de iureiuran. Finalis verò est, ut imponatur pro bono publico, ut liberetur Ciuitas, & subleuetur ab onere alieno. Fely. in cap. cum dilecta. num. 20. de rescript.

Ibi, Exigentes.

83 **E**xigentes dicuntur tam ministri exactores, quam qui præstant exigendi auctoritatem. Huiusmodi sunt publicanus conductor siue Arrendator, heres ipsius, famulus etiam recipiens à non spontè solventibus, sed inuitis. Sylue. in verbo, Gabella. 3. num. 54. ver. 13. Excusare tamen posset ab hac censura ignorantia probabilis iuris, vel facti. Syl. qui supr. §. 3. Nauar. c. 27. num. 128. Dicitur autem inuitus, et qui soluit rogatus tanquam debitum.

Ibi, Prohibita.

84 **I**ntelliguntur ea, quæ sunt prohibita tam a laicis, quam a clericis, vel etiam prohibita exigenda clericis, & non a laicis, qui si a clericis exigentes, non incurrerent hæc censuram, sed aliam, de qua loquitur tex. in c. quaquam. de cens. lib. 6. Nauar. c. 27. num. 61.

85 **E**st, & alia excommunicatio non referuata contra officiales imponentes tales, vel alia onera ecclesiasticis personis, de qua loquitur tex. in cap. non minus. de immun. eccle. Quod intellige, si admoniti non desistant. Hæc comprehendit fautores, ac successores. Et sufficienti vna monitio. Gubernator verò, qui ut debuit contradixit, non incurrit, quamuis officium non des-

deferat. Nauar. capitu. 27. nu. 15. Panor. & Anchar. & Syluest. in verbo excommunicatio. 7. casu 5. Io. Tabi. casu 18. contra Io. And. Hæc non incurritur per tributa omnia realia, quæ clerici debent ob sua bona. vide Abb. in cap. fin. de vita & honest. cleric. Sylue. in verbo. vsus. Nec ad realia extraordinaria, quæ immediate spectant ad eorum bona, vel ad reficiendum iter, vel callem, qui est ante predium, vel domum suam, sed incurritur per onera mere personalia, & mixta, iuxta Panor. ibi receptum. Apdellatione autem personarum ecclesiasticarum veniunt etiam fratres tertij ordinis Sancti Francisci, vt per glo. in clem. cum ex eo. de senen. excom. Et idem de fratribus, qui dicuntur milites gaudentes. ita Bar. in l. super 5. quibusdam. ff. de iure immu. Nam licet non sint clerici, habent tamen immunitatem à collectis. secundum Pet. de Anch. & Bart. in d. 5. super quibusdam.

Cap. VI.

Falsificantes literas Apostolicas, etiam in forma breuis ac supplicationum, gratiam, vel iustitiã conseruantes.

87 **A**D incurrendam þ hanc excommunicationem tria requiruntur, mutatio veritatis: vt fiat cum dolo: & cum præiudicio tertij. Vnde falsarij quo ad hunc textum dicuntur, qui dolo immutauerunt veritatem in literis Apostolicis in præiudicium tertij, quorum si vnum deficit, non dicitur falsum, vt incurratur in poenas ciuiles, vel canonicas.

Ibi, Literarum Apostolicarum.

88 **L**iteræ þ Apostolicæ vulgo dicuntur Bullæ, idest, literæ plumbeo sigillo signatæ, quæ a Datario, idest, Ecclesiæ notario cum sigillo, & subscriptionibus solitis expeditur. Harum quædam dicuntur subreptitiæ, quædã obreptitiæ, quædam falsæ, vt per belle declarat Ias. in l. 2. num. 7. C. si contr. ius, vel vril. publi. Literæ subreptitiæ dicuntur, quando exprimitur falsitas, siue taceatur veritas. Obreptitiæ vero, quando sub inuolucro verborum sic inuolucrè supplicatur: q̄ Papa non percipit veritatẽ: verum hi duo termini aliquando confunduntur, & vnum pro alio ponitur, vt videre est in l. 1. C. si nupt. ex rescrip. pet.

89 **F**alsæ þ vero literæ dicuntur, quando verè nunquam de cancellaria Papæ processerunt, sed aliquis priuatus illas falso fabricauit, & de his loquitur hæc Bulla. Nam impetrans literas Apostolicas obreptitiẽ, seu subreptitiẽ, non est excommunicatus, peccat tamen mortaliter, &

impetratis carere debet. c. super literis, de rescrip. quia non sunt falsæ literæ. Nauar. c. 27. nu. 62. c. ad audientiam. de rescrip.

Ibi, Breuis.

90 **B**reuis þ dicuntur rescripta sub nomine Papæ expedita, non tamen tam amplo stylo, sed breuibus characteribus descripta. Et hæc differunt a literis Apostolicis, quia breuia cera rubea signantur, illæ vero nequaquam. Hæc signantur annulo piscatoris, ideo fit dictus, quia B. Petrus, qui piscator erat, hoc sigillo primus vt verisimile est, vsus fuit. Literæ vero Apostolicæ, sigillo plumbeo bullantur, de his breuibus vide plura per Rebuff. in eius praxi. in secunda par. de breui. Apof.

Ibi, Supplicationum.

91 **S**upplicationes þ dicuntur signaturæ, idest petitiones in scriptis Summo Pontifici, vel Vicecancellario, vel eorum vices tenentibus oblatæ, quibus cum Summus Pontifex acquiescit, & subscribit, fiat, dicuntur signaturæ. Nauar. c. 27. nu. 62. His igitur sic explicatis, statuamus modo conclusionem, quæ huiusmodi est.

92 **F**alsificantes literas þ Apostolicas, breuia, vel supplicationes, idest, signaturas, sunt excommunicati per bullam. Ampliatur hæc conclusio ad addentes, vel minuentes scienter aliquã substantiam veritatis in literis iam signatis cũ præiudicio tertij, vel sedis Apostolicæ. Secus si corrigent aliquam literam, vel punctum, qui non mutaret substantiam aliquam, saltem quo ad forum conscientiæ, si sit sine dolo, & sine alterius damno. vt tradit Nauar. in cap. 27. nu. 62. cap. 17. nu. 169. contra com. & Sylue. in verbo, excommunicatio. 7. nu. 8.

93 **S**ecundo extenditur ad falsificantes tantum, non autem ad iubentes falsificari, quanuis sint excommunicati per Innoc. III. in c. cum ad falsariorum. de crim. fal.

Tertio extenditur ad radentes aliquam dictionem ex literis, supplicationibus, aut breuibus iam signatis, & apponentes scribentes, aliquam diuersam, quamuis postea poenitentia ducti non vrantur, quia Bulla loquitur de falsificationibus non autem vrentibus. Secus þ vero est in eo, q̄ raserit, aliquã additionẽ a se addẽdã nouã, & postea poenitentia ductus iterũ eandẽ scripsit: quia nil mutauit, nec addidit.

Quarto extenditur ad oēs fabricantes sigillum adulterinum Papæ siue plumbeum, siue etiam cereum, & ad artifices.

95 **L**imitatur vero þ hæc conclusio, vt non procedat in mandantibus falsificari, nec ad fautores præstantes auctoritatem huiusmodi falsificationum.

tum nulla mentio de eis fiat, & in materia penali non est admittenda huiusmodi ampliatio, qñ res dubia est, sed bene incurrunt in illa ad falsariorum.

96 **S**ecundo þ nec includuntur falsarij literarum Datarij, vel Vicecancellarij, nec Nuncij Apostolici, quia non sunt literæ Papæ: & ideo cum sint diuersa, quæ sit illatio. l. Papinianus exul. ff. de minor. Nauar. c. 21. nu. 6. Sic et neq; includuntur falsificantes literas ligati a latere, vel congregationis Cardinalium.

97 **T**ertio þ nec incurrit, q̄ falsificat literas Papæ, quæ iam euauerunt. Nauar. c. 17. nu. 179.

Quarto nec procedit in mutantibus in Bulla ea, quæ prius erant in supplicationibus expressa, sed per errorem notarij, vel scribæ iam fuerant variata nam hi neq; mortaliter peccant. Exemplum: Obrinuit dispensationis Breue à Summo Pontifice in tertio gradu consanguinitatis. Notarius scripsit in Bulla, Affinitatis. Si tu hoc mutasti, & fecisti in Bulla, sicut in supplicatione dicebatur, non incidis.

98 **Q**uinto þ coarctatur in falsificantibus literas Episcopi dimissorias, vel comendatitias, quia non sunt Papæ. Attamen qua poena sit punitus talis literas dimissorias falsificas, vide Abb. in c. cũ olim. de rescr. Et si per illas sit promotus ad aliquẽ ordinem, & functus fuerit eo, vide extrauag. Pij II. cum ex sacrorum.

99 **S**exto þ neque incurrit censuram Bullæ is, qui vtitur literis falsis Papæ, sed bene in illam, Ad falsariorum. is vero dicitur vti eis, qui sciet esse tales, vel scire debens vtitur eis: verum absolutio est Papalis, si infra 20. dies eas non destruit, aut resignat. Caiet. in verbo, excommunicatio. casu. 27.

Cap. VII.

Item excommunicamus deferentes equos, arma, ferrum, &c.

100 **M**ateria huius þ canonis est sacrilegiũ contra Rẽpublicam Christianam, & diuiditur in quatuor partes. In prima excommunicatur deferentes, & transmittentes arma, & alia prohibita Saracenis, Turcis, & infidelibus. In secunda nuntiantes infidelibus, quæ apud nos fiunt. In tertia, dantes auxilium, consilium, & fauorem. In quarta derogantur omnia priuilegia, vt possint deferri prohibita ad infideles.

Ibi, Equos.

101 **P**erequos, þ intellige etiam traditos præfatis inimicis, debiles, claudos, aut morbosos, quãuis opera Christianorũ, vel Catho-

licorum curatos, & feroces effectori Nauar. c. 27. nu. 63. Et in summa quilibet equus, qui potest deferre ad deferendas sarcinas, aliaque in bello necessaria, vt mulus, asinus, &c. Nauar. citã quorundam. de Iudæis.

Ibi, Arma.

102 **P**er arma þ intellige tã bellica offensiuã, quã defensiuã principaliter ad pugnam factã, vel destinatione deferentis immediate, vel immediate, ad eam designatã; licet per se, vel in ea forma, qua deferuntur non sint ad illã apta, sed fieri possunt. Nauar. c. 27. nu. 63. Intentio aut, seu destinatio huiusmodi sufficit et virtualis, vt puta quia licet ipse tñm lucri causa illa deferat, scit tamen, vel scire debet inimicos illis ad pugnam vsuros. vt per Nauar. in causa quorundam. no. quinto. de Iudæis.

Ibi, Ferrum.

103 **I**ntellige tam þ factum, quã insectũ, & sic de auro. Nauar. c. 27. nu. 63. Non tñ vena ferri, seu terram, ex qua ferrum constat, contra Syl. nisi deferentis intentio sit, vt ex hoc inimici gerant bellum aduersus fideles. Nauar. in c. ita quorundam no. 5. de Iudæis.

104 **S**ed queritur, an þ donans ensẽ, equum, hastã solum in gratiã cuiusdã beneficij accepti vel accipiendi ab aliquo prædictorũ inimicorum, (vt quicq; et cuiusdã liberalitatis causa inter exercituum primates, & duces fieri solet) excusentur à censura? credit Nauar. c. 27. nu. 63. q̄ sic. Non quidem ex defectu verborum, sed metis. [Item, an transmittendo Saracenis arma ad finẽ redimendi captiuos, qui aliter redimi nõ possunt, incidant in censurã, crederẽ q̄ nõ. Ita Io. And. Host. & Anch. in c. significauit de Iudæis. vbi inquit Ancha. q̄ hoc potest fieri circa culpam. Ergo vbi non adest, non cadit excommunicatio. c. nemo. c. nullus. 11. q. 3.]

Ibi, nuntiantes.

105 **I**ncidunt in censuram þ nuntiantes, siue de reb. Christianæ Rẽpublicæ itatum concernentib. siue de statu vnius Regni, Prouinciæ, Ciuitatis, vel Terræ, modò sint in perniciem Christianorum, alias secus. Hi dicuntur exploratores, quorum poena vltra excommunicationem, est mors naturalis.

Ibi, Non obstantib. quibuscuq; priuilegijs.

106 **S**yluest. in verbo, excommunicatio, septimo, refert Genueses, & Venetos quo ad

mercimonia, & victualia habere aliqualem licentiam durantem, sed modo per hanc Bullam derogatur, nisi expresse eis iterum dicta licentia concedatur.

Cap. VIII.

Impedientes necessaria ad Curiam Romanam, habetur in extranag. Pij V. cupientes.

107 **S** Ex persona t̄ hic excommunicantur. Offendentes eos, qui deferunt. Eisdem inuadentes. Prohibentes. Ad eundem finem perturbantes, vt nemo deferat victualia, licet nondum sit paratus ad deferendum. Defensores. Et fautores talium perturbantium.

Ibi, Victuales.

108 **Q** Væ t̄ contineantur appellatione victualium. vide rex in l. victus. cum sequen. de verb. signific.

Ibi, Romana Curia.

109 **P** Er Romanam t̄ curiam hic non intelligitur Roma, vel Romanus populus, sed locus, vbi est sedes Apostolica, & vbi agitantur lites. Hinc non comprehenduntur in censura impedientes, inuadentes, prohibentes eos, qui deferunt victualia non ad Romanam Curiam, sed ad populum Romanum, cum non ledatur sedes Apostolica.

110 **N** ec includuntur t̄ prohibentes, ne deferatur victualia Romam, quando ibi non esset sedes Apostolica. Item nec ii, qui ob vtilitatem suæ Reipublice prohibet, ne deferantur victualia. Exemplum in prorege Neapolitano inhi-bente ne deferatur victualia necessaria ad Romanam Curiam, & hoc non animo offendendi, sed prouidendi suis necessitatibus, ne regnū fame periret. Nauar. cap. 27. num. 64. Et eodem modo secundum Nauar. quando pestis viget Romæ, siue in Curia Romana, & aliquis prohibeat suis ciuibus, ne ibi fruges velerat, inde in patriam reuersurus. Pariter non procedit in patrefamilias prohibente filio suo, ne fruges Romam deferat ob periculum latronū, vel meretricum. Itē nec qñ prohibitio esset de materia leui. i. ne deferantur cardines, vel etiam pp modicitatem temporis, puta per horam.

Cap. IX.

Mutilantes, deprecantes, detinentes Romipetas, seu peregrinos Romanam causa deuotionis uenientes. De hac excoicatione loquitur rex. in ca. si quis Romipetas. 24. quæst. 5. in extranag. Leonis X. Incipit Bonifacij ad perpetuam rei memoriam.

111 **F** Acta t̄ est hæc excoicatio in fauorem Urbis Romæ, vt liberum sit vnicuique

accedere causa deuotionis ad limina Apostolorum.

Ibi, Romipetas, & peregrinos.

112 **R** Omipeta t̄ dicitur, qui Romam petit causa deuotionis, siue equestri, siue pedestri itinere, siue cum habitu, siue sine habitu peregrino. At peregrinus is dicitur, qui pedestri itinere Romam petit cū habitu peregrino causa deuotionis.

Ibi, Ad urbem.

113 **N** on t̄ comprehenduntur interficientes visitantes Diuum Iacobum in Compostella, vel Beatissimā Virginem Lauretanam, vel Sanctum Sepulchrum ob deuotionē, quia bulla tantum loquitur de accedentibus Romā.

Ibi, Accedentes.

114 **Q** Vatuor t̄ requiruntur ad incurrendā hanc excommunicationem. Primum, vt orensus sit Romipeta, vel peregrinus, & accedat ad urbem Romam, ad visitandum limina Apostolorum, secundum, vt nō eo accedat causa litis, vel curiositatis, & incidenter postea visitet Apostolorum limina. Tertium, vt offensus, vel eat ad urbem Romam, vel ibi moretur, aut ab eadem recedat, & est ratio, quia priuilegium datum ad eundem, intelligitur datum ad morandum, & recedendum. ca. quia diuersitatem. de concess. præben. cap. statutum. §. in præferendo. de rescrip. lib. 6. & ibi Franc. idēque est in saluo conducto, vt plene per Rebuff. Docto. in Authen. habita. C. ne fil. pro patr. Quartum requiritur, vt offendens probabiliter sciat offensam tendere Romam causa deuotionis iuxta Nauar. c. 27. nu. 66. & Caieta. in verbo. excommunicatio. c. 23.

Ibi, Dantes auxilium.

I ntellige secuto effectu, alias secus: verba. n. cum effectu accipi debent. l. prima. §. hæc autem verba. ff. quod quisque iur.

Cap. XI.

Excommunicantur interficientes, mutilantes, vulnerantes, verberantes, carcerantes, hostiliter, id est animo offendendi, insequetes Cardinales. Ha sunt persona, contra quas profertur excoicatio.

Ibi, Cardinales.

115 **E** Numerantur t̄ personæ, quæ prohibent offendi, & sunt sex. Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Legati Apostolici, Nuncij

N uncij sedis Apostolicæ. Habetur hæc excommunicatione in clem. 1. eod. tit. in felicis. de penit. lib. 6. Materia huius canonis est sacrilegiū, quia offenditur ecclesia in mēbris suis principalibus, id est, Cardinalibus. Nauar. c. 27. nu. 67. Cath. Neap. in ver. excoicatio. c. 2. & 12. [& dicuntur Cardinales, Senatores Ecclesie. c. Constantius. ver. iuris autem dist. 96. & pars corporis ipsius Summi Pontificis existimantur. c. felicis. de peniten. lib. 6. Hi Pontificē creant, vt ab eodem spiritualiter recreentur, conferuntur, & augeantur. vt Rom. inqt. consi. 498. Hi multa priuilegia, id est nouē habent, quæ numerantur per gl. in verbo, sublimitatem. in extranag. Ioan. 22. de præben. & dignita. Ad incurrendum hanc censuram requiritur, vt loca sint ipsorum electorū, aut in quibus ipsi munus suū, & officium explere debent, non alia, quæ sunt ei iurisdictionem, si in illis nulla eius cura, vel officium demandatum est. vt puta iubēdo, vt exeant curiam Regis, vel alium locum, qui non esset eorum diocesum. Nauar. qui supra. Præterea incurrunt etiā lictores, alij que officiales iussu exequentes. Nauar. d. nu. 67. ver. 5. declaratione.

Ibi, Eiciētes.

116 **S** Vb hoc verbo t̄ comprehenduntur etiā bannientes, cum sit verbum generale. Item comprehenditur etiā is, qui hortatoriā impetrat, vt Episcopus in terris suis eiciatur, de quibus hortatorijs infra.

Ibi, Hostiliter insequentes.

N ota, q̄ duo videntur debere, concurrere, vt per insequutionē incurratur prædicta excommunicatio. Vnum, vt sit insecutio. i. vt vnus post alium priuatus vadat. vnde verbū, insequi, secundum originariā significationē motū vnus alium significat. Archi. in c. felicis. de penit. in 6. Vñ dicit ibi Francus, q̄ insequi dicitur, qui sequitur alium. quare q̄ malo animo adiret domū Cardinalis, vel Episcopi, postquam se in domum receperit, non dicitur hostiliter insequi. Alterum, vt hostili, & malo animo post dorsum sequatur.

Ibi, Episcopos.

E piscoporum appellatione veniunt etiam non consecrati, vt no. Armil. & Nauar.

Ibi, Mandantes, seu rata habentes.

117 **C** omprehenduntur t̄ mandantes, si tñ fuerit securus effectus. i. verberatus

Episcopus. Idēq; dicendū de præstātib. auxiliū consiliū, vel fauorē: q̄a verba debent efficaciter intelligi. Sic et̄ cōprehenduntur ratū habētes, qñ eius contēplatione, & nomine est factum. Syl. in ver. excommu. 7. nu. 22. ver. 1. r.

Cap. XII.

Excommunicantur omnes, qui ad Romanam curiam venientes siue per se, uel alios offendunt. Habetur extra. Pij V. Si de protegendis, in extranag. comm. incipien. Diuina, in Concil. Trid. sess. 24. c. 11. & 23. c. 1. de reform.

118 **A** D incurrendum t̄ hanc excoicacionem requirit, vt siue per se, siue per alios, percutiant, vel occidant recurrētes ad Curiam Romanā pro causis ibi tractandis Personæ, quæ prohibentur offendi, sunt recurrētes, aduocati negotiorū gestore, siue procuratores eorum, siue et̄ adiutores, & iudices super dictis causis, vel negotijs deputati. Itē vt dicta percussio, siue lesio fiat intuitu negotiorum, aut causarum in Curia Romana, alioquin si ex ira, aut voluntate furandi, vel contracta aliunde in inimicitia has iniurias inferret litigantib. & reliquis personis, de quib. sup. hanc excoicacionem non incurret. Caieta. in verbo. excoicatio. causa 15. Armil. in verbo. excommu. 6.

Cap. XIII.

Excommunicantur in hoc capitulo persona priuata, impedientes rescripta Apostolica per iudicē laicum, item Magistratus, & officiales inhi-bentes executionem literarum Apostolicarum siue Regio assensu. item officiales, & Magistratus, atque iudices quicumque prohibentes, ac stantentes, ne habeatur recursus ad sedem Apostolicam pro literis impetrandis, uel impetratis retinent.

Ibi, Excommunicamus.

119 **E** Xcommunicantur, t̄ qui sub prætextu friuolæ appellationis appellant a grauamine futuro literarū Apostolicarum ad iudices laicos: q̄ intellige, nisi verē, iusteq; appelleretur, & timeat magno grauamē irrefragabile Et non ita facile haberi pot̄ recursus ad sedem Apostolicā: tunc enim licitum est appellare, literasq; Apostolicas retinere, donec ad sedē Apostolicam recurratur, & hoc intelligitur in partib. longinquis, secus autem proximis.

Ibi, Omnes illos.

120 **E** Xcommunicant inhi-bentes literas Apostolitas, iusticiā, vel gratiā cōcernētes.

XX 2 excu-

executioni demandare sine eorum beneplacito, examine, aut assensu facit tex. in c. quoniam de immuni. eccle. late per Navar. c. 27. nu. 60. cū sequē. & ratio est quia cum sedes Apostolica à nemine dependat, vult à nemine iudicari. Sed in regno secus est, quia consideratis consideratis, visisque literis de hac re à Papa Regi Philippo missis & econtra, censeo non esse condemnandos, nec incurrere regios magistratus expedientes regium Exequatur, & illud impetrantes, donec aliter à sede Apostolica decisum fuerit. Caveant autem ministri regis, ne excedant fines mandati Regis, cuius mens sanctissima est in non inferendo præiudicium sanctæ sedis Apostolicæ. Neque diu vexent negociatores in non expediendo regium Exequatur. Vult enim Rex noster, vt quam primū statimque literæ papæ executioni mandentur, concessio eis Regio Exequatur.

Ibi, Quin etiam.

121 **A**D incurrendum ꝑ hanc excommunicationem duo requiruntur. Primum, vt huiusmodi prohibitio directè, vel indirectè scienter fiat, ne recursus habeatur ad Curiam Romanam. Secus autem si ex ignorantia, aut inaduerentia. Secundum, vt fiat auctoritate publica. i. magistratus, secus autem priuata laicali. Naua. c. 27. nu. 73.

122 Limitatur tamen ꝑ hæc cōclusio, vt non incurrat impediens literas Apostolicas, cum manifestè constiterit illas esse obreptitias. Exemplum potest. Papa iuri patronatus tam laicorum, quam clericorum derogare, vt per gloss. in clem. 2. ver. Apostolis. de pben. verum tamen non censetur Pontifex derogare nisi id expresse in literis habeatur, vt per Lapum alleg. 96. per clausulam, pro hac vice tantum derogantes tali iuris patronatus laicali. Si quis modo

123 ꝑ supplicaret Papæ, vt ei conferat tale ius patronatus, q̄ erat laicale, id tamen Papæ nõ exposuit, & obreptis literis velle expedire Regium exequatur. Posset regius magistratus tales literas impedire, cum manifestè appareat eas esse obreptitias, cum non constet de derogatione, quæ fit per dictam clausulam, & interim Papæ hanc falsitatem notificare. c. si quando. de rescript. Couar. lib. pract. qc. 35. nu. 6.

Cap. XIII.

Excommunicantur auocantes causas spirituales à iudicib. spiritualibus, de hac loquitur tex. in c. quoniam. de immuni. eccl. lib. 6.

124 **I**n hoc capitulo excommunicantur omnes ꝑ iudices, & alij auocantes causas spi-

rituales, vel spiritualibus ab officialibus ecclesiasticis ad suum tribunal, ac etiam impediētes. cursum causarum, vel quoquomodo laici intromittentes se in causis spiritualibus. c. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. alias spirituales vel spiritualibus, & c. Causa spiritualis dicitur beneficium ecclesiasticum, decima. & nota, q̄ Episcopus, vel nuntius Apostolicus potest agere contra laicos verè debentes decimas, & nõ dantes; quamuis in Regno propter antiquissimam consuetudinem, & propter tractationes factas cū sede Apostolica decimæ nõ soluatur. 125 Causa ꝑ. verò annexa spiritualibus, est ius patronatus. Hinc nota, q̄ ad hærentium idem est iudicium, quod de principalibus; facit text. in l. quæ religiosis. ff. de rei vend. hinc est, q̄ pax facta cum principali intelligitur facta cum ad hærentibus. l. 1. §. tribus. ff. de cloac. l. arbor. §. de vestibulo. ff. commun. diuid. Bar. consi. 62.

Ibi, auocant.

126 **A**uocare, ꝑ est causam de vno tribunali ad aliud trahere.

Cap. XV.

127 **T**rahentes ꝑ personas ecclesiasticas ad eorum tribunal. c. si vero. lo. 1. de sen. ex. com. c. si iudex laicus. eod. tit. lib. 6. in extr. Martini ad reprimendū. [De hac est materia loquitur tota ferè causa. l. 1. q. 1. vbi habetur, q̄ apud secularè iudicè nullus clericus est cōueniendus, vel trahendus. in tex. ibi neque pro causa civili neque criminali. c. nullus clericus. c. aliud, cum si milibus. l. 1. q. 1. neque per clericum. ca. si quis clericus. neque per laicum. c. si quispiam. c. inolita. ead. quæstio. in auth. statuimus. de episc. & cler. Quod si clericus fuerit, qui clericū traxerit ad iudicium secularè, qua pena sit multandus, habetur per text. in capitulo nullus clericus. & in cap. si quis clericus. Item in capitulo inolita. vbi text. ille extenditur ad seculares trahentes clericos & in cap. placuit. l. 1. q. 3. An vero clericus cōuentus sit puniendus si spōte coram laico prosecutus fuerit cām? Dic q̄ sic, vt hñ in c. placuit. l. 1. q. 1. quod secus esset si iniuitus traheretur, vt ibi per Gemin. Sed nota, q̄ tunc dicitur trahi iniuitus, q̄ feci qd̄ potuit, vt pulsatus fuerit apud secularè, non respondeat, vel excipiat. cap. clericum nullus. l. 1. q. 1. quia sic sententia tanquam à non suo iudicè lata nõ constringit. capit. in clericorum. l. 1. quæstio. 1. An vero possit clericus cōueniri de consensu sui ordinarij. Dic quòd sic. capitulo. nullus iudicium. ead. quæstio. hodie secus. cap. significasti. de foro cōpe. Sed nõquid hoc obrinet in compro-

Ibi, Præter iuris canonici dispositionem.

compromisso. gl. in c. dilecti. vbi est Inno. de arbit. tenent, quòd non nam ibi per glo. pōt laicus esse arbiter inter ecclesiasticas personas su per re temporalis. ita Gemin. in d. c. clericum. nõ autem super spirituali, sed arbitrator sic. Bald. in c. decernimus. num. 16. & 17. de iudic. An vero possit Episcopus repetere suum clericum et iniuriam, & spōte consentientem, & submittentem se iudicio seculari. Dic, q̄ sic. Inno. in c. vt famæ. de sent. excommunic. Franc. in c. si iudex laicus. eod. tit. in 6. Magistratus vero iubentes clericos trahi ad suum tribunal, qua pena puniantur. vide tex. in c. nullus Episcopus. l. 1. q. 1. Sed hodie per præsens capitulum sunt excommunicati in Bulla Coenæ Domini. Itē fautores eorum. Item facientes statuta contra libertatem ecclesiasticam. c. nouit. cap. grauē. rit. nostros. c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. auth. casta. de sacrosan. eccl. c. eos. cap. non minus. de immuni. eccl. lib. 6. c. 1. de iniur. lib. 6. Item publicantes, vel fauentes eis:

Ibi, Quæ ex eorum præsenso officio.

Hic excommunicantur tres personæ. Trahentes, trahi facientes, & procurantes trahi psonas ecclesiasticas. Appellatione autè personarū ecclesiasticarū, quæ prohibetur trahi, veniūt quicunq; Cōuentus, Monasteria, Capitula, & Collegia. Modi, qui prohibent, multi sunt. ex præsenso officio ad instantiā quorumcunq; directè, vel indirectè quouis quæficio colore. [Hinc Navar. lib. 5. de sent. excommunic. consi. 32. consuluit, q̄ prætor, & magistratus, qui incolas Turris Seuerini ad suum tribunal traxerunt, & eis imposuerunt onus singulis annis eorum in recognitionem dnij, incidere in hanc excommunicationem 14. Bullæ; cū indirectè onus Abbas, & monasterium solvere cogantur, qui sunt ecclesiasticæ personæ: cū si prædictum Castrum deberet subire onus solvendi prædictum cereum in recognitionem dominij, Abbas, & Monachi prædicti deberēt recognoscere prædictam superioritatem quoad Castrum. Et qui vult antecedens, vult etiam consequens, quod illud necessario consequitur. Lillud. ff. ad l. Aquil. c. præterea. de offi. deleg. Et qui vassallo, & domestico facit iniuriam, videtur domino facere. clem. 1. de excess. prælat. in princ. vbi Cardina. not. 3.] Locus siue forum, in quo prohibentur trahi, est tribunal secularè quocunq; nomine nuncupatum; tam in causa civili, quam criminali.

Ibi personæ ecclesiasticas.

Quæ illarum appellatione veniant, vide quæ supra diximus in secundo lib. tertio præcepto. notabili quinto. c. 49. nu. 22.

128 **S**ecundum iuris ꝑ canonici dispositionē multi sunt casus, in quibus licitum erit trahere personas ecclesiasticas ad forū secularè. Primus in causa feudi, in qua potest clericus per laicum trahi ad forum secularè. c. ceterum. de iudic. facit gl. in c. ex transmissa. & c. verum. de foro compete. Guido Papæ. decis. 139. Secundus casus est in causa reconuentionis nam clericus agens contra laicum coram iudice seculari, pōt ibi reconueniri. c. 1. & 2. de mutu. petit. glo. in cap. denique. dist. in 96. c. multi. secunda. q. 1. Boer. decis. 114. Afflict. decis. 173. Et ita extat ritus magnæ Curie Vicariæ incipiens. Itē quod clericus. Sed aduerte, q̄ licet clericus pōt sit reconueniri coram iudice laico, non tñ facta condemnatione potest cogi ad solvendū. Lopus allega. 118. Vrsil. de Afflict. decisio. 173. [Ex quibus dictis colligitur reconuentionem habere locum in ciuilibus, & in causis, in quibus iudex sub quo fit reconuentionio, iudicare potest, & sic nota priuilegium reconuentionis: extendit enim iurisdictionem iudicis contra actorem, in quem aliàs non habet iurisdictionem. At in criminalibus reconuentionio non hēt locum; sicut neque vbiunq; iudex, sub quo fit conuentionio, de reconuentione iudicare non potest, vt si coram laico fiat reconuentionio de spiritualibus, vel sub inferiori iudice de libertate. de iudic. cap. quanto. cap. tuam. extra de ordine cognitio. Innocen. in d. cap. de mutu. petit. Archid. in d. c. multi. pariter nec in ciuilibus semper reconuentionio procedit, sed tunc tantum quando clericus agit nomine proprio, & reconuenitur nomine proprio. Secus si ageret nomine ecclesiæ, & reconueniretur nomine ecclesiæ: vel si ageret nomine ecclesiæ, & reconueniretur nomine proprio. argum. ff. de in ius voc. l. quæsitum. nam in agēdo est procurator, & iō non potest reconueniri nomine proprio. ita Bal. in c. at si clerici. nu. 14. de iudi.] Tertius casus est, quando clericus amisit priuilegiū fori, quod multipliciter fit. vt in c. cum non ab homine. de iudic. c. nouimus. de verb. signifi. vt in clerico non constituto in sacris, nec beneficiario incedente in habitu, & tonsura, nec seruiente in diuinis. vt Concil. Trident. sess. 23. ca. nullus. Quartus casus est in materia spolij, seu manutentionis in possessorio: potest enim hoc casu persona ecclesiastica citari per edictum a iudice laico, si sua putauerit interesse. vt in capitu. Regni, omnis præpatio. & late per Afflict. decisio. 224. & 85. & ibi Vrsil. Quintus est in censibus, & tributis, pro quibus clerici possunt coram iudice seculari conueniri: videntur. n. potius conueniri res eorum

tanquam affecta, quā personā. [ita Gulielmus in l. de his. C. de episc. & cleri. Verum Bald. ibi hoc dictū improbat, dicens quia licet posset mitti in possessionem pro tributo, persona tamen non potest per iudicem secularem distringi, seu conueniri. Hanc etiam opinionē sequitur Maria. Socin. in c. sane. nu. 10. de foro compe. Et profecto de iure ciuili procederet dictū Gulielmi. per tex. in d.l. de his. Sed iure diuino secus. 11. q. 1. c. 1. & 2. c. si Imperator. dist. 96. quia si respectu tributi posset conueniri clericus utiq; persona subijceretur iudici seculari, contra ca. si diligenti. de foro compe. Quinimo etiā si possessio caderet in commissum. inquit Abb. in c. qualiter & quando nu. 9. de iudic. q. non habet princeps seularis extendere manum, nisi prius declaratur per iudicē ecclesiasticum, per rex. not. in c. cum secundum. de hær. lib. 6. Sextus lite coepta contra laicum defunctum apud iudicē secularem, eius hærēs clericus teneretur ad eius prosecutionem coram eodem iudice ad finem vsque litis, nec potest forum illud declinare. Ita in specie tenet Imo. in l. si cum hominem. ff. de fideiuss. Barb. in si ca. quia V. de iudic. nu. 45. Auffer. in clem. 1. de off. ord. reg. 2. fal. 6. rex. opti. in l. si qs postea. ff. de iudic. & in l. 3. C. de hær. act. Pau. de Castr. in l. hærēs absen. in princip. ff. de iudic. Septimus, possunt clerici coniugati conueniri in causis ciuilibus: cum tm̄ sint exempti in criminalibus, & gaudeant priuilegio canonis, si modo incedat, secundū tex. in c. vnic. de cler. conu. lib. 6. ita omnes in d.c. Octauus est in clerico læso circa proprias res, & ad ipsum pertinētes, qui debet in restitutionis in integrū iudicio laicum conuenire coram iudice seculari, ex regula generali, qua etiam a canonibus expressum est oportere actorē sequi forum rei ad speciem restitutionis in integrū deductā. in l. 2. C. vbi & apud quē. ita Imo. in c. constitutus. nu. 3. de in integ. restit. Nā & si maximē concedamus Inno. opinionem in c. cum sit generale. de foro compe. qui dicebat restitutionem in integrū etiā aduersus laicum coram ecclesiastico peti posse, admittendam esse, quando ecclesia restitutionem in integrum petit, & id favore ecclesie: non tamen competit hoc priuilegium clericis in rebus patrimonialibus, si quidem priuilegia ecclesie quo ad eorum bona competētia non extenduntur ad clericos quo ad eorū patrimonium, nisi a iure in aliquot casibus diuersum fuerit statutum. iux. Abb. & Felyn. in capitu. ecclesie Sancte Marie. de cōstit. quam opinionem fatetur communem ibi Decius. num. 18. & probatur auctoritate glo. 2. in clem. 1. de in integ. restit. quæ expressim asserit, restitutionem in integrum ecclesie iure minoris competētē nequaquam

ipsis clericis concedi ratione patrimonij, eadē ratione glo. in c. possessiones. 16. q. 4. asserit res patrimoniales clericorum eodem vsucapi tempore, quo iure vsucapiuntur res laicorum, dicit eam glo. sing. Abb. in cap. factorum. de præscrip. Sunt & alij casus, licet regula in contrarium adfit, scilicet, q. clericus etiam volens conueniri, non possit coram iudice. facit. c. placuit. c. nullus episcopus. 11. q. 3. c. qualiter, & quando. de iudi. in auth. statuimus. C. de episcop. & cler.

Ibi, Nec non qui statuta.

129 **H**ic excommunicantur statuentes contra libertatem ecclesiasticam: Personæ excommunicatæ sunt facientes statuta, ordinantes, publicantes; Res prohibita sunt statuta, pragmatica, decreta, & constitutiones, siue in genere, siue in specie.

Ibi, Liberas.

130 **L**ibertas ecclesiastica est exemptio personarum ecclesiasticarum. Caieta. in ver. Immunitas. in fin. not. Docto. in c. eos. de immu. eccl. lib. 6. Hæc autē libertas potest ladi in personis proprijs, in locis, & in rebus. In personis proprijs, ut si fiat statutum, ut nemo loceat domos, vel molat bladum, vel aliquid vendat personis ecclesiasticis, aut ab eis emat, vel ne aliqua alia obsequia præstet eisdem. In locis, ut si fiat pragmatica, ut milites possint hospitari in domibus clericorum. In rebus, ut si fiat statutum, ut nemo laicorum eat ad molendum in molendinis clericorū. Præterea sciendum est, eo ipso fit contra libertatem ecclesiasticam, q. fit contra eius immunitatē, ideo tex. in c. si. de reb. eccl. non alien. miscet ista duo, libertatem, & immunitatem ecclesie. [itē tex. in c. aduersus. de immu. eccl. libertatē personarum ecclesiasticam immunitatem dicit. notat Sylu. in ver. immunitas. in prin. ut hinc aduertat, q. pœnæ, quæ infliguntur aduersus violantes ecclesiasticam immunitatē, obtinent aduersus eos, qui non tantum ecclesiarum priuilegia, & exemptiones perturbant, sed & personarum ecclesiasticarum immunitatem infringunt. ita Couar. lib. 2. varia. resolu. c. 20. nu. 1.] Fit autē contra immunitatem ecclesie eo ipso, quod per laicum statuitur de rebus personis, uel iuribus pertinentibus ad ecclesiam, a quibus laici sunt prohibiti, & solum prælati ecclesie est cōcessum, verbi gratia, si fiat statutū, q. feudū, q. laicus tenet ab ecclesia, possit alienari. tex. in d. c. si. de reb. eccl. non alien. vel ne personæ ecclesiasticæ habeant recursū ad iudices ecclesiasticos. ita Lapus. alleg. 97. His enim

enim casibus cum talia statuta, quæ sunt contra violationem libertatis, respiciant vniuersalem ecclesiam, dicuntur esse contra libertatē ecclesiasticam.

132 Hinc patet, hæc esse necessaria, ut incutatur in hanc censuram. Primum, ut violatio libertatis ecclesiasticæ fiat per viam statutorum pragmaticarum, vel edictorum, vel per consuetudinem contrariam, ut rectē inquit Caiet. in ver. excommunicatio. casu 31. Secundum, ut dissonat statutum contra priuilegia concessa ecclesiasticis personis, & de his in statuto fiat specialis mentio, alias si nulla de ecclesiasticis personis fieret mentio, non diceretur violata ecclesiastica libertas. ita colligitur ex Franco in d. c. eos. 1. & 2. colum.

133 Hinc patet responsio, quod si in statuto, vel interdicto non exprimuntur personæ ecclesiasticæ, sed simpliciter interdicitur ne quis vendat, vel donet rem immobilem aliquibus non existentibus de iurisdictione dominorum statuentium, vel non subeuntibus onera communia, vel dominorum, & irritatur venditio, vel donatio, & pœna imponitur, quod tale statutum non est contra libertatem ecclesiasticam, ita ut statuentes incurrant in Bullam, quamuis incurrant in aliam Papalem, quæ non est seruata, ut in d. c. eos. de immu. eccl. li. 6. & ratio est, quia tale statutum non est ex le. contra libertatē ecclesiasticam, sed contra societatem vitæ humanæ: ita Nauar. in c. 37. nu. 119. & 130. Potest tamen in hoc casu Episcopus cogere potestatem, vel statuentes, vt declaret illud non debere extendi ad clericos, cum ex eo clerici efficiantur tepidiores ita Lapus in sua alleg. 30. in septima cōclusionē. Bal. in auth. statuimus. C. de episc. & cler. [Imo si statutum est aliquid contra ecclesiasticam libertatem, vel contra ius diuinum, si hoc notorium sit, superior potest id tollere, vel tolli, & non obseruari mandare siue aliqua citatione, & decernere illud non tenere, & cassare. ad hoc. ff. de ser. fugi. l. diuus. ff. de offi. procons. & leg. l. fin. ita Archid. in c. quæ Lotharius 2. q. 1. vbi inquit, quod hoc potest fieri absque solemnī prolatione sententiæ in scriptis: quia in notorijs non est necessaria sententia inscriptis, & solemniter proferenda. imo secundum Gemin. ibi, nec citatio, vbi tantum sufficit inhibitiō, vel ordinatio, ut in casu prædicto. Quod secus esset, vbi factum sit tale, qd certę personę condemnatoria requiritur; nam tunc quantumcunque sit notorium, debet citari ad sententiam audiendam: quia absens multas excusationes, & defensiones posset habere per quas non condemnaretur, si esset præsens, & illas proponeret. Sed quid si statuto Mediolani cauetur, quod nullus subditus potestati Mediolani possit alienare rem immobilem in

non subditum, nisi soluat tantum pro libra, expressim prohibendo ne possit alienare in personam ecclesiasticam: dico, q. tale statutum est iuridicum, & non improbandum, nec censendum contra libertatem ecclesie: quia est conditum favore publici, & cōmunis boni, & subditorum, ut eis salua immobilia, & territoria conseruentur. Vnde non est censendum esse contra libertatem ecclesie, sed pro libertate publici territorij, & publicarum functionum; tum etiam quia res publica æquiparatur ecclesie. ut C. de sacrosan. eccl. l. si. Vnde sicut ecclesia defendi debet in iuribus suis, ita, & ciuitas. ita Bal. qui sequitur d. Signorolum de Mediolano. confi. 19. in c. clerici. de iudi. nu. 2.]

134 Tertium, vt dictum statutum, vel edictū, &c. respiciat vniuersalem ecclesiam, vnde hæc non incurrit, qui ordinatur contra hanc, vel illam ecclesiam, nisi illa etiam pertineat ad ecclesiam vniuersalem. Ita Nauar. c. 27. nu. 119. vt v. g. l. d. d. vnum episcopum, est facere contra libertatem ecclesie, esto q. non lædantur oēs episcopi. c. olim. de iniur. clem. si quis suadente. de pœnis. & ratio est, quia cum vniuersalis ecclesia sit vnum corpus, cuius membra sunt alię ecclesie singulares. de elect. c. significasti. ideo impediendo ecclesie singularis libertatem vnius scilicet ecclesie circa id, quod cōpetit omnibus, facit contra libertatē ecclesie. ita 10. And. in d. c. si. de immu. eccl. li. 6.

135 Quartum est, vt dictum statutum sit factum animo derogandi libertati ecclesiasticæ. Quod tunc dicitur, qn̄ vt supra diximus specialis mentio fit de personis ecclesiasticis, puta, sic statutum ne ecclesijs dentur elemosynæ, vel decimæ, vel clerici soluant gabellas, de his quæ emunt pro suo vsu, & non ad negotiandum, &c. Secus vero si statuatur ne in funeralibus, vel in primis missis, vel nuptijs extra modum offerant, neque fiant immoderata conuiuia, vel sumptus ceræ. ita Caiet. in d. casu 31. & rō est, quia talia statuta concernunt proprie pōpas mundanas, non autem cultum diuinum vt inquit Panor. in c. si. de rebus eccl. non alie.

136 Quintum est, vt sit consumatio actus vt ibi per Caiet. Vltimo scias, q. non incurrit hæc censuram, qui sincero corde de huiusmodi statuta obseruari, vel scribi faciunt, credentes illa esse salutaria. iuxta Inno. in c. nouerit. tit. nro. maxime si crederent de cōsilio habito a viro prædico idonea scientia, & conscientia. argu. tex. in c. 1. de consti. gl. sing. in c. capellanus. de fer. [Pariter nec qui ignoraret statutum esse contra libertatem ecclesiasticam, incidere in excommunicationem, quæ non cadit nisi in contumacem. 11. q. 3. cap. certum, quæ non nisi pro magis criminibus est infligenda, ignorans autem non peccat. C. ne sanc. bapt. iter. l. 2. ita Inno.

in c. innotuit. de sent. excom. in fi. vbi etiam ponit, in quibus consistat ecclesiastica libertas vide etiam Deci. in c. ecclesia S. Mariæ. col. 1. & 2. de consi. Ciuitatis in auth. cassâ. C. de sacrosan. eccl.] Est & alia excoicatio contra libertatem ecclesiasticam infra duos menses. c. nouerit. c. graue. tit. nostro.

Cap. XVII.

Impedientes quomodolibet officiales ecclesiasticos, Archiepiscopos aliosque prelatos, ne sua iurisdictione utantur.

137 **E**Xcommunicantur et impedientes iurisdictione ordinarij, recurrētes ad secularia tribunalia et ad cancellarias contra decreta, vel sententias ordinariorum. Procurantes prohibitiones, vel et mandata pœnalia contra sententias ordinariorum. Cōcedentes, & decernentes alia, exequentes huiusmodi mandata pœnalia. Hæ sunt personæ principales. Accessoria vero funt consilium, auxilium, fauorē, & patrocinium præstantes. Hæc tamen nō incurrunt, nisi effectu secuto.

138 Hortatoria et hic non cōprehenduntur, nisi ex his deueniretur ad literas comminatorias, vt probatur ibi in tex. prohibitiones, vel mandata et pœnalia. Est autē hortatoriū litera amicabile, quia episcopus aliquid cōtra laicum im pertinenter faciēs, ab officialibus secularibus hortatur, vt desistat à faciēdo talia. Quod si episcopus talibus hortatorijs obedire nollet, non debet laicus impetrare mandata pœnalia contra episcopum; quia statim incideret in Bullā, sed procedat contra eū in Curia Romana corā congregatione Cardinalium, & ita abique animæ interitu habebit, q̄ vult.

Ibi, Quomodolibet impeditur.

Nota quod mens Papæ est contra officiales, qui auctoritate laicali præsumunt impedire ordinarij iurisdictionem. Hinc si aliquis et noctu dilaceraret, vel fortibus maculariet, edictum publicum affixū in valuis ecclesiæ, vel in publico foro, vbi præciperetur aliquid sub pœna, iste non incidit: quia nō dicitur impedire iurisdictionem; cum per prius fuerat factum edictum, & lata erat sententia, quæ aliquo modo impediri non pōt: peccat vero mortaliter, & potest aliis pœnis cum episcopus asserere, atque excommunicare.

Ibi, Quo minus.

Sed quid in delictis mixtis. An ipsis impeditur iurisdictione ordinarij. Pro intelligentia

140 notandum est, Delictorū alia esse mere et ecclesiastica, alia mere secularia, & alia communia, seu mixta. Mere ecclesiastica sunt illa, quorum cognitio iudicibus ecclesiasticis tantummodo est referuata, etiam si dicta delicta commissa sunt per laicos: Vt est crimen hæresis, simoniæ, &c. Mere secularia sunt ea, de quibus si a laicis committantur, soli iudices seculares cognoscunt, vt est homicidium, furtum, &c. Communia, seu mixta sunt ea, de quibus si a laicis committantur, vtrique iudex cognoscere pōt, vt est crimen vsurarum. Dec. consi. 170. nu. 3. sacrilegium, fortilegium. Abb. in c. 1. nu. 3. & 4. de fortil. adulterium Abbas in c. intelleximus. nu. 1. de adul. concubinarum, crimen sodomix, vt intelligitur ex tex. in c. clerici. de exce. præla. & latē de his Iulius Clarus in sua praxi crimin. §. fi. q. 37. nec non glo. & Doct. in c. cum sit generale. de foro compet.

141 His sic et præmissis dico, quod de iure communi dabit locus præuentioni, sed in Regno propter multas Bullas Pontificum, præsertim Honorij III. & antiquissimā consuetudinē nō datur locus præuentioni, sed ordinarij, quādo delictum est notorium, possit procedere contra delinquentes quo ad cēsuras ecclesiasticas id est, priuationē sacramentorū, & correctionem paternam c. quamquam. c. 1. de vsu. lib. 6. c. statutum. de maled. Iudices vero laici procedunt in puniendo eos, quo ad pœnas corporeales, & pecuniarias, & ita pro eodem delicto in eadē persona concurrunt ambo, vt inquit Fely. inc. de his. nu. 10. de accusat.

142 Hinc et sequitur, q̄ accusatus de tali crimine mixto coram iudice ecclesiastico, & ab eo causa cognita absolutus, poterit non obstante dicta absolute corā iudice laico de eodem crimine accusari, & puniri, vt omnium consensu receptum esse attestatur Coua. lib. 2. varia. resolu. c. 10. nu. 6. & ratio est, nam iurisdictione ecclesiastica, & secularis sunt prorsus separate, & distincte; ideo absolutoria lata in vna iurisdictione nō parit exceptionē rei iudicate in alia. Bald. con. 260. lib. 3. sequitur Iulius Clar. in sua praxi crimin. vbi supra. q. 57. ver. sed hic occurrit, & ver. sed quero.

143 An autem ordinarij et episcopus possit ab administratoribus tam ecclesiasticis, quā laicis ecclesiarum, hospitalium, confraternitatum, montis pietatis, quā quorumcunque locorum piorum singulis annis rationes exigere? Respon. quod sic nisi forte in institutione, & ordinatione talis ecclesiæ, seu confraternitatis expresse cautū esset contrariū, & nisi talia pia loca sub Regū immediata potestate sint: quia tunc sine eorum licentia non possunt. Quod si ex cōsuetudine, privilegio, aut constitutione aliqua loci, alijque ad id deputatis ratio reddenda

Cap. XX.

146 *Intromittentes et se in causis criminalibus clericorum, et bannietes clericos, in extranag. Urbani V. quis sicut in auth. statimus. C. de episc. & cler. in Conc. Trid. sess. 25. de reform. c. cupientes.*

Ibi, Magistratus.

147 **E**numerantur et personæ, quæ excommunicantur, & sunt videlicet, magistratus laici quicunque, iudices seculares quicunque, notarij, scribæ actuarij, assessores, gubernatores ciuitatum, satellites, & subexecutores.

Ibi, in causis capitalibus, seu criminalibus.

148 **N**ota quod causa et capitalis dicitur, quæ non pertinet ad iudicem ciuilem, sed spectat ad criminalem, & quæ venit quolibet modo puniendus criminaliter reus. Causa vero ciuilis dicitur, quando pro crimine agitur ad pœnam applicandam parti. Sed quæ poena venit sisco applicanda, dicitur criminalis. ita glo. in l. 3. in prin. versi. centū. ff. de sepul. viol. & ibi Bart. Afflic. in 3. parte consi. Regni. rubric. 32. §. varietates. nu. 9. Cagno. in l. 2. nu. 91. & 100. C. de eden. & est communis opinio.

Ibi, Processando.

149 **P**rocessare et est inquirere contra aliquem. Et nota, q̄ actiones hic prohibite sunt multæ, id est, quo quomodo se interponere in causis criminalibus clericorū, illos bannire, capere, processare, sententias contra eos proferre, & illas exequi. Nota tamen, q̄ capere informationē pro aliquo facto, in quo sunt aliqui clerici nominati, non est processare clericos, & cōsequenter talē capiēs informationē, nō incidit: quia non est processare, sed capere informationē de toto facto, nec etiā censurā incurrit, qui episcopum, vel alium clericū secreto processaret, animo præsentandi talē processū non regis officialibus, sed summo Pontifici.

150 In plurimis tñ casibus potest et laicus iudex clericū capere, vel processare absq̄ metu censure, quorū primus est in clerico realiter degradato, q̄ postea traditus est curiæ seculari. c. nouimus. de verb. sig. Bar. in l. 1. ff. de pœnis. qualiter aut fiat realis degradatio, habet in Pontificali. Secundus casus est, quæ clericus amisit privilegium fori. ita Dec. nu. 10. Fely. Abb. in c. cū nō ab homine. de iudi. vt q̄ caret beneficio ecclesiastico, aut q̄ a clericali habitu, & tonsurā non defert, vel de mandato episcopi nō seruit alicui ecclesiæ, aut in seminario clericorū, vel in aliqua

dena esset, tunc cum his etiam adhibebitur ordinarij, & aliter liberationes factæ dictis administratoribus minime suffragantur. Iura sunt clara in Concil. Trid. sess. 22. c. episcopi. & c. administratores. ratio est, optima mens regis, quæ concordat cum sancta sede Apostolica in materia iurisdictionali.

Cap. XXIII.

Vsurpantes redditus ecclesiasticos, vel fructus sequestrantes sine debita licentia excommunicantur, ut habetur in auth. suscepti, ne sede uacante. c. religiosi. de dec. clem. cupientes. de pœn. in Concil. Trid. sess. 22. de reform. c. 2. in cap. hoc consultijsimo. de reb. ecle. non alienab. 6.

144 **A**d incurrendam et hanc excommunicationem tria requiruntur. Primo, vt vsurpentur, seu sequestrantur bona pertinentia ad personam, seu loca ecclesiastica ratione beneficiorū ecclesiasticorum, vel monasteriorū. Vnde latro vsurpans redditus profanos patrimoniales clericis non incidit. Secundo, vt vsurpatio, seu sequestratio fiat auctoritate iudiciali, quare latrones, aut milites, qui rapiunt ea, vt quælibet alia bona, nō incurrunt. Tertio, vt fiat sine licentia personarum, quæ habent potestatem concedendi: vnde qui a iudice laico de licentia episcopi missus est in possessionem bonorū clericis, vt eius creditor, nō incidit iudex, sed an incidat in hanc excoicationem laicus, sed fecit per laicum iudicem sequestrare fructus clericis debitoris sui existentes apud laicum, sed pertinentes ad clericum ratione sui beneficij. Resp. Nauar. lib. 5. de sent. excommuni. consi. 34. quod non. Tum, quia Bulla præfata est dispositio pœnalis, & non debet extendi ad alium casum. c. pœnæ. de pœnit. dist. 1. Quare cum Bulla solum excommunicet vsurpantē, sequestrantem fructus ecclesiasticos sine licentia Papæ, vel alterius, ad quem pertinet dare talem licentiam, ergo cum talis nec sequestrauerit, nec vsurpauerit eos, non incidit. Tum, quia vt alibi diximus, excoimunicatio lata contra facientes aliquid, non includit procurantes, consulentes, vel mandantes, nisi per alia iura id declaratur.

Cap. XIX.

145 *Imponentes et clericis collectas, tales sine debita licentia, de hoc loquitur text. in cap. quamquā. de cens. c. non minus. aduersus de immunit. eccl. in extranag. Pij V. Dum ad aures. Exigentes eas etiam a pœnitentibus, fautores eorum prædictorum. c. generali. de elect. lib. 6.*

qua schola, aut vniuersitate iuxta c. nullus. sess. 23. de refor. in Concil. Trid. Vel quia est effectus iocularior, vel buffo, quia hoc casu si anno, vel tertio monitus non desistat, clericale privilegium amisit. c. vnico. de vita, & honest. cleric. lib. 6. quod procedit etiam in clerico in sacris constituto. secundum Gemin. ibi, & Rotam decis. 349. in antiquis. Tertius casus est, quando se enormitatibus immiscuit. vt est tex. secundum vnum intellectum. in capitu. ex parte. de priuileg. credit. & cap. perpendimus. tit. nostro.

In his tamen casibus prius sententia declaratoria iudicis competentis procedere debet, quod secus est in clerico assassino, qui si notarius est, potest per iudicem temporalem absque alia precedente sententia puniri. cap. 1. de homi. lib. 6. Capic. decis. 155. nu. 26. & tunc degradatur. Capic. decis. 112. nume. 3. & 130. num. 75.

152. Quartus casus est, quando clericus inuentus est in crimine flagranti: tunc enim potest a iudice laico capi. c. vt fama. tit. nostro. Doct. in c. cum non ab homine. de iudi. dum modo si ne iniuria, violentaque manuum iniectioe capiatur, & absque clericali ordinis dedecore, vt cum primum opportunè poterit, reddat eum curiæ ecclesiasticæ. Nauar. capi. 27. nume. 83.

Quintus, quando iudex laicus non iure proprio, sed de mandato superioris cognoscit de causis criminalibus. c. manna. 11. q. 5. gl. in cap. decernimus. ver. præsumant. de iudi. quia id facit, vt minister ecclesiæ. cap. si clericos. tit. nostro. lib. 6.

153. Sextus, quando non incedit in habitum, & tonsuram: nam tunc iure capi poterit a iudice laico, quia talis quisque præsumitur, in quali habitu reperitur. d. c. si clericos. ea. si iudex laicus. tit. nostro. in sexto. Et ita hodie post promulgatam quandam constitutionem Papæ Clementis, & deinde Papæ Pauli; obseruatur, scilicet, contra clericos, non beneficiatos, neque in sacris constitutos, quod possint puniri per iudicem laicum, si vt laici fuerint inuenti, & ita hodie est in praxi. Et nec tenentur laicius clericum remittere, donec de clericatu constiterit coram ecclesiastico iudice, & cõperto, quod sit clericus, debet remitti ad eundem iudicem suum ecclesiasticum: quæ quidem probatio, & cognitio, an aliquis sit ecclesiasticæ iurisdictionis, debet fieri coram iudice ecclesiastico, nõ autem seculari. ita Doct. commun. in d. c. si iudex laicus. & in c. cum non ab homine. Fulg. consil. 120. dicit esse communem, & ita in Hispania est in vsu. secundum Couar. in regno tñ contrarium seruatur per ritum magnæ curiæ. incip. item si aliquis clericus.

154. [Sed quid si clericus renouauerit declinatoriæ fori, & vult se defendere, ac litigare coram iudice laico? Dic quod hoc non obstate potest iudex ecclesiasticus illum repetere à secularibus iudicibus. ita Bald. in l. si qua per calumniam. col. 2. C. de episc. & cler. Franc. in d. c. si iudex. probatur per text. in c. si diligenti. de foro. compet. Potest autem clericatus iure ordinario, & regulariter probari per scripturam, quod deduci videtur ex l. si qua per calumniam. C. de episc. & cler. & cap. legum. 2. q. 1. Item per testes, vbi scriptura fuerit amissa. l. te stium. C. de testi. glo. commun. recepta. in d. c. si iudex. in vers. fecerit. Guido Papæ. q. 474. vbi ad minus cum hic agatur de maximo præiudicio, scilicet, de declinatoria fori requiruntur duo tex. optimus in c. tuæ fraternitati. de cler. peregr. Nam licet Bald. in c. licet vniuersis. & ibi Felyn. de testib. Hippol. in l. 1. §. idem Cornelio. in ff. de quæst. asserant primam tonsuram probari posse testimonio vnus, vbi de alterius præiudicio non agitur, non tamen isto rum decisio huic quæstioni aptatur, quæ super iurisdictione discutitur, cum ea res sit grauissimi, & enormis præiudicij. Vnde opinor, quod non sufficiat vnicus testis ad probationem tonsuræ, vt clericus captus ante omnia pendente adhuc clericatus quæstione remittatur ad iudicem ecclesiasticum, quamuis possit sufficere probatio tonsuræ per vnicum tantum testem ad suspensionis effectum, vt iudex secularis suspensioeate cognitioni criminis, & nulla vtrius nouatione. ita Couar. cap. 33. nume. 3. in lib. quæst. practic.]

156. Septimus, quando clericus commisit notorium delictum coram iudice laico: potest enim hoc casu ab eo capi, sed statim superiori suo est restituendus. Nauar. capi. 25. num. 24.

[Octauus, quando aliquis ecclesiasticum ordinem post delictum commissum, abque aliqua fraude suscepit: nam tunc cum omnino liberat à iurisdictione iudicis secularis. hoc probatur argum. tex. in l. hos accessare. §. hoc beneficio. & vers. item magistratum. ff. de accusa. mo. in c. proposuisti. de foro. compet. & in l. si quis postea. ff. de iudic. Quod si ordinem ecclesiasticum à dolo, & fraude post delictum perpetratum assumpsit, vt iudicis fori declinaret, tunc à iurisdictione iudicis secularis non liberatur. d. l. hos accusare. vers. Dum non retractandi. l. si maritus. §. legis. ff. de adult. l. 1. C. qui nulli. non poss. lib. 12. Oldr. consil. 4. Bar. eleganter in l. 1. ff. de poenis. Quorum opinio communis est. ita Aufser. in clem. 1. de offi. ordi. regu. 1. fall. 1. Hippol. sing. 84.

Fraus vero maximè præsumitur, quando post

post delictum commissum, & ante susceptum ordinem fuerit accusatus, vel denunciatus, aut sanè infamatus. tex. opt. in l. fin. ff. de bonis eorum, qui sibi mor. consci. & in l. si ff. de re milit. not. in l. si quis postea. ff. de iudi. Item in vniuersum fraus præsumitur, si quis post crimen commissum timore punitionis secularis, ordinem suscepit Bal. in l. 1. nu. 2. C. an seruus ex suo facto. Verum ratione fraudis quis post delictum commissum manet sub iurisdictione iudicis secularis quo ad rerum, & honorum, ac multæ condemnationem, non autem quo ad pœnam corporalem. ita Joann. Andr. in cap. 1. de oblig. ad ratio. Bar. in d. l. 1. ff. de poenis. & est communis opinio, vt per Aufser. in d. fall. 11. Vnde si crimen pœnam mortis, aut membrorum mutilationem exigit, erit hic clericus degradandus per Episcopum, & tradendus curiæ seculari. Bart. in d. l. 1. Iason in l. cum quædam. ff. de iurisd. omn. iudic. Anchar. in reg. ea, quæ de regu. iur. lib. 6. quæstio. 13. Aufser. in d. fallen. 11.

Si vero votum fecerit, vel religionis, vel ordinis sacri suscipiendi ante delictum, quod post illud perpetratum adimpleuerit, effugiet manus iudicis secularis ita Ias. in d. l. cum quædam. nu. 11. Hippoly. sing. 84. quasi maxima sit præsumptio bonæ fidei, & nullam subesse fraudemutationi status. Hæc tamen probatio cum sit de his, quæ in animo consistunt, potest fieri iuramento proprio ipsius met vouentis, glo. elegans in c. significasti. el. primo. de homicid. vbi omnes. glo. in c. si vero, el. secundo. de senten. excommu. Iason in §. sed ista. nu. 89. Instit. de actio. tex. optim. in c. pastoralis. de except. Quod quidem intelligitur cum de modico præiudicio agitur, non autem vbi de maximo sit præiudicio agendum, vt in proposito. Agitur enim de graui, ac enormi læsione Reipublicæ, & iurisdictionis secularis. Vnde tunc salte ea erit necessaria probatio, quæ fieri ea de re cõmuniter potest. vt not. Domin. in c. eos. de temp. ord. lib. 6. Abb. in c. quosdam. de præsump. Fely. in c. cognoscentes. nu. 14. de constit. Hippol. sing. 635.

Nonus casus est de clerico, qui non potest arma illa portare, quæ lege laicorum sunt interdita. tex. opt. in cap. 1. §. si clericus. de pace tenen. & eius violari. Si tamen illa portauerit, licet non possit iudex secularis illum punire pœna lege seculari statuta. vnquit Io. de Plat. in §. item. l. Julia. Instit. de publi. iud. col. 4. Ioan. Lupi. in c. per vestras. de dona. inter vir. & vxor. 158. 2. no. §. 1. nu. 13. tamen potest per iudicem, & ministrum laicæ iurisdictionis armis his expoliari, & priuari absque vilo metu excommunicationis, quia hoc ad seculari iudicem, & Reipublicam, nectorem proculdu-

bio pertinet, nec compelli poterit iudex laicus per ecclesiasticum arma illa restituere: Si quidem laica lex arma prohibere potuit, eaque prohibitio clericos etiam comprehendit, vt supra probauimus. Alioquin clerici liberè vagarentur armati, cum iudex ecclesiasticus non habeat ministros qui noctu possint clericos armatos capere, armaque ab eis tollere: Præsertim quia frequentior est in toto orbe Christiano illa consuetudo, quæ obtinet arma non amitti, nisi quis fuerit deprehensus armatus, etiam si confiter illum arma portasse. ita Couar. lib. pract. quæst. cap. 33. num. 7.]

Cap. XXI.

159. Occupantes terras, vel iura sedis Apostolicæ etiam mediate, & fautores eorum. De hac loquitur Nauar. c. 27. num. 71. post Caiet.

Cap. XXII.

Raptores bonorum prelati Apostolici tempore mortis, vel infirmitatis Papæ. Detentores talium rerum.

Cap. XXIII.

Præsumentes absolueret excommunicatum per Bullam Cæna in extrau. & si dominici. 1. §. 2. de poenis. Non autem qui ex ignorantia, obliuione, aut inaduertentia, ut diximus in primo lib. cap. 13. Explicit explicatio Bullæ.

S V M M A R I V M.

1. Absoluti ob periculum mortis ab excommunicatione, transacto eo quantum tempus sit eis præfixum recurrendi ad Pontificem.
2. Præsentatio coram Papa occasione excommunicationis fieri potest per procuratorem.
3. Participantes in crimine cum excommunicatis, item clerici scienter cum excommunicatis à Papa; item clericorum percussores, & detentores in carcere, eosque non defendentes; in excommunicationem Papalem incidunt.
4. Effringentes, vel spoliantes ecclesias, quæ requiruntur, ut incidant in excommunicationem. & num. seq.
5. Frangentes Crucem in Ecclesia, vel Corpore Christi diripientes, non sunt excommunicati, sed excommunicandi.
6. Excommunicatio contra incendiarios ad quos extendatur.
7. Locorum sacrorum appellatione, quæ veniant.

- 9 Incendiarij ultra peccatum, ad quid teneantur & a quibus absoluantur.
- 10 Denunciatione excommunicationis contra incendiarios sufficit esse generalem. Autor incendiij non potest excommunicatione cogi, ut se manifestet.
- 11 Cardinalium existentium in conclavi, vel Papa electi bona occupantes, consules, auxiliantes, & Cardinales veritatem a Papa reuelantes quæ poenam incurrant.
- 12 Simoniaci, & meditatores licet non sint ipso iure excommunicati, non sunt tamen absoluedi, & de qua simonia intelligatur.
- 13 Excommunicatio in simoniacos nõ recepta, quoad illos denunciandos.
- 14 Excommunicatio in dantes, vel accipientes aliquid ob ingressu monasterij, est Papa reservata.
- 15 Recipiens beneficia ecclesiastica in confidentiam; subornantes, & subornati, quam incurrant excommunicationem.
- 16 Officiales, vel domini denegantes auxiliu, vel executionem ecclesiasticis contra hereticos, & eorũ fautores, sunt excommunicati.
- 17 Excommunicatio in Bulla incurrunt toties, quoties heresis occasione peccant. Episcopus si unum, & aliud Inquisitor inbeat, quid agendum officiali.
- 18 Inquisitores omittentes procedere dolose contra hereticos sunt excommunicati a Papa absoluedi; Episcopi vero suspensi.
- 19 Sepelientes hereticos, vel fautores: uiolantes post monitionem interdictum: predicantes falsa miracula, quibus afficiantur excommunicati.
- 20 Beatam Virginem sine originali credere, vel contra qui dicant esse mortale, excommunicatione Papa reservatam incurrunt.
- 21 Inducentes ad eligendam sepulturam uoto, vel iuramento. Eligiti ad dignitatem senatoris nõ reservata forma. Turbantes privilegia Ecclesie Tolerane: Deputati apostolici in Francia fideliter non procedentes, qualem excommunicationem incurrant.

Excommunicationes Papales latae sententiæ in corpore iuris, vel in Concilijs generalibus de quibus late per Syl. excommunicatio. vij. Cap. XIX.

Absoluti propter mortis periculũ, & eo cessante ad Papam, a quo erant absoluedi, non accedentes, vel quod in absolute promiserant non obseruantes. c. eos tit. nostro. lib. 6. Sylu. in ver. excommunicatio. 8. nu. 7. que 10.

Declaratio.

Circa hanc excoicationem nota, quod tempus quàm citò commodè poterit, in foro exteriori intelligitur, sublato impedimento, & aliquo modico tẽpore indulto, quo ibi de necessarijs valeat prouidere.

Quo vero ad interius forum statur consciẽtiæ absolui.

1 Insuper hæc si iniunctio se præsentandi potest fieri per procuratorẽ specialiter ad id deputandum, & ita curia seruat. Hæc Sylu. qui supra. Nauar. c. 27. nu. 113. cetera vide in 1. lib. de potestate Confess. c. 13.

2 Participantes in crimine cum excommunicatis a Papa. c. nuper. tit. nostro. de hæc supra diximus. c. 12. ver. secundus casus.

Clerici participantes scienter, sponte cum excommunicatis a Papa. c. significauit. De hæc supra. c. 12. tit. nostro.

Percussores clericorum. cap. si quis suadente. 17. quæstio. 4 De hæc latissime suo ritu. in 2. lib. 3. præcep. capitulo 49. Et supra capitulo 9. ver. Quartadecima.

3 Detinentes clericos in carcere etiam sine lesione in custodia publica, vel priuata, vel detrudentes in vincula. c. nuper. tit. nostro. Est seruata.

Non defendetes clericos ex dolo, si sunt habentes iurisdictionem contra percutientem. c. quantæ. tit. nostro.

4 Sacrilegi si effringentes, & spoliantes ecclesiæ. c. conquesti. tit. nostro.

Declaratio.

Est Papæ reservata post denunciationem. Non autem si fiat satisfactio ecclesiæ legi. secundum glo. si. in d. c. Et nota quod tex. in d. c. conquesti. non excommunicat, sed præsupponit excommunicatos, qui talia perpetrant. Si quidem iubet eos denunciari, & non sufficit denuntiatio generalis. Nauar. c. 27. nu. 94.

5 Et duo ad hanc incurrendam requiruntur fractio, & spolium, per ecclesiam intelligitur quod ad hoc quælibet ecclesia, hospitale Basilica, eremitorum auctoritate Papæ, aut episcopi ædificatum. c. constitutus. de relig. domi. aut ceterum per illos sacrum. c. 1. de consec. eccle. lib. 2. Nauar. c. 17. nu. 65. & c. 25. nu. 17.

Attamen is dicitur ecclesiam effringere, qui effringit, aut effodit parietem, frangit fores dirimit seras, & qui impellendo aut quouis alio modo ingressum sibi parat. Sylu. in verbo, excommunicatio 7. ca. 8. Non autem qui reseat claues, siue surriperit, siue extorserit, siue non, iuxta omnium communem opinionem Caiet.

Caiet. in ver. exco. communicatio. casu 21. De hac in 2. lib. Decal. in 7. præcep. c. 93.

6 Sed utrum enormia facientes in ecclesia, frangentes Crucem, diripientes Corpus Christi sint excommunicati? Dic quod non, sed excommunicadi. Sylu. in ver. excommunicatio, 7. num. 19. ver. 4.

7 Incendiarij in locorum sacrorum post denunciationem. c. tua nos. tit. nostro.

Declaratio.

Nota primo, quod hæc excommunicatio debet intelligi de incendiarijs ex proposito, & malo animo, & in mandantibus; seu dantibus auxiliium, vel consilium. Caiet. in ver. excommunicatio. casu 21. Sylu. in ver. casus, ver. secundum & in ver. incendiarius. in prin.

8 Secundo appellatione in locorum sacrorum intelligitur ecclesia, cetererum & hospitale. Sylu. in ver. incendiarius. q. 1. Nauar. cap. 17. num. 100. quamuis Abbas intelligit tantum in ecclesia consecrata, in rubr. de consecra. eccle. vel al.

9 Tertio, in tales incendiarij ex industria ultra peccatum mortale cum restitutionis obligatione non solum tenentur de damno incendiij, sed etiam rerum perditarum causa incendiij. c. pessimam. 23. q. fin. arg. tex. in c. si. de iniur. sunt ipso iure excommunicari. c. si quis ecclesiam. 13. q. 4. Et quamuis ante denunciationem absolui possunt ab episcopo, non tamen post denunciationem, sed solum a Papa. ita Panorm. in d. c. tua. & cap. conquestus. & est communis. glo. vero in d. c. tua. in si. inquit. quod ibi rex. nõ excommunicat, sed solum inquit, quod excommunicati ab episcopo post denunciationem non sunt absoluedi, nisi a Papa, quam opinionem sequitur Caiet. & Naua. c. 27. nu. 94. Dicentes nullum esse canonem, qui excommunicat incendiarios etiam ecclesiarum, sed id habet consuetudo, quæ sint excoicati, quæ tolerata, & approbata a prælati vim habet legis, vel statuti excommunicantis. Nauar. c. 27.

10 Quarto nota, quod denuntiatio sufficit, ut sit generalis, verbi gratia, excommunicamus illos, qui tale incendium fecerunt. Sylu. in ver. excommunicatio. 7. nu. 12. ver. 7.

Quinto nota, quod auctor incendiij, vel alterius delicti manifesti occultus nõ potest poena excoicationis compelli ad se manifestandum, sed bene debet absolui, nisi debita restitutione facta. c. quidã. 5. q. 1. Naua. c. 17. nu. 100.

11 Occupantes bona Cardinalium, vel aliorum existentium in conclavi, vel electi in Papam. c. omnis ætas. sess. 41. in Conc. Trid. & qui ad id auxiliũ, vel consiliũ præstare præsumunt. Cardinales reuelantes aliquid damnosum

vetitum in conclavi a Papa reuelari. in Concilio Lateran. sess. 9. [& dicuntur Cardinales cardines ostij sanctæ Ecclesiæ: quia sicut ostium regitur cardinib. ita sancta Ecclesia Cardinalibus secundum Anaclerum. 22. dist. sancta Romana Ecclesia. De ijs dicit Isaias: Qui sunt isti, qui vt nubes volat, &c. vbi dicuntur colombæ propter simplicitatem, quam habere debent; cãdiiores niue quo ad mores, & vitæ munditiã; rubicundiores adore antiquo, quo ad charitatem, & passionis Christi memoriam.]

12 Simoniaci omnes, & mediatores scientes, etiam non reuelantes non debent absolui, licet non sint ipso iure excommunicati. extra de simo. c. cã detestabilis. in sess. Lateran. sess. 5. c. cum tamdiu. in Conc. Trid. sess. 21. cap. 1. & sess. 24. de refor. c. 14. in extrau. Pij V. Cum primum. qui renouat prædicta, quæ dicebantur reuocata per Cœlestinum.

Declaratio.

Non intelligitur nisi de simonia sola reali, quæ est in ordine, aut beneficio, non autem mentali, nec conuentionali. Naua. c. 27. nu. 106. contra Caiet.

13 Sed aduertẽ, quod hæc excommunicatio nõ fuit recepta circa mandatum de denunciãdo simoniacos. Archiepiscop. Flor. 3. par. tit. 24. c. 66. Sylu. in ver. exco. municatio casu 25. Caiet. post casum 81. Nauar. qui supra.

14 Simoniaci in dantes, & accipientes aliquid ob ingressum monasterij. extrau. 1. de Simon. De hæc vide quæ supra diximus in 2. lib. præc. 7. de simonia. ver. 4. per modum. c. 96. Est Papæ reservata.

15 Recipientes in beneficia in confidentiam. Paulus III. Romanus. Pius V. Intolerabilis. vide supra, de simo. c. 96.

Subornantes, & subornati, id est dantes, & accipientes, ac etiam promittentes, & promissionem recipientes ex aliquo magno, vel paruo dando, vel accipiendo, quomodo cunctis fiat occultè, vel manifestè, seu quibuslibet verbis generalibus, & plenariè non expressis. siue specialibus pro iusticia obtinenda, vel gratia alicuius rei promerenda in curia Romana, & scienter illis vtentes. in extr. r. ti. nostro. Itẽ qui huius criminis reos non denunciant. ibi Bonifacius VIII. in dicta extrauag.

16 Hæreticos, & eorum fautores, receptatores, & credentes, si quis dominus, aut eorũ officialis ab episcopo, vel inquisitoribus requisiti nõ requisierit, caperint, custodierint; aut eorũ brachio traditos nõ statim ceperint debite puniendos, non obitate appellatione ipsorum, aut sine mandato, vel licentia episcopi, vel inquisitionis liberauerint, aut si de crimine

hæresis quomodo cognouerint, aut executionem ab illis iniunctam promptè, prout ad eorū spectat officium facere detrectent, vel illorum sententiam, aut processum etiam indirectè impedire, aut illis se opponere præsumperint, sūt excommunicati, ac etiam omnes, qui in prædictis dederint consilium, auxilium vel fauorem, c. vt inquisitioni, de hæret.

17 Hæc nō est referuata, sed illi, cōtra quos datur, toties in eam labuntur, quæ est in Bulla Cænaræ quoribus se faciunt tam pestiferæ gentis fautores. Si episcopus iuberet vnum, & inquisitor contrarium, officialis debet superdere, iuxta Ioan. And. ibi.

18 Inquisitores, & alij ad executionem eiusdem officij ab episcopo deputati, qui odio, & amore lucri, vel commodi tēporalis obtēptu qui contra conscientiam omittunt procedere, vbi fuerit procedendum super hæretica prauitate, aut eodem obtentu prauitatem ipsam, aut impedimentum præfati officij alicui imponendo præsumperint eum vexare, sunt excommunicati excommunicatione Papæ referuata. clem. 1. §. verum, de hære. Episcopus tamen nō incurreret excommunicationem, sed suspensionem, vt in tex. nam satis est id facere ex ignorantia, aut timore, aut ad euitandum scandalum. glo. ibi. Caiet. casu 3. Naua. c. 27. nu. 100.

19 Sepelientes & scienter hæreticos, & eorum credentes, defensores, aut fautores in loco sacro non debent absolui, quouſque suis proprijs expensis extumentur, & foris projiciant. cap. 2. de hæret. lib. 6. Hæc non est referuata. Hanc incūrrit ram laicus, quam clericus. Nauar. capit. 27. numero 56. & 135. vbi explicat qui sint credentes.

Violantes post specialem monitionē interdictum, & ad id inducentes. clem. grauis. tit. noſtro. Et de interdicto Papæ vide, extra. cōmuni. & si dominici. eo. tit. Est referuata.

Prædicantes miracula falsa, vel prophetias, vel suis superioribus detrahentes in Conc. Lateran. sess. 2. Leonis X. vide quæ dixi in secundo lib. de mendac. in 8. præcep.

20 Conceptam fuisse & Beatissimam Virginem sine originali peccato credere, vel contra qui dicere audent esse peccatum mortale excommunicationem incurrunt referuata summo Pontifici. extra. graue nimis. de reliq. & vener. sanc. Sed qui simplici animo id asseueraret non incurreret, quia tex. temeritatem, & præsumptionem, & ita dolum, vel lacam culpam requirit. innouata est per Concil. Triden. sess. 5. cap. 1. in si. quamuis in Conci. Basiliensi. sess. 36. fuerit declaratum fuisse conceptam sine peccato originali, vt refert. Barth. Carāza in sum, eiusdem Concil. Nauar. c. 27. nu. 107.

21 Inducentes & ad eligendam sepulturam vo-

to, vel iuramento. clem. cupientes. §. si. de penis & nisi cum effectu induxerit ad aliquid prædictorum, videlicet vouendum, promittendum, iurandum, siue nudè, siue fide interposita. secundum Caiet. casu. 49. Archiep. Flor. 3. par. tit. 24. casu 51. Nauar. ca. 17. nu. 103.

Electi ad dignitatem senatoris vrbis, & consentientes non seruata forma cap. fundamenta, de elect. lib. 6.

Turbantes priuilegia ecclesiæ Toletanæ. In extra. saluator. & in extra. communi. Nuper certis. de præb. est referuata.

Fabricantes, & expedientes falsam monetam in Francia. Ioann. 22. in extra. prodiens, de fals.

Deputati Apostolici beneficialibus in Francia, & non fideliter procedentes in extraua. Ad vniuersalis. de treu. & pace. in extr. com. & est referuata.

S V M M A R I V M.

- 1 Interdictum, vel cessationem à diuinis, qui religiosi non seruantes excommunicatione afficiantur
- 2 Minores recipientes tertios in celebratione tempore interdicti, sunt excommunicati.
- 3 Religiosi sine licentia trans mare proficiscentes, & mendicantes transeuntes ad ordinem non mendicantium, in referuata excommunicationem impingunt.
- 4 Prohibitio absoluendi, & administrandi in casibus non concessis quos religiosos comprehendit, & quæ requirantur, ut incurratur excommunicatio. nu. seq. & nu. 7. & 8.
- 6 Administrari, an possint sacramenta in articulo mortis sub spe rati habitionis.
- 8 Presbyteri parochialis nomine, quis intelligatur.
- 9 Inquisitores ordinis Prædicatorum contra minores inquirentes, vel econtra. Item Franciscani subornatione utentes in electione superiorum, excommunicatione se alligant.

Quo ad regulares excommunicationes Papales. Cap. XX.

Interdictum, vel cessationem à diuinis quam seruat ecclesia cathedralis, vel matrix parochialis oppidi, si qui religiosi non seruauerint, excommunicati sūt. clem. 1. tit. noſtro.

Declaratio

1 Hanc incurrunt & solum omnes religiosi etiam mendicantes, si sciunt obseruationem interdicti, vel cessationis. Non habet locum

cum in generali tam iuris, quam hominis quacunq. auctoritate, positus; etiam si sit inualida vel nulla ratione præcedētis appellationis, vel alia. iuxta glo. ibi communem approbatam. de hac loquitur Caiet. casu 77. Nauar. c. 27. nu. 146. est referuata.

1 Minores & recipientes tertios in celebratione tempore interdicti. clem. cum eod. tit. noſtro, est referuata.

3 Religiosi & sine licentia ad partes transmarinas pro maiori parte ab infidelibus occupatas se transferentes. extra ad nostros, de regulari est referuata.

Mendicantes transeuntes ad ordinem non mendicantium, & eos recipientes, extra 1. de regul. excepto ordine Chartusienſium, Martini. V. ambitiosè, de regul. & trans. ad relig. & tam recepti, quam recipientes ipſo facto incurrunt excommunicationem referuata summo Pontifici, nisi cum speciali licentia sedis Apostolicæ. Nauar. cap. 29. num. 115. Cathe. Neap. lib. 3. c. 6. vers. 9.

Regulares absoluentes, & administrantes sacramenta in casibus non concessis. clem. 1. de priuileg. Est Papæ referuata.

Declaratio.

4 **E**Xtenditur & hæc excommunicatio ad quoscunque religiosos, modo sint religionis approbatæ, etiam ad nouitios, quamuis nō sint exempti. ibi Zabara. quæstio. 3. & 4. Nam habet locum in religioso, qui habet curam ecclesiæ parochialis Felyn. in cap. cum quidam. num. 2. de iureiur. Nec procedit, quando religiosus peteret licentiam administrandi sacramenta, vt in clem. 1. In qua licentia sufficit, vt exprimitur Sacramentum, qd peritur, licet non persona, cui dandum est. Nec etiam procedit, quando religiosus ministraret sacramenta religiosi, qui essent eiusdem monasterij, de statu monach. ne in agro. §. sanè. Secus vero si religiosus alterius monasterij, secundum Lapum. ita Zabara. in d. clem. 1. q. 7.

5 Requiritur & ad hanc incurrendam, vt fiat aliquid ex quinque ibi in clem. expressis per præsumptionem id est, ex certa scientia, vnde excusatur saltem quo ad forum conscientie, si fecerit spe rati habitionis. Caieta. in versic. excommunicati casu 64. Sotus in 4. sent. dist. 23. q. 2. art. 1. col. pen. Zabara. qui supra. q. 39.

6 Rati habitio & vero plebani tunc, secundum Sotum iam clarè præsumitur, quando quis iam iam esset animū expiraturus: nā si copia ipsius plebani ad vngedum infirmū haberi nō posset tunc posset, & deberet quicunq. alius sacerdos etiam religiosus infirmum vngere: etenim iam rati habitio plebani clarè præsumerecur.

7 Nec etiam & procedit, quando religiosus ad ministraret sacramenta alteri religioso exempto. Caieta. qui supra contra Syueſt. in versic. excommunicatio. 7. casu 14. Nauar. capitulo. 27. num. 102.

8 Per presbyterum & parochialem intelligitur rector, quamuis non presbyter, aut eius vicarius. Item intelligitur episcopus, & eius vicarius generalis. Neque ille incurrit, qui sacramenta administraret parochiano dicenti se habere facultatem à parochio, neque administrando sacramentum penitentiae, aut baptismi, neque absoluendo ab excommunicatione ab homine. iux. glo. & communem. in d. clem. Naua. c. 27. nu. 102.

9 Inquisitores & ordinis Prædicatorum inquirentes contra minores, & econtra, Innocen. V. III. Clemen. III. & VI. Sixtus III. Franciscani in electione superiorum subrogantes aliquos, & hoc scientes, & non reuelantes, & ad id fauorem extra religionem procurantes in extrauagan. Pij V. Quemadmodum & sicut.

S V M M A R I V M.

- 1 Religiosi, qui prohibeantur leges audire, & quæ requirantur, ut excommunicatione obstringantur, numero seq. & quæ quo ad clericos. num. 3. & quæ clericis non comprehendantur. nu. 4.
- 5 Docentes religiosos leges, vel physicam, quando in excommunicationem incidant.
- 6 Religiosi, an omni casu habitum dimittentes intelligantur in excommunicationem incidere.
- 7 Habitus monachalis debet ferri de super, & quare, vide multas fallentias usque ad nu. 18. Et an deferens occultum, sit eo ipſo excommunicatus. nu. 8.
- 9 Apostatam non omnis dimissio habitus facit.
- 10 Indeus, qui tenetur signum sub pœna portare, nō potest illud tegere.
- 12 Habitus transmutari occultari vel dimitti an possit de licentia Papæ.
- 13 Habitus transmutatio, num de licentia Abbatis fieri possit.
- 16 Excommunicatus ob dimissionem habitus an sit ipſo facto irregularis.
- 19 Excommunicatio cōtra tenentes arma in cruce monasteria, quos religiosos comprehendant.
- 20 Armorum appellatione quæ ueniant. nu. seq.
- 22 Monasterij sept. 1. quid per hæc uerba intelligatur.
- 23 Arma detinet in excommunicationem, quando non incurrat uide casus.
- 24 Regulares impediens decimarum solutionem, quibus cōcurrētibus excommunicatione ligetur.
- 25 Mendicantes noua habitacula capientes, vel mutantes excommunicati sunt. nu. seq.
- 26 Regulares accedentes ad Curiam secularium tria

- si concurrant, incidunt in excommunicationem, tamita ut nu. seq.
- 28 Abusiones claustris 12.
- 29 Biguine dispartantes de fide excommunicatione incurrunt.
- 30 Religiosi qui possint ex privilegio capere nouas habitaciones.
- 31 Religiosi officium Viccomitis, vel preposituræ assumentes, qui incidant, vel non, in excommunicationem.
- 32 Persona priuata nouum habitum accipiens in flura domi solitaria non incidit in excommunicationem quam ij qui instrunt nouas religiones.
- 33 Excommunicationes latae ab homine, à quibus solus Papa absoluit.

Excommunicationes quo ad regulares nulli reseruatae.
Cap. XXI.

Regulares, & in dignitate constituti, vel in sacris audientes legem, vel physicam, & eorum Doctores post duos menses. c. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. cap. super specula. eod. tit.

Declaratio.

- 1 **A**duerte, quod quibusdam hoc prohibetur ratione professionis, quibusdam ratione ordinis, hoc est sacerdotibus, non autem in alijs ordinibus constitutis; quibusdam ratione beneficii, id est, existentibus in dignitate curata, vel non curata, etiam si non sint sacerdotes. religiosi vero quod ut incurrant, hoc requirunt, ut exeant monasteria: quia non incidunt audientes, vel legentes praedicta in claustris, vel in cubiculo priuati, quia tex. disponit super exeuntes. Sylu. in ver. excommunicatio. 9. nu. 22. vers. 6. vbi plura dicit. Naua. c. 27. nu. 116. vers. Declaratio. 1. Nec incurrunt religiosi audiens intra monasterium, vel extra in eadem Ciuitate, habitans tamen in monasterio, aut si egredietur ad audiendum aliquod exordium, vel praedicationem, vel honoris, vel informationis causa. Caie. casu 59. Quo ad clericos vero, id est, sacerdotes, vel non sacerdotes, modo sint in dignitate curata, vel non curata, requiritur, quod audiant tantum, & non desistant intra duos menses, licet non egrediantur de suis terris, neque domibus iuxta communem. Non tamen incurrunt, si docent legem, vel physicam etiam extra domum suam, iuxta Innoc. & Panor. contra Sylu. et in vers. excommunicatio. 9. casu. 6.

- 4 Clerici etiam curati, id est, qui parochiales ecclesias obtinent, non comprehenduntur, nisi ecclesiae illae plebanae habentes sub se capellas, in quibus instituantur clerici perpetui nequeunt ab illis abique causa rationabili amoueri. Caie. qui supra. per tex. in c. 1. ne cler. vel monac.
- Docentes etiam ipsos religiosos legem, vel physicam, praesumentes eos admittere in scholis suis scienter habitu suo mutato, sunt excommunicati. cap. 2. ne cler. vel mona. libr. 6.

Declaratio.

- 5 **Q**uatuor faciunt hanc incurrere. Primum, ut auditor sit religiosus. Secundum, ut audiat legem, vel physicam. Tertium, ut id faciat habitu relicto. Quartum, quod Doctor id faciat, & arroganter teneat in scholis. Nauar. cap. 27. num. 134. post Caiet. casu 61.

Religiosi dimittentes habitum professionis. capitu. ut periculosa. ne cler. vel mona. libr. 6. vide quae dixi in 3. lib. de regularibus. capitu. 5.

Declaratio.

- 6 **N**ota primo, quod ad incurrendam hanc excommunicationem duo requiruntur. Primum, quod dimittant extra monasterium egrediendo. Hinc inferitur, quod religiosus habitum dimittendo in monasterio, vel dormiens sine illo, non est excommunicatus. & hoc probatur per tex. in d. capi. ut periculosa, ibi, in scholis, vel alibi. ita Ioann. Andr. ibi, & infra. Secundum est, ut dimittant temere, scilicet sine rationabili causa, ut infra num. 14.] Rursum nota, quod religiosi in omni loco, etiam in lecto causa infirmitatis debent uti habitu. capi. sanctimonialis. distin. 23. cap. vidua. 2. 1. q. 1. Quod intellige verbum illud, debet, esse honestatis, & non necessitatis. ut recte notat Sylu. in ver. excommunicatio. 9. num. 52. vers. 2. in fin. Nauar. cap. 27. nu. 131. ver. Declaratio. 1. Nota secundo, quod debet habitus monachalis deferri desuper, alias qui deferret habitum monachalem intus, desuper autem vestes clericales, esset apostata: Tum quia talis in habitu suo religionem non ostendit, vnde fingitur habitum dimisisse, ut in cap. contingit. el. secundo. tit. nostro.

Tum etiam, quia deferens vestes clericales debet clericus iudicari, quia talis quis praesumitur, in quali habitu reperitur. capitu. si iudex. ver. iustum. titu. nostro. lib. 6. & in l. mo- ueor.

- neor. de seru. export. Vnde non praesumitur religiosus. 27. dist. quid irrogasti. quia tali habitu monachus non vteretur in claustris. ut not. in c. 2. ne cler. vel mona. lib. 6. Et quia habitus monachalis debet deferri desuper, ut sic publice ab alijs cognoscatur. arg. de Iudae. c. in nonnullis. Ex quibus omnibus concludit Io. And. tale monachum indubitanter esse apostatam. facit clem. 2. & ibi gl. in ver. extrinseci. de vit. & hon. cler. [D. Ant. de vita & hone. cler. c. Deus qui. Sed dubitat, an talis religiosus modo praedicto deferens habitum occultum, sit ipso facto excoicatus, sicut verus apostata, & ratio dubitandi est, quia non omnis dimissio habitus facit quem apostatam: Sed primo requiritur quod sit criminosa, & mortifera mala, & ut exeat monasterium sine licentia praelati. cum animo deferendi religionem absque intentione ingrediendi aliam, ut erudite dixit Caiet. 2. 2. q. 12. art. 1. verbo, Religiosum cum habitu &c. vsq; non apostata. Io. And. in reg. certum. in fi. & in c. si quis ex clericis. dist. 23. tenet quod sic. quia non dicitur portare habitum, ex quo non portat ut debet. c. qui ex timore. de regu. iur. Itē paria sunt non esse, & non apparere. de cōsec. dist. 1. solemnitates. l. si in lege. ff. de contrah. emp. facit tex. in c. nonnullis. de Iudae. vbi Iudaei debent publice discerni in qualitate habitus à Christianis, ideo si deberent portare aliquod signum sub certa potestate, non possent illud signum cooperire, seu tegere, secundum Bald. in d. regu. certum. Alij vero in clem. ne in agro. de statu mona. ut Guido, & Flor. asserunt non esse excommunicatum per glo. in noua 16. q. 7. & c. Deus qui. de vita & honest. clerico. Nā ibi tantum loquitur de dimissione habitus, ergo non debet extendi ad casum non habentem omnimodam rationem. facit reg. odia. de reg. iur. lib. 6. Aliud est enim ex toto dimittere habitum, aliud est superius non portare. Hinc Imola, & Guid. in d. clem. ne in agro. inquit quod non est excommunicatus, qui deserit solum scapulare operum, & desuper mantellum. Sed in hac controversia satis videtur posse dici, quod si tale pallium non sit de coloribus prohibitis ipsis monachis, & per tale pallium, quod portatur super habitum, ipse habitus monachalis inferior non est in totum cooperitus, sed aliquantulum appareat, ita quod ab alijs cognoscatur quod sit monachus, quod talis non sit excoicatus, ita est de mente Io. de Imola in d. c. Deus qui. Quod multo magis procedit, quoniam ratione consuetudinis monachus excusaretur. iux. tex. in d. clem. ne in agro. iuxta morem & c. attendi ergo debet mos religionis, & forma habitus, quae solita est portari in religione, vbi degunt. facit dist. 40. quisquis. & c. si. & 30. d. si quis viuis. Cum sit magna vis consuetudinis, ut in c. cum consuetudinis. de consuet. ita Imo. in

- d. clem. ne in agro. in 4. & 5. col. in prin. & in 6.]
- 11 Vel quando monachus occultaret habitum ex aliqua causa rationabili. Sylu. in ver. Religio. 7. q. 11. Caie. casu 61. Naua. & Armilla. Franc. in regula. certum. nu. 5. de reg. iur. lib. 6.
- 12 Vel de licentia Papae, quia de eius licentia non solum potest habitum transmutare, sed etiam occultare, vel in totum dimittere. tex. in c. Deus qui. de vita & hon. cler. Naua. ext. de reg. consi. 53. & 54. quāuis tā fere est dispensatio difficilis, ut monachus deserat subitus vestem habitum, ac dispensare ne illum deferat. per glo. mem. in clem. 2. verbo, extrinseci. de vita, & honest. cler. Naua. eod. tit. consi. 31. nu. 4.
- 13 Sed an Abbas, qui non potest facultate concedere dimittendi habitum, vel occultandi, cum hoc solus sit Papae, ut per Nauar. possit inquam licentiam dare monacho transmutandi habitum, ita tamen ut monachus cognoscatur, videtur quod sic. nam cum habitus non sit de substantialibus, sed de accidentalibus regulae, cum substantialia sint tantum tria vota. c. cum ad monasterium. de sta. monach. Hinc est, quod non habitus, sed professio facit monachum. c. porrectum. de reg. potest Abbas dispensare in accidentalibus regulae, optimus tex. 20. q. si. c. fin. & ibi glo. clem. ne in agro, ibi, iuxta tamen dispositionem Abbatis, vbi Imola inquit, quod debet apparere de licentia Abbatis, ut in posterum aliquid opponi non possit. Verum Guid. in d. clem. dicit, quod sufficit tacita, ut si Abbas utatur similibus vestibus, & ita transire ibi Imola. non tamen videtur sufficere, si ipse Abbas scierit, & toleraret per not. per Archi. 12. q. 1. non dicatis. Sed audita transmutatio possit fieri ratione consuetudinis? Dic quod sic, modo sit honesta facit 41. dist. quisquis, & c. si. & 30. dist. si quis virorum. vide Franc. in c. si. de reg. iur. lib. 6.]
- 14 Tertio nota, quod nec incurrunt excommunicatio ob dimissionem habitus ex causa rationabili. Et aduerte, quod omne licitum est religioso, quod cum habitu commode fieri non potest, ut baineario in occulto, aut piscatio, est causa rationabilis ad dimittendum ad horam; licet non semper ad alium habitum sumendum. Sylu. in vers. excoicatio. 9. nu. 51. vers. 24. & in ver. habitus. Francus in c. 2. nu. 5. ne cler. vel monach. lib. 6. qui etiam addit, quod si in cella dimittit habitum suum, vel dum iacet in lecto, non ligatur excommunicatione. c. 2. sed tantum quando exhibet se conspectibus hominum sine habitu monachali, sed laicali, vel clericali sine iusta causa. Nam qui iusto timore, vel causa medicinae dimitteret, non peccaret.
- 15 Quarto noto, quod nec incurrunt ob dimissionem temerariam sine causa rationabili, id est, qui iocosa leuitate ad horam, ut currat, vel lapidem projiciat, dimittit habitum.

- Quinto, nec ob dimissionem habitus mortiferam, puta, vt fornicetur, habens relationem ad se, id est, vt habeat maiore voluptate, & illi citā sensualitate, secus si relatiue ad alios, vt nō cognoscatur. Syllu. qui supra, versu. 3. & Nauar. Vel qñ dimissio habitus fieret ad tantum tempus, vt iudicio boni viri intelligeretur dimississe habitū. Syllu. Vel qñ dimitteretur habitus ad vtendum alio habitu ad scelus aliquod mortiferum. sed an in hanc constitutionē incurrat monachus factus Episcopus dimittēdo habitū monachalem, crebro diximus.
- 16 Sed an religiosus exhibens se conspectib. hominū sine habitu monachali, in habitu laicali, vel seculari, clerici, qui est excommunicatus ipso facto, incurrat ex hoc in irregularitatem? Dic q non. Vnde si postea habitum male dimissum reassumat, & absoluat ab excommunicatione poterit eligi, atq; alios actus iuridicos facere: cum de tali irregularitate non probetur iure, ad hoc c. is cui de sent. excom. libr. 6. Quod tu intellige, nisi ante absolutiōne celebrasset in diuinis, quia tunc propter hoc fieret irregularis. c. 1. de sent. excom. libr. 6.
- 17 Sexto nec t hac excommunicatione ligatur monachus dimittens habitum, non reassumpturus alium, vel si reassumpturus, illud est exigui temporis, vt qui illū relinquit infra monasterium, vel ob festum nuptiarum, aut doctoratus amicitia: quia hæc raro accidunt, & iura non coarctantur in his, quæ raro. In nam ad ea. ff. de legi. de reg. iur. ea, quæ raro. de despō. impub. c. literas. & que iocularie fiunt, nō inducūt obligationē. l. obligationū. ff. de act. & obli.
- Septimo, nec qui licite habitum assumit alterius religionis etiam laxioris, secus si illum assumeret causa euagandi, & multo magis si causa licentiosus, aut cauti delinquendi. quia is non solum incurrit apostasiam, sed etiā excommunicationem. Syllu. in verbo. Religio. 4. quæ st. 4.
- 18 Octauo, t nec qui ad modicum tempus illū dimittit. facit quod no. in ca. præsent. de præb. libr. 6. Vbi dicitur aliquid continuè fieri, etiam si aliquod interuallum habeat, facit quod notatur per gl. & Doct. in proœ. decret. & in l. 1. ff. solu. matri. tenentes ex his, q si testes dicunt aliquem continuè possedisse, eorum dicta non viciantur, licet probetur talem, qui dicitur semper possedisse, aliquo tempore abfuisse, & idē tenet Pet. de Anch. in c. sicut. de verb. signi. libr. 6. facit q habetur in l. 2. in ff. de diuort. & de poenit. distin. 1. diuortium. vbi non dicitur diuertisse, qui statim, seu in breui rediit. [Sic causa stititidij dicitur perpetua, licet non semper cadat, dummodo apertudine sit apta cadere. ff. de feruit. vrb. præd. l. foramen. de cler. non res. d. ex parte. de præb. significatum. sic fluuius

dicitur continuus, licet quandoque arefcatur. l. r. ff. de flumin.]

- 19 Regulares t sine licentia arma intra septa monasterij retinentes. clem. ne in agro. §. quia vero. de sta. in monach.

Declaratio.

- N**Ota quod ligantur non solum monachi nigri, sed etiam fratres, non autem canonici regulares. glo. 3. eiusdem cle.
- 20 Secundo nota, t quod armorum appellatio intelliguntur illa, quæ communiter armadicuntur, vt sunt ea, quæ communiter ad inuadendum, vel defendendum arma dicuntur. arg. rex. in l. si Alphenus. & l. anniculus. ff. de verbo. signific. huiusmodi sunt primo loco gladij, lanceæ, & similes. Secundo verò loco arma defensionis dicuntur galeæ, loriceæ, & thoraces: quia etiam talia arma ad defensionem quandoque audaciorē faciunt hominem ad malum. arg. tex. in c. sicut. de homi. Non t autem veniunt lapides, vel baculi, quia communiter non sunt ad vsum pugnæ; alias si lapides haberet religiosus iuxta ianuam ad vsum pugnæ, tunc armorū appellatioe dicti lapides veniunt, secundum vnam opinionem. Veritas tamen est, q nō esset locus poenæ, tñ tutius esset, vt ab his oibus religiosus abstineret. ita Zabari. in clem. ne in agro. §. præfata. nu. 2. de statu mon.
- 22 Tertio t noto, q per septa intelligitur clausura monasterij, q non licet egredi, nisi licentia. Syllu. in verbo, excommunicatione. 9. nu. 73.
- Quarto noto, q verbum retinere, notat temporis continuitatem. Hinc qui foris venit cum illis ad monasterium non animo tenendi, non incidit. Caic. casu 63. sic neque qui teneret ad vsum coquinæ. Ibi Zabari.
- 23 Quinto noto, t q nec est locus poenæ, si q per negligentia, ignorantia iuris, vel obliuione sine praua intentione eiusmodi arma habet in cella. Naua. c. 27. nu. 139. Declaratio, id est, neq; qui habet in alio monasterio.
- [Sexto nec cōprehenduntur cultelli apti ad incidendum panē, vt diximus sup. in 2. libr. c. 120.
- Septimo nec is incurrit, qui ideo licentiam non petit, quia talis est Abbas, cuius consortiū est intolerabile, vt quia parit cōtumeliā Creatoris, vel quia iniungit subditis intolerabilia, vel prosequitur monachos odio capitali, nam tunc poterunt monachi sine licentia arma assumere, si non potest alijs remedijs succurri. l. q. 3. Iulianus. de diuort. quāto. de appel. de priore. de homicid. significasti.]
- 24 Regulares t impediētes quouis modo solutionem decimarum, & non facientes de hoc conscientiam poenitentibus. clem. cupientes. de poenit.

De-

Declaratio.

- Q**uattuor requiruntur, vt sit religiosus, q habeat intentionē auertendi, q decima debeant ecclesiæ, q audientes sunt, qui eas debent, quamuis auditores ab ea nō retrahantur. Non comprehenduntur vero religiosa, vel laicus, aut clericus. Nau. c. 27. nu. 145. & 54.
- 25 Mendicantes t de nouo accipientes habitacula, vel mutantes. eadem clem. cupientes. de poenit. de hac latē Syllu. in ver. excommunicatione. 9. nu. 85. ver. 44.
- 26 Regulariter t accedentes ad curiam secularium absque licentia in damnum superiorum atque ecclesiæ.

Declaratio.

- T**ria requiruntur, q curiam intrauerint, & causa damnificandi. Syllu. in verbo. excommunicatio. 9. nu. 73. & quod absque licentia. Nauar. c. 27. nu. 138. [Sed quid si monachus curiam intrauerit animo damnum inferendi, sed non intulit, siue quia non potuit, vel quia poenituit. dic q ligatus est, simile de homic. c. prohumani. lib. 6. & ibi no. Et non obstat. ff. de furt. l. vulgaris. §. qui furti. quia licet is, qui domū ingressus est animo furandi, adhuc non teneatur furti, teneatur tamen iniuriam, vel de vi, si vim intulit, vt ibi. sic & iste licet de damno non teneatur, quod nondum intulit, tamen intrando consumauit delictum quō ad hanc poenam. ita glo. in clem. ne in agro. §. quia vero. ver. ipso facto. de sta. monacho. quæ insuper vult, q vt non sit locus poenæ, nō sufficit licentiam monacho habere generalē se absentandi quō vult sed requiritur specialis intrandi curiā.
- 27 Sed an t monachj habentes administrationem, curiam ingredientes poenam incurrant. Dic q non. vide glo. in ver. non habentes. Nō ergo præsumant monachi administrationem non habentes curiā ingredi absq; speciali suorum prelatorum licentia, cum inter 12. abusio nes clauitri enumeret istam Hugo de Folleto. libr. 11. de Animæ clauitro, sic dicens.
- 28 Duodecim sunt t clauitri abusiones, quibus tota religionis massa corrumpitur. Prælarus negligens. Discipulus inobediens, Iuuenis ociofus, Senex obstinatus, Monachus curialis, Monachus cauidicus, Habitus præciosus, Cibus exquisitus, Rumor in clauitro, Lis in capitulo, Dissolutio in choro, Irreuerentia circa altare, & hæc singula pulchrè prosequitur. & dicit ibi ad propositum, q cum dicitur Monachus curialis, ex adiuncto designatur aliquid leuitatis. ordo enim clauitri, & curiæ diuersi sūt. Ibi dextera tua replet munerib. hic lauas manus tuas inter innocētes. Ibi pauperū res violenter nō nunquā auferuntur, hic a paupere spōte affe-

- runē. Ibi laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, hic bene fit iusto. Et post pauca submittit, q monachus curialis p seculari Principe Alpiā frigora, & Italicos calores libeter patit, q promagistro spirituali multo minora forsan inuitus pateret. huic cōcordant omnes. 47. dist. omnes. ita gl. in d. clem. ne in agro §. quia vero.]
- 29 Biguinæ t disputantes de fide alias suspectæ, & fautores. in extraua. 1. in communi. de relig. domi. de hac Syl. in ver. excommunicatione. 9. nu. 75. Biguinæ sūt mulieres nulli promittētes obedientiā, propiis non renuntiantes, nec aliquā regulam approbatam profitentes. Non intelliguntur bizochæ degentes extra conuentum separatæ in domibus suorum.
- 30 Mendicantes omnes, t qui accipiunt nouas domus, vel loca ad habitandum, vel commutant, vel alienant acquisita, de hac sup. nu. 432.

Declaratio.

- N**on incurunt, nisi mendicantes, & præfumentes. Neq; qui relinquunt, aut mutāt accepta, post Cōc. Lugdun. iux. Anchar. & Domi. in c. 1. de religio. domi. libr. 6. neq; qui accipit ad finem, vt sit ibi eremita. vt in d. c. 1.
- 31 Minimis t est concessum a Iulio II vt non obstante hac prohibitione possint recipere, & ædificare ad habitandū sine alia licentia Apostolica, & consequenter id possunt omnes, qui gaudent eisdem priuilegijs, vt fratres Miniores de obseruantia, id est, ministri, Prouinciales, qui et possunt p priuilegiū Leonis X. & causa necessitatis trāsferre, vel mutare ecclesias tam fratrum, qui monialium de vno loco in alium, & conuertere priora loca ad humanos vsus, vt melius videbitur cōducere, sic, vt materia ædificiorum adhibeatur ad aliam ecclesiam. Caic. casu. 56. Nauar. c. 27. nu. 144.
- 32 Religiosi t assumentes officium Vicecomitis, vel præposituræ alicuius secularis, vel quid simile post monitionem. cā clericis. ne cler. vel mon. Nō incurrit clericus minorum ordinum, Panorini. ibi. Naua. c. 27. nu. 17. contra Syl. in verbo, excommunicatione. 9. casu 7. Incurrunt prælati, qui sunt gubernatores, vel præsidēs, vel vicegerentes regnorum. iuxta Caic. c. 76. Nauar. qui supra.
- Non autem qui huiusmodi iurisdictionem annexam suæ dignitati. vel patrimonio habēt iuxta omnium sententiam. Nauar. & Caic. qui supra.
- 33 Instiguentes t religiones nouas, vel assumētes. c. 1. de relig. domi. in 6.

Declaratio.

- N**on includitur si singularis persona sumat nouū habitū, vt per se solitarius de

Yy 2 gar

gar in sua domo, vel alibi: modo non instituat animo viuendi in societate. iux glo. fing. ibi cōmendatam. in c. 1. de relig. domi. in 6. Panorm. conf. 5. lib. 6.

Excommunicationes latae ab homine, à quibus solus Papa absoluit. Cap. XXI.

- 34 **A**B excommunicatione lata per modum sententiæ à Papa etiam si non referuauerit. Fran. in c. Roma. §. caueant. tit. nostro. in 8. Ab excommunicatione lata per modum sententiæ, à Papa confirmata. Felyn. in c. pastoralis. §. 1. de offic. deleg. Ab excommunicatione lata à delegato Pa. p. post annum. text. & glo. in cap. quærenti. de offic. deleg. Ab excommunicatione lata pro raptu reifacrae cū effractione. Abb. in c. cōquesti. tit. nro. Ab excommunicatione lata pro incendio loci sacri. Abb. in c. tua. tit. nostro.

S V M M A R I V M.

- 1 *Ambientes Papatum, qui incidat in excommunicationem.*
- 2 *Gerens se pro Papa, cum non sit electus, qualem excommunicationem incurrat, & Cardinales uentum in consistorio reuelantes.*
- 3 *Nuntiantes beneficia uacantia, eademque in consistorio recipientes, quali excomm. obstringantur, & computa integra non reddentes.*
- 4 *Beneficia curata recipientibus, à Papa, & promissa non seruantiibus, qualis incurriatur excomm. & cellarij, & penitentiarij non seruantiibus con. sit. Pij V.*
- 5 *Christianos, qui erant apud infideles, non dimittentes quam impingit in excomm.*
- 6 *Monasteria monialium S. Francisci ingrediētes, sine licentia, qualem incurrant excommunicationem, ampliat. ut. n. 7. & 8. & ad quem spectet illam dare, & qualis, & quando dari debent. n. 6.*
- 7 *Mulieres ingrediētes monasteria regularium, incurrunt in hanc excomm. absolueda à Papa, nisi sint pauperes.*
- 8 *Episcopus excommunicatis declaratis, quando excommunicatio est reseruat. facultatem diuini intereseudi dare nulla uia potest.*
- 9 *Regulares admittentes mulieres in monasteria, quam penam incurrant. n. seq.*
- 10 *Ingrediētes septu. monialium, qualem excommunicationem incurriant.*
- 11 *Ingrediētes monasteria sine malo, ignorantia ab excommunicatione non excusat.*
- 12 *Ingrediētes clausuram per duos pedes, vel ignoranter non trucidant in excommunicationem.*
- 13 *Moniales exentes clausuram, & adiuuantes incurrunt in excommunicationem. limita quatuor modis. ut. n. 17.*

- 18 *Episcopus potest ex causa monasteria transferre de loco ad locum.*
- 19 *Accedentes ad sepulchrum Domini sine licentia. Dispensantes in ultra marino, incurrunt excommunicationem.*
- 20 *Officiales ecclesiastici accipientes præter comestibilia fingentes se de familia Cardinalium: Correctores recipientes pro correctione in excomm. incurrunt.*
- 21 *Propoñentes, & absoluedi à reseruat. facultatem uendentes reuocantes bannitos, & saluos cōductus facientes homicidij, & thesaurarij pannes non exigentes, excomm. incurrunt.*
- 22 *Offendentes in Vrbe, uel arma portantes, ite electores, & patroni tractantes de subiciendo seu do ecclesie, imprimentes impressa Bononia, quales hic excommunicati subeant.*
- 23 *Duellum committentes, & ipsos permittentes in terris suis, uel quoquomodo fauētes.*

Excōicationes latae sententiæ Papales nō registratae, quæ in summistis, sed melius in Cathéchismo Neap. inueniuntur. Cap. XXIII.

- 1 **A**Mbientes Papatum, uel eo uiuo de successore tractantes, & participes. Paulus III. cum secundum.

Declaratio.

NOta q̄ credo, ut debeat intelligi de iis qui serio, & animo inducendi aliquod schisma intendunt facere Antipapam: Non autem de iis, qui per iocum, & allocutionis causa agunt de successione Papæ.

- 2 Gerens se pro Papa, cum non sit electus à duab. partib. Cardinalium, & consentientes. c. licet. de elect. non est reseruata, nisi quatenus contineretur in Bulla Cœnæ propter schisma. Cardinales patefaciētes aliquid ueritum in Cōsistorio à Papa reuelari unde aliquid præiudicii, uel scandali nascitur. Leo X. sessio. 9. in Conf. Later.
- 3 Nuntiantes, & nuntium portantes de beneficiis uacantibus, uel ex collatione beneficiorum aliquid expectantes Gregor. II. sollicitè. Recipientes beneficia ecclesiastica in confidētia. Paulus III. Roma. Pius V. intolerabilis. Non reddentes computa integra in camera Paulus III. cum sicur.
- 4 Recipiētes P. oēs exceptis Episcopis beneficia curata à Papa, & nō adimplētes pmissa, & participant. Pius III. inter multiplices. Cællarij, & penitentiarij Romæ nō seruātes cōstitutionē Pii III. i sublimi, & uniuersi. Capiētes Christianos, qui erant inter infideles

deles, & non dimittentes cum bonis eorum, Pius V. licet. Ingrediētes P. monasteria monialium Ordinis Prædicatorum. S. Francisci, in casibus nō cōcessis. Bonifacius IX. & Eugen. I. I. in priuilegijs vnus, & alterius.

Declaratio.

SVnt excommunicari à Papa Cathéchif. Neapo. lib. 3. cap. 7. nu. 25. si ingrediuntur sine licentia præfecti Ordinis, aut eius, qui ab ipso habet facultatem. Naua. c. 27. nu. 109. qui inquit, quod est reseruata.

[At præfatam licentiam P. dare monialibus subditis Episcopo, & exemptis ab eo, ac subiectis immediare Papæ, pertinet ad episcopum uel auctoritate ordinaria, uel Apostolica, sed subditis alijs prælatis aliorum ordinum pertinet ad eorum superiores. ita Nau. de reg. lib. 3. conf. 64. nu. 6. & hæc licentia debet esse in scriptis. ut clare patet per Conci. Trid. sess. 25. c. 5. ibi, nemini. Quam Pius V. in extrau. decori. extendit etiam ad exitum, cum grauior uideatur exitus monialis à monasterio, quam ingressus personæ honestæ in illud. Quæ licentia tunc dari debet quando fuit causa iusta approbata ab episcopo quo ad personas sibi subiectas, uel exemptas, sed subiectas immediatè Papæ, uel à superioribus quo ad subiectas alijs superioribus. Quod intellige, nisi episcopus, uel superior longe abesset ab eis, quia tunc requiritur scripta, ut in simili inquit D. Tho. receptus in 2. 2. q. 147. art. 4. q̄ non requiritur dispensatio superioris, cum causa sejunandi est manifesta, & non potest facile adiri superior, præsertim si consuetudo id habet, uel nisi daretur Abbatissis, uel Cōfessarijs earum facultas generalis scripta, ut in similibus casibus possint dare licentiam ingrediendi.

7 Extenditur P. autem hæc excommunicatio contra quascunque personas ecclesiasticas, siue seculares, ac regulares quorumuis ordinum quæ prætextu licentiæ sibi datæ ab episcopis, seu superioribus p. casus necessarios, iuxta Cōcil. Trid. pro libito, & extra necessitates urgentes monasteria monialium ingredi præsumūt.

[Et nō q̄ tria requiruntur ut permittatur ingressus uiuorum: Scilicet, quod persona sit honesta, causa rationabilis, & licentia superioris, quales solent esse secundum gl. in ver. causa. in c. 1. de sta. reg. lib. 6. Medici, barbitonsores, sartores carpentarij, & similes. Vel infantes discretiores adhuc carentes. arg. l. 1. c. de fal. mon. c. omnis. de poen. & remiss. l. illud. ff. de iniur.]

8 Extenditur etiam P. contra moniales præsumentes admittere quascunque personas extra casus urgentes prætextu licentiarum: nā si ad-

mitterent sine illo prætextu licentiarum, non incurrerent in censuram, sed tantum in peccatum mortale, quod nota contra medicos, chirurgicos, aliosque licentiatos, qui ingrediuntur absque necessitate Car. Neapo. lib. 3. c. 6. nu. 29. vsque 31.

9 Extenditur P. tertio ad omnes, & singulas mulieres præsumentes ingredi monasteria regularium, siue Gharthusiensium, uel monachorum etiam mendicantium, aut canonicorum regularium. Pius V. Regularium.

Sed an mulieres incurrerent in hanc censuram, sint mittendæ pro absoluteione ad sedem Apostolicam, & uidetur quod non. facit text. in c. mulieres. extra de sent. excomm. ubi Henricus. nu. 4. inquit, q̄ illæ omnes absoluantur ab episcopo: quia uagatio mulierum, & marium securi. non est nec decens, ut patet rō. q. 2. pernitiosum. C. de proquili. maritum. tñ in contrarium est ueritas, alioquin nulla esset excōicatio Papalis pro mulieribus, cum tamen quoti die uidemus eas mitti Romam pro absoluteione excōicationū Papæ reseruarum: etiam in casu proposito. ut inquit Nau. lib. 5. de sent. excomm. conf. 14. uerum ut ibi dicit, posset ab episcopo absolui si esset mulier pauper quæ uiueret ex suo artificio. ar. tex. in c. q̄ de his. & c. quamuis eo. tit. Si tñ mulieres ignoranter ingrederentur, non essent excōmunicatæ ob uerba illa, postquam noticiam habuerunt, & præsumperint.

10 Sed utrum P. possit Episcopus, uel Vicarius generalis, qui declarauit mulierem incurrisse excōicationem latam a Pio V. ob ingressum monasteriorum regularium, facere illis facultatem (interim q̄ a Papa non absoluitur) audiendi missas, & alia diuina officia, & cōicandi cum alijs. Rñdetur q̄ non. Haud. n. hoc potest facere per uiam absoluteionis, cum talis absoluteio sit reseruata Papæ. Nec per uiam suspensionis, quia excōicatio suspendi nō potest, sed oportet, ut absoluteio interueniat. iux. c. ad hæc quoniade app. & ibi Panor. & nec obstat extrau. Ad euitanda, per quæ conceditur facultas cōmunicandi excōicato donec danuncietur: quia illa nihil prodest excōicato: tenetur enim uitare consortium aliorum etiam ante denunciationem. c. illud. de cle. excomm. ministr. ita Nau. lib. 5. de sen. excomm. conf. 16.]

11 Regulares uero P. illas introducentes, uel admittentes incurrunt ipso facto suspensione à diuinis, & priuatione officiorum, & quæ tunc obtinent, & inhabilitatem in posterum à illa, uel alia obtinenda, & ita cēsura Pij V. fuit in praxi recepta, & obseruata à Gregorio XIII.

12 Quare P. regulares, siue guardiani cōtraueniētes pro curēt, si factum est occultum in foro cōscientiæ: rehabilitatione non à suis superioribus, sed a Papa, & in foro fori si factum est publicum.

cum: quia ipsi non possunt rehabilitare inhabilitatos a Papa. [Ad hoc ut possint esse habiles ad futura, propter verba illa, ipso iure, quibus propter verba illa non perdantur beneficia adepta, sed requiritur sententia declaratoria ut nos diximus lib. 2. cap. 62. num. 26. facit doctr. Inno. recte intellecta in ca. cum nostris. de concess. præb. ubi collatio facta homicidæ, vel alias irregulari est ipso iure nulla, licet per homicidium, & irregularitatem non perdantur ipso iure beneficia prius adepta. Et ideo caueant delinquentes ne ante absolutionem celebrerent, quia sic efficerentur irregulares. Carechi. Neap. lib. 3. capi. 139. numer. 12. & ut irregulares non possint futura beneficia acceptare, nos diximus lib. 2. cap. 66. num. 3. & cap. 97. num. 2.]

23. Extenditur tertio contra ingredientes septa, id est clausuram monialium ordinis Prædicatorum, & ordinis Minorum: quia si ingredierentur intra septa aliorum monasteriorum monialium sine episcopi, vel superioris licentia, esset Episcopalis absolutio, de hac excommunicatione loquitur Concil. Trid. sess. 25. num. 5. Cathed. Neap. lib. 3. cap. 11. num. 92. Clausura per Gregorij XII. declarationem hodie extenditur usque ad portam exteriorem.

24. Extenditur quinto contra ingredientes ad malefaciendum: quamvis ignorent excommunicationem, & haberent iustam causam ignorandi. Sylue. in verbo, excommunicatio. 7. num. 87.

25. Non incurrunt transgressores clausuram per duos pedes, vel quasi, & postea retrogrediuntur, quia modicum semper excusat a mortali. Nec ignorantes ignorantia iusta, vel quasi iusta, excommunicationem esse, nec qui ingrediuntur scientes, vel quasi iustam esse causam, ob quam ingrediuntur. Nauar. capitu. 27. num. 109.

26. Moniales exeuntes contra clausuram. Concil. Trid. sess. 25. cap. 5. & dantes licentiam, vel auxilium. Pius V. Decret. Extenditur hæc excommunicatio etiam contra comitantes, & receptantes eas. Carech. Neap. lib. 3. capitu. 12. num. 132.

27. [Non tamen contra eos, qui in extrema, vel grandi necessitate id facerent, v. g. si qua persona cognata, amica, vel etiam extranea reciperet, vel comitaretur monialem egressam a monasterio, & aliquot miliaribus progressam noctu, vel de die in aliquo deserto cum periculo amittendi vitam, vel famam, ne id factum incurreret, & reditum consuleret, non incurreret hanc censuram, etiam si illa nollet redire. arg. c. pasc. dist. 86. c. ficu. de consec. dist. 4. nam quod non licet, necessitas facit iustum. ca. q.

non licet. de regu. iur. Nau. lib. 3. de regu. confi. 4. nu. 51. Nec etiam extenditur ad quasdam mulieres oblatas moniales, non tamen professas, quæ non emittunt tria vota, sed tantum se, & sua offerunt monasterio, ut consulti Nauar. eo. tit. cõf. 81. Nec tertio extenditur ad monialem illam, quæ emisit professionem extra monasterium. iux. tex. in cap. si insinuante. qui cler. vel vou. & nondum incepit conuiuere fororibus suis, & ita loquitur tex. in ead. viduis. 27. q. 2. Tum quia verba capituli, iuxta Conc. Trid. loquuntur de exeunte, unde non conueniunt ei, quæ nondum ingressa est, cum priuatio præsupponat habitum. decem. ff. de verb. obl. ca. ad dissoluendum. de despon. impub. Tum quia cessat ead. ratio, si quidem non est scandalum impensæ, & pericula honestatis, quæ directè, vel indirectè in tali exitu contingunt, & ita non est locus extensio ni rone idètitatis, ob quã iura extensio solènt. Ino. postunt. ff. de legi. c. 2. de traslat. p. e. l. a. Quare cum non sit sublatum prædictum cap. insinuante. per Conc. Trid. sicut prius ante ipsum iusta de causa regulari licebat post professionem manere in domo sua cum suis bonis de licentiã ad nutum reuocabili sui prælati, ita & hodie post dictum Conc. Nec etiã extenditur ad monialem euidenter, & grauer infirmã, nisi tunc consilio medici illa nequaquam posset curari in monasterio, tunc credo quod habita licentiã superioris possit absque metu excoicationis exire a monasterio, modo cesset omne scandalum. arg. tex. in c. r. de statu regul. lib. 6. vbi Francus. nu. 41.]

18. Et nota, quod quando Episcopus videret monasteria monialium non esse in loco tuto, posset ad aliud locum transferre: nam licet regulariter monasteria transferri nequeant. 19. q. 3. quæ semel. & ibi glo. tamen salit causa utilitatis. 16. q. vlt. c. si quis vult. vbi glo. no. Aliæ etiam causæ ponuntur de consec. dist. 1. tres videlicet cum necessitas persecutorum inest. Item cum difficultas locorum fuerit. Item propter aeris intemperiem. 73. distin. quorundam.

19. Accedentes contra sepulcrum Dni absque licentia Papæ, habetur in libro poenitentiarum, vbi refert Arch. Flor. 3. parit. 25. c. 30.

Dispensatores in voto vltamario, & similibus quinque, & absoluentes a casibus in illa ext. communi, & si dominici. d. 1. de poenit. & remiss. contentis. Nauar. c. 27. num. 105.

20. Officiales ecclesiastici præter Cardinales recipiētes, nisi comestibilia in parua quantitate, quæ biduo consumi potest, & pariter dates, tenenturque restituere pauperibus. Paulus. II. numera. Fingentes se de familia Cardinalium ad imperandas gratis literas Apostolicas. Inno. VIII. cum. ficu.

Correctores recipiētes aliqui etiam sponte oblati pro correctione. Pius V. in omnia. rebu.

31. Proponentes contra casus reseruatõs, & pro pecunia dantes facultatem absolendi. Pius V. quam plenum.

Officiales reuocantes ad urbem bannitos, vel homicidas facientes saluos conductus receptantes.

Theaurarij a receptoribus poena non exigentes in omnib. locis Romanæ Ecclesiæ temporaliter subiectis. Pius V. ex supernæ.

22. Quique vindictam studio aliquem offenderint in urbe, vel ibi arma ad hoc, vel armatos congregauerint, & fautores. Pius V. in felicis.

Electores, & patroni suspensi, & presentantes. Pius V. quanta.

Consentientes damnosæ alienationi rei ecclesiasticæ timore, vel gratia, & talè alienatione dolo procurates exceptis Episcopis. Paulus II. cum in omnibus. Clemens VII. ex commissi.

Tractantes etiam si cum Papa de subijciendo alicui feudo ecclesiæ vacante. Pius V. admonet.

Impressa Bononiæ de nouo infra decennium impimentes, & venialia habentes. Greg. XIII. dum a nobis.

23. Duellum contra committentes, & eorum patrini, & illud concedentes in terris suis inter Christianos cum priuatione dominij quo ad concedentes, & proscriptione bonorũ, & perpetuæ infamiæ, & huiusmodi alijs poenis, ut per Cõc. Trid. sess. 25. c. 19. de refor. Greg. XIII. addidit anno 1582. & extendit eandem poenam etiam contra illud committentes in loco, & tempore conuento quomodocunque, etiam si nulli patrini, vel socij ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nec vlla prouocatoriæ literæ, vel denunciationes, chartula, præcesserint, & ad locorũ dominos id pmittentes, vel quantum in se fuerint non prohibetes. Ad mandantes, instigantes, consilium, vel auxilium, aut fauorem dantes, equos, arma, pecunia, com meatum, vel alia subsidia subministrantes, ac etiam ad ea spectatores ex pposito, & socios se præbentes, etiam si pugnatũ impediti non commiserint pugnam, si per ipsos non stererit quominus pugnarent. Nauar. c. 27. nu. 150. Hæc non est reseruata.

S. P. M. M. A. R. I. V. M.

1. Episcopi, & superiores mutato habitu uagantes, vel Romam sine licentiã accedentes, vel extra diocesim pernociantes, quam incurrant excommunicationem.

2. Iudices casum fingentes, ut ad mulieres pro testimonio accedant, sint excõcati, quæ necessaria.

3. Ecclesiasticos, vel loca pia uexare presumentes. num. seq.

5. Eleemosynas consuetas prætermittens elargiri non inuenit in hanc excommunicationem.

6. Gerens se pro Episcopo, vel Vicarij nomen usurpans, incurrit excom. ut hic.

7. Excommunicatio contra cogentes mulieres monachari, vel ipsi uolentibus impedimenta obijcentes, quos coprehendat, & quatenus extendatur.

8. Impedientes usitationes monialium, & non obuiantes discordijs uocati ad ipsarum electiones, & non recipientes editionem Biblia uulgatæ, qualem ingrediantur excom.

9. Imprimentes libros manuscriptos sine licentiã, quam incurrant excom. & cui reseruata.

10. Literæ Apostolicæ falsificari uerentes, ab altari oblationes accipientes, magistris, & scholares hospitia aliorum ante finitam locationem condacentes, & Christianum interficere mandantes inueniuntur excom. ut hic.

Assassini, qui sint. Sagittarij in Christianos, quali percussantur excommunicatione.

11. Locantes domos usurarijs manifestis, quo casu incurrant in excommunic. & de usuris statuetur. nu. seq.

13. Absolutionem a censura nisi uel metu impetrantes, excommunicati sunt.

Prædicantes, aut disputando impugnantes mores Pietatis. Leon. X. excom. inueniunt.

14. Matrimonium scienter contrahentes cum consanguineis excommu. incurrunt.

15. Sponsalia hodie sine parochis, vel testib. contracta, secuta copula, non transeunt in matrimonium.

16. Innitentes ordinationibus schismaticis.

17. Conservatores inuitare ad procedendum, ubi non est aperta uolentia ad iniuriam, quando excommunicationem late sententiã incurrant. Raptores mulierum, & fautores, quali afficiantur excommu.

18. Excommunicatio per extranea. Ambitiose, in alienantes, vel locantes in plures, quam tres annos res ecclesiasticas, optimè declaratur, uel procurantes. nu. 19.

20. Legem non usum receptam non obligari, qualiter intelligatur.

21. Cardinalibus clausis pro electione. Papa mittentes literas, uel nuntium, uel secum loquētes incurrunt in excom.

22. Mortuos exeterantes excommunicatione afficiuntur, fallit tamen multi casibus.

23. Laici de fide dubitantes.

Excommunicationes nulli reseruatae in corpore iuris in consilijs generalibus. Cap. XXIII.

1. Episcopi, & superiores habitu mutato discurrentes.

Episcopi, & superiores Romam accedentes, & absque licentiã Papæ discedentes, receptatores non reuelantes.

Episcopi, & superiores absque licentia extra diocesan pernoctantes. in extrau. communi, qui. de treu. & pace. & si deceat.

2 Iudices & fingentes casum, vt eant ad mulieres pro testimonio accipiendo. c. mulieres. de iudic. lib. 6.

Declaratio.

Requiritur profectio personalis ipsius iudicis, siue iudex sit, siue alius quicumque, q fictionem, vel fraudem facit d. c. qui non erit excommunicatus, si ipse non fingit, neque fingens fecit. iuxta communem. Nauar. c. 27. nu. 125. in fi. Caie. casu 59.

3 Præsumentes & vexare per se, vel alios aliquam personam ecclesiasticam, vel alia loca pro, eo quod rogati, seu alias inducti pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerint, vel consanguineos eorum. c. sciant cuncti. de elect. lib. 6.

Declaratio.

4 Ad incurendam & hanc excommunicationem requiritur grauamen spolij, id est quæcunq; acceptio quorumlibet bonorū mobilium, vel immobilium occulta, vel violēta, aut iniusta persecutio, eo quod fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus, & suafus, & qd persona eligenda sit ecclesiastica.

5 Non rāmen incurrit & is, qui prætermisit largiri elemosynas consuetas ob id, quia non fuit electus in ea Ecclesia, quam optauerat, q autem dicitur de electione, idē dicendum est de præsentatione spectate ad personam ecclesiasticā, sed non ad laicā. iuxta glo. in d. c. sciāt, & idem de confirmatione, institutione, & postulatione iuxta dominicum præceptum. Caie. casu 34. Naua. c. 27. nu. 122.

6 Gerens & se pro Episcopo in loco, vbi non est Episcopus absque debita licentia. c. quoniā. de offic. ordin.

7 Vsurpantes nomen Vicarij, vel simile vacante Imperio.

8 Cogentes, & vel impediētes mulieres, quæ volunt, vel nolunt monachari. Concil. Triden. sess. 25. c. 18. de reform.

Declaratio.

Est Episcopalis absolutio. Extenditur ad omnes, & quoscunq; Itē ad consulētes, auxiliantes, & fauētes, secūto effectu, vt consuluuit Naua. lib. 5. de sent. excō. conf. 55. Nec nō contra omnes tam regulares, quam clericos, vel seculares, scientes aliquā non sponte ingredi, vel professionē emittēte, qui quoquomodo

eidem astui, vel præsentia, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. [Hinc inferitur, q cogens aliquam mulierem ob bonum finem, timens ne in aliquē errorē incideret, non causa suscipiendi habitum, nec faciendi professionem, sed vt ibi maneret, donec ad nubile ætatem perueniret, incidit in excommunicationē hanc. Tum quia sic indirecēte videtur cogere, vt cum tempus fuerit, accipiat habitum, & faciat professionē precibus, aut blanditijs monialium, aut minis eiusdem, qui cōegit intrare, aut v̄recundia, aut timore maledicorum, vnde Concilium Triden. voluit hanc viam indirecētam præcludere, quod probatur ibi in verbo; Si quomodo cunq; coegerint. Cum legislatorum sit non solum vias directas, sed etiam indirectas prohibere, quia cum quid vna via prohibetur, non debet alia via cōcedi, regulā iuris in sexto. Tum etiam, quia in alternatiuis sufficit vnā partem earum esse veram. capitulo in alternatiuis. de reg. iur. in sexto. Vnde cum in Concil. Triden. apponantur verba illa disiunctim; ad ingrediendum, vel ad habitum suscipiendum, ergo. Tertio, quia Concil. bis repetit illa tria verba ad ingrediendum, vel ad habitum suscipiendum. Et repetitio dictionis in eadem dispositione facta significat id esse cum mysterio factum iux. glo. memor. in cle. 1. de iur. pat. Ita Nauar. lib. 5. de sent. excō. conf. 56.] Item contra impediētes voluntatem mulierum, quæ volebant velum accipere, vel votum emittēte. hanc in Concil. Triden.

8 Impediētes & visitationes monialium. cle. attendentes. in fin. de stat. mona. Vide de hac materia Caiet. casu 44. Nauar. cap. 27. nu. 140.

Vocati ad dirigendas electiones monialium, & non obuiantes discordiis. c. in demnitate. de elect. lib. 6.

Non recipientes in totum, vel in partē edit. Bibliæ vulgaræ. in Concil. Triden. sess. 4. cap. 1. exceptis tertio & quarto libris Estdæ. aut etiā constitutiones Apostolicas scienter contēnentes.

9 Impediētes & libros, vel publicantes manu scriptos absque licentia. Concil. Later. sess. 10. Concil. Triden. sess. 4. c. 2. & in Indrēe librorū prohibitorum. regula 10. Hanc excommunicatio est reseruata Episcopo, nisi tales libri essent hæreticorum: quia tunc esset Papalis. Catech. Neap. lib. 5. c. 16. nu. 20. vers. p quo vide.

10 Vtentes literis & Apostolicis falsificatis. c. ad falsarium. de fals. falsificatis autem sunt in Bulla Coenæ.

Oblationes recipientes ab altaribus. c. hanc ro. quæst. 1.

Magistri, & scholares conducentes hospitium aliorum eiusdem professionis ante finita locationem. c. 1. loca. tanqum procedit in Bononia.

Inno.

Inno. & communis. Nauar. c. 27. num. 114.

Mandantes interficere aliquem Christianū, etiam si non interficiant, nec nō receptatores, & defensores. c. 1. de hom. lib. 6 non intelligitur, qui mediāte aliqua pecunia faciunt interficere, quamuis eiusmodi vulgō interficientes assassini appellentur, nec hodie inuenitur tale hominum genus. Nauar. in c. 27. nu. 135.

Sagittarij, & Baliitarij in Christianos. cap. 1. de sagittar.

11 Conducentes & domos manifestis vsurariis alienigenis non oriundis. c. 1. de vsur. lib. 6. per alienigenam intelligitur non natus in illa terra, neque est filius orti in ea. præterea non satis est dare domum in hospitium, vel habitationem, nisi concedat ad foenerandum actualiter vel virtualiter iux. com. Caie. casu secundo. Nauar. cap. 27. num. 136.

12 Statuentes & de vsuris soluendis, obseruantes, consentientes, non delētes. clem. 1. de vsur. Requiritur, quod statūtes sint officiales, & qd faciant aliquid ex prædictis. Qui scribit sententiam, eam non incurrit. iux. glo. receptam, ibi in vers. iudex, de hac Caie. casu 51. Nauar. num. 143.

13 Impetrantes & absolutionem a censura, vi, vel metu. c. 1. de his, quæ vi. lib. 6. Et absolutio nihil valet. per tex. & glo. ibi. Non incurritur per solam metus iniectioem, nisi absolutio data fuerit, vel reuocata. secundum Archid. ib. Nihil refert, an sententia lata fuerit iusta, vel iniusta. neque quod lata a iure, vel ab homine. Neq; an ipse excommunicatus faciat hoc vel aliud. gl. etiam communis. ibidem. Requiritur quod metus sit iustus. communis ibidem, quāuis Caiet. contrarium teneat, cum quo videtur tenendum esse quo ad forum conscientie. cum Nauar. cap. 27. nu. 125. Prædicantes, aut disputando impugnantes montes pietatis. Leo. X. in Conci. Lateran.

14 Matrimonium & scienter contrahentes in gradu prohibito cum consanguineis. cle. 1. de cons. & affin. Non incurritur si contrahitur eū Iudæa, aut Paganæ, vel affine spiritali, aut legali, vel cum qua est impedimentum publicæ honestatis, vel aliquod quodlibet licet impediens, vel dirimens. Nec si contrahunt licitē. ex dispensatione Papæ. Nec qui ignorantē, ignorantia facti probabilis non affectata. Nauar. c. 27. nu. 141. tamen si factum scientes ius ignorabant. Et si alter solus sciebat, solus ligatur. Nec qui ignorantē contraxit, sed superueniente scientia cohabitavit, nisi cohabitaret affectu maritali, quia tunc videtur de nouo contrahere, quamuis etiam absque affectu maritali peccent mortaliter, nisi separentur. Nec q contraxit cum ea, quam credebat consanguineam, quæ in veritate non erat. Nec qui vi ab-

soluta contraxit. Nec si fiat per verba de futuro, vt qui contraxit sponsalia, tantum licet copula præcesserit, aut subsequatur, nisi sequatur copula carnalis affectu maritali. Sylu. in vers. excommunicatio. 9. num. 76. vers. 44. nam tunc incurrit secundum antiqua iura, sed & nō post. Concil. Tridentin. publicatum, quo iure hodie nulla sponsalia possunt transire in matrimonium per copulam, quia nullum matrimonium est validum, nisi fiat cum parcho, vel duobus, aut tribus testibus Concil. Trid. sess. 23. c. 1. de refor. matr.

16 Inientes & ordinationibus factis a schismaticis. c. 1. de schisma. c. 1. eod. tit. lib. 6. Procurantes vt conseruatores dati excedant fines mandati. c. hac constit. de offi. deleg. hb. 6.

17 Conseruatores & incitare ad procedendum in iis, quæ non continent apertam violentiam ad iniuriam, & quæ requirunt altiorem indaginem, vetitum est partibus litigantibus coram eo, sed excōicatione lata sententiæ. d. c. si. Non incurrit hanc censuram, qui non est pars in iudicio. Neque si est, & procurauit, sed iudex nō processit. Neque cum conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiam de eo, qd requirit altiorem indaginem. Quæ de hac re noua induxit Concil. Triden. sess. 14. c. 1. de refor. vide Nauar. cap. 17. num. 125.

Raptores mulierum, & fautores. c. 6. de refor. sess. 24. in Concil. Triden.

18 Alienantes, & vel locantes in plures quam in tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa Ecclesiarum extra casus a iure permittos. Et q pdicta bona pcipiūt, præterquā si res sint ab antiquo solita concedi in emphyteasim, & tunc cū euidenti utilitate. c. hoc consilissimo. de rebus Eccle. non alte. in 6. exc. Pau. II. Ambitiosè. eo. titu. Hanc excommunicatio non est vbique vlu recepta saltem quoad oēs pœnas, & veniente casu oportet inquirere, & consule re curiam Episcopalem. Nau. c. 27. nu. 150. vide Caiet. casu 75. Conc. Triden. sess. 25. cap. 2. de refor. Commissarij rāmen deputati ad cognoscendum, an alienatio cedat in utilitatem euidētem Ecclesiæ, qui amore, timore, pecunia autorizant, si sunt inferiores Episcopis, nec nō

19 qui eiusmodi alienationem fieri similiter procurant, incidunt in excommunicationem Papæ reseruaram, per extrau. non registraras in corpore iuris Pauli II. cum in omnibus & Clemen. VII. ex commissi. quæ non ponuntur a Caiet. forte, q non sint vlu receptæ, vt facit de multis aliis, vt inq. ipse post casum 91. Naua. c. 27. n. 108. Catech. Neap. li. 3. c. 13. nu. 169.

Cæterum circa constitutionem Ambrosij. Pauli II. quæ est inter communes, aliqua expli cabimus ad eius congruam interpretationem. Et primū, q hæc extrauagans nō vetat aliena-

tio.

tionem in casibus à iure permissis. Secundum, q̄ hæc constitutio non est vsu recepta, vnde nullã vim obtinet iuxta text. in l. de quib. ff. de legib. q̄ sanè intellige, ipsò Papa sciente, & tollerante, facit text. in c. in istis, dist. 4. tunc etenim certum est legem nullam vim obrinere, si ab initio recepta non fuerit à subditis. facit text. in c. cum multi. 15. q. vlt. nam leges à Principe dantur ea cõditione, & intentione vt non aliter obligent, quam si fuerint à Republica receptæ. ad idem gl. in c. 1. de treu. & pace. Si vero Principe ignorante lex non fuisset recepta, & tunc requiritur, vt per decennium lex negligatur, & omittatur, nec vllò pacto admittatur. Si vero fuisset à principio recepta communiter tunc tollitur per contrariam consuetudinem ex causa rationabili præscriptam. c. vlt. de consuet. Sed quia dubium est, an dicta constitutio sit recepta, vel contraria sublata consuetudine, proinde dimittimus inquirendam, & consulendam Curiam ecclesiasticam. quãuis Nauar. credat non esse receptam quo ad poenas à priuationem beneficiorum, & excommunicationem. Inde ipse iudicauit clericum facientem locationem in plures, quam in tres annos, esse irritam, non tamen incurrisse excommunicationem, neq; irregularitatem, si celebrasset, vt ibi. nu. 150. Tertium, irritam esse declaramus locationem rerum Ecclesiasticarum factam ad sex, vel nouem annos, hac adscripta clausula, vt tot sint locationes, quot triennia, & finito primo triennio tunc facta sit noua locatio, nã tunc talis locatio non valet ultra tempus à iure permissum. text. elegans in Auth. de nõ alien. §. q̄ autem dictum est. ver. nec illud. collat. 2. Card. in cle. 1. §. fi. q. pen. Anch. col. 57. Lopus alleg. 12. Tandem Alciat. in l. si filiofamilias. §. vlt. col. vlt. ff. sol. matr. asseuerat esse cõmunem opin. non. n. sunt ad mittendæ conuentiones istæ, quæ in fraudem legis fiunt. Quartum, locatio facta ultra tres annos. v. g. per octo, in totum vitatur, vt probatur. in d. extr. Ambitiosæ, dũ subdit locatio nem aliter factã nullius omnino esse roboris. pbat hæc opin. Coua. li. 2. Variar. Resol. c. 16. nu. 4. vbi idè asserit in emphyteusi, dicens q̄ emphyteusis conuenta ultra tẽpus iure permissum est irrita et quo ad tempus, q̄ iuxta iuris legitimas sanctiones poterat definiti, contra cõmunẽ. Quintum, locatio ultra tẽpus permissum à iure, hac adscripta conditione, vt vnica tantum pensio pro toto tẽpore soluatur in totũ irrita dicitur, quia vnica pactio est, quæ non patitur cõmodam temporis diuisionem. Bal. conf. 475. lib. 1. Cou. qui supra. Sextum, non valent, nec confirmari possunt, nec in curia Romana, nec extra locationes beneficiorum anticipatis solutionibus cũ hæc possint vergi

in præiudicium successorum, quocunq; indulto, vel priuilegio non obstante, ita habetur per Conc. Trid. sess. 25. c. 11. de refor. Septimum, nec licet iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputandi Vicarios in spiritualibus locare, nec conductores per se, aut alios exercere. vt ibi in d. c. 11. Octauum, nõ solum locatio rerũ Ecclesiasticarum nõ valet ultra triennium, sed nec mandatum ad locandas res Ecclesiasticas potest alteri cõcedi ultra triennium. Hinc si aliquis simpliciter cõstituitur procurator ad locandas res Ecclesiasticas, debet intelligi per triennium, quo finito non potest absq; noua commissione etiam in aliud triennium res Ecclesiasticas locare. ita Dec. conf. 282. Couar. ibi, ver. 4. Nonum constitutio intelligitur de possessione, non autem de fructibus, & redditibus ecclesiasticis ad aliquod beneficium pertinentibus. Nec etiam intelligitur de rebus Ecclesiasticis, quæ eius sunt conditionis, vt ex eis quolibet triennio vnicus tantũ fructus percipiatur, quia tunc poterunt in nouem annos locari. opt. text. in l. ff. sic. ff. quemad. seruitus amit. Andr. Barb. in rub. de reb. eccle. num. 52. cui accedit, quod Bald. notat in l. eadem. col. 1. c. locati. de emphyteu ta priuati cessante à solutione per triennium, q̄ non cadit ab emphyteusi, si ex re emphyteutica quolibet biennio vnicus fructus colligat.]

21 Cardinalibus ¶ inclusis in conclau pro eligendo Papa mittentes literas, vel nuntium, vel secreta cum illis loquentes. capitulo vbi periculum. §. nulli, de electi. in sexto. Non ligat illos Cardinales; qui sunt intus. Nauar. capitulo 27. num. 121. post Caiet. contra Archid. Ioan Andr.

22 Mortuos ¶ exenterates. c. 1. de sepult. in ext. cõi. cum reservatione non habet locum in defuncto in terris infidelium, vbi non est sacer locus. Neque in ijs, qui hoc faciunt viuo. Neq; etiam mortuo alio fine, quam sepeliendi in alio loco, quamuis in vindictam id faciant, jact etia ad vespendum. Neq; in his, qui id faciunt cadaueri, ne fereat, aut in anotomia, aut cadaueri regio, vt ab eius populis iustus honor habeatur. Syll. in verbo. ex communicatione. 7. casu 41. Caiet. casu 70. Nauar. c. 27. nu. 104.

Officiales tertio requisiti negantes facere iurisdictionem. c. administratores. 28. q. 7.

23 Laici ¶ disputantes de fide. c. 2. §. 1. de hæret. in 6. hoc idè subditur, & notat. in l. pen. C. de sum. Trin. & fid. cath. & in eadè rub. vt nemo de ea publicè audeat disputare. prohibet et ex pressè in l. fina. eod. titu. vbi dicit Imperator. Nemo clericus, vel militans, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis coadunatis, & audientibus conetur tractare in posterum, ex hoc tumultus, & perfidie occasionem requirens; nam & iniuriam

De suspensione. Cap. XXV.

Arta poenarum species a iure statuta describuntur. vt est text. de offic. ord. c. ad reprimendam. & ibi de his in gl. 1. plenius per Hostien. in sum. de poenis. §. quot sunt species. Inter quas est poena ¶ suspensionis, de cuius multiplicitate remitto me ad glo. magistralem in cle. cupientes. in vers. suspensio. de poenis, sed vt aliqualẽ eius cognitionem habeamus, videndum est, quid sit suspensio, & quare incurratur, & a suspensio possint aliqua exercere, nouissimè casus in quibus suspensio incurratur. Circa primum: Suspensio est censura ecclesiastica inhabilitans ad executionem ordinum, officiorum, vel iurisdictionum ex aliquo impedimento proueniens ex institutione Ecclesiæ robor habens. Circa secundum, quantum poena potius sit quam culpa, communiter tñ propter peccatum incurritur, & suspenduntur tñ ecclesiastici, atque in scriptis præcedente monitione, si ob cõtumaciã pcesserit suspensio, aliàs secus si in poenã. Nauar. ca. 27. nu. 159.

¶ Vt vero suspensio irregularis efficiatur pactionem à qua suspenditur, non est satis sufficiens suspensio, quæ à solo Deo fit propter peccatum mortale, quia hæc suspensio fit tantum quo ad seipsum. cap. si. de cohabit. cler. vel mulie. vnde talis celebras non est irregularis. c. si celebrat. de cler. excom. Nec item sufficit suspensio, quæ fit à sacerdote Confessario in animæ iudicio, quod Inn. tenet in d. c. si celebrat. & Franco. in cap. 1. §. scituris. de leat. & re iudic. libr. 6. nã talis licet debeat abstinere. vt not. de poen. & remis. c. si quem tamen non incurrit irregularitatem si contrafacit, cum non reperitur iure cautum, c. is cui. de senten. excom. lib. 6. & tenet Inn. in d. c. si celebrat. Sed est necessarium, q̄ suspensio fuerit à iure, vel ab homine non extraiudicialiter, sed in iudicio propter delictũ quo ad se, & quo ad alios inflicta. Sicut idem Inn. Ioan. And. & omnes in d. c. si celebrat. affirmant. Hinc sequitur, quo d qui suspensus esset à canone propter defectum personæ, vt illegitimus, vel corpore vitatus celebrando nõ efficeretur irregularis noua irregularitate ob actionem illam, sed tantum ea, qua ob vitium corporis fuerat affectus, secundum Docto. in capit. fin. de cohabit. cler. Pan. in d. c. si celebra. Rursum, requiritur, vt sit suspensus ab aliquo actu ordinis ecclesiastici, quem habet, & is illum actum à quo fuerat suspensus egerit, sicuti constat ex capit. is qui. de senten. excom. lib. 6. versic. celebratio. & cap. is cui. eod. tit. ibi in suo officio.

3. Circa tertium, ¶ qui suspensus est à Pontificalibus,

nam facit iudicio reuerendissimæ Synodi. Si quis semel iudicata, ac rectè disposita reuolueret, ac publicè disputare contendit. Verum hæc intellige dubitando, quia dubitando non licet disputare de fide: nam dubius in fide hæreticus est. ext. de hæret. cap. dubius. Alias disputatur non dubitando, sed potius declarando. 96. dist. capitu. saris. ibi. Et in nullo quidem faciendæ sunt de pijs dogmatibus quæstiones, sed potius expositiones. facit 23. quæstione 7. capitulo fides. & quod not. in l. quoniam. C. de epis. & cle. Pariter licet de fide disputare, si fiat causa ad discendum in scholis. glo. in d. c. cap. nemo. quia de singulis dubitare non est inutile. secundum Arist. Et quærendo, opponendo, disputando, soluendo, & respondendo, veritas facilius inueniretur, & propensius defendatur. facit ff. de mun. & hono. l. munerum. §. si. ibi, & notando. Rursum fallit, si sit causa conuincendi impugnantem catholicam veritatem. quoniam venerabilis. C. de Epis. & cler. vbi glo. distin. 96. glo. in c. nos ad fidem.] Extrahentes vi aliquẽ de Ecclesia. c. diffiniuit. 17. q. 4. Ant. de Butr. & ibi Abb. in c. conquestus. de foro compe.

S V M M A R I V M.

1. Suspensio quid, & quare introducta.
2. Suspensio multiplex, & quando suspensio irregularis.
3. Suspensio à Pontificalibus illa exercens, non fit irregularis.
4. Suspensio à iurisdictione, quando exercendo irregularitatem incurrat.
5. Suspensio ab officio, & beneficio, ab utroque est suspensio.
6. Suspensio ab officio, an suspensio sit à beneficio. nu. seq. 9.
7. Suspensio à celebranda, an sit suspensio ab intercessendo.
8. Suspensio à sacramentis, an recipere possit monachum ad professionem.
9. Solo verbo prohibitus, no celebrat, an celebrando sit irregularis.
10. Episcopus à diuinis suspensus, an alibi possit interesse sacris, & confiteri.
11. Suspensio ad tempus, an indigeat absolutioe.
12. Suspensio à iure, vel ab homine à quo absoluetur.
13. Clerici notorii concubinarij, & sodomitæ, qui ipso iure sunt suspensi, an celebrantes sint irregulares. nu. seq.
14. Ordinarij à non suo Episcopo, vel extra legitimum astatem, & simoniaci sunt suspensi. nu. mer. sequent.

libus, non potest quæ sunt Pontificalia exercere, non tñ si cum illis celebrat, fieret irregularis secundum fere omnium sententiam: cum pontificalia non sint de substantia ordinis, vel officij, quia sine illis quodlibet officium fieri potest: talis. n. non est suspensus à diuinis, sed ab additamento ad diuina, quare siue ordinet, siue consecret, non erit irregularis. Ita Inn. & Franc. in c. 1. de senten. excom. lib. 6. §. caueant. nu. 5. & in c. 2. de offic. delega. libr. 6. nu. 4. Qui etiam est suspensus ab ordine, vel ab ijs, quæ exercentur ratione officij ordinis, non potest illa exercere, & cōtrafaciens incurrit irregularitatem, sicuti constat in c. is qui. in veris. celebrat. de senten. excommun. lib. 6. & in cap. is cui. in ver. officio. eod. titu. Cū propriè sit irregularis, qui ordinem habens, & carens eius executione immiscet se in diuinis. secundum Inn. & Io. And. in d. §. caueant. Qd procedit in suspensis ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis. vt in d. §. caueant. Siue ab ingressu Ecclesiæ, quia celebrans in ea diuina, est irregularis. c. is cui. de sent. excom. lib. 6. & ratio est, quia cum interdicitur aliquod principale, videtur interdictum consequens ex illo. Item interdictio ingressu Ecclesiæ, videtur interdicta diuinorū celebratio. Extra tamen hunc casum ille, cui est interdictus ingressus Ecclesiæ, licet grauius peccet, siue ingrediatur causa orandi, siue non, siue diuina, officia celebrentur, siue non, siue audiat diuina, siue non, nunquā incurrit irregularitatem, quia solū celebrare in suo officio in diuinis, inducit irregularitatem. tex. in d. c. is cui. q. solū in illo casu irregularitatem inducit, vnde in alijs casibus à iure non expressis non hēt locū. c. is cui. de sent. excō. li. 6.

5 Pariter qui est suspensus à iurisdictione, nō pōt, quæ sunt iurisdictionis exercere. Non tñ exercendo fieret irregularis, nisi exerceat iurisdictionem cū eo; q. habet admixtum ministerium ordinis, puta si absolueret excommunicatum cum solemnitate, de qua in c. debet. cū seq. 10. q. 3. secundum Inn. & Hostien. in c. fi. de excess. prælat.

6 Qui est suspensus ab officio, & beneficio, tunc ab utroque est suspensus, de elect. c. quia sæpè. de cens. lib. 6. c. exigit. & nec est ei subueniendū de fructibus beneficij, et quantum ad necessitatem vitæ, nisi in mortis articulo, si ab eius potestate dependet, vt suspensio tollatur. ita glo. super verbo subtrahantur. in fi. in c. pastoralis. de appel. & ita procedit gl. vt in cle. vt hi qui. de æta. & qualit. Arch. in c. præter. dist. 32. Alias si ab eius potestate non dependet, vt possit suspensionē tollere, tunc prouidetur ei de fructibus quo ad sustentationē vitæ. & ita debet intelligi gl. in d. c. pastoralis. in princ. & c. studeat. dist. 50. Cui autē debeant

applicari fructus beneficii suspensū, vel excōicati. diximus. lib. 4. c. 14. nu. 7.

7 Sed an suspensus ab officio, intelligatur suspensus a beneficio. concludit breuiter, q. aut quis suspenditur ab officio perpetuū, aut ad tēpus, aut simpliciter. Si suspensio est perpetua, & tunc suspensus ab officio: perpetuū, est suspensus à beneficio: nā talis suspensio habet vim priuationis, & depositionis. vt not. Arch. 82. dist. c. 2. Cum igitur beneficium detur propter officium, q. facit in Ecclesia. de rescript. c. fi. li. 6. & ipse perpetuū ab officio sit priuatus, patet per cōsequens, q. ab officio sit remotus. arg. glo. in cle. cupientes. de pœnis.

8 Si autem suspensio fiat ad tēpus, & tunc suspensus ab officio est suspensus à beneficio, q. impropriè dicitur. i. à quotidianis distributionibus, cū illæ nō detur nisi interessentibus horis canōicis. Ab alio vero beneficio (si aliud non exprimit in sua iuris, vel hominis) suspensus non erit, ad q. facit de temp. ordin. c. vel non est compos. vbi suspensio ab officio ad tempus mandatur prouideri, & ratio est, quia non potest tali suspensio negligentia, vel contēptus imputari, cum ante tēpus non possit ab solui à suspensione facta vsque ad certum tempus. vt no. glo. in cle. 1. de heret. ita Gem. in c. præter hoc dist. 32. Quamuis Couar. tit. de success. ab intest. in 2. p. c. 6. nu. 13. concludat, q. suspensus ab officio ob crimē graue, sit etiā suspensus à beneficio. Præpo. in c. cum inhibito. §. si. de cland. despō. Abb. in c. latores. de cle. excomm. mini. Si autem esset suspensus ob crimen leue, vel ob contumaciam, nō esset à beneficio suspensus. Qd intellige, nisi esset in mora petendi absolutionem, vel nisi suspensio nem contemneret.

9 Quæ quidem distinctio potest etiam deferuire in suspensio simpliciter. vt inquit Gem. in d. c. præter. Hæc omnia procedunt, nisi aliter in sententiā iuris, vel hominis, exprimat, quia tūc sententiā esset seruanda. Ita Gem. Henric. in c. cum dilectus. de consue. Abb. in d. c. latores. Couar. ibi supra. Rursū, cum appellatione officij cōprehendatur Missa, Vespera, & Matutinū. vt habetur in c. de his. dist. 13. hinc fit, q. suspensus ab officio, celebras in altero isto rum esset irregularis, de quo per Doctō. in c. fi. de excess. præla. Gem. in d. c. de his.

10 Sed an sacerdos suspensus à celebrando, dicatur et suspensus ab interessendo. Responder Arch. per tex. in c. testamentū dist. 6. q. non. Nam vt ibi patet, ille qui est prohibitus Eucharistiam suscipere, vnde minus est celebrare, non est interesse diuinis, quam celebrare. ad hoc facit. 12. q. 2. de viro. de consecr. dist. 4. c. eos quos. Quod intellige, nisi interest solemniter auctoritatem præstando celebrationi,

tionem, quia talis præsentia æquiparatur celebrationi, vnde irregularitatem incurrit. c. illud. de cler. excom. mini. vt incurreret celebrantes. c. 1. de sent. excom. in 6. c. 1. de re iud. eo. lib. 11.

11 Er an Abbas, qui suspensus est à sacramentis, possit recipere monachum ad professionē absq. metu irregularitatis. Gem. in c. q. interrogasti. dist. 27. videtur dicere, q. non. per illum tex. cum seq. vbi appellatione sacramentorum ecclesiasticorum comprehenduntur et professio monachatus.

12 Rursum, an sacerdos prohibitus solo verbo ne celebret, videatur suspensus. Resp. q. nō: sed tantum, q. subdito in scriptis talem prohibitionem facit. arg. tex. in l. si procurator. ff. de cond. indeb. cum suis concord. quatenus probant, in dubio neminē pæsumi facere actū eo modo, quo est delictum. At qui prohibet celebrare sine scriptura, facit actum, qui pōt iudicari delictū, & nō delictum: nā si facit animum suspendēdi, delinquit, adeo q. ipso iure incurrit suspensionē. c. 1. de sent. excō. in 6. si vero facit animo nō suspendēdi sed simpliciter prohibēdi, non videtur delinquere, ergo præsumendum est nolle delinquere. Ita Naua. lib. 5. de sent. excom. conf. 62.

13 Rursum, an suspensus à diuinis. v. g. Episcopus, possit alibi, vel in sua Ecclesia audire missam, non tamen auctoritatē, confiteri, & communicare corpori Domini. Respon. q. sic. cum ea, quæ potest, vt laicus facere, non videtur illi prohibita, sed tū quando exercet aliquem actum ordini suo specialiter deputatum, & sibi per suspensionem prohibitum. Inno. in c. fin. de excess. præla. Qui suspensus est à iurisdictione propter defectum corporis, vel ab homine, debet abstinere ab officio, quamuis post contritionem, & confessionem, quousq. relaxata fuerit sententia, alias suspensus à diuinis, vel officio, si contrafacit celebrando mortaliter peccat: cum minora interdiciuntur, maiora intelliguntur interdicta, non vice versa. Vt suspensus à subdiaconatu, interdictus intelligitur à superioribus ordinibus, non è cōuerso. Quicunq. potest agere per censuram ecclesiasticam, potest suspendere, & interdicare. facit tex. in c. quærenti. de ver. sign. Et qui potest excommunicari, potest suspendi. Quando in sententiā suspensionis dicitur, Donec satisfecerit. & c. adueniente conditione non indiget alia relaxatione, sicuti esset excommunicatus. Quod intellige, quando fuisse suspensus ad certum terminum, quia tunc non indiget absolutione, sed sufficit, q. iudex declarer satisfactum esse. & hoc est, q. voluit gl. dicere in cle. 1. de deci. q. sufficeret declaratio iudicis super satisfactione: secus vero si aliquis simpliciter suspensus esset, quia tunc absolutione indiget.

ita glo. in d. cle. An vero interim ante satisfactionem celebrando fiet irregularis? Dic, quod sic, si fuit suspensus ab homine in iudicio: Secus si extraiudicialiter, dummodo non sit suspensus pro tali causa, quæ à iure communi ab ipsa causa induceretur suspensio. Si vero suspensio à iure modo prædicto inducatur, tunc glo. not. & sing. in c. 2. in ver. suspensos. de cens. tenet, q. fiat irregularis in casibus, de quib. ibi per Doct. Franc. in c. 1. §. caueant. de sent. excom. lib. 6. & in c. 1. §. scituris. nu. 5. de sent. & re iudic. lib. 6.]

15 Rursum suspensus à iure potest ab Episcopo absolui, nisi canonis cōditor sibi reseruauerit, vel nisi sit suspensus propter peccatum, à quo non possit Episcopus absolui. Si vero ab homine sententia suspensionis prolata est, absolutio fiat ab eo, vel eius superiore, quæ fieri pōt solo verbo, Remoueo, vel Reuoco. Circa quartum, casus permulti sunt, in quibus incurritur suspensio, inter quos est concubinitas notorius clerici, quæ quidem suspensio fit ipso iure incurritur, ita ipso iure per penitentiam tollitur: glo. recepta in c. si qui sunt. dist. 81. At si ante penitentiam huiusmodi fornicarius vteretur ordine suo, fieret irregularis glo. in cap. peruenit distinctio. 50. Hostien. & Ioann. And. in cap. sna. de cohab. cler. vel mu. Naua. cap. 27. nume. 154. [Abba. in cap. vestra. de cohab. cler. vel mul. Chofmas in pragmatice sanctione. titulo de concubinarijs, in versic. inhabiles. Syluest. in versiculo concubinarijs. §. quarto. Petrus Rebutus. de concordantijs. titulo de publicis concub. in princip. Guido Papa. questio. 558. Diaz in praxi crim. canon. c. 73. Bermondus. in tract. de concubinarijs. pag. 270. qui afferunt hanc opin. communem esse. Quibus suffragatur tex. in ca. fi. de cohab. cler. vel mul. & in c. præter. §. prohibentur. dist. 32. & c. si qui sunt. dist. 81. quibus manifeste constat hunc notorium fornicarium suspensum esse quo ad se, & quo ad alios. Vnde & irregularis erit. Hic Host. tradit regulam. in ca. tanta de sim. clericum propter aliquod crimen suspensum quo ad se, & quo ad alios irregularem esse, si nondum ea suspensione sublata proprio fuerit vti officio. Idem tenet Archidia. in c. 1. de re iudic. lib. 6. Quam quidem opinionem eam fore intelligendam censent, vbi publicus concubinarius diuinis se immiscuerit eo tempore, quo publice in eodem versatur vitio, nō alias. Card. in cap. si celebrat. de cler. excomm. mini. Præpositi in d. cap. præter. §. ad hoc. nu. 15. verum licet communis sit hæc sententia, tamē mihi nimis dura videtur nec auderem secundum eam iudicare quemquam irregularē esse: tamēsi consulerem, vt absolutio, aut dispensatio impetraretur à Romano Pontifice, & ratio est.

est, quia qui suspensi sunt à diuinis quo ad Deū tantum, vt sunt constituti in peccato mortali, celebrando, peccato durante non efficiuntur irregulares. ita tex. in c. fin. de cler. excom. ministr. sicut nec qui suspensi essent in anime iudicio a Sacerdote Confessario. ita Inno. tenet in d. c. si celebrat. & Panor. ubi. nu. 5. Franc. in c. 1. §. caueant. de sent. excom. lib. 6. nu. 6. cum non reperitur in iure expressum. vt in cap. is qui. de sent. excomm. lib. 6. Et non obstat, qd fornicarius notorius est suspensus quo ad se, & quo alios, talem autem irregularem esse si celebrauerit. inquit tex. in c. 1. de re iudic. lib. 6. & in c. 1. de sent. excom. lib. 6. nam respondetur hoc verum esse de suspensione, quæ directè à iure indicta est propter delictum in eius poenam, non de ea, quæ ratione cuiusdam honestatis ab ipso canone fit potius ob decorem, quam in poenam ipsius criminis, & ipsius delinquentis, & hanc opinionem tenet Franc. in c. 1. §. ciuitatis de re iudic. lib. 6. Coua. in cle. si furiosus. in prima part. §. r. nu. 5. de hom.

17 De Sodomita vero nefandi criminis reo etiam occulto licet propter tanti criminis grauitatem tuenda sit communis opinio, qd sit irregularis, quam sic asseuerat Cæsar Lamberti. in tract. de iure patr. 1. part. 2. lib. 9. art. 18. nu. 4. propter tot doctissimorum virorum auctoritatem, quos recenset Couar. qui supra. Hinc Petr. Rebuff. in tract. de paci. post. num. 208. ceteri beneficij collationem ipsi factam esse inualidam tamen ex iuris rigore communis sententia defendi non potest, cum nullus sit iuris Pontificij locus, qui hanc irregularitatem induxerit. iuxta tex. in c. is qui. de sent. excom. lib. 6. & vt Nauar. in Man. c. 27. nu. 249. inquit, quod nunquam vidit, nec audiuit dispensationem super hoc a Sede Apostolica.

Ex quibus omnibus concluditur, secundum veriolem, qd siue suspensio inducatur pp infamiam delicti, & scandalum, vt sunt illi, quorū delicta sunt notoria, vt notorius si sit concubinarijs, vel fornicarijs, celebrando non fiunt irregulares, vt tenuit etiam Inno. in c. tanta. de excess. prel. si suspensio inducatur a Deo propter peccatum mortale, & tunc neque incurritur irregularitas celebrando, licet sit enorme, & dignum depositione, nisi tale sit crimē, qd etiam peracta penitentia impediatur executionem ordinis, vt est homicidium. c. si. de tēp. ordi. simoniacus in ordine, hæresis, & similia. de quibus in c. inquisitionis. de accusat. & in d. cap. fin. prout not. Hoffm. in ca. nisi. §. propter conscientiam. de renun. in istis enim canon ad dit prohibitionem tuam. secundum Pet. de Ancha. in c. 1. §. caueant. de sent. excom. lib. 6.]

18 Suspenduntur etiam ordinari a non suo Epō, vel ante legitimam ætatem. iuxta. text. in c.

non est. extra de temp. ord. vel ab Episcopo ordi nante clericis alterius diocesis absque literis proprii Episcopi. iuxta. c. eos. de temp. ordi. qui sic suspensi vtentes ordine fiunt irregulares. ita Io. And. in c. 1. §. scituris. de re iudic. qui vult, quod omni casu quando suspensio inducitur a canone propter crimen, sicut videtur esse in casibus prædictis, incurritur irregularitas, si ingerat se diuinis. Quod autem sit propter crimen, patet quia deliquerunt contra prohibitionem canonis, vnde peccatum est mortale. c. 2. de maior. & obed. Io. And. in d. §. scituris. facit glo. in c. 2. de cens. in vers. suspensus. Superduntur etiam si monachi, sed d. his, & alijs, videat lector suis in locis Summissas, & præcipue Syluestrum, & consulat peritiores.

S Y M M A R I V M.

- 1 Interdicere quid sit interdictum ecclesiasticum.
- 2 Interdictum duplex, locale, & personale, et quid.
- 3 Interdictum sine locale, sine personale, duplex, & de utroque hic. & nu. 5.
- 4 Interdicta Ecclesie effectus.
- 5 Interdicti sententia ob delictum tantum uniuersali in se ferenda.
- 7 Interdicti tempore, quæ permittuntur à Bonifacio.
- 8 Clerici interdicti, vel celebrantes in loco interdicto, peccant mortaliter, & sunt irregulares.
- 9 Irregulares, qui sunt, qui ad maiores ordines promoueri nequeunt.
- 10 Presbyteri tempore interdicti exercentes, quæ non sunt ordinum, non fiunt irregulares, secus si essent ordinum. ut nu. 13.
- 11 Subdiaconus tempore interdicti legens epistolam sine apparatu, non fit irregularis, secus si non me sequens.
- 14 Deputata certo ordini, quæ dicantur nu. seq.
- 16 Exercentes ea, quæ sunt certo ordini deputata, cum ipse non sit in eo ordine, pœna facta tenetur, & fit irregularis a solo Papa absoluenus.
- 17 Laici violantes interdictum, an & quando peccent ingerentes se diuinis.

De interdicto Ecclesiastico. Cap. XXVI.

De variis interdictis vide additionem ad gl. in cle. i. de foro cōpe. Sed vt nonnulla nos interdicti specie depingamus, prius sciendū est, qd interdicere est in propria significatione est vetare, atq; prohibere, ne qd fiat: secūdo, interdictū ecclesiasticū est suspensio à diuinorū officiorū, sacramentorūq; actiua, & pal-

passiua celebratioe respectu alicuius loci, vel personarū facta, ab ecclesiastica et prohibes sepultura. Hæc probantur. in c. nō est nobis. ext. de spons. c. qd in re. de pen. & remis. c. alma mater. c. si ciuitas. de sen. excom. lib. 6.

2 Tertio, hoc duplex est, locale, & personale. locale dicitur, quando interdicitur ciuitas, ne ibi diuina officia audiantur, & tunc populus præter personas illas, quæ causam dederunt interdicto, potest extra ciuitatem, & suburbia illa audire. Personale autem est quando interdicitur populus, vel aliqua eius persona: nam etiam populus circa propriam culpam in odiū excommunicati, si sit rector, vel princeps potest interdici. c. miror. 17. q. 4. At istud interdictum si sine locale, siue personale, est duplex, generale, & speciale. Generale loci, est quando interdicitur totum regnum, vel tota ciuitas, vel totum castrum & dicitur generale, quia nulla excipitur persona, vt colligitur. in c. cum in partibus. de verb. sig. Sed speciale est, qd aliqua Ecclesia, vel Ecclesie ciuitatis, vel castri interdicitur, & non omnes, & tunc interdicta 4 Ecclesia interdicitur omnes eius capellæ. d. c. si ciuitas. non tamen clerus eiusdem Ecclesie, quia possit alibi celebrare. Sed interdictū personale generale est, quando propter peccatum Regis interdicitur totus populus. d. c. miror. speciale vero quando aliqua persona.

5 Quarto triplex est eius effectus. Primus, quia nemo audire sacra valet, nec etiam clerici primæ tonsuræ, nisi sint per Pontificem priuilegiati glo. in extra. suscepti. vers. interdicto. de elect. Secūdo est, quia nec possunt suscipere sacramenta ordinum, aut extremæ vntionis. vt not. Doct. in c. responso. de sententia excom. Tertius, quia nec defuncti gaudere possunt ecclesiastica sepultura. præter clericos. c. quod in re. de poenit. & remis. qui quidem clerici possunt sepeliri cum missa, & officio funeris, Sylue. in vers. interdictum. 5. nu. 10. sed cum sit per interdictum diuinus, cultus detrimentum patitur, nam ex consuetudine frequentandi officia clerus ipse remissior sit, & ignauior ad diuina celebranda: hinc non ob delictum particularis personæ, nec pro debito pecuniario, sed ob delictum vniuersitatis sententia interdicti ferenda est. c. non est vobis. extr. de spōl. in extra. prouide. de sen. excom. Quinto tempore interdicti, Bonifacius. in d. c. alma mater. concessit vt homines solum in articulo mortis, verum, & sani quores vellent, sacramentū poenitentiae suscipere possent. Præterea vt exclusis interdictis, & excommunicatis, quotidie diuina officia submissa voce, ianuis clausis, nō pulsatis campanis celebrarentur. Deinde, vt in festis quatuor solemnitibus, videlicet in die Natalis Domini, Pasche, Pentecostes, & assump-

tionis B. Mariæ, pulsatis campanis, a pertis ianuis, alta voce, eadem officia solemniter celebrarentur. Non tamen in eisdem solemnitatibus, licet Eucharistia Sacramentum suscipere, nisi ab ijs, qui priuilegium habent, quibus priuilegiatis sumētib; potest populus interesse. Sexto clerici interdictum violantes peccant mortaliter, & sunt irregulares, qui quidē dupliciter sunt interdicti violatores. Primo, dicitur ipsi sunt interdicti tunc enim nullibi exercere aliqua sacrorum ordinum possunt. Secundo si locus est interdictus, licet ipsi non. Nam eo casu exercendo ordines in eodem loco violat interdictum, secus si in alio. gl. in c. is qui. in vers. sic. in ea. de sen. excom. lib. 6. sic suspensus ab ingressu Ecclesie, si celebrat extra Ecclesiam, nō est irregularis. Inno. in c. sacro. super glo. in verbo mensam. de sen. excom. quem sequatur multi Doctores, vt ibi refert Felyn. colum. 2. num. 7. Sed si illos tantum clericos dicimus irregulares, vt ad maiores ordines promoueri nequeat, qui sunt in sacris, vt subdiaconi, & superiores, qui exercet aliquod officium, qd est ordini annexum. ita Panor. in c. 2. de cler. excom. d. c. mini. & in c. si. de excess. prel. Hinc si sit presbyteri aliqua munera exerceret tempore interdicti, quæ non essent propria sacrorū ordinū, sed possent etiam per laicum exerceri, vt canere responsum defunctorum, psalere, benedicere mensam, vel dicere orationem mensæ, vel orationem pro nauigantibus, vel itinerantibus, non fierent irregulares. cum hæc nō sint certo ordini deputata. Sic etiam si subdiaconus legeret epistolam sine apparatu, nō fieret irregularis, quia illam possit etiam laicus, secus si cum apparatu. Sylu. in ver. interdictū. 5. q. 4. id est cum manipulo, Deinde nec religiosus habens primam tonsuram, vel minores ordines in Ecclesia canedo vel deferendo cereos, & c. fieret irregularis. At si interdictus vel sit suspensus intraret Ecclesiam legendo, & cantando cum alijs faciendo principale officium chori, vel quia diceret capitulum, vel orationem in officio, vel faceret officium cantoriæ in choro, tunc incurreret in irregularitatem, nisi id faceret ex ignorantia probabili. ita colligitur ex Franco. in cap. 1. §. caueant. de sentent. excom. in 6. Conclude igitur, qd quando quis est in sacris, exercet ea, quæ sunt propria sacrorum ordinum, id est, deputata certo ordini, tunc efficitur irregularis. Illa autem dico deputata certo ordini, quorum faciendorum specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbytero potestas consecrandi, baptizandi, solemniter dicendo collectas in choro. Syl. in ver. irregularitas. §. 13. ac agendi hebdomadariū in horis canonicis, quod est sacerdotis. Itē ex Franco. in d. §. caueant. Si benediceret aquam

aquam: quia hoc pertinet ad officium sacerdotis. iuxta Inno. in c. r. de exco. prel. Syl. in verba §. 4. Si solemniter benediceret populum, dicendo: Sic nomē Domini benedictum. Si ferret absolutionem excommunicato. Quod intellige, modo absoluit, vt sacerdos cum solemnitate, de qua in c. a nobis. el secundo. de sent. excom. In † diaconatu potestas canendi solemniter euangelium. In subdiaconatu potestas canendi Epistolam cum manipulo. Accolito offerendi vceolos. nam si iste solemniter exerceret actum deputatum ordini minori, ita irregularis efficeretur, ac exercens deputatum maiori. Nauar. c. 27. num. 163. Sed an qui timiscerit se diuinis, exercendo ea, quæ sunt certo ordini vel officio certi ordinis deputata, & non esset in dicto ordine constitutus, vt si acolitus epistolam in apparatu subdiaconi diceret, talis sit irregularis? Respon. q. Iste proprie tenetur poena falsi sicut tenetur ille, qui non habens dignitatem, simulat se habere. l. eos. ff. ad leg. Corn. de fidei. & est irregularis ea irregularitate, quam incurreret ille, qui celebraret nullam habens originem, & est à solo Papa absoluentus. Franc. in d. §. caueant. in fin. Sed reuertendo ad interdictum, quia diximus de poena clericorum illud violantium, modo reliquum est, vt videamus de poena laicorum. Laici tigitur si contempnus abest & scandalum, & locus solum sit interdictus, non peccant se ingerendo diuinis, nisi aliquod violentiæ genus facerent, vt se ingererent, vel clericis eos expellentes non obtemperaret. Et hæc de interdicto ab homine. Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 3. artic. 1. Cæterum de interdicto à iure. vide Syluest. in vers. interdictum. 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Irregularitas, quid sit.
- 2 Irregularis si ordinetur grauior peccat, & manet suspensus.
- 3 Irregularitas unde dicatur, & quibus modis contrahatur.
- 4 Casus viginti, quibus quis sit irregularis.
- 5 Irregularitas per homicidium, vel mutilationem. nu. 66. per suspensionem ordinis in excom. in interdicto, & suspensione contrahitur.
- 6 Irregularis quoniam celebrat, peccat mortaliter.
- 7 Ignorantia crassa non excusat irregularem celebrantem.
- 8 Inferior à Papa, an possit in irregularitate dispensare.
- 9 Obiiciens alicui non rite esse ordinatum in facto recenter, transfert in se onus probandi, alius secus.
- 10 Excommunicatus suspensus, & interdictus per suspensionem ordinis minorum non sit irregularis, fallit. nu. 32.

- 11 Conferens, & recipiens plures ordines in uno die, sunt irregulares, & quo casu ab Episcopo, & quo à Papa sint dispensandi.
- 12 Sacramenti reiteratio inducit irregularitatem. num. 15. & quid in dubio. nu. seq.
- 13 Irregularis non fit, qui coactò rebaptizatur.
- 14 Confirmationem non accipere, an sit peccatum mortale, & eius materia.
- 15 Ordinatus, per apostasiam à fide, sit irregularis.
- 16 Apostatantes à fide, hodie sunt vere heretici.
- 17 Irregularitas per infamiam, item per ordinationem ab Episcopo censurato contrahitur: idem si ab Episcopo, qui renunciauit.
- 18 Sacris ordinibus initiatus, ante aetatem, vel sine dimissionis est irregularis. nu. 26. fallit nu. 21.
- 19 Ordinatus ante aetatem si superueniente scientia non exercet, illa adueniente celebrare potest sine absolutione. Et quid si superueniente scientia celebrauerit. nu. seq.
- 20 Et an sit excommunicatus, si talis esset contra promotos ante aetatem. nu. 24.
- 21 Episcopus cum promouendis, circa aetatem non dispensat, sed in ea tempus potest.
- 22 Electus consecrare, vel ordinare per se, non potest sed sic per alium.
- 23 Clericus cum dimissionis legati à latere promoueri potest, & legati à latere insignia, & qui.
- 24 Episcopus à quibus irregularitatibus dispensare poterit, & an per literas. nu. 78.
- 25 Regularium superiores à quibus irregularitatibus subditos dispensare, vel delegare possint.
- 26 Cunctis, §. 24. an extendatur ad constitutiones Pontificum promulgatas post Concilium cum reservatione sussum.
- 27 Administrans in ordine sacro, quem non habet serio, efficitur irregularis. nu. seq.
- 28 Mendicantes epistolam cantantes licet non subdiaconi, cum dalmatica, & manipulo non est irregularis.
- 29 Irregularis est in eo ordine, tanquam in illo officio constitutus administrans.
- 30 Clericus peregrinus, an celebrando sit irregularis.
- 31 Suspensus ob crimen publicum, an irregularis sit celebrando.
- 32 Celebrans in altari interdicto irregularitatem incurrit.
- 33 Bigamia inducit in irregularitatem, qua triplex est.
- 34 Membri cuiuslibet principalis defectus abscessio, imbecillitas, vel deformitas si sua culpa, irregularitatem inducit, secus si absque culpa. nu. seq. q. 42.
- 35 Oculis sinister, oculus canonicus appellatur, & qui casus eius defectu incurritur in irregularitate.
- 36 Gibbosus, sturcus notabiliter, ligneo pede ambulans ad celebrandum sunt irregulares.
- 37 Membra, quæ hominis pars dicitur, & an dignitas scilicet in eis irregularitatem inducit remissive.

Memr

De irregularitate. Cap. XXVII.

Rater ea, quæ supra diximus de irregularitate. in 2. lib. in 5. præcep. modo videndum est, quid sit irregularitas, quare sic dicitur, quot modis contrahatur, & tollatur. Irregularitas igitur est impedimentum canonicum, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & promotus ministrare non potest. c. ex tempore. c. quæritur. & ibi Abb. de temp. ordin. Hinc notandum 1. primum omnium, qd tali pacto irregularitas dicitur impedimentum ordinum, scilicet, quod si irregularis ordinatur, ordinem quidem suscipit, & characterem, sed peccat grauius contra Ecclesiæ præceptum, quare gratiam non suscipit, manetq; sub iudice suspensus, atque adeo quoties in ordinibus administrat, grauius peccat.

- 46 Membri superfluitas, siue magnitudo, vel deformitas, quoniam irregularitatem contrahat.
- 47 Leprosi, epileptici, arretitici, enigmatici, amentes, lunatici, furiosi, sunt irregulares.
- 48 Vertigines, vel syncopas patiens, an censetur irregularis, & quid de hermaproditis. nu. seq. & balbos, seu blefo. nu. 50. & quid de surdo. nu. 51.
- 49 Irregularitas illegitimitatis, quos notat.
- 50 Constitutione Sixti V. cautum est, ne illegitimus promoueri ad ordines sacros, neque in religionem ingredi possit, & quid possint. nu. 55.
- 51 Religionis ingressus tollit omnem irregularitatem præter contractam ex homicidio, vel bigamia, huic dicto derogauit dicta constitutio, qua hodie moderata fuit. nu. 78.
- 52 Ex spuris multi fuerunt omni virtutum genere ornatiissimi.
- 53 Episcopus quo ad minores potest cum illegitimis dispensare.
- 54 Illegitimus dispensatus in uno beneficio, non potest sine dispensatione aliud obtinere.
- 55 Irregularitas inducitur propter baptismi dilationem.
- 56 Praxis in baptizandis pueris seruata à parochis in interrogandis obstetricibus.
- 57 Parochus quo casu intellecto de baptismo facto ab obstetrice conditionaliter baptizare debeat.
- 58 Capite infantis extra uerum matris edito, baptizato, nullo amplius opus est baptismo.
- 59 Religiosus egrediens claustrum physicam auditurus, & recurrens ad Imperatorem prætextu iniuste excommunicatus sit irregularis.
- 60 Irregularis efficitur, quis propter heresim, & seruitutem.
- 61 Criminosi, & are alieno grauati ex constitutione Sixti V. non possunt admitti ad religionem.
- 62 Damnati ad irremedios, & in insulam deportati sunt irregulares, item & homicidæ, & quid in his requiratur.
- 63 Homicidio causa proxima dari dicitur tripliciter, & quomodo, & per quos ea detur unde, qui omnes sunt irregulares. & num. seq. usque 71.
- 64 Irregularitas tribus modis tollitur. & num. seq. & 74.
- 65 Episcopus an dispset in homicidio, & in bigamia similitudinaria.
- 66 Episcopus in irregularitatibus occultè prouenientibus dispensat. nu. seq.
- 67 Episcopus si fuerit irregularis, quid nam agat, ut absoluat, & quid de parcho post commissum homicidium. nu. seq.
- 68 Permittenda in excommunicationibus Papalibus sunt aliqua ob locorum distantiam, quæ alias permitti non debent.
- 69 Irregularitas tollitur per dispensationem Papæ, & hæc dispensatio quomodo fiat.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

Et dicitur 1. irregularitas, quia homines à regula excipit, quam in ordinibus suscipiendis Ecclesia præscripsit. Hæc autem his modis contrahitur, videlicet ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu sacramenti ordinis, atque matrimonij. Nunquam tamen illa contrahitur, nisi in casibus à iure expressis. c. is qui de sent. exco. lib. 6. Calus 1. autem in quibus sit quis irregularis, sunt nu. 1. qui numerantur per Doct. in ca. nisi. de renunc. 5. Primus 1. est per homicidium, & mutilationem cle. vnica. de homic. vt diximus supra in 2. lib. præc. 5. c. 72. Secundus. Contrahitur per ordines susceptos in excoicatione maiori. c. cum illorum. & ibi Abb. de sent. excom. Vt si exco. munitus exco. munitate maiori ordines susceperit, quod immedic de ordinibus susceptis in interdicto, & suspensione qui si celebrat, cum scit, vel scire teneatur se esse excommunicatum, aut suspensum, vel interdictum est irregularis. c. is cui. de sent. excom. lib. 6. à solo Papa dispensandus. Syl. in vers. irregularitas. q. 1. vers. 19. & semper 6. 1. peccat mortaliter, quoties celebrat post incursum irregularitatem, non autem nouam irregularitatem incurrit antequam obtineat dispensationem. Nauar. c. 1. num. 194. Dixi 1. cum scire teneatur, quia ignorantia crassa non excusat, qualem ille habere dicitur, qui vocatus in iudicium ad certam diem sub excommunicationis poena, noluit comparere, & postea celebrat, nesciens se esse à iudice excommunicatum, cum tamen huiusmodi contumaces soleant excommunicari. iuxta Anch. in c. Apostolicæ. de cler. exco. min. Et licet inferior Papa aliqui possit absolvere talem ab excommunicatione, in qua erat, non tamen poterit dispensare secum in tali irregularitate, nisi de mandato

Z z dato

- dato Papæ, siue scienter ordines susceperit excommunicatus existens, siue ignoranter facti memoriam non habens, aut in ignorantia iuris existens; non credens hoc sibi esse prohibitum. vt in c. cum illorum. de sent. excom. Si tamen iste efficiatur religiosus post laudabilem conuersationem in religione per aliquod tempus, potest Episcopus dispensare cum Apostolica auctoritate. vt in c. si. de eo, qui furt. ordi. susce. Dispensat etiam Abbas cum monachis. [Sed
- 9 ¶ quid si aliquis longo tempore gessit omnia tanquam ritè ordinatus, & ita habitus, obijcitur modo sibi, quod ipse est ordinatus à non suo Episcopo, vel extra quatuor tempora, aut alias minus canonicè an debeat ipse probare legitimam ordinationem de se factam. Host. inquit, quod in facto recenti ille, qui dicit se ordinatum, debet hoc probare, si autem fuerit ordinatio diu facta, & tunc præsumit ritè ordinatus, ad hoc de presby. bapti. c. si. de ind. cum deputati. quare alius debet probare. ita Ant. in c. innotuit. de exce. præl.
- 10 Rursum ¶ quæritur, an excommunicatus accipiens primam tonsuram, vel ordines minores contrahat aliquam irregularitatem, sicut fit, quæ suscipiunt ordines maiores Nauar. lib. 5. de sent. excom. cons. 28. à nu. 10. v. q. 18. octo rationibus sententiam negatiuam tuetur, scilicet, quod non sit irregularis, sicut nec assumens ordines minores ante legitimam ætatem, est ipso iure suspensus etiam per extra. Pij II. vt infra videbimus. Quod quidem dictum est extendit ad suspensos, & interdictos, vt non incurrant ipso iure irregularitatem, assumendo primam tonsuram, & alios ordines minores. Cum talis irregularitas non reperitur in iure expressa. c. is qui. de sent. excom. in 6.]
- 11 Tertius, ¶ contrahitur irregularitas per plures ordines in vno die susceptos, c. literas. de temp. ordin. vt qui quatuor ordines minores, & subdiaconatum vno, eodèq; die susceperit. c. cum H. extra. de eo, qui furt. ordin. susce. & multò magis, si duos simul susceperit sacros ordines. c. si. eod. tit. Et in ambobus casibus si ordinaadi non fuerint sub anathematis sententia præmoniti, ne illos simul ordines suscipere, tunc cum huiusmodi ordinatis in vtroque casu, si aliquam religionem intrauerint, poterit Abbas dispensare. c. 2. de eo, qui furt. ordin. susce. ex quo fit, quod etiam si non ingrediantur, poterit Episcopus dispensare. Si vero sub tali sententia fuerint prohibiti, tunc solus Papa, quia excommunicatione maiori irretiti ordines susceperunt, qui ideo si sine dispensatione ministrarent, efficiuntur irregulares. Sylu. in versu. irregularitas. 95.
- 12 Quartus, ¶ fit quis irregularis per reiterationem sacramentorum imprimendum caractere

rem. cap. 1. de biga. quod de baptismo manifestum est tam ex parte baptizantis, quam rebaptizati. iuxta. tex. in cap. eos quos. de consecra. distin. 4. & cap. 2. de Apost. de baptizante est tex. in c. eos quos. de consec. distin. 4. & de rebaptizatis. c. quibus. ead. dist. Si vero rebaptizatus, quis ignoranter, & ignorantia fuerit probabilis, id est, prius adhibita debita diligentia, irregularitas non inducitur. iuxta. communem Doctorum opinionem, & per Turrecr. in d. c. quis bis. Si vero fuit ignorantia facti, & postquam sciuit habuit ratum sit irregularis. distin. 50. capi. confirmandum. Sylu. in ver. casus 91. ver. 13.

13 Si vero ¶ rebaptizat quis, aut rebaptizatur in dubio, id est, post debitam diligentiam, non inducitur irregularitas, quia non dicitur reiterate ratum, quod nescitur esse factum. cap. veniens. de presby. non bapti. c. solemnitates, de consecra. dist. 1.

14 Similiter ¶ non est irregularis, qui coactè coactione absoluta fuit rebaptizatus, secus si conditionata. vt not. Inn. in c. eos. de consecra. distin. 4. An vero sufficiat pars corporis baptizari? Dic, quod verior est opinio, quod baptizatus reputatur, cui quantalibet pars aquæ infunditur, siue profundatur caput, siue cadat aqua super pedem: dummodo puer non fuerit mortuus ante ablutionem, & finem verborum prolatorum, gl. ordin. in c. vulgaris. de poen. dist. 1. arg. de consec. dist. 4. c. nec quicquam. gloss. ordin. de consecra. distin. 4. propriè. Inn. in c. debitum. de bapti. Lapus alleg. 104. quæ incipit. corpora.

15 Sed dubium est de confirmationis sacramento. & quamuis Turrecr. Alphon. de Cast. & Couar. asserant illam de iure non contrahi, cum non sit expressum. iuxta. tex. in c. is qui. de senten. excom. lib. 6. tamen aliter est de consuetudine. vt in specie tenet Syl. in ver. casus. §. 1. ver. 13.

16 [An vero ¶ confirmationis sacramentum sit necessarium ex Dei, vel Ecclesiæ præcepto, ita vt mortale sit crimen eius assumptionem admittere, dico quod non, nisi ex cõceptu omittatur. Effet enim contemptus grauis, & mortale crimen, licet ex sacro testimonio auctoritatibus sanctorum Patrum necessarium esse probetur ad gratiæ augmentum, ac fides corroborationem, vt eam instructiores profiteamur. de consecra. distin. 5. c. 1. & 2. Couar. lib. 1. Variar. Resol. cap. 10. nu. 5. Confirmationis vero materiam dicimus secundum Caiet. in 3. part. quæst. 73. artic. 2. esse unctiõnem olei de necessitate præcisã: Chriõna vero, id est, unguentum ex oleo, & balsamo esse de necessitate præcepti. ita etiam dicit Sot. in 4. dist. 7. quæst. vnic. artic. 2. ita probatur per tex. in cap.

et. de fact. non iter. vbi confirmatio olei unctiõne fuit celebrata, & tamen verum est sacramentum, sicut baptismus aquæ asperusione, & tamè postea cautè debet supplerivnctio Chriõmaris, quæ incautè fuit prætermissa. ita interpretatur tex. in d. c. 1. Couar. qui supra. nu. 4. vt unq; tñ oleum, & balsamum, vel oleum tantum debet esse consecratum, alias sacramentum non perficitur. S. Tho. 3. part. q. 73. ar. 3. & debet consecrari ab Episcopo. Syl. Arm. in ver. confirmatio.]

17 Quintus, ¶ inducitur irregularitas per apostasiam à fide: nam si erat ordinatus sit irregularis quoad vsum. c. Iulianus. 21. q. 3. & si laicus, sit irregularis quoad susceptionem. c. presbyteros. dist. 50. de quo Inn. in c. 1. de apost. Verum si à fide quis defecerit, iusto aliquo timore cõpulsus, si erat sacerdos, solus Papa dispensabit, si alterius inferioris ordinis, Episcopus. Attamen si voluntariè, tantum Papa. d. c. presbyteros.

18 Et annotandum, ¶ quod dicti apostatæ hodie sunt verè hæretici, & consequenter in illis locum habent omnia iura loquentia de hæreticis. Quod si fideles, vel clerici fiunt hæretici, post peractam penitentiam, & abiurationem, in ordine suscepto poterunt administrare sed in suscipiendis, tam clerici, quam laici fiunt irregulares. c. saluberrimum. 1. q. 7. vide Maiol. lib. 5. de irregul. c. 46.

19 Sextus, ¶ per infamiam. c. infamibus. cum glo. vbi Fran. de reg. iur. in 6. Abb. in c. licet Heli. de simo.

Septimus, inducitur irregularitas per ordinationem. ab Episcopo excommunicato contra tenorem Concilij Constans. scilicet quia est excommunicatus nominatim, atq; denunciatus, vel per manifestam mansum iniectionem in clericum. c. gratia. c. statuimus. 1. q. 1. c. Daibertum. 1. q. 7. & idè est, si ordinetur à suspensio, & interdicto, vel ab hæretico, vel schismatico. vt inquit Syl. in ver. irregularitas. q. 7. Sot. in 4. sent. dist. 25. q. 1. art. 3.

20 Octauus, ¶ si quis scienter ordinetur ab Episcopo, qui Episcopatu renunciauit non solum loco, sed etiam dignitati, tunc irregularis efficitur. c. 1. de ordin. ab Episcopo, qui renunciauit. secus si solum loco, & non dignitati renunciauerit, quod intellige si maiors ordines ab eo susceperit, secus si minores ex licetia proprii Episcopi, & in hac irregularitate solus Papa dispensat. Syl. qui supra. q. 8. si scienter id fecerit. secundum Abb. in d. c. 1. si vero ignorantia fuerit probabilis, tunc inferior poterit dispensare secundum eum. Est autem probabilis ignorantia in ordinato, quoniam Episcopus renunciauit in curia, & veniens dixit, quia non renunciauit dignitati, vel omnino tacuit renunciationem. vt

notat Hostien. in sum. de ordin. ab Episcopo, qui renunciauit. in §. 1. ver. quid si à tali.

Nonus, initiati sacris ordinibus ante legitimam ætatem à Concilio Trid. less. 23. c. 8. & less. 7. c. 10. diffinita, vel absque dimissiois proprii episcopi literis, vel cum illis quidè, sed deprauatis, aut fictis, vel abrais, vel extra legitima tempora, scienter sunt ipso iure suspensi, & si susceptum ordinem exercuerint, irregularitatem contrahunt, à solo Papa absoluedi. Syl. uest. in ver. casus. q. 1. ver. 23. & possunt ipso iure beneficijs priuari per extra. Pij II. quæ incipit, cum ex sacrorum. v. u. receptam. Sotus. in 4. senten. distin. 25. q. 1. artic. 3. [Huius cõstitutionis meminere Gonsal. de suspensione. col. 3. Syluest. irreg. §. 10. & in ver. casus. q. 1. ver. 25. Reg. Cancellariæ Clæ. Septimi. 22. To. Bern. in pract. crim. c. 22. & eam transcribit Petr. Rebus in tract. de beneficijs. 2. part. tit. de clericis ad sacros ordines malè promotis. gl. 4. quamobrem cauere debent, qui ante legitimam ætatem extra tempora iure statuta fuerint sacris ordinibus donati, ne in eisdem absque dispensatione ministrarent. Is vero qui bona ¶ si celebraret, putans id sibi licere, fortassis non foret censendus irregularis, sicuti opinio tradit Nauar. in rep. c. accepta de rest. spol. oppo. 8. nu. 34. hoc ipsum intelligens quo ad forum interius, & exterius, modo id factum fuerit probabiliter ignorantia. atque ita ipse præciatam extrauagantem constitutionem interpretatur ex his, quæ in simili voluerunt gloss. in capitu. solet. de senten. excom. in 6. in gloss. pen. Card. in cle. 1. de priuile. quæst. 38.

21 Pritèr qui fuerit ¶ promotus ante legitimam ætatem, credens se illam habere, tunc quia non incurrit in Bullam Pij I. quæ loquitur de his, qui scienter se faciunt promoueri. licet si peruenerit postea scientia, non possit sacrum ordinem exercere ante legitimam ætatem, tamen illa accedente, quia cessat impedimentum, potest in ordinibus susceptis ministrare absque absolutione, quod probatur. in cap. vel non est compos. de temporibus ordin. & est communis opinio, in d. capi. vt refert Couar. in clemen. si furiosus. in prima par. §. 1. nume 10. 4.

22 An vero ¶ superueniente scientia ordines si exercuerit, sit irregularis. dicerem quod non, quia Pius II. apposuit suspensionem ipso iure iis, qui faciunt scienter se promoueri quos vult eo ipso irregularitatem iucurrere, si in eisdem ordinibus ministrare præsumperint. Vnde cum iste ignorans legitimam ætatem, ordines susceperit, non est suspensus, cum non includatur in dicta constitutione, & per consequens celebrando non efficitur irregularitas, peccat tamen mortaliter superueniente scientia roties

quoties celebraverit, eo quia transgreditur præceptum superioris. facit *tex.* in cap. 2. de maior. & obed.

24 Sed quid si per Episcopos apposita f. esset sententia excommunicationis contra suscipiētes ordines sacros ante legitimam ætatē. Dico, q. si iste probabiliter ignorabat suam ætatem, quod ordinatus non sit excommunicatus. cū ignorantia sit facti, & illa excusat ab excommunicatione. regula, ignorantia. de reg. iur. in 6. not. Docto. in c. 2. de consti. in 6. vnde si superueniente sententia postea celebraverit, non erit irregularis. Cum non incidit in excommunicationem. Illa enim requirit culpam præsentem. c. nemo. c. nullus. 11. q. 3. Et nõ obstat si quis diceret, quod hoc intelligitur de excommunicatione hominis in specie, non autem de excommunicatione hominis, generali, quia illa æquipollet canoni. Abb. in c. graue. de præben. in c. ex frequentibus. de instit. & per consequens respicit futura. c. a nobis. 1. de sent. excom. Nam resp. quod argumentum non facit ad rem si subtiliter consideretur. Etenim si quis faceret actum prohibitum sub pœna excommunicationis, id est scienter reciperet ordines, utique esset excommunicatus: quia excommunicatio iuris respicit futura. Sed iste quando fuit promotus, non fuit excommunicatione ligatus, quia erat in ignorantia probabili. Nec postea superueniente scientia, cum tantum celebraverit, ergo non erit excommunicatus: vnde neque irregularis.

25 Verum notandum, Episcopum non posse dispensare super ætate ordinandorum, prout etiam colligitur ex glo. & Docto. in cle. si. de æta. & qual. quæ cle. secundum Zab. ibi. q. 2. & 7. ligat et religiofos, vt nõ possit Episcopos dispensare super ætate, quo ad ordines: licet poterat dispensare ante concilium cum ordinatis extra tempora. c. consultationi. vbi hoc not. in gl. ult. de temp. ord. Verum an Episcopus eiectus, & confirmatus, qui per se non potest ordines conferre, cum non sit consecratus. c. transmissam. de elect. possit alteri committere, Episcopo, vt ordinet f. suos clericos.

26 Resp. quod sic. Ita notabiliter dixit Panor. in c. 1. nu. 10. de trasla. Episcopi. vbi etiã inquit, q. licet non posset consecrare in Episcopu suu infraganeum, seu electum in Episcopum, tñ potest Archiepiscopus electus, & confirmatus dare potestatem alijs Episcopis, vt ipsum consecrent. ita loquitur *tex.* in c. suffraganeis de elect. & ratio est, q. a electus, & confirmatus committendo hæc consecrationē, vel ordinationem, solum exercet iurisdictionē, q. a tribuit facultatē consecrandi subditu ppriu: Episcopi autē hoc faciunt iure suo. facit opt. *tex.* in c. cū nullus. de rēp. ord. li. 6. vbi capitulū pot. committere alteri

Episcopo, vt ordinet clericos alterius diocesis, licet hodie secundum Concil. Trid. sess. 7. c. 10. non liceat infra annum a die vacationis hoc facere, & tamen certum est, q. capitulum per se ordinare non pot. cum non succedat nisi solum in his, quæ sunt iurisdictionis. c. cum olim. de maior. & obedie. ita etiam tenet gl. in c. 1. dist. 100. & sic quod suo non licet nomine, licet alieno, quando ille, qui sit commissio, poterat facere nomine suo. Ita notabiliter Panor. in c. suffraganeis. nu. 2. de elect. Hinc interrogatus, an clericus promoveri possit ad

27. eorum, f. cum literis dimissis Legati de latere, non autem sui Episcopi diximus, quod sic: nã cum Legati de latere sint Domini Cardinales. Ioan. and. & Panor. in c. pen. de offic. lega. & veniant appellatione sedis Apostolicæ. glo. in cap. si Abbatem. de electio. in sexto. Hinc Bald. in cap. ad hæc numero. 16. de postul. præla. vocat legatum a latere dictum Papæ, quia de voluntate Papæ plenarie præsumitur informatus, & habeat cum ordinario iurisdictionem ordinariam. c. primo, & secundo. de offic. leg. in 6. clem. 2. de offic. ordin. & cōcurrant cum quolibet ordinario in sua iurisdictione, & sit locus præuentioni inter eos non solum in beneficiis, hoc est si legatus primo conferat, tunc collatio ordinarij est nulla, & e contra dicta clem. secunda. Sed etiam in alijs iurisdictionibus. vt not. Francus in c. 1. nu. 8. de offic. le. in sexto. fit vt cum sit iurisdictionis alteri committere, vt ordinet suos clericos, vt supra probauimus, q. dubio procul hoc possint.]

28 Præterea f. nec a suspensione incurfa, & ab irregularitate contracta ob contrauentionem præfata bullæ potest Episcopus in foro fori absoluerē, neque dispensare: quamuis sic in foro conscientie: possunt enim hodie ab omnibus suspensionibus, & irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus dispensare excepta irregularitate, quæ oritur ex homicidio voluntario. vt habetur ex Concil. Triden. sess. 24. c. liceat. Attamen necesse erit præfatos dispensandos prius ætatem legitimam saltem attingisse, alias beneficium dicti cap. liceat, minimè consequi possent. Quæ autem hodie sit legitima ætas habetur in Concil. Triden. sess. 23. c. 12.

29 Sic etiam regularium f. superiores possunt a præfata irregularitate sibi subditos dispensare, modo ad legitimam peruenerint ætatem, & hoc vigore suorum privilegiorum, & præcipuè Sixti Quarti, & aliorum, Romanorum Pontificum. ita habetur per Cat. Neapo. lib. quarto capitu. 12. [Imò cum hanc iurisdictionem habeant ex privilegio perpetuo: eo ipso quod sunt prælati, fit vt alij possint delegare, quia vt

di-

diximus supra. lib. 2. c. 48. numero 60. ea potestas, quæ officio, aut dignitati perpetuè datur, ordinaria potius dicenda est, quam delegata, probatur. in cap. ultimo. de offic. ordin. Non tamen nisi in specie ad illum actum: cum negotium graue, & arduum sit. Hinc semper reseruat in Iubileis potestas dispensandi in irregularitate, cum in generali delegatione non veniant ea, quæ quis in specie non esset concessurus. vulgat. iuribus. c. licet. de offic. vici. in 6.

30 Sed nunquid f. liceat. sess. 24. extendatur ad constitutiones Romanorum Pontificum promulgatas post dictum Concilium cum reservatione casuum ipsi sedi Apostolicæ, ita vt possit episcopus, a suspensionibus, & irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus dispensare? Respon. q. sic, præterquã in casibus reseruat cum clausula derogatoria, per quã sufficienter derogat præfato Concilio Trideno. Tñ quia præfatum Concilium dat facultatē generaliter, non distinguendo inter præteritas, & futuras, & ita generaliter est intelligendum. l. de pretio. ff. de publicia. in rem acti. c. solita. §. si. de maior. & obedi. Tñ quia indulgentia, & facultas absoluedi, quæ datur in Iubileis extenditur ad peccata futura, vt nos affirmamus supra. eodem lib. c. 15. nu. 42.]

31 Decimus, irregularis f. efficitur, si quis in eo ordine ministrat, quem non habet. c. 1. & 2. de cle. non. ord. mini. Panor. in c. quanto. de consuetud. q. intellige, si sit administratio in ordine sacro: nam in quatuor minoribus laicū administrare, non est irregularitatis causa. In maioribus autē quamuis merè laicus sit, illam incurrit, vt bene contra quosdã ait Sylu. in ver. irregularitas. q. 12.

32 Item f. requiritur secundum omnes, vt non ioco, sed serio, & solemniter ministrat: nam si quis serio, sed non solemniter ministraret in eo ordine, quem non habet, verbi gratia, legeret Euangelium, sed absq; dalmatica, absq; manipulo, aut etiam cum eo, vbi est talis consuetudo, secundum Archiepiscopum Floren. tertia parte. nu. 28. c. primo, vt refert Nauar. de fratribus mendicantibus non subdiaconis, qui cantant epistolam cum dalmatica, & manipulo, nam tunc non esset irregularis. Qui nimo nec irregularitatem incurreret in foro conscientie, quando nondum subdiaconus cantaret epistolam cum manipulo, etiam si talis consuetudo non esset: dummodo cantaret, nolens id facere, vt subdiaconus, quamuis secus esset in foro fori. præsumptio enim esset, id fecisse, vt subdiaconum, & propterea petere deberet absolutionem. Nauar. qui supra.

34 Colligitur ergo, f. tunc aliquem effici irregularem, quando solemniter ministraret exer-

cendo aliquid deputatum certo ordini tanquam in officio illo constitutus, puta legendo Euangelium, vt diaconus, vel epistolā, vt subdiaconus. Sylu. in ver. irregularitas, quæstione duodecima. Requiritur etiam ad incurendam irregularitatem, vt talem ordinem non habeat quoad substantiam, secus si in ordinatione dimissum esset aliquid, quod certum est non esse de substantia, quia si ministrat, antequam supleatur omissum, non erit irregularis, nullo iure hoc exprimitur, licet peccet mortalliter. Syl. qui supra. ver. 5.

Vndecimus, irregularis efficitur, si suspensus, excommunicatus, vel interdictus ingerat se diuinis officijs celebrando vel administrando in aliquo ordine, saltem minore solemniter, vt diximus supra, & not. in c. si. de excess. prælat. Quod idem intellige prælato excommunicato impellente aliquem ad celebrandum. glo. in clemen. secunda. verfi. celebrari. de priuilegijs [vel secundum aliquos de clerico ministrante sacerdoti excommunicato scienter celebranti. argum. extra de apostat. c. secundo. Archidiaconus in c. si quis, vndecima, quæstione tertia.

35 Sed an f. incurrat irregularitatem clericus veniens de remotis qui mandatur teneri in suspensio, si publicè celebrat? Dic quod non, ita Innocen. quem sequitur Dominus Antonius, in cap. primo. de cleric. peregr. nu. 4. & ratio est, quia non est suspensus, sed tenetur in suspensio, vt examinetur eius vita, & mores: & quamuis interim ab eius officio abstinere debet, & sic suspensa est plebs audire eius officiū, tamen publicè celebrando non fit irregularis: quia episcopus in eo dispensat. vt in capitu. fina. eodem titu. quod si esset irregularis, solus Papa dispensaret. de re iudica. cap. primo. libro sexto, vndecima, quæstio. tertia, si quis episcopus.

36 Et idem f. dicit de suspensio in publico crimine, qui licet celebrare non debeat, si tamē celebrat, non est irregularis. quod intellige de eo, qui est notoriè delinquens quo ad se, & non quo ad alios, vt est quilibet notoriè delinquens, nam propter notoriam suspensionem celebrare non potest, a subditis tamen vitari nõ debet, si tamen celebrat, quamuis grauissimè peccet, non tamē est irregularis, q. secus esset, quando esset quis suspensus quo ad se, & quo ad alios, quia celebrando esset irregularis. Innoc. & Anto. in c. 1. de cler. peregr.]

Sic etiam clericus irregularis esset celebrando in loco interdicto, non autem polluto. c. is qui de sent. excommu. lib. 6. a solo Papa dispensandus.

37 Sed quid si f. celebraret in altari interdicto? dic quod est irregularis, quia altare est locus,

- imo locus, vbi celebratur. argu. tex. in d. capi. is qui.
- 38 Duodecim, t bigamia pariter inducit irregularitatem. cap. debitum. cum glo. in verfi. sacramentum. de biga. Bigamia vero, quod est nomen Græcum, triplex dicitur, vera, similitudinaria, & interpretatiua. iuxta glo. in d. c. debitum. Rota decif. 447. in nouis, & declarauit Speculator de dispens. §. iusta. nu. 6. Vera est eius, qui successiue duxit duas uxores virgines, & consumauit matrimonium cap. primo. & tertio, de biga. Et eius, qui viduam in uxorem adhuc primam acceperit, & consumauerit matrimonium. c. si quis viduam. distinctione quinquagesima. Similitudinaria est, quam incurrit ordine sacro insignitus, aut voto solemni astrictus cum aliqua etiam virgine de facto contrahens, & consumas. c. sané. 2. c. cleri. coniugatis. d. c. debitum. c. quotquot. vigesima septima. q. prima. Nauar. c. vigesimo septimo. nu. 95. Interpretatiua autem contrahitur multis modis. glo. c. primo. de biga. Nauar. qui supra. Et in his omnibus solus Papa dispensat quoad suscipiendos. sacros. ordines, nam quoad minores. etiam episcopus. Sotus in 4. sent. dist. 27. q. 2. ar. 3.
- 39 Tertiusdecimus t defectus. etiam, seu abscissio. imbecillitas, vel deformitas cuiuslibet membri principalis etiam. occulti, veluti si essent puenda, contingens ob culpam, inducit irregularitatem quoad ordines susceptos, & suscipiendos, & alia officia ecclesiastica, etiam quorum usum non impedit, siue ipsa sua sponte id fecit, siue alius sua culpa, quia iussit, aut rogauit, aut quia dando operam rei. illicitæ casu id contingit, vel in poenam alicuius delicti. a suis inimicis fuerit abscissum. capitu. si quis absciderit. cum sequenti. glo. not. in capitu. eunuchus. distinct. 55. Syluest. in verfi. corpore vitiatum. Secus t si absque culpa sua. c. ex parte. 1. & 2. c. significauit. de corpore. vitia. c. lator. distinct. 55. quia tunc non inducit eam, nisi quoad illum ordinem, vel officium ecclesiasticum, ad quem, vel quod factus est inhabilis, aut saltem siue notabili honore, aut deformitate, vel scandalo. exercere non valet. Abb. in c. secundo. de cler. ægro. mini. Nauar. c. 27. nu. 200.
- 40 In alijs autem t ordinibus, vel officijs poterit ministrare sicut prius, sed non de nouo ordinari. Eadē omnia quoq; dicenda sunt de parte membri abscissi, quā si per indignationē, & impatientiā ipse sibi abscidit, incurrit irregularitatem, dum modo sit notorium, quod per indignationem id fecit, secus si non est notorium, nisi notabilem deformitatem generaret. Anto. de Butr. in c. Thomas. de corpore. vitia. Syl. qui supra. q. 5. Nauar. c. 27. a nu. 198. vsque 201. &
- de parte membri. nu. 106.
- 42 Hinc t colligitur, quod membrum consilio medici abscissum, castratio per vim a parentibus, vel alijs, claudicatio, cui baculus non est necessarius, ita sine baculo arari possit assistere. Nauar. c. 27. nu. 119. macula oculi, quæ non priuat visu, neq; notabilem deformitatem generat, nō inducunt irregularitatem. c. cum de tua. c. ex parte. vbi Anto. Butr. de corpore. vitia. Syl. qui supra. q. 6.
- 43 Quod t autem dixi de macula oculi, intellige sinistri, quē stylus Romanus oculum canonicis appellat: nam si quis careret visu oculi sinistri, & non posset legere canonem missæ sine indecora, & nimia faciæ ad populū conuersione, & scandalo, tunc celebrando esset irregularis, alias secus, quando cum oculo dextro. quātū satis est ad bene celebrandum cernit sine populū scandalo: magis enim deformitas, quam defectus. visus requiritur ad inducendam irregularitatem. Nau. c. 27. nu. 199.
- 44 Gibbosus t etiam, siue curuus, vel connexus notabiliter pariter est irregularis, vt probatur in c. hinc etenim. distinct. 49. Sic qui ligno ambulat pede, irregularis est ad celebrandum licet exercere posset officium diaconi, vel subdiaconi, & in his irregularitatibus solus Papa dispensat. Anto. de Butr. in c. significauit. de corpore. vit. Syl. in verbo. casus. q. 1. ver. 6. Nauar. nu. 200. in fi.
- 45 Membrum vero, t quæ pars hominis dicitur & an truncatio digiti inducat irregularitatem, & quid de pollice, & indice. vide Anto. Butr. in d. c. Thomas, & nos supra in secundo. li. 5. p. cep.
- 46 Superfluitas, t vel nimia magnitudo alicuius membri, quæ impediatur ad celebrandum saltem siue notabili honore, deformitate, vel scandalo, efficit irregularem. Nauar. c. 27. nu. 200. ver. 6. Quis autem defectus, aut deformitas requiritur, vt inducat irregularitatem, stādum est iudicio Episcopi, aut Confessarij, non autem alterius prælati eius, qui est ordinandus. Nauar. in dicto verfi. sexto, vbi etiam secutus Innocent. Cardinal. & Anto. Syl. atque Angelum, qui in exemplis tenet, quod prælati eorum iudicabit.
- 47 Leprosi, t epileptici, seu epiletici, id est, morbo caduco laborantes, arreptitij, enegumens, id est, a dæmone obsessi, etiam si semel, amētes. lunatici, furiosi, id est, a quibus furor nunquam recedit, sunt irregulares similiter, æquali infirmitate corporis oppressi, quæ notabile scandalum vsq; ordinum præbet tam. quo ad susceptos, quam quo. ad suscipiendos, saltem quo. ad actus, in quibus dictum scandalum præbet. In quibus omnibus solus Papa dispensat. de enegumens est text. in capitu. maritū. 33. distinctio. de leprosis est text. in capitu. cum.

- cum percussio. 7. q. 1. cap. de rectoribus. de cler. ægro. cap. ex parte. de cler. ægro. Nauar. d. c. 27. num. 202. & sequen. vbi addit, quod epilepsia morbo semel infectus nunquam amplius ordinari potest, quamuis omnino sanus appareat. cap. maritum. distinct. 33. neque iam ordinatus celebrare potest, si sepe cecidit. cap. in literis. 7. quæst. secunda, aut etiam raro, modo spumas ore vomat; alijs sic adiuncto socio preparato ad perficiendam missam incepta, si forte morbo corripereetur, vt colligitur in capitu. communiter. cum duobus sequen. distinct. 33.
- 48 Sed an irregularis censeatur, t qui vertiginosus, vel syncopas patitur. censeo, quod non, cum hoc non reperitur iniure expressum. argumen. tex. in capitu. is qui. de sententia excommunic. in sexto. Paralyticus etiam, quando imminet periculum effusionis sanguinis, vel quod hostia cadat de manibus suis. iuxta tex. in capitu. vltimo. de cler. ægro. irregularis est.
- 49 Præterea t hermaphroditus, si sexu foemineo magis præstat, quam virili, non est capax characteris, si vero virili magis, quam foemineo, licet sit capax, non debet ordinari, quia est monstrum, & Papa solus dispensat. Nauar. c. 27. nu. 203. verfi. 15.
- 50 Defectus t lingua non inducit irregularitatem modo non impediatur organum, vel loquela. Hinc balbus, seu blesus, id est, qui vitio linguæ non bene exprimere potest verba, & tardè, vel obscure loquitur, potest ad ordines promoueri. Ant. Butr. in c. exposuisti. num. 9. de corpore. vitia: quod non ita est de elingui. id est, qui caret lingua, vel muto, qui loqui nō potest, etiam si linguam habeat. Gabriel. de canon. distinct. 1.
- 51 Surdus t item est irregularis, antequam ordinetur, quod si talis fuerit factus surdus post ordines susceptos, potest celebrare, licet diacono respondere non audiat. Irregularis etiā est, qui vinū bibere non potest, vel eum mit, cū celebrantē oportet sanguinē sub vini specie sumere, secunda. q. 7. c. ipsi. Apostoli. & ibi gloss. Syluest. in ver. corpore. vit. q. 7.
- 52 Artinet t etiam ad defectum corporis illegitima natiuitas. Quare omnes qui non ex legitimo matrimonio nati sunt, de quibus loquitur glo. in capitulo, nisi cum pridem. verfi. cum manseres. de renuncia. sua. sine naturalibus tantum, vt nati ex comensina domirenta; tit. C. de naturalibus. siue vulgo concepti, vt nati ex publicis meretricibus. de quibus loquitur tex. Deuter. cap. vigesimo tertio. cap. innotuit. de electio. capit. per venerabilem, in fine, qui filij sint legitimi: qui alio nomine manseres vocantur, siue sint progeniti ex adulterio, siue

- ex sacrilego concubitu. vt habetur in capitulo, vt filij. & capitulo, nimis. de fili. presbyter. & cap. consuluit. de seru. non ordin. Hi sunt qui nati sunt ex altero parente habente votū castitatis solemne, de quo voto loquitur tex. in cap. vnico, de voto. lib. 6. in quoru numero habetur filij nati ex religioso proficiente in religione approbata, vel ex clerico in sacris initiato, vel ex milite Hierosolymitano, cum votū emittat castitatis: secus si votum non fuerit solemne, vel si nati fuerint ex incestu. Hi omnes ordinari nequeunt. de electio. c. innotuit. cap. per venerabilem. qui filij sint legitimi & nouissimi.
- 53 adest constitutio Sixti V. incipiēs, Cū de oibus ecclesiasticis ordinibus edita 1587. contra omnes illegitimos, quæ vult, vt promoueri non possint ad ordines sacros, & neq; vt possint recipi in religionē; annullans tex. in c. primo. de fili. presb. qui tex. volebat, vt filij, licet sine illegitimi, religionē profitendo possent absq; alia dispensatione ordinibus promoueri, vt habetur in capitulo, presbyterorum. dist. 56. glo. in cap. nimis. capitulo, vt filij. de fili. presbyter. & ratio erat, quia religionis ingressus cum effectu tollit omnem irregularitatem, quo ad ordines. Syluest. in verbo, illegitimus. q. 6. præter illam, quæ ex homicidio voluntario, vel bigamia oritur, & talis mos seruabatur in religionibus, vt inquit Sotus in quarto. dist. 25. q. prima. art. 3. prima conclusio. Verum quo ad prælationem etiam ingressus religionem si illegitimus est, promoueri non potest absque Papæ dispensatione. Syluest. & Sotus, qui sup. Hodie autem t dicta constitutio Sixti V. vult, vt progeniti ex sacrilego, vel incestuoso concubitu, non admittantur ad pfectionē, sed ne illis claudatur via Deo seruiēdi, possint recipi, vt famulij vero illegitimè nati tantū possunt præferre bonā vitam, vt valeant admitti, sed cū dispensatione.
- Et ratio, quare potuit moueri Summus Pontifex, fuit multiplex, tum quia dignitas clericalis huiusmodi vilibus personis conferri non debet. cap. inter dilectos. de excessibus prælatorum. segula, infamibus, de reguliur. lineque famosis. C. de dignit. lib. 10. Tum etiam detestatione criminis paterni, capitulo, vergentis. de hæret. tum quia solent esse tales imitatores criminis paterni. 6. q. 1. c. si quis cum militib. Et vt plurimum, secundum Ricard. esse solent malemorigerati, eo qd a parentibus nō ita sollicitè, atq; legitimi educantur. glo. in cap. si is cū quoversi. de defectu. de fili. presbyter. lib. 6. Syl. in verbo, illegitimus. in fine, Sotus in 4. dist. 25. q. 1. art. 3. alias etiam rationes affert. Præpos. in c. presbyterorum. dist. 56.
- 56 [Quamuis ex t spuris multi extiterint omnium virtutum genere ornatissimi, quique præcipuā

ingenii, ac morum sanctitatis laudem ita promeruerint, ut vel si spurii verè dici possint, tamen hoc nominis vitio naturæ præstantia, lausque dimitti non potuerit. In hoc censetur Gratianus Decretorum compilator. Item Iephte, quem in Sanctorum numero Paulus recessit. Albanus martyr ex incestu patris cum filia præcreatus, & alii, quos accuratè Gratianus ipse refert 56. distinctio. Sed multo fufius in tracta de nothis, & spur. Illustrissimus Cardinalis Paleotus. Verum tamen si hæc ita se habeat tamè cum lex adapteatur ad ea, quæ frequentius accidant, & non ad ea, quæ raro. Innam ad ea. ff. de legi. ideo non sine ratione factum est, ut ii, q. illegitimè nati sunt, à sacerdotiis excludantur. Quare si ordinètur ab ordinum suat exequutione de iure suspensi. potest tamen Episcopus cum huiusmodi personis quantum ad minores ordines dispensare, sed quantum ad maiores, vel ad beneficia curata, non nisi Summus Pontifex, ut habetur in capitulo, is qui, de fil. presbyter lib. 6.

57 Sed an illegitimus t dispensatus ab Episcopo, vel à Summo Pontifice super beneficio incerto, eo consecuto cum effectu possit absque dispensatione aliud obtinere? Rñdeo q non: quia cum dispensatio sit exorbitans, strictè est intelligenda, & ita seruatur in curia. vide Francum in capit. primo, de fil. presbyter. lib. 6. nu. 12. in fine. Poena vero ex parte recipientium ad professionem contra non obseruantes constitutionem Sixti Quinti est, ut fiat excommunicati, suspensi, & priuati voce actiua, & passiua. Ex parte vero receptorum, q professio est nulla, postantque eiici à religione. [Hodie vero dicta constitutio fuit moderata, & penè reducta ad ius commune per S. D. N. Gregorium XIII. quæ incipit. Circumspecta Romani Pontificis providentia. & terminatur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Domini. M. D. XCI. Idibus Martii Pontificatus Anno primo.]

58 Quartusdecimus, t inducitur irregularitas propter baptismi dilationem in adultis vsque ad ægritudinem. c. si quis. dist. 57. Verum adde vnum, q solet esse in praxi circa baptismi collationem, de quo etiam supra diximus, scilicet, q hodie communis inoleuit vsus per cap. 2. de baptif. quod t quando puer fertur baptizandus in ecclesia, Parochus interroget obstertricem, si baptizauit puerum, vel ne? quæ si baptizasse responderit, iterum eam interrogare oportebit: adhibita ne fuerit debita forma, & materia: quæ si vtrumque adhibuisse dixerit, necessaria non erit baptismi reiteratio, sed tantum

59 faciet omnes alias solemnitates. t si vero obsterrix non recordatur, an debitam adhibuerit formam, & materiam, vel si adhibita debi-

ta forma, & materia baptizauerit pedem, vel manum pueri nondum totaliter egressi ab utero matris, & tunc in vtroque casu baptizabit illum, conditionaliter. Si non es baptizatus, ego te baptizo. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti Amen. In D. Tho. 3. par. q. 68. art. 1. ad quartum. Sylu. in verbo. Baptismus. 4. q. 1. Io. Fab. in verbo. Baptismus. 1. Sotus in 4. sent. distinct. 5. q. v. nica. art. 1. 1. versu. in quarto Argumento.

62 Quod t secus esset dicendum, si caput extraxerit prodierit, in quo omnes vigent sensus, nam tunc baptizato ab obstertrice capite, non opus est iterum baptizari sub cõditione. D. Tho. & Sotus, qui supra, facit tex. in c. baptizari. dist. 6. l. cum in diuersis. de relig. & sumpt. fun.

63 Insuper t fit irregularis religiosus egrediens claustrum ad audiendam physicam, si infra duos menses non reuertitur. c. si. ne clericus, vel mona. c. super specula. eod. tit. De hac diximus supra. c. 3. nu. 4. 26. Rursum p recursum ad Imperatorem sub pretextu iniustæ excoicationis. c. pen. 2. 1. q. vlt.

64 Præterea t propter hæresim, atque ob seruitutem. c. legè. 23. dist. In hac irregularitate comprehenduntur omnes serui empti, vel capti in bello, obligati ad ratiocinia publica, vel priuata, ut habentes officium, per q ad syndicatū cõueniri possint, ut gubernatores, iudices, assessores, auditores. Itè officiales, rationales. l. officiales. C. de episc. & cler. Aerarii, thesaurarii, syndici, vel obligati ad priuata ratiocinia, antequam rationem reddiderint, vsuatores, curatores, procuratores, negotiorum gestores.

65 Nouissimè t Sixtus V. Pontifex maximus anno 1587. per quãdam extrau. quæ incipit. Cũ in omnibus, contra illegitimos, & criminosos, statuit, ut criminosi, ignominiosi, ære alieno grauari non possint admitti ad religionem sub poenis in ea contentis. Criminosi verò nõ tantum intelliguntur, qui realiter crimina perpetrarunt, verò de crimine famoso suspecti, ut de rapina, furto, &c.

66 Item damnati ad triremes, vel in insulã deportati, aut in exilium cõdemnati. Hi enim ex defectu libertatis, cum sint serui poenæ, sunt irregulares, q idem de bannitis dicendum est. Nouissimè cõtrahitur irregularitas per homicidium, vel mutilationem hominis viui, ut supra diximus in 2. lib. Decal. 5. præcep. Verũ illis adde, quod ut talis irregularitas incurrat, duo requiruntur; primo, ut sequatur mors, vel mutilatio hominis viui. Secundo, ut homicida dederit causam proximam. de primo diximus ibi.

67 Circa secundum, dare t causam proximam homicidio, secundũ tex. in c. de cetero. de homicid. dñ tripliciter. primo ex officio, secundo

ex

ex intentione, tertio ex actu per se ordinato. Ex officio dicitur dare causam proximam homicidio, qui ex officio reum morti cõdemnat, videlicet iudices criminales, assessores, consules, consiliarij, auditores, actuarij, scribæ, testes. c. si quis viduam. dist. 50. legentes mortis sententiam, carnifex, sicutores. cap. sententiam. c. clericus. de iuri. vel vou. Quare hi omnes sunt irregulares.

68 Secundo t ex intentione, hinc omnes hi irregulares censendi sunt, qui dant causam proximam morti, vel mutilationi hoc sine, vel intentione, ut vendens, vel commo dāns scalas scienter, vel enses, funes, sagittas, vel alia instrumenta ad sagittas confingendum, vel laqueo suspendendum, aut iugulandum. iux. D. Ant. 3. part. tit. 28. c. 2. nu. 5.

69 Item notans t cõdemnatum, ut admoneat caput ad stipitem, vel instruens carnificem, ut reum dexterè necet, ut minus doloris sentiat, vel faciat aliquid, ex quo acceleretur mors. iux. Nauar. cap. 27. nu. 27.

70 Item t qui auctoritate reum decapitandum, aut suspendendum comitantur, ut capitanei, satellites, pulsantes tubam, & ita intelligitur dictum Abb. in c. sententiam. ne cler. vou.

71 Tertio t ex actu per se ordinato ad mortem, vel membri mutilationem. Huiusmodi est accusator, vel aduocatus in causa criminali contra reum & testes. contra eundem. iux. Abb. & Fely. in c. postulasti. de homic. Quæ autem regula à Doctorib. constituitur ad dignoscendum, quando irregularitas ab aliquo contrahatur, diximus sup. in 2. lib. decal. 5. præce. Restat modo, ut videamus breuiter modos, quibus irregularitas tollatur.

72 Quare t sciendum est, quod tribus modis tollitur, & primo per baptismum, excepta illa bigamia. Vnde bigamus, ante, vel post baptismum non potest promoueri, nec corrupta velari, & de hac loquitur tex. in c. acutius. dist. 26. Similiter nec tollitur illa veniens ex defectu natalium, sed bene tollitur procedens ex peccato, qualitercunque proveniat. c. si quis viduã. dist. 50. & 5. ecce. dist. 5. Sylu. in verbo. Baptismus. 6. q. 1.

73 Tollitur t secundo per religionis ingressum. glo. in c. 2. de apost. scilicet per professionem. ut in c. scripturæ. de voto. & c. 1. de fili. presbyt. excepta illa bigamia, & ea, quæ oritur ex homicidio voluntario iniusto. iux. Sotum in 4. sententi. dist. 20. q. 1. art. 3. Caiet. in ver. Irregularitas.

74 Tertio t tollitur per dispositionem Episcopi, qui quidem primò potest dispensare super irregularitate natalium ad minores ordines tantum, & ad simplicis beneficij luceptionem. c. 1. & 2. de fili. presbyt. Nauar. c. 27. nu. 202. quæ iu-

ra per nouam Sixti V. constitutionem correctã non sunt; cum illa tantum loquantur de regularibus.

75 Secundo t dispensat in bigamia similitudinaria, si illa erat virgo. c. 1. vbi glo. Panor. Præposit. qui cler. vel vou. Et in homicidio voluntario quoad primam constram tantum; non autem quoad beneficia. Ita D. Tho. in addit. tertia par. q. 66. art. 4. Sylu. in verbo, bigamus. q. 7. potest etiam Episcopus cum tali homicida dispensare, ut possit in minoribus ministrare. ut in c. ad audientiam. c. continetur. de homic. Couar. in clem. si furiosus. lib. 2. §. 3. de homic. & in choro psallere. iux. Sotum de iusti. & iure. q. 5. art. 3. lib. 10.

76 Tertio dispensat t in omnibus irregularitatibus occultè prouenientibus ex casuali homicidio. argum. tex. in c. liceat. 24. sess. Conci. Trident. Vnde mandans aliquem verberibus cædi, si inde secutum est homicidium, poterit Episcopus dispensare: modo occultum sit. d. cap. liceat. Nauar. cap. 27. nume. 240. circa medium.

77 Hinc ex d. cap. liceat t deducuntur aliqua, & primo, excommunicatum exercentem ordinem sacrum, tanquam irregularem, ut in c. 1. de sent. excom. in 6. posse ab Episcopo dispensari, si id ad forum exterius adductum non fuerit. Secundo ordinatum ante legitimam ætatem, vel sine beneficio, aut patrimonio, sine literis dimissoriis, interim celebrantem tanquam irregularetatis nota maculatum ab Episcopo posse dispensari, si occultum fuerit delictum. iux. extrauag. Pij V. cum ex sacrorum. Et nota quod non solum potest dispensare præsentialiter, sed etiã per literas dispensare, vel absolvere ipse, vel alius: potest etiam alius potestatem committere. iux. Panorm. in cap. nouit. de offic. deleg. c. Apostolica. nu. 7. de cler. excomm. in ini. nec his refragatur, quod nemo potest in dioecesi aliena forũ eligere: quia illud procedit in foro conscientie. secundum Sotum in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 1.

78 Sed quid t sciendum sit, si Episcopus fuerit irregularis: dic quod potest sibi eligere Confessarium. iux. tex. in capitu. fin. de poeniten. & remiss. qui dispensabit super illa irregularitate, super quam Episcopus in persona aliorum dispensare poterat. Sylu. est. in verbo. Confessor primo. nume. 4. & nos alias diximus in primo libro.

79 Sed quid t dicendum de parochio committente homicidium voluntarium, qui si non celebrat, certum est creditum in se illud commisisse, & infamatum esse de hoc; an poterit celebrare Resp. ex mente omnium, quod vbi concurret ius positum, scilicet dispensare super irregularitate, & ius naturale, & sic ius diuini,

ut vnusquisque suā famam, personamque tueatur, ius diuinum, seu naturale posituo præferatur. Ex quo sequitur dicto. parocho licere celebrare post debitam contritionem, & confessionem, ante dispensationem: quia lex diuina, & naturalis de defendenda sua fama, & vita, præstat legi positivæ de abstinendo à sacris ab irregularitate prædicta. Nauar. in c. 7. nu. 2. & 3. & in c. sicut. de consecr. dist. 1. Quod an dicendum sit de moniali occultissime incidenti in excommunicationem Papalem, vt quia nocte forte exiit à monasterio. contra cap. Bonifacij VII I. sess. 25. in Concil. Trident. nos late diximus in 1. lib. cap. 12.

80 Hæc verò si quamuis ita procedant in iure, non tamen ita passim admittenda sunt in praxi, præsertim in hoc Regno, quod paululum à Roma distat, & facile possit ad sum. Pontificem recursus haberi pro dispensatione, nisi tamen urgentibus causis concurrentibus, sed non in omni delicto, absque vrgenti ratione notorij periculi vitæ, aut famæ. In alijs autem regionibus apprimè distantibus supradicta obseruari possunt, nisi in vltimo casu.

81 Tandem si irregularitas tollitur per dispensationem Papæ, qui omnes tollere potest, cum sint de iure posituo. c. item Daniel. 2. quæst. 7. Doct. in c. nisi cum pridem. de renuncia. [An vero videatur summus Pontifex irregularitatem tollere per clausulam illam in bullis apponi solitam. Teque à quibusuis excommunicationibus, quæ fit, quando factus irregularis impetrat à Papa beneficium. Respon. q. non: quia nunquam videtur Papa absoluere ab irregularitate, vel facere facultatem absoluendi ab ea, nisi id exprimat. vt dixit. Nauar. in Manu. c. 27. num. 254.]

Dispensatio autem fit tali pacto. Auctoritate N. in hac parte tibi concessa, & mihi commissa ego dispenso tecum super irregularitate, vel irregularitatibus, quam, vel quas contraxisti ex tali causa, & restituo te ad legitimos actus. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. vel si res esset dubia, si contraxisti. Hæc de irregularitate dicta breuiter sufficiant.

S V M M A R I V M.

- 1 Cessatio à diuinis, quæe introducta, & quid ea sit, & quæplex. nu. seq.
- 2 Præuilegiū audiendi diuina officia tempore interdicti non extenditur ad tempus cessationis, neq. præuilegiū cessationis generalis ad cessationem particularem.

De cessatione à Diuinis.

Cap. XXVIII.

- 1 Liquando cum si obedientia non est præstita excommunicationi, nec interdicto, solet addi cessatio à diuinis, quæ prohibet celebrationem diuinorum officiorum, & administrationem sacramentorum, & ianuis clausis. Tunc autem literæ Apostolicæ bene considerandæ erunt, & secundum eas iudicandum, quia ligant, quatum Pontifex concessit, & non amplius. Est ergo si cessatio à diuinis, qua desistitur ab officijs diuinis, vt ministerio sacramentorum. Et diuiditur in generalem, quando imponitur vniuersitati & in particularem, quæ imponitur loco particulari, vt ecclesiæ. Non autem est censura, vt erat interdictum. Et qui violat cessationem à diuinis particularem, non est propterea irregularis, vt qui violat interdictum, & qui si præuilegiū habet audiendi diuina officia tempore interdicti, non ei suffragabitur, vt tempore cessationis à diuinis, audire possit. Nec qui præuilegiū habet audiendi tempore cessationis generalis, continuo audire poterit tempore cessationis particularis. Et hæc de cessatione attingisse satis est.
- 2
- 3

Et sic superimmissæ Trinitati sit honor, laus, & gloria pro perfecta, vtcunque hæc Summula, die 14. mensis Aug. M. D. XCIII. Aetatis autem meæ quadragesimo quinto.

*D. Jacobus de Grassijs à Capua, monachus Cassinas, &
professus monasterij S. Severini de Neapoli,
Ordinis Sancti Benedicti.*